HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK
FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK

Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli

NEV'ÎZÂDE ATÂYÎ

1. CİLT

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 85

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi: 10

Kitabın Adı	: HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli
Müellifi	: Nev'îzâde Atâyî, (ö. 1046 / 1636-37 [?])
Özgün Dili	: Osmanlı Türkçesi
Hazırlayan	: Dr. Suat Donuk Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi
Editör	: Prof. Dr. Derya Örs
Yayın Hazırlık	: Yazma Eser Uzm. Yrd. Ahmet Kaylı
Arşiv Kayıt	: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan, No. 1438 Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi, No. 2309 Edirne Selimiye Kütüphanesi, No. 4702
Kitap Tasarım	: Yüksel Yücel
Baskı	: Elma Basım Yayın ve İletişim Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No:162/7 Küçükçekmece / İstanbul Tel.: 0212 697 30 30 Sertifika No: 12058
Baskı Yeri ve Yılı	: İstanbul 2017
Baskı Miktarı	: 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record
Nev'îzâde Atâyî
Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik, Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli

1. Atâyî, 2. Şakâ'ik, 3. Edebiyat, 4. Biyografi, 5. Şiir, 6. Tarih, 7. Taşköprîzâde
ISBN: 978-975-17-3901-8 (Takım) 978-975-17-3902-5 (1. Cilt)

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

HADÂ'İKU'L-HAKÂ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKÂ'İK

NEV'ÎZÂDE ATÂYÎ'NİN ŞAKÂ'İK ZEYLİ

(İNCELEME - TENKİTLİ METİN)

1. CİLT

NEV'ÎZÂDE ATÂYÎ
(ö. 1636-37 [?])

Hazırlayan
Suat Donuk

Editör
Derya Örs

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşâ edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşâ edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

SUNUŞ

Tarihte her büyük medeniyet, sosyal, kültürel ve bilimsel alanda kendi dünya görüşüne uygun, özgün terkipler ortaya koyarak hayatını sürdürmüştür. Yaşamın her alanında kendini belli eden ve medeniyetleri birbirinden farklı kılan bu sosyo-kültürel ve bilimsel faaliyetler, medeniyetler arası etkileşimleri canlandırarak insanlık tarihinin renkliliğini artırmıştır. Bu etkileşimler sonucu ortaya çıkan -gerek sözlü, gerek yazılı- eserler insanlığın hafızasını temsil etmektedir.

İnsanlık tarihinde benzeri görülmemiş bir şekilde sözlü ve yazılı kültüre damgasını vurmuş olan İslâm medeniyeti, adeta insanlığın hafızasını yazıya geçirme görevini üstlenmiştir. Okumayı, yazmayı ve öğrenip öğretmeyi her bireyin birincil gayesi olarak gören İslam medeniyeti, kültürel ve bilimsel etkileşime daima açık olmuştur. Bunun tabii bir neticesi olarak hem bilimsel alanda hem de sosyal ve kültürel alanda İslam medeniyeti pek çok özgün sentezler yakalamayı başarabilmiştir.

Bu sentezin doğal bir neticesi olarak ortaya çıkan pek çok devlet, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar İslam medeniyetinin birikimini tevarüs etmiş, yeni fethedilen bölgelere İslam dünya görüşünü yine özgün terkiplerle götürmüşlerdir. Sadece bilimsel alanda değil, hayata ve insana dokunan her alanda bu katkı gözlemlenmektedir. Mimariden sanata, edebiyattan bilime, felsefeden tıbba, pek çok çeşitli sahada İslam medeniyetinin ürünleri ortaya konmuştur.

Bu mirasın yazılı kayıtları hükmünde olan yazma eserlerimizin bilinçli şekilde korunması, çağın gerektirdiği şekilde insanların hizmetine sunulması ve gelecek nesillere sağlıklı şekilde aktarılmasını temin etmek, şüphesiz hayati önem arz etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bağlı

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı; bilim, sanat ve edebiyat alanındaki nadide eserleri ilmi usullere uygun olarak neşretmenin yanında, gerek katalog bilgilerinin güncellenmesi, gerek yazma eserlerin restore edilerek yeniden ilim dünyasına kazandırılması gibi kültürel açıdan oldukça mühim görevleri yerine getirmektedir. Bu kıymetli eserlerin gün yüzüne çıkartılması, ilim, hikmet ve irfanla yoğrulmuş olan kadim medeniyetimizi daha doğru şekilde anlamlandırmamızı ve gelecek nesillerin kendilerinden daha emin bir şekilde tarihlerine sahip çıkmalarını sağlayacaktır.

Kültür ve medeniyetimizin bu çok renkli ve özgün tarihini, yazma eserleri neşretmenin yanında, kataloglama ve restorasyon faaliyetleriyle de gün yüzüne çıkartarak ilim dünyasına sunmak, hem kültürel bilincimizi artıracak, hem de gelecek nesillerin dünya görüşlerini en sağlam şekilde inşa etmelerine katkı sağlayacaktır.

Binali Yıldırım
Başbakan

ÖNSÖZ

Kültür ve Turizm Bakanlığımıza bağlı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, kültür ve medeniyet mirasımızın nadide eserlerini; çeviri, çeviri yazı ve tıpkıbasım şeklinde neşretmenin yanında, mevcut yazma eserleri ayrıntılı olarak kataloglamak ve hasarlı eserleri restorasyona tabi tutmak suretiyle ilim dünyasının istifadesine sunmaktadır. Ülke olarak kültürel kimlik ve bilincimizi daha doğru ve sağlam temeller üzerine inşa etmek yolunda bu eserlerin gün yüzüne çıkartılması şüphesiz yapılması gereken öncelikli işlerdendir.

Asya'dan Amerika'ya, Avrupa'dan, Afrika'ya hatta Avusturalya'ya kadar dünyanın tüm kıtalarındaki kütüphanelere yayılmış olan ecdadımızın bu nadide eserlerini daha iyi anlayıp kavramak, bizleri ve gelecek nesilleri hikmetin aydınlığına daha çok yaklaştıracaktır.

Nabi Avcı
Kültür ve Turizm Bakanı

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM
NEV'ÎZÂDE ATÂYÎ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADÂ'İKU'L-HAKĀ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKĀ'İK

METİN

HADÂ'İKU'L-HAKĀ'İK FĪ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKĀ'İK

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Osmanlı dönemi Türk bilim, eğitim ve kültür tarihimizin yüz akı eserlerinden birisi de hiç kuşkusuz **Taşköprülüzâde Ahmed Efendi**'nin (901-968/1495-1561) Arapça kaleme aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı ölümsüz eseridir. Yazılışından itibaren büyük ilgi gören *Şakâ'ik*, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden başlayarak 965/1558 yılına kadar Osmanlı ulema ve meşayihinin hayat hikâyeleriyle menkıbelerini içeren ilk derli toplu tabakât ve hâl tercümesi kitabı olmak sıfatıyla kendi alanında önemli bir çığır açmıştır.

"*Tabaka*" adı verilen on ana bölümden oluşan eserde, **Sultan Osmân Han**'dan başlayarak **Kânûnî Sultan Süleymân Han** zamanına kadar yaşamış olan 371 bilgin ve 150 şeyhin hâl tercümeleri, ölüm tarihleri sırasına göre ele alınmıştır.

Telif edildiği yıldan itibaren çok sayıda nüshası istinsah edilerek Osmanlı bilim dünyasında hızla yayılan *Şakâ'ik*, zaman içinde yapılan çok sayıda çeviri, zeyil ve telhisleriyle birlikte, etkisi neredeyse 20. yüzyıla dek sürecek olan edebî ve ilmî bir hareketin de fitilini ateşlemiştir. Arapça yazılmış olması dolayısıyla, ilgililerin eserden daha fazla yararlanabilmesi amacıyla, daha müellif hayattayken, bizzat kendi izni ve oluruyla çok sayıda Türkçe çevirisi yapılmış, zaman içinde bu çevirilere ek olarak yine çok sayıda Arapça ve Türkçe zeyiller kaleme alınmış, böylece Osmanlı dönemi Türk bilim tarihi için son derece önemli olan bir *Şakâ'ik* çevirileri ve zeyilleri geleneği ortaya çıkmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından, başta *Şakâ'ik*'ın Arapça metninin eleştirel basımı ve Türkçeye çevirisi olmak üzere, diğer önemli çevirileriyle zeyillerinin, "*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*" adı altında bir dizi hâlinde yayınlanmasıyla birlikte, Osmanlı dönemi bilim, eğitim, sanat, kültür ve sosyal tarihimizin önemli bir bölümüne ışık tutulmuş olacaktır.

Bu dizide yayınlanması öngörülen eserler, *Şakâ'ik*'ın Arapça metni ve çevirisiyle birlikte, **Mehmed Hâkî el-Belgradî**'nin *Hadâ'iku'r-Reyhân fî Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, **Derviş Ahmed Efendi**'nin *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati'l-Ulemâi'l-Osmâniyye,* **İbrâhîm b. Ahmed el-Amasî**'nin

Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye, **Mecdî Mehmed Efendi**'nin *Hadâ'iku'ş-Şâkâ'ik fî Tercemeti'ş-Şakâ'ik* adlı çevirileriyle, **Âşık Çelebi**'nin *Tetimmetü'ş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, **Ali b. Bâlî**'nin *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâdılı'r-Rûm*, **Âkifzâde Abdürrahîm Efendi**'nin *Kitâbü'l-Mecmû' fi'l-Meşhûd ve'l-Mesmû'*, **Nev'îzâde Atâyî Efendi**'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik*, **Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb**'in *Zeyl-i Şakâ'ik*, **Simkeşzâde Mehmed Şeyhî Efendi**'nin *Vekâyı'-ı Fuzalâ* ve **Fındıklılı İsmet Efendi**'nin *Tekmiletü'ş-Şakâ'ik fî Hakki Ehli'l-Hakâ'ik* adlı zeyillerinden ibârettir.

Adı geçen eserlerden Türkçe olanlar, mevcut yazma nüshaların karşılaştırılmasıyla çeviriyazı olarak, Arapça olanlar ise özgün metinleri ve Türkçe çevirileriyle birlikte yayınlanacaktır.

"*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*" kapsamında yayınlanacak olan toplam on iki adet eserin bilim dünyamıza hayırlı olmasını diler, bu ağır ve zorlu iş için gecesini gündüzüne katarak emek veren bilim insalarını ve bu fevkalade önemli projeyi hayata geçiren Türkiye Yazma Eserler Kurumu'nın saygıdeğer başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'in şahsında değerli Kurum çalışanlarını tebrik ederim.

Prof. Dr. Derya Örs
Proje Editörü

HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Klâsik Türk edebiyatı, biyografik kaynaklar bakımından oldukça zengin bir edebî dönemdir. Divan edebiyatı olarak da isimlendirilen bu ekolün sacayaklarından birini İslamî unsurlar meydana getirir. İslam tarihinde hadislerin sahihliğini denetlemek için râvîlerin yaşam bilgilerine önem verildiği, bu yüzden biyografi yazımının oldukça geliştiği bilinen bir durumdur. İslamî rengi baskın olan klâsik Türk edebiyatında buna paralel olarak biyografiye fazla önem verilmiştir. Hükümdarlar, sadrazamlar, şeyhülislamlar, vezirler, nakibüleşraflar, kaptanıderyalar, reisülküttaplar, şairler, kadı-müderrisler, hattatlar, müzisyenler, Enderunlular, Mevleviler, Bursalılar, Edirneliler, Bağdatlılar, Kırımlılar bu edebiyatta haklarında silsile halinde müstakil biyografik eserler kaleme alınmış zümrelerden bazılarıdır.

Klâsik Türk edebiyatının zengin biyografik kaynakları bu alanda araştırma yapan edebiyat tarihçilerine oldukça geniş bilgi ve veri sağlamaktadır. Ancak Osmanlı kültür hayatından günümüze intikal eden biyografik eserlerin sadece bir kısmının çağdaş bilimsel yöntemlerle incelenmesi tamamlanmıştır. Bu işi yapmakla mükellef olan eski Türk edebiyatı araştırmacıları kendi uzmanlık alanlarıyla doğrudan ilgili gördükleri şairler tezkirelerine ağırlık vermişlerdir. Bu yüzden neredeyse mevcut olan tüm şuara tezkireleri ilmî metotlarla incelenip yayımlanmışlardır. Fakat başka zümreleri konu edinen pek çok biyografik eser, üzerinde çalışılmayı beklemektedir. Bu kaynaklar tetkik edildiklerinde pek çoğunun ortalama bir şuara tezkiresinde yer alan sayıda şair ve edebiyatçının hâl tercemesini ihtiva ettiğinin anlaşılması muhtemeldir. Üstelik eski Türk edebiyatı araştırmacısının işi sadece şair ve edipleri konu edinen kaynakları yayımlamak değil, 11-19. asırlardan kalan ve edebî değeri olan her türlü Türkçe eseri incelemektir.

Klâsik Türk edebiyatında şuara tezkirelerinden sonra gelen en önemli biyografik kaynak silsilesinin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. XVI. yüzyıldan Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar gelenek halinde telif edilegelen *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri, ilmiye ve meşayih sınıflarına mensup kadı, müderris, şeyh ve mutasavvıfların hâl

tercemelerini ihtiva etmektedir. Nitekim divan şairlerinin neredeyse yarısının ilmiye ve meşayih sınıflarına mensup olduğu bilinmektedir. Üstelik *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* geleneğine mensup eserler, sadece Türk edebiyatı için değil, sosyoloji, tasavvuf tarihi ve Osmanlı tarihi, hukuku, eğitim sistemi, coğrafyası için de çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Çoğu telifi hakkında henüz akademik bir çalışma yapılmayan bu geleneğin en önemli zeyillerinden biri Nev'îzâde Atâyî'nin kaleme aldığı, *Zeyl-i Atâyî* ve *Zeyl-i Şakā'ik* isimleriyle de bilinen *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* adlı eserdir.

Elinizdeki bu çalışma, 2015 senesinde Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde *Nev'îzâde Atâyî-Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik (İnceleme-Metin)* ismiyle hazırlanan doktora tezinin gözden geçirilmiş hâlidir. Çalışmanın odağını meydana getiren *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri üzerinde çalışma fikrini ilk olarak meslektaşım Dr. Ramazan Ekinci dile getirdi. Ekinci, aynı bölümden arkadaşlar olarak birer zeyil üzerinde çalışmamızın ve ekip halinde bütün zeyilleri yayımlamamızın doğru olacağı düşüncesini taşıyordu.

Danışman hocamızla da yaptığımız istişareden sonra tarihî-biyografik kaynaklarımız arasında önemli bir yer tutan bir eser silsilesi üzerinde çalışmanın gerekliliğine kanaat getirdikten sonra bizzat *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercüme ve zeyillerini araştırmaya başladık.

Esas konusu Osmanlı Devleti kadı ve müderrislerinin yaşam bilgileri olan *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* zeyilleri üzerine yapacağımız çalışmanın "Edebî değil, daha ziyade tarihî bir çalışma olduğu" tenkitine uğramaması için şairlik vasfı taşıyan birinin kaleminden çıkan bir eser seçmeyi uygun bulduk. *Şakā'ik* geleneğine mensup telifler içerisinde divan veya divançe sahibi bir şair tarafından yazılan iki eser mevcuttur. Bunlardan biri telif veya tercüme pek çok eseri ve *Divançe*'si olan Edirneli Mecdî Mehmed Efendi'ye, diğeri ise *Hamse*'si ve *Divan*'ı bulunan Nev'îzâde Atâyî'ye aittir. Mecdî Mehmed Efendi'nin eserinin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesi olması nedeniyle özgünlük yönünün sınırlı kalabileceği hususunda bizde soru işaretleri hâsıl oldu. Bundan dolayı babası da ünlü bir şair olan Nev'îzâde Atâullâh Atâyî Efendi'nin kaleme aldığı *Zeyl-i Şakā'ik* üzerinde incelememizi yoğunlaştırdık.

Pek çok araştırmacının ihtiva ettiği bilgilerden faydalandığına şahit olduğumuz *Zeyl-i Atâyî*'nin Türk edebiyatı ve Osmanlı tarihinin en önemli kaynak eserlerinden biri olduğu fikrine daha önceden sahiptik. Eski Türk edebiyatı kaynaklarındaki yorumlara baktığımızda ise bu zeylin Atâyî'nin en meşhur mensur eseri ve *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* zeyilleri içerisinde en rağbet görenlerden biri olduğunda ittifak edildiğini gördük. Özellikle Kâtip Çelebi'nin "Anadolu'da onun gibisi yazılmadı." biçimindeki yorumu dikkat çekiciydi.

Nev'îzâde Atâyî'nin *Zeyl-i Şakā'ik*'ını okuduğumuzda Osmanlı Devleti'nin en muktedir hükümdarı Kānûnî Sultan Süleyman, divan edebiyatının en önemli şairlerinden Bâkî, fıkıh ilminin uzmanlarından Ebussuud Efendi, coğrafya ve harita biliminin mühim şahıslarından Pîrî Reis, Gülşenîliğin kurucusu Şeyh İbrahim Gülşenî gibi kültür tarihimiz için çok büyük önem arz eden şahsiyetlerin biyografilerini ihtiva ettiğini gördük. Bunlar sınırlı ve önemsiz bilgiler sunan biyografiler de değillerdi. Mesela Bâkî Efendi için 29 satırlı 3 buçuk varak boyunca mâlûmat verilmişti. Bu bilgilerin içerisinde Bâkî ile Nev'î'nin şiir anlayışlarının mukayesesi, Bâkî'nin Hayâlî ve Emrî hakkındaki görüşleri vb. edebî kıymeti haiz değerlendirmeler de vardı. Üstelik bu önemli eser üzerine sadece iki müstakil çalışma yapılmıştı. Abdülkadir Özcan'ın 1989 yılında *Şakā'ik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (Cilt 2)* ismiyle yaptığı neşir, iki sayfalık bir inceleme, matbu metnin tıpkı basımı ve özel isimler indeksinden ibaretti. Aslı Niyazioğlu'nun 2003 tarihli tezi ise zeyli ihtiva ettiği sûfî ve şeyhler bakımından inceleyen İngiliz diliyle yazılmış bir çalışmaydı.

Söz konusu araştırmalar neticesinde böyle bir eserin akademik çerçevede incelenerek içerdiği bilgilerin tasnif edilmesinin ve metninin günümüz insanlarının okuyabileceği şekilde Latin harflerine çevrilmesinin büyük önem taşıdığı fikrine vardık. Eserin oldukça hacimli olmasının, fazla sayıda yazma nüshasının bulunmasının ve aynı zamanda bir şair olan müellifin kullandığı külfetli dilin bizi zorlayacağını biliyorduk. Fakat bu kadar önemli bir telifi aradaki alfabe farkını kaldırmak suretiyle çağdaş kültür dünyasının fertleri ile buluşturmanın faydalı bir iş olacağını düşündük.

Çalışmanın ilk adımı olarak *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerindeki el yazması nüshalarını belirledik. Rağbet

gören bir kitap olması nedeniyle eserin fazla nüshası bulunmaktaydı. Zahir Sıtkı Güvemli'nin "*Hadâ'ik-al-Hakâ'ik Nüshalari*", Behcet Gönül'ün "*İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakā'ik al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri*" makaleleri ve Abdülkadir Özcan'ın *Şakā'ik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (Cilt 2)* kitabı, *Atâyî Zeyli*'nin yazma nüshaları hakkında bize az da olsa bir fikir verdi. Kendi nüsha incelemelerimizi yaptıktan sonra tenkitli metin tesisinde istifade edeceğimiz üç güvenilir yazma belirledik. Bunlar hem müellif nüshasına, hem de birbirine yakın tarihlerde istinsah edilen nüshalardı. Her üçü de müellif nüshası ile arasına çok fazla aracı nüsha girmeyen yazmalar olduğu için, metin tenkidinde hayli denebilecek kadar muhteva, gramer ve imla hatası çıkmadığına şahit olduk. Üstelik üçü de tashih gören yazmalardı. Bu yüzden müstensih kaynaklı hatalar metin üzerinde düzeltilmiş; nüsha farkları azaltılmıştı. Bu nüshalar birbiriyle mukayese edildiğinde ise herhangi birisi ön plana çıkmamaktaydı. Böyle bir durumda belirli bir nüshayı esas almanın doğru olmayacağı kanaatine vardık. Ortaya çıkan nüsha farklarında anlam, söz dizimi, ses ahengi ve tarih bilgisi süzgeçlerini işleterek en uygun seçeneği metne alıp farkları dip notlarda göstermek suretiyle *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın tenkitli metnini kurduk.

Zeyl-i Şakā'ik'ın bağlı olduğu ve hakkında sadece bir makale yayımlanmış olan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri geleneği hakkında yeni bilgiler sunmak, bütüncül çalışma ilkesinin gereği idi. Bu yüzden üç bölümden meydana gelen Giriş yazısının ilk bölümü bu konuya ayrıldı. "eş-*Şakā'iku'n-Nu'maniyye Geleneği*" başlığını taşıyan bu Birinci Bölüm'de *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'ye yazılan tercüme ve zeyiller hakkında genel mahiyette bilgiler verilmiştir. Bu umumî mâlûmatın içerisinde araştırmamız neticesinde ulaştığımız hususî bilgiler de bulunmaktadır. İkinci kısımda ise Taşköprîzâde Efendi'nin *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı eserinin ve bu silsilenin omurgasını oluşturan zeyillerin eser tertibi ve biyografi tanziminden hareketle *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* geleneğinin genel hatları çizilmeye çalışıldı. Giriş bölümünün üçüncü kısmında ise incelemeler sonucunda elde edilen eş-*Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin genel vasıflarına yer verildi.

İncelemenin İkinci Bölümü'nü *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın müellifi Nev'îzâde Atâullâh Atâyî Efendi'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti oluşturmaktadır.

Nev'îzâde Efendi'nin eserlerini yayımlayan pek çok araştırmacı eski biyografik kaynaklardan istifade ederek onun hayat hikâyesini kaleme almıştır. Bunlar içerisinde en başarılı çalışmaya imza atanlar bizce Turgut Karacan ve Tunca Kortantamer'dir. Bu iki bilim adamı çalışma konuları nedeniyle Atâyî'yi farklı bakış açılarıyla ele almışlardır. Nev'îzâde'nin en olgun biyografisinin ortaya konması için bu iki metnin can alıcı noktalarından istifade edilmesinin isabetli olacağı uygun göründü. Eski kaynaklar tekrar gözden geçirildikten sonra tespit edilen ek noktalar ve Atâyî'nin zeyilde geçen yaşam bilgileri bunlara dâhil edildi. Hakkında son yıllarda yapılmış olan çalışmaları gösterir bibliyografya eklenerek Nev'îzâde'nin biyografisine son hali verildi.

İncelemenin Üçüncü Bölümü *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın incelenmesine ayrılmıştır. Eserin tetkiki neticesinde elde edilen şekil ile ilgili veriler I. kısımda, muhteva ile ilgili bilgiler II. kısımda verilmiştir. Müellifi bir edip olan ve pek çok şair ile yazar hakkında önemli bilgiler içine alan eserin Türk edebiyatı tarihi açısından önemine dikkat çekmek için II. kısımda "Eserde Biyografisi Bulunan Şair ve Edipler", "Eserde Edebî Tenkit ve Malumat", "Eserdeki Şair Biyografilerinin Şuara Tezkireleri ile Mukayesesi" fasılları oluşturulmuştur.

Çalışmanın son bölümünün başında *Zeyl-i Şakā'ik*'ın tenkitli metni kurulurken dikkat edilen hususlar, "Açıklamalar" başlığı altında sıralanmıştır. Fakat orijinal metnin hacminden dolayı açıklama gerektiren hususlar fazla olunca bunlar "Metnin Tesisi ile İlgili" ve "Nüsha Farklarının Gösterilmesi ile İlgili" biçiminde ikiye ayrıldı. Transkripsiyon alfabesinde kullanılan semboller gösterildi. Bu bölümün sonunda ise *Zeyl-i Şakā'ik*'ın, orijinal adıyla *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın tenkitli metni verildi.

Araştırmacıların, içerisinde binlerce şahıs, kurum, eser ve yer adı barındıran *Zeyl-i Şakā'ik*'tan isimler dizini olmadan kolay bir şekilde yararlanması mümkün görünmemektedir. Bu yüzden çalışmanın sonuna özel isimler dizini eklenmiştir. Daha önce *Zeyl-i Şakā'ik*'ın tıpkı basımını yapan Abdülkadir Özcan bu çalışmanın sonuna bir dizin koymuştur. Sayın Özcan'ın hazırladığı bu dizin kısa açıklamalar da içermektedir. Biz ise bu kadar ismi kapsayan açıklamaların isabet oranının yüksek olmayacağı kanaatine sahibiz. Mesela farklı yerlerde geçen "Manastır'da Dülbend Kâzî Medresesi" ve "Manastır Medresesi"ni dizinde

aynı kurumlarmış gibi birleştirmek, peşin hüküm vermek kabilinden olabilir. Çünkü bunların Manastır'da farklı medreseler olması mümkündür. Bu durumda dizinde yapılan açıklamalar, araştırmacıları yanlış da yönlendirebilir. Böyle bir sorumluluğu üzerimize almak yerine sadece özel isimleri ve bulundukları yerleri işaret ederek araştırmacıların yönünü eserin kendisine çevirmeyi daha uygun gördük.

Atâyî Efendi'nin özel isimlerde tek bir kullanıma gitmediği, örneğin aynı şahıs için Emîr Gîsûdârzâde, Gîsûdârzâde Efendi, Saçlı Emîrzâde gibi pek çok farklı isim tercihinde bulunduğu görülmektedir. Bu kadar çok özel ismin geçtiği bir indekste tüm adları doğru bir şekilde birleştirmenin doğuracağı sakıncalardan dolayı tüm isimleri metinde geçtiği şekliyle aldık. Araştırmacıların aradıkları isimlerin tüm varyantlarını indekste aramaları bu ilmî yayından yeterli düzeyde istifade etmelerini sağlayacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkışında birçok kişinin maddî veya manevî katkısının bulunduğunu peşinen belirtmek istiyorum. İlk teşekkürü kendisine ayırmam gereken zamanı bu çalışmaya hasretmeme anlayışla yaklaşan, ümitsiz olduğum veya yorgun düştüğüm anlarda desteğini eksik etmeyen sevgili eşim Niyet Adıgüzel Donuk'a borçluyum.

Verdiği fikirle bizi bu araştırmaya sevk eden araştırma görevlisi Dr. Ramazan Ekinci kardeşime, metinde geçen sayfalar dolusu Arapça şiir ve metnin çevirisini hiçbir maddî karşılık beklemeden yapan Manisa Diyanet Eğitim Merkezi öğretim görevlisi Hüseyin Öresin'e şükranlarımı sunuyorum.

Çalışmanın tez aşamasında savunma jürisine katılma nezâketini gösteren ve bize önemli yapıcı tenkitlerde bulunan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Saadet Karaköse ve Doç. Dr. Ömer Savran'a teşekkürlerimi arz ediyorum.

Kitabın her aşamasında yardımlarından istifade ettiğim hocam Prof. Dr. Adem Ceyhan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu eserin basımını gerçekleştiren Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı çalışanlarına, Uzman Yardımcısı Ahmet Kaylı'ya, bilhassa Çeviri Yayım Dairesi Başkanı Yrd. Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı'ya teşekkür ediyorum.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın "*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*" editörlüğünü üstlenen, yoğun idari ve akademik mesaisine rağmen kitabımızı kelime kelime inceleyen ve ona son şeklini veren Sayın Prof. Dr. Derya Örs'e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Bu ilmî yayında adlarının geçmesi, anılan kıymetli kişilere belki bir şey katmamıştır fakat onların bu çalışmaya değer kattıkları muhakkaktır.

Sadece bizim tesis ettiğimiz tenkitli metni 400.000'e yakın kelimeden ve 1000'den fazla sayfadan oluşan bir çalışmada noksanlık veya hatanın olmaması mümkün değildir. Bununla birlikte eksik bırakmamak veya yanlış yapmamak için üç seneyi aşan bir zaman diliminde sarf edilen yoğun bir emek de söz konusudur. Noksanlık veya hatalarımızın bu çabanın hürmetine bağışlanmasını en başta Nev'îzâde Atâullâh Atâyî Efendi'nin manevî şahsından, sonra da bu çalışmanın sayfalarını açacak olan bütün okuyuculardan rica ediyoruz.

Dr. Suat Donuk
Manisa

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser.

agm. : Adı geçen makale.

agmd. : Adı geçen madde.

agt. : Adı geçen tez.

agvr. : Adı geçen varak.

agy. : Adı geçen yazma.

bk. : Bakınız.

C. : Cilt.

çev. : Çeviren.

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

DTCF : Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi.

E : Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Esad Efendi No: 2309'da kayıtlı yazma eser.

Enst. : Enstitüsü.

FEF : Fen-Edebiyat Fakültesi.

Fak. : Fakültesi.

haz. : Hazırlayan.

Hz. : Hazret-i.

İKÜ : İstanbul Kültür Üniversitesi.

İÜ : İstanbul Üniversitesi.

Ktp. : Kütüphanesi.

mm. : Milimetre.

No. : Numara.

R1 : Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Bölümü No: 1438'de kayıtlı yazma eser.

s. : Sayfa.

S. : Sayı.

SE : Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi No: 4702'de kayıtlı yazma eser.

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TDEB : Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

TDK : Türk Dil Kurumu.

TTK : Türk Tarih Kurumu.

TY : Türkçe Yazmalar.

Ünv. : Üniversitesi.

vb. : Ve benzeri.

vd. : Ve diğerleri.

vr. : Varak.

Yay. : Yayınları.

YL : Yüksek Lisans.

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM
EŞ-ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE GELENEĞİ

I) *EŞ-ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE* TERCÜME, TELHİS VE ZEYİLLERİNE GENEL BİR BAKIŞ[1]

Osmanlı Devleti 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başında hükümranlığını ilan ettikten sonra güvenlik, sağlık, eğitim, adalet benzeri toplumsal hizmet kurumlarını tesis etmeye başlamıştı. Osmanlıların kuruluşundan itibaren eğitim ve adalet sisteminde pek çok önemli ve değerli ilim adamı görev almıştı. Komşu ülkelerin yazarları kendi âlimlerinin hayatları hakkında bilgileri tabakāt türünde eserlere dönüştürmeyi bilmişlerdi. Arap edebiyatında Ahmet b. Kunfuz'un (ö. 810/1407-8) *Şerhu't-tâlib fî Esne'l-metâlib*'i, el-Muknâsî'nin (ö. 919/1513-14) *er-Ravzu'l-hatûn* ile *el-Fihristü'l-mübâreke*'si, es-Sehâvî'nin (ö. Şaban 902/Nisan 1497) *el-Kevkebü'l-muzî*'si gibi meşhur kişileri bildiren eserler bunlardan sadece bir kaçıdır.[2] Osmanlı Devleti'nin sadece bilginlerinin hayatlarını konu alan herhangi bir eser 965/1557-58 yılına kadar yazılmış değildi. Kendisi de bir ilim adamı olan Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn Efendi (ö. Receb 968/Mart-Nisan 1561) bu eksikliği görünce Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, kendisinin yaşadığı zaman olan 965/1557-58 yılına kadarki süre zarfında tahta geçen on hükümdarının saltanat zamanlarında vefat eden âlimlerin hâl tercemelerini ihtiva eden bir eser kaleme almıştır. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî 'Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye* adını verdiği bu kitap on tabakadan oluşmakta

---

1 Bu konuda ayrıca şu kaynaklara mürâcaat edilebilir:
Behcet Gönül [Necatigil], *İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakā'ik al-Nu'maniya Tercüme ve Zeyilleri*, Türkiyat Mecmuası, VII-VIII/2, İstanbul 1945, s. 136-168.
Katip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, (çev.) Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2014, Cilt 3, s. 845-846.
Abdülkadir Özcan, *Şakā'ik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri*, Çağrı Yay., İstanbul 1989, Cilt 1, s. XI-XIII.
Abdülkadir Özcan, Zeyil (Osmanlılar) Maddesi, *DİA*, C. 44, s. 345.
A. Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 2008, C. 1, s. 353-364
Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev.) Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s. 94-97, 126, 189-190.
Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, v. 1a-2a.

2 Ahmed Subhi Furat (haz), *Eş-şekâ'iku'n-nu'mâniye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmaniye-Taşköprülü-zade*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985, s. VII-VIII.

ve 521[1] ilim adamı ve şeyhin biyografisini içermektedir. Müstakil bir şekilde Osmanlı bilginlerinin hayatını anlatan ilk telif olup Arapça kaleme alınmıştır. Hanefî mezhebine mensup âlimleri anlattığı için *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* olarak adlandırılan kitap[2] şimdiye kadar dört defa basılmıştır:

1- Kahire-Bulak (1299/1881): İbn Hallikan'ın *Vefeyâtü'l-a'yân* isimli eserinin sayfaları kenarında.
2- Kahire (1310/1892): el-Matbaatü'l-meymenetü'l-Mısriyya baskısı.
3- Beyrut (1975): Dârü'l-kitâbi'l-Arabi, Alî b. Bâlî'nin *el-Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* isimli eseriyle birlikte.
4- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, (haz.) Ahmed Subhi Furat.

Yazımı 965 senesinin Receb ayında (Haziran-Temmuz 1558) tamamlanan[3] eseri Oskar (Osman) Rescher *es-Saqaiq en-no'manijje* adı ile Almancaya çevirmiştir.[4] 2007 yılında Muharrem Tan tarafından yapılan tercüme ise *Şakā'ik*'ın güncel Türkçe çevirisidir.[5]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye Osmanlı ilim hayatı ve muhiti ile ilgili özgün bilgiler ihtiva etmesi, alanında benzersiz olması, klâsik İslâm literatürüne aşina olan herkesin kolayca anlayacağı bir dilinin bulunması, basit bir tertiple tanzim edilmesi gibi özellikleriyle yazılışından hemen sonra okuyucuların ilgisini kazanmaya başladı. Kısa bir süre içinde Osmanlı kültür hayatının sembol eserlerinden biri hâline gelen *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye yazarı henüz sağ iken tercümeler kaleme alınmaya başlamıştır. Taşköprîzâde'nin vefatından hemen sonra ise zeyiller yazılmaya başlanmıştır. Üstelik sadece *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye zeyiller yazmakla kalınmamış, *Şakā'ik* zeyilleri de tezyil edilmiştir. Bu süreç sonunda 1299 ile 1755 yıllarını kapsayan birbirinin devamı bir telif zinciri ortaya çıkmıştır. Belki de müellifin görme duyusunu yitirmesinin talihsizli-

1 *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de Franz Babingere göre 522 (*Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Kültür Bak. Yay., Ankara 1992, s.95), Muharrem Tan'a göre 502 (*Taşköprülüzâde-Osmanlı Bilginleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s.14) kişinin biyografisi yer almaktadır. Fakat Ahmed Subhi Furat'ın hazırladığı *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin en güncel Arapça neşri esas alındığında ortaya çıkan sonuç 521'dir. Kâtip Çelebi de 150'si şeyh, 371'i bilginlerden 521 kişiyi içerdiğini söylemektedir (*Keşfü'z-zünûn*, (çev.) Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2014, C. 3, s. 845).

2 Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'iku'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 9.

3 Taşköprîzâde Ahmed İsameddin Efendi, *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*, (haz.) Ahmed Subhi Furat, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985, s. 560.

4 Oskar (Osman) Rescher, *es-Saqaiq en-no'manijje*, Osnabrück: Biblio Verlag, 1978.

5 Muharrem Tan (haz.), *Taşköprülüzâde - Osmanlı Bilginleri (eş-Şakā'iku'n-Nu'mâniyye fî ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye)*, İz Yay., İstanbul 2007.

ğini telafi edercesine kendisinin yazarlık kudretinin yanı sıra kaleminin hakkını veren sanatkârlarca kitabının tezyil edilmesi, onu Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan neredeyse yıkılışına kadar geçen sürede yaşayan ilim adamları ve şeyhlerin biyografilerini kapsayan bir edebî geleneğin kurucusu yapmıştır. Söz konusu geleneğin ilk kitabından sonra ortaya konan eserleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

A. *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* Tercümeleri

1. *Hadâ'iku'r-reyhân fî Tercemeti Şakā'iki'n-nu'mân* - Muhtesibzâde Belgratlı Mehmed Hâkî

Mehmed Hâkî Efendi'nin (ö. 975/1567-68 [?]) *Hadâ'iku'r-reyhân*'ı yazma nüshası mevcut olan ilk *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesidir. Yazar eserin bazı nüshalarında hatime bölümünde 968 yılının Recep ayında (Mart-Nisan 1561) Taşköprîzâde ile görüşüp izin alarak tercümeye başladığını ifade eder.[1] Fakat eldeki nüshalar karşılaştırıldığında Mehmed Hâkî'nin eserini sonradan olgunlaştırarak 972/1564-65 yılında tekrar kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Mukaddime ve hatime bölümleri ile bazı biyografilerde eklemelerin yapıldığı bu yeni telifte eserin adının *Hadâ'iku'r-reyhân* olduğu belirtilmiştir.[2] Mecdî'nin (ö. 999/1590-91) *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ından sonra en başarılı tercüme kabul edilen eserde yazar, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'yi aslına pek dokunmadan Osmanlı Türkçesine çevirmiştir.

2. *Hakā'iku'l-beyân fî Tercemeti Şakā'iki'n-nu'mân* - Seyyid Mustafa

Behçet Gönül "*İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakâ'ik al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri*" adlı makalede "Seyyid Mustafa (ö. [?])" isimli müellifin "*Hakā'iku'l-beyân fî Tercemeti Şakā'ikı'n-nu'mân*" unvanlı bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesi olduğunu ifade eder. Eserin nüshasını görmediğini, verdiği bilgilerin kaynaklarının Süheyl Şemseddin'in *Nev'îzâde Atâyî* adlı Türkoloji tezi ve Davud Zeki'nin *Bursa Vefeyatları* isimli travayı olduğunu belirtir. Söz konusu tercümenin bulunduğu kütüphane ve katalog olarak Yıldız-Teracimiahval 12 bilgisini verir.[3]

---

1 Mehmed Hâkî, *Hadâ'iku'r-reyhân*, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, No. 45 Hk 5068, s. 402-403. (Nüshada varaklara değil, sayfalara numara verilmiştir.)

2 Behcet Gönül [Necatigil], "İstanbul Kütüphânelerinde Al-Şakā'ik Al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/2., İstanbul 1945, s. 147.

3 agm, s. 150.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye tercüme ve zeyilleri hakkında bilgi veren Âgâh Sırrı Levend, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 6192 numarada kayıtlı aynı adlı bir tercümeden söz eder. Yeni şahıs biyografileri ve ek bilgiler bulundurduğu için hem tercüme, hem zeyil olduğu ifade edilen telifte yazarın isminin geçmediği belirtilmektedir.[1]

Bu iki kaynağa bakıldığında *Hakā'iku'l-beyân*'ın iki farklı nüshasının olduğu görülmektedir. Fakat Behçet Gönül'ün söz ettiği Yıldız-Teracimiahval isminde bir kütüphane koleksiyonu şu an için mevcut durumda değildir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nin fakültelerden toplanan ve Atatürk'ün emriyle Yıldız Sarayı'ndan taşınan yazma eserler ile kurulduğu bilinmektedir. Bu bilgiye bakılırsa İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi no. 6192'de kayıtlı nüsha ile Yıldız-Teracimiahval 12 nüshası muhtemelen aynıdır.

3. *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* - Edirneli Mehmed Mecdî Efendi

Edirneli Mecdî'nin (ö. 999/1590-91) *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ı, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümelerinin en başarılısı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı kültür hayatından günümüze intikal eden yazmalar içerisinde nüshası en fazla olan *Şakā'ik* tercümesinin bu eser olması, bunun bir göstergesidir. *Şakā'ik* zeyli yazanların en başarılılarından olan Atâyî'nin (ö. 1046/1636-37 [?]) zeyline Mecdî'nin tercümesini esas tutması da bu eserin kıymetini göstermektedir.

Mecdî Efendi sonradan kendisinin elde ettiği bilgileri ve bazı yeni hâl tercemelerini çevirisine eklemiştir. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de bulunmayıp *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'a eklenen biyografiler şunlardır: Baba İlyâs-ı Acemî, Şerîf-i Cürcânî, Ahmed b. Mehmed b. Arabşah, Şeyh Abdulmu'tî, Şeyh Zeyneddin Ebûbekr Mehmed b. Mehmed Hâfî, Hasan b. Emîr Ali, Mehmed Çelebi bin Sinan Paşa, Veliyyüddin b. İlyâs Hüsnî, Mustafa b. Zekeriyya b. Aydoğmuş, Mustafa b. Mehmed, Mehmed b. Bayezid, Şeyh Abdülmü'min, Tabib Kemal, Baba Haydar Semerkandî, Şeyh Ahmed b. Şeyh Merkez, Şeyh Sâlih Muslihiddîn Mustafa.

Mehmed Mecdî Efendi tercümesini 995 Şaban'ında (Temmuz-Ağustos 1587) tamamlamıştır.[2] *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* İstanbul'da H. 1269'da basılmıştır.[3] Eser üzerine Hamit Dikmen bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.[4]

---

1 Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 355.

2 Gönül [Necatigil], agm, s. 151.

3 Levend, age, s. 355.

4 bk. Hamit Dikmen, *Edirneli Mecdî Efendi: Şakâyık-ı Numâniye Çevirisi İndeksi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1980.

4. *Terceme-i Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* - Amasyalı İbrahim b. Ahmed

İbrahim b. Ahmed el-Amasî (ö. 998/1589-90 [?]), tercümesini kaleme alırken *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'yi -mukaddime ve hatime bölümleri hariç- olduğu gibi Türkçeye çevirmiştir. Eser, yazarın ilk vazife yeri olan Amasya'da bulunduğu sırada, 998 Cemâdiyelâhire'sinde (Nisan-Mayıs 1590) tamamlanmıştır.[1] *Terceme-i Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'nin yurtdışı ve yurtiçi kütüphanelerinde yaklaşık altı yazma nüshası bulunmaktadır. Söz konusu tercüme üzerine henüz müstakil bir çalışma yapılmamıştır.

5. *ed-Devhatü'l-irfâniyye fî Ravzati Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* - Ahmed b. Derviş / Derviş Ahmed

Behçet Gönül "*Fihrist el-Kütübü'l-Türkiyye el-Mevcûda bi'l-Kütübhâne el-Hidiviyye*" adlı kataloga dayanarak Derviş Ahmed Efendi (ö. [?]) isimli yazarın bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesi olduğu, 972/1564-65 yılında kaleme alınan eserin Türkiye kütüphanelerinde yazmasının bulunmadığı bilgisini verir.[2] Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloguna göre ise *ed-Devhatü'l-irfâniyye fî Ravzati Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*'nin iki nüshası bulunmaktadır. İlki Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları no.148'de kayıtlı olup yazarının adı Ahmed b. Derviş'tir. Bu nüsha müellif hattıyla 972/1564-65 yılında yazılmıştır. Açıklama kısmında "Taşköprîzâde'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* adlı eserine Türkçe tercümedir." biçiminde bir ibare yer almaktadır.

İkinci yazma Mısır Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 8944'te kayıtlı olup müellif adı Derviş Ahmed şeklinde kaydedilmiştir. Hakkında açıklama bölümüne herhangi bir şey yazılmayan nüshanın sadece varak sayısının 338, satır sayısının 10 olduğu bilgisi girilmiştir.

ed-Devhatü'l-irfâniyye'nin Türkiye kütüphanelerinde herhangi bir nüshası bulunmamaktadır.

6. *Menâkıbu'l-ulemâ* - Mehmed b. Sinâneddin Yusuf

Edgar Blochet, *Bibliotheque Nationale Catalogue Des Manuscrits Turcs*'de Schefer yazmaları no. 1159'da kayıtlı eserin adının *Menâkıbu'l-ulemâ*, müel-

1 Gönül [Necatigil], agm, s. 152.
2 agm, s. 149.

lifinin Muhammed b. Sinaneddin Yusuf (ö. Rebîülâhir 989/ Mayıs-Haziran 1581), istinsah tarihinin 18 Aralık 1595 olduğu bilgisini verir. Açıklama kısmında yazarın bu eserde Taşköprîzâde'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'sini tercüme ettiğini belirtir.[1]

Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloguna göre Türkiye kütüphanelerinde böyle bir eser mevcut değildir.

Nev'îzâde Atâyî *Şakā'ik Zeyli*'nde biyografisine geniş bir yer ayırdığı Mehmed b. Sinâneddin Yusuf'un eserleri hakkında bilgi verirken "Menâkıb-ı ulemâyı Türkî inşâ ve ol vâdîde dahı mahâretin ifşâ etmiş idi." der.[2] Bu cümleden anlaşılacağı üzere yazar, âlimlerin menkıbelerini anlatan bir eser yazmıştır. Bibliotheque Nationale, Schefer bölümü 1159'da kayıtlı yazma da Atâyî'nin bahsettiği menakıb-nâme türünde kaleme alınan bu telif olmalıdır. Söz konusu eser eğer bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesi olsaydı, *Şakā'ik* geleneği hakkında ayrıntılı bilgi veren Atâyî'nin bunu belirtmesi gerektiği fikrine sahibiz.

B. *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* Telhisleri

1. *Muhtasar eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* - (?)

Edgar Blochet, *Catalogue des Manuscrits Arabes des Nouvelles Acquisitions (1884-1924)* isimli katalog çalışmasının 6644 numarasında *Muhtasar eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* adlı bir eserden söz eder. Eserin Taşköprîzâde'nin meşhur Osmanlı bilginleri biyografi kitabının kısaltılmış hâli olduğunu belirtir. Nüshanın sonunun eksik olduğunu ve sekizinci bölümün başında yer alan Sinaneddin Yusuf'un biyografisinde bittiğini ifade eder.[3] *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye bakıldığında sekizinci tabakanın dördüncü sırasında "Sinan Gulam" başlığıyla Sinanüddin Yusuf'un (ö. 912/1506-7 [?]) hâl tercemesinin olduğu görülmektedir.[4] Blochet'in sözünü ettiği bu eser, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin müstakil bir telhisi mi, yoksa sondan sayfaları kopmuş bir nüshası mı bilinememektedir. Ayrıca eserin müellifi hakkında da bir bilgi bulunmamaktadır.

1 Edgar Blochet, *Bibliotheque Nationale Catalogue Des Manuscrits Turcs*, Paris 1933, s. 183-184.
2 Nev'îzâde Atâyî, *Hadā'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 164a.
3 Edgar Blochet, *Bibliotheque Nationale Catalogue des Manuscrits Arabes des Nouvelles Acquisitions (1884-1924)*, Paris 1925, s. 326-327.
4 Muharrem Tan (haz.), *Taşköprülüzâde - Osmanlı Bilginleri (eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye)*, İz Yay., İstanbul 2007, s. 224.

2. *Telhîs-i Şakā'ik-ı Nu'mâniyye ve Zeyli* - Mektûbîzâde Abdülaziz Efendi

Kendisi de ilmiye mensubu olan Mektûbîzâde Abdülaziz (ö. Cemâdiyelûlâ 1279/ Ekim-Kasım 1862) Efendi âlimlerin hayatını anlatan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri ile *Devhatü'l-meşâihi'l-kibâr*'a ilgi duydu. Bu doğrultuda *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ile *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ı telhis, *Devhatü'l-meşâih*'ı tezyil etmeye başladı. *Şakā'ik* telhisi ve *Devhatü'l-meşâih*'i tamamladı. *Hadâ'ik* telhisini ise Sultan III. Murad (ö. Cemâdiyelûlâ 1003/ Ocak-Şubat 1595) dönemi ortalarında bıraktı. Behçet Gönül, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 2413 ve TY 2456 numaralarında olmak üzere Mektûbîzâde'nin *Şakā'ik* telhisinin iki yazma nüshasının bulunduğunu bildirmektedir.[1] Sözü edilen bu yazmaların ilki olan TY 2413'te kayıtlı nüshanın adı *Telhîs-i Şakā'ik-ı Nu'mâniyye ve Zeyli* olup başında aynı yazarın *Târîh-i Osmânî* adlı eseri bulunmaktadır.[2] TY 2456 numaralı yazma ise *Terâcim-i Ahvâl-i Ulemâ ve Meşâyih* adını taşımaktadır. Osman Bey (ö. 724/1323-24 [?]) ile II. Selim (ö. Şaban 982/ Kasım-Aralık 1574) dönemleri arasında yaşamış âlim ve şeyhlerin biyografilerini ihtiva etmektedir. Bu haliyle bu eser *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin telhisi görünümündedir. Bu yüzden TY 2413'teki nüsha için kullanılan *Telhîs-i Şakā'ik-ı Nu'mâniyye ve Zeyli* adının daha doğru olduğunu belirtmek mümkündür.

3. *Müntahabât-ı Şakā'ik ve Zeyli* - Hamid Vehbi (?)

Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi 734/1 numarada "*Müntahabât-ı Şakā'ik ve Zeyli*" isminde bir yazma eser kayıtlıdır. Eski katalogda bu eserin müellifi olarak Hamid Vehbi (ö. [?]) gösterilmiştir. Biz ise yaptığımız incelemede eserde herhangi bir yazar adına rastlamadık. Kütüphane yetkilileri Hamid Vehbi isminin kaynağının belirtilmediğini ve yeni hazırlanan katalogda yazar adının belli olmadığı bilgisinin yer aldığını ifade ettiler.

Bu eserin mukaddimesinde geçen "Ma'lum ola ki bundan evvel işbu mecmûa-i müntahabda iltizâm ve derc olınan nevâdir-i garîbe-i *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* bu mahalde temâm olup bundan sonra

1 Gönül [Necatigil], agm, s. 154.

2 Ramazan Ekinci, "AZÎZ, Mektûbîzâde Abdülazîz Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3105 (E.T.: 08.06.2014)*

Zeyl-i Şakā'ik'da münderic olan garâib-i âsâr-ı ûlü'l-ebsârdur ki her birinden bir bende-i yesîre ceste ceste silk-i sütûra keşîde kılınmışdur. Bâis-i kasd ü iltizâm ekseriyâ ahvâl-i meşâih-i kirâm olmağla silsile-i meşâih-i izâm Atâyî merhûm ihtiyârı üzere bi-temâmihi irâd olınmışdur ve ba'zı küberâ-yı kirâmun dahı nef' ü bereketden hâlî olmayan tercemelerinden عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة[1] mısdakınca mehmâ emken isbâta rağbet olınmışdur." cümlelerinden anlaşıldığına göre *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'de yer alan ilgi çekici kısımların seçilmesi suretiyle bir eser meydana getirilmiştir. Bunun akabinde *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta yer alan ilginç hikâyeler toplanarak adı geçen eser oluşturulmuştur. Tarikat şeyhlerinin silsileleri ve din ile devlet büyüklerinden bazı önemli şahısların hâl tercemelerini de barındıran bu son eserle birlikte bir müntahabat külliyatı meydana getirilmiştir. Eserin kayıtlardaki adı olan *Müntahabât-ı Şakā'ik ve Zeyli* de bu iki eseri işaret etmektedir.

Adı geçen külliyatın ilk parçası olan ve *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* müntehabâtından önce gelmesi gereken *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* müntahabâtı vasfındaki telif, Fatih Millet Kütüphanesi'nde mevcut değildir. Nitekim külliyatın 734. numarasında *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın eksik bir nüshası kayıtlıdır.

Eski katalogda yer alan Hamid Vehbi ismi, söz konusu kütüphanede şimdi mevcut olmayan eserden alınmış olmalıdır.

C. *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* Zeyilleri

1. *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* - Âşık Çelebi

Taşköprîzâde henüz hayattayken *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'yi tercüme edip ona gösteren Âşık Çelebi (ö. Şaban 979/ Aralık-Ocak 1571-72) 976/1568-69 yılında aynı eserin zeylini de kaleme almıştır.[2] Âşık Çelebi, Taşköprîzâde'nin (ö. Receb 968/ Mart-Nisan 1561) bıraktığı 965/1557-58 yılından itibaren Arapça olarak *Şakā'ik*'ı tezyil etmeye başlar. Nitekim zeylindeki ilk biyografi sahibinin vefat tarihi 968/1560-61'dir. Yazar 43 şahsın vefeyâtını vererek eseri Sultan II. Selim döneminin başlarına kadar getirir. *Tetimmetü'ş-şakā'ik*'ta biyografisi ve-

1 Hadîs-i Şerîf, "Salihlerin anılması sırasında (ilâhî) rahmet iner." Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/70-1772.
2 Levend, age, s. 355-356.

rilen son şahsın vefat yılı 976/1568-69'dur.[1] Sokullu Mehmed Paşa'ya takdim edilen bu zeyil[2] üzerine henüz müstakil bilimsel bir çalışma yapılmamıştır.

2. *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* - Alî bin Bâlî

Munuk Alî veya Hısım Alî Çelebi isimleriyle de bilinen Alî b. Bâlî (ö. Receb 992/ Temmuz-Ağustos 1584) Taşköprîzâde'nin bıraktığı yerden kendisinin yaşadığı zamana kadar *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye*'ye bir zeyil kaleme almıştır.[3] Biyografilerindeki vefat bilgilerine göre eser 968/1560-61 - 991/1583-84 yılları arasında hayatını kaybeden bilgin ve şeyhlerin hâl tercemelerini ihtiva etmektedir. Diğer bir deyişle Kānûnî Sultan Süleyman (ö. Safer 974/ Ağustos-Eylül 1566) (sonu), Sultan II. Selim (ö. Şaban 982/ Kasım-Aralık 1574) ve Sultan III. Murad (ö. Cemâdiyelûlâ 1003/ Ocak-Şubat 1595) (başlangıcı) tabakalarından oluşmaktadır. *el-'Ikdu'l-manzûm*'da yaklaşık olarak 85 şahsın biyografisi bulunmaktadır. Bu eser de *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* ve *Âşık Çelebi Zeyli* gibi Arapça olarak kaleme alınmıştır.

el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm Mısır Bulak'ta H. 1299, 1310'da *Vefeyâtü'l-a'yân* kenarında[4] ve Beyrut'ta 1975'te *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* ile birlikte[5] basılmıştır.[6] Oskar (Osman) Rescher eseri Almancaya çevirmiştir.[7] Alî b.

---

1 *Âşık Çelebi Zeyli*'nde biyografisi bulunan şahıslar şunlardır: Taşköprîzâde, Yahyâ b. Nûreddîn el-Emîn (Emînzâde), Muhyiddîn Mehmed b. Mahmud (Hoca Kayını), Mehmed Şah b. Sinan Çelebi el-Yegân, Muslihiddîn Mustafa b. Pîr Alî en-Niksarî, Muslihiddîn Mustafa b. Şa'ban (Sürûrî), Muhyiddîn Mehmed b. İbrahim (Cürcân), Muhyiddîn Mehmed el-Arabî, Muhyiddîn b. İbrahim (Dünbekzâde), Ni'metullah (Rûşenî), Şâh Alî Çelebi b. Kasım Beg, Şeyh Mehmed Çelebi b. Şeyh Safiyüddîn el-Bursevî, Abdulvehhab Çelebi b. Abdurrahman, Ahmed Çelebi b. Ebussuud, Kurd Ahmed b. Hayreddîn, Abdulbâkî b. Alaaddîn Alî el-Arabî, Abdulbâkî b. Mehmed Şâh el-Fenârî, Yusuf Çelebi el-Fenârî, Şeyh Abdurrahman b. Şeyh Cemâleddîn el-Merzifonî, Muhyiddîn Mehmed b. Ebussuud, Muhyiddîn Mustafa b. Mi'mârzâde, Dârib Muhyiddîn, Abdullatif b. Fethullah, Küçük Tâceddîn, İmâmzâde Muhyiddîn, Muhyiddîn Mehmed (Hekîm Çelebi), Sinâneddîn Yûsuf (Muhzır Kulu), Sâlih b. Celâleddin (Celâlzâde), Muhyiddîn Mehmed (İbn Eğri Abdî), Muhyiddîn b. Ahaveyn, Alaaddîn Alî Çelebi el-Manavgadî, Ahmed Çelebi b. Ahî el-Konevî, Tâceddîn İbrahim el-Manavgadî, Mustafa b. Celâl Tevkî'î, Çalık Ya'kûb, Muhyiddîn Mehmed b. Şeyh Turud, Muhyiddîn Mehmed b. Abdulvehhab, Emîr Hasan Niksârî, İbnü'l-kara Davud el-Kocavî, Şeyh Mehmed b. el-Kaysûnî, Kutbuddîn eş-Şirvânî el-Acemî, Mevlânâ Latîfî, Abdurrahman b. Mustafa (Abdurrahman el-Esved).

2 Filiz Kılıç, "Âşık Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*; http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=937 (E. T.: 20.09.2015)

3 Gönül [Necatigil], agm, s. 156.

4 bk. İbn Hallikân, *Vafayât al-a'yân*, Bulak 1299, 1310. (Bu eserin kenarında yer almaktadır.)

5 bk. Taşköprîzâde Ahmed İsameddin Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmaniyye*, Dârü'l-kitâbü'l-Arabiyye, Beyrut 1975. (Bu eserin sonunda yer almaktadır.)

6 Levend, age, s. 356.

7 bk. Oskar (Osman) Rescher, *Taşköprüzâde eş-Şaqa'ik en-No'manijje fortgesetzt von 'Ali Miniq unter dem Titel el-'iqd el-manzûm fî dikr afâdil er-Rûm,* Mit Zusaetsen, Verbesserungen und Anmerkungen nach dem Randdruck Cairo, Stutgart 1934, s. 139.

Bâlî'nin zeylinin pek çok yazma nüshası Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde mevcuttur ancak henüz Türkçeye çevrilmiş değildir.

3. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* - Nev'îzâde Atâyî

Nev'îzâde Atâyî'nin (ö. 1046/1636-37 [?]) eseri mevcut olanlar içerisinde Türkçe kaleme alınan ilk *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeylidir. Atâyî, Mecdî Mehmed Efendi'nin tercümesini esas aldığını ve zeylini yazmaya 1042/1632-33 yılında başladığını belirtir. *Zeyl-i Şakā'ik* ve *Zeyl-i Atâyî* isimleriyle de bilinen meşhur eserin yazılışı 1044'ün Rebîülevvel'inde (Ağustos-Eylül 1634) tamamlanmıştır.

Atâyî, mukaddime bölümünde Taşköprîzâde'nin bıraktığı sene olan 965/1557-58'den eseri yazmaya başladığı yıl olan 1042/1632-33'e kadarki süreyi kapsayan bir zeyil yazma niyetinde olduğunu belirtir.[1] Fakat *Hadâ'iku'l-hakā'ik* 940/1533-34 ile 1044/1634-35 senesi arasında vefat eden ulemanın biyografilerini içine almaktadır. Onuncu Osmanlı hükümdarı olan Kānûnî Sultan Süleyman'dan on yedinci Osmanlı sultanı IV. Murad'a (ö. Şevval 1049/ Ocak-Şubat 1640) kadar geçen süre, biyografi ve tarihî olaylar bağlamında, sekiz tabaka altında ele alınmaktadır. *Atâyî Zeyli*'nin ihtiva ettiği hâl tercemesi sayısı 1135'tir. Bu sayı, eseri zamanına kadar yazılan en hacimli *Şakā'ik* zeyli kılmaktadır. İstanbul'da 2 cilt olarak basılan[2] eserin yurtiçinde ve dışında olmak üzere toplam 52 yazma nüshası bulunmaktadır. Bu haliyle *Hadâ'iku'l-hakā'ik*, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyilleri içerisinde en rağbet gören eserdir, demek mümkündür.

4. *Tekmiletü'z-zeyl* - Uşşâkîzâde İbrahim Hasîb

Tekmiletü'z-zeyl, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'a yazılan bir zeyildir. Uşşâkîzâde İbrahim Hasîb (ö. Şevval 1136/ Haziran-Temmuz 1724), kendisinin hâmîsi olan Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin (ö. Rebîülâhir 1115/ Ağustos-Eylül 1703) tavsiyesi üzerine bu zeyli kaleme almaya başlamıştır.[3] Eserini tamamlayıp beyaza geçmek üzere iken Feyzullah Efendi'nin katline sebebiyet veren Edirne ayaklanması baş gösterince müsveddeleri imhâ etmeyi düşünmüştür. Müellif, siyasî çalkantıların dindiği bir zamanda müsveddelerini beyaza çekip Şehid Ali Paşa'ya (ö. Şaban 1128/ Temmuz-Ağustos 1716) sunmuştur.[4]

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, 1a.
2 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Zeyl-i Şakâ'ik li-Atâyî*, İstanbul 1268.
3 Gönül [Necatigil], agm, s. 165.
4 Levend, agt, s. 357.

Uşşâkîzâde Zeyli beş tabakadan oluşmaktadır. Bu tabakalara isimlerini veren hükümdarlar Sultan IV. Murad, Sultan İbrahim, Sultan IV. Mehmed, Sultan II. Süleyman ve Sultan II. Ahmed'dir. Nev'îzâde Atâyî'nin bıraktığı sene olan 1044/1634-35 ile 1106/1694-95 yılları arasında vefat eden ilim adamı ve şeyhlerin biyografilerini içermektedir. *Tekmiletü'z-zeyl*'de 540 kişinin hâl tercemesi bulunmaktadır.[1] Bu zeyil de *Hadâ'iku'l-hakā'ik* gibi biyografilerle birlikte geniş tarihi bilgiler ihtiva etmektedir. Eser üzerine Ramazan Ekinci bir doktora çalışması yapmıştır.[2]

5. *Vekāyi'ü'l-fuzalâ* - Sîmkeşzâde Şeyhî Mehmed

Vekâyi'ü'l-fuzalâ, Şakā'iku'n-nu'mâniyye tercüme ve zeyilleri içerisinde en hacimli olanıdır. Bu eser de *Tekmiletü'z-zeyl* gibi *Atâyî Zeyli*'ne zeyil olarak yazılmıştır. Şeyhî Mehmed (ö. 1145/1732-33), eserini tesis sürecinde müsveddeleri temize çekmek üzereyken Uşşâkîzâde Hasîb'in Atâyî'ye bir zeyil yazdığını duyduktan sonra bu işten vazgeçmiştir. Ancak *Uşşâkîzâde Zeyli*'ni inceleyip başarısız bir eser olduğunu ve az bir süreyi kapsadığını müşâhede edince kendi zeylini beyaza geçmeye karar vermiştir.[3]

Şeyhî Mehmed Efendi Zeyli üç ciltten oluşmaktadır. İlk iki cildi yazarın kendisi kaleme almıştır. Üçüncü cilt için gerekli bilgileri tamamladıktan sonra bunları metne dönüştürmeye Şeyhî'nin ömrü yetmeyince oğlu Hasan (ö. [?]) tarafından bu cilt hazırlanmıştır. Birinci cilt 1043/1633-34 - 1098/1686-87, ikinci cilt 1099/1687-88 - 1130/1717-18, üçüncü cilt ise 1131/1718-19 - 1143/1730-31 yıllarını kapsamaktadır.[4] Bu üç ciltte yedi tabaka altında toplam 2058 âlim ve şeyhin terceme-i hâli vardır.[5] Eser şair biyografilerini ayrı bir kategoriye almasıyla da diğer zeyillerden ayrılır.

Vekâyi'ü'l-fuzalâ'nın çeşitli kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. Eser ile ilgili Cemal Karabaşoğlu ve İsmail Kayacıoğlu birer yüksek lisans çalışması yapmış[6], Burcu Karakaya bir bildiri sunmuştur.[7]

---

1 Ramazan Ekinci, *Uşşâkîzâde Hasîb'in Zeyl-i Şakā'ik'ı (İnceleme-Metin-Dizin)*, Celal Bayar Ünv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Manisa 2014, s. 171.

2 bk. agt.

3 Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyiü'l-Fuzalâ*, (tıpkıbasım A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 3.

4 Gönül [Necatigil], agm, s. 166.

5 Ekinci, agt, s. 86.

6 bk. Cemal Karabaşoğlu, *Salim ve Safayi Tezkireleriyle Vakayiü'l-fuzala'daki Musikişinaslara Dair Bilgiler*, Marmara Ünv., SBE, Basılmamış YL Tezi, İstanbul 2003; İsmail Kayacıoğlu, *Şakā'iku'n-nu'mâniye Zeyillerinden Vekâyiü'l-fudalâ'daki Şair Biyografileri*, Gazi Ünv., SBE, Basılmamış YL Tezi, Ankara 1998.

7 bk. Burcu Karakaya, *Vekâyi'ü'l-fuzalâ'nın Tezkire Kısmının Önemi ve Dönem Tezkireleri Arasındaki Yeri*,

6. *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* - Fındıklılı İsmet Efendi

Fındıklılı İsmet'in (ö. Şevval 1322/ Aralık-Ocak 1904-5) *Tekmiletü'ş-şakā'ik*'ı en son kaleme alınan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeylidir. Hatime bölümünde ifade edildiğine göre yazar *Vekāyi'ü'l-fuzalâ*'nın telifinden sonra uzun bir süre Osmanlı âlimlerinin hâllerini anlatan bir eserin yazılmaması üzerine bu tarz bir kitap için çalışmalara başlamış ve yirmi beş sene süren bir emekten sonra Şeyhî Mehmed'in bıraktığı 1143/1730-31'den 1314/1896-97 yılına kadarki sürede vefat eden din âlimi ve şeyhlerin hâl tercemelerini barındıran sekiz ciltlik bir zeyil kaleme almıştır. Fakat büyük Fındıklı yangınında yazarın tüm kitaplarıyla birlikte bu telif de yanmıştır. İsmet Efendi bu olaydan sonra hatırladığı kadarıyla eserini tekrar kaleme almaya başlamış, ancak bu sefer ortaya çıkan kitap dört cilt ederinde olmuştur. Bu kitaptan kısımları peyderpey neşretme gayesi taşıyan müellif, sadece 25 ve 26. cüzlerini Sultan II. Abdülhamit'e (ö. Rebîülâhir 1336/ Şubat 1918) sunmuştur.[1] Şimdi elimizde bulunan ünik nüsha bu cüzlerin birbirine eklenmesiyle vücut bulmuştur.[2] Söz konusu nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 9290'da kayıtlıdır.

Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik sadece Sultan I. Mahmud tabakasından müteşekkil olup 1143/1730-31 - 1168/1754-55 yılları arasında vefat eden ulemâ ve meşayihten 370 kişinin biyografisini ihtiva etmektedir. Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarının olduğu bir zamanda yazıldığı için modern biyografik eserlerden izler taşımaktadır (Ayrıntılı tahlil için bkz. 1. Bölüm 2.8. numaralı md.).

Fındıklılı İsmet Zeyli'nin ilk kısımları Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nda -1925 senesinde sayı 12 (89) ve 1926 senesinde 15 (92) olmak üzere- 4 sayı boyunca yayımlandı fakat devamı getirilmedi.[3] Bu eser ile ilgili herhangi bir müstakil akademik çalışma henüz gerçekleştirilmiş değildir.

İKÜ III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul 2010.

1 Fındıklılı İsmet, *Tekmiletü'ş-şakâ'ik fî Hakk-ı Ehli'l-hakâ'ik* (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 478.

2 Gönül [Necatigil], agm, s. 168.

3 Levend, age, s. 364.

D. Yazıldığı İddia Edilen Ancak Elde Nüshası Bulunmayan Eserler

a. Tercümeler

1. Âşık Çelebi Tercümesi

Nev'îzâde Atâyî *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta Âşık Çelebi'nin eserleri hakkında bilgi verirken "*Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'yi terceme eyleyüp Taşköprîzâde Efendi merhûma 'arz eyledükde 'Mevlânâ Âşık, biz bunu Türkî yazmış-ıduk. Tercemede bîhûde zahmet ihtiyâr itmişsüz.' diyü latîfe idüp kitâb-ı mezbûrun sehlü'l-ahz oldugına işâret iderler."[1] biçiminde bir anekdot anlatır. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere Âşık Çelebi *Şakā'ik*'ı Türkçeye tercüme edip Taşköprîzâde'ye göstermiştir. Fakat yurtdışı ve yurtiçi kütüphanelerinin herhangi birisinin katalogunda bu eserin nüshasına rastlanamamıştır.

2. Mehmed b. Yusuf el-Çerkes Tercümesi

Ârif (ö. [?]), "*Devlet-i Osmâniye'nin Teessüs ve Tekarrürü Devrinde İlim ve Ulemâ*" isimli makalesinde[2] ve Bursalı Mehmed Tahir (ö. 1925) "*Osmanlı Müellifleri*" adlı eserde[3] Mehmed bin Yusuf el-Çerkes'in (ö. 1098/1686-87 [?]) İmâm Sa'lebî'nin (ö. 427/1035-36) *Kısas-ı Enbiyâ*'sı, Vâkıdî'nin (ö. 207/822-23) *Fütûhu'ş-Şâm*'ı ile birlikte Taşköprîzâde'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'sini Türkçeye çevirdiği bilgisini verir.[4] Bugün Mehmed el-Çerkes'in *Terceme-i Kısas-ı Enbiyâ* ve *Terceme-i Fütûhu'ş-Şâm*'ı elimizde bulunmaktadır ancak *Şakā'ik* tercümesi ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur.

b. Zeyiller

1. Hüsrevzâde Hüsrev Efendi Zeyli

Nev'îzâde Atâyî *Şakā'ik Zeyli*'nin mukaddimesinde "Saçlı Emîrzâde Yılancık ve Lutfî Begzâde mahdûmı ve Seyrekzâde ve İştibî Sadrî Çelebi ve Husrevzâde zeyl yazmışlardur. 'Abdu'l-Kerîm Efendi dahı bir kaç tercemeye hayli revnak virmişlerdür."[5] cümleleriyle *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye zeyil yazan kişilerin isim-

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 106b.

2 Ârif, "Devlet-i Osmaniye'nin Teessüs ve Tekarrürü Devrinde İlim ve Ulema", *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1332, Sayı 2, s. 137.

3 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342, C. 3, s. 148.

4 Gönül [Necatigil], agm, s. 153.

5 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 1b.

lerini vermektedir. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'taki hâl tercemesine bakılırsa bu cümlede yer alan Hüsrevzâde Hüsrev Efendi (ö. 1020/1611-12), Kutb-ı Mekkî'nin (ö. 990/1582) *Târîh-i Yemen*'inin mütercimi Hüsrevzâde Mustafa Efendi'nin (ö. Cemâdiyelûlâ 1000/ Şubat-Mart 1592) oğludur. 969 Zilka'de'sinin 14. günü (16 Temmuz 1562) dünyaya geldi. Çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yaptı. 1020/1611-12 yılında vefat etti. Terceme-i hâlinin sonunda yer alan "Zemânında vâki' olan silsileleri üstâd-ı ahter-şinâs gibi yevm-i vukû'ı, belki sâ'at-ı tahvîli ile zabt eyleyüp târîhlerinde dakîka fevt itmemişdür. Ol bâ'isdür ki bu hakîr dahı iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem ve tecdîd-i ahkâm-ı takvîm-i pârîne içün izâ'at-ı celfe-i kalem kılmışdur."[1] ibaresine göre zamanında meydana gelen önemli olaylara yer verdiği bir eseri vardır. Bu eserde söz konusu olayların tarihlerini isabetli bir biçimde kaydetmiştir. Onun bu eseri yüzünden Atâyî bir önceki senenin hadiselerini yeniden yazarak boşuna bir çaba ile kaleminin kenarını zayi etmiştir. Son cümle ile Atâyî kendi zeylinin Hüsrevzâde'nin eseriyle karşılaştırılacak olursa boşuna bir çaba ürünü olduğunu söyleyerek ona iltifatta bulunmaktadır.

Bu ifadelerden içerisinde tarihî olayların da anlatıldığı bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyli yazdığı anlaşılan Hüsrevzâde Efendi'nin bu eserini Nev'îzâde Efendi kaynak olarak kullanmıştır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta geçen " … merhûmun mezâr-ı fâ'izü'l-envârından انا لله وانا اليه راجعون[2] âyet-i kerîmesini ısgâ itdüklerini Husrevzâde merhûm imlâ itmişdür."[3], "… bunlar sıfru'l-yed kalmış iken Tebrîz kazâsı virildi, fî Rebî'u'l-âhir sene 1007. ez-Defter-i Husrevzâde."[4] ve "Tokuz yüz altmış tokuz Zi'l-ka'de'sinün on dördünci güni yevm-i hamîsde zuhûr itdügi defterinde mestûrdur."[5] cümlelerindeki bilgilere Hüsrevzâde'nin zeyli kaynaklık etmiştir. Son cümleden anlaşıldığı kadarıyla Hüsrevzâde Efendi zeylinde kendi biyografisine yer vermiş olmalıdır.

Zeyl-i Atâyî'de ismi Tâceddîn olan bir şahsın biyografisi kaleme alınırken

1 agy, vr. 330a.
2 *Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi,* 02/ 156, "Şüphesiz ki biz Allah için varız ve şüphesiz ki ona döneceğiz."
3 agy, vr. 261a.
4 agy, vr. 272b.
5 agy, vr. 330a.

Hüsrevzâde Zeyli için şu ifade kullanılmıştır: "Hafî olmaya ki Husrevzâde merhûmun defterinde Tâc'lar emvâc-ı bahr-ı mevvâc gibi telâtum ü tefâkum ve yevm-i tehânî-i sudûrda cem' olan müzevvece-i erbâb-ı tarîk gibi tezâhüm ü tesâdüm eyleyüp destâr-ı mestân gibi perîşân ve pîş-mükevver gibi der-hem ü pîçân olmasun diyü bu mertebe tefrîk ve nîşger-i hâme isâle-i kutr-ı beyân içün tazyîk olındı."[1] Bu ifade ile Atâyî, Hüsrevzâde'nin zeylinde ismi Tâceddîn olan oldukça fazla kişinin bulunduğunu, kutlama yapılan bir mekândaki müderris kavuklarına benzer şekilde birikip, sıkışıp sarhoş sarıkları gibi perişan olmamaları için bu kişilerin en önemlilerini eserine aldığını ifade etmektedir.

Ayrıca *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* isimli eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü 1284 numarada kayıtlı nüshasının zahriyesinde *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'ye zeyil ve tercüme yazan kişilerin listesi yer almaktadır. Yazarı belli olmayan bu bilgi notunda "Hüsrevzâde zeyl yazmışdur." şeklinde bir cümle görülür.

Bütün bu anlatılanlar ışığında özetle Hüsrevzâde Hüsrev Efendi'nin hem tarihî hadiseleri hem de ulema biyografilerini içeren bir *Şakā'ik* zeyli olduğunu, bu zeylin yazarın kendisi dâhil pek çok şahsın biyografisini ihtiva ettiğini, Atâyî'nin de bu eserden yararlandığını söylemek mümkündür.

Maalesef *Hüsrevzâde Zeyli* şu an için elde mevcut değildir.

2. İştibli Hüseyin Sadrî Çelebi Zeyli

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta yer alan "*Şakā'ik* zeyli yazup tevârîh-i ulemâya i'tinâ ve has u hâr-ı elfâz-ı za'îfe üzere binâ itmişdür. Doksan hudûdına dek îsâl ve dikkat idüp tetebbu'-ı tevârîh-i mâh u sâl eylemişdür."[2] ibaresine göre Hüseyin Sadrî (ö. 993/1585) dil ve üslubu zayıf bir zeyil ile *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'yi 900/1494-95 yılına kadar getirmiştir. Ayrıca *Atâyî Zeyli* mukaddimesinde yer alan *Şakā'ik* zeyli yazanlar listesinde de[3] Sadrî'nin adı geçmektedir. Buna rağmen Türkiye yazmaları toplu elektronik kataloğunda İştibli Sadrî adına kayıtlı herhangi bir eser bulunmamaktadır.

1 agy, vr. 334b.
2 agy, vr. 182b.
3 agy, vr. 1b.

3. Saçlı Emîrzâde Abdülkādir Yılancık Efendi Zeyli

Atâyî'nin biyografisini verirken *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye zeyil yazdığını bildirdiği başka bir bilgin de Abdülkādir Yılancık Efendi'dir (ö. 1000/1591-92). "*Zeyl-i Şakā'ik* yazmışdur. Elfâzı süst ve terâkîbi nâ-dürüstdür."[1] ifadesinden Yılancık Efendi'nin bir zeyil yazdığı ve bu eserin genel itibariyle dilinin, anlatımının başarısız olduğu anlaşılmaktadır. Atâyî'nin verdiği bu bilgiyi *Fezleke* [2]ve *Nâimâ Tarihi*[3] de aynen tekrarlar.

Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*'nde Paris Milli Kütüphanesi No. 2164'te Yılancık Abdülkādir'in zeylinin bir nüshasının olduğunu belirtir.[4] Türkiye kütüphanelerinde bu eser ile ilgili herhangi bir kayıt henüz mevcut değildir.

Behçet Gönül "*İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakâ'ik al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri*" isimli makalesinde Atâyî'nin Yılancık Efendi'nin zeylinden istifade ettiği bilgisini verir.[5] Atıfta bulunduğu sayfanın def-kenarında "Bazı defâtîrde merhûmun şehâdeti dokuz yüz seksan bir Zilka'de'sinde yazılıdur. Yılancık Efendi'ye bu târîhdedür demişler."[6] notu yer almaktadır. Matbu nüshadan alınan bu not güvenilir bir yazmada "... Yılancık Efendi'ye dahı bu târîhde verilmiş dimişler, görüle."[7] biçimindedir. Söz konusu not Küçük Nûreddîn (ö. Safer 979/ Haziran-Temmuz 1571) isimli zâtın hâl tercemesinin yan tarafında yer almaktadır. Bu şahıs vefat ettikten sonra yerine Yılancık Efendi atanmıştır. Adı geçen kişinin vefat ettiği ve görevinin Yılancık'a verildiği yıl, bazı kaynaklarda farklı bir tarihle yazıldığı için Atâyî bu durumu tetkik etmesi gerektiği notunu kendisi için yazmıştır. Haliyle burada *Yılancık Zeyli*'nden alıntılanan bir bilgi değil, onun atanma tarihinin Atâyî tarafından tespit çabası söz konusudur. Bu nedenle Atâyî'nin *Abdülkādir Efendi Zeyli*'nden istifade ettiği bilgisi doğru görünmemektedir.

---

1 agy, vr. 204b-205a.

2 Zeynep Aycibin (haz.), *Kâtip Çelebi - Fezleke - Tahlil ve Metin*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ünv., Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 224.

3 Nâimâ, *Târîh*, İstanbul 1280, C. 1, s. 74.

4 Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev.) Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s. 96.

5 Gönül [Necatigil], agm, s. 159.

6 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fi Tekmileti'ş-şakā'ik,* (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 152.

7 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fi Tekmileti'ş-şakā'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 90b.

4. Seyrekzâde Emrullah Mehmed Efendi Zeyli

Hakkında "*Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'ye zeyli ve kenârında ilhâkâtı vardur. Ekseri şütûm olmagın şöhret bulmamışdur."[1] cümlesini kuran Nev'îzâde Atâyî'ye göre Seyrekzâde Emrullah'ın (ö. 1008/1599-1600) bir *Şakā'ik Zeyli* vardır. İçerisinde çokça sövüp sayma barındırdığı için rağbet görmemiştir. Türkiye kütüphanelerinde *Seyrekzâde Zeyli* ile ilgili herhangi bir kayıt bulunamamıştır.

5. Hamidli Karaca Ahmed Efendi Zeyli

Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* isimli zeylinde Hamidî Karaca Ahmed'in (ö. 1024/1615-16) bir *Zeyl-i Şakā'ik* yazıp kendi zamanına yetişen ulemânın hâllerini aktardığını, fakat bu eserin sonbahar yaprakları gibi dağılıp yok olduğunu belirtir.[2] Muhtemelen bu eser kaynak tutularak, *Sicill-i Osmânî*,[3] *Osmanlı Müellifleri*[4] ve *Fezleke*'de[5] de aynı bilgiler tekrar edilir. Bu zeylin de herhangi bir nüshası tespit edilememiştir.

II) *EŞ-ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE* VE ZEYİLLERİNDE ESER TERTİBİ VE BİYOGRAFİ TANZİMİ

Sanatsal bir faaliyeti tekil bir fiilden çıkarıp edebî bir geleneğe dönüştüren şey birden çok sanatçının sahip oldukları ortak amaç ve düşünceyi birbirinden haberdar olarak bir ürüne dönüştürmesidir. Söz konusu bu eylemde sanatçıların ortağı oldukları fikirleri hep üzerine bir şeyler koyarak dönüştürmesi, geliştirmesi ve daha ileriye taşıması esastır. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyillerinde yazarların Osmanlı bilginlerinin yaşam bilgilerini, menkıbelerini, eserlerini sonraki kuşaklara aktarma amacıyla belirli bir yazım formatında, birbirlerinin yaptıklarını göz önünde bulundurup daha iyisini ortaya koymaya çalışarak bir edebî gelenek tesis ettikleri görülmektedir.

Biz de bu bölümde müelliflerin eserleri tertip ve biyografileri tanzim ederken kullandıkları usulleri inceleyerek *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri geleneğinin tekâmül sürecini bu iki edebî veri üzerinde tespit etmeye çalışacağız. Söz konusu bu incelemelerde ilgili geleneğin omurgasını oluşturan en önemli eserler esas alınmıştır.

---

1 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 264a.
2 agy, vr. 349a.
3 Nuri Akbayar (haz.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1996, C. 1, s. 180.
4 Bursalı Mehmed Tahir, age, C. 1, s. 402.
5 Aycibin, agt, s. 614.

1. *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî 'Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* - Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn Efendi[1]

İslâm geleneğinde sahabe, tâbiin, ulemâ, şair, mutasavvıf gibi sahip oldukları hususî özellikleri cihetiyle bir sınıf oluşturabilecek şahsiyetlerin biyografilerini konu edinen telif türüne tabakāt adı verilir.[2] Tabakāt türünde eserler ilk olarak Arap edebiyatında ortaya çıkmıştır. Ebû Nuaym-ı İsfehânî'nin (ö. Muharrem 430/ Ekim-Kasım 1038) *Hilyetü'l-evliyâ*'sı ve Hatîb-i Bağdâdî'nin (ö. Zilhicce 463/ Ağustos-Eylül 1071) *Târîh-i Bağdad* isimli Bağdat'ta yaşamış hadis âlimlerinin hâl tercemelerini içeren eseri bu türün ilk örnekleri kabul edilmektedir. Şairleri konu edinen tabakāt nev'inden ilk eser olarak Muhammed b. Sellam el-Cumâhî'nin (ö. 231/845-46 [?]) *Tabakātü'ş-şu'arâ* isimli eseri kabul edilmektedir.[3] Söz konusu bu eserlerde genellikle şahsiyetler taşıdıkları bazı ortak niteliklere göre tasnîf edilip tabaka adı verilen bölümlere yerleştirilir. Nitekim tabakāt türünün örneklerinden biri olan Sehî Bey'in (ö. 955/1548-49) *Heşt Behişt* isimli eserinde şu şekilde bir tertip söz konusudur:

1. Tabaka: Devrin Padişahı Kānûnî Sultan Süleyman (Muhibbî)
2. Tabaka: Başlangıçtan Kānûnî'ye Gelinceye Kadar Şair Padişah ve Şehzâdeler
3. Tabaka: Devlet Büyüğü Şairler
4. Tabaka: Bilgin Şairler
5. Tabaka: Sehî Bey'den Önce Yaşamış Şairler
6. Tabaka: Sehî Bey'in Gençliğinde Ünlü Olan Şairler
7. Tabaka: Eser Yazıldığında Hayatta Olan Şairler
8. Tabaka: Yetenekli Genç Şairler.[4]

Tabakāt türündeki ilk eserlerde tertip usulü bu basit yönteme dayalıydı. Ancak zamanla farklı metotlar geliştirilerek kompozisyonu daha komplike

---

1 Bu başlık altında yapılan incelemelerde *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin aşağıdaki neşirleri esas alınmıştır:
Ahmed Subhi Furat (haz), *Eş-şekâiku'n-nu'mâniye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmaniye-Taşköprülü-zade*, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985.
Taşköprîzâde Ahmed İsameddin Efendi, *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmaniyye*, Dârü'l-kitâbü'l-Arabiyye, Beyrut 1975.
Muharrem Tan (haz.), *Taşköprülüzâde - Osmanlı Bilginleri (eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fî ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye)*, İz Yay., İstanbul 2007.
Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu No. 5312 ve 964.

2 İsmail Durmuş, "Tabakāt", *DİA*, Ankara 2010, C. 39, s. 288.

3 Mustafa İsen vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara 2009, s. 8.

4 Sehî Bey, *Tezkire - Heşt Behişt*, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser Yay., İstanbul 1980, s. 14-16.

eserler ortaya konmuştur. Bu bağlamda ilk köklü değişiklik el-Merzubânî'nin (ö. Şevval 384/ Kasım-Aralık 994) *Muʿcemü'ş-şuarâ* isimli eserinde görülmektedir. Bu eserde ilk defa tabakalarda yer alan şahsiyetler alfabetik sıraya göre dizilmeye başlanmıştır. 14. yüzyılın başlarında yaşamış olan Alemüddin el-Birzâlî (ö. Zilhicce 739/ Haziran-Temmuz 1339) ise biyografileri yüzyıllara göre tanzim fikrini ortaya attı. Yöntem konusunda diğer köklü yenilik ise 15. yüzyıl bilginlerinden İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. Zilhicce 852/ Ocak-Şubat 1449) uyguladığı ölüm tarihi esasına dayalı tertip şeklidir.[1]

Şakā'iku'n-nuʿmâniyye geleneğinin ilk halkası olan *eş-Şakā'iku'n-nuʿmâniyye fî ʿUlemâ'i'd-devleti'l-ʿOsmâniyye* isimli eser de tabakāt türüne giren bir eser olup tertibinde tabaka yöntemi kullanılmıştır. Yukarıda değinildiği gibi ilk tabakāt türündeki eserlerde yazarlar genellikler ellerindeki malzemelere göre şahsiyetlerin ortak noktalarını bulup bunları tabakalara dönüştürürlerdi. Daha sonra bu tabakalarda yer alan kişileri ya alfabetik sıraya, ya yüzyıllara göre ya da ölüm tarihlerine göre dizerlerdi. *Şakā'iku'n-Nuʿmâniyye*'nin mukaddimesinde yer alan *…Bir çok âlimin vefât tarihlerini bilemediğim için kitabı Osmanlı sultanlarının tertibine göre sıralayıp düzenleyerek eş-Şakā'iku'n-nuʿmâniyye fî ʿUlemâ'i'd-devleti'l-ʿOsmâniyye adını verdim…*[2] ifadesinden anlaşıldığına göre Taşköprîzâde eserini biyografisini vereceği şahsiyetlerin ölüm tarihlerine göre tabakalar oluşturup bunları bu bölümlere yerleştirerek tertip etmeyi tasarlamıştır ancak şahsiyetlerin çoğunun ölüm tarihini bilemediği için Osmanlı Devleti hükümdarlarını birer tabaka kabul etmiş, hangi şahsiyet hangi padişahın zamanında yaşamışsa o şahsiyeti o padişahın tabakasına yerleştirmiştir.

Şakā'iku'n-Nuʿmâniyye'deki bu hükümdarları tabaka olarak belirleme yöntemi Osmanlı edebiyatında ilk defa Taşköprîzâde tarafından uygulanan bir usuldür. Kendisinin deyimiyle şartların zorlamasıyla tercih ettiği bu yöntem basitliği ve neredeyse tüm Osmanlı vatandaşlarının bildiği bir sıralamaya dayanmasıyla oldukça yararlı olmuştur. Bu özellik *Şakā'iku'n-Nuʿmâniyye*'yi başarılı ve değerli bir eser kılan nedenlerden biri durumundadır.

Taşköprîzâde *Şakā'ik*'ta tabakalara geçmeden önce konuya bir mukaddime ile giriş yapar. Klâsik mensur eserlere nazaran kısa diyebileceğimiz bu bölümde yazar, Allah'a şükürlerini sunar. Hz. Muhammed'e, âline ve ashabına salât eder. Küçüklüğünden beri tarihi metinleri okumaktan keyif aldığını, okuduklarını

1 İsen vd., age, s. 8.
2 Tan, age, s. 19.

zihninde biriktirdiğini söyler. Diğer memleketlerde kaleme alınan kitapların o ülke bilginlerinin hayatları hakkında bilgilerle dopdolu olduğunu ancak Osmanlı ülkesinde henüz bu tarzda bir eserin yazılmadığını ifade eder. Telif sebebini bu duruma bağlar. Bazı eserlerde yazılış sebebi bir başlık altında müstakil surette verilirken Taşköprîzâde bunu mukaddime içerisinde, muhtasar biçimde sunar. Eserin ismini verir, bu ismi seçmesinin nedenini açıklar. Dönemin hükümdarı olan Kānûnî Sultan Süleyman'a (ö. Safer 974/ Ağustos-Eylül 1566) dua ederek mukaddime bölümünü bitirir.[1]

Taşköprîzâde Efendi bu kısa mukaddimeden sonra eserin esasını oluşturan tabakalara geçer. Yazar biyografilerini vereceği bilginler hangi hükümdarın zamanında yaşamışsa o padişahın ismini ve tahta geçiş yılını "H. 820 Yılında Sultan Olarak Biat Edilen Sultan Bayezit Han Oğlu Sultan Mehmet Döneminde Yaşayan Bilginler"[2] örneğinde olduğu gibi tabakanın başlığı yapar. Tabaka başlıklarının altına bir dibace veya herhangi bir bilgi yazmadan hakkında bilgi vereceği şahsiyetin ismini açarak biyografik bilgiler vermeye başlar. Arapça olarak yazılan bu eserde bir şahsiyetin biyografisi bitince "min-hüm (Onlardan)" ifadesiyle başka bir kişinin hâl tercemesine geçilir. Bu durum metinde yer alan biyografileri müstakil başlığı olan belirli bir bölüm olmaktan çıkartmaktadır. Böylelikle biyografileri "Ve Onlardan (Başka) Bir Molla …" gibi bir anlamla tabakaya bağlı, başlıkları sadece tabaka isimleri olan, alt başlığı bulunmayan bir eser tertibatı ortaya çıkmaktadır. Eserin muhtevasına göre başlık, alt başlık ve yan başlıkların bir kompozisyon halinde verilmesi yazım tekniği açısından önemli bir husustur. Anlatı malzemesinin hacminin genişliğine rağmen *Şakā'iku'n-Nu'mâniyye*'de eserin iskeletini daha belirgin hale getirecek bir düzenlemenin başlıklarla yapılmamasının teknik açıdan bir eksiklik olduğunu söylemek mümkündür. Bu bir bağlama ifadesiyle şahsiyetlerin tabakaya bağlanması ve ince ayrıntıya girilmemiş bölüm düzenlemesi *Şakā'iku'n-Nu'mâniyye* geleneğinin ikinci ve üçüncü halkaları olan Âşık Çelebi ve Alî b. Bâlî zeyillerinde de görülmektedir. Mecdî'den itibaren ise biyografilere "mevlânâ" veya "el-mevlâ" ile başlayan müstakil bir başlık verme yöntemi uygulanmaya başlanır.

Şakā'iku'n-Nu'mâniyye'nin tabakalara padişahın ismini ve cülûs tarihini vermek, açıklama yapmadan biyografilere geçmek, biyografilere alt başlık vermeden tabakaya bağlamak şeklindeki metin tertibi tüm eser boyunca devam etmektedir.

1 age, s. 19.
2 age, s. 71.

Metin sonunda ise küçük bir değişiklik göze çarpmaktadır. Bu değişiklik, Taşköprîzâde'nin *Şakā'ik*'ın bitimine kendi biyografisini yerleştirip genelde eserin yazılış şekli ve tarihi, Allah'a şükür, Hz. Muhammed'e selam ve dönemin padişahına duanın bulunduğu hatime bölümünü hayatı hakkında bilgilerle birleştirerek yapıtını tamamlamasıdır.[1] Bazen sanatlı, ağır bir metne dönüşebilen hatime bölümünün böylesi pratik bir yöntemle biyografik bilgiler içerisinde eritilip verilmesi bu eserin herkesin kabul ettiği okuyucuyu yormaması, kolay hazmedilmesi özelliklerini var eden pek çok nedenden biri olmuştur.

Taşköprîzâde *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin mukaddimesinde eserini din âlimleri üzerine tesis ettiğini ancak tarikat şeyhlerini de esere dâhil etmeyi uygun bulduğunu belirtmektedir.[2] *Şakā'ik*'a baktığımızda bu durumun metin tertibine tam uygulanmadığını görmekteyiz. Nitekim özellikle ilk tabakalarda ilim adamları ile şeyhlerin karışık bir şekilde sıralandığını görmekteyiz. Sadece altıncı tabakada önce mollalar, sonra şeyhler gelmektedir. Eserin son tabakalarında ilkin mollalar, sonra da şeyhler gelecek şekilde bir düzen oluşturmayı hedefleyen bir çaba görünmekle birlikte bu tasnife tam uyulmamış, bazen mollaların arasında bir şeyhe bazen de şeyhler sırasında bir mollaya yer verildiği vâki olmuştur. Mâmafih bu telif, geleneğin başlangıç eseri olup buna benzer arayışların olması gayet doğaldır. Nitekim geleneğin devamında kaleme alınan eserler ile birlikte tertip ve tasnifte olgunluk yakalanmıştır.

Bu açıklamalar ışığında *Şakā'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye*'nin eser tertip iskeletini şu şekilde gösterebiliriz:

Şakā'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye

↓

Mukaddime

↓

1.Tabaka Sultan Osman

↓ ↓ ↓

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

1 age, s. 380.
2 age, s. 19.

2. Tabaka Sultan Orhan

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

3. Tabaka Sultan Murad

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

4. Tabaka Yıldırım Bayezid

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

5. Tabaka Sultan I. Mehmed

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

6. Tabaka Sultan II. Murad

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada önce molla sonra şeyhler gelmekte)

7. Tabaka Sultan II. Mehmed

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

8. Tabaka Sultan II. Bayezid

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

9. Tabaka Sultan I. Selim

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

10. Tabaka Kānûnî Sultan Süleyman

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

Taşköprîzâde Efendi, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de biyografileri tanzim ederken şahısların isminden sonra nisbelerini vermektedir. Bu nisbeler genelde o şahsın ünlü bir kişiye olan akrabalık bağı, bazen de halk arasındaki lakabı ile oluşturulmaktadır. "Filan kişinin oğludur, filan şahsın damadıdır." şeklindeki ifadelerle, "Geyikli Baba lakabıyla tanınmıştır."[1] gibi söylemlerle şahsın kimliği belirgin hâle getirilmektedir. Nisbeden sonra biyografisi verilen kişinin doğduğu yerin adı zikredilmektedir. Doğum tarihi ise pek söylenmemektedir. Bunun nedeni o zamanın şartlarında insanların doğum tarihlerinin tespitinin güç bir iş olmasıdır. Nisbe ve doğum yerinden sonra ise şahsın tahsil hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümde yazarın terceme-i hâlini verdiği kişinin ders aldığı hocanın ismini vermeye özen gösterdiği dikkat çekmektedir. Fakat hocasının ismini bilmediği şahısların biyografisinde "Zamanının bilginlerinden Arapça, dinî ilimler, tefsir ve hadis tahsil etmiştir."[2] gibi genel ifadeler kullanmaktadır. Biyografisi verilen kişi eğer bir müderris veya kadıysa görev yaptığı yerler hakkında bilgiler verilmektedir. Bazı şahısların atandığı yerler ayrıntılı bir şekilde sıralanırken bazı kişilerin ise sadece önemli görevleri zikredilmektedir.

Biyografi kompozisyonu içerisinde Taşköprîzâde'nin yer verdiği bilgilerden biri de hâl tercemesi verilen kişinin sahip olduğu şahsî özelliklerdir. Yazar kimden söz ediyorsa onun ahlâkı, zekâsı, erdemi gibi fıtrî özelliklerini verme gayretindedir. Bazen şahsın boyu, sakalı, yüzü gibi fiziksel özelliklere de değinmektedir. Fiziksel ve ruhsal portrenin çizildiği bu bölümün biyografi kompo-

1 age, s. 30.
2 age, s. 35.

zisyonunda yeri net değildir. Bu bölüm bazı biyografilerde başlarda[1] bulunurken bazılarında ise sonlarda[2] yer almaktadır.

Taşköprîzâde ele aldığı şahsiyetin kaleme aldığı eserler varsa bunların ismini zikreder. Bu eserleri okuduysa bunlar hakkında yorumlar yapar. Eserlerden örnek parçalara ise yer vermez. Geleneğin sonraki eserlerinde görülen şair âlimlerin şiirlerinden örneklere ise *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de pek rastlanmaz. Sadece yedi şahsın şiirlerinden kısa alıntılar yapılmıştır.[3]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye'de yer alan biyografilerin son bölümünde yazar, hakkında mâlûmat verdiği şahsın ölüm tarihini biliyorsa bu tarihi verir. Geleneğin devamında gelen eserlerin bazılarında, sözü geçen bir olayın tarihi hakkında ebcet hesaplı bir şiir parçası veya söz varsa buna yer vermeye dikkat edilir ancak *Şakā'ik*'da buna ehemmiyet verilmemektedir. Tüm eser boyunca sadece dört adet tarih manzumesine rastlanır.[4] Bu, omurgasını çizmeye çalıştığımız bilgilerden sonra hâl tercemesi küçük bir dua cümlesi ile sona erer.

Hemen hemen her biyografide bulunan bu bilgiler dışında Taşköprîzâde ilgili kişi hakkında duyduğu hikâyeleri, ilginç olayları, kerametleri de anlatır. Kendisinden en çok hikâye aktardığı kişi çeşitli medreselerde müderrislik yapmış olan babası Mustafa bin Halil'dir.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye'nin biyografi taslağında yer alan bu bilgiler, yazarın mümkün mertebe yer vermeye çalıştığı bilgilerdir. Buna karşın bazı hâl tercemelerinde bu bilgilerden biri veya bir kaçının eksik olduğu da vâkidir. Ayrıca bu bilgilerin metin kompozisyonundaki sırası bazı biyografilerde değişiktir. Bu durum söz konusu eserde tasnif ve tertip bakımından yerleşik kuralların var olmadığını, metin tesisinde bir yazım birliğine varılmadığını; dolayısıyla sonradan ortaya çıkacak olan bir geleneğin, yani *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin henüz oluşmadığını göstermektedir. Nitekim sonradan zeyil adıyla yazılan devam niteliğindeki eserlerde bu tertip kuralları daha standart ve belirgin hale gelmiş, bir edebî geleneği işaret eden bir yazım birliği sağlanmıştır.

1 bk. age, s. 62. (Molla Alaeddin Rûmî biyografisi.)
2 bk. age, s. 224. (Molla Kasım b. Yakub biyografisi.)
3 Bunlar için bk. age, s. 46, 62, 102, 182, 234, 239, 301.
4 Bunlar için bk. age, s. 115, 179, 202, 236.

2. *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* - Âşık Çelebi[1]

İslâm telif geleneğinde zamanla biriken veya ihmâl edilen bilgilerin kesintiye uğramadan akışını sağlamak için zeyil yazma yöntemi kullanılmıştır.[2] Kültürel birikim için oldukça önemli olan bu yöntem İslâm âleminde epey rağbet görmüştür. Bu yöntem Osmanlı sâhasında da *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* dahil olmak üzere pek çok esere uygulanmıştır. Bu bağlamda *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye zeyil olarak kaleme alınan ilk eser Âşık Çelebi'nin *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* isimli zeylidir. Kırk üç şahsın biyografisini içeren bu Arapça telif Allah'a hamd, Hz. Muhammed'e, âline ve ashabına salât ve selâm ile başlamaktadır.[3] İslâm ülkelerindeki ilmi faaliyetlerden ve buralardaki âlimlerin durumundan bahseden mukaddime bölümünün sonunda Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn'in hayatı hakkında kısa bir bilgi yer almaktadır.[4] Bunun akabinde Âşık Çelebi eserini meydana getirirken Taşköprîzâde'nin kullandığı yönteme uyduğunu ve onun eserini tamamlamak amacında olduğunu belirtir.[5] Herhangi bir tabaka başlığı açmadan Taşköprîzâde'nin bıraktığı yer olan Kānûnî döneminin ortasından adeta onun eserini devam ettirerek "min-hum (onlardan)" bağlacı ile biyografilerini sıralamaya başlar. Belki de arada bir rabıta oluştursun diye *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de de yer alan bir biyografiyi ilk sıraya koyar.

Âşık Çelebi hâl tercemelerinin söz başlarını genelde "Min-hum el-Mevlâ… (Bilginlerden Molla…)" ifadesiyle kurgulayarak bilgi vermeye geçer. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de bu söz başları kalıbı pek değişmezken yazarın bunu biraz yumuşattığını, bazen "min-Evlâdi'l-ulemâi'l-izâm el-Mevlâ…(Büyük Âlim Evlatlarından Molla…)" veya "min-Rüesâi'l-hutebâ el-Mevlâ…(Hatiplerin Başkanlarından Molla…) gibi farklı söyleyişlere yer verdiği görülür. Kānûnî döneminin son evresinde vefat eden ilim adamlarının biyografileri tamamlandıktan sonra tabaka başlığı açılarak Sultan II. Selim zamanına geçiş yapılır.

1 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Âşık Çelebi'nin *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* adlı eserinin Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa Koleksiyonu, No. 34 Fa 1098/2'de yer alan nüshası esas alınmıştır.

2 İsmail Durmuş, "Zeyil" *DİA*, İstanbul 2013, C. 44, s. 340.

3 Âşık Çelebi, agy, vr. 200b.

4 agy, vr. 201a-202a.

5 agy, vr. 202a-202b.

Bu noktada *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinde önemli bir yeniliğin yapıldığına şahit olmaktayız. Taşköprîzâde, kaleme aldığı on tabakanın tümünde başlıktan sonra doğrudan biyografilere geçerken Âşık Çelebi önemli bir değişiklik yaparak tabaka başında tarihi bilgiler vermektedir.[1]

Söz konusu bu muhtasar genel tarih bölümünde tabakaya adını veren II. Selim'in cülûs tarihi verilip tahta geçiş süreci kronolojik bir düzlemde anlatılır. Âşık Çelebi'nin burada değindiği tarihî olayları şu şekilde sıralamak mümkündür: Kānûnî'nin Zigetvar seferinde vefatı, İbn Kaysunî (ö. Safer 976/ Temmuz-Ağustos 1568) tarafından yıkanması, ölümünün askerlerden gizlenmesi, Kütahya'da bulunan Şehzâde Selim'e haber gönderilmesi, Selim'in 974 yılı Rebîülevvel'inin 8. gününde (23 Eylül 1566) Haliç'ten geçerek İstanbul'a girmesi, orada Saltanat Nâibi İskender Paşa (ö. 979/1571-72), İstanbul Kadısı Kadızâde Ahmed Çelebi (ö. Rebîülâhir 988/ Mayıs-Haziran 1580) ve devletin diğer ileri gelenleri tarafından karşılanması, Kānûnî'nin cenazesinin Vezîr Ahmed Paşa (988/1580-81) ve Mısır beylerbeyiliğinden ma'zûl Ali Paşa (ö. Receb 995/ Haziran-Temmuz 1587) ve Kapı Ağası Ferhad Ağa (ö. Safer 1004/ Ekim-Kasım 1595) ile 974 yılı Cemâdiyelâhire'sinin sekizinci günü (21 Aralık 1566) şehre dâhil olup hazırlanan hazîreye defnedilmesi, vezîrler, kazaskerler, asker reisleri ve diğer ileri gelenlerin yeni hükümdara biat etmesi.[2]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinde bir ilk olan bu durum 12. yüzyıldan itibaren gelişen yıl usulüne dayalı tarihçilik yöntemini hatırlatmaktadır. 12. yüzyılın sonuna kadar Arap dilinde devam eden bu tarz ile kaleme alınan metinlerin başına insanlığın yaratılışıyla başlayan umûmî tarih eklenmiş, biyografi bu eserlerin içinde yer almaya devam etmiştir.[3] Âşık Çelebi muhtemelen biyografi ile tarihin iç içe olduğu bu yöntemi uygulamak adına böyle bir tasarrufta bulunmuştur.

Tabaka başlığının altında yer alan tarihi bilgilerden sonra biyografiler genellikle "min-Hüm (Onlardan)" bağlacıyla birbirine bağlanarak eserin sonu-

---

1 agy, vr. 236a.
2 agy, vr. 236a-238a.
3 İsen vd., age, s. 8.

na kadar sunulmaya başlanır. Önemli şahısların çocuklarının hâl tercemeleri verilirken bazen "min-Evlâdi'l-ulemâi'l-izâm (Büyük Âlim Evlatlarından…) ifadesiyle bağlantı sağlanmaktadır. Sonda herhangi bir hatime bölümü bulunmayıp kitapta üzerinde durulan son kişi olan Abdurrahman el-Esved'in (ö. 976/1568-69) biyografisi[1] ile *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin bitişi bir olmaktadır.

Geleneğin ikinci halkası olan bu eserde *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de olduğu gibi bilginler ile şeyhlerin hâl tercemeleri karışık bir şekilde sıralanmaktadır. Taşköprîzâde'de bu iki meslek erbabını iki ayrı gruba toplama gayreti seziliyorken Âşık Çelebi'de böyle bir arayış söz konusu değildir.

Bu bilgiler doğrultusunda eserin tertip taslağını şu şekilde gösterebiliriz:

Tetimmetü'ş-Şakâ'iku'n-nu'mâniyye

↓

Mukaddime

↓

10. Tabaka Kānûnî Sultan Süleyman (*Şakā'ik*'ın Devamı Olarak)

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

11. Tabaka Sultan II. Selim

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

Âşık Çelebi'nin zeylindeki biyografilere muhteva açısından baktığımızda *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de kullanılan tertip şablonunun devam ettirildiğine; ancak önemli bazı yeniliklerin eklendiğine şahit olmaktayız. Yazar, Taşköprîzâde'nin yaptığı gibi biyografisine şahsın ismi ve nisbesiyle başlar. Doğum yerini biliyorsa buna yer verir. Eserde çağın şartlarından dolayı tespiti güç olduğu için doğum tarihi bilgisine pek rastlanmaz. *Şakā'ik*'taki gibi şahsın kimden eğitim

1 Âşık Çelebi, agy, vr. 247a.

aldığı biliniyorsa bu bilgi sunulur. Eğer bilinmiyorsa genel ifadelerle dönemin bilginlerinden ders aldığı söylenir. Müellif ayrıca, tercemesini verdiği kişinin kimden mülazım olduğu bilgisini de vermeye gayret eder.

Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye'de biyografi içeriği bakımından yapılan en önemli yenilik kadı ve müderrislerin atandıkları yerlerin ve kariyer basamaklarındaki hareketlerinin ayrıntılı bir şekilde verilmesidir. Osmanlı ilmiye teşkilatında medreselerin giderek yükselen bir hiyerarşiye göre tanzim edilmiş bir düzeni mevcut idi. Medreseler, okutulan dersler ve müderrislerin yevmiye gelirlerine göre yirmi akçe, otuz akçe, elli akçe vb. biçimde derecelendiriliyordu. Bir müderrisin kariyer derecesi atandığı medresenin mertebesine eşit kabul ediliyordu.[1] Âşık Çelebi biyografisini kaleme aldığı kişilerin hangi medreseye, hangi mertebe ile atandığı bilgisini verir. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğini sürdüren eserlerde klâsik bir hâl alacak bu müderrislik mertebesi bilgisi düzenli bir biçimde ilk olarak Âşık Çelebi tarafından biyografilere eklenmiştir.

Şahsın görev yerleri ve mertebeleri hakkında bilgiler bittikten sonra ölüm tarihi belirtilir. Ölüm tarihi bilinmeyen kişilerde bu bölüm genel ifadelerle geçiştirilir.[2] Âşık Çelebi ölüm tarihlerine yazılan ebcet hesaplı ifade veya nazımlara pek yer vermez.

Yazıya konu olan *Şakā'ik Zeyli*'nde biyografilerin son bölümünde şahısların fiziksel ve ruhsal portresi yer almaktadır. Burada yazar biyografi sahibi olan kişinin karakteri ve dış görünüşü hakkında bilgi verir. Genellikle karakter hakkında zeki, bilgili, erdemli, hoş sohbet gibi müspet ifadeler kullanır.[3] Dış görüntüsünü çizerken ise güzel yüzlü, zarif yürüyüşlü benzeri genel ifadeler sarfeder.[4]

Şahıs portresi bölümünün biyografi kompozisyonundaki yeri Taşköprîzâde'nin eserinde belirli değilken Âşık Çelebi bu bölümü anlatımın sonuna yerleştirmiştir. Çelebi'nin biyografi kompozisyonu hakkındaki bu tasarrufu diğer *Şakā'ik* müzeyyilleri tarafından kabul görmüştür.

1 Mefail Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.17, sayı 1, 2008, s. 27.
2 bk. Âşık Çelebi, agy, vr. 244a. (ibn Kara Dâvud el-Kocavî biyografisi.)
3 bk. agy, vr. 237b. (Muhyiddin ibn Mehmed Çelebi el-Konevî biyografisi.)
4 bk. agy, vr. 214a. (Rûşenî Nimetullah Efendi biyografisi.)

Şakā'iku'n-nu'mâniyye'de görülen özelliklerden biri olan şair veya yazar bilginlerin şiir veya eserlerinden örneklere biyografi sonunda pek yer vermeme hususu *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'de de görülür.

Âşık Çelebi'nin zeylinde *Şakā'ik* geleneğinde ilk olma vasfını haiz özelliklerden biri de müderrislik için bir nevi diploma vazifesi gören icâzet-nâmelere yer vermesidir. Yazar, Şeyh Abdurrahman bin Cemâleddin el-Merzifonî'nin (ö. 971/1563-64) hayatı hakkında bilgi verirken onun şeyhülislâmdan aldığı icâzet-nâme metnini eserine dâhil eder.[1] Bu yenilik *Şakā'ik Zeyli* yazan diğer sanatçılara örnek teşkil eden başka bir husustur.

3. *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* - Alî bin Bâlî[2]

Munuk Alî veya Hısım Alî Çelebi isimleriyle de bilinen Alî bin Bâlî'nin Arapça olarak kaleme aldığı *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* adlı eser Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e selâm ile başlamaktadır.[3] Hamdele ve salvele sonrasında yazar bilginin, faziletin, erdemin öneminden, hayat ve insan için faydasından, Ebussuud Efendi (ö. Cemâdiyelûlâ 982/ Ağustos-Eylül 1574) ve İmam-ı Şâfii (ö. 204/819-20) gibi önemli kişilerin şiirlerinden alıntılar yaparak bahseder.[4] Kitabına *'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* ismini koyduğunu, bu kitaptaki sözlerin hayat tecrübesinden elde edildiğini belirtir.[5] Mukaddimesini "Efendilerin İlki ve Gerdanlığın Bağlantı (İncisi) el-Mevlâ 'İsâmeddîn Ebü'l-hayr Ahmed…" ifadesiyle Taşköprîzâde'nin biyografisine bağlar.[6]

Yazar önemli şahısların şiir ve özlü sözlerinden pek çok alıntı yaparak, konuyla ilgili şiirler nazmederek, çeşitli edebî sanatlarla *el-'Ikdu'l-manzûm*'un mukaddimesini sanatsal değeri yüksek bir metne dönüştürmüştür. Bu yönüyle sözü geçen mukaddime *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve *Tetimmetü'ş-Şakā'ik'un-nu'mâniyye* mukaddimelerinden daha hacimli ve klâsik divan nesri standartlarına daha uygun olarak dikkat çekmektedir.

---

1 bk. agy, vr. 225a.

2 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Ali bin Bâlî'nin *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* adlı eserinin Manisa Yazma Eser Kütüphanesi No. 1348 ve 5069'da kayıtlı nüshaları esas alınmıştır.

3 Ali bin Bâlî, *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm,* Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, No. 1348, vr. 1b.

4 agy, vr. 2a-3a.

5 agy, vr. 3a.

6 agy, vr. 3b.

Mukaddime bölümünden sonra Hısım Alî Çelebi, Âşık Çelebi'nin yaptığı gibi tabaka başlığı açmadan Kānûnî Sultan Süleyman zamanında yaşayan âlim ve şeyhlerin biyografilerine geçer. Bunun nedeni Alî Çelebi'nin de eserini *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin devamı olarak kabul etmesidir. *el-'Ikdu'l-manzûm*'da biyografi başlıkları noktasında iki husus dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin ilk iki eserinde bir biyografiden diğerine bir bağlantı cümlesi ile geçiliyordu. Bundan dolayı biyografi geçişleri pek belirgin halde değildi. Alî b. Bâlî hâl tercemesi geçişlerini daha anlaşılır duruma getirmiştir. Bu hususa Alî Çelebi'den sonra *Şakā'ik* zeyli yazanlar da dikkat etmişlerdir. İkinci husus ise biyografi başlangıcında şahısların ismi verilirken çok çeşitli ifade kalıplarının kullanılmasıdır. Taşköprîzâde ve Âşık Çelebi genellikle "el-mevlâu'l-fâzıl/âlim (faziletli/bilgili efendi)" kalıbını tercih ediyorken Alî b. Bâlî ise "mine'l-mahâdîmi'l-a'yân (ileri gelenlerden birinin oğlu),[1] min-sülâleti'l-erbâbi'l-mecd (şeref erbabının sülalesinden biri), mim-men sabbağu yedihi bi-elvâni'l-ma'ârif (bilimlerin renkleriyle eli boyanmış olan)[2] gibi farklı ve sanatsal söyleyiş kalıpları kullanmıştır. Yazar eserini edebî açıdan süslemek adına bu yöntemi uygulamıştır. Fakat bu sanatsal uygulama yazılış amacı öğreticilik olan bir eserin varlık sebebine uymadığı için gelenek içerisinde kalıcı olmamış, diğer zeyillerde "el-mevlâ" ile başlayan kısa ve kesin ifadeli başlık kalıbının kullanılması geleneksel bir hâl almıştır.

Ölüm yılına dayalı tarihçilik anlayışı ile kaleme alınan tabakāt türündeki eserlerde vefat tarihleri esas alınarak bir sıralama yapılmaktadır.[3] Bazı biyografik eserlerde ise şahısların değerine ya da toplumsal hiyerarşideki yerine göre bir sıralama görülmektedir. Ancak *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve Âşık Çelebi ile Ali bin Bâlî zeyillerinde hâl tercemesine yer verilen meşhurların birçoğunun ölüm tarihi bilinmediğinden dolayı böyle bir sıralama bulunmamaktadır. Ayrıca sosyal değerlerine göre bir tasnif de söz konusu değildir. Bununla birlikte Âşık Çelebi mukaddimede Taşköprîzâde'nin hayatına kısaca değinirken Alî bin Bâlî ise biyografiler bölümünde Taşköprîzâde'nin terceme-i hâlini birinci sırada vermiştir. Bu husus müzeyyil kimin bıraktığı yerden zeyil yazmaya başladıysa onun biyografisine ilk sırada yer vermesi kuralını başlatmış ve böylece bu geleneğe mensup eserlerde sıralamada ilk olarak kimin biyografisinin yazılacağını belirlemiştir.

---

1 bk. agy, vr. 17b. (Kurd Ahmed bin Hayreddin biyografisi.)
2 bk. agy, vr. 54b. (Alâeddin Ali bin Emrullah biyografisi.)
3 İsen vd., s. 8.

Kānûnî Sultan Süleyman dönemi âlim ve şeyhlerinin hâl tercemeleri bittikten sonra Munuk Alî "Merhûm Sultan Selim Oğlu Sultan Süleyman Hân Devleti Vefeyâtında Diğer Vukû' Bulan Olaylar" başlığını açmaktadır.[1] Bu başlık altında yazar, Kānûnî'ye övgülerde bulunur. 12 Safer 974 (29 Ağustos 1566) tarihinde Zigetvar Kalesi'nde vefat ettiğini, cenazesinin İstanbul'a taşındığını, tüm şehrin onu karşıladığını, önceden hazırlanan hazireye defnedildiğini anlatır. Sultan Süleyman'ın vefat sürecinde yaşanan olaylardan sonra onun sahip olduğu müspet vasıflardan, yaptığı hayır ve hasenattan, döneminde adalet ve refahın bulunduğundan söz eder. Kānûnî için yazılmış pek çok Arapça ve Farsça mersiyeye yer vererek bu bölümü bitirir.[2]

Biyografik bilgiler dışında genel tarihi bilgiler verilmesinin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinde ilk kez Âşık Çelebi tarafından uygulandığını belirtmiştik. Âşık Çelebi bu bilgileri tabaka başlığı attıktan sonra giriş mahiyetinde yapmaktayken Alî Çelebi ilk kez ayrı bir başlık altında bunu denemiştir. Alî Çelebi'nin bu yöntemi kabul görmüş, *Şakā'ik* geleneğinde klâsikleşen metin tertip yöntemine dâhil olmuştur.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye'nin devamı olarak kaleme alınan Kānûnî Sultan Süleyman dönemi vefeyâtından sonra *el-'Ikdu'l-manzûm*'un ilk tabakası olan Sultan II. Selim Dönemi gelmektedir. Alî b. Bâlî bu bölüme "Sultan Süleyman Oğlu Sultan Selim Zamanında Vukû' Bulan Vefeyâtın Zikredilmesi" başlığını vermiştir.[3] Başlığın altında hiçbir açıklama yapılmadan doğrudan biyografiler verilmeye başlanmıştır. Burada yazar Sultan II. Selim döneminde vefat eden bilgin ve şeyhlerin hâl tercemelerini karışık bir şekilde sunar. Biyografilerin sonunda "Sultan Süleyman Oğlu Sultan Selim Zamanı İleri Gelenlerinin Vefeyâtında Diğer Vukû Bulanlar" başlığı altında Kānûnî tabakasında olduğu gibi eski padişahın son zamanları ve yeni hükümdarın tahta geçiş süreci etrafında genel tarihi bilgiler verir.[4]

Bu bilgilerden sonra "Sultan Selim Oğlu Sultan Murad Zamanında Vukû' Bulan Vefeyâtın Zikredilmesi" başlığıyla 12. Tabaka olan Sultan III. Murad (ö. Cemâdiyelûlâ 1003/ Ocak-Şubat 1595) dönemine geçilir.[5] Burada da herhangi bir açıklama yapılmaz ve bu devirde yaşayan bilgin ve şeyhlerin biyografile-

1 Ali bin Bâlî, agy, vr. 30b.
2 agy, vr. 30b-33a.
3 agy, vr. 34a.
4 agy, vr. 82a-83a.
5 agy, vr. 83a.

ri teker teker verilmeye başlanır. Sonuncu tabaka olan bu bölümün sonunda herhangi bir hatimeye yer verilmeksizin eser sona erer. Bunun nedeni eserin yazıldığı tarihte III. Murad döneminin devam ediyor olmasıdır.

Bu incelemelere bakarak Alî bin Bâlî'nin zeylinin eser tertip şemasını şu şekilde gösterebiliriz:

el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm

↓

Mukaddime

↓

10. Tabaka Kānûnî Sultan Süleyman (*Şakaik*'ın Devamı Olarak)

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

Merhum Sultan Selim Oğlu Sultan Süleyman Han Devleti Vefeyâtında Diğer Vukû Bulan Olaylar (Sultan Süleyman'ın vefatı ve Sultan II. Selim'in tahta geçişinin kısaca anlatımı)

11. Tabaka Sultan II. Selim

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

Sultan Süleyman Oğlu Sultan Selim Zamanı İleri Gelenlerinin Vefeyâtında Diğer Vukû Bulanlar (Sultan Selim'in vefatı ve Sultan III. Murad'ın tahta geçiş sürecinde yaşanan olayların kısaca anlatımı

12. Tabaka Sultan III. Murad

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

Yukarıda değinildiği üzere Âşık Çelebi Taşköprîzâde'nin kullandığı biyografi tertibini daha belirgin hale getirip, muhteva malzemelerini biraz daha arttırarak geleneğin tekâmülüne katkı sağlamıştır. Biyografilerin tertibi ve muhtevası açısından Munuk Alî Çelebi'nin Âşık Çelebi'nin yaptığı iyileştirmeleri devam ettirdiğini ve küçük de olsa bazı yenilikler eklediğini söylemek mümkündür.

Alî Çelebi de biyografilere isim ve nisbeleri zikretmeyle başlar. Doğum tarihine pek değinmez ancak doğum yeri bilgisini vermeye özen gösterir. Şahsın aldığı eğitim hakkında bilgi verir. Eğer bir müderris ise kimden mülazım olduğunu, bir şeyh ise kimden el aldığını belirtir. Eğitim durumundan sonra görev yerleri hakkında bilgiler sunar. Eğer biyografisi verilen şahıs bir kadı veya müderrisse görev yaptığı yerleri -aziller de dâhil- ayrıntılı bir şekilde sıralar. İlk olarak Âşık Çelebi'nin uyguladığı şahsın atandığı medresenin derecesini bildirme yöntemini Alî Çelebi de kullanmaktadır. Yazar kişinin kariyer bilgilerinden sonra ölüm tarihini bildirir. Şahsın ölüm tarihini bilmiyorsa genel ifadelerle onun hayatının sona erdiğini belirtir.[1]

Yine *Tetimmetü'ş-Şakâ'ik*'da olduğu gibi vefat bilgisi verildikten sonra kişinin ruhsal ve fiziksel portresi çizilir. Burada yazar, şahsı yakından tanıma fırsatı yakalamışsa ayrıntılı bir şekilde karakter yapısı ve dış görünüşü hakkında açıklamalarda bulunur.[2] Kişi hakkında bu tür ayrıntılı bilgilere sahip olmadığında ise genel ifadelerle onu över.[3]

el-'Ikdu'l-manzûm'un kabataslak çizdiğimiz bu biyografi tertibine bazı özel durumlara göre ekler yapıldığı da vâkidir. Örneğin bazı şeyhlerin hâl tercemeleri verilirken kerametlerine de yer verilmektedir. *Şakâ'ik* geleneğinde ilk defa bu eserde "Kerametlerindendir" başlığı açılarak keramet içeren hadiseler anlatılmaktadır.[4]

Biyografi tertibine yapılan eklerden biri de tercemesi verilen kişi şair veya yazar ise onun şiirlerinden ve eserlerinden örnekler vermektir. Geleneğin ilk iki eserinde şiir örnekleri hem az hem kısa iken *Alî b. Bâlî Zeyli*'nde ise oldukça fazla manzumenin uzun uzun alıntılandığı görülmektedir.[5]

1 bk. agy, vr. 27a. (Muhyiddin ibnü'l-İmâm biyografisi.)
2 bk. agy, vr. 48a. (Mehmed Şâh biyografisi.)
3 bk. agy, vr. 102a. (Ahmed bin Hasan el-Samsunî Kardeşi Mahmud Efendi biyografisi.)
4 bk. agy, vr. 93b.
5 bk. agy, vr. 77a-82a.

Biyografi sonunda şahsın dinî risalelerine,[1] soru-cevap usulü yazışmalarına,[2] Farsça şiirlerine[3] yer verme *Şakā'ik* geleneğinde ilk defa *el-'İkdu'l-manzûm*'da görülen hususlardır. İlk iki husus, geleneğin kadı ve müderris konulu tabakāt türünün özelliklerini daha belirgin şekilde göstermeye doğru tekâmül ettiğini işaret etmektedir.

Daha önce Âşık Çelebi'nin bazı biyografilerin sonuna icâzet-nâme örnekleri koyduğunu belirtmiştik. Munuk Alî de bazı şahısların icâzet-nâmelerine yer vermektedir.[4]

4. *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* - Mecdî Mehmed Efendi[5]

Yukarıda incelemesine yer verdiğimiz *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyilleri içerisinde Mecdî Mehmed Efendi'nin (ö. 999/1590-91) *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* isimli eserini farklı bir yere yerleştirmek gerekir. Bunun nedeni eserin esasında bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* tercümesi olmasıdır. Ancak Mecdî Mehmed bu telifi kaleme alırken Taşköprîzâde'nin eserindeki anlatımların tümünü tercüme etmiş, aynı zamanda *Şakā'ik*'a bazı önemli ilhakat yapmıştır. Daha hacimli bir mukaddime,[6] insanlık tarihi bilgileri,[7] tabaka başlarında Osmanlı tarihi bilgileri,[8] eser tertibini belirginleştiren yeni başlıklar,[9] başka şahısların biyografisi,[10] biyografilerde olmayan farklı bilgiler[11] Mecdî'nin yaptığı eklemelerdir. Zaten kendisi de mukaddimede "*Şakā'ik-ı Nu'mâniyye*'den Ziyâde Bulunanların İlhâk ve Tezyîl Olunduğudur" başlığı altında *Şakā'ik*'a girmeye layık başka kişileri tabakasına göre kitabına aldığını ve o eserde ulemânın yazılı olan ahvâlinden gayrı kendisinin sonradan zafer bulduğu hâllerini ilhak ettiğini belirtir.[12]

---

1 bk. agy, vr. 57a. (Kınalızâde Alâeddin Ali bin Emrullah biyografisi.)
2 bk. agy, vr. 75a. (Ebussuud bin Mehmed bin Mustafa el-İmâdî biyografisi.)
3 bk. agy, vr. 39a. (Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim biyografisi.)
4 bk. agy, vr. 21b-22a. (Muhaşşî Şeyhzâde biyografisi.)
5 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* adlı eserinin Abdülkadir Özcan tarafından 1989 yılında hazırlanan tıpkı basım nüshası esas alınmıştır. Kaynak gösteriminde kullanılan sayfa numaraları bu neşirde yer alan numaralardır.
6 bk. Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 2-16.
7 bk. age, s. 3-4.
8 bk. age, s. 379.
9 bk. age, s. 56.
10 bk. age, s. 91. (Şeyh Zeyneddin Ebûbekir Mehmed bin Mehmed Hâfî biyografisi.)
11 bk. age, s. 386. (Abdülhalim bin Ali biyografisi.)
12 bk. age, s. 11.

Üstelik Arapça yazılmış bilgileri birebir kelimelerle Türkçeye çevirmemiş, bu bilgileri klâsik divan nesrine uygun bir şekilde secilerle, mazmunlarla, konuyu tamamlar Arapça, Farsça şiir ve özlü sözlerle dönüştürerek vermiştir. Bu hâliyle *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* yarı tercüme yarı telif bir eserdir.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğine mensup eserlerin tertip usûlünü ve ihtiva ettiği olan biyografilerin taslağını irdelediğimiz bu bölümde *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ın bu özel durumundan dolayı incelemesinde ayrıntıya inilmeyecek, sadece eser tertibinde görülen farlılıklar ortaya konacaktır.

Bu bağlamda Mecdî Mehmed'in eserindeki en önemli farklılığın mukaddimede olduğunu, bu bölüm sayesinde eserin telif hüviyeti kazandığını belirtmek mümkündür. Taşköprîzâde mukaddimeyi kısa ve öz tutarken Mecdî ise pek çok alt başlıklı, uzun ve tafsilatlı bir giriş bölümü kaleme almıştır. Burada yazar, yukarıda "*Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye*" bahsinde değindiğimiz yıl usulüne dayalı tarihçilik yöntemine tabi olarak insanlık tarihi hakkında bilgiler verir. İnsanoğlunun yeryüzüne gelişi, Hz. Âdem'in diğer mahlûkata üstün kılınması, insanların Allah'ın güzel isimlerini bilmeleri için kendilerine verilen şuurla ilim ve irfana mazhar olması, farklı yaratılışlarda olup meşrepleri gereği bazılarının ilm-i zâhire, bazılarının ilm-i bâtına meyletmesi genel tarih çerçevesinde sunulur.[1] İlm-i zâhire dâhil olan sarf, nahiv, mantık vb. dokuz farklı ilim dalı ve bu dalların mensupları hakkında bilgi verilir.[2] Yazar ilm-i bâtını ise zikr-i cehrî ve zikr-i hafî şeklinde iki dala ayırıp bunlara dâhil olan Halvetiyye, Bayramiyye, Nakş-bendiyye gibi tarikatların isimlendirilmesi ile ilgili açıklama yapar.[3]

Tarikat bilgilerinin sonunda Mecdî Efendi "Zikr Olunan Esnâfdan Etrâf u Eknâfdan Selâtîn-i Mâziye Zamânında Zuhûr Eyleyen Gürûhun Ahvâli Cerâid-i Sâlifede Sebt ü İmlâ Olunduğunu İ'lâmdır" başlığı altında iki önemli açıklama yapar. Açıklamalardan ilki, yukarıdaki ilimler ile ilgili yaptığı tasnifi kadı ve müderris konulu tabakāt türünden eserlerde yer alan kişilere bağlamasıdır.[4] Esasında bir kadı-müderris tabakātı olan *Şakā'iku'n-nu'maniyye*'de kadı ve müderrislerle birlikte şeyhler de yer almaktadır. İşte Mecdî, yaptığı bu tasnifle

1 age, s. 4.
2 age, s. 5-7.
3 age, s. 7-8.
4 age, s. 8.

ilm-i zâhir mensubu olan kadı-müderrisler ile birlikte ilm-i bâtın ehli şeyhleri de ulemâ (âlimler) içerisine alarak *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyillerinde kadı ve müderrislerle birlikte şeyhlerin de biyografisine yer verilmesinin mantığını ortaya koymaktadır. Bu konuda geleneğin kurucusu olan Taşköprîzâde "Eserime tarikat şeyhlerinin hâllerini de eklemeyi uygun gördüm."[1] gibi genel bir cümle kurar ve bu sebebe herhangi bir işarette bulunmaz.

Yazar *Şakā'ik* geleneği biyografisinde şahsın hangi bilgilerine yer verileceği sorusuna cevap olarak ikinci önemli açıklamayı yapar. Bu bölümde "… hüveydâ olanların esâmîsi ve elkâbı ve ahsâbı ve ensâbı ve aded-i a'mârı ve sinîn-i vefeyâtı ve tasânîf ü te'lîf ü kemâlâtı ve bi'l-cümle kâffe-i ahvâl-i sa'â-det-âyâtı…tahrîr ü tastîr olundu…"[2] diyerek hâl tercemelerinde kişilerin ismi, lakabı, hasebi, nesebi, kaç yaşında ve hangi yılda vefat ettiği, yazdığı eserleri, karakterinin iyi tarafları ve bilinen bütün vaziyetlerini kaleme almanın hedeflendiğini bildirir.

Umûmî tarih bilgilerinden sonra mukaddime diyebileceğimiz bölüm gelmektedir. Mukaddimede Mecdî Mehmed Efendi Osmanlı ülkesinde âlimler ve salih insanların hâl tercemelerini yazmanın ilk olarak Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn Efendi'ye nasip olduğunu belirtir. Taşköprîzâde'nin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 965/1557-58 yılına kadarki süre zarfında vefat eden Hanefî mezhebine mensup âlimlerin biyografilerini eserine topladığını, bu yüzden eserine *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* adını verdiğini belirtir. Burada yazar Hanefîlik'in kurucusu Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767-68) Nu'mân adına telmihen böyle bir isimlendirmede bulunulduğunu ifade eder.[3]

Mukaddimede yer alan bir sonraki bölümde yazar kendisinin önemli şahısların meclislerinde bulunup değerli şahısların bilgilerinden yararlandığını, görüşlerini mütalâa ettiğini, bu yüzden akranları arasında seçkin olduğunu, Arapça ve Farsça eser okuyup incelediğini söyleyerek kendisini över. Bir gün *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* isimli eseri okuduğunu ve oldukça etkilendiğini belirtir. Devrin bazı eserinde olduğu gibi burada da yazar telif sebebi olarak bir arkadaşının ısrarını gösterir.[4]

1 Tan, age, s. 19.
2 Mecdî Mehmed Efendi, age, s. 8.
3 age, s. 9.
4 age, s. 9-10.

Bir sonraki başlıkta Mecdî Mehmed, *Şakā'ik*'da bulunmayan başkaca şahısları ve bazı biyografilerde olmayan, kendisinin sonradan öğrendiği bazı bilgileri tercümesine eklediğini açıklar. "Kendi Kitabıma *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* Diyü Tesmiye Ettiğimin Sebebini Beyandır." başlığında *Şakā'ik*'tan başka bir çok eklemeleri ihtiva ettiği için eserine bu adı verdiğini ifade eder.[1]

Kendi eserinin Türkçe'ye çeviri içeren başka eserlerden üstün olduğunu iddia ettiği sonraki bölümde yazarımız *Envâr-ı Süheylî* isimli eserin çevirisi olan Alâeddin Ali Çelebi'ye (ö. 950/1543-44) ait *Hümâyûn-nâme*'yi örnek olarak alır. Alî Efendi'nin *Envâr-ı Süheylî*'nin şiirlerini, makalelerini, hayallerini kendi kelimeleri arasına müteselsilen aldığını, pek çok çevirmenin adeta hazır helvaya rast geldiğini, kendisinin çevirdiği kitabın ise şiir ve sanatlı ifadeler içermediğini, çevirisindeki letafet ve zarafetin kendisine ait olduğunu öne sürer.[2]

"*Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* ile *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ın Münâsebetini Ta'yîn ve Tebyîndir" girişiyle verilen kısımda Mecdî Mehmed gülün rengi ve kokusuna eş olan ve ehil olmayanlara açılmayan güzelliklerin her iki eserde bulunduğunu belirtir. *Gülistân*'ın *Şakā'ik*'a, *Bahâristân*'ın *Hadâ'ik*'a denk olamayacağını iddia eder. Bu bölüm sonunda Allah'tan kendi telifinin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin erdiği iyi kabûle ulaşmasını ve kendisinin hayır ile zikredilmesine vesile olmasını temenni eder.[3]

Bu kısımdan sonra gelen "Kitâb-ı Merkûm … Semt-i İltifâtla Mevsûm Olmak Recâsına Cenâb-ı Saltanat-nisâbına Terfî' Olduğu Beyândır" başlıklı paragrafta yazar hükümdarın beğenmediği bir eserin ne kadar başarılı da olsa kıymetli sayılamayacağını, bu yüzden *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ı dönemin padişahına arz ettiğini, kitabının kabul edilip iltifat görmesini umduğunu dile getirir.[4]

Mukaddimenin son başlığı olan "Ol Sultân-ı Aliyyü's-sultânın Medâih ve Menâkıbının Binde Birine Şürû' Olundu" ifadesinin altında kitabın sunulduğu Sultan III. Murad (ö. Cemâdiyelûlâ 1003/ Ocak-Şubat 1595) övülmektedir. Hükümdarın adaleti, cömertliği, görüşlerinin doğruluğu, dosta yumuşak düşmana sert oluşu, âlimlere değer vermesi, burada methedilen vasıflarıdır. Övgüden sonra ise sultanın yaptığı fetihler ve devlet yönetimindeki başarıları

1 age, s. 11.
2 age, s. 12.
3 age, s. 12-13.
4 age, s. 13.

anlatılır. Oldukça sanatlı ve tumturaklı bir dil ve üslûbun kullanıldığı bu kısmın mukaddime bölümünün edebî değeri en yüksek yeri olduğunu söylemek mümkündür.[1]

Mukaddimeden sonra kitabın esasını meydana getiren tabakalara geçilir. Mecdî Mehmed Efendi burada ikinci önemli eklemeyi yapar. Mecdî, her tabaka başlığının altına tabakaya adını veren hükümdar hakkında genel bilgiler sunar. Tabaka sahibi hükümdarın tahta geçiş süreci ve yılına, Osmanlı tarihi için önemine, yaptığı sefer ve fetihlere, sahip olduğu değerli vasıflara değinilerek biyografilere geçiş için hazırlık yapılmış olur. Bu tarihî bilgiler ilk sekiz hükümdarda herhangi bir başlık açılmadan tabaka başlığı ile burada yer alan ilk biyografi arasında veriliyorken Yavuz Sultan Selim (ö. Şevval 926/ Eylül-Ekim 1520) ve Kānûnî Sultan Süleyman'da (ö. Safer 974/ Ağustos-Eylül 1566) ise tabaka başlığının altına açılan "İcmâl-i Ahvâl-i Sultan …" alt başlığıyla sunulmaktadır. Ayrı bir kısma alınan bu iki padişah hakkındaki bilgiler diğerlerine nazaran biraz daha hacimlidir.[2]

Mecdî Mehmed Efendi'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin eser tertip yöntemine getirdiği başka bir yenilik ise, şeyh ve mutasavvıfların üst üste sıralandığı kısımların başına "Sınfu'l-meşâihü'l-kirâm" veya "Tabaka-i Meşâih-i Kirâm" şeklinde başlıklar koymasıdır.[3] Yazar bu şekilde metin kompozisyonunu daha düzenli ve daha belirgin hale getirmeyi amaçlamış olmalıdır. Buna karşın *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'yi incelediğimiz bölümde belirtildiği üzere metin tertibinde âlim ve şeyhlerin iki ayrı küme içerisinde verilmesine tam riayet edilmediği için Mecdî Efendi yedi tabakada "Sınfu'l-meşâih" başlığını açabilmiş, diğerlerindeyse sadece genel başlık altında bütün biyografileri sıralamak durumunda kalmıştır.

Hadâ'iku'ş-şakā'ik'ın tertibinde olan ve onu *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'nin birebir tercümesi olmaktan çıkartan son husus ise sonda yer alan hatime bölümüdür. Her ne kadar başlık hatime biçiminde yazılmamış da olsa bu bölüm hatime hüviyeti göstermektedir. Taşköprîzâde'nin biyografisinin akabinde gelen bu bölüm "Bu Hakîr Terceme-i Kitâbı İtmam Etdiğim Seneyi Beyândır"

1 age, s. 13-16.
2 bk. age, s. 379 ve 438.
3 bk. age, s. 517.

başlığını taşımaktadır. Burada yazar kendini ilim ile donattıktan sonra çevirisine başladığını söyler. Kendisi dışında gelişen bazı engeller yüzünden yazıma ara verdiğini, fakat sonrasında Allah'ın yardımıyla 995/1586-87 yılında kitabını tamamladığını belirtir. Hz. Muhammed'den rivayet edilmiş bir dua ile eserini sona erdirir.[1] (Eserin tertip şablonu *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ile aynı iskelete sahip olduğu için çiziminin verilmesine gerek görülmedi.)

Biyografi içeriği bakımından *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'a baktığımızda Mecdî'nin Taşköprîzâde'nin hâl tercemesini verirken kullandığı taslağa uyduğunu görmekteyiz. *Şakā'ik* biyografilerinde yer alan Arapça bilgiler, klâsik divan nesri tarzında Osmanlı Türkçesine çevrilmiş; mütercimin sonradan elde ettiği bilgiler ise biyografi kompozisyonu içerisinde en uygun yere yerleştirilmişlerdir.

5. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-Şakā'ik* - Nev'îzâde 'Atâyî[2]

Ünlü şair Nev'î'nin (ö. Zilka'de 1007/ Mayıs-Haziran 1599) oğlu Atâyî'nin (ö. 1046/1636-37 [?]) kaleme aldığı *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-Şakā'ik* isimli *Şakā'ik* zeyli gelenek silsilesinin ortasında bulunmaktadır. Mecdî'nin *Hadâ'iku'ş-şakā'ik*'ının zeyli olup[3] *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneği içerisinde Türkçe olarak kaleme alınan ilk telif eserdir. Tertibinin sağlamlığı, kompozisyonunun düzgünlüğü, muhtevasının hacimliliği, bilgilerinin güvenirliği açısından oldukça başarılı olması bu eseri önemli kılan diğer unsurlardır.

Hadâ'iku'l-hakā'ik'ın iyi kurgulanmış tafsilatlı mukaddimesi Allah'a hamd ve senâ, Hz. Muhammed'e salat ve selâm ile başlamaktadır. Daha sonra yazar tarih ve siyer kitaplarına mail olduğunu, enbiya kıssaları ve evliya menakıplarına ilgi duyduğunu, çeşitli kitaplar okuyup üzerinde tefekkür ettiğini söylemektedir. İsteklerini kıramayacağı bazı önemli şahısların kendisine "Arap ve Acem'ler âlimlerini kitaplara kaydetmişlerdir. Onlarla aynı değerde olan Osmanlı âlimlerinin ise adının sanının dünyadan silinmesi insafa sığmaz." dediğini, bundan dolayı böyle bir kitap yazmaya karar verdiğini belirtmektedir.[4]

---

1 age, s. 526.

2 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Nev'îzâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* adlı eserinin Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü 2309 ve Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi 4702 numaralı nüshaları esas alınmıştır.

3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 2a.

4 agy, vr. 1a-1b.

Sebeb-i teliften sonra Atâyî bu türde kaleme alınan kitaplar hakkında bir paragraf açarak *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğine mensup kitaplar ile ilgili mâlûmat verir. Osmanlı ulemâsını anlatan ilk eseri Taşköprîzâde'nin yazdığını, bu eserde Osman Gâzî'den (ö. 724/1323-24 [?]) Kānûnî Sultan Süleyman zamanına gelinceye kadarki bilginlerin vefeyâtını tabakalaştırdığını ifade eder. Âşık Çelebi'nin Taşköprîzâde'yi bazı ilhakat ile tezyil edip *Şakā'ik*'ı Sultan II. Selim döneminin ortalarına kadar getirdiğini söyler. Alî Çelebi'nin ise Âşık Çelebi'nin yazdıklarını tekrar ve son zamanlarda vefat edenleri tezyil ederek geleneği Sultan III. Murad devrinin başlarına ulaştırdığını belirtir. Saçlı Emîrzâde Yılancık, Lütfi Begzâde Mahdumu, Seyrekzâde, İştipli Sadrî Çelebi, Hüsrevzâde, Abdulkerim Efendi gibi kişilerin de *Şakā'ik* zeyli yazdığını, böylece hicri 1010/1601-2 yılına kadar yaşayan bilginlerin hâl tercemelerinin kayıt altına alındığını ekler.[1]

Atâyî bu zeyillerin dağınık ve pek çok şahsı ihmal ettiği için eksik olduğunu, tüm önemli kişilerin hayatlarını barındıran kapsamlı bir tarih kitabının vücuda getirilmediğini iddia eder. Hele ki 1010/1601-2 yılı ile eserini kaleme aldığı 1042/1632-33 senesi arasında vefat edenlerin hiçbirinin biyografisinin yazılmadığını, bu yüzden Taşköprîzâde'nin bıraktığı 965/1557-58 senesi ile 1042/1632-33 yılı aralığında hayatını kaybeden ulemânın terceme-i hâllerini kaleme aldığını belirtir.[2]

Kitabını yazarken şuara tezkireleri ile Osmanlı tarihlerinden yararlandığını ve Türk dilini kullanmayı uygun bulduğunu ifade eder. Zamanının edebî eserlerinde kullanılan diller hakkında tenkiti haiz bir manzumeye yer verdikten sonra eserinde basit bir dil ve anlatım seçtiğini, Mecdî'nin tercümesini esas aldığını ve kitabına *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* ismini verdiğini ekler.[3]

Esere dair gerekli ön bilgiler bu şekilde verildikten sonra "Tenbîh" başlığı altında, içeriğine sadece ilim ehli olanların ulaşması için telif metnini tevriye, iham ve diğer söz sanatları ile süslediğini böylelikle kitabının iki kapağını bir kapının iki kanadına çevirip bilgisizlerin içeri girmesini engellemeye çalıştığını ifade eder.[4]

1 agy, vr. 1b.
2 agy, vr. 1b.
3 agy, vr. 2a-b.
4 agy, vr. 2b.

Mukaddimede ikinci sırada yer alan "Hasîsa-ı Kitâb" başlığının altında ise Atâyî biyografileri tesis ederken dikkat ettiği hususları açıklamaktadır. Hal tercemelerinde kadı ve müderrislerin göreve atama tarihlerini, halef ve seleflerini beyan ettiğini söyler. Tarih ve siyer biliminde ilkenin güven ve sağlamlık olduğunu, bu yüzden düzgün bir şekilde bilgileri kaydetmeye çalıştığını belirtir. Eserin tertibinde Taşköprîzâde'ye uyup padişahlara göre tabakalar tesis ettiğini ve her tabakayı biyografisini verdiği şahısların vefat tarihlerine göre tanzim ettiğini söyler.[1]

"Nâdire fî İlmi't-târih" biçimindeki diğer bir başlıkta tarih biliminin önemine değinilmiştir. Abbâsîler zamanında Müslümanlar ile Yahudîler arasında vuku bulan ve hadis ile siyer biliminde üstat olan Hatîb-i Bağdâdî'nin (ö. Zilhicce 463/ Ağustos-Eylül 1071) tarih bilgisi sayesinde Müslümanların haklı çıktığı bir hadise örnek verilerek tarih biliminin önemi vurgulanmıştır.[2]

Mukaddimenin son başlığı olan "Teznîb"de ise Atâyî tarihi bir metnin kaleme alınırken hayal ve edebî sanatlarla süslenmesinin asıl maksadı yok edeceğini, o yüzden münşiyâne tarz, yani süslü bir nesir kullanmadığını eklemektedir.[3]

Kitabın girişini oluşturan bu mukaddimenin sonunda yazar herhangi başlık koymadığı bir paragraf ile kitabını dönemin hükümdarına sunduğunu belirterek[4] esas metin olan tabakalara geçer.

Görüleceği üzere Atâyî mukaddimede *Şakā'ik* geleneğine mensup eserler, kendisinin yararlandığı kaynaklar, kullandığı üslup, biyografilerdeki muhteva, kitabın tertibi, tarih biliminin önemi, tarih biliminde gerekli olan dil ve anlatım hakkında bilgiler vermekte; ayrıca çağına ait kitaplarda kullanılan dil hakkında tenkit yapmaktadır. Bu hususlar yazarın hadiseye bilimsel açıdan baktığını, eserini ilmî çerçevede meydana getirme gayretinde olduğunu göstermektedir. Üstelik yerli yerinde verilmiş bu doyurucu bilgiler okuyucuyu okuyacağı metne hazırlayacak ön bilgileri ihtiva ettiği için eseri edebî ve ilmî açıdan başarılı ve değerli kılmaktadır.

Yazar mukaddime bölümünden sonra Taşköprîzâde'nin bıraktığı yer olan Kānûnî Sultan Süleyman dönemi ile tabakalara geçiş yapar. Taşköprîzâde'nin

1 agy, vr. 2b.
2 agy, vr. 2b.
3 agy, vr. 3a.
4 agy, vr. 3a.

kaldığı noktadan devam eden zeyil yazarları Kānûnî için herhangi bir başlık açmazken Atâyî ise bu bölüme bir başlık verir.[1]

Tabaka başlığından sonra yazar bir bağlantı cümlesi kurar ve bu cümlenin bitiminde biyografileri sunmaya başlar. Atâyî'nin Alî bin Bâlî'nin yaptığı gibi biyografisini vereceği ilk kişi olarak Taşköprîzâde'yi seçtiği görülmektedir. Ölüm tarihlerine göre mollaların, diğer bir deyişle medreseli bilginlerin hâl tercemeleri sıralandıktan sonra "Sınfu'l-meşâih-i kirâm"[2] gibi bir bölüm başlığıyla o tabaka devrinde vefat eden şeyh ve mutasavvıfların hayat bilgileri sunulmaya başlanır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'tan önce kaleme alınan *Şakā'ik* ve zeyillerinde genellikle molla ve şeyhler karışık olarak sıralanırken ilk kez bu eserde istikrarlı bir şekilde tüm tabakalarda bilgin ve şeyhler ayrı başlıklar altında toplanmıştır. İstisnâî olarak Kānûnî tabakasında şeyhlere geçmeden önce Osmanlı sosyal ve kültürel hayatında önemli bir yer tutan çeşitli tarikatların dervişlerinin silsilesi verilmektedir.[3]

Şeyhlerin de terceme-i hâlleri verildikten sonra "Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i …" biçiminde bir başlık açılıp altına "Padişahın tahta geçişinden vefatına kadar yaşanan önemli olaylar sıralandı." anlamını hâvî bir cümle sarf edildikten sonra[4] "Zikr-i Ahvâl-i Sultan…" alt başlığı yazılmaktadır. Bu alt başlık içinde önce dönemin padişahının tahta geçişinde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Devletin başına geçen padişahın bazı fıtrî özelliklerinin verilmesinin ardından tahtta kaldığı dönem yıl yıl ele alınarak meydana gelen sefer, savaş, fitne, antlaşma veya tüm toplumu ilgilendiren önemli diğer sosyal olaylar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir.[5] Kānûnî Sultan Süleyman tabakasında tüm önemli hadiseler ile birlikte düzenlenen on dört seferde yaşananlar da tafsilatlı olarak anlatılmaktadır.[6]

"Zikr-i Ahvâl-i Sultan…" bölümünde askeri ve sosyal olaylar anlatıldıktan sonra hükümdarın vefatında yaşananlar hakkında da mâlûmat sunulur.[7] Sul-

1 bk. agy, vr. 3b.
2 bk. agy, vr. 42b.
3 bk. agy, vr. 43a-47a.
4 bk. agy, vr. 62a.
5 bk. agy, vr. 62b.
6 bk. agy, vr. 63a-66b.
7 bk. agy, vr. 66b.

tanın vefatı ile ilgili halk arasında dolaşan menkıbe varsa buna yer verilir.[1] Bu bölümün sonunda ise çeşitli şairlerin yazdığı mersiyelerden alıntılar yapılır.[2]

Mersiyelerden sonra "Zikr-i Hayrât u Hasenât-ı Sultan…" alt başlığına geçilir. Bu bölümde padişahın inşa ettiği cami, külliye, medrese, köprü v.b. yapılarla birlikte toplumsal hizmete dönük icraatları hakkında bilgiler verilmektedir.[3] Ayrıca zikre konu olan padişahın şairlik vasfı varsa şiirlerinden örnekler burada sunulur.[4]

"Âhir-i Vefeyât" bölümünün sonunda ise ilgili padişah zamanında görev yapan devlet adamlarının kronolojik sıralaması yer almaktadır.[5] Bu kısımda ilk önce padişah evlatları hakkında bilgi verildikten sonra vezîr-i azamlar, vezîrler, şeyhülislâmlar, Rumeli kazaskerleri, Anadolu kazaskerleri, İstanbul kadıları, nişancılar ve kaptan-ı deryaların yıl yıl atama ve azil tarihleri bildirilir. İstisnâî olarak Kānûnî tabakasında Zigetvar seferine katılan ve İstanbul'da kalan devlet adamlarının da listesi bulunmaktadır.[6] Kronolojik sıralaması verilen devlet ricalinden vezîr-i a'zamların müstakil biyografilerine yer veriliyorken diğer ricalin sadece atama, azil ve vefat tarihleri ile yetinilmektedir.

Tabakaların sonunda yer verilen, yukarıda özetlemeye çalıştığımız bu "Âhir-i Vefeyât" bölümündeki tafsilatlı tarihi bilgiler *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinde bir ilktir. Âşık Çelebi *Şakā'ik* geleneğine tarihi bilgileri ilk ekleyen şahıstır fakat bu bilgileri yalnızca bir tarih kitabında olacak kadar ayrıntılı hâle getiren şahıs Nev'îzâde Atâyî'dir.

Kitabın esasını oluşturan tabakalar ve alt başlıkların diğer zeyillere nazaran *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'iş-şakā'ik*'ta daha düzenli bir şekilde tesis edildiğini ve bu düzene eserin sonuna kadar istikrarlı biçimde uyulduğunu belirtmek mümkündür.

Hadâ'iku'l-hakā'ik'ın eser tertibi değindiğimiz şekilde olup diğer altı tabaka da aynı tertibat dâhilinde vücut bulmuştur. Söz konusu tertibatı şema hâlinde şu şekilde gösterebiliriz:

1 bk. agy, vr. 66b.
2 bk. agy, vr. 67a.
3 bk. agy, vr. 68b.
4 bk. agy, vr. 69a.
5 bk. agy, vr. 69b.
6 bk. agy, vr. 70b.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik[1]

Mukaddime

↓

Tenbîh Hasîsa-ı Kitâb Nâdire fî İlmi't-târih Teznîb

↓

10. TABAKA KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Nakşbendiye Halvetiye Nurbahşiye Zeyniye Mevleviye Nimetullahî Bayramiye Kadiriye Rufâiye Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan Süleyman

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân Süleyman

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Gazâlar; Zikr-i Hayr; Evlâdı; Vüzerâ; Meşâihu'l-islâm; Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Anadolu, İstanbul; Nişâncı; Kapudan

↓

11. TABAKA SULTAN II. SELİM

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Selim

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultan II. Selim

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Hayrât; Evlâd; Muallimân; Vüzerâ; Meşâihu'l-islâm; Sudûr-ı Rûm, Anadolu; Kuzât-ı İstanbul; Nişâncılar

---

1 11.'den sonra gelen altı tabakanın tertibi aynı olduğundan ve bu eser ile ilgili ayrıntılı incelemeler bilahare verileceğinden dolayı diğer tabakaların şeması çizilmedi.

Atâyî'nin *Şakâ'ik Zeyli*'nde yer alan biyografilerin muhteva planını incelediğimizde ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

Atâyî, Alî bin Bâlî ile belirginleşen *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* geleneği biyografisi taslağını olduğu gibi kullanmıştır. O da isim ve nisbe ile hâl tercemesine başlar, doğum yerini ve biliyorsa doğum tarihini verir.[1] Bu noktada *Atâyî Zeyli*'nin daha çok doğum tarihi içerdiğini söylemek mümkündür. Kişinin aldığı eğitimi, eğer bir müderris ise kimden mülazım olduğunu belirtir.[2] Kadı ve müderrislerin görev yerlerini atama ve azil tarihleri ile birlikte verir. Yazarın müderrislerin medreselere hangi derece ile atandığı bilgisine önem verdiği dikkat çekmektedir. Nitekim bu zeyilde görev yaptığı medreseler ve atama mertebeleri hakkında mâlûmat verilmeyen müderris yok denecek kadar azdır. Ayrıca atamanın kimin yerine yapıldığı bilgisi de paylaşılır. Düzenli bir şekilde atamalardaki halef ve selefi bildirme usulü *Şakâ'ik* geleneğinde ilk defa Atâyî tarafından uygulanmıştır.

Görev yerlerinden sonra ise şahsın ölümü hakkında bilgilere geçilir. Öncelikle vefat tarihi bildirilir. Cenazenin defnedildiği yer bilgisinin verilmesine dikkat edilir. Ölümün nasıl gerçekleştiği biliniyorsa veya bununla ilgili halk arasında anlatılan bir hikâye varsa bunlara da yer verilir.[3]

Vefat tarihi bildirilen kişinin sahip olduğu fiziksel ve ruhsal görüntü hakkında çıkarımlar yapılır. Bu bölüm genellikle "Mevlânâ-yı mezbur" ifadesiyle başlar.[4]

Fiziksel porteden sonra şahsın kaleme aldığı eserler var ise bunlar hakkında bilgiler verilir.[5]

Biyografisi verilen kişi hakkında yazarın bildiği veya duyduğu bir anekdot, latife, hikâye ya da anı varsa fiziksel ve ruhsal portre kısmından sonra anlatılır.[6]

Hal tercemesine konu olan şahıs bir şair veya yazar ise şiir ve yazılarından alıntılar biyografinin sonuna yerleştirilir.[7]

---

1 Eserin tüm biyografilerinde isim ve nisbe bölümü bulunmaktadır. Doğum yeri bilgisi de neredeyse tüm biyografilerde mevcuttur. Doğum tarihi bilgisi ise ender biyografide yer almaktadır. Bunun için bk. Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 7b. (Abdülevvel el-Kazvinî biyografisi.)

2 bk. agy, vr. 3b. (Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddin biyografisi.)

3 bk. agy, vr. 103a. (Serçe Alaeddin biyografisi.)

4 bk. agy, vr. 27a. (Arabzâde Abdülbâkî biyografisi.)

5 bk. agy, vr. 30a. (Ahmed bin Mahmud el-Asamm biyografisi.)

6 bk. agy, vr. 76b. (Mehmed bin Abdülvehhâb bin Abdülkerim biyografisi.)

7 bk. agy, vr. 34b. (Celâlzâde Sâlih biyografisi.)

Atâyî de bazı terceme-i hâllerin sonunda icâzet-nâme veya fetva örnekleri alıntılamıştır.[1]

Yazar bu biyografi taslağındaki sıralamayı hemen hemen tüm şahıslarda uygulamıştır. Bu sıralamada yer alan bilgiler bir biyografide bulunmuyorsa muhtemelen bunun nedeni yazarın o bilgiye vakıf olmamasıdır. Atâyî'nin kullandığı bu taslak ile *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneği biyografisinin klâsik bir hâl aldığını belirtmek mümkündür.

6. *Tekmiletü'z-zeyl* - Uşşâkîzâde İbrahim Hasîb[2]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinin tekâmüle yaklaştığı bir dönemde kaleme alınan *Tekmiletü'z-zeyl* Nev'îzâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* isimli eserinin zeylidir. Müstakil bir ismi bulunmayan ancak *Tekmiletü'z-zeyl* unvanıyla tanınan bu zeyil klâsik İslâmî dönem eserlerinin genelinde olduğu gibi Allah'a hamd ve Hz. Muhammed'e selâm ile başlamaktadır.[3] Bu klâsik girişten sonra Uşşâkîzâde Hasîb (ö. Şevval 1136/ Haziran-Temmuz 1724) doğrudan *Şakā'ik* geleneği hakkında mâlûmat vermeye başlar. Fakat bu bilgiler Atâyî'nin verdiği bilgilere nazaran oldukça kısadır. Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn Efendi'nin Osmanlı Devleti'nin 699/1299-1300 ile 965/1557-58 yılları arasında vefat eden itibar sahibi bilginlerinin terceme-i hâllerini kitaplaştırdığını, sonrasında Nev'îzâde Atâyî'nin Taşköprîzâde'nin eserini Türkçe olarak tezyil edip *Şakā'ik*'ı 965/1557-58'den 1042/1632-33 senesine kadar getirdiğini belirtir.[4] 1042/1632-33 ile 1111/1699-1700 senesi arasında vefat eden ünlü âlimlerin yaşam bilgilerinin unutulmak üzere olduğunu, kendisinin tarih ilmine ve ilginç hikâyelere mail olduğunu bilen Feyzullah Efendi'nin bu âlimlerin hâl tercemelerini kaleme almasını teklif etmesi üzerine Atâyî'nin zeyline zeyil yazmaya giriştiğini ifade eder. Gösterişsiz bir üslupla telifini yazdığını, şahısların vefat tarihlerine göre biyografileri sıraladığını anlatır.[5] Sultan IV. Murad'ın

---

1 bk. agy, vr. 57b (Abdurrahman bin Şeyh Cemâleddin biyografisi.) ve vr. 110b (Muslihiddin el-Lârî biyografisi.)

2 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Uşşâkîzâde Hasîb'in *Tekmiletü'z-zeyl* adlı eserinin Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi Bölümü 242 numarada kayıtlı nüshası esas alınmıştır.

3 agy, vr. 1b.

4 Uşşâkîzâde'nin verdiği bu bilgilerden Atâyî'nin *Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'yi 1042/1632 yılına kadar getirdiği bilgisi yanlıştır. En son 1044/1634 yılında vefat etmiş şahısların biyografilerine yer verdiğine göre *Atâyî Zeyli*, *Şakâ'ik*'ı 1044/1634 yılına kadar getirmiştir.

5 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 1b-2a.

(ö. Şevval 1049/ Ocak-Şubat 1640) cülûs tarihi olan 1032 Zilka'de'sinden (Ağustos-Eylül 1623) Nev'îzâde'nin zeylini tamamladığı 1043/1633-34 senesine[1] kadarki sürede vefat eden ulemânın biyografisinin *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ta mevcut olduğunu, fakat o arada ün kazanan bilginlerin hayatta oldukları için *Zeyl-i Atâyî*'ye alınmadığını, o âlimlerin ve sonradan vefat eden kişilerin terceme-i hâllerini yazmaya başladığını söyler. Henüz eserini taslak halindeyken hamisi Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin öldüğünü, müsveddeleri yakmayı uzun uzun düşündüğünü fakat sonradan beyaza çekip Sadrazam Alî Paşa'ya takdim ettiğini belirterek mukaddime bölümünü bitirir.[2]

Mukaddime bölümünün dikkat çeken bir hususu herhangi bir başlık veya alt başlık içermemesidir. *Şakâ'ik* geleneğinin ilk üç eserinde de giriş bölümünde herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Mecdî'nin ve Nev'îzâde'nin zeyillerinde ise mukaddime bölümü çeşitli başlıklar kullanılarak tesis edilmiştir. Diğer bir husus ise Uşşâkîzâde'nin mukaddimeyi muhtasar tutmasıdır. Gelenek dâhilinde yazılan her yeni eser mukaddimeyi bir öncekinden daha geniş tutarken *Tekmiletü'z-zeyl* bu gidişatın dışında kalmıştır.

Giriş bölümü bittikten sonra yazar kitabın esasını oluşturan tabakalara geçer. Uşşâkîzâde İbrahim Hasîb'in eserinin ilk tabakası *Atâyî Zeyli*'nin son tabakası olan Sultan IV. Murad dönemidir. Yazar bu tabakaya başlık verirken diğer zeyillerde görülmeyen bir tasarrufta bulunur. Normal şartlarda tezyil edilen kitapta yarım kalan tabakanın devamı olduğu için başlık açılmaması ya da kaçıncı tabaka olduğu ve hangi padişahı kapsadığının küçük bir dua ile başlığa dönüşmesi gerekiyorken "Bakıyye-i Tabaka-i Zeyl-i Atâyî Der-zamân-ı … Sultan Murad…" biçiminde bir ifade ile Nev'îzâde Efendi'nin zeylinden arta kalan şahısların verileceği ifade edilir. Tabakada yer alan biyografilere geçmeden önce başlığın altına kısa bir açıklama yazılmıştır. Bu açıklama mukaddimede de değinilen, *Atâyî Zeyli*'ne dâhil edilmeyen şahıslara bu tabaka altında yer verileceği bilgisini içermektedir. Açıklama bitiminde biyografiler verilmeye başlanır. Kimin eseri zeyil ediliyorsa o kişinin biyografisine ilk sırada yer verme geleneğine Hasîb de uyar ve Nev'îzâdezâde'nin hâl tercemesi birinci sırada yer alır.[3]

1 Bu bilgide de bir yanlışlık söz konusudur. Çünkü *Zeyl-i Atâyî* 1044 Rebîü'l-âhir'inde (Eylül 1634) tamamlanmıştır.

2 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 2a-b.

3 bk. agy, vr. 3a.

Tekmiletü'z-zeyl'in bu kısımdan sonra eser tertibi, geleneğe klâsik hal kazandıran *Atâyî Zeyli* ile hemen hemen aynıdır. Diğer tabaka başlıkları Nev'îzâde'nin kullandığı kalıp ile aynı olup "Tabaka-i Heşt-dehüm (17. Tabaka) … Tabaka-i Sultan İbrâhîm"[1] örneğindeki gibi kaçıncı tabaka olduğu ve hangi padişahın devrini kapsadığı bilgisini hâvîdir. Bu başlıkların altına küçük bir bağlantı cümlesi yazılarak biyografilere geçilir. Biyografilere geçişi sağlayan bu cümlelerde Hasîb küçük bir istisna yapar. 18. ve 21. tabakaların bağlantı cümlesinde padişahın cülûs ve vefat tarihlerini de verir.[2] Ayrıca 18. tabakadaki cümlede hâl tercemelerinin ölüm tarihlerine göre sıralanacağı bilgisi de vardır. Fakat bu durum istisnâî olup diğer tabakalarda Atâyî'nin tarzı tercih edilmiştir.

Tüm medrese âlimlerinin yaşam bilgileri sunulduktan sonra "Sınfu'l-meşâih" başlığı ile artık şeyh ve dervişlerin biyografilerine geçilir.[3] Bu bölümde ise bağlantı cümlesi kurulmadan doğrudan terceme-i hâller sunulur. *Tekmiletü'z-zeyl*'de şeyhler tasnif edilirken 19. tabakada yer alan "Sınfu'l-meşâih.." başlığında "Hanefiyye" kelimesi de geçmektedir.[4] Bu durum Mecdî Efendi'nin "*Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* Hanefî ulemâsını ihtiva eden tabakāt türünden bir eserdir." düşüncesinin tezahürü gibi görünmektedir.

Meşayih sınıfına mensup ulemânın verilmesinden sonra gene *Atâyî Zeyli*'nde olduğu gibi "Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan…" biçiminde bir başlık ile vefeyâtın sona erdiği ilam edilir. Başlığın altına "…hükümdarlığının başlangıcından bitişine kadar zuhur eden ahvâldir ki tahrir olundu." gibi küçük bir açıklama ibaresinden sonra "Zikr-i ahvâl-i Sultan…" alt başlığı altında o devirde yaşanan önemli siyasal, sosyal ve askerî olaylar anlatılmaktadır.[5] Bu bölümde verilen tarihi mâlûmat *Zeyl-i Atâyî*'de verilenler kadar tafsilatlıdır.

Tüm ülkeyi ilgilendiren olaylar anlatıldıktan sonra dönemin hükümdarı hakkında bilgiler paylaşılır. "Zikr-i Hayrât u Hasenât" başlığı ile amme hizmetine dahil olan icraatlarına değinilir.[6] Ayrı başlıklar halinde şehzâdelerin ve padişah

1 bk. agy, vr. 43b.
2 bk. agy, vr. 43b ve 347b.
3 bk. agy, vr. 26a.
4 bk. agy, vr. 284a.
5 bk. agy, vr. 32b.
6 bk. agy, vr. 41b.

muallimlerinin isimleri sıralanır.[1] O devirde görevde olan Vezîr-i a'zamların, şeyhülislâmların, Rumeli kazaskerlerinin, Anadolu kazaskerlerinin, İstanbul kadılarının ve Kırım hanlarının atama ve azil tarihleri kronolojik bir sıra halinde kaydedilir.[2] Vezîr-i a'zamların sadece nasb ve azil bilgileri ile yetinilmeyip kısa da olsa biyografileri çizilir.[3] *Atâyî Zeyli* ile mukayese edildiğinde bu noktada *Uşşâkîzâde Zeyli*'nin iki farklı özelliği görülmektedir. Birincisi Atâyî'nin sadece hadiseleri anlatırken yeri geldiğinde değindiği Kırım hanlarının tüm nasb ve azil tarihlerinin sıralanmasıdır.[4] İkincisi ise Atâyî'nin bazı tabakalarda kaydettiği nişâncılar ve kaptan-ı deryalar listesine yer verilmemesidir.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinin Atâyî ile tekâmüle eren tertibinde olduğu gibi Uşşâkîzâde'nin zeylinde de devlet adamları hakkında mâlûmat bittikten sonra diğer tabakaya geçilir. Yukarıda değindiğimiz bu tertibat eserin sonuna kadar tüm tabakalarda devam eder. Eserin sonunda ise bir hatime yer almaktadır. *Şakā'ik* geleneğinin önceki yazarlarından sadece Mecdî eserin sonunda hatime hükmünde bir bölüm oluşturmuş fakat bu bölüm için "Hatime" başlığını tercih etmemişti. Hasîb ise bir son söz bölümü oluşturup buna "Hatime" başlığını vermiştir.[5]

Hatimede yazar kitabın sonuna geldiği için Allah'a şükreder. Seyyid Feyzullah Efendi kendisine zeyil yazmayı tavsiye etmeden önce tarih bilimi ile arasının olmadığını fakat onun teveccühüyle eserini bitirdiğini, bu yüzden hataları varsa da affolunmasını rica eder. Telifinin 1114/1702-3 senesinde tamamlandığını gösterir bir tarih manzumesi ile eserini sona erdirir.[6] Ebcet hesaplı bir şiir ile eserin yazılış tarihini bildirme yöntemi *Şakā'ik* geleneğinde ilk defa burada kullanılmıştır.

Tertibatını yukarıda özetlemeye çalıştığımız *Uşşâkîzâde Zeyli*'nin bölümlerini şu şekilde şema haline getirebiliriz:

1 bk. agy, vr. 41b-42a.
2 bk. agy, vr. 42a-43a.
3 bk. agy, vr. 42a.
4 bk. agy, vr. 42a (Der-kenar).
5 bk. agy, vr. 372b.
6 agy, vr. 372b-373a.

Tekmiletü'z-Zeyl

↓

Mukaddime

↓

BAKIYYE-İ TABAKA-I ZEYL-İ ATÂYÎ DER-ZEMÂN-I DEVLET-İ …
SULTAN MURÂD BİN SULTAN AHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla…

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan IV. Murad

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân IV. Murad

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Zikr-i Hayrât; Evlâdı; Muallimleri; Vüzerâ; Meşâih-i İslâm; Sudûr-ı Rûm, Anadolu; Kuzât-ı İstanbul; Kırım Hanları

18. TABAKA SULTAN İBRAHİM

↓

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan İbrahim

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân İbrahim

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Âsâr-ı Hayr; Evlâdı; Muallimân; Vüzerâ; Meşâih-i İzâm; Sudûr-ı Rûm, Sudûr-ı Anadolu; Kuzât-ı İstanbul

19. TABAKA SULTAN IV. MEHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan IV. Mehmed

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân IV. Mehmed

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Evlâdı; Âsâr u Hasenât; Muallimleri; Vüzerâ; Meşâih-i İslâm; Sudûr-ı Rûm; Sudûr-ı Anadolu; Kuzât-ı İstanbul

20. TABAKA SULTAN II. SÜLEYMAN

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Süleyman

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân II. Süleyman

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Hâce-i Padişah; Vüzerâ-yı İzâm; Meşâih-i İslâm; Sudûr-ı Rûm; Sudûr-ı Anadolu; Kuzât-ı Kostantıniyye

21. TABAKA SULTAN II. AHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Ahmed

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân II. Ahmed

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Evlâd-ı Kirâmı; Vüzerâ-yı İzâm; Meşâih-i İslâm; Sudûr-ı Rûm; Sudûr-ı Anadolu; Kuzât-ı Kostantıniyye

↓

Hatime

Uşşâkîzâde İbrahim Hasîb'in, hâl tercemeleri muhtevasını bir araya getirirken Atâyî'nin biyografi kompozisyonunun neredeyse aynısını kullandığını belirtmek mümkündür. Geleneğin klasiği haline gelen bu terceme-i hâl şablonuna göre şahsın isim ve nisbesi verildikten sonra doğum yeri ve eğer biliniyorsa tarihi bildirilir.[1] Devamında eğitim durumu hakkında mâlûmat sunulur. Eğer kişi bir müderris ise kime muîd olduğu ve özellikle kimden mülazım çıktığı söylenir.[2]

Eğitim durumundan sonra görev yeri bilgisine sıra gelir. Burada şahsın tüm görevleri listelenir. Şahsın görevi müderrislik ise hangi medreseye, hangi mertebe ile ve kimin yerine atandığı bilgileri ayrıntılı olarak sıralanır.

Yaptığı vazifeler anlatıldıktan sonra biyografisi verilen kişinin vefatı hakkında mâlûmat verilir. Burada yazar şahsın hangi tarihte, kaç yaşında ve nasıl

1 Eserin tüm biyografilerinde isim ve nisbe bölümü bulunmaktadır. Doğum yeri bilgisi de neredeyse tüm biyografilerde mevcuttur. Doğum tarihi bilgisi ise ender biyografide yer almaktadır. Bunun için bk. agy, vr. 348a. (İmâm-ı Sultânî İbrahim Efendi biyografisi.)

2 bk. agy, vr. 356b. (Abdülbâkî İbn Abdülfettâh biyografisi.)

öldüğünü anlatır.[1] Bazı biyografilerde şahıstan boşalan göreve kimin atandığını bildirir.[2] Yazar bu bilgilerden birisine vakıf olmadığında genel ifadelerle bölümü tamamlar.[3]

Biyografi şablonunun sonunda şahsın iç ve dış portresinin çizilmesi yer almaktadır. Bu bölümde yaşam bilgileri anlatılan kişinin görüntüsü ve karakteri hakkında çıkarımlarda bulunulur. "Merhûm-ı mezbûr" kalıbıyla başlayan bu kısımda genelde şahsın cömertliği, akıllılığı, çalışkanlığı gibi müspet vasıfları hakkında methiyeler yer almaktadır.[4]

Atâyî'de klâsikleşen ve Uşşâkîzâde'nin aynen devam ettirdiği bu şablona duruma göre üç unsur daha eklenebilmektedir. Bunlardan biri yazar eğer şahısla paylaştığı bir anıya sahipse veya onunla ilgili bir hikâye ya da latife biliyorsa bunu portreden sonraya koyar.[5] İkincisi şahsın sanatkârlığı varsa eserlerinin isimleri ve içerikleri hakkında bilgi verilir.[6] Duruma göre biyografi şablonuna eklenen son unsur ise şiir ve metin örnekleridir. Hâlleri hakkında mâlûmat verilen kişi bir şair veya yazar ise, biyografisinin sonuna yazdığı şiirlerden veya eserlerden örnekler yerleştirilir.[7]

7. Vekāyi'ü'l-fuzalâ - Sîmkeşzâde Şeyhî Mehmed[8]

Geleneğin en hacimli eseri olan *Vekāyi'ü'l-fuzalâ*'nın mukaddimesi insanı en güzel surette yaratan Allah'a hamd, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'e ve ashabına selam ile başlar. Söz fazla uzatılmadan konu ile ilgili esas bilgilere geçilir. Sîmkeşzâde Şeyhî Mehmed Efendi (ö. 1145/1732-33) gençliğinden itibaren siyer ve tarih hakkında eserler mütalâa etmeye düşkün olduğunu, geçmiş (büyük)lerin ahvâline ilgi duyduğunu, özellikle Taşköprîzâde Ahmed Efendi'nin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 965/1557-58 yılına kadarki sürede yaşayan ünlü âlim ve şeyhlerin hayatını anlattığı *Şakā'i-*

1 bk. agy, vr. 254a. (Uşşâkîzâde Abdülbâkî biyografisi.)
2 bk. agy, vr. 251a. (Sâlih bin Mustafa biyografisi.)
3 bk. agy, vr. 265a. (Ebülbekâ Eyyüb İbn Seyyid Mûsâ biyografisi.)
4 bk. agy, vr. 201b. (Abdülbâkî İbn Abdurrahmân biyografisi.)
5 bk. agy, vr. 271a. (Dersiâm Bıçakçı Mehmed biyografisi.)
6 bk. agy, vr. 263a. (Âdilcevâzî Ömer biyografisi.)
7 bk. agy, vr. 256b. (Şeyh Mehmed İbn Lütfullah biyografisi.)
8 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekāyi'ü'l-fuzalâ* adlı eserinin Abdülkadir Özcan tarafından 1989 yılında hazırlanan tıpkı basım nüshası esas alınmıştır. Kaynak gösteriminde kullanılan cilt ve sayfa numaraları bu neşirde yer alan numaralardır.

ku'n-nu'maniyye ve Nev'îzâde Atâyî'nin bu eseri Taşköprîzâde'nin bıraktığı yerden 1042/1632-33 senesine kadar getirdiği[1] *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* isimli zeyli çok beğendiğini belirtir. Tarih alanında eğitim aldığını, bu yüzden Atâyî'nin kaldığı noktadan kendi zamanına kadar zeyle zeyil yazmak arzusunda olduğunu vurgular.[2] Gönlünde Nev'îzâde'nin kullandığı içerik ile birlikte şeriat icracısı olan büyük mollaların (şehir kadıları), Kırım hanlarının, Mısır aziz ve vezîrlerinin (Mısır valileri), yeniçeri ağalarının ve şairlerin de bilgilerini sunmanın yer ettiğini, bazı nedenlerden dolayı bu fikrini yerine getirmenin geciktiğini, o arada dönemin hüner sahiplerinden birinin bu işe giriştiğini, Atâyî'nin eserini 1106/1694-95 senesine kadar tezyil ettiğini ifade eder. Üzgün bir hâlde beklemeye koyulduğunu, ancak o kişinin kitabının herkesi kapsamadığını, insanların beğenisini kazanmadığını gördükten sonra 1043/1633-34 ile 1130/1717-18 yılları arasında hayatı sona eren âlim ve şeyhlerin terceme-i hâllerini ihtiva eden telifini beyaza çekmeye başladığını söyler. Söz konusu eserini Vezîr-i A'zam İbrahim Paşa'ya (ö. Rebiülevvel 1143/ Eylül-Ekim 1730) arz ettiğini ekler.[3]

Bu kısa ve öz girişten sonra Sîmkeşzâde Şeyhî Mehmed Efendi tabakalara geçiş yapar. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin ilk zeyil yazarları genellikle bir önceki müzeyyilin bıraktığı yerden herhangi bir başlık açmadan biyografilerini vermeye başlamışlardır. Nev'îzâde buna uymamış, devamını yazdığı Kānûnî Sultan Süleyman tabakası için başlık açmıştır. Uşşâkîzâde Hasîb ise "Bakıyye-i Tabaka-ı Zeyl-i Atâyî Der-zamân-ı … Sultan Murad…" ifadesini kullanarak bir yeniliğe imza atmıştır. Şeyhî Mehmed'in ise "Bakıyye-i Tabaka-ı Heft-dehüm…" şeklinde bir başlıkla Uşşâkîzâde'nin usulüne riayet ettiği görülmektedir. Yazar yine geleneğe uygun olarak eserini tezyil ettiği şahsın, yani Nev'îzâde Atâyî'nin biyografisiyle ulemâ sınıfının hâl tercemelerine başlamıştır.[4]

Şeyhî Mehmed geleneğin artık tekâmüle uğrayan eser tertibatını hiç değiştirmeden kullanır. Bu tertibe uyarak âlimlerin biyografilerini sıraladıktan sonra "Sınfu'l-meşâih…" diye bir başlık açarak tabakaya adını veren padişah

1 Bu bilgide bir yanlışlık söz konusudur. Çünkü *Atâyî Zeyli*, *Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'yi 1044/1634 yılına kadar getirmektedir.
2 Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekāyi'ü'l-fuzalâ*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, C. 3, s. 2.
3 age, C. 3, s. 3.
4 bk. age, C. 3, s. 4.

zamanında vefat eden şeyhlerin terceme-i hâllerini verir.[1] Şeyhî Efendi burada Atâyî'nin geleneğe eklediği yeniliği devam ettirir ve Nakş-bendiyye, Halvetiyye, Bayramiyye, Mevleviyye, Celvetiyye, Gülşenî, Kadirî, Nurbahşî, Rufâî ve Zeyniyye tarikatlarının şeyh silsilelerini takdim eder. Her tarikat başlığının altında Nev'îzâde'nin silsileyi getirdiği son noktayı belirtip şeyhlerin isimlerini, post-nişin oldukları zaviyeyi ve ölüm tarihlerini sunar. Bir şeyhin *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da müstakil biyografisini verecekse bunu bildirir.[2] Tarikat şeyhleri silsilelerinden sonra dönemin şeyh ve mutasavvıflarının biyografilerini peşi sıra sunmaya başlar.[3]

Şeyh terceme-i hâllerinden sonra "Âhir-i Vefeyât-ı Sultan …" başlığı açılarak kısa bir bağlantı cümlesiyle biyografilerin sona erdiği, dönemin hükümdarının tahta geçiş ve tahttan iniş yılları arasında yaşanan önemli olayların anlatılacağı ifade edilir. Bu cümleden hemen sonra "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" alt başlığı kapsamında tabaka sahibi padişahın hâl tercemesi verilir.[4] Bu bağlamda ona methiyeler düzülür. Devamında hükümdarın doğum ve cülus tarihi bildirilir. Tahta geçiş sürecinde yaşanan olaylara değinilir. Padişahın şahsının merkeze alındığı bu kısmın devamında yıl yıl, ay ay onun döneminde yaşanan savaş, sefer, antlaşma, ayaklanma, deprem, sel, yangın gibi tüm ülkeyi ilgilendiren siyasal, sosyal ve askeri hadiseler hakkında mâlûmat verilir.[5]

Söz konusu bu önemli tarihi hadisat *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'nın tüm tabakalarının sonunda yer almaktadır. Sadece eserin ikinci cildinin sonunda yer alan 23. tabakada ilgili hükümdarın devri devam ettiği için tarihi olaylara yer verilmemiştir.[6] Şeyhî'nin tuttuğu notlardan hareketle oğlunun kaleme aldığı üçüncü ciltte bu dönemin siyasal, toplumsal ve askeri hadiselerine geniş bir şekilde yer ayrılmıştır.[7]

Atâyî ile birlikte başlayan ayrıntılı bir biçimde tarihi bilgiler verme usulünü Şeyhî Mehmed'in ileriye götürdüğü, Yahudi mahallesinde çıkan bir kav-

---

1 bk. age, C. 3, s. 47.
2 bk. age, C. 3, s. 48-58.
3 bk. age, C. 3, s. 58.
4 bk. age, C. 3, s. 65.
5 bk. age, C. 3, s. 66-71.
6 bk. age, C. 4, s. 433.
7 bk. age, C. 4, s. 684.

gayı,[1] Denizli'de Bayram namazı esnasında meydana gelen bir depremi,[2] yeni inşa edilen bir kalyonun suya indirilmesini[3] anlatacak kadar ileriye vardırdığı görülmektedir. Gelinen bu noktada salt biyografi türünde başlayan *Şakā'i-ku'n-nu'mâniyye* geleneğinin *Şeyhî Mehmed Zeyli* ile birlikte artık biyografi-tarih türüne dâhil edilmesi gerektiğini belirtmek mümkündür.

Siyasal ve sosyal olaylardan sonra geleneğin klâsik tertibatı gereği "Zikr-i Hayrât u Hasenât" bölümüne geçilir ve dönemin padişahının inşa ettirdiği binalar ve yaptığı sosyal hizmetler hakkında bilgi verilir.[4] Bu bölüm bazı tabakalarda yer almamaktadır.

Padişahın işlediği hayırlar anlatıldıktan sonra "Evlâd-ı Kirâm" bölümünde çocuklarının isimleri, doğum ve ölüm tarihleri hakkında kısa açıklamalar yapılır.[5]

Bu bölümü ise "Muallimleri" takip eder. Burada padişahı çocukluğundan itibaren eğiten kişilerin isimleri verilir.[6]

Bir sonraki bölüm "Vüzerâ-yı İzâm" olup bu kısımda söz konusu hükümdar zamanında görev yapan vezîriazamların kronolojik sıralaması bulunmaktadır. Listesi verilen vezîriazamların müstakil biyografilerine de yer verilir.[7] Buradaki veziriazam biyografileri en az *Atâyî Zeyli*'ndekiler kadar ayrıntılıdır.

"Vüzerâ-yı İzâm" başlığından sonra devlet kademesi hiyerarşik bir sıra dâhilinde sunulur. "Meşâih-i İslâm" başlığı ile şeyhülislâmların,[8] "Sudûr-ı Ulemâ-yı Rûm" ile Rumeli kazaskerlerinin,[9] "Sudûr-ı Ulemâ-yı Anadolu" ile Anadolu kazaskerlerinin,[10] "Kuzât-ı Dârü's-saltana" ile İstanbul kadılarının kronolojik sıralamasıverilir.[11]

Geleneğin son iki müzeyyili listesini verdiği devlet ricalini bu zümrelerle sınırlı tutarken Şeyhî'nin bunu geliştirdiği, biyografi türü olarak başlayan gelene-

1 bk. age, C. 4, s. 702.
2 bk. age, C. 4, s. 707.
3 bk. age, C. 4, s. 686.
4 bk. age, C. 3, s. 71.
5 bk. age, C. 3, s. 72.
6 bk. age, C. 3, s. 72.
7 bk. age, C. 3, s. 72.
8 bk. age, C. 3, s. 73.
9 bk. age, C. 3, s. 74.
10 bk. age, C. 3, s. 74.
11 bk. age, C. 3, s. 74.

ği biyografi-Osmanlı tarihine çevirecek denli kapsamı genişlettiği görülür. Bu bağlamda yazar adı geçen zümrelerle birlikte dönemin nakibüleşrafları; Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire gibi önemli Osmanlı kentlerinin kadılarını; Kırım hanlarını, kaptan-ı deryaları, Mısır valilerini ve yeniçeri ağalarını kronolojik olarak sıralar.[1] Üstelik Sultan İbrahim tabakasından itibaren Erzurum ve Ankara,[2] Sultan IV. Mehmed tabakasından itibaren ise Lefkoşa ve Tokat kadıları da bu listeye eklenir.[3] Söz konusu bu rical hakkında mâlûmata *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'nın her tabakasının sonunda yer verilmiştir.

Şeyhî Mehmed Efendi'nin geleneğe getirdiği en önemli yenilik dönemin şairlerini ayrı bir kategoriye ayırarak vermesidir. Geleneğin mukaddem eserlerinde şairlik vasfına sahip âlim ve şeyhler ilgili başlık altında gelişigüzel kategorize ediliyorken Şeyhî Efendi bunları "Sultan … Döneminde İntikal Eden Şairlerin Sınıfı" başlığı altında tabakanın en sonuna yerleştirmiştir. Yazar şair biyografilerine geçmeden önce ilim adamları ve meşayih bölümlerinde ahvali verilen şairlik vasfını haiz şahıslardan başka bu devirde ölen şairleri bu kısma aldığını belirtir.[4] Buradaki şair biyografilerinde 17. Yüzyıl şuara tezkirelerinin genelinde olduğu gibi yaşam bilgilerinin kısa, şiir örneklerinin uzun tutulduğu görülmektedir.

Şakâ'iku'n-nu'mâniyye geleneğine mensup en hacimli eser olan *Vekâyi'ü'l-fuzalâ* 3 cilt olup ilk iki cildi Şeyhî Mehmed, üçüncü cildi ise babasının müsveddelerinden hareketle oğlu kaleme almıştır. Birinci cilt yukarıda kabataslak çizdiğimiz şablona göre devam ederek herhangi bir hatime veya sonsöze yer verilmeden sona eser.

İkinci cilt münacaat, naat ve kısa bir mukaddime ile başlar. Burada anlatılanlara göre birinci cilt 1042/1632-33 - 1098/1686-87, ikinci cilt 1099/1687-88 - 1130/1717-18 yılları arasını kapsamaktadır. İkinci cilt de diğeri gibi Vezîr-i A'zam İbrahim Paşa'ya sunulmuştur.[5]

1 bk. age, C. 3, s. 75-88.
2 bk. age, C. 3, s. 166 ve s. 167.
3 bk. age, C. 3, s. 651 ve s. 654.
4 bk. age, C. 3, s. 89.
5 bk. age, C. 4, s. 2.

Bu girişten sonra yazar kaldığı yer olan 20. tabakadan itibaren yukarıda bahsettiğimiz tertibat dâhilinde eserini tesis eder. Kitabın sonunda kısa bir hatime bölümü oluşturup burada Atâyî gibi bir tarihçinin peyrevi olmayı nasip ettiği ve 1042/1632-33'ten 1130/1717-18 senesi tamamına kadar *Zeylü'z-zeyl* yazmayı kolaylaştırdığı için Allah'a şükreder. Eserini Sultan 3. Ahmet (ö. Safer 1149/ Haziran-Temmuz 1736) ve Damat İbrahim Paşa zamanında yazıp onlara duacı olduğunu belirterek eserini bitirir.[1]

Şeyhî Mehmed'in oğlu tarafından meydana getirilen üçüncü cilt ise uzunca bir mukaddime ile başlamaktadır. Burada yazar babası merhum Mehmed Şeyhî'nin Atâyî'nin *Şakā'ik*'ını zeylettiğini, bu zeylin birinci cildinin 1043/1633-34 - 1098/1686-87 yılları arasını, ikinci cildinin 1099/1687-88 - 1130/1717-18 arasını kapsadığını ifade eder. Ancak babasının tarihi bilgileri toplamaya devam edip bir kitapçığa kaydettiğini, bunu beyaza çekmek nasip olmadan vefat ettiğini, Vezîr Alî Paşa'nın (ö. Zilhicce 1171/ Ağustos-Eylül 1758) emri üzerine müsveddelerin bazı eksiklerini tamamlayarak 1131 Muharrem'inden (Kasım-Aralık 1718) 1143/1730-31 yılı sonuna kadarki aralıkta vefat eden Osmanlı meşhurlarının terceme-i hâllerini kaleme aldığını belirtir.[2] "Tetimme-i Terâcim-i Tabaka-i Bist ü Sevvüm ..." başlığını açarak babasının ikinci ciltte yarım bıraktığı 23. Tabaka-Sultan III. Ahmet dönemini tamamlar.[3]

Şeyhî'nin oğlu tarafından beyaza çekilen bu cilt babasının kullandığı tertibat çerçevesinde tesis edilmiş olup iki hususta farklılık dikkat çekmektedir. Birincisi tarihi olayların daha tafsilatlı, daha hacimli hale gelmesi,[4] ikincisi ise kadılarının listesi verilen önemli Osmanlı kentlerine Hemedan, Tebriz, Revan ve Gence'nin de dâhil edilmesidir.[5] Bu durum Şeyhî Mehmed'in *Şakā'ik* geleneğini tarih yönü daha ağır basan bir tür haline getirmeyi tasarladığı düşüncesini akla getirmektedir. Sadece III. Ahmed devrini kapsayan son cildin oldukça kısa hatimesinde yazar telifini bitirmeyi nasip ettiği için Allah'a şükrederek sözlerini sona erdirir.[6]

Vekâyi'ü'l-fuzalâ'nın eser tertip taslağını şu şekilde çizebiliriz:

1 age, C. 4, s. 480.
2 age, C. 4, s. 482.
3 bk. age, C. 4, s. 484.
4 bk. age, C. 4, s. 685-719.
5 bk. age, C. 4, s. 725, 729.
6 age, C. 4, s. 747.

Vekâyi'ü'l-fuzalâ

↓

1. CİLT

↓

Mukaddime

↓

BAKIYYE-İ TABAKA-I HEFT-DEHÜM … DEVLET-İ SULTAN MURAD HAN BİN SULTAN AHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↓

Nakşbendî Halvetî Nurbahşî Zeyniye Mevleviye Nimetullahî Bayramiye Kadiriye Rufâiye Şeyh Şeyh…

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan Murad

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultan Murad

↓ Hayrâtı ↓ Evlâdı ↓ Muallimler ↓ Vüzerâ

↓ Yeniçeri Ağaları ↓ Kaptan-ı Deryalar ↓ Nakibüleşraflar ↓ Meşâih-i İslâm

↓

Sudûr-ı Rûm, Sudûr-ı Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri,

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

18. TABAKA SULTAN İBRAHİM

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan İbrahim

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultan İbrahim

↓ ↓

Âsâr-ıHayrâtı ↓ ↓ Yeniçeri Ağaları

Evlâdı ↓ ↓ Kaptan-ı Deryalar

Muallimler ↓ ↓ Nakibüleşraflar

Vüzerâ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ Meşâih-i İslâm

Sudûr-ı Rûm, Sudûr-ı Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri,

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum ve Ankara Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

19. TABAKA SULTAN IV. MEHMED

↙ ↓ ↘

Molla   Molla   Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh   Şeyh   Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan IV. Mehmed

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân IV. Mehmed

↓

Zikr-i Hayrât ↓

Evlâdı ↓

Muallimler ↓

Vüzerâ ↓

↓

↓ Yeniçeri Ağaları

↓ Kaptan-ı Deryalar

↓ Nakibüleşraflar

↓ Meşâih-i İslâm

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Sudûr-ı Rûm, Sudûr-ı Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri,

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

2. CİLT

↓

Mukaddime

↓

20. TABAKA SULTAN II. SÜLEYMAN

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Süleyman

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultân II. Süleyman

Muallimler ↓ Kaptan-ı Deryalar

Vüzerâ; Yeniçeri Ağaları

Meşâih-i İslâm; Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri; Nakibüleşraflar

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

21. TABAKA SULTAN II. AHMED

Molla   Molla   Molla …

Sınfu'l-meşâih

Şeyh   Şeyh   Şeyh …

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Ahmed

Zikr-i Ahvâl-i Sultan II. Ahmed

Muallimler   Kaptan-ı Deryalar

Vüzerâ;   Yeniçeri Ağaları

Meşâih-i İslâm; Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri; Nakibüleşraflar

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

Sınfu'ş-şuara

22. TABAKA SULTAN II. MUSTAFA

Molla Molla Molla …

Sınfu'l-meşâih

Şeyh Şeyh Şeyh …

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Mustafa

Zikr-i Ahvâl-i Sultan II. Mustafa

Evlâdı

Muallimân

Vüzerâ

Nakibüleşraflar

Kaptan-ı Deryalar

Yeniçeri Ağaları

Meşâih-i İslâm; Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Asâkir-i Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri;

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

Sınfu'ş-şuara

23. TABAKA SULTAN III. AHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Teşrîf-i Serîr-i Saltanat … bi-Vücudi Sultanina'l-a'zam … Sultan Ahmed Han bin Sultan Mehemmed Han …

↓

Ricâl-i Devlet-i Aliyye

Vüzerâ ↓ ↓ Kaptan-ı Deryalar

Meşâih-i İslâm ↓ ↓ Yeniçeri Ağaları

Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Asâkir-i Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri; Nakibüleşraflar

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

↓

Hatime

3. CİLT

↓

Mukaddime

↓

TETİMME-İ … TABAKA-I BİST Ü SEVVÜM … TABAKA-I SULTAN III. AHMED

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan III. Ahmed

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultan III. Ahmed

Vüzerâ; Meşâih-i İslâm; Kaptan-ı Deryalar; Yeniçeri Ağaları

Sudûr-ı Ulemâ-yı Rûm, Ulemâ-yı Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri; Nakibüleşraflar

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

↓

Hatime

Vekâyi'ü'l-fuzalâ'da biyografi muhteva taslağı *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinde klâsik bir hâl alan usûle benzer bir şekilde tesis edilmiştir. Bu usûl doğrultusunda hâl tercemesi verilen şahsın adı, nisbesi ve varsa lakabı ile biyogra-

fiye başlanır. Doğum tarihi ve yeri verilmeye çalışılır.[1] Kişinin eğitim durumu hakkında bilgi verilir. *Şakâ'ik* geleneğinin diğer eserlerinde olduğu gibi burada da kimden mülazım çıktığı belirtilmeye gayret gösterilir.[2]

Eğitim durumundan sonra terceme-i hâli bildirilen kişinin görev yaptığı yerler sıralanır. Geleneğe mensup daha önce yazılan teliflerde genellikle kadı veya müderrislerin kimin yerine, nereye ve hangi mertebe ile atandığı bilgisi kronolojik bir şekilde özenle sunulmuştur. *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da ise şahsın kimin yerine ve nereye atandığı söylenir ancak hangi derece ile göreve atandığı bilgisine pek dikkat edilmez.[3]

Görev yerleri hakkında mâlûmat verildikten sonra biyografisi kaleme alınan kişinin vefatı ile ilgili bilinenler sunulur. Ölüm tarihi, defnedildiği yer ve boşalan göreve kendisinden sonra atanan kişi bildirilir.[4] *Nev'îzâde Atâyî Zeyli*'nde görülen şahsın kaç yaşındayken vefat ettiği ayrıntısına ise pek yer verilmez.

Biyografinin bir sonraki kısmında kişinin övgüsü ve karakter bilgisi takdim edilir. Hemen hemen herkes için benzer ifadelerin kullanıldığı bu bölümde şahsın zekilik, bilgili oluş, cömertlik, iyilikseverlik gibi müspet yönlerine vurgu yapılır. Kişinin halk arasında meşhur olan lakabı veya nisbesi bazen bu bölümde yer almaktadır.[5]

Hayatı kaleme alınan şahsın eserleri varsa bununla ilgili mâlûmata karakter bilgisinden sonra sıra gelir. Bilgisi verilen telifattan alıntılar buraya yerleştirilir. Mensur eserlerden alıntıların pek yapılmadığı *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da manzume örneklerine fazlaca yer ayrılır.[6]

Hatlarını çizmeye çalıştığımız *Şeyhî Mehmed Zeyli*'nin biyografi içeriğinin diğer zeyillerden, özellikle Nev'îzâde'nin *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ından daha yüzeysel, bilgi çeşidi yelpazesinin ise daha dar olduğunu belirtmek mümkündür. Bu eserdeki hâl tercemelerinde de yeri geldiğinde kerametler, hikâyeler anlatılmaktadır ancak bunlar biyografi sayılarına oranla oldukça az sayıdadır.

1 Eserin tüm biyografilerinde isim ve nisbe bölümü bulunmaktadır. Doğum yeri bilgisi de neredeyse tüm biyografilerde mevcuttur. Doğum tarihi bilgisi ise ender biyografide yer almaktadır. Bunun için bk. age, C. 4, s. 401. (Mehmed Ataullah İbn Mehmed Tefsîrî biyografisi.)

2 bk. age, C. 4, s. 316. (Seyyid Ahmed el-Halebî biyografisi.)

3 bk. age, C. 4, s. 184. (Muîdzâde Mesûd Efendi biyografisi.)

4 bk. age, C. 4, s. 272. (İdris bin Mûsâ biyografisi.)

5 bk. age, C. 3, s. 16. (İdris bin Mûsâ biyografisi.)

6 bk. age, C. 3, s. 18. (Nakîbüleşrâf Allâme Şeyhî biyografisi.)

8. *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* - Fındıklılı İsmet Efendi[1]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye gelenek zincirinin son halkası olan *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* isimli eserin kendine has bir hikâyesi bulunmaktadır. Fındıklılı İsmet Efendi'nin (ö. Şevval 1322/ Aralık-Ocak 1904-5) Fındıklı yangınında sahip olduğu her şey ile birlikte henüz neşretmediği yedi-sekiz telifi yanarak kül olur. Yanan kitapları arasında Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekâyi'ü'l-fuzalâ* isimli eserine yazdığı, 1143/1730-31 - 1314/1896-97 yılları arasını kapsayan sekiz ciltlik bir *Şakā'ik* zeyli vardır. İsmet Efendi elîm hadiseden sonra hatırlayabildiği kadarıyla kitabını tekrar kaleme alır, fakat eserin bu seferki hacmi ancak dört cilt kadar eder. Yazar telifinin yirmi beşinci cüz'ünü ve yirmi altıncı cüz'ün bazı kısımlarını Sultan II. Abdulhamid'e sunar.[2]

Parça parça takdim edilen eserin formları İbnülemin Mahmud Kemal tarafından Yıldız Sarayı evrakı içerisinde bulunup ciltlenmiştir. Söz konusu bu cilt ünik eser olarak İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde yer almaktadır.[3]

Ülkenin siyasal, sosyal, askeri, ekonomik alanlarda tepeden tırnağa değişim ve dönüşümden geçtiği bir dönemde kaleme alınan *Şakā'ik* geleneğine mensup eserin bu değişimden ne kadar nasibini aldığını belirlemek dönemin zihniyetinin edebî gelenekler üzerindeki etkisini tespit etmek açısından oldukça önemli bir görev üstlenecekti. Fakat mâlum hadiseden sonra esas eser zâyi olunca bu seçenek imkân haricine çıkmış oldu.

Biz de *Şakā'ik* geleneğine ait telifleri tertip yöntemi ve biyografi muhtevasına göre incelediğimiz bu bölümde müşkülatlı bir süreç neticesinde ortaya çıkan eksik nüsha üzerinde tetkiklerimizi yapmaya çalışacağız.

Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik adlı *Şakā'ik* zeylinin mukaddimesi Allah'a şükür ve Hz. Muhammed'e selam ile başlar.[4] Eser Osmanlı Devleti'nin hemen hemen her alanda tutuculuğu gevşettiği, bilimselliğe yöneldiği

1 Bu başlıkta yapılan incelemelerde Fındıklılı İsmet Efendi'nin *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* adlı eserinin Abdülkadir Özcan tarafından 1989 yılında hazırlanan tıpkı basım nüshası esas alınmıştır. Kaynak gösteriminde kullanılan sayfa numaraları bu neşirde yer alan numaralardır.

2 age, s. 478.

3 Gönül [Necatigil], agm, s. 168.

4 Fındıklılı İsmet Efendi, age, s. 1.

bir zaman olan 19. Yüzyılda kaleme alınmıştır. Bunu örnekler şekilde naattan hemen sonra ilim ve irfanın medeniyet âlemine zînet verdiği, bilgiyi elde edenlerin âlim ve fâzıllar olduğu, bu âlimlerin memleketin her tarafını bilimin ışığıyla aydınlattığı, ürettikleri teliflerle kütüphaneleri doldurduğu belirtilir. Hz. Muhammed'in hicretinden 700/1301 tarihine kadar yaşayan pek çok ilim adamının tercüme-i hâllerinin yazıldığı, kitaplardan okunarak yâd edilen bu faziletli şahısların ruhlarının bu nedenle şad olduğu ifade edilir.[1]

Osmanlı ülkesinde ise ilk hükümdar Sultan Osman Gazi'nin tahta oturduğu hicri 6. asır ile 965/1557-58 yılları arasında vefat eden meşhurların ahvâlinin Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddîn Efendi tarafından *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ismiyle Arapça olarak neşredildiği söylenir. Taşköprîzâde'nin mülazımlarından Mehmed Efendi'nin *Şakā'ik*'ı 970/1562-63 yılına kadar tezyil ettiği, Edirneli Mecdî Efendi'nin Taşköprîzâde'nin telifini Türkçeye çevirip 1000/1591-92 senesine kadar getirdiği, Nev'îzâde Atâyî'nin 1000/1591-92 ile 1043/1633-34 yıllarını kapsayan Türkçe bir zeyil yazdığı ifade edilir.[2] Uşşâkîzâde İbrahim Efendi'nin 1043/1633-34 tarihinden 1111/1699-1700'e kadar, Şeyhî Mehmed'in ise 1111/1699-1700'den 1143/1730-31'e kadar malum eseri tezyil ettiği, böylelikle Osmanlı Devleti'nin başlangıcından 1143/1730-31 tarihine kadar birbirine zeylen bağlandıkları bilgisi eklenir.[3]

Fındıklılı İsmet bu mâlûmattan sonra 1143/1730-31 senesinden beridir ahrete intikal eden faziletli zevâtın ahvâllerinin toplanmadığı için gizli kaldığını, kendisinin bazı tarihi telifatı olduğunu, *Şakā'ik*'ı ve zeyilleri mütalaa edip Şeyhî Mehmed'in zeylinden sonra vefat eden zatların bazısını anlatacak kısa bir eser yazmayı tasarlayıp bununla ilgili tetkikat tedarik ettiğini fakat bunun neşrine cesaret bulamadığını açıklar. Sultan II. Abdülhamit gibi lütuf sahibi bir hükümdarın zamanında kemter de olsa bir eserin müsveddede kalmasının kendisini kederlendirdiğini, tedarik edebildiği hâl tercemelerinden bir miktarını cüz' cüz' ve ilerisini peyderpey neşretmeye karar verdiğini, bu bağlamda *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* unvanı altında birkaç cüz'ü hükümdara takdim etmeye cesaret ettiğini belirtir.[4]

---

1 age, s. 1-2.
2 Bu bilgide bir yanlışlık söz konusudur. *Atâyî Zeyli* 940/1533-4 ile 1044/1634-5 yılları arasını kapsamaktadır.
3 Fındıklılı İsmet Efendi, age, s. 2-4.
4 age, s. 4-5.

Her türlü geleneksel unsurun değişimden geçtiği bir zamanda kaleme alınan eserin yukarıda özetlediğimiz bu mukaddimesinde dönemin yenilikçi zihniyeti kendisini göstermektedir. Mukaddime; besmele, tevhit ve naat gibi klâsik divan nesri şablonuyla başlamaktadır. Ancak o dönemde bilim ve tekniğe yönelme değişim ve gelişim adına bir anahtar olarak görüldüğü için "âlem-i medeniyet, kütüphaneleri doldurmak, cihân-ı medeniyeti aydınlatmak" gibi bilimselliğe vurgu yapan yeni ifadeler de içermektedir.

Eserin giriş kısmında dönemin zihniyeti gereği görülen köklü değişikliklerden biri de yazarın metnin sol alt köşesine adını, unvanını yazıp imza atmasıdır. Böylelikle bu bölüm adeta bir mukaddime olmaktan çıkmış, çağdaş kitaplarda yer alan bir önsöze dönüşmüştür.[1]

Giriş bölümünde dikkat çeken başka bir husus *Şakā'ik* geleneğine mensup önceki eserlerin aynı kısımlarına nazaran seci, mazmun ve söz sanatlarına daha az yer verilmesidir. Yine ayet-i kerime, hadis-i şerif ve kelâm-ı kibar türünden alıntılar da *Fındıklılı İsmet Zeyli*'nin mukaddimesinde daha az sayıda bulunmaktadır.

Mukaddimeden sonra yazar tabaka ile ilgili herhangi bir ifade kullanmadan "Sultan Mahmud Hân-ı Evvel" başlığı ile hâl tercemelerini vereceği şahısların vefat ettikleri zamanın hükümdarının biyografisini vermeye başlar.[2] Geleneğin diğer eserlerinde ilgili padişahın hayatı hakkında bilgiler "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" başlığı altında, bilgin ve şeyh biyografileri bittikten sonra dönemin tarihi bilgileri ile iç içe veriliyorken Fındıklılı İsmet Efendi ise bunu kitabın başında müstakil bir başlık ile yapmaktadır. Sultan I. Mahmud'un doğum, cülus ve vefat tarihi, tahtta kalma süresi, şahsi özellikleri sunulduktan sonra "… Âsâr-ı Hayr …" başlığı ile inşa ettiği câmi, medrese, çeşme, bent gibi hayratı hakkında mâlûmat verilir. Bu yapıtlar için düşürülmüş tarih manzumeleri alıntılanır.[3] "… Zamân-ı Saltanatlarında Zuhûr Eden Bazı Vukûat" padişah biyografisinin ikinci alt başlığıdır. Burada ilgili hükümdar zamanında yaşanan bazı önemli olaylar anlatılmaktadır. Yer verilen hadiseler askeri ve siyasi alanlarla sınırlı olup Atâyî ve Şeyhî Mehmed zeyillerindeki gibi tafsilatlı bir biçimde sosyal, ekonomik, kültürel olaylara da değinmek söz konusu değildir. Ayrıca incele-

1 bk. age, s. 5.
2 bk. age, s. 7.
3 bk. age, s. 8-14.

meye konu olan eserden önce yazılan zeyillerde hükümdarın çocukları ve devlet ricali bilgisi yer alırken *Fındıklılı İsmet Zeyli*'nde bu alt başlıkların hiçbirisi bulunmamaktadır.[1] Padişahın hayatı ve dönemin önemli olaylarını başa alması ve bu bölümün muhtevasını azaltması yazarın geleneğin yönünü genel tarih türünden biyografi türüne döndürme gayreti olarak yorumlanabilir.

Padişah ve dönemi hakkında mâlûmattan sonra ulemâ ve meşayih biyografilerine geçilir. "Sultan Mahmud Hân-ı Evvel … Zamân-ı Saltanatlarında … İntikal Eden Ulemâ-yı A'lâm" başlığı ile söz konusu hükümdar tahttayken vefat eden bilginlerin terceme-i hâlleri sunulmaya başlanır. İsmet Efendi, zeyil yazılan eserin yazarının hayatıyla biyografilere başlama geleneğine uymaz.[2]

İlim adamlarının hâl tercemeleri bittikten sonra bu sefer "Sultan Mahmud Hân-ı Evvel … Zamân-ı Saltanatlarında Tekyegâh-ı … Bâkîye Âzim Olan Meşâih…" ibaresi altında devrin şeyh ve mutasavvıflarının biyografileri sıralanır.[3] Atâyî ve Şeyhî Mehmed zeyillerinde meşayih bölümünün başında Nakş-bendî, Halvetî, Kadirî gibi tarikatların halife silsilesi veriliyorken *Tekmiletü'ş-şakā'ik*'da ise şeyhlerin terceme-i hâlleri içinde "Hazretin Silsile-i Tarikatları" gibi bir alt başlık ile şahsın derviş zincirine bağlanış sıralaması sunulur.[4]

Meşayih sınıfına dâhil olanların biyografileri de sunulduktan sonra eser hatime bölümü bulunmaksızın nihayete erer. Fakat eserin 478. sayfasında başlığı belirsiz bir metin yer almaktadır. Fındıklılı İsmet Efendi burada *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye zeyil olmak üzere yirmi beş seneden beri biriktirdiği evrakın vuku bulan bir yangında kitaplarıyla birlikte yandığını, bu yüzden sermayesiz kaldığını, hükümdara daha önce sunduğu 25. cüz'ün hangi zatın hâl tercemesiyle sona erdiğini unuttuğunu belirtir. Hazırlamış olduğu kitabın 26. cüz'ünü padişaha sunduğunu söyler ve bir kusuru varsa bunun affolunmasını rica eder.[5] Bu metnin sol alt köşesinde "Kitabî-i Hazret-i Şehriyârî İsmet Kulları" ifadesiyle atılmış bir imza yer almaktadır. Bir eserin sonsözü olacak mahiyette ifadeler içeren bu metnin *Tekmiletü'ş-şakā'ik*'ın hatimesi olması muhtemel

1 bk. age, s. 14-17.
2 bk. age, s. 21.
3 bk. age, s. 269.
4 bk. age, s. 350. (Şâh Sultan Tekyesi Şeyhi Abdullah Efendi biyografisi.)
5 age, s. 478.

görünmektedir. Nitekim daha önce belirttiğimiz gibi eserin tek nüshası Yıldız evrakı arasında bulunan formların ciltlenmesi ile elde edilmiştir. Muhtemelen ciltleme esnasında en sonda bulunması gereken sayfa sehven bir miktar iç tarafa alınmıştır.

Şakā'ik geleneğine mensup önceki eserlerde biyografisi kaleme alınan şahsın telif ettiği eserler varsa bunlara yaşam bilgileri arasında değinilmektedir. *Tekmiletü'ş-şakā'ik*'ta ise yazar modern biyografilerde olduğu gibi "Kaleme Aldığı Eserler" şeklinde bir alt başlık altında kişinin telifatı hakkında mâlûmat verir.[1]

Fındıklılı İsmet'in *Şakā'ik Zeyli*'nin tertibat şablonunu şu şekilde göstermek mümkündür:

Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik

↓

Mukaddime

↓

Sultan Mahmud Han-ı Evvel Hazretleri

↙ ↘

Şehenşâhın Âsâr-ı Hayr-disâr-ı Mülûkâneleri , Zamân-ı Saltanatında Zuhûr Eden Bazı Vukûat

↓

Zamân-ı Saltanatlarında Âlem-i Ukbâya İntikal Eden Ulemâ-yı A'lâm

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

(Âsâr-ı İlmiyeleri)

↓

Zamân-ı Saltanatlarında Tekyegâh-ı … Bâkîye Âzim Olan Meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

(Âsâr-ı İlmiyeleri) (Silsile-i Tarikatları)

↓

Hatime

1 bk. age, s. 165. (Üsküdarlı Kara Hasan biyografisi.)

İncelemeye konu olan Fındıklılı İsmet'in zeylini biyografi muhtevası açısından tetkik ettiğimizde şu hususlar ön plana çıkmaktadır:

Geleneğin eski mensuplarında hâl tercemesi verilen âlimlerin isimleri "el-Mevlâ" ile başlayan uzun ve sanatlı ibarelerle başlığa çevrilirdi. *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik*'taki biyografi başlıkları ise aynı türdeki modern eserlerde olduğu gibi sadece şahısların isimlerinden oluşmaktadır. Söz konusu bu isimler genelde ya "Şeyh" ile başlamakta ya da "Efendi" ile bitmektedir. Eserimizin modern biyografiye uyan başka bir özelliği ise çağdaş ansiklopedik madde yazımı anlayışına uygun olarak başlığın hemen altına bir takdim cümlesinin konulmasıdır. Bu cümlede genelde şahsın mensup olduğu şehir ve meslek bilgisinin kullanıldığı görülmektedir.[1]

İsim ve takdim cümlesinden sonra biyografiye şahsın baba adının, doğum yeri ve tarihinin verilmesiyle başlanır.[2] Daha sonra eğitim bilgilerine geçilir. Kişinin eğitim aldığı hocaların isimleri biliniyorsa zikredilir.[3]

Fındıklılı İsmet'in kullandığı biyografi taslağında eğitim durumundan sonra görev bilgilerine geçilir. Şahsın görev yaptığı yerler sıralanır. Görev kaydının tafsilatlı bir şekilde tutulduğunu söylemek doğru olmaz. Ayrıca müderrislerin atama derecelerinin bazı *Şakā'ik* zeyillerinde olduğu kadar ayrıntılı bir şekilde verilmediği de söylenebilir.[4]

Atama bilgilerinden sonra sıra vefat hakkında mâlûmata gelir. Bu kısımda kişinin ölüm tarihi ve defnedildiği yer bildirilir.[5] Şahısların vefat senelerine düşürülen tarih manzumelerine mümkün olduğunca yer verilir.[6] *Atâyî Zeyli*'nde yer verildiği görülen şahısların hangi yaşta vefat ettikleri bilgisine değinilmez.

Biyografi muhtevasında mutlaka yer verilen son bilgi ise kişinin şahsî husûsiyetleridir. Diğer zeyillere nazaran oldukça kısa kalan bu bölümde terceme-i hâl sahibinin iyi vasıflarına vurgu yapılır.[7]

Tekmiletü'ş-şakā'ik'ın bazı biyografilerinde durum gereği ekstradan yer ve-

1 bk. age, s. 119. (Şirvânî Ali Efendi biyografisi.)
2 bk. age, s. 142. (Süleyman Nahîfî biyografisi.)
3 bk. age, s. 218. (Şekercizâde Seyyid Mehmed biyografisi.)
4 bk. age, s. 56-57. (Evliya Yusuf Efendi biyografisi.)
5 bk. age, s. 32. (İsmail Belîğ Efendi biyografisi.)
6 bk. age, s. 57. (Evliya Yusuf Efendi biyografisi.)
7 bk. age, s. 238. (Şeyh Mehmed Gürânî biyografisi.)

rilen bilgiler de bulunmaktadır. Bunlardan biri kişinin telifat bilgisidir. Ahvâli kaleme alınan şahsın sahip olduğu eserler varsa bunların mâlûmatı "Âsâr-ı İlmiyeleri" benzeri bir alt başlık altında verilmektedir.[1] Yapıtlar hakkında bilgi verilirken bunların hangi bablardan meydana geldiği ve bu bablarda hangi konular işlendiğine kadar ince ayrıntılara değinildiği vâkidir.[2]

Hal tercemesi muhtevasına fazladan ilave edilen bir bilgi de ilgili şahsın tanıdıkları hakkında mâlûmattır. Eğer terceme-i hâli yazılanın kardeşi, babası, oğlu v.b. akrabası tanınmış bir şahsiyetse alt başlık altında bu kişi veya kişiler uzunca tanıtılır.[3] Söz konusu bu hususîyet *Şakā'ik* geleneğinde ilk defa *Atâyî Zeyli*'nde görülmektedir.

Biyografi sahibi eğer bir şairse hayat bilgisinin sonunda şiirlerinden alıntılar yapılır. Ancak bu alıntılar *Şeyhî Mehmed Zeyli* veya *Nev'îzâde Atâyî Zeyli*'nde olduğu kadar hacimli değildir.[4]

Tekmiletü'ş-şakā'ik hâl tercemelerinde görülen fazladan bir bilgi de şeyhlerin tarikat silsilelerinin sunulmasıdır. Bazı şeyhlerin biyografisinde post-nişinliğin kendilerine gelesiye kadar kimlerden geçtiği sıralanır.[5]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinde ilk defa *Fındıklılı İsmet Zeyli*'nde görülen bir özellik bulunmaktadır. Bu özellik bazı şahısların sülale bilgisinin verilmesidir. 300, 346, 416, 472, 474. sayfalarda ilgili kişinin hangi soydan geldiği ya da soyunun hangi çocuk ve torunlarla ilerlediği enformasyonu çizimler yardımıyla gösterilmiştir.

Geleneğe ait önceki telifatta anlatımı renklendirmek için konuyla alakalı hikâye, keramet ve latifelere yer verilmiştir. *Tekmiletü'ş-şakā'ik*'ta ise hikâye anlatımına pek rağbet edilmemiştir. Nitekim tüm eser boyunca ayrı bir başlık altında sadece iki hikâye yer almaktadır.[6] Ayrıca önceki zeyillerde klâsik nesir üslubuna özgü "Mervîdür ki…", "Mesmû'-ı fakîrdür ki…" gibi klişe ifadeler kullanılıyorken *Fındıklılı İsmet Zeyli*'nde bu tür ibarelere rastlanmamaktadır.

1 bk. age, s. 128. (Müstecîzâde Abdullah Efendi biyografisi.)
2 bk. age, s. 443. (Şeyh Yakub Afvî biyografisi.)
3 bk. age, s. 39. (Topkapılı Mehmed Sâdık biyografisi.)
4 bk. age, s. 26. (Ahmed Nedîm biyografisi.)
5 bk. age, s. 297. (Şeyh abdülgani en-nablusi biyografisi.)
6 bk. age, s. 327 ve s. 397.

III) *EŞ-ŞAKĀ'İKU'N-NU'MÂNİYYE* GELENEĞİNİN GENEL VASIFLARI

Şakā'iku'n-nu'mâniyye ve zeyilleri İslâm telif geleneğinde sahasında tanınmış şahsiyetlerin hayatlarını anlattığı için tabakāt türüne girmektedir. *Şakā'ik* geleneğine mensup eserler modern edebî türler bakımından sınıflandırılacak olursa biyografi türüne dâhil edilmelidir. Geleneğin en olgun halini temsil eden Nev'îzâde Atâyî ve Şeyhî Mehmed zeyilleri ilim adamlarının hayatları ile birlikte tafsilatlı Osmanlı tarihi bilgilerini içerdiği için biyografiyle birlikte tarih türüne de dâhil edilebilir.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneği eserlerinin sahasında tanınmış kişilerin yaşam bilgilerini ihtiva ettiğini daha önce belirtmiştik. Söz konusu bu ünlü kişilerin mensubu oldukları saha ilimdir. Nitekim geleneğe ait kitapların aslî vazifesi Osmanlı ilmiye sınıfına intisap eden kadı ve müderrislerin hâl tercemelerini vermektir. Bununla birlikte silsilenin ilk eseri *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'den sonuncu telifi *Fındıklılı İsmet Zeyli*'ne kadar tüm yapıtlarda kadı ve müderrislerle birlikte şeyh ve dervişlerin terceme-i hâllerine de yer verilmiştir. İlgili teliflerin ulemâ ile beraber meşayihi barındırmasına Mecdî Mehmed Efendi şu şekilde açıklama getirmektedir: İlim; zâhir ve bâtın olmak üzere iki çeşide ayrılır. İlm-i zâhir ehli olanlar kadı ve müderrisler; ilm-i bâtın mensupları ise şeyh ve dervişlerdir.[1] Âlimleri konu edinen *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* bu bakımdan her iki sınıf bünyesindeki meşhurlara değinir. Atâyî, Uşşâkîzâde ve Şeyhî Mehmed kadı-müderris ile şeyh-derviş grubunun yanı sıra vezîriazamların da biyografilerine yer verir. Fakat bu husus söz konusu müelliflerin tarih türüne meyillerinden kaynaklanmakta olup geleneğin diğer teliflerinde görülmemektedir.

Şakā'ik'ın kadı ve müderris odaklı bir gelenek olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu vasfı belirginleştirecek biçimde zamanla eserlerin muhtevasına müderrislerin diploması hüviyetindeki icâzet-nâmelerin, kadılara sorulan dini içerikli soru-cevapların, din âlimlerinin yazdıkları kalemiye, seyfiye türünde risalelerin ve fetvaların eklendiği dikkat çekmektedir.

Osmanlı kültür hayatının önemli bir unsuru olan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve zeyilleri içerik bakımından bilimsel nitelikli eserlerdir. Osmanlı Devleti'nde

---

1 Mecdî Mehmed Efendi, age, s. 4.

Arapça bilim dili olarak kabul gördüğü için silsilenin ilk üç eseri olan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*, *Tetimmetü'ş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-Rûm* Arap dili ile kaleme alınmıştır. Elde mevcut olan eserler göz önünde bulundurulduğunda gelenekte ilk defa Türkçe olarak zeyil yazan şahıs Nev'îzâde Atâyî'dir. Devamında kaleme alınan zeyillerin hepsinde Türk dili kullanılmıştır. Bu durumu 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı kültür hayatında ilim dilinin Arapça olduğu görüşünün yumuşamasının ve Türkçeye rağbetin artmasının bir işareti şeklinde okumak da mümkündür. Âkif Efendizâde Abdurrahim'in (ö. Rebiülevvel 1232/ Ocak-Şubat 1817) 1221/1806-7 senesinde yazdığı içerik bakımından *Şakā'ik* zeyline benzeyen *el-Mecmû' fi'l-Meşhûd ve'l-Mesmû'* isimli eser Arapça yazılmıştır.[1] Fakat söz konusu telif geleneğin tüm vasıflarını taşımamaktadır.

İnceleme konusu olan edebî geleneğin 965/1557-58 yılında kaleme alınan ilk eseri Taşköprîzâde Efendi'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'si Osmanlı Devleti'nin ilk hükümdarı Osman Bey ile onuncu padişahı Kānûnî Sultan Süleyman devirleri arasında vefat eden ulemâ ve meşayihin hâl tercemelerini ihtiva etmektedir. İleriki yıllarda tahta geçen hükümdarların dönemleri başka sanatçılar tarafından zeyil usulüyle silsilenin esas eserine bağlanmıştır. Merdivenin son basamağı hüviyetindeki *Fındıklılı İsmet Efendi Zeyli* Sultan I. Mahmud çağını kapsamaktadır. Yüzyıllarca canlı kalabilmiş bu gelenek sayesinde Osmanlı Devleti'nin birinci hükümdarından yirmi dördüncüsüne kadarki zaman aralığında, yani 726/1325-26 ile 1168/1754-55 yılları arasında vefat eden binlerce bilgin ve şeyhin biyografileri günümüze intikal etmiştir. Esasında Fındıklılı İsmet'in asıl zeyli yangında yok olmasaydı geleneğin ulaştığı son yıl 1168/1754-55 değil, 1314/1896-97 olacaktı.

Türk edebiyatında zeyil usulü ile kaleme alınan ilk eser Lâmiî Çelebi'nin (ö. 938/1531-32) *Fütûhu'l-mücâhidîn* isimli eseridir. Mollâ Câmî'nin (ö. Muharrem 898/ Ekim-Kasım 1492) *Nefehâtü'l-üns*'ünün tezyili olan bu yapıttan sonra ilk akla gelen zeyiller *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'ye yazılanlardır.[2] Türk ede-

1 Gönül [Necatigil], agm, s. 167.
2 İsmail Durmuş, agmd, C. 44, s. 345.

biyatında hadîkatü'l-vüzerâ, devhatü'l-meşâyih gibi geleneğe dönüşen zeyiller mevcuttur ancak tercümeleri, telhisleri ve ilmî-edebî değeri yüksek pek çok zeyli ile uzun yıllar Osmanlı telif hayatında rağbet gören yegâne zeyil geleneği *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğidir.

Fındıklılı İsmet Zeyli hariç *Şakā'ik* silsilesine mensup bütün telifler tabaka adı verilen bölümlerden oluşmaktadır. Tüm eserlerde söz konusu bu tabakaların isimlendirilmesinde vefeyâtı kaleme alınan dönemin hükümdarının adı kullanılmıştır. Bu basit yöntem sayesinde okurlar ilgili yapıtların metin kurgusunu kolayca anlayabilmektedir.

Şakā'iku'n-nu'mâniyye ve zeyilleri tertibat bakımından benzer özellikler sergilemektedir. Bu özelliklerin zaman içerisinde gelişip tekâmüle ulaştığı açıkça gözlemlenmektedir. Yazım tekniği açısından silsilenin en kusurlu eseri *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'dir. Tabaka başlıklarının belirgin olmaması, bölümlerin alt başlıklarla tasnif edilmemesi, bilgin ve şeyhlerin ayrı ayrı sınıflandırılmaması Taşköprîzâde'nin teknik kusurları olarak değerlendirilebilir. Teknik hususlar bakımından geleneğin kemâle erdiği zeyil Şeyhî Mehmed'in *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'sıdır. Zincirin son halkası mesabesinde olan *Tekmiletü'ş-şakā'ik fî Hakkı Ehli'l-hakā'ik* ise kendinden önce kaleme alınan zeyillerden farklı bir tertibat yöntemi sergilemektedir. Tabaka adı kullanmama, padişah biyografisini başa alma, mukaddimede yazarın imzasını bulundurma, biyografilere takdim cümlesi ile başlama, "Mervîdür ki…", "Mesmû'-ı fakîrdür ki…" benzeri klişe ifadelere yer vermeme gibi gelenekte bulunmayan özellikler telifin Osmanlıların her alanda köklü değişiklere gittiği bir zamanda yazılmasıyla ilintilidir. Kısacası metin tertibatı *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'den *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'ya gelinceye kadar peyderpey tekâmül etmiştir. Son zeyil yazarı olan Fındıklılı İsmet ise geleneğin metin tertibatında köklü değişiklik yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin her alanda yaptığı yeniliklere rağmen çöküşünü engelleyemediği gibi İsmet Efendi'nin yeni yöntemleri de *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin sona ermesine mani olamamıştır. Eser tertibatının geçirdiği dönüşüm ve gelişimi geleneğin ilk halkası *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve en olgun telifi *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'nın birer tabakasının mukayesesi üzerinde şu şekilde göstermek mümkündür:

Şakā'iku'n-nu'mâniyye

↓

1. Tabaka Sultan Osman

↙ ↓ ↘

Molla Şeyh Molla …

(Sıralamada molla ve şeyhler karışık)

↓

Vekâyi'ü'l-fuzalâ

↓

22. TABAKA SULTAN II. MUSTAFA

↙ ↓ ↘

Molla Molla Molla …

↓

Sınfu'l-meşâih

↙ ↓ ↘

Şeyh Şeyh Şeyh …

↓

Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i Sultan II. Mustafa

↓

Zikr-i Ahvâl-i Sultan II. Mustafa

↓ Evlâdı ↓ Muallimân ↓ Vüzerâ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ Yeniçeri Ağaları ↓ Kaptan-ı Deryalar ↓ Nakibüleşraflar ↓

Meşâih-i İslâm; Kuzât-ı Asâkir-i Rûm, Asâkir-i Anadolu; Kuzât; Kırım Hanları; Mısır Valileri;

↓

İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Şam, Medine, Kudüs, Halep, Selanik, Yenişehir, Galata, İzmir, Filibe, Bağdat, Üsküdar, Eyüp, Diyarbakır, Kayseri, Manisa, Sofya, Belgrat, Sakız, Bosna, Trablus, Konya, Maraş, Kütahya, Tire, Erzurum, Ankara, Tokat ve Lefkoşa Kadıları

↓

Sınfu'ş-şuara

Şakâ'iku'n-nu'mâniyye geleneğinin ilk üç eseri yeterli donanımda bir mukaddime ve hatimeden yoksundur. Bunlardan sonra kaleme alınan Mecdî Efendi tercüme/ zeylinde ilk defa okurun ihtiyaç duyacağı tafsilatlı bilgileri haiz önsöz ve sonsöz mevcuttur. Fakat bu kısımlarda Mecdî, açıklamalarını hep kendi şahsını merkeze alarak yapmaktadır.[1] Geleneğin geçen zamanla birlikte mükemmelliğe ulaşmasına paralel olarak eserlerin mukaddimelerinde de bir tekâmül dikkat çekmektedir. Bu bağlamda telifinde seçtiği dil, kullandığı üslup, dikkat ettiği hususlar, kitabının sahip olduğu özellikler ve *Şakâ'ik* silsilesi gibi gerekli bilgileri alt başlıklarla tanzim ederek sunan *Atâyî Zeyli* mukaddimesi geleneğin en başarılı örneğidir. *Fındıklılı İsmet Zeyli* mukaddimesi taşıdığı bazı özelliklerle gelenekten kopuşu ve modern önsöze yönelişi işaret etmektedir.

Şakâ'ik geleneğini biyografi muhtevasına göre incelediğimizde ise şu tespitler ön plana çıkar: Tüm teliflerin hâl tercemelerinde mutlaka verilmeye çalışılan bilgiler isim, nisbe, doğum yeri ve tarihi, eğitim durumu, görev kaydı, vefat tarihi ve fiziksel-ruhsal portredir. Bunlarla birlikte terceme-i hâli verilen şahıs yazar ya da şair ise tüm eserlerde telifatı hakkında mâlûmat verilir. *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye*, *Âşık Çelebi Zeyli* ve *Fındıklılı İsmet Zeyli* dışında geleneğin diğer tüm eserlerinde ilgili şahsın şiirlerinden örnekler oldukça fazla alıntılanır. Söz konusu bu hâl tercemesi muhtevası, neredeyse diğer tabakāt türündeki eserlerin tümünün biyografi içeriğiyle örtüşmektedir. Gelenek esasında bir kadı ve müderris tabakātı olduğu için bu şahısların göreve atanma dereceleri ve halef-selef bilgilerini de ihtiva etmektedir. Bahse konu olan atama derecesi bilgisini ilk kez Âşık Çelebi kullanmıştır. Müderris biyografilerinde görev yeri ve mertebesi ile halef-selef bilgisini en titiz şekilde listeleyen müzeyyil Nev'îzâde Atâyî'dir. Konu kadı, müderris ve meşayih olduğu için biyografi muhtevasına dâhil edilen diğer unsurlar ise fetvalar, icâzet-nâmeler ve tarikat silsileleridir.

Şakâ'iku'n-nu'mâniyye ve zeyilleri hâl tercemelerinde şahıs ile ilgili hikâye, menkıbe ve latifelere de yer verilir. Geleneğin -Fındıklılı İsmet hariç- önemli yazarları ulemâ sınıfından kişilerdir. Bu yazarlar meslektaş oldukları için teliflerine konu olan kişilerin bir kısmıyla iletişim içerisinde bulunmaktaydı. Gerçek hayatta görüştükleri şahıslarla ilgili anılarını tabii olarak terceme-i hâller içerisinde tahkiye etmişlerdir. Geleneğin en çok hikâye ve latife ihtiva eden eserleri *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik* ve *Tekmiletü'z-zeyl*'dir.

1 Mecdî Mehmed Efendi, age, s. 9-11.

Geleneğe mensup müellifler yukarıda belirttiğimiz muhteva rutininde biyografilerini tesis etmişlerdir. Yazarlar içerisinde sadece Atâyî, zeylinin mukaddimesinde "… makâm-ı fermân-güzârîden ne gûne buyurup ne yüzden âsûde-i zıll-ı şâhsâr-ı rahmet oldukların âyine-i âlem-nümâ-yı ta'bîrde ıyân eylemek der-'uhde-i âmil-i hâme … kılınup…"[1] ifadesiyle hâl tercemesini kaleme aldığı şahsın vefat şekli hakkında mâlûmat vermeye gayret ettiğini belirtmiştir.

Osmanlı kültür hayatını ayakta tutan edip ve şairleri meslekî konumlarına göre sınıflandırmayı amaçlayan istatistikî bir incelemeye göre şairlerin ağırlıklı olarak mensup olduğu sınıf ilmiyedir.[2] İlmiye sınıfına dâhil binlerce bilgin ve şeyhin terceme-i hâllerini barındıran bu gelenek doğal olarak yüzlerce divan şairinin hayatı ve telifatı hakkında bilgileri de ihtiva etmektedir. Üstelik özellikle geleneğin olgunluk zamanında kaleme alınan eserlerdeki şair biyografilerinin oldukça geniş bilgiye ve bu şairlerin şiirlerinden pek çok alıntıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da tabakaların sonunda "Sınfu'ş-şuara" başlığı altında şuara tezkirelerinden farksız bir şekilde dönemin şair âlimlerinin yaşam bilgileri ve şiir örnekleri sergilenmektedir. Bu nedenlerden dolayı *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin Türk edebiyatı tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak gerekir.

Şakâ'ik geleneğinin Türkçe yazılan ilk eseri *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*'ı dil ve üslûp bakımından süslü nesir özellikleri göstermektedir. Aynı zamanda bir şair olan Nev'îzâde Atâyî tarafından kaleme alınan bu eserde oldukça külfetli bir dil ve anlatım kullanılmıştır. Geleneğin son eseri olan ve değişim ile dönüşümü temsil eden *Fındıklılı İsmet Zeyli* bilimsel metinlerin kolay anlaşılma özelliğine uygun olarak daha sade ve süssüz bir dil ve anlatıma sahiptir. *Hadâ'iku'l-hakâ'ik* kadar ağır bir dile sahip olmasalar dahi geleneğin *İsmet Zeyli* dışındaki diğer Türkçe zeyillerini de klâsik süslü nesir dâhilinde değerlendirmek mümkündür.

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 1b.
2 Mustafa İsen, "Divan Şairlerinin Meslek Konumları", *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı 83 Mart 1989, s. 35-41.

İKİNCİ BÖLÜM

NEV'ÎZÂDE ATÂYÎ

I) HAYATI

1. Adı ve Mahlası

Gerçek adı Atâullâh'tır. Şiirlerinde kullandığı mahlas, bu ismin kısa şekli olan Atâyî'dir. Kaynaklar kendisinden söz ederken daha çok "Nev'îzâde Atâyî" nisbesini kullanırlar. Bunun nedeni onun Sahn-ı Seman Medresesi müderrisliği ve şehzâde hocalığı yapmış olan ünlü şair ve âlim Nev'î Yahya Efendi'nin (ö. Zilka'de 1007/ Mayıs-Haziran 1599) oğlu olmasıdır. Eski biyografik kaynaklar içerisinde hakkında en geniş malûmatın yer aldığı Şeyhî Mehmed'in *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'sında ismi Atâullâh bin Nev'î Yahya bin Pir Ali bin Nasuh, nisbesi Nev'îzâde Atâyî Efendi biçiminde geçmektedir.[1] Atâyî'nin kendisi için kullandığı isim ve nisbe ise Atâullâh bin Yahyâ el-ma'rûf bi-Nev'îzâde'dir.[2]

2. Doğum Yeri ve Yılı, Ailesi

Nev'îzâde Atâyî 991 Şevval'inde (Ekim/Kasım 1583) dünyaya gelmiştir.[3] Atâyî'nin vefat tarihi hakkında biyografik eserlerde bir ihtilâf söz konusudur ancak doğum tarihi hemen hemen tüm kaynaklarda bu şekilde geçmektedir.

Atâyî Efendi'nin doğduğu yer ise İstanbul Anadoluhisarı'dır.[4] Nitekim hayatı hakkında yeterince bilgi sahibi olduğumuz babası Nev'î Yahya Efendi'nin 991/1583-84 yılında görev icabı İstanbul'da bulunduğu bilinmektedir.[5]

Atâullâh Atâyî Efendi *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik* isimli eserinde Kânûnî Sultan Süleyman dönemi ulemâsı içerisinde Nişancı Mehmed Beğ (ö. Safer 974/ Ağustos-Eylül 1566) adında bir şahıstan bahseder. Burada Nişancı Mehmed'in "Eğri Abdi" lakaplı Mudurnulu Abdullah Efendi'nin (ö.

1 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C.3, s. 4.
2 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 1a.
3 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 3a.
4 Tunca Kortantamer, *Nev'îzâde Atayî ve Hamse'si*, Ege Ünv. Edebiyat Fak. Yay., İzmir 1997, s. 108; Saadet Karaköse (haz.), *Nev'izâde Atâyî Divanı*, Kültür Bak. e-Kitap, Malatya 1994, s. 9. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78393/nevizade-atayi-divani.html (E.T.: 11.08.2014)
5 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 256b.

940/1533-34) oğlu olduğu, Dîvân-ı Hümâyûn muvakki'liği, reisülküttaplık ve Diyarbakır defterdarlığı gibi önemli görevlerde bulunduğu, Kānûnî Sultan Süleyman ile birlikte çıktığı Zigetvar seferinde vefat edip Peçuy Kalesi'nde yer alan Kasım Paşa Camii haziresine defnedildiği bilgisi verilir.[1] Osmanlı tarihî kaynaklarında da Eğri Abdizâde Mehmed Çelebii'nin Kānûnî zamanında tuğra-keş olduğu ve Zigetvar seferinde vefat ettiği bilgisi teyit edilmektedir.[2] Atâyî, Nişancı Mehmed Efendi'nin biyografisinin sonunda onun çocukları hakkında bilgi verirken "…Duhterinün biri fuzalâ-yı kuzâtdan Balıkzâde İbrahim Efendi nikâhında olup hala ırk-ı nesebi münkatı'dur. Biri bu hakîrün vâlidesidür."[3] ifadesiyle anne tarafından dedesinin bu kişi olduğunu belirtir.

Yukarıda Nev'îzâde Atâyî'nin babasının 16. Yüzyıl divan şiirinin en önemli şairlerinden Nev'î Yahya Efendi olduğunu belirtmiştik. Osmanlı kültür hayatının oldukça mühim pek çok şahsının hayat bilgilerini ihtiva eden *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta Kānûnî Sultan Süleyman tabakasında "Pîr Ali Efendi Cedd-i Fakîr" başlığı ile bir biyografi yer almaktadır. Atâyî burada hâl tercemesini verdiği kişi hakkında "Bu hakîrün meyâne-bend-i silsile-i nesebi ve merhûm vâlidün peder-i bedriyyü'l-hasebi olan mevrid-i mâ'u'l-hayât-ı fütûh, mükemmil-i âdâb-ı nefs u rûh, şeyhü't-tarîkatü'l-Halvetiyye Pîr 'Alî bin Nasûh Efendi hidmetleridür."[4] biçiminde bir cümle kurar. Bu cümleden Atâyî'nin büyük babasının Pîr Alî bin Nasûh (ö. 952/1545-46) isimli bir Halvetî şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. Nev'îzâde'nin devamında anlattıklarına göre bu şahsın anne tarafından dedesi Moğol istilasından sonra İran'dan Osmanlı ülkesine iltica etmiştir. Rodosçuk kazasına bağlı "İvaz Fakih" adlı köy yakınında kazdığı bir mağarada ibadetle meşgul iken dönemin Malkara kadısı Karpuz Yahya Efendi (ö. [?]) onu damat edinmiştir. Bu şahıs ile Karpuz Yahya Efendi'nin kızından üç kız çocuğu olmuştur. Bu çocuklar bulûğ çağına geldiklerinde babaları onlara çeyizlik olarak üç Kuran-ı Kerim nüshası yazıp üç salih delikanlıya gelin etmiştir. İşte bu salih kullardan biri Ankara'dan gelip Malkara'ya yerleşen Hoca Kemal isimli tüccarın oğlu Nasuh Halife'dir (ö. [?]) ki Pîr Ali Efendi'nin, yani Atâyî'nin büyük babasının babasıdır.[5]

---

1 agy, vr. 41a-b.
2 Nuri Akbayar (haz.), *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî*, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1996, C. 3, s. 966-967.
3 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 42b.
4 agy, vr. 48a.
5 agy, vr. 48a-b.

Hadâ'iku'l-hakā'ik'ta geçen "Bin iki … rebî'ü'l-âhirinde … Rûmili Beglerbegisi Sinan Paşaoğlı Mehemmed Paşa Hatvan Kal'ası kurbında münhezim olup müteferrika ve çavuş kısmı vücûh-ı 'askerden cem'-i kesîr şehîd oldı. Cümleden râkımu'l-hurûfun hâl-i huceste-hisâli Nişancızâde Ahmed Beg ve Rahîmîzâde sîr-âb-ı şerbet-i şehâdet oldılar."[1] ibaresine bakılırsa Atâyî'nin Nişancızâde Ahmed Bey isimli bir dayısı olup 1002 Rebîülâhir'inde (Aralık-Ocak 1593-94) Hatvan Kalesi yakınlarında şehit olmuştur.

3. Eğitimi ve Mesleği

Nev'îzâde Atâyî'nin mensubu olduğu aile, Osmanlı sosyal ve siyasî hayatının üst tabakasına dâhil olan pek çok önemli zat yetiştirmiştir. Bu ailenin denebilir ki en donanımlı ve en değerli şahsiyeti Nev'î Yahya Efendi'dir. *Netâicü'l-fünûn ve Mehâsinü'l-mütûn* isimli eseri ilmine şehadet eden Nev'î Efendi, aynı zamanda padişah çocuklarının emanet edileceği kadar iyi bir öğretmen idi. Sahn-ı Semaniye Medresesi'nde müderrislik de yapan böyle bir kişinin oğlu olarak dünyaya gelen Atâyî, ilk eğitimini babasından aldı. O, babasının kendisinin üstadı olduğunu şu şekilde ifade eder: "…râkımu'l-hurûf olan 'abd-ı za'îfün nakş-ı sahîfe-i vücûd olmasına bâdî ve mukaddeme-i netîce-i îcâdı, vâlidi ve senedi ve üstâdı, ferd-i kâmil ü cins-i şâmil-i ma'ârif ü 'ulûm Nev'î Efendi merhûmdur."[2]

Babasından aldığı eğitimle yetinmeyen Nev'îzâde, dönemin önemli bilginleri arasında gösterilen şahısların da rahle-i tedrisinden geçti. Çocukluk yıllarında eğitim aldığı hocalardan biri Anadolu ve Rumeli kazaskerliğine kadar terfi eden Kâfzâde Feyzullah Efendi'dir (ö. Cemâdiyelûlâ 1020/ Temmuz-Ağustos 1611). Nev'îzâde bu durumu "Bu hakîr evâ'il-i hâlde şeref-i telemmüzleri ile müteşerrif ve deryâ-yı feyz-i nâ-mütenâhîlerinden muğterif olmış idüm."[3] ibaresiyle *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta bizzat açıklamaktadır.

Atâyî'nin eğitim aldığı başka bir şahsiyet, Karaca Ahmed Efendi'dir (ö. 1024/1615-16). Atâyî Sahn-ı Seman, Hânkâh, Eyyüp, Edirne Sultan Bayezid gibi medreselerde müderrislik; Manisa ve Kudüs benzeri şehirlerde kadılık

1 agy, vr. 48a.
2 agy, vr. 256a.
3 agy, vr. 328b.

yapmış olan Karaca Ahmed'den[1] ders gördüğünü şu şekilde ifade eder: "Bu hakîr evâ'il-i hâlde hidmet-i 'aliyyelerinden telemmüz ve kand-ı mu'âd-ı ders ü tahkîklerinden telezzüz itmiş idüm."[2]

Zeyl-i Şakā'ik'ta geçen "Şeref-i telemmüzleri ile müşerref olduğum cihetden ekser-i ahyânda meclis-i feyz-âşnâlarına müsûlle murahhas, belki şeref-i hitâblarına muhtass olurdum."[3] cümlesine bakılırsa, Atâullah Efendi Azmîzâde Hâletî'nin (ö. Şaban 1040/ Mart-Nisan 1631) de rahle-i tedrisinden geçmiştir.

Osmanlı ilmiye teşkilatında belirli bir süre medrese tahsili yaparak icazet alan talebeler mülazım unvanı ile müderrislik için aday olabiliyordu.[4] XVI. yüzyıla kadar bu kaide herhangi bir sorun yaşanmadan uygulandı. Fakat XVI. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan bazı karışıklıklar nedeniyle mülazemet konusuna bir düzen verilmesine ihtiyaç duyuldu. Kānûnî Sultan Süleyman bu işin tanzimi için Ebussuud Efendi'yi görevlendirdi.[5] Ebussuud Efendi'nin getirdiği düzen *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta şu şekilde açıklanmıştır: "Ba'dehu 'ulemâdan her pâyeye ta'yîn-i 'aded-i mülâzemet ve müsta'iddân içün birkaç senede bir nevbet bunlarun 'arzı ile tanzîm ü tensîk olınmışdur."[6]

Bu yeni düzene göre her mollanın payesine göre vereceği mülazım sayısı tespit edilmiş, kabiliyetli adaylar için birkaç yılda bir nöbet usulü getirilmiştir. Kadı ve müderrislerin hayatlarını konu alan Osmanlı tabakāt kitaplarında "Nevbet Fermanı" biçiminde geçen bu usule göre büyük kadı ve müderrisler belirli aralıklarla mülazım verirlerdi.[7]

Ahîzâde Efendi (ö. Muharrem 1013/ Mayıs-Haziran 1604) 1010 Safer'inde (Ağustos 1601) Rumeli kazaskerliğine getirildikten sonra aynı yılın Receb'inde (Aralık-Ocak 1601-2) nevbet ferman ederek yetenekli müderris adaylarını mülazemet defterine kaydetti. O esnada medrese eğitimi devam eden Nev'îzâde Atâyî, bu nevbet ile 1010 Receb'inde (Aralık-Ocak 1601-2) mülazım oldu

1 agy, vr. 348b.
2 agy, vr. 349a.
3 agy, vr. 451a.
4 Mehmet İpşirli, "Mülazemet" Maddesi, *DİA*, İstanbul 2006, C. 31, s. 468.
5 Mehmet İpşirli, "Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülazemet sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülazemet Kayıtları", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10-11, 1981-1982, s. 222.
6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 119a-b.
7 İpşirli, agm, s. 223.

ve müderrisliğe atanma hakkı elde etti. *Zeyl-i Atâyî*'de Ahîzâde'nin biyografisi içerisinde bu bilgi şu şekilde yer almaktadır: "Ol esnâda bu ʿabd-ı zaʿîf hâme-i câme-i ʿinâyetlerinden hilʿat-ı mülâzemet ile teşrîf olınup;

Defterinde nâmımuz bulduk bugün cânânenün
Ölmedin gördük hele kaydın dil-i dîvânenün

mazmûnı ʿunvân-ı cerîde-i ahvâli olmış idi."[1]

Bu sebepten dolayı Nevʿîzâde *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ta Sultan III. Mehmed (ö. Receb 1012/ Aralık-Ocak 1603-4) dönemi Rumeli kazaskerlerini sıralarken diğer şahısların sadece isim ve nisbelerini yazmasına rağmen Ahîzâde Efendi için "Sadrü'l-ifâde Üstâdina'l-fâzıl Abdü'l-halîm Efendi eş-şehîr bi-Ahîzâde"[2] şeklinde övgülü bir tavsifte bulunur.

4. Vazife Yaptığı Yerler

Nevʿîzâde Atâyî mülazemet defterine kaydolduktan sonra uzun bir süre müderris olarak görevlendirilmeyi bekledi. Hezliyâtında yer alan,

Tarîk-ı ilme kadem basdı bir nice râcil
Erişdi pâyeye her birisi ayaklandı

Saçak ümîdi ile ben mülâzemet iderek
Piyâde vara gele dâmenüm saçaklandı[3]

kıtʿası, bu bekleyişin getirdiği sıkıntıyla yazılmış olmalıdır.

Atâullâh Efendi İstanbul kadısı Şeyhülislam Yahyâ Efendi'ye (ö. Zilhicce 1053/ Şubat-Mart 1644) bir kıtʿa yazdıktan sonra nihayet 1014 Safer'inde (Haziran-Temmuz 1605) ilk görevi olan İstanbul Canbaziye Medresesi müderrisliğine getirildi. Atâyî bu tayinde Dersiâm Mehmed Efendi'den (ö. Cemâdiyelûlâ 1031/ Mart-Nisan 1622) kırk akçe mertebesinde görevi devralmıştır. Atâyî, Dersiâm Mehmed Efendi'nin hâl tercemesini kaleme alırken "On dört

1 Nevʿîzâde Atâyî, agy, vr. 301a.
2 agy, vr. 294b.
3 Nevʿîzâde Atâyî, *Hezliyyât*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2872, vr. 232b.

Safer'inde 'azl olınup medresesi bu hakîre inayet olındı."[1] cümlesiyle bu durumu bildirir. Aynı yılın Şaban ayında (Aralık-Ocak 1605-6) on akçe terakki ile mertebesi hariç itibar olunarak müderrislik derecesi yükseltildi.[2]

1017 Şaban'ında (Kasım-Aralık 1608) müderrislikten kadılığa geçerek Rumeli tarafında yer alan Lofça'ya atandı. Bu tayinde Sun'ullah Efendi (ö. Safer 1021/ Nisan-Mayıs 1612) yerine şeyhülislam olan Hocazâde Mehmed Efendi'ye (ö. Cemâdiyelâhire 1024/ Haziran-Temmuz 1615) tebrik mahiyetinde bir kaside sunmasının etkisi oldu.[3] Lofça'ya giderken Canbaziye Medresesi müderrisliğini Tireli Abdullah Efendi'ye (ö. [?]) bıraktı. Riyâzî Mehmed Efendi (ö. Safer 1054/ Nisan-Mayıs 1644) "… tarîkun çıkmaz sokak gibi ötesin çıkmaduğın bilüp savb-ı kazâya 'âzim olmışdı." diyerek Nev'îzâde'nin meslek değiştirmesinin nedenini müderrislikte yükselmenin pek mümkün olmamasına bağlamaktadır.[4]

1019 Rebiülevvel'inde (Mayıs-Haziran 1610) Lofça kadılığından azledildikten sonra Şeyhülharemzâde Abdülkerim Efendi (ö. Muharrem 1044/ Haziran-Temmuz 1634) yerine Babaeski kadısı oldu. *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ta bu görevi hakkında iki yerde mâlûmat vermektedir. Bunlardan ilki Şeyhü'l-haremzâde'nin hâl tercemesinde geçen "Bin on tokuz târîhinde bu hakîr Bâbâ kazâsında halefi olup iki sene mikdârı hem-dem ü yârân, harîf-i germ-âbe vü gülistân olmış-ıduk."[5] cümlesi ile Babalı Mahmud Efendi (ö. 1020/1611-12) biyografisinde yer alan "Bu hakîr bin on tokuz târîhinde ol diyâra kâzî olup hayır du'âların aldum."[6] ifadesidir. İlk cümleden "*Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*'ta Hayatı ve Kişiliğine Dair İzler" bölümünde ayrıntılı bir şekilde değinileceği üzere Atâyî'nin zevk ve eğlenceye düşkün olduğu sonucuna varmak da mümkündür.

Atâullâh Efendi *Şakâ'ik Zeyli*'nde Hubbî Mollasıoğlu Şems Çelebi'nin (ö. 1024/1615-16) hâl tercemesini verirken "Bin yigirmi hilâlinde Varna kazâ-

1 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 394b.
2 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 3b.
3 Karaköse, age, s. 10.
4 Namık Açıkgöz (haz.), *Riyâzü'ş-şuarâ-Riyâzî Mehmed Efendi (Metin-Dizin)*, Ankara Ünv., DTCF. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1982, s. 168.
5 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 452b-453a.
6 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 370a.

sı mevleviyyet olup inâyet olındı. Yigirmi iki Safer'inde 'azl olınup mansıb-ı mezbûr yüz elli akçe ile bu hakîre verilmiş idi. Ol tarihde sadr-ı âlî-kadr olan Abdü'l-Azîz efendi ol câmeyi kâmet-i istihkâk-ı bendegîye kûtâh görmegin Ruscuk kazâsına nakl itmişler idi."[1] demektedir. Bu ifadeden anlaşıldığına göre 1020/1611-12'de Varna kazası mevleviyet mertebesine yükseltilip Şems Çelebi'ye verildi. Varna kadılığı 1022 Safer'inde (Mart-Nisan 1613) Şems Çelebi azledildikten sonra yüz elli akçe mertebesinde Atâyî'ye teklif edildi. Dönemin Rumeli Kazaskeri Abdülaziz Efendi (ö. Zilhicce 1027/ Kasım-Aralık 1618) bu görevi Atâyî için yetersiz bularak onu Rusçuk kadılığına naklettirdi.

"Bin yigirmi üç târîhinde bu fakîr Rûscuk kâzîsi iken…"[2] cümlesinden 1023/1614-15 yılında Rusçuk'ta bulunduğu anlaşılan Atâullâh Efendi, "Bin yigirmi beş târîhinde Hezârgırad kâzîsi iken fakîr Lofça'dan Silistre kazâsına nakl olınup…"[3] ibaresine göre muhtemelen 1023/1614-15'ten sonra Hezargrad kadılığına atandı. 1025/1616-17'de ise önce Lofça, sonra Silistre kazasına nakledildi. Nitekim "Bu hakîr bin yigirmi beş târîhinde ol diyâra (Lofça) kâzî olup…"[4] ve "Bu hakîr bin yigirmi altı târîhinde ol diyâra (Silistre) kâzî olmış idüm."[5] cümlelerine göre Atâyî 1025/1616-17'de Lofça'da ve 1026/1617'de Silistre'de kadı olarak bulundu. "Veliyyü'n-ni'am hazretleri def'a-ı selâsede sadr-ı Rûm iken bu bendelerine Silistre kazâsın ihsân itdüklerinde…"[6] ifadesine göre onun Silistre kadılığı Rumeli Kazaskeri Şeyhülislam Yahya Efendi'nin emri ile gerçekleşmiştir.

Atâullâh Efendi 1027/1617-18 ile 1030/1620-21 yılları arasında bulunduğu yerler hakkında *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta herhangi bir bilgi vermemektedir. Şeyhî Mehmed *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da Atâyî'nin 1027 Receb'inde (Haziran-Temmuz 1628) Şihâb Efendi (ö. [?]) yerine Silistre kazasına atandığını belirtir. Yine bu eserin bildirdiğine göre 1029 Receb'inde (Haziran-Temmuz 1620) azledilerek kazası Abdülganîzâde Nâdirî Efendi'ye (ö. Cemâdiyelâhire 1036/ Şubat-Mart 1627) arpalık olarak verildi.[7]

---

1 agy, vr. 349b.
2 agy, vr. 360a.
3 agy, vr. 402b.
4 agy, vr. 276b.
5 agy, vr. 231a.
6 agy, vr. 409a.
7 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4.

Nev'îzâde Efendi 1030 senesi Şaban'ında (Haziran-Temmuz 1621) Bostanzâde Yahya Efendi (ö. Rebiülevvel 1049/ Temmuz 1639) yerine Rodosçuk da denilen Tekfurdağı'na kadı oldu. Atâyî bu bilgiyi zeylinde "Fakîr… bin otuz târîhinde Rodoscuk kâzîsi oldukda…"[1] cümlesi ile teyit eder. Fakat buradaki görevi uzun sürmeyen Atâyî Efendi aynı yılın Zilka'de'sinde (Eylül-Ekim 1621) yerini Ali Begzâde Efendi'ye (ö. [?]) bırakarak Hezargrad kadılığına geçti.[2]

Hezargrad'daki son görevinden 1032 Rebiülevvel'inde (Ocak-Şubat 1623) azledilip yerine Mollacık Ahmed Efendi (ö. Cemâdiyelûlâ 1033/ Şubat-Mart 1624) getirildi. Nev'îzâde, Ahmed Efendi'nin terceme-i hâlini verirken "Bin otuz iki Rebî'u'l-evvel'inde bu hakîr yirine mükerreren Hezârgırad'a kâzî olup…"[3] diyerek bu durumu belirtir.

1033 Receb'inde (Nisan-Mayıs 1624) Tırnova ve Sahra kazaları geçimlik olarak kendisine verildi.[4] Nitekim Âşık Çelebi'nin *Meşâirü'ş-şuarâ* adlı tezkiresinin bugün Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hüdâî Efendi bölümü 1157 numarada kayıtlı nüshasının zahriyesinde Atâyî'nin yazdığı bir temellük kaydı bulunmaktadır. Söz konusu kaydın tutulduğu tarihin 1033/1623-24, yerin Tırnova olması bu bilgiyi teyit etmektedir.

1034 Şevval'inde (Temmuz-Ağustos 1625) Tırhala kadısı oldu. Geçimlikleri olan ilçeler Abdülganîzâde Efendi'ye arpalık yapıldı.[5] *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ta geçen "Bu fakîr bin otuz beş senesinde Tırhala'ya kâzî olmış idüm."[6] cümlesi onun 1035/1625-26 yılında Tırhala'da bulunduğunu göstermektedir.

1036 Şevval'inde (Haziran-Temmuz 1627) azledilip Şer'iyâtî Mehmed Efendi'ye (ö. 1041/1631-32) görevini devretti. Atâullâh Efendi *Şakâ'ik Zeyli*'nde yer verdiği Şer'iyâtî Efendi biyografisinde "Bin otuz altı târîhinde bu hakîrün yirine Tırhala kâzîsi olup…"[7] diyerek bu bilgiyi doğrulamaktadır. Aynı eserde Atâyî'nin Tırhala'dan azledilmesi ile ilgili şu ifade de bulunmaktadır: "Otuz altı târîhinde Yenişehr'e giderken bu hakîr Tırhala kazâsından ma'zûlen

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 48b.
2 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4.
3 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 404a.
4 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4.
5 age, C. 3, s. 4.
6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 13a.
7 agy, vr. 175b.

âstâneye gelürdüm."[1] Bu cümleden Atâyî'nin 1627'deki azilden sonra İstanbul'a döndüğü anlaşılmaktadır.

1037 Rebîülâhir'inde (Aralık-Ocak 1627-8) Sabri Efendi (ö. [?]) yerine Mizistre kadılığına getirildi.[2] Burada üç sene görev yaptı. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'taki "Bu hakîr bin otuz yedi târîhinde Mizistre kâzîsi olup…"[3] ve "Fakîr… bin otuz sekiz târîhinde Mizistre'de kâzî iken…"[4] ifadeleri bu duruma işaret etmektedir.

1040 Zilhicce'sinde (Temmuz 1631) Abdülhalimzâde Efendi (ö. [?]) yerine üçüncü defa Tırhala kazasına kadı oldu. Bu görev tayini için kendisi bir tarih manzumesi kaleme almıştır:

Olup Abdülhalimzâde yerine
Yine Tırhala 'abd-i nâ-murâde

Atâyî bü'l-'aceb târîh oldı
Olup 'abdü'l-halîm Tırhalazâde[5]

Hadâ'iku'l-hakā'ik'ta geçen "Kırk bir muharreminde … dest-pîrâ-yı sadâret olmışlar idi. Sene-i mezbûre Safer'inün yigirmi altıncı güni … 'inâyet olındı. İrtesi yevm-i erba'ada … mukarrer kılındı. Bu hakîr mülâzemetde bulınup bu gûne târîh-perdâz olmış idüm…"[6] cümlesinden Atâullâh Efendi'nin 26 Safer 1041'de (24 Eylül 1631) boşta bulunup görev beklediği sonucu çıkmaktadır.

Atâyî 1042/1632-33 senesinde Üsküp kadılığına naspedildi. Bu atamaya şu şekilde tarih düşürmüştür:

Salındı hâkim-i Tırhala iken Üsküb'e
Kılup Atâyî'ye himmet gönülden ehl-i kulûb

Semend-i devleti nakl-ile eyledi hareket
Müyesser oldı vusûl-i menâzil-i matlûb

1 agy, vr. 454b.
2 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4.
3 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 25b.
4 agy, vr. 175b.
5 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4.
6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 460b.

Hesâb idersen eger hemzeyi olur târîh
Vusûli sâline kâzî-i belde-i Üsküb[1]

Şairin 1043/1633-34 yılında da Üsküp kazasında bulunduğu *Atâyî Zeyli*'ndeki "Bu hakîr bin kırk üç târîhinde medîne-i Üsküb'e kâzî olduğumda ceddi evkâfının muhâsebesini görüp…"[2] ifadesinden anlaşılmaktadır.

Nev'îzâde Efendi 1044/1634-35 senesi sonlarında Üsküp kadılığından azledildi. Akabinde İstanbul'a döndü.[3]

5. Ölümü

Kaynaklar Nev'îzâde Atâyî'nin vefat tarihi hakkında farklı bilgiler ileri sürmektedir. Atâyî'nin ölüm tarihi olarak Kâtip Çelebi[4], Bursalı Mehmed Tahir[5], Muallim Nâcî[6] ve Uşşâkîzâde Hasîb[7] 1044/1634-35 yılını; Hacı Tevfik Efendi[8] 1044 Receb'ini (Aralık-Ocak 1634-35) verir. Şeyhî Mehmed[9] ve Mehmed Süreyya[10] 1045 Cemâziyelevvel'ini (Ekim-Kasım 1635), Seyrekzâde Âsım[11] 1045 Cemâziyelâhir'ini (Kasım-Aralık 1634) işaret eder. Muhammed el-Muhibbî[12] sadece 1045/1635-36 senesini zikreder. Mehmed Rıza'nın[13] bildirdiği yıl ise 1046/1636-37'dir.

Bu kaynakların verilerini kullanan Mehmet Nâil Tuman Nev'îzâde'nin vefat tarihi hakkında Kâtip Çelebi ve Bursalı Mehmed Tahir'in 1044/1634-35, Seyyid Rıza'nın 1046/1636-37 yılını göstermelerinin doğru olmadığını, onun 30 Cemâdiyelâhir 1045'te (11 Aralık 1635) öldüğünü iddia eder. Fakat ileri sürdüğü bu bilginin dayanağı hakkında mâlûmat vermez.[14]

1 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 5.
2 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 82b.
3 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 3b.
4 Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*, (çev.) Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2014, C. 2, s. 659.
5 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342, C. 3, s. 95.
6 Muallim Nâcî, *Esâmî*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1308, s. 410.
7 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 3b.
8 Hacı Tevfik Efendi, *Mecmûatü't-terâcim*, İstanbul Ünv. Kütüphanesi, No. TY 192, vr. 37b.
9 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 5.
10 Akbayar, age, C. 1, s. 332.
11 Seyrekzâde Âsım, *Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr*, İstanbul Ünv. Kütüphanesi, No. TY 1711, s. 29. (İlgili yazmada varaklara her sayfa için ayrı numara verilmiştir.)
12 Turgut Karacan (haz.), *Nev'izâde Atâyî Heft-h'ân Mesnevisi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1974, s. 6.
13 Gencay Zavotçu (haz.), *Zehr-i Marzâde Seyyid Mehmed Rıza Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Tezkiresi*, Kültür Bak. e-Kitap, Kocaeli 2009, s. 64. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78470/zehr-i-mrzade-seyyid-mehmed-riza---tezkire-i-riza.html (E.T.: 11.08.2014)
14 Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı (haz.), *Mehmet Nâil Tuman - Tuhfe-i Nâilî*, Bizim Büro Yay., İstanbul 2001, C. 2, s. 686.

Tunca Kortantamer, Atâyî'nin Revan seferi hakkında yazdığı kaside ve Revan Kalesi'nin fethi için düştüğü tarihlerden hareketle ölüm tarihinin IV. Murad'ın (ö. Şevval 1049/ Ocak-Şubat 1640) İstanbul'a döndüğü 1045 Receb'inden (Aralık 1635) sonra olması gerektiği fikrini savunmaktadır.[1]

Vekâyi'ü'l-fuzalâ'da belirtildiğine göre 22 Safer 1045 (7 Ağustos 1634) tarihinde vukû' bulan Revan Kalesi'nin fethi için Atâyî;

Didi bu feth ü nasruñ târîhini Atâyî
Aldı yine Revânı Sultan Murâd-ı Râbi'

ve

Kendin hesâba katup didi Atâyî târîh
Şâh-ı Acemden alduk döne döne Revânı

tarih beyitlerini yazmıştır.[2] Aynı eserde Sultan IV. Murad'ın 10 Receb 1045 (20 Aralık 1635) Pazar günü İstanbul'a döndüğü bilgisi yer almaktadır.[3] *Atâyî Dîvânı*'ndaki bir müseddeste bulunan;

Safâ geldün eyâ dûd-ı sipihrün mihr-i rahşânı
Gubâr-ı makdemünle rûşen itdün çeşm-i a'yânı

Halebden şehr-i İstanbula geldün 'izz ü devletle
Garîk-i bahr-ı ihsân itdün ol etrâfı himmetle[4]

mısraları Atâyî'nin IV. Murad'ın Revan seferinden dönüşünde hâlen hayatta olduğunu göstermektedir.

Hadâ'iku'l-hakâ'ik'ın ketebe kaydındaki "Kemile bi-'avni'llâhi te'âlâ fî evveli rebî'u'l-âhir sene 1044. Harrerehu el-fakîr 'Atâ'u'llâh el-Kâdî bi-Üsküb gafere lehu."[5] ifadesine göre Atâyî 1044 Rebîülâhir'inde (Eylül-Ekim 1634) Üsküp'te bulunmaktadır. Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Zeyl-i Zeyl-i Şakâ'ik*'ta ifade ettiğine göre, Atâyî Üsküp'ten 1044/1634-35 senesinin sonlarında azledilmiş, aka-

---

1 Kortantamer, age, s. 130.
2 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 69.
3 age, C. 3, s. 70.
4 Karaköse, age, s. 161.
5 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 468b.

binde İstanbul'a dönmüştür.[1] Neredeyse tüm kaynaklar Atâyî'nin Üsküp'ten dönüşünde İstanbul'da vefat ettiğinde hemfikirdirler. 1600'lü yılların hayat şartlarında Üsküp'ten İstanbul'a gerçekleştirilecek bir taşınma işleminin en azından birkaç hafta süreceği göz önünde bulundurulduğunda, Nev'îzâde'nin ölüm tarihini 1044/1634-35 veren kaynaklara ihtiyatlı yaklaşmamız gerektiği sonucu ortaya çıkar. Atâullâh Efendi'nin ölüm senesini 1045/1635-36 olarak bildiren iki kaynaktan biri Cemâziyelevvel, diğeri Cemâziyelâhir ayını işaret etmektedir. Her iki ay da IV. Murad'ın Revan seferinden dönüşünden önce olduğu için bunlara da ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Geriye kalan kaynak eserlerden Muhammed el-Muhibbî'nin *Hulâsatü'l-eser*'i eğer bu iki kaynağı referans alıp 1045/1635-36 yılını öne sürüyorsa, bu kaynağı da öncekilerle aynı kategoride değerlendirmek lüzumu doğar.

Tunca Kortantamer'in ileri sürdüğü "Atâyî'nin ölüm senesi için Seyyid Mehmed Rıza'nın verdiği 1046/1636-37 tarihinin doğru olabileceği" fikri bütün bu bilgiler ışığında bizce de gerçeğe uygun görünmektedir.

6. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta* Hayatı ve Kişiliğine Dair İzler

Yazar veya şairlerin kaleme aldıkları metinlere hayatlarını yansıtması oldukça olağan bir durumdur. Bu nedenle bir eserde onu meydana getiren kişinin hayatından ve karakterinden izler bulmak mümkündür. Başta *Hamse* ve *Zeyl-i Şakā'ik* olmak üzere önemli pek çok eser kaleme alan Nev'îzâde Atâullâh Efendi'nin ferdî özellikleri, dikkatli bakıldığında bu eserlerin satır aralarında görülebilmektedir. En hacimli mensur eseri olan *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta onun yaşantısı, özellikle de kişiliği ile ilgili pek çok veriyle karşılaşılmaktadır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta yer alan bu verilerden hareketle Atâyî'nin hayatı ve karakteri hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalışacağız.

Sultan IV. Murad dönemi vezîrlerinden Bosnevî Receb Paşa (ö. Şevval 1041/ Nisan-Mayıs 1632) kendisinden kıdemsiz olan Hafız Ahmed Paşa'nın (ö. Receb 1041/ Ocak-Şubat 1632) sadrazamlığa getirilmesini gurur meselesi yapar. Tahrik ettiği bir fitne ile Hafız Paşa'nın katline sebep olur. Nev'îzâde *Şakā'ik Zeyli*'nde "Sene-i mezbûre Receb'inün yigirminci güni vezîr-i 'alkamî-zamîr Receb Paşa iğrâsı ile 'asker tecemmu' eyleyüp Vezîr-i A'zam Hâfız Ahmed Paşa

1 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 5.

ilhâhları ile maktûl ve ol vezîr-i hâ'in makâm-ı sadârete mevsûl oldukda…"[1] cümlesiyle bu olaydan söz etmektedir. Burada onun bir Osmanlı sadrazamı için Ebucehil karpuzu karakterli ve hain demesi dikkat çekici bir durumdur. Her ne kadar Atâyî bu satırları kaleme alırken Receb Paşa katledilmiş olsa da bir vezîr-i a'zama bu denli ağır ifadeler kullanmak için hem cesaret hem de güç gerektiği aşikârdır. Atâyî'nin burada varlığı hissedilen gücünün kaynağı muhtemelen şehzâde hocalığı sayesinde Osmanlı Devleti'nin üst kademelerinde görev almış kişilerle ilişkileri olan Nev'î Yahya Efendi'nin oğlu olmasıdır. Gerek burada kullandığı ifadeler, gerek *Zeyl-i Şakā'ik*'ta yer alan bazı biyografilerde sarf ettiği ağır tabirler, gerekse ünlü heccav Nef'î (ö. Şaban 1044/ Ocak-Şubat 1635) ile hezliyât türünde atışmaları Atâyî Efendi'nin sözünü sakınmayan, cesur bir kişiliğe sahip olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

Atâullâh Efendi zeyilde hâl tercemesini yazdığı Fuzayl Efendi'nin (ö. Muharrem 991/ Ocak-Şubat 1583) *Muhtārâtü'l-mesâil* isimli bir eserinin olduğunu belirtip "Bu hakîr bir nüshası ile müşerref olmışumdur. El-ân hırz-ı cânum ve ta'vîz-i bâzû-yı irfânumdur."[2] diye eklemektedir. Böylelikle Nev'îzâde, temin ettiği bu kitabı canı gibi sakladığını ve bir muska gibi kutsal gördüğünü ifade etmektedir. Nitekim *Hadā'iku'l-hakā'ik*'ın pek çok yerinde Atâyî'nin kitap topladığı ve tam bir kitap düşkünü olduğu anlamını çıkarabileceğimiz cümleler bulunmaktadır. Üstelik o, kitap toplamakla kalmamış; başkalarında gördüğü eserleri incelemiş, gerekli notlar almıştır. *Şakā'ik Zeyli* onun ancak entelektüel kişiliklerde görülen bu kitaplarla içli dışlı olma özelliğini yansıtan oldukça fazla cümle ihtiva etmektedir. Bu cümlelerden birkaçını şu şekilde verebiliriz:

- "Bu hakîr hattı ile bir mecma'u'l-fetâvâ nüshasına mâlik oldum."[3]
- "… mütâla'a içün hatt-ı şerîfleri ile Sûre-i Mülk evvelinden bir kürrâse ihsân itmişler idi. El-ân hırz-ı cânum ve ta'vîz-i bâzû-yı 'irfânumdur."[4]
- "Melce'ü'l-kuzât ismi ile müsemmâ mecmû'ası vardur. Bu fakîr zemân-ı kazâda müntefi' olup…"[5]

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 460b.
2 agy, vr. 178a.
3 agy, vr. 268a.
4 agy, vr. 228a.
5 agy, vr. 388a.

- "Ulemâ-yı Rûm'un meşâhîrini bu resme tastîr itmişdür. Bu hakîr mütâla'a itmiş idüm, bî-nazîr eserdür."[1]
- "Merhûmun kütüb zahrında imzâlarını gördüm. الداعی بالغداة والعشی محمد بن المعید القادری البکتوتی المرعشی[2] yazmışlar."[3]
- "Bu hakîr hattı ile bir mecmû'a-ı mütûn ve bir Islâh [ve] Īzâh nüshasını gördüm. Hakkâ ki hüsn-i nizâm-ı ta'lîkâtı ve dânişmendâne kelimâtı zü-fünûn-ı 'âlem olduğına delâlet ve edâ-yı nisâb-ı şehâdet iderdi."[4]
- "Bu hakîr hatları ile bir cönklerin gördüm. Rûz-nâme-i ahvâli zımnında 'acâ'ib-i vâkı'ât derc eylemişler."[5]
- "Bu hakîr … âsâr-ı kalemi ile muvaşşah ve muhaşşâ vü musahhah ba'zı kütüb-i celîle gördüm. Vüs'at-ı ihâtasına delâlet ve kesret-i ıttılâ'ına şehâdet itmekde…"[6]
- "Bu hakîr … merhûmun ba'zı evlâdı elinde mütâla'aları sebak iden Mesnevî-i Şerîf nüshasını gördüm. Câ-be-câ 'acîb ü garîb işârât ve lisânu't-tayr-ı rümûzı 'ilm-i kâlle hall olınmaz 'ibârât var idi."[7]
- "Nâfi' risâledür. Bu fakîr zemân-ı kazâda müntefi' olup ilhâkât ile ekser-i mesâ'ili cem'ü tedvîn ve asla gâlib eser-i güzîn itmişümdür."[8]

Nev'îzâde'nin *Şakā'ik Zeyli*'nde izleri en belirgin görülen kişisel özelliği araştırmacı yönünün oldukça kuvvetli olmasıdır. *Hadâ'ik*'ın satır aralarında onun atalarının mezarlarını arayıp bulduğunu,[9] biyografisini kaleme aldığı şahısların görev yaptıkları vakıflarda muhasebesini kontrol ettiğini,[10] mahkemelerdeki sicil kayıtlarını gözden geçirip[11] gerektiğinde bunlar üzerinde tashihler yaptığını,[12] kendisinden önceki kadıların fetva ve mektuplarını incelediğini[13]

1 agy, vr. 174a.
2 "Sabah akşam dua eden Muhammed b. Muid el-Kâdir el-Bektûti el-Mar'aşî."
3 agy, vr. 151b.
4 agy, vr. 175b.
5 agy, vr. 192a.
6 agy, vr. 285a.
7 agy, vr. 229b.
8 agy, vr. 388a.
9 agy, vr. 48b.
10 agy, vr. 82b.
11 agy, vr. 151b.
12 agy, vr. 276b.
13 agy, vr. 188a.

okumak mümkündür. Bunlar daha çok araştırmacı yönü bulunan şahısların yerine getireceği işlerdir. Yukarıda örnek cümleler ile ortaya koymaya çalıştığımız eline geçen kitapları merakla tetkik etmesi özelliği de araştırmacı kişiliğinin bir göstergesidir.

Çalışma konusu eserde yer alan ifadelerden hareketle Atâyî'nin ilmî ve edebî meclislere katılmaktan ve bu tür mahfillerde anlatılanlardan istifade etmekten keyif aldığını söylemek mümkündür. "… mazmûnı üzere ba‘zı eslâf-i kibâr mecâlisinden eyyâm-ı talebde iltikât olınup mahfûz-ı hokka-ı hâfıza olmış bir mühre-i terâşîde-i şeffâf …"[1] ibaresine bakılırsa bu hususiyeti henüz öğrenciyken ortaya çıkmıştır. Böyle bir alışkanlık kazanmasında evi şair ve âlimlerin uğrak yeri olan babası Nev‘î Yahyâ Efendi'nin etkisinin olması muhtemeldir. *Hadâ'ik*'ta babasının biyografisini tesis ederken anlattığı anekdotlardan birine "Bir gün efâzıl-ı ‘asr-ıla sohbet ve idâre-i kü'ûs-ı üns ü ülfet esnâsında bu hakîr dûrdan nigerân ve kâse-i gûşla deryûzeger-i nükûd-ı fazl ü ‘irfân idüm."[2] cümlesiyle başlar. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Atâyî, babasının dönemin kıymetli şahıslarıyla kurduğu meclisleri uzaktan izlemiş, anlatılanlara kulak kabartarak ilim ve fazilet elde etmeye çalışmıştır. Babasıyla doğrudan iştirak ettiği bir toplantı hakkında ise şunu söyler: "Bir def‘a vâlid-i merhûmla nâdî-i kesîrü'l-eyâdîlerine duhûl müyesser ve kâse-i gûşla bu ‘abd-ı hakîr deryüze-ger-i cevâhir-i fazl u hüner olup…"[3] Daha sonraları kendisinin esas katılımcılardan biri olacağı toplantıların mahiyetinin ilmî bahisler olduğu, bu meclislerde kitap incelemeleri ve fikir teatilerinin yapıldığı *Zeyl-i Şakâ'ik*'taki şu ifadeden anlamak mümkündür: "Bu hakîr bir meclis-i ‘âlîde hatt-ı musannif ile yedi cild mü'ellefâtını gördüm. Erbâb-ı meclis birer kıt‘asın ele aldukda bu hakîrün hissesine Dürer Hâşiyesi râst gelüp evvel-i nazar bu kavline müsâdif oldı ki bi-‘aynihi nakl olınur: قوله الاساكفة اقول هي جمع اسكاف و هو بالفارسية لنكر[4] Ba‘de't-te'emmül kefşger lafzından hatâ itdügi ma‘lûm olup şekl-i memsûh gibi hayret-efzâ-yı ‘ukûl ve kavl-i mensûh gibi redd-kerde-i erbâb-ı kabûl olmış idi."[5]

---

1 agy, vr. 162a.
2 agy, vr. 258a.
3 agy, vr. 266b.
4 "Esâkife kelimesi iskâf (ayakkabı) kelimesinin çoğuludur. Farsçada ‘lenger' denir."
5 agy, vr. 442b.

Hadaiku'l-hakā'ik'ta izlerine rastlanan Atâyî'nin diğer bir şahsî hususiyeti babası Nev'î Yahyâ Efendi'ye duyduğu sevgi, saygı ve hayranlıktır. Babası hakkında oldukça tafsilatlı bir hâl tercemesi kaleme alan yazar onun için " … râkımu'l-hurûf olan 'abd-ı za'îfün nakş-ı sahîfe-i vücûd olmasına bâdî ve mukaddeme-i netîce-i îcâdı, vâlidi ve senedi ve üstâdı, ferd-i kâmil ü cins-i şâmil-i ma'ârif ü 'ulûm…"[1] biçiminde samimi ve saygı dolu ifadeler kullanmaktadır. *Zeyl-i Şakā'ik*'ta Atâyî kendisinden sonra en çok Nev'î'den söz etmektedir. Birlikte meclislere katıldığı, gezintilere çıktığı babası[2] onun için Hz. Muhammed'i sık sık rüyasında gören, gerçekleşecek fetihleri önceden bilen mübarek bir şahsiyettir.[3] Onun onayı olmaksızın müelliflerin eser telif etmediği bir edebiyat otoritesidir.[4] Bu bağlamda Atâyî, çok başarılı bir edîb olduğunda herkesin hem fikir olduğu babası Nev'î Efendi'nin kaleme aldığı pek çok metni *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta muhteva malzemesi olarak kullanmıştır. Nitekim eserde Nev'î'ye ait pek çok kaside, makale, mektup, tarih ve takriz bulunmaktadır. Hatta Atâyî kendi eserlerinden çok Nev'î'ninkilere yer vermiştir, demek yanlış olmayacaktır.

Nev'îzâde'nin -belki de babasına olan hayranlığının bir tezahürü olarak- mensubu olduğu sülaleye aşırı biçimde önem atfettiği, nesebini değerli göstermeye çalıştığı *Hadâ'ik*'taki anlatımlarından sezilmektedir. Yazar, kendisinin nazarında kutsal olan bu sülalenin fertlerinin mezarlarını araştırıp elde ettiği sonuçları zeylinde açıklar;[5] ailesinden kalan manevî değerlere yüce anlamlar yükler.[6] Hatta *Nefhatü'l-ezhâr* adlı mesnevide yer alan,

Kisve ile kulına imdâddan
Zâhir idi olduğum evlâddan

Var-idi aslumda siyâdet benüm
Şübhemi def' itdi bu hil'at benüm

1 agy, vr. 256a.
2 agy, vr. 177b.
3 agy, vr. 289a.
4 agy, vr. 244b.
5 agy, vr. 48b.
6 agy, vr. 228a.

beyitleriyle soyunu herhangi bir somut delil olmaksızın Hz. Muhammed'e dayandıracak kadar bu işte ileri gider.[1] Böyle bir davranış sergilemesinin nedenini yaşadığı zamanın şartlarında sahih bir nesebe sahip olmanın kişiyi değerli kılmasına ve soy ile övünmenin olağan görülmesine bağlamak mümkündür.

Şeyhülharemzâde Abdülkerim Efendi biyografisinde kurduğu "Bin on tokuz târîhinde bu hakîr Baba kazâsında halefi olup iki sene mikdârı hemdem ü yârân, harîf-i germ-âbe vü gülistân olmış-ıduk."[2] cümlesinden Atâullâh Atâyî'nin arkadaşlarıyla hamam, kaplıca, gül bahçesi gibi yerlerde eğlence meclisleri kurduğu anlaşılmaktadır. Nitekim *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ın değişik bölümlerine serpiştirilen anekdotların çoğu onun katıldığı yemeli içmeli meclislerde duyduklarına dayanmaktadır. Buradan hareketle Nev'îzâde'nin yemeyi, içmeyi, eğlenmeyi seven bir yapıda olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür. Hicviye türündeki manzumelerle kendisiyle atışan Nef'î'nin *Sihâm-ı Kazâ*'da sarfettiği "Dönerdi Nev'îzâde gibi şekl-i fil-i ma'kûsa"[3] mısra'ına bakıldığında onun iri yapılı, kilolu bir fiziksel yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir bedenî yapıya sahip olması, yemeye içmeye düşkünlüğü ile ilgili olmalıdır.

Hadâ'iku'l-hakā'ik'ta izleri pek görülmese de özellikle divanında yer alan kaside ve kıt'alardan anlaşıldığına göre Atâullâh Efendi çoğu zaman yaşantısından, sahip olduğu şartlardan memnun değildir. Dönemin iktidarı elinde bulunduran vezir, şeyhülislâm ve kazaskerlerine sunduğu manzumelerde kendisinin hüner sahibi olduğunu, ancak kıymetinin bilinmediğini, çeşitli zulüm ve felâketlere uğradığını, daha az yeteneklilerin kendisinden daha üst kademelerde bulunduğunu ifade eder.[4] Meslek hayatının başında mülazemet defterine kaydolup atama beklerken yazdığı kıt'ada da,[5] son görev yerinden dönüşünde İstanbul'da kaleme aldığı kasidede de[6] onun bu karamsar ve memnuniyetsiz ruh halinden belirtiler hissedilmektedir.

1 Kortantamer, age, s. 107.
2 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 452b-453a.
3 Metin Akkuş (haz.), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 149.
4 Kortantamer, age, s. 111, 112, 118, 130.
5 age, s. 110-111.
6 age, s. 130.

G. Kaynakların Tenkidi

Atâullâh Atâyî Efendi'nin hayatı hakkında bilgiler bulunan ilk kaynak eser, Riyâzî'nin *Riyâzü'ş-şuarâ* isimli tezkiresidir. Söz konusu tezkire 1018 Receb'in-de (Eylül-Ekim 1609) telif edilmiştir.[1] Bu eser kaleme alındığında Atâyî Efendi henüz 27 yaşında ve meslek hayatının başlarında olduğu için onun hakkında çok az bilgi ihtiva etmektedir. Burada sadece Atâyî'nin Ahîzâde Abdülhalim Efendi'den (ö. Muharrem 1013/ Mayıs-Haziran 1604) mülazım çıktığı ve müderrislikten kadılığa geçtiği belirtilmektedir.[2] *Riyâzü'ş-şuarâ*'da Atâyî için "Çelebi" unvanının kullanılması, eser kaleme alındığında Nev'îzâde'nin henüz genç yaşta olduğunu göstermektedir.

Atâullâh Atâyî henüz hayattayken yazılan ve onun hakkında kısa bilgi veren ikinci bir kaynak eser ise Kâfzâde Fâizî'nin (ö. Receb 1031/ Mayıs-Haziran 1622) *Zübdetü'l-eş'âr* adlı şairler tezkiresidir. Bu eser 1030/1620-21 yılında yazıldığında Nev'îzâde muhtemelen 39 yaşında idi. *Zübdetü'l-eş'âr* antolojik şuara tezkiresi türünün ilk örneği olup ihtiva ettiği şahsiyetlerin hayatları hakkında oldukça kısa bilgi içermektedir. Bu kısa mâlûmatta daha çok şairlerin mahlası, nisbesi ve vefat tarihleri yer almaktadır.[3] Bu bağlamda Atâullâh Efendi sağ olduğu için *Zübdetü'l-eş'âr*'da onun sadece nisbesi ve mahlası verildikten sonra şiirlerinden örneklere geçilmektedir.[4] Burada Atâyî hakkında bilgi yok denecek kadar azdır, fakat onun oldukça fazla şiiri örnek olarak verilmiştir. Fâizî'nin tezkiresinde yüz ve üzeri beyti alıntılanan on üç şair bulunmaktadır.[5] Atâyî onlardan biridir.

İncelemeye konu olan müellif ile ilgili bilgi içeren kaynaklar kronolojik bir sıraya dizilirse üçüncü basamağa denk gelecek olan eser *Zehr-i Mârzâde Seyyid Mehmed Rıza Tezkiresi*'dir. Bu kaynak Atâyî'nin biyografisini bulundurup onun vefatından sonra yazılan ilk eserdir. Bundan dolayı hacimsiz muhtevasına rağmen Atâullâh Efendi'nin eserleri, vefat yılı ve yeri hakkında ilk defa bilgi veren bu kaynaktır.[6]

---

1 İsen vd., age, s. 84.
2 Açıkgöz, age, s. 168.
3 İsen vd., age, s. 89.
4 Bekir Kayabaşı (haz.), *Kâfzâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*, İnönü Ünv., Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1997, s. 405.
5 Kayabaşı, age, s. 30.
6 Zavotçu, age, s. 63-64.

Atâyî'nin yaşamı ile ilgili mâlûmat veren bir sonraki tarihçi Kâtip Çelebi'dir (ö. Zilhicce 1067/ Eylül-Ekim 1657). İki yıl arayla telif ettiği *Keşfü'z-zünûn* (telif tarihi 1063/1652-53) ve *Türkçe Fezleke* (telif tarihi 1065/1654-55) adlı eserlerinde Nev'îzâde'nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliğine değinir. *Keşfü'z-zünûn*'da döneminin bilim dalları ve bu dallarda telif edilen kitaplarını sıralarken müellifleri ile ilgili kısa yaşam bilgilerine yer verir. Bu bağlamda Kâtip Çelebi *Keşfü'z-zünûn*'un *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, *Hamse*, *Divan*, *Sohbetü'l-ebkâr*, *Sâkî-nâme*, *Heft-h'ân* ve *Nefhatü'l-ezhâr* maddelerinde onun hayatı hakkında birkaç cümle kaleme alır. Sadece *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* başlığında bu telife yapılan çeviri ve zeyiller hakkında bilgi verirken Atâyî'nin edebî kişiliğinden ve zeylinden ayrıntılı bir biçimde söz eder.[1] O, tüm maddelerde Atâullâh Efendi'nin ölüm tarihi olarak 1044/1634-35 yılını zikreder.[2] Atâyî'nin 1044/1634-35'te vefat ettiğini belirtenlerin dayanakları muhtemelen Kâtip Çelebi'dir.

Kâtip Çelebi *Türkçe Fezleke*'de klâsik İslâm tarih yazıcılığı geleneğine uygun bir şekilde yıl yıl meydana gelen önemli olayları sıralarken ilgili senede vefat eden önemli şahısların terceme-i hâllerine de yer verir. 1044/1634-35 yılının mühim hadiselerini sıraladıktan sonra vefeyat bölümünde Nev'îzâde Efendi başlığı altında o zamana kadar kaleme alınmış en hacimli Atâyî biyografisine yer verir. Babası Nev'î Efendi'nin görevi, Atâyî'nin mahlasının kaynağı, doğum tarihi, görev yaptığı yerler, *Zeyl-i Şakā'ik* ile *Divan*'ı ve oğlu Mehmed Efendi (ö. 1069/1658-59) hakkında bilgiler ilk defa burada sunulmaktadır.[3]

1085/1674-75 senesinde telif edilen Seyrekzâde Asım'ım (ö. Şaban 1086/ Ekim-Kasım 1675) *Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr* isimli eseri de antolojik bir tezkire olduğu için şiir örneklerine çok, biyografik bilgilere az yer vermektedir. Bu yüzden Âsım, Atâyî'nin yalnızca divanından ve ölüm tarihinden söz ederek manzumelerinden yaptığı alıntılara geçmektedir.[4]

Muhammed el-Muhibbî'nin (ö. Cemâdiyelûlâ 1111/ Ekim-Kasım 1699) *Hulâsatü'l-eser fî A'yâni'l-karni'l-hâdî Aşer* isimli Arapça biyografik telifi Nev'îzâde hakkında bilgi bulunduran başka bir kaynak eserdir. Hicrî 11, milâ-

1 Kâtip Çelebi, age, C. 3, s. 845-846.
2 bk. age, C. 2, s. 600, 659, 784; C. 3, s. 846, 860; C. 4, s. 1641.
3 Aycibin, agt, s. 853-854.
4 Seyrekzâde Âsım, age, s. 29.

dî 17. yüzyıl ileri gelen şahsiyetlerinin yaşam bilgilerini ihtiva eden bu kaynakta sadece Atâyî'nin *Zeyl-i Şakā'ik* yazdığı ve ünlü şair Nev'î Yahya Efendi'nin oğlu olduğu bilgisi yer almaktadır.[1]

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinde zeyil yazan müellifin, eserini tezyil ettiği yazarın oldukça kapsamlı bir biyografisini kaleme alarak hâl tercemelerine başlaması olağan görülen bir durumdur. Bu nedenle Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* adlı eserine zeyil yazan Uşşâkîzâde Hasîb Efendi telifinin başına onun hacimli bir biyografisini koymuştur. Uşşâkîzâde'nin kaleme aldığı Nev'îzâde'nin hâl tercemesinin Kâtip Çelebi'nin *Türkçe Fezleke*'sinde yer alan biyografisinin genişletilmiş biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Hatta Hasîb'in Kâtip Çelebi'nin bazı cümlelerini olduğu gibi kullandığı dikkat çekmektedir. Daha önce yazılan kaynak eserlerde olmayıp ilk kez *Uşşâkîzâde Zeyli*'nde yer alan bilgiler, Atâyî'nin ders aldığı hocalar, mülazım çıktığı kazasker, ilk görev yeri ve müderrislikten kadılığa geçiş yılıdır.[2]

Uşşâkîzâde Hasîb'in zeylini yetersiz ve başarısız bulup *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'a zeyil yazan Şeyhî Mehmed Efendi de *Vekâyi'ü'l-fuzalâ* ismini verdiği eserine Nev'îzâde Efendi'nin terceme-i hâli ile başlamaktadır. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyilleri içerisinde en hacimlisi hüviyetinde olan eser, Atâullâh Efendi'nin en kapsamlı biyografisini ihtiva etmektedir. Kaynaklarda yazılanlar gözden geçirildiğinde Atâyî'nin belirli bir kompozisyona sahip hâl tercemesini ilk olarak Kâtip Çelebi'nin kaleme aldığı, daha sonra Uşşâkîzâde'nin buna eklemede bulunduğu görülmektedir. Bu silsilenin devamı olarak Şeyhî Mehmed'in Atâyî'nin biyografisine en olgun şeklini verdiğini belirtmek mümkündür. Önceki kaynaklarda mevcut olan bilgilere ek olarak Şeyhî, Nev'îzâde'nin görev yaptığı yerler hakkında oldukça kapsamlı bilgiler vermektedir. Muhtemelen kazasker ruznamçelerinden derlediği veriler sayesinde onun bütün görev kaydını sıralar. Hangi tarihte, hangi göreve, kimin yerine ve hangi derece ile atandığı bilgisini sunar. Atâyî'nin eserlerinin tam listesi ilk olarak *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da yer almaktadır.[3] Şeyhî Mehmed'in burada Hasîb Efendi'nin bazı ifadelerini olduğu gibi kullandığı görülmektedir. Fakat Atâullâh Efendi'nin ölümü

1 Karacan, age, s. 6.
2 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, 3a-4a.
3 Şeyhî Mehmed Efendi, age, s. 4-7.

için farklı bir tarih bildirmesi, Şeyhî Mehmed'in Hasîb'in eserini aynen kopya etmediğini göstermektedir. Şeyhî'nin kazasker ruznamçelerinde geçen atama bilgilerini kullanması, eserinin güvenirliğini bir belgeye dayanması açısından arttırmaktadır.

Osmanlının önemli biyografik kaynaklarından Müstakimzâde'nin (ö. Şevval 1202/ Temmuz-Ağustos 1788) *Mecelletü'n-nisâb fi'n-Neseb ve'l-Kuna ve'l-Elkāb* ve *Menâkıb-i Ahvâl-i Melâmiyye-i Bayramiyye*[1] ile Üsküdarî Hasîb Efendi'nin (ö. 1166/1752-53) *Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye*[2] adlı eserlerinde de Nev'îzâde Efendi hakkında bilgi yer almaktadır. Fakat bunların verdikleri, birbirinin tekrarı olan, hayli kısıtlı bilgilerdir.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında telif edilen Mehmed Süreyyâ'nın (ö. Zilhicce 1326/ Aralık-Ocak 1908-9) *Sicill-i Osmanî* ve Bursalı Mehmed Tahir'in (ö. Ekim 1925) *Osmanlı Müellifleri* benzeri eserlerin verdiği Atâyî'nin hayatı ile ilgili mâlûmat muhtemelen yukarıda değindiğimiz kaynaklardan istifade edilerek meydana getirildiği için bu bölümde yapılan tenkide dâhil edilmedi.

II) EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. Şahsî Vasıflarının Edebî Kişiliği Üzerindeki Etkileri

Nev'îzâde Atâyî müderrislik ve şehzâde hocalığı yapan 16. yüzyıl Osmanlı edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden biri olan Nev'î Yahya Efendi'nin oğludur. Atâyî *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta "Ahaveyn" lakaplı Karamanî Mehmed Efendi'nin (ö. Muharrem 974/ Temmuz-Ağustos 1566) derslerine devam eden on dört kişinin bulunduğunu, bu şahısların zamanlarının en kabiliyetli şairleri olduğunu, hiçbir tarihte bu kadar kabiliyetli ediplerin bir araya gelmediğini ifade etmektedir. Sonradan önemli yerlere gelip kıymetli eserler ortaya koyacak olan bu şahısların en mühimleri Bâkî (ö. Ramazan 1008/ Mart-Nisan 1600), Nev'î (ö. Zilka'de 1007/ Mayıs-Haziran 1599), Şehzade Hocası Sadeddin Efendi (ö. Rebiülevvel 1008/ Eylül-Ekim 1599), Remzîzâde (ö. 1006/1597-98), Hüsrevzâde (ö. Cemâdiyelûlâ 1000/ Şubat-Mart 1592), Üsküplü Vâlihî (ö. 1009/ Ey-

1 Müstakimzâde Süleymân Sa'deddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, No. 628, vr. 320b.

2 Hasîb Üsküdârî, *Vefiyât-ı Ekâbir-i İslâmiye ve Silsile-nâmeler Mecmuası*, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 126, vr. 21b.

lül-Ekim 1600), Karamanlı Muhyî (ö. Şaban 957/ Ağustos-Eylül 1550), Edirneli Mecdî, Cevrî (ö. 1065/1654-55) ve Câmcızâde Câmî'dir (ö. 997/1588-89 [?]).[1] Babası çağının en önemli edebiyatçılarıyla aynı ders halkasında bulunan çok önemli bir şair olunca, Atâyî'nin babasının ve çevresindekilerin etkisinde kalarak edebiyata yönelmiş olması oldukça tabiî bir durumdur. Nitekim divanında yer alan şiirleri incelediğimizde onun en çok babası Nev'î ve babasının yakın arkadaşı Bâkî'nin etkisinde kaldığı sonucuna varırız.[2] Nev'îzâde'nin en önemli eseri kabul edilen *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* da Nev'î Efendi'nin diğer bir ders arkadaşı olan Mecdî Mehmed Efendi'nin *Şakā'ik* tercümesine yapılmış bir zeyildir.

"*Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta Hayatı ve Kişiliğine Dair İzler" bölümünde Atâyî'nin araştırmacı yönünün oldukça kuvvetli olduğunu belirtmiştik. *Zeyl-i Şakā'ik*'ta bir der-kenarda yer alan bir kayda bakılırsa, Atâullâh Efendi incelediği kitaplardan, gözden geçirdiği sicil defterlerinden, görüştüğü kişilerden elde ettiği bilgileri kişisel defterine kaydetmiştir.[3] Nev'îzâde'nin en hacimli eseri olan *Hadâ'iku'l-hakā'ik*, işte bu şekilde toplanılan mâlûmatın bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Babasına duyduğu hayranlık ve onunla övünmesi, Atâyî'nin kaleme aldığı mensur veya manzum pek çok metinde karşımıza çıkmaktadır. *Şakā'ik Zeyli*'nde pek çok yerde övgüyle bahsettiği Babasından divanının dibacesinde "Nev'îzâdeligin gencîne-i suhana vâris olmaga bâ'is zann idüp benî-nev'î meyânında rüchânı zâhir, şâir oglı şâir olmagla bir zamân…"[4] biçiminde söz etmektedir. Nev'îzâde'nin belki de en meşhur beyti olan;

Zamânede benüm ol şâir oglı şâir kim
Baş egdi nazmuma dünyânun ehl-i irfânı[5]

beyti de onun bu hissini yansıtmaktadır.

Sultan III. Murad'ın Mustafa (ö. 1003/1594-95), Bayezid (ö. 1003/1594-

1 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 256a-b.
2 Karaköse, age, s. 21.
3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 126a.
4 Karaköse, age, s. 11.
5 age, s. 64.

95), Osman (ö. 1003/1594-95) ve Abdullah (ö. 1003/1594-95) isminde dört şehzadesi talim için Nev'î Efendi'ye emanet edilir. Eğitimleri devam eden şehzadelerle Atâyî arkadaşlık kurar. Bu şehzadelerden özellikle Sultan Mustafa ile oldukça samimi bir dostluğu olur. III. Murad'ın vefatından sonra tahta geçen III. Mehmed, diğer erkek kardeşleriyle birlikte şehzade Mustafa'yı da katleder. Ağabeyinin tahta geçmesinden sonra hayatından ümidini kesen Mustafa, samimi arkadaşı Atâullâh'a şu beyti kendi eliyle bir pusulaya yazarak gönderir:

Nâsıyemde kâtib-i kudret ne yazdı bilmedüm
Âh kim bu gülşen-i 'âlemde hergiz gülmedüm[1]

Nev'îzâde Efendi daha çocukluğundan itibaren Osmanlı sarayı mensuplarıyla samimiyet elde etmiş, devletin önemli kademelerinde bulunan şahsiyetleriyle iyi ilişkiler kurmuş bir kişiydi. Böyle bir yaşantısı olan bir kişinin hayli öz güven sahibi olduğu tahmin edilebilir.

Koşulmam seg sıfat her buldugum âhû-yı vahşîye
Salınmam bâd-veş gayr ile şirket ihtiyâr itmem[2]

Tevârih-i selefde çok nevâdir eyledüm inşâ
Talup gavvâs-ı tab'um anda dürr-i bî-kerân buldı[3]

Anlasa âdem okurlar âleyke avnullâh
Cevâd-ı tab'uma dirler Tebârekallâh ücâd[4]

Beyitleri, bu kendine güvenin hissedildiği pek çok manzumeden sadece birkaçıdır.

B. Dili, Üslûbu ve Sanatı

Nev'îzâde Atâyî, kaleme aldığı eserlerde yeri geldiğinde kendi edebî görüşlerini açıklamaktadır. Özellikle *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* adlı eserini yazarken kullandığı dil ve üslûp hakkında mukaddime bölümünde yaptığı açıklamalar oldukça dikkat çekicidir. Bu eser *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneği

1 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 239b.
2 Karaköse, age, s. 237.
3 age, s. 120.
4 age, s. 130.

içerisinde Türkçe kaleme alınan ilk eserdir. Atâyî burada şuara tezkiresi ve Osmanlı tarihi yazanların Türk dilini kullandıklarını, kendisinin de alt ve üst tabakadan herkesin anlaması için bunlara uyarak kitabını Türk dilinde inşa ettiğini ifade etmektedir.

Osmanlı edebiyatının oluşum devresine tekabül eden 15. ve 16. yüzyıllarda bazı şair veya yazarların Türkçeye küçümser bir gözle baktıkları bilinmektedir. Atâyî, dönem itibariyle bu hissiyatın ortadan kalktığını, Türk diline duyulan beğeninin arttığını gösterecek ifadeler kullanır. İbarelerin benzersiz elbisesini Türkçe ile süslediğini, yumuşak hayal gelinini şiir yeteneğine uygun, Rum (Osmanlı) tezgâhında üretilmiş kumaş ile bezemeyi uygun gördüğünü belirtir. Konu ile ilgili kendisinin kaleme aldığı bir manzumede ise şu fikirleri savunur: Osmanlı âlimleri hep Türk dilinde kitaplar yazdı. Bunlar Arapça lafızları Türkçe lisan ile, kûfî hattı nesih kalemi ile kullandı. Taklitçi bir kişinin bir papağandan farkı olmaz. Uygunsuz Arapça nağmesi bizim meclisimizde geçmez. Her makamın kendine göre bir söyleyişi var. O yüzden biz de yârân ile aynı dilli olalım. Sevenler/etrafımızdakiler Türkçe konuşuyor, onlarla anlaşmak için onların dili olan Türkçeyi kullanalım:

"… nef'-i 'âmm ve zebân-zed-i havâss u 'avâm olmaġ-içün teziretü'ş-şu'arâ ve tevârîh-i Âl-i 'Osmân yazanlara iktidâ olınup libâs-ı bî-iltibâs-ı ta'bîri lisân-ı Türkî ile mu'allem ü mutarraz ve bu nev-'arûs-ı minassa-i hayâl-i mülâ'im ve me'lûf-ı tab' olan kumâş-ı kâr-hâne-i Rûm ile müzeyyen ve mücehhez olmak münâsib görilüp zemzeme-i nây-ı kalem ol nevâ-yı 'Arabâne'ye âheng ve perde-i Hicâzî nesîc-i nâzikâneye tırâzende-i perniyân-ı hod-reng oldı ve mazmûn-ı manzûme-i bî-misâl pîş-nihâd-ı sûretger-i kilk-i bedî'ü't-timsâl kılındı:

Yazdılar hep zebân-ı Türkîde
Menkıbet-hᵛân-ı Rûm olan 'ulemâ

Lafz-ı Tâzî lisân-ı Rûmîde
Hatt-ı kûfî vü kilk-i nesh imlâ

Her ne denlü mukallid olsa kişi
Ola mânend-i tûtî-i gûyâ

Gayr-ı ma'hûddur bu meclisde

'Arabâne nevâ-yı nâ-ber-câ

Biz de yârâna hem-zebân olalum
Her makâmun makāli var zîrâ…"[1]

Atâyî Efendi seçtiği dil hakkında bilgi verdikten sonra *Zeyl-i Şakā'ik* metnini kurarken tercih ettiği üslûp ile ilgili açıklama yapar. Manayı dile getirirken mümkün oldukça güzel bir edası olan, kolay anlaşılır, herkesin bildiği kıymetli sözler seçmeye gayret ettiğini söyler. Metnine mazmunlar yerleştirdiğini, fakat bu mazmunların akan nehir içerisindeki parlak bir la'l taşı gibi kendiliğinden belli olması için akıcı sözler tercih ettiğini belirtir. Devamında yer verdiği bir kıt'a ile eserde kullandığı berrak sözlerin renkli, eşsiz ve taze manayı kapatmadığını, belagatli metnini gören aynanın mahcubiyet terlerine batacağını ekler:

"… mümkin oldukça ifâde-i ma'nâda hüsn-i edâ ve sehlü'l-ahz u girân-bahâ cevâhir-i elfâz-ı âşnâ intikâd u ihtiyâr olınup;

Âb-ı revân içinde yatur la'l-pârevâr

gevher-i meknûn-ı mazmûn bî-tekellüf âşikâr olmag-içün intihâb-ı elfâz-ı selâset-şi'âr kılındı.

Hâ'il mi olur su gibi lafz-ı şeffâf
Ma'nâ-yı ter-i bî-bedel-i rengîne

Seyr itse bu enfâs-ı belâgât-eseri
Gark-ı 'arak-ı hicâb olur âyine…"[2]

Mukaddimede yer alan "Teznîb" başlıklı bölümde Nev'îzâde Efendi kullandığı üslûp ile ilgili biraz daha ayrıntıya girer. Eserin türüne uygun bir üslûbun seçilmesi gerektiğinin altını çizer. Atâyî'ye göre tarih ve siyer sayfalarını münşiyâne tarz kullanarak çeşitli hayallerle süslemek, zorlama sıfatların altın kırıntıları ile hikâyenin düzgün incili gerdanlığını bozmak gibi olur. Bu da asıl maksadı bertaraf eder. Medreselerin kubbelerini su kabarcığına, gerçeği araştır-

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 1b-2a.
2 agy, vr. 2a.

ma için yapılan konuşmaları şaraba benzeterek edebî sanatlardan dalgalar oluşturmak, sözü döndürerek girdaba çevirmek maksat ve meramın yolunu keser, anlatılmak isteneni yok eder. Bu yüzden okuyuculardan süslü nesir suçlaması ile her kelimede redif buldurmayı kendisine teklif etmemelerini rica eder. Akabinde yer verdiği iki beyitte nesir paragraflarının tespih taneleri gibi düzgün olması gerektiği için söz ustalarının söz söylemede kafiyeyi kullanmadıklarını; düzenli sözün parlak, düzgün inci tespih misali, yapmacıklığa ihtiyaç duymadığını ekler. Özetle belirtecek olursak o, dilin türe göre seçilmesi gerektiğini, tarih konulu mensur eserlerde hayallerin, kafiye ve edebî sanatların esas anlatılmak istenen düşünceyi yok ettiğini, mensur bir metnin güzel olabilmesi için düzenli ve uyumlu yazılmasının yeterli olduğunu savunur. Veysî (ö. Zilhicce 1037/ Ağustos 1628) ve Nergisî'nin (ö. Şevval 1044/ Mart-Nisan 1635) öncülük ettiği süslü nesrin oldukça revaçta olduğu bir dönemde Atâyî'nin dilde sadeleşme fikrini bu kadar açık biçimde savunması dikkat çekici bir durumdur. Onun, Türk edebiyatının Tanzimat yıllarında başlayıp uzun yıllar devam eden mühim bir tartışma konusu olan Türkçenin -özellikle düzyazıda- sadeleşmesi hadisesine henüz 17. yüzyılda değinmesi, üzerinde durulması gereken bir durumdur. Biz Türk nesir dilini sadeleştirme çabalarının Nev'îzâde Atâyî ile başladığını iddia etmiyoruz; fakat Türk yazı dilinin tarihi seyri, dilde sadeleşme gayretleri vb. konularda çalışma yapan bilim insanlarının Atâyî'nin bu fikirlerini de göz önünde bulundurmaları gerektiğini düşünüyoruz:

" 'Ayb-pûş-ı erbâb-ı hüner olan kirâm-ı ehl-i nazara hafî degildür ki sahâ'if-i pür-letâ'if-i tevârîh ü siyeri dest-yârî-i mıskale-i hâme ile mücellâ-yı suver-i âsâr u 'iber kılan üstâd-ı Mânî-nakş-ı Bihzâd-kalem, hâk-rîzî-i mütehayyile ile tasvîr itdügi nakş-ı dil-keşe huliyy-bend-i levâzım-ı münşiyâne olmak iltizâm eylese şüzûru'z-zeheb-i tekellüfât-ı vassâfâne ile 'ıkd-ı cevâhir-i intizâm-ı kıssaya infisâm gelüp maksûd-ı aslî ber-taraf olur. Meselâ medârisüñ kıbâbın habâba ve idâre-i rahîk-ı tahkîkı şarâb-ı nâba teşbîh iderek telâtum-ı emvâc-ı tevriye vü îhâm ve durdûr-i iğrâk u idâre-i kelâm reh-zen-i maksûd u merâm olmak lâzım gelür. Mercûdur ki câmi'u'l-hurûf olan fakîre töhmet-i inşâ ile her lafzun redîfin ve her harfün harîfin buldurmak teklîfin eylemeyeler.

Geçürmez ehl-i suhan sözde hîç kâfiyeyi
Olur çü habbe-i tesbîh fıkra-i inşâ

Suhan ki muntazam ola tekellüfi n'eyler
Misâl-i sübha-i hemvâr-ı lü'lü'-i lâlâ…"[1]

Dil ve üslûp ile ilgili fikirlerini bu şekilde açıklayan Atâyî devamında gelen "Tenbîh" başlıklı bölümde ise eserini ancak ehil olan bilgili kişilerin anlayabileceğini ifade etmektedir. Bir binaya benzettiği metnini söz yaygısını yayarak, tevriye ve iham kap kacaklarıyla en bilgili âlimlere vakfettiğini, kitabın iki cildini kapının iki kanadına çevirdiğini, böylelikle sıradan insanların oraya girmesini önlediğini belirtir. Güzelleri çok olan yere benzeyen eserinin, misk kokulu yazıların sümbül bahçesi ve renkli manaların meyve dolu ağaçlarıyla sadece keremli bilgelere mahsus olduğunu, bilgisizlerin girmemesi için dört duvara benzeyen nakışlı cetveller ile burayı çevirdiğini söyler. Konu ile ilgili olarak nazmettiği şiirde cennet bahçesine benzeyen kitabına sadece ilim erbabının girmeye layık olduğunu belirtir. Eğer buraya cahiller kalem yılanının ağzı içinde şeytan gibi girmek isterlerse giremesinler diye de dua eder:

"Bu kâr-hâne-i murabba'-tarh, mülemma'-sath-ı mühendisâne bast-ı bisât-ı kelâm ve evânî-i tevriye vü îhâm ile vakf-ı 'ulemâ-yı a'lâm kılınup deffeteyn-i kitâbdan iki mısrâ'-ı bâb tertîb olındı ki zinhâr şart-ı vâkıf zümre-i 'avâma yol virmeye ve bu nigâr-hâne-i mücellâ-zemîn, mutallâ-zemân-ı şâhâne sünbülzâr-ı hutût-ı müşgîn ve eşcâr-ı pür-simâr-ı ma'nâ-yı rengîn ile mahsûs-ı 'urefâ-yı kirâm olup cedvel-i hall-kârîden-i çâr-dîvâr ile tahdîd kılındı ki tehdîd-i dûr-bâş-ı hâme ile harem-i muhteremine câhil ü nâ-dân girmeye.

Lâ'ik bu kim bu ravza-i dâru'l-karâr-ı huld
Erbâb-ı 'ilme mesken ola gayr girmeye

Nâdân dîvveş dehen-i mâr-ı hâmeden
Girmek murâd iderse du'âm ol ki irmeye…"[2]

---

1 agy, vr. 2b.
2 agy, vr. 2a-b.

Alıntıladığımız son iki kısımda geçen kolay anlaşılır bir üslûp ile herkesin içerisine giremediği bir metin noktasında Atâyî'nin çelişkiye düştüğü düşüncesi akla gelebilir. Fakat yazarın burada belirtmek istediği şey, eserinin üst tabakadan insanlara hitap ettiği ve ancak eğitim seviyesi yüksek kişilerin metindeki mazmun ve diğer edebî sanatları anlayabileceğidir. O, yukarıda geçen anlatımın sadeliği hakkındaki sözleri ile muhtemelen esere dâhil olabilen birikimli şahısların kolay ve akıcı bulacakları bir üslûp kullandığını ifade etmeye çalışmaktadır.

Eserinin giriş kısmında sade bir dil ve anlatımı savunan Nev‘îzâde'nin bu fikirlerini fiile döktüğünü söylemek mümkün değildir. Belki de bir şair olmasının etkisiyle onun *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta zarif, akıcı fakat külfetli, münşiyane bir üsluba yöneldiği görülmektedir. Bu münşiyane üslûbu doğuran özellikler olarak secilere, uzun cümlelere, sekizli dokuzlu Arapça, Farsça terkiplere yer vermesini sayabiliriz. Âyetlerden, hadîslerden ve Arapça, Farsça kelâm-ı kibar ile şiirlerden sık sık alıntılar yapması da *Şakā'ik Zeyli*'nin dil ve anlatımını ağırlaştırmaktadır. (*Zeyl-i Şakā'ik*'in dil ve üslûp özellikleri bu çalışmanın II. bölümünün 2.7. başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ayrıca verilecektir.)

Mensur eserlerin dili hakkında görüşleri bu minvalde olan Nev‘îzâde, şiir dili konusunda da bu fikirlere yakın durmaktadır. Nitekim Atâyî, *Nefhatü'l-ezhâr* isimli mesnevide *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta sarf ettiği Türkçeye yönelme hususundaki düşüncelerle aynı yönde cümleler kullanmaktadır. Atâyî'ye göre her dilin kendine ait bir fonetiği vardır. Bir dilin mensupları, o dilin ses yapısına uygun olarak hareket etmeliler. Örneğin Arapçada bulunan ayn (ع) veya gayn (غ) seslerinin telaffuzu bir Arab'ı rahatsız etmez. Fakat Türk mahreçli birisinin bu sesleri bir Arap gibi seslendirmeye kalkması, o kişiyi gülünç duruma düşürür. Buna benzer biçimde Farsça kelimelerde yer alan uzatmalı sesleri bir Türk'ün Türkçeye uygulaması çirkin bir tesir yapar. Bu yüzden sözcükleri Türk diline uygun bir biçimde kullanmak gerekir. Muhtevası olan söz değerlidir. Yerli yersiz debdebeli sözler söylemek kişiyi ve konuşmayı değersiz kılar.[1]

1 Kortantamer, age, s. 263.

Hamsesini oluşturan mesnevilerde kullandığı dil ve üslûba baktığımızda onun zengin bir kelime kadrosuna sahip olduğunu görmekteyiz. Bu zenginliği sağlayan neden, Atâyî'nin Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetidir. *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ta kullandığı Arapça ve Farsça ibareler, onun bu dillere olan aşinalığını göstermektedir. Nitekim o, Arapçayı bu dilde bir eser kaleme alacak kadar iyi bilmektedir.[1] Ayrıca Uşşâkîzâde Hasîb onun Arap dilinde yazdığı iki beytine yer vermektedir.[2]

Nefhatü'l-ezhâr ve *Sohbetü'l-ebkâr* dinî ve ahlâkî içerikli mesneviler olduğu için âyet-i kerîme ve hadislerden oldukça fazla alıntı ihtiva eder. Bu alıntılar ile Arapça ve Farsça kelime ve terkipler mesnevilerin tevhid, münacaat, na'at ve dua bölümlerinde yoğunlaşır. Asıl konunun işlendiği olaylar anlatılırken Arapça ve Farsça terkipler azalır, Türkçe kelime ve tamlamalar artar. Burada yerli ve yabancı kelimelerin kullanımında bir dengenin tutturulduğunu söyleyebiliriz. Atâyî *Hamse*'de atasözlerini çok az sayıda kullanır. Deyim kullanımı ise atasözleriyle zıt orantılı olarak oldukça fazladır.[3]

Halk telaffuzu ile verilen sözcüklerin ve arkaik kelimelerin sayısının fazlalığı, İstanbul Türkçesinin güzelliğini yansıtması, Nev'izâde'nin kültürel birikiminden izler taşıması mesnevilerinin başka önemli dil hususiyetleridir.[4]

Divan edebiyatına mensup bazı önemli şairler, divanlarının başına bir dibace yerleştirmişlerdir. Bu dibacelerde poetikalarını, yani şiir ve sanat hakkındaki düşüncelerini paylaşmışlardır. Nev'izâde Atâyî'nin divanında da bir dibace yer almaktadır. Ancak maalesef bu dibace oldukça kısadır. Şiire dair geniş görüşler içermediği için "poetika" diye isimlendirebileceğimiz bir mahiyette değildir. Burada Atâyî özetle şunları söyler: Her işte olduğu gibi bir eser yazarken de besmele ile başlanmalı, devamında Allah'a edilen hamd ile kelâm süslenmelidir. Kalem ağacının meyvesi ve hikmet bostanının taze yemişi olan güzel söz, irfan meclisinin mezesidir. İnsanlar arasında üstün, şair oğlu şair olduğum için Nev'izâdeliğin güzel söz söyleme hazinesine vâris olmaya sebep zannedip söz pazarının inci satıcısı olmuş idim. Bundan dolayı

1 Atâyî, bu çalışmada "Mensur eserleri" bölümü "B" maddesinde yer alan *el-Kavlü'l-hasen fi Cevâbi'l-kavli li-Men* isimli eseri Arapça olarak kaleme almıştır.
2 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 4a.
3 Kortantamer, age, s. 266.
4 age, s. 277.

hafızamın köşesinde bulunan taze şiir cevherlerini misk kokulu ipe çekip zamane insanlarına hediye ediyorum.[1]

Atâyî Efendi her ne kadar divanında edebiyat görüşünü tafsilatlı olarak açıklamasa da biz kullandığı dil ve üslûba bakarak bazı sonuçlara varmaya çalışacağız. Bu gözle divandaki manzumelerine bakılacak olursa onun Arapça ve Farsça terkiplerle birlikte Türkçe kelime ve tamlamalara da fazla yer verdiği görülür. Genellikle düz ve basit cümlelerden istifade etmiştir. Devrik ve iç içe geçmiş cümlelerin sayısı oldukça azdır. Deyim ve atasözlerinden çok sık yararlanmıştır. Edebî sanatlardan en çok mecaz, teşhis, mübalağa, tezat, tenasüp, kinaye ve hüsn-i talil'i kullanmıştır.[2] Atâyî'nin divanında seçtiği üslûbun en belirgin özelliği sadeliktir. O, konuşma diline yakın, sade bir dil tercih etmiştir. Atâyî divanında kısa, düz cümleler, doğrudan anlatım ve sanatkârâne olmayan açık bir üslûp ile okuyucusuna seslenir.[3]

En önemli eserleri olan *Zeyl-i Şakâ'ik*, *Hamse* ve *Divan*'dan hareketle Atayî'nin dil ve üslûbunu sergilemeye çalıştığımız bu bölümün sonunda özetle ifade edecek olursak Nev'îzâde Atâyî aldığı iyi eğitim ve Türkçe, Arapça ile Farsçaya hâkimiyeti sayesinde geniş bir kelime hazinesine ve zengin bir ifade gücüne sahiptir. Kültürel birikimini yansıtan dili tabiî olarak külfetlidir; fakat özellikle mensur eserlerinde kullandığı üslûbun müzikal yönü oldukça kuvvetlidir. İstanbul Türkçesinin güzelliğini onun anlatımında görmek mümkündür. Atâyî Efendi'nin dil hususunda bizce üzerinde durulması gereken asıl yönü, dili kullanışı değil, dil hakkındaki fikirleridir. Türkçeye ve sade bir dile yönelmekten pek söz edilmeyen bir zamanda, halkın konuştuğu dil olan Türkçeyi kullanmak gerektiğini söylemesi ve ilmî bir eserde Türk dilini tercih etmesi dikkate şayan bir durumdur. Yine onun Arapça ve Farsçada yer alan bazı seslerin Türk gırtlak yapısına uygun olmamasını belirtmesi, Türk dil bilincinin meydana çıkışına küçük bir işaret olması açısından önemlidir.

C. Kaynakların Edebî Kişiliği Hakkındaki Görüşleri

Nev'îzâde Atâyî hakkında bilgi içeren ilk kaynak eserler olan Riyâzî ve Kāfzâde Fâizî tezkireleri, kendisi henüz sağken ve edebî ürünlerini vermeye devam ediyorken yazıldıkları için fazla mâlûmat taşımaz. Kāfzâde, Atâyî'nin edebî vasıfları ile ilgili hiçbir yorum yapmazken, Riyâzî sadece "Hakkâ ki bî-tekellüf ihtirâ'-ı

1 Karaköse, age, s. 44-45.
2 age, s. 35.
3 age, s. 36.

maʿnâya kâdir sâhib-i selîka şâir oglı şâirdür." cümlesiyle onun kolaylıkla yeni anlamlar icat edebilen, yöntem sahibi, şair oğlu şair olduğunu söyler.[1]

1050/1640-41 yılında telif edilmiş olan *Seyyid Mehmed Rıza Tezkiresi*'nde Atâullâh Atâyî Efendi için mealen, ilim ve fazilet sahibi, maharetli, yeni şeyler icat edebilen, şair oğlu şair, denilmektedir. Onun eserlerine ilk defa bu tezkirede değinilir. Mesnevide birkaç parça kitabı ve pek çok güzel telifinin bulunduğu belirtilir.[2]

Tarihi, kültürü, sanatı, coğrafyasıyla Osmanlı Devleti'ni günümüze taşıyan önemli eserler telif eden Kâtip Çelebi, iki kitabında Atâyî Efendi hakkında mâlûmat verir. Bunlardan *Keşfü'z-zünûn*'da *Şakā'iku'n-nuʿmâniyye*'ye yazdığı zeyil hakkında övgü dolu ifadeler kullanır. Nevʿizâde'nin önemli kişilerin biyografileri konusunda belâgatle ve ustalıkla kalem oynattığını, az rastlanır bilgilerden hiçbir bilginin onun yazısının dışında kalmadığını, Anadolu'da onun gibi bir eser yazılmadığını belirtir.[3] *Türkçe Fezleke*'de ise Atâyî'nin ilim ile uğraşan, şiiri ve nesri hoş, babası gibi fazilet ve irfanla meşhur, eşsiz bir bilge ve makbul bir insan olduğunu ifade eder. *Şakā'iku'n-nuʿmâniyye*'ye Türkçe zeyil yazıp kendi zamanına kadar getirdiğini, latifeler ve hikâyelerle bu eserin hakkını verdiğini, bu kitabın halk tarafından sevildiğini ve çok rağbet gördüğünü belirtir. Mükemmel, mürettep bir divanı ve hamse türünde beş mesnevisinin bulunduğunu söyleyip bunların isimlerini sayar. Onun tüm ilimlerin nadir bulunan güzelliklerinin toplamı olduğunu, nice kitaplara fihrist ve der-kenar yazdığını, onun faziletinin derecesine eserlerinin şahitlik ettiğini ekler.[4]

Nevʿîzâde Efendi'nin edebî kişiliğine değinen başka bir kaynak eser *Uşşâkîzâde Hasîb Zeyli*'dir. Hasîb'e göre Atâyî beliğ şairler arasında akranlarından üstün, sihirli sözlerin sahibi, şairlik yeteneğinin hükümdarı, fazilet ve irfan ülkesinin sultanı, olgunluk ve marifetin babadan vârisi idi. *Şakā'ik*'a Türkçe süslü bir dil ile zeyil yazıp hikâyelerin hakkını vermişti. Mürettep divanı ve hamse vadisinde beş mesnevisi vardır. Her birinin belagatli manalarının zerrelerinin altında bir inci ve güzel sözlerinin ufkunda bir dolunay zahir olur.

1 Kayabaşı, age, s. 405; Açıkgöz, age, s. 168.
2 Zavotçu, age, s. 64.
3 Kâtip Çelebi, age, C. 3, s. 846.
4 Aycibin, agt, s. 853-854.

Bu eserler cennet bahçelerine benzer birer nurlu mecmuadır ki her satırları bir kitap ve her sayfaları belagatten bir bölümdür. Etkileyici satırlarında gizlenen zarif fikirleri duvaklı gelin gibi olup güzel yüzünün perdesini söz kemeriyle kapatmak imkânsızdır. Kolay bir şekilde mana üretmeye kudreti olan, tüm iyi yönleri kendisinde toplayan şair oğlu şairdir. Pek çok kitaba fihrist ve haşiye yazmış bir âlimdir.

Hasîb, örnek olarak verdiği iki Arapça beyitle Atâyî'nin Arap dilinde şiir yazmaya da kâdir olduğunu ekleyerek yorumunu tamamlar.[1]

Başka bir *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyli olan *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'da ise Nev'îzâde'nin edebî yönü hakkında şu ifadeler kullanılmıştır: Atâyî güzel konuşma divanının baş gazeli, saflık manzumesinin taç beyti, irfan altınının sarrafı, güler yüzlü ve şakacı, temiz ve iffetli, zorlanmadan mana üretmeye gücü yeten, şair oğlu şair idi. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* isimli *Şakā'ik* zeyli hoş ve halk arasında makbul bir eserdir. Fıkıh alanında *el-Kavli'l-hasen fî Cevâbi'l-kavli li-Men* isimli zarif bir telifi, *Hamse*'si ve Atâyî mahlasıyla şiirleri bulunan bir divanı vardır. Her biri rağbet gören, güvenilir, zor beğenenler tarafından övülmüş eserlerdir.[2]

Şeyh Gâlip (ö. Receb 1213/ Aralık-Ocak 1798-99) *Hüsn ü Aşk* isimli mesnevisindeki;

Âyîn-i Nevâyî'de Fuzûlî
Bulmuş sühana reh-i vüsûli

İstanbulumuzda Nev'îzâde
Etmiş tek ü pû velî piyâde

Olsun mı Nizâmî'ye hem-âheng
Kur'âna uyar mı nağme-i çeng[3]

beyitlerinde Atâyî'den söz etmektedir. Bu şiirde Gâlib, Fuzûlî'nin (ö. 963/1555-56) Nevâyî (ö. Cemâdiyelâhir 906/ Aralık-Ocak 1500-1) tarzında söz söylemeye yol bulduğunu, Nev'îzâde'nin de İstanbul'da koştuğunu ancak yaya kaldı-

1 Uşşâkîzâde Hasîb, agy, vr. 3a-b.
2 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 4-5.
3 Muhammet Nur Doğan (haz.), *Şeyh Gâlib - Hüsn ü Aşk*, Kültür Bak. e-Kitap, s. 55. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78443/seyh-galib---husn-u-ask.html (E.T.: 11.08.2014)

ğını, başarılı olamadığını belirtir. "Çeng" isimli çalgı aletinin sesinin Kur'ân'a denk olamayacağı gibi Atâyî'nin de Nizâmî'ye (ö. 611/1214-15 [?]) eşit olamayacağını ekler.

Ziyâ Paşa da (ö. Cemâdiyelâhir 1297/ Mayıs-Haziran 1880) *Harâbât* isimli antolojinin mukaddimesinde Şeyh Gâlib'in yaptığı eleştiri ile aynı yönde mısralar kaleme almıştır.

> Andan sonra sezâ-yı ıtrâ
> Sâhib-i hamse idüp Yahyâ
>
> Görmüş ama sonradan Atâyî
> Hamse yazup itmiş iddi'âyı
>
> Lâkin biri gül ikinci gildir
> Beş parmak yeknesâk degildir[1]

mısralarında Taşlıcalı Yahyâ'nın (ö. 990/1582-83) *Hamse* yazarak övgüyü hak ettiğini, Atâyî'nin de *Hamse* yazarak şairlik iddiasında bulunduğunu, fakat beş parmağın beşinin aynı hizada bulunmadığı gibi bunlarında eşit olmadığını, birinin gül birinin çamur olduğunu ifade eder.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında telif edilmiş olan eserlerden *Osmanlı Müellifleri*'nde Atâyî Atâullâh Efendi (Nev'îzâde) başlığı altında şu görüşlere yer verilmiştir: Eşher-i âsârı Üsküp kadılığında iken ikmâl ettiği *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik* ismindeki *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye*'ye yazdığı zeyl-i matbudur. Âsâr-ı edebiyyesi arasında ziyade şöhret bulanı *Sohbetü'l-ebkâr*, *Nefhatü'l-ezhâr der-Cevâb-ı Mahzenü'l-esrâr*, *Hilyetü'l-efkâr*, *Âlem-nümâ* ve *Heft-hân* isimlerindeki parçalardan mürekkeb olan ve *Hamse-i Atâyî* unvanıyla yâd olunan eseridir. *Şakâ'ik Zeyli*'nin ibaresi zamanımıza göre biraz tekellüflü ise de *Şakâ'ik* gibi Osmanlı fuzalâsı terâcim-i ahvâline dair yegâne bir eserdir.[2]

Bu dönemde yazılan başka bir eser olan *Sicill-i Osmânî*'de ise daha kısa bir yorum yapılmaktadır. Burada Nev'îzâde'nin iffetli, temiz, münşî ve şair olduğu

1 Ziya Paşa, *Harabat*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1291, C. 1, s. 18.
2 Bursalı Mehmed Tahir, age, C. 3, s. 95-96.

söylenip eserlerinin isimleri zikredilmektedir.[1]

Muallim Nâcî (ö. Ramazan 1310/ Mart-Nisan 1893), *Esâmî*'sinde şunları yazmaktadır: Kendini ahlâfa kudemâ-yı erbâb-ı kalemin en çalışkanlarından olmak üzere tanıtmıştır. En meşhûr eseri *Şakā'ik Zeyli*'dir. Şiirleri arasında en şöhret bulanı *Hamse*'sidir. Bu eser ibret-âmîz hikâyelerden ibarettir. Nesri nazmından daha kuvvetli görünür. Nazmında nazar-ı dikkati celp edecek derecelerde tabi'ilik görülemediği gibi öyle parlak parlak fikirlere de pek tesadüf olunamaz.[2]

Batılı tarihçilerden Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* isimli kitabında Atâyî'nin edebî kişiliği ile ilgili şu ifadeleri kullanır: "En önemli eseri *Şakā'ik Zeyli*'dir. Şairlikte de büyük şöhreti vardır. Bir hamse yazmıştır. Farsça sözlerle dolu ve çok tasannulu bir üslupta yazılmış olan bu eser zamanında örnek tutulacak kadar ün kazanmıştır."[3]

Başka bir Avrupalı Türkolog olan E. J. Wilkinson Gibb ise *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı kitabının üçüncü cildinde Atâyî'den söz eder. Onun hayatı hakkında bilgi verdikten sonra *Hamse*'sinin hakikî bir hamse olmadığını, dört mesneviden ve bir divandan oluştuğu için buna hamse denilemeyeceğini iddia eder.[4]

Mustafa Safâyî Efendi (ö. 1138/1725-26), *Nuhbetü'l-âsâr min-Fevâidi'l-eş'âr* isimli tezkiresinde Bosnalı Sâbit'in (ö. Şaban 1124/ Eylül-Ekim 1712) edebî şahsiyeti hakkında mâlûmat verirken "Eş'âr ü âsârda Atâyî üstâda pey-revlik etmişdir … ve dahı Atâyî hamsesi üslûbunda bir latîf hamse nazm etmişdir."[5] cümlelerini kullanmıştır. Böylelikle Nev'îzâde'nin kendisinden sonra gelen Sâbit gibi şairleri etkilediğini belirtmiştir.

Kaynakların Atâyî'nin edebî kişiliği hakkındaki görüşlerini sunduktan sonra ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz: Öncelikle kaynaklar onun edebî özellikleri hakkında kapsayıcı yorumlar yapmamaktadır. Özellikle ilk kaynak eserler "Anlam icat etmeye kudreti olan bir şairdir; etkileyici satırları,

---

1 Nuri Akbayar, age, C. 1, s. 332.
2 Muallim Nâcî, age, s. 410.
3 Babinger, age, s. 96.
4 E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry)*, (çev.) Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara 1999, C. 3, s. 128-133.
5 Pervin Çapan, (haz.), *Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-âsâr min-Fevâidi'l-eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks,* AKMB Yay. Ankara 2005.

zarif fikirleri vardır" benzeri genel ifadeler kullanmaktadır. Kaynakların üzerinde hemfikir göründükleri konu onun eserleridir. Hemen hemen tüm kaynaklar Atâyî'nin aynı eserlerini saymakta ve en önemli telifinin *Şakâ'ik Zeyli* olduğunu söylemektedir. Bazı şair ve yazarlar ise farklı görüşler taşımaktadır. Mesela Şeyh Gâlip ve Ziyâ Paşa onun *Hamse*'sini beğenmezlerken Babinger ise *Hamse*'nin döneminde örnek gösterildiğini belirtir. Yukarıda fikirlerini verdiğimiz tarih yazarları içerisinde Atâyî'nin edebî kişiliği hakkında en kısa ve en öz yorumun Muallim Nâcî tarafından yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

D. Eserleri
Manzum Eserleri

1. *Divan*: *Atâyî Divanı* mükemmel ve mürettep olup 1 manzum-mensur karışık dibace, 31 kaside, 9 musammat, 275 gazel, 56 tarih ve mukattaat, 15 rubai ve 93 beyit içermektedir. Dibace bölümü besmelenin hikmeti, Atâyî'nin şairliğinin dayanağı ve Şeyhülislam Yahyâ Efendi'ye (ö. Zilhicce 1053/ Şubat-Mart 1644) methiye konularından oluşmaktadır.[1] Divandaki kasideler Hz. Muhammed, Sultan II. Osman (ö. Receb 1031/ Mayıs-Haziran 1622), Sultan IV. Murad (ö. Şevval 1049/ Ocak-Şubat 1640), Şeyhülislam Yahyâ, Murat Paşa (ö. Cemâdiyelûlâ 1020/ Temmuz-Ağustos 1611), Nasuh Paşa (ö. Ramazan 1023/ Ekim-Kasım 1614), Sadrazam Ali Paşa (ö. Rebîülâhir 1030/ Şubat-Mart 1621), Şeyhülislam Sun'ullah Efendi (ö. Safer 1021/ Nisan-Mayıs 1612), Hocazâde Mehmed Efendi (ö. Cemâdiyelâhire 1024/ Haziran-Temmuz 1615), Şeyhülislam Es'ad Efendi (ö. Şaban 1034/ Mayıs-Haziran 1625), Anadolu ve Rumeli Kazaskeri Taşköprîzâde Kemal Efendi (ö. Şevval 1030/ Ağustos-Eylül 1621), İstanbul Kadısı Nâdirî Efendi (ö. Cemâdiyelâhire 1036/ Şubat-Mart 1627), İskender Paşa (ö. 1028/1618-19 [?]), Hasan Paşa (ö. Muharrem 1041/ Temmuz-Ağustos 1631), Mustafa Paşa (ö. 1019/1610-11 [?]) ve Cafer Paşa (ö. 1045/1635-36) adına yazılmıştır. Atâyî divanının yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde 32 müstakil yazma nüshası bulunmaktadır. Bu sayı külliyat içerisinde yer alan divanlar da eklenince daha da artmaktadır. Divanda Nev'î, Şeyhülislam Yahyâ, Bâkî ve Nef'î tesirinde kalınarak nazmedilmiş şiirler göze çarpmaktadır.[2] Divanda ayrıca dönemin önemli olayları için düşürülmüş

1 Karaköse, age, s. 15.
2 age, s. 15.

olan oldukça başarılı tarih manzumeleri dikkat çekmektedir. Atâyî Divanı'nın tenkitli metnini Saadet Karaköse doktora tezi olarak hazırlamıştır.[1] Mehmet Halil Erzen'in divanın muhteva incelemesine yönelik bir makalesi vardır.[2]

2. *Hamse*: Nev'îzâde Atâyî'nin en önemli manzum eseridir. Nizâmî-i Gencevî (ö. 611/1214-15 [?]) örnek alınarak yazılmıştır. Fakat bu eser Nizâmî'nin *Penc Genc* adıyla da bilinen *Hamse*'sinin Türkçeye tam bir adaptasyonu da değildir. Sadece *Hamse*'deki iki mesnevinin isimleri Nizâmî'den mülhemdir. *Hamse*'nin diğer üç mesnevisinin isimleri ve konuları ise özgündür. Atâyî bu üç mesnevide o zamana kadar artık klâsikleşmiş olan konular yerine, gerçek hayattan olaylar, halkın yaşayış ve töreleri, İstanbul'un değişik görüntülerini tercih etmiştir. Hatta gerçek şahısların başından geçen gerçek olaylar anlatmış, böylelikle klâsik İslâm edebiyatı mesnevisi kalıplarından sıyrılmaya çalışmıştır.[3] Atâyî'nin *Hamse*'sini önemli kılan unsur, XVIII. yüzyılda belirgin hale gelen mesnevide orijinal, gerçekçi ve topluma mesaj veren konulara yönelmenin işaretlerini taşımasıdır. Yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde "Hamse" adı ile kayıtlı Atâyî'ye ait 29 yazma eser bulunmaktadır. Ayrı ayrı telifler olarak kaydedilen mesneviler bir araya getirilip bu sayıya eklendiğinde çok daha yüksek bir rakam ortaya çıkmaktadır. *Atâyî Hamsesi* ile ilgili en kapsamlı incelemeyi *Nev'îzâde Atayî ve Hamse'si* isimli doçentlik çalışması ile Tunca Kortantamer yapmıştır.[4] Kortantamer'in çalışması "17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin, Devrin Edebî Durumunun ve Atâyî'nin Hayatının *Hamse*'deki Yansımaları", "*Hamse* Yazmalarının Tanıtılması", "Mesnevilerin Şekil, Üslup ve Muhtevasına Göre İncelenmesi", "Atâyî'nin *Hamse*'de Belirginleşen Sanat Anlayışı" ve "Eserinin Edebiyatımızdaki Yeri" bölümlerinden meydana gelmiş olup *Hamse*'de bulunan mesnevilerin metinlerine yer verilmemiştir. Tunca Kortantamer'in Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi'nde ilgili konuda bir makalesi de vardır.[5] Ayrıca Aslı Niyazioğlu'nun Atâyî'nin mesnevilerinin tertip şekillerini incelediği bir makalesi bulunmaktadır.[6]

---

1 bk. age.

2 bk. Mehmet Halil Erzen, "Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevî Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev'izâde Atâyî Divanı", *Turkish Studies*, Volumu 8/4 Spring 2013, s. 835-854 .

3 Haluk İpekten, "Nev'îzâde Atâî", *DİA*, İstanbul 1991, C. 4, s. 41.

4 bk. Kortantamer, age.

5 bk. Tunca Kortantamer, "17. Yüzyıl Şairi Atâyî'nin Hamse'sinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Görüntüsü", *Ege Üniversites Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi,* C. I, s. 61-105, İzmir 1983.

6 bk. Aslı Niyazioğlu, "The Very Special Dead and A Seventeenth Century Ottoman Poet: Nev'izade Atâî's Reasons For Composing His Mesnevi's", *Archivum Ottomanicum*, Vol. 25, Wiesbaden 2008, pp. 221-232.

Atâyî'nin *Hamse*'sini oluşturan mesneviler şunlardır:

I. *Âlem-nümâ (Sâkî-nâme)*: *Hamse*'nin ilk kaleme alınan mesnevisi *Âlem-nâme*'dır. Bu eser sâkî, şarap, kadeh, musiki ile içki meclisinden bahseden ve "sâkî-nâme / işret-nâme" biçiminde isimlendirilen bir edebî türün özelliklerini taşıdığı için *Sâkî-nâme* adıyla da bilinmektedir. Mukaddime bölümündeki ifadelere bakılırsa Atâyî bu mesneviyi yakın arkadaşı olan Kāfzâde Fâizî'nin teklifi ile yazmaya başlamıştır. *Âlem-nümâ*, Leylâ vü Mecnûn gibi eski tarz aşk hikâyeleri ile hamâsî konuların dar çerçevesini yıkmak ve onların artık okuyucuyu sıkan havasını dağıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Mesnevi, 1026/1617 yılında tamamlanmıştır fakat eserin tamamlanmasından sonra da şair metne eklemeler yapmaya devam etmiştir. Eser, Atâyî'nin kadı olarak bulunduğu Silistre'de tamamlanmış ve Sultan II. Osman'a ithaf edilmiştir.[1] Aruzun fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûl kalıbıyla yazılmıştır.[2] Toplam 1569 beyitten ibarettir. Mesnevi "Tevhid", "Münacaat", "Na'at" ve "Miraç" ile devamında gelen otuz bir bölümden oluşmaktadır. Bu otuz bir bölüm şu başlıklar altında ele alınmıştır: "II. Osman'ın Övgüsü", "Padişahın Lehistan Seferi", "*Âlem-nümâ*'nın Yazılış Sebebi", "Zamandan Şikayet", "Hisar", "Boğaz ve Rumeli Kalesi", "Sâkîye Sesleniş", "Sıfat-ı Mey", "Sıfat-ı Tâk, "Sıfat-ı Hum", "Sıfat-ı Câm", "Sıfat-ı Pîr-i Mugân", "Sıfat-ı Meyhâne", "Muganni ve Saz Çeşitleri", "İşret Gecesi", "Mum", "Sabah Eğlencesi", "Sıfat-ı Arak", "Tabibi Ayıplama", "Tütün Ürünlerini Ayıplama", "Erbab-ı Keyfi Ayıplama", "Bahar", "Temmuz", "Sonbahar", "Kış", "Zamanın Fânîliği", "Sıfat-ı Dil", "Sıfat-ı Aşk", "Sonuç ve Fahriye", "Kasemiyyât", "Son Söz ve Dua". *Âlem-nümâ (Sâkî-nâme)* üzerine üç bitirme tezi[3] ve bir doktora tezi[4] hazırlanmıştır.

II. *Nefhatü'l-ezhâr*: Atâyî'nin *Hamse*'sinin ikinci mesnevisi, *Nefhatü'l-ezhar*

---

1 Kortantamer, age, s. 164.

2 Muhammet Kuzubaş (haz.), *Atâî'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Ünv. Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2007, s. 89.

3 bk. Mine Özoğul, *Nev'i-zade Atai'nin Âlem-nümâ (Sâkî-nâme) Mesnevisi*, İnceleme-Metin, Ankara Ünv., DTCF Bitirme Tezi, Ankara 1965; Mehmet Esen, *Nev'izâde Ataî'nin Hayatı ve Sâkînâmesi*, İÜ. Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümü, Bitirme Tezi, İstanbul 1971; Şerafettin Tanrıkulu, *Sakinâme-i Nev'izâde Atâî*, Atatürk Ünv., FEF. TDEB. Bitirme Tezi, Erzurum 1978.

4 bk. Kuzubaş, agt.

isimli didaktik mahiyetteki eserdir. Şairimiz ilk mesnevisi olan *Âlem-nümâ*'nın rağbet görmesinden sonra arkadaşlarının onun büyük şairler gibi hamse kaleme alabileceği konusunda ısrarı üzerine *Nefhatü'l-ezhâr*'ı yazmaya karar vermiştir.[1] Nev'îzâde bu eseri Nizâmî'nin *Mahzenü'l-esrâr* adlı mesnevisine cevap olarak yazdığını söyler ancak *Nefhatü'l-ezhâr*, *Mahzenü'l-esrâr*'ın tercümesi veya adaptasyonu değildir. Hikâyeleri ve diğer anlatımlarıyla tamamen özgün bir eserdir.[2] 1034 Şaban'ında (Mayıs-Haziran 1625) Tırnova'da kaleme alınmıştır.[3] Mesnevinin IV. Murad'a mı yoksa Şeyhülislam Yahyâ Efendi'ye mi sunulduğu tam olarak belli değildir.[4] Aruz vezninin müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün kalıbı ile yazılmıştır.[5] Toplam 3170 beyitten ibarettir. *Nefhatü'l-ezhâr*'ın yaklaşık dokuz yüz beyitten oluşan giriş bölümü "Besmelenin Önemi", "Tahmid", "Münacaat", "Na'at", "Miraç", "Vasf-ı Cihâr-yâr-ı Güzîn", "Dâstân-ı Gazâ-yı Eğri", "Medh-i Hükümdar", "Sebeb-i Telif-i Kitâb", "Şikâyet-i Rûzgâr", "Sâkî-nâme", "İzhâr-ı Şevk u Garâm be-Nazm-ı Cevâhir-intizâm", "Hikâyet-i Behlül-i Dânâ", "Medh-i Şeyhülislam Yahyâ Efendi" başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümden sonra mesnevinin esas metnini meydana getiren konuların işlendiği nefhalar ve bu konulara uygun hikâyelerin anlatıldığı destanlar gelir. Yirmi bölüm boyunca nasihat, ders veya ahlakî kaide ihtiva eden bir nefha ile buna uygun düşen bir destan biçiminde mesnevi tesis edilir. Atâyî *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*'ta Üsküp müftüsü Pîr Mehmed'in (ö. Receb 1020/ Eylül-Ekim 1611) fetva verirken başından geçen meseleleri hikâye hâline getirdiğini, bu hikâyelerin olduğu mecmuanın insanlar tarafından beğeniyle okunduğunu, kendisinin de bu hikâyelerden bir kaçını *Nefhatü'l-ezhâr*'da şiire döktüğünü belirtir.[6] Nitekim 11, 12, 13. nefhaların destanlarını Pîr Mehmed Efendi'nin başından geçen olaylar oluşturmaktadır. Mesnevi "Hâtime-i Kitâb", "Hikâye ber-Sebîl-i Temsîl", "Tezyîl" ve "Temsîl-i Diger" bölümleri ile sona erer.[7]

Nefhatü'l-ezhâr üzerine yapılan bilimsel yayın ve çalışmalar şunlardır: Hayal Sirer, *Nev'izâde Atâî'nin Nefhatü'l-ezhâr Mesnevisi*, Ankara Ünv., DTCF Mezuniyet Tezi, Ankara 1965; Fazlı Al, *Nefhatü'l-ezhâr Nev'zâde Atâyî*, Atatürk Ünv.,

1 Kortantamer, age, s. 177.
2 age, s. 176-177.
3 age, s. 177.
4 age, s. 178.
5 Muhammet Kuzubaş (haz.), *Nev'îzâde Atâyî'nin Nefhatü'l-ezhâr Mesnevisi*, Deniz Kültür Yay., Samsun 2005, s. 2.
6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 335a.
7 Kortantamer, age, s. 177, 196.

FEF. TDEB. Bitirme Tezi, Erzurum 1977; Muhammet Kuzubaş, *Nev'îzâde Atâyî'nin Nefhatü'l-ezhâr Mesnevisi*, Deniz Kültür Yay., Samsūn 2005.

III. *Sohbetü'l-ebkâr*: *Hamse*'nin üçüncü mesnevisi olarak kaleme alınmıştır. Atâyî'nin arkadaşları, Mollâ Câmî'nin (ö. Muharrem 898/ Ekim-Kasım 1492) *Sübhatü'l-ebrâr* adlı mesnevisinin biri tarafından Türkçeye çevrilmesini talep ederler. Atâyî tercümeye karşı çıkıp özgünlüğü savunur. Bunun üzerine kendisinden Câmî'nin mesnevine bir cevap yazmasını ısrarla isterler. Nev'îzâde Efendi bu iddia üzerine yazmaya başladığı *Sohbetü'l-ebkâr*'ı Tırhala'da kadılık yaptığı sırada 1035/1625-26 yılında tamamlamıştır.[1] Bu mesnevinin de *Nefhatü'l-ezhâr* gibi Sultan IV. Murad'a mı, yoksa Şeyhülislam Yahyâ'ya mı ithaf edildiği net değildir.[2] Aruzun fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Toplam beyit sayısı 3530'dur. Mesnevinin girişi "Besmelenin Önemi", "Tahmid", "Münacaat", "Na'at", "Miraç", "Medh-i Sultan", "Sebeb-i Telif-i Kitâb", "Medh-i Şeyhülislam Yahyâ" bölümlerinden oluşmaktadır. Yahyâ Efendi'nin övgüsünden sonra mesnevinin asıl konusuna geçilir. Burada kırk sohbet ve her sohbetten sonra gelen, o sohbetin konusunu tamamlayan bir hikâye, mesnevideki ismi ile bir "destan" yer almaktadır. "Aşk", "Adalet", "İbadet ve Namazın önemi", "İlim Öğrenmenin Faydaları", "Alçakgönüllülük", "Çalışkanlık, "Ölüm", "Homoseksüelliğin Zararları", "Talih", "Rüşvet", "Zalim Hükümdarlar", "Basiret", "Himmet", "Cömertlik", "Zinanın Çirkinliği", "Sabır", "Güler Yüzlülük" ve "Şecaat" sohbetlerde üzerinde durulan konulardan bazılarıdır. Kırkıncı sohbetin hikâyesinden sonra gelen "Hâtimetü'l-kitâb" bölümü ile mesnevi sona erer.[3]

Sohbetü'l-ebkâr hakkında yapılmış olan akademik yayın ve çalışmalar şunlardır: Melek Günüşen, *Sohbetü'l-ebkâr'daki Dinî, Felsefî ve Ahlâkî Esaslar*, İÜ Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, İstanbul 1946; E. İnci Muslu, *Nev'izâde Atâyî'nin Sohbetü'l-ebkâr Mesnevisi*, Ankara Ünv., DTCF. Bitirme Tezi, Ankara 1966; Muhammet Yelten, "Nev'îzâde Atâyî'nin Sohbetü'l-ebkâr'ı ve İçindeki Atasözleri ile Deyimler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1989, TTK Basımevi, s. 171-191, Ankara 1994; Muhammet Yelten, *Nev'izade Atayi Sohbetü'l-ebkar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakülte-

1 age, s. 198-199.
2 age, s. 199.
3 age, s. 229.

si Basımevi, İstanbul 1998. (Aynı eser Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından e-Kitap olarak da neşredilmiştir.[1])

IV. *Heft-hᵛân*: Atâyî'nin *Hamse*'sinin dördüncü sırada yazılmış olan mesnevisidir. Şair bu eseri Genceli Nizâmî'nin *Heft Peyker* isimli mesnevisi tarzında, fakat ondan daha başarılı bir eser ortaya koymak amacıyla kaleme almıştır. *Heft-Hᵛân*, *Heft Peyker*'den ilham alınarak yazılmıştır ancak onun aynen kopyası değildir. Nitekim anlatılan konuların hiçbiri aynı olmayıp işleniş tarzları da farklıdır.[2] *Heft-hᵛân*'ın tamamlanma yılı 1036/1626-27'dir. Muhtemelen Nev'îzâde Efendi Tırhala kadılığından azledilmiş olarak bulunduğu İstanbul'da eserini tamamlamıştır. Mesnevi, Rumeli Kazaskeri Ahîzâde Hüseyin Efendi'ye (ö. 1043/1633-34) sunulmuştur.[3] Aruz vezninin fe'ilâtün (fâ'ilâtün) / mefâ'ilün / fe'ilün (fa'lün) kalıbıyla yazılmıştır.[4] Atâyî hatime bölümünde *Heft-hᵛân*'ın yaklaşık üç bin beyit olduğunu söyler. Fakat mesnevinin tam beyit sayısı 2787'dir. Eserin giriş bölümü "Tevhid" ile başlar. "Münacaat", "Na'at", "Miraç", "Sebeb-i Telif-i Kitâb" ile başlangıç kısmı tamamlanır. Girişten sonra mesnevinin esas bölümünü oluşturan hikâyelere geçilir. Hikâyeler "Âgâz-ı Kitâb-ı Heft-hᵛân" başlığı altında yedi meclis hâlinde anlatılmaktadır. Meclisler, hikâyelerin birbirine bağlanmasını ve hikâyeyi kimin anlatacağının belirlenmesini sağlamaktadır. Böylece mesnevide bir iç içelik meydana çıkmaktadır. Bu durum *Bin Bir Gece Masalları*'nı hatırlatmakla beraber *Heft-hᵛân, Bin Bir Gece Masalları* gibi karmaşık değildir.[5] Mesnevi "Hâtime-i Kitâb" ve "Ikd-ı Ser-rişte-i Gevher-i Nâ-yâb" başlıklı altmış bir beyitlik sonuç bölümü ile sona erer.

Heft-hᵛân mesnevisi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar şunlardır: M. Abdülmecit Yaşaroğlu, *Heft Han Mesnevisi'nin İstinsah, İzah ve Tahlili*, İÜ Edebiyat Fak. Bitirme Tezi, İstanbul 1940-41; Gülten Elmas, *Nev'izâde Atâî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Heft-Hᵛân Mesnevisinin Transkripsiyonu*, Ankara Ünv. DTCF. Bitirme Tezi, Ankara 1968; Turgut Karacan, *Nev'izâde Atâyî Heft-hᵛân Mesnevisi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1974; Hüseyin Doğramacıoğlu, "Türk

1 bk. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10706,girispdf.pdf?0 (E.T.: 20.02.2015)
2 age, s. 231.
3 age, s. 232.
4 Karacan, age, s. 8.
5 age, s. 20.

Hikâyeciliğinin Prototipi Sayılabilecek Heft-Hân'da Mekân", *Bilig Dergisi*, Kış 2010, S. 52, s. 33-46; Rukiye Aslıhan Aksoy Sheridan, *Anlatıcının Rekabet Taktikleri: Nev'îzâde Atâyî'nin Heft-H ͧân Mesnevisine Anlatıbilimsel Bir Bakış*, Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri, Adana 2012.

V. *Hilyetü'l-efkâr:* *Hamse*'nin sonuncu mesnevisi, *Hilyetü'l-efkâr* adlı eserdir. Bazı edebiyat tarihçileri Atâyî'nin *Hamse*'sinin beşinci eseri olarak divanını saymışlardır. Fakat *Hamse*'nin beşinci mesnevinin *Hilyetü'l-efkâr* olduğu meselesini Âgâh Sırrı Levend netleştirmiştir. Levend, Tahir Olgun'un yardımıyla *Hilyetü'l-efkâr*'ın başlangıcını oluşturan 110 beyitten oluşan bir eksik nüshasını bulup yayımlamıştır. Mesnevinin bu 110 beyitlik parçası birçok toplu Atâyî *Hamse*'si nüshasında ve Atâyî külliyatında bulunmaktadır. Fakat mesnevinin tam nüshası henüz ele geçmiş değildir.[1] A. S. Levend bazı ipuçlarına dayanarak bu mesnevinin Hüsrev ü Şirin konusunda yazıldığını ileri sürmektedir.[2] *Hilyetü'l-efkâr*'ın mevcut olan metni Allah'a yakarışı içeren "Münacaat" ile başlamaktadır. "Hamd ü Takdîs-i Hudâ" bölümünde Allah'a şükredilir, onun birliğine değinilir. "Âgâz-ı Kitâb" başlığı altında eserin adının *Hilyetü'l-efkâr* olduğu bilgisi verilir. "Şikâyet" başlığı altında hayatın fânîliğinden bahsedilir, "Mahbûb" altında ise aşk kıssasının kaleme alınması dile getirilir. Ancak bu başlık yarım kalmıştır. Devamında gelen "Cenk" bölümü dokuz beyitten oluşmaktadır. Burada yiğitlik ve savaştan söz edilmekte, felekten yakınılmaktadır. Sonda iki beyitlik "Na'at-ı Şerîf" ve on iki beyitlik "Miraç" bölümleri yer almaktadır. Mesnevi Hz. Muhammed'in miraç için harekete geçmesini anlatırken sona erer.[3] *Hilyetü'l-efkâr*'ın hâlen kayıtlara geçmiş bulunan eksik nüshalarının yer aldığı kütüphaneler şunlardır:

- İstanbul Üniversitesi Ktb. No. 4103/2
- Esad Efendi (Süleymaniye Ktb.) No. 2872/6
- Bağdatlı Vehbi Efendi (Süleymaniye Ktb.) No. 1586/4

1 Kortantamer, age, s. 246-247.
2 Âgâh Sırrı Levend (haz.), *Atâyî'nin Hilyetü'l-efkâr'ı*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1948, s. 38.
3 Kortantamer, age, s. 247-248.

- Halet Efendi (Süleymaniye Ktb.) No. 343/6
- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar No. Ms.or.oct.983

Hilyetü'l-efkâr üzerinde yapılmış olan tek müstakil yayın Âgâh Sırrı Levend'e aittir.[1]

3. *Hezliyyât*: Nev'îzâde Atâullâh Efendi'nin kaleme aldığı hezel türündeki manzumelerin toplandığı küçük bir mecmua bulunmaktadır. Bu mecmua, Atâyî *Hamse*'sinin veya külliyatının olduğu bazı yazmaların sonunda yer almaktadır.[2] Atâyî'nin *Hezliyyât*'ında 131'i matla', 11'i kıt'a, 3'ü rubâi, 2'si gazel, 1'i mesnevi, 1'i de terkib-bend olmak üzere toplam 149 manzume bulunmaktadır.[3]

Atâyî'nin güldürme amacıyla kaleme aldığı, içerisinde epey ağır müstehcen ifadeler sarfettiği beyitler *Hezliyyât*'ın ilk bölümünde, son kafiye harfine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu bölümde kaderden şikâyet, sosyal adaletsizlik temalarını hâvî birkaç beyit de yer almaktadır.

Hezliyyât'ın bir sonraki bölümünde çeşitli şahıslar hakkında yazılan şiirlere yer verilmiştir. Burada hakkında yazılmış şiir bulunan kişiler "Kahveci Murad Şâh" ve "Kara T.ş.k" lakaplı bir kazaskerdir. Sultan II. Osman'ın öldürülmesinde dahli olduğunu belirttiği kazasker hakkında kaleme aldığı uzun manzumede Atâyî, önemli siyasî mesajlar vermektedir. "Tâbistân-ı Bostân Der-ta'rîf-i Kara T.ş.k" başlığı taşıyan bu manzumede Osmanlı tarihi bakımından irdelenmesi gereken önemli anlatımlar yer almaktadır.

Atâyî, Nef'î'nin (ö. Şaban 1044/ Ocak-Şubat 1635) *Sihâm-ı Kazâ*'sında yirmi üç beyit ile hakkında en çok şiir yazılan kişilerden biridir.[4] Fakat Atâyî'nin *Hezliyyât*'ında ünlü heccav Nef'î hakkında yazılan herhangi bir manzume bulunmamaktadır.

Hezliyyât'ı ihtiva eden yazma eserlerin katalog bilgileri şu şekildedir:

- Almanya Milli Kütüphanesi No. Hs.or.oct.985 Staatsbibliothek, Berlin

1 bk. Levend, *Atâyî'nin Hilyetü'l-efkâr'ı,* age.
2 Karaköse, age, s. 19.
3 Suat Donuk, "Hezliyât-ı Nev'îzâde Atâyî", *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 39, Ağustos 2015, s. 74-75.
4 bk. Akkuş, age, s. 203-205, 219, 229, 230.

- İstanbul Ünv. Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY 319
- Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları Bölümü No. 5926
- Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No. 2872/2.

Atâyî'nin *Hezliyyât*'ı tarafımızdan yayımlanmıştır.[1]

Mensur Eserleri

1. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*: Nev'îzâde'nin en kıymetli eseri olarak kabul edilmektedir. Taşköprîzâde Ahmed İsâmeddin Efendi'nin Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılları ile 965/1557-58 senesi arasında vefat eden âlim ve şeyhlerin biyografilerini içeren *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* isimli Arapça eserinin tercümesi olan Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâ'iku'ş-şakā'ik* adlı eserine yazılmış bir zeyildir. Bu eser 1044/1634-35 yılında Üsküp'te tamamlanmış olup 940/1533-34 ile 1044/1634-35 yılları arasında vefat eden 1133 kişinin hayat hikayesini ihtiva etmektedir. Bu hâliyle kendisine yazılmış bir zeyil olan Şeyhî Mehmed'in *Vekâyi'ü'l-fuzalâ*'sı ile birlikte Osmanlı ilim tarihinin en önemli kaynak eseri hüviyeti taşımaktadır. Bu çalışmanın esas konusu olan *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* ile ilgili ayrıntılı inceleme sonuçları III. Bölüm'de verilecektir.

2. *el-Kavlü'l-hasen fî Cevâbi'l-kavli li-Men*: Nev'îzâde Atâyî'nin Arap dilinde kaleme aldığı tek eserdir. Kadılık yaparken istifade ettiği *Kudûrî*, *Kādîhân*, *Dürer ü Gurer* benzeri fıkıh kitaplarında yer alan bazı görüşleri, yazar ve kitap ismi vererek tenkit etmek üzere hazırlanmıştır.[2] Atâyî, *Şakā'ik Zeyli*'nde Mollacık lakaplı Ahmed b. Hüsam'ın (ö. Cemâdiyelûlâ 1033/ Şubat-Mart 1624) biyografisini verirken "Fetâvâ-yı Kādîhân'ı ser-â-pâ mütâla'a eyleyüp tashîh ve mahall-i kelâm olan mevâzı'ını tenkîh eylemişdür. Ve mesâ'il-i şer'iyyeden "el-Kavli li-Men" tertîbine tahrîk-i hâme-i hezâr-fenn idüp itmâmına eyyâm müsâ'id olmamış idi."[3] ifadesini kullanır. Bu ifadeye bakılacak olursa, Atâyî'nin, Kādîhân'ın fetvalarını inceleyip düzelten Mollacık Efendi'nin şeriat meselelerini anlatan, bitirmeye ömrünün yetmediği *el-Kavli li-Men* adlı eserini tamamlayarak veya notlarından istifade ederek bu eseri meydana getirmiş ola-

1 bk. Donuk, agm.
2 İpekten, agmd, s. 42.
3 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 404a-b.

bileceği ihtimal dâhilindedir. Böyle olmasa da Atâyî'nin Mollacık Efendi'den en azından ilham alarak *el-Kavlü'l-hasen*'i yazdığı kuvvetle muhtemeldir. Eserin Türkiye kütüphanelerinde bulunan nüshaları şunlardır:

- Manisa Yazma Eser Kütüphanesi No. 45 Hk 797
- Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi No. 34 Nk 2057
- Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi No. 34 Ha 100
- Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi No. 34 Ma 100.

Bazı kütüphane kataloglarında, verdiği fetvaları kitap hâline getiren Şeyhülislâm Ebû İshakzâde Atâullâh Mehmed Efendi'nin (ö. Şaban 1127/ Ağustos 1715) *Fetâvâ-yı Atâ'îye* isimli eseri ile Nev'îzâde Atâyî'nin *el-Kavlü'l-hasen*'i birbirine karıştırılarak kaydedilmiştir. Nev'îzâde'nin eseri Arapça, Mehmed Atâullâh Efendi'nin fetva kitabı ise Türkçedir.

el-Kavlü'l-hasen fî Cevâbi'l-kavli li-Men 1995 yılında Kahire'de basılmıştır. Fakat üzerinde henüz bilimsel bir çalışma yapılmamıştır.

3. *Münşeât*: Nev'îzâde Atâyî'nin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 4097 numarada kayıtlı mecmuada sekiz adet mektubu yer almaktadır. Münşeat mecmuası türündeki bu yazmada Nev'îzâde'nin mektuplarına ayrılmış iki varak bulunmaktadır. Fakat yarım kalan son mektuba bakılırsa, muhtemelen Atâyî'nin daha fazla sayıda mektubu olduğu söylenebilir. Eldeki mektuplarda kullanılan başlıklar şu şekildedir:

- Silistre Beglerbegisi Vezîr-i Kişver-gîr Memleket-güşâ İskender Paşa'ya Tehniyet-i Gazâ içün Gönderilmişdür, sene 1029.
- Kemâl Efendi'ye Gönderilmişdür.
- Sadr-ı Âlî-kadr Yahya Efendi Hazretlerine Gönderilmişdür, sene 1027.
- Merhûm Kāfzâde Fâizî Efendi İntikâl İtdükde Kayınataları Hüseyin Efendi Hazretlerine Ta'ziye-nâmedür, sene 1031.
- Sultan Ahmed Hân Edirne'deyken Anatolı Kâzîaskeri Ganîzâde Efendi'ye Mektûbdur, sene 1022.
- Yahya Efendi Hazretlerine İkinci Sadâretlerinde Baba'dan Gönderilmişdür, sene 1019.
- Fasl-ı Bahârda Defterdârlardan Birine Gönderilmişdür.
- Kibârdan Birinün Azlinedür.

Türkiye kütüphanelerindeki mecmuaların tam tasnifi yapıldıktan sonra Atâyî'nin başka mektuplarının ortaya çıkma ihtimali mevcuttur. Atâyî'nin *Münşeat*'ı ile ilgili bir çalışma yapılmış değildir.

4. *Zeyl-i Siyer-i Veysî*: Atâyî'nin süslü nesrin önemli temsilcilerinden Veysî Efendi'nin *Dürretü't-tâc fî Sîreti Sâhibi'l-mi'râc* isimli mensur siyerine yazdığı zeyildir. Eser, şairin siyer yazarak kalemini Hz. Peygamber'in hizmetine vermesi yönünde kendisine seslendiği on altı beyitlik bir manzume ile başlar. Mensur olarak devam eden bölümde Nev'îzâde eserini 1043/1633-34 yılında yazmaya başladığını, eserin Veysî'nin çok beğenilen siyerine zeyil olduğunu, kendi siyerinin de çok beğenilmesini ümit ettiğini belirtir. Veysî'nin bıraktığı yerden devam eder. İlk ele aldığı hâdise Bedir ashabından Sâlim bin Umeyr'in (ö. [?]) "Ebû Afek (ö. 620 [?])" adlı Yahudi'yi katletmesidir. İşlenen üçüncü vak'a olan Gazve-i Uhud ile zeyil sona erer. Fakat mevcut yazmalardan birinde Atâyî'nin siyeri onuncu vak'a olan Abdullah İbn Atîk'in Ebû Râfi' seriyyesi ile bitmektedir.[1] *Zeyl-i Siyer-i Veysî*'yi tamamlamaya Atâyî'nin ömrü yetmemiştir.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta kullanılan terkip, ifade ve mazmunların çoğunun bu eserde de görülmesi dikkat çekmektedir.

Şimdiye kadar kayıtlara geçen *Zeyl-i Siyer-i Veysî* nüshaların katalog bilgileri şu şekildedir:

- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 2528
- Ali Emiri (Millet Ktb.) No. 352/1
- Burdur İl Halk Kütüphanesi No. 15 Hk 531/1.

Nev'îzâde Atâyî'nin *Zeyl-i Siyer-i Veysî*'si tarafımızdan yayımlanmıştır.[2]

Cahit Öztelli, farklı iki makale ile Nev'îzâde Atâyî'nin *Tûtî-nâme* isimli Farsça bir eseri Türkçeye mensur olarak tercüme ettiğini iddia etmektedir[3]. Ayrıca Türkiye yazmaları elektronik kataloğunda *Hikâye-i Mahmud-ı Gaznevî*, *Terceme-i Münşeat-ı Hoca Sinan*, *Hadîkatü'l-mülûk*, *Bihişt-nâme, Gevher-i Râz*,

1 Suat Donuk, "Siyer-i Veysî'ye Yazılan Zeyiller ve Nev'îzâde Atâyî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysî'si", *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 38, Haziran 2015, s. 120.

2 bk. Donuk, agm.

3 İlgili makaleler şunlardır: a) Cahit Öztelli, "*Tûtî-nâme* Üzerine Bilgiler", *Sivas Folkloru*, Sayı 46, Kasım 1976. b) Cahit Öztelli, "*Tûtî-nâme* İçin Son Araştırma", *Sivas Folkloru*, Temmuz 1977, Sayı 54.

Musîbet-nâme, *Lugat*, *Emir-nâme* isimli eserlerin yazarı olarak Nev'îzâde Atâyî gösterilmektedir. Atâyî'nin eserlerini tam olarak veren kaynaklar bu teliflerden söz etmemektedir. Şiirlerinde *Zeyl-i Şakā'ik*, *Hamse* ve *Divan* kaleme aldığından söz eden Atâyî de bunlara değinmemektedir. Bundan dolayı bu eserlerin Nev'îzâde'ye aidiyeti konusunda ihtiyatlı olmakta fayda bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADÂ'İKU'L-HAKĀ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKĀ'İK

I) ESERİN ŞEKİL UNSURLARI

A. Eserin İsmi

Nev'îzâde Atâyî mukaddime bölümünde sarf ettiği "*Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik* ismi ile müsemmâ ve hezâr isim çıkar bir mu'ammâ oldı."[1] cümlesiyle eserinin adını *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* koyduğunu bildirmektedir. Fakat bu isim, uzun ve telaffuzunun zor oluşu gibi sebeplerle kaynaklarda daha çok *Zeyl-i Şakā'ik* olarak geçmektedir. Bu eser için "*Şakā'ik Zeyli*", "*Şakā'iku'n-nu'mâniyye Zeyli*", "*Zeyl-i Atâyî*" ve "*Atâyî Zeyli*" isimleri de kullanılmaktadır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* 1268/1851-52 yılında İstanbul'da basılmıştır. Matbu nüshada tercih edilen isim ise *Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî*'dir.

B. Yazılış Tarihi ve Yeri

Nev'îzâde Efendi *Zeyl-i Şakā'ik*'ın mukaddime bölümünde telif sebebini açıklarken "*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* nihâyet bulduğı tokuz yüz altmış beş senesinden bin kırk iki sâl-i ferhunde-fâline gelince ki târîh-i tahrîrdür, hᵛâbnâk-i sâye-i ebr-i rahmet olan 'ulemânun ahvâlinden …"[2] cümlesini kurar. Bu ifadeye göre yazar *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ı 1042/1632-33 yılında yazmaya başlamıştır. Atâyî'nin 1042/1632-33 senesinde Üsküp kadılığına atandığı bilinmektedir.[3] Bundan dolayı *Zeyl-i Şakā'ik*'ın Üsküp'te yazılmaya başlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın E nüshasında[4] 1b varağında yer alan fihristin sonunda "ibtidâ-yı tebyîz-i mecmû'a fî evâsıt-ı Receb sene 1042; itmâm-ı defter fî evâsıt-ı Şevvâl sene-i mezbûr, harrerehu el-fakîr Atâullâh el-kâdî bi-Tırhala." kaydı yer almaktadır. Müstensihin müellif hattı nüshadan kopyaladığı anlaşılan bu nota göre eserin ilk cildi, yani 10. tabakası 1042 Şev-

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 2a.
2 agy, vr. 1b.
3 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 5; İpekten, agmd, s. 41.
4 Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Numara 2309.

vâl'inde (Nisan-Mayıs 1633) tamamlanmıştır. Bazı nüshalarının sonunda yer alan Atâyî'ye ait kayıtlara[1] göre 11. tabakanın yazımı ise 14 Muharrem 1043 (21 Temmuz 1633) tarihinde Tırhala yaylasında tamamlanmıştır. 12 ve 13. tabakaları kapsayan bölümün yazımı ise 24 Cemâdiyelâhir 1043'te (26 Aralık 1633) Tırhala'da bitmiştir. 1042/1632-33'te Üsküp'e kadı olarak atanan Atâyî[2] muhtemelen aynı zamanda Tırhala'nın da kadılığına bakıyordu. Bu yüzden eserinin bazı kısımlarını Tırhala'da tamamlamış olmalıdır.

Yine telif kaydında verilen bilgilere göre *Şakā'ik Zeyli*'nin 14, 15 ve 16. tabakaları 14 Muharrem 1044'te (10 Temmuz 1634) Üsküp'te yazılmıştır. Eserin son kısmı olan 17. tabaka ise 1044 Rebîülâhir'inin evvelinde (Eylül 1634) tamamlanmıştır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın tamamlandığı yer ise Üsküp'tür.

C. Yazılışında Kullanılan Yöntemler ve Dikkat Edilen Hususlar

Atâullâh Efendi, eserini kaleme alırken metnin düzenlenmesi, tamamlanması, tekâmüle ermesi sürecinde yapılması gerekenleri kendisi için hatırlatma notları biçiminde sayfa kenarlarına yazmıştır. Müellif hattında oldukça fazla sayıda bulunan bu tür der-kenarların bazılarının eserin aynen kopyasını çıkartmak gayretinde olan müstensihlerce diğer nüshalara da işlendiği görülmektedir. Müellif hattı yazmada ve bundan doğrudan istinsah edilmiş bazı nüshalarda mevcut olan der-kenarlardan ve eserde geçen bazı anlatımlardan hareketle yazarın *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın vücuda getirilişinde uzun bir süre hazırlık yaptığı, hem şekil, hem de muhteva ile ilgili bir takım yöntemler geliştirdiği ve bazı hususlara dikkat ettiği anlaşılmaktadır.

Yazma nüshalarından birinin sayfa kenarında yer alan "Şâh Efendi'den mülâzım olup tokuz yüz seksan yedide fevt olmışdur. Defter-i sagîrde vardur. Burada zikri ilgâ olınup inşâ'allâhi te'âlâ devlet-i Murâdiyye'de müstakillen zikr olına."[3] notuna bakılırsa Nev'îzâde Atâyî, *Şakā'ik Zeyli*'ni yazmadan önce gerekli bilgileri toplayıp çeşitli defterlere kaydetmiştir. Bu defterlere "Küçük Defter" veya "Büyük Defter" gibi isimler vermiştir. Eserini kaleme almaya baş-

1 agy, vr. 145b.

2 Şeyhî Mehmed Efendi, age, C. 3, s. 5; İpekten, agmd, s. 41.

3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 126a.

ladığında bu not defterlerinden istifade etmiştir. Der-kenarın son cümlesinde "O bilgiyi buradan kaldır, Sultan Murad bölümünde tüm biyografisine yer ver." biçiminde kendisine bir hatırlatmada bulunması asıl eser ortaya çıkana kadar nüshalar üzerinde oynamalar yaptığı düşüncesini akla getirmektedir.

Sayfa kenarına yazılan "Mahalli burada yazılmak iken cild-i râbi'de yazılmış olındı. Fî lede'l-beyâz buraya kayd olına."[1] notu da Atâyî'nin uzun bir süre eserinin üzerinde çalıştığına, onu olgunlaştırdıktan sonra beyaza çektiğine işaret etmektedir. Yazarın telifini zaman içerisinde mümkün mertebe genişletme, tekâmüle erdirme düşüncesinde olduğunu gösteren başka bir ifade de şudur: "Toksan beş Zi'l-hicce'sinde Ümmî Sinân halefi olup bunlarun hâtime-i hâli ma'lûm olmadı. İnşâ'allâhi te'âlâ zafer bulındukda yazıla."[2]

Hüseyin el-Mekkî'nin biyografisinin kenarına "Fenn-i siyerde *el-Hamîs fî Ahvâli Nefesi Nefîs* nâmı ile meşhûr olan kitâb bunlarun olmak mesmû'dur. Tashîh-i nakl olına."[3] ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden hareketle Atâyî'nin ayrıca bilgi toplarken titiz davrandığını ve ulaştığı sonuçların sıhhatini kontrol ettikten sonra zeyline yerleştirmeye çalıştığını da söyleyebiliriz.

Nev'îzâde Atâyî Efendi'nin *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ın yazımına başlamadan önce bilgiler topladığını belirtmiştik. Atâyî bilgi toplarken mahkeme sicillerinden istifade etmiştir. Bunu metinde geçen "Bu hakîr bin otuz yedi târîhinde Mizistre kâzîsi olup sicillât-ı mahkeme meyânında tokuz yüz yetmiş târîhi ile müverrah Mehemmed bin Yûsuf el-Fenârî nâmına bir sicill gördüm."[4] şeklindeki açıklamasında ve bir der-kenarda yer alan "İbtidâ-yı tevcîh-i kazâ-yı Üsküp der-sicil nüvişte şüd" ile "Üsküp mahkemesinde zahr-ı sicilde bulundı."[5] cümlelerinde açıkça ifade etmektedir. Yazarın bilgi toplarken yararlandığı belgelerden biri de kazasker ruznamçeleridir. Bu çalışmanın III. bölümünde yer alan "Kazasker Ruznamçelerinin Esere Katkısı" başlığı altında ruznamçelerin önemine tafsilatlı olarak değinilecektir. Atâyî'nin kazasker ruznamçeleri ile mahkeme sicillerinde yer alan bilgileri kullanmasının zeylini güvenilir kılan özelliklerden biri olduğunu ileri sürmek mümkündür.

---

1 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 413b.
2 agy, vr. 282a.
3 agy, vr. 173a.
4 agy, vr. 25b.
5 agy, vr. 447a.

Yazarın eserinin güvenilir bir kaynak olarak kabulünü sağlamak için başka usuller denemesi de dikkat çekmektedir. Meselâ bazı tabakaların sonunda Atâyî, "Osmanlı ülkesinde keremli şeyhler ve büyük âlimlerin sayısı oldukça fazladır. Fakat bunlar hakkında sadece bu kadar bilgi mevcuttur. Bana yalancı denilmemesi için sözü burada bıraktım." anlamına gelen bir cümle ile sadece gerçekleri yazdığını söylemekte ve bu şekilde kitabına itimat edilebileceği mesajını vermeye çalışmaktadır.

Başka bir yerde kullandığı "Ahvâli ancak bu mertebe ma'lûm olmağın gülgûn-ı zebân ve edhem-i kalem-i mutlaku'l-'inân, mübâlağadan keşîde-zimâm ve kelime-i temmü'l-kelâm, ser-rişte-bend-i hitâm ve küre-endâz-ı temâm kılındı, ve's-selâm."[1] cümlesi ile dizgini bırakılmış ata benzeyen kalemin yularını abartı tarafından çektiğini, mübalağa yaparak yalan yanlış ifadeler kullanmaktan kaçındığını ifade etmektedir.

Okuyucuya dürüst davranmanın muhtemelen onu söylediklerine güvenilen bir yazar kılacağını düşündüğü için pek çok yerde "İsmi hâtırda olmamağla işâret olınmadı.", "Ahvâli ancak bu mertebe ma'lûmdur." "Hâtime-i hâli ma'lûm olmadı." cümleleriyle anlatımını yarıda bırakır. Ender de olsa adını bilmediği şahıslar için "mechûlü'l-ism", "müteveffâ", "müderriszâde-i gayr-ı meşhûr" gibi genel ifadeler kullandığı da görülür.

Nev'îzâde Atâyî, bir sonraki başlıkta ayrıntılı bir şekilde vereceğimiz pek çok edebî, resmî, özel ve genel kaynağın adını zikrederek zımnen eserinin güvenilir, gerçeklere uygun bir kitap olduğu mesajını vermektedir. Güvene ve sorumluluğa önem verdiğini ima etmek için ise anlattığı pek çok olaydan sonra "Sorumluluk anlatana aittir." biçiminde Arapça bir kalıp ifade kullanır.

Her ne kadar açık bir şekilde belirtilmemiş de olsa bizce *Zeyl-i Atâyî*'yi güvenilir bir kaynak kılan en önemli özelliklerden biri gerektiğinde anlatımın hatt-ı hümâyûn, mektup, icazet-nâme, fetvâ, tezkere gibi yazılı belgelerle desteklenmesidir. Kānûnî Sultan Süleyman'ın bir emrini içeren hatt-ı hümâyûn,[2] Nev'î'nin Manisalı Abdülkerim Efendi'ye (ö. Cemâdiyelûlâ 1002/ Ocak-Şubat 1594) gönderdiği mektup,[3] Ebussuud Efendi'nin (ö. Cemâdiyelûlâ 982/ Ağus-

1 agy, vr. 282a.
2 bk. agy, vr. 212a.
3 bk. agy, vr. 209b.

tos-Eylül 1574) fıkhî bir konuda kaleme aldığı fetva,[1] Şeyhzâde Abdurrahman Efendi'nin (ö. 971/1563-64) müderrislik yapabileceğini gösteren icâzet-nâme,[2] Sultan III. Murad'ın musahibi Cevher Ağa'nın (ö. [?]) bayram tebriki içerikli tezkeresi,[3] hem anlatımı renklendirmekte, hem de eserin vesikaya dayalı olduğuna işaret etmektedir.

Atâyî Efendi eserinin kıymetine ve ciddiyetine halel gelmemesi için gereksiz anlatımlardan kaçındığını, sadece önemli gördüğü yerleri metne dâhil ettiğini doğrudan belirtmektedir. "Tahrîri tafsîl iktizâ itmegin tayyı evlâ görüldi."[4] ifadesiyle ayrıntıların, "Bâ-husûs rengîn kıt'aları ve nemekîn hezeliyyâtı halk içinde meşhûr ve cönglerde mestûr olmağın îrâdı ihtiyâr olınmadı."[5] cümlesiyle mecmualarda fazlasıyla bulunan hezeliyatın, "Nihâlî Efendi ile muhâcâtı ve biribirlerine harf atup her birinün mukatta'âtı vardur. Zikri müstehcen olmağla revâ görülmedi."[6] ibaresiyle de müstehcen sözlerin metne alınmadığını açıklamaktadır.

Atâyî'nin, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ı güvenilir bir kaynak kılmak için çeşitli yöntemler geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca eserin genelinde sadece önemli bilgileri vermeye çalıştığı da muhakkaktır. Fakat eserin güvenirliği, inandırıcılığı, değeri için dikkat edilen bu hususlarda yazarın iki noktada itiraza uğraması mümkündür. Bunlardan birincisi, özellikle 10. tabakanın meşayih bölümünde "hikâyet" ve "keramet" başlıkları altında şeyhlerin başından geçen olağanüstü olaylara fazlaca yer vermesidir. Söz konusu bölümde *Zeyl-i Şakā'ik*'ın biyografik bir eserden ziyade menakıp-nâme türünde bir esere benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Eserin ciddiyetine gölge düşüren başka bir nokta yazarın üç farklı yerde rüya tabiri yapmasıdır. Hikâyede geçen bir rüya olduğunda yazar anlatımına ara verip "Lâ'iha-ı fakîr-i câmi'u'l-hurûfdur ki vâkı'ada görilen şecer-i ahzar-şi'âr, zâviye-i mezbûreye medâr-ı iştihâr olan zencîrli serv ile ta'bîr olınmak münâsib-i hâl, bâ-husûs intifâ'-ı mîveden olmayup sâyeden olmak ecell-i münâsebât-ı asl u misâldür."[7] biçiminde yorum yapabilmektedir.

1 bk. agy, vr. 121a.
2 bk. agy, vr. 57b.
3 bk. agy, vr. 256b.
4 agy, vr. 409a.
5 agy, vr. 356a.
6 agy, vr. 299a.
7 agy, vr. 132b.

Eserin bilimselliğine ve metnin akışına olumsuz etki eden diğer bir husus fıkhî bir ihtilafın anlatıldığı bazı yerlerde yazarın "Fakîr eydürin …" ile başlayan uzun bir paragraf ile konu hakkında kendi görüşlerini sunmasıdır. Denebilir ki bu yorumlar, yazarın kadı oluşundan ileri gelmektedir.

Son üç paragrafta değindiğimiz hususlar günümüz biyografi yazıcılığında yadırganabilecek türden nakil, yorum veya görüşlerdir.

Müellifin *Şakâ'ik Zeyli*'nin muhtevasında da bilinçli tercihler yaptığını gösterir emareler bulunmaktadır. Mecdî Mehmed Efendi'nin eserlerinden söz ederken sarfettiği "*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'yi terceme idüp inşâ-perdâzlıkda bezl-i makdûr itmişdür. Nesîc-i deffe-i hâme-i hakîr olan igsûn-i 'anberîn-harîr ol perend-i Rûmî-pesende zeyl vâki' olmışdur."[1] cümlesiyle eserini Mecdî'nin tercümesine zeyil olarak yazdığını belirtmektedir. Bununla birlikte *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* geleneğinin asıl eserinin Taşköprîzâde'nin telifinin olduğunu, pek çok yerde bu eser için kullandığı "terâcim-i asl" sıfatıyla işaret etmektedir. Zeylinde meşayih bölümüne yer vermesinin sebebi olarak da *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye*'ye uyma isteğini gösterir.

Yazar, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*'ın esas muhtevasını oluşturan biyografileri verirken şahısların vefat tarihlerine göre bir sıralama takip etmiştir. Böyle bir sıra gözetmesinin nedeni içerisinde birden fazla hâl tercemesi bulunan eserden okuyucuların kolaylıkla istifade etmesini sağlamaktır, denebilir.

Nev'îzâde Atâyî'nin zeylinin özgün bir eser olması için kullandığı yöntemlerden biri biyografisini verdiği şahısların vefat şekillerine, ölüm hikâyelerine özellikle değinmektir. *Şakâ'iku'n-nu'mâniyye* geleneğine mensup diğer hiçbir telifte bulunmayan bu hususiyetin amacı, eseri farklı ve renkli hale getirmektir. Şeyh Yoluk Mehemmed Efendi'nin (ö. Cemâdiyelâhire 1009/ Aralık-Ocak 1600-1) vefatına sebep olan ilginç hikâye bu konuya örnek olarak verilebilir.[2]

Atâullâh Efendi'nin eserini telif ederken dikkat ettiği hususlardan biri de Arap bilginlerin biyografilerine yer vermemesidir. Onun belirttiğine göre Arap âlimleri sayılamayacak kadar çoktur. Fakat bunların hayat bilgileri ve ilim seviyeleri kendisinin malumu değildir. Bunların ayrıntılı hâl tercemelerine de

1 agy, vr. 202b-203a.
2 bk. agy, vr. 285b-286a.

ulaşamamıştır. Zaten çağdaşları olan bazı tabakāt yazarları bu hizmeti yerine getirmişlerdir.[1] Bu nedenle *Zeyl-i Şakā'ik*'a Arap ulemasını dâhil etmemiştir.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta bazı biyografilerde ilgili şahsın kötü yönlerinin belirtildiği, ağır biçimde eleştirildiği görülmektedir.[2] Bu durum eseri tenkidin her iki yönünü barındırması nedeniyle değerli kılan bir unsurdur.

D. Kaynakları

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik 17. yüzyıl Osmanlı edebiyatının hacimli eserlerinden biridir. Hacmini oluşturan muhtevanın esasını yazarın araştırmaları ve gözlemleri sayesinde elde ettiği bilgiler teşkil eder. Bununla birlikte *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta pek çok eserden doğrudan veya dolaylı alıntılar da yapılmıştır. Burada hem alıntı yoluyla istifade edilen kitapların isimleri, hem de yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan bilgilerin kaynakları yazar tarafından belirtilmiştir. Bu kaynaklar bir araya getirildiğinde günümüz bilimsel metinlerindeki kaynakçaları hatırlatacak zenginlikte bir liste ortaya çıkmaktadır. *Zeyl-i Şakā'ik*'ın dayanağını oluşturan bu kaynakları şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Yazılı Kaynaklar

a. Edebî Kaynaklar

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın yazılı kaynaklarının büyük bölümünü edebî kaynaklar oluşturur. Söz konusu eserler tür olarak geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu türleri *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyilleri, şuara tezkireleri, genel tarih, coğrafya, vefeyat ve tabakāt kitapları teşkil eder. Edebî hüviyeti haiz şahısların kaleme aldığı mektup ve takrizleri de bu türlere dâhil etmek mümkündür. Adı geçen türler içerisinde en çok alıntı yapılanları, *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyilleri ve şuara tezkireleridir. Nev'îzâde'nin bütün edebî kaynaklar içerisinde en çok Ali bin Bâlî'nin *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikr-i Efâzıli'r-rûm* isimli Arapça *Şakā'ik* zeylinden alıntı yapması dikkat çekmektedir. Nitekim Atâyî, Munuk Ali'nin zeyli hakkında bilgi verirken "Bu cerîdenün nevâdiri andan

1 agy, vr. 464a-b.
2 Bir örnek için bk. agy, vr. 99ab (Manav Seyyidî biyografisi).

terceme olınmışdur."[1] ifadesiyle kendi zeylindeki hikâyeleri Ali Efendi'nin eserinden tercüme yoluyla elde ettiğini açıkça belirtmektedir.

Zeyl-i Atâyî'de kaynak olarak istifade edilen eserler ve yazarları şunlardır:

- *el-'Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzıli'r-rûm* - Ali b. Bâlî (Munuk Ali)
- *Zeyl-i Şakâ'ik-ı Hüsrevzâde* - Hüsrevzâde Hüsrev Efendi
- *Zeyl-i Şakâ'ik-ı Sadrî Çelebi* - İştibli Hüseyin Sadrî Çelebi
- *Zeyl-i Şakâ'ik-ı Âşık Çelebi* - Âşık Çelebi
- *Meşâirü'ş-şuarâ* - Âşık Çelebi
- *Tezkiretü'ş-şuarâ* - Kınalızâde Hasan Çelebi
- *Zübdetü'l-eş'âr* - Kāfzâde Fâizî Efendi
- *Riyâzü'ş-şuarâ* - Riyâzî Efendi
- *Tezkire* - Devletşâh
- *Nefehâtü'l-üns* - Mollâ Câmî
- *Dürrü'l-hubeb fî Tarihi'l-Haleb* - Mehmed b. İbrahim b. el-Hanbelî el-Halebî
- *el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledi'llâhi'l-harâm (Mekke Tarihi)* - Muhammed Kutbuddîn en-Nehrevânî
- *Vefeyâtü'l-a'yân* - Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebûbekr b. Hallikan (İbn Hallikân)
- *Arapça Vefeyât* - Abdülkerîm b. Sinân-ı Akhisârî
- *Ketâib* - Kefevî Mahmud b. Süleyman
- *Masâri'u'l-'uşşâk fî Meşâri'u'l-eşvâk* - eş-Şeyh Ahmed bin İbrahim en-Nehhâs ed-Dımaşkî
- *Gülşen-i Envâr* - Taşlıcalı Yahyâ Efendi
- *İnbâ'u'l-gumr fî Ebnâ'i'l-'umr* - İbn Hacer el-Askalânî
- *Levakıhu'l-envâri'l-kudsiyye fî Tabakâti'l-ulemâ ve's-Sûfiyye* - Ebü'l-mevâhib (Ebû Abdurrahman) Abdülvehhâb b. Ahmed b. Ali eş-Şa'rânî
- *Devrân ve Semâ' Risâlesi* - Ya'kûb Efendizâde Sinân Çelebi
- *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye* - Mahmud Cemâleddîn el-Hulvî

1 agy, vr. 221a-b.

- *el-'Aylemü'z-zâhir fî Ahvâli'l-evâ'il ve'l-Evâhir* - Cenâbî Efendi
- *eş-Şeyh 'Alî bin Muhammed bin Ahmed er-Rufâ'î Mecmû'ası*
- Nev'î Yahyâ Efendi'nin veziriazam Sinan Paşa'ya yazdığı mektup
- Şeyhülislam Yahyâ Efendi'nin Manastırlı Mahmud Efendi'nin *Fezâil-i Cihâd* adlı eserine yazdığı takriz

Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî'nin Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438'de kayıtlı nüshasının 143b varağında "Bâkî Efendi selh-i Şa'bân olan yevm-i sülâsâda fevt oldukların yazar." biçiminde bir der-kenar kayıtlıdır. Bir eserinden bilgi alındığı anlaşılan bu şahsın sultânu'ş-şuarâ Bâkî olup olmadığı ve eğer o ise hangi eserinde bunu yazdığı net değildir. Bu nedenle Bâkî'nin ismi kaynaklar listesine alınmamıştır.

b. Resmî Kaynaklar

Nev'îzâde Atâyî eserinin güvenilir bir kaynak olduğu fikrini vermek için gerektiğinde belge hüviyeti taşıyan metinlerden alıntılar yapmıştır. Bu belgeler içerisinde en önemlileri padişah emirlerini içeren hatt-ı hümâyûnlar, günümüz diplomalarının yerini tutan icâzet-nâmeler, bugünkü mahkemelerin gerekçeli kararları hükmündeki fetvalar ve resmi görevleri olan kişilerin çeşitli hususlar için yazdığı tezkerelerdir. Yazar mahkeme sicilleri ve kazasker ruznamçelerinden de istifade etmiştir fakat bu yararlanma alıntı yapmak suretiyle olmamıştır. *Zeyl-i Şakā'ik*'ta sadece birkaç yerde sicillerden ve kazasker defterlerinden alıntı yapıldığı ifade edilmektedir.

Alıntı yapılan belgeler ile metinde bunlara yer verilirken kullanılan takdim cümlelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kānûnî Sultan Süleyman'ın Ferîdûn Beg'in hükümdar müteferrikası olarak atanmasını emrettiği hatt-ı hümâyûn - … müteferrika-i dergâh-ı 'âlî-şân ve ze'âmetine terakkî ile mazhar-ı ihsân kılup bu gûne ısdâr-ı hatt-ı fermân buyurulmış idi ki bi-'aynihi nakl olınur[1]
- Kānûnî Sultan Süleyman'ın Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'ye gönderdiği hatt-ı hümâyûn - Tezkire-i Hümâyûn-ı Nevâziş-mazmûn[2]
- eş-Şeyh 'Abdu'r-Rahman bin eş-Şeyh Cemâle'd-dîn el-Merzifonî'nin

1 agy, vr. 212a.
2 agy, vr. 66b.

icâzet-nâmesi - Merhûmun fazlına sultânu'l-müfessirîn, şeyhu'l-İslâm ve'l-Müslimîn Ebu's-su'ûd Efendi'nün icâzet-nâmesi şâhid-i 'âdil ve ecell-i delâ'ildür ki zikr olınur[1]

- Ali el-Arabî'nin Bir Fetvâsı - Bosna'da müftî iken virdügi fetvâ ifâdeden hâlî olmamağla bi-'aynihâ nakl olındı[2]
- III. Murad'ın musahibi Cevher Ağa'nın Nev'î Efendi'ye yazdığı bir tezkere - Bu husûs içün Musâhib Cevher Ağa'nun hatt-ı sultânî ile gönderdügi tezkerenün sûretidür[3]
- Üsküp kazası mahkemesi sicilinden alınan bir bilgi - İbtidâ-yı tevcîh-i kazâ-yı Üsküp der-sicil nüvişte şüd[4]

2. Sözlü Kaynaklar

a. Hususî Kaynaklar

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın muhtevasını Nev'îzâde Atâyî'nin araştırmaları, gözlemleri ve şahıslarla görüşmeleri neticesinde elde ettiği bilgiler ile şahit olduğu olaylar teşkil etmektedir. Atâyî herhangi bir şekilde ulaştığı, kaynağı belli olmayan hikâye, menkıbe, latife ve kerametleri verirken "Nakl olınur ki" veya "Menkûldür ki" biçiminde genel ifadeler kullanmaktadır. Fakat bu hacimli eserde yazarın başkalarından duyarak ulaştığı, kaynağı belli bilgi, hikâye, menkıbe, latife ve kerametlerin sayısı da oldukça fazladır. Yazar bunları nakletmeden önce kimden duyduğu bilgisini vermektedir. *Zeyl-i Şakā'ik*'ın râvîleri olarak niteleyebileceğimiz bu metinde isimleri zikredilen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Atâyî'nin rivayetlerinden istifade ettiği şahısları seçerken toplum nazarında makbul ve meşhur olanları tercih etmesi dikkat çekicidir. Nitekim söz konusu râvîler arasında Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, Rumeli Kazaskeri Ahîzâde Abdülhalim Efendi, Rumeli Kazaskeri Kara Çelebizâde Mehmed Efendi (ö. Zilhicce 1042/ Haziran-Temmuz 1633) ve Nev'î Yahyâ Efendi gibi halkın tanıdığı, güvenilir insanlar ağırlıktadır. Yazarın râvîlerin isimlerini bildirirken kimlikleri hakkında bilgi vererek inanılır insanlar oldukları konusunda okuyucuyu ikna gayreti göstermesi, başka bir dikkat çekici husustur.

1 agy, vr. 57b.
2 agy, vr. 268a.
3 agy, vr. 256b.
4 agy, vr. 447a.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta kendisinden bilgi, hikâye, menkıbe, latife veya keramet nakledilen şahısları ve ilgili hadisenin takdim cümlelerini şu şekilde vermek mümkündür:

- Sadâretde halefleri olan **Ebu's-Su'ûd Efendi** merhûmdan nakl olınur ki…[1]
- Kerâmât-ı celîlelerinden biri dahı **Sadru'l-ifâde Ahîzâde Efendi** tarafından keşîde-i silk-i rivâyetdür ki…[2]
- **Sadr-ı âlî-kadr-ı Rûm Kara Çelebizâde Mehmed Efendi** merhûm nakl iderlerdi ki…[3]
- **Vâlid-i merhûm [Nev'î Yahyâ Efendi]** nazar-ı 'inâyetlerine makrûn ve harem-i İrem-misâllerine gâh u bî-gâh duhûlle me'zûn olup mâdde-i maraz-ı ahîrlerin bu gûne takrîr iderdi ki…[4]
- Kanize seferinde tuğra-keş-i sultânî olan **Serhoş Abdi Çelebi**'den mesmû'-ı fakîr olmışdur ki…[5]
- Fakîr eydürin bu menkıbe-i celîleyi bir def'a **Niksârîzâde** merhûmdan işitmiş idüm…[6]
- Sultân Bâyezîd Hân 'asrında imâm-ı sultânî olan **Bektaş Efendi** tarafından 'an'ane-i sikāt ile rivâyet olınur ki…[7]
- Dâmâd-ı fezâ'il-i'tiyâdları olan sadru'l-ifâde merhûm **Ganîzâde Efendi** hazretlerinden mesmû'-ı fakîrdür ki…[8]
- **Ma'lûl Emîr Efendi**'den menkûldur ki…[9]
- Terbiyet-kerde-i irşâdı olan **Hisârî 'Osmân Beg** ki hâlâ solaklar kethudâlığından müteka'id bir pîr-i fânîdür, 'azîz-i merkûmun kerâmât-ı celîle ve merâtib-i cezîlesin nakl iderdi…[10]

1 agy, vr. 221a.
2 agy, vr. 216b.
3 agy, vr. 224b.
4 agy, vr. 177a-b.
5 agy, vr. 76a.
6 agy, vr. 220a.
7 agvr.
8 agy, vr. 337a.
9 agy, vr. 87a.
10 agy, vr. 138b-139a.

- **Sun'u'llâh Efendi** merhûmdan menkûldur ki…[1]
- **[Kurd Efendi'nin] Halîfeleri Emîr Efendi**'den bi'l-vâsıta mesmû'dur ki…[2]
- **[Kurd Efendi'nin] Mürşidleri Bâlî Efendi**'den nakl olınur ki…[3]
- Mahdûmı **Vıhvıhek Efendi** kerâmât-ı kesîresin nakl idüp…[4]
- Kerâmât-ı 'ayâniyyeleri meşhûr ve hâlât-ı seniyyeleri zebân-zed-i cumhûr olup cümleden biri mahdûm-ı kerîmleri **[Şeyh Alaaddin Efendi'nin oğlu] Mustafâ Efendi** tarafından bu gûne rivâyet olınur ki…[5]
- Şeyh Muhyi'd-dîn-i İskilîbî hazretlerinün kerâmâtından Cerrâhzâde Efendi'nün pederi **eş-Şeyh 'Alâ'e'd-dîn Efendi** lisânından tashîh-i 'an'ane-i nakl olınur ki…[6]
- **[Şeyh İbrahim] Oğlı İsmâ'îl Çelebi**'den nakl olınur ki…[7]
- Mahdûmları **[Şeyh Ya'kub el-Germiyânî'in oğlu] Sinân Efendi** merhûmdan menkûldur ki…[8]
- Mürşid-i ehl-i kulûb **Ya'kûb Efendi**'den menkûldur ki…[9]
- **'Abdu'r-Rahîm-i 'Abbâsî**'den menkûldur ki…[10]
- Birâder-i kihteri **eş-Şeyh 'Abdu'l-'Azîz bin Safiyyü'd-dîn** tarafından 'an'ane-i sikāt-ı ruvâtle menkûldur ki…[11]
- Sünbül Efendi'nün **Maksûd Dede**'den mesmû' olan kerâmâtından-dur ki…[12]
- Mevlânâ-yı mütercem [Mu'îdzâde Efendi] üstâdı **Mevlânâ Şemse'd-dîn el-Mar'aşî** hidmetlerinden mir'ât-ı sâf-ı nakl-ı sahîh ile pertev-endâz-ı hikâyet-i garîbe olmışdur ki…[13]

---

1 agy, vr. 298b.
2 agy, vr. 228a.
3 agvr.
4 agy, vr. 273b-274a.
5 agy, vr. 218b.
6 agy, vr. 218a.
7 agy, vr. 132a.
8 agy, vr. 133b.
9 agy, vr. 53b.
10 agy, vr. 62b.
11 agy, vr. 53a.
12 agy, vr. 54a.
13 agy, vr. 153a.

- [Sâlih Mollâ Efendi] merhûmun tilmîz-i hâssı ve mülâzım-ı âstânı olan **Veysî Çelebi** nakl ider ki...[1]
- Ruscuk sâkinlerinden "**Murâd Begzâde Mustafâ Beg**" dirler bir gâzî ve ihtiyâr sipâhi var idi. Sâhibü't-tercemenün ahbâbından idi. Merhûm Mehemmed Dede'den bi'z-zât nakl iderdi ki...[2]
- Belde-i Kayseriyye'de müftî olan sikāt-ı 'ulemâdan **'İnâyet Efendi** Mekke-i Mükerreme'de mücâvir Mâverâ'ü'n-nehrî bir 'azîzden rivâyet eyleyüp şeker-rîz-i tabakçe-i nukl-i nakl olurdı ki...[3]
- Fuzalâ-yı ihvândan yâr-ı cânımuz, hem-dem-i germ-âbe vü gülistânımuz **Şeyh Ahmed Efendi** nakl ider ki...[4]
- Hâlâ Sahn müderrislerinden olan, 'aynu'l-a'yân, mahdûm-ı kerîmü'ş-şân **Şeyh Sinân Efendizâde Mustafâ Efendi** bu hakîre nakl eyledi ki...[5]
- **Pîrî Begzâde 'Alî Çelebi**'den bu hakîr bi'z-zât istimâ' itmişdür ki...[6]

b. Umumî Kaynaklar

Nev'îzâde'nin kaynağı açıkça belli olmayan hikâye, menkıbe, latife ve kerametleri naklederken genel ifadeler ile bir anlatıcıya bağlamaya gayret ettiği görülmektedir. Bu çaba doğrultusunda yazarın ifadesini dayandırdığı genel anlamlı anlatıcılar şunlardır: Bazı yabancılar; büyüklerin meclisleri; şeyhin halifeleri; yörenin eşrafı; Edirne'deki arkadaşlar; o tarafların bilgili, salih, sadık bir şahsı; seyyahlar; İnegöl Camii'nde hatip olan salih ve edepli bir yaşlı; ilgili kişinin ahbapları; inanılır insanlar.

Kaynağı belli olmayan hikâye ve benzeri olaylar *Zeyl-i Atâyî*'de aşağıdaki şekillerde umumî kaynaklara dayandırılmıştır:

- Bazı ecânibden nakl olınur ki...[7]
- Ba'zı eslâf-ı kibâr mecâlisinden eyyâm-ı talebde iltikāt olınup

1 agy, vr. 195a.
2 agy, vr. 230a.
3 agy, vr. 337b.
4 agy, vr. 342b.
5 agy, vr. 368a.
6 agy, vr. 397a.
7 agy, vr. 128b.

mahfûz-ı hokka-i hâfıza olmış bir mühre-i terâşîde-i şeffâf ser-rişte-bend-i makāle-i evsâf kılındı...[1]

- Ba'zı hulefâsından bi'l-vâsıta mesmu'-ı fakîrdür ki...[2]
- Ba'zı eşrâf lisânından mesmû'-ı fakîrdür ki...[3]
- Edrine yârânından işidilmişdür ki...[4]
- Ol diyâr sulehâsından 'ârif ü 'âşık bir merd-i sâdık lisânından bu hakîre nakl eyledi ki...[5]
- Ba'zı seyyâhân-ı cihân-dîdeden mesmû'dur ki...[6]
- İnegöl Câmi'i'nde hatîb, bir pîr-i sâlih-i edîb lisânından tashîh-i nakl olınur ki...[7]
- Ba'zı ahbâbından nakl olınur ki...[8]
- Ba'zı sikātdan nakl olınur ki...[9]
- Ba'zı sikāt-ı ruvâtdan bu hikâye dahı vâsıl-ı nisâb-ı tahkîkdür ki...[10]
- 'An'ane-i sikât-ı ruvâtle menkûldur ki...[11]
- Ba'zı sulehâdan bu kavl-i meşhûr vâsıl-ı pîşgâh-ı şu'ûr olmışdur...[12]
- Menkıbe-hᵛân-ı senâ vü keremlerinden biri nakl ider ki...[13]
- Ba'zı kibârdan âvîze-i gûş-ı hakîrdür ki...[14]
- Erbâb-ı tahkîkden ba'zı nâdire-perdâz bu hikâyet-i garîbeyi sûret-i hakîkatde ibrâz iderdi ki...[15]
- Ta'bîr-i vâkı'a-i intikāllerinde ba'zı ihvân bu gûne gevher-feşân olmışlar idi ki...[16]

1 agy, vr. 162a.
2 agy, vr. 138a.
3 agy, vr. 165b.
4 agy, vr. 214a.
5 agy, vr. 286a.
6 agy, vr. 289a.
7 agy, vr. 72b.
8 agy, vr. 128b.
9 agy, vr. 100b.
10 agy, vr. 54b.
11 agy, vr. 53a.
12 agy, vr. 66b.
13 agy, vr. 76b.
14 agy, vr. 196a.
15 agy, vr. 386b.
16 agy, vr. 390a.

E. Nüshaları

1. Matbu Nüsha

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında önemli tarihî ve edebî eserlerin çeşitli nedenlerle matbaa baskısının yapıldığı bilinmektedir. Bu dönemde matbu nüshası neşredilen eserlerden biri de Nev'îzâde Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ıdır. Bu neşir iki cilt halinde, ancak ikisi bir arada 1268/1851-52 yılında İstanbul'da tab' edilmiştir.[1] Nâşiri Muhammed Recâî olup tercih edilen ismi *Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî*'dir.[2] 15 sayfa fihrist ve 771 sayfa metinden ibarettir. Abdülkadir Özcan *Şakā'ik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (Cilt 2)* adıyla gerçekleştirdiği faksimile yayında söz konusu bu nüshayı esas almıştır.[3]

Zeyl-i Şakā'ik'ın matbu nüshası ile el yazması nüshaları mukayese edildiğinde nâşirin matbaa baskısı nüshaya fazla müdahale ettiği dikkat çekmektedir. Matbu neşirde bazı yanlışlıklar düzeltilmiş, takdim ve tehirler yapılmıştır.[4] Aynı zamanda metinden bazı bölümler, şiir parçaları, cümleler ve sözcükler ayıklanmıştır. Mesela tenkitli metin kurmada istifade ettiğimiz yazmalardan Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438'de kayıtlı nüshanın[5] 295b varağında, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi No. 4702'deki nüshanın[6] 173b varağında bulunan Üsküplü Vâlihî (ö. 1009/ Eylül-Ekim 1600) biyografisi matbu nüshada yer almamaktadır.

Yazma nüshalarda olup da matbuya konulmamış başka bir bölüm de Musahip Cevher Ağa'nın (ö. [?]) Nev'î Yahya Efendi'ye (ö. Zilka'de 1007/ Mayıs-Haziran 1599) gönderdiği bir tezkere metnidir. Padişahın bir emrini içeren bu tezkere R1 nüshasının 256b varağında ve SE nüshanın 148b varağında bulunmaktadır.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü 2309 numarada kayıtlı nüshasının[7] 257b-258a

1 Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, age, s. 357.
2 Gönül [Necatigil], agm, s. 11.
3 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989.
4 Zahir Sıtkı Güvemli, "İstanbul Kütüphanelerinde Hadâik-al-Hakaik Nüshaları", *Yeni Türk Yurdu,* C. VII, Sayı 75-76, İstanbul 1939, s. 126.
5 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "R1" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.
6 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "SE" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.
7 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "E" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.

varaklarında "Sıfat-ı Bahâr" başlığı ve altında on beyitlik bir manzume yer almaktadır. Bu kısmın matbu nüshada denk gelen yerine baktığımızda ise başlığın olmadığını, on beyitten sadece üçünün alındığını görmekteyiz.[1]

Matbaa baskısı nüshada kimi yerlerde metinden çıkarımlar kelime bazında kalmıştır. Nev'î Yahya'nın şiirlerinden örneklere geçişte yazma nüshalarda var olan "Eş'âr-ı şerîfelerinden nümûnedür:"[2] ifadesi matbu nüshaya "Eş'ârından nümûnedür:"[3] biçiminde dâhil edilmiştir.

Nâşirin matbu nüshaya yaptığı müdahalelerden biri de biyografilerin sıralanışını değiştirmektir. Mesela matbu nüshada 443. sayfada bulunan Taceddin Efendi biyografisi yazma nüshalardan R1 ve SE nüshalarındaki sıralamaya uymamaktadır.

Yazma nüshalardaki pek çok kelime muhtemelen baskı hatasıyla matbuya yansıtılırken farklı hale gelmiştir. Sıkça karşılaşılan bu duruma şu birkaç örneği vermek mümkündür:

- Rebîülevvelün on *sekizinci* güni[4] - Rebîülevvelün on *birinci* güni[5]
- Sene-i sâbıka *evâhirinde*[6] - Sene-i sâbıka *evvelinde*[7]
- Tokuz yüz *altmış* sekiz Rebîülevvel[8] - Tokuz yüz *yetmiş* sekiz Rebîülevvel[9]

---

1 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 425.

2 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Müzesi R. 1438 no'lu yazma vr. 259b, Selimiye Kütüphanesi 4702 no'lu yazma vr. 150b, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2309 no'lu yazma vr. 257b.

3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 425.

4 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Müzesi R. 1438 no'lu yazma vr. 289a, Selimiye Kütüphanesi 4702 no'lu yazma vr. 170a, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2309 no'lu yazma vr. 287b.

5 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 476.

6 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Müzesi R. 1438 no'lu yazma vr. 290b, Selimiye Kütüphanesi 4702 no'lu yazma vr. 170b, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2309 no'lu yazma vr. 288a.

7 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 478.

8 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Topkapı Müzesi R. 1438 no'lu yazma vr. 147a, Selimiye Kütüphanesi 4702 no'lu yazma vr. 82b, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2309 no'lu yazma vr. 142b.

9 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 230.

Matbu nüshada görülen dizgi hatalarından biri de aynı biyografinin mükerrer verilmesidir. Hamidli İslâm Efendi'nin (ö. Zilhicce 1003/ Ağustos-Eylül 1595) biyografisi sayfa 321 ve 394'te olmak üzere iki defa verilmiştir.[1]

Yukarıda değinilen metne müdahalelerden ve neşir esnasında gözetilen ilkelerin bilimsel niteliklere uygunluğuna duyulan kuşkudan dolayı matbu nüsha tenkitli metin kurma işlemine dâhil edilmedi.

Zahir Sıtkı Güvemli "İstanbul Kütüphanelerinde Hadâik-al-Hakaik Nüshaları" isimli makalede matbu nüshaya esas teşkil eden yazmanın muhakkak surette E nüshasının olduğunu iddia etmektedir.[2] Takdim-tehirlerin birbirlerine denk gelmesi ve der-kenarların ikisinde de aynen bulunmasından hareketle bu kanıya vardığını belirtmektedir. Fakat yaptığımız nüsha incelemelerinde matbudaki söz konusu takdim-tehirlerin ve der-kenarların pek çok yazmada benzer şekilde yer aldığını gözlemledik. E nüshası baştan sona kadar matbu nüshayla karşılaştırıldığında ayrıntı denilebilecek yerlerde farklılıkların olduğu görülmektedir. Tenkitli metin için seçilen nüshalarda yazılı kısımlarda nadiren boş bırakılan yerler bulunmaktadır. Bunlardan E nüshasında 451a varakda Semîn Mehmed Efendi'nin (ö. 1042/1632-33) hayatı hakkında bilgi verilirken vefatından sonra medrese ve fetvasının intikal ettiği kişinin adı kısmı boş bırakılmıştır. Matbu nüshada ise bu boş bırakılan yerde "Emîr Efendi" yazmaktadır.[3]

E nüshası ile matbu nüsha arasında ayrıntıya giren pek çok farktan biri de Mollâcık Efendi biyografisinde görülmektedir. Bu biyografinin matbu nüshasında ilgili şahsın bin otuz iki Rebîülevvel'inde Hezargrad'a kadı olduğu yazılıdır.[4] Burada "bin otuz iki" olarak bildirilen atama tarihi E nüshasında ise "bin otuz bir" şeklindedir.[5]

Birkaç örneğini verdiğimiz bu ayrıntı denebilecek nüsha farklılıkları matbu nüshaya muhakkak surette E nüshasının esas teşkil ettiği düşüncesinin yanlış olabileceğini göstermektedir. Metinlerdeki ortak farklılıklara ve benzer boş-

1 age, s. VII.
2 Güvemli, agm, s. 125-126.
3 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 754.
4 age, s. 667.
5 Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü, No. 2309, vr. 398b.

luklara bakarak matbu nüshaya bizim ortaya çıkarttığımız nüsha şeceresinin ikinci kolunda yer alan bir yazmanın esas teşkil ettiğini söylemek daha makul görünmektedir.

2. Yazma Nüshalar

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik neşredildikten sonra sahasının en muteber eserleri arasına girmiştir. Nitekim klâsik Türk edebiyatı kaynakları ondan hep övgüyle söz etmiştir. Denebilir ki Taşköprîzâde'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye*'sinden sonra en rağbet gören ulema tabakāt kitabı Atâyî'nin zeylidir. Bu ilgiyi ispatlarcasına *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın yazma eser kütüphanelerinde mevcut nüshalarının sayısı oldukça fazladır. Türkiye'deki ve yurtdışındaki kütüphanelerin kataloglarını taramak suretiyle elde ettiğimiz verilere göre *Zeyl-i Şakā'ik*'ın 34'ü tam, 18'i eksik olmak üzere toplam 52 yazma nüshası bulunmaktadır.

Söz konusu eser hacimli olduğu için bazı nüshaları iki, üç veya daha fazla cilt şeklinde tanzim edilmiştir. Çeşitli nedenlerden dolayı bu ciltler birbirinden ayrılmış ve çoğu zaman bu hususa dikkat edilmeden kütüphane kayıtlarına işlenmiştir. Bu yüzden eserin sadece bir cildinden ibaret olduğu halde tüm esermiş gibi kütüphane kataloglarına kaydedilen pek çok nüsha bulunmaktadır.

Zeyl-i Atâyî nin birkaç nüshası da bazı tabakalar veya biyografiler çıkartılarak istinsah edilmiştir.

Bu iki nedenden dolayı nüshaların tavsifini "Tam nüshalar" ve "Eksik nüshalar" biçiminde tasnif ederek sunmayı uygun gördük.

Ayrıca nüshaların tetkik ve tavsifini kolay hale getirmek için aynı nüshanın ciltleri oldukları halde farklı nüshalar şeklinde kaydedilen yazmaları tek başlık altında topladık.

Yazma Nüshaların Tavsifi[1]

Tam Nüshalar

a. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438 (R1): 265 x 169 milimetre ebatlarındadır. 468 varak metin ve 4 varak fihristten müteşekkildir. Siyah deri cilt;

1 Sayısı az olan yurt dışındaki nüshaların tavsifinde Türkiye yazmaları toplu elektronik kataloğu ve ilgili kütüphanelerin yayımlanmış kataloglarındaki verilerden istifade edilmiştir.

mülevven tarzda, üstten ayırma, salbekli, Rûmî şemselidir. Fihristten sonra gelen boş 2 varakta farklı bir yazıyla düzensiz bir fihrist tanzim edilmiştir. Bunun muhtemel nedeni nüshaya sahip kişinin kendisince önemli gördüğü bölümlerin sayfa numaralarını belirlemek istemesidir. 29 satır olarak ince, aharlı bir kâğıda düzgün, okunaklı talik yazı ile yazılmış. Serlevha bölümü tezhibe hazır hale getirilmiş ancak müzehhep değildir. Diğer bölüm geçişlerinde de herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Tüm sayfalarında yaldızsız cedvel çekilmiş. Metin siyah mürekkeple, bölüm başlangıçları, biyografi başlıkları, şiir-nesir geçişleri kırmızı mürekkeple yazılmış. Secilerin olduğu yerlere kırmızı iri noktalar konmuş; seciyi oluşturan kelimelerin, ayet ve hadislerin, eserlerin, özel isimlerin üst tarafına kırmızı mürekkeple çizgi çizilmiş ancak buna tüm eser boyunca riayet edilmemiştir. Tüm sayfalarda rekabe kaydı bulunmaktadır. Biyografisi yazılan şahsiyetlerin esas isimleri kırmızı mürekkeple, başlık açılmadan metin içerisine, nisbeleri ise metnin yan tarafına yazılmış. Ender de olsa der-kenarlar barındırmaktadır. Nüshanın sonunda "Kemile bi-'avni'llâhi te'âlâ fî evveli rebî'u'l-âhir sene 1044. Harrerehu el-fakîr 'Atâ'u'llâh el-Kâzî bi-Üsküb gafere lehu" şeklinde ketebe kaydı mevcuttur. Fakat bu yazma müellif hattı değildir çünkü 11. tabakanın sonunda, 145b varağında, der-kenarda yer alan Nev'îzâde'ye ait kaydın hemen altına "Nüvişte şüd 13 Receb 1071" notu işlenmiştir. Buna göre istinsah tarihi 14 Mart 1661'dir. Nüshanın bazı yerleri haşarat tarafından zarara uğratılmış ancak yazılı yerlerde herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Harrerehu el-fakîr Atâ'ullâh el-Kâzî bi-Üsküb gafere lehu.

b. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No. 2309 (E): 255 x 180 - 195 x 95 mm. dış ve iç boyutlarındadır. Mıklepli, şemseli, yaldızları dökülmüş, kahverengi meşin ciltlidir. 5 varak fihrist ve 463 varak metinden ibarettir. Zahriyede Halim İzzet'e ait bir mülkiyet kaydı ve altında "Muhammed Ali" yazısı okunan bir mühür vardır. Onun altında Süleyman b. Rif'at'a ait bir temellük kaydı bulunmaktadır. Zahriyenin sağ üst tarafında Mes'ûd b. İbrahim b. Emrullah'a ait 7 Muharrem 1076 tarihli bir mülkiyet kaydı yazılıdır. Altın-

da silinmiş bir mülkiyet, onun da altında silinmiş mühür vardır. Onun altında Seyyid Mustafa Mes'ûd'a ait bir temellük kaydı yer almaktadır. Onun da altında nüshanın babası tarafından kendisine hediye edildiğini belirten, Seyyid Râgıb'a ait kayıt vardır. Sarı renkli âbâdî kâğıt kullanılmış. Bu renk tüm nüsha için geçerli olmayıp bazı sayfalarda sarının değişik tonları görülmektedir. Ayrıca yeşil ve kırmızı renk sayfalar bulunmaktadır. İslendiği için kararmış ve yazıları okunaklığını kaybetmiş sayfaları da mevcuttur. 33 satır halinde düzgün bir talik yazı ile yazılmış. Okunması zor bazı kelimelerde harekeler konulmuş. Tabakaların başındaki ilk çift sayfa yaldızsız cedvelli, diğer sayfalar ise cedvelsizdir. Söz başlarında kırmızı, metinde ise siyah belirgin bir mürekkep kullanılmış. Biyografisi verilen kişilerin esas ismi metnin içerisine, nisbeleri ise metnin yanına yazılmış. Secilerin olduğu yerlere kırmızı noktalar konulmuş. Konu geçişlerinde, Arapça ve Farsça ibarelerde üst taraf kırmızı çizgiyle çizilmiş. Rekabe kaydı bazı sayfalarda mevcutken bazı yerlerde bulunmamaktadır. Der-kenarlar ender bulunup tarihi olayların anlatıldığı yerlerde artmaktadır. Pehlivanzâde Mehmed Bekâyî Efendi tarafından istinsah edilmiş. Nüshanın sonunda yer alan istinsah kayıtlarına göre 10. tabakanın 5 Safer 1058 (1 Mart 1648) tarihinde, 11. tabakanın 1058 senesinin Cemâdiyelâhire'sinde (Haziran-Temmuz 1648), 12. tabakanın 14 Cemâdiyelâhire 1054 (18 Ağustos 1644) perşembe gününde, 13. tabakanın 27 Cemâdiyelâhire 1051 (3 Ekim 1641) perşembe gününde, 14. tabakanın 18 Zilka'de 1052 (7 Şubat 1643) Pazar gününde, 16. tabakanın 5 Şaban 1058 (25 Ağustos 1648) pazartesi gününde, 17. tabakanın 4 Cemâdiyelûlâ 1053 (21 Temmuz 1643) pazartesi gününde istinsahı tamamlanmıştır. Tamamlanma tarihlerinin kronolojik sıra takip etmemesi müstensihin asıl yazmayı her cildi ayrı forma şeklinde alıp istinsah ettiğine işaret etmektedir. Bazı yerlerde düzeltmeler yapılıp (صح) işaretinin konulmasından nüshanın tashih edildiği anlaşılmaktadır. Nüsha sonunda sekiz biyografi taslağı ve diğer nüshalarda metin içerisinde geçen Farsça bir manzume bulunmaktadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Hudâ ân-râ dehed 'âlî-merâtib
Ki hânend Fâtiha ber-hakk-ı kâtib

c. Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi no. 22 Sel 4702 (SE): Dış boyutu 255 x 165, iç boyutu ise 200 x 130 mm'dir. Sırtı meşin, zencirekli,

mıklepli, şemsesiz açık kahverengi ciltlidir. 275 varak, 35 satırdır. Cildin iç tarafında ebru süslemeler mevcuttur. Zahriyesinde Çelebi Paşa Seyyid Mustafa vakfına ait 1222 tarihini taşıyan bir mühür vardır. Aynı mühür 274a varağında da mevcuttur. İlk mührün altında Haremeyn evkâfı müfettişi vakfın sahihliğini onaylayan not yazmıştır. Onun altında Seyyid Mehmed ismi okunan küçük bir mühür vardır. Zahriyede sol üst köşede Mehmed Emin Silâhdârzâde'ye ait 1218 tarihli, kırmızı mürekkepli bir temellük kaydı da bulunmaktadır. Zahriyede bulunan kayıtlardan biri de Mehmed (?) bin İbrahim adlı birinin tuttuğu satın alma kaydıdır. Aynı sayfada "Bu nüsha-i latîfeye bazı kibar hidmet idüp bi-hasebi't-tâka tashih eylemişler. Hevâmişinde olan rikâ' hatlar Cezmî merhûmundur. Gâyet güzel nüshadır." biçiminde bir not vardır. Zahriyeden sonra sekiz sayfa boyunca düzgün bir fihrist çizilmiş. Son tabakada devlet ricalinden önce gelmesi gereken Nev'îzâde'ye ait bir kaside ketebe kaydından sonraya konulmuş. Ketebe kaydına göre 1076 Rebiülâhir'inin (Ekim-Kasım 1665) ortalarında Seyyid Mustafa b. Seyyid Mehmed (Nuh Emîrzâde) tarafından istinsah edilmiştir. Aynı şahıs Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları numara 485'te ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Beşir Ağa Bölümü numara 477'de kayıtlı nüshaların da çoğaltıcısıdır. Talik kırması bir hat ile yazılmış. Çift kuzulu cedvellidir. Aharlı, krem rengi kâğıt kullanılmıştır. Ser-levhada süsleme yoktur. Söz başları kırmızı, diğer yerler soluk siyah mürekkeple yazılmıştır. Der-kenarlar mevcut. Fiziksel açıdan iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Ömr ü devlet müterakkî azamet rûz-efzûn
Câh u şevket mütezâif dem-i ikbâl mezîd

d. Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları no. S.H.M.H.K.Yaz. 485 (HK): Dış boyutu 260 x 150, iç boyutu ise 190 x 95 mm'dir. Mıklepsiz, şemsesiz, mor rengi bez ciltlidir. Cildin iç yüzü ebru işlemelidir. Yazmanın başında 5 varaklık cetvelsiz, özensiz, sadece siyah mürekkep kullanılan bir fihrist mevcuttur. Zahriyede Ali Rüşdî Efendi'ye ait bir temellük kaydı ve mühür bulunmaktadır. 37 satırlı 253 varaktır. Krem rengi aharlı kâğıt kullanılmıştır. İlk sayfalar düzenli bir nesih yazı ile yazılmış. Son kısımda ise talik kırması bir yazı görülmektedir. Ser-levhalar mevcut değildir.

Sayfalara cetvel de çekilmemiş. Rekabe kaydı tutulmuş. Sözbaşlarında kırmızı mürekkep kullanılmış. Der-kenarlar ender bulunmaktadır. Sondaki ferağ kaydına göre bu nüsha 1077/1666-67 senesinde Nuh Emîrzâde Seyyid Mustafa tarafından istinsah edilmiştir. Seyyid Mustafa Efendi, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi numara 4702'de ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Beşir Ağa Bölümü numara 477'de kayıtlı nüshaların da müstensihidir. Ferağ kaydının soluna eserin yazılış senesini veren, sağına ise gününü belirten birer beyit yazılmıştır. Bu beyitlerden söz konusu müstensihin edebiyata yatkın olduğu da anlaşılmaktadır. Yazmanın ilk sayfalarında ıslanma izleri vardır fakat diğer sayfalar iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Bi-hamdi'llâh temâm oldı hadâik
Yazıldı şevk-ıla *Zeyl-i Şakā'ik* (1077)

e. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1441 (R2): Dış ve iç ebatları 270 x 170 ve 187 x 98 milimetredir. Aharlı, kavuniçi renkli, ince bir kâğıt kullanılmış. Salbekli şemseli, şemseli mıklepli, zencirekli siyah deri ciltlidir. Cildin iç tarafı ebrularla süslenmiş. Cilt içi vişneçürüğü rengindedir. Başta 8 varak altın yaldızlı cetvelli, oldukça özenle hazırlanmış bir fihrist bulunmaktadır. Zahriyede Sultan Mahmud tuğralı bir mühür mevcuttur. 31 satırlı 462 varaktır. Eserin başında tezhipli, oldukça güzel görünümlü bir ser-levha çizilmiş. Tabaka başlarında ser-levha yoktur. Tüm sayfalarda yaldızlı cetveller çekilmiş. Ayak kaydı her sayfada var. Okunaklı, özenli bir nesih hat ile yazılmış. Söz başları kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. Der-kenarlar oldukça az sayıdadır. Metin sonunda Atâyî'nin telif kaydı yoktur fakat istinsah kaydı mevcuttur. Buna göre 10 Cemâdiyelâhir 1081 (27 Ağustos 1670) tarihinde Mehmed b. Ahmed tarafından çoğaltılmıştır. Sanat değeri olan bir nüshadır. Fiziksel açıdan oldukça iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-ebedîn âmîn.

f. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1440 (R3): Dış ve iç ebatları 245 x 153

ve 180 x 90 milimetredir. Mıklepsiz, salbekli şemseli, zencirekli siyah deri ciltlidir. Zahriyede izi tam çıkmamış iki mühür bulunmaktadır. Başta 9 varaklık bir fihrist mevcuttur. Fihristin sonunda Sultan Mahmud tuğralı bir mühür vardır. 35 satırlı 482 varaktır. Eserin başlangıcına tezhipli, yaldızlı bir ser-levha işlenmiş. Tabaka başlarında ser-levla görülmemektedir. Hatta tabakalar sayfanın ortalarında veya sonlarında başlayabilmektedir. Kırık talik hat ile yazılmış. Saman rengi aharsız bir kâğıt kullanılmış. Yaldızlı cetveller çekilmiş. Tüm sayfalarda rekabe kaydı tutulmuş. Söz başları kırmızıdır. Nisbeler de kırmızı mürekkeple yazılmış. Der-kenarlar ender bulunmaktadır. Metnin sonunda Atâyî'nin müellif kaydı yoktur. Sadece son kelimenin yan tarafına "Ketebehü el-fakîr İbrahim Bezmî" notu işlenmiştir. Bu yüzden nüshanın yazılış tarihi belli değildir. Sanatsal değeri olan bir yazmadır. Fiziksel açıdan iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehemmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer.

g. Topkapı Sarayı Müzesi, E.H. 1213 (T): Dış ve iç ebatları 290 x 172 ve 220 x 100 milimetredir. Geometrik şemseli mıklepli, salbekli geometrik şemseli, zencirekli koyu kahverengi ciltlidir. Cildin içi vişneçürüğü rengindedir. Vikayede Seyyid İbrahim el-Hüseynî'ye ait temellük kaydı vardır. Aharlı, açık krem rengi, ince bir kâğıt kullanılmış. Başta 8 varaklık yaldızlı cetvelli, çizgisiz fihrist bulunmaktadır. Bu fihristin diğer nüshalardaki fihristlerden farkı alfabetik sırayla tertip edilmesidir. Zahriyede Hacı Ebubekir b. Mustafa'ya ait temellük kaydı mevcuttur. 33 satırlı 403 varaktır. Metnin başında ser-levha açılmış ancak tezhip edilmemiştir. Tüm sayfalarda yaldızlı cetveller çekilmiştir. Tabaka başlarında ser-levha açılmamıştır. Okunaklı, özenli bir talik yazı ile yazılmıştır. Söz başları ve nisbelerde sürh mürekkep kullanılmıştır. Metnin sonunda herhangi bir telif veya ferağ kaydı mevcut değildir. Bu nedenle yazılış tarihi belli değildir. Eserde az hata görülmesi, gerekli yerlerde metne müdahale edilmiş olması müstensihin kültür düzeyinin yüksek olduğunu işaret etmektedir. Muhtemelen bir hükümdar için istinsah edildiği için estetik değeri ön planda olan bir nüshadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-ebedîn âmîn.

h. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Reisülküttab (Aşir Efendi) Bölümü No. 649 (RE): 258 x 170 mm dış ve 185 x 95 mm iç ebatlarındadır. Zencirekli, şemseli, mıklepli siyah meşin ciltlidir. Vikayeye "*Târîh*" ve "*Zeyl-i Şakā'ik*" yazılmış. Boş bir varaktan sonra fihrist gelmektedir. Ser-levhalı, yaldızlı cetvelli, kırmızı-siyah mürekkepli, özenle çizilmiş bir fihristi vardır. Zahriyede Reisülküttab Mustafa Emin Efendi'ya ait bir vakıf mührü yer almaktadır. 25 satırlı 641 varaktır. Samanî renk, aharlı, ince bir kâğıt kullanılmış. Talik kırması, özenli, okunaklı bir hat ile yazılmış. Mukaddimesi ve tabakalarında müzehhep ve mülevven ser-levhalar çizilmiş. Tüm sayfalarında altın yaldızlı cetveller mevcuttur. Şiirlerin olduğu yerler yaldızlı çizgiler yardımıyla belirginleştirilmiş. Söz başlarında kırmızı, diğer yerlerde siyah mürekkep kullanılmış. Secilerin olduğu yerlere kırmızı noktalar konulmuş. Rekabe kaydı bazı sayfalarda varken bazılarında yoktur. Kâmil bir nüshadır. Nüshanın sonunda kısa bir istinsah kaydı bulunmaktadır. Buna göre nüshanın istinsahı 18 Cemadiyelâhir 1090 (27 Temmuz 1679) tarihinde tamamlanmıştır. Fiziksel açıdan oldukça iyi durumda olan bir yazmadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: … fî seneti'l-mezkûr. Kad-temme fî 18 Cemâdiyelâhir sene tisʿîn baʿde elf.

i. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ragıp Paşa Bölümü No. 1010 ve 1011 (RA1): No. 1010'un dış ve iç boyutları 230 x 130, 170 x 80 mm, No. 1011'in ise 230 x 130, 170 x 70 mm'dir. Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda iki ayrı nüsha şeklinde kayıtlıdır fakat ikisi aynı nüshanın birer cildidir. Bu hükme varmamızın nedeni iki nüshanın aynı fiziksel vasıfları taşımaları ve bir araya geldiklerinde tüm eseri tam olarak vermeleridir. 1010 I. cilt, 1011 ise II. cilttir. İkisinin dış cildi aynı vasıflarda olup koyu kahverengindedir. 1010, 25 satırlı 393 varaktır. 10,11 ve 12. tabakaları içermektedir. 1011 ise 25 satırlı 379 varaktır. 13, 14, 15, 16 ve 17. tabakaları hâvîdir. 1011'in varak numaraları 1010'un kaldığı yerden, yani 394'ten başlamakta 772'de bitmektedir. Her ikisinin başında 6 varaklık bir fihrist bulunmakta ve bunlar sadece kendi ciltlerini göstermektedir. Diğer pek çok vasıf her iki cilt için aynı olup şöyle özetlemek mümkündür: talik kırması hat ile yazılmışlardır. Saman rengi aharlı kâğıt kullanılmıştır. Her sayfada çifte kuzulu, yaldızlı cetvel çekilmiştir. Söz

başları sürh mürekkeplidir. Diğer yazılarda siyah mürekkep kullanılmış. Eser başına ve tabaka başlarına mülevven ve müzehheb ser-levhalar işlenmiş. Tabaka bitiminde sayfanın boş kalan kısmı tezhip edilmiştir. Zahriyede ve son sayfada Mehmed el-Medğûbîn adına mühür bulunmaktadır.

I. cildin sonunda herhangi bir kayıt mevcut değildir. Fakat II. cildin sonunda bir ferağ kaydı yer almaktadır. Bu kayda göre nüsha Mustafa b. Hüseyin tarafından 1165/1751-52 yılında istinsah edilmiştir.

I. Cilt

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Boyalı Vezir Mehmed Çelebi nişâncı şüd, sene 997.

II.Cilt

Baş: Tabakât-ı sîzdehüm ez-tabakât-ı…

Son: Kara Çelebizâde fî Safer sene.

j. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ragıp Paşa Bölümü No. 1013 (RA2): Dış ve iç boyutları 290 x 180 ve 200 x 110 milimetredir. Koyu kahverengi meşin ciltlidir. Başta 12 varaklık, bazı kısımları boş, kırmızı çizgili fihrist bulunmaktadır. Zahriyede Ragıp Paşa koleksiyonu *Zeyl-i Şakā'ik* nüshalarında görülen Mehmed Medğûbîn'e ait mühür bulunmaktadır. Bu mühür metnin sonuna da basılmıştır. Zahriyede silik bir mühür daha mevcuttur. 29 satırlı 469 varaktır. Metin başında ve tüm tabaka başlangıçlarında müzehhep ve mülevven ser-levhalar işlenmiştir. Sayfanın sonuna denk gelen tabaka başlarında da tezhipli ser-levhalar görülmektedir. İlk 8 varakta yaldızlı, diğer varaklarda kırmızı tek çizgili cetvel çekilmiştir. Özensiz bir talik hat ile yazılmıştır. Metnin sonlarına doğru yazı iyice özensiz hale gelmektedir. Müellif hatlı yazmada var olan der-kenarlar bu nüshada da vardır. Atâyî'nin metin sonundaki telif kaydı sonda yer almaktadır. Fakat yazmanın müellif hatlı olduğunu işaret edecek başkaca deliller yoktur.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Harrerehu el-fakîr Atâ'ullâh el-Kâzî bi-Üsküb gafere lehu.

k. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya Bölümü No. 3181 ve 3182 (AY): Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda 3181 numaralı nüsha sehven 3481 biçiminde kayıtlıdır. Burada ayrıca 3181 ile 3182 iki ayrı nüsha şeklinde görülmektedir. Fakat aynı nüshanın birer cildidirler. Her iki nüshanın dış ve iç boyutları aynı olup 260 x 140, 170 x 75 milimetredir. Ciltleri de aynı vasıflardadır. Mıklepli, kahverengi meşin ciltlidirler. Ciltlerin iç yüzünde ebru süslemeler mevcuttur. 3181'in vikayesine "en-Nısfu'l-evvel min-Hadâiku'l-hakā'ik, 25 ta'lîk" notu yazılmış. 3182'nin vikayesinde ise "en-Nısfu's-sânî min-Hadâiku'l-hakā'ik, ta'lîk 25" yazısı işlenmiş. Her iki nüshanın da başında sadece o cildin münderecatını gösteren bir fihrist yer almaktadır. Bu fihrist kırmızı ve siyah mürekkeple, düzgün kırmızı çizgilerle, özen gösterilerek çizilmiş. 3181'in zahriyesinde Sultan Mahmud'un tuğrasının olduğu bir vakıf mührü ve küçük, silik bir başka mühür bulunmaktadr. Hükümdar tuğralı mühür altında Şeyhzâde Ahmed Efendi tarafından Haremeynü'ş-şerîfeyn'de (Mekke ve Medine) yazılan ve bu nüshanın Sultan Mahmud tarafından vakfedildiğini belirten bir kayıt yer almaktadır. 3182'nin zahriyesinde de aynı mühür ve kayıtlar var. Sadece fazladan küçük, silik bir mühür mevcut. 3181 numaralı yazma 387, 3182 numaralı yazma ise 380 varaktır. Her iki cildin satır sayısı 25'tir. Aharlı, koyuluk ve açıklığı yer yer artıp azalan sarı renk bir kağıt kullanılmış. Okunaklı, düzgün bir rika hat ile yazılmış. Tezhipli ser-levhalıdır. Ciltlerin ilk sayfalarına çift kuzulu, altın yaldızlı cetvel çizilmiş fakat diğer sayfalarda tek kırmızı çizgiden ibaret bir cetvel çekilmiş. Söz başlarında kırmızı mürekkep kullanılmış. Önemli yerlerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiş. Normal ifadelerde belirgin bir siyah mürekkep kullanılmış. Takibe kaydı tüm sayfalarda görülmektedir. 3181 numaralı nüsha eserin başından başlayıp 12. tabaka olan Sultan III. Murad döneminin sonunda bitmektedir. 3182 ise 13. tabaka olan Sultan III. Mehmed devrinden itibaren başlamakta ve eserin sonuna kadar devam etmektedir. Her iki ciltte de varak numaraları bulunmamaktadır. Sonradan kurşun kalemle bazı sayfalara numara verilmiş. Her iki cildin sonunda da herhangi bir istinsah kaydı mevcut değildir.

I. Cilt

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mustafa Efendi ilâ âhiri'd-devleti'l-aliyye.

II.Cilt

Baş: Tabakât-ı sîzdehüm ez-tabakât-ı …

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-âbâdîn âmîn.

l. Bayezid Devlet Kütüphanesi No. 5000 (B): Dış boyutları 300 x 210 milimetredir. Şemsesiz, mıklepsiz, tezhipsiz, mor renkli bez ciltlidir. Başta 8 varaklık özenli tutulmuş bir fihrist bulunmaktadır. Fihristin kâğıdı metin kâğıdından daha koyu renklidir. Başta ve sonda nüshanın Sultan Abdülmecid'in annesi Bezm-i Âlem Sultan tarafından vakfedildiği kaydı mevcuttur. İki cilt halinde oluşturulmuştur. 10, 11 ve 12. tabakalar I. ciltte; 13, 14, 15, 16 ve 17. tabakalar II. ciltte yer almaktadır. I. cilt 275 varak, II. cilt ise 279 varaktır. Her iki cildin satır sayısı 25'tir. Birinci cildin sonunda yazımının 1249/1833-34 yılında tamamlandığı kaydedilmiştir. II. cildin sonunda "Birçok seneden sonra bi-'avni'llâhi te'âlâ halâs müyesser oldı." cümlesi ve 1250/1834-35 yılında Derviş Seyyid İsmail (Zâkir Hâfız Dede) tarafından istinsah edildiğini bildirir kayıt bulunmaktadır. Cilt başları mülevven ser-levhalıdır. Tüm sayfalar kırmızı çizgili cetvellidir. Söz başları sürh mürekkeptir. Diğer yazılarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Rekabe kaydına riayet edilmiştir.

I. Cilt

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Dâme fî makâmihi ilâ âhiri'd-devle.

II. Cilt

Baş: Tabakât-ı sîzdehüm ez-tabakât-ı …

Son: Nefy olındı, fî şehri Safer 1044.

m. Bayezid Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi Bölümü No. 2422 (VE): Dış ve iç boyutları 270 x 170 ve 200 x 100 milimetredir. Salbekli Rûmî şemseli, mıklepli, siyah meşin ciltlidir. Mıklebi kırık vaziyettedir. Başta 5 varaklık cetvelsiz, çizgisiz, kırmızı-siyah mürekkepli bir fihrist mevcuttur. Zahriyede Hacı Mustafa oğlu Veliyyüddin Efendi'ye ait bir teslim kaydı ile iki mühür bulunmaktadır. Ebatları ve münderecatı farklıdır ancak her iki mühür de Veliyyüddin Efendi'ye aittir. Biri Veliyyüddin Efendi'nin şahsî mührü diğeri ise 1175/1761-62 tarihli vakıf mührüdür. Zahriyede alt tarafta Mehmed Hamdî

Efendi'ye ait bir mühür daha vardır. 33 satırlık 538 varaktır. Aharlı, krem rengi Venedik türü kâğıt kullanılmış. İlk varakta altın yaldızlı cetvel mevcuttur fakat diğer sayfalara kırmızı, tek çizgili cetvel çekilmiş. Tezhipli, renkli bir ser-levha ile başlıyor. Tüm tabakalarda ser-levha mevcuttur. Okunaklı, özenli bir talik yazı ile yazılmış. Çoban kaydı bulunmaktadır. Söz başları ve biyografi nisbeleri kırmızıdır. Diğer yerlerde belirgin bir siyah mürekkep kullanılmış. Nüsha sonunda der-kenarda Atâyî'ye ait telif kaydı vardır fakat bunun dışında herhangi bir ferağ kaydı bulunmamaktadır. Bu yüzden istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Maḫdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer sene.

n. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi No. 37 Hk 3027 (KAS): 272 x 160 - 220 x 105 mm dış ve iç boyutlarındadır. Şemseli, zencirekli, vişneçürüğü meşin ciltlidir. Saman sarısı renk, filigranlı kâğıt kullanılmış. 364 varak metin ve 7 varak fihrist bulunmaktadır. 33 satır, okunaklı bir talik yazı ile yazılmış. Ser-levhası müzehhebtir. Tüm sayfalarda cedvel bulunmaktadır. Söz başları ve nisbelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Nisbeler eserin yan tarafında yer almakta. Diğer nüshalarda genelde seçilerin sonuna da konan kırmızı noktalar bu nüshada sadece mısra ve cümle sonlarına konulmuş. Bazı sayfalarda der-kenarlar bulunmaktadır. Bazı biyografiler sayfanın yanına yazılmış. Fihrist bulunduran nüshalarda bu fihrist genelde eserin içeriğine göre sıralanmışken bu nüshanın fihristinde ise önce tabakalar ve tabakaların alt başlıkları sıralanmış, sonra da eserde biyografisi bulunan şahsiyetlerin isimleri alfabetik sıraya göre dizilmiş. Eserin genelinde rekabe kaydına uyulmuş. Nüshanın sonunda istinsah kaydı yer almamaktadır. Nüshanın ilk sayfaları iyi durumda ancak son sayfalarda nemlenme kaynaklı lekeler mevcuttur. Nüshanın sonunda Bostânzâde Yahya bin Mehemmed, Edhemzâde Mustafa, Benli Abdu'l-Ganî, Mollâ Çelebi, Zeyrekzâde Yûnus, Bülbülzâde Abdu'llâh'ın muhtasar terceme-i hâli ve Arapça bazı biyografik bilgiler yer almaktadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Sultan Murad ʿâlem-i âhirete intikâl eyledi.

o. Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi no. 895 (KAY1): Dış ve iç boyutları 265 x 167 ve 183 x 96 mm. Şemseli, mıklepli vişneçürüğü meşin ciltli. Cildin iç tarafında ebru süslemeleri bulunmaktadır. Açık krem rengi, aharlı, ince kâğıt kullanılmış. Başta düzenli bir şekilde çizilmiş bir fihrist vardır. Fihrist ve zahriyeye de sayfa numarası verilmiş, toplamda 551 varak. 31 satır. İlk ve son sayfada "el-Hac Halil Efendi Kayseri-1164" şeklinde bir vakıf mührü bulunmakta. Zahriyede Mîr Süleyman Efendi adına 1129/1716-17 tarihli bir temellük kaydı yazılmış. Rikaa (icâzet) yazı tarzı kullanılmış. Ser-levhalar müzehheb ve mülevven. Tüm sayfaları yaldızlı cedvelli. Söz başlarında kırmızı mürekkep kullanılmış. Nüshaların genelinde olduğu gibi şahısların nisbeleri isimlerin yan tarafına yazılmış. Tüm sayfalara rekabe kaydı işlenmiş. İlk sayfalarda paslanma mevcut. Bunun dışında fiziksel olarak iyi durumdadır. Yer yer der-kenarlar görülmektedir. Sayfanın herhangi bir yerinde istinsah kaydı bulunmamaktadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Kara Çelebizâde fî şehr-i Safer el-hamdü li'llâhi ʿale'l-itmâm.

p. Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi no. 938 (KAY2): Bu nüsha Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda bulunmamaktadır. Nüshanın dış boyutları 255 x 156 mm. metin boyutu ise 197 x 103 mm. Şemseli, salbekli, zencirekli, mıklepli vişneçürüğü-kırmızı deri ciltli. Mıklebi de şemseli. 6 varak fihrist, 563 varak metinden müteşekkildir. 29 satırlı sayfa düzeni vardır. Aharlı krem rengi kâğıt kullanılmış. Okunaklı düzgün bir talik yazı ile yazılmış. Çift kuzulu cedvel çekilmiş. Ser-levha müzehhep ve mülevvendir. Nüshanın her yerinde tezhibe önem verildiği anlaşılmaktadır. Söz başları ve nisbeler kırmızı mürekkeple yazılmış. Başta ve sonda Mehmed Râşid bin Caʿfer Fevzî'ye ait vakıf mührü bulunmaktadır. Rekabe kaydına tüm sayfalarda uyulmuş. Der-kenarlar ender görülmektedir. Baştaki fihrist oldukça düzgün çizilmiş, fihristin başında küçük bir süsleme mevcuttur. Nüshanın sonunda "Temme'l-kitâb ʿalâ yedi ezʿafi'l-ʿibâd es-Seyyid Abdullah eş-Şehîr bi-ʿİbâdzâde min-yevmi't-tâsiʿ ve'l-ʿışrîn min-cemâdiye'l-ûlâ li-sene tisʿa ve tisʿîn ve elf…" biçiminde bir istinsah kaydı yer almakta. Bu kayda göre nüsha Seyyid Abdullah İbâdzâde tarafından 29 Cemâdiyelûlâ 1099 (1 Nisan 1688) tarihinde istinsah edilmiştir. Nüshanın cildi, sayfaları ve yazıları oldukça iyi durumdadır.

Kullanılan yaldızlardan, tezhipten nüshanın önemli bir şahsiyet için çoğaltıldığı intibaı uyanmaktadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Min-yevmi't-tâsiʿ ve'l-ʿışrîn min-cemâdiye'l-ûlâ li-sene tisʿa ve tisʿîn ve elf.

q. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY 1201 (İÜ): Dış 268 x 145, iç 190 x 80 milimetre ebatlarındadır. Zencirekli, salbekli şemseli, mıklepli siyah deri ciltli. Mıklebi de şemselidir. Cildin mahfazası da var. Fakat cildin alt kapağı kopmuş durumdadır. Başta müzehhep, altın yaldızlı, pek düzenli 14 varaklık bir fihristi mevcuttur. 33 satırlı 416 varaktır. Kavuniçi renkli, ince bir kâğıt kullanılmış. İnce, okunaklı, özenli bir talik yazı ile yazılmıştır. Söz başlarına altın tozu dökülmüş. Şahısların nisbeleri yazılırken kırmızı mürekkep kullanılmış. Tüm sayfaları yaldızlı celvellidir. Rekabe kaydı mevcuttur. Eserin yazımından sonra bir varak fazla anlatım bulunmaktadır. Bu fazla varakta başka kişilerin hâl tercemeleri vardır. el-Mevlâ Monla Çelebi hâl tercemesi ile bitmektedir. *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik* metni sonunda istinsah kaydı yer almaktadır. Buna göre bu yazma 1116 Safer'inde (Haziran-Temmuz 1704) Mehmed b. Mustafa tarafından çoğaltılmıştır. Bu nüshanın cildi, fihristi ve sayfalarındaki tezhipten, yazılarına gösterilen özenden önemli bir şahıs için istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: alâ Muhammedin ve alâ âlihi ve ashâbihi ve etbâʿihi ecmaʿîn.

r. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü No. 1284 (BV): 290 x 180 - 215 x 104 mm. dış ve iç boyutlarındadır. Mıklepli, kenarları siyah meşin, üstü kadife ciltlidir. Başta 7 varak düzgün tutulmuş bir fihrist bulunmaktadır. Zahriyesinde *Şakâ'iku'n-nuʿmâniyye*'ye yazılan tercüme ve zeyiller hakkında bilgi notu yazılıdır. Vehbi Efendi'ye ait mühür görülmektedir. 29 satırlı 522 varaktır. Özensiz bir nesih hat ile yazılmıştır. Söz başlarında kırmızı, diğer yerlerde siyah mürekkep tercih edilmiştir. Tüm sayfalara tek kırmızı çizgiden oluşan cetvel çekilmiştir. Açık kavuniçi renkli, aharlı, ince bir kâğıt kullanılmış. Ser-levha çizilmiş ancak tezhip edilmemiştir. Takip kaydına riayet edilmiştir. Metin sonunda tutulan ferağ kaydına göre

1077/1666-67 yılında Hasan Abbas el-Hüseynî tarafından istinsah edilmiştir. Bu haliyle en eski yazma nüshalarından biridir.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehemmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer.

s. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Fatih Bölümü No. 4318 (F1): 270 x 170 - 180 x 90 mm. dış ve iç boyutlarındadır. Soğuk şemseli meşin ciltlidir. Başta 8 varak özenli tutulmuş fihrist mevcuttur. 31 satırlı 447 varaktır. Okunaklı bir nesih yazı ile yazılmıştır. Söz başlarında kırmızı, diğer yerlerde siyah mürekkep kullanılmıştır. Krem rengi, aharlı, kalın bir kâğıdı vardır. Çift kuzulu, yaldızlı cetvellidir. Rekabe kaydına riayet edilmiştir. Müzehhep ve mülevven ser-levhalar kullanılmıştır. Zahriyesinde hükümdar tuğralı bir mühür bulunmaktadır. Ender sayıda der-kenarı vardır. Metin sonunda yer alan istinsah kaydına göre Mehmed b. Ahmed tarafından çoğaltılmıştır. Bu kayıtta herhangi bir tarih yazılmış değildir. İstinsah tarihi belli değildir. Nüsha fiziksel olarak iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehemmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer.

t. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Fatih Bölümü No. 4319 (F2): Dış boyutları 203 x 118 milimetredir. Nüshanın başında 19 varaklık düzenli bir fihrist mevcuttur. Üstü kumaş kaplı, mıklepli, şemseli koyu kahverengi ciltlidir. 21 satırlı 546 varaktır. Saman renkli, ipek Semerkandî kâğıt kullanılmıştır. Ser-levha görülmemektedir. Tüm sayfalarda tek kırmızı çizgiden oluşan cetvel çekilmiştir. Söz başları kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeple yazılmıştır. Düzgün, okunaklı bir nesih yazısı vardır. Özellikle ilk sayfalarda oldukça fazla der-kenarı vardır. Metnin sonunda ketebe kaydı mevcuttur. Buna göre Mustafa b. Hüseyin tarafından 1092/1681-82 yılında istinsah edilmiştir. Fiziksel olarak iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer 1044.

u. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hasan Hüsnü Paşa Bölümü No. 853 (HH): Bu nüsha Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda bulunmamaktadır. Başında veya sonunda bir fihrist yer almamaktadır. 29 satırlık 336 varaktır. Zahriyede bu nüshanın Edirne Muradiye Dârülhadisi'nde yazıldığını bildiren bir kayıt mevcuttur. Burada yazmanın istinsah tarihi lugaz tarzında bildirilmiştir. Balköpüğü renkli, kalın kâğıt kullanılmıştır. Düzgün bir talik kırması yazı ile yazılmıştır. Tüm varaklarda takibe kaydı tutulmuştur. Tabaka başlarında ser-levha görülmemektedir. İlk sayfada tek çizgiden oluşan bir cetvel vardır. Diğer sayfalar cetvelsizdir. Vikayede tabakaların sayfa numaralarını gösteren notlar yazılmış. Söz başlarında sürh mürekkep kullanılmıştır. Metin sonunda ketebe kaydı tutulmamıştır. Bu yazmanın istinsah tarihi belli değildir. Fiziksel olarak yıpranmış durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Nefy olındı, fî Receb sene selâse ve erbaʿîn ve elf.

v. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Beşir Ağa Bölümü No. 477 (BA1): Dış ve iç boyutları 283 x 163 mm ve 225 x 105 mm'dir. Mıklepli, salbekli şemseli, koyu kahverengi meşin ciltli. Cildin iç tarafı ebru işlemelidir. Nüshanın başında 4 varaklık çifte kuzulu, yaldızlı bir fihrist mevcuttur. Zahriyede Beşir Ağa'nın ve Abdullah Efendi isimli bir şahsın mühürleri ve imzaları vardır. Burada atılan imzalarda 1143/1730-31 ve 1158/1745-46 seneleri kayıt altına alınmıştır. 29 satırlı 399 varaktır. İnce, talik kırması, özensiz bir hat ile yazılmıştır. Aharlı, samanî renk kâğıt kullanılmış. Tüm sayfalar yaldızlı cetvellidir. Söz başları kırmızı, diğer yerler soluk siyah mürekkeplidir. Ser-levhalar bulunmamaktadır. Atâyî'nin eser içerisinde olması gereken bir cülûsiyesi metnin sonuna alınmıştır. Sonda ketebe kaydı bulunmaktadır. Bu kayda göre 1082 Cemâdiyelâhire'sinde (Ekim-Kasım 1671) Seyyid Mustafa Nuh Emîrzâde tarafından yazılmıştır. Fiziksel açıdan iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Ömr ü devlet müterakkî azamet rûz-efzûn
Câh u şevket mütezâif dem-i ikbâl mezîd

w. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Beşir Ağa Bölümü No. 478 (BA2): Dış ve iç boyutları 310 x 180 mm ve 220 x 90 mm'dir. Mıklepli, köşeli, kahverengi deri ciltlidir. Başta veya sonda fihrist bulunmamaktadır. Koyu krem rengi Avrupa menşeli kâğıt kullanılmıştır. Nüshanın sonunda Hacı Beşir Ağa'nın mührü vardır. 31 satırlı 439 varaktır. Özensiz bir talik kırması hat kullanılmıştır. Çift kuzulu, yaldızlı cetvellidir. Tezhipsiz ser-levhalar mevcuttur. Rekabe kaydı tutulmuştur. Ketebe kaydından anlaşıldığına göre 1120/1708-9 yılında Ali b. Mustafa tarafından İstanbul'da istinsah edilmiştir. Söz başları koyu bir kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Diğer yerler siyah mürekkeplidir. Biyografi nisbeleri diğer nüshalarda metnin yanına yazılırken bunda nisbe yazılmamıştır. Metin dâhilinde bulunması gereken Atâyî'ye ait iki cülûsiye metnin sonuna konulmuştur.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehemmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer.

x. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hamidiye (Murad Molla Ktb.) Bölümü No. 934 (MM): Dış ve iç boyutları 293 x 174 ve 215 x 98 milimetredir. Mıklepli, salbekli şemseli, koyu kahverengi ciltlidir. Nüsha başında 7 varaklık çok düzgün tutulmuş bir fihrist yer almaktadır. Zahriyede Sultan Abdulhamid tuğrasının olduğu bir mühür bulunmaktadır. Kavuniçi renkli, Venedik kâğıdı kullanılmıştır. 33 satırlı 456 varaktır. Tüm varaklarda yaldızlı cetvel çekilmiştir. Her tabaka başında müzehhep ser-levhalar yer almaktadır. Takip kaydı tutulmuştur. Oldukça okunaklı bir nesih hat ile yazılmıştır. Bazı yerlerde lacivert mürekkeple söz başı yapılmıştır. Yer yer der-kenarlar mevcuttur. Metnin sonunda Atâyî'ye ait bir müellif kaydı vardır. Fakat nüshanın müellif hattı olduğuna dair başka emare bulunmamaktadır. İstinsah tarihi belli değildir.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Atâullâh el-kâzî bi-Üsküb.

y. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü No. 3311 (NU1): Dış ve iç boyutları 236 x 128 ve 160 x 70 milimetredir. Mıklepli, şemseli, köşebentli koyu kahverengi ciltlidir. Yazma başında özenli tutulmuş 8 varaklık bir fihrist bulunmaktadır. Zahriyede Sultan Mustafa oğlu Sultan Os-

man'a ait bir mühür, ona edilen dua kaydı ve nüshanın Osman Han b. Mustafa Han tarafından vakfedildiğine dair Hacı İbrahim Hanif Efendi'nin tuttuğu bir not vardır. Burada İbrahim Efendi'nin mührü de mevcuttur. Bu kayıtların aynısı Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü 3314 ve 3315 numaralı yazmalarda da bulunmaktadır. Koyu krem rengi Venedik kâğıt kullanılmıştır. 29 satırlı 777 varaktır. Düzgün bir nesih yazı ile yazılmıştır. Bazı varaklar boş bırakılmıştır. Eserin başında mülevven ve müzeyyen bir ser-levha vardır fakat tabaka başları ser-levhasızdır. Takibe kaydı mevcuttur. Müellif hatlı nüshalarda olan der-kenarlar bunda da bulunmaktadır. Metnin sonunda Atâyî'nin ketebe kaydı vardır fakat nüsha müellif hatlıya benzememektedir. Söz başları sürh mürekkeple yazılmıştır. Diğer yazılar siyah mürekkeplidir. Bazı nüshaların sonunda yer alan "Birçok seneden sonra bi-'avni Sübhânihi halâs müyesser oldı." ifadesi bunda da vardır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-ebedîn âmîn.

z. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü No. 3314 (NU2): Dış boyutları 260 x 157 milimetredir. Mıklepli, üstü yeşil kumaş kaplı meşin ciltlidir. Başta 10 varaklık çizgisiz bir fihrist bulunmaktadır. Zahriyede Abdülbâkî Efendiye ait bir temellük kaydı ve altında Vaiz Abdülbâkî Efendi mührü vardır. Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü 3314 ve 3315 numaralı yazmalarda olduğu gibi, bu yazmanın Osman Han b. Mustafa Han tarafından vakfedildiğine dair Hacı İbrahim Hanif Efendi'nin tuttuğu bir kayıt bulunmaktadır. Hükümdar tuğralı bir mühür ve İbrahim Efendi mührü de mevcuttur. 31 satırlı 480 varaktır. Ser-levhasız ve cetvelsizdir. Fazla sayıda der-kenar bulunmaktadır. Bazı biyografiler unutulmuş, sonradan der-kenara işlenmiştir. Rekabe kaydı tutulmuştur. Metnin sonunda Atâyî'nin ketebe kaydı bulunmaktadır. Der-kenarda ise bir mukabele kaydı yer almaktadır. Abdülbâkî Efendi 1116/1704-5 yılında mukabele ederek nüshayı tashih ettiğini belirtmektedir. Metin bittikten sonra ek bilgiler yazılmış. Balköpüğü renkli kâğıt kullanılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Pek çok yerin altı kırmızı mürekkeple çizilmiş. Fiziksel olarak kötü durumdadır. Bazı sayfalarda ıslaklık izi mevcuttur.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehmed Efendi Anatolı'ya nakl olındı, fî Safer.

aa. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü No. 3315 (NU3): Dış ve iç boyutları 280 x 170 ve 193 x 97 milimetredir. Mıklepli, köşebentli, salbekli şemseli kahverengi ciltlidir. Zahriyede Abdülbâkî Efendiye ait bir temellük kaydı ve altında Vaiz Abdülbâkî Efendi mührü bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Nuruosmaniye Bölümü 3311 ve 3314 numaralı yazmalarda olduğu gibi, bu yazmanın Osman Han b. Mustafa Han tarafından vakfedildiğine dair Hacı İbrahim Hanif Efendinin yazdığı kayıt vardır. Hükümdar tuğralı bir mühür ile İbrahim Efendi mührü de mevcuttur. 11 varak çok özenli tutulmuş fihristi vardır. Fihristin cetvelleri altın yaldızlıdır. 27 satırlı 515 varaktır. Saman rengi Abâdî taklidi kâğıt kullanılmış. Her tabaka başına mülevven, müzehhep ser-levhalar konulmuş. Tüm sayfalarda yaldızlı cetvel çekilmiştir. Düzgün, özenli, okunaklı bir talik yazı ile yazılmış. Takip kaydı mevcuttur. Söz başlarında kırmızı mürekkep, diğer yerlerde siyah mürekkep vardır. Sonra herhangi bir müellif veya istinsah kaydı bulunmamaktadır. Bu yüzden yazılış tarihi belli değildir. Fakat eski bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır. Manzum yerlerin belli olması için şiir olan yerlerde çizgiler çizilmiş. Sanatsal değeri olan bir nüshadır. Fiziksel olarak iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî Safer sene.

ab. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Hacı Selim Ağa Bölümü No. 818 (HS): Dış ve iç boyutları 220 x 140 ve 175 x 85 milimetredir. Kabartma şemseli, siyah meşin ciltlidir. Başta 1 varak düzgün bir fihrist bulunmaktadır. Fihristin diğer varakları kopmuş olmalıdır. Zahriyede Seyyid Osman Efendi ve Hacı İsmail Efendi isimlerine ait temellük kayıtları ve nüshanın vakfedildiğine dair bir mühür mevcuttur. 27 satırlı 488 varaktır. Aharlı, saman rengi kâğıt kullanılmıştır. Özensiz bir talik yazı ile yazılmıştır. İlk varakta çift kuzulu, yaldızlı cetveller çekilmiştir. Diğer varaklarda iki kırmızı çizgiden ibaret cetvel vardır. Sadece eser metninin başında müzehhep bir ser-levha bulunmaktadır.

Tabakalarda ise sayfa başı bile yapılmamıştır. Rabıta kaydına riayet edilmiştir. Metnin sonunda ferağ kaydı bulunmaktadır. Buna göre nüsha 1099 Şaban'ında (Haziran 1688) Ahmet Sadûkī b. Gemici Ali Ağa tarafından istinsah edilmiştir. Metin önce müellif, sonra istinsah kaydı ile bitiyor. Metnin bitimine İstanbulî Ali Efendi, Kara Şeker Efendi, Seyid Mehmed Efendi b. Hüseyin Efendi, Yâverîzâde Mehmed Efendi'nin biyografi taslakları yerleştirilmiştir.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mâte fî yevmi's-selâse fî cemâdiye'l-âhire sene 1044.

ac. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü No. 604 (HE1): Dış ve iç boyutları 320 x 200 ve 240 x 115 milimetredir. Mıklepli, şemseli, koyu kahverengi meşin ciltlidir. Başta 3 varaklık cetvelsiz ancak düzgün tutulmuş bir fihrist yer almaktadır. Zahriyede Ömer Nüzhet-i Nakşbendî'ye ait bir ferağ kaydı ile Halet Efendi mührü vardır. İlk varakta kalın bir cetvel var ancak diğer sayfalarda iki kırmızı çizgili cetveller çekilmiş. 39 satırlı 386 varaktır. Özensiz bir talik yazı ile yazılmıştır. Venedik türü krem rengi kâğıt kullanılmıştır. Başlangıçtaki ser-levha mülevven ve müzehheptir. Diğer yerlerde tezhipsiz ser-levha bulunmaktadır. Ayak kaydı her sayfada vardır. Söz başları kırmızıdır. Metnin sonunda Atâyî'ye ait telif kaydı, devamında ise istinsah kaydı mevcuttur. İstinsah kaydına göre 1172/1758-59 yılında Ömer Nüzhet en-Nakşbendî tarafından çoğaltılmıştır. Nüshanın sonunda Veysî Çelebi'ye ait bir manzume ve İstanbulî Ali, en-Nakîb Allâme Şeyhî Efendi, Kara Şeker Efendi, Sarı Abdullah Efendi, es-Seyyid Mehmed Efendi b. Ahîzâde Hüseyin Efendi, Çeşmî Mehmed Efendi, Dâmâdzâde Efendi ile Yâverîzâde Efendi'nin biyografi taslakları yer almaktadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: 1044, yirine Yavuzzâde Çelebi.

ad. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü No. 631 (HE2): Dış ve iç boyutları 275 x 132 ve 200 x 80 milimetredir. Mıklepli, şemseli, açık kahverengi meşin ciltlidir. Cildin iç tarafı ebru ile süslenmiştir. Vikayede Mehmed Şerif Efendi'ye ait temellük kaydı ve mühür bulunmak-

tadır. Zahriyede Mehmed Mîr ve Mustafa Esad Solakbaşzâde'ye ait mühür ve satın alma kayıtları mevcuttur. Başta 13 varak yaldızlı cetvelli, özenle tutulmuş bir fihrist vardır. 31 satırlı 470 varaktır. Koyu krem rengi, abâdî kâğıt kullanılmıştır. Okunaklı, özenli bir talik yazı ile yazılmıştır. Her sayfa yaldızlı cetvellidir. Eserin başında ve tabaka başlangıçlarında müzehhep ser-levhalar çizilmiştir. Rekabe kaydı bulunmamaktadır. Söz başları kırmızı mürekkeplidir. Metnin sonunda müellif kaydı veya ek yazılar yoktur. Sadece müstensihin Şa'bânzâde Mehmed olduğunu bildiren küçük bir yazı vardır. Metnin az hata içermesi, zor kelimelerde hareke bulunması müstensihinin kültür düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. İstinsah tarihi belli değildir. Bazı biyografiler eksiktir. Tezhibinden önemli bir şahıs için yazıldığı anlaşılmaktadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Mehmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî Safer sene 44.

ae. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Atıf Efendi Ek Bölümü No. 34 Atf Ek 463 (AT): Dış ve iç boyutları 240 x 125 ve 180 x 90 milimetredir. Mıklepli, zencirekli, salbekli şemseli, koyu kahverengi deri ciltlidir. Mıklebi de şemselidir. Cildindeki yaldızların bazısı dökülmüştür. Başta 5 varaklık cetvelsiz ancak düzenli bir fihrist mevcuttur. Toprak rengine çalan koyulukta sarı renk kâğıt kullanılmış. Zahriyede eser sahibi kendince bir fihrist oluşturmuştur. Burada Mehmed b. Nasreddinzâde ve Mustafa Âtıf'a ait temellük kaydı ve Mustafa Âtıf'a ait bir mühür bulunmaktadır. Eserin başında mülevven ve müzehheb bir ser-levha işlenmiştir fakat tabakalar ser-levhasız başlamaktadır. Okunaklı, güzel bir talik yazı ile yazılmıştır. 29 satırlı 588 varaktır. İlk varakta yaldızlı cetvel, diğer varaklarda tek çizgiden oluşan kırmızı cetvel çekilmiştir. Son varakta Atâyî'ye ait müellif kaydı ve tarih ile müstensih bilgisi içermeyen bir temme kaydı mevcuttur. Çoban kaydına riayet edilmiştir. Der-kenârları çok enderdir. Söz başları kırmızı mürekkeplidir. Ayet ve hadisler kırmızı çizgi ile çizilmemiştir. Secilerde kırmızı nokta konulmamıştır. Metinde az sayıda hata vardır. Bundan dolayı eski bir nüsha olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-ebedîn âmîn.

af. Avusturya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. H. O. 124: Bu yazma Avusturya'nın başkenti Viyana'da bulunmaktadır. Gustav Flügel'in hazırladığı katalogta bildirildiğine göre bu yazma 228 x 127 milimetre ebatlarındadır. Toplam 436 varaktır. 31 satır olarak kaleme alınmıştır. Başta 6 varaklık bir fihrist bulunmaktadır. 8. varakta metin başlamaktadır. Başta müzehhep ve mülevven, altın yaldızlı bir ser-levha vardır. Tam bir nüshadır. Okunaklı, düzgün, özenli bir nesih hat ile yazılmıştır. İki kırmızı çizgi ve ortasında altın yaldızlı cetvelleri bulunmaktadır. 142. varakta "Temme bi'l-hayr yevmü'l-ahadü'l-hâmis min-şehri rebî'ülevvel li-sene seb'a ve seb'în ve elf, sümme nakl fî evâsıti şehri'l-mezbûr li-sene seb'a ve seb'în ve elf" biçiminde bir istinsah kaydı yer almaktadır. Buna göre bu nüsha 1077 Rebîülevvel'inde (Eylül 1666) istinsah edilmiştir. Bu nüshanın Flügel kataloğundaki adı *Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî*'dir ve 1234 numarada kayıtlıdır. Avusturya Milli Kütüphanesi eski kataloğunda ise numara H. O. 124'te mukayyettir.[1]

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ...

Son: ...sümme nakl fî evâsıti şehri'l-mezbûr li-sene seb'a ve seb'în ve elf, temme.

ag. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sultan II. Mahmud Kütüphanesi No. 1853: Dış boyutları 290 x 165 milimetredir. 37 satırlık 440 varaktır. Kıbrıs Sultan İkinci Mahmud Kütüphanesi isimli katalog çalışmasında bu nüsha hakkında şunlar yazılıdır: "Şakā'ik-ı Nu'mâniyye Zeyli adı ile de tanınan ve Nev'îzâde Atâullâh b. Yahya yani Atâyî tarafından yazılan bu eser, talik hatla kopye edilmiştir. Zeytunî meşin cildli olup şemseli ve mıkleplidir. Mihrabiye tezhipli, cetvelleri altın ve siyah mürekkep, söz başlıkları ise kırmızıdır. İkinci Mahmud vakfından olan bu eser kütüphanenin kayda geçmemiş kitapları arasında bulunmaktadır."[2]

ah. Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 8909: Bu yazma Mısır'ın başkenti Kahire'de Hidiv Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Türkiye yazmalar elektronik toplu kataloğu kayıtlarına göre nüshanın adı *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'tır. Yazarı ise Atâyî Nev'îzâde Mehmed Atâullâh b. Yahya'dır.

---

1 Gustav Flügel, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien*, Zweiter Band, s. 393, Wien 1865.

2 İsmet Parmaksızoğlu, *Kıbrıs Sultan İkinci Mahmud Kütüphanesi*, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, Ankara 1964.

Biyografi türünde olan yazmanın dili Türkçedir. 29 satır olarak kaleme alınan nüshanın varak sayısı 535'tir. Kullanılan yazı tarzı ise taliktir.[1]

Eksik Nüshalar

a. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No. 2341, 2342, 2343, 2344: Muhtemelen sekiz ciltten meydana gelen aynı nüshanın dört cildini oluşturmaktadırlar. 2341 Numaralı yazma 1. cilt olup 10. tabakayı, 2344 3. cilt olup 12. tabakayı, 2342 5. cilt olup 14. tabakayı, 2343 8. cilt olup 17. tabakayı kapsamaktadır. Eserin geriye kalan ciltlerini oluşturan nüshalar kayıp durumdadır. Tüm ciltlerin ebatları aynı olup 210 x 150 mm'dir. Her dört ciltte de fihrist bulunmakta fakat düzensiz tutulmuştur. Fiziksel olarak kötü durumdalar. 2344. ciltte çok sayıda ıslak sayfa mevcuttur. Tezhipsiz, mıklepsiz koyu kahverengi mukavva ciltlidir. Saman rengi suyolu filigranlı kâğıt kullanılmış. 1. cildin zahriyesinde "İbtidâ-yı tebyîz-i mecmûa fî evâili Receb 1042, itmâm-ı defter fî evâsıti Şevvâl, harrerehu el-fakîr Atâullâh el-Kâzî bi-Tırhala." kaydı bulunmaktadır. Buradaki yazı Âşık Çelebi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Hüdai Efendi Bölümü 1157 numarada kayıtlı *Meşâirü'ş-şuarâ* isimli tezkiresinin zahriyesinde yer alan Atâyî'ye ait el yazısına oldukça benzemektedir. Bu kayıtta ifade edilenler ve yazının Atâyî'nin yazısına benzemesi bu nüshaların müellif hattıyla kaleme alınmış olabileceğini işaret etmektedir. Zahriyede İffetî ve Çelebizâde İsmail tarafından yazılan temellük kayıtları da vardır. Ciltlerin varak ve satır sayıları şu şekildedir:

2341: 139 varak, 21 satır
2342: 204 varak, 19 satır
2343: 152 varak, 21 satır
2344: 216 varak, 22 satır.

Oldukça fazla ve karışık durumda der-kenar mevcuttur. Özensiz bir talik yazı kullanılmıştır. Cetvelsiz ve ser-levhasızdır. Rekabe kaydı kullanılmıştır. Sadece 1. cildin sonunda "Kemile bi-'avni'llâhi te'âlâ fî evveli rebî'u'l-âhir sene 1044. Harrerehu el-fakîr 'Atâ'u'llâh el-Kâzî bi-Üsküb gafere lehu" biçiminde müellif kaydı bulunmaktadır. Diğer ciltlerde herhangi bir telif veya ketebe kaydı yer almamaktadır. Ciltlerin başlangıç ve bitiş ifadeleri şu şekildedir:

---
1 bk. https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=109684 (E.T.: 20.12.2014)

2341:

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Feth-i Sigetvar ve Köle "Feth Oldı Kalʿalar"

2342:

Baş: Tabaka-i çehârdehüm ez-tabakât-ı selâtîn-i …

Son: Şâm eyâleti virildi, azl olındı.

2343:

Baş: Tabaka-i heftdehüm ez-tabakât-ı aliyye-i …

Son: Halleda'llâhü hilâfetühü ilâ intihâi ebedi'l-ebedîn âmîn.

2344:

Baş: Tabaka-i düvâzdehüm ez-tabakât-ı selâtîn-i …

Son: Zaberde nâm Bulgar köyüne konuldu.

b. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1442: 282 x 175 mm. dış boyutlarındadır. Mıklepli ve salbekli Rûmî şemseli, vişneçürüğü renkli deri ciltlidir. Aharlı, koyu krem renk kâğıt kullanılmış. Mevcut iki tabakanın başında yer alan ser-levhalar müzehheb ve mülevvendir. 8 varak fihrist ve 146 varak metinden ibarettir. Bölüm başları ve sonları hariç sayfalar 25 satır olarak düzenlenmiş. İlk varaklarda özenli, son varaklarda ise özensiz bir talik yazı kullanılmış. Söz başları kırmızı mürekkep ile yazılmış. Nisbeler metnin yan tarafına işlenmiş. Secilere kırmızı nokta koyma usulüne tam riayet edilmemiş. Rekabe kaydı mevcut. Zahriyede bir padişah mührü ve Ağazâde Süleyman ile Sinan Paşa Medresesi Müderrisi Mü'minzâde Abdu'l-Azîz adına temellük kayıtları bulunmaktadır. Nüshada sadece onuncu tabaka olan Kânûnî Sultan Süleyman ve on birinci tabaka olan II. Selim dönemi yer almaktadır. Bu haliyle üç cilt olarak meydana getirildiği muhtemel görünen bir nüshanın birinci cildi durumundadır. Metin sonunda yer alan müellif kaydına göre 14 Muharrem 1043'te (21 Temmuz 1633) Tırhala'da Nev'îzâde Atâyî tarafından yazılmıştır. Fakat nüsha müellif hatlı olamayacak kadar fazla hata içermektedir. Yazmanın cildi ve sayfaları fiziksel açıdan çok iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Der-yaylak-ı Tırhala nüvişte-şüd el-fakîr Nevʿîzâde.

c. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1443: Boyutları 280 x 175 mm. Miklepli ve soğuk şemseli vişneçürüğü renginde deri ciltlidir. Cildin arka yüzünün deri tabakasında soyulmalar var. Zahriyesinde bir padişah mührü bulunmakta ve "El-cildü'l-hâmis ve's-sâdis ve's-sâbiʿ min-*Zeylü'ş-şakâ'ik li-Nevʿîzâde*, bi-hatt-ı taʿlîk, satır 35" yazmaktadır. Fakat sayfalar 33 satır kullanılarak oluşturulmuş. Talik yazı tarzı kullanılmış. Sarı renkte, aharlı sarı bir kâğıt kullanılmış. Ser-levhası müzehhebtir. Tüm sayfaları yaldızlı cedvellidir. 184 varaktan ibarettir. Fihristi bulunmamaktadır. Üç cilt halinde meydana getirildiği muhtemel görünen bir nüshanın üçüncü cildi olduğu için orijinal sayfa numarası 304'ten başlamaktadır. Fakat sonradan farklı bir kalemle 1 rakamından başlanarak yeni sayfa numaraları verilmiştir. 14. tabaka olan Sultan I. Ahmed döneminden başlayıp eserin sonuna kadar gitmektedir. Söz başları ve şahıs nisbeleri kırmızı mürekkeple yazılmış. Rekabe kaydına uyulmuş. Metin sonunda bir ferağ kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtta istinsah tarihi lugaz tarzında verilmiştir. Bazı sayfalarda küçük haşere zararları görülmekle birlikte nüsha fiziksel açıdan iyi durumdadır.

Baş: Tabaka-i çehâr-dehüm ez-tabakât-ı selâtîn-i Osmân…

Son: Fî ihda'l-medârisi's-Semâniye ʿan … el-fakîr Nevʿîzâde ʿafâ ʿanhümâ.

d. Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1439: Dış ve iç boyutları 290 x 178 ve 195 x 100 milimetredir. Miklepli, vişne rengi deri ciltli. Esas cilt ve miklep soğuk şemselidir. Şekerrenk aharlı kâğıt kullanılmış. Zahriyede altın yaldızla yazılmış bir eser adı ve iki hükümdar tuğralı mühür bulunmaktadır. 13. tabakadan başlamakta ve eserin sonuna kadar devam etmektedir. Varak numaralı 277'den itibaren başlamakta ve 541'de bitmektedir. Bu hesaba göre 264 varaktan ibarettir. 25 satırlıdır. Ser-levhasız, fihristsiz ve cetvelsizdir. Rekabe kaydı mevcuttur. Yazmanın sonunda Atâyî'nin müellif kaydı yer almaktadır. Eserin bitiminden sonra atama bilgilerine ekler yapılmış. Söz başları kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeple yazılmıştır.

Baş: Tabaka-i sîzdehüm ez-tabakât-ı …

Son: Sultan Murâd âlem-i âhirete intikâl eyledi.

e. Topkapı Sarayı Müzesi, No. A3101: 257 x 140 mm. dış ve 180 x 74 mm. iç ebatlara sahiptir. Mıklepsiz, ince zencirekli kahverengi ciltlidir. Zahriyede Mehmet Rakım tarafından 1135/1722-23 yılında satın alındığını gösterir kayıt ve bu şahsa ait mühür bulunmaktadır. Mülevven ve müzehhep ser-levhalıdır. Düzgün, okunaklı bir nesih ile yazılmıştır. 25 satırlı 225 varaktır. Yazma *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın başından başlıyor fakat II. Selim döneminin sonunda, yani 11. tabaka sonunda bitiyor. İlk sayfa yaldızlı cetvelli ancak diğer sayfalar kırmızı tek çizgili cetvellidir. Sonda herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Sadece "Temme bi'l-hayr" yazılmıştır. Aharlı, krem rengi kâğıt kullanılmış. Söz başları kırmızıdır. Rekabe kaydına riayet edilmiştir.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Sümme azl fî zi'l-ka'de sene 983.

f. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ragıp Paşa Bölümü No. 1012: Dış ve iç boyutları 310 x 180 ve 230 x 100 milimetredir. Kahverengi meşin ciltlidir. Başta 8 varak yaldızlı cetvelli, düzgün çizgili, özenli bir fihrist bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Ragıp Paşa Bölümü 1010 ve 1011 numaralı yazmalarda bulunan Mehmed Medğûbîn'e ait mühür bu yazmanın zahriyesinde de vardır. 33 satırlı 386 varaktır. Tüm sayfalar çift kuzulu, yaldızlı cetvellidir. Sadece *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* metninin başlangıcında müzehhep bir ser-levha mevcuttur. Tabaka başlarında ise ser-levha bulunmamaktadır. Düzgün ve okunaklı bir talik hat ile yazılmıştır. Aharlı, saman rengi kâğıt kullanılmıştır. Söz başları sürh mürekkeplidir. Çoban kaydına riayet edilmiştir. Metnin sonuna Atâyî'nin ketebe kaydı alınmamıştır. Kısa bir ferağ kaydı bulunmaktadır. Buna göre bu yazma 1153 Cemâdiyelûlâ'sında (Temmuz-Ağustos 1740) istinsah edilmiştir. Ferağ kaydında müstensihin adı yer almamaktadır. I. Ahmed döneminden sonra I. Mustafa'nın ikinci tahta çıkış devri biyografileri atlanarak IV. Murad tabakasına geçilmiştir. Bu haliyle tabakaları tam ancak biyografileri eksik bir nüshadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer sene.

g. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü No. 2310: Dışı 282 x 190 mm. ebatlarındadır. Fizikî açıdan oldukça kötü bir nüshadır. Özensiz kötü bir talik yazı kullanılmıştır. Başta ve sonda karışık fihristler ve çizimler mevcuttur. Eserin mukaddime bölümü bulunmamaktadır. Doğrudan Taşköprîzâde'nin biyografisi ile başlamaktadır. Zahriyede Mehmed Esad Efendi'ye ait bir mühür vardır. Metin üstünde karalamalar yapılmış, çizgiler çizilmiştir. Filigranlı samanî renk kâğıt kullanılmış. Tezhib, cetvel, ser-levha yer almamaktadır. 226 varak olup satır sayıları karışıktır. Sultan II. Osman döneminde bitmektedir. Metnin sonunda herhangi bir kayıt mevcut değildir.

Baş: et-Tabakâtü'l-âşire min-devleti'l-kayâsıra …

Son: Fitne musadere oldı.

h. Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Bölümü No. 734: Dış ve iç boyutları 230 x 160 ve 170 x 80 mm'dir. Mıklepli, koyu kırmızı meşin ciltlidir. Cildin dış tarafı ve mıklep ebru süslemelidir. Zahriyede yazı mevcut değildir. Nüshanın başında 3 varak fihrist bulunmaktadır. Tüm nüsha 189 varaktır fakat *Zeyl-i Şakâ'ik* 185. varakta bitiyor. Metin içerisinde olması gereken "zebâd" ve "tiryâk" hakkında olmak üzere iki fetva, Nev'î'ye ait bir makale ile bir mektup, Bâkî ve Nev'î'nin yazdıkları iki cülûsiyye yazmanın sonunda yer almaktadır. Bu nüsha sadece III. Murad dönemini, yani 12. tabakayı ihtiva etmektedir. Nesih tarzında bir yazı kullanılmış. 25 satırdan müteşekkildir. Cetvel ve ser-levha bulunmamaktadır. Metnin sonunda herhangi bir telif veya ferağ kaydı mevcut değildir.

Baş: Tabaka-i düvâzdehüm ez-tabakât-ı selâtîn-i …

Son: Baş egdi kulluğına serkeşân-ı câh u celâl.

i. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY 2571: Dış 210 x 150 mm. iç 165 x 95 mm ebatlarındadır. Ebrulu, mıklepsiz, koyu kahverengi mukavva ciltlidir. Çiğ renkli, suyolu filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Mukaddime bulunmamaktadır. Doğrudan eserin başlangıç tabakası olan Kānûnî Sultan Süleyman dönemi ile başlamaktadır. Sadece 10. tabakayı ihtiva etmektedir. Kırık bir nesih yazı ile yazılmış. Cetvelsiz, ser-levhasız, rekabesizdir. Söz başlarında kırmızı, diğer yerlerde siyah mürekkep kullanılmış. 25 satırlı 67 varaktır. Nüshanın sonunda herhangi bir kayıt yok. Sadece hamdele ve salvele ile eserin bittiği yazılmış. Fiziken iyi durumdadır.

Baş: Tabakâtü'l-âşire min-devleti'l-kayasıra devlet-i …
Son: Sahbihi'l-fihâm ellezîne himâtü'd-dîn ve hidâtü'l-kelâm.

j. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY 2404: Dış 278 x 172, iç 185 x 80 mm. ebatlarındadır. Zencirekli, şemseli, mıklepsiz, vişneçürüğü renginde ciltlidir. 17. tabaka ile başlamaktadır. Birkaç ciltlik bir nüshanın son cildi olmalıdır. Zahriyede İsmail b. Mehmed ve Mehmet b. Hamdi'ye ait temellük kayıtları mevcuttur. Düzgün, okunaklı bir rika yazı ile yazılmış. Aharlı, filigranlı, koyu krem rengi kâğıt kullanılmış. 29 satırlı 74 varaktır. Rekabe kaydı bulunmakta, cetvel ve ser-levha ise bulunmamaktadır. Metnin sonunda herhangi bir kayıt tutulmamış. Fiziken iyi durumdadır.

Baş: Tabaka-i heftdehüm ez-tabakât-ı aliyye-i
Son: Mehemmed Efendi mahdûmı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer.

k. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. TY 2390: Dış 290 x 200, iç 200 x 100 mm. ebatlarındadır. Ebru süslemeli, koyu kahve renkli mukavva ciltlidir. Zahriyesinde eser adından başka kayıt veya mühür bulunmamaktadır. 25 satırlı 47 varaktır. Aharlı, balköpüğü renkli kâğıt kullanılmıştır. Ser-levhasız, cetvelsizdir. Rekabe kaydı mevcuttur. Kırık bir talik yazı ile yazılmıştır. Muhtemelen birkaç ciltlik bir nüshanın ilk cildidir. Tam nüshalar ile aynı şekilde başlamaktadır fakat başlangıç tabakasının ortalarına denk gelen "Şeyh Şâh Ali" isimli şahsın biyografisinin başında sona ermektedir. Bu haliyle oldukça eksik bir nüshadır. Söz başları kırmızıdır. Fizik olarak iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i 'anber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…
Son: San'at-ı mezbûrı vech-i ma'âş ve mâdde-i erbâb-ı inti'âş itmiş idi.

l. Konya Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları no. 5433: Eser boyutu 263 x 152, metin boyutu 186 x 83 mm. Mıklepsiz, şemsesiz siyah yumuşak deri ciltlidir. 14. tabaka olan Sultan 1. Ahmed dönemi ile başlamaktadır. Varak numarası 320'den başlayıp 531'de bitmektedir. Toplam 211 varaktır. Eksik bir nüshadır. Muhtemelen iki veya üç ciltten oluşan bir nüshanın sonuncu cildidir. Krem rengi, aharlı kâğıt kullanılmış. Tüm sayfalarda cedvel çekilmiş. Ser-levha mevcut değildir. Söz başları kırmızıdır. Nisbeler metnin yan tarafına kırmızı mürekkeple yazılmış. Okunaklı, düzgün bir talik yazısı var. Rekabe kaydına tüm sayfalarda uyulmuş. Secilerin olduğu yere kırmızı nokta koyma usulüne uyulmamış, fakat mısra sonlarında kırmızı nokta konulmuş. Zahriye-

sinde "İşbu kitab her nedense 320'nci sahifeden başlıyor." biçiminde son zamanlarda yazıldığı anlaşılan, rika hattıyla bir not bulunmaktadır. Herhangi bir telif veya istinsah kaydı mevcut değildir. Der-kenarlar yoktur. Bazı sayfalarda nemlenmeler bulunmakla birlikte nüsha fiziksel açıdan iyi durumdadır.

Baş: Tabaka-i Çehâr-dehüm ez-Tabakât-ı Selâtîn-i Osmânî Tabaka-ı Devlet-i…
Son: Mahmûd Efendi mahdûm-ı Kara Çelebizâde Efendi fî şehri Safer sene.

m. Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi No. 22 Sel 2298: Boyutları dış 235 x 150, iç 195 x 120 mm'dir. Sırtı meşin, yüzü bez bir cilde sahiptir. 74 varak ve 19 satırdır. Filigranlı, koyu krem renkli kâğıt kullanılmış. Zahriyesinde yer alan "*Zeyl-i Şakā'ik-ı Nev'izâde Atâyî*'nin kitabından bu risale ahz olunmuştur." notundan anlaşıldığına göre nüsha bir *Hadâ'iku'l-hakā'ik* seçkisidir. 72a varağında "Taşköprîzâde'nin *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* nâm kitâb-ı müstetâbın zeyli Atâyî merhûmun *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'i-şakā'ik* eser-i mu'teberine zeyl olmak üzere Şeyhî muhalles Mehmed Efendi'nin *Vekâyi'ü'l-fuzalâ* ismiyle müsemmâ cem' u tertîb eylediği tabakâttan Edirneli olan zevâtları mezkûr kitabdan ihrâc ve bu risâleye vaz' olunmuştur." ibaresinden sonra *Şeyhî Mehmed Zeyli*'nden alıntılanan Hafız Ahmed Zihnî Efendi'nin biyografisiyle sona ermektedir.

Baş: Depegöz Hızr Efendi, el-Mevlâ Hızr nergis-i şehlâ-yı vücûdı hâk-i…
Son: Edrine kâzîsi olup zamânında cülûs-ı hümâyûn vâki' oldı.

n. Nevşehir Damad İbrahim Paşa İl Halk Kütüphanesi No. 50 Damad 40: Dışı ve içi 270 x 150 ve 190 x 53 mm. boyutlarındadır. Şemseli, zencirekli, mıklepli kahverengi meşin ciltlidir. Ser-levhası ve mihrabiyesi müzehheb ve mülevvendir. Tüm sayfalara yaldızlı cedvel çekilmiş. Kullanılan kâğıt koyu kavuniçi renkli, suyolu filigranlıdır. 368 varak, 29 satırdır. Okunaklı, düzgün bir talik yazı kullanılmış. Diğer nüshalarda genelde fihrist mevcutken bunda ise bulunmamaktadır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmış. Secilerin olduğu yere kırmızı nokta koyma işlemine tam olarak uyulmamış. Der-kenarları nadirdir. Tüm sayfalarda rekabe kaydına riayet edilmiş. Biyografi sahiplerinin nisbeleri yan tarafa işlenmiş. Nüshada herhangi bir telif ya da istinsah kaydı bulunmamaktadır. 13. tabaka olan III. Mehmed döneminin so-

nunda nüsha bitiyor. Bu haliyle oldukça eksik bir nüshadır. Sayfa kenarlarında yer yer nemlenmeler var ancak nüsha oldukça iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-i Hudâ…

Son: Baʿdehu ʿazl olındılar, fî 23 zi'l-hicce sene 1013.

o. Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları no. S.H.M.H.K.Yaz. 486: Dış boyutu 225 x 150, iç boyutu ise 200 x 95 mm'dir. Mıklepsiz, şemsesiz, kahverengi meşin ciltlidir. Cildin iç yüzünde renkli, ebru süslemeler mevcuttur. Başta 6 varak cetvelli, düzgün çizimli, kırmızı-siyah mürekkepli, özenli bir fihrist bulunmaktadır. Zahriyede Kethüda Salih Efendi'ye ait 1142/1729-30 tarihli bir temellük kaydı ve Seyyid İbrahim Edhem Efendi'nin bir mührü yer almaktadır. Koyu krem rengi aharlı bir kâğıt kullanılmış. 29 satırlı 276 varaktır. Eserin başından itibaren başlamakta ve 12. tabaka olan III. Murad döneminin sonunda bitmektedir. Bu haliyle 2 veya 3 ciltlik bir nüshanın 1. cildi durumundadır. Müzehhep ve mülevven ser-levhalıdır. Çift kuzulu, yaldızlı cetvellidir. Düzgün ve okunaklı bir nesih yazı ile yazılmıştır. Söz başları kırmızı, diğer yerler siyah mürekkeplidir. Ayak kaydına riayet edilmiştir. Der-kenarlar ender görülmektedir. Nüshanın sonunda veya başında herhangi bir müellif veya müstensih kaydı bulunmamaktadır. Yazmanın ilk sayfaları fiziksel açıdan kötü durumdadur. İlk yapraklarında nemlenme izleri mevcuttur fakat son sayfaları iyi durumdadır.

Baş: Nesîm-i ʿanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-Hudâ…

Son: Ebussuûdzâde Mustafa Efendi dâme âhiri'd-devleti'l-aliyye.

p. Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları no. S.H.M.H.K.Yaz. 487: Dış boyutu 240 x 160, iç boyutu ise 175 x 75 mm'dir. Mıklepli, şemseli, zencirekli koyu kahverengi deri ciltlidir. Aharlı, saman rengi kâğıt kullanılmış. Nüshanın başında 2 varaklık cetvelsiz, çizgisiz fakat özenli bir fihrist vardır. Fihrist yalnızca bu ciltte yer alanları göstermektedir. 25 satırlı 103 varaktır. Sadece eserin başında yer alan 10. tabakayı kapsamaktadır. Muhtemelen çok ciltli bir nüshanın ilk cildidir. Ser-levha işlenmemiştir. Sayfaların kenarına cetveller de çekilmemiştir. Çoban kaydı mevcuttur.

Okunaklı, özenli bir nesih yazı ile yazılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Önemli yerlerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Nüshanın üzerinde herhangi bir mühür bulunmamaktadır. Der-kenarlar mevcut değildir. Yazma, herhangi bir kayıt olmadan sona ermektedir. Bu haliyle istinsah tarihi belli değildir. Fiziksel açıdan oldukça iyi vaziyettedir.

Baş: Nesîm-i ʻanber-şemîm-i hamd u senâ, güşâyende-i şakâ'ik-ı takdîs-Hudâ…
Son: Kasım Paşa'da nüzhetgâh-ı âlemdür. Türbesi dahı andadur.

q. İngiltere-Oxford Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. MS Turk. e. 21: Bu yazma İngiltere'de Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Katalogların bildirdiğine göre bu yazma 228 x 127 milimetre dış ve 164 x 93 milimetre iç ebatlarındadır. Müstensihi Yahya b. Mustafa'dır. Toplam 317 varaktan oluşmaktadır. Satır sayıları 6 ile 25 arasında değişmektedir. Nesih tarzı bir yazı ile kaleme alınmıştır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

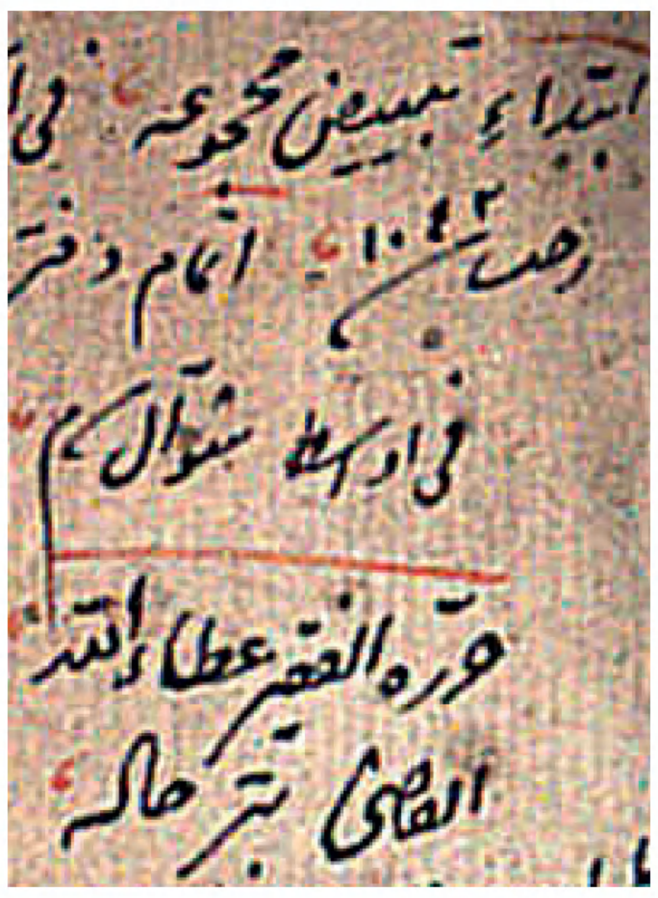
r. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü No. Or. 9504: Türkiye yazmaları elektronik toplu kataloğunda İngiltere Milli Kütüphanesi'nde, Or. 9504 numarada Nevʻîzâde Atâyî'nin *Zeyl-i Şakā'ik* isimli eserinin bir nüshasının bulunduğu belirtilmektedir. Sadece yazar ile eserin adı verilen ve konusu ile diline değinilen bu kayıtta başka herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Fakat Charles Rieu tarafından hazırlanan İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Kataloğu'nda böyle bir yazmadan söz edilmemektedir[1].

Nüshaların Değerlendirilmesi

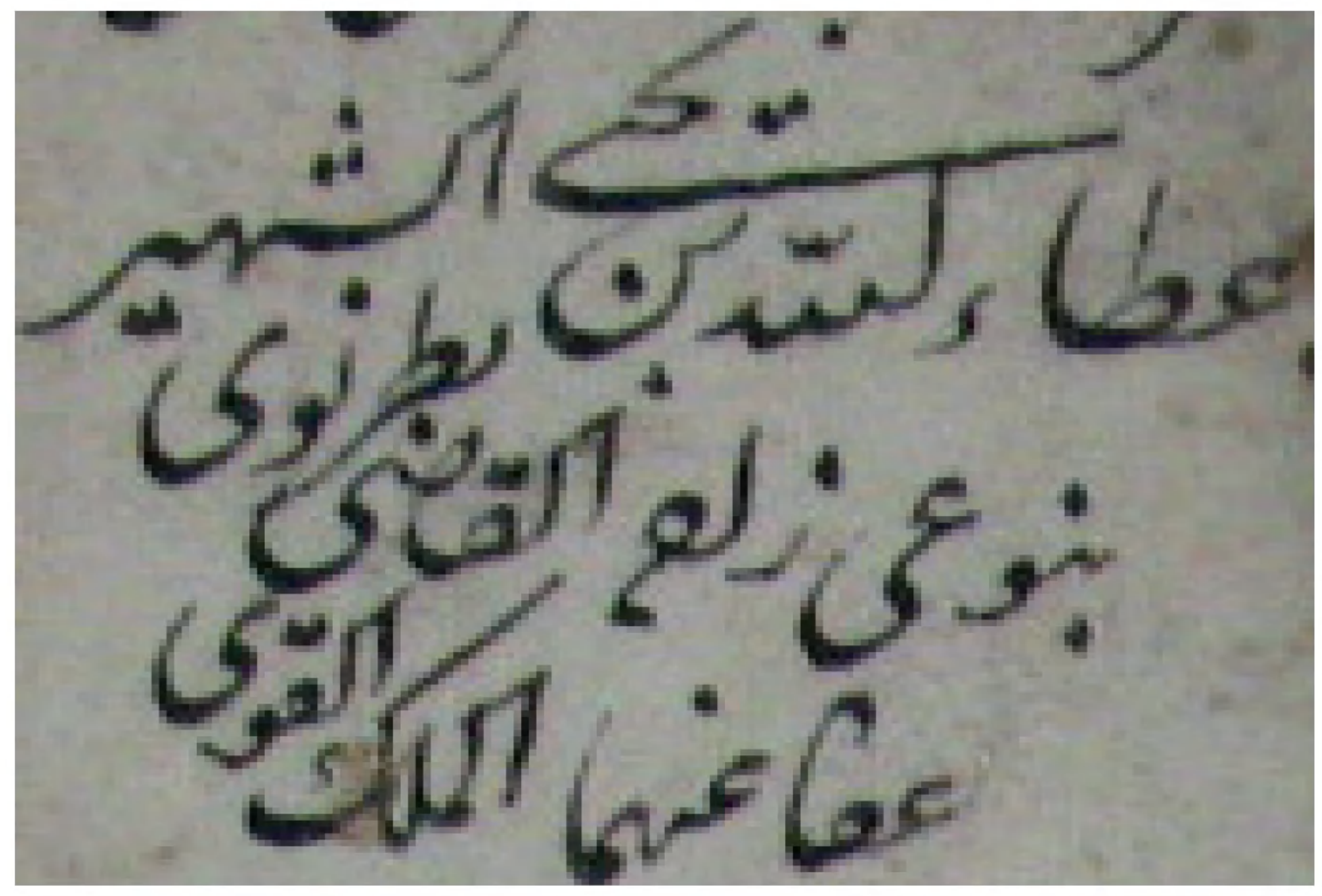
Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın elde bulunan nüshalarını inceledikten sonra ulaştığımız neticeye göre Nevʻîzâde Atâyî'nin elinden çıkması kuvvetle muhtemel olan sadece bir nüsha bulunmaktadır. Bizce Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi bölümüne 2341, 2342, 2343 ve 2344 biçiminde dört farklı numarayla kaydedilen, hâlbuki aynı eserin birer cildi olan yazmaların meydana getirdiği nüsha müellif hattı izleri taşımaktadır. Bu kanıya varmamızın nedeni eserin I. cildi olan 2341 numaralı yazmanın zahriyesinde "İbtidâ-yı tebyîz-i mecmûʻa fî evâili Receb 1042. İtmâm-ı defter fî evâsıt-ı

1 Charles Rieu, *Catalogue of Turkish Manuscripts in the British Museum*, 1888.

Şevvâl, harrerehü el-fakîr Atâullâh el-kâzî bi-Tırhala." kaydının var olmasıdır. Diğer hiçbir nüshada bulunmayan bu kaydın tutulduğu yazı (bk. Örnek 1), Âşık Çelebi'nin şuara tezkiresinin bir nüshasında bulunan Atâyî'nin el yazısına (bk. Örnek 2) benzemektedir.[1]

Örnek 1: No. 2341'deki Telif Kaydı

Örnek 2: Atâyî'nin El Yazısı Örneği

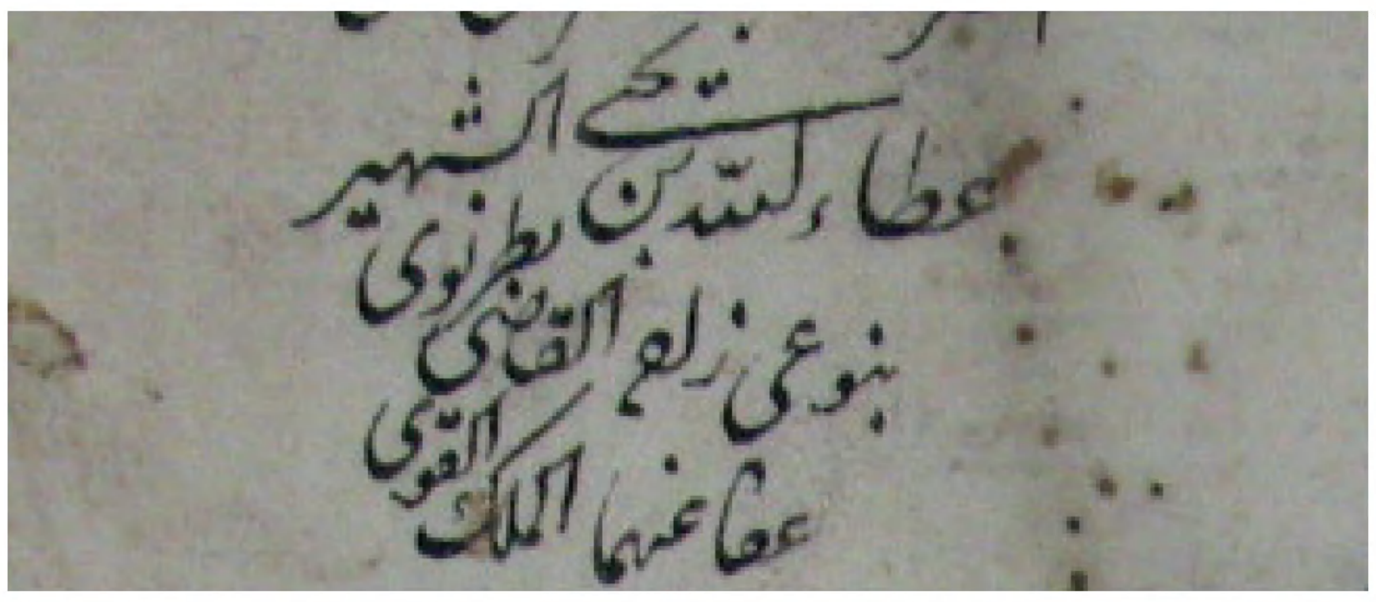
Müellifin kendi eliyle kaleme aldığı nüshanın tenkitli metin tesisinde esas alınmasının genel bir kabul olduğu bilinmektedir. Maalesef biz müellif hattı olduğunu düşündüğümüz bu nüshayı tenkitli metin kurmada esas olarak alamadık. Bunun nedeni her tabakanın bir cilt şeklinde tertip edildiği bu nüshanın sadece 4 cildinin mevcut olmasıdır. Nitekim toplam 8 tabaka olan eserin geriye kalan 4 tabakasını ihtiva eden 3 veya 4 cildi elde bulunmamaktadır.

Tenkitli metin tesis eserken kullandığımız yazmaların ilki olan Topkapı Sarayı Müzesi Revan 1438 numarada kayıtlı nüsha[2] Türkiye yazmaları toplu elektronik kataloğunda müellif hattı olarak gösterilmektedir. Fakat bize göre bu nüshanın Atâyî'nin eli ürünü olduğunu iddia etmek doğru değildir. Çünkü 200a varağında Nev'îzâde'ye ait bir şiir "li-Müellifihi'l-merhûm" başlığı ile verilmiştir. Bu başlığı kullanmakla bu nüshayı yazan kişi eserin yazarına "merhûm" diye hitap etmiştir. Atâyî'nin kendisine "merhûm" şeklinde hitap etmesi mümkün olmadığına göre bu nüsha Nev'îzâde dışında biri tarafından çoğaltılmış olmalıdır.

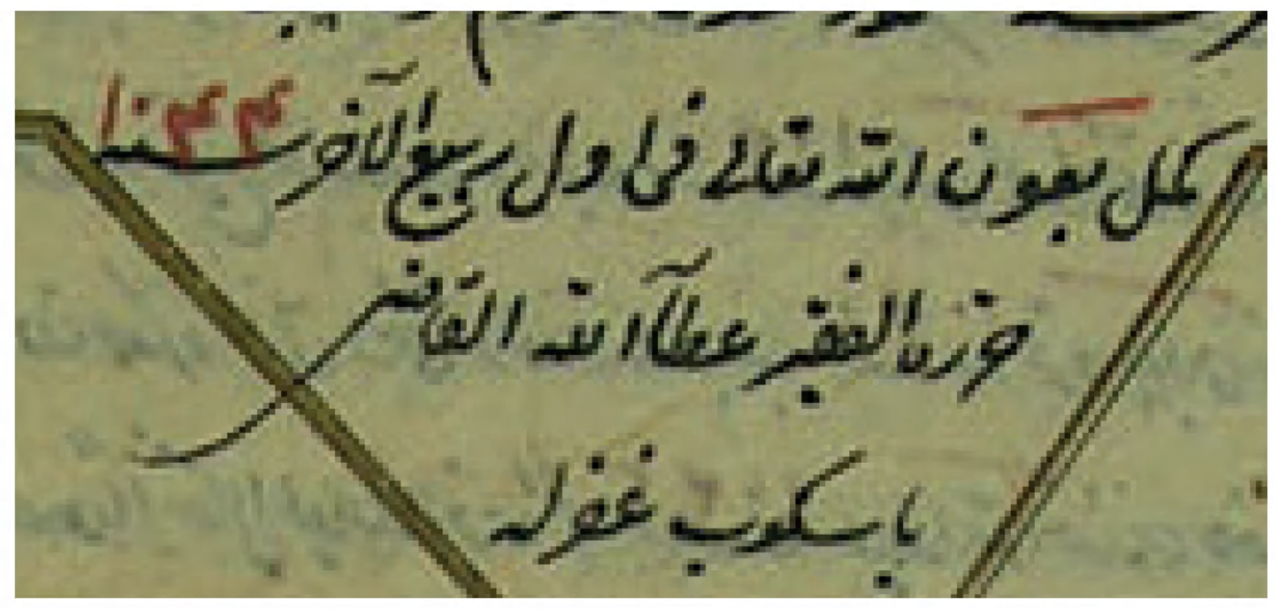
Atâyî'nin elimizde bulunan el yazısı (bk. Örnek 3) ile R1 nüshasındaki yazıları (bk. Örnek 4) karşılaştırdığımızda da birebir örtüşmedikleri dikkat çekmektedir.

1 bk. Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüdâî Efendi Bölümü, No 1157.

2 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "R1" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.

Örnek 3: Atâyî'nin El Yazısı Örneği

Örnek 4: R1'de Benzer İfadelerin Yazımı

Ayrıca 11. tabakanın sonunda, der-kenarda "Temme bi'l-hayr yevmü'l-erba'a 14 Muharremü'l-harâm sene 1043." kaydı, onun hemen altında ise "Nüvişte şüd, 13 Receb 1071" biçiminde küçük bir not yer almaktadır. 14 Muharrem 1043 (21 Temmuz 1633) Nev'îzâde Atâyî'nin 11. tabakayı bitiriş tarihi, 13 Receb 1071 (14 Mart 1661) ise bu nüshanın istinsah tarihi olmalıdır.

Kataloglarda R1 nüshasının "müellif hattı" biçiminde kaydedilmesinin nedeni muhtemelen metnin sonunda Atâyî'ye ait telif kaydının var olmasıdır. Fakat söz konusu kaydı müellif hatlı bir nüshadan istinsah yapan müstensih, gördüğünü yazmak suretiyle bu nüshaya işlemiş olabilir. Nitekim müellif hattı olmadığı istinsah kayıtlarının varlığıyla sabit olan E nüshasında bu tür kayıtların tamamı müstensih kayıtlarıyla birlikte bulunmaktadır.

Her ne kadar *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın yazarı tarafından kaleme alınmamış da olsa R1 nüshasında imla, gramer ve içerik hatalarının oldukça az olması, müellifin eseri tertip ederken der-kenara yazdığı hatırlatma notlarını da ihtiva etmesi bu nüshanın müellif hatlı bir yazmadan doğrudan çoğaltıldığı intibaı uyandırmaktadır. Üstelik 14 Mart 1661'de istinsah edilmesi bu nüshayı yazılış tarihi belli olan yazmalar içerisinde en eski ikinci nüsha kılmaktadır.

R1 nüshasında herhangi bir tashih kaydı bulunmamaktadır. Bununla birlikte der-kenarlara yazılan bazı ifadelerin yanına kırmızı mürekkeple (صح) işareti konulmuştur. Bu husus R1'in yazımdan sonra tekrar gözden geçirilip yanlışlarının tashih edildiğine işaret etmektedir. Tashih görmüş bir yazma nüsha ise tenkitli metin açısından güvenilir kabul edilmektedir.[1]

Tezhibine verilen önemden ve zahriyesindeki tuğradan bir hükümdar için

1 Selami Ece, *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2007, s. 134.

hazırlandığı anlaşılan nüshanın yazı, kâğıt ve cildi halen gayet iyi durumdadır.

Yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı R1'i tenkitli metnin kurulmasında istifade edilecek ilk nüsha olarak kabul ettik. Kurduğumuz metne eklediğimiz varak numaralarında bu nüshayı esas aldık.

Metin tenkiti için tercih ettiğimiz diğer bir nüsha Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 2309 numarada kayıtlı yazma eserdir[1]. Bu nüsha istinsah tarihi belli mevcut yazmalar içerisinde en eski tarihli olanıdır. 1051/1641-42 senesinde, yani yazımı Rebîülâhir 1044'te (Eylül 1634) tamamlanan *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'tan sadece 7 sene sonra istinsah edilmeye başlanmıştır. Aralarında bu kadar kısa bir zaman aralığı olduğu halde E nüshası muhtemelen müellifin elinden çıkan bir nüsha ile karşılaştırılarak tashih de edilmiştir. Der-kenarlardaki birçok düzeltmenin yanına işlenen (صح) işaretinden varlığı anlaşılan bu özellik E nüshasını daha da güvenilir kılmaktadır.

İstinsah kaydında verilen bilgiye göre E nüshasının müstensihi Pehlivânzâde Mehmed Efendi (ö. [?]) isimli şahıstır. Okunaklı bir el yazısı olan ve klâsik İslam edebiyatına hâkimiyeti çoğalttığı metinlerden anlaşılan bu şahıs Nev'îzâde Atâyî'nin *Nefhâtü'l-ezhâr* adlı mesnevisinin Manisa Yazma Eser Kütüphanesi 45 Hk 5073 numarada kayıtlı nüshası ile Ganîzâde Nâdirî'nin *Şeh-nâme*'sinin Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi 34 Ha 280'de kayıtlı yazmasının da müstensihidir. İstinsah işine hâkim bir kişinin eli ürünü olması E nüshasını değerli kılan başka bir hususiyettir.

Tenkitli metin tesisinde kullandığımız başka bir nüsha ise Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi 4702 numarada kayıtlı yazmadır[2]. Bu nüsha ferağ kaydında yer alan açıklamaya göre 1076/1665-66 senesinde istinsah edilmiştir. Rebîülâhir 1044'te (Eylül 1634) kaleme alınan *Zeyl-i Şakā'ik*'tan bu hesaba göre 32 yıl sonra çoğaltılmıştır. İstinsah tarihleri belli olan eldeki nüshalardan en eski üçüncü yazmadır. Ayrıca SE nüshası da E gibi müellif hattı bir yazma ile kaşılaştırılarak tashih edilmiş bir nüshadır. Zahriyesinde yer alan "Bu nüsha-i latîfeye bazı kibar hidmet idüp tashih eylemişler. Hevâmişinde olan rikâ' hatlar Cezmî merhûmundur. Gâyet güzel nüshadır." şeklindeki not ve üzerindeki tashih kaydı bu durumu izah etmektedir.

1 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "E" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.

2 Bu nüsha bundan sonraki açıklamalarda "SE" biçiminde kısaltmaya tabi tutulacaktır.

Söz konusu yazma Nuh Emîrzâde Seyyid Mustafa b. Seyyid Mehmed (ö. [?]) tarafından istinsah edilmiştir. Aynı şahıs Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları no. 485'te ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Beşir Ağa Bölümü no. 477'de kayıtlı nüshaların da müstensihidir.

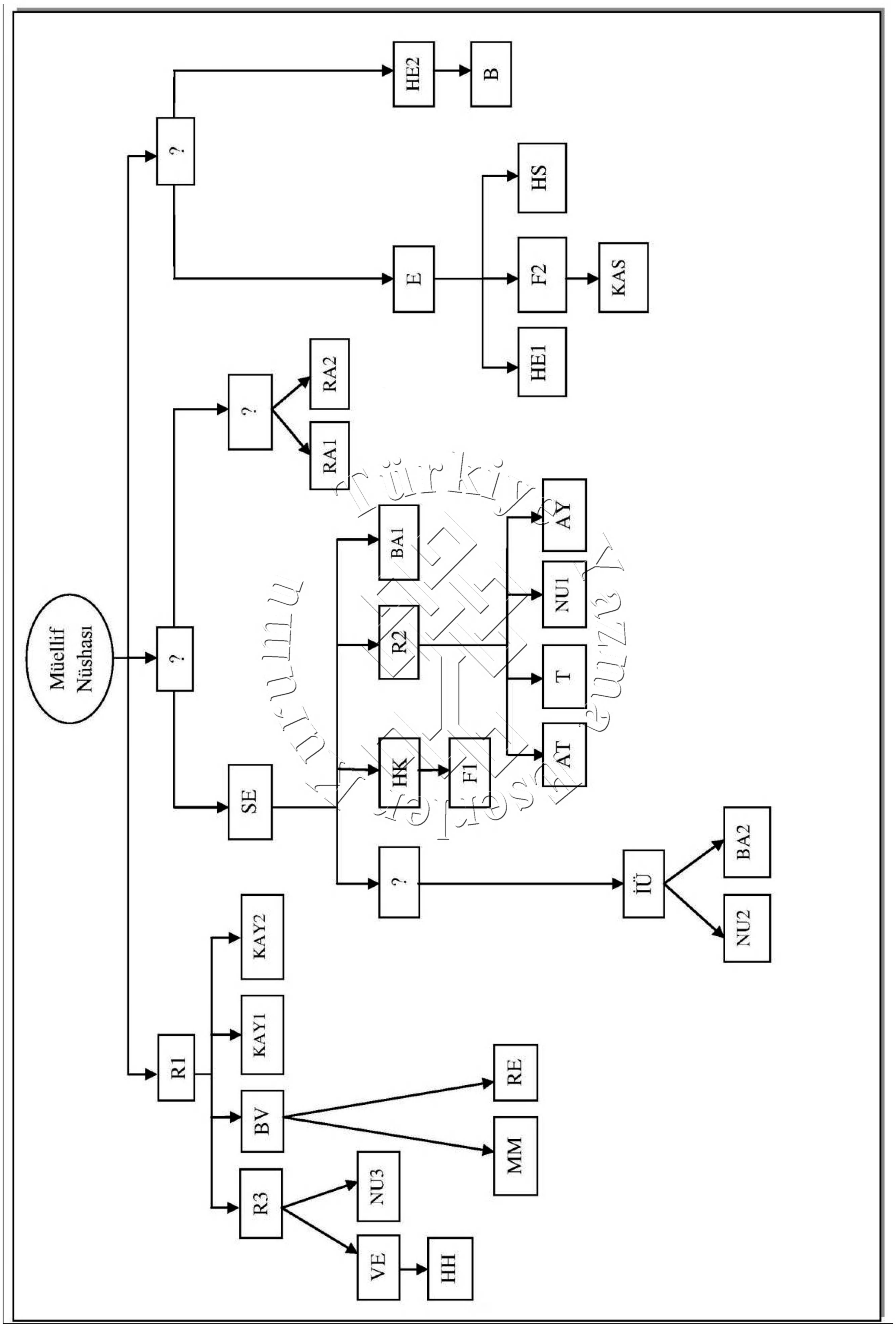
Tashih kaydı taşıması, en eski yazmalardan biri olması, fiziksel açıdan iyi durumda bulunması, metninin içerik, imla ve gramer kuralları bakımından az hata barındırması, müstensihinin istinsah işinde tecrübeli olması SE nüshasını tenkitli metin kurmada tercih etmemizin belli başlı nedenleridir.

Behcet Gönül ve Abdülkadir Özcan muhtemelen metin sonundaki müellif kaydından hareketle Topkapı Sarayı Müzesi Revan 1442 ve 1443'te mukayyet nüshaların müellif hattı olduğunu ifade etmektedir.[1] Fakat bize göre bu mâlûmat doğruyu yansıtmamaktadır; çünkü 1442 numaraları nüsha 10 ve 11. tabakaları, 1443 no'lu nüsha ise 14, 15, 16 ve 17. tabakaları ihtiva etmektedir. Dolayısıyla tam ve doğru nüshanın ortaya çıkması için 12 ve 13. tabakaları kapsayan başka bir cildin olması gerekmektedir. Fakat böyle bir cilt Topkapı Sarayı Müzesi'nde mevcut değildir. Üstelik özellikle nüshanın I. cildi olan 1442 numaralı yazmada müellif elinden çıkması pek mümkün görünmeyen türden kelime ve ibare eksiklikleri ile dil ve anlatım hataları yer almaktadır.

Yukarıda tavsiflerini verdiğimiz diğer yazmalar tenkitli metin tesisinde mukayeseye esas aldığımız R1, E ve SE nüshalarından istinsah edilmişlerdir.

1 Gönül [Necatigil], agm, s. 164; Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*, (tıpkıbasım: A. Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. VI.

Nüshaların Şeceresi[1]

1 Eksik ve yurtdışındaki nüshalar şecereye dâhil edilmemiştir.

II) ESERİN MUHTEVA UNSURLARI

A. Eserde Yer Alan Biyografiler

Nev'îzâde Atâyî Zeyli 940/1533-34 ile 1044/1634-35 yılları arasındaki yüz bir senelik süre zarfında vefat eden kadı, müderris, şeyh, mutasavvıf ve devlet adamlarının biyografilerini içermektedir. Bu özelliği onu çağının en hacimli biyografik eserlerinden biri kılmaktadır.

940/1533-34 ile 1044/1634-35 seneleri arasında geçen zaman on padişah dönemine tekabül etmektedir. Atâyî eserinin muhtevasını oluşturan geniş hacmin tasnifi için bu on hükümdar döneminden yararlanmıştır. *Zeyl-i Şakā'ik*'ı bu padişahların isimleriyle anılan on tabakadan oluşacak şekilde tertip etmiştir. Daha sonra yazar şahısların hâl tercemelerini vefat tarihlerine göre mensup oldukları padişahın tabakasına yerleştirmiştir.

Atâullâh Atâyî Efendi telifine doğrudan aldığı şahısların terceme-i hâllerini tabakaların büyük başlıkları altında açtığı başlıklarla kaleme almıştır. Bununla birlikte bazı durumlarda biyografisini verdiği kişinin babası, oğlu, kardeşi, halifesi, mürşidi vb. meşhur ve başarılı bir tanıdığı varsa bunların hayatları hakkında bilgileri söz konusu biyografinin sonuna açtığı bir alt başlık ile vermektedir. Başka biyografi yazarlarınca da kullanılan bu yöntem ile meydana getirilen hâl tercemelerini incelememiz içerisinde rakamlara dâhil ettik.

Ana hatları bu şekilde tertip edilen eserin tabakalarında önce kadı ve müderris, sonra şeyh ile mutasavvıf, en sonda ise hükümdar ve devlet adamlarının biyografilerine yer verilmektedir. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta meslek erbabı kişilerin ağırlıklı kısmını kadı ve müderrisler oluşturmaktadır. Toplamda 1133 biyografi ihtiva eden *Zeyl-i Şakā'ik*'ta mevcut olan kadı-müderris hâl tercemesi adedi 843'tür. Kadı ve müderrisleri şeyh ile mutasavvıflar takip etmektedir. 1133 hâl tercemesinin 202'si şeyh ve mutasavvıflara aittir. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta biyografileri en az sayıda olanlar devlet adamlarıdır. Nitekim hâl tercemelerine yer verilen devlet adamları sadece veziriazam ve şeyhülislamlarla sınırlıdır. Bunların da sayısı 88'dir. Söz konusu bu terceme-i hâller ilgili padişahın tahtta oturduğu zaman boyunca görev yapan devlet adamlarının listelendiği bölümde yer almaktadır.

Eserdeki biyografilerin padişah dönemlerine göre dağılımına baktığımızda ise en çok hâl tercemesinin 12. tabaka olan Sultan III. Murad devrine ait olduğu görülmektedir. Sultan III. Murad tabakasında yer alan biyografisi sayısı 225'tir. Bu tabakadaki biyografilerin sayısının fazla oluşunun nedeni yirmi bir yıl gibi diğer dönemlere nazaran uzun diyebileceğimiz bir süreyi kapsamasıdır. 12. tabakayı 210 biyografi ile Sultan I. Ahmed zamanını içeren 14. tabaka takip etmektedir. *Zeyl-i Atâyî*'nin en az biyografi ihtiva eden tabakası 43 hâl tercemesi ile ismini Sultan I. Mustafa'nın verdiği 15. tabakadır. Bu dönemin bu kadar az terceme-i hâl bulundurmasının nedeni 1 yıl 7 ay kadar az bir zaman sürmesidir.

Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik'ta yer alan biyografilerin sayılarını ve meslek ile tabakalara göre dağılımlarını bir tablo üzerinde şu şekilde gösterebiliriz[1]:

	Kadı-Müderris	**Alt Başlık**	**Şeyh-mutasavvıf**	**Alt Başlık**	**Devlet Adamı**	**TOPLAM**
10. Tabaka Süleyman I (Kanuni)	74	10	43	2	45	**174**
11. Tabaka II. Selim	81	7	36	4	2	**130**
12. Tabaka III. Murad	166	16	31	5	7	**225**
13. Tabaka III. Mehmed	109	8	17	1	7	**142**
14. Tabaka I. Ahmed	166	8	27	-	9	**210**
15. Tabaka I. Mustafa	28	-	10	-	5	**43**
16. Tabaka II. Osman	51	1	6	-	5	**63**
17. Tabaka IV. Murad	115	3	19	1	8	**146**
GENEL TOPLAM	**790**	**53**	**189**	**13**	**88**	**1133**

1 Alt başlık ile yazarın biyografisini verdiği şahısla akrabalık veya halef-selef benzeri bir ilişiği olan ve bu yüzden ilgili biyografinin alt başlığında hayat bilgileri verilen kişilerin biyografileri kastedilmiştir.

B. Biyografilerde Kullanılan Kompozisyon

Şakā'iku'n-nu'mâniyye geleneğinin ana hatlarını ortaya çıkartmaya çalıştığımız bölümde belirtildiği üzere bu geleneğe ait eserlerin kendine has bir biyografi kompozisyonu vardır. Söz konusu bu metin düzenlemesi zaman içerisinde tekâmüle ermiştir. *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneği biyografi kompozisyonunun olgunluk mertebesine ulaştığı nokta Atâyî'nin *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-Şakā'ik*'ıdır. Nitekim Atâyî'ye zeyil yazan Şeyhî Mehmed Efendi de bu biyografi planına sadık kalmıştır.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta biyografilerin tanziminde kullanılan kompozisyon bu çalışmanın *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğini tespitinin amaçlandığı I. bölümünde, "*Şakā'iku'n-nu'mâniyye* ve Zeyillerinde Eser Tertibi ve Biyografi Tanzimi" başlığının beşinci alt başlığında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir (bk. I. Bölüm, 2.5. Madde). Tekrara düşmemek adına burada sadece *Zeyl-i Atâyî*'de biyografilerde yer verilen bilgiler ve bu bilgilerin takdim planı bir taslak ile gösterilecektir:

.... (İsim) (.................................. (Nisbe))
.... (Doğum yeri)
.... (Lakap/Mahlas/Nisbe)
.... (Doğum Tarihi)
.... (Baba/Anne Tarafı Hakkında Bilgi)
.... Tahsil Hayatı)
.... (Mülazımı Olduğu Hoca)
....
.... (Görev Bilgileri -Tarih, Kimin Yerine, Nerede, Hangi Görev, Mertebesi-)
.... (Vefat Tarihi)
Sinn-i şerîfi .... (Vefat Ettiği Zamandaki Yaşı)
....'de medfûndur. (Mezarının Bulunduğu Yer)
Keyfiyyet-i intikâli bu gûne nakl olınur ki ....
.... (Vefat Şekli/Hikayesi)
Mevlânâ-yı/Azîz-i mezbûr..
.... (Fizikî ve Ruhsal Portresi)
Âsâr-ıcelîlelerinden...(KalemeAldığıEserler)
Nakl olınur ki ....
(Şahıs Hakkında Yazarın Şahit Olduğu veya Duyduğu Hikaye/Latife/Keramet)

Atâullâh Efendi'nin yukarıda verdiğimiz taslağın dizilişine istisnaî bazı durumlar dışında neredeyse tüm biyografilerde uyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sadece bazı yerlerde doğum yeri ile lakap/mahlasın birbiriyle yer değiştirdiğini görmek mümkündür.[1] Bir de ilgili şahsın doğum tarihi biliniyorsa genel olarak biyografiye baba/anne tarafı bilgisi ile başlanıp akabinde doğum tarihine geçilmektedir. Diğer mâlûmat ise taslağa göre devam etmektedir.[2]

Anlaşıldığı kadarıyla yazar bir şahsın yukarıdaki taslakta yer alan bilgilerinin olduğu bir biyografiyi nihaî hedef olarak görmektedir. Çünkü eserdeki en hacimli biyografide bile bu bilgilerin haricinde bir bilgi mevcut değildir. Biyografi hacmini belirleyen, yazarın "isim, nisbe, doğum yeri ve tarihi, anne-baba tarafları, tahsili, mülazemet hocası, görev bilgileri, vefat tarihi ve şekli, vefat esnasında yaşı, mezarının yeri, fiziksel-ruhsal portre, eserler ve hikâye" bilgilerinden hangilerine ulaştığı ve bunlar hakkında ne kadar mâlûmat topladığıdır. Fakat Atâyî'nin her terceme-i hâlde bu bilgilerin hepsini verdiğini söylemek doğru olmaz. Tabii olarak o, yaptığı araştırmalar neticesinde bu bilgilerden hangilerine ulaştıysa yukarıdaki taslağa onları yerleştirerek biyografi oluşturmuştur.

Bu doğrultuda baktığımızda *Zeyl-i Atâyî*'de isim, nisbe, doğum yeri, baba, tahsil, mülazemet hocası, görev, vefat tarihi ve portre bilgileri hemen hemen her biyografide bulunmaktadır. Ancak doğum tarihi, anne tarafı, vefat şekli, öldüğünde yaşı, mezarının yeri, eser ve hikâye bilgileri ise çoğu hâl tercemesinde yer almamaktadır.

C. Kazasker Ruznamçelerinin Esere Katkısı

Şakā'iku'n-nu'mâniyye ve zeyillerinde asıl konu kadı ve müderrisler olduğu için bu şahısların biyografilerinde meslekî yönlerine dönük mâlûmata ağırlık verilmesi olağan bir durumdur. Nitekim kadı ve müderrislerin yaşam bilgileri içerisinde meslekî cihetlerini en belirgin şekilde yansıtanı görev bilgileridir. Kişinin nereye, kimin yerine, hangi görev ve derece ile atandığı bilgisine yer vermek hem biyografik bilgilerde derinlik sağlaması hem de kadı-müderris

1 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 5b. (Eğri Abdî biyografisi.)

2 bk. agy, vr. 22b. (Kurd Ahmed biyografisi.)

tabakātı türündeki eserin özüne uygun düşmesi açısından önemli görülmüş olmalıdır. Bu bağlamda "*Şakā'iku'n-nu'mâniyye* Geleneği" bölümünde belirtildiği üzere zaman içerisinde olgunluk kazanan *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* biyografisinde şahısların görevlerine ait mâlûmatın bu tekâmüle paralel olarak fazlalaştığı görülmektedir.

Osmanlı ilmiye teşkilatına mensup medrese ve kadılıklarda hiyerarşik bir düzen söz konusuydu. Bu düzen içerisinde müderrisliğe veya kadılığa tayin edilen âlimlerin atandıkları yere göre bir derecesi oluyordu[1]. Şahsın kıdemine karşılık gelen bu mertebe her tayinde belirtilirdi. Hâl tercemelerinde kadı ve müderrislerin görev bilgilerine ağırlık vermek adına bu atama derecelerini ilk defa bildiren *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* müzeyyili Âşık Çelebi'dir.[2] Mevlânâ Âşık'tan sonra *Şakā'ik Zeyli* yazan sanatçılar biyografilerde görev mertebelerine yer vermeye devam etmişlerdir. Bu doğrultuda zaman içerisinde *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* zeyillerinde şahısların neredeyse tüm atama ve azillerine, üstelik bu atamaların ne zaman, kimin yerine, nereye, hangi derece ile yapıldığına yer verilmesi bir geleneğe dönüşmüştür. Denilebilir ki *Şakā'ik* geleneğine mensup zeyillerdeki biyografileri diğer tabakāt türlerinin terâcim-i ahvâllerinden ayıran özellik *Şakā'ik* zeyillerinde şahsın eğitim bilgilerinden sonra "................... tarihinde .... Efendi yerine .... (derecesi) ile .... medresesine/kazasına atandı" biçiminde kalıp ifadelerle uzun bir bölüm dâhilinde görev kaydının listelenmesidir.

Osmanlılar devlet yönetiminde meydana gelen olayları günlük olarak kaydetmeye önem vermişlerdir. Mâlî, askerî, idarî, ilmiye vb. alanlarda görevli

---

1 Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara müracaat edilebilir:
Mefail Hızlı, *Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler*, Uludağ Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.17, sayı 1, 2008, s.25-46.
Mehmet İpşirli, "Mülazemet", *DİA*, İstanbul 2006, C. 31, s. 537-539.
Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Medrese Geleneğinin Doğuşu", *Belleten,* C. LXVI, sy. 247, Aralık 2002, s. 849-903
Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1984, s. 29-30.
Mehmet İpşirli, "Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülazemet sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülazemet Kayıtları", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10-11, 1981-1982, İstanbul, s. 221-232
Cahid Baltacı, "Kâdî-asker Rûz-nâmçeleri'nin Târîhî ve Kültürel Ehemmiyeti", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, C. IV, sayı 1, Temmuz 1979, s. 55-100.
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK Basımevi, Ankara 1988.

2 Suat Donuk, Nev'îzâde Atâyî - *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik (İnceleme-Metin)*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manisa 2015, s. 41.

Osmanlı memurları günlük olayları kaydettikleri defterler tutmuşlardır. Bu tür defterlere XVI. yüzyılın yarısından itibaren "ruznamçe" adı verilmiştir. Osmanlılarda ilmiye mensupları olan kadı ve müderrislerin bağlı bulundukları müessese kazaskerlikti. Onların tayin, terfi ve azilleri kazaskerlerce yapılırdı. Kadı ve müderrislerin atama, yükselme ve azillerinin kaydedildiği deftere kazasker ruznamçesi adı verilirdi. Buna mülazemet defteri veya danişmend defteri de denilirdi.[1] Mülazemet defteri denmesinin nedeni atama ve azil bilgilerinin yanı sıra medrese eğitimlerinin sonunda mülazım olup medreselere atanmayı hak eden talebelerin isimlerinin de bu deftere kaydediliyor olmasıydı. Nitekim Atâyî "Ol esnâda nevbet fermân olınup erbâb-ı istihkâkı defter-i mülâzemete kayd … itmişler idi."[2] ve "… ʻarzları mûcibince nevbet fermân olınup müstaʻiddân-ı nâmdâr ol husrev-i serîr-i fazl u ʻirfânun defterine kayd olındukda …"[3] ifadeleriyle bu bilgiyi teyit etmektedir.

Nev'îzâde Atâyî'nin *Zeyil*'de şahısların atama, azil ve mertebe bilgileri için mahkeme sicillerinden istifade ettiğini daha önce belirtmiştik. Fakat mahkeme sicillerinde daha çok adlî davalar ile ilgili davalı, davacı, dava konusu vb. bilgiler yer almaktadır[4]. Üstelik bunlarda sadece kadı bilgileri bulunup müderrislerle ilgili bir kaydın var olması mümkün görünmemektedir. Bu yüzden *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*'ta mevcut olan yüzlerce şahsın tüm görev bilgilerinin alındığı başka bir kaynak olmalıdır.

Bizce *Zeyl-i Atâyî*'de yer alan kadı ve müderrislerin atama, azil, terfi ve kıdem bilgileri yukarıda belirtildiği gibi tam da bu tür mâlûmat için tutulan kazasker ruznamçelerinden alınmış olmalıdır.

Rumeli kazaskerliğine ait 952/1545-46 - 1312/1894-95 ve Anadolu kazaskerliğine ait 1076/1665-66- - 1310/1892-93 senelerini kapsayan ruznamçeler bugün İstanbul Müftülüğü Şer'iye Sicili Arşivi ve Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.[5]

1 Cahid Baltacı, "Kâdî-asker Rûz-nâmçeleri'nin Târîhî ve Kültürel Ehemmiyeti", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, C. IV, S. 1, Temmuz 1979, s. 59.

2 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 206a.

3 agy, vr. 301a.

4 Bu konuda şu örneğe bakılabilir: *İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadâreti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002 - 1003 /M. 1594 - 1595)* / (haz.) Rasim Erol - Hüseyin Kılıç, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul 2011.

5 İsmail Gündoğdu, "Osmanlı Tarihi Kaynaklarından Kazaskerlik Ruznamçe Defterleri ve Önemi",

Mehmet İpşirli "*Osmanlı İlmiye Teşkilatında Mülazemet Sisteminin Önemi ve Rumeli Kadıaskeri Mehmed Efendi Zamanına Ait Mülazemet Kayıtları*" adlı makalesinde Osmanlı ilmiye mesleği ve mülazemet usulü üzerinde durduktan sonra Hocazâde Mehmed Efendi'nin (ö. Cemâdiyelâhire 1024/ Haziran-Temmuz 1615) kazaskerliği zamanında tuttuğu ruznamçenin bir bölümünü sunmaktadır.[1] Bu ruznamçe Hocazâde Efendi'nin Zilka'de 1007 (Mayıs-Haziran 1599) - 20 Ramazan 1009 (25 Mart 1601) tarihleri arasındaki Rumeli kazaskerliği döneminde tutulmuş olup bugün İstanbul Şer'i Siciller Arşivi, Rumeli Kadıaskerliği Rûznâmeleri numara VII, s. 4-45'te bulunmaktadır.[2]

Hocazâde Mehmed Efendi ruznamçesindeki kayıtlar Atâyî'nin *Şakā'ik Zeyli*'ndeki bilgilerle mukayese edildiğinde bazılarının birebir örtüştüğü görülmektedir. Örneğin Mehmed Efendi ruznamçesinin 52. maddesinde "Ahizâde Hüseyin Efendi, Eyüp'te İsmihan Sultan Medresesi'nden Sahn'a, iadeden, 1 mülazemet, 1008"[3] yazmaktadır. *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin (ö. 1043/1633-34) biyografisinde görev yaptığı yerler sıralanırken "… bin dört şevvâlinde Tarsûsî yirine İsmihân Sultân pâyesine sâye salup bin sekiz Rebî'u'l-evvel'inde İskenderzâde yirine Sahn-ı Semâniye'ye hırâm idüp…"[4] açıklamasıyla daha önce İsmihan Sultan Medresesi'nde bulunan Ahîzâde Efendi'nin 1008 yılı Rebiülevvel'inde (Eylül-Ekim 1599) Sahn-ı Seman Medresesi'ne atandığı belirtilmektedir. Bu bilgi kazasker ruznamçesindeki kayıtla uyuşmaktadır.

Hocazâde Efendi mülazemet defterinde 36. sırada "Seyyid Ma'rifetullah Efendi, Şam müftülüğü ve Şam Süleymaniye müderrisliği, iadeden, 1 mülazemet, 1007"[5] kaydı yer almaktadır. Bu kayıt *Zeyl-i Atâyî*'de yer alan Ma'rifetullâh Efendi (ö. 1014/1605-6) hâl tercemesindeki "Bin yedi şevvâlinün evâhirinde Şânî Efendi yirine mükerreren müftî-i Şâm olmış idi"[6] bilgisiyle örtüşmektedir.

Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Yıl 2009, s. 699-700.

1 İpşirli, agm, s. 221-232.

2 agm, s. 225.

3 agm, s. 229.

4 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 460a.

5 İpşirli, agm, s. 228.

6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 309a.

Hocazâde Mehmed Efendi ruznamçesinin 42. maddesindeki ifadeler de Atâyî'nin eserindeki bilgiye uymaktadır. Bu maddede yer alan "Hocazâde Abdülaziz Efendi Süleymaniye'den Darülhadis'e, teşrifen, 3 mülazemet, 1008"[1] bilgisi *Nev'îzâde Zeyli*'ndeki "… bin yedi Cemâdiye'l-ûlâ'sında Muzaffer Efendi yirine çâr-bâliş-nişîn-i mesned-i Süleymâniyye olup bin sekiz Zi'l-ka'de'sinde Kara 'Abdu'r-Rahman Efendi yirine Dârü'l-hadîs-i Süleymâniyye'de tekye-zen-i mihrâb-ı ders ü tahkîk olup…"[2] ifadesiyle örtüşmektedir.

Pek çok noktada tam uyuştukları ve çoğu yerde birbirlerine paralel gittikleri halde ruznamçe ile *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ın tümden örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Ruznamçe 44. maddede yer alan Haydar Efendi'nin (ö. 1012/1603-4) Şehzade Mehmed Medresesi'nden Süleymaniye Medresesi'ne atanması bilgisi[3] *Zeyl-i Şakā'ik*'ta da vardır, Fakat ruznamçenin bildirdiği yıl 1008 iken *Zeyil* bu tayin için 1006 tarihini zikretmektedir.[4] Bunun gibi atama bilgisi tutan fakat tarih tutmayan pek çok kayıt bulunduğu görülmektedir.

Tarihin ve tayin yerinin birbirini tuttuğu fakat eski görev yerinin örtüşmediği kayıtlar da mevcuttur. Hocazâde Efendi'nin ruznamçesinde 58. sırada bulunan kayıtta Niksarîzâde Mahmud Efendi'nin (ö. Ramazan 1025/ Eylül-Ekim 1616) Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi'nden Sahn-ı Seman'a 1008 yılında atandığı kaydı yer almaktadır.[5] Atâyî ise Niksarîzâde'nin görev kaydını verirken 1008 Rebiülevvel'inde Belgrat'ta iken Abdülmü'min Efendi (ö. [?]) yerine Sahn-ı Seman'a terfi ettirildiğini belirtir.[6] Şahsın 1008'de Sahn-ı Seman'a atanması kısmı örtüşüyorken nereden atandığı bilgisinde ihtilaf söz konusudur.

Hocazâde Mehmed Efendi'nin mülazemet defterinde yer alan bazı kayıtların *Atâyî Zeyli*'nde hiç geçmediğini veya bazı bilgilerin örtüşmediğini de eklemekte fayda var.

Kazasker ruznamçe defterlerini İstanbul Müftülüğü Şer'iye Sicili Arşivi'nde yaptığı araştırmalar sonucunda bulup bilim dünyasına tanıtan Cahid Baltacı,

1 İpşirli, agm, s. 229.
2 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 382a.
3 İpşirli, agm, s. 229.
4 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 299b.
5 İpşirli, agm, s. 230.
6 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 356a.

Niğbolu'daki Hacı İvaz Medresesi'nden, Tırnova'daki Yıldırım Han Medresesi'nden bahsetmediğinden hareketle "… yapmış olduğumuz araştırmalarda Nev'i-Zade Ata'i, Uşşaki-zade İbrahim Hasîb ve Şeyhî Mehmed Efendi'nin bu defterleri kullanmadıklarını tesbit etmiş bulunmaktayız."[1] dese de bizce Atâyî kazasker ruznamçelerinden istifade etmiştir.

Biz Nev'îzâde Atâyî'nin mülazemet defterlerini alıp birebir kopya ettiğini veya *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'taki tüm atama bilgilerinin sadece kazasker ruznamçelerinden alındığını iddia etmiyoruz. Fakat Nev'îzâde'nin *Zeyil*'deki biyografilerin önemli bir bölümünü oluşturan tafsilatlı tayin bilgilerini temin ederken ruznamçelerden yararlandığı fikrini taşıyoruz. Mamafih kadı ve müderrislerin görevleri hakkında bu kadar mâlûmatı verebilecek başka bir kaynak akla gelmemektedir.

Bu hususun kesin bir neticeye ulaşmasının yolu *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta yer alan 843 kadı ve müderrisin tüm tayin bilgilerinin 940/1533-54 ile 1044/1634-35 yılları arasında tutulan tüm kazasker ruznamçelerindeki her bir madde ile mukayese edilmesinden geçmektir. Böyle bir inceleme ise bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır.

D. Eserde Biyografisi Bulunan Şair ve Edipler

400 yıllık bir süre zarfını kapsayan şuara tezkireleri üzerine yapılan bir istatistikî çalışmaya göre 3182 Türk divan şairi olup bunların ifa ettikleri mesleklerin toplam sayısı 108'dir. Bu meslekler ve bunlara mensup şairler tasnif edildiğinde divan şairlerinin yüzde 36'lik bir dilim ile en çok ilmiye sınıfından oldukları anlaşılmaktadır. Toplam 3182 şairin 1147'si ilmiye sınıfındandır. Bu sınıfa dâhil olan meslek erbapları şeyhülislam, kazasker, kadı, müderris, naib, mu'îd ve danişmendlerdir. İlmiye sınıfını % 28 ile bürokratlar takip etmektedir. Üçüncü sırada ise yüzde 5 ile şeyh ve dervişler gelmektedir. Divan şairi şeyh ve dervişlerin toplam sayısı ise 182'dir. Bu sınıflardan sonra % 3.7 ile askerler, yine % 3.7 ile esnaf ve serbest meslek kesimi gelmektedir[2]. Bu hesaba göre divan şairlerinin neredeyse yarıya yakını ulema ve meşayih sınıfından insanlardır.

---

1 Baltacı, agm, s. 65.

2 Daha geniş bilgi için bk.: Mustafa İsen, "Divan Şairlerinin Meslek Konumları", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 83 (Mart 1989), s. 35-41.

Şeyh, mutasavvıf, hükümdar, devlet adamı ve özellikle ilmiye sınıfına mensup ulema terâcim-i ahvâllerini ihtiva eden *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın bu nedenle bir şair biyografisi membaı olduğunu belirtmek mümkündür. *Zeyl-i Şakā'ik*'ta yer alan şair-edip hâl tercemeleri sayısı toplamda 198'dir. Biyografisinde şair veya yazarlığı belirtilen ve en az bir edebî eserinin adı verilen veya en az bir manzumesinden alıntı yapılan şahıslar bu sayıya dâhil edilmiştir.[1] Başarılı bir divan şairi olan Şeyhülislam Yahya Efendi hakkında *Zeyil*'de pek çok bilgi bulunmaktadır fakat eserin yazımı tamamlandığında henüz hayatta olduğu için ona ait müstakil bir terceme-i hâl yer almamaktadır. Bu yüzden Şeyhülislam Yahya söz konusu sayıya eklenmemiştir.

198 şair ve edibin hayatları hakkında geniş bilgiler barındırmasının *Zeyl-i Atâyî*'ye çağının önemli bir şuara tezkiresi olma hüviyeti yüklediğini söylemek mümkündür. Nitekim Osmanlı edebiyatının ilk şuara tezkiresi olan Sehî Bey'in (ö. 955/1548-49) *Heşt Behişt*'i 241, kendisinden sekiz sene sonra kaleme alınan Latîfî'nin (ö. 990/1582-83) *Tezkiretü'ş-şuarâ*'sı 334 şair biyografisi içermektedir.[2] Bu durumda *Atâyî Zeyli*'nin bunlara yakın bir sayıda şair biyografisi ihtiva ettiği görülmektedir.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik 1533-1634 yılları arasında intikal eden şahısların hâl tercemelerini barındığı için hem XVI. hem de XVII. yüzyıl Osmanlı edebiyatı sanatçılarının yaşam bilgilerini bulundurmaktadır. *Zeyl-i Atâyî*'de biyografisi yer alan en önemli şair şüphesiz ki XVI. asrın en başarılı şairi olarak kabul edilen Bâkî'dir. Atâyî'nin kaleme aldığı Bâkî biyografisinin oldukça hacimli ve değerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nev'î, Gülşenî (ö. Şevval 940/ Nisan-Mayıs 1534), Fevrî (ö. Zilka'de 978/ Mart-Nisan 1571), Behiştî (ö. 979/1571-72) ve Muhibbî (ö. Safer 974/ Ağustos-Eylül 1566) eserde terceme-i hâli bulunan diğer önemli XVI. yüzyıl şairleridir. Kāfzâde Fâizî (ö. Receb 1031/ Mayıs-Haziran 1622), Ganîzâde Nâdirî (ö. Cemâdiyelâhire 1036/ Şubat-Mart 1627), Azmîzâde Hâletî (ö. Şaban 1040/ Mart-Nisan 1631) *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta biyografileri olan XVII. asrın söz sahibi şairlerinden sadece birkaçıdır. Bu özelliği Atâyî'nin *Zeyl-i Şakā'ik*'ını edebî

1 Oğlan Şeyhi İsmail'in biyografisi bu kıstasa uymadığı hâlde şair ve edipler listesine alınmıştır. Bunun nedeni her ne kadar *Zeyl-i Şakā'ik*'ta belirtilmemiş de olsa Oğlan Şeyhi'nin şairlik vasfına sahip olmasıdır. Nitekim Abdülkadir Gölpınarlı *"Melâmilik ve Melâmiler"* isimli çalışmada, 49. sayfada biyografisini sunduğu Oğlan Şeyhi İsmail'in şiirlerine de yer vermiştir.

2 İsen vd., age, s. 30, 37.

değeri yüksek bir Osmanlı ilim ve genel tarihi kitabı olma vasfı ile birlikte Türk edebiyatı tarihinin önemli kaynak eserlerinden biri kılmaktadır.

Zeyl-i Atâyî'de hâl tercemeleri yer alan şair ve edipler şunlardır[1]:

10. Tabaka Kānûnî Sultan Süleyman Dönemi: İsâmeddin Ebülhayr Ahmed bin Mustafa bin Halil (Taşköprîzâde), Derviş Mehmed (Lâmi'îzâde Lem'î Çelebi) {Lem'î}, Mustafa bin Şemseddin {Ahterî}, Pârepârezâde Ahmed Efendi, Mustafa Sürûrî Efendi {Sürûrî}, Garîk Arabzâde Mehmed Efendi {Kudsî}, Mehmed Muttakî Çelebi {Muttakî}, Fethullah-ı Acemî {Ârif}, Depegöz Hızır Efendi {Hızrî}, Ebussuudzâde Mehmed Çelebi {Meylî}, Ahmed bin Mahmud (el-Asamm), Celâlzâde Salih Efendi {Sâlih}, Pîr Ahmed bin eş-Şeyh Ahmed el-Karamanî (Pîrî Reîs) {Pîrî}, Mustafa bin Hasan bin Abdullah {İşretî}, Ahmed Beg bin Nişancı Mehmed Beg, eş-Şeyh Ali el-Arabî, eş-Şeyh İbrahim Gülşenî {Gülşenî}, Oğlan Şeyhi İsmail Çelebi, eş-Şeyh Lâihî Çelebi {Lâihî}, Mîr-i Mîrân-ı Rumeli Şems Paşa, Cezerîzâde Mehmed Çelebi {Sâfî}, Kānûnî Sultan Süleyman {Muhibbî}

11. Tabaka Sultan II. Selim Dönemi: Çeşmecizâde Nimetullah Efendi {Na'îmî}, Seyrekzâde Şemseddin Ahmed, Nişancı Celâlzâde Mustafa Beg {Nişânî}, Abdulkerimzâde Mehmed bin Abdulvehhab, Halil bin İsa Paşa el-Cenderî {Muhlisî/Defterî}, Dülgerzâde Mehmed bin Mehmed (İbnü'n-neccâr), Kâzîzâde Mahdumu Mustafa Efendi {Hilmî}, Ahmed bin Mahmud (Arabzâde İmamı), Şah Mehmed bin Hurrem, Necmeddin bin Mehmed {Necmî}, Ahmed bin Abdullah {Fevrî}, Yahya bin Ömer (Beşiktaşî) {Müderris}, Ataullah bin Ahmed {Atâyî}, Mehmed bin Ramazan (Nişancı Ramazanzâde), Ramazan bin Abdulmuhsin el-Vizevî {Behiştî}, Mustafa Efendi {Hazânî}, Âşık Çelebi {Âşık}, Kınalızâde Ali Efendi {Alî}, Muslihiddin el-Lârî (Molla Lârî), Ali bin Abdulaziz bin Hüsam (Ümmüveledzâde), Şeyhülislam Ebussuud el-İmâdî Efendi, Defterdar Ebülfazl Efendi {Fazlî}, Gubârî Abdurrahman Efendi {Gubârî}, eş-Şeyh Hasan {Zarîfî}, Gülşenîzâde Seyyid Hayâlî {Hayâlî}, Yek-çeşm Ahmed Efendi {Çelebi}, eş-Şeyh Yakub el-Germiyânî, eş-Şeyh Mehmed İlhâmî Efendi {İlhâmî}, Ser-hoş Bâlî Efendi {Cevherî}, Sultan II. Selim {Selîmî}

---

1 Tespit edilebilen şair mahlasları yay parantez { } içerisinde gösterilmiştir. Parantez ( ) içerisinde belirtilenler ise şahısların nisbesidir.

12. Tabaka Sultan III. Murad Dönemi: Mu'îdzâde Mahdumu Mehmed Çelebi {Mu'îdî}, Kâzîzâde Mahdumu Abdurrahman Çelebi {Dâ'î}, Abdulkerim bin Ali bin İlyas (Deli Kerim Efendi) {Rızâyî}, Ahmed bin Mehmed bin Ramazan (Nişâncızâde), Sinan Efendizâde Mehmed Çelebi, Edirneli Ahmed Efendi {Kâmî}, Alemşâh Abdurrahman Çelebi, Sirozî Bedreddin Mahmud Çelebi {Bedrî}, Pîr Mehmed Efendi {Azmî}, Kutbuddin el-Mekkî {Kutbî}, Kefevî Mahmud bin Süleyman, Mehmed bin Hüseyin {Şeyhî}, Ali bin Bâlî (Munuk Ali), İştibî Hüseyin Efendi {Sadrî}, Bahrî Hasan Çelebi {Bahrî}, Kınalızâde Müslimî Efendi {Müslimî}, Abdulgani bin Emîr Şâh {Ganî}, Mirza Mahdum {Eşref}, Mustafa bin Lutfullah (Lutfî Begzâde) {Meylî}, Küçük Lutfî Begzâde Mehmed Efendi {Neylî}, Nüvîdî Yusuf Efendi {Nüvîdî}, Mustafa Efendi {Cenâbî}, Ahîzâde Hasan Çelebi, Mehmed bin Abdullah (Hubbi Mollası) {Vusûlî}, Veli Yegân Efendi {İmâdî}, Mehmed Efendi {Su'ûdî}, Mecdî Mehmed Çelebi {Mecdî}, Hüsrevzâde Mustafa (el-Hüsrevî) {Hüsrevî}, Mehmed el-Vânî (Vankulu) {Vânî}, Mehmed Efendi {Münşî}, Rumeli Kazaskeri Zekeriyya Efendi {Meylî}, Abdurrahim Efendi {Niyâzî}, Ma'rûf Efendi {Ârifî}, Abdulbâkî Efendi {Bekâyî}, Şem'î Efendi {Şem'î}, Bosnevî Sûdî Efendi {Sûdî}, Kınalızâde Abdurrahim Efendi {Kirâmî}, Feridun Beg el-Tevkî'î, Mehmed Paşa (Boyalı Nişancı) {Nâmî}, eş-Şeyh Mahmud (Baba Efendi) {Rızâyî}, Şeyh Bedreddinzâde Molla Çelebi {Mollâ}, eş-Şeyh Mustafa {Selâmî}, eş-Şeyh Vâlihî Efendi {Vâlihî}, Vâlihî-i Dîger (Ergeneköprülü) {Vâlihî}, eş-Şeyh Mehmed (Kavaklızâde) {Nevâlî}, Sultan III. Murad {Murâdî}

13. Tabaka Sultan III. Mehmed Dönemi: Nasuh Efendi {Nevâlî}, Hamza Efendi {Vusûlî}, Mustafa Efendi {Cinânî}, Küçük Mustafa Çelebi {Tûsî}, Kınalızâde Mehmed Efendi {Fehmî}, Kınalızâde Hüseyin Çelebi {Feyzî}, Abdülkādir Efendi {Kadrî}, Bostan Efendi (Bakkalzâde) {Hilmî}, Anabolulu Ali Çelebi (Hilmî-i Dîger) {Hilmî}, Tayyibzâde Şeyhî Çelebi {Şeyhî}, Sarı Muslihiddin {Kâmilî}, Mehmed bin Mustafa (Bostanzâde Efendi), Remzîzâde Mehmed Efendi {İlmî}, Gelibolulu Mahmud Efendi {Medhî}, Yahya bin Pîr Ali bin Nasuh {Nev'î}, Nakib Yahya Efendi {Mîrî}, Abdulbaki Efendi {Bâkî}, Mehmed Efendi {Ehlî}, Ma'sûm Efendi {Ma'sûm}, Gîlânlı Molla Tevfik, Abdulbâkî bin Mehmed (Cemâlîzâde), Kefevî Hüseyin Çelebi {Hüseyn}, Potur Salih {Şânî},

Zeynelabidin (Kâtibzâde Zeynî Efendi) {Zeynî}, eş-Şeyh Ali {Safvetî}, eş-Şeyh Mustafa Beyânî Efendi {Beyânî}, eş-Şeyh Ali {Kâmilî}, Sultan III. Mehmed {Adlî}

14. Tabaka Sultan I. Ahmed Dönemi: Kınalızâde Hasan Çelebi {Hasan}, Mehmed Efendi {Nâmî}, Ahîzâde Abdulhalim Efendi {Halîmî}, Nakibüleşraf Abdülkādir Efendi {Kadrî}, Abdulgani Efendi {Gınâyî}, Tursunzâde Abdulbâkî Efendi {Bekâyî}, Abdullah bin Mustafa (Vahyîzâde) {Hilmî}, Mehmed Efendi {Ayşî}, Mehmed Efendi {Atûfî}, Hüsamzâde İbrahim Çelebi {Şerîfî}, Mehmed Efendi {Şânî}, Tursunzâde Abdullah Efendi {Feyzî}, Kāfzâde Feyzullah Efendi {Feyzî}, Muzaffer Efendi {Iyânî}, Mustafa Efendi (Yumurta Vâizi) {Halîmî}, Mehmed Çelebi {Mânî}, Mehmed Efendi {La'lî}, Emîr Ahmed Çelebi {Nesîbî}, Mehmed bin Abdulaziz {Vücûdî}, Antalya Müftüsü Süleyman Efendi, Mustafa bin Mehmed {Cüvânî}, Kıratovalı Pîr Mehmed {Za'îfî}, Paşazâde Hüseyin Efendi {Hasîbî}, Sunullah Efendi {Sun'î}, Hocazâde Mehmed Efendi, Bahrîzâde Abdulbâkî Çelebi {Dürrî}, Ahmed Çelebi {Hibrî}, Akhisârî Hasan el-Kâfî {Kâfî}, Niksârîzâde Mahmud Efendi {Niksârî}, Hünkar İmamı Mustafa Efendi, Kızılca Hayreddinoğlu Abdullah Efendi, Mehmed bin Süleyman bin Mehmed el-Gîlânî {Hakîmî}, eş-Şeyh Mehmed {Şühûdî}, eş-Şeyh Ca'fer (Tırhalalı) {Kâmilî}, eş-Şeyh Hasan {Adlî}, eş-Şeyh Feyzî (Kefevî) {Feyzî}, Sultan I. Ahmed {Bahtî}

15. Tabaka Sultan I. Mustafa Dönemi:

I. Cülûs: Vekîl Sinan Efendi Mahdumu Mehmed Efendi {Nihâlî}

II. Cülûs: Kāfzâde Mahdumu Abdulhay Efendi {Fâizî}, Esad Efendi Mahdumu Ârif Mehmed Çelebi {Ârifî}, Mehmed bin Mahmud (Helvacızâde) {Ârifî}, Şirâzî Mehmed Efendi {Itrî}, eş-Şeyh Mehmed Subhî Çelebi {Subhî}

16. Tabaka Sultan II. Osman Dönemi: Yusuf Efendi {Râzî}, Hocazâde Abdulaziz Efendi, Ali Efendi {Edîbî}, Taşköprîzâde Kemaleddin Mehmed bin Ahmed {Kemâlî}, Muhaşşî Sinan Efendi Torunu Ahmed Efendi, Sultan II. Osman {Fârisî}

17. Tabaka Sultan IV. Murad Dönemi: Mehmed bin Yusuf {Bahsî}, Şeyhülislam Esad Efendi {Es'ad}, Bostanzâde Mehmed Efendi, Mamazâde Efen-

di {Hâdî}, Mehmed bin Abdulgani (Ganîzâde) {Nâdirî}, Üveys bin Mehmed {Veysî}, Kınalızâde Abdurrahman Çelebi {Abdî}, Mehmed Sadık Efendi {Sıdkî}, Mehmed Efendi {Rızâyî}, Okçuzâde Mehmed Beg {Şâhî}, Bâkîzâde Mehmed Efendi {Şeyhî}, Osman Çelebi {Avnî}, Mustafa bin Pîr Ahmed (Azmîzâde) {Hâletî}, Seyyid Mehmed (Şerîf Efendi) {Şerîfî}, Filibe Kâdîsi Şeyhî Efendi {Şeyhî}, Mehmed bin Hüsam (Kara Çelebizâde) {Zuhûrî}, Baldırzâde Mustafa Efendi {Selîsî}, Şeyhülislam Ahîzâde Hüseyin Efendi {Hüdâyî}, Ali bin Abdullah (Ali Çelebizâde Mahdumu) {Nazmî}, Şeyhülharemzâde Abdulkerim Efendi {Kerîmî}, Üsküdârî Şeyh Mahmud Efendi {Hüdâyî}, eş-Şeyh Sinan {Sinânî}, Âşık Çelebi Şeydâsı {Şeydâ}

Eserde yaşam bilgilerine değinilen şair ve ediplerin sayısının tabakalara göre dağılımını bir tablo üzerinde şu şekilde göstermek mümkündür:

	Şair-Yazar
10. Tabaka Kanunî S. Süleyman	22
11. Tabaka II. Selim	30
12. Tabaka III. Murad	46
13. Tabaka III. Mehmed	28
14. Tabaka I. Ahmed	37
15. Tabaka I. Mustafa	I. Cülûs: 1
	II. Cülûs 5
16. Tabaka II. Osman	6
17. Tabaka IV. Murad	23
TOPLAM	198

E. Eserde Edebî Tenkit ve Malumat

Bir önceki bölümde *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın 198 şair ve edip biyografisi ihtiva ettiğini ve Türk edebiyatı tarihi için önemli bir kaynak eser olduğunu belirtmiştik. *Zeyl-i Şakā'ik*'ı edebiyat tarihimiz için önemli kılan sadece hatırı sayılır şair hâl tercemesi barındırması değildir. Bu biyografilerde Nev'îzâde Atâyî'nin okumaya düşkün bir şair vasfıyla ilgili sanatçılar hakkında özgün tenkitler ve şuara tezkiresi yazarlarının değinmediği edebî bilgiler sunması da onu Türk edebiyatı için önemli kılmaktadır. Sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz üzere Atâyî'nin eserinde yer alan şair biyografileri şuara tezkirelerinde yer alan hâl tercemelerine nazaran daha hacimlidir. Ayrıca hiçbir şuarâ tezkiresinde hakkında bilgi bulunmayan şair ve yazar biyografileri de ihtiva etmektedir. Bu son iki özellik, *Zeyl-i Atâyî*'yi değerli bir kaynak yapan başkaca hususiyetlerdir.

İnceleme konusu olan eseri okurken Nev'îzâde'nin Türk edebiyatı tarihi açısından önemli bilgiler verdiğini, bazı şahıslar için değerli tenkitlerde bulunduğunu fark ettik. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Atâullâh Efendi eseri boyunca Osmanlı şiirine etki eden iki şiir okulundan söz etmektedir. Bunlardan ilki, Türk edebiyatının en önemli şairlerinden Bâkî ve Nev'î'yi yetiştiren bir okuldur. Atâullâh Efendi'nin anlattığına göre Sahn-ı Seman müderrisi Karamanlı Mehmed Efendi, dönemin en yetenekli gençlerini bir sınıfta toplar. Kendisi de şiir ve sanat düşkünü olan Mehmed Efendi'nin gözetiminde ilim, irfan, sanat ve edebiyat icra edilen bu sınıfta Bâkî, Nev'î, Edirneli Mecdî, Üsküplü Vâlihî, Karamanlı Muhyî, Sultan Murad Hocası Sadeddîn Efendi, Hüsrevzâde Hüsrev Çelebi gibi şair ve sanatçılar yetişmiştir. Sultanü'ş-şuarâ Bâkî Efendi;

Fâzıl-ı dehr Mehemmed Çelebi kim eflâk
Bâğ-ı fazlında tokuz dâneli bir ter sünbül

beytini bunlar için kaleme almıştır.[1]

Diğer bir edebî okul, Hasîbî mahlasıyla şiirler yazan Paşazâde Hüseyin Efendi'nin (ö. 1023/1614-15) evidir. Atâyî'nin bildirdiğine göre kıymetli muamma ve lugazları olan Hasîbî Efendi'nin Mısır'daki evi şair ve ediplerin top-

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 41a.

landığı bir mekândı. Burada şiir ve sanat ile ilgili toplantılar yapılır, şiir yazımı ile ilgili yeni fikirler üretilirdi.[1]

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta yer alan önemli edebî mâlûmattan biri Kaysunîzâde Şeyh Mahmud Efendi'ye (ö. Safer 976/ Temmuz-Ağustos 1568) isnat edilen bir eser ile ilgilidir. Nev'îzâde Efendi zamanında Kaysunîzâde Efendi'nin kaleme aldığı söylenen, ilaç yapımını ve tedavi yöntemlerini anlatan manzum bir risale vardır. Bu manzume pek çok mecmuada yer almaktadır. Türkçe şiir yazmaya kudreti olmayan Kaysunîzâde'nin bu eseri nazmetmesi, Atâyî'ye makul gelmez. Bunun üzerine yaptığı araştırmalar neticesinde ilaç konulu bu kitabın yazarının Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir şair olduğu sonucuna ulaşır.[2]

Nev'îzâde'nin bildirdiğine göre *Meşâirü'ş-şuarâ* müellifi Âşık Çelebi, babası Üsküp'te kadı iken Pirizren'de doğdu. Dönemin önemli âlimleri olan Sürûrî Çelebi (ö. Cemâdiyelûlâ 969/ Ocak-Şubat 1562), Taşköprîzâde Efendi (ö. Receb 968/ Mart-Nisan 1561), Saçlı Emir Efendi (ö. Zika'de 1003/ Temmuz-Ağustos 1595) ve Ebussuud Efendi'den (ö. Cemâdiyelûlâ 982/ Ağustos-Eylül 1574) eğitim aldı. Teyzesinin kocası olan Muhyiddin el-Fenârî'ye (ö. Zilka'de 954/ Aralık-Ocak 1547-48) istinat ederek ilim yolunda gayret gösterdi. Fakat bir süre sonra ilim yolundan ayrılıp seyahate çıktı. Bir zaman sonra Bursa'ya yerleşip Hazret-i Emir Vakfı mütevelliliğini aldı. Bursa'daki vakıfların teftişine bakan Muradiye müderrisi Rûşenîzâde (ö. 969/1561-62) onu bu görevinden azledince, çaresiz bir halde İstanbul'a geri döndü. O tarihte İstanbul kadısı olan eski hocası Saçlı Emir Efendi'nin mahkemesine kâtip oldu. Tüm sıkıntılarından kurtulmanın yolunun ilmiye sınıfına mensubiyetten geçtiğini anlayıp Muhyiddin el-Fenârî vefat ettikten sonra onun danişmendi olduğunu iddia etmeye başladı. Bursalı Emîr Hasan Çelebi (ö. 958/1551) ve bazı kişileri şahit gösterdi. Bunun üzerine dönemin Rumeli Kazaskeri Bostânzâde Efendi (ö. Şaban 1006/ Mart-Nisan 1598) onu mülazım defterine kaydetti. Bu sayede ilmiye sınıfına dâhil olup Silivri, Piriştine, Serfice, Narda gibi yerlerde kadılık yaptı. Âşık Çelebi'nin *Zeyl-i Şakā'ik*'ında Bostânzâde Efendi'yi mübalağaya kaçacak kadar çok övmesinin nedeni onu mülazemet defterine kaydetmesidir.[3]

1 agy, vr. 347a.
2 agy, vr. 218a.
3 agy, vr. 105b.

Atâyî, burada Âşık Çelebi'nin taraflı davranan bir yazar olduğunu zımnen ifade etmektedir fakat başka bir yerde Mevlana Âşık'ın kendisini Bursa'da Hazret-i Emir Vakfı mütevelliliğinden azleden Rûşenîzâde Nimetullâh Efendi'nin biyografisini kin gütmeden, taraf tutmadan yazdığını da belirtmektedir.[1]

Atâullâh Efendi başka bir biyografi yazarı olan Şeyh Mustafa Beyânî'nin (ö. 1006/1597-98) ise yanlış bilgiler verdiğini ima yoluyla söylemektedir. Kınalızâde Hasan Çelebi'nin (ö. Şevval 1012/ Mart 1604) Tezkiretü'ş-şuarâ'sını özetleyen Beyânî Efendi için kullandığı bu ima şu şekildedir: "Hasan Çelebi'nün *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'sını ihtisâr eylemişdür. Bu hakîr hattı ile gördügüm nüshada kendüyi bi'z-zât Ebu's-su'ûd Efendi hidmetlerinden mülâzım yazup;

Yazıcı kendüsine kem yazmaz

mazmûnın isbât itmişdür."[2]

Zeyl-i Atâyî'de biyografisi yer alan edebî şahsiyetlerden biri de ünlü şair Bursalı Lâmi'î'nin (ö. 938/1531-32) oğlu Lem'î Çelebi'dir (ö. 967/1559-60). Nev'îzâde, Lem'î Çelebi'nin hâl tercemesinin sonunda onun aruz ve kafiye konulu bir risale yazıp Kânûnî'nin şehzadesi Sultan Mehmed'e (ö. 950/1543-44) sunduğu bilgisini verir. Şairler arasında adının geçtiğini, fakat babasına olan özentisinden dolayı mahlas seçip şiir yazmaya özendiğini herkesin bildiğini belirtir. Beyhûde yere bir Müslüman'ı teşhir etmemek için Lem'î'nin yazdıklarından alıntı yapmadığını ekler.[3]

Nev'îzâde Efendi'nin bazı şairler hakkında yaptığı tenkitleri *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik*'ın edebî yönünün kuvvetini göstermek için buraya almanın yararlı olacağı kanaatindeyiz:

Nev'î (Bâkî ile mukayesesi): Mevlânâ-yı merkûm ... mihr-i fâ'izü'l-envâr-ı âsâr-ı meşhûre, deryâ-yı güher-zâ-yı cevâhir-i manzûme vü mensûre, şemşîr-i âteş-tâb-ı nazmı zülâl-i çeşme-i hâlden sîr-âb ve her satrı âteşdân-ı mahabbet-i İlâhiyyeden keşîde-sâtûr-ı pür-tâb;

Her biri bir pâre âteşdür sevâd-ı **şi'r**ünün
Yoksa kalbünde senün bir muhterik sevdâ mı var

1 agy, vr. 19a.
2 agy, vr. 248b.
3 agy, vr. 10b.

mazmûnı üzere 'ışk-ı hakîkî vü mahabbet-i mecâzîye âb u âteş gibi imtizâc virüp her kıt'ası kıt'a-i yâkût gibi gevherîn-revâc ve her müfred-i yegânesi gevher-i şâhvâr gibi dürretü't-tâc-ı ibtihâc, Bâkî Efendi merhûmun eş'ârı musanna' u pür-kâr ve elfâz-ı âbdâr ile silk-i gevher-i şehvâr olduğı gibi bunlarun güftârı âteş-pâre-i mazmûnla harrâka-i kalb-i 'uşşâka şerer-bâr ve kemâl-i sûz u tâbla tesliyet-bahş-ı 'âşık-ı bî-tâb u dil-figârdur. Nitekim buyurmışlardur:

Bu sâde nazmı ehl-i sanâ'i' begenmese
Nev'î ne gam bizüm sözimüz 'âşıkânedür.

El-hakk Bâkî Efendi'nün kasâ'idi reşk-endâz-ı Mu'allakât ve ebyât-ı turfe-nikâtı i'câz-ı âyât olup tîğ-ı hûrşîd-iştihâr-ı belâgati mîh-i zer-endûd-ı nücûma asduğı gibi merhûm-ı merkûmun gazeliyyâtı şâh-beyt-i fasâhat ü berâ'at ve ta'bîr-i dil-pezîri füsûn-sâz-ı mihr ü mahabbet olup pâ-yı pergâr-ı hüsn ü letâfeti dâ'ire-i sihr-i helâle kadem basmışdur.[1]

Veysî: İnsâf budur ki suhan-sâzlıkda 'alem, müdde'â-perdâzlıkda müsellem ve tasarrufât-ı envâ'-ı kelâmda yegâne-i 'âlem, ferka'a-i fıkarâta meftûn olmayup her karîne-i bî-karîni ibrîz-i hâlisden dökülmiş gibi saht u muhkem ve cevâhir-i elfâz-ı bedî'a ve terkîbât-ı reşîka ile murassa' u mu'allem, kalemrev-i inşâda 'alemdür. Ba'zı zurefâ merâtib-i haysiyyâtını bu gûne edâ iderlerdi ki 'ilminden şi'ri evlâ, şi'rinden inşâsı a'lâ, inşâsından musâhabeti râcih, musâhabetinden esbâb-ı vecâhet ü reşâkat-i kâmetinün rüchânı vâzıh ola.[2]

Fazlî: Sultân Selîm-i Kadîm hazretlerinün Fârisî eş'âr-ı şerîfelerini bi't-temâm tetebbu' itmişdür. Hemânâ 'aybı oldur ki tercemesi lisânü'l-gayb ve imdâd-ı kuvvet-i kudsiyye ile kâşif-i esrâr-ı lâ-reyb olan *H'âce Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı*'na gazel-be-gazel nazîreyi iltizâm ve mücerred tanzîr-i bahr ü kâfiye ile bu emr-i hazîre ikdâm itdükleridür.[3]

Nâdirî: Sultân 'Osmân Hân emri ile iki bin beyt mikdârı *Şeh-nâme*'leri vardur. Îrâd-ı mezâmîn-i bedî'a ve kıssa-güzârîde Kâsım-ı Günâbâdî ve Hâtifî'ye pey-revlik itmiş yürimişdür. Zurefâ-yı harf-gîr engüşt-i pîç itdükleri ebyât-ı süst-ta'bîrden kat'-ı nazar, kimseden pâ-yı güm getürmemişdür. *Mahzen* bah-

1 agy, vr. 257a-b.
2 agy, vr. 434a-b.
3 agy, vr. 122a.

rinde dahı tırâzende-i tarz-ı mesnevî ve nevâzende-i nevâ-yı nağz-ı ma'nevî olup nâ-temâm kalmışdur.[1]

Kerîm Çelebi: 'Arabî *Vefeyât*'ı vardur. Hakkâ ki nevâ-yı 'Arabânesi tarab-engîz ve edâ-yı edîbânesi şeker-rîzdür. Ba'dehu terâcim-i mezbûreyi inşâ-yı Türkî ile terceme ve gamâm-ı aklâmın vâdî-i garîbde münsecime itmişdür. Ahbâba irsâl itdügi mekâtîb-i bedî'atü'l-esâlîb müstakillen tertîb olınmışdur. İnsâf budur ki münşiyân-ı Rûm'un ser-efrâzı ve letâfet-i ma'nâ ve letâfet ü nezâket-i ta'bîr ile mümtâzıdur. Bâ-husûs inşâları müdde'â ile gevherîn-revâc ve tarh-ı cevher-i iksîr gibi latîfü'l-imtizâc olup her mektûbı sebîke-i hâlisü'l-'ayâr gibi şâyân-ı tamga-i i'tibârdur.[2]

Kınalızâde Alî Efendi: Türkî müdevven münşe'âtı ve *Ahlâk-ı 'Alâ'î* nâm kitâbları meşhûr-ı âfâkdur. Bunlardan mâ'adâ *Risâle-i Kalemiyye* ve *Risâle-i Seyfiyye*'leri ve elsine-i selâsede müdevven eş'âr-ı şerîfleri ve bî-nazîr mu'ammâları makbûl-i enâm ve zebân-zed-i havâss u 'avâmdur. Eş'ârı selîs ü elfâzı metîn, ma'ânîsi muhkem ü mebânîsi rasîn, elfâz-ı âbdâr ile gevher-i ma'nâ-yı muhkem ü mükemmeli ...[3]

Cenâbî: Eş'ârı mazmûndan hâlî ve ma'ânî-i dakîka mülâhazasından cenâbı 'âlî olmağın ol cevâhir-i girân-bâha tezkiretü'ş-şu'arâ sâhiblerine fedâ olındı.[4]

Itrî: Şi'r-şinâslığı şi'rinden râcih ve letâ'if-i menşûresi mezâmîn-i manzûmesinden dil-pesend olduğı vâzıh idi.[5]

F. Eserdeki Şair Biyografilerinin Şuara Tezkireleriyle Mukayesesi

Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî Tekmileti'ş-şakâ'ik'ta yer alan şair biyografileri, şuara tezkirelerinde yer alan hâl tercemelerine göre çok daha hacimlidir. Özellikle az bilgi, çok şiir örneği sunan XVII. yüzyıl tezkireleriyle mukayese edilirse, bu hacmin hatırı sayılır derecede olduğu görülür. Bu eserdeki şair biyografilerinin hacmine bir misal olarak Türk edebiyatının en başarılı şairlerinden biri kabul edilen Bâkî'nin hâl tercemesine bakmak yeterlidir. Buradaki Bâkî Efendi hâl tercemesi 29 satırlı 3 buçuk varaklık bilgi ile edebiyat tarihi kaynaklarında eşine az rastlanır bir hacme sahiptir.

1 agy, vr. 427a.
2 agy, vr. 437a.
3 agy, vr. 108a.
4 agy, vr. 198a.
5 agy, vr. 408b.

Nev'îzâde Atâyî Efendi pek çok yerde şuara tezkirelerinden istifade ettiğini açıklamaktadır. Nitekim *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın kaynakları bölümünde verilen listede Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Kāfzâde Fâizî ve Riyâzî tezkireleri yer almaktadır. Fakat bu istifade ediş, bilgileri aynen nakletmek şeklinde olmamıştır. Yazar tezkireleri inceleyip uygun bulduğu kısımları kendisinin elde ettiği bilgilerle harmanlayarak biyografileri tesis etmiştir. Bazı yerlerde Atâyî'nin isim vererek tezkire yazarını tenkit ettiği de görülmektedir. *Zeyl-i Şakā'ik*'taki biyografiler de tezkirelerdeki gibi şairin hayatına dair bilgiler, yazdığı eserler hakkında mâlûmat, edebî yönü ile ilgili yorumlar ve şiirlerinden örnekler biçiminde kompoze edilmiştir.

Atâyî Zeyli, şair tezkirelerinde yer alan pek çok mâlûmatı ihtiva etmektedir. Bunun yanı sıra edebî şahsiyetlerin hayatına daha tafsilatlı bir şekilde değinildiği görülmektedir. Özellikle "Kazasker Ruznamçelerinin Esere Katkısı" bölümünde açıklandığı üzere *Zeyl-i Atâyî* biyografilerinde görev bilgilerinde ayrıntıya inilmesi hususu, şair biyografileri için de geçerlidir. *Hadâiku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta biyografisi bulunan pek çok şairin yıl yıl hangi şehirlerde bulunduğu, hangi vazifeler ifâ ettiği bilgisi yer almaktadır. Bu durum edebiyat tarihçileri için oldukça önemlidir. Nitekim bir eserin yazılış yerini veya mekânın, coğrafyanın, iklimin şair ve eser üzerindeki etkisini tespit etmeye çalışan edebiyat tarihçileri için bu eser uygun veriler sunmaktadır. *Hadâiku'l-hakā'ik*'tan kaynak olarak istifa edecek olan araştırmacıların bu hususu göz önünde bulundurmalarında fayda vardır.

Atâullâh Efendi "Âsâr-ı celîlelerindendür ki…" kelimeleriyle başlayan paragrafta şair veya yazarın kaleme aldığı eserler hakkında bilgi verir. Bu bölümde en az tezkirelerin ihtiva ettiği kadar eser bilgisi verildiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Pek çok yerde yazar, sanatçının kaleme almaya başladığı ve herhangi bir nedenle tamamlamaya imkân bulamadığı eserlere dahi değinmektedir.

Hayat ve eser bilgilerinde ayrıntıya inen yazarın, ilgili şahsın edebî yönü hakkındaki yorumları kısa tuttuğu dikkat çekmektedir. Kısa da olsa yapılan bu değerlendirmelerin isabet oranının yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Nev'îzâde Atâyî, şuara tezkiresi yazarlarının yaptığı gibi biyografinin sonunda şairin şiirlerinden alıntılar yapmaktadır. Atâyî alıntıladığı şiirleri seçerken serbest davranmıştır. Onun şuara tezkirelerindeki şiirlere bağlı kaldığını söylemek mümkün değildir. Nitekim pek çok şair biyografisinde tezkirelerde geçmeyen manzumeler yer almaktadır. Yazar, Kadrî mahlasını kullanan Su'ûdî

Efendizâde Abdülkādir Efendi'nin (ö. Zilhicce 1004/ Temmuz-Ağustos 1596) şiirlerinden örnekler verirken takdim cümlesinde söz konusu beyitleri divandan seçtiğini belirtir.[1] Atûfî Efendi'nin (ö. 1016/1607-8) şiirlerini sunarken de "Kendüden mesmû'ımuz olan kıt'alardandur."[2] ifadesiyle şairden bizzat duyduğu manzumelere yer verdiğini açıklamaktadır.

Hadâiku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta yer alan şair biyografileri ile şuara tezkirelerindeki halleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların somut bir vaziyet alması açısından aynı şahsın iki farklı kaynaktaki biyografisinin buraya alınması uygun görünmektedir. İlk olarak Kefevî Hüseyn Çelebi'nin (ö. Şaban 1010/ Ocak-Şubat 1602) *Zeyl-i Şakā'ik*'taki, akabinde aynı şairin *Kınalızâde Tezkiresi*'ndeki hâl tercemesi verilecektir.

el-Mevlâ Hüseyn (Kefevî Hüseyn Efendi) {Hüseyn Çelebi}

Hâk-i müşgîn-i Tatar'da tırâzende-i bıkâ' u diyâr olan "Kefe" nâm şehr-i pür-iştihârda mânend-i nâfe-i âhû sahrâ-yı vücûda üftâde ve misâl-i berg-i lâle-i hod-rû zemîn-i şühûda rû-nihâde olmış idi. Tıynet-i pâki menba'-ı zülâl-i isti'dâd ve tîn-i mahtûm gibi kâbil-i nakş-ı murâd olmağın kesb-i 'ilm ü kemâle kemâ yenbağî verziş ve tarîk-ı tahsîlde yolından güşiş idüp;

İçe gör lâle-sıfat câm-ı şarâbın Kefenün
Andan öndin ki çemenler bitüre hâk-i tenün

Satuban pîreheni sâgara sarf eyle yüri
Ölicek il dahı mı sarmayavirsün kefenün

mazmûnı üzere idâre-i kü'ûs-ı fazl ü beyân ve icâle-i kümeyt-i tahkîk u îkân itmekle cevher-i zâtı bâzâr-ı i'tibârda dâ'ir ve keffe-i iştihârda hem-seng-i cevâhir, belki nümûne-nümâ-yı mesel-i sâ'ir oldukda Medîne-i Münevvere Kâdîsi Dâvudzâde Efendi'den mülâzım ve tarîk-ı tedrîse 'âzim olup ol râh-ı dûr u dirâzda mânend-i âb seyr-i sühûl ü sı'âb iderek tokuz yüz toksan târîhinde Ca'fer Efendi mahlûlinden İstanbul'da Fâtıma Sultân Medresesi kırka tenzîl olınup bunlara ihsân olındı. Toksan üç Safer'inde 'Abdu'l-Hamîd Efendi yirine Şâh-ı Hûbân Medresesi'ne vâsıl, toksan tokuz Cemâdiye'l-ûlâ'sında Tursunzâde 'Ab-

1 agy, vr. 247b.
2 agy, vr. 318b.

du'l-Bâkî Efendi yirine Edrinekapusı pâyesine nâ'il, bin iki Ramazân'ında Kuş Yahyâ Efendi yirine Sahn-ı Semâniye'de güher-nisâr-ı fezâ'il olmış idi. Bin üç Cemâdiye'l-ûlâ'sında Memikzâde yirine Sultân Selîm-i Kadîm Medresesi'yle tekrîm olınup Edrineli Rif'atî;

Kefevî Hüseyn Efendi ola medrese mübârek (1003)

mısrâ'ını târîh düşürmiş idi. Bin dört Muharrem'inde Bıyıklı Süleymân Efendi yirine Süleymâniyye'den birine takdîm olındı. Bin yedi Şa'bân'ında Dökmecizâde Dâmâdı yirine Kuds-ı Şerîf kazâsı ile teşrîf olınup bin sekiz Şevvâl'inde sadâretden mütekâ'id Bostânzâde Mustafâ Efendi yirine Mekke-i müşerrefe kazâsına nakl olındılar. Bin on Safer'inde 'azl olınup ol mansıb-ı celîl ile Kavalalızâde Efendi tebcîl olındı. Ol esnâda ifnâ-yı vücûd-ı fânî ve itmâm-ı eyyâm-ı zindegânî idüp sene-i mezbûre Şa'bân'ında haleflerі ile ma'an haber-i rihletleri vürûd ve dil-i pür-derd-i ahbâbda tahrîk-i silsile-i tahiyyat vürûd itmiş idi.

Mevlânâ-yı merhûm nakş-endâz-ı nesic-i mantûk u mefhûm, güher-bend-i nahl-i fezâ'il ü ma'ârif, lü'lü'-nisâr-ı letâ'if ü zarâ'if, vâsıtatu'l-'ıkd-ı erbâb-ı fazl ü ma'rifet, bezle-gûy u handân-rûy u hoş-sohbet, hilâl-i muhâverede letâ'ifi zebân-zed-i zurefâ, mensûr u manzûm mazmûnları hâtır-nişân-ı şu'arâ vü 'urefâ, evzâ' u etvârı müsellem, nîk-nefs ü melek-hisâl âdem idi.

Âsâr-ı celîlesinden şürûh-ı Buharî ve Müslim'e ta'lîkâtı ve âvîze-i sem'-i kabûl olmış kelimâtı, *Gülistân*'a Türkî şerhi ve Sürûrî ve Şem'î'ye hoş-tab'âne dahl ü cerhi vardur. *Kur'ân-ı Kerîm*'den ve lisânü'l-gayb olan *Dîvân-ı Hâfız*'dan ve gayrıdan tefe''ül idenlerün garâ'ib-i vâkı'âtın ve 'acâ'ib-i hikâyâtın cem' eyleyüp *Fâl-nâme* tesmiye itmişdür. Silk-i gevher gibi mu'teber ve zarîf ü dil-nişîn eserdür. Bunlardan mâ'adâ âsâr-ı dil-firîbine nihâyet ve letâ'ifine hadd ü gâyet yokdur. Niksârîzâde merhûm ile makâleleri ve ta'n ü tanzı müştemil risâleleri meşhûr ve rûz-nâme-bendân-ı havâdis ü vâkı'ât ve nâfile-nüvîsân-ı hicviyyât ü hurâfât olan bî-kârlarun mecmû'alarında mestûrdur. 'İlm-i mûsikîde tasnîfe kâdir, üstâd-ı mâhir olup murabba'ları tanîn-endâz-ı çâr-cihet-i rub'-ı meskûn ve müseddesleri mânend-i nağme-i erganûn, kânûn-nevâz-ı nevâ-yı şeş-hâne-i gerdûn, âgâzeleri bülend-âvâze vü müsellem, nev-besteleri gül-deste gibi tuhfe-i mecâlis-i 'âlemdür.

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

Mervîdür ki zemân-ı tedrîsinde ser-halka-i 'ulemâ vü fuhûl ve menâsıb-ı 'âliyeye müstahikku'l-kudûm ve bi-hasbi'z-zâhir mütehakkıku'l-vusûl olup ol 'asrda Kuds-ı Şerîf kazâsına Sahn müderrisleri rağbet itmez iken talebleri hamîr-i mâye-i istigrâb olup su'âl-i mukadder ile bahs-ı kazâ vü kader iden dakîka-şinâsân-ı erbâb-ı tarîka cevâb virüp "Bu kâlıb-ı çirk-âlûd günâhı ol hâk-i pâk ile tathîr ve safha-i kalb-i müdennesi türâb-ı vâdî-i mukaddes ile tasfîye vü tenvîr niyyetine giderin. Ümmîddür ki hâk-i vücûdı ol türâb-ı kîm-yâ-'ayâra ilhâk ve bereket-i türâb-ı iksîr-te'sîr ile 'ukâb-ı rûhı dâm-ı 'ikâbdan tahlîs idüp hamâm-ı mutavvak gibi turre-i tâk-ı 'illiyyîne ilsâk müyesser ola." diyerek gitmişler ve yârâna istihlâl-künân vedâ' itmişler idi. Fi'l-vâki';

'Âşık ana dirüm ki görem diyü yârini
Cânı çıkınca bekleye kûy-ı nigârini

mazmûnı üzere niyyet-i hâliseleri te'sîr ve tedbîrlerini muvâfık-ı takdîr idüp müşâhede-i şâhid-i murâd ve envâr-ı kuds ile ittihâd itmişler idi. Ammâ muhakkıkîn-i zurefâ ki safha-i nâ-nüvişteden nakş-h'ân ve mektûbı ardından okumakda pehlevândur, şöyle tahkîk iderler ki merhûmun arâzî-i mukaddeseye vusûli Harameyn-i Şerîfeyn kazâsı ile mümkin iken, ol mansıbı talebden garaz-ı sahîhi şîve-i mahbûb-ı bed-nümâ gibi bu makûle menâsıbdan ibâ iden nâz-perverân-ı tarîkı bu tarîk ile tazyîk idüp Süleymâniyye'den vusûlleri min-ba'd düstûrü'l-'amel olmağ-içün harc-ı letâ'ifü'l-hiyel kılmak ola. Bu ma'nâyı musaddık bir hikâye-i garîbe nakl olınur. İcmâli budur ki Kuds-ı Şerîf kâzîsi olup âyîn-i 'ulemâ ve çukadâr u huddâm-ı vecâhet-nümâ ile ekâbire vedâ' içün devr iderken Sultân Bâyezîd haremine uğrayup "Meymûncı Deli Mehemmed" didükleri şahsun halka-i hengâmesi kenârından güzâr iderken atdan inüp şahs-ı mezbûrun elin öper ve kemâl-i tevkîr ile du'âsın recâ idüp tevdî' ider. Bu vaz'-ı garîbden şahs-ı lu'bet-bâz-ı turfe-kâr ve huzzâr-ı cem'iyyet olan nuzzâr, gark-ı hayret ve ser-efgende-i dehşet olup pürsiş-i hâl ve istikşâf-ı 'ukde-i eşkâl idenlere "Mehemmed Dede evliyâ-yı kibârdandur. Mahzâ tesettür ü ihtiyâl içün bu san'atı ihtiyâr itmişdür." diyü cevâb virürler. Ammâ pâ-beste-i dâm-ı tezvîr olmayan nükte-şinâsân-ı sâhib-i zamîre dirler ki "Bu vaz'-ı garîbden murâdum,

dil-beste-i câh olan dünyâ-perestân-ı gaflet-penâh, ʿulemâ vü sulehânun günde beş def'a âb-ı vuzû' şüst ü şû eyledügi dest-i kerâmet-peyvestlerin öpmekden istinkâf vü istikrâh iderken harîfün mede'l-ʿömr meymûn bevli ile âlûde olan ellerini öpdirüp vesîle-i merâm olmak recâsı ile yüzlerine ve gözlerine sürdürmekdür." Fi'l-hakîka şahs-ı mezbûr kerâmetle meşhûr-ı enâm ve muʿtekad-ı ʿavâm olup maʿz-ı bî-mağz gibi çehâr pâ-yı ʿizz ü ʿalâya iʿtilâ recâsın iden bî-nevâları meymûn gibi bâzîçe-i eyyâm ve udhûke-i hâss u ʿâmm itmiş idi.

ارزانی بسختی جاهل جان[1]

Bu eşʿâr-ı âbdâr nuhbe-i güftâr-ı dürer-bârıdur:

Şerhalarla ideyin cismi ser-â-pâ mecrûh
ʿArz-ı hâl eyleyelüm yâre mufassal meşrûh

[Ve lehu] Mezâk ehli lebün yâd itse tûtî kandı vasf eyler
ʿAcebdür hâl-i ʿâlem bilmeyen söyler bilen söyler

[Ve lehu] Dimiş dil-ber bana cân viren olur vasluma mahrem
İşiden gerçek anlar anı niçe ölmesün âdem[2]

HÜSEYN ÇELEBİ: Kefeli Hüseyn Çelebi dimekle meşhûr ve ʿilm ü dâniş ile makbûl-ı cumhûrdur. Merhûm u mağfûr Dâvudzâde Efendiden mülâzım olup tahsîl-i kemâle iştigâl tab'-ı bâ-kemâline emr-i lâzım olmagın tarîk-ı tedrîse sâlik ü ʿâzim olmışdur. Tercemeleri tahrîr ü ahvâli bu evrâka tastîr olındukda İstanbulda elli akçe ile müderris ve binâ-yı serây-ı kemâlin kemâl-i iştigâl ile müşeyyed ü mü'essesdür. Hidâyet-i Hazret-i Kerîm-i Hâlık tab'-ı nüktedân u pür-dakâ'ikın semt-i tahsîl-i fezâ'il ü hakâ'ika sâ'ik olmagla beyne'l-akrân fâ'ik ve her vechle taʿrîf ü tavsîf olınmaga lâyıkdur. Ashâb-ı ʿilm ü kemâl ve erbâb-ı ma'ârif ü ifdâl içre serv-misâl müstesnâ vü mümtâz ve tezervân-ı ʿâlim ü ma'ârif ü kemâlâtı cengâl-i mücâhede vü iştigâl ile şikâr iden şehbâz-ı bülend-pervâzdur. Her kanda bir şâhid-i maʿnâ nümûdâr olsa, elbette anı sîneye çeküp derkenâr itmek muhakkak u mukarrer ve her diyârda bir sâhib-i fazl u iʿtibâr işitse anun südde-i pür-iclâline rûy-mâl itmemek mutasavver degüldür. Ol eclden

---

1 "Câhilin cânı sertliğe müstehaktır."

2 agy, vr. 277a-278a.

ekser-i 'ulemânun tahrîrât u takrîrâtına fâ'iz ve bu sebebden tab'-ı fâ'iki çok hakâ'ik u dakâ'ikı hâ'iz olmışdur. Hakk Te'âlânun 'inâyet-i 'azîmesi ile hulk-ı hasenine hüsn-i sadâ ve lutf-ı edâ zamîme olup ol fende dahı asâr-ı pür-i'tibâr u iştihârı vâsıl-ı gûş-ı hûş-ı sıgâr u kibâr olmışdur. Râkım-ı erkâm pür-'acz ü teşvîr olan bu fakîr-i kesîrü't-taksîr ile ahbâr-ı uhuvveti te'kîdât-ı sadâkatle mü'ekked ve binâ-yı sarây-ı hullet ü mahabbeti dest-yârî-i mi'mâr-ı meveddetle gâyetde müşeyyed olmagın kümeyt-i ıklîm-i müşgîn-erkâm meydân-ı ıtnâbda hırâm itmeyüp makâm-ı ihtisârda ârâm itmesi evlâ vü ahrâ görüldi. Bu eş'âr netâ'ic-i tab'-ı gevher-bârındandur:

Şi'r: Mezâk ehli lebün yâd itse tûtî kandı vasf eyler
Bilen söyler 'acebdür hâl-i 'âlem bilmeyen söyler

Ve lehu : Dimiş dil-ber bana cân viren olur vasluma mahrem
İşiden gerçek anlar anı niçe ölmesün âdem

Ve lehu: Gam-ı dildâr gelüp mülk-i dile hükm itsün
Cân u dilden sürelüm zevk ü safâyı gitsün

Ve lehu: Olımadun semend-i vasla süvâr
Kaldun ayakda ey gönül yüri var

Ve lehu: Şerhalarla idelüm cismi ser-â-pâ mecrûh
'Arz-ı hâl eyleyelüm yâre mufassal meşrûh

Ve lehu: Ehl-i 'ışka katı çok ta'nı kovar epsem tur
Yüri ey zâhid-i hôd-bîn bizi ko kendüni gör[1]

G. Eserin Dil, Üslûp ve Edebî Özellikleri

Nev'îzâde Atâyî'nin *Zeyl-i Şakâ'ik*'ta zamanına göre ağır ve külfetli bir dil ve üslûp kullandığını belirtmek mümkündür. Eserin girişini meydana getiren "Hamdele", "Salvele", "Sebeb-i Te'lîf" ve "Hasîsa-i Kitâb" bölümlerinde, biyografilerdeki "Mevlânâ-yı merhûm/merkûm/mezbûr…" ile başlayan portre kısmında, hikâye veya keramet anlatımlarında kullandığı dil daha da ağırlaşmaktadır. Eser kaleme alacak kadar Arapça ve Farsçaya hâkim olan Atâyî bu

1 İbrahim Kutluk (haz.), *Kınalı-zade Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şuarâ*, TTK Basımevi, Ankara 1989, s. 292-293.

dillere ait kelimelerden özellikle bu bölümlerde oldukça fazla istifade etmiştir. Buralarda kurduğu cümlelerde Türkçe asıllı kelimelerden çok Arapça ve Farsça kökenli kelimelere yer verdiğini söyleyebiliriz. Hatta "Beşânika", "haysin ü baysin", "hevâmiş", "debîb" benzeri, lügatlerde pek bulunmayan ve ancak Arapça dil bilgisi kuralları işletilip türetebilecek sözcüklere yer verir. Bazı cümlelerde "…ol kadeh-nûşân-ı mecâlis-i üns ser-germ-i rahîk-ı sahîk-ı ʻilm ü ʻirfân ve gulgul-endâz-ı kıbâb-ı felek-cenâb-ı tahkîk u îkân olup…"[1] örneğindeki gibi 7'li, 8'li Arapça ve Farsça terkipleri sık sık kullanır. Yazarın Arapça ve Farsçadan istifadesi sadece kelime ve kelime grupları ile sınırlı kalmamıştır; bu dillere ait pek çok kelam-ı kibar ve şiir de *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'a serpiştirilmiş durumdadır.

Nev'îzâde'nin dilini külfetli hale getiren hususiyetlerden biri de uzun denilebilecek cümleler kurmasıdır. Her ne kadar kurduğu cümleler dil bilgisi kurallarına uygun olsa da "Ne pâdişâh rahşende-âftâb ü tâbende-mâhdur ki şaʻşaʻa-i rikâb-ı tâbnâkden dîde-i encüm hîre ve lemʻa-i pür-tâb-ı tîğ-ı bürrânı yanında neyyir-i aʻzam tîre, şuʻle-i şemşîr-i mehâbetinden derûne-i kâr-hâne-i eyyâm germ, belki gerden-i Rûyînten-i gerdûn ve pençe-i Nerîmân-ı sipihr nerm, şâhîn-i cân-şikâr, teheccüm-i ʻukâb-ı satvetleri ile tezerve taʻarruzdan beri ve tuğrul-ı gülû-feşâr pervâne-sıfat, karnasa-i şemʻa-i havf ü haşyetlerinde udhûke-i kebk diri, tûmâr-ı menşûr-ı fâ'izu'n-nûr-ı ʻâlî-şânı katʻ-ı ʻarak-ı zulm u ʻudvânda tîğ-ı düriye-i Rüstem'den nişâne ve nevk-i hâme-i ʻanber-meşâme-i sürh-minkârı nâvek-i dü-şâhe-i Tehemten gibi dîde-dûz-ı İsfendiyâr-ı zemâne, naʻl-i rahş-ı âftâb-dirahş-ı ʻinâyetlerinden bu hâkdân-ı tîre pür-fürûğ ve şeh-nâme-i âsâr-ı celîleleri mukâbilinde heft-hᵛân-ı Rüstem mahz-ı dürûğ, sehâb-ı feyz-â-feyz-i menn ü nevâllerinden şeş-dere-i kâ'inât hâne-i müseddes-i zünbûr gibi pür-şehd-i murâd, emvâc-ı kulzüm-i devlet ü ikbâllerinden şebîke-i manzara-i recâ dâm-ı mâhî-i ârzû-yı fu'âd, îrâd ü ısdâr-ı kümeyt-i merâm, tahrîk-i rikâb-ı himmetlerine mevkûf ve tevsen-i bedrâm-ı eyyâm, zabt-ı likâm-ı kahrları ile fermân-ber-i sükûn u vukûf, safâ-yı sîne-i ilhâm-semîrleri reşkinden âyine-i İskender jeng-pezîr ve kandîl-i tabʻ-ı vahy-âşnâlarından câm-ı Cemşîd habâbâsâ gark-ı ʻarak-ı teşvîr, darb-ı şemşîr-i sâvletleri ile beyza-i miğfer-i ʻadüvv perîşân ü tâ'ir-i ʻaklı per-zenân oldı."[2] gibi uzun cümleler, onun üslûbunu tumturaklı hale getirmektedir.

Bilindiği gibi Nev'îzâde Efendi mesleği kadılık olan bir kişidir. İslâm huku-

---

1 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 1b.
2 agy, vr. 3a.

ku ve örfî hukukla yönetilen Osmanlı Devleti'nin hâkimleri olan kadılar, karşılaştıkları davaları fıkıh kuralları içerisinde sonuca bağlarlardı. Fıkhın da esasını *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadîs-i şerîfler teşkil eder. Bu bağlamda her kadı'nın *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadîs-i şerîflere hâkim olması gerekmekte idi. Görevi kadılık olan Atâyî Efendi'nin *Kur'ân*'a ve hadîslere olan hâkimiyetini *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'a yansıttığını belirtmek mümkündür. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ın sadece mukaddime bölümünde yedi yerde âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf iktibas edildiği görülmektedir. Bu durumda eserin anlatımını ağırlaştıran bir unsur olarak âyet ve hadîslerin sık kullanımını göstermek yanlış olmayacaktır.

Atâyî Efendi "… mümkin oldukça ifâde-i ma'nâda hüsn-i edâ ve sehlü'l-ahz u girân-bahâ cevâhir-i elfâz-ı âşnâ intikâd u ihtiyâr olınup;

Âb-ı revân içinde yatur la'l-pârevâr

gevher-i meknûn-ı mazmûn bî-tekellüf âşikâr olmağ-içün intihâb-ı elfâz-ı selâset-şi'âr kılındı."[1] ifadesiyle *Şakā'ik Zeyli*'nde mazmun kullandığını belirtmektedir. Şiirde de kullanıldığı bilinen mazmunlardan Nev'îzâde, düzyazı türündeki eserini süslemek için istifade etmiştir. Düşünceyi ya da durumu doğrudan anlatmak yerine mazmunlarla, üstü kapalı bir şekilde, şairane bir usulde sunmak tabii olarak dil ve anlatımı tumturaklı hale getirmiştir. Aşağıda örneklerini verdiğimiz mazmunlu cümlelere *Zeyl-i Atâyî*'de yer alan hemen hemen bütün biyografilerde rastlamak mümkündür.

"Ne gül-berg-i 'izârında tâb-ı bâdeden sürhî-i rû ve ne gonce-i dehânında ol gül-i benefşe-eserden şemme-i bû, ne serv-i sâbit-kadem kâmetinde temâyül ve ne semend-i sebük-seyr-i 'aklında tegâfül, ne nergis-i bâsırasında la'lîn-kadeh gibi reng-i erguvânî, ne sûsen-i zebânında 'ukde-i za'f u nâ-tevânî var."[2]

"Kelâm-ı Hakk'ı tekellümde bî-bâk ve nusret-i şer'-i kavîmde seyf-i sârim ü tîğ-ı Dahhâk idi"[3]

"Seksan dört rebî'u'l-âhirinde yine anlar yirine Ayasofiyye Medresesi'nde idmân-ı kepâde-i efkâr ve şast-ı kazâ-te'sîr-i hadeng-i enzâr ile tâk-ı sipihre kemân asdılar."[4]

1 agy, vr. 2a.
2 agy, vr. 100a.
3 agy, vr. 129b.
4 agy, vr. 269a.

Hâlbuki Nev'îzâde Efendi *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın mukaddime bölümünde mensur eserler hakkındaki görüşünü açıklarken, özellikle tarih ve siyer türündeki eserlerin kafiye ve sanatsız, kolay anlaşılan, su gibi akan bir dil ve anlatım ile kaleme alınması gerektiğini ifade etmektedir. "Teznîb" adını verdiği bölümde ise düz yazı tarzında kaleme alınan metinler kafiyesiz olmalıdır, demektedir. Ona göre yazar her cümleye redif yerleştirmemelidir.

Bu cümlelerle nesirde kafiyeye, dolayısıyla seciye karşı olduğunu ifade eden Atâyî Efendi kendi görüşüne riayet etmemiştir. O, neredeyse eserdeki tüm cümlelerde seci kullanmıştır. İlginç olan şu ki, yazar "Mercûdur ki câmi'u'l-hurûf olan fakîre töhmet-i inşâ ile her lafzun redîfin ve her harfün harîfin buldurmak teklîfin eylemeyeler."[1] cümlesiyle redif veya kafiye kullanmasının kendisinden beklenmemesini rica etmektedir. Fakat kurduğu bu cümlede bile "redîf, harîf ve teklîf" kelimeleriyle üç yerde kafiye kullanmıştır.

Atâullâh Efendi'nin mensur eserlerin dil ve üslûbuna dair nazariyesini açıklarken kullandığı başka önemli bir cümle ise şudur: "… medârisün kıbâbın habâba ve idâre-i rahîk-ı tahkîkı şarâb-ı nâba teşbîh iderek telâtum-ı emvâc-ı tevriye vü îhâm ve durdûr-i iğrâk u idâre-i kelâm reh-zen-i maksûd u merâm olmak lâzım gelür."[2] Yazar burada, çeşitli benzetmeler yaparak iham ve tevriye gibi edebî sanatlardan meydana gelen dalgalar oluşturmanın ve abartılarla sözü döndürmenin merâmı ve maksadı yok ettiğini belirtmektedir. Özetle süslü, sanatlı anlatımın esas anlama engel olduğunu söylemektedir. Fakat bu fikri beyan ederken bile edebî sanatları dalgaya, abartıyı girdaba, sözü döndürmeyi eşkıyaya benzeterek üç yerde teşbih sanatı uygulamıştır.

Zeyl-i Şakā'ik'ta sadece biyografilerde ilgili şahsın görev yaptığı yerler hakkında bilgi verilirken sade ve basit bir dil kullanıldığı görülmektedir. Esaden burada basit bir dil kullanılması mecburî bir durumdur. Şahsın "Bin on bir ramazânında 'Abdu'l-Latîfzâde yirine Mustafâ Paşa Medresesi'ne tahrîk olındı. Bin on iki cemâdiye'l-ûlâsında Saruhânî Muslî Çelebi yirine … Hudâvendigâr Medresesi pâyesine terfî' olındı. Bin on üç rebî'u'l-âhirinde Emîr 'Alî yirine Amâsiyye fetvâsına îsâl olınmış idi. Kabûl itmeyüp selefi ibkâ olındı."[3] örne-

---

1 agy, vr. 2b.
2 agvr.
3 agy, vr. 314a.

ğinde olduğu gibi hangi tarihte, kimin yerine, nereye atandığının anlatıldığı bölüm edebî sanat kullanımına uygun değildir. Bu kısımda anlatımı süslemek için sadece seci kullanmak mümkündür. Zaten Atâyî Efendi de bu bölümde seciden istifade etmiştir. Yazarın burada seci olarak en çok kullandığı kelime "olındı" sözcüğüdür.

Değindiğimiz bütün hususiyetlerden sonra konuyu özetlemek gerekirse, Atâyî'nin dil ve üslûbu külfetli, tumturaklı ve süslüdür. Nitekim *Zeyl-i Atâyî, Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneğine mensup Türkçe yazılan eserler içerisinde dili en külfetli olanlardan biri kabul edilmektedir.[1] Yazarın belki de aynı zamanda şair olmasının etkisiyle ritim ve ahenk değerleri ön planda, müzikal yönü baskın, armonisi yüksek bir dil tutturma gayretinde olduğu hissedilmektedir. Nev'îzâde, okunduğunda ses ahengi öne çıkan, akıcı, selis bir metin oluşturmaya çalışırken anlamı kapalı külfetli bir dil ve münşiyane bir üslûba imza atmış görünmektedir. Bununla birlikte *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta anlam açısından çok zor, fakat müzikalite bakımından oldukça başarılı bir dil ve anlatım söz konusudur. Eserin dilini şiir diline oldukça yaklaştıran bu ses ahengini;

"… dâhil-i Kostantıniyye'de vâki' Mustafâ Pâşâ Zâviyesi'nde seccâde-nişîn-i irşâd, delîl-i râh-ı reşâd, zîver-i şükûfezâr-ı tevhîd, şâh-ı müşgîn-nefha-i safha-i tecrîd, Sünbül Sinân Efendi hazretlerine irâdet getürüp müştagil-i mücâhede vü riyâzet olmışlar idi."[2]

veya

"Merhûm-ı merkûm gül-deste-bend-i riyâz-ı 'ulûm, 'ilm ü salâhla şîr ü şeker gibi âmîziş virmiş ve hatâ'ir-i nâsûtdan gül-i ma'ârif dirüp hadâ'ik-ı lâhût gonçelerine irmiş, zâhir ü bâtını ma'mûr, kalb u kâlıbı nezâhetle meşhûr idi. Hezârân hezâr necm-i gîsûdâra fâ'izü'l-envâr olan mihr-i sipihr-i şühûd, 'amîmü'l-feyz-i irşâd Şeyh Mahmûd Efendi hazretlerinün nice zemân hidmetlerinde sâbit-kadem ve ol hâlet-i seniyye üzere rû-be-râh-ı 'adem olmış idi."[3]

1 Bursalı Mehmed Tahir, age, C. 3, s. 95.
2 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 132b.
3 agy, vr. 343a-b.

benzeri pek çok yerde bulmak mümkündür. Bizce Kâtip Çelebi'nin "Anadolu'da onun bir benzeri yazılmadı."[1] ve Muallim Nâcî'nin "Nesri nazmından akvâ görünüyor."[2] hükmünde *Hadâ'iku'l-hakâk fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın bu çok dikkat çeken sanatkârâne üslûbunun da payı vardır.

H. Eserin Bölümleri

Mukaddime

1. Hamdele ve Salvele

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın ilk bölümünü Allah'a şükrü ihtiva eden "Hamdele" ve Hz. Muhammed'e selâmı ifade eden "Salvele" oluşturmaktadır. Klâsik İslâm edebiyatına ait eserlerde bu bölümler umumiyetle iki ayrı kısım ve hacimli olarak tesis edilirken *Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî*'de bu iki fasıl tek bir paragrafta birleştirilmiştir. Ayrıca muhtevaları dar tutulmuştur. Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerle süslenen bu bölümün ilk parçasında hamd ve senânın anber kokulu esintisinin Allah'ı kutsama gelinciklerini açacağı, nimetlere şükretmenin berrak pınarının Cenâb-ı Rabb'in ululama bahçelerini süsleyeceği belirtilmektedir. İkinci parçada ise salât ve selâm güldestesinin, peygamberlerin en şereflisi Hz. Muhammed'in kudret sahasının süpürgesi; dua ve selâm fidanının onun aile ve ashâbının talihinin zineti olduğu ifade edilmektedir.[3]

2. Sebeb-i Te'lîf

Mukaddimenin en geniş bölümüdür. Atâullâh Efendi her hangi bir başlık kullanmadan eserini kaleme alma sebebini açıklamaya başlar. Bu kısmı "Sebeb-i Te'lîf" biçiminde isimlendirmemizin nedeni budur. Bu bölümün başlangıcında yazar ismini açıklar. Tarih ve siyer türündeki eserlere düşkün olduğunu, ilim ile uğraşmaktan zaman buldukça peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri ve tarihî hikâyeleri okumaktan keyif aldığını söylemektedir. Ricasını kabul etmemezlik yapamayacağı bazı dostlarının "Arap ve Acem âlimlerinin isimleri, hayat bilgileri kitaba dönüştürülmek suretiyle sonsuzluk kazandı.

---

1 Kâtip Çelebi, age, C. 3, s. 846.
2 Muallim Nâcî, age, s. 411.
3 Nev'îzâde Atâyî, agy, vr. 0b. (Yazma eserin varak numaraları bir yaprak ileriden verildiği için nüshanın "1b" varağına denk gelmesi gereken bu kısmına "0b" rakamı verildi.)

Hâlleri belli olan Osmanlı ulemasının ise tabakāt kitaplarına yazılmaması ve bilgilerinin sadece mezar taşlarına işlenmesi insafa sığmamaktadır. Bu yüzden çoğu hâllerini gördüğün veya duyduğun bilginlerin hayatlarına ait bilgileri, görevde yükselmelerini kaleme almalısın." dediğini belirtmektedir. Bu elçilere hayır deyip kenara çekilmenin mümkün olmadığını, onların taleplerine olumlu cevap vermek zorunda kaldığını eklemektedir.[1]

Atâyî, sebeb-i telifi bu şekilde açıkladıktan sonra eserinin mensup olduğu *Şakā'iku'n-nu'mâniyye* geleneği hakkında mâlûmat vermeye başlar. Osmanlı uleması tabakātı türündeki ilk eserin Taşköprîzâde Efendi'nin kaleme aldığı *eş-Şakā'iku'n-nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* olduğunu, bu eserin Osmanlı Devleti'nin başlangıcından Kānûnî Sultan Süleyman döneminin sonuna kadar geçen zamanda yaşamış meşhurların vefeyatını ihtiva ettiğini söyler. Âşık Çelebi'nin bu esere eklemeler yapıp Sultan II. Selim devri ortalarına kadar tezyil ettiğini belirtir. Ali b. Bâlî'nin Âşık Çelebi'nin yazdıklarını tekrar edip ayrıca Sultan III. Murad zamanının başlarına kadar vefat edenleri eklediğini ifade eder. Başka örnek şahsiyetlerin de bunlara uyduğunu, her biri diğerinin ulaştığı yerden başlayıp bilginlerin tarihini zapt ettiğini, böylelikle 1010/1601-2 senesine gelinceye kadar ilmiye yolunun yolcularının hâllerinin kitaplara nakşedildiğini ekler.[2]

Şakā'ik-ı Nu'mâniyye geleneği hakkındaki genel bilgilendirmeden sonra bu bölümde yazarın ön söz niteliğinde yaptığı açıklamalar şöyledir: "Taşköprîzâde'nin telifinden sonra kaleme alınan zeyiller önemli şahısları ihmal ettiği için bütün ulemayı anlatan bir eser ortaya konulamadı. Üstelik 1010/1601-2 yılından bu eserin yazılmaya başlandığı zaman olan 1042/1632-33 yılına kadar vefat eden şahıslar hakkında hiçbir kitap yazılmış değildir. Bundan dolayı Taşköprîzâde'nin bıraktığı 965/1557-58'den 1042/1632-33'e kadar geçen sürede vefat eden Osmanlı bilginlerinin hayatlarını, özellikle nasıl vefat ettiklerini yazmayı kalemim üzerine aldı. Herkesin istifade etmesi için şuara tezkiresi ve Osmanlı tarihi müelliflerine uyarak eseri Türkçe kaleme aldım. Bu işe karar verildikten sonra mananın ifadesinde mümkün oldukça hoş bir eda ile söylenen kolay anlaşılır bir dil tercih edildi. Edirneli Mecdî Çelebi'nin yazdığı *Tercüme-i*

1 agy, vr. 0b-1a.
2 agy, vr. 1a-b.

Şakā'ik esas olarak alındı, her fasıl ona ek olacak biçimde tertip edildi. Eserin adı *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik* oldu. *Şakā'ik-ı Nu'mâniyye* gibi şöhret bulması ümit edilmektedir."[1]

Nev'îzâde Efendi bu bölümün sonunda "Tenbîh" olarak isimlendirdiği küçük bir fasıl oluşturmuştur. Bu fasılda yazar sözü yayarak ve tevriye, iham vb. edebî sanatlar kullanarak ehliyetsiz bilgisizlerin eserin içine girmesine engel olmaya gayret ettiğini belirtmektedir.[2]

3. Hasîsa-i Kitâb

Başlık verilerek oluşturulan bu bölümde *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın birkaç özelliği açıklanmaktadır. Atâyî Efendi'nin burada bildirdiğine göre biyografisi yazılan kişinin tayin tarihleri, halef ile selefleri ve nice hadiselerini içermesi *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ın özelliklerinden biridir. Üstelik tarih ilminde güvenilirlik önemli bir esas olduğu için bu bilgiler düzgün bir biçimde tutulmuştur.

Taşköprîzâde'nin yöntemine uyulup tahta çıkan hükümdarlara göre tabaka adı verilen bölümler oluşturulması ve her tabakanın biyografi sahiplerinin vefat tarihleri esas alınarak tertip edilmesi eserin başka özellikleridir.[3]

Bu bölümde yer alan "Nâdire fî İlmi't-tarîh" isimli fasılda Safedî'den (ö. Şevval 764/ Temmuz-Ağustos 1363) nakledilen İslâm tarihinden bir hadise ile tarih ilminin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu hadisenin özeti şöyledir: Abbâsîler zamanında Hayber Yahudileri üzerinde Hz. Muhammed'in mührü ile iki sahabenin imzasının bulunduğu sahte bir ahitname hazırlayıp Müslüman'lara hile yapmayı denerler. Fakat Hatîb-i Bağdadî hadîs ve siyer ilmini kullanarak Yahudi'lerin hilelerini ortaya çıkarır.[4]

Bu bölümde başka bir fasıl daha bulunmaktadır. "Teznîb" başlığı taşıyan bu kısımda Atâyî Efendi, zeylinin ek bir özelliği hakkında açıklama yapmaktadır. Bu özelliği şu şekilde özetlemek mümkündür: Tarih ve siyer türünde kitap telif edecek bir yazar, kaleminin yardımı ile meydana getirdiği ibareleri münşiyane

1 agy, vr. 1b-2a.
2 agy, vr. 2a.
3 bk. agy, vr. 2b.
4 agy, vr. 2b.

bir tarz ile süslerse, asıl anlatmak istediği hikâye bozulur ve aslî maksat bertaraf olur. Meselâ medresenin kubbesini su kabarcığına, ilmî sohbet çevirmeyi şarab kadehini dolaştırmaya benzeterek tevriye, iham benzeri edebî sanat dalgaları ve mübalağa girdabı meydana getirilirse maksat ve meram yok olur, gider. Bu durumu düzgün ve güzel bir inci kolyenin zarafetinin altın kırıntılarıyla yok edilmesine benzetebiliriz. Bu yüzden kimse yazardan münşiyane bir tarz ile yazılmış, edebî sanatlı, kafiyeli bir eser beklentisine girmemelidir.[1]

4. Medhiyye

Mukaddime bölümünün son kısmını "Medhiyye" oluşturmaktadır. Bu kısımda herhangi bir başlık yer almamaktadır. *Zeyl-i Şakā'ik*'ın ilave özelliği hakkında bilgi verildikten sonra doğrudan bu bölüme geçiş yapılmıştır. Bu kısımda eserin tamamlandıktan sonra kabul damgası alması için zamanın hükümdarının özel kütüphanesine hediye edildiği belirtilir. Birkaç cümleden ibaret olan bu ithaf faslından sonra padişahın övgüsüne geçilir. Burada padişah şu şekilde methedilmiştir: Sultan, aydınlık güneş, parlak aya benzemektedir. Onun üzengisinin ışığından yıldızların gözleri kör, kılıcının parıltısından güneş karanlıktır. Eşiği, bilge insanların sığınağıdır. Neriman ve Ruyinten gibi kahramanlar onun yanında sönük kalır. Adaletinin hâkim olduğu ülkede şahin sülüne saldırmaktan korkmakta, keklik ise huzurludur. O, kılıcıyla zulmün damarını kesmiştir. Onun cömertliği ile dünya muradına erme balıyla doludur. Kötü kader bile sultanın korkusundan artık iyi huylu olmuştur. Devlet ve milletin düşmanları onun atılganlık darbesiyle perişan durumdadır.[2]

Tabakalar (Sekiz Tabaka)

Tabakalar *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın esasını oluşturan ana bölümlerdir. *Hadâ'iku'l-hakā'ik*'ta sekiz tabaka bulunmaktadır. Bu tabakalar ve ismini aldıkları hükümdarlar şu şekildedir:

- Onuncu Tabaka - Kānûnî Sultan Süleyman
- On Birinci Tabaka - II. Selim
- On İkinci Tabaka - III. Murad

1 agy, vr. 2b-3a.
2 agy, vr. 3a.

- On Üçüncü Tabaka - III. Mehmed
- On Dördüncü Tabaka - I. Ahmed
- On Beşinci Tabaka - I. Mustafa
  - I. Cülûs
  - II. Cülûs
- On Altıncı Tabaka - II. Osman
- On Yedinci Tabaka - IV. Murad

Bu tabakaların başında klâsik İslam edebiyatı kuralları doğrultusunda tertip edilmiş başlıklar bulunmaktadır. Meselâ 14. tabakanın başlığı "Tabaka-i Çehârdehüm ez-Tabakât-ı Selâtîn-i 'Osmânî Tabaka-i Devlet-i Ahmed Hân دام محفوظا بالفيض السبحانی[1]" şeklindedir.[2] Diğer başlıklar da biçimce bu başlığa benzer şekilde oluşturulmuştur.

1. Tafsîl-i Terâcim-i Ahvâl-i / Vefeyât-ı Ulemâ

Zeyl-i Şakā'ik'ın asıl konusu olan kadı ve müderris biyografileri tabaka başlıklarının altında sunulmaktadır. Tabakaların başında bulunan ve bilginlerin hâl tercemelerinin, diğer bir deyişle vefeyatlarının yer aldığı bu bölüme "Tafsîl-i Terâcim-i Ahvâl-i (Vefeyât-ı) Ulemâ" adını vermek mümkündür. Bu isim, bölüm başında herhangi bir başlık bulunmadığı için tarafımızdan muhtevadan hareketle seçilmiştir.

Atâullâh Atâyî 11,13,15 ve 16. tabakalarda ana başlıktan sonra hiçbir açıklama yapmadan, ilgili şahsın ismini taşıyan alt başlıklarla kadı ve müderris hâl tercemelerini vermeye başlar.[3] 10, 12, 14 ve 17. tabakaların başlıklarından sonra ise kısa bir açıklama yaparak biyografileri sıralamaya geçmektedir.[4] Yazarın bu kısımlarda yaptığı açıklama, "Sultan ………………..'ın tahta çıkışı ve tahttan inişi arasında geçen zamanda intikal eden ulemanın vefeyatları vefat tarihlerine göre teker teker zikr olunur." anlamını taşır.

2. Sınfu'l-Meşâ'ih

Tabakaların başında kadı ve müderrislerin meydana getirdiği ulema sınıfın-

1 "Allah'ın feyzi ile sürekli muhafaza altında olsun."
2 bk. agy, vr. 296a.
3 bk. agy, vr. 72a, 241b, 376a, 379a.
4 bk. agy, vr. 3b, 145b, 296a, 412b.

dan kişilerin terceme-i hâlleri verildikten sonra "Sınfu'l-meşâ'ihi'l-kirâm" benzeri bir başlık ile başka bir sınıf olan meşayih zümresinden şahısların hâllerine geçilmektedir. İstisnaî olarak eserin ilk tabakası olan Kānûnî Sultan Süleyman tabakasında "Sınfu'l-meşâ'ih ve'l-Vâ'izîn" başlığından sonra önce meşayih zümresinin çeşitli şubelere ayrılması hakkında mâlûmat verilmektedir. Bu şubelerin ortaya çıkarttığı Nakşbendiyye, Halvetiyye, Nur-bahşî, Zeyniyye, Mevleviyye, Nimetullâhî, Bayramiyye, Abdülkādir Gîlânî ve Rufâî tarikatlarının önce tarihi seyirleri hakkında bilgi sunulmakta, sonra da şeyh silsileleri sıralanmaktadır. Tarikat ve tasavvuf tarihi için oldukça önem arz eden bu bilgilerden sonra dönemin şeyh ve dervişlerinin vefeyatları verilmeye başlanmaktadır.[1]

Diğer tüm tabakalarda "Sınfu'l-meşâ'ih" bölümü başlık ve akabinde sıralanan şeyh terceme-i hâlleri biçiminde tertip edilmiştir.

3. Âhir-i Vefeyât

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta bir tabakadaki ulema ve meşayihin terceme-i hâllerinin sunulması bittikten sonra "Âhir-i Vefeyât-ı Devlet-i .... Hânî ....üm-i Gevher-i Silk-i Neseb-i 'Osmânî" benzeri küçük bir başlık açılmaktadır. Bu başlıkta ilgili padişah zamanına mensup şahısların tüm vefeyatlarının sunulduğu ve bu bölümün sonuna gelindiği açıklanır. Yazar bu başlığın altına ise "Ol Sultân-ı serîr-i iclâlün evvel-i saltanatlarından âhir-i devletlerine varunca cârî olan ahvâl-i ferhunde-me'âlün icmâlidür." biçiminde bir açıklama cümlesi kaleme alarak vefeyatların sonunda padişahın tahta çıkışı ile tahttan inişi arasındaki süre zarfında meydana gelen önemli olayların özetleneceğini belirtir.[2]

Söz konusu başlık ile altına yazılan açıklama cümlesi birbirine çok yakın ibarelerle her tabakada kullanılır. Bu konuda iki istisna söz konusudur. Birincisi, iki defa tahta çıkan Sultan I. Mustafa için iki defa "Âhir-i Vefeyât …" faslı açılmıştır.[3] İkinci istisna ise son tabaka olan Sultan IV. Murad tabakasında görülmektedir. Eserin yazılışı bittiğinde Sultan IV. Murad hala tahtta olduğu için 17. tabakada "Âhir-i Vefeyât" bölümü yer almamaktadır. Bunun yerine

1 bk. agy, vr. 42b-47a.
2 agy, vr. 62a.
3 bk. agy, vr. 378b, 410b.

"Teşerrüf-i Serîrü's-saltanati'l-Osmâniyye ve Tezeyyün-i Mesnedü'l-hükümeti'l-hâkâniyye…" biçiminde bir başlık ile ilgili döneme ait biyografilerin sona erdiği bildirilmiştir.[1]

a. Zikr-i Ahvâl-i Sultânu'z-zamân

Tabakalarda "Âhir-i Vefeyât…" başlığı ve altındaki açıklama cümlesinden sonra "Zikr-i Ahvâl-i es-Sultânu'l-a'zam …….. Hân bin es-Sultân ………. bin …….. Hân" benzeri bir başlık açılmaktadır. Bunun altına "İcmâl-i rûz-nâme-i ahvâl ve ihtisâr-ı menâkıb-ı ferhunde-me'âl budur ki …" gibi bir bağlantı cümlesi yazılır ve tabaka sahibi hükümdar hakkında bilgiler ile onun döneminde yaşanan olaylar nakledilmeye başlanır.[2]

Burada ilk önce hükümdarın hâl tercemesi verilir. Doğum tarihi, doğumuna düşürülen tarihler, aldığı eğitim ve şahsî özellikleri hâl tercemesinde üzerinde durulan konulardır. Sonrasında tahta geçişinde yaşanan hadiseler, cülûs tarihini gösterir manzumeler ve cülûsiye kasideleri gelmektedir.[3]

Hükümdarın ahvâli hakkında mâlûmat verildikten sonra tahtta kaldığı müddetçe ülkede yaşanan önemli siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik gelişmeler kronolojik bir seyirde anlatılır. Özellikle Kānûnî Sultan Süleyman tabakası "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" bölümünde tarihî hadiselerin ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınması dikkat çekmektedir. Kānûnî'nin çıktığı 14 sefer ve bu seferlerde yaşananların ayrı fasıllar halinde takdimi sadece bu tabakada görülen bir hususiyettir.[4]

Tüm halkı ilgilendiren tarihi olayların kaydedilmesi bittikten sonra padişahın vefat tarihi, tahtta kaldığı tam süre bildirilir. Vefat esnasında yaşanan olaylardan söz edilir. Vefata düşürülen tarihlere ve mersiyelere de yer verilir.[5]

Padişahın şairlik vasfı varsa bu bölümün sonunda buna değinilir. Sultan mahlas kullanıyorsa bildirilir. Herhangi bir eser tertip etmişse bunun hakkın-

1 bk. agy, vr. 466a.
2 bk. agy, vr. 62a-b.
3 bk. agy, vr. 287a-288a.
4 bk. agy, vr. 62b-68b.
5 bk. agy, vr. 292a-292b.

da bilgi sunulur. Bu kısmın sonunda da şiirlerinden örneklere geçilir.[1] "Zikr-i Hayrât u Hasenât" bölümü olan ilk iki tabakada hükümdarın edebî yönü hakkındaki bilgiler hayır ve hasenatlar zikredildikten sonra sunulmuştur.[2]

İki defa tahta geçen Sultan I. Mustafa için iki farklı yerde geçen tek tabaka tertip edilmiştir. Bundan dolayı iki farklı yerde verilen I. Mustafa dönemi terâcim-i ahvâllerinin sonlarında iki de farklı "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" bölümü bulunmaktadır. Bunların ilkinde "Âhir-i Vefeyât" ile "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" bölümleri tek başlık altında toplanmıştır.[3]

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın geldiği 1044/1634-35 senesinde 17. Osmanlı hükümdarı olan Sultan IV. Murad hala tahtta bulunduğu için 17. tabakanın sonunda "Zikr-i Ahvâl…" bölümü bulunmamaktadır. Bazı nüshalarda yer alan "el-Vakā'i' Elleti Vaka'at fî Zemâni Saltanati Sultânina'l-a'zam" başlığına bakılırsa Nev'îzâde Atâyî Sultan IV. Murad devri kapandıktan sonra o dönemde yaşanmış önemli olayları sonradan eserine eklemeyi tasarlamıştır.[4] Fakat eserini telif ettikten kısa diyebileceğimiz bir süre sonra yaşamını yitirdiği için bu tasarısını hayata geçirememiştir.

b. Zikr-i Hayrât u Hasenât

Tabakalarda "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" bölümünden sonra "Zikr-i Hayrât u Hasenât-ı Şâh-ı Refî'ü'd-derecât" biçiminde bir başlık ile dönemin hükümdarının işlediği hayırlardan söz edilir. Bu bağlamda bu bölümde padişahın cami, medrese, imâret, şifa-hâne, köprü, su kemeri gibi halkın kullanımı için inşa ettirdiği yapılar hakkında mâlûmat verilir. Mekke ve Medine gibi kutsal yerlerin ahalisine yardımlar yapıldıysa bundan da söz edilir.[5]

Bu bölümde yazarın binaların bitirilişine düşürülen tarihlere mümkün olduğunca yer vermeye gayret etmesi dikkat çekmektedir.[6]

Tabaka sahibi padişahın şairlik ve sanatçılık yönü hakkında bilgiler de bu bölümün sonuna yerleştirilmiştir.[7]

---

1 bk. agy, vr. 69a-b.
2 bk. agy, vr. 69a, 145a.
3 bk. agy, vr. 378b.
4 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 4702, vr. 273b.
5 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 68b.
6 bk. agy, vr. 69a.
7 bk. agy, vr. 69a-b.

"Zikr-i Hayrât u Hasenât" bölümü sadece 10. ve 11. tabakada yer almaktadır.[1] Diğer tabakalarda bu bölüm tertip edilmemiştir. Hükümdarın işlediği hayırlar ise "Zikr-i Ahvâl-i Sultan …" kısmına serpiştirilmiştir.

c. Evlâd-ı Kirâm-ı Sultân

Tabaka sahibi padişah zamanında vuku bulan önemli olaylar ve hükümdarın hayır-hasenatları anlatıldıktan sonra "Evlâd-ı Kirâm ve Şehzâde-i Girâmîleri" benzeri bir başlık ile evlatlarının isimleri ve doğum ile ölüm tarihleri zikredilmektedir. İstisna olarak Kānûnî Sultan Süleyman tabakasında yer alan bu bölümde hükümdarın annesi Vâlide Sultan ve eşi Hürrem Sultan'ın da ölüm tarihleri bildirilmiştir.[2]

"Evlâd-ı Sultan" bölümünde ağırlıklı olarak padişahın erkek çocukları hakkında mâlûmat verilmektedir. Hatta ilk iki tabakadan sonrakilerde sadece şehzadelere değinilmektedir. Kız çocukları ise "Ahterân-ı burc-ı saltanat olan duhterân-ı dürrî-menzilet zikri bu muhtasara nâ-revâ olmağın tayy-ı zikri evlâ görüldi." biçiminde bir cümle ile atlanmaktadır.[3] Bununla birlikte 11. Tabaka - Sultan II. Selim devri "Evlâd-ı Kirâm" bölümünde kız çocukların isimleri bildirilmiş, yaptıkları tüm evlilikler hakkında dahi bilgi verilmiştir.[4]

Nev'îzâde Atâyî şehzadelerin sadece isimleri ve doğum ile vefat tarihlerini bildirmektedir. İstisna olarak Sultan III. Murad'ın katledilen erkek çocuklarından Şehzade Mustafa'nın (ö. 1003/1594-95) kısa bir biyografisine yer vermiştir. Bunun nedeni yazarın, babası Nev'î Efendi'den ders alan Şehzade Mustafa ile yakın arkadaş olmasıdır.[5]

III. Murad ve I. Ahmed'in az sayıda evladı hakkında mâlûmat kaleme alınmıştır. Bu durumun nedenleri III. Murad'ın katledilen pek çok şehzadesinin henüz küçük yaşta olması ve I. Ahmed'in bazı şehzadeleri hakkında yazarın bilgi toplayamamasıdır.[6]

1 bk. agy, vr. 68b, 144b.
2 bk. agy, vr. 69b.
3 bk. agy, vr. 292b.
4 bk. agy, vr. 145a.
5 agy, vr. 239b.
6 agy, vr. 239b, 374a.

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ta Sultan II. Osman, Sultan I. Mustafa ve Sultan IV. Murad tabakalarında "Evlâd-ı Kirâm-ı Sultân" bölümü yer almamaktadır.

d. Esâtîze-i Sultân

"Esâtize-i Sultan" tabakalarda yer verilen başka bir bölümdür. Bazı tabakalarda "Muallim-i Sultanî" şeklinde başlıklandırılmıştır.[1] Burada devrin padişahına öğretmenlik yapan şahıslar listenmektedir. Söz konusu öğretmenlerin vefat tarihleri de bildirilmektedir.

İstisna olarak III. Murad tabakasında "Muallimleri" ifadesiyle hükümdarın ders aldığı öğretmenler bildirildikten sonra "Şeyhleri" ibaresi ile müridi olduğu şeyh de bildirilmiştir.[2]

I. Mustafa ve IV. Murad tabakalarında "Esâtize-i Sultân" bölümü bulunmamaktadır.

e. Vüzerâ-yı 'İzâm

Tabakalarda yer alan bölümlerden biri de Vüzerâ-yı 'İzâm'dır. Bu bölümde ilgili hükümdar zamanında görev yapan sadrazamların isimleri göreve geldikleri zaman göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Diğer bölümlerden ayrı olarak burada ismi geçen şahısların küçük bir hâl tercemesine de yer verilmiştir. Hatta bazı sadrazamların terceme-i hâllerinin geniş tutulduğu da vakidir. III. Mehmed devri sadrazamlarından Sinan Paşa (ö. Şaban 1004/ Mart-Nisan 1596) ve II. Osman dönemi veziriazamlarından Güzelce Ali Paşa'yı (ö. Rebîülâhir 1030/ Şubat-Mart 1621) buna örnek olarak vermek mümkündür.[3]

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın tüm tabakalarında "Vüzerâ-yı 'İzâm" bölümü mevcuttur.

f. Şeyhü'l-İslâm

Zeyl-i Şakā'ik li-Atâyî'de "Şeyhü'l-İslâm" ya da "Meşâih-i İslâm" başlığı ile tabaka sahibi hükümdar zamanında görev yapan şeyhülislamların listesi de verilmiştir. Liste tutulurken kronolojik sıra gözetilmiştir. Listede isimlerin karşı-

1 bk. agy, vr. 399a.
2 bk. agy, vr. 239b.
3 bk. agy, vr. 293a, 393a.

sında nakil, azil veya ölüm tarihleri yazılmıştır. Bazı yerlerde şahıslar ile ilgili vefeyat türüne dâhil edebilebilecek biçimde kısa bilgiler verildiği de vakidir.[1]

Zeyl-i Şakā'ik'ın tüm tabakalarında "Meşâih-i İslâm" bölümü yer almaktadır.

g. Sudûr-ı Rûm

Tabakalarda "Kuzât-ı Asâkir-i Rûm" veya "Sudûr-ı (Ulemâ-yı) Rûm" başlığıyla oluşturulan bir bölüm de mevcuttur. Osmanlı devlet teşkilatı hiyerarşisinde şeyhülislamdan sonra Rumeli kazaskeri geldiği için Atâyî bu bölümü "Vüzerâ-yı 'İzâm" faslından sonraya yerleştirmiştir. Burada söz konusu tabakanın hükümdarı zamanında görev yapan Rumeli kazaskerlerinin isimleri sırayla verilmektedir. Kazaskerlerin isimlerinin karşısına nereden, ne zaman ve kaçıncı defa bu göreve intikal ettiği, hangi tarihte vazifeden ayrıldığı yazılmıştır.

Bu bölüm tüm tabakalarda bulunmaktadır.

h. Sudûr-ı Anatolı

"Sudûr-ı Rûm" bölümünden hemen sonra "Sudûr-ı Anatolı" başlığı ile Anadolu kazaskerlerinin de listesi verilmektedir. Burada Rumeli kazaskerlerinde olduğu gibi tayin, azil ve nakil bilgileri yer almaktadır. "Sudûr-ı Rûm" faslında değinilen tüm hususlar bu bölüm için de geçerlidir.

i. Kuzât-ı Dârü's-saltana

"Kuzât-ı İstanbul" başlığının da kullanıldığı bu bölümde tabakanın kapsadığı yıllarda İstanbul kadılığı görevini ifa eden şahısların isimleri sıralanmaktadır. Burada devletin merkezi olması hasebiyle önem arz eden İstanbul'da kadılık yapmış kişilerin isimlerinin verilmesiyle yetinilmemiş, atama, azil ve vefat tarihleri de bildirilmiştir.[2]

"Kuzât-ı Dârü's-saltana" bölümü *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ın tüm tabakalarında mevcuttur.

---

1 bk. agy, vr. 294a.
2 bk. agy, vr. 145a-b.

j. Vüzerâ-yı ʻAsr

Tabakalarda bölüm açılarak haklarında bilgi verilen devlet erkânından biri de vezirlerdir. "Hîn-i Cülûslarında Bulunan Vüzerâ" veya "Vüzerâ-yı ʻAsrı" biçiminde başlığı bulunan bu kısımda sadrazamdan sonra gelen vezirlerin listesi sunulmaktadır. Bu listede yer alan isimlerin karşısına vefeyat türüne dâhil edebileceğimiz bir paragraflık yaşam bilgisi yazılmıştır. II. Selim tabakasındaki vezir vefeyatlarında atama veya ölüm yılını gösterir tarih manzumeleri de vardır.[1]

"Vüzerâ-yı ʻAsr" faslı sadece Kānûnî Sultan Süleyman ve II. Selim tabakalarında yer almaktadır.[2]

k. Nişancılar

Devlet teşkilatında vezirlerden sonra gelen nişancılar hakkında da *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*'ta bilgi yer almaktadır. Tabakalarda "Nişancılar" veya "Asr-ı Safâ-bahşlarında Olan Nişâncılar" başlıklı bölümde Divan-ı Hümâyûn'un katılımcılarından olan ve padişah fermanlarına tuğra çekmekle görevli olan nişancılardan ilgili dönemde vazife alanların isimleri sıralanmaktadır. Ayrıca bu şahıslar hakkında kısa biyografik bilgiler de sunulmaktadır.

Bu bölüm sadece Kānûnî Sultan Süleyman,[3] II. Selim[4] ve III. Murad[5] tabakalarında görülmektedir.

l. Kapudanlar

Bölüm dâhilinde listesi verilen son devlet erkânı kaptanıderyalardır. Tabakaların sonunda "Devlet-i ʻAliyyede Kapudan Olanlar" benzeri bir başlık ile tabaka sahibi hükümdar zamanında donanmanın başında bulunan kaptanıderyaların isimleri verilmiştir. Üstelik sadece isimle yetinilmemiş birkaç cümlelik biyografik bilgi de sunulmuştur. Bu kısımlarda yer yer tarih manzumeleri de

---

1 bk. agy, vr. 145b.
2 bk. agy, vr. 70a, 145b.
3 bk. agy, vr. 71a-b.
4 bk. Nevʻîzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, no. 2309, vr. 138a.
5 bk. agy, vr. 237a.

görülmektedir. I. Ahmed tabakasında Kaptanıderya Cağalazâde Sinan Paşa'nın (ö. Ramazan 1014/ Ocak-Şubat 1606) hacimli sayılabilecek bir biyografisi yer almaktadır.[1]

"Kapudanlar" bölümü sadece Kānûnî Sultan Süleyman ve I. Ahmed tabakalarında bulunmaktadır.[2]

Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik'ın yukarıda değinilen bölümleri eserin genel tertibatı içerisinde bulunması olağan olan kısımlardır. Bunlarla birlikte Kānûnî Sultan Süleyman tabakasında "Hâtime-i Devletleri Olan Sigetvar Seferinde Bulunan A'yândur", "İstanbul'da Kalanlar", "Târîh-i Feth-i Rodos" ve "Fihrist-i Defter-i Ulemâ" adlı bölümler de mevcuttur.[3] Fakat bunlar sadece bu tabakayla mahsur oldukları ve eserin genel tertibatına uymadıkları için buradaki incelemeye dâhil edilmemişlerdir.

1 bk. Nev'îzâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-hakā'ik fî Tekmileti'ş-şakā'ik*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438, vr. 375b.
2 bk. agy, vr. 71b, 375b.
3 bk. agy, vr. 70b-72a.

AÇIKLAMALAR

1. Metnin Tesisi ile İlgili Açıklamalar[1]

- Arapça ve Farsça kelimelerin imlasında Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat* isimli sözlüğü esas alındı.[2] Bu kelimeler süfre (sofra), rişvet (rüşvet), müsâfir (misâfir), bûstân (bostan), ıklîm (iklim), rûzgâr (rûzigâr), âftâb (âfitâb) örneklerinde olduğu gibi asıllarına uygun şekilde okundu.
- Arapça ve Farsça ön ek, son ek, terkip ve birleşik kelimelerin yazımında İsmail Ünver'in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* isimli makalesinde belirtilen hususlar dikkate alındı.[3]
- Der-kenarlar konu bütünlüğü gözetilerek uygun görülen yere, köşeli parantez içerisinde yazıldı.[4] Der-kenarın yazılmasının uygun görüldüğü yerde başka bir varağa geçilmiş ise dipnot ile bulunduğu varak numarası belirtildi.
- Noktalama işaretleri mensur kısımlarda kullanıldı; manzumelerde ise kullanılmadı.
- Metinde geçen Arapça ve Farsça ibare ve şiirler Arap alfabesiyle yazıldı, Türkçeye çevirileri dipnotlarda verildi. Bir ibarenin Arap harfleriyle yazılmasında aranılan kıstas bunların tam bir cümle veya söz

---

1 Metin tesisinde istifade edilen çalışmalardan bazıları şunlardır: Ali Yıldırım, "Metin Tenkidi ile İlgili Hususlar ve Kâmî Divânı Örneği", *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 624-637; İsmail Ünver, "Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevrisinde Karşılaşılan Yanlışlar", *Turkish Studies*, Volume 3/6 Fall 2008, s. 47-58; Hayati Develi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, İstanbul Ünv., Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993; Musa Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri,* İstanbul Ünv., Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001; Tunca Kortantamer, "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* Marmara Ünv. Fen-Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1993, C. VII, s. 253-267; Osman Horata, "Klâsik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlâ ile İlgili Bazı Problemler", *I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, İLESAM, 17-18 Ocak 1992, Ankara; Adnan İnce, "Tenkitli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri", *I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu*, İLESAM, 17-18 Ocak 1992, Ankara; Ziya Avşar, "Tenkitli Metin Neşrinde İmla Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 75-111; Zeynep Korkmaz, "Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", *Türkoloji Dergisi,* C. VIII, 1979, s. 67-78; Mertol Tulum, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık 1983, s. 175-228; Ahmet Tanyıldız, "Süreli Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları", *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 525-534; Atabey Kılıç, "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler", *GÜ Kırşehir Eğitim Fak. Dergisi*, Nu: 1, Kırşehir 2004, s. 331-345; Yusuf Ziya Kavakçı, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Emel Matbaacılık, Ankara 1976; Mertol Tulum, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usûl (Menâkıbü'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme)*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.

2 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1999.

3 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Turkish Studies, Volume 3/6, Fall 2008, s. 1-46.

4 Derkenarlardan gözden kaçanlar olduğu gözlenmiştir. Biyografilerle ilgili mühim bilgiler içerebilen derkenarlara özel ilgi duyan okurlar, esas alınan nüshalardan özellikle bol sayıda derkenar kaydı içeren E nüshasına (Esad Efendi 2309) müracaat edebilirler. Ayrıca müellif hattıyla olan nüshanın elde bulunan ciltlerine (Esad Efendi 2341, 2342, 2343, 2344) de müracaat edilebilir. Yayıncı.

konusu dillerde kalıp ifade olmalarıdır. *Rahmetu'llâhi aleyhi*, *radiya'llâhu anhu* gibi artık dilimize yerleşmiş olan kısa dua cümleleri transkribe edilip italik hâle getirilerek verildi.

- Metinde yer alan âyetlerin Arapça hallerine sâdık kalındı. Dipnot ile bulundukları sûrelerin adları, sıraları, âyet numaları ve mealleri bildirildi. Türkçeye çevirilerde Elmalılı Hamdi Yazır'ın meali kullanıldı (*Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Ayfa Basın Yayınevi, İstanbul [t.y.]).
- Hadis-i şerifler Arap alfabesi ile yazıldı. Anlamları dipnotlarda verildi. Bulundukları kaynak belirtildi.
- Esas metinde biyografi isimliklerinin yan tarafına konulan nisbeler parantez "( )" içerisinde ilgili başlığın sonuna yazıldı. Başlık ve nisbede yer almayan ancak hâl tercemesinde geçen isim, sıfat ve lakaplar köşeli paranteze "[ ]" alınarak isimliğin sonuna yerleştirildi. Hayatı anlatılan kişi bir şairse ve mahlası biliniyorsa başlığın sonunda yay parantez "{ }" içinde belirtildi.
- İmla hatası ile "zirve, zâhil, iḥtiṣâṣ, ḫırâset" şeklinde yazılmış kelimeler aslî imlaları olan "ẕirve, ẕâhil, iḫtiṣâṣ, ḫırâset" biçimleriyle metne alındı.
- Biyografik anlatımların bünyesinde geçen diyalog cümleleri tırnak içerisinde " " " " yazıldı.
- Farsça vasıf terkiplerinde eş, yakın ve zıt anlamlı kelimeleri birbirine bağlayan vâv (و) harfi "vu, vü" şeklinde okundu. Türkçe ibareleri bağlamada kullanılan vâv (و) ise "ve" biçiminde okundu. Bu kural seci kullanılan yerlerde işletilmedi.
- Okunuşundan emin olunamayan sözcüklerin yanına soru işareti (?) konuldu.
- Metinde geçen ebcet hesaplı ifadelerin yan tarafına parantez içerisinde, işaret ettiği tarih yazıldı. Osmanlı Türkçesi ile oluşturulan ebcet hesaplı mısraların Arap alfabeli yazımları dipnotlarla verildi.
- Farsça bazı kelimelerde yer alan vâv-ı ma'dûle, "ḫˇân, ḫˇâst, ḫˇâce" örneklerinde olduğu gibi (ˇ) işareti ile gösterildi.
- Esasında orta hecelerinde hemze (ء) bulunan ama nüshalarda hemzeleri ye (ى) olarak yazılıp Türkçe söyleyişe yaklaştırılan kelimeler

aslî imlaları olan hemzeli biçimleriyle metne dâhil edildi: de'â'im (de'âyim), nekâ'is (nekâyis), tâ'ir (tâyir), levâ'ih (levâyih), 'alâ'ik ('alâ-yık) gibi.

- "Molla, hoca, tomar, sarhoş" benzeri halk ağzında dönüşen kelimeler esas imlaları olan "Mevlâ, hᵛâce, tûmâr, ser-hûş" biçimleriyle metne dahil edildi. Bu kural özel isimlerde işletilmedi.
- İl, ilçe ve diğer yer isimleri eserin kaleme alındığı çağın söyleyişine uygun olarak yazıldı: Tırabozın (Trabzon), Diyârbekr (Diyarbakır), Arzırûm (Erzurum), Sire (Tire), Ayasofıyya (Ayasofya) gibi.[1]
- محمد (Muhammed) ismi, Anadolu'da yaşayan şahıslar için kullanıldığında "Mehemmed", Anadolu dışındakiler için kullanıldığında ise "Muhammed" biçiminde okundu.
- "Kâdirî" (قادرى) biçiminde yazılan sözcük Anadolulu bir şahsın ismi olarak kullanıldığında "Kadrî", Abdülkâdir Gîlânî tarikatına mensup bir kişi için kullanıldığında ise "Kâdirî" şeklinde okundu.
- Bir yerleşim yerine mensubiyet bildiren Farsça -î ekini almış sıfat bulunduran özel isimler Fars dili kuralları doğrultusunda terkip haline getirildi: Abdulkâdir-i Gîlânî (Abdulkâdir Gîlânî), İdrîs-i Bitlîsî (İdrîs Bitlîsî), Habîb-i Acemî (Habîb Acemî), Bedrî-i Sirozî (Bedri Sirozî) vb.
- Elif-i maksûre ile biten kelimelerin sonunun "â" okunmasına dikkat edildi. Ancak bu kelimeler seci olarak kullanıldığında cümlenin ses ahengi gözetilerek tercih yapıldı: Mûsâ (Mûsî), da'vâ (da'vî), müsemmâ (müsemmî) gibi.
- "Ramadân: Ramazân" örneğinde olduğu gibi hem "d" hem de "z" okunabilen dâd (ض) harfinin imlasında seci ve cümle ahengi göz önünde bulunduruldu.
- Son ünlüsü uzun kalın harf olan Arapça ve Farsça kelimeler yönelme haliyle çekimlendiğinde büyük ünlü uyumu gereği "a" sesi kullanıldı. Fakat yazarın "…ser-dâde…isti'dâde…" örneğinde olduğu gibi seci yapmak amacı taşıdığı yerlerde bu kurala uyulmadı.
- Farklı harflerle yazıldıkları halde aslında aynı olan "aṭa: ada, Sigetvar:

1 İndeksten yararlanmayı kolaylaştırmak maksadıyla bu kelimelerin günümüz Türkçesinde geçen şekli de indekse alınıp eserin yazıldığı dönemin dil özelliklerini taşıyan biçimine gönderme yapıldı.

Sigedvar: Sigeṭvar, cemâdiye'l-evvel: cemâziye'l-evvel, bedîdâr: pedîdâr, Ebî Eyyûb: Ebû Eyyûb, Burûsavî: Bursavî, üstâd: üstâz, ʻadüvv: ʻadû, Arzırûm: Erzenü'r-Rûm" gibi kelimelerde tek tip kullanıma gidildi. Bu örneklerde kelimelerin ilk hâlleri tercih edilmiştir.

- İki aynı ünsüzle biten Arapça kelimelere ünsüz harfle başlayan Türkçe bir ek geldiğinde bu ünsüzlerden biri düşürüldü: ḫavâsdan (ḫavâssdan), ʻâmda (ʻâmmda), hazlar (hazzlar) vb.

2. Tenkitli Metinde Nüsha Farklarının Gösterilmesi ile İlgili Açıklamalar

- Tenkitli metnin kurulmasında ve nüsha farklarının gösterilmesinde Ahmed Ateş'in *Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman Münâsebeti ile)* adlı makalesinde belirtilen usul ve esaslara uyuldu.[1]
- Tenkitli metin tesisinde müellif nüshasının içeriği ile dil hususiyetlerini iyi yansıtan ve fiziksel açıdan iyi durumda olan en eski tarihli üç nüshadan istifade edildi. Nüsha farkı söz konusu olduğunda anlam, söz dizimi, ses ahengi ve tarih bilgisi ölçütleri göz önünde bulunduruldu. Müellif nüshasına uyduğu düşünülen varyant metne, farklar ise aparata (dipnot) alındı.
- Aparatta yer alan açıklama ve nüsha farklarında yazmalara verilen R1 (Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 1438), E (Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2309) ve SE (Selimiye Kütüphanesi 4702) kısaltmaları kullanıldı.
- Metne esas alınan R1 nüshasının varak numaraları metin içerisinde köşeli parantez [ ] ile; diğer nüshalarınki dipnotlar yardımıyla verildi.
- Nüsha varyantlarının olduğu yerlere dipnotlar konuldu. Metnin hacimli olmasından dolayı dipnot rakamları her sayfada yeniden başlayacak şekilde düzenlendi.
- Aparatta nüsha farkı bulunan ifade yazılıp iki nokta (:) işareti konuldu. Varyantlar işaretten sonra verildi.
- Sıralı birden fazla kelimede yazma farkı olduğunda ilk ve son kelime-

1 Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)", Türkiyat Mecmuası, C. VII-VIII, 1942, s. 253-267.

ler yazıldı, araya "//" işareti konuldu.

- Tek sözcükten oluşan varyantlarda metinde geçen kelime aparatta yazılmadı. İlgili dipnotta sadece metne alınmayan farklı kelime ve bulunduğu nüsha yazıldı. Bu uygulamanın nedeni dipnotların metnin önüne geçmesine engel olmaktır.
- Anlamı ya da metnin tesisini herhangi bir şekilde etkilemeyen müstensih kaynaklı kelime farklılıkları aparatta gösterilmedi: ser-efrâz: ser-ferâz; itse: eylese; olındı: kılındı; oldugını: oldugın; oldı: olındı, itmegin: itdükde, Halvetiyye: Halvetî vb.
- Kim/ki, ol/o gibi dil bilgisi birliklerindeki küçük değişikliklere yer verilmedi.
- Aynı kelime ve anlamlara sahip olup tek farkları Arapça veya Farsça esaslara göre kurulmak olan tamlamalarda nüsha farkı gösterilmedi: mahbûbu'l-kulûb: mahbûb-ı kulûb gibi.
- "…müderrisi olup yetmiş dört Receb'inde…: …müderrisi oldı. Yetmiş dört Receb'inde…" şeklinde müstensih dahliyle yapılan cümle kısaltmalarında esas nüshaya uyulup farklar bildirilmedi.
- "ile" edatının birleşik veya ayrı yazımından kaynaklanan farklar aparata alınmadı.
- Saygı anlamı taşıyan "-lar, -ler" ekinin kullanılıp kullanılmamasından dolayı ortaya çıkan varyantlar aparata konulmadı.
- Mücerret isim yapılırken Farsça (-î) veya Arapça (-iyye) eklerinden hangisinin tercih edildiğinden kaynaklanan yazma farkları gösterilmedi. Misâl: saltanat-ı Ahmed Hânî: saltanat-ı Ahmed Hâniyye.
- Şiirlere geçişte yer alan "Nazm, Şi'r, Beyt, Kıt'a, Eş'âr" gibi kelimelerde görülen farklılıklara değinilmedi.
- Düz yazıya geçişi işaret eden ve herhangi bir anlamsal değer taşımayan "Nesr" kelimesinin bulunup bulunmamasından mütevellit varyantlar belirtilmedi.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Transkripsiyon Alfabesi			
ا	a / e â	ض	ż, ḍ
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	ḳ
د	d	ك/ک	k/ ŋ
ذ	ẕ	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	ه	a /e/ h
ش	ş	و	u/ü/o/u/v
ص	ṣ	ى	î/y

[METİN]

[HADÂ'İKU'L-HAKĀ'İK FÎ TEKMİLETİ'Ş-ŞAKĀ'İK]

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Nesīm-i ʿamber-şemīm-i ḥamd u s̱enā, güşāyende-i şaḳā'ik-ı taḳdīs-i H̱udā *tebāreke şānuhu ve teʿālā* ḳılınur ki [1]﴿الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ ʿunvān-ı menşūr-ı iḥsānıdur ve selsāl-i zülāl-i şükr-i naʿmā ṭırāzende-i ḥadā'iḳ-ı temcīd-i Cenāb-ı Kibriyā *tekās̱ere ālā'uhu ve tevālā* olınur ki [2]﴿خَلَقَ الْإِنسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ ser-nāme-i tekrīm-i bī-pāyānıdur ve gül-deste-i ṣalāt ü selām eşref-i enbiyā-yı ʿiẓām haẓretlerinüñ cārūb-ı sāḥa-i iclālidür ki [3]«علماء أمتي كأنبياء بني إسرائيل» ser-firāz-ı verās̱et olan ṭā'ife-i ʿaliyyeye dürretü't-tāc-ı tebcīldür ve naḫl-i nev-beste-i taḥiyyāt u dürūd-ı miskiyyü'l-ḫitām, āl ü aṣḥāb-ı kirām ḫidmetlerinüñ pīrāye-i pīş-gāh-ı iḳbālidür ki [4]«أصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم» her birine otaḳa-i gevher-ṭırāz-ı iklīldür. «صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ما تغير السما بعصير المزن وأصحابه.»[5]

Ammā baʿdu, bu ḥaḳīr-i şikeste-żamīr-i dil-dāde ʿAṭā'ullāh bin Yaḥyā el-maʿrūf bi-Nevʿī-zāde müṭālaʿa-i kütüb-i tevārīḫ ü siyere mā'il ve mülāḥaẓa-i nevādir-i ās̱ār u ʿibere şīfte-dil olup ʿale'l-ḫuṣūṣ ḳıṣas-ı enbiyā ve menāḳıb-ı evliyā mutaẓammın olduġı aḫbār u esmār ki tācü'l-me'ās̱ir-i ehl-i es̱er ve siyer-i ʿulemā vü tevārīḫ-i şuʿarā ifāde ḳılduġı nevādir-i gevher-ʿayār ki silkü'l-le'āl-i gerden-i fażl ü hünerdür, meşġale-i ʿulūm-ı nāfiʿadan fāriġ olduḳca naẓargāh-ı iḫtibārum ve mü'eddā-yı [6]الأهمّ فالأهمّ üzre cevelāngeh-i edhem-i ʿayn-ı iʿtibārum idi. Ḳarīne-i ḥāl baʿż-ı ecille-i kirām ki recāsı maḥż-ı fermān ve fermānı

1 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 1-2, "Rahmân (çok merhametli olan Allah) Kur'ân'ı öğretti."

2 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 3-4, "İnsanı yarattı, ona beyânı öğretti."

3 Hadîs-i Şerîf, "Ümmetimin âlimleri İsrailoğulları'nın peygamberleri gibidir." Mehmet Yılmaz, Kültürümüzde Âyet ve Hadisler, Kesit Yay., İstanbul 2013, s. 651.

4 Hadîs-i Şerîf, "Ashâbım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz." Beyhakî, el-Medhal, s. 164.

5 أصحابه : أسحابه SE; "Yağmur bulutları gökyüzünde değişip durduğu sürece Allah ona, âline ve ashâbına salât etsin."

6 "En önemli olanı öncelemek gerekir."

vācibü'l-iẕ'ān idi, cāmi'-i evrāḳ-ı perīşānı şeref-i ḫiṭāba erzānī görüp bu güne güher-pāş-ı kāse-i gūş-ı ḳabūl ve rişte-keş-i kelām-ı dürriyyü'n-niẓām-ı bedī'u'l-medlūl oldı ki " 'Ulemā-yı 'Arab u 'Acem mānend-i dürr-i muntaẓam silk-i taḥrīre çekilüp mā'u'l-ḥayāt-ı ta'bīr-i dil-peẕīr ile her biri zinde-nām ü şekker-rīzī-i ḳannād-ı ḫāme ile zebān-zed-i ḫavāss u 'avāmdur. Bu cümleden 'ulemā-yı Rūm ki naḳş-bend-i perend-i 'ulūm ve ḥakkāk-i cevāhir-i manṭūḳ u mefhūmdur, rūz-nāme-i aḥvāl-i ferḫunde-me'ālleri ma'lūm ve gevher-i **[1a]**[1] ẕāt-ı zībende-simātları zīnet-efzā olduġı ṭabaḳāt ber-mūcib-i fermūde-i ﴿وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ﴾[2] ṣaḥā'if-i āṯāra mersūm olmayup ricāl-i her[3] devlet ﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ﴾[4] icmālinde ḳalmaḳ ve ıḳdu'l-cümān-ı aḫbār-ı selef münḳatı' u telef olmaḳ cādde-i inṣāfdan dūr ve bu maḳūle ṣudūr mütevārī-i genc-i ḳubūr olduḳda her birinüñ 'ahd ü evānı ve nām ü nişānı 'ahd-nāme-i mevtā gibi hem-ḫᵛābe-i daḫme-i fenā olup[5] tafṣīl-i ṣafaḥāt-ı aḥvāli levḥ-i mezāra maḳṣūr olmaḳ semt-i i'tidālden mehcūrdur. Bā-ḫuṣūṣ menāfi'-i 'ilm-i tārīḫ 'ayn-ı 'ibret-i[6] ehl-i ḫibrete 'ıyān ve müfād-ı[7] «عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة» ma'lūm-ı 'ālemiyāndur. Revā budur ki perde-i müşa'şa'-tār-ı nūr-ı baṣarı ile ba'ż-ı aḥvālini iḥāṭa ḳılduġuñ ve dest-yārī-i sāmi'a ile gül-çīn-i ḥadīḳa-i evṣāfı olduġuñ 'ulemānuñ kilk-i Mānī-resm-i ma'ānī- nigār ile ṣūret-i ḥāllerin taṣvīr ve merāḳī-i menāṣıb-ı 'āliyeye i'tilāların suṭūr-ı süllem-nihād ile ta'bīr idüp ṣafaḥāt-ı mir'āt-ı naẓarda işrāḳāt-ı żamīr-i mihr-tenvīr ile cāy-gīr olan leme'āt-ı lā'iḥātı 'aks-endāz-ı pīşgāh-ı ṣaġīr ü kebīr idesün." diyüp dest-i recāyı kemer-i himmete bir vech ile bend ve sā'id-i temennāyı gerden-i istiṭā'ata bir mertebe peyvend eyledi ki, tavsīṭ-i miyāncī-i i'tiẕār ile elinden ḫalāṣa mecāl muḥāl ve bast-ı bisāt-ı ta'allül-i bī-şümār ile kenāra çekilmek münselibü'l-iḥtimāl olup nā-çār is'āf-ı me'mūline müsā'ade ve cevāb-ı mes'ūline himmet-i 'ācizāne ile mu'āhede olındı.

---

1 Yazma eserin bu varağının numarası umûmî teamüllere göre 2a biçiminde olmalıydı. Fakat bu nüshaya varak numarası veren şahıs buna uymayıp numaralandırmayı ikinci varaktan itibaren başlatmıştır. Sayfalarda yazılı rakamlar ile bizim verdiğimiz varak numaraları arasında bir uyumsuzluk yaşanmaması için bu hatanın düzeltilmesi yoluna gidilmedi; sayfada yazılı rakam, varak numarası olarak verildi.

2 Kur'ân-ı Kerîm, Zuhruf Sûresi, 43/ 32, "… kimini kimine derecelerle üstün kıldık …"

3 - E

4 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 02/ 134, "Onlar geçmiş bir ümmettir."

5 'ahd-nāme//olup:'ahd-nāme bile medfūn olup E

6 2a E

7 Hadîs-i Şerîf, "Sâlihlerin anılması sırasında (ilâhî) rahmet iner." Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, 2/70-1772.

Pes bu bābda te'līf olunan esfār ki isfār-ı şeb-i müsevvedāt-ı nevādir ü esmārdur, mütāla'a-i ṭalā'i'-i suṭūr ve muṣāfaha-i ṣaḥā'if-i fā'iżü'n-nūr eṡnāsında evvelā Ṭaşköprī-zāde Efendi'nüñ perverde-i hadīḳa-i īcādı ve naḳş-ı tāze-tarḥ-ı ḫāme-i Bihzād-nihādı olan *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye* ki evvel-i Devlet-i 'Oṡmāniyye'den evāḫir-i salṭanat-ı Süleymāniyye'ye gelince vefeyāt-ı a'yān-ı 'ulemāyı mertebe-i lā'iḳasında iṡbāt ve fāṣıla-i elvāḥ-ı evrāḳ ile ta'yīn-i tabaḳāt idüp;

Beyt کشید از خط الف چون بر شقایق
له في كل يوم ألف عاشق[1]

mażmūnı üzere eṡer-i ḫāṣṣ ve maḥbūbu'l-ḳulūb-ı 'avām u ḫavāṣṣ olmışdur. Ba'dehu ḳużāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı Rūm'dan 'Āşıḳ Çelebi merḥūm ol şaḳā'iḳ-ı ḥadā'iḳ-ṭırāzı mānend-i lāle-i pervāzī-ilḥāḳāt ile tezyīl ve evāsıṭ-ı devlet-i Selīmiyye'ye müntehī olunca intiḳāl iden 'ulemānuñ aḥvālini tafṣīl idüp mānend-i sāde-şi'r-i 'āşıḳāne, elfāż-ı Rūmiyāne ile inşā-yı miyāne itmişdür[2]. Ba'dehu fużalā-yı mevālīden 'Alī Efendi ḫidmetleri 'Āşıḳ Çelebi yazduḳların tekrīr ve evā'il-i devlet-i Murādiyye'ye īṣāl idince nev-sefer-i dārü's-selām olan 'ulemā-yı 'iżāmı ḥarīrīyāne taḥrīr eyleyüp 'ibārāt-ı şerīfe ile teşrīf-dūzī-i ḳāmet-i istīhāl-i eşrāf ve isdāl-i żeyl-i belāġatle setr-i 'uyūb-ı eslāf itmişdür. **[1b]** El-ḥaḳḳ ḥased-bürde-i *Tācü't-terācim* ve reşk-endāz-ı Ḥayṣe Bayṣe[3] ve Keşācim[4] olup zemzeme-i nāy-ı ḫāme ile ḫamūşān-ı ḫ͘ābānīdeye rāḥat-baḫşā ve mānend-i bülbül-i destān-serā aġṣān-ı suṭūrdan naġme-pīrā olmaġla nāmların iḥyā ve te'ṡīr-i nefḫ-i sūr u enfās-ı Mesīḥā itmegin lisānü'l-ḥāl-i ehl-i maḳāl bu mażmūnla gūyādur:

Ḳıṭ'a وَرْقاءُ قد غنّت على العَيدانِ
سَحراً تسبّح أطيب الألحان

ولطيبُ أنفاسٍ بدت من شَجْوِها
شقّ القميص شقايق النعمان [5]

1 "Gelincik çiçeğinin üzerine elif hattını çekti. Ona her gün bin kişi âşık olur."

2 2a SE

3 Burada Ebu'l-Fevâris lakaplı ünlü Arap şairi Sa'd b. Muhammed b. Sa'd Sayfî et-Temîmî (ö. 574/1178-79) kastedilmektedir.

4 Burada Ebu'l-Futûh lakaplı ünlü Basralı Arap şairi Mahmud b. el-Huseyn (ö. 350/961-62) kastedilmektedir. Keşâcim kelimesinin şairin sahip olduğu "kâtip, şair, edib, cemil ve muganni" sıfatlarından türetildiği rivayet edilmektedir (Ali Ekber-i Dihhoda, Lugatnâme, Tahran, 1373 HŞ, C. 11, s. 16173).

5 "Güvercin dalların üzerinde sabah vakti en güzel sesiyle tesbih ederek öttü. Onun hüznünden güzel nefesler ortaya çıktı. Gelincik çiçeği de gömleği yırttı."

Ba'dehu ba'ż-ı emāsil dahı bunlara iḳtidā ve her biri āharuñ müntehī olduġı mertebeden ibtidā eyleyüp żabt-ı tevārīh-i 'ulemā-yı a'lām içün şükūfe-rīz-i şemārīh-i devha-i aḳlām olmaġın biñ on senesi ḥudūdına gelince gelüp geçen erbāb-ı ṭarīḳuñ nuhbe-i aḥvāli raḳam-zede-i benān-ı beyān ve keşīde-i silk-i taḥḳīḳ u 'ıyān olmışdur.

[Ṣaçlı Emīr-zāde Yılancıḳ ve Lüṭfī Beg-zāde Mahdūmı ve Seyrek-zāde ve İş-tibī Ṣadrī Çelebi ve Husrev-zāde zeyl yazmışlardur. 'Abdu'l-kerīm Efendi dahı bir ḳaç tercemeye hayli revnaḳ virmişlerdür[1].]

Lākin mecmū'a-i hāṭır-ı cāmi'ü'l-ḥurūf gibi perīşān ve ekser-i meşāhīr-i 'ulemā ihmālleriyle bī-nām ü nişān olmaġın[2] sencīde-i 'ayār-ı i'tibār ve resīde-i miḥekk-i ihtibār olduḳda cümlenüñ aḥvālini mütekeffil bir sifr-i cāmi' ve tārīh-i kāmil yazılmayup biñ on tārīhinden ilā-hāze'l-ān hırāmān-ı ravża-i rıżvān olanlar hod bi'l-külliyye güncīde-i künc-i nisyān olmaġla *Şaḳā'iḳ-ı Nu'mâniyye* nihāyet bulduġı ṭoḳuz yüz altmış beş senesinden biñ ḳırḳ iki sāl-i ferhunde-fāline gelince ki tārīh-i taḥrīrdür, h̬ābnāk-i sāye-i ebr-i raḥmet olan 'ulemānuñ aḥvālinden medāris-i 'āliye-i gerdūn-ḳıbāb, ṣarīr-i pür-enīn-i bāb, belki ṣavt-ı ḥazīn-i bevvāb ile sāmi'a-ı i'tibāre;

Şi'r

حریفان باده ها خوردند و رفتند
تهی خمخانها کردند و رفتند [3]

mażmūnın ismā' ḳılduḳca ol ḳadeḥ-nūşān-ı mecālis-i üns ser-germ-i raḥīḳ-ı saḥīḳ-ı 'ilm ü 'irfān ve ġulġul-endāz-ı ḳıbāb-ı felek-cenāb-ı taḥḳīḳ u īḳān olup ṭāḳ-ı gerdūna kāse-i ser-nigūn aṣduḳda ne vech-ile ġunūde-i cilbāb-ı rāḥat olduḳların beyān ve pāyendān-ı himmet-i vālā ile günbed ü eyvān-ı Havernaḳ-nişānı felekü'l-eflāke peyveste olan dīvān-hānelerüñ tīġ-ı kūhsār-saḳf-ı vālāsı şikest ve püşt-i kemer-gāh-ı bāb-ı 'ālīsi zemīn-peyvest olup zebān-ı ḥāl-i vīrāne-i būm-āşiyānesi kāh-ı ṣımāh-ı erbāb-ı enẓāra;

---

1 Ṣaçlı//virmişlerdür, der-kenār 1b R1, 2a E
2 2b E
3 "Dostlar içkiler içtiler, gittiler. Meyhaneleri boş bıraktılar, gittiler."

Beyt Şu serverler ki ṭaġlar gibi baş egmezdi eflāke
Yatur[lar] şimdi pest olmış ne tīġ ü ne kemer peydā

mefhūmın ifhām u ilmāʿ eyledükce ol ḥarīr-pūşān-ı maḥāfil-i ḳuds, kār-fermā-yı ṣadr-ı ṣuffe-i bār ve dād u sited-pīrā-yı mesned-i iʿtibār olup dūst-kānī-i bezm-i zindegānīnüñ dibin gösterdükde maḳām-ı fermān-güẕārīden ne güne buyırup ne yüzden āsūde-i ẓıll-ı şāhsār-ı[1] raḥmet olduḳların āyine-i ʿālem-nümā-yı taʿbīrde ʿıyān eylemek der-ʿuhde-i ʿāmil-i ḫāme ve taḥmīl-i gerden-i suṭūr-ı müşkīn-şemāme ḳılınup nefʿi[2] ʿāmm ve zebān-zed-i ḫavāṣṣ u ʿavāmm olmaġ-içün teẕkiretü'ş-şuʿarā ve tevārīḫ-i **[2a]** Āl-i ʿOs̱mān yazanlara iḳtidā olınup libās-ı bī-iltibās-ı taʿbīri lisān-ı Türkī ile muʿallem ü muṭarraz ve bu nev-ʿarūs-ı minaṣṣa-i ḫayāl-i mülā'im ve me'lūf-i tabʿ olan ḳumāş-ı kār-ḫāne-i Rūm ile müzeyyen ü mücehhez olmaḳ münāsib görilüp zemzeme-i nāy-ı ḳalem ol nevā-yı ʿArabāne'ye āheng ve perde-i Ḥicāzī nesīc-i nāzikāneye ṭırāzende-i perniyān-ı[3] ḫod-reng oldı ve mażmūn-ı manzūme-i bī-mis̱āl[4] pīş-nihād-ı ṣūret-ger-i kilk-i bedīʿü't-tims̱āl[5] ḳılındı.

li-Mü'ellifihi[6] Yazdılar hep zebān-ı Türkīde
Menḳabet-ḫᵛān-ı Rūm olan ʿulemā

Lafẓ-ı Tāzī lisān-ı Rūmīde
Ḫaṭṭ-ı kūfī vü kilk-i nesḫ imlā

Her ne deñlü[7] muḳallid olsa kişi
Ola mānend-i ṭūṭī-i gūyā

Ġayr-ı maʿhūddur bu meclisde
ʿArabāne nevā-yı nā-ber-cā[8]

Biz de yārāna hem-zebān olalum
Her maḳāmuñ maḳāli var zīrā

1 sāhsār R1
2 nefʿi:nefʿ-i R1, E
3 - R1
4 bedīʿu't-tims̱āl E, SE
5 Bī-mis̱āl E, SE
6 li-Muḥarririhi'l-ḥaḳīr E; li-Muḥarririhi SE
7 deñlü:ḳadar R1
8 Bu beyit E'de bulunmamaktadır.

Bu ʿazīmete ḳarār ve keşmekeş-i evtār-ı dağdağaya fayṣal-ı kār virildükdeñ ṣoñra mümkin olduḳca ifāde-i maʿnāda ḥüsn-i edā ve sehlü'l-aḫẕ u girān-bahā cevāhir-i elfāz-ı āşinā intiḳād u iḫtiyār olınup;

Mıṣrāʿ Āb-ı revān içinde yatur laʿl-pārevār

gevher-i meknūn-ı mażmūn bī-tekellüf āşikār olmaġ-içün intiḫāb-ı elfāẓ-ı selāset-şiʿār ḳılındı.

li-Mü'ellifihi[1] Ḥā'il mi olur şu gibi lafẓ-ı şeffāf
Maʿnā-yı ter-i bī-bedel-i rengīne

Seyr itse bu enfāṣ-ı belāġat-eṡeri
Ġarḳ-ı ʿaraḳ-ı ḥicāb olur āyīne

El-ḥāletü hāẕihi vücūh-ı ḳużātdan Edrineli Mecdī Çelebi merḥūm yazduġı *Terceme-i Şaḳā'iḳ* aṣl olup her faṣlı māhend-i żamīme-i müstezād ve ziyāde-i aʿdād aña vaṣl olınmaḳ üzere taḥrīk-i kilk-i bedā'iʿ-nigār ve iʿmāl-i ṭabʿ-ı cevāhir-niṡār olındı.

li-Mü'ellifihi[2] Oldı revnaḳ-ṭırāz-ı bezm-i suḫan[3]
Ẕeyl-ile ol kitāb-ı bī-hemtā

Girdi dībā eteklik ile meger
Raḳṣa bir dil-ber-i semen-sīmā

Pes āngāh bu füṣūṣu'l-ḥikem ki nigīndān-ı taʿbīr ile müstaḥkemdür, vereṡe-i enbiyā *ṣalavātu'llāhi ʿaleyhim baʿde nebiyyinā* meşārib-i şerīfeleri beyānına maḫṣūṣ ve her birinüñ ṭarīḳ-ı ʿilm ü dīnde mücāhedesi rāh u resmi ile manṣūṣdur.[4] *Ḥadā'iḳu'l-ḥaḳā'iḳ fī Tekmileti'ş-şaḳā'iḳ* ismi ile müsemmā ve hezār isim çıḳar bir muʿammā oldı. Ümīddür ki *Şaḳā'iḳ* gibi zīb-i ṭāḳ-ı ṭāḳıyye-i iştihār ve revnaḳ-efrūz-ı dest ü destār-ı ehl-i iʿtibār ola.

1 li-Muḥarririhi'l-ḥaḳīr E
2 li-Muḥarririhi'l-ḥaḳīr E; li-Münşihi SE
3 3a E
4 2b SE

li-Mü'ellifihi[1] Umarın kim ola şāyān-ı ḳabūl
Es̱er-i ḫāme-i iʿcāz-nümā

Yalıñuz māye-i ʿizzet bu yiter
Ẕeylüme düşdi bu deñlü ʿulemā

Tenbīh

Bu kār-ḫāne-i murabbaʿ-ṭarḥ-ı mülemmaʿ-saṭḥ-ı mühendisāne bisāṭ-ı basṭ-ı kelām ve evānī-i tevriye vü īhām ile vaḳf-ı ʿulemā-yı aʿlām ḳılınup deffeteyn-i kitābdan iki mıṣrāʿ-ı bāb tertīb olındı ki zinhār şarṭ-ı vāḳıf zümre-i ʿavāma yol virmeye ve bu nigār-ḫāne-i mücellā-zemīn, muṭallā-zemān-ı şāhāne sünbülzār-ı ḫuṭūṭ-ı müşkīn ve eşcār-ı pür-s̱imār-ı maʿnā-yı rengīn ile maḫṣūṣ-ı ʿurefā-yı kirām olup cedvel-i ḥal-kārīden çār-dīvār ile taḥdīd ḳılındı ki tehdīd-i dūr-bāş-ı ḫāme ile ḥarem-i muḥteremine cāhil ü nā-dān girmeye.

li-Mü'ellifihi[2] Lā'iḳ bu kim bu ravża-i **[2b]** dāru'l-ḳarār-ı ḫuld
Erbāb-ı ʿilme mesken ola ġayr girmeye

Nādān dīvveş dehen-i mār-ı ḫāmeden
Girmek murād iderse duʿām ol ki irmeye

Ḫaṣīṣa-i Kitāb

Maʿlūm ola ki ḫilāl-ı terācim-i ricālde erbāb-ı menāṣıbuñ tārīḫ-i naṣbları taʿyīn ve ḫalef ü selefleri tebyīn olınup nice vaḳā'iʿa sened-i taḥḳīḳ ve ḳānūn-nāme-i ehl-i ṭarīḳ olduġından māʿadā çünki fenn-i tevārīḫ ü siyerde ʿumde-i meṣāliḥ vüs̱ūḳ u iʿtimāda ṣāliḥ olmaḳdur, kemāli ile żabṭına iḳdām ve taḥḳīḳına taḥrīk-i ḫāme-i nāfile-erḳām ḳılındı ve tertīb-i vāżıʿu'l-aṣla tābiʿ olup ṭabaḳāt-ı devlet-i şāhāne[3] ile tebvīb ve her ṭabaḳa tārīḫ-i intiḳāl-i aṣḥāb-ı terācim üzere tertīb olındı.

1 li-Muḥarririhi'l-ḥaḳīr E; li-Münşihi SE
2 li-Mü'ellifihi:- E
3 şāhān R1

Nādire fī ʿİlmi't-tārīḫ

Lāmiyyetü'l-ʿAcem şāriḥi Ṣafedī bu gūne ʿanber-sūz-ı micmere-i taḥḳīḳ ve ṣafā-baḫş-ı şāmme-i taṣdīḳ olmışdur ki baʿż-ı ḫulefā-yı ʿAbbāsiyye zemānında Yehūd-ı Ḫayber bir ʿahid-nāme-i müzevver ibrāz eyleyüp ḥażret-i Ḫatemü'r-rüsül *ṣallallāhu teʿālā*[1] *ʿaleyhi ve sellem* ḫātem-i şerīfi ile muʿallem ve Muʿāviye bin Ebī[2] Süfyān ve Saʿd bin Muʿāẕ *raḍiya'llāhu ʿanhümā* şehādetleri ile ḳarīn-i imżā olduġın iddiʿā eyledüklerinde Ḫaṭīb-i Baġdādī ki fenn-i ḥadīs̱ ü siyerde ferīd-i rūzgār ve Kaʿbü'l-aḫbār-ı ʿilm-i aḫbār idi, tezvīrine ḥükm eyleyüp Muʿāviye fetḥ-i Mekke'den ṣoñra ʿimāme-i İslām ile ser-firāz olduġın ve Saʿd fetḥ-i Ḫayber'den iki sene muḳaddem yevm-i seby-i Ḳureyẓa'da edā-yı farīża-i dīn-i vācibü'l-ifrāz ḳılduġın taṣḥīḥ itdükde bu gūne ʿalem-efrāz-ı müddeʿā olmışdur ki fenn-i celīl-i tevārīḫuñ bundan ġayrı fā'idesi olmasa ḫatm-i vaḳā'iʿ-i eyyām, yaʿni hengām-ı rūz-ı ḳıyāma dek ʿunvān-ı ṣaḥīfe-i mübāhāt olmaġa kāfīdür.

Teẕnīb

ʿAyb-pūş-ı erbāb-ı hüner olan kirām-ı ehl-i naẓara ḫafī degildür ki ṣaḥā'if-i pür-leṭā'if-i tevārīḫ ü siyeri dest-yārī-i mıṣḳale-i ḫāme ile mücellā-yı ṣuver-i ās̱ār u ʿiber ḳılan üstād-ı Mānī-naḳş-ı Bihzād-ḳalem,[3] ḫāk-rīzī-i müteḫayyile ile taṣvīr itdügi naḳş-ı dil-keşe ḥuliy-bend-i[4] levāzım-ı münşiyāne olmaḳ iltizām eylese şüẕūru'z-ẕeheb-i tekellüfāt-ı vassāfāne ile ʿıḳd-ı cevāhir-intiẓām-ı ḳıṣṣaya infiṣām gelüp maḳṣūd-ı aṣlī ber-ṭaraf olur. Mes̱elā medārisüñ ḳıbābın ḥabāba ve idāre-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳı şarāb-ı nāba teşbīh iderek telāṭum-ı emvāc-ı tevriye vü īhām ve durdūr-i iġrāḳ u idāre-i kelām reh-zen-i maḳṣūd u merām olmaḳ lāzım gelür. Mercūdur ki cāmiʿu'l-ḥurūf olan faḳīre töhmet-i inşā ile her lafẓuñ redīfin ve her ḥarfüñ ḥarīfin buldurmaḳ teklīfin eylemeyeler. ومن الله العناية في البداية والنهاية[5]

---

1 - R1

2 - R1, E

3 Mānī//ḳalem:üstād-ı Mānī Bihzād-nakş-ı kalem R1

4 ḥuliy-bend:celī-bend R1; 3b E

5 "Yardım baştan sona kadar Allah'tandır." (Bu dua cümlesi R1 ve E nüshalarında şiirden sonra gelmektedir.)

li-Mü'ellifihi Geçürmez ehl-i suḫan sözde hīç ḳāfiyeyi
Olur çü ḥabbe-i tesbīḥ fıḳra-i inşā

Suḫan ki muntaẓam ola tekellüfi n'eyler
Mis̱āl-i sübḥa-i hemvār-ı lü'lü'-i lālā

Baʿde'l-itmām resm-i ḫizāne-i ḫāḳānī ile mevsūm ve genc-i ḫusrevāne **[3a]** gibi tamġa-i ḳabūl-i sulṭān-ı keyānī-rüsūm ile maḫtūm olmaḳ recāsına defter-ḫāne-i ḫāṣṣ-ı şehenşāhīye ihdā ve ḫuddām-ı ḫizānetü'l-kütüb-i pādişāhī pīşgāhında mis̱āl-i dest-i duʿā ṣāfḥa-güşā-yı ḥüsn-i edā ḳılındı ki ser-be-ser erbāb-ı ʿilm ü ʿirfān rişte-i[1] sımṭ-ı simāṭ-ı iḥsānı ve aṣḥāb-ı taḥḳīḳ ü īḳān rātibe-ḫᵛār-ı niʿmet-i bī-pāyānı olup ṭāḳ-ı bāb-ı devlet-serā-yı gerdūn-cenābı miḥrāb-ı erbāb-ı dünyā vü dīn ve Kaʿbe-i dergāh-ı ʿālem-penāhı vechetü'l-iḳbāl-i aṣḥāb-ı yaḳīndür. Ne pādişāh-ı raḫşende-āftāb u tābende-māhdur ki şaʿşaʿa-i rikāb-ı tābnākden dīde-i encüm ḫīre ve lemʿa-i pür-tāb-ı tīġ-ı bürrānı yanında neyyir-i aʿẓam tīre, şuʿle-i şemşīr-i mehābetinden derūne-i kār-ḫāne-i eyyām germ, belki gerden-i Rūyīnten-i gerdūn ve pençe-i Nerīmān-ı sipihr nerm, şāhīn-i cān-şikār, teheccüm-i ʿuḳāb-saṭvetleri ile tez̠erve taʿarrużdan beri ve tuġrul-ı gülū-feşār pervāne-ṣıfat, ḳarnaṣa-i şemʿa-i ḫavf u ḫaşyetlerinde udḥūke-i kebk-i derī, ṭūmār-ı menşūr-ı fā'izü'n-nūr-ı ʿālī-şānı ḳaṭʿ-ı ʿırḳ-ı ẓulm u ʿudvānda tīġ-ı dereme-i Rüstem'den nişāne ve nūḳ-i ḫāme-i ʿanber-şemāme-i sürḫ-minḳārı nāvek-i dü-şāḫe-i Tehemten gibi dīde-dūz-i İsfendiyār-ı zemāne, naʿl-i raḫş-ı āftāb-diraḫş-ı ʿināyetlerinden bu ḫākdān-ı tīre pür-fürūġ ve şeh-nāme-i ās̱ār-ı celīleleri muḳābilinde heft-ḫᵛān-ı Rüstem maḥż-ı dürūġ, seḥāb-ı feyż-ā-feyż-i menn ü nevāllerinden şeş-dere-i kā'ināt[2] ḫāne-i müseddes-i zünbūr gibi pür-şehd-i murād, emvāc-ı ḳulzüm-i devlet ü iḳbāllerinden şebīke-i manẓara-i recā dām-ı māhī-i ārzū-yı fu'ād, īrād u ıṣdār-ı kümeyt-i merām, taḥrīk-i rikāb-ı himmetlerine mevḳūf ve tevsen-i bedrām-ı eyyām, żabt-ı likām-ı ḳahrları ile fermān-ber-i sükūn u vuḳūf[3], ṣafā-yı sīne-i ilhām-semīrleri reşkinden āyine-i İskender jeng-pez̠īr ve ḳandīl-i ṭabʿ-ı vaḥy-āşinālarından cām-ı Cemşīd ḥabābāsā ġarḳ-ı ʿaraḳ-ı teşvīr, ḍarb-ı şemşīr-i ṣavletleri ile beyża-i miġfer-i ʿadüvv perīşān ü ṭā'ir-i ʿaḳlı per-zenān oldı.[4] **[3b]**

1 reste R1
2 Külliyāt R1
3 3a SE
4 Zenān oldı: zenāndur E, zenān SE; 4a E

ET-ṬABAḲĀTU'L[1]-'ĀŞİRE MİN-DEVLETİ'L-ḲAYĀṢIRA DEVLETİ'S-SULṬĀN SÜLEYMĀN *'aleyhi'r-raḥmetu ve'l-ġufrān*

Ol devlet-i 'aliyye evāḫirinüñ vefeyātıdur ki yegān yegān keşīde-i silk-i beyān ve resīde-i maḥall-i taḥḳīḳ u 'ıyān olur.

el-Mevlā el-Fāżıl 'İṣāmu'd-dīn Ebü'l-ḫayr Aḥmed bin Muṣṭafā bin Ḫalīl (Ṭaşköprī-zāde Efendi[2])

Kābiren 'an-kābir ibḳā-yı ma'ālim ü me'āṣir ile cisr-i fenādan 'ābir olan muḳtedi'l-a'yān ve'l-ekābir ve nuḫbetü ehli'l[3]-'aṣr ve'l-ġābir, mürebbi'ş-*şaḳā'iḳu'n-nu'māniyye* fī ḥażā'iri'd-düveli'l-'Oṣmāniyye Ṭaşköprī-zāde Efendi ḫidmetleridür. Vālid-i keṣīrü'l-maḥāmidleri Ḥaleb ḳażāṣından müteḳā'id iken ṭoḳuz yüz otuz beş senesinde merāḳī-i dārü'l-ḫulūda müteṣā'id olmışdur. Ẕāt-ı bedriyyü'l-leme'ātı iḥdā ve tis'a mi'e Rebī'u'l-evvel'inüñ leyle-i bedrinde māh-ı cihān-tāb gibi ṭāli' ve ufuḳ-ı sa'ādetden lāmi' ü sāṭı' olup rūz-be-rūz istifāża-i envār-ı feżā'il ü kemāl ve iktisāb-ı re'sü'l-māl-i mekārim-i ḫiṣāl eyleyüp 'ulemā-yı 'aṣrından taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i mebānī-i manṭūḳ u mefhūm itdükden ṣoñra devr-i Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'de Anaṭolı ṣadāretine nā'il olan ser-defter-i efāżıl Seyyidī Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ-ı tedrīse 'āzim olup ṭoḳuz yüz otuz bir Receb'inde yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa'da Oruc Paşa Medresesi'ne şeref-baḫşā olmış idi. Otuz üç Receb'inde otuzla İstanbul'da Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'nde mutaṣaddī-i ifāde olup otuz altı hilālinde ḳırḳ aḳçe ile Üsküb'de İsḥaḳ Beg Medresesi'ne müderris ve pā-bendān-ı taḥḳīḳ ile bünyān-ı mutaża'za'u'l-erkān-ı 'ilmi[4] mü'essis oldılar. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki Şevvāl'inde miṣli ile Ḳalender-ḫāne'de basṭ-ı ḫᵛān-ı ḥaḳā'iḳ-güsterī ve füyūżāt-ı ifādelerin fuḳarā-yı ṭullāba baḫş-ı ḳalenderī eyleyüp semend-i iḳbālleri her menzilde vaḳfe-i 'azlle istirāḥat itmiş-iken bu pāyede naḳlle ḥareket itmiş idi.[5] Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört Rebī'u'l-āḫir'inde Paşa-zāde yirine Muṣṭafā Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i taḥḳīḳ eyledi. Ḳırḳ beş Ẕi'l-ḳa'de'sinde Vāsi' 'Alīsi yirine Üçşerefeli pāyesiyle şerefāt-ı menār-ı ḳadri 'ālī olup ḳırḳ altı Rebī'u'l-āḫir'inde selef-i sālifi yirine Ṣaḥn-ı Ṣemāniye'ye pā-

1 Devletü'l SE
2 R1, E
3 - E
4 İfādeyi R1, SE
5 Eylemiş idi R1

yı himmet ḳoyup elli bir Şevvāl'inde ʿArab-zāde **[4a]** ʿAbdu'l-bāḳī Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'nde miḥrāb-nişīn ve rātibe-i ʿaliyyeleri vāṣıl-ı ḳarārgāh-ı sittīn olmış idi. Elli iki Ramażān'ında Muḥaşşī Sinān Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya ḥākim ve revnaḳ-efzā-yı maḥāfil ü maḥākim oldılar. Elli dört Receb'inde Ḳara Çelebi yirine Medrese-i Ṣaḥn'la müteḳāʿid ve mesnedgāh-ı ḥükūmetlerine ʿAbdu'r-Raḥmān Efendi müteṣāʿid oldı. Elli sekiz Şevvāl'inde Emīr Gīsūdār yirine İstanbul ḳażāsına kevkebe-baḫş ve kevkeb-i iḳbālleri āftāb-diraḫş olmış-iken üç sene mürūrından soñra çeşm-i cihān-bīni remede mübtelā [Evvel-i ʿārıża-i remed fī 17 Rebīʿu'l-evvel sene 961, min-ḫaṭṭihi][1] ve zaḫm-ı çeşm-i eyyām ile mānend-i zaḫm-ı ḫūn-pālā olup miṡāl-i pīr-i Kenʿān derd-i nüh-māhe ile perīşān ve ġırbān-ı ʿayn-ı seyelānı güheri ġurūb-ı sā'ileden ḫūn-efşān iken neyyir-i nūr-ı baṣarīsi [2]﴿تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ﴾ mażmūnı üzre ġārib ve āb-ı çeşme-i çeşmi[3] mānend-i gird-āb ġā'ir ü ʿā'ib[4] olmağla teʿāṭī-i umūr-ı ʿāmmeden hārib olup manṣıb-ı ḳażādan ḳażā-yı vaṭar ve mütālaʿa-i ʿulūm-ı naẓariyyeden ḳaṭʿ-ı naẓar itdiler. İḥdā ve sittīn ve tisʿe mi'e Ẕi'l-ḥicce'sinde Niksārī Muṣṭafā Efendi cā-nişīn-i mesned-i ḳażā ve ḳā'im-maḳām-ı ḥükm ü imżā oldı. Rātibe-i muḳarrere-i emsālle güşe-güzīn-i ḫumūl ve edā-yı vaẓā'if-i ʿibādete meşġūl iken ṭoḳuz yüz altmış sekiz Receb'inüñ selḫinde vāḳiʿ leyle-i iṡneynde maraż-ı bāsūr-ı demevīden beste-dem ve ġavṭa-ḫor-ı deryā-yı ʿadem olup nūr-ı īmān-ile dāḫil-i daḫme-i mezār ve [5]﴿ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ﴾ fehvāsından nümūdār oldı. Maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye maḥallātından ʿĀşıḳ Paşa Maḥallesi'nde vāḳiʿ Seyyid Velāyet Türbesi civārında medfūn ve cevher-i ḫāk-i pāki dīvāre-i cennet-ḥavālī ile maḥrūs u maṣūndur. Sinn-i şerīfleri altmış sekiz ʿadedine vāṣıl ve [6] «أكثر أعمار أمتى بين ستين و سبعين» dā'iresine dāḫil olmış idi.

Merḥūm-ı[7] merḳūm ʿumde-i ʿulemā-yı Rūm, baḥr-ı teyyār-ı ʿulūm-ı naḳliyye, necm-i seyyār-ı fünūn-ı ʿaḳliyye, āftāb-ı cihān-tāb-ı ʿālem-i ʿilm ü ʿirfān, ġamām-ı keṡīrü'l-insicām-ı vādī-i taḥḳīḳ ü īḳān,[8] fā'iż-i ser-çeşme-i nikāt-ı ʿArabiyye, rā'iż-i ciyād-ı mezāyā-yı edebiyye, mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿilm ü maʿri-

1 Evvel-i//ḫaṭṭihi:- SE; der-kenār R1, E
2 Kur'ân-ı Kerîm, Kehf Sûresi, 18/ 86, "… kara balçıklı bir suda (gözde) batıyor …"
3 4b E
4 Ġā'ib R1
5 Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe Sûresi, 09/ 40, "… mağarada bulunan iki kişiden biri …"
6 Hadîs-i Şerîf, "Ümmetimin ömrü genelde altmış ve yetmiş arasındadır." Tirmîzî, Deavât, 101.
7 Merḥūm-ı:Merḥūm ve R1
8 itḳān R1

fet, maṭlaʿu's-saʿdeyn-i nezāhet ü nebāhat, ṣalābet[1] ü istiḳāmetde rükn-i rāsiḫ, diyānet ü taḳvāda cebel-i şāmiḫ, mecmūʿa-i mekārim-i aḫlāḳ, ʿallāme-i āfāḳ idi. Leṭāfet-i ḫaṭṭ-ı ābdārları sebzezār-ı Kāġıd-ḫāne gibi maṭbūʿ[2] u dil-nişīn ve mis̱āl-i ḫaṭṭ-ı laʿl-i cānāne cāne yaḳīn olup nük-i ḫāmeleri şaʿşaʿa-i āftāb ve şūşe-i şihāb gibi rūz u şeb der-kār ve mā'u'l-ḥayāt-ı füyūżāt-ı meşreb-i ʿālīleri mānend-i nehr-i Zinde-rūd dā'imü'l-idrār idi.

Ḫaṣā'iṣ-i kerīmelerindendür ki zemān-ı tedrīslerinde her sene bir *Tefsīr-i Ḳāżī* kitābet idüp s̱emeni ile leyālī-i Ramażān'da ṭalebe-i ʿilmi daʿvet ve dāniş-mendāna żiyāfet iderler imiş. Vaḳt-i[3] ʿamāda daḫı şecere-i pür-s̱emere-i ifādeleri neşv ü nemāda olup ebkār-ı efkār-ı **[4b]** ʿilmiyyeyi perde-i ʿamādan minaṣṣa-i īcāda getürmeden ḫālī degüller idi. Cümleden biri eşher-i ās̱ār-ı celīleleri olan *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'dür ki ṭarīḳa-i imlā üzere inşā itmişler idi. Eyyām-ı tedrīslerinde neşr-i ʿarār-ı ʿanber-bār-ı ifādelerinden şemme, *Şaḳā'iḳ* āḫirinde olan es̱er-i ḫāme-i müşkīn-şemāmelerinden vāṣıl-ı şāmme-i şuʿūr oldı[4]. *Şekera'llāhu saʿyehu'l-mevfūr.*

Mevlānā-yı mūmā ileyh [5]«أسبغ الله سجال رحمته عليه» ʿulūm-ı ẓāhireyi esātiẕe-i kirām ve cehābiẕe-i fiḫāmdan aḫẕ idüp her fende senedi ʿālī ve nā'il-i ʿālü'l-ʿāl-i maḳāṣıd u maʿālī olduġı gibi silsile-i ʿaliyye-i Ḫalvetiyye'ye[6] daḫı yolından intisāb ve aʿyān-ı meşā'iḫden birinüñ feyż-i naẓarın iktisāb eyleyüp ḳuvvet-i riyāżetle kūh-endāz-ı sedd-i vücūd ve himmet-i pīrān-ı ṭarīḳat ile vāṣıl-ı ser-menzil-i maḳṣūd olmış idi.

ʿAnʿane-i s̱iḳāt-ı ruvātla menḳūldur ki bir defʿa cenāb-ı kerīmlerine insilāḫ-ı külli vāḳiʿ olup ḳālıb-ı nāsūtīden infiṣāl ve mücerredāt-ı ʿālem-i lāhūta ittiṣal el virmiş idi. Ol ḥālde vaḳt-i ẓuhr dāḫil olup edā-yı ṣalāt içün tavażżū' murād eyledükde taḥrīk-i bedene ḳudret ve ḫurūc-ı vaḳt-i ṣalāta dek taḳlīb-i ḳālıba miknet olmayup[7] "Baʿde'l-ʿaṣr ḥālet-i ūlāya ʿavd[8] eyledüm." diyü buyurmışlar.

1 ṣalābetde R1
2 3b SE
3 Ḥālet-i R1, E
4 Olur SE
5 "Allah rahmet hazinelerinden ona bolca ihsan etsin."
6 Naḳş-bendiyye'ye R1
7 5a E
8 ʿavdet R1

Āsār-ı celīleleri bu minvāl üzere meşhūr u maḳbūl-i ṭıbā'-ı cumhūrdur: *Ḥavāşī Ḥāşiyetü'l-Keşşāf li's-Seyyid eş-Şerīf*, *Ḥavāşī Ḥāşiyetü't-Tecrīd li'ş-Şerīf*, *el-Ma'ālim fī 'İlmi'l-kelām*, *Metnü Cāmi' fi'l-Manṭıḳ*, *Metn ü Şerḥ fi'l-Ferā'iż*, *Şerḥu'l-Fevā'idi'l-ġıyāsiyye fī 'İlmi'l-ma'ānī*, *Şerḥu'l-ḳısmı's-sālis mine'l-Miftāḥ*, *Ḥāşiye 'alā Şerḥi'l-Miftāḥ li's-Seyyid eş-Şerīf*, *Şerḥu'l-Cezeriyye fī 'İlmi'l-ḳırā'āt*, *Mevżū'ātu'l-'ulūm*, *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*. *Tārīḫ-i Kebīr*, *Vefeyāt-ı İbn Ḫallikān* ve *Tārīḫ-i Ṣaḥābe* ve *Tārīḫ-i Ḥukemā*'yı cāmi'dür. Üsküb'de İsḥaḳ Paşa müderrisi iken yazmışlar. Tārīḫ-i itmāmı ṭoḳuz yüz otuz sekizdür. Ba'dehu kitāb-ı mezbūrı iḫtiṣār idüp tevārīḫ-i enbiyāyı ve aḥvāl-i mülūk-i 'Acem'i ilḥāḳ eylemişlerdür. *Şerḥu'l-'Avāmil*, *Şerḥu Dībāceti'l-Hidāye*, *Şerḥu Dībāceti't-Ṭavāli'*, *Muḫtaṣar fī 'İlmi'n-naḥv*… Bunlardan mā'adā otuz 'aded risāleleri vardur ki her biri risāle-i tāc-ı ḫūrşīd olmaġa sezāvār ve irsāliyye-i ḫizāne-i feyż-i ḳudsī dinilse vechi vardur. Cümleden biri *el-Livā'u'l-merfū' fī Ḥalli Mebāḥisi'l-mevżū'*, *Risāletü'ş-şühūdi'l-'aynī fī Taḥḳīḳi*[1] *Mebāḥisi'l-vücūdi'z-zihnī*, *Risāletü'l-istīfā li-Mebāḥisi'l-istisnā*… *Mesāliku'l-Ḫalāṣ fī Mehāliki'l-Ḫavāṣṣ*, isti'āre-i tebe'iyye mebḥasinde sa'deyn-i fāżıleyn miyānında muḥākemedür. *Risāletü'l-enṣāf fī Müşācereti'l-eslāf*, bu daḫı ol mebḥase müte'alliḳdur. *el-Muḥākemāt beyne'l-Mevlā Lüṭfī ve'l-Mevlā 'İzārī fī Īrādi's-seb'i'ş-şidād*, *Risāletü'l-'ināye fī Taḥḳīḳi'l-isti'āre bi'l*[2]*-Kināye*, **[5a]** *Risāle 'alā Muḳaddimeti 'İlmeyi'l-belāġat*, *Risāle fi's-Ṣınā'āti'l-ḫams*, *Risāle-i Ḳażā vü Ḳader*, *Risāle-i Ṭā'ūn*, *er-Risāletü'l-cāmi'a li-Vaṣfi'l-'ulūmi'n-nāfi'a*, *Ecellü'l-mevāhib fī Ma'rifeti Vücūdi'l-vācib*, *Nüzhetü'l-elḥāẓ fī 'Ademi Vaż'i'l-elfāẓ*, *Risāletü't-ta'rīf ve'l-İ'lām fī Ḥalli Müşkilāti'l-ḥaddi't-tām*, *el-Ḳavā'idü'l-ḥamliyyāt fī Taḥḳīḳi Mebāḥisi'l-külliyyāt*, *Fetḥü'l-emri'l-muġlaḳ fī Mes'eleti'l-mechūli'l-muṭlaḳ*, *Risāle fī Tefsīri Āyeti'l-vużū'*, *Risāle fī ḳavlihi te'ālā "Huve'l-lezī ḫalaḳa leküm mā fi'l-arḍi cemī'ā"*,[3] *Ta'līḳāt 'alā Ṣadru'ş-şerī'a*, *Ta'līḳāt 'alā Ḥavāşi'l-Muṭavvel*,. *Ta'līḳāt 'alā Ḥavāşi't-Telvīḥ*, *Iṣlāḥ* ve *Īżāḥ* ile beynlerinde muḥakeme itmişdür.[4] Bunlardan mā'adā āsārına nihāyet ve fezā'iline ḥadd ü ġāyet yoḳdur. 'Arabī eş'ārı daḫı maḳbūl-i üdebā ve reşk-endāz-ı 'Arab-ı 'urebādur. 'Allāme-i Rūm Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm tefsīr-i şerīfi taḥrīr iderken

1 - SE
2 Ve'l SE
3 "er-Risāletü'l-cāmi'a//Cemī'ā" kısmı E nüshasında der-kenar olarak bulunmaktadır.
4 "Islāḥ//itmişdür" SE'de "Ṣadrü'ş-şerī'a" ifadesinden sonra gelmektedir.

﴿عَفَا اللّٰهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ﴾[1] āyet-i kerīmesinde iḥtirām-ı şān-ı nübüvvete müteʿalliḳ bir nükte-i şerīfe īrād itdügi mesmūʿ-ı mevlevī olduḳda bu gūne s̱enā-perdāz olmışlar:

Ḳıṭʿa

بنفسى جنابا حاز كل فضيلة
وصار لإظهار الحقيقة ضامنا

وأيّد روح القدس حسّان طبعه
فجلّى من الأسرار ما كان كامنا

ونافخ عن عرض النّبيّ تأدبا
ففي الحشر يلقاه من الخوف آمنا

بك الملّة الزهراء أضحت منيرة
ففي الكوكب السيّار قد صرت ثامنا[2]

Bu taẓmīn daḫı anlaruñdur:

Ḳıṭʿa

وَصَلْتِ حمى نجدٍ أيا ريحَ شَمْأَلٍ
قِفا نَبْكِ من ذِكرَى حبيبٍ ومَنزِلِ

فَوا أسَفا رَسْمُ المَدارِسِ دارِسٌ
فهل عند رَسمٍ دارِسٍ من معوَّلِ[3]

ʿAmālarından ṣoñra baʿż-ı aḥbāba göndermişlerdür:

Ḳıṭʿa

سقيت بسيط الأرض في كل ساعة
بدمع جرى في ذكر خير الأحبّة

---

1 Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe Sûresi, 09/ 43, "… Allah seni affetsin. Niçin onlara izin verdin …"

2 "Yemin olsun, her türlü fazilete sahip, saygınsın. Hakikati üstün kılmanın teminatı oldun. Fıtrat güzelliğini Ruhu'l-kudüs güçlü kıldı da gizli kalmış sırları açığa çıkardın. Edebinden Allah Resûl'ünün şerefini savundun, haşir gününde korkudan emin şekilde ona kavuşacaksın. Seninle pak millet ışık saçtı, seyyare yıldızlarının sekizincisi oldun"

3 "Ey kuzey rüzgarı, Necid'in sıcağını ulaştırdın. Durun da sevgiliyi ve onun yurdunu anıp ağlayalım. Yazık ki medreselerin izi silinmektedir, silinip gitmekte olan kalıntılarda ağlanacak ne kaldı ki?" İkinci ve dördüncü mısra, İmruu'l-Kays'ın mu'allakasındandır.

وصفحة خدّي كالوشاح المفصّل
بقطر دموع بين قاني وعبرتي

وعيني عقيقيّ بياقوت مقلة
وإنسان عيني عنبر فوق جمرة

حرمت من الأحباب لذة نظرة
فوا حسرتا إن لم أفق قبل موتتي[1]

ولا تجزعي يا نفس من نازل جرى
بتقدير خلّاق إله البريّة

فإن الرضى والصبر في كل محنة
من أخلاق أصحاب النفوس الرضيّة[2]

Mervīdür ki ḥālet-i iḥtiżārda istiḥlāl iden eḳāribe bu güne vaṣıyyet ile rıżāsın iʿlām ve taḥrīr-i nāme-i vaṣıyyet temām olduġı gibi ḫatm-i kelām ider.

Vaṣıyyet-nāme

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين، والصلوة والسلام على محمد وآله وصحبه أجمعين، وعلى الأئمة المجتهدين، وعلى كبراء المفسرين والمحدثين، وعلى المشايخ الزاهدين، وعلى العلماء العاملين، وعلى الفقراء الصابرين، وعلى الأغنياء الشاكرين، وسلم عليهم سلاما إلى يوم الحشر والدين. ثم إني أشهدك، وأشهد ملائكتك، بأني عشت على ملة الإسلام، وأعيذ عن البدعة في الدين. ثم إن أولادي و أقربائي، التمسوا مني أن أجعلهم في حِلّ مما عملوا **[5b]** مِن الإساءة فيما وجب عليهم من رعاية حقى، وإني جعلتهم في حِلّ إن عملوا في رعاية حقى عليهم فيما بعد ذلك، والسلام على سيد الأنام، وصحبه الكرام.[3]

---

1 4a SE

2 "Sevgililerin en hayırlısını anarken akan yaşlarla her saat yeryüzünü suladım. Yanağımın düzlüğü, sel gibi boşalan yaş damlalarıyla bölünmüş şal gibi. Gözlerim yaşlarla yakutla süslü akik, göz bebeğim kor üstündeki amberdir. Dostlara zevkle bakıştan mahrumum. Ölmeden önce uyanamazsam çok yazık olur! Ey gönül, yaratılmışların tanrısı yaratıcının takdiriyle başa gelen musibetten tasalanma. Sıkıntıyla imtihana rıza ve sabır göstermek takdire razı olmuş nefislerin ahlakındandır." 5b E

3 "Rahman ve rahim olan Allah'ın ismiyle… Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a hastır. Salat ve selâm Hz. Muhammed'in, ailesinin, arkadaşlarının, müctehid imamların, ileri gelen müfessir ve muhaddislerin, zâhit şeyhlerin, âmil âlimlerin, sabırlı fakirlerin ve şükreden zenginlerin üzerine olsun. Allah onlara kıyamet gününe kadar selâmet versin. Bundan sonra yâ Rabbi ben seni ve senin meleklerini şahit tutuyorum ki ben İslâm dini üzerine yaşadım ve dinde sapkınlıktan sana sığınıyorum. Sonra akrabalarım

Beş nefer evlād-ı ẕükūr,[1] bir duḫter-i sa'd-aḫter terk itmişler idi. Biri Muḥyi'd-dīn Meḥemmed'dür ki ba'ż-ı cezā'ir-i Rūm'da ḳāżī iken fevt oldı. Biri Şemse'd-dīn Meḥemmed'dür. Ba'żı bilād-ı Şāmiyye'de ḳāżī iken fevt oldı. Oğlı Aḥmed Çelebi devlet-i Aḥmediyye 'ulemāsındandur. Bunlar ḫāl-i ḫuceste-ḫilāli kerīmesindendür. Biri Zeyne'd-dīn Meḥemmed'dür. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz Ẕi'l-ḳa'de'sinde dānişmend iken fevt olmışdur. Biri ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Kemāle'd-dīn Meḥemmed Efendi'dür ki cevāhir-i menāḳıbı Devlet-i 'Os̱māniyye'de keşīde-i silk-i suṭūrdur. Biri Ebū Ḥāmid Meḥemmed'dür. Devlet-i Meḥemmediyye 'ulemāsındandur. Bunlar sırriyyedendür. Kerīmelerini Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi'ye tezvīc itmişler idi. Anlar daḫı ḥelālleri olan bint-i ḫālindendür.

el-Mevlā 'Abdī (Egri 'Abdī)

"Egri 'Abdī" dimekle ma'rūf 'Abdu'llāh Efendi'dür ki rāḳımu'l-ḥurūfuñ cedd-i māderīsi olan Nişāncı Meḥemmed Beg'üñ pederi ve ḫancer-i zer-nişān-ı vücūdınuñ mādde-i cevheridür. Sekiz yüz yetmiş ḥudūdında hilāl-i vücūd-ı mes'ūdı ḳaṣaba-i Mudurnı ḥavālīsinden nümāyān ve istifāża-i pertev-i 'ilm ü 'irfānla müşārün-ileyh bi'l-benān olup dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve devre-i mecālis-i 'ulemā-yı Rūm eyleyüp ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Ḥācī Ḥasan-zāde āstānesine intisāb ve ḫidmet-i 'āliyyelerinden şeref-i mülāzemet iktisāb eyledükden ṣoñra Mudurnı'da Yıldırım Ḫān Medresesi'ne ve İstanbul'da üstādı Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne müderris olup pey-ender-pey merātib-i ḫademe-i 'ilmi ḳademe-ber-ḳademe ṭayy iderek ṭoḳuz yüz otuz yedi senesinde Ḳarasili Ḥasan Çelebi yirine belde-i Ṭırabozın'da vāḳi' Medrese-i Sulṭāniyye'ye elli aḳçe[2] ile müderris ü müftī ve müşkil-güşā-yı müstefīd ü müsteftī olmış idi. Ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i 'aliyye üzere iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında şemşīr-i inḥinā-peẕīr-i vücūdı şikeste ve kemān-ı şikeste-beste-i ẕāt-ı mes'ūdı ḳayd-ı bend-i ta'alluḳdan reste olup cānib-i mülk-i 'ademe ṭoğrıldı ve ser-menzil-i ḳudse cān atup ravża-i rıżāda yirin buldı. Yirine Burūsavī Şeyḫī Çelebi müderris ve maḳām-ı ifāde vü iftāda ṣadr-ı meclis oldı.

---

ve çocuklarım benim hakkımı gözetmek konusunda kendilerine vâcib olan şeylerde yapmış oldukları kusurlardan dolayı benden helallik istediler. Ben de bundan sonra hakkıma riâyeti yerine getirirlerse hakkımı helâl edeceğimi söyledim. Selâm insanların efendisi ve onun kıymetli arkaşları üzerine olsun."

1 ẕükūrı R1

2 "Elli aḳçe" ifadesi SE'de "yirine" kelimesinden sonra gelmektedir.

Mevlānā-yı mezbūr vüsʿat-ı iḥāṭa ve kes̱ret-i ıṭṭılāʿ ile meşhūr, ʿulūm-ı ʿaḳliyye ve fünūn-ı naḳliyyede māhir, ās̱ār u muḥāżarātda müstaḥżır-ı nevādir, naḫl-i girān-bār-ı feżā'il, ictinā-yı s̱emerāt-ı ʿirfāna māil, merd-i istiġnā-pesend ü ḳāniʿ, pīr-i edīb ü mütevāżıʿ, [1] شيّبتني سورة هود mażmūnından behre-yāb, ʿabd-ı şekūr u evvāb idi. *Raḥimehu'llāh.*[2]

el-Mevlā Ḥüsāme'd-dīn (Şeydā)

Şehr-i cennet-şiʿār-ı Üsküb'den **[6a]** pedīdār ve "Şeydā" maḫlaṣı[3] ile şöhret-şiʿār olmış idi. Mertebe-i temyīze vāṣıl ve ʿaded-i sinīn-i[4] sinni ʿaḳd-ı s̱ānīye dāḫil olduḳda ḳıble-nümā-yı ḳalb-i meyyāli cānib-i taḥṣīl-i ʿilm ü ʿirfāna mā'il ve rū-be-rāh-ı südde-i feżā'il-penāh-ı efāżıl olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl[5] ʿazm-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ idüp ʿalā ḥasbi'l-ʿāde devr-i mecālis-i ifāde iderek Ḳara Dāvud Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve şeref-i mülāzemetleri ile iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl eyleyüp baʿż-ı medāris-i ʿaliyyede ʿaḳd-ı mecālis-i ʿilmiyye eyledükden ṣoñra belde-i Üsküb'de vāḳiʿ ʿĪsā Beg Medresesi'nde merreten baʿde uḫrā resm-i ifādeyi icrā eylemiş idi. Baʿdehu Bosna Serāyı'nda Ḫusrev Beg Medresesi temām olduḳda yevmī elli aḳçe ile ibtidā bunlara inʿām ve iẕnün bi'l-iftā ile ikrām olındı. Baʿdehu Mevlānā Ḫayre'd-dīn yirine [fī sene 955][6] İsḥaḳıyye-i Üsküb Medresesi'nde zülāl-i ifāżası meskūb olup münāvele-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳa müdāvim ve ser-germān-ı müdāme-i baḥs̱ u idāre ile münādim iken ṭoḳuz yüz altmış senesinde ḫābnāk-i ẓıll-ı şāḫsār-ı raḥmet ve üftāde-i ḥulle vü istebraḳ-ı cennet oldı.

Merḥūm-ı merḳūm ġavvāṣ-ı biḥār-ı ʿulūm, ebkār-ı efkār-ı ʿilmiyyenüñ ʿāşıḳ-ı şeydāsı ve meydān-ı baḥs̱ u idārenüñ merd-i bī-pervāsı, her vādīde māhir, ibdāʿ-ı ās̱ār-ı celīleye ḳādir idi. Rifʿat-ı şān-ı ʿilmiyyesine[7] göre rūzgār müsāʿid ve merātib-i sāmiyeye müteṣāʿid olsa ṣīt-ı iştihārı ʿālem-gīr ve nefeḥāt-ı ās̱ārı ṣabā-mesīr olmaḳ muḳarrer idi. Nitekīm baʿż-ı şuʿarā dimişdür:

1 Hadîs-i Şerîf, "Hud Suresi beni ihtiyarlattı" Tirmizî, Tefsir, 57.
2 Raḥmetu'llāhi ʿaleyh R1
3 6a E
4 Sittīn R1
5 Ḳarīne-i ḥāl:Baʿdehu E, SE
6 Fī//955, der-kenar R1, E
7 ʿilmīsine R1

Şi'r Rāh-ı ġamda ben ġubārı ḫākden ḳaldırmayan
Rūzgār eksikligidür rūzgār eksikligi

[ʿAşıḳ Çelebi Şeydāsı {Şeydā}]: Bir şeydā daḫı İstanbulīdür. ʿAşıḳ Çelebi Şeydāsı dimekle meşhūr ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'sında mesṭūrdur.

el-Mevlā Ḥüsāme'd-dīn (Ḥüsām el-Ḳāżī)

Vilāyet-i Rūm-ı maʿālī-rüsūmdan ẓuhūr ve āftāb-ı[1] feyż-i ezelīden istifāża-i nūr-ı şuʿūr idüp taḥṣīl-i ʿilme heves ve tekmīl-i rütbe-i me'mūl ü mültemes ḳıldukda Edrine ḳażāsından müteḳāʿid Şücāʿu'd-dīn-i Rūmī ḫidmetine nā'il ve ḫırmen-i ifādelerinden dāne-çīn-i feżā'il olup ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuz senesinde mollā-yı merḳūm merḥūm olmaġla sime-i mülāzemetle mersūm[2] olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Siroz'da Selçuḳ Sulṭān müderrisi olup baʿde'l-infiṣāl semt-i ḳażāya sālik ve silk-i vülāt-ı sütūde-ṣıfātda münselik oldı. Üç yüz aḳçe ile ekẟer-i bilād-ı celīleye vālī ve ṭumṭurāḳ-ı cāh u celāli reşk-endāz-ı mevālī olup naṣīb-i kām-rānīden niṣāb ve menāfiʿ-i menāṣıbdan vāye-i bī-ḥisāb alduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz altmış bir senesinde infiṣāl üzere iken medīne-i Ḳosṭanṭıniyye'de irtiḥāl eyleyüp ḥüsām-ı vücūdı ḳırāb-ı tābūt ile nā-peydā ve ṣamṣām-ı Sām gibi medfūn-ı daḫme-i fenā olmış idi. Sulṭān Selīm Ḥammāmı ḳurbında binā eyledügi medrese ve mescid sāḥasında medfūndur.[3] Medrese-i mezbūre "Ḥammāmiyye" dimekle **[6b]** meşhūr ve el-ān güşāde vü maʿmūrdur.

Mevlānā-yı mütercem istiḥḳāḳ u istīhālle muʿallem, ḳażāsında ṣalābet ü istiḳāmet ile maʿhūd, efrād-ı ḳużātdan maʿdūd, vaḳūr u edīb, ḥākim-i mehīb idi. Rīşinde keẟāfeti ve ḥadden efzūn vecāheti olmaġla "Papas Ḥüsām" diyü telḳīb olınmış idi. *ʿAfa'llāhu ʿanhu.*

el-Mevlā Ḥüsāme'd-dīn (Ḳoca Ḥüsām)

Amāsıyye aʿmālinden pedīdār ve "Ḳoca Ḥüsām" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Evā'il-i ḥālinden[4] ṭālib-i ʿilm ü ʿirfān ve cālib-i feżā'il-i nevʿ-i insān olmaġla ʿilmi ḳarīn-i ʿamel ve ʿulemā-yı kümmel āstānelerinden vāye-endūz-ı ümmīd ü emel olmış idi. Nice zemān Aḳşehrli Saʿdī Çelebi ḫidmetinde iştiġāle müdāvim

1 4b SE
2 Mevsūm R1
3 Āsūdedür R1
4 6b E

ve ṭoḳuz yüz elli yedi[1] tārīḫinde mevtinden mülāzım olup dā'u's-ṡa'lebe mübtelā ve esbāb-ı vecāheti ol belādan ḳarīn-i belā olmaġın ve cennāt-ı ḥāli germiyyet-i cāh u celālle ḫāndān u mesrūr ve neşr-i maḥāsin ü ẓuhūr ile fā'iżü'n-nūr olmaḳ beyne'l-istiḥāle olup āyine-i 'ālemde ṣaḳalı göstermedin maḥrūm ve behcet ü sürūrı ḥāvāle-i rūz-ı ferdā olduġı ma'lūm u meczūm olduḳda gūşe-i peyġūle-i ḫumūlde sākin ve mesākīn gibi güm-şüde-i ḫalvetgāh-ı mesākin[2] olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl Anaṭolı Ṣadrı Ca'fer Efendi ḥuḳūḳ-ı sābıḳayı ri'āyet ve icrā-yı ḳā'ide-i ehl-perverīye niyyet idüp ḥużūr-ı pādişāhīde kemāl-i istīhāline şehādet ü ri'āyet niyyetine emr-i sulṭānī ile da'vet itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış bir senesinde vechetü'l-āmāl-i efāżıl olan dārü'l-mülk-i İstanbul'a vāṣıl olup zaḫm-ı nāsūr-ı dil-i rencūrına merhem-i Süleymānī ve 'ilāc-ı ber'ü's-sā'a-i emānī olmaḳ recāsına olan[3] iltifāt-ı sulṭānīye germ-intiẓār iken rişte-i āmālinde müdġam olan uḳde-i idbār ve baḫt-ı bī-dest ü pā-yı nā-sāzgār, intiẓām-ı gevher-i murāda māni' ve devr-i çarḫ-ı çep-endāz cānibdār-ı ṭāli' olup tīġ-i bürrān-ı ecel keşmekeş-i ḫavf u recāsına fayṣal virdi. Ḥażret-i Eyyūb Maḳābiri'nde medfūndur.

Merḥūm-ı sālifü'l-beyān gül-deste-bend-i riyāż-ı 'ilm ü 'irfān[4] olup 'ulūm-ı keṡīreye ıṭṭılā'ı ve 'arūż u ḳāfiye ṣınā'atı ile ıṣṭınā'ı var idi. *Menār Şerḥi İbn Melek*'e ta'līḳ ḥāşiye ve meleke-i 'ilmiyyeşin fāşiye itmiş idi. Bundan mā'adā fünūn-ı 'adīdede te'līfātı ve müṭāla'ası sebḳ iden kütüb kenārında ta'līḳātı olduġın ba'ż-ı mütercimīn iṡbāt eylemişlerdür.

Ḥaḳḳā ki eger felekden emān ve emrāż-ı müzmineden zemān bulmış olsa nādire-i devrān ve ferīde-i 'aṣr u evān olmaḳ muḳarrer idi. Ümīddür ki rūz-ı cezāda Ḥażret-i Eyyūb ile maḥşūr ve ṣafḥa-i rūy-ı pür-nūrı āyine-i cemāl-i ġılmān u ḥūr ola, *bi-mennihi te'alā.*

el-Mevlā Luṭfu'llāh (Küçük Lüṭfī)

"Küçük Lüṭfī" dimekle şöhret-şi'ār ve miyān-ı erbāb-ı isti'dādda cihāt-ı luṭfı āşikār idi. Taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i feżā'il-i manṭūḳ u mefhūm idüp 'ulemā-yı **[7a]** 'aṣr ḫidmetlerinden istifāde ve devr-i mecālis-i ifāde iderek ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Mīrim Kösesi'nden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve ba'ż-ı medārisde edā-

1 Altı SE
2 Mesākīn R1
3 - R1
4 'ilm ü 'irfān:fażl-ı bī-kerān SE

yı vaẓā'if-i ḫidmet idüp ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Ḳaba Lüṭfī yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa'da seccāde-nişīn-i ifāde olup selef ü ḫalef miyānında münāsebet-i teżād ve düstūrü'l-'amel ḳılındugı elsine-i ṣaġīr ü kebīrde ḍarbu'l-meṡel olmış idi. Ol buḳ'a-i celīlede īfā-yı ḥaḳḳ-ı dirāset üzere iken altmış iki hilālinde 'ālem-i āḫirete rıḥlet eyledi. Yirine Kātib Maḥmūd Efendi vāṣıl ve maḥmūdu'l-'āḳıbet olduğına şāhid-i 'ādil oldı.

Mevlānā-yı mezbūr luṭf-ı tab' u diḳḳat-i müṭāla'a ile meşhūr, gevher-i vücūdı ṣaġīru'l-cürm ü girān-bahā ve rif'at-i şān-ı[1] fażīletde hem-pāye-i Sühā, noḳṭa-i ẕāt-ı müstecmi'u'l-feżā'ili icmāl-i defātir ve taṣġīrüñ ta'ẓīm ifāde itdügin müẕekkir idi. Ba'żı maḥalle risālesi ve maḳbūl-i[2] fuḥūl olmış nice ḳabālesi vardur.

el-Mevlā Meḥemmed bin 'Abdu'l-kerīm (Zülfinigār)

Peder-i vālā-güheri *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'de zīver-i şükūfezār-ı suṭūr ve kendüler "Zülfinigār" laḳabı ile meşhūrdur. Riyāż-ı fażl ü ma'ārifde keşīde-bālā ve miyān-ı erbāb-ı isti'dādda şuḳḳa-i iştihārı vālā olup ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den[3] Ca'fer Efendi'nüñ naẓar-ı 'ināyetine fā'iz ve şeref-i mülāzemetlerini[4] ḥā'iz olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış dörd tārīḫinde şān-ı feżā'il-nişānına ikrām ve imtiyāz-ı 'ilmīsine iḥtirām olınup ibtidā yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Ḫ̬āce Ḫayre'd-dīn Medresesi in'ām olındı. Ol medresede henüz cem'iyyeti temām ve defter-i taḥḳīḳ ü ifādesi resīde-i feẕleke-i[5] ḫitām olmadın sene-i mezbūre evāḫirinde evrāḳ-ı ümmīdi pejmürde-i ḫazān-ı ecel ve mübtelā-yı ṣarṣar-ı berg-rīz-i emel olmış idi. Mervīdür ki merḥūmuñ kemāl-i ẓuhūrından emṡāli münfa'il ve ġayret-i cāhiliyye ile yek-dil olup esmā'-ı ḳahriyyeye meşġūl ve 'aḳl-ı ḳāsırlarınca[6] vāṣıl-ı me'mūl olmışlar.

Maḫdūm-ı mersūm nihāl-i nev-ber-i 'ulūm, eyyām-ı cüvānīde bāliġ-i mebāliġ-i ricāl ve 'alem-efrāz-ı fażl ü kemāl olup tekmīl-i mertebe-i isti'dād ve kemāl-i muntaẓarın murād üzere i'dād itmedin ḫaṭā-resīde-i 'aynü'l-kemāl-i

1 Bünyān-ı SE
2 7a E
3 5a SE
4 Mülāzemetlerin R1
5 feẕlek R1, E
6 ḳāṣırınca R1

eyyām ve nāgāh ḫūrde-i sehm-i bī-mülāḥaẓa-i dehr-i nā-fercām olan fużalā-yı benāmdan idi.

Mıṣrā‘ وسهم الرزايا بالنفائس مولوع [1]

Ḥāşiye-i Tecrīd'e ḥāşiyesi ve *Hidāye*'den *Kitāb-ı 'Atāḳ*'a ta'līḳası ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a kelimātı ve resā'il-i ṭurfe-nikātı vardur. Cümleden *Ḥāşiye-i Tecrīd*'i maḳbūl-i 'ulemā-yı a'lām ve ġāşiye-i gül-gūn-i ruḫsār olan ḫaṭṭ-ı 'anber-fām gibi maṭbū' u dil-nişīn-i enāmdur. 'Aṣrında mütedāvil ü meşhūr ve naẓargāh-ı cumhūr idi. **[7b]**

el-Mevlā Ḥasan bin Zeyne'd-dīn Meḥemmed bin Meḥemmed Şāh el-Fenārī (Ḥasan Çelebi el-Ḳāżī)

Cedd-i büzürgvārı ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Mevlānā Şāh Meḥemmed-i Fenārī ve peder-i vālā-güheri Ḥaleb ḳāżīsi iken intiḳāl iden Zeyne'd-dīn Çelebi ḫidmetleridür. İkisi daḫı vāsıṭatu'l-'ıḳd-ı[2] 'ulemā ve ṣafaḥāt-ı āyine-simāt-ı aṣlda cilve-nümādür. Ṣāḥibü't-terceme vālid-i mācidi ḥacrında ni'met ü nāz-ile terbiye ve nihāl-i isti'dādı zülāl-i 'ilm ü kemālle tenmiye olup[3] nice zemān müftīyyü's-ṣaḳaleyn, ṣāliṣ-i neyyireyn Kemāl Paşa-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve ḫidmet-i i'āde ile müdāvemet-i kesb-i kemāl idüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ senesinde anlar 'āzim-i dārü's-selām, bunlar mülāzemet ile vāṣıl-ı merām olmışlar idi. İbtidā otuz aḳçe ile Edrine'de Cāmi'-i 'Atīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ idüp ba'dehu sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve ba'ż-ı bilād-ı celīlede müteṣaddī-i ḥükm ü imżā oldı. Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa āstānesine intisāb ve naẓar-ı iksīr-eṣer-i Āṣafīden sermāye-i cāh u şevket iktisāb eyleyüp bi'd-defe'āt Selānik ve Sidreḳapusı ḳażālarıyla maḳżi'l-āmāl ve müfettiş-i muḳāṭa'āt u muḥaṣṣıl-ı emvāl olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış senesinde senedi mesned-i vezāretden sāḳıṭ olduḳda isḳāṭ-ı farīża-i ḥaccetü'l-İslām ve nüsk-i ṭavāf u ziyāreti itmām idüp ba'de'l-ḳufūl vezīr-i merḳūm ṣadra i'āde olınduḳda üç yüz aḳçe ile manṣıb-ı evvelinde ḳarār-dāde oldı. Kemāl-i istiḳlāl ile güẕārende-i eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz altmış dört hilālinde müddet-i ḥayātı encām ve defter-i 'ömri fezleke-i ḫitām buldı.

1 "Bela okları güzel şeylere aşıktır."
2 'ıḳd:- R1
3 Olınup R1, SE

Merḥūm-ı merḳūm[1] maḫdūm-ı ma'ālī-rüsūm, ehl-i 'ilm ü 'irfān, kām-baḫş u kām-rān, cūd u seḫā ile ma'rūf, i'ṭā-yı ulūf ile me'lūf, mesned-efrūz-ı sa'ādet ü kām-kārī, şem'-i nūr-efşān-ı dūdmān-ı Fenārī idi. *Raḥimehu'llāh.*

el-Mevlā Aḥmed bin 'Abdu'l-evvel el-Ḳazvīnī (Mollā Aḥmed-i Ḳazvīnī)[2]

Sekiz yüz ṭoḳsan iki tārīḫinde belde-i Ḳazvīn'den ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ezelīden istifāża-i nūr-ı şu'ūr idüp ḫidmet-i 'ulemā-yı A'cāmda taḥṣīl-i kām ve mebānī-i 'ulūmı ḳarīn-i iḥkām itdükden ṣoñra evāsıṭ-ı devlet-i Süleymāniyye'de medīne-i[3] Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm ve rūy-māl-i dergāh-ı pādişāh-ı Rūm idüp ṭoḳuz yüz elli ḥudūdında Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed Ḫān rūḥı içün ḫayrāt-ı celīle bināsına ibtidā olındukda medrese-i cedīde elli aḳçe ile bunlara ta'yīn olındı. Elli beş senesinde altmış aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd iḥsān olınup medrese-i mezbūre altmış aḳçe ile Ḥāmid Efendi'ye tevcīh olındı. Pādişāh-ı İslām'ı Şī'a-ı şenī'a ġazāsına iġrā eyleyüp Elḳāṣ seferinde ve Naḫcivān seferinde mülāzım-ı rikāb-ı sulṭānī olmış idi. Ba'dehu mükerreren ḥacc u ziyāret eyleyüp ṭoḳuz yüz altmış altı senesinde medīne-i Şām'da eyyām-ı 'ömri temām ve āftāb-ı vücūdı mütevārī-i ġamām-ı ḥimām oldı. **[8a]**

Mevlānā-yı merḥūm mihr-i żiyā-güster-i 'ālem-i 'ulūm, fünūn-ı 'aḳliyyede māhir, 'aḳliyyāt u ḥikemiyyātda hem-pāye-i 'aḳl-ı 'āşir, diyānet ü taḳvāda müsellem, melek-ḫiṣāl ādem idi. Silsile-i nesebi 'aşere-i mübeşşereden Sa'd bin Zeyd'e müntemī olmaġın vilāyetinde Sa'dī nisbeti ile meşhūr idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden *Metn-i Īsāġūcī*'ye şerḥi ve *Ferā'iż-i Seyyidīn*'e ḥāşiyesi vardur. Mollā-yı merḥūma cevāb iltizām eylemişdür. Ḥanbelī-zāde *Tārīḫ-i Ḥaleb*'de tercemesin yazup altı yaşında ḥıfz-ı *Ḳur'ān-ı 'Aẓīm* itdügin ve yigirmi bir yaşında ṣılasında fetvā virdügin ẕikr idüp 'ilm-i kelāmda mahāretine şehādet itmişdür.

el-Mevlā 'Abdu'l-cebbār el-'Acemī ('Abdu'l-cebbār el-'Acemī[4])

Gencīne-i vücūd-ı mes'ūdı Ḳarabāġ-ı Gence'den peydā ve nihāl-i ferḫunde-ẓılāli ol ḫāk-i pākden keşīde-bālā olup cevāhir-i isti'dādın 'arż-ı ḫᵛācegān-ı

---

1 7b E
2 SE'de bu biyografi sayfa kenarındadır. Nisbe bulunmamaktadır.
3 - R1
4 el-'Acemī:- E

küçe-i ʿilm ü kemāl ve külçe-i meleke-i ʿilmiyyesin resīde-i miḥekk-i imtiḥān-ı ricāl iderek ṣudūr-ı devlet-i Selīmiyye'den Zeyrek-zāde Efendi'nüñ meşmūl-i perde-i zerrīn-tār-ı şuʿāʿ-ı himmeti ve maẓhar-ı teşrīf-i ḫilʿat-i ʿināyeti olup ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Ḥamza Beg müderrisi olup baʿdehu Aġrus Medresesi'ne nā'il ve teraḳḳī ile pāye-i s̱ülüs̱īne vāṣıl olup me'ẕūnun bi'l-iftā ve nūk-i ḫāmesi mānend-i Ẕü'l-feḳār memdūḥ-ı لا فتى[1] olmış idi. Baʿdehu Anḳara fetvāsına tebdīl ve pāye-i erbaʿīn ile tebcīl olındı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ yedi tārīḫinde İmām-zāde yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup ḳırḳ ṭoḳuz hilālinde Kemāl Çelebi yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Edrine pāyesine pīraye ṣalup elli beş es̱nāsında Küçük Şems yirine Ṣaḥn'a gelüp elli sekizde Ḳara Çelebi yirine altmış aḳçe ile Burūsa'da Murādiyye müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış beş Ṣafer'inde müteveffā Caʿfer Efendi yirine Amāsıyye sancaġına mutaṣarrıf olan şeh-zāde-i nā-ümmīd Sulṭān Bāyezīd ḫidmetlerine muʿallim ü edīb ve üstād-ı erīb ü necīb olmış idi. Ṭoḳuz yüz[2] altmış altı evā'ilinde şeh-zāde ġurūr-ı cüvānī ve naḫvet-i cemʿiyyet-i esbāb-ı kām-rānī ile birāderi Ḫān Selīm'e muḫālefet ve ʿālem-efrāzī-i ḥarb u ḳıtāle mübāderet itmedin bunlar maḥmil-bend-i ʿālem-i āḫiret olup ol maʿreke-i hevlnākden īs̱ār-ı naḳd-i cān ile ḫalāṣ oldılar ve daġdaġa-i bīm-i ḳahr-ı sulṭānīden ucuz ḳurtuldılar. Amāsıyye'de medfūndur.

Mollā-yı müşārün-ileyh صبت سجال المغفرة عليه[3] ʿulūm-ı ʿaḳliyye ve fünūn-ı naḳliyyede müsellem, diḳḳat-i efkār ü istiḳāmet-i enẓārda reşk-endāz-ı ʿArab u ʿAcem, ġarā'ib-i ās̱ār u aḫbārda ḥāżır, tevārīḫ ü muḥāżarātda müstaḥżır-ı nevādir, şey'-i yesīr ile ḳāniʿ, edīb ü erīb ü mütevāżıʿ olup[4];

Şiʿr

رضينا قسمة الجبّار فينا
لنا علم وللأعداء مال[5]

1 "Yiğit yoktur." ('Hz. Ali gibi yiğit, Zülfikar gibi kılıç yoktur.' sözüne telmih yapılmıştır.)
2 8a E
3 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."
4 5b SE
5 "Cebbâr olan Allah'ın bizim hakkımızdadaki taksimine razı olduk. Bizim ilmimiz, düşmanların malı var…" (Bu manzume Hz. Ali'ye nisbet edilen bir şiirdir.)

mażmūnı ile ʿāmil, ṭarīḳ-ı tedrīsüñ aʿbā-yı[1] ḳāṣımetü'-ẓuhūr-ı faḳr u **[8b]** fenāsına müteḥammil idi. Aġrus müderrisi iken kerīme-i mükerremesin Egridir'de sākin olan ʿazīz-i girāmī, gevher-i kān-ı şeyḫü'l-islāmī eş-Şeyḫ Burhāne'd-dīn Efendi ḥażretlerinüñ maḫdūm-ı kerīmi Şerīf Meḥemmed Çelebi'ye nāmzed ve intisāb-ı muṣāheret[2] ile āstān-ı şeyḫ-i celīli mesned itmiş idi. Dārü'l-ḥadīs̱ müderrisi iken Edrine'de ʿaḳd-ı cemʿiyyet ve ol iki kevkeb-i fīrūz-baḫtı mānend-i dü-peyker hem-ḫᵛābe-i ḫāne-i saʿādet eylemişler idi. Ol iki aḫter-i saʿduñ iḳtirānından ʿaṣrımuzda ṣadr-ı Rūm ve naḳībü'l-eşrāf-ı maʿālī-rüsūm olan Şerīf Efendi peydā ve lisān-ı dehr bu mażmūn-ı beyt ile gūyā olmış idi:

Beyt Ger ḳamer māder olsa şems peder
Ṭoġmaya bir senüñ gibi aḫter

Ṣāḥibü't-tercümenüñ ḫalef-i fā'iżü'ş-şerefi ʿAbdu'l-cebbār-zāde Efendi'dür ki her biri maḥallinde bu mecelleye zīver ve ıḳd-ı āṣāra gevherdür.

el-Mevlā Ṭursun bin el-Ḥāc Murād (Ṭursun Efendi)

Ḳaṣaba-i Taşköprī'de "Ḥācī Murād" nām merd-i ṣāliḥuñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve maġz-ı s̱emere-i murād u maḳṣūdıdur. Veche-i dil ü cānı münsāḳ-ı[3] miḥrāb-ı ifāde ve ṭūṭī-i ṭabʿ-ı nükte-dānı pāy-dām-ı[4] rīşe-i seccāde olup ʿulemā-yı aʿlām ḫidmetlerinde s̱ābit-ḳadem ve miyān-ı erbāb-ı istiʿdādda mezīd-i imtiyāz ile ʿalem olmaġla Muḥaşşī Saʿdī Efendi dārü'l-ifādesine dāḫil, baʿdehu Kemāl Paşa-zāde Efendi āstānesine vāṣıl olup ṭoḳuz sene miḳdārı maẓhar-ı füyūżāt-ı ʿaliyye-i ʿilmiyyeleri olduḳdan ṣoñra şeref-i mülāzemetle vāṣıl-ı ümniyye olmış idi. ʿAlā ḥasbi'l-ʿāde ḳaṭʿ-ı merātib ve īfā-yı ḥaḳḳ-ı menāṣıb iderek ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki tārīḫinde otuz aḳçe ile Beglerbegi müderrisi olmış idi. Ḳırḳ beş ḥudūdında İstanbul'da Ḳāżī Ḥüsām Medresesi binā olınduḳda ibtidā ḳırḳ aḳçe ile bunlara iʿṭā olındı. Ṭoḳuz yüz elli yedi[5] Receb'inde Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Ḳāsımpaşa ḫāricine ʿāric oldı. Altmış üç Cemādi-

1 Aʿbār-ı SE
2 ṭahāret R1
3 Cānib-i E, SE
4 ṭūṭī-i//dām-ı:rişte-i āmāli sirişte-i SE
5 - SE

ye'l-ūlā'sında Şāh Efendi yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesin cāygāh eyledi. Altmış altı Muḥarrem'inde Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi[1] medāris-i cedīde-i Süleymāniyye'den biri ile vālā-maḥall ve mutaṣarrıf olduġı Medrese-i Ṣaḥn münḥall olduḳda ṣadreyn-i fāżıleyn olan Ḥāmid Efendi ve 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi ḥużūrında üç fenden imtiḥān ve tefsīr ü *Hidāye* ve *İbn Melek* üzerine risāleler taḥrīr idüp mümtāz-ı aḳrān olmaġla medrese-i maḥlūle bunlara iḥsān olınmış idi. Sene-i mezbūre evāḫirinde ba'ż-ı 'avārıż ḥasebi ile mizācına i'tilāl[2] ve intiẓām-ı çār-erkān-ı 'unṣurīsine iḫtilāl gelüp lisān-ı dehrden;

Beyt Ġam çekme keder geldügine nehr-i vücūda
Tek dilde yatan lücce-i deryā ṭurı ṭursın

mażmūnı ile muḫāṭab ve ta'bīr-i teselli-gūne birle muṭayyeb olmışken rūd-i zindegānīsi muġber ve meşreb-i 'īşi mükedder olup şehr-i Ẕi'l-ḥicce'de ṭā'if-i cānı ḥiccetü'l-vedā'-ı vücūd ve şeb-be-ḫayr-ı meclis-i şühūd itmiş idi. Medrese-i maḥlūle Mollā Efendi'ye tevcīh **[9a]** olındı.

Merḥūm-ı sālifü'l-beyān fażīlet-i 'ilm ü ṣalāḥ ile ma'lūm-i 'ālemiyān, ṣıddīḳ-ı ṣadūḳ u emīn, pey-rev-i selef-i ṣāliḥīn idi. *Ṣadru'ş-şerī'a*'ya ḥāşiyesi ve kümeyt-i aḳlām-ı sīmīn-ligāma evrāḳ-ı ta'līḳāt u resā'ilden ġāşiyesi vardur. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Muṣṭafā bin 'Alī bin Meḥemmed Paşa el-Ḳaramanī (Meḥemmed Paşa-zāde)

Devlet-i Fātiḥiyye'de vezīr-i a'ẓam olup pādişāh-ı sa'īdüñ fetret-i vefātı güni ḳul ṭā'ifesi elinde şehīd olan Meḥemmed Paşa-yı Ḳaramanī'nüñ ḥafīdi ve oġlı 'Alī Beg'üñ necl-i reşīdidür. 'Ulemā-yı 'aṣrdan aḫẕ-ı fünūn ve ḫil'at-i isti'dādın elvān-ı ma'ārif-i gūn-ā-gūn ile būḳalemūn itdükden ṣoñra ṭarīḳ-ı 'ilme sevḳ-ı rāḥile-i himmet ve medāris-i 'aliyye-i 'ilmiyyeyi ḳıbletü'l-iḳbāl-i 'azīmet eyleyüp mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemeti ile nā'il-i evvelīn-i emānī olduḳda ḥasbe'l-'āde devr-i mecālis-i ifāde iderek ṭoḳuz yüz elli üç ḫilālinde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine ḳırḳ aḳçe ile Ḳalender-ḫāne Medresesi'nde çille-keş-i erba'īn olup elli beş tārīḫinde Ġarīḳ 'Arab-zāde yirine Medrese-i

1 Çelebi SE
2 8b E

Maḥmūd Paşa'da miḥrāb-nişīn-i ifāde olmış idi. Elli ṭoḳuz senesinde Ḳāżī-zāde Efendi yirine Üçşerefeli medreselerinüñ birine naḳl olınup altmış iki hilālinde Ḳaramanī Meḥemmed Efendi yirine Ṣemāniye'ye vāṣıl ve tuḫm-i mezra'a-i āmāl olan ḥabbetü's-sevdā-yı süveydāsından ḫūşe-i murād ḥāṣıl oldı. Altmış altı Ṣafer'inde vaẓīfe-i teḳā'üd ile ref' olınup yirine Kāmī Efendi terfī' olındı. Evāḫir-i sene-i mezbūrede nā-kām u nā-ümmīd ṣaḥn-ı vücūddan nā-bedīd oldı.

Maḫdūm-ı mezbūr aḫlāḳ-ı kerīme ile meşhūr, 'ilm ü kemālde vasaṭü'l-ḥāl, ṣalāḥ u 'iffetde ser-bülend-i emsāl idi.

el-Mevlā Ca'fer (Ḳara Ca'fer)

Vilāyet-i Aydın'dan ẓuhūr ve ḳaṭ'-ı menāzil-i sinīn ü şühūr idüp māh-ı gül-'iẕār gibi taḥṣīl-i sevād ve noḳṭa-i nā-çīz iken kesb-i kemāl-i isti'dād eyledükde müderrisīn-i kirāma dānişmend ve miyān-ı ṭalebede "Ḳara Ca'fer" diyü şöhre-bend olmış idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi yedi tārīḫinde Ayaṣofıyya Medresesi mücedddeden binā ve Ḫaṭīb Ḳāsımoġlı'na i'ṭā olındukda bunları mu'īd ve bir seneden ṣoñra mülāzemetle nā'il-i ümmīd eyledi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Ḥamza Beg Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Başcı İbrāhīm Medresesi'ne, otuz aḳçe ile Beşiktaşī Yaḥyā Efendi yirine Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne, ḳırḳ aḳçe ile Manav 'Alī yirine Dāvud Paşa Medresesi'ne müderris olup Vezīr-i A'ẓam Lüṭfī Paşa'nuñ[1] mu'allimi ve şeb u rūz muṣāḥib ü münādimi olmaġın menāṣıb-ı 'āliyeye i'tilāsı me'mūl iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ yedi senesinde maḫdūmı ma'zūl olduḳda bunlar daḫı munfaṣıl ve yirlerine Ḥāmid Efendi vāṣıl oldı. Ol esnāda Lüṭfī Paşa medīne-i Ṣire'de bir medrese inşā idüp bunlara tevcīh olındı. Ba'de müddetin yesīre[2] Mevlānā **[9b]** Cürcān yirine 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi'ne vāṣıl, ṭoḳuz yüz elli temāmında selef-i sālifi yirine Medrese-i Eyyūb pāyesine nā'il olup müddet-i medīd ol medresede güm-nām-ı künām olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz altmış beş Ṣafer'inde Mü'eyyed-zāde 'Abdu'l-vehhāb Çelebi yirine Ṣaḥn-ı Ṣemāniye'ye ḫırām itmiş idi. Altmış altı Cemādiye'l-ūlā'sında murġ-ı rūḥı riyāż-ı ḳudse ṭayyār ve naḳd-i vücūdı mānend-i zer-i Ca'ferī medfūn-ı daḫme-i mezār olup yirine Dülger-zāde Efendi nāsb olındı. Ḥażret-i Eyyūb maḳābirinde defn olınmışdur.

Mevlānā-yı merḳūm sime-i istiḥḳāḳla mevsūm[3], selīmü'n-nefs, kerī-

---

1 6a SE

2 9a E

3 Mersūm SE

mü'l-ḫiṣāl, ḥalīmü't-ṭab', müstaḳīmü'l-aḥvāl, muḥibb-i ehl-i ḫayr u ṣalāḥ, mükibb-i taḥṣīl ü sā'il-i fevz u felāḥ, itmām-ı mehāmm-ı enāma mā'il ve is'āf-ı meṣāliḥ-i aḥbāba şīfte-dil idi.

Laṭīfe[1]

Ḥikāyet olunur ki bir gün mevlānā-yı merḳūm, Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm āstānesine rūy-māl eyleyüp maḥall-i dersinden su'āl olınduḳda mehābet-i meclisden münḥaṣır u lāl olup bi'l-āḫire bu gūne cevāba mecāl bulur ki "Bu dā'īleri beyān-ı maḥall-i müẕākereden 'āciz isem ism-i kitābı bilürin ammā şerīküm Mollā Ferruḫ-ı Ḳaramanī ki ḥālā müderris-i aḥadi's-Ṣemānī'dür, ta'yīn-i faṣl u bābdan ḳaṭ'-ı naẓar, "*Efṣāḥ*" nām kitābdan 'āciz ve kemāl-i 'ayy u ḥaṣar tebyīn-i merāmına ḥācizdür."

Mıṣrā' ببين تفاوت ره كز كجاست تا بكجا[2]

عفا الله عنهما وعنّى وعن كلّ من يتكلم بما لا يعنى.[3]

el-Mevlā 'Alā'e'd-dīn ('Alī Żav')

" 'Alī Żav" dimekle ma'rūf ve iḳtibās-ı envār-ı ma'ārife mā'il ü meşġūf olup ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den olan 'Abdu'l-vāsi' Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāle[4] müdāvim ve ḫidmet-i i'ādelerinden mülāzım olup evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḥācce Ḫātūn Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa'da mollāsı medresesine, ba'dehu otuz ile Edrine'de Çuḳacı Ḥācī Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Efḍal-zāde Medresesi'ne 'ale't-tertīb müderris ve miḥrāb-ı ifādede ṣadr-ı meclis olup altmış beş Rebī'u'l-āḫir'inde ma'zūl ve yirine Samsūnī-zāde mevṣūl oldı. Ṭoḳuz yüz[5] altmış altı Receb'inde żav-ı mıṣbāḥ-ı ḥayātı püf-zede-i ṣarṣar-ı fenā ve evrāḳ-ı cem'iyyeti nümūdār-ı eydī-i Sebā oldı.

Mollā-yı mesṭūr dīde-dūz-i mikḥale-i suṭūr, şem'-i nūr-efşānı ferḫunde-żiyā ve zebāne-i zebānı mażmūn-ı beytle gūyā idi:

---

1 Ḥikāyet R1
2 "Yolun farklılığının nereden nereye kadar olduğunu gör."
3 "Allah beni, o ikisini ve boş konuşan herkesi affetsin."
4 İstifādeye E
5 Ṭoḳuz yüz:- E

Şiʿr

أنا ابن جلا وطلاع الثنايا
متى أضع العمامة تعرفونى [1]

نور الله مرقده وفي روضة الأنوار أرقده.[2]

el-Mevlā Ḫusrev (Kirmāstī-zāde)

Devlet-i Bāyezīdiyye'de ḥākim-i dārü's-salṭana olan Mevlānā Kirmāstī'nüñ aḥfādından ve ʿulemā-yı memleket-i ʿOs̱māniyye evlādındandur. Belde-i İznīḳ'den bedīd ve maẓhar-ı ās̱ār-ı dāniş ü dīd olup nihāl-i bāġ-ı ẕekāsı demīde ve mertebe-i redd ü ḳabūle resīde olduḳda ṭoḳuz yüz otuz üç senesinde Ḥācī Ḥasan-zāde müderrisi **[10a]** Ṭaşköprī-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve ʿAlī Paşa Müderrisi Merḥabā Efendi ḥużūrında muṣāfaḥa-i ṣaḥā'if-i ʿilm ü kemāl idüp Orḫāniyye-i İznīḳ'de İsḥaḳ Çelebi ile idāre-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳe müdāvim ve Saʿdī Efendi ḫidmetlerinden mülāzım olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Kirmāstī Medresesi'nde basṭ-ı seccāde-i ifāde ve şarṭ-ı vāḳıf üzere neşr-i cevāhir-i taḥḳīḳ u īcāde eyleyüp baʿdehu sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve mālik-i ezimme-i ḥükm ü imżā oldı. Selānik ve Filibe ve Yenişehr ems̱āli bilād-ı muʿaẓẓamaya vālī ve Ṣofya ve Üsküb[3] ḳażālarında tenfīẕ-i aḥkāmı mütevālī olup ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında iki yüz elli aḳçe ile medīne-i Ġalaṭa'ya ḥākim ve seḥāb-ı ʿadl ü efḍāli ol ḥavālīde müterākim oldı. Feżā'il-i bī-kerānı maʿrūż-ı südde-i Süleymānī olduḳda ḫaṭṭ-ı hümāyūnla manṣıbını teʾbīd ve iltifāt-ı gūn-ā-gūnla ḥükūmetini te'yīd buyurmışlar idi. Kemāl-i istiḳlāl ile güẕārende-i eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz altmış yedi senesinde irtiḥāl eyledi.

Merḥūm-ı mesṭūr[4] fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, nezāhet ü istiḳāmetde ʿalem ve diyānet ü taḳvāda müsellem-i ʿālem, pey-rev-i selef-i ṣāliḥīn, ʿulemā-yı ʿāmilīnden idi.

Ṣadru'ş-şerīʿa'ya ḥāşiye-i müfīdesi ve fünūn-ı şettādan resā'il-i ʿadīdesi vardur. Pādişāh-ı ʿālem-penāh gāh u bī-gāh irsāl-i ʿatiyye ve ḫayr duʿāsını recā idüp maẓhar-ı iltifāt-ı ʿaliyye iderlermiş.

---

1 "Ben herkesin gözü önünde ve dağlarda dolaşan adamın oğluyum. Sarığımı çıkarttığım zaman beni tanırsınız."

2 "Allah onun kabrini nurlandırsın ve onu nurlar bahçesinde uyutsun."

3 9b E

4 Mesfūr E

el-Mevlā Ḥasan (Ḥasan el-Kösec)

Ḳarasi vilāyetinden ẓāhir ve mażmūn-ı *en-nūru fi's-sevādı* müẕekkir olup "Kösec Ḥasan" dimekle şöhre-bend ve جمال الرجل فصاحته[1] feḥvāsından ḥiṣṣe-mend idi. ʿUlemā-yı ʿaṣr dārü'l-ifādelerine ḫidmet ve şeref-i intisābları ile taḥṣīl-i vecāhet ü nebāhat eyleyüp Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine irtibāṭ ve murābıṭīn-i erbāb-ı ictihād ile iḫtilāṭ itdükde ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört senesinde teşrīf-i ṣadāretden şeref-i mülāzemetle vāṣıl-ı gām ve ṭarīḳ-ı tedrīsde şümārende-i gām olup ibtidā yigirmi aḳçe ile Edrine'de Anbār Ḳāẓī[2] Medrese-si'ne vāṣıl, baʿdehu beş aḳçe teraḳḳī ile ḳaṣr-ı[3] mesāfe ve ḳaṭʿ-ı[4] menzil itmekle me'mūline nā'il oldı. Baʿdehu[5] otuz aḳçe ile Edrine'de "Cāmiʿardı" dimekle maʿrūf Yıldırım Ḫānoğlı Mūsā Çelebi Medresesi'ne miḥrāb-nişīn, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Pīrī Paşa Medresesi ile pā-nihāde-i pāye-i erbaʿīn olmış idi. Ol buḳʿa-i mübārekede ifāde-i erbāb-ı kemāl üzere iken ṭoḳuz yüz altmış altı Şevvāl'inde intiḳāl eyledi. Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de namāzın Ebu's-suʿūd Efendi ḳılup Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde defn olındı. Medrese-i maḥlūle Sinān Efendi-zāde ʿAlī Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm, ġavṭa-zen-i deryā-yı ʿulūm, ḥilye-i fażl ü kemālle muḥallā ve ṣafḥa-i sīnesi mıṣḳale-i ictihād ile mücellā, esrār-ı Naḳş-bendiyye'ye vāḳıf, merd-i ʿābid ü ʿārif idi.

el-Mevlā Şemse'd-dīn Aḥmed bin Bedre'd-dīn Maḥmūd (Şems Çelebi)

Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye'de **[10b]** mersūm-i ṣafaḥāt-ı bedriyyetü'l-lemeʿāt[6] olan Küçük Bedre'd-dīn merḥūmuñ lemʿa-i şemʿa-i vücūdı ve nūr-ı dīde-i ẕāt-ı mesʿūdıdur. Terbiyet-i vālid ile cāmiʿ-i feżā'il-i ṭarīf ü tālid olup te'ṡīr-i ismi ile maẓhar-ı şuʿāʿ-ı feyż-i şāmil ve mutaṣaddī-i ḳatʿ-ı menāzil olduḳda Aḳbıyıḳ Sinān Efendi ḫidmetinde dem-sāz-ı erbāb-ı istiʿdād ve Yaḥyā Çelebi dārü'l-ifā-desinde iḥyā-yı leyālī-i ferḫunde-sevād ile nā'il-i murād olup Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ leṡm-i enāmil-i deryā-nevālleri müyesser ve teşrīf-i

1 "Dilinin düzgünlüğü erkeğin güzelliğidir."
2 6b SE
3 ḳaṭʿ-ı SE
4 ḳaṣr-ı SE
5 - E
6 lemeʿān R1

mülāzemetleri ser-ber olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi Anaṭolı Ṣadrı Caʿfer Efendi cenāblarına risāle-i maḳbūle ihdā idüp yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da ʿĪsā Beg Medresesi iʿṭā olınmış idi. Baʿdehu ṣadrü'l-ifāde, ʿAbdu'l-kerīm-zāde ʿasar-ı ehālī-perverinde otuz aḳçe ile İnegöl'de İsḥaḳ Paşa Medresesi'ne müderris olup revnaḳ-efrūz-ı maḥāfil ü mecālis iken ṭoḳuz yüz altmış yedi ẖilālinde necm-i ḥayātı üfūl ve maġrib-i ʿademe ḳufūl eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm maẖdūm-ı feżā'il-rüsūm[1], şābb-ı ṣāliḥ u fāżıl, nihāl-i nev-ber-i feżā'il idi.

Ḥāşiye-i Tecrīd'e ḥāşiye-i maḳbūle taʿlīḳ idüp kütüb-i mütedāvileye kelimātın żabt u tensīḳ itmişdür. Müsāʿade-i zemān ve ecel-i ʿācilden emān olsa envār-ı ās̱ārı gün gibi meşhūr ve levā'iḥ-i ḳudsiyyesi eşiʿʿatü'l-lemeʿāt[2] gibi fā'iżü'n-nūr olmaḳ muḳarrer idi.

el-Mevlā Dervīş Meḥemmed (Lāmiʿī-zāde Lemʿī Çelebi) {Lemʿī}

Kes̱ret-i te'līfāt ile Cāmī-i Rūm ve evrāḳ-ı *Şaḳā'iḳ*'da nām-ı nāmīsi mersūm olan Burūsavī Lāmiʿī Çelebi merḥūmuñ pertev-i çerāġ-ı lāmiʿi ve evtār-ı eşiʿʿa-i ʿilm ü ʿirfānuñ cāmiʿidür. Vālid-i mācidinden aẖẕ-ı sermāye-i ʿulūm ve kesb-i pīrāye-i manṭūḳ u mefhūm eyleyüp muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemeti ile fā'iż-i emānī olup baʿż-ı medārisde īfā-yı ḥaḳḳ-ı müdārese ve dād u sited-i ifāde ve istifādeye mümārese iderek ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da vāḳiʿ Medrese-i Merdümiyye'den maʿzūl iken elli aḳçe ile Selçuḳ Sulṭān Medresesi'yle nām ü nişān bulmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış yedi senesinde müderris iken intiḳāl ve ḳaṭʿ-ı peyvend-i ḳīl ü ḳāl eyledi. Medrese-i maḥlūle ḳırḳ aḳçe ile Ḥasanbeg-zāde Efendi'ye virildi.

Merḥūm-ı sālifü'z-ẕikr ḥarīr-bāf-ı daḳā'iḳ-ı fikr, "Lemʿī Çelebi" maẖlaṣı ile meşhūr ve miyān-ı menāḳıb-ı şuʿarāda mesṭūrdur. Fenn-i ʿarūż u ḳāfiyede bir risāle tertīb idüp Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed bin Süleymān Ḫān cenāb-ı refīʿine ʿarż eyledükde maẓhar-ı luṭf u ʿināyet olup mülāzemet içün şefāʿat buyurmışlar idi. Eşʿārı kelām-ı mevzūn-ı sāde ve ʿilmi maʿārifine ġālib idügi ḳarār-dāde olup mücerred iḥrāz-ı rıżā-yı peder içün ḳayd-ı maẖlaṣa mübtelā olduġı muḳarrer olmaġın ebyātından taḥrīr ve bīhūde bir Müslimān'ı teşhīr revā görülmedi.

1 10a E
2 lemeʿān R1

el-Mevlā Yaḥyā bin Nūre'd-dīn Ḥamza el-Emīn (Emīn Kösesi)

"Emīn Kösesi" dimekle meşhūr ve maḥāsin-i celīlesi zebān-zed-i cumhūrdur. **[11a]** Vālid-i mācidi Sulṭān Bāyezīd-i Velī ʿaṣrında iḫrācāt-ı ḫāṣṣaya emīn, "Nūre'd-dīn Ḥamza" nām bir merd-i mü'temen-i güzīn idi. Sekiz yüz ṭoḳsan iki senesinde dāḫil-i meclis-i şühūd ve secde-güzār-ı şükr-i niʿmet-i vücūd olmış idi. [1] عمره الله تعالى (892) tārīḫ-i vilādetidür. Taḥṣīl-i fażl ü kemāle rağbet ve cānib-i tekmīl-i nefse ṣarf-ı ʿinān-ı ʿināyet idüp efāżıl-ı ʿaṣrdan Kemāl Paşa-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Mü'eyyed-zāde ʿAbdu'r-raḥmān Efendi āstānesine ittiṣāl idüp ol iki fāżıl-ı bī-muʿādilden telemmüẕ ve şekkeristān-ı ifādelerinden telez̠z̠üẕ itdükden ṣoñra Müftī ʿAlī Efendi dārü'l-ifādesine müdāvim ve ḫidmet-i iʿādelerinden mülāzım olup miyāne-bend-i muṣāheret ile dāḫil-i silk-i ḳarābet olmış idi. Ol esnāda Ayās Paşa'ya muʿallim ve ol vezīr-i ṣāfī-żamīre muṣāḥib ü münādim olmaġın ṭoḳuz yüz yigirmi dört Şevvāl'inde ibtidā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ḳāsım Paşa müderrisi oldı. Baʿdehu yigirmi altı Şaʿbān'ında otuz aḳçe ile İstanbul'da Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında Rükne'd-dīn Çelebi yirine ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi'ne, otuz dört senesinde *Hümāyūn-nāme* ṣāḥibi ʿAlī Çelebi yirine elli aḳçe ile Edrine'de Çelebi Medresesi'ne, ḳırḳ bir hilālinde Ebū Seyyidī yirine mis̱lī ile Çorlı'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne müderris olup ḳırḳ üç Muḥarrem'inde Pervīz Efendi yirine Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ pāyesine vāṣıl, ḳırḳ dört Rebīʿu'l-evvel'inde[2] Ḳara Ṣāliḥ maḥlūlinden S̱emāniye'ye nā'il, ḳırḳ altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Manav ʿAbdī yirine Murādiyye-i Burūsa'da meclis-efrūz-ı fezā'il olup sene temāmında Ḥāfıẓ-ı ʿAcem yirine Ayaṣofıyya Medresesi virildükde[3], [4]كان يحيى مستحقاً لآياصوفيا (1046) cümlesini tārīḫ düşürmiş idi. Elli yedi es̱nāsında İstanbul ḳażāsından müteḳāʿid Ḳarasili Ḥasan Çelebi maḥlūlinden S̱emāniye'ye iʿāde olınup sene-i mezbūre dāḫilinde fevt olan Kemāl Çelebi yirine Baġdād-ı dārü's-selām ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı. Altmış temāmında seksan aḳçe vaẓīfe ile teḳāʿüd ve daġdaġa-i manṣıbdan tebāʿüd iḫtiyār idüp zimām-ı ḥükūmet-i Zevrā Fużayl Efendi'ye tefvīż ü iʿṭā olındı. Altmış

---

1 "Yüce Allah onu uzun ömürlü kılsın."
2 10b E
3 7a SE
4 "Yahya Ayasofya'yı hak etmişti."

dört tārīḫinde Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye temām olduḳda evvelā yüz aḳçe ile bunlara in'ām olındı. Altmış yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde i'āde ṣatmaḳ töhmeti ile 'azl olınup yiri İstanbul'dan ma'zūl Niksārī Efendi'ye tevcīh olındı. Ke'ābet-i ḥırmān ve şemātet-i iḫvān-ı ḫuvvān ile maġmūm u mehmūm ve istīlā-yı keder ü aḥzānla marīż u maḥmūm olup altmış sekiz Muḥarrem'inde pehlū-zen-i pister-i helāk ve rū-nihāde-i ḫāk-i muḳaddes-i pāk oldı.

Mollā-yı mütercem reşk-āver-i Yaḥyā bin Eks̱em, pāk-nijād, melek-nihād, menḳūl u ma'ḳūlde müsellem-i 'ālem, kes̱ret-i iḥāṭada baḥr-ı 'aylem gibi 'alem, 'ilm-i tefsīr ü ḥadīs̱de māhir, tevārīḫ ü muḥāżarātda müstaḥżır u ḥāżır, ders ü ifādede **[11b]** mücidd ü mecīd, mu'allim-i nāfi' ü müderris-i müfīd idi.

Ṣafḥa-i 'iẕārı rūy-ı 'aẕrā gibi erḳām-ı müşg-fām-ı ḫaṭṭ u ḫālden ḫālī ve ḥilye-i ẓarāfet-i küsecī ile müteḥallī, destār u libāsda ġayre iltibāsden ḫalāṣ, iḫtiyār-ı ṭavr-ı tāze ve ṭarz-ı ḫāṣṣ ile mümtāz-ı ḫavāṣṣ olmış idi. Tāzeler ṣoḥbetine bī-iḫtiyār mā'il ve ḫayāl-i cemāl-i ḫūbān muṣḥaf-ı müdevver gibi gerden-i cānında ḥamā'il olup rūy-ı niyāzı aṭlas-ı pāy-endāz gibi zīr-i pā-yı ḫubān-ı zībā-şemā'il itmek şi'ārı ve ṣafḥa-i cemāl-i bā-kemāl-i meh-rūyān āyine-i dil-i bī-iḫtiyārı idi. Gāhī vādī-i naẓma iltifāt itdüklerin ba'ż-ı mütercimīn is̱bāt eylemişdür.

el-Mevlā Meḥemmed bin Maḥmūd (Ḫᵛāce Ḳayını)

Nihāl-i vücūdı vilāyet-i Aydın ḫākinden pedīdār ve mu'allim-i sulṭānī muṣāhereti ile "Ḫᵛāce Ḳayını" dimekle ḳarīn-i iştihār olmış idi. Pederi zümre-i ḳużātdan bir merd-i sütūde-ṣıfāt idi. 'Ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve iş'āl-i meş'ale-i meşġale vü tenvīr-i mişkāt-i ḳīl ü ḳāl eyleyüp Küçük Bedre'd-dīn Efendi'den istifāża-i envār-ı fežā'il itmekle hilāl-i isti'dādı bedr-i kāmil ve menzil-i mülāzemete vāṣıl olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Çendik Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe[1] ile Silivri Medresesi'ne, ba'dehu otuz aḳçe[2] ile Efḍal-zāde'ye müderris olup ba'dehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı erba'īn ve muntaẓır-ı 'aḳd-ı ḫāmis olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört senesinde Vāsi' 'Alīsi yirine Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine 'āric, ḳırḳ altı ḫilālinde Ṭaşköprī-zāde yirine Üçşerefeli pāyesiyle müteṣā'id-i ma'āric olup ol es̱nāda Emīn Kösesi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye terfī' olınmış idi. Elli dört tārīḫinde Niksārī Muṣṭafā

1 - E, SE
2 - E, SE

Efendi yirine Ḥalebü'ş-şehbā'da mesned-ārā-yı ḳażā oldı. Elli altıda ʿazl olınup Rūşenī-zāde cā-nişīn oldı. Elli yedide ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsıyla ikrām olındı. Elli ṭoḳuzda ṭoḳsan aḳçe ile müteḳāʿid olup yirine Emīr Ḥasan Efendi müteṣāʿid[1] oldı. Altmış beş senesinde Ḥasan Beg yirine Mekke-i Müşerrefe ile mükerreren teşrīf olındı. Altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında refʿ olınup yirlerine Martolos Efendi terfīʿ olındı. Üsküdār maʿberine geldükde baḥr-ı fenādan ʿubur ve sāḥil-i beḳāda ḥaṭṭ-ı riḥāl-i iḳāmet ü ḥużūr eyledi.[2] وكان ذلك فى اليوم الثالث من أيام النحر لسنة ثمان و ستين وتسعمائة

Müteveffā-yı merḥūm kenāre-nişīn-i deryā-yı ʿulūm, beşūş u ḫalūḳ, selīmü'n-nefs ü ṣadūḳ, ḥüsnü'l-muʿāşere, ḥulvu'l-muḥāvere, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ ü kerīm, pāk-nihād ü melek-nijād idi.

el-Mevlā Cemāle'd-dīn el-Cemālī (Cemālī-zāde)

Şeyḫü'l-İslām ʿAlī Cemālī ḫidmetlerinüñ maḫdūm-ı kihteridür. Vālid-i mācidinden aḫẕ-ı fünūn[3] ve tekmīl-i ʿulūm-ı mefrūż u mesnūn idüp Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı ʿilmde iʿmāl-i himmet-i ṣādıḳaya cāzim olup ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ḫanceriyye Medresesi'ne müderris ve maḥfil-i ifāde vü ifāżada [12a] ṣadr-ı meclis olup baʿdehu sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā olmış idi. Ḳuṭr-ı Anaṭolı'nuñ ekser-i bilād-ı celīlesine vālī oldukdan ṣoñra diyār-ı Mıṣriyye'ye sāye-efgen-i maʿālī olup şarḳıyye ve ġarbiyye ḳażāları ile nā'il-i ümniyye ve Manṣūre ve Reşīd aḳṭārında şecere-i iḳbāli maṣdūḳa-i ﴿لاَ شَرْقِيَّةٍ وَلاَ غَرْبِيَّةٍ﴾[4] olmış idi. Bi'l-āḫire iḳlīm-i Mıṣr'da temekkün ve Ḳāhire-i maʿazziyyede temeddün eyleyüp kemāl-i şevket-i bāhire ve ḳuvvet-i ḳāhire ile nuḳūd-ı enfās-ı maʿdūdeyi itmām ve ṭoḳuz yüz altmış sekiz senesinde ʿazm-i dārü's-selām eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı feżā'il-rüsūm, ehl-i ʿilm ü edīb, kerīmü'l-aḫlāḳ[5] u ḥasīb ü nesīb idi. أفاض الله على صفحات حاله أنوار جماله.[6]

---

1 11a E
2 "Bu (hadise), 968 senesi kurban bayramının üçüncü günü oldu."
3 ʿulūm u fünūn SE
4 Kur'ân-ı Kerîm, Nûr Sûresi, 24/ 35, "… ne yalnızca doğuda ne de yalnızca batıda …"
5 Eṭrāḳ SE
6 "Allah onun güzelliğinin nurlarını hâlinin sayfalarına akıtsın."

el-Mevlā Muṣṭafā bin Şemse'd-dīn (Aḫterī) {Aḫterī}

Belde-i Ḳaraḥiṣār-ı Ṣāḥib'den peydā ve zāviye-i ḳal'a-i mezbūreden mānend-i nūr-ı süveydā hüveydā olup *en-nūru fi's-sevād* mażmūnını iẓhār ve "Aḫterī" maḫlaṣını meş'ale-i envār-ı iştihār eylemiş idi. Ol diyār 'ulemāsından muḳaddimāt-ı 'ulūmı i'dād ve noḳṭa-i vücūdın vāṣıl-ı evc-i burc-ı isti'dād eyleyüp belde-i Kütāhiyye'de ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet ve ba'ż-ı bıḳā'-ı 'ilmiyyede iḫtiyār-ı ḫidmet-i dirāset eyledi. Ber-vech-i teḳā'üd on beş aḳçe vażīfe ile ḳanā'at idüp meşġale-i 'ilm ü 'ibādāt ile güẕārende-i eyyām-ı[1] evḳāt iken ṭoḳuz yüz altmış sekiz senesinde Kütāhiyye'de vefāt eyledi.

Mevlānā-yı mersūm ḥiṣṣedār-ı eks̱er-i 'ulūm, ma'ārif-i cüz'iyye ile āraste ve zühd ü ṣalāḥ ile pīrāste idi. Be-taḫṣīṣ 'ilm-i luġate etemm intisābı, fenn-i 'Arabiyye'den vāye-i niṣābı var idi[2]. Meşhūr olan Türkī luġatı tertīb idüp gāh taṭvīl ü gāh tehẕīb itmekle "*Ekber*" ve "*Evsaṭ*" ve "*Aṣġar*" nāmı ile üç nüsḫa itmişdür. 'Ulemā-yı sāde miyānında ḳadri *Ḳāmūs* ve *Cevherī*'den ziyādedür. Bundan mā'adā mesā'il-i fıḳhiyyeden bir mürettеb mecmū'ası vardur. "*Cāmi'u'l-mesā'il*" tesmiye itmişdür.

Mervīdür ki mevlānā-yı mezbūr niṣāb-ı cemālden bī-naṣīb, kālā-yı vecāheti dāġ-ı veḳāḥat ile ma'īb, ḳaṣīrü'l-ḳāme vü raṣṣü'l-hey'e, efṭasu'l-enf ü kūsecü'l-liḥye olmaġın Firāḳī-i Vā'iz mecmū'a-i evṣāfına bu gūne muḳarrıż olmış idi:

Şi'r Aḫterīnüñ beş iken medresesi on oldı
Ṭāli'i sa'd oluban aḫteri meymūn oldı.

'Afa'llāhu 'anhümā.

el-Mevlā Muṣṭafā (Vaḥyī-zāde)

İznīḳī Vaḥyī'nüñ ferzendi ve zemānesinüñ dānişmend-i bī-mānendi idi. Dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm[3] ve 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetinde mürā'āt-ı rüsūm eyleyüp ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi'ye ittiṣāl ve teẕkirecilik ḫidmetini ṣaḥīfe-i ḥāline vaṣṣāle-i cāh u celāl itdükden ṣoñra mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse

1 E, SE
2 7b SE
3 11b E

ʿāzim oldı. İbtidā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da meşrūṭası Ḳadrī Efendi Medresesi'ne, yigirmi beş aḳçe ile ʿĪsā Beg Medresesi'ne, otuz aḳçe[1] ile Ḳabluca Medresesi'ne müderris olup teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i erbaʿīn ve baʿde'l-ʿazl ṭālib-i ḫamsīn iken ṭoḳuz yüz altmış **[12b]** beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Zervā Tāce'd-dīn yirine elli aḳçe ile Burūsa'da "Manastır" dimekle maʿrūf Sulṭān Orḫān müderrisi olmış idi. Ol medrese-i celīlede īfā-yı ḥaḳḳ-ı ifāde ve üç sene temām itmām-ı mehāmm-ı taḥḳīḳ ü icāde idüp altmış sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde ders ü devri encām[2] ve nāme-i āmāli resīd-i temme'l-kelām-ı ḫitām buldı. Medresesi Pīrī Re'īs'e naṣīb ve bir ḳaç gün gerden-i cāhına pāye-i zīnet ü zīb oldı.

Merḥūm-ı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr ve ḫayr ile meẕkūrdur.

el-Mevlā Aḥmed (Pārepāre-zāde)

Eczā-yı vücūdı maḥrūse-i Burūsa'da iltiyām ve cevāhir-i ʿanāṣırı evā'il-i ʿaḳd-ı ʿāşirde ḥüsn-i niẓām bulup "Pārepāre-zāde" dimekle maʿrūf ve ḫurde-kārī-i maʿārif-i cezīle[3] ile meşġūl u me'lūf olmış idi. Ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Şāh Meḥemmed el-Fenārī ḫidmetlerinde şemʿ-i meclis gibi ḳā'im ve istifāża-i pertev-i ʿināyetlerinden mülāzım olup sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve nā'il-i mertebe-i ḥükm ü imżā oldı. Bilād-ı[4] Rūm-ı maḥrūsetü'l-eṭrāfda iḥrāz-ı ḳaṣabātü's-sabaḳ-ı ʿadl ü inṣāf iderek yüz elli aḳçe ile medīne-i Tırḥala'da ḳāżī iken dā'in-i ecel müteḳāżī olup ṭoḳuz yüz altmış sekiz senesinde şu'ūn-ı ḥāli münḥaṣır-ı māżī oldı. Medīne-i mezbūrede ʿÖmer Beg Cāmiʿi sāḥasında mütevārī-i ḫāk-i fenā ve meyl-i mezārı nişāngāh-ı tīr-i duʿādur.

Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i istiḳāmet ü nezāhet ile meşhūr, ṣaḥābī-nihād, şerīḥī-nijād, ḥākim-i ḥāsim ü seyf-i muṭlaḳ, selef-i ṣāliḥīne mülḥaḳ idi. Naḳl olınan üzere ṭaʿām u libāsı levn-i vāḥid u yektā, hem-reng-i ehl-i fenā ve hem-ḥāl-i āl-i ʿabā, emr-i maʿāşda faḳr ile muʿāşır, meṣāliḥ-i beytine bi'z-ẕāt mübāşir, ḥücec ü sicillāt rüsūmında şey'-i yesīr ile ḳāniʿ ve miḳdār-ı muʿayyeneden ziyādeyi ḳabūl mümteniʿ olup rūz-merre maḥṣūl ki menşūrında taʿyīn olınan mertebeye bāliġ ola, min-baʿd vāḳiʿ olan temessükātı li-vechi'llāh taḥrīr idermiş. Mede'l-ʿömr rūḥ gibi mücerred-i pāk ve daġdaġa-i ʿalā'iḳdan bī-bāk olup

---

1 - E, SE
2 Temām SE
3 Cüz'iyye SE
4 Ḳaṣabāt-ı SE

intiẓām-ı maʿāş-ı müteʿalliḳāt içün iḫtiyār-ı mekrūhāt itmemiş,

Şiʿr آنکه شیرانرا کند روبه مزاج
احتیاجست احتیاجست احتیاج [1]

iʿtiẕārına muḥtāc olmamış idi.

Şiʿr غلام همت آنم که زیر چرخ کبود
زهر چه رنك تعلق پذیرد آزادست [2]

İttifāḳ-ı ārā bunuñ üzerinedür ki vilāyet-i Rūm'a bunuñ gibi ḥākim-i ʿālem-ārā ve ḳāżī-i nezāhet-pīrā gelmemiş ola. Mesmūʿdur ki Tırḥala'ya geldükde aʿyān-ı şehr muʿtād üzere istiḳbāle çıḳup iḫvān-ı zemāne gibi ḥarīṣ-i cāh, maḥmil-keş-i bār u büngāh ve ḳaṭār-bend-i ḫayme vü ḫargāh olmaḳ zuʿmı ile ṭalāʾiʿ-i gerdūne vü cenāʾib ve muḳaddemāt-ı merākib u reḳāʾib ḳudūmına muntaẓır iken ṣāḥibü't-tercüme siyāb-ı bizle ile mekārī-i bār-gīrine süvār, āḥād-ı nāş gibi yektā ve sebük-bār öñlerinden güẕār itdükde cebīn-i ḥālinden ās̱ār-ı ġurbet ve sīmāsında ġubār-ı müsāferet ẓāhir olmaġın efendi ḥażretlerinüñ maḳdeminden suʾāl iderler. Anlar daḫı "Ḳarībdür." diyü cevāb-ı **[13a]** ebleh-firīb virüp ṭoġrı cāmiʿ-i[3] şerīf ḥaremine nāzil ve umūr-ı ḳażāya müştaġil olduḳda müstaḳbilīn-i sāde-dil āgāh ve dest-būs-ı tehniyet birle ʿöẕr-ḫᵛāh olurlar. Bā-in-cümle mehābet-i zühd ü taḳvā ve ṣalābet-i şeref-i nefs ü istiġnā bereketi[4] ile aḥkām-ı şerʿiyyede ṣamsām-ı Sām ve ḥüsām-ı ḫūn-āşām gibi bir mertebe nāfiẕü'l-kelām imiş ki ʿafārīt-i ẓaleme Süleymān gibi emrine rām ve mürāsele vü nişānı menşūr-ı sulṭānī ve ṭuġra-i ḫāḳānī-mis̱āl muḥaṣṣılü'l-merām olurmış.

Bu ḥaḳīr, bin otuz beş senesinde Tırḥala'ya ḳāżī olmış idüm. S̱enā-yı cemīli kemā fi'l-evvel ve ʿanʿane-i revānı müselsel buldum. Merḥūm ʿĀşıḳ Çelebi *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*sında bunları yazup rāʾiż-i ṭabʿ-ı ehl-i kemāl ve fāʾiż-i çeşme-i maʿārif-i aṣḥāb-ı ḥāl olan ʿışḳ-ı ḫūbān-ile ser-kārī olduġın işʿār itdükden ṣonra

---

1 "Aslanları tilki mizaçlı yapan (şey) ihtiyaçtır, ihtiyaçtır, ihtiyaç…"
2 "Şu mavi göğün altında, bir bağımlılık rengine bürünen her şeyden azat olan o kişinin himmetine köleyim (Hāfız-ı Şirāzī Divanı'ndan)."
3 12a E
4 Sebebi SE

hem-şehrīsi Lāmi'ī Çelebi ile manẓūm mükātebelerin īrād eylemiş ve ṭoḳuz yüz otuz iki tārīḫinde Silivri ḳāżīsi iken *Şeh-nāme* baḥrinde[1] *Tevārīḫ-i Āl-i 'Os̱mān* naẓmını isnād eylemiş. Lākin īrād eyledügi ebyāt 'öẕr-āver-i cünḥa-i is̱bāt olmamağın taḥrīri revā görülmeyüp maḥalline işāretle iktifā olındı.

el-Mevlā Muṣṭafā bin Süleymān (Vefāyī-zāde Muġlavīdür)

Vilāyet-i Menteşe bilādından "Muġla" nām ḳaṣabada ser-ḥadd-i vücūda vāṣıl ve sekiz yüz seksan dört senesinde meclis-i şühūdda mütemes̱s̱il olup 'ulemā-yı devlet-i Murād Ḫānī'den Ḫıżr Şāh Efendi'ye ḫᵛīş-āvend ve beyt-i 'ilm ü ṣalāḥdan neş'et itmekle feżā'il-i mevrūs̱e vü müktesebeden ḥiṣṣemend idi. Evā'il-i ḥālinden naḳd-i vaḳt-i 'ömr-i 'azīzin ṭaleb-i ma'ālīye īs̱ār ve ẕerī'a-i suṭūr-ı süllem-nihād ile ẕirve-i ma'ālīye güẕār idüp dīv-i nefs-i baṭālet-pīşe-den aḫẕ-ı s̱ār itdükden ṣoñra Süpürge Şücā' Efendi ḫidmetlerinde cārūbvār miyān-beste ve Ḳara Seyyidī Efendi'nüñ dāmen-i 'ināyetine eydī-i ictihād ile peyveste olup A'rec Aḥmed Çelebi'nüñ pīşgāh-ı ifādesinde pā-ber-cā-yı ḫidmet ve Ḳāżī'asker Seyyidī Çelebi'den nā'il-i şeref-i mülāzemet olmış idi. Ba'dehu ṭarīḳdan ferāġ ve ibrīz-i maḥabbet-i ilāhīyi ḳālıb-ı ḳalbe ifrāġ eyle-yüp Emīr Buḫārī ḥażretlerinden ināبet ve istifāża-i bereket-i ṣoḥbet itmiş idi. Gāhī naḳl-i *Mes̱nevī-i Şerīf* idüp Emīr Buḫārī ḥażretleri meclis-i va'ẓını teşrīf idermiş. Ba'dehu mülk-i Ḥicāz'a 'azīmet ve on sene miḳdārı Mekke-i Mükerre-me'de iḳāmet idüp *Tefsīr-i Ḳāżī* ve *Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*'yi mükerreren naḳl ü itmām ve 'ulemā-yı Mekke miyānında iḥrāz-ı rütbe-i ta'ayyün-i tām itmekle fażīletde hem-zebān ve s̱enāsıyla raṭbu'l-lisān olmışlar idi. Ol buḳ'a-i celīlede Şeyḫ Ebī Derdā ile ṣoḥbet ve ṭaleb-i irşād-ı rāh-ı ḥaḳīḳat eyledükde 'adem-i iḳtidārın iẓhār ve imtinā'-ı müsā'adeden i'tiẕār eyleyüp ḳufl-i gencīne-i murād ve ıḳlīd-i daḫme-i **[13b]** irşād, 'azīz-i mülk-i Ḫorasan olan maẓhar-ı füyūżāt-ı ḳayyūmī el-Ḥācc Muḥammed el-Maḫdūmī ḫidmetlerinüñ dest-i 'ināyet-peyvestlerinde olduğın iş'ār eyledükde ḥasbe'l-işāre 'āzim-i Ḫorasan olmışlar idi. Fi'l-ḥaḳīḳa şeyḫ-i kerīm ḫidmetine vāṣıl ve murād-ı fu'āda nā'il olup müddet-i ḥayāt-ı 'azīzde Ḫorasan'da iḳāmet, ba'dehu dārü'l-mülk-i Semerḳand'e rıḥlet eyleyüp Medrese-i Uluġ Beg'de müderris ü müftī ve müşkil-güşā-yı müstefīd ü müsteftī olup Zāviye-i Ḫᵛāce 'Ubeydu'llāh-ı Semerḳandī'de seccāde-nişīn-i meşīḫat ol-

1 8a SE

dılar. Erbāb-ı ẓāhir ü bāṭına nef'i 'āmm, ḳuṭbu'l-evtād u şeyḫü'l-islām iken ṭoḳuz yüz altmış sekiz[1] senesinde ravża-i rıżvāna ḫırām ve 'azm-i ḥaẓā'ir-i dārü's-selām eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm ġavvāṣ-ı ġımār-ı 'ulūm, gerden-i ḥāli cevāhir-i feżā'il-i nāsūtiyye ile zībende vü ḥālī ve ṣaḥīfe-i bāli le'ālī-i neyyire-i lāhūtiyye ile mütelālī, 'ālim ü 'āmil, kāmil[2] ü mükemmil idi. Fünūn-ı 'aḳliyye vü naḳliyyede nice müdevven kitābı, be-taḫṣīṣ 'ulūm-ı riyāżiyyeye etemm intisābı var idi. Ḥaḳḳā ki Semerḳand gibi dārü'l-mülk-i 'ilm ü ma'ārifde riyāseti kemāl-i fażīletine şāhid-i 'ādil ve cümletü'l-mülk-i feżā'il olduġına ecell-i delā'ildür.

Mervīdür ki dā'imā diyār-ı Rūm'ı yād idüp teḥannün ü iştiyāḳ ve fevt-i ṣoḥbet-i eḳārib ü aḥbāb içün 'arż-ı sūziş-i firāḳ iderlermiş. 'Aṣr-ı Süleymāniyye'de bir def'a ṣāḥib-i Semerḳand ṭarafından nāme ile resūl ve bārgāh-ı sulṭānīye[3] ruḫṣat-yāfte-i müṣūl olduḳda hemşīre-zādelerine 'ināyet recāsına şefā'at eyleyüp ḳabūle mevṣūl olmış idi. Ol gevher-i dü-gānenüñ mihteri 'Alī Çelebi ve kihteri Aḥmed Çelebi'dür ki[4] "Vefāyī-zādeler" dimekle meşhūr ve pederleri Meḥemmed bin eş-Şeyḫ Maḥmūd el-Muġlavī *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūrdur.

Naḳl olınur ki ol tārīḫde 'Alī Çelebi yeñi mülāzım[5] bulınup otuz aḳçe ile Murād Paşa Medresesi virildi ve Aḥmed Çelebi dānişmend bulınup mülāzım ḳayd olındı. 'Alī Çelebi ṭoḳuz yüz seksan bir tārīḫinde ḳırḳ aḳçe ile Filibe'de Şihābü'd-dīn Paşa Medresesi'nden ma'zūl iken İstanbul'da fevt olup ceddinüñ şeyḫi İbn Vefā Türbesi civārında defn olındı. Aḥmed Çelebi ṭoḳsan iki tārīḫinde Medīne-i Münevvere'de fevt oldı. Cümlesi 'ilm ü dānişle mu'allem, ḥilye-i[6] fażl ü kemālde müsellem-i 'ālem idi. *Revvaḥa'llāhu te'ālā rūḥahüm.*

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn Muṣṭafā en-Niksārī (Niksārī Efendi[7])

Ḳaṣaba-i Niksār'dan ḳarīn-i zuhūr ve belde-i mezbūreye nisbetle meşhūr olmış idi. Ol diyār 'ulemāsından kesb-i sermāye-i istiḥḳāḳ ve ṭalebe-i 'ilme iltiḥāḳ

1 12b E
2 " 'āmil" ile "kāmil" kelimeleri R1'de takdim tehir olmuştur.
3 Süleymānīye SE
4 - R1, E
5 R1'de "mülazım bulınup" ifadesinin arasında "ḳayd olındı" ibaresi vardır.
6 ḥalbe-i E
7 R1, E

idüp ʿazm-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ itdükde Muḥyi'd-dīn el-Fenārī dārü'l-ifādesine müdāvim, baʿdehu Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Paşa ḫidmetinde ḳā'im olup ṭoḳuz yüz yigirmi tārīḫinde mevlānā-yı mezbūr Üçşerefeli'de müderris iken Tācī-zāde **[14a]** Caʿfer Çelebi yirine nişāncı olduḳda iʿādesinden mülāzım olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi'ne, yigirmi beş aḳçe ile Vardar Yenicesi'nde Evrenos Beg Medresesi'ne, otuzla Edrine'de Ṭaşlıḳ Medresesi'ne müderris olup baʿde'l-ʿazl ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *ʿaleyhi efḍalu's-selām* eyleyüp baʿde'l-ḳufūl ḳırḳ aḳçe ile Pīrī Paşa Medresesi'ne vuṣūl buldı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş senesinde Ḳara Çelebi yirine Çorlı Medresesi'ne vāṣıl olup sene-i mezbūre ḫilālinde Manav ʿAbdī yirine Maġnisa fetvāsına nā'il oldı. Ḳırḳ yedi ḫilālinde ḳażā-yı Baġdād mevleviyyet olup ibtidā bunlara ʿināyet olındı ve Medrese-i Mercāniyye ve ḫidmet-i iftā muḳābelesinde senede biñ beş yüz filori[1] żamīme revātib ḳılındı. Elli üç tārīḫi evāḫirinde[2] seksan aḳçe ile Burūsa'da Murādiyye'ye naḳl olınup Murādiyye Müderrisi Rūşenī-zāde ḥākim-i dārü's-selām oldı. Elli dört evā'ilinde ʿAbdu'r-raḥmān Efendi yirine Ḥaleb ḳażāṣıyla nā'il-i maṭlab oldılar. İki ay mürūrından ṣoñra selef-i sālifi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya naḳl olındı. Elli altı Muḥarrem'inde maʿzūl ve seksan aḳçe vażīfe[3] ile gūşe-nişīn-i ḫumūl olup yirine Ḳara Çelebi Efendi mevṣūl oldı. Elli sekiz Muḥarrem'inde Emīr Ḥasan Çelebi yirine[4] Ayaṣofıyya Medresesi ʿināyet oldı. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde defʿaten ṣadr-ı Rūm olan ʿAbdu'r-raḥmān Efendi merḥūm yirine Edrine ḳażāsıyla vālā-maḳām, altmış bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ṭaşköprī-zāde yirine ḳażā-yı dārü's-salṭana ile maḳżiyyu'l-merām oldı. Altmış üç Ṣafer'inde refʿ olınup yirine Ḥāmid Efendi terfīʿ olındı. Yevmī yüz aḳçe vażīfe-i teḳāʿüd ile ṭaleb-i manṣıb u cāhdan tebāʿud üzere iken altmış yedi evāḫirinde Emīn Kösesi yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye yüz otuz aḳçe ile bunlara tevcīh olındı. Altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inüñ on ṭoḳuzuncı güni ṣalāt-ı ṣubḥ içün āb-dest alurken dest-şūy-ı ālāyiş-i dünyā-yı fānī ve rū-nihāde-i dergāh-ı re'fet-penāh-ı Sübḥānī olup füc'eten irtiḥāl ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a istiʿcāl eyledi. Edrineḳapu-

1 8b SE
2 tārīḫi evāḫirinde:tārīḫinde SE
3 - SE
4 13a E

sı ḫāricinde Emīr Buḫārī Tekyesi ḳurbında medfūndur. Medrese-i maḥlūle Muḥaşşī Sinān Efendi ḫidmetlerine iḥsān olındı.

Mevlānā-yı maʿhūd fuḥūl-i ʿulemā-yı Rūm'dan maʿdūd, ʿilmi muḳārin-i ʿamel, aḥkāmı mübāyin-i ḫabṭ u ḫalel, ṣalāḥ u taḳvā ile maʿrūf, emānet ü diyānet ile mevṣūf, tekellüf ü taṣāllüfden ʿārī, tekebbür ü tecebbürden berī, müteḳaşşifü'l-libās, me'mūnü'l-ġā'ile ve'l-be's, sinīn-i ʿömri tisʿīne ḳarīb, vaḳūr u edīb, mollā-yı mehīb idi. Altı seneden ziyāde burc-ı evliyā olan dārü's-selām-ı Zevrā'da kevkeb-i iḳbāli ferr u żiyāda olup zevāyā-yı Baġdād-ı İrem-nihādı şaʿşaʿa-i re'fet ü dād ile mülk-i müşaʿşaʿ gibi rūşenā ve fermān-revāyī-i aḥkām-ı rüşd **[14b]** ü sedād ile mis̱āl-i şaṭṭ-ı Baġdād ol ḳalemrevi irvā eyleyüp s̱ervet-i vāfire ve şevket-i ẓāhire ile yeden bi-yed, min-beledin ilā-beled, ḥākim-i nāfiẕü'l-aḥkām ve mü'eyyed-i ʿażūdü'l-İslām olmış idi. Maẓanne-i māl-i vāfir ve tecemmül-i mütekās̱ir iken me'mūl olan mertebenüñ ʿaşer-i ʿāşiri ẓāhir oldı. Bu ḥaḳīr, *Ṣadru'ş-şerīʿa*'nuñ *Kitāb-ı Ḥayż*'ına taʿlīḳ itdügi risālesini gördüm. Taḥḳīḳ-ı enīḳ ve naẓar-ı daḳīḳ ṣāḥibi olduġına nümūne idi[1].

el-Mevlā Şāh Meḥemmed bin Sinān el-Yegānī (Yegān-zāde [Şāh Meḥemmed Efendi][2])

Şām ḳażāsından müteḳāʿid iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş senesinde ʿāzim-i cinān ve ḫilāl-i terācim-i aṣlda çemenzār-ı evṣāfı cilvegāh-ı ḳalem-i muṭlaḳu'l-ʿinān olan Yegān-zāde Sinān Efendi'nüñ maḫdūm-ı kerīmü'ş-şānıdur. Muḳaddemāt-ı cevāhir-i ʿilm ü ʿirfānı yegān yegān taḥṣīl ve mebānī-i taḥḳīḳ ü īḳānı ḥacr-i vālid-i mācidinde tekmīl eyleyüp ʿulemā-yı ʿaṣrdan Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi ḥużūrında müẕākereye iştiġāl ve Ḳara Dāvud Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl idüp baʿdehu ḫudāygān-ı ṣudūr ve yegāne-i āfāḳ Ebu's-suʿūd Efendi dārü'l-ifādesinde kesb-i istiḥḳāḳ eyleyüp muʿallim-i sulṭān-ı Cem-āyīn Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemeti ile kām-bīn olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'ne, otuzla Yeñişehr'de Süleymān Paşa Medresesi'ne, ḳırḳ ile İstanbul'da İbrāhīm Paşa Medresesi'ne müderris olup üftān u ḫīzān uzunca ova menziline güẕerān itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış iki tārīḫinde Baġdādī-zāde

1 Bu ḥaḳīr//nümūne idi, der-kenar E
2 Şāh//Efendi:- R1, E

Ḥasan Çelebi yirine İznīḳ'de Orḫāniyye Medresesi'yle vāṣıl-ı rütbe-i ḫamsīn ve nā'il-i niʿmet-i ḥelvā-yı peşīn oldı. Ṭoḳuz yüz[1] altmış ṭoḳuz ṣāferinde enfās-ı maʿdūdesi temām ve telḫ-kām-ı zehr-āb-ı ḥimām olup medresesiyle ʿAcem Yaḥyā vāṣıl-ı kām oldı.

Merḥūm-ı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, farṭ-ı ẕekā vü naḳā-yı ḳarīḥa ile maʿrūf, diḳḳat-i enẓār u selāmet-i efkār[2] ile mevṣūf, müdeḳḳiḳ-ı dānişmend, her fenden behremend, sinni elliye ḳarīb, maḫdūm-ı edīb u erīb idi[3]. Baʿżı emrāż-ı müzmine istīlāsı ile kemā-yenbaġī iştiġāle emān ve ḳuvvetde olan feżā'ili fiʿle getürmege zemān bulmamış idi.

el-Mevlā Muṣṭafā (Sürūrī Çelebi) {Sürūrī}

"Sürūrī" maḫlaṣı ile meşhūr ve sürūr-ı ʿāşık-ı mehcūr gibi nādire-i sinīn ü şühūrdur. Medīne-i Gelibolı'da "Ḫʷāce Şaʿbān" nām bir tācir-i ṣāḥib-i iḥtişāmuñ sermāye-i ʿömr-i nāzenīni ve sürūr-ı sīne vü nūr-ı çeşm-i cihān-bīni idi. Re'sü'l-māl-i ḳuvve-i ḳarīḥasın taḥṣīl-i vāye-i ʿilm ü ʿirfāna ṣarf ve naḳd-i vaḳt-i girān-māyesin ḫarc-ı teʿāṭī-i ism ü fiʿl ü ḥarf idüp pederi iştiġāline muʿīn ve ḫʷāce-i bendergāh-ı kemāl olması bābında fedā-sāz-ı ulūf u mi'īn olmış idi. Rivāyet olınan üzere metn-i *Kāfiye*'yi ḥıfẓ u iẕʿān ve mebāḥis̱ini temāmen taḥḳīḳ u itḳān eyledükde kemāl-i ṣafāsından muʿallimine ve kendüye iʿṭā-yı ulūf ve her çend teraḳḳī müşāhede eylese **[15a]** teşrīf-i ʿaṭāyāya me'lūf eylemiş idi. *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'de ʿanber-pāre-i micmer-i ās̱ār olan üzere Ḫʷāce-zāde merḥūmuñ pederi iḫtiyār itdügi denā'eti gāh u bī-gāh tekrār idüp "Ṣaḥīfe-i ʿālemde ibḳā-yı şiʿār-ı ʿār idenlerden olmayalum." diyerek kīse-perdāz-ı nis̱ār u īs̱ār olmada ter-dest ü tīz-kār olurdı. Ḳarīne-i ḥāl ḳaddāḥe-i himmet ile nār-ı iştiġāli işʿāl ve pūte-i germ-i mücāhedede taṣfiye-i ibrīz-i ḳīl ü ḳāl idüp hemrāhī-i duʿā-yı pederle ʿazm-i ṭarīḳ-ı ʿilm ü hüner itdükde müderrisīn-i kirāmdan Nihālī Caʿfer Çelebi'ye ve Burūsa'da Ḳāsım Paşa Müderrisi Ḳara Dāvud Efendi'ye[4] intisāb ve Ḳadrī Efendi ve Ṭaşköprī-zāde Muṣṭafā Efendi ve ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi dārü'l-ifādelerinde kesb-i feżā'il-i bī-ḥisāb idüp Muḥyi'd-dīn el-Fenārī ḫidmetlerine ittiṣāl ve māh-ı cihān-tāb gibi āstān-ı feżā'il-me'āb-

1 Ṭoḳuz yüz:- R1, E
2 - SE
3 13b E
4 9a SE

larında taḥṣīl-i kemāl itmiş idi. Mevlānā-yı mezbūr ṭoḳuz yüz yigirmi yedi tārīḫinde İstanbul ḳāżīsi olduḳda nā'ib-i menāb ve ḳā'im-maḳām-ı maḥkeme-i bāb olmış idi. Ol zemāna dek nevvāb-ı maḥkeme muḥżır gibi müteʿayyin iken istiḫdām-ı tevābiʿ ibtidā bunlarda vāḳiʿ olmışdur ve yigirmi ṭoḳuz ḫilālinde Anaṭolı ṣadrı olduḳda teẕkirecilik ḫidmeti ile kām-yāb olmış idi. Ol esnāda maḫdūmınuñ ṣadāretde ḳarīni olan ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi'ye baʿż-ı esrār keşf itmek töhmeti ile beynlerinde vaḥşet vāḳiʿ olmağın terk-i ṭarīḳ ve ṭā'ife-i ṣūfiyyeye iltiḥāḳı taḥḳīḳ idüp Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i meşīḫāt olan Naḳş-bendī Maḥmūd Efendi'den inābet ve edā-yı farīża-i ḥiccetü'l-İslām'dan tefrīġ-i ẕimmet itmiş idi. Baʿde'l-ḳufūl iḥrāz-ı rıżā-yı üstād içün iʿāde-i ziyy-i muʿtād idüp mülāzemetle ber-murād oldı. Bu defʿa iltifātları ṣad-çendān ve müsteşār-ı umūr u cümlete'l-mülk-i ṣadr-ı ʿālī-şān olmış idi. Ṭoḳuz yüz otuz tārīḫinde yigirmi aḳçe ile Muḥaşşī Sinān Efendi yirine Gelibolı'da Ṣarıca Paşa müderrisi oldı. Otuz üç ḫilālinde Pīrī Paşa Zāviyesi'nde şeyḫ olan Cemāl Efendi intiḳāl eyledükde ṣāḥibü'l-vaḳf ḥayātda olmağın zāviye-i mezbūre taġyīr-i[1] vāḳıf ile medrese olup yigirmi beş aḳçe ile ibtidā bunlara iʿṭā olındı. Baʿdehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i s̱elās̱īn olup ḳırḳ aḳçe ile tekrār medrese-i mezbūrede seccāde-nişīn oldı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört tārīḫinde Vezīr Ḳāsım Paşa[2] verā-yı Ḫalīc-i Ḳosṭanṭıniyye'de medrese binā eyledükde vaḳfiyyesinde bunlara şarṭ u taʿyīn idüp elli aḳçe ile ibtidā bunlara temkīn olındı[3]. Baʿde zemān meşāmm-ı cānına būy-ı fenā vezān ve sebze-zār-ı āmāli āsīb-resīde-i ẕübūl ü ḫazān olup berg ü bār-ı ʿalā'iḳdan sebük-bār ve pā-bend-i ehl ü ʿıyālden rest-gār, yaʿnī tīġ-ı mühenned gibi mücerred olmağın medreseden **[15b]** istiʿfā ve ve Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde sākin eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-laṭīf Efendi'ye ilticā eyledi.

[Ṭoḳuz yüz elli dört tārīḫinde Muḥyi'd-dīn Efendi intiḳāl eyleyüp bunları vaṣiyy-i muḫtārı itmiş idi. Techīz ü tekfīnlerinde itmām-ı mehāmm-ı veṣāyet ve medfenlerine bi'z-ẕāt vażʿ itmekle ḥuḳūḳ-ı sābıḳayı riʿāyet idüp bu ḥālden müte'es̱s̱ir ve dünyā-yı denīden müteneffir olmış idi[4].]

Ol tārīḫde Ḳāṣım Paşa ber-vech-i teḳāʿüd Mora cezīresinde mutaṣārrıf-ı livā olmağın merḥūmuñ ferāġından pür-ġam u perīşān ve mektūb-ı tażarruʿ-üslūba

1 taʿayyün R1
2 "Vezīr//Paşa" SE'de "Ḳosṭanṭıniyye" kelimesinden sonra gelmektedir.
3 14a E
4 Ṭoḳuz//idi, der-kenar R1

bu gūne revnaḳ-dih-i ʿunvān olur ki "Ol medreseyi biz sizüñ şevḳıñuza binā itdük. Eger maḳbūl olmazsa hedm itmek muḳarrer ve maḳāmıñuzda bīgāne görmege taḥammül ġāyr-ı mutaṣavverdür."

Şiʿr بنای مدرسه کر سر نکون شود سهلست
بنای مدرسۀ عشق را مباد قصور [1]

Bu vech üzere eymān-ı ġulāẓ u şidād ve nermī-dih-i pūlād olacaḳ kelimāt-ı[2] mü'es̱s̱irātı yegān yegān īrād eyleyüp ol gül-berg-i melfūf-ı rāz, yaʿnī ġonçe-i teh-beste-i bāġ-ı iḫlāṣ olan mektūb-ı niyāz nesīm-i iḳbālle güşāde olduḳda mażmūnın ḳabūl ḳarār-dāde olup lākin teġayyür-i ziyy ü cāme ve taḫfīf-i ʿimāme idüp baʿde'l-ʿaṣr Cāmiʿ-i Ḳāsımpaşa'da naḳl-i *Mes̱nevī-i Mevlevī* ve taḥḳīḳ-ı mezāyā-yı maʿnevī itmek üzere tevzīʿ-i evḳāt-ı celīlü'l-bereḳāt itmişler idi. Ol ḥālde meskenleri ḳurbında bir mescid binā eyleyüp ʿilm ü ʿibādete meşġūl ve tekrār ḥacc idüp āmed-şüd-i mıṣḳale-i mücāhede ile şems̱īr-i himmeti maṣḳūl iken ṭoḳuz yüz elli beş senesinde pādişāh-ı ṣāḥib-ḳırān Sulṭān Süleymān Ḫān Vān[3] seferine revān olduḳda mutaṣarrıf-ı livā-yı Ḳaraman olan Şeh-zāde Sulṭān Muṣṭafā merḥūmuñ muʿallem olmasın istidʿā[4] itmegin ḫaṭṭ-ı hümāyūn ile muʿallim-i şeh-zāde-i rubʿ-ı meskūn olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış temāmında[5] şeh-zāde-i nā-şād-baḫt mutaraṣṣıd-ı müjde-resān-ı tāc u taḫt iken maẓhar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī ve diyār-ı Ḳaraman şiʿār-ı sūgvārī ile şehr-i siyeh-pūşān-a müdānī olduḳda tevābiʿuñ ʿīd ü sürūrı eşk-i mātem ile perīşān ve ḫaṭṭ-ı menşūr-ı ḥużurı girye-i hāyhāy-ı dem-ā-dem birle bī-nām ü nişān olup Sürūrī Çelebi daḫı terk-i żarūrīye mübtelā ve güm-nām-ı maʿzel-i ʿuzlet u fināyı fenā olmış idi. Ol ḥāl üzere güẕārende-i eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz altmış doḳuz Cemādiye'l-ūlā'sınuñ yevm-i sābiʿinde maraż-ı heyżadan intiḳāl idüp Ḳāsımpaşa'da binā eyledügi mescid sāḥasında iʿdād eyledügi mezārda defn olındı[6]. Kefeni ḥāżır ve levāzım-ı defter[7] der-dest, vaṣī vü nāẓır olmaġın المؤمنون لا يموتون بل ينقلون[8] naḳline mā-ṣadaḳ ve bilā-tevaḳḳuf rū-nihāde-i dergāh-ı Ḥaḳḳ oldı.

1 "Okul binasının alt üst olmasında bir sorun yoktur. (Yeter ki) aşk okulunun binâsına halel gelmesin."
2 - SE
3 Elḳāṣ SE
4 Recā SE
5 Tārīḫinde SE
6 "Ḳāsım//olındı" ifadesi E'de "dergāh-ı Ḥaḳḳ oldı" ibaresinden sonra gelmektedir.
7 Defn E
8 Hadîs-i Şerîf, "Mü'minler ölmezler. Onlar yalnız fani dünyadan ebedi âleme göçerler." Sirâceddin Ömer b. Alî b. Âdil, el-Lübâb fî Ulûmi'il-kitâb, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1998, C. 15, s. 370.

Tārīḫ [(969) [1]میرود ببهشت]

Dīger [Gitdi cihān sürūrı (969)[2]]

Mütevaffā-yı merḳūm güldeste-bend-i şükūfezār-ı ʿulūm, gül-i ṣād-berg-i çemen-zār-ı maʿārif, murġ-ı hezār-fenn-i naḳş u ṣavt-ı leṭā'if, merd-i ʿālī-himmet, maṣdar-ı kerem ü maẓanne-i kerāmet, pīr-i ṣāliḥ, behiyyü'l-manẓar, süfre-güşā vü mekrümet-güster, ifādeye bi't-ṭabʿ māil ve tekṡīr-i sevāde[3] şīfte-dil olmaġın ḫavāṭır-ı ʿilmiyyesin taḥrīrde müstaʿcil idi. Ol cevāhir-i ṡemīne tenḳīḥ u tehẕīb olınmayup mānend-i defīne mestūru'l **[16a]** -ḥāl ve ḫaṭṭ-ı muṣānnef ile maḥfūẓ-ı ṣandūḳa-i taʿẓīm ü iclāldür. Baʿżı Türkiyyātı meşhūr ve germ-i şitā deñlü fā'iżü'n-nūr olmış idi.

Mervīdür ki Sulṭān Muṣṭafā ḫidmetini ḳabūl ḫilāf-ı meẕheb-i ehl-i tevekkül olmaġla merḥūmuñ rütbe-i iʿtibārına bāʿiṡ-i tenezzül olup baʿde'l-infiṣal ṭaraf-ı salṭanatdan ʿitāb vehmi ile[4] ekābirden bir ferd muʿāmeleye ḳādir ve īṣāl-i nefʿ u mücāmeleye mübāşir olmayup nice zemān ḫāme-i meşḳūḳu'l-lisān gibi meşḳ-ı meşāḳḳ-ı faḳr u fenā ve ḫ˅ān-ı siyeh-kāse-i gerdūnda tecerruʿ-ı telḫ-āb-ı renc ü ʿanā eyleyüp kedd-i yemīn ve ʿaraḳ-ı cebīn ile taḥṣīl-i vech-i maʿāş ve kitābet ile kesb-i esbāb-ı intiʿāş itmekle aʿbā-yı kūh-güdāz-ı belādan ṭāḳati ṭāḳ iken füyūżāt-ı[5] ġaybiyyeye tevekkül ve beliyyāt-ı ḳāṣımetü'z-ẓahra taḥammül idüp mescidine taʿyīn eyledügi vaẓā'if ü idrārātı ve taṣadduḳ u iḫrācātı ḳaṭʿ itmedügi kerāmetine ḥaml olınup tersāne erbābı ve sefā'in aṣḥābı nüẕūr[6] ü ṣadāḳat ve ḳarābīn ü zekāt ile imdād iderlerdi. Bu maḳūle ḥavādiṡ ü nüvāzilden deryā-yı ḳalbine ıżṭırāb ve cebīn-i ḥāline pīç ü tāb gelmeyüp dimāġına fütūr ve himmetine ḳuṣūr ṭārī olmamış idi. Sinni yetmiş ikiye vāṣıl ve ʿaded-i te'līfātı muvāzī-i nıṣf-ı kāmildür.

Teṣānīf-i ʿArabiyye: *el-Ḥavāşi'l-kübrā ʿalā Tefsīri'l-Ḳāżī, el-Ḥavāşī's-ṣuġrā*

---

1 "Cennete gitti." (SE'de der-kenardır.)
2 Tārīḫ//(969), der-kenar R1, SE
3 Āṣāra E, SE
4 14b E
5 9b SE
6 Neẕr R1

ʿaleyhi eyḍan, *Şerḥu'l-Buḫārī* (nıṣfa ḳarīb), *Ḥāşiyetü't-Telvīḥ*, *Ḥāşiye ʿalā Evā'ili'l-Hidāye*, *Şürūḥu'l-mütūn el-Muḫtaṣıra*, *Merāḥ* ve *Mıṣbāḥ* ve *Īsāġūcī* gibi[1] *Emṡile şerḥi.*

Teṣānīf-i Fārisiyye: *Şerḥ-i Meṡnevī* (kerārīs-i kibār ile yüz cüz'dür), *Şerḥ-i Gülistān*, *Şerḥ-i Bostān*, *Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfıẓ*, *Şerḥ-i Şebistān-ı Ḫayāl.*

[*Gülistān* ve *Bostān şerḥi ʿArabīdür.*

Mıṣrāʿ زبان خموش و لیکن دهان پر از عربیست[3]][2]

Teṣānīf-i Türkiyye: *Şerḥ-i Muʿammeyāt-ı Mīr Ḥüseyn*, *Şerḥ-i Muʿammeyāt-ı Mollā Cāmī*, *Risāle-i Muʿammā*, ʿilm-i nücūmda bir kitāb, muḥāżarātda *Ravżu'r-reyāḥīn*[4], ʿilm-i ṭıbda *Terceme-i Mūcīz*, ʿilm-i şiʿr ü ḳāfiyede *Baḥru'l-maʿārif* ve ġayruhā, elsine-i ṡelāṡede eşʿārı ḳalem-i dü-zebān ile iḥṣā olınmaḳ mertebesinden ʿālīdür. *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da yazılan eşʿārından bu beyt nümūdārdur:

Şiʿr Būseñe cān virmiş-iken virdi būseñ baña cān
Maʿnīde iy ġonçe-leb öpdüm lebüñi rāyegān

el-Mevlā Meḥemmed bin İbrāhīm (Cürcān Efendi)

Ḳocaili aʿmālinden ḫıṭṭa-i Aḳyazı'da ḫaṭṭ-ı vücūdı zīver-i ṣaḥīfe-i şühūd ve "İbrāhīm" nām pīr-i ṣāliḥe ferzend-i ḫayrü'l-ḫalef-i mesʿūd olmış idi. Noḳtalıġı ʿāleminden[5] gūy-bāz-ı vādī-i ʿilm ü ʿirfān ve ṭabʿ-ı şūḫ-ı feżā'il-perdāzı ṣavlecān gibi dest-yāz-ı maḥbere vü ḳalemdān olup sūḫteler curcuna-bāz olduḳca bunlar zemzeme-perdāz-ı nāy-ı ḳalem, anlar cerre āġāz itseler bunlar cāzim-i müẕākere-i lemmā vü lem olmaġla şād iken rūḥ-ı üstādān-ı fenn-i beyān ve "Mollā Cürcān" laḳabı ile meşhūr-ı ʿālemiyān olmış idi. Tertīb-i muḳaddimāt-ı ictihādī netīce-baḫş-ı murād olduḳda deryūze-i feżā'il içün devr-i ebvāb-ı efāżıl **[16b]** idüp Ṭaşköprī-zāde Aḥmed Efendi ve Yegān-zāde Sinān Çelebi ve Dāb-

---

1 - SE
2 [Gülistān//عربیست], der-kenār, R1, E, SE
3 "Dil suskun, ancak ağız Arapça ile dolu."
4 Riyāż E
5 ḥālinden SE

be Çelebi ve Seyyidī Çelebi dārü'l-ifādelerinde iştiġāl ve iş'āl-i nā'ire-i ḳīl ü ḳāl iderek ḥareketi ḫāce-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine müntehī ve şeref-i mülāzemetleri ile mübtehic ü mübāhī olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ḳazzāziyye müderrisi, ba'dehu otuz ile Alaşehr'de Yıldırım Ḫān müderrisi, ba'dehu ḳırḳ ile Filibe'de Şihābü'd-dīn Paşa müderrisi olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ üç senesinde Celāl-zāde yirine miṡlī ile 'Alī Paşa Medresesi'nde güher-pāş-ı ifāde olmış idi. Ḳırḳ dört hilālinde Ḳara Ṣāliḥ yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi'ne taḥrīk olınup ḳırḳ altı tārīḫinde Varaḳ Şemse'd-dīn yirine Eyyūb pāyesine nā'il olup elli bir eṡnāsında Fenārī-zāde Pīrī Çelebi yirine Ṣaḥn'a vāṣıl oldı. Ṭoḳuz yüz elli beşde Aḳşehrli[1] Sa'dī Çelebi yirine altmış[2] aḳçe ile Amāsıyye Bāyezīdiyyesi'nde müderris ve müftī oldı. Pādişāh-ı Cem-şān, merḥūm ve maġfūrun-leh Sulṭān Süleymān sefer-i Naḫçıvān'dan ḳufūl ve altmış bir tārīḫinde Amāsıyye meştāsına nüzūl erzānī buyurduḳlarında mevlānā-yı merḳūm on aḳçe teraḳḳī ile i'zāz ve merāḳī-i 'ināyete iṣ'ād ile ser-firāz itmişler idi. Ba'dehu livā-yı Amāsıyye'de rāyet-efrāz-ı imāret olan serv-i ser-keş-i çemenzār-ı cāh u celāl ve çenār-ı pür-āteş-i ḫārḫār-ı ümmīd ü āmāl Şeh-zāde Bāyezīd Ḫān, birāder-i ḥalīmi Sulṭān Selīm ile ḳadeḥ-i zinād-ı 'inād ve iş'āl-i nār-ı fitne vü fesād idüp dā'iye-i verāṡet-i taḫt ve daġdaġa-i reḳābet-i baḫt mā-beynlerinde şuḳḳa-firāz-ı şiḳāḳ ve āteş-efrūz-ı buġż u nifāḳ olmaġla ḍarbī salṭanat recāşına ḥarbī hücūm ve Ḳonya ṣaḥrāsını maḥsūd-ı ḫaymegāh-ı nücūm itdükde ṣaḥā'if-i tevārīḫ-i Āl-i 'Oṡmān żāmin olduġı üzere ṣadme-i ḳahr ile rū-gerdān ve 'arṣa-i rüstaḫīz-i ceng ü sitīzde;

﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ﴾[3] mażmūnı 'ıyān olup münkesir ü perīşān maḳarr-ı ḥükūmetine revān olduḳda ol diyārda sāye-efgen-i seccāde-i irşād ve naḫl-i berūmend-i tevfīḳ ü sedād olan Şeyḫ Īcādī Efendi'yi ve Mevlānā Cürcān-ı nā-murādı iḥżār eyleyüp ḥażret-i 'azīzde iṡāmından tevbe vü inābet ve mā-mezādan teberrī ile tebri'e-i ẕimmet eyledükden ṣoñra min-ba'd dā'ire-i rıżā-yı pederde ṡābit-ḳadem olmaḳ bābında 'aḳd-ı eymān ve 'ahd u peymān idüp ẕeyl-i ṭāhir-i *Kelāmu'llāh*'a dest-sūd ve bu vesīle ile ṭālib-i neyl-i maḳṣūd olmış idi. Ol vech üzere recā-nāme-i ṣulḥı imlā ve şeyḫle mevlānāyı şühūd-i ẕeyl-i müd-

1 15a E
2 Yetmiş SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Abese Sûresi, 80/ 34, "Kişinin kardeşinden kaçacağı o gün …"

deʿā eyleyüp ikisini daẖı irsāl-i südde-i devlet-penāh ve kitāb-ı muʿciz-ẖiṭābı şühūd-ı ṭarīḳ ile rū-be-rāh eylemiş idi. Ol sāde-dilān-ı **[17a]** ehl-i cennet henüz maḥallinde naḳl-i şehādet eylemedin Şeh-zāde ġurūr-ı cüvānī ile naḳż-ı ʿahd ve mükerreren ḥareket-i mez̠būḥdan müsteʾār ıżṭırābla dest ü pā urmaġa cidd ü cehd eyleyüp şeʾāmet-i eymān-ı fācire ve celālet-i şān-ı *Ḳurʾān-ı ʿAẓīm* āmāline ḳasīm ve cānına ġarīm olup biʾl-āẖire naḳd-i ḥayātı ẖatem-i rīsmān-ı bī-emānla zīr-i ẖāke vedīʿa ve şemʿ-i iḳbāli püf-zede-i pehlevān-ı püf-i seblet-dırāz-ı şīʿa-i şenīʿa olmayunca diñlenmedi. El-ḥāletü hāz̠ihi şeh-zādenüñ ṣaḥīfe-i s̠aḳīfe-mażmūnı manẓūr-ı pādişāh-ı rubʿ-ı meskūn olduḳda ṭaraf-ı salṭanatı iġfāl ve iẖtilās-ı furṣat-ı ihmāl içün muvāżaʿaya ḥaml olınmaġla saṭvet-i ḳahr-ı ḳahramānī[1] cürcān mercān farḳ itdürmeyüp rişte-i ḥabluʾl-verīdi mercān-rīz-i dem-i mührāḳ ve cerre-bāz-ı cānı hümā-yı ʿālem-i ıṭlāk olmaḳ ʿalāʾimi maḥsūs ve nice eyyām Şeyẖ Īcādī ile maʿan maḥbūs olmış idi. Baʿdehu berāʾet-i z̠immetleri ẓāhir ve nezāhet ü belāhetleri maʿrūż-ı pīşgāh-ı şehenşāh-ı ḳāhir olup şeyẖ-i mezbūr iz̠n-i hümāyūn ile maḳāmına rāciʿ, ṣāḥibüʾt-terceme taẖlīṣ-i reʾsüʾl-māl-i ḥayātla ḳāniʿ u ṣāfī-derūn[2] oldı. Medrese ve fetvā Küçük Tāceʾd-dīn[3] Efendiʾye sermāye-i ibtihāc ḳılındı. وكان ذلك فى أوائل المحرم لسنه سبع وستين وتسعمائه[4] Baʿdehu maẓhar-ı iltifāt-ı pādişāhī ve yetmiş aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ile mübāhī olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Cemādiyeʾl-āẖireʾsinde teşācür-i cān ü beden miyānında ẖaste iken ʿālem-i āẖirete bār-beste oldı.

Merḥūm-ı merḳūm[5] dil-beste-i evtār-ı ruḳūm, ṭavīlüʾl-ḳāme, nezīlüʾl-cāme, tekellüf ü taṣāllüfden ʿārī, resm ü rāh-ı selef-i ṣālihīn üzere cārī, selīmüʾs-ṣadr, nezīhüʾl-lisān, kes̠īrüʾt-tevāżuʿ veʾl-iḥṣān, ʿālim ü ʿāmil, fāżıl u kāmil idi. *Raḥmetuʾllāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Meḥemmed bin Meḥemmed el-ʿArabī (Ġarīḳ ʿArab-zāde) {Ḳudsī}

Maẓhar-ı füyūżāt-ı ḳudsiyye ve maṣdar-ı fütūḥāt-ı ünsiyye, efāżıl miyānında feżāʾil-i celīle ile meşhūr ve "Ḳudsī" maẖlaşı ile *Tez̠kiretüʾş-şuʿarā*ʾda mez̠kūr olan necl-i ʿarīḳ-ı çemenzār-ı ifāde Ġarīḳ ʿArab-zāde Efendiʾdür. Pe-

---

1 10a SE
2 ṣāfī-derūn:- E
3 Tāc R1, E
4 "Bu (hadise), 967 senesinin muharrem ayının başlarında oldu."
5 15b E

deri bedr-i āsmān-ı ʿilm ü edeb Anṭaḳıyyalı Vāʿiẓ ʿArab'dur ki ḫilāl-i terācim-i aṣlda raḳam-zede-i beyān, bā-ḫuṣūṣ Şeyḫ Cemāl Efendi ile ʿarbedeleri elsine-i Rūm u ʿArab'da vird-i zebāndur. Veled-i necībi kiştzār-ı mekteb-i resmiyyeden ḫūşe-çīn ve semend-i ṭabʿ-ı Tāzī-nesebi rehīne-i imtiyāz ile rehīn olup nāfi-cetü'l-misk-i miskiyye-i[1] ʿilmiyye ile ṭable-gerdān-ı mecālis-i ʿaliyye olmış idi. Efāżıl-ı ʿaṣrdan Samsūnī-zāde Aḥmed Efendi ve İsḥaḳ Çelebi medreselerinde idāre-i kümeyt-i taḳrīr ve icāle-i edhem-i taḥrīr ḳılup ṣīt-i iştihārı ʿālem-gīr olduḳda Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi ḫidmetlerinden taḥṣīl-i ruḫṣat-ı münāde-me ve lāzıme-i cāh u rifʿatle kesb-i **[17b]** münāsebet-i mülāzeme itmiş idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medresesi'nde miḥrāb-nişīn, baʿdehu teraḳḳī ile māh-ı iḳbāli vāṣıl-ı rütbe-i s̱elās̱īn olup ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ġāzī Ḫudāvendigār bināsı olan Ḳabluca müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Muḥaşşī Saʿdī Efendi merḥūmuñ maḫdūmı Pīr Meḥem-med Çelebi intiḳāl eyledükde maḥlūlinden Medrese-i Maḥmūd Paşa'ya naḳl olındı. Ḫaber-i naṣb-ı cedīd henüz vāṣıl ve berīd-i müjde-resān Burūsa'ya dāḫil olmadın İmām-zāde yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine taḥrīk olındı. Ṭoḳuz yüz elli sekizde Emīr Ḥasan Çelebi yirine Ṣaḥn'a geldi. Ḳarīne-i ḥal cām-ı leb-rīz-i murādı pey-ender-pey tezāḥüm ve dūst-kānī-i baḫt u merḥabā-yı devlet teʿāḳub u teṣādüm idüp;

Şiʿr Ḳaçan s̱elās̱e-i ġassāleyi idersem nūş
Olur uçurulmadın mużṭarib sefīne-i hūş

mażmūnı üzere teṣāʿud-ı ebḫire-i redī'e-i ġurūr, baṣār-ı baṣīretin bī-nūr-ı şuʿūr idüp tedārikden ḳaldı ve şarāb-ı merd-efgen-i ġaflet evvel ḥamlede ʿaḳlını aldı. Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ redd-kerde-i āstān-ı devleti olan bir dānişmend-i nā-ḳabūli ḫidmet-i iʿādeye taʿyīn ve ol bed-baḫtuñ sirāyet-i nuḥūseti ile ḫātem-i iḳbāle semmü's-sāʿadan firye-i nigīn idüp evvel-i cemʿiyye-tinde gül-berg-i ümmīdi perīşān ve medresesiyle Miʿmār-zāde'nüñ maʿmūre-i cāhı cennet-nişān oldı. Ḫulāṣa-i ḳıṣṣa budur ki mollā-yı merḥūm maḳām-ı sidre-iḥtirām-ı Süleymānī'ye ʿarż-ı şikāyet ve ʿArab-zāde'nüñ şān-ı mevlevīye taḥkīr u izdirāya rāciʿ vażʿını vesāṭet-nāme ile ḥikāyet eyleyüp Vezīr-i Aʿẓam Rüstem Paşa'ya ḫaṭṭ-ı hümāyūn-ı ḳaṭʿiyyü'l-müfād vārid olmaġla ḥasbe'l-işāre

1 Miske R1, SE

taʿẓīm ü iclāl-i cenāb-ı şeyḫü'l-islāmī ve taṭyīb-i ḫāṭır-ı ʿallāme-i girāmīye mübāderet ve muḳteżā-yı şerʿ-i ḳavīmle istīfā-yı ḳıṣāṣ-ı ʿırż-ı mevlevīye mübāşeret olındukḳda fī'l-ḥāl ṣūret-i fetvā mir'āt-ı ṣaḥīfede cilve-nümā olup; من أهان شيخ الإسلام[1] muḳaddimesi netīce-baḫş-ı ḳarā'in-i ʿazl-i ebed, taʿzīr-i eşedd, nefy-i beled olmağın şāḫ-ı şecere-i ḫilāf olan saṭr-ı siyeh-fām ṣalduğı dāller delīl-i idbār ve hey'et-i ḫaṭṭīsi resm-i engüşt-i zinhār oldı. Ol gün ʿazl olınup Dīvān-ı Hümāyūn'a iḥżār ve taʿzīr-i belīġ ile ʿibret-nümā-yı nuẓẓār ḳılındukḳdan ṣoñra Burūsa'ya iclā bābında[2] fermān-ı ḳażā-cereyān imlā olındı. İki sene ol diyārda bī-yār ü deyyār, sübḥa-şümār-ı leyl ü nehār olup ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde merāḥim-i bende-nüvāz-ı sulṭānī, mānend-i merhem-i bih-būd-i Süleymānī, şikest-i ḳaṣaba-i pā-yı iḳbāline ʿilāc-ı ber'ü's-sāʿa olup s̱āniyen Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām ve Martolos Efendi'yi taʿḳīb itmekle ṣayd-ı kebūter-i merām itmiş idi. Altmış üç Ṣafer'inde Ḳāżī-zāde Efendi yirine **[18a]** medāris-i ʿaliyye-i Süleymāniyye'nüñ birinde çār-bāliş-nişīn-i ifāde oldı. Altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde Ḥasan Beg Efendi yirine ḳażā-yı Mıṣr-ı Ḳāhire ile kevkebe-i cāh u celāli ẓāhire ve kevkeb-i iḳbāli şuʿle-güster-i tilāl ü sāhire oldı. Meger rişte-i kārında olan ʿuḳde-i idbār ki vebāl-i ṭāliʿ-i nā-sāzgārdur, ḥalḳa-i dām-ı belā olıcaḳ deñlü inḥilāl bulmış imiş. El-ḥāletü hāẕihi şiddet-i şitāda rūy-ı zemīn mir'āt-ı pulād-ı cilā-dāde olup māʾ-i maʿīn ser-fürū-bürde-i berde-i sīmīn ve ḥücre-i ḥabāb içre çille-keş-i erbaʿīn iken;

Şiʿr دزدی نکردهٔ و کسی را نکشتهٔ
ای ساده دل چرا بزمستان کنی سفر[3]

mażmūnından ẕāhil olup sefer olduğı taḳdīrce taʿayyün-i cānib-i ber muḳarrer ve ṣaḥn-ı ġabrā rūy-ı niyāzı pāy-endāz ḳılup;

Şiʿr Ne yirler kim ḳadem başduñ yüzüm ol yirde ferş olsun
Ne yol kim sāye ṣalduñ ḫāk olam ol reh-güẕār üzre

feḥvāsı[4] vird-i zebān-ı sebze vü ter olduğından māʿadā;

1 "Kim şeyhülislâmı küçük düşürürse …"
2 16a E (Bir varak boş. O yüzden 16 rakamı iki defa varak numarası yapılmıştır.)
3 "Ey temiz gönüllü (kişi), hırsızlık yapmamışsın ve kimseyi öldürmemişsin. (Öyleyse) niçin kışın sefer eyliyorsun?"
4 10b SE

Mıṣrā‘ Efendi keştīyi kāğıdda ṣuyı bardaḳda gör

mıṣra‘ı kitābe-i bāb-ı ḥazm u iḥtiyāṭ iken nümūne-i ġurābü'l-beyn olan ġurāba süvār ve ‘alā-cenāḥi'l-isti‘cāl ‘āzim-i ṭarīḳ-ı kes̱īrü'l-aḫṭār olup;

Mıṣrā‘ Muḫālif rūzgār olursa olsun her-çi bādā-bād

ma‘nāsı ile ḥadīger-i ḳaṭār-ı emvāc ve maḥmil-nişīn-i üştür-i mest-i baḥr-ı mevvāc olmış idi. Cezīre-i Rodos ma‘berinden güẕār ve İskenderiyye Limanı'n veche-i ḳıble-nümā-yı intiẓār idüp iġrāḳ-ı bādbān-ı seḥāb-kirdār ve imāle-i sükkān-ı hilāl-i‘tibār eyledükde ṣufūf-ı emvāc-ı belā-güster ebyāt-ı mü'ellefe naḳl-i mısṭar vāḳi‘ oldı:

Şi‘r

Kef-i deryā çü penbe-i ḥallāc
Ḳarlı ṭağlar gibi yürür emvāc

Ebr ġurrende baḥr bī-temkīn
Āsumān ḫışmgīn zemīn rengīn

Oldı limān u sāḥili nā-yāb
Sedd-i emvācla meger gird-āb[1]

İki mevc arasında itse ‘ubūr
Fülk tābūt idi o menzil gūr

Şekl-i emvāc üştür-i kef-zen
Oynayup sāde ḳaldı hevdecden

Tünddür rūzgār-ı dil-fersāy
Ḥāṣılı olsa vay olmasa vay

Rūzgār-ı nā-sāzgār, nigār-ı gül-gūn-ḳabā-yı sütūnuñ dest-i ta‘addī ile çenberin çāk ve tīr-i ḳāmet-i ser-efrāzın kemān gibi dü-tā ve kemānçe-ṣıfat nevā-sāz-ı nāle-i derdnāk idüp her tār-ı müyı evtār-ı erġanūn gibi pür-ṣadā ve elvāḥ-ı sefīne ṣafaḥāt-ı muṣībet-nāme gibi ġam-fezā olmış idi. Ol es̱nāda mevlānā-yı

1 Bu beyit E'de 5. sıradadır.

merḳūm tilāvet-i *Ḳur'ān-ı 'Aẓīm* idüp kitāb-ı kerīm sīnesi üzere iken bir mevc-i kūh-endāz ḳadırġanuñ re'īsligin ifrāz idüp ol re'īs-i ehl-i kemāli on yedi nefer-i hem-nişīn ü hem-ḥāl ile ġarḳ-ı deryā-yı 'ummān ve dāḫil-i raḥmet-i Raḥmān idüp kütel-i[1] zevraḳ-ı sefīne serīr-i ten-şūyden nişān virdi.

Şi'r Dīvān-ı Ḥaḳa ḥüccet ü bürhān ile gitdi
Ṣad şükr ki īmān-ıla *Ḳur'ān*-ıla gitdi

Mervīdür ki şiddet-i ẓulemāt ve tetābu'-ı ṣademāt hevli ile ehl-i keştī ser-ni-gūn ve gerden-nihāde-i **[18b]** ṭīġ-i ḳahr-ı gerdūn olup maḳām-ı nefsī nefsī-de olan tefsīde-lebler[2] mevlānānuñ ġarḳından üç günden ṣoñra āgāh olmışlar. A'yān-ı ḳużāt-ı Mıṣriyye'den Menuf ḳāżīsi olan Süleymānegī-zāde Dānişī Çelebi daḫı ol fırḳa ile refīḳ ve teyyār-ı raḥmete ġarīḳ olmışdur. Bi'l-āḫire zevraḳ-ı bergeşte-ḥāl murġān-ı şikeste-bāl gibi İskenderiyye Limanı'na güẕār idüp;

Şi'r بر آسمان ستاره بود بيشمار ليك
رنج خسوف بر دل شمس و قمر بود[3]

mażmūnı āşkār olmış idi. Tārīḫ-i ġarḳ "Paşa-yı Mıṣr[4]" 'arżı mūcibince altmış ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on ikinci güni vāḳi' olup ḳażā-yı Mıṣr evāsıṭ-ı Receb'de Rūmili ṣadāretinden müteḳā'id 'Abdu'r-raḥmān Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm vāsıṭatu'l-'ıḳd-ı 'ulemā-yı Rūm, cümletü'l-mülk-i 'ilm ü 'irfān, dürretü's-silk-i erbāb-ı fażl ü beyān, çābük-süvār-ı meyādīn-i 'Arabiyye, gevher-nis̱ār-ı efānīn-i edebiyye, kelām-ı Ḥaḳḳ'da seyf-i ṣārim, künām-ı fażlda esed-i żārim, baḥr-ı kāmil, ḥabr-ı şāmil, 'ālim ü 'āmil idi.

Tefsīr-i Beyżāvī'ye ḥavāşīsi ve *Hidāye* ve *'İnāye*'ye ta'līḳātı ve *İbn Hümām*'a kelimātı ve *Ṣadru'ş-şerī'a* ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a ḥāşiyeleri vardur. Eks̱erini cem' u tertībe muvaffaḳ olamayup cümleden *Şerḥ-i Hidāye*'si meşhūr u maḳbūl-i cumhūrdur. Sinn-i şerīfi elliden mütecāviz ve 'aḳd-ı sādise mütenāhiz idi.

1 - SE
2 16b E
3 "Gökyüzünde nice yıldızlar varsa da, tutulma derdi (sadece) ayın ve güneşin gönlünde olur."
4 (پاشای مصر) (Tarih tutmamaktadır.)

Mervīdür ki merḥūm-ı merḳūm ʿulemā-yı ehl-i ẓāhir resmi üzere meşā'iḫ-ı ṭarīḳate münkir olmağın baʿż-ı ehl-i ḥāl zevāli içün duʿā ve birḳaç gün muḳaddem ġarḳını[1] taʿyīn ile is̱bāt-ı müddeʿā itmişler.

Muttaḳī Çelebi {Muttaḳī}: "Meḥemmed" nām bir nihāl-i nev-beri ve maḫdūm-ı feżā'il-perveri ḳalup kemāl-i ḥüsn ü cemāl ile şöhre-i āfāḳ ve ḥarīm-i ḫaṭṭ-ı siyāhı Kaʿbetü'l-uşşāḳ olmağla;

Şiʿr Ṣaçuñ hevāsı ile düşdi özge sevdāya
Şu deñlü bağladılar yine ol hevāda ġazel

mażmūnı üzere nāmına murabbaʿlar bağlanup ṣīt u ṣadā-yı iştihārı ʿālem-gīr ve hevā-yı ʿışḳı ṣabā-mesīr olmış idi. Nihāl-i istiʿdādı tāze-res ve ṭarīḳ-ı ʿilmde nev-heves iken ḫāl-i ḫuceste-ḫiṣāli Bosṭān-zāde Meḥemmed Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve semt-i ḳażāya ʿāzim oldı. Ol vādīde murādınca vāṣıl-ı kām ve dūst-kānī-i murād ile dūst-kām olmamağla defʿ-i ġam içün mübtelā-yı berş ü efyūn ve zehr-i ḳahr-ı eyyām ile ṭāliʿi gibi zebūn olup nüsḫa-i mihr ü maḥabbet olan kitāb-ı cemāli nesḫ ve bāzār-ı zindegānīsi fesḫ olınup ṭoḳuz yüz ṭoksan iki evāḫirinde intiḳāl eyledi.

[Riyāżī Efendi tez̠kiresinde Ḫ˅āce Saʿde'd-dīn Efendi'den mülāzım ḳayd olınup tārīḫ-i vefātını Cenābī bu güne edā itmişdür, dirler:

Muttaḳī ḳıldı bugün ʿazm-i beḳā[2] (992)

Dīger Viṣāl ümmīdi ile çünki virmedüñ cānı
Ölünce çek göñül imdi belā-yı hicrānı[3]]

el-Mevlā Niʿmetu'llāh bin ʿAlī bin Rūşenī (Rūşenī-zāde)

"Rūşenī" taḫallüṣ iden ḳāżī-i rūşen-dilüñ pertev-i şemʿ-i vücūdı ve çeşm ü çerāġ-ı ẕāt-ı mesʿūdı olmağın "Rūşenī-zāde" dimekle tenvīr-i müddeʿā-yı iştihār ve işʿāl-i nā'ire-i iʿtibār itmiş idi. Peder-i vālā-güheri fevt olduḳda emvāl-i

1 Mevtini E
2 متقى قلدى بو كون عزم بقا
3 Riyāżī//hicrānı, der-kenar R1, SE; وصال اميدى ايله چونكه ويرمدك جانى / اولنجه چك كونل ايمدى بلا ى هجرانى

kes̱īre terk itmekle veres̱esin mübtelā-yı şād-merg idüp mevlānā-yı mezbūruñ nihāl-i āmāli pür-bār u berg olduḳda mīrās̱-ḫ͏ᵛārelıġuñ temām ḥükmin virüp ḫ͏ᵛāce-i bendergāh iflās olınca te'ātī-i müstelezẕāt-ı ḫavāss itmede daḳīḳa fevt itmemiş idi. Ba'dehu kesb-i sermāye-i 'ilm ü kemāle himmet ve ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳa sevḳ-i rāḥile-i 'azīmet idüp **[19a]** ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den 'Abdu'l-vāsi' Efendi'ye ḫidmet ve iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet eyledi. İbtidā yigirmi[1] aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Ḥażret-i Emīr civārında vāḳi' Ḳāsım Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Veliyyü'd-dīnoğlı Aḥmed Paşa Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Yıldırım Ḫān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört tārīḫinde Burūsavī Şeyḫī Çelebi yirine Ṭırabozın Sulṭāniyyesi'nde müderris ve müftī olmış idi. Ḳırḳ ṭoḳuz senesinde Emīn Kösesi yirine Burūsa'da Murādiyye pāyesine pā-yı himmet ḳodı. Ba'dehu teraḳḳī ile yirinde altmış aḳçe ile müderris oldı[2]. Ol ḥālde Burūsa evḳāfına müfettiş ta'yīn olınup ṣāḥib-i tezkire vü *Zeyl-i Şaḳā'iḳ*, ṭarīḳdan fāriġ Mevlānā 'Āşıḳ, Ḥażret-i Emīr Evḳāfı'na mütevellī bulınmaġla teftīş ü tenḳīr, tab'-ı istiġnā-pesendin tevliyetden tenfīr idüp tekrār ṭarīḳa sülūkine bā'is̱ ve nice ḥavādis̱e sebeb-i ḥādis̱ olmış idi. Bā-īn-cümle merḥūmuñ tercemesinde taḳṣīr ve cāme-i evṣāfını ḳāmet-i isti'dādından ḳaṣīr itmemişdür. Emr-i teftīş-i evḳāf encām ve rıżā-yı Ḫālıḳ ve irtiżā-yı ḫalḳ üzere, fezleke ḫitām bulduḳda ṭoḳuz yüz elli üç hilālinde Niksārī Muṣṭafā Efendi yirine ḳażā-yı Baġdād-ı dārü's-selām ile ikrām olındı. Elli beş sālinde vaẓīfe-i ems̱āl ile muṭayyebü'l-ḥāl olup yirine Pervīz Efendi irsāl olındı. Bir seneden ṣoñra ki elli altı dāḫilidür, Ḫ͏ᵛāce Ḳayını yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsı ile ḥā'iz-i ḳadeḥ-i mu'allā ve fā'iz-i neşve-i ṣahbā oldı. Elli yedi senesinde Kemāl Çelebi yirine seksan aḳçe ile Medrese-i Murādiyye'ye naḳl olınup ḳażā-yı Ḥaleb ḫalef-i sālifi Pervīz Efendi'ye tevcīh olındı. Ba'de eyyām[3] vaẓīfe-i maḥkiyye ile müteḳā'id olup medrese-i mezbūre Burūsa ḳażāsından munfaṣıl Ḳara Çelebi'ye virildi. Elli ṭoḳuz es̱nāsında İmām-zāde Efendi yirine Medrese-i Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ile tekrīm olındı. Altmış iki senesinde vaẓīfe-i maḥkiyye ile munfaṣıl olup medrese-i mezbūreye Ebu's-su'ūd-

1 17a E
2 11a SE
3 Ba'de eyyām:Ba'dehu SE

zāde Meḥemmed Efendi vāṣıl oldı. Altmış yedi Şaʿbān'ında Baldır-zāde yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsıyla teşrīf olındı. Edā-yı farīża-i ḥiccetü'l-İslām itdükden ṣoñra ʿāzim-i dārü's-selām oldı. Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Şaʿbān'ında ḫaber-i vefātı vāṣıl olup ol manṣıb-ı celīl ile İstanbul'dan munfaṣıl Miʿmār-zāde Efendi tebcīl olındı.

Mollā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, ʿilm-i kelāmda mahāreti temām ve fünūn-ı mütedāvilede müşāreketi mā-lā-kelām, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-aʿrāḳ, ṣoḥbet-i iḫvāna şīfte ve muḥāvere vü muṭāyebeye firīfte, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm, telmīḥ ü kināyeye mā'il, her meclisde **[19b]** nükte vü nādiresi eksik degül idi. Ol diyār-ı celīlü'l-iʿtibārda kemā-yenbaġī ḫidmet ve ḥaḳḳ-ı iḥtirām-ı cīrān-ı Seyyidü'l-enāmı riʿāyet eyleyüp s̱enā-yı cemīli meşhūr ve elsine-i ehl-i Ḥarem'de ḫayr ile meẕkūrdur. Ol ḫāk-i ʿanbernākde āsūde olması vesīle-i ġufrān ve ḥüsn-i ḫātimeye ecell bürhāndur.

Naḳl olınur ki zemān-ı ḥükūmetinde mülāyemeti ḍarbü'l-mes̱el olup kemend-i cāẕibe-i ʿasel pā-bend-i mūr-ı żaʿīf ve evtār-ı luʿāb-ı ʿankebūt selāsil ü aġlāl-i ẕübāb-ı naḥīf olduġı miḳdārı tertīb-i muḳaddimāt-ı dām-ı ġadr ve ḳayd-ı keyde iḳtidārı resīde-i rütbe-i iştihār degül iken mücerred taḫvīf-i ʿafārīt-i ẓulme ve terfīh-i żuʿafā-yı vācibü'l-merḥame içün Kiyümers-i dīv-bend ve Ḳahramān-ı ejder-kemend ḳahr-ı Ḳāf-endāzı ile mübāşir-i tehdīd ve engüşt-i ḫāme ile zinhār-güster-i vaʿīd olup "Güşe-i maḥfaẓa ile[1] ḍarb-ı şedīd ve ḳalem-terāş ile ṣaḥīfe-i ʿālemden nā-bedīd iderin." didükçe dehşet-engīz-i müstemiʿān olurdı.

Baġdād-ı behişt-ābād ḥākimi iken bir[2] ġarībe naḳl eyleyüp ʿanʿane-i s̱iḳāt-ı ruvāt ile rişte-i ṣıḥḥate keşīde ve gūş-ı ḳabūle bu vechle resīdedür ki ḫıṭṭa-i dārü's-selām-ı Zevrā'da bir cāmiʿ-i şerīf tevsīʿine emr-i ʿālī vārid olup važʿ-ı esās içün ḫarḳ-ı ḥavālī olınurken maḳābir-i ʿatīḳaya rāst gelinüp naḳl olınmaḳ ṣadedinde iken kefeni tāze ve bedeni ṣaḥīḥ bir meyyit ẓuhūr ider. Vech-i pür-nūrından kefeni dūr ḳılınduḳda bir şeyḫ-i cemīl ve pīr-i mehīb nümāyān ve sīmāsından envār-ı meşīb lemeʿān ider. Bir ẕāt-ı şerīf ʿıyān olur ki aṣlā te-

1 17b E
2 - E

ferruḳ-ı fenā aña taṭarruḳ itmemiş. Gūyiyā zinde-i ḫvābānīdedür. Kemāl-i dehşet ve farṭ-ı ḥayretden naḳl ü taḥrīke imkān olmayup maḥallinde ibḳā ve cāmi'üñ içine alup vaż'-ı 'alāmetle iktifā iderler. İstifsār olınduḳda Ḥażret-i 'Alī *kerrema'llāhu vechehu* evlādından şeyḫu'l-'Arabiyye ve imām-ı 'ilm-i kelām, ḫaṭīb-i mıṣḳa'-ı belāġat ve bāliġ-i mebāliġ-i a'lām, ṣāḥibü't-te'līfāti'l-fā'iḳa, nāşirü'l-ās̱āri'r-rā'iḳa, Şerīf Rażī birāderi Şerīf Murtażā 'Alī bin Ṭāhir olduġı ẓāhir olup *Vefeyātü'l-a'yān-ı İbn Ḫallikān* ḥāvī olduġı üzere dört yüz otuz üç senesinde intiḳālleri resīde-i mertebe-i taḥḳīḳ olup zemān-ı defnden beş yüz yigirmi sene miḳdārı sinīn u a'ṣār olduġı[1] āşikār oldı. *Sübḥāne'l-ḳādir 'alā mā-yeşā.*

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn Meḥemmed bin İbrāhīm (Dünbek-zāde)

Vilāyet-i Ḳarasi ḳurasından[2] ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ezelīden istīfā-yı nūr-ı şu'ūr idüp miyān-ı erbāb-ı isti'dādda ḳarīn-i i'tibār ve "Dünbek-zāde" dimekle ṭablek-zen-i iştihār olmış idi. 'Ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve deryūze-i bedā'i'-i fażl ü kemāl idüp müftiyyü's-s̱aḳaleyn ve s̱ālis̱-i ḳamereyn Kemāl Paşa-zāde Efendi āstānesine intisāb ve feyż-i meclis-i 'ālīlerinden feżā'il-i celīle iktisāb eylemiş idi. **[20a]** Ṭoḳuz yüz otuz iki senesinde şeyḫü'l-islām olduḳlarında ḫidmet-i i'ādeleri ile ser-bülend ve mülāzemetle behremend oldı. İbtidā yigirmi aḳçe ile Ḫāṣköy Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa Medresesi'ne, ba'dehu otuz aḳçe[3] ile Edrine'de Ṭaşlıḳ Medresesi'ne müderris ve maḥāfil-i ifādede ṣādr-ı meclis olup ba'dehu ṭarīḳ-ı ḳażāya sülūk ve zer-i kāmil-'ayār-ı i'tibārın ol sikke ile meskūk eyledi. Rūmili ve Anaṭolı ḳalemrevlerinde vāḳi' olan bilād-ı celīleye vālī ve her birinde sākin olan ehālī āyet-i medḥ u s̱enāsını tālī olmış idi. İki def'a ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ile nā'il-i merām olup bi'l-āḫire daġdaġa-i ḫalḳdan hārib ve rū-gerdān-ı semt-i me'ārib olmaġla yigirmi beş aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile ḳanā'at ve tebettülün ila'llāh u iḫtiyār-ı 'uzlet eylemiş idi. Ḳarīne-i ḥāl evḳātını 'ilm ü 'ibādete tevzī' ve fenāya istiḳbāl ü dünyāyı tevdī' eyleyüp[4] mevt-i iḫtiyārī maḳāmında iken terk-i ıżṭırārī te'āḳub itmekle ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Receb'inde intiḳāl ve dārü'l-üns-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

---

1 - E, SE
2 Vilāyet-i//ḳurasından:Ḳarasi vilāyetinden SE
3 - R1, E
4 11b SE

Merḥūm-ı sābıḳu'l-beyān, ḥā'iz-i ḳaṣabu's-sabaḳ-ı ʿilm ü ʿirfān, istiḳāmetde ʿalem, nezāhetde meşhūr-ı ʿālem idi. Bu deñlü menāṣıb-ı celīleden ḫarc-ı se-rū-ze miḳdārı bıḍāʿa-i ḳalīle iddiḫār itmeyüp mede'l-ʿömr "yevm-i cedīd, rızḳ-ı cedīd" mażmūnı ile cāme-fersā-yı cedīdān olurdı. Zemān-ı irtiḥālinde nāṭıḳ u ṣāmit, müteḥarrik ü s̱ābit, dār u ʿaḳār, dirhem ü dīnār maḳūlesinden māl ıṭlāḳına ṣāliḥ bir ḥabbe terk itmeyüp [1] فاز المُخِفّون fażīletini ḥā'iz[2] ve [3] تجرّد تصل mertebesine fā'iz olmış idi. *Raḥimehu'llāh.*

el-Mevlā Şücāʿu'd-dīn bin Süleymān bin Ḫalīl el-Maḥmūdī (Şücāʿ-ı Maḥmūdī)

Vilāyet-i Kürdistān'dan demīde ve dā'ire-i taḥṣīlde ārāmīde olup Anḳara müderrisi iken Seyrek Muḥyi'd-dīn Efendi'den mebānī-i ʿulūmı iḥkām, baʿde-hu muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine ʿaṭf-ı zimām idüp mülā-zemetle bekām olduḳdan ṣoñra yigirmi beş aḳçe ile Ṭaşköprī müderrisi olmış idi. Baʿdehu sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā olup Diyārbekr eṭrāfında Bidlīs ve Cezīre-i ʿÖmeriyye ḳażālarında müteṣaddī-i ḥükm ü imżā olaraḳ Nāblus ḳāḍīsi iken ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz senesinde sicill-i ʿömri ḳarīn-i ḫitām ve müddet-i zin-degānīsi temām oldı.

Merḥūm-ı mezbūr feżā'il-i celīle ile meşhūr, ḥākim-i ḥāsim, ḳāṭıʿu'l-ʿırḳ-ı meẓālim, ʿulūm-ı şerʿiyyeye[4] kes̱īrü'l-ıṭṭılāʿ ve ḥalbe-i fażl ü maʿārifde merd-i şücāʿ idi. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā ʿAbdu'llāh (Yamalı ʿAbdī)

Māh-ı ʿiẕārı gül-ʿiẕār olmaġın "Yamalı ʿAbdī" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Muḳābele-i ṣafaḥāt-ı bedriyyetü'l-lemeʿāt ile istifāża-i envār-ı ʿilm ü kemāl ve izāle-i dāġ-ı cehl ü nā-dānī içün meşreb-i ehl-i taḥḳīḳdan isāle-i **[20b]** zülāl idüp Ḫayre'd-dīn Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve medāris-i ʿaliyye-i ʿil-miyyede ifādeye müdāvim olduḳdan ṣoñra ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında medīne-i Kefe'de vāḳiʿ el-Ḥācc Ferhād Medrese-

1 "Yükünü hafif tutanlar kurtuldu."
2 18a E
3 "Benliğinden sıyrıl ve vuslata er."
4 ʿArabiyyeye SE

si'nde müderris ve müftī olmış idi. Ba'dehu 'azl olınup manṣıbı Uzun Şems Efendi'ye virildi. Ba'dehu ḳużāt-ı sütūde-ṣıfāt silkine iltiḥāḳ ve icrā-yı aḥkām-ı şer'iyyeye ḫāme-mis̱āl şedd-i niṭāḳ idüp ḥākim-i ba'ż-ı bilād ve nāẓım-ı aḥvāl-i 'ibād iken bilād-ı Rūmiyye'den Timurḥiṣār'a ḳāżī olup ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz senesinde müddet-i ḥayātı münḳażī oldı.

Merḥūm-ı mezbūr kes̱ret-i iḥāṭa ile meşhūr, fıḳh u uṣūlde māhir, ḳażāsında[1] nezāhet ü istiḳāmeti ẓāhir, defter-i feżā'ilüñ fezlekesi, ṣaḥā'if-i leṭā'ifüñ lekesi, maṣdar-ı ās̱ār-ı maṭbū'a, muraḳḳa' gibi ma'ārif ile pür bir mecmū'a idi.

el-Mevlā Fetḥu'llāh (Fetḥu'llāh-ı 'Acemī[2]) {'Ārif}

Diyār-ı 'Acem'den dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm ve 'ulemā-yı 'aṣrdan aḫẕ-ı ma'ārif ü 'ulūm idüp feżā'il-i bī-şümārı ve Türkī vü Fārisī naẓma iḳtidārı olmağın yevmī altmış[3] akçe vaẓīfe ile şeh-nāmeci ta'yīn olınmış idi. Ṣāḥib-ḳırān-ı zemān Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ ġazālarıñ naẓm-ı hemvār u selīs ile kitāb-ı nefīs itmek üzere iken ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz senesinde nāme-i 'ömri āḫir ve dem-beste-i menāfiẕ ü menāḫir olup evrāḳ-ı müsevvedātı defter-i āmāli gibi perīşān ve ṣaḥā'if-i münşe'ātı eczā-yı vücūdı gibi bī-nām ü nişān oldı.

Merḥūm-ı merḳūm bāğbān-ı ma'ārif ü 'ulūm, fetḥa gibi himmeti 'ālī, kişver-güşā-yı ma'ānī vü ma'ālī, fütūḥ-ı celīleye maẓhar, merd-i hünerver[4] idi. Pederi ẓurefā-yı 'Acem'den iken şeh-bāl-i seyāḥat ile 'ālemi zīr-i pā-yı himmete alup Mıṣr'a varduḳda Şeyḫ İbrāhīm Gülşenī ḫidmetlerine irādet getürüp maḳbūl-i āstān ve dāmād-ı sa'd-iḳtirān olmış idi. [Nāmı[5] Dervīş Çelebi'dür. Elḳāṣ Mīrzā'nuñ nişāncısıdur. Bī-naẓīr ta'līḳ ve dīvānī yazardı[6].] Fetḥu'llāh Çelebi ol aṣl-ı pākden ẓuhūr itmişdür. " 'Ārif" maḫlaṣı ile şi'ārı ve ḥadden efzūn eş'ārı vardur. Ma'ārif-i cüz'iyyede mahāretin tezkiretü'ş-şu'arā ṣāḥibleri yazmışlardur. Altmış biñ beyit *Şeh-nāme*'yi temām idüp Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerine virmişdür. İḫtirā'ātından *Ṣanemü'l-ḫayāl* ve 'ameli pür-mevc-i mermer ve

1 - E
2 - SE
3 Yetmiş SE
4 Hüner-perver SE
5 ẓurefā-yı//nāmı:- SE
6 Nāmı//yazardı der-kenār R1, E; nāmı:- SE; "Dervīş//yazardı" ifadesi SE'de "şeh-bāl" kelimesinden önce gelmektedir.

ʿamelī gül ki reng ü būyı yirinde ola ve iẓhār-ı mużmer, fenn-i muʿammāda iḳtidārını ve eşʿārını ʿĀşıḳ Çelebi īrād ider[1].

el-Mevlā ʿAbdu'l-vehhāb bin ʿAbdu'r-raḥmān bin ʿAlī bin el-Mü'eyyed bin ʿAlī bin Siyāvuş bin Evran el-Mü'eyyedī (Mü'eyyed-zāde)

Ḫānedān-ı Mü'eyyediyye beyt-i maʿmūr-ı mażmūndār gibi müntaḫab-ı dīvān-ı kün-fe-kān ve mihmān-ḫāne-i ʿilm ü ʿirfān olup ʿulemā-yı Rūm miyānında aṣālet ü ʿarāḳatle muʿallem ve Beyt-i ʿAtīḳ-ı Muḥarrem gibi muʿazzez ü muḥteremdür. Bā-ḫuṣūṣ **[21a]** ol cemʿüñ şemʿ-i ṭāḳ-ı eyvānı ve ol encümen-i encüm-i lemeʿānuñ mihr-i celī-şaʿşaʿa-i āsmānı, devlet-i Bāyezīdiyye ve Selīmiyye'de mükerreren ṣadr-ı dīvān-ı ʿālī-şān olan ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'dür ki ezhār-ı ḥadā'iḳ-ṭırāz-ı evṣāfı zīver-ı ṣafaḥāt-ı *Şaḳā'iḳ*'dur, ṭokuz yüz yigirmi senesinde şecere-i müşmirü'l-berere-i vücūdı ṣarṣar-ı kūh-endāz-ı fenādan fütāde ve gül-berg-i ḫazān-dīde gibi ḫāk-i siyāha rū-nihāde olduḳda beş dāne nihāl-i āzāde terk itmiş idi:

ʿAbdu'l-fettāḥ Çelebi: Ekber-i evlādı ʿAbdu'l-fettāḥ Çelebi'dür ki otuz beş aḳçe çelebi vaẓīfesiyle Zeyrek-zāde Efendi'nüñ dānişmendi iken vālidi intiḳālinden bir sene ṣoñra yigirmi beş yaşında fevt oldı.

Şiʿr

دریغا کز ایام فصل جوانی
فرو ریخت برك كل زندكانى [2]

Maḥmūd Çelebi: İkinci maḫdūmı Maḥmūd Çelebi'dür ki otuz aḳçe vaẓīfe ile Ṣaḥn Müderrisi Muḥyi'd-dīn Çelebi ḫidmetinde ṭālib-i ʿilm ü kemāl iken birāderinden ḳırḳ gün ṣoñra yigirmi iki yaşında intiḳāl ve mātem-zedegān firāḳına bu beyt-i meşhūrı ḥasb-ı ḥāl eyledi[3]:

Beyt Firḳatüñde göñlüm eglerdüm gül-i gülzār ile
Gül de gitdi yalıñuz ḳaldum cihānda zār ile

1 18b E
2 "Çok yazık ki o henüz gençlik çağındayken hayatının gülünün yaprağı döküldü."
3 12a SE

ʿAbdu'r-rezzāḳ Çelebi: Üçünci ferzend-i[1] dil-pesendi[2] ʿAbdu'r-rezzāḳ Çelebi'dür ki yigirmi aḳçe vaẓīfe ile müşāhere-ḫᵛār-ı eyyām iken Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzemetle bekām olup zevc-i uḫtı olan baḫtı süvār-ı baḫt-ı devlet, ṣadr-ı dīvān-ı fażīlet Muḥyi'd-dīn el-Fenārī āstānesine altı sene kāmil mülāzemet idüp medrese taḥṣīline imkān ve maẓhar-ı ʿināyet ü iḥsān olmaduḳda melūl ü maḥzūn, maġdūr u maġbūn, ṭoḳuz yüz otuz altı senesinde yigirmi sekiz yaşında āsūde-i zīr-i ḫāk ve ġunūde-i pister-i helāk oldı.

Şiʿr Tāb-ı sitemle bulmadı yir[3] istirāḥate
Zīr-i zemīnde vardı hele ḫᵛāb-ı rāḥate

ʿAbdu's-selām Çelebi: Cümleden ṣaġīri ʿAbdu's-selām Çelebi'dür ki on aḳçe vaẓīfe ile perverde-i niʿmet ve noḳṭa-i ʿaşer-i ʿilm ü fażīlet olup Küçük Bedre'd-dīn Efendi ḫidmetlerinden mānend-i hilāl istifāża vü istikmāl üzere iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ bir hilālinde yigirmi yedi yaşında ḫuşk-sāl-i ecel nihāl-i vücūdın bī-berg ü bār-ı emel ve ten-i sīmīnin pūte-i seng ü vaḥal içre ḥall eyledi.

Beyt Beḳā yoḳ gerçi kim biñ yıl da olsa zindegānīde
ʿAceb müşkildür ammā merg eyyām-ı[4] cüvānīde

Dördinci oġulları ṣāḥibü't-terceme ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi'dür ki on beş aḳçe vaẓīfeye mutaṣarrıf ve māh-ı dü-hefte gibi çerāġ-efrūz-ı maʿārif olup tevsiʿ-i dā'ire-i istiʿdād ve tekmīl-i meleke-i ʿaḳl-ı müstefād eyledükden ṣoñra ʿulemā-yı ʿaṣrdan Mevlānā Süleymān-ı Rūmī ve ʿAbdu'l-laṭīf Efendi ve Pīrī Paşa-zāde Meḥemmed Çelebi ḫidmetlerinde iştiġal ve Ebu's-suʿūd Efendi dārü'l-ifādesinde taḥṣīl-i kemāl eyleyüp Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi ḥażretlerine ittiṣāl itmiş idi. Medrese-i ifādelerinde **[21a]** mutaṣarrıf-ı iʿāde iken *Tehāfüt-i Ḫᵛāce-zāde*'yi ḳırā'at eyleyüp mollā ol kitāb-ı müsteṭāb üzere bir şerḥ-i bī-naẓīr imlā iderdi. Ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz tārīḫinde Maʿlūl Emīr Efendi Burūsa Sulṭāniyyesi'ne taḥrīk olınup Medrese-i Maḥmūd Paşa maḥlūle

1 Maḫdūm-ı SE
2 Dil-pesendi:dil-bendi R1
3 Bulmadı yir:vardı biraz SE
4 Hengām-ı E

olduḳda mülāzım olmadın ibtidā ḳırḳ aḳçe ile tevcīh olınmaḳ recāsına şefā'at[1] ve Ṣadr-ı A'ẓam İbrāhīm Paşa ṭarafına bu ġune 'arż-ı niyāz u żarā'at ider ki "Maḫdūm-ı merḳūm benüm oġlum ve Mü'eyyed-zāde merḥūmuñ ciger-gūşe-sidür. Size ve bize ri'āyeti lāzımdur. Bu me'mūle müsā'ade buyurmaları ġāyet-i ümniyye ve müntehā-yı[2] āmālümdür." didükde vezīr-i merḳūm is'āf-ı murāda mübāderet ve "Rūmili Ṣadrı Muḥyi'd-dīn Efendi'ye 'arż idesüz." diyü işāret eylemegin ol ana dek ibtidā ḳırḳ aḳçe medrese virilmek evlād-ı Fenārī'ye maḫṣūs olduġından mā'adā kendülere mürāca'at olınmaduġından ḳāżī'asker efendinüñ 'ırḳ-ı ġaraż u ta'aṣṣubı nābıż ve iki cihetden müteġāyyir ü munḳabıż olup fi'l-ḥāl bir ḥīle-i vezīr-pesend peydā eyleyüp cevāb virür ki "Ḳānūna muḫālif vaż' olmadın Mollā Pervīz ḳuluñuz ki ḥālā otuz aḳçe ile İbrāhīm Paşa müderrisidür, anı[3] ḳırḳla Maḥmūd Paşa'ya getürüp medresesini 'Abdu'l-vehhāb Çelebi'ye 'arż itmek bu dā'ilerine münāsib görinür. Bāḳī emr sizüñdür." didükde bu re'y-i dil-peẕīr, maḳbūl-i ṭab'-ı tevābi'-perver-i vezīr olup fi'l-ḥāl ḳarīn-i rıżā ve resīde-i maḳām-ı tenfīẕ ü imżā oldı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ temāmında Sinān Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa'ya naḳl olındı. Ḳırḳ bir hilālinde Ḳara Çelebi yirine elli aḳçe ile Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi oldı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört senesinde Muḥyi'd-dīn Efendi ṣadāretden ma'zūl olıcaḳ Ayās Paşa 'adāveti ile cümle etbā'ından birāder-zādesi Pīr Meḥemmed Çelebi Ṣaḥn'dan ve hemşīre-zādesi Ḥasan Çelebi el-Fenārī ma'zūl olduḳda bunlar daḫı 'azl olınup medresesi Vāsi' 'Alīsi'ne virildi. Derdmendüñ[4] ṭāli'-i nā-sāzgārınuñ āẟārıdur ki Muḥyi'd-dīn Efendi'nüñ zemān-ı naṣbından mutażarrır olduġı gibi 'azlinden daḫı mütekeddir oldı. Ol sene Muḥyi'd-dīn Efendi ile ma'an ḥacca gidüp anlar bir sene mücāveret ve bunlar bi-edā'i'l-farīża mürāca'at eyledi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı senesinde Kemāl Çelebi yirine İznīḳ Orḫāniyyesi'nde seccāde-nişīn-i ders ü taḥḳīḳ oldı. Ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde 'Abdu'l-cebbār-ı 'Acemī yirine Dārü'l-ḥadīẟ-i Edrine pāyesine pīrāye ṣaldı. Ṭoḳuz yüz altmış senesinde Pervīz Efendi yirine Ṣaḥn-ı ẟemān'a ḳadem başdı. Altmış beş Ṣafer'inde selef-i sālifi 'Abdu'l-cebbār Efendi yirine altmış aḳçe ile Burūsa'da Murādiyye Medresesi

1 19a E
2 Nihāyet-i SE
3 - SE
4 - R1

virildi. Ol medresede müẕākere-i ʿilmiyyeye iştiġal üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş Rebīʿu'l-evvel'inde intiḳāl eyleyüp medrese-i **[22a]** maḫlūle ile Manav Tāce'd-dīn Efendi maḳżi'l-āmāl oldı.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı feżā'il-rüsūm, maġdūr-ı rūzgār, sitem-dīde-i çarḫ-ı ġaddār, menāṣıb-ı celīle te'eḫḫürinden maḥzūn olup keyfiyyet-i berşle defʿ-i ġumūm itmiş, ḫāṣṣıyyet-i[1] berş ṭabīʿatini maġlūb idüp menāṣıb-ı celīleden maḥrūm itmiş idi. Ümīddür ki rūz-ı cezāda mükāfāt-ı mā-meżā ola. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Aḥmed (Ebu's-suʿūd-zāde Aḥmed Çelebi)

ʿAnkebūt-ı müşkīn-luʿāb-ı ḳalem, küngüre-i ṭāḳ-ber-ṭāḳ-ı ʿālü'l-ʿāl-i maḥmidetleri şürefātına kemend-i himmet ṣalmaḳ muḥāl ve rīsmān-bāz-ı resen-i dırāz-ı[2] müteḫayyile, ẕirve-i menār-ı medḥ u taʿrīflerine rişte-i evhām bend itmekle reh-yāb-ı menzil-i maḳṣūd olmaḳ münselibü'l-iḥtimāl olup;

Beyt

هيهات أن تصل العناكب بالذي
نسجت أنملها ذُرَى الأفلاك[3]

mażmūnı üzere pāye-i zīrīn-i[4] merāḳī-i evṣāfında evtār-ı vehm ü ḫayālī pür-fütūr ve kirm-pīle-i żaʿīf gibi müteserbil-i sirbāl-i ʿacz ü ḳuṣūr olan cenāb-ı şeyḫü'l-islāmī, ʿallāme-i girāmī Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ nev-bāve-i bāġ-ı vücūdı ve gevher-i deryā-yı ẕāt-ı mesʿūdıdur. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört senesinde[5] cevher-i ferd-i ferḫunde-ās̱ārı perverde-i kān-ı kün-fe-kān ve ber-āverde-i kūçe-i imkān olup ġurre-i cebīn-i istiʿdādı maẓhar-ı feyż-i neyyir-i saʿādet ve ṭurra-i baḫt-ı Ḫudā-dādı şāne-zede-i eşiʿʿa-i necābet olmış idi. Ḥakkākī-i terbiyet-i peder gevher-i tābende-i ṭabʿ-ı yāḳūt-es̱erin bir vechle maṣḳūl u mücellā ve ṣuver-i ẕihniyye-i maʿḳul u menḳūle mücellā ḳıldı ki ḫātem-i laʿlinde sevād-ı ḫaṭṭ

1 Keyfiyyet-i R1, E
2 Resen-i dirāz:resen ü ṭırāz SE
3 "Örümceklerin, parmakları feleklerin zirvesini dokuyan zâta ulaşması ne mümkün!"
4 Zerrīn-i R1
5 19b E

ẓāhir[1] olmadın āyīne-i ʿālem-nümā-yı ʿulūm ve fihrist-i ebvāb u füṣūl-i manṭūḳ u mefhūm eyleyüp gül-deste-i fażl ü maʿārif zīb-i ṭāḳ-ı ṭāḳıyye-i iştihārı ve naḫl-i nev-beste-i nevādir ü leṭāʾif zīver-i pīşgāh-ı iʿtibārı oldı. Nice zemān Ṭaş-köprī-zāde Aḥmed Efendi ḥużūrında idāre-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ u īḳān ve münāvele-i şekker-pāre-i fażl ü ʿirfān eyleyüp baʿdehu vālid-i mācidlerinüñ medrese-i ifādesinde mutaṣarrıf-ı manṣıb-ı iʿāde ve zülāl-i feyż-i üstād ile şemşīr-i ṭabʿı āb-dāde olmış idi. Vezīr-i aʿẓām, Rüstem-i Cem-şiyem kemāl-i istiʿdādın gūş eyledükde daʿvet ve Üsküdār'da vāḳiʿ ravża-i cennet-şiʿārda müstaḳillen ziyāfet ḳılup naẓar-ı iʿtibārı mesāmiʿ-i iḫtibārın taṣdīḳ ve ṣarrāf-ı baṣīreti ṣafā-yı cevher-i serīretin taḥḳīḳ itmekle bir kitāb-ḫāne kitāb ve himmet-i Asāfīye lāʾiḳ şerāʾif-i es̱vāb u esbāb iʿṭā eyleyüp maḫdūm-ı merḳūmı tebennī, medrese-i celīlesini teşrīf buyurmaların temennī ider. Ṭoḳuz yüz altmış üç Ṣafer'inde Şāh Efendi yirine miḥrāb-ı Medrese-i Rüstem Paşa dūş-ı celālet-pūşına mesned ve tārīḫ-i naṣbı Müslimī Çelebi lisānından "Fażl-ı Aḥmed (963)" vāḳiʿ olmış idi. Altmış altı Muḥarrem'inde Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Ḫāṣekī pāyesiyle pāy-ı himmeti ferḳad-sāy olup altmış yedi **[22b]** Muḥarrem'inde Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'den ṣoñra maḥbūbe-i merāmı rām ve Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām eyledi. Altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde mütekāʿid Fużayl Efendi yirine Medrese-i Şeh-zāde secdegāh-ı seccāde-i ifādeleri oldı. Ol buḳʿa-i celīlede ifāża-i envār-ı feżāʾil ve taḳrīr-i ʿuyūn-ı efāżıl üzere īken iṣabet-i ʿaynü'l-kemāl ile kevkeb-i ṭāliʿi mübtelā-yı ʿuḳde-i vebāl olup ṭoḳuz yüz yetmiş Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on ṭoḳuzuncı güni şems-i ḥayātı vāṣıl-ı derece-i zevāl ve ḫurşīd-i ẕātı mütevārī-i maġrib-i iżmiḥlāl olup Ḥażret-i Eyyūb civārında pederlerinüñ mektebi sāḥasında defn olınup medrese-i maḥlūle Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi'ye tevcīh olındı. شمس الصباح زالت[2] (970) tārīḫ-i vefātıdur.

Maḫdūm-ı merḳūm ʿaynu'l-aʿyān-ı maḫādīm-i Rūm, hem-reng-i āb u āteş olan cemʿiyyet-i ḥıfẓ u ẕekāda ʿalem ve kīmyā vü ʿAnḳā gibi mühre-i tesḫīri ser-keş olan ḥüsn-i taḳrīr ve berāʿat-ı taḥrīrde müsellem-i ʿālem, ʿArabī eşʿārı reşk-endāz-ı ʿArab-ı ʿurebā, Fārisī güftārı revnaḳ-şiken-i naẓm-ı S̱üreyyā, kesb-i maʿālīde himmeti ʿālī, beyne'l-mevālī memālik-i fażl ü kemāle vālī, şābb-ı fāżıl,

1 12b SE
2 "Sabah güneşi yok oldu."

müşeyyib-i envāʿ-ı feżā'il, nādire-i ʿaṣr u evān, ferīde-i ṣadef-i zemān, Fātiḥa-i aḥvāli naḫçīr-i murād-ı müntehīyāne besmelegāh, *āyetün min-āyāti'llāh* idi. On ṭoḳuz yaşında müderris-i ḥaḳīḳī olup yigirmi altısında terk-i devlet-i mecāzī eyledi. Şeh-zāde müderrisi iken Burūsa seyrine gidüp Cāmiʿ-i ʿAtīḳ'da ʿaḳd-ı meclis-i ders-i ʿāmm ve ṣīt-i iştihārın resīde-i ḳubbe-i mīnā-fām eyledi. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Ḳurd Aḥmed (Ḳurd Çelebi)

Sulṭān Süleymān *ʿaleyhi'r-raḥmetu ve'l-ġufrān* ḥażretlerinüñ muʿallim-i ʿālī-şānı Ḫayre'd-dīn Efendi'nüñ ferzend-i dil-bendi ve maḫdūm-ı ercümendidür. Ṭoḳuz yüz yigirmi dört senesinde ʿaḳabāt-ı ṣulb u meşīmeden güẕār ve ābiş-ḫor-ı şīr-i māderi cāy-ı ḳarār idüp kirm-pīle gibi melfūf-i[1] ḳımāṭ-ı ḥarīr ve ʿizz ü nāz ile ḫᵛābānīde-i mehd ü serīr olmış idi. Reste-i silk-i ʿidād ve bāliġ-i rütbe-i istiʿdād olduḳda şikār-ı deşt-i maʿālīye[2] āġāz ve kişver-i fażl ü kemāle ʿasker-i gürgān gibi türktāz idüp vālid-i mācidinüñ ecille-i tilāmīẕi olan ʿArab-zāde Meḥemmed Efendi ve Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi ve Bostān Efendi ḫidmetlerinden telemmüẕ ve müẕākehe-i müẕākerelerinden telezzüẕ üzere iken ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde Ḫᵛāce Efendi rū-gerdān-ı ʿalā'iḳ-ı dünyā ve maḥmil-bend-i sefer-i ʿuḳbā olup emvāl-i ceme ve kütüb-i mühimme terk itmekle tezāḥüm-i esbāb-ı ġayret, germ-sāz-ı nā'ire-i himmet ü ḥamiyyet olmaġın ṭarīḳ-ı ʿilme sevḳ-ı rāḥile-i ʿazīmet eyleyüp Ṣaḥn Müderrisi ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, baʿdehu İstanbul Ḳāżīsi Ḳarasili Ḥasan Efendi'ye[3] ittiṣāl idüb baʿdehu iki yüz **[23a]** aḳçe vaẓīfe ile Ṣaḥn müderrisi olan fetvādan müteḳāʿid Çivi-zāde Efendi'nüñ medrese-i feyż-ḳarīninde nā'il-i istifāde ve dāḫil-i ḥücre-i iʿāde olup mollā-yı merḳūm ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde Ebu's-suʿūd Efendi yirine ṣadr-ı Rūm olduḳda mülāzım olmış idi. Baʿdehu edā-yı farīża-i ḥiccetü'l-İslām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *ʿaleyhi's-selām* eyleyüp Elḳāṣ seferinden ḳufūl esnāsında rükeb-i sulṭānīye rūy-māl ve Ḥaleb meştāsında ḥużūr-ı Süleymānī'ye ʿarż-ı ḥāl idüp ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde

1 20a E
2 maʿānīye SE
3 Çelebi'ye R1

'Abdu'l-kerīm-zāde yirine def'aten Süleymāniyye-i İznīḳ pāyesiyle iclāl olındı. Elli yedi senesinde selef-i sālifi yirine Ṣaḥn medārisinüñ birine vāṣıl olup altmış iki hilālinde on aḳçe teraḳḳī ile pāye-i sittīne nā'il oldı. Altmış üç Ṣafer'inde Mi'mār-zāde yirine Medrese-i celīle-i Süleymāniyye'ye terfī' olındı. Altmış sekiz Şa'bān'ında berāt-ı ḳadri 'unvān-yāfte-i ikrām ve Ebu's-su'ūd-zāde Meḥemmed Çelebi yirine ḥākim-i Şām oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde ḥicce-i 'ömri temām ve ḥüccet-i zindegānīsi ḳarīn-i hitām olup yirine Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi ḳarīrü'l-'ayn ve 'anberīn-meşāmm oldı.

Mahdūm-ı mütercem ṣayd-ı ġazālān-ı ma'ānīde şīr-i ücem, kerīmü'l-ahlāḳ, ṭayyibü'l-a'rāḳ, gürg-i Yūsuf gibi sebu'iyyet-i nefsden beriyyü's-sāḥa, ḥalīm ü selīm ve ḳaviyyü's-semāḥa, 'ulūm-ı mütedāvilede müşārik-i emsāl, mahdūm-ı kerīm-i pesendīde-hiṣāl idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Zeyn bin Nüceym (Zeyn-i Mıṣrī el-Müştehir bi[1]-İbn Nüceym)

Zeyn bin İbrāhīm bin Muḥammed el-Mıṣrī'dür. Ecdādından birinüñ ismi Nüceym olmaġın "İbn Nüceym" dimekle meşhūr ve Ḳāhire-i ṭāhirede nücūm-ı ẓāhire gibi ma'rūf-ı cumhūr olmış idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi altı senesinde kevkeb-i sa'd-iḳtirān-ı vücūdı ufuḳ-ı şühūddan nümāyān ve maṭla'-ı girībān-ı su'ūddan 'ıyān olup cebīn-i ḥāli meclā-yı şu'ā'-ı baht u sa'ādet ve maẓhar-ı envār-ı āftab-ı feyż[2] u 'ināyet olmaġla şüyūh-ı 'ulemādan ahż-ı 'ulūm ve teşyīd-i mebānī-i manṭūḳ u mefhūm idüp cemī'-i fünūnda senedi 'ālī ve 'aṣrında ṣadru'l-ehālī olmış idi. Mıṣr-ı Ḳāhire'de a'lem-i 'ulemā-yı Ḥanefiyye'ye meşrūṭ olan Medrese-i Ṣarġıtmışiyye'de müderris ve nice yıllar ḥalḳa-i ifāde vü ifāżaya ṣadr-ı meclis olup iftā ve ifāde ile güẕārende-i şerā'if-i evḳāt ve te'līf ü taṣnīf ile sübḥa-şümār-ı enfās-ı ma'dūde-i ḥayāt iken ṭoḳuz yüz yetmiş Receb'inüñ sekizinci güni yevm-i erba'āda necm-i ḥayātı üfūl ve maġrib-i 'ademe ḳufūl eyledi.

Mollā-yı merḳūm deryā-yı muḥīṭ-i 'ulūm, ma'ārif-i āliyye vü fünūn-ı 'āliyede kāmil, baḥr-ı güher-rīz-i ṭab'ı 'ālem-i 'ilm ü kemāle şāmil[3], ma'ḳūl ü menḳūl-

1 Zeyn//bi:- R1, SE
2 13a SE
3 20b E

de yegāne, fürū' u uṣūlde yek-tene-i zemāne, fetvā vü taḳvāda 'alem, taḥrīr ü takrīri maḳbūl u müsellem, şems bin nüceym **[23b]** bākūr bin 'uceym, te'līfātı duḫter-i ekābir gibi güşāde-baḫt u mes'ūd, her nüsḫası mānend-i nüsḫa-i 'ilāc-ı bih-būd, maḳbūl-i erbāb-ı ḳabūl ve maṭbū'-ı 'ulemā-yı fuḥūldur.

Āsār-ı celīlesinden *el-Baḥru'r-rā'iḳ fî Şerḥi Kenzi'd-daḳā'iḳ* keṣret-i ifāde ve leṭāfet-i imlāda fā'iḳdür. Bābü'l-icāreti'l-fāside eṣnāṣında nā-temām ḳalmış-dur. Biri daḫı *Eşbāh u Neẓā'ir*dür. El-ḥaḳḳ üslūb-ı ẓarīf üzere te'līf-i laṭīfdür. Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm imżā eyleyüp ba'ż-ı 'ulemā-yı Rūm şerḥ itmişlerdür. *Hidāye* evā'iline şerḥi vardur. *Ziyādāt*'a şerḥi olduğın *Baḥr-ı Rā'iḳ*'da, *Kitāb-ı Da'vā*'da ẕikr itmişdür. Uṣūlden *Menār*'a şerḥi vardur ve Taḥrīr-i *İbn Hümām*'ı iḫtiṣār idüp "*Lübbü'l-uṣūl*" tesmiye itmişdür. Cümlesi mebāḥiṣ-i fıḳhiyyedür. Fetāvāsı *Ḳārī'ü'l-Hidāye*'es'ilesi gibi cem' ü tedvīn olınmışdur. [Ḳırḳ 'aded resā'ilin cem' idüp "*Fevā'id-i Zeyniyye*" tesmiye itmişdür[1].] Mecmū'-ı mü'ellefātı şu'ā'-ı sa'ādetden behredār, müteدāvil ü meşhūr-ı dār u diyārdur. 'Aded-i sinīn-i sinni ḳırḳ altıya vāṣıl olduḳda devre-i ḥayātı temām ve māh-ı serī'u's-seyr gibi zemān-ı ḳalīlde mütevārī-i ġamām-ı ḥimām oldı. Eger ecelden emān ve 'ömrden zemān bulmış olsa u'cūbe-i dehr ve nādire-i 'aṣr olmaḳ muḳarrer idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Ḳāsım bin Süleymān (Ṣāḥibü't-*Taṭbīḳ*)

Dārü'l-mülk-i Ḳaraman olan medīne-i Nigde'den nümāyān olup ol diyār 'ulemāsından taḥṣīl-i meleke-i isti'dād ve 'ulūm-ı rā'iḳayı mertebe-i lā'iḳasında i'dād itdükden ṣoñra maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm ve bi-ḥasbi'l-merāsim devre-i 'ulemā-yı Rūm eyleyüp mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi ḫidmetlerine intisāb ve istinād-ı 'atebe-i 'aliyyeleri ile şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itmiş idi. Ba'dehu semt-i tedrīse 'āzim ve medāris-i 'aliyye-i 'ilmiyyede ifāde-i fünūn-ı celīleye müdāvim olup bi-ḥasebi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb-ı münāsib iderek ṭoḳuz yüz altmış altı tārīḫinde elli aḳçe ile Siroz'da Selçuḳ Sulṭān Medresesi'nde münāvele-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ u īḳān eyledi.

1 Ḳırḳ//itmişdür, der-kenar R1, SE

Ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i marżiyye üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş senesi evāḫirinde ders ü devri temām ve müddet-i ḥayātı ḳarīn-i ḫitām oldı.

Mevlānā-yı merkūm ġavvāṣ-ı biḥār-ı ʿulūm, şemşīr-i mū-şikāf-ı ṭabʿla ḳāsım-ı ṣāḥib-ḳırān ve kümeyt-i ṣarṣar-ḫırām-ı ḫāme birle bedīʿ-i ʿarṣa-i maʿānī vü beyān, leṭā'if-i nikāt-ı ʿilmiyye ile s̱aġr-ı istiʿdādı bāsim ve evḳāt-ı mübārekesin meşāġil-i ʿilm ü ʿibādete ḳāsım idi.

Metn-i Viḳāye'yi şerḥ idüp tevfīḳ münāsebeti ile "*Taṭbīḳ*" tesmiye itmişdür. Mollā-yı merḥūma cevāb virmek üzere taḥḳīḳ semtin ṭutmışdur. Bu ḥaḳīr, kitāb-ı mezbūrı gördüm. Ehl-i ʿilmāna es̱er ve gevher-i kān-ı hünerdür.

el-Mevlā ʿAbdu'l-bāḳī (Fenārī-zāde Bāḳī Çelebi)

Evā'il-i devlet-i Süleymāniyye'de ṣadr-ı ʿālī-ḳadr **[24a]** iken vāṣıl-ı raḥmet-i Bārī olan Meḥemmed Şāh-ı Fenārī'nüñ şemʿ-i bezm-efrūz-ı ḫānedānı ve maḫdūm-ı kerīm-i ʿālī-şānıdur. Ṭoḳuz yüz yigirmi üç senesinde kümūn-ı ġāybdan ruḫṣat-yāfte-i ẓuhūr ve hilāl-i mehd-i saʿādete fā'iżü'n-nūr olmış idi. Tisʿa ve ʿışrīn ve tisʿa mi'ede peder-i vālā-güheri ʿāzim-i dārü'n-naʿīm olup mis̱āl-i dürr-i yetīm, ṣādef-i kenef-i ʿamm-i büzürgvārı, yaʿnī Muḥyi'd-dīn el-Fenārī der-ʿuhde-i ḥacr-i terbiyet itmekle vāṣıl-ı derece-i istiʿdād[1] ve bāliġ-i meblaġ-ı ʿaḳl-ı müstefād olduḳda ʿulemā-yı ʿaṣrdan Sinān Çelebi ve Çivi-zāde Efendi ve İsḥaḳ Efendi ve Mollā Çelebi ve Saʿdī Efendi ḥażerāt-ı ʿāliyātına rūy-māl ve dārü'l-ifādelerinde iştiġāl eyleyüp muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemeti ile nā'il-i evvelīn-i emānī olmış idi. Baʿdehu ḫaṣīṣa-i Āl-i Fenārī olan ibtidā ḳırḳ aḳçe[2] medreseye ṭālib ve ṣudūr-ı zemāne ḥużūrına ʿurżakün-i me'ārib olup germ-sāz-ı nā'ire-i niyāz olduḳca anlar rū-gerdān-ı şīve vü nāz olmaġın;

Mıṣrāʿ Degmez bu ḳadar raġbete bu ʿālem-i fānī

diyüp meslek-i ḳażāyı iḫtiyār ve seksan aḳçe ile ḥākim-i Şile vü Üsküdār oldı. Baʿdehu Ġalaṭa'ya, baʿdehu Ṣofya'ya ḥākim, baʿdehu s̱āniyen Ġalaṭa'da rev-

1 21a E
2 Aḳçe ile SE

naḳ-efrūz-ı maḥākim olup baʿdehu Sidreḳapusı ilḥāḳı ile maḥrūse-i Selānik ḥükūmetine nā'il, baʿdehu s̱ālis̱en Ġalaṭa ḳażāsına vāṣıl olup pertev-endāz-ı ʿadl-ı şāmil ve şöhret-endūz-ı celā'il-i ḫaṣā'il iken ṭoḳuz yüz yetmiş senesinde maraż-ı ṭāʿūndan irtiḥāl ve rūy-ı niyāzı mālīde-i ḫāk-i dergāh-ı Ẕü'l-celāl eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, şerīfü'n-nefs ü ʿālī-himmet, kerīmü't-ṭabʿ u veliyy-niʿmet, es̱ās̱ ü libāsda tekellüf ü tecemmüle mā'il, ṭaʿām u ḫuddāmında şöhret ü irā'eye şīfte-dil, ḫānesi mecmaʿ-ı yārān, ḥalḳa-i ṣoḥbeti vaʿdegāh-ı aḥbāb ü hullān idi. Üsküdār ḳurbında bir ḥadīḳa-i cennet-mis̱āl tertīb idüp "Güzelcebāġçe" diyü telḳīb olınmış idi. Mercūdur ki ol ḥadīḳa-i enīḳaya niʿme'l-bedel ḥaẓā'ir-i firdevs-i berīn ve cennāt-ı ʿāliyāt ü ḥūr-ı ʿīn rūḥ-ı pür-fütūḥına ḳarārgāh u ḳarīn ola. Āmīn[1].

el-Mevlā Yūsuf (Yūsuf Çelebi el-Fenārī)

Tercemesi sebḳ iden ʿAbdu'l-bāḳī Çelebi'nüñ birāder-i kihteri ve Meḥemmed Şāh-ı Fenārī'nüñ ferzend-i nīk-aḫteridür. ʿAmm-ı kerīmi Muḥyi'd-dīn Efendi'nüñ ḥücre-i ḥacr-ı terbiyetinde ḳarīn-i neşv ü nemā ve zemīn-i istiʿdādı senābil-i feżā'il ile naẓāret-nümā olup ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ-ı ʿilme sülūk ve tibr-i mesbūk-i istiʿdādın ṭamġa-i ḳabūl-i ʿulemā ile meskūk itdükde mānend-i serv-i sehī ḥareketi Samsūnī-zāde Aḥmed Efendi ḫidmetlerine müntehī olup mevlānā-yı mezbūr İstanbul ḳażāsından maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ **[24b]** ṭoḳuz[2] senesinde Muḥyi'd-dīn Efendi, Ḳadrī Çelebi yirine mesned-ārā-yı fetvā olduḳda müftīlere maḫṣūṣ Medrese-i Bāyezīd Ḫāniyye'den istiʿfā itmegin ber-vech-i teḳāʿüd anlara iʿṭā olınup ṣāḥibü't-tercemeyi muʿīd itmiş idi. Elli iki tārīḫinde mülāzemetle ber-murād ve ʿamm-i ʿamīmü'l-iḥsānına dāmād olup medrese içün ṣudūr-ı ʿaṣra mülāzemet ve bāliġan-mā-belaġ tażarruʿ u minnetden tefrīġ-i ẕimmet eyleyüp bunlar iġrā-yı[3] kemān-ı niyāz ile ḫadeng-i recāyı pertāb itdükçe anlar taʿallül-i bī-şümār ile siper be-rūy-ı cevāb olduġın gördükde iḫtiyār-ı meslek-i ḳażā ve dil-ḫᵛāh-ı ṣudūra ʿarż-ı rıżā ile iẓhār-ı ẕekā itdi. Cānib-i Rūm'da baʿż-ı bilāde ḳāżī ve aḥkām-ı sāl-i müstaḳbel ü ḥāli ol aḳṭārda māżī olup ṭoḳuz yüz yetmiş senesinde ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb ḥükūmeti-

---

1 13b SE
2 - SE
3 İġrāḳ-ı R1, SE

ne manṣūb olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl ecdād-ı kirāmı evḳāfınuñ tevliyeti bunlara intiḳāl idüp bundan aḳdem a'mām-ı kirāmından ṭoḳuz yüz elli dört senesinde fevt olan Muḥyi'd-dīn Efendi'nüñ evlād-ı ẕükūrı "Şems Çelebi" nām maḫdūma münḥaṣır olmağın müẓāheret-i muṣāheret ile muḫallefātına müstevlī ve elli yedi tārīḫinde vefāt iden Şemāniye'den müteḳā'id dīger 'ammı Pīr Meḥemmed Efendi'nüñ evlād-ı ṣıġārına[1] velī olup altmış üç ḫilālinde Medīne-i Münevvere'de mücāvir olan 'amm-i āḫarı Ebü'l-ḳāsım-ı Fenārī fevt olduḳda vaṣıyy-i muḫtārı ve birāderi 'Abdu'l-bāḳī Çelebi'nüñ vāżı'u'l-yed-i emvāl ü 'aḳārı olmış idi. Müsā'ade-i eyyām-ı nā-fercām ve mekr u ḫadī'a-i dehr-i bī-encām ile dirhem ü dīnār, esbāb u 'aḳār, dūr ü dekākīn, ḥadā'iḳ u besātīn, bisāṭ-ı ḥarīr ü libās-ı semmūr, envā'-ı tefārīḳ u eṣnāf-ı faġfūr, ġılmān-ı ḥassān u cevārī-i nāzenīn, merākib-i ciyād ü maḥmil-i dil-nişīn, kütüb-i nefīse vü nüsaḫ-ı maḫdūme, belki ḳamāḳım-ı memlū vü künūz-ı maḫtūme, ve'l-ḥāṣıl müddaḫar-ı devlet-i sad-sāle-i dūdmān-ı Fenārī;

Mıṣrā' Cem' ider deryā-yı 'ummān ebr-i bārān ḫarcanur

mażmūnı üzere dest-i kerem-peyvestine nihāde ve müstelezzāt-ı dünyādan her cins-i fāḫir-i pür-behā çep ü rāst-ı naẓargāhında āmāde oldı. Merḥūm daḫı neşve-i pür-zūr-ı cām-ı ġurūr ile ṭayy-ı ṭūmār-ı taṣarrufāt ve neşr-i defter-i isrāfāt eyleyüp köhne-resm-i mīrāṡ-ḫᵛāregānı maḥv itmek içün ne güne naḳş-ı dil-keş peydā ḳılsam ve ḳubbe-i 'ālemde ġulġule-i nām ü nişān ibḳā itmege ne yoldan ṣīt u ṣadā ṣalabilsem, diyü iṡbāt-ı vücūd-ı efkārına[2] müştaġil ve 'āḳıbet-i kārdan ġāfil iken ḥarīf-i telḫ-sāz-ı bezm-i emel, ya'nī **[25a]** mihmān-ı kerīhü'l-liḳā-yı ecel verā-yı perde-i Ḳāf-ı 'ademden germ-'inān-ı maḥmil ve sāḥa-i zindegānīsine nāzil olup der-ḥāl tevābi' ü levāḥiḳ mūy-kenān ü nāle-künān, sīne-ḫırāşān u dīde-ḫurūşān yek-zebān-ı vāveylā olduḳda nefā'is-i emti'a ve a'lāḳ-ı pür-bahā, ḫasā'is-i evānī, belki evrāḳ-ı faṣl-ı ḫazānī gibi 'urża-i fenā ve yaġmagerān-ı çābük-dest-i ṣarṣar-ı şitāya ṣıla olup lemḥatü'l-baṣarda ol serā-perde vü eyvān, perde-i şu'bede-bāz-ı dest-i āḫir-kerdeden nişān virdi. Fī'l-ḥaḳīḳa māl-i eytām ü evḳāf ictimā' itmekle seyl-i kūh-endāz-i belā ve bād-ı naḫvet-i cāh u şevket-i

1 21b E
2 İṡbāt-ı//efkārına:isbāt-ı vücūda SE

mümteniʿu'l-īḳāf ṣarṣar-ı hevlnāk-i fenā olup mānend-i tīşe-i kūhken, şecere-i vücūd ve kūhsār-ı kām-rānīye bīḫ-efgen oldı.

Merḥūmuñ keyfiyyet-i irtiḥālinde maḫdūmı Maʿtūh Çelebi merḥūm ki tercemesi maḥallinde ẕikr olınmaḳ ʿuhde-i ḫāme-i mütercimdedür, bu gūne dest-ber-ceyb-i rivāyet ve şekker-rīz-i ṭabaḳçe-i ḥikāyet olurdı ki "Bir rūz-ı nevrūzda tertīb-i żiyāfet ve tersāne erbābından Naḳḳāş Ḥaydar Çelebi bāğçesinde ʿaḳd-ı ʿıḳdu'l-le'āl-i ṣoḥbet idüp ol meclis-i pür-iḥtirāma müderrisīn-i kirāmdan Süleymāniyye Müderrisi Şeyḫī Efendi'yi ve Ṣaḥn Müderrisi Çivi-zāde Efendi'yi ki baʿdehu pey-ender-pey şeyḫü'l-islām olmışlardur, daʿvet ḳılup Mütevellī Beydaḳ Çelebi yārāndan olmağla dāḫil-i ḥalḳa-i cemʿiyyet olmış idi. İcrā-yı ḳānūn-ı nevrūz-ı sulṭānī içün müşīr[1] ṭaleb olındukda ṣāḥib-i ḫāne "Bendeñüzde aʿlāsı vardur." diyüp ḥabābvār gümiş ḥoḳḳayı meydāna ḳor. Maḥẓūẓ olan yārān-ı ṣafā fetḥ-i ṭılısm-ı ḫāṭır-ı ḥazīn içün kilīd-i meblağ-ı sīmīni dāḫil-i ḳufl-i laʿlīn idüp ẕevḳ-ı selīmi olan merāret-i müfriṭesin iḥsās eyledükde nāzikāne dest-mālle silüp āgāh olmayanlar كلّ مرّ دواء[2] manṭūḳınca ibtilā-yı ibtilāʿını niʿmet bilüp belki ḥoḳḳanuñ dibin göstermege himmet eyler. Meger ṣāḥib-i ḫānenüñ bir ḳaḥbe-i gīsū-bürīde ve delle-i tutuḳ-derīde duḫter-i menḥūs-aḫteri var imiş. Pederin telḫ-kām-ı ḥimām itmekle bekām olmaḳ sevdāsına[3] ḥoḳḳa-i tiryāḳ-ı ber'ü's-sāʿayı mühre-i mār gibi pür-zehr-i helāhil ḳılmış imiş. Ol ṭurfe-maʿcūnla pür ḥoḳḳa-i tīre-derūndan ġaraż ḳunbara-i āteş ve ṭop-ı ḳalʿa-kūb-ı ṣāʿiḳa-veş[4] ḳaṣd-ı[5] ihlāk-i peder iken sevḳ-ı ḳażā vü ḳader ile ġayre iṣābet ider. El-ḳıṣṣa muḳaddemce āgāh olup pertāb idenler teverrüm-i zebān ü dehānla ḫalāṣ olup Beydaḳ Çelebi ile ṣāḥib-i ḫāne istifrāġında sürʿat itmekle nice zemān esīr-i firāş olduḳdan ṣoñra dest-yāz-ı dāmen-i ḥayāt u intiʿāş olup ṣāḥibü't-terceme ḥiṣṣe-i ḥayātdan bī-naṣīb ve ġayr içün der-kār **[25b]** olan sehm-i rezī'e ol muṣāba muṣīb olup nev-rūz-ı ʿīş ü ʿişret şām-ı deycūr-i muṣībete mübeddel oldı. سبحان القادر على مايشاء. وكان ذلك فى أواخر سنة سبعين وتسعمائه[6] [Ḳırḳ yedi yaşında fevt olmışdur[7].]

---

1 Metinde مشر şeklinde yazılmış olan kelime Arapça anlamı gözetilerek müşīr biçiminde okundu.
2 "Bütün acı olan (şeyler) ilâçtır."
3 22a E
4 ṣāʿiḳaveş gibi R1
5 - R1, SE
6 "İstediğine gücü yeten Allah'ı tesbih ederim. Bu (hâdise) 970 senesinin sonlarında oldu."
7 Ḳırḳ//olmışdur, der-kenar E, SE

Merḥūm-ı mezbūr ḥalīm ü ṣabūr, taṣallüf ü riyādan[1] mütecānib, sehlü'l-ʿaṭā ve leyyinü'l-cānib, sīne-ṣāf u selīm, maḫdūm-ı kerīm idi.

Bu ḥaḳīr, biñ otuz yedi tārīḫinde Mizistre ḳāżīsi olup sicillāt-ı maḥkeme miyānında ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫi ile müverraḫ Meḥemmed bin Yūsuf el-Fenārī nāmına bir sicill gördüm. Bunlaruñ ferzendi ve Maʿtūh Çelebi'nün birāder-i ercümendi olmaḳ üzere mesmūʿ olup tafṣīl-i aḥvāline vāḳıf olmadum.

el-Mevlā Ḫıżr (Depegöz Ḫıżr Efendi[2]) {Ḫıżrī}

Nergis-i şehlā-yı vücūdı ḫāk-i pāk-i Edrine'den nümāyān ve "Depegöz Ḫıżr" dimekle maʿrūf-ı ʿālemiyān olup mā'u'l-ḥayāt-ı ʿilm ü maʿārifden reyyān ve ḥabāb-ı bāde gibi ser-germ-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ u īḳān olmaġla vāṣıl-ı mertebe-i müşāhede vü ʿıyān oldukda çeşm-i cānını ḫāk-i pāy-ı aʿyān-ı ʿulemādan keḥīl ve ṭarīḳ-ı ʿilmde devresin tekmīl eyleyüp Merḥabā Efendi'den mülāzemetle ber-murād ve ʿaḳd-ı muṣāheretle dāmād olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de Emīniyye Medresesi'ne, baʿdehū otuzla Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi'yle ʿunvān bulmış idi. Altmış yedi Şaʿbān'ında maʿzūl olup medresesi Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi'ye tevcīh olınup baʿż-ı ʿavārıż ḥasebiyle ṭarīḳdan ferāġat ve otuz aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ile ḳanāʿat eyleyüp vaẓā'if-i ʿibādāt ile güẕārende-i evḳāt iken ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde Edrine'de vefāt eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm dīde-dūz-i maʿālī vü fühūm, sermāye-i ʿulūm-ı naẓariyyeden ṣāḥib-i vāye ve naẓar-ı himmeti ʿālem-i bālāya irtiḳāye iken kevkeb-i ṭāliʿden yārī ve felekden cānibdārī görmeyüp ġubār-ı idbār ile ḳaṭʿ-ı naẓar ve eşk-i ḥasretle cihāndan güẕer itdi. "Ḫıżrī" maḫlaṣı ile şiʿārı ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da baʿż-ı eşʿārı vardur. Bu ebyāt nuḫbe-i güftārıdur.

Şiʿr Ḳaṣd-ı dil ol zülf-i ʿanber-fāmedür
Bir ḳalenderdür ki ʿazmi Şāmedür

1 14a SE
2 - R1, E

Kirpigüm dil mācerāsın yazmaġa
Kātib-i çeşmüm elinde ḫāmedür

Rūy-ı zerdüm eşk-i ḫūn-ālūd ile
Yazılu ḳanıla firḳat-nāmedür

Devletüñde bu yetīm-i eşkümüñ
Giydügi gül-gūnī aṭlas cāmedür

Merḥabā-zāde Efendi: Ḳayd-ı ta'rīfden āzāde olan Merḥabā-zāde Efendi'lerüñ mevṣil-i 'amūdu'n-nesebidür ki maḫdūmı Ḫulūṣī **[26a]** Efendi ṣınf-ı ḳużātuñ ercümendi iken bin yigirmi tārīḫinde Banaluḳa ḳāżīsi iken fevt olmışdur. Anlaruñ maḫdūm-ı celīli ḥālā mevleviyyetle Saḳız cezīresinde vālī ve mutaraṣṣıd-ı irtiḳā-yı ma'āric ü ma'ālī, fi'l-ḥaḳīḳa[1] vücūh-ı mevālīnüñ bir dāne ḫālidür. وقس عليه الباقي[2]

el-Mevlā Ḫurrem el-Cemālī İbn Meḥemmed bin Süleymān el-Ḳaramanī (Ḫurrem Çelebi)

Diyār-ı Ḳaraman'da "Aḳserāy" nām şehr-i meşhūra pīrāye-bend-i iştihār olan Cemāle'd-dīn-i Aḳserāyī'nüñ nesīc-i laḥme-i nesebi ve mübtehic-i verāṡet-i ḥasebi olmaġın Müftī 'Alī Efendi ḫānedānına müntesib ve taḥṣīl-i cemāl ü kemāle ṭālib olup dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve 'ulemā-yı 'aṣrdan aḫẕ-ı nevādir-i 'ulūm itdükden ṣoñra ṭayy-ı merāḥil-i ṭarīḳ-ı 'ilme germ-'inān-ı 'azīmet ve i'tilā-yı merāḳī-i cāh u celāle girān-rikāb-ı himmet iken niḳrīse mübtelā olmaġla muḳ'ad ve rātibe-i teḳā'üd ile ġam-ḫānesinde ḥabs-ı muḫalled olup ġonçe-i āmāli ḫande-i ḫurremī ve manṣıb-ı selāmetde berāt-ı müsellemi görmek müyesser olmadı. Ol ḥālle iḳrā'-i ṭalebeye iştiġāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde İstanbul'da irtiḥāl eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr fežā'il-i keṡīre ile meşhūr, şi'r ü inşāya ḳādir, tevārīḫ ü muḥāżarātdan müstaḥżır-ı nevādir, ta'līmi müteberrik ü meymūn, merd-i ṣāliḥ-i ẕü-fünūn idi. Mevlānā Ümīdī cümle-i tilāmizesinden olup ba'ż-ı mevāżı'a ta'līḳātın ve rütbe-i ḳabūle vāṣıl kelimātın taḥḳīḳ iderdi.

1 22b E
2 "Diğerlerini bununla mukayese et."

el-Mevlā Ḫurrem (Ḫurrem Çelebi Ṣāḥib-i Medrese)

Ṣofya'da medresesi olan Ṣūfī Meḥemmed Paşa'nuñ mevālīsinden ve ʿAbdu'l-lāhoġulları'nuñ ehālīsindendür. Füyūżāt-ı ʿilm ü ʿirfānla çemenzār-ı istiʿdādı sebz u ḫurrem ve ezhār-ı fażl ü envār-ı kemālle reşkīn-sāz-ı bāġ-ı İrem olup Çivi-zāde Şeyḫ Meḥemmed Efendi'nüñ ḫidmetlerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı ʿilme yolından ʿāzim olmış idi. İbtidā vaẓīfesi muḳābelesinde yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa'da ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Ḫāṣköy'de Maḥmūd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu miṣlī ile Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Ṣofya'da meşrūṭası olan Meḥemmed Paşa Medresesi'ne müderris olup teraḳḳī ile vāṣıl-ı ʿaḳd-ı ḫāmis olmış idi. Baʿdehu iç ilde medrese ṭaleb itdükçe nā'il-i maṭlab olmayup bi'z-żarūre kenāre çıḳmaġa rāżī ve yüz elli aḳçe ile baʿż-ı bilāda ḳāżī oldı. ʿArabistān semtinüñ bilād-ı celīlesine vālī ve āṣār-ı füyūżāt-ı iḳbāli mütevālī olup baʿdehu yigirmi beş aḳçe vaẓīfe ile müteḳāʿid ve medīne-i Dımaşḳ'da mürettеb-sāz-ı fevā'id-i ʿavā'id olmış idi.

Beyt

فحصّ بها أوطان خودٍ غريرةٍ
منعّمةٍ[1] لاقت من العيش خرّما[2]

Ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde müddet-i ḥayātı encāma ve rūz-ı ʿömri şāma yetişdi.

Merḥūm-ı merḳūm ʿāşıḳ-ı maʿārif ü ʿulūm, fażl ü kemālle maʿrūf, **[26b]** ḳażāsında ṣalābet ü şehāmet ile mevṣūf, Keyvān gibi himmeti ʿālī, ehāli vü mevālī ile müvālī, meşā'iḫ-ı Naḳş-bendiyye'ye intisābı ve ṣalāḥ u ʿirfāndan vāye-i niṣābı var idi. İstanbul civārında Ṭop-ḫāne'de bir medrese binā idüp "Ḫurremiyye" dimekle meşhūr ve Şām eṭrāfında evḳāf-ı keṡīre tertīb eyleyüp ḫayr u bereketle meẕkūr oldı.

el-Mevlā ʿAbdu'l-bāḳī (ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī[3] Çelebi)

Devlet-i Ebü'l-fetḥī'de mesned-ārā-yı fetvā olan Mollā ʿArab merḥūmuñ maḫdūm-ı pür-fażl ü edebi ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Çelebi'dür[4]. Sekiz yüz ṭoḳ-

1 منعمة R1, SE
2 "Hayatın müreffeh olanından nasiplenmiş körpe, genç ve müreffeh kızların vatanlarını seçti."
3 ʿArab-zāde//Çelebi:ʿArab-zāde Efendi SE
4 14b SE

san beş tārīḫinde ketm-i ʿademden perde-endāz ve ġonçe-i teh-beste gibi rev-naḳ-efrūz-ı ḳımāṭ-ı ʿizz ü nāz olup;

Mıṣrāʿ Gitdi Kestelli Fenārī hem daḫı İbn ʿArab
Cümlenüñ tārīḫi ẓāhirde velī ẓāhir degül

beytinden müstefād olan üzere iḥdā ve tisʿa miʾede peder-i ʿālī-güheri ḫayr-bād-ı dehr-i bī-bünyād eyledükde maḫdūm-ı mezbūr ṭıfl-ı şeş-sāle olup birā-der-i mihteri Bābek Çelebi ḥacrında ḳarīn-i terbiye ve dāʿī-i semt-i reşāda ḥāżır-cevāb-ı telbiye olmış idi[1]. Şaḳīḳ-ı mükerremi şefḳat-i pederāne ile tekrīm ve fünūn-ı nāfiʿayı mertebe-i lāʾiḳasında taʿlīm eyleyüp ol merdüm-i ʿayn-ı aʿyā-nuñ manẓūrı ve maẓhar-ı feyż-i mevfūrı olduḳdan ṣoñra ṭarīḳ-ı ʿilme ʿāzim ve Müftī ʿAlī Çelebi ḫidmetlerinden mülāzım oldı. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Kütāhiyye'de Ḳaragöz Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla İnegöl'de İsḥaḳ Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ḳapluca Medresesi'ne müderris ve mebānī-i ʿulūmı müʾessis olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki senesinde Pervīz Efendi yi-rine Maḥmūd Paşa Medresesi'ne nāʾil, ḳırḳ üç hilālinde Faḫrī Çelebi yirine Üç-şerefeli pāyesine vāsıl, ḳırḳ yedi dāḫilinde Ḥüseyn-i Ḳareṣī yirine Ṣemāniye'de mesned-ārā-yı feżāʾil olup elli bir eṣnasında Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi yirine alt-mış aḳçe ile Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Medresesi ile ḳadri mezīd olmış idi. Se-ne-i mezbūre evāḫirinde selef-i sālifi yirine Ḥaleb ḳażāsı ile fāʾiz-i maṭlab oldı. Elli üç tārīḫinde Manav ʿAbdī yirine Mekke-i Mükerreme'ye naḳl ile tekrīm olındı. Elli yedi senesinde ṭoḳsan aḳçe ile müteḳāʿid olup yirine Ḫᵛāce Ḳayını Meḥemmed Efendi müteṣāʿid oldı. Ol eṣnāda Ḳara Çelebi yirine maḥrūse-i Burūsa ḥükūmeti ile bülend-maḳām, altmış temāmında ʿAbdu'l-kerīm-zāde yirine ḳażā-yı Mıṣr ile maḳżiyyu'l-merām oldı. Altmış üç senesinde vaẓīfe-i emṣāl ile munfaṣıl ve manṣıb-ı mezbūra Pervīz Efendi[2] muttaṣıl oldı. Altmış yedi tārīḫinde Martolos Efendi yirine ṣāniyen Mekke-i Müşerrefe ile **[27a]** teşrīf olındı. Altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde refʿ olınup yirine Fużayl Efendi terfīʿ olındı. Vaẓīfe-i teḳāʿüd ile gūşe-nişīn-i ḫumūl ve naẓāʾif-i vaẓāʾif-i ʿilm

1 23a E
2 - E

ü ʿibādete meşġūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde maraż-ı ṭāʿūndan intiḳāl ve dārü'l-üns-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr mecmūʿa-i fażl-ı mevfūr, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü şāmil, beşūş u ḫalūḳ, ṣıddīḳ u ṣadūḳ, maḫdūm-ı kerīmü'ş-şān, ḥarīṣ-i cāh u ʿunvān, tertīb-i ḳavābile firīfte, terfīʿ-i ḳadr-i emās̱ile şīfte, evżāʿ u eṭvārı müsellem, melek-ḫiṣāl ādem idi. Ḳarār-dāde-i ʿālemdür ki ol zemāne dek müderrisīn-i S̱emān'dan bir merd-i fāżıl bunlar nā'il olduġı iştihāra vāṣıl olmamış ve bunlara naṣīb olan cemʿiyyet-i efāżıla dest-res bulmamış ola. Fi'l-ḥaḳīḳa ders-ḫāne-i taḥḳīḳları maḥaṭṭ-ı riḥāl ve veche-i āmāl-i ricāl olup cümleden Şeyḫü'l-İslām Zekeriyyā Efendi ve ṣadrü'l-ifāde Aḫī-zāde Efendi ve İstanbul ḳāżīsi iken fevt olan Nāẓır-zāde ve Burūsa Ḳāżīsi ʿArab-zāde dāḫil-i ḳıbāb-ı ḥücerātı olup;

Kim görüpdür ki ola baḥr ḥabāb içre nihān

maʿnāsını ʿıyān ve rūz-merre sekiz dersle revnaḳ-efrūz-ı medāris-i S̱emān idi[1]. Zemān-ı ḳażāsında cemʿ-i esbāb-ı kām-rāniye mā'il ve ẓuhūr u bürūze şīfte-dil olup[2] ṣadāret iktisābı içün ṣudūr-ı vüzerāya māl-i firāvān beẕl idüp vāyesi ḥırmān olmış idi. Burūsa ḳāżīsi iken "Ẓulmiyye" dimekle meşhūr Yeñiḳapluca'yı binā ve Ṣadr-ı Aʿẓam Rüstem Paşa'ya ihdā eylemiş idi. Fi'l-ḥaḳīḳa ḥammām-ı nüh-ṭāḳ gibi ʿibret-nümā-yı āfāḳdur.

Baʿżı s̱iḳāt-ı ruvātdan menḳūldur ki bir gün merḥūm Rüstem Paşa ḳapusında mülāḳāte muntaẓır dīvān-ḫāne taḫtasında zār u müteḥayyir görüp zengār-ı ġubār-ı ġam āyine-i cebīn-i ḥālinde hüveydā ve dem-be-dem āh-ı sūznāk çekdükçe āteş-i derūnı peydā olmaġla;

Nedendür iy meh-i āyine-ruḫsār
Yüzüñ zengār-ı ġam ṭutmış ḳamervār[3]

Göñül āyinedür sevmez ġubārı
Götürmez cām-ı Cemşīd inkisārı

---

1 Olup SE
2 İdi SE
3 23b E

mażmūnı ile istifsār-ı ḥāl ve sebeb-i te'es̱s̱ürden su'āl eyledükde buyurmuşlar ki "Bu ḳapuya şeref-yāfte-i intisāb ve gāh u bī-gāh rūy-māl-i ḫāk-i dergāha ruḫṣat-yāb olmaḳ recāsına otuz biñ filori ḫarc eyledüm. Henüz bīgānevār mu'āmeleden ḫalāṣ ve dāḫil-i bezm-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ olmaḳ müyesser olmadı." diyü cevāb virüp[1];

Şi'r Çüridüp naḳd-i sirişküm o cefākārı görüñ
'Āşıḳumdur dimege şimdi baña 'ār eyler

feḥvāsıyla girye-i hāy hāy-ı gülū-sūz-ı **[27b]** ḥasret idüp dem-beste-i ḥayret olmış ammā aṣḥāb-ı taḥḳīḳ yanında resīde-i fayṣal-ı taṣdīḳdür ki vezīr-i mezbūr ḫidmet-i mevlānāyı ḳāżī'asker itmege sa'y-i mevfūr ve bez̲l-i maḳdūr eylemiş. Lākin ni'met-ḫāne-i taḳdīrden ḥiṣṣe-i ġā'ib ṣāḥibi olmamaġla tertīb-i muḳaddimāt-ı esbāb netīce-baḫş-ı me'ārib olmamış.

Beyt إذا لم يكن عون من الله للفتى
فأول ما يجنى عليه اجتهاده[2]

تجاوز الله عن سيئاته وجازاه بعميم لطفه وفسيح جنانه[3]

el-Mevlā Muṣṭafā bin Meḥemmed (Mi'mār-zāde Efendi[4])

Vālid-i mācidleri *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'de devlet-i Süleymāniyye 'ulemāsından ma'dūd olan Ḥaleb Ḳāżīsi Mi'mār-zāde Efendi'dür. Dest-yārī-i ṭab'-ı mi'mārī ile mebānī-i 'ulūmı ṭāḳ-ı bülend-eyvān-ı fażl ü 'irfāna esās ve terāzū-yı mi'yār-ı ṣaḥīḥü'l-'ayār ile ma'mūre-i isti'dādın felek-mesās ḳılup 'ulüvv-i rütbe-i istiḥḳāḳı meşhūr ve her cānibi ma'mūr dānişmend-i bī-mānend olduḳda fużalā-yı müderrisīnden Ḳumrī Maḥmūd Efendi ile dem-keş-i müẕākere ve Ma'lūl Emīr Efendi ḫidmetinde ser-germ-i raḥīḳ-ı ma'lūl-i muḥāvere olup Çivi-zāde Efendi himmeti ile tesmīr-i bāb-ı taḳṣīr ü tevānī ve gül-mīḫ-i dergāh-ı

1 Diyü//virüp:- R1, SE
2 "Bir kişiye Allah'ın yardımı söz konusu olmazsa kendi aleyhine işlediği ilk cinayet ictihâdıdır."
3 "Allah onun günahlarını affetsin ve onu lütfunun ve cennetinin genişliği ile mükâfatlandırsın."
4 - R1, E

istifāżayı[1] Süheyl-i Yemānī'ye müdānī itdükden ṣoñra Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine ittiṣāl ve merātib-i ʿizz ü iḳbālin hem-ser-i ṭabaḳāt-ı celāl eyleyüp mülāzemetle nā'il-i āmāl olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān'a müntemī olan Ḳāsım Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşa Medresesi'ne[2], baʿdehu ḳırḳ ile Yıldırım Ḫān Medresesi'ne pey-ender-pey vāṣıl ve her birinde güher-nis̱ār-ı bār-ḫāne-i feżā'il olup ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Manav ʿAlī yirine elli aḳçe ile Ṭırabozın Sulṭāniyyesi'ne gidüp elli yedi ḫilālinde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine Ḫāṣekī pāyesine gelüp elli sekizde Ġarīḳ ʿArab-zāde yirine Ṣaḥn müderrisi oldı. El-ḥāletü hāẕihi Rüstem Paşa āstānesine intisāb itmekle şerefāt-ı menār-ı iştihārı gerdūn-cenāb ve şevḳ-ı bahār-ı iltifāt ile nevā-yı hezār-ı ṭabʿ-ı nükte-güẕārından ḳıbāb-ı medrese mānend-i kāse-i rebāb olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış senesinde Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ cānib-i şarḳīde vāḳiʿ olup ḳıbāb-ı refīʿi felek-i ẕātü'l-burūca mümās̱il ve ʿalem-i zerrīni farḳ-ı Ferḳadān'a vāṣıl olan medreseleri temām olduḳda biri bunlara, biri ḳarīnleri olan Ḳāżī-zāde Efendi'ye inʿām olındı. Ol iki fāżıl-ı yektā ḥaḳḳ-ı ifāde vü ifāżayı edā ve ṣīt ü ṣadā-yı müselseli biri birinden aʿlā eyleyüp[3] altmış üç Ṣafer'inde Ḥāmid Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa'da fermān-revā-yı aḥkām-ı ḳażā oldı. Ol manṣıb-ı celīlede kemāl-i şehāmet ü ṣalābet ile tenfīẕ-i aḥkām ve nihāyet-i **[28a]** nezāhet ü istiḳāmetle erkān-ı şerʿi iḥkām idüp ġāyetü'l-ġāyāt-ı kām-rānīye fā'iz ve mesāḥat-ı cāh-ı ʿarīżında ve hem terdest ü ẕihn-i çālāk ʿāciz iken sene-i mezbūre Ramażān'ında kevkeb-i iḳbāli üfūl ve bir nādire-i bādire vuḳūʿından maʿzūl olup manṣıbı ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye virildi[4]. Ḫulāṣa-i ḳıṣṣa budur ki mevlānā-yı mezbūruñ diʿāme-i püştībān-ı devleti olan vezīr-i sālifü'z-ẕikrüñ inḥirāfı cihetinden bünyān-ı şevketi mütezelzil ve kevkeb-i baḫt u iḳbāli derece-i irtifāʿdan mütenezzil olduġın iḥsās iden gürūh-ı mekrūh-ı erbāb-ı nifāḳ kemīn-i ḥīleden kemān-ı gurūhe-i mekri iġrāḳ idüp ṣaḥīfe-i ʿarżın ḳırṭās-ı rumāt gibi muḫarraḳ ve bünyān-ı ḳāʿa-i ʿīş ü ṣafāsın mencenīḳ-ı safsāf-ı s̱aḳīfe ile [5]﴿قَاعًا صَفْصَفًا﴾ mażmūnına mā-ṣadaḳ itme-

---

1 15a SE
2 baʿdehu//Medresesi'ne:- E
3 Olup SE
4 24a E
5 "Kur'ân-ı Kerîm, Tâhâ Sûresi, 20/ 106, "Dümdüz, bomboş (yerler)…"

ge teşmīr-i sāʿid-i himmet itmişler idi. Cümleden Rūmili Ṣadrı ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ṣāḥib-i devlete ḫidmet içün mevlānānuñ bir ḥüccetde ḫaṭāsın ḥużūr-ı pādişāhīye ʿarż eyleyüp ḥabbeyi ḳubbe ve noḳtayı kitāb ve dest-bāf-ı ḥarf-gīrān-ı bī-inṣāf ile [1]حبل مؤلف من شعرات olmağla ʿazline aḳvā-yı esbāb eyledi[2].

Mervīdür ki pādişāh-ı ʿālī-cenāb es̱nā-yı ʿarżda ḳāżīʿaskere ʿitāb idüp "Bu maḳūle ḥalbe-i feżā'ilde rācil ve mühimmāt-ı mesā'ilden[3] ġāfil kimseyi ḥüsn-i şehādet ile niçün bu mertebeye getürdiñüz. Bā-ḫuṣūṣ medresemüze istiḥḳāḳın ʿarż idüp tevcīhine bāʿis̱ oldıñuz." didükde ṣadr-ı nükte-dān iʿtirāż-ı tenāḳuż-dan ḫalāṣ olmaġ içün cevāba ictirā ve girībān-ı ʿırżın[4] mu'āḫeẕe-i töhmetden bu güne ibrā idüp eydür ki[5] "Pādişāhum, Miʿmār-zāde dāʿīleri ʿulūm-ı ʿaḳ-liyyede māhir, fünūn-ı ʿāliyede müdāreseye ḳādir, müdeḳḳiḳ-ı dānişmend ve fāżıl-ı bī-mānenddür. Lākin ḥıfẓ-ı mesā'il-i şettā ve mürāʿāt-ı ādāb-ı ḳażā başḳa ṣanʿatdur. Ol vādīde ḳuṣūrı tecrübe ile āşikār oldı." dimekle defʿ-i ġubār eyle-di. El-ḥāletü hāẕihi cünḥa-i[6] taḳṣīr ʿuhde-i mevlānāda olduġı żamīr-i münīr-i pādişāhīde cāy-gīr olup nice zemān mübtelā-yı ẕüll ü hevān, ne taʿyīn-i vaẓīfe ile cebr-i ḫāṭır, ne iḥtimāl-i manṣıb ile zülāl-i ʿināyet müteḳāṭır olur. Ḥattā baʿż-ı mecālisde mu'aḫḫarlar taṣaddur u taḳaddüm ve şemātet-i aʿdā tezāḥüm ü tefāḳum idüp taʿyīn-i vaẓīfe olmamaġla taʿayyün-i rifʿati refʿ ve ḫilʿat-i mevle-viyyeti ḫalʿ u refʿ[7] olındugın işrāb idüp kāse kāse zehr-āb içürmişler idi. Bi'l-āḫi-re hücūm-i ġumūm-i ġayret ve ḥarāret-i nār-ı ḥamiyyet ile rikāb-ı pādişāhīye refʿ-i ruḳʿa idüp "Ḳāżīʿasker dāʿīleri riʿāyet-i ḫāṭır-ı vezīr içün **[28b]** iftirāya cür'et ve meşmūl-i ʿināyet-i pādişāhī olduġum görüp manṣıbına müzāḥim ol-maḳ vehmi ile inḥiṭaṭ-ı rütbeme refʿ-i livā-yı himmet[8] eyledi." diyüp kendüye ġarāż u taʿaṣṣubların ʿarż itdükden ṣoñra ḥüccetüñ mevādd-ı iʿtirāżını taḳrīr ve mes'ele-i mezbūrede vāḳiʿ olan aḳvāl ü iḫtilāfātı taḥrīr idüp muḥarrik-i ʿırḳ-ı ʿināyet-i sulṭānī ve seksan aḳçe vaẓīfe ile maẓhar-ı ʿāṭıfet-i ḫāḳānī olmış idi.

1 "Kıllardan oluşan ip…"
2 - E
3 Mühimmāt-ı mesā'ilden:mesā'il-i mühimmeden SE
4 Emānetin E, SE
5 İbrā//ki:ibrā ider ki SE
6 Cürm-i cünḥa-i SE
7 taʿayyün-i rifʿati refʿ ve ḫilʿat-i mevleviyyeti ḫalʿ:taʿayyün-i rifʿati ve ḫilʿat-i mevleviyyeti ḫalʿ u refʿ R1
8 refʿ-i//himmet:beẕl-i himmet E, SE

[1] الشئ بالشئ يذكر والدهر عبرة لمن اعتبر ʿAbdu'r-raḥmān Efendi vezīr-i aʿẓamuñ dil-ḫᵛāhına tebaʿiyyet ve hevā-yı nefsinde maʿiyyet ile īfā-yı merāsimü'l-maʿiyyet ḳılmaġın bünyān-ı devleti muḥkem ve ʿayb-cūyān-ı bed-ḫᵛāhı ebkem oldı,[2] ṣanup devlet-i pā-der-hevā-yı dünyāya istinād ve iltifāt-ı vezīr-i mezbūre iʿtimād üzere maġrūr u ġāfil ve şīrīn-kārī-i dehr-i luʿbet-bāzdan ẕāhil iken Rüstem Paşa baʿż-ı evżāʿından dil-gīr ve cüzʿī ḫuṣūṣ içün münḥarifü'z-żamīr olup temessükātını teftīşe fermān ve neḳā'işini tenḳīr içün iġrā-yı daḳīḳa-şināsān eyleyüp tefaḥḥuṣ olınduḳda[3] " ʿAbdu'llāh" nām kimsenüñ vaḳfına yazılan vaḳf-nāmede ḳāżīʿasker efendinüñ münşīligi ġalebe itmekle;

﴿إِنِّي عَبْدُ اللهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ﴾[4] āyet-i kerīmesini iḳtibās ve zuʿmınca dūş-ı ʿibārātına ḫilʿat-i istiʿārātı ilbās itdügi görüldükde ḥużūr-ı vezīre ʿarż u inhā ve anlar ṭarafından[5] Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmdan istiftā olınup lüzūm-ı küfr ile iftā buyurmışlar idi. Ṣadr-ı aʿẓam fetvā-yı şerīfeyi pīşgāh-ı Süleymānī'ye ʿarż u iʿlām eyleyüp ʿulemā duʿācıları bu maḳūle küfr ü İslām farḳ itmeyen ādemüñ ṣadru'l-ʿulemā olduġına rāżī degüllerdür, diyü ʿazli içün iḳdām ve rūzgār-ı kīne-güẕār bu ṭarīḳla aḫẕ-ı intiḳām eyledi. Ṭoḳuz yüz altmış dört Şevvāl'inde ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ṣadāretden maʿzūl, yirine İstanbul Ḳāżīsi Ḥāmid Efendi mevṣūl olup Ḳara Çelebi Efendi ḥākim-i İstanbul olduḳda ṣāḥibü't-terceme anlaruñ yirine Edrine ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı[6].

Beyt بذا مضت الأيام ما بين أهلها
مصائب قوم عند قوم فوائد[7]

Ḥikāyet olınur ki Miʿmār-zāde Efendi bu es̱nāda ḥamd-ı Ḫudā eyleyüp " ʿAbdu'r-raḥmān Efendi bu ḥaḳīre isnād eyledügi töhmet-i cehlden luṭf-ı Bārī ẕimmetümi ibrā ve kendüyi isnād-ı küfr ile mübtelā eyledi." diyü iẓhār-ı sürūr u ṣafā iderken anuñ ʿazli silsilesinden manṣıb alduḳda neşve-nümā-yı keyf-i dübālā olmış imiş. Altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde İstanbul Ḳāżīsi Ḳara Çelebi intiḳāl eyleyüp bunlar yirine naḳl olındı. Merāsim-i ḳażāya kemā-yenbaġī ḳıyām

1 "Bir şey başka bir şeyle hatırlanır. Zaman ise ibret alan kişi için ibrettir."
2 İtdüm SE
3 24b E
4 Kur'ân-ı Kerîm, Meryem Sûresi, 19/ 30, "… Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi."
5 Re'yi ile SE
6 15b SE
7 "Böylece, günler ehli arasında geçip gitti. Bir topluluğun başına gelenler diğer topluluklar için faydadır."

ve aḥkām-ı de'ā'im-i şer'-i şerīf ve taḳviyet-i 'ażud-ı İslām eyleyüp zemān-ı **[29a]** ḥükūmeti tevārīḫ-i eyyām iken 'uḳde-i ḫāṭır-ı vezīr henüz münḥall ve 'araż-ı ġaraż ṣafā-yı ḳalbe mübeddel olmamaġın cessāse-i desīse-cūy-ı naẓarı her hüneri 'ayb ve leme'āt-ı ḫūrşīd-i feżā'ili sütre-i seḥāb-ı ta'aṣṣub ile ġayb idüp emr u nehy-i kecdār-ı dem-rīz, ḫancer-i bün-tīz-i ḳahr ile cān ü cigerin rīz rīz itmiş idi. Üç sene temāmına dek güne güne cevr ü cefā-yı taḥammül-fersāya temekkün ve teṡebbüt-i kūh-azmā göstermiş iken;

li-Mü'ellifihi[1] Ḳaṣd-ı sitem itse dehr-i pür-şūr
İhmāline olma şād u maġrūr

Hep sa'y ü ṭaleb gider yabāne
Āḫir didügin ider zemāne[2]

mażmūnı der-kār olup ṭoḳuz yüz altmış sekiz Şa'bān'ında mürrü'l-fıṭām-ı 'azlile telḫ-kām ve düst-kānī-i manṣıb-ı İstanbul ile Pervīz Efendi düst-kām oldı.

الدهر دولاب يدور
فيه الشرور مع السرور

بينا الفتى فوق السما
و إذا تحت الصخور[3]

Ḳarīne-i ḥāl vezīr-i vizr-endūza bu maḳūle ġadr-ı sīne-dūz fīrūz olmayup evtār-ı mekr ile tertīb itdügi ḥalḳa-i dām-ı cefā eşk-i dīde-i maẓlūm ile girdāb-ı belā olmış idi. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde mevc-i ṭūfān-ı ḥavādiṡ ile zevraḳ-ı vücūdı şikest ve ḳa'r-ı hevlnāk-i ḫāk-i fenā cāy-ı nişest olup dehān-ı sitem-dīdegān nefṡe-i maṣdūra maṣdar, bā-ḫuṣūṣ Yaḥyā Beg merḥūmuñ hicv-i meşhūrına maẓhar oldı:

'Andelībüñ ḳanına girmekle mesrūr oldı gül
Reng virdi kendüye ḥüsnine maġrūr oldı gül

1 li-Muḥarririhi E
2 SE'de iki beyit birbiriyle yer değiştirmiştir.
3 "Zaman bir dolaptır ki belâlar, sevinçlerle birliktedir. Genç, semânın üzerindeyken bir de bakarsın kayaların altındadır."

Bāġbān-ı ġayret itdi pāk ṣaḥn-ı gülşeni
Aġlama bülbül ki gülden ḫārlar dūr oldı gül

feḥvāsı üzere vezīr-i cedīd ʿAlī Paşa mevlānānuñ merhem-i tesliyet ile ḫāṭır-ı mecrūḥına rāḥat-baḫşa olup yüz aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd taʿyīn eyledi. Altmış ṭoḳuz Şaʿbān'ında Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* Ḳāżī-si Rūşenī-zāde'nüñ fevti ḫaberi geldükde ol manṣıb-ı celīle ṭālib olup Mollā Cāmī'nüñ;

Şiʿr کی بود یا رب که رو در یثرب و بطحا کنم[1]
کی بمکه منزل و کی در مدینه جا کنم[2]

beyit-i meşhūrını ʿunvān-ı ʿarż-ı ḥāl ve Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAlī Paşa'ya irsāl eyledükde tevcīh olınmış idi. Mükerreren edā-yı ḥacc u ziyāret ve menāsik-i mefrūżaya riʿāyet itdükden ṣoñra yetmiş bir Cemādiye'l-āḫiresinde maʿzūl ve maḳām-ı şerīfine Ḳaramanī-zāde Aḥmed Efendi mevṣūl oldı. Eṣnā-yı ḳufūlde ṭarīḳ-ı Şām'a ʿaṭf-ı zimām itmiş iken ʿālem-i rü'yāda "el-ḳażā fi'l-Mıṣr" nidāsı gūş-ı hūşına vāṣıl olup ḳażā-yı Ḳāhire-i maʿazziyye istiḳbāli ārzūsı ile sevḳ-ı revāḥil ve ṭayy-i merāḥil iderek Mıṣr'a dāḫil oldukda dīn-i vācibü'l-edā-yı rūḥı ḳażā ve keşmekeş-i dünyādan ḳaṭʿ-ı peyvend-i meżā mā-meżā eyledi. وکان ذلك فی شهر شوال لسنة احدی و سبعین و تسعمائه[3] **[29b]**

Mevlānā-yı merḥūm vāsıṭatu'l-ʿıḳd-ı ʿulemā-yı Rūm, ezhār-ı gūn-ā-gūn-i maʿārif, zīver-i tāc-ı iştihārı ve aʿlāḳ-ı girān-bahā-yı leṭā'if ü ẓarā'if, ḥuliyy ü viṣāḥ-ı ber-dūş-i iʿtibārı, şaḳā'iḳ-ı nādiresi zebān-bend-i fuḥūl-i ʿulemā, daḳā'iḳ-ı nādiresi ḥayret-dih-i ʿuḳūl-i ʿukde-güşā, muʿāşeret-i iḫvāna mā'il, maḥbūbu'l-ḳulūb u maṭbūʿu'ş-şemā'il, keṡīrü'l-inşirāḥ, ḥulvu'l-müfākehe ve'l-mizāc, evżāʿ u eṭvārı müsellem, ṣāfī-fu'ād u melek-nihād ādem idi.

Naḳl olınur ki merḥūmuñ zemān-ı ḳażāsında iştihārı ʿālem-gīr, taʿayyün-i ẕātīsi meşhūd-ı saġīr ü kebīr olup manṣıb-ı ṣadāret ü fetvā şān-ı şerīfine elyaḳ u

1 25a E
2 "Yâ Rabbi, ne zaman Yesrib ve Bathâ'ya döneceğim. Ne zaman menzilim Mekke, yerim Medine olacak?"
3 "Bu (hâdise) 971 yılı Şevvâl ayında oldu."

aḥrā görindükde bād-ı ġurūr u naḫvetle muḫtellü'd-dimāġ-ı bed-mestī-i devlet olup Süleymāniyye'de ḳarīni olan Ḳāżī-zāde Efendi Ḥaleb ḳażāsından ma'zūlen geldükde القادم يزار[1] zaḥmetin iḫtiyār itmedüginden mā'adā anlar kesr-i nefs idüp ziyāretine gelmiş iken mānend-i efrād-ı nās, pīşgāhına iclās idüp mu'āmelede ferāmūş-ı luṭf u mücāmele itmişler. Bi'l-āḫire ās̱ār-ı[2] kibr-i şūm ile bunlar maḥrūm, anlar bereket-i tenezzül ü iltiyām ile mükerreren ṣadru's-ṣudūr-ı 'ulemā-yı Rūm oldılar.

Ās̱ār-ı celīlesinden *Telvīḥ Ḥāşiyesi*, Ḥasan Çelebi'ye ḥāşiyesi ve *Dürer ü Ġurer Ḥāşiyesi* ve *Hidāye* ve *Miftāḥ* ve *Mevāḳıf*'a ta'līḳātı ve *Kāfiye Şerḥi*, *Cāmī* kenārında kelimātı vardur. 'Aded baḥs̱inde bir ḳavl-i meşhūrı, eks̱er-i nüsaḫ hevāmişinde mesṭūrdur.

A'ḳābından iki nihāl-i nev-resi ḳalup büyük maḫdūmı menāzil-peymā-yı ṭarīḳ ve gūy-rübā-yı ders ü taḥḳīḳ olup ṭoḳuz yüz s̱eksan beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Esved Sinān yirine elli aḳçe ile Ḳalender-ḫāne müderrisi olmış idi. Ṭoḳsan temāmında devre-i 'ömri encām ve medrese-i maḥlūlesi ile Duḳadin-zāde 'Os̱mān Efendi neşve-i cām-ı kām bulmış idi. İkinci ferzend-i dil-bendi henüz ṭālib-i nev-heves iken güsiste-tār-ı nefes oldı. طيب الله ثراهم و جعل الجنة مثواهم[3]

el-Mevlā Meḥemmed[4] (Ebu's-su'ūd-zāde Pīr[5] Meḥemmed Çelebi) {Meylī}

Ṭuġrā-yı ġarrā-yı hilāl, 'unvān-ı menşūr-ı iştihārı ve ṭamġa-i muṭallā-yı ḫūrşīd, nişān-ı dībā-yı zībā-yı i'tibārı olan sulṭānu'l-'ulemā'i'l-a'lām, bürhānü'l-fużalā'i'l-kirām, muḳaddime-i ceyşü'l-müfessirīn, ḫātime-i ṣınfu'l-müctehidīn Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinüñ maḫdūm-ı muḳaddem-i güzīni ve manẓūme-i gevher-niẓām-ı bāḳīnüñ[6] vāsıṭatu'l-'ıḳd-ı s̱emīnidür.

Şi'r Ḥāṣıl-ı 'ömr-i girān-māye-i şeyḫü'l-islām
Pertev-i luṭf-ı Ḫudā nūr-ı hüdā revnaḳ-ı dīn

1 "Dışarıdan gelen ziyaret edilir."
2 Āfet-i E
3 "Allah onların toprağını güzel kılsın, mekânlarını cennet eylesin."
4 Meḥemmed Çelebi R1, E
5 - R1, E
6 16a SE

Menbaʿ-ı mekrümet u luṭf Meḥemmed Çelebi
Vāhib-i fażl ü ʿaṭā ṣāḥib-i ʿizz ü temkīn

Ṭoḳuz yüz otuz bir senesinde elif-i ḳāmetleri ṭırāzende-i ẓıll-ı vücūd ve neyyir-i ẕāt-ı ferḫunde-ṭalʿatları fürūzende-i meclis-i şühūd **[30a]** olup[1] gevher-i tābende-i istiʿdādı ifāża-i ḫūrşīd-i ʿilm ü ʿirfān ile raḫşān ve cevher-i ẕāt-ı şeb-çerāġ-nihādı cilā-yı mıṣḳale-i üstād ile bedriyyü'l-lemeʿān olduḳda sevḳ-ı vālid-i mācidleri ile Muḥyi'd-dīn-i Fenārī ḫidmetlerinde iştiġāl ve miftāḥu'l-ʿulūm ile fetḥ-i künūz-i ḳīl ü ḳāl eyleyüp mevlānā-yı merḳūm ṣadr-ı Rūm iken mülāzemetin ʿatebe-i ʿaliyyeye ʿarż ve edā-yı ḥüsn-i şehādetle ẕimmet-i himmetinden izāle-i farż eyleyüp ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Sürūrī Çelebi yirine ibtidā Medrese-i Ḳāsımpaşa'da seccāde-nişīn-i ifāde olmışlar idi. Baʿdehu elli yedi Receb'inde Baldır-zāde yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine pīrāye ṣalmışlar idi. Elli sekiz tārīḫinde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine medāris-i S̱emān'dan birinde dürer-i s̱imān-ı feżā'ile niẓām virüp altmış iki senesinde Rūşenī-zāde yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm dārü'l-ifādesinde raḥīḳ-ı taḥḳīḳı miskiyyü'l-ḫitām idüp altmış dört Şevvāl'inde Ḥasan Beg Efendi yirine ḥākim-i Şām-ı cennet-meşām olmışlar idi. Altmış yedi Şaʿbān'ında silsile-i devleti güsiste-niẓām ve mübtelā-yı ʿazl-i bī-hengām olup yirlerine Ḫ'āce-zāde Ḳurd Çelebi ḥākim-i Şām oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş Ramażān'ında Samsūnī-zāde Aḥmed Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsını ḳabūl itdiler. Yetmiş bir Şevvāl'inde ḳāżī iken ʿiẕār-ı pür-envārı gül-berg-i gül-āb-dāde gibi bī-āb u tāb ve cām-ı rāḥat-encām-ı ecelden mest-i ḫarāb olup Baldır-zāde Efendi ḳā'im-maḳāmı ve pāydār-ı mesned-i tenfīẕ-i aḥkāmı oldı.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, ifrāṭ-ı ẕekā vü fıṭnat ile yegāne, kemāl-i cemāl-i faṣāḥat ile müfred-i zemāne, mā'il-i tecemmül ü ʿunvān, kām-baḫş u kām-revā vü kām-rān, maḫdūm-ı celīl-i nebīh, maẓhar-ı mażmūn-ı الولد سر أبيه[2] , ʿālim ü fāżıl, kāmil-i deryā-dil idi. "Meylī" maḫlaṣı ile iştihārı ve elsine-i s̱elās̱ede güftārı vardur. Fārisī ġazelleri müsellem ve zebān-zed-i şuʿarā-yı Rūm u ʿAcem'dür.

1 25b E
2 "Çocuk, babasının sırrıdır."

el-Mevlā Aḥmed bin Maḥmūd el-Aṣamm[1] (Aṣamm Aḥmed Çelebi[2])

Vilāyet-i Ḳaraman'da "Lārende" nām ḳaṣabada dārende-i ḥükm-i hümāyūn-ı vücūd ve naḳş-ı ḫod-reng-i tims̱āli zīver-i perniyān-ı şühūd olup ol diyār 'ulemāsından taḥṣīl-i 'ilm ü kemāl itdükden ṣoñra dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḥaṭṭ-ı riḥāl ve 'ulemā-yı müderrisīn ḫidmetlerinde iştiġāl idüp Pīrī Paşa-zāde'nüñ dānişmendi iken 'ārıża-i ṣamem 'inān-gīr-i himem olmaġla ṭarīḳdan ferāġat ve on beş aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile ḳanā'at eyleyüp cum'a günleri Aḫaveyn Mescidi'nde va'ẓ ü tez̲kīr ve ek̲s̲er-i eyyām Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'de naḳl-i ḥadīs̲ ü tefsīr iderdi. **[30b]** Ba'dehu vaṭan-ı aṣlīsine 'avdet ve iḫtiyār-ı güşe-i 'uzlet idüp meşġale-i 'ilm ü 'ibādet ile sübḥa-gerdān-ı eyyām ve dā'ire-nişīn-i şühūr u a'vām iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde rıḥlet ve 'avm-ı deryā-yı raḥmet eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i fażl ü taḳvā ile meşhūr, cevāhir-i kelimātı ḳurṭ-ı misma'a-i ekābir ü aṣāġır ve mānend-i ḥarf-ı tefsīr 'ulūm-ı *Ḳur'āniyye*'ye intisābı ẓāhir, bī-bedel vā'iẓ ve a'lā müfessir olmaġla te's̲īr-i enfāsı ṣaḫre-i ṣammāya kārger ve ḥall-i mebāḥis̲-i cez̲r-i aṣamm yanında bedīhiyyāt-ı fiker idi.

Ās̲ār-ı celīlesinden on iki cildde bir tefsīr-i şerīf te'līf itmişdür. Sūre-i Mücādele'ye müntehī olduḳda ġarīm-i nāgāh-gīr-i ecel ḳaṭ'-ı münāẓara vü cedel itmiş idi ve *Tefsīr-i Semerḳandī*'yi itmām ve lisān-ı Türkīde "*Leṭā'if-nāme*" nām es̲erin tuḥfe-i 'avām itmiş idi. Müddet-i 'ömrinde ṣalāt-ı mefrūżayı cemā'atle ḳıyām eyledügi mecma'un 'aleyh-i enāmdur.

Mervīdür ki[3] Sulṭān Süleymān Ḫān evlādından gevher-i girān-bahā-yı ferīd Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd, birāderi Sulṭān Selīm-i ḥalīm ile da'vā-yı verās̲et-i mülk ile ġarīm olup ḳasd-ı peykār ve Ḳonya saḥrāsında āheng-i kārzār eyledükde ḫidmet-i mevlānāya biñ filori gönderüp ṭaleb-i du'ā ve hem-rāh olmaların istid'ā idüp istiġnā vü istifnā ile cevāb virmişler idi. Ḫilāl-i meşā'iḫde z̲ikri menvī olan Şeyḫ-zāde 'Abdu'r-raḥmān Efendi vāṣıl-ı raḥmet olduḳda ṣavāb-dīd-i ṣudūr-ı 'ulemā ile va'ẓiyye vaẓīfeleri bunlara 'ināyet olınup erkān-ı salṭanat lisānından da'vet olınurlar. Ḳāṣid na'şına rāst gelüp vāṣıl-ı maḳṣūd ve dāmen-i temennāya dest-sūd olmamış idi. Şeyḫ Cemāl Efendi ile ṣoḥbet ve tekmīl-i ṭarīḳat itmişler idi. Sülūklerinden su'āl olınduḳda, "Ḫalvetīyüz, rak-

1 - SE
2 Aṣamm//Çelebi:- R1, E
3 26a E

ḳāṣ degülüz." diyü cevāb virürler imiş ve bi'l-cümle nādire-i devrān ve ferīde-i ṣadef-i 'aṣr u evān idi.

el-Mevlā Muṣṭafā (Oğlan Muṣṭafā)

Vilāyet-i Anaṭolı'da "Ṭosya" nām ḳaṣabadandur. "Oğlan Muṣṭafā" dimekle meşhūr idi. Zemān-ı ṭufūliyyetde ke'ş-şemsü fi'ṭ-ṭafal şu'ā'-ı necābeti lā'iḥ ve hengām-ı ṣıbāda ṣabā-yı rüşd ü sedādı fā'iḥ olmağın vechetü'l-āmāl-i İstanbul'a ḳudūm ve ḫidmet-i medāris-i 'ulemā-yı Rūm idüp Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi mülāzemeti ile itmām-ı meṣāliḥ itmiş idi. Ol es̱nāda Ḳapudan Sinān Paşa'ya intisāb ve ba'ż-ı medārisde fetḥ-i bāb-ı ta'līm-i ṭullāb eyleyüp otuz aḳçe ile Çekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'nde seccāde-nişīn, ba'dehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı erba'īn oldı. Ṭoḳuz yüz altmış altı senesinde İzniḳī Vaḥyī-zāde merḥūm yirine Burūsa'da Manastır Medresesi 'ināyet olındı. Yetmiş bir Ṣafer'inde ġılmānı elinde şehīd ve 'arṣa-i vücūddan nā-bedīd **[31a]** oldı. Medresesi Mu'īd-zāde Efendi'ye tevcīh olındı.

Şi'r Gūyveş kelle-i bī-devleti oldı ġalṭān
Oğlan oyıncağı itdi anı āḫir devrān

Müteveffā-yı mezbūr kemāl-i isti'dād ile meşhūr, ṭıfl-ı dil-i zārı riyāż-ı ma'ārifden gül-deste-bend, rütbe-i ḳabūle mevṣūl fā'iḳ-ı dānişmend idi.

el-Mevlā Şeyḫī (A'rec Şeyḫī Çelebi)

Cāme-i cemāli dāġ-ı noḳṣān ile aḫrec ve pā-yı zemīn-pūyı ḫāme-mis̱āl a'rec olmağın "Ağsaḳ[1] Şeyḫī" dimekle meşhūr idi. Ḳaṣaba-i Ṭosya'dan bedīd ve taḥṣīl-i kemāle sa'y-ı[2] bī-şümār ile fünūn-ı 'adīdede ferīd olup Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi dārü'l-ifādesinde mutaṣarrıf-ı i'āde ve mülāzemet ile ḳayd-ı bend-i[3] dānişmendīden āzāde olmış idi. Ba'dehu Nişāncı Meḥemmed Paşa āstānesine intisāb ve hemşīresin tezevvüc itmekle cāh u şevket-i bī-ḥisāb iktisāb eyleyüp ba'ż-ı medāris-i 'ilmiyyede ifādeye meşġūl ve ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken

1 A'rec SE
2 16b SE
3 ḳayd-ı bend-i:ḳuyūd-ı SE

elli aḳçe ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi iḥsān olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde ders ü devri āḫir ve medrese-i maḥlūle ile İmām-zāde ṣāḥib-i ẕeyl-i maʿālī vü mefāḫir oldı.

Mevlānā-yı mezbūr baʿż-ı ʿulūma intisāb ile meşhūr, ḳābil-i sikke-i maʿārif, şeyḫu'l-fenn-i leṭā'if ü ẓarā'if idi. *Ṣadru'ş-şerīʿa*'dan *Kitāb-ı Ġaṣb*'a risālesi ve nā'il-i derece-i ḳabūl olmış baʿż-ı maḳālesi vardur.

el-Mevlā İbrāhīm bin Niʿmetu'llāh (İbn Rūşenī-zāde)

Tercemes-i sebḳ iden Rūşenī-zāde'nüñ lemʿa-i şemʿa-i vücūdı ve nūr-ı çeşm ü çerāġ-ı şühūdıdur. Taḥṣīl-i sermāye-i ʿilm ü kemāl ve tenvīr-i muḳaddimāt-ı baḥs̱ u cidāl iderek Ṣaçlı Emīr Efendi'den mülāzemetle ber-murād ve mollā-yı mükerremine dāmād olmış idi[1]. İbtidā yigirmi aḳçe ile Ḳasṭamonı'da İsmāʿīl Beg müderrisi oldı. Baʿdehu baʿż-ı medārisde miḥrāb-nişīn-i ʿizz ü temkīn ve fā'iz-i rütbe-i erbaʿīn olup elli aḳçe ile İstanbul'da "Ḥammāmiyye" dimekle benām Ḳāżī Ḥüsām müderrisi iken yüz elli aḳçe ile dāḫil-i silk-i ḳużāt ve ḥākim-i baʿż-ı ḳaṣabāt olup ol vādīde temām kām-yāb olmaġla,

Mıṣrāʿ Müjde kim aldum naṣīb-i kām-rānīden niṣāb

mażmūnı ile mübeşşir-sāz-ı dil-i aḥbāb iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde menzil-i ġurūrdan ʿubūr ve maḥall-i bāḳīye mürūr eyledi.

Merḥūm-ı mersūm teşne-leb-i mā'u'l-ḥayāt-ı ʿulūm, aḫlāḳ-ı kerīme ile maʿrūf, ḫiṣāl-i[2] ḥamīde ile mevṣūf[3], vaḳūr u edīb, maḫdūm-ı necīb idi.

el-Mevlā Ṣıyāmī bin Velī (Ṣıyāmī el-Ḳāżī[4])[5]

Ḳaṣaba-i Ḫayrabolı'dan ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ilāhīden istifāża-i nūr-ı şuʿūr idüp māh-ı ṣıyām gibi fażīlet ile meşhūr olduḳda muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı ḳażāya ʿāzim olmış idi. Eks̱er-i bilād-ı celīleye vālī ve fermān **[31b]** -revā-yı esāfil ü eʿālī olup

1 26b E
2 ḫaṣā'il SE
3 Me'lūf E
4 el-Ḳāżī: Efendi E, SE
5 Bu biyografi SE'de "el-Mevlā İbrāhīm bin Niʿmetullāh" biyografisinden önce gelmektedir.

ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde hilāl-i vücūdı ġārib ve encümen-i kes̱retden ḫārib oldı.

Mevlānā-yı mezbūr envā'-ı feżā'il ile meşhūr, *Tefsīr-i Ḳāżī*'ye ta'līḳātı ve ḳābil-i ḳabūl kelimātı vardur. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Lālī (Lālī Aḥmed Çelebi)

Ṣaruḫānī Aḥmed Çelebi'dür. Kesb-i ferā'id-i feżā'il ile ḥāline niẓām ve ḥuliyy ü viṣāḥ-ı kemāline iltiyām geldükde Kemāl Paşa-zāde Efendi'nüñ silk-i ṭalebesine dāḫil ve şeref-i mülāzemetle ġıbṭa-engīz-i emās̱il olup ṭarīḳ-ı ḳażāya rū-be-rāh ve neyl-i menāṣıb-ı celīle ile fā'iz-i vecāhet-i 'izz ü cāh olmış idi. Ḥalbe-i kām-rānīde iḥrāz-ı ḳaṣabu's-ṣabaḳ-ı emānī itmiş-iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde güsiste-tār-ı le'āl-i āmāl ve perīşān-ḥāl-i dehr-i bī-me'āl oldı.

Mevlānā-yı mesfūr ḳużāt miyānında rüşd ü sedād ile meşhūrdur. 'İlm-i fıḳha etemm intisābı ve fenn-i ferā'iżde bir müdevven kitābı var idi. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Meḥemmed bin İbrāhīm el-Ḥalebī (Ḥanbelī-zāde Meḥemmed Efendi[1])

"Ḥanbelī-zāde" dimekle şöhret-şi'ār ve 'ulemā-yı Ḥaleb miyānında güy-rübā-yı i'tibārdür. Beyt-i 'ilm deryāsından bedīd ve meşā'iḫ-ı 'aṣrdan müstefīd olup mecmū'-ı 'ulūm-ı mütedāvilede ferīd olduḳdan ṣoñra icāzet-nāme-i 'ulemā ile ṣadr-ı meclis-i ders ü fetvā olmış idi. Kelime-i la'l-i taḥḳīḳında "*Mıṣbāḥu'd-dücā fī Ḥarfi'r-recā*" nām risālesini tertīb idüp ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuz tārīḫinde Ḥaleb Ḳāżīsi Mi'mār-zāde'ye ihdā itdükde beş aḳçe cihet-i iḥsānī ile ḥarf-ı recā mevḳi'-i ḳabūlde vāḳi' olmış idi. Ba'dehu Ebu's-su'ūd Efendi'nüñ *Ḳaṣīde-i Mīmiyye*'sini şerḥ idüp irsāl eyledükde ḥüsn-i ḳabūl ile telaḳḳī ve on aḳçe teraḳḳī 'ināyet olındı. Ba'dehu vaẓīfesi vāṣıl-ı ḫamsīn ve Ḥaleb-i Şehbā'da re'īsü'l-müderrisīn olmaġla seccāde-nişīn-i ders-i 'āmm ve menhel-i ifādesi mevrid-i ḫavāṣṣ-ı 'ulemā-yı a'lām olup 'ilm-i tefsīr ü ḥadīs̱ ve 'ulūm-ı 'Arabiyye vü fünūn-ı edebiyye ve fürū' u uṣūl ve kelām ü ḥikmet ve hey'et ü hendese ve sā'ir riyāżiyyātdan iḳrā'-ı ṭalebeye meşġūl ve naḳd-i vaḳt-i 'azīzi 'ilm ü 'ibāde-

1 Meḥemmed Efendi:- SE

te mebẕūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş iki senesinde ders ü devri resīde-i ḫitām ve kitāb-ı ʿömri temām oldı.

Mollā-yı merḳūm deryā-yı fasīḥü'l-ercā-yı ʿulūm, cerīde-i feżā'il-i bī-şümār, ferīde-i girān-bahā-yı ṣadef-i rūzgār, kes̱ret-i teṣānīf ile mecmūʿa-i maʿārif ve fā'iż-i çeşme-i leṭā'if ü ẓarā'if idi.

Altmış ʿaded kütüb ü resā'il ve taḥḳīḳ-ı mebāḥis̱ ü tavżīḥ-i mesā'il tertīb idüp maḳbūl-i efāżıl olmışdur. Cümleden[1] fenn-i ḥikmetde ʿAṭā'ullāh-ı İskenderī'nüñ kitāb-ı meşhūrın şerḥ itmişdür ve muʿammāda risālesi vardur **[32a]** ve tārīḫ-i Ḥaleb'de *ez-Zübd ve'd-Ḍarb* ve ʿulemā-yı Ḥaleb'de "*Dürrü'l-ḥubeb*" nām te'līfleri vardur. Terācim-i ricālde īfā-yı ḥaḳḳ-ı ḥaḳīḳatü'l-ḥāl itmegin çok kimse münḥarif olmış idi. Bunlardan māʿadā *Ṣadru'ş-şerīʿa*'ya ḥāşiyesi ve *Ferā'iż-i Seyyidīn*'e ḥāşiyesi vardur. Sirāce ʿināyet idüp Seyyid'e cevāb iltizām itmişdür ve *Menār Şerḥi İbn Melek* üzere "*Envārü'l-ḥalek*" ismi ile müsemmāt ḥāşiyesi ve ʿArūż-ı Endülüsī'ye şerḥi ve eḥācī vü muʿammāda risāleleri ve ʿilm-i ḥisābda " *ʿUddetü'l-ḥāsib ve ʿUmdeti'l-maḥāsib*" ve kāʿide-i Şāfiʿiyye üzere "*Şerḥu'l-mıḳleteyn ve Mesḥi'l-ḳılleteyn*" nām ve fenn-i ḥisābda "*Refʿu'l-ḥicāb*" ve hendeseden "*Teẕkire*" nām kitābı vardur. Cāmiʿ-i Kebīr-i Ḥaleb'de baʿde'l-ʿaṣr *Tefsīr-i Beyżāvī* naḳl idüp ʿulemā-yı aʿlām ḥāżır olurlar idi. Bu mertebe riyāset-i ʿilmiyye ile tevāżuʿı nihāyetde olup meṣāliḥ-i beytine bi-nefsihi mübāşeret iderdi ve levāzım-ı ḳısmiyye[2] vü sevḳıyye taḥṣīline kendi giderdi. Eşʿār-ı ʿArabiyyesi maḳbūl-i üdebā ve revnaḳ-şiken-i ʿArab-ı ʿurebādur. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Muṣṭafā (Bitlice Muṣṭafā)

Peder-i vālā-güheri ʿaṣr-ı Süleymānī'de defterī ve Çivi-zāde Efendi'nüñ birāder-i nīk aḫteri olan Menteşeli ʿAbdī Çelebi ḫidmetleridür. "Bitlice" laḳabı ṭırāz-ı girībān-ı iştihārı olup birāderi ʿAlī Çelebi'ye sārī olmış idi. ʿUlemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve ʿamm-i ʿamīmü'l-iḥsānlarından mülāzemetle iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl eyleyüp devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek Muʿīd-zāde yirine ḳırḳ akçe ile Kepenekci müderrisi olmış idi. Çille-keş-i erbaʿīn ve muntaẓır-ı berd[3] ü selām-ı ḫamsīn iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir Ṣafer'inde Gürz Seyyidī-zāde yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi tevcīh olındı. Yetmiş iki Receb'inde

1 27a E
2 - E
3 17a SE

intiḳāl idüp medrese-i maḥlūle Ḳara Ḳāsım Efendi'ye virildi. Cāmi'-i Ebī Eyyūb civārında 'amm-i kerīmi yanında medfūndur.

'İlm ü ma'ārif ile ma'rūf ve ṣalāḥ u nezāhetle mevṣūfdur.

el-Mevlā 'Alī (Deli 'Alī)

Belde-i İzmir'den pedīdār ve "Deli 'Alī" dimekle şöhret-şi'ār olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında;

Beyt دجله را امسال رفتاری عجب مستانه بود
پای در زنجیر و کف بر لب مکر دیوانه بود [1]

mażmūnı üzere dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm ve devre-i mecālis-i fużalā-yı ḳurūm eyleyüp Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerinden nā'il-i şeref-i mülāzemet ve ba'ż-ı medārisde mutaṣaddī-i dirāset olmış idi. Ḳırḳ aḳçe ile Efḍal-zāde Medresesi'nden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz altmış üç tārīḫinde Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Ṭırabozın fetvāsı 'ināyet olındı. Nice şühūr u a'vām itmām-ı mehāmm-ı ifāde vü iftāya ḳıyām itdükden ṣoñra **[32b]** ṭoḳuz yüz yetmiş iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde sübḥa-i 'ömri ḳarīn-i ḫitām ve medrese-i maḥlūle ile Zeytūnī-zāde maẓhar-ı ikrām oldı. ختم الله له بالحسنى وهوالقادر وهوالمولى [2]

Merḥūm-ı mezbūr ba'ż-ı merātib-i isti'dād ile meşhūr olmaġın;

Semtden ḫāric degül Mecnūn hele vādīdedür

mażmūnı zebān-zed-i cumhūr ve taḳṣīrātını ma'ẕūrdur.

el-Mevlā Naṣūḥ (Naṣūḥ Efendi)

Lem'a-i şem'a-i vücūdı cānib-i Anḳara'dan işti'āl ve tenvīr-i mebāḥiṡ-i 'ilm ü kemāle iştiġāl idüp Ḳadrī Efendi'nüñ fā'iz-i kibrīt-i aḥmer-i mülāzemeti ve efrūḫte-i çerāġ-ı bezm-i himmeti olmış idi. Ba'żı medārisde müderris ve bıḳā'-ı ta'līm ü ifāżada ṣadr-ı meclis olup ṭab'-ı istiġnā-pesendi şey'-i yesīr ile ḫursend olmaġın vaẓīfe-i teḳā'üd ile terfīh ve Burūsa'da Mollā Fenārī Medresesi tevcīh

1 "Bu sene Dicle şaşılacak şekilde sarhoş gibi akmakta... Ayağında zincir, dudaklarında köpükler ile o, sanki bir delidir."

2 "Allah onun âkıbetini güzel etsin. O kādirdir, mevlâdır."

olındı[1]. Otuz sene miḳdārı ʿilm ü ʿibādete iştiġāl itdükden ṣoñra ṭoḳuz yüz yetmiş iki senesinde intiḳāl eyledi.

Şerḥ-i Miftāḥ'a intisābı ve feżā'il-i bī-ḥisābı olup muʿallim-i nāfiʿ, pīr-i edīb-i mütevāżıʿ idi.

el-Mevlā Cumʿa (Cumʿa Efendi)

Bünyān-ı vücūdı ḫāk-i pāk-i Amāsıyye'de iltiyām ve devr-i şühūr u eyyām ile revnaḳ-ı niẓām bulup ʿulemā-yı ʿaṣr ile hefte-i cengi müẕākere ve eyyām-ı taʿṭīlde taʿdīl-i mīzān-ı lisān-ı muḥāvere iderek mecāmiʿ ü maḥāfil-i ʿulemāda şöhre-bend, fā'iḳ-ı dānişmend olduḳdan ṣoñra Müftī Saʿdī Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl itmiş idi. Cenāb-ı mevlevīnüñ maḫṣūṣ-ı āstāne-i saʿādeti ve ḥiṣṣemend-i nigāh-ı ʿayn-ı ʿāṭıfeti olup tilmīẕ-i ḫāṣṣı ve eḫaṣṣ-ı ḫavāṣṣı olan ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'ye muʿallim taʿyīn itmişler idi. Mülāzemet ü medrese ḳabūl itmeyüp ṣılasına ʿavdet ve naḳd-i ʿömrin vaḳf-ı ʿilm ü ʿibādet eyleyüp fāriġ ü āzāde ve mütebettilün ile'llāh ve dest-i ṭalebi cihāt-ı maʿāşdan kūtāh iken şāgirdi ʿAbdu'r-raḥmān Efendi merḥūm ṣadru'l-ʿulemā-yı Rūm olduḳda mevlānā-yı mezbūruñ feżā'ilin maḳām-ı Süleymānī'ye ʿarż ve ẕimmet-i himmetinden ısḳāt-ı farż ve ibrā-yı ḳarż eyleyüp medāris-i ʿaliyye-i ʿilmiyyede temkīn ve nā'il-i pāye-i ḫamsīn itdükden ṣoñra teḳāʿüd ṭarīḳı ile Yorgüc Paşa Medresesi'n iʿṭā ve ḥuḳūḳ-ı sābıḳa-i sebaḳ-güẕārīyi īfā eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki tārīḫinde ders ü devri temām ve ʿāzim-i dārü's-selām olup ṣalāt-ı cumʿa gibi namāzına ṣalā ve cenāzesi cemʿiyyetgāh-ı duʿā vü ṡenā olduḳdan ṣoñra;

Mıṣrāʿ کنار باغ رکن آباد و کلکشت مصلا را[2]

mażmūnı icrā olınmış idi.

Mevlānā-yı mezbūr feżā'il-i keṡīre ile meşhūr, cāmiʿ-i mefāḫir-i fażl ü taḳvā, mecmūʿa-i levāzım-ı ders ü fetvā, ḳandīl-fürūz-ı levāmiʿ-i taʿlīḳāt ü resā'il, miḥrāb-ṭırāz-ı medrese-i **[33a]** ʿilm ü feżā'il, ʿābid ü zāhid, keṡīrü'l-maḥāsin ü ʿazīzü'l-maḥāmid idi.

---

1 27b E

2 "[Ey saki, baki olan şarabı ver; çünkü cennette bulamayacaksın] Rüknâbâd bahçesi ile Musalla mesiresini…" Bu ibare Hâfız-ı Şirâzî'nin bir beytinin ikinci mısrasıdır.

el-Mevlā Şücāʿu'd-dīn Süleymān (Şücāʿ-ı[1] Ḳalʿacikī)

Vilāyet-i Anaṭolı'da ser-ḥadd-i Ekrād olan "Ḳalʿacik" nām s̱aġr-ı ḥaṣā-net-ābāddan ẓuhūr ve ʿarā'is-i ʿilm ü kemāle ṣarf-ı nefā'is-i mühūr idüp sermā-ye-i feżā'ili iʿdād ve ʿazm-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳa kesb-i istiʿdād eyledükde āheng-i Rūm-ı cennet-ābād ḳılup Anḳara müderrisi Seyrek Muḥyi'd-dīn ḫidmetinde taḥṣīl-i kemāl, baʿdehu Ḳarasili Ḥasan Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl itmiş idi. Baʿdehu Üçşerefeli müderrisi iken Ḳāżī-zāde Efendi'ye muʿīd ve ṭoḳuz yüz elli beş senesinde mülāzemetle ḳadri mezīd oldı. Ol es̱nāda vezīr-i s̱ālis̱ olan ʿAlī Paşa'ya muʿallim ve eyālet-i cāh u iḳbāline mütesellim olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde vāḳiʿ Naḫcivān seferinde hem-rikāb-ı rükeb-i sulṭānī ve Kestel Medresesi'yle nāʾil-i emānī olup baʿde'l-infiṣāl sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve Maʿarra ve Ḥamā ems̱āli bilād-ı celīlede mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā oldı. Baʿde'l-ʿazl diyār-ı Ḳaraman teftīşine me'mūr ve tesviye-i umūr-ı enām ile müs̱āb u me'cūr olup nezāhet ü istiḳāmet ile itmām-ı ḫidmet itdükden ṣoñra ṭoḳuz yüz yetmiş iki senesinde riḥlet eyledi.

Mevlānā-yı mütercem ʿilm ü maʿārifle muʿallem, ʿulūm-ı edebiyyeye şedī-dü'l-intisāb, ʿilm-i maʿānī vü kelāmda fā'iz-i vāye-i niṣāb, cāmiʿ-i mecāmiʿ-i kemāl, bāliġ-i mebāliġ-i ricāl idi. *Ḥāşiye-i Tecrīd* evveline taʿlīḳātı ve *Meşārıḳ-ı İbn Melek*'e müteʿalliḳ kelimātı vardur.

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn (Ḍārib Muḥyi'd-dīn)

Es̱nā-yı mübāḥes̱ede mütehevvirāne vażʿı[2] ḍarb-ı lāzib olmaġın "Ḍārib" laḳabı ile meşhūr idi. Teke vilāyetinden yekke-süvār-ı ʿazīmet ve bāl-güşā-yı şehbāz-ı himmet olup dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'de iḳāmet eyledükde er-bāb-ı istiʿdād ile germ-sāz-ı maʿreke-i baḥs̱ ü cedel ve kes̱ret-i saʿy ü mücāhede ile ehālī-i müẕākere vü muḥāvere miyānında ḍarbu'l-mes̱el olup Ḳara Dāvud Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Miḫalic Medresesi'nde müdārese, baʿdehu baʿż-ı medārisde erbāb-ı mümārese ile mücālese vü muvānese eyleyüp elli aḳçe ile Ṣofya'da Ṣūfī Meḥemmed Paşa Medresesi'ne vāṣıl olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış bir tārīḫinde Muʿallim-zāde Efendi yirine Rodos Sulṭāniyyesi'nde müderris ve müftī oldı. Altmış beş Re-

1 Süleymān-ı SE
2 28a E

bī'u'l-āḫir'inde 'azl olınup medresesi Manav Tāce'd-dīn Efendi'ye sermāye-i ibtihāc oldı[1]. Altmış yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde Aḫī-zāde Efendi yirine Süleymāniyye-i İznīḳ pāyesine pā-yı himmet ḳodı. Ol taḳrīb ile Ḳaramürsel ḳurbında bāġ u bāḫçe tertīb eyleyüp cüyende-i mekseb-i ḥelāl ve pūyende-i vādī-i iştiġāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç Rebī'u'l-āḫir'inde **[33b]** rebī'-i ḥayātı āḫir olup bir gice ḥarāmīler elinde şehīd ve 'arṣa-i vücūddan nā-bedīd oldı. Medrese-i maḫlūle Ya'ḳūb Beg Efendi'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm daḫīl-i erbāb-ı fuhūm, ḥaḳīrü'ş-şekl ü deniyyü'l-libās, ḥadīdü'l-lisān ü şedīdü'l-be's, te'ṡīr-i ḫāk-i vilāyet-i Teke, libās-ı vecāhetin leke ve defter-i maḥāsinin bī-fezleke eyleyüp maġz-ı[2] bī-maġz gibi ṣafḥa-i rūyı mūyden ḫālī ve dāġ-ı veḳāḥat ü belāhet dücünāt-ı aḥvālinüñ ḫāli idi. Kīse-i kirbās gibi ālūde-i kir pas iken nuḳūd-ı feżā'ile ṣāḥib-i mesās olup ehl-i 'ilm ü ṣāliḥ, sa'ādetmend-i müfliḥ idi. Mūṭāla'ası sebḳ iden maḥallerde kelimātı ve hevāmiş-i kütübde ta'līḳātı vardur. Sūre-i En'ām āḫirinde[3] ﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾ āyet-i kerīmesine risālesi ve eyyām-ı dersinde nice maḳālesi var idi.

el-Mevlā Ṣāliḥ (Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi[4]) {Ṣāliḥ}

Ḫilāl-i terācim-i aṣlda mesṭūr olan ḳużāt-ı ḳaṣabāt-ı celīleden Mevlānā Celāl'üñ maḫdūm-ı ferḫunde-hilālidür[5]. Mi'e-tāsi'anuñ 'aḳd-ı 'āşirinde gevher-i vücūdı revnaḳ-efrūz-ı 'iḳdu'l-le'āl-i nesl-i ṭāhir ve şu'ā'-ı cevher-i 'aḳl-ı 'āşir ṣafḥa-i cebīninde ẓāhir olup tekmīl-i meleke-i isti'dādı maṭla'-ı manẓūme-i meṣāliḥ ve maṭmaḥ-ı[6] enẓār-ı ūlu'l-ebṣār olan fünūn-ı nāfi'adan taḥṣīl-i ṭaraf-ı ṣāliḥ ḳılduḳda mevālī-i 'aṣrdan ebu'l-feżā'il ve'l-efḍāl, mevlānā el-fāżıl İbn Kemāl meclisinde nice zemān münāvele-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ u īḳān eyleyüp ba'dehu mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzemetle nā'il-i emānī olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de Sirāciyye'ye, ba'dehu otuzla İstanbul'da Murād Paşa Medresesi'ne müderris, ba'dehu beş aḳçe teraḳḳī ile manẓūme-i cāhına muḫammis olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki

1 17b SE
2 Ma'z SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Şu'arâ Sûresi, 26/ 88, "O gün ne mal fayda verir ne de oğullar." (Müellif, iktibas ettiği âyet-i kerîmenin En'âm Sûresi'nde yer aldığını söylemektedir. Fakat ilgili âyet Şu'arâ Sûresi'nde geçmektedir.)
4 - R1, E
5 Cemālidür SE
6 maṭma' E, SE

tārīḫinde Merḥabā Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'nde seccāde-nişīn-i ders ü taḥḳīḳ oldı. Baʿdehu on aḳçe teraḳḳī ile nā'il-i rütbe-i ḫamsīn olup Vezīr-i Aʿẓam Ayās Paşa himmeti ile ḳadri ʿālī ve ḳırḳ üç senesinde Maṣdar Muṣliḥi'd-dīn Efendi[1] yirine Medrese-i Ṣaḥn'la ʿalem-efrāz-ı maʿālī olmış idi. Ol ḥālde emr-i pādişāhī ile *Ḳıṣṣa-i Fīrūz Şāh*'ı terceme ve ġamām-ı aḳlāmın ol vādīde münsecime eyleyüp iksūn-i siyāh-ı ḫāme ol ʿAcem şūḫına Rūmī cāme giydürmiş idi. Berdāşte-i pāye-i serīr-i iclāl ḳılduḳda[2] maẓhar-ı elṭāf-ı şāh-ı deryā-nevāl olup ḳırḳ ṭoḳuz ḫilālinde Vāsiʿ ʿAlīsi yirine Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Medresesi'yle ḳadri mezīd oldı. Elli bir senesinde Ṣaçlı Emīr Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳaẕāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı. Tercemesi ʿuhde-i ḫāme-i mütercimde olan Şeyḫ Ġarse'd-dīn el-Ḥalebī bu tārīḫ-i pür-ṭarabı nis̱ār-ı maḳdem-i ʿarūs-ı manṣıb **[34a]** ḳılmış idi.

Şiʿr

بشراك يا شهبا لقد نلت الأرب
وأتى الهُنا في صالح نعم الطلب

بالعلم والحلم غدت أوصافه
أخو السخا ابن التقى عالي النسب

باليمن قد جاءت لنا أوقاته
يا سائلي تاريخه قاضي حلب (951)[3]

Faḳīr eydürin ki mıṣraʿ-ı s̱ānī;

وأتى الهُنا في صالح عالي النسب[4]

olup mıṣraʿ-ı rābiʿ

ابن التقى أبو السخا أخو الأدب[5]

dinilse enseb idi.

1 - R1, E

2 28b E

3 "Ey Halep, müjdeler olsun ki meramına kavuştun. Sağ salim oraya geldi, ne de güzel talep.. Onun sıfatları ilim ve yumuşak huylulukla olgunlaşmıştır. Cömertliğin kardeşi, takvanın oğlu ve yüce soyludur. Onun vakitleri bize bereketle geldi. Ey soran kişi, onun tarihi 'Halep Kadısı'dır (951)."

4 "Yüce soylu, oraya sağ salim geldi..."

5 "Takvanın oğlu, cömertliğin babası, edebin kardeşi…"

Sene-i mezbūre dāḫilinde ḳażā-yı Ḥaleb ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi'ye virilüp bunlar vaẓīfe-i teḳāʿüd ile Mıṣr-ı Ḳāhire teftīşine gönderildi. Ḥanbelī-zāde "*Dürrü'l-ḥubeb fi Tārīḫi'l-Ḥaleb*" nām kitābında yazduġı üzere elli bir Şevvāl'inüñ üçünci güni Ḥaleb'e dāḫil olup Ẕi'l-ḳaʿde'nüñ yigirmi sekizinci güni ḫaber-i ʿazl vāṣıl olmış. Ḳarīne-i ḥāl ḥasbe'l-emri'l-ʿālī vāṣıl-ı Mıṣr-ı cennet-ḥavālī olduḳda ol tārīḫde emīrü'l-ümerā-yı Ḳāhire olan Ḫadım Dāvud Paşa'nuñ aḥvālini ve evḳāf-ı selāṭīn-i māżiyeyi teftīş ü tenḳīr ve şevket-i devlet-i İslām ve ʿadālet-i pādişāh-ı gerdūn-ġulāmı ḳulūb-i nāsda cāy-gīr idüp ʿalā mā-raḍiye'l-ḥaḳ ve'l-ḫalḳ itmām-ı ḫidmet ve ḫayrāt-ı celīleyi iḥyā vü bıḳāʿ-ı şerīfeyi imāret itdükden ṣoñra diyār-ı Rūm'a ricʿat eyledükde ḫidmeti meşkūr ve ʿayn-ı ʿināyet-i pādişāhīye manẓūr olup elli üç tārīḫinde ḫalefi yirine tekrār[1] ḳażā-yı Ḥaleb tevcīh olınduḳda ḳabūl itmeyüp Sulṭān Bāyezīd Müderrisi ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'ye ʿināyet ve bunlar seksān aḳçe ile mükerreren medrese-i mezbūre ile riʿāyet olındı. Sene-i mezbūre ḫilālinde selef-i sālifi Şaçlı Emīr Efendi[2] yirine ḥākim-i Dımaşḳu'ş-Şām[3], elli dört senesinde Manav ʿAbdī yirine ḳażā-yı Mıṣr-ı ẕātü'l-ehrām ile maẓhar-ı ikrām[4] oldı. Elli yedi esnāsında vaẓīfe-i maḥkiyye ile müteḳāʿid olup yirine Ḥāmid Efendi müteṣāʿid oldı. Baʿdehu yigirmi aḳçe teraḳḳī ile vaẓīfesi miʾe-i kāmileye müteraḳḳī olup ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb civārında birāderi Nişāncı Muṣṭafā Beg binā itdügi cāmiʿ-i şerīfe ḳarīb bir ḥadīḳa-i enīḳa tertīb idüp sübḥa-şümār-ı leyl ü nehār ve ṣavāliḥ-i aʿmāle ṣarf-ı nefā'is-i aʿmār ile restgār iken şeh-zāde-i şehīd Sulṭān Bāyezīd emri ile "*Cāmiʿü'l-ḥikāyāt*" nām kitābı zebān-ı Derī'den Türkī'ye naḳl eyleyüp ḫoş-āyende ve selīs-taʿbīr ile kitāb-ı nefīs itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış altı Ṣafer'inde şeh-zāde recāsı ile maẓhar-ı ʿināyet-i pādişāhī olup Kāmī Efendi yirine yüz aḳçe ile Eyyūb Medresesi tevcīh olındı. Ol medresede īfā-yı ḥaḳḳ-ı ifāde ve iʿlā-yı maʿālīm-i taḥḳīḳ u icāde üzere iken zevraḳ-ı çeşmi sübül-i sebelden ṣulanmaġa mübtelā, bi'l-āḫire perde-i beyāż ile perde-keş-i ʿamā olmaġın vaẓīfe-i muʿayyenesiyle peyġūle-nişīn-i ferāġat olup medrese-i mezbūre Ümmüveled-zāde Efendi'ye pāye-i **[34b]** ʿizz ü rifʿat oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç Rebīʿu'l-evvel'in-

1 Mükerreren E
2 Şaçlı Emīr Efendi:Emīr Gīsūdār Se
3 ḥākim-i//Şām:Şām-ı şeref-encām ḥükūmeti ile bekām SE
4 Mıṣr//ikrām:Mıṣr ile ḳıbāb-ı şevket-i hemser-i ehrām SE

de şehbāz-ı rūḥı dīde-dūz-ı[1] niʿmet ü nāz ve evc-i ʿilliyyīne ruḫṣat-yāfte-i pervāz oldı. Sinn-i şerīfi seksana ḳarīb ve medfen-i pür-nūrı menzili ḳurbında bir sāḥa-i dil-firībdür. [Birāderi Nişāncı Muṣṭafā Beg didügi tārīḫdür:

Mıṣrāʿ Ḳabr-i Ṣāliḥ cennet ola yā İlāh[2] (973)][3]

Mevlānā-yı merḳūm deryā-yı fasīḥu'l-ercā-yı ʿulūm[4], ʿālim ü ʿāmil, kāmil ü şāmil, vecīh ü vaḳūr, ḳāniʿ ü ṣabūr, kerīm ü cevād, ḥalīm ü ṣāfī-fu'ād, mevālī-i maḥabbet-i ṣādıḳa, mürāʿī-i ḥuḳūḳ-ı sābıḳa, dil-bend-i ʿamel-i ṣāliḥ, saʿādetmend ü müfliḥ idi. Eks̱er-i evḳātı tecerrüd ile güẕār itmegin[5] ʿunnetle iştihār bulmış idi. Üstādı Ḫayre'd-dīn Efendi dāmād idinmek murād itdükde bu ṭarīḳla iʿtiẕār itdügi menḳūldur. Baʿdehu vālidesi ibrāmı ile teserrī eyleyüp eyyām-ı pīrīde iki veled-i necībi ẓuhūr eyledi. ﴿الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ﴾[6] āyet-i kerīmesine işāret içün bu iki ism-i celīl ile tebcīl eyledi. Raḥmī Çelebi maḫdūm-ı evvel içün;

Mıṣrāʿ Ḫalef-i Ṣāliḥ ide celle Celāl[7] (956)

mıṣrāʿını bī-bedel tārīḫ itmişdür. Bi'l-āḫire ikisi daḫı ʿīdgāh-ı ervāḥa revān ve şemşīr-i bī-emān-ı zemān ile ḳurbān olup ol iki nūr-ı dīde fıḳdānından hem-ḥāl-i Yaʿḳūb ve mübtelā-yı kürūb-i Eyyūb olduḳda kemāl-i ḥarāret ile *Leylī vü Mecnūn* ḳıṣṣasın naẓm itmişler idi. Ḫaylī hemvār ü pāk, naẓm-ı sūznākdür.

Ās̱ār-ı celīlesinden *Ṣadru'ş-şerīʿa*'ya ḥāşiyesi vardur. Mollā-yı merḥūm ile beynlerinde muḥākeme itmişdür. *Şerḥ-i Mevāḳıf*'a ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a daḫı ḥavāşī taʿlīḳ eylemişdür. Eşʿār u münşe'ātını tedvīn eyleyüp her birini es̱er-i güzīn-i dil-nişīn itmişdür. *Şaḳā'iḳ* ṣāḥibine iḳtidā idüp ḥālet-i ʿamāsında ʿulemā-yı Rūm'uñ leṭā'if ü muṭāyebātın ve nevādir ü müfākehātın cemʿ eyleyüp *Şaḳā'iḳ* ṭarzında ṭırāzende-i te'līf olmış idi. İtmāma irmedin kitāb-ı ʿömri

1 18a SE
2 قبر صالح جنت اوله يا اله
3 Birāderi//yā İlāh (973), der-kenār E, SE
4 29a E
5 Olmağın SE
6 Kur'ân-ı Kerîm, İbrahim Sûresi, 14/ 39, "İhtiyar hâlimde bana İsmail ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun."
7 خلف صالح ايده جل جلال

encām ve ʿıḳdu'l-cevāhir-i eyyāmı ḫalḫāl-i ḫitām buldı. Bu ġazel-i selvet-efzāsı ḫaylī selīs ü zībā vāḳiʿ olmışdur:

Ġazel

Āḫir oldı ʿömr çün geçdi hevā şimden girü
N'eyleyin el virdügin dünyā baña şimden girü

Ben cihān sevdālarından çekdüm el iy müddeʿī
Ser-be-ser ġavġā-yı dehri al saña şimden girü

Pīrlik hengāmı geldi gitdi eyyām-ı şebāb
Ṣu gibi dil ṭıflı aḳmaz her yaña şimden girü

Ṭā'ir-i ḳudsī-i rūḥ añdı tecerrüd ʿālemin
Cīfe-i dünyā ġamı düşmez aña şimden girü

Bir gün āgāh olmaduñ düş gibi geçdi mā-meżā
Ṣāliḥā ḥālüñ n'olur bārī aña şimden girü

Mervīdür ki eḳāribinden olan fuḳarāya ve civārında sākin żuʿafāya vazīfesinden idrārāt ve maṭbaḫından ṭaʿām ve esvābından **[35a]** cāmegiyyāt taʿyīn eyleyüp hengām-ı żarūretde istidāne de'b-i kerīmleri ve her gice aḥbābından bir fevc-i żaʿīf, ḥarem-i dārü'n-naʿīmleri olup ebü'l-fuḳarā olmaġla zemān-ı irtiḥālinde ol cemʿiyyet perīşān ve eytām ü erāmil eṭrāf-ı naʿşında mūy-kenān ü cāme-derān olup ṭāmme-i[1] tāmme ve muṣībet-i ʿāmme olmış idi.

Şiʿr

Gice pervānelerle bezmi germ-ā-germ idi şemʿüñ
Seḥer baḳduḳ ne şemʿ-i meclis-ārā var ne pervāne

el-Mevlā Tāce'd-dīn İbrāhīm bin ʿAbdu'llāh el-Ḥamīdī (Küçük Tāce'd-dīn[2])

Nihāl-i vücūdı ḫāk-i pāk-i Ḥamīd'den ser-zede ve taḥṣīl-i s̱imār-ı ʿilm ü ʿirfān içün ḫidmet-i efāżılda dāmen-ber-zede olup şemʿ-i raḫşān gibi maḳām-ı istifāżada s̱ābit-ḳadem ve "Küçük Tāce'd-dīn" dimekle muʿallem olmış idi.

1 ṭāḳa-i R1
2 Tāce'd-dīn el-Ḥamīdī SE

Nice zemān ḳuṭb-ı dā'ire-i 'irfān Ḥācī Efendi Zāviyesi'nde sākin ve rāviye-i 'ināyetlerinden mutaṣaddī-i taṣfiye-i zāhir ü bāṭın olmağla bendergāh-ı fażl ü ma'ārifde te'āṭī-i nevādir-i yāḳūt-revāc ve miyān-ı ṣayrefiyān-ı 'ilm ü kemālde gevher-i şehvār-ı mezāyā-yı 'ilmiyyeyi dürretü't-tāc-ı ibtihāc ḳılup efāżıl-ı 'aṣra 'arż-ı cevher[1] ve dāmād-ı isti'dādın 'arā'is-i efkāra şevher eyledükde ṣudūr-ı devlet-i Selīmiyye'den Ṣarı Gürz[2] Efendi ḫidmetinde ḳā'im, ṭoḳuz yüz yigirmi sekiz tārīḫinde fevtinden mülāzım oldı. Evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Başcı İbrāhīm Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Plevne'de Miḫaloğlı 'Alī Beg Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Şire'de Ḳara Ḳāżī Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳ aḳçe[3] ile ṣılası olan Ağrus Medresesi'ne müderris ve ifāde vü iftā ile mümāris olup ṭoḳuz yüz elli bir tārīḫinde Muṣannif 'Alīsi yirine elli aḳçe ile Süleymāniyye-i İznīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ itmiş idi. Elli iki ḫilālinde 'azl olınup medresesi Zeynīler Şeyḫi Ṣafiyyü'd-dīn Efendi'nüñ oğlı 'Abdu'l-laṭīf Çelebi'ye virildi. Elli beş tārīḫinde Küçük Şems yirine Burūsa Sulṭāniyyesi tevcīh olındı. Altmış iki senesinde Ebü's-su'ūd-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye vāṣıl oldı. Altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Manav 'Alī yirine Ayaṣofıyya Medresesi virildi. Altmış altı Muḥarrem'inde Şāh Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm müderrisi oldı[4]. Altmış yedi[5] Muḥarrem'inde Mollā Cürcān yirine Amāsıyye Bāyezīdiyyesi'nde seksan aḳçe ile müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müstefīd ü müsteftī olmış idi. Altı seneden ziyāde mutaṣaddī-i ifāde vü iftā ve zülāl-i taḥḳīḳ ile ol ḳalemrevi irvā eyledi. Ba'dehu şeyḫūḫet u herem istīlāsı ile manṣıbdan isti'fā ve seksan aḳçe vaẓīfe ile 'avā'id ü zevā'idden istiğnā eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş iki Rebī'u'l-evvel'inde müteveccih-i **[35b]** dārü's-salṭana ve manṣıb-ı mezbūr İmām-zāde Efendi ile pür-ṭumṭurāḳ u ṭanṭana olmış idi. Yetmiş üç Rebī'u'l-evvel'inde murabba'-nişīn-i çār-bāliş-i 'unṣurīsi vedī'-i daḫme-i terbī'-nümā-yı mezār ve çār-ḥadd ü şeş-cihetden ġarḳ-ı envār-ı luṭf-ı Kird-gār oldı.

---

1 29b E
2 Gürz-zāde SE
3 - SE
4 Altmış altı//oldı:- E
5 Altı E

Mervīdür ki ḫalef ü selef[1] def'aten 'urża-i telef ve tīr-i dil-dūz-i merge hedef olup Cāmi'-i Ebü'l-fetḥ'de ṣalāt-ı cenāzelerini şeyḫü'l-islām, muḳtedi'l-enām Ebu's-su'ūd Efendi edā itdükde meziyyet-i ṣalāḥ ile bunları İmām-zāde'den taḳdīm ve şehādeten bi'l-ḫayr ile tekrīm idüp vādī-i ḫamūşāna rū-be-rāh ve du'ā vü s̱enā ile vāṣıl-ı ḳarārgāh olmış idi. Edrineḳapusı ḫāricinde Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde medfūndur.

Mevlānā-yı merḳūm baḥr-ı teyyār-ı 'ulūm, necm-i seyyār-ı manṭūḳ ü mefhūm, fünūn-ı 'aḳliyyede ems̱el-i emās̱il, āsār-ı naḳliyyede kāmil ü şāmil, enfās-ı[2] şerīfesi müteberrek, pīr-i ṣāliḥ-i mübārek idi. Fażīletine göre ri'āyet görmeyüp te'ḫīr-i rūzgār-ı ġaddār ile ser-tāc-ı efāżıl iken ḫalḫāl-i sāḳ ve maṭla'u'l-envār-ı feżā'il iken tāc-beyt-i manẓūme-i erbāb-ı istiḥḳāḳ olup;

Şi'r Rāh-ı ġamda ben ġubārı ḫākden ḳaldurmayan
Rūzgār eksikligidür rūzgār eksikligi

mażmūnı dībāce-i ṣaḥīfe-i ḥāli ve 'unvān-ı menşūr-ı āmāli olmış idi.

Rivāyet olınur ki Başçı müderrisi iken ṣadr-ı Rūm olan Muḥyi'd-dīn Efendi merḥūm bir gün merḳūmı da'vet eyleyüp "Medreseñi Vezīr-i A'ẓam İbrāhīm Paşa ġılmān serāyı ḫ̬ācesi içün murād eyledi. Saña manṣıb-ı ḳażā tevcīh idelüm. Ḳanḳısın iḫtiyār idersüñ, ta'yīn eyle." didükde mevlānā-yı merḳūm kemāl-i żucretinden bükā vü enīn ve "Ems̱ālüm miyānında bir müderris benüm gibi cem'iyyet eylememişdür." diyü yemīn eyleyüp ḥareket es̱nāsında kendüden telemmüẕ iden erbāb-ı isti'dāduñ efrādından Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi ems̱āli ḳavābil-i 'aṣrı ta'dād eyledükde ṣadr-ı 'ālī-ḳadr 'itāb ile ḫitāb ve işrāb-ı zehr-āb-ı cevāb idüp "Biz saña 'ilm ü ṣalāḥ ile mu'teḳid iken 'uḳde-i 'aḳīdemüzi ḥall[3] ve kendüñi ṭa'n ü teşnī'a maḥall eyledüñ.[4] لا تحلفوا قبل أن تستحلفوا ḥadīs̱-i şerīfinden ġāfil, ya mes'elede cāhil, yāḫūd müsāmiḥ u mütecāhil imişsün! Min-ba'd bu 'azīmete fesḫ ve ḫaṭṭ-ı fermān-ı dīvānīye nesḫ iḥtimāli 'aḳlī degüldür."

1 ḫalef ü selef:ḫalef-i vedī'a-i selef R1
2 18b SE
3 30a E
4 Hadîs-i Şerîf "İstenmeden/gereksiz yere yemin etmeyin." Hakk Dîni, II, 1802.

dimekle ḳaṭ'-ı peyvend-i recā eyledükde ṣāḥibü't-terceme maḥzūn u me'yūs, müteveccih-i cenāb-ı Ḳuddūs olup ol gice ṭālib-i medrese fevt-i fücā'ī ile rū-berāh-ı 'adem ve bunlar manṣıbında s̱ābit-ḳadem olur.

Ās̱ār-ı 'ilmiyyesinden *Ṣadru'ş-şerī'a*'ya ḥāşiye te'līf idüp mollā-yı merḥūmuñ *Iṣlāḥ* ve *Īżāḥ*'da olan aḳvālin tezyīf eylemişdür. Vāṣıl-ı niṣāb-ı taḥḳīḳdur ki ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde İznīḳ Medresesi'nden ma'zūlen āstāneye geldükde ḥāşiye-i mezbūreden **[36a]** on altı 'aded aḳvālini intiḫāb ve Ṣadr-ı A'ẓam Rüstem Paşa'ya 'arż içün bir kitāb idüp dībācesinde bu güne taġlīẓ ve ṭa'n ü teşnī'i ḳā'im-maḳām-ı medh ü taḳrīż itmiş idi:

قال فاعلموا يا معاشر طلاب اليقين، سلام عليكم لانبتغي الجاهلين، أن المختصر الذى ألّفها الحبر الفاضل، والبحر الكامل، الشهير بابن كمال باشا، أنعمه الله فى روضة جنته مما يعلمه ويشاء، وسمّاه بالإصلاح والإيضاح، مع خروجه عن سنن الصلاح والفلاح، باشتماله على تصرفات فاسدة، واعتراضات غير واردة، من السهو والذلل، والخبط والخلل، لإتيانه بما لا ينبغي، وتحرّزه عما ينبغي، مشتملا على كثير من المسائل المخالفة للشرع، بحيث لايخفى بعد التنبيه للأصل والفرع، ولا ينبغي الاعتقاد بحقيقتها للمبتدي، ولا العمل بها للمنتهي، لوجود خلافها صريحا فى الكتب المعتبرات، من المطوّلات والمختصرات، ومَن شكَّ فيما ذُكر، بَعْد النظر فيما سيُذكر، أوشك أن يشكّ فى ضوء المصباح، ووجود الصباح، بعد طلوع الإصباح، الخ[1]

Ṣadr-ı a'ẓam, Rüstem-i Cem-şiyem bu mertebe teşnī'den dil-gīr ve mollā-yı merḥūmla sābıḳa-i sebaḳ-güẕārī olmaġla münḥarifü'z-żamīr olup buyururlar ki "Risāleñi[2] ba'ż-ı 'ulemāya tercüme itdürüp görelüm. Sözlerüñ vārid ise hünerüñe göre ri'āyet olınsun. Ḳuṣūr-ı fehmden nāşī cerbeze ve bī-ma'nā ise isā'et-i edeb itmişsün. Ta'ẕīr-i belīġ ve teşhīr-i bī-dirīġ lāzımdur." Pes āngāh bu üslūb üzere cā'ize-i risāle meclis-i āḫara ḥavāle olınur. Yevm-i s̱ānīde mev-

---

1 "Dedi ki: "Biliniz ey kesin bilginin peşindeki talebe toplulukları, size selam olsun; biz cahilleri istemiyoruz. Şüphesiz, İbn-i Kemal Paşa diye meşhur, faziletli, âlim ve bahr-ı kâmilin -Allah onu cennetinin bahçesinde bildiği ve dilediği şekilde nimetlendirsin— telif ettiği ve el-İzah ve'l-ıslah diye adlandırdığı muhtasar, kapsadığı fâsid tasarruflar ve sehv veya kalem sürçmesi sonucu meydana gelen yersiz itirazlar nedeniyle salâh ve felâh yolundan ayrılmış, gereksiz olanı zikredip gerekli olandan kaçınmış ve şeriate muhalif birçok meseleyi barındırmıştır -ki bunlara inanmak mübtediye ve bunlarla amel etmek de müntehiye layık değildir; çünkü bunların aksi, gerek uzun gerek muhtasar olan muteber kitaplarda açıkça yer almaktadır. Her kim ki aşağıda söyleyeceklerimizi görüp düşündükten sonra yukarda söylenenlerde şüpheye düşerse, güneşin doğuşundan sonra onun ışığında ve sabahın varlığında şüpheye düşmüş gibi olur."

2 - SE

lānā-yı merḳūm mevḳif-i imtiḥānda īḳāf ve aḳvālinden yegān yegān istikşāf olındukḳda evvel-i naẓar bu ḳavle muṣādefe ider:

قال المولى الشهير بابن كمال الوزير: وكره سدل الثوب، إلى قوله: والوطء والتخلّي فوق المسجد والبول فوقه وفوق بيت فيه مسجد، أيْ: مكان أُعِدّ للصلوة وجُعل له محراب، وأشار إلى هذا بتعريف الأول و تنكير الثاني. أقول: عدّ البول فوق المسجد من جملة المكروهات يخالف مخالفة بيّنة ما هو المصرّح به في الكتب المعتبرات، والحال أنه لم يؤيّد كلامه بنقل، وما هو إلّا سهو قلم منه.[1]

Taḥḳīḳ-ı maḳām ve terceme-i kelām budur ki mescid üzerinde vaṭy u taḫallī vü bevl mekrūhdur. Bu ḳavl müttefaḳun ʿaleyh-i cumhūr-ı gürūhdur. Mollā-yı merḥūm içinde mescid olan ḫānenüñ üstinde daḫı bunlar mekrūh olduğını ʿaṭf ile taḳrīr eyleyüp ḫāne içinde mescid olmağın ṣalāt içün iʿdād olınup miḥrāb vażʿ olınmış mekān ile tefsīr ider. Ṣāḥibü'l-*Viḳāye* Ṣadru'ş-şerīʿa kütüb-i meşhūreye iḳtidā eyleyüp içinde mescid olan ḫāneye mescid ḥükmi virilmeyüp vaṭy u taḫallī vü bevl mekrūh olmaduğın taṣrīḥ itmişlerdür. "Mollā-yı merḥūmuñ şıḳḳ-ı s̱ānīde kerāhet is̱bāt eyledügi naḳl-i muʿtebere mübtenī olmayup sehv-i ḳaleme maḥmūldür." diyü basṭ-ı müddeʿā eyledükde **[36b]** vezīr-i ṣāfī-żamīr daḳā'iḳ-ı münāḳaşadan ḫabīr olmayup "Bizüm ḥużūrımuzda[2] mescid üzerinde bevli tecvīz eyleyen mecnūndan ders-ḫānede ve tenhā ḫānede ne maḳūle evżāʿ ṣādır olur? Bunuñ gibi sefīh ne muḥāfaẓa-i ʿırż-ı seccādeye, ne iḥtirām-ı visāde-i ifādeye ḳādir olur.". El-ḥāletü hāẕihi mevlānā-yı merḳūm bu maḳāmda ḳaṭʿ-ı kelām içün cānib-i āḫara ʿaṭf-ı zimām eyleyüp bābü'n-nafaḳada vāḳiʿ ʿabduñ nafaḳa-i zevcesinde beyʿ olınmasın tecvīz eyledükleri maḥalde olan ḫaleli beyāna şürūʿ eyledükde vezīr-i merḳūmuñ ḥalīlesi Mihrümāh Sulṭān duḫter-i saʿd-aḫter-i pādişāh-ı cihān olmağla taʿrīże ḥaml idüp ḥamle-i Rüstemāne ve ḳahr-ı Nerīmāne ile tāc-ı derdmendi tīr-i cefāya āmāc ve gūy-ı ġalṭān gibi püşt-i pā-yı redd ü rū-gerdānī ile meclisden iḫrāc iderler.

---

1 "İbn Kemâl el-Vezîr olarak bilinen molla dedi ki: 'Elbiseyi sürüyerek (yürümek) mekrûhtur … Mescidin üstünde cinsel ilişki, büyük ve küçük abdest gidermek de mekruhtur. Aynı şekilde içinde namaz için ayrılan ve mihrâbı olan bir mescit bulunan evin üstünde de bunları yapmak mekrûhtur.' Ben derim ki: mescidin üstünde küçük abdest gidermeyi mekruhâttan saymak muteber kitablarda belirtilenlere açıkça aykırılık teşkil eder. Üstelik bu sözünü herhangi bir nakille desteklememiştir. Bu yazdıkları ancak kalem sürçmesi olarak açıklanabilir."

2 30b E

Faḳīr eydürin, maḥżā mollā-yı merḥūmuñ ġalebe-i rūḥāniyyetidür ki mu'teriż evvelā عدّ البول فوق المسجد من جملة المكروهات[1] didügi maḥalde mescidi mu'arref ẕikr itmekle kerāheti müttefaḳun 'aleyhā olan mes'ele-i ūlā münfehim olmaġla müftażıḥ ve lām-ı 'ahd içündür. Ḫānede olan mescid-i ma'hūd murāddur, dinilürse ḥüsn-i sebki ḳādiḥ olup kütüb-i mu'teberāt dimekle kelāmı i'tibārdan nāzil ve 'avālimü'n-nās miyānında mescid üstine bevli tecvīz itmiş, diyü şöhre-i maḥāfil ü menāzil oldı. Ḥaḳḳā ki mollā-yı merḥūmuñ kelāmını mü'eyyid naḳl-i ṣarīḥ bulunmaduġı taḳdīrce[2] miḥrāb u mescid ile müzeyyen, 'ibādet içün mu'ayyen ḫānenüñ üstinde bevl ü teġavvuṭ u cimā' müsteḥabb ü müstaḥsen olmaḳ ẓāhirü'l-imtinā' ve ḳubḥ-ı 'aḳlīsi mecma'un[3] 'aleyh-i ṭıbā'dur. Böyle maḥalde bu maḳūle taġlīẓden 'adem-ı teḥāşī ġılẓet-i ṭab' u faẓāẓat-ı ta'aṣubdan nāşī olmaġın vezīrüñ müteġāfilāne techīl ü teşnī'i Naṣre'd-dīn Ḫoca'nuñ mescide tükürmek maġlaṭasından muṭrib ü bedī'dür.

Be-heme-ḥāl merḥūmuñ ṣalāḥ-ı ḥāli meşhūr ve kerāmete ḳarīb ba'ż-ı vaḳā'i'i mezkūrdur. Bir def'a daḫı Rüstem Paşa resm-i sitemi ifşā itdükde müteveccih-i cenāb-ı Rabbü'l-erbāb olup dest-yārī-i ﴿لَا تَيْأَسُوا۟ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ﴾[4] ile ḳaṭ'-ı bāb ve ḳaṭ'-ı peyvend-i esbāb itmek üzere iken Burūsa Sulṭāniyyesi maḥlūle olup "Ma'zūle virile." diyü ṭaraf-ı salṭanatdan emr-i 'ālī vārid olur. Ol 'aṣrda bunlarla iki ma'zūl bulunup şaḫṣ-ı āḫaruñ 'adem-i istiḥḳāḳı mütebeyyin ve bunlar kemāl-i istiḥālle müte'ayyin olmaġla bilā-ṭaleb nā'il-i maṭlab olur. Ol medresede yedi sene miḳdārı mücāhede vü irtiyāż ve ḥāşiye-i merḳūmeyi bi-temāmihā beyāż ider.

Şerḥ-i Miftāḥ'a ḥāşiye ta'līḳ eylemişdür. Anda[5] daḫı mollā-yı merḥūmla münāḳaşātı vardur. *Şerḥ-i Mevāḳıf*'a ta'līḳātı ve resā'il-i ṭurfe-nikātı vardur.

el-Mevlā Meḥemmed (İmām-zāde Efendi[6])

Vālid-i mācidi Cāmi'-i Maḥmūd Paşa'da imām ve zühd ü **[37a]** ṣalāḥla benām bir merd-i ṣāliḥ-i mübārek-dem ve erbāb-ı zühd ü nezāhete pīr-i pīş-ḳa-

1 "Mescidin üstünde bevletmeyi mekrûh davranışlardan kabul etti."
2 19a SE
3 mecmū'un E
4 Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf Sûresi, 12/ 87, "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."
5 Anlara SE
6 - R1, E

dem idi. Evā'il-i ḥālinde menāhīden ibā ve ber-mūcib-i الولد الحر يقتدي بالآباء[1] imām-zādeligin ibdā idüp imāme-ṣıfat ser-ḥalḳa-i emās̱il ve dāḫil-i ʿidād-ı efāżıl olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi cāme-i istiʿdādı ʿiffet ü nezāhetle muṭarraz ve ḫarīde-i pesendīde-i istiḥḳāḳı ḥuliyy ü viṣāḥ-ı ʿiṣmet ü necābetle mücehhez olup ṭarīḳ-ı ʿilme sālik ve reh-bürde-i ʿaḳabāt-ı mesālik olduḳdan ṣoñra ḥareketi Kemāl Paşa-zāde Efendi āstānesine müntehī ve ḥadīḳa-i feżā'ilinden nā'il-i nev-bāve-i behī vü şehī olup es̱nā-yı dersde baʿż-ı mezāyā-yı ʿilmiyyede baḥs̱ u cedel, bāʿis̱-i inḥirāf-ı ṣadr-ı ecell olup "Senüñle[2] tevānī-i rengīn-i maʿḳūlātdan kelām, aʿmā ile elvāndan baḥs̱ gibi ḫilāf-ı muḳteżā-yı maḳāmdur." diyüp derīçe-i iltifātı sedd ve āstān-ı efāżıl-penāhdan redd itmişler idi. Baʿde zemān ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḳadrī Efendi ḥāline şefḳat idüp maẓhar-ı mekārim ve iẕn-i mollā ile bilā-iḳrā' mülāzım itmişler idi.

Faḳīr-i cāmiʿu'l-ḥurūf eydür, ders oḳutmadın mülāzım ḳayd itmek egerçi şān-ı mevlevīye taʿẓīmi mutażammın, lākin ḥaḳḳ-ı ṣāḥibü't-tercemede ʿināyet-i celiyye[3] ve ḥikmet-i ḫafiyyeye żāmindür. Eger ders oḳutsalar lāzım-ı māhiyyet olan ʿinād ü lecāc bir ḳapuya daḫı muḥtāc itmek muḳarrer idi.

Naḳl olınur ki merḥūm mollā ile vāḳiʿ olan mebḥas̱da lāzıme-i iʿvicāc olan ʿinād ü lecācdan rücūʿ itmeyüp baʿde zemān bir meclisde mollānuñ maḫdūmı İbrāhīm Çelebi'ye rāst geldükde "Pederüñ daḫı ḫaṭāsına iʿtirāf ve sīnesin küdūrāt-ı şübheden ṣāf itmez mi?" diyüp inkār-ı nā-pesendīde ile ḫursend olduğın iẓhār itmiş idi.

Beyt

فکر کج اندر ته دلهای کج
میرود چون کفش کج در پای کج[4]

Ḳarīne-i ḥāl ʿināyet-i ṣādr-ı ʿālī-şān ile zemān-ı ḳalīlde yigirmi aḳçe ile Kütāhiyye'de Vāḥid Paşa Medresesi'yle tebcīl olınup baʿdehu beş aḳçe teraḳḳī ile şifā-sāz-ı cān-ı ʿalīl olmış idi. Baʿdehu otuzla İnegöl Medresesi'ne nā'il, baʿdehu

1 "Hür çocuk babaya uyar, babanın yolundan gider."
2 31a E
3 ʿaliyye SE
4 "Çarpık fikir, çarpık gönüllerin içinde, çarpık ayakkabının çarpık ayakta yürüdüğü gibi yürür."

ḳırḳla Yıldırım Ḫān Medresesi'ne vāṣıl olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı tārīḫinde Mollā Cürcān yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi. Elli üç ḫilālinde Ḫᵛāce Ḳayını yirine Üçşerefeli ile müşerref oldı. Elli dört es̱nāsında Üsküdār'da vāḳi' Medrese-i celīle-i Mihrümāh Sulṭān temām olduḳda ibtidā bunlara in'ām olındı. Elli beş temāmında Pervīz Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām idüp elli sekiz dāḫilinde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi'nde ārām itmiş idi. Elli ṭoḳuz senesinde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā ile maḳżiyyu'l-merām oldı. Altmış bir[1] tārīḫinde 'azl olınup yirine def'a-i s̱āniyede Pervīz Efendi naṣb olındı. Seksan aḳçe vaẓīfe-i ems̱āl ile sübḥa-şümār-ı eyyām ü leyāl olmış idi. Ṭoḳuz yüz[2] yetmiş iki tārīḫinde Amāsıyye fetvāsından istīlā-yı ża'f-ı pīrī ile isti'fā iden sālifü'z-ẕikr Tāce'd-dīn Efendi yirine yüz aḳçe ile belde-i Amāsıyye'de **[37b]** Medrese-i Sulṭān Bāyezīd ve iftā ẕāt-ı feżā'il-iştimāllerine elyaḳ u aḥrā görülmegin aṣḥāb-ı tevcīh ve erbāb-ı tercīḥ yek-zebān-ı ḳavl-i 'aleyhi'l-fetvā olduḳda tereddüd-i bī-şümārdan ṣoñra iẓhār-ı ḳabūl ve mühimm-sāzī-i ṭarīḳ-ı vuṣūl itmiş iken maraż-ı müzmine mübtelā olup aḫẕ-ı şedīdinden fütūr-ı a'ṣāb 'inān-gīr-i 'azīmet-i zehāb olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde 'acz ü a'yāsı muḳarrer olup medrese ve fetvā Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi'ye müyesser oldı. Yetmiş üç Rebī'u'l-evvel'inde i'tidāl-i rebī'-i ḥayātı ḫazān-reside-i fenā olup sebze-zār-ı zindegānīsi ḳable'l-iftā ifnā itmiş idi.

Ġarā'ib-i ittifāḳıyyedendür ki selefleri ile cenāzeleri hem-'inān ve sirişk-i ṭufān-ḫīz-i ḥasret ḫurūşān olup tefsīr-i āyet-i ﴿عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾[3] meşhūd-ı naẓar-ı a'yān olmış idi. Verā-yı Ḫalīc-i Ḳosṭanṭıniyye'de vāḳi' Oḳmeydānı'nda olan zāviye sāḥasında Vā'iẓ Sinān Çelebi ḳurbında defn olındı.

Mevlānā-yı mesfūr ifrāṭ-ı ṣalāḥ u taḳvā ile meşhūr, 'ulūm-ı şer'iyyede 'aylem-i zāḫir, fünūn-ı mütedāvilede[4] mecmū'a-i her cins-i fāḫir, zühd ü nezāheti ḳarīn-i iḫlāṣ, ziyy ü libāsda muḫteri'-i ṭarz-ı ḫāṣṣ, kelām-ı ḥaḳḳ'da bī-riyā, levm-i lā'imden bī-bāk ü bī-pervā, 'iffet ü nezāheti mā-fevḳ-ı medlūl-i delā'il, vera'-ı müfriṭi rütbe-i vesveseye vāṣıl idi.

1 - E
2 Ṭoḳuz yüz:- SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 50, "… Akan iki kaynak …"
4 31b E

Baʿżı s̱iḳātdan resīde-i niṣāb-ı taḥḳīḳdür ki şeyẖü'l-islām, rüknü'l-ʿulemā'i'l-aʿlām, baḥrü'l-ḥaḳā'iḳ ve'l-ʿulūm, mevlānā el-fāżıl Zekeriyyā Efendi merḥūm ṭoḳuz yüz altmış senesinde vāḳiʿ Naẖcivān seferinde medrese mülāzemeti içün rükeb-i sulṭānīye vāṣıl ve Ḥaleb-i Şehbā'ya dāẖil olduḳda yārān-ı ʿAcem'den baʿż-ı tilāmiẕesi nā'ib olmaġla maḥkemeye varup es̱nā-yı daʿvāda müşāhede buyururlar ki nā'ib sükūt eyleyüp ḳafasında vażʿ olınan ḳafesden emr ü taʿlīmi mutażammın ṣadā gelür. Baʿdehu varaḳa-i melfūfe ile ṣuver-i mesa'il ilḳā olınup ḥasbe'l-emr daʿvāya fayṣal virilür. Bu maḳūle ʿacā'ib aḥvāl daġdaġa-engīz-i su'āl olduḳda nā'ib efendi cevāb virür ki[1] "Efendimüz vālidleriyle ʿahd eylemişler ki mede'l-ʿömr kendülerden lafẓ-ı ḥikmet ṣādır olmaya. Bi'l-külliye terk-i teʿāṭī-i umūr, cādde-i ʿadl ü inṣāfdan dūr olmaġın her gün maḥall-i ḥükūmete ḥāżır ve pes-i perdeden aḥvāle nāẓır olup es̱nā-yı daʿvāda emr-i şerʿ-i şerīfi taʿlīm ve ṣūret-i mes'ele ile daḳā'iḳ-ı ḥükūmeti tefhīm iderler. Lākin ḳaṭʿ-ı peyvend-i mācerā ve iʿmāl-i şemşīr-i ḥāsimü'l-ʿırḳ-ı ḥükm ü imżā bu ḥaḳīrüñ ḳabża-i ḳażāsına ḥavāle olınur. Ḥaḳḳā ki [2] يوم يقول القاضى ياليتنى اقض بين تمرتين mażmūnın mülāḥaẓa itdükçe müteḳallibün beyne'l-cemreteyn olan erbāb-ı naẓar varṭa-i ḳażādan bu mertebe iḥtirāz muḳarrer ve [3]وقاضيان في النار وقاض في الجنة mü'eddāsını fikr iden erbāb-ı iʿtibār ġarḳagāh-ı ḥükūmetden tecānüb ü firār ve mümkin olduḳca iẖtiyār-ı kenār itmek ġayr-ı mutaṣavverdür."

Muḥarrik-i silsile-i ḥikāyetden bu daẖı rivāyetdür ki ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında ṣāḥibü't-terceme Yıldırım H̱ān müderrisi iken Ḳara Dāvud **[38a]** Efendi Burūsa ḳāżīsi olup bir gün meclisinde İmām-zāde Efendi ẕikr olınup ḥużżār-ı meclisden her biri ḥaḳḳ-ı maḥmideti īfā es̱nāsında kimi kemāl-i zühd ü ṣalāḥla ḳanāʿat, kimi īṣāl-i mertebe-i kerāmet itdükde içlerinden biri mücāzefe-perdāz-ı ıṭrā olup ḳuṭbu'l-aḳṭāb ve ġavs̱-ı aʿẓam olmasın iddiʿā eyleyicek ḳāżī efendi bu mertebeye rāżī olmayup ḥarīf-i laḳlaḳa-pīrāya pīrāye-bend-i ẖiṭāb ve işrāb-ı sirkencübīn-i cevāb içün şerbet-i taʿbīr-i dil-peẕīri naṣīḥat-āmīz-i ʿitāb

1 19b SE
2 "Kadı'nın 'Keşke iki hurma arasında kadılık yapsaydım.' diye pişman olacağı gün…"
3 Hadîs-i Şerîf, "Üç kadıdan ikisi cehennemlik, biri cennetliktir." Ebû Dâvud, Akdiye, 2; İbn Mâce, Ahkâm, 3.

olup "Mecnūn ṣāliḥ ve ma'tūh müfliḥ olmaz. Bu ḳā'ideyi pekçe żabṭ idesüz." dirler. El-ḥaḳḳ merḥūmdan ḳaṭ'-ı naẓar żabṭ[1] olınacaḳ ḳā'ide ve zemānımuzda kullanmaġa ṣāliḥ żābıṭa ber[2]-fā'idedür.

Beyt Lā'iḳ budur ki vaṣf-ı ruḫuñ mihr-i āsmān
Altun ḳalemle yaza meh-i enver üstine

Merḥūmuñ ās̱ār-ı 'ilmiyyesinden *Tefsīr-i Ḳāżī* üzere ḥāşiyesi vardur. Üslūb-ı bedī' ve ṭarz-ı ġarīb üzere tertīb itmişdür. *Naẓm-ı Kerīm*'i midād-ı aḥmer ile yazup *Tefsīr-i Ḳāżī* kelimātın cedvel-i sürḫ ile çizüp ba'dehu ḥāşiyesini taḥrīr iderdi. Mollā-yı merḥūm ile Sa'dī Efendi'ye reddi iltizām idüp istiḫrāc-ı *Tefsīr-i Ḳāżī*'de iḫtiyār-ı meslek-i ḫāṣṣ ve zu'mınca īrād-ı mezāyā vü ḫavāṣṣ eylemiş idi. *Kāfiye* ve *Mıṣbāḥ* ve *'Avāmil*'i zebān-ı[3] maḫdūmına teshīl içün Türkī'ye terceme eylemiş idi. Mübtedīler süpāre gibi der-baġal ve zemān-ı taḥṣīlde düstūru'l-'amel iderler. 'Arabī ve Fārisī eş'āra ḳudretin iş'ār ve ẓūr-ı ser-pençe-i efkārını iẓhār idüp ḳālıb-ı teng-i ḥavṣala-i elfāẓa cihān cihān ma'ānī-i 'acībe ifrāġ ve edevāt-ı belāġat olan[4] ṣanā'i'-i bedī'iyyeyi rütbe-i cerbezeye iblāġ eyleyüp tāze-ṭarz-ı ġarīb ü naġz itmişdür. عفا الله عن هفواته وجعل حسناته غالبا على سيئاته[5]

el-Mevlā 'Ubeydu'llāh ('Ubeydu'llāh-ı Aḳşehrī)

Vilāyet-i Ḳaraman dāḫilinde "Aḳşehr" nām belde-i meşhūreden nümāyān ve elif-i ḳāmet-i mevzūnı ol ṣaḥīfe-i beyżādan 'ıyān olmış idi. *Şaḳā'iḳ-ı Nu'mā-niyye*'de mesṭūr olan Sa'dī Çelebi'nüñ birāderi ve meşā'iḫ-ı ṭarīḳ-ı Ḫalvetī'den Tāc Aḥmed-i Berda'ī ḫidmetlerinüñ ferzend-i fürūzende-aḫteridür. 'Azīz-i mezbūr diyār-ı 'Acem'den hicret idüp Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn-i Ḫalvetī'den tekmīl-i ṭarīḳat itdükden ṣoñra Aḳşehr'de ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet eylemiş idi. Ṣāḥibü't-terceme taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i levāzım-ı manṭūḳ u mefhūm eyleyüp Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olmış idi. Bi-ḥasebi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb iderek elli aḳçe ile Ḳaraḥiṣār'da Gedik Aḥmed Paşa müderrisi

1 - R1
2 Pür SE
3 - R1, E
4 32a E
5 "Allah dalgınlıklarını affetsin ve güzel amellerini kusurlarına üstün kılsın."

olmış idi. Ol ḥāl üzere güẕārende-i evḳāt iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde vefāt eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm dürretü't-tāc-ı erbāb-ı fühūm, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü şāmil, vāṣıl-ı sinn-i herem, pīr-i mübārek-dem idi. Pederi gibi ḥüsn-i ḫaṭṭa mālik ve ḫāme-mis̱āl vādī-i kitābete sālik olup kütüb-i nefīse taḥrīr itmişdür. Her biri es̱er-i dil-peẕīrdür.

[Birāderi ʿAbdu'llāh Efendi]: Bir birāderi daḫı ʿAbdu'llāh Efendi'dür ki Saʿdī Efendi'den ṣaġīrdür ve ʿUbeydu'llāh Efendi'nüñ bunlara nisbet delīl-i rütbesi maʿnā-yı **[38b]** taṣġīrdür. Kesb-i sermāye-i istiʿdād ve levāzım-ı ṭarīḳı iʿdād eyledükde baʿż-ı ʿulemādan mülāzemetle kām-revā ve sālik-i mesālik-i ḳażā olup nişīb ü firāz-ı ʿazl ü naṣb-ı menāṣıbda gāh pest-nişīn ü gāh ser-efrāz iken ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında Sulṭān Süleymān Ḫān Edrine meştāsına nehżat buyurup mülāzemet içün ʿazīmet eyledükde es̱nā-yı rāhda ḥarāmīler elinde şehīd ve ṣaḥrā-yı vücūddan nā-bedīd[1] oldı.

Şiʿr

بحر زمین آمد و کهسار موج
آه ازین قلزم بسیار موج

هر که (...)[2] بر او میرود
عاقبة الأمر فرو میرود [3]

[Ḫalīfesi Mevlānā ʿAbbās Efendi]: Bunlaruñ[4] ḫalef-i ṣāliḥ-i dil-pesendi Mevlānā ʿAbbās Efendi envāʿ-ı ʿulūm u maʿārif ile ārāste ve elvān-ı leṭāʾif-i ẓarāʾif ile pīrāste, meslek-i laṭīfi vādī-i ʿAbbās gibi nezāhet-şiʿār ve ḫāme-i ʿAbbāsī, cāmesi ʿanber-bār ü güher-nis̱ār olmaġın ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḥasan Beg Efendi'den nāʾil-i şeref-i mülāzemet ve baʿż-ı menāṣıb-ı ʿilmiyyede mutaṣaddī-i ḫidmet-i dirāset olup devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek elli aḳçe ile Aḳşehr'de vāḳiʿ "Ḫalḳalı Medrese" nām buḳʿa-i celīlede ḥalḳa-cünbān-ı ders ü ifāde ve

1 ṣaḥrā//bedīd:güsiste-tār-ı ḥabl-ı verīd E
2 Burada bir kelimelik boşluk bulunmaktadır.
3 "Dağ gibi dalgalarla deniz zemine geldi. Ah, o denizden pek çok dalga geldi. Her kim onun üzerine giderse işin sonunda batacaktır."
4 - R1

ser-ḥalḳa-i taḥḳīḳ u icāde[1] olmış idi. İclālen li-şānihi ʿilāve-i ḳayd-ı teʾbīd, gevherīn ḳılāde-i taḳlīd olup[2] nice zemān meşġale-i ʿilm ü ʿibādet ile cāme-fersūd-ı cedīdān olduḳdan ṣoñra elf-i kāmil ḥudūdında bedrūd-ı ʿālem-i fānī ve şeb-be-ḫayr-ı ṣubḥ-ı zindegānī itmiş idi.

Merḥūmūn-ı merḳūmūn efnān-i nihāl-i mevzūn gibi bār-āver-i fünūn, her biri fāżıl u kāmil, tekmīl-i nefs idüp erẕel-i ʿömre vāṣıl, fażl ü taḳvā ile maʿrūf, nezāhet ü ʿiffet ile meʾlūf, ehl-i beyt-i ʿilm ü ʿirfān, ferāʾid-i ḳalāʾid-i ʿaṣr u evān idi. Silsile-i nesebleri ḥażret-i ʿAbbās'a peyveste ve ʿırḳ-ı ṭāhir-i ʿAdnān'a bestedür. *Ḳaddesaʾllāhu esrārahum ve zāde bi-şuʿāʿiʾl-ḳudsi envārahum.*

el-Mevlā Şuʿayb (Şuʿayb Efendi)

Şaʿb-ı nezāhet ü ʿiffetden hüveydā ve ḳabīle-i ehl-i ḳabūlden peydā olup evāʾil-i ḥālde taḥṣīl-i kemāl ve işʿāl-i nāʾire-i iştiġal eyledükden ṣoñra āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ[3] ve Ġarīḳ ʿArab-zāde ḫidmetinde müdāvemet-i ders ü taḥḳīḳ idüp Ebu's-suʿūd-zāde Aḥmed Çelebi Ḫāṣekī Medresesi'nde muʿīd ve lāzıme-i mülāzemetle ḳadrin mezīd itmiş idi. Baʿdehu sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā olup baʿż-ı bilād-ı celīlede fermān-revā-yı ḥükm ü imżā iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde intiḳāl eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, merd-i kāmil, ḥabr-ı deryā-dil, nihāl-i ṭabʿı şuʿūb-ı feżāʾile maẓhar, menāṣıb-ı ʿāliyeye gelse ṣīt-ı iştihārı ʿālem-gīr olmaḳ muḳarrer idi.

Beyt

نه بمنصب بود بلندی مرد
بلكه منصب بود بمرد بلند [4]

el-Mevlā Sināne'd-dīn Yūsuf el-Ḫaṭīb[5] (Muḥżır Ḳulı Sinān Efendi[6])

Ḫuṭbe-i rabbātuʾl-ḥicāl-i feżāʾil-i nefsāniyyeye fāʾiz ve ʿilm-i tecvīd ü ḳırāʾat-ı

1 ḥalḳa//icāde:müderris R1, E
2 İle SE
3 32b E
4 "Kişi makamla yücelmez, aksine makam kişiyle yücelir."
5 el-Ḫatīb
6 Sinān Efendi:- R1, E

Ḳur'āniyye'yi hā'iz, ṭayyīb-i elhānla ʿandelīb-i ḫoş-naġme-i gülistān-ı *Ḳur'ān* ve şīrīnī-i beyān ile süsen-i āzādeveş raṭbu'l-lisān olan Muḥżır Ḳulı Sinān Efendi'dür. Maḥkeme-i Ḳosṭanṭıniyye ḫuddāmından bir merd-i āzādenüñ ʿaṣā gibi mülk-i yemīni ve muʿtemed-i rāy-ı rezīni, belki ṣadef-i ḥacr-i ḥücresinde terbiye olınmış gevher-i s̱emīni idi. Mālik-i mūmā ileyh ol Yūsuf-ı Dāvudī-nefes dāmenine dest-res bulduḳda iẓhār-ı şefḳat-ı **[39a]** pederāne ile tebennī ve ġurre-i ṣabāḥu'l-ḫayr-ı cebīninden envār-ı necābet ü sedād temennī eyleyüp taʿlīm-i tecvīd-i *Ḳur'ān* ve tefhīm-i ṣınāʿāt-ı edvār u elhān itmege bez̲l-i maḳdūr ve saʿy-i mevfūr eylemegin zemān-ı ḳalīlde kāmil, bülbül-i āşiyān-ı maḥfil olup;

Şiʿr Her ḳaçan devr oḳusa maḥfilde cānānum benüm
İster ol devrüñ teselsül bulduġın cānum benüm

mażmūnı zebān-zed-i müstemiʿān olurdı. Ḳarīne-i ḥāl ṣīt-ı iştihārı ġulġule-endāz-ı ḳubbe-i nüh-ṭāḳ ve ḥüsn-i ṣavtla meşhūr-ı āfāḳ olduḳda Cāmiʿ-i Sulṭān Bāyezīd-i Velī'de imām ve Sulṭān Selīm Cāmiʿi temām olduḳda ser-maḥfil ve Ḫāṣekī Cāmiʿi açılduḳda ḫaṭīb olmış idi. Baʿdehu Sulṭān Selīm Cāmiʿi[7] ḫitābetine naḳl olınup māh-ı cihān-tāb gibi seyr-i burūc ve ḫaṭīb minberine ḳıbāb gibi ṭabaḳāt-ı ʿizz ü ʿalāya ʿurūc iderek ekser-i cihāt-ı ʿaliyye-i selāṭīne zīver ve ḳademe-ber-ḳademe ḳadri bālāter oldı. Ṭoḳuz yüz altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Cāmiʿ-i Kebīr-i Sulṭān Süleymān Ḫān temām olup;

Mıṣrāʿ Cāmiʿ-i pādişāh yapıldı temām[8] (964)

tārīḫi ile zīver-i ḫitām bulduḳda ḫitābeti bunlara tevcīh olınup ṭāḳ-ı gerdūn-revāḳın pür-ṣadā ve nidā-yı bülend-i *ṣallū ʿaleyhi* ile āfāḳa ṣalā[9] itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç Receb'inde lisān-ı munṭaliḳu'l-beyānı mānend-i şemşīr-i ḫaṭīb, zengār-beste-i ecel ve mizmār-ı ḫancere-i ḫoş-elḥānı mis̱āl-ı nāy-ı şikeste-ḳaḍīb ve mānde-i kār ü ʿamel olup ḥarīf-i dırāz-nefes-i emel ʿazm-i ḳarār ve zemzeme-i iştihārın ṭāḳ-ı zer-kār-ı pür-naḳş ü nigārda pāydār eyledi.

---

7 - R1, E
8 جامع پادشه یاپلدی تمام
9 ṣalā: فاسرعوا بذكر الله ile ṣalā SE

Mıṣrāʿ Bāḳī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

Sulṭān Selīm ḳurbında vāḳiʿ Ḳoġacı Dede Mescidi sāḥasında medfūndur.

Merḥūm-ı mütercem naḳş-bend-i perend-i naġam, ḫaṭīb-i şemşīr-zebān-ı Dımaşḳī-nihād, edīb-i faṣāḥat-ʿunvān-ı maḫāric-i żād, ʿilm-i şerīf-i tecvīd ü ḳırā'atda māhir, fenn-i mūsīḳī vü edvārda idāre vü taṣnīfe ḳādir, belki naġme-i dūlābīsi ẕevḳe dā'ir olup enfās-ı ʿĪsevīsi ġıdā-yı rūḥ ve zemzeme-i ṭarab-efzā-yı Dāvudīsi bāʿis̱-i fütūḥ, tilāveti bī-laḥn ü elḥānı naġz, ḫitābeti maṭbūʿ u mevlid-de ṣāḥib-i ṭarz, iḫvānla muʿāşerete mā'il, zīnet-i mecālis ü maḥāfil idi. Her sene şehr-i Rebīʿu'l-evvel'de mevlid-ḫᵛān-ı ḥażret-i Sulṭān-ı Enbiyā ve hezār-ı faṣl-ı rebīʿ gibi mest-i pür-şevḳ-ı nevā olup yevm-i vāḥidde iki üç meclise zīver[1] ve her birinde uʿcūbe-senc ü siḥr-āver olduġı muḳarrer[2], vel-ḥāṣıl nādire-i edvār ve ferīde-i şöhre-bend-i rūzgār idi.

el-Mevlā ʿAlī (Çalıḳ ʿAlī)

Ṣaḥīfe-i ruḫsārı Ẕü'l-feḳārāsā şiḳāfdār olmaġın "Çalıḳ ʿAlī" dimekle iştihār bulmış idi. Taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl ve ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetinde iştiġāl idüp Ṣaçlı Emīr dārü'l-ifādesinde müstefīd, baʿdehu sulṭān müderrisi olan Maʿlūl Emīr Efendi'ye muʿīd olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki tārīḫinde mülāzım olmış idi. Ol es̱nāda ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan Ḥakīm-zāde, Kestel Cāmiʿi ḳurbında olan **[39b]** medrese-i cedīdesin binā eyledükde ibtidā yigirmi aḳçe ile bunlara virildi. El-ḥāletü hāẕihi ṭarīḳ-ı tedrīsde peyrev-i efāżıl ve reh-neverd-i menā-zil iken semend-i ʿazīmeti çalıḳlayup ʿinān-ı himmeti maʿṭūf-ı ṣavb-ı ḳażā ve baʿż-ı bilād-ı celīlede mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç tārīḫinde Ḳonya'da ḳāżī iken şu'ūn-ı ḥāli münḥaṣır-ı māżī oldı.

Merḥūm-ı mezbūr ʿilm ü ḥilm ü ṣalāḥla meşhūr, ḥüsn-i sülūk ü ʿiffet ile muʿallem, istiḳāmet ü ṣalābet ile ser-efrāz-ı ʿālem idi. Ferā'iżden *Sirāciyye* şürūḥına ve *Hidāye*'den *Kitābu'l-buyūʿ* evā'iline taʿlīḳātı ve āvīze-i semʿ-i ḳabūl olmış kelimātı vardur.

---

1 33a E
2 Olduġı muḳarrer:olurdı E, SE

el-Mevlā Pīr Aḥmed bin eş-Şeyḫ Aḥmed el-Ḳaramanī (Pīrī Re'īs) {Pīrī}

Medīne-i Lārende'den pedīdār ve "Pīrī Re'īs" dimekle meşhūr-ı dār u diyār olmış idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl ve tekmīl-i merāsim-i istiʿdād ü istīhāl idüp neheng-i deryā-yı şecāʿat, peleng-i ṣaḥrā-yı ṣalābet, Ḫayre'd-dīn Paşa'ya muʿallim ve ol ṣāḥib-ḳırān-ı maġrib-i zemīne muṣāḥib ü münādim olmaġın laḳab-ı mezbūr ile meşhūr idi. Paşa-yı merḳūm kapudan-ı deryā-yı Rūm iken[1] Cezīre-i Midilli'de binā eyledügi medreseyi bunlara taʿyīn idüp ʿarżı mūcibince ṭaraf-ı salṭanatdan temkīn olınmış idi. Dest-yārī-i teraḳḳıyyātla vāṣıl-ı rütbe-i s̱elās̱īn olup ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında paşa-yı mezbūruñ Beşikṭaş'da olan medresesi temām olduḳda ibtidā bunlara inʿām olındı. Altmış üç tārīḫinde ʿazl olınup medrese-i mezbūre Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi'ye tevcīh olındı. Altmış yedi Şevvāl'inde şarṭ-ı vāḳıf mūcibi ile ḫalefi yirine iʿāde olındı. Altmış sekiz Rebīʿu'l-āḫir'inde Vaḥyī-zāde maḥlūlinden Burūsa'da Manastır Medresesi'ne taḥrīk olındı. Yetmiş bir Ṣafer'inde yüz elli akçe ile Ġalaṭa ḳażāsı ile tebcīl, baʿdehu ḫavāṣṣ-ı Ḳosṭanṭıniyye ḳażāsına tebdīl olınmış idi. Belde-i mezbūrede mutaṣaddī-i emr-i ḳażā iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde ʿāzim-i ʿālem-i beḳā oldı. Ḥażret-i Eyyūb Maḳābiri'nde medfūndur.

Merḥūm-ı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, pīr-i rūşen-żamīr-i ehl-i kemāl, re'īs-i erbāb-ı istiʿdād ü istīhāl, müstaḳīm ü ṣāliḥ, saʿādetmend-i müfliḥ idi. *Viḳāye*'yi Türkī naẓm itmişdür. Baʿżı resā'il taḥrīr idüp taḥḳīḳ-ı mesā'il itmişdür. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Ḥanefī (Ḥanefī Efendi)

Yeñice-i Vardarı'ndan pedīdār olmışdur. Taḥṣīl-i feżā'il-i ʿilmiyyeye beẕl-i ictihād ve iʿdād-ı meleke-i istiʿdād eyleyüp Merḥabā Efendi'den dest-būs ve bezm-i germ-ā-germ-i müẕākerede idāre-i kü'ūs eyledükden ṣoñra ṭoḳuz yüz elli bir senesinde mollāsı intiḳāl eyleyüp fetvādan müteḳāʿid Çivi-zāde Efendi'ye ittiṣāl itmiş idi. Ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup baʿż-ı medārisde ferş-i seccāde-i ifāde ve īfā-yı ḥaḳḳ-ı taḥḳīḳ u icāde iderek ḳırḳ akçe ile Filibe'de Şihābü'd-dīn Paşa Medresesi'ne vāṣıl, baʿdehu elli akçe

1 20b SE

ile Çerçīn-zāde Mevlānā Muṣliḥi'd-dīn yirine[1] Bosna Serāyı'nda vāḳiʿ Ḫusrev Beg Medresesi'ne nā'il olup me'ẕūnun bi'l-iftā[2] ve müşkil-güşā-yı erbāb-ı istiftā olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde irtiḥāl ve civār-ı ḳudse intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr envāʿ-ı **[40a]** feżā'il ile meşhūr, millet-i Ḥanefiyye'nüñ müftī-i müşkil-güşāsı, ḥikmet-i ʿilmiyye vü ʿameliyyenüñ ʿallāme-i bī-pervāsı, ẕekā-yı müfriṭ[3] ve naḳā-yı ḳarīḥa ile maʿrūf, diḳḳat-ı enẓār ve selāmet-i efkār ile mevṣūf idi.

el-Mevlā Muṣṭafā bin Ḥasan bin ʿAbdu'llāh (ʿİşretī Çelebi) {ʿİşretī}

ʿİşretgāh-ı ẓurefā-yı İstanbul olan Rūmili Ḥiṣārı'ndan ẓuhūr idüp " ʿİşretī" maḫlaṣı ile şöhret-şiʿār ve ʿilm ü maʿārif ile pīrāye-bend-i iştihār idi. Ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ-ı ʿilmde ḳaṭʿ-ı nişīb ü firāz ve baʿż-ı ṣudūrdan mülāzemet şerefin iḥrāz eyleyüp *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Miftāḥ* medārisinde menāzil-peymā ve ḳavālib-i elfāẓdan mutaṣaddī-i tecrīd-i rūḥ-ı maʿnā olup ṭoḳuz yüz altmış senesinde sālik-i meslek-i ḳażā ve Edrine ḳurbında Maḥmūd Paşa Ḫāṣköyi'nde fermān-revā-yı ḥükm ü imżā olmış idi. Ol eṡnāda pādişāh-ı kişver-sitān Naḫcivān seferine revān olup Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd Edrine muḥāfaẓasına me'mūr olduḳda şiʿr ü inşā ile şeh-zāde-i ʿālī-cenāba intisāb eyleyüp mevkib-i sulṭānī ḳufūlinden ṣoñra ol nev-res-nihāl-i bāġ-ı iclāl maḳarr-ı saʿādeti olan livā-yı Kütāhiyye'ye sāye-efgen-i iḳbāl olmaġla Mevlānā ʿİşretī'ye daḫı mülāzemet-i rikāb-ı ʿālīye münāsib[4], Kütāhiyye'ye ḳarīb manṣıb şefāʿat eyledüklerinde Eskişehr ḳażāsı ʿināyet olındı. Ol diyārda ḳāżī iken taḫt-ı ḥükminde vāḳiʿ Baṭṭāl Ġāzī Zāviyesi'ni ḳalenderān-ı baṭālet-endīşeden taḫliye ve cevāhir-i zevāhir-i ʿilm ü ṣalāḥ ile taḥliye olınmaġ-içün medrese olmasın ʿarż eyledükde mes'ūli ḳabūle ḳarīn ve dārü't-taʿlīm-i ʿilm ü dīn oldı. Ol medrese ilā-yevminā mıṣṭaba-i ehl-i taḳvā ve me'vā-yı ehl-i ders ü fetvādur. El-ḥāletü hāẕihi mevlānā-yı mezbūruñ her murādı ḥuṣūle mevṣūl olup sāġar-ı ʿişretkede-i āmāli şarāb-ı muravvaḳ-ı ümmīd ile māl-ā-māl ü mālī iken;

---

1 Çerçin//yirine:- SE
2 33b E
3 Müfred R1
4 Mülāzemet-i//münāsib:rikāb-ı ʿālīye mülāzemet ü münāsib R1

وأي نعيم لا يكدّره الدهر[1]

ṭoḳuz yüz altmış altı tārīḫinde şeh-zāde-i bergeşte-rūzgār birāder-i ḥalīmi Sulṭān Selīm ile ceng ü peykār idüp bu vaż'-ı münker ḫilāf-ı rıżā-yı peder olmağın tevābi'-i bed-ṭāli' bīm-i ḳahr-ı sulṭānī ile ḥayātdan me'yūs, maḳtūl ü maḫẕūl ü maḥbūs olduḳda bunlar daḫı nice zemān giriftār-ı ġıll-ı ẕüll ve fersūde-i hāven-ı hevān olup medresesi elli aḳçe ile Aḳyazılı Sinān Çelebi'ye virildi. Ba'de zemān maẓhar-ı 'afv ü 'āṭıfet-i pādişāhī ve 'ināyet-i bī-ġāyetle mübāhī olmağın Rūmili'nde İvraca ḳażāsı iḥsān olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḥarrem'inde sebzezār-ı ḥayātı semūm-zede ve 'işret-serā-yı ḫānesi mātemkede oldı.

Mevlānā-yı mezbūr mecmū'a-i fażl-ı mevfūr, şi'r ü inşāda māhir, ma'ārif-i cüz'iyyede külliyeti ẓāhir, hem ehl-i 'ilm ve hem şā'ir idi. *Tezkiretü'ş-şu'arā*'da bu ġazel-i meşhūrı mesṭūrdur:

Ġazel

Ṣanma 'ışḳ ehlini meyt ile güẕār eylediler
Hicre ṣabr idemeyüp terk-i diyār eylediler

Ṣūretā görmeyelüm diyü raḳībüñ yüzini
Bindiler maḥmil-i tābūta firār eylediler

Terk idüp tāc u ḳabāyı ṣarılup bir kefene
Ḫil'at-ı 'āriyeti giymege 'ār eylediler

Götürüp ayağı bu **[40b]** memleket-i fānīden
Vardılar 'ālem-i bāḳīde ḳarār eylediler

Arḳası üzre yatup ehl-i ḳubūr itdi ḥużūr
Ġam u miḥnet bizi iy 'İşretī zār eylediler

el-Mevlā Sa'dī bin Maḥmūd (Kürd Sa'dī)

Vilāyet-i Anaṭolı'da "Ḳal'acik" nām belde-i ma'mūreden ẓuhūr itmişdür[2]. Pederi Mevlānā Bedre'd-dīn Maḥmūd, Seyrek Muḥyi'd-dīn ile diyār-ı 'Acem'de

---

1 "Zamanın bulandırmadığı, küfre çevirmediği hangi nimet vardır?"

2 34a E

iştiġāl, ba'dehu Ḳocavī Seyyidī Çelebi ḫidmetlerinde ictihād ile taḥṣīl-i kemāl eyleyüp Ṣemāniye i'ādesinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı ḳażāya 'āzim olmış idi. Ol ḥāl üzere iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında irtiḥāl eyledi. Ṣāḥibü't-terceme cedd-i māderīsi olan[1] 'azīz-i sāmī eş-Şeyḫ Şāmī ḥacrında terbiyet-yāfte ve şu'ā'-ı ṣalāḥ u 'iffet cebīn-i ḥālinde tāfte olup evān-ı taḥṣīlde *Baḥrü'l-efkār* ṣāḥibi Mollā 'Acem'den tertīb-i muḳaddimāt ve taḥṣīl-i mühimmāt eylemiş idi. Ba'dehu Ṣaḥn müderrisi iken Ṣaçlı Emīr Efendi'ye intisāb ve feżā'il-i celīleden iḥrāz-ı niṣāb eyleyüp mollā-yı merḳūma Ḥaleb ve Şām'da nā'ib-i menāb olmış idi. Ba'de'l-infiṣāl Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi āstānesine istinād ve ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde fetvā emānetinden mülāzemetle der-āġūş-ı maḥbū-be-i murād eyledi. Ba'dehu yigirmi aḳçe ile Edrine'de Ḥüsāmiyye müderrisi, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Sirāciyye müderrisi olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḥarrem'inde civār-ı raḥmete intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, feżā'il-i keṣīre ile şöh-re-bend, ḫaṣā'il-i celīleden behremend, maġdūr-ı rūzgār-ı zūr-kār, küşte-i ġad-dāre-i dehr-i ġaddār idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Aḫaveyn Meḥemmed Çelebi[2])

Ārāmgāh-ı Ḥażret-i Mevlānā olan Medīne-i Ḳonya'dan hüveydā ve aḫter-i vücūdı ol burc-ı evliyādan peydā olmış idi. Pederi Aḫī Evrān küçüklerinüñ pīri ve ṣan'at-ı dibāġatuñ merd-i ḫabīri olmaġın "Aḫī-zāde" dimekle meşhūr ve birāder-i mihteri Aḥmed Efendi ile ma'an ḥareket itmegin "Aḫaveyn" laḳabı ile mezkūr idi. Taḥṣīl-i mertebe-i isti'dād ve sermāye-i ṭarīḳ-ı 'ilmi i'dād eyleyüp devr-i mecālis-i ifāde ve mürā'āt-ı ṭavr-ı taḥḳīḳ u icāde iderek İsrāfīl-zāde Faḫ-re'd-dīn Efendi āstānesine intisāb ve mülāzemet-i ḫidmet-i 'aliyyeleri şerefin iktisāb idüp ibtidā yigirmi aḳçe ile Ḳonya'da Na'līnci müderrisi olmış idi. Ol eṣnāda birāderleri vezīr-i a'ẓam olup ḳatl olınan Aḥmed Paşa'ya mu'allim ve bunlar ol vāsıṭa ile muṣāḥib ü münādim olup şu'ā'-ı himmet-i vezīr-i 'ālī-ḳadr, teraḳḳī ile hilāl-i iḳbālin bedr eyleyüp otuz aḳçe ile def'aten Edrine'de Ṭaş-lıḳ Medresesi'ne vāṣıl, ba'dehu on aḳçe teraḳḳī ile rütbe-i erba'īne nā'il oldı.

1 21a SE
2 Efendi SE

Ḳarīne-i ḥal vezīr-i kebīr Rüstem Paşa āstānesine mülāzemet ve ẕerre vü āftāb gibi taḥṣīl-i münāsebet idüp ṭoḳuz yüz elli altı tārīḫinde Baldır-zāde yirine Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine ʿāric oldı. Elli sekiz hilālinde Miʿmār-zāde yirine Ḫāṣekī pāyesine pā-yı himmet ḳodı. Altmış temāmında mevlānā-yı mezbūr yirine vāṣıl-ı Ṣaḥn-ı S̱emānī ve kevkebe-i iḳbāli kevkeb-i Şiʿrā-yı Yemānī ile müdānī **[41a]** oldı. Altmış iki es̱nāsında Baldır-zāde yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'nde mesned-efrūz-ı ifāde ve mes'ele-āmūz-ı efāżıl-ı sāde olup ol es̱nāda Rüstem Paşa'nuñ ʿarż-ı maḥabbet u iltifātı ʿārıża-i nifāḳ-ı erbāb-ı şiḳāḳle zā'il ve muḳteżā-yı himem ü ʿināyātı mü'eddā-yı ġaraż u taʿaṣṣuba mütebeddil olmaġın nice yıllar üftāde-i künc-i nisyān ve bīm-i ʿazl ü ḥırmān ile hirāsān olup bi'l-āḫire vezīr-i mezbūr terk-i cihān-ı pür-şer ü şūr eyledükde daġdaġa-i mekr ü ḫavf-ı mekārihden ḫalāṣ ve ṣadr-ı celīl ʿAlī Paşa'dan ḥiṣṣedār-ı luṭf-ı ḫāṣṣ olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir Ṣafer'inde necm-i ṭāliʿi muḳārene-i suʿūd ve āheng-i[1] ḳanāṭır-ı muḳanṭara-i ṣuʿūd eyleyüp Ḳāmī Efendi yirine medāris-i Süleymāniyye'den birine kevkebe-baḫş ve kevkeb-i iḳbāli āftāb-ı diraḫş olmış idi. Ol ḳubbe-i ʿālī ṣīt ü ṣadā-yı ʿilm ü kemālī ile mālī ve mecmaʿ-ı emās̱il ü ehālī olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḥarrem'inde ʿişret-serā-yı[2] ḫānesi mātemkede-i melāl ve ḫazān-ı kes̱īrü'l-aḥzān-ı fenā ile bülbül-i pür-ġulġul-i zebānı lāl olup dem-beste-i ḥayret-i viṣāl ve sāye-nişīn-i raḥmet-i Ẕü'l-celāl oldı. Medrese-i maḥlūle Bosnevī Maḥmūd Efendi'ye iḥsān olınup maḥmūdu'l-ʿāḳıbe olduġına nişān olmış idi.

Mollā-yı mūmā ileyh [3] صبت سجال المغفرة عليه, ʿālim ü fāżıl, mürebbī-i ḳavābil, beşūş u ḫalūḳ, ṣıddīk ü ṣadūḳ, mürāʿāt-ı ḥuḳūḳ, ṣoḥbete firīfte, īṣāl-i ḫayr u iḥsāna şīfte, evżāʿ u eṭvārı müsellem, melek-nihād ü firişte-ḫiṣāl ādem idi.

Naḳl olınur ki ḳavābil-i rūzgāra kemāl-i iḳbāl ve efāżıl-ı ṭalebeye iḥsān ü ifḍāl üzere olmaġın Ṣaḥn müderrisi iken on dört şāʿir-i dānişmend cemʿ itmiş idi ki her biri mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿilm ü ʿirfān ve mevridü'n-nehreyn-i fażl ü beyān idi. Mes̱elā ḫᵛāce-i Sulṭān Murād Saʿde'd-dīn Efendi ve sulṭānü'ş-şuʿarā Bāḳī Efendi ve peder-i cāmiʿu'l-ḥurūf ve Ḫusrev-zāde Ḫusrev Çelebi ve ḳużāt-ı

1 34b E
2 İşret-serāy-ı ḫānesi:işret-ḫānesi SE
3 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."

sütūde-ṣıfātdan *Terceme-i Şaḳā'iḳ* ṣāḥibi Edrineli Mecdī Çelebi ve Ḳaramanī Muḥyī Çelebi ve Üskübī Vālihī Çelebi gibi efāżıl ḥücerāt-ı medresede nihān ve ḳıbāb-ı gerdūn-cenābı künūz-i 'ilm ü 'irfān ile daḫme-i Cemşīd'den nişān idi ve Bāḳī Efendi *Sünbül Ḳaṣīdesi*'n bunlara ihdā idüp bu gūne zemzeme-senc-i s̱enā olmış idi:

Beyt Fāżıl-ı dehr Meḥemmed Çelebi kim eflāk
Bāġ-ı fażlında ṭoḳuz dāneli bir ter sünbül

Ẕikr olınan efāżıluñ eks̱eri Ebu's-su'ūd Efendi'den ber-murād olup merḥūm vālid Süleymāniyye'ye teşrīfinden ve Üskübī Vālihī Çelebi Sulṭān Bāyezīd i'ādesinden mülāzım olmışlar idi. *Ravvaha'llāhu te'ālā ervāḥahum.*

Meḥemmed Beg (Nişāncı Meḥemmed Beg)

Tercemesi sebḳ iden Egri 'Abdī Efendi'nüñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve nihāl-i ḥadīḳa-i ẕāt-ı mes'ūdıdur. Ṭoḳuz yüz yigirmi tārīḫinde gūşe-i şehristān-ı vücūda vāṣıl ve ḫıyābān-ı 'ālem-i şühūda dāḫil[1] olup ictinā-yı s̱emerāt-ı feżā'ile müdāvim ve iḳtinā-yı nev-bāve-i 'ilm ü 'irfāna muvāẓıb u mülāzım olmaġla 'ulemā-yı 'aṣrdan **[41b]** Eyyühüm-zāde Efendi ḫidmetinde iştiġāl, ba'dehu Pervīz Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp İsḥaḳ Efendi'nüñ mecālis-i 'aliyye-i 'ilmiyyesinde idāre-i kü'ūs-i taḥḳīḳ, ba'dehu Şeyḫü'l-İslām Sa'dī Efendi'nüñ cām-ı letāfet-insicām-ı ifādesinden tenāvül-i raḥīḳ-ı saḥīḳ idüp el-ḥāletü hāẕihi birāder-i mihteri ve ṣıyāġatger-i cevheri olup Ayaṣofıyya mütevellīsi iken müsānehe-i 'ömri temām ve ġurre-i ġarrā-yı vücūdı mütevārī-i ġamām-ı ḥimām olan 'Alī Efendi sevḳı ile ṭarīḳını taḥvīl eyleyüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ üç senesinde on aḳçe vaẓīfe ile küttāb-ı dīvānī zümresine iltiḥāḳ eyledi. Elli ṭoḳuz ḫilālinde Vezīr-i S̱ānī Meḥemmed Paşa himmeti ile re'īsü'l-küttāb olmış idi. Altmış bir senesinde Diyārbekr defterdārı oldı ki 'Arab ü 'Acem didükleri ḳalemdür, ba'dehu şıḳḳ-ı s̱ānīye naḳl olınup altmış dört tārīḫinde Celāl-zāde Muṣṭafā Beg yirine muvaḳḳi'-i Dīvān-ı Hümāyūn ve menşūr-ı cāhı tevḳī'-i ḳabūle maḳrūn olmış idi. Altmış beş Ṣafer'inde ser-i defterdārān ve müstevfī-yı 'Uṭārid-'unvān oldı. El-ḥāletü hāẕihi vezīr-i kebīr Rüstem Paşa iltifātı ile ḳadri 'ālī ve merci'-i esāfil

1 21b SE

ü e'ālī olup kemāl-i sedād u istiḳāmetle ġulġul-endāz-ı iştihār ve cemī'-i umūr-ı dīvānīde mü'temen ü müsteşār idi[1]. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz senesi evāḫirinde 'Alī Paşa vezīr-i a'ẓam olup ḫil'at-i iltifāt-ı Rüstemī dūş-ı i'tibārından dūr ve naẓar-ı 'āṭıfet-i ṣadr-ı celī ki hem-ḫāṣṣiyyet-i 'ayn-ı 'Alī'dür, ṣafaḥāt-ı ḥālinden mehcūr olmaġın te'āṭī-i umūr-ı dīvāniyyeden tebā'üd ve iḫtiyār-ı sükūn u teḳā'üd eyleyüp rikāb-ı hümāyūna ferāġın 'arż eyledükde Tırḥala sancaġı 'ināyet olındı. Birḳaç gün iẓhār-ı ḳabūl idüp ba'dehu isti'fā vü ta'affüf ve ṭaleb-i rızḳ-ı bī-tekellüf itmegin altmış ṭoḳuz Şa'bān'ında vaẓīfe-i emṡāl ile nā'il-i āmāl oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş temāmında ḫalefi Ramażān-zāde yirine manṣıb-ı tuġraya i'āde olınup (970) التكرار حسن[2] tārīḫ vāḳi' oldı. Bu def'a livā-yı 'izz ü şevketi vālā ve ġurre-i ġarrā-yı devleti a'lādan a'lā olup Meḥemmed Paşa vezāretinde kelāmı mu'avvelün-'aleyh-i umūr-ı dīn ü düvel ve kār-nāme-i devlet ü düstūru'l-'amel olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ṣafer'inde Sulṭān Süleymān Ḫān ile Ḳal'a-i Sigetvar muḥāṣarasında iken marażı-ı ẓahīrden tehī-sāz-ı ḳal'a-i beden ve tefriḳa-endāz-ı miyāne-i cān ü ten olup ḳal'a-i Peçuy-ı dil-cūyda vāḳi' Ḳāsım Paşa Cāmi'i ḫatīresinde medfūn ve yirine sābıḳān nice zemān ḫāme-gerdān-ı tuġra-i 'ālī-şān olup bi'l-fi'l müteferriḳabaşılıġı ḫidmetinde olan Celāl-zāde Muṣṭafā Beg muvaḳḳi'-i Dīvān-ı Hümāyūn oldı.

Merḥūm-ı merḳūm ġavṭa-zen-i deryā-yı 'ulūm, keṡret-i iḥāṭada baḥr-ı muḥīṭ gibi yegāne, ḳuvvet-i ḥāfıẓası dürr-i ferā'id-i zemāne, 'ilm ü fażīletde 'alem, istiḳāmetde müsellem-i 'ālem, eşġāl-i müşettetü'l-bāl ile iştiġālleri muḥayyir-i efhām, daġdaġa-i umūr-ı dünyeviyye **[42a]** ḫilālinde efkār-ı ṣa'ibesi maḥż-ı ilhām idi.

Dürer ü Ġurer emṡāli kütüb-i mebsūṭayı taḥrīr ü taṣḥīḥ ve mebāḥiṡ-i ġāmıżayı tenvīr ü telvīḥ idüp ziyārete gelen 'ulemā ile 'alā vechi'l-imtiḥān, temyīz-i ciyād-ı ḥalbe-i rihān mu'tādları idi. 'İffet ü istiḳāmetleri bir mertebede idi ki elif-i ḳāmetleri zīver-i dīvān-ı sulṭānī olduḳda 'umūmen erbāb-ı ḳalem dāl-i dīvānī gibi pīşinde ser-fürū ve ġubār-ı musāḥib-i ẕeyl-i nezāhetlerinden ḫāme-miṡāl ġāliye-i rū ḳılurlardı. 'İmādü'l-mülk-i sulṭānī, mu'temedün 'aleyh-i devr-i Süleymānī, manẓūr-ı pādişāh-ı cihān, 'aynu'l-a'yān ve nāẓūr-ı dīvān-ı 'ālī-şān idi.

---

1 35a E

2 "Tekrar etmek iyidir."

Anaṭolı Ḥiṣārı'nda vāḳiʿ bāġçede hem-civār olan Ḳāf-zāde Feyżu'llāh Efendi naḳl iderlerdi ki baş defterdār olup bāġçeye geldükde vālidleri Aḥmed Efendi ile tehniyete varmışlar. Ḫilāl-i mükālemede manṣıb-ı sābıḳları nişāncılık ile defterdārlık manṣıbınuñ cihāt-ı müreccaḥātı ẕikr olınup "ḥikmeti Loḳmān'dan" mes̱elin riʿāyet itdüklerinde cevāb virüp "Defterdārlıġuñ ʿavā'idi ażʿāf ażʿaf ve münāsebetleri nümūne-i[1] cebel-i Ṭūr u kūh-ı Ḳāf'dur. Maḥṣūl-i muʿayyeni vāfir, ḫāṣları ḫod baḥr-ı zāḫir olmaġın her sene maṣraf-ı taʿām u libāsdan ġayrı iki yük aḳçe ḥāṣıl olmaḳ ḳābil ve deryā-yı bī-kerān-ı niʿmet-i sulṭānīde mānend-i seḥāb-ı vābil elüñ sovuḳ ṣuya ṣoḳmadın vāṣıldur. Lākin daġdaġa-i taḥṣīl ve tevzīʿ-i emvāl cāmiʿ-i esbāb-ı perīşānī ve müvezziʿ-i bāl olup nişāncılar müftī-i müşkil-güşā-yı ḳavānīn-i ʿOs̱mānī ve tevḳīʿ-i refīʿ gibi mesned-efrūz-ı kāmrānī olmaġın dil-beste-i tekmīl-i ʿarż olan erbāb-ı ḳabūl yanında rücḥānı vāżıḥ ve ʿulemā manṣıbı olmaḳ ṭabʿ-ı istiġnā-pesende vech-i müreccaḥdur." dimişler. Bā-īn-heme bereket-i ṣalāḥ u ʿiffet ile ḫayrāt-ı celīleye muvaffaḳ ve evḳāf-ı kes̱īre ile fā'iz-i rıżā-yı ḥaḳḳ olmışlar idi[2].

Ās̱ār-ı ḫayrdan İstanbul'da Altımermer Maḥallesi'nde medresesi vardur. Ḥālā elli aḳçe ile taʿlīm-ḫāne-i ʿulemā-yı[3] ebrār ve nişāngah-ı ḫadeng-i enẓār-ı ūlü'l-ebṣārdur. Medrese ḳurbında mescidi ve pederlerinüñ ṣılası olan ḳażā-yı Mudurnı aʿmālinden "Çenber[4]" nām ḳaryede cāmiʿ-i şerīfi ve mektebi vardur. İstanbul'da ʿĀşıḳ Paşa Maḥallesi'nde ḫānesi olmaġın türbe civārında olan cāmiʿ-i şerīf sābıḳan zümre-i ṭavāşīden[5] "Ḥüseyn Aġa" nām ehl-i ḫayruñ bināsı olup mescid iken bunlaruñ himmeti ile cāmiʿ olmışdur. Bunlardan māʿadā eczā-yı şerīfe taʿyīn eyleyüp nuḳūd u müsaḳḳafāt vaḳf itmişdür. El-ān idrārātı cārī ve çeşme-i ḫayrātı ġubār-ı naḳīṣadan ʿārīdür. شكر الله سعيه الموفور وحلّى ترب تربته بالنور.[6]

[Maḫdūm-ı Evveli Aḥmed Beg]: Ḥīn-i vefātında beş nefer evlād-ı ẕükūrı ve iki duḫteri ḳalup eks̱eri bilā-ḫalef ʿurża-i telef olup maḫdūm-ı evveli Aḥ-

1 - SE
2 35b E
3 - E
4 R1'de bu köy isminin yeri boş bırakılmıştır.
5 22a SE
6 "Allah onun bütün çabalarının karşılığını versin ve türbesinin toprağını nurla süslesin, güzelleştirsin."

med Beg ma'ārif-i cüz'iyyede **[42b]** māhir, münşī vü şā'ir olmağın dergāh-ı 'ālī müteferriḳalığı ile kātib-i dīvān olmış idi. Biñ iki senesinde Hatvan cenginde şehīd olmışdur. Ḥasan Çelebi merḥūm *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da ẕikr itmişdür. Ḥālā aḥfādı[1] münselik-i silk-i 'ulemādur.

Duḫterinüñ biri fużalā-yı ḳużātdan Balıḳ-zāde İbrāhīm Efendi[2] nikāḥında olup ḥālā 'ırḳ-ı nesebi münḳaṭı'dur. Biri bu ḥaḳīrüñ vālidesidür. *Ravvaḥa'llāhu te'ālā ervāḥahum ecma'īn.*

Ṣınfu'l-meşā'iḫ ve'l-Vā'iẓīn Elleẕīne İnteḳalū ilā Raḥmeti'llāhi Te'ālā fī Ḫilāli Hāẕihi'd-devleti'l-'aliyye

Dīde-dūz-i ṣaḥā'if-i āṣār u 'iber olan erbāb-ı naẓara ḫafī degüldür ki silsile-i 'aliyye-i meşā'iḫ-ı kirām bi-ḥasebi'l-meşārib bir kaç şu'beye münşa'ib olup evvelā ẕikr-i cehrī vü iḫfā hasebi ile Naḳş-bendiyye ve Ḫalvetiyye'ye münḳasım ve Ḫalvetiyye ṭarīḳı mānend-i cedāvil birḳaç ṣınfa münḥasim olmışdur.

Beyt

عباراتنا شتى وحسنك واحد
وكل إلى ذاك الجمال يشير[3]

El-ḥāletü hāẕihi diyār-ı cennet-şi'ār-ı Rūm ki vechetü'l-iḳbāl-i ḳurūm ve maṭla'u'l-envār-ı maṭlūb u merūmdür, himmet-i pādişāhān-ı dīndār ve rağbet-ı ḫayr-ḫ^vāhān-ı iḫlāṣ-şi'ār ile ḫavānıḳ u ṣavāmi' ve zevāyā vü mecāmi' binā olınup her ṣınfa maḫṣūṣ ḫayrāt-ı celīle ve her ṭā'ifeye şartı manṣūṣ müberrāt-ı cezīle ibdā ḳılınmışdur. Ol cihetden zāviyeler rāviye-i teşne-lebān-ı tevḥīd ve tekyegāhlarda sākin olan maḥrūrān-ı āteş-i maḥabbet raṭbu'l-lisān-ı tenzīh ü temcīd olup ser-çeşme-i zülāl-i 'ışk-ı ilāhī keṡīrü'l-mevārid ve ābiş-ḫor-ı feyż-i nā-mütenāhī müzdeḥim-i ṣādır u vārid olmağın istikmāl üzere olan erbāb-ı ḥāl ḥalḳa-i edvār gibi miyān-beste-i devr-i uṣūl olduḳca nağme-i dūlābīsi devā'ir-i eflāke ġulġul-endāz ve her dā'irede olan gürūh-ı ricāl ṭarīḳ-ı ḥaḳdan[4] ārzū-yı vuṣūl itdükçe nevā-yı pest ü bālā-yı āh u enīn ile zemzeme-sāz olmaḳdan ḫālī degüldür.

1 Evlādı SE
2 Çelebi SE
3 "İfadelerimiz farklı olabilir ama senin güzelliğin tek ve eşsizdir. Zaten herşey senin güzelliğine işaret eder."
4 ḥaḳḳa SE

Her biri çarḫvār ezraḳ-pūş
Kehkeşān gibi ṭaylasān ber-dūş

Lāleveş dilleri ser-ā-ser dāġ
Rūşenīden yaḳar kimi çerāġ

Gülşenīlerde tāclar gül gül
Ḥalḳalar ṣanki ḥalḳa-i sünbül

Ehl-i vecde o ḥalḳa zülf-i nigār
Dīde-i münkirīne ḥalḳa-i mār

Cem' ider ol nice perīşānı
Oldı ṣan ḫātem-i Süleymānī

Ḥalḳalar ḥalḳa-i sipihr mis̱āl
Her biri sāḳ-ı 'arşa bir ḫalḫāl

Ḫoş iderler uṣūl ile devrān
Çarḫ olmış o devre ser-gerdān

Çarḫa irmiş fiġān ile şīven
Zühre itmez nevā bu dā'ireden

Faḳīr-i cāmi'u'l-ḥurūf ki her zümrenüñ müte'ayyinlerini 'ulemāya ilḥāḳ ve menāḳıb-ı celīlelerin bu mecellede olan ecilleye ilṣāḳ bābında *Şaḳā'iḳ-ı Nu'mā-niyye* ṣāḥibine iḳtidā ve ẕikr-i ṣāliḥīn ile istinzāl-i raḥmete ihtidā[1] itmişdür. Ol fırḳa-i seniyyeden evāḫir-i devlet-i Süleymāniyye vefeyātınuñ menāḳıb-ı celīlelerin taḥrīr ü tafṣīl es̱nāsında her birinüñ tibr-i ḫāliṣu'l-'ayār-ı isti'dādı kangı āteşdān-ı maḥabbetüñ pūte-i mücāhedesinde mesbūk ve ne maḳūle sulṭānuñ sikke-i kisvet-i maḫṣūṣası ile meskūk olduğını beyān, e'imme-i fenn-i tārīḫ yanında ḍarb-ı lāzib-i ehemm ve dīn-i vācibü'l-edā-yı **[43a]** iltizām-ı mā-lā-yelzem olup silsile-i ṭarīḳatlerini tafṣīl ü tefhīm, beyān-ı mevżū' gibi vāci-bü't-taḳdīm olmaġın ol ḥadīs̱-i müselselüñ taḥrīrine mübāşeret ve ol sübḥa-i gevher-niẓām-ı bī-bedelüñ imāmevār ḥażret-i imāma varınca keyfiyyet-i ittiṣāli taḳrīrine mübāderet ḳılındı.

---

1 36a E

Pes-ān-gāh ma'lūm ola ki [1]الطرق إلى الله تعالى بعدد أنفاس الخلائق maẓmūnı üzere rāh-ı vuṣūl-i ḥażret-i Ḫālıḳ bī-ḥadd ü 'add ve Üveysī-meşrebān-ı ṭarīḳ-ı ḥaḳḳ[2] dā'ire-i ta'rīf ü tavṣīfden evsa' u eb'addur. Lākin meşhūrları Naḳş-bendiyye ve Ḫalvetiyye ve Bayramiyye ve Zeyniyye ve Mevleviyye'dür. Bunlardan mā'adā Gülşenī ve Bektaşī ve Ni'metu'llāhī ve Nūr-baḫşī'dür. [Üveysī ve Ḳādirī ve Rufā'ī ve Sa'dī ve Edhemī ve Ḥaydarī ve Bekrī ki diyār-ı 'Arab u 'Acem'de meşhūrdur[3],] cümlenüñ silsilesini s̱ebt u is̱bāt[4] lāzım gelüp Naḳş-bendiyye ile ibtidā olındı.

[Ṭarīḳat-ı Naḳş-bendiyye]

Beyt

نقشبنديه عجب قافله سالار اند
كه چو پركار درين دائره سر كردانند
همه گرد آمده در مركز يك دائره اند
همه واقف شده از كردش يك پركارند [5]

Ol silsile-i 'aliyyenüñ ser-ḥalḳa-i 'āşıḳānı Ḫᵛāce Bahā'e'd-dīn-i Naḳş-bend ḥażretleridür ki ṭarḥ-endāz-ı nesīc-i tāze-ṭarz-ı dil-pesend ve naḳş-bend-i perend-i maṭbū'-ı bī-mānenddür. Vilādet-i bā-sa'ādetleri Buḫārā a'mālinden "Ḳaṣr-ı 'Ārifān" nām ḳarye-i ma'mūrede yedi yüz sekiz Muḥarrem'inde vāḳi' olmışdur. Ser-rişte-i ṭarīḳı Ḫᵛāce 'Abdu'l-ḫālıḳ-ı Ġucdevānī ḥażretlerine peyvestedür. Ẓāhiren Emīr Seyyid Külāl'den külāledār-ı edeb olup 'ālem-i bāṭından bi'z-ẕāt rūḥāniyyet-i ḫᵛāceden feyż-i terbiyet bulup;

بجان خواجه و عهد قديم و مهر درست
كه مونس دم صبحم دعاى دولت تست[6]

---

1 "Allah'a giden yollar mahlûkâtın nefeslerinin sayısı kadar çoktur."
2 - E
3 Üveysī//meşhūrdur, der-kenār R1, E, SE
4 Cümlenüñ//is̱bāt:cümlesinüñ silsilesine işāret E, SE
5 "Nakşibendiler şaşırtıcı kafile önderleridir; bu dairenin içinde pergel gibi dönüp dururlar. Hepsi bir dairenin merkezi etrafında toplanmış, aynı pergelin dönüşüne vâkıf olmuşlardır."
6 "Hācenin canına, eski ahde ve o gerçek muhabbete yemin olsun ki seher vakitlerinde tek munisim senin duanın devletidir."

mażmūnı vird-i zebān-ı ḥāli olmış idi. Ol bā'iṡdür ki ṭarīḳ-ı mezbūre Ḫᵛāce Bahā'ed-dīn'e varınca Naḳş-bendiyye ve 'Abdu'l-ḫālıḳ-ı Ġucdevānī'ye müntehī olınca[1] "Ḫᵛācegān" dirler. *Reşeḥāt-ı Ḥüseyn-i Vā'iẓ*'üñ mā'u'l-ḥayāt-ı 'ibārātından müreşşaḥ olan üzere Emīr Seyyid Külāl'e gelince bu silsile-i 'aliyyede i'lān-ı ẕikr-i Ḫudā mānend-i ṣalṣala-i silsile ẓāhir ü peydā olup;

Beyt

فاش میکویم و از کفته خود دلشادم
بنده عشقم و ز هر دو جهان آزادم [2]

mażmūnı hüveydā olmağın " 'Alāniye-ḫᵛānān" dimekle müsemmā olmışlar idi. Ḫᵛāce Bahā'ed-dīn-i Naḳş-bend *ḳuddise sırruhu'l-'azīz*, Ḫᵛāce 'Abdu'l-ḫālıḳ-ı Ġucdevānī ṭarafından 'amel-i 'azīmet ve ẕikr-i ḫafī ile vāḳı'ada me'mūr ve mir'āt-ı ḳalb-i āgāhına bu resmle fā'iżü'n-nūr olmış idi.

Naḳl olınur ki ḥażret-i ḫᵛāce cenāb-ı Emīr Seyyid Külāl ḫidmetlerine dā'imā mülāzemet ve istifāża-i 'ināyet üzere olup aḥbāb ile ḥalḳa-beste-i ẕikr olsalar ḫᵛāce ol dā'ireden gürīzān ve şāhbāz-ı bülend-pervāzı ol ḥalḳa-i dāmdan remān olup iḫtilās-ı laḥaẓāt-ı 'ayn-ı 'ināyetle ḫursend ve nihānī-i leme'āt-ı işrāḳ-ı derūnī ile behremend olurdı. Yedi yüz ṭoḳsan bir Rebī'u'l-evvel'inüñ yevm-i ṡāliṡi iṡneyn[3] güni naḳş-ı dil-keşi 'ālem-i ṣūretden nā-peydā ve ḫāk-rīzī-i dest-i fenā ile resm-i ḳıbāb-ı türbe vü ḫānḳāhı hüveydā olup Ka'betü'l-'uşşāḳ-ı āfāḳ ve beyt-i meşhūr kitābe-i ṭāḳ u revāḳ olmışdur:

Beyt

كعبة العشاق با شد این مقام
هر كه ناقص آمد اینجا شد تمام [4]

Ol silsile-i 'aliyye[5] envārınuñ dārü'l-mülk-i Rūm'da bā'iṡ-i intişār **[43b]** u iştihārı ve maṭla'u'l-envār-ı āṡārı Şeyḫ 'Abdu'llāh ilāhī Efendi'dür. Nice zemān Zeyrek Cāmi'i civārında sākin olup kāşif-i esrār-ı ilāhī ve maẓhar-ı feyż-i

1 22b SE
2 "Açıkça söylülüyorum ve bu sözümden dolayı gönlüm mutlu; ben aşkın kölesiyim ve her iki cihandan da azadım."
3 - R1
4 "Bu makam âşıkların Kabe'si oldu. Noksan gelenlerin hepsi burada tamam oldu."
5 36b E

nā-mütenāhī olmış idi. Baʻdehu Vardar Yeñicesi'ne naḳl idüp Emīr Buḫārī ḫidmetlerinden cā-nişīn ve mesned-efrūz-ı ʻizz ü temkīn eylemiş idi. Maḥrūse-i[1] Ḳosṭanṭıniyye'de cāmiʻ-i şerīf ü ḫānḳāh ve Edrineḳapusı ḫāricinde tekye vü ziyāretgāh binā eyleyüp maḥaṭṭ-ı riḥāl ve melce' ü melāẕ-ı erbāb-ı ḥāl olmış idi.

Beyt Ṭopṭolı içi ḫānḳāhīler
Ḥaḳḳı ẕikr idici ilāhīler

Burūsa'da āsūde olan Emīr Sulṭān'uñ ʻamm-zādesidür. Anlar Nūr-baḫşī ṭarīḳına raḫş-ı himmet sürüp bunlar kārgāh-ı Naḳş-bendiyye'den naḳş-ı murād görmüşdür. Ṭoḳuz yüz yigirmi iki tārīḫinde intiḳāl idüp zāviye-i maʻrūfe sāḥasında medfūndur.

الشئ بالشئ يذكر[2] Her silsilede manṣıb-ı ḫilāfete vāṣıl olanlar ʻale't-tertīb ẕikr olındı.

el-Silsiletü'l-ʻaliyyetü'n-Naḳş-bendiyye

Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu teʻālā ʻaleyhi ve sellem*

Ḥażret-i ʻAlī *kerrema'llāhu vechehu*

Ḥażret-i İmām Ḥüseyn *raḍiya'llāhu ʻanhu*

İmām Zeyne'l-ʻābidīn *raḍiya'llāhu ʻanhu*

İmām Muḥammed Bāḳır *raḍiya'llāhu ʻanhu*

İmām Caʻfer-i Ṣādıḳ *raḍiya'llāhu ʻanhu*

Şeyḫ Bāyezīd-i Bisṭāmī *ḳuddise sırruhu*: Naḳl-i ṣaḥīḥ ile s̱ābitdür ki Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥażretleri İmām Caʻfer-i Ṣādıḳ intiḳālinden ṣoñra vücūda gelmiş iken nisbet-i irādetleri bāṭın cihetinden olup rūḥāniyyetlerinden terbiyet bulmışdır. İmām Caʻfer-i Sadık'uñ bir nisbetleri daḫı **Ḳāsım bin Muḥammed bin Ebūbekr-i Ṣıddīḳ** *raḍiya'llāhu ʻanhu* cenāblarınadur ki fuḳahā-yı sebʻadandur. Anlar irādet-i bāṭın cihetinden **Selmān-ı Fārisī** ḥażretlerinden aḫẕ

1 Maḥmiyye-i SE
2 "Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır."

itmişdür. Selmān-ı Fārisī şeref-i ṣoḥbet-i Ḥażret-i Risālet-penāh *ṣallaʾllāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem* ile müşerref olduğından māʿadā Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekrem ḫalīfe-i aḳdem cenāblarından feyż-i terbiyet bulup anlar ġār-ı pür-envārda hem-ṣoḥbet-i Sulṭān-ı Enbiyā olduḳda ẕikr-i ḫafīyi; جالسا على الفخذين المباركين غامض العينين المتبركين[1] vech-i teṡlīṡ üzere telaḳḳun eylemişdür. **Şeyḫ Ebü'l-ḥasan-ı Ḫaraḳānī** Bāyezīd-i Bistāmī intiḳālinden ṣoñra dünyāya gelmiş iken rūḥāniyyet-i Bāyezīd ile mürebbādur.

Şeyḫ Ebü'l-ḳāsım-ı Gürgānī: Bunlaruñ daḫı iki nisbeti vardur. Birisi ẕikr olınan üzere Ebü'l-ḥasan-ı Ḫaraḳānī ḫidmetlerine vābestedür. Biri daḫı **Şeyḫ Ebū ʿOṡmān-ı Maġribī**'ye, anlar **Ebū ʿAlī Rūdbārī**'ye, anlar **Cüneyd-i Baġdādī**'ye, anlar **Sırrī-i Saḳaṭī**'ye, anlar **Maʿrūf-ı Kerḫī**'ye müntesibdür. Maʿrūf-ı Kerḫī daḫı iki nisbet ṣāḥibidür. Biri **Dāvud-ı Ṭā'ī**'ye, anlar **Ḥabīb-i ʿAcemī**'ye, anlar **Ḥasan-ı Baṣrī**'ye, anlar emīrü'l-mü'minīn **Ḥażret-i ʿAlī** *kerremaʾllāhu vechehu* cenāblarına müntesibdür. Maʿrūf-ı Kerḫī ḥażretlerinüñ[2] bir nisbeti daḫı **ʿAlī Rıżā** ḫidmetlerine, anlar **İmām Mūsā Kāẓım**'a, anlar Caʿfer-i Ṣādıḳ'a müntesibdür, ilā-āḫiri'l-silsile.

Şeyḫ Ebü'l-ḳāsım-ı Gürgānī'nüñ mürebbāsı **Ḫᵛāce ʿAlī-i Fārmedī** *ḳuddise sırruhu*dur. Anlaruñ ḫalīfesi **Ḫᵛāce Yūsuf-ı Hemedānī**'dür. Anlaruñ ḫalīfesi ser-ḥalḳa-i ḫᵛācegān **ʿAbdu'l-ḫālıḳ-ı Gucdevānī** ḫidmetleridür. Baʿdehu **Ḫᵛāce ʿĀrif-i Rīvegerī**, baʿdehu **Ḫᵛāce Maḥmūd-ı[3] Faġnevī**, baʿdehu **Ḫᵛāce ʿAlī Rāmītenī**, baʿdehu **Ḫᵛāce [44a] Muḥammed Baba-i Semmāsī**, baʿdehu **Emīr Seyyid Külāl**, baʿdehu **Ḫᵛāce Bahā'e'd-dīn-i Naḳş-bend**, baʿdehu **Ḫᵛāce ʿAlā'e'd-dīn el-ʿAṭṭār**, baʿdehu **Ḫᵛāce Niẓāme'd-dīn el-Ḫāmūş**, baʿdehu **Saʿde'd-dīn el-Kāşġarī**, baʿdehu **ʿUbeydu'llāh-ı Semerḳandī**, baʿdehu **Şeyḫ ʿAbdu'llāh el-ilāhī**, baʿdehu **Şeyḫ Seyyid Aḥmed el-Buḫārī**, baʿdehu **Şeyḫ Maḥmūd Çelebi dāmād-ı ʿazīz**, baʿdehu **Şeyḫ ʿAbdu'l-laṭīf dāmād-ı Maḥmūd Çelebi** *ḳaddesaʾllāhu esrārahum*…

1 "Mübarek baldırları üzerine oturmuş ve bereketli gözleri kapalı hâlde…"
2 - R1, E
3 Maḥmūd el-Ceyzī SE

Silsile-i meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye *ḳaddesa'llāhu esrārahum*[1]

Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*

Ḥażret-i 'Alī *kerrema'llāhu vechehu*

Ḥasan-ı Baṣrī *raḍiya'llāhu 'anhu*

Ḥabīb-i 'Acemī

Dāvud-ı Ṭā'ī

Ma'rūf-ı Kerḫī[2]

Sırrī-i Saḳaṭī

Cüneyd-i Bağdādī

Mimşād-i Dīneverī

Aḥmed Esved-i Dīneverī

el-Ḳāżī Vecīhü'd-dīn 'Ömer el-Bekrī

Ebü'n-necīb-i Sühreverdī

Ekṣer-i ehl-i taṣavvuf 'aḳīdesi üzere Ebü'n-necīb-i Sühreverdī **Aḥmed-i Ġazzālī**'den aḫẕ idüp **Şihābü'd-dīn-i Sühreverdī** ve **Rūzbihān-ı Mıṣrī** bunlardan aḫẕ itmişdür. Ṭarīḳa-i Zeyniyye ki Zeyne'd-dīn el-Ḫᵛāfī ḥażretlerine mensūbdur, buradan münşa'ib olur.

Ba'dehu **Ḳuṭbu'd-dīn-i Ebherī**, **Rükne'd-dīn Muḥammed es-Secāsī**, **Şihābü'd-dīn Muḥammed-i Tebrīzī**… Ṭarīḳat-ı Mevleviyye, Ḫalvetiyye ve Bayramiyye ile burada müctemi'lerdür.

Ba'dehu Ḫalvetiyye şu'besinden **Cemāle'd-dīn-i Tebrīzī**, **İbrāhīm Zāhid-i Gīlānī**… Bayramiyye buradan münşa'ib olur.

Ba'dehu **Sa'īdü'd-dīn el-Ferġānī**, **Aḫī Muḥammed**[3] **el-Ḫalvetī**, **'Ömer**

1 37a E
2 23a SE
3 Maḥmūd SE

el-Ḫalvetī, **Aḫī Mīrüm**[1] **el-Ḫalvetī**, **Ḥācī 'İzze'd-dīn el-Ḫalvetī**, **Pīr Ṣadre'd-dīn el-Ḫalvetī**, **Seyyid Yaḥyā-yı Şirvānī…** Ṭarīḳ-ı Gülşenī buradan münşa'ib olur.

Seyyid Yaḥyā el-Ḫalvetī'nüñ dört ḫalīfesi vardur. **Pīr Meḥemmed-i Erzincānī**, **Dede 'Ömer Rūşenī**, **'Alā'e'd-dīn er-Rūmī el-Ḫalvetī**, **Şeyḫ Ḥabīb-i Ḳaramanī**… Pīr Meḥemmed-i Erzincānī'nüñ ḫalīfesi **Çelebi Efendi**'dür ki Cemāle'd-dīn-i Aḳserāyī neslindendür, ibtidā Amāsıyye'de sākin olup ba'dehu İstanbul'da Ḳoca[2] Muṣṭafā Paşa Zāviyesi anlar içün binā olınmışdur. Ḳable'l-fetḥ oraya "Ḳızlar Kilīsāsı" dirler imiş. Bunlaruñ ḫulefāsı bī-nihāyedür. Cümleden **Şeyḫ Üveys**'dür ki yetmiş biñ mürīde kisve giydirmişdür, dirler. Şām'da medfūndur. Ḫalīfe-i seccāde-nişīni **Noḳṭacı 'Alī Dede**'dür ki bu cerīdede ẕikr olınur, **Şeyḫ Dāvud** daḫı anuñ ḫalīfesidür. Mehdī olmaḳ töhmeti ile aḫẕ olınup eşi''a-i envār-ı hidāyet baṣar-ı baṣīretin ḫīre ve dīde-i idrākin tīre idüp fitne-i ḳatle mübtelā olmış idi[3], *ve'l-'ilmü 'inda'llāhi'l-ḫabīr.*

Bir ḫalīfesi daḫı **Ḳoñurapalı Ḫayre'd-dīn Efendi**'dür. Ṣāḥib-i kerāmet 'azīzdür. Üsküdār'da medfūndur. **Ḳoñurapalı Muṣliḥi'd-dīn Efendi** ve **Ḳastamonılı Şa'bān Efendi** bunlaruñ ḫalīfeleridür. El-ān mürīdleri bī-nihāyedür.

Sulṭān Murād şeyḫi **Şücā' Efendi** daḫı bu silsiledendür. Çelebi Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **Ḳāsım Efendi**'dür. Ṭavuḳpazarı'nda vāḳi' 'Alī Paşa Zāviyesi anlar içün binā olınmışdur. Bunlaruñ ḫalīfe-i seccāde-nişīni **Ramażān Efendi**'dür. Anlaruñ ḫalīfesi **Ser-ḫoş Bālī Efendi**'dür. Ḳāsım Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **Ṣofyalı Bālī Efendi**'dür. **Nūre'd-dīn-zāde Muṣṭafā Efendi** ve **Ḳurd Efendi**, Bālī Efendi ḫalīfeleridür.

Çelebi Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **Erdebīlī Sinān [44b] Efendi**'dür. Ayaṣofıyya ḳurbında zāviye binā eylemişdür. Çelebi Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **'Uşşāḳlı 'Alā'e'd-dīn Efendi**'dür. Ehl-i ḥāl 'azīzdür. Mağnisa'da **Yigitbaşı** ve İstanbul'da **Şeyḫ Süleymān** ki zāviyesine ḥālā[4] Ekmel Tekyesi dirler, 'Alā'e'd-dīn Efendi ḫalīfeleridür.

Çelebi Efendi'nüñ ḫalīfetü'l-ḫulefāsı ve zāviyede cā-nişīni **Sünbül Sinān Efendi**'dür. Bunlaruñ ḫulefāsı bī-nihāyedür. Birisi vilāyet-i Ḳaraman'da **Cem**

1 merḥūm E
2 - E, SE
3 eşi''a//idi:ḳatl olınmışdur SE
4 - SE

Sipāh'dur. Kerāmeti ẓāhir olmış ʿazīzdür. Bir ḫalīfesi daḫı Aḳşehr'deki **Cemāl Efendi**'dür. Te'līfātı vardur. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ üç senesinde intiḳāl itmişdür. Ḫalīfe-i seccāde-nişīni Deñizlili[1] **Merkez Muṣliḥi'd-dīn Efendi**'dür. Anlaruñ ḫalīfesi oğlı **Şeyḫ Aḥmed-i Merkezī**'dür. *Ḳāmūs*'ı terceme etmişdür. Bir ḫalīfe-si daḫı **Yaʿḳūb Efendi**'dür ki bu silke gevher ve bu mecelleye zīverdür.

Pīr-i ʿazīz Pīr Meḥemmed Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **İbrāhīm-i Ḳayṣerī**'dür. Andan **ʿAlā'e'd-dīn-i ʿUşşāḳī**'dür ki "Ḳabaḳlı[2] ʿAlā'e'd-dīn" di-mekle meşhūrdur. Andan **Şeyḫ Aḥmed-i Ṣaruḫānī** ki "Yigitbaşı" dimekle maʿrūfdur, ḫulefāsı bī-nihāyedür. **el-Ḥācc Ḳaraman-ı Ṣaruḫānī** ve **Ḳāsım-ı Lārendī** Yigitbaşı ḫulefāsındandır.

Ümmī Sinān ve **Muḥyi'd-dīn-i Ḳaraḥiṣārī**, Ḳāsım Efendi ḫalīfeleridir. **Ḥüsāme'd-dīn-i ʿUşşāḳī** ki İstanbul ḳāżīsı olan Muṣṭafā Efendi'nüñ pederi-dür ve **İbrāhīm Muʿabbir** ve Edrine'de **Muṣliḥi'd-dīn-i ʿUşşāḳī**, Ümmī Sinān ḫalīfeleridir. Bunlara resm-i maḫṣūṣ ṣā'imü'd-dehr olmaḳdur ki ṭarīḳlarında ziyāde ʿale'l-manṣūṣdur.

Bāzirgān Şeyḫi Ramażān Efendi ki ẕikr olınsa gerekdür, Muḥyi'd-dīn-i Ḳaraḥiṣārī ḫalīfesidir. Seyyid Yaḥyā-yı Şirvānī'nüñ ikinci ḫalīfesi **Dede ʿÖmer Rūşenī**'dür. Anlaruñ ḫalīfesi **İbrāhīm Gülşenī**'dür. Anlaruñ ḫilāfeti evlād-ı kirāmındadur ki ʿale't-tertīb ẕikr olınsa gerekdür. Nice memālikde maḫṣūṣ zā-viyeleri vardur[3]. Gülşenī ḫulefāsından **Şeyḫ Ḳaramanī** vaḥdet-i vücūd mes'e-lesinde ḫaṭā eyleyüp şemşīr-i şerīʿatle ṭoḳuz yüz elli yedi senesinde ḳatl olındı.

Mıṣrāʿ Ḳaramanīye laʿnet[4] (957)

tārīḫ-i ḳatlidür. **Şeyḫ Şāhīn-i Mıṣrī** daḫı ol ḳoldandur. **Şeyḫ Timürtaş** daḫı pīrdaşdur. **Şeyḫ Kerīmü'd-dīn** daḫı ḫalīfe-i cā-nişīnidür. **Şeyḫ Ḥācī-i Arżırūmī** daḫı pervāne-i şemʿ-i Rūşenī'dür. Seyyid Yaḥyā-yı Şirvānī'nüñ üçünci ḫalīfesi **ʿAlā'e'd-dīn-i Rūmī**'dür ki Edrine'de **Mollā Mesʿūd** ve İstanbul'da **Süleymān Ḫalīfe** ki Ṣūfīler Ḥammāmı civārında ṣāḥib-i zāviye ve ol ḥammāma bāʿiṡ-i tes-miyedür ve İstanbul nevāḥīsinde **Şeyḫ Sinān** ki ḳarye-i meşhūrede medfūndur

1 - SE
2 37b E
3 E'de "Nice//vardur" ifadesi iki cümle sonrasında gelmektedir.
4 قرامانيه لعنت

ve Şire'de **İmām-zāde Kerīm Efendi** ki "Müftī Şeyḫ" dirler, ḳırḳ beş yıl seccāde-nişīn olup ṭoḳuz yüz altmış dört senesinde intiḳāl eylemişdür ve **Dīvāne Şücā'** ki el-ān fuḳarāsı şeref-i inḳırāżdadur ve **Bāyezīd-i Rūmī** ve ḫalīfeleri **Pīr 'Alī Efendi** ki cedd-i cāmi'u'l-ḥurūfdur, onlara müntesibdür. **Kemāl Ḫalīfe** ve **Şeyḫ Ḥamza** ve ḫalīfesi **Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn**, 'Alā'e'd-dīn-i Rūmī fuḳarāsındandur. Seyyid Yaḥyā-yı Şirvānī'nüñ dördünci[1] ḫalīfesi **Mollā Ḥabīb-i Ḳaramanī**'dür. Eyyūb muḳābilinde Südlice'de medfūn **[45a]** olan **Cemāl Efendi** anlaruñ ḫalīfesidür. Anlaruñ meşhūr ḫalīfesi Ḳonya'da **Ezelī-zāde Efendi**'dür ki ẕikr olınsa gerekdür. Anlar ḫalīfesi **Vişne Efendi**'dür. Anuñ ḫalīfesi **Yayabaşı-zāde Ḫıżr Efendi**'dür. *Ḳaddesa'llāhu esrārahum ve efāża 'aleynā envārahum.*

Ṭarīḳat-ı Nūr-baḫşī[2]

Emīr Sulṭan Şemse'd-dīn Muḥammed bin 'Alī el-Ḥüseynī el-Buḫārī, pederi **Seyyid 'Alī**'den aḫẕ itmişdür. Anlar **Seyyid Muḥammed Nūr-baḫş**'dan ve Emīr Buḫārī'nüñ ḫalīfesi **Ḥasan Ḫ˘āce** ve anuñ ḫalīfesi **Velī Şemse'd-dīn** *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūrdur. Anlar **Ḫ˘āce İsḥaḳ-ı Cīlānī**'den, anlar **Seyyid 'Alī-i Hemedānī**'den, anlar **Maḥmūd-ı Ḫaraḳānī**'den, anlar **'Alā'u'd-devle-i Simnānī**'den, anlar **'Abdu'r-raḥmān-ı İsferānī**'den, anlar **Aḥmed-i Cūrḳānī**'den, anlar **'Alī bin Sa'īd Lālā**'dan, anlar **Necme'd-dīn-i Kübrā**'dan, anlar **'Ammār bin Yāsir-i Bidlīsī**'den, anlar **Ebü'n-necīb-i Sühreverdī**'den, ilā-āḫiri'l-silsile.

Ṭarīḳat-ı Zeyniyye

Ebü'n-necīb-i Sühreverdī

Şihābü'd-dīn 'Ömer-i Sühreverdī

'Alī bin Ġavṣ-ı Şirāzī

'Abdu's-ṣamed en-Naṭanzī

Maḥmūd el-Iṣfahānī

Ḥasan eş-Şemşīrī

Yūsuf el-Gūrānī

'Abdu'r-raḥmān el-Mıṣrī

1 23b SE
2 "Bu başlık ve içeriği her üç nüshada sayfa kenarında bulunmaktadır. SE'de bir önceki varak olan 22b'dedir."

Zeyne'd-dīn el-Ḫᵛāfī: Ṣāḥibü't-ṭarīḳatü'l-meşhūre. Ḫalīfeleri **eş-Şeyḫ 'Abdu'l-laṭīf el-Maḳdisī**, **'Abdu'r-raḥīm-i Merzifonī** ve **'Abdu'l-mu'ṭī**'dür ki e'imme-i ḥadīs̱ gibi meşā'iḫ-ı Zeyniyye miyānında bunlara " 'Abādile" dirler. Bir ḫalīfeleri daḫı ḳaṣaba-i Egridir'de **Pīrī Efendi**'dür ki şöhreti ta'rīfden muġnīdür. Şeyḫ 'Abdu'l-laṭīf el-Maḳdisī muḳsim-i cedāvil ve enhār-ı ebrārdur. **Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn İbn Vefā** bunlaruñ ḫulefāsındandur. İstanbul'da 'Āşıḳ Paşa Maḥallesi'nde medfūn **Seyyid Velāyet,** 'Āşıḳ Paşa evlādından Şeyḫ Aḥmed'üñ dāmādı ve maẓhar-ı feyż-i irşādıdur. **Şeyḫ Aḥmed**, 'Abdu'l-laṭīf-i Maḳdisī ḫulefāsındandur. 'Abdu'l-laṭīf Maḳdisī Burūsa'da Zeynīler Zāviyesi'ni ibtidā binā idüp **eş-Şeyḫ Tāce'd-dīn el-Ḳaramanī** ḫalīfe-i seccāde-nişīnidür. **Ḳasṭamonılı Ḥācī Efendi** ḫalīfesi ve ḳā'im-maḳāmıdur. Anuñ ḫalīfesi "Bolılı Çelebi" dimekle ma'rūf **eş-Şeyḫ Muḥammed**'dur. Anuñ ḫalīfesi **eş-Şeyḫ Ṣafiyyü'd-dīn**'dür. Anuñ cā-nişīni **Ḫᵛāce-zāde eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn Efendi**'dür. Anun cā-nişīni **Ṭosyalı Naṣūḥ Efendi**'dür. Anuñ ḫalīfesi **Mu'allim-zāde Muṣliḥi'd-dīn**[1] **Efendi** ve **Emīr 'Alī-i Burūsavī**'dür. Mu'allim-zāde'nüñ ḫalīfesi **Muḥammed bin Ṣafiyyü'd-dīn Efendi**'dür ki maḥallinde ẕikr olınur. *Ḳaddese'llāhu esrārehum.*

Ṭarīḳat-ı Mevleviyye

Ebü'n-necīb-i Sühreverdī

'Ammār bin Bāyezīd-i Leys̱ī

Necme'd-dīn-i Kübrā

Sulṭānu'l-'ulemā Bahā'e'd-dīn Veled

Seyyid Tirmiẕī

Ḥażret-i Mevlānā[2] **Celāle'd-dīn** ki "Mollā Ḫünkār" dimekle ma'rūfdur

Sulṭān Veled

'Ārif Çelebi

'Ābid Çelebi

'Ālim Çelebi, ilā ahiri'l-silsile…

1 38a E

2 Ḥażret-i Mevlānā:- SE

Ḥażret-i Mevlānā ve Sulṭān Veled **Şems-i**[1] **Tebrīzī** ile ṣoḥbet itmişdür. Anlar **Rükne'd-dīn Muḥammed-i Secāsī**'den, anlar **Ḳuṭbu'd-dīn-i Ebherī**'den, anlar **Ebü'n-necīb-i Sühreverdī**'den aḫẕ itmişdür. **Selaḥa'd-dīn Zerkūb**, **Muḥaḳḳiḳ-ı Tirmiẕī**'den aḫẕ itmişdür. **Ḥüsāme'd-dīn Çelebi** manẓūr-ı ḥażret-i Mevlānā'dur. *Ḳaddese'llāhu esrārehum.*

Ṭarīḳat-ı Ni'metu'llāhī[2]

Aḥmed-i Ġazzālī

'Abdu'llāh-ı Yāfi'ī

Ni'metu'llāh-ı Velī

Seyyid Ḫalīlu'llāh: Ḫalef-i Seyyid. Māte, fī sene 867. Kirmān a'mālinden "Dehmāhān" nām ḳaryede medfūndur. Ḫānḳāh ve ziyāretgāh ṣāḥibidür. Fuḳarāsı ekṡer seyyāḥdur. Seccāde-nişīni Seyyid-zādeler'dür.

Ṭarīḳat-ı Bayrāmiyye

Ebü'n-necīb-i Sühreverdī

Ḳuṭbu'd-dīn el-Ebherī

Rükne'd-dīn Muḥammed es-Secāsī

Şihābü'd-dīn Muḥammed-i Tebrīzī

Cemāle'd-dīn Seyyid-i Tebrīzī

İbrāhīm Zāhid-i Gīlānī

Ṣafiyyü'd-dīn-i Erdebīlī

Ṣadre'd-dīn bin Ṣafiyyü'd-dīn-i Erdebīlī

Ḥamīdü'd-dīn-i Aḳserāyī

Ḥācī Bayram-ı Anḳaravī: Anlaruñ ḫalīfesi **Aḳşemse'd-dīn**, anlaruñ ḫalīfesi **İbrāhīm-i Ḳayṣerī**'dür ki "Tennūrī" dimekle ma'rūfdur. Zemān-ı sülūklerinde ḳabża düşüp vāḳı'ada **[45b]** tennūr-ı germ ile mücāhedeye me'mūr olup tecrübe eyledükde def' olmaġın işāret-i şeyḫ ile fuḳarāsına mevrūṡ olmışdur. Anlaruñ ḫalīfesi **Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī**'dür ki "Yavṣı" dimekle şöhret-şi'ār ve

1 Şemse'd-dīn-i SE

2 Bu başlık ve mündericâtı E ve SE'de sayfa kenarında yer almaktadır.

Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerine vālid-i büzürgvārdur. Anlaruñ ḫulefāsı **Muṣ-liḥi'd-dīn-i Sirozī** ve **Ḥācī Efendi** ve **Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi** ve **Cerrāḥ-zā-de Efendi**'dür. **Şeyḫ Ḥamza-yı Şāmī** daḫı Aḳşemse'd-dīn ḫalīfesidür. Adana ve Mar'aş eṭrāfında ḫulefāsı çokdur. **İnce Bedre'd-dīn Ḫalīfe, Ebū Ḥāmid** ile 'Acem'den gelüp Ḥācī Bayram'dan tekmīl-i nefs itmişdür. Lārende eṭrāfında ve Burūsa'da fuḳarāsı bī-nihāyedür. Bunlaruñ beyninde "Ḳoyun Ẕikri" dimekle ma'rūf ṭavr-ı ḫāṣṣları vardur. **Aḳbıyıḳ el-Meczūb,** Ḥācī Bayram ḫalīfesidür. **Muk'ad Ḫıżr Dede el-Burūsavī** ḫalīfesinüñ ḫalīfesidür. **Üftāde Meḥemmed Efendi** mā'u'l-ḥayāt-ı Ḫıżrīden sīr-āb olmışdur. **es-Seyyid Maḥmūd Efendi**, Üftāde Efendi'den feyż-i terbiyet bulmışdur. Maḥrūse-i Üsküdār'da mescid, cāmi' ve zāviye-i şerīfe binā eyleyüp mürīdleri irsāl-i şi'r ile me'mūr ve hezārān necm-i gīsūdāra fā'iżü'n-nūr olmışlar idi.

Nesc-i tāze-ṭarḥ-ı Bayramī ki resm-i nev-āyīn-i e'izze-i girāmīdur, tār u pūd-ı gīsū-yı memdūd ile naḳş-endāz olmaḳ ma'hūd-ı erbāb-ı rāz degül iken bunlar ziyāde itdüginüñ sebebini beyān sadedinde bu güne gevher-efşān olurlarmış ki sālik-i rāh-ı ehl-i ḥāl 'āzim-i ḥacc-ı ekber-i Ka'be-i viṣāl olup vāṣıl-ı 'arafāt-ı 'irfān ve maḳām-ı fenā fi'llāhda ḳurbān olmayunca terāş ol-mamak ﴿لَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ﴾[1] āyet-i kerīmesi mażmūnına muvāfıḳ ādāb-ı meş'ar-ı Ḥarām ve şe'ā'ir-i İslām'dur.

Faḳīr-i cāmi'u'l-ḥurūf eydür; şükūfezār-ı ḥaḳā'iḳ, ya'nī kitāb-ı *Şaḳā'iḳ* taḥḳīḳı üzere Aḳbıyıḳ ḫidmetleri şārib-i meşārib-i ehl-i fenā iken 'arūs-ı ḫāṭır-firīb-i dünyā bir mertebe iḳbāl ider ki sīm ü zer ezhār-ı nesrīn ü şükūfe-i bā-dām gibi yolına üftāde ve çep ü rāst-ı naẓargāhında āmāde olup;

Ġazel Pertev-i āftābı gör yollarıña düşüp yatur
Ya'nī ruḫuñ fütādesi bende-i ḫāksārdur

mażmūnından nümūdār olduḳda mürşid-i rāh-ı merām olan Ḥācī Bayram sulṭān-ı mezbūrı bu varṭadan[2] taḫlīṣe sa'y ü iḳdām ve terk ü tecrīd bābında ibrām eyledükçe;

1 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 02/ 196, "Kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin."
2 38b E

الدنيا مزرعة الآخرة[1] mefhūmı ile redd-i kelām ve dirhem ü dīnār vech-i ḥelālden pedīdār olıcaḳ vesīle-i ḫayrāt ve vāsıṭa-i müberrāt olmaġla bāʿiṡ-i maʿmūrī-i dünyā vü āḫiretdür, diyü ṭaraf-ı ḫilāf ṭutduġın iʿlān ü iʿlām eyledükde maẓhar-ı ġażab-ı ʿazīz-i perhīzkār ve redd-kerde-i āstān-ı ʿālem-medār olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi zāviye ḳapusından çıḳarken başından tācı düşüp[2] mekşūfü'r-re's ḳalmaġla tāc-rübā-yı şāhān olan şeyḫ-i ʿālī-şānuñ taṣarrufı olduġın fehm idüp min-baʿd teẕellülen **[46a]** ser-bürehne gezmegi iḫtiyār ve irsāl-i şiʿri şiʿār itmiş idi. Fi'l-ḥaḳīḳa ebvāb-ı dünyā bir vechle meftūḥ ve maẓhar-ı ġınā vü fütūḥ oldı ki sīm ü zer ḥacer ü meder gibi zevāyā-yı ḥücresinde tūde tūde ve ḫırmen ḫırmen olup bilā-taṣarruf ve'l-āmen fuḳarāya maṣraf-ı muʿayyen idi. Şeyḫ-i ʿazīz, mālik-i mülk-i istiġnā vü perhīz Maḥmūd Efendi ḥażretleri *Ḳaddesa'llāhu teʿālā sırrahu ve efāża ʿaleynā bereketuhu ve birrehu* fuḳarāsına bu ṭarīḳ ile riyāżet itdürüp āyīn-i pīri iḥyā ve dergāh-ı irşād-penāhın melāẕ ü melce'-i dünyā eylemiş idi. Bāb-ı ʿālem-me'ābında şāh u gedā ber-ā-ber ve naẓar-ı himmetinde zer-i ḫāliṣ ve sīm-i ṣāfī ḫāk-i siyāh ile hem-ser idi. El-ān āstānesi mecmaʿ-ı ehl-i ḥāl ve maḥaṭṭ-ı riḥāl-i ricāldür.

İznīḳ'de medfūn **Eşref-zāde Efendi** ibtidā Ḥācī Bayram'dan inābet, baʿdehu Ḳādirī ṭarīḳında Şeyḫ Ḥüseyn-i Ḥamevī'den aḫẕ-ı bīʿat idüp tekrār Ḥācī Bayram ḫidmetinde tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Muḥaḳḳıḳāne sözleri vardur. Ḫulefāsı meşhūrdur. *Ḳuddisa'llāhu sırruhum.*

Ḥācī Bayram'uñ bir ḫalīfesi daḫı **Burūsavī Seyyid ʿÖmer Sikkīnī**'dür. **Bünyāmin-i Ayāşī** anuñ ḫalīfesidür. Ṭoḳuz yüz yigirmi altıda fevt olmışdur. **Bolılı eş-Şeyḫ Süleymān** anuñ ḫalīfesidür. Oġlı **eş-Şeyḫ İbrāhīm** pederi seccādesinde muḳīmdür. **Aḳserāyī Pīr ʿAlī Dede**, Bünyāmin ḫalīfesidür. Ṭoḳuz yüz otuz dört hilālinde intiḳāl eylemişdür. **eş-Şeyḫ Pīr Aḥmed Edrinevī** Pīr ʿAlī Dede ḫalīfesidür. Biñ tārīḫinde fevt olup Eyyūb'de Defterdār Cāmiʿi muḳābilinde medfūndur. **eş-Şeyḫ Yaʿḳūb el-Ḥelvāyī** daḫı Pīr ʿAlī Dede ḫalīfesidür. Biñ senesi ḥudūdında fevt olup Eskiserāy ḳurbında kemer altında medfūndur. Pīr ʿAlī Dede'nüñ oġlı **eş-Şeyḫ İsmāʿīl** "Oġlan Şeyḫi" dimekle meşhūrdur. Ṭoḳuz yüz otuz beş tārīḫinde İstanbul'da ḥükm-i şerʿle ḳatl olındı. **Aḥmed-i Sārbān** Pīr ʿAlī Dede ḫalīfesidür. Ṭoḳuz yüz elli ikide fevt olmışdur. Ḫayrabolı'da medfūndur. **Ḥüsām-ı Anḳaravī** Aḥmed-i Sārbān ḫalīfesi ve mehār-keş-i silsilesi

1 Hadîs-i Şerîf, "Dünya âhiretin tarlasıdır." Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, C. 1, s. 412.
2 24a SE

olan fuḥūldendür. Ṭoḳuz yüz altmış dört senesinde maḥbūsen fevt olmışdur. Anḳara'ya tābiʿ Ḥaymana içinde "Ḳuṭlı" nām ḳaryede binā eyledügi cāmiʿ ḥareminde medfūndur. Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz senesinde ḳatl olunan **Ḥamza**, Ḥüsām[1] ḫalīfesidür. "İdrīs" laḳabı ile meşhūr olan **Ḥācī ʿAlī Beg** daḫı Ḥüsām ḫalīfesidür. Bin yigirmi dört ḫilālinde irtiḥāl idüp tersāne üstinde defn olınmışdur. Tercemesi s̱ebt olınmaḳ menvīdür. **Burūsavī Ḥasan Ḳabā-dūz** daḫı ḫırḳa-i fenāyı Ḥüsām-ı Anḳaravī'den giymişdür. Biñden ṣoñra fevt olmışdur. [Ḥasan Ḳabā-dūz Burūsa'da fevt olmışdur, fī ḥudūd-ı sene 1010[2].] **Ḥüseyn Lā-mekānī** Ḥasan Ḳabā-dūz ḫalīfesidür. Bin otuz ḥudūdında İstanbul'da fevt olmışdur. [Ḥüseyn Lā-mekānī māte fī evāḫiri sene 1034. Şāh Sulṭān Cāmiʿi'nde medfūndur[3].] Ḥālā ḥayātda olan şāriḥ-i *Füṣūs* ʿAbdī Efendi, Ḥüseyn Lā-mekānī ḫalīfesidür. Aḥmed-i Sārbān'uñ bir ḫalīfesi daḫı[4] **Vizeli ʿAlā'e'd-dīn Efendi**'dür. Anuñ ḫalīfesi **Ġażanfer Efendi**'dür. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde fevt olmışdur. Vize'de şeyḫi yanında medfūndur. Anuñ ḫalīfesi **Vizeli Bālī Efendi**'dür. Anuñ cā-nişīni **[46b]** oġlı **Ḥasan Efendi**'dür. Ġażanfer Efendi'nüñ bir ḫalīfesi daḫı **Ḳāsımpaşalı Emīr Efendi**'dür. Ḥālā seccāde-nişīn-i irşād olan **Ḥamdī Efendi** ve **Başmaḳcı ʿAlī Dede**, Emīr Efendi ḫalīfeleridür. Ḫafī olmaya ki Ḥācī Bayram ḫulefāsından **ʿÖmer Sikkīnī** ḳolı ʿulemā miyānında medḫūl ve nicesi şemşīr-i şerīʿatle maḳtūldür. Ṣāḥibü'l-*Ketā'ib* taḥḳīḳı üzere bunlaruñ Aḳşemse'd-dīn ḥażretleri ile bir vaḳʿası olup es̱nā-yı daʿvāda is̱bāt-i müddeʿī içün āteşe girüp tāc u ḳabāyı yaḳmışdur. Ḥālā ṭarīḳlarında kisve ve ḫırḳa iltizāmı yoḳdur. İçlerinde ceẕbesi ġālib ādemler gelmişdür. Ḥaḳīḳat-i ḥālleri ʿālemü's-sırr ve'l-ḫafāyāya ḥavāle olınmaḳ evlādur.

Ṭarīḳat-ı ʿAbdu'l-ḳādir-i Gīlānī

Cüneyd-i Baġdādī

Ebūbekr eş-Şiblī

Ebü'l-fażl ʿAbdu'l-vāḥid bin ʿAbdu'l-ʿazīz et-Teymī

Ebü'l-ferec eṭ-Ṭarsūsī

Ebü'l-ḥasan ʿAlī bin Muḥammed bin Yūsuf el-Ḳuraşī el-Ḥakkār

Ebū Saʿīd el-Mübārek bin ʿAlī el-Maḫzūmī

1 Nām R1
2 Ḥasan//1010, der-kenār R1, E, SE
3 Ḥüseyn//medfūndur, der-kenār R1, E, SE
4 39a E

eş-Şeyḫ Ebū Muḥammed ʿAbdu'l-ḳādir bin Ebū Ṣāliḥ bin ʿAbdu'llāh el-Gīlānī

Ebū ʿAbdu'llāh Muḥyi'd-dīn Muḥammed el-ʿArabī et-Ṭā'ī el-Endülüsī

Ṣadre'd-dīn el-Konevī

Saʿīdü'd-dīn el-Fergānī

Bu silsileden ʿaṣrımuzda Yeñişehr'de zāviye iḥdās̱ iden **Şāmī Yaḥyā Efendi** maẓanne-i kerāmet-i ʿazīz idi. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.* Tūnus'da medfūndur. **Ebü'l-ġays** ḥażretleri daḫı kibār-ı meşā'iḫ-ı Ḳādiriyye'dendür. **Seyyidī Muḥammed el-Cedīdī**'den aḫẕ itmişdür. Maḥallinde ẕikr olınurlar.

Ṭarīḳat-ı Rufāʿī

Ebūbekr eş-Şiblī

Şeyḫ Memlū-yı ʿAcemī

Şeyḫ ʿAlī-i Rūdbārī

Ebū ʿAlī-i Ġulām bin Türkān

Ebü'l-fażl Kāmiḫ

Şeyḫ ʿAlī-i Ḳārī

Seyyidī Aḥmed bin Ebi'l-ḥasan ʿAlī er-Rufāʿī: Seyfe'd-dīn ʿAlī bin er-Rufāʿī hemşīre-zādesidür.

Müẕehhibü'd-devle ve'd-dīn ʿAbdu'r-raḥīm bin er-Rufāʿī

Muḥyi'd-dīn İbrāhīm[1] el-Aʿẕeb bin ʿAlī er-Rufāʿī

Şemse'd-dīn Muḥammed ʿAbdu'r-raḥīm er-Rufāʿī

Ḳuṭbu'd-dīn Ebü'l-ḥasan bin er-Rufāʿī: Şemse'd-dīn'ün birāderidür.

Necme'd-dīn Aḥmed bin ʿAlī er-Rufāʿī

Şemse'd-dīn Aḥmed bin Muḥammed er-Rufāʿī

Tāce'd-dīn Muḥammed bin Aḥmed er-Rufāʿī: Şemse'd-dīn Aḥmed'üñ oğlı ve ḫalīfesidür.

ʿAlī bin Muḥammed bin Aḥmed[2] er-Rufāʿī

Merḥūm eş-Şeyḫ ʿAlī'nüñ ḫaṭṭından menḳūldur:

1 İbrāhīm bin SE

2 Muḥammed//Aḥmed:Aḥmed bin Muḥammed SE

mine'l-Ġarā'ib

Bu ḥaḳīr, bālāda ẕikr olınan silsile-i Rufā'ī'nüñ mu'aḫḫarı[1] eş-Şeyḫ 'Alī bin Muḥammed bin Aḥmed er-Rufā'ī ḫidmetlerinüñ ḫaṭṭ-ı şerīfi ile olan mecmū'ada Baba Reten-i Hindī'ye peyveste olan silsileyi bu vech üzere gördüm ki ẕikr olınur:

لبس خرقه التصوف شيخنا وسيدنا، ومولانا وقدوتنا، الشيخ الكامل المكمّل، قدوة أهل الطريقة والحقيقة، القائم بالله، حجّة الحقّ على الخلق، عزّ الحق والملّة والدين، ناصر الإسلام والمسلمين، وارث الأنبيا والمرسلين، يوسف بن محمّد قدّس الله سره، من يد الشيخ العالم الكامل المحقّق، قطب الأولياء جمال الملة والدين، خواجه اختيار الدين الخراساني، رحمة الله عليه، وهو لبس من يد الشيخ العالم العامل الكامل المحقّق، محمّد السزري، رحمة الله عليه، وهو لبس من يد الشيخ العالم الكاشف، قدوة أصحاب رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم، وبقيتهم، ساهول بن خلديو بن مهاديو، الملقّب بالرتن، رضي الله تعالى عنه، وهو لبس **[47a]** من يد المصطفى المجتبى المعلّا، محمّد بن عبد الله بن [2]عبد المطّلب بن هاشم بن عبد مناف، صلى الله تعالى عليه و على آله وأزواجه وخلفائه الراشدين.[3]

Nefeḥātü'l-üns-i Mollā Cāmī'de vāṣıl-ı şāmme-i şu'ūrdur ki Şeyḫ Raḍıyü'd-dīn 'Alī Lālā-yı Ġaznevī Hindūstān seferin idüp Ebu'r-rıżā Reten'üñ *raḍiya'llāhu te'alā 'anhu* ṣoḥbetine irişmiş idi ve Ḥażret-i Resūl'üñ *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* emānetini andan aḫẕ idüp teşrīfāt-ı ẓāhire vü bāṭıne ile müşerref olmış idi. Nitekim Şeyḫ Rükne'd-dīn 'Alā'u'd-devle-i Simnānī *ḳuddise sırruhu'l-'azīz* anı taṣḥīḥ buyurup dimişdür :

صَحِب الشيخُ رضيُّ الدين علي اللالا صاحِبَ رسولِ الله صلّى الله عليه و سلّم أبا الرضا رتنَ ابن نصرٍ رضي الله عنه فأعطاه مشطا من أمشاط رسول الله صلّى الله عليه و سلّم[4]

---

1 24b SE

2 39b E

3 "Şeyhimiz, efendimiz, rehberimiz, kamil ve mükemmel şeyh, tarikat ve hakikat ehlinin önderi, Allah'ın emrine amade, halk üzerinde hakkın delili, hakkın, milletin ve dinin izzeti, İslam ve Müslümanların yardımcısı, nebi ve resüllerin varisi Yusuf b. Muhammed (Allah sırrını mukaddes kılsın) tasavvuf hırkasını şeyh, alim, kamil ve hakkı arayan, velilerin kutbu, millet ve dinin güzelliği, Hoca İhtiyaruddin el-Horasânî (Allah rahmet etsin) elinden giydi. O da eş-şeyh alim, kamil ve muhakkik Muhammed es-Sezerî'nin elinden, o da eş-şeyh alim, keşif sahibi, Allah resülünün (Yüce Allah ona salat ve selam etsin) ashabının önderi ve son kalanı Reten lakaplı Sâhûl b. Haledyû b. Mehâdyu'nun (Allah ondan razı olsun) elinden, o da seçkin, saygın ve yüce şahsiyet Muhammed b. Abdullâh b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf (Yüce Allah ona, ailesine, eşlerine ve olgun halifelerine rahmet etsin)'ın elinden giydi."

4 "Şeyh Radıyü'd-din 'Ali Lâlâ, Hz. Peygamber'in sahabesinden Ebû Rıza Reten b. Nasr'ın yanında bulundu. Ondan efendimizin taraklarından birini aldı." (Ebu Rıza Reten b. Nasr hicri 7. asırda (632/1234) vefat ettiği hâlde Hz. Peygamberle görüştüğü iddiasında bulunan ve uydurduğu hadislerle meşhur bir kişidir. Bkz. Nevzat Aşık, "Hicri VI. Asırda Sahabi Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Rida Reten el-Hindi ve Uydurduğu Hadisler", 9 Eylül Ünv. İlah. Fak. Dergisi, Yıl: 1992, Sayı:VII, s. 47 - 65)

Ve Şeyḫ Rükne'd-dīn 'Alā'u'd-devle buyururlar ki "Şeyḫ Raḍıyü'd-dīn 'Alī Lālā ol şāne-i sa'ādet-nişāneyi bir ḫırḳaya ṭolayup ve ol ḫırḳayı bir kāğıda ṣarup ḫaṭṭ-ı mübāreki ile ol kāğıda yazmış:

« هذا المشط من أمشاط رسول الله صلّى الله تعالى عليه وسلّم وَصَلَ إلى هذا الضعيف من صاحب رسول الله صلّى الله تعالى عليه وسلّم وهذه الخرقة وصلت من أبى الرضا رتن إلى هذا الضعيف»[1]

Ve yine Şeyḫ Rükne'd-dīn ḫaṭṭ-ı mübāreki ile yazmış ki "Şöyle dirler ki ol emānet Şeyḫ Raḍıyü'd-dīn 'Alī Lālā içün idi. *Ḳaddese'llāhu esrārehum.*" *Teẕkire-i Devletşāh*'da bu ḳıṣṣa 'ale'l-iḫtiṣār ẕikr olınduḳdan ṣoñra meẕkūrdur ki Baba Reten içün ba'żılar ṣoḥbet-i Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* şerefi ile müşerref olmışdur, dirler ve ba'żı āḫir-i ḥavāriyyūn-ı Ḥażret-i 'Īsā'dan olmaḳ üzere naḳl iderler ve biñ dört yüz yıl mu'ammer olmışdur, diyü ḫaber virürler. Tārīḫ-i hicretden beş yüz sene mürūrından ṣoñra intiḳāl itmişdür. Belki 'aḳd-ı sādişe ḳarībdür. İbn Ḥacer *İnbā'u'l-ġumr fī Ebnā'i'l-'umr* ismi ile müsemmā kitābında Ṣāḥibü'l-*Ḳāmūs* tercemesinde yazar ki "Şeyḫ Mecdü'd-dīn-i Fīrūzābādī ile cem' oldum. Reten-i Hindī'nüñ vücūdını taṣdīḳ idüp İmām Ẕehebī'nüñ "*Mīzān*" adlu kitābında inkār itdügini inkār iderdi ve ḥikāyet eyledi ki 'Evān-ı seyāḥatümde bir ḳaryeye dāḫil olup ẕürriyetinden bir ḳavm ile mülāḳī oldum. Taṣdīḳ üzere ıṭbāḳ u ittifāḳ iderlerdi.' Ol cihetden *Kitābü'l-iṣābe fī Tārīḫi's-ṣaḥābe* nām kitābumda ẕikrine taṣrīḥ ve sened-i ḥadīṣin taṣḥīḥ eyledüm."[2] كذا ذكر ابن الحجر، والعلم عند الله العليم الخبير

eş-Şeyḫ İbrāhīm (Gülşenī) {Gülşenī}

Ṭāḳ-ı bülend-eyvān-ı irfānuñ şem'-i rūşeni ve ḥadā'iḳ-ı ḥaḳā'iḳuñ gonce-i gülşeni pīr-i seccāde-i irşād Gülşenī ḥażretleridür ki silsiletü'z-ẕeheb-i nesebi lisān-ı Türkī'de vāżı'u'l-luġa ve ḥalbe-i belāġatde fā'iz-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı büleġa olan Oġuz Ata'ya bu vechle vābestedür: eş-Şeyḫ İbrāhīm bin Meḥemmed bin el-Ḥācc İbrāhīm bin Şihābü'd-dīn bin Aydoġmış bin Günṭoġmış bin Oġuz

1 "Bu tarak Hz. Peygamber'in (Salât ve selâm onun üzerine olsun) taraklarından biridir ve bu hakîre Hz. Peygamber'in (Salât ve selâm onun üzerine olsun) sahabisinden ulaşmıştır. Ve bu hırka bu hakîre Ebî Rıza Reten (vasıtasıyla) ulaşmıştır."

2 "İbn Hacer böyle aktardı. Kesin bilgi her şeyden haberdar olan ve her şeyi bilen Allah'ın katındandır."

Ata. Vālideleri ṭarafından rişte-i ʿırḳ-ı ʿarīḳı mādde-i teşrīf-i ḫırḳa-i ṭarīḳı olan ser-defter-i Āl-i ʿAbā'ya peyvestedür. Sekiz yüz otuz ḥudūdında Āẕerbāycān **[47b]** aʿmālinden iʿmāl-i esbāb-ı vücūd ve tirḥāl-i şehristān-ı şühūd itmişler idi. Evā'il-i ḥālde ʿamm-i ferḫunde-fāli es-Seyyid ʿAlī ḫidmet-i terbiyetlerine ḳıyām ve manẓūme-i aḥvāl-i ḫuceste-me'ālin ḳarīn-i iltiyām eyleyüp nihāl-i istīhāli āb-yārī-i feyż-i ilāhī ile vāṣıl-ı endāze-i vuḳūf u intibāh ve ḫilʿat-i ġarrā-yı istiʿdādı ṭırāzende-i manṭūḳ-ı شاب نشأ في طاعة الله[1] olduḳda dārü'l-mülk-i Tebrīz'e revān ve Seyyid Yaḥyā-yı Ḫalvetī ḫulefāsından Dede ʿÖmer Rūşenī ḫidmetlerinden[2] ārzū-yı dil ü cānın cūyān olup iḳtibās-ı envār-ı cān-sūz-ı rūşenī ve şemʿ-i güdāzende gibi āteşdān-ı riyāżetde iẓhār-ı fürū-tenī itmiş idi. Sīne-i dāġdārı envār-ı ʿışḳ-ı dil-fürūz ile reşk-i gülzār-ı dārü'n-naʿīm ve berd ü selām-ı enfās-ı pīrden mānend-i nār-ı İbrāhīm olduḳda maḫlaṣını "Heybetī" iken "Gülşenī" eyledi. Baʿdehu seccāde-nişīn-i irşād ve delīl-i rāh-ı rūşen-i sedād olup ṣūfī-peçe-i Erdebīl, yaʿnī Şāh İsmāʿīl-i pür-tażlīl ẓuhūrında diyār-ı ʿAcem fitne-i Revāfıż'dan der-hem olmaġın Mıṣr-ı Ḳāhire'ye hicret ve "Ḳubbetü'l-Muṣṭafā" nām maḥalde ḍarb-ı ḫıyām-ı iḳāmet eyleyüp Şeyḫ Şāhīn-i Mıṣrī ile ṣoḥbet itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi iki tārīḫinde Sulṭān Selīm-i cihān-gīr[3] diyār-ı Mıṣriyye'yi tesḫīr eyledükden ṣoñra[4] ḫidmet-i ʿazīze iʿzāz ü ikrām ve ümerā-yı Çerākise'den ziyāde iḥtirāmına ihtimām eyleyüp Mü'eyyediyye muḳābilinde olan zāviye-i maʿrūfeleri maḥallin hibe vü temlīk itmişler idi. Yigirmi altı tārīḫinde bināsına ḳıyām ve otuz bir senesinde himmet-i aḥbāb ile temām idüp refte refte cezbe-i maḥabbeti ʿālem-gīr ve dergāh-ı irşād-penāhı ḳıbletü'l-iḳbāl-i bernā vü pīr olup ümerā vü ecnād āstān-ı dil-sitānında aḳall-i ʿibād olmış idi. Kesret-i aḥbāb ve şiddet-i şevḳ-ı aṣḥāb bir mertebeye varmış idi ki ṭaşra çıḳsalar ḫāk-i pāların kuḥlu'l-cevāhir gibi tūtyā-yı çeşm-i cān itmek içün ḫalḳ-ı ʿālem biri birine düşüp, ḥammāme girseler mā'u'l-ḥayātāsā āb-ı germ-ābeye ḳırılmış gibi üşüp zemān-ı iġtisāl ü vużū'da bir ḳaṭre mā'-i ġusāleleri üzere ḳanlar oldı ve hezār teşne-i maḥabbetüñ deşne-i ḫūn-rīziyle peymānesi ṭoldı. Meclis-i vaʿẓ ü teẕkīr ve cemʿiyyet-i tevḥīd ü tekbīr itseler,

1 "Allah'a itaat ile yetişmiş bir genç."
2 40a E
3 25a SE
4 Eyledükden ṣoñra:eyledükde SE

niceler dā'ire-i 'aḳldan çıḳup ve ṣabr u sükūna "yāhū" diyüp pehn-i deşt-i ḥayretde āvāre ve hezār mest-i ser-gerdān-ı cünūn ḳullāb-ı ceẕbede zebūn olmağın ḳal'a dīvārından kendüyi pertāb idüp pāre pāre oldı. Ṣīt u ṣadā-yı iştihārı vāṣıl-ı sem'-i şehr-yārī olduḳda dārü'l-mülk-i Rūm'a şeref-i ḳudūm erzānī buyurmaların recā iderler. Ṭoḳuz yüz otuz beş ḥudūdında İstanbul'a vāṣıl ve meclis-i ḫāṣṣ-ı Süleymānī'ye dāḫil olup mezīd-i i'zāz ile rücū'a mücāz olurlar. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ temāmında[1] terk-i nüzhetgāh-ı cihān ve 'azm-i gülşen-serā-yı cinān itmişler idi. Türbe-i muṭahharaları zāviye-i ma'mūreleri dāḫilinde ziyāretgāh-i 'ālem ve Ka'betü'l-'uşşāḳ-ı 'Arab u 'Acem'dür.

Beyt مات قطب الزمان إبراهيم[2]

tārīḫ-i intiḳālleri vāḳi' olmışdur.

'Azīz-i merḳūm ḳıdve-i meşā'iḫ-ı Rūm, Mollā Ḫudāvendigār gibi sulṭān-ı nev-sikke-i iḳlīm-i velāyet ve şem'-i hezār-pervāne-i bezmgāh-ı kerāmet, gül-i bülbül-nüvāz-ı gülşen-i 'irfān, bülbül-i gülşen-ṭırāz-ı naḳş u ṣavt-ı elhān, **[48a]** ser-çeşme-i feyż-baḫş-ı riyāż-ı tevḥīd, deryā-keş-i leb-teşne-i ḥıyāż-ı temcīd, şem'-i nūr-efşān-ı fażl ü ifżāl, mihr-i bedr-efrūz-ı āsmān-ı kemāl, mürşid-i deryā-dil, kāmil ü mükemmil idi.

Beyt Gülşenī dervīşidür gül ġonçelerdür Mevlevī
Bülbül-i şeydā oḳur geh *Meṡnevī* geh *Ma'nevī*

mefhūmı üzere ol şāh-ı 'ışkuñ şemle-pūşān-ı mātemi olan dervīşān-ı ḫırḳa-bedūş, bülbül-i bāġ-ı cennet gibi dā'imā pür-cūş olup ḥalḳa-i cem'iyyetleri gül-deste-bend-i ṣavt u nevā ve naḳş-ı dil-keşle 'aks-endāz-ı ḳubbe-i semā olduḳları ḥaḳḳā ki maḥż-ı kerāmet ve āṡār-ı celīle-i velāyetdür[3].

Beyt Mülk-i 'ışḳ içre Süleymānlıḳ ise ancaḳ olur
Kendi geçmiş yine aḥkāmın iderler icrā

1 Temāmında SE
2 "Zamanın ermişlerinin başı İbrahim öldü."
3 40b E

ʿUlüvv-i şān-ı kerāmet-nişānına bürhān-ı celī bu yeter ki üç yüz sene muḳaddem ḥażret-i Mollā Celāle'd-dīn-i Rūmī nūr-ı velāyet ile ẓuhūrına işāret ve zümre-i ʿuşşāḳa taḳdīm-i beşāret idüp nergis-i bāṣıra-i baṣīreti seyr-i gülşen-i lāhūt es̱nāsında sīr-āb-ı cemāl-i şeyẖ-i bā-kemāl olduğın işʿār ve baʿż-ı eşʿārında bu gevher-i girān-bahāyı nis̱ār-ı ḥaḳḳu'l-ḳudūm-i şeyẖ-i nezāhet-şiʿār itmiş idi.

Şiʿr

دیدم رخ پاك كلشنى را
آن چشم و چراغ روشنى را [1]

Ḥalbe-i[2] menāḳıb-ı kirāmuñ yek-süvār-ı meydānı, eş-şeyẖu'l-celīl ʿAbdu'r-raḥmān eş-Şaʿrānī *Ṭabaḳātu'l-evliyā*'da ḥaḳḳında ḥüsn-i s̱enā ve medḥinde ıṭrā idüp ʿilm-i tefsīr ü ḥadīs̱de māhir, maʿḳūlatda mānend-i ʿaḳl-ı ʿāşir, naẓīri nādir, fenn-i kelāmda kelīm-i ṭavr-ı taḥḳīḳ, manṭıḳ-ı lisānü'l-ḥāl olan ʿilm-i taṣavvufda ḥarīr-bāf-ı tedḳīḳ olduğın beyān itmişlerdür.

Ās̱ār-ı celīlelerinden *Tā'iyye-i İbn Fāriż*'a naẓīresi vardur. Ādāb-ı sülūk ve merātib-i ṭarīḳ taḥḳīḳında silk-i gevher-i şehvārdur. Mervīdür ki ḳırḳ günde *Mes̱nevī-i Mevlevī* cevābında "*Maʿnevī*" nām kitāb-ı müşkīn-erkāmı temām itmişler ki ḳırḳ bin beytdür. Bundan māʿadā muḥaḳḳıḳane *Dīvān-ı Eşʿār*'ı ve mes̱nevī vādīsinde baʿż-ı manẓūme-i gevher-nis̱ārı vardur. *Ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz.*

eş-Şeyẖ ʿAlī (Pīr ʿAlī Efendi-i Cedd-i Mü'ellif[3])

Bu ḥaḳīrüñ miyāne-bend-i silsile-i nesebi ve merḥūm vālidüñ peder-i bedriyyü'l-ḥasebi olan mevrid-i mā'u'l-ḥayāt-ı fütūḥ, mükemmil-i ādāb-ı nefs u rūḥ, şeyẖü't-ṭarīḳatü'l-Ḫalvetiyye Pīr ʿAlī bin Naṣūḥ Efendi ẖidmetleridür. Cedd-i māderīsi Cengīz[4] fetretinde diyār-ı ʿAcem'den hicret ve būm-ı Rūm-ı cennet-rüsūma ʿazīmet itmiş bir ʿazīz-i ṣaḥīḥü'n-neseb ve pīr-i ṣāliḥ-i ʿazīzü'l-mükteseb idi ki dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye ḥavālīsinde vāḳiʿ Rodoscuḳ

1 "Gülşenî'nin temiz yanağını gördüm, o aydınlık kandil (gibi) gözlerini gördüm." (Bu beyitte "rūşenī" kelimesiyle Dede Ömer Rūşenī'ye işaret edilmektedir.)

2 Ḥilye-i SE

3 Faḳīr E, SE

4 Timur E

ḳażāsından müfrez İnecik aʿmālinden " ʿİvaż Faḳīh" nām ḳarye ḳurbında bir maġara ḳazup mürāʿī-i sünnet-i Resūl ve ṭāʿat u ʿibādāta meşġūl olmış imiş. Ol tārīḫde Malġara ḳāżīsi olan "Ḳarpuz Yaḥyā Efendi[1]" dimekle maʿrūf merd-i ʿārif baʿż-ı kerāmātına vāḳıf olduḳda cān ü dilden mürīdi olmaġı murād ve kerīmesini ḫidmet-i ʿaliyyeleri ile tekrīm idüp dāmād itmiş idi. Ol şemʿ-i ḥarem-serā-yı ʿiffet, pā-ber-cā-yı ḫidmet ve revnaḳ-efzā-yı miḥrāb-ı ṭāʿat olup; ﴿كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ﴾[2] ser-nāme-i ḥāl-i muḫaddere-i Meryem-i nezāhet olmış idi. Perde-i ḫas u ḫār içinde nice rūzgār ʿömr geçürüp mānend-i mevālid-i s̱elās̱e üç duḫter-i saʿd-aḫterleri minaṣṣa-i ẓuhūrda cilveger olmış. Bāliġ-i rütbe-i bülūġ olduḳlarında her birine cihāzlıḳ birer muṣḥaf-ı şerīf[3] yazup ol ḥavālī ehālīsinden üç nefer ṣuleḥāya ḳılāde-i ıḳd-ı ʿaḳdını pīrāye ḳılmış. Ol gevher-i segāne-i **[48b]** ḫūrşīd-żiyā ve ḳıtʿa-i elmās-ı müs̱elles̱-nümādan birini vilāyet-i Anḳara'dan gelüp Malġara'da tavaṭṭun iden "Ḫᵛāce Kemāl" nām ṭācir-i ṣāḥib-i servetüñ ḥāṣıl-ı sermāye-i ʿömri olup re'sü'l-māl-i ḥüsn-i ḥāle mālik, ṭarīḳ-ı zühd ü ṣalāḥa sālik, Naṣūḥ Ḫalīfe'nüñ zīver-i dīvāre-i ḥarem-i ḥürmeti, faṣṣ-ı nigīn-i zevciyyeti ḳılmış idi ki ṣāḥibü't-tercemenüñ muḳaddime-i netīce-i vücūdı ve māddetü'l-ḥayāt-ı neşve-i ẕāt-ı mesʿūdıdur[4]. Faḳīr-i cāmiʿu'l-ḥurūf biñ otuz tārīḫinde Rodoscuḳ ḳāżīsi olduḳda tefaḥḥuṣ itdüm. Ol ḳarye bi'l-külliye ḫarāb olup ehālīsi müteferriḳ olmışlar; lākin mişkāt-i mıṣbāḥ-ı ʿibādet olan ġār ve pīşinde vāḳiʿ mezār-ı fā'iżü'l-envār ile'l-ān ziyāretgāh-ı erbāb-ı recā ve nişāngāh-ı tīr-i duʿā olup[5] ʿırḳ-ı ṭāhir-i ʿıtret-i ʿaliyyeye intisābla meşhūr ve "Emīr Efendi Mezārı" dimekle müteʿāref ü meẕkūrdur. El-ḥāletü hāẕihi bālāda mesṭūr olan maṣāḥif-i şerīfenüñ biri vālid-i merḥūm ṭarafından bu ḥaḳīre intiḳāl itmişdür. Ḫānemizde ḥırz-ı emānī vü ḫaṭṭ-ı emān ve taʿvīẕ-i bereket-i ḫānedāndur.

Beyt

تا كى سخن از سخن ربايىم
تا بر سر قصهٔ خود آييم[6]

1 - SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân Sûresi, 03/ 37, "Zekeriyyâ onun yanına, mâbede her girişinde …"
3 25b SE
4 Bih-būdıdur E
5 41a E
6 "Ne zamana dek (başkasının) sözünden söz kapalım; biz kendi kıssamızın başına dönelim."

Ol pīr-i ferḫunde-dem, ḳaṣaba-i Malġara'da perde-serā-yı ʿademden meclis-i şühūda vażʿ-ı ḳadem ḳılup sālik-i rāh-ı ṭaleb ve dünbāle-dev-i naḫcīr-i maṭlab olduḳda muḳaddimāt-ı ʿulūmı sebaḳ sebaḳ itḳān u iẕʿān ve iḥrāz-ı ḳaṣabu's-sabaḳ-ı ḥalbe-i ʿilm ü ʿirfān itmekle ʿulūm-ı ẓāhireyi tekmīl ve īfā-yı ḥaḳḳu'l-ḳarār-ı ʿālem-i taḥṣīl eyledükden ṣoñra kibār-ı Ḫalvetiyye'den Şeyḫ Bāyezīd-i Rūmī ḫidmetlerinden iktisāb-ı kemālāt-ı ḳudsiyye ve intisāb-ı ḥālāt-ı ünsiyye idüp pūte-i saʿy ü ictihādda cevher-i istiʿdādın ḳāl ve dāġ-ı dil-i ḫāliṣü'l-ʿayārın tamġa-i ḳabūl-i ehl-i ḥāl itmiş idi. Nice zemān ʿazīz-i mezbūruñ kātib-i müʾellefātı ve ḫāme-mis̱āl āmed ü reft-i ḫazāʾin-i ġaybiyyeye vāridātı olup Şeyḫ Bāyezīd ʿazm-i ḫalvetgāh-ı cāvidān eyledükde vaṣṣāle-i ṣaḥīfe-i ḫāṭırı olan ḥubb-ı vaṭan, ḍālle-i dil-i ʿālem-i nūrdan māʾil-i ḳarārgāh u ʿaṭan ḳılup ism-i mevṣūl gibi ṣılasına mürācaʿat ve menzil-i evvel ü muhtedd-i ḳadīminde ferş-i seccāde-i iḳāmet eylemiş idi. *Muḥammediyye* ṣāḥibi Yazıcı-zāde Efendi aḥfādından bir merd-i ṣāliḥe dāmād ve mürāʿī-i sünnet-i seniyye-i ḫayrü'l-ʿibād olup ḳaṣaba-i mezbūrede vāḳiʿ Ṭurḫān Beg Cāmiʿ-i şerīfinde imām u ḫaṭīb ve mekteb-i ṣıbyāna muʿallim ü edīb olmış idi. Ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i marżiyye üzere iken ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde irtiḥāl ve civār-ı ḳudse intiḳāl eyledi. Muʿallim olduḳları mekteb sāḥasında medfūndur.

ʿAzīz-i mütercem ʿulūm-ı ẓāhire vü bāṭınede ʿalem, envāʿ-ı fünūn-ı resmiyyede mecmūʿa-i her cins-i fāḫir, elvāḥ-ı maʿārif-i İlāhiyyede deryā-yı muḥīṭ u baḥr-ı zāḫir, ʿaliyy-i ʿālī-şān-ı mesned-i ḫilāfet, veliyy-i vālā-ḳadr-i eyālet-i velāyet[1], mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿilm ü ʿirfān, mevridü'n-nehreyn-i maʿānī vü beyān, ḫaṭīb-i erīb-i ferruḫ-dem, edīb-i mesʿūdu't-teʾdīb-i ferḫunde-ḳadem idi. Meleke-i şiʿriyyelerine bu beyt-i sāde, edā-yı şehāde ider:

Beyt Gerek sen zühde meşġūl ol gerekse **[49a]** elde ṭut bāde
Virür bu rūzigār elbette ʿömrüñ ḫırmenin bāde

Ḥikāyet

Naḳl olınur ki Şeyḫ İbrāhīm Gülşenī ḥażretlerinüñ ṣīt-ı iştihārı nefḥa-i bahārī gibi cihān-gīr ve Mıṣr-ı Ḳāhire'de dergāh-ı irşād-penāhı Kaʿbetü'l-iḳ-

1 Veliyy//velāyet:veliyy-i vālā-ḳadr u vālī-i velāyet E

bāl-i bernā vü pīr olup ārzū-yı ḫidmetleri muḥarrik-i ʿırḳ-ı ʿışḳ u maḥabbet ve ḳā'id-i ʿinān-ı ʿazīmet olmağın Pīr ʿAlī Efendi merḥūmuñ daḫı dil-i meyyāline ḳullāb-ı maḥabbet ḫalīde ve kemend-i cāẕibe-i irādet ṭavḳ-ı gerden-i cān-ı nā-ārāmīde olup bī-mülāḥaẓa-i nāfiʿ u mużırr, ʿazīmet-i Mıṣr'da muṣirr olıcaḳ;

Beyt Dirler belālu ʿāşıḳa yā ṣabr yā sefer
Ṣabrum dükendi lāzım olupdur baña sefer

mażmūnı ile zemzeme-sāz ve ḥadāger-i cemmāze-i ʿazīmet-i rāh-ı dırāz olmış idi. Zemān-ı teveccühde zevceleri nev-ʿarūs-ı çehār-deh-sāle olup nafaḳa-i yek-māhe tedārikine ḳudret olmaduğı muḳarrer olmağın ıṭlāḳ-ı ṭalāḳ ile pā-bend-i intiẓār ü firāḳ beyninde taḥayyer iderler. Ol zen-i ʿarīḳ, himmet-i merdān-ı ṭarīḳ iẓhār idüp iḫtiyār-ı ṭalāḳdan ibā ve mütevekkilen ʿala'llāhi teʿālā, intiẓār-ı ḳudūm-i şevhere ʿarż-ı rıżā ider. Ḳarīne-i ḥāl ḫaṭṭ u tirḥāl iderek belde-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ilḳā-yı riḥāl eyledükde[1] ʿale's-ṣabāḥ sāḥil-i deryāda fülk-i felek-miṡāle nigerān iken nāgāh bir sefīne-i deryā-nevāl cānib-i baḥrden nümāyān olup fi'l-ḥāl seḥāb-ı ṡiḳālden nişān viren bādbānın indürüp Ḫalīc-i Ḳosṭanṭıniyye'de lenger-endāz-ı temkīn olduḳdan ṣoñra iskele vażʿ olınup ol ṣırāṭ-ı ebrār üzere kisve-i dervīşāne ile bir fırḳa-i aḫyār āşikār olup bāʿiṡ-i tefaḥḥuṣ olduḳda şeyḫ-i celīl İbrāhīm Gülşenī, ḫāḳān-ı zemān, Süleymān-ı ʿaṣr u evān daʿveti ile dārü's-salṭanayı teşrīf itdükleri taḥḳīḳ olınur. Keṡret-i ʿuşşāḳdan nevbet-i dest-būse muraḫḫaṣ olduḳda ḥażret-i pīr nūr-ı kerāmetle işrāf-ı żamīr idüp bilā-sābıḳatin ve sibāḳ ve müfāraḳatin ve telāḳ, ebrū-yı mübāreklerin nergis-i bāġ-ı şühūd ve manẓara-i ṭāḳ-ı vücūdlarından ḳaldırup "Pīr ʿAlī Dede bizi bunda getüren senüñ cāẕibe-i maḥabbetüñdür." diyü teşrīf-i ḫiṭāb erzānī buyururlar. Müddet-i iḳāmetlerinde[2] ol gülşen-i tevḥīdüñ bülbül-i nālānı ve ser-ḥalḳa-i meclis-i feyż u ʿirfānı olup ber-vefḳ-ı murād taḥṣīl-i ümniyye-i fu'ād ve tekmīl-i merātib-i istiʿdād eyledükden ṣoñra Mıṣr'a teveccühleri zemānında dāmen-i ʿināyetlerine dest-yāz ve şeref-i ḫidmetleri ile müşerref olmaḳ recāsına rū-nihāde-i niyāz olduḳda ṣılaya ʿavdet ile tavṣiye-fermā-yı düstūr ve tesviye-i umūr-ı ʿıyālle me'mūr idüp vālid-i merḥūmuñ ẓuhūrına beşāret ve mertebe-i feżā'il ü kemālātına işāret iderler. *Ḳaddese'llāhu esrārehum ve efāża ʿaleynā envārehum.*

1 41b E
2 26a SE

eş-Şeyẖ Aḥmed (Aḥmed-i Sārbān)

Vilāyet-i Ḫayrabolı'dan pedīdār ve ol aḳṭārda ḳaṭār-bend-i fuḥūl-i cemāl olmaġla "Sārbān Aḥmed" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Üştür-i nefs-i kīne-ẖᵛā-hını żabṭ ve mehār-ı iḫtiyārını maḥmil-i reh-revān-ı hidāyete rabṭ idüp nice zemān Üveys el-Ḳaranī gibi bādiye-gerdān-ı ṭaleb ve ṣaḥrā-yı dūr-ı pehnā-yı maḥabbetde teşne-leb olmış iken, ṭoḳuz yüz ḳırḳ senesinde vāḳiʿ ʿIrāḳeyn seferinde şütürān-ı **[49b]** ḫāṣṣa ile hem-ʿinān-ı rükeb-i Süleymānī olup vilāyet-i Ḳaraman'da meşā'iḫ-ı Bayramī'den Aḳserāyī Pīr ʿAlī Efendi ḫidmetinde mānde olup dāḫil-i ḥücre-i ḫāṣṣ olduġı gibi ʿalā'ik-ı dünyeviyyeden ḫalāṣ olmış idi. Evvel emrde ceẕbe-i şevḳ ġālib, mecāmiʿ-i ḳalbini cālib ve sāz u selb-i sārbānīyi sālib olmaġla;

Mıṣrāʿ مرا غم نیست شتروارها حجرهٔ تن[1]

zemzemesiyle ḥadāger-i cemmāze-i şevḳ u maḥabbet ve rāh-rev-i Kaʿbe-i ḥaḳīḳat oldı. Ol mürşid-i erbāb-ı ḥālden kemā-yenbaġī kesb-i kemāl itdükden ṣoñra ṣılasına ʿavdet ve cā-yı dil-nişīninde ferş-i seccāde-i iḳāmet idüp on yedi sene ṭarīḳ-ı Bayramiyye'de ḫilāfet eyledükden ṣoñra ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde ʿālem-i āḫirete şedd-i maḥmil-bend-i[2] ʿazīmet eyledi.

ʿAzīz-i mezbūr ceẕbe-i ʿaẓīme ile meşhūr, meşreb-i tevḥīdi ġubār-ı töhmet-i zındıḳa ile mütekeddir, neşve-i keyfiyyeti semm-i muvaḳḳat ve tiryāk-i ber'ü's-sāʿa miyānında dā'ir, aḥbābı ʿaḳīdesi üzere derecāt-ı ʿāliyeye vāṣıl ve müşāhe-dāt-ı vicdāniyye vü kemālāt-ı[3] ʿıyāniyyede ferd-i kāmil, ser-defter-i erbāb-ı şü-hūd, fuḥūl-i ricālden maʿdūddur. *El-ʿilmü ʿinda'llāhi'l-vedūd.*

Mervīdür ki taḫt-ı nikāḥında olan ʿacūze, bed-nefs ü selīṭa olup ziyāretine gelen aḥbābı zaḫm-ı zebān-ı zehrnākle āzürde-ḫāṭır ve dīde-i ʿibret-bīnlerin teṣāʿud-ı buḫār-ı ḥamiyyet ile müteḳāṭır idüp ol delle-i muḥtāle dā'imā ʿuyūb-ı şevherine dellāle olurmış ve ġarā'ib-i iftirāya ictirā eyleyüp naḳş-ı ḫod-reng-i

1 "Ten odasının deve gibi olması bana dert değildir."
2 - R1, E
3 Kerāmāt-ı SE

ekāẕībde[1] her gün bir gūne vādī bulurmış. Zevci derdmend dervīşlik idüp i'tiẕār[2] es̱nāsında "Bir gezende kelbimüz vardur. Ḫaylī zemāndur ḫidmetimüzdedür. Işırġan dikeni gibi pīrāye-i ḥarīmimüz ve 'uyūb-ı nefsden āgāh ider nedīmimüzdür. Aḥbāb yanında ma'ẕūr olmasın recā iderüz." dir imiş. El-ḥaḳ bu mertebe taḥammül kerāmetden ma'dūd ve tezkiye-i nefse ecel-i şühūddur.

Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn (Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn)[3]

Vilāyet-i Anḳara'dandur. Aḥmed-i Sārbān'dan tekmīl-i ṭarīḳ ve mehār-ı irādetin teslīm-i yed-i mü'eyyed-i bāhirü't-tevfīḳ iden fuḥūldendür. Şeyḫi vefātından ṣoñra seccāde-nişīn-i ḫilāfet olup ceẕbesi ġālib ve āteş-engīz-i şevḳ-ı ṭālib olmaġın teftīşine emr-i 'ālī vārid olup 'alā rü'ūsi'l-eşhād, itmām-ı mürā'āt-ı şer'-i şerīf ve işhād-ı maṣlaḥatı içün Anḳara Ḳal'ası'nda ḥabs olınduḳda seḥeri meyyit bulınup Anḳara ḥavālīsinde vāḳi' zāviyesi sāḥasında defn olındı. On iki sene ḫalīfe olup ṭoḳuz yüz altmış dört senesinde fevt oldı.

eş-Şeyḫ Ḥamza (Maḳtūl[4] Ḥamza)[5]

Ḥüsām-ı Anḳaravī ḫalīfesidür. Bosneviyyü'l-aṣldur. Beş sene miḳdārı ḫilāfet emrinde ḳā'im olup şer'-i şerīfe nā-mülā'im aḥvāli ẓuhūr eyledükde taḫtgāh-ı Ḳosṭanṭıniyye'de vāḳi' Taḫte'l-ḳal'a'da boynı urıldı. Sebeb-i ḳatle şehādet idenlerüñ birisi ḳaṭ'-ı merātib ile 'aṣr-ı Aḥmed Ḫānī'de Edrine ḳāżīsi olan Ṣarı Ḫᵛāce Meḥemmed Efendi'dür. Ba'dehu Bosna Ḳāżīsi Bālī Efendi ol diyārda mürīdleri nāmına olan meredeyi teftīş idüp ḫaylī kimse aḫẕ u ḳatl olındı. وكان ذلك في سنة تسع وستين وتسعمائه[6]

Naḳl olınur ki **[50a]** ḥīn-i ḳatlde aḥbābından ṣūret-i ziyy-i 'avāmda bir şaḫṣ-ı bāhirü'n-naḳş ki baltacılar zümresinden olmaḳ üzere mesmū'dur, maḳteline ḥāżır olup Ḥamza'nuñ düşdügin gördükde ḫancer-i bün-tīz ile gerdenin ḫūn-efşān ve şeyḫi yolına kendin ṣıġırlar gibi[7] ḳurbān itmiş idi.

1 ṣaḳīfede SE
2 42a E
3 R1'de nisbe yazılmamıştır.
4 eş-Şeyḫ E
5 R1'de nisbe yazılmamıştır.
6 "Bu (hâdise) 969 senesinde oldu."
7 ṣıġırlar gib:- E, SE

Beyt Öyle ḳurbāna yaramaz ḥayvān
Eyledi şeyḫe kendüni ḳurbān

Subḥāne'l-ḳādiri'l-ḳahhār.

eş-Şeyḫ Şāh 'Alī (Şāh 'Alī)[1]

Peder-i vālā-güheri Ḳāsım Beg *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye* ḥāvī olduġı üzere Ebü'l-fetḥ Sulṭān Meḥemmed Ḫān'uñ dāḫil-i ḥarem-serā-yı devleti olan ġılmān-ı ḫāṣṣadan iken İstanbul ḳurbında "Babanaḳḳāş" dimekle meşhūr ḳaryeye ṭarḥ-ı iḳāmet ṣalup resm-i cedīd-i imāreti ḫıyābān-der-ḫıyābān olmaġla ṣafḥa-i beyābānı naḳş-ı zemīn ü zemān iden ḫidmet-i Baba Meḥemmed ki vilāyet-i 'Acem'de ba'ż-ı meşā'iḫ-ı Naḳş-bendiyye'den tekmīl-i ṭarīḳ idüp ṣan'at-ı mezbūrı vech-i ma'āş ve mādde-i esbāb-ı intı'āş itmiş idi, sāye-i sa'ādet-i ḳudūmı ile diyār-ı Rūm-ı cennet-rüsūmı reşkīn-sāz-ı siyeh-ḳalem-i Mānī itdükde ṭaraf-ı şehr-yārīden birḳaç ġulām, in'ām olınup ṭarz-ı nāzik-ḳalem-i 'Acem ḳalemrev-i Rūm'da şāyi' olmaġ-içün ta'līm olınmaların murād eyledüklerinde Ḳāsım Beg daḫı dāḫil-i 'idād-ı şāgirdān-ı Behzād-nijād olmış idi. Ba'dehu sipāh-ı ẓafer-penāh zümresine ilḥāḳ olınup Bolayır emṣāli 'amā'ir tevliyyetlerinde vücūdın vaḳf-ı ḫidmet eyleyüp zühd ü ṣalāḥla ḫatm-i nāme-i a'māl eyledi. Ṣāḥibü't-terceme hengām-ı cüvānīde ḥarīṣ-i[2] deryā-keşān-ı 'ulūm ve çāşnī-çeşān-ı manṭūḳ u mefhūm olup ḫil'at-i ṣalāḥ u 'iffeti feżā'il-ṭırāz ve şāhid-i cāme-zīb-i isti'dādı pīrāye-i zühd ü vera'la ser-efrāz eyledükde 'ulemā-yı 'aṣrdan 'allāme-i zemān Mü'eyyed-zāde 'Abdu'r-raḥmān Efendi ḫidmetlerinde taḥṣīl-i ilm ü 'irfān ve Şücā'eddīn-i Rūmī ve Mollā Bedre'd-dīn Efendi dārü'l-ifādelerinde müdāvemet-i taḥḳīḳ ü īḳān idüp ibtidā-yı fıṭratdan dil-i ḫunīn-i zārı lālezār-ı şerāre-i 'ışḳ-ı cān-sūz ile dāġdār olmaġla[3] mühre-i siyāh-ı süveydā gitdükçe hevālanup dārü'ş-şifā-yı ṭıbb-ı Nebevī'den merhem-i bih-būd-ı 'ināyete muḥtāc ve ṭabīb-i ervāḥ olan Mesīḥ-nefesān-ı ehl-i ṣalāḥdan cūyende-i 'ilāc olup Şeyḫ Vefā ve Emīr Buḫārī ve Cemāl Efendi ve Sünbül Sinān Efendi emṣāli meşā'iḫ-ı ṭarīḳatüñ ḫum-ḫāne-i maḥabbetlerinden tenāvül-i raḥīḳ-ı miskiy-

1 R1'de nisbe yazılmamıştır.
2 26b SE
3 42b E

yü'l-ḫitām ve ṭarīḳ-ı Ka'be-i merāma şedd-i iḥrām eyleyüp ṭarīḳ-ı Naḳş-bendiyye ber-güzīde-i ṭab'-ı naḳḳādı olmağın ol silsile-i 'aliyye küberāsından ba'ż-ı kirāmun maẓhar-ı feyż-i irşādı olduḳda ārzū-yı menāṣıbdan ferāġat ve on beş aḳçe vaẓīfe ile iḫtiyār-ı künc-i ḳanā'at eyleyüp gāh maḥallesi mescidinde, gāh Cāmi'-i Kebīr-i Ayaṣofıyya'da ṭullāb-ı 'ilme ifāde ve naḳd ü vaḳt-i 'ömr-i 'azīzin ṣarf-ı 'ilm ü 'ibāde eylemiş idi. Sinn-i şerīfleri altmış beş ḥaddine vāṣıl olınca, bu sünnet-i seniyye ve 'ādet-i marżiyye üzere müdāvim olup ḳuvāya ża'f ve dimāġa fütūr geldükde evḳātı 'ibādete maḳṣūr ve maḳṣūre-nişīn-i terk ü ḥużūr olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı senesinde ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *'aleyhi efḍalu's-selām* idüp ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında ḫal'-ı ḫil'at-i nāsūt ve ṭavāf-ı Ka'be-i ervāḥ içün şedd-i iḥrām-ı kefen ve taḥrīk-i maḥmil-i tābūt eyledi.

'Azīz-i merḳūm 'umde-i meşā'iḫ-ı Rūm, 'imāme vü cāmede **[50b]** mürā'ī-i sünnet-i Resūl, evżā' u eṭvārı naḳl-i mıṣṭar-ı ma'ḳūl ü menḳūl, ṣoḥbet-i ümerā vü ekābirden hārib, mücālese-i erbāb-ı faḳr u ṭullāb-ı 'ilme ṭālib, mede'l-'ömr dest-i emel dāmen-i himmetinden kūtāh, şākir ü ḳāni' ve mütebettilün ile'llāh, kibār-ı ehl-i sülūkden ma'dūd, kerāmāt-ı ẓāhire vü maḳāmāt-ı fāḫiresi meşhūd-ı erbāb-ı şühūd, zebān-ı şekkerīn-beyānı 'āḳıdeveş 'uḳdedār, [1] ألسنة الخلق أقلام الحق mażmūnı bend-i miske ile gevher-niṣār, ṭavīlü'l-ḳāme vü naḥīf, ḫafīfü'l-liḥye vü ẓarīf, sinn-i şerīfleri seksandan mütecāviz ve 'aḳd-ı tāsi'a mütenāhiz idi.

Mervīdür ki ḳırḳ sene kāmil ṣalāṭ-ı ṣubḥ içün Cāmi'-i Ayaṣofıyya'ya müdāvemet ve ṣaff-ı evvelinde tahrīme-bend olmaġla himmet itmişler ve mecmū'-ı kütüb-i celīlesin ṭullāb-ı 'ilme vaḳf u tesbīl idüp ḥāfıẓu'l-kütüb ta'yīn eylemiş. El-ān dūlāb-ı mu'ayyeni eyyām-ı mu'tādede meftūḥ ve deffeteyn-i kitāb gibi ṭullāba bā'iṣ-i fütūḥ olur. *Şekera'llāhu sa'yehu.*

eş-Şeyḫ 'Abdu'l-laṭīf el-Maḫdūmī el-Cāmī
(eş-Şeyḫ 'Abdu'l-laṭīf el-Cāmī)

Cur'a-i cām-ı maḥabbeti neşve-engīz-i Cāmī ve şerāre-rīz-i ḫırmen-i cān-ı maḫdūm-ı girāmī olan Şeyḫü'l-İslām Aḥmed Nāmıḳī ḥażretlerinüñ aḥfādın-

1 "Halkın dilleri, Allah'ın kalemleridir."

dandur. Cenāb-ı şeyẖ-i kerīm-i Rabbānī el-Ḥācc Muḥammed bin Ṣıddīḳ-ı Ḫubūşānī ḫidmetlerinden aḫẕ-ı edeb idüp ḥaḳīḳatde Üveysī-meşrebdür. Mollā Cāmī gibi ḫidmet-i[1] şeyḫü'l-islāmīnüñ rūḥāniyyetinden feyż-i terbiyet bulmışdur. Vālid-i mācidleri Şeyḫ Ṣūfī daḫı Ḥācī Muḥammed-i Ḫubūşānī ḫulefāsından olup diyār-ı Ḫorasan'a Revāfıż müstevlī olduḳda Māverā'ü'n-nehr'e hicret itmişler idi. Semerḳand ve Buḫārā'da terbiyet-i aḥbāb idüp şöhret-i 'aẓīme ṣāḥibi olmış idi. Ba'dehu maḫdūmlarınuñ ṣīt u ṣadā-yı maḥabbeti 'ālem-gīr ve dergāh-ı irşād-penāhı ḳıbletü'l-iḳbāl-i ṣaġīr ü kebīr olup ṭoḳuz yüz altmış senesinde dārü'l-mülk-i Rūm'a şeref-i ḳudūm erzānī ḳılup[2] pādişāh-ı kişver-sitān Sulṭān Süleymān Ḫān şeref-i ṣoḥbetlerine iẓhār-ı raġbet ve teleḳḳun-ı ẕikr ü te'eddüb-i ādāb-ı ṭarīḳat itmiş idi.

Mervīdür ki ol 'aṣrda naḳībü'l-eşrāf olan Muḥterem Efendi'yi ḥużūr-ı şehr-yārīde medḥ ü ta'rīf idüp; " 'Abdu'llāh-ı Berzeşābādī neslinden seyyid-i ṣaḥīḥü'n-neseb ve maḫdūm-ı celīlü'l-ḥasebdür. Bu diyāra gelmemüze anlaruñ ārzū-yı ziyāreti sebeb olmışdur[3]." dimekle naḳīb-i mezbūruñ kemāl-i ri'āyetine, belki manṣıb-ı neḳābetüñ 'ilāve-i 'izzetine bā'iş olmışlar idi. Mükerreren ḥacc u ziyāret eyleyüp diyārına 'avdet eyledükde deşt-i Ḳıpçaḳ'dan 'azīmet eylemiş idi. Naḳl olınur ki rāh-ı pür-mehālike sālik olduḳlarında Derbend-i Şemāḫī'ye ḳarīb maḥalde 'inān-keş-i 'azīmet olup "Birḳaç gün istirāḥat idelüm." dirler. Refīḳleri olan 'Ubeyd Ḫān'uñ vezīri Ḫᵛāce Selaḥa'd-dīn emr-i ta'cīl-i seferde teşmīr-i sāḳ-ı ihtimām ve cenāb-ı şeyḫ-i kerīme ibrām idüp süfehā-yı benī İsrā'il gibi umūr-ı ḫafiyyeden ġāfil ve ol maḳūle reh-nümā-yı ṭarīḳüñ işārātından ẕāhil olmaġla her biri bād gibi bīhūde cünbiş ve şu'le-i āteş-miṡāl bī-mülāḥaẓa ġurunbiş idüp deşt-peymā olduḳda vezīr-i mezbūr ile rüfeḳāsı kefere-i Çerkes elinde şehīd ve şe'āmet-i ta'cīl ile menzil-i maḳṣūda vuṣūldan nā-ümmīd olup şeyḫ-i celīlü'l-mekārim, sālim ü ġānim vāṣıl-ı menzil ve nūr-ı kerāmetle ḫīre-kün-i çeşm-i reh-zenān-ı bed-dil olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde ki dāḫil-i sāl-i vuṣūldür, **[51a]** diyār-ı Ḫᵛārezm'de bezm-i cihāndan demīde ve ḥaẓā'ir-i cinānda ārāmīde oldı. Ba'żı şu'arā tārīḫ-i intiḳāllerin bu güne edā eylemiş idi:

1 - E
2 Buyurup SE
3 43a E

Beyt

نهصد و شصت و سه زهجرت بود
کز جهان شیخ این سفر فرمود[1] (963)

Şeyḫ-i mütercem ḳıdve-i meşā'iḫ-ı 'Acem, naḳş-bend-i perend-i 'irfān, ṭarḥ-endāz-ı tāze-resm-i 'āşıḳān, rāh-ı Ḥaḳ'da serv-i s̱ābit-ḳadem, pīr-i 'azīz-i mübārek-dem idi.

eş-Şeyḫ 'Abdu'l-kerīm ('Abdu'l-kerīm Efendi)

Reşk-i hevā-yı 'anber-āmīzi felek-i es̱īre ġubār-engīz olan medīne-i Şi-re'den pedīdār ve pedīdārende-i bedā'i'-i ās̱ār olup menāḳıb-ı celīle ile meşhūr ve "Müftī Şeyḫ" laḳabı ile zebān-zed-i cumhūr olmış idi. 'Aṣrı 'ulemāsından taḥṣīl-i 'ilm ü edeb ve āheng-i ṭarīḳ-ı erbāb-ı ṭaleb ḳılup emās̱il-i ems̱ālinden fā'iḳ ve menāṣıb-ı celīleye lā'iḳ olmış iken dil-beste-i dāmgāh-ı 'alā'iḳ ve pe-restār-ı büt-ḫāne-i ḫalā'iḳ olmayup küberā-yı Ḫalvetiyye'den Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn-i Rūmī ḫidmetlerinde tekmīl-i ṭarīḳat ve taḥḳīḳ-ı mu'ḍilāt-ı 'ilm-i ḥaḳīḳat itmiş idi. Ḳırḳ beş sene ṣılasında şeyḫ-i seccāde-nişīn ve emānet-i esrār-ı ḳudsiyyeye emīn olup ṭoḳuz yüz altmış dört Şevvāl'inüñ on ikinci güni yevm-i sebtde in-tiḳāl ve ḳaṭ'-ı peyvend-i ḳīl ü ḳāl idüp 'ālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

Ol şeyḫ-i kerīm-i vācibü't-tekrīm, maẓhar-ı manṭūḳ-ı ﴿وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾[2] olup baḥreyn-i ẓāhir ü bāṭından gevher-efşān, müftī-i müşkil-güşā ve kāşif-i esrār-ı ehl-i 'irfān idi. *Revvaḥa'llāhu te'ālā rūḥahu.*

eş-Şeyḫ 'Alī el-'Arabī (Şeyḫ 'Alī 'Arabī)

Diyār-ı Ḥaleb'den ẓuhūr ve 'ulemā-yı 'Arab'dan taḥṣīl-i fażl-ı mevfūr idüp *Mülteḳa'l-ebḥur* ṣāḥibi Şeyḫ İbrāhīm-i Ḥalebī'nüñ tilmīẕ-i ḫāṣṣ-ı bāhirü'l-iḫ-tiṣāṣı ve ṣafā-yı ḳalble āyinedār-ı ṣūret-i iḫlāṣı idi. Ba'żı meşā'iḫ-ı kirām ḫid-metinde ıṣlāḥ-ı nefs-i redī'e ve tekmīl-i ṭarīḳat-ı Ḫalvetiyye idüp 'ilm-i tecvīd ü ḳırā'atda bī-mu'ādil ve ṭayyib-i elhānla revnaḳ-şiken-i 'anādil olmaġın Ter-cemān Yūnus Cāmi'i'nde imām ve muḳtedā-yı ehl-i İslām olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli altı tārīḫinde üstādı Şeyḫ İbrāhīm 'azm-i dārü'n-na'īm eyledükde

1 "Hicretten dokuz yüz altmış üç sene sonrası idi. Şeyh dünyadan sefer eyledi." 27a SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Kalem Sûresi, 68/ 4, "Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin."

anlaruñ yirine Cāmiʿ-i Ebü'l-fetḥ'e imām ve Saʿdī Efendi dārü'l-ḳurrāsında şeyḫu'l-fenn-i ḳırā'at-ı *Kelām-ı Muʿciz-niẓām* olmış idi. Eyyām-ı muʿtādede iḳrā'-ı *Kelām-ı Mecīd* ve evḳāt-ı müteberrike vü leyālī-i uṣūlde ʿaḳd-ı ḥalḳa-i tevḥīd idüp naḳdīne-i evḳātı mevḳūf-ı ʿilm ü ʿibādet ve mecmūʿ-ı vāridāt-ı aʿmārı[1] maṣrūf-ı maṣārif-i ṭāʿat iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi tārīḫinde riḥlet ve dārü'l-üns-i ḳudse ʿazīmet eyledi. Yirine Sulṭān Selīm imāmı İznīḳī-zāde Meḥemmed Efendi naṣb olındı.

Şeyḫ-i merḳūm ġavvāṣ-ı ġımār-ı ʿulūm, fünūn-ı ʿArabiyye'de māhir, tefsīr ü ḥadīs̱de müstaḥżır-ı nevādir, tecvīd ü ḳırā'atda *āyetün min-āyāti'llāh*, taḳī vü naḳī vü ʿārif-i āgāh, pīr-i mübārek-nefes ü nāfiʿ, edīb ü erīb ü mütevāżıʿ idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden *Mülteḳa'l-ebḥur*'a şerḥi ve me'ḫaẕı olan mütūnuñ şürūḥına daḫl ü cerḥi vardur. Eṭfāl-i küffār ḥaḳḳında bir risālesi vardur. Ḫāṣekī Sulṭān medfeninde ʿulemā ile baḥs̱ idüp taḥrīr itmişdür ve ḥikem ü mevāʿiẓi müştemil eşʿārı vardur.

Rivāyet olınur ki üstādı ʿArab İmām, Şeyḫ-i Ekber ḥaḳḳında muṭlaḳu'z-zimām olup kelimāt-ı nā-sezāya ictirā ve ol hādī-i rāh-ı ḥaḳḳı taḍlīl idüp iftirā eyledükde meşġale-i[2] mün ʿale muḳābele ve ḥalbe-i baḥs̱ u mücādelede muḳāvele üzere iken ṭaraf-ı **[51b]** şehr-yārīden ḫuṣūṣ-ı mezbūrdan keff-i lisān içün emr-i ʿālī-şān vārid olup ẓāhiren gerçi lisāna almaz, līk tenhāda yine bildüginden ḳalmaz. Bi'l-āḫire bir gün iẓhār-ı ġubār-ı tekeddür ve işʿāl-i nār-ı tehevvür idüp "Eger şeyḫüñ farḳ-ı serine ẓafer bulsam ḍarb-ı lekedle ḫurd iderdüm." diyü taṣvīr-i hey'et içün pāy-kūp olduḳda kef-i pāyı ser-i mismāra rāst gelüp mānend-i tīr-i cān-sitān revān ve nūk-i ser-tīzi püşt-i pāyından nümāyān olup kerāmet-i ḥażret-i Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī ẓāhir ü ʿıyān olur. *Ḳaddesa'llāhu teʿālā sırrahu'l-ʿazīz.*

eş-Şeyḫ ʿÖmer ([Antaḳıyyalı] Şeyḫ ʿÖmer)

Belde-i Antaḳıyya'dan ṭāḳiyye-i vücūd ile ser-ber-āverde ve ʿulemā-yı ʿArab terbiyetleri ile perverde olup ʿilm-i tefsīr ü ḥadīs̱e kemā-yenbaġī iştiġāl ve fenn-i

1 43b E
2 - E, SE

tecvīd ü ḳırā'atda taḥṣīl-i kemāl itdükden ṣoñra āheng-i dārü'l-mülk-i Rūm ve belde-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm idüp 'ilm ü taḳvā ile ma'rūf ve iḳrā'-ı kütüb-i tecvīd ile me'lūf olmış idi. 'Asr-ı Süleymānī'de imām-ı sulṭānī olup ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb dāḫilinde zāviye-i ma'rūfesi olan Bektaş Efendi 'azm-i dārü's-selām eyledükde muḳtedā-yı ḫalīfe-i İslām olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış yedi tārīḫinde intiḳāl eyledi.

Şeyḫ-i mezbūr taḫliye-i ẓāhir ve taṣfiye-i bāṭın ile meşhūr, ehl-i 'ilm ve ṣāliḥ, sa'ādetmend-i müfliḥ idi.

eş-Şeyḫ Şemse'd-dīn (Mütevekkil Şems)

Neyyir-i ḫayyir-i vücūdı evc-i burc-ı Kütāhiyye'den işrāḳ ve māh-ı serī'ü's-seyr gibi taḥṣīl-i kemāl içün devr-i āfāḳ idüp küberā-yı Naḳş-bendiyye'den Seyyid Aḥmed-i Buḫārī ḥażretlerinüñ ḫidmetine vāṣıl ve feyż-i terbiyetleri ile kāmil ü mükemmil olmış idi. Maḥrūse-i Burūsa'da seccāde-nişīn-i irşād ve dest-gīr-i żu'afā-yı 'ibād olup iḫtilāṭ-ı ḫalḳdan mübā'ade ve istiġrāḳ-ı lücce-i müşāhede üzere mütebettilün ila'llāh, müstaġnī 'an-mā siva'llāh olmaġın "Mütevekkil Şems" dirler idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz hilālinde encümen-i keṣretden hārib ve burc-ı şühūddan ġarīb oldı.

'Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, da'vet-i müstecābe ve enfās-ı müsteṭābe ṣāḥibi merd-i kāmil idi.

Mervīdür ki Sulṭān Süleymān Ḫān-ı ġāzī maraż-i niḳrīse mübtelā olup iştidād-ı maraż eṣnāsında 'azīz-i mezbūrı ayaġına da'vet ve du'ā-yı ḫayrından isticlāb-ı ḫayr u bereket iderler. Mübārek eliyle pāy-ı ferḳad-sāyların mess eyledükde fi'l-ḥāl veca'ı sākin olup te'ṣīr-i 'aẓīm müşāhede olınur. Ba'dehu mezīd i'zāz[1] u ikrām ile maḳāmlarına gönderilürler. *Raḥmetu'llāhi te'ālā 'aleyhi.*

eş-Şeyḫ 'Abdu'llāh ('Abdu'llāh Dede)

Vilāyet-i Ḳaraman'da "Aḳşehr" nām belde-i meşhūreden ẓuhūr itmişdür. Evā'il-i ḥālinde cezbe-i İlāhiyye'ye maẓhar ve medhūş-ı dārū-yı[2] 'ışk-ı hūş-ber olup;

---

1 27b SE
2 44a E

Beyt Ṣaḥrā vü kūhı geşt ü güẕār itdügüm bu kim
Dīvāne göñlüm egleyecek bir yir isterin

mażmūnı üzere Ḳays-ı saḥrā-neverd gibi bī-'aḳl ü hūş, me'lūf-i ins ü ṭuyūr u vuḥūş olup nice zemān aḥbāb u eḳāribden mütecānib, vaḥşī gibi ḫalḳdan hārib, bī-zebānlarla muṣāḥib[1] olmış idi. Ba'dehu ṣaḥv u ifāḳat gelüp şehre ḳarīb bir ḳaryede iḳāmet eyledi. Zāviye ve müsāfirḫāne binā idüp āyende vü revendeyi iṭ'ām ve ikrām-ı żayfa kemā-yenbaġī ḳıyām itmek üzere güẕārende-i eyyām olmış idi. Ḥadden efzūn nüẕūr ü ṣadāḳāt gelürken elbette aḫşāma ḳomayup iṭ'ām u i'ṭā itmekle ifnā mu'tādları idi. Sinn-i şerīfleri ṭoḳsandan mütecāviz iken ṭoḳuz yüz altmış sekiz senesinde raḥmet-i Ḥaḳḳ'a fā'iz oldı. "Velī Baba" nām oġlı cā-nişīnleri oldı. **[52a]** Ol daḫı şifā-yı merżāda te's̱īr-i du'āsı müşāhed, 'azīz-i mübārek-nefes idi.

Mervīdür ki şeh-zāde-i nā-ümmīd Sulṭān Süleymān oġlı Ḫān Bāyezīd ṭoḳuz yüz altmış altı senesinde birāder-i ḥalīmi Sulṭān Selīm ile āheng-i ceng eyledükde 'Abdu'llāh Dede'nüñ 'uzletkedesine şeref-i ḳudūm erzānī buyurup ṭaleb-i himmet ü istimdād ve du'ā vü s̱enā ile ḳılıç ḳuşanmaḳ murād eyledükde, egerçi şeh-zāde-i 'ālī-şān ile ḫuşūnet üzere mu'āmeleden mübā'ade ve ẓāhiren murādına müsā'ade gösterür. Lākin bu niyyetde ḫayr yoḳdur, diyü men' ü taḥẕīr ve bīhūde ref'-i livā-yı şiḳāḳ u bāng-ı nefīr-i ġavġadan tenfīr idüp şeh-zāde ġurūr-ı cüvānī ile naṣīḥat-peẕīr olmaz. Ba'dehu Sulṭān Selīm daḫı ziyāretine gelüp laḥẓāt-ı 'ayn-ı 'ināyet ve nefeḥāt-ı nesīm-i himmet recā eyledükde, ṣafā-yı ḫāṭır ile du'ā ve manṣūru'l-livā olmasın istid'ā ider.

Beyt Dil-i dervīş-i dil-rīşüñ du'ā-yı ṣubḥgāhından
Belālar eksilür cāh u celāl-i kibriyā artar

mażmūnı üzere tīr-i du'āsı hedef-i icābete iṣābet idüp kevkeb-i iḳbāl-i Ḫān Bāyezīd ufuḳ-ı sa'ādetden nā-bedīd ve otaḳa-i destār-ı Selīmī ṭabānçe-i rūy-ı ḫūrşīd oldı. Ṭırāzende-i ẕeyl-i rivāyetdür ki Sulṭān Süleymān Ḫān Naḫcivān seferine revān olduḳda 'azīz-i merḳūma[2] uġrayup "Ebnā-yı kirāmından ḳangı naḫl-i ser-efrāz ḥadīḳa-i ḥüsn ü bahā, zīver-i çemen-i ṣuffe-i taḫt-ı salṭanat

1 Aḥbāb//muṣāḥib:eḳārib ü ecānibden mütecānib, dāmgāh-ı ḥalḳa-i ḫalḳ-ı cihāndan hārib SE
2 Mezbūra SE

olmaġa sezā ve bu emānet-i kübrā içün[1] velīʿahd itmege evlādur?" diyü suʿāl eyledüklerinde Sulṭān Selīm'i taʿyīn ider.

Ḥikāyet olınur ki bir defʿa ol diyāra cerrād müstevlī olup mezāriʿini ifsād eyledükde zāviye-i ʿazīze maḫṣūṣ olan tarlalar cezā'ir-i baḥr-ı aḫżar gibi ser-sebz ü ter ḳalup eṭrāfı ser-ā-pā terāş olmış iken kākül-i dil-berān gibi ḥasād-ı fesād-dan emīn olduġı şeyḫe ʿarż olındukda "Ḥaḳḳ-ı fuḳarā ve sünbüle-i tuḫm-i seḫādur. Ḥayvān daḫı iḥtirām itmek cā-yı kelām degüldür." diyü cevāb virür ve bi'l-cümle kerāmātına nihāyet ve mükāşefātına ḥadd ü ġāyet yoḳdur.

eş-Şeyḫ Fetḥu'llāh ([Şāmlı] Fetḥu'llāh Efendi)

Şām-ı şeref-encāmdan ẓuhūr ve māh-ı cihān-tāb gibi istiʿfāża-i envār-ı şuʿūr idüp ol diyāra sāye-efgen-i saʿādet olan Şeyḫ Üveys-i Ḫalvetī'ye ḫidmet ve dergāh-ı irşād-penāhında tekmīl-i ṭarīḳat eyleyüp ḫāme-miṣāl seyr-i ṣaḥīfe-i ʿālem iderek ʿaṣr-ı Süleymānī'de dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ilḳā-yı ʿaṣā itmiş idi. Vezīr-i Aʿẓam Rüstem Paşa kemāl-i iḳbālle ḫidmet-i ikrāmına ḳıyām ve itmām-ı mehāmmına ihtimām itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz[2] senesinde İstanbul'da fevt oldı.

Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i fażl ü taḳvā ile meşhūr, cemʿiyyet-i nāsdan mütecemmiʿ, mütevāżıʿ u müteḫaşşiʿ, şeybe-i nūrāniyye ṣāḥibi ẕāt-ı muḳaddes, pīr-i ʿazīzü'n-nefs ü şeyḫ-i mübārek-nefes idi. *Raḥmetu'llāhi teʿālā ʿaleyhi.*

eş-Şeyḫ Niʿmetu'llāh (*Luġat* Ṣāḥibi Niʿmetu'llāh)

Āb-ı rūy-ı vilāyet-i Rūm olan belde-i ṣāfiye-i Ṣofya'dan bedīd ve ḳābil-i temyīz-i siyāh u sefīd olduḳda irāḳa-i nūr-ı çeşm-i ictihād ve iktiḥāl-i kuḥ-lu'l-cevāhir-i sevād-ı midād eyleyüp elvān-ı maʿārifden ḥiṣṣedār ve hem-reng-i müstaʿiddān-ı fezā'il-şiʿār olduḳdan ṣoñra dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye gelüp ṭarīḳ-ı Naḳş-bendiyye'ye sevḳ-ı rāḥile-i irādet ve Emīr Buḫārī Zāviyesi'n-de seccāde-nişīn olan ʿAbdu'l-laṭīf Efendi'ye ḫidmet **[52b]** itmiş idi. Baʿdehu zāviye-i merḳūmede ḥāfıẓu'l-kütüb olup ol taḳrīb ile nice nevādire dest-res ve gevher-i me'mūl ü mültemes bulup meşhūr olan *Fārisī Luġat*'i tertīb eyledi.

1 Bu//içün:- R1, E
2 44b E

Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz ẖilālinde civār-ı raḥmete intiḳāl eyledi[1]. Edrineḳapusı ẖāricinde vāḳiʿ zāviye sāḥasında medfūndur.

Merḥūm-ı merḳūm ġavṭa-ẖor-ı deryā-yı ʿulūm, vāḳıf-ı esrār-ı nihān, dil-beste-i vaḳfe-i ʿArafāt-ı ʿirfān, ʿārif-i deryā-dil, merd-i kāmil idi.

Mervīdür ki Sürūrī Çelebi "Ol kitābuñ luġāt-ı müşkilesi benden müstefāddur." diyü daʿvā, ṣāḥibü't-terceme inkār idüp ġavġā idermiş. *ʿAfa'llāhu teʿālā ʿanhümā.*

eş-Şeyẖ Tāce'd-dīn İbrāhīm bin Ḥamza (Tāce'd-dīn[2] Efendi)[3]

Meşʿale-i müşālle-i ʿaḳl ü idrāki pīşgāh-ı himmetinde sirāc-ı vehhāc ve nevādir-i gevherīn-revāc-ı ʿilm ü ʿirfānı dürretü't-tāc-ı ibtihāc ḳılup ʿulūm-ı ẓāhireyi kemā-yenbaġī taḥṣīl ve fünūn-ı mütedāvileden silkü'l-le'āl-i fażl ü kemāli tekmīl eyleyüp meşreb-i ṣāf-ı ehl-i fenādan ḥiṣṣemend ve raḳabe-i irādeti ribḳa-i ʿışḳ-ı ilāhīye bend olmaġın baʿż-ı meşā'iẖ-i ʿaṣra ẖidmet ve bereket-i ṣoḥbet ile tekmīl-i ṭarīḳat eyledükden ṣoñra maḥrūse-i Edrine'de vāḳiʿ Noḳtacı Cāmiʿi'nde vāʿiẓ[4] ü müẕekkir ve muḥaddiṡ ü müfessir olmuş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında ḥalḳa-i ṣoḥbeti güsiste-niẓām ve devre-i cām-ı eyyāmı temām oldı.

ʿAzīz-i merḳūm Ḫıżr-ı mā'u'l-ḥayāt-ı ʿulūm, ṣāhid-i cāme-zīb-i istiʿdādı ḥulel-i maʿārif-i ẓāhire vü bāṭıne ile pür-revnaḳ ve teşrīfāt-ı fā'iḳası maẓhar-ı mażmūn-ı[5]﴿بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ﴾ olup "*Cāmiʿu'l-envār*" ismi ile müsemmā tefsīr-i şerīf yazmışdur. Menār-ı iʿtibārı meşhūd-ı saġīr ü kebīr ve şuʿle-i ḳandīl-i iştihārı ʿālem-gīrdür. *Şekera'llāhu saʿyehu'l-mevfūr.*

eş-Şeyẖ Maḥmūd bin Ḥüseyn es-Ṣādıḳī el-Gīlānī (Ṣādıḳī Gīlānī[6])

Vilāyet-i Gīlān'dan ẓuhūr ve ḳaṭʿ-ı menāzil-i sinīn ü şühūr idüp ʿulūm-ı rā'iḳayı mertebe-i lā'iḳasından iʿdād ve tekmīl-i sermāye-i istiʿdād eyledükden ṣoñra ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm, ʿulemā-yı ʿaṣr

1 İntiḳāl eyledi:ʿāzim oldı SE
2 Tāc SE
3 R1'de nisbe bulunmamaktadır.
4 28a SE
5 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 54, "… örtüleri parlak atlastan …"
6 Ṣādıḳī Gīlānī:Ṣādıḳ el-Gīlānī SE

ile mübāḥas̱e-i ʿulūm eyleyüp şühūd-i ʿudūl ile is̱bāt-ı fażīlet ve iḥrāz-ı ḳaṣa-bu's-sabaḳ-ı ʿilm ü maʿrifet ḳılmış idi. Ol ʿaṣrda vezīr-i aʿẓam olan İbrāhīm Paşa kemāl-i istīhālin ifşā idüp taʿyīn-i vaẓā'if-i seniyye ve teklīf-i menāṣıb-ı ʿaliyye itmiş iken dil-i istiġnā-pesendi şey'-i yesīr ile ḫursend olup vādī-i taṣavvufdan vāyedār ve terk ü tecrīd ile sebük-bār olmaġın ʿīd-i pür-sürūr-ı eṭfāl olan dev-let-i se-rūze-i dünyāya ṭalebkār olmamış idi. Vezīr-i mezbūr maḳbūl-i pādişāhī iken maḳhūr olduḳda Medīne-i Münevvere'ye hicret ve ol buḳʿa-i şerīfede mü-cāveret iḫtiyār idüp ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında riḥlet eyledi.

ʿAzīz-i mezbūr[1] kemāl-i fażl ü taḳvā ile meşhūr, ṭarīḳ-ı Naḳş-bendiyye'de peyrev-i pīrān-ı rāh-ber, tekmīl-i nefs itmiş ʿazīz-i pür-hüner idi. *Tefsīr-i Beyżāvī*'ye ḥāşiye-i şerīfe taʿlīḳ idüp mebāḥis̱-i ġāmıża taḥḳīḳ itmişdür. Bu ḥaḳīr, bir nüsḫasın gördüm. Ṭoḳuz yüz elli üç Muḥarrem'inde temām olduġı ḫaṭṭ-ı muṣannifden naḳl olınmış idi.

[Tefsīr-i Ḳāżī'ye ḥāşiyesi vardur ve dībācesinde İbrāhīm Paşa merḥūma s̱enā idüp diyār-ı Rūm'ı terke anlaruñ intiḳāli bāʿis̱ olduġını beyān itmişdür. Bu ḥaḳīr, nüsḫasın gördüm. Ṭoḳuz yüz elli bir Muḥarrem'inde Mıṣr'da temām eyleyüp Medīne-i Münevvere'ye irtiḥālin yazmışdur[2].]

eş-Şeyḫ Meḥemmed Çelebi İbn eş-Şeyḫ [53a] Ṣafiyyü'd-dīn el-Burūsavī (Meḥemmed Çelebi)

Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye'de meẕkūr olan küberā-yı meşā'iḫ-ı Zeyniyye'den Ṣa-fiyyü'd-dīn Efendi merḥūmuñ[3] maḫdūmıdur. Evvel-i mi'e ʿāşirede elif-i ḳāmeti keşīde-i ṣaḥīfe-i vücūd ve ġurre-i cebīn-i ḫūrşīd ü levḥa-i dībāce-i şühūd olmış idi. Nāṣıye-i aḥvāli berḳ-efrūz-ı lemeʿāt-ı rüşd ü sedād ve gonce-i nev-şüküfte-i bāli laḫlaḫa-sūz-ı nesemāt-ı istiʿdād olduḳda nice zemān şemʿ-i cān-güdāz-ı miḥrāb-ı taḥṣīl ve ḳandīl-i ciger-sūz-ı ḫānḳāh-ı saʿy-i cemīl olup ʿulemā-yı ʿaṣrından Muḥ-yi'd-dīn el-Fenārī dārü'l-ifādesinde sebaḳ-güẕār ve Medrese-i Ṣaḥn'la müteḳāʿid olan Ḳara Bālī ders-ḫānesinde müdāvim-i ders ü tekrār olmış idi.

1 45a E
2 Tefsīr//yazmışdur, der-kenār R1, E, SE
3 - SE

Birāder-i kihteri eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-ʿazīz bin Ṣafiyyü'd-dīn ṭarafından ʿanʿa-ne-i s̱iḳāt-ı ruvātla menḳūldur ki ṭoḳuz yüz yigirmi iki senesinde Ḳara Bālī Efendi mükerreren Burūsa'ya ḳāżī olup ol taḳrīble ṣāḥibü't-terceme daḫı ṣılaya revān olduḳda gülşen-i cānına ṣarṣar-ı fenā vezān ve ḥadā'iḳ-ı āmāli āsīb-resī-de-i ḫazān olup terk-i ṭarīḳ-ı taʿallüm ü taʿlīm ve Muʿallim-zāde eş-Şeyḫ Muṣ-liḥi'd-dīn Efendi'nüñ dergāh-ı irşād-penāhında muḳīm olmış idi. Baʿdehu şeyḫ-i velī Seyyid ʿAlī Efendi ḫidmetlerinde vāṣıl-ı murād ve ḥażīż-i ṭalebden nā'il-i evc-i irşād olup şeyḫi intiḳālinde yirine seccāde-nişīn ve feyż-baḫş-ı müs-terşidīn oldı. Ol ḥāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında ifnā-yı vücūd ve ʿazm-i dārü'l-ḫulūd eyledi. Meşā'iḫ-ı Zeyniyye'den ābā-yı kirām ve esātiẕe-i ʿiẓāmı türbesinde medfūndur.

Şeyḫ-i meẕkūr netīce-i devr-i sinīn ü şühūr, taʿayyünāt-ı meşā'iḫ-ı zemāneden muḥteriz, ẕevḳ-ı tecelliyāt-ı ḳudsiyyeye fā'iz, ʿārif-i vāṣıl, mürşid-i kāmil idi.

[Birāder-i Mihteri ʿAbdu'l-laṭīf Çelebi]: Ṣāḥibü't-tercemenüñ birāder-i mihteri ʿAbdu'l-laṭīf Çelebi ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ-ı ʿilmde menāzil-peymā ve baʿż-ı ʿulemādan mülāzemetle kām-revā olup bi-ḥasebi't-tertīb aḫẕ-ı menāṣıb iderek ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde Tāce'd-dīn Efendi yirine elli aḳçe ile İznīḳ'de Süleymān Paşa müderrisi olmış idi. Elli üç Şevvāl'inde[1] intiḳāl eyleyüp medre-se-i maḥlūle ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye virildi.

[Birāder-i Kihteri ʿAbdu'l-ʿazīz Efendi]: Birāder-i kihteri sālifü'z-ẕikr ʿAb-du'l-ʿazīz Efendi ṭoḳuz yüz on dört senesinde sefer-i nüh-māheden ḳufūl ve menzil-i şeş-cihet ü çār-erkāna duḫūl idüp taḥṣīl-i kemālāt-ı ẓāhire vü bāṭıne ve tanẓīm-i cevāhir-i ẓāhire vü kāmine idüp Burūsa'da Mollā Ḫusrev Müder-risi Burūsavī Şeyḫī Çelebi ḫidmetinde şemşīr-i ṭabʿı cilā-dāde, baʿdehu Ḳaplu-ca müderrisi iken *Hümāyūn-nāme* ṣāḥibi Vāsiʿ ʿAlīsi'nden istifāde idüp Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzım ve baʿż-ı bıḳāʿ-ı ʿilmiyyede müdāreseye mü-dāvim olmış idi. Baʿdehu ceẕebāt-ı ʿışḳ-ı ilāhī hādī-i ṭarīḳ ve ġalebāt-ı şevḳ-ı nā-mütenāhī refīḳ-ı pür-tevfīḳ olup ṭarīḳ-ı[2] Zeyniyye'ye sālik ve re'sü'l-māl-i kemāle mālik olmış idi. Birāderlerinden ṣoñra zāviyedār ve ẕeynü'l-meşā'iḫ-ı

1 Tārīḫinde SE
2 Şāh-rāh-ı E

kibār iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında vāṣıl-ı şehristān-ı beḳā[1] ve dāḫil-i ḫıyābān-ı cennet-i liḳā oldı. Şām ḳażāsından ma'zūl iken fevt **[53b]** olan Dāvud-zāde Meḥemmed Efendi bālāda ẕikr olınan 'Abdu'l-laṭīf Çelebi'nüñ ḳızı oğlı olmağın ol ḫānedān erbābından her birinüñ vāṣıl olduğı kemālāt-ı cezīle ve kerāmāt-ı celīlelerin naḳl iderdi. *Ḳaddesa'llāhu te'ālā esrārahum.*

eş-Şeyḫ Maḳṣūd (Maḳṣūd Dede)

Toḳatīdür. Evā'il-i ḥālde ehl-i ṣan'at ve ḥarīf-i ehl-i ḥırfet iken bir gün Seyyid Yaḥyā-yı Ḫalvetī ḫulefāsından Mollā Ḥabīb-i Ḳaramanī'nüñ meclis-i va'ẓına ḥāżır olup kelimāt-ı dil-peẕīri derūn-ı derdnākine te'ṡīr ve cevāhir-i va'ẓ ü teẕkīri ḥoḳḳa-i ḫāṭırında yir idüp ḥalḳa-i meclis inḥilālinden ṣoñra Mollā Ḥabīb'üñ ḥücre-i ḫāṣṣına ilticā[2] ve dāmen-i 'ināyetine teşebbüs̱ idüp ḫidmetinde olmağa recā ider. Ba'de'l-murāḳabe, "Seni irşād idecek 'azīz henüz seccāde-i ḫilāfete geçmemişdür." diyü cevāb virür. Mervīdür ki ol naṣīḥat üzere on beş sene[3] ṣılasında iḳāmet, ba'dehu İstanbul'a riḥlet eyleyüp on beş sene daḫı İstanbul'da ḳarār ve ol mehdī-i 'ahduñ liḳāsına intiẓār ider. Bi'l-āḫire bir gün cum'a güni Cāmi'-i kebīr-i Ayaṣofıyya'da iḳāmet-i ṣalāt eyleyüp Sünbül Sinān Efendi ḥażretlerinüñ va'ẓını istimā', ba'dehu devr-i pīrāmen-i ḥalḳa-i ẕikr ü semā' eyleyüp otuz sene muḳaddem Ḥabīb Efendi ta'yīn eyledügi ṭabīb-i cān ü dil bu şeyḫ-i kāmil idügine derūn-ı āgāhı güvāh-ı 'ādil olup ruḫṣat-yāfte-i dest-būs olduḳda Sünbül Sinān[4] Efendi neşr-i nefeḥāt-ı 'ināyet ve işrāf-ı ḫāṭır ile Ḥabīb Efendi'nüñ 'ahd-i sābıḳına işāret eyleyüp kemāl-i inciẕāb ile ẕeyl-i 'ināyetine dest-sūd ve nūr-ı hidāyetin meş'al-i rāh-ı maḳṣūd ḳılmış idi. Nice yıllar ḥażret-i 'azīze ḫidmet ve dergāh-ı irşād-penāhında tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Ba'dehu ḫilāfet ile Ḫayrabolı'da temekkün, ba'dehu medīne-i Siroz'da tavaṭṭun idüp meşġale-i şerīfe-i 'ibādāt ile sübḥa-şümār-ı evḳāt iken ṭoḳuz yüz yetmiş senesi dāḫilinde vefāt eyledi.

'Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, ümmī iken varaḳ-ı nā-nüvişteden naḳş-ḫ̬ān, merd-i āgāh ü ehl-i 'irfān, deryā-yı dürr-i yektā-yı tevḥīd, şemşīr-i güher-nis̱ār-ı tecrīd, mürşid-i kāmil, 'ārif-i deryā-dil idi.

---

1 45b E
2 Varur E
3 28b SE
4 - R1, E

Mürşid-i ehl-i ḳulūb Ya'ḳūb Efendi'den menḳūldur ki "Sünbül Efendi'den Maḳṣūd Dede ḥaḳḳında ḥüsn-i şehādet istimā' idüp görmek müyesser olmamaġın cān ü dilden ṣoḥbetine ṭālib olmış idüm. Bi'l-āḫire Sünbül Efendi vefātından ṣoñra 'azīz-i mezbūrı ziyāret ḳaṣdına Rūmili'ne seyāḥate çıḳdum ve Siroz'da ḫaberin alup ol cānibe müteveccih oldum. Şehr kenārına varduġumda bir pīr-i nūrānī, mānend-i ṣubḥ-ı güşāde-pīşānī istiḳbāl eyleyüp 'Oġul, Maḳṣūd'ı mı ararsun?' diyü keşf-i ḥāl eyledi. Faḳīr daḫı maḳṣūdı fehm idüp naẓar-ı himmetinden behre-yāb ve bereket-i ṣoḥbetinden nā'il-i feyż-i bī-ḥisāb oldum. Es̱nā-yı ṣoḥbetde Sünbül Efendi ile olan mu'āmelelerin yād eyleyüp bālāda ẕikr olınan üzere evvel-i sülūkinde vāḳi' olan aḥvāli taḳrīrden ṣoñra ḥikāyet eyledi ki 'Tekmīl-i ṭarīḳat ve taḥṣīl-i ḫilāfet es̱nāsında ibtidā Ḫayrabolı'ya vardum. Cāmi'-i şerīfde oturup ẕikre meşġūl iken bir cüvān gelüp benümle muṣāfaḥa itdi ve Maḳṣūd Dede ḫoş **[54a]** geldüñ, diyüp iẓhār-ı muḳaddimāt-ı mu'ārefe itdi.

Mıṣrā' Kişi ġurbet diyārında idermiş āşinādan ḥaẓẓ

mażmūnı bā'is̱-i pürsiş-i ḥāl olup aṣlından su'āl eyledügümde cevāb[1] virüp 'Ben ṣuleḥādan bir kimsenüñ oġlıyum. Ba'żı ḳalenderler beni ıḍlāl eyleyüp seyāḥate gitmek murād itmiş idüm. Vāḳı'ada bir pīr 'aṣā ile ḳalenderleri redd eyleyüp Maḳṣūd Dede'ye mürāca'at eyle, diyü baña tenbīh eyledi. Su'āl eyledügümde Sünbül Efendi'dür dimişler idi. Birkaç gündür ḳudūmıñuza muntaẓır idüm.' diyü basṭ-ı kelām eyledi." Mervīdür ki ol cüvān refte refte vāṣıl-ı sırr-ı 'āşıḳān olup ḥālā Siroz'da Maḳṣūd Dede ile bir yirde medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur. *Ḳaddese'llāhu esrārehum*

[[2]الشئ بالشئ يذكر] Sünbül Efendi'nüñ Maḳṣūd Dede'den mesmū' olan kerāmātındandur ki hengām-ı ṣoḥbetde Ya'ḳūb Efendi'ye āvīze-i sem'-i ḳabūl itmiş idi:

Ḥikāyet

"Gelibolılı Za'īm Meḥemmed Çelebi" dirler bir merd-i 'āşıḳ-pīşe Sünbül Efendi'ye irādet getürüp ṣılasına 'avdet eyledükde bir cüvān-ı nāzenīne mü-

1 46a E
2 "Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır."

btelā olur. Ri'āyet-i[1] 'ırż-ı ṣalāḥ ve ḥimāyet-i ādāb-ı[2] fevz u felāḥ içün birḳaç ḥamle ḫaṭā geçüp bi'l-āḫire;

Mıṣrā' پند پدر مانع نشد رسوا ی مادر زاد را [3]

mūcibi ile cüvāna 'arż-ı niyāz eyleyüp cum'a güni fülān ḥammāmda buluşmaġa 'ahd iderler. Ol gün va'degāha varup ḥammāma dāḫil olduḳda ḫalvete peştemāl aṣılmış görür. Maḥbūb olmaḳ i'tiḳādı ile girüp Sünbül Efendi'yi ḳurna başında ḥāżır müşāhede ider. Memnū'un min-'indi'llāhi olup tecdīd-i tevbe ider[4].]

eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn bin Yūsuf (Aḳıncı Muṣliḥi'd-dīn)

Vilāyet-i Rūm'da "Ustrumca" nām ḳaṣabadandur. Ba'dehu Vardar Yeñice-si'nde ḳarār idüp "Aḳıncı Muṣṭafā" dimekle iştihār bulmış idi. Vardarī Bedrī Çelebi'den taḥṣīl-i kemāl, ba'dehu ṭarīḳa-i erbāb-ı isti'dād üzere devresin ikmāl idüp ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Üçşerefeli müderrisi iken Ḳāżī-zāde Efendi'ye ittiṣāl itmiş idi. Ba'dehu ṭarīḳden ferāġat ve diyārına 'avdet eyleyüp 'ilm ü 'ibādete iştiġāl ve müdārese-i 'ulūm-ı dīniyye ile tekmīl-i ṭullāb-ı fażl ü kemāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde intiḳāl eyledi.

Merḥūm-ı mūmā ileyh [5]صبت سجال المغفرة عليه, müteverri' u 'afīf, ḫafīfü'r-rūḥ u laṭīf, vücūd-ı şerīf idi.

Mervīdür ki hengām-ı şebābda ba'ż-ı ḳużāta ḫidmet ve iḫtiyār-ı niyābet idüp maḥṣūl-i ḳażādan on beş biñ aḳçe cem' itmiş imiş. Ba'dehu mir'āt-ı rü'yāda ba'ż-ı aḥvāl müşāhede eyleyüp müte'eṡṡir olmaġla meblaġ-ı merḳūmı fuḳarāya tevzī' ve manṣıb u māl-i dünyāya bu güne tevdī' ider. *Raḥmetu'llāhi te'ālā 'aleyhi.*

eş-Şeyḫ Burhāne'd-dīn bin Meḥemmed bin el-Ḥācc Ḥasan (Burhān Efendi)

Naḫl-i ser-sebz-i ẕāt-ı kerīmi, ḫāk-i pāk-i Egridir'de nāmī ve 'ırḳ-ı 'arīḳ-ı neseb-i şerīfi Şeyḫü'l-İslām Berda'ī'ye müntemīdür. Cedd-i māderīsi eş-

---

1 mürā'āt-ı SE
2 Ümmīd-i SE
3 "Anadan doğma rezil olana babanın nasihati engel olmadı."
4 الشيئ //ider, der-kenār R1, E
5 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."

Şeyẖ Meḥemmed bin Pīrī el-Ḥamīdī, şeyẖü'l-islām ḥażretlerinüñ ṣıhr-ı sa'ā-det-behri, hem mürīdidür. Ṣāḥibü't-terceme 'ilm-i şerīfe iştiġāl ve kemā-yenbaġī taḥṣīl-i kemāl idüp İstanbul'a riḥlet ve Burūsa'da birḳaç gün iḳāmet itmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi meşā'iẖ-ı ṭarīḳ-ı Zeyniyye'den Ṭosyalı Naṣūḥ Efendi ḥużūrında tevbe vü inābet ve mücāhede vü riyāżet[1] eyleyüp nā'il-i murād-ı fu'ād ve me'ẕūnun bi'l-irşād olduḳda cedd-i emcedleri eş-Şeyẖ Meḥemmed, vāṣıl-ı raḥmet-i sermed olmaġın Egridir'de vāḳi' zāviye-i **[54b]** ma'rūfelerinde seccāde-nişīn ve zāviye-i 'ināyetleri menhel-i ṣādırīn ü vāridīn olmış idi. Ol buḳ'a-i celīlede gāh naḳl-i tefsīr ü ḥadīs̱ ile germ-sāz-ı maḥfil-i va'ẓ ü teẕkīr, gāh tevḥīd ü tekbīr ile āteş-endāz-ı ḳulūb-ı saġīr ü kebīr olup evḳāt-ı ḥayātı ol ḥālet-i seniyye ve 'ādet-i marżiyye üzere germ-güẕār iken ṭoḳuz yüz yetmiş Ṣafer'inde; [2]﴿يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾ ẖitāb-ı müsteṭābını gūş-ı cānla istimā' ve ṣıla-i aṣliyyeye żamīr-i münīrin ircā' eyledi.

'Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, ẖırḳa-i taṣavvufī-ṭırāz-ı vālā-yı velāyet ile mu'allem, merātib-i 'aliyyesi bürhān-ı süllemī gibi müsellem, ẖavārıḳ-ı 'āde mu'tād-ı kerīmine nisbet tenezzül, ṭavārıḳ-ı 'ālem-i şehāde nüzūlinden küh-sār-ı temekküni bī-tezelzül, ḥālāt-ı 'acībe ve mükāşefāt-ı ġarībe ṣāḥibi idi.

Naḳl olınur ki 'aṣrı meşā'iẖinden bir kimse ḳaṣṣ-ı şāribde ifrāṭ üzere olup bunlaruñ meşrebi i'tidālle iktifā olmaġın ḥaḳlarında derīçe-i dehānı bāz ve zebān-ı ṭa'n ü teşnī'i dırāz idermiş. Ol es̱nāda ḥacca teveccüh iderler. Ol ebleh daẖı[3] ābile-pā-yı rāh-ı Ḥicāz ve zemzeme-sāz-ı nevā-yı nā-sāz olaraḳ hem-rāh-ı ḳāfile olur. Şeyẖüñ aḥbābı şaẖṣ-ı mezbūruñ izdirāsından dil-gīr olup müttefiḳu'l-kelime ḥażret-i 'azīze niyāz iderler ki "Ḫancer-i dil-dūz-i ḥamiyyet derūna kār ve cān ü cigerden güẕār itdi. Eger münkirüñ kelāmı ḥaḳ ise ittibā' idelüm. Ve illā cevābın virüp ilzām ve iẓhār-ı ḥaḳ ile iskāt ü ifḥām eyle." dirler. Bu kelāmdan şeyẖe ġayret-i ḥaḳ ġalebe idüp bir sā'at miḳdārı vaḳfe-i 'Arafāt-ı recā ve ref'-i dest-i du'ā iderler. Ol iki ebr-i maṭīr ber-hevā olıcaḳ bārān-ı eşk-i aḥbāb, rīk-i berriyyeyi sīr-āb ider. Ḥażret-i şeyẖ ḳasem yād idüp feryād ider ki "Yā Rāb, bu mevżu'dan bir ḳadem gitmem; tā ki nūr-ı ḥaḳ ke'ş-şemsi fi'l-hevā-

1 29a SE

2 Kur'ân-ı Kerîm, Fecr Sûresi, 89/ 27-28, "Ey Rabb'ine itaat eden, huzûra ermiş ruh! O senden, sen de ondan hoşnut olarak Rabb'ine dön."

3 46b E

cir rūşen ü ẓāhir olmaya." Şaẖṣ-ı mezbūr ol anda atdan düşüp sāye gibi bī-cān ve pertev-i āftāb-ı kerāmet nümāyān olur.

Bu rivāyet daẖı ʿinān-ber-ʿinān-ı dirāyetdür ki ḥacdan ḳufūl idüp Cidde maʿberine vuṣūl bulduḳlarında bir ḥāżır sefīne[1] bulurlar. Ḥuccāc-ı ḳāfile defīne bulmış gibi duẖūle müsāraʿat gösterdüklerinde şeyẖ iltifāt itmeyüp nişest ü ber-ẖᵛāst-ı ḥikmet-āmīzine ittibāʿ iden rüfeḳā ile ḳarār ve sekīne iẖtiyār iderler. Sefīne muvāfık rūzgār ile rū-be-rāh-ı baḥr-ı zeẖẖār olıcaḳ hevādārī-i şeyẖ ile bāz-mānde olan kūteh-naẓarlar;

Beyt هَوايَ مع الرَكْبِ اليمانِين مُصعد[2]

mażmūnı ile zīr-i lebden āh-ı cāngāh çeküp bī-ḳarār-ı derd-i intiẓār olurlar. Ol es̱nāda rīḥ-i ʿāṣıf dil-ẖᵛāh-ı ehl-i keştīye muẖālif olup ol merkeb-i ṣabā-licām mānend-i cām-ı ṣafā-encām dönerek yirine gelüp baʿdehu hem-rāh-ı ʿazīz ile tīz-ender-tīz vāṣıl-ı menzil-i maḳṣūd olurlar.

Baʿżı s̱iḳāt-ı ruvātdan bu hikāye daẖı vāṣıl-ı niṣāb-ı taḥḳīḳdür ki bir şaẖṣ-ı le'īm şeyẖ-i kerīm[3] cenābına iẓhār-ı ʿadāvet idüp ḥaḳḳında baʿż-ı ʿazā'ime müdāvemet ve te's̱īr-i esmā'-ı ḳahriyye ile ḳahra ʿazīmet ider. Şeyẖ-i āgāh nuṣḥ u pend eyledükçe sūdmend olmayup pā-ber-cā-yı ʿinād ve laġzīde-pā-yı rāh-ı reşād olup bi'l-āẖire ḥażret-i ʿazīze ṣıfat-ı celāl ġālib olup bir miḳdār teveccühden ṣoñra tecdīd-i vużū' eyleyüp mescide müteveccih olurlar. Varduḳda[4] şaẖṣ-ı mezbūruñ cenāzesin muṣallāda bulup **[55a]** ṣalātını edā ve duʿā vü s̱enā ile rū-be-rāh-ı menzil-i beḳā iderler.

eş-Şeyẖ Ḫayre'd-dīn Ḫıżr (Ḫıżr Bālī Efendi)

Rūmili'nde Manastır'dan ẓuhūr itmişdür. "Ḫıżr Bālī Efendi" dimekle meşhūrdur. Evvel emrinde ʿaṭṭār-ı dükkānçe-nişīn ve merdüm-i dīde gibi gūşe-güzīn iken bir gice mir'āt-ı menāmda "Sirozī Kātib-zāde" nām ʿazīzi görüp

---

1 ḥāżır sefīne:sefīne ḥāżır SE
2 "Sevgilim Yemen'e giden kervanla uzaklaşmaktadır..."
3 Şeyẖ-i kerīm:- SE
4 Varduḳda şeyẖ R1, E

sülūk-i ṭarīḳa-i Ḫalvetiyye ile me'mūr olduḳda seḥeri ḥānūtını dükkān-ı 'aṭṭār ve küçe-i şükūfezār-ı bahār gibi perīşān ve 'azm-i āstān-ı şeyḫ-i 'ālī-şān ider. Siroz'da ḫidmet-i şeyḫe vāṣıl ve naẓar-ı ḳabūlle murādı ḥāṣıl olur.

Mervīdür ki ibtidā-yı ḫalvetinde ricālu'llāhdan bir fevc-i nūrānī pertev-efrūz-ı ḥücre-i vīrānı olup fetḥ-i bab-ı maḳāl iderler ki "Ḳırḳlardan biri intiḳāl eyledi. Sizi ol gevher-i güm-geşte yirine rişte-i silk-i ricāl idelüm." dirler. Bunlar daḫı rıżā-yı şeyḫe ta'līḳ ile isti'fā ve bereket-i teslīm ile rütbe-i vālā-yı velāyeti istīfā ider. Bi'l-āḫire işāret-i şeyḫle Manastır'da cāmi'-i şerīf ve zāviye binā idüp irşād-ı 'ibāda meşġūl, āstān-ı 'ālem-penāhı sened-i mesned-i[1] vuṣūl-i ḫayr-ı mes'ūl olur. Ol ḥālet üzere güẕārende-i 'aḳabāt-ı eyyām ü leyāl iken[2] ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında intiḳāl ider.

'Azīz-i mezbūr işrāḳāt-ı ḳudsiyye ile meşhūr ṣabāḥu'l-ḫayr-ı nāṣıye-i dīn-i mübīn, Ḫıżr-ı mā'u'l-ḥayāt-ı 'ilm-i yaḳīn, çerāġ-ı nübüvvetden[3] muḳtebis-i envār, ümmī iken naḳş-ḫ˅ān-ı daḳā'iḳ-ı esrār, ceyb-i ġaybdan nuḳre-feşān, kimyā-yı kerāmetle kām-rān idi.

Şi'r Ceyb-i ġayba el iden ṣāḥib-i keff-i Ḳāfī
Baḳa mı 'ilm-i kefe göre mi fenn-i kāfı

Meşhūrdur[4] ki zāviye ve cāmi' bināsına şürū' eyledükde ol mihr-i sipihr-i velāyetüñ mānend-i S̱üreyyā yanında ancaḳ yedi dirhemi müheyyā olup itmām idince yetmiş biñ aḳçe ifnā itmişler. Ma'a hāẕā ḳabūl-i hedāyāda kemāl-i ta'affüf üzere olup vech-i ma'āşları yed-i kerīmeleri ile ġars itdükleri bāġ u bāġçe nemāsına münḥaṣır imiş.

Ta'bīr-i rü'yāda ḫod Yūsuf-ı s̱ānī ve rū-bā-rūy-ı merāyā-yı nihānī imişler. Ol bābda iẓhār-ı mahāret eyledügi vāḳı'ātdandur ki memālīk-i sulṭānīden biri 'ālem-i mis̱ālde seyr-i müsevvedāt-ı leyāl ve meşḳ-ı 'acā'ib-i aḥvāl iderken görür ki rūy-ı deryāda[5] bir ḫaşebeye binüp;

1 - E
2 47a E
3 Nebevīden E
4 Mervīdür SE
5 29b SE

Şi'r Ṭıfle beñzer kim aġacdan ata olmışdur süvār

mażmūnından nümūdār olmış ve mār-ı Ḍaḥḥāk-ı 'illet-i fā'iliyyesi[1] olan 'użv-ı sūsmār-hey'et ki sūrāḫdan sūrāḫa āvāre ve ḳıvām-ı bedeni zehr-āb-ı ef'ī-i nefs-i emmāredür, ol ḫaşebenüñ sūrāḫ-ı şāḫına girmiş. Şeyḫden bu vāḳı'a-i 'ibret-nümānuñ ta'bīrin recā itdükde buyururlar ki "Bu vāḳı'adan görinen maḥārimüñden birine nikāḥ ve bilmezlikle iḫtiyār-ı sifāḥ itmiş olasun." Fi'l-ḥaḳīḳa teftīş olınduḳda mevṭū'ası olan cāriyesi hemşīresi olduġı ẓāhir ve 'ale'l-'amyā üftāde-i çāh-ı ḫaṭā idügi rūşen ü bāhir olup ol ża'īfeyi bir müselmāna tezvīc itdükden ṣoñra tevbe-künān ve lā-ḥavle-gūyān, kefāret-i cināyet-i ḫaṭā içün ḥacc-ı şerīfe revān olur. [2] نعوذ بالله من السهو والذلل والخبط والخلل

Bu ḫaber daḫı naḳl-i ṣaḥīḥ ile muḳarrerdür ki ṣuleḥā-yı şehr-i Manastır'dan "Muṣṭafā Çelebi" nām kimse Mekke-i Mükerreme'ye gidüp ḥarem-i şerīfde ṣāḥibü't-tercemeyi mirāren ṭavāf üzere görür. Bade'l-ḳufūl ḳaṣaba ḫalḳı istiḳbāl idüp şeyḫ-i merḳūm daḫı iltifāt ü iḳbāl eyledükde bī-iḫtiyār ayaġına düşüp keşf-i ḥāl itmek murād ider. Şeyḫ ol ḥāli ṭuyup tenhāya çeker ve sırren ḫiṭāb idüp "Ādem ādeme beñzer. Her gördügin söyleyen ḫaṭā ider." diyü naṣīḥat eyler. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

eş-Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn 'Alī bin eş-Şeyḫ Muṣṭafā bin 'Abdu'llāh el-Kosṭanṭınī [55b] s̱ümme el-Kefevī ('Alī Efendi)

Vālid-i mācidi eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn ḳā'ide-i Āl-i 'Os̱mān üzere lāle-i nu'mān gibi külāḥ-ı sürḫle devşürme olan ġılmān-ı ḫāṣṣadan olup ba'dehu yeñiçeri zümresine mülḥaḳ ve altun üsküfle nergis gibi pür-revnaḳ, ba'dehu mis̱āl-i tuġ-ı şāhī otaḳa-i ṣolaġān-ı rikāb-ı hümāyūn ile mübāhī olmış iken terk-i tāc u ḳabā ve iḫtiyār-ı kisvet-i ehl-i 'abā eyleyüp 'ulemā-yı devlet-i Fātiḥiyye'den şeyḫü'l-islām, ḳıdve-i meşā'iḫü'l-kirām, mecma'u'l-baḥreyn-i fetvā vü taḳvā, müşkil-güşā-yı erbāb-ı ṣūret ü ma'nā Mollā 'Alī el-'Arabī ḫidmetlerinden tekmīl-i ṭarīḳat idüp mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳat olmış idi.

---

1 'illet-i fā'iliyyesi:nefsi SE
2 "Yanlış yapmaktan, düşkünlükten, delilikten, eksiklikten Allah'a sığınırım."

Mervīdür ki ol sene-i mübārekede cem' olınan ġılmāndan ḳırḳ nefer ṣuleḥā mānend-i ricāl-i erba'īn efrād-ı 'ālem-i 'ilm ü hüdā olmışlar. Cümleden biri **'Alā'e'd-dīn Efendi**'dür ki İstanbul'da Ṣūfīler Ḥammāmı ḳurbında zāviye ve mescid binā itmişdür. Ṣadru'l-'ulemā'i'l-a'lām, üstādī ve üstādü'l-enām 'Azmī-zāde Ḥāletī Efendi menāḳıb-ı celīlesin naḳl idüp şeref-i civārın vesīle-i ḥuṣūl-i murād bilmekle[1] rūḥundan istimdād üzereler idi. Dārları gibi mezārları daḫı hem-civārdur.

Biri daḫı **Süleymān Efendi**'dür. Bunlar daḫı anlara ḳarīb zāviye iḥdās̱ eylemişdür. El-ān ḫalīfesi olan Ekmel Efendi'ye intisābla meşhūr ve naẓargāh-ı cumhūrdur.

Ba'żı s̱iḳātdan mesmū'dur ki ẕikr olınan 'azīzler ṣolaġ iken Fātiḥ'üñ rikābında revān ve fetḥ u ẓafer gibi hem-'inān imişler. Pādişāh-ı bā-intibāh ḥāllerinden āgāh olduḳda ricālu'llāhdan iken ricān ve pā-yı himmetleri 'arş-sāy iken öñlerince revān olduḳlarından istiḥyā idüp vaẓīfe-i teḳā'üd ü 'aṭıyye-i ḫāḳānī ile iġnā ve şimden soñra bize tīr-i du'ā ile imdād idüñ, diyü niyāz-ı[2] şeb-ḫīz ü bāmdād ile ḥüsn-i teveccühlerin[3] recā ider. Anlar daḫı oḳın atup yayın aṣar ve her biri rütbe-i kerāmete ḳadem baṣar. Üçi daḫı *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūr ve revnaḳ-ı benefşezār-ı suṭūrdur.

Ṣāḥibü't-terceme belde-i Kefe'de ẓuhūr ve istifāża-i nūr-ı şu'ūr idüp kesb-i sermāye-i 'ulūm itdükden ṣoñra dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm idüp Sünbül Sinān Efendi'den istinşāḳ-ı būy-ı murād ve taḥṣīl-i sünbüle-i tuḫm-i isti'dād idüp şeyḫden icāzet ile vaṭanına 'avdet ider. Şehr-i mezbūrda vāḳi' Ḳāsımpaşa Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād ve sāye-güster-i ṣalāḥ u sedād olup feyż-baḫş-ı ricāl ve mürşid-i erbāb-ı ḥāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş senesinde civār-ı Ḥaḳḳ'a intiḳāl ider.

'Azīz-i mezbūr mu'teḳad-i cumhūr, vā'iz ü müẕekkir, muḥaddis̱ ü müfessir, 'ālim ü 'āmil, mürşid-i kāmil idi.

1 47b E
2 du'ā-yı SE
3 İle//teveccühlerin:olmaları SE

eş-Şeyḫ ʻAlī bin Sinān (Firecikli ʻAlī Efendi)

Vilāyet-i Rūm'da "Firecik" nām ḳaṣabadandır. Pederleri ṭarīḳat-ı Zeyniyye'de Tāce'd-dīn Efendi ḫulefāsından ḳutbu'l-evtād, mihr-i celī-şaʻşaʻa-i irşād Sinān Efendi'dür ki ḫilāl-i terācim-i aṣlda raḳam-zede-i beyān ve sekiz yüz ṭoḳsan tārīḫinde ʻāzim-i cinān olmışdur. Bunlar belde-i mezbūrede tevellüd ve ʻulūm-ı āliyyede teferrüd idüp medīne-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm ve muʻtād üzere devre-i medāris-i ʻulemā-yı Rūm eyledükden ṣoñra ṭarīḳ-ı taṣavvufa raġbet ve pederi ṭarīḳından eş-Şeyḫ Ṣafiyyü'd-dīn ḫidmetinde tekmīl-i ṭarīḳat eylemişler idi. Baʻde taḥṣīlü'l-me'mūl, ṣılasına ḳufūl idüp pederi zāviyesinde riʻāyet-i uṣūl ve iḥyā-yı fuṣūl iderek ʻilm ü ʻibādete iştiġālle tebyīż-i evrāḳ-ı nehār ü tesvīd-i ṣafaḥāt-ı leyāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş senesinde intiḳāl eyledi.

ʻAzīz-i mesfūr kemāl-i ẓāhir ü bāṭın ile meşhūr, **[56a]** ʻālim ü ʻābid, müttaḳī vü zāhid, vāʻiz-i Cāḥıẓiyyü'l-edā, mürşid-i erbāb-ı fażl ü hüdā, taʻbīr-i menāmı ʻibret-engīz, ṣāḥib-i nefes ʻazīz idi.

Mervīdür ki Nūre'd-dīn-zāde Efendi'nüñ Ṣofya'da aḥbābı keṡīr ve ṣīt-ı iştihārı ʻālem-gīr olup ġamz-ı erbāb-ı fesād ile vükelā-yı salṭanat aḫẕ u teftīş murād eyledükde muḳaddemce āgāh olup bunlaruñ āstānesine mürācaʻat ve "Terk-i diyār ve iṭāʻat-ı emr-i şehr-yārdan ḳanḳısın iḫtiyār ideyin." diyü ṭaleb-i pend ü naṣīḥat ider. Bunlar daḫı ḥasebü'l-fermān İstanbul'a revān olmaları sülūk-i rāh-ı ṣavāb olmaḳ üzere cevāb virüp dārü'l-mülk-i Rūm'da maẓhar-ı iʻzāz u temkīn ve şeyḫ-i zāviye-nişīn olmasın taʻyīn iderler. Fi'l-vāḳiʻ cümlesi ẓuhūra ḳarīn olur.

eş-Şeyḫ Ebūbekr el-Kefevī (Kefevī Bekir Efendi)

Pederi "el-Ḥācc Ḫayre'd-dīn" nām ḫayyir ü deyyin, merd-i güzīn idi. Evā'il-i ḥālinde vilāyet-i Kefe ʻulemāsından taḥṣīl-i kemāl, baʻdehu Mıṣr-ı Ḳāhire'ye intiḳāl idüp mürşid-i rāh-ı[1] ʻAbdu'l-ḳādir-i Gīlānī, bāz-ı eşheb-i nūrānī Şeyḫ Şāhīn-i Mıṣrī ile ṣoḥbet[2] ve Seyyid Ebü'l-vefā-yı Ḳādirī'den tekmīl-i ṭarīḳat itmiş idi. Baʻdehu vaṭanına ʻavdet eyleyüp şehr ḳurbında bir kenīseyi ḫarāb iken

1 30a SE
2 48a E

taʿmīr ve şemʿ-i cemʿ-i aḥbāb ile tenvīr idüp eṭrāfında baʿż-ı eḥibbāsı fuḳarā içün ḥücerāt binā itmekle " 'Abdī Çelebi Zāviyesi" nāmı ile şöhret-nümā olmış idi. Ol buḳʿa-i mübārekede ikmāl-i erbāb-ı ḥāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde intiḳāl eyledi. Zāviyesi sāḥasında medfūndur. Yirine oğlı Pīr Meḥemmed Efendi seccāde-nişīn ve mürebbī-i müsterşidīn-i erbāb-ı dīn olmış idi. Ṭoḳsan ḥudūdına dek ḥayātda idügin *Ketā'ib* ṣāḥibi is̱bāt itmişdür.

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, ʿābid ü zāhid ü müteverriʿ, münevverü'ş-şeybe, pīr-i mütevāżıʿ idi.

Mervīdür ki evā'il-i ḥālinde ticāret ṭarīḳı ile āfāḳı seyāḥat idüp nice zemān memleketinden ġā'ib ve diyār-ı Mıṣriyye'de tekmīl-i nefse ṭālib olmış idi. Ol ḫilālde mevti is̱bāt olınup zevcesi āḫara nikāḥ olınmış idi. Leyle-i zifāfdan bir gice muḳaddem ḫātūnına vāḳıʿasında maḳdemine işāret ve ṣıḥḥatini beşāret eyleyüp irtesi dāmād duḫūl-i ʿarūsa muntaẓır ve ʿarūs dağdağa-i vāḳıʿadan müteğayyir iken bir keştī-i gerdūn-mis̱āl sāḥil-i Kefe'ye ittiṣāl eyleyüp şeyḫ-i mezbūr içinde ẓāhir ve dağdağa-i ʿarūs ber-ṭaraf olup ḫāṭır-ı dāmād mütekeddir olur.

eş-Şeyḫ Meḥemmed bin Yūsuf (Şeyḫ Meḥemmed-i Semerḳandī[1])

Ferkendī-aṣl, Semerḳandī-nisbet, Ḥanefī-mez̠heb ve Ḳādirī-ṭarīḳatdur. ʿUlemā-yı Māverā'ü'n-nehr'den taḥṣīl-i ʿulūm ve iġtirāf-ı baḥr-ı manṭūḳ u mefhūm eyleyüp diyār-ı Rūm'a ḳudūm eyledükde sālifü'z-z̠ikr Ebūbekr Efendi'den tekmīl-i ṭarīḳat eyledükden ṣoñra seyāḥat ile pergārvār ṣaḥīfe-i ʿālemi mesāḥat eyleyüp küberā-yı Naḳş-bendiyye'den bālāda mesṭūr olan şeyḫ-i sāmī ʿAbdu'l-laṭīf el-Maḫdūmī el-Cāmī ḫidmetleri ile ṣoḥbet itmiş idi. İkisinden daḫı[2] icāzet-nāmeleri var idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde intiḳāl eyledi.

Şeyḫ-i merḳūm cāmiʿ-i ẓāhir ü bāṭın-ı ʿulūm, esrār-ı ṣūfiyyeye vāḳıf, merd-i ʿālim ü ʿārif, yenbūʿ-ı feżā'il ve ser-çeşme-i maʿārif idi.

eş-Şeyḫ Muẓafferü'd-dīn (Muẓaffer Efendi)

Vilāyet-i Ḳırım'dan neş'et ve ḳurūm-ı ʿulemādan kesb-i ʿilm ü fażīlet idüp çerāġ-ı istiʿdādı kibrīt-i ifāżadan fer ve nuḳūd-ı nā-maʿdūd-ı fażl ü ʿirfāna ẓafer

---

1 Şeyḫ//Semerḳandī:Meḥemmed bin Yūsuf-ı Ferkendī SE
2 İkisinden daḫı:Anlardan SE

bulduḳdan ṣoñra **[56b]** sālik-i rāh-ı erbāb-ı ḥaḳīḳat[1] olup ol diyār meşā'iḫinden "el-Ḥācc 'Alī" nām 'azīze ḫidmet, ba'dehu Anḳaralı Aḥmed Efendi'den tekmīl-i ṭarīḳat itmiş idi. "Ṣoġuḳṣu" nām ḳaryede zāviye-nişīn-i irşād ve mürebbī-i erbāb-ı reşād iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde rū-gerdān-ı cihāt u eb'ād ve terk-i miyāne-i çār eżdād eyledi.

'Azīz-i mezbūr cihād-ı nefsde muẓaffer ü manṣūr, istimdād idenlere feryād-res, pīr-i mübārek-nefes idi.

eş-Şeyḫ Dede Efendi (Dede Efendi)

Vilāyet-i Ḳasṭamonı'da "Boyābād" nām ḫāk-i pākden keşīde-bālā ve ābād-kerde-i ḳudret-i Ṣāni'-i vālā olmış idi. Ba'żı küberā-yı Ḫalvetiyye'den aḫẕ-ı ādāb-ı ṭarīḳat ve iḥrāz-ı s̱emere-i sırr u maġz-ı ḥaḳīḳat idüp "Cebel-i Ġār" dimekle ma'rūf kūh-ı bülend-kemerinde bir zāviye-i bī-mānend binā eylemiş idi. Ol buḳ'a-i mübārekede irşād-ı 'ibād ve ta'līm-i erbāb-ı isti'dād iderek ehl-i ẓāhir ü bāṭını isti'bād idüp meşġale-i 'ilm ü 'ibādet ile güẕārende-i evḳāt iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde vefāt eyledi[2].

Şeyḫ-i müşārün-ileyh[3] صبت سجال المغفرة عليه, vā'iẓ ü müẕekkir, muḥaddis̱ ü müfessir, ḫānḳāh-ı zühd ü ṣalāḥuñ sākin-i 'uzletkedesi ve tekyegāh-ı[4] fevz ü felāḥuñ dedesi, da'vet-i müstecābe ve enfās-ı müsteṭābe ṣāḥibi 'azīz idi. Mede'l-'ömr kimseden vaẓīfe ve ṣadaḳa ḳabūl itmeyüp maḥṣūl-i zirā'at ile āyende vü revendeyi żiyāfet ve müsāfirīn ü ġurebāya ri'āyet de'b-i kerīmleri idi.

eş-Şeyḫ Ġarse'd-dīn Aḥmed eş-Şehīr bi-Şihābü'd-dīn (Ġarse'd-dīn Efendi[5])

Şihāb-ı ḫūrşīd-i tāb-ı vücūdı cānib-i Ḥaleb-i Şehbā'dan nümāyān ve nihāl-i ferḫunde-ẓılāl-i ẕāt-ı mes'ūdı ġars-ı ḥaẓīre-i 'ilm ü 'irfān olup muḫtaṣarāt-ı mütūnı Şeyḫ Ḥasan Süyūfī'den ḳırā'at ve şemşīr-i cilā-dāde gibi taṣfiye-i cevher ü kesb-i metānet idüp ba'dehu Dımaşḳ-ı Şām'a riḥlet ve İbn Mekkī'den taḥṣīl-i

1 Fażīlet SE
2 48b E
3 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."
4 Tekye-i E
5 - SE

fünūn-ı ṭıbb u ḥikmet eyleyüp baʿdehu Mıṣr-ı Ḳāhire'ye sevḳ-ı rāḥile-i ʿazīmet ve İbn ʿAbdu'l-Ġaffār'dan ʿulūm-ı ʿaḳliyye ve fünūn-ı riyāżiyyede iktisāb-ı mahāret eyledi. Baʿdehu tefsīr ü ḥadīs̱i şeyḫu'l-müfessirīn ve ʿumdetü'l-muḥaddis̱īn Ḳāżī Zekeriyyā'dan taḥḳīḳ ü īḳān ve her birinden icāzet-nāmelerle taḥṣīl-i nām ü nişān idüp cemīʿ-i fünūnda fā'iḳ, yenbūʿ-ı feżā'il ü baḥr-ı ḥaḳīḳat olduḳda Çerākise zemānında baʿż-ı selāṭīn-i Mıṣr'uñ maḳbūl ü manẓūrı ve dāḫil-i meclis-i pür-ḥubūrı olup ebnā-yı kirāmına muʿallim taʿyīn itmekle maʿālim-i şānın vālā ve ʿunvān-ı iʿtibārın aʿlādan aʿlā ḳılmış idi. Ḳarīne-i ḥāl ṭoḳuz yüz yigirmi iki tārīḫinde selāṭīn-i Mıṣriyye'nüñ[1] muḫtetem-i devleti ve ḳarārgāh-ı livā-yı ṣavleti olan Sulṭān Ġavrī, pādişāh-ı heft-iḳlīm Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ḥażretleri ile ẓāhir-i Ḥaleb'de āheng-i ceng ü peykār ve teşābük-i ṣufūf-ı Rūm u ʿArab, ẓulemāt-ı leyl ü tebāşīr-i nehārı āşikār idüp;

Şiʿr Gerd-i raḫşuñ ṣubḥa ẓulmet ṣaldı tīġüñ şāma nūr
Heybetüñden birbirine girdi gūyā ṣubḥ u şām

mażmūnı pedīdār olduḳda ʿalā'im-i fetḥ u ẓafer, aʿlām-ı ḫurşīd-envār-ı şāh-ı S̱üreyyā-ġulām, gerdūn-serīr, yaʿnī Selīm-i cihān-gīrden raḫşān ve mānend-i ẓalām-ı leyl, ḫayl-i ʿArab "yā leylī" nevāsından bedel "vā-veylī" feryādı ile perīşān olup Sulṭān Ġavrī'nüñ devr-i devleti mis̱āl-i dürr-i dūr deryā ġavrı iḳtiżā ve maʿnā-yı tenezzül-i ismi te's̱īr-i müsemmā idüp farḳ-ı ser ü efseri niʿāl-i süm-i sütūr-i şāh-ı manṣūrda pāy-māl ve hilāl-i şemşīr-i ḫūn-rīz-i ʿOs̱mānī fetḥ-i sevād-ı Mıṣr'a berāʿat-i istihlāl olduḳda **[57a]** mevlānā-yı merḳūm maḫdūmı olan şeh-zāde-i āzāde ile esīr ve tilmīẕ ile üstād īstāde-i pīşgāh-ı sulṭān-ı Cem-serīr olup tesḫīr-i Şāmāt u Ḳāhire[2] ve ḫidmet-i Ḥaremeyn-i Şerīfeyn ve arāżī-i muḳaddese-i ṭāhire ḳarīn-i teysīr-i taḳdīr olduḳda rikāb-ı kām-yāb ile ʿazm-i dārü'l-mülk-i Rūm ve belde-i ṭayyibe-i Ḳosṭanṭıniyye'de neşr-i bār-ḫāne-i maʿārif ü ʿulūm itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde kevkeb-i baḫtı āfil ve zemān-ı ācili ʿācil olup şihābāsā rişte-i emeli güsiste-zimām ve manẓūme-i cemʿiyyeti şikeste-niẓām oldı.

Merḥūm-ı merḳūm gül-deste-bend-i envāʿ-ı ʿulūm, ṭıbb u ḥikmet ve hen-

1 ṭoḳuz//Mıṣriyye'nüñ:selāṭīn-i Çerākese'nüñ R1, SE
2 30b SE

dese vü usṭurlāb, zā'içe vü nücūm ve rub'-ı dā'ire vü ḥisāb, edebiyyāt u şer'iy-yāta ser-ber ve fünūn-ı ġarībede efā'īl-i 'acībeye ḳudreti muḳarrer, maẓanne-i 'ilm-i kāf ve sīmyā-sāz-ı kefāf-i müstevcibü'l-'afāf idi. Mede'l-'ömr derāhim-i vaẓīfe ile şümārende-i naḳd-i vaḳt-i 'azīz ve taḥrīk-i pā-yı ṭaleble dāmen-i pāk-i ḳanā'atine ġubār-engīz olmayup[1] dest-yārī-i himmet-i 'aliyye ile dest-yāz ve şeref-i nefs ü yed-i 'ulyā ile ser-efrāz olmaġın ni'met ü nāz erbābına dest-i niyāzı dırāz ve cereb ü şīrīn-i ehl-i dünyāya kefçe-i keffini bāz itmemiş idi. Ṭa'ām u libāsda şey'-i yesīr ile ḳāni', dervīş-nihād ü mütevāżı' olup kesb-i yedin vech-i ma'āş ve kār-ḫāne-i ṭabābeti māye-i esbāb-ı inti'āş eylemiş idi. Ba'żı meşā'iḫden tekmīl-i ṭarīḳa-i 'aliyye ve taṣfiye-i ṣıfāt-ı[2] nefs-i redī'e idüp esrār-ı ḥāl-i derūnı nihān-ender-nihān ve ta'līm-i 'ulūm-ı ḫafiyyeden gürīzān ve daġdaġa-i ḫalḳ-dan mütecemmi', pīr-i edīb-i mütevāżı' idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden 'ilm-i ḥisābda *Tezkire* nām kitābı ve ferā'iżde metn ü şerḥi ve *Şerḥ-i Mevāḳıf*'uñ ḥikemiyyātına ḥāşiyesi ve āḫir-i *Merfū'āt*'a dek *Kā-fiye Şerḥi*, *Cāmī*'ye ḥāşiyesi ve *Mūcız Şerḥi*, *Nefīsī*'ye ḥāşiyesi ve *Tefsīr-i Ḳāżī* ve *Keşşāf* evā'iline ḥāşiyeleri vardur. Ḥamd baḥsinde zülāl-i[3] taḥḳīḳı müşebbi' ve ekṡer-i kelimāt-ı ḳavmı cāmi'dür. 'İlm-i zā'içede te'līfi ve Ebu's-su'ūd Efendi merḥūmuñ *Ḳaṣīde-i Mīmiyye*'sine şerḥ-i laṭīfi vardur. Mollā ḫidmetlerine 'arż eyleyüp maẓhar-ı istiḥsān ve maḥall-i iḥsān olmış idi. *Efāża'llāhu 'aleyhi birrehu ve iḥsānehu.*

eş-Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān bin eş-Şeyḫ Cemāle'd-dīn el-Merzifonī (Şeyḫ-zāde)

Merzifon'da "Cemāle'd-dīn Efendi" nām merd-i ẕü-fünūnuñ necl-i necībi ve maḫdūm-ı edībi olup "Şeyḫ-zāde" dimekle ma'lūm-ı bende vü āzādedür. Ṭoḳuz yüz on ḥudūdında ber-āverde-i deryā-yı cūd[4] ve rū-nihāde-i sāḥil-i vü-cūd[5] olup cevher-i ẕātı perverde-i āftāb-ı terbiyet-i üstād ve cilā-dāde-i mıṣḳa-le-i ṣalāḥ u sedād olmaġla taḥṣīl-i 'ulūm-ı 'Arabiyye ve tekmīl-i fünūn-ı edebiyye

1 49a E
2 - SE
3 - E
4 Vücūd SE
5 Şühūd SE

itdükden ṣoñra āheng-i dārü'l-mülk-i Rūm ve ʿulemā-yı ḳurūm ile müẕākere-i ʿulūm iderek Ṣaḥn müderrislerinden Ḥāfız-ı ʿAcem, Merzifon'da müderris iken pederleri ile ʿuḳde-i ʿalāḳası muḥkem olmaġın terbiyetine ḳıyām ve manẓū-me-i aḥvālin ḳarīn-i iltiyām itmiş idi. Baʿdehu Mollā Meḥemmed-i Ḳarabāġī İznīḳ müderrisi olduḳda muʿīd ve meclis-i[1] ders ü taḥḳīḳından müstefīd olup mollā-yı merḳūm ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki tārīḫinde merḥūm olduḳda terk-i ṭarīḳa-i cāh u celāl ve teḳāʿüd ṭarīḳı ile Cezerī Ḳāsım Paşa Müderrisi ʿArab Çelebi ḫid-metinde ḳırā'at-ı tefsīr ü ḥadīs̱e iştiġāl eyleyüp baʿdehu Ḳāsım Paşa Cāmiʿi'nde ḫaṭīb ve Defterdār Maḥmūd Çelebi Dārü'l-ḥadīs̱i'nde muḥaddis̱ ü edīb olmış idi. Baʿdehu Cāmiʿ-i Kebīr-i Ayaṣofıyya ve Sulṭān Meḥemmed kürsīlerinde vāʿiẓ ü müẕekkir ve muḥaddis̱ ü müfessir taʿyīn olınup zemānesinde **[57b]** neşr-i delā'il-i iʿcāz-ı Ḳur'ānī ile mümtāz ve riyāset-i erbāb-ı tefsīr ü teẕkīr ile ser-efrāz olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde sinīn-i ʿömri temām ve devre-i āftāb-ı ḥayātı vāṣıl-ı noḳṭa-i encām oldı.

Merḥūm-ı mezbūr feżā'il-i celīle ile meşhūr, tecvīd-i *Ḳur'ān-ı ʿAẓīm* ve tertīl-i Furḳān-ı kerīmde māhir, enfās-ı müteberrikesi ḳulūb-ı nāsa mü'es̱s̱ir, naġme-pīrā-yı ṣavt-ı ḥüsün, ṣāḥib-i lisān ü lüsün, idāre-i cām-ı kelām es̱nā-sında eşʿār-ı belīġa inşādı ile tenaḳḳul muʿtādı ve raḥīḳ-ı ḳıṣṣayı naẓm-ı be-dīʿinden miskiyyü'l-ḫitām eylemek deʾb-i meclis-i irşādı, te's̱īr-i belīġından sükkān-ı cevāmiʿ-i ḫāk mest ü medhūş, belki ḳuṭṭān-ı ṣavāmiʿ-i eflāk pür-cūş u ḫurūş olurdı. Merḥūmuñ fażlına sulṭānu'l-müfessirīn, şeyḫü'l-islām ve'l-Müslimīn Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ icāzet-nāmesi şāhid-i ʿādil ve ecell-i delā'ildür[2] ki ẕikr olınur:

Ṣūret-i İcāzet-nāme[3]

اللهمّ ربّ الأرباب، مالك الرقاب، مُنزل الكتاب، محقّ الحقّ وملهم الصواب، وصلّ وسلّم على أفضل من أوتي الحكمة وفصل الخطاب، وعلى آله الأوتاد وصحبه الأقطاب، هب لنا من لدنك رحمة إنك أنت الوهّاب، منك المبدأ وإليك المآب. **(وبعد) فلمّا تَوسّمتُ في رافعِ هاتيك الأرقام**، زينِ العلماء الأعلام، الأَلْمَعِيّ الفَطِن اللبيب، واللَوْذَعِيّ اللَقِن

1 Mecālis-i E
2 Ecell-i delā'ildür:Ecell-i delā'il besdür ki E
3 49b E

الأريب، ذي الطبع السليم الوقّاد، والذهن القويم النقّاد، العاطِف لأعِنّة عزائمه إلى ابتغاء مرضاة الله من غير عاطف يَثْنيه، والصارِف لأزِمّة صرائمه نحوَ تحصيل زُلفاه بلا صارف يَلْويه، الساعي في تكميل النفس بالكمالات العليّة، بحسب قوّتيه النظريّة والعمليّة، سَلِيلِ المشايخ الأخيار، نَجْلِ العلماء الأبرار، مولانا الشيخ عبدِ الرحمن بن قدوة العارفين، الشيخ جمال الملّة والدين، - وفّقه الله عزّ وجلّ لما يحبّه و يرضاه، و أتاح له في أُولاه وأُخراه، ما هو أَولاه و أَحراه-، **دلائلَ نيلٍ** ظاهرٍ في الفنون، و مخائلَ فضلٍ باهر في معرفة الكتاب المكنون، **أجزتُ له** في مطالعة الزبر الفاخرة، واحتياضِ العيالم الزاخرة، التي ألّفها أساطين أئمّة التفسير من كلّ وجيز وبسيط، وصنّفها سلاطين أَسِرّة التقرير والتحرير من كلّ شامل ومحيط، واستخراجِ ما في مطاويها من الفوائد البارعة، واستنباط ما في تضاعيفها من الفرائد الرائعة، وسوّغتُ له إفادتَها للمقتبسين من أنوارها الرائعة، تفسيرا وتقريرا، و إفاضتَها [1]على المغتنمين من مغانم آثارها الفائقة، عِظة وتذكيرا، على ما نظَمه بنانُ البيان في سمط السطور، ورقمَتْه يراعةُ البراعة في طيّ رقّها المنشور، **حَسْبَما أجاز لي**:

[1] **شيخي ووالدي** المرحوم، بحرُ المعارف ولجّة العلوم، صاحب النفس المطمئنة القدسية، مُحرز الملكات الأنسية، المنسلخ عن النعوت الناسوتية، العالي في أحكام الشؤون اللاهوتية، العارف لأطوار خطرات النفس، الواقف على أسرار الحضرات الخمس، مالك زمام الهداية والإرشاد، حجّة الحق على كافّة العباد، محيي الشريعة والحقيقة والدين، **محمد بن مصطفى العِماد، المجاز من قِبل مشايخه الكبار، لاسيما** أستاده الجليل المقدار، الجميل الآثار، الحبر السامي، والبحر الطامي، الصنديد الفريد، والنحرير الحميد المجيد، عمّ والِدي، علاء الملة والدين، **المولى الشهير بعلي قوشجي**، صاحب الشرح الجديد للتجريد،

[2] **وأستادي** العلّامة العظيم الشان، والفهّامة الجليّ العنوان، الإمام الهُمام، السَّمَيْدَع القَمْقَام، نَسيج وحده، ووحويد عهده، عبقريّ لايوجد له مثال، أوحديّ يُضرب بمأثره الأمثال، المولى البارع الأمجد، **[85a]** أبو المعالي **عبد الرحمن بن علي المؤيّد، المجاز له من قِبل أستاده** المشهور، جلالةُ قدره فيما بين الجمهور، المعروف فضائله لدى القاصي والدّاني، جلال الملة والدين، محمد بن أسعد **الدوّاني، المجاز له** من قِبل أساتذته العظام، الذين في زمرتهم والده العليّ القدر، سعد الملة والدين، **أسعد الصدّيقي، المجاز له** من قِبل مشايخه الفخام، لاسيما أستاده علّامة العالَم، مسلّم الفضل فيما بين جماهير الأمم، الغني عن التعريف على الإطلاق، الشهير بلقبه الشريف في أكناف الآفاق، زين الملة و الدين، عليّ المحقّق **الجرجانيّ**،

[3] **وأستادي** الماجد الخطير، والنقاب المحدث النحرير، ذو القدر الأتمّ، و الفخر الأثمّ،

---

1 31a SE

أبو الفضائل سيدي محمد بن محمد، المجاز له من قِبل أستاده الفاضل، وشيخه الكامل، ذي النسب الطاهر، والفضل الباهر، المولى المشتهر **بحسن چلبي**، مُحشّي شرح المواقف، **المجاز له** من جهة الشيخ الأجلّ، وأستادِه الشامخ المحلّ، ووحيد عصره وأوانه، [1]و فريد دهره وزمانه، **علاءِ المجد والدين**، المشهور بالمولى **الطوسي**، صاحبِ كتاب الذخيرة.

والله سبحانه أسأل مُكبّا على وجه الذلّ والمهانة، ساجدا على جِباه التضرّع والاستكانة، أن يفيض عليهم سِجال غفرانه، وشأبيب رحمته ورضوانه، و يهدينا سبل الهدى ومناهج الرشاد، ويقينا مضاريح السوء يوم التناد، إنّه رؤوف بالعباد.

كتبه الفقير إليه سبحانه، الراجي من جنابه عفوه وغفرانه، أبو السعود الحقير عفي عنه.[2]

---

1 50a E

2 "Bütün efendilerin Rabb'i, yaratıkların sahibi olan, kitabı indiren, hakkı yerine koyan, doğruyu bildiren Allah'ım! Kendisine hikmet ve hitabet gücü verilenlerin en üstünü olan Peygamberimize (sav), köklü ailesine ve öncü olan ashâbına salât ve selâm eyle. Katından bize rahmet lutfeyle. Çünkü sen lütfu bol olansın. Başlangıç sendendir ve dönüş de sanadır. **Bundan sonra**; **ne zaman ki bu yazının hâmili**, ulemanın önde gelenlerinin süsü; zeki, kavrayışlı ve parlak akıllı; hikmet sahibi, ileri görüşlü ve maharetli; düzgün ve keskin tabiatlı; güçlü ve münekkid zihin sahibi; hiçbir engelleyicinin saptırmasına izin vermeden azimet dizginlerini Allah'ın rızâsını elde etmeye yönelten; ve hiçbir şeyin dikkatini dağıtmasına izin vermeden kararlılık yularını O'nun yakınlığı yönüne çeviren; amelî ve nazarî gücü nisbetinde nefsini yüce kemâlâta ulaştırmaya çalışan; en hayırlı şeyhlerin nesli ve en hayırlı alimlerin soyu; alimlerin önderinin oğlu; milletin ve dinin cemâli olan şeyh; mevlâmız **eş-Şey Abdurrahman'da** -Allah onu sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın, ve ona hem dünyada hem ahirette onun için en iyi ve en güzel olanı müyesser kılsın— tüm fenlerde açık muvaffakiyet delilleri ve saklı kitabın marifetinde apaçık **faziletin izlerini gördüm**, **ben de ona** tefsir alimlerinin en ileri gelenlerinin telif ettiği kısa ve uzun, takrir ve tahrir minderlerinin sultanlarının tasnif ettiği geniş ve kapsayıcı kıymetli **kitapları mütalaa etme** ve hazine değerindeki ummanları biriktirme, onların kıvrımlarında saklı güzel faydaları ve harikulade incileri çıkarma **konusunda icazet verdim**. Ve bu eserleri, beyân ilminin parmaklarının satırların ipine dizdiği ve belağat ilminin kalemlerinin yayılmış sayfaların içine yazdığı üzere, onların muhteşem nurundan iktibas etmek isteyenlere tefsir ve takrir yoluyla ve güzel meyvelerinin nimetlerinden faydalanmak isteyenlere nasihat ve hatırlatma yoluyla aktarması için ona izin verdim. **Tıpkı bana şu kişilerin icazet verdiği gibi**:

[**1**] Marifetler deryası ve ilimler dalgası; nefs-i mutmainne-i kudsiyye sahibi; ilâhî kelimeleri kendinde toplayan; dünyevî vasıflardan arınan; lâhûtî işlerin hükümlerinde yücelik sahibi; nefsin tehlikelerinin atvârından haberdar ve "hadarât-ı hams"ın esrarına vâkıf; hidayet ve irşad gemlerinin mâliki; tüm kullar üzerine Hakk'ın delili; şeriatı, hakikati ve dini ihya eden; merhum şeyhim ve babam Muhammed b. Mustafa el-İmâd. O da icâzetini büyük şeyhlerinden almıştır, özellikle de kadri yüce, güzel eserler sahibi, ulu alim, sonsuz derya, eşsiz şeref sahibi, övgüye lâyık akıl eri, babamın amcası, dinin ve milletin yüceliği ('Alâ'u'l-milleti ve'd-dîn), Ali Kuşçu diye meşhur molladan, ki *eş-Şerhu'l-cedîd li't-Tecrîd*'in yazarıdır.

[**2**] Üstadım, şanı yüce allâme, nâmı açık fehhâme, büyük imâm, soyluların efendisi, eşsiz kişi, zamanının teki, benzeri olmayan dahi, darb-ı mesellere konu yekta, şanı yüce ulu kişi, şeref sahibi, Ali el-Müeyyed oğlu [Müeyyed-zâde] Ebu'l-Me'âlî Abdurrahman. Ona da hocası, kadrinin yüceliği ile meşhur, uzak ve yakın herkesçe faziletleri malum, milletin ve dinin "celâli", Muhammed Es'ad ed-Devvânî icazet vermiştir. O da icazetini büyük hocalarından almıştır, ki aralarında kadri yüce babası, milletin ve dinin "sa'dı", Es'ad es-Sıddîkî de vardır, ki bu da büyük şeyhlerinden, hususen âlemin allâmesi, milletlerin ileri gelenleri arasında fazileti müsellem, mutlak şekilde tariften müstağni, ufukların her yönünde "Şerîf" lakabı ile meşhur, dinin ve milletin süsü, "muhakkik" Ali el-Cürcânî'den icazet almıştır.

eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-laṭīf en-Naḳş-bendī (ʿAbdu'l-laṭīf Efendi)

Devlet-i Fātiḥiyye'de vezīr olan "Ḳoyun Mūsā" dimekle meşhūr paşa-yı firişte-nihāduñ reme-i mükerreme-i aḥfādındandur. Evā'il-i ḥālinde dest-yārī-i saʿy ü ictihād ile aʿlāḳ-ı müktesebe-i ʿilm ü maʿrifet, ser-bār-ı aḫlāḳ-ı mevrūs̱e-i ḥilm ü ʿiffet olup miyān-ı erbāb-ı istiʿdādda mezīd-i istiḥḳāḳla maʿrūf ve meziyyet-i fażl ü edeb birle mevṣūf olduḳda hādī-i hidāyet ḳāfile-i ʿazīmetine hādī ve ʿinān-ı iḫtiyārın ṣarf-ı semt-i ṣalāḥa bādī olmağın Emīr Buḫārī Ḫalīfesi Maḥmūd Efendi'nüñ tekye-zen-i südde-i sedādı ve deryūzeger-i feyż-i irşādı olmış idi. Baʿde müddetin ḥażret-i ʿazīze dāmād ve ṭoḳuz yüz otuz sekiz senesinde anlar irtiḥāl eyleyüp yirine seccāde-nişīn-i irşād olup dāḫil-i sūrda vāḳiʿ ḫānḳāhda nice zemān ser-ḥalḳa-i silsile-i ḫᵛācegān olup ṭavḳ-ı şevḳı vābeste-i ḥablu'l-verīd-i mürīd ve aṣḥāb-ı saʿādet feyż-i himmetinden müstefīd olmış idi. Sebʿa ve ḫamsīn ve tisʿe mi'e tārīḫinde ḥacc-ı Beytu'llāhu'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *ʿaleyhi efḍalu's-selām* eyleyüp baʿde'l-ḳufūl sene sebʿīn ve tisʿe mi'e hilālinde tekrār ḥacc u ziyāret ve edā-yı nüsk ü mücāveret idüp ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde ḳāfile-i ḥüccāc ḳufūlinden bir hefte muḳaddem;

Beyt Viṣālüñ Kaʿbe'dür rūz-ı ecel ʿazmı zemānıdur
Kefen iḥrāmı tābūt ol yoluñ taḫt-ı revānıdur

mażmūnı üzere āheng-i rāh-ı ʿadem ḳılup ṭavāf-ı Kaʿbe-i viṣāl ve müşāhede-i nūr-ı cemāl ārzūsına ʿālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

ʿAzīz-i merḳūm ʿumde-i meşā'iḫ-ı Rūm, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü mükemmil, ḫużūʿ u ḫuşūʿ, ṣabūr u ḳunūʿ, ḥalīm ü selīm, ʿafv ü kerīm, īṣāl-i ḫayra mā'il, şürūr-ı şeyāṭīn-i insden ġāfil, ṣāfī-derūn u sāde-dil idi.

---

[3] Kamil ve azametli hocam, bilgin, muhaddis, büyük alim; mükemmel kadr ve hâlis övünç sahibi, efendim "Ebu'l-fezâ'il" Muhammed b. Muhammed. Ona da faziletli hocası, kamil şeyhi, temiz nesep ve açık fazilet sahibi, *Şerhu'l-mevâkıf'a* hâşiye yazan, Hasan Çelebi diye meşhur molla icazet vermiştir. Bu da icazetini kıymetli şeyhi, yüce makam sahibi üstadı, asrının ve devrinin teki, çağının ve zamanının biriciği, dinin ve şerefin yüce timsâli ('Alâ'u'l-mecdi ve'd-dîn), *Kitâbu'z-Zahîre* sahibi, Mevlâ Tûsî diye meşhur zâttan almıştır.
Zillet ve mihnet içinde yüzüstü kapanarak, tazarru ve niyaz cepheleri üzerinde secdeye vararak Allah Teala'dan ulemamız üzerine mağfiretinin kovalarını boşaltmasını, rahmet ve rızasının sağanaklarını indirmesini istiyor, bizi hidayet ve doğruluk yollarına ulaştırmasını ve kötülüklerin ortalığa saçıldığı kıyamet gününde bizi muhafaza etmesini diliyoruz. Çünkü o, kullarına karşı merhamet sahibidir. Bu icazeti, Allah'a muhtaç, ve onun yüceliğinden kendi affını ve bağışlanmasını dileyen, hakir kulu Ebussuud -günahları bağışlansın- kaleme almıştır.

ʿĀşıḳ Çelebi merḥūm *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'da bu güne ṭırāzende-i naḳl olur ki "Ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde ʿAbdu'r-raḥmān Efendi merḥūm ṣādr-ı Rūm olup zevceleri hemşīre olmağın ḳarābet-i **[58b]** evlād bāʿiṡ-i ittiṣāl u ittiḥād olup taġyīrü'ş-şekl li-ecli'l-ekl iden erbāb-ı fesād ve rişte-i tesbīḥi hem-ser-i tār-ı zünnār olan ʿabā-pūşān-ı evġad, bā-ḫuṣūṣ ser-defter-i merede Ṭarīḳatcı ʿAlī Dede erbāb-ı ḥācāta ṣalā ve āstān-ı ḥażret-i ʿazīzi merciʿ-i ehl-i dünyā eyleyüp itmām-ı meṣāliḥ-i fuḳarāyı rūy-pūş ve nüẕūr ü ṣadāḳatı levs̱-i aġrāż ile maġşūş idüp ḥużūr-ı ṣadru'l-ʿulemāya ḥażret-i ʿazīzden naḳl-i selām ve kemterīn işāretle itmām-ı merām ḳılup ṭarīḳatcı iken maṭlabcı olmış idi. Ḫidmet-i şeyḫ-i kerīm, deryā-yı güher-rīz-i kerem ve cenāb-ı mevlānā kūhsār-ı fażl ü himem ve ḳabūl-i zemzeme-i niyāzda müsellem olmağın maṣlaḥat-güẕār-ı ʿālem olan ʿAlī Dede;

Beyt Baḥrde bād u āb idi berde
Bir dem eglenmez idi bir yirde[1]

ahyāya vekīl ü emvāta vaṣī, kibāra delīl ü ṣıġāra velī, eṭrāfa nāẓır u evḳāfa mütevellī olup[2];

Mıṣrāʿ تكثرت الأسباب والداء واحد[3]

mūcibince her ferīḳ ḥaḳḳında birer ṭarīḳ bulup merkeb-i ḥırṣ u āz ile mülk ü māl-i ehl-i İslām'a Cengīzāne türktāz eylemiş idi. Bi'l-āḫire ʿAbdu'r-raḥmān Efendi dağdağa-i cāhdan āsūde ve ʿazīz ḫidmetleri sündüs ü istebraḳ-ı cinān üzere ġunūde olup ʿAlī Dede zīr-i bār-ı meṣāliḥde bī-tāb ve beyāż-ı defter-i muḥasebātı ḥavāle-i rūz-ı ḥisāb oldı. ﴿الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾[4]

Mervīdür ki isḳāt-ı farż itmiş iken hengām-ı pīrīde ʿazīmet-i rāh-ı Ḥicāz ve iḫtiyār-ı sefer-i dūr u dırāz, müteʿalliḳātı iʿcāz idüp menʿ içün niyāz eyledüklerinde cevāb virürler ki "Bir vaḳt-i mübārekde ṣafaḥāt-ı rūz-nāme-i

1 31b SE
2 50b E
3 "Sebepler çok ama deva tektir."
4 Kur'ân-ı Ker'im, Mü'mîn Sûresi, 40/ 17, "Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Allah, hesabı çabuk görendir."

aḥvālüm mülāḥaẓa iderken sinīn-i ʿömrüm ḥażret-i Resūl-i Ekrem'üñ *ṣalla'l-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem* sinn-i şerīfinden ziyāde olmasından istiḥyā ve ol günlere yetişmemek içün bī-iḫtiyār duʿā itmiş idim. Ümmīd iderin ki maḳbūl olmış ola. Ḥālā ol ḥisāb üzere zemān-ı riḥlet ḳarīb ve seyl-i revān-ı ʿömr müteveccih-i nişīb-i meşībdür. Ḳaṣdum oldur ki nice yıllar germ ü serd-i ʿālemde hem-dem ü hem-kārüm ve ṭarīḳ-ı ḥaḳīḳat u ḳanṭara-i mecāzda merkeb-i rehvārum olan beden-i żaʿīfi ol ḫāk-i muḳaddes-i pāke yaturup ḥaḳḳ-ı ṣoḥbeti yirine getürem."

Fi'l-ḥaḳīḳa;

Beyt Āşıḳ odur ki yāri işiginde cān vire
Mecnūn-ı ġāfilüñ ḥarekātı yabānedür

mażmūnı üzere maḳṣūdı ḥāṣıl ve meʾmūline vāṣıl olur.

Naḳl olınur ki mücāvir olduḳları senede āstāne-i saʿādetde olan erbāb-ı devlete mektūb-ı şefāʿat-üslūb gönderüp dāmād-ı melek-nihādı olan Ṣaḥn müderrislerinden Nişāncı-zāde Aḥmed Efendi içün Mekke-i Mükerreme ḳażāsın recā ve bu vechle basṭ-ı müddeʿā ider ki "Evlād u aḥfādumla mülāḳāt ve tesviye-i aḥvāl-ı müteʿalliḳāt içün bu ümniyyenüñ ḥuṣūlı meʾmūldür. Ḫātime-i ḥayātum ve āḫir-i murādātumdur[1]."

Nefesi żāyiʿ olmayup müsāʿade olınmuş. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

eş-Şeyḫ ʿAbdu'llāh bin el-Ḥācc Maḥmūd (ʿAbdī Ḫalīfe)

Bilād-ı Ḳaramaniyye'den "Aḳşehr" nām belde-i maʿmūrede ḳarīn-i neşv ü nemā ve nihāl-i istīhāli cilve-nümā olup ʿulūm-ı dīniyyeden ṭarf-ı ṣāliḥ iktisāb itdükden ṣoñra kibār-ı meşāʾiḫ-ı Rūm'dan **[59a]** Bahāʾe'd-dīn-zāde Efendi āstānesine intisāb[2] itmiş idi. Dergāh-ı nezāhet-penāhında ḥāṣıl-ı murād ve icāzetleri ile seccāde-nişīn-i irşād olup ṭoḳuz yüz yetmiş iki hilālinde ṣılasında intiḳāl eyledi.

ʿAzīz-i mezbūr muʿteḳad-i cumhūr, zeḫārif-i dünyeviyyeden muʿriż, leṭāʾif-i

1 Mülāḳātumdur SE
2 İntimā E

uḫreviyyeye mütemaḥḥıż, maṣrū' olanlara du'āsı 'ilāc-ı ber'ü's-sā'a ve eşi''a-tü'l-leme'āt-ı kerāmātı bāhirü'l-işā'a, ekŝer-i evḳātda şāhbāz-ı naẓarı dīde-dūz-i 'ālem-i ıṭlāḳ, ġarīḳ-ı efkār ve ġavṭa-ḫor-ı baḥr-ı istiġrāḳ idi.

Tefsīr-i şerīf ve ḥadīŝ-i Resūl'e müte'allik risālesi ve *Şerḥ-i 'Aḳā'id*'üñ me-bḥaŝ-i īmānına düşmüş 'iẕār-ı 'aẕrā-yı kitābda hey'et-i müselsel-i suṭūrdan 'an-berīn külālesi vardur. Gāhī va'ẓ ü naṣīḥat idüp müẕekkir-i esrār-ı fażl ü ḥikmet olmaḳ mu'tādı idi. Aḳşehr'de binā eyledügi zāviye sāḥasında medfūn ve el-ān ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur.

eş-Şeyḫ Maḥmūd (Maḥmūd-ı Aḳşehrī[1])

Bunlar daḫı sevād-ı Aḳşehr'den bedīd ve nā'il-i rütbe-i temyīz-i siyāh u sefīd olduḳda sālifü'z-ẕikr 'Abdī Ḫalīfe'ye mürīd olmış idi. Ḫidmet-i 'azīzde vāṣıl-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ve mürşid-i erbāb-ı ṭarīḳat olup ṣılası ḳurbında İsḥaḳlı ḳażāsına tābi' bir ḳaryede zāviye-nişīn[2] ve gūşe-güzīn-i 'izz ü temkīn iken ṭoḳuz yüz yetmiş iki senesinde ṭā'ir-i rūḥı vāṣıl-ı evc-i 'illiyyīn oldı.

Şeyḫ-i merḳūm vāṣıl-ı sırr-ı mektūm, bedr-i āsmān-ı 'ilm-i yaḳīn, emānet-i erbāb-ı ṭarīḳata emīn, peyrev-i 'ibād-ı ṣāliḥīn idi.

eş-Şeyḫ 'Abdu'r-raḥmān bin İbrāhīm (Ezelī-zāde Efendi[3])

Vilāyet-i Ḳaraman'da taḫtgāh-ı ḳadīm olan belde-i Ḳonya'dan nümāyān ve "Ezelī-zāde" dimekle ma'lūm-ı 'ālemiyān olmış idi. Evā'il-i ḥālinde iştiġāl-i 'ulūm-ı edebiyye ile me'nūs ve Merḥabā Efendi'den nā'il-i şeref-i dest-būs olup miyān-ı erbāb-ı isti'dādda emŝel-i emāŝil ve miyāne-gevher-i efāżıl iken ḫˇāb-ı ġafletden āgāh ve isti'dād-ı ezelī hādī-i rāh olup Şeyḫ Cemāl Efendi'den aḫẕ-ı tev-be vü inābet ve pertev-i nūr-ı cemāl ile āheng-i ṭarīḳat-ı erbāb-ı ḥaḳīḳat itmiş idi. Hilāl-i isti'dādı bedr ve meclis-i irşādda ṣadr olduḳda nice yıllar Ḳonya'da vāḳi' Ṣāhib Ata Zāviyesi'nde seccāde-nişīn ve 'ulūm-ı ẓāhire vü bāṭınede delīl-i rāh-ı dīn ü mürebbī-i mücāhidīn olup ṭoḳuz yüz yetmiş iki Ẕi'l-ḥicce'sinde mütevārī-i 'ālem-i kümūn ve Celāle'd-dīn-i Rūmī Türbesi civārında medfūn oldı.

1 Maḥmūd-ı Aḳşehrī:Maḥmūd Efendi R1
2 51a E
3 - R1, E

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, meclis-i vaʿẓında işrāf-ı h̲avāṭır ve keşf-i serā'ir-i niyyāt ve müteveccih olanlardan ḥall-i şübühāt ve iẓhār-ı mah̲fiyyāt muʿtādları idi.

"*Baḥru'l-ʿulūm*" ismi ile mevsūm tefsīr-i şerīfi te'līf itmişlerdür. Mede'l-ʿömr vaẓīfe ve ṣadaḳa ḳabūl itmeyüp ʿavā'id-i zāviye maṣraflarına kifāyet itmek muḥāl iken bez̲l ü seh̲āda kemāl üzere olup ʿīş-i bī-teşvīş iderdi. İntiḳāllerinden üç ay muḳaddem üç yük aḳçe çıḳarup fuḳarāya tefrīḳ ve h̲izāne-i ġayba dest-yāz olduḳların taḥḳīḳ itmişdür. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten.*

eş-Şeyh̲ Enverī (Enverī Dede[1])

Maḥrūse-i Burūsa'dan pedīdār ve āftāb-ı ʿilm ü ʿirfānda muḳtebis-i envār olmış idi. ʿUlūm-ı ʿArabiyye'de māhir ve fünūn-ı ʿaḳliyye vü naḳliyyede mecmūʿa-i nevādir olduḳdan ṣoñra ṭarīḳ-ı Naḳş-bendiyye'ye vāṣıl-ı ser-menzil-i murād[2] ve nā'il-i rütbe-i irşād olmış idi. Bir defʿa Seyyidī Ġāzī Zāviyesi levs̲-i erbāb-ı rafż u ilḥāddan tenzīh olınup bunlara tevcīh olınduḳda iẓhār-ı ḳabūl, baʿdehu fāriġ olup **[59b]** ih̲tiyār-ı künc-i h̲umūl eyledi. Baʿdehu Burūsa'da vāḳiʿ Orh̲ān Ġāzī H̲ānḳāhı'nda ḳarār-dāde ve feyż-bah̲ş-ı erbāb-ı irāde olup vaẓīfe-i muʿayyenesini bi'l-cümle fuḳarāya infāḳ ve kendüler cihet-i maʿāşın ḥavāle-i dergāh-ı Rezzāḳ itmiş idi. Maʿa ẕalik kemāl-i vüsʿat-ı ʿīş ile ḥareket ve h̲azīne-i ġā'ibden idrār-ı birke-i bereket iderler idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde ʿālem-i ḳudse riḥlet eyledi.

ʿAzīz-i merḳūm meclā-yı envār-ı ʿulūm, pīr-i nūrānī, ṭabīb-i rūḥānī, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü şāmil, maẓanne-i kerāmet, ʿazīz-i ṣāḥib-i himmet idi.

eş-Şeyh̲ ʿAlī el-ʿAclūnī (ʿAlī ʿAclūnī)

Diyār-ı ʿArab'da taḥṣīl-i ʿulūm, baʿdehu ʿazm-i memālik-i Rūm-ı cennet-rüsūm idüp maḥrūse-i Burūsa'da iḳāmet ve baʿż-ı mesācidde ih̲tiyār-ı imāmet itmiş idi. Baʿdehu cāmiʿ-i kebīrde imām iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde āheng-i dārü's-selām eyledi.

Şeyh̲-i mezbūr mecmūʿa-i fażl-ı mevfūr, Ḥanefī-mezheb, Ḳādirī-meşreb, pīr-i nūrānī-beşere, ʿaşir-h̲ᵛān-ı ḳırā'at-ı ʿaşere, müteʿaffif ü ḳāniʿ, kerīmü't-ṭabʿ u mütevāżıʿ, ʿulūm-ı ġarībeden h̲abīr, maẓanne-i fenn-i iksīr idi.

---

1 - SE
2 32a SE

Mervīdür ki ʿallāme-i Rūm Ebu's-suʿūd Efendi merḥūm kemāl-i tevḳīr ile muʿāmele[1] ve gāh u bī-gāh mükātebe vü mürāsele ile mürāʿāt-ı mücāmele iderler imiş.

eş-Şeyḫ Lā'iḥī (Lā'iḥī Çelebi) {Lā'iḥī}

Sirozī Muṣṭafā Çelebi'dür. ʿUlūm-ı āliyyeden vāye ve ṭarīḳ-ı saʿādet[2]-refīḳ içün sermāye taḥṣīl itdükden ṣoñra ʿulemā-yı ʿaṣr dārü'l-ifādelerinde iştiġāl ve Baġdād Ḳāżīsi Kemāl Çelebi[3] ḫidmetinde iktisāb-ı fażl ü kemāl idüp meşāmm-ı cānına būy-ı fenā fā'iḥ ve dil-i ilhām-peẕīrine daġdaġa-i seyāḥat lā'iḥ olmaġın Mıṣr-ı Ḳāhire'ye ʿazīmet ve Gülşenī-zāde Aḥmed Ḫayālī ḫidmetinde tekmīl-i ṭarīḳat itmiş idi. Ol esnāda vālī-i Mıṣr olan Semiz ʿAlī Paşa'ya muʿallim ve muṣāḥib ü münādim olup vezīr-i merḳūm ṭoḳuz yüz altmış sekiz tārīḫinde vezīr-i aʿẓam olduḳda Lā'iḥī Efendi muʿazzez ü mükerrem ve der-i devleti secdegāh-ı dünyā-perestān-ı ʿālem olmış idi. [Vezīr-i aʿẓam-şüden-i ʿAlī Paşa ʿan-maḥlūli Rüstem Paşa, fī 28 Şevvāl sene 968[4].] Eşʿab-menişān-ı ḥırs-āzmā olan nekebāt, tabaṣbuṣ-ı bī-meze ve erbāb-ı nifāḳ u müdāhināt evżāʿ-ı *hümeze vü lümeze*[5] ile derdmendi kem-ḫarc-ı bālā-nişīn-i mesnedine iclās ve nāfile īmān ü teberruʿ-ı heẕeyān ile vāsıṭa'l-ʿıḳd-ı manẓūme-i kirāmü'n-nās itmişler idi. Bi'l-āḫire tevābiʿ-i vezīr evżāʿ-ı fużūlānesinden dil-gīr olup baʿż-ı s̱aḳīfe ile miskīnüñ ḫāṭırın rencūr ve āstān-ı ṣadr-ı Āṣaf-ẓuhūrdan mehcūr iderler. Ol derd ile ṣılasına intiḳāl ve ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde irtiḥāl ider.

Merḥūm u merḳūm āşıḳ-ı taḥṣīl-i ʿulūm, dil-rübūde-i levā'iḥ-i ḳudsiyye, meftūn-ı sevāniḥ-i füyūżāt-ı ünsiyye, maʿārif-i cüz'iyyede ems̱ālle müşārik, luṭf-ı imlā ve ḥüsn-i ḫaṭṭa mālik idi. Elsine-i s̱elās̱e iʿmāline iḳtidārı ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da baʿż-ı eşʿārı vardur[6].

Mervīdür ki manẓūm u menşūr ās̱ār-ı celīleye şāmil, resā'il ü mesā'il ve tevārīḫ ü nevādire müştemil, hemyān-ı ʿAmr-ı ʿummān-kerāme gibi bir mec-

1 51b E
2 - SE
3 Efendi SE
4 Vezīr//968:- R1, SE; der-kenār E
5 Burada Kur'ân-ı Kerîm'in Hümeze Sûresi'nin 1. âyetine telmih yapılmıştır.
6 Elsine//vardur:- SE

mū'a tertīb itmiş idi ki mis̱l ü mānendi **[60a]** mefḳūd ve her ne murād olınsa içinde mevcūd idi. Vefātından ṣoñra yüz filoriye bey' olındı. El-ḥaḳḳ ṭavr-ı ġarīb ve es̱er-i dil-firībdür.

eş-Şeyḫ Sefer Ḫ^vāce (Sefer Ḫ^vāce)

Raḳabe-i himmetin ribḳa-i cehāletden ḫalāṣ ve sīne-i āyine-ṣafvetin meclā-yı ṣūret-i iḫlāṣ eyleyüp meşā'iḫ-ı kirāma ḫidmet ve tekmīl-i ṭarīḳat-ı erbāb-ı ḥaḳīḳat itdükden ṣoñra Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī ḫidmetlerinüñ türbedārı olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde bu cā-yı ḫāṭırnākden sefer ve menzil-i emn ü ḥużūra güẕer eyledi.

'Azīz-i mersūm sime-i zühd ü ṣalāḥla mevsūm, mu'teḳad-i 'ālem, ta'bīr-i rü'yāda müsellem, kerāmāt-ı ẓāhire ve maḳāmāt-ı fāḫire ṣāḥibi 'azīz idi.

eş-Şeyḫ Meḥemmed bin Sināne'd-dīn Yūsuf bin Ḫıżr el-'Acemī eş-Şehīr bi-Erdebīlī-zāde (Erdebīlī-zāde Meḥemmed[1] Çelebi)

Peder-i 'ālī-güheri *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'de meşā'iḫ-ı devlet-i Süleymāniyye'den ma'dūd, Küçük Ayaṣofıyya şeyḫi iken ṭoḳuz yüz elli bir senesinde ṣaḥīfe-i vücūddan nā-būd olan Erdebīlī-zāde Sinān Efendi'dür. Ṣāḥibü't-terceme taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle beẕl-i ictihād ve tekmīl-i meleke-i isti'dād eyledükde İstanbul Ḳāżīsi Ḳarasili Ḥasan Efendi ḫidmetlerine vāṣıl ve ser-ḥalḳa-i emās̱il olmış iken 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi'ye ittiṣāl ve Ṣaḥn'da mu'īdi olup mülāzemetle iḥrāz-ı emānī vü āmāl itmiş idi. Ba'dehu pederi ṭarīḳına sülūk ve tibr-i ḫuceste-tebār-ı isti'dādın āteş-i mücāhedede mesbūk idüp ḳuṭb-ı dā'ire-i irşād, küberā-yı Ḫalvetiyye'den Merkez Efendi ḫidmetinde vāṣıl-ı murād olmış idi. Pederi zāviyesinde seccāde-nişīn ve merdüm-i dīde gibi ḫalvet-güzīn olup eyyām-ı cum'ada va'ẓ ü teẕkīr ve naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr eyleyüp[2] gāh müẕākere-i 'ulūm-ı 'Arabiyye ile tekmīl-i erbāb-ı isti'dād ve gāh müzāvele-i rüsūm-ı edebiyye ile irşād-ı 'ibād eylemek mu'tādları idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Muḥarrem'inde terk-i 'ālem-i fānī ve 'azm-i na'īm-i cāvidānī eyledi. Yeñiḳapu ḫāricinde medfūn ve mānend-i genc-i maḫzūn, meknūn-i künc-i kümūndur.

---

1 Aḥmed R1

2 52a E (Bir varak boştur. O yüzden 52 rakamı iki defa varak numarası yapılmıştır.)

ʻAzīz-i merḳūm cāmiʻ-i ẓāhir ü bāṭın-ı ʻulūm, mecmaʻu'l-baḥreyn-i ʻilm ü ʻirfān, mevridü'n-nehreyn-i maʻānī vü beyān, ʻālim ü ʻārif ü mükemmel, ḳıdve-i meşā'iḫ-ı kümmel idi.

eş-Şeyḫ Ġażanfer Dede (Ġażanfer Dede)

Evā'il-i ḥālinde kār-güẕār-ı debāġat iken ferāġat idüp meşā'iḫ-ı ṭarīḳ-ı Bayramiyye'den Vizeli ʻAlā'e'd-dīn Efendi'nüñ āvīze-i dāmen-i ʻināyeti ve fā'iz-i icāzet-i[1] ḫilāfeti olmış idi. Nice zemān şeyḫi seccādesinde mutaṣaddī-i irşād ve mürebbī-i zühhād olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesi evā'ilinde ḫayr-bād-ı dehr-i bī-bünyād itmiş idi. Zāviye-i mezbūre sāḥasında Şeyḫī Çelebi cenbinde medfūndur.

ʻAzīz-i mezbūr ceẕebāt-ı İlāhiyye ile pür-şūr, zencīr-i ʻışk-ı Ḫudā'nuñ şīr-i neri ve bīşe-i pür-rīşe-i maḥabbetüñ ġażanferi, ümmī iken maʻārif-i ṣūfiyyeye vāḳıf ve esrār-ı ḫafiyye-i silsile-i ʻaliyyeye ʻārif idi. Bir defʻa İstanbul'a götürdilüp teftīş olınduḳda taḫlīṣ-i girībān-ı ʻiṣmet ḳılmış idi. Vezīr-i aʻẓam ṭarafından istifsār olınduḳda Şeyḫü'l-İslām merḥūm[2] Ebu's-suʻūd Efendi ḥażretlerinüñ cevābıdur ki[3] bi-ʻaynihi naḳl olındı:

Ṣūret-i Mektūb[4]

أيد الله عز وجل أركان السلطنة الزاهرة ودعائمها وشيد بنيان الخلافة الباهرة وقوائمها آمين يا رب العالمين[5]

Ārā-yı ʻālem-ārāya inhā-yı faḳīr budur ki "Şeyḫ Ġażanfer" nām kimesne ḥaḳḳında söylenen sözler ve ḥīn-i teftīşde vāḳiʻ olan kelimāt ve ẓāhir olan defterler ve ʻarżlar çavuş bendeler ile irsāl olınup faḳīrüñ daḫı bu ḫuṣūṣlara[6] **[60b]** iʻtiḳādı nicedür, işʻār olınmaġa işāret olınmuş. ʻİlm-i şerīfe ḫafī olmaya ki zekāt ḥaḳḳında ve ḥelāl ü ḥarām ḥaḳḳında meẕkūra isnād olınan kelimāt bi'l-fiʻl s̱ābit olursa veyāḫūd sābıḳan s̱ābit olmış ise zındıḳa ve ilḥādı muḥaḳḳaḳ

1 32b SE
2 - E
3 Cevābıdur ki:mektūb-ı şerīfleri E, SE
4 Ṣūret-i Mektūb:- R1, SE
5 "Allah (bu) güzel devleti ve onun temellerini kuvvetlendirsin. Hilafetin parlak yapısını ve köklerini sağlam eylesin. Âmin, yâ Rabbe'l-âlemin."
6 ḫuṣūṣda SE

olur. Min-ba'd ḳabūl olınmaḳ yoḳdur, cidden ḳatli vācib olur. Defterde taḥrīr olınan miḳdār teftīş nā-temāmdur. Ḫalīl ile ḫaṭīb ḥaḳḳında söyledügi sözler Sinān Ḳāżī meclisinde yüzine s̱ābit olup sicill olınmuşdur, didüklerinde müfettiş-i sicille mürāca'at idüp mesṭūr mıdur, degül midür, mesṭūr ise şer' ile s̱ābit olmış mıdur, degül midür, s̱ābit ise mażmūnı şimdi s̱ābit olur mı olmaz mı, mesṭūr degül ise ibtidā'en daḫı mesṭūr[1] olmamış mıdur yāḫūd ṣoñradan mı iḫrāc olınmışdur, beyān itmek gerek[2] idi, itmemiş. Ṣoñra Dīvān-ı Hümāyūn'da teftīş olındukda ḥaḳīḳat-ı ḥāl münkeşif oldı ise mūcibi ile 'amel olınmaḳ lāzımdur. Eger ḥaḳḳında sū'-i ẓann iden şeyḫlerden sū'-i ẓannına sebeb ne idügi istikşāf olınmaġa ḥācet var ise istifsār olınmaḳ münāsibdir. Eger şimdiye degin ẓāhir olandan zā'id nesne ẓuhūr iderse febihā! Ve illā ẓuhūr iden ile 'amel olınur ve meẕkūr Ġażanfer'e 'ulemādan daḫı ḥüsn-i ẓann eylemiş ba'ż-ı s̱iḳa vü mu'temedün 'aleyh kimesneler istimā' olınur. Anlardan daḫı istifsār olınup ḥüsn-i ẓanları sā'ir ṣuleḥā vü fuḳarāya ḥüsn-i i'tiḳādleri maḳūlesinden midür, yāḫūd i'tiḳād-ı ḫāṣları var ise sebebi tefaḥḥuṣ olınup şimdiye degin taḥṣīl eyledükleri 'ulūm u ma'ārifden zā'id ba'ż-ı esrār-ı ḫafiyye[3] müşāhede eyledükleri içün ise beyān itdürilüp ma'ārif-i İlāhiyyesi aḥkām-ı şerī'at-ı şerīfeye muvāfıḳ ve meşā'iḫ-ı İslāmī'ye sülūk itdükleri ṭarīḳate muṭābıḳ ise bī-çāre ıṭlāḳ olınup belki ri'āyet olınmaḳ lāzım olur. Bir vech ile eger muḫālif olup bi-vechin mine'l-vücūh tevfīḳ mümkin olmaz ise zındıḳa ve ilḥādı muḳarrer olur. Meşā'iḫ-ı İslāmiyye'nüñ ḥaḳīḳat ve ṭarīḳat didükleri şerī'at-ı şerīfenüñ zübdesi ve ḫulāṣasıdur. Aṣlā bir māddede muḫālefeti yoḳdur. Her nesne ki aḥkām-ı şer'-i şerīfe tevfīḳa muḫālif olup esāṭīn-i 'ulemā-yı dīn anı bir vechle aḥkām-ı şer'-i şerīfe tevfīḳa ḳādir olmayalar. Ol nesne küfr ü ilḥād u ḍalāldür. Mūcibi icrā olınmaḳ lāzımdur. Eger anlar ḳablinden daḫı ḥāl münkeşif olmayup ile'l-ān ẓāhir olan üzerine ḳalursa iẓhār-ı ḥaḳḳ içün ḥadd-i imkānda olan sa'y ü ictihād vücūda geldi. Min-ba'd ẕimmet-i himmetiñüzde 'uhde-i teklīfden nesne ḳalmaz. Aña müte'alliḳ faḳīrde daḫı bir 'ilm-i ḳaṭ'ī yoḳdur ki ḫidmet-i 'aliyyeye i'lām itmemekle 'inde'llāh mu'āḫeẕ olam. Ṣol miḳdār var ki Oğlan

1 - SE
2 - E
3 52b E

Şeyẖ silsilesindendür, didükleri vāḳiʿ ise ẖayr yoḳdur. Anuñ ḳatli emrinde ḥadd-i muʿtāddan ẖāric tevaḳḳuf u teʾennī itmişdür. Merḥūm Mevlānā Şeyẖī Çelebi ilḥādına ḥükm itdükden ṣoñra iki üç meclis daẖı tevaḳḳuf idüp aṣlā tevcīhe mecāl ḳalmayup iḥtimāl münḳaṭiʿ olmayunca ḥükm olmamışdur. Bunuñ ol ṭarīḳden idügi şerʿle s̱ābit olmadın anuñ mecrāsına icrā olınmaḳ meşrūʿ degüldür. Egerçi ʿavāmdan çoḳluḳ ṭāʾife ittibāʿ idüp ḥadd-i muʿtāddan ziyāde anuñ üslūbı üzerine taʿẓīm itdükleri meşhūr olmaḳ ʿalāmet-i ẖayr degüldür. **[61a]** Ammā bu miḳdār ile ḳatle ruẖṣat yoḳdur. Bir fitne vü fesāda müʾeddā olmayıcaḳ ıṭlāḳ olınmaḳ meşrūʿdur lakin. Çünki ehl-i İslāmʾuñ bu miḳdār ḳīl ü ḳāli olup pāye-i serīr-i ʿālem-maṣīre ʿarż olınup mesāfe-i baʿīdeden getürdilüp ḥabs u teftīş buyurıldı. Bir vechle ıṭlāḳ olınmaḳ lāʾiḳ görinür ki kendi ḥālin bilüp ḥaddinden tecāvüz itmeyüp şimdiye degin olan evżāʿuñ hiç birin itmege kendüde ve ne ilde mecāl ü ṭāḳat ḳalmayup renc-berlik işleyüp ṣuleḥā vü fuḳarā gibi kendü ḥālinde olup nefsin ıṣlāḥa meşġūl olup ili ıṣlāḥ u irşād daʿvāsın eylemeye. والله تعالى أعلم بحقيقة الحال والمآل[1]

Mollā Ḳābıż (Maḳtūl[2] Ḳābıż)

Vilāyet-i ʿAcemʾden ʿazm-i dārüʾl-mülk-i Rūm ve ʿulemā-yı ʿaṣrdan taḥṣīl-i ʿulūm idüp meyl-i ṭarīḳ-ı erbāb-ı rüsūm itmiş iken semt-i ṣalāḥa sālik ve bī-delīl ü reh-ber ʿāzim-i rāh-ı pür-mehālik olup tāc u ḳabādan bedel şemle vü ʿabā iẖtiyār itmiş idi. Lākin [3] نعوذ بالله من الحور بعد الكور vādī-i ḍalāle düşüp[4] fısḳ u fücūra mübtelā ve bādiye-i bāde necm-i reh-nümūnı olup sālik-i Hāviye-i hevā olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi ebẖire-i redīʾe-i şürb-i müdām ile dimāġı muẖtell ve ẖayālāt-ı bāṭıla ile meşaʿir-i şuʿūrı muʿaṭṭal olup ṭoḳuz yüz otuz dört tārīẖinde şemşīr-i şerīʿatle helāk ve ṣaḥīfe-i ʿālem levs̱-i güft ü gūsından pāk olup naḳd-i cānı ḳābıż-ı ervāḥa teslīm itdügine "el-Ḳābıż" (934) lafẓı tārīẖ düşmiş idi.

Mollā-yı merḳūm āşinā-yı baʿż-ı ʿulūm olup illere nisbet, tiryāḳ-ı berʾüʾs-sāʿa olan ʿulūm-ı nāfiʿa ve fünūn-ı maʿrifet ol sevdā-zede-i ḍalāle semm-i mu-

1 "Yüce Allah eşyanın ve vaziyetin hakikatini bilir."

2 - R1, E

3 "Zirveye çıktıktan sonra inmekten, alçalmaktan (varlıktan yokluğa düşmekten) sana sığınırız ey Rabb'imiz."

4 Vādī//düşüp:ḍālle-i vādī-i ḍalāl ve giriftār-ı nekbet ü nekāl olup E, SE

vaḳḳat olup fıṭnatı bāʿis̱-i fitne vü ʿaḳlı ʿiḳāl ve ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāş-ı efkār-ı fāside ʿuḳde-i ʿaḳīdesine sebeb-i inḥilāl olmış idi[1].

Naḳl olınur ki ḥażret-i ʿĪsā'yı *ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām* cemīʿ-i enbiyā üzere tafḍīl iddiʿā idüp bu kelām-ı bāṭıl üzerine ıṣrār itmegin teftīş içün dīvān-ı Süleymānī'ye iḥżār olınup İbrāhīm Paşa vezīr-i aʿẓam ve Muḥyi'd-dīn-i Fenārī ve Ḳadrī Efendi ṣadreyn-i fāżıleyn iken bir miḳdār baḥs̱ u idāreden ṣoñra Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi ve İstanbul Ḳāżīsi Saʿdī Efendi daḫı daʿvet olınup pādişāh-ı vālā-mekān, Sulṭān Süleymān Ḫān pes-i ḳafesden nigerān iken ilzām olınup ibāḥet-i demine iftā ve mūcibince ḥükm ü imżā olındı.

Mervīdür ki muḳaddem ḳāżīʿaskerler ile ḫaylī baḥs̱ idüp zuʿmınca mülzem olmamağın pādişāh-ı dīn-perver ġayretinden mükedder olup mollā-yı merḥūmı daʿvet buyurdılar. Vezīr-i aʿẓam ile Rumili ṣadrı miyānına iclās olındı. Saʿdī Efendi daḫı iḥżār olınup muḳābelede kürsī üzere ḳarār eyledi. Ol meclisde ilzām ve ḳatline iftā ve Saʿdī Efendi ḥükmi ile āteş-i fitnesi iṭfā olındı. Ṣadru'l-ʿulemā ḥużūrında İstanbul efendisi taḥkīm ve zimām-ı ḥükūmet anlaruñ yed-i mü'eyyedine teslīm olınmaḳ, rağmen li-enfi's-ṣadreyn ṭaraf-ı şeyḫü'l-islāmīden işāret ile olmaḳ mesmūʿdur. Mollā-yı merḥūmuñ ol mebḥas̱e müteʿalliḳ risālesi vardur. Ẕeylinde bu ḳıṣṣaya işāret eylemişdür. *Sübḥāne'l-ḳādiri'l-ḳahhār.*

İsmāʿīl Çelebi (Oğlan Şeyḫi)

Meşā'iḫ-ı ṭarīḳ-ı Bayramiyye'den Aḳserāyī Pīr ʿAlī Efendi'nüñ oğlı olup "Oğlan Şeyḫi" dimekle meşhūr ve bāʿis̱-i fitne vü şūr **[61b]** olmışdur. Ṭoḳuz yüz on dört tārīḫinde serā-perde-i ʿademden ṣaḥn-ı vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılup babasınuñ şeyḫi Bünyāmin-i Ayāşī ḥayātda olmağın ṣavāb-dīd-i şeyḫ-i celīl ile İsmāʿīl tesmiye olınmış idi. Naẓar-ı iksīr-te's̱īr-i[2] pederden hilāl-i istiʿdādı bedr-i temām ve ḥarrāḳa-i süveydāsı şerāredār-ı maḥabbet ü uvām olup noḳṭa iken kitāb, ẕerre iken āftāb olur. El-ḥāletü hāẕihi sevḳ-ı ḳażā vü ḳader ile derūnına şevḳ-ı seyāḥat ü sefer düşüp dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve neşr-i maʿārif u ʿulūm ḳılmış idi. Ceẕbe-i ʿaẓīme ṣāḥibi olup eks̱er-i eyyām cevāmiʿde cemʿiyyet-i naḳl-i tefsīr ve meclis-i vaʿẓ ü teẕkīr ḳılmağla ʿaskerīden cemʿ-i

1 53a E
2 es̱er E

keşīr dāḫil-i ḥalḳa-i bīʿat ve ṭavḳ-der-gerden-i irādet olup ġulġule-i ʿavām baʿż-ı şaṭḥiyyātla meşhūr-ı enām eyledi. Bir seneden ziyāde şuʿle-i germ-ḫīz-i şöhreti ferr ü żiyāde olup ṭoḳuz yüz otuz beş senesinde müftī-i ʿaṣr Kemāl Paşa-zāde Efendi fetvāsı ile fitnesi izāle ve kārı şemşīr-i şerīʿate ḥavāle olındı.

Mervīdür ki ḳatlinden muḳaddem Ṣaḥn Müderrisi Çivi-zāde Efendi'ye varup izdiḥām-ı ʿavāmdan şekvā ve teftīş ile ol dağdağadan rehā bulmasın recā ider. Atmeydānı'nda vāḳiʿ çeşme öñinde on iki mürīdi ile zülāl-i tīġ-ı ābdārdan sīr-āb-ı ḥayāt olmışdur. Ol maḥalle erbābı sedd üzere bir mescid binā eyleyüp el-ān maʿmūr ve "Parmaḳlı Mescid" dimekle meşhūrdur.

Rivāyet iderler ki ḥīn-i vilādetinde nāmını İsmāʿīl vażʿ iden Bünyāmin-i Ayāşī ḳurbān-ı rāh-ı maḥabbet olmasına işāret idüp İstanbul'a teveccüh eyledükde pederi ol telmīḥi taṣḥīḥ ve şehīd olmasın taṣrīḥ itmiş imiş. Lākin arslan enigin yidürmez. Bizüm ḥayātımuz da gözedirüz, dir imiş. Fi'l-ḥaḳīḳa pederi ʿazm-i ʿālem-i beḳā idüp birḳaç aydan ṣoñra fitne-i ḳatle mübtelā oldı. Ḥaḳḳında ḫalḳ-ı ʿālem iki fırḳadur. Kimi zındıḳa vü ilḥāda nisbet eyleyüp aḥbābı ile ḳatline[1], [2]لعنة الله عليهم أجمعين diyü tārīḫ dimişdür. Kimi kerāmāt-ı celiyye ve maḳāmāt-ı ʿaliyye iṡbāt eyleyüp ḳābil-i tevcīh olan kelimātın te'vīl itmişdür. والعلم عندالله العليم الخبير[3]

Meyyiti Yeñiḥiṣār'da "Ḳayalar" nām mevżiʿde medfūndur. Mesmūʿdur ki boynı uruldukdan ṣoñra deryāya atılup bedeni Rūmili Ḥiṣārı'nda olan "Ḳayalar" nām maḥalle gelüp müteʿalliḳātı defn itmek istedükde başumı bedenümden cüdā itmeyesiz, diyü tavṣiye itmegin bāʿiṡ-i tevaḳḳuf u tecessüs olur. Ol eṡnāda farḳ-ı seri kedū gibi dönerek sāḥile gelüp emr-i tavṣiye ve defni yirine getürürler. والعهدة على الراوي[4]

Mollā Meḥemmed (Ḫaṭīb-zāde)

Vilāyet-i Ḳasṭamonı'dan pedīdār ve "Ḫaṭīb-zāde" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Ol diyār ʿulemāsından taḥṣīl-i rü'ūs-i mesā'il-i fünūn ve iḳtiṭāf-ı[5] şükū-

1 53b E
2 "Allah'ın laneti hepsinin üzerine olsun."
3 "Bilgi, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'ın katındadır."
4 "Sorumluluk anlatana aittir."
5 33a SE

fezār-ı mefrūż u mesnūn idüp nice zemān Çivi-zāde Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl ve iḥrāz-ı 'ālü'l-'āl-i derece-i kemāl idüp üstādı Mıṣr ḳāżīsi olduḳda bile gidüp ḳażāṣı ḥālinde ba'ż-ı ḳavābil ile şirket üzere 'ilm-i hey'et oḳutmış idi.

Mervīdür ki mollāsı mezbūruñ fażīletine şehādet eyleyüp es̱nā-yı s̱enāda Ḫaṭīb-zāde ta'līmden müstaġnīdür, lākin mevāżı'-ı sehve tenbīh içün ta'yīn eylemişüzdür, diyü ta'bīr iderler imiş. Ba'dehu Müftī Sa'dī Efendi'ye ittiṣāl eyleyüp anlar daḫı müdde'ā-yı sābıḳ üzere ḥüsn-i **[62a]** şehādet iderken mütesellī olmayup ol 'aṣrda naẓargāh-ı erbāb-ı isti'dād olan mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi ḫidmetine intisāb murād eyledükde fısḳla töhmeti ḳabūle māni' olmaġın mażmūn-ı beytle gūyā olup;

Şi'r

ونحن أناس لا توسط بيننا
لنا الصدر دون العالمين أو القبر[1]

ṭarīḳden ferāġat ve iḫtiyār-ı faḳr u ḳanā'at itmişdür ki giderek ḳalenderāne hey'et ile diyār-ı 'Acem'e 'azīmet eyleyüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş senesinde bī-nām ü nişān-ı vādī-i ḫamūşān oldı.

Mollā-yı mezbūr kemāl-i fażīlet ile meşhūr, ḥall-i daḳā'iḳ-ı 'ulūma ḳādir, mecmū'a-i ġarā'ib ü nevādir idi.

Kepenekci Sinān (Kepenekci Sinān)

Belde-i Ḳosṭanṭıniyye'de neş'et ve Mūsevī iken Īsā-nefesān-ı 'ulemā-yı ümmetden kesb-i fażīlet idüp dest-yārī-i fıṭrat-ı selīme ve şīme-i kerīme ile ḥablü'l-metīn-i dīn-i mübīne münceẕib ve şem'-i nūr-efşān-ı hidāyet fānūs-ı mīnā-yı ḳalb-i ṣafā-āyīninde mültehib, pertev-i ḫūrşīd-i 'ināyet-i ezeliyye, nāṣıye-i isti'dādına tāfte ve aḳdām-ı iḳdāmı 'iḳāl-i ḍalālden ruḫṣat-yāfte olmaġın ﴿فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ﴾[2] ma'nā-yı şerīfi mülāḥaẓasından ḫalīc-i dil-i āgāhı pür-ḫalecān ve rişte-i cān-ı nālānı tār-ı ṭanbūr gibi mutaṣaddī-i ıżṭırāb u ḍarabān iken bir gice vāḳı'asında Ḥażret-i Sulṭān-ı Enbiyā *'aleyhi mine's-ṣalāti a'lāha ve ezkāha*

1 "Biz öyle insanlarız ki yoktur bizim için orta bölüm,
Ya en üstünde olmak vardır bütün âlemin ya da ölüm."

2 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 41, "… perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."

envār-ı iltifāt u iḳbāl ile ḫāne-i derūnın pür-leme'ān ve luṭf u iḥsān idüp telḳīn-i īmān buyururlar. Çin-seḥer ṣubḥ-ı ṣādıḳ gibi pertev-i iḫlāṣla güşāde-ḫāṭır, Dīvān-ı Hümāyūn-ı Süleymānī'ye ḥāżır olup 'arż-ı mācerā-yı dūşīne eyledükde ṣudūr-ı dīvān vāḳi'-i ḥāli ber-dāşte-i pīşgāh-ı sulṭān-ı 'ālī-şān idüp taḥrīk-i silsile-i 'āṭıfet-i sulṭānī itdüklerinde ta'yīn-i vaẓīfe ile silk-i 'ulemāya ilḥāḳ ve 'avāṭıf-ı 'aliyye-i ḫalīfe ile ḥaḳḳ-ı ri'āyeti iḥḳāḳ itmişler idi. Mollāyāne 'abā'īli at ve mücevveze ve ṣūf u edevāt iḥsān olınup ḫānesine ol ḥālet ile geldükde naḳl olınur ki 'avreti olan selīṭa-i bed-aḫter pencereden ġāfilāne naẓar iderken zevcini[1] bu ḥālde gördükde ġayret-i cāhiliyye ġalebesinden bī-tāb ve āteş-i dūzaḫ-nişān-ı ḥamiyyet ile maġlūb-ı ıżṭırāb olup melfūf-ı ḳımāṭ-ı ṭufūliyyet olan veled-i saġīrini manẓaradan babası üzere ilḳā idüp mūy-keşān ü rūy-ḫırāşān-ı vāveylā olur. Ol ma'ṣūm-ı bī-günāh mübtelā olduġı varṭadan bi-'ināyeti'llāhi te'ālā ḫalāṣ olup "Mes'ūd" nāmı ile 'āḳıbeti maḥmūd ve ol mel'ūne küfr ü ḍalāl ile endāḫte-i esfelü's-sāfilīn-i dārü'l-ḫulūd olur.

El-ḥāletü hāẕihi ṣāḥibü't-terceme şevket-i ẓāhire ve servet-i vāfire ile nice yıllar mer'ā vü mu'azzez olup maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de bir medrese ve mescid binā ve evḳāf-ı keṡīre iḥyā eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında 'āzim-i cinān ve du'ā vü ṡenā ile revān oldı.

Mevlānā-yı merḥūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, fünūn-ı 'aḳliyyede māhir, müstaḥżır-ı nevādir idi. İbṭāl-i edille-i edyān-ı bāṭılada bir risāle tertīb eyleyüp kütüb-i münzeleden rivāyet ve dīn-i mübīne ḫidmet itmişdür.

Āḫiru Vefeyāti'devleti's-Süleymāniyye mine's-Selāṭīni'l-'Oṡmāniyye
raḥima'llāhu eslāfehum keṡṡere aḫfādehum[2] ve aḫlāfehum

Ol sulṭān-ı 'ālī-şānuñ Fātiḥa-i ferruḫ-fālinden ḫātime-i aḥvāline gelince cārī olan vaḳā'i'-i 'aẓīme ḫalḫāl-i ḫitām-ı kelām ḳılındı.

Ẕikr-i Aḥvāl-i es-Sulṭān İbn es-Sulṭān [62b] Süleymān Ḫān bin Selīm Ḫān bin Bāyezīd Ḫān bin Meḥemmed Ḫān bin Murād Ḫān bin Meḥemmed Ḫān bin Bāyezīd Ḫān bin Murād Ḫān bin Orḫān Ḫān bin 'Oṡmān Ḫān *'aleyhi'r-raḥmetu ve'l-ġufrān*

---

1 54a E
2 emṡālehum R1, SE

İcmāl-i rūz-nāme-i aḥvāl ve iḫtiṣār-ı menāḳıb-ı ferḫunde-me'āl budur ki noḳṭa-i ʿaşer-i āyet-i ʿadl ü iḥsān, ʿāşir-i selāṭīn-i Āl-i ʿOs̱mān, ḫayrü'l-ḫalef-i nüh-ābā-yı ʿulvī-neseb, dürretü't-tāc-ı selāṭīn-i ʿālī-ḥaseb, sulṭān-ı ʿArab u ʿAcem, ḫāḳān-ı Türk ü Deylem, ḳāhir-i ḳıral-ı Efrenc ü Rus u Engürüs, fātiḥ-i ḳılāʿ-ı Esterġon u Budin ü Rodos, mihr-i cihān-gīr-i maşrıḳ-ı Baġdād, māh-ı ʿālem-tāb-ı maġrib-i Belġırad, bīḫ-ken-i mezraʿa-i büẕūr-ı evbāş, pāmāl-kün-i cezūr-i tīcān-ı ḳızılbaş;

Şiʿr Sulṭān-ı şarḳ u ġarb şehenşāh-ı baḥr u berr
Dārā-yı dehr şāh Süleymān-ı kām-rān.

Re's-i māye-i ʿāşirede perde-serā-yı ʿademden ẓāhir ve revnaḳ-efrāz-ı evreng-i çehār-pāye-i ʿanāṣır olup şuʿāʿ-ı envār-ı ṣuʿūd u mefāḫir, ḫuṭūṭ-ı levḥ-i cebīninde bāhir ve kemāl-i nüfūs-ı felekiyye vü ʿaḳl-ı ʿāşir, meşāʿir-i istiʿdādı ile muʿāşır olmış idi. Ṭoḳuz yüz on beş senesi hilālinde vālid-i mācidleri livā-yı Ṭırabozın'da ʿalem-efrāz iken cedd-i emcedleri ʿaṣrında Kefe sancaġı ile ser-efrāz olup baʿdehu pederleri cülūsında Maġnisa sancaġında sāye-efgen-i iʿzāz oldılar. Ṭoḳuz yüz yigirmi altı Şevvāl'inüñ on yedinci güni yevm-i aḥad, sinn-i şerīfleri yigirmi altı ʿaded iken bī-şerīk ü sehīm ve muʿārıż u ḳasīm pederleri Sulṭān Selīm yirine pādişāh-ı heft-iḳlīm oldılar. ʿAbdü'r-raḥīm-i[1] ʿAbbāsī'den menḳūldur ki vāḳıʿada bir pīr bu beyti tekrīr iderken görüp seḥeri cülūs-ı hümāyūn vāḳiʿ olur:

Beyt قل لشياطين الضلال اخسؤا
قد ولى المُلك سليمان[2]

Ḥaḳḳā ki bunlara müyesser olan fütūḥ-ı celīle ve ās̱ār-ı cemīle, saʿat-ı memleket ve imtidād-ı salṭanat, tenfīẕ-i aḥkām, taḳviyet-i ʿażud-ı İslām bir pādişāha naṣīb ve bir ṣāḥib-i devlet umūrında bu vechle muṣīb olmamışdur. Maẓhar olduḳları niʿam-ı bī-şümārdan her biri bir şāh-ı ʿālī-tebāre māye-i iftiḫār

1 33b SE
2 "Def ol, deyin saptıran şeytan gürûhuna,
Çünkü hüküm geçti Süleymân'a."

ve tügme-i küleh-gūşe-i iştihār olsa kelle-germ-i mübāhāt olup tācın eflāke pertāb itmek muḳarrer idi[1]. Şāh-ı ʿAcem, mālik-i evreng-i Cem, Ṭahmas-ı ves-vās-istīnāsı gūy-gerdān-ı vādī-i ruʿb u hirās idüp nice defʿa ḍarb-ı ṣavlecān-ı ḳahr ile lerzān ve bucaḳ bucaḳ gürīzān eyleyüp gāh ʿIraḳ-ı ʿArab'da, Baġdād ve Baṣra gibi mülk-i ʿazīme, gāh ʿIraḳ-ı ʿAcem'de Āẕerbāycān ve Revān ems̱āli iḳlīmi bir ḥamlede çengāl-i şehbāz-ı himmetle şikār ve eṭrāfında olan ḳılāʿ-ı gerdūn-cenāb ve bıḳāʿ-ı mevzūn-ḳıbābı ḥıżāne-i şeh-bāl-i himāyetle mażmūn-ı beyt-i meşhūrdan nümūdār itmiş idi:

Beyt Faṣl-ı şitāda beyża-i sīmīn idi kūy-ı zemīn
Aldı ḳanadı altına sīmurġ-ı zerrīn-bāl ü per

Bi'l-āḫire şāh-ı güm-rāh, Hüdhüd-i tācdār gibi aḥkām-ı Süleymānī'ye fer-mān-berdār ve baḳıyyetü's-süyūf olan memālik ile bende-i der-i devlet-me-dār oldı.

Vilāyet-i Engürüs-i menḥūs ḳıralı olan Lavoş-ı bī-hūş merreten baʿde uḫrā ṣademāt-ı ḳahr ile medhūş olup ṭoḳuz yüz otuz iki tārīḫinde eṣnāf-ı kefere-i li'ām, ṣafīr-i istimdād ile nefīr-i ʿāmm itmekle yedi ḳıral-ı bed-fiʿāl taḥrīk-i heft-deryā-yı ceyş-i ḍalāl eyleyüp **[63a]** ol ḳūh-ı pür-şükūh-ı ʿarṣa-i temkīn ü vaḳār ve şehsüvār-ı girān-rikāb-ı meydān-ı kārzār muḳābilinde hücūm ve ʿasākir-i İslām melā'ike-i kirām gibi defʿ-i şeyāṭīn-i dūzaḫ-mekīn içün pertāb-ı şihāb u rücūm idüp duḫān u ġubār ve mühre-i āteşīn ü şerār ictimāʿından rūz-ı rūşen şām-ı siyāh-ı pür-nücūm olduḳda bir ceng-i ʿaẓīm olmışdur ki heft-ḫᵛān-ı Rüstem yanında cemʿiyyet-i ḫᵛān-ı niʿmet-i sūr ve seyāḥat-ı Ḳāf-ı Ney-rem, aña nisbet seyr-i ʿīdgāh-ı sürūrdur.

Şiʿr Felekden seyr idüp rezmin didi Behrām-ı ḫaṣm-efgen
Ḳoluña ḳuvvet iy rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

Lavoş-ı le'īm ol maʿrekede vāṣıl-ı derekāt-ı caḥīm olup "Budin" nām taḫt-gāh-ı ḳadīmi ve muʿazzamāt-ı ḳılāʿ-ı gerdūn-ḳasīmi memālik-i İslāmiyye'ye mülḥaḳ ve menār-ı envār-ı dīn-i mübīn ile pür-revnaḳ oldı.

1 54b E

Beyt Eflāke çıḳdı velvele-i ʿarṣa-i zemīn
İndi zemīne ġulġule-i āsumāniyān

Sevāḥil-i baḥr-ı aḫżarda mekīn olan Efrenc-i laʿīn memālik-i maḥrūseye dest-yāz ve reh-zen-i müsāfirān-ı Mıṣr u Ḥicāz olmaġın merākib-i baḥriyye ile vilāyeti ḫarāb ve menzil-i būm u ġurāb olup miyān-ı ʿummānda mānend-i ḥabāb Rodos cezīresin laḳm ile hevāya pertāb itmekle mażmūn-ı beyt-i Ẕātī nümūne-nümā-yı ṣıfātı olmış idi:

Şiʿr Ḳudret eliyle ṣāḥib-i ḥammām-ı nüh-ḳıbāb
Ṣābūn-ı ṣubḥla düzüp uçurdı bir ḥabāb

Bunlardan māʿadā her gūşede ki bir kūden ribḳa-i iṭāʿatden rū-gerdān ü pīçīde-gerden ola, ṣavlecān-ı şemşīr ile gūy-ı kellesi ġalṭān[1] ve her cānibde ki bir ser-keş taḥrīk-i fitne ile şuʿle-i cevvāleveş dā'ire-i mülki pür-āteş ḳıla, ḥamle-i ṣarṣar-hücūm ile şerār-ı nār gibi perīşān olup cemʿiyyet-i şeyāṭīn ḳaṭarāt-ı sīm-āb gibi pür-ıżṭırāb ve zebān-ı tīġ-ı āteş-tāb bu mażmūn ile zinhār-güster-i şeyḫ ü şāb olurdı.

Şiʿr Ḫaṣm-ı gerden-keş izüñ tozına ḳılsun ser-fürū
Ser-fürū ḳılmazsa bir gün kellesi ġalṭān gelür[2]

Erbāb-ı taḥḳīḳ yanında resīde-i niṣāb-ı taṣdīḳdür ki zemān-ı devletlerinde miṡāl-i eyyām-ı sinīn üç yüz altmış altı ḥıṣn-ı ḥaṣīn, dāḫil-i ḫıṭṭa-i mülk-i İslām ve ḥavza-i taṣarruf-ı Müslimīn ve menzil-i düşmenān-ı bī-dīn, dārü'l-ġuzāt ve'l-mücāhidīn olmış. Evvel-i cülūslarında emīrü'l-ümerā-yı Şām olan "Cānberd-i Ġazālī" nām çerkes-i nā-kes sāye-i mehābet-i Sulṭān Selīm naẓar-ı ḳaṣrından zā'il ve āftāb-ı cihān-gīr-i devleti Süleymānī'den ġāfil olmaġın ḥuḳūḳ-ı niʿmete iẓhār-ı ʿuḳūḳ u nisyān[3] ve iʿlā-yı rāyet-i muḫālefet ü ʿisyān idüp ʿāmme-i iḳlīm-i Şām'ı ġāret ve ol ḥavālīde işāʿat-ı şenāʿat eyledügi maʿrūż-ı südde-i devlet-penāh olduḳda vüzerādan Ferhād Paşa serdār-ı sipāh ve rū-be-rāh-ı düşmen-i rū-siyāh ḳılınmış idi. Ẓāhir-i Dımaşḳ'da vāḳiʿ "Mıṣṭaba" nām maḥalde

1 Gerdān R1, E
2 Olur SE
3 55a E

āheng-i ceng eyledükde pā-yı s̱ebātı bī-direng olup kelleleri ṭuʿme-i şīr-i şemşīr ve serdārları ġazālāsā naḫcīr olmış idi. Ve zeyrek dürzībaşısı başın kesüp ḳaṭʿ-ı ser-rişte-i ʿinād ve defʿ-i fitne vü fesād olındı. Ṭoḳuz yüz yigirmi yedi Ṣafer'in-de ḫaber-i fetḥ ü ẓafer vāṣıl olup;

Mıṣrāʿ این همه اول آثار جهان افروزیست[1]

mażmūnı üzere nişān-ı baḫt u iḳbāl-i şāh-ı ferruḫ-fāl olmaġın sermāye-i emānī ve ġāyetü'l-ġāyāt-ı şādmānī ḥāṣıl oldı.

Ġazve-i ūlā [63b]

Sefer-i Belġırad'dur. Ṭoḳuz yüz yigirmi yedi Cemādiye'l-āḫire'sinüñ[2] on birinci güni himmet-i saʿādet-maḳrūn ile bi'z-ẕāt tevcīh-i[3] hümāyūn buyurılup dārü'l-cihād-ı Belġırad ve ol eṭrāfda nice bilād fetḥ olındukdan ṣoñra sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde dārü's-salṭana-i seniyyeye mürācaʿat buyurıldı.

Mıṣrāʿ Bilād-ı Engürüsi eyledi fetḥ[4] (927)

tārīḫ vāḳiʿ oldı. Bu es̱nāda vilāyet-i Yemen'e müstevlī olan "İskender" nām müfsidüñ başı kesilüp der-i devlete geldi. Ḫıṭṭa-i Yemen ʿaḳīḳ-ı şeffāf gibi mülk-i yemīn-i ṣāf ve ḫırāş-ı ḫaṣm-ı nā-terāşden maḥrūsu'l-eṭvār oldı.

Ġazve-i s̱āniye

Rodos seferidür. Ṭoḳuz yüz yigirmi sekiz Receb'inde bi'z-ẕāt[5] ʿazīmet buyurup Üsküdār'a ʿubūr ve berren ü baḥren sevḳ-ı ʿasker-i[6] manṣūr ḳılındı. Teveccüh fī 20 Receb[7]. Yigirmi ṭoḳuz Ṣafer'inde cezīre-i Rodos ve İstanköy ve baʿż-ı ceza'ir mülḥaḳāt-ı memālik-i maḥrūseden ḳılınup;

---

1 "Bunların hepsi dünyayı aydınlatan eserlerin ilkidir."
2 Ūlāsınuñ SE
3 Teveccüh-i SE
4 بلاد انكروسى ايلدى فتح
5 34a SE
6 Leşker-i SE
7 Teveccüh//Receb, der-kenār R1, E

Mıṣrāʿ (929) ﴿يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللّٰهِ﴾[1]

tārīḫ-i sāl-i nuṣretdür. [Fetḥ fī 3 Ṣaferi'l-ḫayr[2].] Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-āḫir'inde hem-rāhī-i baḫt u devletle taḫtgāh-ı salṭanata vāṣıl oldılar.

Bu sāl-i ferruḫ-fāl ḫilālinde Vezīr-i Aʿẓam Pīrī Paşa müteḳāʿid olup mühr-i vezāret Odabaşı İbrāhīm Aġa'ya iḥsān olındı. Vezīr-i S̱ālis̱ Aḥmed Paşa ṣadāret taḫallüfinden ʿār idüp eyālet-i Mıṣr'a ṭalebkār oldı. Tevcīh olındukda ʿiṣyān idüp ṭoḳuz yüz otuz Rebīʿu'l-āḫir'inde daʿvā-yı salṭanat u istiḳlāl ve nāmına ḫutbe oḳudup "el-Melikü'l-manṣūr Sulṭān Aḥmed" laḳabı ile taḥrīr-i menāşīr-i iclāl eyledi. Bi'l-āḫire "Meḥemmed Beg" nām emīr-i dilīr başın kesüp āstāne-i saʿādete irsāl itdi.

Ḫusrev-i mülk-i ʿAcem Şāh İsmāʿīl fevt olup oġlı Ṭahmas Mīrzā vāris̱-i evreng-i Cem olduġı bu senenüñ ḥavādis̱indendür.

Sene-i mezbūre Şaʿbān'ınuñ ikinci güni vezīr-i Āṣaf-naẓīr İbrāhīm Paşa sūr-ı cemʿiyyet-i zifāf idüp vezīr-i s̱ānī ve ṣaġdıc olan Ayās Paşa pādişāh-ı ʿālem-penāh ḥażretlerini daʿvet ḫidmetine taʿyīn olınup elṭāf-ı bende-nüvāz-ı cihānbānī ile teşrīf-i iclāl erzānī buyurdılar. Meclis-i şerīflerinde ʿulemā-yı ʿiẓām; ﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ﴾[3] āyet-i kerīmesi tefsīrinden baḥs̱ idüp maẓhar-ı ʿināyet ü ikrām oldılar. Ḫᵛāce-i pādişāh Ḫayre'd-dīn Efendi, Şeyḫü'l-İslām ʿAlī Efendi, ṣadr-ı Rūm'dan müteḳāʿid ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi, Anaṭolı'dan maʿzūl Kemāl Paşa-zāde Efendi, bi'l-fiʿl ṣadreyn olan Muḥyi'd-dīn Efendi ve Ḳadrī Efendi ve İstanbul Ḳāżīsi Saʿdī Efendi dāḫil-i meclis olan meşāhīr-i ʿulemādandur[4].

Otuz bir evā'ilinde Aḥmed Paşa fitnesinden ṣoñra mülk-i Mıṣr'un iḫtilāli maʿrūż-ı mesāmiʿ-i ʿaliyye olmaġın eyālet-i Mıṣr Vezīr-i Aʿẓam İbrāhīm Paşa'nuñ manṣıbına żamm olınup irsāl olındı. İki ay miḳdārı memleket-i Mıṣr'da ārām ve aḥvālini ḳarīn-i intiẓām idüp evāḫir-i senede vāṣıl-ı südde-i ʿālī-maḳām

---

1 "… mü'minler Allah'ın yardımıyla sevinecekler …" Bu aynı zamanda ayet-i kerimedir. Kur'ân-ı Kerîm, Rûm Sûresi, 30/ 4-5.

2 Fetḥ//ḫayr, der-kenār R1, E

3 Kur'ân-ı Kerîm, Sad Sûresi, 38/ 26, "Ey Dâvud, şüphesiz ki biz seni yeryüzünde halife kıldık."

4 55b E

oldı. [Mıṣr'da dīnār-ı ḫāliṣü'l-'ayār ḳaṭ' itdürüp "İbrāhīmī" dimekle mevsūm olmış idi. Celāl-zāde Muṣṭafā Çelebi kātib-i mekātīb olup bu güne tārīḫ-i dil-firīb dimişdür:

Āṣaf-ı sulṭān-ı 'ādil Mıṣr'ı ābād eyleye[1] (931)

Ḥarf-i bā maḥsūb degüldür[2].]

Ġazve-i s̱ālis̱e

Mohac seferidür. Budin seferi daḫı dirler. Ṭoḳuz yüz otuz iki Receb'inüñ yigirmi birinci güni Nemçe ve Alaman ḳıralı niyyetine devlet ü iḳbāl ile bi'z-ẕāt miyān-beste-i ḫidmet-i dīn-i mübīn ve 'alem-efrāz-ı kīn-i müşrikīn olup vezīr-i a'ẓam, maḳbūl-i şehenşāh-ı mu'aẓẓam[3] İbrāhīm Paşa'nuñ manṣıbına Rūmili eyāleti żamm olınup nice ḳılā' u biḳā' memālik-i maḥrūseye munżamm **[64a]** oldı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde Mohac ṣaḥrāsında yedi ḳıralla ceng-i 'aẓīm vāḳi' olup serdārları olan Lavoş Ḳıral'uñ başı kesildi. Mu'aẓẓamāt-ı fütūḥāt-ı 'Os̱māniyye'dendür. Tārīḫ-i Sücūdī:

Ṣıdı bī-dīn ḳıralı şāh-ı 'ādil[4] (932)

Māh-ı Ẕi'l-ḥicce'de taḫtgāhü'l-emān olan Budin Ḳal'ası emān ile fetḥ olınup nice memālik silk-i taṣarruf-ı ehl-i İslām'da münselik oldı. Otuz üç sāli evā'ilinde ferr ü iḳbāl ile dārü's-salṭanaya sāye-i iclāl ṣaldılar.

Ẕü'l-ḳadrlı'dan "Süglünoğlı" ve "Atmaca" nām celālīlerüñ başı kesilüp "Ẕü'n-nūnoğlı" ve "Ḥācı Bektaşoğlı Ḳalender" nām müfsidlerüñ faṣṣād-ı şemşīr-i bürrān ile dem-i fāsidleri revān ve sebeb-i ıṣlāḥ-ı mizāc-ı 'ālemiyān olduġı bu senenüñ netā'icindendür.

Ġazve-i rābi'a

Beç seferidür. Nemçe Ḳıralı Ferenduş-ı bī-hūş intihāz-ı furṣat ve maġrūrāne ḥareket idüp Budin Ḳal'ası'n istiḫlāṣ eyledükde ṭoḳuz yüz otuz beş Ramażān'ı-

---

1 آصف سلطان عادل مصری اباد ایلیه
2 Mıṣr'da//degüldür, der-kenār R1, E, SE
3 Şehenşāh-ı mu'aẓẓam:sulṭān-ı kerem E
4 صدی بی دین قرالی شاه عادل

nuñ ikinci güni niyyet-i ġazā ile taḳallüd-i şemşīr-i cihān-gīrī itmişler idi. Ḳal'a-i mezbūre mükerreren fetḥ u taḫlīṣ ve bünyān-ı aḥkāmı tarṣīs olınduḳda Erdel Ḳıralı Yanoş Mohac Ovası'nda dāmen-būs-ı pādişāhī ile mübāhī olup iltizām-ı ḫarāc ve ḳabūl-i şāh-ı ṣāḥib-i tāc ile ibtihāc eyleyüp Nemçe taḫtına iclās ḳaṣdına Beç Ḳal'ası maḥṣūr-ı 'asker-i[1] manṣūr ve ejder-i pīçān-ı tüfenk-endāz ü āteş-feşānla pür-şūr olup hengām-ı şiddet-i şitā fetḥinde te'ḫīr iḳtiżā itmekle rücū' olındı. Otuz altı Muḥarrem'inüñ evāḫirinde Ḳomeran ve Gölvar üzerine varılup derūnında olan ehl-i nār ḳal'a-i Gölvar'ı ḫālī ḳoyup firār ve gonce-gül-vārī pür-berg-i 'īş olan ḳullelerin iḥrāḳ itmekle lāle-ṣıfat dāġdār[2] itmegin "Yanıḳ" nāmı[3] ile şöhret-şi'ār olmış idi.

Māh-ı Rebī'u'l-āḫir'de murabba'-nişīn-i taḫt-ı ḫilāfet ve müstaḳarr-ı ḳarār-gāh-ı salṭanat oldılar.

Ṭoḳuz yüz otuz altı Ẕi'l-ḳa'de'sinde şeh-zādegān-ı cüvān-baḫt, şāyestegān-ı tāc u taḫt, Sulṭān Muṣṭafā ve Sulṭān Meḥemmed ve Sulṭān Selīm Ḫān ḫitānı içün sūr-ı pür-sürūra mübāşeret ve tertīb-i[4] esbāb-ı ṣoḥbet ü mu'āşeret olınup bir sūr-ı sulṭānī ve ceşn-i İlḫānī olmışdur ki ḥayret-diḥ-i 'ālem ve reşk-endāz-ı Cemşīd ü Cem'dür. Meclis-i evvelde pādişāh-ı vālā-mekān zīnet-efzā-yı ṣadr-ı dīvān-ı 'ālī-şān, ṭaraf-ı yemīnde vezīr-i a'ẓam, ser-'asker-i pādişāh-ı 'ālem İbrāhīm Paşa, ba'dehu Vezīr-i S̱ānī Ayās Paşa, ba'dehu Vezīr-i S̱ālis̱ Ḳāsım Paşa, ba'dehu Rūmili Emīrü'l-ümerāsı Behrām Paşa, ba'dehu Anaṭolı Beglerbegisi Ya'ḳūb Paşa, ba'dehu Rūmili Ḳāżī'askeri Mevlānā[5] Muḥyi'd-dīn el-Fenārī[6], ba'dehu Anaṭolı Ṣadrı Ḳadrī Efendi, ba'dehu Tatar Ḫānoğlı ḳarār eyleyüp cānib-i yesārda[7] vezāret-ı 'uẓmādan müteḳā'id Pīr Meḥemmed Paşa, ba'dehu Zeynel Paşa, ba'dehu diyār-ı şarḳ ümerāsından Ferahşād Beg, ba'dehu Bayındıroğlı Murād Beg, ba'dehu Mıṣr Sulṭānı Ġavrī'nün oğlı Meḥemmed Beg, ba'dehu Ẕü'l-ḳadriyye neslinden Laṭīf Beg kenār-nişīn-i simāṭ-ı şehr-yār ve rüste-i silk-i a'yān-ı rūzgār olmış idi. Pīşgāh-ı menzil-i sulṭānī olan Atmeydānı envā'-ı lu'bet-bāz ile naẓargāh-ı

---

1 Leşker-i SE
2 İḥrāḳun bi'n-nār E, SE
3 Seferi R1
4 - E
5 - SE
6 34b SE
7 56a E

ʿālem ve eṣnāf-ı sāz-nüvāz ile felek-i Zühre'ye tev'em olup silāḥşūrlar ʿarż-ı hüner ve deryūze-i **[64b]** naẓar-ı şāh-ı bülend-aḫter eylediler.

Māh-ı Ẕi'l-ḳaʿde'nüñ yigirmi birinci güni cemʿiyyet-i ʿulemā-yı ʿiẓām ve meclis-i fużalā-yı kirām olup pādişāh-ı ʿālī-maḳām revnaḳ-efrūz-ı ṣadr-ı ṣuffe-i bār ve bālā-nişīn-i mesned-i iʿtibār olup yemīn-i ṭaraf-ı saʿādet-ḳarīnlerinde Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi, baʿdehu Anaṭolı Ṣadrı Ḳadrī Efendi mekīn olup cānib-i meyserede muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi, baʿdehu Rūmili Ḳāżīʿaskeri Muḥyi'd-dīn Efendi ḳarār eyleyüp ṣadr-ı Rūm'dan müteḳāʿid ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi ve sā'ir ʿulemā muḳābele-i hümāyūnlarında zānū-zede-i edeb oldılar. Mecmūʿ-ı erbāb-ı meclis sāʿāt-ı leyl ü nehāra muʿādil yigirmi dört nefer-i fāżıl u kāmil olmaḳ mesmūʿdur. Mollā-yı merḥūmı çavuşbaşı ve Ḫᵛāce Efendi ḫidmetlerini cebecibaşı daʿvet eyleyüp bāḳīleri daḫı bi-ḥasebi'l-ḳānūn iʿzāz ü ikrāma maḳrūn oldılar. Merḥūm İbrāhīm Paşa'nuñ sebeb-i maġfireti olacaḳ ḥasenātdandur ki meclis-i ʿulemāda bi-ḥasebi'l-iʿtibār Ḫᵛāce Efendi cānib-i yemīnde cā-nişīn olup mollānuñ maḳāmı ṭaraf-ı yesār iken mollā-yı merḥūmuñ iclāl-i şān-ı fażīleti ve iḥtirām-ı ʿulüvv-i menzileti içün ṣadr-nişīn-i yemīn ve Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'den taḳaddüm-i ʿilmiyyesini taʿyīn bābında iʿmāl-i leṭā'if-i ḥiyel ve enāmil-i efkār-ı ʿuḳde-güşā ile bir ṭarafa ʿamel[1] idüp pādişāh-ı bende-nüvāza niyāz ider ki meclis-i ʿulemāya ḥāżır ve muṣāḥabet-i ʿilmiyyeye nāẓır ola. Murādına müsāʿade buyuruldukda muḳteżā-yı ṣadāret üzre ṭaraf-ı yemīnde bālā-nişīn olup mollā-yı merḥūm s̱ānī ve cānib-i yesārda muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī oturmaḳ müteʿayyin olmış iken evā'il-i meclisde dāmen-būs-ı istiʿfā idüp bendeye lā'iḳ olan sūr-ı pür-sürūr-ı veliyy-niʿmetde pā-ber-cā-yı ḫidmet olmaḳdur, diyü cülūsdan ibā itmekle mollā ḥażretleri ṣadr-ı yemīnde bāḳī kalur. Ol rūz-ı fīrūzda Süre-i Fātiḥa-i kerīme tefsīrinden baḥs̱-ı ʿilmī olınup vaḳt-i ẓuhrdan ḳabīl-i ġurūba dek mübāḥas̱e-i ʿilmiyye mütemādī ve[2] her fāżıl-ı deryā-dil dürer-i ġurer-i efkārdan güher-efşān-ı nādī-i kes̱īrü'l-eyādī olmış idi. Ḥużżār-ı meclisden Edrine'de Üçşerefeli Müderrisi Mollā Süleymān-ı Rūmī ifrāṭ-ı mehābet-i meclis hücūmı ile maġşiyyü ʿaleyh olup bir sāʿatdan ṣoñra intiḳāl ve ḳaṭʿ-ı peyvend-i ḳīl ü ḳāl eyledi.

Otuz yedi sālinde Ulama Paşa ḳızılbaşdan firār eyleyüp şeref-i dāmen-būs-ı pādişāhī ile mübāhī olup Bidlīs beglerbegiligi ʿināyet olındı.

1 Bir//ʿamel:bu ʿuḳdeyi ḥall SE
2 Olup SE

Ġazve-i ḫāmise

Alaman seferidür. Ṭoḳuz yüz otuz sekiz Şaʿbān'ınuñ yigirminci güni teveccüh buyurılup Alaman ve Ḫırvat ser-ḥadlerinde nice memālik tesḫīr olınduḳdan ṣoñra otuz ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde fetḥ u ẓaferle hem-ʿinān-ı dāḫil-i devlet-serā-yı ʿālī-şān oldılar. Sene-i mezbūre ḫilālinde Ḳırım ḫānı olan Saʿādet Girāy Ḫān üzerine birāderi İslām Girāy ʿasker-keş olmaġın[1] āteş-i fitne bālā-keş olup bir defʿa ẓāhir-i Kefe'de ḥarb-ı ʿaẓīm olduḳda Kefe begi şehīd olmış idi. Bi'l-āḫire eks̱er-i enām mā'il-i ṭaraf-ı selām olmaġın mesned-i ḫānīde temkīn olınup ḫān-ı sābıḳ üç yük aḳçe sāliyāne ve elli biñ aḳçe zeʿāmet ile mülāzım-ı āstāne-i saʿādet oldı.

Cezā'ir-i Ġarb diyārını ebnā-yı **[65a]** Rūm'dan "Oruc Beg" nām ġāzī ḍarb-ı şemşīr-i cihān-gīr ile tesḫīr idüp ṭoḳuz yüz on altı tārīḫinde "Sulṭān Oruc" nāmı ile muʿanven olmış idi. Yigirmi iki senesinde fevt olup birāderi Ḫayre'd-dīn Beg cā-nişīn-i birāder olmış iken bu esnāda yigirmi ḳıṭʿa ḳadırġa ile gelüp bende-i ḫāṣṣ-ı Süleymānī ve ol diyāruñ mīr-i mīrānı oldı.

Ḥākim-i Gīlān olan Muzaffer Ḫān iṭāʿat-ı dergāh-ı cihān-penāh eyledi.

Fireng ṭā'ifesi gemilerle Mora'ya çıḳup Ḳoron Ḳalʿası'n almış idi. Tekrār dāḫil-i taṣarruf-ı hümāyūn-ı saʿādet-maḳrūn oldı.

Ümerā-yı ser-ḥadd-i Ekrād ʿidādından iken şāh-ı ʿAcem'e iltica iden Şeref Beg ḫaylī ḳızılbaş ile Ulama Paşa üzerine gelüp ḳuvvet-i baḫt-ı pādişāhī ile ʿasker-i şāhī tebāhī olup başları ġalṭān-ı çevgān-ı ḳahr olduġı bu sālüñ ḥavādis̱indendür.

Ġazve-i sādise

ʿIrāḳeyn seferidür. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ Ẕi'l-ḳaʿde'sinüñ yigirmi ṭoḳuzında mülk-i Īrān'ı taḫrīb ve şāh-ı ʿAcem'i te'dīb niyyetine ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı Üsküdār'a nüzūl olındı. Bundan aḳdem vezīr-i aʿẓam ve ser-ʿasker-i sulṭān-ı kişver-güşā İbrāhīm Paşa maḥrūse-i Ḥaleb'de ḳışlayup evvel bahārda ṣaḥrā-yı mülk-i ʿAcem'i elviye-i gūn-ā-gūn ile lālezār itmiş idi.

1 56b E

Beyt Eflāke çıḳdı ḫayme-i gerdūn-ḳıbāblar
Ṣaḥrāyı zeyn eyledi çāder çiçekleri

Ṣaḥrā vü tilāl-i Āẕerbāycān fersūde-i niʿāl-i hilāl-miẟāl ve vilāyet-i ʿIrāḳ'a berāʿat-ı istihlāl ḳılduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz ḳırḳ bir Cemādiye'l-ūlā'sınuñ evāḫirinde dārü's-selām-ı Baġdād maḍrab-ı ḫıyām-ı ʿasker-i İslām olup;

Mıṣrāʿ Geldi burc-ı evliyāya pādişāh-ı nāmdār[1] (941)

tārīḫ vāḳiʿ olmışdur. Bu sefer-i ẓafer-reh-berde müyesser olan fütūḥāt müstaḳill kitāb olmaġa müteḥammildür. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki Receb'inüñ on dördünci güni maḳarr-ı ḫilāfete[2] sāye-i iclāl erzānī ḳılınup Ramażān-ı şerīfüñ yigirmi ikinci gicesi İbrāhīm Paşa maẓhar-ı ḳahr-ı kahramānī ve Ayās Paşa āṣaf-ı mesned-i Süleymānī oldı.

Ġazve-i sābiʿa

Körfüz seferidür. Deryādan Ḫayre'd-dīn Paşa ve serdār-ı ṭonanma Lüṭfī Paşa gönderilüp kendüler ʿasker-i manṣūr-ıla ṭoḳuz yüz ḳırḳ üç ḫilālinde teveccüh buyurdılar. [Evāḫirinde, fī 7 Ẕi'l-ḥicce sene 943[3].] Deryā yalılarında Avlonya ve emẟāli otuz ʿāded ḳılāʿ-ı ferḫünde-ḥayālī fetḥ olınup ḳırḳ dört evā'ilinde mürācaʿat ve reh-güẕārda olan reʿāyā meşmūl-i şemle-i re'fet ḳılındı. [Fī 9 Cemādiye'l-āḫire sene 944[4].]

Ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı senesinde Ḫayre'd-dīn Paşa cezīre-i Mora'ya müstevlī olan Andre Ṭora'yı ḳahr eylediler.

Ġazve-i ẟāmine

Ḳara Boġdan seferidür. Boġdan voyvodasınuñ ʿiṣyānı maʿrūż-ı rikāb-ı Süleymānī olmaġın ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört Rebīʿu'l-āḫir'inde bir ḥamle-i kūh-endāz ile ḳahr ü tedmīr ve memālik-i Eflaḳ ve Boġdan mükerreren tesḫīr olındı.

Ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki senesinde[5] Mıṣr Beglerbegisi Ḫadım Süleymān Paşa

1 كلدى برج اولیایه پادشاه نامدار
2 35a SE
3 Evāḫirinde//943, der-kenār R1, E, SE
4 //944, der-kenār R1, E, SE
5 Ṭoḳuz//senesinde:- R1, E

Yemen ve 'Aden fetḥine nāmzed olup ṭonanma ile baḥr-ı muḥīṭe sefer ḳılup maẓhar-ı fetḥ ü ẓafer olmışdur, fī sene 946. Ḳuṭb-ı Mekkī ve Seyyidī 'Alī-zāde müstaḳill kitāblarla tafṣīl-i müşbi' ve taḥḳīḳ-ı vaḳā'i' itmişlerdür.

Süleymān Re'īs daḫı baḥr-ı ḳulzümde ġavṭa-i deryā-yı aḫṭār eyledügi raḳam-zede-i esfārdur. [Yemen'e ḫuṭbe ile gitmiş idi][1] fī sene 967.

Ġazve-i tāsi'a

Isṭabur seferidür. Nemçe Ḳıralı Ferenduş-ı bī-hūş Budin Ḳal'ası'nuñ istiḫlāṣı ārzūsına cem'-i 'asker-i maḳhūr ve eṭrāfını **[65b]** ṭābūr ile maḥṣūr itdügi ma'rūż-ı 'izz-i ḥużūr ḳılınduḳda muḳaddem Vezīr Meḥemmed Paşa irsāl olınup ba'dehu devlet ü iclālle āteş-endāz-ı celāl olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ sekiz tārīḫinde ṣadme-i ḳahr ile cem'iyyeti perīşān ve ṭu'me-i şemşīr-i āteş-feşān oldı[2].

Ġazve-i 'āşire

Esterġon seferīdür. Ṭoḳuz yüz elli rebī'inde bilād-ı Engürüs'e 'azīmet-ı hümāyūn buyurılup Esterġon ve Peçuy ve Üstolni Belġırad emsāli nice ḳılā' u bilād fetḥ olınup maḳarr-ı salṭanata rücū' olundı.

Ġazve-i ḥādī 'aşer

Elḳāṣ seferidür. Şāh-ı 'Acem Ṭahmas'uñ birāderi Elḳāṣ Mīrzā dergāh-ı şāh-ı cihān-penāha iltica eyleyüp Revāfıż üzere ġazāya iġrā itmegin ṭoḳuz yüz elli beş Ṣafer'inde Üsküdār'a 'ubūr ve āftāb-ı cemāl ve sūz u tāb-ı celālle diyār-ı şarḳı ġarḳ-ı nār u nūr eyleyüp cihān-gīrlik eylediler[3]. Feth-i Ḳal'a-i Vān bu seferüñ netā'icindendür. Elli altı[4] ḫilālinde maḳarr-ı devlet ü iḳbālle sāye-i iclāl ṣaldılar.

[Tārīḫ-i ḳudūm u ṭā'at

Muṭī' oldı Süleymān-ı zemāna Mīrzā Elḳās[5] (954)

Şeref-i şems ve yevmü'l-ḫamīs 18 Ṣafer, Üsküdār'a geçildi.

Tārīḫ-i 'azm-i sefer

Şāh-ı şāhān eyledi Ṭahmas'a 'azm[6] (955)

1 Yemen'e//idi, der-kenār R1; Mıṣr//967, der-kenār E
2 57a E
3 Cihān//eylediler:- SE
4 Beş SE
5 كلدى برج اوليايه پادشاه نامدار
6 شاه شاهان ايلدى طهماسه عزم

İstanbul'a gelindi[1], yevmü's-sebt 2 Ẕi'l-ḥicce sene 956[2].]

Vezīr-i S̱ānī Aḥmed Paşa bu sefer-i ḫayr-es̱erde iẓhār-ı şecā'at ve Gürcistān ġāretinde muḳteżā-yı himmet-i şāhenşahī üzere ḫidmet itmegin ṭoḳuz yüz elli yedi tārīḫinde diyār-ı ġarba serdār itdiler. Ḳal'a-i Ṭameşvar ḥavālīsinde ṭoḳuz 'aded ḥıṣn-ı üstüvār fetḥ eyleyüp ḥākim ü dizdār nasb olındı.

Ġazve-i s̱ānī 'aşer

Naḫcivān seferidür. Ṭoḳuz yüz altmış Ramażān'ında diyār-ı 'Acem niyyetine sevḳ-ı şīrān-ı ecemm ḳılup diyār-ı Ḳaraman maḍrab-ı ḫıyām-ı āsmān-nişān olduḳda Şeh-zāde Sulṭān Muṣṭafā maẓhar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī olup;

Mekr-i Rüstem[3] (960)

tārīḫ vāḳi' olmış idi. Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa 'azl olınup fātiḥ-i Ṭameşvar Aḥmed Paşa ṣadrü'l-vüzerā oldı. Ol sene maḥrūse-i Ḥaleb'de ḳışlayup şeh-zāde Cihān-gīr fevt oldı.

Mıṣrā' Firdevs'ide maḳām-ı Cihān-gīri ol Celīl[4] (960)

tārīḫidür.

Evvel bahārda Naḫcivān ve Revān semtine irsāl-i 'asākir-i nuṣret-nişān olınup bī-ḥadd ġāretler ġanīmetlerle kām-rān oldılar. Şāh-ı 'Acem'den nām ü nişān nümāyān olmayup hengām-ı şitā ḳarīb olmaġın Amāsıyye meştāsına gelindükde recā-yı ṣulḥla ilçiler gelüp cerā'imi 'afv olındı.

Ṭoḳuz yüz altmış iki Ramażān'ında dāḫil-i dārü's-salṭana oldılar. Altmış bir senesi ḫilālinde Cezā'ir-i 'Arab Emīrü'l-ümerāsı Ṣāliḥ Paşa diyār-ı Fās'ı[5] tesḫīr itdügi ḫaberi vāṣıl-ı ordu-yı hümāyūn ve ber-dāşte-i pāy-taḫt-ı pādişāh-ı[6] rub'-ı meskūn oldı.

1 Gelinmiş idi E; gelmiş idi SE
2 Tārīḫ-i ḳudūm//956, der-kenār R1, E, SE
3 مكر رستم
4 فردوس ايده مقام جهانكيرى اول جليل
5 Fāris'i SE
6 Şāh-ı SE

[Şeh-zāde-i āzād Sulṭān Bāyezīd sancaġa çıḳdı. Ṭobruca'da "Düzme Muṣṭafā" nām kiẕẕāb Celālī, Şeh-zāde Muṣṭafā nāmına ẓuhūr idüp Silisre Begi Dāvud Beg ve Bender Begi Aḥmed Beg ta'yīn olınup iki ṭarafdan hücūm itdüklerinde lālāsı nāmına olan 'Ādil Ṭuġca bīm-i ḳahr-ı Ḳahramānī ile aḫẕ olınup maḳṭū'u'l-lisān irsāl-i āstān-ı feyż-resān ḳılındı, fī şehr-i Ramażān sene 961. Vezīr-i A'ẓam Aḥmed Paşa ḳatl olınup Rüstem Paşa i'āde olındı, sene (962)[1].]

Ġazve-i s̱ālis̱ 'aşer

Üsküdār seferidür. Şeh-zāde-i nā-ümmīd Sulṭān Bāyezīd Kütāhiyye sancaġına mutaṣarrıf iken āstāne-i sa'ādetden teb'īd içün livā-yı āḫara tebdīl ve yirine birāder-i ḥalīmi Sulṭān Selīm naḳl ü taḥvīl olınmaġın 'alem-efrāz-ı şiḳāḳ ve ser-keşān-ı ehl-i nifāḳla hem-ser-i ittifāḳ olup ṭoḳuz yüz altmış altı senesinde Ḳonya öñinde ḥarb-ı 'aẓīm vāḳi' olup;

Mıṣrā' Eyledi Sulṭān Selīm ile ḳıtāli Bāyezīd[2] (966)

tārīḫ düşmüş idi. Münkesir olup şāh-ı 'Acem'e iltica eyledükde virmede tereddüd iḥtimāli ile üzerine sefer fermān olınup sene-i mezbūre Ramażān'ınuñ on sekizinci güni bi'z-ẕāt nehżet-i hümāyūn buyurıldı. Bi'l-āḫire beş nefer evlādı **[66a]** ile teslīm idüp rū-be-rāh-ı dārü'n-na'īm ḳılınduḳdan ṣoñra taġyīr-i niyyet ve İstanbul'a mürāca'at olındı.

Mıṣrā' Fitne-i Bāyezīd ref' oldı[3] (967)

tārīḫdür[4].

[Tārīḫ-i ḥarb-ı şeh-zāde; der-ẓāhir-i Ḳonya yevmü'l-erba'a 27 Şa'bān sene 966. Sekiz biñden ziyāde ādem ḳatl olındı. Mevt-i Rüstem Paşa ve ṣadāret-i 'Alī Paşa, sene 968[5].]

Ġazve-i rābi' 'aşer

Sigetvar seferidür. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç Şevvāl'inüñ ṭoḳuzuncı güni yevm-i is̱neynde ġazā-yı ġarrā-yı Engürüs-i menḥūs niyyetine ġulġul-endāz-ı ṭabl-hāne

1 Şeh-zāde//962, der-kenar R1, E, SE
2 ایلدی سلطان سلیم ایله قتالی بایزید
3 فتنۀ بایزید رفع اولدی
4 - SE
5 Tārīḫ//968, der-kenar R1, E; SE'de bir sonraki varakta der-kenardır.

vü kūs olup evā'il-i sene-i cedīdede ẓāhir-i Ḳal'a-i üstüvār-ı Sigetvar maḍrab-ı ḫıyām-ı gerdūn-vaḳār olduḳda metānet-i ḥiṣār temādī-i eyyām-ı muḥāṣara vü hengām-ı kārzār iḳtiżā itmegin[1] es̱nā-yı muḥāṣarada pādişāh-ı cihān-güşā maraż-ı zaḥīre mübtelā olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ṣafer'inüñ yigirmi ikinci güni yevm-i sebtde beşāret-i fetḥ-i ḳal'a sem'-i pādişāhīye[2] vāṣıl olduġı sā'at ḫusrev-i taḫtgāh-ı sīnesi burc-ı bedenden riḥlet idüp gūyā farṭ-ı sürūrdan vefāt, yāḫūd ḥaḳḳu'l-ḳudūm-i müjde-resān içün īs̱ār-ı naḳdīne-i ḥayāt eyledi. Ḫavāṣṣ-ı ḥarem-i muḥteremden 'an'ane-i s̱iḳāt-ı ruvāt[3] ile vāṣıl-ı mertebe-i taḥḳīḳdür ki yevm-i fetḥ-i ḳal'ada dīvān-ḫāne sāyebānında ṭabl-ı beşāret çalınurken ḫayme-i ḫāṣṣ-ı şehenşāhīde re'īsü'l-eṭıbbā Ḳaysūnī-zāde[4] pādişāhuñ meyyitini ġasle meşġūl olup;

Mıṣrā' Bir evde 'īş ü ṣādī bir evde ye's u mātem

mażmūnı meşhūd-ı naẓar-ı i'tibār olmış idi. Ḳal'a re'īsinüñ re's-i maḳṭū'ı serīr-i ten-şūy muḳābiline mevżū' olup şeref-i dīn-i mübīn ile;

Mıṣrā' علو في الحياة وفي الممات[5]

rif'at-ı derecāt-ı uḫreviyyesinüñ ecell-i āyātı oldı.

Vezīr-i Āṣaf-rā Ṣadr-ı A'ẓam Meḥemmed Paşa ḳā'idetü'l-mülk-i Kütāhiyye'de 'alem-efrāz-ı istiḳlāl olan[6] velī'ahd-i salṭanat u iclāl şeh-zāde-i cüvān-baḫt Sulṭān Selīm ḥażretlerine berīd-i ṣabā-ṭarīd, şimāl-isti'cāl irsāl idüp muntaẓır-ı maḳdem-i hümāyūnları oldı.

Ġarā'ib-i ittifāḳıyyedendür ki ḳırḳ sekiz yıl iẓhār-ı 'adl ü dād ve işā'a-i eşi''a-i ġazv u cihād eyleyüp zemān-ı salṭanatı müddet-i devlet-i Nūşirevān-ı 'ādil'e mu'ādil ve şeref-i İslām'la bī-müşābih ü mümās̱il idi. Nitekim dimişdür:

Beyt Saña Kisrāyı 'adāletde mu'ādil ṭutsam
Fażladur sende olan devlet-i dīn ü īmān

---

1 57b E
2 Şerīflerine SE
3 Rivāyāt R1
4 35b SE
5 "Hayatında da ölümünde de yüce olmak…"
6 İken SE

Ba'de'l-intiḳāl ḳırḳ sekiz gün mevti iḫfā ve aḥkām-ı dīvānı kemā-yenbaġī icrā olınup 'aṣā-yı rāy-ı Āṣaf-ı devrān hem-ḥāl-i Süleymān eyledi.

Beyt Mülk-i 'ālemde Süleymānlıḳ ise ancaḳ olur
Kendü geçmiş yine aḥkāmın iderler icrā

El-ḥāletü hāẕihi ḳal'a fetḥinden ṣoñra levāzım-ı muḥāfaẓa kemā hüve'l-vācib mülāḥaẓa olınup münāsib-i ḥāl nice dād u dihiş ve maṣlaḥat-ı vaḳt üzere ḳahr ü nüvāziş mühimmātı itmām olınmaḳ ḥüsn-i tedbīr-i āṣaf-ı 'ālī-maḳāmdur. Ḥaḳḳā ki 'asker-i İslām ve kefere-i li'ām ejdehā vü 'Anḳā gibi pīç-a-pīç ḫıṣām ve derūn-ı mülk-i düşmende ḫaymegāh-ı sipāh mānend-i ḥabāb-ı miyāne-i baḥr-ı siyāh mużṭarib-i emvāc-ı fitne-i 'āmm iken ḫaber-i intiḳāl-i pādişāh ḳar'-ı sem'-i sipāh eylese a'ṣāb-ı himmete fütūr **[66b]** ve pā-yı teşebbüt[1] ü ḳarāre ra'şe-i şer ü şūr istīlā eyleyüp ṣadme-i kūpāl-i ḥayretle müteferriḳ u perīşān ve lemḥatü'l-baṣarda ol ḫayme vü ḫargāh çāder-i şu'bede-bāz-ı dest-i āḫir-kerdeden nişān olup intiẓām-ı ḥāl-i 'asker kemā kān ve fetḥ-i celīl ile hem-'inān olmaḳ ġıybet-i Melik Şāh-ı Selçūḳī ve tedbīr-i Niẓāmü'l-mülk-i vezīr ḳıṣṣasına ḳalem-i nisyān çekmişdür.

Mervīdür ki pādişāh-ı maġfūr, fevc-i deryā-mevc-i 'asker-i manṣūr ile Edrineḳapusı'ndan çıḳar iken bir pīr-i ferḫunde-liḳā kenār-ı rāhda mutaṣaddī-i du'ā olup "Pādişāhum biz sizden rāżī idük. Ḥaḳ te'ālā senden rāżī ola." diyü istiḫdām-ı ma'nā-yı māżī eyledükde merḥūm ol seferde 'avdetden me'yūs ve bi'l-külliye müteveccih-i dergāh-ı Ḳuddūs olup ḥattā mollā-yı merḥūma irsāl buyurduḳları maḥabbet-nāme-i bī-miṡāl bu ma'nāya şāhid-i ḥāldür.

الشيء بالشيء يذكر[2] Tezkire-i hümāyūn-ı nüvāziş-mażmūnda "Ḥālde ḥāldaşum, ṭarīḳ-ı ḥaḳda yoldaşum, āḫiret ḳarındaşum Mevlānā Ebu's-su'ūd" ḫiṭābı ile ṭırāzende-i 'unvān olup tevdī' ü istiḥlāl itdükden ṣoñra "Bende-i Ḫudā Süleymān-ı bī-riyā" diyü ḫātime-bend-i nāme-i iḫlāṣ-me'āl[3] olmışlar idi.

Ba'żı ṣuleḥādan bu ḳavl-i meşhūr vāṣıl-ı pīşgāh-ı şu'ūr olmışdur: Bu güne şekker-rīz-i nuḳl-ı naḳl oldı ki "Ol esnāda Şām-ı şerīfde sākin Şeyḫ Üveys-i

1 şebt E
2 "Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır."
3 58a E

Ḫalvetī ḫulefāsından "Noḳṭacı 'Alī Efendi" nām şeyḫ-i kāmilüñ ḫidmetinde idüm. Bir gün 'azīzimüz ḫānḳāhından ġā'ib olup ba'de zemān 'avdet itdükde ḫilāf-ı de'b-i kerīmleri mānend-i ṣabā maḫfī vü tenhā āmed-şüdlerinden su'āl-i dağdağa-engīz-i fuḳarā olduḳda henüz pürsiş-i çi-günegī-i aḥvāl zebān-zed-i erbāb-ı ḥāl olmadın ḥażret-i pīr pertev-i işrāḳla işrāf-ı żamīr idüp 'Pādişāhımuz Sulṭān Süleymān rüste-i silk-i ricāl iken Şeh-zāde Sulṭān Muṣṭafā'yı muḥāfaẓa-i devlet içün ḳatle cür'et eyledükde menzilesinden saḳaṭa-i tenezzül ve ḳuvā-yı taṣarruf-ı rūḥānīsine sekte-i tezelzül görünmiş idi. Ḥālā ża'f-ı pīrī ve derd-i pā-yı nāgeh-gīrī ile dār u diyārından cüdā, ḫāk-nişīn-i meydān-ı ġazā olmağın eşk ü āh-ı ġarībānesi deryā-yı raḥmeti mevc-ḫīz ve ġadīr-i luṭf-ı Ḳadīr'i leb-rīz idüp mertebe-i vālā-yı ūlāya i'āde olınduḳdan ṣoñra nüzhetgāh-ı cināna ser-dāde oldı. El-ḥāletü hāẕihi rūḥ-ı pür-fütūḥı dūş-ı sürūşla gök meydānına iḥżār ve gök meydānı ecniḥa-i melā'ike-i ḫaḍrā-şi'ār ictimā'ından mānend-i[1] ḫayme-i sebz sāyedār ve ebr-i raḥmet niṡār olup ervāḥ-ı enbiyā vü evliyā namāzına ḥāżır, her biri du'ā vü ṡenā ile raḥmet-cūy-ı dergāh-ı Ḳadīm ü Ḳādir oldılar. Faḳīr daḫı ol cem'iyyete revān ve ṣalā-yı ṣalāta lebbeyk-zenān olmış idüm.' dirler."

والعهدة على الراوي[2]

Pādişāh-ı maġfūr mihr-i celī-ḳadr-i ṣāḥib-i ẓuhūr, ḫāḳān-ı ḫān-nişān-ı mesned-i dāverī, serdār-ı ser-feşān-ı 'arṣa-i ceng-āverī, şehenşāh-ı dil-āgāh, Süleymān-bārgāh, cihān-gīr-i Ḫūrşīd-şemşīr, Cemşīd-sipāh, dāver-i Dārā-der, İskender-ḥaşem, dādār-ı dīndār, Keyḫusrev-'alem, ḳavī-sāz-ı bünyān-ı şerī'at, ḫāṭır **[67a]** -nüvāz-ı a'yān-ı ṭarīḳat ü ḥaḳīḳat, pādişāh-ı 'ālī-himmet idi. 'İlm ü ma'rifete rağbeti ve erbābına himmet ü ri'āyeti ḥadden efzūn ve ḫāric-i dā'ire-i mevhūm u maẓnūn olup eyyām-ı devletlerinde maẓhar-ı āftāb-ı terbiyetleri olan 'ulemā vü şu'arā ve şīrāze-bend-i te'līf olduḳları āṡār-ı dil-güşā maḥallinde pāye-i taḥḳīḳa resīde ve naẓm-ı gevher-i esmāra müte'ahhid olan esfārda silk-i beyāna keşīdedür. 'Ale'l-ḫuṣūṣ Kemāl Paşa-zāde Efendi'nüñ ekṡer-i āṡārı, Ebu's-su'ūd Efendi merḥūmuñ tefsīr-i ḥaḳā'iḳ-diṡārı zīver-i ṭāḳ-ı kütüb-ḫāne-i ḫāṣları ve ḥaṣīṣa-i ḫizāne-i mekārim-i iḫtiṣāṣlarıdur. Cenāb-ı mevlānā'nuñ ṡāmin-i mu'allāḳat olan merṡiye-i pür-sūzından ba'ż-ı ebyāt laḫlaḫa-sūz-ı menāḳıb-ı ḥisān ve mu'aṭṭar-sāz-ı dimāġ-ı müstemi'ān ḳılındı:

---

1 Māye-i SE
2 "Sorumluluk anlatana aittir."

Ebyāt

أصَوت صاعقةٍ أم نفخة الصور
فالأرض قد ملئت من نقر ناقور

أصاب منه الورى دَهياءَ داهيةٍ[1]
وذاق منه البرايا صَعْقةَ الطور

تصدّعت قُلَلُ الأطواد وارتعدت
كأنها قَلب مرعوبٍ ومذعور

واغبرّ ناحيةُ الخضراء وانكدرت
وكاد يمتلئ الغبراء بالمور

ما جاء من عسكر الإسلام من نبأٍ
قد حيّر الناسَ جمهورا بجمهور

فمِن كئيبٍ وملهوفٍ ومِن دنِفٍ
آنٍ بسلسلة الأحزان مأسورٍ

فيا له من حديثٍ موحشٍ نكر
يَعافُه السمع مكروه ومنفور

تاهت عقولُ الورى من هول وحشته
فأصبحوا مثل مجنون ومسحور

دُموعهم وقد انهلّت منابعُها
كأنهاعين طوفان وتنّور

أجفانهم سفن مشحونة بدم
تجري ببحر من العَبَرات مسجور[2]

أتى بوجه نهار لاضياء له
كأنه غارة شنّت بديجور

---

1 36a SE
2 58b E

أم ذاك نَعْي سليمانِ الزمان ومَن
مضت أوامره في كل مأمور

مدار سلطنة الدنيا ومركزها
خليفة الله في الآفاق مذكور

مُعلي معالم دين الله مظهرها
في العالمين بسعي منه مشكور

بِلَهْذَمِيٍّ إلى الأعداء منعطفٍ
ومَشْرَفِيٍّ على الكفار مشهورٍ

له وقايع في الأكناف شايعة
أخبارها زبر في كل طامور

يا عين لا تبرَحِي تبكين بعد ولا
تفارقي الدهر من دمع وساهور

وأهْرقيه على الخدّين هامعة
من الجفون الهوامي مثل عُصمور

لا تَطْرِفِي طَرفة نحوَ الدنا أبدا
لا تنظري نظرة تلقاء منظور

يا نفس ما لَكِ في الدنيا مخلّفة
من بعد رحلته من هذه الدور

و كيف تمشين فوق الأرض غافلة
أليس جثمانه فيها بمقبور

أتحسبين حلالا بعد ذلك أن
تستأخري ساعة في عالم الزور

دار البوار مدار الشرّ معدنه
كلّا فسوري علي آثاره بوري

حق على كل الناس أن يموت أسىً
لكنّ ذلك أمر غير مقدور

فلِلمَنايا مواقيت مقدّرة
تأتي على قدَر في اللوح مسطور[1]

Sulṭānu'ş-şu‘arā Bāḳī Efendi'nüñ naẓm itdügi mers̱iye-i heft-bend ki meẕāḳ-ı cāna pāre pāre ḳanddür, zebān-zed-i kilk-i raṭbu'l-lisān ve mevżū‘-ı ṭabaḳçe-i beyān ḳılındı:

Ebyāt -I-

İy pāy-bend-i dāmgeh-i ḳayd-ı nām ü neng
Tā key hevā-yı meşġale-i dehr-i bī-direng

Añ ol güni ki āḫir olup nev-bahār-ı ‘ömr
Berg-i ḫazāna dönse gerek rūy-ı lāle-reng

Āḫir mekānuñ olsa gerek cür'a gibi ḫāk
Devrān elinden irse gerek cām-ı ‘īşe seng

İnsān odur ki āyīneveş ḳalbi ṣāf ola **[67b]**
Sīneñde n'eyler ādem iseñ kīne-i peleng

1 "Gökten gelen bir çığlık mıdır yoksa sûra mu üfürüldü! Yer yüzü boru sesiyle doldu. O sesten kainat büyük bir dehşete düştü. Bütün varlık Tûr'daki gibi bir baygınlığa kapıldı. Sıra dağlar bile ürperdi ve titredi. Sanki ürkmüş ve korkmuş birinin kalbiydi. Dünyanın etrafını toz kapladı ve çamura bulandı da neredeyse yeryüzü toz duman oldu. İslâm ordusundan gelen haber! Bütün halkı hâlden hâle soktu. Kimi yılgın, kimi üzgün, kimi bitkin, kimi hüzünler zinciriyle esir… Bu ne dehşet verici ve korkunç bir haberdir, kulak bile iğrenir ve nefret eder. Dehşetinin büyüklüğünden insanların akılları korkuya kapıldı. Hepsi sanki sihre ve cinnete kapıldı. Gözyaşlarının pınarları boşaldı da sanki tufanın ve yerden fışkıran suların gözü oldu. Gözkapakları kanla dolu bir gemiye döndü de gözyaşı denizinde akıp gitmeye başladı. Öyle bir haber ki ışıksız bir gün getirdi, zifiri karanlığa düzenlenmiş bir saldırı gibi. Yoksa bu, emri her yerde geçen zamanın Süleymân'ının ölüm ilanı mıdır? O, dünya saltanatının yörüngesi ve merkezidir. Allah'ın halifesidir ve tüm ufuklarda adı anılır. Teşekküre layık gayretiyle âlemlerde Allah'ın dininin sancağını yücelten ve üstün tutandır. Düşmanlarına doğru eğilmiş Lehzamî kılıcı, ve kafirlere karşı çekilmiş Mişrefî kılıcıyla. Her yerde bilinen nice hadiseleri vardır, haberleri de tüm kaynakların satırlarında kayıtlıdır. Ey göz, bundan sonra sana yalnız ağlamak düşer. Gözyaşından bir an bile ayrı düşme sakın. Sel gibi akıt yanaklarından aşağı, kova gibi su boşaltan göz kapaklarından! Bir an için bile olsa dünyaya meyletme. Bir bakış da olsa bakılacak olana bakma. Ey nefis sen neden hâla dünyadasın, o buradan göçüp gittikten sonra! Yer yüzünde gâfil gâfil nasıl yürürsün! Bilmez misin ki onun vücudu yerin altında medfun! Bundan sonra helal midir sanırsın, bir an bile kalman bu yalan dünyada! Bu yokluk ve haraplık diyarında, şerrin medarı ve madeninde. Hüzünden tüm insanlar ölse haktır. Fakat bu, ne zaman olacağı belli olmayan bir iştir. Her ölüm için tayin edilmiş vakit vardır. Levh-i Mahfûzda yazılan o mukadder anda gelir."

ʿİbret gözinde niceye dek ġaflet uyḫusı
Yitmez mi saña vāḳıʿa-i şāh-ı şīr-ceng

Ol şeh-süvār-ı mülk-i saʿādet ki raḫşına
Cevlān deminde ʿarṣa-i ʿālem gelürdi teng

Baş egdi āb-ı tīġına küffār-ı Engürüs
Şemşīri gevherini pesend eyledi Fireng

Yüz yire ḳodı luṭf ile gül-berg-i ter gibi
Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān güher gibi

- II -

Ḥaḳḳā ki zīb ü zīnet-i iḳbāl ü cāh idi
Şāh-ı Sikender-efser ü Dārā-sipāh idi

Gerdūn ayaġı tozına eylerdi ser-fürū
Dünyāya ḫāk-i bārgehi secdegāh idi

Kemter gedāyı az ʿaṭāsı ḳılurdı bāy
Bir luṭfı çoḳ mürüvveti çoḳ pādişāh idi

Ḫāk-i cenāb-ı ḥażreti dergāh-ı devleti
Fażl u belāġat ehline ümmīdgāh idi

Ḥükm-i ḳażāya virdi rıżāyı egerçi kim
Şāh-ı ḳażā-tevān u ḳader-destgāh idi

Gerdūn-ı dūna zār u zebūn oldı sanmañuz
Maḳṣūdı terk-i cāh ile ḳurb-ı İlāh idi

Cān u cihānı gözlerimüz görmese n'ola
Rūşen cemāli ʿāleme ḫūrşīd ü māh idi

Ḫūrşīde baḳsa gözleri ḫalḳuñ ṭola gelür
Zīrā görince ḫāṭıra ol meh-liḳā gelür

- III -

Döksün seḥāb ḳaddin añup ḳatre ḳaṭre ḳan
İtsün nihāl-i nārveni naḫl-i erġavān

Bu acılarla çeşm-i nücūm olsun eşk-bār
Āfāḳı ṭutsun āteş-i dilden çıḳan duḫān

Ḳılsun kebūd cāmelerin āsmān siyāh
Giysün libās-ı mātem-i şāhı bütün cihān[1]

Yaḳsun derūn-ı sīne-i ins ü perīde dāġ
Nār-ı firāḳ-ı Şāh Süleymān-ı kām-rān

Ḳılup firāz-ı küngüre-i ʿarşı āsumān
Lā'iḳ degüldi şānına ḥaḳḳā bu ḫākdān

Mürġ-ı revānı göklere irdi hümā gibi
Ḳaldı ḥażīż-i ḫākde bir iki üstüḫʷān

Çābük-süvār-ı ʿarṣa-i kevn ü mekān idi
İḳbāl-i devlet olmış idi aña hem-ʿinān

Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı sitīzekār
Düşdi zemīne sāye-i elṭāf-ı Kird-gār

- IV-

Olsun ġamuñda bencileyin zār u bī-karār
Āfāḳı gezsün aġlayaraḳ ebr-i nev-bahār

Sünbüllerini mātem idüp çözsün aġlasun
Dāmāne döksün eşk-i firāvānı kūhsār

Ṭutsun cihānı nāle-i mürġān ṣubḥ-dem
Güller yolınsun āh u fiġān eylesün hezār

Añduḳca būy-ı luṭfıñı derd ile lāleveş
İtsün derūn-ı nāfe-i müşġ-i Tatarı tār

---

1 59a E

Gül ḥasretüñle yollara ṭutsun ḳulağını
Nergis gibi ḳıyāmete dek çeksün intiẓār

Deryālar itse ʿālemi çeşm-i güher-feşān[1]
Gelmez vücūda[2] sencileyin dürr-i şāhvār

İy dil bu demde sensün olan baña hem-nefes
Gel nāy gibi iñleşelüm bārī zār zār

Āheng-i āh u nāleleri idelüm bülend
Asḥāb-ı derdi cūşa getürsün bu heft bend

-V-

Gün toğdı şāh-ı ʿālem uyanmaz mı ḫᵛābdan
Ḳılmaz mı cilve ḫayme-i[3] gerdūn-cenābdan

Yollarda ḳaldı gözlerimüz gelmedi ḫaber
Ḫāk-i cenāb-ı südde-i devlet-meʾābdan

Reng-i ʿiẕārı gitdi yatur kendi ḫuşk-leb
Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

Gāhī ḥicāb-ı ebre girer ḫusreyā felek
Yād eyledükçe luṭfını terler hicābdan

Ṭıfl-ı sirişki yirlere geçsün duʿām odur
Her kim ġamuñdan ağlamaya şeyḫ u şābdan

Yansun yaḳılsun āteş-i hicrüñle āftāb
Derdüñle ḳara çullara girsün seḥābdan

Yād eylesün hünerlerüñi ḳanlar ağlasun
Tīğuñ boyınca ḳaraya batsun ḳırābdan

Derd ü ġamuñla çāk-i girībān idüp ḳalem
Pīrāhenini pārelesün ġuṣṣadan ʿalem[4]

1 çeşm//feşān:eşk-i Güher-nişār SE
2 Cihāna SE
3 Gerdiş-i SE
4 ḳalem E

- VI -

Tīġuñ içürdi düşmene zaḫm-ı lisānları
Baḥs̱ itmez oldı kimse kesildi zebānları

Gördi nihāl-i serv-i ser-efrāz-ı nīzeñi
Ser-keşlik adın añmadı bir daḫı bānları **[68a]**

Her ḳanda baṣṣa pāy-ı semendüñ nis̱ār içün
Ḫānlar yolıñda cümle revān itdi cānları

Deşt-i fenāda mürġ-ı hevā ṭurmayup ḳonar
Tīġuñ Ḫudā yolında sebīl itdi ḳanları

Şemşīr gibi rūy-ı zemīne ṭaraf ṭaraf
Ṣalduñ demür ḳuşaḳlu cihān pehlevānları

Alduñ hezār bütkedeyi mescid eyledüñ
Nāḳūs yirlerinde okutduñ ezānları

Āḫir çalındı kūs-ı raḥīl itdüñ irtiḥāl
Evvel ḳonaġuñ oldı cinān būstānları

Minnet Ḫudāya iki cihānda ḳılup sa'īd
Nām-ı şerīfüñ eyledi hem ġāzī hem şehīd[1]

- VII -

Bāḳī cemāl-i pādişeh-i dil-pezīri gör
Mir'āt-ı sun'-ı Ḥażret-i Ḥayy-i Ḳadīri gör

Pīr-i 'azīz-i Mıṣr-ı vücūd itdi irtiḥāl
Mīr-i cüvān-ı çābük-i Yūsuf-naẓīri gör

Gün ṭoġdı şimdi ġāyete irdi sepīde-dem
Ruḫsār-ı pāk-i ḫusrev-i rūşen-zamīri gör

Behrām-ı vaḳtı gūra yitürdi bu ṣaydgāh
Var işigine ḫidmet-i Şāh Erdişīri gör

1 59b E; 36b SE

Ber-bād ḳıldı taḫt-ı Süleymānı rūzgār
Sulṭān Selīm Ḫān-ı Sikender-serīri gör

Vardı peleng-i kūh-ı veġā hᵛāb-ı rāhata
Kūhsār-ı kibriyāda ṭuran nerre şīri gör

Cevlāna gitdi ravżaya tāvūs-ı bāġ-ı ḳuds
Perr-i hümā-yı evc-i sa'ādet-mesīri gör

İḳbāl ü baḫt-ı ḫusrev-i āfāḳ müstedām
Rūḥ-ı revān-ı şāha taḥiyyāt ve's-selām

Ḳarīne-i ḥāl şeh-zāde-i kerīmü'l-ḫiṣāl, vāriṣ-i evreng ü dīhīm, Sulṭān Selīm-i ḥalīm ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebī'u'l-āḫir'inüñ sekizinci güni rūz-ı fīrūz-ı düşenbede hengām-ı bām, mānend-i Ḫusrev-i zerrīn-evreng-i fīrūze-fām, cülūs-ı taḫt-ı refref-iḥtirām eylediler. Şehr muḥāfaẓası ḫidmetinde olan İskender Paşa ve İstanbul Ḳāżīsi Ḳāżī-zāde Efendi'den ġayrı kimse āgāh olmayup seşenbe ṣabāḥında Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ve sā'ir 'ulemā-yı a'lām ḥāżır olan a'yān-ı ehl-i dīvān ile dest-būs-ı pādişāh-ı 'ālī-şān eyleyüp emr-i tehniyet-i cülūs[1] ü teba'iyyet ve merāsim-i żabṭ u rabṭ-ı memleket itmāmından ṣoñra yevm-i erba'āda mezār-ı pür-envār-ı Ebī Eyyūb-ı Enṣārī üzere taḳallüd-i şemşīr-i cihāndārī idüp merḳad-ı ṭayyibe-i Ṭaybe-nihād-ı ecdād-ı 'iẓām ve ümmehāt-ı kirām ziyāretlerini edā ve neşr-i ṣadāḳat ve neṣr-i dürer-i du'ā eylediler. Ba'dehu ṭayy-ı merāḥil ü merāḳī[2] iderek dārü'l-cihād-ı Belġırad'da muḫayyem-i hümāyūna mülāḳī olup 'āşir-i māh-ı Rebī'u'l-āḫir'de pādişāh-ı maġfūruñ cenāzesi iẓhār ve na'ş-ı raḥmet-naḳşı gerdūne ile muṣallāya iḥżār olınup mecmū'-ı 'asker ile pādişāh-ı İslām cenāze namāzına ṣaff-zede-i ḳıyām olup mu'allim-i sulṭānī 'Aṭā'u'llāh Efendi imām olmış idi. Vezīr-i Rābi' Aḥmed Paşa, Mīr-āḫūr-ı Evvel Ferhād Aġa ve şeyḫ-i celīl Nūre'd-dīn-zāde Efendi tābūt-ı pür-sekīnelerin türbe-i muṭahharalarına naḳl içün ta'yīn olınup ber-vech-i isti'cāl irsāl olındı. Māh-ı Cemādiye'l-āḫire'nüñ sekizinci güni yevm-i cum'ada İstanbul'a vāṣıl olup Edrineḳapusı'ndan dāḫil olduḳda mevālī şemlelerle öñine düşüp cāmi'-i şerīfleri ḥaẓīresinde i'dād itdükleri daḫme-i cennet-ḥavālī ve ḳubbe-i 'ālī dāḫilinde defn olındı.

---

1 - SE
2 Ve//merāḳī:- SE

Mervīdür ki hengām-ı salṭanatları eyyām-ı bahār gibi mümtedd ve elif-i āftāb mis̱āl ḳarīn-i medd olmağın eks̱er-i enām eyyām-ı devletlerinde vücūda **[68b]** gelüp sā'iri daḫı zemān-ı ṭufūliyyetde gözin açup bunları görmekle zemān-ı intiḳālleri bīm-i inḳırāż-ı emn ü emān ile rūz-ı ḳıyāmetden nişān olmış idi. Her merḥalede menzile gelince fevc fevc re'āyā mūy-keşān ü rūy-ḫırāşān istiḳbāl idüp feryād ü vāveylā ile bir alaya daḫı īṣāl iderler idi.

Ẕikr-i ḫayrāt u ḥasenāt-ı şāh-ı refī'ü'd-derecāt

İnşā buyurduḳları cevāmi' ü ṣavāmi' ḫāric-i dā'ire-i ta'dād u iḥṣā ve bünyād eyledükleri ebniye-i ḫayr-ı gūn-ā-gūn nümūne-i a'dād-ı reml ü ḥaṣādur. Mu'aẓẓamāt-ı müberrāt-ı celīleleri şehr-i Ḳosṭanṭıniyye'de cāmi'-i şerīf ve ma'bed-i laṭīfdür ki[1];

Şi'r Olaldan cāmi'-i eflāke mi'mār-ı ezel-bennā
Ṭolaldan mescid ü miḥrābla ma'mūre-i dünyā

Ne bir ṭāḳ-ı mu'allā yapdı bānīler buña beñzer
Ne bir saḳf-ı mu'aẓẓam ḥādis̱ olmışdur buña hemtā

Melekler yirdiler resmin felekden Beyt-i Ma'mūruñ
Şu dem kim ṭarḥ-ı bünyādın yire vaż' eyledi bennā

Ṭoḳuz yüz altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde temām olup edā-yı ferā'iże ḳıyām olındı. Eṭrāfında dört medrese-i refī'ü'l-bünyān ābād idüp[2] ve ta'līm-i 'ilm-i edyān ü 'ilm-i ebdān içün bir dārü'l-ḥadīs̱ iḥdās̱ ü īcād ve bir dārü'l-eṭıbbā bünyād eyledi. Ḳıbāb-ı felek-cenābın medāris-i seyyāreye hem-ser ve ma'āric-i sitāreye ber-ā-ber eyleyüp ḥaḳḳā ki her birinde 'allāme-i 'aḳl-ı evvel miḥrāb-nişīn-i ifāde ve 'uḳūl-i felekiyye vü nüfūs-ı melekiyye mübāşir-i istifāża vü istifāde olup ḥükemā-yı işrāḳī-nihād-ı revāḳıyyūn ders ü taḥḳīḳından müstefīd ve daḳīḳa-şinās-ı s̱evānī-i mes̱ānī olan mu'allim-i s̱ānī mu'īd olsa şarṭ-ı vāḳıf üzere īfā-yı ḫidmet-i iḥtirāmı maḥall-i kelāmdur.

Beyt Felekde ṣanki melek cem' olup ider tesbīḥ
Ḳaçan ki ḳubbesi altında germ olur güftār

1 60a E
2 Ābād idüp:- SE

Ve bir ʿimāret-i ʿāmire ki kemīne ḫidmetkārı veliyyü'n-niʿam-ı ʿālem ve ḥarem-i İrem gibi [1]﴿أُكُلُهَا دَآئِمٌ﴾ ṣıfatı ile mükerremdür ve bir tāb-ḫāne-i rūşenā ve mıṣṭaba-i ʿālī-binā ki nefḥa-i niʿmet-i bī-minneti müsāfirīn ü ġurebāya istiḳbāl eyleyüp delīl ü reh-nümā ve merḥabā-yı āşinā-yı erbāb-ı iştihā itmekle müteʿahhid-i revātib-i ġıdā vü ʿaşā olmış idi. Vüsʿat-ı ḥaremi ve kes̱ret-i niʿamı bir mertebededür ki ḫayl ü ḥaşem-i Cemşīd bir güşesinde nā-bedīd ve zebān-ı zebāne-i maṭbaḫı şevḳ-efrūz-ı [2]﴿هَلْ مِن مَّزِيدٍ﴾ olmaḳ üzeredür.

Beyt Çekilür her gice mihmānlarına ḫᵛān-ı niʿam
Kendüsi itmiş iken ʿazm-i naʿīm-i uḳbā

[Ve Ayaṣofıyya Cāmiʿi ḳurbında olan medrese ki cedd-i ʿālīleri Sulṭān Meḥemmed Ḫān ʿaṣrında medrese olup Mollā Ḫusrev ve ʿAlī Ḳuşcı ve Efḍal-zāde müderris olmışlar idi, baʿdehu S̱emāniye binā olınduḳda ilġā olınup tekrār bunlar iḥyā ve ḥücerāt-ı refīʿa vü ders-ḫāne binā eyleyüp ibtidā Ḫaṭīb Ḳāsımoġlı'na iʿṭā itdiler, fī sene 927[3].]

Ve bir şifā-ḫāne-i dil-güşā ve bīmāristān-ı rāḥat-baḫşā ki şerbet-i rūḥ-efzāsı sebīl ve reşk-i mā'u'l-ḥayāt-ı selsebīl olup bīmār-ı nā-tevāna her ḳaṭre şarāb-ı rümmān, ḫaste-i hicrāna mis̱āl-i laʿl-i cānān ve her loḳma-i mürebbiyātı dārū-yı mücerreb-i Loḳmān gibi ḳuvvet-i cān ve her ḥabb-ı müşkīn-i şekker-feşān ḫāl-i leb-i dil-berān gibi ġıdā-yı rūḥ ve rāḥat-ı cenān olmaġla ḫaste-i deh-sāle-i bī-mecāle şarāb-ı reyḥānīsi ʿaṣā-yı pīrān gibi devā-yı ber'ü's-sāʿa olmaḳ muḳarrer ve āşüfte-dimāġ-ı şikeste-ḥāle muvāfaḳat-ı ʿilāc-ı mizāc-gīriyle silsile-cünbān-ı üslūb ḥakīm olup fi'l-ḥāl iẓhār-ı ẕekā rütbe-i kemterdür. Zīr-i ḳıbāb-ı felek-cenābında ḫidmet iden eṭıbbā, üstād-ı Şeyḫ-i **[69a]** Re'īs[4] ve şāgird-i Mesīḥā dinilse revādur.

Bunlardan māʿadā vālid-i ʿālī-şānları rūḥı içün bu tertīb üzere ḫayrāt ve ferzend-i ercümendleri Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed içün keẕālik cāmiʿ-i şerīf ü tetimmāt ve şeh-zādeleri Sulṭān[5] Cihān-gīr içün İstanbul muḳābilinde vāḳiʿ

1 Kur'ân-ı Kerîm, Ra'd Sûresi, 13/ 35, "… yemişleri süreklidir …"
2 Kur'ân-ı Kerîm, Kaf Sûresi, 50/ 30, " … daha var mı …"
3 Ve//967:- R1; der-kenār E, SE
4 Re's SE
5 Şeh-zāde SE

püşte üzere cāmiʿ ve Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed H̱ān vālidesi H̱āṣekī H̱urrem Sulṭān içün müstaḳillen tertīb-i müberrāt eyleyüp duẖter-i saʿd-aẖterleri[1] Mihrümāh Sulṭān içün daẖı[2] bu tertīb üzere inşā-yı ḫayrāt ve icrā-yı Māʾ-i ʿArafāt itmişlerdür. [Tārīẖ-i Cāmiʿ-i Şeh-zāde: "Cāmiʿu'l-ẖayr"[3] (955)[4].]

Muʿaẓẓamāt-ı ās̱ārından biri Ḳırḳ Çeşme Kemerleri'dür. Bir nehri şehr-i İstanbul'a icrā idüp yüzden ziyāde çeşme ile ʿālemi irvā eylediler. Nişīb ü firāz-ı ṭarīḳ iḳtiżāsı ile ʿālī kemerler binā olınup kimi deh-i[5] eflāke çekilen ejder gibi felek-peymā, kimi[6] ḳaʿr-ı zemīnde genc-i defīn gibi nā-peydā olup feyż-i pādişāh-ı deryā-nevāl ile kemerleri pür-sīm-i nāb yāẖūd[7] āheng-i bāzī eyleyüp cüvānān-ı ẖam-geşte üzerinden kendüyi pertāb itmişdür. El-ḥaḳḳ ʿacāʾib-i dünyādandur.

Mıṣrāʿ وسیله باد بمحشر بسلسبیل جنان[8]

tārīẖi ile levḥ-ı ṭāḳ-ı refīʿi zer-nişāndur.

Muḥdes̱āt-ı celīlelerinden biri daẖı Büyük Çekmece Cisri'dür ki ehrām-ı Mıṣr kemter kemerine ḳālıb ve ṭāḳ-ı müzerkeş-i revāḳ-ı Kisrā kemīne sāḳına ẖalẖāl-i müẕehheb olmaḳ muḥāl ve yedi[9] deryā ile bir gözü māl-ā-māl olmaḳ münselibü'l-iḥtimāldür. Bunlardan māʿadā Ḥaremeyn-i Şerīfeyn ehālīsine taʿyīn-i idrārāt-ı cezīle ve iḥdās̱-ı medāris-i celīle ve meftūḥ-ı miftāḥ-ı şemşīr-i cihān-gīrleri olan dārü's-selām-ı Bağdād ve s̱aġr-ı Budin ü Belġırad ve bunlaruñ emsāli bilād, īs̱ār-ı ās̱ār-ı ʿaẓīmeleri ile maʿmūr u ābād olmışdur. Vüzerā-yı Āṣaf-rāyınuñ her biri ās̱ār-ı bī-kerān ve ḫayrāt-ı ḥisān ile reşk-i ẖusrevān ve dāġ-ı dil-i Keyān'dur. *Teḳabbela'llāhu subḥānehu ḥasenātehu ve iḥsānehu.*

[Ḳānūnī Sulṭān Süleymān {Muḥibbī}]: Ol pādişāh-ı cihān-gīr şemşīr-i ḳażā-teʾs̱īr ile āfāḳ-ı ʿālemi tesẖīr eyledügi gibi tīġ-ı ṭabʿ-ı ʿālem-ārā ile musaẖẖar-sāz-ı memālik-i şiʿr ü inşā olup Fārisī ve Türkī eşʿār-ı dil-āvīzi ze-

1 37a SE
2 İçün daẖı:- R1, E
3 جامع الخير
4 Tārīẖ//955:- R1; der-kenār E, SE
5 - SE
6 Gāhī R1, E
7 60b E
8 "Mahşerde cennet ırmaklarına vesile olsun."
9 Ve yedi:- SE

bān-zed-i cumhūr ve müretteb *Dīvān*-ı belāġat-ʿunvānı dīvān-ı Süleymānī gibi meşhūrdur. Naḳş-ı nev-sikke-i eşʿārı yaʿnī maḫlaṣ-ı şöhret-şiʿārı Muḥibbī'dür. Bu eşʿār nuḫbe-i güftār-ı ābdārıdur:

Şiʿr Vaʿde-i vaṣl eyledi çünkim bize cānānumuz
İy ecel bir dem tevaḳḳuf eyle alma cānumuz

[Ve lehu] Ḳadd-i yāri kimi ḫalḳuñ serv oḳur kimi elif
Cümlenüñ maḳṣūdı bir ammā rivāyet muḫtelif

[Ve lehu] Zār olsa dil ʿaceb mi şevḳ ile yāre ḳarşu
Bülbül terennüm eyler evvel bahāra ḳarşu

[Ve lehu] Gitme iy cānum giderseñ āh u zār itsem gerek
Ṣanma kim sensiz cihānda ben ḳarār itsem gerek

[Ve lehu] Allāh Allāh diyelüm sancaḳ-ı şāhī çekelüm
Yüriyüp her yañadan şarḳa sipāhī çekelüm

[Ve lehu] Rindler bezminde sāḳī bir ʿaceb nām eyledüm
Mescidüñ ḳandīlini mey-ḫānede cām eyledüm

[Ve lehu] Ġāret itdi yaḳdı dil mülkini bir nā-mihr-bān
Giceler āhum şuʿāʿı görinür gündüz duḫān

[Ve lehu] Ḫalḳ içinde muʿteber bir nesne yoḳ devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi

Olsa ḳumlar ṣağışınca ʿömrüñe ḥadd ü ʿaded
Olmaya[1] bu şīşe-i çarḫ içre bir sāʿat gibi

---

1 Gelmeye SE

[Ve lehu] Cāna baḳmaz būse-i la'l-i leb-i yār isteyen
Baş **[69b]** virür yolında bir zülf-i siyeh-kār isteyen

Bī-vefā yārüñ Muḥibbī cevrini ma'ẕūr ṭut
Yārsuz ḳalur cihānda 'aybsuz yār isteyen

[Ve lehu] Muḳarrer tevbemi ṣırdum Muḥibbī nūş idüp cāmı
Şu göñlümden geçen gibi baña bir gül-'iẕār olsa

[Ve lehu] دیده از آتش دل غرقه در آبست مرا
کار این چشمه ز سر چشمه خرابست مرا [1]

Ve lehu چون میخوري و روي تو کردد جهان فروز
خورشید بیفروغ شود چون چراغ روز [2]

Nevbāve-i bāġ-ı 'adl ü dād olan evlād-ı emcād-ı sa'ādet-nihādleri[3]

Sulṭān Muṣṭafā: [Vilādet-i Sulṭān Muṣṭafā sene 921[4].] Maẓhar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī olmışdur, fī sene 960.

Sulṭān Meḥemmed: [Vilādet-i Sulṭān Meḥemmed sene 928[5].] Fevt olmışdur, fī sene 950.

Sulṭān Bāyezīd: [Vilādet-i Sulṭān Bāyezīd sene 933[6].] Şehīd olmışdur, fī sene 967.

Sulṭān Cihān-gīr: [Tārīḫ-i vilādet-i Cihān-gīr "Cihān-gīred be-tevfīḳ-ı ilāhī"[7] sene 937[8].] Fevt olmışdur, fī sene 960.

---

1 "Benim gözlerim gönül ateşinden (dolayı) suya gark oldu. Bu yüzden, benim (göz) çeşmemin hâli, daha işin başından haraptır."
2 "Şarap içip de yüzün dünyayı aydınlattığında, güneş, gün ortasında (yakılan) kandil gibi ışıksız hâle gelir."
3 Şehzade isimlerinin sıralaması her nüshada farklıdır. Burada E'deki sıra izlendi.
4 Vilādet//921:- R1, der-kenār E
5 Vilādet//928:- R1, der-kenār E
6 Vilādet//921:- R1, SE, der-kenār E
7 جهان کیرد بتوفیق الهي
8 Tārīḫ//937:- R1, der-kenār E

[Vāriṡ-i Taḫt u Dīhīm Sulṭān Selīm: Mevliduhu fī 26 Receb[1] sene 929[2].] [Sulṭān Meḥemmed ile Sulṭān Bāyezīd miyānındadur.[3]]

Sulṭān Murād: Fevt olmışdur, fī sene 927[4].

Sulṭān Maḥmūd: Fevt olmışdur, fī sene 927. [Sulṭān Maḥmūd ve Sulṭān Murād mātā fī evāi'li's-salṭana.[5]]

Sulṭān 'Abdu'llāh: Māte, fī sene 932[6].

Vālide Sulṭān: İntiḳāl-i Vālide Sulṭān, fī sene 940[7].

Mihrümāh Sulṭān: Zevce-i Rüstem Paşa, māte, fī 15 Ẕi'l-ḳa'de[8] sene 985.

Ḫāṣekī Ḫurrem Sulṭān: Māte, fī Cemādiye'l-āḫire[9] sene 965.

Vüzerā-yı 'iẓām

Pīr Meḥemmed Paşa el-Cemālī: Ḥīn-i cülūsda vezīr-i a'ẓam bulunup ba'dehu müteḳā'id oldı, fī sene 929. Silivri'de cāmi'i ve medresesi vardur. Māte, fī 939[10].

İbrāhīm Paşa: Müte'addid yirlerde cevāmi' ü mesācidi vardur. Ḳatl olındı, fī Ramażān sene 942.

Ayās Paşa: Fevt oldı, fī sene 944. [Ḳırḳ dört Ẕi'l-ḥicce'sindedür. Mervīdür ki sene-i mezbūre evā'ilinde Körfüz seferinde Ḳāżī'asker-i Rūm Muḥyi'd-dīn Çelebi'yi ḳarīni Ḳadrī Efendi ile Siroz'a geldüklerinde 'azl itdürüp Muḥyi'd-dīn Çelebi ol ḥarāretle ḥacca gidüp Ḥarem-i Şerīf'de bed-du'ā ider ve te'ṡīr-i du'āyı iddi'ā idüp fi'l-vāḳi' ol gün fevt olduġı ba'dehu ṭuyılur[11].]

Lütfī Paşa: Ba'żı ḫayrātı ve *Āṣaf-nāme*'si vardur. 'Azl olındı, fī sene 947.

---

1 26 Receb:- SE
2 969 SE; Vāriṡ//929:- R1, der-kenār E
3 Sulṭān//miyānındadur:- R1, SE, der-kenār E
4 965 R1
5 Sulṭān//salṭana: - R1, SE, der-kenār E
6 923 SE; Sulṭān//932:- R1, der-kenār E
7 Vālide//940:- E
8 Ẕi'l-ḳa'de:- R1, SE
9 Cemādiye'l-āḫire:-SE
10 61a E
11 Ḳırḳ//ṭuyılur:- R1, SE; der-kenār E

[Lüṭfī Paşa'nuñ ḫātūnı hemşīre-i pādişāhī olup şikāyet itmekle ma'zūl olmışdur. Ba'dehu müteḳā'iden fevt oldı. Āṣaf-nāme'sinde yazmışdur[1].]

Ḫadım Süleymān Paşa: Yemen fātiḥidür. 'Azl olınup fevt oldı, fī sene 951. [Dīvānda Vezīr-i S̱ānī Deli Ḫusrev Paşa ile ġavġa eyleyüp biri birine ḫancer çıḳarur. Ma'rūż-ı pādişāhī olduḳda ikisi daḫı 'azl olınup Malġara'ya sürüldi. Sene dāḫilinde anda fevt oldı[2].]

Rüstem Paşa: Dāmād-ı pādişāhīdür. 'Azl olındı, fī sene 960. [Şeh-zāde Sulṭān[3] Muṣṭafā'nuñ ḳulūbda maḥabbeti olup ḥīn-i ḳatlinde "Mekr-i Rüstem"[4] (960) tārīḫ-i dinilüp bā'is̱-i fitne olmaḳ iḥtimāli ile 'azl olındı[5].]

Aḥmed Paşa: Fātiḥ-i Ṭameşvar'dur. Vezīr-i a'ẓam iken ḳatl olındı, fī sene 962.

Rüstem Paşa (s̱āniyen): Ḫayrāt-ı kes̱īre ibdā' eylemişdür. [Rüstem Paşa'nuñ Taḥte'l-ḳal'a'da vāḳi' cāmi'inde namāz ḳılındı, Cum'a 17 Ramażān sene 971[6].] Māte, fī sene 968[7].

Semiz 'Alī Paşa: *Leṭā'if* ṣāḥibidür. Medresesi vardur. Māte, fī sene 972.

Meḥemmed Paşa: Ber-ḳarār olmışdur.

Ḫᵛāce-i pādişāh[8]

Ḫᵛāceleri **Ḫayre'd-dīn Efendi** *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūrdur. Māte, fī sene 950[9].

Meşā'iḫü'l-İslām

el-Mevlā 'Alī el-Cemālī: Māte, fī sene 932.
el-Mevlā Kemāl Paşa-zāde: Māte, fī sene 940.
el-Mevlā Sa'dī[10] : Māte, fī sene 945.
el-Mevlā Çivi-zāde: 'Azl, fī sene 948.

1 Luṭfī Paşa'nuñ//yazmışdur:- R1, SE; der-kenār E
2 Dīvānda//oldı:- R1, SE; der-kenār E
3 - R1, SE
4 مكر رستم
5 Şeh-zāde//olındı:- R1; der-kenār E
6 Rüstem Paşa'nuñ//971:- R1, SE; der-kenār E
7 967 SE
8 Ḫᵛāce-i pādişāh:- R1, E
9 946 SE
10 Sa'dī: Sa'dī Efendi SE

el-Mevlā Ḳadrī Çelebi: ʿAzl, fī sene 949[1].
el-Mevlā Muḥyi'd-dīn: ʿAzl, fī sene 952.
el-Mevlā Ebu's-suʿūd: Ber-ḳarār olmışlardur.

Ḳużāt-ı ʿasākir-i Rūm

Meḥemmed Şāh-ı Fenārī: Māte, fī sene 929[2].
ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi: ʿAzl, fī sene 929.
Muḥyi'd-dīn Efendi: ʿAzl, fī sene 944.
Ebu's-suʿūd Efendi: Naḳl ile'l-fetvā, fī sene 952.
Çivi-zāde: Baʿde'l-fetvā. Māte, fī sene 954.
Bostān Efendi: ʿAzl, fī sene 958[3].
ʿAbdu'r-raḥmān Efendi: ʿAzl, fī sene 964.
Ḥāmid Efendi: Dāme ilā-āḫirihi.

Ḳużāt-ı ʿasākir-i Anaṭolı

Mīrim Çelebi: ʿAzl, fī sene 927.
ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi: Naḳl, fī sene 929.
Muḥyi'd-dīn Efendi: Naḳl, fī sene 929.
Ḳadrī Çelebi: ʿAzl, fī sene 944.
Çivi-zāde: Naḳl ile'l-fetvā, fī sene 945.
Mīrim Kösesi: ʿAzl, fī sene 954[4].
Maʿlūl Emīr Efendi: ʿAzl, fī sene 954[5].
Bostān Efendi: Naḳl, fī sene 954.
Sinān Efendi: ʿAzl, fī sene 958[6].
Caʿfer Efendi: ʿAzl, fī sene 964[7]. **[70a]**
ʿAbdu'l-kerīm-zāde: ʿAzl, fī sene 971.
Pervīz Efendi: Dāme ilā-āḫir.

Ḳużāt-ı İstanbul

Ṣarı Gürz: Baʿde's-ṣadāre be-cā-yı Meḥemmed Şāh, fī sene 923. S̱ümme ʿazl, fī sene 927.

---

1 SE + "Baʿde'l-fetvā. Māte, fī sene 952". Bu tarih 954 olsa gerektir. Bkz. "Ḳużāt-ı ʿasākir-i Rūm".
2 El-Mevlā Ḳadrī//929: SE'de düşen bu kısım der-kenārda "sah" kaydıyla tekrar yazılmıştır.
3 957 SE
4 952 SE
5 953 SE
6 957 SE
7 963 SE

ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi: Yevmen s̱ümme naḳl fī sene 927.
Muḥyi'd-dīn Efendi: Naḳl, fī sene 929.
Ḳadrī Çelebi: Naḳl, fī sene 929[1].
Saʿdī Çelebi: ʿAzl, fī sene 940.
Ebu's-suʿūd Efendi: Naḳl, fī sene 944[2].
Mīrim Kösesi: Naḳl, fī sene 945[3].
Samsūnī-zāde Aḥmed Çelebi: ʿAzl, fī sene 949.
Ḳarasili Ḥasan Çelebi: ʿAzl, fī sene 952[4].
Bostān Efendi: Naḳl, fī sene 954.
Sinān Efendi: ʿAşere eyyām naḳl, fī sene 954.
Ṣaçlı Emīr[5]: ʿAzl, fī sene 958.
Ṭaşköprī-zāde : ʿAzl, fī sene 961.
Niksārī: ʿAzl, fī sene 963.
Ḥāmid Efendi: Naḳl, fī sene 964.
Ḳara Çelebi: Māte, fī sene 965.
Miʿmār-zāde: ʿAzl, fī sene 968[6].
Pervīz Efendi: Naḳl, fī sene 971.
Ḳāżī-zāde Aḥmed Efendi: Dāme ilā-āḫir.

Ḥīn-i cülūslarında bulunan vüzerādur[7]

Vezīr-i Aʿẓam Pīrī Paşa: Sulṭān Selīm Ḫān Mıṣr seferine gitdükde şehr muḥāfaẓasına ḳalmış idi. Baʿde'l-ḳufūl Maḳtūl Yūnus Paşa yirine ṣadr-ı aʿẓam oldı, fī Şevvāl sene 923. Çaldıran seferine defterdārlıġla gidüp ol seferde vezāret virilmiş idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuz tārīḫinde Rodos fetḥ olınup Anaṭolı'dan reʿāyā sürgüni fermān olınduḳda taʿaddī itmişdür, diyü ġamz olınmaġın ʿazl olınup teftīş fermān olındı. Baʿdehu ẕeyl-i ʿiffeti ṭāhir olduġı ẓāhir olup teḳāʿüd iḥsān olındı. Ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz tārīḫinde Alaman seferi ʿavdetinde pādişāh-ı cihān ṭarafından iltifāt iḥsās[8] olınup maḳāmına iclās iḥtimāli olmaġın

1 930 R1
2 927 R1
3 38b SE
4 953 SE, R1
5 Emīr Efendi SE
6 967 R1
7 Bu başlığın münderecatı SE nüshasında "Vüzerā-yı ʿiẓām" başlığına dâhil edilmiştir.
8 iḥsān SE

İbrāhīm Paşa vezīr-i merḳūmuñ[1] oğlı olup ol tārīḫde Edrine'ye ḳāżī olan Paşa-zāde Meḥemmed Efendi'yi[2] va'de-i ṣadāret ile maġrūr ve mekr-i iltifāt ile memkūr u mesḥūr eyleyüp pederini tesmīme müte'ahhid olur. El-ḥāletü hāẕihi Sulṭān Süleymān devlet ü iḳbāl ile maḥrūse-i Edrine'ye sāye-i iclāl ṣalduḳları gün istiḳbāl es̱nāsında mevlānā-yı merḳūm pederine ḫitāb idüp "Sa'ādetlü pādişāha pīr-i 'amel-mānde görinmemek içün ḥarāret-i ġarīziyyeye imdād ve bir miḳdār müs̱īr[3] tenāvüli ile muṣāḥabete taḥṣīl-i isti'dād eyleñ." diyüp semmü's-sā'a ile ālūde ma'cūn ile ḥālin dīger-gūn ider. Silivri'de medresesi ve cāmi'i civārında medfūndur. Merḥūm āgāh olup "Meḥemmed beni yaḳduñ. Ḥaḳḳ te'ālā seni yaḳsun." diyü āh ider. Maḫdūm-ı merḳūma bu vaż'-ı nā-ma'ḳūl meş'ūm olup maṭlabından maḥrūm olduğından ġayrı ba'ż-ı emrāż-ı hā'ileye 'ilāc ve taḥṣīl-i mizāc içün gül-füsūn içerken ṭoḳuz yüz ḳırḳ bir senesinde fevt olup pederüñ bed-du'āsı te's̱īr ve tīr-i ḳażā gibi hedef-i icābetde yir ider.

[Ḳara Çelebi-zāde 'Azīz Efendi, *Süleymān-nāme* ẕeylinde maḫdūm-ı mezbūruñ terceme-i aḥvālinde şu vech ile yazar ki bir gice germiyyet-i şarāb ile mest-i ḫᵛāb olup ayaġı ucunda pā-ber-cā olan şem'-i fürūzān iḳtiżā-yı ḳażā ile düşüp bir anda şehristān-ı vücūdı tūde-i ḫākister olup 941, Edrine'de ḳāżī iken fevt olduğu aṣl-ı *Şaḳā'iḳ*'da muḥarrerdür[4].]

Vezīr-i S̱ānī Muṣṭafā Paşa: Rodos seferinde vezīr-i s̱ānī iken Mıṣr ḥākimi Ḫayrbāy'uñ fevti ḫaberi gelüp Mıṣr'a vālī oldı. Beş yüz yeñiçeri ḳoşılup fetḥ-i cedīd itdükden ṣoñra 'azl olınup yirine Güzelce Ḳāsım Paşa gönderildi. Ba'dehu yine vezīr-i s̱ānī olup ṭoḳuz yüz otuz beş Şa'bān'ında fevt olup Gegivize'de **[70b]** medrese ve cāmi'i civārında defn olındı. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

Vezīr-i S̱ālis̱ Ferhād Paşa: Cülūs-ı Süleymānī es̱nāsında 'iṣyān iden Cānberd-i[5] Ġazālī üzere serdār olmış idi. Ba'dehu Semendire begi olup Edrine'de ḳatl olındı, fī sene…[6]

---

1 37b SE
2 61b E
3 Metinde "مثر" şeklinde yazılmış olan kelime Arapça anlamı gözetilerek "müs̱īr" biçiminde okundu.
4 Ḳara//muḥarrerdür:- R1, E; der-kenār SE
5 Cānberī-i E
6 fī sene:- R1. Diğer nüshalarda da yıl yazılmamış.

Rūmili Emīrü'l-ümerāsı Aḥmed Paşa: Ba'dehu vezīr-i s̱ālis̱ olup Mıṣr vālīsi iken 'iṣyān idüp ḳatl olındı, fī sene 930.

Ḳoca Ḳāsım Paşa: Şeh-zāde iken lālā ve defterdār olup Selānik'de müteḳā'id idi. Es̱nā-yı cülūsda vezīr olup bunlar ile çār-erkān-ı dīvān temām oldı, fī sene 927. Ba'dehu fāriġ olup müteḳā'id oldı.

Güzelce Ḳāsım Paşa: Vezīr iken müteḳā'id oldı. Gegivize'de cāmi'i olan Muṣṭafā Paşa yirine vālī-i Mıṣr oldı, fī sene 929. Otuz dördünci güni 'azl olınup[1] eyālet-i Mıṣr Ḫā'in Aḥmed Paşa'ya virildi. Ba'dehu selefi ḳatlinde i'āde olındı. Zemān-ı ḳalīlde yine[2] ref' olınup yirine Vezīr-i A'ẓam İbrāhīm Paşa vardı. Bunlar der-i devletde vezīr olup ba'dehu müteḳā'id oldı. İstanbul muḳābilinde cāmi' ve medrese ṣāḥibidür. Mora'da fevt oldı, fī sene…[3]

Süleymān Paşa: Vezāret ile Bedun'a gitdi.

Ḥācī Meḥemmed Paşa: Ṣūfī dahı dirler. Ṣofya'da medresesi ve cāmi'i vardur. Ma'zūlen Bedun'a gönderilüp [anda] vefāt itdi.

Deli Ḫusrev Paşa: Ḳıbrıs ve Şirvān fātiḥi Ḳara Muṣṭafā Paşa'nuñ birāderidür. Ḳapucılar ketḫudāsı ve Diyārbekr ve Rūmili ve Ḥaleb beglerbegisi olduḳdan ṣoñra Ḫadım Süleymān Paşa yirine vālī-i Mıṣr oldı, fī sene 941. Ba'dehu selefi yirine[4] ibḳā ve i'āde olındı, fī sene 943. Vezīr-i s̱ānī iken ṣadr-ı a'ẓam ile çekişüp ḫancer çekmekle 'azl olındı, fī sene[5] 951. Ġāyet mütehevvir olmaġın sevdā ġalebe idüp ol hefte fevt oldı.

İbrāhīm Paşa: Müteḳā'iden fevt oldı.

Ḥaydar Paşa: Ḳapu aġası iken vezīr oldı[6]. Ṣoñra sancaḳ begi iken fevt oldı. İstanbul'da ḥammāmı ve medresesi vardur. Vezīr-i s̱ālis̱ iken Sulṭān Muṣṭafā'nuñ ḳatli güni Rüstem Paşa ile ma'an 'azl olınmışdur, Şevvāl fī sene 960.

---

1 - SE
2 - E
3 fī sene:- R1. Diğer nüshalarda da yıl yazılmamış.
4 - E, SE
5 943//sene:- SE
6 62a E

Ḫātime-i devletleri olan Sigetvar seferinde bulunan a'yāndur[1]

Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa: Ḫayre'd-dīn Paşa intiḳālinde ḳapudan olmış idi, fī sene 953. [Tārīḫ: (953) مات رئيس البحر][2] Ba'dehu vezīr olup Semiz 'Alī Paşa yirine ṣadr-ı a'ẓam oldı, fī 20 Ẕi'l-ḳa'de sene 972. Devlet-i Murādiyye'de fevt oldı, fī 27 Şa'bān[3] sene 987.

Vezīr-i S̱ānī Pertev Paşa: Devlet-i Selīmiyye'de ṭonanma serdārı olup ihmāli ẓāhir olmaġın 'azl olındı, fī sene 979. Ba'dehu fevt oldı, fī āḫiri Cemādiye'l-ūlā sene 980[4].

Vezīr-i S̱ālis̱ Ferhād Paşa: Şeh-zāde Sulṭān Murād ḳızın almış idi. Sulṭān Bāyezīd ḥareminde serāyı vardur. Marīżan fevt oldı, fī sene 982. Sulṭān Selīm Ḫān ile Edrine'den gelürken 'azl olınup Ḳapudan Piyāle Paşa vezīr, Yeñiçeri Aġası 'Alī Aġa ḳapudan, Sinān Aġa aġa[5], Siyāvuş Aġa ḥaremden çıḳup mīr-āḫūr oldı, Şevvāl sene 975.[6]

Vezīr-i Rābi' Aḥmed Paşa: Rüstem Paşa dāmādıdur. Ba'dehu Meḥemmed Paşa yirine **[71a]** vezīr-i a'ẓam olup fī Şa'bān[7] sene 987, ba'dehu fevt oldı, fī Rebī'u'l-evvel sene 988.

Vezīr-i Ḫāmis Muṣṭafā Paşa: Şems Paşa birāderidür.

Ṣadr-ı Rūm Ḥāmid Efendi

Ṣadr-ı Anaṭolı Pervīz Efendi

Mīr-i mīrān-ı Rūmili Şems Paşa: Ba'de'l-'azl iki yüz biñ aḳçe ḫāṣla müteḳā'id olup muṣāḥib-i pādişāh oldı. Üsküdār'da cāmi'i ve ḫayrātı vardur. *Tezkiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūrdur. Māte yevmü'l-is̱neyn 21[8] Muḥarrem sene 988.

Mīr-i mīrān-ı Anaṭolı Maḥmūd Paşa

Rūmili Beglerbegisi Ḥasan Paşa: Ki dāmād-ı Şeh-zāde Selīm Ḫān-ı cihān-baḫşādur, fevt oldı, fī Ẕi'l-ḥicce sene 971.

---

1 Bu başlık SE'de bulunmamaktadır.
2 tārīḫ//953:- R1, SE, der-kenār E
3 27 Şa'bān:- SE, R1
4 fī āḫiri//980: fī sene 980 āḫiri Cemādiye'l-ūlā, R1, SE
5 - R1, SE
6 Sulṭān//975, der-kenār E (E'de "Şevvāl sene 975" ifadesinden sonra "Zilka'de" şeklinde bir kısaltma da yazılmıştır. Muhtemelen müellif, bu aylardan hangisi olması gerektiği hususunda emin olamadığından dolayı böyle yazmıştır.)
7 - SE, R1
8 38a SE

'Alī Paşa: Geylūn 'Alī Paşa dirler. Ḳara Muṣṭafā Paşa yirine vālī-i Mıṣr olmış idi, fī sene 971. Ba'dehu 'azl olınup Sigetvar'a ma'zūlen gitdi, fī sene 973.

Ḳara Muṣṭafā Paşa: Mīr-i mīrān-ı Şām, ba'dehu vezīr-i s̱ānī ve ḳā'im-maḳām iken fevt oldı, fī sene 988. Fātiḥ-i Şirvān ve Ḳıbrıs'dur. Yemen'e ve Mıṣr'a vālī olmışdur. Vezāret iḥsān olındı, fī Cemādiye'l-āḫire[1] sene 976. Tārīḫ-i Muṣṭafā Çelebi İbn Ḳāżī-zāde:

Vezīr-i şeh-i rub'-ı meskūn[2] (976)[3]

Muṣṭafā Paşa: ser-ḥadde dāḫil olduḳlarında Deli Arslan Paşa ḳatl olınup Budin beglerbegiligi bunlara virildi. Evā'il-i devlet-i Murād Ḫānī'de ḳatl olındı. Seḫā ve keremde Ḥātem-i s̱ānīdür. Fī Şa'bān sene 986.

Süleymān Paşa: Mīr-i mīrān-ı Ḳaraman.

Meḥemmed Ḫān: Mīr-livā-yı Köstendil. Ẕü'l-ḳadroğlı'dur. Bağdād seferinde Ḳızılbaş'dan ḳaçup gelmişdür.

'Os̱mān Şāh bin İskender Paşa: Mīrlivā-yı Tırḥala, Māte, fī sene 975.

Nişāncı Meḥemmed Beg: Cedd-i faḳīr.

Celāl-zāde Muṣṭafā Beg: Nişāncılıḳdan ma'zūl müteferriḳabaşı idi.

'Alī Pürtek: Re'īs-i mīr-livā-yı Ḳocaili. Ṭuna'dan pādişāh ḥażretlerinüñ ḳayığın götürmiş idi.

İstanbul'da ḳalanlar[4]

Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi

İskender Paşa: Şehri muḥāfaẓaya me'mūr idi.

İstanbul Ḳāżīsi Ḳāżī-zāde Aḥmed Efendi

Piyāle Paşa: Ḳapudan-ı baḥr. Pādişāh-ı 'ālem-penāh Sigetvar seferinde iken bunlar deryāya çıḳdı. Saḳız'ı fetḥ eyledi, fī ġurre-i Şevvāl sene 973.

Tārīḫ Ehl-i küfrüñ saḳızın çekdi Piyāle Paşa[5] (973)

1 Cemādiye'l-āḫire:- R1, E
2 وزير شه ربع مسكون
3 Yemen'e//976, der-kenār E
4 Bu başlık SE'de bulunmamaktadır.
5 اهل كفرك ساقزن چكدى پياله پاشا

Dīger Düşmen deheninden ṣaḳızı[1] aldı ḳapudan[2] (973)

Baʿdehu vezīr-i s̱ānī olup ḳapudanlıḳ Yeñiçeri Aġası ʿAlī Aġa'ya virildi, fī Ẕi'l-ḳaʿde sene 975. [Tārīḫ-i vezāret: (974) دستور شد][3] Vezīr iken fevt oldı, fī sene 979.[4]

Tārīḫ Çekmiş ecel ṭolısın nāgeh Piyāle Paşa[5] (979)

Cāmiʿ-i şerīfi ve ḥammāmı[6] ve ḫayrāt-ı kes̱īresi vardur Ḳāsımpaşa'da nüzhetgāh-ı ʿālemdür. Türbesi daḫı andadur[7].

Tārīḫ-i fetḥ-i Rodos[8]

إنها فتح سليمان بن سليم (929) [9]

ما فتحت (929) [10]

Fetḥ etemm[11] (929)

فتح تام (929)[12]

ريح قلع الأشجار[13]

Didi seyl aldı Sitanbulı seḥer[14] (971)

Fetḥ-i Sigetvar u Küle[15] (974)

Fetḥ oldı ḳalʿalar[16] (974)[17]

---

1 sāḳızı SE
2 دشمن دهنندن صقزى الدى قپودان
3 tārīḫ//974:- R1, SE; der-kenār E
4 978 E
5 چكمش اجل طولى سن ناكه پياله پاشا
6 - E
7 62b E
8 Bu tarihler R1 ve SE nüshalarında bulunmamaktadır.
9 "Şüphesiz ki Süleymân bin Selim onu fethetti."
10 "Onu sen fethettin."
11 فتح اتم
12 "Tam bir fetih…"
13 "Ağaç kaleleri dağıldı."
14 ديدى سيل الدى ستنبولى سحر
15 فتح سكتوار و كوله
16 فتح اولدى قلعه لر
17 "انها//ḳalʿalar" ifadesi E'de "Nişāncılar" başlığından önce gelmektedir.

Nişāncılar[1]

Cezerī-zāde Meḥemmed Çelebi {Ṣāfī}: Sulṭān Meḥemmed ʿaṣrında nişāncı olmışdur. Oġlı Ḳāsım Paşa vezīrdür. Selānik'de mütekāʿiden fevt olmışdur. "Ṣāfī" maḫlaṣı ile teẕkirede vardur.

Aḥmed Çelebi et-Tevḳiʿī: fī'd-Devleti'l-Bāyezidiyye.

Caʿfer Çelebi bin Tācī Beg: Naṣb, fī sene 910. S̱ümme ʿuzile, ve nuṣibe **ʿĪsā Paşa bin İbrāhīm Paşa**, fī sene 917. S̱ümme uʿīde baʿde ḫalefihi'l-mezbūr, fī sene 919. Nuḳile ilā-ṣadr-ı Anaṭolı, fī sene 920, ve nuṣibe **Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Paşa,** fī sene 920. Baʿdehu vezīr-i s̱ālis̱ olup fevt oldı, fī Şaʿbān sene 924[2].

Amāsıyyeli Meḥemmed Paşa: Sulṭān Süleymān'uñ şeh-zāde iken nişāncısı olmaġın cülūslarında taḳrīr **[71b]** olındı, fī sene 926. Maḫlaṣı Nişānī'dür. ʿAzl olınmışdur. Sivas paşası iken fevt oldı, fī sene 948.

Seyyidī Çelebi: Māte, yirine;

Celāl-zāde: Fī sene 941.

Cedd-i Merḥum Meḥemmed Beg: Fī sene 964.

Ramażān-zāde: Fī sene 965.

Cedd-i merḥūm (s̱āniyen): Fī sene 970. Tārīḫ: "Et-tekrārü ḥasen"[3].

Celāl-zāde (s̱āniyen): Fī sene 974. Māte, yirine;

Ḳara Nişāncı: Fī Rebīʿu'l-āḫir[4] sene 975.

Ferīdūn Beg: 4[5] Ramażān sene 981.

Muʿallim-zāde Maḥmūd Çelebi: Muḥarrem sene 984.

Ḳara Nişāncı (s̱āniyen): 4 Ṣaferü'l-ḫayr[6] sene 985.

Ḥamza Beg: Ẕi'l-ḥicce sene 990.

Ferīdūn Beg: Köstendil sancaġından gelüp s̱āniyen nişāncı oldı, evāḫir-i

1 Bu başlık SE'de bulunmamaktadır.
2 baʿdehu//924:- SE, R1
3 التكرار حسن
4 - R1
5 Fī: R1, SE
6 - E, SE

Muḥarrem sene 989. Māte, yevmü'l-erba'a 22 Ṣafer sene 991.

Devlet-i ʿalīyyede ḳapudan olanlar[1]

Aḥmed Aġa: Kemān-keşdür. Oḳmeydānı'nda ʿaẓīm menzili vardur. Tozḳoparan menzillerine muʿādildür. Baʿdehu;

Ḫayre'd-dīn Paşa: Māte, fī sene 953. Tārīḫ [2] مات رئيس البحر. Baʿdehu;

Meḥemmed Paşa-yı Vezīr: Be-cā-yı Ḫayre'd-dīn Paşa. Baʿdehu;

Rüstem Paşa Birāderi Sinān Paşa:

Tārīḫ

Ṭaldı raḥmet deñizine ḳapudan[3] (961)

Baʿdehu;

Piyāle Paşa: Vezīr-i s̱ānī olup fī sene 975, fevt oldı, fī sene 978.

Tārīḫ

Çekmiş ecel ṭolısın nāgeh Piyāle Paşa[4]

Baʿdehu;

ʿAlī Paşa: Yeñiçeri aġālıġından olmışdur. Ṣıngın seferinde şehīd şüd, fī sene 979. Baʿdehu;

Ḳılıç ʿAlī Paşa: Māte, fī sene 994.

Baʿde eşhür **İbrāhīm Paşa.**[5]

1 Bu başlık SE'de bulunmamaktadır.
2 "Denizlerin lideri öldü." Tārīḫ//البحر:- SE, R1
3 طالدى رحمت دكزينه قپودان
4 Tārīḫ//Paşa:- SE
5 E'de kaptan-ı derya listesi ile ketebe kaydı arasında ʿAcem-zāde Ḥasan Efendi'nin çok kısa bir biyografisi yer almaktadır. Sonrasında gelen 63a varağı boştur. 11. tabaka 63b varağında başlamaktadır.

[72a] Bismillāhirraḥmānirraḥīm

ṬABAḲA-İ YĀZDEHÜM EZ-ṬABAḲĀTÜ'L-CELĀL-İ SELĀṬĪN-İ LĀZIMU'L-İCLĀL-İ 'OS̱MĀNĪ VE TAFṢĪL-İ VEFEYĀT-I 'ULEMĀ-YI DEVLET-İ SULṬĀN SELĪM ḪĀN-I S̱ĀNĪ

el-Mevlā Şemse'd-dīn Aḥmed (Ḳaramanī Aḥmed Çelebi[1])

Tercemesi sebḳ iden Ḳaramanī Meḥemmed Efendi'nün birâder-i mihteri ve ġulġul-endāz-ı iştihār-ı "Aḫaveyn" olmalarına bā'is̱ olan ṣınv-ı 'azīz-i bülend-aḫteridür. Ṭoḳuz yüz on ḥudūdında ḥażīż-i 'ademden evc-i su'ūd-iḳtirān-ı vücūda ṣu'ūd ve rūd-ı mā'ü'l-ḥayāt-ı zindegānīye vürūd eyleyüp ṣayḳal-ı ictihād ile şemşīr-i ṭab'-ı cevherdārını ıṣlāḥ ve nāvek-i bün-tīz-i naẓar ve nīze-i ser[2]-tīz-i kilk-i bedā'i'-es̱erde i'dād-ı silāḥ ḳıldıḳda āheng-i ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp[3] birāderleri ile ma'an dāḫil ve devre-i ḥareket ve cüft-i ṭāḳ-ı mu'allā-revāḳ-ı şöhretleri Ferḳadān-ı rif'at olmış idi. Nice zemān İstanbul ḳāżīsi iken Sa'dī Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve şeref-i mülāzemetleriyle iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl idüp fātiḥ-i Ṭameşvar olan şehsüvār-ı ṣāḥib-mişvār-ı kişver-güşā Vezīr-i A'ẓam Aḥmed Paşa ḫidmetlerine mu'allim olmaġın ḫ̮āce-i mesned-nişīn-i iftiḫār ü ibtihāc ve cins-i fāḫir-i i'tibārı gevherīn-revāc olmış idi.

Ḳarīne-i ḥāl yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Edrine'de Ṭaşlıḳ Medresesi'ne 'ale't-tertīb māye-i zīnet ü zīb olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz ḳırḳ ṭoḳuz tārīḫinde Emīr Ḥasan Çelebi yirine ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Dāvud Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup ba'de s̱elās̱e sinīn, teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i ḫamsīn oldı. Ṭoḳuz yüz altmış hilālinde Beşikṭaşī Yaḥyā Efendi yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesin cāygāh idüp altmış iki senesi dāḫilinde selef-i sālifi yirine Ṣaḥn'a gelüp altmış altı Muḥarrem'inde Küçük Tāce'd-dīn yirine

---

1 Karamanī//Çelebi:Şemse'd-dīn Aḥmed Efendi SE
2 - SE
3 İken SE

Ayaṣofıyya Medresesi'nde altmış aḳçe müderris ve altmış yedi Muḫarrem'inde merḥūm-ı merḳūm yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm dārü'l-ifādesinde ṣadr-ı meclis olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Mi'mār-zāde Efendi yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsı ile tesliyyet ü irżā olındılar. Üç sene miḳdārı ol ḫidmet-i 'aliyyede dāmen-ber-zede-i himmet ve ol maḳām-ı celīlede pā-ber-cā-yı ḫidmet ve secde-güẕār-ı şükr-i ni'met olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-āḫire'sinde ma'ẕūl ve yirlerine Dāvud-zāde Efendi mevṣūl oldı. Ḫaber-i 'azl vuṣūlinden muḳaddem manṣıb-ı ḥayātdan munfaṣıl ve pāye-i sidre-sāye-i 'illiyyīne vāṣıl olmış idi.

Mevlānā-yı merḳūm gül-deste-bend-i envā'-ı 'ulūm, şems-i āsmān-ı 'ilm ü kemāl, şemse-i āsmāne-i fażl ü ifżāl, ekṡer-i fünūnda emṡālle müşārik, merd-i[1] meydān-ı mebāḥiṡ ü ma'ārik, ehl-i sükūn u vaḳār, 'iffet-şi'ār u taḳvā-diṡār idi. Ḫidmet-güẕār-ı ta'līm olduġı vezīr-i kerīm devletinde merci'-i efāżıl ve menba'-ı fevāżıl olup iktisāb-ı nām ü nişān ve işā'a-i eşi''a-i luṭf u iḥsān itmiş idi.

Vālid-i rāḳımu'l-ḥurūf şevḳ-i bahār-ı iltifāt ile *Sünbül Ḳaṣīdesi*'n zīb-i destār-ı medā'iḥi ve sünbüle-i kiştzār-ı evṣāf-ı müşkīn-fevā'iḥi ḳılup bu güne deste-bend-i şükūfe-i ṡenā oldukda;

Şi'r Ya'nī Aḥmed Çelebi şems-i felek-rif'at kim **[72b]**
Çemen-i rif'atine 'ıḳd-ı Ṡüreyyā sünbül

berg-i sebz-i dervīşānesine[2] iḥsān-ı bī-kerān ile muḳābele ve mekārim-i celīle ile mu'āmele ḳılmışlar idi. [3]عامله الله تعالى بإحسانه وأحله فسيح جنانه

el-Mevlā 'Alā'e'd-dīn 'Alī el-Manavī (Ebü'l-leyṡ 'Alīsi)

Ṣadr-ı A'ẓam Ayās Paşa'nuñ mu'allimi olan Ebü'l-leyṡ Efendi'nüñ hemşīre-zādesi ve ġayṡ-ı fażl ü efżālınuñ terbiyet-dādesi olmaġla "Ebü'l-leyṡ 'Alīsi" dimekle şöhret-şi'ār olmış idi. Ḫum-ḫāne-i 'ilm ü kemālden tenāvül-i raḥīḳ-ı miskiyyü'l-ḫitām ve ṣaydgāh-ı ṭurfe-ġazālān-ı ma'ānīye şīrāne ḫırām idüp Kemāl Paşa-zāde Efendi'nüñ āstānelerine rūy-māl ve şeref-i mülāzemetleriyle

1 64a E
2 Dervīşānesi ile SE
3 "Allah ona ihsânıyla muâmele etsin ve onu cennetlerin en genişine yerleştirsin."

sāġar-ı āmālin māl-ā-māl itmiş idi. Bi-ḥasebi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb iderek otuz aḳçe ile İnegöl müderrisi olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş senesinde Ḳara Ca'fer yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa Medresesi tevcīh olındı. Ḳırḳ ṭoḳuz ḫilālinde Rūşenī-zāde yirine Ṭırabozın Sulṭāniyyesi'nde vāṣıl-ı ḫamsīn olup elli beş tārīḫinde Ḥāmid Efendi yirine Maġnisa'da müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müstefīd ü müsteftī olup elli sekiz Şevvāl'inde Ṭaşköprī-zāde Efendi İstanbul ḳāżīsi olmaġın mutaṣarrıf olduḳları Medrese-i Ṣaḥn bunlara 'ināyet olındı. Altmış bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Mıṣr'dan müteḳā'id Ḥāmid Efendi yirine altmış aḳçe ile Ayaṣofıyya Medresesi'ne terfī' olınup altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Martolos Efendi yirine Baġdād-ı İrem-nihād ḳażāsıyla nā'il-i murād olmış idi. Altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde ma'zūl olup yirine Dülger-zāde Efendi naṣb olındı. Seksan aḳçe vażīfe ile müteḳā'id ve ārzū-yı cāh u celālden mütebā'id iken ṭoḳuz yüz yetmiş dört evāsıṭında rübūde-i pençe-i saḫt-gīr-i ecel ve ġunūde-i bālīn ü pister-i seng ü vaḥal olup;

Mıṣrā' قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل[1]

mażmūnı zebān-zed-i aḥbāb u züvvār[2] ve meşhūd-ı naẓar-ı i'tibār olmış idi.

Merḥūm-ı mezbūr fażīlet-i[3] 'ilmiyye ile meşhūr, eyyām-ı tedrīsinde kes̱ret-i iştiġālle bülend-iştihār ve ḳavālib-i ḥücerāt-ı medresesi ḳavābil-i rūzgāra maḥall-i ḳarār, zemān-ı ḳażāsında 'iffet ü istiḳāmetle ma'rūf ve mekārim-i aḫlāḳ ile mevṣūf idi. Ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde ṣadreyn-i fāżıleyn Bostān Efendi ve Sinān Efendi ve İstanbul Ḳāżīsi Ṣaçlı Emīr Efendi ma'zūl olup vak'a-i meşhūre-i āsyāb içün ġadr-ı vezīr-i kām-yāb ile ma'an teftīşlerine fermān olınduḳda Ṣaḥn müderrisi iken Emīr Gīsūdār'ı bunlar teftīş idüp ḥikmete muvāfıḳ ḥareket ve kemāl-i taḥarrī ile itmām-ı ḫidmet itmişdür.

Vāḳı'a-i mübeşşere

Ḳażā-yı Şām'dan munfaṣıl iken derecāt-ı raḥmete vāṣıl olan Dāvud-zāde Meḥemmed Efendi vesāṭeti ile[4] İnegöl Cāmi'i'nde ḫaṭīb, bir pīr-i ṣāliḥ-i edīb

1 "Gelin sevgiliyi ve yurdunu anarak ağlaşalım." (Bu mısra İmrü'l-Kays'ın bir kasidesinden alınmıştır.)
2 Ziyāretkār R1
3 39a SE
4 64b E

lisānından taṣḥīḥ-i naḳl olınur ki ṣāḥibü't-terceme İnegöl'e geldükde seyr-i bıḳā'-ı ḫayrāt ve ziyāret-i mezārāt es̱nasında ḫaṭīb-i mezbūre ḫiṭāb eyleyüp "Ṭaleb-i medrese hengāmında Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* 'ālem-i ḫᵛābda bu ḥaḳīre tevcīh-i[1] ḫiṭāb erzānī buyurup 'Yā Mevlānā 'Alī, sāye-i seḥāb-ı nīsānī ve murġ-ı Süleymānī gibi yanumuzda mülāzım-ı ḫidmet olan İsḥaḳ'uñ medresesin saña iḥsān eyledük.' buyurdılar. Ol şevḳle şem'-i ṭārem-i çārüm gibi bīdār ve ṣubḥ-ı ṣafā-ṣıfat-ı güşāde **[73a]** -dīdār olup seḥeri Ḳāżī'asker Ḳadrī Efendi āstānesine vardum. Mülāzemet üzere olan yārān, 'Mübārek ola, İnegöl müderrisi olduñ.' diyü tehniyet-künān olduḳlarında ḫilāf-ı muḳteżā-yı ẓāhir, mir'āt-ı ru'yā-yı ṣādıḳada görinen ṣūretüñ ġayrı nümāyān olmaḳ zu'mı ile 'arż-ı inkisār-ı ḫāṭır eyleyüp ba'dehu İnegöl ismi ḳarye olup bānī-i medrese İsḥaḳ Paşa olduġı ma'lūmum olup ḥamd-ı Ḫudā-yı bī-minnet ve secde-i şükre mübāderet eyledüm." diyüp vezīr-i ġāzī mezārı üzere ref'-i dest-i du'ā ve i'lā-yı gül-bāng-ı s̱enā eyleyüp girye-i ṭūfān-ḫīz-i riḳḳat ile istirsāl-i bārān-ı ebr-i[2] raḥmet iderler.

el-Mevlā Tāce'd-dīn İbrāhīm el-Manavī (Zervā[3] Tāce'd-dīn, Ḥāfıẓ-ı *Muḥīṭ*[4])

Cüz'-i a'ẓam-ı esbāb-ı maḥāsin olan evtār-ı şu'ā'-ı rūy-ı raḫşānı mānend-i tār-ı zerrīn za'ferānī olmaġın "Zervā Tāce'd-dīn" dimekle ḥuliyy-bend-i iştihār olmış idi. 'Alā'iyye diyārından i'lā-yı livā-yı vücūd ve 'azm-i imāretgāh-ı şühūd idüp taṣfiye-i cevher-i Ḫudā-dād ve tenmiye-i sermāye-i isti'dād itmekle dūş-ı istīhālinden ber-ṭaraf-sāz-ı aḫlāḳ-ı reẕā'il ve[5] *Aḫlāḳ-ı 'Alā'ī* gibi mecmū'a-i a'lāḳ-ı feżā'il olduḳdan ṣoñra erbāb-ı fażl ü kemāl ile pīç-ā-pīç baḥs̱ u cidāl ve kevr-i 'imāme mis̱āl ser-bülend-i ems̱āl olmış idi. Nice zemān Çorlı Müderrisi Cürcān Efendi'den telemmüẕ ve Sa'dī Efendi'nüñ şekkeristān-ı ifādesinden teleẕẕüẕ eyleyüp Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi ḫidmetlerinde ḳā'im ve

1 - SE
2 - R1, SE
3 Bu kelime Abdülkadir Özcan tarafından "Zırvā" biçiminde okunmuştur (bk. Şakaik-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, C. 2, s. 103.). Fakat biyografide şahsın yüzünün sarı olmasından dolayı söz konusu lakabın takıldığı belirtildiği için biz "Zervā" şeklinde okumayı tercih ettik.
4 Ḥāfıẓ-ı Muḥīṭ:- R1, E
5 Olup SE

ṭoḳuz yüz ḳırḳ senesinde ḳānūn-ı dānişmendān-ı mevtā üzere mülāzım oldı. Baʿdehu medāris-i ʿaliyye-i ʿilmiyyede müdārese ve ifāde-i ifāżaya mümārese eyleyüp Ramażānoğlı Pīr Meḥemmed Paşa maḥrūse-i Adana'da medrese-i cedīde inşā itdükde elli aḳçe ile bunlara iʿṭā olındı. Ṭoḳuz yüz elli yedi tārīḫinde paşa-yı merḳūm şefāʿati ile Muʿallim-zāde yirine Burūsa'da "Manastır" dimekle maʿrūf Sulṭān Orḫān Medresesi iḥsān olındı. Altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınan Ḍārib Muḥyi'd-dīn yirine Rodos fetvāsına naḳl olındı. Altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Bağdādī-zāde Ḥasan Çelebi yirine Ṣaḥn'a geldi. Yetmiş Rebīʿu'l-evvel'inde fevt olan Mü'eyyed-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi yirine altmış ile Burūsa'da Murādiyye müderrisi oldı. Evāḫir-i Şaʿbān-ı sene-i mezbūrede ʿazl olınan Bağdādī-zāde Ḥasan Çelebi yirine Mağnisa fetvāsına terfīʿ olındı. Yetmiş üç Şevvāl'inde Sulṭān Süleymān Ḫān Şām-ı şerīfde binā itdükleri medrese-i refīʿü'l-bünyān seksan aḳçe ile ibtidā bunlara iḥsān olındı. Ol buḳʿa-i celīlede ifāde vü iftā ve cerr-i żüyūl-i cedīdān ile ḳabā-yı vücūdı ifnā idüp ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebīʿü'l-āḫir'inde tāc-ı ḫurşīd-i irtifāʿ-ı ḥayātı zevāl ve ṭāḳ-ı ṭāḳıyye-i cemʿiyyeti inḥilāl bulup Bağdādī-zādeler'üñ kihteri Aḥmed Çelebi ol ḫidmete ḳıyām ve māh-ı temām gibi envār-ı ʿulūm ile tenvīr-i iḳlīm-i Şām eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm ser-efrāz-ı[1] ʿulemā-yı Rūm, ʿālim ü ʿāmil, kāmil ü şāmil[2], ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm, pīr-i[3] ʿābid ü ṣāliḥ, merd-i saʿādetmend ü müfliḥ idi.

Adana müftīsi iken *Muḥīṭ-i Burhānī* gibi deryā-yı bī-kerānı dāḫil-i ḥavṣala-i ḥıfẓ u itḳān eyledügi müteʿārif ü meşhūr ve ḳuvvet-i ḥāfıẓası ḥayret-dih-i cumhūrdur.

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn Muṣṭafā bin ʿAlī bin Ḥasan bin ʿAlī el-Çerçīnī (Çerçīn-zāde)

Vilāyet-i Menteşe'de vāḳiʿ Balaṭ **[73b]** ḳażāsına tābiʿ ḳarye-i Çerçīn'den pedīdār olup Ṣaḥn müderrisi iken ṭoḳuz yüz otuz üç tārīḫinde fevt olan ʿAlī Efendi'nüñ maḫdūm-ı pür-fażl ü edebi, Çerçīn-zāde Muṣṭafā Çelebi'dür.

1 - R1, SE
2 65a E
3 - R1, SE

'Ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve deryūze-i dervāze-i erbāb-ı[1] kemāl eyleyüp vālid-i mācidleri i'ādesinden iḥrāz-ı rütbe-i mülāzemet ve ḥasbe'l-'āde medāris-i 'ilmiyyede ri'āyet-i merāsim-i ṭarīḳa müdāvemet itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış beş senesi ḫilālinde Çalıḳ Ya'ḳūb yirine Bosna Serāyı'nda Ḫusrev Paşa Medresesi'nde müderris ve müftī oldı. Nice zemān ol diyārda ifāde-i fünūn-i şettā ve ta'līm-i 'ulūm-ı dīniyye vü iftā üzere olup ḳarīne-i ḥāl Bīhūdī-zāde[2] Maḥmūd Efendi Serāy ḳāżīsi iken ba'ż-ı mes'elede mu'ārażaları bā'is̱-i şiḳāḳ u ḫıṣām olmaġın biri birini āstāneye 'arż u i'lām itdüklerinde تعارضا تساقطا[3] mażmūnı üzere ikisinüñ daḫı raḫş-ı ser-keş-i 'azīmeti ḫaṭā idüp üftāde-i ḫāk-i ḫumūl ve manṣıblarından ma'zūl olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş Şa'bān'ında Çalıḳ Ya'ḳūb Efendi yirine Çorlı'da Aḥmed Paşa Medresesi virildi. Yetmiş üç Rebī'u'l-āḫir'inde vaẓīfe-i ems̱āl ile teḳā'üd iḫtiyār idüp medresesi Dīvāne Kerīm'e virildi. Ḥażret-i Eyyūb civārında baḳıyye-i a'mārı, zühd ü ṣalāḥla güẕār idüp ṭoḳuz yüz yetmiş dört evāḫirinde fersūde-i āmed-şüd-i melevān ve 'āzim-i rāḥatkede-i cinān oldı.

Merḥūm-ı mūmā ileyh, صبت سجال المغفرة عليه[4] şāne-zen-i zülf-i pür-çīn-i efkār, nūr-efgen-i tār-ı şu'ā'-ı enẓār, müdeḳḳiḳ-ı dānişmend, faḳāhetde bī-mānend, fetvā vü taḳvāyı cāmi', pīr-i edīb ü mütevāżı' idi.

el-Mevlā Ni'metu'llāh (Çeşmeci-zāde) {Na'īmī}

"Çeşmeci-zāde" dimekle meşhūr ve *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da "Na'īmī" maḫlaṣı ile mesṭūrdur. Zülāl-i ṣāf-ı vücūdı menba'-ı efāżıl olan maḥrūse-i İstanbul'dan nümāyān ve veche-i dil-i meyyāli cānib-i 'ilm ü 'irfān olup taḥṣīl-i kemāle yolından iştiġāl ve ṭarīḳ-ı 'ilmde geşt-i nişīb ü firāz iderek Sa'dī Çelebi āstānesine rūy-māl itmiş idi. Mollā-yı merḳūm İstanbul ḳāżīsi iken maḥkemesinde kitābet ve muḥāsebe-i evḳāfda edā-yı ḫidmet eyleyüp ser-çeşme-i zülāl-i 'ināyetlerinden mütena''im ve ḫidmet-i 'aliyyelerinden mülāzım olduḳdan ṣoñra maḫdūm-ı kerīminüñ manẓūrı ve āstānesinde mu'avvelün 'aleyh-i umūrı

1 - SE
2 39b SE
3 "Düşmanlık yapanlar çöküntüdedir."
4 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."

olmış idi. Baʿdehu medāris-i ṭarīḳda[1] ḳuṭb-ı medāric ve süllem-i ʿizz ü ʿalāya pāye-ber-pāye ʿāric olup ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde yirine[2] İstanbul'da vāḳiʿ Ḳāżī Ḥüsām Medresesi'nde iḥrāz-ı rütbe-i ḫāric itmiş idi. On sene miḳdārı ol buḳʿada mübāşir-i ḫidmet-i ifāde ve mutaṣaddī-i taḥḳīḳ ü icāde olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ramażān'ında ṭarīḳ-ı çeşme-i mā'u'l-ḥayātı mesdūd ve ʿāzim-i mā'-ı meskūb u ẓıll-ı memdūd oldı.

Merḥūm-ı merḳūm cāmiʿ-i eştāt-ı ʿulūm, ʿābid ü ʿārif, mecmūʿa-i maʿārif, ḥüsn-i ḫaṭṭ u inşāda māhir, ehl-i ʿilm ve şāʿir idi. Niksārī-zāde merḥūm feżā'il-i celīlesin naḳl idüp feyyāże-i yerāʿa-i taḥḳīḳı sebzezār-ı taḥrīri sīr-āb ve fevvāre-i ṭabʿ-ı pür-zūrına ḫāme-i te'līfi mīzāb itmekle[3] riyāż-ı ʿulūm-ı riyāżiyye ser-sebz ü ter ve ḥıyāż-ı baʿīdü'l-ġavr-ı fenn-i kelām, dest-yārī-i terāzū-yı ʿilm-i mīzānla maḫzen-i zülāl-i hüner **[74a]** olduġın taḥḳīḳ ve medḥ u ıṭrāda mübālaġāt-ı ʿasīrü't-taṣdīḳ iderdi.

el-Mevlā Şemse'd-dīn Aḥmed (Seyrek-zāde Efendi[4])

Peder-i vālā-güheri *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūr olan Seyrek Muḥyi'd-dīn Efendi'dür. Sulṭān Süleymān Ḫān ʿaṣrında ḫ˅āce-i şeh-zādegān-ı cüvān-baḫt iken ṭoḳuz yüz ḳırḳ yedi tārīḫinde mażīḳ-ı fenādan füsḥat-serāy-ı beḳāya raḫt çekmişdür. Ṣāḥibü't-terceme ḳırḳ bir senesinde nūr-baḫş-ı ʿālem-i vücūd ve güy-ı girībān-ı maṭlaʿ-ı şühūd olmış idi. Evā'il-i ḥālde ʿArab Çelebi ḫidmetlerinde iştiġāl, baʿdehu *Mülteḳa'l-ebḥur* ṣāḥibi ḥużūrında ʿavm-ı deryā-yı fażl ü kemāl eyleyüp baʿdehu kitāb-ı mezbūr şāriḥi ʿAlī ʿArabī'den taḥṣīl-i feżā'il-i müktesebī, baʿdehu Ḳāżī-zāde Efendi cenāblarından tekmīl-i ḥaḳā'iḳ-ı[5] celī vü ḫabī ḳılmış idi. Ḥasbü'l-ʿāde devresin itmām ve Ṭaşköprī-zāde Efendi'den mülāzemetle iḥrāz-ı merām itdükden ṣoñra ṭoḳuz yüz altmış senesinde otuz aḳçe ile Burūsa'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā oldı. Baʿde'l-infiṣāl ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve edā-yı nüsk-i ṭavāf u iḥrām eyleyüp altmış sekiz tārīḫinde ḳırḳ aḳçe ile Ḳapluca müderrisi oldı. Baʿde'l-ʿazl ḥalīle-i celīlesi olan Aḳşehrli Saʿdī Çelebi'nüñ kerīme-i mükerremesi fevt olduḳdan ṣoñra ol ḥarāretle tekrār diyār-ı ʿArab'a

1 Medāris-i ṭarīḳda:- SE
2 - E, SE
3 65b E
4 - R1, E
5 - SE

sefer ve şiddet-i ḥarr-i berr iḫtiyār[1] idüp ḥacc u mücāveret niyyetine Mıṣr-ı Ḳā-hire'ye güẕer itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde ba'ż-ı emrāż-ı hā'ileye mübtelā olup ḥarem-i şerīfe dāḫil olduğı gibi dā'ire-i vücūddan ḫāric ve murġ-ı rūḥ-ı revānı a'lā-yı 'illiyyīne 'āric oldı.

Merḥūm-ı mezbūr ba'ż-ı 'ulūma intisābla meşhūr, ḥaḳā'iḳ-ı 'ilmiyyeden gül-deste-bend, müdeḳḳiḳ-ı dānişmend olup *Hidāye*'ye ve *Miftāḥ*'a müte'alliḳ ta'līḳātı ve lisān-ı Türkīde eş'ār-ı ṭurfe-nikātı vardur. Ṭırāzende-i *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ* ve nüvāzende-i nevā-yı ḫoş-edā-yı āşıḳ olan birāderi Seyrek-zāde Meḥemmed Efendi merḥūm vaṣf-ı feżā'ilinde mübālaġa vü ıṭrā ve ṭurra-i menḳabeti şāne-i iġrāk ile ṭurrā idüp ḫilāl-i ḥikāyede Seyyid Şerīf'e mu'ādil olduğına ba'ż-ı eş-rāf-ı esātiẕesi şāhid-i 'ādil olmaḳ üzere iddi'ā eylemişdür, *ve'l-'uḥdetü 'aleyhi*.

el-Mevlā Ya'ḳūb bin Bayram (Çalıḳ Ya'ḳūb Efendi)

Ṣaḥīfe-i vücūdı cedvel-i zaḫm-ı tīġle mu'allem ve nüsḫa-i muṣannef gibi pedīdārende-i ruḫsārı[2] eser-i ḍarb-ı ḳalem olmaġın "Çalıḳ Ya'ḳūb" dimekle meşhūr idi. Vilāyet-i Anḳara'dan ẓuhūr ve 'arā'is-i ebkār-ı 'ilmiyyeye ṣarf-ı nefā'is-i mühūr idüp ol diyāruñ üstādān-ı feżā'il-güsteri ve zergerān-ı kān-ı gev-heri terbiyeti ile sebīke-i isti'dādı ḳāl ve fāżıl-ı nuḳrekār gibi ḳābil-i sikke-i 'ilm ü kemāl olduḳda dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve devre-i mecālis-i 'ulemā-yı Rūm idüp *Hümāyūn-nāme* ṣāḥibi 'Alī Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, ba'de-hu Çivi-zāde Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl eylemiş idi[3]. Āstān-ı feyż-resānlarında vāṣıl-ı kām ve şeref-i mülāzemetleriyle muḥaṣṣılu'l-merām olup ibtidā yigirmi aḳçe ile Ḫāṣköy'de vāḳi' Maḥmūd Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn ve ba'dehu beş aḳçe ile teraḳḳī-i merāḳī-i 'izz ü temkīn olup ba'de'l-infiṣāl medrese-i mez-būrede vāṣıl-ı rütbe-i s̱elās̱īn olmış idi. Ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile Filibe'de Ḳaragöz Paşa Medresesi'ne müderris, ba'dehu elli aḳçe ile Bosna **[74b]** Serāyı'nda vāḳi' Ḫusrev Paşa dārü'l-ifādesinde ṣadr-ı meclis olup[4] ṭoḳuz yüz altmış beş senesin-de Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine mis̱li ile Çorlı'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne vāṣıl, yetmiş Şa'bān'ında Ḳaba Lüṭfī yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Edrine'ye nā'il olup yetmiş bir Ṣafer'inüñ ġurresinde selef-i sālifi Mollā Efendi yirine Medrese-i Ṣaḥn'la ber-murād, yetmiş iki Rebī'u'l-evvel'inde Dülger-zāde yirine ḥākim-i Baġdād

1 İle iḫtiyār-ı gūr SE
2 - SE
3 40a SE
4 66a E

olmış idi. Üç sene miḳdārı kemāl-i nezāhetle icrā-yı zülāl-i aḥkām ve nihāyet-i ṣalābetle iḥkām-ı ḳavā'im-i İslām eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde tīġ-ı bürrān-ı ecel peyvend-i pāre-sāz-ı ʿalāḳa-i cān ü ten ve dārü's-sürūr-ı ḥükū-metgāhı zemzeme-i āh-ı devlet-ḫᵛāhī ile beytü'l-ḥazen olmış idi. Ḫilāl-i māh-ı Şevvāl'de ḫaber-i mevt-i cāngāhı gelüp manṣıb-ı maḥlūl Gürz Seyyidī-zāde'nüñ ʿıḳd-ı gerden-i cāhı ḳılındı.

Mevlānā-yı mersūm[1] ʿumde-i erbāb-ı rüsūm, mecmūʿa-i mekārim-i ḫiṣāl, fihrist-i rü'ūsü'l-mesā'il-i fażl ü kemāl, ṣıddīḳ u ṣadūḳ, mürāʿī-i ḥuḳūḳ, tekellüf ü taṣallüfden ʿārī, selef-i ṣāliḥīn es̱erine cārī, efrād-ı ʿulemādan idi.

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn[2] Meḥemmed bin Meḥemmed bin eş-Şeyḫ Ṭorod (Martolos Efendi)

Şeyḫü'l-İslām Ḥāmid Efendi'nüñ birāder-i kihteri Martolos Efendi ḫidmetleridür. Vālid-i keṡīrü'l-maḥāmidi Begşehri ḳāżīsı iken şehr-i vücūda vedāʿ itmiş idi. Cedd-i emcedi şeyḫ-i zāviye-nişīn-i ehl-i semāʿ olmaḳ üzere istimāʿ olınmışdur[3]. Ḥamāme-i rūḥ-ı revānı burc-ı evliyā olan medīne-i Ḳonya'da āşiyāne-sāz-ı beden ve āvāre-i hevā-yı tecerrüd iken;

Şiʿr

هبطت إليك من المحل الأرفع

ورقاء ذات تعزز وتمنع[4]

mażmūnı üzere āşinā-yı dāmgāh-ı ten olup ʿulemā-yı ʿaṣruñ ḫırmen-i ifāde-lerinden ḫūşe-çīn ve āb u dāne-i zülāl-i fażl ü gevher-i ʿirfān içün mülāzım-ı āstān-ı ehl-i yaḳīn olmış idi. Nice zemān ṣadrü'l-ifāde Kemāl Paşa-zāde Efen-di'nüñ cenāb-ı feżā'il-me'ābında;

Şiʿr

پیش او طائران قدوسی

بهر یك دانه در زمین بوسی[5]

1 Merḳūm SE
2 Muḥyi'd-dīn Meḥemmed SE
3 Cedd//olınmışdur:- E
4 "Yüce âlemden izzetli ve güçlü olarak konuşan nefis, soylu bir güvercin gibi indi sana." (Bu beyit İbn Sina'nın Kasidetü'l-Ayniyye adlı manzumesinden alınmıştır.)
5 "Onun önünde/ makâmında kutsal kuşlar/ melekler yerdeki her bir taneyi öperler."

mażmūnı üzere iltiḳāṭ-ı cevāhir-i fażl ü beyān ve dürr ü mercān gibi āvīze-i gūş-ı cān ve ḳuvvet-i ḥavṣala-i cenān ḳılup ḳılāde-i iḥsānları ile muṭavvaḳ ve ḫayl-ı mülāzımīne mülḥaḳ olduḳdan ṣoñra şeh-bāl-i himmetle evc-i maʿālīye pervāz ve baʿż-ı medāris-i ʿaliyyede murġān-ı maʿānīyi cilve-sāz ḳılup ṭoḳuz yüz elli ḥudūdında maḥrūse-i Burūsa'da vāḳiʿ Ḫanceriyye Medresesi temām olduḳda ḳırḳ aḳçe ile ibtidā bunlara inʿām olındı. Baʿdehu on aḳçe teraḳḳī ile ʿıḳdu'l-cümān-ı cāhı ḥüsn-i niẓām ve murġ-ı hümā-sīmā-yı himmet ḫalḫāl-i ḫitām buldı. Elli beş senesi ḫilālinde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine mis̱li ile Manastır Medresesi'ne taḥrīk olındı. Elli altı senesinde Sulṭān Süleymān Ḫān cezīre-i Rodos'da medrese-i cedīde binā eyleyüp ibtidā bunlara iḥsān ve meh-çe-i iḳbāli żamīme-i iftā ile felek-resān ḳılındı. Elli yedi senesinde fāriġ olup manṣıbı Muʿallim-zāde Efendi'ye virildi. Elli sekiz es̱nāsında Fużayl Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Altmış temāmında Ḥasan Beg Efendi yirine Şeh-zāde Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ifāde eyledi. Altmış bir tārīḫinde Baġdād Ḳāżīsi Fużayl Efendi Ḥaleb'e, Ḥaleb'den Pervīz Efendi Şām'a, Şām'dan Ḥasan Beg Efendi Baġdād'a olup silsile-i devriyye olmış idi. Ḥasan Beg ḳabūl itmemek-le ṭoḳsan aḳçe ile **[75a]** Şeh-zāde Medresesi tevcīh olınup ṣāḥibü't-terceme Baġdād ḳażāsına vāṣıl ve taḥt-ı taʿdād-ı mevālī-baḫta dāḫil oldı[1]. Altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde maʿzūl olup yirine Ayaṣofıyya'dan tercemesi sebḳ iden Manav ʿAlī, yirine Ṣaḥn'dan Küçük Tāce'd-dīn olup medrese-i maḥlūle-i Ṣaḥn[2] seksan aḳçe ile bunlara taʿyīn olındı. Altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Ḫᵛāce Ḳayını Meḥemmed Efendi yirine Mekke-i müşerrefe ḳażāsı ile teşrīf olınup taḥrīk-i ḳādime-i sefer es̱nāsında aʿdāsı[3] bir nāme-i şenīʿu'l-mażmūn iḫtirāʿ eyleyüp refʿ-i rikāb-ı Süleymānī ḳılduḳda bāʿis̱-i ʿazl ü ḥırmānī olup yirine ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi ḳażā-yı mezbūr ile s̱āniyen nā'il-i emānī oldı. Merḥūm ol ʿazīmetden ferāġ itmeyüp edā-yı ḥacc u ziyāret ikmālinden ṣoñra ʿavdet eyle-dükde ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe ile teḳāʿüd ʿināyet olındı. Baʿdehu on aḳçe teraḳḳī ile ʿaḳd-ı ʿāşir temām olup edā-yı vaẓā'if-i ʿilm ü ʿibādete ḳıyām üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş beş Ramażān'ında ḥamām-ı rūḥı remīde-i dām-ı ḥimām ve kebū-ter-ḫāne-i cihāndan ʿāzim-i nüzhetgāh-ı dārü's-selām oldı.

1 66b E
2 - SE
3 - E

Mevlānā-yı merḳūm ḥuliyy-bend-i cevāhir-i manṭūḳ u mefhūm, istiḳāmet ü ṣalāḥla ma'rūf, ḥüsn-i edeb-i üns ü mücāleset ile mevṣūf, pīr-i ṣāliḥ ü 'ābid, ḥamāme-i cevāmi' ü mesācid idi.

Ṭoḳuz yüz elli sekiz[1] tārīḫinde Anaṭolı ṣadāretinden ma'zūl olan Muḥaşşī Sinān Efendi'nüñ ḳarīnleri Bostān Efendi ile teftīşi fermān olınduḳda Ṣaḥn müderrisi iken bunlar ta'yīn olınup rıżā-yı ḫalḳ u Ḫālıḳ'a muvāfıḳ ḫidmet itmiş idi.

Muṣṭafā Beg (Nişāncı Celāl-zāde[2]) {Nişānī}

Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye'de mesṭūr olan 'unvān-ı mecelle-i ecille-i ehālī ve ser-defter-i ma'ālī-āmālī-i mevālī Ḳāżī Celāl'üñ ferzend-i fürūzende[3]-aḫteri ve tercemesi sebḳ iden Ṣāliḥ Efendi'nüñ birāder-i mihteri Ḳoca Nişāncı ḫidmetleridür.

Beyt Mīr-i iḳlīm-i hüner ya'nī Nişāncı Paşa
İremez fażlı nişānına ḫadeng-i efkār

Vilāyet-i Anaṭolı'da vāḳi' "Ṭosya" nām ḳaṣabadan pedīdār ve "Nişānī" maḫlaṣı ile tamġa-zen-i perniyān-ı 'anberīn-tār-ı eş'ār olmış idi. 'Ulemā-yı 'aṣrdan taḥṣīl-i 'ilm ü 'irfān ve miyān-ı erbāb-ı isti'dādda 'unvān-ı imtiyāz ile kesb-i nām ü nişān idüp ḳalemrev-i ḫaṭṭ-ı dīvānīde ḫāme-miṡāl ḥā'iz-i ḳaṣabu's-sabaḳ-ı kemāl olmaġla Vezīr-i A'ẓam İbrāhīm Paşa āstānesine intisāb ve ḥüsn-i kitābet ile mānend-i kitāb şeref-i taḳarrüblerin iktisāb itmiş idi. Her ṣafḥa-i dil-pesendi rūy-ı dil-berān gibi maḳbūl-i ṭıbā' ve rütbe-i ḳadr-i bülendi cemāl-i sīmīn-berān gibi vāṣıl-ı derece-i irtifā' olup şāhid-i ḫoş-ḳıt'a-i āṡārı;

Mıṣrā' Ḫaṭṭ-ıla virilmiş saña iy māh melāḥat

mażmūnı üzere ṭırāzende-i menşūr-ı 'izz ü rif'at olup reşk-i leṭāfet-i Ḫudā-dādından ḥussād-ı bed-nihād dāl-i dīvānī gibi ser-be-zānū-yı ḥayret ve nihāl-i ḫāme-i

1 Yedi SE
2 Nişāncı Celāl-zāde:Ḳoca Nişāncı SE
3 40b SE

mevzūn-ḫırāmlarına taḳlīd iden ehl-i sevād mānend-i nāl-i ser-der-i hevā-yı ṭayş ü ḫiffet ve elif-i ḫaṭṭ-ı defter-mis̱āl şikeste-pā-yı himmet olmış idi. Devlet-i vezīr-i Āṣaf-naẓīrde ḫaṭṭ-ı la'l-i ḫūbān gibi kātibü's-sırr ve nefḥa-i zülf-i perīşān gibi nā-şirü'l-birr olup vezīr-i merḳūm ṭoḳuz yüz otuz bir senesi hilālinde diyār-ı Mıṣr-ı Ḳāhire'ye gitdükde hem-rikāb ve devletle geldükde re'īsü'l-küttāb olmış idi. Ḳırḳ bir senesinde vāḳi' Baġdād fetḥinde muvaḳḳi'-i dīvān-ı Süleymānī olan Seyyidī Beg maḥv-ı vücūd-ı fānī idüp yirine bunlar nişāncı oldılar.

[Tārīḫ-i Ḳandī

Muṣṭafā bin Celāl tevḳī'ī[1]

fī Cemādiye'l-ūlā sene 941[2].]

Ol manṣıb-ı celīlde dūr u dırāz, rebīb-i **[75b]**[3] ni'met ü nāz, müşteşār-ı umūr-ı dīvānī ve müşkil-güşā-yı ḳānūn-ı 'Os̱manī olup üç kerre yüz biñ aḳçe ḫāṣṣ ve mezīd-i iltifāt ü şān-ı ḫāṣla iḫtiṣāṣ ibtidā bunlara müyesser oldı. Ṭoḳuz yüz altmış dört senesinde idrārāt-ı mu'ayyenesiyle müteḳā'id olup ḫidmet-i tevḳī'-i refī' tercemesi sebḳ iden Meḥemmed Beg'e tefvīż olındukdan ṣoñra bunlar müteferriḳabaşılıġı ile terfī' olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ṣafer'inde vāḳi' Sigetvar muḥāṣarasında merḳūm Meḥemmed Beg'üñ def'a-i s̱āniyesi maḥlūlinden mükerreren ṭuġra-keş-i dīvān-ı Süleymānī oldı.

Mervīdür ki tevcīh-i manṣıb pādişāh-ı merḥūmuñ intiḳāline müṣādif olup Ṣadr-ı A'ẓam Meḥemmed Paşa el öpdürmek içün ḥużūr-ı pādişāhīye götür-dükde ol sırr-ı nühüfteden ġāfil, bārgāh-ı Süleymānī'ye dāḫil olup görür ki ol İskender-i Süleymān-nigīn taḫt-ı zerrīnden bedel taḫta-i çūpīnde ḳarār ḳılmış ve farḳında olan çetr-i merz-keş-i zemān-ı muṭallā-zemīn, ḫayme-i mezār ol-mış. Muḳteżā-yı maḳām[4] Gül-gūn-i eşk ü Şeb-dīz-i āha ıṭlāḳ-ı zimām iken pend-i Eflāṭūn-pesend-i vezīr devā'ī-i nefsāniyyeye 'inān-gīr olup maṣlaḥat-ı vaḳt üzere ser-girānī-i mātem-i pür-şūrı infi'āl-i farṭ-ı sürūr göstermekde bir vechle siḥr-sāz ve sīmyā-bāz olur ki[5] ḫayme-i zengār-reng-i ḫāṣdan gül gibi ḫandān ve ṣubḥ-ı ṣafā-ṣıfat güşāde-ḫāṭır u şādmān çıḳduḳda ḫalḳdan bi'l-kül-

1 مصطفى بن جلال توقيعى
2 Tārīḫ//941, der-kenār R1, SE
3 67a E
4 Maḳām üzere SE
5 Siḥr//ki:- SE

liye dağdağa-i mevt-i pādişāhī selb ve ʿasker-i İslām'a celb-i ḳuvvet-i ḳalb eylemiş. Bir sene daḫı ol manṣıbda mesned-ārā ve kef-i kāfīsi pençe-i ḫūrşīd gibi hilāl-engīz-i ṭuġra olup ṭoḳuz yüz yetmiş beş Rebīʿu'l-āḫir'inde menşūr-ı ʿömri ṭūmār ve defter-i ḥayātı ḫatm-kerde-i dest-i rūzgār olup iʿtidāl-i māh-ı celālīsi berg-rīz-i fenāya tebdīl ve dest-i varaḳ-gerdān-ı ecel cerīde-i ʿālemden ṣūret-i ḥālin taḥvīl eyledi. Yirine "Ḳara Nişāncı" dimekle maʿrūf Meḥemmed Paşa ḫāme-gerdān-ı ṭuġra-i ġarrā olmış idi.

Tārīḫ ilāhī raḥmet eyle Muṣṭafāya[1] (975)

Mīr-i mūmā ileyh *raḥmetu'llāhi ʿaleyh* ehl-i ʿilm ve şāʿir, resm-i mürāselāt ü inşāda māhir, cevād ü kerīm, müşfiḳ u raḥīm, erbāb-ı maʿārife südde-i ḫayr-ḫīzi penāh ve āfāḳīlere ḥarem-i İrem-kirdārı tekyegāh, vüzerā meclisinde vecāhet ü nezāhetle ḳadri refīʿ, umūr-ı muʿaẓẓamada müsteşār ü erbāb-ı cerā'ime şefīʿ, defʿ-i meẓālim ü neşr-i merāḥimde cümletü'l-mülk-i himem, timsāl-i iḥsān u kerem ve luṭf-ı mücessem idi.

Ās̱ārından "*Derecātü'l-mesālik fī Ṭabaḳāti'l-memālik*" nāmı ile mevsūm *Tevārīḫ-i Āl-i ʿOs̱mān* yazmışdur. "*Mevāhibü'l-Ḫallāḳ fī Merātibi'l-aḫlāḳ*" nām kitābı vardur ve *Maʿāricü'n-nübüvve*'yi terceme itmişdür. Ṣuver-i münşe'ātı vardur. El-ān düstūrü'l-ʿamel-i küttāb-ı dīvāndur.

Ḫayrāt-ı ʿamīmü'l-berekātı: Ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb civārında cāmiʿ-i şerīf ve ḥammām-ı laṭīf ü naẓīf binā idüp ṣuleḥā-yı Ḫalvetiyye içün bir ḫānḳāh ibdā itmişdür. *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da "Nişānī" maḫlaṣı ile mesṭūr ve bu beytleri meẕkūrdur.

Beyt Bahār oldı ṣafā kesb idecek demdür çemenlerde
Ḫuṣūṣā ṣalına yanuñca serv-i sīm-tenler de

Ṣarılup her gül-endāma çeker pehlūya meh-rūyı
Ne ḥāletler nezāketler ḳomuş Ḥaḳ pīrehenlerde

Ḳayurmaz iy göñül bend olduġuña tār-ı zülfine
Ṣınuḳ diller hezārān baġludur her bir şikenlerde[2]

1 الهی رحمت ایله مصطفی یه
2 67b E

Cāmiʿ-i şerīf sāḥasında birāderleri Ṣāliḥ Efendi cenbinde medfūndur.

Şākird-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣı ve sübḥa-senc-i iḫlāṣı olup küttāb-ı dīvānī zümresinden **[76a]** iken Ḳanije seferinde ṭuġra-keş-i sulṭānī olan Ser-ḫoş ʿAbdī Çelebi'den mesmūʿ-ı faḳīr olmışdur ki "Nişāncı merḥūma virilen ḳaṣīdeleri ben ḥıfẓ idüp virilen cā'izeleri işāret iderdüm. Baʿdehu ḥisāb itdüm. Cins ü es̱vāb ve sā'ir re'sü'l-māl-i s̱evābdan ġayrı nuḳūd u mebāliġ yigirmi yedi yük aḳçeye bāliġ olmış idi." Merḳūm ʿAbdī Çelebi bu faḳīrüñ eḳāribinden[1] olup ʿilm ü maʿārife ṣāḥib-i mesās, ehl-i ḳalem ü ḳānūn-şinās, telḫ u şīrīn-çeşīde, pīr-i ṣāliḥ-i cihān-dīde idi. Biñ otuz bir senesinde intiḳāl eyledi. ʿAṣr-ı Meḥemmed Ḫānī'de vāḳiʿ olan ġazavātı taḥrīr idüp mānend-i naḳş-ı ḥarīr li-muharririhi'l-faḳīr resmi ile muʿallem olan eşʿārındandur:

Beyt Ḳalʿadan çıḳdı mest kāfirler
Ehl-i İslāmuñ üstine ḳuşdı

el-Mevlā Meḥemmed bin ʿAbdu'l-vehhāb bin ʿAbdu'l-kerīm (ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi[2])

ʿUnvān-ı cerā'id-i[3] fażl ü efżāl, ʿummān-ı ferā'id-i ʿilm ü kemāl, vāsıṭatü'l-ʿıḳd-ı ḳalā'id-i menşūr u manẓūm, ʿaynu't-tuḳā, nehrü's-seḫā, baḥru'l-ʿulūm, kerīm bin el-kerīm bin el-kerīm, mefḳūdu'l-mes̱el ü ʿadīmü'l-ḳasīm, ʿulemā-yı Rūm'uñ ʿallāme-i ercümendi ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'dür. Cedd-i emcedi devlet-i Fātiḥiyye'de ḳāżīʿasker ve müftī olan ʿAbdu'l-kerīm Efendi ḫidmetleridür ve peder-i ʿālī-güheri Ḫayālī muḫalleṣ ʿAbdu'l-vehhāb ed-Defterī'dür ki her biri zîver-i ṣaḥā'if-i tevārīḫ ü siyer ve cilve-sāz-ı ṣafā'iḥ-i secencel-i semerdür.

Merḳūm-ı merḥūm maṭlaʿ-ı ḥālinden māh-ı cihān-tāb gibi taḥṣīl-i kemāle ʿāzim ve pīr-i cihān-dīde-i āftāb gibi müṭālaʿa-i ṣafaḥāt-ı celīleye müdāvim olup dest-yārī-i feyż-i Ḫudā-dād ile ser-bülend-i erbāb-ı istiʿdād olduḳda ʿulemā-yı ʿaṣrdan İsrāfīl-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Çivi-zāde Efendi dārü'l-ifādesinde şemʿ-i mücāhedeyi işʿāl idüp Ṣaḥn müderrisi iken Ebu's-suʿūd Efen-

1 41a SE
2 - R1, E
3 Cerīde-i SE

di terbiyeti ile taṣfiye-i cevher-i iksīr-i[1] istīḥāl-i ḳīl ü ḳāl[2] ve Kemāl Paşa-zāde Efendi'nüñ dārü'd-ḍarb-ı ifādesinden meleke-i ʿilmiyyesin ḳāl itdükden ṣoñra sikke-i mülāzemetle vāṣıl-ı şerefü'ş-şems-i iclāl olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi ile ḳurṣ-ı iʿtibārı muʿallem, baʿdehu otuzla Edrine'de vāḳiʿ Ṭaşlıḳ Medresesi'nde āstān-ı efāżıl-penāhı hem-seng-i ḥacer-i mükerrem olup ṭoḳuz yüz elli bir tārīḫinde ḳırḳ aḳçe ile Mollā Ferruḫ yirine Ḳalender-ḫāne'de feyż-i ricāl-i erbaʿīn, baʿdehu elli üç Şevvāl'inde ʿAbdu'l-laṭīf bin eş-Şeyḫ Ṣafiyyü'd-dīn ez-Zeynī maḥlūlinden rütbe-i ḫamsīnde İznīḳ Süleymāniyyesi'n maḥṣūd-ı faṣl-ı ferverdīn itmiş idi.

[Ebu's-suʿūd Efendi ve Mīrim Kösesi Meḥemmed Efendi ṣadreyn iken dört nefer fużalā-yı cihān ʿinān-ber-ʿinān ḥalbe-i imtiḥān olup her biri hem-ser-i aḳrān olmaġın cümlesi iḥrāz-ı rihān itmiş idi. Bunlara Ḳalender-ḫāne ve Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'ye Efḍaliyye, Ḳāżī-zāde'ye Burūsa'da Ḳapluca, Vizeli ʿAbdu'l-kerīm Efendi'ye Yıldırım Ḫān iḥsān olındı.][3]

Elli dört senesi hilālinde Kemāl Çelebi yirine Ṣemāniye'den biriyle iḥrāz-ı ṣemen-i maḫṭūbe-i cāh u celāl, elli yedi esnāsında Küçük Şems yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi'nde tecdīd-i deʿāʾim-i fażl ü kemāl eyledi. Elli sekiz[4] evāʾilinde Pervīz Efendi yirine ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā ābiş-ḫor-ı eşheb-i iḳbālleri ḳılındı. Elli sekiz Şevvāl'inde Caʿfer Efendi yirine destgāh-ı ḳażā-yı Dımaşḳu'ş-Şām'da şemşīr-i ḥükūmete āb-dāde, altmış temāmında Ḥāmid Efendi yirine maḥkeme-i Mıṣr-ı Ḳāhire'de tekye-i visāde eyleyüp üç aydan ṣoñra mübtelā-yı ʿazl-i **[76b]** bī-hengām ve ḫaṭā-resīde-i ḥarekāt-ı gerdūn-ı bedrām olup ol ḫidmete ʿAbdu'l-bāḳī Efendi ḳıyām itmiş idi. Altmış iki hilālinde Pervīz Efendi[5] yirine mükerreren ḥākim-i Şām, altmış üç Ramażān'ında Miʿmār-zāde yirine Burūsa ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām olup altmış dört Şevvāl'inde Caʿfer Efendi yirine Anaṭolı ṣadrına zīver ve dürrü'l-vişāḥ-ı sīne-i milāḥ gibi zīnet ü fer virmiş idi. Yedi sene miḳdārı ol manṣıb-ı celīlde işāʿa-i żikr-i Cemīl idüp ṭoḳuz yüz yetmiş bir Rebīʿu'l-evvel'inüñ yigirmi birinci güni refʿ olınup yirine İstanbul ḳażāsından Pervīz Efendi terfīʿ olındı. Yüz elli aḳçe vaẓīfe-i emṡālle

1 - E, SE
2 ḳīl ü ḳāl:- R1
3 Ebu's-suʿūd//olındı, der-kenar R1, E, SE. Aynı der-kenar SE'de metin içerisinde de geçmektedir.
4 Yedi E
5 68a E

ʿilm ü ʿibādete iştiġāl üzere iken yetmiş beş Ramażān'ınuñ yigirmi yedinci güni ṣabāḥ-ı leyle-i ḳadrda şemʿ-i ḥayātı ḫāmid ve zülāl-i zindegānīsi cāmid olup demdeme-i enfās-ı gelū mis̱āl-i āḫirīn-i şuʿle-i şemʿdān ṭarfetü'l-ʿaynda nihān oldı.

Beyt

وهي التي قطع الزمان طريقها
حتى لقد غربت بغير المطلع

فكأنها برق تألق بالحمى
ثم انطفى فكأنه لم تلمع[1]

Edrineḳapusı ḫāricinde Kemāl Paşa-zāde Efendi cenbinde medfūndur.

Mevlānā-yı merḳūm baḥru'l-ʿulūm, ḥibrü'l-ḳurūm, ʿİmādi'l-ḳalem, zebādi'r-raḳam, Ḥarīri't-taḥrīr, ʿabīri't-taʿbīr, ḥātimi'r-rāḥa, maʿani's-semāḥa, Aṣmaʿi'l-lüsün, Bermeki'l-minen, maşrıḳı'l-iḥsān, müşrifi'l-lisān, dürri'l-manẓūm, mürvāridi'l-menşūr, aḫbāri'l-maʿlūm, ās̱āri'l-me's̱ūr idi.

Beyt

لا ينتهي نظر منه إلى رتب
إلا ولاح له من فوقه رتب[2]

Menḳabe-ḫᵛān-ı s̱enā vü keremlerinden biri naḳl ider ki "Bir gün meclis-i şerīflerinde ḥāżır idüm. Bir faḳīr gelüp dervīş-i Hindī gibi ol mihr-i ʿālem-fürūz-ı ʿaṭāya muḳābil ve iʿmāl-i lisānü'l-ḥālle ẕerre-ḫᵛāhān-ı luṭf-ı şāmil oldı. Mollā-yı kerīm muʿtād-ı ḳadīm üzere ḫidmetkāra işāret idüp 'Altmış aḳçe getür.' didi. Ḫidmetkār-ı ġāfil altmış ʿaded zer-i kāmil getürüp ʿarż eyledükde ḥużżār-ı meclis tafṣīl-i desīseden āgāh degül iken ber-muḳteżā-yı ʿulüvv-i himmet ḫidmetkāra tebdīl teklīfini denā'et bilüp bilā-tereddüd filorileri faḳīre iḥsān ve dervīş-i ʿācizi tevānger ü kām-rān eyler."

Bu ḥikāye daḫı żamīme-i menḳabe-i kerīmeleridür ki ḳavābil-i ʿaṣrından Sipāhī-zāde Efendi otuz aḳçe medreseye mülāzemet iderken *Ḥāşiye-i Tecrīd*'e

---

1 "O, zamanın yolunu kestiği kimsedir. Belki de daha doğmadan batıp gitmiştir. Sanki o, ateş gibi parlayan bir şimşektir. Fakat sonradan hiç parlamamış gibi sönüp bitmiştir."

2 "Onun bakışları belli bir mertebede son bulmaz. Ancak tam o noktanın üstünde ona daha üst mertebeler görünüverir."

taʿlīḳ eyledügi ḥāşiyeyi merḥūma ʿarż eyledükde yüz filori iḥsān[1] eyleyüp medrese tezkiresiyle kāğıd-ı zer mükerrer olur.

Merḥūmuñ zemān-ı ṣadāretinde ʿavāʾidi ḥisāb olınup yetmiş bin dīnārdan efzūn olmış iken zemān-ı intiḳāllerinde dört biñ aḳçe medyūn bulınurlar. Taʿẓīm-i şeʿāʾir-i dīniyye ve riʿāyet-i ādāb emrinde müfred-i rūzgār olup kitāb-ḫānede bilā-vużūʾ ḳarār ve ıżṭıcāʿ u inbisāṭ iḫtiyār itmemek sünnet-i seniyyeleri ve esmāʾ-ı ḥüsnā ve āyāt-ı Ḳurʾāniyye yazduḳları ḳalem mānend-i engüşt-i şehādet maḫṣūṣ olmaḳ ʿādet-i marżiyyeleri idi.

Āsār-ı şerīfelerinden *Tefsīr-i Beyżāvī*'ye evvel-i kitābdan Sūre-i Ṭaha'ya **[77a]** müntehī olınca ḥāşiyeleri ve Mollā Celāl'üñ *Ḥāşiye-i Tecrīd*'ine ḥāşiyeleri ve Ḥarīrī ṭavrında maḳāmeleri vardur. Bunlardan māʿadā resāʾil ü taḥrīrātı ve hevāmiş-i kütübde taʿlīḳātı[2] bī-ḥisābdur. Elsine-i s̱elās̱ede eşʿār-ı dürer-bārı ve zebān-ı Nevāyī'de baʿż-ı güftārı vardur. Ḥaḳḳā ki silāhşūr-ı ṭabʿ-ı pür-zūrı iʿmāl-i esliḥa-i elsinede siḥr-sāz ve ḫayyāl-i ḫayāli her vādīde ḥāʾiz-i ḳaṣabu's-sabaḳ-ı iʿcāzdur. Be-taḫṣīṣ ʿArabī ḳaṣāʾidi maḳbūl-i üdebā ve revnaḳ-şiken-i eşʿār-ı ʿArab-ı ʿurebādur[3]. Birḳaç ebyāt nümūne içün is̱bāt olındı:

Beyt

أَرِجَ الصبا من جانب العُليا
فغدا المَعاهدُ طيّبَ الأرجاء

قد جاد بالعَرْف الجميل على الورى
فتبادر الأرواحَ في الاحياء

فكأنّ سَلمى أرسلت من مرسلٍ
وعَقيصةٍ من عنبرٍ سوداء

أو حَلّتِ الأزرارَ من ديباجها
من حُلّة مسكية فيحاء

أو أشفقَت ريحٌ علي أهل الجوى
تهدي إليهم عَرْفها لشفاء

1 41b SE
2 Taḥrīrātı SE
3 68b E

في دارها -لا دارَ شرٌ حولها-
للعاشقين دواءٌ أيّ دواء

لكنّ من يهوي يموت بحسرة
وبمحنة وبدمعة حمراء

هل من سفير معرب فمعبّر
عن حالة الشخص الضعيف الناءِ

فمخبّر بلسان صدق ناطق
بصبابتي وبخلّتي وولاءِ

وبأنّ لي أَرَقًا طويلا منذ ما
سامرتُها في ليلة قَمْراء

أين السُرى أهلَ الهوى نحو الحِمى
في رُفْقة من فِرقة الفقراء

إذ أسرعت معي القَلُوص بسيرها
مندوحةً عن موضعٍ وحِداء

هبّت هبوبا لا يشق غبارها
وتلفّت الأرياحُ بالبيداء

إذما قضت عن ولجة وطراً لها
وأَنَخْتُها بالخِطة الخضراء

لمّا جنحْتُ بسُتر باب حبيبة
حيّيتها بسكينة وحياء

من خيفة رَدَّتْ بجانب حاجب
في خُفية عن أعين الرقباء

ألقَتْ حديثاً جوف ليلٍ خافيا
عنهم إليّ بأجمل الإلقاء

يا حبّذا عمر الفتي في نيله
ما قد رجا زمناً بحسن رجاء

لكنّه آنٌ لطيف زائل
متسارع في نقلةٍ وفناء

كعهود دولاتٍ تمرّ وتنقضي
مرّ السحاب وشبهَ جري الماء

هيهات هيهات النجاح بمرة
غير التي مرت من الآناء

فوق الجبالِ الراسياتِ طرايقي
ومع الأسود الضاريات مِراء

وبِذا الزمان بدا الأمورُ كما ترى
بالعكس في الكُرَماء واللُؤَماء

والناس قد نبذوا وراء ظهورهم
غُرّ الوجوه وزمرة السعداء

والأَخْرَقون بقيّة من غرّة
أولو النهى منبوذة بعراء

أضحى اللبيب غيامه كظلامه
لا يستبين وصبحه كمساء

وشئونه شتى بربع دارس
في صيفه وربيعه وشتاء

ورماني بالكره الزمان ورميه
لافيه زيغٌ رمية بسواء

وبقيت في هذا الحضيض وهمتي
في أوجها تعلو على الجوزاء

بمناط جد من مكارم جمة
أورثتها عن سادة الآباء

مُتَسَنِّمون بعهدهم قُنَن العُلى
متوسّمون بحلية الخفاء

غصن كريم زاد طوبى عرفه
من عِرقه وأصوله الكرماء

يلقى النفوس معطّراً أنفاسها
ومُروّحاً للروح والسوداء

لا في اعتبارٍ للزمان وأهله
إلا كمثل البقلة الحمقاء

فالآن في هذا الضئيل تحمُّل
ما لا يطيق بعدله أكفاء

خطبي عظيمٌ صاحبَيّ وُقيتما
من كُربة في غربةٍ صمّاء

لا يُرتجى تفصيله من قارض
أوكاتب بالشعر والإنشاء

ماكان لي مع سوء حالي هذه
بين الورى **[77b]** سمح من الرحماء

لمّا رأوا مني تحمّل شدة
تبدو أبوا عنّي أشد إباء

فتقطّع الأسباب في نيل المنى
بمشاهد النجباء والشهداء

مستجمعا لشروطه بحيالها
مستشفعا عن أكرم الشفعاء

جلّى تحيّات عليه جميعها
حتى القيامة عدة الأشياء

متضرّعا لله جل صفاته
وعلت له الحسنى من الأسماء

ربي خزائن كل شئ عنده
آلاؤه جلّت عن الإحصاء

ومراقبا لإجابة من عنده
سبحانه ربي سميع دعاء [1]

---

1 "Yüce bir yerden sabâ rüzgarının kokusu geldi. En güzel taraflardan hatıralar çıkageldi. Ötelere en güzel kokuları saçtı. Ruhlar dirilerin arasına çıkageldi. Sanki Selma bir elçi, Ukaysa da kara anber gönderdi. Sanki kara anber kokusundan bir saç lülesine veya ipekli kumaştan misk kokulu bir önlüğe büründü. Sanki o, muhabbet ehline şefkat gösteren bir rüzgardır. O rüzgarın kokusu onlara şifa gibi hediye olarak sunulur. Onun yurdunda, etrafında şer bulunan hiçbir ev yoktur. Âşıklar için bir devâdır, ancak nasıl bir devâ! Fakat arzudan dolayı hasretle, dertle gözünden kanlı yaşlar gelerek ölür. Zayıf, inleyen birinin hâlini anlatacak herhangi bir ifade veya onu dillendirecek biri var mıdır? Doğruyu söyleyen hangi haberci benim aşkımı, dostluğumu, arkadaşlığımı haber verebilir. Karanlık bir gecede bırakıp gittiğinden beri uzun bir uykusuzluk hâlim var. Fakirlerden uzak durduğu için mutlu olan, sevinçten dolayı bir kenara çekilip tek başına kalan hevâ ehlinin ateşli hastalığa tutulması nerede görülmüştür! O rüzgar öyle bir esti ki onun tozları hiç dağılmıyor ve bütün rüzgarlar çöle yöneliyor. Dostla işi bitince ayrılıp gidiyor. Yeşilliklere doğru adım adım yol alıyor. Göğsünün kapısını örterek yöneldiğinde göğsü hayâ ve sükûnetle doludur. Korkudan kapıcının tarafına aktı, gitti. Gözcülerin korkusundan gecenin ortasında gizlice bir şeyler söyledi. Gencin ömrü emellere ulaşmada ne hoştur. Fakat o; kısa zamanda geçici, vefası az ve hızla yok olan bir durumdur. Bir hurmanın ömrü, bulutun geçmesi ve suyun akması gibidir. Zamanın elinden kurtulmak geçici olan biri için nasıl mümkündür? Benim yüce, üzerinde yırtıcı aslanlarla beraber olduğum yollarım vardır. Zaman her şeyi ortaya dökmüş ve her şey gördüğün gibi göz önüne dökülmüştür. Saygın ve değersiz kişiler içinde de doğru yolu bulanlar hariç bazı insanlar herşeyi arkalarına atmıştır. İzzetten geriye kalan yine yarım yamalak kimselerdir. Aklı başında olanlar ise bir kenara itilip kakılmıştır. Akıllı olanlar sabahı hiç olmayan karanlık gecelerin bulutu gibidir. Senenin sıkıntıları bütün mevsimlere dağılmıştır; sonbaharda, yazda, kışta, baharda… Zorlukta bir dağ gibidir. Zaman ise bir avdır. Onda hiçbir eğrilik ve eşitlik yoktur. Dertler ovada kaldı. Gayretim ise Bağdat'ı görecek şekilde zirvelere çıkmıştır. Ecdâdın yüce ahlakının dayanakları onların önde gelenlerinden bize miras kaldı. Önde gelen ulemanın izini takip ederek ve yüce zirvelere tırmanarak bu ahlakı benimsedik. Damarları ve köklerindeki güzel kokuları sevinçle her tarafa yayılmış değerli bir daldır o. Zamane ehlinde onun hiçbir değeri yoktur. O, (zamâne ehli için) sanki bir semizotu gibi (değersiz)dir. Güç yetirilemeyecek nice yükler dengi olduğu hâlde o zayıf bedende taşınır. Sessiz, gurbette sıkıntılardan korunmuştur. Şair ve yazardan yazdığı şiirin veya yazının açıklaması istenmez. Ötelerin arasında bu kötü hâlimden dolayı merhametlilerden bana bir af yoktur. Artık tahammül gücüm kalmadı. Her şeyi bırakıp kaçacakmışım gibi bir hâl görünüyor. Seçkinlere ve şehitlere tanık olduğumuz yerde arzulara ulaşmada sebepler sonuçsuz kalıyor. Onların yanında gerekli şartları toplamaya çalışarak ve şefaat edenlerin en üstününün şefaatini umut ederek yetiniyoruz. Varlıkların adedi ve değeri sayısınca selâm onun üzerine olsun. En güzel isimler ve sıfatlar kendisine ait olan Allah'a yalvarıyoruz. Sayılması mümkün olmayan bütün nimetler ve yer yüzündeki her şeyin hazinesi Rabb'imizin katındadır. Duaları kabul eden ve işiten Rabb'imizin dualarımıza icabetini gözlüyoruz."

min-*Mīmiyyeti't-ṭavīle*

وكنت من الجيل الجميل خصالهم
أولئك أعلام العلوم عظام

وقد شِيد أسُّ العلم بيتا معظّما
وجُلَّ له سقفٌ وعَزٌّ دِعام

رفيع البنا فوق السموات منزلا
عزيز الحمى عن أن يكون يُرام

وقد ساد من بين الخليقة أهله[1]
فهم سادة في العالمين فخام

وودّعت لذّاتي على نيل نبلهم
وقلت على ميل النقوش سلام

نجحت بحجب النفس من كل مطمع
بسؤليَ هذا ما عليّ ملام [2]

min-Hā[3]

كفاني كفاف النفس ما أنا قاصد
إلى دولة فيها الأنام خصام

فهل هي الاّ نحو طَيْفٍ لِناعِسٍ
وهل هي إلا ما أراه منامٌ

فيا عجبا للمرء يعقد قلبه
على شهواتٍ صَرمُهنّ لزام

---

1 69a E

2 "Bütün özellikleri güzel olanlardan biriydim. O (bütün özellikleri güzel olanlar), ilim sahiplerinin en önde gelenleridir. İlmin temeli büyük bir bina olarak inşâ edildi. Üstüne de yüce odalar, tavanlar ve destekler konuldu. (İlim), konum olarak göklerin bile üstünde, (göklerden) daha yüce bir binadır. Arzuların gerçekleşeceği en değerli sığınaktır. Yaratılmışlar arasında ilim ehli efendilik yapmıştır. Onlar bütün âlemdeki en yüce efendilerdir. Onların derecesine ulaşmak için tadım kalmadı. Güzelliklere karşı meylim azaldı. Bütün arzular karşısında nefsimi dizginleyerek başarıya ulaştım. Bu yöndeki arzularımdan dolayı benim üzerime hiçbir kınama yoktur.

3 Min-Hā:- SE

وللهِ صُعْلوكٌ قَنوع بحظه
وما معه عند اللئام لُوام

قناعته أغنته عن كل حاجة
فذاك أمير والزمان غلام [1]

min-Hā[2]

وشان الفتى لايستقر بحاله
حوادث دهرٍ ما لهن نظام

فسكر فصحوٌ عزة ومذلة
سرور وغمٌ صحة وسقام

لأعوام ملكٍ غاية ونهاية
وأيام عزٍ آخر وتمام

وعمرانُ أرضٍ عرضة لخرابها
ولذّات عمرٍ إن علمت سِمام

فإن كنت مما قلت في شق ريبة
وعندك فيه مِرية وخِصام

فسِرْ واعتبر بالخاويات على الثرى
أفيها قُعود هل ترى وقيام [3]

---

1 "Gönül tokluğu bana yetti. İçimde bütün varlıkların olduğu devlete, imkâna artık yönelmiyorum. Dünyalıklar benim için gece gelen korkunç hayaletler gibidir. O dünyalıklar benim için ancak rüyada gördüğüm şeylerdir. Kalbini şehvetlerine bağlayıp köle etmiş kimseye şaşılır. Vallâhi yoksul biri elindeki ile kanaat getiren kişidir. Böyle birini hiçbir kınayıcının yanında kınayacak biri yoktur. Onun kanaati bütün ihtiyaçlardan onu müstağni kılar. İşte yönetici (tam da) budur, zaman (da) onun hizmetçisidir."

2 Min-Hā:- SE

3 "Gencin durumu hiçbir zaman istikrarlı değildir. Dünyanın işlerinin de herhangi bir düzeni yoktur. Sarhoşluk ve ayıklık gaflettir. Onun düşkünlüğü sevinçtir. Sıhhati hastalık ve kederdir. Dünyanın bütün mülkü asıl gaye değildir. Onun değerli günleri son gün değildir. Onu imar etmek harap etmeye davetiyedir. Ve onun lezzetleri zehir olarak bilinir. Bu dediklerimden eğer bir şüphen varsa senin yanından kaygı ve düşmanlık eksik olmaz. Yeryüzündeki harâbeleri gez ve ibret al. Oralarda hâlâ oturan, ayakta olan biri var mı!"

el-Mevlā Emīr Ḥasan bin Sinān (Emīr Ḥasan-ı Niksārī[1])

Naḫl-i ser-sebz-i vücūdı ḫāk-i pāk-i Niksār'dan pedīdār ve ābyār-ı feyż-i Ḫudā-dād ve terbiyet-i üstādla s̱imār-ı gūn-ā-gūn-ı feżā'ilden girān-bār olup Gegivize müderrisi iken Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve sekiz sene miḳdārı āstān-ı[2] feyż-resānlarında iştiġāl eyleyüp meded-yārī-i bārān-ı ifāżalarıyla ḳaṭre-i isti'dādını rūd-ı seyyāl ve mu'allim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi cenāblarına rūy-māl itmiş idi. Ḫidmet-i 'aliyyelerinde mülāzım ve 'azm-i ṭarīḳ-ı tedrīse cāzim olup evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Yeñibāzār Medresesi'ne, ba'dehu mis̱li ile Çekmece Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳ aḳçe[3] ile Filibe'de Şihābü'd-dīn Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ yedi tārīḫinde Ḳara Çelebi yirine elli aḳçe ile Manastır Medresesi tevcīh olındı. Elli beş ḫilālinde Ḥasan Beg Efendi yirine Ḫāṣekī pāyesine vāṣıl, elli yedi esnāsında fevt olan Emīr Ḥasan-ı Burūsavī yirine S̱emāniye'ye nā'il olmış idi. Elli sekiz dāḫilinde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām, elli ṭoḳuzda Ḫ'āce Ḳayını yirine Mekke-i müşerrefe ḥükūmetiyle maẓhar-ı ikrām olup altmış dört Şevvāl'inde 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine maḥrūse-i Burūsa'da ferş-i seccāde-i ḥükūmet, altmış sekiz Şa'bān'ında Pervīz Efendi yirine dārü'n-naṣr-ı Edrine'de icrā-yı aḥkām-ı şerī'at eyleyüp on üç sene miḳdārı mesned-i ḳażāda iḳāmet ve semend-i iḳbālleri min-beled ilā-beled naḳl ile ḥareket itmiş iken yetmiş bir Ṣafer'inde ḫaṭā-resīde-i çeşm-i eyyām **[78a]** olup ḳażā-yı Edrine ile Kāmī Efendi bekām oldı. Ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe-i ems̱āl ile vaẓā'if-i naẓā'if-i 'ilm ü 'ibādete iştiġāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinüñ leyle-i 'īd-i aḍḥāsında debdebe-i kūs-ı raḥīle gūş-zenān ve taḳarrüb-i dergāh-ı Celīl içün Ḫalīl-āsā fedā-sāz-ı kebş-i cān olmış idi.

Merḥūm-ı merḳūm seyyid-i ma'ālī-rüsūm, müṭāla'a-i kütüb-i 'ilmiyyeye müdāvim ve cem'-i fevā'id ü żabṭ-ı ḳavā'ide ḥarīṣ ü hā'im, ḳażāsında sülūki meşkūr, miyān-ı ehl-i Ḥarem'de luṭf-ı keremi meẕkūr, merkez-i 'ibādetde ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem, mu'āmele-i nāsda luṭf-ı mücessem idi.

---

1 Emīr//Niksārī:Sinān-zāde Efendi SE

2 42a SE

3 - E, SE

Naḳl olınur ki Mekke-i Mükerreme'de ḳāżī iken bir ḫuṣūṣ içün merḥūma yigirmi biñ filori ʻarż olınup[1] bedel-i ʻırż u iḫlāl-i şerʻ-i şerīfe mü'eddī ve ibṭāl-i ḥaḳḳ-ı hīç kese bādī degül iken mücerred ʻināyet-i ḳāżī mertebesiyle ḥāṣıl olacaḳ ḥaḳīḳī cā'izeyi ḳabūlden ibā ve āteş-i dūzaḫ gibi dest-yāz olmaḳdan ittiḳā itmişler. جازاه ربه بمزيد إحسانه وأكرمه برحمته وغفرانه[2]

el-Mevlā Muṣṭafā bin Dāvud (Ḳara Dāvud-zāde[3])

Ḫilāl-i terācim-i aṣlda mesṭūr olan Burūsa Ḳāżīsi Ḳara Dāvud Efendi'nüñ nihāl-i devḥa-i vücūdıdur. Peder-i vālā-güherinden temhīd-i muḳaddimāt-ı ʻulūm ve teşyīd-i mebānī-i manṭūḳ u mefhūm eyledükden ṣoñra efāżıl-ı ʻaṣrdan Maʻlūl Emīr Efendi ve Merḥabā Efendi ve Mīrim Kösesi ve Manav ʻAbdī ve Ḥāmid Efendi emsālinüñ mecālis-i ifādelerini dā'ir ve pīşgāh-ı fežā'il-penāhlarından deryūzeger-i cevāhir-i nevādir olup muʻallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemetiyle nā'il-i emānī olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Çendik Medresesi'ne, baʻdehu otuzla Yeñişehr'de Süleymān Paşa Medresesi'ne, baʻdehu ḳırḳla medrese-i mezbūreye müderris olup ṭoḳuz yüz altmış altı Muḥarrem'inde Çivi-zāde Efendi yirine Ḳāsımpaşa Medresesi tevcīh olındı. Altmış yedi Muḥarrem'inde Nişāncı-zāde yirine Ḳahriyye'ye taḥrīk olınup yetmiş Şaʻbān'ında Ḳaba Bostān yirine Ḫāṣekī pāyesine nā'il olup yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Nāẓır-zāde yirine Ṣaḥn'a vāṣıl olup yetmiş üç Şevvāl'inde Maʻlūl-zāde Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'de mesned-ārā-yı fežā'il oldı. Yetmiş dört Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḳaramanī Aḥmed Çelebi yirine Medīne-i Münevvere'de *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsıyla iclāl olındı. Ol buḳʻa-i şerīfeye vāṣıl ve Ḥarem-i Şerīf'e dāḫil olduḳda cümle memālīkini iʻtāḳ ve manẓūme-i iḥsānını ḳılāde-i aʻnāḳ itmiş idi. Tehyi'e-i esbāb-ı ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām esnāsında reh-zen-i ecel ʻinān-gīr-i ʻazm u ihtimām olup devre-i ṭā'if-i ʻömri temām ve vāṣıl-ı ravża-i dārü's-selām oldı. Türāb-ı ʻanber-nefeḥāt-ı

---

1 69b E

2 "Rabbi ihsanını artırarak onu mükafatlandırsın, rahmet ve affıyla ona lütufta bulunsun."

3 Ḳara//zāde:Dāvud-zāde Efendi SE

Baḳī'ʿde medfūndur. [1]وكان ذلك فى أواخر سنه خمس وسبعين وتسعمائه Şākird-i ḫāṣṣ-ı feżā'ilmendi Kefevī Ḥüseyn Efendi lisānından [2]﴿قَضٰى نَحْبَهُ﴾ (975) tārīḫ vāḳiʿ olmışdur.

Merḥūm-ı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, fuḥūl-i ʿulemādan maʿdūd, ʿazīzü'n-nefs ü ṣāḥib-i vücūd, ḥadīdü'l-lisān, ceriyyü'l-cenān, baḥḥās̱ u naḳḳād ve ṣayrefī-i cevāhir-i istiʿdād idi. Ġaddāre-i ẕü'l-vecheyn-i zebānı Ẕü'l-feḳār-ı Murtażā'dan **[78b]** nişān, medḥ-i ʿulemā ve ḳaṭʿ-ı ʿırḳ-ı cühelā ile raṭbu'l-lisān, ḥussād-ı kāfir-mācerāya seyf-i muṭlaḳ-ı İslām ve s̱aġr-ı gevher-nigīn-i aʿrāż-ı Müslimīne māye-i ibtisām ve bi'l-cümle ṣanādīd-i ceheleye dest-i ġayret-i Ḥaḳ'dan salınmış ḥüsām-ı ḫūn-āşām idi.

el-Mevlā Kemāle'd-dīn eş-Şehīr bi-Ḳara Dede (Tāce'd-dīn İbrāhīm Dede Efendi[3])

Tekyegāh-ı ifādenüñ dedesi ve zāviye-i taḥḳīḳuñ sākin-i ʿuzletkedesi, ebnā-yı ṭarīḳuñ üstād-ı feżā'il-güsteri Ḳara Dede Efendi ḫidmetleridür. Vilāyet-i Anaṭolı'dan Sonusa nevāḥīsinden ẓuhūr idüp belde-i Amāsıyye'de neşv ü nemā-yı vuḳūf u şuʿūr bulmış idi. Evā'il-i ḥālinde ṣanʿat-ı debāġata müştaġil ve şāmme-i istiʿdādı nāficetü'l-misk-i maġz ve pūst-ı lafẓ u maʿnā-yı ʿulūm nefeḥātından bi'l-külliye ġāfil olup ṭahāret-i edīm-i istiʿdād-ı insān, isāle-i zülāl-i ʿilm ü ʿirfān ve leṭāfet-i cild-i mecmūʿa-i cenān, icāle-i mühre-i mehere-i taḥḳīḳ u īḳān ile ḥāṣıl olduġın idrāk eyledükde taḥṣīl-i ʿulūm-ı nāfiʿaya iʿmāl-i ẕihn-i derrāk ve işʿāl-i nā'ire-i iştiġāl ile ḳurṣ-ı[4] ṭabīʿatın[5] evsāḫ-ı cehl ü nā-dānīden pāk itmiş idi.

Mervīdür ki ṭoḳuz yüz yigirmi altı tārīḫinde Ḫaṭīb Ḳāsımoġlı Amāsıyye müftīsi olup şehre ḳudūmı maḳdem-i bahāra müṣādif olmaġın aʿyān-ı memleket mevlānāyı bir nüzhetgāh-ı cennetāsāda żiyāfet ü ḫidmet içün Aḫī Evrān Ocaġı erenlerin daḫı daʿvet iderler. Bir rūz-ı nevrūzda;

1 "Bu (hadise) 975 senesinin sonlarında oldu."
2 Kur'ân-ı Kerîm, Ahzab Sûresi, 33/ 23, "… cânını verdi …"
3 Tāce'd-dīn//Efendi:Ḳara Dede SE
4 70a E
5 42b SE

Beyt Oldı meclislerle gülşen bir muṣavver gülsitān
Ṣubḥ-dem gördüm oḳur ʿışḳ-ı cüvānīden hezār

mażmūnı kitābe-i ṭāḳ-ı rūzgār olduḳda Dede Efendi ṣābb-ı ḳaviyyü'l-ceberūt ve tābende-i rīsmān-ı bürūt olmaġla ḫidmet-i maṭbaḫa taʿyīn olınmış idi. Merd-i āş-pez ḳıllet-i heyzümden şikāyet es̱nāsında derdmende ḫitāb-ı ʿiṭāb-āmīz idüp "Bu yāl ü bāle düşen naḳl-i aḥmāl ile iẓhār-ı ṣanʿat-ı cerr-i es̱ḳāl iken ḫidmetde ʿöẕr-i leng ü tekāsül şīve-i şütür degül midür?" diyü tīġ-ı zehr-ālūd-ı zebānı dırāz ve çerb ü şīrīne āġāz eyledükde eṭrāfından taḳdīm-i zemzeme-i taṣdīḳ ve dırāz-gūşı sūra[1] daʿvet muḳaddime-i iḥtiṭāb ü siḳāyet olmaḳ mis̱li taḥḳīḳ olınduġın görüp bahāne-i ḫidmetle derūn-ı bīşezāra güẕār ve bu ihānete bāʿis̱ cerīme-i ẕemīme-i cehl ü nā-dānīdür, diyü āh-ı ḥasret çekerek kenār-ı cūybārda edā-yı vużūʾ ve rūy-ı siyāhın şüst ü şū itdükden ṣoñra zemīn-i tażarruʿ u niyāza sücūd ve cebīn ü ʿiẕārın ḫāk-fersūd eyleyüp cenāb-ı Rabbü'l-erbāba ʿarż-ı ḥāl ve emāret-i icābet iḥsās idince enīn ü ibtihāl idüp ʿavd eyledükde cebīni türāb-ālūde vü ḫırāşīde ve ḳaṭarāt-ı ḫūn ṣafḥa-i ruḫsārına pāşīde bir ṭavr-ı bü'l-ʿacebde ilḳā-yı ḥaml-i ḥaṭab itdükde ol şekl-i ġarīb-i ʿibret-nümā erbāb-ı meclise ḳahḳaha-fermā olup derdmende zaḫm-ber-zaḫm olmaġın meclis āḫirinde müftī efendinüñ pāyına düşüp ʿarż-ı niyāz ü recā ve ḫidmetlerine ḳabūl itmelerin istidʿā ider. Ḥāline teraḥḥum ve ḳabūlle tekerrüm buyurduḳlarında edevāt-ı ṣanʿatı ṣatup bir *Muṣḥaf-ı Şerīf* alup ʿazm-i ṣādıḳla ḥurūf-ı teheccīden ibtidā ve az zemānda semt-i maḳṣūda ihtidā ider. El-ḥāletü hāẕihi maḥrūse-i Burūsa'da ṭarḥ-ı esās-ı iḳāmet ve miyān-ı erbāb-ı istiʿdādda muʿtād üzere ḥareket idüp Murādiyye Müderrisi **[79a]** Aḳlıḳ Sinān Efendi ḫidmetlerinde zemzeme-sāz-ı ḳīl ü ḳāl ve ṭoḳuz yüz otuz beş senesinde iʿāde mülāzemeti ile nā'il-i āmāl olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe[2] ile Amāsıyye'de Büyük Aġa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Şire'de Ḳara Ḳāżī Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Merzifon Sulṭāniyyesi'ne pey-ender-pey müderris olup ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde Diyārbekr'de vāḳiʿ Ḫusrev Paşa Medresesi'ne müftī vü müderris ve bünyān-ı müteżaʿżıʿu'l-erkān-ı ifā-

1 Dügüne SE
2 - R1, E

deyi mü'es̱s̱is olup elli iki ḫilālinde Ḫusrev Paşa'nuñ medīne-i Ḥaleb-i Şehbā'da inşā olınan medrese-i celīlesi ʿilāve-i iftā ile ibtidā bunlara virildi. Elli yedi senesinde Ḫᵛāce-zāde Ḳurd Çelebi yirine Süleymāniyye-i İznīḳ pāyesine terfiʿ olındı. Altmış beş dāḫilinde Yamalı ʿAbdī yirine Kefe fetvāsı tevcīh olındı. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde ʿazl olınup Maḥmūd Paşa Müderrisi Elbez-zāde'ye[1] virilmiş iken ḳabūl itmemekle yirinde ibḳā olındı. Yetmiş iki Ẕi'l-ḥicce'sinde żaʿf-ı pīrī vü herem istīlāsıyla manṣıbdan istiʿfā idüp altmış aḳçe vaẓīfe ile ser-be-ceyb-i ḫumūl ve yirine Ekmel Efendi mevṣūl oldı. Maḥrūse-i Burūsa'da ḳarār ve ʿilm ü ʿibādeti nuḫbe-i kār-ı leyl ü nehār itmiş iken ṭoḳuz yüz yetmiş beş evāḫirinde ʿamūd-ı mümeddede-i ḥayātı zelzele-i hādimü'l-leẕẕāt ile ser-nigūn ve ġuref-i müşeyyede-i āmāl-i bī-me'āli serāb-nümūn oldı.

Tārīḫ Gülşen-i cennāt aña me'vā ola[2] (975)

tārīḫ-i vefātıdur.

Mevlānā-yı merḳūm baḥr-ı muḥīṭ-i ʿulūm, tefsīr ü ḥadīs̱de bī-müdānī, fürūʿ u uṣūlde ṣāḥibü'l-Muḥīṭ-i s̱ānī, tekyegāh-ı ifādede pīr-i pīş-ḳadem, baba-yı ʿālem ve şeyḫ-i mübārek-dem idi.

ʿİzzī Şerḥi Saʿde'd-dīn üzere ḥāşiyesi vardur. İstiṭrād ṭarīḳı ile mebāḥis̱-i kes̱īre cemʿ itmegin "*Dede Cöngi*" dimekle meşhūr mecmūʿa-i fevā'id ve fihrist-i ḳavāʿiddür. ʿİlm-i fıḳhda *Vehbāniyye* ṭavrı üzere manẓūmesi ve *Ṭabaḳātü'n-nüḥāt*'ı ve fünūn-ı ʿadīdede resā'il-i müfīde ve taʿlīḳātı vardur.

el-Mevlā Meḥemmed (Küçük Muḥyi'd-dīn)

Vilāyet-i Ḳarasi dāḫilinde Edincik ḳaṣabasından pedīdār ve "Küçük Muḥyi'd-dīn" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Taḥṣīl-i ʿilm ü kemāle beẕl-i ictihād ve levāzım-ı istiʿdād-ı ṭarīḳı iʿdād eyleyüp devr-i mecālis ve ḫidmet-i medāris iderek muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemetiyle nā'il-i emānī olduḳdan ṣoñra yigirmi beş aḳçe ile Plevne'de Miḫaloğlı Medresesi'ne vāṣıl olup baʿdehu ṭarīḳ-ı ḳażāya sālik ve sermāye-i ḥüsn-i sülūke mālik olmış

1 70b E
2 كلشن جنت اكا مأوى اوله

idi. Aḳçaḳızanlıḳ ḳāżīsi iken terk-i dağdağa-i cāh ve tebettülün ila'llāh eyledi. El-ḥāletü hāẕihi medrese-i sābıḳa ṣāḥibi Miḫaloğlı Süleymān Beg ḳażādan ferāğını istimā' eyledükde yigirmi beş aḳçe ile mükerreren taḳlīd ve ḳayd-ı te'bīd ile taḳyīd itdürmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde ḳayd-ı te'bīdi temām ve müddet-i maḍrūbe-i ḥayātı ḳarīn-i ḫitām oldı.

Merḥūm-ı mezbūr 'ilm ü ṣalāḥla meşhūr, nefsi 'azīz ve rūḥı sebük, küçükle küçük büyükle büyük idi.

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn el-Esved (Ḳaracin)

Bunlar daḫı Ḳarasi'den ḳarīn-i ẓuhūr ve "Ḳaracin" dimekle meşhūr olmış idi. Taḥṣīl-i kemālāt-ı nefsāniyye ve tekmīl-i feżā'il-i insāniyye itdükden ṣoñra dağdağa-i iḫtilāṭ-ı nāsdan hārib ve mülāḥaẓa-i[1] leṭā'if-i **[79b]** ḳudsiyyeye ṭālib olmağın iḫtiyār-ı künc-i ḫumūl eyleyüp Ayaṣofıyya ḥücerātından bir gūşe-i tenhāda nihān ve laḳab-ı mezbūr ile şöhre-i cihān olmış idi. Ba'żı eyyāmda va'ẓ ü teẕkīr ve ḳulūb-ı ḳāsiyyeyi tenvīr mu'tādı idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde 'āzim-i cinān ve 'ālem-i ervāḥa revān oldı.

Mevlānā-yı merḳūm noḳṭa-i dā'ire-i 'ulūm, ervāḥ-ı mücerrede gibi ālāyiş-i ta'alluḳdan pāk, şikār-ı zebūn-ı dünyā-yı dūndan āzāde-fitrāk, 'ābid ü zāhid, şem'-i miḥrāb-ı mesācid idi.

el-Mevlā Ḳuṭbu'd-dīn el-'Acemī (Ḳuṭb-ı Taḥtānī)

Ḫırḳa-i nisbeti Īrānī ve cāme-i vücūdı Şirvānīdür. Evvel-i ḥālinde mülāzım-ı mecālis-i 'ulemā-yı 'Acem ve dā'ire-i taḥṣīlde ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem olup āheng-i seyāḥat-i memālik-i Rūm ve dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm eyledükde ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳa sülūk ve tibr-i isti'dādın sikke-i 'ulemā ile meskūk eyleyüp Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi'den mülāzım ve semt-i tedrīse 'āzim olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Kürkcibaşı Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beşle Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Çekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'ne[2] müderris olup vezīr-i rūşen-żamīr Pertev Paşa'nuñ mu'allimi olmağın mülāzemet-i ḫidmet-i ṣadr-ı celīl içün mis̱li ile Şāhḳulı Medresesi'ne tebdīl olındı. Ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile İbrāhīm Paşa müderrisi olup ṭoḳuz yüz yetmiş

1 43a SE
2 71a E

dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Babaḳuşī ʿAbdu'r-raḥmān Efendi yirine Muṣṭafā Paşa ḫāricine ʿāric olmış idi. Destgāh-ı ifādeye ṣadr-ı meclis ve müẕākere-i fünūn-ı nāfiʿaya mümāris iken ṭoḳuz yüz yetmiş altı Ṣafer'inde ḳuṭb-ı şimālī-i ḥayātı merkez-i vücūddan zā'il ve devre-i dūlāb-ı ʿömri ʿāṭıl olup medrese-i maḥlūlesine ʿAbdu'l-ġanī Efendi vāṣıl oldı.

Merḥūm-ı mezbūr diḳḳat-i efkār-ı ʿilmiyye ile meşhūr, ʿālim ü fāżıl ve eks̱er-i fünūnda kāmil idi. Be-taḫṣīṣ ʿilm-i hey'ete etemm intisābı ve sā'ir ʿulūm-ı riyāżiyyeden vāye-i niṣābı var idi. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Luṭfu'llāh (Ḳaba Lüṭfī)

ʿAllāme-i Rūm Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmuñ ʿamm-i kerīmi ʿAbdu'n-nebī Efendi'nüñ ferzend-i maṭbūʿu'ş-şemā'ili ve Anaṭolı Ṣadrı Caʿfer Efendi ḫidmetlerinüñ birāder-i[1] maḳbūlü'l-ḫaṣā'ilidür. "Ḳaba Lüṭfī" dimekle meşhūr ve bıṭāne-i ḳabā-yı şöhreti bu ḥaşv-i melīḥ ile zebān-zed-i cumhūr idi. İşʿāl-i nā'ire-i iştiġālle kes̱āfet-i ṭabʿını talṭīf ve ḫilʿat-i ġarrā-yı istīḥālle bālā-yı istiʿdādını teşrīf idüp Ṣaḥn müderrisi iken bünyān-ı vücūdı münderis olan Burūsavī Şeyḫī Çelebi ḫidmetlerinde dāḫil-i meclis-i müẕākere ve Çivi-zāde Efendi medresesinde germ-sāz-ı maʿreke-i baḥs̱ u muḥāvere olup Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ maẓhar-ı ʿināyeti ve şeref-yāfte-i mülāzemeti olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Edrine'de İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, baʿdehu otuzla Hezārġırad'da vāḳiʿ İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile rütbe-i erbaʿīne vāṣıl olup ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Meḥemmed Paşa-zāde yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa'da icrā-yı resm-i ifāde idüp altmış bir ḫilālinde Muʿallim-zāde yirine Maġnisa Sulṭāniyyesi'nde müderris ve müftī olup altmış üç es̱nāsında Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi[2] yirine Edrine Dārü'l-ḥadīs̱i'ne naḳl olınup **[80a]** yetmiş Şaʿbān'ında ʿİvaż Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp bir aydan ṣoñra ḳabūl itmeyen selefi yirine Burūsa'da Murādiyye müderrisi olmış idi. Yetmiş altı Rebīʿu'l-āḫir'inde rebīʿ-i ḥayātı āḫir olup medrese-i maḥlūle Sinān Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr luṭf-ı ṭabʿla meşhūr, ḥalīm ü selīm, ḫalūḳ u kerīm, ṣāliḥ u nezīh, maḫdūm-ı nebīh idi.

---

1 birāder-zāde-i, SE
2 - R1, E

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥmān bin Muṣṭafā (Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān)

Taḫtgāh-ı Ḳaraman olan belde-i Ḳonya'dan nümāyān ve "Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān" dimekle maʿlūm-ı ʿālemiyān olmış idi. Māh-ı cihān-tāb gibi taḥṣīl-i sevād ve tekmīl-i dā'ire-i istiʿdād eyleyüp ʿilm-i tecvīd ü ḳırā'atda müfred-i rūzgār ve fenn-i mūsīḳīde nādire-i edvār olup;

Derūnında ruḳūm-ı muṣḥaf-ı gülzārı naḳş itmiş
Olup āb-ı revān gül cāmiʿinde ḥāfıẓ-ı cārī

mażmūnına naḳl-i mısṭar ʿandelīb-i naġme-perver olmaġın ṭoḳuz yüz on ḥudūdında Şeh-zāde Cihānşāh bin Bāyezīd Ḫān emīr-i livā-yı Ḳaraman iken ḫırāmān-ı ravża-i rıżvān olup cenāzesi Burūsa'ya naḳl olınduḳda refāḳatine taʿyīn olınup[1] ḥuffāẓ-ı ḫoş-elḥānla bile revān olup baʿde edā'u'l-ḫidme maḥrūse-i mezbūrede vāḳiʿ[2] Zeynīler Tekyesi'ne nāzil ve ṭā'ife-i ṣūfiyye ile taṣfiye-i bāṭına müştaġil olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl zāviye-i mezbūrede seccāde-nişīn-i irşād Seyyid ʿAlī Efendi'ye dāmād olup ṣavāb-dīd-i ḥażret-i ʿazīz ile sālik-i ṭarīḳ ve mecālis-i ʿilmiyyede mutaṣaddī-i ders ü taḥḳīḳ olup Ḳadrī Efendi Burūsa ḳāżīsi iken āstānelerine intisāb ve Anaṭolı ṣadrı olduḳlarında tezkirecilik ḫidmeti ile şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, baʿdehu otuzla Ḳonya'da Naʿlīnci Medsesesi'ne, baʿdehu miṡli ile İstanbul'da Murād Paşa Medresesi'ne nā'il olup ṭoḳuz yüz elli ḥudūdında Ebu's-suʿūd Efendi ve Mīrim Kösesi Meḥemmed Efendi ṣadreyn-i fāżıleyn iken ḳırḳa ṭālib olan fużalā ile dāḫil-i pūte-i imtiḥān ve sebīke-i istiʿdādı lā'iḳ-ı ṭamġa-i ḳabūl-i ṣadr-ı cihān olup[3] Efḍal-zāde Medresesi iḥsān olınmış idi. Elli dört ḫilālinde Ḥāmid Efendi yirine Gegivize Medresesi tevcīh olındı. Altmış temāmında Mü'eyyed-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi yirine Edrine Dārü'l-ḥadīṡi'ne vāṣıl, altmış üç dāḫilinde Muʿallim-zāde yirine Ṣaḥn'a[4] nā'il, altmış yedi Muḥarrem'inde Ḳaramanī Aḥ-

1 Olınan SE
2 71b E
3 43b SE
4 Ṣemāniyeye E

med Çelebi[1] yirine Medrese-i Ayaṣofıyya'da mesned-ārā-yı feżā'il oldı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde ba'ż-ı bādire-i nādire vuḳū'ından ref' olınup yirine Şeyḫī Efendi terfi' olındı. Ba'dehu yetmiş aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile gūşe-güzīn-i ḫumūl ve vaẓā'if-i 'ilm ü 'ibādete meşġūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş altı Şevvāl'i-nüñ evāḫirinde devre-i dūlāb-ı 'ömri āḫir ve zemzeme-i nefesi vāṣıl-ı ḳarārgāh-ı ġarāġır oldı.

Mevlānā-yı mezbūr feżā'il-i 'ilmiyye ile meşhūr, ḥulvu'l-muḥāżara, ṭayyi-bü'l-muḥāvere, ẓurefā ile muṭāyebeye mā'il, erbāb-ı 'irfānla mülāṭafaya şif-te-dil, merd-i 'ārif, mecmū'a-i ma'ārif idi.

Mervīdür ki mevtinden muḳaddemce yārānından biri merḥūmı ziyāret idüp es̱nā-yı muṣāḥabetde, "Sinnüm yetmiş dört olmaḳ i'tiḳādında iken bu gice vāḳı'amda 'Senüñ sinnüñ yetmiş altıdur.' diyü iḫbār eylediler. Taṣavvur-dan iki sene żarar ve naḳd-i 'ömrüñ bu miḳdār żıyā'ate gider göründi." diyü laṭīfe iderler. **[80b]** *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Ḫalīl bin 'Īsā Paşa (Ḫalīl Beg el-Cenderī[2]) {Muḫliṣī / Defterī}

[Ḫalīl bin 'Īsā Paşa bin İbrāhīm Paşa bin Ḫalīl Paşa bin İbrāhīm Paşa bin 'Alī Paşa bin Ḫayre'd-dīn Paşa eş-Şehīr bi-Cendereli Ḫalīl[3].]

Şaḳā'iḳ'da mesṭūr olan Ḫayre'd-dīn Paşa-yı Cenderī ḫānedānındandur ki devlet-i 'aliyye-i Āl-i 'Os̱mān'da ḳāżī'askerlik 'unvānın ve vezāret-i 'uẓmā nām ü nişānın ibtidā bunlar bulup beş ṭabaḳaya varınca vāḥiden ba'de vāḥidin, velīden ba'de'l-vālidin ṣadru'l-'ulemā ve ser-defter-i vüzerā olmaġın ṭoḳsan yıl miḳdārı ṣadāret-i 'ulemā ve vekālet-i küberā dūdmān-ı 'aẓīmü'ş-şānlarına münḥaṣır ve bu tertīb üzere müstemirr olmışdur. Evvelā Ḫayre'd-dīn Paşa ki "Ḳara Ḫalīl" dirler, yedi yüz altmış bir senesinde Ġāzī Ḫudāvendigār, ya'nī Sulṭān Murād-ı nāmdār 'aṣrında Burūsa ḳāżīsi iken ibtidā ḳāżī'asker olup yetmiş temāmın-da vezīr-i a'ẓam oldı. S̱āniyen oġlı 'Alī Paşa babası yirine ḳāżī'asker, seksan sekizde maḥlūlinden vezīr oldı. S̱ālis̱en oġlı İbrāhīm Paşa babası manṣıbları-

1 - SE
2 ṣalīl//Cenderī:Ḫalīl bin 'Īsā Paşa SE
3 Ḫalīl//Ḫalīl, der-kenār R1, E, SE

na vāṣıl oldı. Rābiʿan Ḫalīl Paşa keẕālik pederin taʿḳīb eyledi. Sekiz yüz elli yedi tārīḫinde fetḥ-i İstanbul es̱nāsında ḳatl olınup mühr-i vezāret Maḥmūd Paşa'ya[1] virildi. Bunlaruñ oġlı İbrāhīm Paşa-yı S̱ānī bir miḳdār sitem-dīde-i rūzgār ve ʿaynü'l-kemāl-resīde-i dehr-i nā-pāydār olup bi'l-āḫire devlet-i Bāyezīdiyye'de ḳāżīʿasker ve ṭoḳuz yüz iki Receb'inde Dāvud Paşa yirine ṣadr-ı Āṣaf-maḳarr oldı. Ṭoḳuz yüz beş senesinde vāḳiʿ İnebaḫtı seferinde fevt olup mühr-i vezāret Mesīḥ Paşa'ya müyesser ve menşūr-ı ṣadāretleri ḫatm-kerde-i çarḫ-ı dūn-perver olmış idi. Bunlaruñ oġlı ʿĪsā Paşa ṭuġra-keş-i dīvān-ı sulṭānī ve nesaḳ-sāz-ı ḳānūn-ı ʿOs̱mānī olup ṣāḥibü't-terceme ṭoḳuz yüz on dört senesinde sine-i ʿademden bīdār ve manẓara-i vücūddan perde-güşā-yı dīdār olup ḫᵛān-ı Ḫalīl-i ʿirfāndan nevāle-bend ve ʿulemā-yı ʿaṣra dānişmend olup ʿalā ḥasbi'l-ʿāde devr-i mecālis-i ifāde iderek Şeyḫü'l-İslām Saʿdī Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve ol saʿdu's-suʿūd-ı āsmān-ı taḥḳīḳdan istifāża-i envār-ı fażl ü kemāl idüp mülāzemetle ber-murād ve cenāb-ı mevlevīye dāmād olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ sekiz tārīḫinde Ḥāmid Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmış idi. Elli temāmında Caʿfer Efendi yirine ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'ne ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ idüp münāvele-i raḥīḳ-ı saḥīḳ-ı ʿilm ü ʿirfān ve idāre-i cām-ı kelām ve icāle-i kümeyt-i taḥḳīḳ u īḳān üzere iken elli üç ḫilālinde Ḳāżī-zāde Efendi medrese-i mezbūreyi şart-ı vāḳıf üzere daʿvā eyledükde bunlar ʿazl ve anlara iʿṭā olınmış idi. Baʿdehu pederi ṭarīḳında menāzil-peymā olup Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd oġlı Sulṭān Orḫān'a lālā oldı. Ṭoḳuz yüz altmış yedi tārīḫinde maḫdūmınuñ kīse-i ʿömri rīsmān-ı ḳahr-ı sulṭānī ile maḫtūm olduḳda Budin defterdārı olup baʿdehu maʿzūl ve āstāne-i saʿādetde mülāzemete meşġūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde nuḳūd-ı ʿömri temām ve defter-i ḥayātı ḳarīn-i ḫitām oldı.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm, maʿārif-i cüz'iyyeden **[81a]** ḥiṣṣedār ve ṭabʿ-ı mevzūnı güher-senc-i eşʿār-ı ābdār idi. Maḫlaṣı gāh "Muḫliṣī" vü gāh "Defterī" ve ḳumāş-ı maʿārifüñ Ülker'i ve āsmān-ı feżā'ilüñ aḫteridür.

1 72a E

Oḳuyalum rūḥı içün Fātiḥa[1] (976)

mıṣrāʿı tārīḫ-i vefātıdur. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Naṣru'llāh er-Rūmī (Naṣru'llāh Efendi[2])

Rūmili'nde "Manastır" nām şehr-i meşhūrden ẓuhūr ve ḳaṭʿ-ı menāzil-i sinīn ü şühūr eyleyüp naḳd-i vaḳt-i ʿazīzin beḍāʾiʿ-i fażl ü ʿirfāna ṣarf ve ebkār-ı efkār-ı ʿilmiyyeyi reşk-i ḥūrān-ı ḳāṣırātu't-ṭarf idüp ḳalemrev-i ʿilm ü maʿā-rif himmet-i bī-hemtāsına musaḫḫar ve ﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾[3] mażmūn-ı beşāret-nümūnı ile mübeşşer olduḳda āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ iderek ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḳadrī Efendi āstānesine intisāb ve feyż-i naẓarından iktisāb-ı luṭf-ı bī-ḥisāb[4] eyleyüp mollā-yı merḳūmuñ manẓū-rı ve cümletü'l-mülk-i umūrı olmış iken ṭarīḳden ferāġat ve ṣılasında iḫtiyār-ı künc-i ḳanāʿat itmiş idi.

Ṣaçlı Emīr-zādeler'üñ büyügi ʿAbdu'l-evvel Çelebi tercemesinde merḥūmı Saʿdī Efendi'den mülāzım yazar[5].

Baʿdehu on ṭoḳuz aḳçe vaẓīfe ile bir buḳʿada müderris ve maḥfil-i ifādeye ṣadr-ı meclis olup Dülger-zāde Efendi ve Ḫāverī Çelebi ve Emīr Şāh birāderi Meḥemmed Çelebi emṣāli emāṣil meclis-i ifādesinden müstefīd ve ḥalḳa-bes-te-i ders ü taḥḳīḳı olan ḳavābil fünūn-ı ʿadīdede ferīd olmışlardur[6]. Manastır'uñ cemīʿ-i ʿuleması dersine ḥāżır ve dāne-çīn-i ḫırmen-i nevādir olup üstād-ı küll-i mesnedinde murabbaʿ-nişīn ve āftāb-ı feyż-ḳarīn-i ʿilm ü dīn iken ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde ʿāzim-i nüzhetgāh-ı cinān ve ḥalḳa-i cemʿiyyeti perīşān oldı.

Merḥūm-ı mezbūr feżāʾil-i celīle ile meşhūr, tefsīr ü ḥadīṡde māhir, vaʿẓ ü teẕkīrde nefesi müʾeṡṡir, ṣāliḥ ü ʿābid, mecmūʿa-i maḥāmid idi.

Tefsīr-i Ḳāżī'ye ḥāşiye-i müfīdesi ve fünūn-ı şettāda resāʾil-i ʿadīdesi vardur.

1 اوقيالم روحى ايچون فاتحه
2 Er-Rūmī
3 Kur'ân-ı Kerîm, Saf Sûresi, 61/ 13, "… Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih …"
4 44a SE
5 Ṣaçlı//yazar:- SE; der-kenār R1, E
6 72b E

el-Mevlā Ḥasan bin ʿAlī bin Ḥasan[1] (Çerçīn-zāde)

"Çerçīn-zāde" dimekle meşhūr, pederi *Şaḳā'iḳ*'da ve birāderi bu mecellede mesṭūrdur. Vālidesi Edrine ḳāżīsi iken fevt olan Meḥemmed bin Ḥasan-ı Samsūnī'nüñ kerīmesi olmaġın beyt-i ḳadīm-i ʿilm ü ṣalāḥa müntesib ve feżā'il-i mevrūseye ser-be-ser kemālāt-ı nefsāniyyeyi müktesib olup ḫāl-i ḫuceste-ḫiṣāli Aḥmed-i Samsūnī ḫidmetinde iştiġāl ve Çivi-zāde Efendi mülāzemetiyle iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl idüp evvelā yigirmi beş aḳçe ile Ṭuzla'da Yıldırım Ḫān Medresesi'nde, baʿdehu otuzla Şire'de Ḳara Ḳāżī Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Toḳat Sulṭāniyyesi'ne vāṣıl olup elli aḳçe ile Mesʿūdiyye-i Āmid'de müderris ve müftī olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde ders ü devri temām ve müddet-i ḥayātı ḳarīn-i ḫitām olup medrese-i maḥlūle Mollā Lārī ḫidmetlerine ʿināyet olındı.

Mevlānā-yı mesfūr mecmūʿa-i fażl-ı mevfūr, sīne-i pür-sekīnesi cilā-dāde-i mıṣḳale-i ʿilm ü dīn, ṣuver-i ẕihniyye-i maʿḳūl ü menḳūl ile reşk-i nigāristān-ı Çīn, kān-ı gevher-i[2] feżā'il, kāmil-i deryā-dil idi. ʿUlūm-ı dīniyyeye etemm intisābı, be-taḫṣīṣ fıḳh u ferā'iżden vāye-i niṣābı var idi.

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn (Muʿallim-i Cihān-gīr[3])

Vilāyet-i Teke ve Ḥamīd eṭrāfından vāḳiʿ olan cibāl-i şāhiḳada yaylayup, şiʿāb-ı sāhirede ḳışlayan göçer evli ṭā'ifesinden olup ḫuyūl u devābb ile seyr-i sühūl ü şıʿāb iderken iltiḥāḳ-ı erbāb-ı istiʿdāda himmet ve ṭarīḳ-ı ʿilme ṣarf-ı ʿinān-ı ʿazīmet eylemiş idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan Çivi-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl, baʿdehu ṣadru'l-ʿulemā ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp mülāzımı vü manẓūrı **[81b]** ve maẓhar-ı iltifāt-ı mevfūrı oldı. Ol ṣadr-ı ʿināyet-iʿtinā Dimetoḳa'da medrese binā eyleyüp dirāsetin mülāzımlarına şarṭ eyledükde ibtidā yigirmi aḳçe ile bunlara virildi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ Şevvāl'inde Kemāl Paşa-zāde Efendi intiḳāl eyleyüp manṣıb-ı fetvā İstanbul'dan müteḳāʿid Saʿdī Efendi'ye teveccüh itdükde ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi bu važʿdan dil-gīr ve bi-ḥasebi't-ṭarīḳ muḳaddem iken taḳdīm-i mu'aḫḫardan münḥarīfü'z-żamīr olup māmelekin dükkān-ı ʿaṭṭār gibi perīşān ve mücāveret niyyetine semt-i

1 Ḥasan//Ḥasan:ʿAlī bin ʿAlī bin Ḥasan R1, E
2 Kān-ı gevher-i:gevher-i kān-ı SE
3 muʿallim-i Cihān-gīr:Muṣliḥi'd-dīn Efendi SE

Ḥicāz'a ʿaṭf-ı ʿinān eyledükde ṣāḥibü't-terceme daḫı üstādından gördügi gibi manṣıb u cāhdan ferāġat ve dil-i istiġnā-pesendi iḫtiyār-ı künc-i ʿuzlet eyleyüp yigirmi beş aḳçe ile ber-vech-i teḳāʿüd medrese-i mezbūreye müderris ve meşġale-i ʿilm ü ʿibādetle mūnis olmış idi. On sene miḳdārı güncīde-i künc-i miḥrāb-ı ṭāʿat ve seccāde gibi secde-senc-i zemīn-i ʿibādet iken ṣalāḥ u ʿiffeti vāṣıl-ı mesāmiʿ-i erbāb-ı devlet olduḳda şeh-zāde-i Süleymān Ḫān, Cihān-gīr-i nev-cüvān taʿlīmi ile me'mūr ve fāriġ ü āzāde iken derdmendi bī-ḥużūr iderler. Ṣadr-ı Aʿẓam Rüstem-i Cem-şiyem ve sā'ir aʿyān-ı ḥarem-i muḥterem merḥūma mezīd-i taḳvā vü ʿiffetle[1], belki velāyet ü kerāmet ile muʿteḳid olup umūr-ı muʿaẓẓamada müsteşār ve meşşāṭa-i rāy-ı ʿuḳde-güşāsın daḳā'iḳ-ı aḥvāl-i salṭanatda maḥrem-i esrār iderler. Ol taḳrīble ḳapusı ḳıblegāh-ı dünyā-perestān-ı rūzgār ve melāẕ ü melce'-i ekābir-i[2] mütemevvilān-ı gedā-eṭvār olup cevā'iz-i seniyye ve hedāyā-yı behiyye her ṭarafdan revān;

Ḫānmān-ı zühdi vīrān eylesün seyl-āb-ı mey
Bāde aḳsun gelsün iy sāḳī bu Cem vādīsidür

mażmūnı ʿıyān olmaġla bünyān-ı riyāżet-i deh-sālesi vīrān ve lemḥatü'l-baṣarda faḳīr-i nā-tevān iken ʿazīz-i kām-rān olduḳda Etrāk-i Teke vü Ḥamīd ü Ḳaraman ve evġad-ı Manavġad u Menteşe vü Ṣaruḫān nisbet-i türābiyye cihetinden ẕerre-i ʿināyete dehrī ve on iki sancaḳ erbābı hem-şehrī olup münāfese-i nüfūs-ı żāyiʿa mü'eddī-i ġavġā ve şeref-i intisāb içün her biri ʿalem-efrāz-ı veġā olmaḳ üzerinde iken ṭoḳuz yüz altmış senesinde Şeh-zāde Cihān-gīr ʿālem-i āḫireti tesḫīr itdükde bunlaruñ berg-i āmāli[3] perīşān ve hengāme-i cemʿiyyeti bī-nām ü nişān olup hem-şehrīlik dağdağasında taṣḥīḥ-i neseb zaḥmeti ile zār u zebūn ve maẓhar-ı manṭūḳ-ı [4] قد كذب النسابون olan eşḫāṣ yirlü yirine ricʿat[5], bunlar daḫı yetmiş aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ile ʿuzletkede-i ḳadīmine ʿavdet idüp ḫunyāger-i meclis-i iḳbāli perde-i āġāzede ḳarār ve nāẓım-ı tercīʿ-bend-i āmāli bu maṭlaʿ-ı pür-sūz-ı derdmendāneyi tekrār eyledi:

---

1 73a E
2 - R1, E
3 Berg-i āmāli:ictimāʿ u iltifātı SE
4 "Soy bilimciler (nesep alimleri) yalan söylemişler."
5 44b SE

Beyt Tekellüf çekme bi'llāhi gel iy ġuṣṣa sen evdensün
Feraḥ şādī gelür gider benümle ḳalacaḳ sensün

Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Muḥarrem'inde cām-ı zehr-ālūd-ı mergden cur'a-çeşān ve āsūde-i maḥalle-i ḫamūşān oldı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, istīnās-ı nāsdan hārib, pāre-sāz-ı peyvend-i me'ārib, rū-gerdān-ı evżā'-ı dehr-i dūn, püşt-i pā-zen-i gūy-ı gerdān-ı gerdūn idi. Evā'il-i ḥālinde "Sūḫte Yörük" laḳabına telmīḥ içün "Yörük Muṣliḥi'd-dīn" dimekle meşhūr idi. Ba'dehu Cihān-gīr ḫᵛācelıġı ile ma'rūf u meẕkūr oldı.

el-Mevlā Bedre'd-dīn Maḥmūd (Mu'allim Maḥmūd Efendi[1])

Perverde-i ḫāk-i pāki dest-yāz-ı s̱imār-ı varaḳ-ı nigār-ı nücūm olmada hem-ser-i naḫl-i bāsiḳ-ı āzād, **[82a]** belki sebze-i bālā-bülendi hem-dūş-ı serv ü şimşād olan Bosna Serāyı'ndan ẓuhūr ve āftāb-ı celī-pertev-i bālā-dev gibi perde-serā-yı 'ademden menzil-i vücūda feyż-i nūr idüp şem'-i efrūḫte-i şebistān-ı taḥṣīl-i sevād ve serv-i efrāḫte-i ṣaḥn-ı debistān-ı isti'dād olduḳda Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi ḫidmetlerine şeref-yāfte-i intisāb ve Ḥaleb ve Şām maḥkemelerinde nā'ib-i menāb olup ba'de'l-eyyām ḳapucıbaşı iken Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'ya mu'allim ve cihet-i cāmi'a-i nisbet-i türābiyye ile muṣāḥib ü münādim olmış idi. Şefā'atleri ile Ma'lūl Efendi'den mülāzım olup ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olduḳda evvelā yigirmi aḳçe ile Ḫāṣköy Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beşle Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne müderris olup ol es̱nāda Ḳara Çelebi merḥūma dāmād ve istinād-ı cenāb-ı mevlevī binā-yı devletine 'imād olmaġın teraḳḳī ile vāṣıl-ı s̱elās̱īn olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz[2] tārīḫinde 'Azmī Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Rüstem Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn, ba'dehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i ḫamsīn oldı. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Elbez-zāde yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine pīrāye ṣalup yetmiş üç Şevvāl'inde Dāvud-zāde yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye gelüp[3] yetmiş dört Muḥarrem'inde

1 Mu'allim//Efendi:Paşa Ḫᵛācesi E; Bosnevī Maḥmūd SE
2 - E
3 73b E

intiḳāl iden Ḳaramanī Meḥemmed Efendi yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine vāṣıl ve murabbaʿ-nişīn-i çār-bāliş-i feżāʾil oldı. Devlet-i Selīmiyye'de evvel vāḳiʿ olan silsilenüñ ṣāḥibü'l-mehār-ı ḳaṭārı ve silsile-cünbān-ı iʿtibārıdur. Himmet-i vezīr-i iksīr-naẓarla Süleymāniyye Evḳāfı'nuñ taḥrīr ü taḥdīdine me'mūr olup ḳable'l-itmām ṭoḳuz yüz yetmiş altı Receb'inde Şeyḫī Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı. Ol manṣıb-ı celīlde iki ay miḳdārı kemāl-i şehāmet ü istiḳāmetle ḥükūmet idüp sene-i mezbūre evāḫirinde defter-i sicillāt-ı ʿömri resīde-i fezleke-i ḫitām ve bāb-ı murabbaʿ-nümā-yı laḥdden müteveccih-i dārü's-selām olup yetmiş yedi Muḥarrem'inde manṣıb-ı maḥlūl ile Maʿlūl-zāde Efendi maẓhar-ı ikrām oldı.

Mevlānā-yı merḳūm ḥuliyy-bend-i cevāhir-i manṭūḳ u mefhūm, beşūş u kerīm, ḫalūḳ u selīm, mürebbī-i ḳavābil, ḫayr-ḫʷāh-ı emās̱il, kemāl-i ḳudretle mütevāżıʿ u dervīş-nihād, ḥulvu'l-lisān ü ṣāfī-fuʾād, قل الخير وإلّا فاسكت[1] mefhūmı ile ʿāmil, merd-i deryā-dil idi.

el-Mevlā Meḥemmed bin Meḥemmed eş-Şehīr bi-İbn en-Neccār (Dülger-zāde Efendi[2])

Miʿmār-ı maʿmūre-i ifāde Dülger-zāde Efendi'dür. Cedd-i emcedi Meḥemmed bin[3] en-Neccār kibār-ı tüccārdan olup bilād-ı Ḳaraman'dan ẓuhūr ve ticāret-i tecārib içün sefer-i dūr-ā-dūr idüp dārü'l-mülk-i İstanbul'a ʿubūr itdükde Serrāc-ḫāne ḳurbında maḥkeme olan mescid-i şerīfi binā ve baḳıyye-i ʿömrini ʿibādetle ifnā eylemiş idi. Vālid-i mācidi belde-i Üsküb'e hicret ve bir mescid-i şerīf ʿimāret eyleyüp taḥṣīl-i esbāb-ı sefer-i āḫiret itmiş idi.

Mevlānā-yı merḳūm mānend-i ḳalem farḳını ḳadem ḳılup ṣafḥa-i şühūda ḳudūm ve belde-i mezbūre ʿulemāsından kesb-i maʿārif ü ʿulūm itdükden ṣoñra hem-şehrīsi İsḥaḳ Efendi dārü'l-ifādesinde tekmīl-i levāzım-ı istiḥḳāḳ ve mis̱āl-i murġ-ı isḥāḳ zemzeme-senc-i ḳīl ü ḳāl olan erbāb-ı istiʿdāda iltiḥāḳ idüp Mollā Ġazālī'nüñ;

1 Hadîs-i Şerîf, "Ya hayırlı (şeyler) söyle; ya da sus." Buhârî, Edeb, 85.
2 - SE
3 bin Meḥemmed SE

Şi'r Baş açıḳ yügrügi S̱emāniyenüñ
Baba İsḥaḳ-ı nāmdār iyü mi

beyt-i meşhūrı nāṭıḳ olduġı üzere Ṣaḥn'ı teşrīf itdüklerinde mu'īd-i medrese-i mü'essesetü'l-erkān iken;

Beyt Şehr-i Ẕi'l-ḥicce'de 'azmüm sefer-i Şām **[82b]** oldı
Başladum yazmaġa tārīḫini aḫşām[1] oldı (942)

tārīḫinden müstefād olan ṭokuz yüz ḳırḳ iki senesinde mülāzemetle kāmrān olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Şire Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beşle Burūsa'da Ḥamza Beg Medresesi'ne müderris, ba'dehu otuzla Çekmece Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Ṣofya'da Meḥemmed Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde Ḳaramanī Meḥemmed Efendi yirine Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi oldı. Altmış senesinde ma'zūl olup medresesi Manav Seyyidī'ye virildi. Altmış iki hilālinde Küçük Tāce'd-dīn yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne terfī' olındı. Altmış altı Cemādiye'l-ūlā'sında fevt olan Ḳara Ca'fer yirine Ṣaḥn'a geldi. Altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde Manav 'Alī yirine dārü's-selām-ı Baġdād ḳażāsıyla ber-murād oldı. Ġāyet-i nezāhet ü nebāhatle ḥükūmet eyleyüp yetmiş iki Muḥarrem'inde seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile munfaṣıl ve ḳażā-yı mezbūra Çalıḳ Ya'ḳūb Efendi vāṣıl oldı. Yetmiş yedi Ṣafer'inde 'ālem-i 'uḳbāya sefer ve meş'ale-i īmān ṭarīḳ-ı hidāyet-reh-berin pür-nūr u fer eyledi[2]. Türbe-i Ebī Eyyūb-ı Enṣārī ḳurbında ḫāk-i laḥdde mütevārī ve 'Alemdār Aḥmed Muḫtār'uñ sāye-nişīn-i civārıdur.

Mollā-yı mūmā ileyh [3] نثرت انوار المغفرة عليه 'ālim ü fāżıl, 'ārif ü kāmil, ṣuleḥā ile enīs, erbāb-ı 'irfānla celīs, rüsūm-ı 'örfiyyeden fāriġü'l-bāl, ḳayd-ı tekellüfāt-ı 'ādiyyeden güsiste-'iḳāl, vücūd-ı mu'azzez ü mükerrem, melek-ḫiṣāl ādem idi.

Türkī ve 'Arabī eş'ārı ve ḥüsn-i ḫaṭla şi'ārı var idi. Mālik olduġı kütübi taṣḥīḥ ü taḥşiye ve silkü'l-le'āl-i ta'līḳāt ile taḥliye mu'tādları idi. *Tefsīr-i Ebu's-su'ūd*'ı

---

1 اخشام
2 45b SE
3 "Mağfiret ışıkları üzerine saçılsın." 74a E

ve Ḥasan Çelebi'nüñ *Telvīḥ*'e ḥāşiyesini ve *Dürer [ü] Ġurer-i Mollā Ḫusrev*'i ve bunların emṡāli kütüb-i muṭavveleyi ḥüsn-i ḫaṭla taḥrīr ve her birin bir eṡer-i bī-naẓīr itmiş idi.

'Acā'ib-i ittifāḳıyyedendür ki ceddi maḥallesinde ḥarīḳ vāḳi' olup mescidi mināresinüñ külāhı yanduḳda merḥūm taṭayyur idüp fi'l-vāḳi' ol hefte vefāt ider. Gūyā ol minār cevr-i devr-i ġaddārdan başına āteş yaḳup şikāyet ve zebān-ı zebāne ile mażmūn-ı beyti ḥikāyet eyledi:

li-Mü'ellifihi[1] Yaḳsam 'aceb mi başuma āteş miṡāl-i şem'
Ser-tācuma efendüme ḳaṣd itdi rūzgār

Bu ḥaḳīr, biñ ḳırḳ üç tārīḫinde medīne-i Üsküb'e ḳāżī olduġumda ceddi evḳāfınuñ muḥāsebesini görüp idrārāt-ı mu'ayyenesini ḳarīn-i insicām ve mecrā-yı sebīl-i tesbīlini iḥkām itmiş idüm. Bu ḳıṭ'a-i 'Arabiyye anlaruñdur:

Şi'r
صرت دهرا أروم في الروم
لا لاقي ديار محبوبي

فبعون الإله قد حصلت
منية القلب غير محجوب

ماء عيني إلى متى سكبت
مثل وَارْدَارْ جنبَ أسكوب[2]

Bu müstezād daḫı zāde-i ṭab'-ı güher-zāsıdur:

Ġazel
يا من خلق الخلق على أحسن ذات
في كل صفات

ميّزت ذوي النطق بأعلى الملَكات
من كلّ جهات

1 li-Muḥarririhi E; naẓm SE
2 "Sevgilimin yurdunu görmeden Anadolu'da geçirdiğim nerdeyse bir asır oldu. Allah'ın yardımıyla gönlümün arzusuna engelsiz ulaştım. Gözümün yaşı, Üsküb yakınındaki Vardar (nehri) gibi ne zamana kadar akmaya devam edecek?"

طوبى لنفوس بذلَتْ أنفَس شئ
طوعاً وقبولاً

في حبّك يا معطي أسباب نجات
حين العقبات

ما كنت على أمرك من عمري حيناً
لكنّ مراراً

أسرفت مدى العمر لأجل الشهوات
من كيس حيات

من جاء إلى بابك بالتوب إلهي
لا يرجع خِلواً

إذ تسقط بالأدب كأوراق نبات
أجرام عصات

أرجو بك أن تعفو –يا غافرُ– ذنبي
كلّاً وجميعاً

إذ كنت مقرّاً بوفور السقطات
وقت الدعوات[1]

es-Seyyid 'Abdu'llāh İbn es-Seyyid 'Alī (Seyyid 'Abdu'llāh Çelebi Birāder-i Ḥasan Çelebi[2])

Maḥrūse-i Burūsa'da Zeynīler Zāviyesi'nüñ şeyẖi iken evā'il-i devlet-i Süleymāniyye'de fevt olan Seyyid 'Alī Efendi'nüñ ferzend-i fürūzende-aẖteri ve Ṣaḥn müderrisi iken intiḳāl iden Emīr Ḥasan Çelebi merḥūmuñ birāder-i kihteridür. 'Azīz-i merḳūmuñ nihāl-i şecere-i 'arīḳ u aṣīli, beş nefer maẖdūm-ı

1 "Ey varlığı bütün yönleriyle en güzel şekilde yaratan! Nutuk sahiplerini en yüce melekelerle her yönden meziyetli kıldın. Ey ceza anında kurtuluş vesilelerini lütfeden! Sahip oldukları en güzel şeyi senin sevgin uğruna gönülden ve rızayla sarfeden kişilere ne mutlu! Ömrüm boyunca belki bir an bile senin emrin üzere olmadım, fakat çok kere hayat sermayemi, ömrümü şehvetin peşinde heba ettim. İlâhî, tevbe ile senin kapına gelen boş dönemez. Zira edep içinde âsîlerin günahları bitkilerin yaprakları gibi dökülür gider. Ey bağışlayan, senden bütün günahlarımı affetmeni diliyorum. Çünkü ben şu dua anında günahlarımın çokluğunu itiraf ediyorum."

2 Seyyid//Çelebi:Seyyid 'Abdu'llāh el-Bursevī SE

celīli var idi. Her biri zīver-i çemen-i ṣuffe-i mesned-i cāh, belki sāye-efgen-i ḫırmen-i māh olmaġa şāyān iken nev-bāve-i murāda nā'il olmadın naḫl-i ümmīd-i erbāb-ı dil gibi fenāya mā'il ve āsīb-zede-i ecel-i ʿācil oldı.

Emīr Ḥasan Çelebi: Evveli Emīr Ḥasan Çelebi'dür ki seyyid-i ʿālī-himem, maḫdūm-ı Ḥātem-kerem, ebr-i bahārī gibi nāfiʿ, naḫl-i ser-sebz-i müs̱mirü'l-menāfiʿ, tenfīẕ-i kelām-ı Ḥaḳ'da seyf-i ṣārim, aḥbābı ḥaḳḳında kes̱īrü'l-mekārim, şefāʿat-i menāṣıbda bī-iḫtiyār, kelimāt-ı recā-şiʿārı ḫaclet-dih-i ḳaṭarāt-ı emṭār, nāme-i şefāʿat-mażmūnı berg-i bahārī gibi mebẕūl, ġaddāre-i lisān-ı munṭaliḳü'l[1]-beyānı mıṣḳale-i ibrāmla maṣḳūl idi[2]. Ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḳadrī Efendi merḥūmuñ mülāzımı ve müddet-i ṣadāretinde muṣāḥib ü münādimi olmaġla ḳużāt u müderrisīn ile āşinā ve eks̱eri himmet-i kibrīt-ḫāṣṣiyyetleri ile çerāġ-ı rūşenā olup ṣad vaḥalde olan menāṣıbı mīve-i resīde gibi yire düşürmez ve şaḫṣār-ı maṭlabına çevgān-ı himmet ṣaldıġı vāḳıʿa-dīdeler, yaramaz düş görmez idi. İbrām-ı muḥaṣṣalu'l-merām eks̱er-i kārı ve iltizām-ı mā-lā-yelzem nuḫbe-i eṭvārı iken vādīsinüñ ṣāḥib-ḳırānı olan zemāne yārānı gibi Ḥamzalanup dest-yāz-ı niyāz ve çil aḳçe şikārına mānend-i çürre-bāz şeh-per-i cerri bāz olmayup cā'ize aḫẕı ḳarīn-i cevāz ve "şefāʿat-i ḥasene" nāmı ile taʿallül-sāz olmamaġın ḳadri celīl ve himmeti ʿālī ve zemānesinde ser-defter-i ehālī olup mānend-i ṣavt-ı hezār ve cevāb-ı kühsār gevher-i kelimātı dest-i redd ile ḫalel bulmaz ve ekābir yanında bir sözi iki olmaz idi.

Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmdan mervīdür ki "Emīr Ḥasan Çelebi İmām-ı S̱ālis̱ Zeyne'l-ʿābidīn ḥilyesi ile muḥallā, ḥüsnü'l-vech ü beşūş u sehī-bāladur." buyururlarmış. Ṭop-ḫāne ḳurbında Fındıḳlı İskelesi'nde olan nüzhetgāh-ı bī-mānend ve cā-yı dil-nişīn-i ḫāṭır-pesend ki ḥālā yār-ı ḳadīmimüz şāʿir-i siḥr-āferīn Sāmī Beg ḫidmetlerinüñ mülkidür, Emīr Ḥasan Çelebi'nüñ bāġçesi olup mecmaʿ-ı yārān ve mevʿid-i erbāb-ı ʿirfān imiş. Ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde fevt olmışdur. Sā'ir aḥvāli ḫilāl-i terācim-i aṣlda mesṭūrdur.

Meḥemmed Çelebi: Maḫdūm-ı s̱ānī Meḥemmed Çelebi'dür. Şābb-ı cemīl, mecmūʿa-i fażl-ı cezīl imiş. Muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzım olup ṭoḳuz yüz elli ḥudūdında ḥaẓā'ir-i ḳudse ʿāzim olmış.

1 Munṭaḳu'l SE
2 74b E

Aḥmed Çelebi: Maḫdūm-ı s̱ālis̱ Aḥmed Çelebi'dür. Fażl u hünerle yegāne ve cemīʿ-i feżā'ilde müfred-i zemāne olup Mīrim Kösesi'nden nā'il-i şeref-i mülāzemet ve iltifāt-ı ṣadr-ı celīl ile fā'iz-i vecāhet ü nebāhat olduḳdan ṣoñra yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ferhādiyye Medresesi'nde seccāde-nişīn, baʿdehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i s̱elās̱īn olup ḳırḳ aḳçe ile İbrāhīm Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmış idi. Ṣadr-ı Rūm Bostān-zāde Efendi merḥūm[1] ʿaṣrında maʿzūl olup ḳırḳ aḳçe vaẓīfe taʿyīn olınmış idi. Baʿdehu menāṣıb-ı ṭarīḳdan bi'l-külliye ferāġ ve ḳālıb-ı āmāl-i dünyeviyye olan ḳalb-i āgāhına **[83b]** ibrīz-i maḥabbet-i İlāhiyyeyi ifrāġ eyleyüp iḫtiyār-ı ʿuzlet[2] ve maḥrūse-i Burūsa'da ṭarḥ-ı binā-yı iḳāmet eyledükde Medīne-i Münevvere pāyesiyle vaẓīfe-i ems̱āl ʿināyet olınmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Rebīʿu'l-āḫir'inde intiḳāl eyledi. Zeynīler Zāviyesi'nde medfūndur. Devlet-i Aḥmed Ḫāniyye'de naḳībü'l-eşrāf-ı memālik-i ḫāḳāniyye olan Yavuz Efendi ve birāder-i kihteri olup eşrāf-ı ḳużātdan Emīr Ḥasan Çelebi bunlaruñ şāḫ-ı devḥa-i vücūdı ve gevher-i silk-i nesl-i mesʿūdıdur.

Niʿmetu'llāh Çelebi: Maḫdūm-ı ḫāmis Niʿmetu'llāh Çelebi'dür ki taḥṣīl-i meleke-i istiʿdād[3] ve levāzım-ı[4] ṭarīḳı kemā-yenbaġī iʿdād eyleyüp Çivi-zāde Efendi'den mülāzım ve Bostān Efendi'ye dāmād olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Çendik Medresesi'ne vāṣıl, baʿdehu mānend-i bedr-i kāmil teraḳḳī ile rütbe-i s̱elās̱īne nā'il olup ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında ḳırḳ aḳçe ile Ḳapluca müderrisi olmış idi. Ol ḥālde murġ-ı rūḥı vāṣıl-ı maʿāric-i ʿilliyyīn ve dāḫil-i niʿmetkede-i behişt-i berīn oldı.

Ṣāḥibü't-terceme[5] **ʿAbdu'llāh Çelebi**, Aḥmed Çelebi ile Niʿmetu'llāh Çelebi'nüñ beyninde maḫdūm-ı rābiʿdür. Evā'il-i ḥālinde ʿilm-i şerīfe iştiġāl ve taḥṣīl-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı fażl ü kemāl idüp ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḳadrī Efendi'den mülāzemetle[6] vāṣıl-ı maḥbūbe-i murād ve üstād-ı kerem-muʿtādına dāmād olmış idi. Ümmüveled-zāde Medresesi temām olduḳda ibtidā yigirmi beş aḳçe

1 - SE
2 45b SE
3 - SE
4 Levāzım-ı istiʿdād-ı SE
5 75a E
6 Mülāzım olmaġla SE

ile bunlara inʿām[1] olındı. Baʿdehu otuzla Kepenekci Sinān Medresesi'nde se-mend-i efkārı muṭlaḳu'l-ʿinān idüp baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Ḳadrī Efendi Med-resesi'nde ber-mūcib-i şarṭ-ı vāḳıf neşr-i ʿulūm u maʿārif itmiş idi. Baʿde'l-ʿazl birāderi Niʿmetu'llāh Çelebi fevt olduḳda āteş-i firḳat sīnesin dāg dāġ ve ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāş-ı emelden ferāġ eyleyüp kendülere ḳırḳ aḳçe ve oğlına on aḳçe vaẓī-fe taʿyīn olınmış idi. El-ḥāletü hāẕihi iḫtilāṭ-ı ḫalḳdan keşīde ve ālāyiş-i dünyā-dan dāmen-çīde, Ḳadrī Efendi ḫānesinde peyġūle-nişīn-i ʿuzlet ve gūşe-güzīn-i emn ü rāḥat olup ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ṣıla-i ḫāk-i ʿabīr-nāk-i ecdād-ı ʿiẓām eyleyüp baʿde'l-ḳufūl Burūsa'ya bir merḥale ḳal-duḳda marīż-i bī-āb u tāb ve Aḳṣu menzilinde bünyān-ı vücūdı seyl-i ʿavārıżla ḫarāb olmış idi. Ol es̱nāda sekerāt-ı mevt ẓāhir ve devr-i cām-ı ḥayātı āḫir olup şehre dāḫil olduğı gice[2] şehristān-ı ʿademe vāṣıl oldı. وكان ذلك فى ليلة الجمعة السابع والعشرين من شهر ربيع الاول لسنه سبع وسبعين وتسعمائة[3]

Merḥūm-ı merḳūm ḥissemend-i envāʿ-ı ʿulūm, ṣafḥa-i cebīninde envār-ı siyādet ʿıyān ve cennāt-ı aḥvālinde şuʿāʿ-ı necābet berīḳu'l-lemeʿān, seyyid-i ey-yid-i maʿālī-güster, neyyir-i ḫayyir-i mekārim-perver, maḫdūm-ı kerīm ü laṭīf, şābb-ı ṣāliḥ ü vücūd-ı şerīf idi.

Mervīdür ki ẕikr olınan beş nefer ehālī-pene beyt-i cerīde-i maʿālī olup Vezīr-i Aʿẓam Rüstem Paşa devletinde her biri merʿī vü muʿazzez ve ḳabā-yı istiḥḳāḳları miyān-ı müntemīyān-ı Āl-i ʿAbā'da mezīd-i taʿẓīm ü ikrāmla muʿal-lem ü muṭarraz idi. Ḥasan Çelebi fevt olduḳda büyük oğlına yigirmi aḳçe ve küçük oğlına on beş aḳçe vaẓīfe[4] taʿyīn olınup Aḥmed Çelebi, İbrāhīm Paşa Medresesi'nden ve ʿAbdu'llāh Çelebi Ḳadrī Efendi Medresesi'nden munfaṣıl olduḳda ḳırḳar aḳçe vaẓīfe taʿyīn olınmaḳ ol tārīḫe gelince ems̱āline müyesser olmamış idi. Bu cümle **[84a]** riʿāyet vezīr-i mezbūruñ ās̱ār-ı ʿināyeti ve ẕuḫr-ı āḫiretidür.

Yavaş Çelebi: ʿAbdu'llāh Çelebi merḥūmuñ "Meḥemmed Çelebi" nām bir maḫdūmı ḳalup hemşīresini İstanbul ḳāżīsi iken fevt olan Nāẓır-zāde Ra-

1 İḥsān SE
2 Dāḫil//gice:girdigi dem Se
3 "Bu (hâdise) Rebiülevvel ayının 27. günü, cuma gecesi, sene 977'de oldu."
4 - SE

mażān Efendi tezevvüc itmekle "Ḳayın Çelebi" laḳabı ile şöhret bulmış idi. Naẖl-bend-i ʿilm ü ʿirfān ve pey-rev-i aʿmām-ı ʿālī-şān olup Şeyẖü'l-İslām Şeyẖī Efendi ẖidmetlerinden mülāzemetle bekām olduḳdan ṣoñra devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe ile Ḥācī Ḥasan-zāde müderrisi olmış idi. Baʿdehu sālik-i rāh-ı ḳażā ve mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā olup Rūmili'nde baʿż-ı bilād-ı celīlede ḳāżī iken dā'in-i ḥimām müteḳāżī oldı.

Merḥūm-ı mezbūr ʿiffet ü nezāhetle meşhūr, ḥalīm ü selīm, maẖdūm-ı kerīm olmaġla "Yavaş Çelebi" dirler idi. Ol muḳābelede ʿammı Aḥmed Efendi'nüñ oġlı[5] Meḥemmed Çelebi'ye "Yavuz Çelebi" didiler[6].

el-Mevlā Muṣṭafā (Maẖdūm-ı Ḳāżī-zāde[7]) {Ḥilmī}

Şeyẖü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi'nüñ ferzend-i pür-fażl ü edebi ve nihāl-i ravża-i nesebidür. Ṭoḳuz yüz elli iki tārīẖinde vālid-i mācidi Ḳapluca müderrisi iken cerīde-i vücūdı şīrāze-bend-i eczā-yı heykel-i maḥsūs ve ḥurūf-ı aʿżāsı ḥüsn-i terkīb ü ḥarekātla me'nūs olup zemān-ı ḳırā'at-ı ḥurūf-ı hecāda istiʿdād-ı küllī recā olınmaġla taʿlīminde ihtimām ve terbiyetinde merātib-i saʿy ü iḳdām itmām olınup cevāhir-i nevādir-ı her fen nihāl-i istīhālin naẖl-i cevheri gibi müzeyyen eyledükde nesīm-i tevfīḳ-ı Rabbānī ile ḥareket ve mevālī-i ʿaṣr mecālisinde idāre-i kü'ūs-i fażl ü ḥikmet ḳılup ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi ẖidmetlerinde devresin ikmāl ve iḥrāz-ı ġāyetü'l-ġāyāt-ı ʿilm ü kemāl itdükde mülāzemetle nā'il-i evvelīn-i āmāl olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört hilālinde birāder-i mihteri ʿAbdu'r-raḥmān Çelebi yirine ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Şāh-ı Ḫūbān müderrisi olmış idi. Vālid-i ʿālī-şānı ṣadr-ı Rūm iken iḥsān itmişdür. Ol buḳʿa-i ʿaliyyede[8] ʿalā ḥasbi'l-ʿāde īfā-yı ḥaḳḳ-ı ifāde eyleyüp baʿde müddetin maʿzūl ve tenmiye-i re'sü'l-māl-i ʿilm ü kemāle meşġūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Cemādiye'l-ūlā'sında maraż-ı ṭāʿūndan intiḳāl ve dārü'l-üns-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

5 75b E
6 Dirler idi SE
7 Maẖdūm-ı Ḳāżī-zāde:Ḥilmī Çelebi SE
8 ʿilmiyyede E

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı mekrümet-rüsūm, şābb-ı ʿālim ü fāżıl, nihāl-i nev-ber-i feżāʾil, aʿlāḳ-ı aḫlāḳ-ı kerīme ile muḥallā ve żamīr-i mirʾāt-naẓīri mıṣḳale-i envār-ı ilhām ile mücellā idi. "Ḥilmī" maḫlaṣı ile iştihārı ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da baʿż-ı eşʿārı vardur.

el-Mevlā ʿAbdu'l-fettāḥ bin eş-Şeyḫ Naṣre'd-dīn (ʿAbdu'l-fettāḥ Çelebi[1])

Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmuñ birāder-zādesi ve edīb-i efḍāl u irşādınuñ terbiyet-dādesidür[2]. Ḥacr-i ḥücre-i ṣalāḥ u ʿiffetde neşv ü nemā ve ṣayḳal-ı iltifāt-ı ʿamm-i kerīmi ile ṣafā-yı cevher-i cām-ı cihān-nümā bulup ḫidmet-i ʿaliyyelerinde iştiġāle müdāvim ve baʿde tekmīli'l-istiʿdād mülāzım olmış idi. Evvelā otuz aḳçe ile Ḥācī Ḥasan Medresesi'ne müderris, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Pīrī Paşa Medresesi'nde merāsim-i ifādeye mümāris olup mollā-yı merḥūmuñ dāmādı Şeyḫī Efendi'ye dāmād ve manẓūme-i cāhı müstezād olup on aḳçe teraḳḳī ile yirinde ḫāric ve mutaṣaddī-i irtifāʿ-ı maʿāric olmış iken mizācına iʿtilāl ve dimāġına iḫtilāl gelüp ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde[3] intiḳāl idüp medrese-i maḥlūle ʿAbdu'l-kerīm-zāde ʿAbdu'llāh Efendi'ye virildi.

Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i istiʿdād ile meşhūr, ʿazīzü'n-nefs ü edīb, maḫdūm-ı ḥasīb ü nesīb, muḥassenāt-ı lafẓiyye gibi ṯiyāb-ı nefīseye māʾil ve cemālü'r-recül-i faṣāḥate esbābı ile müteḥammil, libās-ı gūn-ā-gūn ile müzeyyen **[84b]** ü muḥallā, gūyā bir deste şükūfe-i zībā idi. أحله الله تعالى في رياض الرضوان مع الحور والغلمان[4]

el-Mevlā Meḥemmed bin Seyyidī Çelebi[5] (Emīr Şāh Birāderi[6])

Emīr Şāh birāderi Meḥemmed Çelebi ḫidmetleridür. Nihāl-i vücūdı ḫāk-i pāk-i Ḥamīd'den demīde ve Emīr Ḥasan Çelebi'nüñ ḥaẓīre-i terbiyesinde ḳāmet-keşīde olup miṯāl-i naḫl-i ser-efrāz-ı çemen, berg ü bār-ı maʿārif

1 Efendi SE
2 46a SE
3 Cemādiye'l-āḫire'sinde:ḫilālinde SE
4 "Yüce Allah onun mekânını hûrî ve gılmanlarla birlikte cennet bahçesi kılsın."
5 - SE
6 Birāderi Seyyidī Çelebi SE

ile müzeyyen oldukda hevā-yı ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ile cilve-nümā-yı ḥareket ve meclis-i erbāb-ı ders ü taḥḳīḳda şükūfe-nis̱ār-ı fażl ü maʿrifet olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi'nüñ dārü'l-ifādesinde hem-ser-i aṣḥāb-ı istiʿdād ve Medrese-i Ṣaḥn'da ḫidmet-i iʿādeleri[1] müs̱mirü'l-murād olup mevlānā-yı merḳūm birāderi ʿAbdu's-ṣamed Çelebi'nüñ[2] kerīmesini tezvīc ve naḳd-i sere-i istīhālin bāzār-ı iʿtibārda tervīc eyledükden ṣoñra yigirmi aḳçe ile Rūmili'nde Manastır Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beşle Edrine'de Emīniyye'ye, baʿdehu otuzla İstanbul'da Murād Paşa Medresesi'ne, baʿdehu mis̱li ile Edrine'de Cāmiʿ-i ʿAtīḳ Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış sekiz Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Lüṭfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa Medresesi'nde miḥrāb-nişīn-i ifāde olup yetmiş bir Receb'inde ḫalef-i bāhirü'ş-şerefi Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi ferş-i seccāde-i taḥḳīḳ ü icāde eyledi. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Muʿīd-zāde Efendi yirine Burūsa'da Manastır Medresesi ile vāṣıl-ı rütbe-i ḫamsīn ve nā'il-i niʿmet-i pesīn olmış idi. Ol buḳʿa-i mübārekede ḫidmet-i ifādeye ḳā'im ve neşr-i ʿulūm u maʿārife müdāvim iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Receb'inde zemān-ı taʿṭīl-i żarūrī ve terk-i merāsim-i ṣuverī ḥulūl itmekle ḥayātdan munfaṣıl, medrese-i maḥlūleye Ḥüsām Efendi vāṣıl oldı.

Mevlānā-yı mütercem ʿulūm-ı ʿArabiyye'de ʿalem, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-aʿrāḳ, ḳuvvet-i ḳarīḥa ile maʿrūf, diḳḳat-i enẓār ve selāmet-i efkār ile mevṣūf idi. Emīr Şāh birāder-i mihteri olmaġın evā'il-i ḥālde "Emīr Şāh Birāderi" dimekle şöhre-bend olup baʿdehu meziyyet-i ferʿ ʿale'l-aṣl medār-ı devr olmaġın anlara "Emīr Şāh Birāderinüñ Birāderi" dirler idi. Zemānemüz yārānınuñ meşāhīrinden Beyānī babasınuñ oġlı daḫı bu ḳabīldendür. Nitekim dimişlerdür:

Beyt

İtdi ẕātıyla müşerref beledi
Ol Beyānī babasınuñ veledi

1 ḫidmet-i iʿādeleri:iʿādelerinde SE
2 76a E

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥmān bin ʿAlī (Baldır-zāde[1])

Sāye-güster-i ḥadā'iḳ-ı şaḳā'iḳ olan naḫl-i bāsiḳ-ı ṭayyibü'l-aʿrāḳ, serv-i s̱ābit-ḳadem-i çemen-i istiḥḳāḳ, eşrāf-ı ḳużātdan Baldır-zāde ʿAlī Efendi'nüñ şāḫ-ı devḥa-i vücūdı ve s̱emere-i şecere-i nesl-i mesʿūdıdur. Cedd-i māderīsi ʿulemā-yı devlet-i Fātiḥiyye'den Müftī Mollā ʿAlī ʿArabī ve ḫāl-i ferḫunde-ḫilāli ʿAbdu'l-bāḳī Efendi ve Bābek Çelebi'dür. Beyt-i ʿilm ü ʿirfāndan pedīdār ve terbiyet-i üstād ile nihāl-i istīhāli girān-bār olup ʿulemā-yı ʿaṣrından ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi ḫidmetlerinde mutaṣaddī-i istifāde ve Şeyḫü'l-İslām ʿAlī el-Cemālī Medresesi'nde mutaṣarrıf-ı manṣıb-ı[2] iʿāde olduḳdan ṣoñra mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup evvelā yigirmi aḳçe ile Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Çekmece Medresesi'ne müderris olup ḫāl-i ḫuceste-ḫiṣāli ʿAbdu'l-ġanī Efendi S̱ire'de medrese-i cedīde binā idüp dirāsetin bunlara şarṭ itmekle ḳırḳ aḳçe ile tevcīh olındı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört Rebīʿu'l-āḫir'inde Ṭaşköprī-zāde yirine mis̱li ile Ḳalender-ḫāne'ye naḳl olındı. Elli bir hilālinde Fużayl Efendi yirine **[85a]** Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine ʿāric olup elli altı dāḫilinde mevlānā-yı mezbūr yirine Eyyūb pāyesine pīrāye-baḫş olup elli yedi Receb'inde ʿAbdu'l-cebbār-ı ʿAcemī yirine Ṣaḥn'a gelüp[3] elli sekiz Muḥarrem'inde Caʿfer Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'yle ḳadri mezīd olmış idi. Altmış iki Cemādiye'l-ūlā'sında Ḳāżī Celāl yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı[4]. Ol manṣıb-ı celīlde rütbe-i mevleviyyet ibtidā bunlarda iʿtibār olınmış idi. Altmış yedi Şaʿbān'ında maʿzūl olup yirine Rūşenī-zāde mevṣūl oldı. Yetmiş bir Ramażān'ında Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Çelebi[5] maḥlūlinden ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā ʿıḳd-ı gerden-i cāhı ḳılındı. Yetmiş üç Şevvāl'inde munfaṣıl olup yirine Maʿlūl-zāde Efendi vāṣıl oldı. Ṭoḳsan aḳçe vażīfe-i teḳāʿüd ile ʿilm ü ʿibādete müştaġil iken yetmiş yedi Şaʿbān'ında binā-yı vücūdı mütezelzil ve ẓıll-ı serīʿü's-seyr-i ḥayātı zā'il oldı.

1 Baldır-zāde:İbn Baldır-zāde ʿAbdu'r-Raḥman SE
2 - SE
3 - SE
4 76b E
5 Meḥemmed Çelebi:- SE

Mevlānā-yı merḳūm aḥad-ı erkān-ı ʿulemā-yı Rūm, fażīlet-i ʿilmiyye ile şöhre-bend, muḥaḳḳıḳ-ı mollā ve müdeḳḳiḳ-ı dānişmend, mülāzemet-i ekābirden hārib, muvāneset-i fuḳarāya ṭālib, varaḳ-gerdān-ı[1] mecmūʿa-i iʿtibār, ṣaḥīfe-ḫ˅ān-ı çarḫ-ı būḳalemūn-eṭvār, vaḳūr u edīb, erīb ü lebīb idi.

el-Mevlā Bālī (Uzun Bālī)[2]

Yāl ü bāli cihetinden "Uzun Bālī" dimekle maʿrūf ve ṣafā-yı bāl ü ḥüsn-i ḥāl ile mevṣūfdur. Ṭoḳuz yüz bir senesi ḫilālinde sebzezār-ı vücūddan demīde ve çemen-i ṣuffe-i şühūdda ārāmīde olup nihāl-i istīhāli ḥażīre-i ʿiffet ü ṣalāḥdan keşīde-bālā ve livā-yı istiʿdādı himmeti gibi vālā olup ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl itdükden ṣoñra Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp ṭoḳuz yüz otuz beş senesi dāḫilinde[3] medāris-i Ṣemāniye'nüñ biri münḥall olup pāye erbābınuñ meşāhīrinden Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ Müderrisi İsḥaḳ Efendi ve Üçşerefeli'de Çivi-zāde Şeyḫ[4] Meḥemmed Efendi ve Burūsa Sulṭāniyyesi'nde İsrāfīl-zāde Mevlānā Faḫre'd-dīn imtiḥān olmaḳ fermān olınup ṣadreyn-i fāżıleyn Muḥyi'd-dīn el-Fenārī ve Ḳadrī Efendi ḥużūrında fünūn-ı s̱elās̱eden cām-ı müs̱elles̱-nümā-yı taḥḳīḳı idāre ve ġubār-ı ḫaṭṭ-ı taʿlīḳı işāre idüp Cāmiʿ-i Kebīr-i Ayaṣofıyya'da *Telvīḥ* ve *Mevāḳıf* ve *Miftāḥ*'dan risālelerin taḥḳīḳ es̱nāsında *Telvīḥ*'den ṭaʿn-ı rāvī mebḥas̱inde mollā-yı merḥūmuñ taġyīr-i tenḳīḥinde bir ḳavlini Çivi-zāde Efendi risālesinde ḳīl ile īrād itdügiyçün mollā-yı merḥūm ġażab idüp rikāb-ı Süleymānī'ye ʿarż-ı ḥāl eyledükde maẓhar-ı ʿiḳāb olmasına fermān-ı sulṭānī cereyān itmiş iken şefāʿat-i vüzerā ile ʿafv eyledüklerinde taṭyīben li-ḳalbihi'l-laṭīf irsāl-i ʿaṭāyā-yı sulṭāniyyeden ṣoñra üç mülāzemet ile teşrīf olınup biri ṣāḥibü't-tercemeye iḥsān olınmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Ḫāṣköy'de Maḥmūd Paşa[5] Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de Beglerbegi Medresesi'ne müderris olup ilcā-yı żarūretle sālik-i meslek-i ḳażā ve bilād-ı Rūmiyye'de mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi tārīḫinde yüz otuz aḳçe ile dārü'l-mücāhidīn-i Budin ḳāżīsi olup giderken şehr-i Receb'de Çorlı menzilinde merḥale-i fenādan ʿubūr ve menzil-i bāḳīde ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet ü ḥużūr eyledi. Reh-güẕār üzere medfūndur.

1 46b SE
2 E ve SE'de sıralama değişmektedir. 79b E; 48a SE
3 Senesi dāḫilinde:senesinde SE
4 - SE
5 48b SE

Merḥūm-ı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr[1], miyān-ı **[85b]** emsālinde elif gibi ser-firāz ve meclis-i baḥs u idārede ṣurāḥī-ṣıfat gerden-dırāz, ʿālim ü ʿāmil, fāżıl u kāmil idi. Üstādınuñ cemīʿ-i müʾellefātını yazup taṣḥīḥ ü taḥşiye ve ḫarāʾid-i cerāʾidi aʿlāḳ-ı nefīse-i taʿlīḳātla taḥliye idüp *Iṣlāḥ* ve *Īżāḥ*'a ve *Ferāʾiż*-i mollāsına taʿlīḳātı ve ʿulūm-ı riyāżiyye vü kelāma müteʿalliḳ kelimātı vardur.

el-Mevlā el-Fāżıl Muṣṭafā [bin Meḥemmed] eş-Şehīr bi-Bostān (Bostān Efendi)

Ḥadīḳa-i fażl ü kemālüñ naḫl-bendi ve riyāż-ı ʿilm ü ʿirfānuñ serv-i ser-bülendi, ʿallāme-i ʿaṣr u evān, Muṣṭafā bin Meḥemmed eş-şehir bi-Bostān أحلهما ربهما حدايق الجنان[2], vilāyet-i Aydın dāḫilinde belde-i Şire'den "Meḥemmed" nām bir tācir-i ṣāḥib-i servetüñ ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māyesi ve netīce-i mesāʿī-i baḫt-ı Hümā-sāyesidür. Ṭoḳuz yüz dört senesinde sine-i ʿademden dīde-güşā ve misāl-i nergis-i şehlā ṣaḥn-ı vücūda revnaḳ-baḫşā olmış idi. Naḳd-i vaḳt-i ʿazīzin taḥṣīl-i ʿilm ü ʿirfāna ṣarf ve dīde-i dil ü cānın kuḥlü'l-cevāhir-i sevād-ı midād ile reşk-i ḥūrān-ı ḳāṣırātu't-ṭarf ḳılup evvelā *Şaḳāʾiḳ*'da mesṭūr olan Ṣādıḳ Efendi taʿlīmi ile ḥāfıẓ-ı *Ḳurʾān-ı ʿAẓīm* ve ʿilm-i tecvīd ü ḳırāʾat-ı sebʿada nādire-i heft-iḳlīm olup Şireli Mollā Efendi ḫidmetlerinden teşyīd-i mebānī-i ʿulūm ve temhīd-i sevānī-i manṭūḳ u mefhūm ḳılmaġla maṭlaʿ-ı sebʿu'l-mesānīden maġrib-i buṭūn-ı sebʿa-i *Ḳurʾānī*'ye varınca taḥḳīḳ u īḳāna himmet ve ārzū-yı biḥār-ı fażl ü ḥikmet içün cūy-ı dil-cūy gibi ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳa ʿazīmet idüp ṭoḳuz yüz yigirmi üç tārīḫinde Ṣaḥn müderrisi olan Ḳara Bālī'de muʿīd iken Çivi-zāde Efendi'den ve Ḥüsām Efendi muʿīdi Maʿlūl Emīr Efendi'den ve Bābek Çelebi'nüñ muʿīdi ve birāder-i kihteri ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi'den[3] *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Mollā-zāde*'yi bi-temāmihā ḳırāʾat, baʿdehu ṭarīḳa-i maʿhūde üzere āġāz-ı ḥareket eyledükde meşāhīr-i ʿaṣrdan Aḥmed Paşa Müderrisi Cāru'llāh Efendi ile mücāvere ve Eyyūb Müderrisi Zeyrek-zāde Rükne'd-dīn Çelebi[4] dārü'l-ifādesinde riʿāyet-i erkān-ı muḥāvere idüp baʿdehu Ṣaḥn Müderrisi Muḥyi'd-dīn el-Fenārī meclisinde şemʿ-i fikreti işʿāl ve Edrine Bāyezīdiyyesi'nde Şücāʿ Efendi tilāmizesi ile baḥs u cedele iştiġāl ḳılup

1 80a E
2 "Allah ikisini cennet bahçelerine yerleştirsin."
3 Ve//Efendi'den:- SE
4 - SE

ṭoḳuz yüz yigirmi beş ẖilālinde Anaṭolı ṣadāretinden müteḳāʿid Kemāl Paşa-zāde Efendi ẖidmetlerine vāṣıl ve Medrese-i Dārü'l-ḥadīs̱'de dāẖil-i ḥalḳa-i efāżıl olup muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi'nüñ müntesib-i āstānı ve otuz iki senesinde mülāzemetle nā'il-i evvelīn-i emānī olmış idi. Otuz beş dāẖilinde yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'nde seccāde-nişīn olduḳdan ṣoñra ilcā-yı żarūretle sālik-i tarīḳa-i[1] ḳażā ve Nāzilli ve Balaṭ ḳażālarında mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ[2] dört tārīẖinde ṣadreyn-i fāżıleyn olan Ebu's-suʿūd Efendi ve üstād-ı sābıḳı Çivi-zāde Efendi mollā-yı merḳūmı ḥużūr-ı pādişāhīde terbiyet ve müddeʿā-yı ẖᵛāce-i cihān üzere edā-yı şehādet eyleyüp ol es̱nāda tefsīr-i Sūre-i Mā'ide'ye taʿlīḳ itdükleri risāle-i şerīfe bāʿis̱-i iltifāt-ı Süleymān-ı zemān olup medrese tevcīhine fermān buyurduḳlarında ḳırḳ aḳçe ile S̱ire'de Mollā ʿArab Medresesi'n ṭaleb ve bilā-tereddüd iḥrāz-ı maṭlab itmişler idi. Baʿdehu teraḳḳī ile **[86a]** vāṣıl-ı rütbe-i ẖamsīn ve ḥulvu'l-meẕāḳ-ı niʿmet-i pesīn olup ḥalīle-i celīle-i Süleymān Ḫān ṣāḥibetü'l-ẖayrāt Ḫāṣekī Sulṭān medrese-i cedīde bināsına mübāşeret idüp ẖuddām-ı ẖāṣṣadan baʿż-ı kirām, binā-yı medrese seyrine ẖırām itdükçe lisān-ı ʿāmmeden medresenüñ ṭarḥ-ı maṭbūʿ-ı dil-peẕīrin ve ḳıbāb-ı felek-cenāb-ı gerdūn-naẓīrin istiḥsān es̱nāsında "N'olaydı bu muẖaddere-i dil-nişīn-i ṣāḥib-i cemāl Bostān Efendi'nüñ ʿıḳd-ı ʿaḳdı ile ḥuliyy-bend-i kemāl olaydı." diyü taḥassür ü teḥannünlerin pey-der-pey istimāʿ ve muḳteżā-yı ẖayr-ẖᵛāhī üzere ʿanʿane-i vesā'iṭ ile cenāb-ı mehd-i ʿulyāya ismāʿ ḳılup ḥaḳḳında bu maḳūle maḳāl, bāʿis̱-i pürsiş-i ḥāl olmaġın feżā'il-i celiyyesi maʿlūm-ı ḥażret-i ʿaliyye olduḳda ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı tārīẖinde binā-yı medrese itmām ve baġteten bunlara inʿām olınur.

[Egerçi medrese taḥṣīlinde ṭaraf-ı[3] ʿāmmeden iẓhār-ı ḳabūl, Bostān Efendi'nüñ s̱emere-i tedbīri olmaḳ menḳūldur. Ammā inṣāf budur ki ol maḳūle ehālī ʿaṣrında ẖarc-ı leṭā'if-i ḥiyel birle ol manṣıb-ı celīle maḥall görülmek kemāl-i istiʿdādına şāhid-i ʿādil ve mezīd-i ʿirfānına ecell-i delā'ildür[4].]

Ḳırḳ ṭoḳuz senesinde Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi yirine medāris-i S̱emān'dan birine vāṣıl ve destgāh-ı ifāżada ḥakkāk-i cevāhir-i s̱imān-ı feżā'il oldı. Elli

1 Rāh-ı SE
2 77a E
3 - E
4 Egerçi//delā'ildür, der-kenār R1, E

temāmında *Hümāyūn-nāme* ṣāḥibi ʿAlī Efendi maḥlūlinden Burūsa ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām, elli bir ẖilālinde müteveffā Merḥabā Efendi yirine dārü'n-nāsr-ı Edrine'de nāfiẕü'l-aḥkām, elli iki Şaʿbān'ında Ḳarasili Ḥasan Efendi yirine ḥākim-i taẖtgāh-ı pādişāh-ı İslām olmışlar idi. Elli dört Şaʿbān'ında Anaṭolı Ḳāżīʿaskeri Maʿlūl Emīr Efendi maraż-ı niḳrīsden teʿāṭī-i umūr-ı dīvāniyyeye ḳıyām ve ẖāme-i dīvānī mis̱āl teşmīr-i sāḳ-ı ihtimām idemeyüp żarūrī teḳāʿüd iẖtiyār eyledükde serv-i s̱ābit-ḳadem-i çemen-i ṣuffe-i ʿizz ü iḥtirām olup baʿde ʿaşeretin eyyām, fetvādan ṣoñra Rūmili ṣadrı olan Çivi-zāde Efendi ʿazm-i dārü's-selām idüp viṣāḫu's-ṣadr-ı ʿulemā-yı aʿlām oldılar. Ol manṣıb-ı celīlüñ daẖı kemā-yenbaġī ḥaḳḳını īfā ve s̱enā-yı cemīlin ībḳā eyleyüp ṭoḳuz yüz elli sekiz Şevvāl'inde müteḳāʿid ve eyvān-ı ṣadārete ʿAbdu'r-raḥmān Efendi müteṣāʿid oldı. ʿAzl ü izʿāclarına sebeb bir ḳıṣṣa-i bü'l-ʿaceb olmışdur. Ḫulāṣa-i ḳıṣṣa daʿvā-yı meşhūre-i āsyābdur ki mānend-i dūlāb ʿulemā-yı Rūm beyninde dā'ir ve nümūne-nümā-yı mes̱el-i sā'ir olmış idi. Bir ṭarafdan Rüstem Paşa'nuñ seyl-i kūh-endāz-ı himmeti, cānib-i āẖardan Ḥaydar Paşa'nuñ ṣarṣar-ı hevl-engīz-i ṣavleti teṣādüm idüp tevfīḳa saʿy iden vesā'iṭ ẖar-ı ṭāḥūne gibi ser-gerdān, laḳlaḳa-i Vekīl Sinān ẖod degürmen çaḳıldaġı gibi[1] ṭaḥīn-endāz-ı ekvān[2] olmış idi. El-ḳıṣṣa ol daʿvāda müddeʿā-yı Āṣafī'ye muẖālif ḥareket buyurmaları ile ʿazlle ḳanāʿat itmeyüp teftīşine himmet ve ol ṭarīḳle itmām-ı eẕiyyet eylemiş idi.[3] Nice zemān Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de Şām'dan maʿzūl Aḥmed eş-şehīr Bi'l-ḳāf mübāşereti ile maḳām-ı teftīş ü tenḳīrde īḳāf olındı. Lākin her seḥer der ü dīvār-ı cāmiʿde vāfir celī ḳāflar bulunduġından ġayrı es̱er ẓāhir olmadı. Vezīr-i vizr-endūz iẖfā-yı ġarażda zer-dūz olmaġın töhmet-i taẖṣīṣden nefsini taẖlīṣ içün ẖidmet-i mollā ile bile maʿzūl olan ḳarīn-i saʿd-iḳtirānları Sinān Efendi'ye Martolos Efendi'yi ve İstanbul'dan munfaṣıl Emīr Gīsūdār'a Ebü'l-leys̱ ʿAlīsi'ni taʿyīn eyleyüp ḥasbe'l-emri'l-ʿālī teftīşe mübāşir olduḳlarında her birinüñ ṭahāret-i ẕeyl-i ʿiṣmetleri ẓāhir ve nezāhet-i ṭabʿ-ı ʿālī-himmetleri bāhir olmaġla **[86b]** kendüler mānend-i mihr ü māh rū-sefīd ü güşāde-cebīn ve aʿdā-yı ḥased-pīşe-i rū-siyāh ẖacletle ser-ber-zemīn oldılar. Bi'l-āẖire yüz otuz aḳçe vaẓīfe taʿyīni ile ihānet ve miḳdār-ı muʿtāddan yigirmi aḳçe naḳṣ itmekle ḳanāʿat eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış tārīẖinde Rüstem Paşa maʿzūl ve Aḥmed Paşa maḳām-ı ṣadāret-i ʿuẓmāya mevṣūl olduḳda vaẓīfelerini itmām ve iki

1 47a SE
2 Dīvān SE
3 77b E

senelik güẕeşte küsūriyle edā-yı vaẓā'if-i ikrām itmiş idi. Ol ʿaṣrda vāḳiʿ olan umūr-ı muʿaẓẓamaya müvellā ve livā-yı ḳadr ü iʿtibārı muʿallā olup gāh dīvān-ı Keyvān-eyvān-ı sulṭānīde, gāh meclis-i vezīr-i Āṣaf-naẓīr-i Süleymānī'de ḳaṭʿ-ı peyvend-ı ḫıṣām ve ḥall-i ʿuḳde-i şübühāt-ı enām iderler idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz tārīḫinde dārü's-salṭana-i Ḳosṭanṭıniyye'yi teftīş-i ʿāmm ve erbāb-ı töhem temyīzinde taḳayyüd-i tāmm eyleyüp li'ām ü kirām mānend-i nūr u ẓalām fayṣal-ı şemşīr-i ḫūrşīd tenvīr-i şerīʿate muḳārin ve mīzān-ı ṣaḥīḥ-i ʿaḳl ü miḥekk-i firāsetle maġşūşān-ı mütebāyinü'l-cevher mütebeyyin olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Cemādiye'l-ūlā'sında sipāhīler aġası mübāşereti ile tekrār teftīş ü tenḳīre ḳıyām ve manẓūme-i aḥvāl-i dārü's-salṭanayı ḳarīn-i iltiyām idüp āsār-ı ʿadl ü re'fetleri tevārīḫ-i eyyām olmış iken ḳable'l-itmām devre-i ʿömri temām ve raḥīḳ-ı ḥayātı müşkīn-ḫitām olup sene-i mezbūre Ramażān-ı şerīfinüñ[1] yigirmi yedinci gicesi leyle-i mübāreke-i cumʿada füc'eten terk-i daġdaġa-i cihān ve ʿazm-i būstān-serāy-ı cinān eylediler. Baʿde edā'i'l-cumʿa Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de namāzın Ebu's-suʿūd Efendi edā ve hem-rāh-ı duʿā vü s̱enā idüp Edrinekapusı ḫāricinde Emīr Buḫārī Zāviyesi ḳurbında medfūn-ı daḫme-i fenā ve mütevārī-i ḫāk-i pāk-i anber-sā olmışlar idi.

عليه من الرحمن روح وراحة
ومن سحب الغفران طلّ ووابل[2]

Mollā-yı merḳūm ʿallāme-i Rūm, ser-defter-i ʿulemā-yı fuḥūl, ʿunvān-ı dībāce-i erbāb-ı ḳabūl olup şeyḫu'l-ʿArabiyye ve üstād-ı fünūn-ı edebiyye[3], sīne-i pür-sekīnesi kā'idetü'l-mülk-i ḳavāʿid, ṣafḥa-i mücellā-yı dil-i bī-ġıllı fihrist-i mecmūʿa-i fevā'id, mir'āt-ı müteḫayyilesi ʿālem-nümā-yı heyākil-i maʿḳūlat ve ḫizāne-i ḥāfıẓası nigār-ḫāne-i ṣuver-i mesā'il-i menḳūlat, ʿālim-i ʿāmil ü ʿābid, kes̱īrü'l-feżā'il ü ʿazīzü'l-maḥāmid, her fende müsellem-i ʿālem, cāme-i vasf-ı ẕāt-ı mükerremi bu beyt-i ġarra-mażmūn ile muʿallem idi:

وليس من الله بمستنكر
أن يجمع العالم في واحد[4]

1 Ramażān-ı şerīfinüñ:Ramażān'ınuñ R1, E
2 "Allah'ın rahmet ve merhameti; af bulutlarının gölgesi ve yağmuru onun üzerine olsun."
3 " 'Arabiyye" ve "edebiye" kelimeleri SE'de yer değiştirmiştir.
4 "Allah için bütün âlemi bir yerde toplamak muhal değildir."

Āṡār-ı celīlelerinden *Tefsīr-i En'ām-ı Şerīf* e ḥāşiyeleri vardur. Eṡer-i dil-firīb ve ta'vīẕ-i bāzū-yı her edībdür. *Ṣadru'ş-şerī'a'* nuñ *'İbādāt'* ına ḥāşiye ta'līḳ idüp mollā-yı merḥūmla beynlerinde muḥākeme itmişlerdür. 'İlm-i kelāma[1] intisāb-ı temāmı ve mütekellim-i "vaḥdehu" maḳāmında imtiyāz-ı mā-lā-kelā-mı olmağın mebḥaṡ-i cüz'-i lā-yetecezzāya risālesi ve iki cüz' miḳdārı ta'līḳa-i gevherīn-maḳālesi vardur ve mes'ele-i ḳażā vü ḳader taḥḳīḳında beẕl-i ḳuvā vü ḳuder ḳılup īḳān-ı[2] mü'eddā-yı īcāb ü iḫtiyārda ġayet-i mā-fi'l-bābı iẓhār itmişlerdür. Kendülerden menḳūl olan üzere 'ilm-i iksīre vāṣıl olup 'ilminden ictināb ve ḳalb-i māhiyyeti taġlīb-i taḳlīb ile īrāṡ-ı sū'-i ẓandan sedd-i bāb iderler imiş. Her hefte ṣaḥīfe-i ḫāṭırdan ḫatm-i *Kelām-ı Ḳadīm* ve ḳırā'at-ı sub'-ı *Ḳur'ān-ı Kerīm'* i eyyām-ı usbū'a taḳsīm mu'tādları idi. Ba'żı ṡiḳātdan tekmīl-i ṭarīḳat-ı **[87a]** ṣūfiyye itdükleri menḳūl ve zemān-ı intiḳālleri[3] leyle-i ḳadra muṣādif[4] olacağın ta'yīn eyledükleri zebān-zed-i şühūd-ı 'udūldur[5]. Ṭab'-ı şerīfleri ẕekā ve ḥıfẓı cāmi', maḥāsin-i ḫalḳ u ḫulḳı ṣafā-baḫş-ı nāẓır u sāmi' idi. Neyyir-i ṭāli'-i vālāsı āftāb-ı ṣubḥ-ı ẓafer gibi celī-ẓuhūr ve mānend-i māh-ı serī'ü's-seyr ḥareket-i dü-heftesi menzil-i sinīn ü şühūr olmağın Ma'lūl Emīr Efendi'den menḳūldur ki merḥūmuñ ekṡer-i eslāfı rū-be-rāh-ı menzil-i 'adem ve zemān-ı ḳalīlde manṣıb-ı ṣadāret ẕāt-ı ḫūrşīd-ināretlerine müsellem olduğına ṭanz-künān "Hele biz derd-i pā ile baş ḳurtarduk." diyü laṭīfe iderler imiş.

el-Mevlā Muṣṭafā bin 'Alī (Küçük[6] Bostān)

Vilāyet-i Aydın'dan bedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olduḳda "Küçük Bostān" laḳabı ile meşhūr olmış idi. Pederi eşrāf-ı ḳużātdan Ḳurd 'Acem oğlı 'Abdu'l-kerīm Efendi'nüñ Şire[7] Maḥkemesi'nde kātibi ve meşmūl-i luṭf u iḥsān rātibi 'Alī Çelebi'dür. Debistān-ı taḥṣīlde[8] beẕl-i ictihād ve āb-yārī-i feyż-i Ḫu-dā-dād ile tekmīl-i meleke-i isti'dād eyledükde 'ulemā-yı 'aṣrdan Ma'lūl Emīr Efendi medresesinde iştiġāl, ba'dehu fetvādan müteḳā'id Ḳadrī Efendi ḫid-

---

1 78a E
2 İtḳān R1
3 Zemān-ı intiḳālleri:naḫl-i vücūdı SE
4 ḳadra müsādif:ḳadrda rū-nihāde-i ḫāk SE
5 Zeban//'udūldur:kerāmete maḥmūldur SE
6 Ḳaba R1, E
7 - R1
8 Fażlda SE

metlerine ittiṣāl eyleyüp mevlānā-yı mezbūruñ baʿż-ı emrāż istīlāsından dimāġı muḫtell[1] ve ʿameldār-ı ḳuvāsı muʿaṭṭal olmaġla istifāde mümkin olmamaġın ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ṭoḳuz yüz ḳırḳ ṭoḳuz tārīḫinde Ḫāṣekī müderrisi olduḳda rıżāları ile alup muʿīd ve mülāzemetle vāṣıl-ı ümmīd eylemiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḥācce Ḫātūn Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, altmış dört tārīḫinde otuzla Murād Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Ḥācī Efendi yirine Efḍaliyye'ye müderris olup şeh-zāde-i kerīm Sulṭān Selīm-i ḥalīm ḫidmet-i taʿlīmi ile müşerref olan ʿAtā'u'llāh Efendi'nüñ hemşīresine dāmād olmaġın manẓūme-i cāhı müstezād olup altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳaraçı Saʿdī yirine elli aḳçe ile Ḳalender-ḫāne Medresesi'ne vāṣıl, altmış sekiz Şaʿbān'ında ʿİvaż Efendi yirine[2] Ḫāṣekī pāyesine dāḫil, yetmiş Şaʿbān'ında Ḳaba Lüṭfī yirine Ṣaḥn'a nā'il, yetmiş üç Şevvāl'inde Tāce'd-dīn Efendi yirine Maġnisa fetvāsında mesned-efrūz-ı feżā'il olmış idi. Baʿdehu destyārī-i teraḳḳıyyātla vaẓīfesi mi'e-i kāmile ve ʿināyāt-ı ʿaliyye-i sulṭāniyye şu'ūn-ı ḥālini şāmile olup ifāde ve iftā üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿumūm-ı semūm-ı fenā sebzezār-ı zindegānīsini ifnā idüp medrese ve fetvā Bozan-zāde'ye iʿṭā olındı.

Mevlānā-yı merḳūm būstān-ı reyāḥīn-i ʿulūm, ḳabā-yı iʿtibārı elvān-ı maʿārif ile muʿallem[3], ṣabā-yı iştihārı ezhār-ı leṭā'if ile müşkīn-dem, rezānet-i re'y ile maʿrūf, ṣalābet ü diyānet ile mevṣūf, umūr-ı nāfiʿaya müştaġil, merd-i kāmil idi.

el-Mevlā ʿAbdu'llāh bin ʿAbdu'l-ḳādir (Ġazālī-zade)

"Ġazālī-zāde" dimekle şöhret-şiʿār ve eşiʿʿa-i iştihārı kemend-endāz-ı ġazāle-i mihr-i pür-envārdur. ʿAḳīde-i aṣḥābı üzere ḥarf-ı vücūdı ḥüccetü'l-İslām-ı eyyām[4] İmām-ı Ġazālī ḥażretlerinüñ silsile-i suṭūr-ı nesebine mülāṣıḳ ve mānend-i şühūd-ı ẕeyl-i ḥüccet ol ḥurūf-ı ʿāliyāta lāḥiḳdur. Müẕeyyil-i *Şaḳā'iḳ* ʿĀşıḳ Çelebi; " ʿĠazzelī Ḫᵛāce ʿAbdu'l-ḳādir' dirler bir tācirüñ ḥāṣıl-ı sermāye-i ʿömri olmaġla ʿĠazzelī-zāde' dimekle şöhret bulmış idi. Giderek işbāʿla Ġazālī olmışdur." diyü taḥḳīḳ ider. Be-heme-ḥāl nihāl-i vücūdı **[87b]** aṣl-ı

1 47b SE
2 - E
3 78b E
4 - R1, E

kerīm-i ʿiffet ü nezāhetden demīde ve hevā-yı taḥṣīl-i nev-bāve-i maʿārif ile pīş-i edīb-i kāmilde ḥamīde olup Mevlānā Şāh Meḥemmed el-Fenārī terbiyeti ile ḳarīn-i neşv ü nemā ve ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ-ı ʿulemāda cilve-nümā olduḳda Saʿdī Efendi[1] dārü'l-ifādesinde iştiġāl, baʿdehu Ṭaşköprī-zāde Muṣṭafā Efendi medresesinde taḥṣīl-i kemāl eyleyüp ḫidmet-i iʿādeden mülāzım ve yigirmi aḳçe ile Cānbāziyye Medresesi'nde ifādeye müdāvim olduḳdan ṣoñra sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve fermān-revā-yı ḥükm ü imżā olmış idi. Üç yüz aḳçe ile Selānik ve Sidreḳapusı ḳażālarına nā'il ve Eyyūb ilḥāḳı ile Ġalaṭa ḥükūmetine vāṣıl olup nihāyet nezāhet ü istiḳāmetle ḥükūmet ve işāʿa-i eşiʿʿa-i nebāhat u ṣarāmet itmegin teftīş-i evḳāf-ı Mıṣr ile me'mūr ve ol ḫidmetde saʿy-i cemīli meşkūr olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz tārīḫinde ḫavāṣṣ-ı[2] Ḳosṭanṭıniyye ilḥāḳı ile mükerreren Ġalaṭa'ya vālī ve iltifāt-ı Vezīr-i Aʿẓam Rüstem Paşa ile ḳadri ʿālī olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl menşūr-ı iʿtibārī mevleviyyet ʿunvānıyla muʿanven ve semend-i iḳbāli ġāşiye-i maḫṣūṣa-i mevālī ile müzeyyen olup baʿde'l-ʿazl seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd taʿyīn olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde ġazāle-i rūḥı burc-ı bedenden ġārib ve vaḥşetgāh-ı dehr-i pür-şūrdan dārü'l-üns-i ḳudse hārib oldı.

Mevlānā-yı merḳūm ġavvāṣ-ı baḥr-ı ʿulūm, uṣūl ü fürūʿda yegāne, cemʿ-i esbāb-ı feżā'ilde müfred-i zemāne, meşġale-i ḳażā içinde iştiġāl-i ʿulūm-ı nāfiʿaya müdāvim, ḫidmet-i ʿibādet-i ḫālıḳa etemm-i iʿtinā ile ḳā'im, faṣl-ı ḳażāyāda seyf-i muṭlaḳ, selef-i ṣāliḥīne mülḥaḳ idi. Seyyid Velāyet Efendi'den ṭarīḳa-i Zeyniyye'yi tekmīl idüp ber-murād ve şeyḫ-i kerīme dāmād olmış idi.

Ās̱ār-ı ʿilmiyyesinden esmā'-ı ḥüsnāya şerḥi vardur. Münāsebetle fevā'id-i kes̱īre cemʿ itmişdür. Mervīdür ki itmāma ḳarīb olduḳda vāḳıʿasında العجل العجل قد قرب الأجل[3] mażmūnı ile muḫāṭab olup bāʿis̱-i taʿcīl-i itmām ve tāziyāne-i kümeyt-i aḳlām olmış idi. Fi'l-vāḳiʿ kitāb-ı mezbūrı itmām eyledükde defter-i ʿömri temām ve ṣafḥa-i zindegānīsi ḳarīn-i ḫitām oldı.

[**Oġlı ʿAbdu'l-muʿṭī Çelebi** vaẓīfe-i teḳāʿüd ile şümārende-i nuḳūd-ı evḳāt iken ṭoḳuz yüz seksan üç senesinde ḥacdan gelüp vefāt eyledi. Vālidi ve cedd-i mācidi ile türbe-i maʿrūfede medfūnlardur[4].]

---

1 Çelebi SE
2 - SE
3 "Acele, acele! Ecel muhakkak yakındır."
4 Oğlı//medfūnlardur, der-kenar R1, E

el-Mevlā ʿAbdu'llāh bin Mīrcān bin ʿAbdu'llāh (Mīrcān-zāde)

Vilāyet-i ʿAcem'den ḥicret ve maḥrūse-i Burūsa'da iḳāmet eylemiş "Ḫᵛāce Mīrcān" nām tācir-i ṣāḥib-i iḥtişāmuñ netīce-i muḳaddimāt-ı vücūdı ve gevher-i kān-ı nesl-i mesʿūdıdur. Taḥfīf idüp "Mercān-zāde" dirler idi. Ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ-ı ʿilme rū-be-rāh ve çihre-sā-yı südde-i efāżıl-ı feżā'il-destgāh olup ḫᵛāce-i pādişāh-ı[1] ʿālem-penāh Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesin tekyegāh eyledükde şeref-i mülāzemetlerin iktisāb ve Ḳapu Aġası Caʿfer Aġa'nuñ hemşīresin tezevvüc itmekle dergāh-ı devlete intisāb eyleyüp zemān-ı ḳalīlde yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ferhādiyye müderrisi olmış idi. Baʿdehu otuz aḳçe ile İbrāhīm Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn, baʿdehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı pāye-i[2] erbaʿīn olup ol es̱nāda sened-i devleti zā'il ve deʿā'im-i ʿizzeti mütezelzil olmaġın ḥarekāt-ı serīʿasına fütūr ve keştī-i sebük-seyr-i emeli seng-lāḫ-ı şerr u şūr bulup mübtelā-yı ʿazl-i dūr-ā-dūr[3] ve uzunca **[88a]** ova merḥalesinde rāḥat u ḥużūrdan mehcūr olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Ḳaramanī Aḥmed Çelebi yirine elli aḳçe ile[4] Dāvud Paşa Medresesi tevcīh olındı. Altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Ṣadr-ı Rūm Ḥāmid Efendi merḥūm mevlānā-yı merḳūmuñ ʿadem-i istiḥḳāḳın pāye-i serīr-i aʿlāya ʿarż u iʿlām eyleyüp medresesi ʿİvaż Efendi'ye inʿām olınmış idi. Nice zemān tehī-dest ü maʿzūl, menkūb u maḫẕūl olup kār cāna ve kārd üstüḫᵛāna yitdükde şuʿle-i āteş gibi ʿalem-i ıżṭırābı firāz ve zebāne-i zebānı dırāz eyleyüp saġīr ü kebīr ḥaḳḳında sell-i seyf-i lisān ve ṣudūr u ʿulemā vü vüzerānuñ meydān-ı ʿırż-ı ʿarīżına Gül-gūn-ı zebānı muṭlaḳu'l-ʿinān ḳılmaġın ḳulūbı müteneffir ve ṣudūrı mütekeddir itmiş idi. Ol es̱nāda bir ʿavretle daʿvāsı ẓuhūr idüp Ḥāmid Efendi'ye ġarażı isnād eylemekle ṣadāretden müteḳāʿid Bostān Efendi'ye fermān-ı ʿālī vārid olup dīvān-ı Keyvān-eyvānda daʿvālarını istimaʿ ve şuʿle-i şemşīr-i ḥāsimü'l-ʿırḳ-ı şerīʿati ilmāʿ emr olınmaġın ṣadreyn-i ʿulemā ḥużūrında mevlānā-yı merḳūm Dīvān-ı Hümāyūn'a ḥāżır ve pādişāh-ı ʿālem-penāh pes-i ḳafesden nāẓır olmış idi. Ḫilāl-i daʿvāda ḫaṣmınuñ şühūdı cerḥ ve ḥayyiz-i iʿtibārdan ṭarḥ olınup Mercān-zāde-i derdmendüñ berā'et-i ẕimmeti ve ḫaṣmı olan ʿavretüñ şirreti ẓāhir olduḳda ṭaraf-ı ḥaḳda bulunduġına maġrūr olup ıṭlāḳ-ı lisān-ı pür-şūr itmekle vezīr-i aʿẓamı bī-ḥużūr

---

1 79a E
2 - SE
3 48a SE
4 Elli//ile:- SE

idüp nefy-i beled fermān olındı. Nice şühūr u eyyām maḥrūse-i Burūsa'da ārām eyleyüp ol ʿaṣruñ pādişāh u vezīri zīr-i ḫāki maḳarr ve teceddüd-i[1] cedīdān ile ṭavr-ı ʿālem āheng-i naḳş-ı dīger eyledükde maṣlaḥat-ı vaḳt ʿarż-ı meskenet ve inkisār-ı bāl ile celb-i merḥamet-i erbāb-ı cāh u celāl itmek iken Burūsa Ḳāżīsi Ḥubbī Mollāsı'nı zaḫm-ı zebānla dil-gīr eyleyüp sū'-i ḥālin ʿarż-ı südde-i saʿā-det-maṣīr ḳılduḳda[2] Diyārbekr'e ṭard olınmaḳ fermān olınup ʿafva imkān ol-mamaġla iẕn-i ʿālī ile ḥacc-ı şerīfe revān olmış idi. Baʿde'l-ḳufūl dāḫil-i İstanbul olduḳda Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi şefāʿati ile mülāzemete icāzet viril-miş idi. Ḳable ḥuṣūli'l-murād ḫırmen-i ümmīdi ber-bād olup ṭoḳuz yüz yetmiş yedi evāḫirinde melūl ü maḥzūn mercān-rīz-i eşk-i gül-gūn, inkisār-ı ḫāṭır ile cāndan bīzār ve ḥayāt-ı cān-ḫırāşdan merg-i tīz-dest ter-i ḫalāṣı īs̱ār eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm ḳadr-şinās-ı erbāb-ı fühūm, kerem ü semāḥat ile maʿrūf, incāḥ-ı murād-ı iḫvāna māʾil ü meşġūf, evāʾil-i ḥālinde[3] baʿż-ı erbāb-ı devlete intisāb eyleyüp mālik-i tecemmül-i bī-ḥisāb ve melce' ü melāẕ-ı aḥ-bāb olmaġla fırḳa-i Eşʿab-menişān-ı dünyā-perest ve ṭā'ife-i fünūn-ı fenn-i çengāl-dest pīş ü pesinde āmāde ve emr-i vācibü'l-inḳıyādına gerden-nihāde olup çār bāliş-i kām-rānīde murabbaʿ-nişīn ve gül-bāng-ı s̱enā-yı ebleh-firīb ile muḳaʿʿar-ı ṣımaḫı pür-ṭanīn iken gerdūn-ı dūn ve baḫt-ı vārūn hem-dest ü hem-kār olmaġla māl ü menāl, ʿizzet ü iḳbāl ḫayāl-i ḫᵛāb gibi tār u mār olup nümūdār-ı ẓıll-ı zā'il olan esbāb-ı nefīse ve ṭefārīḳ-ı tefriḳa-i rūzgār ile ber-bād ve eʿazz-ı nās iken eżʿafu'l-ʿibād olup aḥbābı düşmen-i cān, cānibdārı ḫancer gibi tīz-zebān olmış idi.

li-Mü'ellifihi[4] Medḥ idüp nāmına ḳaṣīde diyen **[88b]**
Ṣoñra hicv ile oldı nādire-fen

Nām-ı pākizesi kerīh oldı
Müflis ü müsrif ü sefīh oldı

Budur aḥvāli ḫalḳ-ı dünyānuñ
Naẓarı cāhadur hep iḫvānuñ

1 Tecdīd-i SE
2 ʿarz//ḳılduḳda:ʿarz itdükde SE
3 79b E
4 li-Muḥarririhi'l-faḳīr E; li-Münşihi SE

Çün taḳallüb ide sipihr-i dü-tā
Rūy-gerdān olur bütün dünyā

Şenlik oğlanıdur zemāne hemān
Āşinā çıḳmaz irtesi yārān

Umma bir kimseden vefādārī[1]
Ṣıḳma olmaz hevā ile yārī

el-Mollā Mūsā (Mūsāçe)[2]

ناکهان پرده بر انداختهٔ یعنی چه
مست از خانه برون تاختهٔ یعنی چه [3]

mefhūmı üzere miyān-ı vilāyet-i Germiyān'dan bedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olduḳda ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetinde ḳadr u iʿtibār ve "Mūsāçe" dimekle iştihār bulmış idi. Mü'eyyed-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Efendi āstānesine ittiṣāl ve Orḫāniyye-i İznīḳ müderrisi iken münāvele-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳa iştiġāl eyleyüp Ebu's-suʿūd Efendi ḫidmetlerine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itmiş idi. Baʿżı[4] medārisde müdāreseye müdāvemet ve īfā-yı ḥaḳḳ-ı merāsime himmet iderek otuz aḳçe ile İstanbul'da[5] Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Kepenekci Sinān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde maʿzūlen intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm ḳābil-i naḳş-ı sikke-i ʿulūm[6], ṭālib-i iʿdād-ı levāzım-ı istiʿdād, imdād-ı midād içün reşāşe-rīz-i nūr-ı çeşm-i ictihād, ʿilm-i şerīfe ve ehline mā'il, aḥbāb ile luṭf üzere muʿāmil idi. *Raḥmetu'llāhi teʿālā ʿaleyhi.*

el-Mevlā Aḥmed bin Maḥmūd (İmām-ı ʿArab-zāde[7])

Burūsavī Mollā ʿArab'uñ birāder-zādesi ve terbiyet-kerde-i dārü'l-feyż-i ifādesidür. Pederi Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de imām ve nice yıllar muḳtedā-yı

1 Hevādārī SE
2 Sıralamada SE'de araya Uzun Bālī'nin biyografisi girmektedir. 48b SE
3 "Birdenbire perdeyi kaldırıp atmışsın, bu ne demek? Evden sarhoş hâlde fırlayıp çıkmışsın, bu ne demek?"
4 baʿdehu SE
5 - SE
6 Ruḳūm R1, E
7 İmām-ı//zāde:İmām-zāde SE

enām olmış idi. ʿUlemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl ve levāzım-ı ṭarīḳı kemā-yenbaġī ikmāl eyleyüp Yıldırım müderrisi iken Fużayl Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl, baʿdehu Ṣaḥn Müderrisi Burūsavī Şeyḫī Çelebi medresesinde iştiġāl idüp Maʿlūl Emīr Efendi āstānesine istinād ve mülāzemetle iḥrāz-ı ümniyye-i fu'ād itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Caʿfer Çelebi Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Burūsa'da Veliyyü'd-dīnoġlı[1] Aḥmed Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Ḳadrī Efendi Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş bir senesinde Aʿrec Şeyḫī Çelebi maḥlūlinden elli aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'nde seccāde-nişīn ve tekye-zen-i visāde-i ʿizz ü temkīn olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde ders ü devri temām ve müddet-i ḥayātı ḳarīn-i ḫitām oldı.

Merḥūm-ı merḳūm ġavṭa-zen-i ġımār-ı ʿulūm, ʿamm-zādesi gibi mümtāz-ı aḳrān, āşinā-yı deryā-yı fażl ü ʿirfān, metn-i *Kenz* ve *Viḳāye*'yi taḥḳīḳātı ile taḳrīre ḳādir, şürūḥ u ḥavāşīden müstaḥżır-ı nevādir, saḫī vü kerīm, ḥalīm ü selīm idi. Pederi ḫisset ü imsākde ʿālem ve ḥāfıẓ-ı gencīne-i dīnār u direm olup ol gencīnenüñ hey'et-i[2] ṭılısmı yaʿnī cism-i ḫāmilü'l-ismi iken dāḫil-i daḫme-i fenā olduḳda ḫidmet-i mevlānā dest-yārī-i bez̠l ü seḫā ile ol māl-i vāfiri ḫayli müstaʿiddāna ifnā itmiş idi.

Mıṣrāʿ Cemʿ ider deryā-yı ʿummān ebr-i bārān ḫarcanur

Ās̠ār-ı ʿilmiyyesinden *Şerḥ-i Zeylaʿī*'yi iḫtiṣār itmişdür. Bilā-iḫlāl īcāzı vāṣıl-ı derece-i iʿcāzdur. *Şerḥ-i Miftāḥ-ı Şerīfī*'ye ḥāşiyesi ve ḥikmetden *Hidāye Şerḥi*, *Mollā[3]-zāde*'ye ḥavāşīsi vardur[4]. ʿArabī *Āl-i Selçūḳ Tārīḫi* yazmışdur. *ʿArabşāh* vādīsine ḳarīb, es̠er-i dil-firībdür. **[89a]** Türkī ve ʿArabī naẓma iḳtidārı ve *Ḫusrev ü Şīrīn* ve *Şāh u Gedā* nāmına iki manẓūme-i belāġat-şiʿārı vardur ve bi'l-cümle ʿaynü'l-aʿyān ve nādire-i devrān idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Sifālī-zāde)

Kūze-i vücūdı ḫāk-i pāk-i İstanbul'dan ḳarīn-i ẓuhūr ve "Sifālī-zāde" dimekle meşhūr olmış idi. Evā'il-i ḥālinde leb-teşne-i zülāl-i fünūn ve mülāzım-ı

1 Veliyyü'd-dīn SE
2 Heykel-i SE
3 Mevlānā SE
4 80b E

ser-çeşme-i ʿulūm-ı mefrūż u mesnūn olup sifāl-i dil-i ḳābilin mānend-i kāse-i reyāḥīn ezhār-ı fā'iżü'l-envār-ı maʿārif ile tezyīn itdükden ṣoñra şāyān-ı naẓar-ı aʿyān-ı devlet ve lā'iḳ-ı ʿulüvv-i cāh u rif'at-ı menzilet olmış iken fenn-i ṭıbba küşiş ve ḥakīmāne verziş eyleyüp ticāret-i tecārib ile sermāyedār-ı ʿilm-i ṭıbb ve ol fenn-i celīle gerçekden[1] müntesib olmış idi. Nice zemān Dārü'ş-şifā-yı Meḥemmed Ḫānī'de re'īsü'l-eṭıbbā ve tedbīr-i dil-peẕīri ʿilāc-ı ber'ü's-sāʿa-i merżā olup baʿdehu bi'l-istiḥḳāḳ eṭıbbā-yı sulṭāniyye zümresine iltiḥāḳ eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde ṭabīb-i ṭabīʿatı tedbīr-i bedende ḳāṣır ve şikeste-sebū-yı terkīb-i ʿanāṣır oldı.

Mevlānā-yı mezbūr fażl ü kemālle meşhūr, gül-deste-bend-i ḥadā'iḳ-ı fünūn, ḥadīs̱-i menḳabeti ẕū-şücūn, naḳd-i vaḳt-i Ebū ʿAlī vü Loḳmān, mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿilm-i ebdān ü edyān, merd-i kāmil ve baḥr-ı şāmil idi.

el-Mevlā Caʿfer (Caʿfer Efendi)

Şeyḫü'l-İslām, müfessir-i *Kelām-ı ʿAllām* Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerinüñ ʿammı ʿAbdu'n-nebī Efendi'nüñ maḫdūm-ı mükerremi ve tercemesi sebḳ iden Lüṭfī Çelebi'nüñ ṣınv-ı ʿazīz-i muḥteremidür. Naḫl-i pīrāste-i vücūdı ḫāk-i pāk-i[2] İskilib'den peydā ve āb-yārī-i[3] feyż-i Ḫudā-dād ile keşīde-bālā olup evā'il-i ḥālde şeh-zāde-i nā-ümmīd Sulṭān Aḥmed bin Ḫān Bāyezīd Amāsıyye sancağına mutaṣarrıf iken āstānesine intisāb ve dil-i dünyā-dūst u devlet-perestin[4] gencūr-ı emānī-i bī-ḥisāb itmiş iken ṭoḳuz yüz on sekiz[5] tārīḫinde Sulṭān Selīm-i Ḳadīm pādişāh-ı heft iḳlīm olup;

Mıṣrāʿ او زير زمين كرفت و من روى زمين [6]

mażmūnı üzere birāder-i devlet-ḳasīmi ile devlet-i[7] dāreyni dü-nīm ve şemşīr-i nāfiẕü'l-ḥükm-i ḳażā ile taḳsīm itdüklerinde mensūbān-ı şeh-zāde-i şehīd müstaḥiḳḳ-ı aḫẕ-ı şedīd olmağın ṣarṣar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī ḫidmet-i mevlānā-

1 - SE
2 - SE
3 49a SE
4 Pesendin SE
5 ṭoḳuz SE
6 "O yerin altını (mesken) tuttu, ben yerin üstünü." (Bu mısra Yavuz Sultan Selim'e aittir.)
7 ḫıṭṭa E

nuñ ḫırmen-i ḥayātın ber-bād ve eczā-yı vücūdını perīşān-ı ṣavlet-i bī-dād itmek üzere iken eḳāribine iḥtirāmen āzād olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi ṭarīḳ-ı ʿilme ʿāzim ve dāmen-i ʿırżını ḫār-ı āzārdan bu ṭarīḳle taḫlīṣe cāzim olmış idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan Muḥyi'd-dīn el-Fenārī medresesinde iştiġāl ve Şücāʿu'd-dīn-i Rūmī ḫidmetlerine ittiṣāl idüp mevlānā-yı mezbūr Edrine ḳażāsından ṣoñra Sulṭān Bāyezīd müderrisi olduḳda ṣāḥibü't-tercemeyi muʿīd ve ṭoḳuz yüz yigirmi beş tārīḫinde mülāzemetle ḳadrini mezīd itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Amāsıyye'de Yörgüc Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile belde-i mezbūrede vāḳiʿ Maḥmūd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Aḳşehr'de Atabeg Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Merzifon'da Çelebi Sulṭān Meḥemmed Medresesi'ne müderris olup Ebu's-suʿūd Efendi merḥūm ṣadr-ı Rūm olduḳda miẟli ile İstanbul'da Efḍal-zāde Medresesi'n ifḍāl itmişler idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört tārīḫinde Cürcān Efendi yirine ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'nde ferş-i[1] seccāde-i taḥḳīḳ idüp elli temāmında Ḳara Çelebi yirine Maġnisa fetvāsına terfīʿ olınup elli dört tārīḫinde selef-i ṣālifi Cürcān Efendi yirine ḫırāmān-ı Ṣaḥn-ı ẟemān oldı. **[89b]** Ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Sulṭān Selīm-i ḥalīm livā-yı Maġnisa'da muḳīm iken muʿallimleri Uzun Baḫşī fevt olup yirine ḫidmet-güẕār-ı taʿlīm olmış idi. Baʿdehu istiʿfā itmegin ḫidmet-i mezbūreye Şems Çelebi taʿyīn olınup elli yedi tārīḫinde bunlar Aḥmed Bi'l-ḳāf yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'nde seccāde-nişīn olmışlar idi. Elli sekiz Muḥarrem'inde selef-i sālifi yirine ḳażā-yı Şām-ı şeref-encām birle maḳżiyyu'l-merām oldılar. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde Muḥaşşī Sinān Efendi yirine defʿaten ḳuṭr-ı Anaṭolı'ya ḳāżīʿasker ve Caʿfer-i Ṭayyār ṣıfatına maẓhar olmışlar idi. Altı sene kāmil ġāyet-i nezāhet ile ʿibādu'llāha ḫidmet ve eşiʿʿa-i ʿadl ü iḥsānı şeş cihete işāʿat idüp altmış dört Şevvāl'inüñ evāḫirinde vaẓīfe-i emẟāl ile müteḳāʿid olup ol menhel-i celīle ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi vārid oldı. Baʿdehu edā-yı farīża-i ḥiccetü'l-İslām ve ziyāret-i ṭayyibe-i Ṭaybe'ye ʿaṭf-ı zimām idüp baʿde'l-ḳufūl vaẓā'if-i ʿibādete meşġūl olmışlar idi. Üsküdār ḳurbında bir bāġçe-i dil-güşā peydā ve muḳābilinde bir cāmiʿ-i şerīf ibdā eyleyüp sübḥa-şümār-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde füc'eten intiḳāl ve seyr-i riyāż-ı rıżvāna istiʿcāl

---

1 81a E

eyledi. Ḥażret-i Eyyūb ḳurbında Cezerī Ḳāsım Paşa Cāmi'i ḥaẓīresinde defīn ve sinn-i şerīfleri münāhez-i s̱emānīndür.

Mevlānā-yı merḳūm sime-i ṣalāḥ u 'iffetle mevsūm, seyf-i muṭlaḳ, ḳavvālün bi'l-ḥaḳḳ, pey-rev-i 'ulemā-yı 'āmilīn, 'ābid ü zāhid ve mutaṣallibün fī'd-dīn idi. Mede'l-'ömr hediyye ḳabūline imāle-i nefs-i redī'e itmeyüp bā'is̱-i müdārāt ve cālib-i āfāt olacaḳ zeḫārife iltifāt eylememişler idi. Eyyām-ı ḳażāsı revnaḳ-ı İslām, zemān-ı ṣadāreti[1] tevārīḫ-i eyyām idi.

Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḥażretlerinüñ ḫalīfe-i seccāde-nişīni Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn es-Sirozī ḫidmetlerinden istimdād üzere olmagın vaṣıyyetleri ile 'azīzüñ ḳurbında defn olınmışdur. Bu cerīdede ẕikr olınan Şeyḫ-zāde 'Abdu'r-raḥmān Efendi ve Necmī Efendi bir maḥalde medfūnlardur. *Ḳaddese'llāhu esrārehum*

Mervīdür ki Şām-ı şerīf ḳażāsı virildükde ḳabūlden ibā ve ṭaleb-i inzivā idecek, müte'alliḳātı cem' olup düyūnınır ta'dād u teẕkār ve edāsına manṣıb lüzūmını iẓhār eyledüklerinde bī-iḫtiyār ḳabūl eyleyüp "Ba'de ḳażā'i'l-vaṭar düyūn-ı ma'lūmeyi düyūn-ı mechūleye tebdīl eyledük." diyü te'essüf iderler imiş. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Şāh Meḥemmed bin Ḫurrem (Şāh Meḥemmed[2] Efendi)

Sulṭān-ı ma'nevī, nāẓım-ı *Mes̱nevī*, maẓhar-ı füyūżāt-ı Ḳayyūmī ḥażret-i Celāle'd-dīn-i Rūmī aḥfādından "Mevlānā Ḫurrem bin Meḥemmed bin 'Adil" nām ḳāżī-i ṣāḥib-i iḥtişāmuñ maḫdūm-ı ferruḫ-nijādıdur. Ẕeyl-i āfāḳıyyūna mesāḥib olan Ḳaraḥiṣār-ı Ṣāḥib didükleri şehr-i pür-iştihāruñ müfād-ı sevādı ve nūr-ı süveydā-yı fu'ādıdur. Ol aḳṭāruñ 'ulemāsından taḥṣīl-i sevād ve i'dād-ı levāzım-ı isti'dād eyleyüp Merḥabā Efendi Ḳaraḥiṣār'da Gedik Aḥmed Paşa müderrisi olduḳda dest-būs-ı sa'ādet-me'nūsı ile mübāhī ve 'Alī Paşa Medresesi'ne naḳl olınduḳda sāye-ṣıfat hem-rāhı olup Ṣaḥn Müderrisi Çivi-zāde Efendi'ye ittiṣāl ve ḫidmet-i 'aliyyelerinde iştiġāl idüp ṭoḳuz yüz otuz yedi tārīḫin-

1 - E
2 - R1, E

de Mıṣr ḳāżīsi olduḳlarında nā'ib-i menāb ve ḳırḳ dört senesinde Anaṭolı ṣadrı olduḳlarında muḥāsebe ḫidmeti ile kām-yāb olup[1] ḳırḳ beş senesi hilālinde şeyḫü'l-islām olduḳlarında i'āde ḫidmeti ile bekām ve şeref-i mülāzemetle vāṣıl-ı merām olmışlar idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, **[90a]** ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de Sirāciyye'ye, ba'dehu otuzla Cāmi'-i 'Atīḳ Medresesi'ne, ba'dehu ṭoḳuz yüz elli sekiz senesinde Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi yirine ḳırḳla Kütāhiyye'de Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris olup altmış temāmında selef-i sālifi 'Alī Efendi yirine İstanbul'da Rüstem Paşa Medresesi'ne şeref-baḫşā olup[2] altmış bir ḫilālinde[3] Ḳaramanī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesin cāygāh idüp altmış üç Cemādiye'l-ūlā'sında fevt olan Ferruḫ Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp altmış dört Şevvāl'inde Ebu's-su'ūd-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi'yle tekrīm olınup altmış altı Muḥarrem'inde Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ cānib-i ġarbīde olan cüfte medreseleri temām olduḳda cenūbī vāḳi' olan medrese bunlara in'ām olınup ṭaraf-ı şimālde olan, ḳarīnleri 'Alī Efendi'ye virildi. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde 'Abdu'r-raḥmān Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire ḳażāsıyla rāyet-i iḳbāli ẓāhire olup ol esnāda Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi maḫdūmı[4] Meḥemmed Çelebi'ye dāmād ve mollā-yı merḥūm āstānesine şeref-yāfte-i istinād olup yetmiş dört evā'ilinde Kāmī Efendi yirine Edrine ḳażāsına naḳl olınup yetmiş altı Receb'inde Ḥubbī Mollāsı yirine İstanbul ḳażāsına terfī' olınmışlar idi. Yetmiş yedi Receb'inüñ evāḫirinde[5] ma'zūl ve[6] yirine Şeyḫī Efendi mevṣūl oldı. Yüz aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ta'yīn olınup meşġale-i 'ilm ü 'ibādetle sübḥa-gerdān-ı şühūr u sinīn iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında naṭ'-ı ḥayātı ṭayy-kerde-i dest-i memāt ve Leclāc-ı ecel manṣūbesi ile "Şāh māt" olup[7];

Naḳl eyledi şāh-ı vülāt[8] (978)

1 81b E
2 Altmış//olup:- SE
3 49b SE
4 Efendi maḫdūmı:Efendi-zāde SE
5 Receb'inüñ evāḫirinde:Receb'inde SE
6 Olup SE
7 Diyüp SE
8 نقل ايلدى شاه ولاة

tārīḫ vāḳiʿ oldı. Ṣalāt-ı ṣubḥ içün esnā-yı vużū'da füc'eten intiḳāl ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a istiʿcāl eyleyüp ʿĀbid Çelebi Mescidi sāḥasında defn olındılar.

Mevlānā-yı merḳūm deryā-yı fesīḥü'l-ercā-yı ʿulūm, gevher-i şehvār-ı dürc-i iclāl, kevkeb-i nevvār-ı burc-ı fażl ü kemāl, şehsüvār-ı yek-tene-i meydān-ı baḥs̱ u cedel, mürvārīd-i yek-dāne-i S̱üreyyā-maḥall, vāsıṭatü'l-ʿıḳd-ı şehāmet ü ṣarāmet, dürretü't-tāc-ı vecāhet ü nebāhat, baḥr-ı rā'iḳ-ı ʿilm ü ʿirfān, kenzü'd-daḳā'iḳ-ı taḥḳīḳ ü īḳān, seyf-i ṣārim, esed-i żārim, fīl-bend-i ʿizz ü cāhı mis̱āl-i şāh-ı şaṭrancī şöhre-bend, ġulġule-i fażīleti mānend-i nevbet-i şāhī bülend, ferīde-i ṣadef-i zemān, nādire-i ʿaṣr u evān idi.

Naḳl olınur ki Çivi-zāde Efendi merḥūm ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde baʿde'l-iftā ṣadr-ı Rūm olduḳda bunlara Sirāciyye Medresesi'n ʿarż esnāsında īfā-yı ḥaḳḳ-ı s̱enā eyleyüp "Bu ḥaḳīrün mülāzımı olduġından ġayrı ʿaybı yoḳdur." didüklerinde pādişāh-ı ehl-i nüvāz ṣadr-ı ʿālī-ḳadra iʿzāz idüp "Efendi, yalıñuz ol şeref vāsıṭa-i mültemes olmaġa besdür." buyurmışlar. Mevlānā dahı ruḫṣat-ı ḥüsn-i ḳabūlle furṣat bulup "Saʿādetlü[1] pādişāhum, iki mülāzımum vardur: biri Şāh Çelebi dāʿīleri ve biri Ḳınalı-zāde ʿAlī Çelebi bendeleri. İki çeşm-i cihān-bīnüm mes̱ābesindedür. İkisi dahı müfred-i rūzgār[2] ve Ferḳadān gibi biri birinden farḳı düşvārdur." diyü terbiye buyurmışlar. Rüstem Paşa müderrisi olduḳdan ṣoñra **[90b]** vezīr-i merḳūm āstānesine intisāb ve iltifāt-ı iksīr-naẓīr-i vezīr ile sermāye-i kām-rānīden taḥṣīl-i niṣāb eyleyüp Sulṭān Muṣṭafā ḳatlinde Rüstem Paşa maʿzūl ve gūşe-nişīn-i ḫumūl olmış iken muḫliṣāne mülāzemeti iltizām ve göñüle girmege ihtimām itmiş idi. Pādişāh-ı cihān Naḫcivān seferine revān olup Ḥaleb meştāsında iken altmış bir senesi ḫilālinde silsile-i ʿulemā iḳtiżāsıyla Mihrümāh Sulṭān pāyesi Baġdādī-zāde Ḥasan Çelebi'ye iḥsān olınmışken sulṭān ve vezīr bu tevcīhden dil-gīr olup "Medrese-i mezbūre Şāh Çelebi'nüñ meşrūṭasıdur. Āḫara tevcīh olınursa tesmīr-i bāb ile taʿṭīl yāḫūd zāviye-i meşā'iḫa tebdīl iderüz." diyü ṭaraf-ı salṭanata ʿarż-ı me'mūl eyledüklerinde mü'eddā-yı şarṭ-ı vāḳıf ḳarīn-i ḳabūl olup envār-ı ʿ ināyāt-ı mihr ü māhī ile żamīr-i şāhī müstenīr ve mis̱āl-i ıżmār ʿalā şarīṭati't-tefsīr ol buḳʿa-i celīlede cāy-

1 - SE
2 82a E

gīr olup cevāhir-i daḳāʾiḳ-ı *Ḳurʾāniyye*'yi keşīde-i silk-i taḳrīr ve sımṭ-ı taḥrīr eyledi. Süleymāniyye müderrisi olduḳda ḳıbāb-ı cāh u şevketi felek-cenāb ve ṭanṭana-i şöhreti ṭanīn-endāz-ı nüh ḳıbāb olup fermān-ı ʿālī mānend-i ṣudūr, umūr-ı muʿaẓẓama istimāʿına meʾmūr olurlar idi. Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd fitnesinde pādişāh-ı S̱üreyyā-ġulām diyār-ı ʿAcem niyyetine ẓāhir-i Üsküdār'ı maḍreb-ı ḫıyām idüp şāh-ı ʿAcem'den ilçi intiẓārıyla birḳaç ay ḳarār itdüklerinde ṣāḥibü't-terceme ḳarīnleri ʿAlī Efendi ile Dīvān-ı Hümāyūn'a güẕār ve ḳāżīʿaskerler maḳāmında ḳarār eyleyüp istimāʿ-ı şekvā ve faṣl-ı daʿvā iderler idi. Miʿmār-zāde Efendi gibi ser-defter-i fuḥūl ḥākim-i İstanbul iken iltifāt-ı vezīr-i ʿālī-himmetle keşmekeş-i umūr-ı cumhūr bunlaruñ imżā-yı[1] şemşīr-i ḥükūmetiyle fayṣal ve mirʾāt-ı ṣafaḥāt-ı raḳḳ-ı menşūr mıṣḳale-i ḫāmeleri birle ṣayḳal bulurdı. Vezīr-i mezbūr mesned-i ṣadāretden żarūrī dūr ve ġarḳa-i durdūr-i raḥmet-i Rabb-i ġafūr olduḳda Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAlī Paşa merḥūma ʿarż-ı ihānet ü izdirā idüp mübtelā-yı yeʾs ü ḥırmān iken ās̱ār-ı terbiyet-i vezīr-i maġfūr, żamīr-i münīr-i pādişāhīde cāy-gīr olmaġın baġteten Mıṣr ḳażāsın tevcīh ü iḥsān eyleyüp, [2]هذا أيضا بركة البرامكة mażmūnı ʿıyān olmış idi. Fāżıl-ı mezbūruñ ḳarīnleri ʿAlī Efendi ile nisbetlerinde ḫalḳ-ı ʿalem iki ṭaraf olup saʿdeyn-i fāżılīn gibi miyānlarını tefrīḳ ve aḥadühümānüñ āḫar üzere rüchānını taḥḳīḳ müyesser olmayup cānibdārlarınuñ itdükleri baḥs̱ u cedel, Bedīʿ u Ḳāsım nizāʿına bedeldür. ʿAlī Efendi Edrine ḳāżīsi iken vaḳfa müteʿalliḳ bir ḥücceti gelüp Şāh Efendi taḫṭıʾe itmekle ṭarafeynden risāleler yazılmışdur.[3] Her biri meşhūr-ı āfāḳ ve silkü'l-leʾāl-i ıṭbāḳ-ı evrāḳdur. İnṣāf budur ki Ebu's-suʿūd Efendi gibi müftī bunlaruñ cānibdārı ve daḫl ü taḫṭıʾe bu ṭarafdan cārī iken ʿAlī Efendi mażīḳ-ı muʾāḫeẕeden taḫlīṣ-i girībān-i ʿiṣmet itmekle is̱bāt-ı fażīlet itmişdür. Fi'l-ḥaḳīḳa bunlaruñ cānibinde taʿaṣṣub ġālib ve anlara ġalebe vü istiʿlā ile ẓuhūra ṭālib olup ʿAlī Efendi tevāżuʿ u meskenet ile meşhūr olduġı gibi bunlar ʿucb u ġurūr ile meẕkūr[4], eks̱er-i mübāḥes̱ātı mükābere vü iʿtisāfa maḥmūl olmaġla medḫūldur.

1 - SE
2 "Bu da Bermekîler'in bereketinden cömertliğindendir."
3 50a SE
4 82b E

Āṡār-ı ʿilmiyyelerinden *Iṣlāḥ* ve *Īżāḥ* evāʾiline ḥāşiyeleri ve ḥāşiye-i şerīfiyye-i *Tecrīd*'e taʿlīḳātları vardur. Ḫaṭṭ-ı muṣannif ile Sulṭān Süleymān **[91a]** Evḳāfı kitāb-ḫānesinde maḥfūẓ ve nigāh-ı ʿulemā-yı ʿālī-naẓardan maḥẓūẓdur.

Ḥilye-i cemīleleri tāmmü'l-ḳāme ve behīyyü'l-liḳā, vecne-i yüsrāları şemmāme-i şāme ile behcet-efzā, vecīh ü sütūde-şemā'il, nergis-i şehlāları ḥavele mā'il, vaḳūr u edīb, ʿazīzü'n-nefs ü mehīb idi. ʿĀşıḳ Çelebi'nüñ *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'sında eşʿār-ı dürer-bārı meẕkūr ve keşīde-i silk-i müşkīn-suṭūrdur.

Mervīdür ki baʿż-ı aḥbābına dirler imiş ki "İnşā'allāhi teʿālā İstanbul ḳażāsına dek vuṣūl muḳarrer lākin māverāsı maḥall-i naẓardur." Delīlden su'āl eyledüklerinde cevāb virüp "Yigirmi beş aḳçe ile Medrese-i Sirāciyye'den munfaṣıl iken faḳr u fāḳa istīlāsı ile sülūk-i ṭarīḳ-ı ḳażāya niyyet ve seḥeri ṭaleb-i manṣıb içün ḳāżīʿaskere mürācaʿat ʿazīmetinde iken ol gice vāḳıʿada üstādum Çivi-zāde Efendi'yi gördüm. Faḳīre tevcīh-i ḫiṭāb idüp 'Fikr itdügin ḫāṭıradan ferāġ eyle. İstanbul ḳāżīsi olursun.' diyü buyurdılar. Merḥūmuñ ḳavlinde ḫilāf ve vaʿdinde güẕāf olmaz." dirler imiş.

el-Mevlā Necme'd-dīn bin Meḥemmed eş-Şehīr bi-Necmī (Necmī Efendi) {Necmī}

Vilāyet-i ʿAcem'den gelüp maḥrūse-i Burūsa'da iḳāmet eylemiş bir ḫᵛāce-i ṣāḥib-i ṡervetüñ ḥāṣıl-ı ʿömr-i girān-māyesi ve zemānesinüñ Necm-i Dāye'sidür. İstifāża-i envār-ı ʿirfān ile necm-i istiʿdādı münevver ve tuḫm-i meleke-i māder-zādı nihāl-i[1] sāye-güster olup ʿulemā-yı ʿaṣrdan Ḳara Dāvud Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Saʿdī Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp nice yıllar āstān-ı saʿādet-nişānelerine mülāzım ve ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ile müşārik ü müsāhim olmış idi. Evā'il-i ḥālinde küberā-yı ṭarīḳat-ı Naḳş-bendiyye'den Seyyid Aḥmed-i Buḫārī ḥażretlerine ḫidmet ve Lāmiʿī Çelebi emṡāli iḫvān-ı ṭarīḳat ile ṣoḥbet idüp meşreb-i ehl-i fenādan ḥiṣṣedār ve püşt-i pā-zen-i devlet-i dehr-i nā-pāydār olmaġın daġdaġa-i ṭarīḳdan ferāġ ve ibrīz-i iḫlāṣı ḳālıb-ı ḳalbe ifrāġ eyleyüp ol esnāda Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ şeh-zāde iken defterdārı olan Sinān Çelebi'ye muʿallim ve muṣāḥib ü münādim olup İzvorniḳ sancaġı begi olduḳda bile gidüp mā-beynlerinde rişte-i maḥabbet ekīde ve ʿuḳde-i

1 - SE

uḫuvvet şedīde olmış idi. Ḫidmet-i mevlānā şevḳına Yeñibāzār'da bir medrese binā idüp vech-i maʿāş ve imdād-ı sebeb-i intiʿāş içün kendülere meşrūṭa ve ser-rişte-i ʿaḳdını ḳayd-ı ḥayāta merbūṭ eylemiş idi. Üstād-ı ferruḫ-nijādı Saʿdī Efendi mevlānānuñ ferāġın istimāʿ eyledükde gevher-i mihr ü maḥabbet derūnında iltimāʿ idüp irsāl-nāme-i daʿvet ve müşfiḳāne naṣīḥat eyleyüp menāṣıb-ı celīleye sezāvār iken şey'-i yesīr ile ḳanāʿat muḳteżā-yı suḳūṭ-ı necm-i himmet olduġın ifāde ve taʿyīr ü tevbīḫle fesḫ-i ʿazīmet eylemelerin irāde buyurduḳlarında basṭ-ı muḳaddimāt-ı iʿtiẕār ve ṣafā-yı ḫāṭır ile sülüvv-i ṭabʿ-ı istiġnā-pesendin iẓhār itmekle anlar daḫı ʿarż-ı rıżā ve ʿazīmet-i ṣādıḳasını taḳrīr ü imżā idüp naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ve cemīʿ-i mesmūʿātını ders ü taḳrīr itmek içün icāzet-nāme-i belāġat-nişān inşā ve duʿā vü s̱enā ile aḥkām-ı mürüvveti ifşā[1] itmişler idi. Üstādları ḥayātda olduḳca eks̱er-i senelerde ziyāret muʿtādları idi. Baʿdehu ṣāḥibü'l-medrese Sinān Beg intiḳāl ve evḳāfı teveccüh-i zevāl ü iżmiḥlāl eyleyüp **[91b]** Mollā Necmī'nüñ vaẓā'if-i müneccemesine iḫtilāl gelmiş idi. Ebu's-suʿūd Efendi merḥūm ṣadr-ı ʿālī-ḳadr-i Rūm iken ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb'de vāḳiʿ Cezerī Ḳāsım Paşa müderrisi olan ʿArab Çelebi ders ü devrini itmām ve ṭūmār-ı aʿmārını ḳarīn-i ḫitām eyledükde Mollā Necmī'yi ḥużūr-ı pādişāhīde terbiye ve nihāl-i iḳbālini tenmiye idüp maẓhar-ı ʿināyet ü iḥsān ve İstanbul'a daʿvet içün ıṣdār-ı fermān eylemişler idi. Geldükde yigirmi beş aḳçe ile medrese-i mezbūre tevcīh, baʿdehu teraḳḳıyyātla terfīh olınup mānend-i mā'-ı maʿīn, giderek vāṣıl-ı rütbe-i erbaʿīn olmış idi. Ol medresenüñ şart-ı vāḳıf üzere vaẓīfesi yigirmi beş aḳçe olmaġla ziyādeyi ḳabūl tekellüfinden[2] taʿaffüf eyleyüp bāḳīsi Ḥażret-i Eyyūb Vaḳfı'ndan taʿyīn olındı. Āḫir-i ʿömrine degin ol buḳʿa-i mübārekede ifāde-i ʿulūm ve taʿlīm-i erbāb-ı fühūm idüp ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde necm-i ḥayātı āfil ve naḫl-i ḳāmeti fenāya mā'il olup,[3]﴿وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾ ṣaḥīfe-i ḥāline ʿunvān olmış idi. Medrese-i mezbūre dāmādı olan Şefe-zāde ʿAbdu'r-raḥmān Çelebi'ye iḥsān olındı. Medrese ḥareminde medfūndur.

Mevlānā-yı mezbūr mihr-i celī-ẓuhūr-ı ʿirfān u şuʿūr, üstād-ı kāmil, mürebbī-i ḳavābil[4], envāʿ-ı feżā'ilden behremend, ṣalāḥ u ʿiffetde bī-mānend, mec-

1 83a E
2 Teklīfinden SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 06, "Bitkiler ve ağaçlar secde ederler."
4 50b SE

mū'a-i nevādir ü muḥāżarāt, köhne cöng-i eş'ār u ebyāt, kūteh-ḳadd u 'ālī-şān, ża'īfü'l-cism ü ḳaviyyü'l-'irfān, şeyḫ-i fānī ve pīr-i nūrānī idi. Sinn-i şerīfleri ṭoksandan mütecāviz ve żaʻf-ı pīrī ile medreseye varmaḳdan 'āciz olup ḫānesinde müdārese iderdi. Vüzerā ve 'ulemā ziyāret eyleyüp du'āsın recā ve aṣḥāb-ı ḥācāt ḥarem-i keremine ilticā itmekden ḫālī degül idi. Eyyām-ı dersde *Şifā-yı Ḳāżī 'Iyāż* naḳli ile ibtidā ve *Ḳaṣīde-i Bürde*'den birḳaç beyt taḥḳīḳını ḥüsn-i maḫlaṣ-ı du'ā[1] itmek mu'tādları idi. *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da "Necmī" maḫlaṣı ile meẕkūr ve ba'ż-ı ebyātı mesṭūrdur. Bu beyt zāde-i ṭab'-ı pür-iḳtidārıdur[2]:

Dil ki bir ḳaṣṣābuñ oldı küşte vü pür-yāresi
Zülfi çengālinde ḳaldı aṣılı her[3] pāresi

Ṣūret-i İcāzet-nāme

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله الذي أظهر نجمَ الدين الحنفيَّ حيثما ظهر غاسقُ الجهالة هدايةً للتائهين، وأكمل بدرَ الشرع المستبين السويّ بعد ما انتشر في الآفاق غياهبُ الضلالة عنايةً للعالمين، وقوّى من العلماء وجعل لهم من لدنه سندا، وأبقى ذكرهم الجميل وخبرهم الصحيح على صفحات الأيام بأقلام ألسنة الأنام أبدا. أحمده على حديث نعمه المتصل المسلسل عدده، و أشكره على تواتر آثار كرمه الذي لاينقطع مدده ولاينتهي أمده، وأشهد أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريك له شهادةً أتخذها لنيل سعادة الدارين منهجا، وآنس بها يوم أمسي في جانب اللحد غريبا، في الأكناف مدرجا. وأشهد أنّ سيدنا محمدا عبده ورسوله أفصحُ من جاء من ربه مرسلا، وأنصح من خوطب بوحيه فأمسى به جانبُ الشرك متروكا مهملا. صلى الله عليه وعلى آله وصحبه الباذلين لإعلاء أعلامِ الدينِ المُهَجَ والجُسومَ، الفائزين بتشريف قوله صلى الله تعالى عليه وسلم[4] «أصحابي كالنجوم»، وسلّم عليه وعليهم مانجمٌ طلعَ وطلعٌ نجم. (و بعد) فلا يخفى على ذي عقلٍ لازبٍ ونجمٍ **[29a]** فكرٍ ثاقب، أنّ الحديثَ، بعد كلام الله الفرقانِ بينَ الطيّب والخبيث، أنفعُ المطالب، وأرفع المهارب. من انتهج مناهج تحصيله فقد اهتدى، واتصل بسعادة لا يخفى، ومن استمسك به فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها. فهو أولى ما يَصرف الانسان إليه عِنانَ وَكْدِه وكَدِّه، وخيرُ ما يَبذل فيه ذواللّبّ غايةَ جهده وجدّه. فعلماء الحديث من أقربِ خلق الله إليه وسيلةً، وأثبتِهم عنده مزية وفضيلة، وأقربهم في الدين طريقة، وأحسنهم سجية وخليقة، وأرفعهم في الدنيا قدرا، وأكملهم بدرا، وأعظمهم في الآخرة مثوبة وأجرا. ولقد أشار إلى

1 - SE
2 Bu//iḳtidārıdur:- R1, E
3 Bir SE
4 83b E

ماقلنا من مقول «الذكر العلم فى نصّ الكتاب وأحاديث الرسول، وسواهما عند المحققين آفات الفضول». **وممن جعل الله التوفيقَ رفيقَهم**، وسهّل إلى اقتناص شوارد الفضل طريقَهم، وصرَف الهمّةَ إلى تحصيله، وألقى سرائره على اقتناء شعره وتفضيله، الأخُ الفاضلُ، والمولى الكامل، الشاب الذي نشأ في طاعة الله، وقصر على اكتساب الأعمال همّتَه وهواه، شمسُ الحق والتقوى واليقين، **مولانا نجم الدين**، ابن قدوة التجار، سيد الأحرار، محيي الملة والدين، محمد بن نجم الدين، سعد نجمه في فلك الكمال، ونجم سعده في الحال والمآل، فإنه أنفَقَ رَيْعانَ عمرِه وعُنْفُوان أمره في اقتباس كل فضيلة دينية، وأحرزَ كلَّ معرفة يقينية. **ولمّا شرّفني بمصاحبته**، وآنسني بمجاورته، **وسمع مني** ثلاثيّات الإمامِ سلطان المحدثين، مقتدى السلف الصالحين، أبي عبد الله محمد بن اسمعيل البخاري، وبعضا من مشارق الأنوار للشيخ الإمام أبي الفضل الحسن بن محمد الحسن القرشي العمري الصغاني الحنفي، وبعضا من المصابيح للإمام العلامة، محيي السنة، قامع البدعة، أبي محمد الحسين بن مسعود البغوي، و قرأ عليّ بعضا من تفسير الإمام القاضي ناصر الدين البيضاوي، وبعضا من هداية الفقه للشيخ الفاضل الهمام مقتدى الائمة الكرام علي بن أبي بكر بن عبد الجليل المرغيناني، رحمهم الله وأرضاهم، وسمع أيضا في أثناء مدة الإيناس والمجاورة، وخلال أوقات المخاطبة والمحاورة، كثيرا من المسائل الفقهية والفوائد العلمية، والأشعار العربية واللطائف الأدبية، **أجَزْتُ له** -أعلى الله نجم سعادته وأكمل بدر محمدته وسيادته- أن يَرويَ جميع ذلك عنّي بنقله منّي، وأن يروي سائر مايتعلق بالرواية من تفسير وحديث وأصول وفروع ومسموع ومطبوع، وأن يبيّن الأحكام، ويعلّم مسائل الحلال والحرام، آخذا عليه ما يؤخذ في الإجازات من الاحتياط التامّ في الرواية، والتحرّز عن المُجازَفة فيه فوق الغاية. **ثم إنه استكتبني صورة الإجازة**، فكتبت هذه الأسطر بالاختصار والوجازة، إجابة إلى سؤاله و إسعافا لمسؤله، وأعهد عليه أن يذكرني في الأدعية الصالحة المستجابة، خصوصا في الأوقات التي هي مظنة الإجابة، على ماهو المأمول من شرف جهته، واللائق بكرم سجيته و علو همته، **و أنا أروي عن شيخ مشايخ الإسلام**، قدوة العلماء الأعلام، أستاد المحدثين، بقية السلف الصالحين، ابن يحيى زكريا الأنصاري الشافعي، إجازةً مكتوبة إليّ من مصر، حفظها الله تعالى عن الإصر، وعن السيد العلامة، والأيّد الفهامة، قوام الملة والدين، مولانا **[29b]** ومن كل الوجوه أولانا، يوسف بن الحسن [1]الحسيني، وعن الشيخ الإمام [2]شمس الملة والدين محمد بن إبراهيم السمديني، وغيرهم، الإجازة صحيحة وكذا السّماع والقرآءة. كتبه العبد الفقير إلى الغني الأعلى سعد بن عيسى، عصمه الله عن الذلل في الإفتا، وهو حسبي ونعم المولى.[3]

---

1 84a E

2 51a SE

3 "Rahmân ve Rahîm olan Allahın adıyla…Cehâletin karanlığı ortaya çıktığı bir zamanda, yolunu şaşır-

el-Mevlā Bedre'd-dīn Maḥmūd el-Ḫālī (Beñli Maḥmūd Efendi[1])

Vilāyet-i Ḳaraman'da "Lārende" nām şehr-i benāmdan peydā ve "Beñli

mışlara rehber olsun diye Necmeddin el-Hanefî'yi ortaya çıkartan, tam ve açık olan şerîatin hilalini, dalâletin yayıldığı bir ortamdan sonra âlemlere rahmet olarak tamamlayan, ulemâyı güçlendiren, onlara katından güç veren, şânını kalıcı kılan, ebediyete kadar onların hakkındaki doğru haberleri koruyan Allah'a hamd olsun. Saymakla bitmeyen nimetlerinden dolayı ve kesintisiz devam eden lütuflarından dolayı ona hamd ederim; şükrederim. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağı olmadığına, iki dünya saadetini kazandıran yol olan ve ölümden sonraki en yalnız anımızda yegâne dost olan bir şehâdetle şehadet ederim. Rabbi taarfından gönderilenler içinde en fasîh ve vahye muhatab olanlar arasında en dirayetli olup sayesinde şirkin metrûk ve mühmel olduğu Efendimiz Muhammed'in onun kulu ve resûlü olduğuna da şehadet ederim. Salât ve selâm ebediyen onun, ailesinin ve dîni yaymak için kanını ve canını harcayan ve Hz. Peygamber'in 'Ashâbım yıldızlar gibidir' müjdesine nâil olan ashâbının üzerine olsun. Bundan sonra, aklı başında olan tefekkür sahibi kimseler için açık bir husustur ki doğruyla yanlışı ayırt eden Allah kelâmından sonra hadisler arzulanacak ve istenecek olanların en faydalısıdır. Hadis elde etmek üzere bir yola giren kişi hidayeti bulmuştur ve açıkça mutluluğu elde etmiştir. Hadise sımsıkı sarılan kişi kopmaz bir kulpa sarılmış olur. Hadis ilmi insanı yanlışlardan, zorluklardan ve kötülüklerden çevirmede en önde gelen ilimdir ve akıllı bir kimse için çabasını yönlendireceği en hayırlı ilim dalıdır. Hadis ulemâsı vesile olarak Allah'a en yakın olanlardır. Değer olarak da Allah katında en sağlam olanlardır. Dînde yolu en yakın olanlardır. Ahlâken de en güzel olanlardır. Dünyada da değeri en üstün ve en gözde olanlar onlardır. Âhirette en çok sevap elde edecek olanlar da onlardır. Bu dediklerimize Kur'ân-ı Kerîm'de de, hadisi şeriflerde de, onun dışındaki muhakkik âlimlerin ve Allah'ın lütufta bulunduğu kimselerin sözlerinde de deliller vardır. Bütün gayretini, ömrünü hadis tahsil etmeye vermiş olan değerli kardeş ve mükemmel dost; Allah'a itâatle gençliğini geçiren; arzu ve gayretini dünyalıklar elde etmede dizginleyen; hakkın, takvânın ve ilmin güneşi; tüccarların önde geleni; özgürlerin efendisi; dînin ihyâ edicisi Muhammed bin Necmeddin'in oğlu Mevlana Necmeddin… Kemâlin zirvesinde onun yıldızı parlamıştır. Şimdi de ve gelecekte de onun yıldızı mutluluk saçmaya devam edecektir. Çünkü o, ömrünün en güzel anlarını dînî faziletler elde etmek, ilmin ve irfânın zirvesini yakalamk için harcamıştır. Onunla beraber olma şerefine nâil olduğumda ve dostluk içerisinde bulunma nimetini elde ettiğimde benden muhaddislerin imamı Ebû Abdullah Muhammed bin İsmail el-Buhârî'nin el-sülâsiyyât şeklindeki rivayetlerini dinlemiştir. İmam Ebü'l-fadl Hasan bin Muhammed el-Kuraşî el-'Umarî es-Saganî el-Hanefî'nin Meşârıku'l-envâr'ından da bir kısmı dinledi. Sünneti ihyâ eden, bid'atleri ortadan kaldıran Ebû Muhammed Hüseyin bin Mes'ûd el-Begavî'nin Mesâbih'inden bazı bölümleri benden dinledi. Yine bana Kâdî Nâsıru'd-dîn Beydavî'nin tefsirinden; yüce gönüllü, faziletli şeyh, şerefli imamların kendisine uyduğu Alî bin Ebîbekr bin Abdülcelîl el-Merginânî'nin Hidâyetü'l-fıkh'ından bazı bölümleri okudu. Ve yine beraber bulunduğumuz müddette ilmî müzâkerelerde bulunduğumuz ortamlarda pek çok fıkhî meseleleri, ilmî hususları, Arap şiirlerini, edebî nükteleri dinledi. Bende ona (Allah onun mutluluk yıldızını ve efendilik ışığını yüce ve mükemmel eylesin) bütün bu benden dinlediklerini nakletmesi; tefsir, hadis, usul, fürû', sözlü ve yazılı hususları rivayet etmesi; ahkâma dâir meseleri açıklaması; helâl ve haramı öğretmesi; ilmî hassâsiyetlere dikkat etmesi, icâzetin gereğini yapması hususlarında ondan söz alarak ona icazet verdim. Sonra o, benden icazetin bir suretini yazmamı istedi. Ben de onun arzusuna cevap vererek kısaca bu satırları yazdım. Beni, özellikle icabet saatlerinde hayır dualarında anmasını ondan bekliyorum. Ki onun yüce ahlâkından ve karakterinden beklenen de budur. Ben ulemânın önde geleni, muhaddislerin ustâdı, selef-i sâlihînin son halkalarından İbn Yahyâ Zekeriyyâ el-Ensârî eş-Şâfi'î'den, Mevlana Yûsuf el-Hasan el-Hüseynî'den, ve imamların önde gelenlerinden, milletin ve dînin liderlerinden Muhammed bin İbrahîm es-Semdinî'den ve bunlardın dışındaki diğer ulemâdan yazılı icazete dayalı olarak rivayet ediyorum. Bu icazet sahihtir ve aynı şekilde işitilerek ve okunarak elde edilmiştir. İcazeti de Allah'a muhtaç olan kul Sa'd bin Îsâ yazmıştır (Allah onu fetva hususunda yanlış yapmaktan muhafaza eylesin.). Allah bana yeter. O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır."

1 - SE

Maḥmūd" dimekle şöhre-i dünyā olmış idi. Ḥāl-i[1] vücūdı noḳṭa-i ṣaḥīfe-i isti'dād ve süveydā-yı dil-i bī-ġıll u şāme-i şemmāme-şemā'il gibi taḥṣīl-i sevād eyledükde Muṣṭafā Paşa Müderrisi Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Çelebi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, ba'dehu pederi Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine ittiṣāl idüp ḫidmet-i 'aliyyelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Çendik Medresesi'ne, ba'dehu otuz aḳçe ile Ferhādiyye'ye, ba'dehu ḳırḳ akçe ile Ḳadrī Çelebi Medresesi'ne müderris ve taḥṣīl-i 'ulūm-ı 'āliyeye mümāris olup ṭoḳuz yüz yetmiş üç Cemādiye'l-ūlā'sında ṣadreyn-i fāżıleyn Ḥāmid Efendi ve Pervīz Efendi ḳırḳdan ma'zūlleri Şeyḫ Vefā Cāmi'-i Şerīfi'nde imtiḥān fermān olınduḳda Zekeriyyā Efendi ve 'Arab-zāde 'Abdu'r-ra'ūf Efendi ve Deli Kerīm Efendi ve Seyfī Efendi ve Ayās Efendi ve ṣāḥibü't-terceme yegān yegān ḥużūr-ı ḫudāygān-ı ṣudūrda 'arż-ı bıżā'a-i 'irfān eyleyüp ol es̱nāda rehīne-i imtiyāz olan 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi ile Zekeriyyā Efendi ser-efrāz olup cedīden binā olınan Ṭopḳapusı'nda vāḳi' Aḥmed Paşa Medresesi ile 'Arab-zāde Efendi ve Çorlı Medresesi ile Kerīm Efendi i'zāz olınup sā'irleri mevḳūf ḳalmış idi. Yetmiş dört Muḥarrem'inde Ḥaydar Paşa Medresesi binā olınduḳda ibtidā bunlara i'ṭā olındı. Binā-yı medrese temām olmadın revāḳ-ı vücūdı 'urża-i inhidām olup ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Şa'bān'ında Remzī-zāde 'Alī Efendi medrese-i maḥlūle ile bekām oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ża'f-ı 'ilm ü ḳuvvet-i ḳalble meşhūr, küsec iken kiyāsetden bī-behre, ḥaḳīrü'l-hey'e vü bed-çihre, ṣalāḥ-ı ḥāli 'ilmine ġālib, şāhid-i maṭbū'-ı ma'ārife ṭālib, 'āşıḳ-ı mehcūr-ı cemāl-i kemāl, kenāre-nişīn-i deryā-yı fażl ü efżāl idi.

Mervīdür ki Ebu's-su'ūd Efendi āstānesinde fetvā kātibi iken secde-i sehvden su'āl olınduḳda ġalaṭ-ı 'avām üzere sehv-i secde yazup mollā-yı merḥūm sehvine işāret itmiş iken āgāh olmayup ṣafḥa-i dilden sevād-ı cehl-i mürekkebi şüst ü şū ve sācid-i sāhī gibi tenbīh iden yārāna ser-fürū itmiş idi. *'Afa'llāhu te'ālā 'anhu.*

el-Mevlā 'Abdu'l-laṭīf (Pepegī Laṭīf)

Manẓūme-i kelimātı sektedār olmaġın "Pepegī Laṭīf" dimekle iştihār bulmış idi. 'Aṣr-ı Sulṭān Bāyezīd-i Velī ve Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'de ṣadr-ı Rūm

1 Ḫilāl R1

olan Gürz Seyyidī Efendi merḥūmuñ oġlı ʿAbdu'l-laṭīf Çelebi'nüñ ferzend-i dil-bendidür. Henüz perde-nişīn-i raḥm-ı māder iken pederi perde-der-vücūd fānī olduḳda ismi ile tesmiye ve cedd-i emcedi ḥacrinde terbiye olınmış idi. Nükte-sencī-i ʿilm ü ʿirfān ve taʿdīl-i mīzān-ı lisān içün saʿy-i bī-kerān eyleyüp Ḥāmid Efendi'den muḳaddimāt-ı ʿulūmı temhīd ve mebānī-i fünūnı teşyīd itdükden ṣoñra müfti'l-enām[1] Ḳadrī Efendi'den mülāzemetle maḳżiyyu'l-merām[2] olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'ne, baʿdehu **[93a]** otuzla Ṣire'de İbn Melek Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla belde-i mezbūrede Mollā ʿArab Medresesi'ne müderris olup baʿde'l-ʿazl ḫārice mülāzemet es̱nāsında beş yıl zaḥmet çeküp bi'l-āḫire üstādı Ḥāmid Efendi himmeti ile ṭoḳuz yüz altmış beş Ṣafer'inde Kāmī Efendi yirine Muṣṭafā Paşa Medresesi'yle bekām, yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Üçşerefeli ile bülend-maḳām, yetmiş üç Şevvāl'inde Ḳaba Bostān yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye ile vāṣıl-ı merām olmış idi. Yetmiş altı Şevvāl'inde müteʿayyinān-ı ḳużātdan İzmir Ḳāżīsi Ḳara Aḥmed-zāde fevt olup manṣıbı maḥlūl olduḳda baʿż-ı nevāḥī ilḥāḳıyla mevleviyyet iʿtibār olınup bunlara ʿināyet olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde ḳāżī iken müddet-i ḥayātı āḫir olup yirine ʿArab İbrāhīm cerr-i ẕüyūl-i maʿālī vü mefāḫir itmiş idi.

Mevlānā-yı mezbūr luṭf-ı ṭabʿla meşhūr, mażbūṭu'l-lisān, ḫāliṣü'l-cenān, ḥalīm ü selīm, maḫdūm-ı kerīm idi.

el-Mevlā Aḥmed bin ʿAbdu'llāh (Fevrī Efendi[3]) {Fevrī}

Şuʿarā-yı Rūm'uñ ser-bülendi Mevlānā Fevrī Efendi'dür.

Beyt N'ola murġān-ı maʿānī ile itse bāzī
Arnavud aṣlıdur ol ṭaşlı yirüñ şehbāzı

Sinīn-i ʿömri ʿaḳd-ı evvele vāṣıl olmadın şehd-i şehādetle taṣḥīḥ-i ʿaḳīde ve Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī ḥażretleri vāḳıʿasında telḳīn-i İslām eyleyüp ʿuḳde-i

1 84b E
2 Maḳżi'l-merām:bekām SE
3 - E

i'tiḳādını ekīde eylemiş idi. 'Ale's-ṣabāḥ ṣa'ṣa'a-i nūr-ı İslām maşrıḳ-ı dilinde lā'iḥ ve nesīm-i ṣubḥ-ı hidāyet meşāmm-ı cānında fā'iḥ iken ġuzāt-ı İslām ol gevher-i tābendeyi sengistān-ı küfrden iḫrāc ve bāzār-ı i'tibārda ḳarīn-i revāc ḳılmış idi. Ferhād Paşa ketḫudāsı Pūlād Ketḫudā'nuñ ḫātem-mis̱āl mülk-i yemīni olduḳda ta'līm-i 'ilm ü hüner ve muḫtaṣarātı ke'n-naḳş fi'l-ḥacer idüp hem-ser-i nigīn-i Süleymān olmaġla nām ü nişān bulmış idi. Maḫdūmı fevt olup birāderi Ca'fer Ketḫudā'ya intiḳāl eyledükde ol merd-i cihān-dīde mevlānānuñ feyż-i himmete ḳābiliyyetin müşāhede idüp manẓūr-ı 'ayn-ı 'ināyet olmaḳ ümmīdi ile Rūmili Beglerbegisi Lüṭfī Paşa'ya ihdā ve çerāġ-ı meclis-i luṭfı olmasın recā ider. Paşa-yı cihān-baḫşāya "sūsen" redif bir ḳaṣīde 'arż eyleyüp naẓar-ı iksīr-es̱er ümmīd iderken i'tāḳ ile iktifā eylemiş idi. Maḳṣūd-ı aṣlī ḥāṣıl olmayıcaḳ Rūmili ümerāsından Bālī Paşa'ya virdükde ol daḫı i'tāḳı iḥsān mülāḥaẓa idüp tīr-i tedbīr hedef-i me'mūle meḳṣūl olmaz. Def'a-i s̱ālis̱ede Defterdār Naḳḳāş 'Alī Çelebi'ye i'ṭā eyledi[1]. Bunlar fi'l-cümle ḳadrin bilüp nihāl-i āmālin tenmiye ve gevher-i kemālin terbiye es̱nāsında iken terk-i 'ālem-i ṣūret ve ṣafḥa-i ḫāk-rīz-i 'ālemden üstād-ı ter-dest-i ecel maḥv-ı māhiyyet eyledükde s̱ülüs̱-i vaṣıyyetinden s̱ālis̱en i'tāḳ olındı. Derdmend Fevrī Efendi ṭūmār-ı şaḫṣ-ı cerrār ve ḳaṣīde-i şā'ir-i denā'et-şi'ār gibi elden ele düşüb;

Beyt İy kūy-ı ḫarābātı gezen ḫāne-be-ḫāne
İy der-be-der itmiş seni evżā'-ı zemāne

mażmūnı üzere bu deñlü sa'y ü küşişden vāyesi ḥırmān olup gevher-i maḳṣūdı nā-yāb ve efendisi olan ṣāḥibü'l-ḫayr niyyeti ile müṣāb olmış idi. Bi'l-āḫire ṭarīḳ-ı 'ilme pā-nihāde ve küçe-gerdān-ı erbāb-ı ifāde olup Edrine'de Beglerbegi Müderrisi Ṭursun Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl[2], ba'dehu Ḳalender-ḫāne Müderrisi Ṭaşköprī-zāde Efendi'ye ittiṣāl **[93b]** idüp ba'dehu Ṣaḥn müderrislerinden 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi'den istifādeye müdāvim, ba'dehu Bostān Efendi'nüñ i'ādesinden mülāzım olmış idi. Elli dört tārīḫinde yigirmi aḳçe ile Edrine'de Enbār[3] Ḳāżī Medresesi'ne müderris olup Elḳāṣ seferinde Ed-

1 52b SE
2 85a E
3 Enbāz R1

rine muḥāfaẓasına me'mūr olan Şeh-zāde Sulṭān Selīm Ḫān āstānesine intisāb ve aḫẕ-ı cevā'iz-i bī-ḥisāb eyleyüp şefā'at-nāmeleri ile yigirmi beş aḳçe ile Ḫāṣ-köy Medresesi'ne vāṣıl, ba'dehu yeden bi-yedin otuzla Vize Medresesi'ne nā'il olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış senesinde Naḫcivān seferine revān ve mevkib-i pādişāhīde mānend-i mūr-ı Süleymān olup ḳırḳ aḳçe ile Ḳapluca Medresesi'ne naḳl olınmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde Samsūnī-zāde Maḥmūd[1] Efendi yirine 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi'ne ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Lüṭfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Ḫānḳāh Medresesi'n tekyegāh idüp yetmiş iki Cemādiye'l-ūlā'sında selef-i sālifi yirine Ḫāṣekī pāyesine pā-yı himmet ḳoyup yetmiş beş Muḥarrem'inde 'İbād Çelebi yirine Ṣemāniye'ye gelüp yetmiş yedi Receb'inde Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Şām-ı şeref-encām fetvāsı ile vāṣıl-ı kām olmış idi. Yetmiş sekiz Ẕi'l-ḳa'de'sinde;

Mıṣrā' Şehr-i Şāmuñ bāġ-ı ḫuld altında yā üstindedür

mażmūnı üzere seyr-i cināna ṭalebkār olup rūḥ-ı revānı a'lā-yı 'illiyyīne güẕār ve cism-i ḫākī-i nā-tevānı zīr-i zemīnde ḳarār eyledi.

Tārīḫ فوری برفت (978)[2]

tārīḫ-i vefātıdur.

[Tārīḫ Revān oldı beḳā dārına Fevrī[3] (978)[4]]

İsḥaḳ Çelebi yanına[5] defn olınup manṣıb-ı maḥlūli Sinān Çelebi'ye iḥsān olındı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, serī'u'l-intiḳāl, bedī'u'l-irticāl, ṣa'bu'l-münaẓara, ḥulvu'l-muḥāvere, mū-şikāf-ı daḳā'iḳ, ḥulle-bāf-ı ḥaḳā'iḳ, elsine-i s̱elās̱e i'māline ḳādir, bī-naẓīr münşī ve üstād şā'ir idi.

1 Meḥemmed SE
2 "Fevrî gitti."
3 روان اولدی بقا دارینه فوری
4 Tārīḫ//978:- SE; der-kenar R1, E
5 Cenbine SE

Āṡār-ı ʿilmiyyesinden *Dürer [ü] Ġurer*'e ḥāşiyesi ve fünūn-ı mütedāvilede resā'il ü taʿlīḳātı ve ḳurṭ-ı mismaʿa-i ḳabūl olmış kelimātı vardur. Sulṭān Süleymān-ı merḥūmuñ *Dīvān*-ı belāġat-ʿunvānların tertīb eyleyüp ḫoş-āyende inşā ile irtibāṭ ve şīr ü şekker gibi ḥüsn-i iḫtilāṭ virmişdür. El-ḥaḳḳ tertīb-i ġarīb ve eser-i dil-firībdür.

Mervīdür ki mübtelā olduġı marażdan ifāḳat bulmış iken ḳubūr-ı enbiyā vü evliyāyı ziyāret eyleyüp refʿ-i dest-i duʿā ve türāb-ı bedeni ol ḫāk-i pāke ilḥāḳ içün recā ider. Bā-ḫuṣūṣ Şeyḫ-i Ekber ḥażretlerinden muvālāt-ı sābıḳayı ʿināyāt-ı lāḥiḳaya vesīle ittiḫāẕ idüp ʿarż-ı niyāz eyledükde duʿāsı maḳbūl ve recāsı ḥuṣūle mevṣūl olur.

Müretteb *Dīvān*'ı ve ʿArabī vü Fārisī eşʿār-ı belāġat-ʿunvānı vardur. Taḫmīs ve teṡdīs vādīsine revnaḳ-ı bī-endāze ve murabbaʿları çār-cihet-i ʿāleme āvāze ṣalmışdur. *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da mesṭūr olan birḳaç beyt-i fāḫir teşḥīẕ-i ḫāṭır içün revnaḳ-ı meclis-i menāḳıb u mefāḫir ḳılındı:

Ebyāt Dünyeden mürdeleri ṣanma mürūr[1] eylediler
Yatdılar arḳaları üzre ḥużūr eylediler[2]

Dīger[3] Emvāc-ı ḳulzüm-i ʿışḳ bu nūh ḳıbāba ṣıġmaz
Ehl-i dile ne maḫfī deryā ḥabāba ṣıġmaz[4]

[Ve lehu] Çarḫ-ı ḥüsnüñ var ise Mirrīḫidür ol ser-terāş
Bir elinde tīġ-ı bürrān bir elinde daḫı baş[5]

[Ve lehu] Cism-i nizārüm ile görüp ṣāyem ehl-i dil
Ṣandı[6] ten-i żaʿīf ü naḥīfi ḫayāl-i ẓıll[7]

---

1 ʿubūr SE
2 Bu beyit SE'de 11. sıradadır.
3 - E
4 85b E; Bu beyit SE'de 12. sıradadır.
5 Bu beyit SE'de 13. sıradadır.
6 Didi SE
7 Bu beyit SE'de 15. sıradadır.

[Ve lehu] Alçaḳ ḳoma rikābveş olma çü tīġ tīz **[94a]**
Ne yavuz ol aṣıl ne yavaş ol dilā başıl[1]

Ġazel[2] Gezüp mülk-i vücudı ʿālem-i ʿışḳa ḳadem başdum
Bu günden ṣoñra ölmezsem ʿadem iḳlīmidür ḳaṣdum

Dü-tā olmış ḳadüm bir āh idüp cān virdi ṭoġrıldı
Ġamuñla iy kemān-ebrū oḳum atdum yayum yaṣdum[3]

İki bögrüm biri birine geçdi ṣanma żaʿfumdan
Beden bol geldi cāna sūzen-i hicrān-ıla ḳaṣdum

Ḥabāb-ı eşkümi zeyn eyledüm āhum şerārıyla
Mezārum ḳubbesine nūrdan ḳandīller aṣdum

Ṭutuşdum küştī-gīr-i ġamla Fevrī bezm-i ʿışḳ içre
Erenler himmetiyle bir ayaġ-ıla anı başdum

Beyt[4] Feraḥ bīgānedür göñlümle iy ġuṣṣa sen evdensün
Feraḥ-şādī gelür gider benümle ḳalacaḳ sensün

Alup ben ḫākden būy-ı maḥabbet ḫāṭırum ṣordı
Ayıtdı kim ne yir ṭopraġısun miskīn ne yirdensün

[Ve lehu] Siyeh çul giy ḳayurmaz tek göñül pür-vecd ü ḥāl olsun
Derūnuñ Kaʿbeveş pāk it birūnuñ ḳara şāl olsun

[Ve lehu] Şemʿveş başumı kesüñ ten-i sūzānumdan
Yine bir baş çıḳa şevḳıla girībānumdan[5]

---

1 Bu beyit SE'de 14. sıradadır.
2 Bu gazel SE'de ilk örnek gazelden hemen sonra gelmektedir.
3 E ve SE'de 2. beyit ile 3. beyit yer değiştirmiştir.
4 - E
5 52a SE

[Ve lehu] İsterin Ḥaḳḳ ḫaste-dil ʿuşşāḳa cānānın vire
Umarın derdin viren Allāh dermānın vire

[Ve lehu] Biraz eglenmege bāʿiş̱ olur diyü ṣafā eyler
Der-i Leylāda Mecnūnuñ diken batsa ayağına

[Ve lehu] Geldüklerine ʿāleme nādim gibi bu ḫalḳ
Şöyle gider ki binmiş ölüsi dirisine

Bu ġazel-i ʿāşıḳānesi ḫaylī şöhret bulmışdur[1]:

Ġazel ʿIşḳ eyleyeli cānı derd ü ġamuña muʿtād
Ṣaḥrāda benüm Mecnūn ṭağlarda benüm Ferhād

Var ise cihān içre ʿışḳ-ıla benüm şimdi
Mecnūna bedel maḥzūn Ferḥāda bedel nā-şād

Mecnūn ile Ferhāda ʿışḳ içre benüm mürşid
Pīr-i ġamuñ idelden ol yolda beni irşād

Vādī-i meşaḳḳatde Mecnūna benüm hādī
Kūh-ı ġam u miḥnetde Ferhāda benüm üstād

Esrār-ı ġam-ı ʿışḳı Fevrī kime şerḥ itsün
Mecnūn ise bir cāhil Ferhād ise bir ırġād

Bu ḳıṭʿası daḫı meşhūrdur[2]:

Ġazel Meclis-i ehl-i maʿrifet olsa
Her kişi yirini tedebbür ider

Ṣadre oturmağıla bir cāhil
Kendüyi fażlla taṣavvur ider

---

1 SE'de şiir örnekleri bu cümle ve altındaki gazel ile başlamaktadır.
2 Şöhret-şiʿārdur SE

Süfehānuñ kimisi anuñ içün
Çelebiyüm diyü taṣaddur ider

Līk meclisde olsa baḥs̱-ı ʿulūm
Ne belādur diyü teneffür ider

Kendüye nāgehān ḫiṭāb olsa
Belī besle o meclisi pür ider[1]

Çelebi sen de söyle diseler
Başlar ensābını[2] teẕekkür ider

Söyledür olsañ ebcedi bilmez
Eb ile cedd ile tefāḫür ider

Men taʿazzā[3] ḥadīs̱ini bilmez
Ne taṣavvur ne ḫod tefekkür ider

el-Mevlā Maḥmūd Beg ([ʿAbdī Çelebi Maḫdūmı] Maḥmūd Beg)

Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde Efendi'nüñ birāder-i ṣāḥib-i kemāli, Defterdār ʿAbdī Çelebi'nüñ maḫdūm-ı maḥmūdu'l-ḫiṣālidür. ʿUlemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve beẕl-i saʿy ü ictihād ile taḥṣīl-i kemāl eyleyüp Ṣaçlı Emīr Efendi'den mülāzım ve baʿż-ı medāris-i ʿilmiyyede ifādeye müdāvim[4] olmış idi. Ḳırḳ aḳçe ile Ḳapluca müderrisi olduḳdan ṣoñra yüz aḳçe ile Ṭrablus-ı Şām ḳażāsıyla bekām olup baʿdehu Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ve Sulṭān Süleymān evḳāfı tevliyeti ile kesb-i nām ü nişān eyleyüp baʿdehu Rūmili'nüñ defterdār-ı tīmārı, baʿdehu Mıṣr-ı Ḳāhire'de[5] māl defterdārı olmış idi. Baʿdehu Aydın sancaġında emīrü'l-livā, baʿdehu cezīre-i Rodos eyāleti ile şuḳḳa-i iḳbāli vālā olup ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz senesinde ʿalem-efrāz-ı ʿālem-i beḳā olmış idi.

Merḥūm-ı mezbūr maḥāsin-i celīle ile meşhūr, mecmūʿa-i ferāʾid-i feżāʾil, gül-deste-bend-i mekārim ü fevāżıl, maẓhar-ı şuʿāʿ-ı baḫt-ı devlet, **[94b]** hem-nefes-i ṣubḥ-ı saʿādet idi.

1 Bu beyit SE'de bir sonraki ile yer değiştirmiştir.
2 Ecdādını SE
3 "Kim ki böbürlenirse..."
4 Mülāzım SE
5 86a E

el-Mevlā ʿAlī (ʿAlī-i Denī)

Denn-i vücūdı pā-der-gil-i ḥırṣ u temennī ve mānend-i lāy-ı şarāb dāmen-ālūd-ı ḥażīż-i tedennī olmağın " ʿAlī-i Denī" dimekle meşhūr ve ḫilāf-ı maʿnā-yı ismīsi ile meẕkūr idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan taḥṣīl-i vāye ve tekmīl-i sermāye idüp Şeyḫü'l-İslām Muḥyi'd-dīn el-Fenārī ḫidmetlerinden iktisāb-ı şeref-i mülāzemet ve medāris-i ʿilmiyyede teʿāṭī-i merāsim-i ʿaliyyeye müdāvemet eyledükden ṣoñra otuz aḳçe ile Manastır'da Dülbend Ḳāżī Medresesi'nde mutaṣaddī-i ifāde, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Filibe'de vāḳiʿ Şihābü'd-dīn Paşa Medresesi'nde kenāre-nişīn-i seccāde olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Selānikī Naṣūḥ Efendi yirine Ḥaleb'de Ḫusrev Paşa Medresesi iʿṭā ve müstevfī-i ifāde vü iftā ḳılınmış idi. Yetmiş sekiz[1] Cemādiye'l-ūlā'sında selefi yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsına naḳl[2] olınup Naṣūḥ Efendi Ḥaleb fetvāsına iʿāde olınmış idi. Ḳable vuṣūli'l-ḫaber ʿālem-i āḫirete sefer ḳılup Medrese-i Seyyidī Ġāzī Küçük Nūre'd-dīn Efendi'nüñ ġāze-i ruḫsāre-i niʿmet ü nāżı ḳılındı.

Mevlānā-yı mesfūr[3] fenn-i celīl-i fıḳha intisābla meşhūr, ʿilmi ḳarīn-i ʿamel, ʿiffet ü ṣalāḥda ḍarbü'l-mes̱el idi. Baʿżı kirāmdan mesmūʿ-ı faḳīr-i müstehāmdur ki ṣāḥibü't-terceme Ḥaleb müftīsi olduḳda Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi ḥażretleri Ḥaleb ḳāżīsi olup ekser-i evḳātda meclis-i ʿālīlerine daʿvet ve maẓhar-ı ʿināyet ü ʿāṭıfet iderler idi. Tenzīh-i lisān ve taʿmīm-i iḥsān içün mevlānāyı yād eyledükçe laḳabını tağyīr eyleyüp " ʿAlī-i Şerīf Efendi", diyü taʿbīr buyururlar imiş. Giderek evlād-ı ʿArab, şerīfü'n-neseb olmaḳ üzere iʿtiḳād eyleyüp berü ṭaraf vāḳiʿ ḥāli beyāndan istiḥyā itmekle meskūtün ʿanhü ḳalmış idi. Baʿdehu ḫalef-i ṣāliḥleri Muẓaffer Efendi ol şöhrete binā eyleyüp važʿ-ı ʿalāmet ve anlaruñ maḫdūmı sebz-destār ile is̱bāt-ı siyādet eyledi.

el-Mevlā Aḥmed bin Meḥemmed bin Ḥasan bin ʿAbdu's-ṣamed es-Samsūnī (Samsūnī-zāde Aḥmed Efendi)

Beyt-i ḳadīm-i ʿilm ü ʿirfāndan ser-dāde olan naḫl-i ʿarīḳ-ı āzāde Samsūnī-zāde Efendi'dür. Cedd-i emcedleri devlet-i Bāyezīdiyye'de ṣadr ve peder-i ʿālī-güheri Edrine ḳażāsıyla bülend-ḳadr olup sā'ir aḥvāli ḫilāl-i terācim-i aṣlda

---

1 - E
2 SE'de bu kelime ile "iʿāde" kelimesi yer değiştirmiştir.
3 Mezbūr SE

beyān-ı icmālī olınmışdur. İ'māl-i meleke-i māder-zād ile dāḫil-i dā'ire-i erbāb-i isti'dād oldukda 'ulemā-yı 'aṣrdan Ṣarı Gürz Efendi ḫidmetlerinde iştiġāle müdāvemet ve 'aḳd-ı peyvend-i muṣāheret eyleyüp Mü'eyyed-zāde Efendi'den mülāzım ve mürā'ī-i merāsim ü tehyi'e-sāz-ı levāzım olup evvelā yigirmi aḳçe ile Murād Paşa Medresesi'yle ber-murād ve ba'dehu beş aḳçe teraḳḳī ile manẓūme-i cāhı müstezād olmış idi. Ba'dehu otuz aḳçe ile Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne vāṣıl ve beş aḳçe teraḳḳī ile rütbe-i 'izz ü 'alāya nā'il olup ṭoḳuz yüz yigirmi yedi tārīḫinde Pīr Aḥmed Çelebi yirine Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi olup[1] dil-i erbāb-ı ṭalebi mānend-i şīşe-i Ḥalebī bāde-i mürevvaḳ-ı 'irfānla leb-rīz ve şu'le-i ifādeyi enfās-ı taḥḳīḳ u icāde ile tīz eyledükde a'dād-ı penc-ā-penc, teraḳḳī-i se-penc ve ġulġule-i iştihārı ṭanīn-endāz-ı serāy-ı sipenc olmış idi. Ṭoḳuz yüz otuz ḫilālinde ma'zūl olup yirine Eyyühüm-zāde Paşa Çelebi mevṣūl oldı. Otuz dört dāḫilinde Fenārī-zāde Pīrī Çelebi yirine Muṣṭafā Paşa[2] ḫāricine vāṣıl[3], otuz yedi ḫilālinde İsrāfīl-zāde yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne nā'il, otuz **[95a]** ṭoḳuz senesinde 'Abdu'l-laṭīf Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'nde mesned-ārā-yı feżā'il olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört evā'ilinde Ḳara Dāvud Efendi'nüñ def'a-i s̱āniyesi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya vālī ve sene-i mezbūre Rebī'u'l-evvel'inde Mīrim Kösesi yirine maḥmiyye-i Edrine ḥükūmeti ile ḳadri 'ālī olup ḳırḳ beş Şevvāl'inde selef-i sālifi yirine ḥākim-i dārü's-salṭana ve mevkib-i iḳbāli pür-ṭumṭurāḳ u ṭanṭana oldı. Ḳırḳ ṭoḳuz ḫilālinde munfaṣıl olup yirine Ḳarasili Ḥasan Çelebi vāṣıl oldı. Ol es̱nāda Muḥyi'd-dīn Efendi şeyḫü'l-islām olup meşrūṭaları olan Sulṭān Bāyezīd Medresesi'nden isti'fā eyledükde yüz aḳçe vaẓīfe ile bunlara i'ṭā olındı. Elli iki Şa'bān'ında Muḥyi'd-dīn Efendi müteḳā'id ve mesned-i fetvāya Rūmili ṣadrı Ebu's-su'ūd Efendi müteṣā'id olup fetvādan ṣoñra iki yüz aḳçe vaẓīfe ile S̱emāniye medārisinden Çenārlı Medrese'ye mutaṣarrıf olan Çivi-zāde Efendi merḥūm ṣadr-ı Rūm olduḳlarında Medrese-i Bāyezīdiyye vaż'-ı aṣlīsine i'āde olınup bunlar Çivi-zāde Efendi[4] yirine mesned-efrūz-ı ifāde olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz elli dört ḫilālinde Anaṭolı aḳṭārını ve 'Arab u 'Acem memālikini teftīş-i 'āmm ile me'mūr ve def'-i muḫālif ü ref'-i meẓālim ile ḳavī-sāz-ı bünyān-ı mülk-i ma'mūr olup yevmī

1 86b E
2 52b SE
3 SE'de bu kelime ile "nā'il" kelimesi yer değiştirmiştir.
4 - R1, E

dört yüz aḳçe vaẓīfe ta'yīn olındı. Sene-i ātiyede pādişāh-ı İslām Elḳāṣ Mīrzā ile diyār-ı 'Acem'e 'aṭf-ı zimām eyleyüp Ḥaleb-i Şehbā'da rükeb-i sulṭānīye mülāḳī olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi lisān-ı saġīr ü kebīrde nezāhet ü istiḳāmeti meşhūr ve pādişāh u vezīr yanında ḫidmeti meşkūr olup ba'de'l-itmām ṣadāret iḥsānına va'd-ı bī-lāf-ı mümteni'u'l-ḫilāfları ṣādır oldı. Ba'dehu Şām Beglerbegisi Ḫadım Sinān Paşa'nuñ meẓālimini teftīş fermān olınup ḥasbe'l-emri'l-'ālī mübāşeret ve kemāl-i diḳḳat üzere edā-yı ḫidmet eyleyüp müfredāt-ı vaḳā'i' sicillini müstaḳillen pāye-i serīr-i a'lāya 'arż eyledükde evvelīn-i nigāh-ı şāh-ı 'ālī-naẓar paşa-yı mezbūruñ bi'z-ẕāt alduġı rişvet isbāṭınuñ sicilline müṣādefe ider. Derḥāl mu'īni olan ḥavāşī, bā-ḫuṣūṣ çābük-süvārān-ı meydān-ı ġayret-i cāhiliyye olan[1] ṭavāşī-i ṭayş-ı ġavāşī zu'm-ı fāsidleri üzere furṣat ve nevbet-i ḫiṭāba ruḫṣat bulup 'arż-ı pīşgāh-ı 'ālem-penāh iderler ki "Şām beglerbegilerinüñ devlet-i pādişāhīde sürādiḳāt-ı cāh u celāli ve sedene-i südde-i iḳbāli ol mertebede midür ki cā'ize nāmına aḳçe almaḳ cā'iz olduġı taḳdīrce yeden bi-yedin īṣāli mümkin ola. Kiẕb-i ṣarīḥ ve bühtān-ı ḳabīḥ olduġı eclā-yı bedīhiyyāt ve iṡbāt-ı müdde'ā-yı 'ırż içün aḳvā-yı muḳaddimātdur. Sā'irleri daḫı buña ḳıyās buyurulsun ve mi'yār-ı ṣaḥīḥ ile ḫāliṣ ü maġşūş görülsün[2]." didüklerinde pādişāh-ı deryā-dil bu muḳaddimeden müte'eṡṡir ve mollā-yı merḳūma fevḳa'l-ḥadd mütekeddir olup vezīrān-ı Āṣaf-maḥall def'-i ġażab-ı pādişāhīde i'māl-i leṭā'if-i ḥiyel ḳılmaġla biñ belā ile vaẓīfe-i teḳā'üd ta'yīnine rıżā almışlar idi. Ṭoḳuz yüz elli yedi ḫilālinde vaẓīfe-i sābıḳa ile ḫalefleri olan müteḳā'id Mīrim Kösesi ferāġından medrese-i ūlāya i'āde olındılar. Kerīmü'n-nefs ü keṡīrü'l-elṭāf, maṣrafı vāṣıl-ı ser-ḥadd-i isrāf olmaġın müstaġraḳ-ı düyūn ve istīlā-yı faḳr ile ile zār u zebūn olup; **[95b]**

آنکه شیرانرا کند روبه مزاج
احتیاجست احتیاجست اجتیاج [3]

mażmūnı üzere ser-pençe-i istiḥḳāḳına lā'iḳ şikār, ṣaydgāh-ı emānīde āşikār olmayıcaḳ bī-iḫtiyār Ḥaleb ḳażāsını ṭaleb itmişler idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz Şa'bān'ında Mu'allim-zāde Efendi[4] yirine ḥākim-i Ḥaleb-i Şehbā olup yetmiş

1 ḥavāşī//olan:- SE
2 87a E
3 "Aslanları tilki mizaçlı yapan (şey) ihtiyaçtır, ihtiyaçtır, ihtiyaç."
4 - SE

Ramażān'ında munfaṣıl ve yirine Ebu's-su'ūd-zāde Meḥemmed Efendi vāṣıl oldı. Yüz aḳçe vaẓīfe ile gūşe-nişīn-i ḫumūl ve meşāġil-i 'ilm ü 'ibādete meşġūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde teng-nā-yı cihānda tezāḥüm-i ḥazen ü melāl ile cāndan bīzār ve 'āzim-i vüs'atgāh-ı dārü'l-ḳarār olmış idi.

Merḥūm-ı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, envā'-ı feżā'il-i 'ulūm ile ārāste ve eṣnāf-ı ma'ārif-i zībende-rüsūm ile pīrāste, naḫl-i girān-bār-ı mekārim-i ḫiṣāl, ebr-i güher-niṣār-ı fevāżıl u efżāl, hengām-ı dirāsetinde deryā-yı fesīḥu'l-ercā-yı taḥḳīḳ u īḳān, eyyām-ı ḥükūmetinde şemşīr-i ḳażā-te'ṡīr-i aḥkām-ı *Ḳur'ān*, cür'et ü ṣarāmet ile meşhūr ve nezāhet ü istiḳāmetle ma'rūf-ı cumhūr, emr-i ḥükūmetde nādire-i edvār ve zemān-ı ḳażāsı tevārīḫ-i rūzgār idi.

Mervīdür ki merḥūm İstanbul ḳāżīsi iken aḥbābından merd-i ṣāliḥ-i emīn, bir tācir-i küçe[1]-nişīn var idi[2]. Mevlānuñ eḥabb-ı aḥbābı ve aḳreb-i aṣḥābı idi. Ol tārīḫde mu'teḳad-ı enām bir meczūb-ı sālik-i ḫenām bir gün dükkānına gelüp fetḥ-i kelām ider ki "Zemān-ı feyżdür. Bir murāduñ var ise beyān eyle. Ḥuḳūḳ-ı sābıḳayı ri'āyet idüp taḥṣīline[3] beẕl-i himmet idelüm." Merd-i dükkānī fā'iż-i çeşme-i 'ināyetden bu cereyānı görüp merḥūmuñ ṣadārete ḥırṣı ma'lūmı olmaġla meczūb-ı ma'hūddan ḫayr-ḫ'āhāne recā ve ḥuṣūl-i murād içün iltimās-ı du'ā ider. Meczūb cevāb virüp "Efendiye söyle, benüm içün iki yüz filori ifrāz eyleyüp bir memlūkin āzād eylesün. Bi-iẕni'llāhi te'ālā murādı ḥāṣıl ve maḳṣūdına vāṣıl olur." dir. Tācir-i mezbūr kemāl-i[4] sürūr ile ḥużūr-ı mollāya gelüp bu mācerāyı ifṣāḥ ve filori iḫracı içün ilḥāḥ eyledükde merḥūm ḫande-i hezl-āmīz eyleyüp " 'Aceb ebleh imişsün. 'Ālem-i mülk ü melekūtda mutaṣarrıf olan evliyā'ullāh 'amel muḳābelesinde 'ivaż recāsından müstaġnīlerdür. Ġaraż-ı ṣadāret ise muḳteżā-yı ṭarīḳ üzere der-pīş ve ḥiṣṣe-i 'ilmiyye-i bī-teşvīşdür." diyüp;

Beyt Żāyi' olmaz yolda olsun tek hemān ḫāşāk-i dil
Bir gün uġrar anı baḥre irgürür seyl-āb-ı 'ışḳ

1 Küşe SE
2 Var idi:- SE
3 Ḥuḳūḳ//taḥṣīline:- SE
4 53a SE

mażmūnı ile ʿarż-ı selvet-i derūn ider. Tācir-i müşācir feryād idüp "Cā'iz ki bir ḥikmet-i ḫafiyyesi var ola. Luṭf idüp böyle buyurmañ." diyü baḥs̱ ider. Bi'l-āḫire "Ḳavlinde ṣādıḳ ise[1] yevm-i vuḳūʿı taʿyīn eylesün. Andan ṣoñra iʿtimād idelüm." diyü kümeyt-i zebānı ḥalbe-i taʿallül üzere icāle ve zimām-ı kelāmı ṭaraf-ı ḫilāfe imāle eyleyüp maʿnīde muḥāle ḥavāle ider. Seḥeri tācir dükkāna geldükde mecẕūb daḫı ḥāżır olup ḳıṣṣa-i düşīneden cevāb istedükde tācir-i mezbūr mācerāyı beyāna ḥicābından muḳaddimāt-ı vāhiye basṭ ideyin dirken mecẕūb-ı ʿārif nūr-ı kerāmetle ḳıṣṣaya vāḳıf olup;

Mıṣrāʿ İy nesīm-i seḥerī ṣoluma alduḳ ḫaberüñ

mażmūnı ile keşf-i ḥāl ve iẓhār-ı celāl eyleyüp fi'l-ḥāl şemşīr-i intiḳāmı berḳ **[96a]** ve bir kāğıd pāreyi ḫarḳ ider ve "Ehlu'llāha hezl ü izdirā naẓarın iden mağrūrı işte böyle maḳhūr iderüz." diyü berḳ-ı ḫāṭıf gibi geçer gider. Tācir-i derdmend mehābet-i celālden hirāsān ve itdügi muʿāmeleden peşīmān olup nāle vü zārī ile yetişüp ayağına düşer ve ʿafv ü ʿināyet recāsına şefāʿat ider. Mecẕūba mülāyemet gelüp "Bu deñlü maḥabbetüñ var idügin bilmez idüm. Atılan oḳ dönmez. Hümā-yı himmet dest-i taṣarrufa ḳonmaz. Ġāyetü'l-emr mümkin olan saʿyı[2] idelüm. Ümīddür ki baʿż-ı mertebe tedārike mecāl ola." diyüp ṭavr-ı ʿaḳl ü şuʿūrdan ḫāric evżāʿ-ı ġarībe vü efāʿīl-i ʿacībe iẓhār ider. Baʿde zemān müjde idüp "Vücūdı ḫalāṣ oldı. Lākin ʿazl muḳarrer. Fülān gün fülān sāʿatde ẓuhūr ider. Var efendiye öylece ḫaber eyle." diyüp ġā'ib olur. Fi'l-vāḳiʿ taʿyīn eyledügi zemānda vaḳʿa-i ʿazl ẓuhūr idüp ḥasret ü nedāmet[3] ile terk-i dārü'l-ġurūr ider.

el-Mevlā Yaḥyā bin ʿÖmer (Beşikṭaşī Yaḥyā Efendi) {Müderris}

Beşikṭaşī Yaḥyā Efendi ḫidmetleridür. Ḫırḳa-i istinādı;

Beyt ما باده ایم و طوق کریبان ما خم است
داریم نشوۀ که دو عالم درو کم است [4]

---

1 87b E
2 taṣarrufı SE
3 ḥasret//nedāmet: ḥayret ü nedāmet ü ḥasret R1
4 "Biz şarabız, bizim yakamızın boynu ise küptür; biz de öyle bir neşe vardır ki iki âlem de onun içinde kayıptır."

mażmūnı ile muṭarraz ve silsile-nāme-i irşādı bu ebyāt-ı belāġat-simāt ile mu'anven ü mu'azzezdür:

Beyt Serverā sensün bu devr içre cihānuñ gözcisi
Eylemiş Mevlā vücūduñ merdüm-i 'ayne'l-yaḳīn

Mecma'u'l-baḥreyn-i 'ilm ü ma'rifetdür meşrebüñ
Anda Ḫıżr-ı ḥāl u Mūsā-yı şerī'at hem-nişīn

Peder-i vālā-güheri Mevlānā 'Ömer ḫıṭṭa-i Şām'dan ẓuhūr idüp ḳużāt-ı bilād-ı İslāmiyye silkinde intiẓām ve menşūr-ı cāh u celāli tevḳī'-i vaḳ' u iḥtirām bulmış idi. Nice eyyām medīne-i Ṭırabozın ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām olup ṭoḳuz yüz tārīḫinde Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ol diyārda 'alem-efrāz-ı imāret iken veled-i necībleri Sulṭān Süleymān Ḫān ile bir heftede ẓuhūr ve mānend-i māh-ı dü-hefte meclis-i vücūda feyż-i nūr idüp çeşme-i şīr-i pistāndan sīr olduḳları hengāmda;

Mıṣrā' Gedālar pādişā-meşreb gerek şehler gedā-meşreb

mefhūmı üzere ol nihāl-i meyzūn-ḫırām-ı ḥadīḳa-i ni'met ü nāz, bu giyāh-ı meymūn-ẓılāl-i ḥaẓīre-i 'ışḳ u niyāz, bir zülālden şād-āb ve bu şiblü'l-esed-i neyistān-ı 'iffet, ol peleng-i kūhsār-ı 'aẓamet ābiş-ḫorından sīr-āb olup beynlerinde ḥaḳḳ-ı reżā' s̱ābit ve bīḫ-i maḥabbet ü vilā āb-yārī-i iḫlāṣla nābit olmış idi. Sinn-i temyīze vāṣıl olduḳda taḥṣīl-i sermāye-i feżā'il ve cevher-i 'ilm ü 'irfānı ser-bār-ı mekārim-i ḫaṣā'il eyleyüp yedi sene miḳdārı medīne-i mezbūre ẓāhirinde vāḳi' bir ġār-ı fā'iżü'l-envār derūnında sākin ve riyāżāt ü mücāhedāt ile mükemmel-sāz-ı 'ilm-i ẓāhir ü bāṭın olup āheng-i dārü'l-mülk-i Rūm ve āġāz-ı devre-i erbāb-ı rüsūm eyledükde zeynü'l-mevālī[1] Mevlānā 'Alī el-Cemālī ḫidmetlerinde kesb-i kemāle müdāvim ve ṭoḳuz yüz otuz iki senesinde vefātlarından mülāzım olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Cān-bāz Muṣṭafā Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş ile tekrār medrese-i mezbūreye, ba'dehu otuzla Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Efḍaliyye'ye müderris

1 88a E

ve ifāża-i envār-ı[1] envā'-ı 'ulūma mümāris olup ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde Emīr Ḥasan Çelebi yirine Muṣṭafā Paşa ḫāricine 'āric olup elli sekiz ḫilālinde Ġarīḳ 'Arab-zāde yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine **[96b]** pīrāye ṣalup altmış temāmında Ḳāżī-zāde Efendi yirine Ṣaḥn-ı Ṣemāniye'ye gelüp iltifāt-ı pādişāhī ile mu'azzez ü mükerrem ve idrārāt-ı şehenşāhī birle ġarḳ-ı nevāl ü ni'am ve şefā'at-nāmesi maḳbūl ve iltica idenlere 'ināyeti[2] mebẕūl olmaġla āstānesi erbāb-ı recāya mültecā ve aṣḥāb-ı ḥācāta mesned ü mürtecā idi. Sene-i mezbure evāḫirinde[3] pādişāh-ı 'ālem-penāh Şeh-zāde Sulṭān Muṣṭafā'yı cānib-i 'uḳbāya[4] rū-be-rāh eyleyüp vālidesini dūr-bāş-ı ḳahr ile iz'āc ve serāy-ı sulṭānīden iḫrāc eylemiş idi. Ba'de zemān merḥūmdan istişfā' ve ḥarem-i sulṭānīye 'avd içün recā-yı fermān-ı cihān-muṭā' eyledükde merḥūm-ı merḳūm kān-ı şefḳat u raḥmet[5] ve deryā-yı güher-rīz-i kerem ü kerāmet olmaġın rikāb-ı sulṭānīye ref'-i nāme-i şefā'at[6] ve muḳteżā-yı sāde-dilī üzere bu[7] emr-i ḫaṭīre cür'et ider. Pādişāh-ı deryā-dil bu vaż'-ı fużūlāneden münfa'il olup medreseden 'azlle iltifātdan dūr ve mesned-i a'zāzdan mehcūr iderler. Altmış iki sāli ḫilālinde medresesi Ḳaramanī-zāde Aḥmed Efendi'ye virilüp bunlar mübtelā-yı sekte-i 'azl-i nāgehānī ve ta'ṭīl-i żarūrī ẓuhūrı ile 'inān-keş-i vaḳfe-i rāh-ı emānī olmışlar idi. Ba'dehu zülāl-i 'ināyet-i[8] sulṭānī mecrā-yı ḳadīmine 'ā'id ve maẓhar-ı na'mā-yı 'amīmü'l-fevā'id olup elli aḳçe vaẓīfe ile müteḳā'id oldılar. Ba'dehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı sittīn ve altmış merre 'ināyet ile dūş-ı i'tibārın tezyīn itmişler idi. Āḫir-i 'ömrine dek Beşiktaş'da iḥyā itdükleri ḥadīḳa-i cennetāsāda iştiġāl-i mücāhede vü 'ibādet[9] ve iş'āl-i çerāġān-ı cem'iyyet eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinüñ leyle-i 'īd-i aḍḥāsında tuḍḥiye-i kebş-i cān ve taṣfiye-i mir'āt-ı cenān itmişler idi.

[Tārīḫ Leyle-i 'īd-i aḍḥā[10] (978)[11]]

1 - R1
2 mu'azzez//'ināyeti:- SE
3 Ṭoḳuz yüz altmış senesinde SE
4 Cānib-i 'uḳbāya:- SE
5 Merḥamet R1, SE
6 Ve//şefā'at:- SE
7 Böyle bir SE
8 53b SE
9 Riyāżet SE
10 ليلة عيد اضحى
11 Tārīḫ//978, der-kenar R1

Baʿde ṣalāti'l-ʿīd cenāzeleri namāzını Ebu's-suʿūd Efendi ḳılup bāġçeleri ḳurbında iʿdād eyledükleri mezār-ı fā'iżü'l-envāra īṣāl eylediler. Yevm-i defnde vüzerā vü ʿulemā ve aġniyā vü fuḳarā ḥāżır olup yevm-i ʿaẓīm-i meşhūd ve ḥüsn-i ḫātimesine aḳvā-yı şühūd olmış idi.

ʿAzīz-i mezbūr kemāl-i ẓāhir ü bāṭın ile meşhūr, Üveysī-meşreb ü ḳudsī-cevher, ʿĪsī-tecerrüd ü rūḥānī-peyker, ḳuṭb-ı dā'ire-i kemāl, nūr-ı nā'ire-i vecd ü ḥāl, baḥr-ı teyyār-ı taḥḳīḳ ü īḳān, necm-i seyyār-ı āsmān-ı ʿirfān, mihr-i vālā-yı esmā'-ı tevḥīd, dürr-i yektā-yı pür-bahā-yı tecrīd ve cenānında[1] envār-ı kerāmet berīḳü'l-lemeʿān, sīmā-yı ṣalāḥı tenvīr-i müddeʿāya ecell-i bürhān, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü ehl-i dil, ḥakīm ü ṭabīb, edīb ü erīb, kerīm ü ḥalīm, müşfiḳ ü besīm, nādire-i edvār, ferīde-i ṣadef-i rūzgār idi.

Mervīdür ki İstanbul'a geldüklerinde bir vāḳıʿa-i hā'ile görüp[2] şehrden ḫurūcla me'mūr olurlar. ʿAle's-seḥer eṭrāfa güẕer idüp bāġçeleri olduġı maḥalde hā'im ü ḥā'ir, ser-geşte vü dā'ir iken bir meczūb merḥūma ḫiṭāb eyleyüp "Baña bir dirhem iʿṭā eyle. Şu bāġçeleri saña beyʿ ideyin." diyü mecmūʿ-i[3] emlāki dā'ire-i engüşt-i işāret ile taḥdīd ider. Bunlar daḫı ḳabūl eyleyüp ʿināyet-i ḳāżi'l-ḥācāt-ı saġīr ü kebīr ile ve iḥsān-ı Ḳadīr ile[4] emr-i ḳabż u ḳabūl, ḳayd-ı sicill-i maḥkeme-i taḳdīr olup işāret olınan emlāke bi'l-cümle mālik ve iḥdāṡ-ı ebniye-i ḫayr ile ol sevād-ı ḫāl-i çihre-i memālik olmış idi. Ḥattā bir ḳıṭʿasını ol gün dāḫil-i ḥıṭa-i mülkiyyet ve ṭarḥ-ı binā-yı iḳāmet eyleyüp giderek **[97a]** ṣafḥa-i kāġıd-ı neşşāf gibi sirāyet-i eṭrāf itmiş idi. Ol maḥall-i dil-güşā mecmaʿu'l-baḥreyn-i Ḫıżr u Mūsā, *ʿalā nebiyyinā eṣ-ṣalātü ve ʿaleyhimā* olmaḳ üzere iʿtiḳād eyleyüp deryāya müşrif bir püşte üzere ḥażırlıḳ bünyād eylemiş idi. Baʿdehu eṭrāfında medāris ü ḥammām ve mescid-i ferḫunde-endām iḥdāṡ idüp reh-güẕār üzere binā eyledügi çeşmenüñ kitābesine bu tārīḫi diyüp yazmış ve sikkeyi mermerde ḳazmışdur:

Beyt Sebīl üzre binā itdüm bu ʿaynı
Ola kim selsebīlüñ evlā ʿaynı

1 Cebīninde SE
2 88b E
3 - SE
4 Ve//ile:- SE

Ṭarīk üzre kemer içinde bu āb
Cihānuñ gencine fetḥ eylemiş bāb

Gelen ārām ḳılsun bu kemerde
Açup ʿibret gözin baḳsun ki mürde

Binā tārīḫi bu inşālar olsun
Ḳonup içenlere ṣıḥḥālar olsun[1] (945)

Ol buḳʿaya her gāh bir ṭarḥ-ı nev ṣalup temām olmadın birine daḫı ibtidā ve ḫāk-rīzī-i müteḫayyile ile her gün bir güne[2] naḳş-ı cedīd peydā eyleyüp bu ḳıṭʿa ile zebān-bend-i iʿtirāż ve cevāb-dih-i erbāb-ı[3] aġrāż olurlardı:

Beyt Cihānuñ zuḫrufına aldanup ḫalḳ
Yeşil ḳızılca yapraġıla oynar

Ḥużūr-ı ṭıflı bulmaḳ isteyüp dil
Beşikṭaşında ṭopraġıla oynar

Sulṭān Selīm-i ḥalīm mālik-i evreng ü dīhīm olduḳda maḥabbet-i mevrūs̱eyi riʿāyet ve ḥużūr-ı ʿālīlerine gāh u bī-gāh daʿvet buyurup cevāhir-i pend-i ḥakīmānesin āvīze-i gūş-ı ḳabūl ve riyāż-ı niyāz ü me'mūlin maẓhar-ı elṭāf-ı şimāl-şümūl iderler idi. El-ḥāletü hāẕihi selāṭīn-i kirām ṭarafindan idrār ü inʿām, ḫaric-i dā'ire-i evhām, vüzerā vü ʿulemā ve sā'ir ekābir-i nās irsāl eyledükleri tuḥaf u hedāyā-yı nuḳūd u ecnas, bī-ḥadd ü ḳıyās, bā-ḫuṣūṣ āyende vü revende getürdükleri nüẕūr u ṣadāḳat, ḳarābīn ü ṣılāt, hezārān hezār ulūf u mi'āt olurken lemḥatü'l-başarda cümlesini ifnā ve ḫarc-ı maṭbaḫ u maṣraf-ı kīse-i seḫā iderler idi. Ziyārete gelen aḥbābuñ ednā mertebe pereme kirāsın ve dervīşānuñ ḳahve bahāsın edā itmek muʿtādları idi. Erbāb-ı ḥācāta şefāʿat-nāme iḥsānı, de'b-i me'lūf-i ṭabʿ-ı kerīmü'ş-şānı olup ol bābda hīç aḥad içün redd ve bir murād içün istiṣʿāb u istibʿād yoġ-ıdı. Muhaṣṣal,

---

1 قونوب ایچنلره صحالر اولسون
2 - SE
3 Aṣḥāb-ı SE

ziyāret idenler keremünden, kerāmetinden, kelimāt-ı ḥikmetinden, edviye-i ṭabābetinden, ḥulviyyāt-ı ni'metinden, taḥḳīḳāt-ı 'ilm ü fażīletinden, irşād-ı ṭarīḳat ü ḥaḳīḳatinden, terbiye vü şefā'atinden müntefi' olup bir ferd maḥrūmen 'avd itmek vāḳi' olmaz idi.

Naḳl olınur ki Vezīr-i A'ẓam Semiz 'Alī Paşa muḳteżā-yı ġılẓet-i ṭab' ve ġurūr-ı devlet ile mektūb-ı şefā'atlerine ḫuşūnet ile muḳābele ve ihānet ü izdirā üzere[1] mu'āmele eyledükde[2], [3]ترى العجب ترى العجب، بين جمادي ورجب fıḳrasını bir kāġıd pāreye yazup irsāl ider. Fi'l-ḥaḳīḳa ol es̱nāda maraż-ı hā'ile mübtelā olup bi'l-āḫire ḳayd-ı keyd-i 'ucb u ġurūrdan rehā bulur.

"Müderris" maḫlaṣı ile *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūr ve bu beyti meşhūrdur:

Beyt Ferhād kimdürür ki külüngüm ṣala benüm
'Uşşāḳ içinde bencileyin ṭaş dögen mi var

el-Mevlā 'Atā'u'llāh bin Aḥmed (Ḫ͏ᵛāce[4] 'Atā'u'llāh Efendi[5]) {'Aṭāyī}

Vilāyet-i Aydın mużāfātından "Birgi" nām ḳaṣabada bir merd-i ṣāliḥüñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve netīce-i muḳaddime-i[6] ẕāt-ı mes'ūdıdur. Şu'ā'-ı sa'ādet ḳandīl-i miḥrāb-ı ebrūsı ve kevkeb-i iḳbāl[7] ü devlet pertev-endāz-ı rūy-ı dil-cūsı olup ġurre-i aḥvālinden iḳtibās-ı envār-ı fażl ü 'irfāna mücidd ü sā'ī **[97b]**[8] ve fā'iż-i çeşme-i ma'ārifden ādāb-ı istifāżayı mürā'ī olmaġla re'sü'l-māl-i kemāle mālik ve ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ-ı 'ilme sālik olduḳda 'ulemā-yı 'aṣrdan Leys̱-zāde Pīr Aḥmed Çelebi ḫidmetlerinde taḥṣīl-i feżā'il, ba'dehu Merḥabā Efendi'den taḳbīl-i enāmil idüp Dāvud Paşa müderrisi iken Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerine ittiṣāl ve İstanbul Ḳāżīsi Sa'dī Efendi āstānesin veche-i āmāl ḳılup ṣaḥīfe-i aḥvālin maṭla'u's-sa'deyn-i 'ilm ü kemāl ve ḥaẓīre-i āmālin mevridü'n-nehreyn-i fażl

---

1 İle SE
2 89a E
3 "Cemâdî ile Recep ayları arasında şaşılacak şeyi gör."
4 - R1
5 Ḫᵛāce//Efendi:Ḫᵛāce-i Pādişāh-ı 'Ālem-penāh SE
6 Muḳaddimāt R1
7 baḫt-ı iḳbāl R1
8 54a SE

ü efżāl ḳılmış iken ṭoḳuz yüz otuz iki tārīḫinde İsrāfīl-zāde Ḫayre'd-dīn Efendi Burūsa Sulṭāniyyesi'ne müderris olduḳda bunları i'āde şarṭı ile Sa'dī Efendi'den niyāz ve ba'de'l-aḫẕ va'dini incāz eyleyüp ḳırḳ iki tārīḫinde mevlānā-yı mezbūr Şām-ı şeref-encām ḳażāsıyla bekām olduḳda mülāzemetle maḳżiyyu'l-merām olup ol ḫilālde üstādına dāmād ve nā'ib, ba'dehu ḥüccāc-ı ḳāfile-i Şām ile hem-rikāb-ı rekā'ib olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi edā-yı ḫidmet-i veliyy-ni'met ve isḳāṭ-ı farīża-i ḥacc-ıla tefrīġ-i ẕimmet itdükden ṣoñra yigirmi aḳçe ile Birgi'de Aydınoğlı Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Mudurnı'da Yıldırım Ḫān Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Toḳat Sulṭāniyyesi'ne, ba'dehu misli ile Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne, ba'dehu Ṭursun Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Ḳāżī Ḥüsām Medresesi'ne müderris olup neşr-i 'ulūm ve ifāde-i manṭūḳ u mefhūma mümāris iken Ḥasan Beg Efendi vesāṭeti ile Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa āstānesine intisāb ve iltifāt-ı vezīr ile sermāye-i kām-rānīden taḥṣīl-i niṣāb eyleyüp ṭoḳuz yüz elli dört tārīḫinde müceddeden binā eyledügi medreseyi elli aḳçe ile ibtidā bunlara iḥsān ve ol ḫarīde-i pesendīdeyi ḳalā'idü'l-'ıḳyān-ı ifāde ile reşk-i rabbātu'l-ḥicāl-i ḥisān eyledi. Elli yedi tārīḫinde livā-yı Maġnisa'da 'alem-efrāz-ı istiḳlāl olan nihāl-i ḥadīḳa-i devlet ü iḳbāl Şeh-zāde Sulṭān Selīm-i ḥalīm ḥażretlerinüñ ḫidmet-güẕār-ı ta'līmi olan Aḳşemse'd-dīn aḥfādından Şems Çelebi maġrib-i 'ademden üfūl ve mevṭın-ı aṣlīye ḳufūl eyledükde mu'allim-i şeh-zāde ve mürebbī-i nihāl-i āzāde olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebī'u'l-evvel'inüñ evā'ilinde şeh-zāde-i cüvān-baḫt ṭırāzende-i tāc u taḫt olduḳda ḳānūn-ı ḫᵛācegān-ı selāṭīn ve mu'allimān-ı Arisṭū-āyīn üzere cāmekiyān ü idrārātı ta'yīn olınup[1] eslāfdan ziyāde kevkeb-i iḳbāli ferr ü żiyāde olmış idi. 'Aṣrında ṣadru's-ṣudūr-ı 'ulemā ve müsteşār u mü'temen-i vüzerā olup silsile-i menāṣıb-ı seyf ü ḳalem āstān-ı[2] tedbīrine 'arż olınmasa ḳarīn-i intiẓām olmaz ve ḳażāyā-yı aḥvāl-i 'ālem müdāḫale-i re'y-i 'ālem-ārāsı olmayıcaḳ fayṣal bulmaz idi. Pādişāh-ı rub'-ı meskūn ṭarafından gāh u bī-gāh duḫūl-i pīşgāh-ı 'ālem-penāha me'ẕūn ve nüvāziş-i 'ināyet-i bī-ġāyete maḳrūn olup dergāh-ı devlet-me'ābı mültecā-yı efāżıl ve mürtecā-yı emāsil olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inüñ on birinci güni livā-yı şevketi menkūs ve devr-i devleti

1 89b E
2 Üstād-ı E

maʿkūs olup sāḳī-i bezm-i ḥayāt dest-i āḫir ve sekerāt-ı mevt taʿṭīl-i menāfiẕ ü menāḫir eyledi. Muṣallā-yı Cāmiʿ-i Sulṭān Süleymān āḫirīn-i cemʿiyyet-i ḫᵛā-ce-i ʿālī-şān **[98a]** olup Ebu's-suʿūd Efendi namāzını edā ve hem-rāh-ı duʿā vü s̱enā eylemiş idi. Vezīr-i kebīr Meḥemmed Paşa ve sā'ir vüzerā vü ʿulemā tābūt-ı pür-sekīnesini mānend-i heyākil-i envār kevāhil-i iʿtibār üzere alup;

Beyt Ölüsi dirisi anuñ aṣlā[1]
Sāḳıṭ olmadı evc-i rifʿatden.

Aʿnāḳ-ı ricāl üzere Şeyḫ Vefā Cāmiʿi saḥāsına īṣāl olınup türbe-i şerīfe ʿatebe-sinde iʿdād eyledükleri medfen-i muʿayyende defn olındı. Yevm-i ziyāretinde evlād-ı kirāmına ve elli nefer miḳdārı tevābiʿ u ḫuddāmına teraḳḳī vü vaẓā'if taʿyīni ile teşrīf ü talṭīf olındı.

Mevlānā-yı mūmā ileyh صبت سجال المغفرة عليه[2], ʿālim ü ʿāmil, fāżıl u kāmil[3], ʿālem-i ʿilm ü ʿirfānuñ mihr-i celī-ẓuhūrı, semā-yı taḥḳīḳ u īḳānuñ ebr-i letā-fet-şiʿār-ı fehm ü şuʿūrı, ḥaẓẓ-ı ʿilmīsi ʿaṭā-yı sübḥānī gibi vāfir, ḥiṣṣe-i şiʿriyyesi mānend-i baḥr-ı zāḫir mütekās̱ir, küngüre-i ḳaṣr-ı devleti felek-i ẕātü'l-burūca mümās̱il, ʿulüvv-i şān-ı fażīleti sümüvv-i bünyān-ı şevketine muʿādil, tedbīri ḳavī ve rāyı aṣīl, baḫtı bülend ve cāhı es̱īl, sübḥa-senc-i evrād ü eẕkār, nezā-het-şiʿār u taḳvā-dis̱ār, ʿālī-himmet, velīyy-niʿmet, sīmā-yı maṭbūʿı fā'iżü'n-nūr, vecīh ü vaḳūr, mānend-i naḫl-i bāsiḳ, reşīḳu'l-ḳadd u yaraşıḳ, ḫᵛāce-i bender-gāh-ı ʿirfān, mollā-yı ʿālī-şān idi.

Naḳl olınur ki siʿāyet-i erbāb-ı nifāḳ, Ebu's-suʿūd Efendi ile beynlerine tefriḳa-i şiḳāḳ ṣalup muḳteżā-yı beşeriyyet üzere bilā-reviyyet şān-ı mevlevīye izdirāyı müştemil, bu ṭarafdan baʿż-ı kelām-ı bāṭıl ṣādır olduḳda bir gice vāḳıʿa-da görürler ki ṣadr-ı meclisde kendüler üslūb-ı ẓāhirī üzere murabbaʿ-nişīn ve ḥalḳa-i meclisde olan eşrāf kemāl-i edeb üzere zānū-zede ve muṭrıḳīn iken cānib-i derden ziyy-i meşā'iḫde bir kimse ẓāhir olup قم من مجلسك يا سئ الأدب[4]

1 ḳaṭʿā SE
2 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."
3 ʿālim//kāmil:- R1, E
4 "Ey edepsiz kişi, meclisinden kalk!"

ḫitāb-ı ʿitāb-āmīzī ile iẓhār-ı ġayẓ ü ġażab ider. Bunlar teġāfül eyledükçe terceme-i ḫitāb üç defʿaya vāṣıl ve bunlar dehşet-i mehābetden dem-beste vü lā-yaʿḳıl olup bi'l-āḫire destinde olan dūr-bāş ile hücūm idüp yirinden izʿāc[1] ve ḍarbı ḳaldurup meclisden iḫrāc ider. Ol ḥālde ḥużżār-ı meclisden şeyḫ-i mezbūrı su'āl eyledükde "Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ pederi Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī'dür." diyü keşf-i ḥāl iderler. Bīdār olıcaḳ mehābet-i vāḳıʿadan vücūdından te'eṣṣür ve mizācında taġayyür müşāhede idüp fi'l-ḥāl ḫaste ve eyyām-ı marażı hengām-ı intiḳāle peyveste olur.

Tetimme-i rivāyet ve ṭırāzende-i ẕeyl-i ḥikāyetdür ki ḥālet-i marażında baʿż-ı aṣḥāb-ı[2] keşf ü şühūda mürācaʿat ve mübtelā olduġı marażdan ḫalāṣ içün istimdād himmet eyleyüp ʿazīz-i mezbūr ġavṭa-ḫor-ı deryā-yı müşāhede olup mir'āt-ı cihān-nümā-yı miṡālde görinen aḥvālden ḫaber gönderüp "Müteʿalliḳātuñdan baʿż-ı esāfili merātib-i sāmiyyeye īṣāl ve müstaḥiḳḳ-ı manṣıb-ı ʿālī olan ehālī ḥaḳḳında teġāfül ü iḥmāl itdügüñ içün ḳulūb-ı ʿulemā münkesir ve ekṡer-i erbāb-ı ṭarīḳ perīşān-ḫāṭır olmışlardur. Ol cihetden āh-ı cān-güdāz-ı[3] erbāb-ı niyāz ṣarṣar-ı kūh-endāz olmışdur. Min-baʿd bu muʿāmeleden inābet ve tevābiʿ terbiyeti içün taʿaṣṣubdan ferāġat olınursa bi-iẕni'llāhi te'ālā şifā-yı ʿācil recāsına duʿā idelüm ve illā zevāl-i niʿmetden ḥāẕer ve sebū-yı zülāl-i ṣıḥḥate ḫatar muḳarrerdür." dimiş. Merḥūma bu ḫaber vāṣıl oldukda cevāb virüp devlet-i dünyādan ġarażterbiyet-i tevābiʿ ü levāḥiḳ ve riʿāyet-i ḥuḳūḳ-ı sevābıḳdur; **[98b]**

Beyt Hep senüñçündür benüm dünyā cefāsın çekdügüm
Yoḫsa ʿömrüm varı sensüz n'eylerin dünyāyı ben

mefhūmı üzere re'yinde ṡebāt u ḳarār ve merkezinde teṡebbüt-i iṣābet-medār iẓhār idüp beyt-i meşhūr-ı gevherīn-niẓām ile ḫatm-i silkü'l-le'āl-i kelām ider:

Beyt هي الغاية القصوى فإن فات نيلها
فكل منى الدنيا علي حرام[4]

1 54b SE
2 90a E
3 Cān-güdāz-ı:cāngāh-ı SE
4 "Her ne kadar ulaşılmasa da en büyük hedef odur. Bu yüzden bütün dünyalıklar bana haramdır."

Mıṣrāʿ عيب مي جمله بكفتي هنرش نيز بكو [1]

mażmūnı mıṣdāḳınca mekārim-i aḫlāḳından daḫı bir şemme ʿıṭr-ı meclis-i menāḳıb-ı ḥisān ve şekker-pāre-i dimāġ-ı müstemiʿān ḳılınsun:

Merḥūmuñ fużalā-yı tilāmiẕesinden olup Belgırad mevleviyyetinden munfaṣıl iken derecāt-ı raḥmete vāṣıl olan Ḫayre'd-dīn-zāde ʿAbdu'llāh Efendi merḥūm[2] naḳl iderdi ki "Mülāzım olduġum esnāda bir gice saʿādet-ḫānelerinde ḳalmış idim. Erbāb-ı meclis perīşān olduḳda bu ḥaḳīre nevbet-i ḫitāb gelüp buyurdılar ki ʿMevlānā, müstaʿiddān-ı zemāneden iltifāta lā'iḳ, her fende fā'iḳ dānişmend bilür misün?' Faḳīr daḫı ruḫṣat-ı cevāb bulup ʿḤālā medārisde ḥareket üzere dört nefer fużalā vardur. Her biri ʿināyete muḳarīn olsa ke'ş-şemsü fī rābiʿati'n-nehār, ʿalem-efrāz-ı iştihār olması muḳarrerdür.' diyüp esāmīsin ẕikr eyledügümde fi'l-ḥāl defter-i ḫāṣṣına ḳayd eyleyüp ʿİmdi mülāzemet bizden, delālet senden. Ḥālā ilḳā-yı sürūrda taʿcīl ile nā'il-i ecr-i cezīl olmaḳ gereksün.' diyüp yanuma fānūs ile ḫidmetkār ḳoşdılar. Cümlesini ol gice mesrūr ve nā'il-i leyletü'l-ḳadr-i sürūr eyleyüp seḥerī ḳayd-ı mülāzemet ile bend-i ġuṣṣadan āzād ve vāṣıl-ı ṣubḥatu'l-'īd-i murād eylediler."

Āsār-ı ʿilmiyyesinden *Hidāye*'nüñ evā'iline taʿlīḳātı ve tefsīr-i şerīf ve *Miftāḥ*'a müteʿalliḳ kelimātı vardur. "ʿAṭāyī" maḫlaṣı ile eşʿārı ve ʿaṣrında iʿtibāra ṣāliḥ baʿż-ı eşʿārı mesmūʿdur[3]. Ol ʿaṣruñ ẓurefāsı sāl-i intiḳāline "Ḥaẓẓ-ı Mollā" (979) lafẓını tārīḫ düşürüp mollā-yı merḥūm[4] lisānından "Ḥaẓẓ eyledük." (979) diyü cevāb, ḥisāb-ı ḥurūf ile vāṣıl-ı niṣāb olmış idi.

el-Mevlā Nūre'd-dīn (Küçük Nūre'd-dīn)

"Küçük Nūre'd-dīn" dimekle şöhret-şiʿār olan Sühā-yı Süheyl-iʿtibārdur. Neyyir-i ḫayyir-i vücūdı Aydın diyārından ẓuhūr ve mānend-i nūr-ı siyāh ṣavmaʿa-i ʿiffet ü nezāhetde tenvīr-i müddeʿā-yı fehm ü şuʿūr itmiş idi. Māh-ı cihān-tāb gibi taḥṣīl-i sevād ve miẕāl-i mihr-i bāmdād ʿurūc-ı burūc-ı istiʿdād eyleyüp Ḳāżī-zāde Efendi ḫidmetlerinden kesb-i şeref-i mülāzemet ve edā-yı

1 "Şarabın tüm ayıplarını söyledin, hünerlerini de anlat."
2 - R1, E
3 ʿAṭā'ī//mesmūʿdur, der-kenār E
4 Mollā-yı merḥūm:- SE

merāsim-i ṭarīḳa müdāvemet itdükden ṣoñra[1] yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Ḥamza Beg müderrisi olup ṭoḳuz yüz altmış bir senesinde Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinüñ;

لمن الديار تضعضعت أركانها
وانقض فوق عروشها جدرانها[2]

maṭla'ı ile muṣaddar olan ḳaṣīde-i belāġat-'unvānını şerḥ idüp 'arż-ı pīşgāh-ı feżā'il-penāh-ı mevlevī ḳılduḳda ḥaḳḳında istiḥḳāḳla şehādet ve ḳāżī'askere irsāl-i ḫaber-i şefā'at eyleyüp yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi 'ināyet olındı. Ba'dehu otuz aḳçe ile İstanbul'da Efḍal-zāde Medresesi tevcīh olınup ṭoḳuz yüz yetmiş dört tārīḫinde mollāsı Ḳāżī-zāde Efendi merḥūm ṣadr-ı 'ālī-ḳadr-i Rūm olduḳda on aḳçe teraḳḳī ile terfīh olındı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında müteveffā 'Alī-i Denī yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsına terfī' **[99a]** olınup sene-i mezbūre Şa'bān'ında 'azl olınan Deli Kerīm yirine Çorlı Medresesi'ne naḳl olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde menkūḥası olan mel'ūne mekri ile şehīd ve güsiste-tār-ı ḥabl-ı verīd oldı. Ḳaṣaba-i mezbūre maḳābirinde[3] mütevārī-i ḫāk-i mezār ve ḳabr-i Nūre'd-dīn-i Şehīd gibi ziyāretgāh-ı aḫyārdur. Medrese-i mezbūre pāye-i Ṣaḥn i'tibār olınup Ṣaçlı Emīr-zāde 'Abdu'l-ḳādir Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, 'ulūm-ı 'Arabiyyeye şedīdü'l-intisāb, fünūn-ı edebiyyeden mālik-i niṣāb, 'ālim ü fāżıl, ser-defter-i emāṣil idi. Ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken mürşid-i erbāb-ı zehāde Nūre'd-dīn-zāde Efendi ḫidmetlerine intisāb eyleyüp tenvīr-i ḳalb-i āgāh ve sülūk-i ṭarīḳ-ı ma'rifetu'llāh itmiş idi. Anlaruñ terbiyeti ile Vezīr 'Alī Paşa'nuñ oġlına mu'allim ve āstān-ı feyż-resānlarına mülāzım olmış idi.

Āsār-ı 'ilmiyyesinden fenn-i ma'ānīde[4] metn-i metīn tertīb idüp ba'dehu şerḥ-i bāhirü't-tehẕīb ile teşbīb eylemişdür. Tarīḳ-ı ḥacda te'līf itmek münāsebeti ile nāmını *Mesālik* ve şerḥuñ ismini *Hevādī* itmişdür. Ṣadef-i deffeteyn

1 90b E
2 "Çatısının direkleri yıkılmış ve üstüne duvarları çökmüş bu yerler kimindir?"
3 maḳābiri dāḫilinde SE
4 55a SE

içinde gevher-i şeh-dāne, bā-ḫuṣūṣ dībācesi ḫaylī müsta'iddānedür. *Hidāye* ve *Ekmel* kenārında ta'līḳātı ve resā'il-i taḥrīrātı maḳbūl-i efāżıl ve maṭbū'-ı emās̱ildür.

el-Mevlā Seyyidī bin Ḫalīl (Manav Seyyidī)

'Alā'iyye diyārından ẓuhūr ve "Manav Seyyidī" 'unvānın ṭuġra-i menşūr itmiş idi. Evā'il-i ḥālde ems̱āli i'tinā eyledügi ṣınā'āt ile güẕārende-i evḳāt olup sinn-i kühūlete vāṣıl ve şeb-i şebābı nūr-ı meşīb ile müşta'il olduḳdan ṣoñra ḥażīż-i ḥarf-i dīniyyeden evc-i şeref-i merātib-i seniyyeye i'tilā recāsına dāḫil-i mekteb ve ṭālib-i 'ilm ü edeb olup giderek me'ākil-i yārānına hem-kāse vü hem-meşreb olmaġla 'ulūm-ı 'aḳliyyeden bedel ma'ḳūl muṣāḥabetine dāḫil ve imāret fodlasından fuḍūla nā'il olup baḳır çanaḳdan āş yidükde ṭarīḳ-ı 'ilmi veche-i vech-i[1] ma'āş bilmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi devr-i ebvāb-ı 'ulemā ve 'arż-ı metā'-ı isti'dād-ı nā-revā eyleyüp İsrāfīl-zāde ve Samsūnī-zāde āstānelerinüñ lāf-zen-i intimāsı ve ṭabla-gerdān-ı kūçe-i s̱enāsı olup Çivi-zāde Efendi ḫidmetlerine vāṣıl ve lāzıme-i Etrāk olan zerḳ u riyā ile şeref-i mülāzemetlerine nā'il olduḳda maḫdūm-ı kerīmleri ta'līmi ile müteşerrif ve ḥarem-i keremlerinde mücāvir ü mu'tekif olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne[2], ba'dehu yigirmi beş aḳçe[3] ile Edrine'de Beglerbegi Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış senesinde Dülger-zāde yirine ḳırḳ aḳçe ile Edrine'de Ḥalebiyye'ye nā'il, altmış üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde munfaṣıl olup yirine Ma'lūl-zāde Efendi vāṣıl oldı. Altmış yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde Nāẓır-zāde yirine Ḳāsımpaşa ḫāricine 'āric olup yetmiş üç Şevvāl'inde Pepegī Laṭīf yirine Üçşerefeli pāyesine pā-yı himmet ḳoyup yetmiş yedi Şa'bān'ında Fevrī Efendi **[99b]** yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde 'ālem-i uḳbāya riḥlet ve meclis-i vücūddan def'-i s̱ıḳlet eyledi. Medrese-i maḥlūle Aġā-zade'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm eks̱er-i feżā'il-i beşeriyyeden maḥrūm, ġāyetde bed-nümā vü kerīhü'l-liḳā, müsvedde-i nifāḳ ve süst-mān-ı mekr ü deġā, kūsec iken kiyāsetden bī-naṣīb, ṣūret-bāz-ı ṣalāḥ u müşa'bid-i ebleh-firīb, düşmen-i cān-ı ehl-i 'irfān, kec-ṭab' u kec-fehm ü nā-dān, 'ilm ü ma'rifetde bī-mesās,

1 - SE
2 91a E
3 - SE

Sāmirī-mekr ü İblīs-iltibās, aḫker-i mestūr-ı mekr ü ḥiyel, ġamz u nifāḳda ḍarbu'l-meṡel idi.

Beyt Bāṭıl hemişe bāṭıl u bīhūdedür velī
Müşkil budur ki ṣūret-i ḥaḳdan ẓuhūr ide

Her-gāh bir ṣāḥib-i devlete intisāb idüp tevābiʿi miyānına tefriḳa-endāz ve mülāzımīn-i āstānı ḥaḳḳında naḳīṣa[1]-perdāz olup ʿAṭā'u'llāh Efendi mevti ile dest-i āḫir-i sū'-i ṣanīʿa ve ol ġamdan terk-i kārgāh-ı mekr ü ḫadīʿa itmiş idi.

Ḥikāyet[2]

Hikāyet olınur ki vālid-i merḥūm Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Müderrisi Ḳaramanī-zāde Meḥemmed Efendi'de dānişmend iken Manav Seyyidī Ḥalebiyye müderrisi olup Meḥemmed Efendi āstānesine cārūbvār mülāzemete müdāvemet ve iṡāre-i ġubār-ı fitneye bend-i miyān-ı himmet itmiş idi. Vālid-i merḥūmı dā'imā mollāsına ġamz idüp erbāb-ı dile töhmet-i dīrīne olan mey ü maḥbūb müdāvemetini isnād ve bu taḳrīble ḫidmet-i mevlānādan ibʿād murād idermiş. Vālid ḥüsn-i muʿāmelede ḫarc-ı leṭā'if-i ṭarīf ü tālid ḳılup müdārātı ehemm-i maḳāṣid bildükçe mekr ü ḥīlesi müteẓā'id ve tāze-kün-i esbāb-ı mekā'id olur. Bi'l-āḫire kār cāna ve kārd üstüḫ'āna yitüp şedd-i mınṭaḳa-i ḫıṣām ve aḫẕ-ı intiḳām içün ḳıyām muḳarrer olup ol bābda her mertebeyi iḫtiyār ḳarār-dāde-i dil-i mecrūḥ-ı pür-inkisār olduḳda birgün ser-i rāhda ol rūbāh-ı ḥīlekāra dūçār olup vālid-i merḥūm muḳaddemce āgāh olmaġla kendüyi mest-i evgār şekline ḳoyup sāye-miṡāl tekye-zen-i dīvār olur. Şahs-ı mekkār-ı ḥīlekār meded-yārī-i nifāḳ ile güẕār iderken girībānın alup fi'l-ḥaḳīḳa ṣıfat-ı kāşifesi olan elfāẓ-ı şütūmı eblaġ-ı vech üzere edā ve ibḳā-yı eṡer itmeyecek ḳadar ḍarabāt-ı müteʿāḳıbe ile hem-reng-i ṭabl-ı pür-ṣadā itdükden ṣoñra ḥücresine gelüp sākin-i künc-i ḫumūl ve müṭālaʿa-i derse meşġūl olur. Manav Seyyidī feryād-künān, ḥużūr-ı mollāya revān olup māceerāyı ilḥāḳātı ile ḥikāyet ve bu vażʿ-ı mestāneden ʿarż-ı şikāyet ider. Ḫidmet-i mevlānā bu emr-i baʿīdi istiġrāb eyledükçe ṣayḥa-i ġurāb ile ġulġul-endāz-ı nüh-ḳıbāb olup[3] eymān-ı ġulāẓ u

1 ṣaḳīfe E
2 - R1, SE
3 91b E

şidād ile daʿvā ider ki "Neşve-i şarābdan bir ḳadem ḥarekete mecāli ve kendüyi tedārik idecek ḥāli yoġ idi. Ḥālā maḥall-i mezbūrda der ü dīvāre īstāde, ya ḫāk-i reh-güẕāre üftāde bulunmazsa cemīʿ-i sözlerüm dürūġ ve çerāġ-ı memşā gibi nūr-ı ṣıdḳ u ṣafādan bī-fürūġ olsun." Mollā ḫidmetleri fi'l-ḥāl is̱bāt-ı müddeʿī içün ḫidmetkār irsāl eyleyüp ḥasbe'l-emr **[100a]** tefaḥḥuṣ olınduḳda taʿyīn eyledügi maḥalde seng ü vaḥaldan ġayrı üftāde-i rāh görmeyüp medreseye varduḳda merḥūmı ḥacr-i ḥücrede mekīn, meşġūl-i müṭālaʿa ve tenhā-nişīn müşāhede eyleyüp taʿaccüb-künān daʿvet eyledükde ḫidmetkāra müteġāfilāne[1] su'āl ve ʿarż-ı ıżṭırāb u infiʿāl iderek ḥużūr-ı mollāya vāṣıl olur. Mollā ḫidmetleri[2] bu vażʿ-ı bī-bākāneden muġberr ü mükedder iken imʿān-ı naẓar ider. Ne gül-berg-i ʿiẕārında tāb-ı bādeden sürḫī-i rū ve ne ġonçe-i dehānında ol gül-i benefşe-es̱erden şemme-i bū, ne serv-i s̱ābit-ḳadem-i ḳāmetinde temāyül ve ne semend-i sebük-seyr-i ʿaḳlında teġāfül, ne nergis-i bāṣırasında laʿlīn ḳadeh gibi reng-i erġavānī, ne sūsen-i zebānında ʿuḳde-i żaʿf u nā-tevānī var. Bu ḥāle ehl-i meclis ser-be-ser ḥayrān, Manav Seyyidī daḫı dem-beste vü nā-tevān olup kimi kār-ı şuʿbede vü sīmyā ve ās̱ār-ı sevdā vü mālīḫūlyā olmaḳ beyninde mütereddid ve kimi ġalaṭ-ı ḥiss ü ḫayāl-i bāṭıl, belki ażġās̱ u aḥlām u ḫᵛāb-ı hā'il olmaḳ üzere müttefiḳ ü müttehid olup Manav Seyyidī derdmendüñ kiẕb ile şöhreti, merḥūmuñ berā'at-ı ẕimmetine şāhid-i ʿādil ve muḳaddem eyledügi daʿvā ḫod edell-i delā'il olmaġla merḥūmdan istiḥlālle ḫāṭırını taṭyīb ve ġammāz-ı nā-bekārı ʿilāve-i taʿzīr bi'l-lisān ile te'dīb iderler. Ol es̱nāda müẕeyyil-i *Şaḳā'iḳ*, Mevlānā ʿĀşıḳ daḫı ġamz u nifāḳından dil-gīr ve nikāyet-i siʿāyetinden münḥarīfü'z-żamīr olup ittifāḳī bu manẓūme-i bedīʿü'l-beyān dillerde dāstān olmışdur:

Manẓūme Be şara giden ġardaşlar Manav Seydī dirler baña
Kürügi ḳovan yoldaşlar Manav Seydī dirler baña

On yıl ḳaz buzaġı gütdüm tarlalarda buġday ütdüm
Ṣoñra zuḫta yolın ṭutdum Manav Seydī dirler baña

Keş getürdüm Manavġaddan bekler idüm anı yatdan
Daḫı ṭurırdur ol otdan Manav Seydī dirler baña

1 55b SE
2 ḥażretleri E

Eşegüm öñe ḳatardum Keşişṭaġında oṭardum
Burūsa'da odun ṣatardum Manav Seydī dirler baña

Yagır Yagır yamalaḳlar domur domur domalaḳlar
Yuvarların yuvalaḳlar Manav Seydī dirler baña

Aşum unumdur hevengel ḳaynaduram böngel böngel
Ardı ṣıra yirüm döngel Manav[1] Seydī dirler baña

Mor ḳozalaḳdur yimişüm emmidür yoldaşum eşüm
Avadan olupdur ġuşum Manav Seydī dirler baña

Al gumaştandur[2] guşaġum yügrüşüp gelür uşaġum
Çaḳı bilmezdür ṭ.ş.ġum Manav Seydī dirler baña

Dün vardum Taḫt-ı Ḳal'aya başum uġradı belāya
Zünbegüm düşdi ḥelaya Manav Seydī dirler baña

Ṣarf u naḥiv oḳumadum temām vaḳy u arā'iżi ḳomam
Alacaḳda oldum imām Manav Seydī dirler baña[3]

Ḳal aṣlında ḳaveledür ṭal aṣlında ṭaveledür
Ammā meylüm ġaveledür Manav Seydī dirler baña

Seksan beşindedür yaşum aġarmışdur g.tüm başum
Boyadırum ammā rīşüm Manav Seydī dirler baña

عفا الله تعالى عن شرور أنفسنا وهفوات لساننا وغفر الله سبحانه لمن يتجنب مما لا يعنيه ولنا[4]

el-Mevlā Pīr Aḥmed Çelebi bin Pīr Aḥmed Efendi (Leyṣī-zāde)

Peder-i vālā-güheri ḳażā-yı **[100b]** Mıṣr-ı Ḳāhire'den müteḳā'id iken terk-i rüsūm-ı ẓāhire iden Leyṣī-zāde Efendi ḫidmetleridür. *Şaḳā'iḳ-ı Nu'mâniyye*'de Leys-zāde ḳayd olınup aḥfādından ṣā-yı müṣelleṣe ile Leyṣī-zāde istimā' olın-

1 Ġardaşlar R1, E
2 Al gumaştandur:aldandur SE
3 92a E
4 "Allah nefsimizin kötülüklerini, dilimizin kusurlarını affetsin; kendisini ilgilendirmeyen hususlardan sakınanları ve bizleri bağışlasın."

mağın mebḥaṡ-i eys ve leys gibi taḥḳīḳı müşkil ve dağdağa-engīz-i efāżıldur. Vālidleri intiḳālinde ḫˇāce-i pādişāh-ı ʿālem-penāh Mevlānā ʿAṭā'u'llāh ʿalāḳa-i muṣāheret ile terbiyesine[1] mütekeffil olup zemān-ı ḳalīlde māh-ı dü hefte gibi bedr-i kāmil olmış idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan Ġarīḳ ʿArab-zāde ḫidmetlerinde ḳırā'at-ı ʿulūm-ı ʿArabiyye ve taḥṣīl-i fünūn-ı edebiyye idüp Bostān Efendi'nüñ debistān-ı ifādesine vāṣıl ve şeref-i mülāzemetine nā'il olmış idi. Ol eṡnāda Çi-vi-zāde Efendi'ye dāmād olmağla nev-ʿarūs-ı baḫt u devleti āġūş-ı himmete götürüp ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz tārīḫinde Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmuñ birā-der-zādesi ʿAbdu'l-fettāḥ Çelebi yirine defʿaten otuz aḳçe ile Ḥācī Ḥasan-zā-de Medresesi virildi. Yetmiş bir hilālinde Ḳuṭb-ı ʿAcemī yirine ḳırḳ aḳçe ile İbrāhīm Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'nde seccāde-nişīn, baʿdehu teraḳḳī ile nā'il-i rütbe-i ḫamsīn olmış idi. Yetmiş dört[2] Cemādiye'l-ūlā'sında Bahā'e'd-dīn-zāde yirine Rüstem Paşa Medresesi'ne, yetmiş altı Şevvāl'inde mevlānā-yı mezbūr yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine, yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde ʿArab İbrāhīm yirine Ṡemāniye'ye pey-ender-pey vāṣıl ve meclis-efrūz-ı feżā'il olup yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḫˇāce Efendi mevtinden ḳırḳ gün ṣoñra şemā-tet-i aʿdā ile maḥzūn iken maṭʿūn olup terk-i ālāyiş-i cihān-ı fānī ve ʿazm-i nüzhetgāh-ı cāvidānī ḳıldı. Medrese-i maḥlūle Maḥmūd Beg Efendi'ye ʿināyet olınup maḥmūdü'l-ʿāḳıbe olduğına işāret vāḳiʿ oldı.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, vecīh ü cemīl, aṣīl ü nebīl, meşġūl-i iḳtinā-yı ṡemerāt-ı fünūn, kütüb-i celīle ve nüsaḫ-ı maḫdūme cemʿine meftūn, ḥalīm ü selīm, muḳbil ü kerīm idi.

Baʿżı ṡiḳātdan naḳl olınur ki *Tefsīr-i Ḳāżī* vü *Keşşāf* ve *Ṣaḥīḥ-i Müslim ü Buḫārī*, *Hidāye* vü *Ekmel*, *Cevherī* ve *Ḳāmūs*, *Miftāḥ*'uñ şerḥ-i saʿdeyni ve bunlaruñ emṡāli kütüb-i nefīse biri mıṣṭarda, biri der-kenār, ḫaṭṭ-ı üstādla müẕehheb ü ḥal-kār, mağz-ı dü-gāne-i bādām gibi bir cild içinde pinhān, terence-i zerrīn-i deffeteyni hem-ser-i tev'emān[3] idi[4].

Rāvī eydür: "Kütüb-i mezbūreyi ġılāf-ı aṭlas u dībā ile muʿazzez ü mükerrem, pīş-taḫta-i füsūs-kārī üzere müretteb ü muḥterem görüp muḳteżā-yı beşeriyyet üzere dil-i meyyāle ġıbṭa-engīz ve ḫāṭır-ı pür-hevese āteş-i reşkle şerāre-rīz olup mānend-i lāle-i bāġ, ḳalb-i pür-ḫūnı dāġ dāġ itmiş idi. Bir gün

1 Mertebesine E
2 Bir SE
3 - SE
4 56a SE

dellāl elinde rāst geldüm. Evrāḳı pejmürde ve mıḳlebi çāk, şīrāzesi güsiste ve cildi vesaḫnāk, ẓahrına naẓar eyledükde[1] mis̱āl-i maḥżar imżā vü mühr bī-şümār ve bir gūşesinde bu beyt-i meşhūr-ı taṭayyür-şi'ār meşhūd-ı 'ayn-ı i'tibār oldu:

Beyt ويكفيك قول الناس فيما ملكته

لقد كان هذا مرة لفلان[2]

Fi'l-ḥāl ḫāṭırdan def'-i ġubār ve cerīme-i reşkden istiġfār eyledüm. أعاذنا الله تعالى من الحقد والحسد، ويسّرلنا القناعة بفضله السرمد[3]

el-Mevlā 'Alī bin Ḳāsım ez-Zeytūnī (Zeytūnī-zade)

Şecere-i vücūdı **[101a]** vilāyet-i Anaṭolı'da vāḳi' ḳaṣaba-i Zeytūn'dan pedīdār ve tuḫm-i berere-i[4] nesl-i mes'ūdı lā-şarḳıyye ve lā-ġarbiyye vaṣfına sezāvār olan Zeytūnī-zāde Efendi'dür. Pederi naḫl-i ḫurmā gibi dırāz-bālā ve "Uzun Ḳāsım" laḳabı ile livā-yı şöhreti vālā olup zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan iken ḳaṣaba-i mezbūreye ḳāżī olduḳda vefāt itmiş idi. Ṣāḥibü't-terceme zeytūn-i resīde gibi taḥṣīl-i sevād itdükden ṣoñra dāḫil-i erbāb-ı isti'dād olup Ḳara Ṣāliḥ Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl, ba'dehu İstanbul Ḳāżīsi Ḳarasili Ḥasan Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp mülāzemetle nā'il-i murād ve Ṣaḥn müderrisi iken fevt olan birāderi Ḥüseyn Çelebi'ye dāmād olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Gelibolı'da Balaban Paşa Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Ḫāṣköy'de Maḥmūd Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳ ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde müteveffā Deli 'Alī yirine Ṭırabozın Sulṭāniyyesi'ne müderris ve müftī olmış idi. Yetmiş ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında ders ü devre dest-i āḫir ve ṭayy-ı ṭūmār-ı ma'ālī vü mefāḫir itmiş idi. Medrese-i maḥlūle Ayās Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, dersi nāfi' ve fetvāsı efāżıl-pesend, eks̱er-i fünūn-ı nāfi'adan ḥiṣṣemend, 'ilmi ḳarīn-i 'amel, 'iffet ü ṣalāḥda ḍarbu'l-mesel, baḥḥās̱ u muḥiḳḳ, muḥaḳḳıḳ u müdeḳḳiḳ idi.

---

1 92b E

2 "İnsanların sahip olduğun mallarla ilgili "Şu, bir vakitler filanca kişinindi." demesi sana yeter!"

3 "Allah bizi kin ve hasedden korusun, ebedi lütfu ile kanaatkâr olmayı bize nasip etsin."

4 Būre-i R1

Şürūḥ-ı *Hidāye* ve *Miftāḥ*'a ta'līḳātı ve vāṣıl-ı sem'-i ḳabūl olmış kelimātı vardur.

el-Mevlā Meḥemmed Çelebi[1] bin Ramażān (Nişāncı Ramażān-zāde)

Vilāyet-i Anaṭolı'da "Merzifon" nām merz-i[2] meşhūrdan pedīdār olup "Ramażān-zāde" dimekle iştihār ve māh-ı rūze gibi ḳadr u i'tibār bulmış idi. Taḥṣīl-i 'ilm ü ma'ārife ṣarf-ı naḳdīne evḳāt ve ḳābil-i 'ilm ü ṣan'at-ı kitābet olduġın iṡbāt eyledükde mānend-i ḳalem ṭarīḳ-ı kitābete sālik ve miṡāl-i suṭūr-ı munaẓẓam küttāb-ı dīvān-ı sulṭānī silkinde münselik olmış idi. Ḳaṭ'-ı derecāt-ı cāh u celāl ve seyr-i menāzil-i 'izz ü iḳbāl iderek vilāyet-i Ḥaleb'de defterdār-ı māl ve defter-i āmāli fā'iz-i[3] 'unvān-ı sa'ādet-me'āl olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış beş senesinde tercemesi sebḳ eyleyen cedd-i rāḳımu'l-ḥurūf Meḥemmed Beg başdefterdār olduḳda yirine ṭuġra-keş-i dīvān-ı sulṭānī ve müftī-i müşkilgüşā-yı ḳānūn-ı[4] 'Oṡmānī oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş temāmında elli biñ aḳçe ze'āmet ile müteḳā'id olup selefi i'āde olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında rū-gerdān-ı 'unvān-ı bī-ṡebāt-ı cihān ve bī-nām ü nişān-ı vādī-i ḫamūşān oldı.

Mīr-i müşārün-ileyh *Esbaġa'llāhu ni'mehu 'aleyh* ma'ārif-i cezīle ve 'avārif-i cemīle ṣāḥibi, hātif-i ilhām-ı peyām-ı ḳudsīñ muṣāḥibi, naḳd-i vaḳt-i ḫ᷾ āce-i cihān, münşī-i ṣāḥib-i dīvān, vaṣṣāfu'l-ḥażret-i selāṭīn-i 'Oṡmānī, ṭuġrayī-i dīvān-ı Süleymānī idi.

Beda'-i 'ālemden evā'il-i devr-i Selīm-i Ṡānī'ye gelince *Tevārīḫ-i Āl-i 'Oṡmān* yazmışdur. Muḫtaṣar u müfīd eṡer ve müntaḫab-ı mecmū'a-i **[101b]** āṡār u siyerdür.

el-Mevlā Meḥemmed bin Ḥüsām (Ḳayın Çelebi)

Ḳaraferye sükkānından "Ḥüsām Efendi" nām ḳāżī-i ṣāḥib-i iḥtişāmuñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve nihāl-i ravża-i ẕāt-ı mes'ūdı Ḳayın Çelebi ḫidmet-

1 Beg SE
2 Şehr-i SE
3 - SE
4 Dīvān-ı SE

leridür. Niksārī Muṣṭafā Efendi Yeñice-i Vardar Medresesi'ne müderris olduḳda ʿaḳd-ı peyvend-i muṣāheret eyleyüp "Ḳayın Çelebi" dimekle şöhret bulmış idi. Mollā-yı mezbūruñ ḥacr-i terbiyesinde taḥṣīl-i fażl ü kemāl ve cins-i fāḫir-i ʿilm ü ʿirfānı ser-bār-ı mekārim-i ḫiṣāl itdükden ṣoñra ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Bi-ḥasebi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb-ı münāsib iderek otuz aḳçe ile Edrine'de Çuḳacı Ḥācī Medresesi'ne[1], baʿdehu ḳırḳla Ṭaşlıḳ Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş altı Şevvāl'inde ʿazl olınan Ḳara Ḳāsım yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi[2]. Yetmiş ṭoḳuz evā'ilinde medresesinde ṭūl-i meks̱den şikāyet, taḥrīk olınmazsa ferāġat niyyetine İstanbul'a gelüp ṣudūr-ı ʿaṣra ʿarż-ı ḥāl eyledükde medrese-i mezbūre Seyyidī ʿAlī-zāde'ye tevcīh olınup bunlaruñ ḥāli tedārik olınmaḳ üzere iken maraż-ı ṭāʿūndan irtiḥāl ve ḳaṭʿ-ı peyvend-i ḳīl ü ḳāl eyledi. Edrinekapusı ḫāricinde üstādı cenbinde medfūndur. وكان ذلك[3] في أوائل جمادى الأولى لسنة تسع وسبعين وتسعمائة[4]

Mevlānā-yı mezbūr naḳḳād-ı fikr ü naḳā-yı ḳarīḥa ile meşhūr, maṭbūʿu's-simāt, ḫoş-ṣoḥbet ü ḫoş-ẕāt, pāk ü nezīh, beşūş u vecīh idi.

el-Mevlā Ramażān bin ʿAbdu'l-muḥsin el-Vizevī eş-Şehīr bi-Behiştī (Behiştī Efendi) {Behiştī}

Hilāl-i rūze gibi belde-i Vize maṭlaʿından ẓuhūr ve āftāb-ı fażl ü ʿirfāndan istifāża-i nūr eyleyüp ürdibehişt-i hengām-ı şebāb-ı behişt-ās̱ār ile bülbül-i naġme-senc-i ṭabʿ-ı mevzūnı ruḫṣat-yāfte-i güftār olduḳda "Behiştī" maḫlaṣı ile şöhret-şiʿār ve ṭırāzende-i eşʿār-ı ābdār olmış idi. Efāżıl-ı ʿaṣrdan Merḥabā Efendi āstānesine istinād, vādī-i saʿy ü ictihād ile muṣāfaḥa-i ṣaḥā'if-i bedriyyü's-sevād eyleyüp Muḥaşşī Saʿdī Efendi ḫidmetlerinde dānişmend iken meşāmm-ı cānına būy-ı fenā vezān ve gülzār-ı emānī-i dünyeviyyesi perīşān-ı ḫazān-ı aḥzān olmaġla reh-rev-i himmetine nūr-ı hidāyeti çerāġ ve daġdaġa-i nişīb ü firāz-ı ṭarīḳdan ferāġ eyleyüp ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem-i dā'ire-i tevḥīd Mer-

1 Medresesi'ne olup SE
2 Müderrisi//idi:Medresesi'ne terfīʿ olındı SE
3 56b SE
4 Bu (hâdise) 978 senesinin Cemadiyelûlâ ayının başlarında oldu.

kez Efendi ḫidmetlerinde ser-ḥalḳa-i erbāb-ı terk u tecrīd olmış idi. Seyr-i pergār-ı ṭarīḳı vāṣıl-ı noḳṭa-i maḳṣūd u merātib-i kemāl-i muntaẓar-ı müteḥaḳḳıḳ u meşhūd olduḳda mā'il-i ḳarār u sükūn ve ġavṭa-ḫor-ı deryā-yı derūn olup ḳaṣaba-i Çorlı'da ferş-i kilīm-i iḳāmet ve iḫtiyār-ı cihet-i ḫiṭābet ü imāmet ü ḫiṭābet[1] eylemiş idi. Dārı civārında ḥücerāt binā eyleyüp sākin olan ṭalebe-i ʿilme ifāde ve ʿaḳd-ı meclis-i vaʿẓ ü teẕkīr ile teşrīf-i eyyām-ı muʿtāde itmekden ḫālī degül idi. Nice yıllar ol diyārda taʿlīm-i ʿulūm-ı nāfiʿa ile[2] taḳlīb-i evrāḳ-ı leyl ü nehār ve ṣadef-i gevher-i fażl ü şeref olan kāşānesin taʿlīm-ḫāne-i ḫadeng-i efkār eyleyüp naḳd-i vaḳt-i ʿazīzin ol meşġale-i şerīfe ile ifnā **[102a]** ve ṣaḥīfe-i ʿālemde nām-ı nāmī ve evṣāf-ı girāmīsini ibḳā eyledi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde rūḥ-ı revānı ʿāric-i maʿāric-i ʿilliyyīn ve dāḫil-i nüzhetkede-i behişt-i berīn oldı. Ḳaṣaba-i mezbūrede zāviyesi sāḥasında medfūndur.

ʿAzīz-i merḳūm mālik-i Mıṣr-ı ʿulūm, dīde-i dil ü cānı kuḥlü'l-cevāhir-i tevfīḳ ile rūşenā, ḥarīf-i cihān-ı nūr u cenānı ẓāhir ü bāṭın-ı ʿulūmla āşinā, mecmaʿu'l-baḥreyn-i mecāz ü ḥaḳīḳat, mevridü'n-nehreyn-i ʿilm ü maʿrifet, deryā-yı ṭabʿ-ı güher-bārı dürr-i manẓūm u mens̱ūre şāmil, meşīme-i şīme-i kerīmesi veled-i ḳalbī-vāridāta ḥāmil, sündüs ü istebraḳ-ı ẓāhir ü bāṭın cāme-i istiʿdādına perniyān u baṭā'in, sebzezār-ı ḫaṭṭ-ı ṣafā-baḫşı sünbüle-i fażl ü ʿirfānuñ geşti ve ebkār-ı efkār-ı ʿilmiyyesi reşk-i ḥūrān-ı behiştī idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden *Şerḥ-i ʿAḳā'id-i Ḫayālī*'sine ḥāşiyesi ve ādāb-ı baḥsdan *Mesʿūd-ı Rūmī* üzere ḥāşiyesi ve şürūḥ-ı[3] *Miftāḥ*'a taʿlīḳātı ve *Cāmī* kenārında baʿż-ı kelimātı vardur. İttifāḳ-ı ārā bunuñ üzerinedür ki *Ḫayālī Ḥāşiyesi*'nde itdügi naḳş-ı dil-keş, sūzen-i ḫayālle mis̱āl-i ḥarīr-i münaḳḳaş olup köhne-resm-i üstādān-ı Rūmī ve Ḫaṭāyī'ye ḳalem-i nisyān çekmiş ve ḫāk-rīz-i Mānī-ṭabʿān-ı maʿānīye ġubār-ı idbār ekmişdür. Baḥr-ı serīʿde *Cemşāh u ʿAlemşāh* nām kitābı ve müretteb *Dīvān*-ı belāġat-niṣābı vardur. Bu ebyāt nuḫbe-i güftārındandur:

Beyt Ḫünkār şehre geldi diyü seyre çıḳdılar[4]
Her güşe dil-rübā ṭolu ḫünkāra kim baḳar

1 Ü ḫiṭābet:- R1, E
2 93b E
3 Şerḥ-i SE
4 Çıḳdı ḫalḳ SE

Ve lehu[1] Gicem gibi olupdur gündüzüm tār
Ne anda ay var ne bunda gün var

[Ve lehu] Bülbül-i gülşen-i ḳudsem bu cihān dāmumdur
Beni bunda ṭutan ol serv-i gül-endāmumdur

[Rubāʿī] Yine gülşende bugün bülbüle bir ḥāl olmış
Güli ḫār ile görüp münkes̱irü'l-bāl olmış

Gezdürür şevḳ-ıla bāzār-ı gülistānda müdām
Bād gül Yūsufını ṣatmaġa dellāl olmış

[Ve lehu] Hep bu sīnemdür beni derde giriftār eyleyen
Āḫir anuñ üstine yıḳsam gerek deryāyı ben

[Ve lehu] Ḫalḳ-ı ʿālemden Behiştī ʿuzlet it Mecnūn mis̱āl
Kendi başuñ ṣoḳacaḳ bir āşiyānuñ var ise

[Rubāʿī] Gören dir raḳṣ iderken gird-bād-ı deşt ü hāmūnı
Semāʿa ḳoydı Leylīnüñ hevāsı ḫāk-i Mecnūnı

Viren kühsāre zīnet lāle ṣanma iy lebi şīrīn
Yaturken yirde Ferhāduñ açılmış zaḫm-ı pür-ḫūnı

[Ve lehu] Az mıdur yoḫsa bahā-yı leb-i laʿlüñ çoḳ mı
Behey āfet biricik söyleye aġzuñ yoḳ mı

[Ve lehu] Bezme gel bu gice iy ʿālem-i ḥüsnüñ māhı
Yoḫsa yirden göge dek incinürüz va'llāhī

[Ve lehu] Yā ṣabr u yā sefer diyü ne Rūm u ne ʿAcem ḳaldı
Ṭolandum rubʿ-ı meskūnı hemān mülk-i ʿadem ḳaldı

---

1 Ve lehu:- E, SE

Ḳıṭ'a[1] Ölmeli ḫaste oldum iy ṣabā ben
Hele bir pāre sen benden dirisün

Görünmezsün ser-i kūyında yārüñ
Yiler oñmazlaruñ sende birisin

el-Mevlā Maḥmūd el-Esved el-Kösec (Ḳara Maḥmūd[2])

Vilāyet-i 'Acem'den hicret idüp medīne-i Anḳara'da iḳāmet eyledükden ṣoñra belde-i mezbūrede müderris ve müftī iken fevt olan Mevlānā Niẓāme'd-dīn-i 'Acemī'nüñ ferzend-i dil-bendi Köse Bedre'd-dīn Efendi'dür. 'Ulemā-yı 'aṣrdan mutaṣaddī-i istifāde ve Sinān Efendi[3] dārü'l-ifādesinde terbiyet-dāde olup İsḥaḳ Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-i sa'ādet-refīḳa 'āzim olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Anḳara'da Yeñi Medrese'ye, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile medrese-i mezbūreye, ba'dehu teraḳḳī **[102b]** ile otuz pāyesine vāṣıl olup ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile yine belde-i mezbūrede Ḫaṭīb Medresesi'ne, ba'dehu elli aḳçe ile Medrese-i Seyfiyye'ye müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-i müstefīd ü müsteftī olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış sekiz tārīḫinde Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi yirine İstanbul'da Ca'fer Aġa müderrisi oldı.[4] Yetmiş sekiz Ṣafer'inde ma'zūl olup yirine Silivriḳapusı'nda İbrāhīm Paşa Müderrisi Rus Muṣṭafā Efendi naṣb olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-ūlā'sında Ekmel Efendi yirine Rodos Sulṭāniyyesi'ne müderris ve maḥfil-i ifāde vü iftāda ṣadr-ı meclis olmış idi. Yetmiş ṭoḳuz Rebī'u'l-evvel'inde 'āzim-i dāru'l-ḫulūd ve murabba'-nişīn-i maḳām-ı maḥmūd olup medrese-i maḥlūle Vānḳulı'na virildi.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm-i fıḳha intisāb ile meşhūr, eks̱er-i fünūn-ı nāfi'ada müşārik-i ems̱āl, 'ilm-i uṣūl ü kelāmda bāliġ-i mebāliġ-i ricāl, ma'ārif-i celīle ile āşinā, 'ilm-i şerīfe şedīdü'l-i'tinā idi.

---

1 - SE
2 Ḳara Maḥmūd:Köse Bedre'd-dīn SE
3 94a E
4 57a SE

el-Mevlā Muṣṭafā eş-Şehīr bi-Ḫazānī (Mevlānā Ḫazānī[1]) {Ḫazānī}

Nev-bahār-ı vücūdı beydā-yı ṣāfiyye-i Ṣofya'dan peydā ve cevher-i ẕāt-ı mesʿūdı ḫizāne-i ġāybden ol ḫāk-i pākde hüveydā olup ṭarīḳ-ı ʿilme vażʿ-ı ḳadem ve livā-yı şöhretle refʿ-i ʿalem ḳılduḳda ʿulemā-yı ʿaṣrdan İmām-zāde Efendi'nüñ imāme-i sübḥa-i cemʿiyyeti ve Ḳara Çelebi merḥūmuñ ser-ḥalḳa-i ṣoḥbeti olup maḥkemelerinde kātib ve nüvīsende-i rūz-nāme-i esrār u muḥāsib olmış iken mülāzemet müyesser olmaduḳda üstād-ı evveli İmām-zāde Efendi Medrese-i Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'de muʿīd ve ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz tārīḫinde mülāzemetle vāṣıl-ı ümmīd itmiş idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İpek Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Gelibolı'da Balaban Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuz aḳçe ile Hezārġırad'da Maḳtūl İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu terakḳī ile pāye-i erbaʿīne vāṣıl olup baʿdehu elli aḳçe ile Yeñice-i Vardar'da Evrenos Ġāzī Medresesi'ne müderris ve efkār-ı vaḥşet-şiʿār-ı maʿārif ile mūnis olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde;

Beyt İrdi ḫazānı ʿömrümüñ veh ki daḫı bahārı yoḳ
Ṣubḥ-ı ümmīde irmedüm ġam şebinüñ nehārı yoḳ

zebān-zed-i lisān-ı ḥāli ve ḫātime-i rūz-nāme-i aḥvāli olmış idi.

Merḥūm-ı merḳūm ṣabbāġ-ı elvān-ı manṭūḳ u mefhūm, köhne-bahār-ı vādī-i ʿilm ü ʿirfān, varaḳ-ı nigār-ı ḥadā'iḳ-ı taḥḳīḳ u īḳān, miṡāl-i nihāl-i pīrāste, elvān-ı maʿārif ile ārāste, ʿiffet ü ṣalāḥdan ṣāḥib-i ḥaẓẓ-ı vāfir, ẕeyl-i ʿiṣmeti ālāyiş-i töhmetden pāk ü ṭāhir idi.

"Ḫazānī" maḫlaṣı ile baʿż-ı eşʿārı ve maʿārif-i cüz'iyye ile şiʿārı var idi. Bu eşʿār müntaḫab-ı güftārıdur:

Beyt Çeşmi ḫışm itse lebin emdükce ḥālet-baḫş olur
Defʿ ider gerçi meyüñ keyfiyyetin bādām-ı telḫ

[Ve lehu] Bu müsāfir-ḫāneden göçsek gerek līkin henüz
Naḥsdür eyyāmımuz bir saʿd sāʿat beklerüz

1 Mevlānān Ḫazānī:Ḫazānī Efendi SE

el-Mevlā ʿAlī bin eş-Şeyḫ Meḥemmed (Serçe ʿAlā'e'd-dīn[1])

"Cezīretü'l-ʿuşşāḳ" dimekle meşhūr-ı āfāḳ[2] olan belde-i Sinob'a mensūb ve nükhet-i maḥāsin-i aḫlāḳ ile maḥbūbu'l-ḳulūb, sīb-i eyvānī-i eyvān-ı iʿtibār ve bülbül-i[3] ḫoş-naġme-i şāḫsār-ı iştihār Serçe ʿAlā'e'd-dīn Efendi ḫidmetleridür. ʿAlā ḥasbi'l-ʿāde devr-i mecālis-i ifāde iderek ḫᵛāce-i pādişāh-ı ʿālem-penāh Mevlānā ʿAtā'u'llāh Efendi merḥūmun ṭurra-i ṭāḳ-ı ʿināyetlerinde āşiyāne-sāz ve şeref-i mülāzemetleri ile **[103a]** ser-efrāz olup Cezā'ir Beglerbegisi Aḥmed Paşa İstanbul'da medrese-i cedīde binā eyledükde ibtidā yigirmi aḳçe ile bunlara iʿṭā olındı. Baʿdehu beş aḳçe teraḳḳī ile manẓūme-i cāhı taḫmīs, baʿdehu ʿazl ü infiṣāl-ı maḳṭaʿ-ı ġazel-i tedrīs ḳılınup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde murġ-ı cān-ı nā-tevānı ʿazm-i āşiyān-ı ḳadīm ve güncişk-i sūrāḫ-ı tekyegāhı seyr-i riyāż-ı dārü'n-naʿīm eyledi.

Keyfiyyet-i intiḳāli bu güne naḳl olınur ki Ḳıbrıs seferine ḥāżır olup ḫayl-i küffār ile ʿasker-i İslām mānend-i nūr u ẓalām muḳābil olmaġla mühre-i tüfengle ḥalḳa ḥalḳa dūd-ı siyeh-fām, murġān-ı cān ṣaydına dāne vü dām olduḳda miyān-ı maʿrekede çūpe-i tīr-i cān-şikār ile figār ve "serçeye çıbuḳ bere" mażmūnı āşikār olmış idi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, lisānu't-ṭayr-ı rumūz-ı ʿirfāna vāḳıf, Hüdhüd-i Süleymān-ı fażl ü maʿārif, zemīn-i siyeh-fām-ı ḫaṭṭ-ı ġubār içre nihān olan zülāl-i maʿnā, şīşe-i ṣāf-ı şeffāf içinde ṭuran bāde-i nāb gibi pīş-i naẓar-ı dūr-bīninde peydā, mū-şikāf-ı taḥḳīḳ ü taḳrīr, ḥarīr-bāf-ı te'līf ü taḥrīr idi.

el-Mevlā Nūru'llāh et-Ṭabīb (Ṭabīb Nūru'llāh Çelebi[4])

Belde-i Maġnisa'dan ẓuhūr idüp çerāġ-ı dil ü cānı maẓhar-ı nūr-ı şuʿūr olduḳda ṭabīb-i sulṭānī, Mesīḥ-i s̱ānī Ḥekīm ʿĪsā Çelebi'nüñ eḳāribinden olmaġla Re'īsü'l-eṭıbbā Sinān Çelebi'ye tilmīẕ-i ḫāṣṣ ve dāḫil-i ḥücre-i iḫtiṣāṣ olup ʿilm-i ṭıbda māhir ve ʿilāc-ı merżāda enfās-ı ʿĪsevīsi ẓāhir olduḳda eṭıbbā-yı

---

1 ʿAlī R1, E
2 - SE
3 94b E
4 - SE

ḫāṣṣa-i sulṭānīye iltiḥāḳ ve aḫẕ-ı vaẓīfe-i istiḥḳāḳ eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz tārīḫinde vāḳiʿ Ḳıbrıs fetḥine ʿasker-i deryā-mis̱āl irsāl olındukda ḥasbü'l-ḳānūn, hemrāh-ı muḫayyem-i hümāyūn olmaḳ fermān olınmış idi. Yetmiş ṭoḳuz evā'ilinde temām-ı cezīre taḫlīṣ ü taṣfiye olınup şerbet-i muġallā-yı ceng ve ḥabb-ı ʿayāric-i mühre-i tüfeng ile her ḳulle-i nāzik-endām, defʿ-i fażalāt-ı küffār-ı li'ām ile taḥṣīl-i ber'-i tāmm ḳıldukdan ṣoñra ṭonanma-i hümāyūn ile baʿż-ı cezā'ir ġāret ve aʿdā-yı ḫāsirīne īṣāl-i kesr ü ḫasāret olınup ʿavdet es̱nāsında küffār-ı ḫāksār hücūmı ile hezīmet vāḳiʿ olup Ḳapudan ʿAlī Paşa ile şehīd ve ġarḳ-ı deryā-yı raḥmet-i Rabb-ı[1] mecīd oldı. Yevm-i ġarḳ sene-i mezbūre Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on yedinci güni[2] yevm-i sebtde vāḳiʿ olmışdur. Vaḳʿa-i mezbūre "Ṣınḳın-ı Ṭonanma" dimekle meşhūr muṣībet-i ʿāmme ve ṭāmme-i tāmmedür. Ol seferüñ keyfiyyet-i aḥvāli ve müfredāt-ı vaḳā'iʿinüñ defter-i icmāli budur ki Baḥr-ı Rūm ki "Deryā-yı Sefīd" dimekle şöhre-i cihān, āb-rūy-ı zemīn ve mir'āt-ı ḫoş-nümā-yı zemāndur, cezā'ir-i bī-şümār ile mānend-i ṣaḥīfe-i edvār, belki naḳş-ı peleng ü dībā-yı se reng gibi maṭbūʿ-ı cihān-dīdegān-ı ūlü'l-ebṣārdur. Her cezīresi elvān-ı s̱imār ve niʿām-ı gūn-ā-gūnla memlū bir ḥaẓīre ve çemen-i ṣuffe-i dil-nişīn ü kāse-i reyāḥīn gibi zībā mesīredür. Bā-ḫuṣūṣ ḥüccāc-ı Müslimīnüñ güẕergāhı ve ẕaḫā'ir-i Mıṣr u Yemen ve metāʿ-ı Hind[3] ü ʿAden birle gelen merākib-i baḥriyyenüñ penāhı olmaġın selāṭīn-i māżiye-i[4] ʿaliyye-i Āl-i ʿOs̱mān [5]أدام الله دولتهم وضاعف على أعداء الدين صولتهم yegān yegān intizāʿına **[103b]** himmet ve ḥabbe-i ʿanberīn gibi rüste-i[6] silk-i memleket ḳılmışlar idi. Ol ḥabbāt-ı ʿanberīne-simāt içinde imāme gibi müteʿayyin ü serefrāz olan cezīre-i Ḳıbrıs küffār-ı li'ām elinde bāḳī ve [7] وكم ترك الاول للآخر mes̱elinüñ mıṣdāḳı olup rūy-ı deryāya belki ʿiẕār-ı ābdār-ı dünyāya müşkīn-şāmme ve dest-i şehenşāh-ı cihān-gīre lā'iḳ şemmāme idi. Cibāl-i şāhiḳada günbed-i eşcār-ı bāsiḳası ḳaṣr-ı zümürrüdīn-i cinān, ṭuyūr-ı ḫūr-meniş eṭrāfında per-zenān, sāyesinde cārī olan cūy-bārı nümūne-nümā-yı

---

1 - SE
2 57b SE
3 95a E
4 - R1, E
5 "Allah onların devletini/otoritesini dâim eylesin; din düşmalarının saldırılarını da sonuçsuz bıraksın."
6 Rişte R1, E
7 "Öncekiler sonrakilere ne çok iş/şey bıraktı!"

[1]﴿تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَار﴾, eyyām-ı bahārda nihāl-i şükūfedārı pertev-i ṣaḥā'if-i ʿālem-i envār, sāye-i ʿanberīn ile āmīziş-i ezhār-ı çemen-efrūzı naḳş-endāz-ı ḳumāş-ı şeb-ender-rūzī, kes̱ret-i esbāb-ı maḥāsin ile mānend-i ʿarūs, vefret-i emtiʿa vü ẕaḫā'ir ile reşk-endāz-ı daḫme-i Cemşīd ü kilar-ı Keykāvus bir cezīre-i ʿaẓīmedür ki üstādān-ı mesāḥa ḳavli üzere dā'iresi yedi yüz mil ve neyşekeristānına cārī olan enhāruñ her biri bir Nīl'dür. Ḫāk-i deşt ü ṣaḥrāsı maʿden-i elmās ve ḳılāʿ-ı sengīn-bināsı sipihr-mümāss, her ḳalʿası ḳulle-i sāʿat gibi mevzūn ve ṭılısm-ı Cem gibi eşkāl-i ġarībe ile maḥrūs u maṣūn…

li-Münşihi[2] Ṭurfe sāʿatdur ol ḥiṣār-ı laṭīf
Oldı miftāḥı nūk-i[3] tīg-i ġazā

Batdı raḳḳāṣ-ı Zühre'nüñ çarḫı
Ṣaldı āfāḳa özge ṣīt ü ṣadā

Olsa lā'iḳ ġılāf-ı billūrı
Ḥoḳḳa-i çarḫ-ı āb-gūn-sīmā

Eṭrāfında olan cezā'irüñ buña nisbeti ḥabbe vü ḳıbāb ve ẕerre vü āftāb nisbetine muʿādil ve deryāda ḥabāb ve seng-i püştān-ı rūy-ı āb hey'etine mümās̱ildür. Bir defʿa hicret-i nebeviyyeden yigirmi yedinci senede Ḥażret-i ʿOs̱mān *raḍiya'llāhu ʿanhu* ḫilāfetinde Şām'dan Muʿāviye irsāl-i ʿasker eyleyüp temām-ı cezīre tārāc olınmaġla ehālīsi her sene altı biñ filori virmek üzere iltizām-ı ḫarāc itmişler idi. Defʿa-i s̱āniyede sekiz yüz yigirmi sekiz tārīḫinde s̱āmin-i selāṭīn-i Mıṣr olan el-melikü'l-eşref Barsbay-ı Çerkesī zemānında dāḫil-i ḥīṭa-i ehl-i İslām ve ḫıṭṭa-i aḳlām-ı aʿlām olup kenā'is ü maʿābidi cevāmiʿ ü mesācid, mecāmiʿ-i gebr ü münāfıḳı ṣavāmiʿ ü ḫavānıḳ olmaġla ṣalā-yı penc-gāh-ı Muḥammedī ġulġul-endāz-ı ḳıbāb-ı eflāk ve żiyā-yı ḳanādīl-i günbedi pertev-figen-i maḳṣūre-i mihr-i tāb-nāk olmış-iken es̱nā-yı feterāt-ı selāṭīnde mükerreren maḳarr-ı ehl-i işrāk ve müstaḳarr-ı gebr-i nā-pāk olup gūyā istīlā-yı ẓalām-ı küfr ile dil-ḫaste-i sevdā ve ġaleyān-ı aḫlāṭ-ı redī'e ile renc-i Firenc'e müb-

1 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 02/ 25, "… altlarından ırmaklar akar …"
2 Li-Münşihi:beyt R1; - E
3 Miftāḥı nūk-i:miftāḥ aña SE

telā olmış idi. Pādişāh-ı heft-iḳlīm Sulṭān Selīm-i kerīm def'a-i s̱ālis̱ede fetḥine ḳıyām[1] ve irsāl-i 'asākir-i[2] İslām eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Ẕi'l-ḥicce'sinüñ yevm-i aḍḥāsında[3] Vezīr-i Rābi' Ḳara Muṣṭafā Paşa'yı serdār ve merākib-i baḥriyye ile Ḳapudan 'Alī Paşa'yı fermān-berdār idüp H̱alīc-i Ḳosṭanṭıniyye'den revān ve deryā-yı aḫżarı gül-gūn bayraḳlarla lālesitān eylediler. Nev-bahār-ı sene-i cedīde maḳarr-ı memleket olan Lefḳoşa Ḥiṣārı ve eks̱er-i ḳılā'-ı ḥaṣā-net-şi'ārı tesḫīr olınup;

Tārīḫ Aldı Ḳıbrıs aṭasın Şāh Selīm[4] (978)[5]

tārīḫ vāḳi' olmış idi. Emna'-ı ḥuṣūn **[104a]** olan Maġoṣa Ḳal'ası'nı 'asker-i İslām nice şühūr u eyyām ḥiṣār ve himmet-i kişver-güşāyı ḳal'a-i mezbūre fetḥinde ḳarīn-i inḥiṣār eyleyüp sene-i ātiye nev-bahārında tekrār ṭonanma-i hümāyūn ile Vezīr-i S̱ālis̱ Pertev Paşa ve Ḳapudan 'Alī Paşa varduḳda Maġoṣa daḫı feth olınup aḥvāl-i re'āyāya intiẓām ve esbāb-ı muḥāfaẓaya ḥüsn-i il-tiyām virildükden ṣoñra ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Rebī'u'l-evvel'inde Edrine'den ma'zūl Kāmī Efendi mecmū'-ı cezīreye ḳāżī ve Rodos Müftīsi Ekmel Efen-di müftī naṣb olınmış idi. El-ḥāletü ḥāẓihi merdān-ı ceng, bebr ü peleng ve ejdehā vü neheng gibi ḳahr-ı a'dāya āheng idüp cezīre-i Mora muḳābilinde vāḳi' Venedik ḳıralına tābi' ceza'irden Kefalonya aṭası ve Körfüz ġāret olınup ġanā'im-i bī-şümār ile İnebaḫtı boġazına güẕār olınduḳda eks̱er-i 'asker çıḳup emn-i ḫāṭır ile ric'at mülāḥaẓasında iken Venedik ḳıralınuñ İspanya ḥākimi ile ittifāḳı ve kes̱ret-i infāḳla cem'iyyet-i erbāb-ı nifāḳı istimā' olınup dil alınduḳ-da üç yüzden ziyāde ḳadırġa ve on iki maġuna ve bī-ḥisāb tartana pür-sāz u seleb, müheyyā vü mürettebb olduġı taḥḳīḳ olındı. Keyfiyyet-i aḫẕı ṭavr-ı ġarīb ve ṭarz-ı 'acīb üzere vāḳi' olmaġın bī-iḫtiyār[6] īrādı revā görüldi. İcmāl-i ḳıṣṣa budur ki tersāne re'īslerinden "Ḳara Ḫᵛāce" nām üstād-ı kār[7] ve ḫud'a-i ḥarb

1 İḳdām SE
2 'asker E
3 Ẕi'l-ḥicce'sinüñ//aḍḥāsında:Ẕi'l-ḥicce'sinde SE
4 الدى قبرس اطه سن شاه سليم
5 95b E
6 58a SE
7 - SE

u ḍarbda hem-ʿayār-ı ʿAmr-ı ʿAyyār ol ḥavālīde sākin olan reʿāyā şekline girüp edevāt-ı ṣāyd-ı māhī ile bir ṣandala süvār olur ve bir ṭabaḳ tāze vü ṭarī māhīleri kāfir ḳapudanına bergüẕār idüp الجنسية علة الضم[1] maẓmūnını vesīle-i iḥsān ü kerem ḳılmagla niyāz ider ki "Biz üstād-ı şikār-bāz ve ḳarār-dāde dām-endāzlaruz. Nehengāsā her birimüz ṣayd-ı māhīde māhir ve şehbāz-ı ṣayd-endāz gibi kesb ü kārımuz şikāre münḥaṣırdur. Ḥālā ġırbāl-i dām-ı māhī ile bu eṭrāfda olan miyāhı eledük ve pençe-i āhenīn ile ḳaʿr-ı deryāyı elledük. Envāʿ-ı māhī vü sereṭān ve sevākin-i deryādan bī-ḥadd ḥayvān ele getürdük. ʿAskere ṣatmak murād eyleyüp ṭonanmacı yaġmasından ḫavf itmekle taḥt-ı ẓıll-ı ḥimāyede āsūde olmaḳ recā iderüz." didükde ḫāṣṣa ṣoltātlardan birini yasaḳcı taʿyīn ider. Ḳara Ḫᵛāce yasaḳcı ḫidmetlerini leṭāʾif-i ḥiyel birle kenāra getürüp dest-beste vü der-hem, şikeste-ḫāṭır u beste-dem, ẓalām-ı leyl, isdāl-i ẕeyl eyledükde ḥużūr-ı serdār-ı kām-kāre yitürür. Düşmenüñ kemāl mertebe ġalebesi maʿlūm olduḳda Serdār Pertev Paşa İnebaḫtı boġazına girüp eṭrāfdan ʿasker cemʿ eylemek tedbīrin itmekle cihān-dīde ʿuḳalā ve kār-āgehān-ı ġazā bu rāy-ı rezīn üzere ittifāḳ ve ḥazm u iḥtiyāṭ bābında ıṭbāḳ eylemiş iken Ḳapudan ʿAlī Paşa himmet-i nā-ber-cā ve bī-mülāḥaẓa ʿazm-i veġā eyleyüp maġrūrāne daʿvā ider ki "Birḳaç ġurāb nedür ki şehbāzān-ı tīz-minḳār-ı ġazāya karşu ṭura. Venedik āyinecilerinde ol ṣūret mi vardur ki şemşīr-i cevherdāra muḳābil olup böyle kār-ı saḫte boyun ura."

Beyt Ḳılıcı egri ḫāçına beñzer
Siperi ḳara tācına beñzer

Ḳaradan ālet **[104b]** oñarur yek-ser
Rūy-ı deryāda[2] her biri lekeler

"Ḳadırġalarımuz ne deñlü ḫālī ve düşmen gemileri yat ve yaraġ-ıla mālī ise bir ḥamlede fülk-i felek-peykerlerin fileng ve ʿaskerin ṭuʿme-i māhī vü neheng itmek muḳarrerdür." diyüp ʿazīmet-i ṣādıḳa gösterdükde Pertev Paşa daḫı çār u nāçār mānend-i pertev-i naḳş u nigār peẕīrā-yı mā-fīʾz-żamīr-i ḳapudan-ı dilīr ve töhmet-i cübn ü bed-dilī ile ṭaʿn ü teşnīʿden dil-gīr[3] olup lāf u güẕāfını

1 "Irk birliği, bir araya gelmenin en önemli sebebidir."
2 96a E
3 taʿn//gīr SE'de sehven iki defa yazılmıştır.

taṣdīḳ ve āheng-i niyyet-i muḥārebeyi taḥḳīḳ ider. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on yedinci güni yevm-i aḥadda teḳābül-i ferīḳayn vāḳi' olup ṣademāt-ı ṭop u tüfeng baḥre ıżṭırāb ve kerr ü ferr-i erbāb-ı ceng, gird-āb-ı sīm-āb-gūna inḳılāb virdi. ʿAlī Paşa şecāʿat-i bī-iʿtidālle düşmenüñ alayına ṣaldı ve miyān-ı baḥr-ı belāda ḳaldı. Fi'l-ḥāl āteşkede-i ḥarb u ḳıtāl olan gemisini söyündürüp fānūsların ser-nigūn ve ḫūn-ı revān ile zevraḳların mānend-i cām-ı bāde-i gül-gūn eyledi.

Beyt Ḫūnla zevraḳ oldı cām-ı şarāb
Oldı perrīde-ser o meyde ḥabāb

Ṭurfetü'l-ʿaynda ʿasker-i İslām münhezim ve ṣadme-i ḳahr ile bāzgūn olan zevraḳlar ḥababasā[1] hevāya munḳalib olup lemḥatü'l-baṣarda münʿadim oldı. Pertev Paşa biñ belā ile ḫalāṣ ve dest-sūd-ı sāḥil-i menāṣ olmış idi. Ḳılıç ʿAlī Paşa ki ol zemānda Cezā'ir beglerbegisi idi, ol maʿrekede birḳaç düşmen gemisin şikār idüp ḳılıc nāmına sezāvār oldı. Pādişāh-ı ʿālī-himmet yedi ay temāmında iki yüz elli pāre müretteb ve mükemmel ḳadırġa iḥżār eyleyüp iẓhār-ı şevket-i İslām ve düşmen-i dīnden aḫẕ-ı intiḳām eyledi. *Şekera'llāhu saʿyehu'l-mevfūr.*

Ṭabīb-i sālifü'l-beyān fenninde meşhūr-ı cihān, ʿālim ü fāżıl, kāmil ü şāmil, ʿiffet ü nezāheti müsellem, ṭabīb-i Mesīḥā-dem idi. *Nevvera'llāhu rūḥahu.*

el-Mevlā Sināne'd-dīn[2] Yūsuf bin Pīr Aḥmed (Sinān Çelebi[3])

Vilāyet-i Ṣaruḫān dāḫilinde "Aḳḥiṣār" nām belde-i maʿmūreden āşikār ve şehbāz-ı vücūdı ol beyża-i beyżādan pedīdār olmış idi. Sinn-i şebāba vāṣıl ve ʿilm ü maʿārifden vāye-i niṣāba nā'il[4] olduḳda Yegān-zāde Aḳlıḳ Sinān Efendi ḫidmetlerinde ḫāme-miṯāl beste-kemer ve nüvāzende-i nāy-ı hüner olup eşiʿʿa-i ʿināyetleri üzerine tāfte ve mülāzemetleri ile şeref[5]-yāfte olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Balıkesri'de Çay Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Ṭaraḳlıbor-

1 Ṭurfet//ābāsā:- R2
2 Sinānü'd-dīn bin SE
3 Sinān Çelebi:Aḳlıḳ Sinān SE
4 dāḫil SE
5 ʿizzet SE

lı Medresesi'ne, ba'dehu mis̱li ile Birgi Medresesi'ne, ba'dehu[1] otuzla medīne-i[2] Toḳat H̱ātūniyyesi'ne, ba'dehu mis̱li ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış altı Cemādiye'l-ūlā'sında Ma'lūl-zāde Efendi yirine Edrine'de Ḥalebiyye ẖāricine 'āric olmış idi. Yetmiş Cemādiye'l-ūlā'sında Kātib Maḥmūd yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine pā-yı himmet ḳoyup yetmiş üç Cemādiye'l-āẖire'sinde Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp yetmiş altı Receb'inde Ümmüveled-zāde yirine Şeh-zāde Medresesi'ne terfī' olınmış idi. Yetmiş ṭoḳuz Şa'bān'ınuñ evāsıṭında maraż-ı ākileden vefāt ve ﴿أُكُلُهَا دَآئِمٌ﴾[3] mażmūnını taḥḳīḳ içün 'azm-i dārü'n-na'īm-i cennāt eyledi. Edrineḳapusı'nda Emīr Buẖārī[4] ḳurbında medfūndur. Medrese-i maḥlūle Sinān Efendi-zāde 'Alī Efendi'ye tevcīh olındı. **[105a]**

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilm ü ṣalāḥ ile meşhūr, 'ālim-i 'āmil, fāżıl-ı kāmil[5], ṣıddīḳ u ṣadūḳ, mürā'ī-i ḥuḳūḳ, ḥalīm ü selīm, muḥsin ü kerīm, ṣuleḥā vü meşā'iẖe ḳaviyyü'l-i'tinā ve'l-i'tiḳād, āstān-ı[6] feyż-resānlarına şedīdü'l-intisāb ve'l-istinād idi. 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye dāmād olup zemānesinde ẖaylī iştihārı ve 'ulemā beyninde ḳadr u i'tibārı var idi. Ferzend-i pür-fażl ü edebi 'Abdu'l-kerīm Çelebi nezāhet-i nesebine şāhid-i 'ādil ve 'arāḳat u aṣāletine edell-i delā'ildür.

Ba'żı s̱iḳātdan menḳūldur ki merḥūmı vefātından ṣoñra vāḳı'ada görmişler ve keyfiyyet-i ḥālinden sormışlar. Cevāb virüp "El-ḥamdü li'llāhi te'ālā maẓhar-ı ġufrān oldum. Benden ṣoñra gelen ehl-i īmāndan cem'-i kes̱īr ġarīḳ-ı raḥmet-i bī-pāyān olmışlardur." ve "Dār-ı 'uḳbāyı iḥsās-ı leẕā'iẕ-i nefsāniyyede dünyā gibi bulduñ mı ve muḳaddem ü mu'aẖẖar 'āzim-i 'ālem-i beḳā olanlar ile cem' olduñ mı?" diyü istifsār-ı ḥāl eyledüklerinde basṭ-ı maḳāl idüp "Egerçi dār-ı dünyā mezra'a-i āẖiret olmaġla ẖayrdan ẖālī degül idi. Ammā 'ālem-i āẖiretde başka 'ālem vardur." diyüp وإن الدار الآخرة للذين يؤمنون بالله واليوم الآخر[7]

1 Andan ṣoñra SE
2 - SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Ra'd Sûresi, 13/ 35, "… yemişleri süreklidir …"
4 96b E
5 Ālim-i 'āmil, fāżıl-ı kāmil:'ālim ü 'āmil, fāżıl u kāmil SE
6 58b SE
7 "Âhiret yurdu Allah'a ve âhiret gününe iman edenler içindir." (Metinde bu cümle için âyet-i kerîme denilmektedir. Fakat kelimesi kelimesine bu cümleye karşılık gelen herhangi bir âyet bulunmamaktadır.)

āyet-i kerīmesini naḳl bi'l-maʿnā vü tefsīr ve cümle ehl-i īmāna maḳāmından ḫoşnūd idügin taḳrīr ve "Mütenezzihāt-ı cinānda hem-dest vü hem-dāmenüz ve encüm mis̱āl gül-deste-i encümenüz." diyü taʿbīr iderler. اللهم يسر لنا ولجميع المؤمنين آمين[1]

el-Mevlā ʿĀşıḳ (ʿĀşıḳ Çelebī) {ʿĀşıḳ}

İsm ü nesebi bu vech üzere mersūm ve baḥrü'l-ensābdan çıḳmış[2] gevher-i manẓūmdur: es-Seyyid Pīr Meḥemmed bin es-Seyyid ʿAlī bin Zeyne'l-ʿābidīn[3] bin Meḥemmed en-Naṭṭāʿ[4] er-Raḍavī el-Ḥüseynī el-Hāşimī. Cedd-i aʿlāları Seyyid Meḥemmed dārü's-selām-ı Baġdād'da taʿdād olınan eşrāfdandur. Naṭʿ-dūzī ile kefāf-endūz olmaġın "Seyyid Naṭṭāʿ " dimekle meşhūr idi. Timur fetretinde Seyyid Muḥammed-i Buḫārī ki maḥrūse-i Burūsa'nuñ ḫāk-i ʿıṭrnākinde mütevārīdür, dārü'l-mülk-i Buḫārā'dan āheng-i Rūm ve Baġdād-ı behişt-ābāda ilḳā-yı şeref-i ḳudūm eyledükde bunlaruñ ḥarem-i ḳeremlerine mihmān olup cāẕibe-i maḥabbetleri ʿinān-gīr-i ʿazīmet olmış idi. Şeyyid-i eyyid-i merḳūm ile maʿan seyāḥat-i Rūm idüp Yıldırım Ḫān ʿaṣrında medīne-i Burūsa'ya ḥaṭṭ-ı raḥl-i iḳāmet itmişler idi. Ol ḥālde kerīme-i mükerremelerin Emīr Buḫārī Ḥażretleri'nüñ ʿıḳd-ı ʿaḳdı ile tekrīm ve şemʿ-i setā-perde vü ḥarīm eylemiş idi. Seyyid Naṭṭāʿ daḫı Vezīr İsḥaḳ Paşa'nuñ ḳızını tezevvüc eyleyüp Yıldırım Ḫān Ḥażretleri Ebū İsḥaḳ Zāviyesi'ni Seyyid Naṭṭāʿ içün binā eylemişler idi ve merḳūmı sādāt-ı kirāma nāẓır naṣb eyleyüp tevliyet-i evḳāf-ı zāviyeyi mezbūra ve evlādına şarṭ eyledi. Timur-ı pür-zūr vaḳʿasında Seyyid Meḥemmed Naṭṭāʿ ve Mollā Fenārī ve Şeyḫ Muḥammed el-Cezerī ḥabsine mübtelā olup baʿdehu Seyyid Naṭṭāʿ ile Mollā Fenārī ḫalāṣ olup Şeyḫ Cezerī diyār-ı ʿAcem'e bile gitmiş idi. Seyyid-i mezbūr baʿde'l-ḫalāṣ ḥacc eyleyüp ḥīn-i ḳufūlde Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed Ḫān bin Murād Ḫān-ı S̱ānī'nüñ cemʿiyyet-i ḫitānı es̱nāsında bisāṭ-ı inbisāṭ gibi ḫāṭır-nişīn ü dil-keş bir simāṭ-ı münaḳḳaş işleyüp ol zemāne dek me'lūfu'l-istiʿmāl olmamaġla maṭbūʿ-ı pādişāh-ı[5] deryā-nevāl olmış idi. Āḫir-i ʿömrine dek maẓhar-ı naẓar-ı şāh-ı kerem, muʿazzez ü mükerrem olup "Zeyne'l-ʿābidīn" nām bir ferzend-i dil-bendi ḳalmış idi. Anlar daḫı devlet-i Fātiḥiyye

1 "Allahım bize ve bütün müminlere kolaylık ver, âmin!"
2 çıḳmış gibi SE
3 Bin Zeyne'l-ʿābidīn:- SE
4 En-Naṭṭāʿ:- SE
5 97a E

ve Bāyezīdiyye'de **[105b]** naḳībü'l-eşrāf ve ṣafaḥāt-ı cāhı ba'īdü'l-eṭrāf olmış idi. "Seyyid 'Alī" nām bir ḫalef-i bāhirü'ş-şerefi ẓuhūr eyleyüp ṭarīḳ-ı 'ilme sülūk ve ḳurs-ı i'tibārın sikke-i isti'dād ile meskūk eyleyüp Leys-zāde Efendi dārü'l-ifādesinde taḥṣīl-i 'ilm ü kemāl ve Ḳadrī Efendi ve Nihālī Ca'fer Çelebi emsāli emāsil-i erbāb-ı istīhālle idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl eyleyüp ḫidmet-i 'aliyyelerinden mülāzım ve semt-i ḳażāya 'āzim olup ṭoḳuz yüz on sekiz tārīḫinde ki tārīḫ-i cülūs-ı Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'dür, İnegöl ḳażāsı tevcīh olınup ba'dehu Ḳıraṭova ve Üsküb ve Ṣofya ḥükūmetleri ile terfīh olındı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ bir senesi ḫilālinde Filibe ḳāżīsi iken intiḳāl eylemiş idi. (941) "مات آل البتول"[1] tārīḫ-i vefātıdur.

Merḥūm-ı merḳūm seyyid-i ma'ālī-rüsūm, ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Mü'eyyed-zāde 'Abdu'r-raḥmān Efendi'nüñ dāmādı ve ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātuñ lā'iḳ-ı i'tinā vü i'timādı, 'aliyy-i 'ālī neseb, fāżıl-ı vālā ḥaseb idi.

Ṣāḥibü't-terceme ṭoḳuz yüz yigirmi dört senesinde pederi Üsküb'de ḳāżī ve müfettiş iken "Pirizrin" nām ḳaṣabada ḳaṣab-pūş-ı vücūd ve ḫırāmān-ı ravża-i şühūd olmış idi. Temyīz-i yesār ü yemīn ve tenḳīḥ-i ġaṣṣ ü semīn mertebesine vāṣıl olduḳda ḫidmet-i efāżıl idüp taḥṣīl-i 'ilme sa'y ü himmet ve ṭaleb-i tekmīl-i nefsden tefrīġ-i ẕimmet eyledükde efāżıl-ı 'aṣrdan Ḳāsımpaşa Müderrisi Sürūrī Çelebi ve Ḳalender-ḫāne Müderrisi Ṭaşköprī-zāde Efendi ve Maḥmūd Paşa Müderrisi 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi ve Ṣaḥn Müderrisi[2] Ṣaçlı Emīr Efendi ve Ḳarasili Ḥasan Çelebi ve Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve devr-i mecālis-i fażl ü kemāl eyleyüp zevc-i ḫālası olan ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Muḥyi'd-dīn el-Fenārī āstānesine istinād ve tekmīl-i ḥareket-i erbāb-ı isti'dād eylemiş idi. Ba'dehu ṭarīḳdan ferāġat ve eṭrāf-ı 'ālemi seyāḥat eyleyüp maḥrūse-i Burūsa'da ḳarār ve meşrūṭası olan Ḥażret-i Emīr Evḳāfı tevliyetini iḫtiyār itmiş idi. Ṭoḳuz yüz elli üç ḫilālinde Murādiyye Müderrisi Rūşenī-zāde Burūsa Evḳāfı'nuñ teftīşine me'mūr olup bunları 'azl ü iz'āc ile rencūr itmiş idi. Ol derd ile feryād-künān, cefā-yı raḳīb ile nā-şekīb olan 'āşıḳ-ı nālān gibi dārü'l-mülk-i İstanbul'a revān olup bu maḳūle ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāşdan dāmen-i 'iffet ve girībān-ı 'iṣmet taḫlīṣine ḳabā-yı mollāyāneden ġayrı ṭarīḳ olmaduğın taḥḳīḳ eyleyüp üstād-ı evveli Emīr Gīsūdār ol tārīḫde İstanbul ḳāżīsi bulın-

1 "İffetli ailesi öldü."

2 Taşköprī-zāde//Müderrisi:- SE

maġla iltifāt u iʿtibār idüp maḥkemesinde kātib ve ḫāme-mis̱āl münādim ü muṣāḥib itmiş idi. Ṭoḳuz yüz elli dört senesinde Muḥyi'd-dīn Efendi vefāt eyleyüp Burūsavī Emīr Ḥasan Çelebi himmeti ile mollā-yı merḳūmuñ dāniş-mendi[1] olduġını daʿvā ve fuḥūl-i ʿulemādan şühūd-i ʿudūl ile is̱bāt-ı müddeʿā eyleyüp Ṣadr-ı Rūm Bostān Efendi merḥūm mülāzemetini ḳayd ve murġ-ı dil-i remīdesin bu ḳayd ile ṣayd eylemiş idi[2]. Yazduġı *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'da Bostān Efendi ḥaḳḳında bāʿis̱-i s̱enā-ḫᵛānı mülāzemet ḫuṣūṣında olan iḥsānıdur. El-ḥāletü hāẕihi semt-i ḳażāya ʿāzim ve ḥükūmet-i bilād-ı Rūmiyye'ye cāzim olup evvelā Silivri ḳażāsına, baʿdehu Piriştine'ye, baʿdehu Serfice'ye, baʿdehu Narda'ya ḳāżī ve ḥāl-i ferruḫ-me'āli bu vech üzere māżī olmış idi. Baʿżı **[106a]** erbāb-ı nikāyet āstāne-i saʿādetde şikāyet eylemekle izʿāc ü nefy ile tenkīl ve ʿAlā'iyye ḳażāsına tebdīl olınup evġād-ı Manavġad'dan ḳabīḥü'ş-şekl ü ḳīḥu'l[3]-elfāẓ, Etrāk-i şidād ü ġılāẓ ṣoḥbetine mübtelā ve taʿẕīr-i iẕniyye vü tehdīd-i ʿayniyye, ʿaẕāb-ı pīşīn-i ferdā olmış idi. "Ẓulm-ı nāçār" (966) taʿmiye ṭarīḳıyla tārīḫ-i ibtilāsıdur. Pādişāh-ı mekārim-nişān Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ;

Beyt Ḫalḳ içinde muʿteber bir nesne yoḳ devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi

ġazel-i bī-bedelini taḫmīs ve ʿarż-ı rikāb-ı gerdūn-rekā'ib ü encüm-ḫamīs ḳıldukda Nigbolı ḳażāsın iḥsān, baʿdehu Rusçuḳ ḳażāsıyla kām-rān itmişler idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç evāḫirinde vāḳiʿ Sigetvar seferinde pādişāhuñ ḳayıġı Ṭuna'dan Belġırad'a gitmek fermān olınup ʿAlī Pürtek Re'īs ol ḫidmete revān olur. Ol merkeb-i ṣabā-ʿinān mis̱āl-i taḫt-ı Süleymān iʿzāz ü ikrām ile Rusçuḳ öñinden geçerken ʿĀşıḳ Çelebi'ye istiḳbāl teklīf olındukda cevāb virüp "Birḳaç taḫtayı taʿẓīmden pādişāhımuza ne şeref ʿā'id olur?

Beyt لقد أسمعت لو ناديت حيا
ولكن لا حياة لمن تنادي[4]

1 59a SE
2 97b E
3 ḳabīḥü'l SE
4 "Canlı birine seslenmiş olsam duyururdum. Ancak seslenilen canlı değil!"

mefhūmı üzere važ'-ı bī-fā'ide vü zā'ide olur." didükde ḳapudan-ı mezbūruñ müẕīlıġı bā'iṡ-i ta'addī ve "Zevraḳ-ı şerīfüñ 'ırżına ḫalel virdi." diyü 'arż idüp 'azle mü'eddī olur. Sulṭān Selīm-i kerīm mālik-i taḫt u dīhīm olup Belġırad'dan İstanbul'a gelürken rikāb-ı hümāyūna 'arż-ı ḥāl ve bir lāmiyye ġazel ihdāsı ile taḥrīk-i luṭf-ı pādişāh-ı deryā-nevāl ḳılup yüz elli aḳçe ile Ḳıraṭova ḳażāsı 'ināyet olındı. Yetmiş altı senesinde ma'zūl olup cem' eyledügi *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'yı pādişāh-ı 'aṭā-baḫşāya ve 'Arabī *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'ı Ṣadr-ı A'ẓam Meḥemmed Paşa'ya ihdā eyledükde ḳayd-ı ḥayātla Üsküb ḳażāsı i'ṭa olındı. Ol ḥāl üzere varaḳ-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Şa'bān'ınuñ evāḫirinde maraż-ı ẕātü'l-cenbden tehī-sāz-ı tehīgāh ve cānib-i cināna rū-be-rāh oldı.

Tārīḫ-i Cinānī-i Burūsavī

'Āşıḳ sefer eyledi cihāndan[1] (979)

Mevlānā-yı mezbūr gevher-ṭırāz-ı manẓūm u menṡūr, cemāl-i kemālüñ 'āşıḳ-ı şeydāsı, vādī-i şi'r ü inşānuñ merd-i bī-pervāsı, ṣabbāġ-ı elvān-ı fażl ü kemāl, mecmū'a-i envā'-ı mekārim-i ḫiṣāl, ḳużāt-ı sütūde-ṣıfāt miyānında mümtāz u müsellem, ṣudūr-ı kirām ḥużūrında mu'azzez ü mükerrem, ẓarīf ü şehlevend, ṣāḥib-i ṭarz-ı dil-pesend idi.

Mıṣrā' 'Āşıḳuñ bir bilinmedük nesi var

Mervīdür ki Üsküb ḳāżīsi olup Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerine varduḳda "İsḥaḳ Çelebi merḥūmuñ;

Beyt Bir yir var imiş dil-beri 'āşık-küş olurmış
İsḥaḳ meger var ise Üsküb olacaḳdur

didügi yire mi ḳāżī oldıñuz." dirler. Fi'l-ḥaḳīḳa bu taṭayyuruñ te'ṡīri ẓāhir ü peydā olup[2] "Meḥemmed Şāh" nām bir dil-ber-i sīm-endāmuñ derd-i 'ışḳına mübtelā olur. 'Āḳıbet ol derd ile terk-i cihān-ı fānī ve dest-i āḫir-i bezm-i zindegānī ider.

1 عاشق سفر ایلدی جهاندن
2 98a E

Naḳl olınur ki ḥālet-i iḥtiżārda aḥbābı **[106b]** eṭrāfına cem' olup vaṣıyyet itdürmek murād eyledüklerinde görürler ki sāḳī-i bezm-i ḥayāt sāġar-ı 'īş ü ṣafāyı[1] ḳaldurmış ve şarāb-ı zindegānīnüñ ṣoñ ḳadeḥin nūş idüp[2] sekerāt-ı mevt ile kendüyi aldurmış. Mertebe-i şu'ūrını tecrübe içün Meḥemmed Şāh'a su'āl itdürürler. Ol daḫı biñ nāz-ıla güftāra āġāz idüp "Efendi beni bilür misüz." dir. Bir kerre dīde-i ḥasretle nigāh ve derūn-ı dilden āh idüp "Benüm cānum ya daḫı dünyāda kimi bilürin?" dir ve fi'l-ḥāl cān-ı pāki cāndār-ı Kerīm'e teslīm ider.

Bu ḥaḳīr, biñ yigirmi iki tārīḫinde Ruscuḳ ḳāżīsi olmış idüm. Beẕl-i ni'amı ve seḫā vü keremi elsine-i nāsda meẕkūr ve ba'ż-ı leṭā'ifi meşhūr idi.

Ās̱ārından iki ḳıṭ'a eḥādīs̱-i erba'īni vardur. Biri mollā-yı merḥūmuñ tercemesi ve biri kendü cem'idür. *Ravżatü'ş-şühedā*'yı terceme itmişdür. İmām-ı Ġazālī'nüñ "*et-Tibrü'l-mesbūk fi Neṣā'iḥi'l-mülūk*" nām kitābını terceme itmişdür. *Ḫaṭīb Ḳāsımoġlı Ravżası*'n ve *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'yi terceme eyleyüp Ṭaşköprī-zāde Efendi[3] merḥūma[4] 'arż eyledükde "Mevlānā 'Āşıḳ, biz bunı Türkī yazmış-ıduḳ. Tercemede bīhūde zaḥmet iḫtiyār itmişsüz." diyü laṭīfe idüp kitāb-ı mezbūruñ sehlü'l-aḫẕ olduġına işāret iderler. Manẓūm *Sigetvar-nāme*'si ve *Mecmū'a-i Ṣukūk*'i vardur. 'Arabī *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'ı ve *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'sı eşbeh-i ās̱ārıdur. El-ḥaḳḳ tetebbu'-ı aḥvāl-i selefde taḳṣīr itmemişdür ve nevādir-i mecālis-i ẓurefā ve leṭā'if-i meḥāfil-i 'ulemādan çoḳ nesne īrād eylemişdür. Müretteb *Dīvān*'ı ve ḳābil-i ḳabūl eş'ār-ı belāġat-'unvānı vardur. Bu eş'ār nuḫbe-i kelimāt-ı ṣafā-şi'ārıdur:

Beyt	Ḳadem baṣup gele çün ḳabr-i Ḳaysa nāḳa-i Leylā Mezārı üstine örter deve ṭabanı bir kemḫā
[Dīger]	Libāsın ṣanmañuz ol gül-'iẕāruñ çeşm-i bülbüldür Hezārān çeşm-i bülbülde tecellī itdi bir güldür
[Dīger]	Jāledür dirmiş dür-i dendānuñ iy ġonçe-dehen Ġonceye incinme oldur anuñ aġzına düşen[5]

1 Bezm-i//ṣafāyı:cām-ı ḥayāt bisāṭ-ı inbisāṭı SE
2 Nūş idüp:içüp R1, E
3 - E
4 - SE
5 59b SE

Ḳıṭʿa[1] Saña dil virdüm ise iy büt-i Çīn
Vaḥdet-i Ḥaḳḳa münkir olmadum a

Beni aġyāre nisbet eylersün
ʿĀşıḳ oldumsa kāfir olmadum a

Bu vaṣıyyet-nāmesi meşhūr ve baʿż-ı mecmūʿalarda mesṭūrdur:

Vaṣıyyet-nāme-i Mevzūn[2]

İy bu ṭūmāra nāẓır olanlar
Oḳunulduḳda ḥāżır olanlar

Çün meʿālīnden olasuz āgāh
Olasuz bu şehādet üzre güvāh

Mü'minüm lā ilāhe illa'llāh
Hem Muḥammeddürür resūlu'llāh

Hep melā'ikle enbiyā ḥaḳdur
ʿĀbide ʿāṣiye cezā ḥaḳdur

Mü'minüm ben cinān u nīrāna
Ḥaşre neşre ṣırāṭa mīzāna

Gerçi ḥayrān-ı emn ü ḥırmānum
Līk ḥayrān-ı raḥm-ı Raḥmānum

Aḳribā vü eḳārib ü aḳrān
Ḥaḳḳ-ı nān u nemek bilen yārān

Żikr-i Ḥaḳḳa olmaludur ʿāşıḳ
Bir duʿāya görmelüdür ʿāşıḳ

Acımañ ṭatlu cāndan ayrulıġın
Aġlamañuz cihāndan ayrulıġın

---

1 - SE
2 Vaṣıyyet//mevzūn:- E; nāme-i mevzūn:- R1

Acıñuz rūyınuñ siyāhlığın
Ağlañuz ḥālinüñ tebāhlığın

Kim ki tenfīẕ ider vaṣıyyetini
Bula Ḥaḳḳuñ ʿaṭā vü raḥmetini

Vaḳfın icrā idüp düyūnın edā
Eyleñüz rūḥına duʿā vü s̱enā

Dimezüm kim duʿāya ıṣmarlañ
Beni ancaḳ H̱udāya ıṣmarlañ

Erḥamü'r-rāḥimīne ıṣmarlañ
Ġāfirü'l-müẕnibīne ıṣmarlañ

Ḳıtʿa bi-Resmi'l-ẖātime[1]

Duʿā muẖtācıdur cān-ıla ʿĀşıḳ[2]
Duʿā cerr ider erbāb-ı ṣafādan **[107a]**

Duʿā içün açup himmet elini
Unıtmañ el ucıyla merḥabādan

Selām olsun size yāhū didük biz
Hemān ʿışḳ ola aña ne duʿādan

[ʿĀşıḳ Çelebi merḥūmuñ ʿAbdu'r-raḥīm-i ʿAbbāsī'den icāzet-nāmesi vardur. *Ṣadrī Çelebi Ẕeyli*'nde yazılmışdur[3].]

el-Mevlā[4] ʿAlī (Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi[5]) {ʿAlī}

Ṣāḥibü'l-aẖlāḳi's-seniyye ve'l-menāḳıbi'l-ʿaliyye, ʿallāmetü'l-ʿaṣr ve ṣadri'l-ifāde, mevlānā el-fāżıl Ḳınalı-zāde. Peder-i vālā-güheri Fātiḥ-i Ḳosṭanṭıniyye-i baẖrā ve maẓhar-ı teşrīf-i niʿme'l-emīru emīruhā,[6] Meḥemmed H̱ān-ı Ġāzī

1 Bi//ẖātime:- R1, E
2 98b E
3 ʿĀşıḳ//yazılmışdur, der-kenār R1, E, SE
4 El-Mevlā el-fāżıl SE
5 Çelebi SE
6 Burada **"İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne**

ḥażretlerinüñ mu'allimi olup *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'de mezkūr ve ḫiżāb-ı ḥınnā ile meşhūr olan Mevlānā 'Abdu'l-ḳādir-i Ḥamīdī ḫidmetlerinüñ veled-i reşīdi Emru'llāh Efendi'dür ki zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan olmaġla ṭoḳuz yüz altmış yedi senesinde vilāyet-i Anaṭolı'da ḳāżī iken irtiḥāl eyleyüp maḫdūm-ı kerīmi Müslimī Çelebi "sādis-i şehr-i Şevvāl"[1] (967) cümlesin tārīḫ düşürmüş idi. *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da "Mīrī" maḫlaṣı ile raḳam-zede-i beyān ve eş'ār-ı dil-āvīzi meşhūr-ı 'ālemiyāndur. Ṣāḥibü't-terceme ṭoḳuz yüz on altı tārīḫinde kān-ı gevher-i ensābı ve menbet-i aṣl-ı mercāniyyü'l-inşi'ābı olan ḳaṣaba-i Iṣparta'da perde-serā-yı 'ademden ẓuhūr ve leyletü'l-ḥınnā-yı vilādeti ile encümen-i dehri sūr-ı pür-sürūr itmiş idi. Sadr-ı 'ālī-himmet Ḳadrī Efendi ile 'alāḳa-i ḳarābet olmaġın ḥarem-i keremlerinde perverde ve feyż-i naẓarları ile terbiyet-kerde olup naẓar-ı himmeti mānend-i 'ayn-ı 'alī musaḫḫar-sāz-ı dil-i fażl ü kemāl ve[2] dil-i āyīne-mu'ādili miṣāl-i ḳurṣ-ı ḳamer maṭraḥ-ı şu'ā'-ı isti'dād ü istīhāl olmaġla vāṣıl-ı derece-i 'ālü'l-'āl ve nā'il-i rütbe-i 'aḳl-ı fa'āl olduḳda āheng-i ihtizāz u ḥareket ve ṭarīḳ-ı 'ilme sevḳ-i rāḥile-i 'azīmet eyleyüp ṭoḳuz yüz otuz sekiz ḥudūdında Maḥmūd Paşa Müderrisi Ma'lūl Emīr Efendi ḫidmetlerin 'illet-i ġā'iye-i istikmāl ve Dāvud Paşa Müderrisi Sinān Efendi āstānesin sened-i devlet ü iḳbāl bilüp 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ dārü'l-ifādesinde Merḥabā Efendi ile idā-re-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ eyleyüp Ṣaḥn Müderrisi Ḳara Ṣāliḥ Efendi cenāblarından müstefīd ve medrese-i ifādelerinde mu'īd olmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört senesinde vāḳi' sūr-ı Süleymān Ḫānī'de 'aḳd olınan meclis-i imtiḥānda mevlānā-yı mezbūr te'ṡīr-i ḥüzn ü melālden ve Ṡemāniye'de ḳarīni olan Eyyūb 'Alīsi ifrāṭ-ı sürūr ile şiddet-i infi'ālden mevt-i fücā'īye mübtelā olduḳlarında maġlūben intiḳāl iden kimsenüñ mülāzemetinden 'ār idüp Anaṭolı Ṣadrı Çivi-zāde Efendi ḫidmetini iḫtiyār itmişler idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş senesi Şevvāl'inde Sa'dī Efendi 'āzim-i dārü's-selām olup Çivi-zāde Efendi şeyḫü'l-islām olduḳda fetvā teşrīfinden mülāzım oldılar. Ḳarīnleri Şāh Efendi i'āde ḫidmetine ta'yīn olındı. Ḳırḳ sekiz ḥudūdında Ṣadr-ı Rūm Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm yigirmi aḳçe ile Edrine'de Ḥüsāmiyye[3] Medresesi'n tevcīh eylediler.

---

güzel ordudur (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 335; Buharî, et-Tarihu'l-kebir, I, 81; et-Tarihu's-sağîr, I, 306; el-Bezzâr, el-Müsned, c. II, s. 308; Taberanî, el-Mu'cemu'l-kebir, II, 38)**.**" şeklindeki hadis-i şerîfe telmih yapılmıştır.

1 سادس شهر شوال

2 Dil//ve:- SE

3 Ḥüsāme'd-dīn SE

Rivāyet olınur ki es̱nā-yı ṭalebde müddet-i mülāzemetleri mümtedd oldukda ās̱ār-ı ḳalemleri ile muvaşşaḥ olan kütüb-i celīle ve nusaẖ-ı maẖdūmeyi maḳām-ı ṣadāret-i ʿilmiyyeye ihżār ve ṭabaḳçe-i ʿarża bu güne gevher-rīz-i güftār olur ki "Benüm sulṭānum, sā'ir iẖvān devr-i ebvāb eyledükçe bu dāʿīleri varaḳ-gerdān-ı fuṣūl u ebvāb-ı kitāb olur. Eger mülāzemet suṭūr-ı murabbaʿ-nümā-yı ṣafaḥāt es̱nāsında cedvel-i zīrīn-i kitābı südde-i[1] bāb-ı zerrīn **[107b]** -ḳıbāb-ı ekābirden tercīḥ iden erbāb-ı istiʿdād zemān-ı devletlerinde nā'il-i murād olmazsa bu ḳapuyı ḳapayup āẖar ḳapuya mürācaʿat idelüm." didükde mollā-yı merḥūm şekker-pāş-ı cevāb olup "Bu maḳūle şefīʿ-i bī-zebān, aġayān-ı ḥarem-i sulṭānī şefāʿatinden ṣad bār rāciḥ ve manṣıbı böylece ehl-i ʿilmāna ṭaleb, kimyā-sāz-ı maṭlab idügi nūr-ı āftāb gibi vāżıḥdur." diyüp naḳd-i vaḳt-i iḥsānla muʿāmele ve mektūb-ı medrese ile muḳābele buyurmışlar idi. Ṭoḳuz yüz elli üç tārīẖinde Mīrim Kösesi Meḥemmed Efendi Anaṭolı ṣadrı iken yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ḥamza Beg Medresesi'n iḥsān eylediler. Ol medreselerde *Ḥāşiye-i Tecrīd*'i müdārese vü taḥḳīḳ ve ḥāşiye-i şerīfe taʿlīḳ itmişler idi. Elli beş hilālinde vāḳiʿ Elḳāṣ Mīrzā[2] seferinde mevkib-i sulṭānī mülāzemetin eyleyüp Muḥaşşī Sinān Efendi ṣadāretinde oṭuz aḳçe ile Burūsa'da Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşa Medresesi'ne nā'il olmış idi. Min-baʿd semend-i himmetleri naḳlle ḥareket eyleyüp mesned-efrūz-i[3] ṣadāret olınca vaḳfe-i ʿazlle ʿinān-keş-i istirāḥat olmamış idi. Ṭoḳuz yüz elli yedi senesinde Rüstem Paşa Kütāhiyye'de medrese-i cedīde binā eyleyüp ḳırḳ aḳçe ile ibtidā bunlara iʿṭā olındı. Elli sekiz hilālinde ʿAṭā'u'llāh Efendi yirine elli aḳçe ile İstanbul'da olan medreselerine naḳl olınup altmış temāmında Ḳaramanī-zāde Meḥemmed Efendi yirine Ḥāṣekī pāyesine pā-yı himmet ḳoyup altmış üç Ṣafer'inde Ḳurd Çelebi yirine S̱emāniye'ye gelüp[4] altmış altı Muḥarrem'inde Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ cānib-i ġarbīde vāḳiʿ olan cüfte medreseleri temām olduḳda ṭaraf-ı şimālde olan medrese bunlara inʿām olınup cānib-i cenūb[5] ḳarīnleri Şāh Efendi'ye taʿyīn olındı. Yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳurd Çelebi maḥlūlinden

1 99a E
2 - R1, E
3 60a SE
4 Altmış//gelüp:- E
5 Cenūbda olan SE

Şām-ı şeref-encām ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldılar. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Şāh Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire ile ikrām olınup sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḥubbī Mollāsı yirine Burūsa ḥükūmeti ile bülend-maḳām olup yetmiş altı Receb'inde Şāh Efendi yirine Edrine ḳażāsına terfī' olındı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Şeyḫī Efendi yirine İstanbul'a naḳl olınup yetmiş ṭoḳuz Muḥarrem'inde anlar ṣadr-ı Rūm'a pīrāye-baḫş olmaġın bunlar Anaṭolı ṭarafına[1] raḫş-ı himmet sürdiler. Sene-i mezbūrede mevkib-i Selīm Ḫānī ile Edrine meştāsına revān olup ol ṣadr-ı celīlde kemāl-i nezāhet ile fermān-rān iken pā-yı ferḳad-sāyları maraż-ı niḳrise mübtelā olup şiddet-i şitā ve ḥareket-i nā-ber-cā ile müştedd olmaġın ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ınuñ altıncı güni ol naḫl-i girān-bār-ı fażl ü 'irfān ṣarṣar-ı bīḫ-efgen-i fenādan zebūn ve derd-i pā-yı ḫāṭır-fersādan sāye gibi ser-nigūn olup cemī'-i ekābir ü vüzerā ve 'ulemā vü ṣuleḥā cenāzesine ḥāżır ve du'ā vü s̱enāsın ẕākir olup namāzı Cāmi'-i 'Atīḳ muṣallāsında edā olınduḳdan ṣoñra istanbul reh-güẕārı üzere vāḳi' "Nāẓır Mezārlıġı" dimekle meşhur maḳābir-i Müslimīnde defn olındı. **[108a]** Sinn-i şerīfleri altmış üç dāḫilindedür.

Tārīḫ-i 'İlmī-i Nāzik

Elin Ḥınnālı-zāde yudı gör āb-ı ḥayātından[2] (979)

Mervīdür ki 'adüvv-i dīn ve düşmen-i dīrīn-i Müslimīn olan[3] ṭā'ife-i Yehūd-ı 'anūddan bir cehūd ṣūret-i ṭabābetde ḫıyānet idüp veca' viren muḥallā ba'ż-ı edhān-ı mesmūme ile ṭılā, ba'dehu dühn-i neft ile ta'ḳīb idüp[4] ol semūmı mesāmme icrā ider. Çoḳ zemān geçmedin bezm-i ḥayātdan ayaḳ çeküp dest-i āḫir-i meclis-i zindegānī iderler.

Mollā-yı merḳūm ser-defter-i 'ulemā-yı Rūm, naḳş-endāz-ı nesīc-i mülemma'-tār-ı ma'ārif, naḫl-bend-i envā'-ı leṭā'if ü ẓarā'if, deryā-yı 'ulūm-ı Arabiyye'de Cezīretü'l-Arab gibi mümtāz, şümūl-i müfredāt-ı edebiyyede dīvānü'l-edeb gibi 'amīmü'l-aḥrāz, riyāżiyyātda rā'iż-i meydān-ı cedel, 'ulūm-ı 'aḳliyyede

---

1 ṣadrına SE
2 الن حنالى زاده يودى كرد آب حياتندن
3 99b E
4 - E

s̱ānī-i ʿaḳl-ı evvel, fenn-i tefsīrde mücāhid, mesā'il-i fıḳhiyyede müctehid, ʿilm-i ḥadīs̱de mahāreti mütevātir ü meşhūr, cümle-i menḳūlāt ḫizāne-i ḥāfıẓasında maḥfūẓ u maṭmūr, daḳā'iḳ-ı maʿānī vü beyān haḳā'iḳ-ı lafẓ u maʿnāsından kināyet ve ṣanā'iʿ-i bedīʿiyye ḳaṣā'id-i bedīʿasından ʿibāret, nīze-bāzī-i vādī-i belāġatuñ İbn Muḥannā'sı, tīr-endāzī-i meydān-ı faṣāḥatüñ merd-i bī-pervāsı, ebkār-ı efkār-ı ʿilmiyyenüñ velīsi, fenn-i ḥikmetüñ Ebū ʿAlī'si, şiʿr ü inşāda reşk-endāz-ı ḫᵛāce-i cihān ü Ḫᵛācū, dürr-i manẓūm u mens̱ūrı ḫāṭır-firīb ü dil-cū idi.

Ās̱ār-ı şerīfesinden *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Mevāḳıf Ḥāşiyesi*, Ḥasan Çelebi'ye ḥavāşī, *Cāmī*'ye ve *Dürer ü Ġurer*'e nā-temām ḥāşiyeleri ve *Hidāye*'den *Kitāb-ı Kerāhiye*'ye taʿlīḳası vardur. Edrine'de ḳāżī iken Şāh Efendi ile vaḳfa müteʿalliḳ mes'ele-i meşhūrede muʿārażaları olup iki risāle yazmışlardur ve ʿilm-i evḳāfda "*İsʿāf*" nām mecmūʿaları ve Bedre'd-dīn-i Ġazzī ile tefsīrden mübāḥas̱eleri, sebḳ iden maḥalle risāle-i şerīfeleri ve Türkī müdevven *Münşe'āt*'ı ve "*Aḫlāḳ-ı ʿAlā'ī*" nām kitābları meşhūr-ı āfāḳdur. Bunlardan māʿadā *Risāle-i Ḳalemiyye* ve *Risāle-i Seyfiyyeleri* ve elsine-i s̱elās̱ede müdevven eşʿār-ı şerīfleri ve bī-naẓīr muʿammāları maḳbūl-i enām ve zebān-zed-i ḫavāṣṣ u ʿavāmdur. Eşʿārı selīs ü elfāẓı metīn, maʿānīsi muḥkem ü mebānīsi raṣīn, elfāẓ-ı ābdār ile gevher-i maʿnā-yı muḥkem ü mükemmeli;

Mıṣrāʿ كجُلْمُودِ صخرٍ حطَّه السيل من عَلِ[1]

olmaġın her güneden birer nümūne ʿıṭr-ı meclis-i menāḳıb ḳılındı:

min-*Risāleti'l-ḳalemiyye*

مَدَّ باعَه في العلوم وقَدُّه قَدْرُ[2] شِبرٍ، حِبرٌ ماهر إذا رأيت آثارَه تقول ما أحسنَ هذا الحِبرَ، قادرٌ على تحرير العلوم وتنجيزه[3]، يتكلّم ويذُرُّ على الكافور عبيراً فَيا حُسْنَ تعبيرِه، إذا أشكل رفع الإشكال وإذا قيّد أطلق العقولَ من العِقال، طوراً يجلس في الدَّسْتِ مثلَ الكرام الصِّيْد[4]، وطوراً يبيت على كهف المِحبرة باسطاً ذراعيه بالوصيد، كان يتنزّه في مَراتع الطرب ويتبختر

1 "Yüksek bir yerden selin sürüklediği kaya parçası gibi…" Bu da İmru'ul-Kays'ın mu'allakasından bir mısradır.

2 قِيْد، نخ. القِيد: المقدار

3 وتحبيره، نخ. التحبير: تحسين الشئ كالخط والكلام

4 جمع، مفرده أصيد، وهو من يرفع رأسه كبراً

في ملابس القَصَب، إذ الشطّ دارُه فشطَّ عنه مزاره، فهو يبكي كالغمامة وينوح كالحمامة، يَذكر لِداتِه وأترابَه[1]، ويحِنّ إلى أوّل أرض مسّ جلدُه ترابه، على منبر الأنامل، خطيبٌ مِصقَعٌ، أَلِفٌ تراه تارةً في الدَّواة وأخرى على الإصبع، يقدم[2] في خدمة الناس وإذا قلت له اجرِ يقول على الرأس، يتعيّش بكسب **[108b]** يمينه ويَقتات من عرق جبينه، لَفظوا باسمه فصيحاً وهو محرّف، أرادوا أن يصحّفوه فلم يصحف، ميزابٌ عين الحكمة عنه نابع، مقياسٌ بمصرِ العلمِ عليه أصابع، أخرس ولكن لسانه قاري، يتكلم بعد ما قطع[3] رأسه وهذا حكمة الباري، مدّاح لكنّه لا يفارق الهجا، يستر طُرّة صبح تحت أذيال الدّجى.[4]

min-*Risāleti's-seyfiyye*[5]

بَطَلٌ إذا انسلّ من مقامه بقي مشهوراً، ذَكَرٌ إذا فارقَ[6] أوْلَدَ وَيْلاً وثُبوراً، نجمٌ في ليالي الخطوب ساطع، نصّ في مسائل الحروب قاطع، قاطع الأكناف[7] والأعناق، يجري على الرؤس إذا قامت الحرب على ساق، صاحب الندى والبأس، [باعث الرجى واليأس]، فيه بأس شديد ومنافع للناس، غنيّ صاحب النصاب، سلطان مالك الرقاب، رُوميّ النصل دمشقيّ الأصل، لِأيّ يومٍ أُجّل ليوم الفصل، بأسه شديد، وطبعه حديد، ذو علائق لكن إذا كان مجرّدا يكون من أصحاب اليمين، وقد يعتكف في خلوة القِراب فيُسمّى[8] وهو من المقربين، يرتعد كالمحموم وهو مسلول، شقيق[9] ومدقوق فلذلك اعتراه نُحول، يدبّ النمل عليه ويفرّ الأسد من بين يديه، جدول ماءٍ هبّ عليه نسيم النصر، شعلة نار ترمي بشَرَر كالقصر، عالِم لا ينظر إلى متن إلّا ويشرحه، حاكم لايحضره شاهد إلّا ويجرحه، عالم بالضروب والتفريق، ماهر

---

1 لِدَة الرجل وتِرْبه من وُلد في زمان ولادته، جمعهما لدات وأتراب

2 يقوم، نخ.

3 جُزّ، نخ. وهو القطع

4 "İlimdeki yeri genişledi. Kaleminin gücü, mahâretli adımlarla ilerledi. Onun izlerini gördüğünde bu ne güzel bir mürekkeptir, diye hayretlerini ifade edersin. Bilgi üretmede ve uygulamada son derece kudretlidir. Konuşur; konuştuğunda güzel ifadeleriyle etrafa kâfûr kokular saçar. Kapalı bir husus olduğunda onu açığa kavuşturur. Herhangi bir husus bağlandığında akılları bağlarından salıverir. Bir mecliste saygın kişiler gibi oturur. İnziva köşesine çekildiğinde de son derece sâkin ve sade bir hâle bürünür. Zevk ve sefa ortamlarından uzak durur. Sade elbiseler içerisinde hayat sürer. Evinden uzaklaştığında mezara yönelir. Bir bulut gibi ağlar. Bir güvercin gibi inler. Diğer varlıkları ve yaşıtlarını düşünür. Parmak uçları üzerinde cildiğini topraklara dayar. Etkileyici bir hatiptir. Bazen onu minberlerde görürsün; bazen de insanların hizmetinde. Ona 'Bir şey yap.' dediğinde "Başım, gözüm üstüne.' der. Kendi el emeği ile geçinir. Alın teri ile iktifâ eder. İsmini fasih bir şekilde telaffuz eder. Hikmetin değerini tahrif etmez. İlim şehrinde kendisi bir kaynaktır. Dilsiz parmakları vardır. Fakat dili, başını kestikten sonra bile hem okur, hem konuşur. Bu da Allah'ın bir hikmetidir. Över, fakat kelimeleri bölmez. Karanlıkların altında sabahın perçemi ile gizlenir."

5 100a E; 60b SE

6 فارق أنثاه، نخ.

7 الأكتاف، نخ.

8 فيُمْسِي، نخ.

9 مستسق، نخ؛ منفسق، نخ.

في العلوم القطعية على التحقيق، شروق غربه يسفر من فجر يوم الحرب، يقوم القيامة إذا طلع الشمس من ذلك الغرب، إذا ضرب في الأرض يجمع ضروبا من الضرائب، لا يُخلق منه الإنسان وإن كان ماءً دافقا يخرج من بين الصلب والترائب، كأنه جدول ماء جرى في ساحة روض، فظهر منه رؤس نباته، أو لمعة ضياء دخلت من كوَّة بيت فبَدَتْ عليها صور ذراته، عامل للمقاطعة ملتزم، حاكم به موادّ الخصام ينحسم، كأنّه السيف الآمدي في الدّلائل الكلاميّة، ووقايعه في مسائل الحروب[1]، تُدعى الواقعات الحسامية، النَّبل مع النبل له كالخدم، تقوم الرماح في خدمته على القدم، ذكر له حيضة، طائر يقع على البيضة.[2]

min-Eş'āri'l-'Arabiyye

أرى من صُدغك المعوّج دالا
ولكن نُقِطت من مسك خالك
فأصبح داله بالنَقط ذالا
فها أنا هالك من أجل ذلك[3]

Ve lehu

قالوا لَهِيب الهوى من أين جاء إلى
أَحْشاكَ حتى رأينا القلب وهّاجا

1 ومسائله في وقائع الحروب، نخ.

2 "Makamından çekilse de kahramandır, adı her dâim meşhur kaldı. Bırakıp gittiğinde geride yokluk ve hüsran bırakmıştı. O, sıkıntılı gecelerde parlayan ve savaş hususunda delil olan bir yıldızdır. Başlar üstündeki nice boyunları ve omuzları kesendir. Savaş kapıya dayandığında bela ve sıkıntıya eşlik edendir. Onda hem şiddetli bir sıkıntı, hem de insanlar için faydalar vardır. Sınır sahibi insanları, mâliki, padişahı, sultanı zengin kılar. Asalet sahibi ve Anadolulu sultanı kıyamet gününe kadar zengin kılar. Onun gazâbı şiddetlidir. Tabiatı keskindir. Kötü kişilerle çok güçlü ilişkileri vardır. Fakat yalnız başına kaldığında iyi insanlardan biri olur. (İyiler iyi, kötülerle kötüdür). İbadet için bazen inzivaya çekilir ve hummadan dolayı Allah korkusundan titreyenler gibi seçkin kullardan biri olarak isimlendirilir. O, keskin ve kesici bir kılıçtır. Bu yüzden karıncalar onun yolundan çekilirken aslanlar da onun önünden kaçarlar. O, bir su kaynağıdır. Onun üzerinde zafer rüzgarları eser. Saraylar gibi devasa kıvılcımlar saçan bir alev topudur. Öyle bir âlimdir ki metne bakmadan onu şerh eder. Öyle bir hikmet sahibidir ki ona şahitlik eden ancak değersizleşir. Kesin ilimlerde söz sahibi, belirleyici bir âlimdir. Öyle bir doğuştur ki o, onunla her yer aydınlanır. Savaş sabahı ortaya çıkar. Güneş batıdan doğduğunda kıyamet kopar. Yeryüzüne vurulduğunda bütün parçalar bir araya gelir. Belden çıkan, fırlatılan bir sudan yaratıldığı hâlde insan ondan yaratılmaz. O, bahçede akan bir su kanalıdır. Ondan yeni bitki tomurcukları ve ışık hüzmeleri ortaya çıkar. O, evin bir bölümüne girdiğinde zerrelerin resimleri ortaya çıkar. O, her zerrenin üzerinde nüfuzu ve bağlayıcılığı olandır. Kendisiyle tartışmaların sona erdiği bir hâkimdir o. Sanki o kelâmî delillerde belirleyici bir kılıçtır o. İlmî hususlara dâir ortaya çıkan meseleler kılıçla son bulan olayları da ortaya çıkarır. Hizmet etmek şeref üstüne şereftir. Rüzgarla ona hizmet uğrunda sürekli emre âmâdedir. Yumurtadaki civciv gibi onun için bir kucaktır o. (Savaş onun için bir yuvadır)."

3 "Kıvrılmış saç lülelesini bir dal harfi (د) gibi görüyorum. Fakat beninin miskinden bir nokta almış. Dal bu noktayla zel harfine (ذ) dönüştü. İşte senin bu zel'in yüzünden (ya da bu yüzden) helak oluyorum (şair ذلك ile cinâs yapıyor).

وما دَرَوْا أنّه من سحرِ مُقلته
ألفى سبيلا إلى قلبي ومنهاجا[1]

Ve lehu

أنفِق فإن الله كافل عبده
فالرزق في اليوم الجديد جديد

المال يكثر كلّما أنقصته
كالبئر ينزح ماؤها فيزيد[2]

Ve lehu

توكّل على الرحمن في كلّ حاجةٍ
تريد فإنّ الله أكرم كافل

ولا تتوغل فى المآثم غافلا
عن الله والله ليس بغافل[3]

Ve lehu

يا من يُقِيل عِثار العبد بالكرم
إذا أتاه من الزلّات في ندم

أرشِدْ بنور الهَدي نفسي فقد تصيـ
ـب من المظالم في داجٍ من الظلَم[4]

Ve lehu

يا باصراً بدبيب رِجل نملة
جنح الظلام بصخرة صمّاء

يا سامعاً لنعيق أضعف ضفدع
دَنِفٍ جريحٍ تحت لُجّ الماء

---

1 "Dediler ki 'İçine bu aşk alevi nerden düştü, öyle sardı ki kalbin kor ateş oldu'. Bilemediler ki bakışının sihrinden gelmiştir ve kalbime bir yol ve yordam bulmuştur."

2 "İnfak et. Çünkü Allah kuluna kefildir. Rızık her yeni günde yenilenir. Mal, infak ettikçe çoğalır; tıpkı suyu çekildikçe artan bir kuyu gibi…"

3 "İstediğin her ihtiyaç karşısında Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah, en cömert kefildir. Allah'ı unutup gâfilce günahlara dalıp gitme. Çünkü Allah gâfil değildir."

4 "Ey, kendisine hatalarından pişmanlık duyarak gelen kulun hatalarını keremiyle görmezden gelen! Nefsime hidayet nuruyla yol göster, çünkü karanlıklar içerisinde yürürken haksızlıklara bulaşmıştır."

أمنُنْ بقطرة رحمة تمحو بها
آثار ذنب جلّ عن إحصاء[1]

Fārisī بشرحهاى فراوان كه تيغ هجران كرد
بحالتست تن من كه شرح نتوان كرد [2]

Ve lehu كفتم سخنى كوى مرا كفت دهن نيست
ابرام نكردم چه كنم جاى سخن نيست [3]

Ve lehu زمانه با دل تو عهد بيوفايى **[109a]** بست
اكرچه عهد وفا نيست در زمانه تو [4]

Türkī Her tīr-i ġāmze kim ḳaşuñ atdı kemān olup
Ḳaldı dil-i şikestede ḫāṭır-nişān olup

[Ve lehu] Mülāyemet ḳoçulurken o şūḫa lāzım olur
Niteki şemʿi ḳosuñ ḳoynuña mülāʾim olur

[Ve lehu] Ṣabra ḳādir ʿāşıḳ u bī-nāz dil-ber görmedüm
Az ʿāşıḳ olmadum ben az dil-ber görmedüm

[Ve lehu] Her ne dirse dir gözüñ ḳatl-ı dil-i aḥbābda
Kimse ṭınmaz n'eylesünler arḳası miḥrābda

[Ve lehu] Añsa senden bilürüz ḫaṭṭı gelen maḥbūbı
ʿĀrif olan begüm ardından oḳur mektūbı[5]

---

1 "Ey karanlıkta som kayanın üzerinde yürüyen karıncanın ayak hareketlerini gören! Ey en derin suların altındaki en zayıf, hasta ve yaralı bir kurbağanın iniltisini işiten! Sayılamayacak kadar çok olan günahların izlerini siliecek bir rahmet damlası lütfet."

2 "Hicran kılıcının açtığı çokça yaralar bedenimi öyle bir hâle (getirdi ki) açıklamak mümkün değildir."

3 "Ona bir söz söyledim. O da bana 'Ağzım yok.' dedi. Üstelemedim, ne yapayım ki söze yer yok."

4 "Sözüne sadık kalma senin zamanında olmadığı için zamane insanları senin gönlüne vefasızlık sözü verir."

5 100b E

Ḳıṭʿa Bīd āba dimiş ki feyżüñden
Dāʾimā şerbet-i zülāl içerüz

Āb da bīde didi bizde senüñ
Sāye-i devletüñde ḫoş geçerüz

Muʿammā be-Nām-ı ʿÖmer

Açma ol sīneyi kim sīm gibi ṣāfīdür
Beni öldürmege ḫod zer kemerüñ kāfīdür

be-Nām-ı Bekir

Kendüyi dāʾire-i ʿışḳa şu kim vāṣıl ider
İki üç mertebede nām-ı nikū ḥāṣıl ider

Dīger[1] be-Nām-ı ʿÖmer

Şehr içre yürütmez bizi yārüñ ḳahrı
Terk idelüm ol māhuñ ucından şehri

el-Mevlā Meḥemmed bin Ḫıżr Şāh bin Meḥemmed el-Müştehir bi-İbn el-Ḥācc Ḥasan (Ḥācī[2] Ḥasan-zāde)

Cedd-i emcedi devlet-i Bāyezīdiyye'de yigirmi beş sene miḳdārı ṣadru'l-ʿulemā olup ṭoḳuz yüz bir senesinde ʿāzim-i ʿālem-i beḳā olan Ḥācī Ḥasan-zāde Efendi'dür. Peder-i vālā-güheri Müftī ʿAlī Efendi'den mülāzım olup otuz aḳçe ile vālidi binā itdügi medresede resm-i ifādeyi icrā itdükden ṣoñra sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā olmış idi. Duʿā vü s̱enā ile emri encām ve defter-i ʿömri fezlek-i ḫitām bulmış idi. Ṣāḥibü't-terceme ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde taḥṣīl-i ʿilm ü edeb ve feżāʾil-i müktesebeyi ser-bār-ı mefāḫir-i ḥaseb ü neseb ḳıldukda muʿallim-i sulṭānī, edīb-i Arisṭū-müdānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eyleyüp evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ḳazzāziyye Medresesi'ne, baʿdehu otuz aḳçe ile Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medrese-

1 - R1, E
2 İbn Ḥācī SE

si'ne, ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile Kütāhiyye'de Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış üç tārīḫinde "Ḳahriyye" dimekle ma'rūf ḫānḳāhı ṣāḥibetü'l-ḫayrāti'l-ḥisān, Ḫāṣekī Ḫurrem Sulṭān, ṭā'ife-i ṣūfiyyeye ta'yīn itmiş iken ol zümrenüñ ḫām-destlerinden īrās̱-ı nefūr idecek ba'ż-ı umūr ẓāhir olduḳda medreseye tebdīl olınup muḳaddemā binā eyledükleri medrese-i şerīfeye īṣāl itmek şarṭ itdükden ṣoñra elli aḳçe ile bunlara virildi. Altmış dört Şevvāl'inde Şeyḫī Efendi yirine meşrūṭalarına taḥrīk olınup altmış altı Muḥarrem'inde Ḳaramanī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Ṣaḥn'a gelüp altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde Şeyḫī Efendi yirine Ayaṣofıyya altmışına terfī' olınup yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳınalı-zāde Efendi yirine Süleymāniyye Medresesi'yle devresin tekmīl eyleyüp yetmiş altı Ṣafer'inde Dāvud-zāde maḥlūlinden Medīne-i Münevvere ḥükümeti ile tebcīl olındı. Yetmiş yedi Receb'inde 'Abdu'r-raḥmān Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāşına naḳl ü taḥvīl olınup min-ḥaremin ilā-ḥarem 'alem-efrāz-ı kerem ve ḳat ḳat ḫil'at-i teşrīf ile mu'azzez ü mükerrem olmaḳ anlardan muḳaddem kimseye müyesser olmamaġla 'ulemā-yı 'Arab "Ḳāżi'l-Ḥarameyn" laḳabı ile telḳīb **[109b]** ve medīḥ-i ẕāt-ı kerīmin bu vaṣfla teşbīb itmişler idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde müddet-i 'ömri āḫir, ḥarem-i kerem-i fā'iżü'l-iḥsāna[1] müsāfir oldı. Yirine Ṣamsūnī-zāde Maḥmūd Efendi terfī' olındı. Merḥūmuñ vefātı Mā'-i 'Arafāt'uñ Mekke-i Mükerreme'ye duḫūlına ve ḥüccācuñ yevm-i vürūdına rāst gelüp cenāzesine cem'-i kes̱īr ḥāżır ve du'ā vü s̱enāsı vird-i zebān-ı ekābir ü aṣāġır olmış idi. Mā'-i 'Arafāt bir nehr-i Kevs̱er-cereyāndur ki hem-ser-i āb-ı ḥayvān ve 'ayn-ı Tesnīm-i cinān, mevḳif-i 'Arafāt yanından revān olup rūy-māl-i ḥarem-i mükerreme[2] teşne-leb ü cūyān ve ehālī-i Mekke-i müşerrefe ārzū-yı zülāl-i viṣāli ile āb-der-dehān idi.

li-Mü'ellifihi[3] 'Aceb muḥtāc idi āb-ı revāna ḫalḳı ol şehrüñ
Aḳardı aġzı ṣuyı lūleveş ṣu görse 'aṭşānı

Duḫter-i sa'd-aḫter-i Sulṭān Süleymān Ḫān, ṣāḥibetü'l-ḫayrāt Mihrümāh Sulṭān emvāl-i cezīle ṣarf idüp ol nehri şehre icrā ve 'aṭṭāş-ı Müslimīni irvā ey-

1 61a SE
2 101a E
3 li-Muḥarririhi'l-faḳīr E; li-Münşihi'l-faḳīr SE

lemişdür. El-ḥaḳḳ bir himmetdür ki ḫulefā-yı Maġrib-i zemīn ü Dārü's-selām ve ḥükkām-ı Yemen ü selāṭīn-i Mıṣr u Şām, āteş-i reşkinde ḥarīḳ ve bir ḫidmetdür ki şāhān-ı rub'-ı meskūn ve mülūk-i fermān-fermā-yı sevālif-i ḳurūn, gird-āb-ı ārzū-yı muḥālinde ġarīḳdür. Ṭoḳuz yüz yetmiş senesinde ibtidā olınup ṣamīm-i ṣaḫre-i ṣammādan dest-yārī-i üstādān-ı elmās-tīşe-i Ferhād-pīşe, ma'ūnet-i ẕihn-i s̱āḳıb-ı mi'mārān-ı dürüst-endīşe ile ṭoḳuz sene temāmında ḥāṣıl ve aḳçeyi şu yirine ḫarc idüp ol nehr-i sā'il hem-'ayār-ı sīm-i müẕāb-ı zībende-cedāvil olmış idi. [1]شكر الله سعي مجريها

Mevlānā-yı merḳūm fihrist-i fevā'id-i manṭūḳ u mefhūm, a'yān-ı 'ulemā-yı Rūm'dan ma'dūd, ḫaṣā'il-i kerīmesi gibi feżā'il-i celīlesi nā-maḥdūd, vaḳūr u vecīh, edīb ü nebīh, 'aẓīmü'l-'urve vü mehīb, evẓā' u eṭvārı ḥarekāt-ı erbāb-ı ġurere ḳarīb idi.

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn el-Lārī (Mollā Lārī)

Naḳd-i sere-i vücūdı memleket-i Hind ü Şīrāz beyninde vāḳi' ma'mūre-i Lār'da ceyb-i 'ademden ẓuhūr ve āteşdān-ı sa'y ü ictihādda taṣfiye-i cevher-i ṭabī'at ile ḳurṣ-ı isti'dādın lā'iḳ-ı sikke-i sulṭān-ı fehm ü şu'ūr idüp;

Beyt 'Aceb pākīze-cevherdür vücūd-ı ḫāliṣ-i Lārī
Aña nisbetle beñzer naḳd-i maġşūşa ḳalanları

mażmūn-ı nezāhet-nümūnı pīrāye-i cebīn-i ḥāli ve naḳş-ı ṣafaḥāt-ı evṣāf-ı bedī'u'l-mis̱āli olmış idi. Nice şühūr u sinīn Mīr Ġıyās̱ bin Ṣadre'd-dīn ḫidmetlerinde iştiġāl, ba'dehu Mollā Celāl-i Devvānī şāgirdi Mīr Kemāle'd-dīn Ḥüseyn dārü'l-ifādesinde taḥṣīl-i kemāl idüp diyār-ı Hindūstān'a sefer ve ṣafaḥāt-ı mir'ātü'l-memālikde seyr-i 'acā'ib ü 'iber eyledükde pāy-taḫt-ı memleket-i Hind[2] olan şehr-i Lāhūr'a vāṣıl ve cām-ı Lāhūrī gibi ṣīt ü ṣadā-yı feżā'ili ṭanīn-endāz-ı mesāmi'-i e'ālī vü esāfil olup ṭūṭīyān-ı şekkeristān-ı Hind ile mükāleme ve pādişāh-ı Hindūstān olan Hümāyūn Pādişāh-ı Gürgānī ile münādeme iderek şeref-i ta'līm-i pādişāh-ı mezbūr ile mu'azzez ü mükerrem

1 "Allah onu akıtanın gayretini meşkûr kılsın."
2 Hindūstān SE

ve ḳabā-yı i'tibārı 'ilāve-i nām-ı üstād ile muṭarraz u mu'allem olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış iki senesi ḫilālinde pādişāh-ı **[110a]** mezbūruñ dest-i ḳuvā-yı bedeniyyesi taṣarruf-ı mülk-i vücūddan kūtāh ve Hümā-yı hümāyūn-ı rūḥ-ı revānı cānib-i 'illiyyīne rū-be-rāh olup;

Tārīḫ Fevt oldı Hümāyūn Padişāh[1] (962)

tārīḫ vāḳi' olduḳda deryā-yı fitne vü fesād mütelāṭım ve emvāc-ı efvāc-ı şeyāṭīn-i ins mütefāḳım, zāġ u zeġan şehbāz-ı küleng-efgen olmaġa āġāz ve buġāṣ-ı müstensere evc-i isti'lāya pervāz eyledükde ḫidmet-i mollā daḫı edā-yı ḥiccetü'l-İslām ve ziyāret-i Beytü'l-ḥarām bahānesiyle ol varṭa-i hā'ileden 'azm-i kenār ve itmām-ı şe'ā'ir-i dīniyyeden ṣoñra diyār-ı Rūm'a güẕār idüp[2] dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye dāḫil ve 'ıṭr-sāy-ı meclis-i efāżıl olduḳda kālā-yı fāḫir-i isti'dād u istīhāli ḳarīn-i ṭamġa-i ḳabūl-i ehālī olmış iken 'allāme-i Rūm Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm meclisine dāḫil ve ol pehlevān-ı 'arṣa-i tefsīre muḳābil olduḳda Süheyl öñinde Sühā gibi nābūd ve pīş-i āftāb-ı 'ālem-tābda Zühre-i zehr-emsāl bī-vücūd olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl yevmī elli aḳçe vaẓīfe ta'yīn olınup şeref-i nefsi ol mertebe ri'āyet ile ḳanā'ati denā'et bilmekle Diyārbekr ṭarafına taḥrīk-i zāmile-i 'azīmet ve belde-i Āmid'de ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet eyledi. Ol tārīḫde Diyārbekr beglerbegisi olan İskender Paşa ḫidmet-i mollāya i'zāz ü ikrām ve ḳābil-i ḳabūl olacaḳ deñlü ta'yīn-i vaẓā'if ü in'ām eyleyüp kendüye ve ebnāsına üstād ve 'ulūfe-i me'lūfesini müstezād itmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış yedi tārīḫinde belde-i Āmid'de vāḳi' Ḫusrev Paşa Medresesi tevcīh olınup ba'dehu nevbetde üç mülāzım virmek üzere mevleviyyet i'tibārı virildi. Ol diyārda iftāya me'ẕūn ve mutaṣaddī-i ifāża-i mefrūż u mesnūn olup nice zemān ifāde ve te'līf ile ḥallāl-i müşkilāt-ı enām ve bereket min-berekāti'l-eyyām olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde kārgāh-ı fenādan bārgāh-ı beḳāya irtiḥāl eyledi.

Mollā-yı merḳūm baḥr-ı muḥīṭ-i 'ulūm, ḥarīr-bāf-ı taḥḳīḳ, mū-şikāf-ı tedḳīḳ, 'ulūm-ı 'aḳliyyede bī-misāl, fünūn-ı naḳliyyede müşārik-i emsāl, sinīn-i 'ömri sittīne ḳarīb, fāżıl-ı edīb ü erīb idi.

---

1 فوت اولدی همایون پادشاه
2 101b E

Āsār-ı celīlesinden *Şerḥ-i Tehẕībü'l-manṭıḳ*[1], *Şerḥ-i Eḥādīs-i Erba'īn*, *Şerḥ-i İrşād fi'l-Fıḳh*, *Şerḥu'l-Ferā'iżi'l-sirāciyye*, *Ḥāşiye 'alā Ba'żi'l-Mutavvel*, *Ḥāşiye 'alā Şerḥi'l-Cāmī li'l-Kāfiye*, Mollā 'Abdu'l-ġafūr ile ve 'İṣāme'd-dīn ile kelimātı vardur. Fevā'id-i kesīre cem' itmişdür. *Ḥāşiye-i Şerḥ-i Tehẕīb li-Mevlānā Celāl*, *Teẕkire fi 'İlmi'l-hey'et*, *Risāle fi 'İlmi'l-hey'et*[2], *Metn fi 'ilmi'l-mezbūr*, *Ḥāşiye 'alā Şerḥi Hidāyeti'l-ḥikmet lil-Ḳāżī Mīr Ḥüseyn el-Meybūdī*, *Ḥāşiye-i Iṣfahānī*[3], *Ḥāşiye-i Şerḥu'l-Mevāḳıf*, *Ḥāşiye 'alā Tefsīri'l-Ḳāżī ilā Āḫiri'z-Zehrāveyn*, *Şerḥ-i Şemā'ilü'n-Nebī 'aleyhi's-selām* bi'l-'Arabiyye ve'l-Fārisiyye, *Ta'līḳāt 'ale'l-Hidāye*, *Tārīḫ-i Kebīr-i Fārisī*, bed-i 'ālemden kendü zemānına müntehī olınca yazmışdur. Ebu's-su'ūd Efendi merḥūmuñ *Ḳaṣīde-i Mīmiyye*-i meşhūresine[4] naẓīresi vardur.

Tercemesi sebḳ iden 'ulemā-yı Ḥaleb'den Ḥanbelī-zāde cem' eyledügi tevārīḫde merḥūmı ẕikr itmişdür. Fā'ideden ḫālī olmamaġla 'ale'l-iḫtiṣār naḳl olındı:

***el-Mevlā Meḥemmed bin Ṣalāḥ[5] bin Celāl bin Kemāl bin Meḥemmed el-Mel'avī en-Nāṣırī es-Sa'dī el-'İbādī eş-Şāfi'ī el-Meşhūr bi-Mollā Muṣliḥi'd-dīn el-Lārī* [110b] :** *Mīr Gıyās̱'uñ mu'īdi olmış idi. Şāfi'ī iken taḥannüf eylemişdür. Ṭoḳuz yüz altmış dört senesinde Ḥaleb'e uġrayup resm-i tüccār üzere mu'āmele ve kemāl-i tevāżu' u meskenet ile muḫālaṭa vü mücāmele itmiş idi. Ba'dehu fażlını iẓhār ve 'aḳd-ı ḥalḳa-i müẕākere vü neşr-i āsār idüp ol esnāda Ṭabaḳa-i Süleymāniyye'de ẕikr olınan Mollā Aḥmed-i Ḳazvīnī Ḥaleb'de bulunup isbāt-ı vācib mebḥasında risāle-i cedīde taḥrīr itmiş idi. Ba'żı tilāmizesi yedinden*[6] *Mollā Lārī'ye vāṣıl olduḳda tezyīf idüp risāle yazmış idi. Mollā Aḥmed-i Ḳazvīnī gördükde münāẓaraya tecāsür itmeyüp iẓhār-ı ẕekā ve 'arż-ı ḳabūl ü irtiżā eyledi.*

Naḳl olınur ki merḥūm-ı mezbūr meşreb-i taṣavvufdan ḥiṣṣedār olmaġın ictimā'-ı deff ü nāy ile semā' ḥaḳḳında istiftā olınduḳda ṣāḥibü'l-İḥyā İmām-ı Ġazālī'ye iḳtidā idüp "Efrād-ı mübāḥāt cem' olduḳda mādām ki ṣūret-i cem'iyyeti bir maḥẓūrı mutażammın olmaya, ḥālet-i infirādī gibi mübāḥdur." diyü iftā it-

1 Bu eser adı SE'de "cem' itmişdür" ifadesinden sonra gelmektedir.
2 Risāle//hey'et:- SE
3 62a SE
4 - SE
5 Ṣalāha'd-dīn SE
6 102a E

miş idi ve ḫuṣūṣ-ı mezbūr bilād-ı Fārs'da fürsān-ı meydān-ı ʿilm ü ʿirfān beyninde mānend-i gūy-ı gerdān, dest-ḫoş-ı ṣavlecān-ı redd ü ḳabūl olup ceddi cevāzına iftā itdügin naḳl eyledükden ṣoñra ʿaṣrında olan ʿulemā-yı Fārs fetvāsını taṣḥīḥ ve İmām Nevevī taḥrīm itdügine delīl-i muʿteber iḳāmet itmedügini Bulḳīnī lisānından tafżīḥ itdüklerini taṣrīḥ idüp Mevlānā Celāl-i Devvānī ceddi Mevlānā Celāl bin Kemāl ile hem-ḥāl olduğın ifāde eyledüginden māʿadā Mevlānā Celāl'üñ Şerḥ-i Heyākil'de olan ḳavlini bi-ʿibāretihi naḳl eylemiş ki īrād olınur:

Ḳāle fī *Şerḥi Heyākili'n-Nūr*

الإنسان يستعدّ بالحركات العبادية الوضعية الشرعية، للشوارق القدسيّة، بل المحققون من أهل التجريد قد يشاهدون في أنفسهم طربا قدسيّاً مزعاجا فيتحركون بالرقص والتصفيق والدوران، ويستعدون بتلك الحركة لشروق انوار أخر، إلى أن ينقضي ذلك الحال عنهم بسبب من الأسباب، كما يدل عليه تجارب السّالكين، وذلك سرّ السماع وأصله الباعث للمتألهين على وضعه، حتى قال بعض أعيان هذه الطائفة أنه قد ينفتح للسالك في مجلس السماع مالا ينفتح له في الأربعينيات[1]

Bundan māʿadā ʿadem-i taġannī şarṭı ile raḳṣuñ daḫı ibāḥetine fetvā virmiş idi.

الشئ باشئ يذكر[2] ʿAllāme-i Rūm Kemāl Paşa-zāde Efendi merḥūm daḫı bu güne iftā buyurmışlardur:

Mesʾele

علماء الدين النبوي وحكماء الشرع المصطفوي - قوّاهم الله فيما فصّلوا من الحكم القوي وسوّاهم فيما كلّمهم به من الرأى السوي- ما يقولون في طائفة متصوفة يجلسون ويذكرون الله تعالى متحلّقين، على ماكانوا به متخلّقين، بكلمة لا إله إلا الله، وهو أمر من الله تعالى، برفع أصواتهم، على اقتضاء أوقاتهم، وبعد أن غلب عليهم أثر الذكر يقومون، ويتحركون ويدورون، بالذكر يمينا وشمالا، ويسقطون بالفكر بما علمهم الله تعالى جلالا وجمالا، ويصيحون بالشوق أحيانا، ويضربون أرجلهم على الأرض، فنظر المنكر فزعم أنه

1 "İnsan, dînin vaz' ettiği ibadetlerle ilgili hareketler sayesinde Kudsî ışıklara hazır hale gelir. Hatta sûfîlerin muhakkik olanları nefislerinde onları zorlayan kutsî bir neşeye tanıklık edip cezbeye gelerek sema, raks ve alkış gibi bir takım davranışlar sergiliyorlar. Seyr ü sülük sürecindeki bazı sûfîlerin tecrübelerinin de işaret ettiği üzere herhangi bir sebeple üzerlerindeki bu hâl geçinceye kadar bir takım başka nûrânî tecellîlere hazırlanmış oluyorlar. İşte semâ'ın sırrı ve ehil olanları bunu yapmaya iten asıl sebep budur. Hatta ileri gelen sûfîlerden bazıları semâ meclisinde müride, çile çıkarırken açılmayan ilham ve feyz kapılarının açıldığını ifade ederler."

2 "Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır."

من الرقص الذى يفعله اللّاهون عيانا، ويقولون إنما نعمل هذه اضطرارا واجدين، لا اختيارا متواجدين، بصحة النية وحسن الأمنية، لما أنا وجدنا مشايخنا العاملين العاقلين، **[111a]** المتقين المقبولين عند علماء الزمان، المتيقنين المختصين بعلوّ الشان، يذكر الفقراءُ عند حضورهم ولا يمنعون عن ذلك، بل يتلذذون ويستريحون بنظرهم واستماعهم، ورأينا بعض فضلاء العلماء يأذنون لأهل الذكر فى مجالسهم، فيذكرون على تلك الهيئة المذكورة فيها، ورأينا كثيرا من ساداتنا العلماء يفتون بجوازه، ووجد نا في عدّة كتب من مؤلّفات العلماء والمشايخ [1] الحنفية والشافعية، أنّهم جوّزوا ذلك، وبيّنوا له فائدة عظيمة ومنفعة جسيمة، ونحن جرّبنا وشاهدنا ما بيّنوه مرارا، وإن لم يزد المنكرين إلّا فرارا، هل يجوزلهم أم لا، ويكونون خيرا لهم وثوابا أم لا [2]

el-Cevāb

الله أعلم. ما في التواجد إن حسّنت من حرج، ولا التمايل إن أخلصت من بأس -- فقمت تسعى على رجليك حق لمن، دعاه مولاه أن يسعى على الرأس.-- الرخصة فيما ذكر من الأوضاع، عند الذكر والسماع، للعارفين الصارفين أوقاتهم إلى أحسن الأعمال، السالكين المالكين لضبط أنفسهم عن قبائح الأحوال، فهم لا يسمعون إلّا لا إله إلّا هو، ولا يشتاقون إلّا له، إنْ ذكروه ناحوا، وإن شكروه باحوا، وإن وجدوه صاحوا، وإن شهدوه استرحوا، وإن سرحوا في حضرة قربه ساحوا، إذا غلب عليهم الوجد بغلباته، وشربوا من موارد إراداته، فمنهم من طرقته طوارق الهيبة فخمد وذاب، ومنهم من برقت له بوارق اللطف فتحرك وطاب، ومنهم من طلع عليه الحب من مطالع القرب فسكر وغاب. هذه ما عندي من الجواب، والله أعلم بالصواب.

---

1 102b E

2 "Nebevî dînin uleması ve Mustafavî yolun hükemâsı (Allah onları, açıkladıkları güçlü hükümlerde kuvvetli kılsın. Onlara söylettiği düzgün fikirlerde kendilerini istikamet üzere eylesin.) şu tasavvuf grubu hakkında ne söylerler, ki bunlar bir araya gelip halkalar hâlinde kendi yapılarına uygun olarak kelime-i tevhitlerle Allah'ı zikrediyorlar -ki bu Allah'ın emridir- bunu yaparken ortamın da şartlarını dikkate alarak seslerini yükseltiyorlar. Bir süre sonra zikirin tesiri onlara galip gelince ayağa kalkıyorlar. Hareket edip zikrederek sağa sola doğru dönmeye başlıyorlar. Allah'ın celâlini ve cemâlini düşünerek yere kapanıyorlar. Bazen şevkten nârâlar atıyorlar. Ayaklarını yere vuruyorlar. Bu durumu hoş görmeyen bazıları bunun zikir değil düşük kimselerin yaptığı raks olduğunu iddia ettiler. Onlarsa bunu vecd gösterisi olarak ihtiyari şekilde değil, vecdin tesiri altında gayr-i ihtiyari olarak, halis niyetle güzel arzuyla yaptıklarını söylüyorlar. Nitekim bizim bilgili, muttaki, döneminde kabul görmüş, üstün şahsiyetli bazı ulemamızın huzurunda sufiler zikir yaptığında onları bundan alıkoymadıklarını, aksine bunu izlemekten ve duymaktan hoşlanıp mutlu olduklarını gördük. Bazı değerli ulemamızın da kendi meclislerinde bu tür zikirlere izin verdiklerini, hatta bizzat katıldıklarını müşâhede ettik. Önde gelen pek çok ulemamızın bu zikir halkalarının cevâzına dair fetva verdiklerini, Hanefîlerin ve Şafiîlerin önde gelen kitaplarında bunu caiz saydıklarını, bu halkaların büyük faydasından bahsettiklerini gördük. Kendimiz de bazılarının ısrarla karşı çıkmalarına rağmen bu halkalara bizzat katılarak defalarca bunu müşâhede ettik. Bu tür zikir halkaları câiz midir, değil midir? Bu halkalara katılanlar için sevap var mıdır, yok mudur?"

Şi'r

ومن يَكُ وجده وجدا صحيحا
فلم يحتج إلى قول المغنّى

له من ذاته طرب قديم
وسكر دائم من غير دنّ

حرره الفقير أحمد ابن سليمان بن كمال، عفا عنهم الملك المتعال[1]

Sulṭānu'l-müfessirīn, muḳaddemet-i ceyşü'l-müte'aḫḫirīn[2] Ebu's-su'ūd Efendi'den istiftā olınup men'le iftā buyurmışlar idi ki naḳl olınur:

Mes'ele

ما قول مولانا، وسيدنا وقدوتنا، وموضح مشكلاتنا، وفاتق رتق معضلاتنا، خاتمة المحققين، وفريدة قلادة المدققين، كعبة المجد والكمال، قامع الزيغ والضلال، جامع أشتات الفضائل، ومولى سوابغ الفواضل، نقاب العلماء الأعلام، وشيخ مشايخ الاسلام --لا زالت دعائم الشرع سابغة بيمن وجوده، وأسعاد الدين كاسرا بكتائب سعوده-- فى قوم اتخذوا قول لا إله إلا الله، موضوعا لتحرير النغمات، ورعاية صناعة الأصوات، فطوراً يزيدون، وطورا ينقصون، على حسب ما يلائم تلك الصناعات الباطلات، والآراء الفاسدات، لا يرجون لله تبارك وتعالى فى ذلك وقارا بل اتخذوا ذلك لبدعتهم شعارا[3]

1 Allah daha iyi bilir. Zorlamaksızın olduğunda vecdde ve riyâdan uzak olduğunda yönelmede herhangi bir sakınca yoktur. Kalkmış ayakların üstünde yürüyorsun / Mevlası çağırdığında haktır ki kişi başı üstünde yürüsün. Zikir ve semâ durumlarında, yukarda anlatılan konulardaki ruhsat; ârif olanlar, vaktini en uygun amel için harcayanlar, kötü durumlar karşısında nefsine sahip olanlar için geçerlidir. Çünkü onlar kelime-i tevhitten başka bir şey işitmezler ve sadece Allah için şevk duyarlar. Onlar zikir ettiklerinde içlerini dökerler. Şükrettiklerinde gönüllerindeki şeyleri ortaya dökerler. Allah'ı bulduklarında vecde gelirler. Onu hissettiklerinde dinginleşirler. Onun yakınlığından uzakta kaldıklarında tekrar yakınlaşmaya çalışırlar. Vecd hâli onlara galebe çaldığında ve Allah'ın murâdıyla ortaya çıkan zikrin meyvelerini tattıklarında onlardan bir kısmı heybet parıltılarına gark olur ve dinginleşir. Kimi ilâhî lütufun parıltılarıyla harekete geçip arınır. Bir kısmına Allah'ın muhabbeti yakın bir yerden doğar ve kendini kaybederek sekerat hâline bürünür. Benim cevabım budur. Doğruyu en iyi Allah bilir. Şiir: Kimin vecdi sahih olursa şarkıcının sözüne ihtiyaç duymaz. Onun bizzat kendisinden kaynaklanan köklü bir neşesi vardır. Onun şaraba ihtiyaç duymadan sürekli bir sarhoşluğu vardır. Bu fetvayı el-fakîr Ahmet bin Süleyman bin Kemal yazdı. Yüce Allah onu affetsin."

2 62a SE

3 "Efendimiz, önderimiz, müşkillerimizi açığa çıkaran, takıldığımız noktalarda önümüzü açan, ulemanın en önde gelenlerinden ve son halkalarından, şeref ve kemâlin merkezi, dalâlet perdesini kaldıran, bütün faziletleri kendinde toplayan, erdemli kişilerin sığınağı, ulemânın reisi, İslâm âlimlerinin önderi (Onun varlığıyla İslâm'ın dayanakları ebedî olsun. Dînin etkisi onun yazdıklarıyla etkili olmaya devam etsin.) şu hususta hangi kanaattedir? Bir grup, kelime-i tevhidi çok farklı nağmelerin icrasına ve ses

el-Cevāb

الله أعلم. ما ذكر أمرٌ مخترع مَكْروه، ومَكْرٌ مبتدع بئسما مَكَروه، فترَدَّوْا بذلك في محادي الردَى ومصارعه، والتحقوا بالذين يحرّفون الكلم عن مواضعه، فيجعلون تلاوة المثاني، كترنّمات الأغاني، فوالذي أنزلها بالحق المبين، وجعلها كلمة باقية إلى يوم الدين، لئن لم ينتهوا عماهم فيه، من المنكر الكريه، ولم يرجعوا كلمة التوحيد، إلى نهجها السديد، ليمسّنّهم عذاب شديد، وإنما الذي **[111b]** نُدبَ إليه، وحُرض المؤمنون عليه، تزيين الأصوات بالقرأن الجليل، من غير تغيير فيه ولا تبديل، والله يقول الحق وهو يهدي السبيل، وهو حسبي ونعم الوكيل[1]

Mervīdür ki mollā-yı mezbūruñ ābā vü ecdādı ser-ā-ser ʿulemā vü fużalā olup kimi müftī-i müşkil-güşā, kimi mutaṣaddī-i aḥkām-ı ḳażā olmışlar imiş. Pederi ḫod fāżıl-ı müteverriʿ ve ḥākim-i müteşerriʿ olup gāh u bī-gāh ṭalebesi ile esvāḳ-ı Lār'da devr eyleyüp defʿ-i münkerāt ve ḳahr-ı ehl-i bidaʿ u ʿuṣāt idermiş. Ḥattā elinde mıḳrāżı ḥāżır olup Revāfıż'uñ[2] bıyıḳların kesermiş ve efşān-bīz gibi naḳşlar geçermiş. Kendüler mülāyemet-i ṭabʿla maʿrūf ve bez̠l ü seḫāya mā'il ü meşġūf, zerḳ u riyādan mütecānib, ʿışḳ u şevḳ erbābına muṣāḥib olmağın meyl-i maḥbūb ile müttehem ve ʿışḳ-ı pāk ile meşhūr-ı ʿālem idi.

Rivāyet olınur ki Ḥaleb'de bir cüvān-ı nāzenīne mā'il olup Āmid'e teveccüh eyledükde bu ġazeli dimiş ve maḥbūba göndermiş idi:

Beyt

كرده ام عزم سفر ناكرده جانانرا وداع
كز وداع او كنم لازم بود جانرا وداع [3]

---

sanatlarının gerektirdiklerine konu edip, bu batıl sanatların ve bozuk görüşlerin gereklerine uydurarak nağmeleri bazen eksiltip bazen artırarak terennüm ediyorlar. Allah'ın rızasını göz ardı ediyorlar, hatta bu tavrı bid'atlerine bir sembol kabul ederek devam ettiriyorlar."

1 "Allah daha iyi bilir. Zikredilen husus; sonradan uydurulmuş uygun görülmeyen bir iş, ve kötü bir hileyle yapılmış bir bid'attir. Bu şekilde davrananlar; tehlike çukurlarına dalanlar ve kelimelerin yerini değiştirerek tahrif edenler grubuna dâhil olmuşlardır. (Kur'ân-ı Kerîm, Nîsâ Sûresi 46. Ayet'teki Yahudilerin tavrına telmih vardır.) Böylece Kur'ân'ın tilâvetini şarkı söyleme tavrına dönüştürmüşlerdir. Kur'ân'ı apaçık bir hakikat olarak indiren ve onu kıyamete kadar bâkî kılan Allah hakkı için, eğer bu kötü tavırlarına bir son vermezlerse, kelime-i tevhidi düzgün şekline döndürmezlerse onlara şiddetli bir azap dokunur. Bu noktada tavsiye edilen ve müminlerin teşvik edildiği şey herhangi bir değişikliğe, bozmaya yol açmadan Kur'ân-ı Kerîm'i güzel sesle tilavet etmektir. Allah, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır. O bana yeter, o ne güzel vekildir."

2 103a E

3 "Sevgiliye veda etmeden yola çıkmaya azmettim. Çünkü onunla vedalaşırsam canımla vedalaşmam gerekir."

عفا الله تعالى هفواته وأدخله فسيح جنانه، آمين[1]

el-Mevlā Meḥemmed Emīn (Meḥemmed Emīn-i Ḳarabāġī)

Ḫūşe-i vücūdı memleket-i Şirvān aʿmālinden Ḳarabāġ'da ḥāṣıl ve terbiyet-i üstādān-ı ʿaṣr ile mertebe-i kemāle vāṣıl olup dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve devr-i mecālis-i ʿulemā-yı Rūm itdükden ṣoñra ṣadr-ı celīlü'l-ḳadr[2] ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'den mülāzım ve düstūr-ı mükerrem Ferhād Paşa'ya muʿallim olmış idi. Himmet-i vezīr-i Āṣaf-naẓīr ile medāris-i ʿaliyye-i ʿilmiyyede seccāde-nişīn ve zemān-ı ḳalīlde vāṣıl-ı rütbe-i erbaʿīn olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde ʿazl olınan Rus Muṣṭafā Efendi yirine Caʿfer Aġa Medresesi'nde ḫāric rütbesine ʿāric olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde intiḳāl idüp ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb'de vāḳiʿ Şāh Sulṭān Cāmiʿi muḳābilinde binā eyledügi siḳāye dāḫilinde defn olındı. Medrese-i maḥlūle "Maẓlūm Melek" dimekle maʿrūf Aḥmed Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿulūm-ı ʿaḳliyyeye intisābla meşhūr, dil-i perde-nişīni esrār-ı maʿārife emīn ve sīne-i pür-sekīnesi ḳāʿidetü'l-mülk-i dāniş ü dīn, ās̱ār-ı mens̱ūre vü manẓūmeye ḳādir, fażīletinden fażla münşī vü şāʿir idi.

Baʿżı mevāżıʿa taʿlīḳātı ve ḥevāmiş-i kütübde kelimātı menḳūldur.

el-Mevlā Muṣṭafā (Alaşehrli Muṣṭafā Çelebi[3])

Vilāyet-i Aydın dāḫilinde "Alaşehr" nām belde-i meşhūreden ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ezelīden iḳtibās-ı nūr-ı şuʿūr idüp taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl itdükden ṣoñra dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḥaṭṭ-ı riḥāl eyleyüp ʿulemā-yı ʿaṣrdan Burūsavī Emīr Ḥasan birāderi ʿAbdu'llāh Çelebi'ye ve Ḳāżī-zāde Efendi'ye ve Ḥasan Beg Efendi'ye ve Manav ʿAlī'ye irtibāṭ ve efāżıl-ı ṭalebe ile iḫtilāṭ itmiş idi. Baʿdehu Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi'ye ittiṣāl ve meclis-i ifādelerinde idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl idüp şühūd-ı ʿudūl ile is̱bāt-ı rütbe-i ḳabūl eylemegin ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde Ebu's-suʿūd-zāde Aḥmed Çelebi Rüstem Paşa müderrisi oldukda mevlānā-yı mezbūre iẓhār-ı raġbet ve Ḳınalı-zāde Efendi'den alup

1 "Yüce Allah onun hatalarını affetsin ve onu geniş cennetine dâhil etsin."
2 - E, SE
3 - SE

iʿāde taʿyīni ile riʿāyet eyledi. Altmış altı Muḥarrem'inde mülāzım ve semt-i tedrīse ʿāzim olup yigirmi aḳçe ile Güzelḥiṣār Medresesi'ne, **[112a]** baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Alaşehr'de Caʿfer Aġa Medresesi'ne, baʿdehu imtiḥān olup otuzla Burūsa'da[1] Yıldırım Ḫān Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla medrese-i mezbūreye, baʿdehu elli aḳçe ile Şire'de Mollā ʿArab Medresesi'ne müderris olup ifāde-i ʿulūma[2] mümāris ve mesned-i ifāżaya ṣadr-ı meclis iken ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesi evāḫirinde bünyān-ı vücūdı münderis olmış idi.

Merḥūm-ı merḳūm ḥarīṣ-i deryā-keşān-ı ʿulūm[3], ḥadīdü'z-ẕihn, şedīdü'l-iştiġāl, ḳaviyyü'l-ʿazm, serīʿü'l-intiḳāl, nādire-i devr-i zemān, teneffüs-i çarḫ-ı emān idi. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Tāce'd-dīn (Ḳumṣı Tāce'd-dīn)

Maġnisalı Ḳumṣı Tāce'd-dīn Efendi'dür. Vilāyeti ʿulemāsından taḥṣīl-i sermāye-i ṭarīḳ ve kesb-i meleke-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp Burūsa medārisinde ḥareket ve ḳırḳ aḳçe ile Ḫanceriyye Müderrisi Maʿlūl-zāde Muṣṭafā Çelebi'ye ḫidmet eyleyüp ṭoḳuz yüz elli üç hilālinde anlar riḥlet eyledükde ṣılasına ʿavdet eyleyüp baʿdehu şeh-zāde-i kerīm Sulṭān Selīm-i ḥalīm āstānesine intisāb[4] ve iktisāb-ı feyż-i naẓar-ı bī-ḥisāb itmekle şefāʿat-nāmeleri ile Ebu's-suʿūd Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve ṭoḳuz sene miḳdārı medrese-i ifādelerinde iştiġāl eyleyüp mülāzemetle nā'il-i āmāl olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Çelebi Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, baʿdehu otuz ile Dimetoḳa'da ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi Medresesi'ne müderris olup ifāde-i fünūn-ı ʿāliyeye mümāris iken sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve mutaṣaddī-i ḥükm ü imżā olmış idi. Cānib-i Rūm'da baʿż-ı bilād-ı celīleye vālī ve kes̱ret-i ḫadem ü ḫaşem birle reşk-endāz-ı mevālī olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesi selḫinde Filibe'de ḳāżī iken şu'ūn-ı ḥāli münḥaṣır-ı māżī oldı.

Merḥūm-ı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, her meclisüñ fākihesi, defter-i ḳavābilüñ fezlekesi, ekābirüñ maḳbūli, herkese vekīl-i fużūlī, ol ʿaṣruñ şeberi, belki şeyṭān-ı beşeri idi.

---

1 - SE
2 ʿilme E
3 103b E
4 62b SE

el-Mevlā Aḥmed bin eş-Şeyh̬ Muṣliḥi'd-dīn eş-Şehīr bi-Muʿallim-zāde (Muʿallim-zāde Efendi)

Peder-i ʿazīzi *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'de raḳam-zede-i iştihār olduğı üzere maḥrūse-i Burūsa'da seccāde-nişīn-i ṭarīḳat-ı Zeyniyye iken ṭoḳuz yüz otuz üç senesinde dünyā-yı deniyyeden ḳaṭʿ-ı ümniyye itmiş idi. Silsile-i nesebleri ḳuṭbu'l-ʿārifīn İbrāhīm Edhem Ḥażretleri'ne peyvestedür. Mevlānā-yı mezbūr ṭoḳuz yüz on ḥudūdında encümen-ārā-yı vücūd ve pertev-endāz-ı ʿālem-i şühūd olmış idi. Es̱nā-yı ṭalebde saʿdu's-suʿūd-ı āsmān-ı fażl ü kemāl Saʿdī Efendi h̬idmetlerinde iştiġāl eyledükden ṣoñra seksan aḳçe ile S̱emāniye müderrisi olan Ḥācī Ḥasan-zāde Dābbe Çelebi'ye ittiṣāl idüp feżā'il-i ʿilmiyyelerinden müstefīd ve medrese-i ifādelerinde muʿīd olmış idi.

Mervīdür ki üstādı merḥūm ile üns ü ülfet, hem-pāye-i übüvvet ü bünüvvet olup h̬aste olduḳda birḳaç defʿa ʿıyādet içün ziyāret ve ḥücre-i faḳīrānesine sāye-endāz-ı saʿādet olmış idi. Dābbe Çelebi ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz tārīh̬inde ʿazm-i sebzezār-ı cinān ve terk-i nüzhetgāh-ı cihān eyledükde mülāzım olup ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Kütāhiyye'de Vāḥid Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuz aḳçe[1] ile Şīre'de Ḳara Ḳāżī Medresesi'ne, baʿdehu mis̱li ile Burūsa'da **[112b]** Aḥmed Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile H̬anceriyye'ye müderris olup ṭoḳuz yüz elli altı h̬ilālinde[2] Martolos Efendi yirine Manastır Medresesi'ne vāṣıl, elli yedi tārīh̬inde[3] mevlānā-yı mezbūr yirine Rodos Sulṭāniyyesi'ne nā'il olup altmış bir senesinde fevt olan Vizeli ʿAbdu'l-kerīm yirine altmış aḳçe ile Mağnisa fetvāsına naḳl[4] olınmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Papas ʿAlī yirine S̱emāniye'ye gelüp altmış üç dāh̬ilinde Ḳaba Lüṭfī yirine yetmiş aḳçe ile mükerreren Mağnisa'da müderris ve müftī olmış idi. Altmış yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳāżī-zāde Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām olup altmış sekiz Şaʿbān'ında Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine Burūsa ḳażāsına naḳl ile iḥtirām olınmış idi. Sulṭān Selīm H̬ān-ı S̱ānī mālik-i

1 - SE
2 tārīh̬inde
3 h̬ilālinde SE
4 104a E

evreng-i Süleymānī olduḳda ḫʷāceleri ʿAtā'u'llāh Efendi ile ʿalāḳa-i muṣāheret olmağın himmet idüp ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Pervīz Efendi yirine defʿaten Anaṭolı ṣadrı olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳāżī-zāde Efendi yirine Rūmili ṣadāreti müyesser olup beş sene miḳdārı ol mesned-i celīlde kām-baḫş u kām-rān ve Ḫʷāce Efendi devletinde mesned-efrūz-ı ʿizz ü şān olup ol muʿallim-i fā'iḳ, mevlānāya eb-i müşfiḳ maḳāmında olmağın kemāl-i istiḳlālle güẕārende-i eyyām ü leyāl ve sāye-nişīn-i devlet ü iḳbāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Muḥarrem'inde ʿAtā'u'llāh Efendi'nüñ marażı ḥālinde aʿdāsı furṣat bulup mesned-i ṣadāretden dūr ve çār-bāliş-i ʿizzetden mehcūr itmişler idi. Yirine Anaṭolı ṣadrından Şeyḫī Efendi naḳl olındı. Ḫʷāce Efendi himmetiyle muʿtāddan elli aḳçe ziyāde olınup iki yüz aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd taʿyīn olındı. Ṭoḳuz yüz seksan Rebīʿu'l-evvel'inde sinn-i şerīfleri vāṣıl-ı heftād olduḳda ḥāṣıl-ı rebīʿ-i ḥayāt olan gül-berg-i ümmīdi ber-bād olup füc'eten irtiḥāl ve seyr-i riyāż-ı ḳudse istiʿcāl itdiler. Cenāzeleri Burūsa'ya naḳl olınup Zāviye-i Zeyniyye'de pederleri cenbinde defn olındı.

Tārīḫ-i Cinānī[1] Maḳarr olsun aña firdevs-i aʿlā[2] (980)

Mollā-yı mūmā ileyh [3] أفاض الله شآبيب غفرانه عليه, cāmiʿ-i ʿulūm-ı maʿḳūl ü menḳūl, ser-defter-i ʿulemā-yı fuḥūl, uṣūl ü fürūʿda māhir, bī-tekellüf iftāya ḳādir, nuḳūd-ı feżā'ili nā-maʿdūd, efrād-ı fużalādan maʿdūd, saḫī vü kerīm, müşfiḳ ü raḥīm, seḥāb-ı himmeti müterākim, esbāb-ı şevketi mütefāḳım, ebr-i deryā-bār gibi mā'il-i nis̱ār-ı direm ve kes̱ret-i aḫẕ ile müttehem idi.

Fıḳh-ı şerīfde ṣāḥibü'l-*Muḥīṭ*-i s̱ānī, fetvāları fażlınuñ ecell bürhānı idi. Ṭabʿ-ı şerīfi kerem üzere mecbūl ve luṭf u ʿaṭāsı mebẕūl, bezl ü iḥsāna kemāl-i ḥırṣından ebr-i deryā-bār gibi aḫẕ-ı kes̱īr ile iştihār bulmış idi[4].

Keyfiyyet-i intiḳāli bu güne naḳl olınur ki māh-ı mezbūruñ sekizinci güni vaḳt-i ḍaḥvede tecdīd-i vużū' ve rūy-ı niyāzın mā'-ı ṭuhūr ile şüst ü şū idüp elbise-i naẓīfesin der-ber ve nihāl-i şükūfedār-ı ḳāmetin seccāde-i ṭāʿata sāye-güs-

---

1 Bu tarih manzumesi SE'de bir önceki cümleden önce gelmektedir.
2 مقر اولسون انا فردوس اعلى
3 "Allah en duru mağfiret tanelerini ona lutfetsin."
4 Fıḳh//idi, der-kenār R1, E

ter ḳılup baʿde edāʾiʾn-nevāfil kenāre-nişīn-i ḫumūl ve tesbīḥ ü tehlīle meşġūl olup heyʾet-i murāḳabede dīde-dūz-i nüzhetgāh-ı cinān ve ġavṭa-zen-i deryā-yı raḥmet-i bī-kerān olurlar. ʿAllāme-i Rūm Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmdan bu maḳūle mevtüñ ḥāli suʾāl olınduḳda muḳteżā-yı maḳām üzere cevāb virmişlerdür ki ẕikr olınur: **[113a]**

Mesʾele

Bir meclisde merḥūm Muʿallim-zāde Efendi'nüñ ṣūret-i mevti ẕikr olınduḳda Zeyd dise ki "Nüfūs müctemiʿ olduğı meleʾ-i aʿlāda nāʾimüñ nefesi imsāk olınduḳda bedeninüñ teneffüs ü inḳılābına sebeb olan rūḥ-ı ḥayvānī ki bedendedür, ḳabż olınduḳda sekerātdan lā-büdd idi. Mücerred imsāk-i nefes ve ʿadem-i ruvāli bedene degüldür ve in kāne füc'eten[1]." diyü taḳrīrden ṣoñra cevāb virüp dise ki "Cāʾiz ki ʿādetu'llāhda sekerāt-ı mevt-i füc'eten[2] meleʾ-i aʿlāda imsāk olınan eşḫāṣdan ġayra maḫṣūṣ olsun" dimesi[3] ṣaḥīḥ cevāb olur mı?

el-Cevāb

Va'llāhu aʿlem, bu faṣılda baḥs̱ u tenḳīr menhiyyün ʿanhdur. "Sekerāt-ı mevtüñ vücūd u ʿademi ve şiddet ü żaʿf ile tefāvüti rūḥ-ı ḥayvānīnüñ bedene taʿalluḳınuñ[4] şiddet ü żaʿfına dāʾirdür." dimişlerdür. Beden-i żaʿīf ü ḳavī müteḫāẕile olıcaḳ rūḥ-ı ḥayvānī taʿalluḳına ḳābiliyyeti şeyʾen fe-şeyʾen eksilüp yana yana köyinüp aṣlā zeyt ḳabūl itmez. Fitīle dönüp rūḥ-ı ḥayvānīye aṣlā ḳābiliyyeti ḳalmaz. Ḥareket ü ıżṭırābsız bağteten munṭafī olur.

Beyt

فكأنه برق تألق بالحمى
ثم انطفى فكأنه لم يلمع[5]

كتبه أبو السعود[6]

Merḥūmuñ ās̱ār-ı ḫayrından Zāviye-i Zeyniyye civārında cāmiʿ-i şerīfi ve

1 104b E
2 63a SE
3 Dimiş SE
4 - SE
5 "Sanki o alevle parlayan bir şimşek gibidir. Sonra da hiç parlamamış gibi sönüp gitmiştir."
6 "Ebussuud yazdı."

dārı ḳurbında medresesi ve ba'ż-ı ebniye-i ḫayrı vardur. *Teḳabbela'llāhu te'ālā.*

el-Mevlā Şemse'd-dīn Aḥmed el-Ḥasanī el-Ḥüseynī (Baġdādī-zāde Aḥmed Efendi)

Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye'de mesṭūr ve "Ḳāżī-i Baġdād" dimekle meşhūr Mevlānā Ḳıvāmu'd-dīn Yūsuf el-Ḥüseynī ḫidmetlerinüñ maḫdūm-ı kihteridür. Evā'il-i ḥālinde taḥṣīl-i 'ilm ü edeb ve feżā'il-i müktesebeyi ser-bār-ı levāzım-ı ḥaseb ü neseb ḳılup vālid-i mācidinden taḥṣīl-i kemāl ve Şaçlı Emīr Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ḳılduḳdan ṣoñra Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'den iktisāb-ı şeref-i mülāzemet ve medāris-i 'adīdede ifāde-i 'ulūm-ı müfīdeye müdāvemet eyleyüp ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Baba 'Acem yirine elli aḳçe ile Ṭırabozın Sulṭāniyyesi 'ināyet olındı. Altmış üç ḫilālinde 'azl olınup medresesi Deli 'Alī'ye virildi. Altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında birāder-i mihteri Ḥasan Çelebi yirine Üçşerefeli pāyesi iḥsān olınup yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Ma'lūl-zāde Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp yetmiş iki Ẕi'l-ḥicce'sinde 'acz ü a'yā sebebi ile 'azl olınan İmām-zāde yirine Amāsıyye fetvāsı i'ṭā olınup[1] yetmiş beş Muḥarrem'inde Tāce'd-dīn-i Manavī maḥlūlinden Şām fetvāsına tevcīh olındı. Yetmiş yedi Receb'inde Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsı ile ikrām ve ḫidmet-i cīrān-ı Resūl *'aleyhi's-selām* ile iḥtirām olındı. Ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inde 'ālem-i āḫirete sefer ḳılup manṣıb-ı maḥlūli Ḫᵛācegī-zāde Efendi'ye maḳarr[2] ḳılındı.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm ü 'irfān ile meşhūr, naḫl-i ser-sebz-i ṭayyibü'l-a'rāḳ, gül-feşān-ı mekārim-i aḫlāḳ, seyyid-i eyyid-i ṣaḥīḥu'n-neseb, ḫayyir-i deyyin-i celīlü'l-ḥaseb, 'ābid ü ṣāliḥ, sa'ādetmend-i müfliḥ idi.

el-Mevlā Muḥterem (Muḥterem Efendi[3])

Gevher-i kān-ı Taşkendī'dür. Dürr-i nūr-pāş kendidür. Ḥakkākī-i üstād ile cevher-i isti'dādı cilā-dāde ve şeb-çerāġ-ı dil-i ḳābili faṣṣ-ı nigīn-i istifāde olup maḥall-i irtisām-ı ṣuver-i ẕihniyye-i 'ilm ü kemāl ve peẕīrā-yı **[113b]** nuḳūş-i istiḥḳāḳ u istīhāl olduḳdan ṣoñra fikr-i sebük-pā gibi 'azm-i seyāḥat ve pergār-ı

1 Fetvāsı i'ṭā:fetvāsına naḳl SE
2 Muḳarrer SE
3 Muḥterem Efendi:Taşkendī SE

pā-yı himmet ile rūy-ı zemīni mesāḥat eyleyüp edā-yı ḥacc u ziyāret, baʿde-hu dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'de ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet itmekle ʿavāṭıf-ı ḫus-revānīden vaẓīfe ile riʿāyet olınmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ bir tārīḫinde naḳīb-i sādāt-ı kirām olan Maḥmūd Efendi ʿāzim-i dārü's-selām olduḳda[1] yetmiş aḳçe vaẓīfe ile naḳībü'l-eşrāf ve ʿarṣa-i cāh u şevketi baʿīdü'l-eṭrāf olmış idi. Evā'il-i ḥālde emr-i nesebi ṭaʿn-ı mevālīden ḫālī degül iken ṭoḳuz yüz altmış sene-sinde tercemesi sebḳ iden esrār-ı Naḳş-bendiyye'nüñ ġavvāṣ-ı biḥārı, şeyḫ-i celīl ʿAbdu'l-laṭīf-i Buḫārī diyār-ı Rūm'a şeref-i ḳudūm erzānī ḳılduḳda ḥużūr-ı pādişāhīde merḥūmı terbiyet ve " ʿAbdu'llāh-ı Berzeşābādī neslinden seyyid-i ṣaḥīḥü'n-nesebdür." diyü ḥüsn-i şehādet eyleyüp "Maḫdūmımuzdur. Maḥżā anları ziyāret ḳaṣdına taḥrīk-i şeh-bāl-i ʿazīmet itmişüzdür." dimekle pādişāh ve vezīr yanında ḳadri ʿālī ve ʿulūfesi bāliġ-i rütbe-i mevālī olmış idi. Evāḫir-i devlet-i Süleymānī'de tekrār ḥacc idüp livā-yı Kütāhiyye'ye sāye-efgen-i iclāl ve bāl-güşā-yı iḳbāl olan vāriṡ-i taḫt u dīhīm, Sulṭān Selīm-i kerīm ḥażretle-rine mülāḳī olduḳda vāḳıʿa-i mübeşşere vuḳūʿından salṭanat ile tebşīr ve in-tiḳāl-i vālid-i mācidlerini ḥüsn-i taʿbīr itmiş imiş. Ol eṡnāda mesned-i salṭa-nata cülūs-ı iclāl erzānī buyurduḳlarında mevlānā-yı mezbūre ḥüsn-i iʿtiḳād ve naẓm-ı revātib-i muḳarreresini müstezād eyleyüp naḫl-i ümmīdi rīşedār ve ser-rişte-i emeli zülf-i ḥavrā gibi keşīde-tār olup ol re'īs-i Āl-i ʿAbā, ziyy-i ʿulemā olan müzevvece ve ṣūf-ı dırāz-āstīn ile müşerref ü ser-efrāz ve raḫş-ı raḫşānı ṣaçaḳlı ʿabāyī ile edhem-çeşm ü rişte-i ʿanber-sirişte-i perde-i aḥdāḳ gibi ḥarīr-ṭırāz ḳılındı. Kemāl-i servet-i vāfire ve şevket-i mütekāṡire ile müddet-i ʿömri encāma yitürüp ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inüñ yigirmi ikinci güni nehār-ı erbaʿā-da füc'eten intiḳāl eyledi. Ayaṣofıyya ḳurbında dārı civārında defn olınmışdur. Manṣıb-ı celīl-i neḳābet Baġdādī-zāde Ḥasan Çelebi'ye ʿināyet olındı.

Merḥūm-ı mezbūr ṣıhhat-ı neseb ü ʿizzet-i nefsle meşhūr, deryā-yı ibrā-zü'l-ensāba kemāl-i niẓām virüp duḫūl-i bīgāneden ṣāf u maḥrūsu'l-eṭrāf ve temessükātını düstūru'l-ʿamel-i eşrāf-ı aḫlāf itmiş, mansıb-ı neḳābetüñ iʿzāzına bādī, seyyid-i eyyid-i keṡīrü'l-eyādī idi. Naḳl olınan üzere merḥūmuñ ʿizzet-i nefsi ḥadden ziyāde ve tekebbür ü tecebbür mertebesine bāliġ idügi ḳarār-dā-de olup mecālis ü maḥāfilde ṣudūr-ı ʿulemāya, belki şeyḫü'l-islām ḥażretlerine taḳaddüme himmet ve bıżāʿa-i ḳalīle ile daʿvā-yı fażīlet idermiş.

---

1 105a E

Mervīdür ki otuz biñ ʿaded zer-i kāmilü'l-ʿayār ve ḥadd ü iḥṣādan bīrūn cins ü ʿaḳār terk eyleyüp baʿż-ı ḫayrāt inşāsına "Emīr Şaʿbān" nām seyyid-i meşhūrı vaṣiyy-i muḫtār naṣb itmiş imiş. Emīr-i mezbūr ḫaṣlet-i imsāk ve nisbet-i ḫissetde ṭaş kendi olmaġla māl-i merḳūmı irbā eyleyüp ʿaşer-i[1] emsāl itmiş iken Eflaḳ Voyvodası Miḫal-i ehl-i ḍalāla iḳrāż eyleyüp iżʿāfla istiġlāl ṭamaʿına düşmüş idi. Biñ iki[2] tārīḫinde Miḫal ʿisyān eyleyüp mezbūrı nice biñ Müslimān ile defʿaten şehīd ve emvāl-i ehl-i ribāyı **[114a]** kīse-i müşaʿbid gibi nā-bedīd eyleyüp muḳteżā-yı ḥırṣ-ı şūm temettuʿdan maḥrūm eylemiş idi.

Fā'ide fī taḥḳīḳi'n-neḳābe[3]

Maʿlūm ola ki diyār-ı Rūm'da selāṭīn-i ʿOs̱māniyye'den Yıldırım Bāyezīd Ḫān zemānına gelince ṭā'ife-i ʿaliyye-i sādāta żābıṭ u nāżır yoġ imiş[4]. Bālāda mesṭūr olan ʿĀşıḳ Çelebi'nüñ ceddi Seyyid ʿAlī Naṭṭāʿ, Emīr Sulṭān ile maḥrūse-i Burūsa'ya geldükde sādāta nāżır taʿyīn olınmış imiş. Anlar intiḳāl eyledükde manṣıb-ı mezbūr oġlı Zeyne'l-ʿābidīn Efendi'ye tefvīż olınmış. Devlet-i Sulṭān Murād-ı S̱ānī ve ʿaṣr-ı Meḥemmed Ḫānī'de maẓhar-ı iltifāt-ı pādişāhī ve iʿzāz u iclāl-i nā-mütenāhī ile mübāhī olmış imiş. Anlar intiḳāl eyledükde manṣıb-ı mezbūr nice zemān ḫālī ḳalup *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'de mezkūr ve *Tezkiretü'ş-şuʿarā*'da "Emīrī" maḫlası ile mesṭūr olan Mollā Ḳırımī mürebbāsı Seyyid Maḥmūd Efendi evā'il-i salṭanat-ı Bāyezīd-i Velī'de[5] ʿArab u ʿAcem seyāḥatin eyleyüp ʿaḳd-ı tāsiʿ evā'ilinde Rūm'a geldügi es̱nāda seyyid nāmına aḥdās̱-ı ehl-i hevādan baʿż-ı nā-şāyeste evżāʿ ṣādır olup te'dīb lāzım olduḳda ṭā'ife-i mezbūreye iʿzāz ve dāḫil ü ḫārice sebeb-i imtiyāz içün ittifāḳ-ı aʿyān ile mezbūrı nāżır-ı sādāt naṣb itmişler idi. Merḳūm Seyyid Maḥmūd Efendi diyār-ı ʿArab'da naḳībü'l-eşrāf laḳabın görmekle aṣḥāb-ı devlete ʿarż eyleyüp menşūrına naḳībü'l-eşrāf yazdurmış. Ol ʿunvān-ı celīl ibtidā bunlara bāʿis̱-i tebcīl olmışdur. Ol ḥālde yigirmi beş aḳçe vaẓīfe taʿyīn olınup baʿdehu teraḳḳıyyāt ile vāṣıl-ı sebʿīn olmışdur. Aḫlāfı olan eşrāf ʿale't-tertīb bu mecelleye zīver ve mis̱āl-i ʿıḳd-ı gevher rişte-i anberīn-suṭūra māye-i zīb ü ferdür:

---

1 ʿanber R1

2 63b SE

3 Fāide//neḳābe:Tafṣīl-i Ḥāl-i Nüḳabā SE

4 105b E

5 Bāyezīd-i Velī'de:Bāyezīdiyye'de SE

es-Seyyid Maḥmūd Efendi: Naḳīb şüd, fī ḥudūd-i sene 900. Māte[1];
es-Seyyid Muḥterem Efendi: Sene 941. Māte[2];
es-Seyyid Ḥasan Efendi: Sene 980. ʿAzl s̱ümme māte sene 982[3].
es-Seyyid Maʿlūl-zāde Efendi: Sene 984. Māte;
es-Seyyid Mirzā Maḫdūm: Sene 993. Māte;
es-Seyyid Yaḥyā Efendi: Sene 995. Māte;
es-Seyyid ʿAbdu'l-ḳādir Efendi: Sene 1008. Māte;
es-Seyyid Yavuz Çelebi: Receb sene 1013. Māte;
es-Seyyid Emīr[4] ʿAlī Efendi: Şevvāl sene 1013. Māte;
es-Seyyid Ġubārī Efendi: Sene 1025. Māte;
es-Seyyid Şerīf Efendi: Sene 1034. ʿAzl s̱ümme māte sene 1040[5].
es-Seyyid Ṣadr-ı Celīl[6] Şeyḫī Efendi: Sene 1039.
es-Seyyid Anḳaralı Emīr Efendi: El-münfaṣıl ʿan ḳażā'i'l-Medīneti'l-münevvere, fī Ẕi'l-ḳaʿde[7] sene 1043.

el-Mevlā Sinān (Aḳyazılı Sinān Çelebi)

Noḳṭa-i vücūdı ḫıṭṭa-i Aḳyazı'da zīver-i ṣaḥīfe-i şühūd olup taḥṣīl-i sevāda bez̠l-i mechūd iderek naẓar-ı aʿyān-ı ʿulemāya şāyān ve fā'iż-i çeşme-i ifādeleri ile deryā-yı bī-pāyān olduḳda ʿalā ḥasbi'l-ʿāde ḥareket ve efāżıl-ı ʿaṣra ḫidmet eyleyüp nice eyyām Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd el-ʿİmādī ḥażretlerinüñ pīşgāh-ı ifādelerinde ʿimād-ı ḫāne gibi ḳā'im ve ḫidmet-i iʿādelerinden mülāzım olmış idi. Ṭarīḳa-i muʿtāde üzere devr-i bıḳāʿ-ı ifāde iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz altmış altı tārīḫinde ʿuḳūḳ iden Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd'e intisāb töhmeti ile maʿzūl olan Mevlānā ʿİşretī yirine elli aḳçe ile Seyyidī Ġāzī Medresesi'nde müderris olmış idi. Baʿdehu iẕnün bi'l-iftā ile pāye-i Ṣaḥn ḥükmi virilüp yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿazl olınup[8] medresesi Naṣūḥ Efendi'ye virildi. Ol es̱nāda Gürz Seyyidī-zāde yirine Medrese-i Ṣaḥn iḥsān olındı. Yetmiş altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳaba Lüṭfī yirine altmış aḳçe ile Burūsa'da Med-

1 - SE
2 - SE
3 ʿAzl//982:- SE
4 - SE
5 ʿAzl//1040:- SE
6 Ṣadr-ı Celīl:- R1, SE
7 Medīneti'l//ḳaʿde:Medīne fī SE
8 - R1

rese-i[1] Murādiyye müderrisi olup **[114b]** yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde Fevrī Efendi merḥūm yirine Şām fetvāsına naḳl olındı. Ṭoḳuz yüz seksan evā'ilinde teʿāṭī-i umūr-ı ders ü iftā üzere iken lisān-ı hātifden;

Şiʿr Dilā şimden girü sevdā-yı ʿuzlet ḳılsañ olmaz mı
Olur olmaz hevālardan ferāġat ḳılsañ olmaz mı

Ḳulaġuña ṣadā-yı kūs-ı riḥlet çalınur āḫir
Henüz irişmedin nevbet inābet ḳılsañ olmaz mı

mażmūnı ile muḫāṭab olmaġla defter-i ders ü devri itmām ve ṣafaḥāt-ı fetvāyı ḳarīn-i ḫitām eyleyüp āstāneye ferāġın ʿarż eyledükden ṣoñra ʿazm-i dārü'l-mülk-i Rūm itmiş-iken evā'il-i ṭarīḳda ṭalā'iʿ-i Cengīz-tāz-ı[2] ecel nümāyān olmaġın bi'z-żarūre keşīde-ʿinān olup baʿde eyyām rū-nihāde-i dergāh-ı Ḥaḳḳ ve selef-i ṣāliḥīne mülḥaḳ oldı. Kubūr-ı ṣāliḥīnde selefi Fevrī Efendi merḥūm cenbinde medfūndur. Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-āḫir'inde manṣıbı Muʿīd-zāde Efendi'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm ġavṭa-zen-i biḥār-ı ʿulūm, ṭarḥ-endāz-ı nesīc-i maʿḳūl ü menḳūl, ḥadīḳa-ṭırāz-ı ḫıyābān-ı fürūʿ u uṣūl, sinān-ı nīze gibi yek-zebān u ṣāf-güher, mollā-yı maʿālī-güster idi.

el-Mevlā ʿAlī bin ʿAbdu'l-ʿazīz bin el-Mevlā Ḥüsām bin Ḥāmid (Ümmüveled-zāde Efendi[3])

Vālid-i keṡīrü'l-maḥāmidleri Ḥaleb ḳażāsından müteḳāʿid iken ʿaṣr-ı Süleymānī'de merāḳī-i dārü'l-ḫulūda müteṣāʿid olan Ümmüveled-zāde Efendi'dür. Eben ʿan-ceddin meşāhīr-i ʿulemā-yı Devlet-i ʿOṡmāniyye ve revnaḳ-efzā-yı ṣafaḥāt-ı *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'dür. Ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında ṭayy-ı menāzil-i ʿadem ve ṣaḥn-ı vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılup ʿıḳdu'l-cümān-ı fażl ü maʿārif, zīver-i mehd-i iʿtibārı ve aʿlāḳ-ı zevāhir-i leṭā'if ü ẓarā'if zīb-i ṭāḳıyye-i iştihārı olmaġın evā'il-i ḥālde vāṣıl-ı meblaġ-ı ricāl ve bāliġ-i mertebe-i ʿālü'l-ʿāl olup ʿulemā-yı ʿaṣrdan Muḥaşşī Sinān Efendi ve Ḥāfıẓ-ı ʿAcem ḫidmetlerinde iştiġāl, baʿde-

1 - R1, E
2 106a E
3 - SE

hu ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi āstānesine ittiṣāl idüp Ṣaḥn Müderrisi Ṣāliḥ Efendi'ye muʿīd ve Çivi-zāde Efendi'den müstefīd olduḳdan ṣoñra Muḥyi'd-dīn Efendi'den mülāzemetle kām-revā ve ṭarīḳ-ı tedrīsde menāzil-peymā olup evvelā yigirmi[1] aḳçe ile Burūsa'da Ferhādiyye Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla İstanbul'da ceddi medresesine, baʿdehu ḳırḳla Hezārġırad'da İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳ beş aḳçe ile Burūsa'da Ḫanceriyye'ye müderris olup baʿdehu teraḳḳī ile nā'il-i rütbe-i ḫamsīn olmış idi. Baʿżı muḳteżayāt ḥasebi ile maʿzūl ve gūşe-nişīn-i ḫumūl olup ṭoḳuz yüz altmış yedi senesinde Rodos Sulṭāniyyesi münḥall olup Kepenekci Medresesi'nden maʿzūl Bozan-zāde ve Ḳalender-ḫāne'den munfaṣıl Ḳaraçı Saʿdī ile ṣadreyn-i fāżıleyn Ḥāmid Efendi ve ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi ḥużūrlarında imtiḥān fermān olınduḳda Saʿdī Efendi fāriġ olup Bozan-zāde ile *Hidāye*'nüñ *Kitāb-ı Ġaṣb*'ından oḳuyup risāleler taḥrīr itmişler idi. Bunlaruñ risālesi tercīḥ olınup lākin Bozan-zāde Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerinüñ mülāzımı ve manẓūrı olmaġın iḥtirāmen li-şāni'l-mevlevī medreseyi ḫaṣmına īs̱ār ve kendüler te'eḫḫür[2] iḫtiyār itmişler idi. Altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde ber-vech-i teḳāʿüd Eyyūb müderrisi olan Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi ferāġından dāḫil rütbesine nā'il oldılar. Yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Çivi-zāde Efendi yirine Ṣaḥn müderrisi olup yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Aḫī-zāde Efendi yirine Şeh-zāde Medresesi'ne terfīʿ olındı. Yetmiş altı Receb'inde Meḥemmed **[115a]** Paşa ḫᵛācesi Maḥmūd Efendi yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine vāṣıl olup ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inde Ḫᵛācegī-zāde yirine ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā'de tekye-zen-i visāde olmışlar idi. Kemāl-i istiḳāmet ile ḥükūmet ve işāʿa-i eşiʿʿa-i[3] nezāhet ü nebāhat üzere iken sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde dīn-i vācibü'l-edā-yı rūḥı ḳażā ve ḥākimü'l-vaḳt-i ecel defter-i ḥayātını ḫatm u imżā itmiş idi. Kubūr-ı ṣāliḥīnde Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Efendi cenbinde medfūndur. Seksan bir Ṣafer'inde ḫaber-i mevti vāṣıl olup manṣıb-ı maḥlūl[4] Zekeriyyā Efendi ḥażretlerine[5] naṣīb oldı.

1 64a SE
2 te'ḫīr E
3 106b E
4 Mezbūr SE
5 Efendi ḥażretlerine:Efendi'ye SE

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, nev-bāve-çīn-i efnān-ı fünūn, gül-deste-bend-i mesāʾil-i mefrūż u mesnūn, ümmüʾl-veled-i dünyā, mis̱l ü ḳasīminden ʿaḳīm, derūn-ı eṣdāf-ı güher-zā-yı deryā ẕātına hemtā, dürr-i yektā ḥasretinden dü-nīm, ʿulūm-ı ʿArabiyyeʾde semend-i ṭabʿı esb-i Tāzī gibi ṣarṣar-cevelān, fünūn-ı edebiyyede kümeyt-i küḥeylān-ı ḳalemi ġubār-engīz-i çeşm-i nādire-bīnān, baḥr-ı şāmil ve ḥabr-ı kāmil idi.

Ās̱ār-ı ʿilmiyyesinden risāle-i imtiḥān-ı mezbūr, *Kitāb-ı Bey*ʿa taʿlīḳaları meşhūrdur. ʿArabī ve Türkī şiʿr ü inşāsı maḳbūl-i üdebā, ḫuṣūṣā ās̱ār-ı edībānesi reşk-endāz-ı ʿArab-ı ʿurebāʾdur.

min-*Risāleti'l-ḳalemiyye*

يسألونك عن ذي القرنين قل سأتلو عليكم منه ذكراً، فتى مُكِّنَ له في الأرض وأوتِيَ من كلّ شئ سبباً، قد سعى في الأقاليم والولايات، إلىَ أن بلغ بسعيه الظلمات، حكيم ظهر ينابيعُ الحكمة من قلبه على لسانه، أديب حار قصباتِ البلاغة ببديع بيانه، نبيّ صاحب كتاب وآيات، قد أتى بالمعجزات والبيّنات، حدّث عن مغيّبات الأنباء، وأجرى من إصبعه الماء، كأنه ذو النون التقمه نون نبذه بالعراء، ويعقوبُ يدوم على الأنين والبكاء، كَعْبُ الأحبارِ يحدّث أساطير الأولين، ويخبر عمّا جرى على القرون الأقدمين، مسوّد متى ما يعده المآثر، ينعقد عليه الخناصر، عامل يرفع وينصب للجرّ، ولا يعمل جزماً إذا لحقه الكسر، هنديّ رقيق الساق، أعجميّ لكنّه مُعرِب مِسْلاق، حتى إذا تحدّث أطرق ، ويرشح [الحياء] جبينه بالعرق، مثقب الحكم والعرفان، تجري منه عينان نضاختان، فَتِقُ اللسان لايعي عن الناس فاه، و لهذا لا يخلص عن التقريع قفاه، سبط البنان في الكرم شديدٌ بأسه، ولا يجئ منه لم إلا أن يقطع رأسه، حسيب يتبلّج السودد من جبينه، من أصحابٍ قد أوتي كتابَه بيمينه، صاحبٌ لبيب، وكاتبٌ أديب، ما من علم إلّا وله فيه قدم راسخ، وما من رقعة من رقاع الأوهام إلّا وهو بمحققات تعليقاتٍ لها ناسخ، نقّاش الأوان يصوّر النقوش الصينيّة على بسيط الروم، مدرس الزمان قد صبغ يده في جميع العلوم، إذا أنشا وشى، إذا عبر حبر، ظلوم خرق أستار الأسرار، وسرق من خزائن الأفكار، فقبض وأخذ باليمين، وتل للجبين، وجزمت أطرافه وقطع منه الوتين، أصم وهو يسمع الدعاء، ينطق ويتحدث والعجب أن رأسه في الماء، أبكم قاري، مقعد جاري، صامت ولكنه كليم، مكبّ على وجهه مع أنه يمشي على صراط مستقيم.[1]

1 "Sana Zülkarneyn'i sorarlar. De ki size ona dair bazı hatırlatmaları aktaracağım (*Kur'ân-ı Kerîm,* Kehf Sûresi, 83. Âyet). Zülkarneyn, Allah ın yeryüzünde kendisine otorite ve pek çok şeyin anahtarını verdiği bir kişidir. Farklı bölgelerde, farklı şehirlerde haksızlıklar ortadan kalkıncaya kadar çalışıp çabalamıştır. Bilge bir şahsiyettir. Kalbinde doğan hikmet kaynakları diline dökülmüştür. Eşsiz konuşma becerisiyle zirveleri elde etmiş bir ediptir. Kendisine mucizeler ve deliller verilen, kitap sahibi bir nebidir. Gaybe dair haberler bildirmiştir. Parmaklarından su akıtmıştır. Sanki o,

min-*Risāleti's-seyfiyye*

ملك في قبضته الأمور، كأنّه سفّاح أو تيمور، وهو لِسِلْم المسلمين برهان ساطع، ولِتَبار الكافرين نصّ قاطع، شجاع يقتحم العقبات، جواد يفك الرقبات، يهزّ عطفه في المهالك، ولا يصرف وجهه قطعاً في المعارك، بأسه شديد، لسانه حديد، آخذ الأيدي، معطي الأيادي، أقعس وأشطّ، لا يؤمن منه الهلك والشطط، **[115b]** أمير يملك رقاب العباد، شديد الصولة لكنه سهل القياد، نار في فعله، ماء شكله، غيم يخرج أمطار الدماء من خلاله،[1] جعل الله الجنة تحت ظلاله، سام يسجد له الرؤس ويخضع له الأعناق، حام يحمي بيضة الدين في الآفاق، ذكر بلا ارتياب، إلا أنّ شعاره شعار أهل الحجاب، يحيض ويتدهن، ويتحلى من أساورَ من فضة ويتزين، صوفيّ تجرّد وقطع العلائق، وتصفّى عن كدورات العوائق، يجلس في الزوايا، ويتخلى عن أصداء الزرايا، مِن آل حرب رجل شاجع، و كفاه فخراً قوله تعالى: ﴿وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ﴾.[2]

---

balinanın yuttuğu ve çıkarıp attığı Zünnûn (Hz. Yunus) gibidir. İnleyip, ağlayıp duran Yakup (a.s.) gibidir. Önceki nesillere dair olanları ve yazıya dökülmüş, geçmiş efsaneleri anlatan Ka'bü'l-ahbar gibidir. Ona dair anlatılanları ne zaman saymaya kalksa parmaklar aciz kalır. Ticaret için söz sahibi olan bir işçidir. Kırıp bitirdiğinde de kesinlikle çalışmaya gerek duymayan biridir. Öz kardeş mesabesindeki Hintli gibidir. Arap değildir; fakat akıcı Arapça konuşan biridir. Hatta Arapçanın farklı lehçelerini konuştuğunda konuşmanın hiddetinden alnından terler boşalır. Hüküm ve irfan toprağını delen ve oradan fışkıran pınarları çıkartan biridir. O kadar konuşur ki onun konuştuklarını insanlar ezberlemeye güç yetiremez. Bu yüzden de kimse onun tenkitinden kurtulamaz. Cömertlikte eli çok açıktır. Ama cezalandırması da şiddetlidir. Biri cezayı hak ettiğinde canını bile almaktan geri durmaz. Soyludur; soyluluğu alnından belli olur. Kitabı sağdan verilenlerdendir. Herhangi bir ilme sahip olan yazar, edip kim varsa mutlaka her hususta o daha köklü ve güçlü bilgiye sahiptir. İçinden çıkılamayan, karıştırılan herhangi bir husus olduğunda mutlaka o hususu düzeltecek, doğrusunu ortaya koyacak bir gücü vardır. Rum sergileri üzerinde en güzel süslemeleri yapan, kapları süsleyen biridir o. Dönemin hocasıdır. Bütün ilimlerde kendisini yetiştirmiştir. Herhangi bir haber karanlık, karışık geldiğinde sırların üstündeki perdeleri yırtıp açar ve fikir hazinelerini elde eder. Bütün gücüyle tutup yanına çeker. Her şeyiyle elde edip şah damarından onu keser. Bütün sesleri işittiği hâlde sanki hiç duymaz gibidir. Başı suya gömülen dilsiz gibi olduğu hâlde konuşan, okuyan biridir. Oturmuş, susmuş hâldedir. Fakat o, en iyi konuşmacıdır. Sırat-ı müstakim üzerinde olduğu hâlde yüzü yere dönük gibidir."

1 107a E

2 "O, bütün işler elinde toplanmış bir kraldır. Sanki o, bir Seffâh ya da Timur'dur. Müslümanlara güven veren parlak bir delildir. Kâfirlerin yok olması için de kesin bir delildir. Engelleri aşan bir kahramandır. Köleleri özgürleştiren cömert biridir. Savaşta onun vücudu titrerken çarpışma anında yüzü asla hedeften şaşmaz. Öfkesi şiddetlidir. Dili keskindir. Bazı elleri tutarken bazı ellere bolca ihsan eder. Kambur ve azgın biridir. Tuzaklarından ve azgınlığından emin olunamaz. Pek çok köleye sahip bir liderdir. Aşırı baskıcıdır. Fakat yönetimde kolay idare eden biridir. İşlerinde ateş gibidir. Şekli ise su gibidir. İçinden kanlar boşanan bulutlar gibidir. Allah cenneti onun gölgesi altında yaratmıştır. Başların önünde eğildiği, boyunların teslim olduğu ölümdür o. Aynı zamanda bütün âlemde dinin izzetini koruyan bir koruyucudur o. Kesin bir şerefi vardır. Onun şiârı; örtüler arkasına gizlenmiş, süslenmiş, kokulara bürünmüş, altın ve gümüşlerle bezenmiş, dışarıyla ilişkisini kesmiş, bütün engellerden, sıkıntılardan uzakta, münzevi olarak bulunan kimselerin şiârı gibidir. Savaş ehlinden güçlü bir adam, küçük ve hor olmanın yankılarından uzak kalmıştır. Kılıcı övmede şu âyet yeterlidir: 'Biz demiri indirdik. Onda büyük bir güç ve faydalar vardır.' (*Kur'ân-ı Kerîm,* Hadîd Sûresi, 25. Âyet)."

min-*Risāleti'ş-şem'iyye*

كحيل العين بيّن المحيّا مخروطة الهامة، بادي البشرة ضاحك بالطبع مستقيم القامة، كوكب درّيّ باهر النور [1]و السناء، يهدي الله بنوره من يشاء، يقصده الأوباش من الفراش روماً لإطفائه وثبوره، يريدون أن يطفؤا نور الله بأفواههم والله متمّ نوره، نديم يحسن إيناسه بين جلّاسه، و العجب أنه يزداد حياته بعد قطع رأسه، إسكندر يخوض في الظلام الحالك، مبارز يفدي الرأس في المهالك، زاهد يحيي الليالي، ويقيم إصبعه لتوحيد الرب المتعالي، يشهد بوحدانية الرحمن، ويداوم ذكر آيات النور والدخان، ببغاء تلهي عيون الباصرين، فاقع لونها تسرّ الناظرين، عليلٌ منى بالحجرة واسودّ لسانه، و ذاب جسمه واحترق جنانه، أو صَبٌّ أفناه الهوى، وأحرق كبدَه حرّ النوى، فؤاده يحترق، وجسده تحت رقّ، شيخٌ فانٍ قد اشتعل الرأس شيباً، وساب العبراتُ من جفونه سيباً.[2]

Ebu's-su'ūd Efendi merḥūmuñ *Kaṣīde-i Mīmiyye*'sine naẓīresindendür:

أبالصّدّ يحلو عشرة ونِدام
وفي القلب من نار الغرام ضرام

شربت بذكر العامريّة قهوة
فسكري إلى يوم القيام قيام

تكدّر روۡدى بَعد بُعد قرارها
ولم يبق لي عيش إصفاء ومنام

وسدّ عليّ الدهر أبواب سلوتي
فيا فرحة الدنيا عليك سلام

---

1 64b SE

2 "O, mahyalar arasındaki sürmeli gözlü, tabiatında güler yüzlü, düzgün boylu biridir. Dümdüz boyu vardır. İnci gibi parlayan bir yıldızdır. Allah'ın kendisiyle dilediğini doğru yola ulaştırdığı nur ve ışıktır. O, kötü ve rezil kimselerin de zevkleri için istedikleri bir şeydir. Onun sönmesi ve yok olması mümkün değildir. Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek isterler. Ama Allah nurunu tamamlayacaktır (*Kur'ân-ı Kerîm,* Tevbe Sûresi, 32. Âyet; Saff Sûresi, 8. Âyet). Beraber olunduğunda dostluğu güzel olan bir sırdaştır o. İlginçtir ki başını kestikten sonra bile varlığı ve canlılığı artarak devam eder. Zifirî karanlıkta besbellidir. Sahibi uğruna başını feda eder. Geceleri ihya eden bir zahittir o. Yüce Allah'ı birlemek için parmağını dik tutan biridir o. Bu şekilde de Allah'ın birliğine şehadet eder. Duhan ve Nur âyetlerini sürekli zikretmeye devam eder. Büyük bir aşkla görenlerin gözlerini eğlendirir. Parlak renklidir; bakanları mutlu eder. Benden ayrılan hastadır. Ben onun dilini simsiyah yaparım. Bedeni erimiştir. Hayatı yanıp kül olmuştur. Arzuların yokluğu ona musallat olmuştur. Koltukaltları yanıp tutuşmaktadır. Gönlü de alevlidir. Bedeni de bir şeyh-i fânînin cılızlığı altındadır. Yaşlılık, almış başını gitmiştir. Ve gözleri de gözyaşlarından dolayı sel olup akmıştır."

و طال نواحي بالنواحي برمزة
وأعدمنى برح النوى وغرام

أما تعتبر ممن مضى بسبيلهم
وهم تحت أطباق الرغام نيام

فربّ نعيم شاه وجه نعيمه
وربّ حمام قد محاه حمام

وكم من ملوك في اللوا فارقوا اللوى
ولم تغن عنهم حشمة وغُرام

ورب عظام من ذوي القدر والعلى
فهام رفات في الرموس عظام

طوتهم بأيدى النائبات دهورهم
فلم يبق منهم مخبر ووسام

فسبحان من لم ينقضي عزّ ملكه
أليس يدانيه الفناء مدام[1]

Ve lehu eyḍan

ديباج عمريَ أبلاه الجديدان
وصرصر الشيب أمّت هدم بنياني

طلايع الشيب استولت على بدني
فصار معترك الوجاع جثماني

---

1 "Ateş kuyularından bir kuyuda, karanlıklar ve alevler arasında pişmanlık ve birlikteliğe bürünerek engelleri reddetti. Saraylıları anarak kahve içtim. Kahvenin sarhoşluğu kıyamete kadar bâkîdir. Dinginliğinden sonra içimi bir keder kapladı. Artık benim için rahat içerisinde yaşamak ve uyku diye bir şey kalmadı. Zaman içindeki rahatlık kapıları bana artık kapandı. Sana selam olsun. Nerede artık o rahatlık dünyası! Bir işaretle her şey köşe bucak uzayıp gitti. Sanki karanlıklarla ayrılıklar benimle sözleşti. Alıp başını gidenlerden neden söz etmiyorsun? Yoksa onlar toprak yığınlarının altında uykuya mı daldılar? Nice nimetler içerisinde olanlar vardır. Sahip olduğu nimetlerin şekli şemali bozuldu gitti. Nice hamamlar vardır. Bizzat hamamcılar orayı yok etmişlerdir. Sancaklar altında nice melikler vardır. Bir süre sonra sancağını kaybetmiştir. Ne haşmeti, ne de şiddeti fayda etmemiştir. Nice yücelik ve değer sahibi kişiler vardır. Onlar mezarlara uçup gitmiş koca koca cesetlerden ibarettir. Felaketler arasında onları silip yok etmiştir. Onlara dair geriye ne bir haber ne bir iz kalmıştır. Otoritesi ebedî olan Allah'ı tesbih ederiz. Allah başlangıcı ve sonu olmayan değil midir?"

حان الرحيل ولكن ما ادخرت له
وحادى الردى للموت حاداني[1]

Ve lehu eyḍan

وَزْقاءُ قد غنّت على العَيدانِ
سَحراً تسبّح أطيب الألحان

فكأنّها رأت الربيع فأنشدت
في حسنه الأشعار للندمان

مالت إليها الغصن يسمع سجعها
قد صارت الأوراق كالآذان

ولطيبُ ألحانٍ بدت من شَجوها
شقَّ القميصَ لشقائق النعمانِ

ورأيت في[2] الروض منها راقصاً
به[3] صفّق الأمواج بالغدران[4]

Türkī eş'ārı tezkirelerde mesṭūr ve Muḥammed-i 'Aṣṣār'uñ *Mihr ü Müşterī*'sini terceme itdükleri meşhūrdur. Kendülerden ṣoñra bir maḫdūm-ı necībleri ḳalmış idi. Ṭoḳuz **[116a]** yüz seksan altı tārīḫinde ol nihāl-i nev-ber-i isti'dād, āsīb-resīde-i tünd-bād olup 'ırḳ-ı 'arīḳı münḳaṭı' oldı.

el-Mevlā İbrāhīm (Mu'allim-i Sulṭān Murād İbrāhīm Efendi[5])

Ḳaṣaba-i Birgi ḳuṭṭānından bir müderrisüñ ḫalef-i ṣāliḥidür. Taḥṣīl-i bıżā'a-i isti'dād u istīhāl[6] itdükden ṣoñra āheng-i ṭarīḳ-ı erbāb-ı fażl ü kemāl eyleyüp 'alā ḥasbi'l-'āde ḥareket ve mu'allim-i sulṭānī 'Aṭā'u'llāh Efendi āstānesin mes-

1 "Gece ve gündüz, ömür kumaşımı yıprattı. Yaşlılık fırtınası ise bütün vücudumu yıktı, yok etti. Yaşlılığın askerleri bedenimi istila etti. Bedenim sanki acıların savaş alanına döndü. Yolculuk (ölüm) vakti geldi; ancak ben ona hazırlık yapmadım. Ölüme sürükleyen sevkiyatçı geldi ve beni alıp götürdü."

2 كذا في جميع النسخ لذيل العطائي. وجاء «قيء» في ذيل الشقائق لعلي ابن بالي.

3 «مذ»، في ذيل علي ابن بالي.

4 "Dallarda en güzel sihirli şarkılar söyleyen üveyiktir. Sanki baharı gördü de güzelliğiyle sarhoşlara en güzel şiirleri şakıyor. Dal, onun şiirini dinlemek için ona eğildi, Yapraklar ise kulaklar gibi oldu. Hüznünden en zarif nağmeler döküldü. Gelincik çiçeği, gömleğini yırttı. Bahçede akan bir nehir gördüm. O nehrin içinde dalgalar ve dereler birbirine girdi."

5 mu'allim//Efendi:Birgili İbrāhīm SE

6 107b E

ned-i ʿizz ü devlet ḳılup iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve baʿż-ı bıḳāʿ-ı ʿilmiyyede ifāde-i fünūn-ı ʿaliyyeye müdāvemet eylemiş idi. Baʿdehu üstād-ı ferruḫ-nijādı sevḳı ile nihāl-i āzād-ı ḥadīḳa-i ʿadl ü dād, Şeh-zāde Sulṭān Murād ḥażretlerine muʿallim taʿyīn olındı. Nice zemān ol ḫidmet-i celīle ile tebcīl ve pāye-i mevleviyyet ile ġarażı tekmīl olınup ṭoḳuz yüz seksan bir Muḥarrem'inde maraż-ı ṭāʿūndan intiḳāl ve dārü'l-üns-i ḳudse irtiḥāl eyledi. Maġnisa yaylaḳı olan Bozṭaġ'da medfūndur. Yirlerine Saʿde'd-dīn Efendi mübāşir-i taʿlīm[1] ve ḫᵛāce-i pādişāh-ı kerīm olmışlar idi.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, ʿālī himmet, ṣāfī ṭaviyyet, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm, mütedeyyin ü müteverriʿ, ehl-i perhīz ü müteşerriʿ idi.

[Maḫdūmı Maḥmūd Efendi]: Maḫdūmı Maḥmūd Efendi eşrāf-ı ḳużātdan olup Şire ve Maġnisa emsāli bilād-ı celīleye vālī olmış iken defterdār-ı māl olup bir iki defʿa başdefterdār-ı māl[2] olduḳdan ṣoñra biñ on beş ḥudūdında intiḳāl eyledi. "Ṭop-ḫāneli Maḥmūd Efendi" dimekle meşhūr ve emsāli miyānında ḫayr ile mezkūrdur. Ḥālā silsile-i nesebi munḳaṣımdur.

On üç Ramażān'ında ʿazl olınup Etmekci-zāde cā-nişīn oldı. Āḫir-i menāṣıbıdur[3].

el-Mevlā[4] Meḥemmed bin ʿAlī (Birgili Meḥemmed Efendi)

Ḳaṣaba-i Balıkesri'de bir müderrisüñ maḫdūm-ı feżā'il-mümārisidür. Vālid-i mācidlerinden taḥṣīl-i ʿulūm ve istifāde-i manṭūḳ u mefhūm eyleyüp dīde-i necm-i baḫtı envār-ı saʿādetle mükaḥḥal ve farḳ-ı āftāb-irtifāʿ-ı ṭāliʿi şeb-çerāġ-ı şuʿāʿ-efgen-i iḳbāl ile mükellel[5] olmaġın zemān-ı ḳalīlde bāliġ-i mebāliġ-i ʿulemā-yı fuḥūl ve şeyḫu'l-fenn-i maʿḳūl ü menḳūl olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi vechetü'l-āmāl-i ehl-i kemāl olan medīne-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḥaṭṭ-ı riḥāl eyleyüp efāżıl-ı ʿaṣrdan Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl, baʿdehu ṣadr-ı celīlü'ş-şān ʿAbdu'r-raḥmān Efendi āstānesine ittiṣāl eylemiş idi. Ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve baʿż-ı medāris-i ʿilmiyyede iḥyā-kü-

1 Mübāşir-i taʿlīm:muʿallim taʿyīn SE
2 - R1, E
3 On//menāṣıbıdur, der-kenār R1, E; Ḥālā//menāṣıbıdur:- SE
4 El-Mevlā el-fāżıl SE
5 Mükemmel SE

nende-i merāsim olduḳdan ṣoñra nesīm-i tevfīḳ-ı ilāhī dil-i āgāhına vezān ve ḳā'id-i hidāyet cān-ı güm-rāhına çāre-resān olup şeyḫ-i sāmī, mürşid-i ṭarīḳ-ı Bayramī ʿAbdu'r-raḥmān-ı Ḳaramanī ḫidmetlerine vāṣıl ve ṣayḳal-ı mücāhede ile taṣfiye-i bāṭına müştaġil olmaġın ṣabīḥatü'l-'īd-i merām ile ṭıfl-ı dil-i zārını tefrīḥ ve ṣafḥa-i nesīc-i[1] istiʿdādın ḥulle-i Bayramī gibi beyāż-ı ṣaḥīḥ itmiş idi.

Mervīdür ki üstādı ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ zemān-ı ṣadāretinde maḥrūse-i Edrine'de ḳassām ʿaskeri olmışlar imiş. Baʿde'l-ferāġ maḥṣūl-i ḳısmetden alduḳları meblaġı aṣḥābına taḳsīm içün medīne-i mezbūreye sefer idüp defter mūcibince tevzīʿ ve istiḥlāl-künān tevdīʿ iderler[2]. Şeyḫ-i mezbūr bi'l-külliye ferāġına rıżā virmeyüp ifāde-i fünūn-ı nāfiʿaya iştiġāl ve işāʿa-i eşiʿʿa-i fażl ü kemāl itmekle me'mūr ve āftāb-ı **[116b]** ʿālem-tāb-ı feżā'ilin fā'iżü'n-nūr iderler. Bunlar daḫı ḥasbe'l-emr vaʿẓ ü teẕkīr ve naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ile iḥrāz-ı rıżā-yı pīr itmişler idi. Ḫᵛāce-i pādişāh-ı ʿālem-penāh, mevlānā el-fāżıl ʿAṭā'u'llāh ṣaḥā'if-i aḥvāline pertev-efgen-i himmet ü ʿāṭıfet ve tār u pūd-ı eşiʿʿa-i ḫūrşīd-i iḥsānı bāfende-i teşrīf-i ʿināyet[3] olup şān-ı feżā'il-nişānına iʿtinā ve ṭarḥ-ı ḳıbāb-ı mürüvveti esās-ı ḳadīm-i maḥabbet ü uḫuvvete binā itmekle ḳaṣaba-i Birgi'de müceddeden iḥdās̱ eyledükleri medresenüñ dirāsetin bunlara tefvīż ve neşr-i maʿārif-i ʿulūma taḥrīż itmişler idi. Ol münāsebetle ḳaṣaba-i mezbūrede tavaṭṭun ve cebel-i şāmiḫ gibi ʿarż-ı sükūn u temekkün eyleyüp ẓıll-ı ifādeleri dūr u nezdīke şāmil ve āstān-ı feyż-resānları melāẕ u melce'-i ṭullāb-ı feżā'il olmış idi. Eṭrāf-ı ʿālemden ṭalebe-i ʿilm ü ʿirfān enhār gibi ol ʿummān-ı cevāhir-i taḥḳīḳ ü īḳāna revān olup vechetü'l-āmāl-i erbāb-ı kemāl ve ḳıbletü'l-iḳbāl-i aṣḥāb-ı istiʿdād ü istīhāl olmış idi. Gāh kürsī-i vaʿẓ ü teẕkīrde emr-i bi'l-maʿrūf ve nehy-i ʿani'l-münker itmekle mutaṣaddī-i irşād-i ʿibād ve gāh seccāde-i ders ü taḥḳīḳda redd ü ḳabūl-i kelimāt-ı ḳavm ile ifāde-i erbāb-ı istiʿdād ḳılup sübḥa-şümār-ı leyālī vü eyyām ve mübāşir-i iḥyā-yı sünnet-i Seyyidü'l-enām iken ṭoḳuz yüz seksan bir Cemādiye'l-ūlā'sında enfās-ı maʿdūde-i ḥayātı temām ve ʿāzim-i nüzhetgāh-ı dārü's-selām oldı. Sinn-i şerīfleri elli beş ʿadedine vāṣıl olduḳda maraż-ı ṭāʿūndan intiḳāl eyledi.

1 nesīc ile R1
2 65a SE
3 108a E

Mevlānā-yı merḳūm noḳṭa-i dā'ire-i ʿulūm, ʿaynü'l-aʿyān-ı dāniş ü dīd, iḥrāz-ı ferā'id-i fevāʿidde ferīd, mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿilm ü ʿamel, ḳāṭıʿu'l-alā'iḳ-ı ümmīd ü emel, dāmen-i ʿiṣmeti şevā'ib-i şübühātdan pāk, tekellüm-i kelām-ı ḥaḳda muṭlaḳu'l-ʿinān ü bī-bāk, ceriyyü'l-cenān, ḥadīdü'l-lisān, pāk-nijād, ṣaḥābī-nihād, ḥāfıẓ-ı *Ḳur'ān-ı ʿAẓīm*, vāʿiẓ-i Cāḥıẓ-taʿlīm, erbāb-ı istifāde vü aṣḥāb-ı zehādeye delīl-i rāh, fetvā vü taḳvāda *āyetün min-āyāti'llāh* idi. Evāḫir-i ʿömrinde mücerred iḥyā-yı dīn-i mübīn ve icrā-yı mā'-i maʿīn-i şerʿ-i metīn[1] içün dārü's-salṭana-i Ḳosṭanṭıniyye'ye gelüp Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa ile mülāḳāt ve defʿ-i meẓālim ve neşr-i merāḥim bābında kelimāt idüp te'ṡīr-i belīġ müşāhede olınmış idi.

Āṡār-ı ʿilmiyyesinden *Hidāye Ḥāşiyesi* ve *Ṣadru'ş-şerīʿa*'ya taʿlīḳātı vardur. Mollā-yı merḥūm ile Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi miyānında[2] muḥākeme itmişdür. Ferā'iżde metn ü şerḥi, ʿilm-i naḥvde *Şerḥ-i Lübb* ve *Şerḥ-i Muḫtaṣar-ı Kāfiye* ki *İmtiḥānü'l-ezkiyā* tesmiye itmişdür, eşher-i muṣannefātıdur. Fenn-i ṣarfda bir metni ve[3] *Maḳṣūd*'a şerḥi ve ʿilm-i tecvīdde risālesi ve taʿdīl-i erkan-ı ṣalātda risālesi[4] ve mevāʿiże müteʿalliḳ "*Ṭarīḳat-ı Muḥammediyye*" nām kitābı ve *Emālī* ṭarzında fünūn-ı ʿāliyeden mebāḥiṡ-i şerīfe taḥḳīḳına müteʿalliḳ risālesi ve [neṣā'iḥa müteʿalliḳ "*Cilā'u'l-ḳulūb*" nām risālesi vardur ve *Īḳāẓü'n-nā'imīn* ücret bābında te'līf itdügi risāledendür ve naḥvde "*İẓhār-ı Esrār*" nām muḫtaṣarı ve *Şerḥ-i ʿAvāmil*'i ve fenn-i taṣrīfde *Kifāyetü'l-mübtedī*'si ve *Emṡile*'si vardur. Her biri eṡer-i cedīd ve muḫtaṣar u müfīddür[5]] ve "*Seyf-i Ṣārim fī ʿAdemi Cevāzi'l-menḳūl ve'd-Derāhim*" ismiyle müsemmā risālesi vardur. Bunlardan māʿadā tilāvet-i *Ḳur'ān-ı ʿAẓīm* ve mübāşeret-i taʿlīm ve bi'l-cümle ʿibādāt muḳābelesinde ücreti taḥrīm idüp bu maḳūle ḫuṣūṣlarda ʿulemā-yı fuḥūl ile basṭ-ı edille-i menḳūl u maʿḳūl itmişdür. Meşāhīr-i ḳużātdan Bilāl-zāde cevāb virüp ẕikr olınan umūrda ṭarafeynüñ müşācereleri **[117a]** ve ṭabaḳāt-ı celāl rütbesinde mübāḥaṡe vü muḥāvereleri olup risāleler taḥrīr itmişlerdür. Elsine-i

---

1 Mā'-ı metīn:şerʿ-i Seyyidü'l-mürselīn SE
2 Beyninde SE
3 Bir//ve:- SE
4 Ve//risālesi:- SE
5 Neṣā'iḥa//müfīddür:- R1, der-kenār E

ḫalḳda meşhūr ve mecmū'alarda mesṭūrdur. Mesā'il-i mezbūre ibṭāl-i evḳāfa ve taḍlīl-i eslāfa mü'eddī olmağın Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm iḥdāṣ-ı fitneden ibā ve müte'aḫḫirīn-i[1] 'ulemāya iḳtidā eyleyüp ḫilāfına iftā itmekle Bilāl-zāde furṣat bulup merḥūmuñ īmānen ve iḥtisāben cārī olan müdde'āsını خالف تُعرف[2] mażmūnı üzere ta'ayyün ü ẓuhūr içün riyāya ḥaml idüp tafṣīl-i müşbi' ile teşnī' ve işbā'-ı ḥarf-gīrī-i ṭa'n ü ṭanz ile taḳrī' itmişdür. *Ve'l-'ilmu 'inda'llāhi'l-ḫabīr.* Zemānemüz muḳallidlerinden ba'ż-ı süfehā ol risālelere dest-res bulmağın nüsḫa-i kīmyā ve *Genc-nāme-i Dārā*'ya vāṣıl olmış deñlü 'arż-ı mübāhāt u sürūr ve neşr-i muḳaddimāt-ı fażl-ı mevfūr idüp ḫamīr-i māye-i riyā ve kār-nāme-i mekr ü değā itmekden ḫālī degüllerdür. Gāh u bī-gāh cem'iyyetlerde kendüleri teşhīr ve gūş-ı erbāb-ı hūşı ta'zīr eyleyüp maẓhar-ı nefrīn ü nüfūr olurlar.

Mıṣrā' یك ذره بی حیایی وباقی همه حضور[3]

el-Mevlā Naṣūḥ bin Yūsuf (Selānikī Naṣūḥ Efendi)

Medīne-i Selānik'den bedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olup taḥṣīl-i sermāye-i 'ulūm ve devr-i meċālis-i erbāb-ı rüsūm iderek ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi āstānesine intisāb eyleyüp teẕkirecilik ḫidmetinden mülāzım ve 'azm-i ṭarīḳ-ı tedrīse cāzim olmış idi. 'Alā ḥasbi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb-ı münāsib eyleyüp elli aḳçe ile Lārende ve Āmid'de müderris ü me'ẕūnun bi'l-iftā ve müşkil-güşā-yı erbāb-ı istifāde vü istiftā olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli yedi tārīḫinde[4] Dede Efendi yirine medīne-i Ḥaleb'de vāḳi' Ḫusrev Paşa[5] Medresesi'ne müderris ve meşġale-i fetvā vü ifāde ile mūnis oldı. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Aḳyazılı Sinān Çelebi yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsına naḳl olınup medresesi 'Alī-i Denī'ye virilmiş idi. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında tekrār ḫalefi yirine Ḥaleb fetvāsına i'āde olındı. Ol ḫidmet-i şerīfede üç sene daḫı ḳıyām ve meṣāliḥini kemā-yenbaġī ḳarīn-i iltiyām eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan bir Cemādiye'l-ūlā'sın-

1 108b E
2 "Muhalefet et tanınırsın / meşhur olursun."
3 "Bir zerre hayasızlık, ondan sonra devamlı rahatlık..."
4 Dāḫilinde SE
5 65b SE

da[1] ders ü devri encām ve manẓūme-i aḥvāli ḥüsn-i ḫitām bulup medrese-i maḥlūle ʿAcem Yaḥyā'ya virildi.

Mevlānā-yı mütercem sime-i[2] ʿilm ü ṣalāḥla muʿallem, pend-i pīrān ile mütenaṣṣıḥ, ʿālim-i ʿāmil ü ṣāliḥ, faḳīh-i uṣūl ü edīb, fetvā vü taḳvādan keṣī-rü'n-naṣīb idi.

Tārīḫ-i Ḥaleb ṣāḥibi Ḥanbelī-zāde naḳl ider ki ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde Ḳāżī-zāde Efendi Ḥaleb ḳāżīsi olduḳda mevlānā-yı mezbūruñ fetvālarını ḫarḳ ve āteş-i cān-sūz-ı taḥḳīr ile ṣāḥibini ʿaraḳ-ı ḥicāba ġarḳ idermiş. Bir defʿa şikāyet içün āstāneye gelüp ḫā'ib ve mekātīb-i naṣīḥat-üslūb-ı kibār ile ā'ib olmış.

Cümleden biri; "Evlād-ı ʿArab'uñ rūz-merresi olan *ʿaleyye'ṭ-ṭalāḳ* lafẓı ile ṭalāḳ vāḳiʿ olur mı?" diyü istiftā olındukda "Vāḳiʿ olmaz." diyü cevāb virüp Ebu's-suʿūd Efendi merḥūm fetvāsı üzere "Ṭalāḳ ʿavret üzerine īḳāʿ olınur. Er üzerine olıcaḳ laġv olur." dimekle taʿlīl eyledükde ʿörf-i ʿArab'a binā'en taḫṭı'e olınup taḳṣīre **[117b]** ḥaml olınmış. Fā'ideden ḫālī olmamaġla bi-ʿaynihi ẕikr olındı:

Fetvā[3] ʿale'ṭ-ṭalāḳ[4]

أقول نعم قد قصّر، إذ كان[5] يفتي بعدم وقوع الطلاق على من قال «عليّ الطلاق لا أفعل» ففعل لشبهة[6] أنّ المراد بـ«عليّ الطلاق» أنّ طلاق امرأته واقع عليه، فهو مثل[7] «طلاقك عليّ.» وبه لايقع الطلاق، مع أنه درى من بعد أنّ عرف أهل حلب قد فشا بينهم بأنهم لايريدون بـ«عليّ الطلاق» إلا أنّ طلاقه لازم له لزومَ الدَينِ للمديون إذا قال «عليّ لفلان درهم»، ولاينوون إلا ذلك. فيلزم أن يقع الطلاق بذلك كما يقع بالكنايات إذا نوى، بل أولى لمكان لفظ الطلاق. على أنا نقول قد جزم القاضي[8] في الفتاوى الكبرى بالوقوع في «طلاقك واجب» أو «ثابت» لأن الطلاق لا يكون واجبا أو ثابتا، بل حكمه حكم بأنه لا يجب ولا يثبت إلابعد الوقوع. قال المحقق ابن الهمام: وهذان يفيدان ثبوته اقتضاءً، ويتوقف على نيته، إلّا أن يظهر عرفٌ فاشٍ، فيصير صريحا، فلا يصدَّق قضاءً في صرفه عنه، وفيما بينه وبين الله إن قصده وقع، وإلّا لا. فإنه قال: يقال «هذا الأمر عليّ واجب»

---

1 Āḫiresinde SE

2 - SE

3 Ẕikr-i Fetvā SE

4 Fetvā//ṭalāḳ:- R1

5 E: إذا كان. وهذه النسخة، مع صحتها عموما، تحتهوي أخطاء في صورة هذه الفتوى.

6 لعلّه تعليل لعدم الوقوع، والتعليل ينتهي بقوله «وبه لايقع الطلاق »

7 109a E

8 كأنه «نحاس» في E . أما في النسختين الأخريين: «الخاصيّ»

بمعنى ينبغي أن أفعلَه، لا أنّي فعلته، فكأنه قال: «ينبغى أن أطلقك». قال: وقد تعورف في عرفنا في الحلف بالطلاق «يلزمنى لا أفعل كذا»، يريد إن فعلته لزم الطلاق ووقع، فيجب أن يجري عليهم لأنه صار بمنزلة قوله «إن فعلت فانت طالق» كذا تعارف أهل الأزمان أطلّق بقوله «عليّ الطلاق لا افعل». انتهى كلامه.[1]

[Zeyd, "Fülān fi'li işlersem külle-mā şer'iyyen üzerüme olsun." diyüp ba'dehu fi'l-i merḳūmı işlerse ṭalāḳdan nesne vāḳi' olur mı?

el-Cevāb: Olmaz. Ketebehu Ebu's-su'ūd el-ḥaḳīr, min-ḫaṭṭihi'ş-şerīf][2]

el-Mevlā Meḥemmed bin Muṣṭafā eş-Şehīr bi-Niksārī-zāde (Niksārī-zāde Meḥemmed Efendi[3])

Tercemesi sebḳ iden Niksārī Muṣṭafā Efendi'nüñ maḫdūm-ı celīli ve şāḫ-ı devḥa-i vücūd-ı aṣīlidür. Cevher-i ẕāt-ı kerīmi āb u tāb-ı isti'dād ile girān-bahā ve terbiyet-i üstādān-ı ūli'n-nühā ile pür-zīb ü bahā olup çār-sūy-ı i'tibārda faṣṣ-ı nigīn-i ḳabūl ve miyāne-bend-i silk-i 'ulemā-yı fuḥūl olduḳda Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi dārü'l-ifādesinde rişte-i ṭullāba zīver ve vāsıṭatü'l-'ıḳd-ı erbāb-ı hüner olup ḫidmet-i i'ādelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ-ı tedrīse 'āzim olmış idi. Evvelā otuz aḳçe ile İstanbul'da Murād Paşa Medresesi'ne şeref-baḫşā olup ḳużāt-ı bilād-ı selāse evlādına ibtidā'en otuzla medrese virilmek ibtidā bunlara müyesser ve ol şeref-i maḫṣūṣa evvel bunlara maẓhar olmışdur. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki Ramażān'ında 'Arab İbrāhīm yirine ḳırḳ aḳçe ile Ḳalender-ḫāne Medresesi'ne vāṣıl, ba'dehu teraḳḳī ile ḫāric rütbesine nā'il oldı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde 'Abdu'l-ġanī Efendi yirine Eyyūb'de İsmiḫān

---

1 "Ben derim ki evet, 'Talak kaydıyla şöyle şöyle yapmayacağım.' diye yemin edip fakat yapan kişi hakkında talakın vukû bulmayacağına dâir fetva verilmişse hata edilmiştir. Çünkü talak kaydıyla yapılan yemin ile kast edilen şey eşini boşamak olduğu için bu talak geçerlidir. Bu, 'Seni boşamak üzerime borç olsun!' sözü gibidir. Tek başına bu sözle talak gerçekleşmez. Ancak Halep halkının örfünde bu sözle sadece eşini boşamak kastedildiği için talak gerçekleşmiş olur. Aynı şekilde kinayeli ifadelerle eğer boşamaya niyet edilirse talak gerçekleşir. Kadı Efendi Fetâvâ-yı Kübrâ'da bu şekildeki boşamanın geçerli olacağını kesin bir ifadeyle belirtmiştir. İbnü'l-hümâm da bu şekildeki talakın iktizâen geçerli olacağını ifade etmiştir. Çünkü kişi 'Şu iş bana vaciptir.' dediğinde 'Bunu yapacağım.' anlamını kastetmiştir. Yoksa yaptım anlamında değildir. Sanki bu ifade 'Seni boşamam gerekir.' anlamındadır. Yaptığı takdirde talak gerçekleşecek şekilde 'Şöyle yapmayacağım.' diye yapılan ve talaka bağlanan yeminin geçerliliği örf hâline gelmiştir. Çünkü bu yemin 'Eğer ben şunu şunu yaparsam sen boşsun.' sözü gibidir. Nitekim bu dönemin ehli 'Şöyle yapmayacağım. Yaparsam eşim boş olsun.' şeklindeki yemini talaka hamletmiştir. Söz burada sona erdi."

2 Zeyd//ḫaṭṭihi'ş-şerīf, der-kenār E

3 Meḥemmed Efendi:- R1, E

Sulṭān pāyesine pīrāye ṣaldı. Ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inde Ebu's-su'ūd Efendi ḥafīdi 'Abdu'l-kerīm Çelebi yirine Ṣemāniye'de mesned-efrūz-ı fez̤ā'il oldı. Seksan bir Cemādiye'l-āḫire'sinüñ on dördinci yevm-i erba'ādа maraż-ı ṭā'ūndan irtiḥāl ve riyāż-ı rıżvāna intiḳāl eyleyüp medrese-i maḥlūle Ḳaṣṣāb-zāde 'Abdu'l-kerīm Efendi'ye virildi. Edrineḳapusı ḫāricinde pederi cenbinde medfūndur.

Maḫdūm-ı merḳūm naḫl-i mīvedār-ı 'ulūm, sinn-i şebābda rütbe-i meşā'iḫa fā'iz, nevādir-i 'ulūm-ı 'aḳliyye ve fevā'id-i[1] fünūn-ı naḳliyyeyi ḥā'iz, vera' u diyānetde bī-hemtā, zühd ü ṣıyānetde gevher-i yektā, seyf-i muṭlaḳ, ḳavvālün bi'l-ḥaḳḳ, fāżıl-ı edīb, a'yün-i nāsda mehīb, dürr-i şāhvār gibi ṣadef-i **[118a]** dehre vāḥiden ba'de vāḥidün gelen emācidden ma'dūd, ḫaṣā'il-i mevrūs̱esi fez̤ā'il-i müktesebesi gibi nā-maḥdūd, ferd-i kāmil, 'ālim-i 'āmil idi. Sulṭān Selīm ḥażretlerinüñ şeyḫi Süleymān Efendi'den inābet ve tekmīl-i nefse himmet itmişler idi. Sinn-i şerīfleri[2] erba'īne vāṣıl olduḳda ṣarṣar-ı fenā ile şāḫ-ı ümmīdi şikest ve nihāl-i vücūdı zemīn-peyvest olup fez̤ā'iline şedīdü'l-i'tinā ve kibr ü i'cāba mübtelā olmaġın gūyā ki bād-ı ġurūr ile evrāḳ-ı zindegānīsi tebāh ve rişte-i 'ömri tāb-ı naḫvet ile kūtāh oldı.

Mübeşşere

Ṣāḥib-i *Zeyl-i Şaḳā'iḳ* ve ṣāḥib-i dāmān-ı ḥaḳā'iḳ Ḫışım 'Alī Çelebi merḥūm-ı merḳūmuñ tercemesini bir mübeşşere-i ḫāṭır-fürūzla ṭırāzende ve şuḳḳa-i naḳli bu vech ile firāzende[3] ḳılmışdur ki "Vefātından ṣoñra bir gice merḥūmı vaḳı'ada gördüm. Ba'de'l-intiḳāl cārī olan aḥvālinden sordum[4]. Cevāb virüp ayıtdı: 'Ḥīn-i rıḥletde 'ālem-i ervāḥa vāṣıl ve meclis-i şerīf-i Resūl *'aleyhi's-selāma* dāḫil oldum. Dīvān-ı sulṭān-ı enbiyāyı īmān ile ḫatm olan aṣḥāb-ı sa'ādet[5] ile māl-ā-māl görüp baña bir vechle dehşet ü ḥayret müstevlī oldı ki ta'bīrinden lisān 'ācizdür. Ol ḥālde bir kimse gelüp i'tiḳādumdan su'āl ve keyfiyyet-i īmānumdan istikşāf-ı ḥāl eyledi. Kemāl-i ıżṭırābdan cevāba ḳādir olmayup nigāh-ı ḥayret-ālūd ile eṭrāfa nāẓır ve şiddet-i infi'ālle cevābdan ḳāṣır iken pederüm merḥūmuñ fetvālarından i'tiḳād-ı Ehl-i Sünnet'e müte'alliḳ elüme bir

1 Ferā'id SE
2 109b ("Sinn-i şerīfleri" ifadesi mükerrer yazılmıştır.) E
3 66a SE
4 Su'āl itdüm SE
5 Sa'ādāt SE

fetvāsı girüp fi'l-ḥāl cevāba mutaṣaddī[1] oldum ve evvel ü āḫir ʿaḳīde-i īmānum bu fetvānuñ naḳl-i musaṭṭarıdur, diyü cevāb virdüm. Bi-ḥamdi'llāhi teʿālā mu'āḫezeden ḫalāṣ oldum.' didükden ṣoñra bu ḥaḳīre tebşīr idüp ayıtdı: 'Egerçi Resūl *ʿaleyhi's-selām* selāmlığı olan meclis-i ʿālīye evvel-i vuṣūlda لكل داخل دهشة[2] mażmūnı üzere kemāl-i dehşet ḥāṣıl olur. Lākin luṭf u kerem-i ḥażret-i faḫr-ı ʿālem *ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem* bī-ḥadd ü lā-yuʿadd ve deryā-yı fesīḥu'l-ercā-yı recā dā'ire-i taʿrīf ü tavṣīfden evsaʿ u ebʿaddur. Bizden ṣoñra gelen[3] erbāb-ı melāhī ve żuʿafā-yı nāsdan cemʿ-i kes̱īr-i nā-mütenāhī maʿfüvv ü maġfūr ve maẓhar-ı iḥsān-ı Rabb-ı ġafūr oldılar. Bā-ḫuṣūṣ ḫulefā-yı erbaʿanuñ şefāʿatle çāre-sāz olduḳları erbāb-ı niyāz, ḫalḳ-ı rubʿ-ı meskūna muvāzīdür, dir isem azdur.' diyüp mażmūn-ı beyt-i Bāḳī ile ḫatm-i defter-i rāz eyledi:

Beyt Ġarḳ ider ʿālemleri bir ḳaṭre āb-ı maġfiret
Var ḳıyās it vüsʿat-ı deryā-yı raḥmet neydügin"

el-Mevlā ʿAbdu'l-kerīm bin Meḥemmed Çelebi
(Ebu's-suʿūd-zāde Oġlı[4] ʿAbdu'l-kerīm Çelebi[5])

Ḫilāl-i terācim-i devlet-i Süleymāniyye'de evṣāf-ı celīlesi ʿanber-engīz-i ḳalem-i ḫuceste-raḳam olan maḫdūm-ı ferḫunde-şiyem Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Çelebi merḥūmuñ[6] ḳurretü'l-ʿaynı ve maḫdūm-ı kerīmü't-ṭurfeynidür. Nihāl-i gül gibi ḫırāmān-ı gülistān-ı vücūd ve revnaḳ-efzā-yı būstān-serā-yı şühūd olduḳda naḫl-i mütemā'il-i ṭabʿ-ı bülendi cemʿ-i feżā'ile mā'il ve taḥṣīl-i nev-bāve-i maʿārife müştaġil olup peder-i vālā-güheri intiḳālinde cedd-i emcedleri terbiyesine muḳārin ve ḫizāne-i ḥıżānesinde sākin olmış idi. Nice zemān dārü'l-feyż-i ifādelerine müdāvim ve ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım olup ṭoḳuz yüz yetmiş üç Şevvāl'inde ʿİbād Çelebi yirine Maḥmūd Paşa Medresesi'ne vāṣıl ve şān-ı mevlevīye iclālen defʿaten ḫāric rütbesine nā'il oldı.

1 mühtedī R1
2 "Her giren dehşete düşer."
3 - E
4 Ebu's-suʿūd-zādeoġlı:Ebu's-suʿūd-zāde SE
5 Ebu's-suʿūd//Çelebi:- E
6 - SE

[118b] Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde selef-i sālifi yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine ʿurūc[1], yetmiş yedi Ṣafer'inde Kātib Maḥmūd yirine dārü'l-ifāde-i[2] Ṣaḥn'a vülūc eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine vażʿ-ı visāde-i ders ü ifāde ve ferş-i seccāde-i taḥḳīḳ u icāde itmişler idi. Seksan bir Şevvāl'inüñ yigirmi ikinci güni iṣābet-i ʿaynü'l-kemāl ile zücāc-ı mizācı münkesir ve mā'u'l-ḥayāt-ı zindegānīsi mütekeddir olup maraż-ı ṭāʿūndan intiḳāl ve merḥale-i ḳudse irtiḥāl eyleyüp medrese-i maḥlūle her pāyede ḫalefleri olan birāderleri ʿAbdu'l-vāsiʿ Çelebi'ye virildi. Ḥażret-i Eyyūb Cāmiʿi'ne ḳarīb cedd-i emcedleri binā eyledügi mekteb sāḥasında medfūndur.

Maḫdūm-ı merḳūm ḳıdve-i maḫādīm-i Rūm, ḥüsn-i taḥrīr ve luṭf-ı taʿbīrde bī-bedel, semāḥat u ʿaṭāda ḍarbu'l-mesel, destār u[3] libāsda mütekellif, muʿāmele-i nāsda mütelaṭṭıf, tāmmü'l-ḫilḳa vü vecih, şerīfü'n-nefs ü nebīh, şīve-i kitābetde ḳalem gibi ʿalem, şābb-ı kerīm ü maḫdūm-ı mükerrem idi. Sinn-i şerīfi ʿaḳd-ı ṡāliṡe vāṣıl, yaʿnī māh-ı serī'ü's-seyr-i ʿömri tekmīl-i ṡelāṡīn ile[4] serḥadd-i muḥāḳa dāḫil olmadın kevkeb-i ḥayātı mübtelā-yı ʿuḳde-i vebāl ve āftāb-ı ṭāliʿ-i mesʿūdı ḳarīn-i zevāl oldı.

Naḳl-i ṣaḥīḥdür ki ḳırā'at-i muḫtaṣarātdan tekmīl-i ṭarīḳ-ı ifāde miyānında ṭoḳuz sene temām olmadın sübḥa-i enfās-ı maʿdūdesi vāṣıl-ı ḫitām oldı.

el-Mevlā el-Aʿẓam Ebu's-suʿūd el-ʿİmādī (Ebu's-suʿūd Efendi Ḥażretleri[5])

Hüve'd-dīn ve'd-dünyā, hüve'l-lafẓ ve'l-maʿnā, hüve'l-ġāyeti'l-ḳuṣvā, hüve'ẕ-ẕirvetu'l-ʿulyā, sulṭānu'l-müfessirīn, muḳaddimetu ceyşü'l-müte'aḫḫirīn, müfti'l-enām, muġni'l-bidaʿ ve'l-āṡām, ṣāḥib-i eẕyālü'l-ifḍāl ve'l-isʿād, ṣāḥibü'l-irşād ibn ṣāḥibü'l-irşād;

Beyt Ebū Ḥanīfe-i ṡānī Ebu's-suʿūd ol kim
Feżā'il içre olupdur efāżıl aña ʿıyāl.

---

1 ʿāric E
2 110a E
3 Destār u:ziyy-i SE
4 - SE
5 - R1, E

Vālid-i mācidleri ʿummān-ı dürer-i kāmine, cāmiʿ-i ʿulūm-ı ẓāhire vü bāṭı-ne, ḳuṭbu'l-evtād eş-Şeyḫ Meḥemmed bin Muṣṭafā el-ʿİmād ḫidmetleridür ki neşr-i nefeḥāt-ı menāḳıblarına ṣafaḥāt-ı *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye* żāmin ve bir şem-mesi bu cerīdenüñ ẕeyl-i benefşezār-ı ḫuṭūṭında derc olınmaḳ müteʿayyindür. Ol saʿdu's-suʿūd-ı āsmān-ı fażl ü ʿirfān sekiz yüz ṭoḳsan altı Ṣafer'inüñ on yedinci güni burc-ı saʿādetden nümāyān olup maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye ḳurbında vāḳiʿ leṭāfet-i āb u sāzgārī-i hevā ile mümtāz ve murġān-ı naġme-perdāzı;

Mıṣrāʿ صبا میدمد جان تو قالب بساز[1]

mażmūnı ile zemzeme-sāz olan "Müderris Köyi" nām ḳarye-i maʿmūrede[2] pertev-endāz-ı ʿālem-i vücūd ve şemʿ-i nūr-efşān-ı meclis-i şühūd olmışlar idi. Evā'il-i ḥālde peder-i vālā-güherleri terbiyelerine ḳıyām ve ʿıḳdu'l-le'āl-i aḥvālini ḳarīn-i iltiyām eyleyüp cevher-i ṣāf-ı istiʿdādı ḳābil-i ḳabūl[3] ve ṭabʿ-ı āyine-nihādı mıṣḳale-i muḳaddimāt-ı ʿilmiyye ile maṣḳūl olduḳda ifāża-i envār-ı maʿārif ü ʿulūm ve ifāde-i envāʿ-ı leṭā'if-i manṭūḳ u mefhūm ḳılmışlar idi.

Naḳl olınan üzere *Ḥāşiye-i Tecrīd*-i şerīfiyyeyi bi't-temām ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'ı iki defʿa ve *Şerḥ-i Mevāḳıf*'ı min-evvelihi ilā-āḫirihi taḥḳīḳ ü itḳān üzere pederlerinden ḳırā'at ve metn-i *Miftāḥu'l-ʿulūm*'ı dāḫil-i ceyb-i ḥāfıẓa ḳılmaġa himmet eylemişler idi. El-ḥāletü hāẕihi kemāl-i ḳābiliyyet-i şānı vāṣıl-ı semʿ-i hümāyūn-ı Bāyezīd Ḫānī **[119a]** olduḳda hilāl-i āmāli[4] pertev-i āftāb-ı ʿināyetle pür-lemeʿān ve müşāhereden yevmī otuz aḳçe çelebi ʿulūfesi iḥsān olınup cāh-ı maḫṣūṣ-ı ʿulemā ile ser-efrāz ve müstaḳillen dest-būs-ı pādişāhī ile maẓhar-ı iʿzāz olmışlar idi. Baʿdehu āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp nice zemān ṣadrü'l-ifāde Mü'eyyed-zāde Efendi ḫidmetlerinden istifāża-i nevādir-i fünūn ve istifāde-i ʿulūm-ı mefrūż u mesnūn eyledükden ṣoñra Anaṭolı Ṣadrı Seyyidī Efendi'den mülāzemetle ber-murād ve cenāb-ı mevlevīye dāmād oldılar. Ṭoḳuz yüz yigirmi iki tārīḫinde ṣadr-ı celīl olan Kemāl Paşa-zāde Efendi yigirmi beş aḳçe ile Kenḳırı Medresesi'n ʿarż ey-

1 "Sabah rüzgarı senin canını ölçü yaparak esiyor."
2 Müderris//maʿmūrede:Müderris köyinde R1, SE
3 66b SE
4 110b E

ledükde şāhbāz-ı himmetleri ol muḥaḳḳar şikāra dest-yāz olmaḳdan ibā ve şeh-bāl-i ʿazīmetle pervāz-ı evc-i istiġnā eyleyüp ol es̱nāda İnegöl'de İsḥaḳ Paşa müderrisi olan Burūsavī Şems Çelebi fevt olmaġın medrese-i maḫlūle otuz aḳçe ile ʿıḳd-ı gerden-i iclālleri ḳılınmış idi. Baʿde tekmīli'l-merāsim bi-ḥasbi'l-mevāḳīt ve'l-mevāsim on ay miḳdārı infiṣāl ile maẓhar-ı ʿizz ü iḳbāl olup ṭoḳuz yüz yigirmi yedi senesi hilālinde Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā oldılar. Yigirmi sekiz dāḫilinde Saʿdī Efendi yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa'da mesned-efrūz-ı ifāde olup otuz bir temāmında Vezīr-i S̱ānī Muṣṭafā Paşa Gegivize'de medrese-i cedīde binā eyledükde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳlarına münāsib görüldi. Otuz iki senesinde Kirecci-zāde yirine Burūsa Sulṭānī pāyesine pīrāye-bend olup muʿtād üzere ʿaḳd-ı meclis-i ders-i ʿāmm ve ser-çeşme-i zülāl-i ifāżalarından kes̱īrü'z-ziḥām ḳılmışlar idi. Otuz dört tārīḫinde ʿAbdu'l-laṭīf Efendi yirine medāris-i S̱emān'dan cānib-i şarḳīde vāḳiʿ "Müftī Medresesi" dimekle maʿrūf medrese mānend-i ṣadef gevher-i şehvār-ı ẕāt-ı ʿālī-tebārları ile şeref buldı. Ol buḳʿa-i celīlede beş sene kāmil cemʿ-i efāżıl ve neşr-i feżā'il eyleyüp otuz ṭoḳuz Şevvāl'inde Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya ḥākim ve revnaḳ-efzā-yı maḥāfil ü maḥākim olup altı ay mürūrından ṣoñra ki ṭoḳuz yüz ḳırḳ Rebīʿu'l-āḫir'idür, Saʿdī Efendi yirine İstanbul ḳażāsına tebdīl ve āftāb-ı ʿālem-tāb gibi şüref-i şeref ü iḳbāle taḥvīl olındı. Ḳırḳ dört Rebīʿu'l-evvel'inde Muḥyi'd-dīn Efendi yirine ṣadru'l-ʿulemā-yı Rūm ve nā'il-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı merūm oldılar. Sekiz seneden ziyāde kevkeb-i baḫt u iḳbālleri ferr ü żiyāde olup işāʿa-i eşiʿʿa-i ʿadl ü dād ve yaġmā-yı naʿmā-yı maṭlab u murād itmişler idi.

Mervīdür ki bunlarun ṣadāreti zemānına gelince mülāzemet ḳaydına iʿtinā olmamaġla herkes birer ṭarīḳla manṣıba dāḫil olmaḳ mümkin imiş. Ṣadāretde ḳarīnleri olan Çivi-zāde Efendi ʿumūmen ecnebī olanları mülāzemetden menʿ eyledükde tecemmuʿ eyleyüp rikāb-ı sulṭānīye ʿarż-ı ḥāl iderler. Pādişāh-ı kerīm ruḳʿaların mollā-yı merḥūma teslīm idüp ḥāllerini tedārik fermān eyledükde maḥrūm olmaları şāyeste-i nāmūs-ı salṭanat degüldür, diyü[1] birer manṣıbla tesliyet eyleyüp min-baʿd mülāzımīn içün müstaḳill rūz-nāme važʿ iderler.

1 111a E

Ba'dehu 'ulemādan her pāyeye ta'yīn-i 'aded-i mülāzemet ve müsta'iddān içün birḳaç[1] senede bir nevbet bunlaruñ **[119b]** 'arżı ile tanẓīm ü tensīḳ olınmışdur.

Merḥūmdan naḳl olınur ki ḳāżī'asker olduḳlarında bir hefte muḳaddem vāḳı'ada görürler ki Sulṭān Meḥemmed Cāmi'i'nüñ miḥrābında kendüler içün bir seccāde basṭ olınup ṣalāt-ı 'aṣrı edā içün ḫalḳa imām ve sünnet-i seniyyeleri üzere sekiz rek'ati itmām iderler. Ba'dehu ḳāżī'asker olup sekiz sene kāmil ol ṣadrda ḳarār iderler. Gāhī ṣadārete meyl gösterüp "N'olaydı ṣalāt-ı 'işā ḳılmış olayıduḳ." diyü laṭīfe iderler imiş. *Raḥmetu'llāhi te'ālā 'aleyhi.*

Ṭoḳuz yüz elli iki Şa'bān'ında selef-i sālifleri Muḥyi'd-dīn Efendi yirine şeyḫü'l-islām ve müftī-i müşkil-güşā-yı enām oldılar. El-ḥaḳḳ Sa'dī Efendi merḥūm intiḳālinden ṣoñra manṣıb-ı s̱aḳīlü'l-ḥaml-i fetvā keştī-i deryā-ze-de gibi mużṭarib-i emvāc ve tesviye-i aḥvāl-i tedbīr-i dil-pezīr ü rāy-ı rezīne muḥtāc olmağla her ne cānibe ki teveccüh eyledi, tedārik-i aḥvāline ḳıyām idenler iẓhār-ı 'acz ü a'yā ve a'bā-yı ḳāsımetü'z-ẓuhūrı taḥammülinden tilā-vet-i āyet-i [2]﴿رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا﴾ itmiş-iken ecẓā-yı mühimmātına ḥüsn-i iltiyām ve ḫıyām-ı şikeste-'imādına ḳıvām-ı ḳıyām virüp ber-mūcib-i [3]أعط القوس كفّ باريها mesned-i sükūnı nişān-ı iftāya revnaḳ-baḫşā ve maẓhar-ı manṭūḳ-ı 'aleyhi'l-fetvā olmışlar idi.

Beyt Ḫālī degüldi zelzeleden 'arṣa-i zemīn
Evvel ḳademde virdi cihān mülkine ḳarār

Otuz sene miḳdārı mesned-i meşīḫat-ı İslāmiyye'ye[4] kevkebe-baḫş ve ney-yir-i ḫayyir-i ẕāt-ı kerīmleri āftāb-ı diraḫş olup elsine-i s̱elās̱ede fetvāları müsel-lem-i 'ālem, düstūrü'l-'amel-i Rūm u 'Arab u 'Acem, manẓūm u mens̱ūr su'āle muvāfıḳ cevāb, metīn ü muḥkem terceme-i kitāb[5] vāḳi' olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sınuñ beşinci güni yevm-i aḥadda sinn-i şerīfleri sek-san yediye dāḫil olduḳda mihmān-ı ecel-i 'ācil olup dā'ī-i mihmān-ḫāne-i cinā-

1 Yedi SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Bakara Sûresi, 02/ 286, "Ey Rabb'imiz bize yükleme …"
3 "İşi ehline/uzmanına ver!"
4 67a SE
5 Kitābet SE

na lebbeyk-zenān ve riyāż-ı kes̱īrü'l-ḥıyāż-ı rıżvāna h̬ırāmān oldılar. Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'de cemī'-i 'ulemā vü vüzerā cenāzeleri namāzına ḳıyām ve Muḥaşşī Sinān Efendi merḥūmı imām idüp ol sāḥa-i dil-güşā h̬ırmen-i du'ā olmış idi. Ḥażret-i Eyyūb civārında binā eyledükleri mekteb sāḥasında defn idüp h̬idmet-i iḥtirāmı itmām eylediler. Ḥaremeyn-i Şerīfeyn 'uleması h̬aber-i vefātların istimā' eyledükde ṣalāt-ı ġā'ib edāsına ictimā' eyleyüp ḳubbe-i zemzem ve ravża-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* zemzeme-i ṣalā ile pür-ṣīt ü ṣadā ve du'ā vü s̱enādan ḥiṣṣe-i ġā'ib ḳarīn-i edā olmış idi. Yirlerine Rūmili ṣadāretinden müteḳā'id Ḥāmid Efendi mutaṣaddī-i emr-i iftā ve mütekeffil-i emānet-i kübrā oldılar.

Mollā-yı mensūcu'l-evṣāf, muḳtedā-yı ah̬lāf ve reşk-endāz-ı eslāf, 'allāme-i memālik-i Rūm, şeyh̬u'l-fenn-i mecmū'-ı 'ulūm, pehlevān-ı 'arṣa-i tefsīr, yek-süvār-ı ḥalbe-i taḳrīr ü taḥrīr, şemşīr-i ḳāṭı'u'l-'ırḳ-ı evhām u ẓünūn, ḥallāl-i müşkilāt-ı mefrūż u mesnūn, nis̱ār-ı ser-i zebānı cevāhir-i mens̱ūre-i lisānü'l-'Arab, minaṣṣa-i 'arā'is-i fażl ü 'irfānı reşkīn-sāz-ı dīvānü'l-edeb, bādiye-i ṣaḥā'ifde yerā'-ı raṭbu'l-lisānı hem-zebān-ı 'Arab-ı 'urebā, nāy-ı ḳalem-i mu'ciz-beyānı perdedār-ı[1] ﴿مَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى﴾ , baṭīḥa-i keff-i kerīmi Baṭḥā-yı 'amīmü'l-feyż-i kerāmet, benān-ı dest-i mekārim-yesīmi mühürdār-ı gencīne-i fażl ü ḥikmet, ḳaṭarāt-ı müreşşefe-i aḳlāmından muh̬adderāt-ı ma'ānī[2] müşennefe, kilk-i bedī'ü'l-ās̱ārı deryā-nis̱ār ü h̬afīfü'ş-şefe, nā'ire-i nūr-efşān-ı hidāyetinde ẓalām-ı cehl ü nā-dānī[3] Hindū-yı ser-āteş[4] gibi fānī, dā'ire-i meclis-i ders ü taḥḳīḳında ervāḥ-ı ma'ānī mānend-i ṣaff-ı ṭuyūr-ı dīvān-ı[5] Süleymānī olup h̬iṭṭā-ı Rūm-ı cennet-rüsūmda Kemāl Paşa-zāde Efendi merḥūmdan ṣoñra h̬āme-i i'cāz-ṭırāz ile çihre-güşā-yı **[120a]** s̱evānī-i ma'ānī ve dūr-nümā-yı mezāyā-yı seb'ü'l-mes̱ānī, fi'l-ḥaḳīḳa anlar mu'allim-i evvel, bunlar mu'allim-i s̱ānī idi. El-ḥaḳḳ ḳavānīn-i 'Os̱māniyye'yi şer'-i şerīfe taṭbīḳ ve meṣāliḥ-i dīniyye vü dünyeviyyeyi aḥsen-i niẓām üzere tensīḳ bunlaruñ ās̱ār-ı ictihādı ve inşā-yı

1 Kur'ân-ı Kerîm, Necm Sûresi, 53/ 3, "O, hevâdan (arzularına göre) konuşmaz."
2 Ma'ālī SE
3 111b E
4 Keş SE
5 - SE

ṣukūk ü sicillāt-ı ḥükkām ve ıṣlāḥ-ı imlā-yı menāşīr-i aḥkām, tāze-resm-i ḳalem-i ʿanberīn-sevādıdur. Mesā'il-i fıḳhiyyeden māʿadā cemīʿ-i müşkilāt-ı fünūndan iftā, ḫaṣīṣa-i ḫāme-i ʿuḳde-güşāları olup her vādīde yek-fenn olanlardan fā'iḳ ve siyāḳ u sibāḳ-ı mübāḥaṣede ḳaṣabu's-sabaḳ-ı iʿcāzı ḥā'iz olanlar sebaḳ-ḫᵛān-ı dārü'l-ifādesi olmaġa lā'iḳdur. Mecmūʿa-i fetvāları reşk-endāz-ı *Fuṣūl-i ʿİmādī*, belki mevżūʿātu'l-ʿulūm u fihrist-i mesā'il-i fünūn ve daḳā'iḳ-ı ḥaḳā'iḳdan mü'ellef olan her cevāb, ḥabl-ı metīn ü faṣlu'l-ḫitāb olup üftāde-i çāh-ı evhāma ʿurve-i vüṣḳā ve cāhil-i nā-dāna zencīr-i cünūndur. Hemānā "Ḫᵛāce Çelebi" laḳabınuñ te'ṣīridür ki ʿaṣrlarında üstād-ı ebnā-yı zemān oldukları gibi fetvāları ile mes'ele-āmūz-ı her ʿaṣr u evāndur.

Şiʿr

قد زانه الرحمان جل ثناؤه
ببدائع وروائع وظرائف

علامة فاق الورى بحقائق
ودقائق وعوارف ومعارف[1]

ʿĀşıḳ Çelebi merḥūm kendülerden bi'z-ẕāt naḳl ider ki "İki defʿa meṣāliḥ-i enām teẓāḥüm ve baʿż-ı muḳteżayāt ḥasebi ile müsteftā tefāḳum eyleyüp baʿde edā-yı ṣalātu'l-fecr taḥrīr-i cevāba mübāşeret ve eẕān-ı ʿaṣra dek itmāma himmet olındı. Taʿdād eyleyüp bir defʿa biñ dört yüz on iki ve defʿa-i ṣāniyede biñ dört yüz on üç fetvā ḳarīn-i cevāb ü imżā olmış." diyü buyurmışlar. El-ḥaḳḳ dā'ire-i ṭavḳ-ı beşerīden ḫāric ve imdād-ı ḳuvvet-i ḳudsiyye ile maʿāric-i iʿcāza ʿāric idügi maḥall-i kelām degüldür. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki tārīḫinde "*İrşādü'l-ʿaḳli's-selīm ilā Mezāyā'l-Ḳur'āni'l-ʿaẓīm*" ismi ile vesīm olan tefsīr-i hidāyet-sefirleri Sūre-i Ṣād āḫirine bāliġ olduḳda ṭaraf-ı şehr-yārīden istiʿcāl olınmaġla tebyīż ve irsāl olınup ḳużāt-ı Mıṣriyye'den Mevlānā Meḥemmed Münşī;

1 "Övgüsü yüce olan Rahman'dan nice hârikalar, ilginçlikler ve güzellikler peydâ olmuştur. Bir allâme ki hakikatlerle, inceliklerle, bilgi ve irfanla öteleri aşmıştır."

Mıṣrā‘ Tāc-ı tefsīr-i *Kelām-ı Mu‘ciz*[1] (972)

mıṣra‘ını tārīḫ düşürmiş idi.

Mervīdür ki ol tārīḫde Sulṭān Selīm-i Ḳadīm[2] müderrisi olan dāmādları Ma‘lūl-zāde Efendi vesāṭeti ile bāb-ı hümāyūna vāṣıl olduḳda pādişāh-ı der-yā-nevāl mevc-i gevher-rīz gibi istiḳbāl eyleyüp ol zībende-ṣadef-i dürr-i yektā ve dürc-i gevher-i bī-hemtā, yeden bi-yedin pādişāh-ı mü'eyyed dest-i mekā-rim-peyvestine teslīm olınduḳda keffeteyn-i keff-i kerīmi mānend-i deffeteyn-i raḥle-i sīm olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi vaẓīfelerine üç yüz aḳçe teraḳḳī iḥsān olınup ol tārīḫe gelince şeyḫü'l-islām olanlaruñ vaẓīfesi iki yüz aḳçe iken beş yüz akçeye bāliġ olup naḳd ü cins ü es̱vāb ve teşrīfāt-ı ‘ināyet-i bī-ḥisāb erzānī buyurıldı. Yetmiş üç Şa‘bān'ında itmām eyleyüp ‘arż eyledüklerinde dest-i iclāl ile telaḳḳī ve ‘ulūfelerine yüz aḳçe teraḳḳī buyurup[3] ṣayfiyye ve şitā'iyye ḫil‘at-i semmūr ta‘yīni ile ikrām ve cümle ṭalebesi mülāzım olınup itmām-ı envā‘-ı iḥ-tirām olınmış idi. Ol es̱nāda nevbet alınup ḳużāt-ı ‘asākire[4] daḫı taṭyīb-ı ḫāṭır içün onar mülāzım[5] virmek fermān-ı hümāyūn ve ilā-yevminā ḳanūn oldı. Tefsīr-i şerīfüñ iki nüsḫası Ḥaremeyn-i Şerīfeyn ‘ulemāsına vaḳf ü irsāl olınup **[120b]** istinsāḫ-ı ṭullāba icāzet virildi. İnṣāf budur ki *Tefsīr-i Keşşāf* ve *Ḳāżī*'den ṣoñra ol te'līf-i şerīfe naṣīb olan i‘tibār ü iştihār ḫaclet-dih-i ezhār-ı bahār ve reşkīn-sāz-ı āftāb-ı evvel-i nehārdur. ‘Aḳā'id-i dīn ve uṣūl-i şer‘-i metīnde ber-vefḳ-ı meẕheb-i manṣūr ve meşreb-i meşhūr olmaġın aḳṭār-ı Rūm u ‘Arab u ‘Acem'de her defter-i kütübüñ ‘unvānı ve eṭrāf-ı Türk ü Tatar u Deylem'de her kitāb-ḫānenüñ bā‘is̱-i irtifā‘-ı şānı olup nüsḫaları ta‘vīẕ-i mücerreb gibi maḳ-būl-i ‘ālem, aḳvāli ḳavl-i "müftā bih" gibi maṭbū‘ u müsellem vāḳi‘ olmışdur.

Beyt

ففي كل لفظ منه روض من المنى
وفي كل سطر فيه عقد من الدرر[6]

Ṭoḳuz yüz ḳırḳ sekiz senesinde vāḳi‘ İṣṭabur seferinde ṣadr-ı Rūm iken Rüstem Paşa mevālīsinden mülāzımları Ḥasan Beg Efendi merḥūm henüz ir-

1 تاج تفسير كلام معجز
2 - SE
3 112a E
4 ‘askere E
5 67b SE
6 "Onun her sözünde arzu cenneti var. Her satırında ise inciden gerdanlıklar var."

tibāṭ itmegin es̱nā-yı seferde Sūre-i Fetḥ tefsīrin iḳrā' buyururlar. Ol taḳrīble *Tefsīr-i Keşşāf*'dan ol sūre-i kerīme üzerine ḥāşiye-i şerīfe ta'līḳ eylemişlerdür. *Hidāye*'den *Kitāb-ı Büyū'*'a ḥāşiyeleri vardur. Ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde Çivi-zāde Efendi merḥūm ṣadr-ı Rūm olduḳda vaḳf-ı nüḳūduñ buṭlānına sa'y eyleyüp memālik-i maḥrūsede men' u ibṭāl olınmaġ-içün mesā'il-i şer'iyye derc idüp aḥkāmına muvāfıḳ evāmir-i şerīfe irsāl itmiş idi. Mollā-yı merḥūm ol muḳābelede kütüb-i mu'tebereden nüḳūl ve risāle-i maḳbūletü'l-'uḳūl yazup ṣavāb-dīd-i müte'aḫḫirīn ve muḳteżā-yı rāy-ı rezīn-i 'ulemā-yı dīn üzere evḳāf-ı Müslimīnüñ ibḳāsına ve ḫayrāt-ı celīlenüñ iḥyāsına bā'is̱ olmışlardur. Baḫt-ı Ḫudā-dād ile ās̱ār-ı celīlelerine olan raġbet bir te'līfe naṣīb ve maḳām-ı iftāda bir müftī bunlar gibi sa'ādet-i ḳabūle muṣīb olmamışdur.'

Mıṣrā' أز هر چه قلم شرح كند أفزونيست[1]

Ḥilye-i şerīfeleri ṭavīlü'l-ḳadd ü ḫafīfü'l-'ārıżeyn, beyāż ve sümret miyānında beyne beyn, maḥāsin-i celīleleri ṭūlānī ve şeb-i mehtāb gibi nūrānī, vaḳūr u edīb, vecīh ü mehīb, libās-ı zühd ü taḳvā şi'ār u dis̱ārı ve iltibās-ı erbāb-ı tecemmülden 'ārī, hem-reng-i selef-i ṣāliḥīn, pey-rev-i ṣaḥābe vü tābi'īn idi.

[Sulṭān Süleymān-ı merḥūm Körfüz seferinden 'avd eyleyüp Siroz'a ḳarīb geldükde ṣadreyn-i fāżıleyn olan Muḥyi'd-dīn Efendi ve Ḳadrī Efendi şeref-i murāfaḳat-ı rikāb-ı hümāyūnla kām-yāb olup muṣāḥabet iderken sevḳ-ı kelām iḳtiżāsı ile Maḳtūl İbrāhīm Paşa'nuñ sebeb-i ḳahrı vādīsine 'aṭf-ı zimām olınduḳda fi'l-ḥaḳīḳa ol rāz-ı ser-beste-i ilhām-semīr, Hārūnu'r-reşīd ile Ca'fer-i Bermekī māddesi gibi sulṭān-ı ṣāḥib-serīre maḫṣūṣ serīre-i żamīr olmaġın küstāḫī-i su'āl, bā'is̱-i infi'āl-i şāh-ı deryā-nevāl olup ol gün ikisi daḫı 'azl olınup İstanbul Ḳāżīsi Ebu's-su'ūd Efendi Rūmili ve Mıṣr Ḳāżīsi Çivi-zāde Efendi Anaṭolı ṣadrı oldı. Mollā-yı merḥūm 'acele ile muḫayyem-i hümāyūna vāṣıl oldı. Ba'dehu Ḳara Boġdan ve İsṭabur ve Esterġon seferlerinde hem-rikāb-ı şāh-ı kām-yāb olmışlardur. Tefsīr-i şerīflerinde İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn taḥḳīḳında Siroz ḳurbında olan vīrāne ḳal'ayı seyr itdüklerin yazmışlardur[2].]

1 "Kalem her ne kadar anlatsa, o anlattığından daha fazladır."

2 Sulṭān//yazmışlardur, der-kenār R1, E

li-Mü'ellifihi[1] Sīmā-yı ṣalāḥı nūr-ı sāṭı'
Her mūyı şu'ā'-ı mihr-i lāmi'

Taḳrīri mis̱āl-i baḥr-ı cūşān
Taḥrīri ise yemm-i dür-efşān

Sāṭūr-ı suṭūrı naṣṣ-ı ḳāṭı'
Aḳvāl-i rezīni hep maḳāṭi'

Ās̱ārı mis̱āl-i mihr-i pür-nūr
Rūm u 'Arab u 'Acemde meşhūr

Deryā gibi ṭab'-ı bī-ḳarārı
Her dilden ider güher-nis̱ārī

Tāzī vü Derīde muḥteremdür
Kilk-i teri 'Acemde 'alemdür

Naẓmı fuṣaḥā müsellemidür
A'rāb yanında a'cemīdür

Mehābet-i fażīletleri bir mertebede idi ki kemāl-i luṭf ile mu'āmele buyururlar iken vażī' ü şerīfden bir ferd meclis-i şerīflerinde fetḥ-i bāb-ı[2] muḥāvere ve ḫiṭāba mübādere itmege ḳādir olmayup ol ḫaṭīb-i mıṣḳa'-ı belāġat, nis̱ār-ı cevāhir-i fażl ü ḥikmet eyledükde ser-be-ser ḫūşe-çīn-i ḫırmen-i ma'ārif ve kāse-i gūşla deryūzeger-i leṭā'if ü ẓarā'if olurlar idi. Ḥaḳḳā[3] inṣāf budur ki merḥūmdan müyesser olan ni'am-ı mütevāfire ve ḫiṣāl-i celīle-i mütekās̱ire bir devletde bir ṣāḥib-i devlete müyesser olduġı ma'hūd u meşhūd degüldür. Evvelā 'arāḳat-ı aṣl u aṣālet-i nesl, 'ulüvv-i rütbe-i fażl ü kemāl, sümüvv-i rāyet-i cāh u celāl, tevfīḳ-ı rüşd **[121a]** ü sedād, fażīlet-i tilāmiẕe vü necābet-i evlād, imtidād-ı 'ömr ü devlet, ḳuvvet-i dimāġ u temāmī-i ḫilḳat, ṭırāzende-i ḫil'at-i 'āfiyet olup mede'l-'ömr cām-ı cihān-nümā-yı ḫāṭırlarına felāḫan-ı dil-şiken-i 'azlle inkisār ve evżā'-ı rūzgār-ı bī-müdārādan ġubār ṭārī olmayup maḳām-ı

1 Muḥarririhi'l-faḳīr E; li-Münşihi SE
2 112b E
3 - E

mu'ārażada olan mu'āṣırları rū-be-rāh-ı 'adem, bunlar kemāl-i istiḳlāl ü istibdād ile[1] ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem olup tilāmiẕesi 'aṣrında ṣudūr ve çerāġ-ı efrūḫteleri ser-efrāz-ı bürūz u ẓuhūr olmaġla üstād-ı küll nāmına sezāvār ve baḳıyyetü's-selef-i aḫyār olmışlar idi.

Ḥikāyet olınur ki tercemeleri sebḳ iden maḫdūmları Meḥemmed Çelebi'nüñ oġlı 'Abdu'l-kerīm Çelebi intiḳāl eyledükde defnine ḥāżır olup kemāl-i ḥüzn ü melāl ile du'ā iderler ki "Min-ba'd ḫānemüzde bu vādīye bizden muḳaddem kimse güẕer ve āteş-i ḥasretle mübtelā-yı dāġ-ı diger itmeye." Fi'l-vāḳi' tīr-i recā hedef-i icābete iṣābet eyleyüp muḳaddem-i ḳāfile-i aḫlāf olurlar. أبد الله أحفادهم وأيد أولادهم[2]

Eş'ār-ı 'Arabiyye'lerinüñ eşheri *Ḳaṣīde-i Mīmiyye*'dür ki maṭla'ı budur:

Beyt

أبعد سليمى مطلب ومرام
ودون ذراها موقف ومقام[3]

Sā'ir-i āsārı[4] manẓūme-i S̱üreyyā gibi meşhūr-ı dünyādur.

Ṣūret-i Fetvā

شيخ اسلام و عمدهٔ فضلا
خواجهٔ دين و داور دنيا

مفتئ عصر قدوهٔ عالم
چه نويسد جواب اين فتوى

زيد در حالت كمال بلوغ
كويد از روى اهتمام تمام

تا بده سال هر زنى خواهم
بطلاق ثلاث باد حرام

1 İstiḳlāl//ile:istiḳlālle SE
2 "Allah, torunlarını dâim kılsın ve evlatlarına güç versin." Bu dua SE'de bulunmamaktadır.
3 "Sevgiliden uzaklarda arzu ve istek; onun gölgesinde ise makam ve destek…"
4 - R1, E

فسخ ویا انحلال این سوکند
هیچ ممکن بود بقول امام

هر که کوید جواب اجرش را
بدهد ذو الجلال والإکرام[1]

Cevāb

کر خصوص عبارت حالف
اینچنین شد بوقت سوق کلام

بطلب می نشد یمین منحل
بعد ز آن عقد میرسد بتمام

بی تردد بمذهب دکران
بی توقف بغیر رأی امام

حجت حق وپیشوای خلق
مقتدای مشایخ اسلام

کفت این را ابوالسعود فقیر
کمترین عباد رب انام[2]

Ba'żı evlād-ı kirāmı fevt olduḳda dimişlerdür:

Gel iy ḫuceste-ḫiṣāl ü melek-cemālüm gel
Dükendi ḥasret-ile ṭāḳat u mecālüm gel

Seni beḳāda ḳoyup ben fenā bulam dir idüm
Vücūd bulmadı endīşe-i muḥālüm gel

---

1 "Erdemlilerin dayanağı, dînin bilgesi, dünyanın hakimi, asrın müftüsü, cihanın lideri olan şeyhülislam, bu fetvanın cevabı olarak ne yazdı? Gençliğin olgunluğunu arttırarak tam bir özenle dedi ki on seneye kadar her kadını telâk-ı selâse ile haram kılacağım. Bu yeminin fesih ve bozulması imamın sözüyle hiç mümkün olur mu? Celal ve kerem sahibi olan (Allah) onun cevabını hep "bırak" olarak vermiştir."

2 "Eğer sözü bağlama esnasında yemin edenin cümlesinin özelliği bu şekilde olursa, talep ile yemin bozulmuş olmaz. Bundan sonra da sözleşme tereddütsüz, diğer mezheplere (de göre), beklemeden, imamın görüşünden başka doğru delil (olmadan) ve insanların önünde, İslâm şeyhlerine uyarak tamama erer. Bunu varlıkların Rabb'inin âciz kulu bendeniz Ebussuud dedi."

Senüñle mülk-i vücūdum temām ʿāmir idi
Yıḳıldı cümleten oldı ḫarāb ḥālüm gel[1]

Bu rūzgār ise iy ebr iden yaşuñ seyl-āb
Beni de aġladan oldur gel aġlayalum gel

Niyāz u daʿvet ise eyledüñ temām iy dil
O yār gelmedi gel yāra biz varalum gel

Der-cevāb-ı Nāme-i Pādişāh

حقّا نظر شاه جهان حق بين است
رأيش سند شرع و عماد دين است

نزد عقلا اين مثل ديرين است
هر كار كه خسرو بكند شيرين است[2]

Ve lehu Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
Yine bir olmayacaḳ derde giriftār oldum

el-Mevlā Ḳāsım (Kara Ḳāsım)

Ṣayḳal-ı ifāde-i üstād ile ṣārim-i ḥāsim ve taḥṣīl-i cevher-i istiʿdād ile ṣaġr-ı iʿtibārı bāsim olup Edrine ḳāżīsi olan Bedre'd-dīn-i Ġulām ḫidmetlerinden mülāzemetle bekām olmış idi. Medāris-i ʿilmiyyede bi-ḥasebi'l-merātib menā-zil-peymā ve çille-i erbaʿīne mübtelā iken ṭoḳuz yüz yetmiş iki Receb'inde Bitlice Muṣṭafā Çelebi yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi. Yetmiş altı Şevvāl'inde ʿazl olınup medresesi Niksārī Ḳayını'na virildi. Seksan Rebīʿu'l-āḫir'inde Muʿīd-zāde yirine Edrine Dārü'l-ḥadīs̱ pāyesi ʿināyet olındı. Seksan bir Muḥarrem'inde Şems Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında intiḳāl eyleyüp medrese-i **[121b]** maḥlūle ile Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi iclāl olındı.

---

1 68a SE

2 "Gerçekten dünya padişahının bakışı doğruyu görücüdür. Görüşü, kanunun dayanağı ve dînin direğidir. Akıl sahiplerinin şöyle eski bir darbımeseli vardır: Padişahın yaptığı her iş tatlıdır." 113a E

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, "Ḳara Ḳāsım" dimekle maʿrūf, ḥüsn-i sevād ve luṭf-ı nihād ile mevṣūf, meşġale-i ʿilm ü ʿibādete müdāvim, evḳāt-ı şerīfesin meṣāliḥ-i dīniyyeye ḳāsım, ʿilmi ile ʿāmil, kāmil-i şāmil idi.

el-Mevlā Ḫayre'd-dīn Ḫalīl (Ḫalīl-i Ḳayṣerī[1])

İbrāhīm Tennūrī dūdmānından ẓāhir ve gevher-i vücūdı rüste-i silk-i ʿırḳ-ı ṭāhir olup Ḳayṣeriyye ʿulemāsından ḳaṣr-ı istiʿdādın felek-cenāb ve bünyān-ı eyvān-ı ʿilm ü ʿirfāna ḫarc-ı naḳd-i vaḳt-i bī-ḥisāb eyledükden ṣoñra āheng-i dārü'l-mülk-i Rūm ve devre-i ebvāb-ı erbāb-ı rüsūm eyleyüp Ḳāżīʿasker ʿAbdu'r-raḥmān Efendi āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eylemiş idi. Kenār medreselerinde ifāde-i müşkilāt-ı fünūn ve müẕākere-i ʿulūm-ı mefrūż u mesnūn iderek Ḳayṣeriyye'de müderris ü müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müstefīd ü müsteftī olmış idi. Nice zemān ol aḳṭārda ifāde vü iftā ve meşġale-i ʿilm ü ʿibādetle ʿömr-i ʿazīzini ifnā eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan iki senesinde ders ü devri temām ve ʿāzim-i dārü's-selām oldı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, ḫalīl-i āteşdān-ı mücāhede vü irtiyāż, baġbān-ı ʿilm ü ʿirfān-ı mezherü'r-riyāż, mū-şikāf-ı daḳā'iḳ-ı ders ü fetvā, ḥarīr-bāf-ı ḥaḳā'iḳ-ı fażl ü taḳvā, merd-i kāmil, ḥabr-ı deryā-dil idi.

el-Mevlā Ebu'l-fażl ed-Defterī (Defterdār Ebu'l-fażl Efendi) {Fażlī}

Zīver-i *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye* olan aʿyān-ı Devlet-i ʿOs̱māniyye'den Mollā İdrīs-i Bidlīsī'nüñ gevher-i kān-ı nefīsidür.

[Mollā İdrīs, ʿArab u ʿAcem ḳāżīʿaskeri olduḳdan ṣoñra İstanbul'a gelüp evā'il-i devlet-i Süleymān Ḫānī'de fevt oldı. Ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb ẓāhirinde püşte üzere medfūndur. Mevżiʿ-i mezbūr "İdrīs Köşki" dimekle maʿrūfdur[2].]

Vālid-i mācidlerinden iktisāb-ı re'sü'l-māl-i fünūn ve iddiḫār-ı nefā'is-i mefrūż u mesnūn eyleyüp ṭarīḳ-ı ʿilm-i saʿādet-refīḳa sülūk ve ḳurṣ-ı iʿtibārın ol sikke ile meskūk eyledükde Burūsa'da Sulṭān Müderrisi Ḳāżī-i Baġdādī'nüñ

1 Ḫalīl-i Ḳayṣerī:Ḳayṣerili Ḫayre'd-dīn SE
2 Mollā//maʿrūfdur, der-kenār R1, E, SE

mu'īdi olup mevlānā-yı mezbūr ṭoḳuz yüz sekiz tārīḫinde Müftī 'Alī Efendi yirine Ṣaḥn müderrisi olduḳda Anaṭolı Ṣadrı Mü'eyyed-zāde 'Abdu'r-raḥmān Efendi'ye ittiṣāl ve şeref-i mülāzemetleri ile iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl itmiş idi. Ṭoḳuz yüz on tārīḫinde 'Abdu'r-raḥmān Efendi ṣadr-ı Rūm'dan müteḳā'id ve maḳāmına Mollā Ḫalīl müteṣā'id olduḳda pederi Mollā İdrīs'le 'adāvet-i sābıḳası olmağın mevlānāyı ṭarīḳ-ı ḳażāya sevḳ ve bu mertebe intiḳāmla ẕevḳ itmiş idi. Belde-i Mağnisa ve Ṭrablus-ı Şām[1] emsāli bilād-i celīle ḥükūmeti ile maḳżiyyu'l-merām oldılar. Ṭoḳuz yüz on ṭoḳuz senesinde Mü'eyyed-zāde Efendi merḥūm Gürz Seyyidī yirine mükerreren ṣadr-ı Rūm olduḳda mevlānā-yı merḳūmı ḥużūr-ı pādişāhīde terbiye ve nihāl-i āmālin ḳarīn-i tenmiye eyleyüp Anaṭolı defterdārlığı ile ser-efrāz ḳılındı. Ba'de'l-'azl ser-defter-i defterdārān ve ḥarf-ı ṣadāret menşūr-ı cāhına 'unvān olmış idi. Otuz üç sene ol manṣıb-ı celīlde kemāl-i istiḳāmet ile iḳāmet-i ḫidmet eyleyüp muḫālif-i ḫāṭır-ḫᵛāh-ı sulṭānī bir kelime-i ḥoḳḳa üzere ıṣrār ve ba'ż-ı muḳarribān-ı devlete ṭaleb-i beytü'l-māl ile ıżrār eyledükde 'azl ile mücāzāt, ba'dehu vaẓīfe-i teḳā'üd ile mükāfāt olınmış idi. Ṭop-ḫāne'de deryāya müşrif bir püşte üzere mesken-i dil-güşā ve bāğçe-i cennet-āsā tertīb eyleyüp evḳāt-ı şerīfesini 'ilm ü 'ibādete ve yārānla rūḥānī ṣoḥbete ṣarf itmiş idi. **[122a]** Ṭoḳuz yüz altmış bir senesinde bāğçesi civārında bir cāmi'-i şerīf ve mekteb-i laṭīf binā eyleyüp (961) خيرالجوامع[2] tārīḫ vāḳi' olmış idi. Cāmi'-i ḳurbında medfen-i mu'ayyen ve türbe-i rūşen binā itmiş iken aḥbābından biri vāḳı'asında türbenüñ ḳubbesi ṭayerān ve cānib-i Şām'a güẕārān itdügin görüp merḥūma naḳl eyledükde bu vāḳı'a-i hā'ile bā'iṡ-i intibāh olup istiḫāre iderler. El-ḥāletü hāẕihi قم وارتحل الى الشام والزمان قريب[3] ṣadāsın istimā' idüp alā'iḳ-ı dünyeviyyeden bi'l-külliye inḳıṭā' ve aḥbāb u müte'alliḳāta vedā' eyleyüp ḥacc niyyetine şedd-i iḥrām-ı 'azīmet ve ḳaṭ'-ı merāḥil ü ṭayy-ı menāzile himmet itmişler idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki Şa'bān'ında;

Beyt Cennet ḳoḫusı gelmege başladı meşāmma
İrişe gibi ḳāfilemüz menzil-i Şāma[4]

1 113b E
2 "Camilerin hayırlısı…"
3 "Kalk ve Şam'a git. Çünkü vakit yakındır."
4 68b SE

mażmūn-ı bī-miṡāli kitābe-i ṭāḳ-ı aḥvāli olup medīne-i Şām'a dāḫil olduġı gibi āftāb-ı ʿömri vāṣıl-ı maġrib-i şām ve ʿāzim-i ḥaẓā'ir-i dārü's-selām oldı.

Merḥūm-ı merḳūm ġavṭa-zen-i biḥār-ı ʿulūm, mecmūʿa-i maʿārif ü ʿavārif, gencīne-i leṭā'if ü ẓarā'if, vāżıʿu'l-aṣl-ı şiʿr ü inşā, ebu'l-fażl-ı feżā'il-pīrā, nihāl-i istiʿdādı fażīlet-i istiḳāmetle pīrāste ve naḫl-i ḳāmet-i ferruḫ-nihādı ḥilye-i ʿilm ü maʿrifet ile ārāste, fāżıl ibn fāżıl, baḥr ibn vābil, ḥasīb ü nesīb, kāmil ü edīb idi.

Āṡār-ı celīlesinden *Terceme-i Tefsīr-i Ḥüseyn-i Vāʿiẓ*, *Terceme-i Ẕaḫīre-i Ḫᵛārezmşāhī*, *Terceme-i Aḫlāḳ-ı Muḥsinī*, pederlerinüñ *Tevārīḫ-i Āl-i ʿOṡmān eyyedehumu'llāhu ilā āḫiri'd-devrān* taḥḳīḳında "*Heşt Behişt*" nām kitābına ẕeyli vardur. Devlet-i Selīmiyye evvelinden Fārisī inşādür. Türkī *Tevārīḫ-i Āl-i ʿOṡmān* ve *Ḳıṣaṣ-ı Enbiyā ʿaleyhimü's-selām ve't-teḥāyā* yazmışlardur. Elsine-i ṡelāṡede naẓma iḳtidārı ve müretteb ü mükemmel *Dīvān-ı Eşʿār*'ı vardur. Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ḥażretlerinüñ Fārisī eşʿār-ı şerīfelerini bi't-temām tetebbuʿ itmişdür. Hemānā ʿaybı oldur ki tercemesi lisānü'l-ġayb ve imdād-ı ḳuvvet-i ḳudsiyye ile kāşif-i esrār-ı lā-rayb olan *Ḫᵛāce Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī Dīvānı*'na ġazel-be-ġazel naẓīreyi iltizām ve mücerred tanẓīr-i baḥr u ḳāfiye ile bu emr-i ḫaṭīre iḳdām itdükleridür.

Fā'ide fī ṣadāreti'l-ʿArab ve'l-ʿAcem

Maʿlūm ola ki Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ḥażretleri fetḥ-i diyār-ı Ḥaleb[1] ve tesḫīr-i bilād-ı ʿArab eyledükde Mollā İdrīs merḥūmı Diyārbekr'de sākin olmaḳ üzere ʿArab u ʿAcem ḳāżīʿaskeri itmişler idi. Baʿdehu ol manṣıb-ı celīl Āmid Ḳāżīsi ʿAbdu'l-ḥayy Çelebi'ye tevcīh olındı. Ṭoḳuz yüz yigirmi üç tārīḫinde iḳlīm-i Mıṣr fetḥinden ṣoñra memālik-i ʿArab'a vüsʿat gelüp manṣıb-ı mezbūr müstaḳill ṣadāret ve üç ḳāżīʿasker ile dīvān-ı pādişāhī pür-zīnet olmaḳ münāsib görülmekle İstanbul Ḳāżīsi Meḥemmed Şāh-ı Fenārī'ye virilmiş idi. Mevlānā-yı mezbūr muḫayyem-i sulṭānīye vāṣıl olup ẓāhir-i Ḥaleb'de pādişāh-ı ʿālem-penāha evvel mülāḳātında yanaşup giderken raḫşı ser-keşlik idüp balçıġa düşmiş idi. Pādişāh-ı cihān bu ḥālden taṭayyur idüp Meḥemmed Şāh Efendi'yi Edrine ḳażāsına naḳl eyleyüp manṣıb-ı mezbūrı Vezīr Pīrī Paşa'ya sipāriş itmişler idi. Anlar istiʿfā itmekle Anaṭolı Ṣadrı Ḳadrī Efendi'ye ısmarlandı. Ol esnāda vezīr-i merḳūm ṣadr-ı aʿẓam olup Ḳadrī Efendi ile ḥuḳūḳ-ı maḥabbe-

1 114a E

ti olmağın manṣıb-ı mezbūr ilġā ve Anaṭolı ḳāżī'askeri ile iktifā olındı. Ṣāḥi-bü't-terceme Ḫayrbāy-ı Çerkesī **[122b]** 'aṣrında ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyā-ret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *'aleyhi's-selām* eyleyüp ba'de'l-ḳufūl Ṭrablus-ı Şām ḳażāsına vuṣūl bulmış idi. Ol es̱nāda diyār-ı 'Arab'uñ taḥrīri fermān olınmağla mevlānā-yı mezbūr bilād-ı Şāmiyye'nüñ taḥrīrine me'mūr oldı. Ba'dehu bilād-ı Ḳaramaniyye'yi taḥrīr eyleyüp her birinde iẓhār-ı diyānet ü ṣıyānet ve nezā-het ü istiḳāmet itmekle ile'l-ān ḫayr ile meẕkūr ve defter-i taḥrīri mu'avvelün 'aleyh-i umūrdur. Merḥūmuñ erbāb-ı devlete cümle-i nasā'iḥindendür ki "Biz-den evvel bāġbān-ı gülşen-i imkān olanlar sa'y-i bī-kerān ile gülistān-ı cihānı bize ser-sebz ü reyyān teslīm eylediler. Biz aḫlāfımuza ḫarāb u yebāb terk idüp;

Behey ḫarāb olası 'ālemi ḫarāb itdüñ

ḫiṭābına maẓhar olmaḳ lā'iḳ-ı ḥamiyyet ve sezāvār-ı ehl-i himmet degüldür." dir imiş.

Evāḫir-i 'ömrinde iki nihāl-i āzāde maḫdūm-ı zāde ḥāṣıl idüp her biri en-vā'-ı ma'ārif ile muḥallā ve feżā'il-i beşeriyyeden ḥā'iz-i ḳadeh-i mu'allā olmış iken bir gün pereme ile rūy-ı deryāyı seyr iderken "Aḳındıburnı" nām maḥal-de ol merkeb-i ṣabā-licām tevsen-i tünd-eyyām gibi ser-keşlik idüp ḥabābvār miyān-ı deryāda ser-nigūn ve ol iki gevher-i yektā, ṣadefden cüdā dürr-i ābdār gibi ġarḳ-ı deryā-yı bī-sükūn olmış idi. Anlardan ṣoñra silkü'l-le'āl-i nesebi güsiste-tār ve iḥyā-künende-i nāmı zāde-i ṭab'ı olan ās̱āridur. Re'īsü'l-eṭıbbā Ḳaysūnī-zāde'ye bir nefīs nüsḫasın ihdā idüp bu ebyātı hem-rāh ḳılmış idi:

من المُهدي الشهير بأصل فضل
وابن إدريس ذى الفِقَر النفيس

إلى المهدى إليه دام فضله
حكيم حاذق فرد رئيس

كتاب جامع حاوي الفضائل
لديه كالمُعيد[1] وكالأنيس

---

1 كالحبيب، نخ

وسفر العلم ليس له نظير
وحق انه خير الجليس [1]

Cevāb[2]

سطور أودعت بين الطروس
أم السحر المؤثر في النفوس

ومكتوب بديع اللفظ واف
أم الصهباء تجلّى في الكؤس

قرأناه وأنشأنا كأنّا
طربنا باختيار[3] الخندريس [4]

وقبَّلناه تعظيما وشوقا
لمنشئه الرئيس ابن الرئيس

تفضّل حين كاتب عبد رقّ
فأعتق رقّه من كل بؤس

ولم يقنعه إهداء القوافي
تحلّت بالجواهر كالعروس

فزاد هدية أخرى فأهلا
وسهلا بالنفيس من النفيس

أبو الفضل ابن إدريس فأكرم
به نسبا يضئ ضيا الشموس

قبول العذر مأمول فإني
أجبتك عن جليلك[5] بالخسيس[6]

---

1 "Hediye sahibi, asâlet ve faziletiyle meşhur, fakr ve güzellik sahibi İbn İdris'ten, kendisine hediye gönderilen (Fazileti daim olsun.), eşsiz lider, bilge ve usta kişiye… Bu kitap bütün erdemleri ihtiva eden, yanında sanki yardımcı ve dost gibi bir kitaptır. İlmin kaynağı bir kitaptır, eşi benzeri yoktur. Gerçekten de o en güzel arkadaştır."

2 Cevāb-ı Ḳaysūnī-zāde SE

3 E: اختسار، نخ.

4 114b E

5 في هامش E: أقول: وإن قال «من نفيسك بالخسيس» لكان أحسن.

6 "Kâğıtlar arasına terk edilmiş satırlar veyahut nefislere tesir eden sihir midir? Eşsiz lafızlarla yazılmış,

Ve lehu fi'l-Fārisiyye

مایيم چون سبويى در كوشه اى فتاده
دستى ز حسرت مى در زير سر نهاده[1]

وقس عليه الباقي[2]

Ẕikrü'l-meşā'iḫi'l-kirām[3] ve min-Silki Meslekihim mine'l-'Ulemā'i'l-'iẓām fī Ṭarīḳi'l-maḥabbeti'l-İlāhiyye Elleẕīne İnteḳalū ilā Raḥmeti'llāhi Te'ālā[4] fī Hāẕihi'd-devleti'l-'aliyye

eş-Şeyḫ Meḥemmed bin Seyyidī Aḥmed eş-Şehīr bi-Ḥakīm Çelebi (Ḥakīm Çelebi)[5]

İstanbul ḳurbında vāḳi' İznīkmīd ma'berinde sāḥil-i vücūda vāṣıl ve seyr-i deryā-yı 'ibret-nümā-yı 'ilm ü ma'ārife mā'il olup 'ulemā-yı 'aṣrdan Ḳocavī Seyyidī Efendi meclisinde[6] eydī-i sa'y ü ictihād ile idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl ve Çivi-zāde Efendi ile iştirāk üzere iştiġāl eyleyüp ol iki şehbāz-ı pervāzī, hevā-yı sa'y ü ṭalebde murġān-ı ma'ānī ile dest-bāzī üzere iken seḥāb-ı evc-i tecerrüd ü fenādan maġlūb-ı ceẕebāt-ı 'ışḳ-ı Rabbānī, belki meczūb-ı rişte-ber-pā-yı maḥabbet-i sübḥānī olup bāz-ı sefīd-i semā-yı tecrīd, ṭūṭī-i ser-sebz-i şekkeristān-ı tevḥīd Seyyid Aḥmed-i Buḫārī ḥażretlerinüñ dergāh-ı irādet-penāh-ı feyż āşinālarında;

Buḫārādan gelür diñler ḥadīs̱in **[123a]** ṭālib-i ma'nā

merâmı ifade eden mektup veyahut kadehlerde tecelli eden şarap mıdır? Okuduk ve kendimize geldik. Sanki şarabın etkisiyle neşeyle dolduk. Hürmetten ve mutluluğumuzdan dolayı onu reis oğlu reis olan ana kaynağına dönüştürdük. Kâtip olan köle; ince, zarif davranınca lütufta bulundu ve onu bütün sıkıntılardan âzâd etti. Kâfiyeli sözlerle dolu hediyeler onu ikna etmedi. Gelin gibi onu mücevherle süsledi. Hediyeyi arttırdıkça arttırdı. Değerli birinden değerli birine gelene sadece hoş geldin denir. İdris oğlu Ebü'l-fazl neseb yönünden ne değerli biridir. O, güneşin ışıkları gibi etrafını aydınlatır. Özrümüzün kabul edilmesi umut edilir. Çünkü ben senin izzetinden gelen lütuflara çok değersiz bir şeyle karşılık verdim."

1 "Şarabın hasretinden elini başına koymuş, bir köşeye düşmüş bir testi gibiyiz."

2 "Diğerlerini bununla mukayese et." (Bu ifade SE'de Farsça beyitten önce gelmektedir.)

3 - E

4 69a SE

5 Bu biyografi ve sonrasında gelen "eş-Şeyḫ Naṣre'd-dīn" biyografisi SE'de "Ẕikrü'l-Meşā'iḫ" bölümünün sonunda yer almaktadır. 78b SE

6 Efendi meclisinde:Efendi'den R1, E

mażmūnı üzere kāse-i gūş-ı dil ü cān ile deryūzeger-i cevāhir-i ʿirfān olmışlar idi. Ricāl-i ṭarīḳat-ı Naḳş-bendiyye'den Maḥmūd Çelebi ve Lāmiʿī Çelebi ile āteşdān-ı mücāhede ve ḫıyābān-ı müşāhedede ḥarīf-i germ-ābe vü gülistān olup mekteb-i ʿirfān-ı ʿārifānda varaḳ-ı nā-nüvişteden sebaḳ-ḫᵛān ve meydān-ı ʿışḳ u maḥabbet-i cān-sitānda ḥā'iz-i ḳaṣabu's-ṣabaḳ-ı feyż-i bī-kerān olup taḥṣīl-i s̱emere-i murād ve tekmīl-i ārzū-yı fu'ād itmişler idi. Ol es̱nāda baʿż-ı emrāż-ı müzmineye mübtelā olup ṣıhr-ı ḥaẕāḳat-behri Ḥakīm ʿĪsā, ʿilācında iẓhār-ı muʿciz-i Mesīḥā idüp vesīle-i muṣāheret ile ʿilm-i ṭıbda mahāret kesb eylemegin "Ḥakīm Çelebi" laḳabı ile meşhūr olmışlar idi. Seyyid Aḥmed-i Buḫārī ḥażretlerinüñ intiḳālinden ṣoñra mirāren ḥacc ü mücāveret ve maḥmiyye-i Ḳosṭanṭıniyye ve maḥrūse-i Burūsa'da ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet eyleyüp vaẓīfe-i yesīre ile iktifā ve erbāb-ı zühd ü tecerrüde iḳtifā itmişler idi. Lākin ḳabūl-i zāviye ile seccāde-nişīn-i irşād ve tesbīl-i rāviye ile feyż-bahş-ı teşne-lebān-ı ʿibād olmamışlar idi. Vezīr-i Aʿẓam Rüstem Paşa ḥarem-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīden çıḳup mīr-āḫūr-ı kebīr olduḳda merḥūmuñ şeref-i civārı ile müşerref ve gūş-ı hūşı ḳurṭu'l-cevāhir-i kelimāt-ı dürer-bārları ile müşennef olduḳda *Mes̱nevī-i Şerīf-i* ḥażret-i Mevlānā'yı ʿazīz-i merḳūmdan ḳırā'at ve bereket-i enfās-ı şerīfeleri ile iḥrāz-ı şeref-i vezāret eyleyüp kemā-yenbaġī iʿzāz ü ikrām ve feyż-i terbiyetleri ʿāmm olmaġ-içün ḳabūl-i zāviye bābında ibrām itmişler idi. İltifāt-ı ḳabūl iḥsās olınduḳda ʿarż-ı dergāh-ı Süleymānī ḳılınup fermān-ı ḳażā-cereyān ile fīl ṭamı hedm olınup zāviye ve mescid binā olınmış idi. Baʿde'l-itmām meşīḫatını ḳabūl ve irşād-ı erbāb-ı reşāda meşġūl[1] oldılar. El-ān ol zāviye "Ḥakīm Çelebi[2] Tekyesi" dimekle meşhūr ve şifā-ḫāne-i dil-ḫastegān-ı rencūrdur. Baʿdehu mükerreren ḥacc u ziyāret ve tekrīr-i mücāveret ü mürācaʿat idüp baʿde'l-ḳufūl müddet-i medīd ṣāḥib-firāş ve sāye-mis̱āl sāḳıṭ-ı rütbe-i intiʿāş olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört[3] Ẕi'l-ḥicce'sinüñ ṭoḳuzuncı güni yevm-i aḥadda tiryāk-i erbaʿa-i terkīb-i ʿanāṣırı hevā-yı fenā ile muḫtell ve eczā-yı ṭabāʾiʿ-i vücūdı refte refte bī-te's̱īr-i ʿamel olmaġın ʿāzim-i şifā-ḫāne-i dārü'n-naʿīm ve ḥikmet-i bāliġa-i luṭf-ı ḳadīm ile żayf-ı iḥsān-ı Kerīm oldılar.

---

1 115a E
2 79a SE
3 Yetmiş dört:seksan iki SE

رفت حيف آن طبيب اهل دلان[1]

tārīḫ-i intiḳālleridür.

ʿAzīz-i mezbūr mānend-i hūr, feyż-i envār-ı maʿārif ile meşhūr, ḫaste-dilān-ı hevāya ṭabīb-i ḥāẕıḳ, muḥtāc-ı ʿilāc-ı ebdān ü ṭālib-i taḳviyet-i edyāna[2] şifā-sāz-ı muvāfıḳ, teh-i curʿa-i peymāne-i ʿışḳ u maḥabbet, Eflāṭūn-ı ḫum-ḫāne-i ṭarīḳat ü ḥaḳīḳat, enfās-ı kerīmesi şifāʾu'l-ḳulūb, şerbet-i ʿināyeti devāʾu'l-kürūb, fikr-i dünyā-yı denī ḍālle-i dil-i āzādesi ve ṭāʾir-i ʿizz-i ḳanāʿat pāy-dām-ı rīşe-i seccādesi idi. Meşreb-i Bayramī'den iġtirāf ve Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī ḫidmetlerinüñ fażlına iʿtirāf idüp zülāl-i irşādından istimdād ü istifāżaları devlet-i Murādiyye meşāʾiḫinde Cerrāḥ-zāde Muṣliḥi'd-dīn Efendi tercemesinde[3] ẕikr olınsa gerekdür, inşāʾallāhu teʿālā. Yirlerine bālāda mesṭūr olan Babanaḳḳāş evlādından "Naḳş-bend-zāde" dimekle maʿrūf[4] Muṣṭafā Çelebi seccāde-nişīn olmışdur. Ḥālā yeñiçeri ocaġında kitābetden müteḳāʿid olup ʿilm ü maʿārifden ṣāḥib-i ḥaẓẓ-ı vāfir ve hem-nişīn-i ʿulemā vü ekābir olan Ṣafāyī Çelebi'nüñ pederidür. Anlar yetmiş ṭoḳuzda intiḳāl idüp yirlerine ilāhī-zāde Yaʿḳūb Efendi emīn-i esrār-ı **[123b]** ṭarīḳat ve mürşid-i erbāb-ı ḥaḳīḳat olmış idi. Ṭoḳsan ḥudūdında anlar fāriġ olup Burūsa'ya hicret itmekle yirlerine Aydın Yeñişehri'nde müderris ve müftī olan Ṣireli Aḥmed Efendi mutaṣaddī-i meşīḫat ve mütekeffil-i emānet-i erbāb-ı ṭarīḳat olmış idi. Ḥālā veled-i necībleri cā-nişīn-i ʿizz ü temkīndür.

eş-Şeyḫ Naṣre'd-dīn (Naṣre'd-dīn Efendi[5])

Sulṭānu'l-ʿulemāʾi'l-aʿlām, الذي اهتزّ بذكره خطيب الأقلام، على منابر سطور الأرقام، واعتزّ برسم اسمه ورق الرسّام، كصحايف الذهب البدريّ التام، صاحب الخطب الجليلة، ضارب سكة الاستقلال على صفحات الفضائل الجزيلة[6] el-Mevlā Ebu's-suʿūd el-ʿİmādī ḥażretlerinüñ şaḳīḳ-ı ḥaḳīḳu'l-irşādı ve şeyḫ-i celīl Meḥemmed el-İskilībī ḫidmetleri-

1 "Yazık, o gönül ehli tabip öldü!"
2 Muḥtāc//edyāna:şikestegān-ı emrāż-ı bedeniyyeye SE
3 Cerrāḥ//tercemesinde:- SE
4 Meşhūr SE
5 Naṣre'd-dīn Efendi:Birāder-i Ebu's-suʿūd Efendi Şeyḫ Naṣre'd-dīn SE; 79a SE
6 "Onun ismi anılınca yazı satırlarının minberlerindeki hatip kalemler titredi. Onun ismini resmettiğinde ressamın kağıtları, dolunay gibi parlak altınlarla süslü sayfalar gibi değer kazandı. Yüce fesahat sahibi, pek çok erdemin üstüne bağımsızlık mührünü vuran…"

nüñ maḫdūm-ı celīlü'r-reşādıdur. Cām-ı cihān-nümā-yı meşreb-i 'ālīsi zengār-ı küdūrāt-ı nāsūtiyyeden mücellā ve cevāhir-i neyyirāt-ı lāhūtiyye ile müzeyyen ü muḥallā olup kemālāt-ı ẓāhire-i insāniyye ile fā'iżü'n-nūr ve işrāḳāt-ı envār-ı ḳudsiyye birle bāṭını ma'mūr olmağın vālid-i mācidlerinden tekmīl-i ṭarīḳat ve nice zemān ḳaṣaba-i İskilīb'de ferş-i seccāde-i meşīḫat eylemişler idi. Ba'dehu İstanbul'a gelüp pederlerinüñ zāviyesinde şeyḫ olan Edrineli Zāhid-zāde irtiḥāl[1] eyleyüp seccāde-i mevrūs̱eleri bunlara intiḳāl eyledi. Ol maḳām-ı mübārekde mürebbī-i 'ubbād-ı 'ibād ve mutaṣaddī-i irşād-ı erbāb-ı reşād iken ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ḫayr-bād-ı dehr-i bī-bünyād itmişler idi.[2] Birāder-i kerīmleri i'dād eyledügi mekteb sāḥasında medfūndur.

'Azīz-i ma'hūd a'lām-ı ricālden ma'dūd, nuṣret-i dīn-i mübīne sā'ī, sünnet-i Resūl ü ādāb-ı aṣḥābı mürā'ī, ḥasīb ü nesīb, şeyḫ-i kāmil ü edīb idi. Aḥyānen İskilīb'e varup merḳad-ı vālid-i mācidlerini ziyāret ve cezr ü medd-i ifāżalarını şāmil-i ḳarīb ü ba'īd-i erbāb-ı ṭarīḳat itmek mu'tādları idi.

Mervīdür ki keyfe mübtelā olup dā'iye-i ġayret ile def'aten ḳaṭ' itmek murād eyleyüp ḳāṭı'-ı 'ırḳ-ı ḥayāt ve sebeb-i vefāt olmış idi.

eş-Şeyḫ Baḥrī (Baḥrī Dede Edrineli[3])

Maḥmiyye-i Edrine'de ḳarīn-i neşv ü nemā ve ḥababasā tāc-ı Edhemī ile cilve-nümā olup Ḳoġacı Dede Zāviyesi'nde seccāde-nişīn, ba'dehu maḥrūse-i[4] Burūsa'da vāḳi' Murādiyye Tekyesi'nde tekye-zen-i 'izz ü temkīn olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi idmān-ı kemāl-i 'uzlet ü tebettül ve ṣavm-ı viṣāl-i ḳanā'at u tevekkül üzere sübḥa-şümār-ı eyyām ü leyāl ve güẕārende-i aḥvāl-i ferḫunde-me'āl olup tīr-i du'āsı pūlād-güẕār ve enfās-ı müsteṭābesi celīlü'l-ās̱ār iken ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesi evāsıṭında ġavṭa-ḫor-ı baḥr-ı raḥmet ve mihmān-ı mükerrem-i dergāh-ı 'izzet olmış idi. Burūsa'da zāviyesi sāḥasında medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur.

1 İntiḳāl SE
2 115b E
3 - R1, E
4 - E

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, baḥrī-i deryā-yı kerāmāt, āteş-efrūz-ı riyāżāt u mücāhedāt, dā'ire-i Melāmiyye'de ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem, melek-ḫiṣāl ü firişte-ḫilāl[1] ādem idi.

Mervīdür ki gāhī liḥye vü şāribin belki müjgān ü ḥācibin ser-ā-pā terāş ve derūn-ı ẓāhir-bīn-i inkār-āyīne her birin ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāş idermiş ve "Hedef-i tīr-i ṭaʿn olmaġ-içün iḫtiyār iderin." dir imiş.

Ḥikāyet olınur ki Burūsa'da Hibe Ḫalīfe **[124a]** dirler bir merd-i sāde-dil ġubār-ı daḫl ü melāmetle ol baḥr-ı kerāmeti mütekeddir ü münfaʿil ḳılup bī-iḫtiyār bed-duʿā eyledükde maraż-ı fālice mübtelā olmış. Baʿdehu şeyḫüñ ayağına düşüp istiʿfā itmekle duʿā idüp fi'l-ḥāl maraż-ı hā'ileden rehā bulmış. Pādişāh-ı kişver-sitān Sulṭān Süleymān Ḫān Sigetvar seferine ʿazīmet eyledükde biñ filori gönderüp daʿvet ve hem-rāh olmaḳlarına iẓhār-ı raġbet iderler. Ol meblağı ẓāhiren ḳabūl eyleyüp kimse āgāh olmadın bir gūşeye defn ider ve mevkib-i şāhī ile ġazā-yı mezbūre bile gider. Muḥāṣara-i ḳalʿa es̱nāsında fetḥ ile tebşīr ve es̱nā-yı ḥarb u nizālde rūḥānī tedbīr idüp baʿde'l-ḳufūl Burūsa'ya vuṣūl bulduḳda meblaġ-ı mezbūrı iḫrāc u maḥalline irsāl ve naḳd-i cānı teslīm-i ḫizāne-i Ẕü'l-celāl ider.

eş-Şeyḫ eş-Şerīf Muḥammed el-Hindī[2] (Şerīf Muḥammed el-Hindī[3])

Diyār-ı Hindūstān'da dārü'l-mülk-i selāṭīn-i benām olan "Aġra" nām s̱aġra māye-i ibtisāmdur. Şeyḫ-i maʿrūf Ḥācī Bektaş ḫidmetinde intiʿāş bulan Şeyḫ Rıżā ḫulefāsından Aḥmed Yesevī ṭarīḳasında perver ve ẓāhir ü bāṭını maʿmūr merd-i hünerver olup sulṭān-ı diyār-ı Hind[4] olan Hümāyūn Pādişāh-ı Gürgānī'ye vezīr ve ḳānūn-ı hümāyūn üzere ṣadr-ı Āṣaf-naẓīr olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında ʿAdil Ḫān memleket-i Hind'e müstevlī olduḳda Hümāyūn Pādişāh ile şāh-ı ʿAcem'e ilticā ve Şāh Ṭahmas-ı Ḥaydarī'den sābıḳa-i ḥaḳḳ-ı civār ile cār recā iderler. Ṭahmas-ı vesvās-istīnās seyyid-i mezbūrdan sünnīlik iḥsās eyledükde ḳatline niyyet itmegin[5] āgāh olup firār ve dārü'l-mülk-i Rūm'a

1 ü//ḫilāl:- SE
2 Muḥammed el-Hindī:Muḥammed Efendi SE
3 Şerīf//el-Hindī:Hindī Muḥammed Efendi SE; 69a SE
4 Hindūstān SE
5 116a E

güẕār ider. Sulṭān Süleymān Ḫān seyyid-i mezbūrı ḥużūr-ı ʿālīlerine daʿvet ve itmām-ı merāsim-i riʿāyet eyleyüp yevmī yüz yigirmi aḳçe vaẓīfe ʿināyet iderler. Dört sene miḳdārı İstanbul'da ḳarār itdükden ṣoñra mizāc-ı şerīflerine sāzgār olur āb u hevā tecessüs iderek vilāyet-i Rūm'ı devrān ve zülāl-i būstān gibi ol diyārda olan ocaḳları güşe güşe seyrān idüp eyālet-i Ṭameşvar'da Lipova Ḳalʿa-sı'n ʿuẕūbet-i mā' ve ṣafā-yı hevāda mertebe-i aʿlāda bulmağın iẕn-i sulṭānī ile ol diyārda tevaṭṭuna nefsini tavṭīn ve gevher-i ẕātı ile dīvāre-i sīmīn-i ḥıṣn-ı ḥaṣīni reşkīnsāz-ı ḳalʿa-i gevher-nigīn itmiş idi. Baʿdehu yigirmi biñ aḳçe zeʿā-met ʿināyet olınup ferāġ-ı bāl ü intiẓām-ı ḥālle ʿilm ü ʿibādete iştiġāl üzere iken ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde intiḳāl eyledi.

Şeyḫ-i merḳūm seyyid-i maʿālī-rüsūm, cebīn-i pür-nūrı dībāce-i mecd ü maʿālī ve şuʿāʿ-ı saʿādet ü envār-ı siyādet sīmā-yı şerīfinden mütelālī, şeref-i ne-seb ü celālet-i ḥaseble maʿrūf, eṭvār-ı erbāb-ı ḥālle me'nūs u me'lūf, ehl-i ʿilm ü ʿābid, ḥamāme-i maʿābid ü mesācid idi.

eş-Şeyḫ Ḥaydar bin Saʿdu'llāh (Ṡireli Ḥaydar Dede[1])

Vilāyet-i Aydın dāḫilinde "Ṡire" nām ḫāk-i tīreden ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ezelīden istifāża-i nūr-ı şuʿūr idüp vetīre-i erbāb-ı istiʿdād üzere kesb-i kemāl ve meleke-i ʿilmiyyesin iʿmāl itdükden ṣoñra resm-i ʿādī üzere ḥareket ve Müftī Aḥmed Paşa ḫidmetlerinden iḳtisāb-ı şeref-i mülāzemet itmiş idi. Gü-zelḥiṣār'da yigirmi aḳçe ile müderris ve müzāvele-i fünūn-ı ʿāliyeye mümāris iken taḥvīl-i ṭarīḳ ve ġavṭa-i baḥr-ı ʿamīḳ-ı taḥḳīḳ itmekle **[124b]** meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'ye ḫidmet ve şeyḫ-i kebīr ʿAbdu'l-kerīm Efendi āstānesinde tekmīl-i ṭarīḳat eyleyüp irşād-ı ʿibāda mücāz ve āteş-efrūz-ı erbāb-ı sūz u güdāz olmış idi. Vaṭanında nice yıllar seccāde-nişīn-i irşād ve iḳrā'-ı erbāb-ı istiʿdāda muʿtād olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde terk-i cihān-ı bī-bünyād ve ʿazm-i cen-net-ābād-ı meʿād eyledi.

ʿAzīz-i mezbūr maʿmūrī-i ẓāhir ü bāṭınla meşhūr, meydān-ı terk ü tecrīdüñ Ḥaydar-ı kerrārı ve ʿummān-ı ḥaḳā'iḳ-ı İlāhiyye'nüñ ġavṭa-ḫor-ı esrārı, müteʿaf-fif-i istiġnā-pesend, şeyḫ-i ʿālī-ḳadr-i ercümend idi.

1 Ṡireli//Dede:Ḥaydar Efendi R1, E

eş-Şeyḫ Ḫalīl bin ʿAlī (S̱ireli Şeyḫ Ḫalīl[1])

Maḥrūse-i S̱ire'den bedīd ve nā'il-i mertebe-i dāniş ü dīd olup ʿulūm-ı ẓāhireden taḥṣīl-i vāye ve dürer-i zāhire-i fażl ü kemāli gerden u gūş-i istiʿdādına pīrāye ḳılduḳdan ṣoñra meşā'iḫ-ı ʿiẓāmdan İmām-zāde Efendi ḫidmetlerinde ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'yi tekmīl[2] ve mir'āt-ı bālin mıṣḳale-i ictihād ile ṣayḳal idüp baʿż-ı mesācidde imām ü mürşid-i enām ve reh-nümā-yı eyyām olmış idi. Naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ve fünūn-ı mütedāvileden taʿlīm-i sağīr ü kebīr iderek nefʿi ʿāmm ve müşkil-güşā-yı ḫavāṣṣ u ʿavām iken[3] ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde müteveccih-i dārü's-selām oldı.

ʿAzīz-i müşārün-ileyh *efāża'llāhu ġufrānehu ʿaleyh*, maẓanne-i kerāmet, mecmūʿa-i fażl ü ḥikmet, ḫalḳdan münḳaṭıʿ, mütevekkil ü mütecemmiʿ, ser-çeşme-i ʿilm ü ʿirfān, maḫzen-i esrār-ı ʿārifān idi[4].

eş-Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥmān (Ġubārī ʿAbdu'r-raḥmān Efendi[5]) {Ġubārī}

Ġubār-ı tūtiyā-ʿayār-ı vücūdı vilāyet-i Ḳaraman'da "Aḳşehr" nām ḫāk-i pākden pedīdār ve hevā-yı taḥṣīl-i maʿālī içün āfāḳ-ı ʿāleme germ-reftār olup iḥrāz-ı ḫamīr-i māye-i ʿilm ü ʿirfān ve tekmīl-i neşve-i taḥḳīḳ ü īḳān eyledükden ṣoñra "Ġubārī" maḫlaṣı ile şöhret-şiʿār ve ṭamġā-zen-i perniyān-ı eşʿār olmış idi. Ṭabʿ-ı tecerrüd-iʿtiyādı teşne-leb-i esrār-ı ebrār ve meşreb-i ehl-i fenādan ḥiṣṣedār olmağın Naḳş-bendiyye meşā'iḫinden tercemesi sebḳ iden ʿAbdu'l-laṭīf Efendi āstānesine intisāb ve istifāża-i esrār-ı ʿaliyye-i Ebū Türāb ḳılup baʿdehu edā-yı ḥacc u ziyāret ve Ḥaremeyn-i Şerīfeyn'de iḳāmet eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında Rūm'a gelüp Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd oğlı Sulṭān Orḫān'a muʿallim ve cenāb-ı şeh-zāde-i ʿālī-şāna muṣāḥib ü münādim olmış idi. Baʿdehu rūzgār-ı ġaddār işāre-i ġubār-ı idbār idüp şeh-zāde-i mezbūr birāderi Selīm Ḫān'la şerār-engīz-i şerr ü şūr olduḳda Ġubārī derdmend pāy-māl-i süm-i sütūr olan cünd-i maḳhūr ile gürīzān ve gūşe-be-gūşe pinhān olup bi'l-āḫire

1 Ḫalīl Efendi R1, E
2 69b SE
3 nefʿi//iken:- R1
4 116b E
5 Ġubārī//Efendi:Aḳşehrli Ġubārī Efendi SE

me'ẖūẕ u maḥbūs ve ḥayātdan me'yūs olmış iken ba'ż-ı ma'ārifi ma'rūż-ı südde-i Süleymānī olduḳda maẓhar-ı luṭf-ı cihān-bānī olup ḳāfile-i ḥüccāc ḳażāsı ile ikrām, ba'dehu ẖazīne-i Mıṣr'dan ḳırḳ pāre vaẓīfe vü cerāye in'ām olındı.

Mervīdür ki ḥüccāc ḳażāsı recāsına rikāb-ı Süleymānī'ye ref' eyledügi 'arż-ı ḥālüñ ṭurrasına bu mıṣrā'la cevāb yazmışlar idi:

Ṣūret-i H̱aṭṭ-ı Şerīf

Şimdi bildüm kim imiş maḥfile ḳāżī olsun

Ġubārī daẖı taḥtına bu mıṣrā'ı taḥrīr ve tekmīl-i mıṣrā'eyn ile fetḥ-i bāb-ı ḥüsn-i ta'bīr ider:

Cevāb-ı Ġubārī

Şöyle ẖidmet ideyin ḳāfile rāżī olsun

El-ḥāletü hāẕihi Mekke-i Mükerreme'de iḳāmet ve birḳaç sene mücāveret eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde rıḥlet eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm gül-deste-bend-i ma'ārif ü 'ulūm, neşvedār-ı esrār-ı ṭarīḳ, ḥiṣṣemend-i **[125a]** cur'adān-ı taḥḳīḳ, ḥasenü'l-aẖlāḳ, ṭayyibü'l-a'rāḳ, dervīş-i ḳāni', edīb-i mütevāżı' idi. Şeyẖ Vefā Cāmi'i sāḥasında olan ḥücerātın birinde sākin iken bu beyt ile maẖlaṣ-perverī idüp kitābe-i bāb ve zebān-zed-i şeyẖ ü şābb itmiş idi:

Beyt Ser-i küy-ı vefānuñ ẖāksāri
Ayaḳlar ṭoprağı miskīn Ġubārī

Bu eş'ār daẖı müntaẖab-ı güftārıdur:

Beyt İy Ġubārī ele girmezse şarāb işte ġubār
Ṣu bulunmaduğı yirlerde[1] teyemmüm cā'iz

1 Bulunmaduğı yirlerde:bulunmazsa ġubār-ıla SE

Ve lehu İy Ġubārī bu cihān içre benüm
Kimse eşʿāruma toz ḳonduramaz

Meger ol kātib-i müstaʿcil kim
Ḫaṭṭ-ı şiʿrüm ḳuruyınca ṭuramaz

Ve lehu Nakş iden ḥaḳḳı hilāli ṭāḳ-ı mīnā üstine
Görmedüm ebrū ben ol ebrū-yı ġarrā üstine

Mervīdür ki bu ġazeli diyüp;

Beyt Bu ḳadar faḳr u felāketle bir altun vireyin
Kim naẓīre dir ise bu şiʿr-i zībā üstine

tāc beyti ile lāf-ı suḫanverī ve penç beytle pençe-tāb-ı ḫāverī olmaḳ üzere دست بر بالای دست[1] mażmūnından teġāfül idüp ögdül ḳomaġla şuʿarādan biri naẓīrede ġālib olmasın iddiʿā ve rehn-i rihān filoriyi daʿvā idüp Şeyḫü'l-İslām Saʿdī Efendi'den istiftā olunduḳda Ġubārī'nüñ kelāmını tercīḥ ve bu beyt ile ol maʿnāyı taṣrīḥ[2] itmiş idi.

Beyt Zeyd-i şāʿir daʿvā-yı lāf eyler ise vechi var
Ḥüsn-i naẓmı dāldür itdügi daʿvā üstine

Sürūrī Çelebi ile mükātebeleri vardur. *Teẕkiretü'ş-şuʿarā* ṣāḥibleri yazmışlardur.

eş-Şeyḫ el-Celīl Şemse'd-dīn Aḥmed et-Ṭavīl (Uzun Şemse'd-dīn Efendi[3])

Ḫāl-i rūy-ı zemīn-i Aydın olan sevād-ı ʿaẓīm-i Ṣire'de ḫāk-i esīre üftāde ve çeşme-i şīr-i māderden terbiyet-dāde olup mānend-i nehār-ı faṣl-ı bahār ṭūlānī-şiʿār olmaġın "Uzun Şems" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi.

Şiʿr N'ola ḳıyāmete beñzer disem ḳadd-i yāri
Ḳıyāmetüñ günidür āftāb-ı ruḫsārı

1 "El elden üstündür."
2 117a E
3 Uzun//Efendi:Uzun Şems E; Ṣirevī Şeyḫ Aḥmed-i Ṭavīl SE

Ol diyār ʿulemāsından istifāża-i lemeʿāt-ı ʿilm ü ʿirfān ve ġurre-i istiʿdādın mihr-i dıraḫşān-ı feżā'ilden bedr-i raḫşān eyledükden ṣoñra fenā-yı dehr-i nā-pāydārı iẕʿān ve [1]﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ mażmūn-ı şerīfin naẓargāh-ı çeşm-i cān idüp Sünbül Sinān Efendi ḫidmetlerinde istinşāḳ-ı nesemāt-ı taḥḳīḳ, baʿdehu Merkez Efendi āstānesinde tekmīl-i ṭarīḳ itmiş idi. Ṣılasında şeyḫ-i seccāde-nişīn ve feyż-baḫş-ı sālikīn olup vaʿẓ ü teẕkīr sünnet-i seniyyeleri ve ẕikr-i cehrī ṭarīḳa-i marżiyyeleri idi. Gāhī ġalebe-i vecd ü ḥāl ve ġaleyān-ı ʿışḳ-ı Ẕü'l-celāl ile feryād idüp kendüleri minberden pertāb ve ḥużżār-ı meclisi medhūş u bī-tāb eyleyüp nice zemān bī-ʿaḳl ü nīm-cān yaturlar idi. Sulṭān Selīm-i ḥalīm Maġnisa sancaġında muḳīm iken ziyāret idüp[2] duʿāların recā ve şeref-i ḳudūmları içün İzmir'de bir zāviye binā itmişler idi. Nice seneler anda ḳarār idüp baʿdehu Ṣire'de Mollā Çelebi Zāviyesi'ne intiḳāl itdiler. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde andan daḫı şedd-i riḥāl ve civār-ı raḥmete irtiḥāl eylediler.

ʿAzīz-i mezbūr ʿışḳ u şevḳ ile meşhūr, ḥarīḳ-ı āteşkede-i vecd ü ḥāl, ġarīḳ-ı gird-āb-ı maḥabbet-i Ẕü'l-celāl, āftāb-ı ʿālem-tāb gibi ser-germ-i bāde-i ʿışḳ u maḥabbet, şems-i felek-i hidāyet ve şemse-i eyvān-ı kerāmet idi. Ḥalḳa-i ẕikrde cehr ü devrān **[125b]** ve raḳṣ u taṣfīḳ ile iẓhār-ı vecd ü heyemān muʿtādları olmaġın baʿż-ı ehl-i ẓāhir daḫl ü ṭanża āġāz ve ṭaʿna zebānın dırāz iderler idi.

Ḥikāyet olınur ki ol esnāda Ṣire ḳāżīsi olan Defterdār-zāde Meḥemmed Çelebi ve Birgi Ḳāżīsi Nūru'llāh Efendi ve ḳużātdan Birgili muʿārıżı Bilāl-zāde ve Dārü'l-ḳurrā Şeyḫi Meḥemmed Çelebi ṣāḥibü't-tercemenüñ inkārında ıṭbāḳ ve taḫcīl ü teşnīʿi emrinde ittifāḳ idüp meclis-i ẕikre ḥāżır olurlar. Esnā-yı ṣoḥbetde lā-yecūz ü yecūzdan muḥāvere ve ḥaẓr u ibāḥadan müẕākere olınup idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl, bāʿiṣ-i devr ü teselsül ve müşācere-i baḥs u cidāl, sebeb-i tefe''ül ü teġalġül olmaġın ḫilāl-i mükālemede dāru'l-ḳurrā şeyḫinden bilā-reviyyet bir ḫaṭā ṣādır olup lüzūm-ı küfre ḥükm olınur. Bilāl-zāde tevcīhe teveccüh idicek gülgūn-ı zebānı taḳallüb iderken ḫaṭālayup istiġfār lāzım gelmekle müftażıḥ olur. Baʿdehu ḳāżī efendi, Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ fetvāsını ibrāz ve tecdīd-i ḥükm-i ḥürmete āġāz itdüklerinde cevāb

1 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 26, "Yeryüzünde bulunan her şey fânîdir."
2 70a SE

virüp "Memnūʿ olan hevā-yı nefsle olan raḳṣ u telehhīdür[1]. Bizüm didügümüz ās̱ār-ı germiyyet-i ʿışḳ-ı ilāhīdür." diyüp ṣoḥbetlerinden rū-gerdān ve ṣavmaʿa-sına ṭoġrı revān olurlar. Ol gice Nūru'llāh Efendi'nüñ pençe-i kerāmetle boġazı boġılup istiġfār-künān ve lā-ḥavle-gūyān, āstān-ı şeyḫe rūy-māl ve ḫᵛāhiş-i ʿafv ü ifḍāl iderek rehā bulur. Şeyḫü'l-ḳurrā ṣarʿa mübtelā olup ʿazīzüñ duʿāsı ile ḫalāṣ olur. Defterdār-zāde atdan düşüp helāk ve Bilāl-zāde mevt-i fücā'īden rū-nihāde-i ḫāk olur.

eş-Şeyḫ Muṣṭafā el-Esved (Ḳara Şeyḫ)

"Ḳara Şeyḫ" dimekle iştihār bulan ʿazīz-i nāmdārdur. Evā'il-i ḥālinde ʿulūm-ı ẓāhireye iştiġāl ve fünūn-ı edebiyyeyi ikmāl eyleyüp mālik-i sermāye-i istiʿdād ve cebīn-i ḥāli mevsūm-i sime-i sevād oldıkdan ṣoñra Sünbül Sinān Efendi ḫidmetlerinde tuḫm-i ümmīdi sünbüledār, baʿdehu merkez-i himmeti ile nā-dire-i edvār olup dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'de tavaṭṭun ve kūh-ı pür-şükūh gibi ʿarż-ı ḳarār u temekkün itmişler idi. Nice yıllar pāy-der-dāmen-i sükūn ve fā'iż-i zülāl-i mefrūż u mesnūn olup maḥrūse-i Üsküdār'da vāḳiʿ Mihrümāh Sulṭān Cāmiʿi'nde vāʿiẓ ü nāṣıḥ ve ser-çeşme-i ifādeleri teşne-lebān-ı irşād içün mütereşşiḥ iken ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde mā'u'l-ḥayāt-ı zindegānīleri ḫāk-i fenāda ġā'ir ü ġā'ib ve mevṭın-ı aṣlīye rāciʿ ü ā'ib oldı.

ʿAzīz-i merḳūm mālik-i Mıṣr-ı ʿulūm, süveydā-yı dil gibi maṭlaʿ-ı envār-ı is-tiʿdād, sevād-ı dīde mis̱āl maẓhar-ı manṭūḳ-ı *en-nūru fi's-sevād* tefsīr ü ḥadīs̱de māhir, müstaḥżır-ı ġarā'ib ü nevādir idi.

eş-Şeyḫ Maḥmūd (Ḳaramanī Maḥmūd Efendi[2])

Vilāyet-i Ḳaraman'da "Nigde" nām maḥalde cāy-ı nīkde neşv ü nemā ve āb-yārī-i terbiyet-i ʿulemā bulup ʿāzim-i ṭarīḳ-ı pür-tevfīḳ ve dāḫil-i dā'ire-i erbāb-ı ders ü taḥḳīḳ olmaġın nice zemān Ḳāżī-zāde Efendi'nüñ meclis-i ifādesinden müstefīd ve medrese-i Süleymāniyye'de muʿīd olmış iken vālid-i mācidi Şeyḫī Dede, küberā-yı Naḳş-bendiyye'den Maḥmūd Çelebi ḫidmetlerinde perverde

1 117b E
2 Ḳaramanī//Efendi:Nigdeli Şeyḫ Maḥmūd Efendi SE

olmağın nice zemān[1] nihādında merkūz olan tuḫm-i isti'dād, sünbüle-ḫīz-i murād olup Ḥakīm Çelebi āstānesine rūy-māl ve taḥṣīl-i **[126a]** ġāyet-i ümniyye vü āmāl itmiş idi. Ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb'de vāḳi' Defterdār Maḥmūd Çelebi Dārü'l-ḥadīs̱i'nde muḥaddis̱ olup 'ilm ü 'ibādetle sübḥa-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde irtiḥāl eyledi.

'Azīz-i mezbūr ḳuvvet-i ẓāhir ü bāṭın ile meşhūr, ehl-i ḥāl, ṣāḥib-i kemāl, esrār-ı ḫafiyye-i evliyādan āgāh, rüste-i silk-i ricālü'llāh idi.

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Meḥemmed Dede[2])

Rūmiyyü'l-aṣl, Ḳosṭanṭıniyyü'd-dār ve "Ferhād Paşa Şeyḫi" dimekle şöhre-i diyār idi. Şeyḫ-i 'ārif, mürşid-i mükāşif[3] Ramażān Efendi ḫidmetlerinde vāṣıl-ı ṣabīḥatü'l-'īd-i murād ve nā'il-i mertebe-i irşād olup ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'de rükn-i rekīn ve seccāde-nişīn-i 'izz ü temkīn olmış idi.

Mervīdür ki kemāl-i isti'dādından evā'il-i sülūkinde vāṣıl-ı ġāyetü'l-ġāyāt-ı merātib-i ricāl ve riyāżāt-ı şāḳḳa ve mücāhedāt-ı kes̱īre ile ṣa'bu'l-menāl olan naẓargāh-ı erbāb-ı ḥāl bunlara nisbet kemterīn-i merātib-i isti'dād u istīhāl olup zemān-ı ḳalīl ve evān-ı taḥṣīlde kemālāt-ı mümkineyi tekmīl itmiş idi. Ḥażret-i 'azīzden bir kimse 'āḳıbet-i emrinden su'āl[4] ve ba'ż-ı umūr-ı ḫafiyyeden istikşāf-ı ḥāl eylese bunlara irsāl idermiş. Bir gün Yeñiçeri Aġası Ferhād Aġa ki ba'dehu dāḫil-i silk-i vüzerā olmışdur, ḥużūr-ı şerīflerine gelüp resm-i mu'tād üzere 'āḳıbet-i emrinden keşf-i murād eyledükde "Allāhu a'lem, mir'āt-ı şühūdımuzda fülān zemānda Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed Ḫān ḫidmetlerine dāmād ve dīvān-ı Süleymānī'de vezāret ile ber-murād olmañuz görinür." diyüp[5] zemān-ı ma'hūdede emr-i mev'ūd vücūd bulıcaḳ 'uḳde-i i'tiḳādı ḳavī ve sebeb-i 'alāḳa-i ma'nevī olup Yediḳulle ḳurbında bir zāviye binā eyleyüp bunları iskān ve dergāh-ı irşād-penāhın mecma'-ı mürīdān-ı lā-mekān itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde mübtelā-yı sine-i 'adem ve baḥr-ı fenāda beste-dem oldı. Zāviyesi sāḥasında medfūndur.

---

1 nice zemān:- E, SE
2 Meḥemmed Dede:İstanbulī Şeyḫ Meḥemmed SE
3 Kāşif SE
4 118a E
5 70b SE

ʿAzīz mütercem keşf ü şühūd ile muʿteḳad-ı ʿālem, ümmī iken naḳş-ḫᵛān-ı esrār ve dīde-dūz-i ṣaḥā'if-i iʿtibār, kān-ı ʿirfān-ı ilāhī, baḥr-ı ḥaḳā'iḳ-ı nā-mütenāhī, naẓarı iksīr, nefesi ṣāḥib-i te'ṡīr idi.

eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-vehhāb (ʿAbdu'l-vehhāb Efendi[1])

"Ṣire" nām şehr-i dil-ārāmda rüste-i silk-i kirām olan eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-kerīm ḫidmetlerinüñ birāder-i kihteri ve ṣınv-ı ʿazīz-i bülend-aḫteridür. Evā'il-i ḥālinde taḥṣīl-i ʿilme beẕl-i himmet ve iḥrāz-ı rütbe-i fażīlet eyleyüp baʿdehu[2] varaḳ-gerdān-ı ḳīl ü ḳāl ve ṭālib-i ʿilm-i ḥāl olduḳda Sünbül Efendi ḫidmetinden, Merkez Efendi[3] himmetinden ve birāderi ʿAbdu'l-kerīm Efendi ṣoḥbetinden derecāt-ı ʿāliyeye nā'il ve ġāyet-i emānīye vāṣıl olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi selvet ü sükūn ve ferāġ-ı derūn el virüp ṣılasında iḳāmet ve iḫtiyār-ı cihet-i imāmet eyledi. Baʿdehu baʿż-ı aṣḥāb-ı ḫayrāt meskeni civārında ḥücerāt binā eyleyüp mecmaʿ-ı ṣuleḥā vü ʿubbād ve merciʿ-i ṭalebe-i rüşd ü sedād olmaġla nice bī-vücūd, ḫāk-i pāyında güher-yāb-ı maḳṣūd olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde terk-i zāviye-i fenā ve ʿazm-i bādiye-i beḳā eyledi.

ʿAzīz-i merḳūm ʿumde-i meşā'iḫ-ı Rūm, ʿālim ü ʿābid, zāhid ü mücāhid idi. Ol diyār ehālīsinüñ ʿaḳīdesi üzere ṭayy-ı mekāna ḳādir ve müşrif-i żamā'ir olup ekṡer-i evḳātda Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl ve Ḥarem-i Şerīf'de güẕārende-i ferā'iż ü tahrīme-bend-i nevāfil olurmış.

eş-Şeyḫ ʿĀşıḳ (ʿĀşıḳ Efendi) [126b]

Nāmı Meḥemmed'dür. Edrine ḳurbında vāḳiʿ Ada nāḥiyesinde Āḫūr küyinde vücūda gelmişdür. Ṭoḳuz yüz yigirmi üç tārīḫinde Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ḥażretleriyle fetḥ-i Mıṣr'da ḥāżır olup meclis-i Gülşenī'ye dāḫil olduḳda şeyḫ-i kerīm ile güft ü gū esnāsında ḳulaġına bir kerre "Hū" diyüp ol nefesüñ te'ṡīrinden āteş-i pinhān-ı istiʿdādı müştaʿil ve şuʿle-i hevā-gīr-i cünūnı ṭāḳ-ı dimāġa vāṣıl olup te'ṡīr-i cezbe-i İlāhiyye ile ser ü pā bürehne, kūh u deşti geşt eylemege āġāz ve bu beyti ser-i süḫan-ı dīvān-ı rāz eyledi:

---

1 ʿAbdu'l-Vehhāb Efendi:Ṣireli ʿAbdu'l-Vehhāb Dede SE
2 - SE
3 ḫidmetinden//Efendi:- SE

Beyt Ser-i kūyıña sehv ile n'ola başsa ḳadem ʿāşıḳ
Ser ü pā fikrin itmez n'eylesün hem mest ü hem ʿāşıḳ

Bi'l-āḫire Edrine ḥüccācı ʿazīzden bir ḫalīfe recā itdüklerinde "Hem-şehrīñüz ʿĀşıḳ'ı gönderelüm." diyüp ol sāʿat ʿĀşıḳ Dede "Hū" diyü nidā-yı daʿvet eyledükde fi'l-ḥāl[1] lebbeyk-zenān-ı icābet olur. El-ḥāletü hāẕihi mūy-ı jūlīdesin terāş ve kisve-i dervīşāne ile ḥāżır-bāş iderler. Rüfeḳāsı ile Edrine'ye gelüp Küçükbāzār ḳurbında Şāh Mālik Zāviyesi'ne nāzil ve mutaṣaddī-i ḳaṭʿ-ı merātib ü menāzil olup ol ḫarābezārı iḥyā ve gülşen-i dil-güşā-yı etḳıyā ider. Ol ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ mānend-i ṣaḥīfe-i ṣubḥ-ı sīm-ābī, naḳş-ı sevāddan sāde-levḥ u ḫālī ve rind-i ʿāşıḳ-pīşe-i lā'ubālī iken te'ṡīr-i nefes-i pīr ile vāṣıl-ı derece-i tefsīr ve ser-ḥalḳa-i erbāb-ı vaʿẓ ü teẕkīr olup naḳl-i *Meṡnevī*'ye ders-i maʿnevī ile ʿuşşāḳı behre-yāb ve teşne-lebān-ı vādī-i maḥabbeti feyż-i mā'u'l-ḥayāt-ı sermedī ile sīr-āb itdiler. Ol tārīḫde ḥarem-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīden çıḳmış "Kemāl Beg" nām merd-i sipāhī ve "Vardarī ʿAbdu'l-kerīm Efendi" nām merd-i ilāhī, aḥbābından olup binā-yı zāviyede ʿĀşıḳ Efendi'ye ḫidmetkār ve yār-ı ġār-ı vefādār olurlar. İkisine daḫı birer ḳuyı ḳazmaḳ emr eyleyüp Kemāl Beg ḳazduġı çāh-ı ʿamīḳı kenīf eyleyüp māldār olmasına himmet iderler. Kerīm Efendi ḥafr eyledügi çāh menbaʿ-ı āb-ı ḫoş-güvār olmaġın maḫzen-i selsāl-i laṭīf idüp maṣdar-ı āṡār-ı maʿārif olmasına işāret iderler. Fi'l-ḥaḳīḳa ḥāl bu minvāl üzere ḳarār ve muvāfıḳ-ı taḳdīr olmaġla fayṣal-ı kār bulur. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesinde teslīm-i vedīʿā-ı ḥayāt ve tevdīʿ-i dehr-i bī-ṡebāt eyledi.

ʿAzīz-i sālifü'l-beyān ʿilm ü ʿirfānla meşhūr-ı ʿālemiyān, metāʿ-ı maḥabbet-i İlāhiyye'nüñ ʿāşıḳı ve şāhid-i şühūd u ʿurefānuñ ʿāşıḳ-ı ṣādıḳı, gülşen-i vecd ü ḥālüñ mīr-i ʿāşıḳānı ve nihāl-i ʿışḳ-ı dil-āvīzüñ ʿāşıḳ-ı bī-cānı[2], mey-ḫāne-i şevḳuñ sākin-i ʿuzletkedesi ve tekyegāh-ı terk ü tecrīdüñ dedesi idi. Zāviyesi sāḥasında medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur.

ʿAbdu'l-kerīm Efendi: Yirlerine ʿAbdu'l-kerīm Efendi seccāde-nişīn ve ḫalīfe-i ṣāḥib-i temkīn olmış idi. Nice yıllar irşād-i ʿibād ve terbiyet-i erbāb-ı

---

1 118b E
2 pīçānı E; Gülşen//bī-cānı:- SE

rüşd ü sedād idüp ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki senesinde ḫayr-bād-ı dehr-i bī-bünyād eylediler.

Oldı Kerīm Efendiye dārü'l-cinān maḳām[1] (992)

tārīḫ-i intiḳālleridür.

Anlar daḫı maʿden-i ʿilm ü maʿārif, maḫzen-i leṭā'if ü ẓarā'if, melek-ḫaṣlet, maẓanne-i kerāmet ʿazīz idi. ʿĀşıḳ Efendi cenbinde defn olınmışdur. Zāviye-i mezbūreyi Etmekci-zāde Aḥmed Paşa taʿmīr ü tecdīd ve mühimmāt u idrārātın temhīd eyleyüp menzil-i ṣāfā-baḫş-ı **[127a]** ḫurrem ve nüzhetgāh-ı ʿālem itmişdür.

eş-Şeyḫ Maḥmūd bin eş-Şeyḫ Meḥemmed el-Ḳavṣūnī el-Mıṣrī (Ḳaysūnī-zāde)

"Ḳaysūnī-zāde" dimekle iştihār bulan ṭabīb-i Mesīḥ-ās̱ārdur. Ḳavṣūn aʿmāl-i Mıṣr-ı Ḳāhire'den bir ḳarye-i ʿāmiredür. Ḫalḳ ġalaṭ idüp Ḳaysūnī dirler.

Fā'ide der-dühn-i belesān[2]

Beyt-i ḳadīm-i ʿilm ve ḫānedān-ı ṭabābetden ẓuhūr idüp ecdād-ı kirāmı sebʿa mi'e ḥudūdında mālik-i Mıṣr olan selāṭīn-i Etrāk ʿaṣrından ilā-yevminā muʿazzez ü mükerrem, ḥaẕāḳat ü riyās̱et ile meşhūr-ı ʿālem olup[3] dühn-i belesān ḥāsıl olan eşcar-ı maʿdūde ve ol eşcārı isḳā itdükleri bi'r-i maḫṣūṣ ki " ʿAynu'ş-şems" dirler ve ḥāvī olan ḥaẓīre-i maḥdūde bunlaruñ kef-i kifāyetlerine[4] müsellem imiş.

Her birinüñ ġarā'ib-i muʿālecātı ve tecārib ü iṣābātı müstaḳill kitāb olmaġa müteḥammildür. Pederi eş-Şeyḫ Meḥemmed eṭıbbā-yı ḫāṣṣa-i ḫāḳānī silkinde münselik olmış iken güsiste-tār-ı emānī ve üftāde-i ḫāk-i fānī olmış idi. ʿAmmı eş-Şeyḫ ʿAlā'e'd-dīn re'īsü'l-eṭıbbā-yı sulṭānī iken Naḫcivān seferinde ʿazm-i naʿīm-i cāvidānī itmişdür[5]. Ṣāḥib-ḳırān-ı ʿālem, fātiḥ-i ʿArab u ʿAcem, Sulṭān

---

1 اولدی کریم افندیه دار الجنان مقام
2 Fā'ide//belesān:- SE
3 71a SE
4 119a E
5 Pederi//itmişdür, R1 ve SE'de bu iki cümle birbiriyle yer değiştirmiştir.

Selīm-i cihān-gīr diyār-ı Mıṣriyye'yi tesḫīr eyledükde erbāb-ı ḥirefden ṣan'atında fā'iḳ, üstād-ı ḥāẕıḳ olanları intiḫāb ve şeref-i mülāzemet-i rikāb ile kām-yāb eylemegin ol iki birāderleri daḫı mülāzım-ı ordu-yı[1] muḫayyem-i hümāyūn ve tev'emān-i ḫayme-i gerdūn-nümūn olmışlar idi. Ṣāḥibü't-terceme Mıṣr'da iştiġāl üzere ḳalup ḥadās̱et-i sinn, māni'-i refāḳat oldı. Ṭoḳuz yüz elli dört tārīḫinde Ma'lūl Emīr Efendi Mıṣr ḳażāsından Anaṭolı ṣadrına naḳl olınduḳda 'ilācından müntefi' olmaġın bile getürmiş idi. Ol es̱nāda Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd mübtelā-yı maraż-ı şedīd olup tedbīrinde ḥıẕḳı ẓāhir olmaġla ma'lūm-ı ekābir olmış idi.

Naḳl olınur ki pādişāh-ı cihān Sulṭān Süleymān Ḫān maraż-ı niḳrise mübtelā ve pā-yı ferḳad-sāyları 'uḳdedār-ı zaḥmet ü 'anā olup "Hāmānoġlı" didükleri Yehūdī ṭabīb müdāvātında muṣīb olmayup gitdükçe veca'ı mümtedd ve ḥareketi müştedd olduḳda Bābü's-sa'āde Aġası Ca'fer Aġa ki ol 'aṣrda Ca'fer-i Bermekī gibi mürebbī-i erbāb-ı istiḥḳāḳ ve luṭf u mürüvvetle meşhūr-ı āfāḳ[2] idi, furṣat bulup bu vech ile pāye-i serīr-i hümāyūna 'arż ider ki "Ḳavm-i[3] Yehūd-ı 'anūd 'adüvv-i dīn ve düşmen-i dīrīn-i Müslimīn iken ne revādur ki ḳavline i'timād ve rāy-ı nā-pāydārına istinād olına. 'Ale'l-ḫuṣūṣ şeh-zāde-i cüvān-baḫt-ı kām-rān Bāyezīd Ḫān 'ilācında iẓhār-ı yed-i beyżā ve iḥyā-yı āyīn-i Mesīḥā idüp Ma'lūl Emīr Efendi dā'ilerinüñ mādde-i 'ilāc-ı bih-būdı ve māye-i[4] bünyān-ı vücūdı olan Ḳaysūnī-zāde bendeleri gibi ṣāliḥ ü mütedeyyin ve ḥāẕıḳ u mütefennin, mutaṭabbib-i mücerrib ḥālā der-i devletde ḥāżır ve şeref-i ḫidmete muntaẓır ola, nabż-ı şerīflerini ol bī-dīne göstermek zimām-ı iḫtiyārı düşmen eline virmekdür. Ḥaḳḳā ki ṭahāret-i kāmile ve taṣliye vü besmele ile 'ilāca mübāşir olan mü'min-i ṣāliḥüñ edviyesinden ed'iyesi mü'es̱s̱ir ve me's̱ūrāt ile mürekkeb olan müfredātı her güne maraża bire birdür." Pādişāh-ı 'ālem-penāh aġa-i ḫayr-ḫ͏ᵛāh kelāmını ıṣġā eyleyüp "Yehūdī ile iştirāk üzere ḫidmet itsünler." diyü fermān-fermā olduḳlarında Ḳaysūnī-zāde isti'fā idüp i'tiẕār ider ki **[127b]** "Ṭā'ife-i Yehūd ḥīlekār ve 'ilāc-ı selāṭīn kes̱īrü'l-aḫṭārdur. Cā'iz ki

1 - SE
2 Āfāḳ olmış SE
3 Ṭā'ife-i SE
4 Pāye-i R1, E

maḥżen bu bendelerine ihānet içün ḫıyānet idüp rūḥ-ı ʿālem olan saʿādetlü pādişāhımuzuñ cevher-i mizāc-ı şerīflerin münkesir ve zülāl-i ṭabʿ-ı laṭīflerin mütekeddir eyleye. Lākin ḥużūr-ı pādişāhīde ʿaḳd-ı meclis olınsun. Baḥs̱ idelüm, tā ki ṣādıḳ u kāẕib ʿıyān ve müddeʿī vü mutaṭabbib nūr-ı ṣubḥ-ı ṣafā gibi nümāyān ola." diyü cevāb virdükde mes'ūli ḳarīn-i ḳabūl olup[1] re'īsü'l-eṭıbbā olan Meḥemmed Çelebi ve sā'ir eṭıbbā-yı ḫāṣṣa maḥżarında şeyḫ-i mezbūr İbn Hāmān'ı ʿilācında taḫṭı'e eyleyüp pādişāhuñ daḫı vicdānında ḥaḳīḳat-ı kelāmı ẓāhir ve re'īsüñ ḥükmi ile müteẓāhir olup tekrār Caʿfer Aġa ḥużūrında cemʿ olup müddeʿāsını berāhīn-i ʿaḳliyye ve kütüb-i muʿtebereden menḳūl muḳaddimāt-ı ṭıbbiye ile is̱bāt ve Yehūdī'nüñ muġālaṭāt-ı fāsidesini ʿaḳā'id-i kāsidesi gibi ibṭāl itmekle ifḥām u ibhāt ve ḳavāʿid-i muḳannene ile ilzām ü iskāt eyleyüp ʿilāca mübāşeret eyledükde mizāc-ı şerīflerine muvāfıḳ vāḳiʿ olup kendüye ve evlādına vaẓīfeler taʿyīn olınup İstanbul'da ve Edrine'de ḫāneler temlīk olındı. Yehūdī bu iltifātı görüp maraż-ı ḥasedden helāk ve levs̱-i vücūdından südde-i salṭanat pāk oldı. Tetimme-i ḥikāye ve żamīme-i rivāyedür ki İbn Hāmān her bār ki pādişāh-ı cihānuñ ḳadem-i saʿādet-tev'emlerini mess eyleyüp vecaʿını iskān idermiş. Ḥużūr-ı pādişāhīye ibtidā duḫūlinde ġurūr-ı iltifāt-ı cihān-bānī ve naḫvet-i Hāmānī ile ʿādet-i me'lūfesi üzere pā-yı ferḳad-pāye-i pādişāhīyi mess itmek murād eyledükde Ḳaysūnī-zāde vāḳıf olup serīr-i ʿālem-maṣīre ʿarż ider ki "İbtidā ellerini ġasl idüp baʿdehū mübāşeret eylesün." Fi'l-ḥaḳīḳa ṣābūn ile muḥkem ġasl idüp mess eyledükde ḥālet-i evveli zā'il olup ḳaṭʿā te's̱īr iḥsās olınmaz. Bu vażʿ-ı ġarībüñ ḥikmetinden su'āl itdüklerinde Ḳaysūnī-zāde cevāb virür ki "Ellerine efyūn ṭılā idermiş. Teskīn-i vecaʿ efyūnuñ ḫāṣṣiyyetidür. Ne ān ki bir ḥikmet-i ḫafiyyesi ola. Belki elleri kaʿb-ı şūmī gibi nā-mübārek ve müstekreh ü müstedrekdür. Efyūnuñ ḳaṭʿ-ı vecaʿda nefʿ-i ʿāciline maġrūr olup te's̱īr-i semmiyyetinden ġāfil ve taḥrīk-i mevādd-ı fesād itmesinden ẕāhil imiş." diyü Yehūdī'yi taḫcīl ü melāmet ve iẓhār-ı firāset ü ḥaẕāḳat eyleyüp sebeb-i rifʿat-ı şānı ve bāʿis̱-i iştihār-ı ʿunvānı olmış imiş. Ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında Meḥemmed Çelebi intiḳāl eyledükde yirine re'īsü'l-eṭıbbā ve celīs-i pādişāh-ı cihān-güşā olup ems̱āli nā'il[2] olmaduġı mertebelere vāṣıl ve reşk-endāz-ı emās̱il

1 119b E
2 Vāṣıl R1, E

olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde vāḳi' olan Sigetvar muḥāṣarasında pādişāhuñ 'ilācından me'yūs ve maraż-ı mevt idügi maḥṣūṣ olduḳda[1] ẕevebān-ı ruṭūbāta tedbīr ve aḫşā-yı bedeni taṭhīr eyleyüp maṣlaḥat-ı vaḳt üzere beden-i nāziklerini ṭūl-i mekṡ ile intifāḫ ve fesāddan ṣıyānet idecek umūra beẕl-i maḳdūr itmiş idi. Ba'dehu ġasl u tekfīnleri emrine ḳıyām ve ḫavāṣṣ-ı ḥarem ve ṣadr-ı a'ẓam cenāzeleri namāzına bunları imām eyleyüp ḫidmet-i veliyy-ni'meti bu ṭarīḳle itmām eyledi.

'Acā'ib-i ittifāḳıyyedendür ki Sulṭān Selīm-i Ḳadīm mihmān-i mükerrem-i dārü'n-na'īm olduḳda 'aynı ile bu ḫidmeti vālidleri Şeyḫ Meḥemmed Ḳaysūnī itmiş imiş. Ol 'aṣrda **[128a]** Re'īsü'l-eṭıbbā Sinān Çelebi ve Ṭabīb-i Sulṭānī Aḫī Çelebi ve 'Īsā Çelebi ve Şāh Meḥemmed-i Ḳazvīnī emṡāli efāżıl-ı ḥükemā ve emāṡil-i 'ulemā ḥāżırlar iken meziyyet-i 'ilm ü[2] ṣalāḥ ile ol şeyḫ-i kerīm taḳdīm olınmış imiş. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı Ṣafer'inde derd-i ma'hūd-ı ḥükemā olan maraż-ı[3] ishālden bilā-imhāl irtiḥāl ve civār-ı ḥakīm-i Ḳādir'e intiḳāl eyledi. Sinīn-i 'ömri İbn Sīnā gibi vāṣıl-ı sittīn olmayup[4] san'atı bīhūde zaḥmet ve taḥṣīl-i ṭabābet derd-i ser-i bī-menfa'at olduġı ẓāhir oldı. Yirine Şeyḫ Ġarse'd-dīnoġlı Mevlānā Şemse'd-dīn re'īs olup birḳaç gün ol daḫı tenḳīh ü perhīz diyerek mülket-i ebdāna fitne-engīz ve ehl-i ḫibre-i ḳārūre vü āb-rīz oldı.

Şeyḫ-i mezbūr kemāl-i ḥaẕāḳatle meşhūr, 'ilm-i ebdān ü edyānda māhir ve edebiyyāta müte'alliḳ müstaḥżır-ı nevādir, naẓar-ı meşā'iḫden behre-yāb, ṭarīḳ-ı Ḳādirī'de ser-ḥalḳa-i aṣḥāb, 'ālim-i fāżıl, şeyḫ-i kāmil idi.

'Arabī şi're iḳtidārı, Ebü'l-fażl Efendi'nüñ *Riyāż-ı Menāḳıb*'ı ḫilālinde mīzāb-ı yerā'adan cārī olmış idi. Türkī tekellüme ḳādir degül idügi ma'lūm iken ḫalḳ içinde şāyi' olan mu'ālecātı müştemil kitāb-ı manẓūm bunlara isnād olınmaḳ hergāh bā'iṡ-i istiġrāb ve sebeb-i irtiyāb olurdı. Ba'dehu şu'arā-yı Rūm'dan birinüñ naẓmı olduġı ṡiḳātdan mesmū' olup şübhemüz mündefi' oldı. Lākin bunlaruñ meşveretlerine muḳarīn ve ta'līmleri mu'āvin olmaḳ ba'īd degüldür.

1 71b SE
2 'ilm ü:- SE
3 120a E
4 Olup SE

eş-Şeyḫ Ḫayre'd-dīn Ḫıżr bin el-İmām Aḥmed el-Amāsī eş-Şehīr bi-Īcādī (Amāsıyyeli[1] Īcādī Efendi)

"Īcādī Efendi" dimekle meşhūr-ı enām olan şeyḫ-i benāmdur. Ṭoḳuz yüz on tārīḫinde fā'iż-i ḳuvā vü ḳuderden istincād ve cenāb-ı vāhibü's-ṣuver netīce-i vücūdın muḳaddime-i 'ilm ü irādet ile īcād itmiş idi. Evā'il-i ḥālinde 'ilm-i şerīfe iştiġāl ve 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde taḥṣīl-i kemāl idüp şükūfezār-ı fünūndan deste-bend, her fende fā'iḳ-ı dānişmend olduḳda gülzār-ı dil-i zārına ṣarṣar-ı fenā vezān ve nihāl-i müstaḳīm-i ṭab'ı semt-i tecrīd ü[2] taṣavvufa şedīdü'l-meyelān olmaġın mānend-i naḫl-i ḫazān-resīde ṣoyınup küberā-yı Ḫalvetiyye'den Şeyḫ Cemāl Efendi ḫidmetlerine vāṣıl ve terbiyet-i mürşid-i kāmil ile s̱emere-i murāda nā'il olmış idi. Şeyḫ-i kerīm;

Beyt Kāmilüñ gitse vücūdı nice īcādı ḳalur

mażmūnını 'unvān-ı cerīde-i tekrīm ḳılup Īcādī Efendi merḥūmı ser-ḥalḳa-i sālikīn ve intiḳāllerinde vaṣıyyetleri üzere zāviye-i ma'hūdelerinde cāy-nişīn eylemiş idi. Ba'dehu Amāsıyye'ye naḳl idüp va'ẓ ü teẕkīr ve naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr üzere mürebbī-i saġīr ü kebīr iken Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd birāder-i kerīmi Sulṭān Selīm ile ceng eyledükden ṣoñra Amāsıyye Müftīsi Cürcān Efendi ile bunları risālet ṭarīḳı üzere vālid-i mācidleri Sulṭān Süleymān Ḫān āstānesine irsāl ve ḫᵛāhiş-i 'afv ü ifḍāl itmiş iken mükerreren 'alem-efrāz-ı şiḳāḳ olduġı ma'rūż-ı südde-i sipihr-vuşāḳ olduḳda Mevlānā Cürcān ile ṣāḥibü't-terceme mānend-i Yūsuf-ı ṣıddīḳ zindānī-i ḳahr ü tażyīḳ olmışlar idi. Berā'et-i sāḥa-i ṣadāḳat-mesāḥaları ẓāhir ü pedīdār olduḳda maẓhar-ı luṭf-ı bī-şümār-ı şāh-ı ferḫunde-dīdār oldılar. Āḫir-i 'ömrlerinde ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Resūl-i Enām *aleyhi's-selām* niyyetine şedd-i iḥrām-ı 'azīmet ve taṣfiye-i zülāl-i niyyet **[128b]** eyleyüp[3] ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesi Receb'inde Ṭaybe-i ṭayyibede rū-nihāde-i ḫāk ve ḥaẓīre-i Baḳī''de türāb-ı naḳī' ebr-i raḥmetle pāk oldı[4].

'Azīz-i merḳūm nuḫbe-i meşā'iḫ-ı Rūm, feyż-i irşādı nūr-baḫş-ı ḳulūb-ı ḳāsiye, te's̱īr-i enfāsı musaḫḫar-sāz-ı nüfūs-ı 'āṣiye, kes̱īrü'l-'ibāde, şedīdü'z-zehā-

1 - R1, E
2 Tecrīd ü SE
3 120b E
4 eyledi R1

de, ʿālim ü ʿāmil, kāmil ü mükemmil idi. Kiber-i sinni ile eks̱er-i eyyāmda ṣā'im ve her gice yüz rekʿat nāfile edāsına ḳā'im, rişte-i ʿalāḳa-i izdivācı yüzden ziyāde ezvāc-ı gevher-revāca silk-i intiẓām ve ḫulḳ-ı ḥasen ve ʿadl-ı müstaḥsen ile her biri maẓhar-ı riʿāyet ü ikrām olup dā'imā peyvend-i ʿaḳd-ı nikāḥı dört ʿaded ṣāliḥāta cihet-i cāmiʿa ve çehār duḫter-i ferḫunde-aḫter şebistān-ı ḫalvetgāhında şeb-çerāġ-ı żiyā-güster gibi lāmiʿa idi. Ḥaḳḳā ki maḥż-ı kerāmet ve muʿciz-i erbāb-ı ḥikmetdür[1].

eş-Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥīm bin eş-Şeyḫ Meḥemmed (İmām Efendi[2])

Ḥudūd-ı mi'e tāsiʿada ḫāk-i pāk-i Amāsıyye'den ẓāhir ve şecere-i vücūdı rüste-i naḫlistān-ı meẓāhir olmış idi. "İmām Efendi" dimekle meşhūr-ı enāmdur. Muḳteżā-yı fıṭrat-ı selīme ve cibillet-i müstaḳīme üzere ḳıblegāh-ı taḥṣīle teveccüh ü iḳbāl ve naḳd-i vaḳt-i ʿazīzin vaḳf-ı ṣaymaʿa-i istikmāl idüp az zemānda tekye-zen-i miḥrāb-ı ifāde ve seccāde-nişīn-i taḥḳīḳ u īcāde olmış idi. Baʿdehu;

Beyt Tevbe yā Rābb ḫaṭā yolına gitdüklerüme
Bilüp itdüklerüme bilmeyüp itdüklerüme

mażmūnı üzere cemīʿ-i maḥẓūrātdan tā'ib ve semt-i zühd ü ṣalāḥa[3] ā'ib olup vücūd-ı müsteʿārı mertebe-i fenāya yitürmüş ve Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥīm-i Merzifonī ḥażretlerine hediyye-i irādet getürmiş idi. Tekmīl-i ṭarīḳ ve taḥṣīl-i mertebe-i taḥḳīḳ eyleyüp nice zemān irşād-ı ʿibād ve terbiye-i erbāb-ı istiʿdād itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde vaḥşetkede-i fenādan remān ve dārü'l-üns-i ḳudse revān oldı.

ʿAzīz-i merḳūm āşinā-yı deryā-yı ẓāhir ü bāṭın-ı[4] ʿulūm, ṣāḥib-i kerāmāt-ı celiyye, vāṣıl-ı maḳāmāt-ı ġāyāt-ı[5] ʿaliyye, ʿĪsā-nefes, ẕāt-ı muḳaddes idi.

eş-Şeyḫ Ḥasan bin Ḫıżr bin Meḥemmed (Ḥasan Dede[6])

Maḥmiyye-i Edrine'den pedīdār ve "Ḥasan Dede" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. İntisāb-ı muḳaddimāt-ı fünūn ve iktisāb-ı levāzım-ı mefrūż u mesnūn

1 Ḥaḳḳā//ḥikmetdür:- SE
2 İmām Efendi:Amāsıyyelı ʿAbdu'r-Raḥīm Efendi SE
3 72a SE
4 ẓāhir ü bāṭın-ı:- SE
5 - SE
6 Ḥasan Dede:Edirneli Şeyḫ Ḥasan SE

itdükden ṣoñra Sünbül Sinān Efendi'den inābet, baʿdehu Merkez Efendi'ye ḫidmet idüp Mıṣr-ı Ḳāhire'ye hicret ve İbrāhīm Gülşenī ḥażretlerinden tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Baʿdehu Şām-ı şerīfde iḳāmet ve iḫtiyār-ı künc-i ʿuzlet idüp ṭoḳuz yüz yetmiş altı tārīḫinde ʿālem-i ḳudse riḥlet eyledi.

ʿAzīz mesfūr ser-çeşme-i feyż-i mevfūr, keşf ü kerāmet ile meşhūr-ı āfāḳ, kes̱īrü's-ṣamt u dā'imü'l-istiġrāḳ, eks̱eriyyā nergis-i gülşen-i bāṣıraları nā-güşāde ve ḳayd-ı taʿayyün-i hestīden āsūde, vaẓīfe vü zāviye ḳabūlinden şānı ʿālī, keşf-i aḥvāl-i nās ḫaṣīṣa-i ẕāt-ı bī-mis̱āli idi.

Mervīdür ki bir gün ḫilāl-i ṣoḥbetde buyururlar ki "Āstāneden fülān maṣlaḥata fülān kimse taʿyīn olındı. Allāhu aʿlem fülān gün fülān hey'etde vāṣıl olur." diyüp es̱vāb u devābbı aʿyān u elvānı ile taʿyīn ider. Fi'l-ḥaḳīḳa taʿyīn itdügi aʿyān bilā-ziyāde ve lā-noḳṣān mir'āt-ı[1] şühūdda ʿıyān olur.

Baʿżı aḥbābından[2] naḳl olınur ki **[129a]** menkūḥası olan ʿafīfe-i żaʿīfe ḥāmil iken bī-vaḳt ü nā-hengām ḳuzı ārzūsı ile ʿazīze keşf-i merām ider. Muḳteżā-yı şefḳat üzere ḥāline merḥamet idüp ḳıblegāh-ı ġaybe teveccüh iderler. Bir sāʿat mürūrından ṣoñra ḳapu açılup bir bere-i firişte-nihād dāḫil-i ṣavmaʿa-i irşād olur. والعهدة على الراوي[3]

eş-Şeyḫ Sinān (Sinān[4] Dede)

Vilāyet-i Ḳasṭamonı dāḫilinde "Boyābād" nām belde-i maʿmūreden bünyān-ı vücūdı refīʿu'l-ʿimād olmış idi. Nevādir-i fünūn-ı ʿāliye ve cevāhir-i ġālibeyi iḥrāz ve mıṣḳale-i ictihād ile cevher-i istiʿdādını ibrāz idüp sinān-ı nīze gibi ser-efrāz olduḳda ṣaffu'n-niʿāl-i ṭalebden ṭāḳ-ı miḥrāb-ı ifādeye irtiḳā ve menhel-i midrār-ı ifāżadan ʿaṭṭāş-ı zülāl-i taḥḳīḳı irvā vü isḳā eylemiş idi. Baʿdehu meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'den Ṭosyalı Naṣūḥ Efendi'ye ḫidmet ve tevbe-i naṣūḥ ile inābet idüp ḳanṭara-güẕār-ı mecāz ve irşād-ı erbāb-ı istiʿdāda mücāz olmış idi. "Gezencik" nām ḳaryede bir zāviye binā idüp ġulġule-i iştihārı ʿālem-gīr ve rāyet-i iʿtibārı perde-keş-i mihr-i münīr iken ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde ṣarṣar-ı fenādan şikeste ve menzil-i beḳāya bār-beste oldı.

1 121a E
2 Ecānibden E
3 "Sorumluluk anlatana aittir."
4 Boyābādī Sinān SE

ʿAzīz-i mersūm rū-gerdān-ı taʿayyünāt-ı rüsūm, ẕikr-i cehrī ile meclisi pür-teşvīr, enfās-ı müteberrikesi tīr-teʾs̱īr, āstānı merciʿ-i ṭullāb, ḫāk-i pāyı sürme-i aḥbāb idi.

eş-Şeyḫ Şaʿbān (Ḳasṭamonılı Şaʿbān Efendi)

Hilāl-i vücūd-ı mesʿūdı evc-i burc-ı Ḳasṭamonı'dan nümāyān ve āftāb-ı ʿālem-tāb-ı ʿināyetden müstefīż-i envār-ı ʿilm ü ʿirfān olup şehr-i mezbūrda kemāl-i fażīlet ile müşārün-ileyh bi'l-benān olduḳda ṭarīḳ-ı taṣavvufa ʿaṭf-ı ʿinān-ı ʿazīmet ve taṣfiye-i bāṭın u tekmīl-i nefse himmet idüp eʿizze-i kirāmdan Ḳoñurapalı Muṣliḥi'd-dīn Efendi'ye ḫidmet itmiş idi. Beẕl-i ictihād ile mālik-i meleke-i irşād olup ṣılasında bir zāviye bünyād eyledi. Tekyegāh-ı ʿirfānı Kaʿbetü'l-uşşāḳ ve ziyāretgāh-ı āfāḳ iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi tārīḫinde terk-i mülket-i eşbāḥ ve ʿazm-i ʿālem-i ervāḥ eyledi.

ʿAzīz-i merḳūm ʿumde-i meşāʾiḫ-ı Rūm, āstān-ı feyż-penāhı meykede-i ʿışḳ u maḥabbet ve mıṣṭaba-i irşād-destgāhı ābiş-ḫor-ı zülāl-i fażl ü ḥikmet, ṭarīḳları ẕikr-i cehrī vü devrān[1] ve iẓhār-ı vecd ü ḫeyemān, ḫadeng-i enfāsı bün-tīz, ṣāḥib-i cezbe ʿazīz idi. Vaẓīfe vü hediyye ḳabūl itmeyüp zirāʿat u ḥirās̱et ve kesb-i yedleri ile ḳanāʿat iderlerdi.

Ẕikr-i ʿÖmer Fuʾādī: El-ān türbeleri ziyāretgāh ve cā-nişīnleri " ʿÖmer Fuʾādī" nām ʿārif-i āgāhdur. Ser-germ-i bāde-i ʿışḳ-ı ilāhī olan ʿāşıḳlar tīr-i ciger-dūz-i maḥabbet iṣābetinden feryād idüp;

Beyt

فؤادي وا فؤادي وا فؤادي
فؤادي هائم في كل وادي[2]

zemzemesi ile ġulġul-efgen-i her meclis ü nādī olmaḳdan ḫālī degüllerdür.

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Yorġancı Emīr[3])

Ol naḫl-i ser-sebz-i çemenzār-ı Āl-i ʿAbā, ḫāk-i pāk-i Gīlān'da ḳarīn-i neşv ü nemā olup sāġar-ı dil-i pür-teşvīri sülāf-ı ṣāf-ı esrār-ı ḫᵛācegāndan reng-peẕīr

1 Vü devrān:- SE
2 "Gönlüm, ah gönlüm, vah gönlüm! Her vadide tutuşmuş, yanmış gönlüm…"
3 Yorġancı Emīr: Şeyḫ Meḥemmed-i Gīlānī Yorġancı Emīr SE

ve kefāf-ı mūcibü'l-'afāf içün ḫayyāṭ-ı liḥāf olmağın "Yorġancı Emīr"[1] dimekle şehīr olmış idi. 'Ādāt-ı sādāt-ı 'Acem üzere iki cānibe gīsūların irsāl ve sa'ādet-i siyādete iki müşkīn dāll iderdi. Evā'il-i ḥālde merḳad-ı Ebü'l-fetḥ'uñ türbedārı ve ol genc-i defīn-i **[129b]** 'izz ü temkīnüñ nigehdār-ı cevher-i ḫāk-i mezārı olmış idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi ḥudūdında ziyāret-i Beytu'llāh'a himmet ve edā-yı nüsk-i dīniyyeden tefrīġ-i ẕimmet eyleyüp Mekke-i Mükerreme'de ba'ż-ı meşā'iḫ-ı kirām ile ṣoḥbet ve tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Bade'l-ḳufūl ṭoḳuz yüz yigirmi yedi[2] tārīḫinde vāḳi' Belġırad seferinde rükeb-i sulṭānī ile hem-rikāb ve ḳavī-sāz-ı dil-i pādişāh-ı kām-yāb olup vāḳı'a ile yevm-i fetḥi ta'yīn ve tebşīr-i ẓaferle taṭyīb-i ḳulūb-ı Mü'minīn itmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi seyyid-i mezbūra şāh u gedānuñ 'uḳde-i i'tiḳādı muḥkem ve her biri maḳām-ı maḥabbetde rāsiḫ-dem ü s̱ābit-ḳadem[3] olup idrārāt-ı ḫāṣṣadan yevmī elli aḳçe vaẓīfe iḥsān olınmış idi.

Mervīdür ki eṣnāf-ı erbāb-ı vaẓā'if ile iştirāki ḳabūl itmeyüp;

Beyt Şehā luṭf Yaḥyāya senden gerek
Göñül ġayrıdan iltifāt istemez

mażmūnı ile 'arż-ı ḥāl itdükde vaẓīfesi ḫuddām-ı ḥarem-i ḫāṣṣ defterine ilḥāḳ olınup maẓhar-ı luṭf-ı maḫṣūṣ-ı ḫusrev-i āfāḳ olmış idi. Ol taḳrīb ile ekser-i eyyām ta'līm-i sedene-i südde-i 'ālī-maḳām içün serāy-ı sulṭānīye ḳudūm ve te's̱īr-i enfās-ı āteş-engīz ile āhenīn dilleri mūm iderdi. *Kelām-ı Ḥaḳḳ*'ı tekellümde bī-bāk ve nuṣret-i şer'-i ḳavīmde seyf-i ṣārim ü tīġ-ı Ḍaḥḥāk idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde 'āzim-i nüzhetgāh-ı cennet ve fā'iz-i sa'ādet-i şehādet oldı. Dāḫil-i sūr-ı Ḳosṭanṭıniyye'de Gül Cāmi'i ḳurbında vāḳi' zāviye-i ma'rūfesinde medfūndur.

'Azīz-i sālifü'l-evṣāf cur'a-nūş-ı sülāf-ı eslāf, dīde-dūz-i müşāhid-i keşf ü şühūd, berekāt-ı 'aṣr-ı serī'u'l-ḥarekātdan ma'dūd, sinn-i şerīfi 'aḳd-ı 'āşire ḳarīb, pīr-i nūrānī-i edīb idi.

Keyfiyyet-i şehādeti bu güne ḥikāyet olınur ki ser-i rāhda bir kāfir ilçisine rāst gelüp ḳaldurımdan inmedügi içün ḥiddet ve ġayret-i Hāşimiyye ḥareket

1 121b E
2 72b SE
3 Rāsiḫ//ḳadem:rāsiḫ-ḳadem SE

eylemekle mel'ūnı bir muştla ḍarbī ser[1]-nigūn ve ḍarb-ı ḳalem-i engüştle çihresin hem-reng-i naḳş-ı būḳalemūn ider. Yanında olan yasaḳcı maḫmūr bulınup kafirüñ 'ırżı yıḳılduġına bī-ḥużūr ve ḥamiyyet-i cāhiliyye ile dimāġı pür-şūr olmaġın Emīr'üñ farḳ-ı mübārekin 'aṣā-yı kebīr ile şaḳḳ ve şühedā-yı ehl-i beyte mülḥaḳ ider.

Mervīdür ki mevtinden muḳaddem ḫānesinde iki maḥall ḳazdurup birini medfen, birini çāh-ı āb itmek niyyetinde iken nā-temām terk eyleyüp müte'alliḳatı çāh içün ḥafr itdükleri maḥalle defn iderler. Birḳaç gün mürūrından ṣoñra oġlı İsmā'īl Çelebi'ye vāḳı'asında nümāyān olup cesedini ta'yīn eyledügi maḥalle naḳl eyleyüp ol maḥalli ḥafr itmek fermān iderler. Emrleri yirine geldükde ol maḥalden bir zülāl-i ṣāfī ve mā'-ı ṭuhūr ẓuhūr ider ki zülāl-i cennet gibi ḫoş-güvār ve āb-ı ḥayāta beñzer dinilse[2] yiri vardur. Ḥālā vaṣıyyetleri üzere ol siḳāye-i şīrīn, ṣafā-baḫş-ı ṣādırīn ü vāridīndür.

[Oġlı İsmā'īl Çelebi]: Oġlı İsmā'īl Çelebi ḥalḳa-beste-i cem'iyyet ve şūriş-engīz-i germiyyet olup "Ḫātūnlar gelmekle[3] mübāhiyāne ṣoḥbet olur." diyü Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'ya si'āyet olınduḳda mübtelā-yı bend ü zindān olup ol ḥālden ferāġat ve deryūze-i bāb-ı ekābir ile ḳanā'at[4] eylemiş idi. **[130a]** Biñ yigirmi ḥudūdında fevt oldı. Pīr-i ṣāliḥ idi.

eş-Şeyḫ Sinān (Kürd Sinān Dede[5])

Vilāyet-i Kürdistān'dan ẓuhūr ve 'arā'is-i ma'ārife ṣarf-ı nefā'is-i mühūr idüp cām-ı melāmdan keşende-i bāde-i 'ışḳ-ı ilāhī ve ser-mest-i keyfiyyāt-ı nā-mütenāhī olmış idi. Bi'l-āḫire zencīr-i cezebāt-ı 'ışḳ u şevḳ gerden-i irādetine ṭavḳ olmaġın keşān keşān cānib-i Ḥaḳḳ'a tevfīḳ ve sevḳ-ı ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ itmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi şeyḫ-i sāmī 'Alī bin Meymūn eş-Şāmī ḫidmetlerinden taḥṣīl-i murād ve tekmīl-i ārzū-yı fu'ād eyledi. Ba'dehu Mıṣr-ı Ḳāhire'de tavaṭṭun ve iẓhār-ı teşebbüt ü temekkün idüp bir mescid-i ḫarābı ta'mīr ve mişkāt-ı ḫalvetgāhı mıṣbāḥ-ı tevḥīd ile tenvīr itmekle perīşān dilleri pervānevār

1 - E
2 - R1, E
3 122a E
4 - SE
5 Kürd Sinān Dede:Sinān Efendi R1, E

çerāğına cem' ve cem'iyyet-i aḥbāba raḫşende-şem' iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde āsīb-resīde-i ṣarṣar-ı fenā ve rū-gerdān-ı menzil-i 'anā olmış idi.

'Azīz-i mezbūr maḳāmāt-ı 'āliye ile meşhūr, hibe vü ṣadaḳa ḳabūlinden müstağnī, vaẓīfe vü 'aṭıyyeye iḥtiyācdan ġanī, ceyb-i ġaybdan nuḳre-rīzān ve mihr-i raḫşān gibi kendü yanından zer-efşān idi.

Mervīdür ki 'aṣrında Mıṣr'a gelen vülāt u ḥükkām, ziyāretine iḳdām itdükçe rıżā göstermeyüp 'aṭıyyelerin dā'imā redd ve hediyyelerinden derīçe-i iltifātı sedd idermiş. Mıṣr beglerbegisi ḫazīneden vaẓīfe ta'yīn eyleyüp berātın gönderdükde ḳabūl itmeyüp bi'l-āḫire kerīmelerine tevcīh itmişler. Ma'a hāẕā maṣārif-i yevmiyyesi beş yüz aḳçeden ziyāde ve kemāl-i ġınā üzere[1] ḳarār-dāde imiş. Eks̱er-i eyyām mesācid ü ḥücerāt binā eyleyüp fuḳarāya vaḳf itmek mu'tādı ve beẕl ü taṣadduḳ muḳteżā-yı ṭab'-ı kerem-nihādı idi. Firāş-ı ḥücresi pūst u ḥaṣīr, dergāh-ı irşād-penāhı 'ālem-maṣīr, enfāsı mü'es̱s̱ir, kerāmeti ẓāhir 'azīz idi.

Ḫulefāsından biri şeyḫ-i vācibü't-tekrīm 'Abdu'l-kerīm Efendi'dür ki ḳaṣabāt-ı Rūm'dan belde-i İştib'de seccāde-nişīn-i irşād ve delīl-i rāh-ı reşāddur. Biñ ḥudūdına dek ḥayātda olduġı mesmū'dur.

eş-Şeyḫ Ḥasan (Ẓarīfī Efendi[2]) {Ẓarīfī}

Sirozīdür. Maḫlaṣı "Ẓarīfī" ve semt-i ma'ārifüñ ḥarīfidür. Taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle ehemm-i meṣāliḥ ve eks̱er-i fünūndan iḥrāz-ı ṭaraf-ı ṣāliḥ ḳılup Kemāl Paşa-zāde Efendi ḫidmetlerinde dānişmend iken dünbāle-dev-i şem'-i hidāyet olup Şeyḫ Pīrī Efendi'ye irādet getürmiş idi. Ba'de ḥuṣūli'l-murād maḥrūse-i Burūsa'da tekye-zen-i maḳām-ı irşād olup ḥacca giderken Mıṣr-ı[3] Ḳāhire'de Seyyid İbrāhīm Gülşenī'ye mülāḳī ve dāḫil-i ḥalḳa-i 'uşşāḳı olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl naẓar-ı pīr ile irşāda mücāz ve ka'b-ı şāmiḫ ü ḳadem-i rāsiḫ ile eks̱er-i meşā'iḫden ser-efrāz olduḳdan ṣoñra İstanbul ḳurbında Rūmili Ḥiṣārı'nda vāḳi' Boġaz Ḥiṣārı'nda 'Alī Baba Zāviyesi'nde ki ḥālā "Ṭurmış Dede Tekyesi" dimekle meşhūrdur, seccāde-nişīn-i meşīḫat ve mürşid-i erbāb-ı ṭarīḳat olmış idi[4]. Ṭoḳuz yüz otuz beş ḥudūdında İbrāhīm Gülşenī da'vet-i pādişāh-ı Rūm

1 - R1, E
2 Ẓarīfī Efendi:Ẓarīfī-i Sirozī SE
3 73a SE
4 122b E

ile İstanbul'a şeref-baẖş-ı ḳudūm olup Ṣadr-ı A'ẓam Rüstem Paşa dārü's-salṭanada bir ẖalīfelerin ibḳā itmek recā eyledükde bunları ta'yīn eyleyüp ḥalīle-i celīlesi olan sulṭān, Langa Maḥallesi'nde binā eyledügi zāviyeyi iḥsān eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi tārīẖinde dāmen-çīn-i ẖākdān-ı fenā ve mütevec-cih-i gülşen-serāy-ı **[130b]** beḳā olmış idi. Rūmili Ḥiṣārı'nda "Ḳayalar" nām maḥalde medfūndur. Ta'miye ṭarīḳı üzere tārīẖ-i intiḳālidür:

Mıṣrā' Ẓarīfīnüñ dirīġā gitdi rūḥı[1] (977)

'Azīz-i sālifü'l-beyān mecma'u'l-baḥreyn-i 'ilm ü 'irfān, sinn-i şerīfi yüzden mütecāviz ve 'azīzleri sinnine mütenāhiz, ḥüsnü's-semt[2], ẓarīfü'ş-şemā'il, şeyẖ-i 'ārif ü merd-i kāmil idi.

İttifāḳ-ı ārā bunuñ üzerinedür ki ṭarīḳ-ı Gülşenī'de bunlara mu'ādil, ẓāhir ü bāṭını ma'mūr, şeyẖ-i kāmil ü mükemmil gelmemiş ola.

Naḳl olınur ki ṭarīḳları ẕikr-i cehrī ile ḥarekāt ve raḳṣ u taṣfīḳ ile naġamāt itmek iken ṭoḳuz yüz elli yedi tārīẖinde pīrdaşı Şeyẖ Ḳaramanī şer'-i şerīfe muẖālif ba'ż-ı şaṭḥiyyāt iẓhār itmekle maẓhar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī olduḳda sirā-yet-i sū'-i ẓann bā'iṡ-i taḥrīk-i fiten olmaġın e'izze-i Naḳş-bendiyye'den Emīr Buẖārī Şeyẖi Maḥmūd Efendi'ye irādet getürüp maẓhar-ı sırr-ı fā'iżü'l-birri olmaġla cāmi'u'l-esrār-ı cehr ü iẖfā olmışlar idi. Ḫalvetiyye'den ba'ż-ı kümmel cehrüñ āẖiri iẖfā ve āşināya īmā ile iktifā, ṭarīḳa-i meslūke olduġın beyān it-mişlerdür. Naḳl-i ḥadīṡ ü tefsīr ve *Meṡnevī-i Şerīf* enfāsı ile meclisi ta'ṭīr, de'b-i ḳadīmi ve elsine-i ṡelāṡede ibdā'-ı bedā'i'-i şi'r ü inşā ve revā'i'-i cezīleyi ifşā resm-i kerīmi idi.

eş-Şeyẖ Aḥmed Ḫayālī (Gülşenī-zāde Seyyid[3] Ḫayālī) {Ḫayālī}

'Ayn-ı 'ilm ü 'irfāna bā'iṡ-i rūşenī olan İbrāhīm Gülşenī ḥażretlerinüñ maẖ-dūm-ı güzīni ve ẖalef-i ṣāliḥ-i seccāde-nişīnidür. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ senesinde pederleri 'azm-i cennāt-ı na'īm idüp;

---

1 ظريفى نك دريغا كتدى روحى
2 ṣamt SE
3 Aḥmed SE

Beyt (940) مات قطب الزمان إبراهيم[1]

tārīḫ vāḳiʿ olduḳda bunlar maḳāmlarında muḳīm olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesinde gül-berg-i cemʿiyyeti perīşān ve ʿāzim-i gülşen-i cinān oldı. Dāḫil-i zāviyede vāḳiʿ türbe-i muḳaddesede medfūndur. Yirlerine maḫdūm-ı mükerremleri Seyyid ʿAlī Ṣafvetī seccāde-nişīn-i irşād olmış idi.

Seyyid-i merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, şeyḫu't-ṭarīḳa ve reşḥu'l-ḥaḳīḳa, baḥr bin vābil, kāmil bin kāmil, mā'u's-semā-yı kerāmet, dürr-i girān-bahā-yı velāyet idi. Ümmī iken keşf ü kerāmete maḥmūl ʿirfānı ve "Ḫayālī" maḫlaṣı ile muḥaḳḳıḳāne eşʿār-ı belāġat-ʿunvānı vardur. Ḥīn-i vilādetlerinde pederlerinüñ mürşidi Dede ʿÖmer Rūşenī ḥayātda olup bu manẓūme-i gevher-şiʿārı āvīze-i mehd-i iʿtibārı itmiş idi:

Beyt Bu körpe ulalduḳca ʿīnen ḫūb olacaḳdur
Günden güne bir sevgili maḥbūb olacaḳdur

Bi'l-küllīsi maʿṣūmlaruñ pāki ʿazīzi
Mıṣruñ şehi şeh-zāde-i Yaʿḳūb olacaḳdur

Ḥikāyet olınur ki ʿArab-zāde merḥūm Mıṣr'a ḳāżī olup ḫaber-i naṣbı vāṣıl olduḳda şeyḫüñ aḥbābı şemʿine cemʿ olup basṭ-ı kelām iderler ki "Ḥālā şehrimüze ḥākim olan efendi, naẓar-ı ḳāṣır-ı ehl-i ẓāhir üzere inkār-ı meşā'iḫde muṣirr ve Mıṣr'a gelmesi size ve aḥbābıñuza mużırdur. Bā-ḫuṣūṣ gülşen-i tevḥīd olan ḫānḳāh-ı ehl-i tecrīdi ṣarṣar-ı ḫazān gibi perīşān ve medfen-i[2] gencīne-i ʿirfān olan türbe-i ʿazīzi vīrān, belki üstüḫᵛānların sūzān itmege neẕr itdügi ʿanʿane-i s̱iḳāt ü ruvāt ile mertebe-i taḥḳīḳa irmişdür. Maṣlaḥat-ı vaḳt[3], muḳteżā-yı ḥazm u iḥtiyāṭ ile ʿāmil olup fuḳarā ile tebdīl-i mekāna ʿazīmet ve pençe-i ḳahrından taḫlīṣ-i girībān-ı ʿiṣmetdür." Seyyid Ḫayālī bu maḳāli gūş eyledükde deryā-yı ġayreti ḫurūş ve ṣarṣar-ı hevlnāk-i celāl ile cūş eyleyüp lafẓ-ı celāli yād ve meczūbāne feryād iderek elinde olan ʿaṣāyı **[131a]** mānend-i

1 "Zamanın kutbu İbrahim öldü."
2 123a E
3 Vaḳt üzere SE

Mūsā pīşgāhında[1] memlū ṭuran ḥavż-ı āba[2] ḍarb idüp bir vechle mevc-ḫīz ü cünbiş-nümā eyler ki ḥużżār-ı meclis heybetinden lerzān ve bu kār-ı bü'l-ʿaceb-den ḥayrān olurlar. Baʿdehu "Gelebilürse gelsün[3], bildügin itsün ve balıḳlar-dan ḫalāṣ olursa ḳumda oynasun." mażmūnını gūyān ve cānib-i ḥareme revān olmışlar. On beş günden ṣoñra ʿArab-zāde'nüñ deryāda gelürken ġarḳı ḫaberi gelüp tedḳīḳ olınduḳda yevm-i maʿhūda müṣādif olduğı taḥḳīḳ olınur. *Ve'l-ʿil-mu ʿinda'llāhi'l-vāḥidi'l-ḳahhār.*

eş-Şeyḫ Sinān (Sinān Efendi[4])

Vilāyet-i Anaṭolı'da vāḳiʿ "Ṭaraḳlı Yeñicesi" nām ḳaṣaba aʿmālinden "Ḳa-rabörçek" didükleri ḳarye-i maʿmūreye intisāb ile meşhūr ve nefḥa-i ṭurra-i ḥūr gibi ol sevāda māye-i ibtihāc u ḥubūr olmış idi. Ḳarye-i mezbūrede olan ḫānḳāh eben ʿan-ceddin silsileleri mürīdānına tekyegāhdur. Muḳaddem ceddi Bayram Dede, baʿdehu pederi eş-Şeyḫ Aḥmed seccāde-nişīn-i[5] irşād ve mü-rebbī-i ʿubbād-ı ʿibād olup ṣāḥibü't-terceme Begbāzārı ḳaṣabasında meşā'iḫ-ı ṭarīḳ-ı Ḫalvetī'den Şeyḫ Dāvud Efendi'ye, baʿdehu oġlı Meḥemmed Efendi'ye ḫidmet ve āstān-ı feyż-resānlarında tekmīl-i ādāb-ı ṭarīḳat eyleyüp irşāda mü-cāz olduḳda pederi irtiḥāl ve zāviye-i meşrūṭa bunlara intiḳāl eyledi. İḥyā-yı merāsim-i ṭarīḳat ve irvā-yı leb-teşnegān-ı maḥabbet üzere iken ṭoḳuz yüz yet-miş yedi senesinde civār-ı raḥmete riḥlet eyledi.

ʿAzīz-i mezbūr mihr-i fā'iżü'n-nūr gibi beẕl-i nevāl ile meşhūr, āyende vü re-vendeyi ḳurṣ-ı nān u niʿmet ile żiyāfet muʿtādı ve duʿāsından istimdād idenlere dest-gīrī-i himmet resm ü nihādı, luṭfı şāmil, şeyḫ-i kāmil idi.

eş-Şeyḫ Nūḥ bin eş-Şeyḫ Meḥemmed el-Amāsī (Nūḥ Efendi[6])

Tercemesi sebḳ iden İmām Efendi'nüñ ṣınv-ı ʿazīz-i muḥteremi ve birāder-i tev'emān-ı gevher-i mükerremidür. Evā'il-i ḥālinde ʿilm-i ẓāhiri taḥṣīl ve mer-tebe-i muḳaddimātı tekmīl idüp ṭarīḳ-ı zühd ü ṣalāḥa sālik ve naḳd-i vaḳt-i

1 Meyān-ı meydānda SE
2 ḥavż-ı āba:ḥavża SE
3 - R1, E
4 Dede SE
5 73b SE
6 Dede SE

ʿazīzine mālik olmış idi. Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥīm-i Merzifonī'den inābet ve ṭarīḳ-ı hidāyete iṣābet eyleyüp kāmil ü mükemmil ʿazīz olmış idi.

Mervīdür ki evā'il-i sülūkinde dāḫil-i dārında bir ġār ḥafr idüp inzivā vü iʿtizāl ve nefs-i kāfir-mācerā ile ḥarb ü nizāl iderek mücāhedāt-ı şāḳḳa iḫtiyār itmiş idi. Vech-i ḥelālden her sene rubʿ-ı keyl şaʿīri ṭaḥn eyleyüp ḳurṣlar peydā ve anlarla kemāl-i żaʿf müstevlī olduḳca iġtidā idüp gāhī ziyāde gelmek olurdı. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Receb'inde intiḳāl ve civār-ı raḥmete irtiḥāl eyledi.

Şeyḫ-i müşārün- ileyh صبت سجال المغفرة عليه[1], aḥvāl-i ʿacībe ve müşāhedāt-ı ġarībe ṣāḥibi[2], ḳıdve-i meşā'iḫ-ı kümmel ve mürşid-i kāmil ü mükemmel idi.

Naḳl olınur ki Sulṭān Süleymān Ḫān Naḫcivān seferine revān olduḳda şeyḫ-i merḳūma biñ altun gönderüp mülāḳāt murād eyledüklerinde istiʿfā vü istiġnā eyleyüp "Bu ʿaḳārı ṭālibi olanlara virsünler. Ġaraż duʿā ise biz ḫidmetimüz bilürüz. اللّهم انصر من نصر الدين واخذل من خذل الدين[3] duʿāsı vird-i şebāne vü ṣubḥgāhımuzdur. Hemān nuṣret-i dīn-i mübīne himmet itsünler. Duʿā ḫırmen-i ḫırmendür." diyü cevāb gönderürler.

eş-Şeyḫ Aḥmed (Yek-çeşm Aḥmed Çelebi[4]) {Çelebi}

Vilāyet-i Ḳaraman'dan ẓuhūr idüp "Yek-çeşm Aḥmed Çelebi" dimekle meşhūr olmış idi. Dārü'l-mülk-i İstanbul'a[5] ḳudūm ve ʿulemā-yı ʿaṣrdan aḫẕ-ı nevādir-i ʿulūm itdükden ṣoñra**[131b]** tekellüfāt-ı resmiyyeden ferāġ ve pūte-i derūna ibrīz-i maḥabbet-i İlāhiyyeyi ifrāġ ḳılmaġla pīr-i[6] āftāb gibi dūr-bīn ve sūz u tāb-ı ʿışḳ u şevḳa ḳarīn olup Merkez Efendi'nüñ dā'ire-i ṣoḥbetine dāḫil ve noḳṭa-i murāda vāṣıl olmış idi. Nice zemān Tercemān Yūnus Zāviyesi'nde seccāde-nişīn olup meşġūl-i naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ve cehr ü naġamāt ile ḥalḳa-beste-i tevḥīd ü teẕkīr olmış iken baʿż-ı umūr isnādı ile refʿ olınup baʿdehu Nişāncı Celāl-zāde'nüñ müceddeden Eyyūb'de binā eyledügi cāmiʿ-i şerīfde vāʿiẓ ve nāṣıḥ taʿyīn olınmış idi. Her cumʿa günleri anda ve is̱neyn gün-

1 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."
2 123b E
3 "Allah'ım, dîne yardım edenlere yardım et. Dîni terk edenleri terk et."
4 Aḥmed Çelebi:Aḥmed Ḥabībī Dede SE
5 Ḳosṭanṭıniyye'ye SE
6 - SE

leri Ġalaṭa'da vāḳiʿ ʿArab Cāmiʿi'nde germ-sāz-ı meclis-i irşād u naṣīḥat iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz tārīḫinde riḥlet eyledi.

ʿAzīz-i maʿhūd efrād-ı meşā'iḫden maʿdūd, "Çelebī" maḫlaṣı ile güher-bend-i eşʿār ve gevher-i meknūn-ı esrār ile mufaṣṣal-sāz-ı silkü'l-le'āl-i ās̱ār idi.

eş-Şeyḫ Aḥmed (Ḳalburcı Şeyḫi)

Belde-i Kütāhiyye ḳurbında "Ġırbalcı" nām ḳaryeden ẓuhūr idüp elsine-i ʿavāmda "Ḳalburcı Şeyḫi" dimekle meşhūr ve "Mihmāndār" ve "Çavdarlı" laḳabları ile daḫı mez̠kūr idi. Vilāyeti ʿulemāsından taḥṣīl-i fünūn ve cīm-i siyāhdan aḫẕ-ı ḥurūf-ı maʿānī-i mefrūẓ u mesnūn eyleyüp Şeyḫ Sinān-ı Ḳaramanī ḫidmetine vāṣıl ve ʿAbdu'l-laṭīf Efendi'nüñ naẓar-ı kerāmetine nā'il olmış idi.

Naḳl olınur ki bir gün iki şerīki ile derse ḥāżır olup şeyḫ-i mezbūruñ ṣafāsı zemānında her biri derūnında merkūz olan ümniyyenüñ ḥuṣūli recāsına istidʿā-yı duʿā iderler. Şeyḫ-i merḳūm daḫı tīr-i duʿāyı pertāb eyledükde hedef-i icābete iṣābet idüp biri dil-ḫˇāhı üzere ḳā'idü'l-ceyş-i pādişāh olup biri naḳş-ı żamīrine muvāfıḳ ehl-i ʿilm-i daḳā'iḳ olup ṣāḥibü't-terceme māl-i ḥelālinden bereket ve ḫˇān-ı Ḫalīl gibi dükenmez niʿmet bulur.

Baʿdehu İstanbul'a gelüp ḳuṭb-ı dā'ire-i ḥaḳīḳat Merkez Efendi ḫidmetlerinde tekmīl-i ṭarīḳat eyleyüp irşāda mücāz olduḳdan ṣoñra Ḳasṭamonılı Şaʿbān Efendi'nüñ naẓar-ı ʿināyeti ile ser-efrāz olmış idi. Bi'l-āḫire ḳaryesine ʿavdet ve zāviye-i maʿrūfesinde iḳāmet eyleyüp āyende vü revendeyi iṭʿām ve ṣādırīn ü vāridīne ikrām-ı tāmm itmege ḳıyām idüp bu vech üzere sübḥa-gerdān-ı şüḥūr u aʿvām iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz tārīḫinde mihmān-ı mükerrem-i dārü's-selām oldı.

Mıṣrāʿ Rūḥına raḥmet oldı[1] (978)

tārīḫ-i intiḳālidür.

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr[2], ḳurṣ-ı āftāb ve hāle-i māhtāb gibi nān u ḫˇānı rūz u şeb āmāde ve kehkeşān-ṣıfat simāṭ-ı niʿmeti dā'imā güşāde, gül-i sūrī mis̱āl ḫande-rūy ü süfre-güşā, mānend-i ebr-i bahārī dā'imü'l-feyż ü rāḥat-baḫşā, dest-i kerem-peyvesti deryā-yı velāyet, ceyb-i ʿināyeti maḫzen-i

---

1 روحينه رحمت اولدى
2 124a E

ġāyb u hemyān-ı kerāmet, ḥarem-i keremi mezraʿa-i tuḫm-i nān-ḫʷāh, *bereketün min-berekāti'llāh* idi. Mede'l-ʿömr ṣadaḳa vü ʿaṭıyye ve ʿulūfe vü hediyye[1] ḳabūl itmeyüp maḥṣūl-i ḥirās̱et ile[2] maʿīşet iderdi. Ḥāṣıl olan buġdaydan müsāfirīne iḫrāc-ı nān u niʿmet ve arpasın[3] devābba ḳısmet itmek muʿtādları idi.

Cümle-i kerāmāt-ı ẓāhirelerindendür ki tuḫm-i gendüm çavdar didükleri irdā-yı ḥubūb iken bī-naẓīr buġday ḥāṣıl olurmış. "Çavdar Şeyḫi" tesmiyesine bāʿis̱ oldur, dirler. Arpayı[4] bir enbāra ḳoyup ḳapusını pinhān ve altında olan oluḳdan rīzān iderlermiş. Mede'd-dehr[5] ol enbār tehī ḳalduġı meşhūd ve bī-hengām ẕaḫīreye **[132a]** iḥtiyāc maʿhūd degül idi. Ḥīn-i vedāʿda her mihmāna birer çörek iḥsān eyleyüp zād-ı rāh ve ġıda-yı şebāngāh iderlermiş ve hergāh "Şeyḫüm ʿAbdu'l-laṭīf Efendi'nüñ bereket-i duʿāsıdur." diyü teşekkür iderlermiş. Sulṭān Selīm-i ḥalīm şeh-zāde iken ziyāret ve ṭaleb-i duʿā vü himmet eyleyüp zāviyesi ḳurbında bir mescid-i zībā binā itmişlerdür. El-ān maʿmūr ve ziyāretgāh-ı cumhūrdur.

eş-Şeyḫ Muṣṭafā (Muṣṭafā Çelebi[6])

İstanbul ḳurbında vāḳiʿ "Babanaḳḳāş" dimekle maʿrūf ḳarye-i maʿmūreye sebeb-i iştihār olan Bayram-ı ʿAcemī'nüñ ḫalef-i ṣalāḥ-güsteri ve Defterdār Dervīş Çelebi'nüñ birāder-i kihteridür. ʿUlemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp taḥṣīl-i kemāl üzere iken ṭarīḳdan ferāġat ve kibār-ı Naḳş-bendiyye'den Ḥakīm Çelebi ile ṣoḥbet eyleyüp feyż-i naẓarlarından behre-yāb ve şerbet-i ʿināyetleri ile şifā-sāz-ı dil-i bī-tāb olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde Ḥakīm Çelebi riḥlet idüp zāviyelerinde seccāde-nişīn-i meşīḫat oldı. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde maḥmil-bend-i ʿālem-i āḫiret oldı. Ḳarye-i Babanaḳḳāş'da birāderi inşā itdügi cāmiʿ-i şerīf ḥareminde medfūndur.

---

1 vü hediyye:- E
2 74a SE
3 şaʿīrin SE
4 Şaʿīri SE
5 ʿömr SE
6 Muṣṭafā Çelebi:Bābā Naḳḳāşlı Şeyḫ Muṣṭafā SE

ʿAzīz-i merḳūm naḳş-bend-i perend-i ʿulūm, ʿālim ü ʿābid, mütevekkil ü zāhid, ʿīş-i yesīr ile ḳāniʿ, ḥalīm ü selīm ü mütevāżıʿ idi. Birāderinden gelen ṭaʿāmı ḳabūl itmez ve anlar ġurūr-ı cāh u devlet ile heftede bir defʿa ziyāretine gelürken bir kerre ḫānesine gitmez idi. Anlar daḫı ṭoḳuz yüz seksan Cemādiye'l-āḫire'sinde intiḳāl eyledi. Ferzend-i ʿAcem olmaġla cāme-i istiʿdādı ṭırāz-ı ḳābiliyyet ile muʿallem, ḫoş-ṭabʿ u ḫoş-soḥbet, dervīş-nihād u ṣāfī-ṭaviyyet idi.

eş-Şeyḫ İbrāhīm (İbrāhīm Efendi[1])

Vilāyet-i Ḳaraman'da Seyyidīşehri'nden nümāyān ve "Cündī Maḥmūdoġlı" dimekle şöhre-i cihān olmış idi. Ceddi Seyyid Hārūn ile vilāyet-i ʿAcem'den bile gelmiş ve seyyid-i mezbūruñ naẓar-ı himmetine maẓhar olmış idi. Ol naẓaruñ berekātı mevrūs̱e olup nebīresi olan ṣāḥibü't-terceme ümmī iken[2] ṣafḥa-i nā-nüvişteden naḳş-ḫᵛān ve ser-çeşme-i zülāl-i ʿirfān idi. Şarḳ yolı üstinde Şüle Baba Zāviyesi'nde seccāde-nişīn ve gūşe-güzīn-i ʿizz ü temkīn iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz hilālinde ʿāzim-i ḫuld-i berīn oldı.

ʿAzīz-i mezbūr muʿteḳad-i cumhūr, maẓanne-i kerāmet, ehl-i nefes ve ṣāḥib-i himmet idi.

Oglı İsmāʿīl Çelebi'den naḳl olınur ki bir gün babası Şeyḫ İbrāhīm ile mezārāt-ı Müslimīn miyānından güẕār iderlerken muḳteżā-yı şefḳat-ı pederī üzere keşf-i ḳubūrdan iẓhār-ı esrār ve aḥvāl-i mevtādan iḫbār idüp kiminüñ meşhedi eẓhār-ı envār ile ravża-i cinān, kiminüñ merḳadi nār-ı ʿaẕāb u ʿiḳāb[3] ile ḥufre-i nīrān olduġın beyān ider. İsmāʿīl Çelebi içlerinden birini taʿyīn eyleyüp su'āl itdükde "Ḳatl-i nefs itmekle mübtelā-yı ʿaẕāb ve şāribü'l-ḫamr olmaġla ḥāli ḫarābdur." diyü cevāb virür.[4] والعهدة على الراوي

eş-Şeyḫ Yaʿḳūb el-Germiyānī (Yaʿḳūb[5] Efendi)

Miyān-ı[6] vilāyet-i Germiyān'da "Şeyḫlü" nām belde-i[7] maʿmūreden pedīdār ve ʿaskerī zümresinden bir çerinüñ silkü'l-le'āl-i nesebine gevher-i şehvār

1 İbrāhīm Efendi:Seyyidīşehrli Şeyḫ İbrāhīm SE
2 124b E
3 ʿaḳārib R1
4 "Sorumluluk anlatanın üzerindedir."
5 Şeyḫ Yaʿḳūb SE
6 - E
7 ḳarye E

olmış idi. Maṭla'-ı ḥālinden istifāża-i envār-ı 'ilm ü 'irfāna sa'y ü iḳdām ve 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde **[132b]** ḫāme gibi teşmīr-i sāḳ-ı ihtimām eyleyüp mālik-i niṣāb-ı fażl ü 'irfān ve sālik-i ṭarīḳ-ı müsta'iddān olmış iken bir gice mir'āt-ı 'ālem-nümā-yı ḫayālde ṣūret-i ḥaşr u neşr 'ıyān ve aḥvāl-i pür-ehvāl-i rūz-ı ḳıyāmet[1] nümāyān olup görür ki mīzān-ı 'adl ḳurulmış ve ṣaḥā'if-i a'māle[2] mühr-i ḫitām urulmış. Ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı maḥşer mānend-i tābe-i pür-tāb ḫalḳ-ı 'ālem miṡāl-i[3] ḳaṭre-i sīm-āb, ser-mest-i ıżṭırāb, āşinā ṣanduġuñ bīgāne, 'āḳil ḳıyās itdügüñ dīvāne, nāz-perverān-ı şerīfü'n-nefs-i pādişāh-meşreb, meżā'iḳ-ı nefsī nefsīde tefsīde-leb, ne vālidde şefḳat-i veled, ne kimseden kimseye meded, ol ḥālde bunlar daḫı şu'le-i nār gibi her-sū-devān ve kemāl-i ıżṭırāb u iltihāb ile cūyende-i dermān iken bir şecere-i 'āliye görürler ki miṡāl-i ıṭnāb-ı mümill, memdūdu'z-ẓıll, taḥtında bir fırḳa-i nāciye hevl-i 'aẕābdan me'mūn, maẓhar-ı kerīme-i ﴿لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾[4] ve bir münādī ṭarīḳ-ı ḫalāṣa hādī olup "Her kim ḫalāṣ murād iderse bu ṭā'ifeye iltiḥāḳ eylesün." diyü nidā ve 'arṣa-i resthīzi pür-ṣadā ider. El-ḥāletü hāẕihi sa'y-i mevfūr ve bez̲l-i maḳdūr ile ol kirām-ı ṣāliḥīne ḳarīn ve ḫavf u ḥazenden emīn olur. Çünkim ḫᵛābdan bīdār ve ser-mestī-i ġafletden hüşyār olur. Ya'ḳūb-ı cānı būy-ı pīrāhen-i Yūsuf-ı maḳṣūda muntaẓır ve mānend-i merd-i vāḳı'a-bīn çāh-ı muẓlim-i ṭabī'atde hā'im ü ḥā'ir iken dāḫil-i Ḳostantıniyye'de vāḳi' Muṣṭafā Paşa Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād, delīl-i rāh-ı reşād, zīver-i şükūfezār-ı tevḥīd, şāḫ-ı müşkīn-nefḥa-i ṣafḥa-i tecrīd, Sünbül Sinān Efendi ḥażretlerine irādet getürüp müştaġil-i mücāhede vü riyāżet olmışlar idi.

Mervīdür ki eyyām-ı mücāhedelerinde[5] üç günde bir ifṭār idüp altı ay ṣudan perhīz-kār olmaġla güẕārende-i şitā vü bahār olmışlar idi.

Lā'iḥa-i faḳīr-i cāmi'u'l-ḥurūfdur ki[6] vāḳı'ada görilen şecer-i aḫżar-şi'ār, zāviye-i mezbūreye medār-ı iştihār olan zencīrli serv ile ta'bīr olınmaḳ münāsib-i ḥāl, bā-ḫuṣūṣ intifā'-ı mīveden olmayup sāyeden olmaḳ ecell-i münāsebāt-ı aṣl u miṡāldür.

1 ḳıyām SE
2 Aḥvāle SE
3 Mübtelā-yı SE
4 Kur'ân-ı Kerîm, Yûnus Sûresi, 10/ 62, "… onlara korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de."
5 74b SE
6 125a E

Ḳarīne-i ḥal ṭoḳuz yüz otuz altı senesinde Sünbül Efendi pejmürde-i ḥazān-ı fenā ve evrāḳ-ı cem'iyyeti perīşān-ı rūzgār-ı bī-ser ü pā olup;

Mıṣrā' Cennete 'azm eyledi pīr-i 'azīz[1] (936)

tārīḫ vāḳi' olduḳda cur'a-i sülāf-ı selef-i ṣālihīn, baḳıyye-i naḳıyye-i 'ārifīn, eş-Şeyḫu'l-e'azz, Muṣliḥi'd-dīn el-müştehir bi-Merkez vaṣıyyetleri üzere ḳuṭb-ı dā'ire-i irşād ve s̱ābit-ḳadem-i maḳām-ı terbiye-i 'ibād olup Ya'ḳūb Efendi ḫidmetleri mütāba'atından tekāsül ve mübāya'atından teġāfül üzere iken bir şeb-i ṭalebde çeşm-bend-i menāmdan seyr-i 'acā'ib-i eyyām ḫilālinde görürler ki bir meclis-i 'aẓīm ve maḥfil-i kerīmde ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā عليه من الصلوات أطيبها وأزكاها[2] bi'ẕ-ẕāt ḥāżır ve żu'afā-yı ümmete naẓar-ı 'ināyetle nāẓır olup pīşgāh-ı 'ālīlerinde vaż' olınmış kürsī-i va'ẓ ü teẕkīr üzere Merkez Efendi cāy-gīr olmış, Sūre-i kerīme-i Ṭaha'yı tefsīr ider ve farḳ-ı ferḳad-sāy-ı şeyḫ-i 'azīzde olan 'imāme, mānend-i ġamāme gāh hem-reng-i leyl-i lā'il, gāh sipihr-i kebūdī-cāme gibi ḫuḍrete mā'il müşāhede olınur. Bu kār-ı bü'l-'acebī-rengde **[133a]** olanlardan su'āl ve iḳbāl idenlerden istikşāf-ı ḥāl eyledükde "Levn-i ḫuḍret temām-ı şerī'atine ve gūne-i sevād kemāl-i ṭarīḳatine işāretdür." diyü cevāb virürler.

Faḳīr eydürin ki Sūre-i Ṭaha tefsīrine ḥüsn-i ta'bīr esmā'-i Nebeviyye'den olmaġla irşād-ı ṭarīḳat-ı Muḥammediyye ola. *Allāhu a'lem bi'l-esrāri'l-ḫafiyye.*

El-ḥāletü hāẕihi te'ṡīr-i ḫᵛāb-ı ḫūb-āṡār ile şeb-güşā gibi ġonçe-i dil-i ḳābili maẓhar-ı futūḥ-ı bī-şümār olup seḥeri āstān-ı şeyḫe rūy-māl ve feyż-i terbiyeleri ile taḥṣīl-i āmāl eyleyüp ṭarīḳat-ı Ḫalvetiyye'de kāmil ü mükemmil ve mecma'u'l-baḥreyn-i meşreb-i 'ālīleri ẓāhir ü bāṭına şāmil olmış idi. Ol esnāda Rūmili ḳaṣabātından belde-i Yanya'da sākin zu'amādan Meḥemmed Aġa bunlaruñ şevḳına bir zāviye binā eyleyüp şeref-i ḳudūmlerin recā itmekle niyāzı ḳabūle ḳarīn ve nice yıllar ol diyārda delīl-i ṣuleḥā-yı sālikīn olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı Receb'inde vezīr-i a'ẓam olan Lüṭfī Paşa sābıḳan Yanya begi iken sāye-i 'ināyetlerine ilticā üzere olmaġın ḥalīle-i celīleleri olan gevher-i şāhvār-ı

---

1 جنته عزم ايلدى پير عزيز
2 "Salavâtın en temiz ve en güzeli onun üzerine olsun!"

silk-i ʿOs̱māniyān, Şāh Sulṭān binti Selīm H̱ān İstanbul'da cāmiʿi ḳurbında zāviyede ki el-ān pāye medārisindendür, bunları iskān itmiş idi. Ṭoḳuz yüz elli bir senesinde Merkez Efendi'nüñ ḳuṭb-ı şimālī-i mādde-i ḥayātı noḳṭa-i iʿtidālden zā'il ve pergār-ı rāst-rev-i ʿömri girīve-i fenāya mā'il olduḳda oġlı Seyyid Aḥmed Efendi cā-nişīnleri olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış bir senesinde ol ser-defter-i ʿuşşāḳ, pederlerinüñ ṣılası olan ḳaṣaba-i ʿUşşāḳ'a hicret eyleyüp Yaʿḳūb Efendi bi'l-istiḥḳāḳ[1], Zāviye-i Muṣṭafā Paşa'da feyż-baẖş-ı āfāḳ olduḳda ṣāḥibetü'l-ẖayrāt, erīke-nişīn-i ḥayāt olmaġın zāviyelerini müderrisīne taʿyīn ve dārü't-taʿlīm-i ʿulemā-yı dīn itmiş idi. Nice zemān ol mıṣṭaba-i[2] ehl-i ʿirfānda cez̠ebāt-ı maḥabbeti dil-i erbāb-ı istiʿdāda ḳullāb ve āstān-ı feyż-resānı veche-tü'l-āmāl-i ṭullāb olup gāh naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ile şekker-rīz-i dimāġ-ı müste-miʿān, gāh tevḥīd ü tez̠kīr ile āteş-engīz-i[3] ḥarrāḳa-i dil-i sālikān olup dā'ire-i meclisi ol bedr-i temāma hāle ve enfās-ı āteşīn ile mānend-i şuʿle-i cevvāle olmış idi.

Beyt Ḥalḳası çenber-i ḳandīle dönüp cāmiʿde
Döndi ḳandīle göñüller düşicek āteş-i ḥāl

Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḳaʿde'sinde nāy-ı nefesi dem-beste-i zemze-me-i ḥayāt ve çerāġān-ı cemʿiyyeti perīşān-ı ṣarṣar-ı memāt oldılar.

Gitdi ḳuṭb-ı rūzgār[4] (979)

maẖdūmları Sinān Çelebi lisānından[5] tārīẖ-i intiḳālleridür. Cāmiʿ-i Şerīf-i Muṣṭafā Paşa sāḥasında medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur. Yirlerine maẖ-dūm-ı kerīmleri ser-efrāz-ı erbāb-ı taṣavvuf, eş-Şeyẖ Sināne'd-dīn Yūsuf, vāris̱-i seccāde ve mürebbī-i erbāb-ı zehāde olmış idi.

ʿAzīz-i sālifü'l-beyān ser-çeşme-i fażl ü ʿirfān, ʿumde-i meşā'iẖ-ı Rūm, maẖ-zen-i cevāhir-i ʿulūm, ḳuṭbu'l-evtād, ʿimād-ı bünyād-ı irşād idi. Ẕikr-i cehrī ve devrān ḥaḳḳında risāleleri ve maḳbūl-i erbāb-ı ḳabūl olmış ḳabāleleri vardur.

1 125b E
2 Manṣıba SE
3 āteş-engīz-i:şerāre-rīz-i E, SE
4 كتدى قطب روزكار
5 Maẖdūmları//lisānından:- SE

Mervīdür ki Yanya'da sākin iken ḳarīnlerinde vāḳiʿ Pireveze Ḳalʿası'na küffār-ı Fireng müstevlī olup muḥāṣara itdüklerinde imdād-ı Müslimīn içün kemer-bend-i ġazā ve ʿalem-efrāz-ı veġā olmışlar idi. ʿAsker-i küffār içinden raḫş-ı āteş-güẕār ile germ-reftār ve lemḥatü'l-baṣarda şuʿāʿ-ı **[133b]** naẓar gibi vāṣıl-ı ḥiṣār olup mehābet-i kerāmetden melāʿīn-i ḫāsirīnden biri seng-i rāh olmaġa cür'et ve kelb-i ʿaḳūr gibi taʿarruża iḳāmet idememiş. El-ḥāletü hāẕihi germiyyet-i bāzār-ı ceng ü cidāl ve teʿāṭī-i edevāt-ı ḥarb u ḳitāl es̱nāsında ḳalʿa burcında olan ṭop-ı gerdūn-kūbı elleri ile nişāna rāst ve sīne-i ḫaṣmı derḫᵛāst eyleyüp āteş virdükde evvelā ʿalem-i çelīpā-peykeri şikest, baʿdehu serdār-ı ʿasker-i küffāruñ sīnesini mānend-i şest idüp sūrāḫından revān ve rūḥ-ı bī-fütūḥına delīl-i rāh-ı nīrān olur. Bu ḍarb-ı nuṣret-nişān ʿasker-i Fireng'i perīşān eyleyüp fetḥ-i bāb-ı menāṣ ve beden-i ḳalʿayı renc-i Firenc'den ḫalāṣ eyledi. Gūyā ki ol mühre-i bāhirü't-te's̱īr bir ḥabb-ı mücerreb idi ki[1] sevdā-yı sevād-ı küfri izāle ve dem-i fāsidi taḥt-ı vādīye isāle eyledi.

Maḫdūmları Sinān Efendi merḥūmdan menḳūldur ki bir gün pederleri ḥużūrında namāz içinde ḫāṭıradan şikāyet eylemişler. Yaʿḳūb Efendi buyurmışlar ki "Ḳırḳ yıldur namāzda degül sā'ir aḥvālde bile dīde-i baṣīret aḥvel olmayup māsivā daġdaġa-engīz olmamışdur." Baʿdehu buyurmışlar ki "Evā'il-i sülūkümde bir gün şuġl üzere murāḳabe ve ḥużūrda iken bir şaḫṣ-ı ʿuryān öñümde mütemes̱s̱il ü nümāyān oldı. ʿSetr-i ʿavret, yāḫūd defʿ-i s̱ıḳlet eyle' didüm memnūʿ[2] olmadı. Bi'l-āḫire cevāb virüp ʿDün ḳılduġuñ ikindi namāzınuñ ṣūret-i mis̱āliyyesiyüm. Sünnet benüm libāsum idi. Baʿżı meşāġil-i dünyeviyye içün terk eyledüñ. Ben ḳıyāmete dek böyle ḳalsam gerek.' didi. Ol zemāndan berü ṣalāt emrinde intibāh üzereyüm."

Bir tārīḫde ḳaḥṭ-ı bārāndan şikāyet olınup ʿazīzi Oḳmeydānı'na duʿāya çıḳarurlar. Fi'l-ḥāl bārān ʿālemi reyyān ider. Ol ḥāle dā'imā te'essüf eyleyüp "Kes̱rete uġraduḳ. Fużullıḳ nemüze yarardı?" dirler imiş.

Kelimāt-ı ṭayyibelerindendür ki "Dünyada bir ferde reşküm yoḳdur. İllā dünyāya gelmeyenlere. Evvelā ʿālem-i vaḥdet firāḳı, s̱āniyen şükr-i niʿmet-i vü-

1 75a SE
2 126a E

cūd edāsından ʿacz ḫicābı, s̱ālis̱en mertebe-i kemāl-i istiʿdāda fā'iz olmaduğımuzdan derd-i ḫüsrān dā'imā lez̄z̄et-i dünyāyı telḫ ve ġurre-i sürūrı selḫ ider." buyururlarmış. Bu maṭlaʿ anlaruñdur:

Beyt Ben ne ḫidmetkār u ne maḫdūm olaydum kāşkī
Gelmeyeydüm ʿāleme maʿdūm olaydum kāşkī

[Maḫdūmları] Sinān Efendi[1]: Maḫdūmları Sinān Efendi, Yanya'da vücūda gelüp ṣafā-yı cevher-i istiʿdād ile ʿalem ve nūk-i ṭabʿ-ı bün-tīz ile ser-efrāz-ı ʿālem olup āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ itdükden ṣoñra Şāh[2] Efendi'den mülāzım ve semt-i tedrīse ʿāzim olmış iken ʿinān-ı ʿazīmeti taḥvīl ve pederleri ṭarīḳını tekmīl idüp meşrūṭaları olan Yanya Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād olmışlar idi. Pederleri intiḳālinde maḳāmlarına ḳā'im ve menbaʿ-ı feyż-i dā'im olup baʿdehu şeyḫu'l-Ḥarem ve erkān-ı Kaʿbe gibi[3] muʿazzez ü mükerrem oldılar. Ol maḳām-ı kerīmde nice yıllar ḫidmetde, belki devletde ve ʿizzetde olup ṭoḳuz yüz seksan[4] [ṭoḳuz] Rebīʿu'l-evvel'inde rebīʿ-i ḥayātı āḫir ve ġubār-ı ḫākdān-ı vücūddan pāk ü ṭāhir oldı. Maḫdūm-ı kerīm-i ercümendi faḫru'l-ḳużāt ʿAbdu'l-kerīm Efendi fażl ü kemālde vāṣıl-ı mertebe-i ʿālü'l-ʿāl olduḳların naḳl iderdi.

[Şāh Efendi'den mülāzım olup ṭoḳūz yüz seksan yedide fevt olmışdur. Defter-i ṣaġīrde vardur. Burada z̄ikri ilġā olınup inşā'allāhu teʿālā devlet-i Murādiyye'de müstaḳillen z̄ikr olına[5].]

eş-Şeyḫ Ebū Saʿīd bin eş-Şeyḫ Ṣunʿu'llāh (Ebū Saʿīd Efendi[6])

Pederlerinüñ ḫamīr-i **[134a]** vücūd-ı nezāhet-ālūdı aʿmāl-i Tebrīz'den maʿdūd olan ḫāk-i pāk-i ḳarye-i Küzegerān'dan bürūz idüp āteşdān-ı maḥabbet-i İlāhiyye'de puḫte-i ʿışḳ-ı ʿālem-sūz olduḳda ʿUbeydu'llāh-ı Naḳş-bendī

1 Müstakil biyografisi için bkz. s. 1005
2 Ebu's-suʿūd E, SE
3 - SE
4 ṭoḳuz//seksan:biñ yigirmi bir E, SE (Biyografi sahibi şahsın Sultan III. Murad tabakasında müstakil biyografisi vardır. Orada ölüm tarihi 989 olarak belirtilmiştir.)
5 Şāh//olına:- R1, SE; der-kenār E
6 Ebū Saʿīd Efendi:Ebū Saʿīd-i Tebrīzī SE

ḥażretlerinüñ çeşme-i ma'āriflerinden nūşende-i zülāl-i 'avārif, şeyḫ-i sāmī Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān-ı Cāmī ile ḫidmet-i 'azīzde hem-dest ve sebū vü cām gibi hem-ḥāl-i ḫīz ü nişest olmışlar idi. Ba'dehu ḫilāfet-i irşād ile naḳş-endāz-ı nesīc-i āmāl-i erbāb-ı isti'dād ve meşreb-i feyż-resānları ābiş-ḫor-ı fu'ād-ı verrād olup Ḫorasan'dan Āẕerbāycān'a irtiḥāl ve Tebrīz'de irşād-ı erbāb-ı ḥāl itmişler idi. Ḫamse ve tis'a mi'e tārīḫinde[1] Şāh İsmā'īl-i pür-tażlīl ẓuhūr idüp vilāyet-i 'Acem fitne-i rafż u ilḥād ile der-hem olduḳda bir zemān Ekrād-ı Bidlīs ile celīs ve ġumūm-ı firḳat-i aḥbābla enīs olup bi'l-āḫire ḥubb-ı vaṭan ḳā'id-i 'inān-ı iḫtiyārı olmaġla Tebrīz'e rücū'ı şüyū' bulduḳda şāh-ı güm-rāh ḳatl niyyeti ile da'vet ve āyīn-i bāṭılları üzere ḥīn-i duḫūlde[2] secde teklīfine cür'et idüp şeyḫ-i ḳavī-i'tiḳād, müsā'ade-i murād itmeyüp mehābet-i ṣalāḥ u diyānet, ol mülḥid-i bed-dile īrās̱-ı ru'b u dehşet itmekle ihānete cür'et idemeyüp ṣadrı olan Mīr Cemāle'd-dīn-i Iṣfahānī şefā'ati ile sālimen menziline 'avdet eyledi. Ol es̱nāda ṣāḥibü't-terceme encümen-efrūz-ı vücūd ve müşerref-sāz-ı 'ālem-i şühūd olup ṣadr-ı mezbūr bu ḳıṭ'a-i gevher-intiẓāmı āvīze-i mehd-i sa'ādet-'ahdi[3] ḳılmış idi:

هشتم ذی قعدة نهصد و بیست
متولد بساعت خیرست
بو سعیدی بما که داد خدا
ثانی بو سعید ابو الخیرست [4]

Hilāl-i 'īd-i sa'īd gibi maṭla'-ı ḥālinden mutaṣaddī-i taḥṣīl-i kemāl ve zemān-ı ḳalīlde bāliġ-i mebāliġ-i ricāl olup ḳıdve-i 'ulemā-yı a'lām Mīr Ġıyās̱e'd-dīn Manṣūr ḫidmetinde vāṣıl-ı merām ve sā'ir esātiẕe-i kirām ve cehābiẕe-i fiḫām ifāżası ile bedr-i temām olduḳda Mollā Aḥmed-i Ḳazvīnī ṣūret-i ḥüccācda diyār-ı Rūm-ı cennet-rüsūma duḫūl itdükde Şeyḫ Ebū Sa'īd daḫı bu ṭarīḳla maḳṣūda vuṣūl murād idüp 'amm-i büzürgvārı olan şeyḫ-i 'azīz ile rāh-ı gürīz ṭutduġı ma'rūż-ı Şāh Ṭahmas-ı ḫannās-iltibās olmaġla ḥabs u tenkīle mübādere ve on biñ 'aded dīnār-ı sürḫle müṣādere idüp esbāb u emlāki s̱imān-ı

1 Mi'e tārīḫinde:mi'ede SE
2 126b E
3 SE'de " 'ahd" ve "mehd" kelimeleri yer değiştirmiştir.
4 "920 Zilka'de'sinin sekizinci gününde hayırlı bir saatte doğdu. Allah'ın bize verdiği Ebû Saîd, ikinci Ebû Saîd Ebü'l-hayr'dır."

raḫīṣe ile ibtiyā' ve 'aḳār u żayā'ı bu ṭarīḳ ile 'urża-i itlāf ü żıyā'[1] eyledükden ṣoñra itmām-ı meblaġ-ı ma'hūd içün beden-i nāzikleri fersūde-i dendān-ı kelbeteyn ve ol kilāb-ı ẕū-nāb elinde munḳalib-i beyne'l-cemreteyn olmış idi. Ḥattā ḳıṭa'āt-ı lüḥūm-ı mesmūmelerin kilāba ilḳā eyleyüp vücūd-ı mes'ūdların i'dām ve sermāye-i ḥayātların temām itmek mertebesinde ilzām itmişler idi. Eşḫāṣ-ı mezbūreden ba'żı İslām'a ḳarīb olanlaruñ müsāmaḥası ile ḥabsden firār ve cānib-i Erdebīl'e güẕār iderler. Ol ḫıṭṭa gūr-ḫāne-i ecdādı olmaġın dā'iresine dāḫil olan kā'inen men kāne muṭālebeden emīn olmaḳ āyīnleri olmaġla ṣāḥibü't-terceme ol maḳāma vāṣıl olup varṭa-i belādan rehā bulur. 'Amm-ı kerīmi ża'f-ı pīrīden firāra[2] ḳādir olmayup gird-āb-ı 'anāda ḳalur. Ḳarīne-i ḥāl iki sene miḳdārı Mollā Ḥüseyn-i Erdebīlī ḫidmetinde iştiġāl itmişler idi. Ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde vāḳi' Elḳāṣ seferinde **[134b]** pādişāh-ı kişver-sitān, ebü'l-maġāzī Sulṭān Süleymān Ḫān, şemşīr-i İslām'la āftāb-ı diraḫş ve[3] tāc-ı pā-māl-i ḳızılbaş hem-ser-i evtād-ı raḫş olup baḳıyyetü's-süyūfı sebük-ḫīz-i rāh-ı gürīz ve cezūr-ı tīcān-ı ḥumret-nümā ḫıyār gibi rīz rīz oldukda ikisi daḫı muḫayyem-i sulṭānīye vuṣūl ve pīşgāh-ı bārgāh-ı Süleymānī'de ruḫṣat-ı müşūl bulmışlar idi. Elṭāf-ı sulṭānī ḫāṭır-ı mecrūḥlarına merhem-i Süleymānī olup belde-i Āmid'e dāḫil olduḳlarında 'amm-i kerīmleri 'āẓim-i dārü'n-na'īm ve maẓhar-ı luṭf-ı 'amīm oldı. Ḥaleb'e vāṣıl olduḳlarında ta'yīn-i vaẓīfe ile nüvāziş olınup ġamām-ı en'ām-ı ḫāḳānī murād üzere terṭīb-i çemenzār-ı emānī itmedükde[4] hümāyūn-ı pādişāh ile mu'ārefesi olmaġın sefer-i Hind'e 'azīmet eyledügi gūş-zed-i vezīr-i Āṣaf-naẓīr, Rüstem-ḳudret olup[5] murād üzere iḥsān ve dārü's-salṭana ṭarafına hem-'inān eylemiş idi. Muḳaddem on beş aḳçe ta'yīn olınup dest-yārī-i teraḳḳıyyāt ve tetābu'-i iżāfāt ile ḳabūle ḳābil ve devlet-i 'Alī Paşa'da mi'e-i kāmileye vāṣıl olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir tārīḫinde edā-yı ḥiccetü'l-İslām ve ziyāret-i Beytü'l-ḥarām eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan Cemādiye'l-ūlā'sında sübḥa-i eyyām-ı 'ömri temām ve rişte-i enfās-ı ḥayātı resīde-i bend-i ḫitām oldı. Cāmi'-i Şeyḫ Vefā ḥareminde müstaḳill ḥaẓīre içre medfūn ve kitābe-i bābı bu ḳıṭ'a-i mevzūndur:

---

1 Ve//żıyā':- SE
2 75b SE
3 Şemşīr//ve:sāye-i livā-yı İslām'la ol diyāra pīrāye-baḫş ve SE
4 127a E
5 Murād//olup:- SE

Ḳıṭʿa

چون شیخ ابو سعید مرحوم
زین دار فنا بآب رو شد

از بس که وفا نمود با خلق
میدان وفا از آن او شد[1]

ʿAzīz-i merḳūm kevkeb-i saʿd-ı āsmān-ı ʿulūm, ẓāhir ü bāṭını maʿmūr, aḫlāḳ-ı kerīme ile meşhūr, ʿulūm-ı ʿaḳliyyenüñ çābük-süvār-ı meydānı, fünūn-ı naḳliyyenüñ gūy-rübā-yı ʿirfānı, menbaʿ-ı seḫā vü kerem, ʿazīzü'l-vücūd u mükerrem idi.

Menḳūldur ki kemāl-i nezāhet ü veraʿı rütbe-i vesveseye īṣāl idüp ġasl-ı evānī vü esᵛābı iḫrāc-ı dā'ire-i iʿtidāl itmişler idi. Ḥattā pūstīn ü kefşi debāġat pāyesinde taṭhīr itmeyince istiʿmāl itmezler idi. Kemāl-i inbisāṭla muʿāmele iderlerken bisāṭına kimseyi iclās itmeyüp muṣāfaḥadan ṣoñra ellerin ġasl itmek muʿtādları idi. Ḫᵛān-ı niʿmeti mebẕūl, rütbe-i keremi kerāmete maḥmūl, ḥaḳḳ-gūy ve güşāde-rūy, nāfiẕü'l-kelām, maḳbūlü'l-enām ʿazīz idi. Müddet-i ʿömrini tecerrüd ile ifnā eyleyüp cihet-i maʿāş içün ḫalḳla müdārātı revā görmemiş idi. Bu ḥaḳīr, ʿazīz-i mezbūruñ te'līfinden menḳūl İmām Ḳāżī Beyżāvī'nüñ tercemesini gördüm. Ġāliba ṭabaḳāt-ı müfessirīn yazmışlardur. *Raḥmetu'llāhi teʿālā ʿaleyhi.*

eş-Şeyḫ Meḥemmed İlhāmī (İlhāmī[2] Efendi) {İlhāmī}

Leṭāfet-i yaylaḳ ile meşhūr-ı āfāḳ olan medīne-i Siroz'dan ẓuhūr idüp dil-i ilhām-peẕīri meclā-yı nūr-ı şuʿūr olduḳda taḥṣīl-i mühimmāt-ı ʿulūm ve dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm idüp ṭarīḳ-ı ʿilme sülūk itmiş iken nīme-i rāhdan ʿinān-pīç olup Mıṣr-ı Ḳāhire'ye ʿazīmet ve Şeyḫ İbrāhīm Gülşenī āstānesinde tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Baʿdehu İstanbul'a vāṣıl olup Tercemān Cāmiʿi'nde imām ü ḫaṭīb ve zāviyesinde şeyḫ-i edīb olmış idi. Ders-i *Mes̱nevī* ve naḳl-i maʿnevī ile sübḥa-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz seksan senesi ḫilālinde irtiḥāl eyledi.

1 "Merhum Şeyh Ebû Saîd'e bu fânî evin kapısı kapandı. Halka o kadar vefa gösterdi ki vefa meydanı ona ait oldu."

2 Sirozī Meḥemmed SE

Şeyẖ-i mezbūr kemāl-i taḳvā ile meşhūr, naḳl-i tefsīr ü ḥadīs̱e ḳādir, te's̱īr-i enfās-ı müteberrikesi ẓāhir 'azīz idi. "İlhāmī" maẖlaṣı ile şi'ārı ve teẕkirelerde **[135a]** eş'ārı vardur. Fevā'id ü ma'ārifden bir cöng tertīb eylemişdür. "*İlhāmī Cöngi*" dimekle meşhūr ve maḳbūl-i cumhūrdur.

eş-Şeyẖ Bālī (Ser-ẖoş Bālī Efendi) {Cevherī}

Manend-i āftāb-ı 'ālem-tāb[1] ser-germ-i 'ışḳ-ı ilāhī ve mis̱āl-i cām-ı bedr-i temām leb-rīz-i feyż-i nā-mütenāhī, şem'-i ḥaḳīḳatüñ pervāne-i şikeste-bāl-i sūziş-pesendi, ḳuṭbu'l-'ārifīn Ser-ẖoş Bālī Efendi'dür. Peder-i vālā-güheri şeh-zāde-i nā-ümmīd[2] Sulṭān Aḥmed bin Bāyezīd merḥūmuñ üstād-ı hüner-veri ve mu'allim-i feżā'il-güsteri idi. Maẖdūmınuñ cāme-i ḥayātı ṭırāz-ı şehādet ile mu'allem ve zimām-ı tevsen-i eyyām dest-i Sulṭān Selīm-i cihān-gīre müsellem olduḳda ba'ż-ı bilāda ḥākim ü vālī ve le'ālī-i āmāli silk-i ḳażāda mütelālī olmış idi. Ṣāḥibü't-terceme belde-i Şire'de çeşmesār-ı vücūda vürūd ve ẖāk-i tīreyi felek-i es̱īre maḥsūd eylemiş idi. Mir'āt-ı bāli ṣayḳal-ı sa'y ü ictihād ile maṣḳūl ve maḥall-i irtisām-ı ṣuver-i ẕihniyye-i ma'ḳūl ü menḳūl olduḳda ẖ᷾āce-i sulṭān-ı Süleymān-nigīn, Mevlānā Ḫayre'd-dīn Efendi ẖidmetlerinden mülāzım ve yigirmi beş aḳçe ile Kepenekçi Medresesi'nde ifādeye müdāvim olup ba'de ḳażā'u'l-vaṭar terk-i ṭarīḳat-ı kibr ü baṭar ḳılup rāh-ı Ḫalvetiyye'ye sülūk ve naḳd-i vücūdın ol sikke ile meskūk itmiş idi.

Sebeb-i ferāġı kendülerden naḳl olınan üzere bir vāḳı'a-i 'acībe ve mübeşşere-i ġarībe olmışdur. İcmāli budur ki evā'il-i ṭalebde maḥrūse-i Burūsa'da taḥṣīl-i 'ilm ü edeb ṣadedinde iken bir gice şehbāz-ı çeşmi, şehper-i müjgānı be-hem ve dīde-i cānı seyr-i 'acā'ib-i 'ālem idüp geşt ü güẕār-ı şehristān-ı ẖayāl es̱nāsında bir şāh-rāha uğrayup gūş-ı hūşına āvāze-i ẕikr-i cemīl ve ṣadā-yı tesbīḥ ü tehlīl vāṣıl olmaġla ol meclis-i celīle dāẖil olduḳda görür ki ṣūfiyyeden bir ḳavm-ı nūrānī ḥalḳa-beste-i tevḥīd-i sübḥānī olup kenār-ı ḥalḳada bir şeyẖ-i murāḳıb, ġavṭa-i[3] deryā-yı vecde ṭālib iken imāmevār baş ḳaldurup bunlara naẓar-ı himmet ve ol ṭā'ifeye iltiḥāḳ içün da'vet ider. Bunlar daẖı i'tiẕār idüp

1 'ālem-tāb:- SE
2 127b E
3 Ġarḳa-i SE

ḫāṭırda dağdağa-i tekmīl-i ṭarīḳ ve ba'ż-ı 'ulemādan ārzū-yı[1] semā'-ı ders ü taḥḳīḳ dāmen-gīr olduğını iş'ār ve def'-i ḫāṭıradan ṣoñra ḫāk-i pāylarına rūy-māl nihāyet-i āmāl idügin iẓhār idüp ḫ͏ᵛābdan bīdār olur. Ḳarīne-i ḥāl birḳaç seneden ṣoñra maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de ḳarār ve yārān ile seyr-i kūçe vü bāzār iderken bir zāviyeden ġulġule-i tevḥīd-ı cān-fezā, mānend-i na'ra-i yāhū-yı āşinā, gūş-zed-i dil-i hüşyārı ve muḥarrik-i ḫāṭır-ı bī-ḳarārı olup bī-iḫtiyār cūyende-i rāh ve dāḫil-i ḫānḳāh olduḳda 'ayni ile muḳaddemā vāḳı'ada gördü-gi meclis-i feyż-ḳarīn, meşhūd-ı naẓar-ı 'ibret-bīn olup kenāre-nişīn-i ṣoḥbet olan 'azīz-i ṣāḥib-i himmet bunları yanına da'vet ider ve işrāf-ı żamīr ü işrāḳ-ı ilhām-semīr ile ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾[2] āyet-i kerīmesin tilāvet itdükden ṣoñra ḫitāb-ı müsteṭāb buyurup "Ders ü ifādesi ārzū-yı dil-i zāruñ olan 'allāme-i Mesīḥā-dem, gülū-feşārı-i mergle ebkem olup min-ba'd bahāne ḳalmadı. Şimden ṣoñra meş'ale-i müşa'ale-i 'ibreti iş'āl ve meşġale-i nāfi'aya iştiġāl **[135b]** itmez misüz?" didükde cān ü dilden telbiye-i icābet ve pīş-i naẓar-ı 'ināyetlerinde tevbe vü inābet idüp nām-ı pür-iḥtirām-ı 'azīzden su'āl ve ism-i mekān-ı feyż-resāndan istikşāf-ı ḥāl eyledükde 'Alī Paşa Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād olan Ramażān Efendi ḫidmetleri olduğın taḥḳīḳ iderler. 'Azīz-i mezbūr *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'de[3] mesṭūr olduġı üzere 'ummān-ı ḥaḳā'iḳ-ı tevḥīd, kān-ı gevher-i terk ü tecrīd, şem'-i nūr-efşān-ı hidāyet, baḥr-ı bī-pāyān-ı kerāmet idi. Ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde intiḳāl eyleyüp 'Alī Paşa Cāmi'i ḥareminde defn olınmışdur.

Bu rivāyet daḫı vāṣıl-ı niṣāb-ı dirāyetdür ki evā'il-i ṣoḥbetlerinde vāḳi' olup bā'iṡ-i inciẕāb-ı ḫidmet-i pīr ve sülūklerine sebeb-i aḫīr olmaġla kendü lisānlarından bi-'aynihā naḳl olınur: "Bir gün ḥużūr-ı 'azīzde zānū-zede-i ḫidmet idüm. Ṭaşradan bir kimse gelüp müftī-i 'aṣr Çivi-zāde Şeyḫ Meḥemmed Efendi'den naḳl-i selām ve basṭ-ı kelām idüp 'Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i 'Arabī ḥażretlerinüñ *Füṣūṣ*'ı ḫuṣūṣında i'tiḳādları nicedür? Ḥak mıdur, bāṭıl mıdur, su'āl iderler.' didükde ḥażret-i 'azīz nār-ı ġażabı şerār-engīz idüp buyurdılar ki 'Efen-

1 76a SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Hadid Sûresi, 57/ 16, "İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı gelmedi mi?"
3 128a E

düñe söyle, şeyḫden ne virdi alamaz. Günde yedi kerre baṭnını ṭaʿām-ı ḥarāmdan pür iden ādem esrār-ı buṭūn-ı sebʿaya vāṣıl olmaḳ muḥāl ve dem-beste-i ḥayret olmayanlar ol baḥr-ı ḥaḳāʾiḳdan gevher-i maḳṣūd ele getürmek münselibü'l-iḥtimāldür. Ḥażret-i şeyḫ ol kitābı yazarken on beş günde bir ifṭār iderlerdi. Bīhūde taʿaṣṣubı ḳosun. Nām-ı şeyḫi yād eyledükde aġzını müşg ü gül-āb ile yusun. Kitāb-ı mezbūrdan ki fi'l-ḥaḳīḳa gevher-i meknūn ve lisānü't-ṭayr-ı erbāb-ı rumūzdur, el çeküp;

Beyt

أذا لم تستطع أمرا فدعه
وجاوزه إلى ما تستطيع[1]

mażmūnı ile ʿāmil olsun.' diyü cevāb irsāl itdiler. Şaḫṣ-ı mezbūr edā-yı risālet eyleyüp cevāb-ı telḫ-i şūr-engīzden ḫār-ı pür-çīn gibi[2] cebīn-i pür-çīn ile ʿavdet eyledükde faḳīr kelāma ruḫṣat bulup 'Benüm sulṭānum, Çivi-zāde Efendi mutaʿaṣṣıb ādemdür. Bā-ḫuṣūṣ kelimāt-ı ġāmıża-i şeyḫe inkārda rāsiḫ-dem ü ṣābit-ḳademdür. Vech-i aḥsen ile müdāfaʿa buyurulsa, eger cenābuñuza, eger aḥbābuñuza keşmekeş-i ẓāhir-bīnān-ı ḳāṣır-fehmden ṭarīḳa-i eslem degül midür?' diyü ʿarż-ı niyāz ve sırr-ı ser-be-mühr-i derūnı bāz eyledügümde cevāb virdiler ki 'Ḫavf idecek nesne yoḳdur. Ġāyeti budur ki ʿaḳd-ı meclis idüp bizi iḥżār ve taḥḳīr ü izdirāyı tekrār der-kār ideler. Ol zemān iḳtiża iderse işte şöylece iderüz.' diyüp farḳ-ı mübāreklerin ceyb-i cübbeye çeküp fi'l-ḥāl maḥallerinden ġāʾib oldılar. Faḳīre ol ḥālde dehşet-i ʿaẓīme müstevlī olup nice zemān deng ü ḥayrān ḳālıb-ı bī-cān ḳaldum. Bir saʿāt mürūrından ṣoñra beden-i mübārekleri ḳālıb-ı cübbeye rūḥ-baḫş ve cemāl-i bā-kemālleri maṭlaʿ-ı girībāndan[3] āftāb-ı diraḫş olduḳda bī-iḫtiyār kef-i pālarına yüzüm sürüp 'Bu vażʿ-ı ġarīb-i ʿibret-nümā, sīmyā ḳabīlinden midür?' diyü suʾāl itdüm. Buyurdılar ki 'Sīmyā degüldür. Nefs-i nāṭıḳaya mücāhedāt-ı şāḳḳa ve riyāżāt-ı ṣādıḳa ile mücerredāt-ı nūrāniyyeye ittiṣāl ḥāṣıl olup bedenini ān-ı vāḥidde **[136a]** iʿdām ü īcāda ḳādir ve sırr-ı āyet-i ﴿إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾[4] bu maʿnāyı müfessir olur.

1 "Bir işe gücün yetmiyorsa onu bırak, gücünün yettiğine yönel."
2 ḫār//gibi:- SE
3 Maṭlaʿ-ı girībāndan:- SE
4 Kur'ân-ı Kerîm, Sebe Sûresi, 34/ 07, "… muhakkak siz yeni bir yaratılış içinde …"

Ol mertebeye vāṣıl olan insān-ı kāmilden bunuñ emsāli taṣarrufāt-ı 'acībe ve efā'īl-i ġarībe müsteb'id degüldür.' diyü ḫatm-i manẓūme-i kelām buyurdılar." *Ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-'azīz.* [1] [2] آمديم بما نحن فيه

Bālī Efendi ḫidmetleri ḥażret-i a'zīzden aḫẕ-ı bī'at idüp ḥücerāt-ı zāviyenüñ birinde gūşe-nişīn-i ḫumūl ve ẕikr ü tevḥīde meşġūl olduḳda ḥażret-i 'azīz bi'l-külliye ṭarīḳdan ferāġa icāzet virmeyüp müderris iken eyyām-ı dersde edā-yı ḫidmet-i müdārese, ba'dehu meşġale-i evrād u eẕkāra mümārese üzere iken taḥṣīl-i murād ve iḥrāz-ı ārzū-yı fu'ād eyledükde derūnı ferāġ ve tibr-i ḫāliṣü'l-iḫlāṣı ḳālıb-ı ḳalbe ifrāġ eyleyüp vāṣıl-ı mertebe-i kemāl ve me'ẕūn-ı irşād-ı ehl-i ḥāl[3] olduḳda dāḫil-i Ḳosṭanṭıniyye'de vāḳi' Ḳurşunlı Türbe Zāviyesi'nde seccāde-nişīn ve mesned-efrūz-ı 'izz ü temkīn olur. Ol zāviyede rāviye-i 'ināyetleri ṭarāvet-baḫş-ı būstān-ı irşād ve fāyiż-i çeşmesār-ı himmetleri[4] ābişḫor-ı teşne-lebān-ı 'ibād iken ṭoḳuz yüz seksan Ẕi'l-ḳa'de'sinde cām-ı ṣafā-encām-ı ecelden mest-i üftāde ve ḫāk-i niyāz-ı dergāh-ı çāre-sāze rū-nihāde oldılar. Cenāzeleri a'nāḳ-ı ricāl üzere Cāmi'ü'l-Ebü'l-fetḥ'e iḥżār ve du'ā vü s̱enā ile zāviyeleri sāḥasında mütevārī-i mezār-ı pür-envār ḳılındı. Sā'ī Çelebi merḥūm;

Mıṣrā' Fenā cāmı ile Bālī Efendi mest idi göçdi[5] (980)

mısrā'ını tārīḫ düşürmişdür.

'Azīz-i merḳūm fihrist-i mesā'il-i 'ulūm, ferīde-i[6] silk-i efrād, rükn-i rekīn-i maḳām-ı evtād, çeşmesār-ı feyżle cebel-i şāmiḫ, ḳadem-i kerāmetle 'imād-ı rāsiḫ, ḫil'at-i teşrīf-i şühūdı ṭırāz-ı vecd ü ḥāl ile ḥālī ve cāme-i yektā-yı vücūdı mühre-fersāyī-i fenā ile bālī, keṣīrü'l-mücāhede ve'l-'ibāde, 'aẓīmü'r-riyāże ve'z-zehāde, ecānibden mütecānib, erbāb-ı dünyādan hārib müddet-i 'ömrinde devr-i ebvāb-ı mīr ü vezīr bilmez ve serv-i āzād-ı maḳām-ı istiġnā olup kimseye ser-fürū ḳılmaz, da'vetlerini aḥsen-i vücūh üzere redd ve ṣadāḳat u hediyye-

1 "Allah aziz sırrını kutlu kılsın. İçinde olduğumuza geldik."
2 128b E
3 ehl-i ḥāl:ricāl R1
4 - SE
5 فنا جامی یله بالی افندی مست ایدی کچدی
6 76b SE

lerinden derîçe-i iltifātı sedd itmek muʿtādları idi. Bu deñlü istiġnā ile vaḳt-i intiḳāllerinde sekiz biñ naḳd filori ve on biñ dīnār ile muḳavvem muḫallefāt ẓuhūrı maḥż-ı kerāmet ve ās̱ār-ı kīmyā-yı velāyet idügi ḳarār-dāde-i ehl-i iʿtibār idi. Ṣāfināt-ı ciyāda māʾil ve raḫş-ı Burāḳ-seyr-i ṣarṣar-şitāb mertebesine şīfte-dil olup dāʾimā bir ṭavīle semend-i bī-mānend, merbaṭ-ı murābıṭ-mehbiṭlarında bend olup ser-ḥadd ġāzīlerine ihdā eylemek deʾb-i kerīmleri idi. Naḳd-i vaḳt-i ʿömr-i ʿazīzi rūḥ gibi tecerrüd ile güẕār idüp ḳayd-ı bend-i evlād u ʿiyāl pā-yı himmetlerine ʿiḳāl olmamış idi. Cezbe-i ʿaẓīme ṣāḥibi olup naẓarları kūh-endāz ve teʾs̱īr-i kelām-ı dil-peẕīrleri āhen-güdāz idi. Taʿbīr-i rüʾyāda ḫod Yūsuf-ı s̱ānī ve noḳṭa-i sırr-ı süveydānuñ naḳş-ḫᵛānı idi.

Vālid-i merḥūmdan mesmūʿ-ı faḳīrdür ki "*Ḥasb-ı Ḥāl*" nām kitābı naẓm eyledükde ol kitābuñ mevżūʿı esrār-ı ʿışḳ u maḥabbet ve eṭvār-ı[1] sülūk ü ādāb-ı ṭarīḳat olup eks̱er-i maʿānīsi mest-i[2] lā-ubālī Ser-ḫoş Bālī Efendi'nüñ kenār-ı deryā-yı kerāmetinden iltiḳāṭ olınmış cevāhir-i baḥr-ı ḥaḳīḳat olmaġın egerçi "*Ḥasb-ı Ḥāl*" ismi ile tesmiye itmege ʿazīmet itmişler imiş. Lākin baʿdehu şöyle niyyet itmişler ki ḥużūr-ı[3] **[136b]** şerīflerine ʿarż eyledükde ḥażret-i ʿazīzden ne maḳūle kelām ṣādır olursa kitābı anuñla mevsūm ideler. Fi'l-vāḳiʿ meclis-i şerīflerine varup evrāḳ-ı kitābı ġonçevār cüzʾdāndan çıḳarurken iḳbāl buyurup "Mollā Nevʿī ḥasb-ı ḥālümi, ḥasb-ı ḥālümi..." diyü fetḥ-i kelām iderler.

Merḥūmuñ kerāmāt-ı maḫṣūṣāsındandur ki telḳīnine ḥāżır olduḳları mevtā-yı Müslimīne ṭavr-ı maʿhūd üzere telḳīn eyledüklerinde muḫāṭabalarını istimāʿ idenler meyyitüñ ḥāl-i ḥayātında olan ṣadā vü edāsını taʿyīn iderler imiş. Bu ḫuṣūṣ içün meşāʾiḫ-ı ʿaṣrı derīçe-i dehān-ı daḫlı bāz ve zebān-ı ṭaʿnı dırāz eyledükde meclis-i naẓmuñ kāse-gerdān-ı bezmi ve ʿarṣa-i fażluñ çābük-süvār-ı rezmi Mevlānā ʿAzmī bu beyti ḫūb dimişdür:

Beyt Cihān ḫalḳı şu deñlü münkir olmışdur kerāmāta
Nedür bu vażʿ münkir dir eger mevtāyı söyletseñ

Hem-ʿaṣrları olan meşāʾiḫ-ı kibārdan mürşid-i erbāb-ı irāde eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn eş-şehīr bi-Nūre'd-dīn-zāde "Eslāfdan görülmeyen bidʿatı iḥ-

1 Aḥvāl-i SE
2 - SE
3 129a E

dāṣ, bā'iṣ-i fitne-i aḥdāṣdur." diyü merḥūma ṭa'n ü teşnī' eyledükde "Sāḥa-i kerāmāt evsa' u eb'ad ve rütbe-i mütefâvite-i ricāl bī-ḥadd ü lā-yu'addur. Bu vādīde mesbūḳ olmamaḳ żarar itmez." diyü[1] cevāb virüp bunlar daḫı anlaruñ dāmen-ālūd-ı der-i mīr ü vezīr olduḳlarına بئس الفقير على باب الأمير[2] mażmūnı ile ḥarf-gīr olduḳda ol ṭarafdan "İġāṣe-i aḫ-ı Müslim ve def'-i ẓulm-i ẓālim içün evliyā'u'llāh me'mūr olagelmişlerdür. Bā-ḫuṣūṣ incāḥ-ı[3] merām ve tesviye-i umūr-ı enām ıṣlāḥ-ı ḥükkāma vābeste olmaġın anlara nuṣḥ u pendüñ nef'i 'āmm ve biñ mürīd irşādından efḍal idügi ma'lūm-ı ḫavāṣṣ u 'avāmdur." diyü redd-i kelām olurmış. Ḫalḳ-ı 'ālem tercīḥ-i aḥad-ı cānibeynde müteferriḳ, kimi muḳallid, kimi muḥaḳḳıḳdur.

Teẕkiretü'ş-şu'arā ṣāḥibi Ḥasan Çelebi merḥūmı ḥarf-ı cīmde "Cevherī" maḫlaṣı ile dürretü't-tāc kılduḳdan ṣonra gevher-i menāḳıba bu güne revāc virmişdür ki *Evā'il-i hallerinde "Pīrūze 'Alī Bālī" dirler bir cüvān-ı la'līn-leb ü pīrūze-ḫaṭṭuñ pāy-māli ve cān ü dilden 'āşıḳ-ı şikeste-bāli olup ol taḳrīble Cevherī taḫalluṣ itmişler imiş. Cüvān-ı mezbūruñ ḫaṭṭ-ı 'iẕārı gibi eceli 'ācil ve ḥāl-i leb-i şekker-bārı gibi kevkeb-i ḥayātı āfil, la'l-i sīr-ābı bī-āb ve rūy-ı zībāsı ecel derleri ile pür-tāb olduḳda ḥasret-i ḳāmet-i bālāsı ile sāye-miṣāl üftāde-i ḫāk ve ḫayāl-i gūşe-i ebrūsı ile dil-ḫaste-i küne-i meġāk olup fikr-i zülfi ile mānend-i 'āşıḳ-ı bī-cān, der-hem ü perīşān olmış iken bir gün yārān-ı ṣafā bezmine raġbet ve eṣnā-yı ṣoḥbetde iẓhār-ı sürūr ü behcet eyleyüp erbāb-ı meclise bu güne ḫitāb ider ki "Yārān-ı ṣafā, nice gündür ol dil-ber-i sīmīn-berüñ firḳati ile gözlerüm baḥr-ı sīm-āb ve gencīne-i vaṣlından cüdā olalı ḥālüm ḫarāb idi. Bu gice vāḳı'ada gördüm ve ḫāk-i pāylarına yüzüm gözüm sürdüm.*

Beyt Gice dildār bīdār olmadı bir şem' yanunca
Kef ü pāyına yüz sürdüm murād üzre uyanunca

mażmūnını der-kār, ba'dehu 'arża girüp bī-iḫtiyār ayıtdum: 'Ḫāk-i pāyuñdan dūr olalı diyār-ı 'aḳldan mehcūrum. Efkār-ı perīşān ile pergār **[137a]** *-ṣıfat dā'ire-i*

1 - E
2 "Yöneticinin kapısından ayrılmayan fakir ne kötü biridir!"
3 Encām-ı SE

cünūna ḳadem ḳodum[1] ve firāḳ-ı laʿl-i şīrīnüñle çeşme-i cāndan el yudum. Min-baʿd firāḳa ṭāḳatüm ve ṣabra istiṭāʿatüm ḳalmadı. Ya cān-ı nā-tevānı bezmüñe maḥrem, yāḫūd ḫāk-i pāyuñdan bir yād-gār-ıla, ḫāṭırum ḫurrem eyle.' didügüm-de iẓhār-ı şefḳat ve ḥālüme[2] merḥamet idüp ayagı tozından bir miḳdār ġubār-ı tūtiyā-ʿayārı bir kāġıd pāre içine[3] ḳoyup 'Bu cevher-i iksīr-i'tibār sende yād-gārum olsun.' didi. Ben daḫı öpüp başuma ḳodum ve gūşe-i destāra taʿbiye idüp vedāʿ itdüm. Fi'l-ḥāl gözümden ḫ ͮāb ve göñlümden ıżṭırāb gidüp bi-ḥamdi'llāhi teʿālā selvet-i ḫāṭır ẓāhir[4] oldı." diyüp es̱nā-yı ṣoḥbetde destārını berg-i gül gibi perīşān ve şāḫ-ı şükūfedār gibi tāzeleyüp miyān-ı meclise rīzān eyledükde pīçīde kāġıd içinde bir miḳdār ġubār, gūşe-i ṭāḳ-ı ṭāḳıyyeden pedīdār olup ẕikr itdükleri kuḥ-lü'l-cevāhir-i çeşm-i cān ve cevher-i iksīr-i ʿāşıḳān idügi taḥḳīḳ olınmaġla ḥużżār-ı meclis bu ḥāle ḥayrān ve mīl-i mikḥale veş engüşt der-dehān oldılar. Naḳl olınan üzere bu vāḳıʿadan ṣoñra sevdā-yı māsivā ḫāṭırlarından meslūb ve cezbe-i ʿışḳ-ı maḥbūb-ı ḥaḳīḳī ḳullāb-ı ḳalb-i maḥabbet-üslūb olup refīḳ-ı tevfīḳ ile pey-ender-pey şāh-rāh-ı sülūki ṭayy itmişler idi.

Faḳīr eydürin ki cāh-ı maḫṣūṣ-ı bī-mis̱ālleri olan inṭāḳ-ı mevti mānend-i iḥyā-yı Mesīḥā, lāzıme-i enfās-ı ʿĪsevī ve meşreb-i Ḫıżrīleri[5] olduġı bu vāḳıʿa-dan ẓāhir ve bu vaḳʿadan[6] rūşen ü bāhir olur.

Bu maṭlaʿ cevher-i kān-ı ʿirfān ve āb-ı gevher-i feyż-resānlarıdur.

Beyt ʿİlm-i iḫfā ögredür ʿāşıḳlarına ol dehān
Anuñ içündür seven olur seni gözden nihān

eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn eş-Şehīr bi-Nūre'd-dīn-zāde
(Nūre'd-dīn-zāde Efendi)

Ḳażā-yı Filibe mużāfātından Köpsi nāḥiyesinde "Enbārlı" nām ḳaryeden ẓāhir ve "Nūre'd-dīn Efendi" dirler bir imāma imāme-i sübḥa-i ʿırḳ-ı ṭāhir olup

1 129b E
2 İẓhār//ḥālüme:ḥalüme şefḳat ve iẓhār-ı SE
3 Pāre içine:pāreye SE
4 77a SE
5 Ḫıżr-ı yārī SE
6 ẓāhir//vaḳʿadan:- SE

ṭoḳuz yüz sekiz tārīḫinde ḫalvet-ḫāne-i ṣulb u meşīmeden ḫurūc ve minber-i çehār-pāye-i ʿanāṣıra ʿurūc itmişler idi. Mukaddime-i saʿy ü ictihād ile şemʿ-i nūr-efşān-ı istiʿdādı īḳād ve imdād-ı pertev-i nūr-ı şuʿūr-ı māder-zād eyleyüp ʿalā ḥasbi'l-ʿāde devr-i mecālis-i ifāde iderek ṣudūr-ı devleti Süleymāniyye'den "Mīrim Kösesi" dimekle maʿrūf Meḥemmed Efendi'nüñ ḫidmetlerine ittiṣāl ve istifāża-i ʿilm ü kemālle meleke-i istīhālin derece-i ʿālü'l-ʿāle īṣāl eyledükde meşāmm-ı cānına būy-ı fenā vezān ve çemenzār-ı emānī-i dünyeviyyesi āsīb-resīde-i ḫazān olmağın berg-i dıraḫtān gibi üftān ü ḫīzān, küberā-yı ṭarīḳa-i ṣūfiyyeden Ṣofyalı Bālī Efendi'nüñ dergāh-ı irşād-penāhına revān olup ḫidmet-i şeyḫ-i kāmilde tekmīl-i ṭarīḳ ve refīḳ-ı tevfīḳ ile seyr-i menāzilü's-sā'irīn-i ehl-i taḥḳīḳ idüp vāṣıl-ı ser-menzil-i ḫilāfet ve ḫalīfe-i mehdī-i hidāyet olmışlar idi. Tatarbāzārı'nda ʿışḳ-bāzān-ı maḥabbet-i İlāhiyye ile cān bāzārını germ ve pūte-i mücāhedede āteş-i riyāżetle dil-i mağşūşlarını zer-i ḫāliş ü nerm idüp ṣīt-i şöhret-i ʿālem-gīri ṣabā-mesīr ve ḳullāb-ı pür-tāb-ı maḥabbetine āzādeler esīr[1] olmağla āstān-ı **[137b]** mıḳnāṭıs-ḫāṣṣiyyeti ʿālem-maṣīr olmış idi. Ḳarīne-i ḥāl erbāb-ı irādet her ṭarafdan seyl-i revān gibi devān ve refte refte deryā-yı bī-pāyān olup lisān-ı dehrden;

Beyt Tāc-baḫş-ı pādişāhān-ı diyār-ı ʿışḳsun
ʿĀlemüñ sulṭānı olur işigüñde her gedā

mażmūnı ile muḫāṭab olduḳda baʿż-ı aṣḥāb-ı ġaraż ki ḫīre-çeşmī-i ʿaraż birle idrāk-i cevher-i ʿirfāndan maḥrūm ve dīde-i ẓāhir-bīnlerine sebel-i ġaflet perde-keş olmağın cevher-i ḥaḳā'iḳ mektūmdur, ol Yūsuf-ı Mıṣr-ı ʿirfān içün āstān-ı sulṭān-ı zemāna siʿāyet ve ʿalem-efrāz-ı istiḳlāl[2] olmaḳ iḥtimāli ile ḥikāyet-i pür-nikāyet eyleyüp mübtelā-yı ḳayd-ı keyd ü miḥen ve ḥabs u teftīş ile mümteḥan olmaları bābında fermān-ı cihān-muṭāʿ vürūdına bāʿis̱ olurlar. Bu emr-i vaḥşet-engīzden şeyḫ-i bī-günāh āgāh[3] olduḳda vürūdından muḳaddem dergāh-ı re'fet-penāha mürācaʿat ve levs̱-i çirk-āb-ı töhmetden ʿarż-ı ṭahāret-i ẕeyl ü berā'et-i ẕimmet idüp mezīd-i iʿzāz ile rücūʿa mücāz olurlar.

1 130a E
2 İstiḳbāl SE
3 Vaḥşet//āgāh:ġarīb kūş-zed-i şeyḫ-i edīb SE

Ḥikāyet olınur ki ol ḫaber-i şerāre-es̱er vuṣūlinde mütenekkirāne hey'et ve ġarībāne kisvet ile İstanbul'a gelüp Zeyrek Cāmi'i civārında olan ḥücerātuñ birine nüzūl ve 'arż-ı meskenet ü ḫumūl itdüklerinde cāmi'-i merḳūm imāmı, merḥūmı müsāferete ḳabūl idüp icmālen ṣuleḥādan bir merd-i ġarīb ve berīḳ-ı sīmā-yı ṣalāḥı ḫāṭır-firīb olmaġın şeref-i ḳudūmını ni'met ve delīl-i ḫayr u bereket bilüp merātib-i ikrāmda terk-i evlā ḳılmayup derecāt-ı mihmān-nüvāzīde daḳīḳa fevtine rıżā virmedi. Tā ki yevm-i cum'a olup ba'de edā'i'l-farīża sünnet-i mu'tādesi üzere Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretleri ziyāretine niyyet eyledükde merḥūm 'azīzi daḫı hem-rāh ve dāḫil-i meclis-i fetvā-penāh idüp faḳīrāne żayfı olmaḳ mertebesin 'arż ider. Ol es̱nāda tefsīr-i şerīfden bir maḥall müẕākere olınup bā'is̱-i fetḥ-i bāb-ı muḥāvere olduḳda[1] Nūre'd-dīn-zāde Efendi'ye nevbet-i ḫitāb gelüp ol ḳadar ḥaḳā'iḳ u daḳā'iḳ-ı mes̱ānī vü s̱evānī, ma'ānī-i Ḳur'ānī basṭ ider ki mollā-yı merḥūm bī-iḫtiyār ḳalḳup şeyḫ-i kerīmi mesned-i iclāle taḳdīm ve itmām-ı resm-i i'zāz u tekrīm[2] idüp nām ü nişānından su'āl iderler. Bunlar daḫı "İşte ol Nūre'd-dīn oġlı didükleri 'āṣī vü günehkār ve müttehem-i perīşān-rūzgār bu faḳīrdür." diyü hażm-ı nefs iḫtiyār iderler. Mollā-yı ehālī-perver, maḳām-ı ṣadāret-i 'uẓmāya irsāl-i ḫaber idüp "Nūre'd-dīn-zāde didükleri 'azīz gelmiş. Muḫliṣ-ḫāneyi teşrīf idüp 'ulüvv-i şānı ve rütbe-i fażl ü 'irfānı ma'lūmımuz oldı. Ḥāşā ki bu maḳūle kāmil-i deryā-dil, ḫāşāk-i hevesle mütekeddir ü münfa'il ve rükn-i rekīn-i himmeti zeḫārif-i dünyeviyyeye mā'il ve firīfte-i ẓıll-ı zā'il ola. İḥtimāl virilen aḥvāl ifk ü iftirādur." Böyle vücūd-ı şerīf dārü's-salṭanayı teşrīf ve ḳurṭu'l-cevāhir-i enfāsı ile mesāmi'-i āfāḳı teşnīf, mühimmāt-ı dīn ü devletden olduġın i'lām itdüklerinde ṣadr-ı a'ẓam ta'yīn-i şeyḫü'l-islāmī üzere ikrāmına ihtimām eyleyüp[3] naḳl-i 'ıyāl içün ṣılasına 'azīmet, **[138a]** ba'dehu İstanbul'a 'avdet eyledükde Küçük Ayaṣofıyya Zāviyesi'nde temkīn ve murād üzere revātib ü idrārātı ta'yīn[4] olınmış idi. Maḥall-i müte'addidede va'ẓ ü teẕkīr ve naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr eyleyüp meclis-i va'ẓına[5] 'ulemā-yı a'lām ve ṣıġār u kibār-ı ehl-i İslām ḥāżır u müstefīd

1 bā'is̱//olduḳda:- SE
2 Şeyḫ//tekrīm:tekrīm ve ṣaff-ı ni'ālden mesned-i iclāle taḳdīm SE
3 130b E
4 müte'ayyin SE
5 77b SE

ve ḳābil-i ḳabūl olanlar mürīd olup Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa aḫż-ı tevbe vü inābet ve pādişāh-ı 'ālem 'arż-ı irādet ü maḥabbet itmişler idi. Gāh u bī-gāh serāy-ı hümāyūna da'vet ve rūḥānī ṣoḥbet mu'tādları idi.

Ba'żı ḫulefāsından bi'l-vāsıṭa mesmū'-ı faḳīr olmışdur ki bir gice nıṣfu'l-leylde 'azīz ṭaşra çıḳup nāḳil-i rivāyete fānūs iḥżār itdürüp serāy-ı sulṭānīye varurlar ve ḥāris-i dergāhı āgāh idüp dāḫil-i sürādiḳāt-ı bārgāh-ı Süleymānī olurlar. Sedene-i südde-i sa'ādet 'arżı ile vāṣıl-ı ser-vaḳt-i pādişāh-ı devrān ve ruḫṣat-yāfte-i ḫalvet-ḫāne-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ-ı Keyvān-eyvān olduḳlarında ziyāret-i bī-hengām, bā'iṣ-i istifsār-ı merām olıcaḳ sulṭān-ı ḳadr-tevāne su'āl-i muḳadderden taḳdīm-i cevāb-ı edībāne iderler ki "Bu gice Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* ṭaraf-ı 'ālīlerinden me'mūr olduḳ. Ṣafaḥāt-ı nūrānī-timṣāl-i 'ālem-i miṣālde 'arż-ı cemāl ve mīl-i şu'ā'-ı iḥsānı sürme-keş-i dīde-i ḥāl idüp fermān-ı vācibü'l-imtiṣālleri bu güne ṣudūr buldı ki 'Süleymān'a bizden edā-yı risālet eyle. Küffār-ı ḫāksāra müẕekkir-i bu'us-ı bi'se'l-mehād olan farīża-i cihādı n'içün terk eyledi? Benüm şefā'atümden istimdād ve rıżā-yı şerīfüm murād iderse 'asker-i İslām'ı fażīlet-i ġazāya iġrā ve āb-ı āteş-tāb-ı şemşīr ile merāsim-i ḫilāfeti icrā eyleyüp 'anede-i 'abede-i evṣāna iḫṭār-ı mācerā itmekden ḫālī olmasun.'" Pādişāh-ı dīndār fermān-ı vācibü'l-ittibā'ı istimā' eyledükde iclālen li'l-emri'l-'ālī yirinden ḳıyām ve girye-i ṭūfān-ḫīz ile 'arż-ı şevḳ u ġarām idüp;

Beyt

هاتيك رسالة على وفق السؤال
من أمعن فيها يتلقى بقبول

يستعظم من أرسلها ثم يقول
يا خير رسالة ويا خير رسول[1]

mażmūnı ile edā-yı şükr-i ni'met-i ḫiṭāba mübāderet ve şedd-i nitāḳ-ı 'azīmete müsāra'at gösterüp telbiye-i icābet taḳdīminden ṣoñra maḥżen istilẕāẕ-ı tekrīr-i ẕikr içün buyururlar ki "Efendi şimdi ol sulṭān-ı 'ālī-şān bu bende-i nā-tevānı ismiyle yād ḳılup mürçe-i tīġ-zebān ve mūr-ı kelām-ı şekker-feşān itmege

1 "Soruya uygun bir mektup getir. Kim o mektubu güzel incelerse iyi karşılanır. Böyle bir mektubu yollayana hürmet edilir ve denir ki: Ey elçiliğin hayırlısı ve ey kutlu elçi!"

erzānī gördiler mi? Fe-ḥamden, s̱ümme ḥamden, s̱ümme ḥamden[1]..." diyüp taṣfiye-i niyyet-i ġazā iderler. Seḥeri Sigetvar seferi içün nidā ve tehyi'e-i esbāb-ı cenge ibtidā olınur. Ol sefer-i ẓafer-reh-berde hem-rikāb-ı sulṭānü'l-mücāhidīn ve dem-i vāpesīnde şemʿ-i bālīn olup cenāzeleri ile bile gelmiş ve uḫrevī maḥabbeti yirine getürmiş idi. Ṭoḳuz yüz seksan bir Ẕi'l-ḳaʿde'sinde pertev-i nūr-ı vücūdı mużmaḥill ve ʿālem-i envāra müstaʿcil olmış idi. "Vā şeyḫ-i dīn"[2] (981) tārīḫ-i intiḳālleridür. Sinn-i şerīfleri yetmiş üç dāḫiline vāṣıldur.

ʿAzīz-i mütercem ʿumde-i meşā'iḫ-ı ʿālem, baḳıyyetü's-sülāf-ı **[138b]** ʿışḳ u maḥabbet[3], curʿa-nūş-ı eslāf-ı erbāb-ı ṭarīḳat, reh-nümā-yı dīn, pey-rev-i ṣaḥābe vü tābiʿīn, derūn u bīrūnı maʿānī-i *Ḳur'ānī*'den ṣāḥib-i ḥaẓẓ-ı mevfūr, cām-ı gītī-nümā gibi ẓāhiri vü bāṭını maʿmūr, ʿālim ü fāżıl, mürşid-i[4] kāmil idi. Kürsī-i vaʿẓına ruḳʿalar ḳonılup meclis āḫirinde yegān yegān ḳırā'at ve her fenden nice mebāḥis̱-i ġāmıża taḥḳīḳına mübāşeret iderlerdi. Fuḳarā ve ḫulefāsına tekmīl-i ʿilm-i ẓāhir ve şerʿ-i şerīfi sālik-i[5] ṭarīḳata muʿāvin ü müẓāhir itmek ʿumde-i veṣāyāsı olup zāviyesinde müẕākere-i ʿilmiyye nuḫbe-i meṣāliḥ-i ricāl ve taʿallüm-i ʿulūm-ı dīniyye aḳvem-i ṣavāliḥ-i aʿmāl idi. Ṭaʿām u libāsda tekellüfden ʿārī ve muʿāmele-i nāsda taṣallüfden berī olup[6] ḫırḳa vü ʿabāda fuḳarā-yı ʿibāda mümās̱il ve zāviye ṭaʿāmı ile ḳanāʿatde [7] خيرالطعام ما حضر mażmūnı ile ʿāmil, maḥfil-i vaʿẓ ü teẕkīrde sulṭān-ı evreng-i fażīlet ü ḥaḳīḳat, gūşe-i ḥücre-i ilhām-semīrde hem-reng-i fuḳarā-yı ṭarīḳat idi.

Beyt
عشق است و بس كه در دو جهان جلوه ميكند
كاه از لباس شاه و كه از كسوت كدا[8]

Ās̱ār-ı celīlelerinden Sūre-i Enʿām'a müntehī olınca[9] tefsīr-i hidāyet-sefīr, *Şerḥu'n-Nuṣūṣ li'ş-Şeyḫ Ṣadre'd-dīn[10] el-Ḳonevī* nā-temām, *Şerḥu'l-Vāridāt li'ş-*

---
1 İkinci "s̱ümme ḥamden" ifadesi SE'de yoktur.
2 وا شيخ دين
3 131a E
4 Merd-i SE
5 mesālik E
6 - SE
7 "En güzel yemek sofrada hazır olan yemektir."
8 "İki dünyada da bazen padişah kıyafetinde bazen de köle elbisesinde görünen sadece aşktır."
9 Müntehi olınca:gelince SE
10 Li'ş-Şeyḫ Ṣadre'd-dīn:li-Ṣadre'd-dīn SE

Şeyḫ Bedre'd-dīn, taḫṭı'e ve taʿrīż meslekine cārī olmışlardur. ʿİlm-i tecvīd-de te'līf-i laṭīf, *Terceme-i Menāzilü's-sā'irīn*, *Risāle fī Miʿrāci Ḫayru'l-beşer* ve resā'il fī taḥḳīḳāti āḫar. Zemān-ı şerīflerinde olan meşā'iḫden Ser-ḫoş Bālī Efendi ve ems̱āli bunlara tereddüd-i ebvāb-ı erbāb-ı devlet ve teks̱īr-i fuḳarā vü taʿcīl-i emr-i ḫilāfet ile ṭaʿn iderlermiş. Bunlar daḫı her birine cevāb-ı ṣavāb ve tevcīh-i vecīh tedārik eyleyüp; خير الناس من ينفع الناس[1] meslekine giderler imiş. ولكلّ وجهة يقلّب بها وجهه[2]

eş-Şeyḫ ʿAlī (Noḳṭacı ʿAlī Efendi[3])

Cezīre-i Midilli'de vāṣıl-ı sāḥil-i vücūd ve dest-süd-ı dāmen-i şühūd olmış-dur. Evā'il-i ḥālinde kesb-i kemāl içün iḫtiyār-ı meşāḳḳ-ı seyāḥat ve ḫıṭṭa-i Dı-maşḳu'ş-Şām'da ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet eyleyüp Cāmiʿ-i Benī Ümeyye'de noḳṭacı olmağla "Noḳṭacı ʿAlī Çelebi" dimekle şöhret bulmış idi. Baʿdehu bi-ḥase-bi'l-merātib Şām yeñiçerilerine kātib olup revātib-i devlet ü iḳbāl pīş-i him-metlerinde nihāde ve merāḳī-i cāh u celāl ḳademe-i müsellem-i kāşāneleri gibi āmāde iken iḫtiyār-ı terk ü tecrīd ve iḫtiyār-ı esrār-ı tevḥīd eyleyüp Ṣāliḥiyye'de türbe ve zāviyesi olan Şeyḫ Üveys-i Ḫalvetī ḫidmetlerine vāṣıl ve feyż-i naẓar-ları ile ḫāṭır-ḫᵛāh-ı dil-i āgāhına nā'il olmış idi. Ḫānesin ḫānḳāh ve āstānesin ʿālem-penāh idüp irşād-ı enām ve terbiye-i ʿibāda ḳıyām üzere iken ṭoḳuz yüz seksan iki senesinde meclis-i vücūddan nābūd[4] ve noḳṭa-i ẕāt-ı mesʿūdı sütür-de-i ṣaḥīfe-i şühūd olmış idi.

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, maẓhar-ı envār-ı tecellī, menbaʿ-ı zülāl-i tesellī, reh-bürde-i Ṭūr-ı eṭvār-ı ṭarīḳ, murabbaʿ-nişīn-i ẕirve-i taḥḳīḳ, ḳuṭb-ı felek-i velāyet, ʿazīz-i ṣāḥib-i kerāmet idi.

Terbiyet-kerde-i irşādı olan Ḥiṣārī ʿOs̱mān Beg ki ḥālā ṣolaḳlar ketḫudā-lığından müteḳāʿid bir pīr-i fānīdür, ʿazīz-i merḳūmuñ **[139a]** kerāmāt-ı celīle ve merātib-i cezīlesin naḳl iderdi[5]. Cümleden biri, ḥikāyet iderdi ki "Bir gün

---

1 Hadîs-i Şerîf, "İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." Buhârî, Mağâzî, 35.
2 "Her yöne çevrilebilen yüzü (kişiliği) vardır. (Yanar döner biridir)."
3 Dede SE
4 78a SE
5 131b E

şeyḫle istinşāḳ-ı hevā içün Gökmeydānı'na güẕār ve āftāb u nücūm gibi seyr-i sebzezār itmiş idük. Gördik ki "ḳaratavuḳ" didükleri murġ-ı ḫoş-nevādan biri şikeste-per-i dām-ı fenā olup miyān-ı reh-güẕāra düşmüş ve āb u dāne ḳaydından göz yumup dīdesine mūrlar üşmüş. ʿAzīz ḥażretleri çeşm-i merḥametle nigāh-endāz ve dest-i telaṭṭufla ġarīb-nüvāz olup buyurdılar ki 'Derdmend murġ-ı nāçīz ne ʿaceb ḫˇāb-ı ġafletde ḳalmış. Beççelerin dāne ḥasretinden girdāb-ı ıżṭırāba ṣalmış.' Bu ḥāletle per ü bālin nevāḫt iderken berekāt-ı enfās-ı ʿĪsevī'lerinden fi'l-ḥāl ḥayāt bulup dīdelerin bāz ve ellerinden pervāz eyledi." *Sübḥāne'l-ḳādir ʿalā mā-yeşā.*

Bu ḥikāye daḫı ol pīrden vāṣıl-ı semʿ-i faḳīr olmışdur ki ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz tārīḫinde bir gün ḥużūr-ı ʿazīzde zānū-zede-i ḫidmet iken görür ki ʿOs̱mān Dede dirler bir āş-pez dervīşleri var imiş ki mānend-i peşşe-i şikeste-bāl ġāyet żaʿīfü'l-ḥāl imiş. Ṣaff-ı niʿālde ayaġ üzere ṭurup ġarḳa-i baḥr-ı efkār ve ās̱ār-ı ḥüzni āşkār olmış. Nā-gāh şeyḫ-i dil-āgāh tebessüm iderek mezbūra ḫitāb idüp " ʿOs̱mān Dede elüñe girerse pekçe ṭut." dirler. Dervīş bu ḫitābdan münfaʿil olup istiġfār-künān ellerin öper. Bu vażʿ-ı ġarībden herkes ḥayrān olup baʿdehu dervīşden istikşāf-ı ḥāl iderler. Cevāb virüp "Ṭalā'iʿ-ı żaʿf u ḳavī eṭrāfum aldı ve ellerüm şikeste kefçe gibi ʿamelden ḳaldı. Ḫāṭıra bu gelmiş idi ki ḥālā ʿasker-i İslām Ḳıbrıs seferine gidüp aʿdā-yı dīn ile dest ü girībān olduḳları eyyāmdur, n'olaydı ben de gitmiş olsam. Belki elüme bir esīr girerdi. Baña muʿāvenet idüp zaḥmetüme ḫiffet virürdi. Ben bu mülāḥaẓada iken gözümden perde refʿ olup kendümi Ḳıbrıs'da ġāzīlerle ġāretde buldum. Ol es̱nāda bir esīri aḫẕ itmek murād eyledügümde benden muḳaddemce bir ādem yitişüp elümden aldı. Gördüm. Yine şeyḫüñ aḥbābından bir bildügüm ādemdür. Ḫā'ib olduġumdan melāl geldükde ʿazīz keşf-i ḥāl eyledi. Ḫidmet-i ʿaliyyelerinden ʿacz iẓhār itdügüm ʿazīze münʿakis olmış. Sebeb-i infiʿālüm oldur." diyü naḳl ider. Rāvī-i ḥikāyet rivāyeti üzere seferden ʿavd eyledükde ʿaynı ile ol esīri aḫẕ iden ādem "Ḫidmet-i ḫānḳāha nez̠rümdür." diyü getürüp teslīm eylemiş. ʿAzīz daḫı āş-peze iʿṭā eyleyüp me'mūli ḥāṣıl ve murādına nā'il olur.

Bu ġarībe daḫı ol pīr-i rūşen-żamīrden istimāʿ[1] olınup terceme-i Süleymān Ḫān-ı cennet-mekān ḫilālinde bir miḳdār beyān olınmış idi ki bir gün ʿazīz-i

1 Rivāyet SE

mezbūr dervīşlerine ḫitāb eyleyüp "Bugün ẓāhir-i Şām'da vāḳi' "Ḳırḳlar Maḳā-mı" didükleri maḥalde Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* ve çehār-yār-ı güzīn ve evliyā-yı dīn-i mübīn *rıḍvāna'llāhu te'ālā 'aleyhim ecma'īn* meclis-i 'ālīlerinde Ḫıżr *'aleyhi's-selām* muḫāṭab-ı Seyyidü'l-enām iken[1] Sulṭān Süleymān merḥūmuñ intiḳāli ve Ḫān[2] Selīm'üñ taḫt-ı salṭanat ile iclāli müẕākere olınup fermān-ı ḳażā-cereyān yirin buldı." diyü buyurmışlar[3]. Birḳaç günden ṣoñra yevm-i mezbūr ile müverraḫ ḥükm-i hümāyūn ve müjde-resān-ı cülūs-ı sa'ādet-maḳrūn vārid olmış.

eş-Şeyḫ el-Celīl ve'l-Mevlā el-Fāżıl el-Aṣīl Meḥemmed İbn el-Mevlā Kemāle'd-dīn eş-Şāşī el-Ferkendī eş-Şehīr bi-Ḫ\`āce Ḥāfıẓ el-Kehkehī et-Taşkendī (Fāżıl-ı Taşkendī[4])

Ol diyār-ı celīlü'l-i'tibār 'ulemāsından taḥṣīl-i 'ulūm-ı dīniyye ve tekmīl-i fünūn-ı ẓanniyye vü yaḳīniyye idüp mānend-i dürr-i şāhvār ṣafā-yı cevher-i isti'dād ile yegāne-i rūzgār olduḳdan ṣoñra dāḫil-i silk-i erbāb-ı ṭarīḳat ve ba'ż-ı küberā-yı Naḳş-bendiyye ile hem-ṣoḥbet olup mecma'u'l-baḥreyn-i ẓā-hir ü bāṭın ve maḳ'adu'l-sımṭeyn-i bāriz ü kāmin olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan tārīḫinde ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *'aleyhi efḍa-lu's-selām* eyleyüp ba'de'l-ḳufūl dārü'l-mülk-i İstanbul'a vuṣūl bulduḳda maẓ-har-ı 'āṭıfet-i Selīm Ḫānī olup Ayaṣofıyya ḳurbında serāy-ı cedīd-i sulṭānīye muḳābil bir kāşāne-i feraḥ-fezāya nüzūl itdükde nüzl-i ḫusrevāne ve idrārāt-ı bī-kerāne ta'yīn olınmış idi. Ḳarīne-i ḥāl 'ulemā-yı Rūm ṣoḥbetine raġbet ve şem'-i bezm-efrūz-ı vücūdın bā'iṣ-i cem'iyyet eyleyüp meclis-i ifāżası ābiş-ḫor-ı teşne-lebān-ı taḥḳīḳ ve her nükte-i mermūzı san'at-āmūz-ı ḥarīr-bāfān-ı tedḳīḳ olmış idi. Mollā-yı merḳūm 'Alī Ḳuşcı birāderinüñ ḥafīdi ve müfti'l-enām-ı eyyām Ebu's-su'ūd Efendi 'Alī Ḳuşcı'nuñ sıbṭ-ı reşīdi olmaġın taḳrīb-i ḳarābet ile maẓhar-ı ikrām-ı şeyḫü'l-islāmī olup hedāyā-yı seniyye irsāli ile ḥuḳūḳ-ı ḳarābeti ri'āyet ve i'zāz ü ikrām idüp sa'ādet-ḫānelerine da'vet itmişler idi.

---

1 139b R1
2 Sulṭān SE
3 132a E
4 Fāżıl-ı Taşkendī:Şeyḫ Ḫ\`āce Ḥāfız-ı Taşkendī SE

Ḥikāyet

Rivāyet olınur ki ol meclis-i feyż-ḳarīn ü feżā'il-rehīnde ki ḳırānu's-sa'deyn-i 'ālem-i 'ilm ü kemāl[1], mecma'u'l-baḥreyn-i zülāl-i fażl ü efżāl idi, temevvüc-i envār-ı enẓār ve telāṭum-ı emvāc-ı efkār netā'ici olan ġurer-i zāhire-i taḥḳīḳ ve dürer-i fāḫire-i tedḳīḳ der-miyān olduḳda Seyyid Şerīf-i Cürcānī ile Sa'd-ı Taftāzānī'nüñ meclis-i Timur'da vāḳi' olan isti'āre-i tems̱īliyyeti taḥḳīḳında mebḥas̱-i ma'hūdları müẕākere olınup Ḥāfıẓ-ı Taşkendī Sa'd-ı Taftāzānī cānibini tercīḥ eyledügin iş'ār eyledükde cenāb-ı şeyḫü'l-islāmī tefsīr-i şerīfinde Seyyid Şerīf-i Cürcānī meslekini iḫtiyār idüp ṭarafeynüñ kelāmını tehẕīb ü tenḳīḥ buyurduḳlarını 'arż eyleyüp ḥall-i eşkāl ve def'-i dağdağa-i ḳīl ü ḳāl içün ıṭnāb-ı aṭnāb-ı maḳāl, beş sā'at miḳdārı mütemādī ve tevsī'-i dā'ire-i baḥs̱ ü cidāl, sa'āmet-i ḥużżār-ı nādī-i kes̱īrü'l-eyādīye bādī olmağla ġurūb-ı şems daḫı[2] ḳarīb ve tengī-i vaḳt-i ṣalāt-ı 'aṣr ḳaṭ'-ı peyvend-i kelāma gül gibi taḳrīb olmağın eẕkiyā-yı ehl-i meclisden Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi gül-bāng-ı es-ṣalāyı i'lā ve iltiḳāṭ-ı cevāhir-i müte'es̱sireden bu mertebe ile iktifā itmişler idi. Ḥaḳḳā ki ol iki deryā-yı fażl ü 'irfān muḥākī-i kerīme- i [3]﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ﴾ olmış iken fāṣıla-i ṣalāt nümūne-nümā-yı [4]﴿بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ﴾ **[140a]** olmasa āẕān-ı eẕhāna ṭoḳunmamış ferā'id-i fevā'id ile dāmen-i āḫir-zemān pür olup 'ameldārān-ı baḥr u kān ve cevherbān-ı kūçe-i imkān kesād-ı metā'-ı nā-revā ile;

Ṣarrāf-ı dehr bir ḳurı dükkān açar ḳapar

mażmūnı ile gūyā olurlardı[5]. İttifāḳ-ı ehl-i taḥḳīḳ bunuñ üzerinedür ki sa'deyn-i fāżılīn baḥs̱inden ṣoñra böyle bir meclis-i 'aẓīm vāḳi' olmamış ola. Ol es̱nāda beş 'aded fenn-i celīlden ki tefsīr ü uṣūl ü fürū' u manṭıḳ u kelāmdur, birer risāle-i bedī'a tertīb eyleyüp Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'ya ihdā itmişler idi ve Sūre-i En'ām-ı şerīfe ḥāşiye-i 'anberīn-ġāşiye taḥrīr idüp maḳām-ı Selīm Ḫānī'ye 'arż u inhā eylediler.

Fāżıl-ı merḳūm deryā-yı güher-nis̱ār-ı 'ulūm, mecmū'a-i fünūn-ı ẓāhire vü

1 78b SE
2 - SE
3 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 19, "İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir."
4 Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân Sûresi, 55/ 20, "Aralarında bir engel vardır; birbirlerinin sınırını aşamazlar."
5 132b E

bāṭıne, fihrist-i nevādir-i bārize vü kāmine, ma'den-i Taşkend'den ẓāhir olmış bir la'l-i sīr-āb ve āftāb-ı feyż-i ezelīden terbiyet bulmış şeb-çerāġ-ı yāḳūt-ı[1] āteş-tāb idi ki mıṣḳale-i ictihād ile ṣafḥa-i sīnesi mücellā ve āyīnevār ṣuver-i ẕihniyye vü efkār-ı 'ilmiyyeye mücellā olup 'ālem-i mis̱āl-i temās̱īl-i fevā'id ve cām-ı cihān-nümā-yı 'ālem-i fünūn u ḳavā'id, belki ṣafḥa-i cilā-dāde-i Mānī gibi cilvegāh-ı ṣuver-i[2] ma'ānī ve levḥa-i pāy-endāz-ı Züleyḫā gibi minaṣṣa-i 'arā'is-i mezāyā-yı nihānī idi. Ve'l-ḥāṣıl[3];

Beyt Ḳalem ḳādir midür medḥün[4] beyāna
Ṣıġar mı baḥr-ı ḳulzüm nāvdāna

Taḥrīr olınan mertebe[5] Kefevī Maḥmūd Çelebi'nüñ "*Ketā'ib*" nām kitābından terceme olınup ḫātime-i aḥvāl-i şerīfeleri ma'lūm olmamaġla bu mertebe ile iktifā ve menāḳıb-ı celīleleri kitāb-ı mezbūrede yazılan üzere īfā olındı.

Āḫir-i Vefeyāt-ı Devlet-i[6] Selīm Ḫān-ı S̱ānī Yāzdehüm-i Gevher-i Silk-i 'Os̱mānī[7] اين سلسلهٔ عليه تا روز قيامت ممدود باد برب العباد

Ol pādişāh-ı felek-destgāhuñ maṭla'-ı ḥālinden maġrib-i māh-ı cemāline müntehī olunca envār-ı 'ālem-tāb-ı menāḳıblarından ẕerresi beyān olındı.

Ẕikr-i Aḥvāl-i es-Sulṭānu'l-a'ẓam Selīm Ḫān bin es-Sulṭān Süleymān bin Selīm Ḫān *'aleyhimi'r-raḥmetu ve'l-ġufrān eyyede'llāhu devletehüm ilā āḫiri'z-zamān*

Nuḫbe-i edvār ve tevārīḫ-i rūzgār olan 'umde-i aḥvāl-i mübārek-fālleri budur ki ol miyāne-bend-i silkü'l-le'āl-i nesl-i beşer ve'l-'aḳlu'l-ḥādī 'aşer, sulṭānu's-selāṭīn, ḳahramānu'l-mā'i ve't-ṭīn, kāsirü'z-ẓahr-ı ekāsire, dürretü't-tāc-ı ḳayāṣıra, fātiḥ-i s̱aġr-ı Ḥalḳu'l-vād, ḥāsimü'l-'ırḳ-ı baġī vü 'inād, ḥiṣār-efgen-i cezīre-i Ḳıbrıs, kilīd-şiken-i medīne-i Tūnus;

1 - R1, E
2 - R1, E
3 Ve'l-ḥāṣıl:- SE
4 Vaṣfun SE
5 - SE
6 - SE
7 "(Tüm) kulların Rabb'i, bu yüce sülale kıyamet gününe kadar devam etsin." 79a SE

Ḳıṭʿa Cihān-ı salṭanat ḫāḳān-ı aʿẓam
Selīmü'l-ḳalb sulṭān-ı müsellem

Nigeh-dārende-i nāmūs-ı şāhī
Penāh-ı ʿālem-i ʿālem-penāhī.

[Sulṭān Selīm Ḫān-ı S̱ānī {Selīmī}]: Ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuz Receb'inüñ evāḫirinde gevher-i şāhvār-ı ẕāt-ı kerīmleri ʿanāṣır-ı erbaʿa ve ṭabāʾiʿ-i çehār-gāneden ẓuhūr ve neyyir-i vücūd-ı mesʿūdları maṭlaʿ-ı çār-ender-çār-ı şühūddan feyż-i nūr itmiş idi. Ḳırḳ dört senesi ḫilālinde sūr-ı ḫitānları ṣafā-baḫş-ı ʿālemiyān olup ṣubḥ-ı nūrānī gibi refʿ-i livā-yı fetḥ-iltivā ve Ḳaraman illerin pertev-i ḫūrşīd-i ʿadl ü dād ile pür-nūr u żiyā itmişler idi[1]. Baʿdehu ḳāʿide-tü'l-mülk-i Ṣaruḫān'da ber-ḳāʿide ʿadl ü iḥsān **[140b]** ve pence-i mihr-i[2] ʿināyetlerin zer-efşān idüp ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Sulṭān Muṣṭafā ḳatlinden ṣoñra mükerreren taḫtgāh-ı Ḳaraman'a taḥvīl, baʿdehu eyālet-i Kütāhiyye'ye tebdīl olınup birāderleri Sulṭān Bāyezīd bunlaruñ maḳarr-ı iclāli ile[3] tebcīl olındukda bunları dārü's-salṭanaya taḳrīb ve anları ibʿād, bāʿis̱-i nifāḳ-engīzī-i erbāb-ı fesād olup hevā-yı salṭanat ol iki[4] nihāl-i āzādı biri birine düşürmiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış altı Şaʿbān'ınuñ[5] yigirmi yedinci güni yevm-i erbaʿāda telāḳī-i ṣaffeyn, telāfī-i Ṣıffīn vāḳiʿ oldı. Baʿde zemān fātiḥ-i cezīre-i Ḳıbrıs ve ḳāhir-i mülk-i ʿAcem olan nerre-şīr-i ücem Ḳara Muṣṭafā Paşa lālā-yı şeh-zāde-i cihān-baḫşā olmağın tedbīr-i pīrāne ve ḥamle-i Rüstemāne ḳıldukda Ḳonya ṣaḥrāsı naṭʿ-ı cellād-ı felekden nişāne olup sekiz biñden ziyāde erbāb-ı kīn naḳş-ı ṣaḥīfe-i zemīn olmış idi. Sulṭān Bāyezīd-i nā-ümmīd żaʿf-ı ṭāliʿ sebebi ile şikest ve ʿalem-i zerrīni mihr-ı ġārib gibi zemīn-peyvest, çetr ü ḫargāh, ḫayme-i mezār gibi nevḥagāh ve bār u büngāh naṣīb-i ʿasker-i şāh olup Sulṭān Selīm-i kām-kār, iḥrāz-ı rıżā-yı pederle baḫt-yār ve kevkeb-i iḳbāli külle-kūb-i ḫūrşīd ve ʿalem-i iclāli sille-zen-i rūy-ı Nāhīd olmış idi.

---

1 ve//idi:- E
2 - SE
3 79b SE
4 - SE
5 133a E

Mıṣrā‘ این همه اول آثار حهان افروزیست [1]

Mıṣrā‘ Eyledi Sulṭān Selīm ile ḳitāli Bāyezīd[2] (966)

tārīḫ-i vaḳ‘adur. Sene-i ātiyede Ḫān Bāyezīd livā-yı Amāsıyye'ye teb‘īd olınmış iken ḫande-i infi‘āl ve lem‘a-i āl mertebesinde olan ṭalī‘a-i kevkeb-i iḳbāle maġrūr olup ḥarb u ḳitāle ‘azm-i cedīd eyledükde;

Beyt Her kimüñ murġ-ı dili beste-i dām-ı ġam olur
Iżṭırāb eylese ger bendi daḫı muḥkem olur

mażmūnı üzere ṣāḥib-i ẓuhūr-ı ḳuvā-yı baḫt ile ceng, netīce-baḫş-ı teṣādüm-i şīşe vü seng olup bīm-i saṭvet-i ḳahramānīden şāh-ı ‘Acem'e iltica ve miṡāl-i ‘Örfī-i şeydā, nām ü nāmūsı naṣīb-i a‘dā itmiş idi.

Beyt زمنجنیق فلك سنك فتنه می بارد
من ابلهانه کریزم بآبکینه حصار [3]

Bi'l-āḫire āteş-i ḥiddeti ġubār-ı idbār ile teskīn ve işāret-i şāh-ı ṣāḥib-i temkīn ile gencīne-i vücūdına bir gūşe ta‘yīn oldı.

Mıṣrā‘ این روی زمین کریفت و او زیر زمین [4]

Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebī‘u'l-evvel'inde ebr-i bahārī gibi kenār-ı sebzezārı geşt ü güẕār ve şehbāz-ı hümā-pervāz gibi Kütāhiyye eṭrāfında ṣayd u şikār üzere iken berīd-i ṣabā-ṭarīd-i şimāl-i isti‘cāl, müjde-i salṭanat ile iḳbāl gibi istiḳbāl idüp dārü's-salṭana cānibine sāye-endāz-ı iclāl olmışlar idi. Māh-ı mezbūruñ sekizinci güni rūz-ı fīrūz-ı düşenbede[5] mesned-efrūz-ı ḫāḳānī ve güher-bend-i nigīndān-ı taḫt-ı ‘Oṡmānī ve evreng-i sa‘ādete cülūs-ı iclāl erzānī buyurup pertev-i āftāb-ı iḥsān ile ol eṭrāfı nūrānī itdükden ṣoñra dārü'l-cihād-ı

1 "Bunların hepsi dünyayı aydınlatan eserlerin ilkleridir."
2 ایلدی سلطان سلیم ایله قتالی بایزید
3 "Feleğin mancınığından fitne taşları yağıyor. Ben ise ahmakça, sırçadan hisara kaçıyorum."
4 "Bu, yerin üstünü aldı ve o, yerin altını."
5 Düşenbede ki SE

Belġırad'a vāṣıl ve muḫayyem-i hümāyūna dāḫil olup müceddeden vücūh-ı 'asker ve erkān-ı devlet, 'aḳd-ı bī'at ve tehniyet-i salṭanat içün dest-būs-ı pādişāhī ile **[141a]** mübāhī oldılar.

Tārīḫ Şeh Selīm oldı emīrü'l-mü'minīn[1] (974)

Diger Ḥāmī-i dīn S̱ānī Sulṭān Selīm[2] (974)

Diger Sulṭān Selīm-i 'ādil ṣāḥib-ḳırān-ı kāmil[3] (974)

'Āşir-i Rebī'u'l-āḫir'de vālid-i cennet-mekānlarınuñ ṣalāt-ı cenāzesine ḥāżır olup Vezīr-i Rābi' Aḥmed Paşa ve mīr-āḫūr-ı maḳbūl Ferhād Aġa refāḳati ile na'ş-ı raḥmet-inti'āş-ı[4] pādişāh-ı maġfūr īṣāl-i merḳad-ı pür-nūr ḳılındı. Ba'dehu sedd-i İslām'a iḥkām ve umūr-ı ser-ḥadd-i manṣūra ḥüsn-i niẓam virilüp sa'ādet ü iḳbāl ile dārü's-salṭana ṭarafına[5] isti'cāl olınmış idi. Māh-ı Cemādiye'l-āḫire'nüñ yigirmi beşinci güni yevm-i is̱neynde devlet-i ḳāhire ve şevket-i bāhire ile dārü's-salṭana-i 'āmireye dāḫil oldılar. Sulṭān Bāyezīd Cāmi'i ḥareminde yeñiçeri ṭā'ifesi 'arż-ı ḥāl ve in'ām-ı cülūs ta'cīli içün[6] Bektaşiyāne recā-yı ifḍāl itdüklerinde maḳbūl-i şāh-ı deryā-nevāl olup irtesi 'umūmen 'askere baḫşişleri in'ām ve teraḳḳī ile iḥsān-ı ḫusrevāne itmām olındı.

Sulṭānu'ş-şu'arā Bāḳī Efendi'nüñ es̱nā-yı cülūsda ber-dāşte-i pāye-i serīr-i 'izzet-me'nūs eyledügi ḳaṣīdedür:

Der-Tehniyet-i Cülūs[7]

Bi-ḥamdi'llāh şeref buldı yine mülk-i Süleymānī
Cülūs itdi sa'ādet taḫtına İskender-i S̱ānī

Ṭoġup gün gibi zerrīn ṭāc-ile burc-ı sa'ādetden
Yetişdi şarḳdan ġarba żiyā-yı 'adl ü iḥsānı

Beşāretler zemīne āsumānuñ gözleri aydın
Cihānı rūşen itdi pertev-i envār-ı Yezdānī

---

1 شه سليم اولدى امير المؤمنين
2 حامى دين ثانى سلطان سليم
3 Tārīḫ//kāmil, der-kenār R1, E, SE;سلطان سليم عادل صاحب قران كامل
4 Naḳş-ı SE
5 Cānibine SE
6 133b E
7 SE'de bu kasidenin sadece ilk beyiti vardır. Der//cülūs:- SE

Perī gözden nihān olmaḳ ne mümkindür zemānında
Cihānı şöyle nūrānī ḳılupdur rūy-ı raḫşānı

Metā'-ı ma'rifet geldi revācın bulduġı demler
Zer-efşān eylesün nergisler evrāḳ-ı gülistānı

Biraz uyḫu yüzin görsün felekde dīde-i encüm
Ki çeşm-i baḫt-ı bīdārı yiter dehrüñ nigehbānı

Ḫudāvend-i cihān sulṭān-ı 'ādil şāh-ı deryā-dil
Ser-efrāz u serīr-efrūz-ı tāc u taḫt-ı sulṭānī

Penāh-ı dīn ü devlet pādişāh-ı āsumān-rif'at
Cenāb-ı Şeh Selīm İbn Süleymān Ḫān-ı 'Os̱mānī

Şehenşāh-ı hümāyūn-ṭāli' ü ferḫunde-ṭal'atdur
Cihān-ı salṭanatda ol sa'ādet taḫtınuñ ḫānı

Elinde Ḥażret-i Dāvuduñ āhendür ki mūm oldı
Żiyā-baḫş olsa āfāḳa n'ola şemşīr-i bürrānı

Şu gibi nār-ı kahrından erir bir demde Rūyīnten
Ṭokınsa şu'le-i şemşīri nerm eyler Nerīmānı

İner Seyf āyeti gibi ser-i a'dāya şemşīri
Ḥadīs̱-i tīġ-ı pūlādın nice şerḥ ide Kirmānī

'Alevlerdür duḫān içre görinür tīġler gūyā
Ne dem gerd-i sipāhı rezmgāhı ḳılsa ẓulmānī

İderler reh-nümālıḳlar 'adem mülkine a'dāya
Ġuzātuñ ellerinde nīzeler şem'-i şebistānī

Müs̱elles̱ gösterür dā'im temāşā eyleseñ elde
Meger kim pāre-i elmāsdur cām-ı dıraḫşānı

Ḫudāvendā sen ol çāpük-süvār-ı mülk ü devletsün
Ki raḫş-ı himmetüñ evvel ḳademde aldı meydānı

Semenderveş semendüñ yanar od içre atar kendin
Ṣu gibi aḳıdur degse şerār-ı la'li sindānı

Felekler farḳına başdı ḳadem devrüñde fażl ehli
Nice pā-māl ider dünyā-yı fānī ehl-i 'irfānı

Kef-i cūduñ keremler kim ḳılupdur ehl-i 'irfāna
Ol iḥsānı gül-i nesrīne ḳılmaz ebr-i nīsānī

Seḫā resminde ḥaddinden tecāvüz eylemez deryā
Kef-i cūduñ ṭaşırġatmaz kerem vaḳtinde 'ummānı

Perīşān **[141b]** itmedi devrüñde hergiz kimseyi kimse
Meger meclisde yārān-ı ṣafā gül-berg-i ḫandānı

Ḳafādār oldılar şīr ü peleng āhūya ṣaḥrāda
İderler ol ḳadar şimdi ri'āyet ḥaḳḳ-ı cīrānī

Felek ġırbāl ile zer buldı dirler ḫāk-i rāhuñda
Miyān-ı hālede seyr eyleyenler māh-ı tābānı

Aña her gūşeden bir ṭa'ne ṭaşın ḳondururlardı
Nigīnüñle mu'āriż görseler mühr-i Süleymānı

Ṣabā gibi güẕār itdüm seḥer gülzār-ı medḥüñde
Bu ebyātı terennüm ḳıldı bir murġ-ı ḫoş-elḥānī

Nihāl-i ḫoş-ḫırāmuñdur cihān gülzārınuñ bānı
Müsellemdür saña āyīn ü üslūb-ı cihānbānī

Cünūnın gördiler cūlar nihāl-i sīm-sīmāña
Gümiş zencīr ile bend itdiler serv-i ḫırāmānı

Gedā-yı āsitānuñ āsumāna ser-fürū ḳılmaz
Begenmez ḥāṣılı kemter ḳuluñ eyvān-ı Keyvānı[1]

S̱enā-ḫᵛānuñ olurdı māh-ı Ken'ān ṭal'atuñ görse
Saña Yūsuf diyeydi iller aña Yūsuf-ı s̱ānī

---
1 134a E

Getür cām-ı sürūr-encāmı iy sāḳī yiter çekdük
Cefā-yı devr-i gerdūnı belā-yı çarḫ-ı gerdānı

Benüm ol ʿāşıḳ-ı şūrīde kim ṭurmaz revān eyler
Dilinden āb-ı ḥayvānı gözinden dürr-i ġalṭānı

Ẓuhūr itdi ẓahīrüñ sırrı tabʿ-ı nükte-dānumda
Aḳıtdı kendüye naẓmum revān-ı pāk-i Selmānı

Belāġat kūsın urdum ḫusrevāne heft kişverde
Suḫan menşūrına çekdüm bu gün ṭuġra-i Ḫāḳānī

Egerçi pīr-i dānādur göñül fenn-i belāġatda
Velī olmaz debistān-ı senāñuñ ṭıfl-ı nā-dānı

Nis̱ār-ı şāha lāʾiḳ mümkin olsa bir güher bulmaḳ
Ḳazardum tīşe-i endīşe birle kān-ı imkānı

Duʿā-yı devlet-i şāh-ı cihāna başla iy Bāḳī
Ḫudā pāyende ḳılsun tāc u taḫt-ı ẓıll-ı Yezdānı

Ẕümürrüd taḫtına çıḳduḳca şāh-ı leşker-i encüm
Cihānı efser-i zerrīn ile ḳılduḳca nūrānī

Ser-efrāz ol serīr-i salṭanatda gün gibi dāʾim
Münevver ḳılsun iḳbālüñ bu nüh fīrūze eyvānı

Żiyā-baḫş ol rikābuñ şuʿlesinden māh u ḫūrşīde

Semend-i ʿazmuñ itsün ʿarṣa-i ʿālemde cevlānı

[Edrine meşṭāsında göç buyurılup gelürken Vezīr-i S̱ālis̱ Ferhād Paşa ʿazl olındı, fī Şevvāl sene 975. Ḳapudan Piyāle Paşa vezīr, Yeñiçeri Aġası ʿAlī Aġa ḳapudan, Sinān Aġa yeñiçeri aġası olup Siyāvuş Aġa ḥaremden çıḳup mīr-āḫūr oldı, fī Ẕiʾl-ḳaʿde sene 975[1].]

[Maḥall-i şerīfe gelüp Ḥażret-i Eyyūb'e nāzil olduḳda vüzerā ziyāretine vardılar. Baʿdehu Edrineḳapusı'ndan dāḫil olup bölük ḫalḳı istiḳbāl eyledi, fī

1 Edirne//975, der-kenār R1, E, SE

Rebīʿu'l-evvel sene 976. Rūmili Beglerbegisi Şems Paşa müteḳāʿid olup yirine Lālā Ḥüseyn Paşa oldı. Sābıḳan lālā-yı pādişāh-ı cihān-baḫşā olup Şām u Mıṣr u Yemen eyāletlerine mutaṣarrıf olan Ḳara Muṣṭafā Paşa'ya vezāret iḥsān olındı, fī Cemādiye'l-āḫire sene 976. Yemen ḫuṣūṣı içün cāmiʿlerde enʿām oḳunmaḳ fermān olındı, fī Receb sene 976. Tārīḫ-i vezāret "vezīr-i şeh-i rubʿ-ı meskūn"[1] (976). Pādişāh; Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa ve Āṣaf-ı S̱ānī Pertev Paşa ve Ḫᵛāce Efendi ile şikāra gitdiler, fī Şaʿbān sene 976[2].]

Cülūs-ı hümāyūnları es̱nāsında aḳṣā-yı ʿIrāḳ-ı ʿArab'da vāḳiʿ iḳlīm-i Muşaʿşaʿ māliki Benū ʿUlyān, ġaleyān-ı sevdā-yı ḫām ile iẓhār-ı ʿiṣyān idüp sāye-i mehābet-i Süleymānī zevālinden ḳavī-dil ve tāc-ı devlet-i Selīmī destār-ı şemsī-i āftāb gibi vāṣıl-ı farḳ-ı Ferḳadān olduġından ġāfil olmaġla Baṣra ḥavālīsinden olan cezā'iri cezr ü medd-i ʿasker-i bī-kerānla nehb ü ġāret ve baʿde ḫarābi'l-Baṣra maḳarr-ı ḳadīmine mürācaʿat eyledügi ber-dāşte-i pāye-i serīr-i ʿālem-maṣīr olduḳda deryā-yı ġayret-i pādişāhī cūşān ve emvāc-ı kūh-endāz-ı ġażab-ı şehenşāhī[3] ḳıyāmetden nişān olup bir miḳdār ḳapuḳulı ile Baġdād Beglerbegisi İskender Paşa irsāl olınmış idi. Ol serdār-ı kişver-güşā, tecdīd-i menāḳıb-ı İskender ü Ḳaydefā idüp şaʿşaʿa-i tīġ-ı bürrānla mülk-i Muşaʿşaʿ'ı tābiʿ-i fermān ve envār-ı dīn ü devletle pür-lemeʿān eyledi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş Cemādiye'l-āḫire'sinde vilāyet-i Yemen'den ādem gelüp ol diyār-ı behcet-ās̱ār fütūḥāt-ı Süleymānī'den olmaġın **[142a]** fetret-i vefātlarında şeyāṭīn-i ins, intihāz-ı furṣat ve mīr-i mīrān-ı Yemen'i ḳatl idüp maġrūrāne ḥareket itdüklerini ḫaber virdügi eyyāmda Mıṣr Beglerbegisi Maḥmūd Paşa'yı ḳul ṭā'ifesi tüfeng ile helāk ve küstāḫāne perde-i edebi çāk itdükleri güş-zed-i ḫuddām-ı ʿālī-maḳām olduḳda devlet-i Murādiyye ve Meḥemmediyye'de bi'd-defeʿāt vezīr-i aʿẓam olan Ḥaleb Beglerbegisi Sinān Paşa eyālet-i Mıṣr ile ser-bülend-i ems̱āl, baʿdehu Yemen fetḥine irsāl olınmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi evā'ilinde[4] vilāyet-i Yemen müceddeden fetḥ u tesḫīr[5] ve ġubār-ı fitne āl-i muṭahhardan taṭhīr olınup vülāt u ḥükkāmı ḳarār-dāde ve serdār-ı kişver-güşā eyālet-i Mıṣr'a iʿāde ḳılındı.

1 وزير شه ربع مسكون
2 Maḥall-i//976:- R1, SE; der-kenār E
3 - R1, E
4 "ṭoḳuz//evā'ilinde" ibaresi SE'de bir önceki cümlede baʿdehu'dan sonra gelmektedir.
5 80a SE

Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi evā'ilinde Kefe Beglerbegisi Ḳāsım Paşa'ya bir miḳdār ḳapuḳulı ḳoşulup Ḳırım Ḫānı Meḥemmed Girāy Ḫān ile "Ḳazan" didükleri maḥalde deryā ḳaṭ'ına gönderildi. "Ejderḫān seferi" dimekle ma'rūfdur[1].

Ol seferüñ icmāl-i aḥvāli[2] budur ki Ejderḫān Ḳal'ası'nuñ ḳarībinden ki baḥr-ı ḳulzüm sāḥilidür, Ḳaradeñiz'e dāḫil olan nehr-i 'aẓīmüñ kenārından taḫmīnen iki mīl miḳdārı yir ḫarḳ olınsa iki deryā mülāṣıḳ olup sefā'īn ile ol memāliki tesḫīr ve İskender-i cihān-gīr gibi deryā-yı ẓulemāta dek envār-ı İslāmla tenvīr mümkin olduğı ma'lūm-ı hümāyūn-ı pādişāhī olmış imiş. Evlād-ı Cengīz Ḫān'dan Sulṭān Maḥmūd Ġāzān 'aṣrında şeref-i İslām'la müşerref olan Tatar ṭā'ifesinden bir cemā'at-ı keṡīre ol diyārda ġazā iderek vaṭan ṭutup Ḳazan Tatar'ı Ġāzān'dan ġalaṭ imiş. Ġāziyān-ı 'asker-i Ġāzān her bār ol eṭrāfa güẕār itmekle anlara mu'īn ü müẓāhir ve bunlar/mu'āveneti ile kefere-i eṭrāfı ḳahra ḳādir imişler. Devlet-i Ġāzāniyye inḳırāżından ṣoñra ol ṭarafdan āmed-şüd-i ġuzāt münḳaṭı' olup Moskov keferesinüñ taḫt-ı ḳahrında ḳalmışlar. El-ḥāletü hāẕihi 'aṣr-ı Selīm Ḫānī'de dergāh-ı cihān-penāha niyāz-nāmeleri gelüp "İşāret olınan maḥall ḫarḳ olınup iki deryāyı biri birine īṣāl, mevc-i deryā-yı kūh-endāz-ı himmet ile ḥāṣıl oldukda İskenderāne cihān-gīrlik mümkindür." dimeleri ile mübāşeret olınmış idi. Lākin Meḥemmed Girāy-ı bed-rāy bu ḫuṣūṣda ġadr idüp ser-ḥadd-i memālik-i 'Oṡmānī kendü kişverinüñ verāsına mümtedd olursa şāh-rāh-ı istiḳlāli münsedd olup miyān-ı memleket-i maḥrūsede ḳalmaḳ, ya'nī ṣaḥīfe-i mülki evrāḳa ḳarışmaḳ lāzım gelür, diyü 'asker-i İslām'ı Ṣaḥrā-yı Tīh gibi bir beyābān-ı bī-āba düşürüp teşnelikden bī-tāb ve pertāb-ı tābe-ı ıżṭırāb eylemiş idi. Nice günler bir ḳaṭre āb bulunmayup seḥeri berg-i çemen üstinden ḳaṭre-i jāle cem' idüp tarṭīb-i lisān iderler imiş. 'Askerüñ nıṣfı ancaḳ selāmete vāṣıl olup ḫaybet ile 'avdet olındı. Meḥemmed Girāy bu cināyetüñ[3] cezāsını devlet-i Murādiyye'de görüp ḳahr-ı pādişāh-ı İslām ile[4] ser-dāde-i vādī-i 'adem oldı.

Mıṣrā' بجايى كه هر كز نه رويد كياه[5]

1 134b E
2 İcmāl-i aḥvāli:icmāli SE
3 ḫıyānetüñ E
4 ḳahr//ile:- SE
5 "Bir yer ki asla (orada) ot yetişmez."

Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Rebīʿu'l-evvel'inde Venedik ḳıralına tābiʿ cezīre-i Ḳıbrıs'a sefer fermān olındı. Māh-ı Ẕi'l-ḳaʿde'de **[142b]** Vezīr Piyāle Paşa deryā muḥāfaẓasına me'mūr ve keferenüñ ṭuruḳ-ı imdādını ḳaṭʿ içün sedd-i s̱uġūr olup çıḳmış idi. ʿīd-i aḍḥānuñ evvel güni serdār-ı kişver-güşā, vezīr-i dilīr Ḳara Muṣṭafā Paşa ve Ḳapudan ʿAlī Paşa ile Ḳıbrıs niyyetine revāne oldılar. Üç yüz ḳıṭʿa ġırāb-ı ʿuḳāb-pervāz ve ʿasker-i deryā-hücūm emvāc-ı ihtizāz ile vāṣıl olup yetmiş sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde maḥall-i ḥükūmet-i cezīre olan Lefḳoşa Ḥiṣārı ve sā'ir ḳılāʿ-ı gerdūn-kirdārı fetḥ olınup;

Mıṣrāʿ Aldı Ḳıbrıs aṭasın Şāh Selīm[1] (978)

tārīḫ dinilmiş idi. Yetmiş ṭoḳuz evā'ilinde mersā-yı cezīrede vāḳiʿ "Maġosa" nām maʿḳıl-ı ṣaʿbu'l-menāl ve ḳalʿa-i sipihr-mis̱āl daḫı fetḥ olınup temām-ı cezīre dāḫil-i ḥavza-i tesḫīr ü gird-ā-gird-i memālik, gūy-ı ʿanberīnevār deryā-yı dest-i şāhīde cāy-gīr olduḳdan ṣoñra Muṣṭafā Paşa müteveccih-i āstāne-i saʿā-det-kerāne ve Āṣaf-ı S̱ānī Pertev Paşa ile Ḳapudan ʿAlī Paşa deryā muḥāfaẓasına revāne olmışlar idi. Edrine ḳażāsından maʿzūl Kāmī Efendi mecmūʿ-ı cezīreye ḳāżī ve Rodos Müftīsi Ekmel Efendi müftī naṣb olındı, fi't-tārīḫi'l-mezbūr.

Sene-i mezbūre Cemādiye'l-ūlā'sınuñ[2] on yedinci güni pādişāh-ı ʿālī-şān erkān-ı devletle[3] Edrine seyrine revān oldılar. Bu es̱nāda ṭonanma-i hümāyūn Venedik ḳıralına tābiʿ cezā'iri nehb ü ġāret ve ġarḳ-ı emvāc-ı ḳahr ü ḫasāret eyleyüp ġanā'im-i bī-şümār ile İnebaḫtı semtine güẕār itdüklerinde iṣābet-i ʿaynü'l-kemāl ve şe'āmet-i ġurūr-ı vaḫīmü'l-me'āl, āftāb-i şevket-i İslāmiyān'a bāʿis̱-i taṭarruḳ-ı zevāl ve teferruḳ-ı ḳulūb-ı ricāl olup muġtenem olan ʿasker ayaḳ ḳaraya ḳomaġla manḳalar minḳale ḫānesi gibi ḫālī ḳalmış iken üç yüz ḳıṭʿadan ziyāde kāfir ṭonanması gelüp her biri manḳal-ı pür-āteş gibi esbāb-ı ceng ile mālī olmaġla muḳābeleye cür'et itmişler. Māl ü ʿıyāli ġāret olınan küf-fār, ḫūk-i zaḫm-ḫūrde gibi hücūm ve dār u diyārı furūzīne-i nār olan gebrān-ı dūzaḫ-ḳarār dūd-ı derd-ālūd-ı ḥasretle rūy-ı deryāyı pür-ġamām-ı ġumūm it-

1 الدی قبرس اطه سن شاه سلیم
2 135a E
3 Erkān-ı devletle:- SE

mişler idi. Bi-emri'llāhi te'ālā seriyye-i İslāmiyāna inkisār vāḳi' olup Ḳapudan 'Alī Paşa şehīd olduġı ḫaber-i vaḥşet-es̱er māh-ı Cemādiye'l-āḫire'nüñ beşinci güni vāṣıl oldı. Yevm-i vaḳ'a Cemādiye'l-ūlā'nuñ on yedinci güni rūz-ı şenbe-dür. Sene-i ḳābile nev-bahārında yüz elli ḳıṭ'a ḳadırġa müceddeden binā vü iḥżār ve müsta'idd-i peykār ḳılınup ḳapudan-ı cedīd Ḳılıç 'Alī Paşa ile nümū-ne-nümā-yı ﴿وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ﴾[1] ve resm-i ḫancer-i berg-i Mānī gibi zīb-i ṣafḥa-i Deryā-yı Sefīd olmış idi. Rūmili Emīrü'l-ümerāsı Siyāvuş Paşa sevāḥil-i baḥrı muḥāfaẓaya irsāl ve yedi ay temāmında mühimmāt-ı şāhāne-i berr ü baḥr ikmāl olındı.

Rivāyet olınur ki a'dā-yı dīn ol sene ṭonanma-i hümāyūn[2] ḫavfından emīn olup ferāġ-ı bāl ile Mora eṭrāfını seyrān iderken sefā'in-i sulṭānī baġteten nümāyān olduḳda birḳaç seneye dek zevraḳ-ı ḫūrşīd-'alem-i S̱üreyyā-fānūs vürūdından me'yūs olan ḫaṣm-ı maġrūr ki fülk-i felek-peykerleri 'aksinden ġayrı rūy-ı deryāda **[143a]** zevraḳ-ı cünbiş-nümā, mir'āt-ı ḫayāllerinde peydā degül idi, bu deñlü ferr ü şevket ile gelen deryā deryā 'askeri ve[3] ġurunbiş-i ejdehā-peykeri görüp bā-ḫuṣūṣ öñlerince Zāl-i zer gibi ejder-süvār olan ḳapu-dan-ı nāmdār, merkeb-i Gülgūn-ı eşḳar-çeşm ü ṣarṣār-güẕār ile āşikār olduḳda;

Beyt Fülk-i la'līn mi bu yāḫūd şafaḳ-ālūde felek
Ol se fānūs-ı zer-endūdı ḳomış noḳṭa-i şekk

mażmūnını tekrār iderek rāh-ı gurīze revān, ba'dehu recā-yı ṣulḥla[4] niyāz-mend-i emān oldılar.

Ṭoḳuz yüz seksan Rebī'u'l-āḫir'inde "Sulṭān Meḥemmed" nām şeh-zāde maraż-ı ṭā'ūndan intiḳāl idüp def'-i vebā içün 'Alem Ṭaġı'na du'āya çıḳılduḳda bi-iẕni'llāhi te'ālā def' oldı. Bu es̱nāda muṣāḥib-i pādişāh-ı ferḫunde-cemāl[5] olan Müteferriḳa Cemāl Beg ġurūr-ı iltifāt-ı şāh-ı cihān ile Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi ḥaḳḳında ıṭlāḳ-ı 'inān-ı gülgūn-ı zebān itmegin ṣılası olan ḳaṣaba-i Manastır'a nefy olınup şeref-i ṣoḥbet-i sulṭān-ı 'ālī-şān firāḳından derdnāk ü nālān;

1 Kur'ân-ı Kerîm, Hadid Sûresi, 57/ 25, "… ve içinde çetin bir sertlik olan demiri indirdik …"
2 80b SE
3 'askeri ve:- SE
4 recā-yı ṣulḥla:iltizām-ı ḫarācla E
5 ḫiṣāl SE

Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesün ben kime feryād ideyin

maṭla'-ı meşhūrını tercī' ve bir iki aydan ṣoñra menzil-i fānīyi tevdī' itmiş idi.

Sene-i mezbūre Receb'inde Ḳapudan Ḳılıç 'Alī Paşa[1] ve Rūmili Beglerbegisi Siyāvuş Paşa ḫidmet-i muḥāfaẓadan gelüp dāmen-būs-ı pādişāhī ile mübāhī oldılar. Ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde pādişāh-ı 'ālem-penāh Boġaz'da olan Çıbuḳlıbāġçe ḳurbında Ṣırabuñarı seyrine gidüp Ḳıbrıs'dan ma'zūl Kāmī Efendi ve Ṣaḥn Müderrisi Bāḳī Efendi da'vet olınmış idi. Kāmī Efendi ḫᵛāce olmaḳ iḥtimāli ile ẓurefā, bāġçe ḫᵛācesi maḳāmında "Orman ḫᵛācesi" (981) lafẓını tārīḫ düşürmişler idi.

Sene-i mezbūre evāḫirinde serdār-ı seriyye-i 'Os̱mānī Vezīr Sinān Paşa ve Ḳapudan Ḳılıç 'Alī Paşa 'aẓīm ṭonanma ile Ḥalḳu'l-vād üzerine varup müddet-i medīd ḥarb-ı şedīdden ṣoñra fetḥ u taḥzīb olup medīne-i Tūnus gibi iḳlīm-i vāsi' düşmen elinden intizā' ve şemşīr-i āb-gūn-ı ġazā ile taṣfiye-i diyār-ı maġrib ve ḳaṭ'-ı peyvend-i nizā' olındı.

Seksan iki Rebī'u'l-āḫir'inde maṭbaḫ-ı 'āmire ṭutuşup kilār ve ḥalvā-ḫāne ser-ā-pā yanup "Serāy-ı sulṭānī gibi bünyān-ı raṣīnü'l-erkānuñ seng-i yāḳūt-ḫāṣṣiyyetine te's̱īr-i āteş bir emr-i 'aẓīme 'alāmetdür." diyü 'āmme-i 'ālem ser-be-ceyb-i ḥayret iken evā'il-i Şa'bān'da emr-i 'ālīleri ile binā olınan ḥammām-ı cedīd-i dil-güşā temām olduḳda evvel duḫūlde pā-yı ferḳad-sāyları ḫaṭā idüp;

Beyt Ser-keşlik itdi tevsen-i baḫt-ı[2] sitīze-kār
Düşdi zemīne sāye-i eltāf-ı Kirdgār

mażmūnı āşikār oldı. Ol saḳaṭa-i 'aẓīmeden beden-i nāziklerinden bir ṭaraf ruḫām-ı eblaḳ ve māh-ı külefdār-ı nūrānī-nesaḳ gibi müteġayyir ve ṭāḳat u ḥareket ber-ṭaraf olmaġla zülāl-i ṣāf-ı ṣıḥḥatları mütekeddir olup mu'accelen faṣd lāzım iken re'īsü'l-eṭıbbā olan "Ġarse'd-dīn-zāde" nām şaḫṣ-ı cāhilüñ żımādāt-ı nā-mülā'imi taḳviyet-i ża'f-ı maraż ve imdād-ı ṭalī'a-i 'araż ḳılup sevād-ı be-

1 135b E
2 Çarḫ-ı SE

den-i sīmīnleri siyāhī-i dāġ-ı āteşīn gibi derūna te'ṡīr ve zelzele-i **[143b]** beden-den maraż-ı sersām-ı bārid ḥādiṡ olup iki maraż el bir eyledi.

تكثرت الأسباب والداء واحد [1]

Bi'l-āḫire ṭoḳuz yüz seksan iki Şa'bān'ınuñ yigirmi sekizinci güni sinn-i şerīfleri elli dört ḥaddına dāḫil olduḳda terk-i meşāġil-i ẓıll-ı zā'il ḳılup meşā'il-i nūr-ı īmānla rūḥ-ı revānları a'lā-yı 'illiyyīne vāṣıl oldı. On bir gün gencīne-i vücūd-ı kerīmleri defn olınmayup iḫfā ve ḥaḳḳ-ı iḥtiyāṭ-ı fitne-i vefāt īfā olındı.

[Bāḳī Efendi selḫ-i Şa'bān olan yevm-i ṡülāṡāda fevt olduḳların yazar[2].]

Māh-ı Ramażān'uñ sekizinci güni yevm-i erba'āda pādişāh-ı Keyḫusrev-nijād şeh-zāde-i ercümendleri Sulṭān Murād pertev-endāz-ı neyyir-i baḫt ve firūzende-i dīhīm ü taḫt olup münādīler her nādīye güẕār ve cülūs-ı hümāyūnı iẓhār itdiler. Ḳabīl-i ẓuhrda tābūt-ı pür-sekīneleri dāḫil-i serāyda serīr üzere vaż' olup Şeyḫü'l-İslām Ḥāmid Efendi imām ve ṣalāt-ı cenāze temām olınup medfen-i mu'ayyenlerine yitürdiler. Ba'de'l-'aṣr ıṣlāḥ-ı mizāc-ı 'ālem içün beş dāne gevher-i şāhvār, ya'nī şeh-zāde-i ferḫunde-tebār fersūde-i ḳahr-ı şāhī ve gerden-nihāde-i ḥükm-i ilāhī olup anlaruñ daḫı namāzı edā olınduḳdan ṣoñra vālid-i mācidleri yanına getürdiler. Defn olınacaḳ maḥall tesviye vü ıṣlāḥa muḥtāc olmaġın ol gice müsāfirāne ḫayme içre ḳarār ḳılup irtesi pencşenbe güni dāḫil-i mezār-ı pür-envār oldılar.

Selaṭīn-i 'aliyye-i Āl-i 'Oṡmān'dan taḫtgāh-ı Ḳosṭanṭıniyye'de vefāt iden ibtidā bunlardur[3]. Müddet-i salṭanatları sekiz sene beş ay on ṭoḳuz gündür. İttifāḳāt-ı ḥasenedendür ki 'aded-i sāl-i salṭanatları cedleri Sulṭān Selīm-i ḳahhār ile faṣl-ı mümeyyezleri olan "ḥalīm" lafẓınuñ edāt-ı telmīḥi olan ḥarf-ı ḥā 'adedine muvāfıḳ ve miḳdār-ı sinīn-i 'ömr-i 'azīzleri selāṭīn-i 'ālī-nesebden hem-meşrebleri olan Cem isminüñ ḥisāb-ı ḥurūfīsine muṭābıḳ vāḳi' olmışdur.

Ol pādişāh-i 'ālī-şān, Cem-meniş ü Cemşīd-nişān, muṭī'-i fermān-ı Ḫudā, fermān-revā-yı ḳażā-imżā, ġavṡü'l-Müslimīn, mü'eyyed-i dīn-i mübīn,

1 "Sebepler çoğaldı, ama dert birdir."
2 Bāḳī//yazar, der-kenār R1, E, SE
3 136a E

ehālī-perver, maʿālī-güster, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ ü raḥīm, himmeti kūh-endāz, merḥameti żaʿīf-nüvāz, Ḥātem-i ʿaṣr u Cemşīd-i devrān, tehī-sāz-ı[1] kīse-i kān ü kāse-i ʿummān, mürebbī-i erbāb-ı fażl ü dāniş, nigehdār-ı aṣḥāb-ı rāy ü bīniş, ṣāḥibü'l-ḫayr u māʾil-i aḫyār, pādişāh-ı dīndār idi. Zemān-ı devletlerinde bāb-ı ḍarb u ḥarb mesdūd ve ẓıll-ı ẓalīl-i üns ü rāḥat memdūd, mis̱āl-i ḥabāb-ı cām-ı ġam-fersā, miyān-ı gülşende ḫayme-i ʿīş ü ʿişret ber-pā ve mānend-i hilāl ü bedr-i tābān, devetabanı ḳadeḥ raḫşān olup;

Mıṣrāʿ Tīġini cāma degişmiş idi cihān.

Ol pādişāh-ı ʿişret-āyīn, Cemşīd-i nüzhetgāh-ı ʿizz ü temkīn olup;

Mıṣrāʿ Benüm ṭabʿ-ı selīmüm bāde-i gül-gūna māʾildür

manẓūme-i gevher-niẓāmları ile taḳrīż-i evṣāf-ı bāde-i ṣāf eyleyüp Bāḳī Efendi'nüñ;

Beyt Gül gibi cām-ı ʿīşi güldürelüm
Rūḥ-ı Cemşīdi şādmān idelüm

şāh-beyt-i dil-güşāsı ḫaṭṭ-ı kenār-ı cām-ı ṣafāsı;

Beyt Şāḫ-ı gülde jāle düşmiş ġonçe-i raʿnā mıdur
Şāh elinde ya muraṣṣaʿ sāġar-ı **[144a]** ṣahbā mıdur

maṭlaʿ-ı ġarrāsı kitābe-i ṭāḳ-ı nezāhet-efzāsı;

Beyt Dökseydi ḫāke curʿasın altun piyālesi
Zer ḥoḳḳalarla bitüre şāḫ-ı enār laʿl

naẓm-ı bī-mis̱āli müẕekkir-i feyż-i nevāli;

Beyt Ġaraż yār ile ʿişretdür bu nüzhetgāh-ı ḫurremden
Mey ü maḥbūbdan ġāyrı nedür maḳṣūd ʿālemden

mażmūn-ı ṣafā-meʾāli icmāl-i defter-i aḥvāli ve fezlek-i rūz-nāme-i āmāli idi.

1 81a SE

El-ḥaḳḳ ʿaṣr-ı ṣafā-efzāları rūz-ı bāzār-ı esbāb-ı ʿīş ü ʿişret, belki sūr-ı pür-sürūr-ı ʿışḳ u maḥabbet olup vaḳt-i ʿarūsī-i dünyā ve nev-cüvānī-i dehr-i bī-beḳā dinilse sezā idi. Duḫter-i rez minaṣṣa-i ṣuffe-i ṣafāda cilve-sāz ve derūn-ı cām-ı billūrdan ʿişve-perdāz olmağın şāh u gedā dil-dādesi ve pīr ü bernā üftādesi idi.

Mervīdür ki ṣadr-ı aʿẓam ve ṣıhr-ı ʿazīz-i mükerremleri olan āṣaf-ı ʿālem-ārā, vezīr-i ṣā'ib-tedbīr Meḥemmed Paşa merḥūma umūr-ı salṭanatı tefvīż ve tavṣiye vü tenbīh ile ʿadl ü dāda taḥrīż idüp kendüler muṣāḥibleri Şemsī Paşa ve Celāl Beg ile dā'imā ʿīş ü ṣafāda olup;

Beyt دو یار زیرك واز بادۀ كهن دومنی
فراغتی وكتابی وكوشۀ چمنی[1]

feḥvā-yı selvet-efzāsını nuḫbe-i ārzū-yı fu'ād;

Beyt Metāʿ-ı dehr-i fānīden bugün peymānedür varlıḳ
Ne ḳaldı cāmdan ġayrı nişāne devlet-i Cemden

maʿnāsını pīş-nihād-ı dil-i ʿīş-iʿtiyād itmişler idi. Ġarā'ib-i eyyāmdan idi ki;

Mıṣrāʿ هر عیب كه سلطان بپسندد هنراست[2]

mıṣdāḳı üzere şehr içinde kā'inen men kāne ser-ā-ser mest ü ser-gerdān, pīrān-ı sefīd-ser nergis gibi ʿaṣāya düşüp ḳadeḥ der-dest, cüvānān-ı sīmīn-ber gül gibi sīne-çāk ü çeşm-i bīmārī gibi ḳan-mest, ekābir ü aġniyā[3] merdüm-i dīde gibi manẓara-nişīn-i ṭāḳ-ı ʿīş ü ṣafā olup;

Beyt Nice elden düşürür cām-ı sürūr-encāmı
Gūş iden nām-ı Cemi ṣīt u ṣadā-yı cāmı

nev-bestesi ile zemzeme-sāz, dürd-nūşān-ı fuḳarā dil-i şūrīde-mis̱āl gūşe-güzīn-i[4] ḫum-ḫāne-i[5] bī-berg u nevā olup;

1 "İki zeki arkadaş ve iki batman şarap; biraz boş vakit, bir kitap ve bir de bahçe köşesi…"
2 "Padişahın beğendiği her kusur hünerdir."
3 136b E
4 Nişīn-i SE
5 ḫum-ḫāne-i:ḫum-ḫāne-i bī-ser ü pā vü R1

Beyt Şikeste bir sifāl olsun nemüz var sāġar-ı Cemde
Ġaraż bir neşve taḥṣīl eylemekdür bezm-i ʿālemde

murabbaʿı ile teselli-baḫş-ı ḫāṭır-ı pür-niyāz olmaġla mānend-i nihāl-i mütemā'il, her biri mest-i lā-yaʿḳıl iken kimse kimseye ṭoḳınmaz ve dünyā yıḳılsa kimsenüñ ḫāṭırı yıḳılmaz idi. Ve'l-ḥāṣıl zemānemüzde kemāl-i raġbetle gevherīn-revāc ve dürretü't-tāc-ı ibtihāc olan riyā-yı kāfir-mācerādan menfūr bir ṣanʿat ve erbābından mezmūm bir ḥirfet olmayup;

Beyt در عهد پادشاه خطابخش جرم پوش
واعظ قرابه کش شد و زاهد پیاله نوش[1]

mażmūnı der-kār;

li-Muḥarririhi[2] Olmazsa eger bāde-keşi bezm-i ṣafānuñ
Başında ufanur kabaḳ erbāb-i riyānuñ

maʿnāsı āşikār idi.

Mıṣrāʿ Demler o demler idi zemān ol zemān idi

ʿAnʿane-i s̱iḳāt-ı ruvātla vāṣıl-ı niṣāb-ı taḥḳīḳdür ki evāḫir-i devletlerinde küberā-yı meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'den Şeyḫ Süleymān-ı Āmidī ki eʿizze-i ʿaṣruñ ser-āmedi idi, serāy-ı hümāyūna daʿvet idüp ḥużūrında cemīʿ-i menāhīden tevbe vü inābet ve salṭanat-ı dünyā vü āḫiret cemʿine himmet itmişler idi. Ṭırāzende-i ẕeyl-i rivāyetdür ki ḥālet-i marażlarında eṭıbbā-yı mücerreb-i āfāḳ **[144b]** ve ḥakīm-meşrebān-ı ʿālem-i ʿale'l-ıṭlāḳ, أعط النفس ما اعتاده[3] mażmūnı üzere taḳviyet-i beden ve ıṣlāḥ-ı mizāc içün nūş-ı bāde lüzūmında ıṭbāḳ ve şarāb-ı nāfiʿ berʿü's-sāʿa olmasında ittifāḳ eylemişler iken ḥall-i ʿuḳde-i yemīn ve fesḫ-i ʿazīmet-i rāy-ı rezīn iḫtiyār itmeyüp;[4]﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ istis̱nāsında dāḫil ol-

1 "Hataları bağışlayan, kusurları örten padişahın zamanında vaiz testiyi (kafasına) diker, zahit kadeh kaldırır.
2 li-Muḥarririhi:- R1, SE
3 "Nefsine alıştığı şeyi ver."
4 Kur'ân-ı Kerîm, Şu'arâ Sûresi, 26/ 88-89, "O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a kalb-i selîm ile gelenler başka…"

maḳ recāsına cān-ı pāki cāndār-ı Kerīm'e teslīm itdiler. Ümmīddür ki nüzhetgāh-ı fānī yirine mevṭın-ı bāḳīde nişīmen-sāz-ı dārü'n-na'īm ve bedel-i Sulṭān Selīm gibi keyfiyyet-i şarāb-ı erġavānīden 'ivaż ser-germ-i[1] şarāb-ı kevs̱er-i Tesnīm olalar.

Ẕikr-i ḫayrāt u ḥasenāt

Ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz senesinde Mescid-i Ḥarām'uñ revāḳları sirāyet-i bārānla fenāya müşrif olmağın ruḫāmla ḳıbāb-ı 'āliye binā olınup teşyīd-i bünyān-ı dīn ü dünyā itdiler ve Ḥaremeyn-i Şerīfeyn fuḳarāsına māl-i firāvān gönderüp 'alā ḳadri merātibihim maẓhar-ı in'ām u iḥsān eylediler.

Büyükçekmece cisrini iḥyāya[2] vālid-i mācidleri ibtidā eyleyüp bunlar itmām-ı binā eylediler. ["Temme emrü'l-cisr"[3] (975) tārīḫ-i itmāmıdur.[4]] Hem-şīre-i mu'aẓẓamaları ṣāḥibetü'l-ḫayrāti'l-ḥisān ve dürretü't-tāc-ı ḫānī, gevher-i şeb-çerāġ-mizāc-ı ḳān-ı 'Os̱mānī, Mihrümāh Sulṭān Mā'-i 'Arafāt icrāsını murād eyledükde emvāl-i cezīle ile imdād eyleyüp himmet-i 'āliyeleri ile ṭoḳuz yüz seksan tārīḫinde Ḥarem-i Şerīf'e icrā ve 'aṭṭāş-ı ḥüccāc-ı muṭāf-ı kerīm irvā olınmış idi.

Sene-i mezbūrede Ayaṣofiyya Cāmi'i'nüñ eṭrāfında bināya mülāṣıḳ ṭolma zemīn üzere ḫāneler olup mürūr-ı eyyām ile cüdrān-ı refī'u'l-bünyāna ḫalel virmesi ḥads-i mi'mārān-i mühendis ile ma'lūm-ı 'ālemiyān ve ma'rūż-ı pādişāh-ı cihān olmağın aṣḥāb-ı ebniye-i 'āliye, s̱imān-ı ġāliye ile iştirā ve dil-ḫᵛāhını i'ṭā[5] itmekle irżā olınduḳdan ṣoñra hedm olınup pāyendelerle iḥkām-ı binā ve iki mināre-i mevzūn ile bāng-i nevbet-i pencgāhī i'lā olındı.

Mu'aẓẓamāt-ı ās̱ār-ı celīleleri maḥrūse-i Edrine'de vāḳi' olmışdur. Evvelā bir tell-i refī' üzere dört mināreli bir cāmi'-i şerīf binā itmişlerdür ki gūyā ḳālıb-ı ḳubbe-i gerdūn yāḫūd 'āşir-i ḳıbāb-ı Bī-sütūn olup derūn-ı ṣafā-nümūnı ḳanādīl-i rūşenā ve a'lāḳ-ı mu'allakāt-ı girān-bahā ile ﴿وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا

---

1 Ser-germ-i:- SE
2 - SE
3 تم امر الجسر
4 Temme//itmāmıdur der-kenār R1, E
5 137a E

﴿بِمَصَابِيحَ﴾[1] mażmūn-ı kerīminden nümūne-nümādur. Üç şerefelü dört ʿaded minąre-i sengīn[2]-bünyād ile İrem-i ẕātü'l-ʿimād olup her biri irtifāʿ-ı bī-endāza ḳıyāsla sütūn-ı ḳubbe-i çarḫ-ı berīn ve esās-ı ḳaʿr-mümāsla evtād-ı elvāḥ-ı[3] zemīndür. Kemāl-i nezāketde mānend-i dil-ber-i nāzik-miyān ve ġāyet-i ḥüsn ü letāfetde nūrdan serv-i revān iken her şerefeye müstaḳill rāh ve ejdehā gibi biri birine pīçīde üç güẕergāh olup ḥaḳḳā ki ḫadeng-i efkār-ı üstād-ı kāmile şāhid-i ʿādil ve ser-ḥadd-i iʿcāza mīl-i menzildür.

Beyt Gerdūn-res olsa himmet-i şāhī ʿaceb midür
Gökler yüzine aḳçe ile nerd-bān olur

Ve cenbinde bir medrese-i sipihr-irtifāʿ ki ḳıbāb-ı ḳāʿası eşref-i bıḳāʿdur;

Beyt كر آفتاب در آيد بكنبدش كويى
كه در ميانهٔ فانوس شد مكس طيار[4]

Ve bir dārü'l-ḥadīs̱-i ferḫunde-binā ki **[145a]** ḳubbe-i tābnāki mānend-i derūn-ı ehl-i ṣafā;

Mıṣrāʿ Buḫārādan gelür diñler ḥadīs̱üñ ṭālib-i maʿnā[5].

Ve bir dāru'l-ḳurrā ki taʿlīm-i ʿilm-i tecvīd ü ḳırāʾat-ı *Ḳurʾān-ı Mecīd* içün müheyyādur ve bir şifā-ḫāne ve dāru'l-eṭıbbā ki şeyḫ-i reʾīsi hem-pāye vü hem-dem-i Mesīḥā ve ḳıbāb-ı ḥücerātı ser-pūş-ı ḥoḳḳa-i maʿcūn-ı berʾü's-sāʿa ve mīl-i zerrīni meblaġ-ı devādur. Ve bir tāb-ḫāne-i ʿālī-revāḳ ve mıṣṭaba-i gerdūn-ṭāḳ ki der ü dīvārında;

Mıṣrāʿ Dār-ı dünyā bir müsāfir-ḫānedür

1 Kur'ân-ı Kerîm, Mülk Sûresi, 67/ 5, "Andolsun ki biz o dünya göğünü takım takım kandillerle donattık."
2 81b SE
3 - SE
4 "Eğer güneş (onun) kubbesine çıksa 'Fânusun ortasında sinek uçmakta.' dersin."
5 Ve//maʿnā:- SE

beytini seyr iden dünyā bundan ʿibāret, yāḫūd eḳālīm-i sebʿadan ḫāric bir vilāyet ḳıyās ider ve evḳāf içün eṭrāfında tertīb olınan dūr ü dekākīn ve menāzil-i dil-nişīn ḫod müstaḳill şehr olmaġa kifāyet ider.

Mıṣrāʿ از هر چه قلم شرح كند افزونست[1]

Ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz[2] senesinde itmām olınan cihāt ü menāṣıbı müstaḥiḳḳına inʿām olındı. Meftūḥ-ı miftāḥ-ı tīġ-ı himmetleri olan cezīre-i Ḳıbrıs'da ḫod iḥdās̱ itdükleri mesācid ü cevāmiʿ ve medāris ü ṣavāmiʿ ve gūne gūne vücūh-ı ḫayrāt dā'ire-i taʿrīf ü tavṣīfden evsaʿ u ebʿad ve aḫlāḳ-ı kerīmeleri gibi lā-yuḥṣā vü lā-yuʿadddur.

Eşʿār-ı şerīfeleri[3]

Nevā-yı neyde rūh-efzā olur ʿuşşāḳa bir dem var
Dilā ney gibi nālān olmada bir özge ʿālem var

Ve lehu Ṭāliben saʿy-i belīġ it kūy-ı yāri varı gör
Cānı cānāna virüp terk eyle yoġı varı gör

Çeşm-i dil-ber ḫışmla ʿuşşāḳı ḳatl eyler dime
Mürdeler iḥyā iden laʿl-i Mesīḥ-āsārı gör

[Ve lehu][4] Ḥüsn-i ṣūret ḫoşdur ammā kim dil alan āndur
Cānuñ ansuz ḥaẓẓı yoḳ lāzım olan cānāndur

[Ve lehu] Ḳand-ı laʿlüñ üzre ḫatt irdiyse cānā ġam yime
Ṣāfī şerbetden olur çün şerbet-i ʿanber lezīẕ

[Ve lehu] ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳda dil birdür olımaz yār iki
Hīç bir taḫt üzre mümkin mi ola ḫünkār iki[5]

1 "Kalem her ne kadar anlatsa, o anlattığından daha fazladır."
2 - E
3 Eşʿār-ı Şerīfeleri:Eşʿār-ı şerīfelerindendür SE
4 E'de bu beyit 6. sırada bulunmaktadır.
5 137b E

Evlād-ı kirām ve şeh-zāde-i girāmīleri[1]

Veliyy-ʿahd Sulṭān Murād: Vilādeteş sene 953.

Sulṭān Meḥemmed: Māte, fī sene 980.

Beş nefer şeh-zāde-i şehīd, fī sene 982[2]. İsimleri: **Süleymān, Muṣṭafā, Cihān-gīr, ʿAbdu'llāh, ʿOs̱mān.**

Esāmī-i benāt[3]

İsmiḫān Sulṭān: Meḥemmed Paşa'ya virildi, fī Ẕi'l-ḥicce sene 969. Meḥemmed Paşa māte, fī Şaʿbān sene 987[4].

Gevher Ḫān Sulṭān: Piyāle Paşa'ya virildi, fī Ẕi'l-ḥicce sene 969. Piyāle Paşa māte, fī sene 978. Cerrāḥ Meḥemmed Paşa'ya virildi; yeñiçeri aġası idi, fī Şaʿbān[5] 986. Cerrāḥ Paşa vezāret-i ʿuẓmādan mütekāid iken māte, fī Şaʿbān sene 1012. Sulṭān mātet bāʿdeh fī sene …[6]

Fāṭıma Sulṭān: Siyāvuş Paşa'ya virildi[7]. İstanbul'da[8] medresesi vardur[9].

Şāh Sulṭān: Ḥasan Aġa'ya virildi, fī Ẕi'l-ḥicce sene 969. Ḥasan Paşa, mīr-i mīrān, māte, fī Ẕi'l-ḥicce sene 971. Zāl Maḥmūd Paşa'ya virildi, fī Cemādiye'l-āḫire[10] sene 972. Zāl Paşa māte, fī ġurre-i Şaʿbān sene 985. Şāh Sulṭān[11] mātet yevme'l-aḥad[12] 22 Şaʿbān sene 985[13].

Esātize-i kirām

Evvel Ḫᵛāceleri **Seyrek Muḥyi'd-dīn:** Māte, fī sene 947. Baʿdehu,

Baḫşī Efendi et-Ṭavīl: Māte, fī sene 950.

Caʿfer Efendi: Māte, fī sene 953.

Şems Çelebi: Māte, fī sene 955. Mecmūʿı *Şaḳā'iḳ*'da mesṭūrdur.

ʿAṭā'u'llāh Efendi: Māte, fī sene 979.

---

1 Ve//girāmīleri:- SE
2 Fī//982:- SE
3 Esāmī-i bināt:- R1, E
4 Meḥemmed Paşa//987, der-kenār SE
5 Şaʿbān: Ẕi'l-ḥicce SE
6 Piyāle//…, der-kenār SE; Bu ibarenin sonunda yer alması gereken tarih, tüm nüshalarda yazılmamıştır.
7 - E
8 - R1, E
9 "Fāṭıma Sulṭān" biyografisi SE'de der-kenār olarak vardır.
10 Cemādiye'l-āḫire:- SE
11 Şāh Sulṭān:- R1, E
12 Yevme'l-aḥad:- R1, SE
13 Ḥasan Paşa//985, der-kenār SE

Vezīr-i a'ẓam

Evvel-i devletlerinden āḫir-i salṭanatlarına varınca **Meḥemmed Paşa**'dur ki ḫayrāt-ı celīle ve menāḳıb-ı cezīle ile pādişāh-ı vüzerādur. Ḥīn-i cülūsda vezīr bulundı.[1]

Şeyḫü'l-İslām

Keẕālik min-evvelihi ilā-āḫirihi **Ebu's-su'ūd [145b] Efendi**, māte, fī Cemādiye'l-ūlā sene 982. Ḥīn-i cülūsda müftī idiler.[2]

Ṣudūr-ı Rūm[3]

Ḥāmid Efendi: On seneden berü ṣadr idi. 'Azl, fī 3 Rebī'u'l-āḫir sene 974.

Ḳāżī-zāde Aḥmed Efendi: 'Azl, fī Ẕi'l-ḥicce[4] sene 974.

Mu'allim-zāde Aḥmed Efendi: 'Azl, fī Muḥarrem[5] sene 979.

Şeyḫī Efendi: 'Azl, fī Muḥarrem[6] sene 981.

'Abdu'r-raḥmān Efendi: İlā-āḫiri devletihi, ṣümme 'azl, fī 2 Rebī'u'l-evvel sene 983.

Ṣudūr-ı Anaṭolı

Pervīz Efendi: Üç seneden berü ṣadr idi. 'Azl, fī 3 Rebī'u'l-āḫir sene 974.

Mu'allim-zāde Aḥmed[7] Efendi: Naḳl ile'r-Rūm, fī Ẕi'l-ḥicce[8] sene 974.

Ḥasan Beg Efendi: 'Azl, fī Receb sene 976.

Ḥubbī Mollāsı Meḥemmed Efendi: 'Azl, fī Cemādiye'l-āḫire[9] sene 978.

Şeyḫī Efendi: Naḳl ile'r-Rūm, fī Muḥarrem[10] sene 979.

Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi: Māte, fī Muḥarrem[11] sene 979.

---

1 Ḥīn-i//bulundı:- R1, der-kenār SE
2 Ḥīn-i cülūsda müftī idiler:- R1, SE
3 Ṣudūr-ı Rūm:Ṣadr-ı Rūmili R1, E
4 Ẕi'l-ḥicce:- SE
5 - R1, SE
6 - SE
7 - R1, E
8 Ẕi'l-ḥicce:- SE
9 Cemādiye'l-āḫire:- SE
10 - SE
11 - E, SE

Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi: ʿAzl, fī Muḥarrem[1] sene 981.

Maʿlūl-zāde Naḳīb Meḥemmed Efendi: İlā-āḫiri devletihi, s̱ümme ʿazl, fī Receb[2] sene 983.

Ḳużāt-ı dārü's-salṭana

Ḳāżī-zāde Efendi: Üç seneden berü ḳāżī idi. Naḳl ile'r-Rūm, fī Rebīʿu'l-āḫir[3] sene 974.

Ḥasan Beg Efendi[4]: Naḳl, fī Ẕi'l-ḥicce sene[5] 974.

Ḥubbī Mollāsı: Naḳl, fī Receb sene 976.

Şāh Efendi: ʿAzl, fī Receb sene 977.

Şeyḫī Efendi: Naḳl, fī Cemādiye'l-āḫir[6] sene 978.

Ḳınalı-zāde ʿAlī[7] Efendi: Naḳl, fī Muḥarrem sene 979.

Ḥubbī Mollāsı (s̱āniyen): İlā-āḫiri devletihi, s̱ümme ʿazl, fī āḫiri[8] Ẕi'l-ḳaʿde sene 982.

Vüzerā-yı ʿaṣrı[9]

Meḥemmed Paşa (ṣadr-ı aʿẓam): Min-evvelihi ilā-āḫirihi.

Pertev Paşa (vezīr-i s̱ānī): Şınḳın-ı Ṭonanma'da serdār olmaġın ʿazl olındı, sene 979. Māte fī Cemādiye'l-āḫir sene 980.

Ferhād Paşa (s̱ālis̱): ʿAzl olındı, sene 975. Māte fī sene 982.

Aḥmed Paşa (rābiʿ): Devlet-i Murādiyye'de vezīr-i aʿẓam olup fevt oldı, sene 988. [Rüstem Paşa ḳızı ʿĀʾişe Sulṭān'ı aldı ve hiye bintü Mihrümāh Sulṭān ibnetü Süleymān Ḫān, leyletü'l-cumʿa 20 Rebīʿu'l-evvel sene 969.][10]

Muṣṭafā Paşa Birāder-i Şems Paşa: Vezīr-i ḫāmis.

Şems Paşa: maʿzūl, yirine Anaṭolı'dan Lālā Ḥüseyn Paşa, fī Receb sene 976. Şems Paşa Rūmili beglerbegisi iken iki yüz biñ aḳçe ḥāṣıla müteḳāʿid olup devlet-i Murādiyye'de fevt oldı, fī sene 988. [Ḳızıl Aḥ-

1 - SE
2 - SE
3 Rebīʿu'l-āḫir:- SE
4 - R1
5 Ẕi'l-ḥicce:- SE
6 Cemādiye'l-āḫir:- SE
7 - R1, E
8 - SE
9 "Vüzerā-yı ʿasrı" ve " ʿAṣr-ı ṣafā-baḫşlarında olan nişāncılar" bölümleri R1 ve SE'de yer almamaktadır.
10 Rüstem//969, 138a der-kenār E

medli ḫānedānındandur. Ṭoḳuz yüz altmış dört tārīḫinde Rūmili beglerbegisi olmış idi.][1] [Üsküdār'da cāmi'i ve dārü'l-ḥadīs̱i ve türbesi vardur. Ḳaṣr-ı münaḳḳaşı ḫod reşk-i Ḫavernaḳ ve seng-endāz-ı ḳaṣr-ı eblaḳdur.][2]

Piyāle Paşa : Ḳapudan iken vezāret virildi, fī sene 975. Māte fī sene 978.

Tārīḫ Çekmiş ecel ṭolısın nāgeh Piyāle Paşa[3] (978)

[Ḳāsımpaşa'da ḥammāmı ve cāmi'-i şerīfi (ibtidā-yı ṣalāt-ı cāmi' 6 Muḥarrem sene 981) ve türbesi vardur. Üsküdār'da bāġçesi 'acā'ib-i dünyādandur. Pādişāh-ı 'ālem-penāha dāmād olmışdur.][4]

Ḳara Muṣṭafā Paşa: Pādişāhuñ lālāsıdur. İbtidā Şām'a beglerbegi olup ba'de'l-'azl vezīr oldı, fī Şa'bān sene 976.

Tārīḫ Vezīr-i şeh-i rub'-ı meskūn[5] (976)

Evvelā Yemen'e, ba'dehu Mıṣr'a beglerbegi oldı, fī sene 967. Ḳıbrıs'a ve 'Acem'e ve ṭonanmaya serdār olup [Ġālibā Ḥasan Paşa yirine olmışdur, Ẕi'l-ḥicce sene 971. Mezbūr lālā iken Sulṭān Bāyezīd cengi olmışdur.][6] maẓhar-ı fütūḥāt-ı 'aẓīme olmışdur. Vezīr-i s̱ānī ve ḳā'im-maḳām iken fevt oldı, fī sene 988.

Zāl Maḥmūd Paşa: Eyyūb'de medreseleri ve cāmi'i ve türbesi vardur. Dāmād-ı pādişāhīdür. Māte fī 1 Şa'bān sene 985.

'Aṣr-ı ṣafā-baḫşlarında olan nişāncılar

Ḳoca Nişāncı Celāl-zāde Muṣṭafā Beg: Sulṭān Süleymān ḥażretlerinüñ vefātı es̱nāsında cedd-i rāḳımu'l-ḥurūf Meḥemmed Beg maḥlūlinden s̱āniyen olmışdur, fī evāḫiri Ṣafer sene 974. Māte, yirine;

Ḳara Nişāncı Meḥemmed Beg: Fī Rebī'u'l-āḫir sene 975. Meḥemmed Paşa Ḥaleb beglerbegisi olup;

Ferīdūn Beg nişāncı oldı, fī 4 Ramażān sene 981. Sulṭān Murād 'aṣrında Ferīdūn Beg Köstendil sancaġına gönderilüp yirine Ṣaḥn'dan;

1 Ḳızıl//idi, 138a der-kenār E
2 Üsküdār'da//eblaḳdur, 138a der-kenār E
3 چكمش اجل طولى سن ناكه پياله پاشا
4 Ḳāsım//olmışdur, 138a der-kenār E
5 وزير شه ربع مسكون
6 Ġālibā//olmışdur, 138a der-kenār E

Mu'allim-zāde oġlı Maḥmūd Çelebi oldı, fī Muḥarrem sene 984. Ba'dehu Ḥaleb'den gelüp;

Ḳara [Nişāncı] Meḥemmed Paşa (s̱āniyen) fī 4 Ṣafer sene 985. Bunlar vezīr-i rābi' olup;

Ḥamza Beg nişāncı, yirine Muḥyī re'īs oldı, Ramażān 988. Ḥamza Beg Köstendil begi olup;

Ferīdūn Beg s̱āniyen nişāncı oldı, fī evāḫiri Muḥarrem sene 989. Māte yevmü'l- erbi'ā 22 Ṣafer sene 991.

[**Tācī-zāde**:

Didi tārīḫ-i fevtini hātif
Āh fevt oldı Tāc Beg-zāde

(sene 996 Ġurre-i Ẕi'l-ḥicce).][1]

Boyalı Meḥemmed Paşa s̱ālis̱en nişāncı şüd. [**Ḳara Nişāncı** ki "Boyalı" dirler, ṣāḥibü'l-cum'a. "Didiler vāṣıl-ı Ḥaḳ oldı Nişāncı Paşa", Muḥarrem sene 1001.][2]

Muḥyī Çelebi nişāncı şüd fī 16 Cemādiye'l-ūlā sene 997.

[Nişāncı Muḥyī māte fī Şevvāl-i sene 1001. Beglerbegi vaḳ'asından Boyalı vezīr olup bu nişāncı oldı, 16 Cemādiye'l-ūlā. Ṭoḳsan yedi Ramażān-ı Şerīf'inde nişāncılıġı görüldi.][3]

Temme bi'l-ḫayr yevmü'l-erba'a 14 Muḥarremü'l-ḥarem sene 1043. Ve'l-ḥamdü li'llāhi evvelen ve āḫiren. Allāhümme bārik lenā hāẕihi's-sene-te'l-cedīde. Ve li-cemī'i'l-mü'minīn ve'l-Müslimīn[4], āmin āmin. Der-yaylaḳ-ı Tırḫala nüvişte şüd el-Faḳīr Nev'ī-zāde[5].

---

1 Tācī-zāde//Beg-zāde, 138a der-kenār E;آه فوت اولدی تاج بيك زاده
2 Ḳara//1001, der-kenār E;ديدی لر واصل حق اولدی نشانجی پاشا
3 Nişāncı//görüldi, 138a der-kenār E
4 ve'l-Müslimīn:- E
5 Yazara ait bu temme kaydı E'de "Vüzerâ" ve "Nişancılar" bölümlerinin bulunduğu sayfadan (138a) önceki varağın sonunda yer almaktadır (137b). R1 ve SE'de der-kenārda "Temme bi'l-ḫayr yevmü'l-erbi'ā 14 Muḥarremü'l-ḥarām sene 1043" biçiminde kısa bir kayıt vardır. 141b E. (138b-141a varakları boş)

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

ṬABAḲA-İ DÜVĀZDEHÜM EZ-ṬABAḲĀT-I SELĀṬĪN-İ ĀL-İ ʿOS̱MĀN DEVLET-İ SULṬĀN MURĀD H̬ĀN BİN SELĪM H̬ĀN-I S̱ĀNĪ CĀLİB-İ S̱ENĀ-YI CĀVİDĀNĪ VE CİHĀN-GĪR-İ ḲĀṢĪ VÜ DĀNĪ *ʿALEYHİMU'R-RAḤMETU VE'L-ĠUFRĀN*

Eyyām-ı saʿādet-encām-ı devletlerinde devre-i cām-ı ḥayātı müşkīn-h̬itām olan ʿulemā-yı aʿlām ḥażerātınuñ menāḳıb-ı celīleleridür ki ẕikr olınur.

el-Mevlā Caʿfer Muʿallim-i Şeh-zāde-i Pādişāh-ı ʿĀlem-penāh (Caʿfer[1] Efendi)

Belde-i Maġnisa'dan pedīdār ve "Ṣaruh̬ānī" dimekle ḳarīn-i iştihār olmış idi. Pūte-i mücāhedede taṣfiye-i ibrīz-i **[146a]** istiʿdād ile ʿalem[2] ve zer-i Caʿferī gibi sikke-i fażl ü kemāl ile muʿallem olup küçe-gerdān-ı mecālis-i ders ü taḥḳīḳ ve menāzil-peymā-yı maḥāfil-i erbāb-ı ṭarīḳ olmaġla Ḳara Çelebi h̬idmetlerine vāṣıl ve ṭoḳuz yüz altmış beş tārīh̬inde intiḳāllerinden mülāzemete nā'il olmış idi.

[Tārīh̬-i Fevt-i Ḳara Çelebi ber-Vech-i Taʿmiye

Dönüp rūz-ı ḥayātı şām-ı hicre
Felek güm eyledi bir ercümendi

Çeküp bir āh tārīh̬-i vefātın
Didiler hicret-i Hicrī Efendi (965)[3]][4]

Baʿżı medārisde ʿaḳd-ı mecālis iderek otuz aḳçe ile Maġnisa'da tekye müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi senesi h̬ilālinde livā-yı Maġnisa'ya sāye-i iclāli pīrāye olan velī-ʿahd-ı Sulṭān Selīm, H̬ān Murād-ı kerīm ḥażretlerinüñ

---

1 Muʿallim-i Şeh-zāde Caʿfer SE

2 82a SE

3 هجرت هجرى افندى (Bu ibarenin rakamsal değeri 971'dir. Bir önceki mısranın tarifiyle âh (آه) kelimesinin sayı değeri olan 6 çıkartıldığında sonuç 965 olmaktadır.)

4 Tārīh̬//965, der-kenār R1, E, SE

nihāl-i āzāde-i bāġ-ı iḳbāli, Sulṭān Meḥemmed'üñ şeref-i ḫidmeti ile i'zāz ve çelebi sulṭān iken ḫᵛācelik rütbesi ile ser-efrāz ḳılınmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki Ramażān'ında Sulṭān Murād Ḫān murabba'-nişīn-i taḫt-ı Āl-i 'O̱smānī olduḳda aṣīl şeh-zāde ḫᵛācesi olup mevleviyyet pāyesi iḥsān ve cülūs-ı hümāyūn nevbetinde dört mülāzımı alınmaġla maẓhar-ı luṭf-ı bī-kerān ḳılındı. Sene-i mezbūre evāḫirinde mübtelā-yı ṣād-merg olup 'āzim-i nüzhetgāh-ı ḫuld-ı berīn ve Ca'fer-i Ṭayyār-ı rūḥı vāṣıl-ı evc-i 'illiyyīn olmış idi. Yirine Ḥaydar Efendi mu'allim-i şeh-zāde-i 'ālī-şān oldı.

Merḥūm-ı mezbūr pīr-i mu'ammer ü ma'mūr, ṣalāḥ u 'iffetde yegāne, emānet ü diyānetde müfred-i zemāne, ṭarīḳa-i Naḳş-bendiyye'de ıṣlāḥ-ı nefs-i redī'e itmiş idi.

el-Mevlā Şücā'u'd-dīn İlyās el-Ḳaramanī (Ṭabīb İlyās Efendi)

Diyār-ı Ḳaraman'dan bedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olup himmet-i Ḫıżr-ı hidāyet 'inān-ı 'ināyetin[1] semt-i taḥṣīl-i kemāle maṣrūf ve tekmīl-i ādāb-ı nefse mā'il ü meşġūf ḳılmaġla eyyām-ı şebābda vaṭan-ı me'lūfından hicret ve mānend-i 'uḳāb ṣayd u şikār-ı evc-i kemāl içün vekr-i ḳadīminden taḥrīk-i şeh-bāl-i 'azīmet eyleyüp dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve ṭaraf-ı ma'ārifi veche-i maṭlūb u merūm ḳılmış idi. El-ḥāletü hāẕihi ṭabīb-i sulṭānī İsḥaḳ Çelebi ḫidmetinde fenn-i celīl-i ṭıbba iştiġāl ve sūḳ-ı Ḳosṭanṭıniyye'de dükkān açup eşribe ve ma'ācīn bey'i ile tesviye-i aḥvāl üzere iken sinn-i kühūlete vāṣıl ve mānend-i şem'-i şeb-ārā nūr-ı meşīb ile re'si müşta'il olduḳdan ṣoñra ṣadru'l-ifāde Aḫī-zāde Efendi merḥūm Silivri'de Pīrī Paşa müderrisi olduḳda terk-i destgāh-ı ṭabābet eyleyüp ḥücerāt-ı medresenüñ[2] birine dāḫil ve ḫidmet-i 'aliyyelerinde 'ulūm-ı dīniyyeye müştaġil olmış idi.

Rivāyet olınur ki ehl ü 'ıyālini tehyi'e-i vech-i ma'āş ile irżā ve ferāġ-ı ḫāṭır ile 'azīmet-i ṣādıḳayı imżā eyleyüp dest-yārī-i sa'y ü ictihād ile zemān-ı ḳalīlde nā'il-i murād ve ḥā'iz-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı merātib-i isti'dād olmış idi. Ba'żı meşā'iḫ-ı kirāma ḫidmet ve istifāża-i şeref-i ṣoḥbet itmekle meşreb-i ehl-i fenādan ḥiṣṣedār

---

1 'azīmetin SE
2 142a E

ve mezra'a-i āmāli ḥaḳḳ-ı şirb-i zülāl-i ḥaḳīḳatden nümūne-i ḥaẓā'ir-i behişt-ās̱ār olmağın bā'is̱-i eẕā vü menn olan menāṣıb-ı dünyeviyyeden keşīde-dāmen olup idrārāt-ı sulṭāniyyeden **[146b]** şey'-i yesīr ile ḳāni' ve 'ilm-i edyān ü fenn-i ebdān ile ḫaste-dilān ve şikeste-mizāc olanlara nāfi' olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde şehīd ve 'arṣa-i vücūddan nā-bedīd oldı.

Mevlānā-yı merḳūm cāmi'-i eştāt-ı 'ulūm, 'ālim ü fāżıl-ı müteşerri', 'ābid ü zāhid-i müteverri', 'ulūm-ı 'aḳliyyede müşārik-i ems̱āl, fünūn-ı naḳliyyede vāṣıl-ı derece-i kemāl, ṣan'atınuñ eri ve 'arā'is-i efkāruñ şevheri idi. 'İlm-i tefsīr ü ḥadīs̱de māhir olmağla eks̱er-i eyyām tefsīr-i *Ḳur'ān-ı Kerīm* ile meclis-efrūz-ı reşād ve naḳl-i eḥadīs̱-i şerīfe ile 'alem-efrāz-ı irşād-ı 'ibād olmaḳ[1] mu'tādı idi.

Evā'il-i ḥālinde mekseb-i ḥelālden 'īş-i faḳīrāne ile ḳanā'at idüp 'ilm ü 'ibādete mütemaḥḥıż ve mülāzemet-i ebvāb-ı ekābirden mu'riż iken münāsebet-i ṭabābet ile vezīr-i kebīr Meḥemmed Paşa āstānesine intisāb ve ol taḳrīb ile iktisāb-ı ni'met-i bī-ḥisāb eyleyüp es̱nā-yı cülūs-ı Murād Ḫānī'de vezāretden ma'zūl Ferhād Paşa maraż-ı ḥabsü'l-bevle mübtelā olmağla mevlānā-yı merḳūma ri'āyet eyleyüp Meḥemmed Paşa'dan ziyāde maḫṣūṣ-ı āstāne-i devlet eylemiş idi. Es̱nā-yı marażda bir ma'cūn virüp der-ḥāl irtiḥāl eyledükde Meḥemmed Paşa sevḳı ile tesmīme ḥaml olınup ḥalīle-i celīlesi Sulṭān Süleymān şeh-zādelerinden Sulṭān Murād'uñ kerīme-i mükerremesi Hümā Sulṭān pādişāh-ı cihān āstānesine bes̱s̱-i şekvā itmegin mevlānāyı ḥabs u teftīşe mübtelā itmiş idi. Berā'et-i ẕimmeti ẓāhir olduḳda Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi şefā'ati ile ḫalāṣ olup ol es̱nāda vezīr-i merḳūmuñ tevābi'inden ba'ż-ı fedā'īler merḥūmı ṣabāḥ namāzına giderken birḳaç yirden zaḫmdār ve ol ṭarīḳla rū-be-rāh-ı dāru'l-ḳarār eylediler. Ḫuṣūṣ-ı ḳażiyye, ma'rūż-ı 'atebe-i 'aliyye olduḳda vezīr-i müteveffānuñ ādemlerinden altmış nefer kimse ḥabs olınup ta'ẕīb ile iḳrār idenlerden birāderi ve ketḫudāsı ile cümle ṭoḳuz nefer-i eşrār selḫ-i Ẕi'l-ḳa'de'de ber-dār olınup bāḳīleri bilād-ı s̱elās̱eden nefy olındı. Sābıḳan re'īsü'l-eṭıbbā olup ḥālā Anaṭolı ṣadāretinden müteḳā'id olan ṣadr-ı celīlü'l-ḳadr Mūsā Efendi ḥażretleri gevher-i ḳān-ı vücūdı ve şeref-baḫş-ı silkü'l-le'āl-i nesl-i mes'ūdıdur.

---

1 Eylemek SE

el-Mevlā Şemse'd-dīn Meḥemmed bin eş-Şeyḫ Ġarse'd-dīn Aḥmed eş-Şehīr bi-Şihāb (Re'īsü'l-eṭıbbā Ġarse'd-dīn-zāde)

Devlet-i Süleymāniyye vefeyātında rüste-i naḫlistān-ı suṭūr olan Ġarse'd-dīn Çelebi'nüñ nihāl-i ḥadīḳa-i nesebi Şemse'd-dīn Çelebi'dür. Būstān-ı debistān-ı vālid-i mācidinden ictinā-yı s̱emerāt-ı fünūn ve iḳtinā-yı nev-bāve-i ma'ārif-i gūn-ā-gūn eyledükden ṣoñra 'ulemā-yı 'aṣr mecālis-i 'ilmiyyesine dāḫil, ba'de-hu[1] ṣadr-ı 'ālī-ḳadr 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi ḫidmetlerine vāṣıl olup[2] iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve iç il medārisinde birḳaç pāye ḳaṭ'ına himmet eyleyüp ba'dehu pederi ṭarīḳına sālik ve eṭıbbā-i ḫāṣṣa-i sulṭānī silkinde münselik olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı Ṣafer'inde Ḳaysūnī-zāde merḥūm yirine re'īsü'l-eṭıb-bā naṣb olındı. Ba'dehu Sulṭān Selīm şeh-zādesi Sulṭān **[147a]** Meḥemmed'üñ ḫidmet-i ta'līmi żamīme-i manṣıb-ı riyāset ḳılındı. Ṭoḳuz yüz seksan hilālinde şeh-zāde ḳayd-ı hestīden āzāde oldukda manṣıb-ı riyāset-i eṭıbbā ile tenhā ḳal-mış idi. Seksan iki Ẕi'l-ḥicce'sinde ġars-ı ḫāk-i fenā ve tuḫm-i emeli hebā oldı.

Mevlānā-yı mezbūr 'ulūm-ı riyāżiyyeye intisābla meşhūr, fenn-i hey'et ü nücūmda mahāret-i 'aẓīmesi fāşī, belki ṭabābetde dāḫil-vānlarda nāşī, ḳuvvet-i baḫt u vecāhet ve māl-i vāfir ü nebāhat ṣāḥibi olup riyāsete firāsetle vāṣıl ve ṣınf-ı eṭıbbāya zūr-ı himmet ile dāḫil olmış idi. Ve'l-ḥāṣıl mu'ālecesi 'indiyyāt ve tedbīri ecl-i mu'accel ve mest-i şarāb-ı semmü's-sā'ası olan maḥkeme-i 'uḳ-bāda müseccel idi.

el-Mevlā Süleymān (Kepenekci-zāde)

Ṭabaḳa-i Süleymāniyye'de tercemesi meẕkūr ve medrese vü evḳāf inşāsı ile meşhūr olan Kepenekci Sinān Efendi'nüñ oğlıdur. Ta'mīr-i mebānī ve tesḫīr-i murġān-ı ma'ānī itdükden ṣoñra ṭarīḳ-ı 'ilme sālik ve bādiye[3]-peymā-yı 'aḳabāt ü mesālik olup Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerine vāṣıl ve dil-i ṣāf-ı mücellāsı ol ḫātemü'l-velāye-i fażl ü 'irfāna muḳābil olmağla mānend-i mühr-i Süleymānī naḳş-ı 'ilm ü kemāle ḳābil olup şeref-i mülāzemetlerine nā'il olmış idi. Bi-ḥas-bi'l-'āde ḳaṭ'-ı menāzil-i ifāde iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz

1 82b SE
2 142b E
3 Bād E, SE

yüz altmış sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Pīrī Re'īs yirine Ḫayre'd-dīn Paşa müderrisi oldı. Yetmiş dört Cemādiye'l-āḫire'sinde Samsūnī-zāde Maḥmūd Efendi yirine Üçşerefeli'ye terfīʿ olındı. Yetmiş beş Şevvāl'inde ʿazl olınup medresesi Zekeriyyā Efendi ḥażretlerine virildi. Yetmiş yedi Receb'inde Ḳaraçı Saʿdī yirine Ṣaḥn'a geldi. Yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde Aḳyazılı Sinān Efendi yirine altmış aḳçe ile Burūsa Murādiyyesi ʿināyet olındı. Seksan bir Muḥarrem'inde vaẓīfe-i teḳāʿüd ile ʿazl olınup medresesi Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi'ye sezā görüldi. Seksan iki evāḫirinde murġ-ı revānı Hüdhüd-i Süleymānī gibi ʿālem-i beḳāya pervāz eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr ḥüsn-i ḥāl ile meşhūr, maẓanne-i ʿilm ü ṣalāḥ, mekenne-i fevz ü felāḥ, nīk-nefs ü pāk-iʿtiḳād, ḥasenü'l-aḫlāḳ u ṣāfī-fu'ād idi.

el-Mevlā İbrāhīm bin Ḳāsım el-Ḥalebī (ʿArab İbrāhīm)

Medīne-i Ḥaleb'den peydā ve Ḥanbelī-zāde ḫidmetinde ḳarīn-i neşv ü nemā olup taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl itdükden ṣoñra dārü'l-mülk-i Rūm'ı veche-i āmāl eyleyüp Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine istinād ve mülāzemetle iḥrāz-ı murād eylemiş idi. Maḫdūm-ı mükerremleri Aḥmed Çelebi'nüñ sebaḳ-güẕārı olmaġla "Müftī-i ʿArabī" dimekle iştihārı var idi. Devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir Ṣafer'inde Küçük Bostān yirine elli aḳçe ile Ḳalender-ḫāne müderrisi olmış idi. Yetmiş iki Ramażān'ında Bozan-zāde yirine Rodos fetvāsı pāyesine terfīʿ olındı. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde munfaṣıl olup yirine Ekmel Efendi vāṣıl oldı. Yetmiş yedi Receb'inde Elbez-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Pepegī Laṭīf[1] maḥlūlinden **[147b]** İzmir ḳażāsı tevcīh olındı. Seksan üç evā'ilinde fevt olup Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi ḳā'im-maḳām-ı ḥükūmeti oldı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, neşāṭ-ı ʿArabāne ve ḥaẓẓ-ı Aʿrāb muḥarrik-i ṭabʿ-ı bī-ḳarārı ve ḳavāʿid-i ʿArabiyye vü fünūn-ı edebiyye ṣayḳal-ı āyine-i ṣafā-kirdārı olup her ciheti kāmil, mertebe-i fażīlete nā'il olmış idi. Uṣūl u fürūʿda yegāne ve maḥfaẓa-i ḥāfıẓası enbān-ı kerāmeden nişāne idi.

Baba Efendi'nüñ *Ḳaṣīde-i ʿArabiyyesi*'ne şerḥi ve baʿż-ı resā'ili vardur.

1 143a E

el-Mevlā 'Abdu'r-raḥmān bin Seyyidī 'Alī (Ḳızıl 'Abdu'r-raḥmān Efendi)

Kevkeb-i ẕāt-ı mes'ūdı sevād-ı Amāsıyye'den ṭāli' ve muḳanṭarāt-ı 'izz ü 'alāda lāmi' ü sāṭı' olmış idi. Peder-i vālā-güheri vilāyet-i 'Acem'den gelüp belde-i mezbūrede tavaṭṭun, ba'dehu mesned-i ḥükūmetde temekkün idüp Gümülcine ḳāżīsi iken eyyām-ı 'ömri ḳarīn-i ḫitām olmış bir ḳāżī-i benām ve "Seyyidī Efendi" dimekle meşhūr-ı enām idi. Kendüler evvel-i ṭulū'ından gül-i[1] rengīn-'iẕār gibi şīrāze-bend-i eczā-yı ma'ārif ü 'ulūm ve bülbül-i gūyā gibi mā'il-i reng ü būy-ı manṭūḳ u mefhūm olup efāżıl-ı 'aṣrdan Müftī 'Alī Efendi oğlı Mollā Çelebi dārü'l-ifādesinde perde-güşā-yı mu'allaḳāt-ı fażl ü kemāl ve Maḥmūd Paşa müderrisi iken Sa'dī Efendi ḫidmetlerinde idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl eyleyüp Ka'betü'l-iḳbāl-i āstānelerinde mücāveret ve Burūsa Sulṭānī i'ādesinden iktisāb-ı şeref-i mülāzemet itmiş idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Kenḳırı'da Cemāle'd-dīn Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Alaşehr'de Yıldırım Ḫān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ iki tārīḫinde ḳırḳ aḳçe ile Meḥemmed-i Ḳarabāğī yirine İznīḳ'de Süleymān Paşa Medresesi'ne, ḳırḳ altı senesinde Ḫ'āce Ḳayını yirine Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine 'āric olmış idi. Ḳırḳ ṭoḳuz hilālinde Bostān Efendi yirine Ḫāṣekī pāyesine nā'il[2], elli iki eṡnāsında Aḳşehrli Sa'dī Çelebi yirine Ṡemāniye'ye vāṣıl ve sene-i mezbūre dāḫilinde Ṭaşköprī-zāde yirine Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Medresesi'nde bār-güşā-yı feżā'il olmış idi. Elli üç sāl-i ferḫunde-fālinde 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsında eşheb-i iḳbālleri cilve-sāz, elli dört Receb'inde Ṭaşköprī-zāde Efendi yirine Burūsa ḳażāşı ile ser-efrāz olup ḳable'l-vuṣūl māh-ı Şa'bān'da Sinān Efendi yirine Edrine hükūmeti ile i'zāz olınmış idi. Dört sene ol diyār-ı behcet-āṡārda icrā-yı selsebīl-i aḥkām ve irvā-yı 'aṭṭāş-ı enām eyleyüp ṭoḳuz yüz elli sekiz Şevvāl'inde Bostān Efendi yirine def'aten ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm ve muḳaddimetü'l-ceyş-i erbāb-ı 'ulūm oldılar. Altmış dört Şevvāl'inüñ yigirmi üçünci güni vaẓīfe-i emṡālle müteḳā'id ve ol mesned-i 'ālīye Ḥāmid Efendi müteṣā'id oldı. Altmış ṭoḳuz Receb'inde Ġarīḳ 'Arab-zāde yirine Ḳāhire-i ṭāhi-

1 - SE
2 83a SE

re ḥükūmeti ile rāyāt-ı **[148a]** iḳbālleri ẓāhire oldı. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫi-re'sinüñ ṭoḳuzuncı güni vaẓīfe-i maḥkiyye ile manṣıbdan isti'fā idüp Şāh Efendi cā-nişīnleri oldı. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Nişāncı-zāde Aḥmed Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile tekrīm olınmışlar idi. Yetmiş yedi Re-ceb'inde fāriġ olup ol manṣıb-ı celīl ile Ḥācī Ḥasan-zāde Efendi[1] tebcīl olındı.

Mervīdür ki[2] Sulṭān Selīm-i ḥalīm çelebi sulṭān iken āstānelerine 'arż-ı 'ubūdiyyet ve ṣadāretleri zemānında ba'ż-ı ṭarīḳ ile[3] is̱bāt-ı ḥaḳḳ-ı ḫidmet it-mişler imiş. Ol es̱nāda niyāz-nāmesine luṭfla cevāb ve salṭanat müyesser olursa va'd-ı iḥsānı müştemil kitāb-ı müsteṭāb vārid olmış imiş. Zemān-ı devletlerin-de ṣūret-i me'mūl mir'āt-ı ḥuṣūli cilvegāh ve ol şāh-ı celālet-penāh dil-i pür-in-kisārına gūşe-i çeşmle nigāh itmeyüp eyyām-ı 'azli mümtedd ve künc-i tārīk-i ﴿نَسْيًا مَّنسِيًّا﴾[4] de muḫalled olıcaḳ ol genc-nāme-i iḳbāli gül-berg-i ġonce-i 'arż-ı ḥāl idüp ber-dāşte-i pāye-i serīr-i iclāl ḳıldukda ṭoḳuz yüz seksan bir Muḥar-rem'inde Şeyḫī Efendi yirine mükerreren ṣadr-ı 'ālī-ḳadr oldılar. Ḳarīnleri Ma'lūl-zāde Efendi ile pençşenbe günleri muṣāḥabet-i 'ilmiyyeye iẕn-i 'āmm virüp risālelerle mülāzımīni imtiḥān eylediler. Seksan iki Rebī'u'l-āḫir'inde nevbet aldılar. Zemān-ı ṣadāretlerinde cülūs-ı Murād Ḫānī vāḳi' oldı. Seksan üç Rebī'u'l-evvel'inde hengām-ı[5] rebī'-i ḥayātı müşrif-i ḫazān ve sebzezār-ı zin-degānīsine ṣarṣar-ı hādimü'l-lezẕāt vezān olup ḳuvā vü meşā'iri mu'aṭṭal ve nevvāb-ı ḫiṭṭa-i vücūdı ma'zūl-i 'amel oldukda 'azl olınup Ḳāżī-zāde Efendi mesned-i ṣadārete i'āde olındı. Üç gün mürūrından ṣoñra manṣıb-ı ḥayātdan mün'azil ve mesned-i nāsūtdan munfaṣıl oldılar. Dāḫil-i sūrda vāḳi' Emīr Buḫārī türbesi muḳābilinde binā eyledügi mekteb sāḥasında medfūndur.

Mollā-yı merḳūm mütemmim-i dā'ire-i 'ulemā-yı Rūm, farṭ-ı ẕekā vü sür'at-ı intiḳālle ma'rūf, ḳuvvet-i ẕihn ü naḳā-yı ḳarīḥa ile mevṣūf, sehlü'l-'aṭā vü leyyinü'l-cānib, ṭālib-i irżā-yı erbāb-ı meṭālib, kemāl-i kereminden ser-riş-te-i 'ıḳd u ḥuliyy-i telāşīye mensūb ve ekābire müdāhane ve şefā'atlarına mülā-yemetle ma'dūdu'l-'uyūb idi.

---

1 - R1
2 143b E
3 ba'żı//ile:- E
4 Kur'ân-ı Kerîm, Meryem Sûresi, 19/ 23, "… unutulup gitseydim …"
5 - SE

Beyt ومن ذا الذي يرضى سجاياه كلها
كفى المرء حسنا أن يعد معايبه[1]

Āsār-ı celīlelerinden *Hidāye* evā'iline ḥāşiyeleri vardur. "*Terġībü'l-edīb*" ismi ile teşbīb itmişlerdür. Üstādı Sa'dī Efendi'nüñ *Hidāye* ve *Ekmel* hevāmişinde olan kelimātını cem' u tedvīn ve ol cevher-i menṡūre ile silk-i sutūrı taḥliye vü tezyīn ve *Ḳāmūs*'a olan ḥāşiyelerin cem' idüp her birini bir eser-i güzīn eylemişdür.

Ebniye-i ḫayrātından İstanbul'da Yeñibāġçe ḳurbında cāmi'-i şerīf ve medfeni yanında mekteb ve Edrine'de ve Burūsa'da iki mescid-i maṭbū'u'l-binā inşā eylemişlerdür.

Naḳl olınur ki ṣadāretden infiṣālleri on yedi sene miḳdārı mütemādī **[148b]** olup devlet-i ūlālarında medrese 'arż eyledükleri Şeyḫī Efendi'ye ṣadāret-i sāniyede ḫalef ve mülāzemetini ḳayd eyledükleri Ma'lūl-zāde Naḳīb Efendi'ye ḳarīn-i müstevcibü'ş-şeref olmışlar.

el-Mevlā Ekmele'd-dīn (Ekmel Efendi)

Vezīr-i A'ẓam Ayās Paşa'nuñ ḫātem-misāl mülk-i yemīni ve ṣadef-ı kenef-i 'ināyetinde terbiye bulmış gevher-i semīnidür. Raḳabe-i himmetin ḳayd-ı esr-i cehāletden taḫlīṣ ve mebānī-i muḳaddemātla bünyān-ı 'ilm ü ma'ārifi tarṣīṣ eyleyüp dīde-i dil ü cānı kuḥlu'l-cevāhir-i sevād-ı midād ile bīnā ve 'unvān-ı cerīde-i evṣāfı;

Mıṣrā' أكمل الدين أكمل الدنيا[2]

olduḳdan ṣoñra ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ-ı 'ilme 'āzim ve Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi'den mülāzım olup ḳaṭ'-ı firāz u nişīb-i rāh ve uzunca ova menzilin ḳarārgāh itmiş iken ṭoḳuz yüz[3] yetmiş iki Zi'l-ḥicce'sinde Dede Efendi yiri-

1 "Bütün kişiliğinden memnun olunan (dört dörtlük) kimse var mıdır? Bir kişinin kusurlarının sayılabilir olması (sayılacak kadar az olması) güzellik olarak yeterlidir."

2 "Dînin en mükemmeli, dünyanın en mükemmeli…"

3 144a E

ne maḥrūse-i Kefe'de müderris ve müftī olmış idi. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿArab İbrāhīm yirine Rodos fetvāsına naḳl olındı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında cezīre-i Ḳıbrıs fetḥ olınup Sulṭān Selīm Ḫān medrese-i refīʿü'l-erkān iḥdāẟ eylemekle ibtidā altmış aḳçe ile bunlara iḥsān olındı. Ol diyārda iḳāmet eyleyüp iftā ve ifāde ile eyyām-ı ʿömri encāma yitürdi. Seksan üç Rebīʿu'l-āḫir'inde ḫaber-i vefātı vāṣıl olup medrese-i maḥlūle Ḥüsām Efendi'ye tevcīh olındı.

Merḥūm-ı merḳūm gül-deste-bend-i envāʿ-ı ʿulūm, ḥasenü'l-aḫlāḳ u melek-nihād, nezīhü'l-lisān ü pāk-iʿtiḳād idi.

Muḥterem Efendi: "Muḥterem" nām bir maḫdūm-ı mükerremi ẓuhūr itmiş idi. Taḥṣīl-i kemāle müdāvim ve ḫᵛāce-i pādişāh-ı ʿālem-penāh Saʿde'd-dīn Efendi'den mülāzım olup semt-i ḳażāya ʿazīm olmış idi. Nice defʿa cezīrenüñ maḳarr-ı ḥükūmeti olan Lefḳoşa'ya ḥākim olmış iken biñ altı Şevvāl'inde Müderris-zāde yirine[1] Ḳıbrıs fetvāsı ʿināyet olınmış idi. Bir seneden ṣoñra ʿazl ve selefi iʿāde olındı. On yedi tārīḫinde ʿAbdu'l-ʿazīz Efendi yirine mükerreren[2] müftī olup yigirmi beş sāli hilālinde intiḳāl eyleyüp manṣıb-ı maḥlūl[3] tekrār selefine tevcīh olındı.

Merḥūm-ı mezbūr mekārim-i aḫlāḳla meşhūr, muʿazzez ü mükerrem, maḫdūm-ı muḥterem idi.

el-Mevlā Aḥmed (Bosnevī Aḥmed Çelebi)

Bosna Serāyı'nda ser-nihāde-i āstān-ı sulṭān-ı vücūd ve maẓhar-ı teşrīf-i ḫilʿat-i şühūd olmış idi. Evā'il-i ḥālinde taḥṣīl-i ʿilm ü kemāle mücidd ü sāʿī ve ādāb-ı tekmīl-i nefsi kemā-yenbaġī mürāʿī olup vāṣıl-ı derece-i istiʿdād ve mālik-i meleke-i ʿaḳl-ı müstefād olduḳda Ġarīḳ ʿArab-zāde Efendi'nüñ dārü'l-ifādesinde mutaṣaddī-i istifāde ve Üsküdār'da Mihrümāh Sulṭān pāyesinde mutaṣarrıf-ı iʿāde olup vezīr-i Rüstem-şiyem Zāl Paşa taʿlīmi ile ḫidmet iʿtibārı muʿallim olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde mülāzım olup yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḥācce Ḫātūn Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş akçe ile Efḍa-

1 83b SE
2 Tekrār R1
3 Mezbūr SE

liyye'ye müderris olup teraḳḳī **[149a]** ile māh-ı cihān-tāb gibi vāṣıl-ı s̱elās̱in olmış idi. Ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'ne ferş-i seccāde ve tecdīd-i köhne-resm-i ifāde eyleyüp[1] ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḫ˘āce Sa'de'd-dīn Efendi yirine Burūsa Yıldırım Ḫāniyyesi'nde ḫāric rütbesine 'āric olup seksan iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde Şeyḫ-zāde yirine Sulṭāniyye pāyesiyle dāric-i berterīn-i medāric olmış idi. Zīver-i tāc-ı ibtihācı olan rütbe-i celīle ve menzile-i refī'a ṣoñ mi'rācı olup ṭoḳuz yüz seksan üç Receb'inde 'unfuvān-ı eyyām-ı şebāb ve rey'ān-ı 'ömr-i pür-şitābda gül-i sīr-āb gibi āteş-i tebden efrūḫte ve gül-berg-i 'ömri ber-bād u nev-bāve-i āmāli sūḫte olup nā-kām ü nā-ümmīd 'azm-i nihān-ḫāne-i cāvīd eyledi. Manṣıb-ı maḥlūl Küçük Lüṭfī Beg-zāde'ye 'ināyet olındı.

Merḥūm-ı mezbūr "Şaḳḳu'l-ḳamer" dimekle meşhūr, lisān-ı mu'ciz-beyān ile sūsen-i āzādeveş deh-zebān, vādī-i ḥüsn-i ḫaṭṭ u luṭf-ı taḥrīrde ḳalem gibi müşārün-ileyh bi'l-benān, şābb-ı ḳavī-ṭab'-ı fāżıl, cāmi'-i eştāt-ı feżā'il, mecmū'a-i 'ulūm-ı 'Arabiyye, fihrist-i fünūn-ı edebiyye, maḳbūlu's-sīre, naḳiyyü's-serīre, ẕihn-i selīmi tetebbu'-ı kütüb-i 'ilmiyyeye mā'il, ṭab'-ı müstaḳīmi cem'-i[2] ferā'id-i fevā'ide şifte-dil, semt-i inşāda ḫāme-i 'uḳde-güşāsı 'alem, berā'at u belāġatle müsellem-i 'ālem idi.

Risāle-i Ḳalemiyye ve *Maḳāle-i Seyfiyye*'si vardur. Ḫaylī müsta'iddāne es̱erlerdür:

min-Risāleti'l-ḳalemiyye[3]

شجرة تخرج من طور سيناء، أصلها ثابت وفرعها في السماء، إذا نزلها عليها الماء اهتزت، و كلما آتت أثمارها دبّت، يوسف عانقه إخوته عناق الحب، وأجمعوا أن يجعلوه في غيابة الجب، قدّ قميصه من غير طغيان، سجّن وليس له عدوان، تارةً تراه وهو كباسط كفّيه إلى الماء ليبلغ فاه، مرّة تلقاه وهو كطائر يطير بجناحيه على قفاه، مليح سقته إحسانه و هو أجلس، أمرد لا ينجو عن القادح وقد يبتلى بالضرس، مُفَلَّج الثنايا مخضوب البنان، كريم المركّب يداه مبسوطتان، ربما يقعد على النهر ويدلي فيه، قلّما يقوم يتكلم فيسيل الدم من فيه، براعة قد تنعش في جنح الظلماء، جريح غسق جرحه وهو ملقى الامعاء، طويل العماد،

1 - SE
2 144b E
3 Bu risale SE'de 83b'nin sayfa kenarında bulunmaktadır.

دعامة من اوتاد الافراد، ساق يراوج بين قدميه قائما على ساق، رقيق لا يستخدم بدون الغل و ليس بباق، آدم أُعطيَ لسانا و شفتين، وله قوة مودعة في الزائدين النابتين، ماض ذو الثلاثة [ليس] بمضارع مقرون، لايأمن الكسر وإن قارن النون، وضع لإنشاء المدح أو الذم، دخل تحت الإبهام وهو علم، جسمٌ نامٍ متحرّكٌ في بعض الأحيان، جوهر يقوم به الأعراض من الألوان، فتى ذو حال، كلّما أحال لا يخلو كلامه عن القيل والقال، شواه ربما تقرب وحوصلتها ملئه، علقة كثير القرب في عين حمئة، أعجب به ملاعب ظله لوعهر مالم يبلله القطر لم يستطر، وإذا شب ريشه لا يتمكّن من المطر، إلى أن حصل خبر، صليب العود، قوي العصب، لا يأوى إلى ظل ذى ثلث شعب، مختف لا يخلو من **[149b]** النفس في الأسفار، مستخفٍ بالليل وسارب بالنهار، ومن العجايب أنه كليم مقوال، و في فيه حار سيال مرسال، تارةً يقربها الحال، فتسيل بقطع عرقها في الحال، ملك صاحب العيار، زايد فيسيل بقطع عرقها في الحال يقال له ذو المنار، مستدم و هو جامع عريق يعطس بأنفه سامع سرفار عوم، ذوناب له خرطوم.[1]

min-*Risāleti's-seyfiyye*[2]

فيا سائلي عن أصل ذلك النصل، اسمع لما يتلى عليك في هذا الفصل، إنه نص قاطع، و برهان ساطع، ذو النون ذهب مغاضبا فالتقمه الحوت فنادى في ظلمة فاحمة، فنبذناه

---

1 "O, Sînâ dağında yetişen bir ağaçtır. Kökü sağlamdır; dalları semâdadır. Allah onun üzerine suyu indirdiği zaman dirilir. Her meyvelerini verdiğinde Yusuf (a.s.) bir araya gelip kendisini kuyuya atan kardeşleriyle sevgiden kucaklaşır. Onu kuyunun derinliklerine atmak için fikir birliği ettiler. Herhangi bir günaha girmediği hâlde Yusuf'un gömleği yırtılmıştır. Düşmanı olmadığı hâlde hapse girmiştir. Bazen, su ağzına gelsin diye elini uzatan biri gibi görürsün onu. Bazen de kanatlarını çırparak uçuşan kuşlar gibi görürsün. Tuzludur. Keskinliği ihsanıdır. Öyle oturaklı, öyle dümdüzdür ki kadeh hiçbir şekilde ondan oynamaz. Dişler, araları açılırcasına birbirinden etkilenir. Parmak uçları da boyalara bürünür. Son derece cömerttir. İki eli de açıktır. Nehrin başında oturur ve nehre kovalarını daldırır. Ayağa kalkınca konuşmaya başlar. Ağzından öyle eşsiz kanlar akar ki karanlığın kanatlarında hayat saçar. Yaralıdır; yarası derine gömülmüştür. Eşsiz bir dayanaktır. Ayakların bir sütun gibi durmasını sağlayan bacaktır o. İncecik ayaklar üzerinde, hiçbir bağ ve destek olmaksızın dimdik durur. Ona bir dil ve iki dudak verilmiştir. Üst düzeyde bir kuvveti vardır onun. Muzârîsi olmayan üç harfli mâzî fiil gibidir. Bitişiktir. Kesre ve tenvin almayan bir kelimedir. Çünkü tenvin alan, övgü ve yergi kalıplarının türetilmediği bir yapıdır. Müphem kelimeler kapsamındadır ama heybetli bir özel isimdir o. Bazı zamanlarda da uyuduğu hâlde hareket edendir o. A'razların kendisiyle var olduğu cevherdir o. Değişik hâlleri olan bir gençtir. Hâlden hâle geçtiğinde onun sözleri dedikodudan uzak kalamaz. Onun ağzı bazen öyle bir dereceye gelir ki kaynağına yakın olan, değerli pırlantalarla dolu, gölgesindekileri hayrette bırakan ürünler ortaya koyar. Biriyle münasebette bulunsa bazen bir damla bile akıtmaz, bir satır bile yazmaz. Tüyleri gençleştiğinde, yağmur gür olarak, bir hilal gibi tekrar ortaya çıkar. Üç bölümlü olan gölgeye sığınmaz. Gizlidir ancak açıkta da nefisten arınmış değildir. Gündüz açığa çıkıp gece gizlenir. İlginçtir ki o, bazı sözler eder fakat ağzında boşalmış ateş selleri vardır. Öyle ki o sözlerle durumu düzene koyar. Bazen de fitil gibidir. O anda bütün damarları keser. Tam bir ölçüye sahiptir. Ziyade özellikleri de vardır. Onun açtığı damardan anında güzellikler akmaya başlar. Ona, devamlı nur sahibi de denir. Bütün kökleri toplayan biridir. Burnuyla güzellikleri ortaya çıkarır. Kaçıp giden her sırrı işitendir. Tırnakları ve hortumu olan bir bekçidir."

2 Bu risale SE'de 83b ve 84a sayfalarının kenarında bulunmaktadır.

واستنا عليه شجرة قائمة، ذو القرنين بقبضته الشرق والغرب، وله اليد الطولى في كل ضرب من الحرب، سلطان مصريّ فاتح الشامات قاهر القروم، قهرمان دمعيّ مالك رقاب العجم والروم، عضد الدولة، رونق الملة، فتح لأوليائه، ومقت لأعدائه، طالما ألبد نفسه عن أن ينام، فأنام تحت ظله الأنام، في شجرة النسب فناري، أما في العصب فنار ري، كرمانيّ شرح ما في متنه من المأثور، ويسمع أثناء مجاوبته باللؤلؤ المنشور، إشراقي بجلائه الطبع وصفائه الحميم، وقد كان في شرحه من المشّائين تميم، خرجت من منكبيه الأُثْعُبَان فكأنه ضحّاك، ناسب أن ينسب إلى تيمور حيث سفّاك، حديد اللسان في تبيانه، ومن لسانه علو شانه، صحيح الصلت عارضه مصقول، باجل قد يعرض ذات الجنب وهو مسلول، تارةً تراه وهو من أصحاب اليمين يتلألأ وجهه البريق المنوّر بأنوار مشرقة مغرماً، مرةً تلقاه وهو من أصحاب الشمال أغشيت وجوههم قطعاً من الليل مظلماً، اسمه خليل، وكنيته أبو السليل، الصاحب بالجنب وابن السبيل، ألف القطع تثبت في أيدي الأخيار، ولا تسقط عن رؤس الأشرار، عابد يداوم الخمس في وقتها المختار، زاهد أليف الوحدة معتكف الغار، معصوب بل عطشان،[1] ضاحك مع أنه غضبان، مغيث وهو النذير العريان، طرّار طيّار، ما مرّ بين أذنيه لدرك الثار غار، قد يلبس جلد النمر فيجر أذنه عن ساعديه عند القتال، قاض يقيم الحد ويفصل بين الجدال، شيخ دعام أقعس، كأنه للموت تنكس، ذو الخرطوم كفيل، ولقطع البلعوم كفيل، حراه مقصور له يظهر تمثال الأجل، مشكاة يمحق ظلام الأمل، مفتاح أبواب الآجال، إقليد أقفال الآمال، قطعوا باذنه ما في هو يصور المثال و العجب أن اسمه أجوف ولا يقال أجوف، واسم الآلة، و ليس باسم الآلة، معتل العين، ونظره ادق ذو الوجهين، لكنه أصدق حاده بمعهودها مثل، قلّما تنفرح منه الطبع، متحرك مرة له حركة بمعنى التوسط، وأخرى بمعنى القطع، صفحة ملساء وشكله مخروط، وشاب أمرد وعارضه مخطوط، مصراع مصنع في حسن المقطع، مطلع ملمع مرصع، سلاله صعب بقناع من الأثواب، ذات النطاقين حلايب ما وجهها فتعظت بالجلباب، مرسنه مسرج، وحاجبه مزجج، يحسب تهتك نهر بقلعه المطلب، وتحنك زند قد يقتدح به نار الحرب، جارحه قد تطير من منعها فنضرب المنهب، مشروح **[150a]** الصدر، مرفوع القدر، نهر جار من خمسة انهار مهيب، وله الكف الخضيب، سماك رامح، سعد ذابح، ذو قرابة قرين بالخمسة المتحيرة وقت اللمعان، معدل قاطع فما يمر سمت رأسه سوى الملوان، ولو لم يكن قوة المنعطف الصولجان، لما طار كرات الرؤس في الميدان.[2]

---

1 145a E

2 "Ey bu temrenin aslını soran kişi, şimdi bu konuda sana okunacaklara kulak ver. O, kesin bir ifade ve parlak bir delildir. Kızarak kavmini terk eden Yunus (a.s.) gibidir. Balina onu yutmuştur. Karanlıklar içerisinde Allah'a yalvarmıştır. Biz de onu, o balinanın karnından kurtarıp dışarı attık. Ve yanında da bir ağaç bitirdik. O, Zülkarneyn gibidir. Doğu da batı da onun gücü altındadır. Savaştaki her vuruşta onun uzun eli vardır. Mısır'ın sultânı, Şam'ın fâtihidir. Acem ve Rum diyarlarını ele geçiren, güçlü bir kahramandır. Devleti güçlü kılmış, milleti güzelleştirmiştir. Dostlarına fetih lutfetmiş, düşmanlarını ise

el-Mevlā Maḥmūd bin Aḥmed eş-Şehīr bi-İbn Bozan (Bozan-zāde)

"Bozan-zāde" dimekle maʿlūm-ı bende vü āzādedür. Peder-i vālā-güheri Mevlānā Şemse'd-dīn Aḥmed, nāşir-i rāyāt-ı ẓāhire, fātiḥ-i Şāmāt u Ḳāhire, pādişāh-ı heft-iḳlīm Sulṭān Selīm-i Ḳadīm ḥażretlerinüñ şeref-i münādemetleri ile müteşerrif ve inʿāmāt-ı ḫāṣṣadan seksan aḳçe muṣāḥib ʿulūfesine mutaṣarrıf iken baʿż-ı zellāt sebebi ile mertebesinden sāḳıṭ ve ḳużāt-ı ḳaṣabāt silkine münḫarıṭ olmış idi. İskilīb ḳāżīsi olduḳda ṣāḥibü't-terceme perde-serā-yı ʿademden ẓuhūr ve encümen-i vücūda feyż-i nūr itmiş idi. Mertebe-i şuʿūra nā'il ve menzil-i istiʿdāda vāṣıl olduḳda ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve taḥṣīl-i sermāye-i ʿilm ü kemāl eyleyüp şeyḫü'l-islām, müfessir-i kelām-ı muʿciz-niẓām Ebu's-suʿūd Efendi āstānesinde cārūb-keş-i ḫidmet ve güher-yāb-ı şeref-i mülāzemet olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Edirne'de İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Hezārġırad'da İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu vaẓīfe-i maḥkiyye ile Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne, baʿdehu otuzla İnegöl'de İsḥaḳ Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla İstanbul'da Pīrī Paşa Medresesi'ne ʿale't-tertīb müderris ve

---

cezalandırmıştır. O, bâkî olduğu müddetçe onun gölgesinde rahat olarak uyuyan bütün varlıkları korumada son derece zâlimdir. Soy ağacında sesi gür olarak çıkar. Öfkelendiğinde ise alevler saçar. Kirmânî diye bilinir. Ona dair yazılanlar şerh edilmiştir. Ona karşı verilen cevapların arkasından saçılmış inciler işitilir. Doğal parlaklığıyla ve kızgın, saf hâliyle sanki nur gibidir. Ona dair açıklamalarda akılcı olanlar kınanmıştır. İki omzundan ejferhalar çıkmıştır. Sanki o Timur'a nispet edilerek gülen biridir. Kan dökücü dili ve keskin konuşmasından yüceliği anlaşılan, bütün yönlere çekilebilen, bazen sağa bazen bazen sola savrulabilen biridir o. Yüzü ortalığı aydınlatan bir nur gibi parlar. O sol tarafta olanlardandır. Yüzü karanlıktan bir parça gibidir. İsmi Halil, künyesi ise Ebû Selil'dir. İtibar sahibi, yolcu kesici, iyilerin elinde sabit, kötülerin başlarından ise düşen bir şeydir o. Beş vakit namazı yerine getiren bir kuldur o. Az ile yetinen bir zahittir. Mağarada inzivaya çekilen bir münzevidir. Susuz bir hâlde tebessüm etmektedir. Ama aynı zamanda öfkeli ve yağdıran biridir. Başına buyruk, uçan, boynuzu yakalamak için emir veren biridir. İki kulağı arasında mağara gibi bir boşluk vardır. Hurma kabuklarından kılıflar giyer. Bir sihir gibidir o. Savaş zamanında yardıma koşar. Cezaları yerine getiren bir kadıdır. Kavgalarda arayı bulan biridir. Yaşlı, çökmüş biri gibidir. Sanki ölüdür. Sanki hortumu büzülmüş bir fil gibidir. Eceli gelmiş, nefes borusu kesilmiş bir fil gibidir o. Ümit gölgesini yok eden bir gölgedir o. Ecel kapılarının anahtarıdır o. Bütün beklentileri kilitleyip kapatan bir kilittir o. Onun sayesinde bütün görüntüler, hayaller kesilip atılmıştır. Aslında ismi ecvef fiillerden (ortası illet harfi olan fiil) türemiştir. Ama ona ecvef denmez. Âlet ismidir. Ama ism-i âlet denemez. Orta harfi illetlidir. İki yönüyle de çok keskindir. Fakat o, umut sütunlarıyla da dosdoğrudur. Onun yanında bazı yapılar hareketlenir. Bazıları ise dümdüz bir hâl alır. Şekli koniktir. Tüyü bitmemiş bir genç gibidir. Yüzü dümdüzdür. Bitişme noktalarında tam bir güzelliği vardır. Çekilmesi iki kuşaklı bir elbisenin çözülüp açılması gibi zordur. Yüzleri çarşaflarla örtülmüş cariyeler gibidir. Yuları dokunmuştur. Örtüsü ise kristaldir. Arzuları söküp alan bir şeydir o. Harp ateşini tutuşturan bir çakmaktır o. Ona engel olan uçabilir. Yağmaları kırar geçer. Göğsü açılmıştır. Değeri yücedir. Beş nehirden beslenen, bir akarsudur o. Heybetlidir. Kınalı avuçları vardır onun. Mızraklı bir balıktır o. Aydınlık anlarda ortalama bir kesicidir o. Başa şöyle bir uğrar geçer. Eğilen, bükülen bir kuvveti yoktur. Meydanlarda başları kökünden alıp gidendir o."

bünyān-ı fażl ü ʿirfānı müʾessis olup beş aḳçe teraḳḳī ile pençe-i iʿtibārı pür-tāb ve ser-ġazel-i dīvān-ı iştihārı taḫmīsle şöhret-yāb olmış idi. Baʿdehu ḫamīs-i ikbāl ü cāhı ẓafer-ḳarīn ve Kepenekci Medresesi'ne naḳl ile vāṣıl-ı ḫamsīn oldılar. Baʿżı aḥvāl iḳtiżāsı ile ḫilāf-ı meʾmūl maʿzūl olup ṭoḳuz yüz altmış yedi Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Rodos Müftīsi Tāce'd-dīn Efendi Ṣaḥn'a gelüp pāye-i Süleymāniyye maḥlūl olduḳda Ḫanceriyye'den maʿzūl Ümmüveled-zāde Efendi ve Ḳalender-ḫāne'den munfaṣıl[1] Ḳaraçı Saʿdī ve bunlar ṭālib olup imtiḥān fermān olınduḳda Saʿdī Efendi isḳāṭ-ı ḥaḳḳ-ı ṭaleb ḳılmaġla iẓhār-ı ẕekā ḳılmış idi. Ümmüveled-zāde ile bunlar ṣadreyn-i fāżıleyn olan Ḥāmid Efendi ve ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi ḥużūrında *Hidāye*'nüñ *Kitāb-ı Ġaṣb*'ından[2] imtiḥān olduḳlarında ikisi daḫı fāżıl u müstaḥiḳḳ, her mertebeye lāʾiḳ, mānend-i semend-i bālāde[3] ṣarṣar-peymā, meydān-ı fażl ü ʿalāde biri birinden esbaḳ u aʿlā olmaġın mā-beynlerini temyīz ve tefrīḳ-ı şīr ü şekker gibi ṣudūrı taʿcīz itdükde Ümmüveled-zāde Efendi mollā-yı merḥūmuñ şānına iḥtirām itmekle mülāzımlarına taḳaddümden ibā ve bilād-ı selāseden ḫāric manṣıb ḳabūlinden istiʿfāyı rū-keş-i müddeʿā eyleyüp medrese-i maḥlūle altmış sekiz Muḥarrem'inde bunlara inʿām ve baʿde zemān anlar Eyūb Medresesi ile ikrām olınmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki Ramażān'ında ʿazl olınup medresesi ʿArab İbrāhīm'e virildi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Ṣaḥn'a geldi. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Dāvud-zāde yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi ile tekrīm olındı. Yetmiş yedi Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Ḳaba Bostān maḥlūlinden yetmiş aḳçe ile Maġnisa'da müderris ü müftī ve müşkil-güşā-yı müstefīd **[150b]** ü müsteftī olmış idi. Baʿdehu on aḳçe ile teşrīf-i teraḳḳī[4] olınup seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde żaʿf-ı pīrī müstevlī olmaġla manṣıb u cāhdan tebāʿüd[5] ve[6] seksan aḳçe vaẓīfe ile iḫtiyār-ı teḳāʿüd eylediler. Medrese ve fetvā Vānḳulı Meḥemmed Efendi'ye iʿṭā olındı. Seksan üç Şevvāl'inde sebū-yı beden-i ḫākīden māʾu'l-ḥayāt-ı zindegānīyi irāḳa ve rişte-i dil-i zārı ḳālıb-ı nāsūtīden ḳaṭʿ-ı ʿalāḳa itmiş idi. Edrineḳapusı ḫāricinde medfūndur.

1 maʿzūl E
2 145b E
3 Rehān SE
4 Aḳçe//teraḳḳī:akçe teraḳḳī ile teşrīf E, SE
5 84a SE
6 - SE

Mevlānā-yı merḳūm deryā-keş-i ʿālem-i ʿulūm, kes̱ret-i maḥfūẓ u vüsʿat-ı iḥāṭa ile meşhūr, vefret-i ıṭṭılāʿ-ı ḳavāʿid-i ʿArabiyye ile maʿrūf u mez̠kūr, ḥaḳāʾiḳ-ı ʿulūm-ı ġarībenüñ nükte-şināsı, daḳāʾiḳ-ı fünūn-ı āliyenüñ müşkil-güşāsı, fürūʿ u uṣūlde baḥr-ı ʿamīḳ, maʿānī vü kelāmda vāṣıl-ı ẕirve-i taḥḳīḳ, aḫlāḳ-ı ḥasene ile maḥbūbu'l-ḳulūb-ı nās, yārānla meşġūf-ı iḫtilāṭ ü istīnās, ṣafḥa-i ruḫsārı siyeh-i ḳalem-i ḫaṭdan ʿārī, kiyāset-i küsecī ve ẓarāfet-i aṭlasī şiʿār u dis̱ārı idi. ʿAḳīm ü maḳṭūʿu'l-ḫalef ve ümmīd-i tenāsül ber-ṭaraf olmaġın mecmūʿ-ı kütübin vaḳf eyleyüp Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de dūlāb ve ḥāfıẓu'l-kütüb taʿyīn eylemiş idi. Bu ṭarīḳ ile ölmez oġul ṣāḥibi olup nāmını ḫayr ile ibḳā eyledi[1].

Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerinüñ fetāvāsını cemʿ u tedvīn ve bir mecmūʿa-i güzīn itmişdür. El-ān mütedāvil ü meşhūr ve muʿavvelün ʿaleyh-i cumhūrdur.

Rivāyet olınur ki Maġnisa'ya varduḳlarında pādişāh-ı Keyḫusrev-nijād, vāris̱-i salṭanat Şeh-zāde Sulṭān Murād livā-yı mezbūrda ʿalem-efrāz-ı ʿadl ü dād olmaġla dāmen-būs-ı iclālleri ile müşerref olduḳda āfāḳī muṣāḥabet ve ḥavādis̱-i kevniyye vü naḳliyyāt-ı levniyye ʿālem-i kevn ü fesāda mübāderet esnāsında memālik-i mezbūrenüñ mezāriʿini cerād müstevlī olup ifsād ve mānend-i beyāż-ı çeşm-i ṣād, sebze-i kiştzārı iḫṣād[2] eyledügi müẕākere olınup ḥużūr-ı ʿālīlerinden çıḳduḳda şeh-zāde-i ẓarāfet-nihād laṭīfe murād eyleyüp "Müftī efendinüñ maḥāsinini daḫı çekirge odlamış gibi." buyururlar.

Bu ḫaber daḫı eger vāḳiʿ eger ġayr-ı vāḳiʿ elsine-i nāsda şāyiʿdür ki müderrisīnden biri merḥūma tez̠kere-i daʿvet ile muʿīdüñ irsāl eyleyüp daḳḳ-ı bāb eyledükde bunlar manẓara sūrāḫından cevāb virmekle muʿīd efendi ḫidmetleri ol maḫdūmuñ hey'et-i ḫādimde olduġından ġāfil ve muḫadderāt-ı Zühre-cebīne mā'il olmaġın;

Beyt Ḫiṭāb idüp ḳaçan kim burḳaʿın refʿ eylese Leylī
Ser-ā-pā çeşm ü gūş olmaḳ görinür Ḳays-ı şeydāya[3]

mefhūmı üzere "Dadı ḳadın peyāmımuzı efendi ḥażretlerine īṣāl ve tez̠kere-i şerīfeyi vażʿ-ı pīş-taḫta-i iclāl idesüz." mażmūnını "Üste Bula Ḥikāyesi'nden

1 "Bu//eyledi" ibaresi R1 ve SE'de iki cümle sonrasında gelmektedir.
2 İḥżār SE
3 146a E

(?)" dırāz ve nigāh-ı derdmendāne vü āh-ı āşıḳāneyi tercīʿ-bend-i berāʿat-ṭırāz eyledükde Bozan-zāde ḳıṣṣaya vāḳıf olup rūy-ı şübheden refʿ-i niḳāb ve muʿīd-i derdmendi ġarḳ-ı ʿaraḳ-ı ḥicāb ider.

el-Mevlā Maḥmūd (Maḥmūd es-Samsūnī)

Beyt-i ʿilm ve menşe'-i ekābir olan Samsūnī-zādeler'dendür ki kābiren ʿan-kābir ʿulemā-yı ʿiẓām ve ḳużāt u ḥükkām olagelmişlerdür. Pederleri Meḥemmed Efendi devlet-i Selīmiyye'de Edrine ḳāżīsi olup cedd-i emcedi Ḥasan Efendi ʿaṣr-ı Fātiḥ'de ḳāżīʿasker olmışdur. Her biri zīver-i evrāḳ-ı *Şaḳā'iḳ*'dur. **[151a]** Birāderleri Aḥmed Efendi bu cerīdede raḳam-zede-i beyān ve menāḳıb-ı evlādı ser-i zebān-ı ḳalemden āmāde-i cereyāndur. Ṣāḥibü't-terceme vālid-i ʿālī-şānlarından iktisāb-ı ʿilm ü edeb ve ḳabā-yı ḫiṣāl-i mevrūs̱eye ṭırāz-ı fażl-ı mükteseb ḳılup Ḫ˘āce Ḫayre'd-dīn Efendi'den mülāzım ve ʿazm-i ṭarīḳ-ı ʿilme cāzim olduḳda evvelā otuzla Edrine'de Cāmiʿ-i ʿAtīḳ Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Filibe'de Şihābü'd-dīn Paşa Medresesi'ne müderris ve teraḳḳī ile vāṣıl-ı ʿaḳd-ı ḫāmis olup birḳaç zemān maʿzūl ve gūşe-güzīn-i ḫumūl olmış iken ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde Ḳara Caʿfer yirine ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ müderrisi olmış idi. Altmış ṭoḳuzda Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Efendi yirine Üçşerefeli'ye ḳalḳup yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında ḳabūl itmeyen ʿİvaż Efendi yirine defʿaten Edrine Bāyezīdiyyesi'ne terfī olındı. Yetmiş yedi Receb'inde Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi yirine Ḥaleb ḳażāsı ʿināyet olındı. Yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında Nāẓır-zāde yirine Dımaşḳu'ş-Şām ḥükūmeti ile maḳzi'l-merām oldı. Seksan Ṣafer'inde Ḥācī Ḥasan-zāde maḥlūlinden Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile ikrām olındı[1]. Seksan bir Ramażān'ında maʿzūl olup Lüṭfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi taʿḳīb eyledi. Seksan aḳçe vaẓīfe ile müteḳāʿid iken evā'il-i cülūs-ı Murād Ḫānī'de Budin Beglerbegisi Muṣṭafā Paşa'nuñ teftīşine me'mūr olup itmām-ı ḫidmet eyledükde yigirmi aḳçe teraḳḳī ile riʿāyet olındı. Seksan üç Ẕi'l-ḳaʿde'sinde intiḳāl ve ʿālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm sime-i ʿiffet ü nezāhetle mevsūm, maḥmūdu'l-ḫiṣāl, memdūḥu'l-fiʿāl, pīr-i ṣāliḥ ü ʿābid, mecmūʿa-i feżā'il ü maḥāmid idi.

---

1 Seksan//olındı:- E

el-Mevlā Meḥemmed bin ʿAbdu'l-ʿazīz (Muʿīd-zāde Efendi)

Baḥr ibn el-ʿaylem ve "Muʿīd-zāde" dimekle muʿallemdür. **Pederleri** pāy-taḫt-ı Ẕü'l-ḳadriyye olan belde-i Marʿaş'dan nihāl-i āzāde gibi bālā-keş olup taḥṣīl-i s̱imār-ı feżā'il ü maʿārif ve tekmīl-i şiʿār-ı ẓarā'if ü leṭā'if eyledükde efāżıl-ı ʿaṣr ile mübāḥas̱e vü müẕākere ve emās̱il-i Mıṣr ile müfākehe vü muḥāvere itmek içün dārü'l-mülk-i İstanbul'ı veche-i āmāl ve baʿż-ı bıḳāʿ-ı ʿilmiyye ṭalebine nār-ı niyāzı işʿāl ḳılup ol ʿaṣrda Ṣaḥn müderrisi olan Seyyidī Efendi ḳılāde-i iḥsānın gerden-i himmetine ṭavḳ ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳa sevḳ eyleyüp medrese-i celīlesinde muʿīd ve mülāzemetle ḳadrini mezīd eylemiş idi. El-ḥāletü hāẕihi ḳayd-ı bend-i ehl ü ʿiyāl, semend-i ʿazmine ʿiḳāl[1] olmağın nīme-i rāhdan rū-gerdān ve semt-i sükūna germ-ʿinān olup ṣılası ḳurbında vāḳiʿ Evrāniyye-i Elbistān Medresesi'ne ṭālib ve s̱emere-i būstān-ı ḳanāʿate rāğıb olmış idi. Ṭoḳuz yüz otuz üç senesinde ders ü devri encām ve defter-i ʿömri feẕlek-i ḫitām bulup "Ḫayrü'l-enām" (933) tārīḫ vāḳiʿ oldı. **Ṣāḥibü't-terceme** ṭoḳuz yüz yigirmi iki Receb'inde Aṣḥāb-ı Kehf ḳaryesinde ġār-ı[2] ʿademden ṣaḥrā-yı vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılup ol diyār ʿulemāsından taḥṣīl-i meleke-i istiʿdād ve levāzım-ı ṭarīḳı iʿdād eyledükden ṣoñra ʿulemā-yı mülk-i Rūm'dan Miʿmār-zāde Efendi ve Sinān Efendi ḫidmetlerinde ʿaḳd-ı meclis-i ḳīl ü ḳāl ve tenāvül-i raḥīḳ-ı fażl ü kemāl eyleyüp muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine ittiṣāl ve şeref-i mülāzemetleri ile nā'il-i evvelin-i āmāl eylemiş idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Cāmiʿ-i ʿAtīḳ Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Kepenekci Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş bir Ṣafer'inde Pīrī Re'īs yirine Burūsa'da Manastır Medresesi virildi. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Gürz Seyyidī-zāde yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Edrine pāyesi ʿināyet olındı. **[151b]** Baʿde ʿiddet-i sinīn, teraḳḳī ile vaẓīfeleri sittīn oldı. Seksan Rebīʿu'l-āḫir'inde Aḳyazılı Sinān Çelebi yirine Şām fetvāsına terfīʿ olınup ol diyār-ı cennet-şiʿārda mutaṣaddī-i ders ü iftā ve nūk-i ḫāmesi ḳā'im-maḳām-ı Ẕü'l-fekār-ı لا فتى[3] olmış idi. Seksan üç Receb'inde Ḳuds-i Şerīf ḳażāsı mevleviyyet iʿtibār olınup ibtidā bunlara tevcīh olındı. O manṣıb-ı celīlde ferş-i seccāde-i ḥükūmet eylemedin ʿālem-i āḫirete rıḥlet eyledi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde ḫaber-i vefātı vāṣıl olup manṣıb-ı

1 84b SE
2 146b E
3 "Yiğit yoktur." ('Hz. Ali gibi yiğit, Zülfikar gibi kılıç yoktur.' sözüne telmih yapılmıştır.)

maḥlūl "Maẓlūm Melek" dimekle ma'rūf Aḥmed Çelebi'ye virildi. Merḥū-muñ kütüb ẓahrında imżālarını gördüm. الداعي بالغداة والعشي محمد بن المعيد القادري البكتوتي المرعشي[1] yazmışlar.

Āl-i Bektūt belde-i Mar'aş'da dūdmān-ı 'ilm ü ṣalāḥ ve ma'den-i fevz ü felāḥ idiler. Mülūk-i Ẕü'l-ḳadriyye 'aṣrında eben 'an-ceddin ṣudūru'l-'ulemādur. Ol dūdmānuñ şem'-i raḫşānı ṣāḥibü't-tercemenüñ cedd-i māderīsi 'Abdu'r-raḥmān bin Yūsuf bin Bektūt ḫidmetleridür ki ṭoḳuz yüz otuz bir tārīḫinde intiḳāl ey-leyüp Ḳara Çelebi merḥūm "Ḥayf Bektūta" (931) diyü tārīḫ dimişdür[2]. Ol münāsebet ile faḳīr daḫı ṣāḥibü't-tercemenüñ vefātına ta'miye ṭarīḳı ile bu güne tārīḫ-perdāz olmış idüm.

Tārīḫ[3]

Çünki İbn el-Mu'īd Bektūtī
Tāze dāġ urdı dehr-i fertūta

Biri ḳalḳup didi o dem tārīḫ
Fevtine ḥayf İbn Bektūta[4] (931)

Mevlānā-yı merḳūm ġavvāṣ-ı ġımār-ı 'ulūm, edīb ü fāżıl, 'ilm-i[5] 'aḳlī vü naḳlīde kāmil, şi'r ü inşāda yegāne, ta'bīrātı belīġ ü 'Arabāne, munṣif ü muḥiḳḳ, muḥaḳḳıḳ u müdeḳḳiḳ, fetvāları metīn ü muḥkem, cevābları müsel-lem-i 'ālem, gevher-i şehvār-ı fażl ü 'irfān, ferīde-i ṣadef-i zemān idi.

Ās̱ār-ı celīlelerinden *Tefsīr-i Ḳāżī* ile *Keşşāf* beyninde muḥākemātı vardur. *Hidāye* ve *Miftāḥ*'a ta'līḳātı ve resā'il-i ṭurfe-nikātı maḳbūl-i muḳbilān-ı 'ālem-dür. Bostān-zāde Meḥemmed Efendi Şām ḳāżīsi iken mīr-i mīrān maḥṣūline müte'alliḳ ḥaṣād ḫuṣūṣında münāḳaşaları olup mufaṣṣal u müşebba' iftā ey-lemişlerdür. Bir iki mertebe mücāvebeden ṣoñra إن زدتم زدنا[6] ta'bīri ile ḫāti-me-bend-i kelām olmışdur. Ḥālā ol fetvālar Şām Maḥkemesi'nde maḥfūẓ olan maḥfaẓa-i sicilde mesṭūr ve mu'avvelün 'aleyh-i cumhūrdur. Burūsa'dan müfā-reḳatda didükleri ebyātdur:

1 "Sabah akşam dua eden Muhammed b. Muid el-Kâdir el-Bektûtî el-Mar'aşî…"
2 Yazmışlardur SE
3 'Aṭāyī E; - SE
4 فوتنه حيف ابن بكتوته
5 - E
6 "Eğer arttırırsanız arttırırız."

Ebyāt

لبثنا ثلْث تسع في بروسا
على نعما بلا همّ وبؤسا

وما بتنا بها ليلا عماسا
ولم نصبح بها يوما عبوسا

أهاليها كرام الناس خلقا
فلم نصحب بها يوما شموسا

وصادفناهمو أعلى مقاما
ولم نرفيهم حسنا عبوسا

وما ذكرانهم إلا تمام
وما النسوان إلا عيطموسا

رأيناهم أشد الناس حبا
لأهل العلم رأسا أو مسوسا [1]

بحاث العلم في الطلاب يحكى
لقاء الخضر في البحرين موسى

فلو كان البلاد بني أبينا
لكانت هذه فيهم عروسا

أعِذْهم يا إلهي من شرور
ومن جور وطيّبهم نفوسا

كأنّا ما لبثنا غير يوم
لبثنا ثلث تسع في بروسا[2]

---

1 147a E

2 "Bursa'da üç ay kaldık; dertsiz ve tasasız, nimet içinde… Bir kere bile huzursuz gecelemedik; bir gün bile mutsuz sabahlamadık. Bursa halkı ahlâken çok üstündür. Bir gün bile inatçı biriyle karşılaşmadık. Nice en üst makamda kişiliklerle karşılaştık. Onların içinde bir tane bile asık suratlı görmedik. Erkekleri tam bir beyefendi, hanımları ise güzelliğin zirvesi… İlim ehline saygıda ve hürmette sevgilerinin en üst düzeyde olduğunu gördük. Talebeler arasında mütâlaa edilen ilmî konular iki denizin birleştiği yerde Hızır'ın Musa'yla buluşması gibi… Eğer şehirler peygamberlerin oğulları kabul edilirse Bursa onlar için-de damat olurdu. Bursalıları her türlü şerden ve zulümden koru ve oraya güzellikler lutfeyle Allahım. Bursa'da üç ay kaldık ama sanki sadece bir gün kaldık."

Maḫdūm-ı Muʿīd-zāde Meḥemmed Çelebi {Muʿīdī}: Merḥūmuñ "Meḥemmed Çelebi" nām bir ehl-i fażl maḫdūmı ẓuhūr eyleyüp mertebe-i istiʿdāda geldükde edīb ü nebīh, maẓhar-ı الولد سرّ أبيه[1] olmış idi. Anaṭolı Ṣadrı Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi ḥażretlerinden mülāzım olup ḳaṭʿ-ı merātib-i muʿtāde ile ʿİvaż Efendi ṣadr iken risāle-i maḳbūle virüp nāʾil-i rütbe-i erbaʿīn olmış idi. Ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ḫanceriyye Medresesi'nden **[152a]** maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört senesinde nā-kām ü nā-ümmīd ʿazm-i ṭarab-ḫāne-i cāvīd eylemiş idi. "Muʿīdī" maḫlaṣı ile şiʿārı ve teẕkirelerde mesṭūr baʿż-ı eşʿārı vardur. Bu beyt nuḫbe-i güftārıdur:

Beyt Görinen kūh-ı belādur güzelüm baş degül
Reh-i iḳlīm-i fenādur ḳararan ḳaş degül

Aḥmed Çelebi: İki maḫdūmı daḫı var idi. Ḳużāt-ı ḳaṣabāt silkinde münselik olup aṣġarı Aḥmed Çelebi, maʿārif-i cüzʾiyyede külliyet ṣāḥibi, erbāb-ı maʿārifüñ muṣāḥibi, maʿḳūl-fehm ü nedīm-şīve[2], ḫoş-ḫaṭṭ u serīʿ-kātib idi.

Mevlānā-yı mütercem üstādı Mevlānā Şemse'd-dīn el-Marʿaşī ḫidmetlerinden mirʾāt-ı ṣāf-ı naḳl-i ṣaḥīḥ ile pertev-endāz-ı ḥikāyet-i ġarībe olmışdur ki "Merḥūmdan *Şerḥ-i ʿAḳāʾid* oḳurken dersümüz ʿaẕāb-ı ḳabr mebḥaṣına müntehī olduḳda cümle tilāmiẕesine ḥüsn-i iʿtiḳād ile tavṣiye itdükden ṣoñra naḳl eylediler ki 'Üstādumdan bi-ʿaynihi bu maḥalli oḳurken bir şerīkimüz ṭaraf-ı muḫālif edillesine maġrūr olup inkār ṭarafını tutmış idi. Birgün tenezzüh içün[3] bir ḳaryeye giderken maḳābir-i Müslimīne uġrayup;

Beyt Ṣanmañ mezār-ı köhne ṭuran tūde tūde ḫāk
Yir yir ʿadem diyārına rıḫlet nişānıdur

mażmūnı meşhūd-ı dīde-i iʿtibār olmış idi. Şerīk-i mezbūr bir mezār-ı köhne sūrāḫın gördükde hezl ü sefāhata āġāz idüp sūrāḫ-ı ḳabre dāḫil oldı ve ṣāḥib-i ḳabri taʿẕīb ideyin, diyü vażʿ-ı nā-sāz iderken feryāda başlayup 'Meded, yan-

1 "Çocuk babasının sırrıdır."
2 - SE
3 85a SE

dum ve ḳudret-i Bārī'ye inandum. Beni taḫlīṣ eyleñ.' diyü tażarru' u zārī ḳıldı[1] ve istiġfār ü tevbe iderek vāfir yandı, yaḳıldı. Baña ve rüfeḳāmıza dehşet-i 'aẓīme müstevlī olup ḥareket ü istifsāra kimsenüñ zehresi olmadı. Fi'l-ḥāl dīdeden nihān ve ḳārıż 'anezi ile hem-'inān oldı. أعاذنا الله من شرور النفس ومكر الشيطان[2]

el-Mevlā 'Abdu'r-raḥmān (Babaḳuşī)

Rüstem Paşa ḫᵛācesi Baba Efendi'nüñ eḳāribinden olmaġla "Babaḳuşī" dimekle şöhret-şi'ār olmış idi. Şeh-bāl-i himmetle evc-i ma'ālīye pervāz ve martılıḳ mertebesinden āġāz eyleyüp dāḫil-i ḥalḳa-i erbāb-ı isti'dād ve Ebu's-su'ūd Efendi mülāzemeti ile nā'il-i murād olduḳda aḫẕ-ı medāris ve 'aḳd-ı mecālis iderek ṭoḳuz yüz altmış üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde fevt olan Efḍal-zāde Maḫdūmı yirine ḳırḳ aḳçe ile Edrine'de Ṭaşlıḳ müderrisi olmış idi. Ba'de'l-'azl yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Pepegī Laṭīf yirine İstanbul'da Muṣṭafā Paşa ḫāricine 'āric oldı. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Ekmel Efendi yirine pāye-i Ṣaḥn i'tibārı ile Kefe fetvāsına terfī' olındı. Seksan üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde murġ-ı cānı[3] burc-ı bedenden remān ve 'ālem-i ḳudse per-zenān olup manṣıbı Ḳara Tāce'd-dīn Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm-i fürū'a intisābla meşhūr, pīr-i ṣāliḥ-i ḫoş-dem, baba-yı 'ālem idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Ḫᵛāce Birāderi)

"Ḫᵛāce Birāderi" dimekle meşhūr ve dā'ire-i ta'rīfi bu mertebeye maḳṣūrdur ki taḥṣīl-i 'ilme muvaffaḳ ve erbāb-ı isti'dāda mülḥaḳ olup ba'ż-ı 'ulemādan mülāzım ve ḳaṭ'-ı menāzil-i ṭarīḳa 'āzim olduḳda ṭoḳuz yüz yetmiş altı Ramażān'ında elli aḳçe ile Burūsa'da Ḳapluca müderrisi olmış idi. Seksan üç Receb'inde Mu'īd-zāde Efendi yirine Şām fetvāsına terfī' olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde fevt olup medrese ve fetvā 'Abdu'l-fettāḥ Efendi'ye **[152b]** i'ṭā olındı. عليه من الرحمن روح ورحمة، ومن سحب الغفران طلّ ووابل[4]

---

1 Zārī ḳıldı:zārīye başladı SE

2 "Nefsin kötülüklerinden ve şeytanın hilelerinden Allah bizi korusun."

3 147b E

4 "Rahmân'dan huzur ve rahmet, af bulutlarından yağmur ve bereket onun üzerine olsun.

el-Mevlā Maḥmūd (Kātib Maḥmūd[1])

Beldetü'l-İslām-ı Selānik'den pedīdār ve mecmū'a-i maḥāsini meziyyet-i ḥüsn-i ḫaṭṭ-ıla sebzezār-ı cināndan nümūdār olmağın "Kātib Maḥmūd" dimekle iştihār bulmış idi. 'Ulemā-yı 'aṣr dārü'l-ifādelerine ḫidmet ve ṭarīḳa-i mu'tāde üzere ḥareket eyleyüp Ṣaçlı Emīr Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Ḥasan Beg Efendi ile şirket üzere kesb-i kemāl eylemiş idi. Ba'dehu ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Ḳadrī Efendi āstānesine intisāb ve teẕkirecilik ḫidmetinden şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eyledükden ṣoñra yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Kürkcibaşı Medresesi'ne, ba'dehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, ba'dehu otuzla Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne vāṣıl olup ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Çelebi yirine ḳırḳla Ḳalender-ḫāne müderrisi olmış idi. Altmış iki senesinde Küçük Luṭfī maḥlūlinden Maḥmūd Paşa'ya naḳl olınup altmış sekiz Şa'bān'ında Çivi-zāde Efendi yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine terfī' olındı. Yetmiş Cemāẕiye'l-ūlā'sında Aḫī-zāde yirine Ṣaḥn'a gelüp yetmiş yedi Ṣafer'inde 'İvaż Efendi yirine Ayaṣofıyya Medresesi 'ināyet olındı. Seksan bir Muḥarrem'inde Gürz Seyyidī-zāde yirine Baġdād ḳażāsı ile nā'il-i murād olup seksan üç Ṣafer'inde Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Efendi yirine Āmid ḳażāsına naḳl olınmışlar idi. Belde-i mezbūrede neşr-i maḥāmid üzere iken sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde şu'le-i ḥayātı ḫāmid ve rūd-ı zindegānīsi cāmid olup evā'il-i Muḥarrem'de manṣıb-ı maḥlūl Manav Bālī'ye ṣadaḳa olındı.

Merḥūm-ı merḳūm ṣūretger-i perī vü şān-ı 'ulūm, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm, maḥmūdu'l-ḫiṣāl, memdūḥu'l-ḫilāl, fünūn-ı resmiyyede emsāl ile müşārik, tekellüfāt-ı 'ādiyyeyi tārik, kümeyt-i ḳalemi mānend-i raḫş-ı Maḥmūdī serī'ü'l-cevelān ve küḥeylān-ı ḫāmesinüñ ġubārı mu'ciz-i ḫurde-bīnān idi. Küttāb miyānında ṣāḥib-i kütüb olmağla saṭr-ı ser-meşḳı kitābe-i bābü't-ta'līm-i ṭalebe ve 'unvān-ı menşūr-ı āmāl-i ketebe idi. Birḳaç ḫatme *Kelām-ı Şerīf* taḥrīri ile ṣafaḥāt-ı 'anberīn-nefeḥātı teşrīf idüp ṭarz-ı ḳadīm-i üstādānı nesḫ ve bāzār-ı i'tibārların fesḫ itmiş idi. Ol ṣuḥuf-ı mükerremeyi Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerine 'arż eyledükde maẓhar-ı iḥsān-ı bī-kerān olup el-ān cāmi'-i şerīflerinde raḥl-i ta'ẓīm üzere nihāde ve taḳrīr-i 'uyūn-ı Müslimīn içün ebvāb-ı

1 Kātib Maḥmūd:- R1

cennet gibi güşādedür. ﴿فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾[1]

Kātib Maḥmūd-zāde (Aḥmed Paşa): Merḥūmuñ Aḥmed Paşa[2] nāmına bir maḫdūmı peydā olup Naḳībü'l-eşrāf Ma'lūl-zāde Efendi'den mülāzım olduḳdan ṣoñra elli aḳçe ile müderris olup Ḳaraferye ve Gelibolı ems̱āli ḳaṣabāt-ı celīleye vālī olmış idi. Ba'dehu defterdār-ı māl ve beglerbegilik ḳaydı ile mübtelā-yı 'iḳāl olup biñ yigirmi ḥudūdında intiḳāl eyledi. Ẕille-bend ü neṣṣāb, muṣaddıḳ-ı aḫbār-ı Müseyleme-i Keẕẕāb, 'Amr-ı 'Ayyār gibi ḥīle ile şöhre-i şehr ü diyār idi[3].

Şi'r Şikem enbān-ı kāhin sīne hemyān-ı müşa'biẕdür
Çıḳardı bir bir anlardan cihānuñ mekr u destānı

Ba'żı ṭurfe-kārlıḳları elsine-i nāsda meşhūr ve zebān-zed-i cumhūrdur. Naḳle ṣāliḥ olanları naḳl-i meclis-i müsāmere ve feẕlek-i defter-i muḥāveredür. Pederi ile nisbeti ḳahḳaha-i **[153a]** ḫande vü ḳahḳah-ı su'āl ve germiyyet-i seḫā vü şermsārī-i su'āl nisbetine mümās̱il ve āteş ü āb ve ẓulmet u mehtāb müşābehetine mu'ādildür. *'Afa'llāhu te'ālā 'anhu.*

el-Mevlā Ḥasan Beg (Ḥasan Beg Efendi)

Ol gevher-i tābende, kūhu'l-emān-sengistānında perverde ve tāb-ı āftāb-ı feyżle terbiyet-kerde olup şu'ā'-ı fevz ü reşād cebīn-i isti'dādın cilve-gāh ve şu'le-i kevkeb-i baḫt-ı Ḫudā-dād ṣafḥa-i[4] dil-i ḳābilin mānend-i levḥa-i māh itdükde külüng-i naḳḳāb-ı erbāb-ı kīn ve dest-i nehhāb-ı ġuzāt-ı Müslimīn seby ü iḫrāc ve bāzār-ı i'tibārda ḳarīn-i revāc ḳılmışlar idi. El-ḥāletü hāẕihi belde-i Anḳara'da sākin[5] bir ḳāżī-i ṣāḥib-i iḥtişām terbiye vü ta'līmine ḳıyām eyleyüp rütbe-i isti'dāda vāṣıl ve mevālī beyninde ser-bülend-i emās̱il olduḳda Anaṭolı Ṣadrı Ḳadrī Efendi'ye ihdā ve rütbe-i i'tibārın vālā itmiş idi. Anlaruñ sevḳı ile ḥasbe'l-'āde ḥareket ve taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle müdāvemet eyleyüp *Ḥā-*

1 Kur'ân-ı Kerîm, Abese Sûresi, 80/ 13-16, "Değerli sayfalarda; yüksek tutulan, tertemiz sayfalarda; yazıcıların ellerinde; şerefli, takva sahibi yazıcıların …"
2 148a E
3 85b SE
4 şu'le-i SE
5 - E

şiye-i Tecrīd pāyesinde Bağdādī-zāde Ḥasan Çelebi'ye, Ḳalender-ḫāne Müderrisi Ṭaşköprī-zāde Efendi'ye ve Ṣaḥn Müderrisi Ṣaçlı Emīr Efendi'ye 'ale't-tertīb ittiṣāl ve sālifü'z-ẕikr Kātib Maḥmūd Efendi ile şirket üzere iştiġāl eylemiş idi. Ol es̱nāda maḫdūmı olan ṣadr-ı mekārim-güster maẓhar-ı iksīr-naẓar ḳılmag içün Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa ḫidmetlerine sevḳ ve ḳılāde-i 'ināyetin raḳabe-i 'ubūdiyyetine ṭavḳ eyledi. Şefā'at-ı vezīr-i Āṣaf-naẓīr ile ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm[1] āstānesine intisāb ve iktisāb-ı feyż-i bī-ḥisāb itmiş idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ sekiz tārīḫinde[2] Sulṭān Süleymān Ḫān Isṭabur seferine revān olup ṣadreyn-i fāżıleyn hem-'inān olduḳda es̱nā-yı seferde mollā-yı merḥūmdan Sūre-i Fetḥ tefsīrin ḳırā'at eyleyüp ol taḳrīb ile mollā-yı merḥūm *Tefsīr-i Keşşāf*dan ol sūre-i kerīme üzere ḥāşiye ta'līḳ eylediler. Ba'de'l-ḳufūl teşrīf-i seferden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet itmişler idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Edrine'de Ṭaşlıḳ Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz elli iki tārīḫinde Küçük Şems yirine ḳırḳ aḳçe ile Maḥmūd Paşa Medresesi 'ināyet olındı.

Mervīdür ki ol 'aṣrda ba'de'l-iftā ṣadr-ı Rūm olan Çivi-zāde Efendi ol medreseyi ḳırḳ aḳçe ile medreseden ma'zūl dāmādı Ḥāmid Efendi'ye murād eyleyüp "Şarṭ-ı vāḳıf üzere pāye-i ḫārice maḫṣūṣ ve elli aḳçe ile virilmek vaḳfiyye-i ma'mūl bahāsında manṣūṣdur. Ḳırḳla tevcīh şer' u ḳānūna muġāyirdür." diyü 'adem-i tevcīhde[3] muṣirr olduḳda vezīre 'arż eyleyüp s̱emere-i ḫilāf müs̱mir olmamış idi. Birḳaç günden ṣoñra ol tārīḫde Ṣaḥn müderrisi olan 'Abdu'r-raḥmān Efendi, Maḥmūd Paşa[4] Evḳāfı'na müfettiş ta'yīn olınup "Vaḳf-ı mezbūruñ maḥṣūli maṣārif-i mu'ayyeneden zā'id ve medrese şarṭ-ı vāḳıf üzere virilmege zevā'idi müsā'iddür." diyü müfredāt defteri ile 'arż-ı pīşgāh-ı vezīr eyledükde ḫidmeti meşkūr olup Çivi-zāde Efendi'ye rağmen 'Abdu'r-raḥmān Efendi'yi ḥużūr-ı pādişāhīye idḫāl ve medrese teraḳḳīsin anlar lisānı ile 'arż-ı pāye-i serīr-i iclāl ḳılup mevlānāyı bu ẓarāfetle ḫāric rütbesine īṣāl itmişler idi. Elli dört ḫilālinde Burūsalı Emīr Ḥasan Çelebi yirine Ḫāṣekī pāyesine terfī' olındı. Elli beş Muḥarrem'inde Aḥmed Bi'l-ḳāf yirine S̱emāniye'ye gelüp;

1 - SE
2 Ṣafer'inde SE
3 148b E
4 Maḥmūd Paşa:- SE

Mıṣrāʿ Nāḳıṣ ola aʿdā vü mużāʿaf ola devlet[1] (955) **[153b]**

tārīḫ dinilmiş idi. Elli altı Muḥarrem'inde Ḥāmid Efendi yirine Şeh-zāde Medresesi'nde ferş-i seccāde eyledi. Elli ṭoḳuz tārīḫinde maḫdūm-ı ḳadīmi Ḳadrī Efendi riḥlet eyleyüp tesviye-i umūr-ı muḫallefātını bunlara vaṣıyyet itmekle icāzet ile Burūsa'ya varup itmām-ı ḫidmet eylemiş idi. Sene-i mezbūre dāḫilinde ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi yirine Şām-ı şeref-encām ḥükūmeti ile bekām olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış Şevvāl'inde sened-i devleti olan Rüstem Paşa maʿzūl ve Aḥmed Paşa maḳām-ı ṣadāret-i ʿuẓmāya mevṣūl olup altmış bir senesinde Fużayl Efendi yirine Baġdād ḳażāsına tebdīl olınmış idi. Ḳabūl itmemekle seksan aḳçe ile Şeh-zāde Medresesi'ne iʿāde olınup medrese-i mezbūrede ḫalefi olan Martolos Efendi ḳażā-yı Baġdād'a taḥvīl olındı. Altmış iki tārīḫinde Aḥmed Paşa maẓhar-ı ḳahr-ı Ḳahramānī ve Rüstem Paşa mükerreren Āṣaf-ı dīvān-ı Süleymānī olup mevlānā-yı merḳūm meşmūl-i naẓar-ı ʿināyet olmaġın altmış üç Ramażān'ında selef-i sālifi ʿAbdu'l-kerīm-zāde'nüñ defʿa-i s̱āniyesi yirine s̱āniyen[2] ḥākim-i Şām oldılar. Altmış dört Şevvāl'inde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile ikrām olındı. Altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Pervīz Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire'ye naḳl olındı. Altmış sekiz Şevvāl'inde Rüstem Paşa rıḥlet ve ʿAlī Paşa devletinde tevābiʿi maẓhar-ı ihānet olmaġın altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde maʿzūl ve manṣıb-ı Ḳāhire'ye ʿArab-zāde Efendi mevṣūl oldı. Ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe ile müteḳāʿid ve beş seneden ziyāde manṣıb u cāhdan mütebāʿid olup cülūs-ı Selīm Ḫānī es̱nāsında muʿallim-i maḳām-ı sulṭānī ʿAṭā'u'llāh Efendi ḥuḳūḳ-ı sābıḳayı[3] riʿāyet ve ḥużūr-ı pādişāhīde terbiyet eyleyüp yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Ḳāżī-zāde Efendi yirine İstanbul ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Muʿallim-zāde Efendi yirine Anaṭolı ṣadrına terfīʿ olındı. Yetmiş altı Receb'inde ʿazl olınup yirine Ḥubbī Mollāsı naṣb olındı. Vaẓīfe-i ems̱āl ile sākin-i peyġūle-i melāl iken seksan bir Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ḫalefi Mollā Çelebi'nüñ defʿa-i s̱āniyesi yirine İstanbul ḳażāsına iʿāde olındı. Seksan üç Receb'inde vaẓīfe-i teḳāʿüdi

---

1 ناقص اوله اعدا و مضاعف اوله دولت
2 - SE
3 86a SE

muḳarrer ve ḳażā-yı İstanbul Çivi-zāde Efendi'ye müyesser oldı. Seksan dört Muḥarrem'inüñ on ṭoḳuzuncı güni yevm-i ḫamīsde ḥamīs-i ecel mülk-i vücūdına türktāz ve ṭā'ir-i rūḥı evc-i ʿilliyyīne pervāz eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm naḫl-bend-i elvān-ı ʿulūm, ḥasenü'l-aḫlāḳ, luṭf-ı ṭabʿla meşhūr-ı āfāḳ, ṭahāret-i ẕeyl ü nezāhet-i lisānla mümtāz, istiḳāmet-i[1] ẕihnle ʿalem gibi ser-efrāz, muʿazzez ü mükerrem, melek-ḫiṣāl ādem idi.

Kütüb-i nefīse cemʿine mā'il ve nüsaḫ-ı celīle istiṣḥābına şīfte-dil olup devlet-i vezīr-i ʿālem-gīrde Kemāl Paşa-zāde Efendi merḥūmuñ ḫaṭṭı ile[2] mü'ellefātına ve anuñ gibi nice kitāb-ḫānenüñ müştemilātına ve Ḳadrī Efendi merḥūmuñ[3] nuḫbe-i ḫizāne-i kütübine mālik ve manṣıbları ḥālinde bunlar gibi nice biñ cevāhir-i s̱emīne silk-i mülkinde münselik olmış idi. Baʿdehu mānend-i evrāḳ-ı ḫazān evżāʿ-ı rūzgār ile perīşān oldı.

el-Mevlā Ramażān (Nāẓır-zāde Efendi)

ʿUlemā-yı Rūm'uñ ʿallāme-i ʿālī-ḳadri, evc-i burc-ı ʿirfānuñ māh-ı bedri, ʿilm ü kemālüñ sevād-ı nāẓırı, cāh u iḳbālüñ nūr-ı süveydā-yı ḫāṭırı, ʿaynü'l-aʿyān, Nāẓır-zāde Ramażān Efendi'dür. **[154a]** Peder-i vālā-güheri ḳużāt-ı ḳaṣabāt miyānında[4] mezīd-i ṣehāmet ü istiḳāmetle meşhūr bir merd-i mutaṣallib ü vaḳūr idi. Mevlānā-yı merḳūm ḫāl-i çihre-i Rūm olan belde-i ṣāfiye-i Ṣofya'da ṭayy-ı merāḥil-i ʿadem ve ṣaḥn-ı vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılmış idi. Ġonce-i raʿnā gibi melfūf-ı ḳımāṭ-ı ḥarīr ve çeşme-i şīr-i māderden nīm-sīr iken pederleri ḫalʿ-ı ḫilʿat-i ḥayāt ve ʿazm-i nüzhetgāh-ı cennāt itmekle bir nāẓıruñ naẓar-kerdesi ve niʿmet-i şefḳatinüñ perverdesi olmış idi. Rebīb-i niʿmeti olduġı merd-i kerīmüñ neẓāreti bāʿis̱-i şöhreti olmış idi. Ṭaleb-i ʿilm ü ʿirfāna kemā-yenbaġī küşiş ve taḥṣīl-i fażl ü kemāle mücāhede vü verziş idüp iʿmāl-i sermāye-i māder-zād ile nā'il-i derece-i istiʿdād ve mālik-i meleke-i ʿaḳl-ı müstefād olduḳda ʿulemā-yı ʿaṣrdan ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi ve Pervīz Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl iderek ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den "Mīrim Kösesi" dimekle maʿrūf Ḳuṭbu'd-dīn-zāde Meḥemmed

1 149a E
2 - SE
3 Efendi merḥūmuñ:Efendi'nüñ SE
4 Silkinde SE

Efendi āstānesine istinād ve şeref-i mülāzemetleri ile taḥṣīl-i murād eyleyüp ol es̱nāda metn-i *Kenz*'i ezber ve levḥ-i ḫāṭırda ke'n-naḳş fi'l-ḥacer ḳılmağla hüneri muḳābelesinde ibtidā'en yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Müftī Aḥmed Paşa Medresesi 'ināyet olındı. Ba'dehu otuzla Veliyyü'd-dīnoğlı Aḥmed Paşa Medresesi ile ri'āyet ḳılınup ba'dehu ḳırḳla Yıldırım Ḫān müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Dāvud-zāde yirine Ḳāsımpaşa Medresesi tevcīh olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde vezīr-i a'ẓam olan Semiz 'Alī Paşa medrese-i cedīde inşā eyleyüp ibtidā'en bunlara i'ṭa olınmış idi. Yetmiş Rebī'u'l-evvel'inde himmet-i vezīr-i 'ālī-şān ile Manav Tāce'd-dīn yirine Medrese-i Ṣaḥn iḥsān olındı. Yetmiş bir Cemādiye'l-ūlā'sında Çivi-zāde Efendi yirine Ayaṣofıyya altmışına gelüp yetmiş altı Ṣafer'inde Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Süleymāniyye ile teşrīf olınup ṭoḳuz yüz yetmiş [sekiz?] Muḥarrem'inde Edrine'de Sulṭān Selīm Ḫān Medresesi temām olup evvelā[1] bunlara in'ām olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinde Çivi-zāde Efendi yirine Şām-ı cennet-meşāmm ḳażāṣı ile maḳżiyyu'l-merām oldı. Yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında Mıṣr-ı Ḳāhire ḳażāsında, seksān bir Muḥarrem'inde Burūsa ḥükūmetinde, seksan üç Receb'inüñ dördünci güni Edrine mevleviyyetinde, yigirmi birinci güni ḳażā-yı dārü's-salṭanada[2] 'ale't-tertīb Çivi-zāde Efendi'yi ta'ḳīb eylemiş idi. Seksan dört Şa'bān'ınuñ on ikinci güni fūc'eten irtiḥāl ve riyāż-ı ḳudse isti'cāl eyleyüp Bostān-zāde Meḥemmed Efendi seccāde-nişīn-i ḥükūmetleri oldı[3].

Merḥūm-ı merḳūm lücce-i ḥaḳā'iḳ-ı 'ulūm, fażīletde 'alem, ḥükūmetde müsellem-i 'ālem, nezīh ü 'afīf, laṭīf ü naẓīf, re'yi aṣīl, cāhı es̱īl, 'aṣrında kemāl-i ta'ayyün ile mümtāz ve müfred-i rūzgār ü ser-efrāz idi. Ġāyet taḥarrī vü tedḳīḳından kelimāt ü ta'līḳātını iẓhār ve من صنّف فقد استهدف[4] dā'iresinden güẕār itmemiş idi.

el-Mevlā Zeyne'l-'ibād (Zeyne'l-'ibād Efendi)

Belde-i Ḳayṣeriyye'de āsūde olan ṭāhir-i nīrān-ı maḥabbet, ḳāhir-i ṭūfān-ı ṭabī'at, sūzende-i şu'ūn-ı ṣuverī, İbrāhīm Tennūrī dūdmānından ser-zede olmış, naḫl-i ser-sebz-i ṭayyibü'l-a'rāḳ ve seyyid-i eyyid-i kerīmü'l-aḫlāḳdur. Kesb-i

1 İbtidā SE
2 Yigirmi//salṭanada:- SE
3 149b E
4 "Eser yazan, hedef hâline gelir."

envār-ı feżā'il içün māh-ı cihān-tāb gibi seyr-i menāzil idüp belde-i Mar'aş'da **[154b]** Bektūtiyye Müderrisi eş-Şeyḫ Şemse'd-dīn ḫidmetlerinde iş'āl-i[1] nā'i-re-i iştiġāl itmekle bedr-i kāmil olmış idi. Ba'dehu cevher-i isti'dādın 'arż-ı ṣay-refiyān-ı Rūm içün belde-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm eyledükde vech-i mu'tād üzere dāḫil-i erbāb-ı isti'dād olup Şeyḫü'l-İslām Sa'dī Efendi'nüñ[2] ṭalebesi sil-kinde intiẓām bulmış idi. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş Şevvāl'inde anlar terk-i 'ālem-i taḥṣīl ve āftāb-ı vücūdı burc-ı ḫākīye taḥvīl eyledükde mevtinden mülāzemeti ḳabūl eylemeyüp yirlerine müfti'l-enām olan Çivi-zāde Efendi'den mülāzemet-le bekām olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Başcı Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Murād Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Ḥācī Ḥasan-zāde Med-resesi'ne, ba'dehu ḳırḳ aḳçe ile[3] 'Os̱mān Şāh Vālidesi Ḫadīce Sulṭān Medrese-si'ne[4] ki ḥālā "Ḳızılmuṣluḳ" dimekle ma'rūfdur, müderris olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş iki Rebī'u'l-evvel'inde Vānḳulı yirine Maḥmūd Paşa ḫāricine vāṣıl, yet-miş üç Şevvāl'inde Paşa Ḫᵛācesi Maḥmūd Efendi yirine Eyyūb pāyesine nā'il, yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Ümmüveled-zāde yirine Ṣaḥn-ı S̱emān'a dāḫil olmış idi. Ḳable'l-müdārese yetmiş beş Muḥarrem'inde Baġdādī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Amāsıyye fetvāsına naḳl olınmış idi. On sene miḳdārı ol buḳ'a-i celīlede ifāde vü iftā ile güzārende-i evḳāt ve ḥalḳa-bend-i müdārese vü ḥallāl-i müşkilāt olup ṭoḳuz yüz seksan dört Şevvāl'inde intiḳāl eyleyüp medrese ve fetvā Ya'ḳūbca Efendi'ye i'ṭā olındı.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm-i fıḳha intisābla meşhūr, ḳavā'id-i 'ulūma kes̱ī-rü'l-ıṭṭılā', kāviyyü'z-ẕihn, ṭavīlü'l-bā', ceriyyü'l-cenān, ḥadīdü'l-lisān, zeḫārif-i dünyeviyyeden mu'riż, iştiġāl-i 'ulūm-ı nāfi'aya mütemaḥḥıż, aṣāleten re'yine maġrūr, teşhīr-i seyf-i lisān ile meşhūr, mütehevvirāne kelimātı külle-kūb ve evżā'-ı ġarībesi cünūna mensūb idi.

Cümle-i muḍḥikātındandur ki Çivi-zāde Efendi merḥūm şāgirdlerinden[5] Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi[6] ile Şāh Efendi içün "İki çeşm-i cihān-bīnüm maḳā-mındadur." didügi müẕākere olındukca "Niçün naḳli temām itmezsüz. ' 'İbād

1 İştiġāl E
2 86b SE
3 ḳırḳ//ile:- SE
4 ba'dehu//Medresesi'ne:- R1
5 - SE
6 - E

Çelebi daḫı başum meṡābesindedür.' dimiş idi." diyü nāḳile ġażab ve bu ṭarīḳle itmām-ı naḳl itmegi ṭaleb idüp baş re'īs-i a'żā-yı insānī ve mecma'-ı ḥavāss-ı ḫamse-i ẓāhirī vü nihānī olmaġla ol iki fāżıla tefevvuḳ da'vā idermiş.

Mıṣrā' Kendi şāhid evde vāḥid o da zūr

el-Mevlā 'Abdu'l-fettāḥ ('Abdu'l-fettāḥ Efendi)

Ẕikri sebḳ iden 'İbād Çelebi'nüñ birāder-i kihteri ve silkü'l-le'āl-i nesl-i Tennūriyān'uñ vāsıṭatü'l-'ıḳd-ı gevheridür. Levāzım-ı ṭarīḳı i'dād ve tekmīl-i sermāye-i isti'dād itdükden ṣoñra ḳāżī'asker 'Abdu'r-raḥmān Efendi'den mülāzemetle ber-murād olup evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḳāżī Maḥmūd[1] Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş akçe ile Ḫ˅āce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Dimetoḳa'da Oruc Paşa Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Ḳasṭamonı'da Atabeg Medresesi'ne, ba'dehu elli akçe ile Anḳara'da Seyfe'd-dīn Medresesi'ne müderris olup ba'de'l-'azl iç il ḥükmi ile i'āde olınup mu'īdi mülāzım ve dāḫil i'tibārı ile ṣaġr-ı ümmīdi bāsim olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde Ḫ˅āce Birāderi maḥlūlinden Şām fetvāsına terfī' olınup ifāde vü iftā ile 'ömr-i 'azīzin ifnā itmiş idi. Seksan dört Ẕi'l-ḳa'de'sinde **[155a]** irtiḥāl ve yirine 'Acem Yaḥyā intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı mersūm sime-i 'ilm ü 'irfānla mevsūm, edīb ü ṣāliḥ-i ehl-i vaḳār, naẓar-dūz-i ṣafaḥāt-ı i'tibār idi.

el-Mevlā Meḥemmed bin Maḥmūd bin Aḫī Yūsuf ('Allāme-i Şāşī)

Muḥaşşī Aḫī Çelebi merḥūmuñ maḫdūmı olup zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan olan Maḥmūd Çelebi'nüñ nev-bāve-i naḫl-i āzādesi ve Mollā 'İẕārī'nüñ duḫter-zādesidür. Ṣuġrā ḥālinde pederi intiḳāl eyleyüp kemāl-i sa'y ü himmetle bāliġ-i meblaġ-ı[3] ricāl olmaġın " 'Allāme Çelebi" dimekle iştihār bulmuş idi. 'Ulemā-yı 'aṣrdan Murād Paşa müderrisi Zeyne'l-'ibād Çelebi'ye ittiṣāl ve Ḫayrabolı'da Rüstem Paşa müderrisi iken 'amme-zādesi Aḫī-zāde Efendi ḫidmetlerinde taḥṣīl-i kemāl eyleyüp Ḳāżī-zāde Efendi'ye dānişmend

1 150a E
2 - R1, E
3 Mebāliġ-i SE

ve Maʿlūl Emīr Efendi'den mülāzemetle behremend olmış idi. Evvelā vaẓīfe muḳābelesinde mülāzım olmaġın yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, baʿdehu teraḳḳī ile otuz pāyesine vāṣıl olup[1] ḳırḳ aḳçe ile Ḫanceriyye müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde Küçük Maḥmūd yirine Beşikṭaş'da Ḫayre'd-dīn Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde dağdaġa-i āmāl-i dünyeviyyeden āsūde ve taḥt-ı ẓılāl-i ebr-i raḥmetde ġunūde olup medrese-i maḥlūle Beḳāyī Efendi'ye tevcīh olındı.

Mevlānā-yı mütercem kemāl-i ḳābiliyyet ile ʿalem, tāze iken mertebe-i fażīlete vāṣıl, mümtāz-ı ems̱āl ve ser-efrāz-ı emās̱il idi. Nergis-i şehlāsı ḥavele mā'il olmaġla ẓurefā " ʿAllāme-i Şāşī" dirler idi.

el-Mevlā İbrāhīm (Kürd İbrāhīm)

Vilāyet-i Kürdistān'dan ẓuhūr ve istifāża-i nūr-ı şuʿūr idüp dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm ve devr-i mecālis-i erbāb-ı rüsūm eyledükden ṣoñra baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve medāris-i ʿilmiyyede iştiġāle müdāvim olup ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde Kemāl Beg-zāde yirine ʿAlī Paşa-yı Cedīd Medresesi'nde ḳavāʿid-i ifādeyi temhīd eylemiş idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿālem-i ḳudsa riḥlet ve medrese-i maḥlūle ile Ḳınalı-zāde Ḥasan Efendi kesb-i sürūr ü behcet eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm hiṣṣedār-ı eks̱er-i ʿulūm, ṣāfī-fu'ād, pāk-iʿtiḳād, fežā'il-i ʿilmiyyeden behredār, "Kürd İbrāhīm" dimekle şöhret şiʿār idi.

el-Mevlā el-Fāżıl Ḥāmid bin Meḥemmed bin Dervez (Şeyḫü'l-İslām Ḥāmid Efendi)

Vilāyet-i Rūm'da burc-ı evliyā ve maṭlaʿ-ı ḫurşīd-i velāyet-i aṣfiyā olup taḫtgāh-ı selāṭīn ve ala mencūḳ-ı Āl-i Selçūḳ olan medīne-i Ḳonya'dan ẓuhūr ve ol şehr-i meşhūrda ḳaṭʿ-ı menāzil-i[2] dūr-ā-dūr-ı sinīn ü şühūr eylemişlerdür. Vālid-i kes̱īrü'l-maḥāmidi Begşehri ḳāżīsi iken fevt olmış bir merd-i güzīn, cedd-i emcedi Dervez Efendi şeyḫ-i zāviye-nişīn idi. Ḫaṭṭ-ı şerīfleri ile[3] böyle

1 Olup baʿdehu SE
2 87a SE
3 150b E

görülmişdür. Ḫalḳ ġalaṭ eyleyüp "Şeyḫ Ṭurud" dirler. Re's-i mi'e tāsi'ada encümen-ārā-yı vücūd ve pertev-endāz-ı 'ālem-i şühūd olmışlar idi. Maṭla'-ı ḥālinden şu'ā'-ı baḫt u sa'ādet nümāyān ve ṣafḥa-i cebīn-i ḳamer-miṡālinden ḫuṭūṭ-ı necābet ẓāhir ü 'ıyān olmaġın ṭoḳuz yüz yigirmi iki senesinde dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm eyleyüp Çivi-zāde Efendi'ye ve Maḥmūd Paşa Müderrisi Sa'dī Efendi'ye ve Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi'ye ittiṣāl **[155b]** ve her birinden istifāża-i envār-ı 'ilm ü kemāl itdükden ṣoñra yigirmi beş tārīḫinde sulṭān müderrisi olan Ḳadrī Efendi ḫidmetlerine intisāb ve iktisāb-ı feyż-i naẓar-ı bī-ḥisāb eyleyüp mollā-yı merḳūm ṭoḳuz yüz yigirmi ṭoḳuz tārīḫinde ṣadr-ı 'ālī-ḳadr olduḳda teẕkirecilik ḫidmeti ile hilāl-i i'tibārı bedr olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ Ṣafer'inde mülāzemet şerefin iḥrāz itmişler idi. Şehr-i mezbūrda yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Kütāhiyye'de Germiyānoġlı Medresesi'ne, ba'dehu miṡli ile Burūsa'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne müderris olup ḳırḳ sekiz hilālinde Ebu'l-leyṡ 'Alīsi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa müderrisi olmışlar idi, *ḥāmiden li'llāhi ve muṣalliyen.* Ol eṡnāda Çivi-zāde Efendi'ye dāmād oldılar. Elli iki tārīḫinde şeh-zāde ḫ˅ācesi olan Ca'fer Efendi yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa ḫāricine 'āric olmışlar idi. Elli dört hilālinde Mevlānā Ca'fer-i 'İmādī yirine Maġnisa fetvāsına naḳl olındılar. Elli beş senesi dāḫilinde Aḥmed-i Ḳazvīnī ferāġından altmış aḳçe ile Şeh-zāde Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ifāde eylediler. Elli altı Muḥarrem'inde Ḳara Çelebi yirine Şām ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām oldılar. Elli yedi eṡnāsında Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi yirine ḳażā-yı Mıṣr-ı ẕātü'l-ehrām ile ikrām olındı. Elli ṭoḳuzda ma'zūl olup 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi mesned-nişīnleri oldı. Ba'de edā'i'l-ḥacc İstanbul'a gelüp altmış temāmında Fużayl Efendi yirine ṭoḳsan aḳçe ile Ayaṣofıyya Medresesi tevcīh olındı. Altmış bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳara Çelebi'nüñ def'a-i ṡāniyesi yirine maḥrūse-i Burūsa ḥükūmeti tefvīż ḳılındı. Altmış üç Ṣafer'inde Niksārī Muṣṭafā Efendi yirine ḥākim-i dārü's-salṭana oldılar. Altmış dört Şevvāl'inde 'Abdu'r-raḥmān Efendi yirine ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm ve nā'il-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı merūm oldılar. On sene miḳdārı kemāl-i nezāhetle te'āṭī-i umūr ve nihāyet-i sedād ü istiḳāmetle tesviye-i aḥvāl-i cumhūr eyleyüp yetmiş dört Rebī'u'l-āḫir'inüñ evāḫirinde Siget-

var seferinden gelürken dāru'l-cihād-ı Belġırad'da vaẓīfe-i ems̱āl ile müteḳā'id, mesned-i refī'-i ṣadārete Ḳāżī-zāde Efendi müteṣā'id oldı. Zemān-ı ṣadāretlerinde bir def'a altmış sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde ve bir def'a yetmiş üç Şa'bān'ında nevbet fermān olınup ḳużāt-ı 'asākir onar ve bilād-ı s̱elās̱e efendileri beşer, sā'ir taḫt ḳāżīleri üçer mülāzım virmek ḳānūnı bunlar zemānında ḳarār-dāde oldı. Ṭoḳuz yüz seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm yirine müşkil-güşā-yı enām oldılar. Ol maḳāmuñ daḫı kemā-yenbaġī hükmin virüp ḥall-i mu'ḍilāt ve keşf-i mübhemāt üzere iken ṭoḳuz yüz[1] seksan beş Şa'bān'ınuñ üçünci güni vefāt eyleyüp yirlerine Ḳāżī-zāde Efendi ḥallāl-i müşkilāt olmış idi. Cenāzeleri Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'ye iḥżār ve Ḥażret-i Eyyūb civārında mütevārī-i mezār-ı pür-envār ḳılındı[2].

Mollā-yı mūmā ileyh صبّت سجال المغفرة عليه[3], maḫzenü'l-esrār-ı fażl ü taḳvā, maṭla'u'l-envār-ı ifāde vü iftā, istiḳāmetde 'alem, nezāhetde müsellem-i 'ālem, kiştzār-ı āmāl-i ehl-i kemāle mānend-i bārān-ı bī-hengām, **[156a]** zemān-ı ṣadāreti tevārīḫ-i eyyām idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden dört ḳıṭ'ada vāḳı'āt-ı mesā'il cem' eylemişlerdür. "*Fetāvā-yı Ḥāmidiyye*" dimekle meşhūrdur. İstanbul'da bir mescid-i şerīf binā eyleyüp mülāzımīn oṭaları yapmışlardur. Vaẓīfeler ta'yīn itmişlerdür.

el-Mevlā Süleymān (Ḳara Süleymān)

Gelibolı sevāḥilinde neşv ü nemā ve sebzezār-ı isti'dādı revnaḳ-ı semā bulup cevher-i dil-i yāḳūt-mu'ādili mānend-i ḫātem-i Süleymān ḳābil-i naḳş-ı 'ilm ü 'irfān olduḳda ṭarīḳ-ı 'ilme sülūk ve tibr-i mesbūk-i i'tibārın sikke-i erbāb-ı kemālle meskūk idüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ altı tārīḫinde Ṣaḥn Müderrisi Ṭaşköprī-zāde ḫidmetlerinde iştiġāl, ba'dehu Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp ḫidmet-i 'aliyyelerinden mülāzım ve medāris-i 'ilmiyyede ifādeye müdāvim olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan ḥudūdında elli aḳçe ile Bosna Serāyı'nda müderris ve müftī olup seksan üç hilālinde Babaḳuşī yirine Kefe fetvāsına terfī' olındı. Seksan beş senesi hilālinde fevt olup manṣıb-ı maḥlūl Manav İḫtiyār'a naṣīb oldı.

---

1 ṭoḳuz yüz:- R1, E

2 151a E

3 "Bağışlanma kovaları onun üzerine dökülsün."

Mevlānā-yı mezbūr "Ḳara Süleymān" dimekle meşhūr, ʿilm ü ṣalāḥla muʿallem, melek-ḫiṣāl ādem idi. Evlād-ı kirāmı Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ve Şeyḫī Efendi ve Muṣlī Çelebi'dür ki her biri bereket-i duʿāsı ile zeynü'l-mevālī ve ḫāl-i çihre-i maʿālī olmışlardur.

el-Mevlā ʿÖmer (ʿÖmer Efendi)

Dārü'l-mülk-i Ḳaraman olan medīne-i Ḳonya'dan nümāyān olmışdur. Tercemeleri sebḳ iden Aḫaveyn-i Ḳaramanī'nüñ hemşīre-zādesidür. Ḫāl-i ferḫunde-ḫilāli Meḥemmed Efendi ḥacrında taḥṣīl-i kemāl ve emāṣil-i erbāb-ı istiʿdād ile şirket üzere iştiġāl1 eyleyüp Muḥaşşī Sinān Efendi āstānesine istinād ve mülāzemetle iḥrāz-ı murād eyledükde devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Rebīʿu'l-evvel'inde ḳırḳ aḳçe ile Silivri'de Pīrī Paşa müderrisi olmış idi. Seksan bir Muḥarrem'inde elli aḳçe ile İstanbul'da İbrāhīm Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp seksan üç Rebīʿu'l-evvel'inde Budin Beglerbegisi Muṣṭafā Paşa ki ʿaṣrında Caʿfer-i Bermekī gibi cihān-baḫşā bir emīr-i dilīr idi, dārü'l-mücāhidīn-i Budin'de medrese-i cedīde inşā eyledükde fetvā ile bunlara tevcīh olındı. Ol diyārda ifāde ve iftā üzere iken seksan beş sāli hilālinde intiḳāl eyleyüp manṣıb-ı[2] münḥall Turābī-zāde'ye maḥāll görüldi.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, fetvā vü taḳvāsı müsellem, maḥbūbu'l-ḳulūb-ı ʿālem idi. Mesā'il-i fıḳhiyyeden muḫtārāt cemʿ eylemişdür. Mühimmātı cāmiʿ, nāfiʿ mecmūʿadur.

Müderris-zāde[3]: Maḫdūmı Meḥemmed Çelebi dāḫil-i erbāb-ı istiʿdād ve ʿAzmī-zāde Efendi merḥūmuñ Ṣaḥn'da iʿādesinden mülāzemetle ber-murād olup üstād-ı melek-nihādına dāmād olmış idi. Ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken Rūmili'nde ḳāżī olup Ruscuḳ ve Hezārġırad emṣāli bilād-ı celīleye vālī olduḳdan ṣoñra biñ otuz ṭoḳuz senesinde Siroz ḳāżīsi iken devlet-i se-rūze-i dünyādan rū-gerdān ve ʿāzim-i dāru'l-ḫulūd-ı cinān olmış idi. Aʿyān-ı ḳużātdan maʿdūd, ṣalābet ü sedādı meşhūd, riʿāyete müstaḥiḳḳ, ehl-i ʿilm ü fā'iḳ olmaġın Hezārġırad ḳāżīsi olduḳda İbrāhīm Paşa Medresesi manṣıbına żamm olınup **[156b]** me'ẕūnun bi'l-iftā olmış idi[4].

1 87b SE
2 - SE
3 Müderris-zāde:- R1, SE
4 151b E

el-Mevlā ʿAlī (Seyyidī ʿAlī-zāde)

Şāriḥ-i *Şirʿatü'l-İslām* olan Seyyidī ʿAlī-zāde aḥfādındandur. Pederi zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan olup Miḫalic ḳāżīsi iken fevt olmışdur. ʿAlā ḥasbi'l-ʿāde ḥareket ve baʿż-ı ʿulemādan iktisāb-ı şeref-i mülāzemet idüp aḫẕ-ı menāṣıb ve ḳaṭʿ-ı merātib iderek ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ḫancerli Sulṭān Medresesi'nden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Niksārī Ḳayını yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi. Seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında ʿazl olınup medresesi Yayabaşı-zāde'ye virilmiş iken ḳabūl eylememekle bir aydan ṣoñra ḫalefi yirine iʿāde olındı. Seksan üç Ṣafer'inde mükerreren Yayabaşı-zāde muḳarrer ḳılınup bunlara ḳırḳ aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ʿināyet olındı. Maḥrūse-i Burūsa'da ʿilm ü ʿibādetle sübḥa-senc-i evḳāt iken ṭoḳuz yüz seksan beş senesinde vefāt eyledi.

Müteveffā-yı merḳūm dāḫil-i ʿidād-ı erbāb-ı fühūm, ṣāliḥ ü ṣāfī-fu'ād, fāriġ ü dervīş-nihād idi.

el-Mevlā Tāce'd-dīn (Tāce'd-dīn-i Göden)

Vilāyet-i Ṣaruḫān'a nisbetle mezkūr ve ẓurefā lisānında "Göden Tāce'd-dīn" dimekle meşhūr idi. Ḫarc-ı naḳd-i vaḳt-i aʿmār ile ol diyār ʿulemāsından aḫẕ-ı vāye ve aʿmāl-i re'sü'l-māl-i kemāl içün taḥṣīl-i sermāye idüp āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve cevher-i ẕātın ḥabbe-i silkü'l-le'āl-i ḥalḳa-i ders ü taḥḳīḳ itdükde Ḳāżī-zāde Efendi Eski ʿAlī Paşa müderrisi olmaġla yeñi cemʿiyyetine dāḫil ve mütemmim-i dā'ire-i emāṡil olup cümle-i medārisde dāḫil-i mecālis olaraḳ ṭoḳuz yüz altmış tārīḫinde Süleymāniyye medreselerinüñ biri ol fāżıl-ı mükerrem cenāblarına müsellem olduḳda dāḫil-i ḥücre-i iʿāde ve tāc-beyt-i manẓūme-i erbāb-ı istifāde olmış idi. Altmış üç senesinde mülāzemetle ber-murād ve imāme-i sübḥa-i erbāb-ı istiʿdād olup *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Miftāḥ* pāyelerinden iftitāḥ eyledükde ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Küçük Lüṭfī Beg-zāde yirine Orḫāniyye-i İznīḳ ḫāricine ʿāric olmış idi. Seksan üç Muḥarrem'inde Ṣaçlı Emīr-zādeler'üñ büyügi ʿAbdu'l-vehhāb Efendi yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsı tevcīh olındı. Seksan beş Şaʿbān'ında baʿż-ı eşḳıyā elinde şehīd ve ʿarṣa-i vücūddan nā-bedīd olup medrese-i maḥlūle

Küçük Tāce'd-dīn ile revnaḳ-ı cedīd bulmış idi. Gūyā ki şaḫṣ-ı manṣıb tecdīd-i ʿimāme ve sübḥa-i ḥalḳa-i cemʿiyyet tebdīl-i imāme eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr ṣalāḥ-ı ḥāl ile meşhūr, mesā'il-i fıḳhiyyeden keṡī-rü'l-maḥfūẓ ve ʿiffet ü diyānetden ʿazīzü'l-maḥẓūẓ idi.

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥmān
(Ḳāżī-zāde Maḫdūmı ʿAbdu'r-raḥmān Çelebi) {Dāʿī}

Şeyḫü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi ḥażretlerinüñ ṭabā'iʿ-i çehār-gāne gibi luṭf-ı ṭabʿla yegāne olan maḫādīm-i kirāmınuñ muḳaddemi ve ẓuhūrı me'mūl olan ḳavābil-i ʿaṣruñ mükerremidür. Vālid-i mācidlerinden iktisāb-ı feżā'il-i ʿadī-de ve intisāb-ı fünūn-ı müfīde eyleyüp Nāẓır-zāde Efendi'ye dānişmend ve Bostān Efendi'nüñ nev-bāve-i feżā'ilinden behremend olmış idi. Henüz ḫurd-sāl ü nev-heves ve nihāl-i istiʿdādı tāze-res iken baʿż-ı eşʿār-ı dil-nişānı vāṣıl-ı mesāmiʿ-i ʿaliyye-i Süleymān Ḫānī olduḳda duʿā-gūy-ı maḫṣūṣları olmaḳ üzere "Dāʿī" maḫlaşını taʿyīn ve mülāzemetle kām-bīn idüp Sigetvar seferinde hem-ʿinān-ı rükeb-i sulṭānī olmaḳ fermān olınmış idi. **[157a]** Baʿde'l-ḳufūl ḳırḳ aḳçe ile Şāh-ı Ḫūbān Medresesi'ne vuṣūl bulmış iken elli aḳçe ile dergāh-ı ʿālī-müteferriḳalarına iltiḥāḳ idüp[1] medrese-i mezbūre tercemesi sebḳ[2] iden birāder-i kihteri Muṣṭafā Çelebi'ye tevcīh olındı. Baʿdehu Rūmili Ṣadrı Şeyḫī Efendi'ye dāmād olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde Vānḳulı yirine meşrūṭaları olan Eski ʿAlī Paşa'da tecdīd-i resm-i ifāde itmişler idi. Seksan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde refʿ olınup yirine Küçük Lüṭfī Beg-zāde terfīʿ olındı. Seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde pederlerinüñ ṣadāret-i ṡāniyesi ḥālinde Rūmili defterdārlıgı ʿināyet olındı. Seksan beş senesi hilālinde ṭayy-ı evrāḳ-ı leyl ü nehār iderek dest-i rūzgār defter-i aʿmārını ṭūmār ve ḫāme-i çābük-seyr-i āmāli fez-lek-i ḫātimede ḳarār eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, ʿilm ü maʿārifden hiṣṣedār, seḫā vü kerem ile şöhret-şiʿār idi.

Bir birāderleri daḫı seksan iki senesinde Sermin ḳāżīsi iken ḳażā-yı neḥab ve rūy-ı[3] niyāzı dergāh-ı çāre-sāza seḥab eylemiş idi. Biri daḫı ṭarīḳ-ı erbāb-ı

1 Olınup SE
2 152a E
3 88a SE

seyfe sülūk ve zer-i ḫāliṣ-i i'tibārın sikke-i imāretle meskūk idüp biñ ḥudūdında intiḳāl eyledi. رحمة الله عليهم وعين العفو ناظرة إليهم[1]

el-Mevlā 'Abdu'l-kerīm bin 'Alī bin İlyās (Deli Kerīm Efendi) {Rıẕāyī}

"Ḳaṣṣab-zāde" dimekle meşhūr ve lā'ubālī olduġı cihetden ẓurefā lisānında "Deli Kerīm" laḳabı ile meẕkūrdur. Pederi Burūsavī 'Alī Çelebi vücūh-ı ḳużāt-dan bir merd-i sütūde-ṣıfāt idi. Ṭoḳuz yüz yigirmi dört senesinde vālidi[2] Dimetoḳa ḳāżīsi iken vücūda gelüp taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle beẕl-i mechūd ve tekmīl-i ādāb-ı nefse sa'y-i nā-maḥdūd itmekle niṣāb-ı feżā'ile mālik ve ṭarīḳ-ı 'ilme sālik olup meşāhīr-i 'aṣrdan Burūsa'da Veliyyü'd-dīnoġlı müderrisi iken Ḳāżī-zāde Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve 'Arab-zāde 'Abdu'r-ra'ūf Efendi ile şirket üzere iştiġāl eyleyüp ba'dehu Yıldırım Müderrisi Fużayl Efendi'ye, ba'dehu Gegivize Müderrisi İmām-zāde'ye, ba'dehu Ḫāṣekī Müderrisi Bostān Efendi'ye, ba'dehu Ṣaḥn müderrislerinden 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi'ye ve 'Abdu'r-raḥmān Efendi'ye 'ale't-tertīb uġrayup miṣāl-i āb-ı zülāl āstān-ı feyż-āşinālarına rūy-māl ve ḳabūl-i naḳş-ı 'ilm ü kemāl itmiş idi. Ba'dehu fetvādan müteḳā'id Çivi-zāde Efendi'ye irtibāṭ ve şerīk-i sābıḳı 'Arab-zāde ve 'Abdu'l-ġanī Efendi emẟāli emāẟil-i fużalā ile ictimā' u iḫtilāṭ eyleyüp maḳbūl-i dergāh-ı mevlevī ve mādde-i mülāzemetle yemīn-i i'tibārı ḳavī olmış idi. Elli dört tārīḫinde yigirmi[3] aḳçe ile Burūsa'da Ferhādiyye Medresesi'ne, elli sekiz ḫilālinde yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa'da Oruc Paşa Medresesi'ne müderris olup altmış bir senesinde 'Abdu'r-raḥmān Efendi Ṣaydā ḳażāsın virmiş iken ḳabūl itmeyüp otuzla Dimetoḳa'da 'Abdu'l-vāsi' Efendi Medresesi'ne[4] naḳl eyledi. Altmış yedi eẟnāsında ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi tevcīh olınmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç Cemādiye'l-ūlā'sında Zekeriyyā Efendi ḥażretleri ve 'Arab-zāde Efendi ve ẕikri sebḳ iden Beñli Maḥmūd ve Ayās Efendi ve Seyfī Çelebi ile ṣadreyn-i fāżıleyn Ḥāmid Efendi ve Pervīz Efendi ḥużūrında Şeyḫ Vefā Cāmi'i'nde ḥabs u imtiḥān olmışlar idi. El-ḥāletü hāẕihi rehīne-i ḥalbe-i imtiyāz olan 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ[5], Zekeriyyā Efendi'ye virilüp Ṭopḳapusı'nda cedīden binā olınan Aḥmed Paşa **[157b]** Medresesi 'Arab-zāde Efendi'ye naṣīb olıcaḳ bunlar

1 "Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun ve Allah onlara bağışlama gözleriyle baksın."
2 - SE
3 Yigirmi beş SE
4 Müderris//Medresesi'ne:- SE
5 " 'Alī//'Atīḳ" ibaresi SE'de "Zekeriyyā Efendi'ye" ifadesinden sonra gelmektedir.

daḫı teḳā'üd iḫtiyār iden Çerçīn-zāde yirine Çorlı Medresesi ile taṭyīb olınmış idi[1]. Yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde 'azl olınup medresesi Küçük Nūre'd-dīn Efendi'ye virildi. Sene-i mezbūre Şa'bān'ında Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi yirine Üçşerefeli pāyesine vāṣıl oldı. Seksan bir Muḥarrem'inde medresesine gitmemekle ma'zūl olup Ṣarı Gürz-zāde ta'ḳīb eyledi. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinde[2] merḥūm Niksārī-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan iki Rebī'u'l-āḫir'inde i'āde satmak töhmeti ile 'azl olınup medresesi Ebu's-su'ūd-zāde Efendi'ye virildi. Seksan üç Ṣafer'inde Maḥmūd Beg yirine altmış aḳçe ile Edrine Bāyezīdiyyesi 'ināyet olındı. Seksan beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Maẓlūm Melek yirine Ḳuds-i Şerīf ḳażāṣı ile teşrīf olındı. Es̱nā-yı 'azm-i seferde maraż-ı hā'il-i şīr-pençeden rence ve şikenc-i ḳahrında mübtelā-yı işkence olup bi'l-āḫire miyān-bend-i sefer-i āḫiret ve māh-ı Ẕi'l-ḥicce evā'ilinde 'āzim-i dārü'l-üns-i cennet oldı. Manṣıb-ı maḥlūle Ḥācī Efendi'ye ḳılāde-i gerden-i cāh, bunlar Eyyūb Maḳābiri'nde mütevārī-i ḫāk-i siyāh oldı.

Mevlānā-yı merḳūm ḫarīṣ-i deryā-keşān-ı 'ulūm, şem'-i şeb-efrūz-ı 'ilm ü kemālüñ pervānesi ve ol şāhid-i[3] ḫoş-ḳıṭ'a-i müşkīn-ḫaṭṭ u ḫālüñ 'āşıḳ-ı dīvānesi, maṭrūḥu't-tekellüf, meslūbu't-taṣallüf, seḫāsı mertebe-i şerefe mevṣūl ve bilā-taṣarruf ṣarfı sefehe maḥmūl, dā'imā tehī-dest ü muḥtāc, baḫt-ı nā-fercāmla mutaṣaddī-i 'inād ü lecāc, 'azl-i dā'ime mübtelā, hedef-i sihām-ı derd ü belā idi. "Rıẕāyī" maḫlaṣı ile şi'ārı ve tezkirelerde ba'ż-ı eş'ārı vardur. Bu ebyāt nuḫbe-i güftārıdur.

Beyt Derd-i 'ışḳ-ı yār kim ölmekdürür dermān aña
Ḫasteler yine ḳırılmış gibi virür cān aña

Ve lehu[4] Uyursa ṣoḥbet içre nāz ile ol çeşmi fettānuñ
Dilā zinhār ġaflet itme aç gözüñ uyar cānuñ

Ve lehu[5] Ne arar la'l-i nāb-ı yār ḫaṭṭ-ı müşk-bār içre
Düşürmiş ḫātemini var ise miskīn ġubār içre

---

1 152b E
2 Ūlāsında SE
3 Şāh-ı SE
4 Ve lehu:- E, SE
5 Ve lehu:- E, SE

Ḥikāyet olınur ki Ḳuds-i Şerīf ḳāżīsi olduḳda ḫarc-ı rāh içün ba'ż-ı tüccārdan istidāne eyleyüp şaḫṣ-ı mezbūr ya rehn ya kefīl ṭaleb eyledükde cevāb virüp "Evvelā mülk ü māl ıṭlāḳına ṣāliḥ birḳaç kitāb ve bir bāb[1] ḫane-i ḫarāb vardur. İkisinüñ daḫı vaḳfiyyeti rehniyyete māni', kitābları ḫod yanumdan ayurmaḳ mümteni'dür. Kefālet içün erbāb-ı żınnete minnet ise muġāyir-i muḳteżā-yı ehl-i ḥamiyyet ve marаż-ı mühlik-i erbāb-ı himmetdür. Bunlardan murāduñ iṭmīnān-ı ḳalb ise deynümüzi inkār eylemek muḥāl ve edāya ḳudret olduḳda ihmāl ü imhāl münselibü'l-iḥtimāldür. Eger va'de temām olmadın saña ecel 'acele iderse vereṡeñi her ḳande ise bulup edāsı ile tefrīġ-i ẕimmet-i himmet itmek muḳarrer ve cādde-i inṣāfdan inṣırāf gayr-ı mutaṣavverdür." didükde tācir-i müşācir, sermāye-i ġılẓet ve re'sü'l-māl-i şiddet-i ṭabī'at ile cevāba ḥāżır olup "Benüm sulṭānum, ol sefer-i cāngāha cenāb-ı kerīmleri rū-be-rāh olup ḳārıẓ 'anezi gibi iyābda irtiyāb olıcaḳ benüm iḳrāż itdügüm māle kim żāmin olur?" didükde 'Abdu'l-kerīm Efendi ġażab idüp "Behey bī-insāf, benüm gibi vücūd-ı şerīf cevr-i devr-i ġaddār ile 'urża-i itlāf olmaḳ cā'iz olıcaḳ[2] senüñ birḳaç manḳıruñ żāyi' olmaġla dünyā yıḳılur mı!" diyü ḥarīfi ilzām ve dānişmendāne iskāt ü ifḥām eyler. Bi'l-āḫire te'ṡīr-i **[158a]** fāl-i bed, menfeẕ-i ḥayātını sedd eyleyüp ṭā'ir-i taṭāyyur 'ömrine ḳonar. *Raḥmetu'llāhi 'aleyhi.*

el-Mevlā Ḥasan bin Yūsuf el-Baġdādī (Baġdādī-zāde Ḥasan Çelebi)

Ḳāżī-i Baġdād'uñ ferzend-i fīrūzende-aḫteri ve tercemesi sebḳ iden Aḥmed Efendi'nüñ birāder-i mihteridür. Ṭab'-ı ma'ārif-i'tiyādı[3] mānend-i ḥamāme-i Baġdādī evc-i fażl ü kemāle pervāz ve şeh-bāl-i himmetle miyān-ı emāṡilde iḥrāz-ı rütbe-i imtiyāz eyleyüp 'ulemā-yı 'aṣrdan Ḥāfıẓ-ı 'Acem ḫidmetlerinde müddet-i medīd iştiġāl, ba'dehu Ḳadrī Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp Rūmili ṣadrı iken Muḥyi'd-dīn Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Dimetoḳa'da 'Abdu'l-vāsi' Efendi Medresesi'ne, ba'dehu otuzla İnegöl Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Pīrī Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde Mü'eyyed-zāde 'Abdu'l-vehhāb Çelebi yirine İznīḳ Orḫāniyyesi'ne, altmış iki senesinde Deli Dervīş yirine Üçşerefeli pāyesine, altmış yedi Cemādiye'l-ūlā'sında müteḳā'id Martolos Efendi yiri-

1 - E, SE
2 88b SE
3 153a E

ne Ṣaḥn'a gelüp sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde Mu'allim-zāde yirine seksan aḳçe ile Maġnisa fetvāsına terfī' olındı. Yetmiş Ramażān'ında Şeh-zāde Sulṭān Murād 'arżı ile 'azl olınup manṣıbı Tāce'd-dīn Efendi'ye tevcīh olındı. Ṣadr-ı Rūm olan Ḥāmid Efendi merḥūm ri'āyet-i ḥaḳḳ-ı şirket ve ḥaḳḳında beẕl-i 'ināyet[1] idüp altmış aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ta'yīn olınmış idi. Maḥrūse-i Burūsa'da gūşe-nişīn-i ferāġ iken ṭoḳuz yüz seksan Ṣafer'inde naḳībü'l-eşrāf olan es-Seyyid Muḥterem dāḫil-i ḥarem-i İrem olduḳda manṣıb-ı celīl-i neḳābet ile iḥtirām olındı. Seksan dört Rebī'u'l-āḫir'inde ża'f-ı pīrī ve herem istīlāsı ile manṣıbdan isti'fā idüp Anaṭolı ṣadāretinden müteḳā'id Ma'lūl-zāde Meḥemmed Efendi naḳīb-i sādāt-ı kirām oldılar. Yüz seksan[2] aḳçe vaẓīfe ile sākin-i künc-i ḫumūl ve maḥrūse-i Burūsa'da ṭā'āt u 'ibādāta meşġūl iken ṭoḳuz yüz seksan altı Muḥarrem'inde kebūter-i cānı taḥrīk-i şeh-bāl-i himmet ve āşiyān-ı ḳadīmine 'avdet eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr ṣıḥḥat-ı neseb ve şeref-i ḥaseble meşhūr, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-a'rāḳ, pīr-i nūrānī-i mu'ammer, vücūd-ı pāki ṣalāḥ u nezāhetle muḫammer idi.

Mervīdür ki intiḳālinden birḳaç gün muḳaddem Ḥażret-i İmām Ḥasan *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu*, merḥūmı vāḳı'asında da'vet ve iẓhār-ı maḥabbet-i übüvvet iderler. Seḥeri edā-yı düyūn u vaṣıyyet ve tehyi'e-i esbāb-ı sefer-i āḫiret eyleyüp ol es̱nāda riḥlet iderler.

Rivāyet olınur ki ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört tārīḫinde Ebu's-su'ūd Efendi ṣadr-ı Rūm olup merḥūmı "İfādeye ḳādir degüldür." diyü İnegöl Medresesi'nden 'azl eylemiş idi. Ba'de zemān Pīrī Paşa Medresesi münḥall olduḳda ḳırḳa ṭāliblerüñ mümtāzlarından Mi'mār-zāde Efendi ile imtiḥāna dāḫil olurlar. Ol es̱nāda "Mi'mār-zāde'ye devāt içinde evrāḳ ile imdād olındı." diyü feryād eyleyüp ḳırā'at müyesser olmaz. Medrese ḫāricden Burūsavī 'Abdu'l-laṭīf Çelebi'ye virilüp bu maġlaṭa ile mażīḳ-ı imtiḥāndan ḫalāṣ olur[3]. Laṭīf Çelebi'den ṣoñra medrese-i mezbūreye vāṣıl ve 'ırżı ile maṭlaba nā'il olur.

1 ri'āyet SE
2 - SE
3 ḳırā'at//olur:bu maġlata ile mażīk-ı imtiḥāndan ḫalāṣ olup ḳırā'at müyesser olmaz. Medrese ḫāricden Burūsavī 'Abdü'l-Laṭīf Çelebi'ye virilüp SE

el-Mevlā Yaḥyā el-ʿAcemī (ʿAcem Yaḥyā)

Diyār-ı ʿAcem'den dārü'l-mülk-i Rūm'a hicret ve fużalā-yı **[158b]** ʿaṣr şehādetleri ile iṡbāt-ı fażīlet idüp şāfiʿiyyü'l-meẕheb iken taḥannüf ve terk-i taʿaṣṣub u taʿassuf eylemiş idi. ʿAlā ḥasbi'l-ʿāde ṭayy-ı merāḥil-i istifāde eyleyüp miḥrāb-nişīn-i ifāde olduḳda īḳād-ı çerāġ-ı ictihād ile leyālī-i taḥṣīli iḥyā ve imāte-i resm-i tevānī vü aʿyā[1] iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde Yegān-zāde Şāh Çelebi maḥlūlinden Orḫāniyye-i İznīḳ ḫāricine mevṣūl olmış idi. Yetmiş sekiz Ramażān'ında Küçük Nūre'd-dīn yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsına taḥrīk olındı. Seksan bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Naṣūḥ Efendi merḥūm yirine Ḥaleb fetvāsı tevcīh olındı. Seksan dört Ẕi'l-ḳaʿde'sinde fevt olan ʿAbdu'l-fettāḥ Çelebi yirine Şām fetvāsına terfīʿ olınmış idi. Seksan altı Muḥarrem'inde ders ü devri temām ve āftāb-ı ʿömri vāṣıl-ı maġrib-i şām oldı. Manṣıb-ı maḥlūl Ḥüsām Efendi'ye inʿām olındı.

Mevlānā-yı merḳūm ġavṭa-ḫor-ı lücce-i ʿulūm, mecmūʿa-i ʿilm ü taḳvā, cümletü'l-mülk-i ḫıṭṭa-i fetvā, ḳuvvet-i ḥāfıẓada ʿalem, mesā'il-i fıkhiyyede baḥr-ı ʿaylem idi.

el-Mevlā'ü'l-aʿẓam Sinān̠e'd-dīn Yūsuf bin Ḥüsām bin İlyas bin Ḥasan (Muḥaşşī Sinān Efendi)

Vilāyet-i Amāsıyye'de vāḳiʿ Sonusa aʿmālinden "Bedevī" nām ḳarye-i maʿmūrede vāṣıl-ı ser-menzil-i vücūd ve bedevī raḫş-ı müseccel-neseb gibi dāḫil-i ḥaẓīre-i şühūd olmışlar idi. Pederleri eş-Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn kibār-ı meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'den Amāsıyye'de medfūn olan eş-Şeyḫ Ḥabīb el-Ḳaramanī'nüñ ḫulefāsından bir ʿazīz-i ḫalvet-güzīn idi. Sekiz yüz ṭoḳsan üç tārīḫinde sefer-i nüh māheden ḳufūl ve ḫāne-i şeş cihet ü çār erkāna duḫūl itmişler[2] idi. Muḳaddemāt-ı ʿulūmı mertebe-i lā'iḳasında iʿdād ve taḥṣīl-i sermāye-i istiʿdād eyleyüp ḳalemrev-i feżā'ilde istiḳāmet-i ṭabʿla ʿalem ve ṣafā-yı cevher ü nefāẕ-ı ḳarīḥa ile Semāk-i Rāmiḥ gibi meşhūr-ı ʿālem;

Beyt ʿAlem miṡāl ser-efrāz ü müstaḳīmü'l-ḥāl
Sinān-ı nīze gibi yek-zebān u ṣāf[3]-güher

1 153b E
2 Olınmışlar R1
3 Pāk SE

olduḳda belde-i Amāsıyye'de Küçük Aġa[1] müderrisi olan Emīrḳulı Şemse'd-dīn Efendi ḫidmetlerinden istifāża-i envār-ı ʿulūm ve "Büyük Aġa" dimekle maʿrūf Ḥüseyniyye Müderrisi Ṭaşköprīlü Muṣliḥi'd-dīn Efendi'den istifāde-i envāʿ-ı manṭūḳ u mefhūm eyleyüp beş sene miḳdārı dārü'l-ifādelerinde iştiġāl ve ṭoḳuz yüz on ṭoḳuz senesinde Burūsa Sulṭāniyyesi'ne naḳl olınduḳda bile intiḳāl itmişler idi. Baʿdehu Ṣaḥn Müderrisi Muḥyi'd-dīn el-Fenārī *ʿaleyhi raḥmetu'l-bārī* raġbet ile alup kitāb-ı *Telvīḥ*'i bi-temāmihi iḳrā' ve yedi sene miḳdārı sebzezār-ı istiʿdādına zülāl-i taḥḳīḳı icrā buyurduḳdan ṣoñra Rūmili ṣadāretinden müteḳāʿid iken Ṣaḥn müderrisi olan Gürz Seyyidī Efendi'ye ihdā idüp baʿde eyyām-ı yesīre anlar mesīre-i cināna şitāb eyledükde ṭoḳuz yüz yigirmi dört tārīḫinde Müftī ʿAlī Efendi āstānesine intisāb eylemişler idi. Yigirmi altı Şevvāl'inde ṣāḥib-ḳırān-ı zemān, Sulṭān Süleymān Ḫān evreng-nişīn-i ʿOs̱māniyān olduḳda ḫᵛāceleri Ḫayre'd-dīn Efendi efāżıl-ı ṭalebeyi cemʿ ve çerāġān-ı meclis-i iḳbāline şemʿ eylemek murād idüp İstanbul Ḳāżīsi Ṣarı Gürz'den Maʿlūl Emīr Efendi'yi ve Anaṭolı Ṣadrı Mīrim Çelebi'den Merḥabā Efendi'yi ve Anaṭolı ṣadāretinden müteḳāʿid Seyyidī Çelebi'den Muḥyi'd-dīn-i Cürcānī'yi ve ṣadāret-i mezbūreden munfaṣıl olup Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ müderrisi olan Kemāl Paşa-zāde Efendi'den Bostān Efendi'yi ve Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi'yi **[159a]** ve Şeyḫü'l-İslām ʿAlī Efendi ḫidmetlerinden ṣāḥibü't-tercemeyi ve Noḳṭa ʿAbdīsi'ni alup sā'irlerini teşrīf-i cülūsdan, bunları sebʿa ve ʿişrīn ve tisʿa mi'ede vāḳiʿ teşrīf-i sefer-i[2] Belġırad'dan mülāzım virmiş idi.

Mervīdür ki ʿAlī Efendi merḥūm bu vażʿ-ı fużūlāneden münkesir ve icāzetsiz ḫidmetin terk eyledüklerine mütekeddir olup bunlar varup iʿtiẕār eylemekle irżā ve celb-i ḫayr-duʿā ider. ʿAbdī Çelebi ġāfil deprenüp teġāfül itmekle nā-kām ü nā-ümmīd noḳṭa-i vücūdı ṣaḥīfe-i ʿālemden nā-bedīd olur. Ṭoḳuz yüz yigirmi sekiz tārīḫinde yigirmi beş aḳçe ile Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi'ne, otuz ḫilālinde bir iki ay maʿzūl olup otuz aḳçe ile Edrine'de Ṭaşlıḳ Medresesi'ne müderris olmışlar idi. Müddet-i medīd bünyān-ı ʿilm ü kemāli teşyīd eyledükden ṣoñra otuz sekiz senesi dāḫilinde Şāh Efendi yirine[3] ḳırḳ

---

1 89a SE
2 154a E
3 SE'de "Şāh Efendi yirine" ibaresi "ḳırḳ aḳçe ile" ifadesinden sonra gelmektedir.

aḳçe ile İstanbul'da Dāvud Paşa Medresesi'ne revnaḳ-bahşā oldılar. Ḳırḳ temāmında Ṣaçlı Emīr Efendi yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi'ne ferş-i seccāde-i ifāde idüp ḳırḳ bir eṡnāsında Emīr Ḥasan-ı Rūmī yirine Edrine Dārü'l-ḥadīṡi'nde tekye-zen-i taḥḳīḳ u icāde olup ḳırḳ iki sāl-i ferruḫ-fālinde üç ṣaḥn açılup üç fāżıl-ı bī-naẓīre in'ām ve żiyāfet-i 'āmme-i kirām olmış idi. Evvelā Edrine ḳażāsından müteḳā'id Müftī 'Alī Efendi oğlı Mollā Çelebi ferāġ idüp medresesi Üçşerefeli'den Merḥabā Efendi'ye ve Şām ḳāżīsi olan İsḥaḳ Çelebi medresesi Burūsa Sulṭāniyyesi'nden Ma'lūl Emīr Efendi'ye ve Ayaṣofıyya'ya naḳl olınan Ḥāfıẓ-ı 'Acem medresesi bunlara tevcīh olındı. Ḳırḳ beş senesinde Meḥemmed Beg yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'ne terfī' olındılar. Ḳırḳ altı senesinde "Mec'ūl" laḳabı ile meşhūr-ı fuḥūl olan Birāder Efendi ma'zūl olup feżā-yı ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā cilvegāh-ı eşheb-i iḳbālleri oldı. Ḳarīne-i ḥāl Bağdād Beglerbegisi Üveys Paşa'nuñ maḫāṣıfı teftīşine me'mūr olup Bağdād Ḳāżīsi Niksārī Muṣṭafā Efendi ile ma'an edā-yı ḫidmet eyledüklerinden ṣoñra 'arżları ile paşa-yı mezbūr ma'zūl olup Ḥaleb'e geldüklerinde şīrīn-kārī-i dehr-i bü'l-'aceb muḳteżāsı ile mīr-i mīrān-ı Ḥaleb bulurlar. 'Uḳde-i sābıḳa bā'iṡ-i 'adāvet-i lāḥiḳa olup ḳırḳ ṭoḳuz tārīḫinde paşa 'arżı ile ma'zūl ve yirlerine Manav 'Abdī Efendi mevṣūl olur. Dāḫil-i sene-i mezbūrede İstanbul'a teveccüh eyleyüp Aḳşehr menziline geldüklerinde devlet ü iḳbāl istiḳbāl idüp Şām ḳażāsı ile maḳżi'l-āmāl[1] olurlar. Meğer Şām Ḳāżīsi Meḥemmed Beg, mīr-i mīrānı 'Īsā Paşa ile mu'ārıż olup her biri āḫarı 'arż itmişler imiş. 'Arżlarını tekmīl içün ma'an 'azl olınmaḳ fermān olınup Vezīr-i A'ẓam Ḫadım Süleymān Paşa Şām ḳażāsını Edrine'de Sulṭān Bāyezīd Müderrisi Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi'ye 'arż itmiş iken pādişāh-ı 'ālem-penāh Üveys Paşa'nuñ ta'aṣṣubından āgāh olmağın bunlara iḥsān iderler. Elli bir tārīḫinde Burūsa ḥükūmeti ile maẓhar-ı ikrām ve Bostān Efendi'ye ḳā'im-maḳām olup elli iki Şa'bān'ında Edrine ḳażāsında, elli dört Şa'bān'ında dārü's-salṭana ḥükūmetinde fāżıl-ı mezbūra pey-rev olmışlar idi. [2]بعد عشرة أيام وقبل أن يصل إلى مجلس الأحكام Fetvādan ṣoñra Rūmili ṣadrı olan Çivi-zāde Efendi 'āzim-i dārü's-selām olup Bostān Efendi manṣıb-ı maḥlūl ile ikrām olındukda bunlar Anaṭolı **[159b]** ṣadāreti[3] ile bülend-maḳām

1 Merām SE
2 "On gün sonra Meclis-i Ahkâm'a ulaşmadan önce…"
3 ṣadrı E

oldılar. Eyyām-ı mu'tādede 'aḳd-ı meclis-i ders-i 'āmm ve terfī'-i şān-ı 'ulemā-yı kirām idüp zemān-ı devleti[1] mī'ād-ı şāhid-i merām ve bahār-ı ġonca-güşā-yı ḫāṭır-ı dem-beste-i enām olmış idi. Elli beş tārīḫinde Sulṭān Süleymān Ḫān ile Elḳāṣ seferine revān olup üç sene miḳdārı ol seferde ḳaṭ'-ı 'aḳabāt-ı aḳṭār ve iḳtiḥām-ı şedā'id-i keṣīrü'l-aḫṭār itmiş iken vaḳ'a-i meşhūre-i āsyāb ve seyl-i mekr-i kūh-endāz-ı vezīr-i kām-yāb ki nice bī-günāhuñ tuḫm-i āmālini ṭaḥī-ne-i seng-i āsyā-yı[2] ġadr u kīn ve kārgāh-ı çarḫ-ı dūlābī gibi biñ dāne derdmen-de kemīn itmişdür, bunlara daḫı dā'iye-i 'azl ü iz'āc ve zaḫm-ı nāsūr-ı mümteni'ü'l-'ilāc olup elli sekiz Şevvāl'inde ḳarīnleri ile ma'an ma'zūl olmışlar idi. Ṣadr-ı Rūm'a Edrine'den 'Abdu'r-raḥmān Efendi, Anaṭolı'ya Şām'dan Ca'fer Efendi terfī' olındı. Vezīr-i ġadr-āyīn-i Rüstem-kemīn bu mertebe cevr ile sevret-i ġażabın teskīn idemeyüp ḫancer-i Süḫrāb-efgen-i teftīş ile dil-rīş itmiş idi. Bostān Efendi'ye Aḥmed Bi'l-ḳāf ve bunlara Martolos Efendi ta'yīn olınup ıṭṭırāden li'l-bāb İstanbul ḳażāsından 'azl olınan Ṣaçlı Emīr Efendi'ye daḫı Ebü'l-leyṣ 'Alīsi ḥavāle-i ḥisāb u kitāb, nevvāb ü küttāb[3] olmış idi. Nice günler Cāmi'-i Ebü'l-feth'de teftīş ü tenkīr-i mevādd içün ihtimām olınup her birinüñ berā'et-i ẕimmet ü nezāhet-i ẕeyl-i ṭāhiri ẓāhir olmaġın vaẓā'if-i mu'ayyeneleri ile ikrām olınmışlar idi. Ol eṣnāda edā-yı hacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *'aleyhi efḍalu's-selām* eyleyüp ṭoḳuz yüz altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde Muṣliḥi'd-dīn-i Nikṣārī riḥlet idüp mutaṣarrıf olduġı Dārü'l-ḥadīṣ-i Süleymāniyye yüz seksan aḳçe ile bunlara 'ināyet olındı. Ol buḳ'a-i celīlede *Tefsīr-i Ḳāżī* üzerine ḥāşiye-i şerīfe ta'līḳ eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş üç Şa'bān'ında Ebu's-su'ūd Efendi tefsīrini itmām eyleyüp cümle dānişmendleri nevbetde mülāzım olınup envā'-ı teraḳḳīyāt ile ikrām olınduḳlarında bunlardan daḫı on mülāzım alınmaḳ fermān olınup vaẓīfelerine otuz aḳçe teraḳḳī iḥsān olınmış idi. Ṣudūr-ı 'ulemā ḥaḳḳında ilā-yevminā sünnet-i ḥasene ve ḳā'ide-i muḳannene olmışdur. Seksan üç Ṣafer'inde ża'f-ı pīrī ve herem istīlāsı ile medreseden isti'fā eyleyüp Dārü'l-ḥadīṣ-i Süleymāniyye Rūmili ṣadāretinden müteḳā'id Ḳāżī-zāde Efendi'ye i'ṭā ve bunlar iki yüz on aḳçe vaẓīfe ile ibḳā olındı. Ol eṣnāda pādişāh-ı ehl-i nüvāz, ya'nī Sulṭān Murād-ı mekārim-perdāz,

---
1 154b E
2 89b SE. ("Āsyā-yı" kelimesi mükerrer yazılmıştır.)
3 nevvāb u küttāb:- R1

beş yüz filori gönderüp maẓhar-ı iʿzāz ve ḥırz-ı duʿā-yı ḫayrlarını iḥrāz eyledi. Seksan altı Ṣafer'inde Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de edā-yı salāt-ı cumʿa iderken maraż-ı ṣarʿa mübtelā, baʿdehu derd-i fālicle ʿamel-mānde-i ʿacz ü aʿyā olup üç günden ṣoñra şehr-i mezbūruñ on ikinci güni yevm-i s̱ülās̱āda dest-i āḫir-i bezm-i zindegānī ve şeb-be-ḫayr-ı āmāl ü emānī itmişler idi. Ṣalāt-ı cenāzelerin Müftī Ḳāżī-zāde Efendi edā idüp ḳayınaṭaları Ṣarı Gürz Mescidi ḥaẓīresinde mütevārī-i ḫāk-i ʿabīrāsā ḳılındılar. Sinn-i şerīfleri ṭoḳsan üçden mütecāviz ve aʿmār-ı ebnā-yı zemāneye nisbet sennān mertebesine fā'iz olmışdur.

Mollā-yı sālifü'l-beyān **[160a]** ʿallāme-i ʿālem-i ʿilm ü ʿirfān, ʿulüvv-i rütbe-i iʿtibārı ʿalem-efrāz-ı ḳubbe-i nüh ṭārem, sümüvv-i āvāze-i iştihārı ṭanīn-endāz-ı gūş-ı neyyir-i aʿẓam, metānet-i taḥrīri Dāvudī zırh gibi te's̱īr-i tīr-i ṭaʿneden maṣūn, letāfet-i taḳrīri zülāl-i āyine-mis̱āl-i bī-girih gibi ḥabāb-ı[1] ḥaşv u girdāb-ı taʿḳīdden maḥrūs u me'mūn, edā-yı pāk-i ṣafā-baḫşında olan maʿnā-yı rengīn;

Mıṣrāʿ Āb-ı zülāl içinde yatur laʿl-pāredür.

Mir'āt-ı ḫoş-nümā-yı taʿbīrinden görinen muḫadderāt-ı nikāt-ı dil-nişīn;

Mıṣrāʿ Ḥavrā menāẓırında dizilmiş neẓẓāredür.

Ḥaḳḳā ki bunlara virilen cevāhir-i elfāẓ ve le'ālī-i maʿānī kimsenün ḫizāne-i istiʿdādına ḳonulmamış ve yed-i beyżā-yı muʿciz-nümālarında cārī olan ḳalem mānend-i ʿaṣā-yı Mūsā bir ferde ṣunulmamışdur. Şāhid-i cāme-zīb-i maʿnāya igsūn-ı elfāẓı bir vechle rāst ve kemāl-i belāġat üzere bī-kem ü kāst itmişlerdür ki aʿlāḳ-ı taʿlīḳātında olan dürer-i elfāz ve ġurer-i maʿānī vezn olınsa hem-seng ve ʿayār- iʿtibārda deng-ā-dengdür.

Bir ḳalem ṣu ile selsāl-i suṭūrın seyr it
Eyledi ḳāʿide-i āb-ı ḥayātı icrā

Ās̱ār-ı ʿilmiyyelerinden biri *Tefsīr-i Ḳāżī*'ye ḥāşiyeleridür ki ḫaṭṭ-ı ʿiẕār-ı yār

---

1 155a E

ve zülf-i tābdār-ı raʿnā-nigār gibi zīver-i ruḫsāre-i tefsīr-i ʿanberīn-niḳāb, belki ṭurra-ṭırāz-ı cemāl-i ümmü'l-kitāb olup ṣalṣala-i silsile-i iştihārlarına bāʿiṡ ve "Muḥaşşī" laḳabına sebeb-i ḥādiṡ olmışdur. Ḥaḳḳa ki ʿulemā-yı Rūm'dan tefsīr-i kelām-ı muʿciz-niẓāmda Kemāl Paşa-zāde Efendi ile Ebu's-suʿūd Efendi ser-efrāz olduḳları gibi ḥāşiye-i müşkīn-erḳāmda Saʿdī Efendi ile bunlar gūy-rübā-yı imtiyāzdur. *Hidāye*'nüñ muʿāmelātından birḳaç kitāba ḥāşiye-i dil-firīb tertīb itmişlerdür. Baʿdehu aḥfādından Ketḫudā Muṣṭafā Efendi maḫdūmı Maḥmūd Çelebi *Hidāye* ve şürūḥı kenārında bulduḳları cevāhir-i kelimāt-ı şerīfelerin silk-i suṭūra çeküp evvel ü āḫirini irsāl ü teẕyīl ve ol ʿıḳdu'l-le'āl-i bī-miṡāli tafṣīl ü tekmīl eylemiş idi. Bunlardan māʿadā *Şerḥ-i Mevāḳıf* ve *Miftāḥ* ve *Telvīḥ* ve *Tecrīd* kenārında olan taʿlīḳātı ḳābil-i tedvīn ve ḥall-i mesā'ilde olan resā'il-i ṭurfe-nikātı maṭbūʿ-ı fużalā-yı ehl-i yaḳīndür.

Ḫayrātından Anaṭolı Ḥiṣārı'nda iki mescid-i mevzūn-bināsı ve ṣılasında bir maʿbed-i metīn-esāsı vardur. Ümmīddür ki pāye-i zīrīn-i ḳuṣūr-ı cennātı ve seng-i ṡaḳīl-i mīzān-ı ḥasenātı ola.

Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ ṣāḥibi ʿAlī Efendi[1] naḳl ider ki zemān-ı ṭalebde *Muṭavvel* dersine meşġūl iken bir gice vāḳıʿada baʿż-ı ʿulemā ile cemʿ olmışlar. Siyāḳ-ı kelām Muḥaşşī Ḥasan Çelebi vaṣfına müntehī olduḳda içlerinden biri şeref-i ṣoḥbet ve bereket-i telemmüẕleri ile müfteḫir ü mübāhī olup nāḳilde reşk ü ġıbṭadan nāşī āṡār-ı ḥüzn ü teḥannün iḥsās eylemegin ḫitāb ider ki "Ḥasan Çelebi'ye muʿādil fāżıl-ı kāmil görmek ister iseñ, Sinān Efendi'ye nigāh ve şeref-i ḫidmetleri ile kesb-i ʿizzet ü cāh eyleyegör." dir[2].

Beyt Cemāl-i dil-keşi māh-ı dü-hefte gibi dil-cūdur
Bir almanuñ hemānā yarısı o yarısı budur[3]

Naḳl olınur ki Ebu's-suʿūd Efendi intiḳālinde manṣıb-ı fetvā taʿayyün-i ẕātīleri cihetinden cenāb-ı **[160b]** kerīmlerine müteveccih olmış iken Zü-

1 Çelebi SE
2 - SE
3 90a SE

leyḫā-yı dil-firīb-i dünyādan istiġnā ve mülhim-i hidāyetden istimāʿ-i kerī-me-i ﴿يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا﴾[1] itmişler idi. Yigirmi sekiz sene miḳdārı maʿzūl u müteḳāʿid ve tilāmizesi mesned-i ṣadārete müteṣāʿid olup ekser-i eyyām ziyāretine gelürler ve manṣıb oldukda dest-būsları ile müşerref olup ḫayr duʿāların alurlar idi. ʿAzli ḥālinde[2] ʿizzeti kemālinde idi.

el-Mevlā Aḥmed bin Meḥemmed bin Ramażān (Nişāncı-zāde)

Tercemesi sebḳ iden muvaḳḳiʿ-i dīvān-ı Süleymānī, ṭuġrayī-i s̱ānī Ramażān-zāde Meḥemmed Beg'üñ ferzend-i ercümendi[3] Nişāncı-zāde Efendi'dür. Devlet-i Bāyezīdiyye'de Anaṭolı ṣadrı olan İmām ʿAlī'nüñ sıbṭ-ı reşīdidür. Ṭoḳuz yüz otuz dört senesinde sāye-endāz-ı şāh-rāh-ı sinīn ü şühūr ve cilve-sāz-ı ʿurżagāh-ı bürūz ü ẓuhūr olmış idi. Naḳd-i vaḳt-i ʿömr-i ʿazīzi ṣarf-ı nefāʾis-i kālā-yı ʿilm ü edeb ve edhem-i şām u eşheb-i ṣubḥ-ı kāfūr-fām ile dü-esbe ḳaṭʿ-ı rāh-ı ṭaleb ḳılup ʿulemā-yı ʿaṣrdan Muḥaşşī Şeyḫ-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Abdu'l-kerīm-zāde Efendi ve Perviz Efendi dārü'l-ifādelerinde idāre-i küʾūs-i ḳīl ü ḳāl eyledükden ṣoñra tercemesi sebḳ iden Sinān Efendi āstānesine ittiṣāl ve şeref-i mülāzemetleri ile der-āġūş-i şāhid-i āmāl itmişler idi. Evvelā otuz aḳçe ile Ḥācī Ḥasan-zāde Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla İbrāhīm Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış üç Cemādiye'l-ūlā'sında Ṭursun Efendi yirine Ḳāsımpaşa ḫāricine ʿāric olup altmış dört Şevvāl'inde Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Ḳahriyye'ye ḥareket eyleyüp altmış yedi Muḥarrem'inde Ebu's-suʿūd-zāde Aḥmed Çelebi yirine Ḫāṣekī pāyesine terfīʿ olınmış idi. Altmış sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde baʿż-ı evlādı fevt olup ol ḥarāretle terk-i ḳabā-yı[4] bī-beḳāyī-i cāh ve medrese-i celīlelerini ʿİvaż Efendi cāygāh itmiş idi. Altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde ḍālle-i dil-i ser-gerdānı ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳa ʿavdet ve Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Medrese-i Ṣaḥn'a važʿ-ı ḳadem-i himmet eylemiş idi. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde tercemesi sebḳ iden ḳayınaṭaları olup Emīr Buḫārī ḥażretlerinüñ dāmādı Maḥmūd Çelebi'nüñ dāmādı ve seccāde-nişīn-i ḫānḳāh-ı irşādı olan eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-laṭīf Efendi şefāʿati ile Fużayl Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile ikrām olınmışlar idi. Yetmiş dört

1 Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf Sûresi, 12/ 29, "Yusuf, sen bundan vazgeç."
2 ḥālinde bile SE
3 155b E
4 Fenā-yı E

Cemādiye'l-ūlā'sında ʿazl olınup yirine ṣadāretden mütekāʿid ʿAbdu'r-raḥmān Efendi irsāl olındı. Seksan iki Rebīʿu'l-āḫir'inde Ṣāliḥ Mollā[1] Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire ḳażāşı ʿināyet olınmış idi. Seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup selefi iʿāde olındı. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Gürz Seyyidī-zāde yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsı ile tebcīl olınmışlar idi. Cemādiye'l-āḫire evāḫirinde ʿazīmet üzere iken rikāb-ı hümāyūn-ı pādişāhīye ġadr-ı erbāb-ı devleti müşʿir ruḳʿa-i şikāyet-mażmūn refʿ itmekle cām-ı cihān-nümā-yı ḫāṭır-ı Cemşīd-nişānı muġberr ve menhel-i ʿaẕbu'l-vürūd-ı ʿināyetlerin mükedder ve ṣūret **[161a]** -nümā-yı naḳş-ı dīger itmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi manṣıb-ı mezbūr ile Maẓlūm Melek fā'iz-i niṣāb-ı sürūr ve bunlar dārü's-salṭanadan ḫurūcla me'mūr olmış idi. Sene-i mezbūrede tekrār ḥacc ü ziyāret ve ḥüccāc-ı ḳāfile ile ʿavdet idüp seksan altı Ṣafer'inde Şām'a iki merḥale ḳarīb gelmiş iken menzil-i vücūddan riḥlet ve maḥmil-bend-i ʿālem-i āḫiret oldı. Cenāzesi Şām'a getürilüp ḳubūr-ı ṣāliḥīnde defn olındı.

Mevlānā-yı merḳūm riştе-keş-i cevāhir-i nevādir-i ʿulūm, deryā-yı ḥāfıẓası mecmaʿu'l-ʿuyūn-ı fünūn ve ṣafḥa-i mücellā-yı sīnesi meclā-yı ṣuver-i ẕihniyye-i gün-ā-gün olmaġla fihrist-i ḳavāʿid-i mefrūż u mesnūn, ʿulūm-ı edebiyyede ṭavīlü'l-bāʿ, fünūn-ı ʿArabiyyeye keẟīrü'l-ıṭṭılāʿ, be-taḫṣīṣ tefsīr-i şerīf ve ʿilm-i ḥadīẟde māhir, ḥıfẓ-ı āẟār-ı aḫbārda[2] mütebaḥḥir, ceriyyü'l-cenān, muṭlaḳu'l-lisān, tārik-i mā-lā-yaʿnī, iştiġāl-i ʿulūm-ı nāfiʿaya muʿtenī, ʿābid ü ṣāliḥ, mütemaḥḥıż-ı ṣavāliḥ-i meṣāliḥ idi.

Āẟār-ı ʿilmiyyesinden iʿrāb-ı *Ḳur'ān-ı ʿAẓīm*'e ibtidā, İbn Semīn[3] ve Sefāḳısī'ye iḳtidā eyleyüp Sūre-i Aʿrāf'a īṣāl itmiş idi ve *Tefsīr-i Beyżāvī*'nüñ baʿż-ı mevāżıʿına taʿlīḳātı ve *Hidāye* ve *Miftāḥ* ve *Mevāḳıf* şürūḥına müteʿalliḳ kelimātı vardur. Ḥażret-i ʿAlī *kerrema'llāhu vechehu* cenāblarına mensūb olan ḥırz-ı şerīfi şerḥ eylemişdür. Şiʿr ü inşāda ḫāme gibi yed-i ṭūlāsı ve rütbe-i ḳabūle mevṣūl taḥrīr ü imlāsı var idi. Şām'a teḥannün iẓhārında[4] dimişdür:

Ebyāt

نسيم الصبح إن سافرت شاما
فبلّغ أرضها مني السلاما

1 - SE
2 aḫyārda SE
3 156a E
4 eşnāsında SE

يحنّ القلب مذ فارقت عنها
وكان الطيب قد وصل المشاما

لعل الله يلطف لي بفضل
ويسّر زروة ذاك المقاما[1]

Şi'r[2]

بفضل الله إنا لا نبالى
وإن كان العدوّ رمى بجهله

وليس يضرنا الحساد شيئا
فسؤ المكر ملتحق بأهله[3]

el-Mevlā Aḥmed bin 'Abdu'l-laṭīf eş-Şehīr bi-Buḫārī-zāde (Buḫārī-zāde Aḥmed Çelebi[4])[5]

Raḳam-zede-i beyān olan meşā'iḫ-i devlet-i Süleymān Ḫānī'den 'Abdu'l-laṭīf Efendi'nüñ ferzend-i fürūzende-aḫteri Buḫārī-zāde Efendi ḫidmetleridür. Evā'il-i emrinde menşūr-ı i'tibārı 'unvān-ı isti'dād ile ḳarīn-i iştihār ve 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde müştaġil-i ders ü tekrār olup Ḳāżī'asker 'Abdu'r-raḥmān Efendi'den mülāzım ve 'alāḳa-i muṣāheret ile tesviye-i umūrı ẕimmet-i himmet-i ṣadr-ı 'ālī-ḳadra lāzım olmaġın bi-ḥasebi'l-merātib aḫẕ-ı menāṣıb iderek ḳırḳ aḳçe ile Küçükçekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi ile bekām olup sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā ve ḫāme-gerdān-ı ḥükm ü imżā olmış idi. Nice zemān ḳaṣabāt-ı celīleye vālī ve mencūḳ-ı iclāli[6] ol 'imād-i dīn ü devlete i'timād ile 'ālī olup zevc-i ḫālesi ve menba'-ı zülāl-i zülālesi olan ṣadr-ı merḳūm mükerreren ḳāżi'l-ḳużāt-ı 'asākir-i Rūm olduḳda rāḥile-i güm-kerde-i rāh-ı 'azīmetin ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ-ı mevleviyyete sevḳ ve ḳılāde-i zer-endūd-ı 'ināyetin ger-

1 "Sabah rüzgarı Şam'a doğru yola çıkarsan benden selâm götür. Ondan ayrıldığımdan beri gönül hasret içindedir. Oraların kokusu sanki burnuma geldi. Umarım Allah bana lütufta bulunur da oralara tekrar ulaştırarak bizi mutluluğa boğar."

2 - E; Ve lehu eyḍen SE

3 "Düşman cehâlet oklarını üzerimize fırlatsa da Allah ın lütfuyla aldırmayız. Hasedçiler bize hiçbir şekilde zarar veremez. Çünkü kötü tuzak tuzağı kuranın başında patlar."

4 Aḥmed Çelebi:- R1, E

5 SE'de sıralama düzeliyor. 90b

6 mencūḳ-ı iclāli:- SE

den-i himmetine ṭavḳ eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan bir Şevvāl'inde Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi yirine Burūsa Sulṭāniyyesi ile bekām olmış idi. Seksan iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde Vānḳulı yirine Ṣaḥn'a gelüp ba'dehu ṣıhr-ı himmet-behrinüñ **[161b]** bünyān-ı devleti ṣadme-i hādimü'l-leẕẕāt ile mütezelzil ve ḳayd-ı ḥayātla vāṣıl olduġı 'izzet ü iḳbālden mün'azil olup ḫunyāger-i bezm-i devleti;

Beyt Şikest olsa ṣurāḥī cām-ı meclis ber-ḳarār olmaz
Mes̱eldür sāḳiyā baş gitse ayaḳ pāydār olmaz

zemzemesine āġāz ve deffāf-ı dest-i āḫir-kerde-i ḫᵛābgāh-ı 'izzeti;

Mıṣrā' Ezelī ezgi budur geldi gider geldi gider

semā'īsi ile kevkeb-i iḳbāline taḥrīk-i ḫᵛāb-ı nāz eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz seksan üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde rahş-ı ser-keş-i iḳbāli ṭarīḳ-ı maḳṣūddan 'udūl ve girīve-i ġayr-ı ma'hūda ḳufūl eyleyüp Ṭrablus-ı Şām ḳażāsı mevleviyyet i'tibār olınup müṣāḥib-i ẕeyl-i ḥükūmetleri ḳılındı ve mollā-yı cedīde mevleviyyet-i cedīde münāsib görüldi. Ṭoḳuz yüz seksan altı evā'ilinde ḳāżī iken dā'in-i ecel müteḳāżī ve bā'iṣ̱-i germiyyet-i buḫārī-i dimāġ olan buḫār-ı raḳīḳı münḳażī oldı. Manṣıb-ı merḳūma Baġdād'dan Mīrzā Maḫdūm tebdīl olındı.

Merḥūm-ı mezbūr aḫlāḳ-ı ḥasene ile meşhūr, ehl-i 'ilm ü ṣāḥib-i himmet, pāk-i'tiḳād ü ṣāfī-ṭaviyyet, verd-i sefīd-i 'imāmesi ṭırāzende-i berg-i sebz-i siyādet ve nümāyende-i sāye-i perr-i Hümā-yı sa'ādet idi.

el-Mevlā Pervīz (Pervīz Efendi)

Ümerā-yı kirāmdan Nişāncı 'Abdī Beg'üñ ḫidmetinde mānend-i kāz, ḳaṭ'-ı nişīb ü firāz iderek devlet-i Süleymāniyye'de ṣadr-ı Āṣaf-naẓīr iken[1] ḳırḳ iki Ramażān'ında şerbet-i şehādetle şīrīn-kām ve dāḫil-i ni'met-kede-i dārü's-selām olan Niẓāmü'l-mülk-i s̱ānī 'amīdü'd-dīn-i bī-müdānī İbrāhīm Paşa'nuñ ḫātem-i devlet gibi mülk-i yemīni ve silk-i mülkinde münselik gevher-i girānḳadr-i s̱emīni olup nihāl-i şimşād gibi āzād ve zülāl-i 'ināyetleri ile ber-murād olmış idi. Ḥakkāk-i cevāhir-i 'ulūm olan 'ulemā-yı Rūm ol gevher-i Fireng-pe-

1 156b E

sendi bir vechle mücellā ve peẕīrā-yı nuḳūş-i maʿnā itmişler idi ki ḫātem-i vezāret gibi ṣadra gelmesi[1] rūşen ü hüveydā olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi himmet-i vezīr-i bende-nüvāz ile kütüb-i nefīseye mālik ve ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ-ı ʿilme sālik olup Çivi-zāde Efendi ve Saʿdī Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl, baʿdehu Şeyḫü'l-İslām Kemāl Paşa-zāde Efendi āstānesine ittiṣāl idüp nice zemān meclis-i ifādelerine müdāvim ve ḫidmet-i iʿādelerinden mülāzım olmış idi. Mevālī beyninde mezīd-i istiḥḳāḳla mümtāz ve meziyyet-i intisāb-ı vezīr-i ʿālī-himmetle ser-efrāz olmaġın vaẓīfe muḳābelesinde ibtidā otuz aḳçe ile İbrāhīm Paşa Medresesi ʿināyet olındı. Ṭoḳuz yüz otuz ṭoḳuz tārīḫinde Maʿlūl Emīr Efendi'den ṣoñra Maḥmūd Paşa Medresesi ḫilāf-ı maʿhūd ḳırḳa tenzīl olınup Mü'eyyed-zāde maḫdūmı ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi'ye virilmek üzere iken ḳuvvet-i bāzū-yı intisāb ile bunlar kām-yāb olmış idi.

Mıṣrāʿ کوه فرهاد كند ولعل را پرويز يافت[2]

Baʿdehu teraḳḳī ile ḫāric rütbesin iḥrāz eylediler. Ḳırḳ iki tārīḫinde Sinān Efendi yirine Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱-i Edrine pāyesi ile iʿzāz olınup ḳırḳ beş senesinde selef-i sālifi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'de ser-efrāz olup elli temāmında degirmen daʿvāsı belāsı ile ʿazl olınup medresesi Aḳşehrli Saʿdī Efendi'ye virildi. Elli bir Şevvāl'inde Ṭaşköprī-zāde Efendi yirine mükerreren S̱emāniye müderrisi oldılar. Elli beş **[162a]** ḫilālinde Rūşenī-zāde yirine maḥrūse-i Baġdād ḥükūmeti ile ber-murād oldılar. Elli yedi es̱nāsında yine anlar yirine Ḥaleb ḳażāsı ile nā'il-i maṭlab oldılar. Elli sekiz evā'ilinde refʿ olınup mesned-i ḥükūmetlerine ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi terfīʿ olındı[3]. Altmış bir senesi evā'ilinde İmām-zāde yirine Ḥaleb ḳażāsına iʿāde olındı. Sene-i mezbūre dāḫilinde Ḥasan Beg Efendi yirine Dımaşḳu'ş-Şām ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām olmış idi. "Müşerrif-i Şām" (961) tārīḫ-i naṣbıdur. Altmış iki senesinde ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi yirine ḳażā-yı Mıṣr-ı Ḳāhire ile rāyet-i iḳbāli ẓāhire oldı. Altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Miʿmār-zāde Efendi yirine Edrine ḳażāsı ile maẓhar-ı ikrām, altmış sekiz Şaʿbān'ında yine anlar yirine İstanbul ḳażāsı[4] ile bü-

1 Gelmiş R1
2 "Dağı Ferhat deldi ama la'li Perviz buldu."
3 91a SE
4 ḥükūmetiyle SE

lend-maḳām, yetmiş bir Rebīʻu'l-evvel'inde ʻAbdu'l-kerīm-zāde Efendi yirine Anaṭolı ḳuṭrında ṣadru'l-ʻulemā-yı kirām oldılar. Yetmiş dört Rebīʻu'l-āḫir'inüñ evāḫirinde ki es̱nā-yı cülūs-ı Selīm Ḫānī'dür, Sigetvar seferi ḳufūlinde ḳarīnleri Ḥāmid Efendi ile maʻan maʻzūl olup Rūm'a Ḳāżī-zāde Efendi, bunlaruñ maḳāmına Muʻallim-zāde Efendi mevṣūl oldı. Yüz elli aḳçe vaẓīfe-i ems̱āl ile ʻilm ü ʻibādete iştiġāl üzere olup seksan dört Rebīʻu'l-āḫir'inde Lüṭfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile tekrīm olındılar. Seksan yedi Muḥarrem'inde maʻzūl olup ol manṣıb-ı celīle ile Bāḳī[1] Efendi tebcīl olındı. Ol es̱nāda ʻazm-i cennāt-ı naʻīm ve cān-ı pāki Mevlā-yı ḥaḳīḳīye teslīm eyledi. Ẓāhir-i Mekke'de vāḳiʻ Cebel-i Muʻallā'da ḳarīb-i Ḫadīce-i Kübrā'da medfūndur.

Mevlānā-yı merḳūm baḥru'l-ḥaḳā'iḳ-ı ʻulūm, ʻilmi ḳarīn-i ʻamel, şānında nezāheti mānend-i şemʻ u ʻasel, mā-lā-yaʻnīden muʻriż, ʻilm ü ʻibādete mütemaḥḥıż, ḫamīr-i māye-i vücūdı ḳabūl-i naḳş-ı ʻirfān itmede mis̱āl-i ṭıyn-ı maḫtūm, bünyān-ı ẕāt-ı mesʻūdı iḫtiṣāṣ-ı ḥıfẓ-ı ḳavāʻidde mānend-i binā-yı maʻlūm, pīr-i kerīmü'n-nefs-i mübārek-nefes, ser-çeşme-i zülāl-i me'mūl ü mültemes idi. Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī ḥażretlerinden inābet eyleyüp ıṣlāḥ-ı nefs-i redī'e ve tekmīl-i ṭarīḳāt-ı ʻaliyye itmişler idi.

Ās̱ār-ı ʻilmiyyelerinden *Telḫīṣ-i Miftāḥ*'ı telḫīṣ idüp şerḥ itmişlerdür. *Velāye Risālesi* ve *Hidāye*'ye taʻlīḳātı vardur.

Ḫayrātından İstanbul'da medresesi ve Burūsa'da kürsi-i vaʻẓı vardur. Ṣāḥibü't-tercemeyi meleke-i melekūtı ile tavṣīf es̱nāsında Maʻlūl Emīr Efendi merḥūmuñ kibr-i nefs ü ceberūtı ḫāṭıra gelüp;

Beyt Ḳadrini zülāl-i ḫoş-güvār-ı luṭfuñ
Germ-ābe-i ḳahra girmeyenler bilmez

mażmūnı üzere baʻż-ı eslāf-ı kibār mecālisinden eyyām-ı ṭalebde iltiḳāṭ olınup maḥfūẓ-ı ḥoḳḳa-i ḥāfıẓa olmış bir mühre-i terāşīde-i şeffāf, ser-rişte-bend-i maḳāle-i evṣāf ḳılındı: Daʻvā-yı meşhūr-ı āsyāb ki;

1 157a E

Mıṣrā‘ Āsiyābı felegün varsun ögünsün yürisün

mażmūnı üzere bād-āsiyā-yı gerdūnāsā nice yıllar gerdān ve rūzgārına göre revān olup fermān-ı istīnāf ile ‘ulemā-yı Rūm’a bā‘iṡ-i iḫtilāf ve ma‘reke-ārā-yı eşrāf olmaġla her nevbetde maḥṣūl-i ḥavādiṡi ile kār-ḫāne-i ‘ālem pür-ġulġul ve nümūne-nümā-yı devr ü teselsül olmış idi. Bir def‘a daḫı Anaṭolı ṣadrından müteḳā‘id iken Ma‘lūl Emīr Efendi istimā‘ idüp ḥüccet virdükden ṣoñra maḥkūmün ‘aleyh ṭarafı Şeyḫü’l-İslām Ebu’s-su‘ūd Efendi ḥażretlerinden istiftā eyleyüp murādlarına müsā‘id olan ḳavl ile iftā buyurduḳlarında **[162b]** İstanbul Ḳāżīsi Ṣaçlı Emīr Efendi ile tekrār istimā‘ı fermān olınmaġla ṭarafeynden te’yīd-i müdde‘ā içün risāleler ve kütüb-i mu‘tebereden nuḳūli müştemil[1] maḳāleler yazılmış idi. Bu eṡnāda Pervīz Efendi daḫı Ṣaḥn müderrisi iken Ma‘lūl Efendi’nüñ mesleḳi maḳbūl-i ṭab‘-ı müşkil-pesendi vāḳi‘ olmaġın ḥüccetlerini mü’eyyid nuḳūl cem‘ eyleyüp mu‘āmele-i iḥsān ve muḳābele-i istiḥsān recāsına dergāh-ı ma‘ālī-penāhlarına varur ve sebeb-i āmed-şüdinden ḫaber virüp muntaẓır-ı iḳbāl u iclāl olur. Āmed-i medīd-i intiẓār ve “Taḥayyür Taḫtası” didükleri dīvān-ḫāne-i bīrūnī[2] ṣuffesinde ḳarār itdükden ṣoñra Emīr Efendi kemāl-i ‘aẓamet ü vaḳār ile ‘arż-ı dīdār eyleyüp bā‘iṡ-i ziyāret-i bī-hengāmdan istifsār iderler. Bunlar daḫı nevbet-i mükālemeyi ni‘met bilüp ‘arż-ı cüz’dān ve mażmūn-ı evrāḳı beyān eyledükde ṣafḥa-i cebīni pür-çīn-i elem[3] ve cüz’dān-ı dil-i pür-kīni ġonçe-i tef-zede gibi der-hem olup “Vāy başına Ma‘lūl’üñ ki Pervīz Ḫalīfe gibi tabīb ‘illetine ‘ilāc ve bu maḳūle ta‘līl ile ibtihāc eyleye!” diyerek selāmlıḳda selāmlayup derūn-ı ḫāneye şitāb ve Pervīz Efendi ḫidmetlerini āteş-i ḥicāb ile pür-tāb ider. Bu cānibde teşekkür ü rıżā bu mertebede iken ṭaraf-ı ḫilāf aṣḥābı[4] re’y-i şeyḫü’l-islāmīye muḫālefet eyledi, diyü ‘arż-ı pīşgāh-ı vezāret-penāh eyleyüp medreseden ‘azlle mücāzāt ve nāfile-i teberru‘ātına mükāfāt itmişler idi.

Beyt Dildār tünd ü ser-keş aġyār ise cefā-cūy
N’itsün ya bülbül-i dil gül böyle ḫār böyle

1 nüḳūli müştemil:- SE
2 Derūnī SE
3 Pir-çīn-i elem:pür-çīn-i der-hem SE
4 157b E

Ketā'ib ṣāḥibi Kefevī Maḥmūd Efendi kitābınde naḳl ider ki "Tārīḫ-i vaḳ'a-da Ma'lūl Emīr Efendi ḫidmetlerinde dānişmend idüm. Çünki müdde'ā-yı müdde'iyān fetvā-yı cenāb-ı şeyḫü'l-islāmī ile ḳuvvet ü fer ve erbāb-ı ġaraż ḥüccet-i mevlevīye ḳırṭās-ı rumāt gibi tīr-i ṭa'ne pertābına ẓafer buldılar, gāh tezyīf ü gāh taḥrīf iderek bi'l-āḫire Ṣaçlı Emīr Efendi ile ma'an istimā' ve Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'de ictimā' fermān olınur. Bu muḳaddemātuñ netīcesi kendü eliyle ḥüccetini ibṭāl ü ḥükmini tebdīl ve 'alā rü'ūsi'l-eşhād mevlānāyı kemāl-i taḫcīl olmaġın cümle müte'alliḳāt ṣadme-i külle-kūb-i ḥayretle perīşān ve re'yleri ne vech üzere ḳarār itdüginden istifsāra kimsenüñ zehresi olmamaġla dem-beste[1] vü ḥayrān oldılar[2]. El-ḳıṣṣa yevm-i mev'ūd ve vaḳt-i ma'hūd dāḫil olduḳda seccāde gönderüp cāmi'a ḥāżır ve murād-baḫş-ı müstemi' ü nāẓır oldılar. Ol iki şerīf-i ṣaḥīḥu'n-neseb zānū-ber-zānū ve seccādeler leb-ber-leb olup zīr-i ḳubbe-i semā-sīmāda ḳırān-ı sa'deyn ve ictimā'-ı neyyireyn vāḳi' oldı. Cenāb-ı mevlevī kūh-ı pür-şükūh-ı 'aẓamet ü iclāl olduġı gibi deryā-yı güher-rīz-i 'ilm ü kemāl Emīr Gīsūdār ise baḥs̱ u idārede nādire-i edvār ve ṭab'-ı veḳḳādıyla s̱āmin-i seb'a-i seyyār idi. El-ḥāletü hāẕihi emvāc-ı ṣufūf-ı neẓẓāre kiyān-ı pür-cūş u ḥurūş ve gird-āb u ḥabāb gibi ser-ā-pā çeşm u gūş olup ' 'Acebā ol iki deryā-yı aḫżaruñ ictimā'ından ne maḳūle güherler sāḥil-i ẓuhūrda cilveger ola?' dirken Ma'lūl Efendi ḫiṭāba mübāderet idüp 'Bu mes'elede iki ḳavl vardur. İkisi daḫı ḳavl-i ṣaḥīḥ-i maḳbūl ve meslek-i[3] reh-nümāyān-ı ma'ḳūl ü menḳūldur. Evvelā bilelüm, sizün re'yiñüz ḳanḳı ṭarafa münsāḳ olmışdur?' didükde Emīr Gīsūdār fetvā-yı şeyḫü'l-islāmı te'yīd eyledügi ḳavl ile 'amele cāzim olduġın iẓhār itmegin buyurdılar ki **[163a]** 'Ṭaraf-ı āḫaruñ edillesinde ziyāde ḳuvvet nümāyān olmaġla faḳīr ol mesleke revān olmışdur. İmdi, kütüb-i mu'teberede beyān olındugı üzere iki ḳāżī bir māddeye müvellā olduḳda re'yleri muḫtelif olsa, ikisinüñ daḫı ḥükmi nāfiẕ olmaz. Ġaraż ūlü'l-emre iṭā'at olıcaḳ bu mertebe kifāyet ider. Min-ba'd laġva iştiġāl ile tażyī'-i evḳāt itmeyelim.' diyü tahrīme-bend-i ṣalāt olurlar. Ba'dehu ḫalḳı selāmlayup sa'ādet-ḫānelerine revān ve bu maḳūle kār-ı ṣa'ba bu vechle ḫalāṣ virüp ḥayret-dih-i 'ālemiyān

1 91b SE
2 İdiler R1
3 Silk-i SE

olmışlar idi."

Mervīdür ki Maʿlūl Emīr Efendi merḥūm aḳsām-ı muḥtemelāt içinde bu ṭarīḳı iḫtiyār itdüklerini tevcīhde bu güne güher-nis̱ār olmışlar ki "Eger meclise ḥużūrdan imtināʿ olınsa maġlūbiyyete ḳarār virüp ḫaṭāmuzı imżā ve ḥüccetimüzi engüşt-i pīç-i aʿdā itmiş olurduḳ. Bā-ḫuṣūṣ emr-i sulṭānīye muḫālefet ṭaraf-ı muḫālifīne fürce-i furṣat olurdı. Eger cevābları zebān-ı ḳaleme ḥavāle ve taḥḳīḳ-i mebḥas̱ içün taḥrīr-i risāle olınsa ol ṭarafdan daḫı taḥrīr olınup mā-beyni tefrīḳ eḫaṣṣ-ı ḫavāṣṣa maḫṣūṣ olurdı. Ḳuvvet-i cāh-ı aʿdā, sedd-i rāh-ı taḥḳīḳ-ı müddeʿā idicek ʿāmme-i ʿālemi[1] kim inandırabilürdi? Ḥaḳḳā ki tīr-i tedbīre dürüst ḫalāṣ ve خالف تعرف[2] vādīsine çıḳar ṭarīḳ-ı ḫāṣdur."

el-Mevlā Meḥemmed (Hemşīre-zāde Meḥemmed Efendi[3], [Mīrim Kösesi][4])

Ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Anaṭolı Ḳāżīʿaskeri Meḥemmed Efendi ḫidmetleridür ki "Mīrim Kösesi" dimekle meşhūr ve maḥāsin-i ḫafiyye ve mekārim-i celiyye ile maʿrūf u meẕkūrdur. Ḫāl-i ferḫunde-hilāli ve şeref-i intisāb-ı ṣadr-ı ʿālī-cenāb cebhe-i iʿtibārınun ḫālī olmaġın "Hemşīre-zāde" dimekle maʿlūm-ı bende vü āzādedür. Maṭlaʿ-ı ḥālinden kitābe-i eyvān-ı fażl ü kemāl ve şāme-i müşkīn-şemāme-i ḫūbān gibi ʿunvān-ı dībāce-i istiʿdād ü istīhāl olup ʿulemā-yı ʿaṣrdan Bostān Efendi'nüñ debistān-ı ifādesinden müstefīd ve ḫˇān-ı fā'iżü'l-ifżāllerinden mülāzemetle vāṣıl-ı ümmīd olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Ḥācī Ḳadın Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Ḫancerli Sulṭān'a, baʿdehu ḳırḳla Yıldırım Ḫān'a müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebīʿu'l-āḫir'inde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Yeñi ʿAlī Paşa'da ferş-i seccāde-i ifāde itmişler idi. Seksan bir Ṣafer'inde ʿArab-zāde ʿAbdu'r-ra'ūf Efendi yirine Üçşerefeli'ye vāṣıl, seksan üç Receb'inde Bāḳī Efendi yirine Ṣaḥn'a nā'il, seksan dört Cemādiye'l-ūlā'sında Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'de mesned-ārā-yı feżā'il olmış idi. Sene-i mezbūre Şaʿbān'ında Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi yirine Edrine Selīmiyyesi'ne terfīʿ olındı. Seksan

1 158a E
2 "Muhalefet et, tanınırsın."
3 Meḥemmed Efendi:- R1, E
4 "Mīrim Kösesi" nisbesi başlıkta olmamakla birlikte söz konusu âlim daha çok bu isimle bilindiği için tarafımızca başlığa eklenmiştir.

yedi Rebīʿu'l-āḫir'i ġurresinde fevt olup medrese-i maḫlūle Rūmili ṣadāretinden maʿzūl Çivi-zāde Efendi'ye virilmiş iken iki aydan ṣoñra istiʿfā idüp Ṣarı Gürz-zāde Efendi'ye tevcīh olındı.

Mevlānā-yı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, ʿulūm-ı nāfiʿada müşārik-i ems̱āl, ders ü ifādeye şedīdü'l-iştiġāl, **[163b]** ṭaʿām u libāsda tekellüfden ʿārī, muʿāmele-i nāsda ṭarīḳa-i telaṭṭuf üzere cārī, muḥibb-i ṣuleḥā vü ʿubbād, mülāzım-ı mecālis-i erbāb-ı irşād, nuʿūmet-mizāc ü kerem-i aḫlāḳından meṣāliḥ-i aḥbāba kes̱īrü'l-ihtimām, tabaṣbuṣ u teẕellül iḫtiyārı ile kepāde-i li'ām idi.

el-Mevlā Maḥmūd (İbn Muʿallim-zāde)[1]

Ṣudūr-ı devlet-i Selīmiyye'den Muʿallim-zāde Efendi'nüñ maḫdūm-ı saʿd-aḫteri ve Āẕerī Çelebi'nüñ birāder-i mihteridür. Taḥṣīl-i sermāye-i istiʿdād eyledükden ṣoñra Ebu's-suʿūd Efendi dārü'l-ifādesinde iʿāde ḫidmetinden bermurād olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Bāḳī Efendi yirine otuz akçe ile Murād Paşa müderrisi olmış idi. Yetmiş beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi yirine ḳırḳ akçe ile Dāvud Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn, baʿdehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı ḫamsīn olup yetmiş altı Şevvāl'inde Leys̱ī-zāde Efendi[2] yirine Rüstem Paşa'ya terfīʿ olındı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Üsküdār Sulṭāniyyesi'nde selefini taʿḳīb idüp[3] seksan bir Ṣafer'inde ʿAbdu'l-vāsiʿ Çelebi yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Seksan dört Muḥarrem'inde Ferīdūn Beg yirine ḫāme-gerdān-ı ṭugra-i ʿālī-şān olmaġla tevḳīʿ u ʿunvān bulmışlar idi. Seksan beş Ṣafer'inde ʿazl olınup Ḳara Nişāncı iʿāde olındı. Seksan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinüñ yigirmi yedinci yevm-i aḥadda rāh-ı nefesi münsedd ve müteveccih-i dergāh-ı Aḥad oldı.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, bülend-himmet, mā'il-i ʿizz ü ḥaşmet, aṣīl ü nebīl, şābb u cemīl[4], maḥmūdu'l-ḫiṣāl, memdūḥu'l-fiʿāl, mukaṭṭaʿāt u muraḳḳaʿātla zībende-i pīş-taḫte-i ṣadef-kārī ve ḫaṭṭ-ı üstād ü taṣvīr-i Behzād ile muḥallā kütüb-i nefīse pīrāye-i meclis-i behişt-ās̱ārı idi.

---

1 Bu biyografinin sıralamadaki yeri E ve SE'de farklıdır. E'de 156b kenarında, SE'de 90a'da yer almaktadır.

2 - SE

3 90b SE

4 Şābb u cemīl:şābb-ı cemīl SE

el-Mevlā Meḥemmed Çelebi[1] bin Sinān (Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi)

Taḥrīri sebḳ iden ʿallāme-i niḥrīr Muḥaşşī Sinān Efendi'nüñ maḫdūm-ı kihteri ve ser-rişte-bend-i rüste-i[2] ṣāfī-gevheridür. Ravża-i ʿilm ü ʿirfāndan demīde ve hengām-ı cüvānīde mertebe-i kemāle resīde bir naḫl-i kerīmü'l-asl, ṭayyibü'l-aʿrāḳ ve şābb-ı fāżıl-ı pesendīde-aḫlāḳ idi ki sinīn-i ʿömri ʿaḳd-ı s̱ānī-ye dāḫil olmadın ʿuḳūdu'l-cevāhir-i fażā'il ile muḥallā ve sinn-i vuḳūfa nā'il olmadın nihāl-i sidre-i istīhāli vāṣıl-ı rütbe-i müntehā olmış idi. Evvelā feyż-i naẓar-ı iksīr-es̱er-i pederle vāṣıl-ı cevher-i fażl ü kemāl ve iʿmāl-i dārü'd-ḍarb-ı taḥṣīl ile sermāye-i istiʿdādı ʿāric-i maʿāric-i ʿālü'l-ʿāl olduḳda ṭarīḳ-ı pür-tevfīḳa sülūk ve ibrīz-i ẕāt-ı ḫāliṣü'l-ʿayārın sikke-i sulṭānu'l-ʿulemā ile meskūk eyle-yüp fużalā-yı kirāmdan Şāh Efendi'nüñ naṭʿ-ı ifādesinde esb-i fikreti cilve-sāz ve Ḳāżī-zāde Efendi'nüñ maḥkeme-i taḥḳīḳ ü icādesinde iḥrāz-ı taḳrīr-i şü-hūd-i medīḥa-perdāz itdükden ṣoñra Bostān Efendi'nüñ şāḫ-sār-ı himmetin-den ictinā-yı nev-bāve-i merām ve mādde-i mülāzemetle taḥṣīl-i kām[3] itmiş idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş bir Receb'inde Emīr Şāh Birāderi yirine ḳırḳ aḳçe ile[4] Dāvud Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup baʿdehū teraḳḳī ile vāṣıl-ı ḫamsīn olmış idi. Yetmiş beş Cemādiye'l-āḫire'sinde ʿazl olınup medresesi Muʿallim-zā-de Maḥmūd Çelebi'ye virildi. Yetmiş altı Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḫᵛāce-zā-de Şems Efendi yirine **[164a]** Medrese-i Ḫānḳāh'ı cāygāh idüp yetmiş sekiz Muḥarrem'inde Ḫāṣekī pāyesinde yine anları taʿḳīb eyledi. Seksan Ṣafer'inde Zekeriyyā Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḳadem-i himmet ḳoyup seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ortanca birāderi ʿAlī Efendi yirine Şeh-zāde'ye gelüp seksan üç Şaʿbān'ında vaḳʿa-i maʿrūfede Bāḳī Efendi ʿazl olınup medāris-i Süleymāniy-ye'den birine terfīʿ olınmış idi. Seksan yedi[5] Rebīʿu'l[6]-āḫir'inde rebīʿ-i ḥayātı āḫir ve çeşm-i zaḫm-ı eyyām ile dem-beste-i menāfiẕ ü menāḫir olup sāḥa-i medrese-i maḫlūlede ʿAzmī Efendi cerr-i ẕüyūl-i mefāḫir itmiş idi. Cedd-i mā-derīsi Ṣarı Gürz Mescidi sāḥasında pederleri cenbinde medfūndur.

---
1 - SE
2 Rişte R1
3 158b E
4 92a SE
5 ṭoḳuz E, SE
6 - SE

Maḫdūm-ı merḳūm nihāl-i nev-ber-i ḥadīḳa-i ʿulūm, ḥadīdü'z-ẕihn-i ḳaviyyü'l-münāẓara, serīʿü'l-intiḳāl-i şedīdü'l-muḥāvere, vāsiʿü't-taḳrīr, vāżıḥu't-taḥrīr, nādire-i dehr-i nādirü'l-iḥsān, ferīde-i ṣadef-i deyr-zād-ı ʿaṣr u evān, naẓargāh-ı ʿālem, maḫdūm-ı mükerrem idi.

Beyt Ne ḫaṭā eyledük iy tīr-i kec-endāz-ı felek
Merdüm-i dīde-i aʿyāna ṭoḳındı peykān

Şerḥ-i Miftāḥ'a ḥāşiye-i ṭurfe-nikātı ve şürūḥ-ı *Hidāye*'ye taʿlīḳātı ve *Şerḥ-i Ferā'iż*'e kelimātı vardur. Menaḳıb-ı ʿulemāyı Türkī inşā ve ol vādīde daḫı mahāretin ifşā itmiş idi.

el-Mevlā Şeyḫī (Şeyḫī Efendi, Birāder-i Ḳāżī-zāde Efendi[1])

Edrine Ḳāżīsi Bedre'd-dīn Efendi'nüñ ferzend-i fürūzende-aḫteri ve Şeyḫü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi'nüñ birāder-i kihteridür. Sermāye-i ʿilm ü maʿārifden iʿdād-ı levāzım itdükden ṣoñra ṭarīḳ-ı ilme ʿāzim ve Ṭaşköprī-zāde Efendi'den mülāzım olmış idi. Nice zemān ḳużāt-ı bilād-ı İslāmiyye silkinde münselik ve dest-yārī-i naḳıd-ı baṣīretle nuḳūd-ı firāvāna mālik olup maḥrūse-i Edrine'de bir medrese binā eylemiş idi. Şarṭ-ı dirāsetini elli aḳçe ile evvelā kendülere, baʿdehu ḳırḳdan maʿzūllere taḫṣīṣ ve üç seneden ziyāde ḳarār itmemek üzere tenṣīṣ idüp ṭoḳuz yüz seksan iki Rebīʿu'l-evvel'inde medrese temām ve bunlar ḫāric pāyesi ile bülend-maḳām oldılar. Seksan üç Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿAbdu'l-fettāḥ Efendi yirine Anḳara fetvāsı pāyesine[2] terfīʿ olındılar. Seksan yedi Muḥarrem'inde teḳāʿüd iḫtiyār eyleyüp yirlerine Zeyne'l-ʿābidīn Efendi naṣb olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-ūlā'sında İstanbul'da intiḳāl eylediler.

Mevlānā-yı merḳūm ḥilye-i nezāhetle mevsūm, ṣāliḥ ü edīb, şeyḫ-i nūrānī-meşīb idi.

el-Mevlā Aḥmed (Kāmī Efendi) {Kāmī}

Gülbin-i şādāb-ı vücūdı gülistān-ı Edrine'den nümāyān ve zülāl-i feyż-i ʿirfānla ser-sebz ü reyyān olmışdur. Pederleri maḥrūse-i mezbūrede vāḳiʿ Murā-

1 Şeyḫī//Efendi:Birāder-i Ḳāżī-zāde Şeyḫī SE
2 Fetvāsı pāyesine:fetvāsına SE

diyye Mevlevī-ḫānesi'nde şeyḫ-i ṭarīḳ-ı Mevlevī ve nāḳil-i kitāb-ı *Meṡnevī* olmaġın "Meṡnevī-ḫᵛānoġlı" dimekle meşhūr, baʿdehu "Kāmī" maḫlaṣı ile zebān-zed-i cumhūr olmış idi.

[Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi, *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da nāmı Meḥemmed olup Ebu's-suʿūd Efendi'den mülāzım yazar. Tercememüz *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'dandur.[1]]

ʿUlemā-yı aʿlām meclis-i ifādelerinde serv-i ṡābit-ḳadem[2] gibi ḳıyām ve naẓar-ı ʿayn-ı[3] ʿināyetlerinden taḥṣīl-i kām eyledükden ṣoñra müfti'l-enām Ḳadrī Efendi'den mülāzemetle nā'il-i merām[4] olmış idi. Evvelā **[164b]** yigirmi aḳçe ile Ḫāṣköy'de Maḥmūd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Edrine'de Çuḳacı Ḥācī Medresesi'ne, baʿdehu otuzla İstanbul'da Kepenekci Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz elli sekiz tārīḫinde Beşikṭaşī Yaḥyā Efendi yirine Muṣṭafā Paşa Medresesi'ne nā'il, altmış beş Ṣafer'inde Ḳara[5] Caʿfer yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine vāṣıl, altmış altı Ṣafer'inde ʿazl olınan Meḥemmed Paşa-zāde yirine Ṣaḥn-ı Ṡemāniye'de bār-güşā-yı feżā'il olmış idi.

Mıṣrāʿ مبارك باد كامى صحن عزت [6] (966)

tārīḫ vāḳiʿ olmışdur. Altmış sekiz Şaʿbān'ında Ḫᵛāce-zāde Ḳurd Çelebi yirine medāris-i Süleymāniyye'den birine raḫş-ı himmet sürmiş idi. Yetmiş bir Ṣafer'inde Emīr Ḥasan-ı Niksārī yirine defʿaten Edrine ḳażāsı ile kām-rān olmışlar idi. Ol pāyeye gelince seyl-i bahārān gibi pür-cūş u ḫurūş ve ʿalemli şadurvān gibi maḫzen-i baḫt-ı kem-vāyesi isāle-i zülāl-i nūş ḳılup tīr-i bālā-rev gibi gerdān u mütenezzil ve kevkeb-i rāciʿi hebūṭa mā'il olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Sulṭān Selīm-i Ṡānī vāriṡ-i evreng-i Süleymānī olup Belġırad'dan İstanbul'a vuṣūl esnāsında maḥrūse-i Edrine'ye duḫūl buyurduḳlarında ol şehr-i cennet-şemā'il;

1 Ḳınalı//Şaḳā'iḳ'dandur:- SE; der-kenār R1, E; Tercememüz//Şaḳā'iḳ'dandur:- R1
2 - R1, E
3 - SE
4 159a E
5 Ḳara Çelebi R1
6 "Kâmî, yücelik meydanı (sana) mübarek olsun."

Beyt إذا نزلت سلمى بأرض فماؤها
زلال وسلسال وشيحانها ورد[1]

mażmūnına mümāsil olup muḳteżā-yı cihān-gīrī üzere[2] ḳahr ü nüvāziş ve ʿadl ü dāda verziş olınmaġın baʿż-ı aṣḥāb-ı nikāyet rikāb-ı pādişāhīye şikāyet itdükleri içün maʿzūl ve yirlerine Şāh Efendi mevṣūl oldı. Vaẓīfe-i teḳāʿüd ile güşe-nişīn-i ḫumūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Ḳıbrıs fetḥ olınup vilāyet-i mezbūreyi taḥrīr ve reʿāyāyı nüvāziş ü istimālet ile temkīn ü taḳrīr içün mecmūʿ-ı cezīrenüñ ḥükūmeti tefvīż olındı. Meger gird-āb-ı rāh-ı keştī-i ümmīdi olan ʿuḳde-i ṭāliʿ muḥkem olmaġla ḥareketi bāʿis-i ser-gerdānī ve Yaḥyā Beg'üñ beyt-i meşhūrı ḥasb-ı ḥāl-i perīşānı olmış idi:

Beyt Manṣıbum artup[3] ziyāde ilerü gelmek içün
Şol üç adım ḳalḳayın ādem gibi gitdüm geri

El-ḥāletü hāẕihi meʾmūl olan intifāʿ verā-yı sedd-i imtināʿ olmaġın bir seneden ṣoñra ferāġat[4] ve ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe ile ḳanāʿat idüp cezīrenüñ ḥükūmeti ḳużāta tevzīʿ olındı. Ṭoḳuz yüz seksan bir evāʾilinde pādişāh-ı kerīm Sulṭān Selīm-i ḥalīm mevlānā-yı mezbūruñ ṣoḥbetine māʾil olup "Çıbuḳlıbāġçe" nām nüzhetgāh-ı bī-misāle sāye-i iclāl ṣalduḳlarında "Ṣırabuñarı" didükleri[5] mesīreye Kāmī Efendi ile Ṣaḥn Müderrisi Bāḳī Efendi'yi daʿvet buyurmuşlar idi. Eşʿār u āsār ʿarż idüp maẓhar-ı eltāf-ı bī-şümār olduḳlarında baʿż-ı erbāb-ı fesād ḫᵛāce olmaḳ iḥtimāli ile iltifāt-ı şehr-yārīden ibʿād itmişler idi. Baʿżı ẓurefā "Orman Ḫᵛācesi"[6] (981) diyü tārīḫ dimişler imiş. Baʿdehu melūl ü maḥzūn, ḫār-ı ḫāṭır-ḫırāş-ı miḥnetden baġrı ḫūn, ṭoḳuz yüz seksan yedi Receb'inüñ evāʾilinde **[165a]** terk-i miḥnet-kede-i fānī ve ʿazm-i dārü'l-üns-i cāvidānī eyledi;

Mıṣrāʿ Dilā yüz ḳodı ḫāke Kāmī-i nā-kām[7] (987)

tārīḫidür. Edrineḳapusı ḫāricinde medfūndur.

1 "Selma bir yerde konakladığında oranın suları tatlı, otları ve çalıları gül olur."
2 - SE
3 Olup E
4 92b SE
5 Nām SE
6 اورمن خوجه سی
7 دلا یوز قودی خاکه کامی نا کام

Mevlānā-yı merḳūm naḫl-bend-i elvān-ı ʿulūm, fünūn-ı mütedāvilede müşārik-i ems̱āl[1], şiʿr ü inşāda bāliġ-i meblaġ-ı kemāl, işāʿat-ı ās̱āra ṭālib, maʿā-rifi ʿilmine ġālib, ḥalīm ü selīm, müşfiḳ u kerīm idi.

İmām-ı Ġazālī'nüñ "*Kīmyā-yı Saʿādet*" nām kitābını laṭīf inşā ile terceme idüp itmāmına eyyām müsāʿid olmamış idi. *Tevārīḫ-i Āl-i ʿOs̱mān* ve ʿulemā-yı ʿiẓām menāḳıbına taḥrīk-i ḫāme-i gevher-efşān eyledükleri şāyiʿdür. Anlar daḫı nā-temām ḳaldı. Ṣuver-i mekātīb-i bedīʿü'l-esālīb tertīb eylemişdür. Felek-i aṭ-las gibi bī-nuḳaṭ inşāsı ve gūne gūne muḫtereʿāt-ı bedīʿü'l-imlāsı vardur. Eşʿā-rında daḫı bu maḳūle ṣanāʾiʿa māʾil imiş. Kātibī'nüñ *Şütür ü Ḥücre*'sine naẓīre diyüp gül ü ḫār iltizāmını ziyāde itmişdür. Zūr-bāz-ı şuʿarā olup شعر میکویی یا آدم می ترسایی[2] mes̱eline sezādur. Bu eşʿār nuḫbe-i güftārıdur.

Beyt Çāk it yaḳañı gül gibi ʿuşşāḳa sine aç
Gel baḫşiş ile ḳullara şāhum ḫazīne aç

[Ve lehu] Uma ki ʿarż-ı cemāl ide refʿ idüp burḳaʿ
Güneşdür ol ḳamerī yaḳası aña maṭlaʿ

[Ve lehu] Bir heftedür o māh-ı dü-hefte görinmedi
Çarḫ-i felek murādımuz üstine dönmedi

el-Mevlā ʿAbdu'l-ḥalīm (ʿAbdu'l-ḥalīm-i ʿAcemī)[3]

Diyār-ı ʿAcem'den neş'et ve neşve-i raḥīḳ-ı ʿirfānla duḫūl-i ṣoḥbet-i ʿulemā-ya kesb-i liyāḳat idüp baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup ḳaṭʿ-ı menāzil-i ṭarīḳ ve münāvele-i ders ü taḥḳīḳ iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan beş Receb'inde Manav İḫtiyār yirine Kefe müftīsi olmış idi. Seksan yedi Şaʿbān'ında fevt olup medrese ve fetvāsı Muʿarrif-zāde Efendi'ye virilmiş idi. Anlar ḳabūl itmemekle Gelibolılı Maḥmūd Efendi'ye virildi.

1 159b E
2 "Ey adam, şiir mi söylüyorsun; adam mı korkutuyorsun?"
3 Bu biyografi SE'de 92b'de sayfa kenarındadır.

Mevlānā-yı merḳūm ḥarīṣ-i nevādir-i ʿulūm, ʿālim-i ʿāmil, merd-i kāmil idi.

el-Mevlā İḫtiyār (Manav İḫtiyār)[1]

Vilāyet-i ʿAlā'iyye'den pedīdār ve "Manav İḫtiyār" dimekle ḳarīn-i iştihār olmış idi. Bi-ḥasbi'l-ʿāde ḥareket ve yolı ile iktisāb-ı şeref-i mülāzemet idüp ṭarīḳ-ı tedrīse imāle-i ʿinān-ı iḫtiyār ve sāḥa-i medāris-i ʿilmiyyede icāle-i semend-i efkār eyleyüp ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳara Süleymān Efendi yirine Kefe fetvāsı tevcīh olınmış idi. Sene-i mezbūre Receb'inde istiʿfā itmekle ʿazl olınup sābıḳu'z-ẕikr ʿAbdu'l-ḥalīm el-ʿAcemī taḫlīf olındı. Seksan altı Muḥarrem'inde Nūru'llāh Efendi[2] yirine Ḳıbrıs fetvāsına terfīʿ olındı. Seksan yedi Şevvāl'inde fevt olup manṣıb-ı maḫlūli Ayās Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ḥays̱iyyet-i ʿilmiyye ile meşhūr, sūḫtelıġı ḥālinden yārānuñ muḫtārı ve ṭarīḳuñ iḫtiyārı idi.

el-Mevlā Aḥmed (Ḳaraḥiṣārī Aḥmed Çelebi)

Ḳaraḥiṣār-ı Ṣāḥib'den ẓuhūr ve muḫadderāt-ı efkār-ı ʿilmiyyeye ṣarf-ı nefā'is-i mühūr idüp "Ḳaraḥiṣārī" dimekle meşhūr olmış idi. Ṭarīḳ-ı ʿilme ʿāzim ve Şeyḫü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi'den mülāzım olup ḳaṭʿ-ı merātib ve aḫẕ-ı menāṣıb iderek ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken **[165b]** ṭoḳuz yüz seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde Cenābī Efendi yirine Dāvud Paşa müderrisi olmış idi. Sene-i mezbūre Receb'inde ʿazl olınup medresesi Duḳadin-zāde ʿOs̱mān Efendi'ye virildi. Gūşe-nişīn-i ḫumūl ve ʿilm ü ʿibādete meşġūl iken seksan yedi Receb'inde İstanbul'da intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm ġavṭa-ḫor-ı ġımār-ı ʿulūm, ṣāfī-fu'ād ü nīk-ḫaṣlet[3], ḫoş-ṭabʿ u ḫoş-ṣoḥbet idi.

Baʿżı eşrāf lisānından mesmūʿ-ı faḳīrdür ki mevlānā-yı mütercem bir tārīḫde Mıṣr'dan gelürken gemisi pārelenüp miyān-ı deryāda cezīrevār bir seng-i ḫārāya dest-res bulup on gün miḳdārı ḳarār ider. Yanında bir ḳalembek tesbīḥ

1 Bu biyografi SE'de 92b'de sayfa kenarındadır.
2 Nūru'llāh Efendi:Ayās Efendi SE
3 160a E

bulınup kemāl-i gürisnegī ġalebe eyledükde birḳaç dānesin ifṭār ider. Murġ-ı cānı bu vechle inti'āş ve āb içinde dāne ile ma'āş idüp her ḥabbesi ḥabb-ı efyūn-ı Ḳaraḥiṣārī gibi māye-i ḳıvām-ı beden ve murġ-ı cāna ḳarār içün dāne-i dāmgāh-ı ten olmış idi. Bi'l-āḫire hidāyet-i Ḫıżr-'ināyet ile bir sefīne ḳarībinden güẕār ve mezbūrı ol gird-āb-ı belādan restgār ider.

el-Mevlā 'Abdu'r-raḥmān ('Alemşāh Çelebi)

Ṣaçlı Emīr Efendi'nüñ maḫdūm-ı s̱ānīsidür. " 'Alemşāh" laḳabı ile meşhūr ve maḫdūm-ı ṣāḥib-i ẓuhūr idi. Zemān-ı taḥṣīlinde kemāl-i isti'dād ile 'alem ve ḳaṭ'-ı[1] mübāḥas̱ede şāh-ı şaṭrancī gibi ser-efrāz-ı 'ālem olup 'ulemā-yı 'aṣrdan Fużayl Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl, ba'dehu Ebu's-su'ūd Efendi āstānesine ittiṣāl itdükde mülāzemetle nā'il-i āmāl olmış idi. Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa'nuñ manẓūrı olup otuz aḳçe ile Ḫayrabolı'da medresesini bunlara iḥsān, ba'dehu teraḳḳī ile maḥsūd-ı iḫvān eyleyüp ba'dehu Beşikṭaş'da vāḳi' birāderi Sinān Paşa'nuñ medrese-i cedīdesine naḳl ile kām-rān itmişler idi. Ṭoḳuz yüz altmış altı senesinde Vezīr-i A'ẓam Semiz 'Alī Paşa medrese-i celīle inşā[2] idüp ibtidāsına (965) [3]رب تقبله و زواجره ve intihāsına (966) [4]خير قويم tārīḫ olduḳda bunlara i'ṭā olınmış iken maraż-ı ṭā'ūndan ḫaste ve sirāyet-i semūm-ı vebādan[5] mecārī-i ḳuvā-yı nāṭıḳa vü sāmi'ası beste olmaġın medrese Nāẓır-zāde'ye tevcīh olınup bunlar vaẓīfe-i teḳā'üd ile terfīh olınmış idi. Ba'de'l-ifāḳat istīlā-yı faḳr u fāḳa ile ṭarīḳ-ı ḳażā iḫtiyār idüp diyār-ı Rūm ve bilād-ı 'Arab'dan ḳaṣabāt-ı celīleye vālī olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan yedi senesi evāḫirinde Ṣafed ḳāżīsi iken fevt olup beytü'l-aḥzān-ı Ya'ḳūb muḳābilinde defn olındı.

Maḫdūm-ı merḳūm feżā'il-i kes̱īre ile mevsūm, şi'r ü inşāda māhir, elsine-i s̱elās̱ede naẓm u nes̱re ḳādir, fāżıl-ı edīb, seyyid-i eyyid-i erīb idi.

Ās̱ār-ı 'ilmiyyesinden metn-i *Menār*'a şerḥi ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a ḥāşiyesi ve *Şerḥ-i Mevāḳıf* ve *Ṣadru'ş-şerī'a*'ya ta'līḳātı ve *Tefsīr-i Keşşāf* ve *Luġat-ı Ḳāmūs*

---

1 Naṭ'-ı E
2 Binā SE
3 "Rabb'im kabul et ve muhafaza eyle."
4 "Kalıcı/ebedî bir hayır olsun."
5 Semūm-ı vebādan:semūm u bādden E

kenārında kelimātı vardur. Ebu's-su'ūd Efendi'nüñ *Ḳaṣīde-i Mīmiyye*-i meşhūresine[1] ve *Ḫamriyye-i İbn Fārıż*'a şerḥleri vardur. *Kelīle ve Dimne* ṭarzında ṭırāzende-i te'līf olup 'Arabī ve Fārisī ve Türkī eş'ārı vardur. Bu beyt nümūnedür:

Beyt Dil diler kim sīne çākinden göre dil-ber yüzin
Gör ṭabībi merhem ile ṭurmadın örter gözin

el-Mevlā el-Fāżıl Şemse'd-dīn Aḥmed eş-Şehīr bi-Ḳāżī-zāde [166a] el-Müftī (Ḳāżī-zāde Efendi)

Pederleri Mevlānā Bedre'd-dīn Maḥmūd 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ'uñ mu'taḳı ve ol vezīr-i cihān-gīrüñ yemīn-i meymenet-ḳarīninden ṣalınmış seyf-i muṭlaḳı idi. Ṭarīḳ-ı 'ilme sülūk ve ḳurṣ-ı i'tibārın sikke-i 'ulemā ile meskūk idüp *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye* ḥāvī olduġı üzere devlet-i Süleymāniyye evā'ilinde Edrine ḳażāsı müntehā-yı seyr-i menāzil-peymāsı olmış idi. Ṣāḥibü't-terceme ṭoḳuz yüz on sekiz[2] tārīḫinde perde-serā-yı 'ademden meclis-i şühūda vaż'-ı ḳadem ḳılup raḍī'-i sedy-i edeb ve şīrīn-kām-ı fażl-ı mükteseb olmaġla ḫırāmān-ı rāh-ı ṭaleb olduḳda Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ Müderrisi İsḥaḳ Çelebi'nüñ dārü'l-ifādesine dāḫil ve miyāne-bend-i silkü'l-le'āl-i ḥalḳa-i emās̱il olup ba'dehu Üçşerefeli Müderrisi Çivi-zāde Efendi ḫidmetlerinde idāre-i cām-ı kelām ve germ-sāz-ı meclis-i feyż-i 'āmm ḳılup ba'dehu Ṣaḥn Müderrisi Ebu's-su'ūd Efendi āstānesin veche-i āmāl ve efāżıl-ı ṭalebeden Mi'mār-zāde ve Emīr Ḥasan-ı Niksārī ve 'Abdu'l-kerīm-zāde'ler ve Bozan-zāde ile müzāvele-i kesb-i kemāl ve münāvele-i nev[3]-bāve-i ḳīl ü ḳāl idüp ba'dehu Sa'dī Efendi'nüñ sa'ādet-i muḳārenetine vāṣıl, ba'dehu Ḳadrī Efendi'nüñ şeref-i mülāzemetine nā'il olmışlar idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Ferhādiyye'ye, ba'dehu otuz aḳçe ile Ḥāmid Efendi yirine Veliyyü'd-dīnoġlı Aḥmed Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz elli ḥudūdında ṣadreyn-i fāżıleyn Ebu's-su'ūd Efendi ve Mīrim Kösesi Meḥemmed Efendi ḥużūrında fünūn-ı s̱elās̱eden imtiḥān fermān olınup üç nefer fużalā ile mānend-i ciyād-ı rehān gülgūn-ı zebān ve kümeyt-i ḫāme-i revān ile ḥalbe-i taḳrīr ü taḥrīrde germ-'inān olduḳlarında;

1 93a SE
2 160b E
3 - SE

Beyt Laṭīf ü nāzik ü çābük mis̱āl-i āb-ı zülāl
Nesīm ü şu'le vü tīr-i nigāh ü peyk-i ḫayāl

ser-meşḳ-ı ṣaḥīfe-i ḥālleri olup bunlara Burūsa'da Ḳapluca Medresesi ve 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye İstanbul'da Ḳalender-ḫāne, Ḳara 'Abdu'r-raḥmān Efendi'ye Efḍal-zāde ve Vizeli 'Abdu'l-kerīm Efendi'ye Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi virildi.

Beyt Ḥabbeẕā ḥüsn-i tevāfuḳ 'adem-i żıdd u ḫilāf
Cām-ı ṣāf u mül-i ṣāf u ruḫ-ı ṣāf u dil-i ṣāf

Ṭoḳuz yüz elli üç tārīḫinde tercemesi sebḳ iden 'Īsā Paşa-zāde Ḫalīl Beg yirine meşrūṭaları 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi'nde mutaṣaddī-i ders ü taḥḳīḳ olmışlar idi. Elli beş ḫilālinde İmām-zāde yirine Üçşerefeli pāyesiyle şerefāt-ı ḳadri 'ālī oldı. Elli yedi es̱nāsında Emīn Kösesi yirine medāris-i S̱emān'dan birine ferş-i seccāde-i ifāde itmişler idi. Ṭoḳuz yüz altmış evā'ilinde Sulṭān Süleymān medreselerinden cānib-i şarḳīde vāḳi' iki medrese-i refī'u'l-bünyān temām olduḳda neyyirīn-i āsmān-ı taḥḳīḳ u īḳān[1] ve evc-i burc-ı feżā'ile Ferḳadān[2] olan şerīkleri Mi'mār-zāde Efendi ile bunlara iḥsān olındı. Ṭoḳuz yüz altmış üç Ṣafer'inde Fużayl Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsı cilvegāh-ı eşheb-i iḳbālleri ḳılındı. Altmış yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile manṣıbdan isti'fā idüp ḳażā-yı Ḥaleb Mu'allim-zāde Efendi'ye i'ṭā olındı. Vezīr-i A'ẓam Semiz 'Alī Paşa devletinde İstanbul teftīşine me'mūr olup ḫidemāt-ı celīlesi meşkūr olmaġın ṭoḳuz yüz **[166b]** yetmiş bir Rebī'u'l-evvel'inde Pervīz Efendi yirine İstanbul ḳażāsı ile zemīn-i āmāli gül-ḫīz olmış idi. Yetmiş dört Rebī'u'l-āḫir'inde Ḥāmid Efendi yirine Rūmili ṣadrına pīrāye-baḫş ve kevkeb-i iclālleri āftāb-ı diraḫş oldı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde mu'allim-i sulṭānī 'Aṭā'u'llāh Efendi ile şiḳāḳ, ṣadāretden bā'is̱-i iftirāḳ olup yirlerine Mu'allim-zāde[3] Efendi terfī' olındı. Yüz elli aḳçe vaẓīfe-i ems̱āl ile iḳrā'-ı ṭalebeye iştiġāl üzere iken Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa ile beynlerinde bürūdet ve is̱āre-i

1 Taḥḳīḳ u īḳān:'irfān SE
2 Ve//Ferḳadān:- SE
3 161a E

ġubār-ı erbāb-ı si'āyet ile küdūret vāḳi' olmaġın maḥrūse-i Edrine'ye hicret idüp ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Ṣaḥn'a gelen pederlerinüñ mülāzımı ve kendülerüñ üstādı Ḳara Ḳāsım yirine iki yüz aḳçe ile Edrine Dārü'l-ḥadīs̱i'ne tevcīh olındı. Seksan iki Rebī'u'l-āḫir'inde 'Alī Paşa Medresesi'nden Sermin ḳāżīsi olan maḫdūmları 'Abdu'r-raḥmān Çelebi intiḳālinden muṣāb olmaġın medreseyi terk eyleyüp İstanbul'a geldüklerinde vaẓīfe-i mu'ayyeneleri i'āde ve pāye-i dārü'l-ḥadīs̱de 'Azmī Efendi ḳarār-dāde ḳılındı. Sene-i mezbūre Ramażān'ında pādişāh-ı Keyḫusrev-nihād Sulṭān Murād, evreng-nişīn-i 'adl ü dād olduḳda ḫāṭır-ı 'āṭırların taṭyīb ve elli aḳçe teraḳḳī ile menşūr-ı i'tibārını teşbīb buyurmuşlar idi. Seksan üç Ṣafer'inde Sinān Efendi yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye 'ināyet olınup bir aydan ṣoñra Rūmili Ṣadrı 'Abdu'r-raḥmān Efendi muḥtażar olduḳda 'azl olınup mükerreren ṣadr-ı ma'ālī-güster olmışlar idi. Bu def'a cāh u celālleri efzūnter ve manẓūr-ı iltifāt-ı şāh-ı ehālī-perver olup cemī'-i umūr-ı dīvāniyyede müsteşār ve nāẓır-ı aḥvāl-i ṣadr-ı Āṣaf-miḳdār olmışlar idi. Seksan beş Şa'bān'ınuñ beşinci güni Şeyḫü'l-İslām Ḥāmid Efendi intiḳāl eyledükde yirine müfti'l-enām[1] ve müşkil-güşā-yı eyyām oldılar. Ol manṣıb-ı celīlde daḫı īfā-yı ḥaḳḳ-ı iftā ve iẓhār-ı yed-i beyżā eyleyüp seksan sekiz Rebī'u'l-āḫir'inüñ on birinci güni yevm-i erba'āda maraż-ı sū'u'l-mi'deden vefāt idüp Küçük Ḳaraman reh-güẕārında i'dād eyledükleri ḳubbe-i siḳāyede defn olındı. Sinn-i şerīfleri 'uḳūd-ı seb'ayı ḥā'iz, belki yetmişden mütecāviz idi. Yirlerine Rūmili Ṣadrı Ma'lūl-zāde Naḳīb Efendi müftī ve ḥallāl-i müşkilāt-ı müsteftī oldı.

Mollā-yı celīlü'l-evṣāf, ḫayrü'l-ḫalef-i 'ulemā-yı eslāf, ferīd-i silk-i zemān, ferīde-i ṣadef-i 'aṣr u evān, gencīnedār-ı cevāhir-i 'ulūm, 'allāme-i müşkil-güşā-yı Rūm, re'īs-i ḳāfile-i kirām-ı fuḥūl, muḳaddem-i miḳdām-ı erbāb-ı ḳabūl, ḥadīdü'z-ẕihn, şedīdü'l-iştiġāl, ḥarīṣ-i deryā-keşān-ı fażl ü kemāl, vāsi'u't-taḳrīr, vāżıḥu't-taḥrīr, ḥākim-i ḥāsim, seyf-i ṣārim, edīb ü erīb, a'yün-i nāsda mehīb[2] idi.

Ās̱ār-ı 'ilmiyyelerinden İbn Hümām'ı itmām itmek üzere *Kitāb-ı Vekāle*'den āḫir-i kitāba dek *Hidāye*'ye şerḥi ve evvel-i kitābdan āḫir-i fenn-i s̱ānīye varınca

1 93b SE
2 a'yün//mehīb:mollā-yı mehīb SE

Şerḥ-i Miftāḥ-ı Şerīfī'ye ḥāşiyesi ve *Ṣadru'ş-şerī'a* evā'iline ḥāşiyesi ve mebḥas̱-i māhiyyetden *Şerḥ-i Tecrīd*'e ḥāşiyesi ve Telvīḥ ve *Mevāḳıf*'a ta'līḳātı ve tefsīr-i şerīfe müte'alliḳ kelimātı vardur.

Ḫayrātından Çuḳur Ḥammāmı'na ḳarīb ḫāneleri muḳābilinde mescid-i şerīf ve dārü'l-ḳurrāsı vardur. Pederlerinüñ Edrine'de **[167a]** olan mescidini tevsī' ü ta'mīr ve idrārātını taḳrīr ü teks̱īr itmişler idi. Merḥūmuñ mehābet, fażīlet ve taḳvāsı bir mertebede idi ki bī-bāk ü bī-pervā kā'inen men kāne kelām-ı Ḥaḳḳ'ı īfā ve ne maḳūle müsta'lī vü cebbār olsa zülāl-i şer'-i şerīfi icrā iderlerdi. Belki mānend-i dil tek ü tenhā, perde-nişīn-i ḫafā olan ehl-i hevā nā'ib-i[1] iḫtiṣāṣ-ı[2] desīse-cūyından pür-bīm ve āgāhī-i ḥākim-i ḳāṭı'u'l-'ırḳ-ı ḍalāli vehminden zehreleri dü-nīm olup ḫafaḳān-ı ṭayş ü ḥareketden emīn ve her biri pā-ber-cā-yı vaḳār ü temkīn idi. Bālāda mesṭūr olan Edrine'ye hicretlerine bā'is̱ ve dārü'l-ḥadīs̱ tevcīhine sebeb-i ḥādis̱ oldur ki Serḫoş Bālī Efendi merḥūm cenāzesi güni Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmed'e seccāde gönderüp maḳṣūre-i mu'ayyenelerine basṭ olunduḳda ḳudūmlarından muḳaddem Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'nuñ seccādesi gelüp muḳteżā-yı maḳām üzere icrā-yı kā'ide-i leff ü neşr-i müretteb iderler. El-ḥāletü hāẕihi bunlar vezīrden evvel gelüp seccādelerin melfūf-ı dest-i ta'addī gördüklerinde ḳabż u basṭ-ı dest-i tehevvüri ruḫṣat-dāde ve seccāde-i vezīri pertāb idüp muṣallālarını vaż'-ı ḳadīmine i'āde iderler.

Mıṣrā' Bu ḳadar fitne vü āşūba ol oldı bādī

Ṣadāret-i s̱āniyelerinde iltifāt-ı pādişāh-ı cihān ile nāẓūr-i dīvān-i 'ālī-şān ve ṭa'ne-i tenbīhi vezīr-i mezbūre marażı ẕātü'l-cenbden nişān olmış idi. Manṣıb-ı fetvā münḥall olduḳda ṭaraf-ı şehr-yārīden Fużayl Efendi'ye tevcīhi muḥtemel iken vezīr-i a'ẓam bunlara sevḳ idüp iḥtisāb-ı neẓāretlerinden ḫalāṣ olmış idi. Bunlar zemānına gelince muṭlaḳā beglerbegiler ṣudūr-ı 'ulemāya taḳaddüm iderlerken Rūmili ve Anaṭolı emīrü'l-ümerāsından ġayra takdīm bunlaruñ es̱er-i re'y-i ḳavīmidür. Ḫᵛāce-zāde 'Abdu'l-'azīz Efendi merḥūm biñ

1 161b E
2 İḥtisāb SE

on yedi tārīḫinde ḳāżi'l-ḳużāt-ı Rūm olup esāfil-i nāsdan Maryol Ḥüseyn Paşa Rūmili beglerbegisi bulınup taḳaddüminden istinkāf itmekle rikāb-ı Aḥmed Ḫānī'ye ʿarż-ı ḥāl eyleyüp ḳużāt-ı ʿasākir muṭlaḳā beglerbegilere taḳdīm olınmaḳ fermān olınmış idi. El-yevm vüzerādan ġayrıya muḳaddemler ve devlet-i pādişāh-ı ehālī-nüvāzda muʿazzez ü mükerremlerdür. Dīvān-ı Hümāyūn ṭaʿāmından ṣoñra ṭaşt u āf-tābe vüzerāya maḫṣūṣ olup ḳāżīʿaskerlere āb-ālūde destmāl gelürken müstaḳillen legen ü ibrīḳ gelmege ṣāḥibü't-terceme bāʿis̱ olmışdur. *Raḥmetu'llāhi teʿālā ʿaleyhi.*

el-Mevlā Ḥaydar (Şeh-zāde Ḫᵛācesi Ḥaydar Efendi)

Ẕü'l-feḳār-ı ṭabʿ-ı güher-bār ile meydān-ı istiʿdāduñ Ḥaydar-ı Kerrār'ı olup baʿż-ı kibāruñ manẓūr-ı ʿayn-ı iʿtibārı olmış idi. Ṭarīḳ-ı ʿilmīde ṣabā-kirdār ve mülāzemet ü medrese ʿaḳabātından güẕār itdükden ṣoñra ṭoḳuz yüz seksan iki evāḫirinde Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed Ḫān'uñ ḫidmet-güẕār-ı taʿlīmi olan Maġnisalı İbrāhīm Efendi intiḳāl eyledükde muʿallim-i şeh-zāde-i melek-ḫiṣāl olmış idi. Seksan sekiz Şevvāl'inde ṭıfl-ı cānı muʿallim-ḫāne-i ʿālem-i taḥṣīlden remān ve ʿīdgāh-ı ervāḥa revān olup yirlerine ʿAzmī Efendi ḫᵛāce-i şeh-zāde-i ʿālī-şān olmış idi.

Keyfiyyet-i aḥvāli ancaḳ bu mertebe maʿlūm olmaġın kümeyt-i ḫāme-i revān, vādī-i mücāzefeden keşīde-ʿinān ḳılındı.

el-Mevlā ʿAbdu'l-evvel (Ṣaçlı-zāde ʿAbdu'l-evvel Çelebi)

Ṣaçlı Emīr Efendi'nüñ maḫdūm-ı evveli ve ferzend-i mübeccelidür. Evā'il-i ḥālinde Saʿdī Efendi mülāzımlarından Naṣru'llāh Efendi'den muḳaddemāt-ı ʿulūmı temhīd ve mebānī-i **[167b]** fünūn-ı āliyyeyi teşyīd eyleyüp Şeh-zāde Müderrisi Ḥasan Beg Efendi'ye ittiṣāl, baʿdehu Muḥaşşī Sinān Efendi mülāzemeti ile taḥṣīl-i evvelīn-i āmāl eylemiş idi. Ṭoḳuz yüz altmış beş ḫilālinde ḳırḳ aḳçe ile Beşikṭaş'da[1] Sinān Paşa müderrisi olmış idi. Ol ḥālde bir iki evlādı irtiḥāl itmegin ṭarīḳdan ferāġat ve on beş aḳçe vaẓīfe ile ḳanāʿat idüp medrese-i mezbūre birāder-i kihteri ʿAlemşāh Çelebi'ye virildi. Baʿdehu cezbe-i İlāhiyye yetişüp " ʿÜryān Efendi" dimekle maʿrūf ve kerāmāt-ı celīle ile

1 162a E

mevṣūf olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi pādişāh-ı ʿālem-i[1] sūret ü maʿnā, ḫāṭır-nü-vāz-ı ʿulemā vü ṣuleḥā Sulṭān Murād ḥażretleri iẓhār-ı ḥüsn-i iʿtiḳād ve manẓū-me-i idrārātını müstezād idüp yevmī yüz elli aḳçe vaẓīfe taʿyīn buyurmışlar idi. Ol taḳrīble ḳıblegah-ı dünyā-perestān-ı ʿālem olmış iken ṭoḳuz yüz seksan sekiz[2] Ẕi'l-ḳaʿde'sinde mānend-i neẓīr-i ʿuryān cānib-i āḫirete şitābān olmış idi. Müftī-i ʿaṣr Naḳīb Efendi namāzını ḳılup Ḥażret-i Eyyūb'de defn olındı.

Merḥūm-ı mezbūr zemānında fażīlet ile meşhūr, sermāye-i istiʿdādı mü-kemmel ve terkīb-i maʿnīdār-ı vücūdı ʿaḳl-ı evvel ile mü'evvel iken;

Beyt Ḳabā-yı cāh ile ādem geçinsün her ḳaba cāhil
Güher göster güher meydāna gir sen tīġ-ı ʿuryān ol

Ṭoḳınsa tīr-i miḥnet ger mübāhāt ile gögsün ger
Ṣoyınduñ ʿarṣa-i merdāna girdüñ merd-i meydān ol

mażmūnı üzere bāde-i ʿışḳ-ı ilāhīnüñ kelle-germ-i ser-gerdānı ve ḥammām-ı pür-tāb-ı maḥabbetüñ bürehne-ser ü ʿuryānı olup şemşīr-i ḥāsimu'l-ʿırḳ-ı şu'ūn-i hevā ve mutaṣaddī-i cihād-ı nefs-i kāfir-māceā iken cellād-ı felek ol tīġ-ı bürrānı ġılāf-ı tābūt ile medfūn-ı daḫme-i fenā itmiş idi.

el-Mevlā Caʿfer (Ḳasṭamonılı Caʿfer Efendi)

Vilāyet-i Ḳasṭamonı'dan ḳarīn-i neşv ü nümā ve ṭarīḳ-ı pür-tevfīḳda ḫırāmān ü cilve-nümā olup Şām ḳāżīsi olan Yegān-zāde Sinān Çelebi'nüñ Ṣaḥn'da iʿādesinden mülāzım ve baʿż-ı bıḳāʿ-ı ʿilmiyyede ifādeye müdāvim olup Aġrus Medresesi'nde ġars-ı nihāl-i fażl ü kemāl itmiş idi. Baʿdehu Lāren-de'de Mūsā Beg Medresesi'nde müderris ü müftī ve ʿuḳde-güşā-yı müşkilāt-ı müsteftī olup ṣılasında Atabeg Ġāzī Medresesi'ne naḳl olınmış idi. Ol diyārda Müslimīne ifāde vü iftā ve meşġale-i ʿilm ü ʿibādetle ʿömrini ifnā eyleyüp ṭoḳuz yüz seksan sekiz evāḫirinde ders ü devri temām ve muṣḥaf-ı ʿömri ḳarīn-i ḫitām oldı. Medīne-i Ḳasṭamonı'da inşā itdügi cāmiʿ-i şerīf ḥaẓīresinde medfūndur.

Mevlānā-yı merḳūm mecmūʿa-i[3] eştāt-ı ʿulūm, fażl ü taḳvāyı cāmiʿ, cemʿiy-

1 94a SE
2 ṭoḳuz SE
3 cāmiʿ-i SE

yet-i ḫalḳdan müctemiʿ, edīb ü erīb, pīr-i mübārek-i münevverü'l-meşīb idi. Bereket-i nezāhetle kesb ü irbā itdügi māl-i ḥelālden cāmiʿ-i şerīf ve medrese ve mekteb binā idüp baʿż-ı cüsūr-ı ḳadīme iḥyā itmişdür.

el-Mevlā Ḥüsām (Ḥüsām Efendi)

Vilāyet-i Ḥamīd'den nümāyān ve ḫiṣāl-i ḥamīde ile maʿlūm-ı ʿālemiyān olup ḥüsām-ı ṭabʿ-ı mū-şikāfın ferend-i maʿārif-i rindān-pesend ile maṣḳūl ve ṣafḥa-i żamīr-i ilhām-pez̠īrin maḥall-i ḥuliyy-i cevāhir-i maʿḳūl ü menḳūl idüp ṭarīḳ-ı ʿilme sevḳ-ı rāḥile-i ʿazīmet ve dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'de ināḫa-i zāmile-i iḳāmet itdükde *Ḥāşiye-i Tecrīd* erbābından Mollā Kestel Müderrisi Çalıḳ ʿAlī Çelebi'ye ittiṣāl ve efāżıl-ı ṭalebeden Zülfinigār ems̠āli emās̠il-i rūzgār ile idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl idüp baʿdehu Ḳalender-ḫāne Müderrisi **[168a]** ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye, baʿdehu Dāvud Paşa Müderrisi Ḥāmid Efendi'ye uġrayup[1] baʿdehu Celāl-zāde Ṣāliḥ Efendi ḫidmetlerine vāṣıl, baʿdehu muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine intisābla maḥsūd-i emās̠il olup ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde intiḳāllerinden mülāzım olmış idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Ḥamīdī Seyfī Çelebi yirine Kirmāstī Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Dimetoḳa'da ʿAbdu'l-vāsiʿ Efendi Medresesi'ne, baʿdehu Emīn Kösesi oġlı Ḳurd Çelebi yirine ḳırḳ aḳçe ile Kütāhiyye'de Rüstem Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında elli aḳçe ile Yeñişehr'de Süleymān Paşa müderrisi olmış idi. Yetmiş dört ḫilālinde ʿazl olınup yirine Ayās Efendi naṣb olındı. Yetmiş yedi Receb'inde Emīr Şāh Birāderi maḥlūlinden Burūsa'da Manastır Medresesi tevcīh olındı. Seksan üç Z̠i'l-ḳaʿde'sinde Çivi-zāde ḫıṣmı ʿAlī Efendi yirine Rodos fetvāsına terfīʿ olındı. Seksan dört Şevvāl'inde Yaʿḳūbca yirine altmış aḳçe ile Burūsa Murādiyyesi ile ḳadri vālā, seksan altı Ṣafer'inde ʿAcem Yaḥyā yirine Şām-ı şeref-encāmda müderris ve me'żūnun bi'l-iftā olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan ṭoḳuz tārīḫinde icāzet ile ʿazīmet-i ḥacc-ı şerīf ve edā-yı dīn-i vācibü'l-edādan taḫlīṣ-i raḳabe-i teklīf eyleyüp Mekke-i Mükerreme'de vefāt ve terk-i vaḳfe-i ʿArafāt-ı dārü'l-āfāt itmiş idi. Rebīʿü'l-āḫir'de intiḳāli imżā ve

1 162b E

medresesi Ḳara Tāce'd-dīn Efendi'ye iʿṭā olındı.

Merḥūm-ı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, beḥḥās̱ u muḥaḳḳıḳ, munṣif u muḥiḳḳ, ʿālim-i ʿāmil, merd-i kāmil idi.

el-Mevlā Aḥmed (Maẓlūm Melek)

Ṭahāret ü nezāhetle ḳarīn-i ẓuhūr ve "Maẓlūm Melek" dimekle meşhūr olmış idi. Ẕāt-ı firişte-nihādı ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Mevlānā Caʿfer el-ʿİmādī ḫidmetlerinde ʿimād-ı ḫāne gibi ḳā'im ve teşrīfāt-ı ʿaliyyelerinden mülāzım olup evvelā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da İbrāhīm Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile Papasoğlı Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla "Ḳızılmuṣluḳ" dimekle maʿrūf ʿOs̱mānşāh Vālidesi Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḳaʿde'sinde merḥūm Meḥemmed Emīn-i Şirvānī yirine Caʿfer Aġa müderrisi olmış idi. Kemāl-i ṣalāḥ u diyāneti ve ʿiffet ü ṣıyāneti olmaġın firişte-misāl dāḫil-i ḥarem-serāy-ı cennetāsā-yı sulṭānī olmaġa erzānī görilüp seksan iki Muḥarrem'inde Sulṭān Selīm-i ḥalīm şeh-zādeleri taʿlīmi ile me'mūr olmış idi. Sene-i mezbūre Ramażān'ında cülūs-ı Murād Ḫānī vāḳiʿ olup şeh-zādeler murġān-ı cinān gibi dām-ı cüsmāndan āzāde ve fevc-i kebūter-i ḥarem mis̱āl evc-i ʿilliyyīne ruḫṣat-dāde olup[1] mübtelā-yı ḫıybet ü ḥırmān ve muntaẓır-ı iḥsān-ı şāh-ı cihān olmış idi. Seksan üç Ẕi'l-ḥicce'sinde Muʿīd-zāde Efendi maḥlūlinden ḳażā-yı Ḳuds-i Şerīf ile teşrīf olındı. Seksan beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Nişāncı-zāde yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsına terfīʿ olındı. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Bāḳī Efendi Mekke-i Mükerreme'den ʿazl olınup yirine naḳl ile tekrīm olınmış idi. Bu silsilede Medīne-i Münevvere Ṣarı Gürz-zāde'ye virilüp istiʿfā itmekle Şām'dan ʿAlī Efendi naḳl olındı. Anlar daḫı gitmeyüp ḳable vuṣūli'l-ḫaber Bāḳī[2] Efendi Mekke'de, bunlar Medīne'de ībḳā olındı. Sene-i mezbūre Şaʿbān'ında **[168b]** ʿazl olınup yirine biñ altun teraḳḳī ile Bāḳī Efendi naḳl olındı. Vaẓīfe-i ems̱āl ile müreffehü'l-ḥāl iken seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında intiḳāl eyledi.

1 94b SE
2 163a E

Merḥūm-ı merḳūm bāl-güşā-yı maʿāric-i ʿulūm, ṣāḥib-i aḫlāḳ-ı ḥamīde, faṣīḥü'l-lisān, ṣaḥīḥü'l-ʿaḳīde, ṣāḥib-i sekīne vü vaḳār, dīde-dūz-i ṣaḥā'if-i ittiʿāz ü iʿtibār, terk ü tecerrüde ṭālib, ʿālem-i envāra münceẕib, giriftār-ı nefs-i ẓalūm olduğından mağmūm, mir'āt-ı ḥāli ṣūret-nümā-yı inkisār-ı maẓlūm idi.

el-Mevlā Sinān (Esved Sinān)[1]

Vilāyet-i Bolı aʿmālinden ḳarīn-i ẓuhūr ve "Esved Sinān" dimekle meşhūr olmış idi. Ṭarīḳ-ı ʿilme sülūk ve ḥareket-i leng ü lūk idüp baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Ḳaṭʿ-ı merātib ve devr-i menāṣıb iderek ḳırḳdan munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan üç Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Aʿrec Seyyidī Çelebi yirine Ḳalender-ḫāne ḫāricine[2] ʿāric olmış idi. Seksan beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Seyrek-zāde yirine Orḫāniyye-i İznīḳ pāye iʿtibār olınup ibtidā bunlara tevcīh olındı. Seksan ṭoḳuz Şaʿbān'ında intiḳāl eyleyüp yiri Fenārī-zāde Maḥmūd Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ḥüsn-i sevād ile meşhūrdur.

el-Mevlā Bedrī ([Sirozī] Bedrī Çelebi)[3] {Bedrī}

Sirozīdür. İsmi Bedre'd-dīn Maḥmūd ve māh-ı bedr ile sī-rūz münāsebeti deñlü naẓmla muvāneseti meşhūd olmağın bu maḫlaṣ ile maʿrūf u maʿhūd idi. Taḥṣīl-i ʿilm ü maʿārif ve dil-i deryā-nişānın ẓarf-ı le'ālī-i ẓarā'if ü leṭā'if eyleyüp maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'ye vāṣıl ve devre-i mecālis-i efāżıl itmekle naẓar-ı iksīr-eẟerlerine nā'il olmış idi. Otuz aḳçe ile Murād Paşa Müderrisi Ayu[4]-zāde Muṣṭafā Çelebi'ye, baʿdehu ḳırḳla Pīrī Paşa Müderrisi Naḳīb Efendi'ye, baʿdehu Üsküdār Sulṭāniyyesi'nde Ḳaramanī Aḥmed Çelebi'ye uğrayup Anaṭolı ṣadāretinden müteḳāʿid Maʿlūl Emīr Efendi ḫidmetlerine intisāb ve intiḳāllerinde mülāzemetle sermāye-i şerefden iḥrāz-ı niṣāb ḳılmış idi. Baʿdehu diyār-ı Mıṣriyye'de ḳāżī vü ḥākim ve bilād-ı celīlede revnaḳ-efrūz-ı maḥākim olup cūd u seḫā ile şöhre-i şehr ü diyār ve gül-berg-rīz-i dīnār-ı ḫāliṣü'l-ʿayār olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan ṭoḳuz evāḫirinde Mıṣr'da intiḳāl eyledi.

---

1 Bu biyografi SE'de 94a'nın sayfa kenarında bulunmaktadır.
2 Ḳalender-ḫāne ḫāricine:- SE
3 94b SE
4 Ālev R1

Mevlānā-yı mezbūr feżā'il ü fevāżıl ile meşhūr, bereket-i cūd u seḫā ile idrārātı vāfir ve mihr-i dıraḫşān ü ebr-i bahārān gibi sīm ü zer-i dest-i mekārim-perveri mütenās̱ir, ehālī-i diyār-ı Mıṣriyye feşārī[1]-pesend olmaġla ḫūrşīd-i iştihārı maḥv-sāz-ı cemāl-i[2] māh-ı bedr ve bedre bedre altun beẕli ile bülend-ḳadr olmış idi.

el-Mevlā Meḥemmed bin Nūru'llāh *nevvera'llāhu merḳadehumā*
(Ḥażret-i[3] Aḫī-zāde Efendi)

"Nūru'llāh Efendi" dirler bir ḳāżī-i feżā'il-penāhuñ pertev-i şem'-i vücūdı ve nūr-ı nihāl-i ẕāt-ı mes'ūdıdur. Cedd-i māderīleri ebü'l-feżā'il-i vehbī vü müktesebī Muḥaşşī Aḫī Çelebi olmaġın Aḫī-zāde 'unvānı ile meşhūr ve ṣaḥīfe-i iştihārı ṭuġra-i ġarrā-yı i'tibār ile menşūrdur. Ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında naḫl-i zībende-ḫırām-ı ẕāt-ı bā-iḥtirāmı nişānde-i dest-i ṣun'-ı ilāhī ve ser-çeşme-i isti'dād-ı sa'ādetden şādāb-ı feyż-i nā-mütenāhī olup envā'-ı s̱imār-ı feżā'il ü ma'ārif ile girān-bār ve elvān-ı berg ü şāḫ-ı fevāżıl u 'avārifden naḫl-i sūr-ı sulṭānī gibi pür-iştihār olduḳda nesīm-i tevfīḳ-ı Rabbānī ile ḥareket[4] ve merāsim-i ṭarīḳ **[169a]** üzere mecālis-i ders ü taḥḳīḳa müdāvemet idüp " 'Arab Çelebi" dimekle ma'rūf Mevlānā Şemse'd-dīn ḫidmetlerinden istifāża-i leme'āt-ı 'irfān ve Ṣaḥn müderrislerinden 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi ve Emīr Gīsūdār dārü'l-ifādelerinde münāvele-i raḥīḳ-ı taḥḳīḳ u itḳān eyledükden ṣoñra mu'allim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayre'd-dīn Efendi mülāzemeti ile nā'il-i evvelīn-i emānī olmışlar idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Silivri'de Pīrī Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuz aḳçe ile Edrine'de Cāmi'-i 'Atīḳ Medresesi'ne müderris ve bünyān-ı ifādeyi mü'essis olup ṣīt-i iştihār-ı fażīleti ṣabā-güẕār ve ṣayyib-i midrār-i feyż-i terbiyeti revnaḳ-şiken-i ebr-i bahār olmaġın Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa Ḫayrabolı'da inşā itdügi dārü'l-ḫayr-ı cennetāsā ḳırḳ aḳçe ile bunlara i'ṭā olındı. Ṭoḳuz yüz altmış üç tārīḫinde Pīrī Re'īs yirine Medrese-i Ḫayre'd-dīn Paşa'da ferş-i seccāde-i ifāde idüp altmış altı Şevvāl'inde da'vā-yı meşrūṭiyyet ile selefleri i'āde olınup ṭullāb-ı 'ilmi ta'ṭīl-i żarūrī ile birḳaç gün āzāde itmişler idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine İznīḳ Süleymāniyyesi'ne nā'il, altmış yedi Ẕi'l-ḥic-

1 Fesārī E
2 - SE
3 - SE
4 163b E

ce'sinde Şeyẖī Efendi yirine Ṣaḥn'a vāṣıl oldılar. Ṭoḳuz yüz yetmiş Cemādiye'l-ūlā'sında Ebu's-su'ūd-zāde Aḥmed Çelebi merḥūm yirine Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed H̱ān Medresesi'nde miḥrāb-nişīn-i taḥḳīḳ u īḳān oldılar. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Ma'lūl-zāde Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsına sāye-i iclāl ṣaldılar. Yetmiş yedi Receb'inde Şeyẖī Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya ḥākim olup yetmiş sekiz Cemādiye'l-āẖire'sinde Ḳınalı-zāde 'Alī Efendi yirine Edrine ḳażāsında neşr-i merāḥim ḳılmışlar idi. Yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında Sulṭān Selīm H̱ān Edrine meştāsında iken Anaṭolı Ḳāżī'askeri 'Alī Efendi intiḳāl idüp mesned-efrūz-ı ṣadāret-i 'aliyye oldılar. Seksan bir Muḥarrem'inde vaẓīfe-i kāmile ile müteḳā'id olup Edrine'de ẖalefleri olan Ma'lūl-zāde Efendi taẖlīf olındı. Seksan üç Rebī'u'l-evvel'inde Ḳāżī-zāde Efendi[1] yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye żamīme-i revātib ḳılındı. Enfās-ı ṭayyibeleri ile mu'aṭṭar-sāz-ı meclis-i ḥadīs̱ ü tefsīr ve gülgūn-ı zebān ü kümeyt-i ẖāme-i çābük-'inān ile dü-esbe revān-ı vādī-i taḳrīr ü taḥrīr iken ṭoḳuz yüz seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḳa'de'sinüñ yigirmi dördünci güni yevm-i ẖamīsde ḳa'de-i āẖire-i muṣallāya ḳıyām ve taḥiyyāt[2] ü dürūd ile teveccüh-i dārü's-selām eylediler.

[Aẖī-zāde 'uḳbāya 'azm eyledi[3] (989)

tārīẖ-i vefātlarıdur[4].]

Aẖī Çelebi Mescidi ḥaẓīresinde mānend-i genc-i mahẕūn, mütevārī vü medfūndur.

'Allāme-i merḳūm āşinā-yı baḥrü'l-ġarā'ib-i 'ulūm, mürsele-bend-i ferā'id-i fevā'id, gevher-ṭırāz-ı ḳalā'idü'l-ıḳyān-ı ḳavā'id, deryā-yı güher-zā-yı feżā'il ü ma'ārif, feyyāż-ı ser-çeşme-i leṭā'if ü ẓarā'if, serī'ü'l-intiḳāl, bedī'ü'l-irticāl, mecmū'u'l-ẖaṣā'il, maṭbū'u'ş-şemā'il, muḥibb-i meşā'iẖ ü[5] ṣuleḥā, mürebbī-i ḳavābil ü 'ulemā[6], rükn-i rāsiẖ, 'alem-i şāmiẖ, erīb ü edīb, vaḳūr u mehīb, 'iffet ü nezāhetde bī-bedel, şehāmet **[169b]** ü ṣarāmetde ḍarbü'l-mes̱el, ḥükūmetde müsellem, ṣadāretde muḳaddem, saẖī vü kerīm, müşfiḳ ü raḥīm;

1 Taẖlīf//Efendi:- E
2 95a SE
3 اخی زاده عقبایه عزم ایلدی
4 Aẖī-zāde//vefātlarıdur, der-kenār R1, E
5 Meşā'iẖ ü:- SE
6 SE'de bu cümlede geçen " 'ulemā" ve "ṣuleḥā" kelimeleri yer değiştirmiştir.

Ṣoḥbeti mecma'-ı ekārim idi
Meclisi ḫırmen-i mekārim idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Ṣarı Gürz-zāde)

Peder-i ferḫunde-aḫteri zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan iḥrāz-ı ḳaṣabātu's-sabaḳ-ı feżā'il itmiş bir merd-i kāmil idi. Cedd-i emcedi Sulṭān Selīm-i Ḳadīm 'aṣrında Rūmili ṣadrına nā'il olan "Ṣarı Gürz" dimekle[1] ma'rūf mollā-yı pesendīde-ṭarzdur. Nihāl-i vücūd-ı mes'ūdı ḥadīḳa-i 'izz ü sa'ādetden ḳāmet-keşīde ve berg ü şāḫ-ı 'ilm ü edebi mertebe-i kemāle resīde olup 'ulemā-yı 'aṣruñ ābiş-ḫor-ı ma'ārifinden[2] şādāb ve ḥayyāż-ı riyāż-ı feżā'ilinden behre-yāb olduḳdan ṣoñra Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı müdāreseye 'āzim olup evvelā yigirmi aḳçe ile Beşikṭaş'da Yaḥyā Efendi Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Ḥācce Ḫātūn Medresesi'ne, ba'dehu otuzla Çekmece'de 'Abdu's-selām Medresesi'ne, ba'dehu ḳırḳla Burūsa'da Ḳapluca Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş altı Şevvāl'inde Mu'allim-zāde Maḥmūd Çelebi yirine Dāvud Paşa ḫāricine 'āric, seksan bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Deli Kerīm Çelebi[3] yirine Üçşerefeli pāyesi ile vāṣıl-ı şerefāt-ı ma'āric olup seksan üç Receb'inde Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām, māh-ı Şa'bān'da Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Şeh-zāde Medresesi ile taḥṣīl-i ḳām eyleyüp seksan altı Ẕi'l-ḳa'de'sinde selef-i sālifi Muṣṭafā Efendi yirine medāris-i Süleymāniyye'den birine vāṣıl, seksan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde isti'fā ve istiġnā iden ṣadāretden müteḳā'id Çivi-zāde Efendi yirine yetmiş aḳçe ile Edrine Selīmiyyesi'ne nā'il olmışlar idi. Seksan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Maẓlūm Melek yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsı ile rütbe-i cāhı vālā ve pāye-i iclāli a'lādan a'lā olmış iken bir aydan ṣoñra ḳıble-nümā-yı 'azīmeti taḥvīl ve selef-i sālifi Muṣṭafā Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā[4] ḳażāsına tebdīl olındı. Merḥūmuñ egerçi me'mūli mebẕūl ü maṣrūf ve rūy-ı teveccühi ḳıbletü'l-āmāl-i 'ālemden vechetü'l-iḳbāl-i ehl-i dünyāya ma'ṭūf ḳılındı. Lākin bu vaż'-ı dünyā-perestāne 'uḳalā-yı dūr-bīn yanında müstedrek ve kendülere nā-mübārek olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan senesi evā'ilinde vaḥşetgāh-ı

---

1 164a E
2 SE'de bu cümledeki "ma'ārifinden" ve "Feżā'ilinden" kelimeleri yer değiştirmiştir.
3 - R1, E
4 - E

bī-medār-ı dünyādan güẕār ve dārü'l-üns-i ḳudsi cā-yı ḳarār eyleyüp manṣıb-ı maḥlūle selefleri i'āde olındı.

Mevlānā-yı merḳūm ḳıdve-i 'ulemā-yı Rūm, 'ālim ü fāżıl, şāmil ü kāmil, çābük-süvār-ı meydān-ı 'ulūm-ı 'Arabiyye, ẖayyāl-i ẖayāl-engīz-i fünūn-ı edebiyye, ḥalīm ü selīm, kerīm ü fehīm, vaḳūr u ṣabūr, meşġūl-i bī-fütūr, laṭīf vü naẓīf, vücūd-ı şerīf idi.

Ās̱ār-ı 'ilmiyyesinden *Hidāye*'den *Kitāb-ı Ṣavm*'a ta'līḳası ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a ḳānūn-ı evvel ibtidāsından mebḥas̱-i isti'āreye müntehī olınca ḥāşiyesi ve *Şerḥ-i Mevāḳıf* ilāhiyyātı'na ḥāşiyesi vardur. Eslāf-ı üdebā ṭarzında *Risāle-i Ḳalemiyye*'si reşk-endāz-ı 'Arab-ı 'urebādur.

min-*Risāleti'l-kalemiyye*

لك الحمد يا من أنطق النون والقلم
بأوصافه جلّت عن النقص والعدم[1]

وأضحك من ثغرٍ طُروساً بصنعه
وأبكى بها عين اليراع [170a] من السقم

صلوة وتسليمٌ على الروضة التي
تعطّر من أنفاسها المسك في الشمَم

لقد أَنَّتِ الأقلامَ شوقُ بنانه
على أيد كُتَّابٍ من العرب والعجم

أَلَا وهو من عجائب الآفاق وغرائب الإتفاق، التي قلّما يوجد في بطون الأوراق، وهو شابٌّ حَسَن، ذو بلاغة ولَسَن، صبيحُ البهجة، فصيحُ اللهجة، جميل الخدّ، مَحاسنه خارج عن الحدّ، علا على منابر الأصابع خطيباً، وأطلق لسانَه فى ميادين الطُرُوس أديباً، نبيٌّ كاملُ الشِيَم، ناسخُ كتبِ الأُمَم، آدمُ تَلَقّى من ربّه كلماتٍ، وهو وليّه يُخرجه من الظلماتِ، أو ذو النونِ الْتَقَمَه حُ و تٌ فَ مُ هُ مَ فْ تُ و حٌ، [2]فنُبذ بالعراء وهو سقيمٌ، أو أيوبُ يصبر على الدُودَة وهو مجروحٌ، مع أنه على خدمة ربّه[3] مقيمٌ، أو يوسفُ أُرسِل مع إخوته يَرْتَع ويلبع،

1 كذا في هامش E «بأمر جرى في اللوح من مقتضى الحكم، نخ»

2 164b E

3 كذا في جميع النسخ، لكن الظاهر «باريه»، كما في النسخة المنقولة ضمن ذيل الشقائق لعلي بن بالي. ويلزمنا التنبيه على أن الرسالة ليست منسوخة بتمامها في أيّ من الذيلين ، بل كلٌّ أخذ ما يعجبه، غير متفقين في ما أخذا أوتركا. (لمصححه.)

وقد أُلقِيَ في غيابة الجب فيا له من عجب، نِحريرٌ قادر على التحرير، مرشد كامل في التعبير، فَانٍ في مشاهدة الحَضَرات الخَمْس، لا يُسمَع منه إلّا الهَمْس، لا يخطو خطوةً إلّايتبعه أصحابه، ويجتمع عليه أحبابه، إذا جلس على كرسيّ المحبرة للعِظة والتذكير، وشرع في الزبر والكتاب المنير، يقول ربّ اشرح لي صدري ويسّر لي أمري، واحلل عقدة من لساني يفقهوا قولي، مهندسٌ يرسم الأشكال لتأسيس الحكمة، منجّمٌ يرقم أحكام الخط التقويمي بما وجد فى رصد الحِبر بجُلّ الهمّة، لا يُدرَك فنٌّ إلّا وله فيه قدمٌ راسخ، ولا يُسمَع قولٌ إلّا وهو له ناسخ، فكأنّه ليس من نسل البشر، وحقيقٌ لأن يُدعى بالعقل الحادي عشر، وهو أبو المفاخر، وكان ينعقد عليه الخناصر، سيّاحُ البحر والبرّ، وصل إلى الظلمات كإسكندر، لا يأبى في الخميس من تخطّى الصفوف، [1]ولا يفارق السجودَ والعكوفَ، محفوف بصنوف الفَقْر والكَآبة، مسكينٌ لايجد ما به يصير رطبُ اللسانِ لولا الكتابة، قُوتُه كسب يمينه وسكب جبينه، يقبّل شفاه الكُؤس ويتطرّب في ميادين الطُروس، قد صار مهزولاً بإدمان القهوة، بتحليل الرطوبات البدنية ولكنه لا يخلو من النشوّة، ماشٍ جَوَّابٌ، يتكلّم على قدمٍ ألفَ جوابٍ، شيخٌ لكنّه قد يخضب لحيته وقد ينتفض، وأخرى يحلِق خدّيه كعلج متعنّف، متشمّر عن ساق الجدّ، كيف وقد سُلِّط عليه الأحدب المُجِدّ، وهو أعرجُ، لكنّه لِمعراج الكمال أعرجَ، فإن عَثَر لا يُلام إذ ليس على الأعرج حرج، عبدٌ مقطوع للكتابة، له سعاية في أداء نُحُوبه بالمشقة والكَآبة، وهو في أصله رقيق، لكنه للتحرير حقيق، وكأنّ سيّده كان جافياً، حيث يستخدمه مغلولاً وحافياً، شاهد في الدنيا خطّ رأسه، وصابر على مايمرّ عليه من بأسه.[2]

---

1 95b SE

2 "Ey hokkayı konuşturan Allah'ım, sana hamd olsun. O, üstün özellikleriyle yokluktan ve eksiklikten münezzehtir. Eşsiz sanatıyla kağıtları nakşedenleri güldürmüştür. Nice kalemin gözlerini hastalıktan dolayı ağlatmıştır. Salât ve selâm, bahçesinden burunlara misk kokuları saçılan Peygamber'imize olsun. Sen kalemsin. Onun parmakları Arap ve Acem pek çok kâtibin ellerinde coşmuştur. O, ötelerden gelen, hayranlık uyandıran bir şeydir. Vuslatın nadir örneklerinden biridir. Kağıtların ortasında bulunduğunda eşsiz belağat sahibi bir gençtir. Parlak bir lehçeye sahiptir. Yanakları güzeldir. Onun güzellikleri eşsizdir. Parmakların minberlerinde yükselen bir hatiptir o. Onun dili kağıtların meydanında bir edip olarak konuşup durmaktadır. Üstün özelliklere sahip ve önceki ümmetlerin kitabını nesheden kâmil bir nebîdir o. Rabb'inden kelimeler alan Âdem (as.)'dır. Onu karanlıklardan çıkaracak hiçbir güç yoktur. Balıkların yutup sonra bir boşluğa fırlattığı Yunus (as.)'dır o. Hastalıklara mübtela olmuş, yaralarından kurtların fışkırdığı, buna rağmen Rabb'inin hizmetinde olan Eyyub (as.)'dır o. Kardeşleriyle birlikte oynasın ve eğlensin diye gönderilen; fakat kuyuya atılan Yusuf (as.)'dır o. Pek çok şeye gücü yeten bilge biridir o. Rüya tabir etmede kābil bir mürşittir. Farklı müşahede konumlarında ondan ancak fısıltı işitilir. Bir adım attığında mutlaka dostları onu takip eder. Kürsünün üzerine oturup vaaz ve nasihate başladığında sevenleri onun yanında toplanır. Kutsal kitaplardan anlatmaya başlar. Ve şöyle der: Rabbim, gögsüme genişlik ver; işimi kolaylaştır. Dilimdeki bağı çöz ki böylece sözümü anlasınlar (Kur'ân-ı Kerîm, Tâhâ Sûresi, 20/ 25-28). Hikmet binasını tesis etmek için farklı şekiller resmeden bir mühendistir o. Himmet dağlarında yaptığı gözlemler sonucu elde ettiği verileri takvime ve zamana dair hükümler hâlinde kaydeden bir müneccimdir. İdrak edilen her ilim dalında mutlaka onun köklü bilgisi vardır. Dinlenilen her sözü mutlaka o, kağıda dökmüştür. Sanki o, insan soyundan değildir. Üst düzey bir akılla iddiasını ortaya koyanlar için algılanacak bir hakikattır o. Bütün övgülerin babasıdır. Karanın ve denizin seyyahıdır. İnsanların üzerinde söz birliği ettiği biridir. Karanlıklara kadar ulaşan, büyük

el-Mevlā ʿAbdu'l-vāsiʿ (ʿAbdu'l-vāsiʿ Çelebi)

Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmuñ ḥafīdi ve maḫdūmları Meḥemmed Efendi'nüñ maḫdūm-ı reşīdidür. Pederleri intiḳālinde cedd-i emcedleri terbiyetine maẓhar ve ḫizāne-i ḥıżānesinde firūzende-gevher olup vāṣıl-ı rütbe-i istiʿdād ve cedd-i kerīmlerinden mülāzemetle ber-murād olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ikrāmen li-ceddihi'l-kerīm birāder-i mihteri ʿAbdu'l-kerīm Çelebi yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa ile tekrīm olınup yetmiş yedi Ṣafer'inde birāderlerine iḳtifā idüp Ḥażret-i Eyyūb pāyesine pīrāye **[170b]** ṣalmışlar idi. Yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde Kepenekci-zāde Süleymān Çelebi yirine vāṣıl-ı Ṣaḥn-ı S̱emān olup seksan bir Ṣafer'inde Zekeriyyā Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm'e gelüp sene-i mezbūre Şevvāl'inde birāderleri icābet-i daʿvet-i dergāh-ı mucībü'd-daʿvāt itmekle maḥlūl olan Süleymāniyye ile taṭyīb olındılar. Ol ḥāl üzere iken Ebu's-suʿūd Efendi merḥūm irtiḥāl eyleyüp raḫş-ı sebük-seyr-i iḳbāli pey-kerde-i seng-i idbār olmaġın yedi sene miḳdārı ol medresede ḳarār itmişler idi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Ṣarı Gürz-zāde yirine Edrine Selīmiyyesi'ne naḳl olınup şemʿ-i nā-pāydār-ı iḳbāli āḫirīn-i şuʿle-i şemʿdān gibi raḫşān olmış idi. Ṭoḳsan Rebīʿu'l-evvel'inde devre-i pergār-ı ʿömri temām ve dāḫil-i ḥaẓīre-i dārü's-selām olup ʿamm-i kerīmleri Muṣṭafā Efendi medrese-i maḥlūleye isāle-i zülāl-i taḥḳīḳ itdiler.

Maḫdūm-ı merḳūm nihāl-i nev-bāve-i dār-ı ʿulūm[1], keṯīrü't-telaṭṭuf, maṭrūḥu't-tekellüf, mecmūʿa-i ḫoş-ḳıṭʿa-i feżā'il ü ʿirfān, ḥüsn-i ḫaṭṭla ḫāme gibi müşārün-ileyh bi'l-benān, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-aʿrāḳ, maḫdūm-ı celīl ve şābb-ı cemīl idi.

---

bir ordu içerisinde safları yarıp geçmekten geri durmayan İskender gibidir. Secdeden ve itikaftan bir an bile ayrı durmaz. Fakir ve miskin kisvesine bürünmüş, onlarla olan biridir o. Onunla olan, dilinde ıslaklık bulamaz. Eğer yazının kuvveti olmasaydı sağ eli kazanır, alnından dökülür giderdi her şey. Şifa dolu bardakları kabul eder o. Kağıtların ortasında neşeyle dolanır. Kahve tiryakiliğinden dolayı bedenin fazlaca sıvıyla çözülmesi sonucu zayıflar. Fakat yine de neşesinden bir şey kaybetmez. Ve bin cevaba bedel bir cevabı dillendirecek kadar zindedir. Yaşlı biridir, fakat sakalları kınalıdır. Bazen yolunur, bazen de traş edilir. Sanki ciddiyetten uzak, itici, kaba bir hâle gelir. Şerefli bir kamburluk ona musallat olmuştur. Topaldır; fakat kemâle çıkaran bir merdivendir o. Bazen tökezlese de sıkıntı yoktur. Çünkü topala herhangi bir güçlük yoktur. Yazı için kesilmiş bir köledir o. İşini meşakkatle ve zorluk içerisinde yapma hususunda ciddi bir gayreti vardır onun. Aslında iyi bir dosttur o. Fakat gerçekte yazı için vardır. Onun efendisi sert biridir. Zira onu bağlı, çıplak görünür bir hâlde kullanır. Dünyada başta olmak onun nasibidir. Ve başına gelen sıkıntılar devam ettiği sürece de sabırlıdır."

1 165a E

el-Mevlā Pīr Meḥemmed (ʿAzmī Efendi) {ʿAzmī}

Defterdār Pīr Aḥmed Çelebi'nüñ fez̲lek-i defter-i āmāli ve icmāl-i rūz-nā-me-i aʿmār u ḥāṣıl-ı muḥāsebāt-ı aʿmāli olan ṣufūf-ı baḥs̲ u cidālüñ elif mis̲āl nīze-güz̲ār-ı rezmi ve ḥalbe-i taḥrīrüñ ḫāme-kirdār-ı ḥalḳa-rübā-yı cezmi, mevlānā el-fāżıl ʿAzmī Efendi'dür. Menbet-i kerīm-i kirām, ḥadīḳa-i enīḳa-i Ḳosṭanṭıniyye ḫākinden ruḫṣat-yāfte-i ḫırām olup ʿulemā-yı ʿiẓām ḫidmetlerinde ḳıyām ve zülāl-i terbiyetlerinden taḥṣīl-i kām itdükden ṣoñra Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi'nüñ ḳand-ı muʿād-ı ifādelerine müdāvim ve ḫidmet-i ʿaliyye-i iʿādelerinden mülāzım olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Rodoscuḳ'da Rüstem Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn, baʿdehu māh-ı iḳbāli teraḳḳī ile vāṣıl-ı s̲ülüs̲īn olmış idi. Altmış sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde ḳırḳ aḳçe ile ʿİvaż Efendi yirine İstanbul'da olan Rüstem Paşa'ya naḳl olınmış iken sene-i mezbūre dāḫilinde medrese-i Efḍaliyye'ye tebdīl olınup yirine Meḥemmed Paşa ḫᵛācesi Mevlānā Maḥmūd-ı Bosnevī taḥvīl olınmış idi. Baʿdehu elli aḳçe ile Beşikṭaş'da vāḳiʿ Sinān Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmışlar idi. Seksan iki Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳāżī-zāde Efendi ferāġından Edrine Dārü'l-ḥadīs̲i'ne terfīʿ olınup seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde Mollā-zāde Efendi[1] yirine Ṣaḥn'a gelmişler idi. Ol ḫilālde cezīre-i Ḳıbrıs teftīşine me'mūr ve ol fetḥ-i cedīdüñ taḥrīr-i vücūh-ı cibāyātında saʿyı meşkūr olup seksan yedi Rebīʿu'l-āḫir'inde Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi maḥlūlinden Süleymāniyye Medresesi'nde ḥalḳa-beste-i ifāde olmışlar idi. Seksan sekiz Şevvāl'inde Şeh-zāde Meḥemmed Ḫān'uñ muʿallimi Ḥaydar Efendi intiḳāl idüp üstād-ı nevīn-i nev-āyīn oldılar. İki sene miḳdārı ḫāk-i pāylarına isāle-i zülāl-i fażl ü ḥikmet ve dāḫil-i ḥarem-serāy-ı sulṭānīde ol nihāl-i bāġ-ı saʿādeti terbiyet idüp ṭoḳuz yüz ṭoḳsan tārīḫinde vāḳiʿ sūr-ı sulṭānī ve ceşn-i İlḫānī ki ʿunvān-ı dīvān-ı ʿizz ü şevket ve tārīḫ-i cemʿiyyet-i baḫt u devlet;

Beyt Āġāze-i devr-i ḫoş-terāne **[171a]**
Eyyām-ı ʿarūsī-ı zemāne

olup naḫl-i pīrā-yı sünnet-i Muḥāmmediye;

Mıṣrāʿ Şerīʿat kesdügi parmaḳ aġrımaz

---

1 - SE

mażmūnı ile tesliyet ve cāme-ḫāne-i salṭanatdan ol nihāl-i pīrāste ārāste-i şuḳḳa-i imāret ḳılınduḳda ṣāḥibü't-terceme medār-ı pergār-ı ḥaşmet-i vāfire ve dā'ire-nişīn-i s̱ervet-i mütekās̱ire olup muntaẓır-ı devlet-i şeh-zāde-i nev-res ve zemzeme-senc-i [1]لابد للزمان أن يتنفس olmaġla ġonce-i nīm-ḫīz-i nev-şüküfte mis̱āl derūnı pür-berg-i ümmīd ü āmāl iken sene-i mezbūre Receb'inde ṭa'ne-i ṭā'ūn ol cem'iyyeti perīşān idüp yirine Nevālī Efendi ḫᵛāce-i şeh-zāde-i[2] 'ālī-şān olmış idi.

Mıṣrā' 'Azmī dār-ı 'alāya 'azm itdi[3] (990)

tārīḫ-i intiḳālidür.

[Taḥrīr-i menāḳıb es̱nāsında lā'iḥa-i żamīr-i kātib oldı.

Tārīḫ Niẓām-ı sübḥa-i 'ömri irüp encāma ḫatm oldı
Anuñ-çün maḳṭa'-ı eyyāmına tārīḫ "naẓm"[4] oldı[5]]

Ḥażret-i Eyyūb-ı Enṣārī ḳurbında ḫāk-i 'ıṭrnāk ile mütevārīdür.

Mollā-yı merḳūm zer-dūz-i naḳş-ı ḫayāl-i 'ulūm, naḫl-i pür-s̱imār-ı[6] fażl ü 'irfān, şem'-i fā'iżü'l-envār-ı taḥḳīk u īḳān, ḥulvu'l-muḥāvere, laṭīfü'l-mücāvere, ḫoş-ṭab' u ḫoş-ṣoḥbet, mā'il-i telaṭṭuf u[7] muḫālaṭa vü 'işret, ḥalīm ü selīm, saḫī vü kerīm, her vādīde müsellem, melek-ḫiṣāl ādem idi.

Ās̱ār-ı dil-güşālarından "*Mekārimü'l-aḫlāḳ*" nām kitābları meşhūr-ı[8] āfāḳdur ve Ḫᵛāce Muḥammed-i 'Aṣṣār'uñ *Mihr ü Müşterī*'sini terceme itmişlerdür. Biñ beyt miḳdārı olmış iken ba'ż-ı alā'iḳ 'ā'iḳ olup nā-temām ḳalmışdur. Ba'dehu maḫdūm-ı mükerremleri Ḥāletī Efendi beş yüz beyt żamīme idüp terk itdiler. Ḥaḳḳā ki şi'r ü inşāsı selīs ü hemvār, mes̱nevīsinüñ her beyti müfred-i rūzgārdur.

Evvel-i *Kitāb-ı Mihr ü Müşterī*

Cenāb-ı şāh-ı vālā-rütbe-i 'ışḳ
Ki nāmına oḳundı ḫuṭbe-i 'ışḳ

---

1 "Zamanın soluk alması gerekir."
2 ḫᵛāce-i şeh-zāde-i:şeh-zāde-i ḫᵛāce-i SE
3 عزمی دار علایه عزم ایتدی
4 نظم
5 Taḥrīr//oldı:- SE; der-kenār R1, E
6 96a SE
7 Telaṭṭuf u:- E, SE
8 165b E ("Meşhūr" kelimesi mükerrer yazılmıştır.)

Ġamına mihr ḳızġın müşterīdür
Ḳamu ins ü perī fermān-beridür

Bu ʿışḳuñ bī-tereddüd bī-tekellüf
Ḳulı ḳurbānı İsmāʿīl ü Yūsuf

Ġazeliyyātından Berceste[1] Ebyāt

O Rūmī dil-berüñ iy dil dilinde ṣanma var lüknet
Murādınca dili dönmez dehānı tengdür ġāyet

[Ve lehu] Yürek oynamamaġa ʿarż-ı cemāl eylese yār
Gel e inṣāf it elüñ gögsüñe ḳo çāre mi vār

[Ve lehu] Rūzgār itdi ḳapuñdan ten-i ḫākimüzi dūr
Saʿyımuz oldı işigüñde hebā-yı menṣūr

[Ve lehu] Ḫalīlüm sūz-ı ʿışḳı āteş-i ʿışḳa düşenden ṣor
Bir oddan pīrehendür anı başından geçenden ṣor

[Ve lehu] Ṭolmadın ḫum-ḫānesi dehrüñ mey-i gül-gūn-ıla
Paṣlanurdı ḫancerüñ cānā[2] dil-i[3] pür-ḫūnıla

el-Mevlā Meḥemmed bin ʿAlā'e'd-dīn el-Mekkī en-Nehrevānī el-Ḳādirī el-Ḫaraḳānī (Ḳuṭbu'd-dīn el-Mekkī) {Ḳuṭbī}

Mekke-i Mükerreme ve aḳṭār-ı Ḥicāziyye'de müfti'l-enām ve "Ḳuṭb-ı Mekkī" dimekle benāmdur. ʿUlemā-yı ʿArab ḫidmetinde taḥṣīl-i ʿilm ü edeb itdükden ṣoñra taḥrīk-i bāl-i seyāḥat ve pergār-ı pā-yı[4] himmet ile ṣaḥīfe-i zemīni mesāḥat idüp māh-ı cihān-tāb gibi seyrinde taḥṣīl-i kemāl ve miṣāl-i Yūsuf-ı Kenʿānī bereket-i ʿizzet ile iḥrāz-ı derece-i ʿizz ü iḳbāl itmiş idi. Her güşede ki bir ehl-i kemāl işitdi, āb-ı zülāl gibi pāyına rūy-māl idüp sāye-i ʿināyetinde

1 Ceste SE
2 Cān R1
3 Dili SE
4 Pergār-ı pā-yı:bād-pā-yı SE

maẓhar-ı nuḳūş-i ʿilm ü ʿirfān oldı ve ḳanḳı diyārda ki bir fāżıl-ı celīlü'l-ās̱ār ḫaberin aldı, āyinevār nişānde-i pīşgāh-ı iḳbāli olup nigār-ḫāne-i ḥāfıẓasınuñ pertevin aldı. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ üç tārīḫinde dārü'l-mülk-i İstanbul'a gelüp *Şevāhid-i Telḫīṣ* şāriḥi Şerīf-i ʿAbbāsī meclisine müdāvemet ve fünūn-ı nāfiʿa iḳrā'ına aḫẕ-ı tāmme-i[1] icāzet eylemiş idi. Altmış beş senesinde **[171b]** bir defʿa daḫı medīne-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḥaṭṭ-ı raḥl-i müsāferet eyleyüp ʿulemā-yı Rūm ile mübāḥas̱e-i ʿulūm ve muḥāvere-i nevādir-i manṭūḳ u mefhūm eyledükde mecmūʿ-ı erbāb-ı fażīlet, ʿulüvv-i rütbe-i istiḥḳāḳına şehādet itmegin Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretleri Mekke-i Mükerreme'de inşā buyurduḳları medāris-i erbaʿanuñ biri yetmiş aḳçe ile bunlara ʿināyet ve iʿtibār-ı rütbe-i mevleviyyet olınmış idi. Ol buḳʿa-i mübārekede ʿilm ü ʿibādete şedīdü'l-iştiġāl ve iftā vü ifāde ile sübḥa-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan senesinüñ evā'ilinde sinn-i şerīfi seksana ḳarīb olduḳda icābet-i daʿvet-i dergāh-ı Mucīb eyledi.

Merḥūm-ı merḳūm ḳuṭb-ı dā'ire-i ʿulūm, baḥrü'l-ġarā'ib-i ʿArabiyyetüñ ġavvāṣ-ı gevheri, vādī-i fünūn-ı edebiyyenüñ rū-şināṣ-ı medḫal u maʿberi, elsine-i kes̱īrede mānend-i sūsen-i deh-zebān raṭbu'l-lisān ve semt-i şiʿr ü inşāda mis̱āl-i kilk-i serīʿül-beyān müşārün-ileyh bi'l-benān, riyā vü ḫuşūnetden mütecānib, kerīmü't-ṭabʿ u leyyinü'l-cānib[2], nādiresi ḫūb, ḥüsn-i taʿbīr ile maḥbūbu'l-ḳulūb idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden ḥadīs̱-i şerīfde "*Cāmiʿ* " nām te'līfi mānend-i rüste-i ḳandīl-i lāmiʿ, zīver-i maḥāfil ü mecāmiʿdür. *Kütüb-i Sitte*'yi cemʿ u tertīb[3] ve aḥsen-i vech üzere tensīḳ ü tehẕīb itmişdür. Dört cildde *Ṭabaḳāt-ı Ḥanefiyye* cemʿ itmişdür. Muḥīṭ u kāmil tārīḫdür ve tārīḫ-i Mekke yazmışdur. *el-İʿlām bi-Aʿlāmi Beledi'llāhi'l-ḥarām* tesmiye itmişdür ve tārīḫ-i Yemen imlā idüp *el-Berḳu'l-Yemānī fī Fetḥi'l-ʿOs̱mānī* ismi ile müsemmā ḳılmışdur. "Ḳuṭbī" maḫlaṣı ile Fārisī eşʿārı ve lisān-ı ʿArabīde muʿammā ve luġaz ṭarzında güftārı vardur. Ḥükkām ü vülāt-i eṭrāfla mürāselātı ve ʿulemā vü eşrāfla mükātebātı, zīver-i ṣaḥā'if ü defātir ve naḳl-i mecālis-i ekābir ü aṣāġırdur. Cümleden Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi Şām ḳāżīsi iken irsāl eyledügi ebyāt ve cevāb-ı ṭurfe-nikāt, tertīb üzere taḥrīr ü is̱bāt olındı:

---

1 Aḫẕ-ı tāmme-i:aḫẕ-nāme-i SE
2 Kerīmü't//cānib:- SE
3 166a E

'Alī Efendi

سلام حكى بالميم عيناً معينةً
يروّي رياض الحبّ بالسلسل العذب

على ماجدٍ ماحدّ مقول قائل
ثناه وإن أربى على الصارم العضب

يدور عليه المدح من كل جانب
كمنطقة الأفلاك دارت على القطب

عسى دعوة من عنده مستجابة
تبدّل بعدي من حجاز إلى القرب

مقيم لكم ماطاف بالبيت طائف
عليّ على الإخلاص والصدق والحب[1]

Ḳuṭbu'd-dīn

ومن عجب نظم من الروم قد أتى
بلاغته أعيت جهابذة العرب

وصاحبه مامرّ يوما بذي طوى
ولا الملتجا والأخشبين[2] ولا الهضب

ولكنّه من نظم من فاق عصرَه
ذكاءً وفضلاً بالغريزة والكسب

فصيح بليغ لوذعيّ مفوّه
إذا قال لم يترك مقالا لذي لبّ

قصدتم بهذا العبد حوز ولاية
فكاتبتموه وهو رقّ لكم حسب

---

1 "Selam olsun. Mim (م) harfiyle belli bir kaynaktan anlatmaya başladı. Sanki tatlı bir pınarla sevgi bahçelerini suluyor. Değerli biri hakkında son derece keskin ifadeler kullandılar. Onu övdüler. Fakat övgüleri keskin bir kılıçtan bile öteye geçti. Onun hakkında kutbun üzerinde dönen gezegenler gibi her yönden övgüler gelir. Ondan gelen her dua karşılık bulur. Benden sonra o dua Hicaz'dan daha yakınlara ulaşır. Ka'be tavaf edildiği sürece sizin ikametiniz devam etsin. Ali Efendi'nin de ihlas, doğruluk ve sevgi üzerinde hâli devam etsin."

2 الأخشبان: جبلان في مكة، جبل أبي قبيس وجبل قعيقعان

سلبتم فؤادي واصطباري وسلوتي[1]
كأنكم الأعراب في سنّة النهب

وإنّي على عهد المحبّة ثابت
فهل ممكن غير الثبات على القطب[2]

Zebād ḥaḳḳında olan fetvāsıdur ki īrād olındı:

ما قولكم في الطيب الذي يقال له الزَبَادُ يؤخذ من حيوانٍ في شكل الهِرّة موجود بأيدي الناس يجتمع في حَوَالَيْ سُرَّته فيجمع منه، هل حكمه حكم العرق والفضلات ممّا لا يؤكل لحمه فيكون نجساً، أم لا فيكون طاهراً، وهل تعرَّضَ **[172a]** أحدٌ من علماء الحنفية لذلك أم لا؟ **فأجيب**: الحمد لله، لَمْ أَرَ أحداً تعرّض له من مشاهير العلماء غيرَ الشيخ كمال الدين بن الهمام في شرحه على الهداية، فلم يطنب. **وصورة ماقاله**: «وذاكرت بعض الإخوان من المغاربة في الزباد فقلت يقال أنه عرق حيوان محرّم الأكل، فقال: ما يحيله الطبع إلى صلاحٍ كالطيبة يخرج عن النجاسة، كالمسك»، **انتهى**. ووقع بين علماء الهند في أوائل القرن التاسع خلافٌ ونزاعٌ في ذلك، وأفتى **القاضي شهاب الدين الهندي شارح الكافيه** بطهارته، وألَّف فيه رسالةً سمّاها «نشر الطيب في إطابة بعض ما به التطييب»، وردَّ عليه في زمانه بعضُ أقرانه، فوَقف بعضُ تلامذة القاضي المذكور على ذلك الردّ فردَّه، وكلٌ من ذلك قد أفرد برسالةٍ، لم أقِف إلّا على رسالة القاضي شهاب الدين المسماة بنشر الطيب، وهي بالفارسية. وملخص ما جنح إليه في طهارته أنه **قال**:

«إعلم طيّب الله عيشك أن الزباد عطر ينشأ بين جِلدَتين في حَوَالَيْ ذَنَبِ سِنَّوْرٍ بَرّيّ، وهما غير السبيلين، وليس ذلك مَخرج البول والمنيّ والغائط. فيحتمل أن يكون ذلك من رطوبةٍ هوائيّةٍ تخلّلت بين الجلدتين المذكورتين، كما يوجد في قُلْفَة الصبيّ الغير المختون رطوبةٌ بيضاءُ، إذ الهواء حارّ رطب بالطبع، فإذا تكاثفت وازداد الرطوبة الهوائية انقلبت إلى المائية، وطبخته الحرارة فيحدث الزباد. ويحتمل أن يكون عرقاً ينشأ من جسد السِنَّوْر المذكور. **قال في كتاب طبائع الحيوان**: «ومن السنانير سِنَّور يقال له الزَباد وتسمّيه الهند سِنَّور المِسْك،

1 96b SE

2 "Rum diyarından öyle ilginç bir şiir geldi ki o şiirin belağati Arapların üstatlarını bile yordu, bitkin bıraktı. O şiirin sahibi bir gün Tuva Vadisi'ne uğradı. Ne bir tümsek, ne bir düzlük, ne de sığınacak bir yer buldu. Fakat o, çalışıp çabalamaya ilaveten, tam bir zeka ürünü olan, dönemini aşacak bir şiir söyledi. O, son derece fasih, belağatli ve etkili konuşan biridir. O, bir söz söylediğinde akıl sahibi hiç kimseye söylenecek söz bırakmaz. Bu kul ile velayet sahibi olan birini kastettiniz. Onunla mükâtebe yaptığınızda size bağlı, soylu biridir. Kalbimi, sabrımı ve neşemi çekip aldınız. Sanki onlar yağma zamanındaki bedeviler gibidirler. Ama ben, sevgi ikliminde durmaya devam edeceğim. Kutuplarda olan birisi için sabit-kadem olmaktan başka bir şey mümkün müdür?"

وهو في الشكل والصورة مثل هذه السنانير، إلا أن رائحة المسك [1]تفوح منه، وإذا تُفُقِّدَ أَرْفاغُه ومَغابِنُه وخَواصِرُه وُجد فيها رطوبةٌ يحكّ عنها فتكون لها رائحةُ المسك الزكيّ، وهو عزيز الوجود. **قال ابن بختيشوع**: شاهدت ببغداد في سنة ثمان وأربعمائة زبادة أُحْضِرَت من الحجاز لفخر الملك، وهو سِنَّورٌ أنمرُ كبير الخلقة في جلده خُصْلَةُ خِزٍّ ينفتح وينضمّ، صلب المسّ على هيئة قانصة الديك يجتمع فيه عرق يشبه عرق الفرس إذا حَمِيَ بالجَرْي والكَدِّ، وإذا تكامل اجتماعه قَلِقَ أو دَارَ في القفص فيعلم الذى يخدمه أنه يحتاج إلى أن يؤخذ منه ذلك العرق، ويجمعه، فيكون له رايحة طيبة، ويقال أنه بالحجاز أطيب منه بالعراق»، **انتهى**. فاذا قلنا أنها رطوبة هوائية تخللت في الجلدتين فلا كلام في طهارته، ولا يُنَجِّسه اتصاله ببدن السِنَّور. **قال في التاتارخانية**: «إذا غسل رجليه ومَشَى على أرضٍ نجسة حافياً فابْتَلَّ الأرض من بلل رجله واسودّ وجه الأرض لكن لم يظهر أثر الأرض في رجله، جازت صلاته. وإن كان بلل الماء في الرجل كثيراً حتى صار وجه الأرض طيناً ثم أصاب الطين رجله، لايجوز صلاته. وفي حواشي الكنز: إذا وقع عينُ الكلب أو الخنزير في البئر ولم يصبها بلل من فيه وخرج حيّاً لا يتنجس الماء، وإن وصل جلده إليه»، **انتهى**. وهذا صريح في أن الرطبَ الطاهرَ إذا لاَقَى نجسا [لم يتنجس] ما لم يداخِلْه شيءٌ من أجزاء النجس أو يلصَقْ به. وإذا قلنا أن الزباد عرق هذا الحيوان كما نقل عن بختيشوع، كان مختلَفاً في طهارته لأنّ السِنَّور البرّيّ من السباع فيكون عرقه نجساً عند أبي حنيفة، طاهراً عند الشافعي. لكن حيث لم ينقل عن أبى حنيفة نصّ صريح في نجاسة الزباد، أمكن الحكم بطهارته؛ استحساناً لتعامُلِ الناس، إذ الخاص والعام في سائر بلاد الروم يعدّونه من كرائم الأموال ويتعاملون فيه بيعاً وشراءً واستعمالاً وإهداءً، والقضاة في سائر أقاليم الإسلام يستمعون الدعاوي والبينات فيه وفي قيمته وأثمانه من غير نكير، [2]وهذا إجماعٌ **[172b]** عمليٌّ كالاستصناع؛ أو استحساناً لقوله عليه السلام «حبّب إليّ من دنياكم ثلثٌ، الطيب والنساء»، ولا شك أنّ لفظ الطيب اسمُ جنسٍ شاملٌ لجميع أفراده وهذا فرد منه، ولا يكون شيءٌ من النجس محبّبا إليه عليه السلام؛ أو استحساناً بقياسٍ خفيّ، لأن النجس يصير طاهرا بالتبدّل والتحوّل والانقلاب، كالخمر إذا تخلّل والدم إذا صار مسكاً، و هكذا إذا انقلب عرق هذه الدابة من الاستقذار إلى الاستطابة صار طاهراً. ولو سلمنا القول بنجاسته على أصل أبي حنيفة فهو أمرٌ مجتهَدٌ فيه مختلَف بين العلماء، إذا استعمله القضاة وحكموا بجواز بيعه كان طاهراً، لأن تجويز القضاة حكم في الحسبيات والحكم في المسئلة المختلف فيها يصيّرها مجمعا عليها، فلم يبق اشتباه في جواز استعمال الزباد»، **انتهى**، القاضي شهاب الدين رحمه الله.

و لم أَجِدْ نصّاً من علمائنا في هذه المسئلة، وكفى بهذا الرجل العالم قدوةً في القول بطهارة الزباد. وكلام العلّامة ابن الهمام مساعد على ذلك في الجملة، فاختر لنفسك ما

1 166b E
2 97a SE

يحلو، والله تعالى أعلم بالصواب. حرره مولانا قطب الدين الحنفي ابن علاء الدين الحنفي المفتي في مكة شرفها الله تعالى، وقع الفراغ من كتابته في الليلة الثامن والعشرين من رجب سنة ثمان وخمسين وتسعمائة في مكة شرفها الله تعالى.[1]

---

1 "Kedi şeklindeki bir hayvandan elde edilen, zebad adı verilen, insanların elinde bulundurduğu, sakladığı koku hakkındaki görüşleriniz nedir? Bu kokunun hükmü, eti yenmeyen hayvanların artıkları ve teri gibi midir? Bu koku temiz (helâl) kabul edilir mi? Hanefî ulemasından herhangi birine bu mesele gelmiş midir, gelmemiş midir? Şu şekilde cevap verildi: İbnülhümâm dışında herhangi bir ulemanın bu meseleye temas ettiğini görmedim. İbnülhümâm, Hidâye'ye yazdığı şerhte konuya temas etmiş; ama sözü çok fazla uzatmamıştır. Dedikleri özetle şöyledir: Kuzey Afrikalı bazı arkadaşlarımla zebad hakkında müzakerede bulundum. Dedim ki zebadın, yenmesi haram olan bir hayvanın teri olduğu söyleniyor. Dedi ki, güzel koku gibi insan tabiatının uygun gördüğü şey necis olmaktan çıkar. Bitti. Hint uleması arasında 9. Asr'ın başlarında bu meselede farklı görüşler ortaya çıktı. Kâfiye Şârihi Kadı Şihâbüddin el-Hindî temiz olduğuna dair fetva verdi. Hatta bu hususta bir risale de yazdı. Risalesinin ismini de Neşrü't-tīb fî İtâbeti Ba'di Mâ-bihi't-tatyîb olarak koydu. Dönemindeki bazı arkadaşları ona reddiye yazdılar, öğrencilerinden bazısı da bu reddiyeyi görüp onu reddettiler. Bunların her biri ayrı bir risale yazmış olsalar da ben sadece Kadı Şihâbüddin'in Neşrü't-tîb isimli eserine ulaşabildim. O da Farsçadır. Bu risalede Kadı Şihâbüddin'in meylettiği görüşün özeti şöyledir:
Zebad temizdir. İki deri arasından çıkar. Ön ve arka idrar yollarından çıkmadığı için; veyahut bu yollardan çıkan herhangi bir hava veya yaşlık hükmünde olmadığı için helâldir. Muhtemelen zebad, bahsedilen hayvanın cesedinden çıkan bir terdir. Bazı zooloji kitaplarında bu zebad denen hayvanın Hitnliler tarafından "sennûr" diye isimlendirildiği, derilerinin altında yaşlık bulunduğu, oradan da bu keskin kokunun elde edildiği ifade edilmiştir. İbn Bahtişû' 480 yılında Bağdat'ta bu kokuyu gördüğünü, Hicaz'dan getirildiğini, belirli bir süre bekletildiğini, kokusunun keskin olduğunu, Hicaz'da Irak'tan daha temiz olarak üretildiğini ve kullanıldığını belirtmiştir. Bitti. O hâlde biz de deriz ki o hayvanın teri hava ile temas etmesi sonucu cildi ve derisi arasında oluşur. Temiz olduğu hususunda herhangi bir olumsuz ifade yoktur. *Tatarhâniye*'de ayakları yıkandığı, toprak vs. kirlerin temizlendiği, ayaklarında ve vücudunda herhangi bir kir izi kalmadığı sürece kullanılması caizdir, denmiştir. Köpek ve domuz bir kuyuya düşse ama ağızlarından herhangi bir ıslaklık o kuyuya bulaşmasa ve hayvan canlı olarak kuyudan çıkarsa, cildine temas etse bile o su necis olmaz. Bitti. Bu gösteriyor ki necis bir şey bulaşmadığı sürece, temiz olan ıslaklık, nem helâldir. O hâlde biz de deriz ki uzmanların da bildirdiğine göre zebad o hayvandan ter şeklinde ortaya çıkan bir sıvıdır. Bu durumda, bu sıvının temiz mi yoksa necis mi olduğu ihtilaf konusudur, çünkü söz konusu hayvan vahşi bir hayvandır, ve teri Hanefilere göre necis, Şafiilere göre temizdir. Fakat Ebû Hanife Hazretleri'nden necis olduğuna dair açık bir ifade gelmemiştir. Özellikle farklı şehirlerde ve Anadolu'da sıkça kullanıldığı, değerli kabul edildiği, alış verişi yapıldığı, hediye edilip alındığı, ve diğer İslam diyarlarında kadılar bunun fiyatı, değeri, ve akdi ile ilgili davaları reddetmeyip görüştükleri ve hükme bağladıkları gerçeğinden hareketle istihsânen temiz olduğuna hükmedilebilir. Bu da istisna' akdi gibi amelî icmâ'dır. Ya da istihsanın kaynağı Hz. Peygamber'in 'Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi.' rivayetindeki hususlardan birinin güzel koku olmasıdır. Nitekim rivayetteki güzel koku ifadesi bütün türlerini kapsayan cins bir isimdir ve bu kokuyu da kapsar. Dolayısıyla temiz olmayan bir kokunun peygamberimize sevdirildiğini düşünemeyiz. Ya da istihsan gizli bir kıyas yoluyla vuku bulmuştur: Şöyle ki necis maddeler değişimle, dönüşüme uğradıklarında temiz kabul edilmektedir, sirkeye dönüşen şarap, miske dönüşen kan gibi. Aynı şekilde bu ter de kötü bir artık olmaktan güzel kokuya dönüştüğünde temiz kabul edilir. Ebu Hanife'nin de bunun necis olduğu görüşünü savunduğunu kabul etsek bile bu ictihadi bir konudur ve alimler arasında ihtilaf vardır. Bu durumda eğer kadılar bizzat kullanıyor ve alışverişine cevaz veriyorlarsa temiz olur, çünkü kadıların tartışmalı bir konuda hüküm vermesi o konuyu üzerinde icma edilen bir husus yapar. O hâlde zebadın kullanılmasının caiz olduğu hususunda herhangi kapalı bir durum kalmadı. Kadı Şihâbeddin (Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.)'in risalesinde anlattıkları Bitti.
Diğer ulemâmızdan bu hususta kesin bir delil bulamadım ancak zebad'ın temiz olduğuna dair bu alim adamın sözü delil olarak yeterlidir. Allâme İbnülhümam'ın sözü de aslında buna müsaittir. Sen yine de kendine uygun olanı tercih et. En doğruyu Allah bilir. Bu fetvayı Mekke Müftüsü Mevlana Kutbuddin

[Mes'ele]

في حكم التِرْيَاق. فرع، قال فى القنية: إذا قال الطبيب الحاذق علّتُك لا تندفع إلّا بأكل القُنفُذِ أو الحَيَّةِ أو دواءٍ يجعل فيه الحيّة، لا يحلّ له أكل ذلك. وعن أبي يوسف كان أبو حنيفة رحمه الله يكره أكل التِرْيَاق فيه شيء من الحيّات ويجوّز بيعَه، لغلبة الحلال. وعن الحسن بن علي رضي الله عنهما أنه سقى جاريةً من جواريه الترياقَ. وفي شرح التمرتاشي وفي المنتقى عن محمد أكره شرب الترياق إذا كان فيه شيء من الحيات. وفي الحاوي[1] القدسي قال في القنفذ بالكراهة فإنه قال يكره أكل الضَبُع والضَبّ وسائر هَوَامّ الأرض وسُكّان البيوت، كالفأرةِ والقُنفُذ وابن عِرْس والسِنَّوْر الأهلي والوحشيّ، انتهى، والله أعلم.[2]

[Mes'ele]

فرع، قال التمرتاشي كلّ عضوٍ هو عورةٌ من المرأة إذا انفصل عنها هل يجوز النظر إليه، فيه روايتان؛ أحديهما: يجوز كما يجوز النظر إلى ريقها و دمها؛ والثانية: لا يجوز، وهو الأصح. وكذا الذكر المقطوع من الرجل وشعر عانته إذا حلق، فيه الروايتان؛ والأصح أنه لا يجوز النظر اليها. كذا في الجوهرة في باب شروط الصلوة. حرره مولانا قطب الدين ابن علاء الدين الحنفي[3]

---

el-Hanefi ibn Alâeddin el-Hanefi yazdı. Yazma işini Receb'in 28. gecesinde 958 senesinde Mekke'de tamamladı.

1 167a E

2 "Ma'cûnun hükmü hakkında: Kunye'de şöyle denildi: Eğer uzman bir doktor senin hastalığının tek tedavisi kirpi, yılan yemek veyahut içinde yılan zehiri olan bir ilaç kullanmak derse bunları kullanmak o kişiye helâl değildir. Ancak Ebû Yusuf'tan şöyle bir rivayet gelmiştir: Ebû Hanife Hazretleri içinde yılan gibi hayvanlara ait madde olan ma'cûnun tedavi amaçlı yenilmesini mekruh bulmuştur, ama içindeki helâl maddenin fazlalığından dolayı satışını helâl kabul etmiştir. Hasan bin Ali'nin (r.a.) cariyelerinden birine bu tiryaktan içirdiğine dair bir rivayet gelmiştir. Timurtaşî'nin şerhinde ve Münteka'da bu tür bir ilacı kullanmayı İmam Muhammed'in mekruh gördüğü ifade edilmiştir. Çünkü içinde yılana dair bir şey bulunmaktadır. El-Hâvî el-Kudsî adlı eserde İmam Muhammed'in kirpinin de mekruh olduğunu söylediği nakledilir. Aynı şekilde o; sırtlan ve kelerin ve fare, kirpi, gelincik, evcil ve yabani kedi gibi diğer haşere ve evde yaşayan hayvanların haram olduğunu ifade etmiştir. Bitti. Allah en iyi bilendir."

3 "Timurtaşî bir fetvasında şöyle demiştir: Kadının herhangi bir avret mahalli kopup ayrıldığında buna bakmak caiz midir? Bu hususta iki rivayet vardır. Birincisi kadının tükürüğüne, kanına bakmak nasıl caizse kopan herhangi bir avret mahalline bakmak da caizdir. İkinci rivayet, caiz değildir, ki en sahih olan görüş de budur. Aynı şekilde erkeklerden kopup ayrılan herhangi bir avret mahalline ait parçaya, avret mahallinin kılına, bakılıp bakılmayacağı ile ilgili de iki görüş vardır. Bu konuda da en sahih görüş, bakılmasının caiz olmadığıdır. el-Cevhere adlı kitabın Namazın şartları kısmında böyle yazılmıştır. Bu fetvayı Mevlana Kutbuddin ibn Alâeddin el-Hanefi yazdı."

el-Mevlā Ḥüseyn el-Mekkī el-Mālikī (Ḳāżī Ḥüseyn el-Mālikī)

Mānend-i murġān-ı ḥarem, mücāveret-i beyt-i şerīfle mu'azzez ü mükerrem olan erkān-ı[1] Ka'be-i müşerrefeden Ḳāżī Ḥüseyn-i Mālikī'dür[2]. Fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr ve cāh-ı vecāhetle zebān-zed-i cumhūr idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş tārīḫinde ellişer aḳçe vaẓīfe ile Sulṭān Süleymān Ḫān medreselerinüñ biri ḳużāt-ı Mekke'ye żamīme-i revātib ḳılınup biri bunlara, biri ḳarīnleri Ḳuṭb-ı Mekkī'ye münāsib görüldi. Mihrümāh Sulṭān icrā eyledügi Mā'-i 'Arafāt ḫidmetine ta'yīn olınan üç emīn vāḥiden ba'de vāḥidün vefāt idüp henüz itmām-ı merām müyesser olmamaġla ser-rişte-i umūrı bunlaruñ kef-i kifāyetine teslīm olınmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḳa'de'sinde bunlaruñ neẓāreti **[173a]** ile icrā ve 'aṭṭāş-ı erbāb-ı Ḥarem irvā olınmış idi. Ḫidmeti muḳābelesinde teşrīfāt-ı şerīfe ile ber-murād ve idrārātı müstezād ḳılınup vaẓīfe-i medrese mi'e-i kāmileye vāṣıl ve mevleviyyet i'tibārına nā'il oldılar. Ṭoḳuz yüz seksan iki tārīḫinde Ḫ˅ācegī-zāde yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḳażāsı iḥsān olındı. Şeksan üç ḫilālinde vaẓīfe-i teḳā'üd ve medrese-i ūlā ile ḳarārgāhına 'avd idüp manṣıb-ı celīl-i Medīne Gürz Seyyidī-zāde'ye 'ināyet olındı. Kemāl-i 'izzet ü iclāl ile müreffehü'l-ḥāl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḫilālinde intiḳāl eyledi. Cebel-i Mu'allā'da Ḳuṭb-ı Mekkī ile bir arada medfūnlardur.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, ṣadāret-i erbāb-ı Ḥarem ile maẓhar-ı i'zāz olmaġın Ḳuṭb-ı Mekkī *Tārīḫ-i Mekke*'de bu güne s̱enā-erdāz olmış idi: Seyyidinā ve mevlānā, re'īsü'l-Ḥarameyni'ş-şerīfeyn ve kebīrü'l-beledeyni'l-münīfeyn, şeyḫü'l-islām, merci'u'l-'ulemā'i'l-a'lām[3], bedrü'd-dünyā ve'd-dīn, es-seyyidü'l-ḳāżī, ḥüseynü'l-ḥasīn. *Edāma'llāhu 'izzehu ve iḳbālehü.*

[Fenn-i siyerde "*el-Ḫamīs fī Aḥvāli Nefsi Nefīs*" nāmı ile meşhūr olan kitāb bunlaruñ olmaḳ mesmū'dur. Taṣḥīḥ-i naḳl olına. Bu ḥaḳīrde olan nüsḫada "Te'līf-i eş-şeyḫ el-imām 'umdetü'l-ḥuffāẓ ve 'aynü'l-cehābiẕeti'l-īḳāẓ Mevlānā Ḥüseyn bin Meḥemmed bin Ḥasan ed-Diyārbekrī el-Ḥanefī bi-ẕeyli Mekketi'l-müşerrefe eskenehu'llāhu te'ālā a'lā ġurfe" yazılmışdur. Ve *Ṭabaḳāt-ı*

1 - SE
2 Mekkī'dür SE
3 97b SE

Selāṭīn'de Sulṭān Selīm-i S̱ānī'nüñ tārīẖ-i intiḳālin ve Sulṭān Murād-ı S̱ā-lis̱'üñ devletin yazup bu güne ḫatm-i kelām itmişdür. Teveffā fī sene is̱neyn ve s̱emānīn ve tis'a mi'e ve sulṭānü veledehü's-sulṭān Murād Ḫān naṣarahu'llāhu te'ālā, fī tārīẖi'l-mezbūr[1].]

el-Mevlā Bālī (Manav Şems)

'Alā'iyye diyārından ḳarīn-i ẓuhūr ve "Manav Şems" dimekle meşhūr ol-mış idi. Mir'āt-ı yāli ṣayḳal-ı mücāhede ile ṣaḳīl ü pür-tāb ve ṣafā-yı cevher ile mānend-i levḥa-i āftāb olup pez̠īrā-yı eşkālü't-te'sīs-i mebānī ve maḥall-i irtisām-ı nuḳūş-i pertev-i ma'ānī olduḳdan ṣoñra muḳteżā-yı 'ulüvv-i ṭa-bī'atle meyl-i firāz ve şeh-bāl-i himmetle vekr-i ḳadīminden pervāz idüp dā-rü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye vāṣıl ve ba'ż-ı kirāmuñ şeref-i mülāzemetine nā'il olmış idi. Ol es̱nāda Rüstem Paşa dāmādı Vezīr Aḥmed Paşa'nuñ şeref-i ta'līmi ile kām-kār ve *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Miftāḥ* pāyelerinden ṣabā[2]-güz̠ār olup perr ü bāl-i 'ināyetle dü-esbe ḳaṭ'-ı menzil ve dest-yārī-i teraḳḳıyyātla iki menzili bir idüp rütbe-i erba'īne vāṣıl olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı Z̠i'l-ḳa'de'sinde Edrineḳapusı'nda binā olınan medrese elli aḳçe ile ibtidā bunlara i'ṭa olındı[3]. Henüz temām olmamaġla Rüstem Paşa Cāmi'i'nde ders dimek fermān olın-dı. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Mu'allim-zāde Maḥmūd Çelebi yirine Rüstem Paşa Medresesi'ne taḥrīk olındı. Seksan bir Ṣafer'inde Üsküdār Sulṭā-niyyesi'nde selefini ta'ḳīb eyledi. Seksan iki Z̠i'l-ḳa'de'sinde Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan dört Muḥarrem'inde merḥūm Kātib Maḥmūd yirine Āmid ḳażāsı ṣadaḳa olındı. Seksan altı tārīẖinde 'azl olı-nup yiri Mīrzā Maḫdūm'a virilmiş idi. Seksan yedi tārīẖinde Mīrzā, Baġdād'a; selefi Martolos-zāde Āmid'e olup sene-i mezbūre dāẖilinde Mīrzā, Ṭrablus'a naḳl olınup bunlar yirine Baġdād ḳażāsı ile ber-murād oldı. Seksan ṭoḳuz Cemā-diye'l-ūlā'sında 'azl olınup yirine Muṣṭafā Efendi irsāl olındı. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında şems-i vücūdı ġārib ve ġazāl-i rūḥı vaḥşetgāh-ı dünyādan hārib oldı.

Mevlānā-yı mezbūr 'iffet ü diyānetle meşhūr, vaḳūr u edīb, pīr-i münevve-rü'l-meşīb idi.

---

1 Fenn//mezbūr, der-kenar R1, E
2 ṣoñra SE
3 167b E

el-Mevlā Sa'dī (Ḳaraçı Sa'dī)

"Ḳaraçı Sa'dī" dimekle meşhūrdur. Diyār-ı Ḳaraman'da "Aḳserāy" nām belde-i ma'mūreden ẓuhūr ve sulṭān-ı rūḥı taḫtgāh-ı **[173b]** bedende tesviye-i umūr idüp Sünbül Sa'dī gibi sevāde mā'il ve sünbüle-i dānedār gibi māye-i isti'dāde nā'il olup 'ulemā-yı Rūm dārü'l-ifādelerinde istifāża-i 'ulūm iderek "Mīrim Kösesi" dimekle ma'rūf ṣadr-ı 'ālī-ḳadr āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itdükden ṣoñra ba'ż-ı medārisde müdārese ve ifāde-i fünūn-ı şettāya mümārese eyleyüp ṭoḳuz yüz altmış iki senesinde Kātib Maḥmūd yirine ḳırḳ aḳçe ile Ḳalender-ḫāne Medresesi'nde miḥrāb-nişīn, ba'dehu teraḳḳī ile vāṣıl-ı ḫamsīn olup altmış beş Rebī'u'l-āḫir'inde munfaṣıl ve yirine Küçük Bostān Efendi muttaṣıl oldı. Altmış yedi tārīḫinde Rodos fetvāsı maḥlūl olup Ümmüveled-zāde ve Bozan-zāde ile imtiḥān fermān olındukda isti'fā idüp çüst deprenmekle ol dām-ı belādan kendüyi rehā ve يكرم الرجل أو يهان[1] terdīdinden ḫalāṣ olmağla iẓhār-ı ẕekā itmiş idi. Altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde Ma'lūl-zāde Efendi yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne vāṣıl, yetmiş altı Rebī'u'l-āḫir'inde Aḳyazılı Sinān Efendi yirine Ṣaḥn'a nā'il olup yetmiş yedi Receb'inde ba'ż-ı nevāḥī ilḥāḳı ile Ḳonya ḳażāsı mevleviyyet olup bunlara tevcīh olındı. Ba'de'l-infiṣāl Mar'aş ḳażāsı Elbistān ilḥāḳı ile mevleviyyet olup 'ināyet olındı. Ba'de'l-'azl[2] ṣılasında iḳāmet ve ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında riḥlet eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr 'iffet ü ṣalāḥla meşhūr, ṣāfī-fu'ād, pāk-i'tiḳād, mesā'il-i fıḳhiyyeyi cāmi', ḥükūmetinde ḫalḳa nāfi' idi.

Üç oğlı ḳalup biri mevleviyyet pāyesiyle ba'ż-ı bilāda ḥākim, ikisi ḳużāt-ı ḳaṣabāt zümresinde ḫidmet-güẕār-ı maḥākim idi.

el-Mevlā İbrāhīm (Burnaz İbrāhīm)

"Ḥamīdī Yoluḳ Meḥemmed Çelebi" nām vā'iẓüñ ṣınv-ı kihteri ve "Ṣāni'ī" muḫalleṣ Maḥmūd Çelebi'nüñ birāderidür. "Burnaz İbrāhīm" laḳabı ile meşhūr ve yārān miyānında bu beyt zebān-zed-i cumhūrdur:

---

1 "Kişi ya saygı görür ya da rezil olur."

2 98a SE

Beyt Çaġa yavrı iken burnaz idi ol
Ḳatı burnı büyük pür-nāz idi ol[1].

Muḥaşşī Sinān Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olup ḳaṭ'-ı merātib iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Receb'inde Samsūnī-zāde Ḥācī Çelebi yirine[2] Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi olmış idi. Seksan üç Rebī'u'l-evvel'inde Ya'ḳūbca yirine Süleymāniyye-i İznīḳ pāyesine vāṣıl, seksan altı Şa'bān'ında Beg-zāde Efendi yirine S̱emāniye'ye nā'il olup seksan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde Bālī Efendi yirine Bosna ḳażāsı tevcīh olındı. Seksan ṭoḳuz Şevvāl'inde Mīrzā Maḫdūm yirine Ṭrablus-ı Şām ḳażāsına naḳl olındı. Ṭoḳsan Cemādiye'l-ūlā'sında ḳāżī iken intiḳāl idüp yirine Baġdād'dan Muṣṭafā Efendi tebdīl olındı.

Merḥūm-ı mezbūr kemāl-i belāhetle meşhūr, 'ilm ü ma'ārifde daḫīl, evżā' u eṭvārı medḫūl-i ḥaḳīr ü celīl, enf-i 'aẓīmi ḳılıç külāh gibi ser-efrāz, belki ḳılıç balıġı gibi erbāb-ı benīn miyānında mümtāz olmaġla zu'mı üzere engüşt-nümā, maẓhar-ı manṭūḳ-ı إسته في الماء وأنفه في السماء[3] olup[4] fisḳeyi ḳılıcı ile alan **[174a]** ṭurfe-kārān-ı rūzgārdan idi. Ġarā'ib-i eş'ārı vardur ki ḫande-fermā-yı Bāḳıl ve reşk-endāz-ı insān-ı kāmildür. Ḳınalı-zāde Efendi'nüñ ṣadāretine "Tācum sa'ādet" (975) diyü tārīḫ diyüp deryūzeger-i cā'ize-i istiḥsān olmışdur. Mu'allim-i sulṭānī 'Aṭā'u'llāh Efendi kerīme-i mükerremesini Ḥasan Beg-zāde Çelebi'ye virdükde bu tārīḫi kitābe-i eyvān-ı iştihār ve ser-meşḳ-ı terzīḳ-gūyān-ı rūzgārdur.

Beyt

از برای اسالۀ انبوب
جمع کردند و مکرمت اسلوب

از وقوع وقاع سؤال کنی
تاریخ او بکو که چشمۀ خوب[5]

Bu mülābese ile mezbūre "Enbūb Ḳāżī" dirler idi.

---

1 İdi ol:oldı E
2 168a E
3 "Altı suya oturmuş; burnu ise göklerde…"
4 "zu'mı//olup" ibaresi R1 ve SE'de "ḥaḳīr ü celīl" ifadesinden sonra gelmektedir.
5 "Kanaldan (su) akıtmak için cömertlikle bir araya toplandılar. (Eğer) olay hakkında soru sorarsan onun tarihi için 'güzel çeşme' de."

el-Mevlā Meḥemmed bin ʿĀrif (ʿAbdu'l-ḳuddūs)

Silsile-i nesebi Ḥażret-i Ebūbekr-i Ṣıddīḳ'a peyveste olan Mollā H̬udāvendigār h̬idmetlerinüñ ʿırḳ-ı ʿarīḳına bestedür. Ḳāʿidetü'l-mülk-i Ḳaraman olan maḥrūse-i Ḳonya'dan nümāyān olup ṭarīḳ-ı ʿilme ber-kāʿide sülūk ve ḳurṣ-ı iʿtibārın sikke-i istiʿdād ile meskūk eyledükde Mīrim Kösesi h̬idmetlerinden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve baʿż-ı medārisde müdāreseye himmet idüp otuz aḳçe ile Edrine'de ʿAlemü'd-dīn Medresesi'ne ve ḳırḳ aḳçe ile Efḍal-zāde Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında Seyfī Çelebi yirine h̬ānḳāh h̬āricine ʿāric olup seksan üç Şaʿbān'ında yine anlar yirine H̬āṣekī pāyesine terfīʿ olınmış idi. Seksan dört Cemādiye'l-āh̬ire'sinde töhmet-i cehl ile ʿazl olınup medresesi H̬ışım ʿAlī Efendi'ye virildi. Seksan ṭoḳuz Şevvāl'inde mevleviyyet ile Ḳonya ḳażāsı virilüp ʿīd-i aḍḥāda el öpmege varduḳda Medīne-i Münevvere Ḳāżīsi Mīrzā Mah̬dūm'a ve Ġalaṭa'dan maʿzūl ʿArab-zāde Efendi'ye taḳaddüm itdügi içün ʿazl olınup nefy-i beled fermān olındı. Ḥattā h̬uṣūṣ-ı mezbūre muḥarrik olup mütehevvirāne fetvālar virdi, diyü Şeyh̬ü'l-İslām Naḳīb Efendi dah̬ı ʿazl olınup Çivi-zāde Efendi müfti'l-enām oldı. Bi'l-āh̬ire ṣāḥibü't-terceme ḥaḳḳında ʿazle iktifā olınup Beşikṭaş'da vāḳiʿ bāġçesinde ḳarār itmek üzere rıżā virildi. Ṭoḳsan ḥudūdında nā-kām ü nā-ümmīd müteveccih-i dergāh-ı Mecīd oldı.

Merḥūm-ı mezbūr żaʿf-ı ʿilm ü ḳuvvet-i ḳalble meşhūr, h̬ulḳ-ı sebuʿīsi ġālib ve kemāl-i tehevvür ṣıfat-ı şuʿūrını sālib olmaġın "Ḳuduz" laḳabı ile maʿrūf idi. Tenzīh-i lisān murād idenler " ʿAbdu'l-ḳuddūs" dirler idi. Zemānımuzda ṣadme-i kūh-efgen ve kūpāl-i ṭāḳat-şikene[1] mübtelā olan Ṣatar Muṣṭafā'ya " ʿAbdu's-satar" didükleri bu ḳabīldendür.

Veled Çelebi: Mevlānā-yı merḳūmuñ "Veled Çelebi" dirler kendüden aʿlem ü eṣlaḥ bir birāder-i kihteri var idi. Lākin belāhetde bī-mis̱āl ve rütbe-i ʿatehi vāṣıl-ı derece-i ʿālü'l-ʿāl idi. Ṭarīḳ-ı ʿilmde menāzil-peymā olaraḳ vāṣıl-ı pāye-i h̬amsīn olmış iken cemʿiyyetgāh-ı ʿālem-i vücūddan nābūd oldı.

---

1 168b E

el-Mevlā Ḫıżr Beg (Ḫıżr Beg Çelebi)

Ṭabaḳa-i Süleymāniyye'de ẕikri sebḳ iden Zülfinigār'uñ birāder-i kihteri ve *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye* 'ulemāsından Ḳāżī 'Abdu'l-kerīm'üñ ferzend-i fürūzende-aḫterīdür. Maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de ṭayy-ı merāḥil-i vücūd ve 'arż-ı cemāl-i meclis-i şühūd itmiş idi. İ'dād-ı muḳaddemāt-ı 'ulūm ve taḥṣīl-i netīce-i manṭūḳ u mefhūm idüp 'ulemā-yı 'iẓām mecālisinde **[174b]** idāre-i kü'ūs-i kelām ve icāle-i kümeyt-i müşkīn-ḫitām-ı taḥḳīḳ-ı maḳām ḳılmaġla meşhūr u benām olduḳda Mu'allim-zāde Efendi[1] ḫidmetlerinden mülāzemetle vāṣıl-ı kām ve evvelīn-i ḳademe-i 'izz ü 'alā ile bülend-maḳām olmışlar idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da cedd-i emcedi Müftī Aḥmed Paşa Medresesi'ne, ba'dehu teraḳḳī ile yigirmi beş pāyesine, ba'dehu otuzla medrese-i mezbūreye, ba'dehu ḳırḳla İstanbul'da Sittī Ḳadın Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz seksan iki Muḥarrem'inde Maẓlūm Melek yirine Ca'fer Aġa ḫāricine vāṣıl olmış iken seksan üç Rebī'u'l-āḫir'inde ma'zūl olup medrese-i mezbūreye Meḥemmed Beg nā'il oldı. Seksan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde[2] A'rec Seyyidī Çelebi yirine[3] Burūsa'da Manastır pāyesine pā-yı himmet ḳomış idi. Ol medresede meşġūl-i ifāde ve micmere-gerdān-ı taḥḳīḳ u icāde iken ṭoḳsan Ẕi'l-ḳa'de'sinde nā-kām ü nā-ümmīd vāṣıl-ı nüzhetgāh-ı cāvīd olup medresesi Ḫusrev-zāde'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm Ḫıżr-ı mā'u'l-ḥayāt-ı 'ulūm, ṭayy-kerde-i ẓulemāt-ı evhām, pey-bürde-i derecāt-ı a'lām, ḫarīṣ-i deryā-keşān-ı iştiġāl, leb-teşne-i zülāl-i fażl ü kemāl, şāne-zen-i ṭurra-i evhām ü ḫayālāt ve sime-keş-i rabbātu'l-ḥicāl-i efkār-ı muḥālāt, eslāf ḥaḳḳında muṭlaḳu'l-lisān, aḫlāf şānında güsiste-'inān, eṭvārı cünūna ḳarīb, aḥvāli ġarīb ve aḳvāli 'acīb idi. Ta'līḳāt ve resā'ilin ġāyetde ġubār ḫaṭṭ ile evrāḳ-ı ḥamā'il gibi ḫurde ṣafaḥāta yazup "Ādemüñ cümle mü'ellefātı bir ḳoz ḳabına girmek gerekdür." dir imiş. وقس عليه الباقي[4]

el-Mevlā Ca'fer (Ca'fer Efendi)

Rūmili'nde "Manastır" nām şehr-i meşhūrdan bedīd ve kevkeb-i bīdār-ı felek-i dāniş ü dīd olup i'māl-i re'sü'l-māl-i isti'dād ile mālik-i ecnās-ı fażl ü kemāl ve naḳd-i rā'ic-i 'ilm ü 'irfānla ḫizāne-i ḥāfıẓası māl-ā-māl olduḳdan ṣoñra ṭarīḳ-ı

1 - SE
2 98b SE
3 - R1
4 "Diğerlerini bununla mukayese et."

sa'ādet-refīḳa sülūk ve ḳurṣ-ı i'tibārın sikke-i müsta'iddāne ile meskūk[1] idüp mānend-i zer-i Ca'ferī bāzār-ı iştihārda dā'ir ve miyān-ı erbāb-ı i'tibārda hem-'ayār-ı meşel-i sā'ir olduḳda ṭoḳuz yüz altmış altı Muḥarrem'inde Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretlerinüñ cānib-i ġarbīde olan medreselerinüñ ṭaraf-ı cenūbīde vāḳi' mıṣṭaba-i celīleleri temām olup Şāh Efendi'ye in'ām olınduḳda yeñi cem'iyyetlerine dāḫil ve miyāne-bend[2]-i gevher-i emāşil olmışlar idi. Ba'dehu;

Beyt Cānlar çekilüp Ḥażret-i Mevlāya giderler
Cūlar gibi kim cānib-i deryāya giderler

mażmūnına muvāfıḳ, ol fāżıl-ı fā'iḳ şerīk-i dersleri Ṣun'u'llāh Efendi merḥūmla Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi cenāblarına rūy-māl ve tefsīr-i şerīf ḳırā'atı ile ḫatm-i defter-i kemāl idüp[3] şeref-i mülāzemetlerine nā'il ve silk-i müderrisīne dāḫil oldılar. Maḥrūse-i Edrine'de vāḳi' medāris-i 'ilmiyyeden *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Miftāḥ* pāyelerinden iftitāḥ idüp ḳırḳ aḳçe ile Cāmi'-i 'Atīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ itmişler idi. El-ḥāletü ḥāzihi maḥrūse-i Edrine'de te'ehhül ü tavaṭṭun ve ḳıble-nümā-yı ḳalb-i meyyāli ol ḳuṭr-ı celīlde temekkün itmiş idi. Ba'dehu elli aḳçe ile İstanbul'da Fāṭıma Sulṭān müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz **[175a]** yüz ṭoḳsan tārīḫinde mānend-i Ca'fer-i Ṭayyār ve kevkeb-i seyyār, a'lā-yı 'illiyyīnde ḳarār idüp medrese-i maḥlūle Kefeli Hüseyn Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm ġavṭa-zen-i ġımār-ı 'ulūm, güher[4]-bend-i ḳavā'id-i 'Arabiyye, fā'idemend-i fevā'id-i edebiyye, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-a'rāḳ, evżā' u eṭvārı müsellem, melek-ḫiṣāl ādem idi. Leṭāfet-i ẕāt-ı pākine şāhid bu yiter ki faḫrü'l-ehālī, zeynü'l-mevālī, ḥālā Ḥaleb ḳażāsından ma'zūl ve merātib-i sāmiyeye müstaḥiḳḳu'l-vuṣūl, Āvāre-zāde Muṣṭafā Efendi ḫidmetleri kān-ı vücūdınuñ gevher-i tābdārı ve baḥr-ı insāniyyenüñ dürr-i şāhvārı;

Beyt Bir laṭīfü't-ṭab' pāk-aṣla ḫalefdür var ise
Anuñ içün böyle ḫoş-būdur gül-āb-ı Edrine

mażmūnınuñ nümūdārıdur.

1 Meslūk SE
2 - R1
3 169a E
4 Gevher SE

el-Mevlā Maḥmūd bin Süleymān
(Kefevī Maḥmūd Efendi, Ṣāḥibü'l-*Ketā'ib*)

Belde-i Kefe'de merkeb-i ʿazīmeti mü'kife[1] olup taḥṣīl-i bıżāʿa-i istiʿdād içün rāh-ı ṭalebde pūyān ve murād-ı dil ü cānını cūyān olduḳda muṭāraḥa-i ʿulemā-yı ṣāfī-cevher ile vāṣıl-ı iksīr-i ekber-i kemāl ve ʿayār-ı külçe-i taḥṣīli nā'il-i mertebe-i ʿālü'l-ʿāl olup ḳırḳ ṭoḳuz senesinde İstanbul'a ḳudūm ve rūy-māl-i dergāh-ı ʿulemā-yı Rūm ḳılmış idi. Evvelā Ḳapluca Müderrisi Ḳāżī-zāde Efendi'nüñ dārü'd-ḍarb-ı ifādesine dāḫil, baʿdehu Ṣaḥn Müderrisi ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ tecrübe-i miḥekk-i ḳabūline nā'il olup elli dört ḫilālinde anlar Ḥaleb ḳāżīsi olduḳda Anaṭolı Ṣadrı Maʿlūl Emīr Efendi āstānesine intisāb, elli ṭoḳuz dāḫilinde şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itmiş idi. Altmış bir es̱nāsında yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Mollā Gürānī müderrisi olup baʿdehu sālik-i ṭarīḳ-ı ḳażā ve mālik-i ezimme-i ḥükm ü imżā olmış idi. Bi'd-defeʿāt Kefe'ye ḳāżī vü müfettiş-i emvāl ve Gelibolı ḳażāsı ile maḳżi'l-āmāl olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz seksan yedi tārīḫinde Çivi-zāde Efendi ṣadr-ı Rūm ve Ḳāżī-zāde Efendi müftī-i müşkil-güşā-yı ʿulūm iken Kefe'den maʿzūlen āstāneye gelüp ʿulemā-yı ʿiẓāmla ṣoḥbet ve işāʿat-i ās̱ārıyla celb-i naẓar-ı ʿināyet olınmış[2] idi. Ṭoḳuz yüz toḳsan ḥudūdında rū-nihāde-i dergāh-ı Maʿbūd ve ʿāzim-i dārü'l-ḫulūd-ı maḳām-ı maḥmūd oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü maʿārif ile maʿrūf u meşhūr, ʿArabī ve Türkī şiʿr ü inşāya ḳādir, maḫzen-i cevāhir ve mecmūʿa-i nevādir idi.

Tevārīḫ-i ʿulemā-yı Ḥanefiyye'de *Cevāhir-i Mużī'* ṭarzında ṭırāzende-i te'līf olup *Ketā'ib* tesmiye itmişdür. Ṭabaḳāt-ı fuḳahāyı ketībe ketībe yazup her ketībeye ḳalb ü cenāḥ ve ḳadem ü sāḳ tertīb eyleyüp her tercemenüñ āḫirinde ṣāḥibü't-tercemeye bir es̱er-i dil-firīb yazmışdur. Mes̱elā müctehidīnüñ ve aṣḥāb-ı[3] tercīḥüñ ʿalā merātibihim müteferrid olduḳları mes'elelerden naḳlinde fā'ide olanları yazmışdur. Müte'aḫḫirīni daḫı müntaḫab kelimātı ile taḥrīr ve ʿulemā-yı Rūm'uñ meşāhīrini bu resme tasṭīr itmişdür. Bu ḥaḳīr, müṭālaʿa itmiş idüm,

1 Mü'ellefe SE
2 İtmiş SE
3 Erbāb SE

bī-naẓīr es̱erdür. Andan māʿadā resāʾil ü taʿlīḳātı[1] ve nevādir ü kelimātı olmaḳ mesmūʿdur. Tercemesi sebḳ iden eş-Şeyḫ Ebūbekr el-Ḳādirī ḫidmetlerinden tekmīl-i merātib-i ʿaliyye ve ıṣlāḥ-ı ṣıfāt-ı nefs-i[2] redīʾe itmiş idi.

el-Mevlā Muṣṭafā bin ʿAlī (Turābī-zāde, Aḳşehrī[3])

Vilāyet-i Ḳaraman'da Aḳşehr'den ẓāhir ve "Turābī-zāde" dimekle maʿlūm-ı ekābir ü aṣāġır olmış idi. **[175b]** Ol diyār ʿulemāsından taḥṣīl-i fünūn ve refīḳ-ı tevfīḳı reh-nümūn eyleyüp ṭarīḳ-ı ilme sālik ve Saʿdī Efendi'nüñ ṭalebesi silkinde münselik olmaġla ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve baʿż-ı medārisde ifādeye müdāvim olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksen ḥudūdında elli aḳçe ile Aġrus müderrisi olup seksan dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿAcem Yaḥyā yirine Ḥaleb fetvāsına terfīʿ olındı. Seksan ṭoḳuz hilālinde ṣılasında "Ḥalḳalı Medrese" dimekle maʿrūf Atabeg Ġāzī es̱eri olan buḳʿa-i celīleye naḳl olınup müderris ü müftī ve ʿuḳde-güşā-yı müstefīd ü müsteftī iken ṭoḳsan ḥudūdında ʿālem-i āḫirete sefer ve zīr-i türābı maḳarr itmişler idi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, ṣalāḥ u diyānetle ʿalem, fetvā vü taḳvāda müsellem idi. Bu ḥaḳīr, ḫaṭṭı ile bir mecmūʿa-i mütūn ve bir *Iṣlāḥ* [ve] *Īżāḥ* nüsḫasını gördüm. Ḥaḳḳā ki ḥüsn-i niẓām-ı taʿlīḳātı ve dānişmendāne kelimātı zü-fünūn-ı ʿālem olduġına delālet ve edā-yı niṣāb-ı şehādet iderdi.

Birādereş

Meḥemmed Efendi: Birāder-i[4] kihteri Meḥemmed Efendi daḫı ʿilm ü kemālde yegāne-i āfāḳ ve ser-defter-i erbāb-ı istiḥḳāḳ olup baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup aḫẕ-ı medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe ile Silivri Medresesi'nden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan beş senesinde sālifü'z-ẕikr ʿÖmer Efendi merḥūm yirine ṣaġru'l-İslām-ı Budin'de müderris ve müftī olup ifāde ve iftā ile güẕārende-i evḳāt iken ṭoḳsan ḥudūdında vefāt eyledi. Bunlaruñ daḫı ās̱ār-ı ḳalemi ile muvaşşaḥ baʿż-ı kütüb-i fıḳhiyye görülmiş idi. Ḫazānetü'l-müftī ve kifāyetü'l-müsteftī dimege ṣāliḥ idi.

1 169b E
2 99a SE
3 El-Aḳşehrī R1, E
4 Bir birāder-i E

Meḥemmed Şer'iyyātī: "İsmā'īl" nām bir birāderleri daḫı müderris-i nev-heves iken güsiste-tār-ı nefes olup "Meḥemmed Çelebi" nām bir oğlı ḳalmış idi. Budin müftīsi olan 'ammi ta'līm ü terbiye ve nihāl-i istīhālin tenmiye idüp Şeyḫü'l-İslām Zekeriyyā Efendi ḫidmetlerinden mülāzım ve ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken semt-i ḳażāya 'āzim olmış idi. Veliyyü'n-ni'am-ı 'ālem, 'allāme-i a'ẓam u ekrem, şeyḫü'l-islām ibn şeyḫü'l-islām[1] Yaḥyā Efendi ḥażretlerinüñ hengām-ı ṣadāretlerinde ḫidmetleri ile müşerref olmağın "Şer'iyyātī" dimekle meşhūr idi. Bin otuz altı tārīḫinde bu ḥaḳīrüñ yirine Tırḥala ḳāżīsi olup ḳırḳ bir senesinde Üsküb ḳāżīsi olmış iken ṭa'negāh-ı fuḥūl ve her cihetle medḫūl olan ba'ż-ı aḫlāf, bezl-i ḥiyel ü sū'-i 'amel birle muḳaddem-nişīn-i eşrāf olmaḳ ümmīdine merḥūm-ı mezbūrı ḳable ḥulūli'l-müdde vaṭan-ı naḳlīsi olan Eskizağra'ya naḳl itdürüp istimā' eyledükde āstāneye gelüp;

Beyt Niçün taḳaddüm ider fā'il üstine mef'ūl
Ḫilāf-ı ẓāhire bī-nükte hīç olur mı mecāl

mażmūnı[2] ile feryād ve ṣudūr-ı kirāmdan istimdād eyledükde eyyām-ı fetret-i 'askere müṣādif **[176a]** ve ḥayret-i erbāb-ı devlete muḳārin olmağın muḳaddemātı netīce-pezīr olmayup;

Ḳırıdup ḥalḳa ṣūret-nümāsını gör mef'ūluñ
Ḳırdı ya 'ālemi ca'li şu cu'al-i mec'ūluñ

beytini tekrār iderek ḳażāsına revān ve ol[3] esnāda kemāl-i ḥüzn ü melālle 'āzim-i füsḥatgāh-ı cinān olmış idi.

Merḥūm-ı mezbūr faḳāhetle meşhūr, dervīş-nihād ve pāk-i'tiḳād, *Dürer ü Ġurer* müṭāla'asına mā'il, Dürerci Ḥüsām'a mu'ādil idi. Bir *Dürer* nüsḫası taṣḥīḥ idüp ḥavāşī-i müfīde ile tevşīḥ ve kelimāt-ı 'ulemāyı tenḳīḥ itmişdür. El-ḥaḳḳ ḫidmeti meşkūr ve "*Piyāz[4] Efendi Düreri*" dimekle zebān-zed-i cumhūrdur.

---

1 şeyḫ//İslām:- E
2 Mefhūmı SE
3 170a E
4 Yayāz E

el-Mevlā Aḥmed bin Meḥemmed bin ʿAlī bin Aḥmed eş-Şehīr bi-İbn el-Mollā (İbn Mollā el-Ḥalebī[1])[2]

Şāfiʿiyyü'l-mez̠hebdür. Medīne-i Ḥaleb'den ẓāhir ve beyt-i ʿilm ü ṣalāḥdan ḥuliyy-bend-i maʿālī vü mefāḫir olup ʿulemā-yı ʿaṣr miyānında cāh-ı imtiyāzı ḥā'iz ve riyāset-i ʿilmiyyeye fā'iz olmış idi. Medīne-i Şehbā'da baʿż-ı medāris-i celīlede müderris iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında bünyān-ı vücūdı münderis olmış idi.

Ās̠ār-ı celīlesinden *Muġni'l-lebīb*'e şerḥi ve ferā'iżde müfīd te'līfi ve *Kāfiye* ve *Şāfiye* ve *ʿİzzī*'ye şerḥleri vardur. *Dürer*'i naẓm eylemişdür. Ās̠ārı dā'ire-i taḥdīd ü iḥṣādan ḫāric ve rütbe-i ḳabūle ʿāricdür.

el-Mevlā Ḥasan (Maʿānīci Ḥasan Efendi)

Vilāyet-i Amāsıyye'den pedīdār ve fażīlet-i ʿilmiyye ile bülend-iştihār olmaġın Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa daʿvet idüp oġlı İbrāhīm Ḫān'a muʿallim taʿyīn itmiş idi. Meşreb-i fenādan ḥissedār olmaġla dünbāle-dev-i manṣıb u iʿtibār olmayup baʿż-ı veẓā'if-i ʿilmiyye ile ḳanāʿat iḫtiyār itmiş idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında intiḳāl idüp Eyyūb'de Meḥemmed Paşa türbesi ḥareminde defn olındı.

Merḥūm-ı merḳūm meşġūl-i muṭālaʿa-i ʿulūm, ṣalāḥ u taḳvāda ʿalem, ʿulūm-ı ʿArabiyye'de müsellem-i ʿālem idi. "Maʿānīci Ḥasan Efendi" dimekle maʿrūf ve ḥarf-ı vücūdı ol maʿnāya delāletle mevṣūf idi.

Metn-i *Miftāḥ*'ı iḫtiṣār idüp ehl-i ʿilmāna tertīb ü tehẕīb itmişdür. Dāmād-ı melek-nihādı Ṭoḳuz-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi feżā'il-i kes̠īresin naḳl iderdi.

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn (Selānikī Küçük Ḫᵛāce)

Beldetü'l-İslām-ı Selānik'den nümāyān ve "Küçük Ḫᵛāce" ve "Tiktik Ḫᵛāce" laḳabları ile maʿlūm-ı ʿālemiyān olup belde-i mezbūre ʿulemāsından muḳaddemāt-ı ʿulūmı taḥṣīl ve levāzım-ı erbāb-ı kemāli tekmīl itmiş idi. Vaṭanında imām u ḫaṭīb ve muʿallim ü edīb olup meşġale-i ʿilm ü ʿibādetle sübḫa-şümār-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında irtiḥāl eyledi.

1 İbn//Ḥalebī:Mollā-zāde Aḥmed Efendi SE
2 Bu biyografi E'de 169b'de sayfa kenarında bulunmaktadır.

Merḥūm-ı merḳūm[1] ġavvāṣ-ı biḥār-ı ʿulūm, muʿallim-i nāfiʿ, pīr-i ṣāliḥ-i mütevāżıʿ, teʾs̱īr-i enfāsı meşhūd, berekāt-ı Ḫudāʾdan maʿdūd idi. Eks̱er-i fünūnda teʾlīfi ve baʿż-ı muḳaddemāta şerḥi vardur. Mecmūʿ-ı[2] kütüb-i memlūkesini ve sākin olduġı dārı Selānik müftīlerine vaḳf eyleyüp maẓhar-ı ḫayrāt ve maṣdar-ı ḥasenāt olmışdur.

el-Mevlā el-Fāżıl Fużayl (İbn Şeyḫüʾl-İslām[3] Fużayl Efendi)

Zīver-i *Şaḳāʾiḳ-ı Nuʿmāniyye*, müftī-i memālik-i[4] ʿOs̱māniyye ʿAlī el-Cemālī ḫidmetlerinüñ maḫdūm-ı ṣāḥib-i kemāli ve rāḳımuʾl-ḥurūfuñ **[176b]** mā-ṣadaḳ-ı maḳālidür.

Şiʿr

فضيلٌ صِيغَ من فضلٍ بديع
كريمٌ طاهر في الأصل والنسل

بدت آثار فضل الله منه
كما أنّ الفضيل بدى من الفضل[5]

Ṭoḳuz yüz yigirmi tārīḫinde ʿalem-efrāz-ı ʿālem-i şehādet ve ism-i şerīfleri tārīḫ-i vilādet olmış idi. Riyāż-ı fażl ü maʿārifden behre-yāb ve ḥıyāż-ı feyż-i ʿavārifden ser-sebz ü şādāb, gülbin-i reyyān-ı ṭabʿı ġonçe-ḫīz-i istiʿdād ve gül-rīz-i feżāʾil-i Ḫudā-dād olmaġla nesīm-i tevfīḳle cilve-nümā ve nişānde-i pīşgāh-ı fużalā olup evvelā pederlerinüñ tilāmiẕesinden Ḫᵛāce Ḫayreʾd-dīn Müderrisi Mollā Sāliḥ-i Amāsī dārüʾl-ifādesinde iştiġāl, baʿdehu Ṣaḥn müderrislerinden Emīrḳulı Mevlānā Şemseʾd-dīn ile muḳābele-i ṣafaḥāt-ı bedriyyüʾl-kemāl idüp baʿdehu Ebuʾs-suʿūd Efendi ḫidmetlerinde taḥṣīl-i kemāle müdāvemet, baʿdehu muʿallim-i maḳām-ı Süleymānī Ḫayreʾd-dīn Efendiʾden iktisāb-ı şeref-i mülāzemet itmişler idi. Ol es̱nāda ḥacc-ı Beytüʾl-ḥarām ve edā-yı menāsik-i İslām idüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ beş tārīḫinde ibtidāʾen ḳırḳ aḳçe ile

1 99b SE
2 baʿżı SE
3 İbn//İslām:- R1, E
4 - E
5 "Faziletli biridir. Eşsiz yaratıcının lütfuyla boyanmıştır. Soy ve nesep olarak da saygın ve tertemiz biridir. Allah'ın lütfunun izleri onlardan zuhûr etmiştir. Nitekim lütuftan ve erdemden ancak erdemli biri ortaya çıkar."

Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi iḥsān olındı[1]. Ḳırḳ ṭoḳuz senesinde ʿAbdu'r-raḥmān Efendi yirine elli aḳçe ile Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi oldılar. Elli bir ḫilālinde Cemāle'd-dīn Meḥemmed el-Cürcānī yirine Eyyūb pāyesine terfīʿ olınup elli altı Muḥarrem'inde Ḥasan Beg yirine Ṣemāniye'ye ḫırām idüp elli sekiz Şevvāl'inde[2] Burūsa'dan müteḳāʿid Niksārī Efendi yirine Ayaṣofıyya Medresesi ile bülend-maḳām olup altmış temāmında Emīn Kösesi yirine Baġdād-ı dārü's-selām ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām oldılar. Altmış bir dāḫilinde Pervīz Efendi yirine Ḥaleb ḳażāsına naḳl olınup altmış üç Ṣafer'inde maʿzūl ve maḥall-i ḥükūmetlerine Ḳāżī-zāde Efendi mevṣūl oldı. İstanbul'a geldüklerinde Ḥasan Beg yirine seksan aḳçe ile Şeh-zāde Medresesi virildi. Altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile tekrīm olındılar. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde ṭoḳsan aḳçe vażīfe ile müteḳāʿid olup yirine Nişāncı-zāde terfīʿ olındı. Seksan bir senesinde Sulṭān Selīm-i ḥalīm on aḳçe teraḳḳī ile ikrām ve ʿaḳd-ı ʿāşiri itmām itmişler idi. Seksan beş Şaʿbān'ında Ḥāmid Efendi intiḳāl idüp fetvā teklīf olındukda istiʿfā itmekle istiġnā şerefine otuz aḳçe teraḳḳī ile teşrīf ve envāʿ-ı elṭāf-ı şehenşāhī ile talṭīf olınmışlar idi. Ṭoḳsan bir Muḥarrem'inüñ on üçünci güni terk-i nüzhetgāh-ı emānī ve dest-i āḫir-i bezm-i zindegānī itdiler. Zeyrek Cāmiʿi muḳābilinde pederlerinüñ mektebi sāḥasında medfūndur.

Mervīdür ki merḥūm vaṣıyyetleri üzere cānib-i ḳadem-i vālid-i mükerremlerinde defn iderken mübārek ayaḳları ẓāhir olup mā-beynde elli ṭoḳuz sene mürūr itmiş iken aṣlā müteġayyir olmamış müşāhede olınup ṭarīḳ-ı ʿilm ü dīnde serv-i s̱ābit-ḳadem idükleri meşhūd-ı ehl-i iʿtibār olur.

Mevlānā-yı merḳūm ʿaynu'l-aʿyān-ı fużalā-yı Rūm, üstād-ı ebnā-yı zemān, neḍāret-baḫş-ı çemenzār-ı ʿilm ü ʿirfān, miḥrāb-nişīn-i fażl ü hüdā, muḳtedī-i erbāb-ı ʿilm ü taḳvā, **[177a]** ʿulūm-ı naḳliyye ehālīsinüñ sened-i ʿālī-şānı, fünūn-ı ʿaḳliyye ʿavāḳılınuñ ṣadr-ı ehl-i dīvānı, pāk-nijād, melek-nihāḍ, ḥalīm ü selīm, saḫī vü kerīm, maşrıḳ-ı envār-ı saʿādet, maẓanne-i esrār-ı kerāmet, pey-rev-i ṣuleḥā-yı sālikīn, reh-ber-i ʿulemā-yı ʿāmilīn idi.

---

1 170b E

2 ḫilālinde SE

Ās̱ār-ı ʿilmiyyelerinden *Tenvīʾü'l-vuṣūl fī ʿİlmi'l-uṣūl* ve *ʿAvnu'r-rāʾiż fī ʿİlmi'l-ferāʾiż*, metn ü şerḥ, *Şerḥ-i Şerīfī*'ye ḥāşiye, *Vāfiye*, *Muḫtaṣar-ı Kāfiye*, *Ṣaḥīḥ-i Buḫārī* üzere taʿlīḳāt ve mühimmāt-ı ders olan kütüb-i mütedāvile hevāmişinde kelimāt, *Cāmiʿu'l-fuṣūleyn*'i müṭālaʿa idüp aḳvāline cevāb ve taḥşiye-i kitāb itmişlerdür. Dört cildde żamānāt cemʿ itmişlerdür. Mühimmātı mutażammın maḳbūl eserdür ve mesāʾil-i evṣıyā tertīb eylemişlerdür. Ḳavl-i vaṣī gibi muʿteberdür. Şiʿr ü inşā vādīlerinde daḫı iḳtidārların ifşā itmişler idi. Cemīʿ-i kütüb-i nefīse ve ās̱ār-ı celīlelerin vaḳf idüp Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de müstaḳill dūlāb ve ḥāfıẓ-ı kütüb naṣb itmişlerdür. El-ḥāletü hāẕihi dūlāb-ı Muḥammedī gibi dāʾir ü müfīd ve ṭullāb-ı ʿilm ü edeb müstefīd olup ṣafḥateyn-i dūlāb ve deffeteyn-i kitāb gibi dest-güşā-yı duʿā ve nūk-i ḫāme ve suṭūr-ı nāme gibi raṭbu'l-lisān-ı s̱enā olurlar.

[Mervīdür ki Eyyūb müderrisi iken Rūmili Ṣadrı Ebu's-suʿūd Efendi ve Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde Efendi mevlānānuñ muṣāheretine meyl idüp bunlar Ebu's-suʿūd Efendi ṭarafını tercīḥ eyledükde Çivi-zāde, Ḥāmid Efendi ile ʿalāḳa idüp zemān-ı iftā vü ṣadāretlerinde pādişāha terbiye eyleyüp bunlar beş sene miḳdārı ḳarār itmege bāʿis̱ olurlar. Anlar fevt olmayunca Ṣaḥn'a ḳalḳmamışlardur.

Seksan iki tārīḫinde Sulṭān Murād Ḫān ḥażretleri cülūs idüp bunlara ḳāżīʿaskerlik teklīf itmişler idi. İstiʿfā-yı istiġnā itmekle ḥüsn-i iʿtiḳād idüp gāh u bī-gāh ʿavāṭıf-ı ʿaliyye ile talṭīf iderlerdi. Maraż-ı mevtlerinde Vezīr İbrāhīm Paşa'yı gönderüp duʿā-yı ḫayrın aldılar[1].]

Merḥūmuñ kerāmātındandur ki maraż-ı ḥummāya ve derd-i ṭıḥāla ve sāʾir merżā-yı bergeşte-ḥāle[2] virdükleri nüsḫalar devā-yı berʾü's-sāʿa olurdı. Naḳl olınur ki bir ḥāmil ḫātūn važʿ-ı ḥamlde ʿusret[3] çeküp mevte müşrif olmaġla vālidesi olan żaʿīfe nüsḫa recāsına āstānelerine gelüp merḥūmuñ naʿşıña rāst geldükde nā-ümmīd olup feryāda āġāz idicek ḥużżār-ı cenāzeden biri ḥāline teraḥḥum idüp tesliyet içün mevlānānuñ mezārı ḫākinden bir miḳdār alup "Ṣuyını isḳā eyle. Bi-izni'llāh nāfiʿdür."[4] dimekle fi'l-ḥāl içirüp duḫteri ḫalāṣ

1 Mervidür//aldılar, der-kenār R1, E
2 Ve//ḥāle:- SE
3 171a E
4 100a SE

olur. Bu ḫuṣūṣı maraż-ı hā'ile mübtelā olanlar biri birine işrāb idüp türāb-ı mezārı dārū-yı mücerreb-i merżā ve cevher-i iksīr-i şifā olur.

Mervīdür ki mollā-yı merḳūm Sūre-i İḫlāṣ gibi ḳaṣīr ve benān-ı ḳalem-gīr gibi aḥdeb olmağın ḳabūl-i manṣıb-ı ṣadāret ü fetvā içün müte'alliḳātı iġrā eyledükçe cevāblarında "Dīde-i ẓāhir-bīnān-ı ḳāṣır-fehme bu hey'et ile ṣadr olmaḳda ne 'ālem vardur?" diyü hażm-ı nefs idüp riyādan ibā ve semend-i 'azīmeti semt-i ta'affüfe mün'aṭıf ḳılduğını na'l-i bāz-gūnla iḫfā iderler imiş ammā;

Şi'r	Cebhesi üzre mu'aḳḳad[1] görinen rişte-i mū
	Nāme-i ḥüsn ü cemāl evveline yazmış hū

mażmūnı üzere ḥarf-ı vücūdı vāv-ı ibtidā'iyye gibi her ḳanda ola ṣadr-ı meclis ve 'izz ü vaḳār ile mūnis oluþ eyyām-ı ṣayfda bāġçeleri żiyāfet-ḫāne-i kirām, faṣl-ı şitāda sa'ādet-ḫāneleri merci'-i fużalā-yı 'iẓām idi. Muḳteżā-yı luṭf-ı ṭab'-ı maḫdūmiyyet ve müsted'ā-yı ḳābiliyyet ile pīş-taḫteleri edevāt-ı ḫurde-kārī ile māl-ā-māl ve ma'ārif-i cüz'iyye ve ṣanā'i'-i ġarībede Cemşīd gibi ṣāḥib-i külliyet-i kemāl olup nāzikāne ḥilāl ve zih-gīr ve ḳalem-teraş yapup yārāna i'ṭā ve elden ele yād-gār olmaġa sezā birer ḳıṭ'a-i bī-bahā iderlerdi. Vālid-i merḥūm naẓar-ı 'ināyetlerine maḳrūn ve ḥarem-i İrem-misāllerine gāh u bī-gāh **[177b]** duḫūlle me'ẕūn olup mādde-i maraż-ı āḫirlerin bu güne taḳrīr iderdi ki "Bir faṣl-ı ḫarīfde Ortaköy'de olan bāġçe-i dil-güşālarında dā'ire-nişīn-i ṣoḥbet idük. Leb-i deryāda bir çemen-i ṣuffe-i sengīn-bünyādı ve miyānında bir nihāl-i şimşādı var idi ki sebzesi burc-ı ḥamel gibi dā'imā şādāb ü ter ve ferş-i istebraḳ-nişānı ẓılāl-i nihāl-i sāye-güster idi. Revnaḳ-ı çemeni ḫuṭūṭ-ı ṣaḥīfe-i kitāb gibi şikest-i ḫaṭardan maṣūn ve berg ü şāḫ-ı nihāli günbed-i çarḫ-ı ẓümürrüd-ḳıbāb gibi dest-i nehhāb-ı ḫazān u tīşe-i naḳḳāb-ı nā-dāndan maḥrūs u me'mūn idi. Her sabāḥ u mesā cenāb-ı mevlevī levḥ-i miḥrāb-ı muṣallā ve levḥa-i ḥal-kārī gibi ṣadr-ı meclisde mesned-güzīn ve aṣḥāb-ı meclis cedvel-i tezhīb-i yārī[2] gibi dā'ire-nişīn olup ḳahve içilüp muṭāraḥa-i eş'ār ve semen-efşānī-i leṭā'if-i āṣār olınurdı. El-ḥāletü hāẕihi merḥūm ḥammāmdan gelüp ḥarāretle istinşāḳ-ı hevā içün maḥall-i ma'hūda varduḳda;

---

1 Üzre mu'aḳḳad:mu'aḳḳad üzre E
2 Bārī R1

Beyt Ḥasret-i yār-ı siyeh-pūşumla vardum gülşene
Ḫāke düşdüm ẓıll-ı şimşādı der-āġūş eyledüm

mażmūnı üzere bī-iḫtiyār jāle gibi ġalṭān-ı ferş-i sebze-i dil-cū ve semen gibi sīne açup ṭıfl-ı çemen ile hem-pehlū olurlar. Ol gice ṣalāt-ı maġribe imāmet iderken inṣıbāb-ı mevādd-ı balġamiyye ile sandūḳa-i ʿirfān olan ṣadr-ı mübārekleri münsedd ve eyyām-ı maraż hengām-ı irtiḥāle mümtedd olur." Vālid-i merḥūmla Anaṭolı Ḥiṣārı'na gitdükçe ol şecer-i sāyedār ḫaṭṭ-ı şecere gibi müẕekkir-i mā-meżā ve muḥarrik-i dest-i duʿā olurdı. Baʿdehu[1] baʿż-ı şeddād-meşrebān-ı ehl-i dünyā mülkine dāḫil olup dest-i teṭāvül-i nā-dān ile ol ṣuffe-i ṣafā sīne-i ʿāşıḳ-ı bī-riyā gibi vīrān ve ol şecer-i ḫoş-nümā naḫl-i ümmīd-i ehl-i ʿirfān gibi ḫākle yeksān olmış idi. Ḥālā yirinde ḳıbāb-ı refīʿ-i gün-ā-gün ve kitābe-i ṭāḳ-ı refīʿi إلى إين يا ملعون[2] 'dur.

[Şeyḫü'l-İslām ʿAlī el-Cemālī] Ḫilāl-i taḥrīr-i menāḳıbda vālid-i mācidleri **ʿAlī Efendi**'nüñ *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye*'den ḫāric baʿż-ı menḳabe-i kerīmelerine ẓafer bulınup temīme-i engüşt-i ḫāme ve żamīme-i sevād-ı[3] ʿanberīn-şemāme ḳılındı. Mevlānā-yı mezbūr ʿaṣr-ı Meḥemmed Ḫānī'de ibtidā'en otuz aḳçe ile Edrine'de Ṭaşlıḳ müderrisi olmış iken Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa-yı Ḳaramanī ki Ḫᵛāce-zāde'nüñ daḫı ḫaṣm-ı bī-emānı olup fetret-i vefāt-ı Ebü'l-feth'de maḫẕūl ve ʿasker elinde maḳtūl olup cezāsın bulmışdur, vezāretde selefi olan Ḫıżr Beg oġlı Sinān Paşa'nuñ cenāb-ı mevlevīye maḥabbeti olmaġın taʿaṣṣub idüp yigirmi beş aḳçe ile Beglerbegi Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi aḳçe ile Sirāciyye'ye naḳl eyledükde ġayret-i ʿilmiyye ve himmet-i ʿaliyyesi bu tenzilāta taḥammül itmeyüp medreseden istiʿfā ve küberā-yı Ḫalvetiyye'den Şeyḫ Mesʿūd-ı Edrinevī ḫidmetlerine iltica itmişler idi. Sulṭān Bāyezīd Ḫān cülūs eyledükde Amāsıyye emīninden otuz aḳçe vaẓīfe taʿyīn eyleyüp ol diyāra müftī naṣb itdiler. Baʿdehu Burūsa'da Ḳapluca Medresesi, baʿdehu Orḫāniyye-i İznīḳ, baʿdehu Burūsa Murādiyyesi pey-ender-pey ʿināyet olınup Sulṭān

1 171b E
2 "Ey mel'un, nereye?"
3 - E

Bāyezīd Ḫān Amāsıyye'de olan medrese-i celīlelerin binā **[178a]** eyledükde ibtidā bunlara iḥsān olınmış idi. Ba'żı aḥvāl iḳtiżāsı ile terk idüp İstanbul'a geldüklerinde Burūsa Sulṭāniyyesi tevcīh olınup ba'de eyyām-ı ḳalā'il Ṣaḥn-ı Ṣemāniye'ye nā'il oldılar. وكان ذلك في حدود سنة تسعمائة[1]

Ṭoḳuz yüz sekiz tārīḫinde müderris iken ḥacca müteveccih olup Mekke-i Mükerreme'de ba'ż-ı fitne ẓuhūr itmekle ol sene Mıṣr'da ārām itmişler idi. Sene-i ātiyede bunlar ḥacda iken müfti'l-enām Efḍal-zāde Efendi intiḳāl idüp Sulṭān Bāyezīd Ḫān fetvāyı bunlara iḥsān eyleyüp Ṣaḥn müderrisleri bunlar gelince iftā eylemek fermān olındı. Ol tārīḫde iftā iden mevālī bunlardur: el-Mevlā Ḳara Bālī, el-Mevlā Ḳara Seyyidī, el-Mevlā Seyyidī Çelebi, el-Mevlā Gürz Seyyidī, el-Mevlā Ṣarı Gürz, el-Mevlā Bābek Çelebi, el-Mevlā Mūsā Çelebi bin Efḍal-zāde, el-Mevlā Süpürge Şücā'.

Ba'de'l-ḳufūl iftāya meşġūl olup ba'dehu Sulṭān Bāyezīd Ḫān müftīlere meşrūṭ olan[2] medrese-i refī'u'l-bünyānı bunlaruñ şevḳına binā idüp elli aḳçe vaẓīfe ile manṣıblarına żamm olındı. Ol tārīḫe gelince vaẓīfe-i fetvā yüz aḳçe iken yüz elli oldı. Sulṭān Selīm Ḫān 'aṣrında daḫı kemā kāne mu'azzez ü mükerrem olup bir def'a daḫı[3] iki ḳāżī'askerligi cem' idüp i'ṭā itdiler. Maḳbūl-i ṭab'-ı istiġnā-pesendi olmamaġla isti'fā eyledüklerinde beş yüz filori göndermişler idi. Sulṭān Süleymān Ḫān ḥażretleri daḫı iltifātı ṣad çendān idüp evāḫir-i 'ömrinde elli aḳçe teraḳḳī ile vaẓīfelerin iki yüz akçeye iblāġ eylediler. Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm 'aṣrına gelince vaẓīfe-i fetvā iki yüz aḳçe idi. Ṭoḳuz yüz otuz iki tārīḫinde intiḳāl eyleyüp yirlerine Kemāl Paşa-zāde Efendi şeyḫü'l-islām oldılar.

Āṣār-ı celīlelerinden *Muḫtārātü'l-mesā'il* cem' itmişlerdür. Ba'dehu şerḥ eylemişler idi. Lākin şerḥi meşhūr degüldür[4]. Bu ḥaḳīr, bir nüsḫası ile müşerref olmışumdur. El-ān ḥırz-ı cānum ve ta'vīẕ-i bāzū-yı 'irfānumdur. İstanbul'da mescid ve mekteb binā eyleyüp "Müftī Ḥammāmı" dimekle ma'rūf ḥammāmdan idrārātını ta'yīn eylemişlerdür. İbn Hümām'uñ "*Fetḥu'l-ḳadīr*" ismi

1 "Bu (hâdise) 900 senesi civarında oldu."
2 100b SE
3 - SE
4 172a E

ile müsemmā *Hidāye* şerḥini ve Ḳāşānī'nüñ *Tuḥfetü'l-fuḳahā*'ya şerḥi, "*Bedā'i'u's-ṣanā'i'* " nām kitābı ibtidā Rūm'a bunlar getürmişlerdür.

Ba'żı s̱iḳātdan āvīze-i gūş-ı ḳabūldur ki Mekke-i Mükerreme'ye giderken Mıṣr'a uġraduḳlarında Ḳāhire-i ṭāhireyi 'ārifāne geşt ü güẕār ve 'ulemā-yı 'Arab mecālisini mütenekkirāne ṭavr ile meşhūd-ı 'ayn-ı i'tibār eylemek murād eyleyüp libās-ı seferle Cāmi'-i Ezher'e varurlar. Mecālis ü ṭāḳāta naẓar es̱nāsında görürler ki İbn Hümām nüsḫası ḫaṭṭ-ı muṣannif ile mezād ve 'arż-ı naẓar-ı erbāb-ı isti'dād olınur. Ḳarīne-i ḥāl bunlar daḫı kendülerden ḥalḳa-i erbāb-ı müzāyedeye idḫāl ve merātib-i a'dād-ı s̱emeni āḥād u 'aşerātdan mi'āt u ulūfa īṣāl iderler. 'Ulemā-yı 'Arab fażla-i fużūlāneye ġażab idüp ḫidmet-i mevlānāya ḫaber gönderürler ki "Bu kitāb cins-i rābiḥ-i ticāret ve metā'-ı rā'ic-i pür-menfa'at mülāḥaẓa olınmasun. Bunı burada mezād itmekden murād **[178b]** ḥaḳḳ-ı māliki noḳṣān müterettib olmaduḳdan ṣoñra ehline īṣāl eylemekdür. Ne ān ki[1] bu maḳūle 'ıḳd-ı gevher-i esmā, ḳılāde-i cīd-i ḥüsnā, ya'nī vişāḥu's-ṣadr-ı ṣudūr-ı 'ulemā ve revnaḳ-ı silk-i mülk-i fużalā olagelmiş iken mücerred iġlā-yı s̱emen[2] ve irbā-yı ḳadr-i mu'ayyen vesāṭeti ile gerden-i nā-şāyesteye ṭavḳ, ya'nī nā-ehle sevḳ olınmaḳ revā görile. Bu kitāba ol kimse lā'iḳ ve bu muḫaddere-i girān-mihre ol merd-i fā'iḳ, küfv-i muvāfıḳ olur ki 'ilm-i fıḳha uṣūli ile muḫtaṣṣ ve künūz-i rumūzına muraḫḫaṣ olup a'lem-i 'ulemā-yı 'aṣr ve efḍal-i fużalā-yı Mıṣr ola. Bīhūde ḍarb-ı ḥadīd-i bārid ve müzāyede ile iḫtiyār-ı vaż'-ı zā'id itmekden ne 'ā'id olur?" Ḫidmet-i mevlānā istimā' eyledükde bu bāzāra rāżī olup;

Mıṣrā' Cān-ısa vaṣluña bahā ol seyre biz de ḳā'ilüz

mażmūnı üzere şehādet-i miḥekk-i imtiḥāna müteḳāżī olur. Ol ṭarafdan daḫı ḫande-i hezele-maḳrūn, kināyāt-ı gūn-ā-gūn ile;

Mıṣrā' بسم الله اكر حريف مايى[3]

1 Ne//ki:- R1

2 İġlā-yı s̱emen:iġlā vü s̱emen SE

3 "Eğer bizim rakibimizsen, bismillah… (Allah yardımcın olsun.)"

mefhūmı ile mu'āmele olınup el-ḳıṣṣa ḫidmet-i mevlānā 'ulemā-yı 'Arab ḥalḳasına vāsıṭatü'l-'ıḳd-ı gevher olup maḥāll-i müte'addideden güşāyende-i ḳufl-i gencīne-i hüner olduḳda bir meclis ider ki feleklerde melekler taḥsīn ve *'aleyke 'avnu'llāh* ṣadāsı gūş-ı hilāli pür-ṭanīn ider. Bi'l-āḫire 'ulemā-yı 'Arab'ı kelāmları ile ilzām ve müdde'āları üzere iskāt ü ifḥām idüp bi'z-ẓarūre cümle kelimātın ḳabūl ve lāzıme-i A'rāb olan ta'aṣṣubdan semāḥata 'udūl itmekle[1] kitāb-ı merḳūmı mālları ile iştirā ve *ehluhu ve maḥalluhu* diyerek cenāb-ı mevlevīye ihdā iderler.

el-Mevlā Tāce'd-dīn (Ḳara Tāce'd-dīn)

"Ḳara Tāce'd-dīn" dimekle meşhūr ve 'imāme-i 'Abbāsī gibi ḳarīn-i ẓuhūr olup dāḫil-i meclis-i efāżıl ve ser-bülend-i emāṣil olduḳda mülāzım u müderris ve ba'ż-ı bıḳā'-ı 'ilmiyyede ṣadr-ı meclis olup ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Defterdār-zāde 'Alī Efendi yirine Ḳāsım-paşa müderrisi olup seksan üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde Babaḳuşī yirine Kefe fetvāsına nā'il olmış idi. Seksan dört Ṣafer'inde 'azl olınup medresesi Ḳara Süleymān'a iḥsān olındı. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde Ḥüsām Efendi yirine[2] Rodos fetvāsı tevcīh olınup seksan altı Ramażān'ında fāriġ olmaġın manṣıbı Receb Efendi'ye virildi. Seksan ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde selef-i sālifi Ḥüsām Efendi yirine Şām fetvāsına terfī' olınmış idi. Ṭoḳsan bir Rebī'u'l-evvel'inde intiḳāl idüp Ḳocalı Muḥyi'd-dīn cā-nişīn oldı.

Mevlānā-yı mezbūr 'iffet ü ṣalāḥla meşhūr, aḥvāl-i nāsdan ġāfil, kendü ḥāline müştaġil idi.

el-Mevlā Ḥüseyn (Sinān Efendi-zāde Ḥüseyn Efendi)

Ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Muḥaşşī Sinān Efendi merḥūmuñ maḫdūm-ı mihteridür. Vālid-i 'ālī-şānından iktisāb-ı 'ilm ü 'irfān idüp elli dört senesinde Anaṭolı ṣadrı olduḳlarında tezkirecilik ḫidmetinden mülāzım olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz elli beş hilālinde ikrāmen li-vālidihi'l-kerīm, Meḥemmed Paşa-zāde yirine ḳırḳ aḳçe ile Ḳalender-ḫāne Medresesi ile tekrīm olındılar.

1 Eyleyüp E
2 172b E

Ba'dehu İstanbul Ḳāżīsi Ṣaçlı Emīr Efendi 'arż idüp on aḳçe teraḳḳī ile ḫāric rütbesine 'āric oldılar. Elli sekiz tārīḫinde 'azl olınup medresesi Kātib Maḥmūd Efendi'ye virildi. Altmış dört tārīḫinde Baġdādī **[179a]** -zāde yirine Üçşerefeli pāyesine vāṣıl, altmış ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde[1] Dülger-zāde yirine Ṣaḥn'a nā'il olup yetmiş üç Cemādiye'l-āḫire'sinde ḳażā-yı Āmid ba'ż-ı mülḥaḳāt ile mevleviyyet olup bunlara 'ināyet olındı. On sene kāmil emr-i ḳażāya mütekeffil olup seksan üç Ṣafer'inde 'azl olınup yirine Baġdād'dan Kātib Maḥmūd Efendi[2] naḳl olındı. Seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ta'yīn olınup ba'dehu dest-yārī-i teraḳḳıyyātla yüz yigirmi akçeye bāliġ olup nevbetde yedi mülāzım virilmişler idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki Ṣafer'inde intiḳāl idüp Ṣarı Gürz Mescidi sāḥasında pederleri cenbinde defn olındı.

Merḥūm-ı mezbūr ṣalāḥ u 'iffetle meşhūr, ḥüsn-i ḫaṭṭı olmaġın kütüb-i celīle taḥrīr idüp her birin bir eṡer-i dil-peẕīr itmişdür.

[{**Şeyḫī**}]**:** Dört maḫdūmı ẓuhūr itmişdür. Biri "Şeyḫī" muḫalleṣ Meḥemmed Çelebi'dür ki Ebu's-su'ūd Efendi'de dānişmend iken ṭoḳuz yüz yetmiş bir tārīḫinde pederleri ḥiyānında[3] vefāt itmiş idi. *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūrdur. Bu beyt anlaruñdur:

Beyt Yaḳasından geçürüp ḳoçduġı-çün sīm-tenüñ
Rūz-ı maḥşerde girībānın alam pīrehenüñ

[**Aḥmed Efendi**]**:** Biri Aḥmed Efendi'dür ki ḳaṭ'-ı merātib-i mu'tāde ile Medīne ḳāżīsi olmışdur. İnşā'allāhu te'ālā maḥallinde ẕikr olınur.

[**Ḳāżī Maḥmūd Efendi**]**:** Biri Ḳāżī Maḥmūd Efendi'dür ki zümre-i ḳużāt-ı Mıṣriyye'den iken mīr-livā, ba'dehu iḳlīm-i Ḥabeş'de emīrü'l-ümerā olup biñ on üç tārīḫinde fevt olmışdur.

[**Ketḫudā Muṣṭafā Efendi**]**:** Biri Ketḫudā Muṣṭafā Efendi'dür ki iki defa Anaṭolı'ya, iki def'a Rūmili'ne ṣadr olmışlardur. Maḥallinde ẕikr olınacaḳdur.

1 101a SE
2 - E
3 ḥayātında E

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥmān (ʿİmād-zāde Efendi)

Zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan ʿİmād Sinān'uñ maḫdūm-ı feżā'ilmendi ʿİmād-zāde Efendi'dür. ʿUlemā-yı ʿiẓām ḫidmetinde ʿimād-ı ḫāne gibi ḳā'im ve istifāża-i envār-ı ʿirfāna müdāvim olup sinān-ı nīze gibi ser-bülend-i ems̱āl olduḳda ʿAṭā'u'llāh Efendi'den mülāzemetle nā'il-i āmāl olmış idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Kürkcibaşı Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Burūsa'da Çendik Medresesi'ne[1], baʿdehu ḳırḳla Ḫanceriyye'ye müderris olup ṭoḳuz yüz seksan dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi yirine Ḳāsımpaşa müderrisi olmış idi. Seksan yedi Muḥarrem'inde Muṣṭafā Efendi yirine Çorlı pāyesine[2] terfīʿ olınup ṭoḳsan Şaʿbān'ında selef-i sālifi Ḥasan Çelebi yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne taḥrīk olınmış idi. Ṭoḳsan iki Ramażān'ında ḫaber-i intiḳāli vāṣıl olup medrese-i maḥlūle Zeyne'l-ʿābidīn Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, erbāb-ı kemāl beyninde müşārün-ileyh, ḳavl-i rezīni ʿimād gibi muʿtemedün ʿaleyh, merd-i kāmil, ferd-i şāmil idi.

el-Mevlā Emru'llāh (Emru'llāh Efendi)

Serā-perde-i ʿademden meclis-i vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılduḳda ʿinān-ı ʿazīmetin vādī-i taḥṣīle maʿṭūf ve naḳd-i vaḳt-i ʿazīzin cins-i ʿilm ü ʿirfāna maṣrūf ḳılup ʿulemā-yı ʿaṣra ḫidmet ve kesb-i şeref-i mülāzemet itdükden ṣoñra ﴿أَتَى أَمْرُ اللهِ فَلاَ تَسْتَعْجِلُوهُ﴾[3] emr-i hümāyūnı üzere menzil-i maḳṣūda vuṣūl içün iḫtiyār-ı mekrūh itmeyüp merātib-i ḫademe-i ʿilmi ḳademe-ber-ḳademe iḥrāz ve recā-yı pāye-i erbaʿīn içün gerden-i ümmīdi firāz ḳılduḳda ṭoḳuz yüz seksan bir Şevvāl'inde Şāh Sulṭān Zāviyesi Yaʿḳūb Efendi-zāde Şeyḫ Sinān Çelebi'den ṣoñra medrese olup ibtidā ḳırḳ aḳçe ile bunlara tevcīh olındı. Seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿazl olınup Ḫᵛāce Efendi Pīrīsi'ne virildi. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Cenābī **[179b]** Efendi yirine Ḫānḳāh Medresesi'ne vāṣıl, seksan sekiz Şaʿbān'ında Munuḳ ʿAlī Efendi yirine[4] Ḫāṣekī pāyesine nā'il olup seksan ṭoḳuz Ramażān'ında ʿAbdu'r-raḥīm Efendi yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Ṭoḳsan Şaʿbān'ında Aġa-zāde yirine Edrine Dārü'l-ḥadīs̱i'ne terfīʿ olındı. Se-

1 baʿdehu//medresesine:- R1
2 173a E
3 Kur'ân-ı Kerîm, Nahl Sûresi, 16/ 1, "Allah'ın emri geldi. Artık onu acele istemeyin."
4 Ḫānḳāh//yirine:- E

ne-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde[1] Bālī Efendi merḥūm yirine Āmid ḳażāsı 'ināyet olındı. Ṭoḳsan iki Şa'bān'ında ġazāle-i rūḥı burc-ı bedenden ġārib ve ṣaḥīfe-i şühūddan ġā'ib oldı. ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾[2] Yirine Çeñe Efendi naṣb olındı.[3] ﴿كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾[4]

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, muṭī'-i emr-i ilāhī, maẓhar-ı feyż-i nā-mütenāhī idi.

el-Mevlā 'Alī bin Bālī (Munuḳ 'Alī Efendi)

Ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan tercemesi sebḳ iden "Uzun Bālī" nām merd-i lā'u-bālīnüñ şāḫ-ı şecere-i vücūdı ve pertev-i necm-i mes'ūdıdur. Aḫī-zāde Efendi ḫānedānına intisābla meşhūr ve "Ḫışım 'Alī Çelebi" dimekle meẕkūr idi. Kemāl-i sükūn u ḫumūli cihetinden sitem-ẓarīfler "Munuḳ 'Alī" dirler idi. Ṭoḳuz yüz otuz dört senesinde sine-i 'ademden bīdār ve girībān-ı vücūddan nümāyende-i dīdār olup vālid-i mācidinden aḫẕ-ı muḳaddemāt-ı 'ulūm ve devr-i mecālis-i 'ulemā-yı Rūm idüp Küçük Bosṭān Efendi'nüñ debistān-ı ifādesine dāḫil, ba'dehu Şāh Efendi'nüñ naṭ'-ı taḥḳīḳ u icādesinde ferzāne-i kāmil[5], ba'dehu Aḫī-zāde Efendi ḫidmetlerinden istifāżaya müdāvim, ba'dehu Ṣāliḥ Mollā Efendi'den mülāzım olmış idi. Evvelā yigirmi aḳçe ile Dimetoḳa'da 'Abdu'l-vāsi' Efendi Medresesi'ne, ba'dehu yigirmi beş ile ḳaṣaba-i mezbūrede Oruc Paşa Medresesi'ne, ba'dehu otuzla İstanbul'da Ferruḫ Ketḫudā Medresesi'ne, ṭoḳuz yüz yetmiş dört senesinde Sinān Efendi-zāde Meḥemmed Çelebi yirine ḳırḳla Dāvud Paşa Medresesi'ne müderris olup yetmiş beş Cemādiye'l-āḫire'sinde ma'zūl ve yirine Mu'allim-zāde Maḥmūd Çelebi mevṣūl oldı. Seksan üç Şa'bān'ında 'Abdu'l-ḳuddūs yirine Ḫānḳāh ḫāricini tekyegāh idüp seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde selefi yirine Ḫāṣekī pāyesine pīrāye ṣalmış idi. Seksan sekiz Şa'bān'ında Ṣāliḥ Seyfī Efendi yirine[6] Ṣaḥn'a gelüp bir aydan ṣoñra[7] selefi ḳabūl itmedügi Maġnisa fetvāsına naḳl olındı. Ṭoḳsan bir Re-

1 Aġa//ḳa'desinde:- SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Ahzab Sûresi, 33/ 38, "… ve Allah'ın emri mutlaka yerini bulan bir kaderdir."
3 Yirine//olındı:- SE
4 Kur'ân-ı Kerîm, Ahzab Sûresi, 33/ 6, "… Bu, kitapta yazılmıştır."
5 SE'de "debistān//ḍāḫil" ibaresi ile "naṭ'//kāmil" ifadesi yer değiştirmiştir.
6 101b SE
7 173b E

bī'u'l-āḫir'inde Yılancıḳ yirine Mar'aş ḳażāsı ile zülf-i ser-keş gibi ḫāl-i[1] ṭarīḳı müşevveş olup aḥbāb-ı ḫayr-ḫʷāh;

Mıṣrā' Ṭolaşma zülf-i yāre yılan ṣoḳmasun seni

mażmūnı üzere ḳabūlden tenfīr iderken ber-muḳteżā-yı ḥilm ü mülāyemet, ol seferī cāme ile ḳanā'at itmiş idi.

Mıṣrā' بیچاره ندانست که یارش سفدی بود[2]

Ṭoḳsan iki Receb'inde ḳāżī iken ḥükm-i ecele rāżī ve şu'ūn-ı ḥāli münḥaṣır-ı māżī oldı. Mar'aş'da 'Alā'u'd-devle Cāmi'i ḥaẓīresinde medfūndur. Manṣıbı Gelibolılı Maḥmūd Efendi'ye virildi.

Mollā-yı merḳūm ferīde-i ṣadef-i 'ulūm, nevādir-i 'ulūm-ı 'Arabiyye'nüñ rişte-keş-i gevheri, cevāhir-i fünūn-ı edebiyyenüñ ḥakkāk-i ter-dest-i hünerveri, maṣdar-ı āṣār-ı ḳasiyye, maẓhar-ı füyūżāt-ı ḳudsiyye, naẓm u neṣr-i le'ālī-i kelāmda bī-enbāz, **[180a]** ḥall ü 'aḳd-ı iksīr-i kelāmda ser-efrāz idi.

Āṣār-ı 'ilmiyyesinden *Şerḥ-i Miftāḥ*'a ḥāşiyesi vardur. İnṣāf budur ki 'ulemā-yı Rūm te'līflerinüñ a'lālarındandur. *Dürer-ü'l Ġurer*'i *Iṣlāḥ* ve *Īżāḥ* ṭarzında taġyīr ü tenḳīḥ itmişdür. Bundan mā'adā *Dürer* hevāmişinde kelimātı vardur. 'İlm-i ṣarfda bir metn ü şerḥi ve "*Niṣābu'l-iḥtisāb*" nām kitāba tercemesi vardur. *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye*'yi teẕyīl idüp *ed-Dürrü'l-manẓūm fī Aḥvāl-i 'Ulemā'i'r-Rūm* tesmiye itmişdür. 'Arabāne inşādur. "*Nādiretü'z-zemen fī Tārīḫi'l-Yemen*" ismi ile müsemmā kitāb-ı belāġat-niṣābı vardur. Mollā-yı merḥūmuñ [Burūsa'dan müfāraḳat eṣnāsında diyüp[3];

Beyt

دنا الناي عن نجد فأصبحت قائلا
وداعاً لمن قد حل صبري منازلاً][4]

1 ḫāl-i SE
2 "Zavallı, sevgilisinin yolcu olduğunu bilmiyor."
3 Burūsa'dan//diyüp:- SE
4 Burūsa'dan// منازلا, der-kenār R1

لمن الديار تضعضعت أركانها
وانقض فوق عروشها جدرانها[1]

maṭla'ı ile muṣaddar ḳaṣīde-i belīġalarını şerḥ eylemişdür. Bunlardan ġayrı resā'il ü ta'līḳātı ve ḳaṣā'id ü muḳaṭṭa'ātı vardur. Cümlesi edībāne vü maḳbūl ve dest-ḫoş-ı erbāb-ı ḳabūldur.

min-*Ḳaṣīdeti'n-nūniyye*

غنّى الطيور بأطيب الألحان
في شجرة بمنابر الأفنان

فاهتزّ منها كل شئ في الربى
وما رأيت تمايل الأغصان

فكأنها تبكي الربيع وحسنها
لمّا ألمّ الشمس فى الميزان

واصفرّ وجه الأرض وَجْنَةَ عاشقٍ
بانت حبيبته مع الأظعان

من بعد ما بتسمت به أزهاره
لحبيبة مالت إلى الإحسان

فبكى الغمام مع الغموم على الربى
وصبا النسيم كعاشق وَلْهان

سقيا لروض قد قصدت نسيمه
فاستقبلت بالروح والريحان[2]

1 "Necd tarafından bir inilti geldi ve sabrımın çöktüğü konaklardakilere seslenip veda ettim. Temelleri yerle bir olmış, duvarları, çatıları üzerine devrilmiş diyarlara veda ettim."

2 "Kuşlar dallanmış budaklanmış ağaçlarda en içli şarkılar söylediler. Bu kuşların sesinden tepedeki her şey titredi ama dalların kıpırdadığını görmedim. Sanki onlar güneşin tam bir ahenk içerisinde birleşmesi sonucu oluşan bahar ve güzellikleri karşısında ağlıyordu. Çiçekleriyle güzelliklere meyleden sevgiliye tebessüm ettikten sonra yeryüzü ve âşıkların bahçesi sarardı. Sevgili, kız arkadaşlarını da alıp ayrılıp gitti. Bulutlar, hüzünlerinden tepeler üstünde ağladı. Rüzgarlar, çılgına dönmüş bir âşık gibi esti. Rüzgarların yöneldiği bahçeleri sulamak için bulutlar da yöneldi. Ruh güzel kokularla karşılaşıp birleşti."

el-Mevlā Yaʿḳūb (Yaʿḳūbca Efendi)

Balıkesri eṭrāfından pedīdār ve "Yaʿḳūbca" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. İʿdād-ı levāzım-ı istiʿdād ve muʿallim-i sulṭānī Ḫayre'd-dīn Efendi āstānesine istinād eyleyüp ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve baʿż-ı medārisde müdā-reseye müdāvim olup ḳırḳ aḳçe ile meşrūṭası olan Merdümiyye'ye müderris olmış idi. Baʿdehu teraḳḳī ile ḫāric rütbesine ʿāric olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Sinān Efendi-zāde ʿAlī Efendi yirine Süleymāniyye-i İz-nīḳ müderrisi oldı. Seksan üç Rebīʿu'l-evvel'inde Samsūnī-zāde Ḥācī Çelebi yi-rine altmış aḳçe ile Murādiyye Medresesi virildi[1]. Seksan dört Şevvāl'inde ʿİbād Çelebi yirine Amāsıyye fetvāsına terfīʿ olındı. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-āḫi-re'sinde ʿazl olınup manṣıbı Küçük Maḥmūd'a virildi. Baʿdehu vaẓīfe-i ems̱āl ile müteḳāʿid olup ṭoḳsan iki Ṣafer'inde intiḳāl eyledi.

Merḥūm-ı mezbūr faḳāhet ile meşhūr, süveydā-yı dil-i[2] sevdāvīsi mā'il-i sevād-ı midād, ehl-i şuġl u ṣāfī-derūn u pāk-iʿtiḳād idi. Kütüb-i nefīseye mālik olup ḫaṭṭ-ı muḳarmaṭ ile taḥşiye vü tesvīd ve celī ḳalem ile iʿcām idüp şükū-fezār-ı ʿacmā-zede gibi revnaḳ-ı ḥüsnin nā-bedīd iderdi. Her lafẓa bir işāret-i sırr-ı süḫan yazmaġla başına belālar getürüp ve sūḫtevātuñ Ḫıżr İlyās didük-leri erḳām ile reh-güẕār-ı suṭūra ḫār-ı dil-ḫırāş dökmekle peyk-i naẓar ṭarīḳ-ı maʿnayı yitirüp müṭālaʿa idenler Ḫıżr-ı hidāyete muḥtāc olurdı. Kenārlarını ḫod naḳş-ı mermer gibi bīhūde eşkāl ile kütüb-i Yaʿḳūbiyāne-mis̱āl ve esb-i cādū vü naḳş-ı zencīr-i gīsū gibi ʿacā'ib tims̱āl iderdi.

el-Mevlā el-Fāżıl es-Seyyid Meḥemmed bin Meḥemmed en-Naḳīb (Maʿlūl-zāde Naḳīb Efendi)

ʿİllet-i māddiyye-i vücūd-ı saʿādetmendi ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Maʿlūl Emīr Efendi'dür. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında naḫl-i ser-sebz-i ʿarīḳ ü aṣīli ḫaṭṭ-ı şecere-i baḥru'l-ensāb gibi zīver-i ṣaḥīfe-i vücūd ve āb-yārī-i **[180b]** feyż-i Ḫudā-dād ile sāye-efgen-i çemen-i ṣafḥa-i şühūd olup berg ü bār-ı feżā'il ü maʿārif ile ārāste ve terbiyet-i üstādān-ı ʿilm ü ʿirfānla pīrāste olduḳda nesīm-i tevfīḳ-ı Rabbānī ile ʿalem-efrāz-ı ihtizāz ü ḥareket ve naḫl-i sūr-ı pür-sürūr gibi revnaḳ-efrūz-ı mecālis-i fażl ü maʿrifet olmaġla nice zemān şeyḫü'l-islām, üstādu'l-ʿulemā'i'l-aʿlām Ebu's-suʿūd Efendi ḫidmetlerinde ḳā'im ve cenāb-ı

---

1 Seksan//virildi:- R1
2 174a E

ʿālīlerinden mülāzım olduḳdan ṣoñra üstād-ı ferruḫ-nijād ḥażretlerine dāmād olmışlar idi. İbtidā otuz aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān'a mensūb Ḳāsım Paşa Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Pīrī Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz altmış üç Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Manav Seyyidī yirine Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine ʿāric olmışlar idi. Altmış altı Cemādiye'l-ūlā'sında Dülger-zāde Aḥmed Çelebi yirine Burūsa'da Sulṭānī pāyesine pā-yı himmet ḳoyup altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde Müftī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām idüp yetmiş Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḳaramanī[1] Aḥmed Çelebi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi ile tekrīm olınup yetmiş üç Şevvāl'inde Baldır-zāde yirine[2] Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsına revnaḳ-efzā olmışlar idi. Yetmiş dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Şeyḫī Efendi yirine Şām-ı şeref-encām ḥükūmeti ile bülend-maḳām olup yetmiş yedi Muḥarrem'inde Maḥmūd Efendi merḥūm yirine ḳażā-yı Mıṣr-ı ẕātü'l-ehrām ile maḳżiyyu'l-merām olup yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Aḫī-zāde Efendi yirine Burūsa ḳażāsına tebdīl, yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında yine anlardan ṣoñra[3] Edrine ḳażāsına naḳl ü taḥvīl olınup seksan bir Muḥarrem'inde Anaṭolı ṣadāretinde selef-i bāhirü'ş-şereflerini taʿḳīb ve menşūr-ı iʿtibārlarını teşbīb itmişler idi. Seksan üç Receb'inde vaẓīfe-i emsāl ile māʾil-i ʿuzlet ü istirāḥat ve yirlerine Çivi-zāde Efendi mütekeffil-i emr-i ṣadāret oldı. Seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde Baġdādī-zāde Ḥasan Çelebi yirine manṣıb-ı celīl-i neḳābet-i eşrāf ḫilʿat-i bālā-yı emānetleri ḳılındı. Seksan yedi Ṣafer'inde Çivi-zāde Efendi yirine ḳāżī'l-ḳużāt-ı Rūm ve ṣadru'l-ʿulemā-yı ḳurūm olup;

Mıṣrāʿ Çiviyi ḳaḳdı naḳībü'l-eşrāf[4] (987)

tārīḫi ʿUlvī Çelebi lisānından ḳarʿ-ı mesāmiʿ-i eṭrāf itmiş idi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-āḫir'inde müfti'l-enām Ḳāżī-zāde Efendi[5] ḫırāmān-ı ravża-i dārü's-selām olduḳda şeyḫü'l-islām ve ḥallāl-i müşkilāt-ı enām oldılar. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinüñ yigirmi altıncı güni dağdağa-i umūr-ı ʿāmmeden tebāʿüd ve iḫtiyār-ı sükūn u teḳāʿüd eyleyüp yirlerine Çivi-zāde Efendi dest-pīrā-yı fetvā ve müteʿahhid-i emānet-i kübrā olmışlar idi. Ṭoḳsan iki Muḥarrem'inde ḳurretu'l-ʿayn-ı ʿilm ü ʿirfān ve ġurretü'l-vech-i vecāhet ü ʿunvān olan maḫdūm-ı

---

1 Ḳaramanī-zāde SE
2 102a SE
3 Anlardan ṣoñra:anlar yirine E
4 چویی ققدی نقیب الاشراف
5 174b E

kerīmleri nihāl-i nev-resīde-i ṭayyibü'l-a'rāḳ, 'aynu'l-a'yān ü nūru'l-aḥdāḳ, ḥā'iz-i feżā'il-i vehbī vü müktesebī, s̱emere-i şecere-i 'ıtret-i 'aliyye İsḥaḳ Çelebi merḥūmuñ maraż-ı cederīden naẖl-i nāzik-endāmı şükūfevār[1] ve gül-i rengīn-'iẕār-ı efrūẖte vü tābdār olup gonce-i nev-res-i dil-i pür-hevesi mübtelā-yı ẕüyūl-i fenā ve gül-berg-i zebāne-reng-i zebānı bu beyt-i taḥassür-mażmūn-ıla gūyā olmış idi:

Beyt دریغ که بی ما بسی روزکار
بروي كل **[181a]** و بشكفند[2]نوبهار

Vālid-i mācidlerinüñ ol gülbin-i tef-zede-i nā-dīde-bahār ḥasretinden gülberg-i behcet ü neşāṭı perīşān ve ol nūr-ı dīde fıḳdānından Ḥażret-i Ya'ḳūb gibi ẖūn-ābe-pāş-ı künc-i aḥzān olup anuñ murġ-ı cānı mānend-i murġ-ı isḥaḳ lāne-sāz-ı ṭurra-i ṭāḳ-ı 'illiyyīn, bunlaruñ kebūter-i dil-i nālānı mis̱āl-i ciger-i pür-iḥtirāḳ dūde-kebāb-ı āteş-i āh u enīn olmış idi. Sene temāmında ki ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç Muḥarrem'i ve sīne-rīşān-ı maḥabbet-i ehl-i beytüñ hengām-ı tecdīd-i mātemidür, bunlaruñ dahı ẖāk-i bedeni şükūfe-ẖīz ve libās-ı sa'ādet-ṭırāz-ı ḥayātı gül-rīz olup maraż-ı mezbūrdan mānend-i Eyyūb mübtelā-yı renc-i kürub olmağın māh-ı merḳūmuñ on ikinci güni ẖırāmān-ı nüzhet-serāy-ı rıḍvān ve 'āzim-i riyāż-ı kes̱īrü'l-ḥıyāż-ı cinān oldılar.

Beyt Peyāmī işitdükde tārīẖini
Didi raḥmete vāṣıl oldı Naḳīb[3] (993)

Zincīrliḳuyı ḳurbında vālidlerinüñ dārü'l-ḳurrāsı ḥaẓīresinde medfūndur. Manṣıb-ı celīl-i neḳābet Mekke-i Mükerreme Ḳāżīsi Mīrzā Maẖdūm'a 'ināyet olındı.

Mollā-yı merḳūm 'aynu'l-a'yān-ı 'ulemā-yı Rūm, 'ālī-ṭab' ve bülend-himmet, şerīfü'n-nefs ü ṣāfī-ṭaviyyet, ebu's-sa'ādāt, seyyidü's-sādāt, ḥā'iz-i feżā'il-i vehbī vü müktesebī, fā'iz-i 'ālü'l-'āl-i ẖaṣā'il-i nesebī vü ḥasebī, kemāl-i feżā'il-i nefsāniyye ile maḥfūf, cemāl-i faṣāḥat ü belāġatle mevṣūf, ṣafḥa-i cebīn-i ḥāli maṭraḥ-ı şu'ā'-ı baẖt u sa'ādet, saẖī vü kerīm ü 'ālī-şān ü ṣāḥib-i himmet idi.

---

1 Şükūfezār SE
2 "Ne yazık ki biz yokken de nice zaman, güller yetişir, ilkbaharlar erişir."
3 دیدی رحمته واصل اولدی نقیب

el-Mevlā Ḥasan (Rā'ī Ḥasan[1] Efendi)

Vilāyet-i Aydın dāḫilinde "Güzelḥiṣār" nām ḳaṣaba-i şehr-i iştihārdan be-dīdar ve كل شئ من المليح مليح[2] mażmūnı üzere nümāyende-i dīdār olmış idi. "Ḳoca Nāẓır" dimekle ma'rūf Meḥemmed Beg'üñ nūr-ı sevād-ı nāẓırı ve sürūr-ı süveydā-yı ḫāṭırıdur. Birāder-i mihteri devlet-i Murādiyye'de eyālet-i Mıṣr ile ḳadri vālā olan Üveys Paşa'dur. Bir birāderleri daḫı Ramażān Paşa'dur ki leyletü'l-ḳadr-i[3] berāt-ı cāhı pertev-i kevkeb-i sa'ādetle ḫoş-nümā ve ṭuġ-ra-i 'īdü's-sürūr-ı eyāletle pür-bahādur. Ṭoḳuz yüz otuz sekiz tārīḫinde ḫᵛāb-ı 'ademden dīde-güşā ve nergis-i 'ālī-naẓar gibi mekḥūl-i pertev-i necm-i hüdā olup kesb-i 'ilm ü kemāle mücidd ü sā'ī ve ṣaḥrā-yı dūr-i pehnā-yı ṭalebde ādāb-ı iktisābı mürā'ī olan iḫvān-ı ṣafā ṭarīḳasını rā'ī olup birāderleri āheng-i nīze-bāzī itdükçe bunlar gövdecikden(?)/ġayrıya dest-yāzī itmeyüp anlar āzmā-yiş-i tīr ü kemān eyledükçe bunlar ṣarīr-i[4] nāy-ı ḫāme ile tesliyet-baḫş-ı cān-ı nālān olurlardı. Taḥṣīl-i kemālde iẓhār-ı yed-i beyżā eyledükde dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ilḳā-yı raḥl ü 'aṣā eyleyüp merāsim-i ṭarīḳda mürā'āt-ı levā-zım itdükden ṣoñra Mi'mār-zāde Efendi'den mülāzım olmış idi. Ba'żı medā-risde ser-ḥalḳa-i erbāb-ı isti'dād ve Bostān Efendi'ye, ba'dehu Cendereci-zā-de'ye dāmād olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Leyṡī-zāde yi-rine ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Eski İbrāhīm Paşa müderrisi olmış idi. Yetmiş yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde 'Arab-zāde yirine Ṭopḳapusı'nda Aḥmed Paşa ḫāricine vāṣıl, seksan üç Receb'inde Ṣarı Gürz **[181b]** -zāde yirine Üççerefeli pāyesine nā'il, seksan dört Cemādiye'l-ūlā'sında Hemşīre-zāde yirine dā'ire-i Ṡemāni-ye'ye dāḫil oldı. Seksan beş Rebī'u'l-āḫir'inde 'Arab-zāde Efendi yirine Selānik ḳażāsıyla maḳżiyyu'l-merām oldı. Seksan sekiz Şa'bān'ında Bāḳī Efendi yirine Mekke-i Mükerreme'ye naḳl olınup ṭoḳsan[5] bir Rebī'u'l-evvel'inde munfaṣıl ve yirlerine Medīne'den Mīrzā Maḫdūm müteḥavvil oldı. Ṭoḳsan iki Şa'bān'ın-da Aġa-zāde yirine Edrine ḳażāsında ḳarār-dāde oldılar. Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde cisr-i fenādan 'ubūr ve ser-menzil-i beḳāda ḥużūr eyleyüp manṣıb-ı maḥlūle ile Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi mesrūr oldı.

1 - R1, E
2 "Güzelden olan her şey güzeldir."
3 Leyletü'l-ḳadr-i:- SE
4 175a E
5 102b SE

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, ḥasenü'l-aḫlāḳ u güşāde-ṭāliʿ, edīb ü erīb ü mütevāżıʿ idi. S̱ervet-i vāfire ve şevket-i bāhire ṣāḥibi olup naḳl olınur ki Selānik ḳāżīsi olduḳlarında bir mertebe ʿarż-ı esbāb-ı iḥtişām ve müşeyyiʿīne ikrām itmişler idi ki ol tārīḫe gelince bir mollā-yı ʿaẓīmu'ş-şān bu maḳūle reviş ve āyīne-i ʿālemde böyle gösteriş itmemişdür, dirler. *Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.*

el-Mevlā Bālī (Bosnevī Bālī Efendi)

Bosna Serāyı'ndandur. Ol diyār ʿulemāsından taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl ve taṣfiye-i mir'āt-ı ṣafā-ṣıfāt-ı bāl eyleyüp ṣılasında muʿallim-i mekteb ve mürebbī-i erbāb-ı ṭaleb iken Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa şemʿ-i bī-fürūġ-ı baḫtına żiyā-baḫşā olup şefāʿatleri ile baʿż-ı kibārdan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Himmet-i vezīr-i ʿālī-ḳadr ile zemān-ı ḳalīlde medāris-i celīleye vāṣıl ve ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde Ḥasan Beg-zāde'den ṣoñra Ḳızılmusluḳ Medresesi ḫāric elli ile ibtidā bunlara tevcīh, baʿde zemān yirinde pāye-i Ṣaḥn iʿtibārı ile terfīh olındı. Seksan altı Ẕi'l-ḥicce'sinde Bosna Serāyı ibtidā mevleviyyet olup bunlara ʿināyet olındı. [Ol ʿaṣrda olan ẓurefā bu ṣadā-yı ḥayret-efzāyı ḳarʿ-ı şemʿ itdüklerinde bu güne şiʿr-i ṭurfe-i şevḳ-engīz ile tehniye itmişlerdür:

Şiʿr Dirīġā kim Serāya oldı vālī
Mevālī nikbetīsi Ḫᵛāce Bālī[1]]

Seksan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿazl olınup Burnaz İbrāhīm burunladı. Seksan ṭoḳuz Şevvāl'inde ḫalefi yirine iʿāde olındı. Ṭoḳsan Ṣafer'inde fevt olup manṣıbı Yaʿḳūb Beg Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, muḳtežā-yı ḫilḳat-i ʿamāliḳa-kirdār-ı Beşāniḳa olan sükūn u vaḳārdan ḥiṣṣemend ve ʿucb u riyā ile pīrāye-bend, laḳlaḳ gibi gerden-efrāz ve ṣurāḥī-ṣıfat laḳlaḳa-perdāz idi. Meşā'iḫ-i ṭarīḳ-ı Bayramiyye'den olup altmış ṭoḳuz[2] tārīḫinde şemşīr-i şerīʿatle ḳatl olınan Ḥamza'nuñ mürīdi nāmına baʿż-ı merede vilāyet-i Bosna'dan baʿż-ı diyār ehālīsine

1 Ol//Bālī, der-kenār R1, SE
2 175b E

müstevlī olup ol kūteh-naẓarān-ı dırāz-bālā ve sāde-dilān-ı ebleh-sīmā, ḳabūl-i naḳş-ı nīrenge müsā'id olmaġın ṭarīḳat u ḥaḳīḳat diyerek perde-i şerī'atı ḳaldurup dāḫil-i dā'ire-i vüs'at-ı ibāḥet olmışlar idi.

Beyt

ملحدانرا ظرافتی باشد
تو بدين ملحد ظريف نهٔ[1]

Bi'l-āḫire i'tiḳād-ı bāṭıllarını iẓhār ve āteş-i bālā-keş-i fesādı evc-gīr-i ıṣrār itdüklerinde ṣāḥibü't-terceme Bosna'da ḳāżī bulınup **[182a]** teftīşe me'mūr olmış idi. Memlaḥateyn ḳażāsında on iki 'aded ehl-i ḍalāluñ şemşīr-i ḥāsimü'l-'ırḳ-ı şerī'atle kellelerin ġalṭān ve cem'iyyet-i melāḥideyi perīşān idüp ḫidmeti meşkūr oldı. El-ān ol semtlerde 'aḳīdesi fāsid, boyı uzun 'aḳlı ḳısa mülḥid eksik degüldür. *Ḳātelehumu'llāhu te'ālā.*

el-Mevlā Meḥemmed (Aġa-zāde)

Vüzerā-yı 'iẓām aġalarından birinüñ ferzendi olmaġla "Aġa-zāde" 'unvānı ile meşhūr idi. Erkān-ı devlet ḳapularına intisāb ve iżāfet-i teşrīfiyye şerefin iktisāb idüp şefā'atleri ile Ebu's-su'ūd Efendi'den mülāzım ve 'azm-i ṭarīḳ-ı 'ilme cāzim[2] olup seyr-i merāḥil ve ḳaṭ'-ı menāzil iderek ḳırḳ aḳçe ile Çekmece'de 'Abdu's-selām müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş Ẕi'l-ḳa'de'sinde Siyāvuş Paşa ḥarem-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīden çıḳup büyük mīr-āḫūr olduḳda ḫᵛācesi olup yetmiş altı Receb'inde 'Abdu'l-ġanī Efendi yirine Muṣṭafā Paşa Medresesi 'ināyet olındı. Yetmiş yedi Şa'bān'ında Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'nuñ Ḳadırġa Limanı'nda binā itdügi medrese-i celīle temām olmaġın ibtidā bunlara in'ām olındı. Yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde mencenīḳ-ı medrese ile Manav Seyyidī maḥlūlinden Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye pertāb olındı. Seksan bir Ramażān'ında Lüṭfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Süleymāniyye Medresesi'ne terfī' olınup seksan üç Receb'inde 'İvaż Efendi yirine Edrine Selīmiyyesi'ne vāṣıl ve ecell-i medāris-i 'ilmiyyeye nā'il olmış idi. Seksan dört Cemādiye'l-ūlā'sında töhmet-i cehl ile ma'zūl olup medrese-i şerīfe Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi'ye viril-

1 "Mulhitlerde bile bir zarafet olur. Sen o zarif mülhitlerden değilsin."
2 'āzim SE

di. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Ṣaçlı Emīr-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Efendi yirine ber-vech-i teḳāʿüd Edrine Dārü'l-ḥadīs̱i virildi. Ṭoḳsan Şaʿbān'ında andan daḫı ʿazl olınup medrese Emru'llāh Efendi'ye ṣadaḳa olındı. Bu mertebe kesrler ḳuvvet-i cehliyye ile merātib-i ʿaliyyeye gelüp taḳaddüm eyledügi ʿulemāya cebr-i ḫāṭır içün idi. Lākin kendi;

Beyt Manṣıbum artup ziyāde ileri gelmek içün
Şol üç adım ḳalḳayın ādem gibi gitdüm geri

mażmūnı ile tesliyyet bulup kemīn-sāz-ı furṣat idi. Nāgehān maḫdūmı Siyāvuş Paşa sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde ṣadru'l-vüzerā olup ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Mollā Aḥmed Efendi yirine defʿaten Edrine ḳażāsına īṣāl itmiş idi. Ṭoḳsan iki Receb'inde ʿimād-ı devleti zāʾil ve bünyān-ı rifʿati mütezelzil olup bir aydan ṣoñra mürrü'l-meẕāḳ-ı fıṭām-ı infiṣāl ve Rāʿī Ḥasan Efendi şīrīn-kām-ı şehd-i āmāl oldı.

Mıṣrāʿ لكل زمان دولة ورجال[1]

Ṭoḳsan üç ḫilālinde bināʾ-yı vücūdı zelzele-i hādimü'l-leẕẕāt ile ʿurża-i inhidām ve ḥabāb-ı rūy-ı āb gibi ber-bād-dāde-i inʿidām oldı.

Mevlānā-yı mütercem ʿarṣa-i nā-dānīde ʿalem, ṣanādīd-i cehele miyānında ṣāḥib-i rütbe-i kemāl, cehl-i kesbīsi vāṣıl-ı derece-i ʿālü'l-ʿāl, Hebenneḳa ve Bāḳıl gibi[2] ʿaṣrında ḍarbu'l-mes̱el, ammā zemāne yād-gārlarına nisbet ʿaḳl-ı evvel idi.

el-Mevlā ʿAlī (Muʿīd ʿAlī Çelebi[3])

Ṭarīḳ-ı ʿilme ʿāzim ve Fevrī Efendi'nüñ[4] iʿādesinden mülāzım olmaġla "Muʿīd ʿAlī Çelebi" dimekle meşhūr ve kemāl-i istiʿdād ile zebān-zed-i cumhūr **[182b]** idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç Cemādiye'l-āḫire'sinde ibtidā yigirmi aḳçe ile İstanbul'da Manav Ḳāżī Medresesi'ne müderris olmış idi. Baʿdehu aḫẕ-ı medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki ḫilālinde veliyyü'n-niʿam, Şeyḫü'l-İslām Yaḥyā Efendi ḥażretleri ḳırḳ

1 "Her dönemin bir yönetimi ve yöneticileri vardır."
2 176a E
3 Efendi SE
4 103a SE

pāyesinde teşrīf buyurduḳlarından ṣoñra Unḳapanı Medresesi maẓhar-ı cāh-ı menīʿ olmağla ḫāric rütbesine terfīʿ olınup bunlara ʿināyet olındı. Ṭoḳsan üç Ramażān'ında meclis-i vücūdda ṭayy-ı bisāṭ ve ḳaṭʿ-ı ʿalāḳa-i irtibāṭ eyleyüp medresesi Ḥaydar Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, emās̱il miyānında imtiyāzı meşhūd, āḥād-ı ḳavābil-i ʿaṣrdan maʿdūd idi. Ḫᵛāce Efendi maḫādīminüñ taʿlīmine me'mūr ve ʿayn-ı ʿināyetlerine manẓūr olmış idi.

el-Mevlā Ḥüseyn (Ṣadrī Çelebi) {Ṣadrī}

İştibīdür. ʿAzm-ı ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ idüp Şeyḫü'l-İslām Şeyḫī Efendi ḫidmetlerinden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet itdükden ṣoñra baʿż-ı medārisde mutaṣaddī-i emr-i dirāset olmış idi. Ḳırḳ aḳçe ile rāḳımu'l-ḥurūfuñ cedd-i māderīsi olan Nişāncı Meḥemmed Beg Medresesi'nden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç senesi dāḫilinde rūḥ-ı revānı[1] dā'ire-i vücūddan ḫāric ve maʿāric-i ʿilliyyīne ʿāric olmış idi.

[Tārīḫ Gitdi Ṣadrī cihān-ı fānīden[2] (993)]

Mevlānā-yı merḳūm ḥarīṣ-i iḳtinā-yı s̱emerāt-ı ʿulūm, "Ṣadrī" maḫlaṣı ile meşhūr ve *Tez̠kiretü'ş-şuʿarā*'da bu maṭlaʿı mesṭūrdur:

Beyt Gerek dervīş-i dil-rīş u gerek şāh-ı cihān olsun
Saña ʿāşıḳ geçen evvel benümle imtiḥān olsun

Ve lehu[3] Ġamuñ kühsāra añsam ʿaksine nice suḫan söyler
ʿAcebdür ḥāl-i ʿālem bilmeyen söyler bilen söyler

Şaḳā'iḳ Ẕeyli yazup tevārīḫ-i ʿulemāya iʿtinā ve ḫas u ḫār-ı elfāẓ-ı żaʿīfe üzere binā itmişdür. Ṭoḳsan ḥudūdına dek īṣāl ve diḳḳat idüp tetebbuʿ-ı tevārīḫ-i māh u sāl eylemişdür. Baʿżı resā'ili daḫı vardur.

---

1 Rūḥ-ı revānı:- SE
2 Tārīḫ//fānīden, der-kenār R1, E, SE;كتدى صدرى جهان فانيدن
3 Ve lehu:- E

el-Mevlā İbrāhīm (Āẕerī Çelebi) {Āẕerī}

Ṣudūrı devlet-i Selīmiyye'den Mu'allim-zāde Efendi'nüñ ferzend-i pür-fażl ü edebi, şem'-i bezm-i 'irfān Āẕerī Çelebi'dür. Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinden[1] mülāzım olduḳdan ṣoñra tercemesi sebḳ iden birāder-i mihterleri Maḥmūd Çelebi ṭoḳuz yüz seksan dört tārīḫinde nişāncı olmaġla bunlar daḫı ol ṭarīḳa 'aṭf-ı 'inān-ı 'azīmet idüp otuz biñ aḳçe ze'āmet ile zu'mınca maẓhar-ı 'ināyet olmış idi. Ba'dehu sālik-i ṭarīḳa-i ḳażā ve mālik-i ezimme-i ḥükm ü imżā olup vilāyet-i Anaṭolı'da Şire ve Kestel ems̱āli bilād-ı celīleye vālī olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç tārīḫinde Ḥamā ḳāżīsi iken ḥummā-yı muḥriḳadan intiḳāl ve riyāż-ı kes̱īrü'l-ḥıyāż-ı ḳudse isti'cāl idüp şu'le-i āẕeri munṭafī[2] ve şeb-çerāġ-ı peykeri müntefī olmış idi.

İntiḳāl eyledükde tārīḫin
Didiler göçdi Āẕerī Çelebi[3] (993)

Mezār-ı fā'iżü'n-nūrı ba'dehu ḳarīni olan Ḥāmid Çelebi ile ẓāhir-i şehr-i Ḥamā'da bir püşte üzere vāḳi' olmışdur. Seng-i mezārları meyl-i ḥālgāh[4] gibi dūrdan hüveydā ve ṣādırīn ü vāridīne istiḳbāl ü teşyī' içün pā-ber-cā olup nişāngāh-ı tīr-i du'ā ve zebān-ı ḥālleri **[183a]** beyt-i meşhūr ile gūyādur:

Beyt 'İbret gözin aç deşte çıḳup geşt-i mezār it
Emvātı baṣup geçme du'ā ile güẕār it

Maḫdūm-ı merḳūm naḫl-bend-i ma'ārif ü 'ulūm[5], saḫī vü kerīm, müşfiḳ u ḥalīm, ḫoş-ṭab' u ḫoş-ṣoḥbet, pāk-meşreb ü melek-ḫaṣlet idi.

Mürettеb *Dīvān*'ı ve *Maḫzen* baḥrinde *Naḳş-ı Ḫayāl* ismi ile mevsūm manẓūme-i belāġat-nişānı vardur. Ṭab'ı taḫmīs ü tesdīse çesbān ve zebāne-i pür-sūz-ı eş'ārı vird-i zebān-ı 'āşıḳāndur. Mes̱nevīde manẓūmesi naẓm-ı lü'lü'-reng-i Ḫᵛācū'dan nümūdār ve cevāhir-i elfāẓı vasf-ı terkībī ile terkīb-i cevheri gibi neşvedārdur.

1 ḫidmetlerinden SE
2 muṣṭafī R1
3 دیدیلر کچدی آذری چلبی
4 Cāngāh SE
5 176b E

Eş'ār Bir serv besledüm nice yıl bāġbān olup
Ser-keşlik itdi ol daḫı dāmen-keşān olup

[Ve lehu] Düşmeni terk itmege 'ahd itdi ol peymānı süst
Didüm aña bozma 'ahdüñ didi kim terküm dürüst

[Ve lehu] Aḳıtdı çoḳ göñülleri mānend-i cūybār
Ol serv-i gül-'iẕār göñüllense vechi var

[Ve lehu] Ne aġyār-ıla yāri iḫtiyāra ḳābiliyyet var
Ne peyvend-i ta'alluḳ ḳaṭ'ına ḫāṭırda ruḫṣat var

[Ve lehu] Ṣūfī tesbīḥ ü 'aṣāyı mey-i gül-fāma degüş
Ḫırḳa-i zerḳ u riyāyı çıḳarup cāma degüş

[Ve lehu] Göñline ġayruñ girüp luṭf-ıla ḳalbüm yıḳmaduñ
Var ol iy rūḥ-ı revānum ḫāṭırumdan çıḳmaduñ

[Ve lehu] Söz añlasa güzel ḳaddi gibi ṭab'ı bülend olsa
Peder māder ġamın çekmez bize bir şeh-levend olsa

Cüvānī 'Abdu'llāh ḥaḳḳında dimişdür:

Şi'rüme ḳāfiye itsem n'ola māhı gāhī[1]
Bir bahāne ararın añmaġa 'Abdu'llāhı

Taḫmīsindendür:

İstemezsün ser-i kūyuñda giriftār olanı
Acımazsun dün ü gün derdüñle zār olanı

Yine dirsün ki ṣaḳın sevme cefā-kār olanı
Seni mi iy yüzü gül ġonçe-i ra'nā seni mi

---

1 SE'de "māhı" ile "gāhī" kelimeleri yer değiştirmiştir.

Mesnevīsindendür:

Ḳarşu ṭura tīġına ger kūh-ı Ḳāf
Kāf gibi ser-be-ser eyler şikāf

[Baʿżı şuʿarā bu mażmūnı bu vechle īżāḥ itmişdür:

Kāf-ı kūfī gibi eylerdi şikāf[1]]

Aġzı ise gör belādur hemān
Dişleri birḳaç çürimiş üstüḫᵛān

Mercūdur ki bu beyt-i derdmendānesi bāʿis̱-i maġfiret ve mevc-engīz-i baḥr-ı raḥmet ola:

Beyt Ne ġam ger Āẕerī ālūde-i gerd-i günāh olsa
Olur rūz-ı cezāda luṭfuñ iẓhār itmeğe bāʿis̱

el-Mevlā Taḳıyyü'd-dīn el-Mıṣrī (Taḳıyyü'd-dīn-i Rāṣıd)

Pederi eş-Şeyḫ Muḥammed bin Maʿrūf ʿulemā-yı Mıṣr miyānında[2] feżā'ili celīle ile mevṣūf idi. Bunlar ṭoḳuz yüz yigirmi yedi tārīḫinde Ḳāhire-i ṭāhirede perde-serā-yı ʿademden ẓuhūr ve ebkār-ı efkār-ı ʿilmiyyeye ṣarf-ı nefā'is-i mühūr eyleyip nā'il-i derece-i kemāl ve ʿulūm-ı ʿāliyyede vāṣıl-ı rütbe-i ʿālü'l-ʿāl olmaġla baʿż-ı medāris-i Mıṣriyye'ye müderris ve ḥalḳa-i ifāde vü ifāżaya ṣadr-ı meclis olmuş idi. Baʿdehu dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm ve kālā-yı istiʿdādın ʿarż-ı naẓar-ı ʿulemā-yı Rūm idüp ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde müneccimbaşı olan Muṣṭafā Çelebi ki fenninde bī-naẓīr-i devrān idi, intiḳāl itmekle re'īsü'l-müneccimīn olmış idi. Baʿdehu muʿallim-i sulṭānī Saʿde'd-dīn-i s̱ānī cenāblarına baʿż-ı ās̱ār-ı ʿilmiyye ʿarż eyledükde ḳużāt-ı Mıṣriyye'ye ilḥāḳ ve haḳḳ-ı riʿāyeti iḥḳāḳ etmişler idi. Baʿdehu ʿulūm-i riyāżiyye ve felekiyyātda māhir ve nücūm u hendesede efāʿīl-i ʿacībeye ḳādir olmaġın aġır ze'āmet ile müneccimbaşılıḳda ḳarār ve kevkeb-i baḫt-ı seyyārı ser-menzil-i evvelden ʿarż-ı dīdār **[183b]** itmiş idi. El-ḥāletü hāẕihi irṣād-ı müteḳaddimīnde ḫalel müşāhede

1 Baʿżı//şikāf, der-kenār R1, E, SE
2 103b SE

olınup taḳvīm-i pārīne gibi mensūḫu'l-'amel olmaġa ḳarīb olmışdur. "Erbāb-ı taḳvīm raṣad-ı cedīde muḥtāc[1] ve dīde-i aṣḥāb-ı zīc ü irṣād mānend-i çeşm-i ṣād müteraṣṣıd-ı iḫrācdur." diyü vükelā-yı salṭanata 'arż olındukda ṭoḳuz yüz seksan yedi tārīḫinde ki evā'il-i devlet-i Murād Ḫānī'dür, Ṭop-ḫāne üstinde olan ḳulle-i cebelde çāh-ı raṣad peydā eyleyüp maṣrafı mīrīden edā olunmış idi. Emr-i raṣad temāma ḳarīb ve çāh-ı Naḫşeb gibi maṣdar-ı emr-i ġarīb olmış iken Şeyḫü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi ṭaraf-ı salṭanat-ı 'aliyyeye mektūb gönderüp "İḫrāc-ı raṣad meş'ūm ve perde-i esrār-ı felekiyyeye küstāḫāne ıṭṭılā'a cür'etiñ veḫāmet-i 'āḳıbeti meczūmdur. Hiç bir mülkde mübāşeret olınmadı ki ma'mūre iken ḫarāb ve bünyān-ı devleti zelzelenāk-i inḳılāb olmaya." diyü ḫayr-ḫᵛāhāne i'lām idüp;

Beyt Māverā-yı perde-i esrāra bulmaz kimse rāh
Ḥażret-i Ḥaḳdur bilen ancaḳ ḥaḳīḳat n'eydügin

Cān nisār itmekdür evvel şarṭ bezm-i 'ışḳda
Maḥrem olmaz bilmeyen ādāb-ı soḥbet n'eydügin

mażmūnını arża-dāşt-ı südde-i gerdūn-ġulām itmekde sene-i mezbūre zi'l-ḥiccesinüñ dördünci güni yevm-i ḫamīsde Ḳapudan Ḳılıç[2] 'Alī Pāşā'ya ḫaṭṭ-ı şerīf-i ḳaṭ'iyyü'l-müfād vārid olup fi'l-ḥāl ol çāh-ı zenaḫdān-ı ḫūbān gibi menba'-ı fitne-i āḫir-zemān olan raṣadgāhuñ üstine vardı ve zaḥmet-i bīhūde ile mübtelā-yı 'aẕābu'l-ḳabr-i intiẓār olan sāde-dilleri ol dām-ı belādan çıḳardı ve ẓıll-ı irtifā'-ı şems ü seyr-i kevākib içün āmāde olan evtārı[3] kesüp çāh-ı 'amīḳı ḫas u ḫār ile ṭoldurdı.

Şi'r Kimse ḥall idemedi müşkil-i rāz-ı felegi
Var-ısa 'ıḳd-ı S̱üreyyādur ana noḳṭa-i şekk

Fi'l-ḥaḳīḳa vesīle-i san'at-ı 'ayyārī ve ṭarīḳ-ı ḥīle-i tarrārī ile ḫāric-i mebḥās̱ olan nā-maḥrem, serā-perde-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīye vaż'-ı ḳadem ḳılsa yāḫūd encüm gibi pes-i cāmdan nigāh-endāz ve hilālāsā gūş-zen-i ḥarīm-i bārgāh-ı rāz

1 177a E
2 - SE
3 Evtādı SE

olsa İblīs gibi müstaḥiḳḳ-ı hücūm ve nişāne-i rücūm olmaḳ muḳarrer ve dūr-bāş-ı ḳahr ile[1] başı ḫurd olup pādāş-ı ʿamelin görmemek ġayr-ı mutaṣavverdür. Farażā bir ḳaç gün ihmāl ve teʾḫīr-i ḳahr ü nekāl olınsa şeʾāmet-i ḫıyānetle nekbete düşüp mānend-i ceffār-ı bī-destgāh ve kīmyāger-i iflās-penāh üftāde-i vādī-i ḫizy ü ḫiẕlān ve ḥayrān-ı bevādī-i ḫaybet ü ḫüsrān olup bi'l-āḫire tesḫīr-i ervāḥla Süleymānlıḳ heves iden[2] nekebāt gibi dāʾireden ṭaşra ḳadem ḳoduġı içün rū-be-rāh-ı ʿadem olur.

Beyt N'ola gencīne-i ḥüsnüñde kesilse nice baş
Her ṭaraf tīġ-ı ṭılısm olmış aña ol iki ḳaş

Ḳarīne-i ḥāl Taḳıyyü'ddīn-i nā-mürād mānend-i kūhken, kārını ḳuvvet-i ḳarībeye getürmiş iken, vāyesi ḥirmān ve ḥafr itdügi çāh-ı raṣad menbaʿ-ı zülāl-i emānī ve maṣdar-ı genc-i şāygānī olmaḳ recāsında iken bād-be-dest-i ḫusrān olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç sāli ḫilālinde raṣad-ḫāne-i laḥdde ḳarār ve dīde-dūz-i envār-ı raḥmet-i Perverdigār oldı.

Şiʿr Mezārında yaturken Nādirī gözler ser-i kūyuñ
Raṣad-sāz oldı gūyā seyr ider çāh içre gerdūnı

Mevlānā-yı mezbūr mecmūʿa-i fażl-ı mevfūr, fenninde ferīd, **[184a]** ʿaṣrında vaḥīd, merd-i ẕü-fünūn, naḳş-ı būḳalemūn gibi maṣdar-ı āsār-ı gūn-ā-gūn, ʿulūm-ı ġarībede müfred-i rūzgār ve nādire-i edvār idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Emīn-zāde)

Edrine'de şehr emīni olan Caʿfer Çelebi'nüñ ferzend-i dil-pesendi Emīn-zāde Efendi'dür[3]. Pederi maḥrūse-i Edrine'de bir medrese binā idüp "Emīniyye" dimekle meşhūr ve ṭoḳuz yüz ḳırḳ ṭoḳuz tārīḫinde kemīn-sāz-ı ḳabr-i pür-nūr ve emīn-i ṭavārıḳ-ı dehr-i pür-şūr olmış idi. Ṣāḥibü't-terceme taḥṣīl-i sermāye-i istiʿdād ve levāzım-ı ṭarīḳ-ı ʿilmi iʿdād eyledükden ṣoñra baʿż-ı ṣudūr-ı kirāmuñ iltifātına maẓhar ve mülāzemet ü medrese merātibi ile ḳadri berter olup ber-ve-

1 Dūr-bāş-ı ḳahr ile:dūr-bāş ile ḳahr ile SE
2 İtmek R1
3 177b E

ch-i teḳā'üd meşrūṭası olan pederi medresesine müderris ve meşġale-i 'ilm ü 'ibādetle mūnis olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç tārīḫinde intiḳāl itmiş idi. Medresesi *Ḥāşiye-i Tecrīd* ve *Miftāḥ* erbābına bā'iṡ-i inşirāḥ oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ehl-i temkīn ü ḥużūr, 'ālim ü ṣāliḥ, mühtemm-i ehemm-i meṣāliḥ idi.

el-Mevlā Maḥmūd (Filorineli Maḥmūd)

Diyār-ı Rūm'da "Filorine" nām ḳaṣabada ḳaṣab-pūş-ı vücūd ve tār u pūd-endāḫte-i ḫil'at-i hestī vü būd olmış idi. Perniyān-ı 'iẕārı tamġa-i 'anberīn ile mu'allem ve ṣaḥīfe-i ruḫsārı noḳṭa-i ḫālle mu'cem olmaġın[1] "Maḥmūd-ı Ḫālī" dimekle ma'rūf-ı ehālī olmış idi. Noḳṭalıġı 'āleminden naḳd-i vaḳt-i a'mārını taḥṣīl-i sevāda ṣarf ve sevād-ı çeşm ü süveydā-yı ḫāṭırını vaḳf-ı maṣārif-i ism ü fi'l ü ḥarf idüp vāṣıl-ı rütbe-i isti'dād ve dāḫil-i dā'ire-i i'dād[2] olduḳda ba'ż-ı 'ulemādan mülāzemetle behremend ve medāris-i 'ilmiyyede ḥalḳa-bend olup ḳaṭ'-ı nişīb ü firāz ve seyr-i rāh-ı dūr u dirāz iderek uzunca ova merḥalesine mübtelā iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan bir Rebī'u'l-evvel'inde Manav İslām yirine Sekbān 'Alī Medresesi'yle ser-efrāz olmış idi. Ṭoḳsan dört Muḥarrem'inde 'āzim-i dārü's-selām ve yirine Ayāşī Aḥmed Efendi ḳā'im-maḳām oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ḳadr-i müşterek-i ḥayşiyyet ile meşhūr, maḥmūdu'l-ḫiṣāl, memdūḥu'l-fi'āl idi. Egerçi ḫāl münāsebeti taḳrīb olup sitem-ẓarīfler "Ḫālī" nāmı ile tamġa-zen-i telḳīb olmış idi, lākin erbāb-ı ṭab'a ḫafī degüldür ki i'lām-ı ġālibe ḳabīlinden olup ẕikri sebḳ iden Ḥaydar Paşa Müderrisi Beñli Maḥmūd'a maḫṣūṣ olmış idi. Şūḫ-ṭab'ān-ı selefden ba'żı bu beyt-i hezl-gūne ile nüvāzende-i ṭab'-ı maḥmūdīsi olduġı mesmū'dur:

Beyt Firūzīne-ṭab'-ı Filorineli
Filoridür ammā filori neli

el-Mevlā İbrāhīm (İbrāhīm Çelebi)

Kesb-i sermāye-i isti'dād ve a'dād-ı feżā'ili i'dād idüp ba'ż-ı 'ulemādan mülāzemetle nā'il-i murād olduḳdan ṣoñra merāḳī-i menāṣıb-ı 'ilmiyyeye 'urūc ve

1 104a SE
2 'aded SE

medāric-i medāris-i ʿilmiyyeye gāh duḫūl ü gāh ḫurūc iderek ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan yedi Muḥarrem'inde Aḫī-zāde bacanağı İbrāhīm Efendi yirine Berġos Medresesi'ne vāṣıl olup seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında selefi yirine meşrūṭası olan Meḥemmed Paşa Medresesi'ne taḥrīk olındı. Ṭoḳsan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde şarṭ-ı vāḳıf üzere İsmiḫān Sulṭān pāyesinde selefini taʿḳīb itmiş idi. Cemādiye'l-āḫirede ḥiṣṣe-i ḥayātdan bī-naṣīb olup medresesi Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Efendi ḫidmetlerine naṣīb oldı.

Ḫayr ile meẕkūr ve ʿilm ü ṣalāḥla meşhūrdur.

el-Mevlā Seyfu'llāh (Manav Seyfī[1] Efendi) [184b]

Zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan İstanbul'da medresesi olan "Manav Ḳāżī" dimekle maʿrūf Maḥmūd Efendi'nüñ ferzend-i ercümendi Seyfī Efendi'dür. Ḳaṭʿ-ı menāzil-i ʿilm ü ʿirfāna saʿy ü himmet ve taḳallüd-i seyf-i ṣārim-i ʿazīmet idüp şāhīn gibi taḥrīk-i bāl-i geşt ü güẕār itdükde Bostān Efendi'nüñ şāḫ-ı mīvedār-ı yemīn-i meymenet-ḳarīninde ḳarār[2] ve murġ-ı mülāzemeti şikār itmiş idi. Meşrūṭaları olan pederleri medresesinde bi'd-defeʿāt ḳaṭʿ-ı derecāt idüp ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş üç Cemādiye'l-ūlā'sında ṣadreyn-i fāżıleyn olan Ḥāmid Efendi ve Pervīz Efendi ḥużūrında imtiḥān fermān olınup ḳırḳdan maʿzūllaruñ eşrāfından Zekeriyyā Efendi ḥażretleri[3] ve ʿArab-zāde Efendi ḫidmetleri[4] ve Deli Kerīm Çelebi ve Beñli Maḥmūd ve Ayās Efendi ve bunlar Şeyḫ Vefā Cāmiʿ-i Şerīfi'nde *Hidāye*'de *Kitābü'l-cināyāt* evvelinden oḳumışlar idi. Her biri ʿale't-tertīb taṭyīb olınup yetmiş dört Cemādiye'l-āḫire'sinde bunlara Kepenekci-zāde yirine Ḫayre'd-dīn Paşa Medresesi iʿṭā olınmış idi. Yetmiş sekiz Ramażān'ında ʿazl olınup manṣıbı ḳırḳ aḳçe ile Ṣunʿu'l-lāh Efendi ḥażretlerine tevcīh olındı. Seksan Ṣafer'inde Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Ḫānḳāh Medresesi'n cāygāh itmişler idi. Seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında selef-i sālifi yirine meşrūṭası Ḫāṣekiyye'ye terfīʿ olındı. Seksan üç Şaʿbān'ında Ṣarı Gürz-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan yedi Muḥarrem'inde

1 Seyfu'llāh SE
2 178a E
3 - SE
4 - SE

Dökmeci-zāde yirine Şeh-zāde Medresesi'ne ferş-i seccāde idüp sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinde Ṣarı Gürz-zāde yirine Süleymāniyye dārü'l-ifādesinde tekye-zen-i taḥḳīḳ u icāde olmış idi. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine feżā-yı ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā cilvegāh-ı eşheb-i iḳbālleri ḳılındı. Ṭoḳsan üç Muḥarrem'inde Naḳībü'l-eşrāf Mīrzā Maḫdūm yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsına tebdīl ve ol manṣıb-ı celīl ile tebcīl olınmışlar idi. Ṭoḳsan dört Receb'inde Recebīler gibi 'azm-i Ka'be-i maḳṣūd ve ḥacc-ı ekber-i dārü'l-ḫulūd itmişler idi.

Beyt Viṣālüñ Ka'bedür rūz-ı ecel 'azmı zemānıdur
Kefen iḥrāmı tābūt ol yoluñ taḫt-ı revānıdur

Yirlerine selefleri i'āde ve ol maḳarr-ı sa'ādetde ḳarār-dāde ḳılındı.

Mevlānā-yı mezbūr feżā'il-i kes̱īre ile meşhūr, edīb ü erīb, 'ilm ü taḳvādan kes̱īrü'n-naṣīb, ḥākim-i ḫāsim, seyf-i ṣārim idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Baba-zāde Efendi)

Vilāyet-i Ḳaraman'da Lārende'den bir merd-i ṣāliḥuñ ferzend-i dil-bendi, Baba-zāde Efendi'dür. الولد الحر يقتدي بالآبا[1] mażmūnı üzere ḳırā'at-i elif bā idelden dil-dāde-i ṣoḥbet-i elibbā olup mūcibāt-ı naḳṣ u şeynden inbā[2] ve re'sü'l-māl-i kemāli irbā itmek lāzım-ı māhiyyeti olmagın nice zemān Ḳonya'da seccāde-nişīn-i irşād olan Ezelī-zāde Efendi āstānesine ḫidmet ve 'ulūm-ı ẓāhire vü bāṭıne tekmīline himmet eylemiş idi. El-ḥāletü hāẕihi Ḳaraman'da 'alem-efrāz-ı imāret olan Şeh-zāde Sulṭān Bāyezīd'üñ mu'allimi Ca'fer Çelebi'ye ittiṣāl ve mülāzemetleri ile iḥrāz-ı evvelīn-i āmāl itmiş idi. Ba'dehu ba'ż-ı medārise müderris olup otuz aḳçe ile Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi'ne vāṣıl ve ḳırḳla Filibe'de Şihābü'd-dīn **[185a]** Paşa Medresesi'ne nā'il olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Niksārī-zāde Meḥemmed Çelebi yirine Ḳalender-ḫāne ḫāricine 'āric olup seksan bir Ṣafer'inde Bāḳī Efendi yirine Eyyūb pāyesine terfī' olınup seksan iki Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳara Çelebi-zāde

1 "Hür çocuk atalarının yolundan gider."
2 İbā SE

Ḥüsām Efendi yirine Ṣemāniye'ye gelüp seksan üç Receb'inde Şems Efendi yirine Ayaṣofıyya müderrisi olup seksan dört[1] Rebī'u'l-āḫir'inde Nevālī Efendi yirine yetmiş akçe vaẓīfe ile ber-vech-i teḳā'üd Eyyūb Medresesi 'ināyet olındı. On sene miḳdārı ol medresede[2] ḳarār ve ḳaṣaba-i Ebī Eyyūb'de tavaṭṭun u temekkün iḫtiyār idüp müştaġil-i 'ilm ü 'ibādet iken ṭoḳsan dört Şa'bān'ında riḥlet idüp medresesi Ḳuş Yaḥyā Efendi'ye 'ināyet olındı. Ḥażret-i Eyyūb Merḳadi'ne ḳarīb ḥaẓīre-i maḫṣūṣa içinde medfūndur.

Mevlānā-yı mezbūr kemāl-i 'ilm ü taḳvā ile meşhūr, الصوفي ابن الوقت[3] mażmūnına lā'iḳ, evtār-ı efkār-ı dünyeviyyeden güsiste-tār-ı[4] 'alā'iḳ, mu'teḳad-i 'ālem, babayāne ādem idi. Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa ḥüsn-i i'tiḳād idüp vaẓīfesini müstezād ve hemşīre-zāde ve dāmādını 'aṭāyāyı cezīle ile ber-murād itmiş idi.

Āsār-ı 'ilmiyyesinden tefsīr-i şerīfe ve *Hidāye*'ye ta'līḳātı vardur.

el-Mevlā 'Alī (Kilisli 'Alī Çelebi)

Ḥaleb eṭrāfından ḳarīn-i ẓuhūr ve "Kilisli 'Alī" dīmekle ma'lūm-ı cumhūr olmış idi. Ṭarīḳ-ı 'ilme tevcīh-i 'inān-ı iḳbāl ve ṣadr-ı ḫāṭır Mu'allim-zāde Efendi[5] āstānesine ittiṣāl idüp tezkirecilik ḫidmetinden mülāzım ve ba'ż-ı medārisde müdāreseye müdāvim olup Medīne ḳażāsından müteḳā'id Ḫ˅ācegī-zāde Efendi'ye dāmād ve ol taḳrīble vāṣıl-ı maḥbūbe-i murād olmış idi. Ḳırḳ akçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında 'azl olınan Ḳocalı[6] Muṣliḥi'd-dīn yirine Ṭopḳapusı'nda Aḥmed Paşa Medresesi'nde seccāde-nişīn olmış idi. Ṭoḳsan dört Receb'inde maṭ'ūnen irtiḥāl eyleyüp manṣıb-ı maḥlūl Ḳavalalı-zāde 'Abdu'l-vehhāb Efendi'ye intiḳāl eylemiş idi.

Mevlānā-yı merḳūm ḥiṣṣedār-ı ekser-i 'ulūm, be-taḫṣīṣ fünūn-ı 'aḳliyyeye etemm intisābı ve riyāżiyyātdan vāye-i niṣābı var idi.

1 178b E
2 104b SE
3 "Sûfî, vaktin oğludur."
4 - SE
5 - SE
6 Ḳocavī SE

el-Mevlā Ḥasan (Baḥrī Ḥasan Çelebi) {Baḥrī}

Vilāyet-i Ḳarasi aʿmālinden "Ḳızılcaṭuzla" nām ḳaṣabadandur. Sulṭān Murād Ḫān ḥażretlerinüñ muʿallim-i evveli İbrāhīm Efendi'nüñ hemşīre-zādesidür. "Baḥrī" maḫlaṣı ile şöhret-şiʿar ve le'ālī-i ābdārı zīver-i sefā'in-i baḥr-ı eşʿārdur. Muʿallim-i Sulṭān Selīm Ḫān-ı S̱ānī ʿAṭā'u'llāh Efendi mülāzemeti ile nā'il-i emānī olup ol iki ḫᵛāce-i destgāh-ı mekārimüñ himmetleri şāhbāz-ı ʿazīmetine per ü bāl olmaġla ṣıʿāb u sühūl-i ʿazl ü naṣb menāzilinde āsānlıġla ḥaṭṭ u tirḥāl idüp der-ḥāl ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan altı Ẕi'l-ḥicce'sinde Beḳāyī Efendi yirine Ḫayre'd-dīn Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup seksan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde Suʿūdī Efendi yirine Zāl Paşa Sulṭānī pāyesine pā-yı himmet ḳoyup ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde Ebu's-suʿūd-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām idüp ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Muṣṭafā Efendi [-Riyāżī Efendi pederidür[1]-] yirine **[185b]** Ṭrablus-ı Şām ḳażāsı ile bekām olmış idi. Ṭoḳsan dört Receb'inde Aʿrec Seyyidī Çelebi yirine Ḳuds-i Şerīf ḳażāsına tebdīl ile tebcīl olınmış idi. Giderken ḥavālī-i Şām'da sākin-i siyeh-ḫāne-i aḫşām olan Dürūzī eşḳıyāsından bir ferīḳ, āheng-i ḳaṭʿ-ı ṭarīḳ idüp nā'il-i saʿādet-i şehādet ve ġavṭa-ḫor-ı baḥr-ı raḥmet olmış idi. Ṭrablus'da medfūndur. Ḳażā-yı Beytü'l-maḳdis ʿÖmer Beg Efendi'ye tevcīh olındı.

Mevlānā-yı mezbūr mecmūʿa-i fażl-ı mevfūr, şiʿr ü inşāda māhir, elsine-i s̱elās̱e iʿmāline ḳādir, pāk-nijād, dervīş-nihād, ḥalīm ü selīm, ẕāt-ı kerīm idi.

Şemʿīyye ḳaṣīdesindendür:

Kāşāne-i vücūdda bir encümen-i cihān
Ruḫsār-ı āteşīn ile her māh-pāre şemʿ[2]

Ser-keşlik itme āh-ı derūnumdan it ḥaẕer
Ser-keşlik ile ḳaldı mı gör rūzgāra şemʿ

Ber-bād olduġın ser-i Ḫusrev külāh-ı Key
Söyler zebān-ı ḥālle her tācdāra şemʿ

1 Riyāżī//pederidür, der-kenār R1, E
2 179a E

Mevlid-i Nebevī naẓm itmişdür. Meṡnevīsinden ceste ebyātdur:

Mevlūd Hādī-i vādī-i Ḫudā-ṭalebī
Faḫr-ı ʿālem Muḥammed-i ʿArabī

Naḳş-ı ser-levḥa-i kitāb-ı vücūd
Nakş-bend-i kitābe-i der-i cūd

Ḫātem-i pīşvā-yı her mürsel
Evvel-i āḫir āḫir-i evvel

Şāhid-i nāzenīn-i bezm-i şühūd
Şāhid ammā ḥaḳīḳaten meşhūd

Zümre-i ṭavāşīden Dāvud Aġa'ya, baʿdehu Muṣāḥib Meḥemmed Aġa'ya ḫᵛāce olup iḥsānları ile müreffehü'l-ḥāl ve ceyb-i āmāli māl-ā-māl idi.

Mervīdür ki merḥūm ġāyetde mübtelā-yı berş ü efyūn ve yārān-ı ṣafā ṣoḥbetine meftūn olup ḫānesine varan yārānı alıḳomaġa saʿy-i bī-şümār ve bu beyt-i meşhūrı tekrār iderdi:

Beyt Basṭ-ı bisāṭ-ı inbiṣāṭ eyleyelüm sizüñle biz
Şīr ü şekerveş iḫtilāṭ eyleyelüm sizüñle biz

Raḥmetu'llāhi ʿaleyhi.

el-Mevlā Seyyidī (Aʿrec Seyyidī Çelebi[1])

Şaḳā'iḳ ṣāḥibi Ṭaşköprī-zāde Efendi'nüñ hemşīre-zādesi ve edīb-i irşādınuñ terbiyet-dādesidür. Pā-yı zemīn-pūyı aʿrec iken pāye-i ʿilmiyyesi rütbe-i niṣāba ʿāric ve menzil-i ḳabūle dāric olmış idi. Ḫāl-i melek-ḫiṣāli Burūsa ḳażāsından müteḳāʿid iken Ṣaḥn müderrisi olduḳda iʿādeleri ḫidmetine müdāvim ve elli sekiz tārīḫinde İstanbul ḳāżīsi olduḳlarında mülāzım olmış idi. Ṭayy-ı merāḥil ve ḳaṭʿ-ı menāzil iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan

1 - SE

bir Ṣafer'inde Baba-zāde yirine h̲āric elli ile Ḳalender-h̲āne müderrisi olmış idi. Seksan üç Ẕi'l-ḳa'de'sinde Ḥüsām Efendi yirine Burūsa'da Manastır pāyesine taḥrīk olındı. Seksan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Nevālī Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde Ayās Efendi yirine altmışla Murādiyye'ye terfī' olındı. Seksan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi yirine Beytü'l-maḳdis ḥükūmeti ile teşrīf olındı. Ṭoḳsan dört Receb'inde ma'zūl olup yirine Baḥrī Ḥasan Efendi naḳl olınmış idi. Bir aydan ṣoñra manṣıb-ı ḥayātdan munfaṣıl ve 'ālem-i bāḳīye muttaṣıl oldı.

Mevlānā-yı merḳūm pā-ber-cā-yı h̲idmet-i 'ulūm, mīzān-ı ṭab'-ı nükte-senci cānib-i kālā-yı 'ilm ü 'irfāna mā'il, leyyinü'l-cānib ü kerīmü'l-h̲aṣā'il idi.

el-Mevlā Muṣṭafā (Üskübī Muṣṭafā Çelebi[1])

Şehr-i cennet-şi'ār-ı Üsküb'den[2] bedīd ve nā'il-i rütbe-i dāniş ü dīd olup 'ulemā-yı 'iẓām mecālis-i 'ilmiyyesine dāh̲il ve ba'ż-ı kirāmuñ şeref-i mülāzemeti ile ser-bülend-i emāṣil olup pāye medārisinde mutaṣaddī-i h̲idmet-i ifāde ve murġ-ı cānı pāy-dām-ı rīşe-i **[186a]** seccāde olmaġla ḳırḳdan munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan sekiz Ramażān'ında Ayāṣī Muṣṭafā Efendi yirine Edrine'de Ṭaşlıḳ müderrisi olmış idi. Ṭoḳsan dört Şevvāl'inde fevt olup medresesi İzmirli Ḥüsām'a virildi.

Merḥūm-ı mezbūr 'ilm ü 'irfānla meşhūr, ṣāfī-fu'ād, melek-nihād ādem idi.

el-Mevlā Aḥmed (İstanbullı Aḥmed Çelebi)[3]

Dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'den pedīdār ve "İstanbullı Aḥmed Çelebi" dimekle 'unvān-ṭırāz-ı i'tibār olmış idi. 'Ulemā-yı 'aṣr dārü'l-ifādelerinden taḥṣīl-i nām ü kām idüp Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinüñ fetvā emāneti h̲idmetinden mülāzemetle vāṣıl-ı merām olmış idi. Ah̲ẕ-ı menāṣıb ve ḳaṭ'-ı merātib iderek ḳırḳ akçe ile[4] Üsküdār'da Meḥemmed Paşa müderrisi olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında elli akçe ile Kepenekci Medresesi'ne vāṣıl, ṭoḳsan[5] üç Ṣafer'inde

1 - SE
2 105a SE
3 Bu biyografi SE'de 105a'nın sayfa kenarında yer almaktadır.
4 179b E
5 ḥudūdında//ṭoḳsan:- SE

Ya'ḳūb Beg yirine Cāmi'-i 'Atīḳ Medresesi pāyesine nā'il olmış idi. Ṭoḳsan dört Şevvāl'inde intiḳāl idüp medresesi Pervīz Efendi teẕkirecisi Meḥemmed Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm 'alem-efrāz-ı ḫıṭṭa-i 'ulūm, müdeḳḳiḳ-ı dānişmend, fażīlet ile şöhre-bend, dest-yāz-ı gencīne-i ma'ānī, ḥulle-ṭırāz-ı s̱evānī-i[1] ma'nā-yı Ḳur'ānī, efkār-ı 'ilmiyye ṣāḥibi, dil-i ilhām-peẕīri feyż-i ḳudsīnüñ muṣāḥibi idi.

el-Mevlā el-Fāżıl 'İvaż ('İvaż[2] Efendi)

Şāhbāz-ı himmet-i bī-enbāzı 'Alā'iyye senglāḫından ruḫṣat-ı pervāz bulup mānend-i ibrīz-i ḫāliṣ-ma'den, ḫāk-i Manavġad'dan ifrāz ve ol ṭā'ife-i ṭab-la-gerdān içinde laḫlaḫa-fersāyī-i 'ilm ü 'irfānla ser-efrāz olmış idi. Mevālī-i 'aṣr dārü'l-ifādelerinden istifāde ve ṣaffu'n-ni'āl-i ṭalebden ṣadr-ı meclis-i ifāde olınca tekrīr-i taḳrīr ü i'āde idüp kedd-i yemīni ile taḥṣīl-i sevād ve 'araḳ-ı cebīni ile le'ālī-i mütelālī-i feżā'ili i'dād itdükden ṣoñra ṭoḳuz yüz elli dört tārīḫinde Ṣaḥn müderrisi iken Ḳara Çelebi merḥūmuñ i'ādesinden mülāzım ve 'azm-i ṭarīḳ-ı mevleviyyete cāzim olmış idi. Ol es̱nāda Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa'nuñ ḳullarından Şehsüvār Aġa'ya mu'allim olmaġın himmet-i vezīr-i 'ālī-şān ve şefā'at-i ḥażret-i sulṭān ile def'aten otuz aḳçe ile Edrine'de Beglerbegi müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış beş tārīḫinde Mercān-zāde yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa Medresesi virilüp birḳaç günden ṣoñra teraḳḳī ile ḫāric rütbesine 'āric oldı. Altmış altı Muḥarrem'inde Müftī-zāde Aḥmed Çelebi yirine Rüstem Paşa Medresesi'ne naḳl olındı. Altmış sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Nişāncı-zāde yirine Ḫāṣekī pāyesine terfī' olındı. Sene-i mezbūre Şa'bān'ında İstanbul'dan müteḳā'id Aḥmed Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Yetmiş Şa'bān'ında Manav Tāce'd-dīn yirine altmışla Murādiyye'ye naḳl olınup ḳabūl itmemekle Ḳaba Lüṭfī yirine geçüp[3] bunlar 'azl iḫtiyār eyledi. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫi-re'sinde Ma'lūl-zāde Efendi yirine tekrār Ṣaḥn müderrisi olmış idi. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi virilüp maḳbūl-i ṭab'-ı istiġnā-pesendi olmamaġla Samsūnī-zāde Maḥmūd Efendi'ye

1 - SE
2 Manav 'İvaż SE
3 Luṭfī//geçüp:Luṭfī'ye virilüp E, SE

tevcīh olınup yine ma'zūl oldılar. Cemādiye'l-āḫire evāḫirinde Bozan-zāde yirine s̱ālis̱en Ṣaḥn müderrisi olup ẓurefā-yı 'aṣr;

Mıṣrā' Sekiz Ṣaḥnı 'İvaż ṭoḳuz ṭolandı

dimişler idi. Yetmiş altı Ṣafer'inde Nāẓır-zāde yirine Ayaṣofıyya Medresesi 'ināyet olındı. Yetmiş yedi Muḥarrem'inde Çivi-zāde Efendi yirine Süleymāniyye'ye terfī' olındı. Seksan bir Muḥarrem'inde Bostān-zāde Efendi yirine Edrine Selīmiyyesi ile maẓhar-ı 'ināyet-i 'aliyye olmış idi. Seksan üç Receb'inde[1] yine anlar yirine maḥrūse-i[2] Burūsa ḥükūmeti tevcīh olındı.

[Tārīḫ Şehr-i Būrsā'ya vālī oldı Manav[3] (983)[4]] **[186b]**

Seksan dört Şa'bān'ında Edrine, seksan beş Şa'bān'ında İstanbul ḥükūmetlerinde selef-i[5] bāhirü'ş-şerefini ta'ḳīb itmiş idi. Seksan yedi Şa'bān'ı ġurresinde[6] 'azl olınup manṣıbı Ṣāliḥ Mollā Efendi'ye virildi. Seksan sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında 'Abdu'l-ġanī Efendi yirine mükerreren İstanbul ḳāżīsi oldılar. Mesned-i ḥükūmetde ba'ż-ı elfāẓ-ı ġılāẓ isti'māl itmekle 'ulemā maḥżar idüp rikāb-ı Murād Ḫānī'ye 'arż itdüklerinde sene-i mezbūre Şevvāl'inde 'azl olınup manṣıbı Ḥubbī Mollāsı'na tevcīh olındı[7]. Seksan ṭoḳuz Ṣafer'inde Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine Anaṭolı ṣadrı olup sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Çivi-zāde Efendi yirine Rūmili ṣadrına fermān-fermā olmışlar idi. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde müteḳā'id olup mesned-i celīl-i ṣadārete Ṣāliḥ Mollā Efendi müteṣā'id oldı. Ṭoḳsan üç Ramażān'ında ḫalefi yirine i'āde olındı. Ṭoḳsan dört Ẕi'l-ḳa'de'sinüñ evā'ilinde 'āriża-i maraż, cevher-i ẕātına 'araż olup kesr-i hādimü'l-leẕẕāt-ı ḥarf-i 'illete 'ivaż olmağın müfāvażāt-ı manṣıb-ı ṣadāret Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi'ye müfevveż oldı.

Mollā-yı merḳūm-ı merḥūm seyl-i serī'ü'l-inḥidār-ı vādī-i 'ulūm, bāzū-yı

1 Muḥarrem'inde SE
2 - SE
3 شهر بورسا يه والى اولدى منو
4 Tārīḫ//983:- SE; der-kenār R1
5 Şeref SE
6 Şa'bān'ı ġurresinde:Şa'bān'ında SE
7 180a E (Eserle ilgisi olmayan bir varak araya girmiştir.)

bā-nīrū-yı fikreti gencīne-i ḳavāʿid-i ʿArabiyyete dest-yāz, daḫme-i ḥāfıẓa-sı maḫzenü'l-ḥaḳā'iḳ-ı rāz, cūybār-ı ās̱ārı efkār-ı maġşūşe ile pür-keder, çe-menzār-ı taḥrīri nergisistān-ı fihi naẓar, maʿlūmatı baḥr-ı bī-bün, taṣarrufātı maḥall-i suḫan, aḥkām-ı şerʿiyyede ʿaḳliyyātı ġālib, meclis-i ḥükūmeti maʿden-i ḥavādis̱ ü ʿacā'ib idi. Zemān-ı ḳażāsında;

Mıṣrāʿ ومن الحق عوض لا يعدل[1]

mażmūnına mā-ṣadaḳ olmaḳ içün iʿmāl-i firāsete mā'il olup gāh iṣābet ve gāh ḫaṭā itmekle Naṣre'd-dīn Ḫoca leṭā'ifine beñzer vāḳıʿātı ve kendülere maḫṣūṣ ʿacīb ü ġarīb muʿāmelātı vardur. Ṣadāretleri hengāmında bir *Hidāye* nüsḫasını cildinden pīş-taḫtaya mıḫlayup manṣıb ṭullābına "Orayı ḳara kitāb bilür." diyü cevāb virürdi.

Ās̱ār-ı ʿilmiyyeden *Tefsīr-i Beyżāvī*'ye ve *Hidāye* ve *Miftāḥ* ve *Telvīḥ* ve *Mevāḳıf*'a müstaḳill ḥāşiyeleri vardur. Ḫaṭṭ-ı muṣannif ile vażʿ-ı ṭāḳ-ı dūlāb ve vaḳf-ı ṭullāb itmişdür ammā es̱er-i ḳalemleri hey'et-i raḳamda ne Ḫaṭayī ne Hindī, bir ḫaṭṭ-ı ʿindīdür ki defʿ-i şikāl-i eşkāl-i ḫaṭṭīsi raḫş-ı sebük-seyr-i ʿaḳla ʿiḳāl olup ʿuḳde-i tār-ı zülf-i ser-keş gibi ḥalli muḥāl ve fetḥ-i kilīd-i endīşe mis̱āl münselibü'l-iḥtimāl olmaġın ol ṭılısm-ı gencīne-i maʿārif, el-ān ser-be-mühr-i vāḳıfdur. [2]عوض الله تعالى بالعواطف واللطائف

Egriḳapu ḫāricinde bir cāmiʿ-i dil-keş inşā idüp evḳāf-ı kes̱īre taʿyīn itmiş-lerdür. Ḥareminde medfūndur.

el-Mevlā Meḥemmed bin Şeyḫ Meḥemmed bin İlyās (Çivi-zāde Efendi)[3]

Zīver-i ḥadā'iḳ-ı *Şaḳā'iḳ-ı Nuʿmāniyye* ve ṣadru'l-ʿulemā-yı devlet-i Süley-māniyye, Şeyḫü'l-İslām[4] Çivi-zāde Efendi'nüñ maḫdūm-ı güzīni ve gevher-i kān-ı zerrīnidür[5]. Ṭoḳuz yüz otuz yedi senesinde āftāb-ı ẕāt-ı mesʿūdı burc-ı şühūda vāṣıl ve ġurre-i ġarrā-yı vücūdı maṭlaʿ-ı saʿādetden ḫilʿat-i nūr-ı hestī ile mütemes̱s̱il olup Ḫāverī Çelebi tārīḫ-i vilādetlerinde;

1 "Hak Teala'dan dengi olmayan bir karşılık vardır."
2 "Allah Teala lütuf ve ikramlarıyla karşılık versin."
3 105b SE
4 Şeyḫü'l-İslām:- SE
5 Rezīnidür SE

Mıṣrāʿ (937) إنه خير الولد[1]

cümlesi ile taʿyīn-i ʿaded ḳılmış idi. Pederlerinüñ tārīḫi (881) [2]"خير الولد" olduġı ittifāḳāt-ı ḥasenedendür. Vālid-i mācidlerinden aḫẕ-ı sermāye-i ʿilm ü edeb ve taḥṣīl-i zevāde-i rāh-ı ṭaleb ḳılup ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde pederleri ile edā-yı ḥacc-ı ekber ve es̱nā-yı ṭarīḳda baʿż-ı mütūn-ı fıḳhiyye ezber itmişler idi. **[187a]** Elli dört tārīḫinde anlar ʿāzim-i dārü's-selām olup;

Mıṣrāʿ مات زبدة الحكام[3]

terceme-i sāl-i ḫitām olduḳda bunlara ḳırḳ beş aḳçe vaẓīfe inʿām olınup ṭarīḳ-ı erbāb-ı istiʿdāde, semend-i ʿazīmeti ser-dāde ḳılmışlar idi. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan Ṣaḥn Müderrisi Pervīz Efendi'den müddet-i medīde ḳırā'at ve Ṭaşköprī-zāde Efendi dārü'l-ifādesine müdāvemet eyledükden ṣoñra İstanbul ḳażāsından munfaṣıl Ḳarasili Ḥasan Efendi ḫidmetlerinde resm-i erbāb-ı taḥṣīl üzere[4] devresin tekmīl eyleyüp ḥareketleri Anaṭolı ṣadāretinden müteḳāʿid Maʿlūl Emīr Efendi'ye müntehī olmaġın ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz senesinde vāḳiʿ ʿAbdu'r-raḥmān Efendi nevbetinde mülāzemetle ber-murād ve cenāb-ı mevlevīye dāmād olmışlar idi. Altmış dört Şevvāl'inde Nişāncı-zāde yirine ibtidā Ḳāsım-paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā oldılar. Altmış altı Muḥarrem'inde Ṭursun Efendi yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine sāye ṣalup altmış sekiz Şaʿbān'ında Kāmī Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām idüp yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḥācī Ḥasan-zāde yirine Ayaṣofıyya Medresesi'ne ferş-i seccāde-i ifāde eyleyüp yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Şāh Efendi yirine medāris-i Süleymāniyye'den biri ile bülend-maḳām ve murabbaʿ-nişīn-i mesned-i ʿizzet ü ikrām oldılar. Yetmiş yedi Muḥarrem'inde Maʿlūl-zāde Efendi yirine ḳażā-yı Şām-ı şerīf ile teşrīf olındılar. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Mıṣr-ı Ḳāhire'ye, yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında maḥrūse-i Burūsa'ya, seksan bir Muḥarrem'inde dārü'n-naṣr-ı Edrine'ye ʿale't-tertīb, selef-i bāhirü'ş-şereflerini taʿḳīb itmek üze-

1 "O en hayırlı çocuktur."
2 "En hayırlı çocuk..."
3 "Hakimlerin seçkini öldü."
4 180b E

re vāṣıl olmışlar idi[1]. Seksan üç Receb'inüñ dördünci güni Ḥasan Beg Efendi yirine İstanbul ḳażāsı ile bülend-ḳadr, yigirmi beşinci güni Ma'lūl-zāde Naḳīb Efendi yirine Anaṭolı mesnedine ṣadr oldılar.

ولّى الصدر عالمٌ
ما ولّى الصدر ندّه[2] (983)

tārīḫ-i ṣadāretleridür. Seksan beş Şa'bān'ında fetvāya naḳl olınan Ḳāżī-zāde Efendi yirine ḳāżi'l-ḳużāt-ı Rūm ve nā'il-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı merūm oldılar. On iki pāyeyi mānend-i menāzil-i ḳamer, kemāl-i istiḳāmet ü nezāhetle güşāde-cebīn ü bī-keder, devr eyleyüp def'-i ẓalām-ı ẓulm u āṣām itmekle eyyām-ı devletleri tevārīḫ-i eyyām olmış iken Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'nuñ güş-ı naḫvetine gevher-i şāhvār-ı pend-i sūdmendi girān gelüp mesned-i ṣadāretden ref'ine sa'y-i bī-kerān itmegin seksan yedi Ṣafer'inde vaẓīfe-i emṣāl ile müteḳā'id ve ol maḳām-ı refī'e Naḳīb Efendi müteṣā'id oldı. Sene-i mezbūre Rebī'u'l-āḫir'inde Müderris Hemşīre-zāde feyt olup maḥlūl olan Edrine Selīmiyyesi żamīme-i revātib-i seniyye ḳılınmış idi. Naḳl ü ḥareket maḳbūl-i ṭab'-ı istiġnā-pesendleri olmamaġla iki aydan ṣoñra isti'fā idüp Ṣarı Gürz-zāde Efendi'ye i'tā olındı. Seksan ṭoḳuz Ṣafer'inde Bostān-zāde Efendi yirine mükerreren ṣadru'l-'ulemā oldılar. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinüñ yigirmi altıncı güni teḳā'üd iḫtiyār iden Naḳīb Efendi yirine maḳām-ı meşīḫat-ı İslāmiyye'ye zīver ve mesned-i celīl-i iftāya zīnet ü fer virdiler. Ol manṣıb-ı 'ālīnüñ daḫı temām ḥükmini īfā ve fetvā vü takvāda selef-i ṣāliḥīne iḳtidā idüp ṭoḳuz yüz ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sınuñ yigirmi sekizinci yevm-i erba'āda sinn-i şerīfleri elli sekize vāṣıl olduḳda gülmīḫ-i binā-yı vücūdları inḥilāl ve eyvān-ı **[187b]** cāh u celālleri zelzele-i ṣarṣar-ı fenā ile zevāl olmış idi. Ferdā-yı rūz-ı mezbūrda cenāzeleri Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'ye iḥżār ve ol rūz-ı 'ibret-endūz ferdā-yı maḥşer gibi ḥaşr-engīz-i āh u zār ḳılınup hem-rāhī-i du'ā vü ṡenā ile Ḥażret-i Ebī Eyyūb'e güẕār ve ol genc-i defīn-i fażl ü taḳvā pederleri cenbinde mütevārī-i mezār-ı fā'iżü'l-envār ḳılındı.

1 İtmek//idi:itmişler idi SE
2 "Âlim biri sadâret görevini üstlendi. Onun gibi biri bu göreve gelmemişti."

Tārīḫ Didi Sāʿī-i dāʿī intiḳāli sāline tārīḫ
Çivi-zāde Efendi bu cihāndan eyledi riḥlet[1] (995)

Yirlerine Rūmili ṣadāretinden[2] müteḳāʿid Şeyḫī Efendi şeyḫü'l-islām ve müşkil-güşā-yı enām oldılar.

Mollā-yı merḳūm[3] baḥr-ı mütelāṭımu'l-emvāc-ı ʿulūm, mütedeyyin ü müteşerriʿ, mutaṣallib ü müteverriʿ, edīb ü erīb, mertebe-i nezehi[4] vesveseye ḳarīb, pençe-i şerīʿatle gūşmāl-i ʿafārīt-i ẓaleme, dest-i şefḳat u ʿāṭıfetle ḫāṭır-nüvāz-ı żuʿafā-yı müstevcibü'l-merḥame, rezānet-i fetvāsı müsellem, mehābet-i taḳvāsı meşhūd-ı ʿālem, ḫāme gibi sāye-i re'feti şāmil-i nezdīk ü dūr, şeb-çerāġ-ı ẕāt-ı bā-ṣalābeti şemʿ-i miḥrāb-ı mescid gibi zevāyā-yı ʿāleme fā'iżü'n-nūr, rükn-i rāsiḫ, cebel-i şāmiḫ idi. Ṭaraf-ı salṭanat-ı ʿulyāya ve mesned-nişīn-i ṣadāret-i kübrāya tenfīẕ-i kelām-ı ḥaḳḳ itmekle ol manṣıb-ı celīle revnaḳ virmişler idi.

Mervīdür ki ṭoḳsan iki tārīḫinde vezīr-i aʿẓam olan ʿOsmān Paşa ziyāretlerine gelüp vüzerā-yı ʿiẓām, meşā'iḫ-i İslām'a gelmek ibtidā bunlara vāḳiʿ olmış. Ādāb-ı kerīmelerinden mesmūʿ-ı faḳīrdür ki meşġale-i şerīfe-i iftāda ʿamel-i ġayrı teşrīk itmemek içün münāvele-i kütüb-i fıḳhiyyede bile istiḫdām-ı ḫuddām itmezler imiş. Fetāvā-yı şerīfeleri;

Beyt Güzel söz güherdür güher az olur

mażmūnı üzere mānend-i gevher-i şehvār[5] tābnāk, nādir ü hemvār u pāk olup bu ḫuṣūṣda levm-i lā'imden ve ṭaʿn-ı müstaʿcel-i hā'imden bī-bāk imişler. Mertebe-i diḳḳat ü ihtimāmlarında tilmīẕ-i ḫāṣları olup ḥālā muḥaddiẕ-i Medrese-i Aḥmed Ḫānī olan Mevlānā ʿAbdu'r-raḥīm-i Şaʿrānī ḫidmetleri sevḳ-ı kelām ider ki "Bir gün ḫilāf-ı de'b-i müsteṭābları elüme bir kitāb virüp bir mes'ele-i ḫafiyye tetebbuʿ itmek fermān eylediler. Tefaḥḥuṣ-ı ʿaẓīmden ṣoñra mes'eleyi bulup defīne bulmış gibi kemāl-i sürūr u mübāhāt ile ʿarż-ı pīşgāh-ı mevlevī

1 ديدى ساعى داعى انتقالى سالنه تاريخ
2 ṣadrından R1, E
3 181a E
4 Tenzīhi R1; tenezzühi SE
5 106a SE

kıldum. Me'mūlüm olan üzere iḳbāl itmeyüp 'Şimden ṣoñra iftā itseñ olur.' buyurdılar. Ba'dehu zāhir oldı ki ben bulduġum maḥall yigirmi dördünci naḳl-i düstūru'l-'amel imiş."

Bu bābda ḳālā-yı menḳabetleri bābet bābet olup mülāzımlarından Burūsa ḳāżīsi olan Rāzī Efendi naḳl iderdi ki "Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan tārīḫinde bir fetvālarında ḫalḳ-ı 'ālem ḫilāf-ı ḳavl-i müftiyyün bih olmaḳ üzere ıṭbāḳ ve taḫṭı'elerinde ittifāḳ itmişler idi. Ba'żı ḫayr-ḫᵛāhları merḥūmı bu ḫuṣūṣdan[1] āgāh itdükçe ' 'Aceb olmaya. Müctehid daḫı ḫaṭā ider.' diyü teġāfül iderler idi. Bir gün bu ḥaḳīri tenhālarına da'vet ve kütüb-i mu'tebereden maḥāll-i müte'addideye işāret idüp fetvā-yı şerīfelerini mü'eyyid bir cüz' miḳdārı mesā'il taḥrīr itdürdiler. Sür'at-i kitābetüm cihetinden bir iki gün ruḫṣat-ı inṣırāf virmeyüp on nüsḫa yazdurdılar. Ba'dehu birini ṭaraf-ı salṭanat-ı 'aliyyeye, birini vezīr-i a'ẓama, birini Ḫᵛāce Efendi'ye, bāḳīsini aḥbāba irsāl, ḥattā **[188a]** birini ol tārīḫde Kütāhiyye ḳāżīsi olan *Dürer* muḥaşşīsi Vānḳulı'na īṣāl itdiler." Tetimme-i rivāyetdür ki "Taḥrīr olınan nuḳūli Ḫᵛāce Efendi merḥūm gördükde iẓhār-ı sürūr idüp 'El-ḥamdü li'llāhi te'ālā, ṣūret-i me'mūl mir'āt-ı ḥuṣūli cilvegāh ve cenāb-ı mevlevīnüñ te'kīd-i ıṣrār-ı muḫālifīn içün ihmāli ḥüssād-ı bed-nihādı rüsvā ve rū-siyāh eyledi. Min-ba'd müctehid ḫaṭā itmiş, diseler taṣdīḳ idüp Çivi-zāde yañılmış diseler i'timād itmemek gerekdür.' buyurmışlar."

Eşrāf-ı ḳużātdan Sirozī Mollā Çelebi merḥūm naḳl iderdi ki pederi Derzī Ḥüsām Ebu's-su'ūd Efendi mülāzımlarından bir ḳāżī-i benām olup Tikveş ḳāżīsi iken Çivi-zāde Efendi merḥūm[2] zemānında ma'zūl olup müddet-i 'örfiyyesinden bir ay naḳṣ olınmış imiş. Mülāzemete geldükde yine zemān-ı şerīflerine müṣādif olup evvel mülāḳatda[3] buyururlar ki "Sizüñ manṣıba ehl ü 'ıyāl ile ḥareketiñüz mesmū'ımuz olup 'azliñüz şiddet-i şitāya müṣādif olmasın diyü bir ayuñuz naḳs idüp zemān-ı tevcīh-i manṣıbda cebr-i kesr olmaḳ üzere rūz-nāmeye ḳayd itmiş idük." diyüp envā'-ı iltifāt ve zemānı geldükde telāfī-i māfāt iderler. Eyyām-ı żāyi'a zemān-ı infiṣālden maḥsūb olmaḳ ol zemāndan berü

1 ḥālden SE
2 - SE
3 Evvel mülāḳatda:- SE; 181b E

ḳānūn olmışdur. Bu ḥaḳīr Mizistre ḳāżīsi iken[1] sicillāt içinde merḥūmuñ bir ḳısmet mektūbını gördüm. Kendü mülāzımlarından olup ḳużāt beyninde istiḳāmetle ma'rūf olan Żır 'Abdī merḥūma yazmışlar: "Muṭlaḳā veres̱e-i ṣıġāruñ muḫallefātını taḥrīr ü defter idüp resm almayasuz ve kibār olıcaḳ ṭaleb itmeyünce taḳsīm itmeyesüz." didükde "On beş aḳçeden ziyāde[2] almayasuz." diyü vāfir tenbīhat-ı ekīde ve ḳuyūd-ı müfīde itmişler. *Şekera'llāhu sa'yehu'l-mevfūr.*

el-Mevlā Müslimī (Ḳınalı-zāde[3] Müslimī Efendi) {Müslimī}[4]

'Arṣa-i fażl ü kemālüñ merd-i müsellemi ve "Mīrī" muḫalleṣ Emru'llāh Efendi'nüñ maḫdūm-ı mihterīn-i mükerremi olup ve sālifü'z-ẕikr[5] Kirāmī Çelebi'nüñ[6] birāder-i 'azīzi ve Ḳınalı-zāde'lerüñ maḫdūm-ı ṣāḥib-i temyīzidür. Nihāl-i nev-ber-i istīhāli terbiyet-i āftāb-ı fażlına mīvedār ve nev-bāve-i ās̱ārı sīb-i müslimī gibi elden ele yād-gār olmaġa sezāvār olup şemmāme-i fażl ü ma'ārife dest-yāz ve miyān-ı erbāb-ı isti'dādda gūy-rübā-yı imtiyāz olduḳda Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinden mülāzemet ile kürs-i i'tibārı mu'allem ve ba'ż-ı medāris-i celīle ẕāt-ı kerīmlerine müfevveż ü müsellem olup ḳırḳ aḳçe ile Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'nde müderris ve ḥalḳa-i ifāżada ṣadr-ı meclis iken;

Beyt Devlet içün iḫtiyār itdi ḳażāyı Müslimī
Bu mes̱el meşhūrdur devlet ḳażā yanındadur

mażmūnı üzere cezīre-i Rodos ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām, ba'dehu medīne-i Amāsıyye ḥükūmeti ile bülend-maḳām olup ṭoḳuz yüz altmış altı ṭārīḫinde livā-yı mezbūra sāye-endāz-i iclāl olan şeh-zāde-i nā-ümmīd Sulṭān Bāyezīd ḫilāf-ı rıżā-yı peder, şerāre-rīz-i şūr u şerr olduḳda bunlar daḫı maẓhar-ı ḳahr-ı Süleymānī ve nevmīd-i āmāl ü emānī olmış idi. Rikāb-ı Süleymānī'ye 'arż-ı ḥal ve enmele-i yerā'a-i berā'a ile sevḳ-ı nimāl eyleyüp diyār-ı Mıṣriyye'de "Ġarbiy-

1 Olduğumda SE
2 Ġayrı SE
3 Ḳınalı-zāde:- SE
4 E ve SE'de sıralaması değişmektedir. 205a E; 119b SE
5 sālifü'z-ẕikr:- R1
6 Kirāmī Çelebi'nüñ:Kirāmī'nüñ E, SE

ye" nāmı ile meşhūr olan maḥalle-i kübrā ḳażāsı iḥsān olındı. Ḳuṭr-ı Anaṭolı'da vāḳiʿ bilād-ı celīlede ḥākim ve revnaḳ-efzā-yı[1] maḥāfil ü maḥākim iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört senesinde muḥtedd-i ḳadīm ve müstaḳarr-ı ʿırḳ-ı kerīm olan ḳaṣaba-i Isparta'da intiḳāl ve seyr-i riyāż-ı **[188b]** ḳudse istiʿcāl eyledi.

Maḫdūm-ı mezbūr feżā'il-i kes̱īre ile meşhūr, ḫalūḳ u kerīm, münbasiṭ u besīm, [2]المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه mefhūmı üzere nezīhü'l-lisān, kes̱īrü'l-iḥsān idi. Bu eşʿār *Tez̲kiretü'ş-şuʿarā*'da mesṭūr olan nuḫbe-i güftārıdur:

Şiʿr ʿIşḳ-ıla dil bir yaña ṭaʿn-ıla aʿdā bir yaña
Arada ḳaldum beni eyle Ḫudāyā bir yaña

Naḳd-i cāna ṭartılursañ daḫı iy Yūsuf-liḳā
Geçmezin senden eger olursa dünyā bir yaña

Gitdiler almaġ[3] içün rūy u cebīninden nişān
Māh-ı tābān bir yaña mihr-i dil-ārā bir yaña

[Ve lehu][4] Kaʿbe görmezse işigüñ neme yarar ṣanemā
Ṭutalum iki gözümüñ biridür ḳıble-nümā

[Ve lehu] Būy-ı zülfün getürürsün bize ol sīm-berüñ
İy nesīm-i seḥerī ṣoluma alduḳ ḫaberüñ

Gelmesün ʿarṣa-i bāzāra kesilsün senden
Lāzım olursa yine köki ṣuda ney-şekerüñ

[Ve lehu] Müslimī bendem[5] olmasun dirsün
Olsun iy şūḫ-ı şīvekār olsun

---

1 Efrāz-ı SE

2 Hadîs-i Şerîf "Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir." Tirmizî, Îmân, 12; Nesâî, Îmân, 8.

3 bulmaġ E

4 Bu beyit SE'de bulunmamaktadır.

5 bende E

Fārisī eşʿārı ve *Deryā-yı Ebrār*'a cevāb kelimāt-ı dürer-bārı vardur. Bu birḳaç beyt ol cevāhir-i ābdārdan nümūdārdur[1]:

Beyt

صلای عیش بکردون رسان دلا اکنون
که دشت کشت چو کردون زسبزه بوقلمون

بنفشه وکل و سنبل شکوفت رنکارنك
شقایق و سمن و سبزه رست کوناکون

سوی چمن حرکت کن در ابتدای بهار
در ابتدا متعذر بود از انکه سکون[2]

سرورورانرا تاج زر بر سر اکرچه زیورست
تاج زررا هرکه او در سر نیارد سرورست[3]

el-Mevlā ʿAbdu'l-ġanī bin Emīr Şāh (ʿAbdu'l-ġanī Efendi)[4] {Ġanī}

Vücūh-ı ḳużātdan Bolılı Emīr Şāh Efendi'nüñ maḫdūm-ı güzīnidür.

زمدح ناتمام ما جمال یار مستغنیست[5]

Vilāyet-i Bolı'da ḳarīn-i ẓuhūr ve ṣaḥīfe-i bāli maṭraḥ-ı envār-ı şuʿūr olup sermāye-i fażl ü ʿirfāna mālik ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳa sālik olduḳda Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde Şeyḫ Meḥemmed Efendi'den fā'iz-i şeref-i mülāzemet ve ʿāzim-i maʿāric-i ʿizz ü rifʿat olup Burūsa medārisinden evvelā yigirmi aḳçe ile Ferhādiyye'ye, baʿdehu yigirmi beş ile Emīr Sulṭān Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Çendik Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳ aḳçe[6] ile Ḫanceriyye'ye müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş[7] altı Ṣafer'inde Ḳuṭb-ı ʿAcemī maḥlūlinden İstanbul'da Muṣṭafā Paşa

---

1 120a SE

2 205b E

3 "Ey gönül, eğlence çağrısını göklere ulaştır şimdi, çünkü kırlar gökler gibi yeşil renklere büründü. Rengarenk menekşe, gül ve sünbüller açtı. Çeşit çeşit gelincik, yasemin ve çimenler bitti. Bahârın başında bahçeye doğru hareket et. Başlangıçta orada sakinlik zor oldu. Altın taç, salınan selvilerin başında süs olsa da, asıl sultan, başında altın taç bulunmayandır."

4 E ve SE'de biyografi sıralaması düzeliyor. 181b E; 106a SE

5 "Sevgilinin güzelliği bizim yarım yamalak övgümüzden müstağnidir." (Bu mısra Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir.)

6 - SE

7 altmış R1

ḫāricine ʿāric olmışlar idi. Sene-i mezbūre Receb'inde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine İsmiḫān Sulṭān pāyesine pā-yı himmet ḳodılar. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi yirine Ṣaḥn'a geldiler. Seksan bir Muḥarrem'inüñ on altıncı güni Kātib Maḥmūd yirine Ayaṣofıyya müderrisi olup yigirmi sekizinci güni ʿİvaż Efendi yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine ferş-i seccāde-i ifāde eylediler. Seksan üç Receb'inde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine ḥākim-i Şām-ı cennet-meşāmm oldılar. Seksan dört Şaʿbān'ında Ṣāliḥ Mollā Çelebi yirine Mıṣr-ı ẕātü'l-ehrām ḥükūmeti ile iḥtirām olındılar. Seksan altı Ẕi'l-ḳaʿde'sinde maʿzūl olup ḳażā-yı Mıṣr-ı Ḳāhire Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi'ye inʿām olındı. Ḳāżī iken ḳażā-yı dīn-i vācibü'l-edā-yı ḥacc u ziyāret ve ferā'iż-i İslām u nüsk-i istilāmdan tefrīġ-i ẕimmet-i himmet idüp seksan **[189a]** yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine İstanbul ḳāżīsi olup;

Mıṣrāʿ Vālī-i seccāde-i şerʿ-i Resūl[1] (987)

tārīḫ-i naṣbları vāḳiʿ olmış idi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup yirine İstanbul'dan maʿzūl ʿİvaż Efendi bedel vāḳiʿ oldı. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde Dökmeci-zāde yirine İstanbul ḳażāsına iʿāde olınup ḳırḳ gün mürūrından ṣoñra Zekeriyyā Efendi yirine Anaṭolı ṣadrı olmışlar idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde refʿ olınup yirine Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi terfīʿ olındı. Ṭoḳsan dört Rebīʿu'l-evvel'inde Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine mükerreren Şām-ı şeref-encām ḳāżīsi oldılar. Sene-i mezbūre Ramażān'ında Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire'ye naḳl olındılar. Ṭoḳsan beş[2] Rebīʿu'l-evvel'i selḫinde ʿazl olınup yirlerine Rūmili Ṣadrı[3] Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi gönderildi. Cānib-i berden gelürken Burūsa'ya ḳarīb olduḳlarında maraż-ı hā'il nāzil olup ol marażdan intiḳāl ve cānib-i ḳudse istiʿcāl itdiler.

Mıṣrāʿ في جنان الخلد سكناه[4] (995)

tārīḫ-i vefātlarıdur. Burūsa'da Zeynīler Zāviyesi sāḥasında medfūndur.

1 والی سجاده شرع رسول
2 106b SE (Yeni sayfanın ilk kelimesi olan "Rebīʿu'l" yazılmamıştır.)
3 182a E
4 "Huld (ebedilik) cennetlerinde yurdu olsun."

Mollā-yı merḳūm ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm, deryā-yı 'ulūm-ı 'aḳliyyenüñ ġavvāṣ-ı gevheri, kālā-yı fünūn-ı naḳliyyenüñ melikü't-tüccār-ı benderi, be-taḫṣīṣ fenn-i kelāmuñ zebān-dān-ı esrārı, mevāḳıf u merāṣıd-ı ehl-i tecrīdüñ maṭla'-ı ṭavāli'ü'l-envārı, maḥṣūl-i daḳā'iḳ-ı 'ilmiyyesi reşk-endāz-ı Faḫr-ı Rāzī, medār-ı pergār-ı efkārı ḫāric-i dā'ire-i Ḳuṭb-ı Şirāzī, ābiş-ḫor-ı meşreb-i tevḥīdüñ müsteskī 'aṭşānı, rümūz-ı ṭarīḳa-i Naḳş-bendiyye'nüñ 'ārif-i naḳş-ḫ˅ānı, şi'r ü inşāda kāmil, deryā-yı ṭab'ı gevher-i manẓūm u menşūre şāmil idi.

Āṡār-ı 'ilmiyyelerinden *Şerḥ-i Tecrīd*'e ḥāşiyeleri vardur. Ḫaylī müdeḳḳiḳāne yazmışlardur. *Tefsīr-i Beyżāvī*'nüñ hevāmişinde cān-āviz ta'līḳātı ve ḳurṭ-ı misma'a-i ḳabūl olmış kelimātı vardur. Maḫdūm-ı kerīmleri Nādirī Efendi ol gül-berg-i perīşānı cem' idüp ḥāşiyelerine ilḥāḳ niyyetinde idi. Rūzgār müsā'id olmadı. Müṭāla'a buyurduḳları kütüb-i bī-miṡāl, ḫaṭṭ-ı ta'līḳ u ta'līḳaları ile kesb-i cemāl itmeden ḫālī degül idi. Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'nuñ ve Ḫusrev Ketḫudā'nuñ vaḳfiyyelerini Türkī inşā itmişlerdür. Ol ḳumāş-ı ḫodreng-i müşkīn-tāra ḫaylī müsta'iddāne perdāḫt virmişlerdür. Feżā'il-i Şām'ı ḳażāları ḥālinde yazup Sulṭān Murād Ḫān ḥażretlerine itḥāf itmişler idi. Naẓar-ı ḳabūle ṣāliḥ eṡerdür. Bu eş'ār-ı selīs ü ābdār ol kūhsār-ı 'irfāndan pedīdār olmışdur:

Şi'r

Bir meh-liḳāya düşdi dil-i zār-ı müstemend
Ṣalmış ġazāl-ı mihre mu'anber ṣaçı kemend

Bir ġamze ile itdi göñül murġını şikār
Şāhīn baḳışlu bir gözi mestāne şeh-levend

Ḫāk-i siyāha yüz süregeldüm ki āhvār
Luṭf ile çekme dāmenüñ iy serv-i ser-bülend

Düşdi 'aṣāya şīşe-i hicr içre derd-ile
La'lüñden ayru pāreleyüp[1] kendüsini ḳand

Ḫāk ol yolında dem gele şāyed ki iy Ġanī
Bir kez ḳadem baṣup ide sen zārı behremend

---

1 yaralayup E

Ve lehu[1] Dünyāya virmez-isem n'ola şarāb-ı nābı
Kim reşk-i āsmāndur her nīl-gūn ḥabābı

el-Mevlā Muṣṭafā bin Meḥemmed (Muṣṭafā Efendi)

Vilāyet-i Aydın ḳaṣabātından "Birgi" nām cā-yı rūşen ü dil-ārāmdan ẓuhūr ve tenvīr-i müdde'ā-yı nūrun 'alā nūr itmişdür. Ṣafḥa-i sīne-i ṣafā-āyīnini mıṣḳale-i sa'y ü ictihād ile **[189b]** mücellā ve ṣuver-i ẕihniyye-i nigār-ḫāne-i müteḫayyileye mücellā olup şükūfezār-ı feżā'ilden iḳtiṭāf-ı rü'ūs-i mesā'il ve şāḫsār-ı himmet-i efāżıldan ictinā-yı s̱emerāt-ı fevāżıl iderek ser-bülend-i ḳavābil ve maẓhar-ı ḳabūl-i emās̱il olmağın mu'allim-i sulṭānī 'Aṭā'u'llāh Efendi'nüñ silk-i ṭalebesine dāḫil ve şeref-i mülāzemetine nā'il olmışlar idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile İstanbul'da Murād Paşa müderrisi olup yeñi cem'iyyetinde bir mertebe eẕkiyā cem' olmış idi ki nice zemāna dek ġulġule-i iştihārı bāḳī idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı Ṣafer'inde Beg-zāde Efendi yirine otuz aḳçe ile Yeñi İbrāhīm Paşa Medresesi'ne vāṣıl, yetmiş sekiz Ṣafer'inde Ḳara Maḥmūd yirine ḳırḳ aḳçe ile yeden bi-yedin Ca'fer Aġā Medresesi'ne nā'il olup ba'dehu teraḳḳī ile ḫāric rütbesine 'āric oldılar. Yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde[2] Ḫ˅āce Efendi vefāt idüp bunlaruñ ḥarekāt-ı şerī'asına fütūr ve dīde-i baḫt-ı bīdārına ḫ˅āb-ı ḥużūr gelüp bir aydan ṣoñra 'azl ü iḫrāc ve medrese-i şerīfeleri Meḥemmed Emīn-i 'Acemī'ye sermāye-i ibtihāc olmış idi. Ol es̱nāda evżā'-ı rūzgārdan münḥarīfü'z-żamīr ve şemātet-i a'dādan dil-gīr olup seksan tārīḫinde ḳayınataları Samsūnī-zāde Maḥmūd Efendi Mekke-i Mükerreme ḳāżīsi olduḳda ma'iyyet ile taḥrīk-i rekā'ib ve rūy-māl-i ḫāk-i Baṭḥā vü Yes̱rib idüp ol sefer-i ḫayr-es̱erlerinde maḫdūm-ı mükerremleri Riyāżī Efendi ḳarīn-i ẓuhūr ve bende-i ḫāne-zād-ı Rabb-ı ġafūr olup sene-i ātiyede 'azm-i İstanbul ve ḳavāfil-i kām-rānī ile ḳufūl itmişler idi. Seksan üç Rebī'u'l-āḫir'inde Yayabaşı-zāde yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi virilüp sene-i mezbūre Receb'inde Yılancıḳ yirine Çorlı pāyesine vāṣıl, seksan yedi Muḥarrem'inde Manav Seyyidī[3] Efendi yirine dā'ire-i S̱emāniye'ye dāḫil olup seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Manav Bālī yirine Baġdād-ı behişt-ābād ḥükūmeti ile ber-murād oldılar. Ṭoḳ-

1 Ve lehu:- E; Müfred SE
2 182b E
3 Seyfī E

san Cemādiye'l-ūlā'sında Burnaz İbrāhīm maḥlūlinden Ṭrablus ḳażāsına naḳl olındılar. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde munfaṣıl ve yirlerine Baḥrī Ḥasan Çelebi vāṣıl oldı. Ṭoḳsan beş senesi evāsıṭında dest-i āḫir-i bezm-i zindegānī ve 'azm-i dārü'n-na'īm-i cāvidānī itmişler idi. Edrineḳapusı ḫāricinde Emīr Buḫārī Zāviyesi muḳābilinde medfūndur.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, ḳażāsında sālik-i rāh-ı eslem ve evżā' u eṭvārı müsellem, meşreb-i taṣavvufdan ṣāḥib-i ḥaẓẓ-ı vāfir, ṣuleḥā-yı ṣūfiyye ile muṣāḥib ü mu'āşır, Naḳş-bendiyye meşā'iḫinden Şa'bān Efendi naẓarı ile nesīc-i kārgāh-ı aḥvāline niẓam ve tār u pūd-ı şerī'at u ḥaḳīḳate ḥüsn-i iltiyām virmiş idi.

Āṡār-ı 'ilmiyyesinden şürūḥ-ı *Hidāye* ve *Miftāḥ*'a ta'līḳātı ve kütüb-i mütedāvileden mebāḥiṡ-i celīleye kelimātı vardur.

el-Mevlā Aḥmed bin Ḥasan (Ḥasan Beg-zāde Çelebi)

Ṣudūr-ı 'aṣr-ı Selīmī'den Ḥasan Beg Efendi'nüñ maḫdūm-ı kerīmidür. Ṭoḳuz yüz altmış ḥudūdında āstān-ı 'ālem-penāh-ı vücūda vaż'-ı ḫudūd itmişler idi. Vālid-i mācidlerinden aḥkām-ı mebānī-i 'ilm ü edeb ve 'azm-i rāh-ı erbāb-ı ṭaleb ḳılup Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerinde taḥṣīl-i kemāle müdāvemet ve iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet itmişler idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde Lāmi'ī-zāde yirine ibtidā'en **[190a]** ḳırḳ aḳçe ile Ḳızılmuşluḳ müderrisi oldılar. Yetmiş ṭoḳuz Ṣafer'inde Aġa-zāde yirine Meḥemmed Paşa Medresesi'ne naḳl olındılar. Seksan Ṣafer'inde Niksārī-zāde yirine İsmiḫān Sulṭān pāyesine pīrāye-bend olup seksan bir Ramażān'ında[1] Aġa-zāde yirine Medrese-i Ṣaḥn'la behremend oldılar. Seksan yedi Muḥarrem'inde Bāḳī Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi ile tekrīm olınup ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḫᵛāce Efendi Pīrīsi yirine Süleymāniyye'ye terfī' olındılar. Ṭoḳsan üç Şevvāl'inde Beg-zāde Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām oldılar. Ṭoḳsan dört Ramażān'ında 'Abdu'l-ġanī Efendi yirine ḳażā-yı Dımaşḳu'ş-Şām'da üstād-ı meşḳ-ı aḥkām olup te'āṭī-i umūr-ı enām üzere iken ṭoḳsan beş Şevvāl'inde manẓūme-i enfās-ı ma'dūdesi temām ve şarāb-ı bezm-i ḥayātı miskiyyü'l-ḫitām olup Nūre'd-dīn-i Şehīd mezārı ḳurbında defn olındı.

1 107a SE

Manṣıb-ı maḫlūl-i Şām Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi'ye s̱ālis̱en in'ām olınmış idi.

Merḥūm-ı merḳūm[1] maḫdūm-ı ma'ālī-rüsūm, ḥüsnü'l-aḫlāk, 'azīzü'l-istiḥḳāḳ, nihāl-i nev-ber-i maḥāsin ü feżā'il, maḥbūbu'l-ḳulūb u maṭbū'u'ş-şemā'il idi. Edebiyyātla taḳayyüdi olup bu beyt-i meşhūr ḫaylī müsta'iddāne vāḳi' olmış idi:

Beyt

يقولون لي نلت المناصب بالفضل
نعم نلتها لكن بفضل الدراهم[2]

Kez̠ā z̠ekerehu Taḳıyyü'd-dīn:

يقولون بالفضل المناصبُ أُعطيَتْ
فقلت نعم لكن بفضل الدراهم[3]

Naḳl olınur ki maḫdūm-ı mezbūr faṣl-ı cüvānīde gülistān ve būstān-ı ḥüsn ü bahānuñ serv-i zībende-ḫırāmı ve gülşen-i rūşen-i melāḥat u ānuñ nihāl-i ġonce-fem-i gül-endāmı olup naḳḳāş-ı çihre-güşā-yı ḳudret, ṣafḥa-i[4] cemālini bir resm-i ġarīb üzere naḳş itmiş ve ḫāme-i bedā'i'-i nigār-ı ḥikmet, senbūse-i ruḫsār-ı ālini bir ṭavr-ı dil-firīb üzere ṭarḥ eylemiş idi ki kilk-i Bihzād ü Mānī keşīde-i ebrū-yı 'işve-engīzinde zencīre-i mūy-ı dil-āvīzi gibi lerzān ve taḳsīm-i noḳṭa-i dehenünde ki mis̱āl-i cüz'-i lā-yetecezzādur, feylesūf-i 'aḳl-ı ḫurde-dān deng ü ḥayrān, şu'ā'-ı mihr-i ruḫsārı perde-keş-i çeşm-i aḥbāb, gūyā taṣvīr-i Yūsuf üzere nūrdan niḳāb idi. Hemānā ḥüsn-i Yūsuf çāh-ı zeḳanından bedīd ve ebrū-yı dil-cūları istīfā-yı cemāl içün rā-yı reşīd olmış idi.

Şi'r

چه رخسار و چه طلعت یا چنین قامت تعالی الله
کل جنت بود آن سر و باغ اعتدالست[5]

---

1 183a E

2 "Bana, 'Erdem/lütuf sayesinde bu makamlara nâil oldun.' derler. Doğru, o makamlara nâil oldun ama parayla!"

3 "Diyorlar ki makamlar fazilet sayesinde veriliyor. Dedim ki evet, ama dirhemlerin fazileti sayesinde." (Bu beyit ve takdim ibaresi R1 ve E nüshalarında derkenārdır. SE'de yoktur.)

4 ṣaḥīfe-i SE

5 "Yüce Allah'ım, bu ne yanak ne yüz, nasıl bir boydur. Biri cennet gülüdür, öteki cennet bahçesinin düzgün servisidir."

Ġulġule-i ṣīt-i[1] ʿālem-gīri vāṣıl-ı semʿ-i Selīm Ḫān-ı Süleymān-serīr olduḳda maḥżā müşāhede-i ṣunʿ-ı[2] ilāhī içün ıṣdār-ı daʿvet-i hümāyūn ile mübāhī buyururlar. Pederleri ḥayātda olup mollā-yı merḥūmla istişāre eyledüklerinde ṭavr-ı mollāyāne ile el öpmek ḳarār-dāde olup uzun yeñli ṣūf, sebz ü beyāż ḳıyāfet ve müzevvece ile nūrdan sirişte, bāl-güşā firişte gibi tezyīn itdükden ṣoñra;

Meleksün nūrdan bāl aç da pervāz eyle bī-pervā

diyüp irsāl-ı cennet-serāy-ı şāh-ı vālā-nişīn iderler. Tetimme-i ḥikāyedür ki leb-i deryāda olan ḳaṣr-ı ʿālīde ol pādişāh-ı Cem-meşreb, āyīn-i bezm-i ṭarab üzere iken maḫdūmı kisve-i ʿulemā ile gördükde istiḥyā idüp;

Beyt İçerken cāmı nāşī gelse tāc u günbed altında
Mey-i gül-gūnı pinhān eyle iy ṣūfī ḥababasā

mażmūnı üzere ol laʿl-i sīr-ābı leb-i dil-ber gibi iḫfā ve sāḳī-i çāpük-dest ṭasbāz-ı māhir gibi iʿmāl-i ṣanʿat-ı sīmyā **[190b]** itdükden ṣoñra ṭavr-ı pādişāhāne üzere dāmen-būs-ı iclāl ile müsteʿad olduḳda[3] muṣāḥibleri Celāl Beg'e ḫitāb idüp "Didügüñ ḳadar var imiş." buyururlar. Baʿdehu cevā'iz-i seniyye ve teşrīfāt-ı ʿaliyye ile sālimen ve ġānimen ʿavd ider.

el-Mevlā Meḥemmed (Subaşı-zāde Efendi[4] [Yayabaşı-zāde])

Yeñiçeri ocağında olan yayabaşılardan birinüñ ferzend-i dil-bendi Subaşı-zāde Efendi'dür. Semend-i ṭabʿ-ı çābük-ʿinān ile yek-süvār-ı meydān-ı ʿilm ü ʿirfān olup rācil iken ricāle iltiḥāḳ ve cilve-i meydān-ı erbāb-ı istiḥḳāḳ itdükde Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Çelebi'nüñ iʿādesinden mülāzemetle ser-efrāz ve rū-be-rāh-ı menāzil-i nişīb ü firāz-ı dūr ü dırāz olmağla uzunca ova merḥalesinde çille-keş-i intiẓār ve riyāżet-i erbaʿīn ile ümmīdvār-ı elṭāf-ı Kird-gār iken ṭoḳuz yüz seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında Seyyidī ʿAlī-zāde yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi virilüp bir aydan ṣoñra selefi ibḳā olınup seksan üç Ṣafer'inde selefi yirine mükerreren iʿṭā olınmış idi. Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-āḫi-

1 ḥüsn-i SE
2 ḥüsn-i SE
3 Dāmen//olduḳda:- SE
4 - SE

re'sinde Ḥüsām Efendi yirine Burūsa'da Manastır Medresesi'ne naḳl olınup māh-ı Cemādiye'l-ūlā'da selefi i'āde olınup bunlara[1] Nūru'llāh Efendi yirine[2] Edrine'de Ḥalebiyye Medresesi tevcīh olındı. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan Rebī'u'l-evvel'inde Baḥrī Ḥasan Çelebi yirine Zāl Paşa Sulṭānī pāyesine terfī' olınmış idi. Ṭoḳsan iki Şevvāl'inde Ḥasan Ketḫudā-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Ṭoḳsan dört Receb'inde Sipāhī-zāde Efendi yirine Baġdād-ı dārü's-selām ḥükūmeti ile bekām olmış idi. Ol ḫıṭṭa-i celīlede faṣl-ı ḫuṣūmāt üzere iken leclāc-ı daġalbāz-ı ecelden māt olup ṭoḳsan beş Ẕi'l-ḳa'de'sinde ḫaber-i vefātı geldükde manṣıb-ı Zevrā Seyrek-zāde Efendi'ye i'ṭā olındı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, girībān-ı 'azmi şaḥne-i saḫtgīr-i kesel ü tevānīden maṣūn, gülistān-ı bezmi medār-ı sāġar-ı ḥaḳā'iḳ-ı günā-gūn, ḥadīdü'z-ẕihn, şedīdü'l-iştiġāl, sedīdü'l-fikr, bedī'ü'l-irticāl, 'ālim ü fāżıl, merd-i kāmil idi.

el-Mevlā Mīrzā Maḫdūm (Mīrzā Maḫdūm) {Eşref}

Naḫl-i ser-sebz-i çemenzār-ı siyādet, serv-i ṡābit-ḳadem-i būstān-ı sa'ādet, dürre-i şāhvār-ı ṣadefçe-i imkān, ṭūṭī-i naġz-güftār-ı şekkeristān-ı fażl ü beyān, ḥā'iz-i feżā'il-i ḥaseb ü neseb, fā'iz-i maḥāsin-i mevrūṡ u mükteseb, ḥāviyyü'l[3]-ḳadeḥi'l-mu'allā mine'ş-şerefeyn, cāmi'u'l-maḥāmid kerīmü't-ṭarafeyn, es-seyyidü'l-eyyidi'l-'ālī 'alā şürefi'ş-şeref Mevlānā Mu'īnü'd-dīn Eşref ḫidmetleridür ki "Mīrzā Maḫdūm" laḳabı ile mevsūmdur. Peder-i vālā-güheri Mīr 'Abdu'l-bāḳī'dür ki silsile-i nesebi Seyyid Şerīf-i Cürcānī[4] ḥażretlerine vābestedür, ṭaraf-ı māderden Ḳāżī Cihān ve Mīr Ġıyāṡe'd-dīn Manṣūr cenāblarına peyvestedür. Dārü'l-mülk-i Āẕerbāycān olan şehr-i dil-āvīz-i Tebrīz'de 'ulūm-ı 'aḳliyye vü naḳliyyeyi taḥṣīl ve fünūn-ı mesnūne vü riyāżiyyeyi tekmīl idüp[5] emīrü'l-meclis-i fażl ü taḳvā ve fıḳh-ı Şāfi'iyye'de merci'un ileyh-i fetvā olmaġın 'Acem şeh-zādelerinden Şāh İsmā'īl-i Ṡānī'ye mu'allim **[191a]** ve ol gevher-i ser-tāc-ı ḫānīye muṣāḥib ü münādim olmış idi. Ṭoḳuz yüz elli üç tārīḫinde

---

1 - R1, E
2 183b E
3 ḥādiyyü'l R1
4 - SE
5 107b SE

seyr ü seyāḥat ṭarīḳı ile dārü'l-mülk-i Rūm'a gelüp Rūmili Ḳāżī'askeri Çivi-zāde Efendi ḥużūrında taḥannüf ve terk-i ṭarīḳ-ı ta'aṣṣub u ta'assüf itmişler idi. Ba'dehu maḳarr-ı sa'ādetlerine 'avd idüp maḫdūmı olan şeh-zāde, Şāh Ṭahmas yirine ḫusrev-i Īrān-zemīn olduḳda ḫidmet-i mevlānānuñ dā'ire-i şevketi ba'īdü'l-eṭrāf ve ṣadru'l-'ulemā vü seyyidü'l-eşrāf olmış idi. Ol şāh-ı kerīm dest-yārī-i fıṭrat-ı selīme ve cibillet-i müstaḳīme üzere tedeyyün ü tesennün idüp cenāb-ı maḫdūmīnüñ bereket-i ṣoḥbeti ẓāhir oldı. Ḳarīne-i ḥāl الناس على دين ملوكهم[1] mūcibince mezheb-i ehl-i sünnet ü cemā'at ẓāhir ve maḥāfil ü menābir çirk-i rafż u ilḥāddan ṭāhir olup meşreb-i ġulāt-ı ebü'ş-şevārib şürbü'l-yehūd gibi pinhān ve sebbāb-ı nā-bekār sebbābe-i müteneddim gibi mübtelā-yı dendān-ı ḳahr ü 'udvān olmaġın melā'īn bu mertebe ḳahra taḥammül itmeyüp mekr ü ḥīle ile ol şāh-ı sa'īdi şehīd ve ġarḳ-ı raḥmet-i Rabb-ı mecīd itmişler idi. Ol esnāda cenāb-ı maḫdūmī mübtelā-yı ḥabs u tażyīḳ ve hem-ḥāl-i Yūsuf-ı ṣıddīḳ olmış idi. Ba'de'l-ḫalāṣ vilāyet-i 'Acem'de ẓāhir olan telāṭum-ı emvāc-ı fitne[2] vü fesād ve intişār-ı şerār-ı şerr-i zındıḳa vü ilḥād sünnī-i pāk-nihād, şeniyyü'l-i'tiḳād olanlara ḫār-ı ḫalīde-i bālīn ü pister ve zünbūr-i bün-i gūş-ı[3] pīnekī-güster gibi ḥużūr ḳomayup ol tārīḫde Şems Paşa oġlı Maḥmūd Paşa ki şehāmet ü seḫā ile meşhūr-ı āfāḳ ve ṭabl u 'alem-i iştihār ü i'tibār ile ser-efrāz-ı 'ālem[4] ü ṭanīn-endāz-ı nüh-tāḳ, şiblü'l-esed-i künām-ı kerīm ve pertev-endāz-ı dūdmān-ı ḳadīm idi, Şehrizūl beglerbegisi olmaġla ehl ü 'ıyālle sāye-i re'fetine iltică itmişler idi. Paşa-yı mekārim-baḫşā merātib-i mihmān-nüvāzīde terk-i ūlā itmeyüp sipāriş-nāmeleri ile vālid-i mācidlerine irsāl eyledi. Anlar daḫı 'ulüvv-i ḳadr-i maḫdūm-ı 'ālī-şānı 'arż-ı pāye-i serīr-i Süleymānī ḳılup pādişāh-ı ehālī-nüvāz teşrīf-i mihmān-ı kerīmden āgāh olduḳda cevā'iz-i pādişāhāne ile i'zāz itmişler idi. Ba'dehu bālāda mesṭūr olan Mollā Aḥmed-i Ḳazvīnī'nüñ altmış aḳçe vaẓīfesi maḥlūl olmaġın bunlara in'ām ve rütbe-i teḳā'üd-i 'ulemā ile ikrām olındı. Ṭoḳuz yüz yetmiş üç senesinde ṭaraf-ı Şām'dan ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve ziyāret-i Ravża-i Seyyidü'l-enām *'aleyhi's-selām* eyleyüp nice zemān emākin-i ṭayyibe-i Ṭaybe vü Yes̱rib'de ḳarār

1 "İnsanlar hükümdarlarının dini üzerinde (amel ederler)."
2 ḳahr SE
3 Zünbūr-i//gūş-ı:zünbūrīn-i SE
4 184a E

ve zülāl-i cūybār gibi betā'iḥ-i Baṭḥā'da geşt ü güẕār idüp dārü's-salṭana-i ʿaliy-yeye fā'iżü'l-envār olmışlar idi. Devlet-i Sulṭān Murād-ı efāżıl-perverde kemāl-i niʿmet ü nevālle perverde olup manẓūme-i revātib-i seniyyeleri müstezād olmış idi. Seksan altı senesinde Ṭrablus'a naḳl olınan Bālī Efendi yirine mevleviyyet ile Āmid ḳażāsına taḳlīd ve Medrese-i Ḫusrev Paşa ve żamīme-i fetvā ḳılāde-i cīd-i ümmīd ḳılınmış idi. **[191b]** Seksan yedi Receb'inde Baġdād Ḳāżīsi Martolos-zāde Efendi ile mübādele-i manṣıb idüp Meşhedeyn-i Şerīfeyn ḥükūmeti vaṣṣāle-i menşūr-ı iʿtibārları ḳılındı. Sene-i mezbūre dāḫilinde selef-i sālifleri Bālī Efendi yirine ḥākim-i Ṭrablus-ı Şām, anlar bunlara ḳā'im-maḳām oldılar. Seksan ṭoḳuz Şevvāl'inde Bāḳī Efendi[1] yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsına tebdīl, ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde Rāʿī Ḥasan Efendi yirine Mekke-i Mükerreme'ye naḳl ile tekrīm ü tebcīl olınmışlar idi. Ṭoḳsan üç Muḥarrem'inde fetvādan müteḳāʿid olan Naḳībü'l-eşrāf Maʿlūl-zāde Efendi ʿāzim-i dārü's-selām olup yirlerine naḳīb-i sādāt-ı kirām oldılar.

Naḳl olınur ki ol sene ḳaḥṭ-ı bārāndan żāl-i zemān, müsteḳī-i ʿaṭşān olup ebr-i bahārī ceyb-i ʿummāndan ḫarcanurken bir ḳaṭre āba żınnet ve pīr-i mübārek-dem-i nesīm terk-i şīme-i kerīme-i himmet idüp sipihr-i aḫḍar u sebze-i ḥarīr-güster miyānında ʿalāḳa-i luṭf u idrār güsiste-tār ve kārgāh-ı sīm-keş-i gerdūnda ḥadde-i seḥāb ʿāṭıl u çarḫ-ı zerrīn-tār-ı āftāb der-kār olmış idi. Ḳıllet-i nevālden ḫalḳ-ı ʿālem miṡāl-i hilāl mübtelā-yı hüzāl ve teşne-leb-i zülāl olup ḥubūb-ı ġāliye çāh cüyūbi ḫāliye ḳalmaġın "bārān yili degül" taʿbīrinüñ yeñi çıḳduġı tārīḫ idi. İstisḳā içün Oḳmeydānı'na çıḳılup cenāb-ı Maḫdūmī'nüñ şeref-i ḳudūmı ol yevme[2] müṣādif olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi sādāt-ı kirām ile ṭoġrı ol maḥalle nāzil ve ebr-i raḥmet gibi vāṣıl olup ser ü pā bürehne ve maḳlūbu'r-ridā niyāz-ı girye-ḫīziyle pertāb-ı tīr-i duʿā itmişler idi. Te'ṡīr-i enfās-ı müteberrikeleri fi'l-ḥāl nümāyān olup ġırbāl-i ebr-i bārān-dih ʿālemi sīrāb ü reyyān eyledi.

Ṭoḳsan dört Muḥarrem'inüñ yevm-i ʿāşūrāsında Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi yirine ḥākim-i dārü's-salṭana oldılar. Sene-i mezbūrede vāḳiʿ ṭāʿūnda vālideleri vefāt idüp kemāl-i te'ṡīr ile terk-i manṣıb u cāh[3] ve ʿazm-i cānib-i ḳıble-

1 Yirine//Efendi:- R1
2 Güne SE
3 184b E

gah eyledüklerinde Mekke Ḳāżīsi Seyfī Efendi'nüñ ḫaber-i vefātı gelüp māh-ı Şa'bān-ı mu'aẓẓamada[1] Rūmili ṣadāreti pāyesi ile mükerreren ḥākim-i Beled-i Ḥarām ve şeyḫu'l-Ḥarem-i vācibü'l-iḥtirām olmışlar idi. Vālidelerinüñ meyyitini deryādan Medīne-i Münevvere'ye īṣāl idüp kendüler cānib-i berden mütevec-cih oldılar. Ḥarem-i Şerīf'e vāṣıl olduḳlarında kerīme-i mükerremelerini eşrāf-ı Mekke'den Seyyid Ḥasan'a iḥsān idüp mücāverete niyyet itmişler idi. Ol ḥālde neḳābet-i sādāt-ı kirām meṣāliḥini ḳā'im-maḳāmları itmām idüp rütbe-i iclālleri iḫlāl olınmadı. Ṭoḳsan beş senesi evāḫirinde ṭā'if-i rūḥ-ı revānı Ka'be-i vücūda ḥiccetü'l-vedā' ve ol gencīne-i 'ilm ü 'irfānı derūn-ı arż-ı muḳaddesede īdā' ḳıl-mış idi. Sene-i ḳābile 'āşūrāsında ḫaber-i intiḳālleri gelüp ḫalḳ-ı 'ālem tecdīd-i mātem-i Muḥarrem ḳıldılar. Mekke ḳażāsına Mıṣr'dan Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi[2] naḳl olınup manṣıb-ı neḳābet Ṣaḥn Müderrisi Yaḥyā Efendi'ye 'ināyet olındı.

Maḫdūm-ı merḳūm baḥr-ı mütelāṭımu'l-emvāc-i 'ālem-i 'ulūm, şu'ā'-ı necābet cebīn-i pür-nūrından lāmi' ü bārıḳ ve envār-ı siyādet şecere-i vādī-i muḳaddes olan vücūd-ı mes'ūdından **[192a]** sāṭı' u şārıḳ, cennāt-ı vecenātı ṣafaḥāt-ı ḥikmetü'l-işrāḳ, melḥūẓu'l-ḥaẓātı ḥasenāt-ı maḥāsinü'l-aḫlāḳ, mec-mū'a-i feżā'il ü ma'ārif, cerīde-i şerā'if ü leṭā'if, luṭf-ı mücessem, maḫdūm-ı mükerrem idi.

Eṭvār-ı maḫṣūṣalarından naḳl olınur ki lāzıme-i maḫdūmiyyet üzere ṭa'ām u libāsda tekellüfe mā'il, esbāb-ı iḥtişām ve ri'āyet ü iḥtirāma şīfte-dil, nüḳūd-ı bī-şümārı evżā' u eṭvārı gibi perīşān, gāhī gedā-yı bī-nevā, gāhī pādişāh-ı[3] 'ālī-şān, imżālarında elvān-ı nuḳūşa meftūn, hey'et-i imlā vü elfāẓ-ı inşāsı gün-ā-gün, vālideleri intiḳālinden ṣoñra ẓuhūr iden evżā' u eṭvārı 'acīb ü ġarīb, aḳvāl u aḥvāli ḥarekāt-ı mecānīne ḳarīb idi.

Bu ḥaḳīr, ḫaṭları ile bir cönklerin gördüm. Rūz-nāme-i aḥvāli żımnında 'acā'ib-i vāḳı'āt derc eylemişler. Cümleden biri "Fülān senenüñ şühūrından fülān günüñ sā'at-i fülānīsinde vālide-i 'azīze ile muṣāḥabet iderken tārīḫ-i vilādetüm müẕākere olınup ṭāli'üm yoḳladum. Ḳavā'id-i fenn-i nücūm üzere ṭoḳsan dört tārīḫinde ḥacca gidüp ol zemīn-i mübārekde ḳarār göründi." diyü

1 Şa'bān-ı mu'aẓẓamada:Şa'bān'da SE
2 - R1, E; 108a SE
3 Sulṭān-ı SE

yazmışlar. Taʿbīrlerinden ol fünūndan daḫı ḥaẓẓ-ı vāfirleri ẓāhir idi. *Teẕkire-tü'ş-şuʿarā*'da mesṭūr olan eşʿār-ı şerīfelerindendür:

Şiʿr

گفته ای كز عاشقان كس جان بقربانم نكرد
اشرفى در خاك او خون غلطيده پس قربان كيست[1]

Ve lehu[2]

صبر كستاخانه پا در عرصۀ دل مى نهد
شحنۀ ناز تو ميخواهم سزاى او دهد[3]

[Ve lehu]

بشتاب چو دارى هوس كشتن اشرف
ترسم كي خبر يابد و از ذوق بميرد[4]

[Ve lehu]

ندانم كه در جانم افكند آتش
ز من هم نهانست رازى كه دارم

بطاعات صد ساله نتوان خريدن
ز من وقت مستى نيازى كه دارم[5]

el-Mevlā Meḥemmed (Gŏzlice Meḥemmed)

"Gözlice Meḥemmed" dimekle maʿrūf ve baṣar-ı baṣīreti Nāhīd gibi dūr-bīn-i maʿnā-yı rezīn olmağla mevṣūfdur. Ḳarasi vilāyetinden mānend-i nūr-ı[6] sevād-ı nāẓır ẓāhir olup miẟāl-i çeşm-i hā dīde-dūz-i hüner ve manẓūr-ı ʿayn-ı ʿulemā-yı kişver olmağın ḫᵛāce-i pādişāh-ı Cemşīd-temkīn Saʿde'd-dīn Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim[7] olmış idi. Bi-ḥasbi'l-ʿāde ḳaṭʿ-ı menāzil-i ifāde iderek ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Ḫanceriyye'den maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç Ṣafer'inde İstanbullı Aḥmed Çelebi yirine Kepenekci Sinān Medresesi'yle ḳarīrü'l-ʿayn-ı cāh u ʿunvān olmış idi. Ṭoḳsan beş Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ḳaʿde-i aḫīre-i miḥrāb-ı emānī-den ʿāzim-i muṣallā ve nāṣıye-i ḥāli ġubār-ı fenādan pāk ü mücellā oldı.

1 " 'Âşıklardan kimse cânını bana kurban etmiyor.' demişsin. Toprak ve kan içinde yuvarlanan Eşref değilse o zaman kurban kimdir?"
2 Ve lehu:- E, SE
3 "Sabır küstah bir şekilde ayağını gönül alanına koydu. Umarım ki senin naz bekçin onun cezasını verir."
4 "Eşref'i çabucak öldürme hevesindesin. Korkum odur ki (öldüğümün) haberi ulaşır da zevkten ölürsün."
5 "Cânıma kimin ateş düşürdüğünü bilmiyorum. Sahip olduğum sır benden gizlenmiştir. Yüz yıllık ibadet, sarhoş anımdaki yalvarışı benden satın alamaz."
6 - E
7 185a E

Beyt Gözin yumdı temāşā-yı cihāndan
Yüzine revzen açıldı cināndan[1]

Yirine Yoġurdoġlı ʿaḳd-ı meclis-i ifāde itmiş idi.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, şürūḥ-ı *Miftāḥ*'a müntesib, müstaḥiḳḳ-ı merātib ü menāṣıb idi.

el-Mevlā Sefer bin Meḥemmed el-Ḳayṣerī (Ḳayṣeriyyeli Sefer Efendi)

Ḳayṣeriyye ʿulemāsından taḥṣīl-i ʿilm ü zevāde-i[2] hüner ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ-ı ʿilme güẕer idüp Efḍaliyye Müderrisi Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'den taḥṣīl-i kemāl ve Gegivize Müderrisi[3] İmām-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl eyleyüp Ṣaḥn Müderrisi Ṣāçlı Emīr āstānesine intisāb ve naẓar-ı ʿināyetlerinden **[192b]** iḥrāz-ı niṣāb ḳılup ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde Emīr Efendi cānib-i ʿuḳbāya güẕer itdükde bunlar teşrīf-i seferden mülāzım olmış idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile şılasında Ġıyāṡiyye'ye, baʿdehu yigirmi beş ile Amāsıyye'de Küçük Aġa Medresesi'ne, baʿdehu otuzla şılasında Ḫündī Ḫātūn Medresesi'ne müderris olup teraḳḳī ile vāṣıl-ı rütbe-i erbaʿīn, baʿdehu elli aḳçe ile tekrār medrese-i mezbūrede seccāde-nişīn olmış idi. Nice yıllar ol diyārda ḫidmet-güẕār-ı ders ü fetvā ve mutaṣaddī-i mücāhede vü taḳvā olup baʿde'l-ʿazl bir zāviye ile müteḳāʿid ve merāsim-i dünyeviyyeden mütebāʿid olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan beş senesi evāḫirinde ḳaṣr-ı mesāfe-i ḥayāt ve lāzıme-i sefer üzere çār tekbīr-i vedāʿ-ı ṣalāt eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm seyyāḥ-ı ʿālem-i ʿulūm, ṣalāḥ u taḳvāsı meşhūd, fużalādan maʿdūd idi.

el-Mevlā Muṣṭafā bin Luṭfu'llāh (Lüṭfī Beg-zāde Efendi) {Meylī}

Defterdār Lüṭfī Beg'üñ feẕlek-i defter-i āmāli ve maḫdūm-ı mihter-i ṣāḥib-i kemāli, ʿulemā-yı ʿiẓāmuñ ser-bülendi Lüṭfī Beg-zāde Meylī Efendi'dür. Ṣīt ü ṣadā-yı iştihārı āfāḳ-gīr ve ṭanṭana-i āṡārı ġulġul-endāz-ı küre-i eṡīr olduḳda efāżıl-ı ʿaṣr dārü'l-ifādelerine dāḫil ve dā'ire-i emāṡile celācil olup İstanbul Ḳāżī-

---

1 E'de mısralar birbiriyle yer değiştirmiştir.
2 ʿilm ü zevāde-i:zevāde-i ʿilm ü SE
3 Gegivize Müderrisi:Gegivize'de SE

si Ṣaçlı Emīr Efendi ḥużūrında iştiġāl, baʿdehu Anaṭolı Ṣadrı Sinān Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl idüp elli ṭoḳuz tārīḫinde vāḳiʿ ʿAbdu'r-raḥmān Efendi nevbetinde mülāzım olmışlar idi. Ḫazīne-i ʿāmireden yigirmi aḳçe vaẓīfeleri olmaġın ibtidā otuz aḳçe ile Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medresesi'ne müderris olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış Muḥarrem'inde ʿİvaż Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Dāvud Paşa müderrisi olup altmış sekiz Ẕi'l-ḳaʿde'sinde munfaṣıl ve yirine Emīr Şāh Birāderi vāṣıl oldı. Yetmiş senesi Şaʿbān'ında Dāvud-zāde yirine Ḫānḳāh Medresesi'ni penāh, yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde selefi yirine Ḫāṣekī Sulṭān pāyesini tekyegāh idüp yetmiş iki Rebīʿu'l-evvel'inde Çalıḳ Yaʿḳūb Efendi yirine Şemāniye'ye nā'il ve Ṣadr-ı Aʿẓam ʿAlī Paşa himmeti ile zemān-ı ḳalīlde ḳaṭʿ-ı menzil itmiş idi. Sene-i mezbūre evāḫirinde ʿAlī Paşa ʿazm-i dārü'l-ḳarār itdükde altı sene miḳdārı istirāḥat ü intiẓār üzere olup yetmiş sekiz Ṣafer'inde Nāẓır-zāde Efendi yirine rütbe-i refīʿa-i Süleymāniyye'ye vüṣūb[1] ve terk-i istiḳrār ü rüsūb itmişler idi. Seksan bir Ramażān'ında Samsūnī-zāde Maḥmūd Efendi yirine Mekke-i Mükerreme ḳażāsı ile maẓhar-ı ikrām[2] ü iḥtirām ve ḥākim-i beledu'llāhi'l-ḥarām olmışlar idi. Seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup yirine ṣadāretden müteḳāʿid Pervīz Efendi naṣb olındı. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi yirine Burūsa ḳażāsına vāṣıl olmış iken ṭoḳsan Ẕi'l-ḳaʿde'sinde munfaṣıl olup Şems Efendi mesned-efrūz-ı ḥükūmet olmış idi. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Mollā Beḳāyī yirine Ġalaṭa ḳāżīsi olup ṭoḳsan üç Ṣafer'inde maʿzūl ve yirine selefi mevṣūl oldı. Sene-i mezbūre Receb'inde Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi yirine maḥrūse-i Edrine'ye ḥākim oldılar. Ṭoḳsan beş Receb'inde refʿ olınup yirine Şems Efendi terfīʿ olındı. Ṭoḳsan altı Muḥarrem'inüñ ʿaşr-ı evvelinde intiḳāl ve ʿişret-serāy-ı şehri mātemkede-i melāl eylediler.

Mollā-yı merḳūm ḫūrşīd-i cihān-gerd-i ʿālem-i ʿulūm, ʿalem-efrāz-ı fażl-ı bāhir, **[193a]** şuḳḳa-ṭırāz-ı şıḳḳ-ı vāfir, ʿaṣrında mümtāz ü müteʿayyin, fażl ü beyānı mütebeyyin idi. Evā'il-i ḥallerinde mihr-i fā'iżü'n-nūr gibi kemāl-i ẓuhūr üzere olup mānend-i ḳalā'id-i nüḥūr-ı ḥūr münselik-i silk-i ṣudūr olmaḳ me'mūl iken cevr-i devr-i ġaddār ile bergeşte-rūzgār olup zehr-i ḳahr-ı eyyām ile mübtelā-yı keyf ve şemşīr-i ciger-ḫırāş-ı ḥayfa ḥayf olmış idi.

1 185b E
2 108b SE

Mervīdür ki seksan bir tārīḫinde Ḥaleb ḳażāsı münḥall olup Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa'dan ṭaleb eyledüklerinde vezīr-i ehālī-perver "Sulṭān Selīm Müderrisi Zekeriyyā Efendi daḫı vardur." diyü tereddüd üzere cevāb virmegin mu'tād-ı sitem-ẓarīfān-ı 'ālem üzere ol fāżıl-ı müsellem ḥaḳḳında i'māl-i miḳdaḥa-i ḳadḥ u ẕemm ḳılup ber-muḳteżā-yı[1] cezā-yı 'ā'ib[2], anlar vāyedār-ı iltifāt-ı ḥiṣṣe-i ġā'ib, bunlar cevāb-ı sükūt ile ḫā'iben ā'ib olurlar. Ol es̱nāda Zekeriyyā Efendi merḥūm varup 'arż-ı ḥāl eyledükde "Süleymāniyye Müderrisi Lüṭfī Beg-zāde Efendi ṭālibdür. Anlara ne cevāb virelüm?" dirler. Ol fāżıl-ı nezīhü'l-lisān meclis-i evvelden ġāfil iken lāzıme-i ḥaḳḳāniyyet üzere muḳābele bi'l-iḥsān idüp "Anlara Ḥaleb ḳażāsı azdur. Mekke-i Mükerreme ve Şām-ı şerīf ile teşrīf ü i'zāz buyuruñ." diyü 'arż-ı niyāz iderler. Bu mu'āmele-i dil-firīb, maḳbūl-i vezīr-i edīb olmaġın bī-tereddüd tevcīh ve iḫtiyār-ı vech-i vecīh itmişler idi. Egerçi Zekeriyyā Efendi ḥażretlerinüñ nefesi żāyi' olmayup ba'de eyyām Mekke'ye vāṣıl oldılar. Lākin Burūsa'da anlaruñ ḫalefine ḫalef olup anlar ol silsilede Anaṭolı ṣadrına şeref virmişler idi. Bu eş'ār nuḫbe-i güftārı ve ḥasb-ı ḥāl-i dil-i pür-inkisārıdur:

Beyt Neler geldi senüñ 'ışḳuñda iy Leylī-ṣıfat başa
Beni Mecnūn diyü eṭfāli şehrüñ ṭutdılar ṭaşa

Ve lehu[3] Yār aġyār-ıla 'azm eyleyicek deryāya
Ṭıfl-ı dil aġlayuraḳ ḳaldı Beşikṭaşında

[Ve lehu] Ġamundan āh idüp Nūḥuñ şu deñlü aġladum ḳanı
Görenler āh ile eşküm ṣanurlar Nūḥ ṭūfānı

Maḫdūm-ı Lüṭfī Beg-zāde [Meḥemmed Çelebi]: Merḥūmuñ "Meḥemmed Çelebi" dirler bir oġlı ẓuhūr itmiş idi. Maḫdūm-ı kāmil ve şābb-ı fāżıl idi. Ḫāl-i ḫuceste-ḫilāli Bostān-zāde Meḥemmed Efendi'den mülāzım olup çille-keş-i pāye-i erba'īn iken ṭoḳsan beş tārīḫinde vefāt itmiş idi. Şūḫ u şāṭır, nergis gibi şehlā vü ġonçe-i ra'nā-ṣıfat şūḫ-çeşm ü güşāde-ḫāṭır, daḫl ü tanz ile[4]

1 - SE
2 Ġā'ib SE
3 Ve lehu:- E, SE
4 186a E

ḥarf atmanuñ ḥarīfi ve maḫādīm-i ʿaṣruñ sitem-ẓarīfi olmaġla "Çengel-i Belā" dirler idi. Kemāl-i ḳābiliyyet ü şānı ve zemānesinde istiʿdād-ı fażīlet ile nām ü nişānı olup *āyetün min-āyāti'llāh* iken ذكاه قتله[1] mażmūnına maẓhar oldı. *Şaḳā'iḳ* ʿulemāsını ḥurūf-ı teheccī üzere tertīb ü tebvīb ve müte'aḫḫirīn-i ʿulemā ile her bābı teẕnīb itmiş idi ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā* yazup Türkī vü Tāzī inşā-perdāzī ḳılmış idi. İkisini daḫı itmāma eyyām müsāʿid olmadı.

el-Mevlā Meḥemmed bin Seyyidī Aḥmed bin Üveys bin Aḥmed bin Maḥmūd el-Beġavī (Gürz Seyyidī-zāde)

Devlet-i Bāyezīdiyye ve ʿaṣr-ı Selīmī'de mesned-ārā-yı ṣadāret olan Gürz Seyyidī Efendi'nüñ ferzend-i pür-fażl ü edebi ve *Tefsīr-i Beġavī* ṣāḥibinüñ gevher-i silkü'l-le'āl-i nesebidür. Vālid-i mācidleri ṭoḳuz yüz yigirmi dört senesinde intiḳāl idüp ṭıfl-ı şīr-ḫūrde ḳalmış iken radīʿ-i sedy-i edeb ve mecmūʿa-i fażl-ı mevrūs̱ u mükteseb olup iʿmāl-i meleke-i māder-zād ile taḥṣīl-i sermāye-i istiʿdād itdükden ṣoñra **[193b]** Çivi-zāde Efendi ḫidmetlerinden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve ḳırḳ aḳçe ile Yıldırım Ḫān Medresesi'nde işāʿa-i eşiʿʿa-i kemāle müdāvemet idüp Nişāncı Celāl-zāde'ye dāmād ve himmet-i vālā-yı mīr-i ṭuġrayī binā-yı rifʿatine ʿimād olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış üç tārīḫinde Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa Medresesi'ne, yetmiş bir Ṣafer'inde Çalıḳ Yaʿḳūb Efendi yirine Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ pāyesine, yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında ʿİvaż Efendi yirine Ṣaḥn'a müderris olup yetmiş beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Çalıḳ Yaʿḳūb Efendi merḥūm[2] yirine Baġdād ḳażāsı ile nā'il-i murād olmış idi. Seksan bir Muḥarrem'inde refʿ olınup yirine Kātib Maḥmūd Efendi terfīʿ olındı. Seksan üç hilālinde Ḳāżī Ḥüseyn-i Mekkī yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* ḥükūmeti ile teşrīf olındı. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup ol ḫidmet-i celīleye Nişāncı-zāde taʿyīn olınmış idi. Ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe ile müteḳāʿid ve ṭaleb-i manṣıb u cāhdan mütenezzih ü mütebāʿid iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı Muḥarrem'inüñ yigirmi birinci güni ḫayr-bād-ı cihān-ı fānī ve ʿazm-i naʿīm-i cāvidānī eyledi. Ḳāżī Çeşmesi'ne muttaṣıl pederleri inşā eyledügi mekteb ḥaẓīresinde medfūndur.

---

1 "Zekâsı onu helak etti."

2 - SE

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, riyāżiyyāta kes̱īrü'l-intisāb, be-taḫṣīṣ fenn-i hey'etden mālik-i vāye-i niṣāb, ḳażāsında ḥākim-i ḥāsim ü seyf-i muṭlaḳ, sülūkinde selef-i ṣāliḥīne mülhaḳ idi.

el-Mevlā Nūru'llāh (Nūru'llāh Efendi)

İşʿāl-i nā'ire-i iştiġāl ve tenvīr-i müddeʿā-yı fażl ü kemāl idüp ṭarīḳ-ı pür-tevfīḳa sālik ve reh-neverd-i ʿaḳabāt u mesālik[1] olduḳda seyr-i menāzil ve ḳaṭʿ-ı merāḥil iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan üç Rebīʿu'l-evvelā'sında Burnaz İbrāhīm yirine Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi olmış idi. Cemādiye'l-ūlā'da Ḥüsām Efendi yirine Ḳıbrıs fetvāsına naḳl olındı. Seksan altı Muḥarrem'inde ʿazl olınup manṣıbı Manav İḫtiyār'a virildi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Aʿrec Seyyidī Çelebi yirine altmış aḳçe ile Murādiyye müderrisi olmış idi. Rebīʿü'l-āḫir'de Ayās Efendi yirine s̱āniyen Ḳıbrıs fetvāsına naḳl olındı. Ṭoḳsan bir Ṣafer'inde ʿazl olınup manṣıbı Seyyid Murtażā'ya virildi. Ṭoḳsan dört[2] Muḥarrem'inde Yūnus-zāde Efendi yirine Rodos fetvāsı ʿināyet olındı. Ṭoḳsan altı Rebīʿü'l-āḫir'inde intiḳāl idüp manṣıbı Güzelce Sinānoġlı'na virildi.

Mevlānā-yı merḳūm muḳtebes-i envār-ı ʿulūm, cebīn-i ḥāli cilvegāh-ı lemeʿāt-ı şuʿūr, nümūne-nümā-yı nūrun ʿalā nūr idi. نور الله مرقده وعلى رياض الجنان أرقده[3]

el-Mevlā Pīrī (Ḫᵛāce Pīrīsi)

Devlet-i Bāyezīdiyye'de Anaṭolı ṣadrı olan Ḳāżī Maḥmūd'uñ ḥafīdi ve pederleri ʿimārāt-ı[4] selāṭīn mütevellīlerinüñ reşīdi vü sedīdidür. Ḥasan Cān Efendi'nüñ hemşīre-zādesi ve dāmādı olmaġın Ḫᵛāce Efendi āstānesine intisāb u istinādı var idi. Maḥrūse-i Burūsa'dan fā'iżü'n-nūr ve perverde-i pīr-i ʿaḳl ü şuʿūr olup ʿulemā-yı ʿaṣr dārü'l-ifādelerine ḫidmet ve tekmīl-i mertebe-i istiʿdāda himmet itdükden ṣoñra İstanbul Ḳāżīsi Ṣaçlı Emīr Efendi'den mülāzım ve ʿazm-i ṭarīḳ-ı tedrīse cāzim olup ḳaṭʿ-ı merātib-i muʿtāde ile ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Emru'llāh

1 109a SE
2 186b E
3 "Kabri Allah'ın nuruyla dolsun ve cennet bahçelerinde yatsın."
4 ʿamā'ir-i SE

Efendi yirine ḫāric elli ile Şāh Sulṭān müderrisi olmış idi. Seksan dört Rebī'u'l-āḫir'inde Dökmeci-zāde yirine İsmiḫān Sulṭān **[194a]** pāyesine vāṣıl, seksan yedi Muḥarrem'inde Ḥasan Beg-zāde yirine Ṣaḥn'a nā'il, seksan sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Nevālī Efendi yirine Şeh-zāde Medresesi'nde mesnedārā-yı fežā'il olmış idi. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde 'Azmī Efendi yirine Süleymāniyye Medresesi ile devresi kāmil olup ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Eyyūb ḳażāsı Silivri ve Çatalca ḳażāları ilḥāḳı ile mevleviyyet olup ibtidā bunlara tevcīh olındı. Ṭoḳsan iki hilālinde bir da'vā ḫuṣūṣı içün maġżūb-i pādişāhī olup 'azl olınduḳdan ṣoñra Yediḳulle'ye ḳonılmış idi. Ba'dehu mu'allim-i sulṭānī şefā'ati ile 'afv olınup ṭoḳsan dört Muḥarrem'inde Beḳāyī Efendi yirine Ġalaṭa ḳażāsı virildi. Ṭoḳsan beş Receb'inde Şems Efendi yirine Burūsa ḳażāsına naḳl olındı. Ṭoḳsan altı Receb'inde ḳāżī iken dā'ī-i ecel müteḳāżī olup maḳarr-ı ḥükūmetini Ebu's-su'ūd-zāde teşrīf eyledi.

Mevlānā-yı merḳūm nükte-senc-i nevādir-i manṭūḳ u mefhūm, leyyinü'l-cānib, zerḳ u riyādan mütecānib, dervīş-nihād, pāk-i'tiḳād idi.

el-Mevlā Hasan Beg (Ḥasan Beg Efendi[1])

Ba'żı ekābirüñ ḫidmetinde perverde ve luṭf u 'ināyeti ile terbiyet-kerde olup taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle ḥüsn-i ihtimām ve devre-i mecālis-i ifādeyi ḳarīn-i ḫitām itdükde 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi'den mülāzemetle bekām ve medāris-i 'aliyye-i 'ilmiyye ile maḳżiyyu'l-merām olup ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz seksan beş tārīḫinde Murād Paşa Medresesi vālid-i merḥūm 'azlinden ṣoñra ḫāric olup bunlara tevcīh olındı. Ṭoḳsan bir Rebī'u'l-āḫir'inde İslām Efendi yirine Çorlı pāyesine terfī' olınup ṭoḳsan altı Rebī'u'l-evvel'inde Aġzıḳara yirine Ṣaḥn'a gelmiş iken şehr-i mezbūr dāḫilinde ḳabūl itmeyen Yūnus-zāde yirine Ṭrablus-ı Şām ḳażāsı in'ām olındı. Sene-i mezbūre Receb'inde intiḳāl eyleyüp manṣıbı 'Abdu'l-ḥamīd Efendi'ye 'ināyet olındı.

Mevlānā-yı mezbūr ḥüsn-i ḫulḳla meşhūr, mevālīnüñ ehālīsinden ma'dūd, kāmil-vücūd idi.

---

1 - R1, E

el-Mevlā Süfyān (Süfyān Efendi)

Anaṭolı vilāyetinden ẓuhūr ve istifāża-i nūr-ı şu'ūr idüp;

Beyt Ṣıladur māverā-yı baḥra kim Etrāk devridür
Bu dūlāb-ı sipihrüñ ol da bir Süfyān-ı S̱evrīdür[1]

mażmūnı gūş-zed-i i'tibārı olup dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm ve rūy-māl-i ḳadem-i 'ulemā-yı Rūm ile taḥṣīl-i merūm itdükden ṣoñra 'alā ḥasbi'l-'āde ḳaṭ'-ı merāḥil-i ifāde iderek ḳırḳ aḳçe ile Emīr Sulṭān müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan beş Receb'inde medrese-i ūlā ḫāric pāyesi ile i'ṭā olındı. Sene temāmında sinīn-i 'ömri ḳarīn-i ḫitām olup medrese-i maḥlūle Ṣaruḫānī Muṣlī Çelebi'ye in'ām olındı.

Merḥūm-ı merḳūm 'āşıḳ-ı taḥṣīl-i 'ulūm, 'ilm ü ṣalāḥa küşiş, fevz ü felāḥa verziş idenlerden idi.

el-Mevlā 'Abdu'l-kerīm (Ṣāliḥ Mollā Efendi)

Ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den "Mīrim Kösesi" dimekle ma'rūf Meḥemmed Efendi'nüñ ferzend-i ercümendi, Ṣāliḥ Mollā Efendi'dür. Silsile-i nesebleri pederleri ṭarafından Ḳāżī-zāde-i Rūmī cenāblarına peyveste ve cānib-i māderden 'Alī Ḳuşcı 'ırḳına vābestedür. Ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında āftāb-ı ẕāt-ı mes'ūdı burc-ı şerefden lāmi' ü bāriḳ ve 'ālem-i 'ilm ü kemāle sāṭı' u şārıḳ olup vāṣıl-ı sinn-i temyīz olduḳda vālid-i 'azīzlerinden taḥṣīl-i sermāye-i isti'dād ve a'dād-ı feżā'il ü ma'ārifi bāliġan-mā-belaġ i'dād idüp 'ulemā-yı 'aṣrdan Ṣaḥn **[194b]** Müderrisi Ṣaçlı Emīr Efendi ḫidmetlerinden iştiġāl, ba'dehu Çivi-zāde Şeyḫ Meḥemmed Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp teşrīf-i mülāzemetleri ile nā'il-i evvelīn-i āmāl olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz elli beş tārīḫinde ibtidā'en ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Ḳāżī Ḥüsām Medresesi ile bekām oldılar. Altmış üç Ṣafer'inde[2] Şeyḫī Efendi yirine Çorlı'da Aḥmed Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup altmış beş Rebī'u'l-āḫir'inde Ḳara Dede yirine Süleymāniyye-i İznīḳ pāyesine ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ eyleyüp altmış altı Ẕi'l-ḥicce'sinde Ṭur-

1 187a E
2 109b SE

sun Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām idüp yetmiş bir Ṣafer'inde Ḳaramanī-zāde Meḥemmed Efendi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'ne sāye-i iclāl ṣalup yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Şeyḫī Efendi yirine Süleymāniyye rütbesine ḳadem-i himmet ḳoyup yetmiş sekiz Ṣafer'inde Nāẓır-zāde Efendi yirine Edrine Selīmiyyesi'nde tekye-zen-i miḥrāb-ı ifāde olmışlar idi. Seksan Ṣafer'inde Samsūnī-zāde Maḥmūd Efendi yirine Şām-ı şeref-encām ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām, seksan bir Muḥarrem'inde Nāẓır-zāde yirine Mıṣr-ı ẕātu'l-ehrām ḥükūmeti ile maẓhar-ı iḥtirām olup seksan iki Rebī'u'l-āḫir'inde munfaṣıl ve yirlerine Nişāncı-zāde Efendi[1] vāṣıl oldı. Seksan dört Rebī'u'l-āḫir'inde selefi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire'ye i'āde olınup sene-i mezbūre Şa'bān'ında 'İvaż Efendi yirine Burūsa ḳażāsına tebdīl, seksan beş Şa'bān'ında yine anlaruñ yirine Edrine ḥükūmetine naḳl ü taḥvīl olınup seksan altı Şa'bān'ında yine[2] anlar yirine ḳāżī-i dārü's-salṭana oldılar. Seksan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde 'azl olınup Ġanī[3] Efendi naṣb olındı. Seksan sekiz Rebī'u'l-āḫir'inde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Anaṭolı ṣadrına pīrāye-baḫş olmışlar idi. Seksan ṭoḳuz Ṣafer'inde müteḳā'id olup yirlerine 'İvaż Efendi terfī' olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Aḫī-zāde Efendi fevt olmaġla Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye żamīme-i revātib-i seniyye ḳılındı. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde 'İvaż Efendi yirine ḳāżi'l-ḳużāt-ı Rūm ve nāil-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı merūm oldılar. Ṭoḳsan üç Ramażān'ında vaẓīfe-i mu'tāde ile müteḳā'id olup[4] selefleri 'İvaż Efendi i'āde olındı. Ṭoḳsan altı Şevvāl'inüñ sekizinci güni yevm-i ḫamīsde mülk-i maḥrūse-i vücūdına ḫayl-i Cengīz-tāz-ı ecel hecme-i ḫamīs ve sulṭān-ı rūḥ-ı revānın reh-revān-ı firdevs-i a'lāya enīs idüp ḥulle-i bayramī ile dāḫil-i 'īdgāh-ı mü'minīn ve çār tekbīr-i du'ā vü s̱enā ile 'āzim-i minber-i 'illiyyīn olmış idi.

Mollā-yı merḳūm ḫurdekār-ı daḳā'iḳ-ı 'ulūm, fenn-i mevrūs̱-i hey'et ü hendesede kāmil, 'ilm-i uṣūl ü fürū'da baḥr-ı muḥīṭ u ḥabr-ı şāmil, istiḳāmetde 'alem, 'iffet ü nezāhetde müsellem, muṣliḥ-i ṭarīḳ, reh-ber-i sālikān-ı rāh-ı taḥḳīḳ, 'alem-efrāz-ı fażl ü taḳvā, nesaḳ-perdāz-ı ḳavānīn-i 'ulemā, vaḳūr u edīb, a'yün-i nāsda mehīb, maṭla'-ı ḥālinden pertev-i ṣalāḥla mu'allem, "Ṣāliḥ

---

1 - SE
2 - SE
3 Ġanī-zāde E
4 187b E

Mollā" laḳabı ile ma'lūm-i 'ālem, ḳażālarında ṣalābet ile benām, zemān-ı ṣadāreti tevārīḫ-i eyyām idi[1]. Gül-i ruḫsārı ḥumrete mā'il olmaġın "Ḳızıl Mollā" daḫı dirler idi. Ḥaḳḳā ki ḫamīr-i māye-i vücūdı gülbeşeker gibi 'iffet ü nezāhetle muḫammer ve şemşīr-i ḳāṭı'u'l-'ırḳ-ı ḥükūmeti peyker-i ẓulm u fesāda mevt-i aḥmer olup muḳteżā-yı 'aṣr üzere bāb-ı irtişā meftūḥ ve ḳażā vü medrese cins-i rā'ic-i merbūḥ maḳāmında iken şemme-i ġaraż-ı ḥavālī gerd-i āstānı ve daġdaġa-i meyl-i dünyā ḥalḳa-zen-i **[195a]** bāb-ı nezāhet-'unvānı olmamış idi. Kemāl-i istiġnā ile gelüp du'ā vü s̱enā ile giden 'ulemā-yı 'āmilīn ve selef-i ṣāliḥīnden idi.

Mervīdür ki Anaṭolı ṣadrı iken bālāda mesṭūr olan Sulṭān Murād ḥażretlerinüñ mu'allim-i evveli İbrāhīm Efendi'nüñ oġlı Maḥmūd Efendi ki ba'dehu başdefterdār olup "Ṭop-ḫāneli Maḥmūd" dimekle meşhūr u ma'hūd olmış idi, üç yüz aḳçe ile Maġnisa ḳażāsından munfaṣıl iken mükerreren ḳażā-yı mezbūra ṭālib olup dārü's-sa'āde aġası olan medrese ve cāmi'-i şerīf ṣāḥibi Meḥemmed Aġa şefā'at eyledükde 'azl-i bī-hengām ve tebdīl de'b-i kerīmlerine muḫālif olmaġın müsā'ade buyurmayup ḫaṭṭ-ı sulṭānī iṣdār eyledükde "Ḳānūn-ı hümāyūna muġāyirdür." diyü cevāb virüp bi'l-āḫire aġa-yı kerīm zemān-ı ḥall-i manṣıb ḥulūl idince Maḥmūd Efendi'nüñ ḫarcına mütekeffil, ba'dehu maṭlabına vāṣıl olmış idi.

Ġarībe

Merḥūmuñ tilmīẕ-i ḫāṣṣı ve mülāzım-ı āstānı olan Veysī Çelebi naḳl ider ki "Anaṭolı ṣadāretinden müteḳā'id iken müte'alliḳātı melūl ü maḥzūn ve şemātet-i a'dā ile ḥālleri dīger-gūn olup eşrāf-ı ḳużāt-ı Mıṣriyye'den olup pādişāhımuz 'aṣrında intiḳāl iden maḫdūm-ı kerīmleri Aḥmed Çelebi'den recā iderler ki merḥūmuñ zemān-ı neşāṭında imtidād-ı 'azlden iẓhār-ı ḥüzn ü melāl ve Rūmili ṣadāretine āteş-i taḥassür ü taḥannüni iş'āl eyleye. Maḫdūm daḫı kiyāset-i küsecī üzere i'māl-i firāset idüp vech-i eblaḳ üzere müdde'ī-güsterī ve taḥrīk-i 'ırḳ-ı şefḳat-i pederī itdükde mollāya te's̱īr idüp 'Oġul, Rūmili ḳāżī'askeri oġlı[2] olmaġa iştiyāḳuñ var gibi. Maḥzūn olma. İnayet-i Bārī yārī olıcaḳ sehldür.'

1 - SE
2 - SE

diyüp ḫuddāmdan birine pereme iḥżarına fermān iderler. Ḥużżār-ı meclis ṣadr-ı aʿzam, yāḫūd ḫᵛāce-i ekrem bāġcesine giderler iḥtimāli ile mesrūr olup sāye mis̱āl yanlarınca üftān ü ḫīzān revān olurlar. Peremeye bindükde ḫilāf-ı maʿhūd Ḳızḳullesi'ne ṭoġrı işāret iderler. Ḳulle'ye ḳarīb olduḳda miyān-ı deryāda aḳındınuñ şiddet-i cereyānı[1] olan maḥalde peremeyi tevḳīf iderler. Ol maḥalde baʿż-ı ʿazā'ime meşġūl olup deryāya bir kāġıd pāre ilḳā iderler. Baʿdehu aḳındıya ḳarşu çekdürüp taḫmīnen evvelki maḥalle varduḳda yine tevḳīf idüp bir kāġıd daḫı atarlar. Bu vech üzere üç varaḳa ilḳā idüp saʿādet-ḫānelerine gelürler." Rāvī eydür; "Bu vażʿ-ı ġarīb, ciger-sūz-ı ṣabr u şekīb olup 'Eyā ne ḥāl ẓuhūr ide.' dirken beyne'l-ʿişā'eyn ṣadāret emri vāṣıl ve murād-ı aḥbāb ḥāṣıl olmış idi."[2]

Merḥūmuñ ās̱ār-ı ḫayrından Yeñiköy'de cāmiʿ-i şerīfi ve muʿallim-ḫānesi ve ḥammām-ı rūşenā ve evḳāf-ı kes̱īresi vardur.

[ʿAbdu'l-bāḳī Çelebi]: [Merḥūmuñ bir fāżıl maḫdūmı ẓuhūr itmiş idi. Şeyḫü'l-İslām Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerinde muʿīd iken ṭoḳuz yüz yetmiş tārīḫinde fevt olup yirine Muʿallim-zāde Maḥmūd Çelebi olmış idi. İsmi ʿAbdu'l-bāḳī Çelebi'dür[3].]

el-Mevlā ʿAbdu'llāh bin Luṭfu'llāh eş-Şeyḫ Bahā'e'd-dīn-zāde (Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi)

Küberā-yı Bayramiyye'den şeyḫ-i celīl Bahā'e'd-dīn-zāde Meḥemmed Efendi'nüñ ḥafīdi ve zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan Luṭfu'llāh Çelebi'nüñ veled-i reşīdidür. Ṭoḳuz yüz ḳırḳ ḥudūdında mażīḳ-ı çāh-ı ʿademden Yūsuf-ı ṣıddīḳ gibi ser-be-bālā ve ḫilʿat-i pür-bahā-yı istīhālle ṣaḥrā-yı pehnā-yı vücūdda cilve-nümā olup şāhīn-i hümā-pervāz-ı ṭabʿ-ı **[195b]** bülendi bāl-i himmeti bāz ve ḫıżāne-i ḥāfıẓa ile cevāhir-i zevāhir-i ḫizāne-i ʿirfānı iḥrāz ḳılmaġla miyān-ı erbāb-ı rüşd ü sedādda mezīd-i istiʿdād ile mümtāz olduḳda nice zemān Ṭaşköprī-zāde Efendi'den istifāde vü istimdād, baʿdehu cenāb-ı kerīmlerine dāmād olmaġla der-āġūş-ı maḥbūbe-i murād itmişler idi. Baʿdehu Ṣaḥn

1 188a E
2 110a SE
3 Merḥūmuñ//Çelebi'dür, der-kenār E

Müderrisi ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi h̲idmetlerinde iştiġāl, baʿdehu Ayaṣofıyya Müderrisi Emīr Ḥasan Çelebi dārü'l-ifādesinde taḥṣīl-i kemāl idüp ṭoḳuz yüz elli yedi tārīh̲inde Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb eylemişler idi. Evvelā otuz aḳçe ile meşrūṭaları olmaġla Burūsa'da H̲anceriyye müderrisi olup altmış yedi Şaʿbān'ında Depegöz H̲ıżr yirine ḳırḳ ile Yıldırım H̲ān müderrisi oldılar. Yetmiş bir Cemādiye'l-āh̲ire'sinde Bosnevī Maḥmūd Efendi yirine Rüstem Paşa h̲āricine ʿāric olup yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında Elbez-zāde yirine Mihrümāh Sulṭān pāyesine sāye ṣalup yetmiş altı Şevvāl'inde Ṣaḥn-ı S̱emāniye inʿām olınup yetmiş sekiz Cemādiye'l-āh̲ire'sinde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi ile tekrīm ḳılınup seksan Ṣafer'inde Ümmüveled-zāde yirine Süleymāniyye'ye terfīʿ olınmışlar idi. Seksan iki Ẕi'l-ḥicce'sinde Ġalaṭa Ḳāżīsi Mūmcı-zāde Bālī Efendi intiḳāl eyleyüp manṣıb-ı maḥlūl Eyyūb ilḥāḳı ile mevleviyyet olup ibtidā bunlara tevcīh olındı. Seksan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinde Eyyūb ḳażāsı ifrāz olınup İstanbullı Şāh Efendi'ye virildükde Ġalaṭa'dan ferāġ idüp ʿArab-zāde Efendi'ye virildi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Zekeriyyā Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa'ya ḥākim oldılar. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde Dökmeci-zāde yirine Edrine ḳażāsına naḳl olındılar. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-āh̲ir'inde Ġanī Efendi yirine İstanbul ḳāżīsi oldılar. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Anaṭolı ṣadāretinde seleflerini taʿḳīb itdiler. Ṭoḳsan iki Ramażān'ında maʿzūl olup Mollā Aḥmed Efendi mesned-nişīn-i ṣadāret oldı. Ṭoḳsan dört Şaʿbān-ı muʿaẓẓamında[1] h̲alefleri yirine s̱āniyen Anaṭolı ṣadrı oldılar. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿİvaż Efendi merḥūm yirine mesned[2]-ārā-yı ṣadr-ı[3] Rūm olmışlar idi. Ṭoḳsan beş Rebīʿu'l-evvel'inde ʿAbdu'l-ġanī Efendi yirine Mıṣr ḳażāsına naḳl olındılar. Ṭoḳsan altı Muh̲arrem'inde Mekke-i Mükerreme Ḳāżīsi Mīrzā Mah̲dūm'uñ h̲aber-i vefātı gelüp ol manṣıb-ı celīl ile tebcīl olındılar. Sene-i mezbūre evāh̲irinde āheng-i ʿālem-i beḳā ve terk-i dağdaġa-i dünyā eyleyüp ḥükūmet-i Ḥarem-i Şerīf ʿArab-zāde Efendi'nüñ teşrīf-i bālā-yı iʿtibārı ḳılındı.

Mollā-yı merḳūm nah̲l-bend-i riyāż-ı[4] ʿulūm, nāḳıd-ı gevher-i ʿilm ü ʿirfān,

---

1 Şaʿbān-ı muʿaẓẓamında:Şaʿbān'ında SE
2 188b E (Mesned kelimesi mükerrer yazılmıştır.)
3 - SE
4 - R1, E

ḳābil-i sikke-i fażl ü beyān, ṣāḥib-i envā'-ı cins-i fāḫir, sāḥib-i eẕyāl-i ma'ālī vü mefāḫir, ḥarem-i cāh u şevketi ba'īdü'l-eṭrāf, dā'ire-i 'izz ü devleti[1] sa'īdü'l-eknāf, leṭāfet-i lehce vü nezāket-i ṭab'la 'alem, leṭā'if ü ẓarā'ifi meşhūr-ı 'ālem, maẓhar-ı şu'ā'-ı baḫt u devlet, maḫdūm-ı ṣāḥib-i himmet idi.

Mervīdür ki Ġalaṭa ḳażāsından Eyyūb ifrāz olındukda ṣadr-ı a'ẓama varup "İḥsān olınan manṣıb bālā-yı istiḥḳāḳuma münāsib iken çünki dāmeni ḳaṭ' olınmağla kūtāh ve sermāye-i zīb ü zeyn iken şeyn-āver-i erbāb-ı cāh oldı. Min-ba'd ḳabūl iḥtimāli **[196a]** muḥāldur." diyüp isti'fā itmekle vezīr-i a'ẓam cevāb virüp "Bālā-yı himmete ḫil'at-i kūtāh 'add olınan manṣıb-ı celīle ḥālā Selānik'den ma'zūl 'Arab-zāde 'Abdu'r-ra'ūf Efendi 'ulüvv-i ḳadr ile mümtāz ve ka'b-ı şāmiḫ-i fażīlet ile ser-efrāz iken biñ cānla ṭālib ve teserbel-i sirbāl-i vecāhet ü cāhına eyyām-ı şitāda burnus-ı 'Arabāneye olan rağbetden müste'ār rağbet ile rāğıbdur." didüklerinde "Benüm sulṭānum, evlād-ı 'Arab eks̱eriyyā müflis ü 'ūr ve setr-i 'avret ḳaydında olmamağla ma'ẕūrdur." diyüp Cinān[2] Ḳadın ḳıṣṣasın telmīḥ ve mażmūn-ı beyt-i meşhūrı telvīḥ ider:

Beyt Zühd ü riyā metā'ını yārāna ṣatmañuz
Anlara ol ḳumaş çıḳışmaz uzatmañuz

Merḥūmuñ leṭā'ifindendür ki Ebu's-su'ūd Efendi merḥūm meclisinde pālūdeye besmele ile ibtidā olındukda كل أمر ذي بال[3] ḥadīs̱ini ḳırā'at ve pālūdenüñ 'aselī olmasına işāret iderler.

Bu laṭīfe-i meşhūru'l-vuḳū' daḫı mesmū'dur ki Fevrī Efendi ki Rūmili ser-ḥadlerinden "Dırac" nām ḳaṣabada tevellüd idüp dürrācvār aḫẕ-ı dām-ı esr ile gelmiş idi, ḳırḳ akçe medreseden munfaṣıl iken şiddet-i şitāda ṣılasına 'azīmet eyleyüp ser-i rāhda merḥūma rāst geldükde bu maḳūle şiddet-i şitāda;

Beyt دزدی نکرده ای وکسی را نکشته ای
ای ساده دل چرا بزمستان کنی سفر[4]

1 Şevketi SE
2 Arkaik bir deyimde geçen ve özel isim olduğu anlaşılan bu kelime "Cenān" biçiminde de okunabilir.
3 Hadîs-i Şerîf "Besmele ile başlanmayan her hayırlı işin sonu kesiktir" Müsned, 2/259; Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, II,174.
4 "Hırsızlık etmemişsin, birisini de öldürmemişsin. Ey saf gönüllü, o zaman ne diye kışın yolculuğa çıkıyorsun?" 110b SE

mażmūnı ile istikşāf-ı ḥāl ve iḫtiyār-ı meşāḳḳ-ı ṭarīḳ itdüklerinüñ sebebinden su'āl eyleyüp Mevlānā Fevrī daḫı vālideyni ḥayātda olup ẓulmet-i küfre mübtelā olduḳları cihetden İslām'a getürmek niyyetine ʿazīmet eyledügin beyān eyledükde "Behey efendi, nefs muḳaddem, böyle zemānda ḳande gidersüz." dirler.

Baʿżı kibārdan āvīze-i gūş-ı ḥaḳīrdür[1] ki Lüṭfī Beg-zāde Meḥemmed Çelebi ki ḳaṣīrü'l-ḳāme vü żaʿīf-bünyād, ḫafīfü'l-ḥaml ü dervīş-nihād, muḳteżā-yı keyf ile müteḥarrik-i endām olmaġın "Ḳaṭır Ḫorosı" dimekle benām idi, dervīş-i ḫāne-be-dūş gibi firāş ü pister ü muṣallāsı seccāde vü iḥrāma münḥaṣır ve ketḫudā vü ḫazīnedār u āş-pez ü ḳahve-āverī bir iken İzmir ḳażāsından İstanbul'a gelür olduḳda Ketḫudā Muṣṭafā Efendi merḥūm ki[2] müdebbir-i umūr-ı ʿālem ve fużūlī vekīl-i her-kes idi, Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi[3] meclisinde yārāna teveccüh idüp "Lüṭfī Beg-zāde Efendi'müz geliyor. Bir maʿḳul menzil tedāriki lāzım geldi." diyü tekrīr-i ḫiṭāb ve tercīʿ-bend-i manẓūme-i kelām ḳılmaġla ʿarż-ı ihtimām ü ıżṭırāb eyledükde ṣāḥib-i ḫāne cevāba mübādere idüp buyururlar ki "Biri birine muttaṣıl iki ḫāne ve üstinde bir cihān-nümā kāşāne olsa kifāyet ider mi?". Muṣṭafā Efendi gūş idicek "Merḥabā bi'l-merām" diyüp ʿarż-ı şevḳ u ġarām iderek "Eger ʿilāve-i cihāt-ı ḥüsni Ḳaraman semtine ḳurbī olursa nūrun ʿalā nūr olur." didükde "İmdi hemān bir ḳaşıḳlıḳ sepedini alup ḳafes-i bülbül gibi murād eyledigüñüz maḥalle taʿlīḳ ve īfā-yı levāzım-ı ḥaḳīḳati taḥḳīḳ idersüz." buyururlar. Bu maḳūle leṭā'ifi zebān-zed-i yārān ve şekker-rīz-i dimāġ-ı müstemiʿāndur.

el-Mevlā Aḥmed (Güzelce Sinānoġlı)

"Güzelce Sinānoġlı" dimekle şöhre-bend, bī-bedel müstaʿidd ü ḫūb dānişmend idi. Baʿżı ʿulemādan mülāzemetle kām-revā ve merātib-i revātib-i ʿilmiyyede pey-rev-i sikke-ṣūretān-ı şeh-revā olup ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz **[196b]** yüz seksan üç Receb'inde Bostān-zāde yirine Ḳāżī müderrisi olmış idi. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Çeñe Efendi yirine İznīḳ Süleymāniyyesi'ne vāṣıl ve pāye erbābına dāḫil oldı. Ṭoḳsan altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Nū-

1 faḳīrdür E
2 189a E
3 - SE

ru'llāh Efendi yirine Rodos fetvāsı ʿināyet olındı. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde intiḳāl idüp manṣıbı Maʿrifetu'llāh Efendi'ye naṣīb oldı.

Mevlānā-yı mezbūr kemāl-i istiʿdād ile meşhūr, vāṣıl-ı daḳā'iḳ-ı ḥaḳā'iḳ, ehl-i ʿilm-i fā'iḳ idi.

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn (Muḥyi'd-dīn el-Ḥamīdī)

Ḥamīdī Muḥyi'd-dīn[1] Efendi'dür. Destyārī-i aḫlāḳ-ı ḥamīde ile rütbe-i ḳabūle resīde olduḳda baʿż-ı eşrāfdan mülāzemet şerefine nāil ve şüref-i merātib-i ʿilmiyyeye vāṣıl olup ḳırḳdan maʿzūl iken ḫāric rütbesine ʿāric olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sında müderris-zāde-i ġayr-ı meşhūr yirine Edrine'de Ḥalebiyye pāyesine ḳadem basmış iken ṭoḳsan yedi Muḥarrem'inde rū-be-rāh-ı ʿadem olup Edrineli ʿAlī Çelebi taʿḳīb itmiş idi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, pīr-i mübārek-i ʿābid, ḥamāme-i mesācid idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Küçük Lüṭfī Beg-zāde)[2] {Neylī}

Tercemesi sebḳ iden Lüṭfī Beg-zāde Meylī Efendi'nüñ birāder-i kihteri Neylī Efendi ḫidmetleridür. Sermāye-i luṭf-ı ṭabʿ-ı māder-zād ile taḥṣīl-i ʿilm ü ʿirfāna küşiş ve ḳuvvet-i bāzū-yı istiʿdād ile idmān-ı kemān-ı iştiġāle[3] verziş idüp ol bābda neyl-i emānī müyesser ve ḥurūf-ı maʿānī cevher-i ẕātında ke'n-naḳş fi'l-ḥacer olduḳdan ṣoñra nice zemān Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi'nüñ medrese-i ifādelerinde dānişmend ve gülistān-ı dil-sitān-ı ifāżalarından gül-deste-bend olup Muḥaşşī Sinān Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve şeref-i mülāzemetleriyle der-ʿāġūş-ı şāhid-i āmāl itmişler idi. Evvelā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da ʿĪsā Beg Medresesi'ne, baʿdehu otuzla Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla Silivri'de Pīrī Paşa Medresesi'ne müderris olup ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Şevvāl'inde ḳabūl itmeyen Nevālī Efendi yirine Orḫāniyye-i İznīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i taḥḳīḳ itmişler idi. Seksan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳāżī-zāde Efendi maḫdūmı ʿAbdu'r-raḥmān Çelebi yirine Eski ʿAlī Paşa'ya taḥrīk olındılar. Seksan üç Receb'inde Bosnevī Aḥmed Çelebi yirine Burūsa Sulṭāniyyesi

1 Meḥemmed E
2 E ve SE'de sıralama değişmektedir. 196a E; 114b SE
3 İdmān-ı kemān-ı iştiġāle:idmān-ı kemāle SE

iḥsān olındı. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde Rāʿī Ḥasan Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan yedi Muḥarrem'inde Büyük Ṣaçlı-zāde yirine İzmir ḳāżīsi olmışlar idi. Ṭoḳsan iki Şaʿbān'ında Maḥmūd Efendi yirine[1] Kefe fetvāsına naḳl olınup ḳażāsı daḫı żamm olındı. Ṭoḳsan üç Ramażān'ında ʿazl olınup fetvāsı Ramażān Efendi'ye, ḳażāsı ḳużāt-ı ḳaṣabāta virildi. Ṭoḳsan dört Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Maʿrūf Efendi yirine Yeñişehr ḳażāsı ʿināyet olındı[2]. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde maʿzūl ve yirine Duḳadin-zāde ʿOs̱mān Efendi mevṣūl oldı. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında rübūde-i neheng-i deryā-yı nīlī-reng-i gerdūn ve ġunūde-i pister-i istebraḳ-nümūn oldılar.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, deryā-yı ʿulūm-ı ʿArabiyye'nüñ nehengi, kühsār-ı fünūn-ı edebiyyenüñ pelengi, pāk-nijād, dervīş-nihād, şiʿr ü inşāda kāmil, ʿummān-ı ṭabʿı gevher-i manẓūm u mens̱ūra şāmil idi.

Mesā'il-i ġāmıżaya taḥrīr-i resā'il ve kütüb-i muʿtebereden **[197a]** taḥḳīḳ-ı mesā'il itmişlerdür. Müṭālaʿa itdügi kütüb kenārına celī ḫaṭṭla meṭālib yazup derūnında olan mebāḥis̱i bīrūna çıḳarmaġla ṣafaḥāt-ı kitābı pūstīn-i bāzgūne şekline ḳomaḳ muʿtādları idi. *Risāle-i Ḳalemiyye*'si vardur.

min-*Risāleti'l-ḳalemiyye*

فاعلموا أيها الأصحاب، أنه رجل تشرف بالرسالة والكتاب، أو يعقوب جلس في بيت الأحزان، أو أيوب حدث في جسمه الديدان، أو هو صاحب السفينة نوحُ، يحنّ في أكثر الأحيان وينوح، أو زكريا الذي خرج على قومه من المحراب، أو ابنه يحيى الذي قيل له خذ الكتاب، أو إسمعيل جليل الأصل والفرع، ويسكن أحيانا بواد غير ذي زرع، أو إبراهم يرفع القواعد من البيت المعمور، أو داود صاحب الزبور، أو هو آصف سليمان، يأتي بالعرش في أقصر أزمان، أو عيسى القادر على إحياء الأرواح، أو موسى الكليم الذي أخذ الألواح، أو أبو بكر ساكن الكهف والغار، أو ذو النورين ناشر المصاحف في الأطراف والأقطار، أو عمر بن الخطاب، الذي أجرى الماء بالكتاب، واعظٌ عارف بطريق التيسير والتعسير، كأنه الإمام الواسطي في علم التفسير، ناصحٌ يخرج الطيبات من فيه، يقول من حفر بئراً لأخيه وقع فيه، مفسّرٌ محدّث راسخ، يعلم المنسوخ والناسخ، خطيب يخطب على منابر من نور، ويدعو في أثناء خطبته بالدعاء المأثور، اللهم ربّ اشرح لي صدري ويسرلي أمري، واحلل

1 196b E
2 115a SE

عقدة من لساني يفقهوا قولي، لطيفٌ رقيقُ القلبِ سهل الانعطاف، حريفٌ ليّن الجانب سريع الانحراف، قصيرٌ له اليد الطولى في جميع الفنون،[1] ما من كتاب إلّا وهو بتحريره مشحون، عارفٌ بجميع الألسن فَمِنَ المَيْن، أن يقال له ذو اللسانين، شاعرٌ له دواوين عجيبة، كاتب له منشآت غريبة، وليّ من أولياء النقشبندية يمشي في الماء، أو حروفي يسخّر العالم بتأثير الحروف والأسماء، مرتاض رأى مشايخ الآفاق، ولكن أخذ اليد من الورّاق، فتى أصله من نيشابور، وهو بين العاشق والمعشوق شابور، مقدام مقدم على صفوف الكتائب وهو رقيق، يجيء إلى الميدان عارضاً رمحه فكأنّه شقيق، سوداويّ لا يستقرّ على حال، حتى صار كإبرة الخيال، باسطٌ كفيه على الماء، ونازح البئر بلا رشاء، تارةً يكون كالمفتي يقدّم رِجلاً ويؤخّر أخرى يستفتي منه زيد وعمرو، وتارةً يصير كأميرٍ استولى على المماليك والأقاليم ثمّ استوى على العرش يدبّر الأمر، وتارةً يسعى في جنّة عالية، في عيشة راضية، وطوراً يلقى في الديار الخالية، كأنّها أعجاز نخل خاوية، وتارةً يصير من ظرفاء المولويّ، ينشد بالقصب الشعرَ والمثنويّ، يختار ويتبختر في مشيه مع كونه حقيرَ الشكل والسيما، وما أليق بحاله المثل السائر: إِسْتٌ في الماء ورأسٌ في السماء، كأنه مريضَ حدث في بطنه الديدان، ولذا يسيل من فيه اللعاب في كثير من الأحيان،[2] أو هو قصب الحبيب، في يد ذلك الأريب، لو لم يصل القلم إلى خدمة ذلك المنعوت، لبقي خشبا غير منحوت.[3]

---

1 في هامش E و R1: "كأنّه وصف صاحب الرسالة."

2 197a E

3 "Ey dostlar! Bilin ki o, kitapla ve peygamberlikle şereflenmiş bir adamdır. Ya da hüzün evinde oturup kalmış Yakup (as.)'dır. Veya bedeninde kurtlar çıkmış Eyyüp (as.)'dır. Ya da o, çoğu zaman hüznünden inleyip duran, gemi sahibi Nuh (as.)'dır. İbadet için çekildiği köşesinde kavminin yanına çıkan Zekeriya (as.)'dır o. Veya kendisine 'Kitaba sımsıkı sarıl (Kur'ân-ı Kerîm, Meryem Sûresi, 19/ 12).' diye vahyedilen Zekeriya (as.) oğlu Yahya (as.)'dır. Hem soyu hem nesli değerli olan, ziraate elverişli olmayan bir vadide oturan İsmail (as.)'dır. Veya Ka'be'nin temellerini yapıp yükselten İbrahim (as.)'dır. Zebur sâhibi Davud (as.)'dır o. Veya çok kısa bir sürede tahtı getiren Süleyman (as.) yardımcısı Asaf'tır. Ölü ruhları dirilten İsa (as.)'dır. Tevrat levhalarını alan, Allah ile konuşan Musa (as.)'dır. Mağarada peygamberimize arkadaşlık eden Ebubekir (ra.)'dır. Kur'ân mushaflarını çoğaltıp dünyanın dört bir yanına yayan Zinnûreyn lakaplı Osman (ra.)'dır. Kur'ân-ı Kerim ile en güzel şekilde amel eden Ömer (ra.)'dır. O, kolay veya zor, farklı yolları bilen bir vaizdir. Sanki tefsir ilminde Vâsitî gibidir. Dilinden tertemiz kelimeler dökülen bir öğütçüdür o. Pek çok gizli hususların düştüğü kuyuları kazıp konuşan biridir. Nasih-mensûhu bilen, derin bir muhaddis ve müfessirdir o. Nurdan minberlerde konuşma yapan bir hatiptir. Konuşması sırasında hadislerde geçen dualarla dua eder o. Şöyle der: 'Rabbim içime genişlik ver, işimi kolaylaştır. Dilimdeki bağı çöz. Böylece sözümü iyi anlasınlar (Kur'ân-ı Kerîm, Tâhâ Sûresi, 20/ 25-28).' Çok ince, hassas bir kalbe sahiptir. Kırılgan, esnek bir yapısı vardır. Çok rahat hareket eder. Kısadır, ama pek çok ilim dalında birikim sahibidir. Onun yazılarıyla dolu olmayan kitap yoktur. Bütün dilleri bilir o. Onun hakkında 'iki dile sahip' tabiri kullanılır. Çok ilginç divanları olan bir şairdir o. Esrarengiz münşeatı olan bir kâtiptir. Su üstünde yürüyebilen Nakş-bendiyye tarikatına mensup bir velidir o. Veyahut harflerin ve isimlerin tesiriyle dünyayı etkileyebilen bir Hurûfî'dir. Âlemlerin şeyhlerini görebilen, riyazet sâhibi biridir o. Fakat kağıtçılardan el almıştır. Soyu Nişâbur'a dayanan bir gençtir o. Âşık ile ma'şuk arasında bir tılsımdır o. Kâtiplerin safında öncü bir konumu vardır onun. Mızrağını ortaya doğru uzatarak gelen ince biridir o. Bir türlü durumu düzelmeyen sevdalı bir kardeş gibidir o. Hatta sonunda gölgeden bir iğneye dönmüştür. Avuçlarını suya doğru açmış durumdadır. Kuyudan su çeken biri gibidir o. Bazen

Bu eşʿār nuḫbe-i güftārı ve ʿumde-i kelimāt-ı dürer-bārıdur:

Bināgūşuñ peyāmın gūş idüp dā'im ṣadeflerden
Ḳulaḳdan saña ʿāşıḳ olmaduḳ gevher mi ḳalmışdur

[Ve lehu] İmrenme görüp dirhem ü dürrün ümerānuñ
Gözi yaşıdur alnı teridür fuḳarānuñ[1]

[Ve lehu] Ol şāḫ-ı serve bīdi ʿadīl itme **[197b]** lāfı ḳo
İy bāġbān ḥaḳḳı ḳabūl it ḫilāfı ḳo

[Ve lehu] Dāġlar kim sūziş-i mihrüñle yaḳdum sīneye
Dilde ʿışḳuñ genci var mühr urdum ol gencīneye

[Ve lehu] Şeb-i vaṣl oldı rūzī iy felek al sīneden cānı
Ölem tā görmeyem bir kerre daḫı rūz-ı hicrānı

[Nüvīdī Yūsūf {Nüvīdī}]: Merḥūmuñ "Yūsuf" nām bir maḫdūmı var idi. Nüvīdī tahallüs iderdi. Ẓurefā "Beydaḳ Çelebi" dirler idi. Bostān-zāde Meḥemmed Efendi'den mülāzım ve ṭarīḳ-ı ḳażāya ʿāzim olup vilāyet-i Anaṭolı'da Biġa ḳāżīsi iken biñ on yedide pāy-māl-i fīl-i gerdūn ve naṭʿ-ı vücūddan bīrūn olmış idi.

Maḫdūm-ı fežā'il-şiʿār ve ferzāne-i rūzgār idi. Bu şiʿr anuñdur:

Beyt Olma maġrūr eyleyüp taḫt-ı saʿādetde ḳarār
Ger Süleymān-ı zemān olsañ götürmez rūzgār

---

bir müftü gibi olur; kimini öne geçirir, kimini sona bırakır. Bazen de müftüden fetva isteyen Zeyd ve Amr gibidir o. Bütün memleketleri, coğrafyaları ele geçiren bir komutan gibi olur bazen. Sonra da arşın üzerine oturur, bütün işleri yürütmeye başlar. Bazen de Mevlevî'lerin zariflerinden biri olur ve kamışlarla nice şiirler, mesneviler inşad eder. Küçük bir şekli ve siması olmasına rağmen benzerleri içerisinde ayırt edilir ve seçilir. Karada ve denizde diğer örneklerden hiç biri onun hâlini anlatmaya layık değildir. Sanki o, karnında kurtların kaynaştığı bir hastadır. Bu yüzden çoğu zaman ağzından salyalar akar. Ustanın elindeki sevgilinin kamışı gibidir. Kalem bu tarz özelliklere sahip birinin hizmetine nâil olmasaydı yontulmamış bir odun olarak kalmaya mahkumdu."

1 Bu beyit E'de dördüncü sıradadır.

el-Mevlā Meḥemmed bin Maḥmūd (Çeñe Efendi)[1]

Zümre-i ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan İpṣalalı Maḥmūd Efendi'nüñ ferzendi Edrineli Çeñe Efendi'dür. Fekk-i esr-i cehālet içün deryūzeger-i mecālis-i ifāde ve dervāze-gerdān-ı taḥḳīḳ ü icāde olup mis̱āl-i ṭūṭī-i şekker-ḫand aġzı düz, çeñesi yügrük dānişmend olduḳda pederleri ḥayātda olup Ḳāżī-zāde Efendi merḥūmuñ pederi Ḳāżī Bedre'd-dīn Maḥmūd'dan mülāzım olmaġın bunları çelebisi Ḳāżī-zāde Efendi ḫidmetlerine sevḳ itmiş idi. Ḳırḳ aḳçe ile Ḳapluca müderrisi olduḳlarında irtibāṭ idüp Üçşerefeli pāyesine varduḳlarında mu'īd ve ṭoḳuz yüz elli yedi tārīḫinde mülāzemetle ḳadri mezīd olmış idi. Devr-i medāris ve 'aḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi yirine Edrine'de Ṭaşlıḳ müderrisi olmış idi. Ba'dehu Edrine ḳāżīsi olan Çivi-zāde Efendi'ye iṭāle-i lisān ve icāle-i şu'le-i sīne-sūz-ı zebān itmekle seksan iki Cemādiye'l-ūlā'sında 'azl olınup medresesi Ayāşī Muṣṭafā Çelebi'ye virildi. Ümmīd-i feyż ü efḍālle 'arż-ı ḥāl içün İstanbul'a geldükde "Çeñeye mınḳar yok." mefhūmı nümāyān ve dört sene miḳdārı mübtelā-yı 'azl ü ḥırmān olmış idi. Seksan yedi Şa'bān'ında Burnaz İbrāhīm yirine İznīḳ pāyesi 'ināyet olındı. İznīḳ'e gitmemekle seksan sekiz Ramażān'ında Mollā Beḳāyī yirine Ḳızılmuṣluḳ pāyesine taḥrīk olındı. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Sipāhī-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Ṭoḳsan iki Şa'bān'ında Emru'llāh Efendi maḥlūlinden Āmid ḳażāsı 'ināyet olınmış idi. Ṭoḳsan dört Rebī'u'l-āḫir'inde 'azli fermān olınup manṣıbı Ṣarı Muṣliḥi'd-dīn Efendi'ye virildi. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde Küçük İsḥaḳ yirine İzmir ḳāżīsi olup ṭoḳsan yedi Muḥarrem'inde ḳabūl itmeyen Vānḳulı yirine Yeñişehr ḳażāsına naḳl olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinde daġdaġa-i umūr-ı dārü'l-ġurūrdan keselnāk ü bī-ḥużūr olup ḫumbāze-i āḫirīn-enfās ile vedā'-ı dehr-i pür-şūr ve 'azm-i ṭarab-ḫāne-i ḥūr u ḳuṣūr itmiş idi. Manṣıb-ı maḥlūl Yūnus-zāde Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm ḥarīṣ-i deryā-keşān-ı 'ulūm, ḥadīdü'l-muḥāvere, şedīdü'l-münāẓara, ef'ī gibi zehri zebānında ve mānend-i gürg-i ṣā'il ḳuvveti

1 E ve SE'de sıralama düzeliyor. 190a E; 111a SE

rişte-i[1] dendānında olmağın "Çeñe Efendi" dirler idi. Sibā'-ı 'ulemādan ve ṣanādīd-i ḥarf-gīrān-ı kemīn-güşādan idi. تجاوز الله تعالى عن تجاوزاته[2]

el-Mevlā Muṣṭafā (Cenābī Efendi) {Cenābī} [198a]

Tercemesi sebḳ iden Emīr Ḥasan Efendi'nüñ maḫdūm-ı ercümendi Cenābī Efendi'dür. Ma'mūre-i isti'dādı refī'ü'l-cenāb ve ġulġule-i iştihārı ṭanīn-endāz-ı nüh-ḳıbāb olduḳda Ebu's-su'ūd Efendi ḫidmetlerinden mülāzemetle bekām ve kām-şümār-ı ṭarīḳ-ı 'ulemā-yı a'lām olmış idi. İ'tilā-yı menāṣıb-ı münāsib ve irbā-yı revātib-i merātib iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken[3] ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Ṣarı Gürz-zāde yirine Dāvud Paşa müderrisi olmış idi. Seksan dört Cemādiye'l-ūlā'sında Munuḳ 'Alī Çelebi yirine Ḳahriyye'ye naḳl olındı. Seksan beş Rebī'u'l-āḫir'inde Küçük Lüṭfī Beg-zāde yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne terfī' olındı. Seksan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Remzī-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Ṭoḳsan Şa'bān'ında Nevālī Efendi yirine def'aten Süleymāniyye ile teşrīf olındılar. Ṭoḳsan dört Şevvāl'inde Remzī-zāde yirine Edrine Selīmiyyesi'ne vardılar. Ṭoḳsan beş Receb'inde yine anlar yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsında mutaṣaddī-i ḥükm[4] ü imżā olmışlar idi. Ṭoḳsan yedi Receb'inde ref' olınup yirine birāderleri Su'ūdī Efendi terfī' olındı. Ol esnāda emānī-i dünyeviyyeden me'yūs ve müteveccih-i cenāb-ı Ḳuddūs oldılar.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı celīl-i ma'ālī-rüsūm, gül-i ḥadīḳa-ṭırāz-ı Āl-i Resūl, gevher-i silkü'l-le'āl-i nesl-i betūl, mecma'u'l-baḥreyn-i ma'ārif ü 'ulūm, 'ummān-ı gevher-i[5] menṡūr u manẓūm, merd-i kāmil, ber-güzīde-i ḳavābil idi.

Āṡār-ı celīlesinden "*el-'Aylemü'z-zāḫir fī Aḥvāli'l-evā'il ve'l-Evāḫir*" ismi ile mevsūm bir 'Arabī tārīḫi vardur. Meşāhīr-i selāṭīnüñ silsilelerini yazmışdur. Şāmil ve kāmil tārīḫdür. Ba'dehu kitāb-ı mezbūrı iḫtiṣār üzere terceme eylemişdür. Bunlardan mā'adā tevārīḫ-i maġāribeye müte'alliḳ bir kitābı ve manẓūm u menṡūr ba'ż-ı āṡār-ı revā-niṣābı vardur. Eş'ārı mażmūndan ḫālī ve ma'ānī-i daḳīḳa mülāḥaẓasından cenābı 'ālī olmağın ol cevāhir-i girān-bāha teẕkiretü'ş-şu'arā ṣāḥiblerine fedā olındı.

---

1 Rüste E, SE
2 "Onun taşkınlıklarını Allah affetsin."
3 190b E
4 111b SE
5 Cevāhir-i SE

el-Mevlā Maḥmūd Beg (Maḥmūd Beg)

Macariyyü'l-aṣl ve Alamaniyyü'n-naṣldur. Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa'nuñ tevābiʿinden Ḫusrev Paşa'nuñ mülk-i yemīni olup cevher-i Fireng-pesend-i ẕātında istiʿdād ve ḳabūl-i pertev-i feyż ü esʿād fehm itmekle vezīr-i şāmilü'l-elṭāf ḫidmetlerine itḥāf itmiş idi. Ṣadr-ı Bercīs-naẓar şuʿle-i luṭf u ʿināyetle çerāġ-ı ümmīdin pür-nūr u fer idüp gerden-i şuʿūnından ḥall-i ʿuḳde-i ʿubūdiyyet ve ser-nihāde-i vādī-i kesb-i ʿilm ü ṣanʿat-ı kitābet ḳılduḳdan ṣoñra mānend-i naḫl-i āzād, ḥareket ü iḥtizāza āġāz idüp devre-i resmiyye-i istifāde ve deryūze-i ebvāb-ı ʿulemā-yı sāde ḳılmaġla Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine istinād ve mülāzemetleri ile taḥṣīl-i nev-bāve-i murād itmiş idi. İbtidā yigirmi beş aḳçe ile Ḫᵛāce Ḫayre'd-dīn Medresesi'ne müderris ve defʿa-i s̱āniyede mütemmim-i süds-i sādis olup ḳırḳ aḳçe ile Merdümiyye'ye vāṣıl ve baʿde't-teraḳḳī munfaṣıl olmış idi. Ṭoḳuz yüz yetmiş beş Şevvāl'inde Zekeriyyā Efendi yirine ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi'nde miḥrāb-nişīn-i ders ü taḥḳīḳ olmış idi. Yetmiş altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳarāçı Saʿdī yirine Burūsa Sulṭāniyyesi'ne terfīʿ olınmış idi. Yetmiş sekiz Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿAbdu'l-vāsiʿ Çelebi yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine taḥrīk olındı. Yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde Leys-zāde merḥūm yirine Ṣaḥn'a gelüp sene-i mezbūre Ramażān'ında **[198b]** Elbez-zāde yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'ne naḳl olınup seksan üç Ṣafer'inde Kātib Maḥmūd yirine Baġdād ḳażāsı ile ber-murād olmış idi. Ol diyārda ḥākim iken ocaḳ beglerinden birini taʿzīr idüp āstāne-i saʿādetde şikāyet[1] eylemegin seksan dört Rebīʿu'l-evvel'inde ʿazl olınup manṣıbı Martolos-zāde Efendi'ye ʿināyet ve bunlara ḳırḳ aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd taʿyīni ile ihānet olınmış idi. Ol ḥāl üzere iken ṭoḳsan yedi hilālinde intiḳāl eyledi.

[Ya yedi yāḫūd sekizde. İkiden ḫālī degül[2].]

Mevlānā-yı mezbūr ʿiffet ü ṣalāḥla meşhūr, levm-i lā'imden bī-bāk, lecūc ü ġażabnāk idi.

[Mertek Çelebi]: İki maḫdūmı ḳalmış idi. Ḳużāt-ı Mıṣriyye'den iken bin ḳırḳ ḥudūdında vefāt itmişler idi. Birine "Mertek Çelebi" dirler, dırāz-bālā merdek idi.

1 191a E
2 Ya//degül, der-kenār R1, E, SE

el-Mevlā Meḥemmed (Sipāhī-zāde)

Burūsavīdür. Yek-rān-ı ṭab'-ı çābük-'inān ile şehsüvār-ı meydān-ı fażl ü beyān ve silāḥdārī-i kilk-i dü-zebān ile müşārün-ileyh bi'l-benān olan fāżıl-ı ḳarār-dāde, Sipāhī-zāde'dür. Ṭarīḳ-ı 'ilme 'āzim ve ba'ż-ı kibārdan mülāzım olup ḳaṭ'-ı merāḥil ve ṭayy-ı menāzil iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Siñek-zāde yirine Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi.

[Mezbūr **Siñek-zāde** yetmiş ikide mülāzım olup yetmiş altı Receb'inde Aġa-zāde yirine Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi. Ḥālā ma'zūl olup sā'ir aḥvāli ma'lūm olmadı[1].]

Seksan üç Receb'inde Hemşīre-zāde yirine Üçşerefeli pāyelerinüñ birine ḳadem basup seksan yedi Rebī'u'l-āḫir'inde 'Azmī Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Remzī-zāde yirine Ayaṣofıyya Medresesi'ne terfī' olındı. Ṭoḳsan iki Şa'bān'ında Martolos-zāde yirine Baġdād-ı dāru's-selām ḳażāsı ile bekām oldılar. Ṭoḳsan beş Ẕi'l-ḳa'de'sinde ma'zūl ve yirlerine Seyrek-zāde Efendi mevṣūl oldı. Ṭoḳsan yedi Muḥarrem'inde Çeñe Efendi yirine İzmir ḳażāsı virildi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde ḳāżī iken dā'in-i ecel müteḳāżī olup ḳażāya rāżī oldı. Manṣıb-ı maḥlūl Ṭaş-zāde 'Alī Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı merḳūm gül-deste-bend-i ḥadā'iḳ-ı 'ulūm, fażīlet-i 'ilmiyye ile şöhre-bend, muḥaḳḳıḳ-ı mollā vü müdeḳḳiḳ-ı dānişmend, ekṡer-i 'ulūma şedīdü'l-intisāb, be-taḫṣīṣ riyāżiyyāt ile fenn-i kelāmdan ḥā'iz-i vāye-i niṣāb, 'ālim ü fāżıl, merd-i kāmil idi.

Āṡār-ı 'ilmiyyesinden *Ḥāşiye-i Tecrīd*'e ḥāşiyesi vardur. *Miftāḥ* pāyesine[2] mülāzemet üzere iken Anaṭolı Ṣadrı 'Abdu'l-kerīm-zāde Efendi'ye ihdā eyleyüp medrese teẕkeresi ile yüz filori 'aṭā itmişler idi.

["*Evżaḥu'l-mesālik ilā Ma'rifeti'l-büldān ve'l-Memālik*" ismi ile mevsūm kitābı vardur. Tārīḫ-i itmāmın bu gūne yazmış: قال المؤلف الفقير محمد الشهير بسپاهی زاده البرسوی فرغت من تأليفه فی اليوم الثالث عشر من شهر رجب سنة ثمانين و تسعمائه حامدا لله تعالی[3]]

---

1 Mezbūr//olmadı, der-kenār R1, E

2 Miftāḥ pāyesine:- SE

3 "Sipâhîzâde Bursevi diye meşhur olan müellif el-fakîr Muhammed şöyle dedi: 'Allah'a hamdolsun ki

Ṭabaḳātu'l-memālik ve *Mu'cemü'l-büldān* ṭarzında ṭırāzende-i te'līf olmışlar idi. Yedi fenden bir risāle-i bedī'aları vardur. Cümlesi maḳbūl-i erbāb-ı ḳabūl ve maṭbū'-ı müşkil-pesendān-ı İstanbul'dur.

el-Mevlā Ḥasan (Aḫī-zāde Ḥasan Çelebi)

Ṣudūr-ı devlet-i Selīm Ḫānī'den bu cerīdeye 'unvān olan Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi'nün maḫdūm-ı nebīl-i ḥasenü'l-aḫlāḳı ve şāḫ-ı devḥa-i ṭayyibü'l-a'rāḳıdur. Ṭoḳuz yüz yetmiş altı senesinde menbet-i kerīm-i kirāmdan keşīde-bālā ve s̱emerāt-ı feżā'il ü berg ü şāḫ-ı celā'il-i ḫaṣā'il ile livā-yı şöhreti vālā olup 'ulemā-yı 'aṣr mecālis-i 'ilmiyyelerini teşrīf ve ḳurṭu'l-cevāhir-i fevā'id-i celīle ile gūş-ı hūşini teşnīf eyledükden ṣoñra vechetü'l-āmāl-i ḳabā'il-i ḳavābil ve ka'betü'l-iḳbāl-i ems̱āl ü emās̱il, mu'allim-i maḳām-ı sulṭānī, Sa'de'd-dīn-i s̱ānī ḫidmetlerinde dāḫil-i erbāb-ı isti'dād ve şeref-i mülāzemetleri ile ile nā'il-i murād **[199a]** olduḳda ibtidā ḳırḳ aḳçe ile Üsküdār'da Meḥemmed Paşa Medresesi'ne[1] müderris ve ifāde-i fünūn-ı 'āliyeye mümāris olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört[2] tārīḫinde on aḳçe teraḳḳī ile vāṣıl-ı ḫamsīn ve ḫ̌ān-ı ni'met-i ġā'ibden nā'il-i ḥiṣṣe-i pesīn olmış idi. Ṭoḳsan yedi Ẕi'l-ḥicce'sinüñ evāsıṭında ḥüccet-i tencīm-i 'ömri resīde-i feẕlek-i ḫitām ve defter-i zindegānīsi resīd-i ceffe'l-ḳalem birle temām oldı. Medrese-i maḥlūle Mu'īd-zāde'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı ma'ālī-rüsūm, a'lāk-ı aḫlāḳ-ı kerīme ile gerden ü gūş-ı ḥāli zībende vü ḥālī[3] ve ferā'id-i fevā'id-i 'ilmiyye ile ber ü dūş-ı istīhāli fīrūzende vü mütelālī, s̱imār-ı feżā'il ü ma'ārif ile nihāl-i isti'dādı nāzende ve şi'ār-ı leṭā'if ü ẓarā'if ile ḳabā-yı iştihārı ṭırāzende, semāḥat ü seḫā ile ebr-i bārende gibi benām ve mekārim-i ḫiṣālle mihr-i tābende gibi meşhūr-ı enām, maẓhar-ı ma'nā-yı[4] الولد سر أبيه , maḫdūm-ı celīl ü nebīh idi. Tārīḫ-i vilādeti "Fażlu'llāh"[5] (976) vāḳi' olmış idi. *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da evṣāf-ı celīleleri mesṭūr ve ba'ż-ı eş'ār-ı dil-āvīzi meẕkūrdur.

hicri 980 yılı Recep ayının 13'ünde eserin telifini bitirdim.' " Evżaḥ// تعالى, der-kenār R1, E, SE

1 112a SE

2 191b E

3 Zībende//ḥālī:- R1

4 "Çocuk, babasının sırrıdır."

5 فضل الله

el-Mevlā ʿAbdī (Köse ʿAbdī)

"Köse ʿAbdī" dimekle meşhūrdur. Baʿżı kibārdan mülāzım ve medāris-i ʿilmiyyede daḳīḳa-şinās-ı merāsim olup ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Sittī Ḳadın[1] Medresesi'nden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan beş Receb'inde Burūsa'da ʿĪsā Beg müderrisi olmış idi. Ṭoḳsan sekiz Ṣafer'inde intiḳāl idüp Köse Şems Efendi[2] niʿme'l-bedel vāḳiʿ oldı.

Merḥūm-ı mezbūr[3] maḥāsin-i aḫlāḳla meşhūr[4], taḳlīd-i erbāb-ı nebāhat ve taḥṣīl-i esbāb-ı vecāhet idenlerden idi.

el-Mevlā ʿAbdu'l-ḥamīd (ʿAbdu'l-ḥamīd Efendi[5])

Lemʿa-i şemʿa-i vücūdı Ḳalʿa-i Fenār'dan fā'iżü'l-envār olmışdur. Destyārī-i aḫlāḳ-ı ḥamīde ile taḥṣīl-i fünūn-ı ʿadīde idüp ṭarīḳ-ı ʿilme ʿāzim ve Ḥāmid Efendi ḫidmetlerinden mülāzım olup te'ṣīr-i münāsebet-i istiḳāmetle āstānelerine şedīdü'l-intisāb olmış idi. Devr-i medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Şaʿbān'ında Gelibolılı Maḥmūd Efendi yirine Şāh-ı Ḫūbān müderrisi olmış idi. Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde Seyrek-zāde yirine Üçşerefeli pāyesine terfīʿ olındı. Baʿdehu Ṣaḥn ḥükmi virilüp ṭoḳsan dört Rebīʿu'l-evvel'inde Küçük Maḥmūd yirine Edrine Bāyezīdiyyesi ʿināyet olındı. Ṭoḳsan altı Receb'inde vefāt iden Ḥasan Beg yirine Ṭrablus-ı Şām ḳażāsı ile bekām olmış idi. Ṭoḳsan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde intiḳāl ve selefine ittiṣāl idüp yirine Baġdād Ḳāżīsi Seyrek-zāde naḳl olındı.

Mevlānā-yı merḳūm āşinā-yı deryā-yı ʿulūm, ḥadīdü'z-ẕihn, şedīdü'l-iştiġāl, şemşīr-i Fenār gibi ṭabʿ-ı ṣafā-āyīni berḳıyyü'l-iştiʿāl idi.

el-Mevlā Meḥemmed Bāḳır (Dökmeci-zāde Efendi)[6]

"Dökmeci-zāde" dimekle şöhret-şiʿār ve tügme-i küleh-gūşe-i iʿtibārı hem-ser-i kevkeb-i seyyārdur. Pederleri Dökmecibaşı Ḥüseyn Beg'üñ ʿırḳ-ı

1 Ḫātūn SE
2 - SE
3 Merḳūm SE
4 maʿlūm SE
5 El-Fenārī SE
6 E ve SE'de sıralama değişiyor. 189a E; 110b SE

ʿarīḳı ʿIrāḳ-ı ʿAcem'e peyveste, kendülerüñ rübāʿī-i vücūd-ı ʿunṣurīsi hevā-yı Rūm'da beste olup;

Beyt

اصل عجمی بنکته دانی
رومی صفتی بخوش بیانی[1]

mażmūnı menşūr-ı ḥālinüñ ʿunvānı olmış idi. Cevher-i ḳābiliyyet-i şānı, sermā-ye-i kesb-i ʿilm ü ʿirfānı olmaġla ʿulemā-yı ʿaṣrdan kemā-yenbaġī iktisāb-ı fażl ü edeb ve intisāb-ı daḳā'iḳ-ı lisān-ı ʿArab ḳılup sālik-i mesālik-i erbāb-ı ṭaleb olduḳ-da Ebu's-suʿūd-zāde Meḥemmed Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve nice zemān mıṣṭa-ba-i dārü'l-ifādelerinde iştiġāl itdükden ṣoñra Ebu's-suʿūd Efendi'nüñ pīşgāh-ı **[199b]** feżā'il-penāhlarında ḳā'im ve teşrīf-i ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ol-mış idi. Ol eṡnāda gūşe-nişīn-i ḫumūl ve Küçük Ayaṣofıyya Zāviyesi'nde tekmīl-i nefse meşġūl olup Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa kemāl-i ʿiffet ü ṣalāḥından[2] āgāh olmaġın kerīme-i mükerremelerine muʿallim taʿyīn itmişler idi. Terbiyyet-i vezīr-i ḫūrşīd-cenāb ile māh-ı cihān-tāb gibi rütbesi[3] vāṣıl-ı niṣāb olup ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-āḫir'inde ḳırḳ aḳçe ile Mollā Aḥmed Efendi[4] yirine Berġos'da vāḳiʿ Meḥemmed Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmışlar idi. Sek-san bir Ramażān'ında selefi yirine İstanbul'da olan medrese-i şerīfeye naḳl olup seksan üç Receb'inde yine anlar yirine meşrūṭaları olan İsmiḫān Sulṭān pāyesine vāṣıl, seksan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde keẕālik anlardan ṣoñra Ṣaḥn'a nā'il olup sek-san altı Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Ṣarı Gürz-zāde yirine Şeh-zāde Medresesi'ne pīrāye-bend olup seksan yedi Muḥarrem'inde Üsküdār'da binā olınan Medrese-i Cedīde-i Vālide Sulṭān ile behremend olmışlar idi. Sene-i mezbūre Şaʿbān'ında Ṣāliḥ Mol-lā Efendi yirine defʿaten Edrine ḳażāsına terfīʿ olındılar. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥic-ce'sinde Anaṭolı ṣadrı olan Zekeriyyā Efendi yirine ḥākim-i dārü's-salṭana oldılar. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde maʿzūl olup yirine ʿAbdu'l-ġanī Efendi ṡāniyen ḳāżī-i İstanbul olmış idi. Ṭoḳsan üç Muḥarrem'inde Bāḳī Efendi yirine ḳażā-yı Ḳosṭanṭıniyye'ye iʿāde olındılar. Sene-i mezbūre Receb'inde ʿazl olınup Ḳara

1 "Nüktedanlıkta aslı Acem'dendir; güzel beyanda ise Rûmî sıfatlıdır."
2 189b E
3 Mertebesi SE
4 - SE

Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi cā-nişīnleri oldı. Ṭoḳsan altı Cemādiye'l-ūlā'sında Bāḳī Efendi yirine Anaṭolı ṣadrı olmışlar idi. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında vaẓīfe-i ems̱āl ile müteḳā'id olup[1] manṣıb-ı refī'lerine Ḳara Çelebi-zāde Efendi müteṣā'id oldı. Ṭoḳsan sekiz Rebī'u'l-evvel'inüñ on ikinci güni yevm-i ḫamīs ki Şeh-zāde-i 'Acem Ḥaydar Mīrzā'nuñ şehre dāḫil olduġı gündür, sulṭān-ı nāfiẕü'l-ḥükm-i taḫtgāh-ı bedeni ḫayr-bād-ı şehristān-ı fenā ve 'azm-i ḫıyābān-ı dārü'n-na'īm-i beḳā idüp ḫıṭṭa-i vücūddan ḫāric ve ma'āric-i 'illiyyīne 'āric olmış idi. Ḥażret-i Eyyūb mezārı civārında medfūndur.

Mollā-yı merḳūm seyyāḥ-ı eḳālīm-i 'ulūm, kemāl-i istiḳāmet ü diyānet ile şöhre-bend ve hem-rāhī-i hidāyet ü te'yīd-i tevfīḳ ile sa'ādetmend, gevher-i girān-ḳadr-i ṣalābet gūy-ı girībān-ı ḥükūmeti ve ḥarīr-i bī-reng-i nezāhet ṭırāz-ı ḳabā-yı fażīleti, hem-kār-ı 'ulemā-yı 'āmilīn, pey-rev-i selef-i ṣāliḥīn idi. Mede'l-'ömr 'araż-ı ġaraż cevher-i vücūd-ı mes'ūdlarına ṭārī ve cins-i vülāta 'araż-ı 'āmm maḳāmında olan maraż-ı ḥırṣ u ṭama' ḫām-ı ṭab'-ı müstaḳīm-i bī-saḳāmetlerine sārī olmayup mevādd-ı aḫẕ u celbe rabṭ-ı ḳalb ve sāz ü selb-i 'adāleti dūş-ı emānetden selb itmedügi cihetden ġubār-ı töhmetle telvīs̱-i ẕeyl-i ṭāhir ve altun adın baḳır itmemiş idi.

Ba'żı s̱iḳātdan mesmū'-ı faḳīrdur ki Anaṭolı ṣadrı olduḳlarında erbāb-ı dīvāndan biri ḫ͏ᵛācesine ḥaleb ḳısmetin alıvirmiş imiş. 'Azllerinden ṣoñra ḳassām efendi gelüp on biñ ġuruş miḳdārı ḳabża i'tirāf ve iẓhār-ı kemāl-i inṣāf idüp iki biñ ġuruş ifrāz ider. Şefī'i olan devletlü ile ḫāk-i pāylarına varup 'arż eyledüklerinde ḳabūl itmeyüp "Bizüm ise de sizüñ olsun." diyüp bī-tekellüf ta'affüf iderler. Ḳassām efendi ḫidmetleri recā-yı ḳabūl ile niyāzı tekrār ve eż'āf eż'āf intifā'ına iḳrār idüp basṭ eyledügi muḳaddemāt netīce-peẕīr olmaduḳda kemāl-i keremlerinden def'-i şübhe-i infi'āl içün şekker-rīz-i maḳāl olup "Maḥṣūl-i manṣıbdan ekl, isāġa-i loḳmada tecvīz-i şürb-i ḫamr gibi ruḫṣat **[200a]** maḳūlesindendür. Bi-ḥamdi'llāhi te'ālā[2] ol mertebeye iḥtiyāc olmayup ṣavn-ı mizāc idecek miḳdār loḳma-i dervīşāneye ḳudret var iken ḳabūl de'bimüze muḫālifdür." diyü isti'fā ve meblaġ-ı merḳūmı vebāli ile ma'an ḥarīfe

1 111a SE
2 190a E

iʿṭā idüp şefīʿ u ḳassām meblaġ-ı maʿhūdı teḳāsim niyyeti ile şād-kām, bunlar sebük-bār-ı āṣām-ı emvāl-i eytām olur.

el-Mevlā Meḥemmed bin ʿAbdu'llāh el-Müştehir bi-Mollā ṡümme bi-Ḥubbī Mollāsı (Ḥubbī Mollāsı) {Vuṣūlī}[1]

"Vuṣūlī" maḫlaṣı ile ʿunvān-ı cerīde-i iʿtibār[2] olan Mollā Efendi ḫidmetledür ki "Ḥubbī Mollāṣı" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Vālid-i kerīmleri Sulṭān Selīm-i ḥalīm şeh-zāde iken ḳapucıbaşılıḳ ḫidmetinde istiḫdām buyurulmaġla rıḍvān gibi benām olan ʿAbdu'llāh Aġa'dur. Vücūd-ı mesʿūdları ṭoḳuz yüz otuz ḥudūdında ser-zede-i girībān-ı şühūd olup ḥuliyy ü vişāḥ-ı cevāhir-i feżā'il ü maʿārif ile[3] revnaḳ-efrūz-ı ḳabā-yı istiʿdād ve āb-yārī-i feyż-i leṭā'if ü ẓarā'if ile ḳāmet-i cāme-zīb-i istīhāli mānend-i şimşād, ḳayd-ı ser-zeniş-i üstāddan āzād olduḳda nesīm-i tevfīk ile ḥarekete āġāz[4] ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳa āheng-i türk-tāz idüp evvelā Muḥaşşī Sinān Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, baʿdehu Ṣaçlı Emīr Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl idüp ṭoḳuz yüz ḳırḳ ṭoḳuz tārīḫinde Ḥaleb ḳāżīsi olduḳlarında bile gitmiş idi. Baʿdehu ṣudūr-ı devlet-i Süleymāniyye'den Anaṭolı ḳāżīʿaskeri olan "Mīrim Kösesi" dimekle maʿrūf Meḥemmed Efendi āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb idüp Şeh-zāde Sulṭān Selīm şefāʿati ile ibtidā yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān Medresesi'ne müderris, baʿdehu otuz aḳçe ile medrese-i mezbūrede ṣadr-ı meclis olup baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olmışlar idi. Ṭoḳuz yüz altmış altı tārīḫinde munfaṣıl olup yirlerine Bostān-zāde Meḥemmed Efendi mesned-ārā-yı feżā'il oldı. Mihrgiyāh gibi ol ḫūrşīd-i burc-ı salṭanat cenāblarına rū-nihāde ve her[5] ḳanda teveccüh buyursalar sāye miṡāl ḫāk-i rāhlarına üftāde olmaġın mülāzım-ı şeh-zāde-i Cem-cenāb olmaġ-içün Ḳonya ḳażāsı ile kām-yāb olmış idi. Baʿdehu şeh-zāde-i ʿālī-şān Kütāhiyye sancaġına pertev-efşān olduḳda;

1 E ve SE'de sıralama düzeliyor. 191b E; 112a SE
2 - E
3 - SE
4 192a E
5 - SE

Beyt Ne yirler kim ḳadem baṣduñ yüzüm ol yirde ferş olsun
Ne yol kim sāye ṣalduñ ḫāk olam ol reh-güẕār üzre

mażmūnına muvāfıḳ recāsı ile Kütāhiyye ḳażāsına tebdīl ve mülāzemet-i rikāb-ı hümāyūn ile tebcīl olınmış idi. Baʿdehu Germiyānoğlı Medresesi żamm olınup mevleviyyet pāyesi ʿināyet olınmış idi. Ol es̱nāda şeh-zāde-i kerīm āstānesine kesb-i kemāl-i ittiṣāl ve südde-i saʿādet-nişānların mesned-i devlet ü iḳbāl ḳılup vuṣūl-i şāhid-i hezār-pāre-i cāh u celāl ārzū-yı dil-i meyyāli olmaġın;

li-Mü'ellifihi'l-merḥūm[1] وإنْ رحمَ الوسائط للمحبّ
فما لي مشفقٌ من غير حبّي[2]

mażmūnını pīş-nihād ve muṣāḥabet-i şeh-zāde-i S̱üreyyā-ġulām ile Zühre-i zehrā gibi ʿālī-maḳām olan Ḥubbī Ḳadın[3] muṣāhereti ve ol ittiṣāl müẓāhereti ile der-āġūş-i maḥbūbe-i murād itmiş idi. Fi'l-ḥaḳīḳa cenāb-ı mehd-i ʿulyānuñ duḫter-i Belḳīs-iḥtirāmına şevher olmaḳ manẓūme-i aḥvāline vāsıṭatu'l-ʿıḳd-ı gevher olup ṭoḳuz yüz yetmiş dört Rebīʿu'l-āḫir'inde ki es̱nā-yı cülūs-ı Selīm Ḫānī'dür, Muʿallim-zāde Efendi yirine Burūsa ḳażāsı iḥsān olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḥasan Beg Efendi yirine İstanbul każāsı ʿināyet ḳılındı. Yetmiş altı Receb'inde[4] selefleri müteḳāʿid, bunlar Anaṭolı ṣadrına müteṣāʿid **[200b]** oldılar. Yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde vaẓīfe-i ems̱āl ile refʿ olınup yirlerine Şeyḫī Efendi terfīʿ olındı. Yetmiş ṭoḳuz Muḥarrem'inde Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi yirine s̱āniyen ḥākim-i dārü's-salṭana oldılar. Seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde vaẓīfe-i teḳāʿüdleri ʿavd idüp selefleri Ḥasan Beg taḫlīf olındı. Seksan sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde ʿİvaż Efendi yirine s̱ālis̱en ḥākim-i İstanbul olmışlar idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde maʿzūl olup mesned-i ḥükūmet Zekeriyyā Efendi ḥażretlerine ʿināyet olındı. Ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sında Sinān Efendi-zāde ʿAlī Efendi yirine rābiʿan murabbaʿ-nişīn-i mesned-i ḥükūmet oldılar. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında ʿazl olınup selefi iʿāde olındı. Ol ḥāl üzere varaḳ-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan sekiz Receb'inüñ

1 Li-Mü'ellifihi'l-merḥūm:li-Münşihi SE
2 "Eğer aracılara sevgiliden dolayı rahmet ettiyse, bana ne oluyor ki aşktan uzak şefkat ediyorum."
3 Ḫātūn SE
4 112b SE

on birinci güni tevdī'-i cihān-ı fānī[1] ve 'azm-i na'īm-i cāvidānī eyleyüp ṣaḥīfe-i 'ālemden maḥv-ı ṣūret ve ibḳā-yı resm-i ḥüsn-i sīret eyledi. Ḥażret-i Eyyūb'de medfūndur. Müstaḳill türbesi vardur.

Mevlānā-yı merḳūm ġavṭa-ḫor-ı deryā-yı 'ulūm, zülāl-i meşreb-i pāki gerd-i kederden muṣaffā, āyīne-i dil-i bī-ġıllı mıṣḳale-i nezāhetle mücellā, ṣāfī-fu'ād, pāk-i'tiḳād, selīmü's-ṣadr, nezīhü'l-lisān, ḥalīmü't-ṭab', ḫāliṣü'l-cenān, ḳażā-sında seyf-i ṣārim ve ḥākim-i ḥāsim idi. Zen-i dünyā-yı ġaddār anlara nisbet evā'ilde ḫoş zindegānī[2], evāḫirde bed-ma'āş ü düşmen-i cānī olmış idi. Dört def'a İstanbul ḳażāsı 'ulemādan bunlara müyesser olmışdur. Ṣadāretden ṣoñra İstanbul ḳāżīsi olduḳlarında muḥżıra mücevveze ṣardurmaġı bunlar resm itdürüp āyīn-i ṣadāretden ol mertebe ile iktifā itmişler idi.

Ās̱ār-ı celīlelerinden İmām-ı Ṭarsūsī'nüñ "*Sirāc-ı Vehhāc*" nām kitābını terceme idüp leme'āt-ı 'ibārātın zebāne-i zebān-ı Türkīde cilveger ve nefeḥāt-ı 'ibārāt ü 'abīr-i ḥüsn-i ta'bīrle mānend-i şem'-i mu'anber itmiş idi.

Ṭop-ḫāne'de bir cāmi'-i nāzik binā ve bir ḥammām-ı rūşenā inşā itmişlerdür. El-ḥaḳḳ eşkālü't-te'sīs-i ṣafaḥātı lā'iḳ-ı naẓar-ı ūlü'l-ebṣār ve ḳıbāb-ı āftāb-ı leme'ātı ḥammām-ı nüh ṭāḳ gibi ḥayret-dih-i mühendisān-ı rūzgārdur. Nām-ı nāmīleri *Tez̠kiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūr ve bu beyt-i meşhūrı zīver-i benefşezār-ı suṭūrdur:

Beyt Düşer mihrüñden iy meh necm-i eşküm bir nice gündür
Baña yār olmadı ṭāli' sitārem ḳatı düşkündür

el-Mevlā Meḥemmed bin Aḥmed bin Meḥemmed bin Ḥasan (Samsūnī-zāde Ḥācī Efendi)

Tercemesi sebḳ iden Samsūnī-zāde Aḥmed Efendi'nüñ ferzend-i feżā'il-mendi Ḥācī Efendi'dür. Ka'be-i dergāh-ı efāżıldan müşāhede-i nūr-ı fażl ü kemāl ve tekmīl-i ādāb-ı nefs içün kemā-yenbaġī iştiġāl idüp vālid-i mācid-lerinden mülāzım ve āheng-i ṭarīḳ-ı tedrīs içün i'dād-ı levāzıma 'āzim olup

1 192b E
2 Zindānı E, SE

ṭoḳuz yüz altmış beş Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿAlī Żav yirine ibtidā otuz aḳçe ile Efḍal-zāde müderrisi olmış idi. Altmış yedi tārīḫinde Ḳapu Aġası Caʿfer Aġa Medresesi binā olınup ibtidā ḳırḳ aḳçe ile bunlara iʿṭā olındı. Yetmiş Cemādiye'l-ūlā'sında Sinān-ı Aḳḥiṣārī yirine Edrine'de Ḥalebiyye ḫāricine vāṣıl, yetmiş yedi Receb'inde Manav Seyyidī yirine Üçşerefeli pāyesine nā'il, yetmiş ṭoḳuz Şaʿbān'ında Sinān Efendi-zāde ʿAlī Çelebi yirine dā'ire-i Ṣaḥn'a dāḫil olmış idi. Seksan bir Muḥarrem'inde Kepenekci-zāde Süleymān Çelebi yirine altmış aḳçe ile Murādiyye müderrisi olup seksan üç Rebīʿu'l-evvel'inde merḥūm ʿArab İbrāhīm yirine İzmir ḳażāsı tevcīh olındı. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup manṣıbı Ṣaçlı Emīr-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi'ye virildi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Deli Kerīm maḫlūlinden Ḳuds-i Şerīf ḳażāsı ile teşrīf[1] olındı. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde ʿazl olınup Aʿrec Seyyidī Çelebi taʿḳīb eyledi. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde Mīrzā Maḫdūm yirine Medīne-i Münevvere ḳāżīsi oldılar. Ṭoḳsan üç Şevvāl'inde **[201a]** maʿzūl olup Ḥaleb'den Kemāl Beg-zāde naḳl olındı. Ṭoḳsan altı Receb'inde ḳabul itmeyen Muʿarrif-zāde yirine s̱āniyen Beytü'l-maḳdis ḳāżīsi oldılar. Ṭoḳsan sekiz Receb'inde fāriġ olup manṣıb-ı mezbūr ʿÖmer Efendi'ye virildi. Ol es̱nāda ḫākdān-ı fenādan dāmen-keşān ve ʿālem-i ḳudse revān oldılar.

Mevlānā-yı mezbūr[2] mekārim-i celīle ile meşhūr, ḫānedān-ı kadīm-i ʿilm ü ʿirfānuñ maḫdūm-ı kerīmi ve dūdmān-ı ḳadīm-i Samsūnīyān'uñ ḫalef-i vācibü't-taʿẓīmi, ḥā'iz-i feżā'il-i ḥasebī vü nesebī, cāmiʿ-i ḫaṣā'il-i irs̱ī vü müktesebī idi.

Ās̱ār-ı ḫayrından Ḳuds-i Şerīf'de Ṣaḫretu'llāh'da[3] ve Mescid-i Aḳṣā'da baʿż-ı müberrāt taʿyīn itmişdür.

el-Mevlā Murtażā (Seyyid Murtażā)

Vilāyet-i Ḳaraman'da vāḳiʿ Begşehri'nde şehristān-ı ʿademden mülk-i vücūda nāzil[4] ve ʿālem-i şühūdda[5] kesb-i kemāl içün bād-peymā-yı menāzil olup Ḳāżīʿasker ʿAbdu'r-raḥmān Efendi ḫidmetlerinden iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve

1 Tekrīm SE
2 193a E
3 Ṣaḫretu'llāh'da:- SE
4 Vāṣıl E
5 Vücūdda SE

ʿazm-i ṭarīḳ-ı tedrīse himmet idüp elli aḳçe ile Kütāhiyye'de Germiyānoğlı müderrisi olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan beş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ayās Efendi yirine pāye iʿtibārı ile Ṭırabozın'da müderris ve müftī oldı. Seksan sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında selefi yirine Burūsa Murādiyyesi'ne naḳl olındı. Ṭoḳsan bir Ṣafer'inde Nūru'llāh Efendi yirine Ḳıbrıs fetvāsına gönderildi. Żaʿf-ı mizāc ile taʿallül ü tesvīf iderek devr-i ebvāb ve tenevvür-i tażarruʿı pertāb idüp ṭoḳsan dört Receb'inde Baḥrī Ḥasan Çelebi yirine Ṭrablus-ı Şām ḳażāsı ile bekām oldı. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde ʿazl olınup manṣıbı Yılancıḳ Efendi'ye virildi. Baʿdehu seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd taʿyīn olınup sübḥa-şümār-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳsan sekiz Receb'inde[1] intiḳāl eyledi. Edrineḳapusı ḫāricinde medfūndur.

Mevlānā-yı mezbūr şiddet ü ḥiddetle meşhūr, dürr-i muḥīṭ-i Rıżavī ve pertev-i şemʿ-i Murtażavī idi.

el-Mevlā Muṣṭafā bin Meḥemmed (Ḫ̬ᵛācegī-zāde)

Beyne'n-nās "Ḫ̬ᵛācegī-zāde" dimekle meşhūr ve ẓurefā lisānında "İblīs-zāde" laḳabıyla meẕkūrdur. *Şaḳā'iḳ*'da meẕkūr olan Şeyḫ Ramażān'uñ duḫter-zādesidür. Ḫ̬ᵛācegiyān-ı kūçe-i ʿilm ü ʿirfāna ḫidmet ve taḥṣīl-i cins-i nefīs-i feżā'ile beẕl-i sermāye-i miknet ḳılup terk-i leẕā'iẕ-i ʿasel-i kesel ü tevānīye rāġıb ve ḥuẓūẓ-ı nefs-i İblīs-telbīse ġālib olup;

Şiʿr

وكنت فتىً من جند إبليس فارْتقَتْ
بيَ الحال حتى صار إبليس من جندي[2]

mażmūnı ʿunvān-ı cerīde-i ḥāli olduḳda gerden-i iʿtibārı Ḫ̬ᵛāce Ḫayre'd-dīn Efendi'nüñ ḳılāde-i mülāzemeti ile zībende vü ḥālī olmış idi. Devr-i mecālis-i ʿilmiyye ve iʿtilā-yı menāṣıb-ı ʿaliyye iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz altmış sekiz Şaʿbān'ında Kātib Maḥmūd yirine Medrese-i Maḥmūd Paşa'da tekye-zen-i ifāde oldılar. Yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ümmüveled-zāde yirine Ḥażret-i Eyyūb pāyesine terfīʿ olındı. Yetmiş bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Dede Efendi yirine Kefe fetvāsına naḳl olınup ḳabūl itmemekle ʿazl iḫtiyār itdiler. Yetmiş üç Cemādiye'l-āḫire'sinde Sinān-ı Aḳḥiṣārī yirine Üsküdār Sulṭā-

---

1 113a SE

2 "Ben İblis'in ordusunda bir nefer idim. Öyle bir hâle geldim ki İblis benim orduma nefer oldu."

niyyesi'ne vāṣıl, yetmiş dört Rebī'u'l-āḫir'inde Bosnevī Maḥmūd Efendi yirine Ṣaḥn'a nā'il olup yetmiş yedi Receb'inde Samsūnī-zāde Maḥmūd Çelebi yirine Edrine Bāyezīdiyyesi'ne terfī' olındılar. Yetmiş ṭoḳuz Ramażān'ında selefi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳāżīsi oldılar. Seksan Ṣafer'inde Baġdādī-zāde yirine Medīne-i Münevvere *dāmet bi'l-envāri müsevvere* **[201b]** ḳażāsına naḳl olındılar. Seksan iki ḫilālinde 'azl olınup ol manṣıb-ı celīl ile Ḳāżī Ḥüseyn-i Mekkī tebcīl olındı. Seksan aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile vaẓā'if-i 'ilm ü 'ibādete meşġūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan sekiz ḫilālinde irtiḥāl eyledi. Ḥażret-i Eyyūb'de medfūndur.

Mevlānā-yı mezbūr[1] fażīlet-i 'ilm ü ṣalāḥla meşhūr, selīmu't-ṭab'-ı ṣāfī-nihād, ḥalīmü'n-nefs-i pāk-i'tiḳād idi.

Ās̱ār-ı celīlesinden dārı muḳābilinde cāmi'-i şerīf ve ḥareminde mülāzımīn oṭaları binā eylemişdür. Ed'iye-i ṣalāt-ı mefrūżaya müte'alliḳ risālesi ve kelimāt-ı çihār yār-ı güzīne ve ṣad kelimeye şerḥi vardur.

el-Mevlā Velī (Velī Yegān) {'İmādī}

Belde-i İskilīb'den pedīdār ve 'İmād-zāde'ye ḳarābeti cihetinden "Velī Yegān" dimekle ḳarīn-i iştihār olmış idi. Ebkār-ı efkār-ı 'ilmiyyenüñ velīsi ve ḫıṭṭa-i fażl ü 'irfānuñ mütevellīsi olup nice zemān Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinüñ ḫidmet-i ders ü fetvāsında ḳā'im ve cenāb-ı 'ālīlerinden mülāzım olmış idi. Medā'in-i celīleye vālī ve gevher-i iḳbāli silk-i ḳużāt-ı ḳaṣabātda mütelālī olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan sekiz senesi ḫilālinde Ṭuna Yalısı kasabāṭından Pıravadi ḳāżīsi iken ḳażā-yı naḥb itmiş idi.

Mevlānā-yı mezbūr feżā'il-i celīle ile meşhūr, a'yān-ı ḳużāt-ı sütūde-ṣıfātdan idi. Mollā-yı merḥūmuñ kātibü'l-fetāvāsı ve ḥüsn-i ḫaṭṭ u imlāsı olmaġın fevā'id-i laṭīfeyi şāmil mecāmī'-i şerīfe tertīb itmiş idi. A'lām-ı 'ulemā-yı Rūm'dan Mevlānā 'Alī el-Cemālī ve Kemāl Paşa-zāde Aḥmed Efendi ve Sa'dī Efendi ve Çivi-zāde Efendi ve Ebu's-su'ūd Efendi ḥażerātınuñ[2] fetāvā-yı şerīfelerini intiḫāb ve bir müstaḳill kitāb itmişdür. El-ḥaḳḳ nāfi' ve mühimmātı cāmi' mecmū'adur. Mebāḥis̱-i celīleye ta'līḳātı ve ḳābil-i ḳabūl kelimātı vardur. Ferd-i kāmil, merd-i fāżıldur.

1 193a E
2 ḥażretlerinüñ E, SE

[Riyāżī Efendi *Tezkiretü'ş-şu'arā*'larında " 'İmādī" maḫlaṣ ile "İskilībī 'İmād-zāde Velī Çelebi" nām kimseyi yazduḳdan ṣoñra "Bozan-zāde'ye ḳarābeti var idi." diyü yazar ve "Ṭayısı Köse Bozan'dan mülāzım olup biñ üçde Serfice ḳāżīsi iken fevt olmışdur." diyüp bu beyti yazar[1]:

Şi'r Mey-ḫāne ḳapusındaki cārūb-ı ser-firāz
İşrāb ider süpürmege dilden ġubārımuz[2]]

el-Mevlā Meḥemmed (Selāmī-zāde Efendi)[3]

Meşā'iḫ-ı kirāmdan bu 'aṣrda 'āzim-i dārü's-selām olan 'azīz-i girāmī eş-Şeyḫ Selāmī Efendi'nüñ maḫdūm-ı ercümendi Selāmī-zāde Efendi'dür. Taḥṣīl-i 'ilm ü kemāle kūşiş ve kesb-i fażl ü ma'ārife verziş idüp 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde işbāt-ı vücūd ve tekṣīr-i şühūd itdükden ṣoñra Ebu's-su'ūd Efendi ḥażretlerinüñ dārü'l-ifādelerine müdāvemet ve iktisāb-ı şeref-i mülāzemet itmiş idi. Revātib-i merātibden taḥṣīl-i vāye ve şemşīr-i himmetle ḳaṭ'-ı pāye iderek ṭoḳuz yüz seksan bir Ramażān'ında Dökmeci-zāde yirine ḳırḳ aḳçe ile Berġos'da Meḥemmed Paşa müderrisi olmış idi. Seksan üç Receb'inde selefi yirine meşrūṭası Meḥemmed Paşa ḫāricine naḳl olındı. Seksan yedi Muḥarrem'inde Ḫ'āce Pīrīsi yirine İsmiḫān Sulṭān pāyesine terfī' olındı. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında 'Abdu'l-kerīm-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde yine anlar yirine Şeh-zāde Medresesi'ne ferş-i seccāde idüp sene-i mezbūre Şevvāl'inde Ḥasan Beg-zāde yirine Süleymāniyye medārisinüñ birine sāye-i iclāl ṣaldı. Ṭoḳsan sekiz Şevvāl'inde iṣābet-i 'aynü'l-kemāl ile intiḳāl idüp medrese-i maḥlūle Naḳīb Yaḥyā Efendi'ye naṣīb oldı.

Maḫdūm-ı merḳūm nihāl-i nev-bāve-i dār-ı 'ulūm, ḳavā'id-i 'Arabiyye'de baḥr-ı kāmil, fevā'id-i edebiyyede ferd-i şāmil, 'ilm-i tefsīr ü uṣūle şedīdü'l-intisāb, naḳd-i bī-ḥisāb-ı feżā'ilden fā'iz-i niṣāb, ma'lūmı nā-maḥdūd, fuḥūl-i 'ulemādan ma'dūd idi. Müṭāla'a[4] itdügi kütüb hevāmişinde ta'līḳātı ve maḳbūl ü maṭbū' kelimātı vardur.

---

1 Diyüp//yazar:diyü yazar SE
2 Riyāżī//ġubārımuz, der-kenār R1, E, SE
3 E ve SE'de sıralama değişiyor. 194b E; 113b SE
4 114a SE

el-Mevlā Meḥemmed (Müderris-zāde)[1]

"Müderris-zāde" **[202a]** dimekle ma'lūm-ı bende vü āzādedür. Taḥṣīl-i ilm ü 'irfāna ihtimām ve i'māl-i sermāye-i isti'dāda sa'y ü iḳdām idüp devr-i mecālis-i ifāde ve ḫidmet-i efāżıl-ı sāde iderek Şeyḫü'l-İslām Ḳāżī-zāde Efendi'ye intisāb ve[2] şeref-i mülāzemetlerin iktisāb idüp[3] fāżıl-ı mezbūra etemm iḫtiṣāṣ-la muḫtaṣṣ ve meclis-i ḫāṣṣu'l-ḫāṣlarına duḫūlle muraḫḫaṣ, emīn-i fetāvāsı ve maḥrem-i esrār u ḫabāyāsı olmış idi. Ṭarīḳ-ı tedrīsde seyr-i nişīb ü firāz ve ṭayy-ı merāḥil-i dūr u dırāz iderek ḳırḳ aḳçe medreseden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz seksan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Aḫī-zāde 'Abdu'l-ḥalīm Efendi yirine Ḳāsımpaşa ḫāricine 'āric olup ṭoḳsan Rebī'u'l-evvel'inde Subaşı-zāde yirine Edirne Ḥalebiyyesi'nde pāye müderrisi olmış idi. Ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sında Maḥmūd Efendi yirine Mar'aş ḳażāsı virilüp ḳabūl itmemekle 'azl iḫtiyār eyledi. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Naḳīb Yaḥyā Efendi yirine Ṣaḥn'a geldi. Ba'de eyyām-ı ḳalā'il Ağzıḳara Muḥyi'd-dīn yirine Kütāhiyye ḳażāsında seccāde-nişīn olmış idi. Ṭoḳsan ṭoḳuz Rebī'u'l-evvel'inde ḳāżī iken eyyām-ı rebī'-ı ḥayātı münḳażī ve şu'ūn-ı ḥāli münḥaṣır-ı māżī olmış idi. 'Iḳdu'l-le'āl-i manṣıb-ı maḥlūl Tāce'd-dīn Efendi'nüñ gerden-i i'tibārına revā görilüp bunlaruñ tāc-ı ibtihācı zīver-i tābūt-ı fenā oldı.

Mevlānā-yı mezbūr maḥāsin-i aḫlāḳ-ı kerīme ile meşhūr, ḳażāsında maḳbūlü'l-üslūb, emsāli miyānında maḥbūbü'l-ḳulūb, zemān-ı tedrīsde de'ā'im-i 'ilm ü kemāli mü'essis, müderris oğlı müderris idi.

[Mü'min-zāde Meḥemmed Çelebi]: Maḫdūm-ı mükerremleri Meḥemmed Çelebi ḫidmetleri ki şeyḫü'l-islām, 'allāme-i eyyām Yaḥyā Efendi ḥażretlerinüñ şeref-yāfte-i mülāzemeti ve maẓhar-ı naẓar-ı 'ināyeti iken eşrāf-ı ḳużāt-ı Mıṣriyye'den olup ḥālā Reşīd ḳażāsından munfaṣıl e'izz-i iḫvānımuz, yār-ı cānımuzdur. 'Abdu'l-mü'min Efendi'nüñ rebībi olmağın[4] "Mü'min-zāde" dimekle şöhret-şi'ārdur. Feżā'il-i cezīle ve resā'il-i celīlelerin naḳl iderler idi.

1 E ve SE'de sıralama düzeliyor. 193b E; 113a SE
2 İdüp E
3 Eyledi E
4 194a E

el-Mevlā Maḥmūd (Küçük Maḥmūd)

Dārü'l-mülk-i Ṣaruḫān olan belde-i Mağnisa'dan ẓāhir ü 'ıyān olup "Küçük Maḥmūd"[1] dimekle nām ü nişān bulmış idi. İ'tilā-yı merātib-i isti'dād ile ḳadri bülend ve ṣağīr ü kebīr miyānında şehīr-i dānişmend olmağla Ġarīḳ 'Arab-zāde Efendi'nüñ Ṣaḥn'da i'ādesinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse 'āzim olmış idi. Devr-i merātib ve aḫẕ-ı revātib iderek ṭoḳuz yüz yetmiş yedi Rebī'u'l-evvel'inde ḳırḳ aḳçe ile Çekmece'de 'Abdu's-selām müderrisi olup seksan bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Ṣaçlı-zāde 'Abdu'l-vehhāb Çelebi yirine Ḫayre'd-dīn Paşa Medresesi virilmiş idi. Seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde Rā'ī Ḥasan Efendi yirine Üçşerefeli pāyesine terfī' olındı. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Rus Muṣṭafā Efendi yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Altı günden ṣoñra Ya'ḳūbca yirine Amāsıyye fetvāsına naḳl olındı. Ḳabūl itmemekle tārīḫ-i mezbūrede Edrine'de Sulṭān Bāyezīd müderrisi olan Ayās Efendi ile mübādele-i manṣıb itmişler idi. Ṭoḳsan dört Rebī'u'l-evvel'inde 'Abdu'r-raḥīm Efendi yirine Mağnisa ḳażāsı tevcīh olındı. Ṭoḳsan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde 'azl olınup manṣıb-ı mezbūr İslām Efendi'ye in'ām olındı. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde İstanbul'da intiḳāl itdiler.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm ü ṣalāḥla meşhūr, ḳażāsında mā'il-i istiḳāmet ü i'tidāl, maḥmūdu's-sīre vü memdūḥu'l-fi'āl, fi'l-ḥaḳīḳat eṭıbbādan ḳışacıḳmaḥmūd gibi nāfi' ve maḥmūde-miṣāl aḫlāṭ-ı redī'e-i ẓulm u sitemi dāfi' idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Su'ūdī Efendi) {Su'ūdī}

Tercemesi sebḳ iden Emīr Ḥasan-ı Niksārī'nüñ ferzend-i fīrūzende-aḫteri **[202b]** ve Cenābī Efendi'nüñ birāder-i kihteri Su'ūdī Efendi ḫidmetleridür. Sa'du's-su'ūd-ı āsmān-ı fażl ü 'irfān Ebu's-su'ūd Efendi'nüñ şeref-i mülāzemetleri ile iḳtirān idüp ser-çeşme-i cāh u celāle vürūd ve muḳanṭarāt-ı 'izz ü 'alāya ṣu'ūd itmiş idi. İbtidā otuz aḳçe ile ba'ż-ı medārise müderris ve mesned-i ifāżada ṣadr-ı meclis olup ṭoḳuz yüz yetmiş sekiz Ṣafer'inde Rus Muṣṭafā Efendi yirine ḳırḳ aḳçe ile Yeñi İbrāhīm Paşa Medresesi'ne şeref-baḫşā olmışlar idi. Seksan üç Receb'inde Lüṭfī Beg-zāde Meḥemmed Çelebi yirine 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Medresesi'nde ferş-i seccāde-i ders ü taḥḳīḳ itdiler. Seksan yedi Ṣa'bān'ında

---

1 113b SE

Zāl Paşa Sulṭānı Şāh Sulṭān ḥażretlerinüñ medrese-i celīleleri temām olduḳda ibtidā bunlara in'ām olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Burnaz İbrāhīm yirine Ṣaḥn'a geldiler. Ṭoḳsan üç Muḥarrem'inde Beg-zāde Efendi[1] yirine Süleymāniyye'lerüñ birine terfī' olındılar. Ṭoḳsan beş Rebī'u'l-evvel'inde 'azl olınup medreseleri Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi'ye virildi. Ṭoḳsan yedi Receb'inde birāderleri Cenābī Efendi yirine Ḥaleb-i Şehbā ḳażāsına eşheb-i iḳbālleri cilve-nümā olmış idi. Ṭoḳsan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde Ṣaçlı-zādeler'üñ büyügi yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsına naḳl olındılar. Sene-i mezbūre Ramażān'ında Ṣarı Muṣliḥi'd-dīn yirine Mardin ilḥāḳı ile Āmid ḳażāsına tebdīl olındılar. Ṭoḳsan ṭoḳuz Şevvāl'inde ḫaber-i intiḳālleri aḥbābı pür-melāl idüp manṣıb-ı maḥlūl ile Zeyne'l-'ābidīn Efendi şādāb-kün-i gülşen-i āmāl olmış idi.

Mıṣrā' مصائب قوم عند قوم فوائد[2]

Mollā-yı merḳūm maḫdūm-ı ma'ālī-rüsūm, ḫoş-ṭab' u ḫoş-ẕāt[3], cāmi'-i envā'-ı kemālāt, ḫānesi mecma'-ı 'ulemā ve şu'arā, yevm-i liḳāşı mī'ād-ı muḥibb[4] ü āşinā, semāḥatda 'alem, mu'āmele vü mücāmelesi müsellem-i 'ālem, maḫdūm-ı mübeccel ü mükerrem idi. Menṣūr u manẓūm ba'ż-ı āsārı ve *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūr eş'ār-ı dürer-bārı vardur. Bu ebyāt nuḫbe-i güftārıdur:

Şi'r

Ehl-i tecrīd dilā mültefit-i māl olmaz
Terk-i dünyā-yı denī itmeyen abdāl olmaz

Ne 'aceb gülşen olur gülşen-i ḥüsn-i dildār
Yaz u ḳış bülbül-i şūrīdeleri lāl olmaz

'Āşıḳuñ işi oñar rāst gelürse yāre
Elif-i ḳāmet-i dil-ber gibi bir fāl olmaz

Ṭoḳınur ḫāṭırına murġ-ı dilüñ nāvek-i yār
Ne ḳadar olsa yine münkesirü'l-bāl olmaz

---

1 Efendi'nüñ SE
2 "Bir kavmin başına gelen sıkıntılar başka bir kavme faydalar sağlayabilir."
3 194b E
4 Muḥabbet SE

Rūzgār ile Su'ūdī yitişür eflāke
Ḫāk-i rāh olmağıla bir kişi pāy-māl olmaz

[Seyyid Aḥmed Efendi]: Birāderleri daḫı Seyyid Aḥmed Efendi'dür ki ḳaṭ'-ı merātib ile bir iki def'a Ḳıbrıs beglerbegisi olmış idi. Biñ on ḥudūdında ḳul eşḳıyāsı tüfengle urup şehīd itdiler. Ser-çeşme-i iḥsān, maḫdūm-ı 'ālī-şān idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Mecdī Çelebi)[1] {Mecdī}

Maḥrūse-i Edrine'den nümāyān ve "Mecdī" maḫlaṣı ile ma'lūm-ı 'ālemiyān olmış idi. Sermāye-i 'ilm ü 'irfāna mālik ve ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ-ı 'ilme sālik olup 'ulemā-yı 'aṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve Ḳaramanī Meḥemmed Efendi āstānesine ittiṣāl itmekle vālid-i merḥūmla müşārik ü müsāhim ve Medrese-i Ṣaḥn i'ādesinden mülāzım olmış idi. Ba'żı bilād-ı Rūmiyye'de ḳāżī ve re'āyā vü berāyā evżā' u eṭvārından rāżī olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz senesinde İstanbul'da mülāzemet üzere iken dārü'l-üns-i ḳudse riḥlet eyledi.

Mıṣrā' Mecdīye raḥmet ide Rabb-ı Mecīd[2] (999)

tārīḫ-i intiḳālidür.

Mevlānā-yı merḳūm ḥuliyy-bend-i 'arā'is-i 'ulūm, ṣāḥib-i ṭab'-ı 'ālī, lā'iḳ-ı mecd ü ma'ālī idi.

Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye'yi terceme idüp inşā-perdāzlıḳda bezl-i maḳdūr itmişdür. Nesīc-i deffe-i ḫāme-i ḥaḳīr olan igsūn-i 'anberīn-ḥarīr ol perend-i **[203a]** Rūmī-pesende ẕeyl vāḳi' olmışdur. Ḳalemiyye ṭarzında *Risāle-i Şem'iyye*'si vardur. Bu bir iki fıḳra andandur:

Şem'iyye

شمس الأئمّة، سراج الأمّة، فناري زجاجي، شرح الضوٴ السراجي، له ذهن وقّاد، وطبع نقّاد، أنوريّ الطبيعة، سنائيّ القريحة، يكاد أن يقال له قاسم الأنوار، إذ هو للأنوار منار، هيكل من هياكل النور، ومسئلة سائرة بين يدي الجمهور، تمثّل بأمر قم الليل إلّا قليلا، وسبّح في

1 E ve SE'de sıralama değişiyor. 205b E; 120a SE

2 مجدى يه رحمت ايده رب مجيد

النهار تسبيحا طويلا، سلطان ولي الأيادى والنعم، أخذ أيدي العلوم والحكم، لقبه القائم بأمرالله، وتقول له البعض المستضئ بنور الله[1]

Şi'r[2] Seḥer bezm-i çemende jāle ile lāle-i ḥamrā
Mey-ile ṣubḥa ḳalmış şīşedür ağzında bir alma

Ve lehu[3] Nisbet itmez rūyını āyineye ehl-i ṣafā
Ṭūṭī-i gūyā ne deñlü söylese andan yaña

[Ve lehu] Didiler ḳaddüñ elifdür iki ḳaşuñ iki rā
Bir diyüp iki diyüp ḳomadı anı şu'arā

[Ve lehu] Ṣūfī meyl itmezse mā'ildür göñül ammā saña
İki kişinüñ biri 'āşıḳ geçer cānā saña

[Ve lehu] Redd idüp sürdüklerinde ḫalḳ hāmūndan yaña
Söyleyen ancaḳ seg-i Leylīydi Mecnūndan yaña

[Ve lehu] Ter düşüp 'āşıḳlaruñ eşki giribānın alur
Silküp atup yaḳasın ḳurtarsa dāmānın alur

[Ve lehu] Yaḳduġında dāġlar şevḳ-ı ruḫuñla lāleler
Çevresi pür-āb-ıla olmış degüldür jāleler

[Ve lehu] Dūd-ı āhum götürmedi aġyār
Yük olur bilmeze bulud her bār

[Ve lehu] Ne ṭurur devr-i gülde ṣūfī kim
İçmege gül gibi bahānesi var

1 "İmamların güneşi, ümmetin ışığı. Fenârî Zeccâcî'dir o. Dav'u's-sirâcî'yi şerh etmiştir. Parlak bir zihni ve eleştirel bir yapısı vardır. Enverî tabiatında, ibn Sînâ katakterinde biridir. Neredeyse onun hakkında 'nûrları taksim eden biri' bile denilecekti. Zira o nurların kaynağıdır. Nûr heykellerinden bir heykeldir. Cumhurun önünde akan bir meseledir. 'Birazı müstesna, geceyi kıyamla geçir' (Kur'ân-ı Kerîm, Müzemmil Sûresi, 73/ 02) ve 'Gündüz uzun uzun tesbih et' (Kur'ân-ı Kerîm, Müzemmil Sûresi, 73/ 07'ye telmih) emrine imtisal etmiştir. Güç ve nimet sahibi bir sultandır o. İlim ve hikmet ehline sarılmıştır. Ona 'Kâimbiemrillâh' lakabı verilmiştir. Bazıları da onu 'Allah'ın nûruyla nurlanan' olarak nitelemiştir."

2 Eş'ār-ı Mecdī Efendi SE

3 Ve lehu:- E, SE

[Ve lehu] Ḫayli ālūde idi ḫāk-i rehüñde yüzimüz
Ağlamağıla anı yudı arıtdı gözimüz

[Ve lehu] Bulup ʿışḳuñla şöhret ṭutdılar eṭrāfın āfāḳuñ
Benüm çoḳ sevdigüm sen az kimesne ṣanma ʿuşşāḳuñ

[Ve lehu] Baña göstermemek ruḫsār-ı zībāsını cānānuñ
Olupdur başı altından ser-i zülf-i perīşānuñ

[Ve lehu] Eyle merdūd tek raḳīb-i següñ
Olayın ben senüñ itüñ köpegüñ

[Ve lehu] Zülf-i müşkīnüñle hem-ser geçmesün iy meh-cebīn
Kim Hümāya andan ise gögdeki bulud yaḳın

[Ve lehu][1] Germesün gögsin ġam-ı Leylāda āh-ı zārla
Ḳays feryāda gelince söyleşür kühsārla

[Ve lehu] Ḫaṭṭ var dinilse ḥāşiye-i rūy-ı yārda
Alunma iy göñül[2] çoḳ olur söz kenārda

[Ve lehu] Sāḳī cemʿ itdi birer ayaġla yārānı
Pādişehdür n'ola eylerse ayaḳ dīvānı

el-Mevlā Ḫusrev-zāde Muṣṭafā el-Ḫusrevī (Ḫusrev-zāde)[3] {Ḫusrevī}

Dürer [ü] Ġurer ṣāḥibi Mollā Ḫusrev'üñ sıbṭ-ı reşīdi olup "Ḫusrev-zāde" dimekle şöhret-şiʿār olmış idi. Pederleri Meḥemmed Çelebi ṭoḳuz yüz ḳırḳ Ramażān'ında Bilād-ı Rūmiyye'den ḳaṣaba-i İpek ḳāżīsi iken pertev-endāz-ı encümen-i vücūd olmışdur. Kesb-i sermāye-i istiʿdād ve levāzım-ı ṭarīḳı iʿdād idüp ʿulemā-yı ʿaṣrdan Süleymāniyye Müderrisi Ḳāżī-zāde Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, baʿdehu İstanbul Ḳāżīsi Ṣaçlı Emīr Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl idüp ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerinden mülā-

1 Bu beyit SE'de bulunmamaktadır.
2 Güzel SE
3 E ve SE'de sıralama düzeliyor. 194b E; 114a SE

zım ve mürāʿī-i ādāb u merāsim olmaġla altmış yedi ḫilālinde yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Bāyezīd Paşa Medresesi'ne, baʿdehu yigirmi beş aḳçe ile ceddi Mollā Ḫusrev Medresesi'ne, baʿdehu otuzla[1] Çekmece'de ʿAbdu's-selām Medresesi'ne, baʿdehu ḳırḳla İstanbul'da Efḍal-zāde Medresesi'ne müderris olup baʿde'l-ʿazl ḳāżī-i ḳāfile-i ḥüccāc-ı Şām olup ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām itmiş idi. Ṭoḳuz yüz seksan yedi Şaʿbān'ında Suʿūdī Efendi yirine Eski ʿAlī Paşa ḫāricine vāṣıl, ṭoḳsan Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Ḫıżr Beg yirine Manastır pāyesine nā'il olup ṭoḳsan üç Şaʿbān'ında maraż-ı müzmine mübtelā olup taʿṭīl-i aʿżā itmekle **[203b]** müteḳāʿid olup medresesi Kepenekci-zāde Şāh Çelebi'ye virildi. Ṭoḳsan sekiz Cemādiye'l-ūlā'sında ifāḳat gelüp Seyrek-zāde yirine Ṭrablus ḳażāsı ʿināyet olındı. Elf-i kāmil Ṣafer'inde maʿzūl olup selefi iʿāde olındı. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-ūlā'sında Ḳaraman içinde Aḳşehr'e geldükde maraż-ı suʿālden intiḳāl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü maʿrifetle meşhūr, tekellüf ü taṣallüfden mütecānib, kerīmü't-ṭabʿ u leyyinü'l-cānib, yārānla ṣoḥbete mā'il, maḥmūdu'l-ḫiṣāl ü memdūḥu'ş-şemā'il idi.

Ġalaṭāt-ı ʿavām cemʿ idüp Ḳuṭb-ı Mekkī'nüñ *Tārīḫ-i Yemen*'in terceme itmişdür. Maḫdūmı Ḫusrev-zāde bunlardan māʿadā nice āṡār-ı celīle naḳl iderdi.

والعهدة على الراوي[2]

Bu eşʿār nuḫbe-i güftārıdur:

Şiʿr Ġarażum mülk-i beḳā idi ʿadem rāhından
Uġrayup şehr-i[3] vücūda oyalandum ḳaldum

[Ve lehu] Yanuña alup raḳībi eyledüñ seyr-i çemen
Yanuña ḳalur mı iy serv-i sehī seyr eyle sen

[Ve lehu] Geçdi müjemüñ ḫanceri dirseñ dil ü cāna
Tīrüñi de iy ḳaşı kemān atma yabana

---

1 195a E
2 "Sorumluluk anlatana aittir."
3 Mülk-i SE

el-Mevlā Meḥemmed el-Vānī (Muḥaşşī-i *Dürer ü Ġurer*[1] Vānḳulı) {Vānī}

Elvān-ı maʿārif ü kemāl ile meşhūr-ı enām olup "Vānḳulı" dimekle benām olan vāsıṭatu'l-ʿıḳd-ı kirāmdur. Gerden-i dil ü cānı ḳalā'idü'l-ʿıḳyān-ı ʿilm ü ʿirfānla muḳalled ve binā-yı istiʿdād u istīhāli mebānī-i fünūn-ı āliyye ile müşeyyed olup āheng-i ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ ve devr-i mecālis-i ders ü taḥḳīḳ itdükde Ḥāmid Efendi'den mülāzım ve baʿż-ı medāris-i ʿilmiyyede ifādeye müdāvim olmaġla ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz yetmiş Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḫᵛācegī-zāde yirine Maḥmūd Paşa müderrisi olmış idi. Yetmiş iki Cemādiye'l-ūlā'sında Fevrī Efendi yirine Ḫānḳāh Medresesi'ne taḥrīk olındı. Yetmiş dört Rebīʿu'l-āḫir'inde ʿazl olınup medresesi Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi'ye virildi. Yetmiş altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Maḥmūd Beg yirine ʿAlī Paşa-yı ʿAtīḳ Medresesi tevcīh olındı. Yetmiş ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde Ḳara Maḥmūd maḥlūlinden Rodos fetvāsına gönderildi. Seksan bir Muḥarrem'inde muʿallim-i sulṭānī Saʿde'd-dīn-i s̱ānī yirine Ṣaḥn-ı S̱emān'ı cilvegāh itmiş idi. Seksan iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Bozan-zāde yirine Maġnisa fetvāsı tevcīh olındı. Seksan sekiz Şaʿbān'ında Rāʿī Ḥasan Efendi yirine Selānik ḳażāsı iḥsān olındı. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Amāsıyye'ye naḳl olınup ḳabūl itmemekle Kütāhiyye ḳażāsı Gedüs ilḥāḳı ile mevleviyyet olup bunlara virildi. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿazl olınup manṣıbı Yılancıḳ Efendi'ye ʿināyet olındı. Seksan aḳçe vaẓīfe ile müteḳāʿid iken ṭoḳsan yedi Muḥarrem'inde ʿArab-zāde Efendi[2] yirine Yeñişehr ḳażāsı virildükde istiʿfā idüp ṭoḳsan sekiz Ramażān'ında Suʿūdī Efendi yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsı ile teşrīf olındı. Elf-i kāmil Receb'inde ḫāk-i vücūd-ı nezāhet-ālūdını arāżī-i muḳaddeseye ilḥāḳ itdügini ḳarʿ-ı mesāmiʿ-i āfāḳ idüp manṣıb-ı celīl ile Ṣaçlı-zāde Efendi s̱āniyen tebcīl olındı.

Mevlānā-yı merḳūm ʿilm ü ṣalāḥla mevsūm, ʿilm-i fıḳh u uṣūle ḳaviyyü'l-intisāb[3], gencūr-ı cevāhir-i nevādir-i bī-ḥisāb, meşġūl-i iktisāb-ı ʿulūm-ı dīniyye, meftūn-ı iḳtinā-yı s̱emerāt-ı yaḳīniyye, istiḳāmetde ʿalem, nezāhetde müsellem-i ʿālem idi.

Naḳl olınur ki Selānik ḳażāsınuñ yevmiyye maḥṣūli sekiz yüz aḳçe ve Kütāhiyye'nüñ altı yüz aḳçe olup "Naṣārā ve Yehūd eytāmınuñ emvālinden Müslimīnüñ ḥuḳūḳı evlādur." diyü Kütāhiyye'yı tercīḥ idermiş.

1 Muḥaşşī//Ġurer:- R1, E
2 - SE
3 195b E

Āṡār-ı ʿilmiyyesinden *Dürer ü Ġurer*'e ḥāşiyesi **[203a]** ve tercīḥ-i beyyināt ve tertīb-i siyāsāt mesā'iline müteʿalliḳ risāleleri[1] vardur. *Ṣıḥāḥ-ı Cevherī*'yi terceme idüp Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de bir nüsḫa vażʿ eylemişdür. Muḥtāc olanlar müntefiʿ olurlar. İmām-ı Ġazālī'nüñ "*Kīmyā-yı Saʿādet*" nām kitābını terceme itmişdür. Me'mūldür ki bu ḳıṭʿası sebeb-i maġfireti ve bāʿiṡ-i cā'ize-i şefāʿati ola:

Ḳıṭʿa

Budur āyīn-i ʿArab bir ḳavmuñ ölse seyyidi
Az olur kim ḳabri üzre bende āzād olmaya

Sen ki şāh-ı mürselīn ü seyyid-i kevneynsün
Ḥāşe l'illāh ḳabrüñe yüz süren āzād olmaya

el-Mevlā ʿAlī (Bitlī ʿAlī Efendi [Çivi-zāde Ḫışmı])

Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde Şeyḫ Meḥemmed Efendi'nüñ birāderi Defterdār ʿAbdī Çelebi merḥūmuñ maḫdūm-ı kihteri ve tercemesi sebḳ iden Bitlice Muṣṭafā Çelebi'nüñ şırv-ı bülend-aḫteridür. Ṭoḳuz yüz otuz sekiz tārīḫinde ḫilʿat-i vücūd ile ruḫṣat-yāfte-i meclis-i şühūd olup tekmīl-i ādāb-ı nefse kemā hüve'l-vācib, sāʿī vü ṭālib olmāġın ʿulemā-yı ʿaṣrdan telemmüẕ ve şekkeristān-ı ifādelerinden teleẕẕüẕ iderek[2] Muḥaşşī Sinān Efendi āstānesine ittiṣāl ve ḫidmet-i ʿaliyyelerinde ʿulūm-ı nāfiʿaya iştiġāl idüp ṭoḳuz yüz altmış üç senesinde vāḳiʿ ʿAbdu'r-raḥmān Efendi nevbetinde mülāzemetle nā'il-i evvelīn-i āmāl olmışlar idi. Evā'il-i ḥālinde kenār iḫtiyār idüp otuz aḳçe ile Ṭuzla'da Yıldırım Ḫān müderrisi olmış iken miṡli ile İstanbul'da Efḍaliyye'ye naḳl olınmış idi. Baʿdehu ḳırḳla Burūsa'da Mollā Yegān Medresesi ile maẓhar-ı luṭf-ı ḫudāygān-ı ṣudūr olup yetmiş sekiz Ṣafer'inde Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi yirine Ḳāsım-paşa Medresesi ile mesrūr olmış idi. Seksan bir Ṣafer'inde Vānḳulı yirine Rodos fetvāsı tevcīh olındı. Seksan üç Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Buḫārī-zāde yirine Ṣaḥn'a geldi. Seksan beş Cemādiye'l-āḫire'sinde Deli Kerīm yirine Edrine'de Bāyezīd Ḫān Medresesi'ne terfīʿ olındı. Seksan sekiz Şevvāl'inde Ḫᵛāce Pīrīsi yirine Şeh-zāde Medresesi ʿināyet olındı. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Mollā Aḥmed

1 Resā'ili SE
2 114b SE

Efendi yirine Üsküdār'da Vālide Sulṭān Medresesi iḥsān olındı. Ṭoḳsan üç Ṣa-fer'inde Sinān Efendi-zāde 'Alī Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa ḳāżīsi oldılar. Ṭoḳsan dört Ẕi'l-ḥicce'sinde 'azl olınup Şems Efendi cā-nişīnleri oldı. Ṭoḳsan sekiz Şa'bān'ında selef-i sālifi 'Alī Çelebi yirine ḥākim-i dārü's-salṭana oldılar. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde munfaṣıl olup mesned-i ḥükūmetlerine Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi vāṣıl oldı. Vaẓīfe-i emṣāl ile gūşe-güzīn-i ḫumūl ve vaẓā'if-i 'ilm ü 'ibādete meşġūl iken elf-i kāmil Şa'bān'ında intiḳāl idüp dāḫil-i sūrda Meḥemmed Aġa Cāmi'i ḳurbında vālideleri Şerīfe Ḳadın Mescidi sāḥasında defn olındı.

Mollā-yı merḳūm 'aynu'l-a'yān-ı 'ulemā-yı Rūm, 'ilm-i fürū'uñ āşinā-yı baḥr-ı muḥīṭi, fenn-i uṣūlüñ reh-şinās-ı berr-i basīṭi, dürer-i ġurer-i mesā'il-i her fenn zīver-i girībān-ı isti'dādı, cevāhir-i nevādir-i 'ulūm nev-ber-i niḥal-i ṭab'-ı āzādı, ṣāfī-fu'ād, melek-nihād ādem idi.

el-Mevlā Muṣṭafā (Yūnus-zāde)

Vilāyet-i Aydın dāḫilinde "Birgi" nām cā-yı rūşen-i dil-nişīnden berḫāste[1] ve nihāl-i nev-ḫırām-ı isti'dādı berg ü bār-ı 'ilm ü 'irfān ile ārāste olup "Yū-nus-zāde" dimekle şöhret-şi'ār ve āşinā-yı baḥr-ı 'ulūm olmaġ-içün Yūnusvār pehlū-zen-i emvāc-ı aḫtār olmış idi. Şehādet-i fuḥūl-i 'ulemā ile iṣbāt-ı vücūd ve sa'ādet-i ḫidmet-i fużalā ile kesb-i iḳbāl ü su'ūd eyledükde ḫᵛāce-i pādişāh-ı 'ālem-penāh 'Atā'u'llāh Efendi'den iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet ve ṭarīḳ-ı 'ilme sevḳ-ı maṭiyye-i 'azīmet eyleyüp ḳaṭ'-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil iderek otuz aḳçe ile İstanbul'da Murād Paşa müderrisi **[204b]** olmış idi. Ṭoḳuz yüz yet-miş sekiz Ṣafer'inde ḳırḳ aḳçe ile Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'ne naḳl olınup[2] yetmiş ṭoḳuzda ma'zūl ve yirine Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi mevṣūl oldı. Seksen üç Receb'inde Rus Muṣṭafā Efendi yirine Gegivize'de Muṣṭafā Paşa ḫāricine 'āric olup seksen sekiz Şa'bān'ında Ḳoca Receb yirine Rodos fetvāsına naḳl olındı. Ṭoḳsan dört Muḥarrem'inde 'azl olınup yirine Nūru'llāh Efendi gön-derildi. Sene-i mezbūre Receb'inde Subaşı-zāde yirine Ṣemāniye'ye geldi. Ṭoḳ-

1 196a E
2 Medresesi'ne naḳl olınup:müderrisi olup R1

san altı Rebīʿu'l-evvel'inde Yılancıḳ yirine Ṭrablus-ı Şām[1] ḳażāsı virilüp ḳabūl itmemekle ʿazl iḫtiyār eyledi. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde Çeñe Efendi yirine Yeñişehr ḳażāsı müyesser oldı. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde Seyrek-zāde yirine Mağnisa ḳażāsına naḳl olındı. Elf-i kāmil Şevvāl'inde ʿazl olınup manṣıbı ʿAbdu'l-ḥalīm Efendi'ye virildi. Ṣılasına uğrayup ol es̱nāda ḫāk-i vücūdı aldugı yire teslīm ve rūḥ-ı revānı ʿazm-i mavṭın-ı ḳadīm oldı.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, ʿiffet ü istiḳāmetde ʿalem, ṣadāḳat u nezāhetde müsellem-i ʿālem, edīb ü vaḳūr, ḥalīm ü ṣābūr idi.

Mervīdür ki maḥṣūl-i ḳażāyı nevvābdan aḫẕa mesāġ-ı şerʿī olsun, diyü kāġıd beyʿ idüp ol muḳābelede alurmış ve namāzı mücevveze ile edā idüp meclis-i ḥükminde kemāl-i vaḳār ile oturur̄mış. Iṣṭılāḥāta māʾil baʿż-ı elfāẓı bāb-ı fānūsa muʿādil imiş.

el-Mevlā ʿAbdu'l-ḳādir (Yılancıḳ Efendi)[2]

Emīr Gīsūdār'uñ maḫdūm-ı kihteri ve tār-ı mūy-ı dil-cū gibi fāʾiḳu'l-aḳrān olan Yılancıḳ Efendi ḫidmetleridür. Sūy-ı dil-cūy-ı bāġ-ı maʿārife güẕār ve şāḫsār-ı suṭūrdan ʿanādil-i maʿnāyı şikār idüp gīsū-yı dil-berān gibi giceler kitāb üzere pür-pīç ü tāb ve ḳabā-yı pür-naḳş-ı ʿilm ü maʿārif ile ḳāmet-i cāme-zīb-i istiʿdādı revnaḳ-yāb olmağla ṭarīḳ-ı ʿilmde ḥareket ve bereket-i ḥareket ile Sinān Efendi ḫidmetlerinden iktisāb-ı şeref-i mülāzemet idüp ibtidā otuz aḳçe ile müderris, baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Mollā Yegān Medresesi'nde ṣadr-ı meclis olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi'den ṣoñra Ṣoğuḳḳuyı ḳurbında Pīrī Paşa Medresesi ḫāric elli olup evvelā bunlara virildi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Küçük Nūre'd-dīn şehīd olup Çorlı Medresesi pāye iʿtibārı ile ibtidā bunlara tevcīh olındı[3]. Seksan üç Receb'inde maʿzūl olup medresesi Rus Muṣṭafā Efendi'ye virildi. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Beḳāyī yirine Ṣaḥn'a gelüp bir aydan ṣoñra Marʿaş ḳażāsı mevleviyyet olup bunlara ʿināyet olındı. Baʿde'l-ʿazl ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Vānḳulı yirine

1 - E
2 E ve SE'de sıralama değişmektedir. 197a E; 115a SE
3 115b SE

Kütāhiyye ḳażāsı iḥsān olındı[1]. Ṭoḳsan dört hilālinde ʿazl olınup Gelibolılı Maḥmūd Efendi taʿḳīb eyledi. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde Seyyid Murtażā yirine Ṭrablus ḳażāsı virildi. Manṣıb-ı mezbūrı ḳabūl itmeyüp nīş-i bün-tīz-i zebānın ṣudūr-ı ʿulemāya dırāz ve fevvāre-i zehr olan dehānın bāz ḳılmaġla ʿazl ü nefy olınup manṣıbı Yūnus-zāde'ye virildi. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde Yūnus-zāde yirine Yeñişehr ḳażāsı iḥsān olındı. Elf-i kāmil Rebīʿu'l-āhir'inde ʿazl olınup manṣıbı Küçük İsḥaḳ'a tevcīh olındı. Ol esnāda ʿışḳ-ı pīçān-ı aʿṣāb-ı vücūdı mübtelā-yı hazān ve zehr-i mār-ı merg ile bī-cān olup cemʿiyyeti tārmār ve mihmān-ı vaḥşetkede-i mūr u mār oldı. Ümmīddür ki rūy-ı maḳṣūdına ebvāb-ı raḥmet güşāde ve ṭāvus-ı cinān ile bir arada olmaḳ müyesser ola.

Mevlānā-yı mezbūr ifrāṭ-ı tehevvür ile meşhūr, mādde-i tiryāḳ-ı istiʿdād-ı fünūn, ʿunṣur-ı nārīsi ġālib-i turfe-maʿcūn idi. *Zeyl-i Şaḳā'iḳ* **[205a]** yazmışdur. Elfāẓı süst ü terākībi nā-dürüstdür[2].

el-Mevlā ʿÖmer (ʿÖmer Beg)

Vezīr-i Aʿẓam Aḥmed Paşa'nuñ ʿuteḳāsındandur. ʿAyn-ı ʿÖmer gibi çeşm-i dil ü cānını cānib-i ʿilm ü ʿirfāna bāz ve ʿuḳde-i mīm gibi bend-i kemer-i himmete girih-endāz olmaġla ṭarīḳ-ı ʿilmīde türktāz ḳılduḳda ʿulemā-yı ʿaṣr hidmetlerinde ḳā'im ve baʿż-ı ṣudūrdan mülāzım olup aḫẕ-ı medāris ve ʿaḳd-ı mecālis iderek ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan yedi Şevvāl'inde Ḥasan Kethudā-zāde yirine Rüstem Paşa müderrisi olmış idi. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-āhire'sinde selefi yirine meşrūṭası Mihrümāh Sulṭān pāyesini cāygāh itmiş idi. Ṭoḳsan dört Cemādiye'l-ūlā'sında Duḳadin-zāde ʿOsmān Efendi yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Sene-i mezbūre Şaʿbān'ında[3] merḥūm Baḥrī Ḥasan Çelebi yirine Ḳuds-i Şerīf ḳażāsı ile teşrīf olındı. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde Maḥmūd Efendi yirine Kütāhiyye'ye naḳl olındı. Ṭoḳsan altı Rebīʿu'l-evvel'inde ḳabūl itmeyen Remzī-zāde yirine Ḳuds-i Şerīf'e iʿāde olındı. Cemādiye'l-āhirede ʿazl olınup manṣıbı Muʿarrif-zāde'ye virilmiş idi. Ṭoḳsan sekiz Receb'inde Samsūnī-zāde Ḥācī Çelebi[4] yirine sālisen Ḳuds-i Şerīf ḳāżīsi oldı-

1 ḳażāsı//olındı:ḳażāsına vāṣıl olup SE
2 197b E
3 Ramażānında SE
4 Efendi SE

lar. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde fāriġ olmaġın ḳaṭ'-ı pāye içün Ṣaçlı Kerīm Efendi'ye virilüp anlar müteḳā'id olduḳda Martolos-zāde'ye virildi. Elf-i kāmil ḥudūdında ser-ḥadd-i fenādan ḫāric ve ma'āric-i 'illiyyīne 'āric oldı.

Mevlānā-yı mezbūr 'ilm ü ṣalāḥla meşhūr, fünūn-ı mütedāvilede müşārik-i emsāl, ṭālib-i nevādir-i 'ilm ü kemāl idi.

el-Mevlā Meḥemmed (Münşī Efendi) {Münşī}

Fıḳarāt-ı inşā-yı vücūdı belde-i Aḳḥiṣār'da zīver-i ṣaḥīfe-i şühūd ve "Münşī" maḫlaṣı ile ma'rūf u ma'hūd olmış idi. Riyāż-ı 'ilm ü ma'ārife yolından güẕār ve gül-deste-i fażl ü kemāli zīb-i ṭāḳ-ı ṭāḳıyye-i iştihār itdükden ṣoñra 'ulemā-yı 'aṣrdan Ebu'l-leys̱ 'Alīsi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, ba'dehu ṣadr-ı 'ālī-ḳadr Ca'fer Efendi āstānesine ittiṣāl eyleyüp ṭoḳuz yüz altmış üç tārīḫinde teşrīf-i seferden mülāzım ve semt-i[1] ḳażāya 'āzim olmış idi. Diyār-ı Mıṣriyye'de nice zemān ḥākim-i bilād ve nāẓır-ı aḥvāl-i 'ibād olup ba'dehu belde-i ṭayyibe-i Ṭaybe'de mānend-i rıḍvān-ı İrem, şeyḫu'l-Ḥarem olmış idi. Elf-i kāmil ḥudūdında gencīne-i vücūdın ol ḫāk-i pākde tevdī' ve āb-ı seḥāb-ı raḥmetle türāb-ı bedenin ḥaẓīre-i Baḳī''da naḳī' itmiş idi.

Merḥūm-ı mezbūr feżā'il-i celīle ile meşhūr, elsine-i s̱elās̱ede şi'r ü inşāya ḳādir, be-taḫṣīṣ 'ulūm-ı edebiyyede müstaḥżır-ı nevādir idi.

Muḫtaṣar u vecīz tefsīr-i *Kelām-ı 'Azīz* yazmışdur. Fużalā-yı 'aṣr[2] imżā itmişlerdür. Meşā'iḫ-i Naḳş-bendiyye'ye irādeti ve ma'ārif-i cüz'iyyeden[3] ḥüsn-i kitābeti var idi. Bu ḥaḳīr, ḫaṭṭı ile gördügüm *Ḳaṣīde-i Rūḥiyye*'sindendür:

Beyt

برقٌ تألّق من ذرى اللاهوت
قِدْشِيمٌ يُومض في طوى الناسوت

وأضاء معمور الهيولى برهةً
مقسور ذي السلطان والجبروت

---

1 ḥamiyyet-i SE
2 Fużalā-yı 'aṣr:Fużalā E, SE
3 ma'ārif-i cüz'iyyeden:- SE

متجليا في مكمن الأمكان في
متقلّب الطاوس والحيّوت[1]

el-Mevlā İslām (İslām Efendi)[2]

Vilāyet-i Ḥamīd dāḫilinde Küçükborlı'dan ẓāhir olmışdur. Aġzıḳara'nuñ birāder-i kihteridür. Baʿżı ʿulemādan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup ḳaṭʿ-ı merātib-i muʿtāde ile ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan altı Ramażān'ında Sekbān ʿAlī Medresesi ḫāric iʿtibār olınup ibtidā bunlara iʿṭā olındı. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde Ḳocalı Muṣliḥi'd-dīn yirine Çorlı pāyesi virilüp Rebīʿu'l-āḫir'de Munuḳ ʿAlī yirine Maġnisa fetvāsı ʿināyet olındı. Ṭoḳsan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde Küçük Maḥmūd yirine Maġnisa ḳażāsına naḳl olınup ḳabūl itmedükde[3] Cemādiye'l-ūlā'da Ṣaçlı Kerīm Efendi yirine Şām fetvāsı virildi. Anı daḫı ḳabūl itmeyüp sene-i mezbūre Receb'inde manṣıbı Maʿrifetu'llāh Efendi'ye iʿṭa olınmış idi. Ṭoḳsan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde İmām **[205b]** -zāde yirine altmış aḳçe ile Burūsa Murādiyyesi virildi. Andan daḫı istiʿfā vü istiġnā idüp ʿazl-i iḫtiyār itmiş idi. Biñ ḥudūdında nā-kām u nā-ümmīd ʿazm-i nüzhetgāh-ı cāvid eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr ḳuvvet-i İslām ile meşhūr, ʿilm-i fıḳha müntesib, ẕikr-i ḫayrı kāsib idi.

el-Mevlā ʿAlī (Şeyḫ ʿAlī)

"Şeyḫ ʿAlī" dimekle maʿrūf Emīr Efendi'dür. ʿUlemā-yı ʿaṣrdan mertebe-i istiʿdādı taḥṣīl ve esbāb-ı liyāḳat ü istīhāli tekmīl itdükden ṣoñra baʿż-ı ṣudūrdan mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olup ḳırḳ aḳçe ile medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan beş Şevvāl'inde Kātib-zāde yirine Pīrī Paşa müderrisi olmış idi. Baʿdehu yirinde pāye iʿtibār olınup ṭoḳsan altı Rebīʿu'l-āḫir'inde Ḳayṣeriyye ḳażāsı mevleviyyet olup ibtidā bunlara ʿināyet olındı. Baʿde ḳażā'u'l-vaṭar elf-i kāmil ḥudūdında terk-i vaḥşetgāh-ı kibr ü baṭar ḳılmış idi.

ʿĀlim ü ṣāliḥ, saʿādetmend-i müfliḥ idi.

---

1 "Lâhûtî âlemin zerrelerinden parlayan bir şimşektir o. İnsan tabiatında parlayan bir mizaçtır o. Heybetiyle hayal âleminin varlıklarını aydınlattı. Güç ve otorite sahibi, zorlu biridir o. Güzelliğin ve canlılığın farklı hâllerinde imkân âleminden tecelli etmiştir."

2 Bu biyografi SE'de bulunmamaktadır.

3 198a E

el-Mevlā Şāh Meḥemmed (Naḳīb Şāhı)[1]

Vilāyet-i Aydın dāḫilinde "Kestel" nām belde-i maʿmūredendür. Meşīḫat-ı İslāmiyye ile neḳābet-i sādāt-ı kirāmı cemʿ iden Maʿlūl-zāde Meḥemmed Efendi'nüñ āstānesine intisāb ve mülāzemet-i ḫidmet-i ʿaliyyeleri ile iżāfet-i teşrīfiyye şerefin iktisāb idüp "Naḳīb Efendi Şāhı" dimekle meşhūr ve ol ḫānede şāh-ı şaṭrancī gibi muʿavvelün ʿaleyh-i umūr idi. Ḳaṭʿ-ı merātib-i muʿtāde ile ḳırḳdan maʿzūl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki Şevvāl'inde Paşa-zāde Efendi yirine Muṣṭafā Paşa müderrisi olmış idi. Biñ Şevvāl'inde Kākülperīşān Şeyḫī Efendi yirine Ḳızılmuşluḳ pāyesine terfīʿ olındı. Biñ bir Rebīʿu'l-āḫir'inde şāh-ı çūpīn gibi ḳuvvet ü ḥareketi mefḳūd ve ṭarīḳ-ı āmed-şüd-i naṭʿ-ı ṣıḥḥati mesdūd olup leclāc-ı ecel "şāh māt" dimiş idi. Medresesi Fehmī Çelebi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ḳābiliyyet ile meşhūr, ʿilm ü hünerde emsālle müşārik, merd-i dünyā ve mütedārik idi.

Naḳl olınur ki mollāsı mesned-i fetvādan maʿzūl olduḳda ḫunkār ḫᵛāce-si Saʿde'd-dīn Efendi[2] müsteşār-ı cemīʿ-i umūr ve ʿāmme-i ʿālem taḥt-ı ḳahr-ı kahramānīsinde maḳhūr olup bu vażʿ-ı nā-müsellem, şīve-i ʿAcem olduġı maʿlūm-ı mollā-yı merḳūm olmaġın kemāl-i żücretinden mücerrebāt-ı ḳahriyyeye meşġūl olup baʿde tekmīli'l-ʿamel daʿvāt-ı meʾs̱ūre ile mütekeyyif olmış enfās-ı ṭayyibelerin bir ḳabża türāba vezān idüp ol cevher-i iksīr-i merāmı bir kāġıd pāreye taʿbiye ider ve Şāh Çelebi eḫaṣṣ-ı ḫavāṣṣ olmaġla emr ider ki Ḫᵛāce Efendi'nüñ āstānesi dāḫiline ilḳā ve muḳteżā-yı ḳadīmeyi bu ḫidmetle īfā eyleye. Şāh Çelebi daḫı "Semʿan ve ṭāʿaten" diyüp kemāl mertebe müsāʿade[3] göstermekle mollāyı iġfāl ve Ḫᵛāce Efendi āstānesine intisāb ümmīdine iḫtiyār-ı mekr ü iḥtiyāl idüp ḫᵛāce-i ʿālī-cenāb ḥużūrına varup keşf-i ruḳʿa-i melfūfe-i rāz ve ol sırr-ı ser-besteyi ibrāz ider. Baʿdehu deryāya pertāb idüp Naḳīb Efendi merḥūma "Edā-yı ḫidmet itdüm." diyü ḫaber virür. Anlar daḫı kemāl-i ṣafā ile seḥeri muntaẓır-ı ṣalā olur. Es̱er ẓāhir olmayıcaḳ Şāh'uñ ġadrı maʿlūm olup cān ü dilden bed-duʿā ve tīr-i ḫaṭā-kerdeyi anuñ cānına fedā ider. Egerçi

1 E ve SE'de sıralama değişiyor. 199a E; 116b SE
2 199b E
3 Kemāl mertebe müsāʿade:kemāl-i müsāʿade SE

ol bahāne birle Ḫᵛāce Efendi ile ḳarābet-i muṣāheret peydā ider. Lākin ṣūret-i me'mūl, cilve-sāz-ı mir'āt-ı ḥuṣūl olmayup maḥrūmen intiḳāl eyler.

el-Mevlā el-A'ẓam Zekeriyyā Efendi[1] (Zekeriyyā Efendi Ḥażretleri[2])[3] {Meylī}

Levḥa-i ser-ṣaḥīfe-i seb'u'l-mes̱ānī, miḥrāb-ı naẓar-ı i'tibārı ve rabbātu'l-ḥicāl-i mezāyā-yı *Ḳur'ān*ī rebīb-i ḥacr-i ḥaḳā'iḳ-dis̱ārı olup, ﴿كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ﴾[4] kitābe-i ṭāḳ u eyvān-ı merātib-i 'aliyyesi ve manṭūḳ-ı kerīm-i[5] ﴿يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ﴾[6] 'unvān-ı dībāce-i veṣāyā-yı ḳudsiyyesi olan destgāh-ı ifādenüñ 'allāme-i ercümendi, şeyḫu'l-fenn-i fażl ü 'irfān Zekeriyyā Efendi'dür. Nuḳre-i vücūd-ı tibr-tebārı ḫāk-i pāk-i Anḳara'dan pedīdār ve "Bayram" **[206a]** nām bir merd-i ṣāliḥüñ 'īdgāh-ı ḫānedānına sermāye-i iftiḫār ü i'tibār olup ṭoḳuz yüz yigirmi ḥudūdında naḳd-i sere-i māhiyyeti sikke-i sulṭān-ı vücūd ile mevsūm, ṣurre-i sürre-i maḫṣūṣı yed-i ḳudretle maḫtūm olmış idi. Hengām-ı taḥṣīlde birāder-i mihterleri tereemesi[7] sebḳ iden Ya'ḳūb Efendi'den tertīb-i muḳaddemāt ve naṭ'-ı mübāḥas̱ede nice ferzāneyi māt eyleyüp Ṣaḥn Müderrisi 'Arab-zāde 'Abdu'l-bāḳī Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāl, ba'dehu Ma'lūl Emīr Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl idüp ṭoḳuz yüz elli tārīḫinde mevlānā-yı merḳūm def'a-i s̱āniyyede Mıṣr'a ḥākim olduḳda ḫidemāt-ı 'aliyyelerinde ḳā'im ve Şeyḫ 'Alī Maḳdisī ile şirket üzere derslerine müdāvim olmışlar idi. Elli dört Muḥarrem'inde mollāları Mīrim Kösesi yirine Anaṭolı ṣadrı olduḳda teẕkirecilik maḳāmında ḫidmet, māh-ı Şa'bān'da müteḳā'id olup iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet itmişler idi. İbtidā yigirmi aḳçe ile Burūsa'da Ḥamza Beg Medresesi'ne müderris, ba'dehu Burūsa Ḳāżīsi Ḳara Çelebi merḥūmuñ 'arżı mūcibince teraḳḳī ile manẓūme-i cāha muḫammis olup altmış bir tārīḫinde Sulṭān Süleymān Ḫān Naḫcivān seferine revān olduḳda Ḥaleb meştāsında rükeb-i sulṭānīye vāṣıl ve otuz aḳçe ile Çendik Medresesi'ne nā'il olmışlar idi.

---

1 - R1, E
2 - SE
3 E ve SE'de sıralama düzeliyor. 198a E; 115b SE
4 Kur'ân-ı Kerîm, Âl-i İmrân Sûresi, 03/ 37, "Zekeriyyâ onun yanına, mâbede her girişinde …"
5 manṭūḳ-ı kerīm-i:- SE
6 Kur'ân-ı Kerîm, Meryem Sûresi, 19/ 12, "Ey Yahyâ, kitabı (kuvvetle) tut."
7 116a SE

Ba'de ḳırḳ aḳçe[1] ile Ḳapluca Medresesi'nde miḥrāb-nişīn ve ol dīvāre-i sīmīne faṣṣ-ı nigīn olup yetmiş evāḫirinde munfaṣıl ve yirlerine Ṣarı Gürz-zāde Efendi vāṣıl oldı. Yetmiş üç Rebī'u'l-āḫir'inde[2] 'Alī Paşa-yı 'Atīḳ Müderrisi Sinān Efendi-zāde 'Alī Efendi İznīḳ'de Süleymān Paşa pāyesine terfī' olınup medresesi maḥlūle olduḳda ḳırḳdan ma'zūllerden 'Arab-zāde 'Abdu'r-ra'ūf Efendi ve Deli Kerīm Çelebi ve Manav Seyfī Efendi ve Beñli Maḥmūd[3] ve Ayās Efendi ile imtiḥān fermān olınup māh-ı Cemādiye'l-ūlā'nuñ yigirminci güni yevm-i ḫamīsde Şeyḫ Vefā Cāmi'i'nde cem'iyyet ve ṣadreyn-i fāżıleyn Ḥāmid Efendi ve Pervīz Efendi ḥużūrında *Hidāye*'nüñ *Kitāb-ı Cināyāt*'ından[4] ḳırā'at itmişler idi. Ol fırḳa-i celīle miyānında kemāl-i fażīlet ile ser-efrāz ve ḥā'iz-i rehīne-i imtiyāz olup bāḳīleri daḫı 'ale't-tertīb taṭyīb olınmışlar idi. Yetmiş beş Şevvāl'inde Kepenekci-zāde Süleymān Çelebi yirine Üçşerefeli pāyesi ile şerefāt-ı ḳadrları 'ālī olup yetmiş yedi Ẕi'l-ḳa'de'sinde Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'ye ḫırām, seksān Ṣafer'inde Bahā'e'd-dīn-zāde yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm dārü'l-ifādesin maḳām itmişler idi. Seksan bir Ṣafer'inde Ümmüveled-zāde merḥūm yirine ḳażā-yı Ḥaleb-i Şehbā cilvegāh-ı eşheb-i iḳbālleri oldı. Seksan iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde ḫaṭā-resīde-i çeşm-i eyyām olup Sinān Efendi-zāde 'Alī Efendi mutaṣaddī-i aḥkām oldı. Seksan beş Şa'bān'ında Ṣāliḥ Mollā Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa'da ferş-i seccāde-i ḥükūmet eylediler. Seksan sekiz Rebī'u'l-evvel'inde isti'fā idüp Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi mütekeffil-i emr-i ḳażā oldı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḥubbī Mollāsı yirine İstanbul ḳażāsına revnaḳ-baḫşā oldılar. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde 'İvaż Efendi yirine Anaṭolı ṣadrı ile bülend-ḳadr oldılar. Ṭoḳsan bir Rebī'u'l-āḫir'inde vaẓīfe-i mu'tāde ile müteḳā'id ve mesned-i ṣadārete 'Abdu'l-ġanī Efendi müteṣā'id olmış idi. Ṭoḳsan dört ḫilālinde ṭaraf-ı Şām'dan ḥacc-ı Beytü'l-ḥarām ve edā-yı nüsk-i İslām idüp ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sında şeyḫü'l-islām olan Şeyḫī Efendi mutaṣarrıf olduġı Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye destgāh-ı ifādeleri olmaġla kesb-i rütbe-i seniyye ḳılmış idi. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Bostān-zāde Meḥemmed Efendi yirine ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm ve nā'il-i ġāye-

1 - SE
2 Rebī'u'l-āḫir'inde:evāḫirinde SE
3 198b E
4 Hidāye'nüñ//Cināyāt'ından:Kitāb-ı Hidāye'nüñ Cināyāt'ından SE

tü'l-ġāyāt-ı merūm oldılar. Ol es̱nāda nevbet fermān olınup erbāb-ı istiḥḳāḳı defter-i mülāzemete ḳayd ve dām-ı ʿanberīn-tār-ı taḥrīr ile murġ-ı dil-i āvārelerin ṣayd itmişler idi. Ṭoḳsan sekiz Şaʿbān'ında umūr-ı ʿāmmeden **[206b]** tebāʿüd ve idrārāt-ı muʿayyene ile iḫtiyār-ı teḳāʿüd eyleyüp Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi tesviye-i umūr-ı ṣadārete ḳıyām eyledi. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde ḫalefleri yirine mesned-i ṣadārete iʿāde olındılar. Elf-i kāmil Receb'inüñ leyle-i miʿrācında pertev-endāz-ı maḳām-ı fetvā ve ḳandīl-i miḥrāb-ı fażl ü taḳvā olup bu beyt-i bī-hemtā kitābe-i ṭāḳ-ı iclālleri olmış idi:

Beyt Gelür her yüz yıl içre dīni bir tecdīd ider ādem
Bunuñ gibi müceddid biñde bir ancaḳ gelür ḥaḳḳā

Biñ bir Şevvāl'inüñ on ikinci güni yevm-i aḥadda devlet-i se-rūze-i dünyādan gürīzān ve ʿīdgāh-ı ervāḥ-ı muḳaddeseye revān oldılar. Selefleri ḳā'im-maḳām ve mükerreren şeyḫü'l-islām olmış idi.

Keyfiyyet-i intiḳālleri bu güne vāḳiʿ olmışdur ki selāṭīn-i ʿiẓām, mesned-ārā-yı şeyḫü'l-islāmī olan fużalā-yı kirāmı her ṣayf u şitā faṣla mülā'im ḫilʿat ile ikrām ve mānend-i naḫl-i ḫoş-ḫırām, nihāl-i ümmīdlerin sebz-fām itmek ʿādeti-i me'lūfeleri olmağın bunlara daḫı bir ḫilʿat-i fāḫire-i semmūr ki lemeʿāt-ı cevheri şuʿāʿ-ı nūr-ı siyāh gibi şuʿle-resān ve hey'et-i ṣūf-ı sefīd-i mevc-engīz ile telāḳī-i baḥr-ı sefīd ü siyāh ve tesāvī-i leyl ü nehār-ı faṣl-ı bahārīden nişāndur, iḥsān olınduḳda dest-būs-ı teşekkür içün bāb-ı hümāyūna güẕār idüp muntaẓır-ı ruḫṣat-ı duḫūl iken ecel-i ʿācil ḥulūl[1] eyledi. [2] موت العالِم موت العالَم feḥvāsı üzere ebnā-yı zemāne tecdīd-i mātem idüp Cenābī Çelebi'nüñ tārīḫ-i meşhūrı zebān-zed-i nevḥa-engīzān-ı pür-ġam olmış idi:

Mıṣrāʿ Füc'eten Zekeriyyā Efendi göçdi hemān[3] (1001)

Sulṭān Selīm Cāmiʿi ḳurbında binā buyurduḳları dārü'l-ḥadīs̱ civārında vāḳiʿ siḳāye dāḫilinde defn olındılar.

---

1 199a E

2 "Bir âlimin ölümü, bir âlemin ölümü (gibidir)." (Bu söz "Âlimin ölümü Müslümanlar için hiçbir zaman telafisi olmayan bir musibettir (Dârimî, Sünen, C. 1, Rivâyet no. 330)." Hadîs-i Şerîf'inin değiştirilmiş hâlidir.)

3 فجاة زكريا افندى كچدى همان

Mollā-yı merḳūm ʿallāme-i mülk-i Rūm, şeyḫu'l-ʿArabiyye, üstād-ı fünūn-ı edebiyye[1], sīne-i pür-sekīneleri ḳāʿidetü'l-mülk-i ḳavāʿid ve ṣafḥa-i mücellā-yı dil-i ilhām-muḳābili fihrist-i mecmūʿa-i fevā'id ve mir'āt-ı müteḫayyileleri ʿālem-nümā-yı heyākilü'l-envār-ı maʿḳūlat ve ḫizāne-i ḥāfıẓaları bahār-ḫāne-i ṣuver-i mesā'il-i menḳūlat, ʿıṣāmi'l-ḥaseb, asmaʿi'l-edeb, ḥarīri't-taḥrīr, ʿabiri't-taʿbīr, pehlevān-ı ʿarṣa-i tefsīr, yek-süvār-ı kümeyt-i ḫāme-i taḥrīr ü gülgūn-ı zebān-ı taḳrīr, her fende müsellem-i ʿālem, cāme-i vaṣf-ı ẕāt-ı kerīmi mażmūn-ı beyt-i meşhūr ile muʿallemdür:

Beyt ليس من الله بمستنكر
أن يجمع العالم في الواحد[2]

Ās̱ār-ı ʿilmiyyelerinden *Hidāye*'ye ḥāşiyeleri vardur. *Kitābu'l-vekāle*'den āḫir-i kitāba varınca İbn Hümām'a ẕeyl olmaḳ üzere yazmışlardur. *Tefsīr-i Beyżāvī*'den Sūre-i kerīme-i Aʿrāf'a ḥāşiye-i şerīfe taʿlīḳ buyurmışlardur. *Şerḥ-i Miftāḥ-ı Şerīfī*'ye[3] ḥāşiyeleri ve *Ṣadru'ş-şerīʿa*'ya ḥāşiyeleri vardur. Müṭālaʿa buyurduḳları *Tefsīr-i Beyżāvī* ve *Keşşāf* ve *Telvīḥ* ve *Mevāḳıf* ve *Dürer ü Ġurer* ve *Ḥavāşī-i Tecrīd* ekṡer ḫaṭṭ-ı şerīfleri ile olup hevāmişinde olan aʿlāḳ-ı taʿlīḳāt-ı şerīfeleri tecrīd ü tanẓīm olınsa müstaḳill ḥāşiyeler olmaġa müteḥammildür.

Ḫayrāt-ı ʿamīmü'l-bereḳātları İstanbul'da medrese-i celīleleri vardur. El-ān dār-ı ʿilm ü taḥṣīl ve kār-ḫāne-i erbāb-ı kemāl ü tekmīldür. Ve bir dārü'l-ḥadīs̱-i ferḫunde-binā ve eṭrāfında mülāzımīni içün ḥücerāt inşā itmişlerdür. "Meylī" maḫlaṣı ile eşʿār-ı güher-bārları ʿunvān-ı dīvān-ı āṡār ve kitābe-i eyvān-ı rūzgārdur.

min-Kelimāti'l-manẓūme[4]

Bādeden el çekdügüm gūş itdi erbāb-ı feraḥ
Ḫāṭırı ṣındı sebūnuñ münkesir oldı ḳadeḥ

[Ve lehu] Ḫaṭā itdüm ḳaşı yāsını rāya eyledüm teşbīh
Baña ebrū-yı cānān münḥarifdür daḫı ṭoġrulmaz[5]

---

1 116b SE
2 "Bütün bir âlemi bir yerde/kişide toplamak Alah için imkansız değildir."
3 Şerīf'e SE
4 Min-Kelimāti'l-manẓūme:Beyt SE
5 Bu beyit E'de 6. sıradadır.

[Ve lehu] La'lüñe ḳand öykinürmiş ḳaddüñe serv-i çemen
Dadı dālı var mıdur bi'llāhi iy şekker-dehen

Yoluma cān virene vaṣlum dirīġ itmem dimiş
Ger bu 'ahdine vefā eylerse cānān işte ben

İtmedi hergiz dil-i sengīn-i Şīrīne es̱er
Ṭaşı başa başı ṭaşa urdı gerçi Kūhken[1]

La'l-i şīrīnüñ şekerdür dir imiş iy ġonçe-fem
Ṭūṭī-i gūyānuñ ancaḳ aġzına oldur düşen

el-Mevlā 'Os̱mān ('Os̱mān Efendi)[2]

Vilāyet-i Rūm-ı cennet-rüsūmdan **[207a]** Nigbolı ḳaṣabasındandur. Mevālī-i 'aṣrdan iktisāb-ı fünūn ve kevkeb-i baḫt-ı sāzgārın semt-i maḳṣūda reh-nümūn idüp ba'ż-ı eşrāfdan mülāzım ve Āṣaf-ı ṣaff-ārā Siyāvuş Paşa ḫidmetlerine mu'allim olmış idi. Ṭarīḳ-ı tedrīsde ḳaṭ'-ı menāzil-i dūr u dırāz ve rütbe-i erba'īne varunca merātib-i mu'tādeyi iḥrāz idüp ḳırḳ aḳçe ile Merdümiyye Medresesi'nden ma'zūl iken ṭoḳuz yüz seksan sekiz Rebī'u'l-āḫir'inde 'azl olınan Küçük İsḥaḳ yirine Ḥaydar Paşa müderrisi olmış idi. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-āḫire'sinde 'Abdu'r-raḥīm Efendi yirine Edrinekapusı Sulṭāniyyesi'ne terfī olınup ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳāf-zāde Efendi yirine Ṣaḥn'a gelüp ṭoḳsan beş Rebī'u'l-āḫir'inde Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi 'ināyet olındı. Sene-i mezbūre Şevvāl'inde Ḥasan Ketḫudā-zāde Efendi[3] yirine Süleymāniyye'lerüñ biri tevcīh olındı. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında Süleymāniyye Dārü'l-ḥadīs̱i'ne mutaṣarrıf[4] olan Zekeriyyā Efendi merḥūm ṣadru'l-'ulemā-yı Rūm olduḳda eşref-i medāris olmaḳ üzere bunlara tefvīż olınmış idi. Biñ Şevvāl'inde pādişāh-ı devrān Sulṭān Murād Ḫān belde-i Maġnisa'da medrese-i cedīde binā idüp ibtidā bunlara i'ṭa

1 Bu beyit SE'de sonda bulunmaktadır.
2 E'de sıralama değişmektedir. 199b E; SE'de normal sıralamanın arasına bir biyografi girmektedir. 176b SE
3 - R1, E
4 117a SE

olındı. Māh-ı Ẕi'l-ḳa'de'nüñ dördünci güni intiḳāl idüp medrese-i celīle ile Levḥ-ḫᵛān İbrāhīm Efendi iclāl olındı.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, kerīmü'l-ḫiṣāl, pesendīde-fi'āl idi.

el-Mevlā 'Abdu'r-raḥīm (Menteşeli 'Abdu'r-raḥīm Efendi[1]) {Niyāzī}

Şeyḫü'l-İslām Şeyḫī Efendi ḥażretlerinüñ maḫdūm-ı pesendīde-fi'āli ve riyāż-ı ensāb-ı fezā'il-iktisāblarınuñ nihāl-i müs̱mirü'l-istīhālidür. Ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında şem'-i vücūd-ı mes'ūdı[2] nişānde-i meclis-i şühūd olup istifāża-i envār-ı fezā'il ü kemāl ve iş'āl-i fetīle-i sa'y ü ictihāda iştiġāl idüp vālid-i 'ālī-şānlarından mülāzım olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında ḳırḳ aḳçe ile Efḍal-zāde Medresesi'ne ferş-i seccāde idüp ba'dehu teraḳḳī ile ḫāric rütbesine 'āric olmışlar idi. Ṭoḳsan üç Şevvāl'inde Kemāl Efendi yirine Yeñi 'Alī Paşa Medresesi'ne revnaḳ-baḫşā olup ṭoḳsan altı Ṣafer'inde Mu'arrif-zāde yirine[3] Ḳızılmuşluḳ Medresesi'ne vāṣıl, ṭoḳsan ṭoḳuz Rebī'u'l-āḫir'inde Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Efendi yirine Ṣemāniye'ye mā'il, elf-i kāmil Şevvāl'inde Bıyıḳlı Süleymān Efendi yirine Sulṭān Selīm-i Ḳadīm Medresesi'nde mesned-ārā-yı feżā'il olmış idi. Biñ bir Cemāẕiye'l-āḫire'sinde Ketḫudā Muṣṭafā Efendi yirine Süleymāniyye dārü'l-ifādesinde murabba'-nişīn-i 'izz ü temkīn olmış iken maraż-ı müzmine mübtelā ve üftāde-i pister-i 'acz ü a'yā olup biñ iki Ramażān'ında riyāż-ı ḳudse güẕār ve ḥiyāż-ı cināndan ifṭār itmiş idi. Medrese-i maḥlūle Bostān-zāde'nüñ maḫdūmı Meḥemmed Efendi'ye virildi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı feżā'il-rüsūm, ḥalīm ü selīm, ḫalūḳ u kerīm, ma'ārif ü edebiyyāta mā'il, şābb-ı ṣāliḥ ü kāmil idi. ["Niyāzī" maḫlaṣı ile Ḳınalı-zāde Ḥasan Çelebi *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da ẕikr itmişdür. Bu eş'ār nuḫbe-i güftārıdur:

Beyt Mümkin mi aña mīve-i vaṣluñ ola naṣīb
Bāġ-ı viṣālde ṭama'-ı ḫām ider raḳīb

1 Menteşeli//Efendi: 'Abdu'r-Raḥīm R1, E
2 - E
3 200a E

[Ve lehu] Biḥār-ı eşküme ġarḳ eyleyüp deryā-yı cūşānı
Göze yiñdürdüm iy dil ḥāṣılı baḥr-ı firāvānı

[Ve lehu] O meh dün ḫāṭır-ı ʿuşşāḳı luṭf itdi ele aldı
Dil-i maḥzūnumı añmaduġına ḫāṭırum ḳaldı[1]]

el-Mevlā ʿAlī bin İlyās (Ṭaş-zāde)

Ḫıṭṭā-ı dil-ārā-yı Rūm'da veche-i meṭālib ü merūm olan "Yeñişehr" nām belde-i meşhūreden ẓuhūr itmişdür. Eşrāf-ı ḳużātdan olup ol diyārda medrese-si ve baʿż-ı ās̱ār-ı ḫayrı olan Ṭaş-zāde İlyās Efendi'nüñ maḫdūmıdur. Gevher-i sengīn-bahā-yı vücūdı āftāb-ı ʿālem-i ʿilm ü maʿārifden iktisāb-ı āb u tāb ve ṣafā-yı cevher-i istiʿdādı bāzār-ı iʿtibārda laʿl-i nāb gibi şöhret-yāb idüp ṣayre-fiyān-ı çār-sūy-ı ifāde terbiyeti ile ḳadri ziyāde **[207b]** olmaġın mānend-i faṣṣ-ı nigīn, ḳabūl-i naḳş-ı ʿizz ü temkīn itmiş idi.

Beyt Nice zaḥmet çeker kesb-i kemāl idince bir ʿārif
Belī çoḳ ḳan yuṭar kān eyleyince bir güher peydā

ʿUlemā-yı ʿaṣra ḫidmet ve īfā-yı ḥaḳḳ-ı merāsime himmet idüp Şāh Efen-di'nüñ dārü'l-ifādesinde mutaṣarrıf-ı cihet-i iʿāde ve ḳayd-ı dānişmendīden āzāde olmış idi. İbtidā'en ṭarīḳ-ı ḳażāda ʿarā'is-i meṭālib ḳılāde-i ḥükūmeti ile müzeyyen ü muḥallā ve yüz elli aḳçe ile Fenār ve Çatalca ems̱āli bilād-ı celīlede mutaṣaddī-i aḥkām-ı teftīş ü ḳażā olup baʿdehu ṭarīḳ-ı mevleviyyete sülūk ve ḳurṣ-ı tibr-ʿayār[2]-ı iʿtibārın sikke-i tedrīs ile meskūk idüp ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Emru'llāh Efendi yirine Ṭūṭī Laṭīf Medresesi ile teşrīf olınmış idi. Ṭoḳsan beş evā'ilinde Cer-rāḥ Meḥemmed Paşa ḥalīlesi Gevher Ḫān Sulṭān medrese-i cedīde binā ey-ledükde evvelā bunlara iḥsān olındı. Ṭoḳsan yedi Receb'inde ḳabūl itmeyen Martolos-zāde ʿAbdu'llāh[3] Efendi yirine Bosna Serāyı'na ḳāżī olmış idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Sipāhī-zāde maḥlūlinden İzmir ḳażāsına naḳl olındı.

---
1 Niyāzī//ḳaldı, der-kenār E
2 - E
3 - SE

Ṭoḳsan ṭoḳuz Muḥarrem'inde ʿazl olınup yirine Küçük İsḥaḳ Efendi gönderildi. Elf-i kāmil Cemādiye'l-ūlā'sında ḫalefi İsḥaḳ Efendi[1] yirine Yeñişehr ḳāżīsi oldı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde Yaʿḳūb Efendi yirine mükerreren İzmir ḳażāsına naḳl olındılar. Biñ iki Cemādiye'l-āḫire'sinde maʿzūl ve yirine s̱āniyen İsḥaḳ Efendi mevṣūl olmış idi. Sene-i mezbūre Ramażān'ında laʿl-i gevher-rīzi beste-dem ve endāḫte-i ceyb-i ʿadem oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü kemālle meşhūr, hem-seng-i İbn Ḥacer, belki Yāḳūt-ı Ḥamevī'ye ber-ā-ber, ʿālim ü ʿāmil, fāżıl u kāmil[2] idi.

Ās̱ār-ı ʿilmiyyesinden *Şerḥ-i Mevāḳıf*'a taʿlīḳātı ve āvīze-i semʿ-i ḳabūl olmış kelimātı ve taḥḳīḳ-ı mesā'ilde resā'ili vardur.

el-Mevlā Yaʿḳūb (Yaʿḳūb Beg)

Sulṭān Süleymān Ḫān şeh-zādelerinden Sulṭān Muṣṭafā'nuñ ḳullarındandur. Şāmme-i dil ü cānı istinşāḳ-ı būy-ı pīrāhen-i fażl ü kemālle ʿanberīn ve dīde-i dūr-bīn-i istiʿdādı envār-ı ʿilm ü ʿirfānla mānend-i encüm-i çarḫ-ı berīn olup[3] Şāh Efendi'den mülāzım ve semt-i tedrīse ʿāzim olmış idi. Ḳaṭʿ-ı merātib ve aḫẕ-ı menāṣıb iderek ḳırḳ akçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan üç Şaʿbān'ında Kebīr Aḥmed Çelebi yirine Edrine'de Ḥalebiyye müderrisi olmış idi. Baʿdehu yirinde pāye-i Ṣaḥn iʿtibār olındı. Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde Bālī Efendi yirine Bosna ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām olmış idi. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinde ʿazl olınup manṣıbı Martolos-zāde'ye teklīf olındı. Ṭoḳsan ṭoḳuz Receb'inde Küçük İsḥaḳ yirine İzmir ḳażāsı iḥsān olındı. Elf-i kāmil Ẕi'l-ḥicce'sinde Zeyne'l-ʿābidīn Efendi yirine Kütāhiyye ḳażāsına naḳl olındı. Biñ iki Receb'inde ʿazl olınup manṣıbı Kākülperīşān Şeyḫī Efendi'ye[4] virildi. Māh-ı Ramażān'uñ on dördünci güni Kütāhiyye'de vefāt eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, ḳażāsında müstaḳīm, dervīş-nihād ü saḫī vü kerīm idi.

1 Çelebi SE
2 ʿālim//kāmil:ʿālim ü fāżıl, ʿāmil ü kāmil SE
3 200b E
4 Çelebi'ye R1, E

el-Mevlā ʿAbdu'l-vehhāb (Ṣaçlı-zāde ʿAbdu'l-vehhāb Çelebi)[1]

Devlet-i Ḳāhire-i ʿOs̱māniyye'de ṭulūʿ iden nücūm-ı ẓāhireden Emīr Gīsū-dār'uñ maḫdūm-ı ercümendidür. Taḥṣīl-i ʿilm ü kemāle bez̠l-i ictihād ve saʿy ü himmetle kesb-i meleke-i istiʿdād eyleyüp vālid-i mācidinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmış idi. Āheng-i rāh-ı dūr u dırāz ve ḳaṭʿ-ı niṣīb ü firāz idüp ḳırḳ aḳçe medreseden munfaṣıl iken ṭoḳuz yüz seksan bir Ṣafer'inde Ṣunʿu'llāh Efendi yirine Ḫayre'd-dīn Paşa müderrisi olmış idi. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinde[2] ʿAcem Yaḥyā yirine Seyyidī Ġāzī fetvāsına naḳl olındı. **[208a]** Seksan üç Muḥarrem'inde ʿazl olınup manṣıbı Ḳara Tāce'd-dīn Efen-di'ye virildi. Seksan dört Muḥarrem'inde Muʿallim-zāde Maḥmūd Çelebi yiri-ne Ṣaḥn'a gelmiş idi. Sene-i mezbūre Receb'inde Kemāl Beg-zāde yirine altmış aḳçe ile Edrine'de Dārü'l-ḥadīs̱ Medresesi virildi. Seksan beş Rebīʿu'l-āḫir'in-de Samsūnī-zāde Ḥācī Çelebi yirine İzmir ḳażāsı tevcīh olındı. Seksan yedi Muḥarrem'inde ʿazl olınup Küçük Luṭfī Beg-zāde mesned-nişīn-i ḥükūmeti oldı. Ṭoḳsan dört Receb'inde Beg-zāde Efendi yirine Medīne-i Münevvere ḳażāsı ile teşrīf olındı. Ṭoḳsan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inde ʿazl olınup Ḥaleb'den Suʿūdī Efendi naḳl olınmış idi. Elf-i kāmil Receb'inde Vānḳulı Meḥemmed Efendi'nüñ ḫaber-i vefātı gelüp s̱āniyen Medīne-i Münevvere ḳāżīsi oldılar. Biñ iki Şevvāl'inde bunlaruñ dahı ḫaber-i intiḳāli vāṣıl olup yirine Ḳuds-i Şerīf'den Martolos-zāde ʿAbdu'llāh Efendi tebdīl olındı.

Mevlānā-yı mezbūr ṣıḥḥat-ı neseb ve kemāl-i edeb ile meşhūr, ḥalīm ü selīm, maḫdūm-ı kerīm, birāderleri Yılancıḳ Efendi ile nisbetleri mānend-i mār u ṭāvus-ı cinān idi.[3] أحلّهما ربّهما رياض الرضوان

el-Mevlā el-Fāżıl eş-Şeyḫ ʿAbdu'l-ḳādir bin Ḥācī el-Mü'eyyedī (Şeyḫī Efendi Ḥażretleri[4])

Devlet-i Bāyezīdiyye ve Selīmiyye'de ṣadr-ı ʿālī-ḳadr olan Mü'eyyed-zā-de ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ birāderi seccāde-nişīn-i irşād, ḳuṭbu'l-evtād, ġavs̱u'l-müstaʿīn ve ʿavnu'l-münācī, şeyḫ-i kerīm Ḥācī Efendi ḥażretlerinüñ

1 117b SE
2 Cemādiye'l-āḫire'sinde:Cemādiye'l-ūlā'sında SE
3 "Allah o ikisinin yerini cennet bahçesi kılsın."
4 - R1

ferzend-i fürūzende-aḫteri, Şeyḫü'l-İslām Şeyḫī Efendi ḫidmetleridür. Ṭoḳuz yüz yigirmi ḥudūdında deryā-yı ẓulemāt-ı ʿademden ṣaḥrā-yı şühūda vażʿ-ı ḳadem ve ẓıll-ı şāḫsār-ı vücūdda basṭ-ı bisāṭ-ı ʿīş ü dem ḳılup sinn-i temyīze vāṣıl olduḳda taḥṣīl-i kemālāt-ı nefse mücidd ü sāʿī ve ādāb-ı mücāhedeyi kemā-yenbaġī mürāʿī olup fünūn-ı rā'iḳayı mertebe-i[1] lā'iḳasında taḥṣīl ve ʿulūm-ı nāfiʿayı ʿalā ḥasbi'l-merātib tekmīl itdükden ṣoñra ʿulemā-yı ʿaṣr ḫidmetlerinde iştiġāl ve idāre-i kü'ūs-i ḳīl ü ḳāl iderek şeyḫü'l-islām, üstādu'l-ʿulemā'i'l-aʿlām Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine vāṣıl ve ser-ḥalḳa-i efāżıl-ı ḳavābil olup ḫidmet-i ʿaliyyelerinden mülāzım ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳ-ı tedrīse ʿāzim olmışlar idi. İbtidā otuz aḳçe ile Gelibolı'da Ṣarıca Paşa Medresesi ile ber-murād ve ol es̱nāda mollā-yı merḥūma dāmād oldılar. Baʿdehu ḳırḳ aḳçe ile Burūsa'da Yıldırım Ḫān Medresesi'yle kesb-i ʿunvān itmişler idi. Ṭoḳuz yüz elli sekiz Şevvāl'inde Vizeli Kerīm Çelebi yirine Çorlı'da Aḥmed Paşa müderrisi olup altmış üç Ṣafer'inde Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi yirine Ḫāṣekī pāyesine sāye ṣalup altmış dört Şevvāl'inde Şāh Efendi yirine Ṣaḥn-ı S̱emāniye'yi cilvegāh idüp altmış yedi Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān yirine altmış aḳçe ile Ayaṣofıyya Medresesi iḥsān olınup altmış ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inde Ġarīḳ ʿArab-zāde yirine Süleymāniyye'den birine ferş-i seccāde-i ifāde itdiler. Yetmiş dört Cemādiye'l-ūlā'sında[2] Ḳınalı-zāde Efendi yirine ḥākim-i Şām, sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde yine anlar yirine ḳażā-yı Mıṣr ile maḳżiyyu'l-merām olup yetmiş altı Receb'inde maḥrūse-i Burūsa'da nāfiẕü'l-aḥkām ve selef-i bāhirü'ş-şereflerine ḳā'im-maḳām olmışlar idi. Yetmiş yedi Receb'inde Şāh Efendi'den ṣoñra İstanbul ḳażāsına revnaḳ-efzā, yetmiş sekiz Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḥubbī Mollāsı yirine Anaṭolı ṣadrına mesned-ārā, yetmiş ṭoḳuz Muḥarrem'inde Muʿallim-zāde yirine ḳuṭr-ı Rūm'da fermān-fermā olmışlar idi. Seksan bir Muḥarrem'inde vaẓīfe-i ems̱āl ile teḳāʿüd iḫtiyār idüp yirlerine ṣadāretden müteḳāʿid ʿAbdu'r-raḥmān Efendi mükerreren ṣadr-ı Bercīs-iʿtibār oldı. **[208b]** Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde Ṣāliḥ Mollā Efendi[3] yirine Dārü'l-ḥadīs̱-i Süleymāniyye żamīme-i revātib-i seniyye ḳılındı. Ṭoḳsan beş Cemādiye'l-ūlā'sında

---

1 201a E
2 Cemādiye'l-ūlā'sında:Cemādiye'l-āḫire'sinde SE
3 - SE

Şeyḫü'l-İslām Çivi-zāde meşāġil-i dünyeviyyeden āzāde oldukda müfti'l-enām ve müşkil-güşā-yı eyyām oldılar. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında vāḳi' beglerbegi vaḳ'asında iki yüz elli aḳçe vaẓīfe-i teḳā'üd ile güşe-güzīn-i inzivā ve yirlerine Bostān-zāde Meḥemmed Efendi mesned-efrūz-ı fetvā olmış idi. Beş sene miḳdārı daġdaġa-i cāh u celālden āsūde-dil, vaẓā'if-i 'ilm ü 'ibādete müştaġil iken biñ iki Şevvāl'inüñ evāḫirinde eyyām-ı zindegānīsi āḫir ve 'īdgāh-ı ervāḥda ḥulle-i bayramī ile mütefāḫir oldı. Ḥażret-i Eyyūb Türbesi civārında vālid-i mācidleri cenbinde medfūndur.

Ol mollā-yı vālā-ḳadr-i 'ālī-şān, deryā-yı fesīḥü'l-ercā-yı 'ilm ü 'irfān, rükn-i rāsiḫ-i ders ü fetvā, cebel-i şāmiḫ-i fażl ü taḳvā, 'aylem-i zāḫir, 'alem-efrāz-ı mefāḫir, mülk-i nezāhet, felek-i nebāhat, şeyḫu'l-fenn-i[1] fażl ü edeb, cümletü'l-mülk-i ḥaseb ü neseb, dūdmān-ı bülend-eyvān-ı Mü'eyyediyye'nüñ 'imādı, beyt-i 'ilm ü şerefüñ ḫāne-zād-ı pāk-nijādı, baḳıyyetü's-selef, cur'a-i sülāf-ı şeref, maḫdūm-ı celīl, 'arīḳ u aṣīl idi.

el-Mevlā Ma'rūf (Ma'rūf Efendi) {'Ārifī}

Ṣıla-i mā'-i mevṣūl-i nesebi belde-i Ṭırabozın ve merci'-i żamīr-i münīri semt-i ma'ārif-i güzīndür. Evā'il-i faṣl-ı şebāb ve reye'ān-ı 'ömr-i pür-şitābda üftāde-i vādī-i ṭaleb ve şāhid-i ḫāṭır-firīb-i fażl ü ma'ārif içün[2] germ-'inān-ı ṭarab ve zīn-nihāde-i tevsen-i şūr u şeġab olup kedd-i yemīni ile ṭarāvet-baḫş-ı çemenzār-ı ṣaḥā'if ve 'araḳ-ı cebīni ile dirhem-āver-i gevher-i ābdār-ı leṭā'if olup celā'il-i ḫiṣāl ile mevṣūf ve miyān-ı erbāb-ı isti'dādda[3] fežā'il ü kemāl ile ma'rūf oldukda Şāh Efendi'nüñ şeref-i mülāzemetini iḥrāz ve ṭarīḳ-ı tedrīsde ḳaṭ'-ı niṣīb ü firāz idüp ḳırḳ aḳçe ile Sulṭān Süleymān Cāmi'i ḳurbında Baba Çelebi Medresesi'nde müderris ve ifāde-i fünūn-ı mütedāvileye mümāris olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan yedi Muḥarrem'inde Ḥasan Ketḫudā-zāde yirine Eski İbrāhīm Paşa Medresesi'ne terfī' olındı. Seksan ṭoḳuz Ramażān'ında Emru'l-lāh Efendi yirine Ḫāṣekī pāyesi 'ināyet ḳılındı. Ṭoḳsan bir Ṣafer'inde Seyyid Murtażā yirine altmış aḳçe ile Burūsa'da Murādiyye'ye naḳl olındı. Ṭoḳsan iki

1 118a SE
2 201b E
3 - SE

Şa'bān'ında Küçük Lüṭfī Beg-zāde yirine İzmir ḳażāsı taḳlīd olındı. Ṭoḳsan dört Receb'inde Martolos-zāde yirine Yeñişehr ḳażāsına tebdīl olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳa'de'sinde 'azl olınup manṣıbı selef-i sālifi Lüṭfī Beg-zāde'ye virildi. Ṭoḳsan beş Şevvāl'inde Ṣarı Muṣliḥi'd-dīn yirine Āmid ḳażāsı tefvīż olındı. Ṭoḳsan sekiz Şa'bān'ında[1] ref' olınup selefi i'āde olınmış idi. Ṭoḳsan ṭoḳuz Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḥasan Ketḫudā-zāde yirine Şām-ı şeref-encām ḳażāsı ile maḳżiyyu'l-merām oldı. Sene-i mezbūre Receb'inde Ṣun'u'llāh Efendi yirine maḥrūse-i Burūsa ḥükūmeti ile ḳadri vālā oldı. Māh-ı Ẕi'l-ḳa'de evā'ilinde 'azl olınup manṣıbı Remzī-zāde'ye naṣīb oldı. Biñ bir Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḳāf-zāde Efendi yirine Mıṣr-ı Ḳāhire ḥükūmeti ile rāyāt-ı iḳbāli ẓāhire olmış idi. Biñ iki Ẕi'l-ḳa'de'sinde ref' olınup yirine Duḳadin-zāde 'Os̱mān Efendi terfī' olındı. Ol es̱nāda bīgāne-i meclis-i şühūd ve sütürde-i ṣaḥīfe-i vücūd olup ḳarāfe-i kübrāda 'Ömer bin el-Fāriż ḥażretleri cenbinde defn olındı.

Merḥūm-ı merḳūm āşinā-yı deryā-yı 'ulūm, 'ālim-i 'āmil, kāmil-i şāmil[2], meşā'iḫ-ı kirāma ḳaviyyü'l-i'tiḳād, kütüb-i taṣavvuf muṭāla'asına mu'tād, 'ārif-i esrār-ı ṣūfiyye, gencūr-ı leṭā'if-i ḫafiyye idi. " 'Ārifī" maḫlaṣı ile şi'ārı ve *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da ba'ż-ı eş'ārı vardur. Vezīr-i a'ẓam, serdār-ı 'Arab u 'Acem Sinān Paşa'nuñ mu'allimi ve muṣāḥib ü münādimi olmağın vezīr-i Āṣafī evṣāf-ı re'y-i rezīninden istirşād ü istimdāda me'lūf ve pindār-ı yebānesi mu'avvelün 'aleyh-i emr-i bi'l-ma'rūf **[209a]** olup 'azl ü naṣbından hiṣṣedār, devleti ḥālinde merci'-i āfāḳ, teḳā'üdi eyyāmında perīşān-rūzgār idi.

Ās̱ār-ı 'irfānından *Reşeḥāt-ı Ḥüseyn-i Vā'iẓ*'i terceme eyleyüp ḫaylī 'avārif-i ma'ārif ilḥāḳ itmekle ol reşeḥāt-ı gül-āb-ı müteḳāṭır, nefeḥāt-ı enfās-ı ekābir ve 'abīr-i ta'bīr ile 'āṭır olup mānend-i āb-ı buḫūr rūḥ-efzā, māhiyyet-i uḫrā peydā eylemiş idi.

el-Mevlā 'Abdu'l-kerīm (Deli İmām)[3]

Ḳā'idetü'l-mülk-i Ṣaruḫān olan belde-i Mağnisa'dan bedīd ve te's̱īr-i sinn-i

1 Şevvālinde SE

2 'ālim//şāmil: 'ālim-i kāmil, 'āmil-i şāmil SE

3 E ve SE'de sıralamada "Deli İmām 'Abdu'l-Kerīm" biyografisi ile kendinden sonra gelen "Ṣaçlı 'Abdu'l-Kerīm" biyografisi birbiriyle yer değiştirmiştir. 202a E; 118a SE

sinīn ile ʿuḳde-güşā-yı dāniş ü dīd olduḳda taḥṣīl-i ʿilm ü kemāle himmet ve ʿalā ḥasbi'l-ʿāde ḥareket eyleyüp üstād-ı Sulṭān Selīm-i ḥalīm ʿAtā'u'llāh Efendi[1] āstānesine intisāb ve şeref-i mülāzemetlerin iktisāb itdükden ṣoñra baʿż-ı medāris-i ʿilmiyyede seccāde-nişīn ve şemʿ-i miḥrāb-ı ʿizz ü temkīn olup ḳırḳ aḳçe ile Mağnisa'da vāḳiʿ Tekye Medresesi'nde tekye-zen-i visāde-i ifāde ve seccāde-nişīn-i taḥḳīḳ u icāde iken ṭoḳuz yüz seksan ḥudūdında ol diyārda sāye-efgen-i iclāl olan şeh-zāde-i ʿālī-şān Sulṭān Murād Ḫān bin Selīm Ḫān ḥażretlerinüñ imāmı, ṣāḥibü't-terceme'nüñ ʿammı Maḥmūd Efendi rū-gerdān-ı cemāʿat-ı eşbāḥ ve imāmü'l-ḥayy-ı ervāḥ olduḳda bunlar ḳā'im-maḳām ve şeh-zāde-i cüvān-baḫta imām olmış idi. Ol vāriṡ-i memleket seksan iki tārīḫinde evreng-nişīn-i salṭanat olduḳda revātib-i celīle ile emṡālinden mümtāz, baʿdehu ḳāżīʿaskerlik teḳāʿüdi ile ser-efrāz olmış idi. Biñ iki Cemādiye'l-ūlā'sınuñ ġurresinde rū-nihāde-i ḫāk-i fenā ve secde-güẕār-ı ḳıblegāh-ı rıżā olmış idi. Yirine Cellād-zāde muḳtedā-yı imām-ı zemān oldı.

Mıṣrāʿ Vāṣıl-ı cennet-i Ḥaḳ oldı imāmü's-sulṭān[2] (1002)

tārīḫ-i intiḳālidür.

Merḥūm-ı mezbūr evżāʿ-ı ġarībe ile meşhūr, ʿilmi miyāne, eṭvārı ʿāmiyāne, ṭayş ü ḫiffetine ḥisbet ü taḳvā rūy-pūş, ġażūb u bed-muʿāmele vü bī-hūş, kibr-i ʿimāme ile imāme gibi mümtāz, sebük-ser ü belāhet-güster ü zebān-dırāz idi.

Mıṣrāʿ عيب مى جمله بكفتى هنرش نيز بكوى[3]

Baʿżı āṡār-ı ḫayrı daḫı vardur. Cümleden biri ṭā'ife-i Yehūd nārencī destār ile mollāyāne ʿimāmeler ṣarınup ṭaraf-ı nehārda bā-ḫuṣūṣ dīde-i ṣāḥib-i aʿẕārda kemāl-i iltibās ile[4] iḥsās olınurdı. Ḳırmızı çuḳa ṭāḳıyyelerle mümtāz olmalarına bāʿiṡ olmışdur. Biñ sekiz tārīḫinde "Kirā" didükleri Yehūdiyye ḳatl olınup[5] "Ġazā" (1008) lafẓı tārīḫ vāḳiʿ olduḳda Yehūd'uñ ḳırmızı ṭāḳıyyeleri tersāne

1 118b SE
2 واصل جنت حق اولدى امام السلطان
3 "Şarabın ayıplarının tümünü söylüyorsun, (bari) hünerlerini de anlat."
4 - SE
5 202b E

ḫalḳınuñ beretesine ve keferenüñ ḳırmızı yelkenleri, Rūmili dil-āverleri kisvetine müşābihdür, diyü mor ve siyāh çuḳadan olmaḳ fermān olındı. Ve Ḳāsımpaşa'da maḥallāt-ı Müslimīne ḳarīb Yehūd maḳābirin ref' itdürüp bir gice içinde bir mescid binā itmişdür.

Nihāyet derdmend meymūnlara 'acīb oyun dönüp nice bī-günāh ḥayvānı ālet-i lehvdür, diyü ḳurbān itmiş idi[1].

Naḳl olınur ki bir gün serāy-ı sulṭānīde vālid-i merḥūme rāst gelüp küstāḫāne ṭa'n ü teşnī'a āġāz ve nūk-i bün-tīz-i zebānını dırāz idüp "Şāribiñüz ḥadd-i şer'i tecāvüz itmiş, ihmāl ü müsāheleñüz ehl-i keyf olduġıñuzuñ ḳabāḥatidür." didükde vālid-i merḥūm iḥtirām-ı maḳāmı ri'āyet idüp sükūt ile cevāb virdükden ṣoñra ḳaṣṣ-ı şārib ḥaḳḳında kütüb-i mu'tebereden nuḳūlle şübühātın izāle idüp[2] bu maḳāleyi irsāl-i meclis-i imām ve[3] bu tezkire-i taḥmīḳ-güne ve ḳıṭ'a-i hezl-nümūne ile ḫatm-i kelām itmişler idi ki ẕikr olınur:

Ṣāḥib-i 'imāme Deli İmām'e vālid-i merḥūmuñ gönderdügi maḳāledür[4]:

هذا مجمع المطالب فى بيان قصّ الشارب. عن أبي هريرة رضي الله تعالى عنه، الفطرة خمس: الخِتان والاستحداد[5] وقصّ الشارب وتقليم الأظفار ونتف الآباط، الحديث. قال في المضمرات: والقصّ منه حتى يُرى الطرفُ الأعلى من الشفة العليا سُنّةٌ. وفيه: حلق الشارب بدعة. أقول: والظاهر أن القصّ المشابه بالحلق أيضاً بدعة، لأنه تجاوزٌ عن عادة الرجال. وفي المضمرات أيضاً: ويكره للرجل ما يَشبه به النساءَ. وقال فيه: ولا بأس بأخذ شَعْر وجهه مالم يشتبه وجهَ المُخَنَّثِين، نعوذ بالله. وقال فى القنية: «الأفضل **[209b]** أن يُقلّمَ الأظفار ويُحْفِيَ شاربه في كل أسبوع مرّةً، فإن لم يفعل ففي كل خمسة عشر يوماً، ولاعذر في تركه وراء الأربعين. فالأسبوع هو الأفضل، والخمسة عشر هو الأوسط، والأربعون هو الأبعد، ويَستحقّ الوعيدَ فيما وراء الأربعين»، انتهى كلامه. و الحاصل أن ماثبت بالسنّة هو القصّ، ولايستحق المؤمن الوعيد بالتأخير اليسير، فضلا عن اللوم والتعزير، أصلحكم الله العليم الخبير. وفى الإحياء: «لا بأس بترك طرفَي الشارب، فعَل ذلك عمرُ وغيره، لأن ذلك لا يستر الفَمَ ولا يُبقِي غَمَرَ الطعامِ»، انتهى كلامه. أقول: ويُفهم من هذا التعليل طهارة شعر الشارب مطلقا. قال صاحب الهداية: وشعر الآدميّ طاهر. وقال الشارح العيني: «روى المُزَنيّ عن

1 Nihāyet//idi:- SE
2 İçün R1
3 Bu//ve:- E, SE
4 Bu makele ve sonrasında gelen mektup SE'de sayfa kenarında yer almaktadır.
5 فسر بـ«حلق العانة» في نسخة المؤلف

الشافعيّ أنه رجع عن تنجيس شعر الآدميّ. قال النووي: أما شعر الآدميّ ففيه قولان: أشهرهما عنه أنّه نجِسٌ، والثاني وهو المنصوص في الجديد أنه طاهرٌ، واتفق الأصحاب أن المذهب أنّ شعر الآدمي نجس بالموت، والذي صحّحه جميع الخراسانيين طهارته، فهذا هو الصحيح. فقد صحّ عن الشافعيّ رجوعه عن تنجيس شعر الآدميّ»، انتهى. ثم قال العينيّ: «والشبهة في شعر النبيّ عليه الصلاة والسلام إساءة الأدب، وفي اعتقادي أنّ مثل هذا كاد أن يكون كفراً.» أقول: يفهم من كلام الشارح العينيّ أنّ تنجيس شعر الآدميّ مطلقاً هو القول المرجوح للشافعيّ، ورجوعه عن هذا القول مصرّح به. فقولكم بتنجيس شعر الشارب قطعاً إن كان على مذهب الشافعيّ فيشكل أمركم، وإن كان على مذهب الحنفيّ فلا يصدر مثلُ هذه الفضلات إلّا ممّن يأكل أوقيّة من الحشيش أو يشرب جرّة من النبيذ، عفى الله عن هفوات لساننا وسيئات أعمالنا.[1]

وفي نوادر الحكايات:

قال بعض من الظرفاء للصوفي: قد أحسنتَ من طريقتك ولكنا نخاف أن تكون مرائيا،

---

1 "Bıyıkların kısaltılmasının izahı hususunda konuların özeti şudur: Ebu Hureyre'den (ra) rivayet olunur: 'Fıtratın gereği olan beş davranış vardır. Bunlar sünnet olmak, avret mahallini traş etmek, bıyıkları kısaltmak, tırnak kesmek ve koltuk altını temizlemektir.' *Muzmerat* adlı eserde müellif şöyle demiştir: Üst dudak görünecek kadar ondan bir parça almak sünnettir. Aynı eserde bıyığın tamamen tıraş edilmesinin bidat olduğu söylenir. Derim ki, zahir olan, tıraş edilmişcesine bıyığı kısaltmak da bid'attir, çünkü erkeklerin adetinin dışına çıkmaktır. Aynı eserde erkeğe onu kadınlara benzetecek şeyler mekruhtur. Ama muhanneslere benzemediği sürece (böyle bir şeyden Allah'a sığınırız) yüzündeki kılları kesmesinde bir sakınca olmadığı ifade edilmiştir. *El-Kunye* adlı eserde ise şöyle denilmiştir: En uygun olanı tırnakların ve bıyıkların her hafta kesilmesidir. Her hafta olmazsa 15 günde bir bu yapılmalıdır. 40 günden fazla bu sorumluluğun geciktirilmesinde haklı bir gerekçe yoktur. Bu yüzden 1 hafta ideal olanı; 15 gün ortası 40 gün ise bu iş için en son sınırdır. 40 günden sonra kişi vebale girer. (*Kunye* müellifinin açıklaması burada sona erdi). Özetle sünnetle sabit olan üst dudak görünecek kadar ondan bir parça almaktır. Bir mümin az bir gecikmelerden dolayı vebale girmez, kaldı ki kınama ve uyarılmaya müstehak olsun. (Âlim ve habir olan Allah sizi ıslah etsin). *İhya*'da şöyle denilmiştir: Bıyığı iki ucundan uzatmakta bir sakınca yoktur. Hz. Ömer ve bazıları başkaları böyle yapmıştır. Çünkü bu şekildeki bıyık dudağı örtmez ve yemek bulaşığı da taşımaz. (Müellifin açıklaması burada sona erdi). Bu konuda benim kanaatim şudur: Bu açıklamadan anlaşılan bıyığın mutlak olarak temiz olduğudur. Nitekim *Hidaye* müellifi (Mergînânî) 'İnsanın kılı temizdir.' demiştir. *Hidaye* şarihi Aynî de şöyle demiştir: "Müzeni, İmam Şafii'nin insanın kılının necis olduğu düşüncesinden vazgeçtiğini nakletmiştir. Nevevi de bu konuda şöyle der: 'İnsanın kılının durumu hakkında iki görüş vardır. İmam Şafii'den nakledilen en meşhur görüş necis olduğudur. İkinci görüş ise İmam Şafii'nin en son görüşü ve delil alınan görüştür ki bu da insan kılının temiz olduğudur. Mezhep otoriteleri mezhepte esas alınan görüşün ölünün kılının necis olduğudur. Horasanlı ulemanın nazarında sahih olan ise ise temiz olduğu görüşüdür. Sahih olan da budur. Nitekim İmam Şafii'nin de insan kılının necis olduğu görüşünden döndüğü sahih olarak aktarılmıştır'." Aynî şöyle devam eder: "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kılı hakkında şüphe etmek ise edebe aykırıdır. İnancıma göre böyle bir ifade neredeyse küfür sözü gibi olur." Şarih Aynî'nin bu son sözünden insanın kılının mutlak olarak necis olduğu Şafii'nin mercûh olan görüşüdür. Nitekim İmam Şafii'nin bu görüşten döndüğü açıkça belirtilmiştir. Bıyık kılının mutlak olarak necis olduğu yönündeki sözünüz eğer Şafii mezhebini esas alınarak söylenmişse işiniz müşkildir; Hanefi mezhebi esas alınmışsa bunu ancak bir okka afyon otu yiyen veya bir küp şarap içen birisi söyleyebilir. Allah dilimizdeki sürçmeleri ve kötü amellerimizi affetsin."

فقال الصوفي: فكيف ذلك، فقالوا: لأنّك ربّما ضَرِطْتَ وفَسَوْت في بيتك، ولا تفعل ذلك إذا جلست ملأ الناس، [1]فكان الصوفي بعد ذلك يضرِط ويفسُو وَسَط الناس ليخرج من الرياء والنفاق بالكلية، عُفي عنه وعن جميع المسلمين، آمين.[2]

Ṣūret-i mektūb

İtḥāf-ı du'ādan ṣoñra inhā-yı muḥibb-i muḫliṣ-i bī-riyā oldur ki Allāh sizden rāżī olsun. Bizi 'aybumuza muṭṭali' itdüñüz. Ammā bizüm ḳuṣūrımuz ri'āyet-i muḳteżā-yı maḳām ile muḳayyed olduġımuzdur ki evvel emrden ḳatı bīhūde göründi. Ammā ṣoñra sizüñ sāde-dillügüñüzi mülāḥaẓa idüp mütesellī olduḳ. Pes bu iḥsānıñuzuñ mükāfātı olsun diyü sizüñ ba'ż-ı ġafletlerüñüze tenbīh itdük. Ta biz daḫı muḳābelede ṣadaḳa-i kesr-i ġurūr ile me'cūr olavuz ve s̱evābda iştirāk ola. Ammā mücāzāt bi'l-mis̱l maḳṣūd olıcaḳ sizüñ iḥsānıñuza mu'ādil bir iḥsān-ı 'aẓīm vardur. Küstāḫī olmasun, ṣadāḳat u ṣafā muḳteżāsı budur ki istimā' idüp ḥüsn-i ḳabūl buyurasuz. Başıñuzdaki 'imāmenüñ kibri ḥadd-i mu'tāddan bir mertebe ziyādedür ki bizüm şa'r-ı şāribimüzüñ aña nisbeti mūruñ Süleymān'a ve şa'īrüñ kūh-ı girāna nisbeti ḳadardur. Bir miḳdār taḫfīf olınsa hem mübārek başıñuz aġrımaz idi, hem Müslimānlar gördükçe ta'accüb idüp ġıybetiñüz ile āṡım olmazlardı. Bi-ḥamdi'llāhi te'ālā bu dā'ī-i ḥaḳīr-i kes̱īrü't-taḳṣīr terk-i edeb idüp, [3]النصح بين الملأ تقريع أو تحقير va'īdına müstaḥiḳḳ olmadı. Biz size 'ayb-bīn olmañ dimek ile ġażab idüp kesr-i 'ırż ve levme şürū' itmek ehl-i edebe lā'iḳ degül idi. [4]البادئ أظلم والله أعلم وأحكم

Ḳıṭ'a

Ṭabī'at 'aḳla yār olmaz anuñ-çün 'ışḳa ṭālibdür
Cünūnuñ neşvesi keyfiyyet-i ma'cūna ġālibdür

Dirīġa 'ālem-i ḳalbüñ degülsün sırrına vāḳıf
Hevā-yı ḫāṭıruñ destār ile ḳālıbda ḳalupdur

---

1 203a E

2 "İlginç hikayelerden birinde bazı insanlar bir sufiye şöyle demiştir: Yolun/gidişatın güzel; ama biz senin riya içinde olduğundan korkuyoruz. Sufi 'Bu nasıl olur?' diye sorunca onlar şöyle cevap vermiştir: Çünkü senin evinde yellendiğin oluyordur ancak bunu insanların içinde yapmıyorsun. Bundan sonra o sufi riyadan ve iki yüzlülükten kurtulmak için insanların arasında yellenmeye başlamıştır. Allah onu da ve bütün müminleri de affetsin."

3 "İnsanların önünde nasihat etmek, kınama veya aşağılamadır."

4 "[Kötülüğe kötülük ile karşılık verilir, ama] zalim olan ilk başlayandır. Allah en iyi bilen ve en iyi hüküm verendir."

Gözüñe ʿayn-ı inkār ile ẓulmet görinen şārib
Olup Ḫıżra muṣāḥib çeşme-i ḥayvānı şāribdür

el-Mevlā ʿAbdu'l-kerīm (Ṣaçlı Kerīm Efendi)[1]

Yeñice-i Vardar'dan pedīdār ve feżā'il-i kes̱īre ile bülend-iştihār olup muʿal-lim-i maḳām-ı Selīm Ḫānī ʿAṭā'u'llāh Efendi'den **[210a]** mülāzemetle nā'il-i evvelīn-i emānī olmış idi. Medāris-i ʿilmiyyede ḫidmet ve edā-yı merāsim-i ted-rīse müdāvemet idüp ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken Ḳara ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ hemşīresin almaġla Gelibolı'da temekkün ü ḳarār ve ṭarīḳat-ı Ḳā-diriyye'den[2] aḫẕ-ı feyż-i bī-şümār itmiş idi. Vezīr-i Aʿẓam Sinān Paşa ṭoḳuz yüz ṭoḳsan Ẕi'l-ḥicce'sinde vezāretden müteḳāʿid olup Malġara'da sākin iken Maʿrūf Efendi yirine ḫidmet-i taʿlīmi ile muḳayyed ve üstād-ı fā'iżü'l-irşād-ı vezīr-i mü'eyyed olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi paşa-yı ṣāḥibü'l-ḫayrāt İstanbul'da olan medrese-i celīlesini itmām eyledükde elli aḳçe ile ibtidā bunlara inʿām olındı. Ṭoḳsan dört Ẕi'l-ḥicce'sinde Ḳocalı Muḥyi'd-dīn yirine Şām fetvāsı tev-cīh olınup maḫdūmı Şām beglerbegisi olmaġla refīḳ olmışlar idi. Ṭoḳsan sekiz Rebīʿu'l-āḫir'inde ḳabūl itmeyen Süleymān Efendi yirine altmış aḳçe ile Edri-ne'de Sulṭān Bāyezīd Medresesi tevcīh olındı. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿÖmer Beg yirine Ḳuds-i Şerīf ḳażāsı tevcīh olınup baʿde eyyām ṭoḳsan aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ile terfīh olınmış idi. Bin üç Ṣafer'inüñ yigirmi altıncı güni yevm-i ḫamīsde vedāʿ-ı cihān-ı fānī ve ʿazm-i naʿīm-i cāvidānī eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr kemāl-i fażīlet ile meşhūr, ʿilm ü taḳvāyı cāmiʿ, muḳ-teżayāt-ı nefs ü hevāyı ḳāmıʿ, dervīş-sīret, melek-ḫaṣlet, maẓanne-i kerāmet idi. Ḥüsn-i kitābeti olmaġla kütüb-i celīle yazup baʿż-ı ḫavāṭır-ı ʿilmiyye ile taḥşiye ve cevāhir-i zevāhir-i kelimātla taḥliye itmiş idi. Evāḫir-i ʿömrinde mānend-i levḥa-i kitāb ṣafḥa-i cebīnine vażʿ-ı niḳāb iderdi.

el-Mevlā ʿAbdu'l-bāḳī (Beḳāyī Efendi)[3] {Beḳāyī}

Beḳā-yı ġulġul-i iştihārı vābeste-i nevā-yı eşʿārı ve ḳabā-yı ġarrā-yı iʿtibārı ṭırāzende-i ās̱ār-ı efkārı olan Beḳāyī Efendi'dür. Ṭıynet-i vücūdı ḫāk-i İznīḳ'den

1 E ve SE'de sıralamada "Deli İmām ʿAbdu'l-Kerīm" biyografisi ile kendinden sonra gelen "Ṣaçlı ʿAb-du'l-Kerīm" biyografisi birbiriyle yer değiştirmiştir. 201b E; 118a SE

2 202a E

3 E ve SE'de sıralama düzelmektedir. 203a E; 118b SE

pedīdār ve "Cimri Çengān" dimekle maʿrūf maʿcūn-fürūşuñ es̱er-i terkīb-i vücūdı olmağın "Maʿcūncı-zāde"likle pür-iştihār olmış idi. Muḳtežā-yı himmet-i ʿaliyye ile ḥırfet-i deniyyeden ʿār ve eczā-yı maʿcūna bedel terākīb-i ʿArabiyye ıṣlāḥını şiʿār idüp tehī-kīse-i bī-kes, mādām ki şemşīr-i cevherdār-ı fežā'ile dest-res bulmaya, ārzū-yı ḳaṭʿ-ı menāzil ü mevārid, ḍarb-ı ḥadīd-i bārid olduğını iẕʿān eyledükde küre-i saʿy ü ictihādı iʿmāl ve işʿāl-i nā'ire-i iştiġāl idüp cāmiʿ-i filizzāt-ı fünūn ve heyūlā-yı ṣūret-peẕīrā-yı naḳş-ı būḳalemūn olmağla ṭurfe maʿcūn olup ʿulemā-yı ʿaṣrdan Ḫ᷾ āce-zāde Ḳurd Çelebi ḫidmetlerinde ḳā'im ve anlar intiḳāl eyledükde Sulṭān Murād Ḫān'uñ muʿallim-i evveli İbrāhīm Efendi'den mülāzım olup kenār medārisinde seccāde-nişīn ve merāḳī-i teraḳḳıyyātla kām-şümār-ı ʿizz ü temkīn olup otuz aḳçe ile Mağnisa medārisinüñ birinde mutaṣaddī-i ḫidmet-i dirāset iken şeh-zāde-i kerīm, Ḫān Murād bin Selīm āstānesine intisāb ve bārān-ı iḥsān-ı şāhānelerinden iktisāb-ı luṭf-ı bī-ḥisāb idüp dest-yārī-i[1] ʿināyāt ile merātib-i ʿāliyeye vāṣıl ve ruḳiyye-i teraḳḳıyyātla menāṣıb-ı sāmiyeye nā'il olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki Ramażān'ında cülūs-ı hümāyūn vāḳiʿ olup ʿarż-ı ḥāl eyledükde[2] ḳırḳ aḳçe ile İstanbul'da Merdümiyye Medresesi ʿināyet[3] olındı. Seksan dört Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿAllāme-i Şāşī maḥlūlinden elli aḳçe ile Beşiktaş'da vāḳiʿ Ḫayre'd-dīn Paşa Medresesi'ne naḳl olındı. Seksan altı Ẕi'l-ḥicce'sinde Bālī Efendi yirine Ḳızılmuşluḳ pāyesine terfīʿ olındı. Seksan sekiz Ramażān'ında Munuḳ ʿAlī Çelebi yirine Ṣaḥn'a gelmiş idi. Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sında Vānḳulı yirine Selānik ḳażāsı ile bekām, ṭoḳsan Ẕi'l-ḳaʿde'sinde Şems Efendi yirine Ġalaṭa'ya naḳl ile maḳżiyyu'l-merām olmış idi. Ṭoḳsan bir Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿazl olınup manṣıbı Lütfī Beg-zāde Muṣṭafā Efendi'ye ʿināyet olındı. Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde ḫalefi yirine Ġalaṭa'ya iʿāde olındı. Ṭoḳsan[4] dört Muḥarrem'inde ʿArab-zāde Efendi yirine Üsküdār ḳażāsına **[210b]** naḳl olındı. Ṭoḳsan altı Ẕi'l-ḳaʿde'sinde ʿazl olınup Ḳoca ʿAbdu'r-raḥīm maḳāmında muḳīm oldı. Elf-i kāmil Ramażān'ında ʿAbdu'r-raḥīm Efendi'nüñ defʿa-i s̱āniyesi yirine mükerreren Üsküdār ḳażāsı tevcīh olındı. Üç günden ṣoñra Mekke-i Mükerreme ḳażāsına gitmeyen selefi ile mü-

1 Dest-yārī-i:teraḳḳiyyāt-ı SE
2 203b E
3 iḥsān SE
4 119a SE

bādele-i manṣıb mu'āmelesi olmış idi. Māh-ı Şevvāl'de bunlar ḳabūl itmeyicek Ḫᵛāce-zāde Meḥemmed Efendi'ye virildi. El-ḥāletü hāẕihi maḥrūm u ma'zūl şe'āmet-i nā-ḳabūlī ile menkūb u maḫẕūl iken biñ üç Cemādiye'l-ūlā'sınuñ ikinci güni yevmü'l-cum'ada menkūḥası olan mel'ūne ġadrı ile beḳāyı fenāya tebdīl ve kevkeb-i vücūdı burc-ı ḫāk-i mezāra taḥvīl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr ma'ārif-i cüz'iyye ile meşhūr, evżā' u eṭvārı 'āmiyāne, şi'r ü inşāsı miyāne olup redd-kerde-i ṭab'-ı selīm olan meyl-i güstāḫāne-i[1] dünīm, derdmendi edānī ile müşterek, mecālis ü maḥāfilden menfūr u müstedrek ḳılmış idi. Bi'l-āḫire ol yolda şehīd ve çāh-ı ḳa'r-ı nā[2]-yāb-ı 'ademde nā-bedīd oldı ve cezā-yı a'māl-i nā-sezāsın buldı.

Beyt

زنهار بغرقابهٔ کسی در نروی
باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی[3]

Keyfiyyet-i intiḳāli bu güne naḳl olınur ki eyyām-ı sevret-i şitā ve hengām-ı şiddet-i sermāda kenār-ı tennūrde āsūde ve zīr-i liḥāfda ġunūde iken ol gīsū-bürīde, dāmen-derīde ki ḳaṣr-ı ẕātü'l-'imād-ı 'iffeti, mencenīḳ-ı ẕātü'l-'amūd ile vīrān ve hāven-i derīdesi fersūde-i deste-i hevān olup delle-i muhtāle gibi fettāne vü mekkāre ve zen-i Ferhād-küş gibi seḥḥāre vü ġaddāre idi, 'āşıḳı olan şaḳī ile furṣatı ġanīmet bilüp kābūs-ı nāgāh ve şütür-i kīne-ḫᵛāh gibi üstine çökerler ve ḍarb-ı müşt ü lekedle bend-ber-bend a'żāsını sökerler. Birisi sūrāḫ-ı rāh-ı nefesini sed ve biri mühre-i mār-ı efsürdesini efşürde ḳılmaġla meded idüp derdmendi mużīḳ-ı fenādan füsḥat-serāy-ı beḳāya yitürürler ve pādāş-ı cerīme-i maḥabbet-i zenānı yirine getürürler. Ba'dehu pūşiş-i tennūr ve tennūre-i[4] pūşānīsine āteş virürler ve mānend-i şerer eṭrāfa bu güne ḫaber işā'at iderler ki "Merḥūm gül-füsūna mā'il ve keyfiyyet-i 'araḳ ile dā'imā ḳanzil idi. Bu def'a daḫı kitāb-ı ḫānenüñ ḳapusını mesdūd ve tenhāca şürbü'l-Yehūd idüp ser-mest-i lā-ya'ḳıl iken tennūrdan es̱vāba āteş vāṣıl olmış. Ba'de zemān āgāh olduġımuzda ḳapuyı ḳırup içerü girdük. Ḥayretimüzden ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣ-ı

1 Güsdāne-i SE
2 ḳa'r-ı nā:nā-ḳa'r-ı E, SE
3 "Sakın kimsenin bataklığına düşmeyesin, geri dönüşü yoktur, gittin mi gittin!"
4 Tennūr-i SE

ʿaraḳ ile memlū şīşeleri āb-ı nāb gibi defʿ-i āteş-i pür-tāb[1] itmek mülāḥaẓasıyla ser-nigūn eyledük. Meger ḫaṭā eylemişüz. Āteş-i bālā-keşi tīz ve hevl-engīz-i rūz-ı restāḫīz oldı. Bir ṭarīḳla defʿa imkān olmayup ḥāl bu minvāl üzere ḳarār buldı." والعهدة على الراوي[2] Ol menḥūse-i bed-aḫter bunlardan muḳaddem "Oğlan Memi" nām defterdāruñ oğlına varmış idi. Vālid-i merḥūmuñ şāgirdi ṭālib-i maʿrifet, maḫdūm-ı ṣāḥib-i himmet idi. Anı daḫı bir luʿb ile helāk idüp bunlardan ṣoñra bir derdmendi daḫı üftāde-i dām-ı mekr ü ḥīle ve peyvend-i ʿaḳdı şehādete vesīle itmiş idi. Āḫir kendüye daḫı emrāż-ı hā'ile müstevlī olup eḳāribini ḳurbiyyetinden bīzār, āh u zārī ile pür-derd ü nizār, meṡle-i rūzgār olup cezāsın buldı. Merḥūmuñ eşʿārındandur:

Eşʿār N'ola her-dem niḳāb ile çıḳarsa yollara zenler
Ki bağlar yüzlerini ḳaṣd-ı ġāret ḳılsa reh-zenler

[Ve lehu] Eylerse hezār efġān ḳulaḳ mı ḳabaṙdur gül
İy ġonce gülistānda bilmem ne öter bülbül

[Ve lehu] ʿĀşıḳān kūy-ı yāra cemʿ olsun
Ḥācī ḥācīyi Kaʿbede bulsun

el-Mevlā Āḳşeyḫ (Aḳşeyḫ)

Dāḫil-i ʿaded-ı erbāb-ı istiʿdād ve sālik-i meslek-i rüşd ü sedād olup baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve ṭarīḳ-ı pür-tevfīḳa ʿāzim olmış idi. Medāris-i ʿilmiyyede seccāde-nişīn ve çille-keş-i erbaʿīn olup ṭoḳuz yüz seksan altı Ramażān'ında Ḳoca Receb yirine Edrine'de Şeyḫī Çelebi müderrisi olmış idi. Seksan sekiz Şevvāl'inde maʿzūl olup Gümülcineli Meḥemmed Çelebi taʿḳīb eyledi. Ṭoḳsan üç Ramażān'ında Ramażān Efendi yirine Sekbān ʿAlī Medresesi tevcīh olındı. **[211a]** Ṭoḳsan dört Receb'inde Meḥemmed Beg yirine Ṭırabozın fetvāsına naḳl olındı. Biñ bir Muḥarrem'inde Sinob ḳażāsı mevleviyyet olup bunlara tevcīh olındı. Biñ üç ḫilālinde irtiḥāl eyledi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, ʿilmi ismine ġālib olmış idi.

1 204a E
2 "Sorumluluk anlatana aittir."

el-Mevlā Şem'ī (Şem'ī Efendi[1]) {Şem'ī}

Şem'-i fikreti īḳād ve cevāhir-i ābdār-ı 'ilm ü 'irfānı intiḳād idüp lā'iḳ-ı menāṣıb ve müstaḥiḳḳ-ı merātib olmış iken meşreb-i fenādan hiṣṣedār ve pergār-ı himmetine noḳṭa-i sırr-ı taṣavvuf medār olmağın fāriġ ü āzāde ve dā'ire-i terk ü tecerrüdde ḳarār-dāde olup ta'līm-i ebnā-yı nās ve ḫuddām-ı ekābiri cihet-i ma'āş ve māye-i me'ābe'l-inti'āş ḳılmış idi. Elf-i kāmil ḥudūdında şem'-i vücūdı püf-zede-i ṣarṣar-ı ḥimām ve rişte-i 'ömr-i memdūdı āteş-i ḥarāret-i ġarīziyye ile temām oldı.

Mevlānā-yı mezbūr ma'ārif-i cüz'iyye ile meşhūr, muḳaddimāt-ı 'ulūm ifādesine ḳādir, leme'āt-ı żav' u mıṣbāḥ-ı ifāżasında māhir idi.

Meṣnevī-i Şerīf'e şerḥi vardur. *Dīvān-ı Ḥāfıẓ*'ı ve *Gülistān* ve *Bostān*'ı Türkī şerḥ eylemişdür. Ṭullābı yanında maḳbūl u mütedāvildür.

el-Mevlā Sūdī (Sūdī Efendi[2]) {Sūdī}

Bosnevīdür. Mu'āmele-i kālā-yı 'ilm ü 'irfānla re'sü'l-māl-i kemālden vāyedār ve bāzār-ı i'tibārda maẓhar-ı sūd-ı bī-şümār olup ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳa sālik ve reh-bürde-i 'aḳabāt u mesālik oldukdan ṣoñra bir miḳdār vaẓīfe-i teḳā'üd ile ḳanā'at itmiş idi. İbrāhīm Paşa Serāyı'nda olan ġılmān-ı ḫāṣṣ-ı şehenşāhīye mu'allim ta'yīn olınup ol meşġale-i şerīfe ile biñ ḥudūdında sermāye-i 'ömri itmām ve 'azm-i rāḥatkede-i dārü's-selām eyledi[3].

Mevlānā-yı merḳūm sūdāger-i cins-i fāḫir-i 'ulūm[4], mebānī-i muḳaddimātı sedīd, mu'allim-i müfīd idi.

Dīvān-ı Ḥāfıẓ'ı ve *Gülistān* ve *Bostān*'ı bunlar daḫı Türkī şerḥ eylemişdür[5]. *Meṣnevī-i Şerīf*'e şerḥi[6] ve *Kāfiye* ve *Şāfiye*'ye tercemesi vardur.

1 - R1, E
2 - R1, E
3 119b SE
4 204b E
5 Bunlar//eylemişdür:şerḥ idüp keẕalik E, SE
6 Meṣnevī//şerḥi:- R1

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥīm (Ḳınalı-zāde Kirāmī Çelebi[1]) {Kirāmī}

Ḳınalı-zāde ʿAlī Efendi'nüñ birāderidür. Tekmīl-i sermāye-i ʿulūm ve devre-i ebvāb-ı erbāb-ı rüsūm idüp ʿulemā-yı ʿaṣrdan ʿAbdu'l-kerīm-zāde Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl ve Bostān Efendi'nüñ debistān-ı ifādesine ittiṣāl eyleyüp Ḫāṣekī Müderrisi Ḥasan Beg Efendi'ye muʿīd, baʿdehu Ebu's-suʿūd Efendi āstānesine intisābla ḳadri mezīd olmış idi. Baʿdehu mollā ḥażretlerinüñ iltifātda taḳṣīrlerinden dil-gīr olup murġ-ı cānı lāne-i āstānelerinden remīde ve Burūsa Ḳāżīsi ʿArab-zāde ʿAbdu'l-bāḳī Efendi'nüñ küngüre-i ṭāḳ-ı ʿināyetlerinde ārāmīde olmaġın ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz senesinde vāḳiʿ ʿAbdu'r-raḥmān Efendi nevbetinde mülāzım olmış idi. İttifāḳ-ı ārā bunuñ üzerinedür ki ol nevbetde bunlara muʿādil şābb-ı fāżıl u kāmil mülāzım olmamış ola. Evvelā yigirmi aḳçe ile Edrine'de Beglerbegi müderrisi olup sālik-i meslek-i ḳażā ve mālik-i ezimme-i ḥükm ü imżā olmış idi. Rūmili'nüñ bilād-ı celīlesine vālī ve reşk-endāz-ı eʿālī-i mevālī olmış idi. Nice defʿa Siroz'a ḳāżī olup ol diyār-ı celīlü'l-ās̱ārda ʿalāḳa-i kes̱īre itmiş idi. Baʿdehu ḳażā-yı mezbūr müyesser olmayup Anḳara'ya, baʿdehu Begşehri'ne ḳāżī olup seksan iki tārīḫinde ḳāżī iken dā'in-i ecel müteḳāżī olmış idi.

Merḥūm-ı merḳūm maḫdūm-ı maʿālī-rüsūm, kemāl-i fażīlet ile şöhre-bend ü nāmī, ẕāt-ı melek-simāt ü girāmī idi. "Kirāmī" maḫlaṣı ile *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da mesṭūr ve eşʿār-ı dürer-bārı rüste-i silk-i suṭūrdur. Ol şarāb-ı bākūre-i maʿārifden bir curʿa-i kemīn ṭarāvet-baḫş-ı sebzezār-ı erḳām ḳılındı:

Mıṣrāʿ والأرض من كأس الكرام نصيب[2]

Eşʿār-ı[3] Kirāmī

Kaʿbe-i kūyuña varsun diyü yārān-ı ṣafā
Ḳum yıġar ḳapuña varduḳca senüñ bād-ı ṣabā[4]

[Ve lehu] Dām-ı naẓara düşdi egerçi nice dil-ber
Gözüm seni ṭutdı benüm iy rūḥ-ı muṣavver

---

1 - SE
2 "Yer, cömertlerin kasesinden bir nasiptir."
3 Şiʿr-i R1, E
4 Bu beyit SE'de bir sonraki ile yer değiştirmiştir.

[Ve lehu] Baña cihān gerekmez o laʿl-i revān gerek
Evvel **[211b]** kişiye cān gerek andan cihān gerek

[Ve lehu] Felegüñ ḥāline iy ḫᵛāce naẓar ḳılmazsun
Çarḫ-ı aṭlas ne ḳumaş idügini bilmezsün

[Ve lehu] Unutma pādişāhum küşte-i ʿışḳı duʿālardan
Elüñden geldügi ḫayrı dirīġ itme gedālardan

[Ve lehu] Ġamz iderlermiş beni çeşmümden aḳan yaş-ıla
Pādişāhum baña cevr itme miş-ile yaş-ıla

[Ve lehu] Nice meyl itmesünler yaz u ḳış cām-ı mey-i āle
Odur bir dūdsuz od ḫārsuz gül dāġsuz lāle

[Ve lehu] Çarḫa ṭayanma her ne ḳadar üstüvār ise
Yirüñ Efendi altı da var üsti var ise

Ġazel Olaldan yār dest-i düşmen-i bed-gevher altında
Ḳalupdur ellerüm Ferhād gibi ṭaşlar altında

Olupdur gülşen-i bezmüñde gūyā nergis-i raʿnā
Ser-i engüşt-i sīmīnüñ o zerrīn sāġar altında[1]

ʿÖmürler virsün Allāh ol nihāl-i tāzeye iy dil[2]
Yolında cān viren[3] ʿuşşāk yatduḳca yir altında

[Gerek seng-i siyāh olsun gerekse aṭlas u ḫārā
Ġaraż bir bāliş-i rāḥat bulmaḳdur ser altında[4]]

1 Bu beyit E'de dördüncü sıradadır.
2 ʿÖmürler//dil:Ḫudā virsün saña ʿömr-i dirāz iy boyı servüm E
3 cān viren:ḫāk olan E
4 gerek//altında:- SE; der-kenār R1

Meh-i nev ṣanma cellād-ı felek alup ele ḫancer
Kesüp ḫalḳ-ı cihānı hep yaturdı ḫancer altında[1]

İşigi ṭaşı gibi başumı ṭaşdan ṭaşa urdum
Kirāmī görmedüm bir bāliş-i rāḥat ser altında

Ve lehu[2] ʿİbret aldı bunca ġamlarla gören ādem seni[3]
Āh kim ʿibret-nümā-yı ʿālem itdi ġam beni[4]

[Ve lehu] Diyemez ṣanmañuz ol meh-i cihān-ārāyı
Beñzer ebrūma[5] diyü aġzına almaz rāyı

el-Mevlā Muṣliḥi'd-dīn (Ḳocalı[6] Muṣliḥi'd-dīn)[7]

Ḳocaili'nden ruḫṣat-yāfte-i müṣūl ve muṣliḥ-i ādāb-ı nefs olan meṣāliḥe meşġūl olup baʿż-ı ʿulemādan mülāzım ve medāris-i ʿilmiyyede ifādeye müdāvim olduḳdan ṣoñra ḳırḳ akçe medreseden maʿzūl iken ṭoḳuz yüz seksan üç Receb'inde Rāʿī Ḥasan Çelebi yirine Ṭopḳapusı'nda Aḥmed Paşa müderrisi olmış idi. Ol medresede ṭūl-ı meks ile zülāl-i iḳbāli rākid ve ḥıyāż-ı riyāż-ı devleti cāmid olmaġın Vezīr-i Aʿẓam Siyāvuş Paşa ve İstanbul Ḳāżīsi Zekeriyyā Efendi meclislerinde ıṭlāḳ-ı seyf-i zebān eyledükde sehv-i lisān vāḳiʿ olmaġın İstanbul efendisi ʿarż idüp seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-ūlā'sınuñ evāḫirinde Rodos'a nefy olınmaġla medresesi Kilisli ʿAlī Çelebi'ye tevcīh olındı. Ṭoḳsan Şaʿbān'ında ḳabūl itmeyen Muʿarrif-zāde yirine Çorlı pāyesi iḥsān olındı. Ṭoḳsan bir Rebīʿu'l-evvel'inde refʿ olınup medresesi İslām Efendi'ye virildi[8]. Ol esnāda ṣaḥīfe-i vücūddan nā-bedīd oldı.

Aḥvāli ancaḳ[9] bu mertebe maʿlūmdur.

1 205a E
2 Ve lehu:- E, SE
3 Beni SE
4 Seni SE
5 Ebrūya SE
6 Ḳocavī SE
7 E ve SE'de sıralama değişmektedir. 206a E; 120a SE
8 Tevcīh olındı SE
9 Bu kelime SE'de önceki kelime ile yer değiştirmiştir.

el-Mevlā Muḥyi'd-dīn (Ḳocalı[1] Muḥyi'd-dīn)

İḥyā-yı dīn-i mübīn içün bünyān-ı 'ilmi metīn idüp ṭarīḳ-ı 'ilme ḳocavārī sülūk ve ḥareket-i leng ü lūk idüp ḳaṭ'-ı merātib ve aḫẕ-ı menāṣıb iderek ṭoḳuz yüz ṭoḳsan bir Rebī'u'l-āḫir'inde[2] Ḳara Tāce'd-dīn yirine Şām fetvāsı pāyesine vāṣıl olmış idi. Ṭoḳsan beş Muḥarrem'inde müteḳā'id olup manṣıbı Ṣaçlı Kerīm Efendi'ye virildi. *Va'llāhu a'lem.*

Ferīdūn Beg (Ferīdūn Beg[3] et-Tevḳī'ī)

İsmi Aḥmed, 'ulüvv-i şānla ser-āmeddür. Ser-defter-i defterdārān olan Çivi-zāde 'Abdu'llāh Çelebi evā'il-i ḥālinde merḥūmı ḥıżāne-i himmetinde terbiyet ve ta'līm-i envā'-ı 'ilm ü ma'rifet ḳılup vezīr-i s̱ānī iken ṣadr-ı Āṣaf-naẓīr, ṣāḥib-i[4] ṣā'ib-tedbīr Meḥemmed Paşa ḫidmetlerine sevḳ ve ḳılāde-i himmetini gerden-i aḥvāline ṭavḳ ḳılmış idi. Ol vezīr-i 'ālī-himmet ṣafḥa-i cebīninde şu'ā'-ı necābet müşāhede ḳılup ḫāme-mis̱āl kātibü's-sırr ve nāme gibi nāşirü'l-birr ḳılmışlar idi. El-ḥāletü hāẕihi ḥaḳḳ-ı istiḥḳāḳını iḥḳāḳ ve ze'āmet ile küttāb-ı dīvānī zümresine ilḥāḳ eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş dört Ṣafer'inde vāḳi' ḳal'a-i Sigetvar[5] muḥāṣarasında vezīr-i ḳal'a-gīr ile düşmene şīrāne **[212a]** ṣavlet ve iẓhār-ı celādet ḳılduğı ma'rūż-ı südde-i Süleymānī olduḳda müteferriḳa-i dergāh-ı 'ālī-şān ve ze'āmetine teraḳḳī ile maẓhar-ı iḥsān ḳılup bu gūne ıṣdār-ı ḫaṭṭ-ı fermān buyurulmış idi ki bi-'aynihi naḳl olınur:

Ṣūret-i Ḫaṭṭ-ı Şerīf

Min-ba'd sen kendüñ ol aṣl ma'rekeye varmayup umūr-ı dīn ü devlet ve niẓām-ı 'adl-i intiẓām-ı salṭanat bābında ḳā'im ü dā'im olasun. Ve nūr-ı dīdem Selīm Ḫān'umı ve 'asker-i İslām'ı ve seni Ḫudā'ya ısmarladum ve kātibüñ Ferīdūn, ze'āmetine teraḳḳī ile dergāh-ı 'ālī müteferriḳalarından olsun.

Ṭoḳuz yüz seksan bir Ramażān'ında Ḳara Nişāncı yirine muvaḳḳi'-i Dīvān-ı Hümāyūn ve ṭuğra-nüvīs-i pādişāh-ı rub'-ı meskūn olmışlar idi. Seksan dört

1 Ḳocavī SE
2 Rebī'u'l-āḫir'inde:Rebī'u'l-evvel'inde SE
3 Ferīdūn Beg:- SE
4 - SE
5 120b SE

Muḥarrem'inde Semendire sancaġına gönderilüp yirlerine Ṣaḥn müderrislerinden Muʿallim-zāde Maḥmūd Çelebi nişāncı oldı. Baʿdehu Köstendil sancaġına sāye-i iclāl ṣalmışlar idi. Seksan ṭoḳuz Muḥarrem'inde Ḥamza Beg yirine s̱āniyen nişāncı olup anlar Köstendil sancaġına gönderildi. Bu def'a şevketi evvelkiden vālā[1] ve livā-yı devleti aʿlādan aʿlā olup Vezīr-i Aʿẓam Meḥemmed Paşa'nuñ ḥalīle-i celīlesi olan hemşīre-i pādişāh-ı cihān İsmiḫān Sulṭān ʿaḳdı ile silk-i nikāḥı muḥallā olmış idi. Ṭoḳsan bir Ṣafer'inde Ferīdūn-ı taḫt-nişīn-i rūḥı daḫme-i ḫāk içre nihān ve ṣaḥīfe-i ʿālemden bī-nām ü nişān oldı. Ḥażret-i Eyyūb civārında müstaḳill türbesi vardur. Yirine Tāc Beg-zāde nişāncı olmışdur.

[Yirine Re'īsü'l-küttāb Muḥyī Çelebi olup anuñ yirine Tāce'd-dīn-zāde olmışdur[2].]

Mīr-i müşārün-ileyh أسبغ الله نعم الجنان عليه[3] gül-deste-bend-i ʿilm ü maʿrifet, maḫdūm-ı vālā-ḳadr-i ʿālī-himmet, naẓm u nes̱r ile mümtāz-ı aḳrān, münşī-i ṣāḥib-i dīvān idi. Saʿādet-ḫānesi mecmaʿ-ı şuʿarā vü ẓurefā ve meclis-i feyż-ḳarīni kān-ı iḥsān ü ʿaṭā olup sulṭānu'ş-şuʿarā Bāḳī Efendi'nüñ memdūḥı olmaḳ ḳıyāmete dek ʿunvān-ı iʿtibār olmaġa kāfīdür. Ḥālā ol ḳaṣīde-i ġarrā Āḫūrḳapusı'nda vāḳiʿ olan kāşānesinüñ pīrāye-i der ü dīvārıdur. Sulṭān Murād Ḫān ḥażretlerinüñ cülūs-ı hümāyūnına didügi tārīḫdür:

Ebyāt

Bu bir ʿādil şehenşehdür ki tā ḥaşr
Tefāḫur idinür ʿahd ile eyyām

Ḳuşanup tīġ-ı zer geçdükde taḫta
Sipāha genc-i bī-ḥadd ḳaldı inʿām

" ʿAṭā-baḫş"[4] (982) oldı iḥsānına tārīḫ
Cülūsı sāline "şemşīr-i İslām"[5] (982)

Devlet-i ʿaliyye-i ʿOs̱māniyye'de vāḳiʿ olan nāmeleri bi-ḥasbi'l-vaḳā'iʿ tertīb ü cemʿ eylemişdür.

---

1 206b E
2 Yirine//olmışdur, der-kenār R1, E, SE
3 "Allah ona (verdiği) cennetin nimetlerini arttırsın."
4 عطا بخش
5 شمشير اسلام

Meḥemmed Paşa (Boyalı Nişāncı) {Nāmī}

Raḳam-zede-i *Şaḳā'iḳ-ı Nu'māniyye* olup Ḥaleb ḳażāsından müteḳā'id iken ṭoḳuz yüz elli dört[1] ḥudūdında intiḳāl iden Pīr Aḥmed Çelebi'nüñ ferzend-i firūzende-aḫteri, "Nāmī" muḫalleṣ Boyalı Nişāncı ḫidmetleridür. Menşūr-ı isti'dādı 'unvān-ı fażl ü kemālle mu'anven ve şükūfe-çīn-i ḥaẓā'ir-i her fenn olup emās̱il-i ems̱āl ile müşārik ve ṭarīḳ-ı 'ilme sālik olmış iken üstād-ı ferruḫ-nijādı Celāl-zāde sevḳı ile küttāb-ı dīvān-ı sulṭānī silkinde münselik olmış idi. Ba'żı vüzerā-yı 'iẓāmuñ teẕkireciligi ḫidmetinde olup maẓhar-ı luṭf-ı bī-ḥisāb ve ṭarīḳı ile re'īsü'l-küttāb olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz yetmiş beş Rebī'u'l-āḫir'inde intiḳāl iden üstādı Celāl-zāde yirine muvaḳḳi'-i dīvān-ı Süleymānī olmışlar idi. Seksan bir Ramażān'ında Ḥaleb-i Şehbā'da emīrü'l-ümerā ve seyf ü ḳalemi cem' idüp ney-şekker gibi livā-yı şevketi vālā oldı. Seksan dört Cemādiye'l-āḫire'sinde ma'zūl olup āstāne-i sa'ādete gelmişler idi. Seksan beş Ṣafer'inde Mu'allim-zāde Maḥmūd Çelebi yirine mükerreren ṭuġra-i hümāyūn ḫidmetine ta'yīn olındılar. Seksan sekiz Ramażān'ında vezīr-i rābi' ta'yīn olınup yirine riyāsetden Ḥamza Beg nişāncı, Muḥyī Çelebi re'īsü'l-küttāb olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan Ṣafer'inde **[212b]** 'azl olınup vezāreti Rūmili Beglerbegisi Cerrāḥ Meḥemmed Paşa'ya virildi. Ṭoḳsan altı Ẕi'l-ḥicce'sinde Tāc Beg-zāde yirine s̱ālis̱en nişāncı oldılar. Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında vāḳi' beglerbegi vaḳ'asında mesned-i vezārete i'āde olınup manṣıb-ı refī'-i tevḳī' yine ol manṣıbdan ma'zūl Muḥyī Paşa'ya virildi. Biñ bir Rebī'u'l-āḫir'inde sipāh zümresi vaẓīfe bahānesi ile Dīvān-ı Hümāyūn'a hücūm idüp baş defterdār olan Emīr Paşa'nuñ bilā-vech-i şer'ī ḳatl olınmasın murād eyledüklerinde 'ulemā vü meşā'iḫ def'-i fitne içün itdükleri pend sūdmend olmayup taḥakküm 'āle's-sulṭān iden eşḳıyāya iç ḫalḳı mükābere itmekle, ﴿حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ﴾[2] bāb-ı hümāyūndan ṭaşraya firār iderken[3] ḳapu içinde bir odun 'arabasına rāst gelüp[4] müzāḥameden üç yüz elli nefer kimse helāk olmışlar idi. Vezīr-i A'ẓam Siyāvuş Paşa ṣadāretinde bir iki def'a 'askerüñ Dīvān-ı Hümāyūn'a hücūmı te's̱īr-i ka'b-ı şūmī olmaḳ mülāḥaẓası ile 'azl-i

1 - E, SE
2 Kur'ân-ı Kerîm, Müddessir Sûresi, 74/ 50-51, "Ürkmüş yaban eşekleri arslandan kaçmaktalar."
3 İtdüklerinde SE
4 207a E

ebed ve tenkīl-i muḫalled olınup vüzerā-yı ṣaff-ārā bu tertīb ile ḳarār bulmış idi. Ṣadr-ı A'ẓam Sinān Paşa, Āṣaf-ı S̱ānī Ferhād Paşa, Vezīr-i S̱ālis̱ İbrāhīm Paşa, Rābi' Caġala-zāde Sinān Paşa, Ḫāmis Cerrāḥ Meḥemmed Paşa, Sādis ṣāḥibü't-terceme Meḥemmed Paşa[1], Sābi' Ḫıżr Paşa ol es̱nāda 'alīlen intiḳāl ve raḥmet-i Ḥaḳḳ'a isti'cāl idüp binā eyledükleri cāmi'-i şerīf ḥareminde i'dād eyledükleri ḳubbe-i 'āliyede defn olındılar.

Tārīḫ-i Sā'ī Çelebi Didiler vāṣıl-ı Ḥaḳḳ oldı Nişānī Paşa[2] (1001)

Paşa-yı merḳūm ṭuġrayī-i mülk-i Rūm, mecmū'a-i 'avārif ü ma'ārif, naḫl-bend-i ẓarā'if ü leṭā'if, ġulġul-endāz-ı nām ü nişān, vezīr-i ṣāḥib-i 'unvān idi.

Ās̱ār-ı ḫayrından İstanbul'da şāhrāh üzere cāmi'-i şerīfi ve medresesi ve ṣūfiyye içün ḫānḳāhı vardur.

Merḥūmuñ maḥāsinindendür ki gevher-i dürc-i 'iffet ü nezāhet olan[3] beş dāne duḫter-i sa'd-aḫterini müderrisīnden beş nefer[4] 'ulemāya tezvīc eyleyüp taḳlīl-i me'ūnet içün elli beşer aḳçe vaẓīfe ta'yīn eylemiş idi. Birini 'Abdu'l-kerīm-zāde 'Abdu'llāh Efendi'ye, birini Ḳınalı-zāde Fehmī Çelebi'ye, birini Memik-zāde Efendi'ye, birini Bostān-zāde maḫdūmı Meḥemmed Efendi'ye[5], birini 'Azmī-zāde Efendi'ye virmiş idi. *Tez̠kiretü'ş-şu'arā*'da mesṭūr olan eş'ār-ı dürer-bārındandur:

Ġazel

'Asker-i ḥüsne o şeh zülfüni serdār eylemiş
Diller alup her birin bir tāra berdār eylemiş

At ṣalup meydān-ı ḥüsne ḳatl içün 'uşşāḳını
Kākül-i müşkīni kendüye ḳafadār eylemiş

Ḫancer ü tīġ ü kemendin biline bend eyleyüp
Şeh-şüvārum mū-miyānını silaḥdār eylemiş

---

1 Meḥemmed Paşa:- E
2 ديديلر واصل حق اولدى نشانى پاشا
3 121a SE
4 "Beş nefer" ifadesi SE'de "aḫterini" kelimesinden sonra gelmektedir.
5 "Bostān-zāde Maḫdūmı Meḥemmed Efendi'ye" ibaresi SE'de " 'Abdu'l-kerīm-zāde 'Abdu'llāh Efendi'ye" ifadesinden sonra gelmektedir.

Laṭīfe

Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört tārīḫinde zümre-i şuʿarā Ṭop-ḫāne ḳurbında olan Ayās Paşa bāġçesinde ḥarīfāne cemʿiyyet peydā eyleyüp Hāşimī Çelebi ve Mis̱ālī ve Sāʿī ve Ḫātemī mübāşir-i ḫidmet taʿyīn olmışlar idi. Ol ṣoḥbet-i ʿārifāne ve ehl-i ʿirfāne baḥr-ı naẓma āşinā geçen erbāb-ı devleti bi'l-cümle daʿvet eyleyüp Sāʿī-i dāʿī ol ẕāt-ı mekārim-nişānı oḳumaġa varduḳda bir al kāġıda yigirmi ʿaded zer-i kāmil-ʿayār ḳoyup ḫurde-i zerle ġonce-gül gibi hediyye-i meclis-i yārān ve bu beyt-i iʿtiẕār-güneyi hem-ʿinān idüp ṣanʿat-ı şebistānī ile ʿaṭıyyenüñ ʿadedini beyān itmişler idi:

Beyt Kāġıd aġ idi velī cā'izesi gördi ki az
Ḳızarup şermle dir dilde niyāz elde piyāz

Tāc Beg-zāde (Tācī-zāde)

Tāc-beyt-i manẓūme-i erbāb-ı ḳalem, cümletü'l-mülk-i ḳalemrev-i luṭf u kerem Tācī-zāde ḫidmetleridür ki sermāye-i maʿārife mālik ve ḫāme gibi ṭarīḳ-ı kitābete sālik olup baʿż-ı vüzerā-yı ʿiẓāmuñ tez̲kireciligi ḫidmetinde ḳā'im ve ṭabʿ-ı laṭīfi dil-ḫ˘āh-ı ekābire mülā'im olmaġın Muḥyī Çelebi yirine re'īsü'l-küttāb, baʿdehu ḫidmet-i ṭuġrā-i ʿālī-şān ile kām-yāb olmış idi. Ol ḥāl üzere varaḳ-gerdān-ı eyyām ü leyāl iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı Ẕi'l-ḥicce'sinde intiḳāl **[213a]** eylemiş idi.

Tārīḫ Tāc Beg-zāde ol ferīd-i cihān
Ki naẓīri yoġ-ıdı inşāda

İntiḳāl itdi dār-ı āḫirete
Evvel-i māh-ı ʿīd-i aḍḥāda

Didi tārīḫ-i fevtini Vālī
Āh fevt oldı Tāc Beg-zāde[1] (996)

Mīr-i sābıḳu'l-beyān maḫdūm-ı kerem-güster-i ʿālī-şān, sermāye-i istiʿdād-ı

---

1 E b702 ; آه فوت اولدی تاج بیك زاده

Ḫudā-dād ile ḫaṭṭ-ı dīvānīde ṣāḥib-i kitbe ve ḥüsn ü bahāda ḳıṭʿa-i Yāḳūt'a mis̱āl olan her ḳıṭʿası ser-meşḳ-ı ser-efrāzān-ı[1] ketebe, nūk-i ḫāmesi benān-ı keff-i kerīmi gibi cömerd ve pā-yı pergār-ı ʿaḳl-ı çālāk gibi ʿālem-gerd idi.

Naḳl olınur ki bir gün dīvāna giderken bir faḳīr gelüp iḥsān recā ider. Ceyb-i himmeti ḳalb-i nā-dān gibi ḫālī bulunup fi'l-ḥāl bir ṭabaḳ kāğıda birḳaç saṭr yazup iʿtiẕār iderek iḥsān ider. Ṣaḥḥāflara ʿarż eyledükde elli filoriye ṣatup faḳīr-i nā-tevān iken tevānger ü kām-rān olur. Sene-i mezbūre dāḫilinde Sūzenī-zāde ki Fārisī-dān ve ehl-i ʿirfān, ferīde-i ṣadef-i zemān, muʿammā-güşā ve muḳalled-i ẓurefā idi, intiḳāl idüp Burūsevī Cinānī ikisini bir tārīḫde cemʿ itmiş idi:

Tārīḫ
Yine gerdūn iki suḫan-dānuñ
Virdi maḥṣūl-i ʿömrini bāde

İşbu **beyt**-i muṣībet-efzāyı
Didi tārīḫ içün bu üftāde

Geçdi cām-ı fenādan ikisi de
Tāc Beg-zāde Sūzenī-zāde[2] (996)

Ve lehu eyḍan
Sefer ḳıldı bugün fānī cihāndan Sūzenī-zāde[3] (996)

el-Mevlā Muṣṭafā (Manastırlı Ḫusrev Birāderidür)[4]

Rūmili'nde Manastır ḳurbında vāḳiʿ "Ostrova" nām ḳaṣabadandur. Nice zemān u[5] māh u sāl ol diyārda ḳāżī ve müfettiş-i emvāl olan Ḫusrev Efendi'nüñ birāderidür. Mollā Aḥmed Efendi'nüñ Vālide Medresesi'nde muʿīdi ve ders-i ʿāmm meclisinde ḳırāʾat-ı maḥal iden tilmīẕ-i reşīdidür. Ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken vezīr-i aʿẓam, fātiḥ-i ʿAcem ʿOs̱mān Paşa serdār olduḳda Anaṭolı ṣadrı olan üstādı Mollā Aḥmed ṭarafından teẕkirecilik ḫidmeti ile hem-ʿinān-ı rükeb-i sulṭānī olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç tārīḫinde Tebrīz fetḥ olınup ibti-

1 Ser-efrāzān-ı:ser-efrāz-ı SE
2 تاج بك زاده سوزنی زاده
3 سفر قلدی بكون فانی جهاندن سوزنی زاده
4 Bu biyografi E'de 207b, SE'de 121a sayfa kenarında yer almaktadır.
5 Zemān u:- E, SE

dā bunlar ḳāżī olmış idi. Baʿdehu mevleviyyet iʿtibār olınup āstāne-i devletde temkīn olınmamagla Gori beglerbegisi olmış idi. Baʿdehu bilād-ı ʿAcem'den memleket-i ʿOs̱mānī'ye munżamm olan baʿż-ı eyāletlere mīr-i mīrān olup biñ ḥudūdında ʿāzim-i cinān oldı.

ʿİlm ü maʿārif ile mevṣūf, aḫlāḳ-ı kerīme ile maʿrūf, ẕāt-ı melek[1]-ḫiṣāl idi.

el-Mevlā ʿAbdu'r-raḥmān (Şefe-zāde)

"Şefe-zāde" dimekle meşhūr-ı cihān ve leb-teşne-i zülāl-i ʿilm ü ʿirfān idi. Pederi belde-i Mağnisa'da imām ve baʿż-ı cevāmiʿde müfessir-i *Kelām-ı ʿAllām* olup ṭoḳuz yüz ḳırḳ Şevvāl'inde medīne-i Çorlı'da vāḳiʿ Aḥmed Paşa Cāmiʿi'n-de vāʿiẓ ü müfessir ve muḥaddis̱ ü müẕekkir olup meşġale-i ʿilm ü ʿibādetle eyyām-ı ʿömri encāma yitürmiş idi. Ṣāḥibü't-terceme aʿdād-ı feżā'ili iʿdād ve ʿazm-i ṭarīḳ-ı erbāb-ı istiʿdād eyleyüp ṭoḳuz yüz altmış bir tārīḫinde yigirmi beş aḳçe ile Burūsa'da Emīr Sulṭān müderrisi olan Ḫaṭīb-zāde Efendi'ye ḫidmet ve Burūsa Ḳāżīsi Ḳara Çelebi Efendi maḥkemesinde kitābet itmiş idi. Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde anlar Edrine'ye naḳl olındukda bile gidüp vefātlarına dek cüdā olmamış idi. Altmış altı Muḥarrem'inde Ebu's-suʿūd-zāde Aḥmed Çelebi Ḫāṣekī müderrisi oldukda yeñi cemʿiyyetine dāḫil olup altmış ṭoḳuz Ṣafer'inde vāḳiʿ nevbetde Ṣaḥn'da iʿādelerinden mülāzım olmış idi. Yetmiş iki Muḥarrem'inde Siñek-zāde ile Ḥāmid Efendi'ye mülāzemete ibtidā idüp yet-miş dört Şaʿbān'ında yigirmi aḳçe ile Fīrūz Aġa müderrisi oldı. Yetmiş altı Re-ceb'inde Şeh-zāde Sulṭān Murād'dan ʿarż ile teraḳḳī iḥsān olınup yigirmi beş oldı. Yetmiş yedi Rebīʿu'l-āḫir'inde maʿzūl oldı. Ol es̱nāda Cezerī Ḳāsım Paşa müderrisi olan[2] müteḳāʿid Necmī Efendi'ye dāmād olmış idi. Yetmiş sekiz Re-bīʿu'l-evvel'inde Necmī Efendi **[213b]** fevt olup medrese-i mezbūre ber-vech-i teḳāʿüd otuz aḳçe ile bunlara iḥsān olındı. Ṭoḳsan temāmında fevt olup med-resesi Şeyḫ-zāde Efendi'ye virildi.

Mevlānā-yı mezbūr ʿilm ü ṣalāḥla meşhūr, şīr-i pistān-ı ʿirfāndan sīr-āb-ı[3] reşāşe-i mürteşefe, şirb-i mevrūd-i fażl ü beyāndan ṣāḥib-i ḥaḳḳ-ı şefe, fāriġ ü āzāde, fāżıl-ı ḳarār-dāde idi.

1 Felek SE
2 - E
3 Sīr-āb-ı:sīr-āb ü SE

ʿArab-zāde (ʿArab-zāde[1])

Eşrāf-ı ḳużātdandur. Yetmiş dört h̲ilālinde maḥrūse-i Rodos'a ḳāżī olup yetmiş yedi Rebīʿu'l-āh̲ir'inde maʿzūl olmış idi. Yetmiş sekiz Rebīʿu'l-āh̲ir'inde[2] yüz elli aḳçe ile Ḳuds-i Şerīf ḳażāsı ile teşrīf olındı. Seksan üç Receb'inde ḳażā-yı mezbūr mevleviyyet olup Muʿīd-zāde'ye virildi.

Şāfiʿī-zāde (Şāfiʿī-zāde[3])

Aʿyān-ı ḳużātdandur. Seksan beş h̲ilālinde Silisre ḳāżīsi olmış idi. Seksan yedi Rebīʿu'l-āh̲ir'inde ʿazl olındı. Sene-i mezbūre Ramażān'ında Üsküb[4] ḳażāsı virildi. Seksan sekiz Şaʿbān'ında maʿzūlen gelüp Ṭameşvar ḳażāsı iḥsān olındı.

[Şāfiʿī-zāde'nüñ Ġażanfer ḫaṭṭı ile mālik olduġı nüsh̲a-i *Dürer* seyr olınup ser-ā-pā müṭālaʿa ve taṣḥīḥ eyleyüp efkār taʿlīḳ eylemiş ehl-i ʿilmdür. Ṭameşvar'dan meyyiti gelüp Üsküb'de İsḥaḳ Beg Cāmiʿi h̲areminde defn olındı, fī ḥudūdihi[5] sene 990[6].]

Ḥāfıẓ-zāde[7]

Vücūh-ı ḳużātdandur. İsmi Ebü'l-maʿālī'dür. Ḥāfıẓ-ı ʿAcem'üñ oġlıdur. Filibe ḳāżīsi iken ʿazl olınup yirine Üsküb'den Çelebi Efendi naḳl olındı. Sene-i mezbūre dāh̲ilinde İstanbul'da fevt oldı.

[İsmi Muṣṭafā'dur. İntiḳāl ilā raḥmeti'llāhi teʿālā fī Şevvāl sene 989[8].]

Ṣınfu'l-meşā'ih̲i'l-ʿiẓām ve's-Ṣuleḥā'i'l-kirām *ḳaddesa'llāhu esrārahum*

eş-Şeyh̲ Süleymān (Süleymān Efendi)

Neyyir-i h̲ayyer-i vücūdı maṭlaʿ-ı ehille-i ehālī olan belde-i Āmid'den ẓuhūr ve encümen-i vücūda feyż-i nūr idüp muḳaddimāt-ı ʿulūmı temhīd ve me-

1 R1 ve E'de nisbe yazılmamıştır.
2 maʿzūl//āh̲irinde:- SE
3 R1 ve E'de nisbe yazılmamıştır. 208a E
4 121b SE
5 Fī ḥudūdihi:- SE
6 Şāfiʿī//990, der-kenār R1, E, SE (121a); fī//990:- E
7 Her üç nüshada nisbe yazılmamıştır.
8 İsmi//989, der-kenār R1, E, SE (121a)

bānī-i fünūnı teşyīd itdükden ṣoñra sālik-i meslek-i erbāb-ı ṭarīḳat ve mālik-i ezimme-i şerīʿat ü ḥaḳīḳat olup baʿż-ı küberā-yı H̲alvetiyye'den tekmīl-i nefs itmişler idi. Baʿdehu dārü'l-mülk-i Rūm'a ḳudūm idüp İstanbul ḳāżīsi olan[1] Niksārī Muṣṭafā Efendi ile ʿaḳd-ı muvāh̲āt eylemegin h̲ānelerine sāye-i iclāl ṣalmışlar idi. Pādişāh-ı kerīm, Sulṭān Selīm-i ḥalīm ʿulüvv-i rütbe-i kemālātına ʿārif ve baʿż-ı kerāmātına vāḳıf olmaġla şeref-i ṣoḥbetine ṭālib ve bereket-i himmeti ile cemīʿ-i menāhīden tā'ib olmış idi. H̲unkār şeyh̲i olmaġla ḳıblegah-ı dünyā-perestān-ı rūzgār olmış iken meşreb-i pākine aṣlā ġubār gelmeyüp dīv-i nefs-i h̲od-gāma temām Süleymānlıḳ itmişler idi. Ṭoḳuz yüz seksan iki senesinüñ evāh̲irinde enfās-ı maʿdūde-i ḥayātı āh̲ir ve nuḳūd-ı nā-maʿdūd-ı raḥmetle mütefāh̲ir olup Küçük Ḳaraman ḳurbında vāḳiʿ Birincci Mescidi ḥareminde mütevārī-i mezār-ı pür-envār ḳılındı.

ʿAzīz-i merḳūm ʿumde-i meşā'ih̲-ı Rūm, şemʿ-i miḥrāb-ı mücāhede, ġarḳ-ı deryā-yı müşāhede, mażhar-ı kerem ü kerāmet, pīr-i ṣāḥib-i himmet idi.

Mervīdür ki ḥīn-i intiḳāllerinde eẕān-ı ẓahrı istimāʿ idüp tecdīd-i vużū' ve edā-yı ṣalāt eyledükden ṣoñra[2] teslīm-i rūḥ eyleyinceye dek mübārek ayaḳların uzatmaḳ ve naḳż-ı vużū' eylemek vāḳiʿ olmamış.

eş-Şeyh̲ Sināne'd-dīn Yūsuf el-H̲aṭīb (H̲aṭīb[3] Sinān Çelebi)

Maḥrūse-i Edrine'den bedīd ve kevkeb-i bīdār-ı felek-i däniş ü dīd olup iʿmāl-i mıṣḳale-i saʿy ü himmet ve tīġ-ı ṭabʿ-ı pür-āb u tābın cevherdār-ı ʿilm ü maʿrifet ḳılmış idi. Sermāye-i feżā'ile bāliġan-mā-belaġ mālik ve ṭarīḳ-ı saʿādet-refīḳa sālik olup ser-ḥalḳa-i ḳavābil ve imāme-i sübḥa-i emās̲il olmış iken ṭarīḳdan ferāġ ve ibrīz-i maḥabbet-i İlāhiyyeyi ḳālıb-ı ḳalbe ifrāġ eyleyüp baʿż-ı meşā'ih̲-ı kirāma h̲idmet ve tekmīl-i ādāb-ı ṭarīḳat eylemiş idi. El-ḥāletü hāẕihi maḥrūse-i Edrine'de vāḳiʿ Üççerefeli Cāmiʿi'nde mutaṣarrıf-ı imāmet ü h̲iṭābet ve şemʿ-i nūr-efşān-ı miḥrāb-ı ṭāʿat ü ʿibādet olmış idi. Ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i ʿaliyye üzere iken ṭoḳuz yüz seksan iki sāli evāh̲irinde **[214a]** mübtelā-yı pençe-i meniyye olmışlar idi.

1 İken SE
2 - E
3 Şeyh̲ H̲aṭīb SE

ʿAzīz-i mezbūr kemāl-i fażl ü taḳvā ile meşhūr, mecmaʿu'l-baḥreyn-i ẓāhir ü bāṭın, mevridü'n-nehreyn-i bāriz ü kāmin, kerāmāt-ı celiyye ve maḳāmāt-ı semiyye ile maʿrūf idi.

Rivāyet olınur ki Ebu's-suʿūd Efendi ḥażretlerine Edrine'den fetvā vārid olduḳda "Sinān Çelebi gibi merd-i fāżıl anda iken n'içün zaḥmet çeküp fetvāya muḥtāc olurlar." buyurmışlar.

Edrine yārānından işidülmişdür ki ʿazīz-i merḳūm bir gice yatsu namāzından gelürken bir düzd-i ṭarrār destārını ḳapmaġ-içün der-kemīn olup ḳaṣd eyledükde görür ki iki şīr-i jiyān[1] ʿazīzi ortaya alup ḥırāset iderler. Bu ḥāli müşāhede eyledükde fi'l-ḥāl tā'ib ve semt-i ṣalāḥ u ʿiffete ā'ib olur.

Merḥūmuñ aḥbābından biri intiḳāl eyledükleri gice mir'āt-ı menāmda görür ki bir şaḫṣ-ı nūrānī iki mehār-ı üşter-i pīlten yidüp şehre dāḫil olur. Sīmāsında āṣār-ı müsāferet nümāyān olmaġın keyfiyyet-i ḥālinden ve sebeb-i āmed-şüdinden su'āl ider. "Ḫaṭīb Sinān Çelebi merḥūmuñ vücūdını[2] Medīne-i Münevvere'ye naḳl içün geldüm." diyü cevāb virür.

eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn bin ʿAlā'e'd-dīn eş-Şehīr bi-Cerrāḥ-zāde (Cerrāḥ-zāde Efendi)

Hilāl-i vücūd-ı mesʿūdı maṭlaʿ-ı dārü'n-naṣr-ı Edrine'den pedīdār ve gül-i bī-ḫār-ı ẕāt-ı nezāhet-ālūdı ol gülşen-i rūşenden āşikār olup iḥdā ve tisʿe miʿe Ṣafer'inde ʿālem-i lāhūtdan sefer ve mavṭın-ı nāsūtı maḳarr itmişler idi. Evā'il-i ḥālinde işʿāl-i nā'ire-i[3] iştiġāl ve tenvīr-i mebāḥiṡ ile bedr-i temām gibi taḥṣīl-i kemāl eyleyüp evvelā maḥrūse-i Edrine'de Cāmīʿ-i ʿAtīḳ Müderrisi Mevlānā Luṭfu'llāh bin Şücāʿu'd-dīn ḫidmetlerinden metn-i *Miftāḥ*'ı ser-ā-pā ḳırā'at ve taḥḳīḳ u itḳān ile fetḥ-i ebvāb-ı ʿilm ü fażīlet ḳılup tekmīl-i ṭarīḳ ve vuṣūl-i ẕirve-i taḥḳīḳ üzere iken nesīm-i tevfīḳ-ı Rabbānī gülzārına vezān ve sebzezār-ı āmāli mübtelā-yı ẕubūl-i ḫazān olup;

Şiʿr Eşcār-ı bāġ ḫırḳa-i tecrīde girdiler
Bād-ı ḫazān çemende el aldı çenārdan

1 208b E
2 Merḥūmuñ vücūdını:merḥumı E
3 işʿāl-i nāʾire-i:- SE

mefhūmı üzere dest-gīrī-i tevbe vü tevfīḳ ve hidāyet-i mürşid-i saʿādet-refīḳ ile vāṣıl-ı ser-menzil-i ṭarīḳat-ı semiyye ve mürşid-i rāh-ı ṭā'ife-i Bayramiyye olmışlar idi.

Naḳl olınur ki vālid-i mācidleri ṭarīḳ-ı Bayramī'de şeyḫ-i kāmil ve maẓhar-ı feyż-i şāmil iken kendüler ṭarīḳat-ı ṣūfiyyeden muʿriż ve tekmīl-i ʿulūm-ı resmiyyeye[1] mütemaḥḥıż imişler. Bir gice ḥücrede yārānla ṣoḥbet ve icrā-yı resm-i leyle-i ʿaṭālet idüp erbāb-ı meclis-i temādī ṣoḥbetden bī-tāb ve şehbāzān-ı naẓar per-beste-i ḫᵛāb olduḳda nā-gāh bir ṣayḥa-i hā'ile peydā olup bir ḥacer-i ʿaẓīm saḳf-ı ḥücreye nāzil ve saḳfı delüp miyān-ı ḥücreye vāṣıl olduḳdan ṣoñra ġā'ir ü nā-bedīd olur. Erbāb-ı meclis cümle bīdār olup aṣlından istifsār eyledüklerinde kemāl-i dehşetden cevāba ṭāḳat ḳalmayup[2] anlar tekrār ālūde-i ḫᵛāb, bunlar mübtelā-yı ḳalaḳ u ıżṭırāb olup ol meclisden vālih ü ḥayrān, bī-ʿakl u bī[3]-cān ḳalḳup ḫāneye gelürler ve cemīʿ-i esvāb ü esbābın ṣatup serāsīmevār seyr-i kūçe vü bāzār ider olurlar. Pederleri nuṣḥ u pend idüp ṭarīḳ-ı ṣūfiyyeye sevḳ eyledükçe iʿrāżla muḳābele ve ḫuşūnetle muʿāmele iderler. Ol ḥālde gözlerinden perde-i ġaflet mürtefiʿ olup aḥvāl-i ehl-i ḳubūra muṭṭaliʿ olurlar. Eḳārib ü aḥbāb bunlaruñ ḥālinde ḥayrān, bunlar kendü ʿāleminde müteḥayyir ü ser-gerdān, ne kimse ile ülfete ḫāṭırında ruḫṣat, ne mükālemeye dilinde miknet var idi. Rāvī eydür: "Keyfiyyet-i keşf-i ḳubūrı kendülerden su'āl itdüm. Buyurdılar ki 'Mevtāyı maḳābirde iḥyā gibi oturmış müşāhede iderdüm. Kiminüñ **[214b]** ḳabri vāsiʿ ü pür-nūr, kendi feraḥ u faḫūr, kimi[4] żīḳ-ı maḳāmdan dil-teng ü rencūr, mübtelā-yı ẓulmet ü deycūr, kiminüñ ḳabri kūre-i ḥaddādān gibi pür-dūd, kiminüñ maḳāmı āteşdān-ı şerer-ālūd, kimi ġāyet żaʿfla bī-tāb, kimi dūde-kebāb[5] gibi mutaṣaddī-i inḳılāb u ıżṭırāb, benümle mükāleme idüp duʿā recā iderlerdi. Ben daḫı ḥāllerinden istiḫbār ve esbāb-ı mevt ü devāʿī-i s̱evāb u iʿḳāblarından istifsār iderdüm. Ol es̱nāda kendümi gāh İstanbul'da gāh Burūsa'da gāh emākin-i muvaḥḥişede gāh mesākin-i me'nūsede bulurdum.

1 122a SE
2 ṭāḳat ḳalmayup:ḳādir olmayup SE
3 Nīm SE
4 Kiminüñ SE
5 Dūde-kebāb:dūde-i kebāb SE

Behā'im gibi hā'im ü ḥā'ir, ḫarābezār-ı[1] maḳābirde[2] dā'ir olurdum. Ḫalḳdan gelen ṭa'āmuñ necāseti ve ālūde-i şübühāt olmaġla 'adem-i ṭahāreti ẓāhir olmaġın ekle ḳādir olmayup ḫūrd u ḫ'ābdan 'āciz, gürisne vü bī-tāb idüm. Bu ḥālet yedi ay miḳdārı müstemirr oldı. Ḳarīne-i ḥāl bir gice pederüm ḫānesinde yaturken şem'alar āsūde ve ehālī-i ḫāne ġāfil ü ġunūde olup 'ālem aġyārdan ḫālī olduḳda bir şaḫṣ-ı nūrānī ẓāhir olup elüme yapuşdı ve mede'l-'ömr görmedügim ve işitmedügim mevāṭın-ı ġarībe ve ma'āhid-i 'acībeyi baña seyr itdürdi. Bi'l-āḫire bir kūh-ı pür-şükūh dāmenine götürdi. Gördüm, bir pīr-i ehl-i sükūn, mānend-i kūh-ı Bīsütūn, pā-yı 'azīmeti dāmen-i himmete çekmiş, kemāl-i vaḳār ile tekye-zen-i visāde-i i'tibār olmış, oturur. Hem-rāhum[3] olan şaḫṣ-ı nūrānī selām virüp 'Sizi cüst ü cū iderdük. Bi-ḥamdi'llāh vāṣıl olduḳ.' diyü fetḥ-i kelām eyledi ve[4] baña işāret idüp pīşgāh-ı pīr-i mezbūrda yir gösterdi. Oturdum. Ol kimse ṣaġ elüme yapuşup baṭn-ı kefçe-i keffüme bir 'alāmet vaż' eyledi. Ba'dehu bir şaḫṣ daḫı getürdiler. Aña daḫı baña eyledügi vaż'ı eyleyüp ba'dehu yanında olan ḥaẓīreye duḫūl emr eyledi. Müteveccih olup ḳapusına varduġımuzda gördüm, nīrān-ı ḫāliṣe ile memlū bir āteşdān-ı bī-duḫān ki kemāl-i iltihābından süveydā-yı dil-i 'ārif gibi siyāhī-i faḥm ve sevād-ı dūddan nām ü nişān yok, vehmümden imtinā' itdüm, müfīd olmadı. İkimüzi daḫı ol deryā-yı nārda iġrāḳ ve üstümüze bāb-ı ḥaẓīreyi iġlāḳ eyledi. Ol āteş-i cān-sūz ẓāhir ü bāṭınumda yaḳmaduḳ yir ḳomayup cesedümi ibrīz-i ḫāliṣ gibi ḳāl itdükden ṣoñra ḳapuyı açup ṭaşra çıḳardı. Der-ḥāl delīl-i rāh olan şaḫṣ-ı nūrānī ẓāhir olup elüme yapuşdı ve beni aldugı yire götürüp vedā' itdi. Çünki ṣubḥ-ı ṣādıḳ mānend-i envār-ı hidāyet lāmi' ü bāriḳ oldı, pederüm ṣalāt-ı ṣubḥ muḳaddemātına şürū' itdükde benüm yanuma gelüp beni mānend-i būtīmār ser-efgende-i ḥayret ü efkār görüp sebebinden su'āl eyledi. Ben daḫı ol leyl-i lā'ilde[5] vuḳū' bulan emr-i hā'ili bir bir ḥikāyet eyledüm. 'Ol dest-gīr olan şaḫṣ-ı nūrānī cāẕibe-i hidāyet ve ol nār-ı bāhirü't-te'ṡīr āteş-i 'ışḳ u maḥabbetdür.' diyü ta'bīr ve ' 'An-ḳarīb dāḫil-i pūte-i maḥabbet-i İlāhiyye ve taṣfiye-i ḳurṣ-ı nefs-i redī'e

1 ḫarābezār u SE
2 209a E
3 Hem-rāhum:Delīlüm SE
4 delīlüm R1
5 Hā'ilde SE

idersün.' diyü tebşīr eyledi. Fi'l-vāḳi' ol giceden ṣoñra veleh ü cünūnum refte refte ḳābil-i zevāl ve 'uḳde-i 'iḳāl-i ḥayret mutaṣaddī-i inḥilāl olup ḥarekāt-ı bī-mülāḥaẓa ve mükāşefāt-ı ma'hūde ḫalel-pezīr ve meyl-i ṭarīḳat-ı seniyye-i ṣūfiyye derūn-ı dilde cāy-gīr oldı. El-ḥāletü hāẕihi cezebāt-ı 'ışḳ-ı ilāhī gerden-i āzādeye bend ve ḥalḳa-i teslīm ü irādet ol ḍālle-i vādī-i ḍalālete kemend olup fi'l-ḥāl pederümden aḫẕ-ı tevbe vü inābet ve dest-gīrī-i hidāyet ile 'azm-i ṭarīḳ-ı ḥaḳḳa himmet eyledüm. Mıṣḳale-i **[215a]** sa'y ü ictihād ile mestūr-ı ẓalām-ı ṭabī'at olan mevādd-ı isti'dād, cevher-i tīġ-ı cilā-dāde gibi ẓāhir ü peydā ve ṣadef-i keff-i niyāz pür-gevher-i murād olmaḳ 'alā'imi rūşen ü hüveydā olduḳda vālid-i mācidüm beni ḳuṭbu'l-'ārifīn, sulṭānu's-sālikīn "Ḥācī Efendi" dimekle meşhūr Mü'eyyed-zāde eş-Şeyḫ 'Abdu'r-raḥīm Efendi ḫidmetlerine irsāl eyledi. On iki sene miḳdārı ġavṭa-i deryā-yı mücāhede ve seyr-i ṣaḥrā-yı müşāhede eyleyüp s̱emere-i fu'ād[1] ḥāṣıl ve būy-ı murād[2] meşāmm-ı cāna vāṣıl olduḳda[3] māh-ı serī'u's-seyr gibi devr-i menāzil ü burūc iderün. Maḳām-ı kemāle 'urūc es̱nāsında birgün fermān-ı 'azīz ile ḫalvet-güzīn ve mānend-i şem'-i rūşen mişkāt-ı ḥücrede tenhā-nişīn iken bir şaḫṣ-ı mehīb ü ḫā'il bāb-ı ḥücreden dāḫil olup bedenümi erben erben tefrīḳ ve kirpās-ı köhne gibi temzīḳ eyledi. Fāriġ olduḳda yine eczā-yı cesed mülte'im ü müctemi' ve intiẓām-ı ḳadīmine rāci' oldı. Bu ḥāl üzere ḫarḳ u iltiyām mütekerrir olduḳda baña inzi'āc-ı 'aẓīm ve ıżṭırāb-ı cesīm ḥāṣıl olup ba'dehu fenā vü sükūn ve selvet-i derūn[4] el virdi. Ṣabāḥ-ı leyl-i mesfūrda vāḳı'ayı ḥużūr-ı şeyḫe 'arż itdüm. İnşirāḥ-ı ṣadra işāret ve vuṣūl-i murād ile beşāret buyurdılar.' "

Ḳarīne-i ḥāl irşād-ı 'ibāda icāzet ve Edrine'ye 'avd içün ruḫṣat virüp merākī-i irşāda rāḳī ve pederlerine mülāḳī olmış idi. Çoḳ zemān geçmedin pederleri 'āric-i ma'āric-i 'illiyyīn olup muṣāḥib-i ẕeyl-i 'ināyetleri olan Şeyḫ Şücā' Zāviyesi'nde cā-nişīn-i peder ve ol nigīndāna gevher olmışlar idi. Ol buḳ'a-i mübārekede seccāde-nişīn-i irşād ve murād-baḫş-ı 'ubbād-ı 'ibād olup ba'dehu maḥmiyye-i Ḳosṭanṭıniyye'de Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḥażretlerinüñ zāvi-

1 Murād SE
2 Merām SE
3 209b E
4 122b SE

ye-i maʿrūfesine intiḳāl ve rāviye-i feyż-i ʿināyetlerinden irvā'-ı ḳulūb-ı ehl-i ḥāl ḳılup yedi sene miḳdārı ol buḳʿa-i celīlede tekmīl-i erbāb-ı irādet itdükden ṣoñra Edrine'de olan zāviye-i mevrūs̱elerine ricʿat idüp sünnet-i seniyye ve ʿādet-i marżiyyeleri üzere sübḥa-güẕār-ı evḳāt ve şümārende-i enfās-ı maʿdude-i ḥayāt iken ṭoḳuz yüz seksan üç Muḥarrem'inde ḥaẓā'ir-i dārü'l-ünse irtiḥāl ve müşāhede-i şāhid-i āmāl içün maḳām-ı ḳudse intiḳāl eyledi. Şeyḫ Şücāʿ Zāviyesi sāḥasında pederleri cenbinde medfūndur.

ʿAzīz-i merḳūm ʿaynu'l-aʿyān-ı meşā'iḫ-ı Rūm, cerrāḥ-ı cerāḥāt-ı ervāḥ, mıṣbāḥ-ı żiyā-baḫş-ı eşbāḥ, mehbiṭ-ı envār-ı[1] ilāhī, maḫzen-i esrār-ı nā-mütenāhī, deryā-yı güher-rīz-i ḥaḳā'iḳ, berhem-zen-i dāmgāh-ı ʿalā'iḳ, ṣoḥbet-i mīr ü vezīrden hārib, rū-gerdān-ı vech-i me'ārib, ʿalim ü fāżıl, mürşid-i kāmil idi.

Mervīdür ki taṣrīf-i ḳulūbda taṣarrufātı meşhūr ve işrāf-ı żamā'irde mükāşefātı nā-maḥṣūr olup ʿaḳīde-i aḥbāb-ı girāmī üzere mürīdlerinüñ cemīʿ-i aḥvāline vāḳıf ve ḫabāyā-yı serā'ire ʿārif olmaġla dil-ḫastegān-ı hevā ile mānend-i ṭabīb-i kāmil, şerbet-i ʿināyet-i ber'u's-sāʿa ile muʿāmil idi. Bu maʿnāya şāhid-i ḥāl, *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ* ṣāḥibi ʿAlī Efendi bu güne basṭ-ı maḳāl ider ki "Bir gün mescidde edā-yı ṣalāt-ı ṣubḥ ve eẕkār-ı muʿayyeneden ṣoñra ṣaff-ı aḫīrde ẕikre meşġūl idüm. Ḥażret-i ʿazīz ṣaff-ı evvelde ḳıbleye müteveccih olup murāḳabede idi. Laḥẓa laḥẓa **[215b]** naẓar-ı ʿināyetlerin şu'ūn-ı aḥvālüme pertev-endāz ḳılup mir'āt-ı dil-i ṣāf ve ḳurṣ-ı sīne-i şeffāfum şuʿā-yı mihr-i ʿināyetlerine muḳābil olmaġla bir lemʿa-i cihān-sūz ṣaldılar ki ʿulüvv-i nā'ire-i derūn kārgāh-ı gerdūna fenā vireyazdı. Ol şuʿle-i ḫāṭır-fürūzdan baña bir mertebe te's̱īr ḥāṣıl oldı ki ṣadme-i dehşetinden ġonce-i dil-i zār gül-i ṣad-berg-i gülzār gibi pāre pāre olayazdı. Ẓuhūr iden ḥālāt-ı ʿacībe güncīde-i evrāḳ-ı dü-reng-i leyl ü nehār olmaḳ mertebesinden ʿālīdür[2]. Mādām ki şeyḫ ol maḳāmda idi, taḥtu'ş-şuʿāʿ-ı ʿināyet ve mehbiṭ-ı envār-ı hidāyet idüm. Baʿdehu zā'il olup anda vāḳiʿ olan ḥālet mede'l-ʿömr sermāye-i[3] saʿādet oldı.

Kerāmāt-ı celīlelerinden bu rivāyet daḫı vāṣıl-ı mertebe-i taḥḳīḳdur ki

---

1 Deryā-yı SE
2 ḫālīdür R1
3 210a E

ṣadru'l-ifāde, Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi maḥrūse-i Edrine'de otuz aḳçe ile Cāmi'-i 'Atīḳ müderrisi iken birgün ziyy-i ṣuleḥāda bir faḳīr, meclis-i ḫāṣları-na muraḫḫaṣ olup fetḥ-i bāb-ı kelām ider ki "Ḫāk-i pāyıñuza iḥsān recāsına tebşīr içün geldüm. İnşā'allāhi te'āla fülān ayuñ fülāncı güninde fülān sā'atda cenāb-ı şerīfiñüze Vezīr-i A'ẓam Rüstem Paşa'nuñ Ḫayrabolı'da vāḳi' medrese-i cedīdesi tevcīh olınsa gerekdür." diyüp zānū-zede-i mevḳif-i recā olur. Mol-lā-yı merḳūm bu vaż'ı inkār ve aḥvāl-i ātiyeden iḫbār muḳābelesinde ṭaleb-i dirhem ü dīnār itdügi içün iẓhār-ı ġubār idüp derīçe-i iltifātı sedd ve maḥrū-men redd itmege niyyet eylemişken rivāyet eyledügi ḫaberüñ senedinden su'āl idüp "Vāḳı'a ṭarīḳı ile mi ta'yīn idersün, yoḫsa reml ü cifr netīcesi midür?" diyü istikşāf-i ḥāl itdüklerinde fekk-i ḫitām-ı kelām ider ki "Bu ḥaḳīr, 'umde-tü'l-meşā'iḫ Cerrāḥ-zāde Muṣliḥi'd-dīn Efendi'nüñ eḥibbāsındanum. Bugün meclis-i şerīflerinde derd-i faḳr ile şikeste-bāl, i'māl-i lisānü'l-ḥāl idüp otur-dum. Şeyḫ-i 'ārif fihrist-i cebīn-i pür-çīnümden ḫaṭṭ-ı ṭūmār-ı żamīrüme vāḳıf olup buyurdılar ki 'Bu gice[1] Ḥażret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* meclis-i şerīflerine dāḫil oldum. Hilāl-i mülāṭafada Vezīr-i A'ẓam Rüs-tem Paşa'nuñ Ḫayrabolı'da binā eyledügi medrese-i cedīde Eski Cāmi' Müder-risi Mevlānā Muḥyi'd-dīn'e ta'yīn olındı. Fülān gün fülān sā'atda ḫaber-i tevcīh vāṣıl olur.' diyü iḫbār buyurdılar. Egerçi ben ol ehl-i 'ilmi ile'l-ān görmedüm. Lākin maḥāsin-i cemīle ve feżā'il-i celīlesin istimā' iderin. Bu müjdeyi īṣāl ile maẓhar-ı iḥsān olup ba'ż-ı ḥavāyicüñ ḳażā olınur.' didiler. Anlaruñ emri ile te-bşīr itdüm." didükde inkārları zā'il olup bir miḳdār nesne i'ṭa iderler ve "Ta'yīn olınan medrese ẓuhūr iderse yine gelesüz." diyü tavṣiye buyururlar. Fi'l-vāḳi' yevm-i ma'hūdda sā'ati ile müjde vāṣıl ve murād ḥāṣıl olup bunlar manṣıb-ı celīl ile ḫurrem, gedā-yı bī-ser ü pā iḥsān-ı cezīl ile pādişāḥ-ı 'ālem olur.

Bu kerāmet daḫı mollā-yı merḳūm ṭarafından rivāyet olınur ki "Birgün eyyām-ı temmūz ve hengām-ı te'ṣīr-i mihr-i 'ālem-sūzda ṣafḥa-i zemīn tābe-i pür-tāb ve ser-pūş-ı āsmān ḳaṭre-rīz-i şihāb olup;

Teşnelükden dilini ṭaşra çıḳardı 'ummān

1 Bu gice:- SE

mażmūnı nümāyān olmış idi. Ba'żı ḳurāya sevḳ-ı 'inān-ı 'azīmet lāzım gelüp bir bādiye-i bī-ābda pey güm-künān-ı rīgistān-ı pür-tāb ve miyān-ı serābda ġarḳ-ı deryā-yı ıżṭırāb olmış-ıduḳ. Dūd-ı āhdan ġayrı **[216a]** delīl-i rāh olmamaġla eṭrāf u cevānibe dīde-i ḥayretle germ-nigāh iken dūrdan bir şaḫṣ nümāyān oldı. Ḫıżr-ı ḫuceste-iḳbāl gibi istiḳbāl idüp giderek ol şeyḫ mütemessil oldı. Gördük, bir merd-i ṣāliḥ dūşında bir ġırār içinde birḳaç ḫarbüze-i ābdār[1] getürüp öñümüze ġalṭān itdi ve fetḥ-i enbān-ı kelām idüp eyütdi: 'Cerrāḥ-zāde Muṣliḥi'd-dīn Efendi selām ve du'ā idüp tavṣiye buyurdılar ki bunlarla def'-i ḥarāret idüp fülān cānibe ṭoġrı sevḳ-ı maṭiyye-i 'azīmet eylesünler ve min-ba'd sefere niyyet itdükçe zād-ı rāḥileyi teh'iye idüp andan gitsünler.' Sebeb-i vürūdından su'āl itdüklerinde cevāb virür ki[2] 'Ẓāhir olan peştenün verāsında vāḳi' ḳarye-i ma'mūrede 'azīzümüz ḥażretlerinüñ çiftligi vardur. Eyyām-ı ṣayfda anda olurlar. Bugün āstānelerinde meşġūl-i ḫidmet iken 'azīz ḥażretleri içerüden çıḳup buyurdılar ki 'Cāmi'-i 'Atīḳ Müderrisi Aḫī-zāde Mevlānā Muḥyi'd-dīn verā-yı cebelde vāḳi' fülān mevżi'de ser-rişte-i ṭarīḳı güm ḳılup inḳılābda ve istīlā-yı 'aṭaşdan māhī-i be-ḫāk-üftāde gibi ıżṭırābdadur. Biriñüz ḫidmet-i delāleti īfā ve bu ḫarbüzeleri ihdā idesüz.' diyüp bu ḥaḳīr daḫı ḥasbu'l-emr ḫidmete mübāderet ve buyurduḳları gibi ḥażret-i 'aliyyeñüze müsāra'at itdüm.' diyü ḫatm-i manẓūme-i kelām ider."

Mürīdlerinden 'Os̱mān Dede nām merd-i āzādeden bu ḫaber daḫı mütevātirdür ki "Bir gice ḥücrede tenhā-nişīn iken hilāl mis̱āl fitīl-i şem'ayı iş'āl eyleyüp dīvāre yapışdurmış ve ẕikr ü tevḥīd ile icāle-i zebāne-i zebāna meşġūl olmış idüm. Ser-nigūn-i murāḳabe iken ġavṭa-zen-i deryā-yı ḫᵛāb olmışum. Şem'a temām olup şu'lesi üsṭuvāne-i ḥücreye ulaşmış ve mevc-i şu'le revnaḳ-şiken-i ḥabāb-ı ḳıbāb olayazmış. 'İnāyet-i Bārī yārī ḳılup ol ḥālde bīdār oldum ve derūn-ı ḥücreyi ḥoḳḳa-i ser-be-mühr-i enār gibi pür-şerār-ı nār buldum. Dest-yārī-i ibrīḳ-ı vużū' ile āteş-i sūzānı iṭfā idüp;

1 123a SE
2 210b E

Mıṣrāʿ رسیده بود بلایی ولی بخیر کذشت[1]

mażmūnı ile ḥamd u s̱enā itdüm. Bu ḥālden ki s̱emere-i ġaflet ve fıḳdān-ı intibāhdur, kimseyi āgāh itmedüm. Seḥeri ḥużūr-ı ʿazīze varduġumda ẖiṭāb-ı ʿitāb-āmīz idüp 'N'içün böyle ġaflet idersün. Ḥücre ile bile sūzān-ı āteş-i pür-tāb ve ẖarāb-ender-ẖarāb olayazduñ. Bir daẖı böyle ġaflet eyleme.' diyü irşād buyurdılar."

Çünki keşmekeş-i rişte-i kelām mānend-i sübḥa-i cevāhir-i intiẓām, ferā'id-i menāḳıb-ı kirām ile ḥüsn-i niẓām buldı.

[eş-Şeyẖ el-Kebīr Muḥyi'd-dīn] (eş-Şeyẖ Muḥyi'd-dīn el-İskilībī)

[2] الشيء بالشيء يذكر mażmūnı ile silsile-i Bayramiyye'ye vāsıṭatu'l-ʿıḳd-ı gevher ve envār-ı füyūżāt-ı lāhūtiyyeye maẓhar olan sulṭānu't-ṭarīḳat, bürhānü'l-ḥaḳīḳat, el-muḳaddemü'l-miḳdām fī miḥrābi'l-mücāhede, es-secencelü'l-maṣḳūl bi-envāri'l-müşāhede, cāmiʿu'l-maʿḳūl ve'l-menḳūl, ḥāviyyü'l-fürūʿ ve'l-uṣūl, mecmaʿu'l-baḥreyn-i ʿulūm-ı ẓāhire vü bāṭıne, maʿḳadu's-sımṭeyn-i dürer-i zāhire vü kāmine, ser-çeşme-i ṣādırīn ü vāridīn eş-şeyẖ el-kebīr Muḥyi'd-dīn el-İskilībī[3] ẖidmetlerinüñ aẖbār-ı ẖürşīd-i iştihārından ẕerre, revnaḳ-efrūz-ı maṭlaʿ-ı ṣafaḥāt ve menāḳıb-ı celīlelerinden şemme, micmere-sūz-ı mecmūʿa-i müşkīn-nefeḥāt ḳılınmaḳ münāsib-i maḳām görüldi. Ol neyyir-i raẖşān-ı semā-yı tevḥīd, mānend-i ġurre-i ġarrā-yı saʿīd, evc-i burc-ı İskilīb'den bedīd olup işʿāl-i nā'ire-i iştiġāl ve māh-ı temām gibi taḥṣīl-i kemāl **[216b]** eyleyüp kesb-i envār-ı feżā'il içün devr-i menāzil iderek ʿulemā-yı Rūm miyānında cevāhir-i zevāhir-i ʿulūm ve ferā'id-i fevā'id-i manṭūḳ u mefhūm ile direfş-i āftāb-ı diraẖş gibi ser-efrāz-ı ʿālem ve mis̱āl-i süvār-ı yek-tene-i baẖter mümtāz ü müsellem olduḳdan ṣoñra ḥādī-i hidāyet zāmile-i ʿazīmetine hādī ve seyr-i bādiye-i ṭarīḳına bādī olup mürşid-i kirām Ḥācī Bayram ẖidmetlerinde vāṣıl-ı ṣabīḥatu'l-'īd-i merām olan nūr-ı ezher-i āftāb-ı tevḥīd, Bāz-ı Eşheb-i cilvegāh-ı tecrīd, pertev-endāz-ı bāmdād-ı yaḳīn, eş-şeyẖ el-celīl Aḳşemse'd-dīn

---

1 "Bir belâ çatmıştı; ancak hayır ile geçti."
2 "Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır."
3 El-İskilībī:- R1, E

ḥażretlerinüñ aḳdem-i mübārek-ḳadem-i ḫulefāsı ve ʿumde-i ḫırḳa-pūşān-ı teşrīfi-i ʿaṭāsı olan sūzende-i şuʾūn-ı nāsūtiyye, fürūzende-i envār-ı lāhūtiyye, büt-şiken-i āmāl-i bed-meʾāl-i āẕerī[1], eş-şeyḫ el-kerīm İbrāhīm el-Ḳayṣerī ḫidmetlerinüñ ser-çeşme-i feyż-i ʿināyetlerinden behre-yāb ve sermāye-i saʿādet-i dāreynden vāṣıl-ı niṣāb olup ḥadāʾiḳ-ı *Şaḳāʾiḳ-ı Nuʿmāniyye* gül-rīz-i ṣaḥāʾif-i menāḳıb ve muʿaṭṭar-sāz-ı dimāġ-ı mütetebbiʿ ü ṭālib olduġı üzere[2] maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de Sulṭān Bāyezīd-i Velī şeref-i ḳudūm-i saʿādet-lüzūmları içün binā eyledükleri zāviye nice yıllar māʾu'l-ḥayāt-ı füyūżāt-ı ʿaliyyelerine rāviye olup ṭoḳuz yüz yigirmi iki tārīḫinde terk-i zevāyā-yı fenā ve ʿazm-i dārü'n-naʿīm-i ʿuḳbā idüp ḫalīfeleri Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn-i Sirozī seccāde-nişīn-i irşād olmış idi. Ṣılaları İskilīb'de medfūndur.

Kerāmāt-ı celīlelerinden ṣāḥibü't-tercüme Cerrāḥ-zāde Efendi vesāṭeti ile rişte-keş-i ḥikāyāt olanlar tanẓīm-i ʿanʿane-i rivāyet iderler ki "Ol vāsıṭatu'l-ʿıḳd-ı ricāl ve ser-ḥalḳa-i erbāb-ı ḥāl bir tārīḫde maḥrūse-i Edrine'ye sāye-endāz-i iclāl olup ol diyārda olan aḥbāb, fāʾiż-i ser-çeşme-i iltifātlarından sīr-āb olmış idi. ʿAded-i sāl-i sinnüm mādūn-i ʿaḳd-ı evvel iken ḥummā-yı şedīdeye mübtelā olup vālideynüm ḥayātumdan meʾyūs olmışlar idi. El-ḥāletü hāẕihi üftān ü ḫīzān ḫāk-i pāylarına revān olup şeref-i dest-būsları ile müstesʿid olduġumda vālidüm merḥūme ḥālümden suʾāl buyurdular. Vālid cevāb virüp ʿOġlum Muṣṭafā bendeñüzdür. Ḫayr duʿāların recā ider.' dimekle ol ṭabīb-i rūḥānī ḥāl-i zāruma merḥamet idüp buyurdular ki ʿBir cāme-i peşmīne iştirā idüp ilbās eyle. Bi-iẕni'llāhi teʿālā defʿ-i şiddet ü beʾs ider.' Fi'l-vāḳiʿ ol ʿabādan ḳabāyı ber-dūş itdügüm gibi dūş-ı tabīʿatde olan s̱ıḳlet-i maraż mündefiʿ olup ḫiffet-i ʿācil ḥāṣıl oldı."

Kerāmāt-ı celīlelerinden biri dahı ṣadru'l-ifāde Aḫī-zāde[3] Efendi ṭarafından keşīde-i silk-i rivāyetdür ki "Bir gün tercemesi sebḳ iden[4] şeyḫ-i kerīm Ḥakīm Çelebi merḥūmla muṣāḥabet üzere iken siyāḳ-ı kelām menāḳıb-ı meşāʾiḫ-ı kirāma düşüp buyurmışlar ki ʿŞeyḫ Meḥemmed-i İskilībī *ḳuddise sırruhu*

1 211a E
2 - SE
3 Aḫī-zāde:Aḫī Çelebi-zāde SE
4 123b SE

ḥażretlerini nice bilürsüz?'. Faḳīr tafṣīl-i ḥällerinden tecāhül idüp muḳteżā-yı maḳām üzere cevāb-ı ḫitāb-ı dil-pez̲īrlerinde;

Mıṣrā' Yūsufı bilmezin ammā seni ra'nā bilürin

mażmūnını[1] iḫtiyār eyledüm. Şükr-i iḥsānı mükerrer idüp bu güne pāre-sāz-ı ḳand-ı nebāt-ı kelimāt oldılar ki ' 'Azīz-i merḳūm ma'ārif-i İlāhiyyenüñ der-yā-yı zeḫḫārı ve künūz-ı rümūz-ı tevḥīdüñ maḫzen-i esrārı olduğından mā'a-dā rūḥ-ı şerīfi **[217a]** el-ān bu neş'ede mutaṣarrıf ve teşne-lebān-ı ehl-i sülūk nehr-i 'avārif ü ma'āriflerinden müstefīż ü muġterifdür. Bu müdde'āya şāhid-i 'ādil meşhūd-ı faḳīr olan kerāmet-i 'ıyāniyyedür ki bir gün mescid-i maḥallede ba'de edā'i ṣalāti'l-fecr aḥbāb ile ḥalḳa-beste-i evrād u ez̲kār idük. Cemā'at-ı maḥalleden daḫı cem'-i kes̲īr ḥāżırlar idi. Cānib-i derden rūḥ-ı şerīf-i muṭah-harları ziyy-i mu'tād ve tāvr-ı ma'hūd üzere temes̲s̲ül idüp selām virdükden ṣoñra bu ḥaḳīre teveccüh eylediler. Ellerinde nesīc-i ma'hūd-ı Bayramī'den bir cāme-i bālā-pūş-ı sefīd var idi. Gördügüm gibi ḳıyām u istiḳbāl idüp[2] redd-i selām itdükden ṣoñra muntaẓır-ı emr-i 'ālīleri oldum. Ellerinde olan cāmeye işāret idüp 'Bu ḫil'at-i ġarrāyı size Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* ḥażretleri 'ināyet buyurdılar ve bu bendelerini īṣāl ve ilbās ḫidmetine ta'yīn eylediler.' diyüp teşrīf-i sulṭān-ı kevneyni mübārek elleri ile düşıma ṣal-dılar. Ben daḫı şevḳ ile giyüp rişte-i dil ü cāna fitīl-i şem'a mis̲āl bir mertebe āteş-i ḥāl düşdi ki ol cāme-i bī-mis̲āl pīrāhen-i fānūs-ı ḫayāle dönüp ol ḥālde müşāhede eyledügüm ṣuver-i nūrāniyye-i esrār ve maẓhar olduğum elṭāf-ı bī-şümār ḳābil-i ta'bīr ü taḥrīr degüldür. Ḳarīne-i ḥāl ḥażret-i 'azīz luṭf-ı ḫitāb erzānī buyurup 'Vāṣıl olduğuñ mertebe-i seniyye ve tekmīl-i ṭarīḳat-ı 'aliyye mübārek ola.' diyü tehniyet eyleyüp tevdī'-künān, geldükleri cānibe revān olup fi'l-ḥāl cān gibi dīdeden nihān oldılar. Ol libās-ı kāfūr-iltibās düşumda ḳa-lup ẓann eyledüm ki cümle-i ḥāżırīn bu aḥvāle muṭṭali' olmış[3] olalar. Ba'dehu müteḥaḳḳıḳ oldı ki ḥażret-i şeyḫüñ ḳudūmından, benüm ḳıyām u istiḳbā-

1 Mefhūmını SE
2 211b E
3 Olmışlar R1, E

lümden ve bi'l-cümle cārī olan aḥvālden bir ferd āgāh olmamış. Ol pūşānī-i istebraḳ-nişānı nice yıllar giydüm. Ḥattā pīrāhen-i Yūsuf gibi cā-be-cā muḥteriḳ ü çāk çāk oldı. El-ān ḫānemüzde melfūf-ı dest-i nezāhet ve nihāde-i ṭāḳ-ı izzetdür.' diyü ḫatm-i ʿıḳdu'l-le'āl-i maḳāl itdiler."

Ḳıṭʿa Ḥabbeẕā ḫᵛācegān-ı mülk-i yaḳīn
Ki virüp dürr-i baḥr-ı ʿışḳa revāc

Ḫarḳ-ı ʿādetden itdiler ḫırḳa
Terk-i tārekden eylediler tāc

Temeṡṡül-i ervāḥ-ı şühedā, bā-ḫuṣūṣ şehīdān-ı tīġ-ı ʿışḳ-ı Ḫudā olan meşā'iḫ ü ʿulemā taṣarrufāt-ı ʿacībeye ḳādir ve zemān-ı müżāyaḳada istimdād iden Mü'minīn-i vāḳıʿa-dīdeye muʿāvin ü müẓāhir olduḳları, tetebbuʿ-ı menāḳıb-ı evliyā-yı kirām idenler yanında maḥall-i kelām degüldür. Bu bābda eş-Şeyḫ Aḥmed bin İbrāhīm en-Neḥḥās ed-Dımaşḳī te'līf itdügi "*Maṣāriʿu'l-ʿuşşāḳ fī Meşāriʿi'l-eşvāḳ*" nām kitābda bu ḥikāye-i ġarībe ve menḳabe-i ʿacībe keşīde-i neşīde-i silkü'l-le'āl-i suṭūrdur ki "İḥdā ve ṡemān miʾe tārīḫinde ṡaġr-ı İskenderiyye'ye teveccüh idüp Reşīd'e uġraduġımuzda aʿyān-ı Reşīd'den bir fırḳa rıfḳa-i ḳāfilemüz olup "Till Şevrā" nām telle nüzūl eyledük. Ol şeb esnā-yı muḥāvere ve ḫilāl-i müsāmerede ehl-i Reşīd'den bir recül-i ṣāliḥ reşīd-i müẕākere olınup ḥüsn-i ḥāline ṡenā ve rūḥına ḫayr duʿā itdüklerinden ṣoñra anuñ lisānından taṣḥīḥ-i naḳl itdiler ki bir gice buradan geçerken bir ʿaskere rāst gelür ki ḫayme vü ḫargāh ḳurup bār u büngāh ṣalmışlar. Mıṣr'dan gelür ḳāfile ḳıyās idüp bir cemāʿat ḳurbında ilḳā-yı rāḥile ider. Veche-i maḳṣūdından su'āl itdüklerinde Mıṣr'a ʿazīmet itdügi maʿlūmları olup içlerinden biri ehl-i beytine īṣāl içün bir mektūb virür **[217b]** ve ism ü resmini ve maḥalle vü sūḳını ve esāmī-i müteʿalliḳātını beyān ider. Baʿde eyyām Mıṣr'a vāṣıl olup īṣāl-i emānet içün şaḫṣ-ı mezbūruñ taʿyīn itdügi üzere ḫānesin bulup daḳḳ-ı bāb ve 'Ṣāḥibü'l-beytden mektūb getürdüm.' diyü ḫitāb ider. Erbāb-ı beyt kemāl-i inkār ile[1] redd-i cevāb idüp 'İḫtilāl-i dimāġuñ var ancaḳ. Ġaleyān-ı sevdā ve sū'-i

1 212a E

mizāc seni şerbet-i dārü'ş-şifāya muḥtāc eylemiş.' diyü mıṣṭaba-i ḳılāvına rehnümūn olurlar. Bi'l-āḫire müṣel mektūbuñ ṣıdḳı ẓāhir olup meger şaḫṣ-ı mezbūr birḳaç sene muḳaddem ḳāfile ile Reşīd'e giderken maḥall-i mezbūrda ḥarāmīler elinde şehīd olup ol gice temeṡṡül iden ervāḥ-ı şühedā imiş. Baʿdehu mektūba naẓar olınup kendüye maḫṣūṣ ḫaṭṭ u edāsı ve bīgāneden mestūr baʿż-ı mācerāsı görüldükde cümlesi engüşt der-dehān ve müteʿaccib ü ḥayrān olur." Kitāb-ı mezbūrede bu bābda ḥikāyāt-ı ġarībe īrād olınmışdur. Murād iden vāṣıl olur.

Faḳīr-i cāmiʿu'l-ḥurūf bīn otuz sekiz tārīḫinde Mizistre'de ḳāżī iken ol diyār aʿyānından yār-ı cānımuz Beg-zāde [1]ʿAbdu'l-kerīm Çelebi ḫidmetlerinüñ elinde bir mecmūʿa gördüm. Tersāne ḫalḳından "Ḳalender Çelebi Oġlı Hevāyī" dirler bir kimse cemʿ eylemiş. Hevāyī ve Peykerī iki birāderler imiş. Her biri maʿārif-i cüz'iyyede külliyyet ṣāḥibi ferd-i kāmil ve ʿilm-i nücūm u cifr ve zā'içe emṡāli fünūn-ı ġarībede ser-ḥalḳa-i emāṡil imiş. Bīn otuz tārīḫinden muḳaddem fevt olup ḫaṭṭı ile mecmūʿası mezkūr olan ʿAbdu'l-kerīm Çelebi'ye intiḳāl itmiş. Ol mecmūʿada ġarā'ib-i sergüzeşt ḫilālinde yazmış ki "Eyyām-ı cüvānīde ṡuġūr-ı İslāmiyye'den maḥrūse-i[2] Cezā'ir-i Ġarb'a varup ol ser-ḥaddüñ ġāzīleri ile nice rūzgār küffār-ı ḫāksāra ʿalem-efrāz-ı ġazā ve nehengān-ı ʿadüvv-şikār ile rūy-ı deryāda āteş-efrūz-ı veġā olmış idüm. Baʿde zemān İstanbul'a gelüp Ḳāsımpaşa'da tavaṭṭun itdüm. Birḳaç seneden ṣoñra ṭoḳuz yüz seksan beş Rebīʿu'l-evvel'inde baʿż-ı ḫidmetle yine ol cānibe gitdüm. Maḥrūse-i mezbūrede vāḳiʿ menzilümde zaḥmet-i esfārda fersūde, ḫᵛābānīde vü āsūde idüm. Nāgāh ḳapu daḳḳ olındı. Ḫidmetkār istifsār içün varup 'Ḳadīmī aḥbābumdan olup gemi re'īslerinden olan Dāl Memī Çelebi geldi. Tehniyet-i ḳudūm içün mülāḳāt murād ider.' diyü ḫaber getürdi. Re'īs-i merḳūmuñ üç sene muḳaddem mevti istimāʿ olınmaġın taʿaccüb-künān, ḳapuya revān oldum ve ḳapuyı açup naẓar itdüm. Perde-i evhām mündefiʿ olıcaḳ kemāl-i sürūr ile kendümden gitdüm.

Beyt Seng-i rāhuñ dürretü't-tāc-ı saʿādetdür baña
Naʿlinüñ resmi zemīnde dāl-i devletdür baña

mażmūnın tekrār iderek muṣāfaḥa vü muʿānaḳadan ṣoñra kilīm-i dervīşānede

1 Beg-zāde:- SE
2 124a SE

hem-nişīn olup ifrāṭ-ı sürūrumdan bī-iḫtiyār olup 'Sizi vefāt itdi diyü istimā' itmiş[1] idük. El-ḥamdu li'llāhi te'ālā ḳudūmuñuz ḥayāt-ı tāze virdi.' didüm. Sükūt itdi. Lākin sā'ir aḥvālden bir iki sā'at miḳdārı muṣāḥabet itdük. Ba'dehu vedā' idüp menziline müteveccih oldı. Faḳīre ḫᵛāb ġalebe idüp ba'de'l-'aṣr ḳah-ve-ḫāneye **[218a]** çıḳup aḥbāb ile mülāḳī oldum ve 'Dāl Memī Çelebi'yi fevt oldı bilürken bugün ġam-ḫānemüze şeref-baḫşā olup mā'u'l-ḥayāt-ı kelimātla dil-i pejmürdemüzi iḥyā eyledi. Bir iki sā'at ṣoḥbet itdük.' didüm. Ḥużżār-ı meclis ta'accüb iderek yüzüme baḳdılar ve 'Seksan iki tārīḫinden berü üç senedür Dāl Memī Çelebi zīr-i laḥd olup[2] ġarḳ-ı raḥmet-i Aḥad ve fā'iz-i izzet-i Sermed olmışdur.' diyüp;

Mıṣrā' Ḫayr ola düşüñse eger iy Yūsuf-ı s̱ānī

mażmūnı ile hem-zebānī itdiler. Fi'l-ḥaḳīḳa mevti taḥḳīḳ ve müdde'āları taṣ-dīḳ olınup bu ḳıṣṣa-i ġarābet-'unvān ḥayret-efzā-yı müstemi'ān oldı." Ẕikr olı-nan mecmū'ada biñ yigirmi senesinde istiḫrāc olınmış esrār-ı cifrden Sulṭān 'Os̱mān merḥūmuñ vaḳ'asına ve ba'ż-ı aḥvāl-i ātiyeye işāret var idi. Cümlesi ta'yīn eyledügi zemānda vāḳi' olup ol maḳūle fünūnda bī-naẓīr-i zemān olduğı ās̱ārından 'ıyān idi.

Beyt تا کی سخن از سخن ربایيم
تا بر سر قصهٔ خود آییم[3]

Peder-i Cerrāḥ-zāde[4]: Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḥażretlerinüñ kerāmā-tından Cerrāḥ-zāde Efendi'nüñ pederi **eş-Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn Efendi** lisānından taṣḥīḥ-i 'an'ane-i naḳl olınur ki mezbūr 'Alā'e'd-dīn Efendi, 'askerī zümresinden iken ṭoḳuz yüz beş tārīḫinde Sulṭān Bāyezīd-i Velī ile İnebaḫtı seferine revān olup rücū' itdüklerinde bir gün es̱nā-yı rāhda menzile vuṣūl müyesser olmayup ẓalām-ı leyl-i pür-veyl ḫayme-i ḳīr-gūnın ber-pā ve ebr-i bārende-i şitā resm-i idrār u ifāżayı icrā eyleyüp vādīler seyl-i cerrār ile enhār ve her nehr-i kebīr

1 istimā' itmiş:işitmiş SE
2 212b E
3 "Ne zamana kadar sözden sözü kaldıracağım, kendi hikayemin sonuna kadar götüreceğim."
4 Peder//zāde:- R1

deryā-yı zeḫḫār olmış idi. Ol ḥālde "Ḳaraṣu" nām baḥr-ı ʿamīḳ ejder-i ḫurūşān gibi sedd-i menāfiẕ-i ṭarīḳ idüp Ḳaradeñiz gibi cāngāh ve ebnā-yı sebīle belā-yı siyāh olmış idi.

Beyt

شب تاريك و بيم موج و كردابى چنين حائل
كجا دانند حال ما سبكباران ساحلها[1]

mażmūnı ḥasb-ı ḥāl-i dil-i pür-melāl olup ol leyl-i lā'il ve baḥr-ı ḳīr-gūn-ı hā'il teşḫīṣ-i memerr ü taʿyīn-i maʿbere ḥā'il olmaġın köprī başına geldükde rūd-ı şedīdü'l-vürūd başdan aşup ġaleyān-ı ṭūfān-āşūbdan ne cisr-i memdūdı bulup rāh-ı maḳṣūda revān olmaġa imkān ve ne geldügi semte rücūʿ itmege dermān olur. Bi'l-āḫire bindügi raḫş-ı sebük-pāy, pā-ber-cāy olmaġa mecāl olmayup ġarḳ müteʿayyin olduḳda dergāh-ı Ḫudā-yı çāre-sāza cān ü dilden niyāz ve dest-i recāyı dāmen-i ʿināyet-i Rabbü'l-erbāba fīrāz ider. Ol ḥālde ardından bir ṣadā gūş idüp baḳduḳda görür ki ziyy-i ehl-i seferde bir kimse kendüyi cānib-i selāmete daʿvet ider. Fi'l-ḥāl ol ṭarafa ʿaṭf-ı zimām idüp cisre vāṣıl olur. Baʿdehu delīl-i merḳūma pey-rev olup bir zemān ʿaḳablarınca revān ve giderek emārāt-ı necāt nümāyān olduḳda semt-i maḳṣūda işāret idüp lemḥatü'l-baṣarda dīdeden nihān olur. Ol varṭa-i hā'ileden ḫalāṣ olup vaṭan-ı aṣlīsi olan maḥrūse-i Edrine'ye vāṣıl olduḳda niʿmet-i ḫalāṣ içün şükr-gūyān ve ol reh-ber-i Ḫıżr-hidāyetüñ ḥālinden ḥayrān iken maḥallesinde vāḳiʿ bir ḫānede cemʿiyyet-i nās iḥsās idüp sebebinden su'āl eyledükde "Pādişāh-ı ʿālem-penāh şeyḫi olan ṣāḥibü'l-kerāmātü'z-ẓāhire, rāfiʿ-i livā'ü'l-velāyātü'l-bāhire İskilībī Meḥemmed Efendi ḥażretlerini daʿvet idüp meclis-i **[218b]** vaʿẓları ile teşerrüf ve enfāṣ-ı ṭayyibelerinden teberrük ḳaṣd itdük. Cümle-i cīrāna ṣalādur. Siz daḫı bile olasuz." dirler. Rāvī eydür: "Çünki daʿvete icābet idüp dāḫil-i ṣoḥbet olur, şeyḫe naẓar itdükde ol gice mübtelā olduġı varṭa-i helākden[2] ḫalāṣ iden reh-ber-i ferruḫ-pey olduġı muḳarrer olup meclis āḫir olınca ṣabr ider. Baʿdehu ḥażret-i ʿazīzi tenhā bulup ayaġına düşer ve 'Seferden gelürken Ḳaraṣu maʿberinde ġarḳdan ḫalāṣ buyurduġuñuz bendeñüzüm.' diyü ʿarż-ı ḥāl eyler. Şeyḫ-i ʿārif

1 "Gece karanlık, dalga korkusu, bir de böyle korkunç bir girdap varken, sahillerde umarsızca oturanlar bizim halimizi nereden bilecekler?." (Bu beyit Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir.)

2 213a E

ol kelāmdan iẓhār-ı taġayyür ve deryā-yı cemāl iken ifşā-yı sırdan işrāb-ı celāl ü tekeddür idüp cārī olan ḳıṣṣayı bi'l-külliye inkār ve ḳuvvet-i vāhimeye tābi' olup 'İftirā eyleme.' diyü 'arż-ı ġubār eyler. Ol 'āşıḳ-ı ṣādıḳ bu muḳaddimātdan memnū' olmayup 'arż-ı niyāz ider ki 'Bu bendeñün yaḳīni teşkīk-i müşekkik ile zā'il ve rāy-ı rezīni muġālaṭa-i tecāhül-i 'ārif ile müteḥavvil olmaz. Min-ba'd luṭf-ı sābıḳa 'ināyet-i lāḥiḳa[1] recā iderin.' " Ḳarīne-i ḥāl ol ṭālib, 'ināyet-i 'aliyyenüñ ḥüsn-i irādetin ve feyż-i terbiyete kemāl-i ḳābiliyyetin müşāhede eyledükde beẕl-i luṭf u 'ināyet ve iḫfā-yı esrār-ı ricālle tavṣiyet buyurdılar. Ol günden āftāb-ı cān-sūz-ı 'ışḳ-ı ilāhī derūnına tāb ve ceẕebāt-ı şu'ā'-ı maḥabbet, ḍālle-i dil-i ser-gerdānına ḳullāb ṣalup dā'ī-i hidāyete icābet ve ḥużūr-ı 'azīzde tevbe vü inābet eyleyüp cān ü dilden mürīd ve füyūżāt-ı 'aliyyelerinden müstefīd olmış idi. Ba'de zemān ḥażret-i 'azīz vaṭanları İskilīb'e revān olup pā-bend-i alā'iḳ, şeref-i mülāzemetlerinden 'ā'iḳ olup nice zemān ḫidmet-i 'aliyyelerinden dūr, derd-i ḥasretle dil-ḫaste vü rencūr olur. Tā ki 'azīzüñ ḫulefāsından eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn es-Sirozī maḥrūse-i Edrine'yi maḳdem-i mübārekleri ile dārü'l-meymene idüp bir zemān ḫidmet-i 'ālī-şānlarında āteş-efrūz-ı mücāhede ve ṣayḳal-keş-i müşāhede olur. Anlar şeyḫi ziyāret ḳaṣdına İskilīb'e revān olduḳda hem-'inān olup;

Mıṣrā' Kimse ḳarşu ṭuramaz aḳsaydı deryā bir yaña

mażmūnı üzere maḥabbet-i ehl ü 'ıyāl ve 'alāḳa-i manṣıb u māl, tevsen-i himmetine 'iḳāl olmamış idi. Birḳaç yıl ḫidmet-i 'azīzde müştaġil-i riyāżāt u mücāhedāt olup nā'il-i murād ve muraḫḫaṣ bi'l-irşād olduḳda maḥmiyye-i Edrine'de vāḳi' Şeyḫ Şücā' Zāviyesi'nde seccāde-nişīn ve mübāşir-i irşād-ı ṭālibīn olur. Sinn-i şerīfleri yüz seneye ḳarīb olduḳda icābet-i da'vet-i dergāh-ı Mucīb itmişler idi. Zāviye-i mezbūre sāḥasında medfūndur. Bunlar daḫı müfred-i mecmū'a-i zemān, ferīde-i ṣadef-i 'aṣr u evān, ṣāḥib-i feyż-i şāmil, şeyḫ-i kāmil ü mükemmil idi.

Kerāmāt-ı 'ıyāniyyeleri meşhūr[2] ve ḥālāt-ı seniyyeleri zebān-zed-i cumhūr olup cümleden biri maḫdūm-ı kerīmleri Muṣṭafā Efendi ṭarafından bu güne

1 124b SE
2 Meşhūrdur SE

rivāyet olınur ki bir gün zāviye ḫāricinde ba'ż-ı mürīdleri ile oturup şekker-rīz-i müstemi'ān olurken bir şaḫṣ-ı debbāġ gelüp mübārek ayaḳların öper. Bilā-sebāḳ u siyāḳ fetḥ-i kelām ider ki "Ṣulṭānum yetişmese fetḥ-i ḳal'a muḥāl ve 'asker-i İslām'a nuṣret münselibü'l-iḥtimāl idi. Şeyḫ-i āgāh naẓar-ı inkār ile nigāh idüp "Didügüñ ne maḳūle ḳal'adur. Benüm ḳaṭ'ā ḫaberüm ve bu yaḳīnlerde bir ṭarafa seferüm yoḳdur." diyü teġāfül ü inkārda **[219a]** ıṣrār itdükçe şaḫṣ-ı mezbūr tażarru' u niyāz ve rūy-ı 'acz ü i'vāzı ḫāk-endāz ḳılup merkez-i i'tiḳādında s̱ebāt u ḳarār 'arż iderek vedā' ider. Rāvī eydür[1]: "Ḥużūr-ı şeyḫden çıḳduḳda şaḫṣ-ı mezbūra söyledügi kelāmuñ aṣlından su'āl itdüm. Cevāb virdi ki 'Bu sene-i mübārekede 'asker-i İslām ile kesr-i 'abede-i aṣnām içün ḥirfetimüz erbābından bir cemā'at ile ḥasbeten li'llāhi te'ālā 'alem-efrāz-ı ġazā olmış-ıduḳ. Ser-ḥadd-i küffārda fülan ḳal'a muḥāṣara olınup dil-i sengīn-i dil-berān, āh-ı 'āşıḳ-ı sīne-sūzāndan müte'es̱s̱ir olmaduġı gibi ṣademāt-ı ṭop u tüfengden mütezelzil olmayup ḥall-i 'uḳde-i ṭılısmı müşkil ve ḫandeḳ-ı 'amīḳından güẕār müte'aẕẕir olmaġla ġuzāt-ı Müslimīn maḳām-ı 'acz ü iżṭırārda pā-der-gil olmışlar idi. Ḳarīne-i ḥāl Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn Efendi ziyy-i maḫṣūṣ ve hey'et-i ma'hūde ile āşikār olup keff-i kerīminde livā-yı ṣubḥ gibi bir rāyet-i sefīd-i nūrānī cünd-i ẓulmānī üzere mis̱āl-i sulṭān-ı nücūm hücūm idüp 'asker-i küffārı tefrīḳ ve tār u pūd-ı ṣufūfı temzīḳ iderek burc-ı ḳal'aya ṭulū' idüp naṣb-ı rāyet-i ḫurşīd-ās̱ār eyledükde cem'iyyet-i 'adüvv tār u mār ve fetḥu'l-bāb-ı naṣr-ı 'azīz āşikār oldı. Yanumda olan 'asākir-i nuṣret-me'ās̱ir şeyḫ-i merḳūmı gördüklerinde ta'accüb iderek ' 'Alā'e'd-dīn Efendi refīḳımuz imiş. 'Acībdür ki şimdiye dek 'asker içinde görmemişüz.' diyü silsile-cünbān-ı kelām oldılar. Ben daḫı ḫāk-i pāylarına varup[2] mübārek ayaḳların öpmege neẕr itmiş idüm. Ḥālā edā-yı vācib eyledüm. Bu ḫuṣūṣda ṣafḥa-i şükūküm keẕālik yaḳīn ile maḥkūk ve naḳdīne-i ḫāliṣü'l-'ayār-ı i'tiḳādum sikke-i re'yü'l-'ayn-ı ṣadāḳat-ḳarīn ile meskūkdür."

Maḫdūmları Muṣṭafā Efendi'den menḳūldür ki pederleri merḥūma bu ḳıṣṣadan su'āl ve tenhāda istikşāf-ı ḥaḳīḳat-ı ḥāl itmişler. Cevāb virüp "Bu maḳūle esrār, maḥrem-i serā-perde-i ḥaḳīḳat olmayanlara iẓhār olunmaz. İnşā'allāhu te'ālā bu mertebeye nā'il olduḳda sırr-ı meknūzına vāṣıl olursun." bu-

1 213b E
2 - SE

yurmışlar. بلغنا الله تعالى وإياكم إلى مراتبهم وأذاقنا من رحيق أذواقهم وكأس مشاربهم[1]

Ḥācī Efendi[2]: Bālāda mesṭūr eş-Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥīm el-Mü'eyyedī *ḫaṣṣa-hu'llāhu teʿālā bi'l-feyżi's-sermedī* ki "Ḥācī Efendi" dimekle meşhūr-ı cihān ve ḥarem-i İrem-nişānı muṭāf-ı cān-ı ʿārifāndur, zemānında dürr-i yektā-yı ṣadef-çe-i tecrīd ve deryā-yı pehnā-yı ferā'id-i tevḥīd, ser-çeşme-i fażl ü iḥsān, āftāb-ı feyż-resān, ḳuṭb-ı ʿālem, ġavs̱-ı aʿẓam idi. Devlet-i Bāyezīdiyye ve Selīmiyye'de mükerrer ṣadr-ı ʿālī-ḳadr olan baḥr-ı ḫıżżam, ʿallāme-i muʿaẓẓam Mü'eyyed-zā-de ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ birāderi ve ol naḫl-i ʿarīk u aṣīlüñ ṣınv-ı sā-ye-güsteridür. Evā'il-i ḥālde taḥṣīl-i ʿilm ü kemāl ve tār u pūd-ı ḳīl ü ḳāl ile bālā-yı istiʿdādına nesīc-i perniyān-ı istiḥḳāḳ u istīhāl idüp mevālī-i ʿaṣrdan Ḫᵛāce-zāde Efendi dārü'l-ifādesinde iştiġāle müdāvim ve Ḫaṭīb-zāde Efendi ḫidmetlerinden mülāzım olup İstanbul'da Başcı İbrāhīm Medresesi'nde mu-taṣaddī-i ders ü taʿlīm iken ẕikri sebḳ iden Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī ḥażretle-rine dāmād ve ʿalāḳa-i muṣāheret ile āstān-ı feyż-resānlarına şeref-yāfte-i istinād olmış idi. Ol ḥālde baʿż-ı emrāż-ı hā'ileye mübtelā ve pehlū-zen-i pister-i[3] ʿacz ü aʿyā olup ṣıḥḥatden me'yūs ve ʿalā'im-i **[219b]** mevt ü irtiḥāl maḥsūs olduḳda şemʿ-i ḥarem-serāy-ı ʿiffet olan zevce-i kerīmesin vesīle-i şefāʿat idüp ḥużūr-ı pedere irsāl ve bu güne tavṣiye-i ʿarż-ı ḥal ider ki "Vālid-i mācid ḫidmetlerine iblāġ-ı[4] teḥiyyet ü selām eyle. Hücūm-ı ṭalīʿa-i marażdan ḥālüm dīger-gūn ve ʿasker-i sulṭān-ı ṭabīʿat ġāyetde zebūn, sekerāt-ı mevt ʿalā'imi ẓāhir ve sāḳī-i bezm-i zīndegānī dest-i āḫir itmek-müteḳarrir oldı. Bu neş'ede feyż-i ʿirfāndan bī-naṣīb, vaṭan-ı aṣlīye faḳīr ü ġarīb, ḥazīn ü ke'īb irtiḥāl itmek görinür. Şefḳat demi, ʿināyet zemānıdur. Furṣat fevt olmadın, peymāne-i ʿömr[5] ṭolmadın ser-i bālīnüme sāye-güster-i merḥamet olsunlar ve ḥīn-i imkānda olan iḥsān-ı feyż-resānı dirīġ buyurmasunlar." diyüp ol ʿafīfe-i şīrīn-maḳāl zevc-i kerīmi lisānından nār-ı niyāzı işʿāl idüp;

Beyt Ḫaste-ḥāl-i ġam-ı ḥicrānuñam elden gitdüm
Gel benüm ʿömrüm eger gelmez isen ben gitdüm

mażmūnın īṣāl eyledükde şeyḫ-i kerāmet-penāh mürīdlerinden sālifü'z-ẕikr

---

1 "Allah bizi ve sizi iyilerin mertebesine ulaştırsın. Bize onların içeceklerinin kâsesinden ve zevk veren içeceklerinden tattırsın."

2 Ḥācī Efendi:- R1

3 125a SE

4 214a E

5 Peymāne-i ʿömr:peymāne R1, E

ʿAlāʾeʾd-dīn Efendiʾyi ve bir fırḳa-i hidāyet-reh-beri hem-rāh ḳılup şeref-i ḳudūm erzānī buyururlar ve kenār-ı firāşına varup ḥāl-i zārından suʾāl ile ḫoş-ḥāl iderler. Ḫaste-i cān-be-leb-resīde, dāmen-i ʿināyetlerine çengāl-i żarāʿatı ḫalīde ḳılup ol ṭabīb-i Mesīḥā-nefesden maraż-ı rūḥānīye istidʿā-yı devā ve şerbet-i berʾüʾs-sāʿa-i himmetlerin recā idüp refʿ-i perde-i şükūk ü evhām ve maḥrem-i esrār-ı eʿizze-i kirām olmaḳ ümmīdine ibrām-ı muḥaṣṣaluʾl-merām eyledükde ḥażret-i ʿazīz ḥāline merḥamet idüp baʿż-ı hużżār-ı meclise emr iderler. Muʿāvenet idüp dest ü pāyını şüst ü şū ve gül-i pejmürdesin sīr-āb-ı vużūʾ eyleyüp ḳıbleye ḳarşu iclās iderler ve ʿAlāʾeʾd-dīn Efendi ẓahrından der-kenār idüp ol nihāl-i żaʿīfe pāyendān olur. Ol ḥālde ḥażret-i ʿazīz ḳıbleye müteveccih ü murāḳıb ve işrāḳāt-ı ḳudsiyye ile şuʿāʿ-efgen-i dil-i ṭālib olur. Bir sāʿat mürūrından ṣoñra ol ḫaste-i bī-tāb bir naʿra-i sehmgīn urup kendüyi miyān-ı ḫāneye pertāb ider ve ġaşy vāḳiʿ olup nice zemān bī-ʿaḳl ü nīm-cān yatur. Baʿdehu ifāḳat bulup ḥażret-i ʿazīz ẓāhir olan aḥvālden suʾāl eyledükde ẓarf u ḥarfa ṣığmaz ve ḳavālib-i elfāẓda güncāyiş bulmaz. Mükāşefāt-ı ġarībe ve ḥālāt-ı ʿacībe naḳl ider. Ḫidmet-i pīr, işrāf-ı żamīr idüp "Senüñ ḥaḳḳuñda ẓann ġālib, bu mertebeden ʿālī-merātibdür. Hele şimdi bu mertebe kāfīdür. والقطرة تدل على الغدير والعون من الملك القدير[1] " diyü tebşīr iderler. El-ḥaḳḳ fālleri rāst ve himmetleri bī-kem ü kāst vāḳiʿ olmışdur. قدسنا الله بأسراره وأفاض علينا فائض أنواره[2]

Mervīdür ki bunlardan baʿż-ı ḫavārıḳ-ı ʿādāt ẓuhūrı mesmūʿ-ı ḥażret-i ʿazīz olduḳda bu güne şekker-rīz olurlarmış ki "Ḥācī Efendi[3] rütbe-i vālā-yı velāyete sühūlet ile vāṣıl olmışdur. İsrāf[4] itdügi gevherüñ ḳıymetin bilmez."

Ṭoḳuz yüz yigirmi altı senesinde Şeyḫ Muṣliḥiʾd-dīn-i Sirozī vefātında ʿazīzlerinüñ zāviye-i maʿhūdesinde seccāde-nişīn olmışlar idi. Ol şeyḫ-i kerīmüñ menāḳıb-ı ʿaẓīmelerindendür ki[5] ḥacc-ı Beled-i Ḥarāmʾa müteveccih olduḳları eyyāmda Ḳonya ṣaḥrāsına vāṣıl olduḳlarında kāşif-i esrār-ı mevlevī, ṣāḥib-i kitāb-ı *Meṡnevī*, maẓhar-ı ʿināyāt-ı ḳayyūmī, Mevlānā Celāleʾd-dīn-i Rūmī ḥażretlerinüñ rūḥ-ı şerīfleri istiḳbāl idüp muʿānaḳa vü **[220a]** terḥīb ve bāzū-yı pür-nūrların hamāʾil-i şeyḫ-i necīb ḳılduḳdan ṣoñra bu beyt-i bī-miṡāli[6] ʿıḳduʾl-leʾāl-i gerden-i ḥāli iderler.

---

1 "Damla göle işaret eder. Yardım herşeyin sahibi ve herşeye gücü yeten Allah'tandır."
2 "Allah sırlarıyla bizi mukaddes eylesin ve üzerimize nurlarını bolca lütfeylesin."
3 Çelebi R1, E
4 İşrāf R1
5 ʿaẓīmelerindendür ki:ʿaẓīmelerinden E
6 214b E

Beyt خشنودم از نوای پسر دارم بسی با تو نظر
خوش آمدی جان پدر اهلا وسهلا مرحبا[1]

Bir def'a daḫı Sulṭān Selīm Cāmi'i ḳurbında olan zāviye-i ma'rūfeden ba'ż-ı vaḳā'i' ḥasebi ile kütüb-i mevḳūfe żāyi' olup teftīş içün Ḳonya'ya varmaları iḳtiżā eyledükde bir gün muḳābeleye ḥāżır ve semā' u ṣafāya nāẓır olurlar. Esnā-yı semā'da rūḥ-ı Mevlānā mütemessil ve ḥalḳa-i semā'a dāḫil olup;

Beyt Şem'-i şevḳı yaḳdı Mevlānā ṣalup tāb-ı cemāl
Döndi 'uşşāḳ oldı meclis şekl-i fānūs-ı ḫayāl

mażmūnı meşhūd-ı ehl-i ḥāl olup Ḥācī Efendi daḫı ol şevḳla pervānevār devre āġāz idicek rūḥ-ı Mevlānā mu'ānaḳa vü i'zāz idüp cām-ı sürūr-encām gibi devre-i semā' u ṣafāyı itmām itdüklerinde bu beyt ile raḥīḳ-ı iltifātı müşkīn-ḫitām iderler:

Beyt خموش باش ز احوال كنج فقر وفنا
دل تو مخزن اينها بود بهمت ما[2]

Naḳl olınur ki ḥażret-i Mevlānā'nuñ şekl ü sīmā-yı nūrānīsin ve ziyy-i mu'tād u pūşānīsin meşhūr u mesmū'a tevfīḳ ve erbāb-ı menāḳıb żabṭına taṭbīḳ idüp ol beytleri müddetü'l-'ömr āvīze-i gūş itdüklerin taḥḳīḳ iderlermiş.

Faḳīr eydürin bu menḳabe-i celīleyi bir def'a[3] Niksārī-zāde merḥūmdan işitmiş idüm. Anlarun naḳli üzere Ḥācī Efendi ḫidmetleri muḳaddemā ṭarīḳat-ı semā'a münkir ve deff ü nāy u ḳudūm istimā'ından müteneffir imiş. Ḥacca giderken Ḳonya'ya uġraduḳlarında ba'de ṣalāti'l-cum'a cem'iyyet-i semā'a ḥāżır ve zevḳa dā'ir olan devrān-ı aṣḥāb-ı ṣafāya nāẓır olurlar. Bi'l-āḫire ḥalḳa-i cem'iyyete dāḫil olup bī-iḫtiyār devre başlarlar. Menzile geldüklerinde aḥbāb-ı ḫāliṣü'l-bāl

---

1 "Oğlumun ezgisinden pek hoşnudum, sana karşı nice (himmet) nazarım var. Babasının canı, hoş geldin, baş göz üstüne, merhaba…"

2 "Fakirlik ve yokluk köşesinin halleri hakkında suskun ol. Bizim yardımımızla senin gönlün onların mahzeni olacaktır."

3 Bir def'a:- SE

ḫilāf-ı maʿhūd ṣādır olan ḥālden suʾāl itdüklerinde "Sırr-ı Resūl-i Ekrem *ṣallaʾl-lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem* ṣadr-nişīn-i meclis-i pür-iḥtirām olup rūḥ-ı Mevlānā ol şemʿ-i cemʿ-i aṣfiyā şevḳına pervānevār muraḫḫaṣ-ı semāʿ u ṣafā olunca ṣabr itdüm. Baʿdehu ḳarāra iḳtidārum ḳalmadı." diyü taʿbīr buyurmışlar.

ʿAzīz-i merḳūmuñ cümle-i kerāmātındandur ki Sulṭān Bāyezīd Ḫān ʿaṣ-rında imām-ı sulṭānī olan Bektaş Efendi ṭarafından ʿanʿane-i s̱iḳāt ile rivāyet olınur[1] ki[2] bir gün pādişāh-ı ʿālem-penāh imām-ı mezbūra bir gevher-i girān-ḳadr virüp ḥakkāke terbiyet itdürmek fermān ider. Ol gice ḫānesinde ḥıfẓ u iḫfā ve ḥoḳḳa-i ser-be-mühr içinde nihāde-i gūşe-i tenhā ider. ʿAleʾs-ṣabāḥ ki mühre-i mihr-i enver hezārān şeb-çerāġa bedel ve ḥoḳḳa-i lāceverd-i gerdūnda cā-nişīn-i Müşterī vü Züḥal olup;

Beyt Ṣubḥ-dem eyledi ḫūrşīd-i müşʿabid ġāʾib
Kīse-i ġoncede bir beyże idi her jāle

mefhūmı nümāyān oldı. İmām efendi gevheri yoḳladuḳda bulmayup ḳaṭre-i sīm-āb ve dil-i ʿāşıḳ-ı bī-tāb gibi mübtelā-yı ıżṭırāb olmış idi. El-ḥāletü hāẕi-hi remmālān-ı māhir ve müneccimān-ı aḫter-şināsa mürācaʿat idüp gevher-i maḳṣūda dest-res bulmaḳ muḥāl olur. Biʾl-āḫire Ḥācī Efendi ḫidmetleri ile ḥuḳūḳ-ı sābıḳaları olmaġın dāmen-i ʿināyetlerine teşebbüs̱ idüp ʿarż-ı niyāz ider. ʿAzīz-i merḳūm ḥāline merḥamet idüp ser-be-ceyb-i murāḳabe olur. Baʿde zemān baş ḳaldurup ḫiṭāb iderler ki "Ḫānenüz sāḥasında binādan ḳalmış tū-de-i aḥcār var mıdur?". "Vardur." diyü cevāb viricek buyururlar ki "Cevher-i mezbūrı civārıñuzdan bir cāriye aḫẕ idüp[3] ol yıġılmış aḥcārdan fülan ḳıṭʿada fülan heyʾetde **[220b]** bir ṭaş altında ḳomışdur. İnşāʾallāhi teʿālā varduḳda bu-lursuz." İmām efendi meclis-i ʿazīzden ḳalḳup ʿalāmetinden ṭaşı bilür ve refʿ idüp gevher-i maḳṣūda dest-res bulur ve bereket-i ṣoḥbet-i şeyḫle ıżṭırābı defʿ olup şükre meşġūl olur.

Bu ḳıṣṣa daḫı kerāmetleri ʿidādındandur ki bir gün mevlid-i Resūl-i

1 125b SE
2 - SE
3 215a E

enām *ʿaleyhi efḍaluʾs-selām* cemʿiyyeti olup vüzerā vü ʿulemā vü aʿyān, erbāb-ı ḥarf u ehl-i dīvān ḥāżır olmışlar idi. Ol meclis-i ʿālī ṣadrında şeyḫüʾl-islām, üstāduʾl-enām, müftiyyüʾs-s̱aḳaleyn, ʿallāme-i ḫāfiḳayn Kemāl Paşa-zāde Efendi ḥażretleri ve ḳuṭb-ı zemān, noḳṭa-i dāʾire-i ʿirfān Ḥācī Efendi ḫidmetleri zānū-be-zānū hem-nişīn ve Ferḳadān gibi biri birine ḳarīn olup Defterdār İskender Çelebi daḫı sübḥa-i manẓūme-i meclise mānend-i fāṣıla-i zerrīn olmış idi. Es̱nā-yı meclisde şeyḫ-i kerīm ġavṭa-ḫor-ı deryā-yı murāḳabe olup baʿde zemān baş ḳaldurup reşş-i māʾuʾl-ḥayāt-ı kelimāt iderler ki "Ḥālā Nebiyy-i Ekrem *ṣallaʾllāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem* ḥażretlerine mülāḳī oldum. Buyurdılar ki ʿMüftīñüze söyleyüñ, emr-i iftāda ihtimām eylesün. Bu hefte beş fetvāda şerʿ-i şerīfe muḫālif cevāb virdi. Anları tebdīl ve reʾyini taḥvīl eylesün.ʾ dirler." Mollā-yı merḥūm bu kelāmı istimāʿ eyledükde taṣliye vü taṣdīḳa mübāderet idüp "Buyurduḳları gibi ḫaṭā vāḳiʿ olmış idi. Baʿde zemān āgāh oldum ve ol fetvālaruñ aṣḥābını bulup tebdīl itmege saʿy ü ihtimām itdüm. Mümkin olmadı. Biʾl-āḫire işāʿat-ı ḫilāf ve ḫaṭāya iʿtirāf eyledüm." dirler. Baʿdehu İskender Çelebiʾye tevcīh-i ḫiṭāb idüp buyururlar ki "Size daḫı emr-i ʿālīleri bu vech üzere cārī oldı ki Ḥaḳ teʿālādan ḫavf eylesün. Meṣāliḥ-i ʿibāduʾllāhda kemāl-i rıfḳ u mücāmele ile muʿāmele itsün. Şöyle ki ser-keşlik ide, ḫalīfe-i sīlī-i ḳahr-ı ilāhī olan şemşīr-i ġażab-ı pādişāhī der-ḳafāduṭ. İḥtiyāṭ ü iḥtirāz üzere olsun." dirler. Fiʾl-vāḳiʿ cenāb-ı mevlevī emr-i vācibüʾl-imtis̱āle fermān-berdār olmaġla restgār ve defterdār-ı müşārün-ileyh cerīme-i ıṣrār ile berdār olup emr-i vaʿd u vaʿīd ü cezā-yı sezā-yı luṭf u intiḳām buyurduḳları gibi fez̲lek-i encām bulmış idi.

Bu ḥikāye daḫı menāḳıb-ı celīlelerine pīrāyedür ki " ʿAbduʾl-hādī" nām maḫdūm-ı kerīmleri eyyām-ı reyeʿān-ı şebāb ve hengām-ı nev-bahār-ı ʿömr-i pür-şitābda mübtelā-yı ḳafes-i heves-i cüvānī ve pāy-dām-ı lez̲z̲āt-ı nefsānī iken ṭoḳuz yüz otuz yedi tārīḫinde ḫalʿ-ı ḫilʿat-i fānī ve ʿazm-i naʿīm-i cāvidānī ider. Vālidesi olan ʿafīfe-i żaʿīfe muḳteżā-yı şefḳat-i ümmehāt-ı raḳīḳuʾl-ḥaşā ile bāng-ı feryād u fiġānı resīde-i gūş-ı nüh ābā ider. Ḥażret-i ʿazīz birgün ḫalvet-ḫānelerinden ebr-i bahārān gibi giryān giryān çıḳup ṣāḥibetüʾl-beyte ḫiṭāb iderler ki "Ol gevher-i yek-dānenüñ fıḳdānı içün cezaʿ ḳılma. Cezʿ-i gevher-rīz-i çeşmi ḫūn-ābe-pāş-ı ḥasret idersüñ. Ḥāl-i zārına merḥamet idüp ol ebr-i raḥ-

met-ḫīzī-i seyelānī-ṭırāz-ı yāḳūt-ı seyyāl ile geh bugün mübtelā-yı ṭavḳ-ı hevā olan ḥamāme-i rūḥ-ı hümā-pervāzını ṭurra-i ṭāḳ-ı ʿilliyyīnde āşiyāne-sāz olmaḳ ümmīdine ġurufāt-ı cinānda tefaḥḥuṣ eyledüm, bulınmadı. Baʿdehu[1] derekāt-ı nīrānda yoḳladum, evvel emrden ẓāhir olmadı. Bi'l-āḫire 'Yā veledāhu' diyü nidā ve ismi ile iʿlā-yı ṣadā itdüm. Nāle vü enīn ile cevāb virüp ṣavt-ı ḥazīninden istidlāl eyledüm ki ʿamel-i ḳavm-i Lūṭ içün muʿaẕẕeb olan **[221a]** fırḳa-i bī-bāk-i nā-pāk ile ḳarīn ve hem-ḥāl ü hem-nişīn imiş." diyüp ḥāl-i ḥayātında[2] olan aḥvālden su'āl olınduḳda ḥubb-ı ġulām ve töhmet-i iġlām muḳarrer olmaġla ol eb-i müşfiḳ kemāl-i merḥametle babalıḳ idüp mürīdleri ile birḳaç gün şemʿ-i cemʿ-i ḫalvet ve ḥalḳa-beste-i cemʿiyyet olup cenāb-ı ġāfirü'z-ẕünūb'e tażarruʿ u ibtihāl ve istidʿā-yı maġfiret-i ferzend-i perīşān-ḥāl iderler. Emārāt-ı necāt meşhūd-ı şeyḫ-i refīʿu'd-derecāt olduḳda ṣavmaʿalarından ḫurrem ü ḫandān çıḳup beşere-i ḍāḥike ile ol ṭāʾifeye beşāret ve maġfiret-i ferzend-i dil-bendine işāret iderler.

Bu menḳabe-i girān-bahā daḫı mānend-i gevher-i yektā resīde-i mıs̱ḳab-ı taḥḳīḳ ve rüste-i rişte-i taṣdīḳdür ki[3] birāderleri ʿAbdu'r-raḥmān Efendi'nüñ dāmād-ı kerem[4]-nihādı Mevlānā Muḥyi'd-dīn el-Fenārī *ʿaleyhi raḥmete'l-bārī* Rūmili ṣadrı iken şeyḫ-i kerīmü's-ṣıfāt, manẓūr-ı ʿayn-ı iltifāt eyleyüp buyururlarmış ki "Mādām ki ben müteserbil-i sirbāl-i ḥayāt olam, siz ḫalʿ-ı ḫilʿat-i cāh-ı bī-s̱ebāt ḫavfın çekmeyüp daġdaġa-i bīm-i ʿazlden emīn olasuz." Fi'l-vāḳiʿ ṭoḳuz yüz ḳırḳ dört Rebīʿu'l-evvel'inde şeyḫ-i kerīm ʿālem-i ervāḥa muttaṣıl, anlar manṣıb-ı ṣadāretden munfaṣıl olurlar.

Ṣadāretde ḫalefleri olan Ebu's-suʿūd Efendi merḥūmdan naḳl olınur ki İstanbul ḳażāsı ḳılāde-i ḥükūmetleri ile mütezeyyin ve dürrü'l-viṣāḥ-ı ṣadāret olmaları müteʿayyin olduġı eyyāmda mir'āt-ı cihān-nümā-yı menāmda her gāh görürlermiş ki oturduḳları yirden ḳıyām u ḥarekete niyyet ve nühūż u ṣuʿūda ʿazīmet itdükçe Ḥācī Efendi gelüp farḳ-ı ferḳad-sāylarına yapışup ṣafḥa-i keff ile ṭarīḳ-ı ḳıyām u irtifāʿı sedd ve bi'z-żarure ḳuʿūd u sükūna redd idermiş. Bir

---

1 215b E
2 ḳubūrından SE
3 126a SE
4 kirām R1

gice yine ol ḥālet nümāyān olduḳda Ḥācī Efendi vetīre-i maʿhūde üzere[1] menʿa mübāşir olmış iken ṭaraf-ı āḫardan peder-i ʿazīzleri Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī ḥażretleri[2] ẓāhir olup Ḥācī Efendi istiḥyā itmekle mütevārī-i perde-i ḫafā olur. Ḳarīne-i ḥāl ḳāmetleri müstaʿidd-i ḳıyām ve ruḫṣat-yāfte-i ḫırām olup baʿde eyyām-ı ḳalā'il Ḥācī Efendi'nüñ rūḥ-ı revānı aʿlā-yı ʿilliyyīne vāṣıl, Ebu's-suʿūd Efendi maḳām-ı celīl-i ṣadārete nā'il olur. *Ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz.*

İttifāḳ-ı ārā bunuñ üzerinedür ki bunlaruñ zāviyesinde cemʿ olan erbāb-ı ḥāl bir şeyḫ-i kerāmet-penāh ḫidmetinde görülmemiş ve meclis-i irşādlarında dā'ir olan sāġar-ı pür-şūr-ı ʿışḳ-ı ilāhī bir ḥalḳa-i ṣoḥbetde sürülmemiş ola. Cümleden biri naḳl olınur ki "Meḥemmed Dede" dirler bir dervīşleri var imiş. Tāmmü'l-ḫilḳa vü ṣaḥīḥu'l-beden iken birḳaç günden ṣoñra görürler ki[3] pā-yı zemīn-peymāsına ʿarec ʿārıż olmış. Baʿżı erbāb-ı ḫānḳāhdan su'āl olınduḳda cevāb virürler ki "Birgün mescidde ser-endāz-ı ṣafḥa-i nā-nüvişte-i meṭālib ve fırḳa-i ṣūfiyye ile meşġūl ü murāḳıb iken ṭālib-i mezbūra insilāḫ vāḳiʿ olup rūḥı ʿālem-i ʿulvīye müteṣāʿid ve berzaḫ-ı süflīden mütebāʿid olduḳda cesedi ittibāʿ eyleyüp saṭḥ-ı mescide ḳarīb irtifāʿ bulur. Ol esnāda baʿż-ı ḥużżār-ı meclis muṭṭaliʿ olup naẓar itdüklerinde nefesini imsāke ḳādir olmayup bir naʿra-i cāngāh urup fi'l-ḥāl rūḥı cesedine dāḫil ve murġ-ı maḳṣūṣu'l-cenāḥ gibi[4] miyān-ı mescide şiddetle nāzil olup ol saḳṭadan saḳaṭ ve derece-i melāmetden münḥaṭṭ oldı.

Ḫışım ʿAlī Efendi merḥūm "*el-ʿIḳdu'l-manẓūm fī Ẕikri Efāżıli'r-Rūm*" ismi ile mevsūm *Ẕeyl-i Şaḳā'iḳ*'da ki bu cerīdenüñ **[221b]** nevādiri andan terceme olınmışdur, ẕikr ider ki "Şeyḫüm, ʿazīzüm, mülāzım-ı mesnedüm Cerrāḥ-zāde Efendi ḥażretlerine keyfiyyet-i insilāḫdan su'āl itdüm. Buyurdular ki 'Bir gün[5] ẕikr-i cemīle meşġūl iken ġāyet ʿaẓamet ü mehābetde bir yed-i bī-cesed ẓāhir oldı. Ṣafḥa-i keffine naẓar itdükde bir ḫaṭṭ-ı bedīʿu'l-üslūbla ism-i celāli mektūb müşāhede itdüm. Ol ism-i şerīfe naẓar iderek nefsümden ġıybet vāḳiʿ oldı. Rūḥumı gördüm, cesedümden münseliḫ olup bir ʿālem-i fesīḥ ü vāsiʿde seyr ider. Ol ʿālemde müşāhede olınan bedā'iʿ-i leṭā'if ve ġarā'ib-i maʿārif ḫā-

---

1 - E
2 - R1, E
3 "görürler ki", ifadesi E'de "-beden iken" ibaresinden sonra gelmektedir.
4 216a E
5 Bir gün:- SE

ric-i dā'ire-i i'lām u i'lān ve bīrūn-ı niṭāḳ-ı nuṭḳ u beyāndur. Pā-yı pergār-ı seyrüm noḳṭa-i ūlāya rāci' ve nesr-i ṭa'ir-i rūḥum menzil-i evvele vāḳi' olduḳda cesedi ḫāk-i ẕillete rū-nihāde ve ġılāf-ı ḫālī gūşe-i ḥücrede üftāde görüp mānend-i murġ-ı remīde per-zenān-ı evc-i ṣafā olmış iken ḳafese duḫūldan[1] ibā ider. Nā-gāh bir ṣavt-ı hā'il peydā olup 'Vaḳt-ı ma'lūm gelince cesedüñe dāḫil ol.' diyü emr-i muṭā' ismā' itmekle fi'l-ḥāl cesede dāḫil ve maḳām-ı me'lūfine vāṣıl oldı.' " Rāvī-i merḳūm eydür: "Birgün şeyḫ-i mezbūre mürşidi Ḥācī Efendi ve pederi 'Alā'e'd-dīn Efendi merḥūmuñ mertebe-i refī'alarından su'āl ve derece-i 'irfānlarından istikşāf-ı ḥāl itdüm. Buyurdılar ki 'Bir zemānda baña bir vāḳı'a-i 'acībe ve müşāhede-i ġarībe vāḳi' oldı. İcmāli budur ki şeyḫüm, mürşidüm Ḥācī Efendi'nüñ zāviyesinde sākin idüm. Ḫāṭıruma bu ma'nā ḫuṭūr itdi ki Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḥażretlerinüñ ve ḫulefā-yı erba'ası Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn-i Sirozī ve Ḥācī Efendi ve pederüm Şeyḫ 'Alā'e'd-dīn Efendi ve Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi ḫidmetlerinüñ mertebe vü menzile cihetinden ḳangısı 'ālī ve manṣıb-ı vālā-yı velāyete ḳangısı evleviyyetle vālī ola. Ol esnāda vāḳı'ada gördüm, ḫayṭ-ı sefīd-i seḥer ve şu'ā'-ı mihr-i münevver gibi ḫākden eflāke bir rāh-ı sefīd-i nūrānī ve süllem-i müsellem-i rūḥānī peydā oldı. Ol cisr-i memdūda ṣu'ūd itdüm ve mānend-i resen-bāz birkaç ḳadem gitdüm. Esnā-yı rāhda Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālā baña iki cenāḥ iḥsān idüp ṣavb-ı semāya ṭayerān eyledüm. Nāgāh fevḳumdan bir ṣavt-ı mehīb istimā' eyledüm. Naẓar itdükde gördüm, bir merd-i firişte-cemāl, şeh-bāl-i nūrānī ile perrān ve bāz-ı eşheb gibi cilve-sāz-ı ṣaḥn-ı āsmān olmış, baña ḫitāb idüp 'Bu seyrden murāduñ, bu güne ḥareketden ārzū-yı fu'āduñ nedür?' diyü su'āl ider. Bu ḥaḳīr cevāb virüp 'Ḥaḳ sübḥānehü te'ālā kemāl-i luṭfından iki cenāḥ ile me'mūlümi incāḥ eyledi. Maḳām-ı mülk-i melekūtı seyr idüp 'acā'ib-i ṣun'-ı Ḫudā ve bedā'i'-i ḳudret-i Bārī te'ālāyı müşāhede eylemek murād iderin.' didüm. Tekrīr-i ḫitāb idüp 'Ben Bāyezīd-i Bistāmī'yüm. Gel berü. Şāhīn-i pervāzī gibi hem-cenāḥ olup murġān-ı cināndan nişān vireyin ve uçmaḳ nice olur, saña göstereyin.' didiler. Emr-i 'ālīlerine ittibā' idüp nice zemān muṣāḥabetleri ile ser-efrāz ve ser-çeşme-i iltifātlarından sīr-āb-ı mā'u'l-ḥayāt-ı rāz oldum. İdāre-i raḥīḳ-ı kelām ol meşā'iḫ-i kirām merātibi ẕikri ile müşkīn-ḫitām olduḳda 'Taḥtuña

1 Duḫūle SE

naẓar[1] eyle.' diyü[2] emr itdiler. İlḳā-yı naẓar idüp gördüm. Ṣafḥa-i sefīd gibi bir arż-ı beyżā bedīd oldı ve miyānında mā-beynü's-suṭūr-ı ṣaḥīfe-i eşʿār ve nehrü'l-leben-i kāfūrī-şiʿār gibi bir rāh-ı müstaḳīm göründi. Rāh-ı mezbūr üzerinde dört nefer ferd-i kāmil oturmışlar. Kemāl-i sükūn ü vaḳār ile müte'eddib, cenāb-ı ḥażrete müteveccih ü murāḳıb olmışlar. Baʿdehu buyurdılar ki **[222a]** 'Bu arż-ı beyżā ol vādī-i muḳaddesdür ki aña[3] evliyā'u'llāhdan ġayrı dāḫil olmaz ve ol ṭarīḳ-ı hidāyet-refīḳ ṭarīḳ-ı ḫāṣṣ-ı muḳarrebīndür ki sālik-i ārif olmayanlar vuṣūline ruḫṣat bulmaz. Ol gördügüñ ricāl, su'āl itdügüñ erbāb-ı ḥāldür. Tertīblerine naẓar eyle, mertebeleri maʿlūmuñ olur.' diyü ḫatm-i ʿıḳdu'l-le'āl-i maḳāl itdiler. Fi'l-ḥaḳīḳa imʿān-ı naẓar idüp gördüm, Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḥażretleri cümleye taḳaddüm itmiş. Baʿdehu Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn-i Sirozī zānū-zede-i edeb olmış. Baʿdehu Ḥācī Efendi sākin-i sāḥa-i iclāl olmış. Bir cānibde pederüm 'Alā'e'd-dīn Efendi ʿarż-ı vaḳār u temkīn eylemiş. Lākin pederüm min-vechin şeyḫe[4] fi'l-cümle aḳreb görinür. Baʿdehu ṭarīḳ-ı meẕkūr üzere ricāl-i mezbūreden dūr, bir pīr-i rūşen-żamīr murabbaʿ-nişīn-i mesned-i ḥużūr olmış. 'Anlar kimdür?' diyü su'āl ve sebeb-i tebāʿüdinden istikşāf-ı ḥāl eyledügümde 'Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i İskilībī ḫulefāsından Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi'dür. 'Ulūm-ı ẓāhireye tevaġġulı ol meclisden dūr ve aḳrānından münḥaṭṭ u mehcūr itmişdür. Egerçi Şeyḫ Muḥyi'd-dīn daḫı ʿulūm-ı ẓāhirede fażīlet-i bāhire ṣāḥibidür. Lākin anlar fünūn-ı resmiyyeden bi'l-külliye muʿriż ve maʿārif-i semiyye-i İlāhiyye'ye mütemaḥḥıż olmaġla ʿadem ü vücūdı ʿale's-seviyyedür.' diyü taḥḳīḳ buyurdılar. Baʿdehu tevcīh-i ḫitāb idüp 'Bu ṭā'ife-i ʿaliyyeye iltiḥāḳ murād ider misün?' didiler. Dehān-ı niyāzı bāz idüp 'Ol kibār-ı ʿālī-cenābdan ḥicāb iderin. Zīrā biri vālid-i mācidüm, biri şeyḫüm, biri pederümüñ şeyḫidür.' didüm. Bu kelāmuma cevāb virüp;

Mıṣrāʿ Ḫūb avlamada ḫāṭır-ı yārāna baḳılmaz

mażmūnın işrāb itdükden ṣoñra 'Meydān-ı maḥabbetde riʿāyet-i ḫāṭır, ḳuṣūr-ı himmetden maʿdūd ve herkes ḥavṣala-i istiʿdādı miḳdārı ṭālib-i rāḥ-ı reyḥān-ālūddur.' diyüp kebūterāsā cenāḥeynümden ṭutdılar ve beni ol arż-ı

---

1 126b SE
2 216b E
3 - SE
4 Bu kelime E'de cümle içinde iki defa kullanılmıştır.

beyżāya pertāb itdiler. Nesr-i vāḳiʿ gibi ol nücūm-ı ẓāhireden Ḥācī Efendi ile Şeyḫ Muḥyi'd-dīn Efendi'nüñ[1] beynine düşüp ṭarīḳ-ı maʿhūdda şeyḫümden muḳaddem ve şeyḫ-i ekberden mu'aḫḫar vāḳiʿ oldum. Şeyḫüm baş ḳaldurup ʿİsā'et-i edeb itdüñ ve mertebeñden taḳaddüm eyledüñ.' diyü ʿitāb buyurdılar. Rūy-ı niyāzı pāy-endāz ḳılup ʿBu maḳāma iḫtiyārumla gelmedüm. Bālāya naẓar buyuruñ.' didüm. Naẓar idüp farḳ-ı mübāreklerine sāye-endāz olan şehbāz-ı Hümā-pervāzdan su'āl itdiler. Faḳīr iʿtiẕār iderek ʿBāyezīd-i Bistāmī *ḳaddesa'llāhu sırrahu's-sāmī* ḥażretleridür. Beni bu maḳāma anlar pertāb idüp şerm ü ḥayādan ḥużūr-ı şerīfiñüzde ʿiẕārum pür-tāb itdiler.' didüm. Bu cevābum istimāʿitdüklerinde ʿسلمه الله تعالى الأمر أمرهم[2]' diyü buyurdılar. Baʿdehu yirlerinden ḳalḳup miyānuma bir izār bend itdiler ve bir seyf-i ṣārim taḳlīd eylediler. Ol anda intibāh-ı kāmil ḥāṣıl olup ḥālden āgāh ve vāḳıf-ı esrār-ı ricālu'llāh oldum." *Ḳaddesa'llāhu teʿālā esrārahum.*

Naḳl-i menāḳıb-ı kirām ve kerāmāt-ı meşā'iḫ-ı ʿiẓām mānend-i ʿıḳd-ı gevher-intiẓām bu maḥalde[3] ʿuḳde-i itmām bulduḳda tācü'l-ʿārifīn, sulṭānu'l-mükāşifīn Şeyḫ Meḥemmed-i İskilībī ḥażretlerinüñ risāle-i bedīʿaları ile raḥīḳ-ı taḥḳīḳ-ı miskiyyü'l-ḫitām olmaḳ münāsib-i maḳām görüldi. Tā ki işārāt-ı daḳīḳasından esrār-ı enīḳaya vāḳıf olan merd-i ʿārif ās̱ār-ı ḳaleminden rüsūḫ-ı ḳademine istidlāl eyleye. ومنه التوفيق وبيده أزمة التحقيق[4]

Risāle-i Şeyḫ-i Kebīr[5]

إعلم أنّ حصول المقصود إنما يكون [بالتوحيد والفناء، وهو إنما يكون][6] بكلمة التوحيد،

---

1 Hażretlerinüñ SE

2 "Yüce Allah onları selamette kılsın. Onlar ne derlerse o olur."

3 217a E

4 "Başarı ondandır ve hakikate ulaşmanın sıkıntısından kurtulmak onun elindedir."

5 Her üç nüshada da risalenin başladığı yerin hizasında derkenarda yer alan bu başlığın altına, kötü bir nüshadan kopyalandığına dair "nukilet ʿani'n-nüshati's-sakîme" kaydı düşülmüş. Aynı kayıt Atai Zeyli'nin müellif hattı nüshasında da var. Gerçekten de risale çok sayıda hata ve eksiklikler içeriyor. Atai'nin yazma nüshalarında da bu risalenin yazımında müellif (Atai) nüshası takib edilmiş, zeylin 1268 basksında da aynı hatalar korunmuştur. Zeyl dışında risaleye ait müstakil bir nüshayı tesbit edemedik. Ancak Ali b. Bali'nin *el-İkdu'l-manzûm fî zikri efâzıli'r-Rûm* adlı eserinde de aynı risale kaydedilmiştir. Atai'nin risaleyi bu eserin (kötü) bir kopyasından istinsah etmiş olması muhtemeldir. *El-İkdu'l-manzûm*'un 1299 (ve onu izleyen 1310) baskısı ile ulaşabildiğimiz yazma nüshalarına müracaat ederek metindeki hata ve eksikleri gidermeye çalıştık. (1299 baskısına "طب" ile işaret ettik, ve farklara sadece Atai'nin müellif nüshasının ["عط"ile gösterdik] açıkça hatalı olduğu durumlarda işaret ettik.). Çaba bizden, tevfik Allah'tandır. (Musahhih).

6 ما بين القوسين ناقص في "عط" والنُسَخ المعتبرة في التحقيق، لكنه موجود في "طب" وفي جميع ما اطلعنا عليه من النسخ الخطية له.

لأن السالك لم يصل إلى الفناء والبقاء إلّا برفع الحُجُب، فبالنفي ترفع الحُجُب، وبالإثبات يثبت الحق، لأن التنزيه شأن السالك على الوجه الخاص، **[222b]** وهو طريق المِعراج، كما صرّح به الشيخ الأكبر في كتبه. وأما قولهم «الطرق[1] إلى الله بعَدَدِ أنفاس الخلائق»، فمعناه أنّ سلوك كلِّ واحدٍ منهم إنما يكون بحسب استعداده وقابليته، كما يشعر به «بعدد أنفاس الخلايق». والذِكْر اللِسانيّ في منازل النفس، وهي[2] جوهر بخاري حاصل لقوة الحيوان والحس والحركة الإرادية، ويسميها الحكماء الرُوحَ الحيوانيّ، وهو واسطة بين القلب الذي هو النفس المجرّدة، وبين البدن المادّي؛ ومنبعه التجويف الأيسر من اللحم الصَنَوْبَرِيّ، ويطلق القلب عليه. فقوله عليه الصلوة والسلام حكايةً عن الله عز وجل: «ما وَسِعَني أرضي ولا سمائي ولكن وَسِعَني قلبُ عبدي المؤمنِ»، وقوله عليه الصلوة و السلام: «إنّ قلب المؤمن بين الأصبعين»، الحديث، ناظرٌ إلى الأوّل[3]، وقوله عليه الصلوة والسلام «إن في جسدِ بني آدمَ لمُضغَةً إذا صلَحَتْ صلَح بها سائر الجسد، وإذا فسدَتْ فسَد بها سائر الجسد، أَلَا وهي القلب» ناظرٌ إلى الثاني[4]. وهي تكون أمّارةً تميل إلى الطبيعة البدنية، وتأمر باللَّذّات الشهوانية، وتجذب[5] إلى الجهة السفلية، فتكون مأوى الشرّ، ومنبعَ الأخلاقِ الذميمة، والأفعالِ السيئة، فتكون أرضُ البدنِ أو النفس[6] حائلةً بين شمسِ الروحِ وقمرِ القلبِ، ولم ينعكس أنوار العلوم والمعارف، فينقطع[7] الانخساف للجمع. ولوّامَةً منوّرةً بنورِ القلبِ المنوّرِ من الروح، بحسب زوال ميلها إلى الطبيعة الجسمانية، فتتيقّظ من سِنَة الغفلة، فتبدأ بإصلاح حالها متردّدةً بين الجهة السفلية، فإذا صدرت عنها سيئةٌ بحُكم جِبِلّتِها الظُلمانيةِ، تُدركها بنور[8] التنبيه الإلهي، فتلوم نفسها مطمئنةً[9]، ثم تنوَّرُ بنورِ القلب، فيسرى النور إلى البدن، فيكون الكل نوراً، فينزل الذِكر إلى القلب بالمعنى الثاني، فيسمع منه الذكر. والذكر القلبيّ ليس هذا. ثم يحصل الذكر القلبيّ، وهو ذكر الأفعال، أي تصوّرُ نَعْماءِ الله تعالى وآلائِه. فالذكر ههنا ليس من جنس الحروف والأصوات، لأنّ القلب جوهر مجرّدٌ، فلا يكون ذكره إلّامن جنس الإدراك الذي يعجز عنه القلوب القاسية والعقول المدركة. ثم يحصل الذكر السرّيّ [10]وهو معاينةُ أفعالِ الله تعالى وتصرفاتِه، ومكاشفةُ علومِ تجليات الصفات. ثم يحصل

1 الطرق: الطريق، عط.

2 هي: هو، عط، ونسختين من ذيل ابن بالي. الظاهر أن الضمير عائد إلى النفس، وهي مؤنث.

3 يعني القلب بمعنى النفس المجرّدة.

4 يعني القلب بمعنى اللحم الصنوبريّ.

5 «وتجذب القلبَ»، كذا في طب وجميع ما اطلعنا عليه من النُسخ له ، إلّا نسختين، وفيهما: «ويجذب القلب... فيكون مأوى...».

6 «فيكون أرض البدن أو النفس»: «فيكون عرض البدن أو النفس»، عط. وكتب «غرض، نسخ»: في هامش E. أما طب وأكثر النسخ له فكما وضعنا في الفوق، لكن في بعض النسخ له كما يلي: «...فيكون أرضَ البدن، إذ النفس...».

7 «فينقطع الانخساف للجمع»: «فيوجب الانخساف للجميع»، بعض النسخ الخطية لذيل ابن بالي التي كتبت فيها «...فيكون أرضَ البدن، إذ النفس...»

8 «تدركها بنور»: «يدركها نورُ»، طب. لكن أكثر النسخ له كما في الفوق.

9 «فتلوم نفسها مطمئنةً، ثم تنوّر»: «فتلوم نفسها. ثم مطمئنةً، تنوّر»، طب. فأكثر النسخ لذيل ابن بالي كما في الفوق، لكن في بعضها: «فتلوم نفسها. ومطمئنةً، تنوّر»، و في نسخةٍ: «فتلوم نفسها. ومطمئنةً، ثم تنوّرها».

10 127a SE

ذكر الروح، وهو مشاهدة الأسماء والصفات مع ملاحظة نور الذات، إذ الاسم باصطلاح أهل الحق ليس هو اللفظ، بل هو الذات المسمّى باعتبار صفةٍ وُجُوديةٍ، كالعلم والقدرة، أو عدميةٍ، كالقدّوس والسلام.

فتظهر للسالك في مقام الروحِ الأسماءُ الإلهيّةُ الكليّةُ التي هي مائةٌ إلا واحدةً، وألفٌ وواحدةٌ، على وجوهٍ مختلفةٍ وأنحاءٍ شتّى، لا يمكن وصفها للمحجوبين. فيَسمَع من كلِّ اسمٍ بلا جهةٍ وحرفٍ [1] وصوتٍ وترتيبٍ، [بشيءٍ، إذا خرج السالك إلى عالم الأجسام، يكون لفظاً مركباً مرتباً؛ مثلاً يظهر اسم الله تعالى في صورة بحرٍ، يَسمع منه بلا صوتٍ وحرف وترتيب،] [2] فإذا عاد السالك إلى مقام الشهادة يعبّر عنها [3] عمّا سمع بحرفٍ وصوتٍ وترتيبِ حروفٍ مسموعةٍ مرتبةٍ من جهةٍ، كلفظة الله تعالى، وكذا غيرِه من الأسماء، فيكون ذكرُ الروح مشاهدةَ الأسماء، والتوّجهَ إليها بالكلية. فإذا داوم السالك على الذكر يكون فانياً في أوصافه باقياً بأوصافِ الحقِ متخلّقاً بأخلاق الله تعالى. وفي هذا الموضع يحتاج إلى المرشد الكامل غايةَ الاحتياج، إذ هو مقام الحيرة، فإذا انكشف اسم الله تعالى يقول المرشد الكامل: اشتغِلْ باسم الله تعالى، أي بالذات المستجمع لجميع الصفات، فلا تَلتفِتْ [إلى] غير ذلك **[223a]** الاسم حتى يظهر تفاصيل الأسماء والصفات. فإذا ظهر اسم السميع مثلاً، يكون ذكره مشاهدةَ اسمِ السميعِ، وهكذا إلى أن ينتهي إلى الأسماء [4] بالكلية. وفي هذا المقام قد تحيَّرَ كثيرٌ ممّن وصل إليه (وظنّ) [5] أنه لا مرتبة أعلى مما وجد، [كـ] [6] حسين بن منصور، حين ظهر [7] اسم الحق واتصافه به، فإنه قال لا مرتبة أسنى وأعلى [8] منها. ومن إطلاق لفظ الاسم على المركب من الصوت والحروف، وقع البعض في اللفظ [9] لقصور الفهم. وأما ماقال [10] الشيخ الزاهدي الكيلاني، للشيخ الصافي [11] عليهما الرحمة، حين وصوله إلى اسم الله تعالى: «اشتغِلْ باسم الله»، فَهِمَ الشيخُ الصافي أنّ مراده مشاهدةُ الاسم الذي هو عين المسمّى، ولا يلتفت [12] إلى غيره، فإنّ الذكر في ذلك المنزل مشاهدة الاسم. وتوهَّمَ الغيرُ كالشيخ عمر الخلوتي، أن المراد اشتغل بلفظ الله تعالى، وكذا غيرِه من الأسماء، فاشتغَلوا بالاسماء اللفظية في منازل النفس، ولزمهم أن يكون لفظُ «الله» و«حيّ» و«هو» وغيرُها عينَ مسمّى الذّاتِ الواجبِ

1 217b E
2 ما بين القوسين زيادة ثبتت في طب وجميع ما اطلعنا عليه من نُسخ ابن بالي.
3 «بغير عينها، نخ»، [بدلاً من «يعبّر عنها»]، كذا أشير في هامش عط، E وES.
4 «إلى أن ينتهي إلى الأسماء»: «إلى أن تنتهي الأسماء»، طب.
5 زيادة أشير أليها في هامش النسخ الثلث بقيد «ظ» (يعني الظاهر)
6 كذا في طب و أكثر النسخ له.
7 ظهر: ظهور، طب، وبعض النسخ له.
8 «أسنى أو أعلى»: «أسنى أي أعلى»، طب و أكثر النسخ له. وقد أشير إلى هذا في هامش E و1R بقيد: «أسنى أي أعلى، نخ».
9 «في اللفظ»: «في الغلط»، طب.
10 «وأما ما قال»: «ولذا قال»، طب.
11 الصافي: الصنعاني، طب.
12 «ولا يلتفت»: «ولا تلتفت»، طب.

الوجودِ، فالتزمه بعض من يَحْذُو حَذْوَهُ[1]. وسمعت من بعضهم يقول إن اللفظ الخارج من الفم، كـ«هو» و«الله»، هو عين المسمّى. وقال بعضهم إن أصل[2] هو، الهواء؛ ومنشأ غلطه أنه يُفهم من الهواءِ الخارجِ من أنفه لفظةُ «هو»، وهو اسم، والاسم عين المسمّى؛ فمع هذا سيرهم معكوس ومنكوس، لأن اسم الله تعالى اسم للذات المستجمعِ [لجميع الأسماء،][3] المتصفِ بجميع الصفات، وتفاصيلُ هذه الأسماء الاصطلاحية تحصل بالاشتغال به على تقدير تسليم السلوك به. ولفظة «هو» اسم لذات الأحدية، أي اسم للذات المأخوذة من حيث انتفاء جميع النسب والإضافات والسلوب، وبعده لا اسمَ ولا رسمَ ولا لسانَ، حتّى [لو] عبّر[4] بلفظ الوجود[5] لا يكون اسماً له حقيقةً، فكيف يشتغل بغيره من الألفاظ؟

ثم الذكر الخفيّ، وهو مشاهدة جمال الذات، وهو مقامُ «قابَ قوسَينِ» مع بقاء الإثنينيّة. ثم ذكر الذات، وهو شهود الذات بارتفاع البقيّة[6]، وهو مقامُ «أو أَدْنَى». وسمعت من رئيس الخلوتية[7] في هذا العصر أنّ التشخّص والتعيّن لم يرتفع من سيد الكونين في المعراج، فقلت «هل وجدت الأمر على ما قلته»[8]، قال: لم أصل بعدُ إلى مثل ذلك، فقلت ذلك خلاف مايجده أهل الذوق لأن المعراج لا يكونُ إلا بالفناء لا البقاء[9]، لأنّ التعين والتشخص ما لم يرتفع لم يحصل الشهود الذاتي، فلم يحصل الارتفاع إلى عين الجمع، فأين البقاء؟ ويخالف قوله تعالى «أو أدنى»، وقوله عليه السلام «لي مع الله وقتٌ لا يسعني فيه ملك مقرّب ولا نبي مرسل»؛ إن المعنى أنه لم يبق بقيّة الوجود، وهو المعنيّ بالفناء. فقال ذلك القائل: يجوز أن يكون تعيّنه[10] غير مانع، فقلت إن التعين[11] يقتضي الإثنينية، فلو لم يرتفع[12] لم يصل السالك إلى الشهود الذاتي. واعتقاده أن ارتفاع التعين[13] في النبي صلى الله عليه وسلم يكون نقصاً، ولم يتفطّن أنّ بقائه نقص؛ [14]فعرفت أنه غافل عن الفناء والبقاء، فأين مقام الإرشاد؟ ولا يَظنّ أحد أني لم أسلك مسلكهم؛ فإني جاهدت في طريقهم سبع سنين منقطعاً[15] عن الحيوانات

---

1 R1, حذوة.

2 أصل: الأصل، عط.

3 ما بين القوسين زيادة من طب.

4 [لو] عبر: لو غيّر، طب. وكلمة لو ساقطة من جميع النسخ الخطية اللتي وصلنا إليها من كلا الذيلين، أعني العطائ و علي بن بالي (لكنها موجودة في الطبعتين المذكورتين للثاني).

5 + وغيره، طب.

6 البقية: اليقينية، عط، ولم نقف على أي معنى له. ما وضعناه في الفوق فمن طب، وكذا بعض النسخ الخطية له.

7 الخلوتية: الخلوتي، عط.

8 «هل...قلته» كذا في طب. لكن جميع النسخ التي رأينا من كلا الذيلين (للعطائي و ابن بالي) على الشكل التالي: «بل وجدت الأمر على ما قبله»، إلا نسختين لابن بالي، وفيهما: «بل...قلته».

9 «قال: لم أصل بعدُ إلى مثل ذلك، خلافَ مايجده أهل الذوق، لأن المعراج لا يكون إلا بالفناء والبقاء»، كذا في جميع النسخ الخطية التي تمكنّا منها لكلا الذيلين، والعبارة مشكوك فيها. وما وضعنا في الفوق مأخوذ من طب.

10 تعينه: بعينه، عط، والنسخ الخطية لكلا الذيلين. وما وضعناه في الفوق مأخوذ من طب.

11 «إن التعين»: «إن اليقين»، عط، وكتب في هامشه: «إن التعين، نخ». واخترنا هذا الشكل في الفوق، وهو موافق لما في طب والنسخ الخطية له.

12 كذا في هامش عط. أما في أصله وفي أكثرِ نسخ ابن بالي: «فلم يرتفع». وفي طب وبعض النسخ له: «فما لم يرتفع».

13 التعين: اليقين، عط. وما وضعناه في الفوق مأخوذ من طب، و ويوافقه جميع النسخ الخطية له.

14 218a E

15 منقطعاً: منقطاً، عط، وخطاؤه ظاهر.

والمألوفات، وكان غدائي في سبعة أيام قطعة من الخبز مع الخلّ، فقال رئيسهم إنك قد وصلت إلى المطلوب، وأمَرَنا بالخلافة، فعلمتُ أنهم ليسوا في حاصل حالهم، فرجعتُ عنهم، متأسّفاً لما أتلفتُ من العمر العزيز، ولا أقدر أن أفصّل ماجرى بيني وبينهم، والله عليم بذات الصدور.[1]

---

1 "Bil ki maksadın gerçekleşmesi ancak tevhid ve fenâ ile olur, bu da ancak kelime-i tevhit ile olur. Çünkü sâlik, fenâ ve bekāya ancak örtülerin kalkmasıyla ulaşabilir. (Kelime-i tevhid'deki) olumsuzlama ile örtü kalkar, olumlama ile de hak sabit olur. Çünkü hakkı tenzih etmek sâlikin özellikle dikkat etmesi gereken hususlardandır. Hakkı tenzih, Şeyhülekber'in (İbn Arabî) kitaplarında açıkladığı gibi manevi yükselişin (mirac) yoludur. Sûfilerin "Allah'a giden yollar, yaratıkların nefesleri sayısıncadır" sözüne gelince, bunun anlamı her bir kişinin seyr ü sülûkünün kabiliyetine ve fıtratına göre olmasıdır. Nitekim 'yaratıkların nefesleri sayısınca' ifadesiyle bu yolların çokluğu anlatılmış olur. Dil ile zikir nefsin değişik mertebelerinde olur: Nefis de buharımsı bir cevherdir ki canlılık gücü, hareket, ve hisde meydana gelir. Hikmet ehli onu (nefsi) 'hayvânî ruh' diye isimlendirir. Bu da 'soyut nefis' olan kalp ile maddî beden arasında vasıta rolü görür. Kaynağı ise çam kozalağı şeklindeki et parçasının sol boşluğudur. Ona (et parçasına) da kalp ismi verilir. [Böylece kalb'in iki anlamı vardır: 'soyut nefis' ve 'çam kozalağı şeklindeki et parçası']. Şu iki hadis kalbin birinci anlamına göredir: Hz. Peygamber Allah'tan naklederek şöyle buyurmuştur: "Arzım ve gökyüzüm beni kuşatamamıştır, Fakat mümin kulun kalbi beni kuşatmıştır". Yine Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Müminin kalbi Rahman'ın iki parmağı arasındadır...." Şu hadis ise kalbin ikinci anlamına göredir: "İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. O düzgün olduğunda bütün beden düzgün olur. O bozulduğunda da bütün beden bozulur. Dikkat edin, bu et parçası kalptir." Nefs 'emmâre' (emredici)dir ve insanın bedenî yönüne bakar. Kişiye şehevî arzuları telkin eder ve onu suflî yöne çekmeye çalışır. Bu yönüyle de şerrin, kötü ahlakın ve kötü fiillerin kaynağı olur. Bedenin veya nefsin varlığı ruhun güneşi ile kalbin ayı arasında bir engel teşkil eder. Bu yüzden ilmin ve irfanın nurları aksetmez. Böylece hepsi için tutulma gerçekleşir. Cismânî tabiata meyli yok olmaya başladığında ve Ruh'dan yansıyan ışıkla aydınlanan kalbin nuruyla nurlandığında Nefis 'levvâme' (kınayıcı) olur olur. Böylece nefis gaflet uykusundan uyanır. Ve hâlini ıslah etmesine göre suflî yönü ile bu durum arasında gel-gitler yaşamaya başlar. Bu nefisten, yapısındaki karanlık yöne uyarak herhangi bir kötülük ortaya çıktığında ilâhî uyarı nurları sayesinde durumu farkeder ve kendi kendini kınamaya başlar. Bunun sonucunda nefis 'mutmainne' (huzurlu) olur. Ardından kalbin nuru ile nurlanır. Bu nur tüm bedene sirayet eder. Böylece tamamiyle bir nur hâline gelir. Daha sonra zikir, ikinci anlamıyla kalbe iner. Bu kişiden Allah'ın zikri işitilir. Fakat kalbî zikir bu değildir. Sonra kalbî zikir meydana gelir. Bu, fiilleri zikretmedir, yani Allah'ın nimet ve ihsanlarını tasavvur etmedir. Burdaki zikir seslerden ve harflerden oluşan bir zikir değildir. Çünkü kalp, soyut bir cevherdir. Ve onun zikri ancak, katılaşmış kalplerin ve idrak kabiliyeti olan akılların anlamaktan aciz kaldığı idrak cinsinden bir zikir olabilir. Daha sonra gizli zikir (zikr-i sırrî) hasıl olur, ki bu da Allah'ın fiil ve tasarruflarını gözlemlemek ve Allah'ın sıfatlarının tecellilerinin bilgisini keşfetmektir. Bundan sonra da ruhun zikri gerçekleşir, ki bu da Zat'ın nurunun mülahazasıyla birlikte Allah'ın isim ve sıfatlarının müşahedesidir. Çünkü isim, hak ehlinin ıstılahında lafız değil; aksine gerek ilim ve kudret gibi vucudi, gerek kuddûs ve selâm gibi ademî sıfatlar itibarıyla müsemmâ olan zatın kendisidir.

Bu şekilde sâlik için ruh makamında Allah'ın küllî isimleri – ki bunlar doksan dokuz ve bin bir tanedir- muhtelif veçheleri ve farklı yönüyle zuhur eder. O isimlerin anlatılması perdelenen kimseler için mümkün değildir. Sâlik her bir isimden bir yön, harf, ses ve sıra olmaksızın birşey işitir, ancak sâlik cisimler alemine döndüğü vakit (o işittiği şey) bileşik, sıralı bir lafız olur. Mesela Allah ismi bir deniz suretinde görünür, ve salik bundan ses, harf ve sıra olmaksızın birşeyler işitir, ama şehadet makamına döndüğünde bu görüp işittiklerini harf ve sesle, belirli bir yönde sıralanmış, işitilen sıralı harfler dizisiyle ifade eder, 'Allah' lafzında ve diğer esmada olduğu gibi. Böylece ruhun zikri isimlerin müşahadesi ve onlara tam anlamıyla yönelmesi olur. Sâlik zikre devam ettiğinde Allah'ın sıfatlarında fânî olur. Hakkın sıfatlarıyla bekā mertebesine ulaşır. Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanır. İşte bu konumda mürşid-i kâmile son derce ihtiyaç duyar. Çünkü bu makam hayret makamıdır. Allah'ın ismi bütün açıklığıyla ortaya çıktığında mürşid-i kâmil 'Sadece Allah'ın ismiyle meşgul ol. Yani onun bütün sıfatları toplayan zatıyla

eş-Şeyḫ Muḥarrem bin Meḥemmed (Muḥarrem[1] Efendi)

Belde-i Ḳasṭamonı'dan peydā ve ol münbit-i kerīm-i ʿilm ü ṣalāḥdan hüveydā olup **[223b]** taḥṣīl-i kālā-yı ʿilm ü kemāle[2] ḫarc-ı naḳd-i rāʾicü'l-vaḳt-i

meşgul ol. Bu isimlerin ve sıfatların bütün yönleri zuhur edinceye kadar onun dışında başka bir şeye yönünü dönme' diye uyarır. Örneğin Allah'ın Semîʿ ismi zuhur ettiğinde onun zikri Semîʿ ismini müşahade etmek olur. Bütün isimleri bu minval üzere istikmal eder. Bu makama ulaşan birçok kişi hayrete düşmüştür, ve ulaştığından daha yüce bir mertebe olmadığını zannetmiştir. Hüseyn b. Mansûr gibi. Çünkü o Hak ismi zuhur edip kendisi de onunla nitelendiğinde bundan daha övgüye değer ve yüce bir mertebe olmadığını söylemiştir. Öte yandan, ses ve harflerden oluşan bir kelimeye isim lafzının verilmesinden dolayı bazıları anlayış eksikliğinden bu konuda yanlışa düştü. Eş-Şeyh Zâhid-i Geylânî'nin Şeyh Sâfî'ye Allah'ın ismine vasıl olduğunda söylediği 'Allah'ın ismiyle meşgul ol' ifadesine gelince, Şeyh Sâfî bu sözden müsemmanın (zatın) bizzat kendisi olan ismi müşahede etmesinin kastedildiğini ve onun dışında hiçbir şeye yönelmemesi gerektiğini anladı. Çünkü bu makamda zikir, ismin müşahedesidir. Şeyh Ömer-i Halvetî gibi bazıları ise bu sözden Allah lafzı ile ve diğer isimlerin lafızlarıyla meşgul olmayı anladılar. Bu yüzden nefsin mertebelerinde lafzî isimlerle meşgul oldular. Onların bu görüşüne göre Allah, Hayy, Hû ve diğer kelimelerin vâcibü'l-vücûd olan Zat'ın müsemmasının bizzat kendisi olması gerekir. Onların yolundan giden bazıları da bu görüşe sarıldılar. Onların bir kısmının şöyle dediğini işittim: Ağızdan çıkan Hû, Allah gibi kelimeler müsemmanın bizzat kendisidir. Bir kısmı da Hû'nun aslı havadır, dediler. Yanıldıkları nokta şudur: Burunlarından çıkan havadan Hû lafzı anlaşılır. Hû da isimdir. İsim de zatın kendisidir. [O halde hava zatın kendisidir.] Bu, tam anlamıyla ters yüz edilmiş, çarpıtılmış bir durumdur. Çünkü Allah Teâlâ'nın ismi bütün isim ve sıfatları kendinde toplayan zatının ismidir. Bu isimlerin ayrıntıları bunlarla iştigal ederek elde edilir (eğer bu isimlerle süluk kabul edilirse). Hû lafzı ise ehadiyyet (birlik/teklik) zatının ismidir. Yani bütün nispetlerin, ziyadelerin ve eksiltmelerin yok olması bakımıyla alınan Zat'ın ismidir. O isimden sonra Allah'ın varlığını ifade edecek başka bir dil, şekil veya isim yoktur. Hatta O'ndan "varlık" kelimesiyle söz edilecek olsa hakikatte O'nun ismi olamaz. Böyleyken başka kelimelerle nasıl meşgul olunur?
Sonra (yani ruhun zikrinden sonra) gizli zikir (zikr-i hafî) hâsıl olur. Bu da zat'ın cemalinin müşahadesidir. Bu, ikiliğin sürmesiyle birlikte 'kâbe kavseyn' makamıdır. Sonra zatın zikri gelir ki geri kalan her şeyin ortadan kalkmasıyla bizzat Allah'ın varlığının müşahede edilmesidir. Bu da 'ev ednâ' makamıdır. Bu dönemdeki Halvetîyye reisinden şöyle işittim: Hz. Peygamber'in şahsiyeti (teşahhus) ve varlığı (teayyun) miracda ortadan kalkmamıştı. Ben de 'sen (kendi manevi tecrübende) durumu söylediğin gibi buldun mu?' dedim. O: 'Böyle bir şeye ben henüz ulaşmadım.' dedi. Dedim ki bu söylediğin zevk ehlinin ulaştığına aykırıdır. Çünkü miʿrac ancak fenâ ile olur, bekâ ile değil. Zira varlık ve görünürlük hâli kalkmadığı sürece zatın müşahede edilmesi gerçekleşmez. Birleşimin kendisine ulaşıncaya kadar yok olma hali gerçekleşmiş olmuyor, bekadan söz etmiyorum bile! Dediğin durum âyetteki 'ev edna'ya ve Hz. Peygamber'in "Allah'la benim aramda öyle bir an vardır ki o anda hiçbir melek ya da hiçbir nebî beni kapsayamaz" sözüne de muhaliftir. Bunların anlamı şudur: Varlığın bakiyyesi bile kalmaz. 'Fenâ' (yokluk) ile kastedilen de zaten budur. (Halvetiyye reisi) dedi ki: Hz. Peygamberin varlığının (miraca) engel oluşturmaması caizdir. Ben de şöyle derim: Gerçek varlık ikiliği gerektirir. Bu durum ortadan kalkmadıkça sâlik zatı müşahedeye ulaşamaz. Onun (Halveti şeyhinin) kanaatine göre Hz. Peygamberin varlığının (teayyun) ortadan kalkması Peygamber için bir kusur oluşturur. Bilmez ki varlığının baki kalması kusurdur. Anladım ki o (şeyh) fenâ ve bekā âleminden habersizdir. Bu durumda da irşat makamında olmak nasıl olur? Hiç kimse onların yolundan habersiz olduğumu düşünmesin. Çünkü ben yedi yıl boyunca bütün canlılardan ve alışkanlıklardan uzak durarak onların yolunda cehd ve gayrette bulundum. Bu sürede yedi gün boyunca yiyeceğim sadece sirke ile ekmek parçasıydı. Nihayetinde onların reisi 'Sen hedefe ulaştın.' dedi ve bana hilafet görevini emretti. Böylece anladım ki onlar bulundukları hâlin farkında değiller. Harcadığım ömrüme üzülerek onlardan yüz çevirdim. Onlarla aramda olanların ayrıntılarına giremiyorum. Kalplerin içini en iyi Allah bilir."

1 Ḳasṭamonī Muḥarrem SE

2 ʿirfāna SE

aʿmār ve gevher-i fażl ü ʿirfān içün ġavṭa-i baḥr-ı efkār idüp ʿulemā-yı ʿaṣrdan İsrāfīl-zāde ve Çivi-zāde ḫidmetlerinden istifāde idüp nice zemān ʿallāme-i ʿaṣr u evān Saʿdī Efendi dārü'l-ifādesinde müzāvele-i iştiġāl ve münāvele-i ḳand-ı muʿād-ı ḳīl ü ḳāl itdükden ṣoñra kibār-ı Ḫalvetiyye'den Ḳosṭamonılı Beñli Muḥyi'd-dīn Efendi'den inābet ve ḫadeng-i ʿazīmeti ġaraż-ı aṣlīye iṣābet idüp baʿdehu eʿizze-i Bayramiyye'den bekām ve nā'il-i ṣabīḥatü'l-'īd-i merām olmış-lar idi. Baʿżı bilād-ı İslāmiyye'de vaʿẓ ü teẕkīr ve naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr itmekle ṣīt-i iştihārı ʿālem-gīr olduḳda İstanbul'a daʿvet olınup yevmī otuz aḳçe vaẓīfe ile Ṣūfī Meḥemmed Paşa Dārü'l-ḥadīs̱i tevcīh olındı. Ṣāḥibü'l-ḫayrāt ve'l-ḥa-senāt Sulṭān Süleymān Ḫān[1] ṭoḳuz yüz altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde cāmiʿ-i şerīfi itmām ve ḥarem-i İrem-naẓīrin muṭāf-ı enām eyledükde yigirmi aḳçe ile kürsī-i vaʿẓ ü teẕkīr bunlara taʿyīn olınmış idi. Nice zemān ol kürsī-i ʿarş-iḥ-tirāmda tefsīr-i *Kelām-ı Melik-i ʿAllām* eyleyüp *Tefsīr-i Beyżāvī* ve *Keşşāf*ı mirā-ren itmām itmişler idi. Ṭoḳuz yüz seksan üç Cemādiye'l-ūlā'sınuñ āḫirinde ġurre-i ḥayātı selḫ ve mürrü'l-fiṭām-ı ḥuṭām-ı dünyā ile meẕāḳ-ı zindegānīsi telḫ olup enhār-ı şehd ü şīr-i cināna ḳaṭre-zenān revān ve ecel derlerin dökerek berd ü selām-ı dārü's-selāma germ-ʿinān oldılar.

ʿAzīz-i merḳūm, deryā-yı güher-rīz-i ʿulūm, vāżıḥu't-taʿbīr, vāsiʿu't-taḳrīr, ḥāfıẓ-ı *Ḳur'ān-ı ʿAẓīm*, ḥāmil-i esrār-ı furḳān-ı kerīm, nefāset-i elfāẓda reşk-i Aṣmaʿī vü Cāḥıẓ, mevʿiẓe-i müḳiẓede hem-pāye-i Ḥüseyn-i Vāʿiẓ, dā'ire-i mec-lisi ḫırmen-i zühd ü ṣalāḥ, idāre-i kü'ūs-i kelāmı neşve-rīz-i fevz ü felāḥ, enfāsı cilā-baḫş-ı ḳulūb-ı ḳāsiye, kelimātı ṣayḳal-keş-i nüfūs-ı ʿāṣiye, menāḳıb-ı evliyā ile fāṣıla-bend-i sübḥa-i kelām, daḳā'iḳ-ı ʿilmiyye ile fayṣal-dih-i hikāyāt-ı gev-herīn-niẓām, ferīde-i ṣadef-i aʿṣār, müfred-i cerīde-i rūzgār idi.

eş-Şeyḫ Muṣliḥi'd-dīn (Seyyid Muṣliḥi'd-dīn Efendi[2])

Seyyīd-i ṣāḥiḥü'n-neseb, emīrü'l-meclis-i fażl ü edebdür. Kibār-ı meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'den Merkez Muṣliḥi'd-dīn Efendi'nüñ ḫalīfesi ve dāmādıdur. Ṭoḳuz yüz elli ṭoḳuz tārīḫinde anlaruñ seyr-i pergār-ı ʿömri temām ve noḳṭa-i vücūd-ı mesʿūdı dāḫil-i dā'ire-i dārü's-selām olduḳda Yeñiḳapu ḫāricinde olan zāviye-i

1 127b SE
2 - R1, E

maʿrūfede seccāde-nişīn-i irşād ve feyż-baḫş-ı ʿubbād-ı ʿibād olmış idi. Ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i marżiyye üzere iken ṭoḳuz yüz seksan dört tārīḫinde intiḳāl eyledi. Zāviye-i mezbūre sāḥasında[1] Merkez Efendi'nüñ türbesi ḳurbında medfen-i muʿayyeni vardur[2]. Ehl-i ḥāl ve ṣāḥib-i kemāl ʿazīzdür.

Mervīdür ki ol zāviyeyi Merkez Efendi merḥūm binā idüp gāhī ʿuzlet ü ḫalvet iderlermiş. Bir gün fuḳarāya işāret eyleyüp "Şurada bir mā'-i cārī var. Muttaṣıl girye vü zārī ider. Ḥabsden ḫalāṣ idelüm." dirler. Fi'l-vāḳiʿ ḳazup bir āb-ı zülāl peydā iderler. Ḥālā ayāzma şeklinde çeşme-i zībādur.

eş-Şeyḫ Ekmel[3] (Ekmel Efendi)

Vezīr-i Aʿẓam Ayās Paşa'nuñ terbiyet-kerde-i āftāb-ı himmeti ve çerāġ-ı efrūḫte-i bezmgāh-ı devleti olup ʿinān-ı ʿināyetin maʿṭūf-ı semt-i ʿilm ü ʿamel ve ḳıble-nümā-yı himmetin delīl-i āstān-ı fużalā-yı kümmel ḳılup sermāye-i ʿulūm-ı āliyyeyi taḥṣīl ve re'sü'l-māl-i kemāli bāliġan-mā-belaġ tekmīl itdükden ṣoñra meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye'den Süleymān Efendi āstānesine intisāb ve esrār-ı ʿirfāndan iḥrāz-ı niṣāb idüp **[224a]** nā'il-i murād ve şeyḫi zāviyesinde seccāde-nişīn-i irşād olmış idi. Temşiyet-i mehāmm-ı ricāl ve terbiyet-i erbāb-ı ḥāl üzere iken ṭoḳuz yüz seksan beş Muḥarrem'inde intiḳāl eyledi. Maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de vāḳiʿ Ṣūfīler Ḥammāmı ḳurbında olan zāviye-i meşhūresi sāḥasında defn ve ḫalīfesi Beyānī Efendi cā-nişīn olmış idi.

ʿAzīz-i mezbūr esrār-ı ʿirfānla meşhūr, pīr-i mübārek-dem, şeyḫ-i muḥterem idi.

eş-Şeyḫ Maḥmūd (Baba Efendi) {Rıżāyī}

"Baba Efendi" dimekle maʿrūf-ı ebnā-yı zemān ve "Rıżāyī" maḫlaṣı ile zīver-i cerīde-i ʿaṣr u evāndur. Belde-i Filibe'den ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ezelīden istifāża-i nūr-ı şuʿūr idüp ʿulemā-yı aʿlām dāmen-i ʿināyetlerine dest-i temennāyı dırāz ve menhel-i ʿaẕbü'l-vürūd-ı fażl ü efżāla kefçe-i keff-i istiʿdādını bāz ḳılup miyān-ı emŝālde mezīd-i istiḥḳāḳla mümtāz ve meziyyet-i istīhālle serefrāz olduḳdan ṣoñra ṣadr-ı ʿālī-ḳadr Ḳadrī Efendi ḫidmetlerine ittiṣāl ve mülā-

---
1 Zāviye//sāḥasında:- SE
2 218b E
3 eş-Şeyḫ Ekmel:Ekmel Efendi R1

zımān-ı āstāneleri ile idāre-i kü'ūs-i fażl ü kemāl eylemiş iken meşāmm-ı cānı istinşāḳ-ı nesīm-i fenā ve nergis-i baṣīreti iktiḥāl-i kuḥlü'l-cevāhir-i feyż ü hüdā ḳılup küberā-yı Naḳş-bendiyye'den Ḥakīm Çelebi'nüñ dārü'ş-şifā-yı ʿināyetini me'vā ve dil-i sevdā-zedesine deryūze-i devā ḳılmaġla vāṣıl-ı merām ve nā'il-i ẕevḳ-ı meşā'iḫ-ı kirām olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi vezīr-i kebīr Rüstem Paşa ḥarem-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīden mīr-āḫūr olup çıḳduḳda pend-i müşfiḳānesiyle istirşād ve enfās-ı müteberrikesinden istimdād idüp peder-i uḫrevī ve lemeʿāt-ı irşādını delīl-i ṭarīḳ-ı sevī ḳılmış idi. Ol cihetden "Baba Efendi" nāmı ile meşhūr ve ḥıżāne-i şefḳati merciʿ ü me'āb-ı cumhūr olmış idi. Vezīr-i merḳūm ṭoḳuz yüz elli bir tārīḫinde vezīr-i aʿẓam olduḳda elli aḳçe vaẓīfe-i teḳāʿüd ile muʿazzez ü mükerrem olup nice yıllar melāẕ ü melce'-i ekābir ü aṣāġır ve medār-ı maḳṣad-ı her ḥā'im ü ḥā'ir;

Beyt Ebnā-yı zemāna luṭfı şāmil
Baba-yı şefīḳ u pīr-i kāmil

olmaġın hedāyā-yı behiyye vü tuḥaf-ı seniyye, nefā'is-i kütüb ü şerā'if-i emvāl, tefārīḳ-ı celīle vü ẓarā'if-i menāl[1], silk-i mülkinde müctemiʿ[2] ve raḳabe-i himmeti ḳılāde-i tecemmülāt-ı Süreyyā-misālle mültemiʿ olmış idi. Bereket-i terk ü tecrīd ile ẓıll-ı ẓā'il-i dünyā firār itdükçe hem-ʿinān-ı ʿiffet olup;

Beyt ثِقْ بالمَلِك المسبّب الأسباب
الرزق إذا أتاك دقّ الباب[3]

mażmūnı ʿıyān oldı[4]. ʿUlemā ve şuʿarā nām-ı bā-iḥtirāmını zīver-i ṣaḥā'if-i şiʿr ü inşā ḳılup ile'l-ān ism-i[5] sāmīsi ile oḳunan ḫuṭbe-i resā'il ġulġul-efgen-i iʿtibārı ve nām-ı girāmīsi[6] ile mevsūm olan ṣafaḥāt-ı eşʿār-ı efāżıl revāc-dih-i sikke-i iştihārıdur. Sulṭānu'ş-şuʿarā Bāḳī Efendi *Ḳaṣīde-i Ḫazāniyye*'sinde bu güne bahār-efrūz-ı medḥ u s̱enā olmışlardur:

---

1 - SE
2 Münselik ü müctemiʿ SE
3 "Bütün sebeplerin yaratıcısı olan Melik'e, Allah'a güven. Rızık sana geldiğinde kapı çalınır."
4 219a E
5 ʿunvān-ı ism-i SE
6 Nāmīsi SE

Beyt Ḫᵛāce-i ʿālī[1]-naẓar ser-çeşme-i fażl ü hüner
Ḥażret-i Baba Efendi kām-baḫş ü kām-rān

Ve *Ḳaṣīde-i Hilāliyye*'lerinde bu yüzden burḳaʿ-endāz-ı cemāl-i ıṭrā olmışdur:

Beyt Baba Efendi ḥażreti kim āsitānına
Gökden hilāl iki bükilüp virür selām

Ümmüveled-zāde Efendi[2] *Risāle-i Ḳalemiyye*'sinde bu ḳıṭʿa ile medīḥa-perdāz olmışdur:

Beyt ملاذ الخلق في الأحوال طرّا
ومن يبغي له المكروه خابا

وبيت العلم محروز مصون
له مذ كان ذاك الجرّ بابا[3]

Ṭoḳuz yüz altmış[4] sekiz tārīḫinde maḫdūmı intiḳāl idüp cām-ı cihān-nümā-yı ṭabʿına gerd-i melāl ḳonmaġla rūzgār anuñla[5] daḫı muʿāmele-i ḳadīmesin der-kār ve iṣāre-i ġubār-ı idbār ile rūy-ı cefāyı āşikār eyledi. Ṭoḳuz yüz seksan yedi Cemādiye'l-āḫire'sinüñ selḫinde bī-muḥābā tevdīʿ-i çār ümmehāt ü nüh ābā eyledi. Ḥażret-i Eyyūb Türbesi ḳurbında medfūndur.

Merḥūm-ı merḳūm naḳḳād-ı cevāhir-i manṭūḳ u mefhūm, ṣafḥa-i sīne-i ṣāfīsi mıṣḳale-i ictihād ile mücellā ve cevāhir-i neyyirāt-ı lāhūtiyye ile muḥallā, ḥasenü'l-aḫlāḳ, ṭayyibü'l-aʿrāḳ, ṣıddīḳ **[224b]** u ṣadūḳ, mürāʿī-i ḥuḳūḳ, evżāʿ-ı pīrānesi müsellem, baba-yı ʿālem idi.

Āṣār-ı ḫayrından Sulṭān Süleymān Ḫān Cāmiʿ-i Şerīfi ḳurbında bir medrese binā idüp tertīb-i evḳāf eylemişdür. Ḥüsn-i kitābeti olmaġın evāḫir-i ʿömrinde Ebu's-suʿūd Efendi tefsīrini taḥrīr idüp ḫaṭṭ-ı laṭīf ile eṣer-i dil-peẕīr

1 Ehl-i R1
2 - R1, E
3 "Her türlü durumda halkın sığınağıdır. Kim ki uygun olmayan bir şeyi onun için isterse başarısızlığa mahkumdur. İlim yuvasının kapısı aşındırıldığından beri o ev ele geçirilmiş ve korunmuştur."
4 Yetmiş SE
5 128a SE

itmişlerdür. Müddet-i ʿömri tecerrüd ile güẕār idüp ḫalef terk itmekle dest-i ḥırṣ u āz ile nihāde-i ṭāḳ-ı iʿzāz eyledügi kütüb-i celīle ve nüsaḫ-ı maḫdūme[1] ki her varaḳı berg-i nergis gibi nūr-ı dīdesi ve her ḳıṭʿası ḳıṭʿa-i rūḥ gibi māye-i sürūr-ı sīne-i ṣafā-verzīdesi maḳāmında iken berg-i ḫazān gibi perīşān ve hem-ḥāl-i ẕerrāt-ı pençe-i mihr-i raḫşān olmış idi. Bu eşʿār güftār-ı babayānesinden nümūdārdur:

Ebyāt Ḳaşlaruñla nāme-i ḥüsnüñ ʿaceb ʿunvānı var
Salṭanat-ı menşūrıdur ṭuġra-i ʿālī-şānı var

Ve lehu[2] Ecel şehbāzı her şaḫṣuñ ḥużūrını uçurmışdur
Ölüm derdi cihān ḫalḳın bu dünyādan göçürmişdür

Ve lehu[3] O boyı servi ayaġ üzre der-āġūş itdük
Luṭf u iḥsānını anuñ boyımuzca gördük

Fāżıl Emīr (Fāżıl[4] Emīr)

Medīne-i Ṣire'de ḫāk-i esīre üftāde ve mıṣḳale-i ictihād ile ṣafḥa-i ṭabʿ-ı tīre-nihādı cilā-dāde olup "Fāżıl" laḳabı ʿilāve-i ʿalem ve "Küçük Emīr" dimekle muʿallem olmış idi. İsmi ḫāṭırda olmamaġla işāret olınmadı. ʿUlūm-ı mütedāvileyi taḥṣīl ve ādāb-ı nefsi tekmīl itdükden ṣoñra meşreb-i fenādan nūşende-i cām ve raḥīḳ-ı melāmdan mest-i müdām olup endāze-i pā-yı seyāḥatle ṣaḥīfe-i ʿālemi mesāḥat ve sünnet-i seniyye-i hicreti riʿāyet itmiş idi. Ṭoḳuz yüz seksan yedi tārīḫinde Mıṣr-ı Ḳāhire'de maḳhūr-ı mevt-i ṭabīʿī[5] oldı.

Mevlānā-yı mezbūr fażīlet-i ʿilmiyye ile meşhūr, kāmil ü şāmil[6], ʿaṣrında ser-efrāz-ı efāżıl idi. Ḥüsn-i kitābeti ve kemāl-i sürʿati olmaġın cihet-i maʿīşeti olmış idi. Kitāb-ı *Şaḳāʾiḳ*'uñ evāʾil-i ẓuhūrı olmaġla her ay bir nüsḫasını māh-ı temām gibi itmām idüp tesviye-i umūr-ı libās u ṭaʿām iderdi. Her diyāra ki varurdı, bir medrese ḥücresinde ḳarār idüp baʿde edāʾi ṣalātu's-ṣubḥ eẕān-ı ẓuhra dek fünūn-ı nāfiʿadan müdārese ve ṣalāt-ı ẓuhrdan zemān-ı maġribe dek ʿīş ü

1 muʿtebere SE
2 Ve lehu:- E, SE
3 Ve lehu:- E, SE
4 - R1, E
5 ṭabʿī SE
6 219b E

ʿişrete mümārese eyleyüp evvel-i şāmdan nıṣfu'l-leyle varunca ġunūde-i pister-i rāhat, muntaṣıf-ı leylden vaḳt-i esfāra dek meşġūl-i iktisāb-ı fażl ü ḥikmet olup evḳātını bu güne taḳsīm itmiş idi. Bir diyārdan riḥlet murād eyledükde cemīʿ-i evrāḳını yaḳmaḳ muʿtādı idi. Ol cihetden ās̱ārı münteşir olmamışdur. Bu ḥaḳīr, *Cāmī* evā'iline ḥāşiyesini gördüm. Diḳḳat-i enẓār ve selāmet-i efkār, vecāzet-i taḥrīr ve ḥüsn-i taʿbīr[1] kemāl-i fażīletine delālet iderdi.

Ṣadr-ı ʿālī-ḳadr-i Rūm Ḳara Çelebi-zāde Meḥemmed Efendi merḥūm naḳl iderlerdi ki pederleri Mıṣr ḳāżīsi iken ṣāḥibü't-terceme Mıṣr'a gelmiş. ʿUlemā-yı ʿArab fażlına iʿtirāf ve deryā-yı kemālinden iġtirāf iderlermiş. Ol es̱nāda intiḳāl eyleyüp ḳırḳ cild miḳdārı kendü ḫaṭṭı ile kitāb terk eylemiş. Aḥvāli selāmet ü melāmet beyninde dā'ir imiş. *Va'llāhu aʿlem bi's-serā'ir.*

eş-Şeyḫ Meḥemmed eş-Şehīr bi-Üftāde (Üftāde Efendi Ḥażretleri[2])

Maḥrūse-i Burūsa'da perde-serā-yı ʿademden meclis-i vücūda vażʿ-ı ḳadem ḳılup muḳaddimāt-ı ʿulūmı temhīd ve mebānī-i fünūn-ı ṣıḥḥat-rüsūmı iḥkām u teşyīd itdükden ṣoñra cemāl-i lā-yezālüñ vāliḥ ü dil-dādesi ve cenāb-ı maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnüñ ʿāşıḳ-ı üftādesi olup meşā'iḫ-i ṭarīḳ-ı Bayramiyye'den "Muḳʿad Ḫıżr Dede" nām ʿazīzüñ mā'ü'l-ḥayāt-ı ifāżasından zinde-dil ve ḳaṭʿ-ı ẓulemāt-ı evhām ile ṣabīḥatü'l-ʿīd-i merāma vāṣıl olmış idi. Baʿdehu zāviye-i maʿrūfelerinde seccāde-nişīn-i irşād ve dest-gīr-i erbāb-ı reşād olup ol ḥālet-i seniyye ve meşġale-i ʿaliyye üzere iken ṭoḳuz yüz seksan sekiz **[225a]** tārīḫinde nihāl-i sāyedār-ı vücūdı ḫāk-i fenāya üftāde ve gül-berg-i ʿiẕār-ı nezāhet-ālūdı dergāh-ı Ḫudā'ya nihāde oldı. Burūsa'da olan zāviye-i meşhūreleri sāḥasında medfūndur.

Tārīḫ[3] Dindi isḳāt-ı yā ile tārīḫ
Göçdi Üftāde Bursenüñ ḳuṭbı[4] (988)

ʿAzīz-i merḳūm ʿumde-i meşā'iḫ-ı Rūm, kerāmāt-ı celiyye ve maḳāmāt-ı ʿaliyye ṣāḥibi olup evṣāf-ı celīlesi sirāc-ı vehhāc gibi tenvīr-i müddeʿāya muḥtāc degüldür.

---

1 Taḥrīr//taʿbīr:ḥüsn-i taḥrīr-i taʿbīr SE
2 - R1, E
3 - E
4 كچدى افتاده بورسه نك قطبى

Mıṣrāʿ ز عشق ناتمام ما جمال يار مستغنيست[1]

İntiḳālleri ḥālinde h̲ilāfetlerini küçük mah̲dūmları Meḥemmed Efendi'ye vaṣıyyet idüp büyük oġulları Muṣṭafā Çelebi birāder-i kihterinden bīʿat ider. Anlar çok zemān geçmedin riḥlet, Muṣṭafā Çelebi teşrīf-i seccāde-i h̲ilāfet itmiş idi.

Naḳl olınur ki evā'il-i ḥāllerinde Burūsa'da vāḳiʿ Eski Cāmiʿ'de bir mü'ez̲z̲innüñ ḳā'im-maḳāmı olup mürşidi Ḫıżr Dede ki Ḥācī Bayram h̲ulefāsından Burūsa'da āsūde olan "Aḳbıyıḳ" nām mecẕūb sālikünñ oġlından müstefīż olmışdur, cāmiʿ-i mezbūrda ser-ḥalḳa-i erbāb-ı terk ü tecrīd ve sāḳī-i h̲um-h̲āne-i tevḥīd imiş. Üftāde Efendi kenār-ı ḥalḳadan[2] güẕār iderken zevraḳ-ı dil-i mā'ili ol gird-āb-ı şedīdü'l-inciẕāba üftāde olmaġın h̲idmet-i ʿazīzden tevbe vü inābet ve iştiġāl-i mücāhede vü riyāżet eylemiş idi. İbtidā-yı sülūklerinde ʿazīz bunları ʿilm-i ẓāhir taʿallümine sevḳ idüp on iki aḳçe iḥsān iderler ve bir *Ebu'l-leyṣ Muḳaddimesi* iştirā eyleyüp "Meḥemmed Dede" nām dervīşden oḳumaḳ emr iderler. El-ḥāletü hāẕihi çārsūya varduḳda dellāl elinde bir nüsh̲aya rāst gelüp[3] s̲emenini su'āl eyledükde "On iki aḳçeyedür." diyü cevāb virür. "Neʿam, el-vifāḳ." diyüp hem-rāhī-i tevfīḳ ile sālik-i rāh-ı ders ü taḥḳīḳ olup evā'il-i ḥālde nüsh̲a[4] fetḥ olmaz. Şürekā dah̲l ü ṭanza āġaz idüp merḥūm ġāyetde müte'es̲s̲ir olur. Bir gün mescide varup rūy-ı niyāzı h̲āk-i dergāh-ı çāre-sāza mālīde ve nāy-ı dil-i pür-derdi nāl-i rişte-i cānla nālīde ḳılup üç gün üç gice temām āh u enīn ve ʿarż-ı niyāz u ḥanīn itmiş idi. Bi'l-āh̲ire ʿalāmet-i icābet nümāyān ve fetḥ-i bāb-ı feyż ü ʿirfān ẓāhir ü ʿıyān olup ol hefte sermāye-i istiʿdādında farḳ-ı fāḥiş müşāhede ider. Baʿdehu yedi ders dah̲ı żav-ı mıṣbāḥ-ı ḳırā'at idüp mişkāt-i dil-i ilhām-peẕīrin ināret itmekle ṣuver-i ẕihniyye-i ʿulūm ve şāhid-i zībende-cemāl-i manṭūḳ u mefhūm, defʿaten keşf-i ḳınāʿ ve zülāl-i ṣāf-ı maʿārif dil-i maḥrūr-ı müştāḳını iḳnāʿ itmiş idi.

Baʿżı s̲iḳātdan menḳūldür ki birgün dedelerden biri h̲alvet-h̲āne ḳapusına gelüp içerüden mükāleme istimāʿ olınmaġın bir miḳdār tevaḳḳuf ider. Baʿdehu ʿazīz ṭaşra çıḳup dedeyi içerü daʿvet ider. Görür ki;

---

1 "Sevgilinin cemali (güzelliği) bizim yarım buçuk aşkımızdan müstağnidir." (Bu mısra Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir.)

2 220a E

3 128b SE

4 Nesne SE

Mıṣrāʿ ليس في الدار غيره ديّار[1]

bī-iḫtiyār, mükāleme kimlerle idügin istifsār eyledükde buyururlar ki "Mollā Celāle'd-dīn-i Rūmī geldi. 'Benüm kitābum *Meṣnevī*'yi kürsī-i vaʿẓda naḳl eyle.' diyü recā eyledi. Biz daḫı murādına müsāʿade itdük." dirler. Baʿdehu naḳle āġāz iderler.

Bu rivāyet daḫı kerāmetlerindendür ki ṭoḳuz yüz altmış dört Ẕi'l-ḥicce'sinde İstanbul'da Sulṭān Süleymān Cāmiʿ-i Şerīfi temām olduḳda dedelerden biri görmege taḥassür iẓhār ider. 'Azīz tenhāya çeküp "Ayaġuma baṣ ve gözüñ yum." dirler. Emrleri yirine gelicek lemḥatü'l-baṣarda kendüyi Süleymāniyye ḥareminde bulur. Öyle namāzını cemāʿat ile edā idüp ṭarfetü'l-ʿaynda Burūsa'da bulınur.

Bu ḳażıyye daḫı keşīde-i silk-i taḥḳīḳdür ki dedelerden bir kimse şehr kenārında Çekirge Maḥallesi'nde olup **[225b]** hergün ṣabāḥ namāzını şeyḫle ḫānḳāhda edā ider ve gördügi vāḳıʿaları taʿbīr itdürürmiş. Giderek żaʿf-ı pīrī müstevlī olup ẕehāb ü iyābda ziyāde zaḥmet irtikābı lāzım gelür[2]. Birgün ḥażret-i ʿazīz dedenüñ ḫānesi ḳurbında ḫānḳāh yolı üzerinde vāḳiʿ bir şecer sāyesinde ẓāhir olup tenbīh ider ki "Şimden ṣoñra her gün biz burada size gelelüm. Sen zaḥmet iḫtiyār eyleme." Fi'l-vāḳiʿ vaʿde temām olınca her gün vaʿdegāha ḥāżır ve ṣıfāt-ı ḥāl-i mürīde nāẓır olurlarmış.

Naḳl olınur ki ḫānḳāhlarına ibtidā itdüklerinde ancaḳ yedi dirheme mālik iken ceyb-i ġāyba dest-yāz olup nice defʿa yedi biñ aḳçe ṣarf olınduġını ol maṣlaḥata mübāşir olan dede ʿarż idüp defʿ-i ḫāṭıra ve teşvīḳ-ı ṭālib içün[3] bir gün kerāste ve neccār aḳçesi ṭaleb eyledükde oturduḳları pūstuñ kenārını ḳaldurup "Murāduñ olan mertebe al." dirler. Dervīş teveccüh eyledükde māʾ-ı maʿīn gibi sīm-i ḫāliṣ-i meskūk ḳaynayup çıḳar müşāhede idüp murād itdügi miḳdār alur ve buñarı başından avlayup ʿārif olur.

---

1 "Evde onun dışında dolaşan kimse yoktur."
2 Olur SE
3 220b E

eş-Şeyḫ Sinān (Ya'ḳūb Efendi-zāde Sinān Çelebi[1])

Muṣṭafā Paşa Zāviyesi'nde şeyḫ iken intiḳāl idüp tercemesi sebḳ iden merḥūm Ya'ḳūb Efendi'nüñ maḫdūm-ı Yūsuf-cemāli ve ḫalef-i ṣıddīḳ-ḫiṣā-lidür. Pederleri Yanya'da Meḥemmed Aġa Zāviyesi'nde şeyḫ iken ol diyārda dünyāya gelmişlerdür. Taḥṣīl-i sermāye-i 'ilm ü ma'ārif ve sinān-ı zebānın cev-herdār-ı leṭā'if ü ẓarā'if idüp ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳa sülūk ve ḳurṣ-ı i'tibārını ol sikke ile meskūk eyledükde Şāh Efendi'den mülāzım ve ba'ż-ı medārisde ifā-deye müdāvim olmış idi. Ḳırḳ akçe medreseden munfaṣıl iken vālid-i mācid-lerinden inābet ve Ḫānḳāh-ı Muṣṭafā Paşa'da mücāhede vü riyāżet ile tekmīl-i ṭarīḳat idüp Balaṭ ḳurbında vāḳi' Ferruḫ Ketḫudā binā eyledügi zāviyede ibti-dā bunlar ferş-i seccāde-i irşād eyledi. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz Ẕi'l-ḳa'de'sinde pederleri intiḳāl idüp Zāviye-i Muṣṭafā Paşa'da cā-nişīn-i peder ve seccāde-i irşād ile serv-i āzād gibi sāye-güster olmış idi. Seksan beş senesinde Medīne-i Münevvere'de şeyḫu'l-Ḥarem ve Ravża-i Muṭahhara'da mānend-i rıḍvān-ı İrem olup yirlerine Ḥasan Efendi seccāde-nişīn-i irşād oldı. Seksan ṭoḳuz Re-bī'u'l-evvel'inde ḫaber-i intiḳāli şāyi' ve ḳufūl-i ḥüccāc esnāsında nesr-i[2] ṭā'ir-i rūḥı evc-i 'illiyyīne pervāz itdügi vāḳi' olup meşīḫat-ı Ḥarem-i Şerīf, Mün-şī Meḥemmed Efendi'ye virildi. Ol buḳ'a-i mübārekede āsūde ve ḫᵛābgāh-ı Baḳī''da ġunūdedür.

'Azīz-i mezbūr fażīlet-i 'ilmiyye ile meşhūr, cevherdārī-i 'ilm ü kemālde 'alem, sinān-ı nīze gibi ser-efrāz-ı 'ālem, fenn-i tefsīr ü ḥadīs̱de māhir, nūk-i zebān-ı munṭaliḳu'l-beyānı ciger-dūz u mü'es̱s̱ir, ehl-i *Ḳur'ān*, ṭayyibü'l-elḥān, şeyḫ-i mübārek-nefes idi.

Ās̱ār-ı celīlelerinden *Silsile-i Meşā'iḫ-ı Ḫalvetiyye* yazmışlardur ve devrān u semā' ḥaḳḳında risāleleri vardur. Ol risālede vālidlerinden naḳl iderler ki pe-derleri Ya'ḳūb Efendi buyururlarmış: "Şeyḫum, 'azīzüm Sünbül Sinān Efendi ehl-i semā' idi. Kendüleri bile ḳalḳarlar idi. Her ḳaçan şeyḫ semā'a gelse cā-mi'uñ ḳubbesi ref' olup hevāda melā'ikenüñ devrānların görürdük. Ol zemān-da münkirler var idi. Vā'iẓ Mollā 'Arab ḫaylī iṭāle iderdi. Bu sebebden 'ulemā

1 Efendi SE
2 - SE

iki fırḳa olmışlar idi. Eks̱eri şeyḫ ṭarafında idi. Zīrā şeyḫe mübāḥas̱e-i ʿilmiyye-de kimse ġālib olımaz idi. Bir gün mevālī-i ʿiẓām Sulṭān Meḥemmed Cāmiʿi'ne cemʿ olmışlar. Şeyḫi daʿvet eylemişler. Fuḳarā ile varduḳ. ʿAzīz miḥrāba geçüp oturdı ve iki cānibine naẓar eyledi. 'Ne ḫūb cemʿiyyetüñüz var. Sebebi nedür?' diyü su'al eyledi. Ol tārīḫde İstanbul ḳāżīsi olan Ṣarı Gürz ġalīẓü't-ṭabʿ ādem idi. Cevāba mübāderet[1] **[226a]** idüp 'Senüñ dervīşlerüñ tevḥīd iderken devrān u semāʿ iderler. Bunuñ aṣlı nedür, delīli nedür? Beyān eyle ve illā menʿ eyle.' Şeyḫ ayıtdı: 'Bir kimsenüñ iḫtiyārı elinde olmasa aña şerʿan ne ḥükm olınur?' Ṣarı Gürz ayıtdı: 'Bunlar meslūbu'l-iḫtiyār mıdur?' Şeyḫ ayıtdı: 'Bī-iḫtiyār[2] ḥareket idenleri daḫı vardur.' Ṣarı Gürz ayıtdı: ' ʿAḳlı başında ṭurur mı, yoḫsa meẕūb mı olur?' Şeyḫ ayıtdı: 'Ḫayır, ʿaḳılları kāmildür.' Ṣarı Gürz ayıtdı: 'Ne ʿaceb, hem bī-iḫtiyār ü meẕūb olalar ve hem ʿaḳılları ṭura. Bu ne maḳūle sözdür.' Şeyḫ ayıtdı: 'Hīç seni ḥummā ṭutmamış mıdur?' Ayıtdı: 'Belī'. Şeyḫ ayıtdı: 'Niçün ditreyüp ḥareket iderdüñ, ʿAḳluñ başuñda yoḳ mı idi? Bī-iḫ-tiyārlıḳ ʿaḳluñ zevālin īcāb eylemez. Sen evvel daḫı ḥamāḳat üzere idüñ. Fülān medresede bilür misün, ikimüz dānişmend[3] iken benüm ḥücremüñ öñinden geçmege ḥaẕer iderdüñ. Yine ben ol Sünbül Sinān'um. Maʿa ziyāde.' diyüp il-zām eyledi. Ṣoñra dönüp ṣadāretden müteḳāʿid iken Ṣaḥn müderrisi olan Gürz Seyyidī'ye ayıtdı: 'Efendi, sen Muṣṭafā Paşa vezīr-i aʿẓam iken medresemüzde müderris idüñ. Paşa cumʿa gicelerinde dervīşlerüñ ṣoḥbetine ḥāżır olurdı. Sen daḫı ḥāżır olup ʿörfüñ ve ṣūfuñ çıḳarup ṣūfilerle semāʿ iderdüñ. Ol zemānda bu mes'eleyi bilmez miydüñ. Yoḫsa bilüp paşa ḥażretlerine ḫoş gelsün diyü mi iderdüñ? Aġrāż-ı nefsāniyyeden ne ḥāṣıl olur? Varuñ ḥāliñüzde oluñ.' diyüp minbere çıḳmışlar ve ol deñlü ḥaḳā'iḳ u daḳā'iḳ neşr eylemişler ki mevālīden nice kimseler bīʿat eyleyüp on sekiz dānişmend terk-i cübbe vü destār idüp ʿazm-i rāh-ı ḥaḳīḳat itmişler idi."

Ṣāḥibü't-tercemenüñ maḫdūm-ı kerīm-i ercümendi faḫru'l-ḳużāt ʿAb-du'l-kerīm Efendi feżā'il-i kes̱īrelerin naḳl iderdi. Bu ḥaḳīr, biñ on ṭoḳuz tārīḫinde anlaruñ yirine Baba ḳāżīsi olup ʿaḳd-ı peyvend-i uḫuvvet vāḳiʿ olmış idi. Vālid-i mācidlerinden baʿż-ı ās̱ār ʿarż itdiler ki fażl ü kemālde vāṣıl-ı dere-ce-i ʿālü'l-ʿāl olduḳlarına dāll idi.

1 129a SE
2 221a E
3 dānişmendger E

eş-Şeyḫ Bedre'd-dīn (Bedre'd-dīn Efendi)

Tenvīr-i müddeʿā-yı feżā'il ve taṣfiye-i ḳurṣ-ı istiʿdād ve taṭhīr-i ednās-ı reẕā'il idüp fā'iz-i bedre-i fażl ü kemāl ve hāle-i bedr-i kāmil gibi ḥā'iz-i dā'ire-i istikmāl ü istīhāl olduḳda sālik-i rāh-ı erbāb-ı ḥaḳīḳat ve baʿż-ı meşā'iḫ-ı kirām himmeti ile vāḳıf-ı esrār-ı ṭarīḳat olup vāʿiẓ ü müẕekkir ve muḥaddis̱ ü müfessir olmış idi. İstanbul'da baʿż-ı selāṭīn cāmiʿinde vāʿiẓ-i Cāḥıẓiyyü'l-edā iken ṭoḳuz yüz seksan ṭoḳuz evā'ilinde māh-ı cihān-tābvārī verā-yı perde-i ʿademde mütevārī oldı.

ʿAzīz-i merḳūm ġavṭa-zen-i ġımār-ı ʿulūm, pehlevān-ı ʿarṣa-i tefsīr, ṣandalī-nişīn-i ḥüsn-i taḳrīr;

Beyt Ḫᵛānende-i ḫaṭṭ-ı levḥ ü kürsī
Dānende-i rāz-ı feyż-i ḳudsī,

merd-i kāmil, baḥr-ı şāmil idi.

[Şeyḫ Bedre'd-dīn-zāde Mollā Çelebi {Mollā}]: Maḫdūm-ı kerīmi Mollācıḳ, Sinān Paşa'ya ve Mesīḥ Paşa'ya teẕkireci olup riyāset pāyesine vāṣıl olmış idi. Biñ ḥudūdında intiḳāl eyledi. Maʿārif ü ʿavārif ile meşhūr ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā*'da mesṭūrdur.

eş-Şeyḫ Yaʿḳūb (ilāhī-zāde Efendi)

Maḥrūse-i Burūsa'dan bedīd ve fā'iz-i rütbe-i dāniş ü dīd olduḳda mebānī-i ʿulūmı taḥṣīl ve merāsim-i erbāb-ı rüsūmı tekmīl idüp ol es̱nāda nesīm-i anber-şemīm-i tecerrüd ü taṣavvuf, mānend-i būy-ı pīrāhen-i Yūsuf, meşāmm-ı cānına vāṣıl olup;

Beyt Cān rāh-ı maḥabbetde bir būy-ı ṣafā aldı
Ol rāyiḥadan buldum ben ḫāne-i ḫammārı

mażmūnı üzere baʿż-ı küberā-yı Naḳş-bendiyye'nüñ naẓar-ı ʿināyetlerine nā'il ve maẓhar-ı luṭf-ı şāmil olmış idi[1]. Ṭoḳuz yüz yetmiş ṭoḳuz senesinde terceme-

1 221b E

si sebḳ iden Naḳş-bend-zāde Muṣṭafā Çelebi yirine Ḥakīm Çelebi Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād **[226b]** ve ser-çeşme-i feyż-i reşād olmış idi. Ba'dehu fāriġ olup Burūsa'ya hicret ve yirlerine Müftī Aḥmed Efendi ferş-i seccāde-i iḳāmet itmiş idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında terk-i tekyegāh-ı fānī ve 'azm-i dārü'n-na'īm-i cāvidānī eyledi.

'Azīz-i mezbūr "ilāhī-zāde" dimekle meşhūr, 'ulūm-ı ẓāhire vü bāṭıne ile şöhre-bend ve mānend-i ilāhī-i nev-beste nevā-yı iştihārı bülend idi.

eş-Şeyḫ Muḥyi'd-dīn (Köse Muḥyi'd-dīn)

Rūmili kasabāṭından belde-i Manastır'da vücūda gelmişdür. 'Ulemā-yı 'aṣrdan taḥṣīl-i 'ulūm ve tekmīl-i ādāb-ı manṭūḳ u mefhūm idüp ḳuṭb-ı dā'ire-i irşād Merkez Efendi'den nā'il-i murād-ı fu'ād olmış idi. İstanbul ḳurbında leb-i deryāda vāḳi' "İstinye" nām ḳarye-i ma'mūrede tavaṭṭun idüp Odabaşı Cāmi'i'nde vā'iẓ ü nāṣıḥ ve reh-ber-i merdān-ı 'ābid ü ṣāliḥ olmış idi. Ḫānesi ḳurbında ḥücerāt ve ṣavma'a binā idüp leyālī uṣūlde ṣuleḥā-yı ṣūfiyye ile tevḥīd ü ẕikre meşġūl olurdı. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında bedrūd-ı 'ālem-i şühūd ve ṣaḥīfe-i hestī vü būddan maḥv-ı vücūd itmiş idi.

'Azīz-i mezbūr meşā'iḫ miyānında vecāhet ü nebāhat ile meşhūr, maẓanne-i kerāmet, şeyḫ-i ṣāḥib-i himmet idi.

Ṭoḳuz yüz seksan üç Rebī'u'l-āḫir'inüñ yedinci güni cum'a gün 'azīz va'ẓ iderken cāmi'-i şerīfüñ mināresine ṣā'iḳa nāzil olup va'ẓ diñleyen ṭā'ife-i nisādan on yedi nefer ḫātūn ve iki ma'ṣum helāk oldılar. Ṣoñra dört ḫātūn daḫı çıḳdı.[1] *El-ḥükmü li'llāhi'l-vāhidi'l-ḳahhār.*

eş-Şeyḫ Pīr 'Alī (Mīrzā Efendi)

"Cezīretü'l-'uşşāḳ" nāmı ile meşhūr-ı āfāḳ olan medīne-i Sinob'a mensūbdur. "Mīrzā Efendi" dimekle ma'rūf ve neşr-i 'arf-i kemālāt-ı nefsāniyyeye mā'il ü meşġūf idi. E'izze-i ṭarīḳ-ı Ḫalvetiyye'den "Mollā Çelebi" dimekle ma'rūf 'Ömer Efendi'den tekmīl-i ṭarīḳ, vāṣıl-ı ẕirve-i taḥḳīḳ olup ṣılasında seccāde-nişīn-i feyż ü irşād ve mürebbī-i erbāb-ı rüşd ü sedād olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında intiḳāl eyledi. Ehl-i ḥāl ve ṣāḥib-i kemāl 'azīz idi.

1 Bu paragraf ve akabindeki dua cümlesi SE'de bulunmamaktadır.

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Vişne Efendi)

Bākūre-i būstān-ı hidāyet ve nev-bāve-i naḫlistān-ı fażl ü ḥikmet Vişne Efendi ḫidmetleridür. Nihāl-i isti'dād ü istīhāli āb-yārī-i feyż-i Ḫudā-dād ile keşīde-bālā ve şāḫsār-ı himmeti dest-yārī-i terbiyet-i üstād ile vālā olup 'ulūm-ı ẓāhireyi tekmīl ve her fenn-i celīlden ṭaraf-ı ṣāliḥ taḥṣīl itdükden ṣoñra meşā'iḫ-i[1] ṭarīḳat-ı Ḫalvetiyye'den Ḳasṭamonılı Şa'bān Efendi ḫidmetlerine vāṣıl ve s̱emere-i tevḥīd ü tuḫm-i şecere-i ehl-i tecrīdi ḥāṣıl ḳılmış idi. Ba'dehu Ezelī-zāde Efendi ile ṣoḥbet ve anlardan tekmīl-i ṭarīḳat eylediler. Tercemesi sebḳ iden Sinān Çelebi yirine Balaṭ ḳurbında vāḳi' Ferruḫ Ketḫudā Zāviyesi'nde seccāde-nişīn-i irşād ve murād-baḫş-ı 'ubbād-ı 'ibād olup Üsküdār'da Vālide-i Sulṭān Murād Ḫān cāmi'-i şerīf ve medrese-i refī'ü'l-erkān binā eyledükde inşā buyurdukları dārü'l-ḥadīs̱ ve kürsī-i va'ẓ ü teẕkīr ibtidā bunlara iḥsān olındı. Ol buḳ'a-i celīlede muḥaddis̱ ü müfessir ve nāṣıḥ u müẕekkir iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki senesinde mübtelā-yı ḫazān-ı fenā ve āzāde-i ḳuyūd-ı dārü'l-'anā olmış idi.

[Bunlaruñ yirlerine Vaḥyī-zāde Efendi muḥaddis̱ olmışdur[2].]

'Azīz-i merḳūm nihāl-i ferruḫ-ẓılāl-i ḫıyābān-ı 'ulūm, şeyḫu'l-fenn-i mefrūẓ u mesnūn, 'azīz-i ehl-i ḥāl ü fāżıl-ı ẕū-fünūn idi.

Vişne-zāde: Maḫdūmları Vişne-zāde Efendi efnān-ı fünūn-ı celīleye dest-yāz, fāżıl-ı ser-efrāz-ı bī-enbāz olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç Ramażān'ında Yaya-başı-zāde Ca'fer Efendi, Meḥemmed Aġa Zāviyesi'nde intiḳāl eyleyüp bunlar yirine Üsküdār'da[3] vāḳi' Şems Paşa Cāmi'-i Şerīfi'nde vā'iẓ ü nāṣıḥ ve dārü'l-ḥadīs̱de muḥaddis̱ olmış idi. Biñ on ḥudūdında intiḳāl ve 'ālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Cemāl-zāde)

Şeyḫ Cemāl Efendi'nüñ maḫdūm-ı kerīmidür. **[227a]** 'Ulemā-yı 'aṣra ḫidmet ve ba'ż-ı kibārdan iḥrāz-ı şeref-i mülāzemet eyleyüp semt-i ḳażāya sālik ve

1 129b SE
2 Bunlaruñ//olmışdur, der-kenār R1, E, SE
3 222 E

silk-i vülāt-ı ferḫunde-simātda münselik olmış idi. Baʿżı küberā-yı Naḳş-bendiyye ile ṣoḥbet ve tekmīl-i ādāb-ı ṭarīḳat eyleyüp Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde mürşid-i erbāb-ı ḥāl ve terbiyet-baḫş-ı ricāl olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç Muḥarrem'inde ʿālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

Maẓhar-ı nūr-ı cemāl, şemʿ-i şeb-efrūz-ı fażl ü kemāl, merd-i melek-ḫiṣāl idi.

eş-Şeyḫ Muṣṭafā (Selāmī Efendi) {Selāmī}

ʿUlemā-yı devlet-i Fātiḥiyye'den Mollā ʿİẕārī'nüñ sıbṭ-ı ferḫunde-aḫteri ve tercemesi sebḳ iden Kirmāstī-zāde Ḫusrev Çelebi'nüñ li'ümm birāderi Selāmī Efendi ḫidmetleridür. Belde-i İznīḳ'den bedīd ve ʿulemā-yı ʿaṣrdan müstefīd olup zemānesinde şehīr-i dānişmend ve fażl ü kemālde bī-mānend iken fāriġ olup eʿizze-i Bayramiyye'den Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi'ye ḫidmet, baʿdehu Zeyniyye'den tercemesi sebḳ iden Burhān Efendi'den tekmīl-i ṭarīḳat idüp Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de vāʿiẓ ü nāṣıḥ olmışlar idi. Baʿdehu Sulṭān Süleymān Ḫān Cāmiʿi'nde maḥfil-nişīn-i vaʿẓ ü teẕkīr ve gevher[1]-niṣār-ı ḥaḳā'iḳ-ı ḥadīs̱ ü tefsīr oldılar. Ol eşnāda Sulṭān Selīm ḳurbında olan Şeyḫ Yavṣı Efendi Zāviyesi'nde seccāde-i irşāda cālis ve revnaḳ-efrūz-ı maḥāfil ü mecālis olmışlar idi. Sinn-i şerīfleri s̱emānīne ḳarīb, vāṣıl-ı nihāyet-i meşīb iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç senesi ḫilālinde ʿazm-i dārü's-selām ve cennāt-ı firsevsi maḳām eyledi. Edrineḳapusı ḫāricinde Emīr Buḫārī Cāmiʿi ḥaẓīresinde medfūndur.

ʿAzīz-i mezbūr ḳuvvet-i ẓāhir ü bāṭın ile meşhūr, güşāde-taḳrīr, ḫoş-āyende taʿbīr, ehl-i ḥāl olduġı maḳālinden ẓāhir, kelimātı pür-sūz u enfāsı mü'es̱s̱ir, evżāʿ u eṭvārı müsellem, pīr-i nūrānī-i mübārek-dem idi. Kürsī-i vaʿẓında baʿż-ı mezāyā-yı ʿilm-i tefsīre ve nikāt-ı erbāb-ı żamīre işāret eyleyüp "Biz bunı yazmışuzdur." didüklerinde murādları eşʿār-ı muḥaḳḳıḳānelerinde olan künūz-ı rümūz idi.

eş-Şeyḫ Aḥmed (Şeyḫ[2] Aḥmed-i Buḫārī)

Diyār-ı Buḫārā'dan āheng-i Rūm ve dārü'l-mülk-i Ḳosṭanṭıniyye'ye ḳudūm idüp Unḳapanı ḳurbında mutavaṭṭın ve dār-ı maʿrūfesinde mütemekkin ol-

1 Güher SE
2 - SE

mış idi. Nice seneler āstānı ziyāretgāh-ı enām ve birke-i bereket-i du'āsı bā'iṣ-i ziḥām olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört Ẕi'l-ḳa'de'sinde terk-i nüzhet-serāy-ı fānī ve 'azm-i dārü'n-na'īm-i cāvidānī eyledi. Sākin olduġı dār ḥaẓīresinde defn olınup pādişāh-ı ṣāḥib-i 'irfān Sulṭān Murād Ḫān şān-ı kerāmet-nişānına i'tinā ve üstine bir ḳubbe-i 'āliye binā itmişler idi. El-ān çerāġı pür-nūr ve merci'-i aṣḥāb-ı ṣadāḳat u nüẕūrdur.

'Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, meşā'iḫ-ı 'Acem'den cem'-i keṡīr ile ṣoḥbet ve tekmīl-i nefs ü kesb-i ma'rifet eylemiş, mücerred ü bī-'iyāl, fānī-meşreb ü ehl-i ḥāl 'azīz idi.

eş-Şeyḫ Aḥmed Ṣādıḳ (Taşkendī Şeyḫ Aḥmed Ṣādıḳ Efendi)

Ḫāk-i pāk-i Buḫārā'dan nümāyān ve buḫār-ı raḳīḳ-ı laṭīfi ki rūḥ-ı ḥayvānīden 'ibāretdür, 'ırḳ-ı 'arīḳına revān olup ol diyār 'ulemāsından taḥṣīl-i 'ilm ü 'irfān ve 'ulūm-ı 'aḳliyye vü naḳliyyeyi[1] taḥḳīḳ ü īḳān itdükden ṣoñra meşā'iḫ-ı Naḳş-bendiyye ḫidmetlerine vāṣıl ve dest-yārī-i sa'y ü mücāhede ile şeyḫ-i kāmil ve baḥr-ı şāmil olmış idi. Ṭoḳuz yüz seksan ḥudūdında edā-yı ḥacc u ziyāret ve meşā'iḫ-ı Ḥaremeyn-i Şerīfeyn ile ṣoḥbet idüp diyār-ı Rūm'a ḳudūm itdükde Şeyḫü'l-İslām Ebu's-su'ūd Efendi meclisine dāḫil ve şehādet-i fuḥūl-i 'udūl ile rütbe-i ḳabūle vāṣıl olup ṭaraf-ı salṭanatdan menzil içün ḫāne ve idrārāt-ı ḫusrevāne ta'yīn olınmış idi. Sulṭān Murād Ḫān ḥażretleri 'aṣrında maẓhar-ı 'avāṭıf-ı celiyye ve 'avārif-i **[227b]** 'aliyye olup tekrār ḥiccetü'l-İslām ve ziyāret-i Beytü'l-ḥarām eyleyüp ol tārīḫde Mıṣr beglerbegisi olan Vezīr[2] İbrāhīm Paşa levāzım-ı seferini müheyyā eyledi. Ba'de'l-ḳufūl bereket-i şehr-i İstanbul olup ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört Şa'bān'ınuñ on dördünci güni yevm-i ṡülāṡāda maṭ'ūnen intiḳāl ve dārü'l-üns-i ḳudse irtiḥāl eyledi. Emīr Buḫārī Zāviyesi'nde medfūn ve ġarḳ-ı envār-ı raḥmet-i Bī-çūn'dur.

Tārīḫ-i Sā'ī Dirīġā Taşkendī derd ile yüz ḳodı ṭofraġa
Anuñ teg ḳanı bir şeyḫ-i muḥaḳḳıḳ 'ālim ü fā'iḳ

Semerḳand u Buḫārā terkin urġaç üzre yol buldı
Göñüldin ḳara ṭonlı Ka'betu'llāha bulup 'āşıḳ

1 222b E
2 130a SE

Diyār-ı Rūma Tabġaç Ḫān murāduñ buldı manẓūrı
Nis̱ār itdürse cānın maḳdem-i sulṭānġa lā'iḳ

Vefātın görgeç aytur Sā'ī-i dā'ī anuñ tārīḫ
Vebādın göçdi sinni Naḳş-bendī Aḥmed Ṣādıḳ[1] (994)

Tārīḫ-i Mis̱ālī Çelebi

Aḥmed Ṣādıḳ Efendi gitdi dünyādan meded[2] (994)

'Azīz-i merḳūm deryā-yı güher-rīz-i 'ulūm, mecma'u'l-baḥreyn-i ẓāhir ü bāṭın, ma'ḳadu's-sımṭayn-ı bāriz ü kāmin, āteş-zen-i kārgāh-ı nāsūtiyye, nūr-efgen-i bārgāh-ı lāhūtiye, ḫūrşīd-i feżā'il-i fā'iżü'n-nūr, ās̱ār-ı 'ilmiyye ile meşhūr, şeyḫ-i fāżıl, mürşid-i kāmil idi.

eş-Şeyḫ Meḥemmed bin 'Ömer (Ḳurd Efendi)

Büldān-ı Rūm miyānında "Tatarbāzārcıġı" dimekle ma'lūm olan belde-i meşhūreden ẓuhūr iden Ḳurd Efendi ḫidmetleridür. Pederleri Ḥelvācı 'Ömer 'unvānı ile şöhre-bend, ṣulehādan bir merd-i niyāzmend imiş. Ṭoḳuz yüz otuz bir senesinde 'ālem-i ervāḥdan sefer ve ḫıṭṭa-i eşbāḥa güẕer ḳılup pederlerinüñ eks̱er-i evlādı ḥālet-i ṣıbāda ümmü's-ṣıbyāna mübtelā ve ol maraż-ı hā'ileden rū-be-rāh-ı fenā olmaġın i'tiḳād-ı 'avām üzere "Ḳurd" laḳabı ile benām eylemiş idi. Muḳaddimāt-ı 'ulūmı mertebe-i lā'iḳasında taḥṣīl ve levāzım-ı erbāb-ı isti'dādı i'dād u tekmīl itdükden ṣoñra ṭarīḳ-ı sa'ādet-refīḳ-ı 'ilme sülūk ve tibr-i ḫāliṣ-i meleke-i 'ilmiyyesin āteş-i mücāhede ile mesbūk idüp Ṣaḥn'da dānişmend iken ṣılasına müteveccih olup ol es̱nāda Ṣofyalı Bālī Efendi ḥażretlerinden inābet ve ḫidmet-i 'aliyyelerinde tekmīl-i ṭarīḳat idüp ṣılasında seccāde-nişīn-i irşād ve miḥrāb-güzīn-i feyż ü es'ād olmış idi. Ṭoḳuz yüz altmış Ṣafer'inüñ yigirmi beşinci güni Bālī Efendi Ṣofya'da intiḳāl eyleyüp vaṣıyyetleri ile ḳā'im-maḳām ve zāviyelerinde mürşid-i enām oldılar. Seksan bir senesinde pīrdaşları Nūre'd-dīn-zāde Efendi merḥūmuñ müddet-i 'ömri encām ve anlar niyyetine binā olınan Vezīr-i A'ẓam Meḥemmed Paşa Zāviyesi ḫalḫāl-i ḫitām

1 وبادين كچدى سنى نقشبندى احمد صادق
2 احمد صادق افندى كتدى دنيادن مدد

bulduḳda zāviye-i mezbūre ṭarīḳat ḳarındaşımuz Ḳurd Efendi'ye tevcīh olınsun, diyü ṣāḥib-i ṣāḥibu'l-ḫayrāta vaṣıyyet-nāme irsāl itmegin Ṣofya'dan İstanbul'a da'vet ve ol menzil-i mübārekde "ehlihi ve maḥallihi"[1] kā'idesi ri'āyet olındı. Nice şühūr u a'vām dergāh-ı irşād-penāhları medār-ı maḳṣad-ı ḫavāṣṣ u 'avām olup çehārşenbe güni Cāmi'-i Ebü'l-fetḥ'de ve cum'a günleri "Fetḥiyye" nāmı ile meşhūr zāviyeleri civārında vāḳi' Cāmi'-i Meḥemmed Paşa'da naḳl-i ḥadīs̱ ü tefsīr ve cem'iyyet-i tevḥīd ü teẕkīr mu'tādları idi. Āḫir-i 'ömrlerinde ṣılalarına gidüp ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı Şevvāl'inüñ on altıncı güni yevm-i erba'āda civār-ı raḥmete intiḳāl eylediler. Tatarbāzārcıġı'nda maḳābir-i Müslimīn içinde pederleri cenbinde[2] medfūndur.

'Azīz-i mezbūr ḳuvvet-i ẓāhir ü bāṭınla meşhūr, şīr-i bīşezār-ı velāyet, bebr-i kūhsār-ı 'ilm ü fażīlet, mecma'u'l-baḥreyn-i feżā'il-i 'ilmiyye vü ma'ārif-i 'aliyye, sāġar-ı memzūc-ı füyūżāt-ı ḫafiyye vü 'avārif-i celiyye, fānī fi'llāh ve bāḳī bi'llāh, 'ālim ü 'āmil ve 'ārif-i **[228a]** āgāh idi.

Āsār-ı celīlelerinden *Şir'atü'l-İslām*'a şerḥleri vardur. *Mürşidü'l-enām ilā Dāri's-selām* tesmiye eylemişlerdir. İki cildde mufaṣṣal u meşrūḥ, maḳbūl es̱erdür. 'İlm-i ḳırā'atda *Cezerī*'ye Türkī şerḥleri vardur. *Kāfiye Cāmīsi*'ni terceme itmişlerdür. Ādāb-ı sülūke ve 'ilm-i ḥāle müte'alliḳ risāleleri bī-ḥadd ve tefsīr-i şerīf hevāmişinde kelimāt-ı müfīdeleri lā-yu'addur.

Vālid-i merḥūm ḫidmet-i 'aliyyeleri ile müşerref olup müṭāla'a içün ḫaṭṭ-ı şerīfleri ile Sūre-i Mülk evvelinden bir kürrāse iḥsān itmişler idi. Ġālibā va'ẓ cüz'lerinden imiş. Tefāsīr-i meşhūreden bir ḳaç āyet-i kerīmenüñ tefsīrini ve kendülerüñ taṣarrufāt-ı dil-peẕīrini ḥāvīdür. El-ān ḥırz-ı cānum ve ta'vīẕ-i bāzū-yı 'irfānumdur. Ol şevḳ ile vālid-i merḥūm sūre-i kerīmeye bi't-temām yazmışdur.

Ḥīn-i intiḳāllerinde zāviyelerini ḫalīfeleri Vā'iẓ Emīr Efendi'ye vaṣıyyet eyleyüp dervīşāna İmām-ı Ġazālī kitāblarını müṭāla'aya iġrā bābında beẕl-i cevāhir-i pend ü naṣīḥat itmişler idi.

Mürşidleri Bālī Efendi'den naḳl olınur ki "Ḳurd Dede, Nūre'd-dīnoġlı'n-

1 223a E
2 Pederleri cenbinde:- SE

dan ṣūfīdür." buyururlarmış. Ḫalīfeleri Emīr Efendi'den bi'l-vāsıṭa mesmū'dur ki "Diyār-ı 'Arab u 'Acem'i ve aḳṭār-ı Rūm u Deylem'i ve arż-ı Yemen ü Ḥicāz'ı ve ḫıṭṭā-ı Buḫārā vü Şīrāz'ı seyāḥat eyledüm. Bunlar gibi fānī dervīş görmedüm." diyü s̱enālarında raṭbu'l-lisān olurmış.

eş-Şeyḫ Şücā'u'd-dīn (Ḫunkār Şeyḫi Şücā' Efendi)

'Abdu'llāh oġlıdur. Lālevār külāh-ı sürḫle devşirilen ġılmān-ı 'Acemī zümresinden iken derūnında olan dāġ-ı 'ışḳ u maḥabbet, reh-rev-i dil-i nā-şādına kevkeb-i hādī ve lem'a-i şem'a-i isti'dād ü fıṭnat delīl-i rāh-ı reşādı olup küberā-yı ṭarīḳat-ı Ḫalvetiyye'den Ḳasṭamonılı Şa'bān Efendi cenāblarına intisāb ve pertev-i ḫūrşīd-i 'ālem-i tevḥīdden istifāża-i bī-ḥisāb itmiş idi. Şehr-i cennetāsā-yı Maġnisa'da sākin iken ol diyāra sāye-efgen-i 'adl ü dād olan pādişāh-ı[1] Keyḫusrev-nijād Sulṭān Murād ḥażretleri ḥüsn-i i'tiḳād itmegin aḫẕ-ı bī'at ve 'aḳd-ı ṣoḥbet eylemişler idi. Cülūslarından ṣoñra "Ḫunkār Şeyḫi" 'unvānı ile mu'anven ve gerden-i iştihārı ḥuliyy ü yişāḫ-ı 'izz ü i'tibār ile müzeyyen olup ṭāḳ-ı bāb-ı devlet-me'ābı miḥrāb-ı[2] dünyā-perestān-i 'ālem ve südde-i sa'ādet-medārı, ḳıblegah-ı Eş'ab-menişān-ı 'Arab u 'Acem olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi her biri sülūk-i ṭarīḳ-ı taṣavvufı taḳıyye[3] ve ṣūret-i ṣalāḥı rū-pūş-ı hevā-yı nefs-i şaḳıyye eyleyüp[4] şe'āmet-i ḳademleri derdmend şeyḫi iḍlāl ve Bel'am-ı Bā'ūr ve Berṣīṣā-yı Rāhib ile hem-ḥāl itmiş idi[5]. Ol ḥāl üzere iken ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı senesi dāḫilinde irtiḥāl eyledi. Cāmi'-i Sulṭān Meḥemmedī'de cemī'-i 'ulemā vü a'yān cenāzesine ḥāżır ve meşā'iḫ ü ekābir āyāt-ı raḥmeti tālī vü ẕākir olup verā-yı Ḫalīc-i Ḳosṭanṭıniyye'de defn olındı.

Naḳl olınur ki merḥūmuñ meyyiti iskeleye indükde bir yanaşmış ṭaş gemisi bulınup deryā şiddet üzere olmaġın anuñla geçürmişler idi. Ol tārīḫde Mollā Gūrānī Zāviyesi'nde şeyḫ olup Ayaṣofıyya'da vā'iẓ olan "Kemālī" maḫlaṣı ile nāmver[6] 'Alī Efendi ile mā-beynlerinde mu'ādāt olmaġın hezl-güne tārīḫ diyüp ol ḳażiyye-i ittifāḳıyyeye işāret itmişler idi:

1 Şāh-ı SE
2 ḳıble-i SE
3 - SE
4 130b SE
5 223b E
6 Maḫlaṣı ile nāmver:muḫalleṣ E

Beyt Ṭaş gemisine ḳodılar ölicek
Bü'l-ʿaceb remz-i ġarīb oldı aña

Didiler keşf ile tārīḫin anuñ
Ṭaş gemisiydi aña tā evvel sezā[1] (996)

ʿAlī Efendi'nüñ maḫlaṣı Kemālī, birāderi Caʿfer Efendi'nüñ maḫlaṣı Kāmilī'dür[2].

Şeyḫ-i merḳūm beyāż-ı ṣaḥīḥ-naḳş-ı ʿulūm, ümmī iken ıṣṭılāḥāt-ı taṣavvufda şeyḫu'l-fenn, ḫālī-derūn u debdebe-zen, ḫalḳ-ı ʿālem fısḳ u fücūr ve envāʿ-ı şürūr iftirāsında, kendi maḳāmāt-ı ʿaliyye ve kerāmāt-ı celiyye daʿvāsında, uʿcūbe-i rūzgār ve nādire-i edvār idi.

Mervīdür ki Sulṭān Murād Ḫān **[228b]** ḥażretlerine evvel mülāḳātı Maġnisa'da Bozṭaġ yaylaḳında vāḳiʿ olup ol şehr-yār-ı kerīmüñ bir müşebbek ṭop-ı ʿanberīnesi var imiş. Dest-ḫoş-ı keff-i ʿaṭā-baḫşı olup dā'imā ellerinden gitmez imiş. Es̱nā-yı muṣāḥabetde şeyḫden destgīrī-i inābet ve īṣāl-i ser-menzil-i ḥaḳīḳat recā eyledükde suḫan-dāne cevāb virür ki "Pādişāhum, mürīde lāzım olan evvelā kemāl-i teslīm ve şeyḫe iṭāʿatdur. Mes̱elā eliñüzde olan muraṣṣaʿ şebīke içre şemmāme-i ʿanber ki süveydā-yı dil gibi derūnıñuzda yir itmişdür, anı izāʿat itmeyünce ḳalb-i meşġūliñüze maḥabbet-i İlāhiyye ḥulūli mümkin degüldür." Şeh-zāde-i ʿālī-şān bu kelāmı istimāʿ idicek fi'l-ḥāl şemmāmeyi şeyḫe teslīm ider. Şeyḫ daḫı bī-tereddüd kenāre-nişīn olduḳları nehr-i cārīye pertāb idüp ser-fürū-bürde-i murāḳabe olur. Meger ol şemmāme şeklinde bir ṭop peydā eyleyüp āstīni içinde pinhān itmiş imiş ve ṣuya atduġı ol ʿamelī şemmāme imiş. Bir sāʿatdan ṣoñra baş ḳaldurup "Ġarażum sizi imtiḥān idi. Bārek'allāh teslīm ü rıżā ve istiʿdād-ı terk ü fenā ancaḳ olur. İmdi şemmāmeyi pertāb iden kimse lücce-i nā-ḳaʿr-yābdan dest-i kerāmetle iḫrāca ḳādirdür." diyüp şemmāmeyi āstīnden āşikār ve ġalṭān-ı pīşgāh-ı şehr-yār eyleyüp bu ṭarīḳla muʿteḳad-ı pādişāh ve şeyḫ-i kerāmet-penāh olur.

1 طاش كميسيدى اكه تا اول سزا
2 ʿAlī//Kemālī'dür, der-kenār R1, E, SE. Her üç nüshada der-kenār olan bu cümlede Alī Efendi'nin mahlası "Kāmilī", Caʿfer Efendi'ninki ise "Kemālī" olarak belirtilmektedir. Fakat eserin müteaddit yerinde Alī Efendi'nin mahlası "Kemālī", Caʿfer Efendi'ninki ise "Kāmilī" şeklinde verilmektedir. Bu nedenle metin dâhilindeki ifadeler doğrultusunda der-kenār bilgisi düzeltilerek metne alındı. Krş. s. 1252, 1534.

Beyt بزیر دلق ملمع کمندها دارند
دراز دستی این کوته آستینان بین[1]

eş-Şeyḫ Vālihī (Vālihī Efendi) {Vālihī}

[İsmi ma'lūm degüldür[2].] Edrinelidür. "Ḳurd-zāde" dimekle ma'rūfdur. Şehīr-i dānişmend ve emsāli miyānında bī-mānend iken Mıṣr-ı Ḳāhire'ye 'azīmet ve ārzū-yı ṭarīḳat-ı erbāb-ı ḥaḳīḳat idüp Gülşenī-zāde Seyyid Ḫayālī ḫidmetlerinden cūyende-i murād-ı fu'ād ve me'ẕūnun bi'l-irşād olmış idi. Ba'dehu Edrine'de vā'iẓ ü müẕekkir ve muḥaddis̱ ü müfessir olup enfās-ı pür-sūzı meclis-i va'ẓ ü naṣīḥati germ ve āhen-dilān-ı şeddād-ḫilḳati nerm itmekle 'aṣrında mis̱āl-i Aṣma'ī ve Cāḥıẓ, hem-pāye-i Ḥüseyn-i Vā'iẓ olmaġın Sulṭān Selīm Cāmi'-i Şerīfi'nde kürsī-nişīn-i va'ẓ ü naṣīḥat ve maḥfil-güzīn-i irşād-ı erbāb-ı irādet olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan dört senesinde intiḳāl eyleyüp cihet-i va'ẓ ü teẕkīri Tırḥalalı Dizdār-zāde Meḥemmed Efendi'ye tevcīh olındı. Üskübī Vālihī Efendi lisānından[3]:

Mıṣrā' مات قطب العارفين[4]

tārīḫ vāḳi' olmış idi.

'Azīz-i merḳūm gül-deste-bend-i 'ulūm, şāhid-i dil-firīb-i 'irfānuñ vālih ü şeydāsı, cemāl-i kemālüñ 'āşıḳ-ı bī-pervası, 'ışḳ-ı pākle neşvenāk-i şevḳ u ṭarab, dā'imā ser-germ-i cām-ı şūr u şeġab, merd-i kāmil, ehl-i ḥāl ü ṣāḥib-i dil idi.

Naḳl olınur ki bir gün cāmi'den çıḳarken ṭālib-i ma'rifet, bir cüvān-ı māhṭal'at teberrük ḳaṣd eyleyüp başmaḳların döndürür. Vālihī Efendi ol ḫūb-ı nāzenīne vālihāne nigāh idüp "Benüm sulṭānum, şimden ṣoñra biz bunı başımuza giymek göründi." diyü laṭīfe ider. Bu eş'ār *Teẕkiretü'ş-şu'arā*'da yazılan nuḫbe-i güftārıdur:

---
1 "Derviş cübbesinin altında parlak kementleri vardır. Şu yeni kısa kişilerin uzun elliliğini gör."
2 İsmi//degüldür, der-kenār R1, E, SE
3 224a E
4 "Ariflerin kutbu öldü."

Beyt Girdiler birbirine gīsūlar
Gerdenüñe ṭolaşmadın cānā

Ḳıldı ıṣlāḥ araların şāne
Aṣlaḥa'llāhu şānehu ebedā

Ve lehu[1] Ḳanlar ṣaçılup penbesine dāġımuñ iy gül
Bu kāse-i ser ṭopṭoludur ṣaçma ḳaranfül[2]

Ve lehu[3] Ṣunmadum diyü ḫaṭuñ la'l-i şeker-bāre elin
Urayazdı yañılup muṣḥaf-ı ruḫsāre elin

[Ve lehu][4] Virince jāle[5] peyāmın dehān-ı cānānuñ
Ṣu sepdi yüregine ġonce-i gülistānuñ

[Bu beyti 'Āşıḳ Çelebi, Vālihī'ye yazmış. Aña ittibā' olındı ammā ġayruñ añların[6].]

[Ve lehu] N'ola el baġrumuñ başın gözetse ṣūfī peymānum
Kişinüñ düşdı başına baḳar düşmeni ayaġına

[Bu beyt daḫı meşkūkdur[7].]

Mervīdür ki ṭoḳuz yüz yetmiş bir tārīḫinde bir vā'iẓ-i bed-ḫūyla mācerāları olmış idi. Ol eṡnāda nefy-i beled fermān olınup hem-şehrīsi Emrī Çelebi **[229a]** ḫaṣmı ḥaḳḳında ta'miye ṭarīḳı ile bu gūne tārīḫ-perdāz olmış idi:

Beyt Emriyā bu bir 'aceb tārīḫ olur
Vā'iẓüñ başın keserse şāhımuz[8] (971)

1 Ve lehu:- E, SE
2 Bu beyit E'de dördüncü sıradadır.
3 Ve lehu:- E
4 Bu beyit SE'de ikinci sırada yer almaktadır. R1'de yoktur.
5 "Jāle" kelimesi SE'de mükerrer yazılmıştır.
6 Virince//añların:- R1, SE; Bu//añların, der-kenār E
7 N'ola//meşkūkdur:- R1, SE; Bu//meşkūkdur, der-kenār E
8 واعظك باشن كسرسه شاهمز

Vālihī-i Dīger {Vālihī}: *Tezkiretü'ş-şu'arā* ṣāḥibi Ḥasan Çelebi bir Vālihī daḫı yazup "Edrine ḳurbında Ergeneköprisi'ndendür. Muḥaşşī Sinān Efendi Ṣaḥn müderrisi iken dānişmendi olup ba'dehu ferāġat ve ba'ż-ı meşā'iḫden istimdād-ı himmet eyledi. Ba'dehu Gülşenī ḫalīfesi Ẓarīfī Efendi'den tekmīl-i ṭarīḳ eyleyüp vāṣıl-ı mesned-i ḫilāfet oldı." dimiş ve bu eş'ār-ı muḥaḳḳıḳāneyi s̱ebt eylemişdür:

Beyt Mesīḥāveş olurlar dir görür ādemde bir dem var
Anı żāyi' ider ḥayfā ki bilmez[1] nice ādem var

Oḳudunsa eger mihr-i nigīnüñde olan naḳşı
Süleymān-ı zemān olduñ yüri destünde ḫātem var

Nis̱ār itmek diler dil pāyuña ol serv-i bālānuñ
Gözüm yaşı ile cānumdan özge Vālihī nem var

eş-Şeyḫ Meḥemmed ('Üryān Meḥemmed Dede)

Rūmili'nden Ṭuna ṣāḥilinde "Yirgögi" nām ḳaṣabadan ẓuhūr itmişdür. Muḳaddimāt-ı 'ulūmı taḥṣīl ve mertebe-i isti'dādı tekmīl itdükden ṣoñra[2] ceẕbe-i İlāhiyye yetişüp ol neşve-i dil-sūz ile ḫurşīd-i 'ālem-gerd gibi 'üryān olup ser ü pā bürehne 'ālemi seyrān iderek berr-i 'Arab'a güẕār ve eṭrāf-ı Mıṣr-ı Ḳāhire'de ḳarār eyleyüp vaḥşīler ile ülfet ve nice yıllar berg ü bīḫ-i giyāhla ḳanā'at idüp tekmīl-i riyāżet eylemiş idi. Bi'l-āḫire ḳā'id-i hidāyet 'inān-ı 'azīmetini cānib-i ünse imāle idüp medīne-i Mıṣr'a dāḫil ve ḫānḳāh-ı Gülşenī'ye vāṣıl olur. Ol 'aṣrda Gülşenī-zāde Seyyid Ḫayālī seccāde-nişīn-i irşād ve murād-baḫş-ı erbāb-ı reşād idi. Rüste-i silk-i dervīşān ve muntaẓır-ı iḥsān-ı şeyḫ-i 'ālī-şān iken ḥażret-i 'azīz, nigāh-ı iltifātı tīz eyleyüp "Hüner insān olmaḳdur, ḥayvān gibi ot otlamaḳ degüldür." diyü keşf-i ḥāl iderler. Ol āstānede taḥṣīl-i murād ve tesliyet-i fu'ād idüp diyār-ı Rūm'a ric'at ve ṣılasında iḳāmet eyledi. Naḳl-i *Mes̱nevī* ve ders-i ma'nevī ile güẕārende-i sübḥa-i eyyām iken[3] ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz tārīḫinde 'azm-i dārü's-selām eyledi. Ruscuḳ muḳābilinde ḳaṣaba-i Yirgögi maḳābirinde

---
1 Bunda SE
2 131a SE
3 224b E

medfūn ve ziyāretgāh-ı ehl-i derūndur. Mānī-i çihre-güşā-yı ma'ānī, Ruscuḳlı Kātib Emānī tārīḫ-i vefātında bu güne gevher-efşānī ḳılmış idi:

Mıṣrā' Yirgöginüñ ḳuṭbı vefāt eyledi[1] (999)

'Azīz-i mezbūr maḳāmāt-ı 'aliyye ile meşhūr, şemşīr-i 'üryān-ı cihād-ı nefs-i redī'e, tīġ-zen-i şu'ūn-ı nāsūtiyye, ser-çeşme-i kerāmet, hem-meşreb-i Ḫıżr-ı hidāyet, ṣāḥib-ḳadem-i 'ālem-i tecrīd, 'Īsā-dem-i ḥalḳa-i tevḥīd, ḥabr-ı kāmil, baḥr-ı şāmil idi. *Şāh u Gedā* ṣāḥibi Yaḥyā Beg *Maḫzen* baḥrinde naẓm eyledügi "*Gülşen-i Envār*" nām kitābında 'azīz-i mezbūr içün bir faṣl tertīb eyleyüp;

Eş'ār

Sālik-i meczūblaruñ yoldaşı
Başı ḳaba yaluñ ayaḳlar başı

Ẓāhiri[2] vīrāne vü 'uzletkede
Bāṭını ma'mūr Meḥemmed Dede

'unvānı ile ibtidā itdükden ṣoñra naḳl ider ki "Bir zemān vilāyetimüze gelüp ser-i rāhda rāst gelmiş idüm. Pençe-i ḫurşīd gibi dest-i 'aṭā-baḫşını ceyb-i girībānuma idḫāl ve beş barmaġı ile başup ṣaḥīfe-i sīneme resm-i celāle ile iclāl eyledi. Bir gice muḳaddem vāḳı'ada beş 'Arabī beyt diyüp ḫāṭırumdan gitmiş idi. Ol ḥālde ḫāṭıra gelüp ḫamse naẓmına berā'at-i istihlāl ve hilāl-i engüşti bu ma'nāya dāl olup ḳuvvet-i ḳalb-i füyūżāt-ı 'azīz ile tenevvür-i sīne ṭufān-ḫīz olup ḫamseyi itmām ve pençe-tāb-ı şu'arā-yı benām eyledüm." diyüp ḫatm-i 'ıḳdu'l-le'āl-i kelām ider. **[229b]**

Bu ḥaḳīr, biñ yigirmi iki tārīḫinde Ruscuḳ ḳāżīsi olup merḥūmuñ ba'ż-ı evlādı elinde müṭāla'aları sebḳ iden *Meṣnevī-i Şerīf* nüsḫasını gördüm. Cā-be-cā 'acīb ü ġarīb işārāt ve lisānu't-ṭayr-ı rümūzı 'ilm-i ḳāl ile ḥall olınmaz 'ibārāt var idi. Ol cihetden ṣaḥīfe-i ḫāṭır ṣūret-peẕīr-i ḥüsn-i i'tiḳād ve şevḳ-ı rūy-māl-i ḫāk-i pāki daġdaġa-engīz-i dil-i dervīş-nihād olup merḳad-i mu'aṭṭarlarını ziyāret ve rūḥāniyyetlerinden deryūze-i 'ināyet eyledüm. Nice def'a aṣḥāb-ı ḫayr ḳubbe-i 'āliye bināsına himmet eylemiş iken rūḥāniyyetlerinden işāret ile memnū' olmışlar. Bu kemīne-i bī-vücūd gibi mübtelā-yı ḳuyūd ve maḥcūb-ı envār-ı şühūd, mezār-ı pür-envārlarında üns-i 'aẓīm müşāhede eyleyüp ol gice

1 یرکوکی نك قطبی وفات ایلدی
2 Ẓāhir SE

ʿālem-i mis̱ālde nümāyān ve pertev-endāz-ı feyż ü iḥsān olmışlar idi. Bi-ḥamdi'l-lāhi teʿālā bereket-i maḥabbet ile ʿalāḳa-i maʿneviyye müs̱mir ve imdād-ı rūḥānī-leri ẓāhir olup *Heft-evreng-i Cāmī* gibi yedi ʿaded kitāb, ufuḳ-ı dilden ʿālem-tāb oldı. *Maḫzenü'l-esrār* cevābında naẓm olınan *Nefḥatü'l-ezhār*'da ol mübeşşere-i mis̱āliyye mānend-i le'āl, bu gūne keşīde-i silk-i naẓm-ı bī-mis̱āl ḳılınmış idi:

Mes̱nevī

Şeb ki ḫurūş itdi yemm-i ḳīr-i nāb
Oldı gözüm zevraḳı ġarḳ-āb-ı ḫᵛāb

Ḫᵛābda göz ḳalb ise bīdār idi
Dilde şefḳat[1] cānda veleh var idi

Ḫaylī dem idi iki nesne baña
Daġdaġa virürdi ṣabāḥ u mesā

Birisi manẓūme-i ḥikmet-niṣāb
Vādī-i eslāfda birḳaç kitāb

Birisi de terk-i ṭarīḳ-ı ḳażā
Kim görinür ṭabʿa ḫilāf-ı rıżā

Ġāfil olınca beden-i ḫāksār
Perdeyi refʿ itdi dil-i perdedār

Ḳıldı beni ḳāfile-bend-i ḫayāl
Daḫil-i maʿmūre-i şehr-i mis̱āl

Bend olıcaḳ manẓarahā-yı[2] ḥavāss
Açdı der-i feyżi ḫudāvend-i nās

Cānumı İskender idüp gūyiyā
Ṣundı bir āyine-i ʿālem-nümā

Ṭayy-ı reh-i mescid ü deyr eyledüm
Görmedügüm yirleri seyr eyledüm

1 Şefef R1, E
2 Manzarahā-yı:manzara pā-yı SE

Oldı o dem cān gözine āşikār
Ḫırḳada bir pīr-i fütüvvet-şiʿār

Hātif-i ġayb işte o[1] vālih didi
Ḳaddesena'llāhu bi-sirrih didi[2]

Yirgöginüñ mihr-i bülend-aḫteri
Yaʿnī Meḥemmed Dede ḥażretleri[3]

Nūr-ı cemāl ile ṣalup cāna tāb
Girdi der-i ḫāneden ol āftāb

Nāzil olup raḥmet-i Mevlā gibi
Virdi selām ol şefḳat ṣāḥibi

Eyledi ben bendesine iltifāt
Luṭf-ıla ṣundı elüme bir devāt

Yaʿnī ki ol reh-rev-i mülk-i beḳā
Anı hediyye diyü virdi baña

Ṣāf idicek āyine-i rūşenüm
Ḫāṭıruma geldi o laḥẓa benüm

Bir gice evvelce görülmiş meger
Var idi bir vāḳıʿa-i pür-ʿiber

ʿUrża ḳılup ḥażret-i pīre anı
Söyledüm ol vāḳıʿa-i rūşeni

Luṭf-ıla ol pīr-i bülend-iʿtibār
Eyledi taʿbīr-i ʿabīrin nis̱ār

Didi yüri müjde-i himmet saña
Naẓm-ıla taḥrīre icāzet saña

1 - E
2 "Allah onun sırrıyla bizi kutsasın."
3 225a E

Daḫı vekāletden olup behremend
Saña kefāletden irişmez gezend

Bend olınup rişte-i dürr-i maḳāl
Geldi o cemʿiyyete çün inḥilāl

Çekdi hemān şuʿle-i şevḳum ʿalem
Ḳālıbuma sıġmadı ḳalbüm o dem

Virdi göñül aḫkerine iştiʿāl
Dem-be-dem ol ḫāṭıra-i bī-miṡāl

Göñlüm açıldı nefes-i pīrden
Bād-ı ṣabādan nitekim yāsemen

Oldı vekālet didügi ġāliba
Ḫidmet-i seccāde-i şerʿ-i Ḫudā

Daḫı kefālet didüginden murād
Hem-demüm olan fuḳarā-yı ʿibād[1]

Kim beni itmişdi Ḫudā-yı celīl
Vech-i maʿāşına oḳumaġa kefīl

Bildüm anı herkese bī-irtiyāb
Kendü tariḳından olur fetḥ-i bāb

Ġālib idüp himmet-i merdānemi
İtdi ḳavī pençe-i şīrānemi

Kendüm olup ḫusrev-i evreng-i naẓm
Ḫamse içün eyledüm āheng-i naẓm **[230a]**

Niʿmet-i ġaybiyyeye b'ismil-künān
Ḫams-ı mübārek diyü ṣundum hemān

Açup ol eski yolı baṣdum ḳadem
Köhne raḳam üzre yürütdüm ḳalem

1 131b SE

Ḥikāye

Ruscuḳ sākinlerinden "Murād Beg-zāde Muṣṭafā Beg" dirler bir ġāzī ve iḫtiyār sipāhi var idi. Ṣāḥibü't-tercemenüñ aḥbābından idi. Merḥūm Meḥemmed Dede'den bi'z-ẕāt naḳl iderdi ki buyurmışlar; "Bir zemān riyāżetüm es̱nāsında bir 'āleme dāḫil oldum. Pīş-i naẓarumda bir feżā-yı bī-pāyān nümāyān oldı. Zemīni ser-ā-ser sebzezār, sebzesi bi'l-cümle şükūfedār, ortasında bir nehr-i cārī selsāl-i cennetden nümūdār. Bir miḳdār seyr itdükde gördüm, cūybār üzere bir dār ḳurulmış. Çūpeleri sāḥil-i nehre üstüvār ḳılınmış. Miyānında bir şaḫṣ pāyından aṣılmış, bir vechle ki farḳ-ı seri saṭḥ-ı āba mümāss olmış. 'El-'aṭaş, el-'aṭaş!' diyü āteş-i āhı zebāne-keş olur. Beni gördükde niyāz idüp 'Luṭf eyle, baña çare-sāz ol. Cānumdan bir ramaḳ bāḳī ḳaldı. Pāyumı bendden ḫalāṣ itmege zemān ister. 'Acāleten kefçe-i keffümle dehānuma bir iki ḳaṭre āb virüp def'-i sūz u tāb eyle.' didi. Naẓar itdükde ḥāline teraḥḥum idüp keff-i destümle āb virmege şitāb itdüm. Nāgāh gūşuma 'El çek!' diyü bir ṣavt-ı hā'il vāṣıl oldı. Eṭrāfa naẓar idüp kimse görmedüm. Tenhālıḳdan ḥāṣıl olmış vehmdür, diyü muḳayyed olmayup tekrār 'azīmet eyledüm. Ol ṣadā-yı bülendi evvelkiden mehīb ṣıfatla yine istimā' eyledüm ve bi'l-cümle üç def'a ol mübtelāyı isḳā murād eyledüm. Her ḳaṣd eyledükçe memnū' oldum. Bi'l-āḫire kemāl-i ıżṭırāb ile mezbūra ḫitāb idüp ayıtdum: 'Behey derdmend, sen ne maḳūle bed-baḫt, siyeh-rūzgārsun ki[1] böyle tenhā yirde saña Ḫıżr irişmez iken feryād-res olmaḳ mümkin olmaya. Be-her-ḥāl sende bir şe'āmet ve 'inda'llāh 'afvi mümkin degül bir cināyet vardur. Elbette benden nihān eyleme. Sergüzeştüñi beyān eyle.' Benüm kelāmum işitdükde āh u zārī ile iki çeşmini iki 'ayn-ı cārī idüp cevāb virdi ki[2] 'Meger şeyṭān ile benden bir mertebe 'iṣyān ṣādır olmışdur ki kāffe-i s̱aḳaleyn ṣaḥrā-yı pehnā-yı 'ömr-i bī-kerānda raḫş-ı ser-keş-i nefs ü hevāya irḫā-yı 'inān eyleseler benüm müstaḥiḳḳ olduġum 'uḳūbetüñ 'aşr-ı 'aşīrine istiḥḳāḳ kesb idemezler. Ben ol tīre-baḫt-ı nā-ümmīd, Yezīd-i pelīdüñ sırrıyum ki sıbṭ-ı reşīd-i Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā *aleyhi mine's-ṣalāti a'lāha ve ezkāha* ve nūr-ı dīde-i 'Alī Murtażā ve sürūr-ı sīne-i Fāṭıma-i Zehrā, Ḥü-

1 - SE
2 225b E

seyn-i Şehīd عليه وعلى أبويه شرائف التكريم والرضا[1] ḥażretlerini dā'iye-i devlet-i nā-pāydār-ı dünyā içün leb-teşne-i ṣaḥrā-yı Kerbelā idüp ol ḥāl ile mažlūmen şehādetine rıżā virmişümdür. 'Urżagāh-ı[2] 'arṣa-i pür-tāb-ı maḥşere dek bu ḥāl ile mu'aẕẕeb olsam gerekdür. Ḳalem-i taḳdīr taġayyür-peẕīr olmaz. Bīhūde zaḥmet iḫtiyār eyleme ve şe'āmetüm sirāyetünden ḥaẕer eyle.' diyü girye-i hāy-hāy-ı gelū-sūz ile ḳaldı. Ben istiġfār-künān ve lā-ḥavl-gūyān güẕer itdüm."

Merḳūm Muṣṭafā Beg'den bu ḥikāye daḫı mesmū'-ı faḳīrdür ki "Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında Ḳızılbaş seferine müteveccih olup Meḥemmed Dede'ye vedā' içün vardum ve ḫayr du'āların recā idüp ellerin öpdüm. Ḫayr du'ā ve himmetlerin reh-nümā itdükden ṣoñra ḫitāb idüp 'Muṣṭafā Çelebi sefere gidersen bir cüft Kürde başlı Macār bıçaġını yanuñdan ayurma. Teng maḥalde ādeme andan a'lā silāḥ olmaz.' buyurdılar. Emrlerin yirine getürüp revān oldum. Mürūr-ı eyyām ile Demürḳapu Ḳal'ası'na ḳapanup bir iki sene ḳarār eyledük. Bir gün ẕaḫīre içün ṭaşra çıḳup bir ḳaryede ḳalduḳ. Düşmen ṣadāsı olmamaġla emīn ve her birimüz bir gūşede tenhā-nişīn olmış-ıduḳ. Ḳarīne-i ḥāl bir teng ü tār ḫānede raḫş u silāḥdan dūr ve cem'iyyetgāh-ı rüfeḳādan mehcūr, ḫᵛāb-ı ḥużūra meşġūl olmış iken nāgāh ḳapu ḳırılup Mirrīḫ-i ḫūn-pāş gibi tīġ-ı bürrānla bir Ḳızılbaş içerü girdi. Ve ecel gibi emān virmeyüp üstüme[3] hücūm eyledi. Dehşet-i ḫᵛāb **[230b]** ile yirümden ḳalḳup gördüm, mevtle miyānımuzda ancaḳ bir bıçaḳ arḳası deñlü yir ḳalmış. Fi'l-ḥāl mühtedī olup nice eyyāmdan berü nefes-i pīr-i kāmil ile hamā'il gibi götürdügüm bıçaḳ ḫāṭıruma geldi. Elüme alup ḫaṣmuñ cigergāhını gözledüm. Taḳdīr-i Ḫudāvend-i ḳadīr ile ḫaṣmuñ ḳılıcı sütūn-ḫāneye rāst gelüp şikest ve benüm bıçaġum tehīgāhında ġā'ir ü ḳa'r-nişest oldı ve 'azīzüñ nefesi yirin buldı.

Ol 'azīzüñ vālide-i mükerremelerine "Ḳadıncıḳ Ana" dirler. Rābi'a-i 'aṣr u evān, mükāşif ü ehl-i 'irfān ḫātūn imiş. Anlardan daḫı nice kerāmāt-ı celīle naḳl olınur ki[4] ḥālā ikisi bir maḥalde āsūde ve sāye-i ebr-i raḥmetde ġunūde, nüẕūr u ḳurbān ile ziyāretgāh ve medār ü maḳṣad-ı murād-cūy u ḥācet-ḫᵛāhdur. *Ḳaddesa'llāhu te'ālā sırrahumā.*

---

1 "Saygınlığın en yüceleri ve Allah'ın rızâsı onun ve ebeveyninin üzerine olsun."
2 'Arṣagāh-ı SE
3 - SE
4 - SE

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Buḫārālı Meḥemmed[1] Efendi)

Dāru'l-mülk-i Buḫārā'dan ẓuhūr ve āftāb-ı feyż-i ʿirfāndan iktisāb-ı nūr idüp mebānī-i ʿulūmı teşyīd ve fünūn-ı āliyyeyi temhīd itdükden ṣoñra meşā'iḫ-ı Naḳş-bendiyye ile ṣoḥbet ve feyż-i naẓarları ile tekmīl-i ādāb-ı ṭarīḳat itmişler idi. El-ḥāletü hāẕihi noḳṭa-i sırr-ı süveydānuñ naḳş-ḫᵛānı ve kārgāh-ı Naḳş-bendiyye'nüñ naḳş-bend-i perend-i ʿirfānı olup ḫāl-i çihre-i zemīn ve taḫtgāh-ı selāṭīn olan şehr-i cennet-şiʿār, belki nev-ʿarūs-i ʿaẕrā-ʿiẕār maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye ārzūsına menāzil-peymā olup;

Mıṣrāʿ بخال هندویش بخشم سمرقند و بخارارا[2]

mażmūnı ile gūyā olaraḳ devlet-i Murādiyye'de ol[3] murāda vāṣıl ve ebr-i raḥmet gibi[4] şehrimüze nāzil olmış idi. Baʿdehu Ṭuna Yalısı'nda vāḳiʿ medīne-i Silisre'de ṭarḥ-ı esās-ı iḳāmet ve biñ senesi ḥudūdında dārü'l-ḳarār-ı raḥmet-medāra riḥlet eyledi. Çārsū içinde türbe-i maḫṣūṣada medfūndur.

Azīz-i mezbūr kerāmāt-ı celīle ile meşhūr, zāhid-i murtāż ü müteşerriʿ, ḥalīm ü kerīm ü müteverriʿ idi.

Kerāmāt-ı ʿaẓīmelerindendür ki bir zemānda ol diyāra veliyy-i kāmil, ṣūret-i faḳr u fenāda bir dervīş-i ṣāḥib-i dil gelüp kiras faṣlında bāğlar kenārından güẕār iderken görür ki her nihāl-i ẓümürrüd-gūn laʿl-i şāhvār ile mülemmaʿ, bir naḫl-i sūrī-i muraṣṣaʿ olup evrāḳ-ı nāzik-endām, bināgūş-ı nigār-ı mevzūn-ḫırām gibi gūşvār-ı dügāne ile müzeyyen ve nihāl-i gül-endām ile her gūşe reşk-endāz-ı gülşen olmış. Bir Türk-i nā-dān bāğından kiras cemʿ iderken müṣādif olup muḳteżā-yı beşeriyyet ve müstedʿā-yı[5] müsāferet ile bir miḳdār kiras almaḳ ister. Ol şaḫṣ-ı denī, sermāye-i ġılẓet ve re'sü'l-māl-i żınnet ile iẓhār-ı kūdenī idüp "Kirasımuz ḳurdlıdur. Size yaramaz." diyü cevāb virür.

Mıṣrāʿ Bir bağrı yanıḳ ʿāşıḳuñ uğrar nefesine

1 - R1, E
2 "Yanağındaki kara benine Semerkand ve Buhara'yı bağışlarım." (Bu mısra Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir.)
3 226a E
4 132a SE
5 Mesned-i ʿālī-i R1

mażmūnından ġaflet ile[1] ʿaḳlınca ẓarāfet, maʿnīde iktisāb-ı żarr u āfet[2] ider. Dervīş daḫı "Öyle olsun birāder." diyüp geçer, gider. Ol nefesüñ teʾs̱īrinden kiraslarına kirm-i ziyān-kār müstevlī olup eṭrāfa sirāyet[3] ve mecmūʿ-ı ḫıyābāna iṣābet ider ve biʾl-cümle ol cevāhir-i nā-süfteyi ḥakkāk-i ter-dest ve peykān-ı elmās-ı ḫār-peyvest gibi sūrāḫ sūrāḫ idüp bir dānesi ekle ṣāliḥ olmaz. Sinīn-i ātiyede daḫı ḥāl bu minvāl üzere cārī olup henüz ḫām iken kārı temām olup refte refte ehālī-i diyār nā-ümmīd ve eşcārını ḳaṭʿ itmekle ol ḫıṭṭadan kirasuñ köki kesilüp nā-bedīd olur. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ḥudūdında ol ʿazīz-i melek-perhīz şehr-i mezbūra sāye-i iclāl ṣalup faṣl-ı bahārda aḥbābla seyr-i sebzezāra çıḳarlar. Es̱nā-yı müfākehede ʿarż-ı ḥāl idüp "Diyārımuz vefret-i kirasla mümtāz ve aʿlāḳ-ı cevāhir-i raḫşān gibi dalbaṣdı kirası kān-ı Bedaḫşān'a seng-endāz olup her nihāl-i ser-efrāz, çarḫ-ı s̱evābit ile hem-rāz iken nice senedür ki vilāyetimüz eṭrāf ḳaṣabāta muḥtāc olup her dānesi ḳadr u kıymetde ḥabbe-i mercānla hem-seng, belki cevher-i cānla deng-ā-deng oldı. Bu ḳaḥṭa sebeb[4] bir Türk-i denī-ḫilḳatuñ żınneti ve bir ʿazīz-i ṣāḥib-i **[231a]** nefesüñ renciş-i ḫāṭır-ı bī-ʿilleti[5] olmışdur." dirler ve ḳıṣṣayı naḳl iderler. Ol şeyḫ-i ṣāḥib-i kerāmet bunlaruñ ḥāline merḥamet idüp "Biz duʿā idelüm, defʿ olsun ve ol laʿl ü yāḳūt-ı girān-bahā niẓām-ı ḳadīmini bulsun." diyüp dest-ber-āverde-i duʿā ve ḥalḳa-cünbān-ı bāb-ı icābet-i cenāb-ı Kibriyā olurlar. Fiʾl-ḥāl es̱er-i ḳabūl nümāyān olup ol sene cā-be-cā bāḳī ḳalan eşcāruñ mīveleri selāmet üzere ẓāhir ve giderek devḥa-i ʿināyetleri müs̱mir olup evvelkiden aʿlā vü mütekās̱ir olur. Ḥālā bereket-i enfās-ı şeyḫ-i kerīm ile ol kirm-i bī-vücūd biʾl-külliye nābūd olup s̱imār-ı eşcārı ḫuşk olur, gider. Bir vech ile āfet iṣābet eylemez.

Bu ḥaḳīr, biñ yigirmi altı tārīḫinde ol diyāra ḳāżī olmış idüm. Bu ḥikāyeti bu güne istimāʿ eyledükden ṣoñra "Aḥmed Çelebi" dirler merḥūmuñ mürebbālarından bir ṣāliḥ imām[6] naḳl eyledi ki "Bir gün ʿazīz ile bir būstānda ṣoḥbet iderdük. Nāgāh cānib-i Peşte'den bī-şümār mār āşikār olup olduġımuz būstāna

1 Ġāflet ile:ġāfil SE
2 maʿnīde//āfet:- SE
3 Sirāyet ider SE
4 Bu ḳaḥṭa sebeb:- SE
5 ʿilleti sebeb SE
6 226b E

dāḫil ve nehr-i Ṭuna'ya ṭoğrı sā'il oldılar. Bir miḳdār gitmiş iken ḳarār idüp būstān içine tār u mār olmaġla aṣḥāb-ı meclise ḫavf-ı ʿaẓīm müstevlī olmaġın ol ġavs̱-ı aʿẓamdan istiġās̱e vü istimdād eylediler. Ḥażret-i ʿazīz faḳīre ʿaṣālarını virüp buyurdılar ki 'Şāh-ı mārān fülān yirde çıbuḳ ḥavlı arasından geçerken ṣıḳılmış ḳalmışdur. Ḫavf eyleme benüm ʿaṣām ile varup sūrāḫını[1] tevsīʿ eyle, bi-iẕni'llāhi teʿālā geçer gider. Kimseye żararları ṭoḳunmaz.' Ben daḫı emrleri üzere buyurduḳları maḥalle varup şekl ü hey'etde sā'irlerinden mümtāz bir mār-ı nāzik-ḫilḳati çıbuḳ arasında üftāde-i dām-ı belā[2] bulup nūk-i ʿaṣā ile sūrāḫı tevsiʿ ve mārı taḫlīṣ eyledüm. Fi'l-ḥāl nehr-i Ṭuna'dan ʿubūr ve cānib-i vilāyet-i Eflaḳ'a mürūr eylediler." Rāvī eydür: "Ẕehāb ü ʿiyābumda bī-ḫavf u bīm nice biñ mārı dū-nīm idüp içlerinden geçüp gitdüm. ʿAṣāyı şeyḫ ḥırz-ı emānum olup ḥaşerāt öñümden remān ve ʿaṣā-yı Mūsā gibi her biri muṭīʿ-i fermān olmış idi. Hikmet-i Ḫudā ile bir iki seneden ṣoñra Eflaḳ ʿiṣyān eyleyüp ḥaşerāt ḫilḳatinde olan Tatar-ı ziyān-kār ile vilāyet-i Eflaḳ pāy-māl ve memālik-i İslāmiyye daḫı perīşān-ḥāl olup ol görilen ʿasker-i mār memlekete düşmen-i bī-şümār-ı merdüm-āzār ḥulūline ʿalāmet idügi āşikār oldı.

Memī Dede (Naʿlīnci Memi[3] Dede[4])

Muḳaddemā naʿlīnci olup cezbe-i ilāhīyeye maẓhar ve āteş-i ʿışḳ-ı cān-sūz ile ḫākister olmaġın maḥrūse-i Ḳosṭanṭıniyye'de Unḳapanı'na ḳarīb[5] "Bīlṭaşı" didükleri maḥalde vāḳiʿ menzilinde sāye-mis̱āl üftāde ve "Yataġan Dede" dimekle maʿrūf-ı bende vü āzāde olmış idi. Otuz sene miḳdārı ol ḥāl üzere merciʿ-i erbāb-ı nüẕūr u ṣadāḳat ve dergāh-ı velāyet-penāhı menbaʿ-ı füyūżāt ü kerāmāt olup biñ bir senesi Rebīʿu'l-āḫir'inüñ on dördünci güni vefāt eylemiş idi. Cāmiʿ-i Sulṭān Meḥemmedī'de namāzı ḳılınup ḫānesi içinde defn olındı. Sulṭān Murād Ḫān ḥażretleri üzerine ḳubbe-i ʿāliye ve pīşgāhında siḳāye binā eyleyüp ḥālā çerāġı rūşen ve kanādīli nücūm-ı eflāke pertev-efgendür. Cinānī-i Burūsavī tārīḫ-i intiḳālini bu güne edā eylemişdür:

1 Sūrāḫını:ol sūrāḫı SE
2 Dām-ı belā:dām SE
3 - E
4 Naʿlīnci//Dede:eş-Şeyḫ Memī Dede Naʿlīnci R1
5 132b SE

Tārīḫ

کرد نعلینی دده عزم سرای عقبی
امر حق را ز سر صدق و صفا زد لبیک

قدم را چو بوادئ مقدس بنهاد
کشت تاریخ وفاتش "لي فاخلع نعليك"[1] (1001)

Bir tārīḫ daḫı bu resme naẓm itmişdür:

Gitdi Naʿlīnī Dede ḥayf meded ʿuḳbāya[2] (1001)

ʿAzīz-i mezbūr kerāmāt-ı ʿaliyye ile meşhūr, meczūb-ı ilāhī, maẓhar-ı feyż-i nā-mütenāhī, sözleri ser-ā-ser rümūz, sīnesi maḫzen-i künūz idi.

eş-Şeyḫ İbrāhīm (Tatar İbrāhīm Efendi)

Diyār-ı Ḳırım'dan ẓāhir ve ḳurṣ-ı istiʿdādı āteş-i saʿy ü mücāhede ile ṭāhir olup ʿulemā-yı bilādından taḥṣīl-i fünūn ve tekmīl-i ʿulūm-ı mefrūż **[231b]** u mesnūn itdükden ṣoñra dārü'l-mülk-i İstanbul'a ḳudūm ve ḫidmet-i ʿulemā-yı Rūm ḳılup meşreb-i fenādan ḥiṣṣedār olmağın Nūre'd-dīn-zāde Efendi'den inābet ve dest-yārī-i mücāhede vü riyāżet ile tekmīl-i ṭarīḳat eylemiş idi. Nice yıllar Küçük[3] Ayaṣofıyya Zāviyesi'nde mürşid-i erbāb-ı ḥāl ve rāh u resm-i Ḫalvetiyye'de mürebbī-i ricāl olup cevāmiʿ-i selāṭīn-i ʿāliyede kürsī-nişīn-i vaʿẓ ü tezkīr[4] ve nāḳil-i ḥadīs ü tefsīr iken biñ bir Şevvāl'inde intiḳāl ve ʿālem-i ḳudse irtiḥāl eyledi.

Şeyḫ-i merḳūm deryā-yı güher-rīz-i ʿulūm, ẓāhir ü bāṭına şāmil, kāmil ü mükemmil idi. Bu ḥaḳīr, Sūre-i Nūr'dan āyet-i meşhūre tefsīrine müteʿalliḳ taḥrīrini gördüm. Sulṭān Murād Ḫān emri ile yazmışlar. Tefsir ü te'vīlde rüsūḫ-ı ḳalem ü ḳademine şāhiddür.

1 "Nalıncı Dede sonsuzluk sarayına gitdi. Allah'ın emriyle sadâkat ve saflıkla 'Lebbeyk' dedi. Ayağını kutsal vadiye koyunca vefâtının tarihi 'Benim için ayakkabını çıkar (Tâhâ Sûresi 12. âyetten alıntı).' oldu."

2 كتدى نعلينى دده حيف مدد عقبايه

3 - SE

4 227a E

eş-Şeyḫ Ḥasan[1] (ʿAcem-zāde Efendi)

ʿAcem'den Rūm'a gelüp[2] " ʿAcem-zāde" dimekle meşhūr ve fażl ü kemālle müsellem-i cumhūr olup be-taḫṣīṣ ʿilm-i tecvīd ü ḳırā'atda māhir ve fenn-i celīl-i *Ḳur'ān*'da imtiyāzı ẓāhir olup ibtidā Vardar Yeñicesi'nde tavaṭṭun eyleyüp baʿdehu Manastır'a naḳl idüp şeyḫ-i dārü'l-ḳurrā olmış idi[3]. Ṭoḳuz yüz seksan yedi tārīḫinde vālide-i kerīme-i Sulṭān Murād Ḫān Üsküdār'da binā eyledükleri dārü'l-ḳurrā meşīḫatı emr-i şerīf ile İstanbul'a daʿvet olınup[4] ibtidā bunlara iḥsān olındı. Ol buḳʿa-i laṭīfe laḫlaḫa-i enfās-ı şerīfeleri ile ʿanberīn ve ġulġule-i tecvīd-i *Kelām-ı Mecīd* ile ḳıbāb-ı ʿāliyesi pür-ṭanīn olup;

Beyt Maḳāmın anda bulmış cümle Dāvudī nefesler hep
Laṭīf elḥān-ıla *Ḳur'ān* oḳunmış anda ḫatm olmış

mażmūnı kitābe-i eyvān-ı iʿtibārı olmış iken biñ iki senesi Muḥarrem'inde ʿandelīb-i nāṭıḳası beste-dem ve per-zenān-ı ʿālem-i ʿadem oldı.

Şeyḫ-i mezbūr feżā'il-i celīle ile meşhūr, her fende kāmil, maʿḳūl ü menḳūle şāmil, merd-i fāżıl idi. Fünūn-ı şettāya müteʿalliḳ ās̱ārı ve *Dürer* kenārında kelimāt-ı güher-bārı vardur. Oġlı Meḥemmed Çelebi ḳavābil-i ʿaṣrdandur. Ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken fāriġ olup fevt olmışdur[5].

[Nāmı Ḥasan'dur. ʿAcem'den Rūm'a gelüp ibtidā Vardar Yeñicesi'nde tavaṭṭun eyleyüp baʿdehu Manastır'a naḳl idüp şeyḫ-i dāru'l-ḳurrā olmış idi. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı ḫilālinde emr-i şerīf ile İstanbul'a daʿvet olınup Üsküdār'da binā olınan Vālide Sulṭān Dārü'l-ḳurrāsı'nda şeyḫ olmış idi. Oġlı Meḥemmed Çelebi ḳavābil-i ʿaṣrdandur. Ḳırḳ aḳçe medreseden maʿzūl iken fāriġ olup fevt olmışdur[6].]

1 Meḥemmed R1 (E'de mürekkep dağıldığı için hangi isim yazıldığı okunamamaktadır. Der-kenardaki notta ise "Nāmı Ḥasan'dur" şeklinde yazılmıştır. SE'de de isim olarak "Hasan" yazılmıştır.)
2 ʿAcemden//gelüp:- R1, E
3 İbtidā//idi:- R1, E
4 Emr//olınup:- R1, E
5 Oġlı//olmışdur:- R1, E
6 Nāmı//olmışdur, der-kenār R1, E

eş-Şeyẖ Şaʿbān (Şaʿbān Efendi)

Ġurre-i ġarrā-yı vücūdı maṭlaʿ-ı ehille-i ehālī olan belde-i Ḳasṭamonı'dan ṭalʿat-efrūz-ı vücūd ve pertev-endāz-ı maṭlaʿ-ı şühūd olup istifāża-i envār-ı ʿilm ü kemāl ve tenvīr-i müddeʿā-yı istiʿdād ü is̱bāt-ı vücūd-ı istīhāl itdükden ṣoñra küberā-yı ṭarīḳat-ı H̱alvetiyye'den tercemesi sebḳ iden sābıḳ-ı meydān-ı ʿirfān Ḳasṭamonılı Şaʿbān Efendi ẖidmetlerinde leyletü'l-berāt-ı ẓulemāt-ı ṭabīʿatini ġarā'ib-i reġā'ib-i ʿibādetle iḥyā ve sulṭān-ı taẖt-nişīn-i serīr-i teni mā'u'l-ḥayāt-ı maḥabbet-i İlāhiyye ile irvā eyleyüp ṭoḳuz yüz yetmiş ḥudūdında İstanbul'a hicret ve meşāhīr-i eʿizze-i Naḳş-bendiyye'den ẕikri mürūr iden Ḥakīm Çelebi Efendi ile ṣoḥbet itmişler idi. Ol şeyẖ-i kāmil naẓarında vāṣıl-ı derece-i kemāl ve nā'il-i rütbe-i ʿālü'l-ʿāl olup tafṣīlden icmale ʿudūl ve taṣrīḥden işārete ḳufūl itmişler idi. Baʿdehu ẖilāfet ile medīne-i Mudurnı'ya riḥlet ve nice sene ol diyārda iḳāmet eyleyüp ʿaṣr-ı Sulṭān Selīm-i S̱ānī'de ẖᵛāce-i pādişāh-ı ʿālem-penāh ʿAṭā'u'llāh Efendi sevḳı ile dārü'l-mülk-i İstanbul'a daʿvet olınup Ḍarb-ẖāne ḳurbında vāḳiʿ Çavuş Tekyesi'nde seccāde-nişīn-i meşīẖat olmışlar idi. Baʿdehu Emīr Buẖārī Zāviyesi'nde mürşid-i erbāb-ı ḥāl olan şimşād-ı āzād-ı ḥadīḳa-i zehāde, şeyẖ-i celīl Ḳavaḳlı-zāde ẖāk-i fenāya rū-nihāde olduḳda yirine sāye-i iclāl ve seccāde-i feyż ü efḍāl ṣaldılar. Ol ḥālet-i ʿaliyye ve sünnet-i seniyye üzere iken[1] biñ iki Rebīʿu'l-evvel'inüñ on dördünci güni yevm-i erbaʿāda bezm-i ḥayātdan[2] hārib ve ufuḳ-ı şühūddan ġārib olup Şeyẖ Vefā Cāmiʿi ḥaẓīresinde mānend-i genc-i maẖzūn mütevārī vü medfūn olmışlar idi. Vālid-i merḥūm ol es̱nāda kemāl-i ḥarāret ile naẓm idüp Sulṭān Murād ḥażretlerine gönderdükleri ebyāt-ı mers̱iye-simātdür:

Şiʿr

مکر که مطلع این مه ز شام هجرانست
که وقت مغرب ماه جمال شعبانست **[232a]**

مه ربیع و زمان خزان کند اشعار
که نوبهار و خزان زمانه یکسانست[3]

1 - SE
2 133a SE
3 227b E

غم زمانه ز کم کشتنئ یوسف بود
هنوز غصه ز فقدان پیر کنعانست

هوای درد دلم کر جوان شود چه عجب
زمان کم شدن پیر اهل عرفانست

دمبست کریه کن ای هر دو چشم خون افشان
زمان زمان غم و کریهٔ فراوانست

اکرچه ماه نشاید دفین خاك شدن
دفین خاك شده ماه برج عرفانست

خدیو روی زمین بعد از این معمر باد
که نور معرفتش همچو صبح تابانست

بمصر معرفت امروز یوسف وقتست
عقیب حضرت یعقوب پیر کنعانست

میر صورت و معنیست او باستحقاق
بملك عالم دل شهریار سلطانست

نهال قامت او شمع جمع صحت باد
دعای نوعئ دلخسته روز و شب آنست[1]

'Azīz-i mezbūr maḳāmāt-ı 'aliyye ile meşhūr, āteş-zen-i şu'ūn-ı nāsūtiyye, nūr-efgen-i füyūż-ı lāhūtiyye, ser-çeşme-i zülāl-i ma'ārif, maṭla'u'l-envār-ı zevārif-i 'avārif, 'ūd-sūz-ı micmer-i fenā fi'llāh, ṭal'at-efrūz-ı envār-ı beḳā bi'llāh, naḳş-bend-i perend-i esrār-ı ẕāt u ṣıfāt, deffe-zen-i destgāh-ı maḥv u iṡbāt, 'umde-i meşā'iḫ-ı 'ālem, pīr-i ṣāḥib-ḳadem-i mübārek-dem idi. Pādişāh-ı dev-

1 "Demekki ayın bu doğuşu ayrılık akşamındandır ki güzel Şa'bân ayının battığı zamandır. Bahar ayı ve hazan zamanı ilkbahar ile sonbaharın aynı zamanlar olduğunu bildirdiler. Zamanın sıkıntısı Yusuf'un kaybolmasındandır. Şuanki dert Kenan ilinin pîrinin yokluğundandır. Gönlümün sıkıntısının arzusu genç olursa şaşılır mı? Zaman, irfan ehlinin kaybolduğu zamandır. Ey kan saçan iki gözüm, nefesini tut ve ağla. Zaman dert ve çokça ağlama zamanıdır. Eğer ayı toprağa gömmek uygun düşmezse de irfan göğünün ayı toprağa gömülecektir. Yeryüzünün bundan sonraki hükümdarı uzun ömürlü olsun ki onun marifetinin ışığı parlak sabah gibidir. (O) bugün marifet Mısır'ına zamanın Yusuf'udur. Onu takib eden Hazret-i Yakup, Kenan ilinin pîridir. O, mana ve sûretin hakkıyla emîridir. Gönül âlemi ülkesinin hükümdârı, sultânıdır. Gönlü hasta Nev'î'nin gece gündüz duası budur ki onun boyunun fidanı sağlığın bütün mumu olsun."

rān Sulṭān Murād Ḫān ḥażretleri[1] bir iki def'a ḫānḳāhlarına sāye-i iclāl ṣalup du'āların almışdur.

Beyt Güneş kim nūr-ı a'ẓam-ı pertevidür
Dem-ā-dem menzili dervīş evidür

Mu'īd Dede (Mu'īd Dede)

Cāmi'-i Ebü'l-fetḥ'de kürsī-i va'ẓ ü teẕkīr, ṭarīḳdan fāriġ olan e'izzeye meşrūṭ idügi ma'lūm-ı saġīr ü kebīr olmaġın ṭoḳuz yüz ṭoḳsan altı tārīḫinde Ḳurd Efendi ḥażretleri yirine vā'iz ü müẕekkir ve muḥaddiṡ ü müfessir olmış idi. Biñ iki Cemādiye'l-āḫire'sinüñ evā'ilinde intiḳāl eyleyüp cihet-i va'ẓ ü naṣīḥat şeyḫum, 'azīzüm, melāẕum, mesnedüm, Üsküdārī Maḥmūd Efendi ḥażretlerine tefvīż olınmış idi.

Fażīlet-i 'ilmiyyesi meşhūr ve nāṣıḥlar miyānında müsellem-i cumhūr olup ismi ma'lūm olmamaġla meẕkūr olmadı.

eş-Şeyḫ Meḥemmed (Ḳavaḳlı-zāde[2]) {Nevālī}

Maḥrūse-i Burūsa'da ḥiṣār içinde "Ḳavaḳlı İmāmı" dirler bir imāmuñ oġlı olmaġla "Ḳavaḳlı-zāde" dimekle meşhūr olmış idi. Taḥṣīl-i 'ilm ü kemāl ve 'ulemā-yı 'aṣrdan Merḥabā Efendi ḫidmetlerinde iştiġāl itdükden ṣoñra Mīrim Kösesi'ne ittiṣāl idüp ḥüsn-i kitābet ü inşāda ve Fārisī vü mu'ammāda ser-efrāz olmaġın Mıṣr beglerbegiliginden müteḳā'id Geylūn 'Alī Paşa ve Vezīr Ferhād Paşa'ya mu'allim[3] ü münādim olmış idi. Ba'dehu ṭabīb-i ḳulūb-ı şikeste-dilān Ḥakīm Çelebi'ye ḫidmet ve bereket-i ṣoḥbet ile tekmīl-i ṭarīḳat itmiş idi. Ba'dehu Zāviye-i Emīr Buḫārī'de seccāde-nişīn-i irşād olup biñ ḥudūdında intiḳāl eyledi. "Nevālī" maḫlaṣı ile meşhūr ve *'Āşıḳ Çelebi Teẕkiresi*'nde mesṭūrdur.

Ma'lūm ola ki[4] ol tārīḫlerde Aḳşehrli Naṣūḥ Efendi ve Zāhid-zāde ve Sivasī Şemse'd-dīn Efendi ve Şīr-i Yezdān 'Alī ve Turābī-i Vā'iẓ emṡāli bilād-ı ṡelāṡe ve eṭrāf-ı memālik-i 'Oṡmāniyye'de meşā'iḫ-ı kirām ve 'ulemā-yı 'iẓām *keṡṡerehu-*

1 - SE
2 Ḳavaḳlı-zāde:- E
3 Muṣāḥib SE
4 Ma'lūm ola ki:- R1, E

mu'llāhu te'ālā ilā yevmi'l-ḳıyām bī-nihāye olup ancaḳ bunlaruñ aḥvāline vuḳūf müyesser olmaġla bu mertebe ile iktifā olınup الكذاب من يتحدث بكل ما سمعه[1] mażmūnından ibā olındı.

Beyt Mesīḥī medḥi bu deñlü becerdi
Begenmezseñ yüri var sen de eyle[2]

Āḫir-i Vefeyāt-ı Devlet-i Murād Ḫānī Düvāzdehüm-i Gevher-i Silk-i Neseb-i 'Os̱mānī *dāme memdūden bi'l-'avni'r-rabbānī*

Ol Sulṭān-ı serīr-i iclālüñ evvel-i salṭanatlarından āḫir-i devletlerine varunca cārī olan aḥvāl-i ferḫunde-me'ālüñ icmālidür.

Ẕikr-i Aḥvālü's-sulṭāni'l-a'ẓam ve'l-Ḫāḳāni'l [232b] - efḫam es-Sulṭān Murād Ḫān bin Selīm Ḫān bin Süleymān Ḫān *'aleyhimu'r-raḥmetu ve'l-ġufrān*

İcmāl-i defter-i vaḳā'i' ü siyer ve lem'a-i mir'āt-ı ṣūret-nümā-yı ās̱ār u 'iber oldur ki pādişāh-ı İslām, sulṭān-ı S̱üreyyā-ġulām, imām-ı s̱ānī 'aşer, ḫalīfe-i 'asker-i ḫayl-i Mehdī-es̱er, Dārā-yı Keyḫusrev-nijād, medār-ı pergār-ı 'adl ü dād, Efrāsyāb-ı Īrān-gīr, āftāb-ı ḫāverān-teshīr, āteş-zen-i kişver-i Āẕerbāycān, şīr-gīr-i bīşe-i Şirvān, bebr-i beyān-ı[3] kūhistān-ı ma'ber, cüvān-baḫt-ı Naḫcivān-kişver, seyf-i ser-endāz-ı 'asker-i ilḥād, ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem-i maḳām-ı efrād;

Beyt Şehr-yār-ı 'ālem-i ma'nā vü ṣūret Ḫān Murād
Āfitāb-ı mülket-i ḫāver-zemīn ü[4] baḫter,

ṭoḳuz yüz elli üç tārīḫinde ḥāmil-i hamā'il-i rūh ve heykel-i nūr-ı şu'ūr ile maẓhar-ı fütūḥ olup "Gül-i S̱ābit"[5] (953) tārīḫ-i vilādetleri ve "bün-i[6] nābit[7]" vaṣf-ı

1 Hadîs-i Şerîf "Asıl yalancı her duyduğunu anlatan kişidir" Müslim, Mukaddime, 5.
2 228a E
3 Bebr-i beyān:bebr ü beyān R1
4 - SE
5 كل ثابت
6 Ve bün-i:dīn-i SE
7 s̱ābit R1

ḳadem-i celādetleri olmış idi. "Gül-i Beşāret"[1] (953) daẖı muvāfıḳ-ı[2] sāl-i vilādet olduġından ġayrı vālide-i Belḳīs-'iṣmetleri nām-ı kerīmine işāret vāḳi' olmışdur. Şeh-zāde iken ḳā'idetü'l-mülk-i Ṣaruẖān olan belde-i Maġnisa'da 'alem-efrāz-ı imāret ve perr-i Hümā-yı[3] şuḳḳa-i vālā ile sāye-endāz-ı sa'ādet olup ṭoḳuz yüz seksan iki Ramażān'ında kān-ı gevher ve āsmān-ı aẖter-i ferẖunde-ferleri Sulṭān Selīm-i ḥalīm mihmān-ı mükerrem-i dergāh-ı Kerīm olduḳda maḳām-ı ẖilāfet-i kübrāda mesned-nişīn ve emānet-i vekālet-i 'uẓmāya emīn olup māh-ı cihān-tāb-ı devlet-i ḳāhire seyr-i düvāzdeh burūc ile vāṣıl-ı kemāl ve gevher-i sīr-āb-ı salṭanat-ı zāhire revnaḳ-efrūz-ı küngüre-i tāc-ı iḳbāl olmış idi.

Mıṣrā' Pādişāh-ı 'ālem oldı gül gibi Sulṭān Murād[4] (982)

tārīẖ-i cülūs-ı hümāyūnlarıdur. Bülbül-i destān-serā-yı bāġ-ı belāġat olan şu'arā, nev-bahār-ı devlet-i rūz-efzūnları şevḳına ser-germ-i nevā olup Bāḳī Efendi merḥūmuñ terci'-bend-i ney-şekker-mānendinden bir ḳıṭ'adur:

Cülūsiyye-i Bāḳī Efendi[5]

Ṭāli' oldı neyyir-i iḳbāl ü devlet ṣubḥ-dem
Şu'le ṣaldı 'āleme necm-i hidāyet ṣubḥ-dem

Kā'inātı ḳıldı mir'āt-ı cemāl-i şāh ile
Ġarḳ-ı envār-ı hidāyet Rabb-i 'izzet ṣubḥ-dem

Çoḳdan eylerdi cemāl-i bā-kemālin ārzū
Ber-murād oldı hele tāc-ı sa'ādet ṣubḥ-dem

Şeş cihātı rūşen itdi ṭal'atından gün gibi
Buldı zīnet çārsū-yı mülk ü millet ṣubḥ-dem

Nāgehān bir toz ḳopardı bād-pāy-ı devleti
Rūşen oldı dīde-i a'yān-ı ḥażret ṣubḥ-dem

---

1 كل بشارت
2 133b SE
3 Perr-i Hümā-yı:reh-nümā-yı SE
4 پادشاه عالم اولدى كل كبى سلطان مراد
5 Cülūsiyye//Efendi:Eş'ār R1; Naẓm SE; Bazı yazmalarda bu ve sonrasında gelen şiir, tabakanın sonunda yer almaktadır.

Nevbet ol şāh-ı cüvān-baḫt-ı cihānuñdur diyü
Çaldılar eflākde kūs-i beşāret ṣubḥ-dem
Āfitāb-ı ʿālem-ārā gibi zerrīn tāc ile
Taḫt-ı sīmīn üzre ṣaldı ferr-i devlet ṣubḥ-dem

Sāye-i Yezdān penāh-ı dīn ü devlet Ḫān Murād
Dāver-i devrān muʿizz-i salṭanat Sulṭān Murād

Vālid-i merḥūmuñ ḳaṣīdesinden ceste ebyātdur[1]:

Cülūsiyye-i Nevʿī Efendi[2]

Meger ki çekdi ḳulaġın mübeşşir-i iḳbāl
Şafaḳda ḫaylī ḳızarmış göründi gice hilāl

Şafaḳ degül ḥareketden ḳızardı rūy-ı felek
Zemān-ı salṭanat-ı şāha itdi istiʿcāl

Ẓalām-ı çeşme-i ḥayvān idi meger ol şeb
Ya çīn-i ṭurra-i ḥūrī ya müşg-i nāf-ı ġazāl[3]

ʿArūs-ı devlete meşşāṭa-i zemāne yāḫūd
Ġubār-ı maḳdem-i şāhīden itdi müşkīn ḫāl

Çün irdi vaḳt-i seḥer ṭoġdı nūr-ı mihr-i ẓafer
Ṣaçıldı reşḥa-i raḥmet döşendi naṭʿ-ı nevāl

Göründi ṣūret-i şādī hezār cilve ile
Zemāne āyinesinden silindi jeng-i melāl

Bu demler içün idi devr-i sāġar-ı gerdūn
Bu günler içün idi hep bu gerdiş-i meh ü sāl

Nedür bu ṣoḥbet ü şādī nedür bu ʿīş ü ṭarab[4]
Nedür bu ḥüsn ü leṭāfet nedür bu zīb ü cemāl

---

1 Vālid/ebyātdur:- E
2 Cülūsiyye//Efendi:Ebyāt R1; - SE
3 228b E
4 ʿīş u ṭarab:ʿīş-i ṭarab SE

Nedür bu ṭal'at-i ḫūrşīd ü fıṭnat-ı **[233a]** Cemşīd
Nedür bu ḥaşmet-i İskenderī vü heybet-i Zāl

Nedür bu devr-i ṣafā-baḫş u meclis-i ḫurrem
Nedür bu bī-mey ü muṭrib sürūd-i neş'e vü ḥāl

Zemāne rām u zemīn şād-kām ü baḫt bekām
Cihān muṭī' u melek bende vü felek meyyāl

Meger ki nevbet-i devr-i Murād Ḫān oldı
Baş egdi ḳulluġına ser-keşān-ı cāh u celāl

Ḳarīne-i ḥāl żabṭ u rabṭ-ı enām ve ḥall ü 'aḳd-ı hengām umūrına kemā-yenbaġī ḳıyām olınup;

Beyt Memālik ẓıll-ı re'fetde ḫalā'iḳ ḫ˘āb-ı rāḥatda
Cihān āsūde 'adlinden zemān emn ü emān üzre

mażmūn-ı gevherīn-niẓāmı 'ıḳd-ı gerden-i eyyām olmış iken Arżırūm Beglerbegisi Ḫusrev Paşa āstān-ı pādişāh-ı 'ālem-penāha 'arż gönderüp 'Acem Şāhı Ḫudābende'nüñ ḳuṣūr-ı başar u başīretinden nāşī ḥıfẓ-ı ḥavza-i memālikde 'aczi fāşī[1] olup;

Mıṣrā' Binā-yı cāhuña lāzımdur alsunlar Ḫorasanı

mażmūnı üzere ḥareket-i ehl-i sünnet, vāṣıl-ı rütbe-i farż olduġını beyān eyledükde ṭoḳuz yüz seksan altı Muḥarrem'inde fātiḥ-i cezīre-i Ḳıbrıs, ser-'asker-i ẓafer-mümāris, Vezīr-i S̱āliṡ Ḳara Muṣṭafā Paşa'yı diyār-ı şarḳa serdār ve ser-dāde-i vādī-i gīrūdār eyleyüp şa'şa'a-i āftāb-ı işrāḳ-ı a'lām-ı İslām, dīde-i şāh-ı ḫuffāş-inti'āşı ḫīre ve ġubār-ı ẓulmet-ḫīz-i sütūrān-ı ṣarṣar-ḫırām, rūz-ı rūşeni ol mülḥid-i evbāşa tīre ḳılmış idi. Sene-i mezbūre Cemādiye'l-āḫire'sinüñ evā'ilinde ṣaḥn-ı ṣaḥrā-yı Çıldır'da 'asker-i İslām ve mülāḥide-i li'ām mānend-i nūr u ẓalām muḳābil olduḳlarında nesīm-i fetḥ u nuṣret, şāne-zen-i gīsū-yı cān-āvīz-i tuġ-ı 'Os̱mānī ve dest-i ḫaybet ü melāmet, mūy-ken-i rūy-ı düşmen-i

1 Fāş SE

cānī olup kelleleri ṭuʿme-i şīr-i şemşīr[1] ve cüs̱selerinden sibāʿ-ı deşt ü ṣaḥrā sīr oldı. Serdār-ı ẓafer-şiʿāruñ ol maʿrekede gösterdügi ṣalābet[2] ü ḳıvām, kār-nāme-i ser-ʿaskerān-ı benām ve tevārīḫ-i eyyāmdur. Ḳızılbaş başlarından mināreler peydā idüp bāng-ı şevket-i İslāmiyānı iʿlā itdükden ṣoñra Özdemüroğlı[3] ʿOs̱mān Paşa'yı şirẕime-i şīrān-ı veġa ile Şirvān żabṭına nāmzed ve ḫān-ı Tatar birāderi ile bāzū-yı şevketin mü'eyyed idüp ġanā'im-i vāfire ve şevket-i bāhire ile Ḳalʿa-i Ḳarṣ ve Tiflīs üzerine ʿazīmet eyledi. Ol iki[4] ḥıṣn-ı ḥaṣīni mülḥidān-ı bī-dīn-i bed-āyīnden taḫliye ve şemşīr-i zerrīn-i mücāhidīn ile taḫliye idüp Arżırūm meştāsına ḳufūl olındı. Evvel-bahār-ı ḫuceste-ās̱ārda ʿOs̱mān Paşa rütbe-i vezāret ile riʿāyet olınmaġın Şirvān'a müstaḳill mīr-i mīrān naṣb eyleyüp Demürḳapu derbendini tesḫīr ve İmāmḳulı Ḫān ile elli biñ miḳdārı ḳızılbaş ʿaskerini ḳatl u tedmīr eyledi. ʿOs̱mān Paşa'nuñ ol melḥame-i ʿaẓīmede olan neberd-i Rüstemānesi naḳş-ı meclis-i heft-ḫvān[5] ve kitāb-ı feżā'il-i cihāda ʿunvāndur. El-ḥaḳḳ şecāʿat ü ḥüsn-i tedbīr muḳaddem ü tālī olaldan böyle bir netīce-i dil-pezīr intāc itdügi maʿhūd-i ehl-i iʿtibār degüldür.

Naḳl olınur ki bir nehr-i cārī kenārına ebr-i raḥmet gibi nāzil ve ʿasker-i ʿadüvv ṣūret-i āyine vü āb gibi muḳābil olduḳda leşker-i ʿadüvv elli biñden ziyāde ve ʿasker-i İslām on biñe bāliġ degül idügi ḳarār-dāde olmaġın ḫarc-ı leṭā'if-i ḥiyel ve ṣarf-ı ẓarā'if-i ʿilm-i cedel ḳılup maṭlaʿ-ı ṭalīʿa-i imdād olacaḳ ṭarafda vāḳiʿ olan kūh-ı bülendüñ pīrāmenini hālevār bir miḳdār ʿasker ile iḥāṭa itdürüp şuʿle-i cevvāle gibi mütevāṣılan devr itdürmekle şaʿşaʿa-i silāḥ-ı ʿasker ol kūh-ı pür-şükūha sīmīn-kemer olduḳda ṭaraf-ı muḫālif ʿasker-i cedīd bedīd oldı ḳıyās itmekle ḫā'if olup sipāh-ı Rūm-ı ṣarṣar-hücūm öñinde şerār-ı nār gibi tār u mār oldı. Pāşā-yı kişver-güşā bu fetḥ-i ʿaẓīmden ṣoñra Derbend-i Şemāḫī'ye dest-yāz olup ḥamle-i ḥaydārāne-i **[233b]** āhen-güdāz ve muşt-ı saḫt-engüşt-i ḫayber-endāz ile Demürḳapu gibi ṭılısm-ı ṣaʿbu'l-menāl bāz ve dāmen-i mülk-i Ṭaġıstān'ı lāle-gūn-ṭırāz ḳıldı.

1 Şīr-i şemşīr:şīr ü şemşīr SE
2 ʿalāmet SE
3 Özdemoğlı SE
4 134a SE
5 229a E

Beyt

وقعۀ ساختی دران بقعه
که چنان کس نه خواند در اسفار

نه عجم را ز رستم دستان
نه عرب را ز حیدر کرّار[1]

Ṭoḳuz yüz seksan sekiz tārīḫinde şehbāz-ı evc-i veġā Muṣṭafā Paşa cihān-gīrlik āyīnini ifşā idüp mesāʿī-i cemīlesi ile memleket-i Şirvān u Tiflīs memālik-i maḥrūseye mülḥaḳ ve Ḳalʿa-i Ḳarṣ binā olınup ʿasker-i şevket-eṡerle pür-revnaḳ olmış iken ḫidmeti meşkūr olmamaġla āstāneye daʿvet olınup vezīr-i rābiʿ-i ẓafer-muʿtād, fātiḥ-i Yemen ü Ḥalḳu'l-vād Sinān Paşa serdār-ı ʿasker-i İslām ve bir iki aydan ṣoñra Vezīr-i Aʿẓam Aḥmed Paşa fevt olup mühr-i vezāretle maẓhar-ı ikrām ve Muṣṭafā Paşa ḳā'im-maḳām oldı. Māh-ı Rebīʿu'l-evve'lüñ üçünci güni mühr-i şerīf ḳapucılar ketḫudāsı bulunan Yemişci Ḥasan Paşa ile irsāl olındı.

Sene-i sābıḳa ḥavādiṡindendür ki Muṣṭafā Paşa Arżırūm semtinde bulunan ʿOṣmān Paşa Demürḳapu'da ḳışlaḳda olmaġın Şirvān'a ḳızılbaş müstevlī olması[2] şāyiʿ olduḳda Sinān Paşa furṣat bulup meydān-ı lāf u güzāfda irḫāyı ʿinān ve laḳlaḳa-i bī-maʿnāyı ʿāleme dāstān idüp "Ben serdār olmış olsam şāh-ı ʿAcem'i dest-beste ve gerden-şikeste esīr-i pādişāh-ı gerdūn-serīr ve Īrān u Tūrān'ı Ferīdūn-ı cihān-gīr gibi tesḫīr itmek mümkin idi. Birḳaç dih-i vīrāne istīlāyı hüner ʿadd eyleyüp anı daḫı muḥāfaẓada ihmāl ʿırż-ı salṭanatı iḫlāl eyledi." diyü rikāb-ı kām-yāba ʿarż-ı ḥāl eyledükde Muṣṭafā Paşa'yı serdārlıḳdan refʿe bāʿiṡ olmış idi. El-ḥāletü hāẕihi Ḳapucılar Ketḫudāsı Ḳurd Aġa seksan yedi Ẕi'l-ḳaʿde'sinde daʿvet içün irsāl olınup serdār-ı cedīd varunca Ḫusrev Paşa muḥāfaẓa-i ser-ḥadde nāmzed ḳılındı. Kendüden muḳaddem defterdārı Lālezār-zāde ve Re'īs Tāc-zāde, Ḳurd Aġa ile gelüp Yediḳulle'de ḥabs olınmış idi. Birḳaç günden ṣoñra maẓhar-ı ʿafv-i şehenşāhī oldılar. Bu eṡnāda Rūmili Beglerbegisi Siyāvuş Paşa'ya vezāret iḥsān olınup Yeñiçeri Aġası Cerrāḥ Meḥemmed Aġa mīr-i mīrān ve Silāḥdār İbrāhīm Aġa re'īs-i Bektaşiyān oldı[3].

"Taḳıyyü'd-dīn" nām müneccim Ṭop-ḫāne üstinde çāh-ı raṣad peydā eyle-

1 "O beldede öyle bir savaş yaptın ki ne Acem'in Rüstem pehlivanı ne Arab'ın Haydar-ı Kerrar'ı, böylesini kitaplarda hiç kimse okumadı."

2 Olduġı SE

3 229b E

miş idi. Māh-ı Ẕi'l-ḥicce'nüñ on beşinci güni hedmine fermān-ı ʿālī vārid olup Ḳılıç ʿAlī Paşa hedm eyledügi bu senenüñ āḫar-ı vaḳā'iʿidür.

Seksan sekiz Ṣafer'inüñ evāḫirinde Muṣṭafā Paşa İstanbul'a gelüp vezīr-i s̱ānī oldı. Rebīʿu'l-evvelüñ onuncı güni Sinān Paşa Üsküdār'a geçdi. Üç günden ṣoñra Ṣadr-ı Aʿẓam Aḥmed Paşa fevt olup Sinān Paşa vezīr-i aʿẓam ve Muṣṭafā Paşa ḳā'im-maḳām[1] olmış idi. Bu es̱nāda Mıṣr Beglerbegisi Mesīḥ Paşa vezīr ve Ḫazīnedārbaşı Ḥasan Aġa mīr-i mīrān-ı Mıṣr oldı.

[Tārīḫ-i hicretden yedi yüz senesi Şaʿbān'ında selāṭīn-i Mıṣr'dan Melik Eşref zemānında Naṣārā destār-ı kebūd[2] ve Yehūd ṣarı dülbend ve Sāmirī sürḫ ʿimāme ile ehl-i İslām'dan mümtāz ḳılındı. Yedi yüz yetmiş üç senesinde eşrāf-ı Mıṣr ʿalāmet-i sebz ile ser-efrāz oldılar. Baʿdehu cemīʿ-i aḳṭār-ı ʿāleme sirāyet eyleyüp ṭoḳuz yüz[3] seksan sekiz tārīḫinde imām-ı sulṭānī ʿAbdu'l-kerīm Efendi sevḳı ile Yehūdī ve Naṣārā kisveti taġyīr olınmış iken biñ sekiz Ramażān'ında "Kirā" didükleri Yehūdiyye ḳatl olınup Sulṭān Meḥemmed Ḫān emri ile mor çuḳa ṭāḳıyye fermān olınup[4] ile'l-ān ol vech üzere ḳarār virildi[5].]

[Vefāt-ı muṣāḥib-i pādişāh Şems Paşa, 21 Muḥarrem sene 988[6].]

[Yevmü'l-cumʿa Ḳapudan Cāmiʿi'nde namāz ḳılındı, 12 Ramażān sene 988[7].]

[İtmām-ı sebīl-i pādişāh, der-Medīne-i Münevvere, Şevvāl sene 989[8].]

Ṭā'ife-i Yehūd nārencī destār giyüp mükevver ʿimāmeler peydā itmişler idi. Ṭaraf-ı nehārda iltibās iḥsās olınmaġın ḳırmızı çuḳa ṭāḳıyyeye tebdīl olınup ʿumūmen memālik-i maḥrūseye evāmir-i şerīfe gönderildi[9].

Bu es̱nāda Budin Beglerbegisi Üveys Paşa kāfir ile ceng idüp münhezim olduġı ḫaberi vāṣıl olmaġın bir miḳdār yeñiçeri ile Siyāvuş Paşa taʿyīn olınmış idi.

---

1 134b SE
2 Destār-ı kebūd:kebūdī destār SE
3 ṭoḳuz yüz:- E
4 - SE
5 Tārīḫ//virildi:- R1; der-kenār E
6 Vefāt//988, der-kenar R1, E; SE'de rakamlar yazı ile yazılmıştır.
7 Yevmü'l//988:- E; der-kenar R1; SE'de rakamlar yazı ile yazılmıştır.
8 İtmām//899:- E, der-kenar R1; SE'de rakamlar yazı ile yazılmıştır.
9 Ṭā'ife//gönderildi:- SE

Ba'dehu gitmeyüp Rūmili beglerbegisi ṭaşrada olmaġın direng itmek[1] fermān olındı. Ba'dehu ḳıraluñ ilçisi gelüp cerā'imi 'afv olındı. **[234a]**

Şāh-ı 'Acem'den "Maḳṣūd Ḫān" nām bir[2] ilçi gelmiş idi. İslām'a gelüp bende-i pādişāh-ı dīndār ve teberrāyīden teberrīkār oldı.

Māh-ı Cemādiye'l-āḫire'nüñ yigirmi üçünci güni Muṣṭafā Paşa fevt olup Siyāvuş Paşa ḳā'im-maḳām, Mesīḥ Paşa vezīr-i s̱ālis̱ ve Boyalı Nişāncı rābi' olup çār-erkān-ı dīvān ḳarīn-i intiẓām oldı.

Serdār-ı Keyḫusrev-gulām ya'nī Sinān-ı Āṣaf-maḳām sürre-i mülket-i Īrān'ı maḍrab-ı ḫıyām ve meydān-ı kārzārda şīrāne ḫırām idüp ṭaleb-i ḫaṣm-ı mübāriz ḳılduḳda şāh-ı Iṣfahān-serīr ya'nī Ḫudā-bende-i żarīr, bīm-i saṭvet-i 'Os̱māniyān'dan yerbū' gibi sūrāḫlarda çāy-gīr olup tesviye-i suṭūr-ı ṣufūf ve muḳābele-i ṣafaḥāt-ı süyūf müyesser olmayıcaḳ ta'mīr-i sedd-i ser-ḥadd-i manṣūr ve māye-i me'ābe'l-ibtisām-ı s̱üġūr olacaḳ umūr itmāmına ḳıyām, ba'dehu āstāne-i sa'ādet-kerāne cānibine 'aṭf-ı zimām eyledi. Şāh-ı 'Acem ṭarafından İbrāhīm Ḫān nāmına ilçi ṭaleb-i ṣulḥ içün ḳudūm ve rūy-māl-i dergāh-ı pādişāh-ı Rūm eyledi.

Seksan ṭoḳuz Cemādiye'l-āḫire'sinüñ evāḫirinde ṣadr-ı a'ẓam, serdār-ı ekrem daḫı dārü's-salṭanaya dāḫil oldı. Bu eṡnāda Ṣofya direnginde olan Rūmili Beglerbegisi Cerrāḥ Meḥemmed Paşa āstāneye gelmiş idi. Boyalı Meḥemmed Paşa müteḳā'id olup vezāreti anlara iḥsān olındı. Yeñiçeri Aġası İbrāhīm Paşa mīr-i mīrān, Mīr-āḫūr-ı Evvel Ferhād Aġa żābıṭ-ı yeñiçeriyān oldı.

Filori yetmişe, ġurūş elliye çıkmış idi. Seksan ṭoḳuz Ẕi'l-ḥicce'sinde altun altmışa, ġurūş ḳırḳa geçmek içün tenbīh olındı.

Sene-i mezbūre evāḫirinde Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed Ḫān ḫitānı içün sūr-ı hümāyūn muḳaddemātına şürū' olınup nişāncılıḳdan ma'zūl Ḥamza Beg sūr-ı hümāyūn emīni olup üç yüz miḳdārı mu'temed yazuldı. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan Cemādiye'l-āḫire'sinde sūr-ı pür-sürūra mübāşeret ve tertīb-i esbāb-ı mu'āşeret[3] ḳılındı. Pādişāh-ı gerdūn-vaḳār, İbrāhīm Paşa Serāyı'nda vāḳi' At-

1 - SE
2 - SE
3 Tertīb//mu'āşeret:tertīb-i esbāba mu'āşeret SE

meydānı'na nāẓır olan ḳaṣr-ı ʿālīde ḳarār idüp şeh-zāde-i ferḫunde-dīdār ile nāẓır-ı ʿacā'ib-i eṭvār olmaġın;

Mıṣrāʿ Melek hem-nişīn ü felek şeh-nişīn

mażmūnından nümūdār olmış idi. Eṭrāf-ı ʿarṣa dā'iren-mādār, ḳuṣūr-ı ʿāliye ile tezyīn[1] ve ekābir ü aʿyān içün tertīb-i nişīmengāh-ı dil-nişīn olup ḳırḳ gün temāmına dek her ṭā'ife cavḳ cavḳ ḫᵛān-ı yaġmā-yı naʿmāya sevḳ olınmış idi. Mināre gibi naḫller ḳıbāb-ı gerdūne-sütūn ve münaḳḳaş sāyebānlar çarḫ-ı aṭlasa bıṭāne-i būḳalemūn olup eṣnāf-ı sāz-nüvāz ve envāʿ-ı luʿbet-bāz ve ṭavā'if-i ġarībe-ṭırāz ü uʿcūbe-perdāz miyān-ı meydānda yegān yegān ʿarż-ı hüner idüp manẓūr-ı aʿyān-ı her-kişver ve maẓhar-ı iltifāt-ı şāh-ı ʿālī-naẓar oldılar. El-ḥaḳḳ bir sūr-ı sulṭānī ve ceşn-i İlḫānī olmışdur ki nuḫbe-i ʿacā'ib-i rūzgār ve re's-i tārīḫ-i sürūr ve ʿarūsī-i dehr-i pür-şūr dinilse sezāvār idi.

[Tārīḫ-i Sūr Meḥemmed sünnetine eyleñ ikrām[2] (990)[3]]

Vālid-i merḥūm ol sūr-ı ʿālīye nişār itdügi cevāhir-i ābdārdandur:

Ḳaṣīde

Bir ṣubḥ-dem ki sūr-ı güle ebr-i nev-bahār
Gönderdi jāleden saçılıḳ dürr-i bī-şümār

Reftāra geldi serv eline şemʿ-i sebz alup
Ezhār sū-be-sū oḳudı gülşene hezār[4]

Demlendi bād-ı subḥ ile eşcār-ı erġavān
Uydı uṣūl-i devr-i güle ṣavt-ı cūybār

Yazıldı ṣunʿ ile yeñiden nüsḫa-i çemen
Şebnem düşüp zemīne bozuldı ḫaṭṭ-ı ġubār

Erbāb-ı ʿīş[5] yaʿnī ṭarab ḥāṣıl itmege
Bir tāze naḳş baġladı üstād-ı sāzgār

---

1 230a E
2 محمد سنتينه ايلك اكرام
3 Tārīḫ//990, der-kenar R1, E; Bu tarih SE'de metin içerisinde, "mināre" kelimesinden önce gelmektedir.
4 135a SE
5 ʿışḳ SE

Hep muṭribüñ terāne vü āġāzı sünbüle
Hep çalınan ḳulaġına ʿūduñ benefşezār

Cāmın şarāb-ı jāle pür itmişdi lālenüñ
Bezm içre kāse-līs idi ḫūrşīd-i tābdār **[234b]**
Ḳaldurmadı simāṭın o gün āftāb-ı çarḫ
Aḫşam olunca cāmını döndürdi lālevār

Āḫir ḥicāb-ı şāma[1] girüp luʿbetān-ı Rūm
Ṭutdı cihānı maʿreke-i cünd-i Zengibār

Ol gice mühre-bāz-ı felek ḳıldı nāgehān
Bir peyker-i ġurāb ile biñ beyżā āşikār

Evrāḳını ṭoḳuz feleğüñ ḳat ḳat eyleyüp
Āfāḳa āteş işleri gösterdi rūzgār

Encüm degüldi ẓāhir olan gökde ol gice
Yaḳdı sürūr-ı sūr ile gerdūn ṭoḳuz ḥiṣār

Meclisde Zühre-i felege yir bulunmadı
Bām-ı sipihre çıḳsa temāşāya yechi var

Eṭfāl-i encüm encümen-i çarḫa sıġmayup
Yıldızlar indiler yire ol gice[2] bī-şümār

Hep gökde istedüklerini yirde buldı ḫalḳ
Hīç itmez oldılar reviş-i çarḫa iʿtibār

Bir şemʿ idi ki gün gibi gündüz żiyā vire
Gūyā o çūb-i sürḫ-ile ol ṭop-ı zer-nigār

Ol gün ki sūr-ı sünnet-i sulṭān içün seḥer
Gül-gūn-ı çarḫa ḫusrev-i ḫūrşīd olup süvār

Gün gibi altun üsküf-ile şehr-yārlar
Ṣaf baġlamışdı āṣaf-ı sulṭāna ṣad hezār

1 Şād SE
2 Yire//gice:ol gice yire SE

Ol rūz-ı ḥaşrı seyr iden ölmez cihānda kim
Dīdār-ı ḥūra çekmez-idi kimse intiẓār

Zeyn oldı naḫl-i şemʿ ile meydān-ı ḳaṣr-ı şāh
Yapıldı ṣanki cāmiʿ-i çarḫa nice menār
Gūyā içinde ḥażret-i şeh-zāde bunlaruñ
Bir naḫl idi ki yapmış anı sunʿ-ı Kird-gār

Ol esb-i bād-pāy ile ol ḳadd-i ser-firāz
Bir cūybār idi kim ide servi der-kenār

Bu ṭāḳ-ı bī-sütūna sütūn oldı ya meger
Rāy-ı münīr ü rāyet-i manṣūr-ı şehr-yār

Sulṭān-ı dīn ü devlet ü ʿizzet Murād Ḫān
Dānā-yı rāy-ı ḥikmet ü Dārā-yı dād-gār

Bir pādişāhdur ki ḳarār eylemez felek
Ḳuṭb-ı murādın eylemese bir nefes medār[1]

Seyyāreden heyākil-i nūr aṣdı boynına
Ḳıldı sipihri dehşet-i şemşīri bī-ḳarār

Şehbāz-ile ḫuṣūmete ḳādir midür ḫoroz
Terk eylesün ʿinādı Ḳızılbaş-ı nā-bekār

Hep sünnet-i Muḥammede cemʿ oldı ümmeti
Aʿdā-yı ehl-i sünnete laʿnet hezār bār

Evāḫir-i sūrda ḫumār-ı cām-ı sürūr ve ġavġā-yı ser-mestān-ı ġurūr, muʿtād-ı ḳadīm-i dehr-i pür-şūr olmaġın yeñiçeri ile sipāh hengāmesi ẓuhūr idüp bezm-i ʿīş ü ʿişreti telḫ ve ġurre-i sürūrı selḫ itmiş idi.

Beyt Bahār āḫirinde çemen ẓāhir oldı
Bu luʿbuñda yaʿnī ki batdı ṣaḳalı

---

1 230b E

Ol ʿarbede bāʿiṡ olup Ferhād Aġa maʿzūl ve Peyzān Yūsuf Paşa maḳām-ı ḥükūmet-i Bektaşiyān'a mevṣūl olmış idi. Ġurre-i Şaʿbān'da Rūmili Beglerbegisi İbrāhīm Paşa'ya vezāret iḥsān olınup Ferhād Paşa mīr-i mīrān oldı. Ṣulḥ içün gelen ilçi İbrāhīm Ḫān'uñ mes'ūli ḳabūle mevṣūl olmayup Vezīr-i Aʿẓam Sinān Paşa'ya muḳaddemā eyledügi daʿvā-yı bī-maʿnā-yı maġrūrānenüñ şe'āmeti ve Muṣṭafā Paşa ḥaḳḳında tertīb eyledügi mekrüñ veḫāmet-i ʿāḳıbeti ẓāhir olup ilçi kendünüñ[1] recāsı ile geldügi müteʿayyin ve ṭarafeynden yazılan nāmeler bu maʿnāyı mübeyyin olmaġın ġurre-i Ẕi'l-ḥicce'de ʿazl olınup Siyāvuş Paşa ṣadr-ı aʿẓam ve müdebbir-i aḥvāl-i ümem oldı. Sinān Paşa ḥaḳḳında[2] ʿazl ile iktifā olınmayup Malġara'ya sürgün olduḳdan ṣoñra teẕkirecisi Mollācıḳ, esālīb-i kelāma ʿārif iken ṭaleb-i ṣulḥa mülā'im nāme yazmaḳ ne lāzım idi, diyü ṭaş gemisine ḳonılup meşverete dāḫil olan birḳaç aġaları daḫı mollāyı tenhā ḳomadılar.

Māh-ı Ẕi'l-ḥicce'nüñ dördünci güni Ferhād Paşa'ya vezāret erzānī buyurılup Caʿfer Paşa vilāyet-i Rūm'uñ, Rıḍvān Paşa eyālet-i Anaṭolı'nuñ mīr-i mīrānı oldı. Ḳaraman Beglerbegisi Sinān Paşa-zāde daḫı ʿazl olınup Yemen'den gelen Murād Paşa ḳarār-dāde ḳılındı.

Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan bir evā'ilinde **[235a]** vezīr-i rābiʿ, şemşīr-i ḳāṭıʿ, murabbaʿ-nişīn-i mesned-i celādet, kūh-efgen-i Rüstem-ṣalābet, vezīr-i memleket-güşā, āṣaf-ı dilīr Ferhād Paşa diyār-ı şarḳa[3] serdār olup cānib-i ġarbdan ḫūrşīd-i aʿlām-ı İslām'ı iẓhār ve münkirān-ı bī-dīn-i ilḥād-āyīne hevl-i rūz-ı ḳıyāmı āşikār eyledi. Arżırūm ṭarafından kişver-i Āẕerbāycān'da cān-sitān ve ḫıṭṭa-i Īrān'ı vīrān itmek niyyetine revān olup sene-i mezbūre Şaʿbān'ında memleket-i Revān'ı[4] tesḫīr ü taʿmīr ve āb-ı revānda ʿaks-i māh-ı tābān ve cānda naḳş-ı cānān gibi nūr-ı İslām'ı cāy-gīr idüp baʿdehu Tomanis daḫı mülḥakātı ile bī-tekellüf dāḫil-i ḥavza-i taṣarruf olup Arżırūm meştāsına inṣırāf olındı.

1 Kendü E
2 Sinān//ḥaḳḳında:- SE
3 ʿAcem'e SE
4 Īrān'ı SE

[Tārīḫ-i Fetḥ-i Revān

Ehl-i sünnet menzili oldı Revān[1] (991)

Sā'ī Çelebi Revānı ḳıldılar ābād ü iḥyā 'īd-i ekberde[2] (991)[3]]

Sene-i mezbūre Rebī'u'l-āḫir'inde Vezīr İbrāhīm Paşa'ya Mıṣr vilāyeti 'ināyet olındı. Mīr-i mīrān-ı sābıḳ Ḫadım Ḥasan Paşa Yediḳulle'de ḥabs olınup ba'dehu ıṭlāḳına 'ināyet ve Şirvān eyāleti ile tesliyet olındı.

Ol esnāda serāy-ı 'atīḳ içre ḥarīḳ vāḳi' oldı. Māh-ı Ẕi'l-ḳa'de evāḫirinde vālide-i pādişāh, cānib-i cināna rū-be-rāh olup Sulṭān Selīm Türbesi'nde defn olındı. Māh-ı Ẕi'l-ḥicce'nüñ ikinci güni Şeh-zāde Sulṭān Meḥemmed ḥażretleri livā-yı Maġnisa'ya[4] teveccüh idüp Üsküdār'a geçdiler.

[Ṭoḳsan iki evā'ilinde sa'ādetlü pādişāh üç ay miḳdārı eski serāyda iḳāmet eyleyüp;

Beyt 'Uşşāḳ biribirine girer görmese seni
Olur hemīşe ġıybet-i şeh fitne-i sipāh

mażmūnı muvāfıḳ-ı zevālleri iḥtimāli ile ḫalḳ-ı 'āleme perīşānlıḳ düşdügi mesmū'-ı hümāyūnları olmaġın cedd-i büzürgvārları türbelerin ziyāret idüp ḫalḳa 'arż-ı dīdār itdükden ṣoñra yeñi serāya sāye-i iclāl ṣaldılar[5].]

Sene-i ātiyede ki ṭoḳuz yüz ṭoḳsan iki senesidür, Gürcistān semtine 'azīmet olınup[6] Lori ve Gori ḳal'aları mütemmim-i dā'ire-i memleket ḳılınup Arżırūm'a ric'at olındı. Sene-i mezbūrede Ḳırım Ḫānı Meḥemmed Girāy Ḫān'uñ ba'ż-ı şenā'ati ve emr-i vācibü'l-ittibā'a 'adem-i iṭā'ati ma'rūż-ı pāye-i serīr-i pādişāhī olduḳda Demürḳapu muḥāfaẓasında olan ḳahramān-ı vüzerā Özdemüroġlı 'Osmān Paşa, Ca'fer Paşa ile Ḥaydar Paşa'yı[7] ḥıfż-ı ḳal'a bābında ḳā'im-maḳām itdükden ṣoñra fermān-ı cihān-muṭā' üzere Çerkes içinden Kefe'ye ḫırām idüp

1 اهل سنت منزلی اولدی روان
2 روانی قلدیلر آباد و احیا عید اکبرده
3 Tārīḫ//991:- SE; der-kenār R1, E
4 135b SE
5 Ṭoḳsan//ṣaldılar, 231a'da der-kenār E; SE'de bir sonraki paragrafın içerisine yerleştirilmiştir.
6 231a E
7 SE'de "Ḥaydar Paşa" ile "Ca'fer Paşa" isimleri birbiriyle yer değiştirmiştir.

ḫān-ı ḫā'ini ḫānumānından dūr ve bende-i Āl-i ʿOs̱mān olan ḫān-zādelerden birini serīr-efrūz-ı sürūr itmege me'mūr olup cānib-i baḥrdan Ḳılıç ʿAlī Paşa ile güzīde-i Cengīziyān, İslām Girāy Ḫān irsāl olınup vezīr-i kişver-gīre mülāḳī olduḳda bir ḥamle-i kūh-endāz ile ḫān-ı maḳhūruñ kārı temām ve emr-i bīʿat ü temkīn-i İslām ḳarīn-i ḫitām olduḳdan ṣoñra ṭoḳsan iki Cemādiye'l-āḫire'sinde Ḳapudan ʿAlī Paşa ile vezīr-i kişver-güşā rūy-māl-i dergāh-ı pādişāh-ı iḳlīm-baḫşā idüp vüzerā-yı ʿiẓām silkinde intiẓām buldı.

[Māh-ı Rebīʿu'l-āḫir'üñ evāsıṭında ḫān-ı cedīd ile Ḳapudan Paşa Ḳara-deñiz'e gitdi. Temkīn-i İslām Ḫān, fī 14 Cemādiye'l-ūlā. Ḳudūm-i paşa, fī 23 Cemādiye'l-āḫire.

Tārīḫ-i Cülūs-i İslām Ḫān

Ḳıldı İslāmı bi-ʿavni'İlāh ḳavī sulṭān-ı Rūm[1]]

Sene-i mezbūre Receb'inüñ yigirminci güni Siyāvuş Paşa ʿazl olınup ʿOs̱mān Paşa vezāret ile ikrām ve ṣadru'l-vüzerā-yı kirām[2] ḳılındı. Tehniyet içün vālid-i merḥūm naẓm itdügi cevāhir-i ābdārdandur:

Eşʿār

Seḥerden dāver-i evreng-i dīvān-ı Süleymānī
Vezāret ṣadrına bir rūḥ-ı s̱ānī ḳıldı erzānī

Cenāb-ı devlete düşdi münāsib ṭabʿ-ı mevzūnı
Cemāli maṭlaʿı gün gibi pür-nūr itdi dīvānı

Saʿādet gülbüninden bāġbān-ı gülşen-i devlet
Eline ṣundı teşrīf eyleyüp bir verd-i ḫandānı

Evāḫir-i sene-i mezbūrede vezīr-i cihān-gīr, memālik-i ʿAcem'i tesḫīr niyyetine ʿazīmet idüp Ḳasṭamonı'da ḳışlaḳ fermān olındı.

Ṭoḳsan üç Ṣafer'inde maḥrūse-i dārü's-salṭanada vāḳiʿ Sulṭān Bāyezīd Cāmiʿi[3] ḳurbında bir maḥalle direkler ve kemerler üzere **[235b]** olmaġın ḫasf vāḳiʿ

1 Māh//Rūm:- SE; der-kenār R1, E;قلدى اسلامى بعون الله قوى سلطان روم
2 Ve//kirām:- SE
3 - SE

olup eks̱er-i ehli helāk oldılar. *E'āẕa'llāhu 'ibādehu min-mis̱lihi.* Sene-i mezbūre ḫilālinde vezāretle Mıṣr muḥāfaẓasında olan İbrāhīm Paşa, Şām ve Ḥaleb 'askeri ile Dürūzī def'ine me'mūr olup eşḳıyā-yı Ekrād'ı pīrāmen-i memālikden dūr ve dü-rūze 'ömrlerin mānend-i şeb-i deycūr itmek-içün eṭrāf-ı Şām'a naṣb-ı ḫıyām ve ḫūn-ı şafaḳ-gūn-ı eşḳıyā-yı aḥşām ile ol eṭrāfı ṭarafey-i şām gibi la'l-fām idüp tīġ-ı Dımaşḳī ile üstād-ı meşḳ-ı ḫūn-rīzī-i Behrām ve āftāb-ı 'ālem-tāb gibi dāfi'-i ẓalām olmış idi. Ba'dehu Ṭrablus ma'berinden ḳadırġalarla āstāne-i şehr-yāre şitāb ve māh-ı Ramażān evāḫirinde rūy-māl-i südde-i[1] gerdūn-cenāb eyledi. Leb-i deryāda olan Sulṭān Bāyezīd köşkinde dāmen-būs-i pādişāhī ile müstes'ad olup Mıṣr ḫazīnesi ile getürdügi tuḥaf-ı şāhāne ve pīşkeş-i ḫusrevāneyi 'arż eyledi. Ol āṣaf-ı Cem-cāh, pādişāh-ı Süleymān-bārgāh ḥażretlerine bir muraṣṣa' taḫt-ı zerrīn-kitābe getürmiş idi ki bir pādişāh-ı gerdūn[2]-cenāba naṣīb olmamış idi.

[Veysī Çelebi'nüñ ol bābda ḳaṣīdesi kitābe-i eyvān-ı rūzgārdur[3].]

Şehr-i Şevvāl'üñ heftesinde Dīvān-ı Hümāyūn'da rüste-i silk-i vüzerā ve s̱ālis̱-i āṣafān-ı ṣaff-ārā olup duḫter-i sa'd-aḫter-i pādişāh-ı cihān, gevher-i dürc-i 'iṣmet 'Āyşe Sulṭān ḥażretlerinüñ 'iḳd-ı 'aḳdı ile gerden-i iḳbāli ḥālī olup Ḳapudan Ḳılıç 'Alī Paşa ṣaġdıc ta'yīn olındı. Muraṣṣa' naḫller tertīb olınup İbrāhīm Paşa Serāyı'nda cem'iyyet-i zifāf vāḳi' oldı[4]. Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç evā'ilinde Ferhād Paşa Arżırūm meştāsından āstāneye rücū' ile me'mūr olup serdār-ı 'adüvv-şikār Ḳasṭamonı ḳışlaġından maṣīf-i maṣāffa güẕār ve evvel-bahār-ı ḫucesteās̱ārda elviye vü a'lām ile ṣaḥrā-yı Āẕerbāycān'ı lālezār eyledi. Ol nerre-şīr-i ücem, sipāh-ı 'Acem serdārı "Ḳoçḳapan" dimekle ma'rūf Ḥamza Mīrzā ile ẓāhir-i Tebrīz'de bir ceng ü sitīz itmişdür ki ṣāḥib-ḳırān-ı encüm, dilīr-i ṭārem-i pencüm, teṣā'ud-i ebḫire-i ḫūn-ı serāsīmeligi ile kürsī-i zer-nişānından ser-nigūn olup istīlā-yı ḫavf u bīm ile Zühre-i zehrānuñ zehresi gibi dü-nīm olmaḳ 'alā'imi hüveydā ve cūşiş-i seyl-i ḫūn, 'aks-endāz-ı āyine-i gerdūn olmaġla bu beyt-i ġarrā, zebān-zed-i ṭā'ifān-ı 'ālem-i bālā olmış idi:

---

1 Dergāh SE
2 'ālī SE
3 Veysī//rūzgārdur, der-kenār R1, E, SE
4 231b E

Beyt Felekden seyr idüp rezmüñ didi Behrām-ı ḫaṣm-efgen
Ḳoluña ḳuvvet iy rūz-ı veġānuñ merd-i meydānı

Evāḫir-i şehr-i Ramażān'da şehr-i dil-āvīz-i Tebrīz fetḥ olınup kātib-i dīvān-ı ʿizzet-rüsūm Ser-ḫoş ʿAbdī Çelebi merḥūm;

Mıṣrāʿ ʿAvn-ı Ḥaḳḳ ile alındı Tebrīz[1] (993)

mıṣraʿını tārīḫ düşürmiş idi.

[Tārīḫ Aldı Tebrīzi Özdemür-zāde[2]]

Otuz beş günde şehr-i Tebrīz'e sūr-ı ʿaẓīm binā olınup Ḫadım Caʿfer Paşa vezāret şarṭı ile muḥāfaẓasına me'mūr ve kifāyet miḳdārı ʿasker-i manṣūr ile maʿmūr olmış idi. Serdār-ı cān-sipār ʿOs̱mān Paşa ol es̱nāda marażı hā'ile mübtelā olup baʿde eyyām riḥlet ve ser-ʿaskerligi Vān Beglerbegisi Caġala-zāde Sinān Paşa'ya vaṣıyyet eyledi. Caġala-zāde ser-ʿaskerlik umūrına kemā-yenbaġī ḳıyām ve bir[3] iki defʿa kesr-i düşmen ile terfīʿ-i elviye-i İslām idüp[4] ʿasker-i manṣūrı sālimen ser-ḥadd-i maʿmūra īṣāl ve cenāze-i vezīr-i ġāzīyi vaṣıyyeti üzere Diyārbekr'e irṣāl eyledi.

ʿAcā'ib-i ittifāḳıyyedendür ki evā'il-i devlet-i Aḥmed Ḫānī'de Caġala-zāde diyār-ı ʿAcem'e serdār olup Ḳalʿa-i Vān'da teslīm-i Revān ve ʿOs̱mān Paşa ile burc-ı ḫākīde ḳırān eyledi. El-ḥāletü hāẕihi sene-i mezbūrenüñ şehr-i Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿOs̱mān Paşa'nuñ ḫaber-i intiḳāli vāṣıl-ı südde-i felek-mis̱āl olup ḳā'im-maḳām olan Ḫadım Mesīḥ Paşa ṣadru'l-vüzerā oldı. Ol es̱nāda Caġala-zāde'ye ser-ʿaskerlik berātı gönderilüp muḥāfaẓa-i s̱üġūrda ihtimāma me'mūr oldı. Es̱nā-yı şitāda **[236a]** meşveret olınup ārā-yı[5] ʿālem-ārā-yı şāh-ı Cem-vaḳār Ferhād Paşa'yı serdār itmek üzere ḳarār buldı. Ṭoḳsan dört senesi nev-bahārında hizber-i āhenīn-pençe, gencīne-güşā-yı Gence, şāhīn-i şeh-zāde-rübā, vezīr-i kişver-gīr Ferhād Paşa kemāl-i şevket ile ḥareket idüp ṣaḥrā-yı

---

1 عون حقيله الندى تبريز
2 Tārīḫ//zāde, der-kenār R1, E, SE;الدى تبريزى اوزدمور زاده
3 - SE
4 136a SE
5 Rā-yı SE

Sivas'da ta'yīn-i çerāgāh ve ḍarb-ı ḫıyām u ḫargāh itdükden ṣoñra Arżırūm ser-ḥaddinden mülk-i Āẕerbāycān'a dāḫil ve şehr-i Tebrīz'e vāṣıl olup ḳal'a-i maḳlū'asını ta'mīr ü iḥkām ve eṭrāf u ḥavālīsinde tenfīẕ-i aḥkām itmiş idi. Ba'dehu vilāyet-i Gürcistān'a 'asker-i cān-sitān[1], seyl-i revān gibi aḳın ve dūr-nümā-yı rāy-ı cihān-ārā ile eb'ād ü cevānibin menzil-i ehl-i yaḳīn idüp mis̱āl-i ḥarīḳ-ı ġālib, memālik-i Simon'ı yaḳup yıḳdılar ve Aleksandra Ḫān'uñ nāmūs-ı nāḳūsın ber-bād idüp çañına od ṭıḳdılar. Ḳalemrev-i düşmenān-ı bī-dīn ü bed-mezheb olan eṭrāf, nāf-ı memleket-i maḥrūse gibi ḫār u ḫāşāk-i 'adüvvden sīne-ṣāf ve mānend-i ṣaḥīfe-i neşṣāf sirāyet-i ḫaṭṭ-ı fermān ile ḫıṭṭa-i İslām-ı maḥmiyyetü'l-eknāf oldı.

Sene-i mezbūre Rebī'u'l-āḫir'inüñ evāḫirinde Mesīḥ Paşa ma'zūl ve Siyāvuş Paşa[2] s̱āniyen maḳām-ı vezāret-i 'uẓmāya mevṣūl olmış idi. Serdār-ı cihān-güşā Ferhād Paşa bu vechle üç dört sene sevḳ-ı 'asker-i İslām ve mānend-i nesīm-i rebī' ü ġamām-ı kes̱īrü'l-insicām, memālik-i A'cām'a ḳudūm ve ḳılā'-ı maḳlū'a ve aḳṭā'-ı[3] maḳṭū'asın tecdīd ü taḥdīd ve deşt-i ḫarāb u ṣaḥrā-yı bī-āb u tāba resm-i nev-āyīn ü tarḥ-ı cedīd ḳılmaġla ḥaẓā'ir-i cennet-neẓā'ir-i zībende-rüsūm ḳılmış idi. Bi'l-āḫire vilāyet-i Gence'yi tesḫīr ve ḳılā' u bıḳā'ın ta'mīr idüp her sene nice yüz yük ḥarīr irsāli üzere taḳrīr ü taḥrīr olındı. Tebrīz ü Şirvān, Gence vü Naḫcivān ve bunlar ems̱āli vilāyetler elviye vü eyāletler olup müstevfī 'asker ile memlū ve yat u yaraġ-ıla ṭopṭolu olduḳdan ṣoñra yarar beglerbegiler ve bahadır begler naṣb olınup silk-i mülke niẓām ve aḥkām-ı ḳażā-nefāẕa[4] iḥkām virildükde şāh-ı żarīr ol merzbūmdan ḳaṭ'-ı naẓar ve mis̱āl-i būm-ı şūm sūrāḫ-ı köhne-kāḫ-ı taḥayyürde maḳarr ḳılup bārgāh-ı vezīr-i cihān-gīre iltică ve 'aḳd-ı ṣulḥ itmek içün recā idüp birāder-zādesi Ḥaydar Mīrzā'yı rehn ṭarīḳı ile irsāl ve Ḥaydarī-ṣıfat ḥalḳa-der-gūş-ı dergeh-i iḳbāl ḳılmaġı muḳarrer ve bu vech üzere pey-ender-pey nār-ı niyāzı şu'le-güster ḳılduḳda 'asker-i ẓafer-reh-berüñ āmed-şüd-i pey-der-peyden[5] semend-i 'azīmetleri pey-kerde vü nā-āsūde ve şemşīr-i himmetleri tīġ-ı ser-teraş gibi dil-i sengīn-i a'dāya çalmaḳdan fersūde olmaġın

---

1 'asker//sitān:- SE
2 232a E
3 Aḳṭā':aḳṭār SE
4 ḳażā-nefāẕa:ḳażā vü nefāẕa E
5 Peyden:pey SE

müttefiḳan serdār-ı ẓafer-kirdāra niyāz ve ﴿الصُّلْحُ خَيْرٌ﴾[1] mażmūnı ile ṭūmār-ı ʿarīżayı bāz idüp vāḳiʿ-i ḥāl dergāh-ı pādişāh-ı ʿālem-penāha ʿarż u iʿlām ve cānib-i meştāya taḥrīk-i aʿlām olındı.

Bundan aḳdem ṭoḳsan altı senesi Receb'inüñ selḫinde İstanbul ḫalḳından ṭavā'if-i muḫtelife ayağ üzere ḳalḳup Beglerbegi Meḥemmed Paşa'ya intisāb ile meṣāliḥ-i ḫalḳa ḳarışan Cühūd Memī'nüñ ḫānesin yağma eylediler. Vechi bu ki taṣḥīḥ-i sikke içün ʿāmme-i nāsdan birer miḳdār māl aḫẕ olınmış idi. İlḳā iden sensün, diyü ḫuṣūmet itmişler idi. Kendü firār idüp esbābı ġāret olındı. Bu sebeb ile yigirmiden ziyāde ādem ṣalb olındı.

Māh-ı Şevvāl'üñ heftesinde Ḳapudan Ḥasan Paşa mağribden geldi. Māh-ı Ẕi'l-ḥicce'nüñ evāsıṭında eẕān-ı ẓuhr oḳınur iken zelzele vāḳiʿ oldı.

Şehr-i mezbūr evāḫirinde Ṭrablus-ı Ġarb'da "Yaḥyā bin Yaḥyā" nām ḫāricī ḫalīfe-i Mehdī olmaḳ daʿvāsı ile ẓuhūr eyleyüp altmış biñ **[236b]** miḳdārı ʿasker ile ḳalʿaya muṣallāt olduğı istimāʿ olınmış idi.

Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on altıncı güni yevm-i aḥadda sipāh ṭā'ifesi Dīvān-ı Hümāyūn'a hücūm idüp ḳırḳıḳ ve züyūf aḳçe bahānesiyle sikke nāẓırı ve emvāl-i ḫāṣṣa müfettişi olan maḳbūl-i pādişāhī Rūmili Beglerbegisi Meḥemmed Paşa'yı ve Başdefterdār Maḥmūd Efendi'yi re'īs-i fitne vü fesāddur, diyü ḳatl olınmaların murād eyledüklerinde pādişāh-ı ʿālem ʿaskerī ṭā'ifesinüñ mānend-i zülf-i pür-ḫam, perīşān ü der-hem olduḳlarını görüp;

Mıṣrāʿ Hep bu fitne iki şaḫṣuñ başı altındadur

diyü başların kesüp ḥabl-i keşmekeş-i fitneye infiṣām virdi. Ol esnāda sū'-i tedbīr itdükleri içün Vezīr-i Aʿẓam Siyāvuş Paşa, Āṣaf-ı S̱ānī[2] İbrāhīm Paşa, Vezīr-i S̱ālis̱ Cerrāḥ Meḥemmed Paşa defʿaten ʿazl olınup sābıḳan ṣadr-ı aʿẓam olup ḥālā Şām eyāletinden maʿzūlen Üsküdār'a gelen Sinān Paşa s̱āniyen ṣadru'l-vüzerā olup vezāretden maʿzūl iken nişāncı olan Boyalı Meḥemmed Paşa küçük vezīr olup[3] nişāncılıḳdan maʿzūl Yaḥyā Çelebi nişāncı ve Yūsuf Paşa Rūmili beglerbegisi oldı. İki günden ṣoñra Şeyḫü'l-İslām Şeyḫī Efendi ʿazl olınup

1 Kur'ân-ı Kerîm, Nisâ Sûresi, 04/ 128, "… anlaşmak daha hayırlıdır …"
2 "Āṣaf-ı S̱ānī" ibaresi, SE'de "İbrāhīm Paşa" isminden sonra gelmektedir.
3 232b E

Rūmili Ṣadrı Bostān-zāde Efendi müfti'l-enām ve Anaṭolı'dan müteḳā'id Zekeriyyā Efendi ṣadru'l-'ulemā'i'l-a'lām oldılar.

Şehr-i mezbūr evāḫirinde ṣadāretden ma'zūl Mesīḥ Paşa fevt olup binā itdügi cāmi'-i şerīf ḥareminde defn olındı.

Şehr-i mezbūruñ yigirmi üçünci güni maḥrūse-i İstanbul'da ḥarḳ-ı 'aẓīm vāḳi' olup Taḥte'l-ḳal'a ḳurbından[1] başlayup ekṡer-i maḥallāt-ı Yehūd yanduḳdan ṣoñra yuḳaru ṭutup bezzāzistānlar eṭrāfı ve Bitbāzārı bi'l-külliye fenā bulup Sulṭān Bāyezīd Cāmi'i'nden aşup Ḳumḳapusı ḳurbına varunca ne var ise bi't-temām[2] yandı. "Büyük Yanḳun" dimekle meşhūrdur. Cemādiye'l-āḫire evā'ilinde Ḳatırḫānı ḳurbından āteş ẓuhūr idüp Uzunçārsū, Remmāl Çeşmesi'ne varunca yanup ḫarāb oldı. İrtesi Yeñibāġçe'de daḫı ḥarīḳ vāḳi' olup biri birin müte'āḳib yanḳunlar olmış idi. Naḳl olınur ki pādişāh-ı 'ālem-penāh bu ḫuṣūṣ içün meşā'iḫ-ı 'aṣruñ[3] meşāhīrinden Şa'bān Efendi ḥażretlerine mürāca'at eyledüklerinde "Bir ehl-i ḥālüñ āteş-i āhından ẓuhūr itmişdür." buyurmışlar.

Serdār-ı ẓafer-şi'ār Ferhād Paşa-yı kām-kār umūr-ı ṣulḥı itmām ve aḥvāl-i ser-ḥaddi ḳarīn-i niẓām itdükden ṣoñra birāder-zāde-i şāh ile āstāne-i sa'ādet-kerāne ṭarafına rū-be-rāh olup ḳaṭ'-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil iderek ṭoḳsan sekiz Rebī'u'l-evvel'inüñ ṭoḳuzuncı güni şehre dāḫil olup üç günden ṣoñra Şeh-zāde-i 'Acem Ḥaydar Mīrzā daḫı vāṣıl oldı. [Ol gün meşhūd-ı 'ibret-engīz ve ālā-yı sürūr-efzā-yı revnaḳ-āmīz olup Bāḳī Efendi bir manẓūme-i dil-pesendi 'ıḳd-ı gerden-i rūzgār itmiş idi:

Beyt Rāh-ı çeşmümden dile tāb-ı ruḫ-ı cānān gelür
Ḫāne-i cāna żiyā-yı mihr-i nūr-efşān gelür

Şādmān olsun 'Acemler gözleri aydın yine
Mīr Ḥaydar nūr-ı çeşm-i ḫusrev-i Īrān gelür[4]]

Ferhād Paşa vezīr-i ṡānī maḳāmında ḳarār ve Ḥaydar Mīrzā, Vefā Meydānı ḳurbında Pertev Paşa Serāyı'nda teşrīf-i ṣadr-ı i'tibār idüp nüzl-i şāhāne ve mühimmāt-ı ḫusrevāne ta'yīn olındı.

1 136b SE
2 Bi't-temām:- SE
3 Meşā'iḫ-i 'aṣruñ:- SE
4 Ol//gelür, der-kenār E

Māh-ı Rebīʿu'l-āḫir'de Tūnus'da olan ḫāricīnüñ kemāl-i ṭuġyānı ve Cezā'ir Beglerbegisi İstanköyli Aḥmed Paşa'yı ḳatl idüp memlekete müstevlī olduġı istimāʿ olınmaġın ḳapudan paşa müstevfī ʿasker ile ol semte sefer ve diyār-ı maġribde işāʿa-i eşiʿʿa-i mihr-i ẓafer ḳılup şemşīr-i ġazā ser-i bī-devletine ḍarb-ı ṣavlecān ve gūy-ṣıfat cāngāh-ı[1] **[237a]** der-i devlete ġalṭān eyledi.

Sene-i mezbūre Ẕi'l-ḥicce'sinde müzevver aḥkām yazduḳları içün altı nefer kātibüñ elleri kesildi. Bu es̱nāda ḫaṭlar ve ṭuġralar teşḫīṣinde daḳīḳa-dān ve mū-şikāf olmaḳ iddiʿā iden "Açṭoyıran" laḳabı ile mülaḳḳab şaḫṣ-ı bāhirü'n-naḳş içerü daʿvet olınup nişāncı ṭuġrasıyla bir ḥükm-i şerīf gösterilüp "Kimüñ ṭuġrasıdur?" dinüldükde "Nişāncınuñ degüldür." diyü ḥükm eyledükde ʿadem-i temyīzi muḳarrer olup fużūlluḳ cerīmesiyle fi'l-ḥāl ber-dār ve mes̱le-i rūzgār ḳılınduġı ʿacā'ib-i dīvāniyyedendür.

Ṭoḳsan ṭoḳuz Rebīʿu'l-evvel'inüñ selḫinde ṣāḥib-i ḫayrāt-ı ḥisān, ḥāfıẓ-ı ḥarem-i İrem-nişān Meḥemmed Aġa vefāt eyledi. Yirine Beyāż Muṣṭafā Aġa ḥāfıẓ-ı dārü's-saʿāde ḳılındı. Selḫ-i Rebīʿu'l-āḫir'de Rūmili Beglerbegisi Ḫıżr Paşa vezīr olup Yeñiçeri Aġası Sāʿatcı Ḥasan Aġa[2] mīr-i mīrān, Mīr-āḫūr Meḥemmed Aġa żābıṭ-ı Bektaşiyān olup Nūḥ Aġa ḥāris-i ıṣṭabl-ı şāh-ı cihān oldı. Bu es̱nāda bezzāzistān-ı ʿatīḳdan ḫaylī emvāl ü bezāyiʿ żāyiʿ olup müstaḥfıẓlar taʿẕīb olınup ẓuhūr itmedügi ḥayret-efzā-yı ʿālem olmış idi. Baʿdehu bir ʿAcem bāzirgānınuñ ḫazīnesinde bulınup ḫidmetkārı[3] içerüde ḳapanup sirḳat eyledügi ẓāhir olduḳda pādāş-ı ʿameli der-kār ḳılındı.

Māh-ı Cemādiye'l-āḫire evā'ilinde vüzerā-yı ʿiẓāmdan Sinān Paşa ve Ferhād Paşa ve baʿż-ı aʿyān Ayangöli ḫuṣūṣın keşfe gitdiler. Erbāb-ı vuḳūf taḥḳīḳı üzere bir miḳdār yir ḳaṭʿ olınsa aġaç deñizine gemi varup cüz'ī himmet-i İskenderāne ile İstanbul'da odun rāygān olmaḳ muḳarrer imiş.

Ġurre-i Receb'de Mekke-i Mükerreme şerīfi Ebū Nümmī evlādından Şerīf Dāḫıc ve Şerīf Nāṣır ve Şerīf Server berriyyeden Şām-ı şerīfe geldükleri istimāʿ olınup baʿdehu İstanbul'a dāḫil ve rūy-māl-i pīşgāh-ı deryā-nevāl ile murāda nā'il oldılar.

Sene-i mezbūre Şevvāl'inüñ on birinci güni Sinān Paşa maʿzūl olup Ferhād

---

1 ḥālgāh-ı E; cāygāh-ı SE
2 Paşa SE
3 233a E

Paşa ṣadr-ı aʿzam ve müdebbir-i aḥvāl-i ümem oldı. Bu es̱nāda Arżırūm ḫalḳı nevbetçi yeñiçerilerüñ taʿaddīsinden şikāyet itmekle vezīr-i aʿẓam ṭarafından ḳalḳup oṭalarına gelmek içün emr-i şerīf gönderülmiş imiş. Arżırūm ḫalḳı emr-i hümāyūna mağrūr olup yeñiçeri ṭā'ifesini bilā-imhāl iḫrāc içün hücūm itdükleri muḥārebe vü fesāda mü'eddī olmış imiş.

Elf-i kāmil Cemādiye'l-āḫire'sinüñ evāsıṭında yeñiçeri Dīvān-ı Hümāyūn'da şūrbā yimeyüp "Bizi ḳırmağa emr-i şerīf gönderülmiş, pādişāhımuz bu ḥālden āgāh mıdur?" diyü şūr u ġavġā itdükleri semʿ-i hümāyūna vāṣıl olup fi'l-ḥāl vezīr-i aʿẓama ḫaṭṭ-ı hümāyūn gönderüp ġavġānuñ aṣlından su'āl iderler. Ferhād Paşa taḳayyüd olınmamaḳ iḥtimāli ile "Aġalarından şikāyetleri var idi, defʿ oldı." diyü cevāb irsāl eyledükde Yeñiçeri Aġası Ṣatırcı Meḥemmed Aġa fi'l-ḥāl ʿazl ile gūşmāl olındı. Baʿdehu tafṣīl-i ḥāl, mesmūʿ-ı pādişāh-ı deryā-nevāl olduḳda ḥużūr-ı hümāyūnlarında kiẕb iḫtiyār eyledügi içün pertāb-ı celāl olup biñ bir Rebīʿu'l-evvel'inüñ[1] yigirmi beşinci güni Ferhād Paşa'yı ʿazl ile taʿzīr ve Siyāvuş Paşa'yı s̱ālis̱en maḳām-ı vezāretde cāy-gīr itdiler. Sene-i mezbūre Rebīʿu'l-evvel'inüñ yigirmi yedinci güni Gīlān ḥākimi Aḥmed Ḫān ḥażretleri āstān-ı ʿālem-penāh-ı şāh-ı cihāna iltica idüp Ḳırḳ Çeşme ḳurbında Yūsuf Paşa Serāyı'na nüzūl eyledi. Ol mihmān-ı mükerrem şānına lā'iḳ nüzl-i şāhāne ve idrārāt-ı ḫusrevāne ile ikrām olındı.

Beyt Ḫān Murād ol kā'inātuñ ḳıble-i iḳbāli kim
Şāhlar şeh-zādeler dergāhına mihmān gelür

Biñ bir senesi Rebīʿu'l-āḫir'inüñ yigirmi üçünci güni yevm-i s̱ülās̱āda ʿumūm-ı ʿaskere vaẓīfe **[237b]** çıḳup sipāha birḳaç kīse nāḳış gelmekle ḳaldurmayup her çend ki ṭaşra ḫazīnede ḥāżır aḳçe bulunmadı, diyü defʿa saʿy-i firāvān olındı. Memnūʿ olmayup elbette Başdefterdār Emīr Meḥemmed Paşa'nuñ başı[2] kesilmeyince dönmezüz, diyü ıṣrār eylediler. Zemān-ı ʿaṣra dek bu nizāʿ munfaṣıl olmayıcaḳ sevḳ-ı[3] taḳdīr ile "Bre uruñ." ṣadāsı vāṣıl-ı gūş-ı sağīr ü kebīr olup ṭaraf-ı şehr-yārīden taḥrīk-i dūr-bāş-ı te'dībe işāret ve defʿ-i ġu-

1 Rebīʿu'l-evvel'inüñ:Cemādiye'l-āḫire'sinüñ SE
2 Paşa'nuñ başı:Paşa baş SE
3 137a SE

bār-ı fitneye icāzet oldı. Ḳıyās olınmaġla maṭbaḫ-ı ʿāmire ḫuddāmı ve Dīvān-ı Hümāyūn ḫavāṣṣı āş-ḫāne ālātı ve bāġçe barmaḳları ile sipāh üzere hücūm idüp bī-iḫtiyār ṭaşraya firār itdüklerinde bāb-ı hümāyūnda bir odun ʿarabası bulınup sedd-i rāh itmekle nice biñ ādem tezāḥüm idüp ol iki[1] bāb-ı refīʿüñ kemerinden ādem güẕār itmek müteʿaẕẕir olmış idi.

Beyt İy Fużūlī ḳadimüz ḳıldı felek ḫam yaʿnī
Vaḳtidür çıḳmaġa dünyā ḳapusından egilüp

mażmūnı üzere[2] ol ziḥāmda nice yüz ādem, der-hem ü ḫam-be-ḫam olup rū-be-rāh-ı dehlīz-i ʿadem oldılar. Eşḳıyā bu yüzden te'dīb olınmaġla vezīr-i aʿẓam ḫilʿat-i fāḫire ile teşrīf olınmış iken bir iki günden ṣoñra aʿdāsı furṣat bulup mezbūruñ ṣadāreti eyyāmında bir iki defʿa Dīvān-ı Hümāyūn'a ʿaskerüñ hücūmı te'ṡīr-i kaʿb-ı şūmīdür, dinilmegin ʿazl-i ebed ve tenkīl-i muḫalled olınup Sinān Paşa Malġara'dan getürülüp ṡāliṡen ṣadru'l-vüzerā oldı. Bu esnāda maʿzūller taṭyīb ve āṣafān-ı ṣaff-ārā bu güne tertīb olındı: Ṣadāretden maʿzūl Ferhād Paşa ṡānī, İbrāhīm Paşa ṡāliṡ, Caġala-zāde Sinān Paşa rābiʿ, Cerrāḥ Meḥemmed Paşa ḫāmis, Boyalı Meḥemmed Paşa sādis, Ḫıżr Paşa sābiʿ.

Boyalı Meḥemmed Paşa ʿalīl olmaġla çoḳ zemān geçmedin intiḳāl eyledi. Emīr Paşa ʿazl olınup Ḥācī İbrāhīm Paşa başdefterdār oldı. Sene-i mezbūre Şevvāl'inüñ altıncı güni Bosna Beglerbegisi Telli Ḥasan Paşa ve Hersek Begi Aḥmed Paşa oġlı Meḥemmed Beg Ḫırvat ser-ḥaddinde "Sisḳa" nām ḳalʿa üstine varup ṣulḥı bozmaġla kāfir ġalebe idüp ikisini daḫı şehīd ve ʿasker-i İslām'uñ ekṡeri nā-bedīd olduġı ḫaberi vāṣıl oldı. Fitne-i mezbūre telāṭum-ı deryā-yı ġayret-i pādişāhīye bāʿiṡ ve Macar seferine sebeb-i ḥādiṡ olup Sinān Paşa serdār-ı ʿasker-i İslām ve Ferhād Paşa ḳā'im-maḳām olup sene-i mezbūre Ẕi'l-ḳaʿde'sinde serdār-ı memālik-güşā, sevḳ-ı livā-yı fetḥ-iltivā ve ʿasker-i İslām'ı ġazāya iġrā itmiş idi. Emvāc-ı efvāc-ı[3] pūlād-pūşla Pesprim ve Polata ḳalʿaların deryā-yı āteşe ġarḳ ve ṭop-ı ṣāʿiḳa-bār ü şemşīr-i berḳ-efrūzı diyār-ı ġarbda şarḳ itmiş idi. Baʿdehu baḥr-ı bī-pāyān-ı ʿasker-i cerrār cezr ü medden āşikār idüp dārü'l-cihād-ı Belġırad meştāsına ʿazīmet olındı.

1 - R1, E
2 233b E
3 İḫrāc-ı SE

Biñ iki Rebīʿu'l-evvel'inüñ evāsıṭında kerīme-i mükerreme-i şāh-ı cihān Fāṭıma Sulṭān, Vezīr Ḫalīl Paşa'ya ʿaḳd olınup eski serāyda cemʿiyyet-i nisā, baʿdehu ḫalvet-i vaḳt-i mesā oldı. Rebīʿü'l-āḫirüñ on üçünci güni Māverā'u'n-nehr Pādişāhı ʿAbdu'llāh Ḫān ṭarafından ilçi vārid olup Rūmili Beglerbegisi Sinān Paşa oġlı Meḥemmed Paşa, Hatvan Ḳalʿası ḳurbında münhezim olup müteferriḳa ve çavuş ḳısmı vücūh-ı ʿaskerden cemʿ-i kes̱īr şehīd oldı. Cümleden rāḳımu'l-ḥurūfuñ ḫāl-i ḫuceste-ḫiṣāli Nişāncı-zāde Aḥmed Beg ve Raḥīmī-zāde sīr-āb-ı şerbet-i şehādet oldılar. [1]وكان ذلك فى غرة رمضان للسنة المزبورة

Māh-ı Şevvāl'üñ on ikinci güni Ḳapudan-ı Aʿẓam Caġala-zāde Sinān Paşa ṭonanmayla Firengistān'a ʿazīmet eyledi. Sene-i mezbūrede vāḳiʿ nev-bahārda cüyūş-ı şükūfe-ḫurūş-ı İslām ezhār-ı gūn-ā-gūn gibi fetḥ-i aʿlām idüp mānend-i **[238a]** süveydā-yı dil-i ʿāşıḳ ḳalbgāh-ı mülk-i Engürüs olan Ḳalʿa-i Yanıḳ, ʿasker-i nā-maḥdūd ile maḥṣūr ve miṣāl-i Kūh-i Elvend olan ḥıṣn-ı bülend mānend-i kemer-bend-i ḥaṣūr[2], muḥāṭ-ı baḥr-ı muḥīṭ-i ʿasker-i manṣūr olup ṭop-ı şerer-feşānla cezīre-i āteşden nişān virdi. Ṭaşradan küffār-ı nā-maḥṣūr tabur ve ḳalʿadan düşmenān-ı maḳhūr, mühre-i ṭop u tüfengi bārān ü tekerek gibi rīzān ve çābük-süvārān-ı meydān-ı veġāyı girīve-i ʿademe gürīzān iderlerdi. Evvelā ʿasker-i İslām tabura hücūm ve ol şeyāṭīn-i inse pertāb-ı rücūm idüp tīġ-zenler ṣufūf-ı düşmeni suṭūr-ı ṣaḥīfe-i ṣaḥīfe gibi çaldılar ve ṭayy-ı ṭūmār-ı aʿmār[3] eyleyüp gūşe-i şemşīr ile noḳṭa-i ser-i bī-sāmānların aldılar. Baʿdehu "Gülüvār" ismi ile mevsūm Ḳalʿa-i Yanıḳ, lāle-i Nuʿmān gibi ḳana boyanıḳ[4] olup ṣarṣar-ı ḳahr ile berg-i cemʿiyyetin perīşān ve emānla maḳarr-ı ehl-i īmān oldı. Biñ üç Muḥarrem'inde Ḳalʿa-i Gülüvār gül-i sūrī gibi güşāde vü ḫandān ve envār-ı İslām ile pür-lemeʿān olup ṣavāmiʿ u maʿābidi cevāmiʿ ü mesācid olup serdār-ı Āṣaf-menḳabet, Belġırad meşṭāsına ricʿat eyledi.

Bu es̱nāda ḳapudan-ı kişver-güşā Caġala-zāde Sinān Paşa ṭonanmā-yı hümāyūnla Mesina Ḳalʿası'nuñ eṭrāfını urup birḳaç kāfir ḳalyonını alduḳdan ṣoñra fetḥ u ẓaferle hem-rāh, rūy-māl-i dergāh-ı pādişāh eyledükde ʿAzmī-zāde Efendi'nüñ didügi ḳaṣīdedendür:

---

1 "Bu (hâdise) adı geçen senenin Ramazan'ının ilk günü ve gecesinde oldu."
2 Ve//ḥaṣūr:- E
3 Aʿmāl SE
4 234a E

Beyt Sinān-ı cān-sitānlar berr ü baḥrı aldılar gitdi
Ḫudā hem-rāhı oldı devletüñde iki pāşānuñ

El-ḥaḳḳ bu fetḥ-i cedīd-i nāmdār, ʿunvān-ı cerīde-i ās̱ār ve ḫātime-i fütūḥ-ı şehr-yār-ı ferḫunde-tebār vāḳiʿ olmışdur.

[Vaḳʿa-i Yaluñ[1]-zāde

Māh-ı Rebīʿu'l-evvel'de mevlid-i Nebī *ʿaleyhi's-selām* oḳunurken ibā ve ḥāşā s̱ümme ḥāşā izdirā itdi, diyü Baḫşī Efendi ile Vaḥyī-zāde şehādet eyledi. Diyār-ı Fās'a[2] firār eyledi[3].]

S̱elās̱e ve elf Cemādiye'l-ūlā'sınuñ yevm-i ḫāmisinden mesfer-i leyle-i is̱neynde pādişāh-ı Keyḫusrev-nişān, Sulṭān Murād bin Selīm Ḫān taḫt-ı cihān-cūyīden taḫta-i ten-şūyde ḳarār ve maḥmil-i tābūtla kişver-i nāsūtdan ʿālem-i lāhūta güẕār itdiler. Ġarā'ib-i iʿtibāriyyedendür[4] ki ol şāh-ı melā'ike-fenn techīzine kefen lāzım olduḳda ḫizāne-i ḫāṣṣada bir nesīc-i bayramī ki ʿīdgāh-ı ervāḥa teveccüh idenlere ḥulle-i girāmīdür, bulunmayup ol sırr-ı ser-besteden kimse āgāh olmasun, diyü ṭaşraya mürācaʿat olınmayup ḳahramānetü'l-beyt-i şāh-ı rubʿ-ı meskūn, yaʿnī ketḫudā-yı ḥarem-serāy-ı sulṭānī Cān-fedā Ḫātūn nefsi içün iʿdād eyledügi kefeni teslīm ve ol ḥulle-i istebraḳ[5]-nişān ile rū-be-rāh-ı cennāt-ı naʿīm olmış idi. Ḳā'im-maḳām-ı ṣadāret-i ʿuẓmā Ferhād Paşa, livā-yı Maġnisa'da şuḳḳa-firāz-ı imāret olan ekber-i şeh-zādegān Sulṭān Meḥemmed Ḫān cenābına berīd-i ṣabā-ṭarīd-i saʿādet-nevīd irsāl eyleyüp māh-ı mezbūruñ on altıncı güni yevm-i cumʿada vuṣūl-i pādişāh-ı ẓafer-maḳrūn ve cülūs-ı hümāyūn vāḳiʿ oldı. Baʿde'l-ʿaṣr pādişāh-ı maġfūruñ naʿş-ı raḥmet-naḳşı sāḥa-i serāy-ı dil-güşāya iḥżār ve müftī-i ʿaṣr Bostān-zāde Efendi imāmeti ile edā-yı ṣalāt-ı ferḫunde-ās̱ār olındı. İrtesi on ṭoḳuz nefer şeh-zādenüñ kārı temām ve kīse-i vücūd-ı pür-cūdları ʿuḳde-i rismānla ḳarīn-i ḫitām olup Ayaṣofıyya ḳurbında pederlerine āsāyişgāh olan daḫme-i ʿālī ve türbe-i cennet-ḥavālī mānend-i dürc-i gevher ü ṣadef, ol gevher-i şehvār ve dürr-i girān-māyelerle şeref

1 Mālik R1
2 Fāris'e R1
3 Vaḳʿa//eyledi, der-kenār R1, E, SE
4 iʿtibāriyyedendür:ittifāḳıyyedendür SE
5 137b SE

buldı. Sinn-i şerīfleri elli sene kāmil ve müddet-i salṭanatları yigirmi bir seneye dāḫildür. Silkü'l-le'āl-i ṣulb-ı kerīmlerinden yüz iki ʿaded dürr-i girān-māye nis̱ār-ı ṣafḥa-i vücūd olmış idi.

Şāh-ı cihān oldı biñ üçinde fevt[1] (1003)

lafẓen ve maʿnen tārīḫ-i intiḳālleridür.

[Sulṭān Murād Ḫān-ı S̱ālis̱ {Murādī}]: Pādişāh-ı maġfūr mānend-i mihr-i fā'iżü'n-nūr, ḫusrev-i ʿālī-himmet, mecmaʿu'l-baḥreyn-i kerem ü kerāmet, iḫtiyār-ı kebā'irden dāmen-i ʿiṣmeti maṣūn, **[238b]** ṣudūr-ı ṣaġā'ir-i sāḳıṭ-ı rütbe-i mevhūm u maẓnūn, muḥibb-i meşā'iḫ ü ṣuleḥā, mürebbī-i ʿulemā vü şuʿarā, eyyām-ı devleti hengām-ı bahārī gibi ṣafā-baḫş-ı ʿālem, dergāh-ı re'feti vechetü'l-āmāl-i ḳavābil-i ʿArab u ʿAcem, ʿaṣr-ı ehālī-nüvāzı rūz-ı bāzār-ı kār-ı üstādān, ṭabʿ-ı bahāne-cūy-ı kerem-perdāzı kām-baḫş-ı nā-murādān, ḫoş-ṭabʿ u fehīm, kāmil ü kerīm[2], ʿādil ü ʿāḳil, sulṭān-ı bī-muʿādil idi. Ḳuṭb-ı s̱ābit-ḳadem gibi pā-ber-cāy iken mis̱āl-i pençe-i ḫūrşīd[3] eṭrāf-ı ʿāleme dest-yāz ve pergār-ı himmetle dā'ire-i rubʿ-ı meskūnı iḥrāz içün Ẕü'l-feḳār-ı şemşīri şarḳ u ġarba dırāz olurdı[4]. Dergāh-ı ʿālem-penāhı meftūḥ olup herkes īṣāl-i ʿarż-ı ḥāl ve iḥrāz-ı ümniyye vü āmāl idüp ʿulemā vü şuʿarā ās̱ār-ı ʿilmiyye vü şiʿriyye ʿarż eyledükçe maẓhar-ı cevā'iz-i seniyye ḳılmaḳ muʿtād-ı kerīmleri idi. Ṭarīḳa-i zühd ü ṣalāḥa sālik ve genc̄ine-i esrār-ı tevḥīde mālik olup fenn-i taṣavvufda "Fütūḥāt-ı Ṣıyām" adlu bir kitāb te'līf itmişler idi. Vālid-i merḥūm "Fütūḥāt-ı mülūkī" (1001) lafẓını tārīḫ düşürmiş idi. Dürc-i gevher-i esrār u ʿiber ve ehli yanında maḳbūl es̱erdür. ʿArabī ve Fārisī ve Türkī eşʿār-ı dil-āvīzi ve muḥaḳḳıḳāne enfās-ı şūriş-engīzi vardur. "Murādī" maḫlaṣı ile meşhūr ve *Teẕkiretü'ş-şuʿarā* ṣafaḥātında mesṭūrdur. Bu beyt-i bī-mis̱āl maḥfūẓ-ı ḫizāne-i ḥāfıẓa olan le'āldendür:

Beyt Viṣāle vaʿdeler eyler Murāda ol gül-i ter
Yalancı gül gibi bir şūḫ-ı dil-sitānum var

1 شاه جهان اولدی بیك اوچده فوت
2 Kāmil ü kerīm:kāmil-i kerīm R1, E
3 ḫūrşīd-mis̱āl SE
4 234a E

Ḥālet-i intiḳāllerinde vālid-i merḥūm didügi mers̱iye-i pür-sūzdur[1] ki mādde-i midādı dūd-ı derūn ve sevād-ı niḳāṭı süveydā-yı dil-i pür-ḫūndur[2]:

Mers̱iye[3] Başlayaldan devre bu fānūs-ı çarḫ-ı pür-ʿiber
Bağlayaldan peyker-i tekvīni ressām-ı ṣuver

Ḥükm-i āba ile idelden taḳāżā-yı ẓuhūr
Ümmehāt-ı çār ʿunṣurdan mevālīd-i beşer

Olalı mensūb-ı ṭās-ı[4] gerdiş ü naṭʿ-ı zemīn
Luʿbet-i nerd-i ḳażā şaṭranc-ı esbāb-ı ḳader

Böyle ḫaṣmın ütmedi hergiz daḫı nerrād-ı ḫāk
Böyle şeh māt itmedi ferzīn-i çarh-ı ḥīleger

Böyle ne bir vāḳıʿa gösterdi mirʾāt-ı ḫayāl
Böyle ne bir şekl-i hāʾil gördi ḥassās-ı baṣar

Yazmadı naḳḳāşlar böyle temās̱īl-i ʿaceb
Virmedi vaṣṣāflar ʿayn ü naẓīrinden ḫaber

Ḳıldı naḳş-ı kaʿbeteyn-i ʿālem-i kevn ü feṣād
Bir ʿaceb bāzīçe kim taḥtında mużmer ḫayr ü şer

Nāʾib-i sulṭān-ı ḫūrşīd oldı var ise Züḥal
Şīve-i Behrām idi ḫūn-ı şafaḳ vaḳt-i seher

Şefḳat-i evlādını bu zāl-i bed-mihrüñ görüp
Merd olanlar rişte-i peyvend-i zenden el keser

Üstine gerçi dönersün bir iki gün ʿāḳıbet
Āsiyā gibi idersün dāneñi zīr ü zeber

Āh elüñden ey ḥaḳīḳatsüz vefāsuz dehr-i dūn
Şāhlar şeh-zādeler sulṭān-ı ḳahruñdan zebūn

1 Pür-sūzdur:pür-sūzuñ evvelidür SE
2 SE'de bu kasidenin sadece ilk altı beyiti yer almaktadır.
3 Bu manzume E nüshasında bulunmamaktadır.
4 Ṭaş-ı SE

İy felek cām-ı ġamuñ nūş itmedük Cem ḳalmadı
Çekmedük devrüñde bir peymāne-i ġam ḳalmadı

Her dili bir derd ile zār u giriftār eyledüñ
ʿArṣa-i miḥnetde bir merd-i müsellem ḳalmadı

Eyledüñ ol sāye-i Perverdigārı zīr-i ḫāk
Sāyesine varacaḳ bir naḫl-i ḫurrem ḳalmadı

Ol livā-yı salṭanat gibi elif-ḳad māhlar
Pür-ḫam-ı merg oldılar bir tuġ u perçem ḳalmadı

Göz açup yummışca ḳalmadı o nūr-ı dīdeler
Rūzgārum ḳurretü'l-ʿaynında ʿālem ḳalmadı

Gerdeninden her biri kesdi taʿalluḳ tārını
ʿAzm-i ḳuds idüp beden dāmında bir dem ḳalmadı

Her biri bir zaḫm-ı pür-ḫūn idi ammā sīnede
Yār gitdi yaralar açıldı merhem ḳalmadı

Yaş yirine ḳatre-i encüm dökülsün çarḫdan
Dīdeler şimden girü ḳan aġlasun nem ḳalmadı

Āh kim bu ʿālemüñ āsāyişinde yoḳ beḳā
Rāḥat içün bir nefes cennetde Ādem ḳalmadı

Ḫurrem idi ol ḥarem ḥāl-i ruḫ-ı aḥbāb-ıla
Āşinādan şimdi ḫālī ḳaldı maḥrem ḳalmadı

Dād elüñden ey ʿadāletsüz felek feryād ü dād
Sen murād alduñ velī dünyāyı ḳılduñ nā-murād[1] **[239a]**

Seng-i minber iftirāḳ-ı ḫuṭbesinden deng ü zār
Sikke yaḳdı ḥasretinden sīne-i dīnāra nār

Perçem-i tuġı nigūn olmış degüldür āftāb
Tārlardur her şuʿāʿı kim olupdur tārmār

1 235a E

Ḫing-i çarḫa ol seḥer ma'kūs eyer urdı güneş
Nıṣf-ı ḳurṣından pes-i ḫāne göründi āşikār

Çıḳdı bir nice ṣadef baḥr-ı cenāb-ı şāhdan
Her birin itmiş maḳarr bir dāne dürr-i şāhvār

Mevc-i deryā-yı ḳażā vü bādbān-ı ḳahr ile
Bir nefesden oldı ecrām-ı sefā'in der-kenār
Bir bölük murġān-ı ḳudsīler yāḫūd açup ḳanat
Uçmaġa 'azm itdiler gūyā ṭutup şekl-i ḳaṭār

Oldı çün gözden o nūr-ı dīde-i 'ālem nihān
'Ālemi ḳıldı sevād-ı dīde gibi teng ü tār

Ol gice olmış idi eczā-yı 'anāṣır müncemid
Yoġ-ıdı eşyāda fi'l ü infi'āle iḳtidār

Ḥıfẓ içün ifsāddan şāhuñ mizācın var ise
'Ālem-i kevn ü fesād itmişdi ḥālinde ḳarār

İy baṣīretsüz göz aç el-i'tibār el-i'tibār
Mevtden göz yummadın el-intiẓār el-intiẓār

'Āleme bir dāġ-ı pür-sūz urdı ḥasret-i tāb-ıla
Sīnelerden āteşi hergiz söyinmez āb-ıla

Bilmedük bed-'ahd ü bed-kirdār imişsün iy felek
Ġam yimez ġam-ḫ̬ārına ġaddār imişsün iy felek

Gösterüp ẓulmet dönüp yine idersün 'arż-ı nūr
İki yüzli bir zen-i bāzār imişsün iy felek

Yüz sürerken pāyına ḫalḳuñ urursun ḍarb-ı nīş
Ḫākde pīçīde olmış mār imişsün iy felek

Ḫaṣmuñı uyutmada gehvāre-i ṣıbyān olup
Dīde-i encüm gibi bīdār imişsün iy felek

Bī-ser ü pā ḥalḳasın ne desti ne ḳullābı var
Kimseye el virmemiş ḳahhār imişsün iy felek

Ḫalḳa bu ḳadd-i muḳavvesle tevāżu' gösterüp
Tīr-i istikbār ile cebbār imişsün iy felek

Dirler idi cevr ile devr içre mis̱lüñ yoḳ senüñ
Ḥaḳ budur didüklerince var imişsün iy felek

Devr-i nā-hemvāruñ istiḥsān ider bir kimse yoḳ
Gāh iḳbāl ü gehī idbār imişsün iy felek

Gülşen-i a'dāya bārān-ı leṭāfet yağdurup
Ḫırmen-i aḥbāba āteş-bār imişsün iy felek

Ḥüsn ü ḳubḥı saña nisbet nisbet-i esbābdur
Fi'l-ḥaḳīḳa sen de bir nā-çār imişsün iy felek

'Āḳil olan bir nefes senden şikāyet ḳılmasun
Ṣun'ı ṣāni'den bilüp aġyāra nisbet ḳılmasun

Gül ġamından bülbüli nālān idersün 'āḳıbet
Bir iki gün güldürüp giryān idersün 'āḳıbet

İy felek her nāzenīn cismi n'idersün besleyüp
Çünki sen perverdeñi ḳurbān idersün 'āḳıbet

Bir gün evvel bārī gel cān mülkin ābād idelüm
Çün ki ten ma'mūresin vīrān idersün 'āḳıbet

İtmesün devrüñde hergiz ḳahḳaha kebk-i derī
Giryeden çün gözlerini ḳan idersün 'āḳıbet

Kimseler cām-ı ġurūruñdan senüñ mest olmasun
Ḫᵛābnāk-i merg idüp ḥayrān idersün 'āḳıbet

Pister itseñ her kimüñ cismine dehrüñ güllerin
Çeşmine her ġoncasın peykān idersün 'āḳıbet

'Ömr-i Nūḥ olsa müyesser yok elüñden hīç ḫalāṣ
Fülk-i cismi ġarḳa-i ṭūfān idersün 'āḳıbet

Şīr-i engūrı içüp devrüñde her kim şād olur
Ḫūn-ı eşkin sübḥa-i mercān idersün 'āḳıbet

Raḫt u baḫtın her şehüñ bir demde ber-bād eyleyüp
Taḫta ile taḫtını yeksān idersün 'āḳıbet[1]

Bir kefen bulmaz dem-i āḫirde alur 'āriyet
Pīrehenden cismüni 'uryān idersün 'āḳıbet

Bī-vefālıḳ iy felek māhiyet olmışdur saña
Sīret-i nā-mihr-bānī ṣan'at olmışdur saña

Ḥaḳ te'ālā Ḫān Murāduñ rūḥını şād eylesün
Devletin Sulṭān **[239b]** Meḥemmed Ḫānuñ ābād eylesün

Her zemān naṭ'-ı zemīnde ḫaṣmın itsün şāh māt
Ḥaḳ anı ferzānelik semtinde üstād eylesün

Her ki anuñla hevā-yı şirket-i devlet ḳılur
Mülkini mülk-i Süleymān olsa ber-bād eylesün

Vaḳtidür yap yap türāb-ı maḳdemüñden baḫş idüp
Bir avuç ṭopraġ-ıla yüz Ka'be bünyād eylesün

Çün iyü ad işlemekdür pādişehlikden murād
Ol iyü ad ister ise baḫşiş ü dād eylesün

Acısun bu yaranuñ bir pāre teskīn eyleyüp
Ḳalbimüz luṭf-ı Ḫudā ṣabr ile mu'tād eylesün

Ol şehüñ rūḥ-ı revānı şādmān olduḳca Ḥaḳ
Bende-i maḥzūnı bend-i ġamdan āzād eylesün

Çünki taḳdīr-i ezel ḳānūn-ı 'Oṣmānī budur
Devr uṣūlidür ferāmūş eyleyen yād eylesün

---

1 235b E

Eyleyüp āyīnemüz jeng-i tereddüdden ḫalāṣ
Ḳalbimüz ḥükm-i ḳażā me'mūr u münḳād eylesün

'Āḳil iseñ ḥāli gör māżīden itme ḳīl ü ḳāl
Mātemin geçmişlerüñ Mecnūn u Ferhād eylesün

'Āḳıbet bulsun sözün besdür şikāyet Nev'īyā
Cümlesine eylesün Allāh raḥmet Nev'īyā

[Ḳatledilen Şeh-zādeler]

Ḥükm-i hümāyūn-ı şehādet ile nā'il-i sa'ādet olan şeh-zādelerüñ kibārı dört dāne gevher-i şāhvārdur ki vālid-i merḥūm ta'līmine me'mūr ve terbiyet-i ḥakkākī-i edebi ile[1] her biri şeb-çerāġ-ı fā'iżü'n-nūr olmış idi.

Evveli[2] Sulṭān Muṣṭafā'dur ki ṭoḳuz yüz ṭoḳsan üç Ẕi'l-ḥicce'sinüñ on üçünci güni küngüre-fīrūz-ı iklīl-i vücūd olup "Şeyḫ-i cemīl" (993) tārīḫ vāḳi' olmış idi. Fıṭrat-ı selīme ve cevher-i necābet, levḥ-i cebīnin maẓhar-ı şu'ā'-ı sa'ādet ḳılmış idi. Ġurre-i isti'dādı vāṣıl-ı muḳanṭarāt-ı kemāl ve hengām-ı ṣabāda bāliġ-i mebāliġ-i ricāl olup vālidleri intiḳālinde ḥayātdan nā-ümmīd olup bu beyti dimiş ve yād-gārum olsun, diyü ḫaṭṭı ile bu ḥaḳīre göndermiş idi. El-ān ḥırz-ı cān-ı bī-ḳarārum ve ta'vīẕ-i küleh-gūşe-i i'tibārumdur:

Beyt Nāṣıyemde kātib-i ḳudret ne yazdı bilmedüm
Āh kim bu gülşen-i 'ālemde hergiz gülmedüm

S̱ānī Sulṭān Bāyezīd'dür. Ṭoḳsan dört senesinde dest-sūd-ı sāḥil-i şühūd olup, "Ḫayr-ı maḳdem"[3] (994) tārīḫ-i vilādetidür.

S̱āliS̱ Sulṭān 'Os̱mān, ve

Rābi' Sulṭān 'Abdu'llāh'dur.

1 Edebi ile:edīble E
2 Evvel SE
3 خير مقدم

Bunlardan māʿadāsı ṣaġīr ve çeşme-i şīr-i māderden nīm-sīr iken mürrü'l-fiṭām-ı mergle telḫ-kām ve ḥuṭām-ı dünyādan keşīde-zimām olmış idi.

Tetimme fī aʿyāni ʿaṣrihi

[Muʿallimleri]

Muʿallimleri muḳaddemā **İbrāhīm Efendi** olup cülūs-ı hümāyūnlarından bir sene muḳaddem muʿallim-i s̱ānī, ʿallāme-i bī-müdānī **Saʿde'd-dīn Efendi** ḫᵛāce olup āḫir-i devletlerine dek ol mesned ile müstesʿad olmışlardur.

[Şeyḫleri]

Şeyḫleri Şücāʿ Efendi'dür ki tercemesi sebḳ itmişdür.

Vüzerā-yı ʿiẓām

Meḥemmed Paşa: Bosneviyyü'l-aṣldur. Ḥarem-i ḫāṣṣ-ı sulṭānīden çıḳup baʿżı[1] ḫidemāt-ı ʿāliyye ile müşerref olduḳdan ṣoñra ṭoḳuz yüz elli üç tārīḫinde Ḫayre'd-dīn Paşa yirine ḳapudan olup baʿdehu Rūmili beglerbegisi, baʿdehu vezīr olup altmış ṭoḳuz tārīḫinde Şeh-zāde Sulṭān Selīm Ḫān'a dāmād olmış idi. Yetmiş iki Ẕi'l-ḳaʿde'sinde[2] Semiz ʿAlī Paşa yirine vezīr-i aʿẓam oldı. Devlet-i Selīmiyye'de kemāl-i istiḳlāl ile āṣaf-ı gerdūn-celāl olup ʿaṣr-ı Murād Ḫānī'de rūzgārdan bir miḳdār renciş ve ṭaraf-ı pādişāhīden[3] ser-zeniş görüp evvelā ḫıṣm-ı cānı olan Ḳāżī-zāde Efendi ḫidmetlerin ḳāżīʿasker idüp umūr-ı dīvāniyyeye nāẓır ve ṣadr-ı aʿẓama ḫaṣm-ı ḥāżır itmişler idi. Anlar daḫı cüz'ī taḳrīb ile eks̱er-i umūra müdāḫale ve şiddet ü ḥiddet ile muʿāmele iderler idi. S̱āniyen naṣb-ı ʿaynı olan Ferīdūn Beg'i nişāncılıḳdan maʿzūl ve ketḫudāsı Ḫusrev Ketḫudā'yı ve cümletü'l-mülki Sinān Aġa'yı ḳapusından redd ile maḫẕūl **[240a]** itmişler idi ve sancaḳda defterdārları olup bi'l-fiʿl şıḳḳ-ı s̱ānī defterdārı olan Üveys Paşa'nuñ ilḳāsı ile on sekiz nefer aġalarınuñ birer zeʿāmetlerini ḫavāṣṣ-ı hümāyūna ilḥāḳ eyleyüp yirine ḫavāṣṣ-ı hümāyūn vīrānelerinden bi-

1 baʿdehu E
2 236a E
3 138a SE

ḥāṣıl ḳaryeler virilmiş idi. Seksan altı Receb'inde ʿamm-zādesi olup Budin beglerbegisi olan Āṣaf-ı ḫātem-i seḫā Muṣṭafā Paşa'yı ḳatl itmişler idi. Aṣlā ḫaberi yoġ-iken Büyük Mīr-āḫūr Ferhād Aġa ki evāḫir-i devletlerinde vezīr-i aʿẓam olmışdur, gönderülmiş idi. ʿAcem seferine daḫı ḳaṭʿā rıżāsı yoġ-iken Ḳara Muṣṭafā Paşa'yı serdār idüp göndermişler idi. Bi'l-āḫire seksan yedi Şaʿbān'ında ikindi dīvānın iderken bir dīvāne cerrār şeklinde ʿarż-ı ḥāl idüp eli ceybinde iken bıçaġla urup şehīd eyledi. Ḳātili dört pāre eylediler.

Aḥmed Paşa: Ḳapucıbaşı iken Rüstem Paşa'ya dāmād olmış idi. Baʿdehu vezīr olup Meḥemmed Paşa intiḳālinde ṣadr-ı aʿzam oldı. Seksan sekiz Rebīʿu'l-evvel'inüñ on üçünci güni yevm-i erbaʿāda marīżan fevt oldı. Edrineḳapusı ḳurbında cāmiʿi civārında medfūndur.

Sinān Paşa: Vezīr-i rābiʿ iken diyār-ı ʿAcem'e serdār olmış iken[1] der-ʿaḳab Aḥmed Paşa'dan ṣoñra mühr-i vezāret gönderildi.

Siyāvuş Paşa: Ṭoḳuz yüz ṭoḳsan Ẕi'l-ḥicce'sinde Sinān Paşa maʿzūl, bunlar maḳām-ı ṣadārete mevṣūl oldı.

ʿOs̱mān Paşa: Özdemüroġlı'dur. Diyār-ı şarḳda Rüstemāne hünerleri ẓuhūr eyleyüp ṭoḳsan iki Receb'inde İstanbul'a geldükde Siyāvuş Paşa ʿazl olınup mühr-i vezāretle ikrām olındı.

Mesīḥ Paşa: Aġayān-ı dārü's-saʿāde zümresinden iken ḫazīnedārbaşılıḳdan evāḫir-i devlet-i Selīmiyye'de Mıṣr beglerbegisi, baʿdehu vezīr olup ḳā'im-maḳām olmış idi. Ṭoḳsan üç Ẕi'l-ḥicce'sinde ʿOs̱mān Paşa'nuñ ḫaber-i vefātı gelüp mühr-i ṣadāret iḥsān olındı. Ṭoḳsan dört hilālinde maʿzūl olup ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sında fevt oldı. İstanbul'da cāmiʿi ḥareminde medfūndur.

Siyāvuş Paşa (s̱āniyen): Mesīḥ Paşa yirine ṭoḳsan dört Rebīʿu'l-āḫir'inde s̱āniyen ṣadru'l-vüzerā oldı.

Sinān Paşa (s̱āniyen): Ṭoḳsan yedi Cemādiye'l-ūlā'sınuñ on altıncı güni beglerbegi vaḳʿasında Siyāvuş Paşa ʿazl olınup s̱āniyen ṣadr oldı.

Ferhād Paşa: İki defʿa serdār-ı cihān-gīr olup hüneri muḳābelesinde[2] ṭoḳsan ṭoḳuz Şevvāl'inde Sinān Paşa ʿazl olınup ṣadr-ı Āṣaf-maḳām[3] oldı.

1 Olmış iken:olup SE
2 236b E
3 Āṣaf-maḳām:- SE

Siyāvuş Paşa (s̱ālis̱en): Yeñiçeri şikāyeti ile Ferhād Paşa ʿazl olınup elf-i kāmil Cemādiye'l-āḫire'sinde s̱ālis̱en vezīr-i aʿẓam oldı. Baʿdehu maʿzūl-i ebedī olup eks̱er-i zemān Üsküdār'da bāğçesinde olurdı. Biñ on bir tārīḫinde devlet-i Meḥemmed Ḫānī'de fevt olup Ḥażret-i Eyyūb'de binā eyledügi türbede defn olındı. [Māte fī 28 Rebīʿu'l-āḫir sene 1011][1] Ḥalīlesi Fāṭıma Sulṭān nāmına medrese binā eylemişdür. Ṭaşrada baʿż-ı ḫayrātı vardur.

Sinān Paşa (s̱ālis̱en): Biñ bir Rebīʿu'l-āḫir'inde Siyāvuş Paşa ʿazl olınup s̱ālis̱en vezīr-i aʿẓam olup devlet-i Murādiyye'yi ḫatm eyledi.

Meşā'iḫ-ı İslām

Ḥāmid Efendi: Cülūslarından muḳaddemce müftī olmışlar idi. Be-cā-yı Ebu's-suʿūd Efendi, fī 7 Cemādiye'l-ūlā sene 982. Māte, fī Şaʿbān sene 985.

Ḳāżī-zāde Aḥmed Efendi: Māte, fī Rebīʿu'l-āḫir sene 988.

Maʿlūl-zāde Naḳīb Efendi: ʿAzl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 989.

Çivi-zāde Meḥemmed Efendi: Māte, fī Cemādiye'l-ūlā sene 995. **[240b]**

Şeyḫī Efendi: ʿAzl, fī Cemādiye'l-ūlā sene 997.

Bostān-zāde Meḥemmed Efendi: ʿAzl, fī Şaʿbān sene 1000.

Zekeriyyā Efendi: Māte, fī Şevvāl sene 1001.

Bostān-zāde Efendi (s̱āniyen): Māte, fi'l-devleti'l-Meḥemmediyye, sene sitte ve elf.

Ṣudūru'l-ʿulemā-yı Rūm

ʿAbdu'r-raḥmān Efendi: Vālid-i mācidleri zemānında s̱āniyen ṣādr-ı Rūm olmış idi, be-cā-yı Şeyḫī Efendi, fī Muḥarrem sene 981. S̱ümme ʿazl, fe-māte[2], fī Rebīʿu'l-evvel sene 983.

Ḳāżī-zāde Aḥmed Efendi (s̱āniyen): S̱ümme naḳl ile'l-fetvā, fī Şaʿbān sene 985.

Çivi-zāde Efendi : S̱ümme[3] ʿazl, fī Ṣafer sene 987.

---

1 Māte//1011:- R1; der-kenār E, SE

2 Fe-māte:- SE

3 - SE

Naḳīb Maʻlūl-zāde Efendi : S̱ümme[1] naḳl ile'l-fetvā fī Rebīʻu'l-āḫir sene 988[2].

Bostān-zāde Meḥemmed Efendi: S̱ümme[3] ʻazl, fī 22[4] Ṣafer sene 989.

Çivi-zāde Efendi (s̱āniyen): S̱ümme[5] naḳl ile'l-fetvā, fī Ẕi'l-ḥicce sene 989.

ʻİvaż Efendi: S̱ümme[6] ʻazl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 991.

Ḳızıl Mollā Efendi: S̱ümme ʻazl, fī Ramażān sene 993.

ʻİvaż Efendi (s̱āniyen): Māte, fī Ẕi'l-ḳaʻde sene 994.

Bahā'e'd-dīn-zāde ʻAbdu'llāh Efendi: ʻAzl, fī selḫ-i[7] Rebīʻu'l-evvel sene 995.

Bostān-zāde Efendi (s̱āniyen): Naḳl ile'l-fetvā, fī 18 Cemādiye'l-ūlā sene 997.

Zekeriyyā Efendi: ʻAzl, fī 12 Şaʻbān sene 998.

Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi: ʻAzl, fī Receb sene 999.

Zekeriyyā Efendi (s̱āniyen): Naḳl ile'l-fetvā, fī Şaʻbān sene 1000.

Bāḳī Efendi: ʻAzl, fī Şevvāl sene 1000.

Mollā Aḥmed Efendi: ʻAzl, fī Ṣafer sene 1001.

Bostān-zāde Efendi (s̱ālis̱en): Naḳl ile'l-fetvā, fī 12[8] Şevvāl sene 1001.

Ṣunʻu'llāh Efendi: Dāme ilā-āḫirihā.

Ṣudūr-ı ḳuṭr-ı[9] Anaṭolı

Maʻlūl-zāde Naḳīb Efendi: Vālid-i mācidleri ʻaṣrında Aḫī-zāde Meḥemmed Efendi yirine naṣb olınmışlar idi, fī Muḥarrem sene 981. ʻAzl, fī Receb sene 983.

Çivi-zāde Efendi[10]: Naḳl, ile'r-Rūm[11] fī Şaʻbān[12] sene 985.

Bostān-zāde Efendi: Naḳl fī Rebīʻu'l-āḫir sene 988.

---

1 - SE
2 Rebīʻu'l-āḫir:- SE
3 - SE
4 Fī 22:- SE
5 - SE
6 - SE
7 Fī selḫ-i:- SE
8 Fī 12:- SE
9 - SE
10 138b SE
11 İle'r-Rūm:- R1, E
12 Şevvāl SE

Ṣāliḥ Mollā Efendi: S̱ümme[1] ʻazl, fī Ṣafer sene 989.
ʻİvaż Efendi: Naḳl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 989.
Zekeriyyā Efendi: ʻAzl, fī Rebīʻu'l-āḫir sene 991.
ʻAbdu'l-ġanī Efendi: ʻAzl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 991.
Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi: ʻAzl, fī Ramażān sene 992.
Mollā Aḥmed Efendi: ʻAzl, fī Şaʻbān sene 994.
Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi (s̱āniyen): Naḳl, fī 7 Ẕi'l-ḳaʻde sene 994.
Bāḳī Efendi: ʻAzl, fī 11 Cemādiye'l-ūlā sene 996.
Dökmeci-zāde Efendi: ʻAzl, fī selḫ-i[2] Rebīʻu'l-āḫir sene 997.
Ḳara Çelebi-zāde Efendi[3]: Naḳl, fī 12 Şaʻbān sene 998.
Sinān Efendi-zāde ʻAlī Efendi: ʻAzl, fī 3 Receb sene 999.
Bāḳī Efendi (s̱āniyen): Naḳl, fī Receb sene 1000.
Ṣunʻu'llāh Efendi: Naḳl, fī 12 yevmü'l-aḥad[4] Şevvāl sene 1001.
ʻAlī Efendi (s̱āniyen): Dāme ilā-āḫirihā.

Ḳużāt-ı dārü's-salṭana

Ḥubbī Mollāsı Meḥemmed Efendi (s̱āniyen): Vālidleri ʻaṣrında Ḳınalı-zāde yirine baʻdu's-ṣadāret s̱āniyen İstanbul'a olmışlar idi, fī Muḥarrem sene 979. ʻAzl, fī Ẕi'l-ḳaʻde sene 982[5].
Ḥasan Beg Efendi: Baʻde's-ṣadāret, ʻazl, fī 4[6] Receb sene 983.
Çivi-zāde Efendi: Naḳl, fī 25 Receb sene 983.
Nāẓır-zāde Ramażān Efendi: Māte, fī Şaʻbān sene 984.
Bostān-zāde Efendi: Naḳl, fī Şaʻbān sene 985.
ʻİvaż Efendi: ʻAzl, fī sene 987.
Ṣāliḥ Mollā Efendi: Naḳl, fī sene 987.
ʻAbdu'l-ġanī Efendi: ʻAzl, fī sene 988.
ʻİvaż Efendi (s̱āniyen): ʻAzl, fī sene 988.
Ḥubbī Mollāsı (s̱ālis̱en): ʻAzl, fī sene 988.
Zekeriyyā Efendi: Naḳl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 989.

---
1 - SE
2 selḫ-i:- SE
3 237a E
4 Yevmü'l-aḥad:- SE, R1
5 ʻAzl//982:- R1
6 14 E

Dökmeci-zāde Efendi: ʿAzl, fī Rebīʿu'l-evvel sene 991.

ʿAbdu'l-ġanī Efendi (s̱āniyen): S̱ümme[1] naḳl, fī Rebīʿu'l-āḫire sene 991.

Bahā'e'd-dīn-zāde Efendi: Naḳl fī Ẕi'l-ḥicce sene 991.

Mollā Aḥmed Efendi: Naḳl, fī Ramażān sene 992[2].

Bāḳī Efendi: ʿAzl, fī Receb sene 993.

Dökmeci-zāde Efendi (s̱āniyen): ʿAzl fī sene ...[3]

Ḳara Çelebi-zāde Ḥüsām Efendi: ʿAzl fī sene 999[4]

Mīrzā Maḫdūm[5]: Naḳl ilā Mekke, fī sene ...[6]

Bāḳī Efendi (s̱āniyen): Naḳl, fī sene ...[7]

Sinān Efendi-zāde ʿAlī Efendi: ʿAzl, fī sene ...[8]

Ḥubbī Mollāsı (rābiʿan): ʿAzl, fī sene ...[9]

ʿAlī Efendi (s̱āniyen): Naḳl, fī sene ...[10]

Ḥışım ʿAlī Efendi: ʿAzl, fī Ẕi'l-ḥicce sene 999.

Bostān-zāde Muṣṭafā Efendi: ʿAzl, fī 17 Receb sene 1000. **[241a]**

Ṣunʿu'llāh Efendi: Naḳl, fī sene ...[11]

Şems Efendi: ʿAzl, fī sene ...[12]

Ebu's-suʿūd-zāde Muṣṭafā Efendi: Dāme ilā-āḫiri'd-devletihi'l-ʿaliyye[13]. **[241b]**

Nişāncılar[14]

Ferīdūn Beg: Boyalı Meḥemmed Pāşa'ya Ḥaleb eyāleti virilüp nişāncı olmış idi, fī Ramażān sene 981. Köstendil sancağına gönderilüp;

Ṣaḥn Müderrisi Muʿallim-zāde Maḥmūd Çelebi oldı, fī Muḥarrem sene 984. Baʿdehu Ḥaleb'den gelüp;

1 - SE
2 Fī//992:- R1
3 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
4 Tarih kısmı R1 ve E'de boş bırakılmıştır.
5 Fī Ramażān//Maḫdūm:Mollā Aḥmed Efendi: Naḳl ilā Mekke R1
6 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır. Bāḳī//sene:- R1
7 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
8 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
9 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
10 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
11 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
12 Tarih kısmı her üç nüshada boş bırakılmıştır.
13 Devletihi'l-ʿaliyye:devletihi R1, E
14 Bu başlık ve altındaki bilgiler R1 ve SE'de bulunmamaktadır.

Boyalı Meḥemmed Paşa (s̱āniyen): Fī 4 Ṣafer sene 985. Boyalı vezīr olup yirine;

Ḥamza Beg: Fī Ramażān sene 988. Ḥamza Beg Köstendil'e gidüp;

Ferīdūn Beg (s̱āniyen): Fī Muḥarrem 989. Ferīdūn Beg fevt olup;

Boyalı Paşa[1] (s̱ālis̱en): Fī Ṣafer sene 991. Boyalı vezīr;

Muḥyī Çelebi: Nişāncı şüd, Cemādiye'l-ūlā[2] sene 997[3].

1 Paşa:- E

2 Cemādiye'l-ūlā:- R1, SE

3 239b E (237b-239a varakları boştur.)